

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARIES

A standard linear barcode consisting of vertical black lines of varying widths on a white background.

3 1761 00580620 3

PURCHASED FOR THE
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
FROM THE
CANADA COUNCIL SPECIAL GRANT
FOR

MANUSCRIPT STUDIES

MINERVA GMBH · FRANKFURT AM MAIN

Unveränderter Nachdruck 1964

THOMÆ
BRADWARDINI
ARCHIEPISCOPI OLIM
CANTVARIENSIS,
DE CAVSA DEL,
CONTRA PELAGIVM,
ET DE VIRTUTE CAVSARVM,
Ad suos MERTONENSES,
LIBRI TRES:

Ivssv REVERENDISS. GÆORGII
ABBOT Cantuariensis Archiepiscopi;
OPERA ET STVUDIO D^r. HENRICI
SAVILII, Collegij Mertonensis in Academia
OXONIensi Custodis,

Ex scriptis Codicibus nunc primum editi.

LONDINI,
EX OFFICINA NORTONIANA,
Apud IOANNEM BILLIVM.

M.DC.XVIII.

BT

1450

B73

16/62

SERENISSIMO
ET
POTENTISSIMO PRINCIPI,
IACOBO,
DEI GRATIA MAGNAE
BRITANNIAE, FRAN-
CIAE ET HIBERNIAE
REGI,
VERAE FIDEI ASSERTO-
RI ET PROPVGNATORI
BONARVM LITERA-
RVM FAVTORI
OPTIMO,
MAXIMO,
INDVLGENTISSIMO:

HOC
THOMAE BRADVVARD-
DINI, ARCHIEPISCOPI QVON-
DAM CANTVARIENSIS
OPVS E SITV VIN-
DICATVM.

HENRICVS SAVILIVS;
MAIESTATI EIVS DEVOTISSI-
MVS. IN PERPETVI OBSEQVII
MONVMMENTVM D.D.
CONSECRATQVE.

(*,*)

LECTORI

LECTORI.

E auctore mihi pauca præfari
volenti occurrit primo loco Nomen,
quod in veteribus libris nostris variè
scribitur : Thomas de *Bradwardina*,
& de *Bredewardina*, quomodo con-
stanter scribitur in Actis Publicis. Ex-
teri homines fere omnes, deflexo nomi-
ne euphoniam, ut puto, gratia, *Brauardi-*
num nominant: *Gerson* lib. 3. de vita spirituali *Bragwardinum*:
Autor Catalogi Testium, & *Gesnerus Branduardinum*. Apud
Joannem Baconem (sive *Baconthorium*, vt alijs placet) super 4.
Sentent. Distinct. i. Quæst. 4. fol. 86. Editionis Venetæ 1517.
Bradinkardin appellatur, flagitioso Typographi errore, non ip-
sius *Baconis*, qui cum fuerit subagens in iudicium *Bradwardino* (ex eodem
quippe alueari vterque profecti, Collegio scilicet *Mertonensi*)
rectam nominis contubernalis sui scripturam ignorare non
potuit. De loco Natiuitatis putabam aliquando apud Bradwar-
din castrum & vicum natum fuisse (satum est castrum illud, at-
testante doctissimo & diligentissimo *Camdeno Nostro*, ad ri-
pam *Vagæ* fluminis aliquot supra *Herefordiam* milliarijs) sed
me ab hac sententia non improbabiliter reuocârunt expressa verba
ipsius Bradwardini lib. 3. cap. 22. pag. 559. huius editionis, vbi
non obscurè, ut mihi videtur, innuit se *Cicestria* oriundum.
Verba sunt ; *Per similem etiam rationem quicquid nunc scribo Oxo-*
niae, scriberet pater meus Cicestriæ, quia genuit me scribentem, imo
auus, & proauus, &c. Ut non multum aberrâsse videantur Ba-
læus, & Antiquitatum Britannicarum Auctor, qui *Hartfeldiæ*
natum asserunt in Diœcesi *Cicestrensi*, quibus auctoribus, aut
quibus permoti argumentis, nescio. Apud me certè illa Au-
to-
ris

LECTORI.

ris verba præponderabunt, dum aliquid certius ab alijs afferatur. Interim certe verisimile mihi est ipsius maiores apud castrum, vicumue *Bradwardin* natos, inde cognomentum sibi, posterisque etiam alio commigrantibus (quod apud nostrates frequentissimum) acquisitusse: ac horum Bradwardinensium forte aliquem sic nouis sedibus in Cicestria defixum in filium suum Thomam hunc nostrum nomen illud iam tum obtinens ac gentilitium transfundisse. Quo anno natus sit, quemadmodum nihil pro certo assuerauerim, (vt sunt magnorum saepe virorum principia obscura, quorum sunt notissimi exitus) ita cum Procuratorem fuisse constet Vniuersitatis Oxoniensis, Anno 1325. circa annum Domini 1290. natum crediderim, medijs temporibus Regis *Edwardi Primi*. Post emensa puerilia studia admissus est in Collegium Mertonense Oxonij tempore *Edwardi Secundi*, vbi Procurator Vniuersitatis fuit, vt dixi; sic enim in Catalogo Cancellariorū & Procuratorū eiusdē Vniuersitatis scriptum reperi: An. 1325. *Willielmus de Alburwike Cancellarius Oxoniensis, & Richardus de Kamshall Commissarius eius; Procuratores Willielmus de Harington, & Thomas de Bradwardina.* In qua Vniuersitate, maturore iam ætate, tempore, vt puto, *Roberti Trenge Custodis, ad tantum, inquit Balæus in prima editione (quam totam putant quidam ex Lelando descriptam) doctrinæ peruenit incrementum, ut supremæ facultatis magister, ac summius demum Cancellarius (de quo mihi liceat bona cum Balæi & Lelandi venia) constitueretur, in quo officio ita se gessit, inquit, ut ab omnibus magnam commeruerit laudem.* In hoc curriculo literario solidam ex Aristotelis & Platonis fontibus hausit Philosophiam, sed in artibus Mathematicis ac Theologia eius potissimum eluxit industria; ac in Mathematicis quidem ita excelluit, vt parem illa ætas tulerit fortasse neminem. Testes sunt tabulæ Astronomicæ exquisitè descriptæ æquationum Planetaryum, & coniunctionum ac oppositionum luminarium, quas penes me habeo magna cum diligentia manu exaratas volumine satis crasso. Testes libellus de proportionibus velocitatum; aliis de Arithmetica speculatiua; aliis de Geometria speculatiua (quem librum libr. 4. de tradendis disciplinis laudat Viues) omnes iam olim Parisijs excusi. In Theologia verò palmaris est

est (nam plurimos alios conscripsit in omni disciplinarum genere, si credimus Balæo, mihi non tractatos) palmam facile, inquam, obtinet liber iste, quem iam ex manuscriptis sex edimus contra *Pelagianorum* perfidiam, hæresim omnibus subinde ætabus, vt experientia docet, in Ecclesia succrescentem; quem ex lectionibus Oxoniensibus magnam partem concinnatum, & contextum (vt ipse in proœmio docet) ad petitionem suorum Mertonensium limauit, & edidit in lucem, cum esset Cancellarius Londinensis. ~~Est~~ est ea, quam præposui, in omnibus ferè, quos vidi, manuscriptis; in libro tamen Collegij Noui „Oxon. titulus est; *Summa Doctoris profundi de causa Dei contra Pelagianos, & de virtute causarum, virtute Dei causa causarum.* In Bibliotheca Vaticana ad eundem ferè modum; *Summa Doctoris Profundi Thomae Bradwardini de causa Dei contra Pelagianos, & de virtute Dei causa causarum.* Fuit hic liber, statim atque editus est, tanto omnium Doctorum exceptus applausu, vt per omnes ferè Bibliothecas totius Europæ describeretur. *Gerson*, vt ad notum auctore, sepe remittit in libris de vita spirituali: *Gregorius Ariminensis super 2. Sent. fol. 96. col. 3. & fol. 114. col. 2. & 3.* vt taceam de *Pico Volaterano, Caffandro, Auditor Catalogi Testium* (qui totam huius libri prætationem in suum transfudit syntagma) & ex recentioribus *Lutio, Perkinsio*, alijs, dum tamen adhuc in Bibliothecarū situ, & puluere delitesceret. Nam de Galfrido Chaucero illorum ferè temporum æquali, poetarum nostrorum principe, acris iudicij, non lepidi tantum ingenij, viro, qui de Thoma hoc nostrarē non tacuit, nobis nefas sit hic tacere. Is, cum esset Philosophicis Theologicisq; haud mediociter imbutus, ac hasce Cantuariensis Archiepiscopilu-cubrations iam tum recens emissas, vt videtur, peroluisset, pro more suo iocis seria intertexens, in fabella quadā Cantuariensi, arduam de Dei præscientia, rerumque contingentia quæstionē obiter attingit; ac Augustino Bradwardinum annumerat, ex ijs vnum scil. qui in difficulti hac controuersia exagitanda farinā usque ad furfures (sic enim familiariter, eleganterque ille noster) excusserunt, hoc est veritatem in profundo demersam elicuerūt. Ipsum, si placet, (placet autem antiqua Anglicana, etiam styli, simplicitas) focco suo indutum in medium deducamus.

L E C T O R I .

In the Nuns But what that God afore wote, must needs bee, *Non cunire non potest, quicquid Deus*
Priests tale. After the opinion of certaine clérkis.
 Witnesse of him that any clerke is,
 That in Schoole is great alteration
 In this matter, and great disputation,
 And hath been of an hundred thousand men,
 But I ne cannot boulte it to the bren,
 As can the holy doctour S. Austin,
 Or Boece, or the Bishop Bradwardin.
 Whether that Gods worthy foreweting
 Straineth me needly to doe a thing,
 (Needly clepe I simple necessite)
 Or if the free choi ce be granted me
 To doe the fame thing, or do it nought,
 Though God forewot it or it was wrought.
 Or if his weting straineth never a dele
 But by necessite conditionele.
 I woll not haue to done of such matere.

Prescinit; ita fert cerebra Doctorum cohors.
Hie literatum quemlibet testem voco
Quantis viringne fluctibus lis hac Scholas
Triuit, terisque, penè inextricabili
Ingenuo nodo centies mille implicans.
Excutere nudos hac adusque furfures
(Quod ab Augustino præstitum, & Boetio,
Ac B R A D W A R D I N O Episcopo) non sum potius.
Virumne me diuina prescientia
Ad aliquid unum, ut exequar, nec efficiet;
(Necessitatem hic ab solam intelligo)
An mihi stet huinc sive agendis seu ministris
Electionis falsa libertas, licet
Prescierit ipsum hoc, antequam fieret, Deus.
An prescientis obliget necessitas
Illa una quam supposita conditio struit.
Intam profundum haud ego insitiam mare.

Ad nostrum verò Bradwardinum vt redeamus ; *Profoundi cognomen*, siue à Papa impositum, vt est in antiquo registro * Mertonensi, siue communibus Doctorum per orbem Christianum suffragijs receptum, adeo de illo eualuit, vt non minus *Doctoris profundi cognomine* notus sit *Bradwardinus* quam *Doctoris Subtilis*, *Scotus*, aut *Doctoris Angelici*, *Aquinas*. Atque, vt huius libri genius Lectori melius innotescat, non abs re fuerit pauca præmonuisse : Primò *Thomam nostrum*, cum summius esset Mathematicus, vt ex præcedentibus apparet, etiam in Theologicis tractandis non recessisse ab arte. Itaque primus, quod sciam, & solus hanc viam tentauit in Theologicis, vt filo Mathematico Theologica contexeret, ponendo scilicet primo loco duas hypotheses, quasi principia, & ex ijs proxima quæque demonstrando, & corollaria deducendo, petitis etiam ex *Euclide* probationibus ; deinceps ex hypothesis, & prædemonstratis reliqua omnia perpetua serie ad finem vlique operis attexendo, quo fit vt conclusiones eius cuiquam fortasse nimis altè petitæ videantur. *Quod si in lemmatibus, & propositionibus non semper* ^{aspiens} *illam Mathematicam potuit*

^{* Bradwardinus Doctor profundus nominatur per Papam, & ita usque nunc aperte latetur.}

LECTOR I.

tuit vsquequaque assequi, meminerit Lector non id Auctori imputandum, sed subiectę, quam tractat, materię. Nam, vt rectissimè docet Philosophus,

Aliud quoque est quod delicatas aures fortasse non nihil offendat, librorum quorundam apocryphorum, aut plane

citatione; Qualia sunt Aristotelis *Secreta Secretorum*, *Vaccæ Platonis*, *Ouidii libellus de Vetula*, *Hermetis Pæmander*, & aliae id genus quisquiliæ.

Sed nimis hoc magnis Nostri Bradwardini virtutibus, ipsisque adeo temporibus, vt erat illa ætas minimè omnium Critica, condonandum. Huc adde, quod librorum istorum fidem etiam ipse non semel in dubium reuocet. Quod si cui tantum ab resua otij fuerit, vt loca ex Patribus passim citata inspiciat, & ex fontibus emendet, locisque ex Aristotele, & Platone desumptis, vel adscriptis græcis, vel apposita alia translatione paulo tolerabiliori lucem inferat, næ is Bradwardino Nostro bonam, & utilem nauauerit operam, magnam certè à studiosis eius Lectoribus inierit gratiam. Sed ea res ijs, qui denuo hoc opus edituri sunt, curę esto; sat mihi sit, hac ingrauescente ætate, qualem in scriptis codicibus reperimus Bradwardinum, talem fide optima posteritati non inuidisse. Iam, vt ciuilem, publicamque eius vitam paucis attingam, post gestum in Vniuersitate Oxoniensi Procuratoris munus, & (si Balao credimus) summi Cancellarij ibidem magna cum laude administratam dignitatem, post professionem Theologicam Oxonij per annos bene multos, adhæsit *Richardo de Bury*, Episcopo Dunelmensi, viro illius ætatis facile doctissimo, & doctorum omnium Patrono singulari, & quod ipse de se in libello quodam à se edito, cui titulus *Philobiblos*, testatur, librorum vndique, prout illa ætas ferebat, corrogandoruim insano quodam amore impotenter abrepto. In huius itaque, vt dixi, familia vixit Bradwardinus per aliquod tempus, vna cum alijs septem ex sodalitio ferè Mertonensi profectis, maximi ingenij, maximæ doctrinæ viris: de qua re operè precium erit verba Dunelmensis historiæ audire non vna de causa memoratu dignissima; Plures semper Clericos habuit (Richardus de Bury Episcopus Dunelmensis

LECTORI.

nelmensis) in sua comitua, de quibus fuit Thomas Bradwardin postea Cantuar. Episcopus, & Richardus Fitzraufe postea Archiepiscopus Armachanus, Walterus Burly, Johannes Manduit, Robertus Hotcot, Richardus Kilwington (alias Kilmington) omnes Doctores in Theologia: Richardus Bentworth postea Episcopus London, & Walterus Seagraue postea Episcopus Cicestrensis. Et quolibet die in mensa solitus erat habere lectionem, nisi forte per aduentum Magnatum impediretur; & post prandium singulis diebus disputationem cum clericis prænominatis, nisi maior causa impediret. Factus est deinde Bradwardinus Noster Cancellarius London (quod fortasse ansam errori præbuit Balei) tanteque fuit integritatis, & innocentiae, ut huic non sane opimo beneficio vix & ægre Canonicatum Lincoln passus sit adiungi. Quo tempore non ob eruditionem solum, sed multo magis ob morum vitæque sanctimoniam à Stratfordo Archiepiscopo Cantuar. delectus est, vt regi Edwardo Tertio à sacris confessionibus esset; cui cum comes esset assiduus in bello Gallico, quod tantis duorum potentissimorum Regum opibus, tantis animis, tanta eventuum varietate gestum est, rebus plerunque ad Anglos inclinantibus, ita & Regis ferocientes victorijs spiritus temperauit, & militarem insolentiam compescuit, habitis saepe coram exercitu concionibus ea prudentia, & verborum lenitate, vt non defuerint inter scriptores temporum illorum, qui insignes illas Edwardi victorias huius potius sanctitati, ac virtutibus acceptas ferendas existimarent, quam cuiusquam siue fortitudini, siue prudentiae. Post Stratfordi mortem Monachi Cantuarienses Thomam nostrum postulârunt in Archiepiscopum: que tamen postulatio frustra fuit, Edwardo Rege talem virum de suo comitatu dimittere recusante. Sed renuntiato Johanne Uffordo, eoque statim defuncto, cum Monachi Bradwardinum iterata electione postulassent, annuente Rege, Papaq;, summa omnium ordinum consensione, sine ambitu, ac nemine refragante, quod illis moribus rarum, Archiepiscopus declaratus, in Ecclesia Fratrum minorum Auenione sacratus est, vbi, cum mores Curie non satis nōfset, homo in Scholis ab ineunte æate castrisque versatus, ab illis comptulis Aulæ asseclis, non tamen

L E C T O R I.

tamen sine stomacho virorum grauium & modestorum , irrisus est, vt *dissimilis*. Post consecrationem domum reuersus , habuit temporalia sibi restituta, & fecit Regi pro more fidelitatem , vt ex Actis constat 22. Augusti anno 1349. Edw. 3. 23. nec multas postea septimanas superstes moritur Lambethæ Octobri sequente, non expletis inthronizationis cæmonijs , vir longiore vita dignissimus, siue morum probitatem spectemus , siue eruditionem, vt in illo sæculo, singularem.

P R A E-

PRÆFATIO

THOMAE DE BRADWARR-
DINA CANCELLARII LONDON,

INTRES LIBROS DE CAVSA DEI
CONTRA PELAGIVM, ET
DE VIRTVTE CAVSARVM.

|| de Bre-
dewardi-
na

Agnorum & multorum petitionibus atque repetitionibus || cumulatis incessanter sollicitor, ut quæ nuper de causa Dei contra Pelagium, & de virtute causarum, in castis scholasticis militando, voce transeunte deprompsoram, scripturæ mancipem remanieni. Verum haud dubio, sicut Dei amici in causa Dei postulare me provocant & confortant, ita & amici Pelagi, super numerum plures istis, me reuocant & deterrent. Ecce enim, (quod non nisi tactus dolore cordis intrinsecus refero) sicut olim contra unicum Dei Prophetam ostingenti & quinquaginta Prophetæ Baal, & similes sunt reperti, quibus & innumerabilis populus adhærebat; ita & hodie in hac causa; quot, Domine, hodie cum Pelagio, pro Libero Arbitrio, contra gratuitam gratiam tuam pugnant, & contra Paulum pugilem gratiæ spiritualem? Quot || etiam hodie gratuitam gratiam tuam fastidunt, solumq; Liberum Arbitrium ad salutem sufficere stomachantur? aut si || gratiæ vtan-|| etenim tur, vel perfunctoriè necessariam eam simulant, ipsamq; se iactant Liberi sui arbitrij viribus promereri, ut sic saltet nequaquam gratuita-, sed vendita videatur? Quot etiam, Deus omnipotens, impotentes de sui potestate

P R A E F A T I O.

potestate arbitrij præsumentes, tuæ cooperationis auxilium in operatio-
 nibus suis recusant, dicendo cum impijs, recede à nobis? Quot insuper,
 Domine, sui libertatem arbitrij extollentes, tuam refugunt seruitutem?
 Iob. 21. Velsi te cooperari cum eis saltem labijs fateantur, cum illis superbis &
 odibilibus ciuibus tuis quondam, te super eos regnare diffugiunt; immo
 & superbiores Lucifero æqualitate tui nequaquam contenti, super te,
 Rex Regum, impudentissime gestiunt se regnare? Non enim veren-
 tur astruere suam voluntatem in actione communis p̄cere ut dominam,
 tuam subsequi ut ancillam; se p̄cere ut Dominos, te subsequi sicut ser-
 uum; se velut Reges p̄cipere, te tanquam subditum obedire. Qui-
 nimo & voluntati suæ in contingenter futuris omnimodam tribuunt li-
 psal. 61. bertatem in tantum, ut etiam contra vocem Propheticam à tua subieclio-
 ne exemptionem prætendant, & voluntatem tuam lib:rr mam, omni-
 || huc adue- potentissimam & immutabilissimam || cum hæc aduenient in præ-
 necit in teritum velabantur de summa arce libertatis antiquæ deiçere, &
 precipiti- nouellæ necessitatibus irreperabili seruituti subiicere moluntur. O Do-
 um relaba- mine Deus meus, non nisi gemibundus recogito, quot & quanti iudi-
 || clages ces! seleges Pelagianos, olim damnatos, & à totius Ecclesiæ finibus
 relegatos absoluere & reconciliare sollicitè machinantur! Quot turgidi
 aduocati pro eis vociferantur! Quot improbables procuratores partem
 eorum procurant! Quot insuper, Domine, argumenta artificialia non
 habentes, ad inartificialia se convertunt, & ut partem Pelagiano-
 rum extollant saltem clamoribus, horribilibus probris, conuiciis, risu
 & gestu, partem tuam deprimere amittuntur! Et quot & quam immu-
 merabiles eis fauent! Totus etenim pœne mundus post Pelagium abiit
 in errorem. Exurge igitur Domine, iudica causam tuam, & susci-
 tationem tefusline, protege, robor, consolare. Scis enim quod nusquam
 virtute mea, sed tua confusus, tantillus aggredior tantam cau-
 sam.

Ifa. 26. Verum talia mibi supplicanti diutius & anxius deprecanti, ecce
 nuper in cuiusdam noctis silentio, postquam coram Deinino præcordia
 mea fudi, soporatus didici & inueni, quod ipse est qui post tempestatem
 facit tranquillum, & post lachrymationem exultationem infundit, ac
 omnibus inuocantibus eum veraciter prope adest. Videbar nempe mibi
 videre diurno lumine circumfuso, me multum supra terram in aera
 Thob. 3. subleuare, siveque ab Oriente versus partes occiduas ascendendo
 || subleuari, siveque ab Orienti versus partes occiduas ascendendo
 intrepidum profici: quodque Pelagius veniens ex aduerso, apprehensa
 finistra

|| subleua-
 cum

P R A E F A T I O.

sinistra mea consertisque digitis, tota me violentia ad terram detrahere conabatur ; cui & proprij roboris accinctus fiducia plurimum reludabar, talisque luæta non mediocriter anxia diutius perdurauit : sed & Pelagio continuè præualente, & me pœnè ad infima detrahente, ipse in meipso responsum desperationis accepi : tota tamen virtute renitens ad diuinum confugi auxilium toto corde, flatimque Pelagi soluta manu præceps detruditur, & || tracta ceruice corruit super terram, clausisque oculis mortuus iacuit resupinus. Ego autem super terram remansi in aere ascendens & progrediens sicut ante gratulando iucundius & mirando. Hinc ergo spiritu fortitudinis confortatus, spem huius, quod de superbo Pelagio Principe Pelagianorum pestifero (quare & de vniuerso eius exercitu) Christi parvulus triumpharem : non autem ego, sed gratia eius mecum ; me tamen cum ea pro viribus laborante. Non enim mea est causa, nec meum est bellum ; sed Dei, Domini scientiarum, excrucium, & virtutum, ego autem [sub ipso] sustineo partem eius. A quorum igitur vultibus, à quorum insultibus, à quorum furoribus aut terroribus trepidabo, tanti Patroni protectione tutissima communius ? Quamobrem qui est Domini, iungatur mibi ; imò non mibi, sed ambo Domino coniungamur, stenus simul, quis contra nos ? Scio enim quod unus, cum quo est Dominus, mille aduersarios persequetur, & duo decem millia effugabunt.

Porro, sicut antiqui Pelagi mi ventoso nomine secularium scientiarum inflati Consistorium Theologicum contemnentes Philosophicum flagitabant : ita & moderni. Audiui namque quosdam aduocatos Pelagi, licet multum prouectos in sacris apicibus, affirmantes Pelagium, nusquam potuisse conuinci per naturalem & || philosophicam rationem ; sed vix arguebatur utcunque per quosdam auctoritates Theologicas satis nudas, maximè autem p: r auctoritatem Ecclesie, que Satrapis non placebat. Quapropter per rationes & auctoritates philosophicas ipsos disposui reformare. Et quia insuper omnes Pelagiani communiter, tam veteres quam recentes, Scripturas Canonicas & Catholicorum Doctorum, ad suæ peruerositatis perniciem peruertere satagunt, ipsarum intelligentiam solidam elucidandam sincerius arbitrabar. Et quia in immoderata multitudine venientes partem Dei conantur opprimere, & multa testium Dei turba ipsos reprimere statuebam, ne & ipse contra tot bellus videar singularis, præscritim in causa tam ancipiti & sublimi. Et quis effecerit ista paucis ? Quot namque voluminibus

P R A E F A T I O.

Sancti Patres sylam Pelagianarum hæresum succiderunt. Et quot
 adhuc propagines venenosæ, de antiquis radicibus multiplicius pullulant
 & succrescunt? Sicut enim antiquitus, sic & modo. Primo namque
 horum Hæresiarcha Lucifero, nolente Deo subesse, sed coesse, per Mi-
 chaëlem deieclō, surrexit Caim, existimans peccatorē nequaquam iu-
 stificari gratis a Deo per gratiam gratis datam; sed per meritum antece-
 dens; quo diuina uultione prostrat surrexit Nembrot, qui, Josephore
Rom. 3.
Antiq. l. 1.
cap. 3.
Aniq. 1. c. 5.
Ps. l. 11.
Lib. de bello
Indaco 2.
Epiſt. ad
Romanos.
Beda l. 1.
c. 17.
Hunting. l. 2.
c. 6.
Beda l. 1. c. 21.
Hunt. l. 2.
c. 7.
Uronen-
s.
l. 8.
 citante, suadebat hominibus, ut nequaquam Deo ascriberent, quod ipsis
 felicitas eueniret; sed quod h̄c eis virtute propria præberetur, & ut
 spem suam in propria virtute reponerent, non in Deo. Multitudo e-
 tiam prona erat, ut eius præceptionibus obedirent; obsequi Deo, graue-
 seruitum reputantes. Sicque homines a Dei renocauit timore, fecitque
 elatos, ad Dei iniuriam & contemptum atque ad tyrannidem adduce-
 bat. Cuius presumptione sacrilega per Abraham Patriarcham retu-
 sa, surrexerunt illi vaniloqui & magniloqui arbitrantes labia & ser-
 mones sibi a se esse, quare & Deum habere dominum dedignantes.
 Horum & filij Sadducei, teste Josepho, affirmare videntur, quod
 bonum & malum hominum electioni proponitur, & dumquemque ex
 voluntate propria sine Deo eligere hoc, vel illud. Quibus & per Pro-
 phetam correctis, surrexerunt quidam Hebræi, Graci, & Romani
 Christiani, qui aicarent se meritis suis fidei gratiam suscepisse, quibus &
 per Apostolum redargutis, surrexit Pelagius Brito, qui contra Dei gra-
 tiā, & eius auxiliū superba bella commouit: Quo per patres Catho-
 licos condemnato, Julianus & Celestius eandem hæresim renouarunt;
 quae & per Patres orthodoxos extincta, a Castano iterum suscitatur,
 quam & Prosper prosperè castigauit. Verum & circa idem tempus
 cœpit eadem hæresis in Britannia latissimè pullulare. Propter quam
 (venerabili Beda in Ecclesiastica Historia Gentis Anglorū, & Hen-
 rico Huntington in Historia Anglorum, narrantibus) Germanus Antisi-
 odorensis, & Lupus Treccassenis Episcopi, licet dæmonibus saevisimam
 tempestatem in mari concitantibus, Oceanum transfretarunt, ipsamq;
 argumentationibus nedū vocalibus, veruetiā realibus, miraculis scil pa-
 tulis, strenuè cōculserūt. Sed ecce post paulū præcisæ iam hæresis vir-
 gulta pestifera denuo reuirescūt, sicut ijde Chronographi cōscripserūt, quæ
 recidere denuo curauerūt. Adhuc ante et post volumina temporū Scotiā re-
 liquiis pestis huius infectā sedis Romanæ solertia, epistolis salutaribus
 expurgavit,

P R A E F A T I O.

purgavit, eodem venerabili Beda teste. Horum & meminit S. Prosper, <sup>L b 2. c. 19
In 11th. pre-
dicto c. 27.</sup> & licet hæc fucus fatua toties sit præcisa, toties eradicata, toties combu-
sta, incinerata & usque ad nubitum conculcata, quam late tamen &
dense adhuc non desinit germinare, & sua vitulamina vicia, quanto
subtilius solito, tanto periculosius propagare?

Zelo igitur zelans pro causa Dei, sciens in flaminam terribilem ma-
num mitto, Non enim ignoror quomodo Pelagiani pestiferi animo æ-
stuanti tumultuosis clamoribus oblatrabunt, & dentibus efferatis char-
tulam istam || lacerare molientur: & hi præ cæteris solent liberius ^{llacessere}
carpere aliena, qui nihil proprium ediderunt. Sed nonne, Josepho refe-
rente, propter hanc causam Chaldei & Mesopotamitæ contra Abram
confungebant? Nonne & antiqui veri Prophetæ, propter causam
Dei à Pseudo-prophetis, quamplurima sunt perpepsi? Nonne & qui-
dam indocti, Paulum doctissimum insanæ arguebant, eiusque præcla-
ras Epistolas d. prauabant? Nonne & Julianus alumnus Pelagi, glo-
riosissimo Augustino, imitatori Apostoli, & contra Pelagianos in-
grato, gratiæ strenuissimo defensori adhuc viuenti, quam multis crimi-
nationibus || obganniuuit, ac libros eius se ventilaturum, atque senten-
tarum suarum impietatē denudaturum & cōfossū ūiaclauit? Nonne
& alij Pelagi defensores in Galliis, Augustino de morte iam ad vi-
tam translati, scripta eiusdem reprehendere præsumperunt? Nonne
& optimā Christi ac Patrum doctrinam sanctam facta & verba, multi
multipliciter pessundabant? Et quis, aut qualis sum ego? Scio, quod non
sum melior Patribus meis tantis, nec Domino meo maior. Verūtamen
totis semper visceribus iustum desidero correptorem; non oculum peccato-
ris, qui misericorditer increpando, non personam, sed vitium || persequa-
tur; non hominem, sed errorem. Hoc enim vellem, & puto me facere
mibi ipsi, & aliis, Deo teste.

Amplius autem quicunque hanc unam causam pertractare volue-
rit, necesse videtur, ut altius ordiendo, de cunctarum virtute causarum
edifferat studiose: sed modulo meo pensato, admodum me deterret tam
inaccessibilis rerum sublimitas, tam impenetrabilis rerum profunditas,
tam impermeabilis rerum immensitas, & tam inextricabilis difficul-
tas. Nonne apud Philosophos difficultimum reputatur, & ideo soli
congruere sapienti, cognoscere causas rerum, quare & dicit Poeta; <sup>Metaphys. I.
1. in Prolog.</sup>

Fndagare siquidē causas naturales enīū & propinquas, difficultatē non
modicā cōtinet & laborem: quāto magis totā vniueritate barū causarū,

P R A E F A T I O.

volatu menis corruptela corporis aggrauatae transcendere, & usque
ad impenetrabile penetrale causarum supernaturalium, altissimarum, in-
accessibilium & inuisibilium penetrare, ipsasque velut Nycticoracis o-
culo caligante perspicaciter intueri, ac alios similes similiter eleuare, ip-
sorumq; oculos depurare, ut & ipsi ipsas similiter contemplentur. Non-
ne & huic Theoriae noscitur adiacere scrutinium de uniuersitate causa-
rum, de unica causa prima, de rerum productione, conseruatione &
qualibet actione, de potentia, scientia, & voluntate diuina, de præsci-
entia & prouidentia, de prædestinatione, electione, reprobatione & gra-
tia, de fato, casu & fortuna, de libero arbitrio, merito & peccato, de
necessitate seu contingentia futurorum, cum alijs & anxietatibus
dependentibus & emergentibus tot & tantis? Hæc igitur theoria
totius Logicæ, Physicæ, Astronomiæ, Ethicæ & Metaphysicæ
seu diuinæ obsignatoria mysteria comprehendit; hic quoque omnium
gentium & linguarum, graduum, sexuum, personarum disputatissimum
est problema, à cuius ventilatione clamosa, nec etiam idiota se temperat,
neque anus. Aduertat quæ so vœstra discretio quam perfū. Elori om-
nes illi glorioſi Philosophi, tam laciuiosam hanc Musam, vix à limine
salutarunt. Quare & ipsa Minerua, cuidam suo alumno de istis solli-
cite queritanti respondens; ad rem inquit, omnium maximam questu
me vocas, cui vix exhausti quicquam si satis. Nonne & Prophetæ
videntes clarissime horum quorundam excellentiam secretorum reuer-
berato intuitu, ipsa velut lippi & nescij, ac ideo queruli mirabātur? An
non ille, cui similis in terra non erat, unum articulum parvulum diuinæ
prouidentie non explicans, sed querculose admirans, Sustinet, inquit,
me, ut & ego loquar, & post mea, si videbitur, verba ridete. Nunquid
contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari?
attendite me & obstupefcite, & supponite digitum ori vestro, & ego
quando recordatus fuero pertimesco, & concutit carnem meam tremor:
quare ergo impij viuunt subleuati sunt confortatique diuitiis? An non &
ille secundum cor Dei inuentus, qui super omnes cum docentes, etiam
super senes intelligere se gaudebat, zelans super prospera peccatorum,
pedibus pœne motis effusisque gressibus concludebat, sine causa se iusti-
ficasse cor suum, & se inaniter castigasse, seque super hoc statim redar-
guens, quia sic Dei filios reprobaret, subiunxit, se existimasse cognoscere?
sed hoc labor, donec Sanctuarium Dei intrans ibi intelligentiam conse-
quatur. Annon & ille amabilis Dom. qui cunctos sapientia prececedebat,
quamplurimum

P R A E F A T I O.

quamplurimum queritur vniuersa iusto & impio æqualiter evenire, &
hoc esse pessimum omnium assuerat: immo quod iusti t. anquam impij ad- Eccl. 8.
ueritatibus quantitantur, & impij velut iusti propteritibus foueantur
vanissimum iudicans, profitetur hominem etiam sapientem, nullam posse
rationem attingere omnium operum diuinorum. Annon & ille san-
ctificatus in utero tam sublimis propheta, ut excelsus Domino vocaretur,
mirabundus & querulus: *Iustus, inquit, es Domine si disputem tecū;* re-
runtamen iusta loquar ad te, quare via impiorum prosperatur, bene est
omnibus qui præuaricantur, & iniquè agunt? Nonne & glorioli
Apostoli primitijs spiritus gloriantes, similia similiter mirabantur?
Nonne ille vas elelionis clarissimum, & secretarius Dei tan-
tus, ut etiam in tertium cælum raptus diuinorum furet consci-
us arcanorum, quendam sinum huius abyssi scrutando, profunditate
eius absorptus compellitur exclamare, *O altitudo dimitiarum sapientiæ* Rom. 11.
& scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inue-
gabiles viæ eius? Nonne & ille Apostolici cœtus Princeps, Claviger
cæli, & Spīitu Sancto plenus affirmat Paulum secundum sapientiam 2. Pet. 3.
sibi datam scripsisse Epistolæ continētes quædā difficultia intellectu? Sed
ubi, quæso, in totis illis Epistolis obstrusior difficultas, quam in materiæ
huius fossis? Quot insuper & quam famosa studiorum gymnasia, quot
& quæ præclara Philosophorum ac Theologorum ingenia tantis retro-
actis temporibus, istud Chaos elaboratissimè ventilarunt, & quantū effe-
cerint, quantumq; posteris ventilandū reliquerint, quis non videt? Plu-
rima namq; ipsiis contenta videntur nedū non examinatissimè ventila-
ta; verū nec ad ventilabrum tritata. Hic igitur Chaos Anaxagoræ infini-
tū, hic inextricabilis Dædalī Labyrinthus, hic Hydræ miraculū mōstruo-
sum: immo & monstruosior res quæ Hydra. In ipsa nāq; uno capite amputa-
to tria cōtinuò recreuerunt: hic autē & experientia & Pallade attestā- 4. de Consol.
te, vna dubitatione succisa innumerabiles aliae ren. ifscuntur. Quis igitur
tot & tam sinuosa rerum inuolucra breui volumine explicabit. Nonne
& hic est locus, qui Lapsus Sapientiū à sapientibus appellatu? Nonne Anerr. sup.
& hic Charybdis & Scyllæ pericula cui libet perhorrenda? Quot namq; 12. Metaph.
Charybdim prætergredi cupientes, in Scyllam Laceram impegerunt? Et
quot Scyllā vitare curantes in Charybdis voragine inciderunt? Quis igitur
præsupserit se tutum per mediū nauigare? sed scio quid faciat, illi me
nauis cōmittā, quæ perire non poterit, nauis Petri. In ipsa namq; autor &
magister vnicus noster Christus tutissimè residens, de ipsa legitur docuif- com. q. 1.

P R A E F A T I O .

Se mysticè nobis insinuans, quod apud ipsam Petri nauiculam, apud Romanam Ecclesiam, totius Christianæ doctrinæ autoritas & magisterium remaneret. Huius igitur tam authenticæ, tantæque magistræ iudicio me totum, meaq; omnia scripta, seu scribenda plenè subijcio, integrè submitto; cuius & protectionem, ubi contra Dei inimicos pugnauero; correctionem, ubi errauero; approbationem, ubi rectè sensero, instantissimè postulo totis votis. Contra has quoque difficultates omnes & singulas, dulciter me confortat ille fortis adiutor, apud quem non est impossibile neque difficile omne verbum. Scio namque, Domine Deus, scio, quod te sustinentes non despicias, non deseris, non relinquis, sed sustines, doces, foues, circundas, roboras & confirmas. Hac igitur fretus fiducia, sub invictissimis signis tuis militaturus continuè accipio causam tuam.

Dignantibus autem opusculum istud inspicere, pro quotationibus textus Aristotelis, aduertendum, quod ubi Auerroës commentando exponit, quotatio sumitur secundum partitiones ipsius & particulas commentorum; alibi autem secundum divisiones capitulorum apud alios consuetas.

C A P I -

CAPITVLA PRIMI LIBRI.

CAP. I.

Primum præmitit duas suppositiones: quarum prima est, Deus est summè perfectus & summè bonus, in tantum quod nihil perfectius vel melius esse potest.

Secunda est, Nullus est processus infinitus in entibus; sed est in quolibet genere unum primum.

COROLLARIUM.

I. Pars.

Habet Corollarium morale continent 40. partes, contra 40. errores, quarum prima est contra Protagoram dubitantem Deum esse.

II. Contra Diagoram & insipientem negantes Deum esse.

III. Contra dubitantes vel negantes Deum habere realiter, equiualenter vel supereminenter omnem virtutem & quamlibet bonitatem, & uniuersaliter quicquid melius est habere quam non habere, omnium modo omnimodo bonum esse, & omnimodam bonitatem habere, quod melius est esse & habere, quam non esse, & non habere, ac emne vitium & malitiam non habere: & uniuersaliter omne illud non habere, quod non habere est melius quam habere, aut aliquod habitum aliquo alio modo habere, quod non habere est melius quam habere, aut quicquam frustra superfluumque habere: vel non semper esse summè felicem, beatum, actualēm seu actūm, ita quod nihil futurū, beatus, vel actualis esse posset.

IV. Contra negantes Deum esse virtutis & bonitatis [cuiuslibet] simpliciter infinite.

V. Contra dicens Deum non plenè sibi sufficere sed alto indigere.

VI. Contra credentes Deum non necessariō, sed contingenter esse summè perfectum & Deum, ipsumq. esse mutabilem, irascibilem, placabilem, tristabilem, letabiliem aut paibilem nouiter quaque alia passione; opinantes quoque quod Deus sit nomen accidentale & non essentiale simpliciter.

VII. Contra negantes Deum esse omnipotentem actualē, & nullipotentem passiuē: id est, non posse ab alto quiequam pati.

VIII. Contra opinantes Deum non esse substantiam & potentiam rationalem, habentem intellectum & liberam voluntatem cognoscentem actualiter & volentem; putantes quoque voluntatem diuinam non esse & uniuersaliter efficacem, id est, non impedibilem, non frustabilem, non deficiibilem modo.

IX. Contra credentes Deum aliquid ignorare.

X. Contra fingentes Deum ex membris humanis, vel alijs seu quibuscumque diuersis componi, negantesque ipsum esse substantiam simplicissimam, impartibiliām, nullam compositionem, partibilitatem, magnitudinem habentem, magnitudinem scilicet corporalem.

XI. Contra Zabios & sapientes eorum Calum pro Deo colentes.

XII. Contra adoratores Solis vel Lune, Martis vel Iouis, cuiuscumque signi cœlestis, vel quorumcunq. signorum, & uniuersaliter cuiuslibet parti cali.

XIII. Contra fabricantes sibi Deos temporales, homines, animalia, arbores, ignem aut quamcumque rem talem.

XIV. Contra nugatorios & nugaces, qui multitudinem onerosam Deorum aequalium eiusdem speciei, seu nature adorant.

XV. Contra singentes multos Deos egales, natura seu specie differentes.

XVI. Contraponentes confusionem multorum Deorum inæquals virtutis, & disparis dignitatis, sive eiusdem species, sive diuersae.

XVII. Contra negantes Deum esse unicum, & non plures, affirmantesue esse possibile plures esse: negantesque necesse esse simpliciter esse unicum & non plura, affirmantesue esse possibile plus esse.

XVIII. Contraponentes multa principia primi simpliciter contraria inuicem, quorum nullum reducatur ad aliud, nec omnia ad aliquod. Vnum illis commune: puta bonum & malum, ac consequentia

Capitula primi Libri.

quenter ulterius somniantes duos Deos huiusmodi sive plures.

XIX. *Contra Poetas* mentientes Deum hominibus studiosis aut alijs inuidere.

X X. *Contra fabricantes* Deos inhonestos & turpes, comedentes, bibentes, mulieribus commiscentes, in rcbus aut ludis inhonestis, turpibus, & Scenici delectantes.

X X I. *Contra Idololatras.*

X X II. *Contra Arrianos.*

X X III. *Contra Donatistas.*

X X IV. *Contra Sabellianos.*

X X V. *Contra non dislinguentes, sed concedentes simpliciter Deum esse infinita virtutis & potentia infinita, etiam intensiu.*

X X VI. *Contra Pictores* Dei ipsum varijs qualitatibus, attributis, habitibus vel actibus accidentibus, & realiter diuersis ab eo, aut quibuslibet accidentibus accidenteue aliquo depingentes.

X X VII. *Contra desperationem* sive ex magnitudine, sive ex multitudine peccatorum.

X X VIII. *Contra Cainitas* credentes Deum nullum peccatorem ad gratiam reconciliationis admittere, nisi prius tantum vel amplius merendo satisficerit, & satisfaciendo meruerit quantum deliquerit.

X X IX. *Contra Pelagianos seu Cainitas* fingentes Deum nulli beneficium gratis dare; sed tantum pro suu merito precedente.

X X X. *Contra indoctos artis amandi, ne scientes Deum esse propter se ipsum amandum, & cetera propter Deum, omnesque actus humanos, ad ipsum propter se finaliter ordinando, ipsumque esse super omnia diligentem: putantes quoque hominem, pro quantisunque bonis lucrandis sive seruandis, aut quantisunque malis per alios habitiis amouendis, sive non habitis praecaudis potenter ista non facere, non peccando debere saltem scienter quicquam etiam minimum facere, contra cum, contra praeceptionem, contra prohibitionem diuinam, ipsum vel levissime quomodolibet offendendo, contra conscientie reglam etiam institutam, vel quomodocunque quantumlibet minimum scienter peccare.*

X X XI. *Contra effrenes dicentes omnia bonis & malis aequaliter euenire, malum aliquod impunitum, vel bonum aliquod irremuneratum manere: mentientesque Deum quenquam abundantem punire, scilicet ultra condignum vel etiam ad condignum, & parcè quempiam premiare, scilicet etiam condignum vel non ultra condignum; fingentes quoque diuina pietatis & misericordia infinita nusquam congruere punire quocunque delictum; sed totum semper dimittere misericorditer impunitum.*

X X XII. *Contra Philosophos* prasumentes se posse cognoscere Dcum plenè, & eius quamlibet actionem; deridentes propterea Christianos credentes nonnulla de Deo, & de actionibus eius miris, de actionibus etiam creature virtute diuina, que per viam rationis humanae neferunt demonstrare.

X X XIII. *Contra Philosophos* negantes possibilitem creationis, adnibilationis & re-creationis.

X X XIV. *Contra Philosophos* negantes possibilitem creationis mundi.

X X V. *Contra Philosophos & hereticos, negantes possibilitem Conceptus & partus Virginis, dicentesque Christum nequaquam de sancta Maria semper Virgine natum esse.*

X X VI. *Contra Epicureos & Sadduceos, dicentes spiritum nullum esse, immortalitatem quoque animae rationalis irrationaliter abnegantes: & contra Auerrcis altruentem omnes homines unicam animam rationalem habentes.*

X X VII. *Contra Philosophos* negantes motum caeli & generationem hominum posse cessare, mortuos posse resurgere cum suis corporibus: bonos posse ad caelos conseedere, & malos descendere ad inferna, & utrosque posse sic vivere in aeternum.

X X VIII. *Contra Philosophos & Hereticos* negantes meritum temporale posse rationabiliter premiari premio sempiterno, aut peccatum temporale posse usque puniri pena aeterna.

X X IX. *Contra Philosophos & Hereticos* negantes resurrectionem mortuorum futuram ad vitam beatam vel miseram secundum differentiam meritorum: concedentesque ipsam esse futuram, sive statim post mortem, sive post spatiuum magni anni in corporibus bestialibus, vel humanis, alienis vel propriis ad vitam mundanam bestiis vel hominibus solitam temporalem, per consuetum periodum duraturam; credentesque universaliter omnium mortuorum tam bonorum quam malorum resurrectionem futuram ad vitam & beatitudinem sempiternam, & nullorum ad penam & miseriam sempiternam, putantes quoque bonos aeternam beatitudinem possessuros, non tamen in Caelo, malosque aeternam miseriari habituros, non tamen in inferno: sed ambos in terra communiter permanens: dicentes insuper corpora bonorum nequaquam ad meliorum, sinceriorem & celestiem conationem in futura beatitudine transformanda, ant immortaliatne futura

Capitula Primi Libri.

futura; sed in statu pristino remansura, corporis uestrorum viventia in aeternis supplicij eternaliter minime duratura; fingentes etiam impudenter felicitatem aeternam bonorum futuram debere consilere in carnis voluptatibus consuetis, aut in aliquo alio seu quibuslibet alijs preter Deum.

XL. Contra Aristotelem astruentem mundum non habuisse principium temporale, & non fuisse creatum, nec generationem hominum terminandam; neque mundum seu statum mundi presentem ullo tempore finiendum. Contra Anaximandrum quoque Platonem, Anaxagoram, Empedoclem, & Maurorum vaniloquos circa idem.

C A P. I I.

Quod Deus est omnium aliorum necessarius conservator: habet Corollarium habens tres partes.

C O R O L L A R I V M.

I. Quod nulla res creata sufficit altam conservare.

II. Est, quod necesse est Deum per se & immediate seruare quamlibet creaturam.

III. Quod necesse est Deum seruare quamlibet creaturam immediatus quacunque causa creata.

C A P. I I I.

Quod Deus est necessaria causa efficiens cuiuslibet rei factae: habet Corollarium habens tres partes.

C O R O L L A R I V M.

I. Quod nulla res potest aliquid facere sine Deo.

II. Quod nulla res potest aliquid facere, nisi Deus per se & immediate faciat illud idem.

III. Quod nulla res potest aliquid facere, nisi Deus faciat illud idem immediatus aliquo alio faciente.

C A P. I V.

Quod qualibet creatura mouente, Deus necessario commouet: habet Corollarium 4. partium.

C O R O L L A R I V M.

I. Quod nihil potest quicquam mouere sine Deo idem per se & propriè commouente.

II. Quod nihil potest quicquam mouere, sine Deo immediate idem mouente.

III. Quod nihil potest quicquam mouere, sine Deo idem mouente immediatus aliquo motore quoconque.

IV. Quod nulla propositio tribuens quodcumque creatum cuicunque cause secunda est immediata simpliciter.

C A P. V.

Quod Deus non est mutabilis vel modo: habet Corollarium 5. partium.

C O R O L L A R I V M.

I. Quod Deus essentialiter & presentialiter necessario est ubique, nedum in mundo, & in eius partibus uniuersis.

II. Verum etiam extra mundum in se vel vacuo imaginario infinito.

III. Vnde & immensus & incircumscripua veraciter dici potest.

IV. Vnde & videtur patere responsio ad Gentilium & hereticorum veteres questiones, Vbi est Deus tuus, & Vbi Deus fuerat ante mundum?

V. Vnde & similiter clarè patet, quod vacuum à corpore potest esse, vacuum vero à Deo nequam.

C A P. VI.

Quod Deus habet distinctam scientiam omnium. Habet Corollarium, Quod Deus habet distinctam scientiam omnium nedum presentem, praeteritorum & futurorum; verum & omnium possibilium & impossibilium, imaginabilium & cognoscibilium quoniam vero, unde & omnisciens, scit & omnipotens veraciter dici potest.

C A P. VII.

Objicit contra sextum, & soluit.

C A P. VIII.

Quod Deus habet voluntatem & amorem communiter & specialiter ad quaecunque.

C A P. IX.

Quod voluntas diuina est causa efficiens cuiuslibet rei factae, mouens seu motrix cuiuslibet motionis, ac uniuersaliter omnium amantissimam genetrix, nutrit, & viuisca conservatrix. Habet Corollarium, Quod omnia que facta fuerunt, facta fuerunt à voluntate diuina, & que facta erunt, facta erunt ab ea.

C A P.

Capitula Primi Libri.

C A P . X .

Quod voluntas diuina est uniuersaliter efficax, insuperabilis & necessaria in causando; non impeditialis nec frustrabilis vel modo. Habet Corollarium, Quod ad L eum velle facere seu fieri quippiam per se, vel per aliud quodlibet quoniammodo, necessariò sequitur illud fieri illi modo, nec modo nostro conando alias vires apponit, nec est in eo ultra intellectum aliantim & voluntatum conscientem alia virtus executiva ponenda; nec aliter se habet operans, quam queiens, & quod voluntas diuina est primum principium liberum.

C A P . X I .

Quod primum principium necessarium & verum incomplexum est Deus; & quod principium complexum primum simpliciter est deo: puta Deus est, Deus est omnia, Deus vult omnia, vel aliquid simile.

C A P . X I I .

Ostendit quale sit illud primum principium quia affirmativum, & quod sit illud quod Deus est, seu Deus est Deus.

C A P . X I I I .

Ex istis quasi corollarie 12. partes insert.

I Quod actus est simpliciter prior potentia.

II Quod esse est prius simpliciter quam non esse.

III Quod necessarium est prius possibili contradictionis.

IV Quod necessarium est prius impossibili.

V Quod pure necesse esse, seu pura necessitas, est prius simpliciter quolibet alio, ac radix prima, & fundamentum primarium omnium aliorum.

VI Quod principium primum complexum summe & pure necessarium est & firmum.

VII Quod necessarium nequaquam recte per possibile vel per impossibile definitur.

VIII Quod necesse esse, non potest simpliciter definiri.

IX Quod affirmativa est prior qualibet negativa, & quod qualibet negativa vera reducitur ad aliam affirmativam priorem & causam veritatis illius.

X Quod prima causa cuiuslibet negationis vera est in Deo.

XI Quod Deus est prima causa cuiuscunque non esse.

XII Quod prima causa cuiuslibet impossibilitatis & repugnancie est in Deo.

C A P . X I V .

Quod diuina voluntas est causa cuiuslibet futuri atque praeteriti, quare ipsum est tale. Et habet Corollarium: Si Deus esse desineret, nihil esset praeteritum nec futurum, verum nec falsum, possibile vel impossibile, necessarium vel contingens, nec enim posset esse: ex quo & oppositum sequitur evidenter, ut ipsum Deum, & sic aliquid praefuisse, esse & fore. O quam necessarium est hunc esse, quem tam impossibile est desinere unquam esse, & quod Deum qualibet cunque non esse, contradictionem necessariissime continet & importat: & quod necesse esse, videtur maxime proprium nomen Dei.

C A P . X V .

Quod res scite non sunt causa diuinae scientie.

C A P . X V I .

Contra quodam dicentes quod res scita sunt causa sine qua non diuina scientiae, sed non causa.

C A P . X V I I .

Distinguit sciuta diuina, quia quedam procedunt quodammodo eius scientiam, & quedam sequuntur: ostendit tque hec causam quoquo modo diuina scientia, illa nusquam. Et habet Corollarium, quod diuina scientia, quae est notitia eius simplex, est vere causa cuiuslibet rei facta, non solum causa sine qua non.

C A P . X V I I I .

Distinguit diuinam scientiam in incomplexam quodammodo & complexam: distinguit similiter scibilia complexa in priora quodammodo & posteriora voluntate diuina: & ostendit quod priores sunt causa || quoquomodo diuina scientia complexa: posteriora vero nequaquam, sed quod Deus per voluntatem suam scit || illa.

C A P . X I X .

Obijcit & respondet.

|| quodammodo
|| omnia

C A P .

Capitula primi Libri.

C A P. X X.

Distinguit similiter voluta, in priora & posteriora voluntate diuina, & estendit quod voluta posteriora, non sunt causa voluntatis diuine, nec causa sine qua non ; & quod voluta priora sunt aliqua causa eius.

C A P. X X I.

Objicit & respondet, distinguuntque rationabile & iustum per prius voluntate diuina, per posteriorius & per mixtum.

C A P. X X I I.

Quod Deus habet voluntatem vel nolitionem actualis distinctam contra effectum quoclibet voluntatis. Et habet Corollarium quod Deus vult omnino verum, & non vult posse, seu respicit omne falsum. 2. Quod si Deus vult aliquod antecedens, vult quodlibet eius consequens, & non vult posse omne sibi repugnans. 3. Quod quorundam repugnantium enim habet velle, alterius vero nolle. Quod ad Deum velle quocunque consequitur ipsum nolle eius oppositum ; & contra, quod ad Deum non velle quocunque affirmative vel negative significatum, consequitur ipsum oppositum eius velle. Quod ad Deum non nolle quocunque consequitur ipsum oppositum eius nolle. Quod ad Deum nolle posse quocunque consequitur ipsum nolle idem etiam priuatue, & similicer e converso quod quicquid qualitercumque est: Deus vult illud sic esse ; & quicquid qualitercumque non est, Deus non vult illud sic esse.

C A P. X X I I I.

Quod tam scientia Dei quam eius voluntas immutabilis est omnivo : Et habet Corollarium, quod Deus nullum nouiter diligit neque odit, nec magis aut minus una vice quam alia, nec preces aut quocunque merita bona, vel mala sicutant aut mutant voluntatem diuinam in minime, huc, vel illuc ; & quod omnes saluandum, aut damnandum, premendum vel punitum sub quocunque gradu voluit ab eterno salutari, vel damnari, premari similiter vel puniri sub eodem gradu precise ; & hoc nedium voluntate conditionali, aut indeterminata, sed ita absoluta & determinata, sicut vult in praecipi vel finali iudicio, aut post mortem.

C A P. X X I I I I.

Objicit contra immutabilitatem diuinae scientiae & respondet.

C A P. X X V.

Objicit contra immutabilitatem diuinae voluntatis & solvit.

C A P. X X V I.

Quod tota universitas rerum est bona, & nulla res per se mala : Et habet Corollarium, quod bonum, & per se malum, seu bonitas & pura maliitia non sunt contraria, sed opposita priuatue.

C A P. X X V I I.

Quod omnia a prouidentia diuina carentur.

C A P. X X V I I I.

De Facto.

C A P. X X I X.

De casu & fortuna.

C A P. X X X.

Quod res voluntarie diuinae prouidentie legibus gubernantur.

C A P. X X I.

Quod actiones voluntarie diuinae prouidentie supponuntur.

C A P. X X I I.

Quod omnia proueniunt a Dei propria intentia actualiter disponente, non solummodo permittente.

C A P. X X I I I.

Quod respectu cuiuscunque est Dei permisio, est & eius volutio actualis.

C A P. X X I V.

Si, & quomodo, Deus vult, & non vult peccatum.

C A P. X X V.

Contra Pelagium quod gratia gratis datur a Deo, non precedentibus meritis comparatur : Et habet Corollarium, contra Caſianum mediantem, dicendo Deum dare quibusdam gratiam suam gratis absque merito precedentis: quibusdam vero non nisi prius ipsam recipere mereantur ; quare & quod nullus seruus peccati mortalis potest proprijs tantum viribus liberari.

C A P. X X V I.

Contra Procuratores Pelagi afferentes, quod si merita non sint causa collationis gratiæ principiis : sunt tamen causa sine qua non confertur.

C A P. X X V I I.

Contra quodam Pelagianos dicentes hominem posse ex se tantum debitè preparare ; quod si faciat, Deus dabit sibi gratiam suam gratis.

C A P.

Capitula Primi Libri.

C A P . X X X V I I I .

Contra quosdam Pelagianos dicentes, quod Deus praeuenit heminem in gratiae collatione pulsando, & homo ipsam acceptio[n]em gratie aperiendo & consentiendo, ex se tamen pulsanti, & sic ipsam quodammodo promerendo.

C A P . X X X I X .

Contra quosdam putantes hominem ex se tantum posse mereri primam gratiam de conguo, non de condigno. Et habet Corollarium contra quosdam alios recentissimos Pelagi defensores, singentes, quod licet homo nullo modo possit primam gratiam promereri, potest tamen ipsam propriis tantum viribus impetrare.

C A P . X L .

Quod gratia qua est habitus gratis datus a Deo una cum voluntate humana est causa efficiens proprii cuiuslibet boni & meritorij actus sui.

C A P . X L I .

Quod gratia prius naturaliter, quam voluntas humana efficit actus bonos. Et habet Corollarium quod tam Deus, quam grata eius creatae efficit proprie prius naturaliter quemlibet actum bonum creature rationalis, quam ipsa; & quod Auctores dicentes Deum facere opera nostra bona, non excludunt, sed includunt Dei gratiam eadem similiter facientem, dicentesque gratiam Dei facere opera nostra bona, non excludunt, sed includunt Deum eadem similiter operantem.

C A P . X L I I .

Quod Deus prius naturaliter efficit quemlibet actum bonum voluntatis creature, quam gratia. Et habet Corollarium, quod Deus, & Spiritus Sanctus, dicitur quoquo modo charitas, & gratia, qua charitatem & gratiam nedum Deum diligit se & hominem, verum etiam qua homo similiter diligit Deum & proximum.

C A P . X L I I I .

De paritentia salutari secundum opiniones diuersas, & de clauium potestate. Et habet Corollarium quod illud est prius secundum naturam, siue prius naturaliter alio, quod est causa illius quod a liquidu a quo ad aliud tenet consequentia subsistendi, & non est contra est pr. us illi. secundum naturam. Quare & quod non omne a quo non convernitur consequentia subsistendi est prius secundum naturam, sed secundum superioritatem seu uniuersalitatem secundum consequentiam, siue secundum quemlibet alium tam modum, quod non quicquid est prius alii secundum naturam potest esse sine illo; nec etiam quicquid potest esse sine alio, & non est contra, est prius isto secundum naturam, sed secundum aliquem alium modum iam dictum: nisi fortassis prius secundum naturam dicatur aquinoce tribus modis.

C A P . X L I V .

De Prædestinatione secundum quidnominis.

C A P . X L V .

Quod Prædestinatione realiter sit ponenda, quid sit, quot modis dicatur; quod non sit propter opera, sed secundam Dei gratuitam voluntatem. Et habet Corollarium quod nullus prædestinatur aut reprobatur propter opera que ficeret si ulterius viueret; nec ullus salvatur propter opera vel damnatur.

C A P . X L V I .

Contra quosdam concedentes prædestinationem & reprobationem ad gloriam & ad paenam: sed negantes has esse ad aliquos certos gradus. Et habet Corollarium quod omnes gradus gratiarum, meritorum, prosperitatum, aduersitatum, glorie siue penae, in praesenti & in futuro similiter sunt prædestinati a Deo eternaliter & distincte.

C A P . X L V I I .

Objetit & respondet.

C A P I-

Capitula secundi Libri.

CAPITVL A SECUNDI LIBRI.

C A P. I.

Quod Liberum Arbitrium sit, & quid sit.

C A P. II.

De actu Liberi Arbitrij & eius obiecto. Et habet Corollarium quod non ideo dicitur Liberum Arbitrium, quia libere potest velle & nolle quocunque, sed quia libere potest velle quocunque obiectum suum volubile, & nolle quocunque obiectum suum noiubile.

C A P. III.

Quod nulla causa inferior potest necessitate voluntatem creatam ad rationalem & liberum actum suum ad meritum propriè, vel peccatum. Et habet Corollarium, Quod voluntas creature rationalis non est passiva tantummodo, sed activa: & quod voluntas per causas secundas sufficiens in se ipsa ad agendum, potest una vice non agere, & alias egeri liberum actum suum: quare & quia bonis in equalibus propositis voluntati: non necessario volet manus: immo & proposito bono honesto, & malo in honesto delectabilis, tamen multum vel utili, potest scienter bono illo neglecto eligere illud malum. Quare & quod cum rectificatione in intellectu, est error possibilis in affectu. Quod etiam appetitus irrationalis non necessitat horninem ad agendum; Quod corpora celestia non necessitant voluntatem; Quod Diabolus non necessitat voluntatem; & quod nulla tentatio necessitat voluntatem: Quod tamen pura malum voluntati ostensum ipsam necessitat ad non volendum & parum bonum ad non nolendum positiuè, id est, ad non odiendum ipsauid voluntas naturali necessitate necessario hec non potest, ut etiam ostenditur consequenter quod forte multum deceret, & plurimum expediret Theologis & perfectis catholice Astrologiam & alias tales scientias non necire.

C A P. IV.

Quod Liberum Arbitrium tentatum, non potest proprijs viribus, sine Dei auxilio & eius gratia temptationem aliquam superare.

C A P. V.

Quod Liberum Arbitrium quantacunq; gratia creata suffultum sine alio Dei auxilio speciali non potest temptationem aliquam superare.

C A P. VI.

Quod illud Dei auxilium speciale, est voluntas eius iniulta.

C A P. VII.

Quod nullus non tentatus, solius Liberi Arbitrij viribus, sine gratia, vel cum gratis quantacunque creata absque alio Dei auxilio potest peccatum aliquod evitare. Et habet Corollarium, quod diuina voluntas, sicut tentatos à ruina conseruat: sic & non tentatos, tam à tentatione, quam à peccato praeferuat.

C A P. VIII.

De perseverantia quid sit, & quod nullus viator quantacunque gratia creata subnixus, solius Liberi Arbitrij viribus, vel etiam cum adiutorio gratie posuit perseverare finaliter sine alio Dei auxilio speciali.

Et habet Corollarium, quod nullus viator solius Liberi Arbitrij vel gratie viribus aut amborum coniunctim sine alio Dei auxilio speciali potest perseverare per aliquod tempus omnino.

C A P. IX.

Quod nec homo nec Angelus cum quantacunque gratia ante lapsum potuit perseverare finaliter, vel ad tempus sine alio Dei auxilio speciali.

C A P. X.

Objicit & respondet.

C A P. XI.

Quod perseverantia non est aliquod donum Dei creatum à charitate & gratia realiter differens & distinctum.

Capitula¹ secundi Libri.

Et habet Corollarium quod nomen Perseuerantia nullam rem absolutam essentialiter significat, sed accidentaliter & relativè, Charitatem videlicet sive iustitiam cum respectu futurae permanitionis continuè usque in finem, & quod non improbabiliter posset dici perseuerantiam esse ipsam relationem huius.

C A P. XII.

Obiicit & respondet.

C A P. XIII.

Quod illud auxilium sine quo nullus perseuerat, & per quod quilibet perseuerat, est Spiritus Sanctus divina bonitas & voluntas.

C A P. XIV.

Quod Perseuerantia gratis detur à Deo, non meritus comparetur.

C A P. XV.

De Perseuerantia sempiterna de confirmatione videlicet * beatorum & causa ipsius, quod ipsa est aeterna charitas Dei voluntas.

C A P. XVI.

De Perseuerantia sempiterna, seu obstinatione malorum in malo, & causa ipsius.

C A P. XVII.

Quod nulla creatura rationalis potest confirmari vel obstinari immutabiliter per naturam.
Et habet Corollarium, quod nulla creatura rationalis aut esse potest immutabilis, inuertibilis aut impeccabilis per naturam.

C A P. XVIII.

Contra quosdam dicentes actum Liberi Arbitrij nihil esse.

C A P. XIX.

Obiicit & respondet.

C A P. XX.

Quod causus libet actus voluntatis creata. Deus est necessarius coeffectus.

Et habet Corollarium, quod quicquid efficerit voluntas creata, necesse est ut & illud coeffectus in-creata, & quicquid operata fuerit voluntas angelica, vel humana, necesse est, ut & illud cooperetur diuina; & quod omnem actum voluntatis creata totum efficit voluntas creata, & totum similiter inacta.

C A P. XXI.

Recitat sex falsas responsiones quarum prima dicit, quod ideo solum Deus dicitur facere omnē actum voluntatis creatae quia facit omnem voluntatem creatam, qua sola verē & propriè efficit suum actum: Secunda, quod Deus ideo dicitur facere actum bonum voluntatis creatae, quia facit charitatem seu gratiam effectivem illius: Tertia, quod Deus conseruat voluntatem: Quarta, quod Deus facit obiectum & omnia mouentia voluntatem: Quinta, quod permittit: Sexta, quod Deus efficit propriè omnem actum bonum voluntatis, sed penitus nullum malum & corrigit ipsas generaliter & coniunctim.

C A P. XXII.

Specialiter corrigit primam barum.

C A P. XXIII.

Secundam.

C A P. XXIV.

Tertiam.

C A P. XXV.

Quartam.

C A P. XXVI.

Quintam.

C A P. XXVII.

Sextam.

C A P. XXVIII.

Obiicit contra vigesimum & respondet.

C A P. XXIX.

Quod voluntas inacta & creata, in coeffectendo actum voluntatis creatae non sunt coquales, nec coequantur in ordine naturali.

C A P. XXX.

Quod in omnī actione communī voluntatum inactae & creatae, inactae creatae naturaliter antecedit.

Capitula tertij Libri.

Et habet triplex porisima; unum naturale, qd. est in omni causatione comuni Deo & causa secunde, Deum causare prius naturaliter quā causam 2^{am}. aliud Theologicū Deum videlicet conditionaliter nihil velle: 3^{am}. Logicū, nullam scilicet propositionem tribuentē quamcumq. causationē cuiuscunq. causa inferiori & posteriori voluntate diuina, seu aliud quequam positum inferius cuiuscunq. sub Deo esse de primo simpliciter, nisi fortassis propositio dicatur de primo simpliciter ratione primitatis subiecti, non cause, plurime tamen tales secundum quid & in certo genere sunt de primo.

C A P. XXXI.

Objicit & respondeat:

Et habet Corollarium notabile quod sacra Theologia pium & prudentem lectorum requirit.

C A P. XXXII.

Quod in omni non actione Deo & creature committit prius naturaliter est, Deum ibi non agere, quam ipsam: idem, quia Deus certam actionem per creaturam non agit, ideo creatura illam non agit: & non è contra.

C A P. XXXIII.

Objicit & respondeat:

Et habet Corollarium ne dum videlicet entia ad suum esse verū: & non entia ad suum non esse Deo necessario indigere; Deum quoq. non solum super entia, sed & super non entia tenere dignissimè principatum.

C A P. XXXIV.

Per pramissa allicit homines ad timorem & avorem, ad confidentiam, ad patientiam & humilitatem ad orationem. & ad gratias referendas:

Et habet Corollarium multiplex omnibus gratia gratum.

CAPITVL A TERTII LIBRI.

C A P. I.

Quod Deus potest necessitatē quodammodo omnem voluntatem creatam ad liberum actum suum & ad liberam cessationem & vacationem ab actu:

Et habet Corollarium, quod aliqualis necessitas & libertas ac meritum, casus, & fortuna inuicem non repugnant, de fatis quoq. praesentia prædestinationis & gratiae, cum Libero Arbitrio ac merito concordia generali.

C A P. II.

Quod Deus quodammodo necessitatē quamlibet voluntatem creatam ad quemlibet liberum actum suum, & ad quamlibet liberam cessationem ac vacationem ab actu, & hoc necessitatē naturaliter præcedente:

Et habet Corollarium, quod aliqualis necessitas ante cedens & libertas ac meritum non repugnant; & quod nulla causa inferior, sed tantum superior, scilicet Dei voluntas est necessitas ante cedens respectu sui effectus: & quod omnia quae sunt, sunt, & eveniunt de aliqua necessitate ipsam naturaliter præcedente.

C A P. III.

De contingente ad utrumlibet secundum opiniones diuersas, & quod ipsum est.

C A P. IV.

Quid sit contingens ad utrumlibet:

Et habet Corollarium, quid sit libertas contradictionis, & quis sit actus liber libertate contradictionis.

C A P. V.

Quasi Corollarie ex premisis et 3. partes insert.

Premia est, quod propositiones de contingenti equaliter conuertuntur per oppositas qualitates.

II. Quod aliqua consequentia bona non est necessaria simpliciter, neg, ut nunc, sed contingens equaliter.

III. Quod aliqua causa indeterminata, scilicet non prædeterminata ad agendum agit.

III. Quod omnis & solus actus liber libertate contradictionis est contingens equaliter.

Capitula tertij Libri.

V. Quod omne & solum contingens equaliter est actus liber libertate contradictionis.

VI. Quod contingentia ad utrumlibet & necessitas non repugnant.

VII. Quod contingentia dicuntur propriè respectu presentis.

VIII. Quod libertas dicuntur propriè respectu presentis

IX. Quod nullus actus creature est simpliciter contingens equaliter, sed tantum indeterminato genere, puta respectu causarum inferiorum.

X. Quod nullus actus creature est liber simpliciter libertate contradictionis, sed secundum quid tantum, scilicet respectu causarum omnium secundarum.

XI. Quod solus actus voluntatis diuinae ad extra est liber simpliciter contingens equaliter.

XII. Quod solus actus Voluntatis diuine ad extra est liber simpliciter libertate contradictionis.

XIII. Quod prima & summa libertas contradictionis, similis quoque contingentia ad utrumlibet est in voluntate diuina; & qd. haec sunt causa similis libertatis & contingentia in alijs universis.

C A P. VI.

Obiicit & respondeat.

C A P. VII.

Mouet questionem, nunquid aliquid sit in potestate voluntatis creatae; & ponit unam responsionem & corrigit.

C A P. VIII.

Recitat alias 6. responsionculas & emendat.

C A P. IX.

Respondeat.

C A P. X.

Distinguit de necessitate & libertate:

Et habet Corollarium quod necessitas & libertas ac meritum non repugnant ad invicem, vel repugnant.

C A P. XI.

Obiicit & respondeat:

Et habet corollarium, qualis sit libertas in irrationalibus creaturis, & quomodo differt & conuenient cum rationali libertate.

C A P. XII.

Incipit disputare illam famosissimam questionem, nunquid omnia que euident, de necessitate conuenient, & recitat opinionem Mathematicorum, seu Stoicorum dicentem, quod omnia que euident, euident de necessitate simpliciter absoluta.

C A P. XIII.

Tractat opinionem Ciceronis, dicentem Deum nescire futura.

C A P. XIV.

Tractat opinionem dicentem, quod multa sunt futura in natura sua, sed non apud Deum.

C A P. XV.

Recitat quartam opinionem Sophistarum dicentium nihil esse futurum.

C A P. XVI.

Refellit quintam opinionem Megaricorum, negantium omnem potentiam ad futura.

C A P. XVII.

Corrigit sextam opinionem quorundam, putantium quod aliquid est futurum ad utrumlibet vel non futurum in sensu composto, non diviso.

C A P. XVIII.

Rectificat septimam opinionem dicentem, quod aliquid posset incipere esse futurum.

C A P. XIX.

Castigat octanam & nonam opiniones, credentes nulla inferioris mundi sub diuina prouidentia contineri, & quod nulla voluntaria seu libera per Dei prouidentiam disponantur.

C A P. XX.

Corrigit decimam opinionem quod Deus non habet voluntem, respectu alicuius effectus mundi inferioris, & undecimam quod non vult aliquem effectum voluntarium, seu liberum.

C A P. XXI.

Refellit duodecimam opinionem, putantem quod nulla inferiora fiant à Deo, & decimam tertiam assimilantem, quod nulla voluntaria seu libera, immediate & propriè fiant ab eo.

C A P. XXII.

Castigat deciman quartam opinionem, quod Deus non vult aliquid libere futurum absolute; sed tantum conditionaliter, & decimam quintam, quod nulla mala sed tantum bona sunt absolute prouisa, voluta, aut facta a Deo.

C A P.

Capitula tertij Libri

CAP. XXIII.

Arguit decimam sextam opinionem, ponentem quod Deus non vult actum liberum creature voluntate antecedente; sed tantummodo consequente, & quod Deus cum creatura coefficit omne actum liberum creature, sed posterius ordine naturali; & decimam septimam arbitrantem quod licet Deus semper de facto agat & praeagat actum quemlibet creature, est tamen abolutè possibile aliquid creaturam agere per se solam.

CAP. XXIII.

Tractat de cimam octauam opinionem, dicentem quod Deum velle & preuenire est in hominis potestate, & decimam nonam, quod est in hominū potestate facere aliquid, unde sequitur Deum non velle, nec etiam voluisse aut fore quod tamen nunc vult, & semper voluit ipsum fore, & vigesimam, quod quam primi voluntates diuinae praecutit actum liberum voluntatis humanae, tam primo potest humana in oppositum talis actus, & vigesimam primam, quod Deo volente hominem producere, a. actum futurum in b. mensura, potest homo se prius ita disponere, quod Deus hoc tunc non velit, quare & quod tunc non habeat illum actum, & vigesimam secundam, quod voluntas diuina non est semper necessaria in agendo, sed defensibilis & frustrabilis aliquatenus, & vigesimam tertiam, quod voluntas diuina non est causa efficiens aliorum, sed tantum consentiens intellectui diuino dictanti, & alia quædam virtus exequitiva & posterior in Deo, vel in causis secundis efficit res effectas, & vigesimam quartam, quod quanquam voluntas diuina coagat & praeagat omnem actionem voluntatis creature, hoc tamen facit tam debiliter influendo, quod nequam ipsam necessitat ad agendum.

CAP. XXV.

Tangit 25^{am} opinionem, singularem Deum non prouidere prædestinare velle, nec facere gradus actuum liberorum meritorum, aut etiam premium, & 26^{am} quod nullus actus est aliquid, & 27^{am} quod nullum non agere possit, siue quicunque est à Deo, & 28^{am} quod res future prædictæ sunt praescientia Dei causa, & 29^{am} quod res future prædictæ sunt causa sine qua non diuine præscientie, & 30^{am} quod Deus sit & prædict res secundi modum illarum, & 31^{am} Academicorum, qd. nullus potest rimari aut scire illud à obstruimus naturæ miraculum, & ab constituenti Dei arecanum, & 32^{am} qd. in omnibus rebus futuri, præsentibus atque praeteritis, respectu scientie & voluntatis diuinae, est semper continua genita ad utrumlibet, & libertas, & nulla omnino necessitas.

CAP. XXVI.

Tractat opinionem 33^{am} famosiorem cateris, que affirmat quod aliquid semper fuit futurum, & adhuc est futurum: non est tamen necessarium illo modo illud unquam fuisse, aut nunc esse futurum; & quod aliquid nunquam fuit futurum, nec nunc est futurum, & possibile posibilitate omni necessitate opposita est illud semper fuisse & nunc esse futurum, & de praescientia Dei correspondenter omnino de omni tamen præterito, vel præsenti dicit, qd. neesse est illud fuisse, & qd. neesse est Deum semper præfuisse illud fuisse futurum, vel scire illud esse nunc præsens, quod etiam neesse est Deum scire illud esse præteritum, ac fuisse, & corripit eam super insufficientia responsionis, cù quod non sufficienter difficultatem evacuat.

CAP. XXVII.

Respondet secundum sententiam Philosophorum & Theologorum, quod omnia futura euident de quadam necessitate respectu causarum superiorum, non contraria, sed consentanea libertati.

CAP. XXVIII.

Recitat unam gloriam auctoritatum eroneam.

CAP. XXIX.

Obicit & respondet.

CAP. XXX.

Arguit eam super falsitatem hypothesis, per viam sumptuosa necessitate & libertate voluntatis diuinae, que semper necessario uniforme permanet, & aequalis.

CAP. XXXI.

Reuocat eandem per viam necessitatis & contingentis intellectus scientiaeque diuinae.

CAP. XXXII.

Reducit eandem per viam immutabilitatis voluntatis diuinae.

CAP. XXXIII.

Mouet eandem per viam revelationis in verbo, & ponit 6. responses concedentium revelationem in verbo, & arguit grauerit contra illas.

CAP. XXXIV.

Arguit specialiter contra primam.

CAP. XXXV.

Contra Secundam.

CAP.

Capitula tertij Libri.

C A P. XXXVI.

Contra tertiam.

C A P. XXXVII.

Contra quartam.

C A P. XXXVIII.

Contra quintam.

C A P. XXIX.

Contra sextam.

C A P. XL.

Corripit negantes reuelationem in verbo.

C A P. XLI.

Recitat diuersos modos secundum diuersos videndi in verbo, obiectisq; & soluit.

C A P. XLII.

Reducit adhuc opinionem trigesimam tertiam & eius hypothesim per viam reuelationis ipso proprio genere; & primo de Domino Iesu Christo, & recitat unam responsonem dicentem, quod Christus potuit decipi, & refellit.

C A P. XLIII.

Tractat aliam responsonem

C A P. XLIII.

Recitat tertiam responsonem.

C A P. XLV.

Ventilat quartam responsonem.

C A P. XLVI.

Contra eandem opinionem & hypothesim per viam reuelationis in || proprio genere, de puris creaturis scilicet Angelis.

C A P. XLVII.

Contra eandem opinionem & hypothesim per eandem viam de puris hominibus.

C A P. XLVIII.

Recitat 4. Responsones & corrigit.

C A P. XLIX.

Recitat duplicem opinionem, dicentem quod in futuri reuelatis est ordinata vel absoluta necessitas; in alijs vero nulla.

C A P. L.

Respondet secundum sententia Philosophorum & Theologorum, quod Deus vult & seit necessario, quicquid vult & seit necessitate sequente immutabilitatis, immobilitatis, stabilitatis, & ordinata non precedente, & simpliciter absoluta, non naturali, violenta, aut inusta, non contraria, sed consentanea summae & maxima libertati:

Et habet Corollarium, qd. omnem actum evolutionis & cognitionis diuin a presentem, necesse est necessitate sequente predicta semper fuisse, & similiter semper fore; quare & quod omnia que presentia sunt, sunt, aut eueniunt, simili necessitate sunt, sunt, & eueniunt in presenti: & qd. omnia que eueniunt, simili necessitate eueniunt in futuro: immo & quod omnia que nunc sunt, de aliqua necessitate precedente nunc sunt; & quod omnia que eueniunt de aliqua necessitate precedente eueniunt in futuro.

C A P. LI.

De aeternitate:

Et habet Corollarium, quod unicum & idem est instantis & immutabile penitus in tota aeternitate, & quod tota aeternitas non est multiplicior neq; maior suo instanti, nec instantis aeternitatis ipsa simplius neg; minus, quare & quod idem est realiter aeternitas & suu instantis: Amplius autem & quod his nequam obstantibus dicitur aeternitas tota, magna, longa, etiam infinita, fuisse quoq; esse & fore, aliquid insuper in ipsa fuisse esse & fore; quamobrem & quod de Deo & actu eius intrinseco dicitur transumptive fuit, est, & erit, de actionibus tamen eius extrinsecis propriè temporaliter dicitur fecit, & facit, & faciet.

C A P. LII.

Per viem aeternitatis ostendit sententiam 50° prelibatam:

Et habet Corollarium 30. partium notandarum, obiectisq; & soluit.

C A P. LIII.

Contra preemptulos accusatores, faciles judices & pricipites damnatores; & ponit 36. capitula que sibi videntur erronea, implorans humiliter auctoritatem Ecclesie quatenus determinet veritatem.

THO-

THOMÆ DE BRADWARDINA
AD SVOS MERTONENSES,
EPISTOLA PRIOR.

Dilectis Fratribus & amicis, Custodi ac Scholari-
bus Aulæ de Merton in Oxon Spiritus Sanctus
gratiam septiformen Aliquoties accidisse com-
peri, vt in rerum difficultum tractatione, aut in-
sipientia relatoris auditorem corrumperet, aut
temeritas auditoris relatorem infamaret. Qua-
propter æquè cauendū mihi videtur, vt potissimum illic, vbi sine
periculo aliud sentiri non potest, nec facile præsumamus asse-
rere, nec aliena temerè dijudicare. Noui ego quanta, vt dicit
B. Aug. somnia cor humanum pariat, atque eo iudicio quo in
sui cognitione fallitur, cætera quoque quæ propter ipsum sunt,
non rectè suspicatur. Quid enim hoc esse putatis, quod de re-
rum veritate tam diuersa sentire solent homines? Nunquid non
vna est veritas? Ecce, vt interim de Deo taceamus, quid est quod
dialectica tot diuersas, & tam aduersas, ne dicam peruersas ha-
bet sententias. Nunquid non omnes nouerunt vnum id quod
est, & amore fallendi diuersa finixerunt? Non sice ego puto, sed
narrant quique somnia sua, & ea qua primum ipsi in se opinio-
ne decepti sunt, postmodum alios nescientes seducunt. Et sicut
B. Iob amicis suis arrogantibus, & de se plusquam oportebat
præsumentibus dicit, omnes iam non solum secum moi ituram,
sed exortam quoq; à se sapientiam putant. Dignum ergo est vt
id ipsum in nostra nos assertione veritatis, tot iam videmus esse
diuersos. Quia enim de longe veritas videtur, iudicia parit, &
tantum de ipsa potest quisq; quantum ipse est. In nobis quippe
quod dierum cognitione percipimus, eo modo cordis intellectus
de hijs quæ extra sunt ad veritatem iudicat, quo se interius ani-
mus in repræsentatione figurat. Vnde necesse est, vt dum mens
interius prauè afficitur, intellectus quoq; in iudicio eorum quæ
foris sunt decipiatur. Hæc ipsa est causa quæ etiam aliquando in
vnita-

E P I S T O L A.

vnitate sensuum, controuersia verborum generare solet: quæ tamen tunc veniale fit, cum pertinax non fuerit. Hanc igitur nos, qui Dei verbi tractatores & inquisidores veritatis esse videmur, si inter nos forte, ut assolet, aliquando inuenimus, citius in id ipsum redeamus: ne si cæperimus nostra dicta pertinaciter defendere, aliud putemur sapuisse.

Illud quod de causa Dei contra Pelagium charitas vestra à me quæcierere dignata est, iam pridem inter quosdam sapientes ventilatum fuisse didici: atque ex hijs quid senserunt quibus magis credendum esse existimamus tum alijs de ipsis, tum ipsis de se referentibus agnoui. Ego autem cum sæpius hac materia pulsari solem, talem me esse profiteor, qui nolle hinc aliquid ab omnibus vel tam curiosè ac superstitione inquire, vel tam fidenter asseri. Vnde nunc quoq; gemina in hac re consideratione coarctor, cum videam me & prudentiæ vestre debere silentium, & bonitati responsum. Inter hęc ipla etiam rei difficultas occurrit, quę fortassis non poterit à me, ita ut decet compendiose discuti. Cum ego si modum in dicendo transfiero timeam superstitionis videri; volo tamen & multo magis volo aliquando in parte inscientiæ argui, quam charitatis contemptor videri; & verba incōposita habere, quam cor peruersum. Valete semper in Domino nostro Iesu Christo, qui est via dicens à deuio, veritas firmans in promisso, & vita conformans in termino.

THO-

A

B

THOMAE BRADWARDINI DE CAVSA DEI LIBER I.

C A P. I.

Premittit 2. *suppositiones*, quarum 1. est, *Deus est summè perfectus & bonus, in tantum quod nihil perfectius, vel inclusus esse posset.*

2. *Est, Nullus est processus infinitus in entibus, sed est in quilibet genere unum primum.*

N primis firmissimè supponatur, quod Deus est summè perfectus & bonus, in tantum, quod nihil perfectius vel inclusus esse posset. Hæc autem suppositione posset evidenter ostendiri, ex magnitudine perfectio-
nis & bonitatis ipsius, quæ est simpliciter infinita, sicut rationibus Philosophicis & Theologicis posset multipliciter demonstari. Hanc etiam suppositionem testatur vi-
detur pater Philosophorum Hermogenes, sive Hermes, Mercurius triplex, Trismegistus triplex, in philosophia
ter maximus, Rex Aegypti, Philosophus & Propheta, de Verbo æternō 34. dicens de Deo; Iple rotus est plenus atque perfectus: & infra 35. Ipse sanctus, & incorruptus, &

sempiterne est, & si quid potest melius nuncupari: Deus enim summum bonum; quam & contestari videtur eius filius Aristot. in de Mondo 1. sic dicens: Potius æstimandum, quod & conueniens est & magis aptum Deo: & in alia translatione: Melius autem // accipitur, quod // acciderit & melius est, & Deo maxime conueniens: Et 12. Met. 39. Deus est unus, æternus, infinitè

E nobilitatis. Et Boetius 3. de consolat. Philosoph. Prosa 10. Deo nihil melius cogitari potest. Viginti quatuor etiam definitionum seu propositionum de Deo à 24. Philosophus edicarum 5. sic ait: Deus est quo nihil melius excogitari potest. Quibus etiam concordanter Anselmus Profilog. 2. Credimus, inquit Deo, te esse aliquid quo nihil melius cogitari possit: Qui & Monologion 15. Sicut, inquit, nefas est putare, quod substantia supremæ naturæ sit aliquid, quo melius sit aliquo modo non ipsum: sic necesse est, ut sit quicquid omnino melius est, quam non ipsum. Hoc etiam Richard. 1. de Trinit. 20. sic testatur: Omnes quicquid ortum iudicant invenienter Deo attribuant. Et Augustinus 1. De doct. Christian. 4. Omnes pro excellentia Dei certatim dimicant, nec quisquam inueniri potest, qui hoc Deum credat esse, quo melius aliquid est. Itaque hoc omnes consentiunt Deum esse, quod ceteris re-

bus omnibus anteponunt. Vnde & Propheta: Magnus, inquit, Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis, Psa. 144.

Secundo supponatur ad præsens, quod nullus est processus infinitus in entibus, sed est in

quolibet genere unum primum. Hoc enim est alibi demonstratum, quod & ferè omnes Philosophi & verè omnes Theologi contestantur. Veritatem ne tantas suppositiones, sine tantilla

probatione improbabiliter supponere videar, ecce saltè breuis insinuatio utriusque. Dicatur siquidem causa compendij A aliquid tam perfectum & bonum, quod nihil perfectius vel

melius esse posset. Sumatur quoque possibile ad communem modum loquendi, vel si oporteat maxime absolute, pro illo viz. quod per se & formaliter simpliciter contradictionem,

seu repugnantiam non includit: Ex quo scilicet, positio & admisso pro possibili absolute secundum speciem obligationum, qua positio nominatur, nusquam in consequentia bona &

formali simpliciter, sequitur impossibile absolute, quod scilicet per se & formaliter simpliciter contradictionem includit. Omnis namque repugnantia contradictionem importat & parat.

Huiusmodi autem modus sumendi possibile & impossibile hinc fundatur, quia omne, vel est possibile, vel non possibile, quare & impossibile isto modo. Possibile igitur est A esse, seu A potest esse, aut posset esse, quis non statim assentiat? Quisusc hoc posito & admisso pro

possibili absolute, se non à contradictione defendat: Si autem possibile sit A esse aut si A potest, aut posset esse, A est, imo & necesse est A esse, & A est necesse esse, & hoc per se. Dicatur siquidem ad modum Philosophorum loquendi illud necesse esse, quod per se, & de se necessarium est esse. necesseitate absolute: quod scilicet non potuit, nec potest, nec poterit non

|| oppositū

esse, & possibile esse || oppositū modo, quod scilicet potuit, potest, aut poterit esse & non esse. Nam necesse esse perfectius est & melius, quam possibile esse, praesertim in bono perfecto & summè perfecto. Non enim posset recedi ab illo, nisi illud vel totaliter, vel partialiter

irrecuperabiliter omitendo, quod nullus dubitus esse malum. Est quoque necesse esse in bono perfecto actus bonus perfectus completus in bono, & purus à potentialitate imperfecta

incompleta, & à corruptibilitate mala. Possibile vero esse priuationem huius actus puri, potentialitatem imperfectam, incompletam habilitatem ad malum, & corruptibilitatem importat.

Nonne & esse forte & firmū, imo summè forte & firmū, praesertim in bono perfecto & summè perfecto, melius & perfectius iudicandum, quam esse debile & infirmum? quare & necesse

esse, quam possibile esse, quod & multis alijs rationib⁹ posset ostendit: sed cuius mens intrinsecus non sentit? Cuius animus non consentit? Si quis autem ex abundantia testes desideret, ecce Arist. qui 9. Met. 1. 3. & post diffusè dicit, & probat actum præcedere potentiam 3 modis; scilicet ratione, id est definitione; substantia, id est perfectione; & tempore, scilicet in individuo gerante: sed est contra in individuo generato. Qui & infra 19. docens, quod in bonis actus est

melior potest, & in malis deterior, ita scribit: Melior & honorabilior studiosi potentia actus: necesse autem & in malis, finem & actum esse deteriorem potentiam. Et supra 17. Sempiterna,

inquit, priora substantia sunt corruptibilibus; est autem nihil potentia sempiternum. Ratio

D vero haec: omnis potentia similis contradictionis est, quod ergo possibile esse, contingit esse & non esse. Idem ergo possibile esse, & non esse; possibile vero non esse, contingit non esse,

contingens autem non esse corruptibile est, aut simpliciter aut hoc ipsum quod dicitur contingere non esse. Nihil ergo incorruptibilem simpliciter, potentia ens simpliciter, nec eorum

qua ex necessitate sunt, & quidem ipsa prima. Nam si hoc non essent, nihil virtue essent: Vbi & videtur talem innuere rationem; Illud quod est per se, non dependens ab alio, prius

natura, perfectusq; est illo, quod non est per se, sed aliunde dependens: id quod est necesse esse est huiusmodi, respectu illius quod est possibile esse. Hunc & Auerroes sequitur in Cōment.

quem & Aviceccna fecutus 1. Met. 6. dicit, quod necesse esse secundū se non habet causam, &

quod est possibile esse, per se habet causam, & probat, quod necesse esse, non habet aliquid aliud sibi coequalē, nec aliquid prius eo: sed ipsum per se ipsum est primum omnium aliorum.

Quis & infra octauī 6. dicit, quod necesse esse est perfectum, & plusquam perfectum. Si igitur

A potest esse, potest esse A; quare & potest esse necesse esse, cum hoc sit perfectius & melius, quam possibile esse, potestq; esse necesse esse per se. Esse namq; bonū per se, est sufficientius,

dignius, perfectius & melius, quam esse bonum per alium, alio indigere, & ab alio dependere, sicut cuiuslibet animus iudicat, & memorati Philosophi contestantur. Et si potest esse necesse

esse per se, est necesse esse: imo & necessariū est ipsum esse necesse esse (alias enim esset possibile esse) sed hoc est impossibile esse. Ponatur enim in esse; sicut est possibile, quod A sit necesse esse, & hoc per se, & sequitur quod nunquam potuit, potest, aut poterit non esse, cuius

oppositū dicebatur. Quod etiam semel est possibile esse, semper est possibile esse; & quod semel est necesse esse per se, semper est necesse esse. Quicquid enim semel per se & formaliter sim-

pliciter

- A pliciter nullam repugnantiam implicat, neque vñquam; & quicquid semel, & semper: Consecutio namque quæ temel est formalis simpliciter, semper sic fuit, & erit, quia eit per se & absolute necessaria; quare nunquam potest deficere consequendo. Et quæ aliquando non est formalis simpliciter, nec vñquam fuit aut erit; quia si esset aliquando, esset & semper. Cuius insuper animus concipi naturam de se possibilem verti in naturam de se necessariam, vel è contra? Rursum paululum prælibandum , omne quod dicitur possibile, sive potens, per aliquam potentiam hoc dicitur: & hoc vel per potentiam propriam, sicut res existens, habens potentiam actiua vel passiuam, vel per potentiam alienam; sicut non entia possibilia fore, & effectus futuri dicuntur possibiles potentia aetiorum & passiuorum illorum, quia viz. hæc possunt illos agere, illa pati. Quodlibet etiam quod dicitur possibile potentia alicuius passiuum, dicitur possibile potentia alicuius actiui: Quomodo namque potest possibile quicquam pati, quod nil potest agere? Aut quomodo potest effectus aliquis fieri, quem facere nihil potest?
- B Et si quis quasi ad videndum solem facem requirit, sic ad istam veritatem per se notam testem depositat: Ecce Auerroes luper 1. de Cœlo & Mundo comm. 124. qui dicit possibile non est possibile, nisi in respectu agentis & patientis, & impossibile est imaginari aliquid esse possibile in respectu patientis, & impossibile in respectu agentis, quoniam contingit, ut sit patientis impossible, & possibile impossibile. Omne ergo non ens, quod dicitur possibile sive potens, sic dicitur per potentiam alicuius actiui. Si ergo A non est, & potest esse, per aliquam potentiam potest esse, & non per potentiam propriam, cum nullam habeat; cum etiam nihil omnino posse si facere & producere de non esse ad esse: Nam omne faciens aliquo modo præcedit, saltem naturaliter, suum factum; sed nihil seipsum præcedit: cum secundum præmissa, omne non ens dictum possibile, sic dicitur per potentiam alicuius actiui, nec A potest esse per potentiam alienam. Hoc enim secundum prius ostensa, esset per potentiam alicuius actiui, quod posset facere A: sed nullum est tale, cum omne aliud ab A sit incompatibiliter minus A & impotens ipsum causare. Sicutiam A causetur ab alio, non est A [Deus.] Perfectius enim est esse per se sufficiens, omnino incausabiliter & independenter ab alio, & summam & primam causam aliorum, quam ab alio dependere, & alteri subiici vi effectus. Non potest ergo A esse ab alio quoquismodo, quod & posset ostendi per multas alias rationes. Per nullam ergo potentiam potest A esse, cuius oppositum dicebatur Quare contradictionem includit, A non esse, & posse esse; & verum est, & necessarium est A posse esse: falsum ergo & impossibile est, A non esse. Quapropter verum & necessarium est A esse. Quamobrem & verum est, & necessarium Deum esse: esse quoq; tam perfectum & bonum, quod nihil perfectius vel melius esse posset. Secunda vero suppositione sequitur ex hac prima: Sequitur enim ex ipsa Deum esse primum & summum omnium entium; hoc vero notorio coassumpto, quod esse primum & summum est perfectius & melius, quam esse posterius & inferiorius alio, aut alteri coæquale. Si quis autem testem desideret, ecce Philosophus qui 2. de Cœlo & Mundo 34. testatur expresse, quod sursum est honorabilius & diuinius; quam deorsum: & anterius, quam posterius. Qui & vna cum alijs Philosophis sepè docet nusquam in eodem genere plura principia coæqualia, & æquè prima simpliciter reperiiri. Vnde & Apoc. 1. Ego sum & nō, principium & finis, primus & nouissimus.

Habet corollarium morale continens 40. partes contra 40. errores; quarum prima est,
contra Protagoram dubitantem Deum esse.

I.

EX hijs autem, quasi porismaticè videntur multi multipliciter aberrantes posse clarè reduci ad semitam veritatis, dum tamen ipsa dignetur precedere, sicut duætrix.

Ex hijs ergo certificetur Protagoras, qui sicut recitat Laftantius 1. Institut. Diuinatum aduersus Gentes 1. Deos vocauit in dubium.

Contra Diagoram & insipientem negantes Deum esse.

2.

R Ecipiscat Diagoras, qui, sicut ibi similiter recitatur, postea Deos exclusit. Sapiat etiam aliquando insipiens, qui recitante Prophetæ, dixit insipide, Non est Deus.

Contra dubiantes vel negantes Deum habere realiter, æquivalenter, vel supereminenter omnem virtutem, & quamlibet bonitatem: & vniuersaliter quicquid melius est habere,

3.

ber, quam non habere, omni modo omnimode bonum esse, & omnimodam bonitatem habere, quod melius est esse & habere, quam non esse & non habere, ac omne virtutem & malitiam non habere: & vniuersaliter omne illud non habere, quod non habere est melius quam habere, aut aliquod habitum aliquo alio modo habere, quod non habere est melius quam habere, aut aliquod habitum aliquo modo habere, quod non habere est melius quam habere: aut quicquam frustra superfluum habere: vel non semper esse summè felicem, beatum, actualiter seu actum, ita quod nihil felicius, beatius, vel actualius esse posset.

Proficiant Deum esse fatentes, sed dubitantes, vel negantes ipsum habere realiter, aequiualenter, vel supereminenter omnè virtutem & quamlibet bonitatem, & vniuersaliter quicquid est melius habere, quam non habere, omni modo omnimode bonum esse, & omnimodam bonitatem habere, quod melius est esse & habere, quam non esse, & non habere, ac omne virtutem & malitiam non habere: & vniuersaliter omne illud non habere, quod non habere est melius quam habere; aut aliquod habitum aliquo modo habere, quod non habere est melius quam habere: aut quicquam frustra superfluum habere: vel non semper esse summè felicem, beatum, actualiter, seu actum, ita quod nihil felicius, beatius vel actualius esse posset. Alias enim posset aliquid esse perfectius, melius, atque decentius, quam sit Deus, quod Suppositio prima vera. Actualitas etiam summa Dei per hoc specialiter demonstratur, quod actus est melior & perfectior potentia, & præcipue actus bonus potentia sua bona. Sicut ex ostensione primæ Suppositionis apparer. Et si aliqua potentia ponatur in Deo; illa de necessitate est bona, sicut docent priores particulæ huius partis. Nulla ergo potentialitas; sed summa actualitas est in Deo, sicut prima Suppositio clarè monstrat, quod & demonstratur similiter per proximam particulam huius partis. Sin namque Deus sit summè beatus & felix, est summè actualis: *Quis enim nesciat ista consistere non in habitu, sed in actu, quod & Philosophi manifestant.*

4. *Contra negantes Deum esse virtutis & bonitatis cuiuslibet simpliciter infinite.*

Extendant se negantes Deum esse virtutis & bonitatis cuiuslibet simpliciter infinite. Si namque aliqua virtus eius aut bonitas esset tantum finita, posset augeri. Quare & Deo aliiquid melius esse posset, quod Suppositio prima damna. Hic etiam refelluntur clavisimè per proximam partem huius. Secundum hanc autem Dei virtutem & potentiam infinitam, & respectu ipsius iuxta prædicta superius de potentia existimo verum esse, quod Geometræ supponunt lineam rectam posse quantumlibet protrahi in continuum & directum, & super centrum quodcumque spatium quantumlibet occupando circumulum designare, ut patet primo Elementorum Euclidis: & Philosophi naturales mediū posse quantumlibet subtiliari & simili: & vniuersaliter omne illud quod apud Logicos, seu quolibet alios dicitur per se & absolute possibile, quod scilicet per se contradictionem formaliter non includit, licet non sit possibile per naturam, per potentiam scilicet naturalem.

5. *Contra dicentes Deum non plenè sibi sufficere, sed alio indigere.*

Aperientur dicentes Deum non plenè sibi sufficere; sed alio indigere. Hoc autem ex 2. partibus proximis, & ex prima Suppositione confequitur evidenter: Constat enim notoried sufficientiam esse bonum. Quare & Philosophus in de Mondo 11. loquens de Deo, sic ait: Non eget artificio, aut alieno adminiculo, velut nostri Reges indigent clietela propter importunitatem. Et 1. de Cœlo & Mondo 100. neque habet prauum nihil, neque indigenos eorum, quæ ipsius bonorum villo est. Quare & 24. Definitionum de Deo à totidem Philosophis editarum 11. dicit ita: Deus est semper existens, necessitate solus sibi abundanter sufficiens. E Quod & testatur Sadai vnum de nominibus Dei Hebraicis, quod, ut dicit Rabbi Moses de Duce dubiorum, sive neutrorum 61. Idem est quod sufficientia, eo quod non eget essentia alii cuius entis, neque eget alio extra se ad firmitatem essentiae sue: sed sua essentia sufficit sibi. Ieronimus etiam in lingua Latina & Hebreæ peritus ad Marcellam de 10. nominibus, quibus apud Hebreos Deus nominatur epistola 99. dicit, quod 10. horum nominum est Sadai, quod robustum & sufficientem ad omnia perpetranda accipere possumus.

6. *Contra credentes Deum non necessariò, sed contingenter esse summè perfectum & Deum, ipsumque esse mutabilem, irascibilem, placabilem, tristabilem, letabilem aut passibilem*

A sibilem nouiter quacunque alia passione; opinantes quoque quod Deus sit nomen accidentale, & non esse entiale simpliciter.

Mvtentur credentes Deum non necessariò, sed contingenter esse summè perfectum & Deum, ipsumque esse mutabilem[nouiter] irascibilem, placabilem, tristabilem, luctabilem, atque passibilem, nouiter quacunque alia passione: opinantes quoque, quod Deus sit nomen accidentale, & non entiale simpliciter. Quod autem Deus sit necessariò summè perte&tus & Deus, ex prima Suppositione consequitur evidenter; cum perfectius & melius sit sic esse; quam contingenter, sicut patet ex premisis in ostensione Suppositionis illius. Si insuper Deus non necessariò sit summè perfectus, & Deus, potest esse non talis: quod si ponatur reprobabit & oppositum eius probabatur, sicut prima Suppositio probabatur. Quamobrem neque Deus est mutabilis quovismodo; quia non ad melius, cum sit summè bonus; nec ad deteriorius, cum sit necessariò summè bonus (sicut proximo demonstratur) neque ad æque bonum. Hoc enim superfluum videretur contra tertiam partem huius, nisi fortassis hoc faceret propter bonum proprium conferuandum, & tunc indigeret motu contra quintam partem, vel propter bonum creaturez: & sic adhuc indigeret motu, nec ipse sibi sufficeret ad faciendum quod vellet. Si etiam Deus posset mutari ad bonum æquale, cur non ad minus? Si etiam Deus perdat temporaliter & adquirat aliquam bonitatem, non semper habet omnimodam bonitatem, præcipue infinitam contra tertiam partem huius & quartam. Si insuper Deus esset mutabilis, esset potentialis, & non summè actualis, seu actus, contra ultimam particulare tertie partis huius. Ex his autem ulterius patenter infertur, quod Deus non est nomen accidentale, sed entiale simpliciter: præfertum si imponatur ab illa summa perfectione & maxima bonitate: Alias enim Deus posset non esse Deus, atque mutari, contra z. priores particulas huius partis.

C *Contra negantes Deum esse omnipotentem actiuè, & nullipotentem passiuè, id est, non posse ab alio quicquam pati.*

Negentur, qui negant Deum esse omnipotentem actiuè, & nullipotentem passiuè; id est, non posse ab alio quicquam pati. Quod enim sit omnipotens actiuè tertia pars & quarta demonstrant: Constat enim quod potentia actiuè est virtus quædam & bonum, nec potest pati ab alio; quia tunc esset mutabilis contra proximam, potestque eius impotensibilitas, sicut & eius immutabilitas demonstrati.

D *Contra opinantes Deum non esse substantiam & potentiam rationalem, habentem intellectum & liberam voluntatem, cognoscentem actualiter & voluntem: putantes quoque voluntatem diuinam non esse uniuersaliter efficacem, id est, non impedibilem, non frustrabilem, non defectibilem vlo modo.*

Ratiocinentur melius opinantes Deum non esse substantiam & potentiam rationalem, habentem intellectum & liberam voluntatem, cognoscentem actualiter & voluntem; putantes quoque voluntatem diuinam non esse vniuersaliter efficacem, id est, non impedibilem, non frustrabilem, non defectibilem vlo modo. Pater namque ex prima Suppositione Deum esse, & esse substantiam, cum ipsa sit perfectior accidente, quare & substantiam atque potentiam rationalem; cum ipsa irrationali rationabiliter præferatur: quapropter & habentem intellectum & liberam voluntatem, quod & tertia pars ostendit; cognoscere quoque ac velle actualiter, non tamen habitualiter, cum hoc sit perfectius, sicut & actus bonus potentia versus bonum. Voluntas quoque diuina est vniuersaliter efficax modo dicto. Hoc enim est perfectius, quam quod esset impedibilis, frustabilis, aut defectibilis vlo modo. Si etiam Deus quicquam velleret, & illud non haberet, nec fieret, non esset summè beatus & felix, sed miser, præfertum cum nihil velit, aut velle possit, nisi iuste per tertiam partem huius, quæ & beatificat ipsum summè. Quis enim nesciat felicitatem & beatitudinem esse bonum integrum & perfectum, beatiusque quoque esse, habere quodcumque iuste desideratum, seu volutum, quam carere? Si namque propter viuis volunti non habitionem non esset quis minus beatus, nec propter non habitionem alterius, & eadem ratione adhuc ulterius, & sic deinceps, quare nec esset quis minus beatus, et si omnibus & singulis volutis & desideratis cateret. Sed cuius ani-

mus ita sentit, nisi forsitan insensati? Quare & Philosophus 1. Ethic. 9. dicit felicitatem esse A bonum per se sufficiens & perfectum. Boetius quoque 3. de consolat. Philosophia Prosa 2. dicit, quod beatitudo est bonum, quo quis adepto, nil ulterius desiderare queat, quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque bona intra se continens: cui si quid absorbet, summum esse non posset, quoniam relinquetur extrinsecus quod possit optari. Liquet ergo esse Beatitudinem statum bonorum omnium congregazione perfectum. Nonne etiam latius, iucundius, & delectabilius est habere desiderata & voluta, quam ipsi inuitè carete? Quis hīc dissentit? cuius animus non sic sentit? in Beatitudine vero summa, summa letitia, iucunditas & delectatio continetur. Deus autem est semper summè beatus per tertiam partem huius: quare nunquam aliquo voluto caret inuitè. Amplius autem quis nosciat optimè consequi; Si Deus potest hoc, & vult hoc, facit hoc, cum nihil deficit requisitum, quod & Philosophia saepe testatur? Quare & ex opposito, si Deus non facit hoc, & vult hoc, non potest hoc, aliquo possibili demonstrato: non est ergo omnipotens, sed impotens reputandus, contra 7. partem huius, quod & testatur 12. 24. Definitionum 24. Philosophorum de Deo, sic dicens: Deus est cuius voluntas est deifica potentia. B

Contra credentes Deum aliquid ignorare.

9.

Ignorentur credentes Deum aliquid ignorare. Tales autem videntur quidam Philosophi, & vulgares: appetunt enim quibusdam, quod Aristoteles 12. Meta. 51. velit asserere Deum non cognoscere aliquid extra se; & quod Averroes ibi in comment. 51. velit altius Deum non cognoscere via, neque singularia, quibus & Anicenna 8. Metaphysica sua 6. & Algarzel. 3. Metaphysica sua primo, sententia sexta consentire videntur. Cicero quoque de Divinatione negat à Deo omnem præscientiam futurorum. De quorum similibus Iob. 22. recitatur hoc modo. Quid nouit Deus? & quasi per caliginem iudicat, nubes laubulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines ecclie perambulat. Et Psalmo 72. Et dixerunt, quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso. Et infra Psal. 93. Et dixerunt, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Sed hi omnes per tertiam partem & quartam faciliter corrigitur: Constat enim quod sapientia, scientia & discretio approbativa, vel reprobativa præclarissimè sunt virtutes.

Item per partem proximam Deus cognoscit actualiter, & si aliquid cognoscit, maximè videtur quod seipsum cognoscat. Perfectius quoque videtur seipsum cognoscere, quam penitus ignorare. Quare secundum primam Suppositionem seipsum cognoscit. Quomodo etiam secundum tertiam partem huius est Deus summè beatus, si nullo modo sentiat, percipiat, aut sciat se esse beatum? Deus igitur seipsum cognoscit, & non imperfectè & diminutè propter secundam Suppositionem & tertiam partem & quartam. Cognoscit ergo se perfectè & summè perfectè, ita quod nihil perfectius possit cognoscere, vel cognosci. Cognoscit ergo D se secundum suam excellentiam, & secundum omnes suas conditiones, relations & circumstantias viuieras. Sed non est res aliqua qua Deus non sit prior, superior, melior atque perfectior, sicut Suppositio prima docet; cuius etiam Deus non sit causa, principium, & finis, sicut & Philosophi contestantur. Non est ergo res quam Deus non cognoscit propriè & distinctè; Hac enim cognitione perfectior est confusa.

Item vel scit Deus quod est aliquid aliud præter ipsum, vel nescit: Si sciat & non confundatur, cum scientia distincta actualior & perfectior sit cōfusa; distinctè ergo cognoscit aliquid extra ipsum, & quatione unum & omnia per partem quartam premissam: Si nesciat esse aliquid præter ipsum, hoc est mirabilis & absurdum; Possit enim tunc verisimiliter credere nihil esse penitus præter ipsum, quare & decipi turpiter & errare contra tertiam partem huius.

Item secundum præmissa Deus cognoscit perfectè seipsum; cognoscit ergo & se esse potentia infinita, omnipotentem & voluntatis viuenter saliter efficacis secundum quartam, septimam, & octauam partes præmissas. Scit ergo se posse facere, destruere & mouere aliquid extra ipsum. Quod si ponatur, tunc illud cognoscit; operatur enim non tenetè sed scienter, & non nouit illud nouiter propter sextam partem: & quia prius sciunt se posse & velle sic facere, & ita se facturum: æternaliter ergo illud nouit, quare & quodlibet aliud similiter ratione.

Item si Deus quædam vera nesciret, posset desiderare & velle scire illa; omnis enim rationalis natura naturaliter scire desiderat: quare & cum per partem proximam habeat voluntatem viuenter saliter efficacem, posset illa scire & non nouiter; quia tunc non semper esset actualissimus, scientissimus, perfectissimus, beatissimus, & immutabilis penitus contra tertiam partem & sextam: Necessariò ergo æternaliter omnia vera nouit.

Item

A Item quanquam aliquæ res sunt viles, scientia tamen illarum est præiosa & nobilis, sicut testantur omnes Philosophi naturales de animalibus, partibus, & de generatione animalium pertractantes; præserunt in eis qui per scientiam vilium non vilescunt, vilescerunt non possunt. Deus autem teste sexta parte viith libro non potest: Ipse ergo omnia perfecte & distinctè cognoscit. Verum si quis subtilius considerare voluerit; inueniet, quod omnis natura, & res quælibet naturalis, & omnis essentia secundum illud quod est, bona est, & pulchra, sicut & Philosophi contestantur. Cur ergo non decet Deum bonum & pulchrum ista cognoscere? An forte quia sunt minus bona & pulchra quam ipse? Quomodo ergo [non] potest talia facere, & seruare, per eius omnipotentiam & efficacissimam voluntatem, secundum proximas partes huius? Quomodo etiam decet hominem, tam dignam naturam & nobilem cognoscere viliora?

B Item, quomodo posset Deus congruè remunerare suos cultores, & suos contemptores bonus & malos, si ipsorum merita ignoraret?

Item, cur frustra portigimus preces [Domino] Deo, si illas audire non possit?

Amplius autem quis dubitat esse melius, ordinatus, arque decentius, vt Deus qui prima Suppositione probante (sicut in ostensione secunda Suppositionis apparet) præst Mundo & alijs vniuersis, præst omnibus lapenter, possit, sciat & velit expedire supplicationes sibi portantes, bonos præmiat, malos corrigit, vel punire? Alioquin minus hebetaretur stimulus spei & amoris, rumperetur lorum timoris & effrænaretur audacia delinquendi. Quare & totus ordo retum humanatum tam ad Deum, quam ad proximum quassaretur. Si autem Aristoteles voluerit dicere, Deum non intelligere aliquid præter ipsum, quia quodlibet tale est vile, saltem respectu dignitatis diuinæ nihil est, sicut ex præmissis apparet. Eadem etiam ratione nihil aliud possit facere aut mouere contra septimam partem huius. Illud etiam quod Averroës videtur arguere, Deum scilicet non habere scientiam particularium, & distinctam particularium & singularium, quia illa sunt infinita, & non determinantur à scientia, non debet mouere; quia Deus est simpliciter infinitus & quælibet virtus eius, sicut prima Suppositio & quarta pars demonstrant; Imo Deus est magis infinitus quacunque multitudine infinita, quam ponit Averroës particularium existentium, cuiuscunque speciei fuerint, aut etiam omnium specierum: quia quacunque tali multitudine infinita cuiuslibet speciei, est alia maior multitudine, viz. congregata ex illa, & alia simili alterius speciei: tota etiam multitudine infinita omnium particularium existentium possit aliqua maior esse; imo & dupla, tripla, quadrupla & deinceps simul, vel successivæ. Deus autem est tam magnus & infinitus, quod nihil maius aut infinitius esse possit, sicut prima Suppositio & quarta pars ostendunt, quare & correspontent quælibet virtus eius. Scientiuitas ergo Dei & eius capacitas nulla multitudine finita, neque infinita singularium existentium virius speciei, vel pariter omnium satiatur; sed vnam quamque eorum etiam totam multitudinem, si ponatur, ex omnibus congregatam excedit

D quodammodo infinitè. Quod insuper aliqui argumentantur; si Deus cognoscet singularia, cum illa sint mutabilia, & eius cognitio similiter esset mutabilis; verum esset, si illa cognoscet sicut homo, alterabiliter passibiliterque ab eis: sed non sic illa cognoscit propter sextam & septimam partes huius; imo materialiter & actiue, ac si oculus fixus per extramissionem videret partes fluminis succedentes.

Contra fingentes Deum ex membris humanis, vel alijs, seu quibus cunque diuersis componi, negantesque ipsum esse substantiam simplicissimam, impartibilissimam, nullam compositionem, partibilitatem, magnitudinem habentem, magnitudinem scilicet corporalem.

E Elispitant compostores Dei, fingentes ipsum ex membris humanis, vel alijs, seu quibuscunque diuersis componi: Sciant quoq; Deus esse substantiam simplicissimam, impartibilissimam, nullam compositionem, partibilitatem, magnitudinem habentem, magnitudinem scilicet corporalem. Si namq; compoſitio talis esset in Deo, non repugnaret patribus distrahi, & ab invicem separari, quare nec toti mutari, minui, vel corrupti, quod præmissa corrumpunt. Quomodo insuper esset Deus summi pfectus, siue sufficiens & beatus, sicut præmissa testantur, si necessariò dependet ab alijs, & alijs necessarijs indigeret? Actualius etiam atq; potentius videtur ex se, & per se sufficienter existere, quam alieno fulcimento & adminiculo supportari. Deus autem est summè actualis & potens, ita quod nihil actualius & potentius esse posset, sicut prima Suppositio, & alia priora demonstrant. Si etiam Deus componeretur ex partibus, quælibet pars componens, vel saltē forma partes illas perficiens, vniens, & coniungens

iungens esset naturaliter, prior Deo, contra primam Suppositionem, sicut in ostensione A secundæ Suppositionis apparet. Ad hæc autem, vel Deus componitur ex partibus homogeneis tantum, vel etiam heterogeneis: Si tantum homogeneis, animalia & cœlum perfectius componuntur contra primam Suppositionem, & tertiam partem hujus: Si ex heterogeneis partibus componatur, illæ sunt dissimilis officij, dissipatis dignitatibus, & non æquæ perfectæ: quare & aliqua earum non est summè & infinite perfecta contra quartam partem præmissam [hujus.]

Amplius autem li Deus ex partibus componatur; vel aliqua eatum est infinitæ perfectio-
nis simpliciter omniaq; vel nullæ: Si aliqua, ipsa esset Deus, sicut Suppositio prima mon-
strat; esset quoq; superfluum, quod Deus plures partes haberet, cum illa sola sufficeret ad
quæcunq; contra tertiam partem hujus: Si nullæ, offenditur quarta pars hujus. Ad idem tunc
quælibet pars posset esse perfectior, & sic Deus, quod Suppositio prima damnat. Præterea B partes Dei vel sunt finitæ, vel infinitæ in numero: Si finitæ, totus Deus est perfectionis finitæ
contra primam Suppositionem & quartam partem. Si infinitæ, idem sequetur, quia quelibet
istarum, cum sit tantum finitæ perfectionis, posset augeri: quare & similiter Deus totus. Infinitatem quoque || *huius 2^a*. Suppositio excludit, & tota similitudine natura, ac cuiuslibet animus ip-
sum refutat & abhorret: altera particula huius partis consequitur ex priori & ex prima Sup-
positione cum tertia parte & quarta.

|| huius.
modi

11.

Contra Zabios, & sapientes eorum cœlum pro Deo colentes.

E Rubescant Zabij & sapientes eorum cœlum pro Deo colentes. Ipsi namque teste Auer-
roe super 1. Met. comment. 41. credentes cœlum esse æternum, & stimabant ipsum ex se
esse motionis æternæ, nec oportere ponere principium aliquod nobilissimi ipso, quare & vt
videtur, ipsum pro Deo colebant: sed isti per proximam corrigitur. Cœlum insuper est C
virtutis & potentiae, * finitæ, est quoque mutabile, alterabile, illuminabile, & obscu-
rabilis: Deficiunt quoque cœlo multæ perfectiones & bonitates possibles; non est igitur
Deus sicut præcedentia manifestant. Quare & Auerroes ibi præmisit: hoc quidem, scilicet
intenire primum mouens simpliciter est valde difficile & clausum, & ideo ille locus fuit
lapsus sapientum.

12.

*Contra adoratores Solis, vel Lunæ, Martis, & Iouis, cuiuscunque signi cœlestis, vel
quorumcunque signorum, & vniuersaliter cuiuslibet partis cœli.*

CEssent adoratores Solis & Lunæ, Martis & Iouis, cuiuscunque signi cœlestis, vel quo-
rumcunque signorum, & vniuersaliter cuiuslibet partis cœli propter rationem de toto D
cœlo præmissam.

13.

*Contra fabricantes sibi Deos temporales, homines, animalia, arbores, ignem, aut
quamcunque rem tamē.*|| tempora-
les

FEriantur qui Deos sibi fabricant tales, || homines, animalia, arbores, ignem,
aut quamcunque rem tamē. Tales fuerunt quidam Gentiles antiqui, qui homines quos-
dam viuos, quosdam vero mortuos, Deos sibi fecerunt, sicut quamplures historiæ conte-
stantur. Vnde & Plato 2. Timæ. 3 Sit, inquit, nostra credulitas comes affectioni priscon-
rum virorum, quod Terræ Cœlique filij sunt Oceanus & Thetis, horum porrò Saturnus &
Rhea & Phorcus. Saturni porrò & Rhei proles Jupiter & Iuno, & cæteri qui sunt in ore ho-
minum & mentibus, & de quorum fraternitate fama celebratur; atque ex his alij nati sunt, E
qui putantur Dij. Historiæ quoque Romanae testantur, & recitat Aug. 4. de Ciuitate 27.
quod Scœcola doctissimus Pontifex Romanorum disputauit triplex genus Deorū, Poeticum,
Philosophicum, Principium, seu Ciuite, de quorum secundo sic dicit: Secundum non congrui-
t ciuitatibus, quod habeat aliqua superuacua, aliqua etiam quæ oblitis populis nosse. De su-
peruaciis non magna est causâ: Soler enim & à viris peritis dicit; superflua non nocent. Quæ
sunt autem illa, quæ prolata in multitudinem nocent? Hæc, inquit, non esse Deos Herculem,
Esculapium, Castorem, Pollucem: Prodiderunt à doctis, quod homines faciunt, & huma-
na conditione defecerint. Tales fuerunt antiqui Babilonij, qui colebant Draconem, sicut
Dan. 14. recitatur. Tales etiam fuerunt Aegyptij veteres Bouem pro numine adorantes.
Vnde Solinus de Mirabilibus Mundi 7. agens de Aegypto & rebus eius, sic ait: Inter omnia
que

A quæ Aegyptus habet digna memoratu, præcipuè Bouem mirantur quem Apidem, seu Apim vocant, hunc ad instar colunt Numinis, in signum alba notæ macula, quæ dextero latere eius ingenita corniculatus Lunæ refert faciem. Statutum enim spatum est, quod ut affuerit, profundo sacri fontis immersus necatur, ne diem longius trahat, quam licebit. Mox alter, nec sine publico lustu requiritur, quem repertum centum Antistites Memphis persequuntur, ut incipiat ibi sacris initiatus sacer fieri. Delubra, quibus succedit aut incubat, mysticè Phalamos nominant, dat *omnia* manifestantia futuris, illud maxime, si de consulentiis manu cibum capiat: denique aduersus Germanici Cæsaris dexteram prodicit ingruentia, nec multo post Cæsar extensus est ipsius Apim aggregatum sequuntur, & repente velut lymphatici ventura præcinnunt. Bos illi ostenditur foemia in anno semel, & ipsa non absque certis insignibus, quæ simul atq; inuenta esset oblata est, eadem die neci datur. Apis natalem Memphis celebrant iactu pateræ aureæ, quam proiecti in vili statim gurgite: Hæc solennitas per septem dies agitur, quibus diebus cum Sacerdotibus quædam crocodili inducias habent, nec attractant lauentes. Verum octauo die, ceremonijs iam peractis, velut redditia saeviendi licentia solitam resumunt atrocitatem. Hunc autem Apim Papias in Elementario suo, & Isidorus 6. Etym. 44. dicunt fuisse Taurum Aegypti Serapi consecratum, cuius & imaginem affirmant Iudeos de Aegypto profectos sibi in eremo fabricasse. Sunt etiam quidam recentiores, qui teste Marco de Venetijs 3. de conditionibus, & consuetudinibus Orientalium regionum 25. In India Maiori in regno Var bouem adorant, dicentes bouem rem esse sanctissimam, neque boues occidunt, neque carnes eorum ob reverentiam comedunt: Cum autem moriuntur boues, adipè eorum domos suas pertungunt, & infra eiusdem 28. dicit quod in provincia Maabar, scilicet in maiori India, cum hij qui bouem adorant ab bella procedunt, quilibet tecum deferrit de pilis bouis sylvestris. Credunt enim Bouem sylvestrem tantæ sanctitatis esse, quod quicunque super se de pilis suis *portauerit* in omni periculo tutus erit. Tales fuerunt & illi habuerit, sicut

C Indi, qui *vt* appareat ex epistola Alexandri ad Aristotelem de situ Indie, & eius vastitate colebant arbores Solis & Lunæ, quæ de quibuscumque interrogatis, etiam tacita cogitatione sine pronuntiatione quacunque responsa viridica cunctis dabant, quibus & Sacerdos Indicus solemniter ministrabat; vbi & de interrogatione Alexandri & arborum response mirabiliter scribitur isto modo: Vidimus ab Occidente iubare fulgentibus Phœbè radiis percussa arborum cacumina, & Sacerdos ait, sursus, inquit, omnes intuemini, & de quibus rebus quisque consultutus est, occultè cogite silentio, nemo palam pronunciet: Cum ego & amici, & commilitones accuratius sumus intuti, ne inter nemorum deasitatem, aliqua in motem hominum nos illuderet fallitas, mox interueniente nullo tali dolo, vtque ad cacumina ramosque prospeximus, stantibus nobis communis diuina auribus occupavimus oracula. Cogitabam si deuicto orbe terrarum, in patriam triumphans ad Olympiadem matrem meam lorosque meas charissimas reuerti possem, cui subito Indico sermone tenuissimo respondit arbor. Inuictè bellis Alexander, ut consulisti numen, vnum eris dominus orbis terrarum: sed viuus amplius in patriam non reueteris, quoniam fata ita de capite tuo statuerunt. Tum ego oraculum cum ignorarem, interrogavi quale esset, Indicus interpretatur, quem ego partim munieribus, partim minis, ut quacunque arbores dicerent, judicare cogi. Quare cognitis omnibus, percussis flentibusque, qui mecum erant in comitatu palamque, sic moris erat, & aliud consultutus eram, & intratus vespertino tempore. Sed nondum exorta erat Luna, cum rursus inuitati ad lucum iuxta sacras arbores constitutissimus, mox solita consuetudine adoramus, tres fidelissimos induxeram mecum amicos, Perdicam, & Diconam, & Philotam: quia nullum metuebam ultra, nec in me quicquam erat metuendum, vbi neminem fas erat interfici. *Confusus* igitur, vbi moriturus essem, & tum ad primum Lunæ ortum percussa cornu splendoreque acceptro, arbor Græcè respondit: Alexander, inquit, plenum iam finem ætatis habes: sed sequente anno mense Maio in Babilone morieris: à quo minimè spe ras, deciperis. Et infra, in rarii tertio consultutus ab eadem mihi sacratissima Solis arbore, cuius mortem de manu percursoris habeam præcauendar; quemque exitum mater mea, sororesque meæ habituræ sint. arbor Græcè dixit: Si motus tuæ tibi insidiatorum prodidero, sublato eo facilè instantia fata mutabis, mihi quoque tres irascentur sorores, quod veridica oracula earum impensa prodiderim; scilicet Clocho, Lachesis & Atropos. Igitur ad annum & menses 8. in Babilone morieris, non ferro, ut suspicaris, sed veneno: Mater tua turpissimo, ac miserando quandoque exitu insulpta iacebit in via, præda auium ferarumque: Sorores tuæ felices dici erunt fato: tu etiam, et si breue superest tempus, Dominus tamen orbis terrarum eris; nunc modò caue ne nos ulterius scisciteris, vnde excede terminos luci nostri: quæ omnia ita contigisse Iustinus & alij Historiographi contestantur.

Fuerunt

Fuerunt etiam mulci qui ignem pro Deo colebant, eo quod vincere & consumere alia vivi A deatur. Hic autem omnes possunt ut proximi faciliter castigari: Deus enim, ut praemissa circa 1^{am} Suppositionem testantur, est necesse esse. Nulla ergo res temporalis, generabilis, corruptibilis est Deus. Si etiam aliquis purus homo sit Deus; vel homo est à se, vel ab alio. Si à se, cur non aliud homo similiter, cum sit eiusdem naturæ? aut cur non potest aliud facere se Deum, sicut & ille se fecit? Si ab alio, ille aliud videretur potius esse Deus, & ille est de quo Suppositio 1^a canit. Quis etiam nisi irrationabilius bestia, posuerit bestiam Deum suum, arborum, ignem, aut rem irrationalē quamcunque [rem] omnia vel alia nescientia, voluntatem ineficiem habentem, rem non omnipotentem, sed debilem, indigentem, passibilem, interficibilem, destrucibilem etiam, & si studuerit se saluare, contra 1^{am} Suppositionem & partes praemissas? O miserabiliter miserabilis, miser homo, si tamen homo, cur non verecundaris naturam irrationalē naturaliter viliorum, ignobiliorum, imperfectiorum & tibi subiectam adorate & colere pro Domino Deo tuo? cuius etenim animus non præponit Deum suum ubi ipsis, & omnibus alijs in ordine dignitatus, sicut Suppositio 1^a docet?

14.

Contra nugatorios & nugaces, qui multitudinem onerosam deorum æqualium eiusdem speciei, seu naturæ adorant.

R Efrænentur nugatorij & nugaces, qui multitudinem onerosam deorum æqualium eiusdem speciei seu naturæ adorant, quasi eis minus sufficiat unus talis. Si namque Suppositio 1^a sit vera, sufficit plenissimè unus Deus. Nam ubi nequaquam sufficeret, deficeret sibi perfectio & bonitas aliquals, quæ posset ei alterius adesse, quod & tertia pars & septima humus monstrant. Cum ergo ipse solus omninaque sufficiat, cur sine causa superflue ponitur alius, allijue ponuntur, cum quilibet sapiens Philosophus vel alius; imò & ipsa natura hoc refugiat & devit. Et si quis testem requirat, ecce Philosophus 3. de Cœlo & Mundo 39. qui C dicit, non necesse facere elementa infinita: omnia enim hæc scilicet composita reddentur finitis existentibus. Et infra 35. manifestum, quia multo melius finita facere principia, & hæc ut minima omnibus ipsis futuris, quemadmodum dignificant & qui in disciplinis: Cur ergo multos Deos æquales colendo, hunc unum insufficientem efficiunt? vel si hunc credunt sufficere, eum in huic iniuriam & contemptum, amorem, honorem, & gloriam, debitos ipsis soli, ab ipso unico subtrahunt, alijsque impendunt? Qui etiam ita singulis circa naturam diuinam, plurimum dæuant & aberrant? Non enim est multiplicabilis, nec plurificabilis in multa individua omnino similis rationis, quæ substantialiter & solo numero differant, sicut species naturales: imò nec posset esse aliud individuum illius naturæ. Si enim posset, posset esse summè perfectum & bonum: Quare & sic esset || sicut superius probabatur, in conclusione primæ Suppositionis: & eadem ratione qua unum aliud posset esse, posset esse & aliud, & aliud, & sic super numerum infinita: quare & actualiter ita essent, quod cuiuslibet animus renuit, & secunda Suppositio interdicit.

|| Dic.^{s.}

Item posibile est simpliciter absolute unicum Deum esse. Quis non statim consentiat? Quis non hoc posito & admiso, pro posibili absolute ab omni contradictione faciliter se defendat? & si sit posibile unicum Deum esse, illum viz. quem secundum praemissa necesse est esse, qui & sit A necesse est ergo unicum illum esse, & omnem alium Deum non esse. Sit enim B. aliud quidam Deus, & secundum priora possibile est B. non esse Deum, quare & secundum sextam partem non esse B ergo vel est impossibile esse vel possibile esse possibiliter contradictionis, quare & necesse est B. Deum non esse; sicut præhabita in ostensione primæ suppositionis lucide manifestant: vel breuius, omnem Deum necesse est esse Deum, sicut prima Suppositio & sexta pars demonstrant: B non necesse est esse Deum; secundum præmissa, B ergonon est Deus. Multitudo quoque deorum æqualium si ponatur, nonne est aliquo modo perfectior uno Deo. Quare & nullus eorum est summè perfectus. Quamobrem E neque Deus, sicut Suppositio prima monstrat. Iste insuper unicus verus Deus continet totam essentiam & perfectionem possibilem sive speciei, sive naturæ, sicut Suppositio prima probat. Non est ergo aliud Deus talis: imò non esse potest, quia non simul cum isto propter causam præmissam, nec post istum corruptum, seu isto quomodounque non ente, [nihil forer] sicut Suppositio prima monstrat. Hæc autem ratio, de quounque alio in dividuo cuiuscunquam alterius speciei, sive in naturalibus, sive in artificialibus, sive in quibuslibet alijs per se patet. Si quis tamen testimonio gaudeat, ecce Philosophus 1. de Cœlo & Mundo || 92. ostendens non esse, nec posse esse plures Mundos, sic ait: Neque una necessitas plures esse Mundos, neque contingit factos esse plures, siquidem iste ex tota est materia, quemadmodum est.

Sic

|| 93.

- A Sic autem forte quod dicitur , magis erit manifestum . Et sequitur 94. Si enim est simitas curvitas in naso aut carne , & est materia similitati caro : si ex omnibus una fiat caro , & existat in hac simum , nihil vtique aliud , neque erit simum , neque contingit factum esse . Similiter autem eti homini sunt materia carnes & ossa , si ex omni carne & omnibus ossibus homo fiat , & || possibilibus existentibus dissoluta esse , non vtique contingit esse alium hominem . Similiter autem & in alijs . Et sequitur 95. Cœlum autem est quid singularium , & eorum quæ ex materia : sed si non ex parte ipsius constat , sed ex omni , non vtique erit aliud , neque contingit factos esse plutes propter omnem materiam comprehensam esse . Super quod Auerroes Comment. 95. dicit , quod demonstrationes ad impossibile sunt de genere signorum : sed hæc demonstratio probans Mundum esse vnicum , est proptero quid . Habet enim causam pro medio termino , & ideo das nobis Scientiam huius rei cum sua causa , & iste est perfectissimus modorum . Quis etiam dubitat quid sit dignus , honorabilius atque perfectius , esse per se sum-
- B mum & primum sine pari , quām necessario parem habere , etiam eti nolle ? Deus ergo per primam Suppositionem parem non haberet . Cur etiam non posset unus deorum æqualium & numeraliter differentium , sicut Angeli vel homines , velle quod alius nolle , & è contra ? Nulla enim videtur ratio , quare de potentia absoluta non sic posset , cum nullius corum voluntio ab altero pendeat , sicut nec ipse , nec sit idem numero , quod volutio alterius , sicut nec ipse idem quod alius . Quare & quilibet eorum posset quilibet alium , & quilibet alios impedit , & miserum , ac miseris facere , & è contraria quod prima Suppositio , tertia pars & octava refellunt . Huius autem rei testes sunt pene omnes Philosophi Naturales , Diuini & Morales : Omnes namque Philosophi Naturales (paucis exceptis) ponunt vnicum primum motorem , qui secundum eos est Deus . Diuini similiter ponunt expressius vnicum primum ens , vnicum primum causam , vnicum summum Deum . Vnde & Arist. 12. Metaph. viii. Entia non volunt disponi male , nec bonum pluralitas principiatum . Unus ergo Princeps ,
- C quod & probat Aquicenna 1. Metaph. 6. & 7. sicut supetius tangebatur ; & Algazel 2. Metaph. suæ 1° . Morales quoque Philosophi , de Politij tractantes dicunt Monarchiam esse optimam politiam , præserum si repetiat vnum sufficienter idoneus , nec plures simul principati deberet , nisi propter defectum vnius idonei vnicè principari . Hæc liber Ethicorum & Politicorum Arist. hæc Iura Civilia Gentium , hæc omnium ciuitatum , communitatuum & Regnorum Legalia contestantur . Rem etiam Militarem , & negotia bellica pertractantes , vnicum semper esse ducem supremum afferunt optimum . Hoc autem totum in minori mundo , in minori communitate scilicet virtutum hominis (vnde & omnes alia communitates humanæ originaliter deriuantur) magis appetet . Sunt enim in homine collegialitet societate vires exteriores , interiores , sensus , appetitus , voluntas , & ratio . Sed quis ignorat vnicam istarum debere naturaliter principari , & alias subseruire ? Vnde & Philosophus in Secreto secretorum , Partis 3. Capitulo 8. Quando , inquit , creavit Deus altissimum hominem , constituit corpus suum ciuitatem quandam , & eius Intellectum Regem in ipsa : constituit ei 5. Baiulos , scilicet 5. Sensus præsentantes ei quæcumque . Sic ergo in maiori Mondo , etiam in Ciuitate mundi amplissima sentiendum . Sic enim dignissime honorabilissime & optimè conuenit ipsi Deo & aliis vniuersis : quare & per primam Suppositionem necesse est sic esse . Non est ergo possibile , quod sint Dij multi , æquales , eiusdem speciei , solo numero differentes . Amplius autem secundum multorum Philosophorum & Philosophorum virorum concordem sententiam , si sint Dij multi vniuocè nullus eorum per se & primo est Deus : sed omnes per aliquam vnam naturam priorem ipsiis communem & communiter inhærentem , quæ per se & primo est talis , & alij secundo per illam . Nullus ergo illorū est Deus , quia non primum & per se primum ; sed tantum illa vna natura communis , sicut prima Suppositio manifestat . Perfectius quoque est esse bonum per se & primo , quam per aliud & secundo , sicut nullus ignorat , & Philosophi attestantur . Non est ergo Deus qui per se & primo non est Deus , sicut
- E prima Suppositio & tertia pars demonstrant . Quoniam insuper sunt hiij Dij , qui non sunt actualissimi , putissimi , simplicissimi , & per se sufficientissimi , sed per aliud constituti , contra primam Suppositionem , & partes præmissas ?

Contra fingentes multos Deos æquales , natura seu specie differentes .

15.

P Aueant quoque fingentes multos Deos æquales , sed natura , seu specie differentes ; quorum unus præsit Orienti , alius Occidenti ; unus Austro , alius Boreæ ; unus frugibus , alius vitibus ; unus paci , alius salutis ; unus vni speciei , & alius alij præponatur . His quidem ut proximi , primæ Suppositionis virtute faciliter instruuntur . Quis etiam non facile videat , si sint Dij multi diversi speciei , vel natura , quodcunque istorum catere perfectione specifica & propria

ptia alterius cuiuscunque, quare & non esse summè perfectum , quin aliquid perfectius esse A posset? Quamobrem conseqüenter & nullum eorum esse Deum , sicut prima Suppositio & tercia pars denoustrant.

16. *Contra ponentes confusonem multorum Deorum inaequalis virtutis & disparis dignitatis, sive eiusdem speciei, sive diversæ.*

Confundantur ponentes confusione multorum Deorum inaequalis virtutis, & disparis dignitatis; sive eiusdem speciei, sive diversæ. Tales autem fuerunt nonnulli antiqui, qui tamē ponentes Deos pares & simpliciter à quæ primos, in hoc melius posuerunt, quod dixerunt, omnes præter unum solum quem Iouem vocabant, illi unico subiici, sicut Principi siue patri. Vnde Philosophus 1. Polit. 8. Bene, inquit, Homerius Iouem appellauit, dicens, Pater virotumque Deorum , Regem horum omnium patrem dicens, & supra eiusdem 1. Deos, inquit, omnes dicunt regi. Hic etiam fuerat vetus error veterum Romanorum. Vnde Aug. 4. de Ciuit. B Dei 5. Quando autem possunt uno loco libri huius commemorari omnia nomina Deorum aut Dearum, quæ illi grandibus voluminibus vix comprehendere potuerunt, singulis rebus propria disperantes officia numinum: Et infra 6. ipsum Iouem Deorum omnium deorumque Regem esse volunt. Hunc Varro credit etiam ab his coli, qui unum Deum solum sine simulacro colunt, sed alio nomine nuncupati: per quos (vt credo) inielexit Iudeos, vnde Iosephus 12. Antiquit. Iudaicæ 2. refert, quod quidam Aristæus sapiens dixit Plotino Philadelpho Regi Aegypti: Cognoui Iudeos factorem omnium Deum colere, quem nos Zena, id est, Iouem nominamus. Philosophus etiam in De Mundo, ultimo, ostendens quod Deus cum sit unus, est tamen multinomius, dicit quod vocatur Zeus & Iupiter: quem & Hermes de verbo aeterno 21. similiter Iouem vocat. Plato quoque, testis Ambrosio de bono morti, Iouem, & Deum, & mentem totius dixit. Tartari etiam qui colunt magnum Deum & immortalem. Marco de Venetijs 1. de Conditionibus & consuetudinibus Orientalium Regionum §§ 8. referente, colunt etiam Deum quem vocant Natagay: quem Deum terræ putant gerere quoque curam ipsorum ac fructuum terræ, filiorum & gregum ipsorum, & hunc maxime reverenter. His autem horribiliter deviant. Non enim est Deus, qui non est summè perfectus, sicut Suppositio prima monstrat.

|| Zima

150

17. *Contra negantes Deum esse unicum, & non plures, affirmantesque esse possibile plures esse, negantesque necesse esse simpliciter esse unicum & non plura, affirmantesque esse possibile plura esse.*

Reuereantur negantes Deum esse unicum , & non plures, affirmantesque esse possibile plures esse , negantesque necesse esse simpliciter esse unicum & non plura , affirmantesque esse possibile plura esse. Tales autem fuerunt multi Philophi & famosi. Nam sicut recitat D Aug. 8. de Ciuit. Dei 12. Plotinus, Iamblicus, Porphyrius, Apuleius & Platonici ceteri , ac etiam ipse Plato sacra esse facienda dijs plurimis putauerunt. Sed his omnes dignerunt agnoscere, quod nec sunt, nec esse possunt dij plures àequales vel inæquales, eiusdem speciei vel diversæ, sicut partes priores lucide manifestant. Quod autem unum sit, necesse esse simpliciter puta Deus, prima Suppositio clarè monstrat, & quod sit unicum , & non plura, ostendit prima particula huius partis. Nihil est enim necesse esse simpliciter , nisi Deus. Deus enim non habet aliquam causam, à qua dependeat in essendo , sicut prima Suppositio & quinta pars probant, nec habet aliquam partem sicut decima pars ostendit. Quodlibet ergo aliud à se ipso posset possibiliter absolute Deus destruere & manere : Posset enim velle illud non esse; quare & iuxta partem octauam facere illud non esse, quod & pars septima per omnipotentiam Dei monstrat: præterim cum quodlibet aliud à Deo, sit minuseo, quia non summe perfectum, sicut prima Suppositio loquebatur: imo & impropotionaliter & infinitè quodammodo minus eo, quia infinitè quodammodo distans à summa perfectione prædicta. Adhuc autem quis dubitat, esse possibile absolute esse unicum necesse esse simpliciter, puta Deus! Quis non flatim consentiat? Quis non hoc posito & admisso pro possibili absolute, ab omni repugnante se faciliter defendet? Quodlibet ergo aliud à Deo, potest non esse * simpliciter. Quare & quodlibet aliud non est necesse esse simpliciter, sicut ex ostensione primæ Suppositionis potest evidenter ostendi. Amplius autem si non sit aliquid necesse esse simpliciter præter Deum, nec potest esse aliquid aliud præter eum , sicut ostensio primæ Suppositionis perspicue demonstravit, quod & si falsigraphus ponat esse, destructur continuo per præmisso. Istud quoque testatur Auicenna 1. Metaphysicæ sive 6. & 7. & Algazel. 2. Metaphys. sive 1.

* necessitate

contra

- A *Contraponentes multa principia prima simpliciter contraria inuicem, quorum nullum reducatur ad aliud, nec omnia ad aliquod unum illis commune; puta bonum & malum, ac consequenter vltierius somniantes duos Deos huiusmodi, sive plures.*

13

Ver cundentur inuercundè ponentes multa principia prima simpliciter contraria inuicem, quorum nullum reducatur ad aliud, nec omnia ad aliquod unum illis commune: puta bonum & malum, ac consequenter vltierius somniantes duos Deos huiusmodi, sive plures. Huius autem erroris videtur Empedocles esse pater: videns enim nedum bona fieri, sed & mala, posuit unum principium bonum, à quo bona cuncta procederent: aliud verò malum à quo procederent cuncta mala: quæ erant amorem seu amicitiam, & litem seu odium aliquoties nominauit. Vnde Philosopus 1. Metaph. Capitulo 10. Quoniam, inquit, contraria bonis ineffe videbantur, & non solum ordinatio & bonum, sed inordinatio & turpe; & plura mali melioribus, & prava bonis: Sic alius aliquis Amorem inuidit & Litem, singula singulorum causam istorum. Si quis enim assequatur & accipiat ad intellectum, & non ad quem balbutit dictus Empedocles, inueniet Amorem quidem causam esse *bonorum*, Li- agatorum tem verò malorum. Quare si quis dixerit quodammodo primum dicere Empedoclem bonum & malum principia, forsitan benè dicet: si bonorum omnium ciborum est causa, & malorum malum. Hunc & fecutus Pythagoras duas alastogias, systichias, coëlementationes, seu coordinationes, 10. viz principiorum ex una parte, & 10. ex altera dicuntur posuisse, sicut breuiter tangitur 12. Metaph. 11. 37. vbi in nona Translatione habetur coëlementatio, in || 39. Translatione verò quam Auertoes exponit alastogia: quod verbum Alexander & Auertoes similiiter breuiter ad intellectum prædictum exponunt. Eustratius verò super illud Philosophi. Ethicorum 7. Probabilius autem videtur Pythagorici dicere de ipso, ponentes in bo- norm coordinatione unum comment. 56. plenius hoc exponens, sic ait: Duas systichias, id est, coordinationes Pythagorici exposuerunt, quæ sequendo ipsum Eustratiū sic pos- sunt describi:

1. <i>Terminus.</i>	<i>Infirmitum.</i>
2. <i>Perfictum.</i>	<i>Superfluum.</i>
3. <i>Vnum.</i>	<i>Multitudo.</i>
4. <i>Dextrum.</i>	<i>Sinistrum.</i>
5. <i>Masculus.</i>	<i>Femina.</i>
6. <i>Rectum.</i>	<i>Curvum.</i>
7. <i>Lumen.</i>	<i>Tenebra.</i>
8. <i>Tetragonus.</i>	<i>Altera parte longius.</i>
9. <i>Quicquid.</i>	<i>Motum.</i>
10. <i>Bonum.</i>	<i>Malum.</i>

D Sequendo verò Alexandrum, videtur quod descripicio deberet transponi, collocando viz. Bonum & malum in alastogiarum capitibus velut summa, altaque sub ipsis: ita quod una di- cere ruralastogia boni; altera verò mali, quod & conuenientius mihi videtur, licet textus quem exponit Auertoes dicat, quod intellecta per se & substantia primas sunt alastogia vlti- ma: Hoc enim intelligo ascendendo. Videtur quoque Alexander dicere, quod hi Pythagorici ordinantur primum sub genete quod est bonum; vltimum verò in malo, quod si sit verum oportet tollere alia duo que ponit Eustratius, & loco eorum ponere ista duo. Ipse met vetò Philosopus 1. Metaph. 12. tam in ordinatis quam in ordine discrepat ab utroque. At enim: Alij 10. dicunt principia esse, secundum coëlementationem dictam, Finium, in- finitum; Par, impar; Vnum, plura; Dextrum, sinistrum; Mascalum, f. feminam; Quicquid, mo- tum; Rectum, curvum; Lucem, tenebras; Bonum, malum; Quadrangulare, longus altera parte. Puto autem quod Philosopus non multum ponderauit, quia nec multum oportuit, horum ordinem isto loco. Causa verò Pythagoræ (sicut ibi recitat) fuit, qui denarius est perfectus, eo quod omnium comprehendit numerorum naturam. Quare & posuit 10. Sphaeras cœlestes, quamobrem & fortassis voluit ponere 10. Deos. Hanc autem causam Py- thagoræ, securus Are'ius Pythagoricus, sicut recitat Boetius 2. Arithmet. 41. ante Aristotelem 10. prædicamenta constituit hac famosa. His autem quidam alij succidentes motu Emperdociis prius tacto descripti, dixerunt, vt recitas Auertoes super 12. Metaphys. com- ment. 52. Duos Deos esse: quorum unus causat bona, alius verò mala. Huius autem erroris inuentor, potiusue fecitor, fuit Manes Maniacus, & innanis pater Manichæorum. Vi- le-

tur tamen rationabilius ex præmissis, quod ipse & sui Empedoclini, seu Pythagorici sint vocandi. De isto autem mane in Ecclesiastica Historia lib. 7. cap. 28. scilicet penultimo scribitur isto modo: Manes quidam secundum nomen suum infaniens, etiam instinetu dæmonis agitatus, iniuriam hereticum docet, vbi & multa scribuntur de eo. B. etiam Aug. de Hæretibus 46. De isto Mane & Manicheis hereticis illorum pertractat, & alijs libris multis contra eos aliquemque eorum conscriptis. Isidorus quoque 8. Etymol. 9. & recitat in Cancene causa 24. Quæstione vltima, Capitulo vltimo. Vbi & multi heretici cum corum hæretibus recitantur, cuius & sc̄ta peruersa, in aliquibus partibus licet paucis etiam usque hodie perseveruerat. His autem omnes dupliciter deuant, quare & sunt dupliciter reducendi. 1. quia asserunt multos Deos, contra proximo iam ostensa. 2. quia altruunt Deum malum: Nam quomodo posset esse aliquis Deus malus prima Suppositione & tercia parte huius constans reclamante? Motiuum quoque istorum nullum debet mouere, nam quilibet res existens, quatenus existens bona est, & nulla mala simpliciter, sicut iniuncta ratio manifestat, & posteriores, profundiores ac famosiotes Philologhi atque Doctores Catholici contestantur; quare nec inconveniens aliquid, si à Deo bono procedat. Quod autem de numero denario arguant, non valet denarium nec minutum, nec enim persuasionis Rhetoricae vim attingit.

19

Contra Poetas mentientes Deum hominibus studiosis aut alijs inuidere.

PUeriantur Poetæ, mentientes Deum hominibus studiosis vel alijs inuidere: Tales fuerunt quidam anuqui, Philosopho 1. Metaph. in Prologore recitantes; sed hic, scilicet ut proximi, repellentur, cum inuidere sit malum, quos & breuiter ibi refellit Philosophus, allegans Proverbum, Multa mentiuntur Poetæ.

20

Contra fabricantes deos inhonestos & turpes, comedentes, bibentes, mulieribus commiscentes, in rebus aut ludis inhonestis, turpibus & scenicis delectantes.

Honestentur qui sibi Deos fabricant inhonestos & turpes, comedentes & bibentes, mulieribus commiscentes, in rebus aut ludis inhonestis turpibus & scenicis delectantes, & omnes qui sibi huiusmodi Deos fingunt. Tales autem fuerunt antiqui Babylonij, qui Beel Deum tuum comedere putarunt & bibere, sicut Dan. 14. recitat. Tales etiam fuerunt antiqui Romani & Græci, qui Deos suos comedere & forniciari credebant, & in rebus ac gesticulationibus talibus delectari; quare & eis Ludos Scenicos dedicarunt; sicut ex eorum historijs fatis constat. Tales videntur & Tartari, de quibus Marcus de Venetijs 1. de Condit. & Confluetud. Oriental. Regionum 58. dicit, quod quilibet Tartarus habet in domo sua idolum Natigay Dei eorum predicti, & idola vxoris suæ, & filii; & quando vadunt ad prandium, vel ad cenam, prius cum pinguedine carnium coctarum ora istorum Deorum suo. D rum perungunt, partem quoque brodij extra dominum effundunt, vt sic dij isti recipient partem suam. De talibus autem dijs sicut recitat Aug. 8. de Ciuit. Dei. 13. opinabantur Gentiles, quod sicut Dij boni & honesti sacris honoribus sunt placandi, vt iuuent; sic & dij mali & dishonesti ne ledant; quare & rebus suis diuinis Ludos Scenicos adiunxerunt. De talibus quoque Dijs & Ludis ac picturis eorum loquens Philosophus 7. Polit. vltimo, ita scribit: Totaliter quidem turpiloquium ex Ciuitate, sicut aliquid aliud, oportet Legislatorem exterrinare: ex dicere enim de facili quodcumque turpium, fit & ipsius facere prope. [Curandum] maximè quidem ergo ex iuuenibus, quatenus, neque dicant, neque audiant nihil tale. Si quis autem apparuit aliquid dicens aut agens, [aliquid] veratum, liberum quidem, nondum autem dignificatum de mentione in conviujs, de honestationibus punire & verberibus; seniorem autem etatem hac in honorationibus illiberalibus vtilitatis gratia: Quoniam autem dicere aliquid talium exterminamus, quia & videre, aut picturas, aut sermones inhonestos. Cura quidem igitur est Principibus nihil neque sculpturam, neque picturam esse talium astionum, nisi apud aliquos deos tales, quibus & lasciviam attribuit lex. Adhuc autem dimittit lex eos qui habent etatem amplius prouectam, & pro ipsis & pueris cultu honoriare deos: Iuniores autem neque Iambotum, neque Comœdia spectatores ponendum, antequam etatem accipiunt in qua exister communicare iam dementatione, & ab ebrietate, & ab eo quod fit à talibus documento omnes impavidiles faciet disciplina. Nunc quidem igitur in transcurso horum fecimus sermonem: posterius autem insistentes oportet determinare magis, siue non oportet. Primo, siue non oportet dubitantes, & qualiter oportet: secundum praesens autem tempus meminimus tanquam necessariò; forte autem non bene dicebant

- A bant quod tale Theodorus Tragœdias gesticulator; Nulli enim vuquam permisit aut se inducere, neque vilium hypocritarum tanquam appropriatis Theatris primis auditibus: accidit autem idem hoc & ad hominum collocutiones, & ad eas qua return: omnia enim amamus, prima magis; propter quod oportet iuuenibus facere omnia extranca qua prava: maximè autem quacunque ipsorum habent infectionem aut inhaſionem. Quid etiam Plato de Ludi Scenici huiusmodi dijs exhibitis sentiat, audi; Aug. vbi prius narrante, quod etiam Poetas ipsos, qui tam indigna deorum maiestate atque bonitate catmina composuerunt, censet de ciuitate pellendos: Cui & concordat Scuola doctissimus Pontifex Romanorum, sicut gelata eorum testantur, & recitat Aug. 4. de Ciuit. Dei. 27. distinctione triplici genere decorum, scilicet Poetico, Philosophico, & Civili: Primum dicte esse nugatorium, eo quod multa de dijs singane indigna; quia viz. deos sic deformant, vt nec bonis hominibus comparantur, cum alium faciunt furari alium adulterare: sic item aliquid aliud turpiter atque ineptè dicere,
- B ac facere tres inter se deas certasse de præmio pulchritudinis, vietas duas à Venetiis Troiam evertisse; Iouem ipsum conuerti in Bouem, aut Cygnum, vt cum aliqua concumbat; Deam homini nubere; Saturnum filios devorare. Nihil denique posse configi miraculorum atque virtutum, quod non ibi reputariatur, atque ab deorum natura longè absit. Verum sicut priores, ad bonitatem deorum, seu Dei; ita istos ad honestatem prima Suppositio, & tertia pars adducit. Nonne honesta magna virtus & bonitas reputanda?

Item si Deus comedat, vel hoc est propter necessitatem, aut propter voluptatem: Non propter necessitatem, sicut prima Suppositio, quinta pars, sexta & septima clare docent; tunc etiam posset corrupti, quod corrumpitur per præmissa. Si propter voluptatem, quomodo non est intemperatus, aut incotensis reputandus? contra tertiam partem huius: Deus etiam fuscis plenisimè sibi ipsi ad plenisimam voluptatem, letitiam, gaudium, beatitudinem, & felicitatem perfectam, sicut quinta & tertia partes demonstrant. Omnis quoque vicissim

- C comedendo delectans vicissim mutatur, & habet os & alia membra, ad actum huiusmodi requifita: Deus autem nequaquam, sicut sexta & decima partes ostendunt.

Similiter etiam potest ostendi Deum non contingere mulierem, presertim cum Deus sit neceſſe esse, & inimitabilis, non egens herede, neque auxilio alicuius, sicut præmissa testantur. Si etiam Deus ita generaret, ex feminina, sive dea; quid dignius quam Deum alium generaret? sicutque esset dij multi contra 17. partem huius. Si etiam aliqua dea ponatur, videtur quod sit aliquo modo Deus, cum Deus sit nomen essentiale per sextam partem huius. Quare & erunt dij multi & disparis dignitatis; videtur namque quod dea sit imperfectioris conditionis quam Deus; contra 16 & 17 partes huius. Quomodo insuper talis dea honorabitur tanquam Deus, cum sit imperfectioris conditionis? quare & non summi perfecta: quapropter nec Deus, sicut prima Suppositio manifestat.

Contra Idololatrias.

- P roijcent Idololatras idola sua cuncta, masculina, foeminina, vel neutra, humanæ, bestiales, alteriusve figuræ. Talia liquidem idola multi antiqui Gentiles antiquitùs coluerunt; nonnulli etiam usque hodie in partibus orientis huiusmodi idola colere perhibentur: Sed quodlibet idolum, si sit alicuius perfectionis, potentiar, & virtutis, est tantum finite, & potest esse maioris; Deus autem nequaquam, sicut suppositio prima docet. Idolum etiam est factibile, & corruptibile: Deus vero neceſſe esse, sicut eadem suppositio manifestat. Idolum insuper indiget supportante, & pluribus alijs, & est mutabile, potentia irrationalis, compositum ex diuersis: Deus autem nequaquam, sicut quinta, sexta, octaua, & decima partes docent. Nonne etiam homo, bestia, arbor, coelum, Sol, & Luna, est perfectioris natura quam idolum, metallum, quocunque lignum, lapis vel lutum? & tamen nullum istorum est Deus, sicut 13. 12. & 11. partes monstrant: quare nec aliquod idolum esse potest. Omnes quoque Idololatras ponunt multitudinem idolorum, quare & deorum, contra 17. partem huius. Idola insuper ponuntur habere sexum & membra diuersa, quod potest refelli per præmissa in ostensione proximæ partis huius. Faciunt quoque Idololatras idola sua de nobiliori, & ignobiliori, perfectiori, & imperfectiori materia: sed prima Suppositione probante, Deus esse non potest, quo aliquid perfectius reperitur. Idolum quoque factum de nobiliori materia; puta de auro, postea habere maiorem materiam, & forsitan purioram, plures gemmas, & lapides meliores, quare & melius esse posset: Deus autem nequaquam. Hic fortassis Idololatras respondebunt, dicentes, illud materiale idolum, non per se materialiter esse Deum; sed cum fuerit modo debito carminatum, dedicatum, & consecratum, recipere quandam virtutem,

tem, & sic fieri deum, & esse. Sed hi possunt redargui sicut prius; quoniam si sit ita, ille deus A est nouus, & non est necesse esse mutabilis, passibilis, destrutibilis, indigens, compositus, plurificabilis, si locis diuersis consecratio talis fiat: Deus autem nequaquam, sicut præhabita manifestant. Illa insuper virtus quam recipit idolum consecratum, vel est Deus, vel non; si est Deus, & compositum ex idolo materiali, & illa virtute est Deus; quare vel sunt dij multi, vel idem Deus pars sui ipsius. Adidem, si illa virtus est Deus, vel est ille Deus, de quo prima Suppositione loquitur, vel alius: Si ille, cur non compendiosius colitur sine idolo consecrato? præterim cum non indiget idolo, cum etiam idolum dicatur formula ad imaginem, & similitudinem alterius rei formata: Deus autem incorporeus est omnino; quare, nec propriè potest habere aliquam formulam, aut similitudinem corporalem decima parte teste. Ille insuper verus Deus, per nullam incantationem, aut carminationem ad idolum trahi potest, cum sit immutabilis, impassibilisque omnino. Si alius, sunt dij multi, contra 17. partem huius. Si virtus illa non sit Deus, nec idolum materiale est Deus, quomodo ergo ex duobus non dijs B fit Deus? Illa quoque virtus, si non sit Deus, eft tamen finita, & possit esse maior, & similiter idolum materiale; quare & totum patiter congregatum: Deus autem nequaquam, prima Suppositione, & quarta parte verante. Item, si homo facit sibi Deum, vel hoc facit virtute propria, vel virtute alterius: Si virtute propria, videatur quod ipse sit dignior Deo tuo, sicut quodlibet faciens suo factio: Si virtute alterius, vel alterius Dei, vel non Dei: si alterius Dei, ergo non sufficit ille Deus, eruntque dij multi: Si non Dei, quomodo potest non Deus, facere vnum Deum? & minus maius, & tam maius? Item, si homo faciat sibi Deum, Deus ille magis tenuerit homini, quam econtra: sicut filius patri suo, & factum factori.

Aliter forsitan responderetur, quod idolum materiale post consecrationem huiusmodi ritè factam, totum transubstantiatur, conueriturque in Deum: Sed quomodo potest res corporalis in rem incorporam immediatè conuerti; Deus enim est incorporeus, imparabilisque omnino decima parte teste. Hæc quoque conuersio potest multis modis refelli, secundum C data ab eis: Viderit enim cuilibet sentiū, omni experientia testante, quod ibi sit idem idolum materiale quod prius; Quare, si aliqua conuersio ibi fiat, magis videatur Deum conuerti in idolum, quam econtra. Ille insuper Deus in quem conuertitur idolum, vel est nouus, vel æternus: Non nouus, prima Suppositione verante: Si æternus, vel est ille Deus, de quo prima Suppositione loquitur, vel alius, &c. sicut contra responsionem priorem. Et si adhuc dixeris consequenter, quod Deus moratur in cœlis, nec aduertit qua circa nos aguntur in terris, nec auxilium nobis præstat, nisi per huiusmodi consecrationem descendat in formam idoli ad habitandum nobiscum: facis Deum mirabilem contra sextam; nec aduertit, quod Deus semper scit omnia per nonam partem, & quod haber voluntatem vniuersaliter efficacem per octanam. Nonne ergo, eu Deus habiter in summo cœli cacumine, videt omnia que geruntur in terra, omnem necessitatem tuam, omnem petitionem tuam oris, & cordis? Nonne euiam si velit quod iueneris in terra, & habeas petitionem quamcumque efficacissime, D statim fiet? Et nonne tantò libentius petitiones tuas exaudiens, quandò honorabilius & melius sentis de ipso? Et nonne honorabilius & melius est, quod ipse existens in cœlo, sciat & possit iuare te in terra, quam quod nec hoc sciat, nec possit, nisi relicto cœlo descendat ad terram? Sic ergo senti de Deo, præterim cum prima Suppositione, & partes præmissæ infallibiliter hoc demonstrant. Præterea idolo consecrato, vel Deus accedit voluntariè, vel necessariò & inuite: Si voluntarie, cognoscit in cœlo consecrationem factam tali tempore, & tali loco in terra; Cur ergo non similiter alia vniuersa? Quid autem necessario, iuitus & coactus per consecrationem huiusmodi descendant de cœlo, quis dixerit, prima Suppositione, parte tertia & septima constantissime reclamante?

Amplius autem quis faciet conuersionem huiusmodi? Si homo, virtute propria, aut verborum suorum, cur non potest facilius facere omnem conuersationem minorem cuiuslibet scilicet rei materialis, in quamlibet aliam? Si Deus hanc faciat, cum in omni factione & motione faciens & mouens lnt simul cum facto & moto, Deus fuit ibi simul cum idolo iam conuerso, & prius natura quam conuersio illa fiebat; ad habendum ergo Deum ibi præsentem, non oportuit fieri conuersationem huiusmodi.

Aduic autem Hermes triplex Trismegistus in libro suo de Verbo æterno factor, cultor, & defensor idolorum, dicit idola & statuas esse aliquos deos: non tamen Deum summum; sed ipsi subiectos, ipsoque minores, quos & dicit ab hominibus effici, & hanc esse hominum maximam potestatem, ipsoque ex animabus corporibusque componi: & quia homines non possunt animas facere, cuocant animas Demonum, Angelorum, vel hominum, & ipsas imaginibus sacrifaciant, sicut 25.40. & sequentibus clatè patet. Vnde & 40. omnium, inquit, mirabilium

- A** bilium vincit admirationem, quod homo diuinam potuit inuenire naturam, eamque efficere. Quoniam ergo proauit nostri multum errabant circa Deorum rationem increduli, & non aduententes ad cultum religionemque diuinam, inuenierunt artem qua deos efficerent; cui inuentae adiunxerunt virtutem de mundi natura conuenientem, eamque milentes, quoniam animas facere non poterant, euocantes animas Daemonum, vel Angelorum, eas indiderunt imaginibus sanctis, diuinisque mysterijs, per quas idola & benefaciendi & male vires habere potuerint. Ex infra eodem 40, idem ostendit de animabus humanis, & supra 25. loquens Asclepию statuas contemnenti. O, inquit, Asclepi, videsne quatenus tu ipse diffidas statuas animatas sensu & spiritu plenas, tantaque facientes & talia, statuasque futurorum praeficias, & vates multa prædices, imbecillitates hominibus facientes, calque curantes. Sed si Trismegistus loquatur de Deo, seu dijs vniuoce, per 16. & 17. partes huius faciliter corrigetur. Si autem loquatur æquiuoce, non est nimis curandum: cognitis namque rebus inane videtur circa B nomina nimirum alterari.

Verum de religione quam plurimum est curandum, cum ergo Trismegisti ille Deus vnuus, de quo prima Suppositio loquitur, sit summè sciens, summi bonus, summè pius & clemens, summè largus & potens, sit etiam viisque præsens, sicut eadem Suppositio, & partes sequentes demonstrant, & tu ipse in eodem libro tuo diuersis locis fateris, cur deos alios, aut deum alium tibi fingis? Cur non potest tibi sufficere iste vnuus? præsertim cum iste Deus in qualibet bonitate excedat quemlibet aliuum, & quolibet aliis infinite, sicut tercia pars & quarta euidenter ostendunt. Cur ergo ipsum minus sufficientem existimas, aut minus proprium supplicanti? Cur etiam in eius præiudicium & contemptum, dijs alijs manutactis honorem diuinitatis impendis, ab alijsque impendi procuras. Cur etiam insuper Daemonibus, Spiritibus reprobis & malignis, inimicis veri Dei & amicorum suorum, idola consecras, cultum præstas, veri Dei cultui derogando. Nonne Bel, Astaroth, & cetera nomina idolorum sunt C nomina Daemonum & Spirituum malignorum, sicut Libri Necromantici de officio Spirituum & alijs manifestant? Quid, quæso, differat consecratio idoli, à consecratione magica Capitis Veneris, aut Saturni. Imo tale caput debet consecratum, multum diuinius idolo videretur. Caput namque huiusmodi plurimi Spiritus incolere perhibent: idolum vero vnuus. Sed quis neciat caput taliter conlectatum, seu potius excratum, Deum non esse, nec diuino honore colendum. Cur etiam Latriam cucunque creatura impendis cultum, scilicet debitum soli Deo, non enim te latet Trismegiste Pater Philosopherum (vt puto) quod Deus est causa finalis cuiuslibet creaturæ, sicut etiam per primam Suppositionem cum secunda facilè suadetur. Nulla ergo creatura propter se finaliter est amanda, honoranda, nec colenda: sed finaliter propter Deum, vt sic ipse in ea finaliter & principaliter honoretur.

Respondebis fortassis, dicendo, quod sic & non aliter istos Deos honoras, cultumque Dulit non Latrit eis præbes. Sed cur quæso, Diabolum inimicum Dei & omnium amicorum D suorum, Angelorum & hominum sic adoras? Nunquam enim audiui de idolo nomine aliquius sancti Angeli dedicato; sed tantum nomini Bel, Astaroth, aut similiu, quos omnes Dæmones & reprobus spiritus esse constat.

Et si adhuc dixeris aliquem Sanctum Angelum inhabitare aliquod idolum consecratum, quomodo quæso, ad consecrationem tuam ingreditur idolum, voluntarie an coacte? Voluntarie non videatur. Quomodo namque S. Angelus & beatus, societatem glorioissinam Angelorum, & glorioissimum celum gratis relinquere, & ad carcerem idoli tenebrosum descendenter, & solitarius ibi maneret? Si etiam voluntarie accedit ad idolum, posset non accedere: quare & post totam consecrationem huiusmodi rite factam possididolum non esse Deus; sed tantum materia quæ præcessit: sive vos non Deum, sed tantum illam materiam colleretis, quod & vos (vt puto) negatis. Si insuper voluntarie veniat, voluntarie ibi moratur, potestque voluntarie recederet quandocunque, & sic vos delusi adorabitis vnum truncum,

E Neque ad consecrationem tuam coactus ingreditur & iniuitus. Sic enim Angelus beatus in celo, efficeretur miser in terra. Quomodo etiam vires tua, fortissimi Angeli vires excedunt, aut prudentia tua suam? Quomodo etiam vires catinum, aromatum, & herbarum transcendent terminos naturales, in summum cœli considunt, Angelosque depellunt, includunt, incarcerant, & insolubiliter ipsos ligant?

Si insuper huiusmodi consecratio potest vnum Angelum coelestem in uitum de celo detrahere, cur non vnum alium, & adhuc aliud, & alias viuuntos, & ita totum celum ab Angelis vacare? Nonne etiam eadem hora, qua tu in loco tuo aliquem Angelum euocas, posset & aliud alibi eundem similiter euocare, ad quem ergo velutrum veniret? certe ad neccutum, sic que eritis ambo delusi, & adorabitur purum lapidem sue lignum.

Adhuc autem, si quis idolo tuo in loco tuo nomine cuiuspiam Angeli consecrato, euocet A eundem Angelum ad aliud idolum alibi, per consecrationem, carminationem, herbas, gemmas, thura, aromata, & omnia huiusmodi fortiora, nonne idolum tuum relinquet, aliudque adibit? Præterea, consecrationeta cessante, & te vñā cum alijs dormiente, quid Angelū inuitum ibi perpetuò deueniteret? effectus enim continuatus, causam continuantem requirit. Quod autem aliqua vis characterum, herbarum, aromatum, aut gemmarum, haberet tantum dominium super tam potentem, & nobilem creaturam, esset omnino dissonum rationi, & contrarium ordinis naturali. Quomodo etiam non est contrarium ordinis naturali, quod homo inferior præstis superioribus Angelis imperando, mittendo, & sicut voluerit, compellendo? magis enim deceret ē contra, sicut videmus in qualibet politia, in quacunque familia, in omni domo congruē ordinata.

Dices forsitan, Trismegiste, sicut in libro tuo quandoque videris innuere, quod homo est perfectior & superior Angelo in ordine naturali, cur ergo creaturæ tibi subiectæ te sub- B ijcis, & ipsam pro Deo tuo honoras & colis? magis enim deceret ē contra.

De animabus quoque humanis bonis & sanctis similiiter arguendum, præsertim cum te au- C tore, recedentes a corpore cœlum scandant.

Amplius autem si efficis tibi Deum, videtur quod quoquomodo maior, digniorque sis ipso, sicut faciens factum tuo; & quod Deus tuus, si sit graus, magis teneret te diligere, honorare, & colere, quam tu ipsum: magis enim fecisti pro eo. Esse namque ipsi dedisti sicut & pater: imò amplius quam pater filio suo dedit, cuius & esse continuè in nunc arbitrij tui pendet. Potes enim per aliquid contrarium consecrationi priori ipsum resoluere, ipsumque per ignem, malum aut lectorum redigere in puluorem, & in nihilum. Nec ratio tua Hermes alicui rationali C deberet concludere animali: scis enim benè, sicut & Necromanti, & alij benè sciunt, quod Dæmones, reprobri & maligni sunt præscii futurorum, & multa mirabilia etiam in corporibus hominum operantur: non tamen sunt dij colendi ab hominibus; sed cauendi tanquam inimici ipseum pestiferi, & callidi seductores.

Quidam vero subtilius respondentes, & ad veram religionem propinquius accedentes, dicunt, quod Deus verus, est si vñus, & incorporalis, & simplex, habet tamen multas virtutes, quas, & per quas, seipsum ostendit, effectus plurimos corporales & sensibiles faciendo, à quibus & correspondenter multis nominibus appellatur. Vnde Philosophus in De mundo ultimo dicit, quod Deus cùm sit vñus, est tamen multinomius secundum multitudinem illorum quæ innouat, & quorum est causa, & quod vocatur Iupiter, & alijs multis nominibus. Ostendebatur quoque superius per testimonia alia, quod Deus Iupiter appellatur. Quare & Albre- C cius London, De origine deorum, sive in Poëtastro suo in Prologo, dicit Deum vocari Vi- tunetum, quia vitam præstat; Sennatum, quia sensum: vocaturque Iupiter in æthere, Iuno in aere, Diana in terra, & duero sexu, pro quo & allegat hos versus Valerij Soriani:

Iupiter Omnipotens rerum Regumque repertor,

Progenitor genitrixq. Deum, Deus vñus & idem.

D

Quare & isti responsales dicunt ultius, quod ipsi fabricant idolum tantummodo Deo vero, etiā multum dissimile & indignum; similioti tamen modo, & digniori, quo sciunt & posse sunt. Multa etiam idola fabricare se dicunt vñico Deo vero, propter multitudinem nominum, effectuum, & virtutum illius; sive idola ista colunt, non propter ipsa idola vlo modo; sed ut per ipsum vñicum Deum verum, & multiplicem eius virtutem multipliciter venerentur: Et hæc videatur responsio sapientium veterum Romanorum. Sed vñiam omnes idolorum cultores sic saperent, sic sentirent. Verum ad quid, rogo, oportet tota nomina imponere vñi Deo? tot & tam varia idola fabricare? cùm posset compendiosius, brevius, leuius, & vñius, vñico nomine proprio dici Deus, & similiiter etiam sine idolo adorari: Ipso namque sub isto nomine adorato, condorantur necessariò omnes eius virtutes; non enim realiter differunt hæc ab eo, sicut quinta & decima partes docent, & responsio confitetur. Qui autem Dei E virtutes non nisi singula im, & per singula idola adorare voluerit, nunquam singulas adorabit: imò necesse est, ut plures incomparabiliter non adoret, quam vñquam adore, cùm Deus habeat infinitas virtutes. sicut tertia pars demonstrat: ipse vero tantum finitas & paucas posse distincte cognoscere, & tantum finita idola fabricare.

Nonne etiam compendiosius vñiusque appetat, quod in quacunque necessitate habeas vñum certum refugium sufficiens omnique, sicut est Deus, quinta parte, septima, octaua, & nona testimoniis, ad quod promptè semper supplicando recurras? quam quod secundum doctrinam Vatronis, in infirmitate ad Esculapium, in bello ad Martem, in mari ad Neptunum, pro vino ad Liberum, pro aqua ad Nymphas, & ita in singulis necessitatibus

Abus ad singulos Deos, nominae Deorum, seu Dei recursas? potes enim in multis necessitates incidere, unde nescias ad aliquem proprium Deum refugere deprecando, nisi fortassis volueris fingere tibi aliquem nouum Deum, & ipsi idolum nouum fabricare: sed priusquam hoc feceris, forte peribis. Sufficiat igitur tibi semper, ubique, in omnibus sufficiens, & omnipotens, & clementissimus, unicus verus Deus, & unicum nomen eius, reliqua multitudine idolorum.

Caveat quoque sibi, quicunque subtilis & doctus, dum virtutes Dei multas & varias praedicat, dum ipsum variè nominat, & varia idola fabricat, hec ipse sanè intelligat, quod hæ virtutes in Deo nequaque realiter differant; sed sint idem, & Deus realiter tantum unus & simplex; ne forte rudes simplices & indoctos faciat credere, quod hæ virtutes realiter differant; quod etiam sint dij multi realiter differentes secundum multitudinem nominum, & differentias idolorum.

B

Contra Arrianos.

22

Conuertantur atidi Arriani, non minimam partem Asiae auertentes, qui teste Aug. de Cheresibus 49. & Isidoro 8. Erymol. 11. & in Canone vbi prius Personatum Diuinatum substantiam separant, ipsa que inæquales, & non coæternas coaffirmant: sed Filium creaturam temporalem patris, & Spiritum S. creaturam Filij temporalem: quoniam si sic esset, esset & pluralitas inæqualitasque Deorum contra præmissa, & contra primæ Suppositiois edictum.

Quomodo etiam Deus esset, qui æternus & necesse esse non esset, sicut Suppositio prima monstrat, & præcedentia docuerunt?

Contra Donatistæ.

23

C

Revertantur Donatistæ, totam fere Aphricam abducentes, similes & dissimiles Artianis, dicentes diuinæ Personæ esse eiusdem substantiæ, sed magnitudinis inæqualis, quia Filiū minorem Patrem, & Spiritum Sanctum vitroque, sicut nonnullæ Historiæ, & Aug. de Hæresibus 69. & Epistola 32. ad Bonifacium contestantur. Sed hi dignentur aguoscere, quod Deus esse non potest, qui non est summè perfectus, sicut Suppositio 1^a. docet.

Contra Sabellianos.

24

Reuertantur Sabelliani ponentes in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto unitatem & identitatem essentiæ & personæ. Deum enim necesse est esse, & necesse est esse Deum, sicut Suppositio 1^a. monstrat, sicut superius est ostensum: sed tale quid impossibile est esse; vel si quod modolibet posset esse, Deus esse non posset. Si enim idem sit Pater & Filius; vel hoc est respectu suipius, vel respectu alterius: Non respectu suipius; nulla enim res scipiam gignit, efficit, aut producit (hoc enim contradictionem includit) || iudice animo cuiuscunq[ue], || teste quod & præcedentia manifestant: Si respectu alterius, Deus ergo Filius est ab alio se, alio inquam personaliter & essentialiter. Illud ergo sic aliud, vel est Deus, vel non: Si est Deus, sunt dij multi, contra prius ostensa: Si non est Deus, Deus giguit, & est a non Deo; cuius oppositum Suppositio 1^a. monstrat, sicut præcedentia declarabant. Nec potest quis pro Sabellio respondere, dicendo Deum non simul esse Patrem & Filium & Spiritum Sanctum; sed successiù cum voluerit, sigillatim nunc hunc, tunc illum, alias vero istum. Nam quando est filius, necesse est eum esse filium alieuius Patris, sive parentis; haec enim ad invicem necessario referuntur, sicut nullius animus permittitur ignorare. Sed nec potest esse filius sui, nec alterius, sicut superius est ostensum, hypothesi eius stante: esset quoque Deus mutabilis contra sextam patrem præmissam.

Contra non distinguentes, sed concedentes simpliciter Deum esse infinitæ virtutis & potentiae infinitæ, etiam intensius.

25

Distinguunt & separant purum à vili, & vetum intellectum à falso, qui dicunt Deum esse infinitæ virtutis, & potentiae infinitæ. De infinitate siquidem secundum durationem tantummodo, vel secundum extensionem, seu secundum alios modos improprios, quo transgit Philosophus 3. Phyl. nullus videtur velle debere intelligi tale dictum, sed secundum intentionem

intensionem solummodo, quod & secundum infinitatem huiusmodi potest habere duplum A intellectum: Vnum proprium, scilicet quod Deus propriè sit intensus, eiusque virtus & potentia infinitè, qualis lux quædam remissa intenderetur, donec esset infinitè intensa; vel quod ab initio esset infinitè intensa, sicut caliditas, & qualitates aliæ naturales sub certis gradibus sunt intensæ: Sed sic Deus non est intensius propriè infinitus, nec aliqua virtus eius. Quicquid enim propriè est intensum, irreprobante posset remitti. Posset ergo Deus & virtus eius remitti, & esse imperfectior quam si modo, quam potentiam cum eius actu, pars quarta & Suppositio prima vetant.

Si etiam Deus propriè esset intensus, esset irreprobante possibile aliquod esse suppositum remissius eiudem speciei, seu naturæ: & cum Deus sit nomen essentialis, quia aliter Deus possit non esse Deus, illud Suppositorum remissius positum esset Deus, quare & secundum quartam partem esset summè perfectum, quapropter & summè intensum, Prius insuper erat ostensum non esse possibile esse multos deos inæquales eiudem speciei sive naturæ: Cur etiam non posset Deus remissior intendi ad summum, & ad æqualitatem intensioris, cum sit eiudem naturæ: siveque possent esse dij multi æquales, eiudem speciei, solo numero differentes: esset quoque Deus mutabilis, quod erat superius reprobatum.

Hoc idem posset & aliter multipliciter demonstrari, sed ista puto debere sufficere amatori cuilibet veritatis. Est ergo Deus non intensus propriè, nec remissus, non intensibilis, nec remissibilis; sed indiuilibusimæ, immutabilisimæ, stabilisimæ, simplicissimæque naturæ: Est tamen verè, licet impropiè quodammodo infinitè virtutis, infinitè fortitudinis, infinitè potentiae intensiæ; quod potest intelligi 3. modis. Primo respectu aliarum potentiarum actiuarum, scilicet æquivalenter, & etiam preualenter: Nam quantamcumque actionem seu effectum potest ista potentia actiua, puta caliditas & dupla huius & quadrupla, & ita deinceps, potest Deus propria potentia, sine auxilio cuiuscunq[ue], insuper & maiorem: imò & si posset esse caliditas infinita intensiæ & agere tantum, similiter posset Deus. Secundo, quantum ad speciem actionis: Potest enim Deus propria potentia de nihilo aliquid facere & creare, quod nulla alia potentia quantumlibet magna potest. Tertio quantum ad mensuram actionis extinctorum seu effectus: Omnem enim effectum, quem alia causa facit in aliquo tempore, posset Deus facere in minori tempore quantumlibet & minore, imò etiam in instanti: Potest quoque Deus in aliquam operationem extrinsecans seu effectum, & maiorem in duplo, in quadruplo, & ita deinceps quantumlibet sine fine. Non est ergo aliquod maximum quod potest, nec minimum quod non potest, quare veraciter dici potest potentia infinitæ. Nam secundum Philosophum i. de Cœlo & Mundo 116. & per Auerroem in Comment. Potentia actiua definitur & terminatur per maximum, in quod potest, vel secundum subtilius forsitan intuentes, per minimum, in quod non potest.

26 *Contra pictores Dei, ipsum varijs qualitatibus, attributis, habitibus, vel actibus accidentalibus accidente aliquo depingentes.* D

DEsistant pictores Dei, ipsum varijs qualitatibus, attributis, habitibus vel actibus accidentibus & realiter diversis ab eo, aut quibuslibet accidentibus, accidente aliquo depingentes: Tales etenim qualitates & accidentia talia nō essent infinitè intensa propter præmissâ; neque finitæ, propter quartam partem præmissam. Illa quoque accidentia vel essent infinita numero, vel finita: non infinita, melius est enim perfici per finita & paucioribus indigere, quam pluribus. Hoc ergo Suppositio prima non finitæ, nec secunda permittit: nec possunt poniri finita, quia tunc plura numero plus valerent. Sic quoque Deus non esset summè perfectus, nec haberet omnem potentiam & virtutem, quod tamen Suppositio prima monstrat.

Amplius autem quod Deus nullis accidentibus disponatur; imò nec aliquo accidente, attentis prioribus clarè patet: Si namque accidentibus aliquibus, aut accidenti alii subiaceret, E non esset actus purissimus, nec maxime actualis contra tertiam partem huius.

Rursum si Deus habeat aliquod accidens, vel illud est superfluum, vel necessarium, aut vtile: non superfluum, propter tertiam partem huius; neque necessarium, vel vtile, propter 5^{am}.

Adhuc autem cum accidens possit adesse & abesse subiecto manente, si Deus per aliquod accidens disponatur, est iniurabilis contra sextam partem præmissam.

27 *Contra desperationem sive ex magnitudine, sive ex multitudine peccatorum.*

Respient Cainitæ atque Iudaici, ex quantacunque magnitudine, vel multitudine scelerum desperantes. Cainitæ dicuntur à Cain, qui propter iniquitatis sive magnitudinem de venia

A **venia desperauit:** Major, inquit, est iniq[ue]itas mea, quam vt veniam merear, Gen. 4.

Iudaici & Iudeis dicuntur, qui propter multitudinem peccatorum suorum desperant: Per tinaciter namque credunt, & mihi ipsi paucō tempore evoluto constanter dixerunt, quod si quis quarta vice peccauerit, non est ei posibilis venia, nec p[ro]enitentia medicina, quod intelligendum est de eodem genere peccati, & de eo qui aliquando lapsus est in peccatum, & per misericordiam Dei, & p[ro]enitentiam resurrexit; qui & post p[ro]enitentiam recidiuans secundo est lapsus, & secundo similiter resurrexit, qui & adhuc recidiuando tertio labitur, tertio quoque resurgit; qui secundum ipsos, si quarto labitur, resurgere non valebit, sed omnis ei adimitur spes salutis. Hæc autem eorum opinio videtur eis fundari, Amos 1. vbi Dominus dicit ita: Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eum: & ita de tribus sceleribus & quatuor, Gaze, Tyri, Edom, Ammon, Moab, Iuda & Israel consequenter. Et quanti mithi à quodam perito Iudeo, si contingat quenquam inter eos quarto peccare, quid faceret: respondit, Quod quicquid libuerit, sicut certissimè Diabolo traditus & damnatus, & tandem fortassis, in aliquo nemore aut deserto vagabitur errabundus, & aliqua se misera morte perdet.

Sed tam hos, quā illos prima Suppositio arguit, & reducit ad spem misericordiæ, venie & salutis. Si namque Deus est summè bonus, ita quod nihil melius esse posset: est & summè misericors, ita quod nihil misericordius posset esse, aut etiam cogitari. Est & simili modo summè pius & clemens, summè diues & potens, summè liberalis, summè largus, summè magnificus, & bonitatibus omnibus summè bonus, & supra quam intelligi valeat summè plenus, sicut tertia & quarta partes ostendunt: Quis enim vel leuiter habet misericordiam, pietatem, clementiam, potentiam, liberalitatem, largitatem, magnificientiam, & cetera talia esse præclarissimas bonitas; Peccatum autem hominis quantumcumque magnum, finitum est, & paruum. Posset enim augeri, possetque esse peccatum aliud maius illo, imo est quasi pun. || penitus.

C **Et** nihilum, & inane respectu diuinæ misericordiæ, pietatis & clementia infiniti sunt infinitæ, sicut quocunque finitum, respectu cuiuslibet infiniti. Cur ergo tanta misericordia & pietas, tanta clementia & potestas, non posset tantillum peccatum superare, tollere, & purgare? Cur tanta liberalitas, & tanta largitas, & tam magna magnificencia non posset debitum tantillum dimittere filio prodigo p[ro]enitenti, humiliante supplicanti, & vnde redderet non habenti? Cur non tantillam eius indigentiam plenissime releuare, imo & ultra h[ec] aliqua magna munera ei dare? præsertim cum ex dimissionibus, & largitionibus talibus, ipsis diuitiis, & copiis infinitis nulla inopia minuantur, nihil ei decrescat: sed quodammodo magis accrescat vnum inestimabile iocale, vna clarissima margarita, vna prætiocissima anima, vna dignissima creatura, & per illam alia forsan multæ. Cum etiam per hoc ciues eius domestici & amici magno gaudio gratulentur, & magis eum laudent, glorifcent, & adorent.

D Nonne potenter est posse h[ec] facere, quā non posse? & nonne misericordius, & clementius, liberalius, & magnificenter est potenter sic facere misero, indigeni, veraciter p[ro]enitenti, desistere proponenti, & humiliante supplicanti; quam auettere faciem, obstruere aurem, cor, incompatibiliter obdurare, & fontem innumerabilis misericordiæ miseris præparatum misericorditer obturare? Nonne ergo posse sic facere, atque sic facere conuenientissimè conuenit bono Deo, ac decentissimè eum decet, sicut Suppositio prima monstrat. Qui etiam dixerit v[er]isque ad tantum, aut tantum, potest Deus peccatum dimittere, ablueret, & purgaret, & ultra non potest; nonne bonitati, diu inæ potentiæ, & misericordiæ infinitæ simpliciter omnianque finem præstituit, limitem & mensuram? & ipsam quasi sub modo comprimit & coarctat? Quicunque ergo quacunque magna magnitudine peccati depresso lecure peniteat, indubitanter accedit, certam spem hauriat misericordiæ, venie, & salutis. Quare & quicunque quantalibet multa multitudine peccatorum transfixus confidenter redeat ad spem vitæ. Quodlibet namque peccatorum suorum finitum est & parvum: quare & tota

E multitudine similiter suorum omnium peccatorum, præsertim cum omnia illa, ut dicunt, sint quatuor, vel sicut finito & breui numero compræhensa: possetque tota illa multitudine adhuc peccando vlerius [in numero] adaugeri, possetque in malitia augmentari, & in duplo, & in centuplo, & quantum volueris major esse, si viz: qualibet vnitatis quodlibet peccatorum simplicium esset auctum, & proportionaliter augmentatum: potestque esse multitudino alia peccatorum maior numero, & in malitia multipliciter maior illa. Hæc ergo multitudino finita est & parvula, quasi nihil respectu diuinæ misericordiæ, & potenter, pietatis, & clementiæ, largitatis, & magnificentiæ infinitissimè infinita supra omnem numerum & mensuram, sicut prima Suppositio cum tertia & quarta partibus claram monstrant, & cetera sicut supra.

Quis insuper audeat dicere, ad tantum, aut tantum numerum potest Deus peccata dimittere,

tere, & manum pietatis extendere, & non vltra: Bonitas namque, potentia, sapientia, misericordia, & ceteræ Dei virtutes, sicut sunt ipsiusæ, simpliciter intensiuæ, sic etiam innumerofæ, sicut prima Suppositio, cum tercia & quarta partibus manifestant. Vos etiam specialiter conuenio, ô Iudei: Nonne aliquo committente semel aliquam leuem gulam, superbiam, aut aliquod leue peccatum, & statim per poenitentiam refutente, & sic 2° & 3°. & adhuc 4°. ex prava consuetudine & humana fragilitate peccante; nonne, inquam, posset quis committere prima vice unum grande peccatum, puta horribilissimam blasphemiam, crudelissimum homicidium, turpissimum incestum, aliudque peccatum & que ponderans, vel prepondetans huic quarto peccato, hijs quatuorue peccatis, & de illo quantumlibet graui & magno misericordiam consequi, & veniam impetrare, sicut prehabita docuerunt, quod & bene facitis concedendo. Cur ergo non de illo quarto peccato huic æquali, vel forte minori omnibus circumstantijs ponderatis?

Si insuper alicuius Patris aut Domini esset unus Filius, siue seruus totus timorosus, proponereturque vitare offendam Patris aut Domini, quantum posset, & ad hoc multipliciter laboraret: ex ignorantia tamen aut fragilitate humana, semel offendit Patrem aut Dominum, & statim cum lachrymis & omni satisfactione possibili reconciliationem diligenter querit & accipit, & sic secundò & tertio consequenter; qui & similiter quartò peccat, & simili modo vel deuotiori, si potest, reconciliationem requirit, cum firme proposito nunquam amplius delinquendi; & hoc totum, non timore poenæ, sed amore iustitiae, non timore seruili; sed amore deuotissimo filiali; essetque eiusdem Patris aut Domini alius filius, siue seruus totus superbus, contumax & rebellis, qui in contemptum Patris sui aut Domini proponeret semper peccate, nunquam poenitire, nunquam satisfacere, nec vnuquam reconciliationem aliquam impetrare, & ita viuat sceleratissime multis annis, semper pro vitibus sceleribus cumulando: nonne ille habitor & dispositior est quam iste, ad misericordiam consequendam, & ad reconciliationem plenariam impetrandam? Alias etenim occasio nimis præbere. Catur, vt homines velut porci peccatis suis iacenter vsque ad vesperam vita sua, & tunc tandem quando vterius peccare non possent, semel & simul de peccatis omnibus poenitent, quantumlibet tepidiæ, vel remisæ? Sed quis quæso sic sapit, nisi qui despici & insulat?

Tu quoque Iudeæ, nonne vnuquam quartò dimisisti filio tuo, aut seruo extraneo delinquenti, humiliiter & veraciter poenitenti; puto quod quinto, sexto, & septimo, immò & septuagesies septies si oportuit & deinceps. Et si tu non fecisti, scio quod ego feci, & multi alij sepius sic fecerunt: Et nonne & Deus summè bonus est ita misericors, sicut miser peccator? immò incomparabiliter longè misericordior super omnem numerum & mensuram, sicut 1°. Suppositio charissime manifestat. Quicunq; ergo quantilibet multa multitudine peccatorum grauatus, securè poeniteat, peccare desistat & spem certam accipiat gratiæ, vite & gloriæ consequende. Motiuum autem Iudeorum si intelligatur ad literam non faci pro eis. Veritas enim est quod Dominus quosdam peccatores de plurimis peccatis quandoque conuertit: quosdam autem de paucis, etiam de uno actuall aut originali tantummodo aliquoties non conuertit. Si autem moraliter exponatur, etiam non facit pro eis: Nam moraliter exponendo, primum peccatum potest intelligi malum illecebrose, & voluntariè cogitare: Secundum malo confitire: Tertium opere adimplere: Vel primum est velle malum facere: Secundum querere opportunitatem faciendi: Tertium nacta opportunitate, opere consummare: Quareum vero peccatum est, ita finaliter permanere sine poenitentia aut correctione in vita praesenti, à quo peccato Dominus non conuertit in vita praesenti, quia tunc sic non finaliter permaneret, nec etiam post hanc vitam: Confitentur enim Iudei, quod si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem; in quocunque loco cecidet ibi erit, Eccl. 11.

Contra Cainitas credentes Deum nullum peccatorem ad gratiam reconciliationis admittere, nisi prius tantum vel amplius merendo satisficerit, & satisfaciendo meruerit quantum deliquit.

Caveant Cainitas credentes, & ideo forsitan desperantes, Deum nullum peccatorem ad gratiam reconciliationis admittere; nisi prius tantum vel amplius merendo satisficerit, & satisfaciendo meruerit quantum deliquit. Nonne hoc intendebat Cain, cum dixit, Maior est iniquitas mea quam ut veniam merear: quasi diceret: Si iniquitas mea esset minor & parva, possem satisfaciendo proportionaliter veniam promereri: sed si sic esset, qui semper peccauit grauissime multis annis, vsque ad senectam aut senium, deberet necessarium desperare: Non enim potest tantum satisfacere & mereri, quantum deliquit, contra proximò præfensa.

Qomodo

A Quomodo insuper estet Deus summè misericors ita quod nihil misericordius esse posset, sicut prima Suppositione & præmissa testantur, si nulli offendam, aut debitum peccati dimitteret, nisi plena satisfactione præmissa? Non est hoc opus misericordie, sed iustitiae & rigoris: imò non sic facere impietas atque crudelitas videtur: Nonne etiam homo bonus & misericors quandoque remittit iniuriam supplicantis sine satisfactione plenaria præcedenti? quanto magis Deus, qui prima Suppositione docente, incomparabiliter melior & misericordior demonstratur.

Contra Pelagianos seu Cainitas fingentes Dcūm nulli beneficium gratis dare, sed tantum pro suo merito præcedente.

Palleant Pelagiani, imò potius Cainiti, filij & sectatores Caini, fingentes Deum nulli beneficium gratis dare; sed tantum pro merito præcedente. Nonne innuit satis Cain, quod venia nulli datur, nisi meruerit illam prius? quare & quod neque gratia est venia, seu quā sit venia peccatorum. Pelagiani verò, filij & sectatores Caini, quod pater eorum dixit implicite, dicunt explicite; gratiam scilicet, secundum merita nostra dari: Et si gratia non gratis derur, quid aliud gratis datur? Nonne ideo apud Hesiodum, Homerum, Chrysippum, & alios veteres Græcorum Poetas, tres Gratiae, Iouis filiae, sorores, manibus implexis ridentes, iuuenes, virgines, veste soluta atque perlucida describuntur? Et vt de ceteris taceam, quare virgines, & veste soluta, nisi vt gratias beneficiorum gratuitas, nullum premium intercedens prostrinat, aut corrumpt? in quibus & secundum Senecam 1. de Benef. 3. nihil esse alligati decet nec ascripti. Non & ideo Philosophus 2. Rhet. lxx 1. definiens gratiam, ut, inquit, Gratia secundum quam dicitur, habens gratiam subuenire indigenti, non pro aliquo, neque vt aliquid sibi subuenienti, sed vt illi aliiquid. Hic igitur Cain maledictus est auctor & pater pestifer Pelagianorum pestilentium in hac parte: O generatio quām peruersa, & filij infideles. Sed nonne si Suppositione prima docente, Deus est summe bonus, ita quod nihil melius esse posset; & est summe liberalis, ita quod nihil liberalius esse posset, aut etiam cogitari? Et nonne liberalius est dare quam vendere? gratis dare, quam pro aliquo merito veluti quodam pre-mio præcedenti, aut etiam subsequenti? Nonne homo liberalis multa sic donat; cur ergo non Deus liberalior infinitè?

Contra indoctos artis amandi, nescientes Deum esse propter seipsum amandum. & cetera propter Deum, omnesque actus humanos ad ipsum propter se finaliter ordinandos, ipsumque esse super omnia diligendum, putantes quoque hominem pro quantisunque bonis lucrandis sive seruandis, aut quantisunque malis penalibus habitis amouendis, sive non habitis præcauendis potenter ista non facere, non peccando. & tamen scienter quicquam etiam minimum facere contra Deum, contra præceptionem, contra prohibitionem diuinam, ipsum vel levissime quomodolibet offendendo contra conscientię regulam diuinitatis institutam, vel quomodocunque quantumlibet minimum scinter peccare.

*Si quis in hoc arte populo non nouit amandi,
Hic legat, & lecto carmine, doctus amet.*

SCiat ergo omnis homo Deum esse propter seipsum amandum, & cetera propter Deum, omnesque actus humanos ad ipsum propter seipsum finaliter ordinandos, quare & Deum esse super omnia diligendum. Quapropter & nullum hominem pro quantisunque bonis lucrandis, sive seruandis, aut quantisunque malis penalibus habitis amouendis, siue non habentis præcauendis, dum tamen possit ista non facere non peccando, debere tamen scienter quicquam etiam minimum facere contra Deum, contra præceptionem aut prohibitionem diuinam, contra conscientię regulam diuinitatis institutam, vel quomodocunque quantumlibet minimum scinter peccare, ipsum vel levissime quomodolibet offendendo. Constat si quidem tantum bonum quantum est Deus, esse amandum, & non propter aliud, ordine congreuo, naturali: non enim ad aliud naturaliter ordinatur. Quoniam secundum ordinem naturalem, vilius ordinatur ad dignius, & minus perfectum ad magis perfectum, & minus bonum ad maius: quodlibet autem circa Deum, est minus perfectum & bonum, quam ipse, sicut Suppositione prima monstrat.

Item, dignius, perfectius & melius est esse amandum propter se, quam propter aliud, sicut

ex præmissis apparet, nec aliquis dubitat. Cum ergo Deus sit amandus, est propter se amandum, sicut prima Suppositio, & tertia pars ostendunt.

Item, si Deus esset amandus propter aliud, secundum ordinem rectum amandi, illud esset magis amandum: finis enim magis amat, quam id quod est ad finem; & id quod propter se amat, quam illud quod solummodo propter aliud, sicut cuiuslibet animus experitur, rectis quoque est Philosophus 1. Post et. 2. Semper, inquietus, propter quod unumquodque, illud magis est; ut propter quod amamus, illud amicum magis est: sed quod bonum magis amandum, summo & maximo bono Deo?

Item inter amanda, hoc quidem secundum ordinem dignitatis amandi est propter illud amandum, & illud propter aliud aliquid, & deinceps, & sic non est infinitus procellus, sicut secunda Suppositio manifestat, sicut & cuiuslibet animus ubi dicit. Est ergo aliquid quod propter seipsum finaliter est amandum, & alia propter illud, & quid dignius tale, quam Deus.

II naturalia

Item secundum hec eadem, aliquis est finis omnium entium naturalis: finis autem secundum ordinem naturalem est perfectior, dignior, melior hijs que sunt ad finem, & propter seipsum amandus, & alia propter ipsum, sicut & hic præmissa, & Philosophi constantur. Sed quid est perfectius, dignius & melius omnibus entibus naturalibus, nisi Deus? Iste ergo est finis omnium naturalis, & propter seipsum amandus, & alia propter ipsum. Secunda particula sequitur ex hac prima, & ex præhabitus circa primam. Tertia particula sequitur ex secunda, & ex præhabitus circa primam: Constat enim hominem, cum sit rationalis creatura, rationabiliter debere omnes actus suos ad finem aliquem ordinare: quilibet autem finis intentus ab homine, si non sit ultimus, debet rationabiliter ordinari ad finem ulteriorem & ultimum qui est Deus. Quarta particula consequitur evidenter ex prima & secunda particulis hinc partis. Quinta particula videatur sequi ex quarta.

Item bona persona & magna cauenda est offensio, & melioris ac maioris persona magis; quantum ergo cauenda est offensio persona diuinæ, qua melior & maior esse non posset, sicut C Suppositio prima docet; certe tantum, quod pro nulla re debet scienter committi.

Item dicat falsigraphus, si audeat, oppositam partem huius, quenquam scilicet debere secundum exigentiam rationis, pro aliquo bono captando, aut aliquo malo vitando, quod potest non facere sine peccato, offendere Deum scienter, qui & ponatur sic Deum offendere faciendo A factum: vel ergo omnibus ponderatis A est recte factum omnino, vel peccatum, vel actus indifferens, sive neuter. Si recte factum, non offendit Deum, qui per primam Suppositionem, & tertiam partem rectissimum, iustissimum, & rationabilissimum comprobatur. Quomodo ergo offendit, si quis in quoconque casu positus, rectissime, & rationabilissime, quia secundum exigentiam rationis rectissime operatur: etiam sicut ipsem Deus consuleret & dictaret. Quale insuper quoque factum Deo placebit, si factum rectissimum ipsi displaceat & offendat: imo magis videtur quod si contemneret istam rectissimam rationem & sententiam ipsam Dei, non sic faciendo, offendere Deum: sive ex utraque parte huius bini D contradictorij, quicquid faceret, de necessitate Deum offenderet, quod diuinæ non congruit pietati, elementi, intuiti, bonitati.

Ad hæc autem si A sit recte factum, est meritorium, quare & secundum primam Suppositionem, & tertiam partem huius nequaquam puniendum à Deo, sed potius præmiandum. Qui enim secundum tres partes præmissas quibusdam non recte sed & male agentibus, quandoque dat bona, quomodo recte agentibus reddet mala; vel bona non reddet? & quomodo præmiabit A factum, quod ipsum offendit, quod ei displaceat, & quod odit. Præterea vel Deus iuste offenditur & iascitur pro A, vel iniuste: Si iniuste, A est iniustum: Si iniuste, Deus est iniustus contra primam Suppositionem & tertiam partem huius. Sicutem dicatur A esse peccatum, non deberet fieri, nec fit secundum exigentiam rationis. Quare si faciens A, omnibus ponderatis, faciat per omnia sicut debet, & secundum dictamen rectissime rationis, etiam sicut Deus ipse consuleret & dictaret, non peccat. Quid est enim peccatum, nisi quedam obliquitas à rectiline practicæ rationis? Præterea patet cuiuslibet, & testatur Philosophus 3. Top. quod necessaria sunt magis eligenda non necessaria, etiam si illa fuerint meliora: Non peccare autem contra Deum, & vniuersaliter non peccare, saltem scienter, et necessarium cuiuslibet creature rationali; quia de sibi sint iuxta regulæ naturalis, rationis viz. siue synderesis ipsi naturaliter induit, & diuinis iustis instituitur ad ipsam in omnibus regulandum. Alia autem quæ sine peccato possunt dimitti, nequaquam ipsi necessaria iudicanda. Nec potest quis dicere, quod A sit actus indifferens, sive neuter, tunc enim non offendet mitem Deum. Cur etiam tunc ipsum offendet, potius quam placet. Sicutiam A, fiat ut debet omnino secundum falsigraphum, cur actus indifferens reputandus, & potius recte factum?

I. inst.

A *Contra effrænes dicentes omnia a bonis & malis æqualiter euenire, malum aliquod impunitum, vel bonum aliquod irremuneratum manere; mentientesque Deum quenquam abundantanter punire, scilicet ultra condignum, vel etiam ad condignum, & parcè quempiam præmiare, scilicet citra condignum vel non ultra condignum; fingentes quoque diuinæ pietati & misericordiæ infinitæ nusquam congruere punire quodcunque delictum, sed totum semper dimittere misericorditer impunitum.*

R Efrænentur effrænes, dicentes omnia: bonis & malis æqualiter euenire, malum aliquod impunitum, vel bonum aliquod irremuneratum manere: mentientesque Deum quenquam abundantanter punire, scilicet ultra condignum, vel etiam ad condignum, & parcè quempiam præmiare, scilicet citra condignum, vel non ultra condignum: fingentes quoque diuinæ pietati & misericordiæ infinitæ nusquam congruere punire quodcunque delictum; sed totum semper dimittere misericorditer impunitum. Iste sunt multū rudes & grossi, bona & mala naturæ, sive Fortunæ palpablia tantummodo perpendentes. Nonne secundum proximam partem huius, malis scienter peccantibus, & Deum offendentibus quantumlibet minimum, statim inseparabiliter euenit tantum malum, peccatum tam malum, quod pro quantisunque bonis lucrandis, sive seruandis, aut quantisunque malis penalibus habitis amouendis, sive non habitis præcauendis illud admittere non deberent? Bonis verò è contra diuina præceptioni quotiescumque sicut tenentur scienter parentibus, statim inseparabiliter euenit tantum bonum, tam nobile meritum, & tam incomparabiliter præiosum, quod pro quantisunque bonis non lucrandis, sive non seruandis: aut quantisunque malis penalibus non tollendis, seu non eauendis, illud præternitendo negligere non deberent, per proximò nunc premissa de malis; quia tunc scienter diuinam iussionem contemnerent & peccarent. Etsi meritum ex necessitate seruientis Deo sit tam præiosum, tam magnum, tam bonum, quo modo meritum seruientis ex libertate spontanea nullum erit? O rudis anima & indocta, quæ bona & mala terrena & carnalia, minima & poenæ nulla faciliter respicit, & hæc moralia & spiritualia maxima non perpendit.

Nullus insuper iustus homo discretus & potens, permittit suis seruitoribus aut subiectis bonis & malis omnia || æqualiter euenire: sed differenter, secundum differentias meritorum, || similiter. melioribus prouidens meliora. Deus autem est quolibet homine iustior, discretior, & potenter infinitè, sicut prima Suppositio, & partes sequentes ostendunt. Vnde & evidenter apparet, quod nullum malum remanet impunitum. Quantum namque malum omnem scienter peccantem statim inseparabiliter sequitur, patet ex tricesima & ostensione primæ particulae huius partis.

D Nonne etiam omnis peccans eo ipso fit malus & culpabilis, vel peior & culpabilior, amittitque pristinam libertatem, innocentiam, & immunitatem quam prius habuit, respectu illius peccata? & vnde hoc nisi à prima iustitia, à primo retributore omnium, qui est Deus, sicut Suppositiones ostendunt. Ex || quibus & simili modo patet, quod Deus nullum bonum irremuneratum manere permittit. Absit enim quod Deus esset pronior ad puniendum peccantes, quam ad præmiandum merentes. Hoc enim potius videretur crudelitas, impietatis, & immisericordia, quam summae bonitatis, pietatis, & misericordiæ, contra 1^{am} Suppositionē, 3^{am} partem & 4^{am}. Deus autem nullum malum impunitum relinquit, sicut proximò docebatur.

Quantum etiam bonum inseparabiliter statim consequitur, omnem ex necessitate Deo debet seruientem, præcedentia manifestant. Quomodo ergo nullum bonum consequitur Deo liberaliter seruientem? Nonne insuper quicunque benè, meritorie & laudabiliter operatur, eo ipso est melior & laudabilior, quam si nullatenus mereretur? Et nonne hæc inseparabilis remuneratio, meriti pulchra merces? & vnde talis remuneratio, talis merces, nisi à prima iustitia, primo retributore omnium, qui est Deus? sicut Suppositiones demonstrant.

Quomodo etiam deceret summè iustum, liberalem, potentem, & abundantem, indefectibilium thesaurorum amatores, & operarios suos, secundum doctrinam tricesimæ tremuntaros relinquere, abijcere vacuos, & facere ipsos æquales alijs vanis ipsum nequaquam amantibus, nec quicquam operantibus propter ipsum.

Nec Deus punir quenpiam abundantanter ultra condignum; hoc enim est iniustum, impium, immisericors, & crudele: Deus autem nequaquam per tertiam partem huius, nec etiam ad condignum. Hoc enim videtur securitas, immisericordia, & rigor, quæ longè absunt à Deo, imo & virtutes opposite plenissimè sunt in eo, per tertiam partem, & quattam.

Nonne etiam pro quaenamque offensa saltem scienter in Deum commissa, posset iusti re- A pendit quantumcunque pena actualis damni & sensus etiam adnihilatio offendentis, pro quaenamque namque tali pena seu etiam adnihilatione vitanda non deberet committi, 30. huius recte. Deus autem offenditoribus suis finitam penam & partum infligit, quare & posset iuste infligere quantumlibet grauiorem: remittit ergo misericorditer cuilibet offenditori suo punito penam maiorem incomparabiliter, quam infligit. Nec decet Deum parce quempiam præmiare citra condignum: hoc enim vel est impotentia, vel iniustitia, illiberalitas, paritatis, tenacitatis, & avaritiae, quæ longe sunt à Deo: immo & virtutes oppositæ plenariè sunt in eo per tertiam quartam & septimam partes huius. Vel planius forsitan isto modo: Deus vel vult reddere merentibus ad condignum & non potest, & tunc est impotens contra septuaginta: vel potest, sed non vult, & tunc est iniustus, illiberalis & parcus, contra tertiam partem huius.

Neque decet Deum præmiare quempiam ad condignum tantummodo, & non ultra. B Præmiare namque operarum ad condignum, est iustitia & necessitatis, non gratiae aut liberalitatis. Ipse autem est superexcellentsimè generosus, & superabundantisimè liberalis, per primam Suppositionem, tertiam partem & quartam, nec per quantamcunque largitionem magnificam sicut copias minuentur. Non enim poterunt minui quo uimodo per septuaginta & octauam.

Deus etiam secundum proximam particulam huius partis, quibusconque immeritis inimicis & offenditoribus suis malis, quam magna beneficia gratis donat, ipsos non modicum circa condignum misericorditer puniendo, penam quamplurimam remittendo. Quomodo ergo decet, ut suis amatoribus & servitoribus secundum doctrinam 30. nullam gratiam faciat, nihil gratuitè tribuat, nihil liberaliter largiatur; sed vix parce simplex debitum eis reddat.

Nonne etiam homo liberalis & potens operarios suos quandoque ultra condignum remunerat? Deus autem est quolibet homine liberalior, & potentior infinitè per tertiam partem & quartam. Neque pietati diuinæ & misericordiæ infinitè repugnat punire peccantes: Non enim hoc facit tantum ex odio aut zelo vindictæ: Hoc enim suam maximam bonitatem, pietatem & misericordiam nusquam decet; sed zelo correptionis, castigationis, enificationis & glorificationis puniri si velit: alioquin aliorum per ipsum, semper autem propter bonus, propter decorum & ordinem vinuerit. Est enim tam bonus & pulcher, tam purus à malo & turpi, quod nihil finaliter potest intendere nisi bonum & pulchrum, sicut prima Suppositio & tercia pars ostendunt.

Nonne etiam quam misericors & pius est Deus, tam iustus & sapiens comprobatur, prima Suppositione, tercia parte & quarta testantibus? Sed quomodo decet summè sapientem & iustum, peccantes non peccantibus, & non peccantes peccantibus per omnia coequaliter?

Nonne etiam ex superioribus clare patet, omnem peccantem statim inferrebariliter eo ipso ex necessitate iustitiae indispensabilis iuste puniri, & unde hoc, nisi à 1°. iusto dispositore cunctorum, à 1°. iustitia, à primaria veritate? Hoc ergo necessariè est à Deo, sicut Suppositiones ostendunt.

Quis etiam nesciat in omni recta politia duo requiri, quibus ciues retrahantur à vitijs, & ad virtutum studia prouehantur. Timorem videlicet & amorem, timorem penarum peccantibus, & amorem premiorum merentibus? Cur ergo non decet Deum institutorem atque rectorem magnæ politie mundanae, similia ex similibus causis statuere suis subditis vinueris? Nonne multos videmus spreto terrore penarum peccantibus statutatum, effrænes discurrens ad illecebras peccatorum. Quantò magis hoc facerent, si nulla esset pena peccantibus comminata? Quod & plurimi alii similiter facerent, qui nunc solo timore penarum se abstinent à peccatis.

E

32

Contra Philosophos presumentes se posse cognoscere Deum plenè & eius quamlibet actionem; deridentes propterea Christianos credentes nonnulla de Deo, & de actionibus eius miris, de actionibus etiam creaturæ virtute diuina, que per viam rationis humanae ne sciant demonstrare.

R Eprimantur Philosophi presumentes se posse cognoscere Deum plenè, & eius quamlibet actionem, cesserique deridere & contemnere Christianos, credentes nonnulla de Deo, & de actionibus eius miris, de actionibus etiam creaturæ virtute diuina, que per viam rationis

Anis humanae nesciunt demonstrare. Nonne anima tua paruula & finita? Deus autem supra mensuram magnus, & omnifatiam infinitus; Infinitus inquam, quodammodo numerosè & extensiusè propter infinitatem omnimodam virtutum & bonitatum quas habet, sicut tertia pars ostendit, infinitus etiam quodammodo intensius, sicut quarta pars dicit. Quomodo ergo potes capere eum plene? discutere eum plene? cognoscere eum plene? Imò erubet se Philosophus, & scientia superbiter, designare tam paruum Deum habere, vt tu paruis, per parum mentem tuam totum ipsum scrutaris, omnia eius secreta rimieris, capias & cognoscas plenarie ipsum totum. Deus namque sicut est infinita entitatis, ita & infinite veritatis & cognoscibilitatis; quare à nullo finito per virtutem suam finitam plene cognoscitur: Sed tantummodo à se ipso, per seipsum, per virtutem suam propriam infinitam, nisi fortassis accommodet homini oculum suum, & virtutem suam cognoscitiam infinitam, totum videlicet semetipsum, vt sic per ipsum totum Deum, pos sit quoquo modo cognoscere totum Deum.

B Adhuc quæsto Philosophus, dic mihi quid plene cognoscis? puto non audere te dicere quod parvulum vel minimam creaturam. Scio quod non perfectè cognoscis minimum atomum in Sole, nec minimum puluerem terræ, neque minimam guttam aquæ. In omninamque corpusculo infinita figuræ lineares, superficiales, & corporales diuerse numero, quantitate, qualitate & specie continentur. Quare etiam correspondent conclusiones Geometricæ infinitæ, etiam sc̄e ordiabiliter consequentes, ita quod posterior sc̄i non potest, nisi per priorem. In omni quoque corpusculo infinitæ species numerorum, & infinitæ conclusiones Arithmeticae continentur, etiam ordinatis ad inuicem se habentes. Harum autem conclusionum infinitatum demonstratiæ sc̄ibilium quot sc̄is quæsto Philosophus? Puto quod finitas & paucas. Do tibi plures Philosophos quotcunque volueris, etiam infinitos, omnes summo ingenio prædictos, summo studio deditos, per quantumlibet tempus, etiam per mille millia annorum, circa las conclusiones Geometricas aut Arithmeticas in sc̄ibilitate dispositas secundum ordinem supra dictum. Vos ergo omnes pariter Philosophi infiniti, quot sc̄itis de istis conclusionibus infinitis? finitas proculdubio, finitas & paucas: quare & remanent infinitæ, quarum propter sui difficultatem & vestri exilitatem, nullus vestrum per se aliquam scire potest, nec omnes pariter scire possunt. Nonne ergo quilibet vestrum, & tota pariter omnium multitudine magis nelicit quam scire de rebus, & de sc̄ibilitate corpusculi cuiuscunq;? Si ergo minimum non potes plene cognoscere, quin imò necessario infinitè magis ipsum nescis, quām cognoscis; Quomodo maximum cognoscere plene potes? Noli præsumere, agnolce te hominem & humiliter confiter, te magis infinitè nescire Deum, quam scire.

Nonne etiam, vt videtur per Suppositionem secundam, & secundum Philosophicam disciplinam: Si aliquid sit difficile ad plenariè cognoscendum, & aliquid magis difficile, & aliquid adhuc magis, & ita deinceps, aliquid est summè difficile, & quid nisi Deus? In creatura D his namque, sicut in conclusionibus Mathematicis ordinatis, posterior semper est difficilior præcedente, nec aliqua difficilima, sicut nec ultima repetitur. Quid ergo difficillimum cognitu, nisi Deus? quod & eius immensitas, atq; infinitas maxima numerosè quodammodo ac extensius & intensius per primam Suppositionem tertiam partem & quartam testata lucide manifestant. In quaunque autem serie infinita conclusionis huiusmodi infinitæ sunt, quarum nulla propter sui difficultatem ab aliquo Philosopho, aliquibusue Philosophis demonstratiæ proptiè sciri potest. Quomodo ergo Deus difficilior cognitu infinitè quacunq; illarum, & omnibus illis simul, qui & scit omnes illas perfectè, & alias ac alias infinites infinitas, sicut pars nona demonstrat, plenariè sciri potest. Sapiat ergo sobrie quicunque Philosophus & istam veritatem pro maxima Philosophia agnoscat, nihil citra Deum posse cognoscere plene Deum nisi forte per eum. Si mihi non credit, credit professionis sue hominibus virginis quatuor Philosophis, qui totidem definitiones de Deo concorditer statuerunt,

E quarum 1^a ita cauit. Deus est quem voces non significant, nec intellectus intelligunt propter dissimilitudinem: & 2^a Deus inquit, est tenebra in anima post omnem lucem derelicta, & 2³ Deus est qui sola ignorantia mente cognoscitur. Vnde & Hermes de verbo æterno 3⁵. Sensus, inquit, summi Dei sola veritas est, cuius veritatis in mundo nec quidem extrema linea umbra dignoscitur? Quare & Plato in 2° Prologo Timæi, sic ait: Opificem genitoremque virueritatem tam inuenire difficile est, quam inuentum impossibile est dignè profari. Si ergo Philosophus incomparabiliter infinitè magis nesciat Deum quam sciat, quomodo operationem eius quamlibet plene sciri? Si uamque sit incomprehensibilis in essendo, cur non similiter in agendo? cum ad hunc quodammodo proportionetur agenti. Dic mihi, quæsto Philosophus, nonne es tu fatus & paruis ingenij? finitas & paruæ scientiaræ sicut præmissa te-

stantur? Deus autem est infiniti, & infinitæ simpliciter omniaque, sicut 1^a. Suppositio A
tertia, quarta, ac nona partes ostendunt. Quam faciliter ergo potest excogitare aliquid mirabile faciendum, & modum aliquem mirabilem faciendi, ad cuius comprehendensionem plenariam ingeniositas tua ascendere non valebit? Et cum per eandem Suppositionem, tertiam partem & septimam Deus sit æqualis potentia ad quodlibet, quomodo liber faciendum, sicut ad excogitandum illud ut fiat, aut sic fiat, quam faciliter potest facere aliquid opus mirabile, secundum modū aliquem mirabilem faciendi, ad cuius plenam indaginem, ingenium tuum extendere se non possit? Immò & operationem rei particulae naturalis, cognoscere plenè non potes. Nonne parvula ignis scintilla illuminando & calefaciendo, cauas infinitos circulos luminosos, & Sphaeras se inuicem continent, & inuicem se secantes, infinitas quoque Pyramides luminolas, Pyramides visuales, secundum qualitates & differentias infinitas, infinitas quoque lineas radios, & radios visuales incidentes, reflexos, & refractos, si medium sit deforme, habentesque alias proprietates præclaras, & differentias infinitas, in quibus (sicut & B secundum præmissa) infinitæ conclusiones Geometricæ & Arithmeticae continentur; sic & perspectiva aliae infinitæ; & quis has omnes potest plenè cognoscere?

Nunquid etiam plenè nosti actionem magnetis in ferrum, & multas huiusmodi actiones, secretas naturæ proprietates, & modos huiusmodi actionum?

Amplius autem quam rem, aut quam actionem naturalem certè & perfectè cognoscis? In illa namque quam melius te putas cognoscere, aliis tibi Philosophus contradicit, & quamplures alii, tibi vni. Immò & tu ipse forsitan hodiernus, tibi ipsi contradicis hesterno, aut tibi hodierno crastinus contradicis: vel si forte multi tibi contemporanei opinione tua consentiant, trāseat illa periodus, veniat alia; & tot fortassis vel plures, tam ingeniosi & studiosi, vel magis, tuam sententiam per aliquam probabilem rationem Sophisticam forte, vel veram, quæ tibi non patuit, reprobabunt, mitantes te tam turpiter delitasse, & tam aperta, tamque facilia ignorasse: Nonne processus temporis hæc demonstrat? Cui ergo sententia certitudinaliter adhærebo?

Nonne etiū duo vel tres Philosophi tibi æquales, vel maiores sentirent contrarium tuæ sententia, minus firmiter adhæseres, etiū adhuc plures, adhuc & minus? Quare & videtur si quam multi seu omnes Philosophi & vulgares concorditer sentirent contestanter oppositum, tu etiam ipso consenseris, & à priore sententia resilires. Quid ergo Philosophia huiusmodi naturalis, nisi fides firmata ex defectu rationis apparentis contraria fortioris, ex defectu multitudoñis testium oppositum contestantis, qui defectus reducitur ad priorem? Quid ergo in talibus nisi fides, nec vila sincera scientia certitudo? Quod & quadam lecta Philosophorum non patua, (cicilie Academicorum, minus superbe, & magis fabrie sapientium planè sentit. Dicunt enim non contingere quicquam scire, quod intelligendum videatur in materijs dubijs, vbi probabilis contradictione reperitur.

Nonne etiam Philosophi, secundum consuetudinem audiendi & recipiendi à pueritia hæc, D vel illa, & secundum professionem Sectæ, quam tenent; puta Academicæ, Peripateticæ, Stoicæ & similium, quamplurima gratis dicunt sine violentia rationis, sicut Philosophorum omnes libti lucide manifestantur? Quod etiam ex isto clare perpenditur, quod quælibet harum Sectarum, probabiliter sustinet sententiam alteri displicenter, sicut & quilibet sciens, potest probabiliter sustinere absque contradictione evidenti, per indeclinabilem violentiam rationis, in materijs probabilitate dubijs, satis multis, & forsitan vniuersis.

Quare & Philosophus in Predicamentis, agens de hijs quæ sunt ad aliquid; fortasse, inquit, difficile sit de huiusmodi rebus confidenter declarare, nisi sèpius retractata: Dubitate autem de singulis non erit inutile. Quid igitur in Philosophicis talibus nisi fides? Quare & Plato 2. Tim. 3. Diuinarum, inquit, potestitum, quæ Demones nuncupantur, præstare rationem maius est opus, quam ferre valeat homini ingenium. Ergo compendium ex credulitate sumamus. Credamus ergo hijs qui apud Seculum prius, vbi & Calcidius sentit E idem Vnde & Hermes de verbo aeterno 35. Contingit, inquit, hominibus, ut quasi per caliginem, quæ in celo sunt videamus, quantum possibile est per conditionem humani sensus: Hoc autem intentio providendis tantis angustissima est, nobis latissima, cum viderit felicitate conscientie.

Aristoteles etiam 2. Metaph. 1. De veritate, inquit, theoria, sic quidem difficultis est; sic verò facilis. Signum autem est, neque dignè nullum adipisci ipsam posse, nec omnes exortes esse: Et infra; Sicut, inquit, Nicticorarum oculi ad lucem diei te habent; sic & animæ nostræ inellectus ad ea quæ sunt omnium naturæ manifestissima. Qui etiam 6. Ethic. 9. Oportet, inquit, attendere expertorum, & seniorum, & prudentium, indemonstrabilibus enuntiationibus

A tionibus & opinionibus, non minus demonstrationum. Et 1. Elench. 2. Oportet eum qui discit, credere. Et 2. de Cœlo 34.dicit; Quod videre oportet qualiter habens & credendo prius humano modo, aut firmius: & supra 1. eiusdem 22. Accidit, inquit, hoc sufficienter, ut ad humanam dicere fidem. Ecce quomodo isti Philosophi, in suis Philosophicis fidem fideliter profitentur? Et si Philosophi hoc faciant in materia naturali, cur non parciuntur Christianos similiter facere in morali? In ipsa namque secundum Philosophum sufficit minor falso, & minor requiritur certitudo.

Erras quoque non parum Philosophie, credendo te posse demonstratiæ probare omnem operationem diuinam: Nam secundum partem octauam, Deus est potentia rationalis, liberæ voluntatis. Non est ergo ratio demonstrativa voluntatem suam naturaliter antecedens, quæ ipsum ad singula facienda, vel non facienda compellat: Sed sicut tu potes multa liberè facere & dimittere; sic & Deus: Quorum si hoc voluerit facere, illud dimittere rationabile est sic esse, quia iustum est sic esse, per tertiam partem huius: rationabile, inquam, ratione concomitante & sequente voluntatem diuinam, non naturaliter præcedente. Nec potes obuiare, dicendo Deum debere semper facere melius possibilium, & hanc rationem necessariam ipsius præcedere voluntatem, & ipsam in suis agendis necessarij regulare. Deus enim non potest facere melius, scilicet optimum quod potest facere. Si enim posset, ponatur quod & sit A, vel ergo A. est Deus, vel non: Si est Deus, est alius Deus factus, & nouus, & dij multi, contra primam Suppositionem, & 17. partem huius: Si non est Deus, est minus perfectum & bonum, quam Deus; & non indubibiliter, sed dubiabiliter per latitudinem infinitam, sicut facile est Philosopho demonstrare. Cum ergo per quartam & septimam partes huius, Deus sit potentia infinitæ, & plenè omnipotens, potest facere aliquid melius & melius, & melius sine fine.

Quis etiam dubitat Deum posse facere res meliores quam sint? Non enim impeditur ex defectu scientie propter primam Suppositionem, & quartam partem; nec ex defectu potentie propter eandem Suppositionem tertiam, quartam, & septimam partes huius. Secundum hoc etiam, Deus non esset potentia rationalis & libera, vel saltem non summa libera in agendo, contra primam Suppositionem, octauam partem, & quartam.

C Secundum hanc quoque sententiam, cum omnia euentiant à prouidentia, & voluntate diuina, sicut Philosophi continentur, omnia tempore euentient, sicut & Deus semper cuncta vellet, & faciet de necessitate simpliciter absoluta, contra primam Suppositionem, & tertiam partem huius, cum alias modus faciendi sit perfectior, quod & Philosophi ipsi negant. Videris quoque Philosophie in verbis proprijs laqueari; nonne dicendo Deum necessarij facere melius, id est, optimum possibilium fieri, innuis alia esse possibilia fieri, & Deum posse facere alia?

Si etiam Deus semper faciat melius; cum melius sit legem bonam & veram diuinitatem dari hominibus, quam non dari: Deus dedit hominibus talem legem, & quam legem, si non legem sanctissimam Christianam?

D Verum cum secundum præmissa Deus non possit plenè cognosci ab homine, per scrutinium naturale; immo infinitè magis nesciatur necessarij, quam sciatur, & multiplex operatio eius possibilis saltem similiter: Cum non posset Deus, si vellet, aliqua suipius secreta, & etiam operationum suarum, quando voluerit, quibus voluerit, & quo modo voluerit reuelare per Angelos, per Prophetas, aut etiam per seipsum: Nonne tu potes secreta cordis tui, & actionum tuarum, alijs qui ea inuestigare non possunt, per teipsum, aut alios reuelare? Cessent ergo Philosophi contempnere Christianos credentes quadam eis diuinitatem reuelata de Deo, & de eius operibus quæ nesciunt demonstrare, dum tamen sciant ea à demonstrationibus vestris contradictorijs defensare. Nonne debet cuilibet Christiano, immo & prophano pro demonstratione sufficere, Deus dicit? Ipse enim errare & mentiri non potest, per primam Suppositionem, & tertiam partem huius. Huiusmodi autem sunt Articulus fidei Christianæ.

E Scio Philosophie, & confidenter me scire affirmo, quod non est Articulus aliquis magnus, vel parvus, de substantia fidei Christianæ, quam Deus nota prius multis temporibus ante fidei huius exordium, per Prophetas solennes, velut per quosdam prænuntios reuelavit; sicut evidenter ostendunt Libri authentici Noui & Veteris Testamenti. Non enim est Articulus fidei Christianæ, qui etiam Philosopho iudice non corrupto, non sophistico, non proteruo; sed indifferente, solido, sobrio, & veritatis amico, efficaciter possit fundari in Veteri Testamento, in veteribus Prophetis, sicut & constat antiquitus veraciter contingisse. Tradentibus namque Historijs, Constantinus Imperator Romanorum, per Sylvestrem Papam, ad fidem Christi Romæ conueritus, & ab Helena regina matre sua, relictis idolis, in Deum Iudororum credente, & tunc in Iudea agente grauiter increpatus, eò quod in Christum hominem crucifixum,

fixum, potius quam in Deum Iudæorum credere maluisset: Rogavit Reginam, quatenus secum adduceret Magistros sapientissimos Iudæorum, disputatores cum Doctoribus Christianorum: Quæ veniens secum adduxit 140 viros doctissimos Iudæorum, ex quibus 12. præclarissimi sunt electi; Abiathar, Ionas, Godolias, Annan, Doeth, Cusi, Benjamin, Aroel, Jubal, Thara, Silion & Zambri, duobusque Philosophis Gentilibus sapientissimis Cratone & Zenophilo, de consensu partium, Iudicibus constitutis, Imperatore & Regina assidentibus, & magna multitudine Christianorum, Iudæorum atque Gentilium circumstante, ad disputationis negotium properauit: vnde decim quoque Magistris Iudæorum prædictis, opponentibus singillanim, & impugnantibus fidem Christi, Sylvester respondens, singulos singillatum ex Scripturis eorum proprijs conuincebat, de cernentibus Iudicibus supradictis: 12° verò nolens per argumentum vocale arguere; sed reale miraculum magicum faciens, vero miraculo superatur. Quapropter, Regina, iudices, & ceteri infideles qui aderant, ad fidem Christi pariter sunt conuersi.

Nec potest quis dicere, Christianos in suæ fidei firmamentum Vetus Testamentum, & libros Prophetales huiusmodi veteres nouiter confinxisse, quasi fidem ipsorum futuram antiquitus prædixissent. Constat enim di initio fidei Christianæ, constat de Historijs Genium multum præcedentibus, fidem nostram testantibus evidenter de Patriarchis, Prophetis, & rebus veteris Testamenti. Ecce & testis famosus Proloemæus 2. scilicet Philadelphus, Rex Aegypti, qui sicut Historia Græcorum & Iudæorum testatur, testatur & Iosephus 1. Antiquit. Judaic, in Prologo & plenius 12. lib. 2. Fecit tibi transferri in Alexandria per 72. Hebreos totum verum Testamentum de Hebreo in Græcum, annis quam plurimis ante Christum.

Nonne etiam Iudei, inimici capitales fidei Christianæ, ab Abraham & Moyle instituti, per quam plurima tempora ante fidei nostræ principium usque hodiè perseverant, to tum Vetus Testamentum, & libros huius Prophetales habentes, & in lingua ipsorum Hebraica, aut vicina, ab antiquis Patribus & Prophetis, antiquis temporibus editos & conscriptos concorditer attestantes?

Etsi quæsieris, cur ergo ipsi non credunt in omnibus fidem Christi? dico, quod multi eorum, & qui melius intellexerunt Legem & Prophetas ipsorum, certissime crediderunt, Christo firmissime adheserunt, Euangelia conscriperunt, Epistolas proprias addididerunt, Novum Testamentum in Veteri fundauerunt, fidem Christi constantissime tenuerunt, & ferventissime prædicarunt, etiam usque ad martyrium consummatum, sicut Apostoli & Evangelistarum Iudei conuersi testantur. Vnde & Iosephus Iudeus Hierosolymita, & Sacerdos ex Sacerdotibus, qui citio post Dominicam Pascham illas famosas scripsit Historias, adhuc in Iudaismo persistens, sicut pater 1. de Bello Iudaico in Prologo, & infra lib. 3. & 20. Antiquit. Iud. vltimo 18° Antiquit. eiusdem 8. sic ait: Fuit autem ijsdem temporibus Iesus sapiens vir (sicut am virtutum nominare fas est) erat enim mirabilium operum effector & Doctor omnium eorum, qui libenter quæ vera sunt audiunt; Et multis quidem Iudæorum, multis etiam ex Gentibus sibi adjunxit: Christus hic erat: hunc accumulatione primorum nostra Gentis viatorum, cum Pilatus in cruce agendum esse decreuerit, non deseruerunt hij qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertio die, iterum viuens, secundum quod diuinitus inspirari Prophetæ, vel hæc, vel alia de eo innumera miracula futura esse prædicterant: Sed & in hodiernum diem à Christianorum qui ab ipso nuncupati sunt, & nomen perseverat & genus.

Multi quoque eorum adhuc sepius conuertuntur: multi autem propter superbiam & malitiam voluntatis non credunt, vel nolunt se credere confiteri, nisi fortassis mortis articulo imminentia: Multi non credunt, seu non conuertuntur expressè propter quandam consuetudinem pesimam in quibusdam partibus obseruatam, secundum quam omnia bona Iudei conuerteri, suo Domino confiscantur.

Multi quoque propter ignorantiam Legis & Prophetarum, & pro defectu sanæ doctrinæ non credunt; præterim cum propter odium fidei Christianæ in oppositis principijs, & in alio intellectu Legis & Prophetarum, quamvis nimis extaneo & plurimum violentio; ac etiam expositionibus antiquorum & solenniorum Doctorum suorum contrario, ab ipsis cunabulis instruantur. Non enim latet nos Philosophos, quantam vim habeat consuetudo à pueritia introducta.

In eisdem etiam libris Prophetis continetur, quod Iudei in pœnam peccatorum suorum, in tantam & excitatem mentis inciderunt, quod etiam clarissima non viderunt; quapropter & quod non conuertentur ad fidem Christi communiter, ante vesperam, & nouissimos dies mundi, quod etiam oculi Gentilium illuminarentur & conuertentur ad Christum:

Moyses

A Moyses namque omnibus bonis promissis populo Iudeorum, dum tamen mandatis Dominicis obdedit, subiunxit: Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias & facias omnia mandata eius, venient super te omnes maledictiones istae; & multis maledictionibus recitatis, adiecit: Percutiat te Dominus amentia & cœcitate, ac furore menitus, & palpes in meridie, sicut palpate solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Isaías quoque pro Christi & fidei Christianæ clarissimus; immo Dominus per Isiam sic ait: Vade & dices populo huic; audite audientes me, & nolite intelligere, & videte visionem, & nolite cognoscere, exæca cor populi huius, & aures eius aggresa, & oculos eius clande, ne forte videat oculis, & auribus suis audiar, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Qui & iterum in persona populi sui loquens more Propheticō de Messia, Quali, inquit, absconditus est vultus eius & despectus, unde nec reputauimus eum: putauimus eum quali leprosum, & percussum à Deo & humiliatum.

B Nonne & Angelus Danieli, sic ait: Tu autem Daniel claude Sermones, & signa Librum, vsque ad tempus statutum, cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, & complebuntur vniuersa haec: Et ego audiui, & non intellexi, & dixi, Domine mi, quid ei post haec? & ait, Vade Daniel quia clausi sunt signaque Sermones vsque ad tempus præfitorum; elegantur & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi, & impie agentes impii, neque intelligentes onines impii, porro docti intelligent. Cui & adhuc concorditer Isaías, Obstupefcite & admiramini, fluctuate & vacillate, inebriamini & non à vino mouen imi, et non ab ebrietate, quoniam misericordia vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, Prophetas & Principes vestros qui vident visiones, operiet; et erit vobis visio omniū, sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti literas, dicent lege istum, & respondent, non possim, signatus est enim: & dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus iste ore tuo, & labiis suis glorificat me, cor autem eius longè est à me, & umuerunt me mandato hominum

C & doctrinis, ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo gaudi & stupendo. Peribit enim sapientia à sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur; & audient in die illa surdi verba Libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt, Hæc dicit Dominus, non modo confundetur Iacob, nec modo vultus eius erubescet; sed cum viderit filios suos opera manuum meatum in medio sui sanctificantes nomen meum, & sanctificabunt semen Iacob, & Deum Israel prædicabunt, & scient errantes spiritu intellectum, ministratores discent legem.

Hæc autem & multa similia de Iudeorum auersione, & Gentilium conuersione in Libris Propheticis continentur, qui etiam perhibent, quod & ipsi finaliter ad Dominum conuertentur. Moyses namque prophetatis populo Iudaico multis malis, propter peccata sua futura subiunxit: Nouissimo autem tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius. De quibus & David; Conuertentur, inquit, ad vesperam: quibus & concordat

D Ieremias; In nouissimi diebus intelligentis consilium cius; & iterum; In nouissimo dierum intelligentis ea. In tempore illo dicit Dominus, ero Deus vniuersi cognacionibus Israel, & ipsi erunt mihi in populum, quibus & consonanter Osee: Dies multos expectabis me, sed & ego expectabo te, quia dies multis sedebunt filii Israel sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Teraphim; & post haec reuertentur filii Israel, & quiescent Dominum Deum suum, & David Regem suum, & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius in nouissimo dierum David, inquit, Regem suum, id est Messiam; de ipso namque promittetur diuinus David Regi, quod de semine eius descenderet, & regret regnum eius, quare & Messias frequenter nomine ipsius David in libris Propheticis figuratur.

Fuerat insuper prophetatum Iudeis, quod propter peccatum suum commitendum in Christum, destrueretur Civitas eorum famosa Ierusalem, & nobile templum eius, quod ipsi irrecuperabiliter perderent terram suam, & dispergerentur per terras extranicas, miseri, vagi & profugi, circumquaque, quod & paucis annis post fideli nostræ principium, fuit efficaciter adimpletum, & vsque hodie perseverat per annos vix. mille 200. immo penè 300. quod & ipsi Iudei concorditer attestantur: quod totum ideo fortassis est factum, ut tu & multi alii, per ipsos & libros ipsorum omni suspitione carentes, pro nobis contra ipsos, verum non fictum testimoniun perhibentes, conuertamini & confirmemini in hac fide.

Nec potest quis fingere illos Prophetas fuisse factores & pseudo prophetas. Quomodo namque videtur credibile, quod qui tantum auersabantur omnimoda via, coluerunt & docuerunt omnes virtutes clara & palam, & hæc tam constanter fecerunt, ut etiam martyrium sustinerent, quod qui tot & tanta miracula in vita & in morte fecerunt, fecerit Dominus per illos, seu pro eis, essent factores? Quomodo etiam in hijs solis quæ ad nos pertinent sunt factores

ctores, cùm in omnibus alijs præteritis quæ dixerunt, tam de gente & terra ipsorum, quām A alijs, puta de Babylonis, & Regibus Babylonis, ac ipsam ciuitatem, de Aegyptiis Regibus, & terra ipsorum, de Persis & Medis, & Cyro Rege nominatim; de Græcis, de Romanis, & alijs Prophetæ verissimi comprobentur, sicut rerum exitus demonstrauit, sicut plurima Chronica satis authentica & famæ celebris manifestant? Quomodo etiam si fuissent factores, finxissent filios suis & ciuibus tanta mala; nobis autem qui nondum nati sumus tanta bona? Quomodo etiam sunt factores, cùm in præteritis omnibus, quæ ad gentem suam pertinent, quæ etiam ad Religionem Christi pertinent, inueniantur verissimi prædictores, sicut exitus rerum probat, sicut superius tangebatur? Quis etiam dubitat Deum posse illuminate & inspirare sic hominem, vt reddat eum Prophetam? Nonne prima Suppositio, nona pars & septima euidenter hoc probant? Cur ergo non decet Deum summè prouidum, & cuncta sua prouidentia moderantem, sicut prima Suppositio, & partes sequentes ostendunt, & Philosophi confitentur si facere? imo decet. Decet igitur quod Propheta sit Dei Secretarius, hominum B consiliarius, Dei & hominum mediator, diuinam hominibus nuncians voluntatem, in hijs præfertim quæ cultum Dei & Religionem concernunt.

Omnis quoque magni Philosophi quorum scripta respxi, concedunt Prophetias, & veros Prophetas fuisse. Vnde & Arist. Secreti secretorum, vltimæ partis primo, dicit; Quod Prophetæ probati sunt purissimi intellectus, & veræ visionis, quod & vult Auerroes super de Somno & Vigilia exponendo, vbi & allegat Socratem ad hoc idem, Auicenna quoque 4. de Anima, 4. & 10. Metaphyl. 1.2. & 3. concedit Prophetas; quod & similiter Algazel 5. Physicæ sua 6. 7. & ultimo satis planè. Ptolomæus insuper Albumazar, Haly, & Astrologi cæteri Prophetas pariter & Prophetias confitentur.

Amplius autem omnes vera somnia concedentes, vera indicia futurorum, præteriorum & præsentium habent, & consequenter Prophetarum & Prophetiarum concedere veritatem: veritatem autem Somniorum concedunt omnes Philosophi & vulgares. Aristoteles liquidem in De Somno & Vigilia, vera somnia, vera rerum indicia, & vera præfigia futurorum verè concedit. Vbi & Averroes: Istatum, inquit, comprehensionum quædam dicuntur Somnia & * Diuinationes, & quædam Prophetiae; & quidam homines negant illa, & dicunt ea accidere casu: sed negare ea, est negare sensata, & maximè negare somnia: nullus enim homo est, qui non vidit Somnium quod enunciavit sibi aliquid futurum, & cùm homo experientiauerit hoc multoties, videbit, quod hoc non accidit casu, sed essentialiter & ille alia comprehensiones scilicet Philosophiæ; licet non sint visæ, scilicet ita communiter, tamè sunt valde famosæ; & res quæ sunt famosæ apud omnes sunt necessariæ aut secundū totum, aut secum partem. Impossibile enim est vt famosum sit falsum secundum totum, & sermo de istis omnibus idem est, & ideo sermo de quidditate Somniū sufficiet, quia causa eorum non differunt nisi secundum magis & minus, sed tantum differunt secundum nomina & modum.

Postea vero dicit, quod interpretator est ille, cui largitur intellectus intentiones corporales, cui assimilantur in somno intentiones spirituales. Interpretantis autem conditionem allegat ab Aristotele, ita dicens, & oportet interpretantem, sicut dicit Aristoteles, vt semper sit cogitans, & mundus non declinans ad mores bruti animalis. Algazel quoque 5. Physicæ sua 3. determinat de interpretatione & præfigia Somniorum: Auicenna similiter 4. de Anima 2. concedit vera Somnia futurorum prænuntia.

Aduic autem & causam Prophetiæ, sicut & Somniorum vetorum Philosophi inquirentes, dicunt concorditer, Quod est Deus, & quod ipse illuminat & inspirat Prophetas aliquoties vigilantes, & aliquoties dormientes, & quod hoc est ex sollicitatione & cura diuina circa homines, vt sic possint cauere nocua, & utilia adipisci. Vnde Philosophus in Secreto Secretorum partis vltimæ 1. scribit; Si quis querat causam Prophetarum, qui probati sunt in hoc mundo purissimi intellectus, & veræ visionis cum miraculis iuuatiuis, provenit ex abstractione animæ à desiderijs, & concupiscentijs, & nocuiis, cùm fuerit dominans super corpus, & virtus flammæ existens in corde non desinat. Hæc autem virtus flammæ secundum eum est intellectus agens, intellectus posibilem illuminans, non comburens. Et supra partis secundæ primo; Deus excelsus & gloriiosus ordinavit modum & remedium ad temperantiam humorum, & conseruantiam sanitatis, & ad plurima alia adquirenda, & reuelavit ea sanctis Prophetis, seruis suis, & iustis Prophetiis suis, & quibusdam alijs, quos preelegit, & illustravit spiritu diuina sapientia, & dotauit eos dotibus scientie: Scilicet ab istis sequentes viri Philosophiæ principatum, & originem habuerunt Indi & Perses, Græci & Latini, ab istis hausebunt & scripsierunt Artium & Scientiarum principia & secreta; quia in Scripturis ipsorum nihil falso, nihil reprobum inuenitur, sed à sapientibus approbatum. Et infra 26. dicit;

Quod

A Quod Enoch nouit hoc secretum, quod dicitur gloria inestimabilis, & thesaurus Philosophorum per visionem.

Auicenna quoque & Algazel locis superius allegatis, dicunt similiter Prophetam esse à Deo per inspirationem, & illuminationem diuinam, & hoc ex prouidentia & gubernatione ipsius. Vnde & Auicenna 10. Metaph. 3. dicit quod Propheta est ex Deo, & ex misericordia eius, & quod in sapientia Dei necessarium est ipsum mitti, & quicquid constituit, non est nisi illud quod apud Deum fuit ut constitueretur.

Ptolomeus insuper propositione prima Centilogij sui dicit, quod aliqui propter vim animalium in eis dominantem, licet non habeant multam scientiam artis astrorum, habent ex meliori parte cognitionem futurorum, & sunt propinquiores veritati, quam Astrologus. Super quod dicit ibi Haly in Comment. quod duplex est via cognoscendi res futuras: una, ut aspiciat quis motum & opera stellarum, & libros huiusmodi antiquorum, iunctis experientiis quas probavit: & alia via est, quando quis per diuinam gratiam, & inspirationem habuerit scientiam futurorum. Multi enim sunt qui dant vera iudicia de futuris, quorum nec significations, nec rationes inuenimus in operatore, sive in opere, sive in operato; sed quod dicunt ex corum cordibus manat, & ex hiis multis vidimus, & haec via cum pura fuerit, à Philosophis vocatur diuina: & ideo dicit Ptolomeus, quod quidam eorum qui sunt sub circulo Lunae, habent huius Artis scientiam per doctrinam: alij vero per inspirationem diuinam. Quapropter & Socrates recitante Averroë super de somno & vigilia, ratiocinando hominibus Athenarum sic ait: O homines, ego non dico quod vestra scientia illa diuina sit falsa; sed ego dico, quod ego sum faciens scientiam humanam.

Amplius autem quicunque concedunt vera somnia esse à Deo, concedunt similiter prophetias: sed omnes praedicti Philosophi fatentur concorditer vera somnia esse à Deo, sicut libri eorum locis prædictis indicant evidenter. Quare & Averroë super de somno & vigilia dicit, quod ea-

C dem est causa somniiorū diuinitorum & Prophetie, sicut superius recitat, vbi & recitat opinionem vulgarē sic scribens: Vulgus dicit, quod somnia sunt ab Angelis, & divinationes à Dæmonibus, & Prophetie à Deo, aut cum medio, aut sine medio. Sed ipse me ostendit diffuse, quod vera causa verorum Somniorum & Prophetie est Deus, qui vere seit omnia futura huiusmodi, & est omnium vera causa: vnde & dicit, quod intellectus in actu, cuius esse declaratum est in libro de Anima, scilicet intellectus agens, qui dat & agit primas propositiones, scilicet prima principia complexa, dat similiter cognitionem in Somno, & addit, sed differunt, quia in cognitionibus universalibus dat principia universalia facientia cognitionem illius quod erat ignotum. Hic autem in Somno dat cognitionem rei ignotæ sine medio, & iste modus dationis largus est valde nobilis, & attribuitur principio nobiliori, scilicet principio voluntatis: imo est à te diuina & ex perfecta sollicitudine circa homines; & quia Propheta intrat hunc modum dationis, attribuitur Deo & rebus diuinis, scilicet Angelis: Et infra dicit, quod Somnia sunt

D propter sollicitudinem Dei circa homines, ut sciat res futuras viiles & nocentes, ut sit paratus contra illas: & ideo fuit sustentata haec virtus cum hac enuntiatione nobili, & comprehensione spirituali: & ideo dicitur quod est || una pars || Prophetie & hoc manifestum est in somnio Pharaonis, de quo interrogauit Ioseph.

Ex his omnibus appetit evidenter, quam intrepide, quam securè, quam constanter, quam firmiter sit credendum veris Prophetis: nihil enim Prophetant hominibus, nisi quod viderant & dicerant prius apud Deum; ipsis ergo sicut Deo est credendum, ipse est enim qui loquitur per Prophetas, sicut prehabita susserunt.

Nonne & discipuli Doctoribus, Philosophi minores maioribus, & posteriores prioribus nedum Philosophis, verum & non Philosophis fidem saepius adhibent, etiam vbi simplius asserunt ita esse, vbi nec evidens argumentum, nec ex illo quidem suasio suffragatur, sicut superius tangebatur. Quod & adhuc recitare & confirmare non piget Plato, siquidem

E 2. Tim. 3. Locuturus de Angelis, & diis posterioribus, seu secundis, sic ait: Inuisibilium diuinatum potestatum, que Daemones nuncupantur, prestare rationem maius est opus, quam ferre valent hominis ingenium: Ergo compendium ex credulitate sumatur: Credamus ergo hiis qui apud seculum prius, cum ipsi cognitionem propinquitatemque diuini generis præferrent è natura maiorum Deorum aqua aliorum, deque genitibus singulorum æterna monumenta in libris posterioritati relinquerunt: Certè Deorum filii aut nepotibus non credunt religiosum, quamvis incongruis sed necessariis argumentis dicant, tum quia de domesticis rebus pronunciant, credendum esse meritò puto: sit ergo nostra quoque credulitas comes assertioni || priscorum virorum. Vbi & Calcidius exponendo Platonem scribit de Pythagora dictum esse, ipsum dicere, propterea que ultra non oportere: ergo inquit,

|| diuinationum.

|| veri.
|| Philoso-
phic.

|| platonis-
cum.

quit, neque probationes semper adhibenda, nec persuadens assertio hijs quæ dicuntur à pris- A
cis divina quadam sapientia præditis.

Aristoteles etiam 1. Elench. 2. oportet, inquit, eum qui dicit credere: & 2. de Cœlo & Mun. Jo 2. oportet bene persuasibilem seipsum exhibere antiquis, & maximè Parum nostrorum veros credere esse Sermones: Vbi Translatio quam haber Auerroes: Oportet, inquit, nos credere Sermones antiquorum, vetustissimorum, verissimorum, & maximè quia sunt parentes nostri. Si ergo auctoribus talibus, neque demonstrantibus, neque suadentibus, sed assertentibus simpliciter ita esse, in materia Philosophica sit credendum; quanto magis præclarisimis & famosissimis toti orbi Prophetis diuinis inspiratis, diuinisq[ue] edocitis, sicut præcedentia docuerunt? Sed quos reputabimus veros Prophetas, quibus dignè & certè credamus in omnibus, si non illos præclaros per toum orbem celebriter diffamatos? Illos, inquam, antiquos de Veteri Testamento, de Lege veteri Iudeorum, qui in omnibus dictis suis, de rebus præteriis tam varijs & tam multis verissimi comprobantur. Cur ergo in paucis articulis fidei Christianæ nequaquam eis rationabiliter est credendum? Et si prophetias alterius alterius gentis requiris, ecce Sybilla famosissima Prophætissa inter Gentiles, cuius fama nec Philosophos latuit, nec Poetas, que in libro tuo exppositio visionis seu somni quod 100. viri ex Senatu Romanorum videtur singuli vna nocte, viz. 9. Soles multipliciter varios & diuersos: per 9. Soles 9. futuris generationibus intellectis, ex parte h[ab]itoque de expositione tri-ni Solis, tibiungit de quarto. Quartus Sol quarta generatio est, erunt homines quod verum est abnegantes & in diebus illis exurget mulier de stirpe Hebræorum nomine Maria, habens sponsum nomine Joseph, & procreabitur ex ea sine commixtione viri de Spíitu Sancto filius Dei nomine Iesus; & ipsi erit virgo ante partum, & virgo post partum, qui vero ex ea nascetur, erit verus Deus & verus homo sicut omnes Prophetæ prædicauerunt, & adimplerit legem Hebræorum, & adiunget sua propria in simul, & permanebit regnum eius in secula seculorum. Nascente autem eo exercitus Angelorum à dextris & à sinistris erunt, dicentes; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bona voluntatis. Veniet namque super eum vox dicens; Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et sequitur; Erant ibi ex Sacerdotibus Hebræorum, qui audientes h[ab]eant verba, indignati dixerunt ad eam; Ita terribilia sunt verba, sileat h[ab]eant Regina. Et subditur; Respondens Sybilla dixit eis: O Iudæi, necesse est ista fieri, sed vos non creditis in eum. Dixeruntque, Nos non credimus, quia Verbum & Testamentum dedit Deus patribus nostris, & non auferet manum suam à nobis. Respondit eis iterum: Deus ceeli generatus est sibi filium, ut scriptum est, qui similis erit Patri suo, & postea ut infans per annos crescat, & insurgent Reges in eum, & Principes terræ. In diebus illis erit Cæsari Augusto celebre nomen, & regnabit in Roma, & subiugiet omnem terram sibi. Non nulli vel non pauci, non tres, neque duo sunt dij; sed unu Deus solus & immensus, qui fecit Cœlum, Solem, Stellas & Lunam, frugiferamq[ue]; Terram, & vndosum Mare: Qui autem illum honorant, eternam vitam hereditabunt, perpetuumque ipsi hereditabunt Paradisum simul amarantisum hortum. Mortuorum verò resurrexit erit, & claudorum cufus velociissimus erit, surdi audient, & cæci videbunt, loquentur non loquentes, & de panibus quinque & duobus pisces marinis, multa millia hominum saturabuntur, & colligent reliquias fragmentorum & duodecim cophinos exinde replebunt: in spem populorum veritatem docebunt, ventos compescet verbo, matræque furens fedebit, pedibus mare calcans, ambulanque super vndas, infirmitatem hominibus soluet, surgere faciet & mortuos, repellens multos dolores, & de pane vno seu vino, saturatio erit viuorum. Sed cum h[ab]eant omnia fuerint perfecta quæ dixi, in ipso resoluter omnis lex, & in manus impiorum postea veniet: Post h[ab]eant convenient Sacerdotes Hebræorum contra Iesum, quia multa signa faciet, & comprehendunt eum: dabunt autem Deo alapas inieictis manibus, & impuro ore in ipsum spuent venenatos spitos; dabit vero ad verbera similiter sanctum dorsum, & colaphos accipiens, rasebit, ne quis agnoscat quod verbum, vel unde venit. Inferis loquetur, & corona spinea coronabitur, ad cibum autem fel, & ad sitim ei acetum dabunt, & suspendent eum in ligno & occident; ipsa enim insipiens tuum Deum non intellexisti ludentem mortalium sensibus, sed spinis corona E sti & horridum fel miscuisti. Templi verò velum scindetur medium, & medio die nox erit tenebrosa in tribus horis; vel secundum aliam literam, dies erit tenebrosus per tres horas, & sorti mortis sumet tribus diebus somno suscepit, & tunc ab inferis regressus ad lucem veniet, prius resurrectionis principium noctralibus ostender, quia die tertia resurgent, & ostendit se discipulis suis, & ipsis videntibus ascendit in cœlum, & regni eius non erit finis: dicent me insanam & mendacem Sybillam: cum autem facta fuerint, tunc demum reminiscetur mei, & nullus postea me dicet insanam, sed Dei Magam: Hæc aut Sybilla scripsit omnia ista Græcè,

A Græcæ, quæ & prophetato de processu mundi, ex tunc usque ad finem: in fine prophetis sue protulit quosdam versus in Græco, quorum literæ capitales, has quinque dictiones Græcas efficiunt; ΤΗΣΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΘΕΟΥ ΤΙΤΟΥΣ ΣΩΤΗΡΑ: quæ sonant Latinè, I E S U S C H R I S T U S D E I F I L I U S, S A L V A T O R. Versus autem in Latinum translati secundum sententiam, & fere secundum correspondentes literas capitales sunt isti versus Sybillæ.

1. *Iudicij signum, tellus sudore madescit;*
2. *E Cælo Rex adueniet, per secula futurus.*
3. *Scilicet in carne præfens ut iudicet orbem.*
4. *Vnde Deum cernent, incredulus atque fidelis,*
5. *Celsum cum Sanctis, cui iam termino in ipso.*
- B 6. *Sic anime cum carne aderunt, quas iudicat ipse.*
7. *Cum iacet in cultus densis in sepribus orbis,*
8. *Rei ciunt simulachra viri, cunctam quoq; Gazam:*
9. *Exuret terras ignis, pontumque polumque.*
10. *Inquirens tetri portas confringit Auerni.*
11. *Sanctorum sed enim cunctæ lux libera carni,*
12. *Tradetur, fontes æternæ flamma cremabit*
13. *Occultos actus retegens; tunc quisque loquetur*
14. *Secreta, atque Deus reserabit peccatorum luci*
15. *Tunc erit & lucus, stridebunt dentibus omnes*
- C 16. *Eripitur solis iubar, & chorus interit astris;*
17. *Voluetur cælum, lunaris splendor abibit.*
18. *Dei ciet colles, valles extollebant ab ino,*
19. *Non erit in rebus hominum subline vel altum.*
20. *Aequantur campis montes, & cerula ponti,*
21. *Omnia cessabunt, tellus confracta peribit*
22. *Sic pariter fontes torrentur fluminaque igni,*
23. *Et tuba tunc sonitum tristem dimittet ab alto.*
24. *Orbe gemens facinus miserum, variisque labores*
25. *Tartareumque Chaos monstrabit terra debiscens,*
- D 26. *Et coram hoc Domino Reges sistentur ad unum,*
27. *Recidet è cælo ignisque sulphureus amnis.*

Defectus autem correspondentia in Capitalibus literis posset faciliter corrigi, si quis vellet. Et sequitur post hos versus. Tunc iudicabit Deus secundum vniuersitatemq; opus, & ibunt impij in gehennam ignis æterni; iusti autem præmium vita æternæ recipient: & erit cælum nouum, & terra noua, & mare iam nouum erit, & regnabit Dominus cum Sanctis, & ipsi regnabunt cum illo in seculorum secula, Amen.

Ecce & alia Sybilla Prophetissa Gentilis. Decem namque Sybillæ Prophetissæ testantibus Chronicis fuisse leguntur. Ecce, inquam, alia Sybilla, quæ circa Christi aduentum Octauiano Augusto, & primo vocato Augusto, Rege Romanorum imperante toti mundo, secundum Prophetiam alterius Sybillæ præmissam, & hoc pacificè per annos 12. sine bellis, sicut &

E Prophetæ alij predixerunt, ipsam consulenti, si deberet permittere se adorari pro Dœo, sicut obtulerunt ei Romani, præmisso ieiunio triduano respondit secundum Prophetiam alterius Sybillæ præmissam, statimque apertum est cælum, & splendor nimius irruit super eum, qui & vidit in cœlo Virginem quandam pulcherrimam stantem super quoddam altare, & puerum in brachijs suis tenentem. Auduit quoque vocem dicentem; Hæc ara Filij Dei est; qui multum admirans, & super terram proiectus, adorans, retulit Senatoribus visionem, quam & ipsi nimium mirabantur, in cuius visionis dignam memoriam Romæ, in loco ubi Imperatori appatuuit, constructa est quædam Ecclesia S. Marie, quæ dicitur Ara cœli.

Nonne hæc omnia testimonium reddit Christo? Ecce Balaam alienigena, qui similiter testimonium dixit Christo. Ecce & ille olim mortuus & sepultus, cuius sepulchrum in Constantinopoli

stantinopoli anno primo Constantini Imperatoris, cum matre sua Irene casu erat effossum, A per Scripturam in lamina aurea secum iacente, sic ait: Christus nasceretur ex Virgine Maria, & credo in eum. Sub Constantino & Irene Imperatoribus; O Sol, iterum me videbis. Si credas dictum huius secundum, sicut & rei euentus illud verissimum demonstrauit, cur non & primum? eum & sicut videtur in confirmatione illius primi, addidit hoc secundum?

Ecce adhuc aliud huiusmodi testimonium admirandum: Tempore siquidem Ferrandi Regis Castellarum in Toletó Hispánie, quidam Iudeus communendo vnam rupem pro vinea amplianda, in medio lapidis inuenit concavitatem vnam, nullam penitus diuisionem habentem neque scissuram, & in concavitate illa reperit vnum librum quasi lignea folia habentem, qui Liber tribus linguis scriptus; viz. Hebreicè Græcè & Latine, tantum de litera habebat quantum vnum Psalterium, & loquebatur de triplici mundo ab Adam usque ad Christum, proprietates hominum cuiuscumque mundi exprimendo, & principium tertij mundi posuit in Christo, sic dicens: In tertio mundo filius Dei nasceretur ex virginе Maria, & pro salute hominum B

|| Ferdinandi patiebatur. In codem quoque Libro similiter scriptum erat, quod tempore Ferrandi Regis Castellarum debuit inueniri, qui & tunc veraciter est inuenitus in testimonium alterius veritatis. Ecce testes testificantes Christum futurum, ecce & testes testificantes ipsum praesentem. Ioannes Baptista in utero matris suæ, & postea in ariate virili: Ecce Symeon Iustus, senex; Ecce & Anna annosa, omnes sanctissimi, & pollentes spiritu prophetæ: Ecce & 3. Magi Orientales, præclarí, qui doctrina Balaam prædicti instructi, stella Duce mirabilis, Christo nato munera deculerunt. Quis Christianus hos tantos testes corrupit, || subornavit & docuit, vt Christo nostro testimonialia perhiberent, quando nec nomen Christi, aut Christiani innotuit cuicunque? Hæc autem stella fortassis fuit Cometes ille visus Romanis & Octavianio Augusto, quo imperante natus est Christus, de quo Plinius 2. Naturalis Historia ita scribit: Cometes in uno totius Orbis loco colitur in Templo Romæ, admodum faustus Diuino Augusto iudicatus ab ipso, qui incipiente eo || appennit ludos, quos faciebat Veneri Genitrici, C non multum post obitum Patris Cæfaris, in Collegio ab eo instituto. Namque hiis verbis proditis ipsi ludorum meorum diebus, Sidus Crinitum per septem dies in regione Cœli, sub Septentrionibus est conspectum: id oriebat circa vndeccimam horam diei, claramque & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sidere signari vulgus creditit Cæfaris animam, inter Deorum immortalium numina receptam, quo nomine id || insignium Simulachro capitis eius quod mox in foro consecrauimus, adiectum est: Hæc ille in publicum interiore gaudio sibi illuminatum, sequic in eo nasci interpretatus est, & vt verum fateamur, filiatur; || idem terris fuit. Verum Calcidius de stella ista præclara, clarius mulrum scribens, super 2. Tim. Platonis, tractando de Stellis raro apparentibus, nunciantibus morbos & mortem subiungit: Est quoque alia sanctior & venerabilior historia, quæ perhibet ortu stellæ cuiusdam non morbos mortales denunciatos; sed descensum Dei venerabilis ad humanae conuersationis rerum mortalium gratiam: quam stellam, cum nocturno itinere suspexit || Chaldeorum profecto sapientes viri, et in consideratione rerum cœlestium satis exercitati, quæsiſſe dicuntur recentem ortum Dei, repertaque illa Maiestate || parvulus veneratos esse & vota tanto Deo conuenientia nuncupasse.

|| Chaldaea profecti, D puerili Ouidium de Vetula, & Albumazar loquentes de Christo, transfilio hic scienter. Nonne & Christum attestari videntur casus Templi Pacis, & statua Romuli in hora Nativitatis Christi de virginē gloriōsa? de quibus erat prædictum, quod non caderent, donec virgo pareret. Nonne & ipsum testatur casus omnium Idolorum Ægypti, ad eius introitum in Ægyptum? Nonne & ipsum solemniter attestantur Angeli multi cœlestes, in ipsa hora Nativitatis suæ annunciant gaudium magnum Pastoribus, quia natus tunc fuit Saluator Christus Dominus in Cœnitate David, laudandoque Deum, & dicendo Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus boni voluntatis?

E Nonne & ipsum testatur illa apparitio gloriōsa die Epiphaniæ quo fuerat baptizatus? Nonne & ipsum attestari videatur eclipsis illa Solis, qua Christo in carne passo, in medio mensis lunaris, circa plenilunium confuctum, ab hora sexta usque ad nonam Sol fuerat obscuratus. Sed aliquis forsitan cogitabit hanc obscurationem fuisse quodammodo casualē, per interpositionem aliquius nubis densæ runc temporis occurrēt: Sed si ita fuisse non est verisimile, vlo modo, rot & tantos Historiographos, puta Mathæum, Marcum, & Lucam, in libris fundamentalibus fidei Christianæ, concorditer hoc conscripsisse; præserit quia runc illa nubes fuisse multum densa, magna & lata: immo benè maior & latior, quam tota terra in meridie obumbrata. Quis enim Philosophus ignorat. Solem esse maiorem terra? quare & lineas ductas ab extremitatibus totius terræ, seu cuiuslibet partis terræ, ad contingentiam Solis

- A Iis in punctis oppositis recedendo à terra continuè plus distare. Quamobrē & nullam nubem excludere totam illam incidentiam luminis, nisi fuerit lator rotæ terra, & qualibet parte terræ totaliter obumbrata. Quis quicquam horum ignorat, qui Astronomiæ, Geometriæ, & Perspectuæ vel lumen perspexit? Sed sicut Euangelistæ testantur Christo patiente ab hora sexta tenebrae factæ sunt per vniuersam terram usque ad nonam, quod fortassis de vniuersa terra Iudæa debet intelligi. Oportuit ergo nubem illam fuisse densissimam & latissimam, & ab omnibus bene perceptam. Quid ergo notabile & memorabile scripsisse nostræ Euangelistæ & Historiographi hæc scribendo? Quare & Lucas diligentissimus inquit & scriptor, causam alijs superaddens; Obscuratus, inquit, est Sol. An putandum similiter caluale, quod tunc etiam velum Templi scissum est in duas partes à summo usque deorum? quod terra mota est, quod petra seissa sunt, quod monumenta aperta sunt, quod multorum Sanctorum corpora surrexerunt, sicut eadem Historiæ contestantur? Non ita autem, non sic putabant
- B inimici eius, Centurio & qui cum eo erant: sed hijs vñis dicebant, verè Filius Dei erat iste, sicut non tacent Historiæ supradictæ.

Fuit igitur hæc Eclipsis huius luminaris, cœlestis, supernaturalis, insinuans aliquid circa cœli & naturæ autorem. Quare & Dionysius Areopagitæ Philosophus adhuc Gentilis, hæc videns: Aut, inquit, Deus naturæ patitur, aut mundi machina dissoluetur; & quia creditit mundi machinam duraturam, credidit Deum pati: quare & Aram exire intulit, ignorato Deo. Quapropter & Paulo Christum Deum ignotum Atheniensibus & Philosophis prædicante, recepit Dionysius fidem Christi. Modum autem huius Eclipsis scribit idem Dionysius ad Polycarpum lumnum Sacerdotem Epistola septima, vbi contra Apollphanem Sophistam ista negantem, sic ait: Dixi ipsi quid dicis de defectu factio in Cruce Salvatoris: ambo enim apud Helopolim tunc præsentes & costantes inopinabiliter Lunam Soli incidentem videbamus, non enim erat conuentus, tempus, & rursus ipsam à nona hora usque ad vesperam, ad Solis Diametrum supernaturaliter restitutam. Rememora autem & quiddam aliud ipsi: nouit enim quod Eclipsum ipsam ex Oriente vidimus inchoatam, & usque ad Solarem terminum venientem, postea egredientem, & rursum non ex eodem & delectum & repugnationem, sed ex contrario secundum Diametrum factam. Tala eius sunt temporis supernaturalia, & soli Christo qui est omnium cauła possibilia, qui facit magna & mirabilia, quorum non est numerus. Hoc dicit sibi, & si possibile est, Apollphanes reprehende, & contrame tunc comprehendentib; & simul inspicientem, & simul indicantem, & simul admirantem si quid & diuinationem. Tunc nescio unde Apollphanes incepit, & ad me: sicut que fuerit conferens dixit: Haec, O bone Dionysii, sunt mutationes diuinatarum rerum, tanta sicut in Epistola sunt à nobis dicta: cui autem erit sufficiencie, & deficientia adimplere, & adducere perfectè Deo virtum sapientem in multis existentem, & fortitan non dediturum mansuetè dicere super sapientem religionis nostræ veritatem.

- C D Si quis autem diligenter consideret, videbit multa miracula in ista Eclipsi; quod Luna tam velociter ab opposito ad oppositum mouebatur, quod in medio mensis Lunaris siebat Eclipsis Solaris quod Eclipsis Solis incipiebatur ex parte orientali Solis: quod pars Solis primò eclipsata, fuit ultimò repurgata; & quæ ultimò eclipsata, primò purgata: quod habuit tantam moram, scilicet, per tres horas: quod Luna tam velociter rediit unde venit: quod venit per Orientem, vel rediit contra proprium motum suum, sive proprius motus ius sit ab Occidente in Orientem velocior motu Solis, sive sub defiendo è conita. Hæc omnia esse contra naturam, nullus ignorat, qui in huiusmodi vel medicum fuerit eruditus. Quis ergo hæc potuit facere, nisi ille qui olim Iosue pugnante contra quinque Reges, quos Dominus delere decreuit, atque orante, fecit Solem stare & Lunam: Solem in medio cœli, vt non festinaret occumbere spatio vniuersi diei, donec vñisceretur se gens de inimicis suis prædictis. Quis hæc potuit facere, nisi ille, qui tempore Itaïæ Prophetæ Dominum inuocantis, & Ezechiae Regis

- E Iudæa, fecit Solem reuerti, donec umbra in Horologio 10. lincis, & totidem gradibus cor respondenter rediret, sicut sacratissimæ Historiæ & per orbem famulosimæ clarè produnt? Hoc autem signum, referente Dionysio vbi prius, Babylonios conuenienter in stupore mouit, & sine pugna Ezechiae subiecit, sicut cuidam æquali Deo, & homines excedenti, quod & maximè Persarum sacerdotalibus effetur memorijs. Crede ergo Apollphanes nostræ Historijs, præsertim Euangelicis, apud nos tam authenticis, tam famosis, maximè vbi Historiam nostram tradunt. Si enim tu non credideris Historijs Gentis nostræ, quomodo credam ego Historijs Gentis vestræ? aut quomodo credet quicunque cuicunque Historiæ Gentis non sive? aut etiam Gentis lux, quam oculis suis non viderit adimpletam? Sed absit ab hominibus hoc venenum: hoc enim redderet homines incredibiles, illegales, infaciabiles, inhumanos,

incommunicabiles, iucuiiles, & omnia penè humanitatis fœdera dissiparet. Quis enim nouit A de qua terra, aut patria, de qua gente aut parentela descendit; per quem, & à quo patria & parentela sua, & ipse tot bona suscepit, nisi per Historias & testimonia seniorum? Etsi in hac parte Historij gentis nostræ non credis, nec credis Historij Iudæorum, Babyloniorum, Persarum, Græcorum, imò nec Dionysio & Polycarto viris præclaris, qui illam Eclipsim simul præsentia literis inspexerunt, quis ergo tibi crederet? Cur ergo non credis Historij referentibus illud esse præteritum, quod Sybilla, & antiqui Prophetæ prædixerunt à diu esse futurum, Prophætia Sybillæ satis expressa superius recitat.

Nonne & hoc est, quod Amos Prophetæ prædixit: Erit, inquietus, in die illa dicit Dominus, occidet Sol in Meridie; & tenebrescere facient terram in die luminis: & loquitur ibi ad literam, de finali exterminatione Iudæorum, sicut litera præcedens & sequens euidenter ostendit, quæ citò post mortem Christi prædicato Euangeliō inter Gentes, etiam apud Romanos per Titum & Vespalianum erat plenariè consummata, quæ & usque hodiè peruerterat. Qui B bus omnibus & alijs antiqui Prophetæ multa similia prædixerunt. Sed absit quod quisquam ita intelligat de Eclipsi luminarium naturali: quomodo namque videtur credibile tantos Prophetas Eclipsim naturalem & consuetam, pro aliquo signo magno spiritu Prophætico prædixisse, quam vnu puer certissimè sciret prædicere cum eius circumstantijs vniuersis per scientiam naturalem?

Argutia autem tua, Apollophanes Sophista, vix sophistica dici meretur, vix enim apparenitia tenui coloratur: peccat verò mortaliter in materia & in forma: in forma quidem, quomodo namque tenet locus ab autoritate negatiæ? Aut & non dicit, ergo non verum. Quomodo ergo consequitur, nullus Græcorum, aut Barbarorum considerantium talia istud scripsit, ergo ita non fuit, præsertim cùm considerantes talia, nunquam viderunt vel audierunt quicquid tale accidere, in medio mensis Lunaris: sciebantque quod nec tunc posset contingere per naturam. Qare etiū huiusmodi tenebres tunc fiebant, non considerabant, saltē diligenter, putantes illas accidere ex obiectu aliquicui nubis condensæ, ut fieri sapè solet. C

Posses quoque contra alia signa coelestia memorata superius, similiter cauillare. Verum transcede, quæso, modicum statum Sophistæ, & disce Eclipsim Solis etiam vniuersalem, nequaquam ubique & omnibus apparet, sicut Eclipse Luna apparet, & hoc est propter diversitatem aspectus, sicut non Sophistica, sed Philosophica, scilicet Mathematica, Theorematum clarè monstrant, quare & possit Eclipse Solis in aliqua tetra contingere, et si ipsi in Gracia non viderent etiam claro die.

In materia quoque peccas, dicendo nullum Græcorum Eclipsim illam vidisse, aut de ipsa mentionem fecisse, sicut præhabita manifestant. Nonne etiam resurrectio Christi à morte, attestatio Angelorum, ascensio eius in cœlum multis videntibus, attestatio Angelorum, missio Spiritus Sancti promissi, cum inspiratione Discipulorum rudium, laicorum, tam mirabilis, tam efficaci, tam valida, vt statim linguis omnium loquerentur, intelligerentque Scripturas, D testimonium perhibent Iesu Christo?

Nonne & alia miracula eius omnimoda tantum excedentia vires naturæ, quæ & quanta testantur Historiæ nostra authenticæ & famosæ faciunt fidem certam. Solent enim Philosophi ab effectibus sensatis & notis, ad causas ignotas procedere inquirendo. Fuerunt autem apud Christum multi miraculosi effectus, & apud Christianos in eiusdem nomine, usque hodiè perseverant: puta conuersio subita aqua in vinum, saturatio quinque milium hominum ex quinque panibus, & duobus pisibus, reliktis duodecim copinis fragmentorum: mundatio subita leproforum, illuminatio subita cæcorum, consolidatio subita paralyticorum; &, ut plurima brevibus comprehendam, quoruncunque languorum curatio subita & perfecta; imo & subita, & vera resuscitatio veraciter mortuorum, sicut quamplures Historiæ faciunt authenticæ concorditer attestantur, sicut & antiqui Prophetæ, & Sybillæ de ipso antiquitus prædixerunt, quod & inimici nostri Iudei, & Iosephus contestantur. Horum ergo effectuum O Philophe, dic tu causam, nonne sicut effectus isti vites totius naturæ creatæ transcendunt, sic & causa ipsorum? E

Scio autem quod à proteruis Sophistis qui volunt videri Philosophi, ad hæc & huiusmodi multipliciter responderetur. Quidam namque irreligiosi omnia miracula negare simpliciter non verentur. Sed isti sicut Apollophanes superius corrigitur: Incivile namque & inhumanum est, omnes Historias Christianorum, & etiam Iudæorum simpliciter abnegare. Quicunque etiam negas miracula, habes consequenter negare omnem possibilitatem miracula faciendi; reputas quoque te posse plenè cognoscere omnem operationem diuinam, contra priorem particularam huius partis, & contra 7^{am} & 8^{am} partes præmissas.

Quicunque

A Quicunque etiam negas miracula Christiana, veni & vide ad oculum, adhuc istis temporibus locis Sanctorum per vices miracula gloria. Veni in Angliam ad Regem Anglorum presentem, duc tecum Christianum quemcumque habentem morbum Regium quantumcumque inuenierat, profundatum, & turpem, & oratione fusa, manu imposita, ac benedictione, sub signo crucis data, ipsum curabit in nomine Iesu Christi. Hoc enim facit continuus, & fecit saepissime viris & mulieribus immundissimis, & cateruatim ad eum ruentibus in Anglia, in Alemannia, & in Francia circumquaque, sicut facta quotidiana, sicut qui curati sunt, sicut qui interfuerunt & viderint, sicut populi nationum & fama quam celebris certissime contestantur. Quod & omnes Reges Christiani Anglorum solent diuinitus facere & Franco-rum, sicut Libri Anquiratum, & fama Regnorum concors testatur: Vnde & morbus Regius nomen sumpsit. Vade in Hiberniam, iuria Purgatorium S. Patricii, & experientis miraculorum multipliciter admirandum, quod & nonnulli certissime sunt experti.

B Amplius autem, si Historiis Christianorum de miraculis apud ipsos factis non credis, crede Historiis Philosophorum, Poetarum, Chronographorum, Gentilium, & illorum qui nunquam receperant fidem Christi, & ipsis etiam Christianis de miraculis factis apud exteras nationes. Ecce Aristoteles famosus Philosphus in de Mundo 12. referens unum magnum mirabile: Fuit, inquit, dudum versus occasum terrae motus, qui exuerit plurimas ciuitates, atque cum imbris maximis rabiisque ventorum, in quibusdam locis mare convertit in aridam, aridamque in mare; factaque sunt tanta incendia, ut omnia conflagrarent. Nam ignis erumpens de terra quasi tupis Aetna carceribus, ferebatur in modum fluminis super terram, ubi & fidelium genus numen precipue honoratur, ubi & dum quidam iuvenes, parentes & senes baulientes in humeris fuissent a rheumat comprehensi, appropinquaretque eis terribiliter flumen, ignis diuinitus est flumen incendiij quoque: hoc quidem huc; hoc autem illuc se divergit, ac iuvenes cum suis parentibus conferuant illatos. Quod etiam expressiss

Cestatur Solinus de Mirabilibus Mundi lib. 2. vbi agit de Sicilia, ita dicens : Inter Catinam & Syracusas certamen est de illustrium Fratrum memoria, quotum nomina sibi diuersas partes adoptant. Si Catinenes audiamus Anapius fuit & || *Amphinomus*, si quod malunt Syracuse || Amphi-
Emiantum putabimus & || *Critonem*. Catinensis tamen regio causam dedit facto, in quam nius
cum se incendia Aetna protulissent, iuuenes duo sublato parentes euerxerunt inter flammam || *Cratonem*
ignibus illæsi. Horum memoriam ita posteritas munerata est, vt Sepulchri locus nominaretur
Campus piorum. Idemque infra eodem narrat, quod ibi, scilicet in Sicilia est Vulca-
nius Collis, vbi 2. mirabilia demonstrantur. Sacrificantibus namque constructibus sar-
menta viridia super Aras, nec igne apposito probavit si Deus adest placatus per hoc, quod
ligna concipiunt ignem sponte, & nullo inflagrance halitu à nomine attenduntur. Vbi &
post sacrificium conlummatum, epulantibus alludit flamma, quæ flexuolis excessibus vag-
bunda, quem contigerit non adurat.

D Simile huic testatur Plinius 7. Naturalis Historia, sub hijs verbis: Haud procul urbe Roma, in Faliscorum agro, familiæ sunt paucæ quæ vocantur Hirpiæ, quæ Sacrificio annuo quod fit ad montem Sorastem. Apollini super ambustam ligni struem ambulantes non adiuruntur, & ob id perpetuo Senatus consulto, militiæ omniumque aliorum munerum vacatio- nes habent.

Refer quoque Aristoteles in Secreto Secretorum Part. tertia cap. 14. quomodo Mago Orientali Deum orante, Iudeus qui mulam eius sibi accommodatam adduxerat, eicteus est de ipsa & prostratus contracta tibia, & similiter collo ictu. Et idem infra eodem part. vlt. cap. 1. approbat miracula Propheterum iuuatiua; & supra eodem part. 3. cap. 1. allegat Hermogenem haec verba. Pater noster Hermogenes, qui triplex in Philosophia optimè Philosophando dixit; veritas ita se habet, &c non est dubium, quin inferiora superioribus, & superiora inferioribus respondent: operator miraculorum unus & solus Deus est, à quo descen-

E dit omnis operatio mirabilis.
Auticenna quoque 10. Metaph. concedit || *miracula*, & similiter 4. de Anima 4. licet ibi et- || mirabilia
roneas causas fingat: Et similiter Algazel. 5 Philosophia sua 5. miracula confitetur. Albu-
mazar etiam de coniunctionibus Tract. 1. differentia. 3. determinat de miraculis solennium
Prophetarum licet sicut & Auticenna, in causis eorum abteret. Item Iosephus 2. Antiquit.
ultimo, referens transitum Israël per medium matris tubri, in argumentum fidei hæc subiungit.
Nullus vero discredat verbi miraculum, si antiquis hominibus & malitia priuatis, via
salutis, licet per mare, sit facta, sive voluntate Dei, sive sponte reuelata, dum & eis qui cum
Alexandro Rego Macedoniae fuerunt olim & antiquitus resistentibus Pamphylicum mare
dijussum sit, & cum aliud non esset iter, transitum præbuit eis, volente Deo per eum de-

struere Perlarum principatum , & hoc confitentur omnes qui Aëtus Alexandri , con- A
scripserunt.

Historia quoque Scholastica, vbi actum est de Hesler recitat à Iosepho memorato , quod
Alexandro magno orante Deum Ifrael, vt intra montes Caspios includeret 10. Tribus, pre-
rupta montium accesserunt ad iuicem & locum immeabilem perfecerunt. Refert quoque
Valerius Maximus lib. 8. 1. quod Virgo quædam vestalis de corruptione suspecta , in argu-
mentum suæ integratæ illæse , oratione Deæ Vestæ præmissa , cibum plenum aqua de
Tyberi in eius Templum integerim dñe cerebat. Ouidius de fastis lib. 4. agens de festo Cy-
boles quod nonis Aprilis veteres celebrauit, quam matrem Dcorum & Virginem putarunt,
qua & Berecynthia, Idea, Pessimica, Phrygia, Dea virgo, & cœlestis virgo fuerat nominata, vt
partim pater ibi per Ouidium partim per Aug. 1. de Ciuit. Dei 29. & 2ⁱ. 5°. 26. & 10. 16.
& per multos alios Historias & poëmata peritantes descriptio itinerario , quo ipsa à Phry-
gia versus Romam, per multa maria ad ostium Tiberis est delata, refert unum magnum mi- B
raculum & stupendum : Carina namque (vi dicit) lin o Tiberis iam æstu nimio desiccata
insidente tam firmiter, vt nullo ingeno, nec ullis viribus amoueti valeret : Claudia Quinta
Virgo, super violatione communiter defamata , accedens ad Deam , supplici prece fusa in
purgationem publicam sue famæ, nauem cum zona, seu fune, leui conamine, quod voluit præ-
ttahebat, & quia meita iuuant animos aliquorum, paucos versus Ouidij reperio , qui sic ait.

Versus Ouidij.

*Hoc illa contigerat, qua se Tiberinus in altum
Diuidit, & campo libertore natat?*
*Omnis eques, iuxtaque simul cum plebe senatus
Obuius ad Thuberi fluminis ora venit.*
*Procedunt pariter matres, matrig. virig.
Quæq. colunt sanctos virginitate focos.*
*Sedula fune viri contorto brachia laxant,
Vix subit aduersas hospitata nauis aquas,*
*Sicca deu fuerat tellus, stiù usserat herbæ,
Sedit limoso pressa carina solo.*
*Quisquis adeſt operi plusquam p parte laborat,
Adiuuat & fortis voe sonante manus.*
*Illa velut medio stabiliſſe ſedet Inſula Ponto,
Attoniti monſtro flantque pauentque viri.*
*Claudia quinta genus lauso refrebat ab alto,
Nec facies impar nobilitate fuit.*
*Castia quidem eſt, ſed non ſic credit a, ymoris iniquus
Laſerat, & falſi criminiuſa altare ea eſt.*
*Cultus & ornatus variè prodige capillos
Obſuit, ad rigidos promitaque lingua ſonos.*
*Confita mens veri fame mendacia rifiſt,
Sed nos in vitium credula turba ſumus.*
*Hac ubi caſtarum proceſbit ab agmine matrum,
Et manibus puram fluminis haufit aquam,*
*Ter caput irrorat, ter tollit in aſtere palmas,
Quicunque aſpiciunt, mente carere putant,*
*Submifſo que genu vultus in imagine Diue
Figit, & hōs egit crine iacente ſonos.*
*Suppliciū alma tua genitrix facunda Dcorum,
Accipe ſub certa conditione preces.*
*Caſta negor, ſi tu damnas, meruiſſe fatebor,
Morte luam penas, judice viuē Dea.*
*Quod si crimen abeſt, tu noſtræ pignora vita
Re dabis, & caſtas caſta ſequere manus.*
*Dixis & exiguo funem conamine traxit:
Mira, ſed in ſcenæ teſtificata leguor:*
Mora Dea eſt, ſequiturque ducem, laudatque ſequendo.
Index letitiae fertur ad aſtra ſonos.

Sed

C

D

E

A Sed ne indictis suspectis Poëtarum tantummodo videar me fundare: Ecce Titus Luuius qui lib. 9. de 2. Bello Punico hoc testatur. Ecce Solinus de mirabilibus Mundi parte vlt. qui sic dicit: Nauis à Phrygia gerula sacerorum dum sequitur vitras castitatis contulit Claud. & principatum pudicitia, & ecce similiter Aug. qui primo de Ciu. Dei t 6. tam istud, quam precedens, cum quibusdam alijs recitat & concedit. Idemque Solinus lupra, cuiusdem primi secundo sic scribit: Sacellum Herculis in Boario foro est, in quo argumenta & conuicij & Majestatis ipsius remanent: Nam diuinus neque muscis illo neque canibus ingressus est: etenim cum viscerationem sacrificij libaret, magnum Deum dicitur impetratus: clauam vero in aditu reliquie, cuius olfactum refugunt canes, id vsque nunc durat.

Referunt quoque Historiae Tartarorum, & commemorat Haitonus in lib. intitulato, Flos historiarum terræ orientis, Part. 3. de Chamguis 1º Cham, 1º Imperatore, seu Rege Tartarorum, vnum stupendum miraculum in hæc verba: Postquam Chamguiscam omnes terras & prouincias, quæ circa montem Belian erant, suo imperio subiungavit, & illa postedit quiete & pacifice, quadam nocte in Somnis vidit aliam visionem: vidit enim iterum militem album, qui dixit ad eum: Chamguiscam, voluntas Dei immortalis est, quod tu transfas montem Belian versus Occidentem, & occupabis terras & regna, ibique dominaberis genibus quas subiicias tuo imperio: & vt certus sis, quod ea quæ tibi dico, sunt ex parte immortalis Dei; Surge & vade ad montem Belian cum tota Gente tua, ad locum ubi mare iungitur cum eodem, ibique descendes, & versus Orientem cum uouem genuflexionibus nouies immortalis Deum adorabis, & ipse qui est Omnipotens tibi viam ostenderet per quam poteris pertransire. Chamguiscam verò vila vilione, gaudenter surrexit, nec in aliquo subiactus: nam prima visio quam viderat de alijs certitudinem sibi dabat. Festinanter quoque suos vniuersaliter congregauit, & præcepit quod sequeentur eum, cum vxoribus & filiis suis, & omnibus que habebant. Perrexit itaque quoque peruenient ad locum, ubi mare magnum & profundum montibus adhærebatur; nec erat ibi aliquis transitus, siue via: Continuit verò Chamguiscam, sicut præceptum fuerat ab immortali Deo, de equo descendit: illud idem omnes tacentes vniuersaliter versus Orientem flexis genibus nouies adorauerunt, ab omnipotenti & immortali Deo misericordiam & gratiam implorantes, ut translitteret & viam eis ostenderet abeund: Stererunt in orationibus suis nocte illa, & manè surgentes, viderunt quod mare per 9. pedes à monte retrocesserat, & eis dimisera viam latam. Stupefacti fuerunt omnes mirabiliter hoc videntes, & immortali Deo vnanimiriter gratias referentes deuotissime, per viam quam viderant, transierunt.

Quis ergo nili nimis dure ceruicis, & Pattum impius verberator, solus tot, & tantis testibus contradicet? Ex his Historijs fidem accommodes, cur non Historijs Hebraeorum & Christianorum famosioribus multum valde? Quare & alij humane magis agentes, concedunt miracula Christiana, sed in assignatione cause discordant. Alij namque alsignant causam non veram, alij autem veram. Assignantes autem causam non veram, multipliciter variantur. Aliqui namq; Medici dicunt bonitatem, & proprietatem complexionis optimæ temperatæ, quam vocant temperatam ad iustitiam in Christo, fuisse causam effectuam sanitatis in corporibus alijs, & quorumcunque miraculorum quæ fecit. Sed isti faciliter sanabuntur: Nam etiæ possint vñcunque faciliter colorate assignare hanc causam aliquorum miraculorum Christi, puta sanitatum paucatum quas fecit tangendo: aliorum tamen non possum Christus enim multos sanauit non tangendo, imo nec domum intrando, sed in magna distanca, ubi pro infirmis rogabatur, consentiendo. Nōrunt autem Philosophi & Medici, quod in omni actione & motione reali, & spirituali, mouens & motum sunt simul: testis est illi magnus Philosophus Aristoteles 7. Phys. 9. & 2. de Anima 74. Illa quoque complexio, & tota eius proprietas sive tantum finitæ virtutis, quare & mundando leprosum, solidando paralyticum, & cæteras infirmitates sanando, requiriere certum tempus, certam alterationem & motum, sc.

E cundum proportionem illius potentia sanativa, ad resistentiam infirmitatis sanandæ, & ubi esset resistenter, & maior infirmitas, ibi requiriere necessariò maius tempus, sicut & Philosophi & Medici benè nōrunt, essetque necessariò aliquod medium inter infirmitatem & sanitatem perfectam, quod Medici solent convalescentiam appellare: Christus autem subito & perfectè, sicut non sine causa superius recitavi, infirmos quos voluit, sanos fecit.

Rursum, secundum hæc eadem, si si fuisset, tanta potuit fuisse infirmitas, tam incurabilis, tam mortalis, quod virtus complexionis Christi non potuisset illam sanasse. Legitur tamen morbos grauissimos & antiquissimos curauisse, nec in aliquo detectile: Quomodo etiam || iniquis morbum quemcunque quantumcunque mortalem non posset curare, qui etiam mortuos limos suscitauit?

Si insuper talis & tanta complexio potuit facere tanta miracula, posset & quilibet minor complexio facere miracula proportionaliter minora, in proportionale pastibile, sicut tam Philosophi, quam medici contestantur. Quæ etiam virtus complexionalis posset quatriduum mortuum iam factum, non tangendo; sed sole verbo, ad vitam perfectam subito revocare, aquam in vinum mutare, panes & pisces tam vehementer multiplicare, super aquas ambulare, sicut hæc omnia fecit Christus? Quæ Complexio Christo pendente in cruce fecit terram moueri, monumenta aperi, corpora Sanctorum resurgere; immò & Solem eclipsari modo praedicto? Quæ complexio potuit à morte resurgere, in Cœlum ascendere, Spiritum Sanctum demittere, & tam efficaciter Apostolos inspirare? Nunquid omnes Christiani per quos sunt miracula, illius tantummodæ & non magis omnimodæ complexionis existant? Immò per viros & mulieres, per senes & iuuenes, per viuos & mortuos, miracula multa sunt. Nunquid etiam Moyles, antiqui Prophetæ, & omnes facientes miracula, istius Complexionis fuerunt? Quæ etiam Complexio mare siccasset, siccatum teneret, montes B transfreret, faceret Solem stare atque redire?

Constat quoque Complexionem esse potentiam irrationalē, quate & secundum Philosophos, ad alterum oppositorum tantum valere: potentiam verò factuam miraculorum ad utrumque, secundum quod exigunt miracula facienda. Nonne etiam Complexio est potentia irrationalis, quate & secundum Philosophos, non agit ex electione & liberè; sed de necessitate nature; sicut ignis calcificat. Quapropter & Complexio Christi, semper & necessariò prætentis pastibili, fecisset quodcumque miraculum, quod facere potuisset. Legimus tamen ipsum, & etiam alios fecisse miracula sua sponte & ex libera voluntate.

Quid etiam oportet Deum orare pro miraculosis effectibus, si non faceret ibi quicquam, cum etiam sufficiat Complexio naturalis? Sancti tamen per quos sunt miracula Deum orant, quod esset omnino superfluum, nisi ipse miracula operaretur.

Si etiam aliqua creatura potest miracula facere, potest & Deus, sicut Suppositio ^{1^a monstrat. Cur ergo non facit, quando suppliciter exoratur? Immò magis decet Deum sic facere, & nos credere ita esse: Quare & Pater Philosophorum Hermogenes dicit, quod operatur miraculorum unus & solus est Deus, cui & Aristoteles Secreto Secretorum suorum contentit, sicut erat superius recitatum; qui etiam supra eiusdem Part. 1. 22. ostendens quid valeat præcognitio futurorum, putat hyemis nimis frigide, & statim nimis calida, annorum famis & indigentie: Confert, inquit, multum futura præscire, qui melius declinare possunt homines, quando ventura præcognoscunt. Nam & destinatorem excelsum tunc precibus implorare debent, quod per suam elementiam ab eis futura mala avertat, & aliter ordinet. Non enim ita prædestinavit, quod in aliquo sua potentia derogaret. Possunt siquidem homines diuinam clementiam deprecari orationibus, deuotionibus, precibus, ieiunijs, teruij, sacrificijs, eleemosynis, & mulus alijs bonis, de commissis veniam implorantes, de reatibus peccantibus, & verilissime tunc Deus omnipotens auertet ab eis quod trepidant & formidant. D Cui etiam concorditer Aviceccenna 10. Metaph. sua 1°. dicit, quod quia primus verus nō sit hoc totum, ideo ab eo incipit esse omnis eius quod fit, & propter has causas prosunt hominibus orationes & sacrificia, & præcipue Litanie pro pluvia, & alia huiusmodi; oportet que ut timeas reddere malum pro malo, & studeas reddere bonum pro bono. Cuius rei certitudo faciet te refugere malum. Sed certitudo huius rei est evidenter miraculorum eius, vbi & loquens de dispositione & utilitate membrorum animalium, & plantarum, sic ait: Non est ibi causa naturalis vel modo, sed principium eius est ex cura diuina, sicut & illa pendent ex cura; quantum magis ergo in miraculis similiter sentiendum? & addidit; scias etiam quod plus appropinquat vulgus & tenet & dicit; verum est, nec refutari hoc nisi illi, qui volunt videri Philosophi, ed quod ignorant causas & occasiones istorum.}

Astrologi autem puta Albumazar ubi prius, & alij alibi videntes corpus terrestre minus sufficere ad miracula facienda, ascendunt ad cœlestē, dicentes diuersas coniunctiones & virtutes corporum cœlestium in lignis diuersis miracula diuersa causare: Verum Astrologi sicut Medici corridentur. Corpus quoque Cœlestē, aut quæcumque Cœlestis coniunctio, si faciat miraculum hic in terra, cum non posit immediatè hoc facere, requirit aliquid medium per quod hoc faciat: hoc autem non est tantum ignis aut aer; sed alius magnus homo, in aliquo tali magna coniunctione conceptus, natus, aut præsignatus per illam: videmus enim quod non solus aer operatur miraculum, sed aliquis magnus homo, aliquis sanctus homo, quod & isti Astrologi confitentur, quod & videtur Aristot. dicere in Secreto Secretorum vlt. Part. 1. Sed si sic esset, talis homo operaretur miracula virtute suæ complexionis sicut responsio prior dixit.

Quomodo

A Quomodo insuper conuenit coniunctio & virtuti cœlesti , virtutem cœlestem infringere, motus luminarum coelestium immutare , facere Solem & Lunam stare , redire , & Sollem eclipsati per Lunam in medio mensis lunatis modo prædicto?

Quomodo insuper virtus cœlestis corporis luminosa faciat aliquam patriam in terra solitam illuminari de die , & obtenebrari de nocte , sicut & regio circa eam , perpetua caligine tenebrosum ? Haytonus siquidem in libro suo intitulato , Flos historiarum terræ Orientis Part. I. cap. 10. agens de regno Georgiæ , scribit ita . In regno isto Georgiæ appetet quoddam stupendum mirabile & multipliciter monstruosum , quod dicere non auderem , neque credidisse relatione cuiusquam , nisi prius proprijs oculis aspexisset : sed quia ibi personaliter cuiuscun- fui , & fide vidi etiam occultata , dico quod in illis partibus est quædam provincia Hanissen , que in circuitu benè occupat tres dictas , & tantum quantum extenditur illa provincia per totum quadam caliginosam & tenebrosum caligine locus ille taliter offuscatur , quod nullus est qui

B possit alpicere quicquam , nec est aliquis qui audeat ingredi illam terram , quoniam ad redundum tramitem ignorat . Habitatores illius regionis asserunt se sibi audiuisse voces hominum vociferantium , cantus Galli , hinnitus equorum , & per meatum cuiusdam fluminis quod de loco illo egreditur , apparent signa certa , quod sit gentium habitat in eodem . Verum est quod legendo inuenitur in Historiis Regni Armeniæ & Georgiæ , quoniam fuit quidam pessimus Imperator & dominus Persarum , qui nuncupatur nomine Sanoreus ; idola colebat iste , & persequebatur crudelissimè Christianos . Quadam verò die præcepit , quod omnes habitatores Aliax venirent , & sua idola adorarent , & quicunque edictis imperialibus contrareret , pœnam incendiū patueretur : unde accidit , quod quidam Christiani fideles , Martyrum portiū elegerunt , quidam idola adorarunt , quidam ad montes fugerunt : Quidam verò boni Christiani tunc temporis , in quadam planicie habitabant , que Mogar vulgari- ter appellatur , & cum nolent aliquo modo idolis immolare , cogitarunt de fuga , & dum ad

C partes Græcie crederent se transferre , ille pessimus iniuitatus filius , Imperator cum suo exercitu infelicissimo obuiavit , dum fugerent , Christianis , in illâ viz. prouincia Hanissen superius nominata : Cumque iussu Imperatoris , deberent Christiani frustram omnes vniuersaliter detruncari , clamauerint ad Dominum Iesum Christum , & continuo illa tene- brositas perfidiorum lumina offuscavit , & Christiani pergentes resto tramite euaserunt : ini- qui vero in illa tenebrolitatis valle vsque nunc resident , & residere debent , vsque ad finem seculi , vt ab omnibus creditur & narratur .

Qualiter eriam virtus cœli Ecclesiam aut columnam sine fundamento stantem , quasi super flabilem ærem multis temporibus immobilem sustentaret ? Marcus siquidem ac Venetus , qui multis annis orientales Regiones personaliter circuivit , & quæ ibi vidit & didicit , memo- ria fideliter commendauit , in lib. intitulato , De Conditionibus & Consuetudinibus Orientalium Regionum , lib. 1. 39. scribit in hac verba : Samurcam nobilis ciuitas est & magna in

D Regione illa quæ tributaria est Nepoti Magni Kaan , ybi simili habitant Christiani , & qui Mahaometum adorant , qui se Sarracenos vocant . In hac ciuitate tale luis temporibus factum est miraculum Christi virtute : Quidam frater Magni Kaan , qui dicebatur Cygatay , qui huic præter Regioni , inductus à Christianis & doctus , baptismus suscepit : tunc Christiani Princi- pis fauorem habentes , edificauerunt Basilicam magnam in vrbe Samarcham in honore B. Io. Baptiste . Tali autem ingenio fuit per Architectos Ecclesia fabricata , vt tota celitu- do Basilicæ , super unam columnam marmoream firmaretur , quæ columnæ in medio eius erat : Accepterunt autem dum fieret opus quandam Sarracenorum lapidem , de quo basim formauerunt sub columnæ prædicta : Sarraceni verò qui Christianos oderant , de sublato eis lapide dolerunt ; sed Cyngatin Principem metuentes , ausi contradicere non fuerunt : Factum est autem ut moreretur Princeps , cuius filius in Regno , sed non in fide successit ; Sar- raceni autem impetraverunt ab ipso , vt Christiani suum eis lapidem restituere cogerentur .

E Offerentibus verò Christianis illis præmium pro lapide magnum , renuerunt Sarraceni præ- premium , volentes vt sublato lapide Ecclesia destrueretur cadente columnæ . Cumque Christianis nullum pro hac re esset remedium , B. Io. Baptismam , lachrymosis precibus inuocare coe- perunt . Adueniente igitur die quando lapis de sub columnæ remouendus fuerat , & à Sarracenis per consequens ruina totius recti Ecclesiæ sperabatur , nutu diuino columnæ adeo à Basi sublevata est , vt per palmorum 3. spaciū eleuata , sustentaretur in acre , & sic absque huma- ni adminiculi fulcimento , vsque hodiè perseverat .

Adhuc autem , quomodo posset virtus cœlestis longis temporibus , omni anno , certo die , mare siccare , per 7. dies siccatum tenere , parvulum in medijs fluctibus derelictum post annum peractum in columem exhibere . Quem celebris enim historia longè ac latè diffamat , quomodo

quomodo B. Clemens prædicens fidem Christi , à principe infidelis projiciebatur in mare cum A anchora circa collum, ne forte à Christianis in uentus pro Martyre habetur : orantibusque Cornelio & Phæbo eius discipulis , mare per tria millaria sceratavit , qui cum magna multitudine Christianorum per siccum intrantes, inuenientur habitaculum ad modum marmorei Templi paratum, & ibi in quadam arca corpus eius decenter compositum , & anchoram iuxta eum : in cuius etiam passione mare ad 3. millaria per 7. dies , ariuis quamplutimis se retraxit , præbens venientibus siccum iter, donec ob suriam barbarorum Romanam vbi præfuerat est delatus , vbi & in Ecclesia , quæ ab ipso vocatur S. Clementis, solemniter veneratur.

Quomodo etiam durante miraculo recitato, quædam mulier filium suum parvulum illuc adduxit , & in fine solemnitatis , irruentibus aquis maris, præ nimia festinatione ibi reliquit, reuolutoq; anno, cum multitudo Christianorum reuertens, inuenit puerum dormientem: qui excitatus & totus incolitus, putavit se tantum vniuersi noctis suauiter dormiuisse spatio. Multa quidem & alia poene innumerabili miracula gloriosa cateruatum se offerunt Historias RE uoluenti, quæ per solam virtutem cœlestium corporum nequeunt vel sophistice colorari.

Dicat mihi quæsto Astrologus , quæ tam potens & miraculosa coniunctio in factione miraculorum priorum non uiter contingebat? Nonne motus, coniunctiones, patua, magnæ, maiores & maximæ, oppositiones omnes, aspectus, proprietates & virtutes cœlestes, sunt nota fidelibus, sicut infidelibus Astrologis, seu Astrologia Sophisticis, qui propter paucitatem gnarorum in ista scientia , singunt se multa scire quæ nesciunt, & multas non causas ut causas, vt sic irreprehensibiliter super cœteros se extollant. Si inquam, tu doctus Astrologus sci-as assignare causam cœlestem. Miraculorum quorumlibet, dic mihi quæsto, quod & quale miraculum, quandò , & vbi continget, quando incipiet, quantum durabit? Sed noli mihi quæsto illudere, dicendo, quod in Gadibus Herculis aut in profundo Oceani, post 100. annos, aut quod post terminum vite meæ , miraculum tale erit, ne forsitan videatis per ingam sophisticam declinare. Veldic mihi quando & vbi fiebat miraculum hoc vel illud, vel adhuc C mihi dic, infra quod tempus futurum in certo loco miraculum nullum fiet, vel miraculum tale non fiet; aut infra quod tempus præteritum in certo loco nullum fiebat miraculum, vel tale non fiebat miraculum? Vell si mihi nescias dicere, dicam tibi: quod enim, quale, quando, & vbi Deus voluerit aut voluit, fiet miraculum, aut fiebat; & similiter negatiæ voluntatis autem divinitæ, cùm per 8^{am} partem & 4^{am} sit summè & maximè libera, non postum causam antecedentem necessariam assignare, sicut superiorius monstrabatur. Hoc autem euidenter apparet, cō quod miracula ista contingunt fusa prece ad Deum, quod omnino videretur superfluum, fruolum & inane, si cœlum hæc faceret, & non Deus, sicut superiorius est argutum.

Alij autem videntes nullum corpus posse sufficere ad miracula facienda, ponunt spiritum causam horum: & hi ulterius variantur. Aliqui namque putant, quod spiritus hominis anima rationalis humana sit sufficiens causa horum; non autem quilibet anima quoconq; modo disposita: sed sicut dicit Aristoteles in secreto secretorum ultimæ part. 1. Cum anima fuerit superans corpus & dominans & ei preponderans, facit Prophætā cum miraculis iuuans. Hæc autem responsio potest corrigi ut priores. Præterea si anima ex sola tali dispositione habituali facit miracula, semper & necessario facit quæcumque miracula potest, quam diu est ita disposita sicut & agens irrationale. Sicut si anima ex sola specie ignis in ipsa combureret, semper combureret, quamdiu illam speciem haberet, dormiendo, vigilando & aliud quodlibet faciendo, approximato pasibili & impedimento remoto. Quare & Auicenna sequens & supplens Aristotelem in hac parte, 4° de Anima 4. dicit, quod anima cum fuerit nobilis, constans, similis principijs, tunc pro voluntate eius obedit ei, nedum corpus proprium; sed & corpora extrinseca, & materia quæ est in mundo, ita ut sanet infirmos, debilitates prauos, permittat elementa, contingat pluia, sterilitas & obsoletio à terra, quemadmodum opus oculi falsinantis est in corpore alieno: vbi & videtur innuere animam facere talia opera, ex fortitudine & firmitate rei sibi impressæ & imaginacionis de illa , cuius & imaginariæ fictioni consentit Algazel 5. Phys. sua 5. & quidam alij modernorum. Sed huius imaginacionis imago faciliter confringetur, & ad nihilum redigetur, per quæ responsiones priores. Talis etenim anima volens sanare quenquam distantem, si per hoc ipsum sanaret, hoc esset per aliquam actionem expansam ad ipsum per totum medium interceptum: Norunt enim Philosophi . & medici non ignorant nihil agere in extremum nisi agendo in medium, etsi non semper similem actionem. Quare etsi in illo medio quocunque infirmi alij ponerentur, saltem infirmitate simili detentis, omnes similiter sanarentur.

Illa infuere anima, voluntus, & imaginatio est tantum finitæ virtutis: Posit ergo esse tanta distantia inter illam & ægrum, vel in parua distantia medium ita indispositum per densitatem

A tem aut aliam qualitatem, quod ipsum sanare non possit: possent quoq; esse tot ægi in aliquo magno exercitu, & comitatu, aut conuentu, quod si vellet omnes sanare, nullum i. naret: aut tot inimici in aliquo exercitu, quod volendo omnes debilitare vel occidere, neminem kederet: sed nunquid sic Christus? Nonne qui ex paucis panibus & piscibus tot milia hominum satiavit tanta copia fragmentorum relicta, potuisset (si voluntet, & oportuisset) plura & plura millia satiisse, paneisque & pisces amplius & amplius multiplicasse, & ad maiorem distantiā & maiorem, quare & de alijs miraculis similiter sentienduni.

Talis insuper anima qualitercunque volens atque imaginans, cùm sit tantum finitæ virtutis, requirit certum tempus & alterationem successivam secundum resistentiam patientis, posse que infirmitas esse tanta, & resistentiam tantam habere, quod eam sanare non posset, quorum virumque est falsum de Christo, sicut superius est argutum.

Si etiam tam potens anima per tam fortē volitionem & imaginationem potest facere
B tanta miracula, cur non quælibet anima per proportionalem volitionem & imaginationem, potest proportionalia miracula operari? Quomodo etiam potest anima volendo aut imaginando mortuos suscitare, & animas à Cœlo vel Inferno ad corpora reuocare? multò autem facilius posset præferuare quenquam à morte, & reddere corpus proprium immortale; immo & omnes homines, & omnes bestias immortales. Cuius etiam quælo imaginatio inclusit tantum exercitum, & tantam patriam tenebris, sicut superius tangebatur? Non imaginatio Christianorum, ipsi enim non videntur tunc imaginari fuisse de huiusmodi tenebris, sed de fuga; nec imaginatio persecutorum, ipsi enim (vt videtur) non imaginabantur le comprehendi cali caligine, sed perlequi Christianos, illa quoque tenebrositas continuè perseuerat: habet ergo causam continuam. Sed quis tali imaginacioni vacat continuè? quis itc imaginando continuè perseuerat? Cuius imaginatio sustentauerit columnam prædictam base subtrahita? Non Saracenorū, (ipsi enim potius imaginabantur Ecclesiam ruituram) nec Christianorum, ipsi enim (vt videtur) potius sperauerunt aliquam vindictam Saracenis diuinitus inferrandam, vel balum columnæ ibi diuinitus retinendam, quam vnum tale inopinatum miraculum à seculis inauditum, cuius etiam imaginatio tam continua perseuerat, vt tantis temporibus columnam sustenteret, continuè etiam dormientibus Christianis? Refert quoq; Marcus de Venetijs 1. de Condit. Orien. Regionum 18. in hunc modū. In illis regionibus, felicitetur Thaurisium & Baldachum, mons est qui olim de loco suo ad locum alium translatus est virtute diuina. Volebant enim Saraceni Christi Euangeliū vanum ostendere, pro eo quod Dominus ait, si habueritis fidem vt granum sinapis, dicens huic monti, Transi hinc, & transibit; & nihil impossibile erit vobis. Dixerunt enim Christiani qui sub eorum dominio in illis partibus habitabant, aut in Christi nomine montem illum transferte, aut omnes ad Machometum conuerterint, aut omnes peribitis gladio. Tunc denotus quidam hic Christianos confortans oratione fusa fideliter ad Dominum Iesum Christum, vidente multitudine populo-

Drum, montem translatit ad designatum locum, propter quod multi ex Saracenis ad Christum conuersti sunt. Sed cuius imaginatio (queso) tam fortis, vt transferat vnum montem? O Auicenna magnanime, animam magna habens, transfer per imaginationem tuam istum monticulum, aut minimam glebam eius, & dabo tibi montem aureum posidendum. Nonne etiam imaginationis tot Saracenorū contrarie detinuissent potius ibi montem? Imo potius reputandum hæc, & alia huiusmodi miracula facta fuisse per Christum & Deum, qui ut iuaret, fuit suppliciter exoratus. Cuius etiam imaginatio Saulum Iudeum tam peritum in lege, tam feruentem in lege, tam vehementer persecutorem fidei Christianæ, tam inopinabiliter, tam potenter, tam mirabiliter conuerterebat, tanta de ipso veraciter prædicebat, in fide Christiana tam perfectè, tam subito imbuiebat, vt etiam confunderebant Iudeos incredulos & Græcos, sapientissimos etiam Philosophos ad fidem Christianam conuerteret?

Cuius imaginatio circa corpora Sanctorum Christianorum mortuorum omnimoda miracula operatur? sicut Historie nostræ certissimè contestantur, sicut & de S. Clemente superius recitatatur, sicut & Marcus de Venetijs 3. de Condit. Oriental. Regionum 27. recitat, quomodo circa corpus S. Thomæ Apostoli in Maabar, id est, in maiore India, in quadam ciuitate sepultum, multa miracula etiam istis temporibus crebro fiunt. Quare & ipsi Saraceni illarum partium ipsum quæmplurimum reuerentur, dicuntque ipsum magnum fuisse Prophetam, & vocant eum Anar nan, id est, sanctum hominem. Cuius, inquam, imaginatio ista facit, non imaginatio corporis mortui, nullus nescit, si imaginatio animarum quæ illa corpora animarent, animæ illæ sunt potentes, sanctæ, nobiles, & beatæ. Quis ergo dubitauerit credere, vt credebant? Si imaginatio viuorum colentium illos Sanctos, cur non alibi imaginando similiiter acciperent quod optarent? Cur (queso) inaniter porrigitur eis preces? cur credunt falaciter

laciter se iuuati per eos, aut per Deum propter eorum merita Deo chara?

Nonne etiam inter miracula S. Thomæ Cantuar. Archiepiscopi recitatur, quomodo quædam Domina lasciuia causa, desiderans oculos pulchriores, accedens ad tumbam Sancti & hoc orans, statim fuit pœnitus excæcata? nonne eius imaginatio in oppositum ferebatur? Cuius instuper hominis volutio aut imaginatio fecit cœlestia miracula supradicta?

Amplius autem si anima talis potest miracula facere, potest & Deus, sicut 1^a. Suppositio & partes sequentes lucide manifestant; & nedum est potens & summè potens miracula facere: verum etiam summè clemens, pius, & propitius magnificus, liberalis, sicut 1^a. Suppositio & 3^a. Pars demonstrat. Nonne ergo decentius credibiliusque videtur, quod cum dilectores sui modo præmisso 30^a. Parte huic, in necessitatibus suis magnis, excedentibus vires suas ipsum suppliciter deprecantur, ipse eis miraculose succurrat, præteritum cum hoc eis videat expedire, quam quod immisericorditer se auertat, ipsos abjeciat & repellat & penite permitat?

Nonne Hermogenes, siue Hermias Pater vester, & vos ipsi Aristoteles & Auicenna istud B superius affirmatis, Deum videlicet esse miraculorum factorem? Quomodo ergo nunc causam alias somniatis? Nec te latet, ut & simo, Auicenna, quod licet oculus fascinantis posset mirabiliter operari in corpore alieno, nequaquam tamen oportet, quod illa anima posset miracula huiusmodi operari. Non enim vis dicere, quod quilibet, cuiuscunq[ue] complexionis possit taliter fascinare; sed quidam habenties complexionem infectam, & quandam complexionalem malitiam veneficam, quam per os & oculos, loquendo & videendo, evaportant & emitunt subtiliter, aut alterando inficiunt medium & sic lœdunt. Quare nec hoc faciunt in omni distantia, sed propinqua, sicut & oculus menstruata ioficit speculum, & Basiliscus interficit viua vista: miracula vero nequaquam proprietatem complexionis sequuntur, sicut superius est ostensum. Cur igitur Auicenna altruis aliud tam mirandum, pertam debilem rationem? & quare Aristoteles sine aliqua ratione; cur etiam contra sententiam vestram priorem, nunc ponitis aliam causam miraculorum quam Deum? Ad forte verisimiliter respondeatur pro vobis diceudo, dicta velut diligenter inspecta, nullam causam effectuam miraculorum aliam assignare: Dicatum siquidem Aristot. videtur posse intelligi de causa dispositiua ad prophetiam & miracula; non propriè effectiva. Apparet enim secundum sententiam Aristotelis in de bona Fortuna, & de somno & vigilia prophetiam & vera somnia præstigia futurorum esse à Deo, & non esse homini à scipio; quod & testatur Auicenna 4. de Anima & 5. ac 10. Met. & Algazel 5. Phys. fuz, & Auerroes super de Somno & Vigilia manifeste; vbi etiam dicit, quod interpretatione somniorum est vna species prophetie, quod & dicit eis manifestum in somnio Pharaonis de quo interrogavit Joseph, & addit & operatus interpretem sicut dicit A. ist. vt semper sit cogitans & mundus, non declinans ad mores bruti animalis: Dicatum etiam Auicenna potest similiter fortassis intelligi & exponi. Facientur etenim Christiani quod hominibus sancta vita gratianter illabitur spiritus prophetie, & quod Deus libenter pro talibus miracula operatur. Velsitam Auicenna, cum dicitaniam quamlibet similem principijs posse miracula operari, intelligit quod hoc potest virtute horum principiorum, quia secundum cum sunt Deus & Angeli: seu quod ita Principia hoc possunt & volunt quandoque per eam seu propter eam, propter similitudinem, scilicet sanctitatis & voluntatis huius animæ & ipsorum.

Sed hic quæso, audi benigne, magne Philosophe, maxime Arabum Auiconna: Nonne cum dicas quod anima similis principijs ita potest, innus quod dissimilis hæc non potest? Cum ergo Christus & p[re]feti Christiani hoc potuerint, & possunt, sicut præmissa testantur, consequitur euidenter ipsos habuisse & habere animas similes principijs supradictis. Machometus autem vester teste teipso 9. Metaphys. tu & ultimo, non potuit miracula facere ipsomet teste, in quodam libro legis vestrae, vbi petentibus ab eo miracula, sic respondit non missus sum cum hoc. Ceteri etiam Saraceni, quanquam sint Monachi, & vicem ducant arctissimam, & secundum traditiones Machometi sanctissimam, non possunt miracula facere; constat plane: Nec enim decet, quod discipulus sit super magistrum, aut seruus domino suo maior. Nonne ergo Machometus, & omnes eius discipuli Saraceni & Tartari habent animas dissimiles principijs memoratis? Cur ergo non efficiunt Christiani, ut sic possitis istis principijs plenius simulari?

Respondebunt forsitan Arist. & Auicenna ad præmissa dicentes, se non negate sed affirmate Deum facere quædam miracula, & etiam animam talam quædam. Sed tunc, quæso, distinguatis rationabiliter & doceatis distinguere inter illa. Nonne etiam sit ita, maiora & glorioSEA miracula Deo dignissimè tribuentur? Sed quæ maiora aut glorioSEA miracula, quam præcursorum & prænunciorum Christi, veterum scilicet Prophetarum & quam miracula Christia-

A Christiana, sicut ex hic præmissis & historijs nostris certissimis planè constat? Est ergo Deus qui facit illa gloria miracula Christiana in attestacionem fidei Christianæ. Iudei autem & eorum Philosophi inimici Christi & fidei Christianæ dicunt Christum fecisse miracula, non vera, sed ficta, per artem Magicam, & per potentiam spirituam malignorum. Quidam etiam Magici in approbationem artis suæ infamis dicunt Christum vsum fuisse quibusdam magisterijs ibi scriptis, sicut patet in libro qui dicitur Vacca Platonis. Sed quomodo non aduertitis vos Iudei Manichæos, qui respunct Moysem & Prophetas, dicentes Deum malum, principem scilicet tenebrarum, auctorem totius veteris Testamenti, posse vobis similiter respondere de omnibus miraculis Moysi & omnium Prophetarum? Quomodo vos ostenderis ergo veritatem miraculorum vestrorum contra ipsos, & ego contra vos ostendam veritatem miraculorum nostrorum.

Dicetus fortassis, vos habere Scripturam authenticam, quæ miracula Moysi attestatur: **B** & ego dico confidenter, nos habere Scripturam multo magis authenticam, quæ Christi miracula attestatur. Quis enim scripsit liberosillos & miracula Moysi? nonne ipse? nonne solus? nonne & miracula nulquam prius per alios priores Prophetas prædicta? Christus autem non scripsit miracula propria, nec aliquis vnicus illa scriptit, sed 4. magni Scribæ, & aliij multi minores, non simul in loco vel tempore, quasi conspirantes & Christi miracula concorditer confingentes: Sed quidam in Iudæa, quidam in Italia, quidam in Achaia, & quidam in Asia, quidam in una lingua, & quidam in alia, quidam secundum unum modum, & quidam secundum alium, Christi doctrinam, gesta & miracula, concorditer sententia conscripserunt. Horum autem Scribarum & Protonotariorum Christi, iestes sunt Apostoli, virtu præclarri, Christo continuè assistentes, in miraculis suis præsentes, & ipsa certissimè oculis suis videntes, & tam hi, quam illi natura Iudei.

Nonne & Christi miracula fuerunt prænuntiata Prophetice tam per viros, quam per Sybillam, & eadem ratio de miraculis Prophetatum: vel tunc diceris conuersationem factam Moysi & Prophetarum vestrorum, euidenter ostendere ipsos maleficos non fuisse, quare & ipsorum miracula vera fuisse. Et quis vnuquam sanctioris conuersationis, quam Christus, sicut nedum nostra historia, sed & Gentium contestantur? respicie facta eius, legit verba eius, attendite legem eius. Quid vnuquam innocentius? quid sanctius? quid honestius valeat reperiri? nonne tandem ita conuersabatur, sicut Propheta vestri & Sybilla de ipso propheticè prædixerunt? annon ita conuersabatur Christus, sicut siue Messias, quem vos ex peccatis secundum prædictiones Propheticas, conuersati deberet?

Obijcitis forsan, quod legem vestram peruertere nitebatur, sed male. Non enim legem vestram peruerterit, sed exposuit & impleuit, sicut & erat diuinitus prophetatum. Amplius autem, cur non attenditis eandem calumniam posse similiter obijci vero Messiae, quem vos secundum predicationem Prophetam Osee vestri, dies multos expectatis: sed cum alio adhuc futurum, cum fecerit miracula sua vera, quomodo ergo vos eius miracula defendetis, & ego veri

D Christi nostri vera miracula defensabo.

Adhuc autem si Christus fuisset maleficus, falsus Propheta, & falsa miracula tantum fecisset, quomodo fuisset à ior, & tam solemnis testibus, tam concorditer prophetatus futurus, & etiam præsentialiter attestatus, & per vestrum Iosephum commendatus, sicut superius recitur. Quomodo etiam est verisimile, si miracula Christi fuissent tantum ficta & diabolica arte facta, quod fuissent diuinitus prophetata, non reprobando, sed totaliter approbando? præterea si Christus fuisset maleficus, pseudo propheta, & legis subuersor, secundum legis vestre præceptum debebat occidi, quare & ipsum occidere, nequaquam demeritorum aut punibile sed potius meritum & præmiable fuisse quis dubitat? sed vos propter eius abnegationem & occisionem, fuitis & ellis puniti grauiori, & affliti per occisionem vestri quamplurimam in terra vestra, per Imperatorem & exercitum Romanorum, cùd post occisionem Christi saeculum, per dissipationem ciuitatum vestrum & templi, per vestram captiuacionem & demigrationem de terra vestra perfecitam, per vestram dispersionem, subiectiōnem & vilipenditionem miserabilem circumquaque, sicut historia vestra & nostra testantur, & specialiter Iosephus vester in septem libris de Iudaico bello scriptis, in quo & personaliter ipse fuit, sicut etiam indicat præfens dies. Sed quomodo Deus tam bonus, iustus, & clemens (sicut Suppositio 1^a. & 3^a. Pars ostendit) vos tunc tam excusse puniret incomparabiliter amplius, quam ullis temporibus retroactis, nisi pro aliquo grandi peccato, quolibet peccato vestro priori incomparabiliter grauioti, præseruit cum Deus vobis promiserit & dederit terram vestram perpetuo possidendam, quod etiam iuramento firmauit, si tamen, vel dum tam
men

men feruaueritis legem eius, sicut libri vestri sepiissimè ac clarissimè attestantur? Quod ergo Attam grande peccatum tunc temporis commisisti, ratione cuius tantam et aferiam incurrisisti, nisi illud peccatum in Christum? nonne prius adulteria turpisima commisisti, prophetas sanctissimos occidisti, Dominum reliquistis, & idola coluisti, & pro hijs, & istis similibus immisisti vobis Deus nunc unum Regem, nunc alium, nunc hos hostes, nunc illos qui vos affligerent multis modis, sed incomparabiliter mitius & breuius quam in afflictione praedicta? Nonne maxima afflictio vestra prius, fuit captio Civitatis vestre Ierusalem, Templi destruacio vestri, captiuatio, transmigratio in Babylonem, & per 70. annos detentio vestra ibi? verum transmigratio illa non fuit perfecta, quin multi in terra propria morabantur, non fuit multum diuturna, non fuit roulum amara, quia adhuc ipsa habuisti Prophetas vos diuinitus consolantes, & post 70. annos dimissi vestris liberi, & reuersti ad propria, reedificasti Civitatem & Templum. Hac autem vestra captiuatio & transmigratio, perfecta dissipatio Civitatis & Templi vestri perfecta est, multum diuturna, quia per annos pene mille trecentos est, multum amara, quia nullum Prophetam toto isto tempore habuisti: Propter quod ergo tam excessuum peccatum circa tempus illud commissum, patimini istam peccatum, omnes alias poenas vestras tam incomparabiliter excedenter, nisi propter illud || *excedentissimum* peccarum vestrum, in Christum Sanctum Sanctorum, omnes alios Prophetas & Sanctos incomparabiliter excellenter?

|| excellen-
tissimum.

Hic fortassis dicetis, hanc calamitatem vobis accidisse, propter necem iniustam S. Iohannis Baptiste, aut Iacobi fratris Christi, quorum veterque apud vos sanctissimus habebatur: sed si veterque fuit sanctissimus, fuit & veracissimus & fidelissimus recta fide: Iohannes autem attestabatur solemniter Christum nostrum, & ad digitum demonstrauit: Iacobus vero fuit Discipulus & Apostolus Iesu Christi, qui & fidem Christi constantissime tenuit, docuit, predicauit, usque ad Martyrium triumphantem, sicut Historie manifestant. Est ergo sanctissima & fidelissima fides Christi. Nec etiam Iudei occidabant, aut occidere consulebant Iohannes, C sed Herodes Agrippa; quem & ideo dicunt Iudei in suum exercitum prodidisse, sicut Iosephus 18. Antiquit. Iudei 12. planè refert, quod & Historiae nostra produnt. Neque Iudei de communis consensu S. Iacobum occiderunt, aut eius occisionem placitam habuerunt; sed Iosepho 20. Antiquit. Iudei 16. referente, quidam Ananus Pontifex Iudeorum, facto Concilio Iudicum, ipsum tradidit lapidandum: Quare & Ciues moderatissimi Iudeorum, & qui circuus legis integratatem sollicitudinem habuerunt, grauerit hoc tulere, miseruntq; ad Regem latenter, rogantes, ut præcipere ei ne perpetraret talia, cum neque prius recte fecisset: Quapropter & Rex Agrippa, ipsum à Pontificatu quem tribus nensisibus habuit, deponebat. Prius quoque Iudei Prophetas sanctissimos occiderunt, nec ideo talem miseriariam incurserunt: immo eti omnes Iudei tunc temporis existentes, in mortem Iohannis & Iacobi unanimiter consenserunt, et ideo à terra sua expulsi fuissent, mortuis patribus homicidis, Deus eorum filios reduxit, maximè si factum paternum nullatenus approbassent, nec ratum est gratum concorditer habuissent, propter promissionem diuinam praestataam, etiam iuramento vallatam, quod viz. Iudei & filii eorum post eos, terram illam possiderent perpetuo, ita tamen vel si tum eius legitima custodierint? Nonne istud in Lege vestra inuenitur expresse? Annon in Numeris legitur, quod Patribus vestris murmurantibus contra Moysen; immo potius contra Deum, & desperantibus se posse ingredi illam terram eis promissam, Dominus in peccato incredulitatis illorum, statuit populum in deserto per annos 40. donec omnes paries culpabiles essent morte consumpti, & tunc eorum filios innocentes, sicut promiserat, introduxit? Nonne etiam post ingressum vestrum, in terram vestram, propter Idololatriam vestram per Nabuchodonosor in Babyloniam transmigrati, tantum per 70. annos captiuo fuistis, post quos Patribus Idololatria mortui, filii innocentes ad propria reuertentes, Civitatem & Templum dirutam restituerunt? Nonne Moyses vere prævidens, & prædicens, & testes invocans Cœlum & Terram, quod si contra Dominum peccaretis, non longo tempore expectaret; sed citò delerer vos de Terra vestra, & in omnes Gentes dispergeret, remaneretq; pauci in nationibus, subiungebat, cumque quasieris ibi Dominum Deum tuum, inuenies eum, si tamen toto corde quasieris, & tota tribulatione anima tua, postquam inuenierint te omnia quæ prædicta sunt, non dimittere te, neque obliuiscetur pasti in quo iurauit patribus tuis: E iterum, cum ergo venerint super te omnes sermones isti, & ducas pœnitudine cordis tui in vniuersis Gentibus in quas dispergerit te Dominus reuersus fueris ad eum, & obedieris ei & eius imperijs, reduceret te Dominus de captiuitate tua, & rursus congregabite te Dominus de cunctis populis in quos ante dispergerit, & introducet te in terram quam possiderunt Patres tui, reuertetur enim Dominus, ut gaudet super te in omnibus bonis, sicut gavilus

E

A sis est in partibus tuis : si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris precepta eius, & reuertaris ad Dominum Deum tuum. Cur ergo nunc haec vestra calamitas incomparabiliter longè maior, grauor, & diuturnior supra modum omnibus retroactis, nisi propter aliquod peccatum, incomparabiliter longè maius, grauius, & diuturnius supra modum ? Et quod est illud, nisi occisio, occisionis approbaio & negatio continua Iesu Christi ? Si mihi non creditis, credite vestro Prophetarum clarissimo Danieli, qui Iosepho vestro teste 10. Antiquit. Iudaice vltimo, non solum futura, sicut alij Prophetæ, prædictis, sed etiam tempus definiuit, quando haec necesse sit adimpleri, sed nusquam tempus certius definitus, quam vbi per numerum 70. hebdomadum congrue diuisarum, prædictis aduentum Sancti Sanctorum Christi, Duci occasionem Christi, negationem vestri, & quod non foret eius populus qui eum fuerat negaturus; quod Ciuitatem vestram, scilicet Ierusalem, & Sanctuarium, id est, Templum dissiparet populus cum Duce venturo, & quod finis eius validitas esse deberet, & desolatio non transitoria, sed statuta; quod hostia & sacrificium tunc deficeret, & quod abominatio detractionis foret in Templo; desolatio, inquit, non temporalis & brevis, sicut retroactis temporibus, sed usque ad consummationem, & in finem stabiliter perseverans. Nonne tempus illarum hebdomadum, secundum prædictionem & diuisionem Propheticam in aduentu Christi, in occasione Christi, in dissipatione Ciuitatis & Templi per populum Romanorum cum Duce clarissime est impletum ? Scio quod sic Iudæi, scio quod sic, sicut per Historias Iudaicas & Gentiles potest perficere demonstrari.

B Et quanquam aliquis Sophistarum vestrorum voluerit proteruire, subtrahendo vel addendo aliiquid modicum temporibus regis in Historijs designatis, & ideo cauillari Hebdomas illas Propheticas nequaquam tunc sufficere impletas, nullo tamen colore potest extenderi illas hebdomas usque ad præsens, per annos ferè mille trecentos. Nullæ namque Historiæ etiam trahantur inquit hoc postulant vel renuunt colorare loquendo de Hebdomabus dierum, scilicet & annorum, sicut Patres vestri, Prophetæ vestri, & Libri vestri haec C sunt locuti. Si etiam hebdomas illæ nequaquam tunc fuerint impletæ, dicat mihi quæso, aliquis peritus Iudeus, si adhuc sint impletæ, & quando, & monstret mihi Sanctum Sanctorum, & Christum, qui tunc venit, & cetera Propheta superius memorata ; vel si nondum sint impletæ, quando erunt impletæ ? & fundet se in Lege, Prophetis, aut veris, non fidelis Historijs coloratæ, aut si hoc non potes, crede Iosepho, crede mihi tamen monstrare clarissime per Legem, Prophetias antiquas, & veraces Historias prædictis temporibus ipsas sufficere plenariè adimpleras.

D Nonne etiam Daniel verè prædictis dissipationem Ciuitatis & Sanctuarij vestri, per Ducem & populum Romanorum prædictam, hostia sacrificijque defecturn & desolationem vestre Ciuitatis & Templi statutarum nonne hoc indicat calamitas vestra præsens ? nonne hoc indicat translatio ciuitatis & Templi de loco suo antiquo ad monte Caluarie, locum viz. Dominicæ passionis Templi, in quam nunquam redificandi loco suo antiquo, sicut videtur ex præmisso testimonio Danielis, & Scripturæ vestrae testantur ? Si ergo Daniel haec verè prædictis, prædictis & veri similiter tempus horum, hebdomas suæ prædictas, Neque enim res istas tantum futuras prædixerat sed & tempus, verè ergo quando ista vobis acciderant, erant prædictæ hebdomas adimpletae, quare & tunc veraciter venit Christus, cum haec omnia propheticæ sint connexa. Si autem Daniel istam vestram tantam miseriariam non prædictis, quis aliud Prophetarum eam prædictis ? Non est enim verisimile ullo modo, quod Prophetæ vestri calamitates vestras impropotionaliter minores, tam diligenter vobis prædicent, & in scriptis relinquenter, & de ista incomparabiliter maxima penitus reticerent ? Nonne unus Prophetarum vestrorum sic ait ? Si erit malum in ciuitate quod Dominus non fecit, quia non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas. Si insuper Daniel non prædictis hanc vestram tribulationem prædictam, remanente eius Prophetia nondum efficiuta, quare adhuc expectatis reductionem in terram vestram, redificationem

E Ciuitatis & Templi, & habitationem vestram ibi per aliqua tempora, & post haec omnia illud tantum dissidium imo magis iuxta vocem prophetam Danielis, ab sit à vobis tam horrenda calamitas, absit, absit, absit. Testantur quoque Doctores vestri in scriptis suis frequenter, Templum vestrum redificari tertio non debere : Prophetæ autem qui videntur prophetare contrarium. Ierusalem scilicet atque Templum adhuc redificanda, intelligunt de Ierusalem Ciuitate & Templo non terrestri, sed coelesti; sicut Doctores vestri plurimi contestantur. Per haec igitur & similia non improbabiliter suaderi videtur quod Iudeis sobris, & veritatis amicis debeat rationabiliter apparere gentem & terram ipsorum Ciuitatem & Templum fuisse, ut præmittitur desolata, propter non receptionem; imo abnegationem, blasphemiam & occisionem Messias & Christi : filios verò ipsorum, & filios filiorum, usque in præsens, tam misera-

* aliud

miserabile excidium continuè sustinere proper approbationem, & imitationem continuam A scelerum paternorum. Approbant enim continuè necem Christi, nec ipsum credendo, amando, & colendo recipiunt: verum continuè odiunt, abnegant & blasphemant. Quis igitur his attentis rationabiliter, aut verisimiliter dixerit, Christum nostrum fuisse maleficum, pseudo-christum, & miracula eius ficta?

Adhuc autem quæso, Iudei, paululum auscultetis. Nonne verus Messias, si nondum venit, sed veniet, ut speratis, cum venerit & vera miracula fecerit non cognoscetur, non recipiatur: immo negabitur, patietur & occidetur à vobis? Nonne postea & propterea dissipabitur terra vestra, ciuitas, & sanctuarium? & vos exicemini & dispergemini circumquaque sicut Isaías & Daniel ceterique Prophetæ, ac alii veluti doctores clarissimè prædixerunt? & tunc haud dubio in vestri excusationem & ipsius accusationem, aliquam mendacem calumniam confingentes, dicentes ipsum esse maleficum, & miracula eius ficta. Quod enim vera miracula faciet nullatenus concedetis. Nonne Nobilis ille Propheta vester in persona vestra loquens B Mesiæ, sic ait: Cum feceris miracula, non sustinebitus. Sufficiat igitur quæso, vobis sufficiat, quod haec tenus aberrantis, redite quæso, redite, pœnitentiam agite, miracula Christi agnoscite, & per ipsa ipsorum mirabilem effectorem.

Adhuc autem ex abundanti ecce Rabbi-Mosse Ben Maymon, maximus Philosophorum vestrorum in libro quoq[ue] de Iudicibus scriptor, ait: Iesus Nazarenus visus est esse Mesiæ, & interfectus fuit per dominum iudicij, & ipse fuit causa seu meruit, ut destrueretur Israel in gladio, & ut dispergerentur reliquæ ipsorum, & vt inferiorantur. Pro auctoritate vero istius Rabbi-Mosse, quælibet semel à quodam magno & famoso Iudeo, nunquid scripta sua habentur authenticæ apud ipsos, qui percutiendo buccam suam respondit, quod quicquid Moses iste dixit, fuit ita authenticum apud nos, ac si existat de bucca Dei: & subiunxit; Inter primum Moysen & istum, non surrexit tantus inter Iudeos.

Amplius autem si Christus noster fuissest vir maleficus, & non bonus, misericors atque C pius, hanc vestram subuersiōnem, & desolationem prævidens & prædicens, ipsam nullatenus defleuisset, sed magis risisset: præsertim cum sciuit certissimè & prædictum se esse crucifigendum à vobis, vos doctrinam ipsius nullatenus recepturos: qui tamen accedens & videns civitatem vestram, prædicenque subuersiōnem ipsius ac filiorum suorum, ob causam præmisam, futuram, fleuit, compatiens super illam, sicut hæc omnia historiæ nostræ certissimè attestantur. Item si Christus noster fuissest maleficus & pseudoprophetæ, quomodo pro salvandis hominibus & Scripturis Prophetarum implendis sustinuerit scienter & voluntarie tallem mortem? quomodo etiam mortiens pro suis occisoribus exorasset? hæc tamen fecit, sicut ex historijs authenticis claret patet. Annon & Propheta vester clarissimus hæc prædixit? vbi loquens plenissimè de Mesiâ futuro & passu, sic ait: Oblatus est quia ipse voluit; & infra, cum sceleratis reputatus est, & ipse peccatum multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit. Si etiam Christus noster fuissest maleficus, pseudoprophetæ, aduersarii legis vestre, D quomodo Sancti Prophetæ vestri & alij, vel Sybilla passionem ipsius, modum & circumstantias passionis tam sollicitè prædixissent, ipsam deuotius venerando, & vestram exercitatem & crudelitatem, atque velaniam detestando? Nonne David Psalmus 21. multum expresse & planè passionem, ipsius modum & circumstantias sic prædixit: & quod ibi non dixi Psalmus 68. supplevit. Nonne Isaías alijque Prophetæ ipsam prædixerunt similiter? Nonne Christus noster statim moriturus, incepit lingua vestra illum Psalmum 21. dicens: Eli, Eli, Lamma Sabachthani, eudenter insinuans, illum Psalmum fuisse prædictum & impletum de ipso, qui & sitiens accepto aceto dixit consummatum fuisse, sicut Historiæ nostræ certissimè contestantur. Liber etiam, qui dicitur Testamentum 12. Patriarchatum plurima & clarissima testimonia perhibet Christo nostro, si sit verus non fictus. Et quare non posset esse verus, cum Sybilla predicta, à gente veltra Prophetica penitus aliena, tam clara testimonia dixerit Christo nostro? Cur ergo illi 12. Patriarchæ, filij Jacob Patriarchæ clarissimi, & Prophetæ, more paterno testando, nequam Mesiæ testimonium perhiberent, sicut & fecit pater eorum, dicendo; Non recedet virga, vel sceptrum de Iuda, & Legum dator sive lator de inter pedes eius, sive de medio pedum eius, donec veniat Silo, id est Mesiæ; sicut antiqua glossa vestra ibi exponit: quod & aliæ glossæ vestre alibi conculcantur? Vnde || al. peribit. & Translatio veltra Chaldaica planè dicit non *præterbit* opus, seu actio potestatis, seu dominationis Regiae de domo Iudeæ, & Scriba de filiis filiorum eius, usque in seculum, usque quo veniat Mesiæ. id est Mesiæ, seu Christus, quam Prophetiam, vna cum alijs partibus quæ sequuntur, in Christo nostro constat plenariè adimplerat. Quoniam sicut Historiæ vestre testantur à tempore Moysis semper fuctunt 71. Iudices ordinarij, sive Scribæ, habentes potestatem

A statem & iurisdictionem ordinariam, atque regiam, etiam sanguinis, & omnia iudicia exercendi, qui etiam post transmigrationem Babylonis, & ablationem coronæ & sceptri à tribu Iuda per Nabugodonsor Regem factam, quasi auctoritate ordinaria & potestate regia apud eos manente, iudicia huiusmodi exercebant, & hoc maximè in Ierusalem, vrbe Regia, & Metropoli regni Iuda, vsque ad Herodem & Christum, qui & non longè post, omnes pariter sunt destructi. Vcl si ista propheta in Mesiā & Christo nostro impleta non fuerit, cum tam Sceptrum quam huiusmodi Iudices, & iurisdictio seu potestas, iamdiu à Iuda planè receperit; inueniatis vos alium Messiam qui venit. Liber insuper supradictus, est fortè penes vos nusquam valeat inueniri, non idē statim consequitur quod si filius, potuit enim fuisse, quod liber ille fuisse translatus in Græcum, sicut & alijs libri vestri fuerunt, ante illud vestrum excidium maximum per Romanos, & in illo combustus penitus, vel destructus; vcl etiam quod aliquis talis liber, inter alia spolia fuisse Romam delatus, & in Romanum translatus combustis alij libris vestris huiusmodi vel destructis.

B Amplius autem, si Christus fuisse maleficus, quomodo est verisimile quod omnia prædicta propheticè de Mesiā, fuisserent in ipso plenariè adimplita? Si enim ita esset, Prophæ vestri & Doctores tradidissent vobis doctrinam & notitiam diminutam, & nimis deceptoriam de Mesiā, & certè quicquid respondendo finxeritis de multis qua circa Christum nostrum acciderant, de tempore Aduentus & Passionis Mesiā per Iacob & Danielem prædicto, sicut rängebatur superius, fingere non potestis. Amplius autem simul contra Philosophos Iudeorū & maleficos supradictos, Si Christus fuisse maleficus, locutus || malignorum spirituum || malorum & amicus, & per ipsorum potentiam fecisset miracula, vñus fuisse aliquibus suffumigjis, annulis, instrumentis, characteribus, incantationibus, carminationibus, aut alijs talibus sicut alijs Necromantici faciunt, & ars tradit, & duersis ad diuersos effectus: quare & congruum tempus necessarium ei fuisse ad miracula facienda. Sed ipse semper pene fecit miracula diversa & varia, solo verbo, solo præcepto, imperio suo morte, & hoc subito sine mora, quandoque autem oravit Patrem cœlestem, dæmonem vero nunquam.

Si enī Christus noster fuisse maleficus, videtur quod libertus & || communius fecisset || conuenientia miracula nocuia hominibus, sicut Necromantici & maligni spiritus faciunt, quam miracula eius. iuuativa, præsentis articulo passionis sua instante: qui tamen omnes male habentes sanavit, & in ipso tempore sua passionis & articulo, cuiusdam sui tortoris auriculam amputatam per Pétrum, increpat Petro tecigit & sanauit, sicut Historia nostræ docent. Quomodo etiam si fuisse maleficus, tam sanctissime deceperit, nullum verbum diabolicum aut profanum emittens, sed sanctissima verba temper? Quis etiam maleficus, malefici spiritus fecit omnia illa miracula, specialiter autem cœlestia, & resuscitationem sanctorum que in morte eius contigerant, sicut superiorius recitat.

Adhuc autem, si Christus fuisse maleficus & Necromanticus, videtur quod propter se D tam suam seruandam & latius ampliandam docuerit suos discipulos artem suam. Quicunque tamen totam doctrinam Christi respexerit diligenter, nulquam inuenier aliquod tale verbum, nusquam quicquam reperiet nisi putissimum cultum Dei, fidem, spem, & charitatem ad Deum, in omni necessitate orationem & recursum ad Deum cum oratione sanctissima ore suo dictata, Pater noster qui es in celis, sanctificetur nomen tuum, & cetera & quæ sancta. Nihil ibi nisi integra charitas, omnimoda sanctitas & perfecta honestas, cuius eriam doctrinam docti eius discipuli imitantes, omnes maleficos cum artibus corum maleficiis tanquam venena pestifera & velut heretica & fidei Christianæ contraria damnauerunt, quod & omnia Iura nostra Canonica & Ciuitati sancti & confirmant. Si etiam Christus per maleficia miracula fecit; Quomodo discipuli eius sancti, sancti viz. Christiani similia miracula operantur? sicut & Magister eorum promiserat eis Christus per solam invocationem Dei, Christi, Mariz, alteriusue sanctorum, absque invocatione quacunque spirituum malignorum, & sine quibuslibet alijs in huiusmodi artibus consuetis: immo & qui de talibus artibus nihil penitus didicerunt; sed ipsas artes cum suis artificibus pro viribus destruxerunt, & hoc nedum in vita præsenti; veram etiam sepius post hanc vitam. Malefici autem & Necromantici inter Christianos non faciunt miracula, nec in vita, nec in morte, nec alijs Christiani peruersi: sed tantum integri Christiani, coram Deo & homine irreprehensibiliter conuerstantes. Si autem quis dixerit, quod Dæmones faciunt gratis miracula pro huiusmodi Christianis, quomodo est verisimile, quod tantum honorarent suos præcipios inimicos, qui ipsos, aras eorum, idola eorum, Templa eorum, & vniuersaliter omnem honorem & cultum eorum, vita, doctrina, facto & verbo, totis viribus destruunt, adnihilant, & confundunt. Nonne magis videtur, quod suos cultores sic po-

E 2

tius honorarent, ut sic ad culturam suam homines potius prouocarent, quam ad reli-
gionem Christianam tantam eis infestam, contrariam, inimicam? Nonne etiam Historiae
nostræ tradunt, quomodo Cyprianus, ab ipsa pueritia à suis parentibus Diabolo consecratus,
Necromanticus maximus, beatam Iustinam Antiochenam virginem Christianam, pro se ipso,
seu pro quodā Acladio concepiuit, & ipsam primò per vnum Dæmonem, secundò per alium
fortiorem, & tertiò per principem Dæmonū sollicitauit, multipliciter, etiam per septenniū ad
peccatum, nunc inuisibiliter, nunc visibiliter, nunc speciē virginis, nunc speciem iuuenis assu-
mendo, & in lestum virginis subintrans; ipsum quoq; Cyprianum, quandoq; in foeminam,
quandoque in auem, & Acladium in passerem transformatum ad thalamum virginis deferendō,
quos omnes signo Crucis se muniti superauit, & transformatos ad formam propriam
reformauit? Quomodo etiam idem Dæmon videns se non posse proficere, in formam Iustine
conuersus, se oblitus Cypriano, ut sic faltem suam impotentiam palliare, & Cypriano dicen-
te bene venisti Iustina, statim ad prolationem nominis virginis euaniuit instar fumi, quare &
B Cyprianus ad fidem Christi conuersus, tandem pro fide Christi, vñā cum Iustina Martyrium
consummavit. Similia quoque leguntur, de Sancto Christi Apostolo Iacobo Zebedei, qui
Hermogen & Philetum Necromanticos maximos omnia maleficia iutorum euacuans, per
miracula conuertebat. Si ergo virtute fidei Christianæ, omnia miracula, immò maleficia Dæ-
monum destruantur, qua ratione putandum miracula Christiana fieri Dæmonum potest?

Amplius autem si Diabolus potest aliqua miracula facere, potest & Deus, sicut prima
Suppositio, tertia & septima partes demonstrant, &c. sicut supra contra responsonem prior-
rem. Nonne & veritatem miraculorum, Christianorum ostendunt preces Christianorum
amanitum Deum, secundum doctrinam terciæ partis hujus; quas in necessitatibus maximis,
Deo non Dæmonijs, immo contra Dæmonia offerunt pro miraculo auxilio imperando?
Quomodo namque Deus summè bonus & potens, summè pius & clemens, sicut prima Sup-
positio, & alia præcedentia manifestant, tales amatores suos ad ipsum in summis periculis fu-
gientes, clamantes, orantes, repelleret, & Dæmonibus commendaret? Adhuc autem si Dæ-
mones ita subueniant Christianis Christum & Deum orantibus in necessitatibus suis magnis,
vel hoc faciunt voluntariè vel iniuitè, sponde vel coacte: non videtur quod sponde, cum Chri-
stus & Christiani tanta fecerint & continuè faciant contra eos: si coacte, magna est virtus fi-
dei Christianæ, cui subsunt Dæmones etiam & coacti, obdientiæ inuiti, & deseruent re-
nitentes. Non enim est potentia super terram quæ Dæmonibus comparetur, quare & magis
videtur, quod Deus per omnipotentiam suam magnam cogat sic Dæmones, quando voluc-
rit, vbi voluerit, & quomodo voluerit, vt cultoribus & seruitoribus suis deseruant Christianis:
præ fertim cum boni Christiani in suis necessitatibus excessiuis nusquam vtantur aliquo
magico documento, nusquam Diabolum, sed Deum suppliciter deprecenter, quantum ergo
diligit Deus & approbat fidem Christi?

Obijcent tamen fortassis malefici, aliquisue pro eis, quod ipsi cogunt & violentant Dæ-
mones ad aliqua facienda. Sed cur non possunt similiter cogere Angelos bonos Dei, cùm
sint eiusdem naturæ, aut homines viatores bonos aut malos infirmioris naturæ? videtur insuper
quod possit ostendit per Philosophicam & Theologicam rationem Liberum Arbitrium natu-
rale substantiæ rationalis, non posse compelli seu cogi ad proprios actus suos per aliqua verba
seu carmina, sigilla vel signa, aromata vel suffumigia, herbas vel characteres Cœlestes aut Ter-
restres, neq; per qualcunque creaturas inanimatas, irrationales aut rationales, etiam quilibet
citra Deum. Hoc enim videtur naturali libertati Arbitrij repugnare: Quare & Dæmones à
Magicis inuocati crebrè non veniunt, aliquando autem gratis accedunt, ad seducendum ani-
mas infelices, leductas amplius obfirmandum. Nonne etiam alias Dæmones tam malitiosi
& callidi & potentes cogerent homines præcipue peccatores ad omnia maleficia facienda?
Amplius autem si Christus suis est fator, & fecisset miracula tantum sua, cur tempore præ-
dicationis & passionis sua cessauerunt miracula vestra vera, nec haec tenus renouantur, sicut &
E Historiae vestrae tradunt. Ex Historijs namque vestris & nostris similiter potest patere quod
Romani dissipabant Ciuitatem vestram & Templum secundum prædictiōem Propheticam
Danielis & Christi An. 42, post Passionem seu Ascensionem eius in Cœlum, igitur & Thal-
mad vestrum Babylonicum clare dicit, t.o. signa facta sunt in domo Sanctuarij: ¹ Non aborti-
uit mulier propter nidorem carnium Sanctuarij, ² Nec carnes Sanctuarij foetebant un-
quam, ³ Non fuit inquam musca visa in domo Carnificum, ⁴ Non contigit accidentis Sa-
cerdoti magno in die propitiacionis, ⁵ Non est inuenta corruptio in garba sive in manipulo,
neque in duobus panibus, nec in panibus propositionis: stantes per ordines & adotantes e-
rant spatioſi, licet retracti à domo Propitiatori per 11. vñas, ⁶ Non nocuit Serpens neque
Scorpio,

- A** Scorpio, in Ierusalem, ⁷ Nunquam dixit homo proximo suo angustus est noster locus manendi in Ierusalem, ⁸ Nunquam pluiae extinxerunt ignem lignorum preparationis, neque vicit ventus columnam fumi: licet omnes venti qui sunt in mundo flarent in eam non poterant eam deviare: ⁹ Fragmenta vasorum fistilium absorbebantur à locis suis, ¹⁰ Cineres quoque altatis interioris et Candelabri absorbebantur à loco suo. Omnia vera ista signa celsauerunt per 40. annos ante destructionem Templi, sicut dictum est; Signa non vidimus, non ultra Prophetarum, neque apud nos est sciens usque quod. Alius quoque liber vester, qui dicitur Iona, testatur quod Magistru vestri tradiderunt quod 40. annos in quibus ministravit Symeon iustus, sors nominis Domini ascendebat in dextra & 40. annos ante destructionem domus, id est Templi non ascendit sors in dextra, sed in sinistra. Lingua quoque splendoris, laua viz. rubricata suspensa in Templo conuertebatur in alborem, sed ex tunc nequaquam; linum etiam vespertinum prius semper ardebat, ex tunc non, sed extinguebatur quandoque. Ignis si-
- B** milter preparationis qui deberet ardore continuè in altati semper fuerat validus, & non fuit necesse ut supponerent ^{||} multa ligna, sed tantum duas a celas proper mandatum appositum lignorum: ex tunc vero & ultra quandoque erat validus & quandoque nequaquam, & tum non cessabant Sacerdotes ligna supponere tota die. In manipulum insuper sue garbam, & irduos panes facierum sive positionis seu propositionis immutabatur tanta benedictio, quod quantumlibet modicum contingeret Sacerdoti, comedebat & saturabatur, & adhuc superficiunt reliquia; Ex tunc autem tanta maledictio est immissa, ut quicquid inde Sacerdotibus proueniret, non valerer quantum uataba. Quare & honesti retrahabant manus suas, & gulosi tolerabant. Adhuc autem quod anno quo mortuus est Symeon Iustus, predixit Iudeis le moritum illo anno; quibus scelerantibus unde seiret, respondit, omni die quo intrabam, scilicet Sancta Sanctorum, assimilabatur mihi senex albis induitus qui mecum intrauit, & mecum exiuit: Hodie vero apparuit mihi senex unus nigris induitus, qui mecum ingresus est, sed non exiuit: postea infirmatus est septem diebus & mortuus est, & ex tunc celsauerunt fratres eius sacerdotes benedicere, scilicet in nomine Domini. Porte quoque templi aperiebant se tempore sponte, donec increpauerent eas ^{||} Rabban Iohanan filius Zaqqai, & dixit Templum, Templum, cur destruis te ipsum? scio enim de te, quod finis tuus erit destructione: ^{||} Rabba. Superte namque prophetauit Zacharias, Aperi Libane portas tuas, & deuoret ignis Cedros tuos. Hæc eadē & Talmud vestrum Hierosolymitanum commemorans, omnibus inquit diebus quibus fuit Symeon Iustus existens, ascendit sors nominis Dei in dextra &c. sententia litera sicut iuxta, & sequitur, Quadraginta vero annis cum nondum erat dominus destructione extinguebatur lumen vespertinum, & lingua splendoris rubescet ut sanguis, & sors nominis ascendebat in sinistra, & erant portæ templi aperientes se de nocte, & manantes reperiabant casas apertas, dixique Rabban Iohanan, Templum, Templum, quare obolupecias nos? scimus quod finis tuus erit ad vaftationem, & quod super te prophetauit Zacharias, Aperi Libane portas, &c. & deuoret ignis Cedros tuas. Nec latet vos Iudeos neque alios debet latere, quomodo numerando, maiori numero, puta articulo quasi numero integro recitato foliis frequenter digitos, & numeros minores quasi minutias seu fractiones abscere neglige ido. Licet igitur libri vestri affirment quod miracula vestra celsauerunt per 40. annos, ante destructionem domus seu Templi; potest tamen esse quod per 42. annos, aut 43. 45. vel certe ante celsauerunt, tempore scilicet Baptismi, prædicationis miraculorum operationis, Passions, aut Ascensionis Domini Iesu Christi, sicut potius reputo verum esse. Verum licet tunc temporis miracula vestra penitus defecerunt, prius tamen circiter annos centum deficerent incepunt; sicut & ante nostrum profundam lux aliquantulum tenetur, & ante obscuram petreum visus aliqualiter obscuratur. Iosephus namque vester. 3. Antiquit. Iud. 8. tradit, quod Deus otanipotens dereliquerit scire legentibus sive ad sacra veniat, sive ad esse nolit; & subdit, Et hoc non solum Hebreis voluit esse manifestum, sed etiam peregrinis.
- E** Dum ergo sacrificij Deus adesset, alter lapidum Sardonychum qui in dextro humero Pontificis portabatur, micabat; & ex eo ita splendor exiliebat, ut etiam procul positis apateret, cum prius hoc lapidi non inesset, & hoc itaque mirabile est, his tamen qui sapientiam, non abiectionem diuinorum operum mansuscuntur. Quod vero est mirabilis dicam. Per duodecim enim lapides, quos supra pectus Pontifex sotos in Essin, id est in rationale porratis, vietotia pugnaturis Deus prænunciabat. Tantus enim splendor fulgebat in eis, cum nondum exercitus moueretur, ut omni fieret multititudini manifestum corum auxilijs adesse Deum. Unde Greci qui nostras solemnitates honorant, eò quod nihil in his contradicere valeant. Essin rationalem vocant. Cessauit itaque & Essin & Sardonyx splendore anni ^{||} ducentis anteq̄ hęc ego conscriberem. Nec mirū, Veniente namq; Messia secundum Prophetā Iacob tactam superius, ause-
- || mille ducentis.
renda

renda fuit à Iuda virga seu sceptrum , & tota ordinaria Iudicariaque potestas , quod non potuit aut non decuit tubito fieri, sed per bella succendentia & potentiam vestram destruentia successiuè , vt & sic lucerna vestra extinguetur similiter successiuè , cùd quod viam & semitas Mefsiæ venturi in proximo , sicut ex prophetijs & traditionibus maiorum vestrorum bene sciuistis, aut scire debuistis, nequaquam debitè p̄parasti, sicut est vobis propheticè imperatum. Quinimò & contra ipsum venientem vos ipsoſ inimicos, infidiliſ, contradictoriſ, & oppugnatores impioſ p̄parasti, sicut rei exitus indicauit, multisque anni priorib⁹ vestra legitima neglexistiſ, mala multimoda exercenteſ, sicut libri Machabæorum, quoſ Afamanœ ſiliſ ſeu Afamanos vocatiſ, & libri Iosephi de Antiquitate & bello Iudaico , vna cum alijs Historijs conſtantur. Sed quare tempore Christi noſtri p̄dicto miracula vestra penitus ceſſauent? Nonne quia vos eius glorioſa miracula deprauastiſ, iplum Autorem miraculoſum contempſistiſ, abnegatiſ, occidiſ, diſcipuloſ quoque ſuoſ & totam eius doctrinam a veſtriſ finiibus eieciſtiſ? Quid mirum ſi Autore miraculoſum recedēte à vobis, & miracula pariter recelletiſ? imò & ex recessu miraculoſum à vobis, potest non improbabiliter argui recessu Autoris eorum Domini Dei noſtri, qui teſte Prophetæ, facit miracula magna ſolus, ſicut & ſupra per teſtimonia Prophetica monſtrabantur: Quare & circa tempus illud audiēbatur vox in templo veſtri o dicentiū , Migremus hinc, migremus ex hiſ ſedibus; ſanctorum videlicet Angelorum. Nonne ergo tunc temporis Dominus & Deus exercituum cum Angelis ſuis fanetiſ à vobis veſtriſque ſedibus demigrauit, & ad populum Gentium qui habebat in tenebris transmigrauit, ipſoſque illuminans factus eſt Pater illorum, Pater futuri dñi ſaeculi, nunc praesentiſ. A Christo namque velut à Patre noſtro dicimur Christiani, cuius praesentiam paternalem, & paternitatem praesentem apud nos lucide indicant beneficia eius magnifica, miracula ſcilicet glorioſa, ſicut & olim apud vos eius praesentiam indicabant. Dicitur fortassis quid Deus operariſ pro vobis continuè unum miraculum magnum inter inimicos veſtros, tanto vos tempore conſeruando, paſcendo, & neceſſaria ministrando. Sed iſtud magis videbitur ad veſtram miſeriā, quam ad veſtrum miraculum deputandum. Nam etiſ ſit miraculoſum, in miſeria tamen veſtram dignoſcitur redudare, in poenam peccatorum veſtrorum, ſicut erat de vobis antiquitus prophetatum. * Moses namque dixit, si patrantes malum eoram Domino Deo veſtro eum ad iracundiam prouoceſt, teſtes in uoco hodie Cœlum & terram, citò vos perituros eſſe de terra, quam tranſito Iordanē poſſeffuti eſtis. Delebit vos Dominus, atque diſperget in omnes gentes, & remanebitis pauci in nationibus, ad quaſ vos duſturus eſt Dominus; Non dimittet te, nec omnino delebit. David quoque in persona Mefsiæ & Christi tunc paſſuti à vobis ſic ait; Deus ostendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei, Diſperge illos in virtute tua & deponere eos, &c. que & mendacia veſtra evētranda adhuc continuita in Christum, & poenam veſtram indicate evidenter, & vſquequo haec durabunt, donec ſciant quod Deus dominabitur, nedum Iacob, ſed & ſinum terrena, atque ad veſperam conuertantur. Nonne continuè viuitis in ſobieſtione grauiſſima, & miſerabiliter uiruitis, in miſeria & ærumpa, in dolore multipliſ & labore; quod miraculum ſiue mitum quod laborariſ omniuque ex laboribus tuis viuant, dicenteſ || Poeta

Omnis ſolum fortis Patria, eſt ut pifcibus equor,

Vi volueri viciūm quicquid in orbe patet?

Nec ſunt Christiani inimici veſtri cendi vi dicitiſ, ſed amici. Amore namque Christi qui ex vobis deicendit, volunt, orant, & procurant pro viuibus vobis bonum, imò bona maxima in praesenti, & ſimiſter in futuro, ſicuti ſibi ipſis. Quod igitur conſeruamini iſto modo, eſt in poenam peccatorum veſtrorum, vt etiam per vos alij caſtigentur, ne infiper lucerna & memoria ſanctorum Patrum veſtrorum penitus extinguitur. Dicit enim Moses, non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliuiscantur populi mei. Quod & non irrationabiliter fieri creditur, vt libi veſtri propheticī apud vos inimicos fidei Christianæ manenteſ, fidem Christi fiideliter attētentur, ſicut ſuperius tangebatur; Adhuc autem & propter eos qui ex vobis quotidie conuertuntur, amplius autem & propter reliquias Iſrael, qui finaliter conuertuntur.

Alij autem, puta Saraceni & eorum Philosophi facentur miracula Christi noſtri. & veram cauſam miraculoſum fuorū, videlicet verum Deum, & veram eius potentiam & virtutem: ſed dicunt ulterius, Illa miracula non probare iplum fuifte Deum, ſicut aſſtinxit Christiani, ſed aliquem || magnum ſanctum || magnum Dei amicum, & || magnum Prophetam, ſicut Moses & Mahometes fuerunt, & haec eſt traditio Mahometi. Sed si Christus fuit magnus ſanctus, magnus Dei amicus, & magnus Prophetæ, ſicut & Deus per tam euidentia miracula demonſtrauit,

* Deut. 4.

* Psal. 58.

|| Ouid. de
taſſis.

B

C

D

E

|| Magistru
|| Magistru
|| Magistru

- A stravit, non ruit mendoza seductor, sed verax ductor & doctor. Non fuit ergo doctrina eius mendoza, sed vera: In eius autem doctrina habetur ipsum fuisse Deum: Fuit ergo veraciter Christus Deus. Hic respondebitis forsitan cum Manichæis hereticis, secundum traditionem Mahometi dicentes totam doctrinam Christi fuisse vetam; sed eius discipulos velut rudes ipsam male intellexisse, & ex ignorantia aut ex malitia ipsam scribendo multipliciter corrupisse; in ipsa autem doctrina Christi nullatenus contineri ipsum fuisse Deum, Sed forsitan in doctrina per discipulos eius corrupta. Sed hic quæso pacifice auscultetis. Nonne Autoritatem & Veritatem incorruptam Euangeliorum nostrorum sufficienter ostendunt contra responsionem proximam iam || *premissa*? Nonne rationabiliter potius credendum videtur, || *premissa* quod tot, tales, & tanti Christi discipuli, Apostoli, & Euangelistæ cum ipso continuè præsentia- liter conuersantes, ipsius vitam & opera continuè præsentialiter intuentes, ipsiusque doctrinam continuè præsentialiter audientes, de ipsis concorditer conscriperunt, quam quod Ma-
B homites solus & absens, quia per sexcentos annos & amplius Christi posterior de his scipi- fit? Imò scriptura nostra de Christo, quam tot & tales scriperunt concorditer, & fide, vita, ac doctrina continuè testabantur, videtur multo magis authentica lege vestra, quam Mahome- tes solus vel aliquis discipulus eius solus, aut vxor eius aliqua sola scripsit. Adhuc autem for- tañsis dicitis, quod Mahometus fuit Propheta, quare & quod Christi doctrina fuit ei diuinus reuelata. Vcrum quan-quam fuisse Propheta, multa potuerunt fuisse, nequaquam sibi di- uinitus reuelata. Nonne ergo magis credendum testibus concordibus præsentibus, videnti- bus, audiientibus, palpantibus, quam Mahometo soli & absenti, de cuius propheta non con- stat specialiter in hac parte? Cur etiam non credendum Christum docuisse se fuisse Deum; cum antiqui Propheta Iudei, & Sybilla ipsum fore Deum concorditer prophetabat, sicut ex propheta iisipotum potest petipicuè demonstrari? Quomodo ergo credam soli Mahome- to, & ipsis multis clarissimisq; Prophetis non credam? Nec potest quis fingere nos Christianos finxisse huiusmodi Prophetas, sicut superius est ostentum. Adhuc autem si Mahometes fuit
C Propheta, ita fucrunt Christi discipuli facta eius scribentes, sicut historie nostra docent. Non- ne secundum Auicennam maximum Philosophorum vestrorum 10. Metaph. In 2. Prophethia est donum spiritus sancti, & quam plene habuerunt discipuli Christi pariter congregati Spir- um Sanctum, seu donum huiusmodi Spiritus Sancti, quando die Pentecostes Spiritus San-ctus in specie ignis repleuit totam domum ubi erant sedentes, & ipsos omnes, in tantum ut cum essent Hebrei, linguis omnium gentium subito loquerentur? Nonne Petrus & Paulus, & alij Christi discipuli prophetabant? Nonne Ioannes Christi discipulus & Euangelista, decur- sum mundi a tempore Christi usque ad finem mundi in sua Apocalypsi propheteando descrip- sit, ubi & de Mahometo vestro, & vestri per eum seductione, & Christianorum per vos im- pugnatione non tacuit? Nonne & multi alij Christiani multis temporibus clarissime prophe- tabant? Discipuli quoque Christi, Apostoli & Euangelistæ Euangelia nostra dictantes, scri- bentes, ipsaque vita, doctrina, facta, & verbo, etiam usque ad martyrium & in ipso marty- rio constantissimè ardentantes, fecerunt, id est, Deus fecit pro eis multa miracula glorio- ram in vita quam post vitam corum? Quare & secundum responsionem vestram premissam ipsi fuerunt magni sancti, & magni Dei amici, imo maiores Mahometo vestro, pro quo Deus miracula nulta fecit, sicut superius tangebatur. Fuit ergo vita & doctrina eorum san-cta & vera, quam Deus per miracula talia approbat & testatur. Præterea à tempore Christi usque modo, semper inter Christianos miracula durauerunt, per Christianos seu pro Chri- stianis, qui secundum istam doctrinam Christi quam habemus, vixerunt. Deus ergo appro- bat talem vitam pariter & doctrinam. Nonne primi sancti Martyres Christiani, viri & mulieres innumeri pro ista fide certantes, miraculis plurimis claruerunt? Nonne & postea Do- tores Christiani contra Hereticos pro fide quam tenrissima, verbis & scriptis concorditer di- micantes, miraculis plurimis claruerunt? Nonne Confessores & Virginis secundum fidem
E istam viuentes, miraculis plurimis claruerunt, sicut historias plurimæ contestantur? Quomo- do etiam videtur credibile si Christiani errarent communiquer in credendo, præseruit cum di- ligent Deum secundum doctrinam proximæ partis huius, quod Deus non reuelaret verita- tem alii Christiano, pro quo facit alia miracula tot & tanta, sed tanquam vni infideli, idolo- larum Gentilium, vestro scilicet Mahometo? Talis enim fuit priusquam Prophetæ munus accep- pit, sicut libri vestri testantur. Sic enim reuelauit Christo nostro Iudeo, & per ipsum disci- pulis suis Iudeis, quando legem ipsorum voluit exponere spiritualiter & implere. Adhuc quæso aduertere diligenter modum faciendi miracula Christi & omnium aliorum. Nonne omnes alij, per quos seu pro quibus habent miracula, orabant ad Deum tacite vel expresse pro miraculis faciendis, protestantes se non posse miracula facere propria potestate, & se Deum

Deum non esse; Christus autem creberrimè & pñè semper miracula faciens, sine orationis A
sufragio illa fecit, imò & prætendebat te facere omnia propria autoritate, propria potestate, & sola sua propria voluntate, vt sic ostenderet se esse Deum, & Deus ab hominibus crederetur. Vnde & vt plurimum miracula faciendo, tantum voluntatem faciendi expresit, & statim siebat miraculum quod volebat, vt sic eidenter ostenderet se habere voluntatem in- frustrabilem, omnipotentem & generaliter efficacem, qualem nō habet aliqua creatura, cum sit tantum virtutis hincæ, sed solus Deus virtuis simpliciter infinitæ, sicut ostendit pars docet. Dixit enim mortuis, paralyticis, alijsque infirmis, surge; Cæcis, respice; Manco, extende manum tuam; Leproso, volo, mundare; & multis peccatis multis multa, fiat, & statim siebat miraculum quod volebat; Fuit ergo veraciter Christus Deus. Quomodo namque alter Deus ipsum taliter approbat? Quosdam autem infirmos curauit, quædam alia faciendo propter ministerium; quandoque autem orauit Deum Patrem pro miraculo faciendo, vt sic ostenderet quod virtute humanitatis assumptæ non potuit miracula facere, sed B
tantum virtute diuina. Amplius autem Christus fuit maior Propheta & eminentior Mahometo; quare & vt videtur lex Christi lege Mahometi. Nonne ille est maior Propheta qui habet spiritum Prophetæ, & virtutem miracula faciendo, quæ ille qui habet alterum horum tantum? Nonne Auicenna clarissimus Philosophorum vestrorum, 4. de Animali 4. dicit quod proprietas faciendo miracula pender ex virtute desiderativa, quæ prouenit ex anima Prophetæ dignioris prophetæ; & 10. Metaphys. lxx. 1. quod certitudo est ex evidentiâ miraculorum; Christus autem excellentissime habuit ambo ista, sicut quamplures historiæ manifestant; Mahometus autem vester vix tenuiter, si tamen aliqualiter, vnum horum, donum videlicet Prophetæ. Aliqua namque vera prædictis, sed pauca, aliqua vero falsa, sicut libri vestri & rerum exitus manifestant; sed miracula nulla fecit, sicut ipse in Scriptura veltra testatur. Annon & hoc idem supra, contra quartam responsionem per Autoritatem Auicennæ similiter est ostensum? Nonne euam sanctior Propheta videtur, C
qui sanctius mundum ingreditur, sanctius conuerterat in mundo, & sanctius exit mundum? Christus autem sanctius ingressus est mundum, quia per annuntiationem Angelicam conceptus de Spiritu Sancto, ex Sanctissima Virgine Maria, & natus, sicut liber legis vestræ multis locis testatur: Sanctius conuersatus est in mundo, sicut vita, doctrina, & miracula sua probant, nec vos negatis vt credo; sanctius egressus est mundum, sicut illa miracula maxima, quæ circa mortem eius acciderant, lucide manifestant, resurrexit à morte, ascendit in cœlum, promisit & misit Spiritum Sanctum suis; tunc ergo excellentior Mahometo. Adhuc autem quia vos Philosophi Saraceni estis magni Astrologi, & omnia quæ geruntur inferius causis superioribus deputatis, vt secundum vestra principia vobis loquar; Aduetite queso magnam coniunctionem Saturni & Louis, quæ præcessit. & præsignificabat Prophetam vestrum & seculam, cum omnibus circumstantijs ponderandis; respicie & coniunctionem magnam, imò maiorem & maximam, corundem cum suis circumstantijs D
vniuersis, quæ pauci annis Christum præcessit, & fuit signatrix super Prophetam nostrum futuro & secula; Hæc enim & vestri & nostri sciunt promptissime calculare, & considerare quæ debeat solennior, excellentior & dignior iudicari. Nonne coniunctionis illa Christi? Quis Astrologus dubitat aut ignorat? Nonne ergo Prophetanoster & secula nostra, Prophetam vestrum, & seculam similiter superant & excellunt? Nonne & Christus & religio Christiana habuit plurima clarissima testimonia ante, simul, & post, sicut præcedentia docuerunt, & continuata miracula adhuc docent: Vester autem & vestra, nulla, vel saltem non tot, non talia, neq; tanta. Adhuc autem lex dicens ad perfectionem & felicitatem animæ in præsenti & in futuro, melior videtur & dignior illa, quæ dicit ad felicitatem seu voluptatem corporis in præsenti & similiter in futuro: Lex autem nostra dicit ad perfectionem & felicitatem animæ rationalis principaliter in præsenti & similiter in futuro; vestra autem ad felicitatem seu voluptatem corporis in præsenti, & etiam in futuro, sicut institutiones & promissiones legis nostræ & vestræ testantur. Nonne & Auicenna maximis Philosophorum vestrorum, 9. Metaphys. lxx. vlt. Lex, inquit, nostra quæ dedit Mahometus, ostendit dispositionem felicitatis & misericordie, quæ sunt secundū corporis: sed alia est promissio, quæ apprehenditur intellectu, & ratione demonstrativa, & hæc est felicitas & misericordia animarum, quæ probatur argumentationib; quāvis nostræ estimationes debiles sint ad imaginandum eas nunc, proper causas quas ego ostendam. Sapientibus vero Theologis multò magis cupiditas fuit ad consequendam hanc felicitatem, quam felicitatem corporis, quæ quamvis daretur eis, non tamen attenderunt eam, nec appetiunt sunt eam comparacione huius felicitatis, quæ est coniuncta prima veritati, sicut ostendam de ea. Iguit faciam sciri dispositionem huius felicitatis & misericordie, quæ est ei contraria; Corporalis autem

A autem felicitas iam assignata est in lege. Nonne & Galiffa vester, & Soldanus, ac aiij maiores vestri secundum traditionem legis vestrae credunt & praedicant, quod mortui vestri resuscitati ad vitam, comedent & bibent omnia delicata, putalagana, mel, lac, caseum, & butyrum, & quod habebunt multas & pulchras vxores, quibus carnaliter mitceantur? Sed quam in honestum hoc esset in felicitate futura, quam carnale, quam bestiale, quam irrationale, quis honestus Philosophus facile non perpendit? Ad quid enim ibi oportebit comedere? vel propter necessitatē, vel propter solam voluptatem? Si propter necessitatē, erunt ibi corpora hominum alterabiliā ad infirmitates, orbitates, trifitias, & ad mortem, & ita forsitan alterata: hoc autem felicitati repugnat: Felicitas namque secundum omnes Philosophos vestros, & alios, est bonum, stabile, & perfectum. Si propter solam voluptatem, quis eos à gula, incontinentia, aut intemperantia, excusat? Si etiam ibi carnaliter comedetis, nonne & carnaliter egereis, & locum felicissimum turpiter pollueris, & abominationem, factorem B & tedium inuicem parietis? Adhuc autem si comedetis ibi & biberis, nonne & postea dormietis, siveque à felicitate cessabitis, & miseriam incurris. Docent enim Philosophi concordanter, quod actus est perfectior potentia, & vsus habitu; quare & felicitas que est summum bonum humanum in actu & vsu, non in potentia habituē consistit. Vnde & quidam Philosophorum praeclarus recitat, 1. Eth. vlt. approbando dictum vulgate, Nihil distre secundum dimidium vita felicis à miseri. Ad quid etiam ibi habebitis vxores, vel propter generationem, vel propter solam voluptatem? Non propter generationem: Hic enim tantum non ibi est locus, tempus, & necessitas generandi, nec quisquam ibi indigebit herede, cum quilibet ibi semper vt creditis, immortaliter sit victurus. Adhuc autem vel semper ibi generabis, vel celsabitis aliquando; si semper generabitis, producetis immoderatam & onerosam multiitudinem filiorum, nec illa societas paradisi seu ecclivnquam erit perfecta, nec finaliter consummata: si aliquando generare cessabitis, cessabitis & à vestra felicitate, & aeternam miseriam incurris. Filij quoque vestri ibi progeniti, vel generabunt ibi vterius, vel nequaquam: si generabunt, erit ibi infinita & immoderata multiplicatio filiorum. Videtur quoque quod filij, qui nunquam beatitudinem meruerunt, erunt ibi ita beati, sicut Patres eorum, qui ipsam hic multipliciter meruerunt, cum ibi non sit tempus, nec locus morendi: Si nullatenus generabunt, nunquam beatitudinem consequentur, sed miseri semper erunt. Nec habebitis ibi vxores propter solam voluptatem explandam, quis Philosophus dubitat? quis honestus ignorat? quis sanus hoc sperat, nisi porcus forsitan Epicuri? Item vel habebitis ibi concupiscentiam & appetitum venerorum ante actum venereorum, vel nequaquam: si habebitis, habebitis ibi trifitiam & dolorem ex dilatione, & carentia delectabilis concupisit. Dicit enim Philosophus, 3. Eth. 2. 1. Intemperatus concupiscit delectabilia, propter quod & trifitatur non adipiscens; cum trifitia enim concupiscentia; qui & 1. 2. Metaphys. ostendens Deum semper optimè se habere, 39. probat ipsum semper habere maximam delectationem seu voluptatem, & hanc esse aliquius actus semper presentialet existentis, quia actus existens est per se & maximè delectabilis; spes vero de actu futuro, & memoria de actu praeterito non per se, sed propter actum, & quatenus habent quasi presentialet ipsum actum. Super quod Avverroes vester; Spes, inquit, & rememoratio, quamvis sint voluptuosæ, tamen sunt de rebus non existentibus in actu, & sunt voluptuosa, quia sperans imaginatur ea esse comprehensa in actu, & similiter memorans, & innuit quod comprehensio voluptuosa non est nisi illius quod est in actu, non in potentia, & quod desiderium præcedens comprehensionem magis videtur dolor quam voluptas, quod & Aviceanna vester, & omnes Philosophi & Medici contestantur, & frequens experientia manifestat; trifitia autem felicitati non conuenit, sed repugnat. Si vero concupiscentiam nequaquam habebitis, nec habebitis delectationem in opere vt videtur. Ad quid etiam oportebit non concupiscentes omnino actum huiusmodi exercere? Et si vos viri cum tot vxoribus plenis voluptatibus afflueris, & haec felicitas vestra E erit, cur non & qualibet mulier multis viros habebit, vt sic suis plenis voluptatibus similiter satientur, aut ipse semper infelices & miseræ permanebunt? Amplius autem vel semper continuè exercetis actum carnis, vel cessabitis aliquando per vices: sed absit quod vel leuiter cogiteis vos exercituros continuè talem actu; sic enim & potius apud vos quoque immundis & illicitis ad vescendum, efficiemini turpiores. Neque etiam poteritis exercere continuè talem actu cum vna vxore, eo quod habebitis ibi multas; neque cum multis; quomodo etiam poterunt multæ vxores viri vnius pro felicitate sua complenda, in tali actu continuè occupari, nisi cum viris diuersis adulterium committendo? Et si à tali actu aliquando cessabitis minuerit vestra felicitas vel cessabit, sicut præmissa testantur. Quis || etiam Philosophorum ignorat, felicitatem humanam tantummodo consistere in operatione per-

perfectissima hominis, & quis nesciat operationem perfectissimam hominis esse operatio- A
nem secundum perfectissimam potentiam hominis, circa perfectissimum suum obiectum? & quis dubitat animam rationalem esse perfectiorem potentiam quacunque potentia corporali? Quare & certum cuilibet esse debet, quod felicitas hominis in cognitione, in coniunctione, & fruione perfectissima Dei consilit, sicut Hermes, Plato, Aristoteles, Avicenna, Algazel, Averroes, & omnes Philosophi tam Sarraceni, quam alij pariter contestantur. Nonne & delectatio corporalis & anima bestialis, præcipue autem venereorum, quam plurimum impedit operationem animæ rationalis spiritualem, & delectationem eius sinceram? quare & perfecta felicitati repugnat: Dicit enim Aristoteles 7. Eth. 11. Impedimentum, ei quod est prudentem esse, delectationes, & quanto magis gaudet, puta ea quæ venereorum: Nullum enim utique posse intelligere aliquid in ipsa. Cut etiam in tali delectatione carnali & bestiali humanam beatitudinem expectatis, & non in delectatione spirituali & rationali, perfectiori, fermentiori, quia continua, honestiori, puriori, meliori, atque maiori, præ- B
serium cum ambas simul non possit habere? repugnant enim ad iuicem & mutuo se expellunt, sicut superius proximo docebatur. Et quis Philosophus nesciat, quod sicut potentia perfectioris, infatigabilitoris, honestioris, sanctioris, & melioris circa convenientissimum suum obiectum, sicut proportionalis operatio, sic & proportionalis delectatio rationabiliter debet esse; potentiam autem hominis perfectissimam, infatigabilißimam, quia immaterialis, & incorruptibilem, purissimam, honestissimam, sanctissimam, maximè Deiformem, & uniuersaliter optimam esse animam rationalem, quis negat? & proportionale eius obiectum quis dubitat esse Deum? Nullus ergo permititur dubitare felicitatem delectabilissimam, & delectationem felicissimam expectandam in operatione animæ rationalis perfectissima, continuissima, sincerissima, & sanctissima circa Deum, sicut praedicti Philosophi, & plurimi alij Gentiles, Iudæi & Sarraceni vnamiter contestantur, & quam rationabiliter iuxta præmissa? Nonne secundum primam suppositionem, tertiam partem, & quartam, C
Deus est summè, copiosissimè, abundantissimè, & infinitissimè delectabilis, voluptuosus, deliciosus, dulcis, suauis, amabilis, gaudiosus, felix, & **|| bonus?** Cur ergo secundum partem 7^{am} & 8^{am} non potest se talen suis cultoribus in futura beatitudine exhibere; & ipso suis sinceris delicijs & semper continuis, sincere & continuè aeternaliter satiare, vt sic ipsemet eis felicitas delectabilissima & delectatio felicissima semper fiat? Nonne & hoc pulcherrimè congruit rationi? Annon secundum omnes Philosophos verè Philosophos, & secundum exigentiam fationis, homo debet omnia facere propter finem? & cum non sit infinitus processus in finibus, licet secunda suppositio & ipsi pariter contestantur, aliquis est omnium finium ultimus, qui propter se queritur, & alij propter ipsum: hic autem est beatitudo felicitatisque finalis, & in quo querenda ipsa felicitas nisi in Deo? & quid erit ista felicitas, nisi Deus? alioquin Deus propter aliud a se effet mandus finaliter, & a suis **|| cultoribus** venerandus, contra D
omnes restè Philosophantes, & contra 30. partem huius. Nonne & secundum 31. partem Deus amatoribus & seruitoribus suis non parè sed abundanter retribuer, & vbi & quando nisi in felicitate futura? hi autem secundum doctrinam trigesimal partis huius, super omnia nedum existentia, sed etiam possibilia & imaginabilia circa Deum quantilibet, ipsum amant, & seruant ei hoc modo, quod pro quantumcunque bonis delectabilibus capescendis, aut malis tristabilibus praecaudens, nulquam ipsum scienter offendenter vello modo. Nonne ergo bonum maius ipsi retribuer, & delectationem maiorem? & quod bonum nisi scipsum? & quam delectationem, nisi suam propriam infinitam? & quis nesciat delectationem diuinam esse sanctissimam, sincerissimam, honestissimam, continuissimam, & abundantissimè infinitam, sicut prima Suppositio, tercia, quarta, & 20. partes docent. Hanc autem felicitatem delectabilissimam & delectationem felicissimam, & maximè Deiformem nos Christiani secundum legem nostram, Christi doctrinam, omnes concorditer expectamus. Nonne ergo lex nostra rationabilior, honestior, & sanctior est quam vestra? Nonne & in Scriptura vestra habetur quod sol oritur inter duo cornua diaboli: quare & quod illi qui adorant ad Orientem, adorant diabolum? quod Asinus, quando rudit, videt diabolum, & ideo ram horribilem sonum facit? quod Gallus quando cantat, videt Angelum, & ideo ita cantat? & multa similia qua nullus Philosophus dubitat esse deliramenta inania & figura? Viderut quoq; contra ordinem naturalem quod legi subtiliori, spiritualiori, & diuiniori, sicut est lex nostra, rudit, carnalior, bestialiorque succedat, sicut est lex vestra. Naturalis enim processus videntur de rudi ad subtile, de carnali ad spirituale, de minùs perfecto ad magis perfectum? Nonne & excellentiam legis nostræ super vestram, ostendunt potentissima miracula pro nobis contra vos diuinitatis spē facta, sicut multiplicia chronica reserunt, quorum & pauca superiùs recitantur? Responde-

A Respondebitis forsitan & dicetis, quod etsi lex nostra esset melior, *vestra* tamen est bona & sufficiens ad salutem, sed si nostra sit bona est vera & recta; *vestra* autem mala falsa, atque erronea, repugnare enim in multis. Si etiam nostra sit melior, cur persequimini eam tantum? *cur etiam non eligitis meliorem?* aut si non omnes velitis, cur non patinum volentes ex vobis ipsam eligere & tenere? sed si quis ex vobis ipsam elegerit, ipsum continuè trucidatis? Audite Auicennam maximum Philosopherum vestrorum. 10. Metaph. sua vlt. docentem expressè, non debere esse aliam legem, nisi illam qua descendit à Deo per Prophetam, cuius institutio optima est, & illam esse dilatandam per totum mundum, & si qui fuerint qui à lege discordant, prius, inquit, corrigan tur respicunt, *quod si facere noluerint, occidantur.*

|| elegistis.

B Ex tota igitur illa longa concertatione colligitur ratio talis breuis, Quicquid Deus reuelauit, & testabatur, est verum, sicut prima suppositio, & tertia pars demonstrant; Fidem Christianam Deus reuelauit, & testabatur sicut præcedentia manifestant; Fides ergo Christiana est vera. Scio quòd procerui & cauilloso proteruent cauillando, vel tacite cogitantes quòd præcedentia non demonstrant Deum reuelasse aut testatum suisse hanc fidem. Et factor, quod non est ibi demonstratio Mathematica ex principijs per se notis, sicut nec in Philosophia naturali, Metaphysicā, neque morali, sed quam materia talis moralis permittit. Nonne bene dicit Philosophus ille magnus 1. Eth. 3. quòd benè dicetur sufficiens, si secundum subiectam materiam manifesteretur? Certum enim non similiter in omnibus est querendum: bona autem & iusta de quibus Civilis intendit, tantum habent differentiam & errorē vt videantur lege sola esse, naturā vero non. Amabile igitur de talibus dicentes, grossę & figuraliter ostendere veritatem: Eodem vtique modo & recipere debitum vnumquodque dictorum, disciplinati enim est in tantum certitudinem inquirere secundum vnumquodque genaus, in quantum natura rei recipi. Proximum enim videtur & Mathematicum perfudantem acceptare, & Rheticum demonstrationes expetere. Imò & Plato de rebus naturalibus locuturus in secundo Prologo in Timaeū, sic ait, Prædicto iam ô Socrates, si dum de natura vniuersitatis rei disputatione, minime inconcussas & inexplicabilēs rationes afferre valuerim, ne miremini, quin potius intuere, si nihil minus quam quiuis aliis consentaneas assertiones afferat. Memento enim tam me qui loquor, quam vos qui iudicatis, homines tote, atque rebus ita sublimibus mediocrem explanationem magni cuiusdam esse onus laboris. Accedat igitur, supplico, professor alterius fidei cuiuscunq; afferatque pro fide sua rationes quas potest; afferat & Christianus pro fide sua rationes præmissas, vel alias possibiles meliores, & has & illas, hinc inde iusto libramine ponderetis, & scio, & scio me scire, quòd vestre inuenientur minus habentes.

Plato.

C Et si quis mihi resistendum putauerit arguendo miracula non posse fidem nostram probare, ed quòd inter Idololatras & Gentiles quandoque siebant miracula, sicut superius recitatur, nisi fortassis fides infidelis eorum per sua miracula possit similiter approbari; Non improbabiliter forsitan respondendum, quòd ante tempus Circumcisionis & Legis, & similiter

D tempore quo durarunt, fuerunt quidam etiam apud exterias nationes inter Idololatras & Gentiles, qui vel per reuelationem diuinam, vel per doctrinam humanam, vel indagationem, inuentioneque propriam, Deum veraciter cognoverunt, licet forte tenuiter & velatè, & ipsum similiter coluerunt. Nonne quidam Gentiles Christum || venturum clarissimè prophetauerunt, sicut superius tangebatur? cur ergo non decebat Deum in Sanctis suis mirabilem, miracula pro talibus operari, vt siccipos in cognitione, & dilectione sua magis proueheret & firmaret, aliosque ad Religionem ipsorum attraheret imitandam? Tales siquidem videntur suisse quidam Iusti & Prophetæ ante diluvium & post diluvium, ante Circumcisionem & Legem. Tempore vero Circumcisionis per Abraham in Instituta, Iob rex Edom, quintus ab Abraham Patriarcha, qui post electionem Jacob ex Esau reprobato processit. Tempore quoque Legis datae per Mosen, tales videntur Regina Austri, & virtu Niuitæ, sicut sacræ literæ, etiam Euangelistæ contestantur. Talis insuper videtur suisse Nabuchodonosor rex clarissimus

|| futurum.

E Babilonis, & primus Monarcha Chaldeorum, post suam humilationem, pœnitentiamque peractam; Darius quoque Rex Medorum, qui & à Chaldeis transiit Monarchiam. Talis similiter videtur suisse, lege adhuc durante, ille quoque Alexander nobilis Rex Græcorum, qui & à Medis abstulit Monarchiam; quod & euidenter testatur Cornelius Cœlio, vir religiosus & Deo acceptus, nunquam Iudeus, nec dum Christianus effectus. Cur ergo de alijs personis similibus non similiter est credendum, licet historie diuinæ, vel aliae de ipsis minimè faciant mentionem? Nonne Deus loquens per Prophetam de ciuitate sua & ciuibus, generaliter sicut dicit? Memor ero Rahab & Babylonis scientium me; ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illi: Nonne & cius Apostolus eandem generalitatem

tem expertus; In veritate, inquit, comperi, quoniam non est personarum acceptor Deus, sed A in omni gente qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Vnde & Augustinus in libello suo De tempore Christianæ Religionis contra Porphyrium, & De Prædestinatione Sanctorum, ad Prosperum & Hilarium, 1. Ab initio, inquit, generis humani alias occultius, alias evidenter, nec prophetari destitutus Christus, nec qui in eum crederent, defuerunt; & ab Adam ad Mosen, & in ipso populo Israel, que speciali quodam mysterio gens Prophetica fuit, & in alijs gentibus, antequam venisset in carne. Cùm enim nonnulli commemorantur in sanctis hebraicis libris ex tempore Abraham, nec de stirpe carnis eius, nec ex populo Israel, nec aduentitia societate in populo Israel, qui tamen huius sacramenti participes fuerunt; cur non credamus etiam in cæteris hac atque illa gentibus alias alios fuisse, quamvis eos commemoratos in eisdem autoritaribus non legamus? De iustis liquidem & Prophetis ante circumflexionem vel legem diuinitatem institutam, multa habentur Historiæ satis authenticae, & famosæ. De Iob quoque habetur Historia celebris & vulgata, vnde & Augustinus 18. De ciuitate B Dei, 48. Nec ictipos, inquit, Iudeos existimo audere contendere neminem pertinuisse ad Deum præter Israëlitas, ex quo propago Israel esse cœpit, reprobato eius fratre maiore: Populus enim reuera qui Dei populus propriè diceretur, nullus aliis fuit; homines autem quosdam non terrena sed coelesti societate ad veros Israëlitas supernæ ciues patiæ pertinentes etiam in alijs gentibus fuisse, negare non possunt: quia si negant, facillimè coniunctur de sancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec Profelytus, id est, aduena populi Israel fuit, sed ex gente Idumea genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est, qui diuino sic laudatur eloquio, ut quod ad iustitiam pietatemque attinet, nullus ei homo suorum temporum coæqueretur: quæ tempora eius quamvis non inueniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro eius, quem pro sui merito Israëlitæ in autoritatem Canonicas receperunt, tertia generatione posteriorem fuisse quam Israel: Diuinitus autem prouisum fuisse non dubito, vt ex hoc uno sciremus etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placerunt, pertinentes ad spiritualem Israëlem, quod nemini concessum esse credendum est, nisi cui diuinitus reuelatus est unus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Qui & de perfectione iustitiae hominum, 32. dicit, Quod iusti antiqui crediderunt in Christum, gratia eius adiuti, vt gaudentes eum prænoscerent, & quidam etiam prænuntiarent esse venturum, vt in illo populo Israel, sicut Moses, & Iesus Nauæ, & Samuel, & David, & ceteritales, vel extra ipsum populum, sicut Iob, vel ante ipsum populum sicut Abraham, sicut Noe, & quicunque alij sunt quos vel commemorat, vel tacet Scriptura diuina. De pœnitentia quoque Nabuchodonosor salutari & conuersione ad Deum per prædicationem Danielis, & diuinum flagellum docet Historia Danielis: Quare & Augustinus De Prædestinatione & gratia Dei, & eft quintus inter eius Sermones 17. dicit; Quod Nabuchodonosor post innumeratas impietas flagellatus pœnituit, & pœnitentiam meruit fructuofam, Pharaoh verò nequamquam: & quod hi duo fines habuere diuersos, quod & recitat in Canone, 23. quæstione quarta Nabuchodonosor. De Dario quoque videtur patere in historia Danielis. Nonne & de nobili Alexandro hoc rationabiliter æstimandum, præsertim quia in doctrina illius præclaræ Philosophi, & Magistri sui Aristotelis fuerat educatus, qui verum Deum esse, & omne summum bonum, primam efficiens, & primam formam, & ultimum finem omnium sciuit, & docuit evidenter, sicut libri sui Philosophici manifestantur. Iosephus quoque 11. Antiquit. Iudaicæ vlt. recitat, quomodo cum Alexander post captam Gazam indignans, festinaret Ierusalem, Ioaddo principi Sacerdotum post supplicationem & immolationem Deo oblatis, ab ipso & populo dormienti Deus præcepit vt confideret, fertisque ciuitatem ornaret, portaque protenus aperiret, & altos quidem cum veste alba, ipsum autem & reliquos Sacerdotes cum legitimis stolis iussit occurtere, nihil secum sperantes pati, Deo prouidente, quod & fecerunt. Et subdit, Phænices verò & Chaldaei Regem secuti putabant, quia quicquid potuisset furor imperialis permittere in ciuitatem, ipse committeret, & Principem Sacerdotum lumenis afficeret contumelij, quod è duce suo contigit enim. Nam Alexander prouidens multitudinem vestibus albis induitam, Antistites verò cum byssinis stolis, sed & Principem Sacerdotum hiacynthina & aurea stola, super caput habentem cydarin, & superlaminan auream, in quo scriptum est Dci nomen, adiit folus, & numen adorauit, & Principem Sacerdotum primus veneratus est; omnibus verò Iudeis una voce Alexandrum salutantibus, & circumstantibus Regibus Syriæ, & reliquis, hoc facientem stupuerunt, corruptamque Regis mentem putauerunt. Partem vero solus cum interrogavit, dicens; Cur eum omnibus adorantibus, ipse adorat Principem Sacerdotum gentis Iudeæ? Cui ille; Non hunc, inquit, adoravi, sed Deum cuius principatus sacerdotij factus est. Nam per somnum in huiusmodi cum habitu conspexi, adhuc

A adhuc in Dio ciuitate Macedonie constitutus, dumque mecum cogitasse posse Asiam vincere, incitauit me, ut nequaquam negligerem, sed confidenter transirem : nam se perducentium meum dicebat exercitum, & Persarum traditorum potentiam; ideoque neminem alium in tali stola videns, cum hunc aduersussem habens visionis & probationis nocturne memoriam taliter. Exinde arbitror diuino iuuaniine me dilectum, Darijunque vicisse, virtutemque soluisse Persarum. Propreterea & omnia que meo corde sperabantur, prouentura confido. Et postquam Parthenio locutus est, Principem Sacerdotum honorans, accurrentibus reliquis Sacerdotibus ad ciuitatem vfq; petuenit, & ad templum ascensum sacrificauit Deo secundum Sacerdos ostensione; ipsi autem Principi Sacerdoti, & reliquis Sacerdotibus munificenter multa donavit. Posset quoque fortassis & quodammodo aliter, & quodammodo similiter responderi, dicendo quodam idola adorantes ipsa propter se nullatenus adorasse, sed tantummodo propter Deum, diuinissime virtutes iuxta responsionem ultimam vigesimam primae partis, sicut & nos

B imagines Christi, Dei, Trinitatis, Angelorum, & Sanctorum hominum adoramus. Quare & videtur quod Deus potuit ipsos tribulatos clamantes non incongrue exaudisse, ipsosque miraculose si oportuit adiuuisse. Adhuc autem & quodammodo aliter, & quodammodo similiter forsitan dici posset, quosdam Idololatras cognouisse & coluisse veraciter summum Deum, sub nomine tamem & idolo Dei Iouis, sicut apparet ex praemissis circa decimam sextam partem huius, & nihil minus propter ipsum alia quaedam idola coluisse, sanctis Angelis, hominibus, vel demonibus dedicata, non tamen finaliter propter ipsam nec idola, neque finaliter propter ipsa quorum fuerant idola, sed quia sunt creaturæ, & servii, & instrumenta Dei, voluntatem ipsius in prosperis & adueris circa homines exequentes, vt sic in ipsis & per ipsa Deum finaliter adorarent, sicut & nos Deum propter se, & sanctos Angelos eius & homines, & ipsorum imagines adoramus finaliter propter Deum. Et licet fortassis in modo colendi Deum ex simplici ignorantia, non ex certa malitia errauerunt, diligentes tamen cum

C præ omnibus secundum doctrinam trigesimæ partis huius, volentesque scire, & diligenteriam debitam apponentes, quis cultus & modus colendi sibi Deo placitus & acceptus, paratiique cultum illum & modum cognitionis obsecrare, ipsum interim secundum suam conscientiam & conscientiam honorauerunt, Deus ista pie & discretè respiciens, ignoranzia, & simplicitati eorum peperit, sinceram vero dilectionem, sanctam intentionem & voluntatem benevolam acceptavit: Hoc autem consonum videtur rationi. Non enim videtur quod iustissimus atque piissimus, prima suppositione tercia parte, & quarta testantibus, plus requiratur ab homine quam accepit, & quam sit in hominis potestate, immo quod illud accepit, si intentione debita offeratur. Nonne etiam secundum clementiam Philosopherum communem & secundum iudicium cuiuslibet naturale, deliberate proponens dare aliquid, puta aurum, & adhibita diligentia requisita, deceptus loco illius dat aurichalcum, quod si sciret, nullatenus faceret, non aurichalcum sed aurum dare videtur, & liberalis merito reputatur, sicut etiam è contra. Di-

D cit enim Philosopherus. 4. Ethic 2. Non in multitudo datorum quod liberale, sed in dantis habitu; & supra 31. 40. Existente autem inutiliario quod vi & propter ignorantiam, voluntarium videbatur vuque esse, cuius principium in ipso scientia singularia in quibus est operatio; & infra, 6. 10. Iusta dicimus operantes quosdam, nequaquam iustos esse, puta à legibus ordinatae facientes vel nolentes, vel propter ignorantiam, vel propter alterum quid, & non propter ipsa quamvis operentur quidem quæ opotest & quæcunque oportet & studiosum; sed ut viderit, est qualiter habentem operari singula, velut sit bonus: dico autem puta propter electionem, & ipsorum gratia operatorum. Electionem quidem igitur rectam facit virtus, quæcunque autem illius gratia nata sunt fieri, non sunt virtus, sed alterius potentia. Dicendum autem scientibus manifestius de ipsis. Est vrique quedam potentia quam vocant deincora, hæc autem est talis vt ad suppositam intentionem contendantur possit hæc operari & sortiri ipsis. Siquidem igitur intentio sit bona, laudabilis est; si autem prava, astutia. Nonne & vi-

E actur Apostolum hoc sentire dicentem; Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, cuiusmodi legem non habentes, ipsi libi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se iuicem coigitationum accusantium aut etiam defendantium in die cum iudicabit Deus occulta hominum. Nonne & veritas ipsa dicit, Si oculus tuus fuerit simplex totum corpus tuum lucidum erit? Quare & Augustinus 2. de sermone Domini in monte 21. Oculum, inquit, hic accipere debemus ipsam intentionem qua facimus quicquid facimus. Quod si rounda fuerit & recta, & illud aspiciens quod aspiciendum est, omnia opera nostra quæ secundum eam operamur, necesse est bona sint; omnia opera totum corpus appellauit, quia & Apostolus membra nostra dicit quedam opera quæ improbat & mortificanda præcipit, dicens;

Mortificate membra vestra quæ sunt supra terram, fornicationem, immunditiam, auaritiam, A & cætera talia: Non ergo quid quisque faciat, sed quo animo faciat considerandum est. Qui & super titulum Psalmi, 31. Bonum, inquit, opus intentio facit, intentionem fides dirigit: Non valde attendas quid homo faciat, sed quid, cum facit, aspicias; Qui & 83. quæstionū 27. dicit quod mali, per quos agitur id quod ignorant, non iustitiae quæ refertur ad Deum, sed malevolentia suæ mercedem accipiunt: quemadmodum nec bonis imputatur, quod ipsi prodesse volentibus nocetur alii, sed bono animo benevolentia præcium tribuitur. Qui insuper in libello de inhonestâ familiaritate mulierum sic scribit, Voluntas prona facienda reputatur pro opere facti; quod & similiter videntur iura velle dicentia; Voluntate & proposito maleficia distinguenda. Nonne & Amb. 1. de officiis. Affectus, inquit, tuus operi tuo nomen imponit; & Hieron. in epistola ad Paulinum de omnibus diuinis historiæ libris sic ait; Non quid inuenias, sed quid quæras consideramus. Quis enim potest rationabiliter dicere, quod voluntas sinecera Domino famulandi secundum doctrinam trigesimal, non est recta, & B rationabiliter acceptanda, licet in modo famulandi surrepat error inuitus? Cur alias Seneca in Sanctorum Catalogo ponetur? Nonne B. Hier. de virtutis illustrib⁹ 12. & ponitur præfatio in ep. Senecæ, ita scribit: Lucius Annaeus Seneca Cordubensis Photionis Stoici discipulus, & patruus Lucani Poëtae, continentissime fuit vita, quem non ponere in Catalogo Sanctorum, nisi in illæ epistolæ prouocarent, que leguntur à plurimis Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum: In quibus cùm esset Neronis magister, & illius temporis potentiissimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius sit Paulus apud Christianos. Hic ante biennium quām Petrus & Paulus martyrio coronarentur, à Neroni interfictus est. Nonne & secundum Iura Canonica, propter hanc causam error in persona & in conditione dirimit matrimonium iam contratum? Nonne etiam hac de causa ignoranter accedens ad vxorem alienam, quam reputat esse suam, ab adulterio excusat? Nonne scribitur isto modo, Error personæ & conditionis consensum coniugij non admittit? Si quis enim pacisceretur se venditum agrum C Marcello, & postea veniret Paulus dicens se esse Marcellum, & emerit agrum ab illo, nunquid cum Paulo conuenit iste de precio, aut dicendus est agrum sibi vendidisse? Item si quis promitteret se venditum mihi aurum, & pro auro offret mihi Autichalcum, & ita me deciperet, nunquid diceret consensisse in Aurichalcum? nunquid volui emere Aurichalcum? nec aliquando in illud consensi, quia consensu non nisi voluntatis est. Sicut igitur hic error materia excludit emptionis consensum, sic & in coniugio error personæ. Non enim consensit in hunc, sed in eum quem hunc esse putabat. Quod etiam error personæ nonnullos excusat auctoritate illa probatur, qua vxoris foror, vtroque infcio, forore videlicet & marito in lectulum eius iste, & à viro fororis sua cognita perhibetur: qua tamen sine sp̄ coniugij perpetuò permanere censeatur, ille tamen qui cognovit eam per ignorantiam excusat. Alter etiam hoc probatur: Diabolus nonnunquam in Angelum lucis se transformat, nec est periculofus error si tunc creditur esse bonus, cùm se bonus limulat. Si ergo tunc ab aliquo simplici quereret, D si suæ beatitudinis veller est particeps, & ille responderet se in eius consortium velle transire, nunquid dicendus est consensisse in consortium diabolice damnationis? annon potius in participationem claritatis æternæ? Item si quis hereticorum nomine Augustini, vel Ambrosij vel Hieronymi, alicui Catholicorum scipsum offerrer, atque ad suæ fidei mutationem provocaret, si ille preberet consensum, in cuius fidei sententiam consensisse diceretur? non in hereticorum sectam, sed in integritatem fidei Catholicæ, quam ille hereticus se mentiebat habere. Quæ ergo in persona decepta errore, non in hunc, sed in eum, quem ipse mentebat se esse, consensit, patet quod eius coniux non fuerit. Hanc eandem sententiam cum eisdem exemplis & Doctores Theologici profertur. Credo tamen constanter quod Deus pius & iustus, omni cum amanti p̄tæ omnibus, volentique efficaciter ipsum cultu & modo debitissimis venerari, & diligentiam debitam perseueranter adhibenti, reuelet quandoque religionem debitam & necessariam ad salutem, religionem videlicet Christianam implicitè vel expressè. Multi namque Iudei atque Gentiles Christum venturum lucide præviderunt, & propheticè prædixerunt, sicut non paucæ testantur historiæ, & præcedentia tetigerunt. Quomodo namque Deus, qui prima Suppositione & partibus sequentibus, ac Philosophis multis testantibus, rebus etiam vilissimis inanimatis & bestijs prouidet, hominem sine prouidentia derelinquet? Et qui 27^a parte cum sequentibus ostensionibusque eorum, ac historijs multis probantibus, hominibus nusquam Deum querentibus, in modo & contemnentibus quandoque prouidet gratiosè de necessarijs ad salutem, quomodo piè & perseueranter secundum suam scientiam & virtutem, ipsum querentibus atque coleinibus necessaria denegabit, faciem suam aduetet, ipsos despiciet, abiicit, & repellet? Puto quoque veraciter quod plurimi infideles, nullam

- A nullam vel non debitam diligentiam adhibent ad inquirendum & cognoscendum debitum cultum Dei; imò & si ipsis negligentibus per inspirationem diuinam, rationem, aut prædicationem humanaam gratiūdō reueletur & euidenter appareat, quòd lex nostra sit melior lege sua; imò & quod lex nostra sit vera, ipsorum autem errorēa, ex quadam pertinaci superbia indurati nolunt superba colla curuare, nolunt lectam antiquam relinquette, nolunt meliorem admittere, nolunt acquiescere veritati; sed & resistunt pro viribus, obgariunt, contradicunt. Contuli enim nuper cum quodam Iudeo perito & multum famoso de conversione sua ad fidem Christi, post alia rogas eum ut oraret Deum suum deuorè, quatenus illuminaret cor eius, & ostenderet ei veraciter, quæ lex esset melior & acceptior eorum eo. Qui mihi respondit, quòd nunquam hoc faceret, quia hoc esset dubitare aliquo modo de lege suo, & aliqualiter hæsitare. Quæsiui, si voluit ut ego sic orarem pro eo Deum suum & meum communem, videlicet magnum Deum, & libenter orarem: qui statim respondit, quòd non, propter causam dubitatis prædictam. Tunc ego, tu non vis orare pro teipso, nec permettere, aut gratum habere quòd ego pro te orem, ora quælo pro me modo prædicto, ut sic saltem eius duriam contumaciam ad orationis beneficium provocarem: qui peremptoriè renuens, Scio, inquit, quòd tu nunquam eris bonus Iudeus; atque subiunxit, & si tu velis dubitare de lege tua, ego nolo de mea. Amplius autem & aliter & veraciter dici potest, quòd quædam sunt miracula fantastica, delusoria, & Diabolica; quædam vera; Miracula delusoria fecerunt Magi Aegypti Phataonis, sicut in Exodo recitatur, & talia erant miracula inter Idololatras Infideles, & hæc est responsio Augustini. 10. de Civit. Dei 16. huiusmodi miracula pertractant. Objecies forsitan quòd codem modo possunt dicere Infideles de miraculis Christianis; fateor, & dixerunt. Et si quæras, quomodo ergo possunt reselli; Respondeo, si hoc dicant vniuersaliter de omnibus Christianorum miraculis, possunt reselli ut prius; si particulariter, puta dealiquibus mirabilibus delusionibus apud aliquos Christianos fortassis pro veris miraculis reputatis, non sunt forsitan reselliendi. Et si quæras ultraeius quomodo possunt hæc discerni; respondeo quod probabiliter per circumstantias, & conjecturas probabiles concurrentes, per sanctitatem virtutis, per modum credendi, amandi, orandi, & impetrandi miraculum, & per modum miraculi impetrati, & cetera talia, quæ non est facile numerare; certitudinaliter autem per illuminationem & inspirationem diuinam, et per Spiritus Sancti donum, quod ab Apostolo discreto Spirituum nuncupatur. Hoc enim potest Deus facere, per septimam partem huius, & multum decet ipsum hoc facere Christianis ipsum amantibus & colentibus secundum doctrinam, 30. partis huius, et si non semper & generaliter omnibus Christianis, sibi tamen quorum interest de miraculis iudicare, puta summis Sacerdotibus, & principibus Sacerdotum, quando necessitas vel opportunitas hoc requirit, sicut in Canonizatione sancti cuiuspiam facienda. Nec mirum: In multis namque historijs inuenimus, quòd Deus multis principibus gentilibus multa se & principiatus suos concernientia reuelauit, de Pharaone Rege Aegypti, Gen. 41. de Nabuchodonosor rege Babylonis, Dan. 2. & 4. de Balthasar successore ipius, Dan 5. de Alexandro rege Græcorum, 11. Antiquitate Iudaicæ: vlt. sicut Superioris recitatur, de Chamiuscan primo rege Tartarorum, in Historijs Tartarorum sicut Superioris tangebatur; de Agamemnone rege Græcorum & somnio quod de instituendo prælio viderat, & in Græcorum Concilio refrecbat, Scribit Homerus, quòd Nestor vir magna prudentia fidem relatis concilians respondebat, de statu publico credendum est regio somnijos. Et recitat Macrobius super somnum Scipionis. Nonne & Caiphas cum esset Pontifex Iudeorum licet malignus, Spiritu Dei tactus veraciter prophetavit? quanto ergo dignius decet Deum principi nostro summo, nostro summo Pontifici huiusmodi sui Spiritus munera impartiri? Adhuc autem Gentiles & corum Philosophi forsitan tespondebunt, dicentes, quòd etsi lex nostra sit bona, & melior alia lege positiva quacunque, sola tamen lex naturæ, naturæ aliis videlicet rationis conscientiæ siue synderelis sufficit cuicunque ad ipsum in omnibus regulandum ad omnia facienda. Verum si lex nostra sit bona, & optima, est & vera, & in ipsa continetur expressè, quòd qui non crediderit, sicut docet, damnabitur. Item si lex nostra sit bona & optima possumus, est & perfectior sola lege naturæ: continet enim totam perfectionem illius, & addit, insufficientias eius supplet, corrigitq; defectus. Cur ergo illam non eligit & tenet? Adhuc autem si sola lex naturæ sufficeret homini ad quæcunque, cur Deus, qui nihil agit frustrâ prima suppositione, tertia parte & vobis ipsis testantibus aliam legem & alias leges dedit, antiquam & nouam, sicut præmissa testantur, præstetum cum vtrique sit difficilior ad sciendum, & laboriosior ad implendum? Quis enim sapiens facit quicquam per plura, ad quod sufficiunt pauciora, sicut ratio naturalis & omnes Philosophi concorditer attestantur, & superioris tangebatur? nisi fortassis decen-

tius, vtilius, & melius fiat per plura. Quod si est verum de legibus positivis, & specialiter A Christiana, cur illam non accipitis & tenetis? Gentiles quoque Philosophi rationem naturalem ratu sequi, vmbra tenui & fallaci, ac mendaci imagine phantasticæ rationis frequenter seducti, irrationabiliter abctrabant; sicut verissima ratio, & ipsorum cereberrima contradic̄io clare docet. Quomodo ergo tam irregularis, tam enormata regula, & tam fallax sufficit homini ad ipsum in omnibus ditigendum? Nonne Deus qui prima Suppositione, tertia parte, & secunda Suppositione testantibus, sincera, summa, & prima veritas comprobatur, magis veritatem quam falsitatem, verum quam falsum obsequium, rectitudinem quam errorē magis diligit, & acceptat, præsertim circa religionem & cultum diuinum? Nonne secundum, 30^am partem huius, solus Deus propter scipsum super omnia effectuolissime est amandus, deuotissimeque colendus? quomodo ergo propter errorē irrationabilis rationis & seductæ conscientiæ nihil refert istum cultum vero Deo, vel Demonis aut idolis exhibere? Nonne &

|| vestri.

Gentiles Philosophi, || veri Philosophi idola reprobant, & unum verum Deum calendum B esse censuerunt: sed ad quem fructum si tantum valeat colere idolum sicut Deum? Cur in super, quæso, Philosophi tam laboriosam diligentiam circa cognitionem veritatis impendunt, si falsitas & veritas æ qualiter ponderent, æ qualiter valeant, & qualem fructum partuant quibuscumque, dum tamen secundum conscientias suas agant. Nonne & vbi error est peior & gravior, lex rectificans magis necessaria comprobatur; & quis ignoret errorē erga Deum, & circa cultum diuinum esse peiores & grauiores, quam erga hominem, & circa politiam humana? Et hic etiam per ipsos Gentiles Philosophos leges plurimæ statuuntur. Quomodo

|| aliqua.

ergo non est lex || alia necessaria circa Deum & cultum diuinum? Quare & Arist. 7. Polit. 9, partes necessarias ciuitatis enumerans, Præcipue, inquit, ea quæ circa diuinam curam, quam vocant Sacerdotium: cui & Plato, & alijs Gentiles Philosophi consentiunt in hac parte. Si etiam sola ratio naturalis sufficiat homini ad omnia facienda, cur tali leges humanæ etiam ab ipsis Philosophis inanite statuuntur? Nonne Plato scriptis de legibus multos libros? Aristoteles de Ethica & Politica multos: Tullius de Repub. multos libros? & alijs multi Gentiles Philosophi de materia simili multos libros? Adhuc autem Philosophi, audite me paululum patienter. Nonne sicut oeconomicus in paruula domo sua, sicut Princeps politicus in paruula ciuitate sua, sicut rex in paruulo regno suo potest statuere subditis suis leges; leges, inquam, positivas, arbitrarias, & voluntarias, quas qui seruauerint præmientur, & qui non seruauerint aut contempserint præmiis careant, & debitas poenas luant; sic & Deus summus oeconomicus in maxima domo sua, summus Princeps in suo maximo principatu, & summus Rex regum in maximo regno suo, cur ergo non potest statuere, vt quicunque legem Christianam seruauerint, accipiunt gloriam sempiternam; & qui illam non seruauerint, sed contempserint, gloriam careant, & æternam damnationem incurant? posset vtique, quod & fecit, sicut præcedentia manifestant. Erratus quoque Philosophi originale peccatum, originalem ineptitudinem ad vitam futuram in omnibus hominibus non videntes. Nonne potuit Deus primo D homini legem huiusmodi statuisse, vt si mandatus diuinus pareret in omnibus, haberet beatitudinem sempiternam; si autem, tam ipse quam successio sua tota priuationem beatitudinis & misericordia sempiternam, nisi ipse vel aliquis filiorum suorum satisfaceret competenter? Sic namque potest homo Princeps terrenus promittere, siue dare cuiquam ciuitatem. Qua lege statuta, si ille primus homo contra mandatum diuinum peccaret, nonne tota illa progenies reproba fieret, & ad vitam æternam initialis habetur? sic autem factum fuisse, ex lege Christiana colligitur. Quicquid ergo feceritis, secundum vestrum ingenium naturale, nisi satisficeritis, nihil facilis ad futuram gloriam capescendam, obstante lege predicta. Dicetis fortassis, quod facile est satisfacere Deo pro peccato: sed nonne fauissimè Deo pro peccato scilicet in eum commisso, est reddere aliquid tantum vel maius pro quanto peccatum non debuit fuisse commissum, præsertim si districte & rigorose agatur cum peccante? Alias enim non plenè restitut Dei honorum contemptibiliter violatum, nec facit status, sed minus vel nihil; quare nec plenè placat offendit. Sed quis potest reddere Deo tantum, cum per 30. partem huius nullum peccatum deberet committi scientier in Deum, pro quantis cunctis bonis seruandis siue lucrandis, aut quantis cunctis malis penalibus habitus amouendis, siue non habitus præcauendis. Dicetus fortassis quod peccator per impotentiam excusat: Sed etiæ forte per impotentiam excusat à nouo continuè proprioque peccato, non reddendo quod debet, non tamen ab antiquo debito & peccato, nec redditus habilis ad beatitudinem sempiternam, lege predicta verant. Quid etiam diceret Philosophus, si Deus nullum hominem veller habere confortem Angelorum in beatitudine sempiterna, & felicitate incomparabili, nisi similem Angelis, innocentem & virginem à peccato, & à talibus innocentibus & virginibus gene-

C

E

reproba fieret, & ad vitam æternam initialis habetur? sic autem factum fuisse, ex lege Christiana colligitur. Quicquid ergo feceritis, secundum vestrum ingenium naturale, nisi satisficeritis, nihil facilis ad futuram gloriam capescendam, obstante lege predicta. Dicetis fortassis, quod facile est satisfacere Deo pro peccato: sed nonne fauissimè Deo pro peccato scilicet in eum commisso, est reddere aliquid tantum vel maius pro quanto peccatum non debuit fuisse commissum, præsertim si districte & rigorose agatur cum peccante? Alias enim non plenè restitut Dei honorum contemptibiliter violatum, nec facit status, sed minus vel nihil; quare nec plenè placat offendit. Sed quis potest reddere Deo tantum, cum per 30. partem huius nullum peccatum deberet committi scientier in Deum, pro quantis cunctis bonis seruandis siue lucrandis, aut quantis cunctis malis penalibus habitus amouendis, siue non habitus præcauendis. Dicetus fortassis quod peccator per impotentiam excusat: Sed etiæ forte per impotentiam excusat à nouo continuè proprioque peccato, non reddendo quod debet, non tamen ab antiquo debito & peccato, nec redditus habilis ad beatitudinem sempiternam, lege predicta verant. Quid etiam diceret Philosophus, si Deus nullum hominem veller habere confortem Angelorum in beatitudine sempiterna, & felicitate incomparabili, nisi similem Angelis, innocentem & virginem à peccato, & à talibus innocentibus & virginibus gene-

E

- A generatum, quantumcunque peccator satisfaceret pro peccato? Virgo namque culpabiliter deflorata, etli satisfaciat quantumcunque, non redditur tamen virgo. Adhuc autem tortasili dicetis, quod Deus potest omne peccatum sine aliqua satisfactione dimittere simpliciter peccatori; sed istud non obstat: Nam etsi hoc posset, non tamen hoc faciet secundum legem praedictam: Si etiam istud posset, posset dimittere peccatum simpliciter impunitum contra 31. partem. Non improbabiliter quoque videtur secundum Philosophicas rationes, quod si homo sit modò peccator, & postea erit iustus, hoc fieri per aliquam mutationem, & non in Deo, propter sexam partem præmissam, nec in aliquo impertinenti, quia hoc impertinens videretur; quare in ipso homine peccatore: hæc autem mutatio, satisfactione pro peccato, aut non sine satisfactione esse videtur. Nonne & secundum omnes verè Philosophantes, omne malum, scilicet pura malitia & peccatum, non est res aliqua positiva, sed priuatio vel carentia rei bonæ, aut cuiuspiam bonitatis; Priuatio autem in subiecto apto plenè tolli non potest, nisi per plenam positionem habitus quem priuabat; Non enim potest ibi medium reperiri. Et si quæsiceris, quis ergo potest aut potuit tantam satisfactionem pro peccato hominis exhibere; Dico quod Christus simil Deus & homo sufficientissimus omnique, sicut prima suppositio cum sequentibus partibus clarè probat, sicut & lex Iudeorum praedixit, & lex Christianorum veraciter proficitur. Quid ergo restat, nisi ut omnes efficiamini Christiani, ut huius satisfactionis patricipes fieri valeatis?

Contra Philosophos negantes posibilitatem creationis, annihilationis & recreationis.

33.

- R Epudent Philosophi illam Meretriculam fatuam, quam sub specie sapientiæ palliatam diutius amauerunt, fallaciter mentientem creationem, annihilationem, & recreationem non esse posibilem. Deus enim secundum primam suppositionem quintam partem & septimam est summè perfectus, sufficiens, potens, et efficax, in tantum quod nihil perfectius, sufficiens, potens, aut efficacius esse posset: Et nonne perfectius, sufficiens, potens, & efficacius reputandum, facere quippiam propria tantum virtute ex nihilo, quam ex materia p̄t̄iacente necessario requisita? Item si Deus sit infinitè maioris potentie, & efficacie, quam aliqua causa effectiva creata, cur non potest in effectum, in modumq; efficiendi proportionaliter fortiorē atque maiorem secundum regulas Philosophicas naturales? cur ergo creare non potest? Amplius autem secundum octauam partem præmissam, Deus habet voluntatem viuēsaliter efficacem; Quare etsi nulla vnquam fuisse materia, nec aliquid præter eum, & velut quippiam aliud esse realitatem, statim esset. Adhuc autem secundum primam suppositionem & tertiam partem huius, quicquid essentiale & intrinsecum dignum Deo tribuitur, si possit sine contradictione teneri, teneri debet necessario, non negari; Et nonne posse creare tribuitur ita Deo, potestque facilimè ab omni contradictione defendi; est ergo creatio rerum possibilis; quare & annihilation & recreatio pati modo, quarum & possibilium potest similiter demonstrari. Annihilation quoque specialiter, creatione concessa, faciliter suadetur: Absit enim quod opus exile creatum esset potens ad manendum, quam omnipotens opifex ad destruendum si veller; quod & de re qualibet entitatis & virtutis finitæ, etli creatæ non esset, posset similiter demonstrari. Nonne & secundum 17^{am} partem huius, nihil aliud à Deo est necesse esse, sed possibile esse secundum contradictionem; quis ergo non facilitè videat, Deum cùm sit necesse esse, & omnipotens simpliciter omnianque de sua potentia absoluta possannihilare quolibet aliud? Possibilitate verò creationis & annihilationis admissa, quis possibiliterem recreationis negabit? Appendant quæsto Philosophi rationes præmissas, & rationes ipsorum contrarias iustalancæ, & puto quod rationes ipsorum inveniuntur minus habentes; si tamen aliquas habeant rationes deponant togo superbiam excætam, & homines errabiles humiliiter se agnoscant, (quod eorum contradictione frequens ad iniucem, imò & vnius eiusdem ad seipsum diuerlis temporibus manifestat) nec verecundenter proficeret, fortiorē semper & pulchriorem rationem præ amplectendo, ne forte alias tam re quam nomine Philosophi iuste priuentur, & fruophili nominentur. Aduertert oro suppliciter, quam valida ratio requireretur ad tantam famositatē reprobandam, quæ ab omni fide & secta, & ab omnibus penè hominibus approbatur, præsertim cum tam fortibus rationibus fulciatur. Quare & Philosophus, 10. Eth. 2. redarguens negantes bonum esse quo d' omnia appetunt, quod, inquit, omnibus videtur, hoc esse aimus: Interim autem hanc fidem non omnino credibiliora dicit. Auertoque quoque super de somno & vigilia, Res, inquit, quæ sunt famolæ apud omnes. sunt necessarie aut secundum totum, aut secundum partem. Si autem Philosophi in hac parte nullam habent rationem, cut irrationaliter ita dicunt?

præsertim cùm Deum non posse creare , annihilare , & recreare non sit per se notum ; imò A contrarium apud plurimos est famosum.

Contra Philosophos negantes possibilitatem creationis mundi.

34

Vagentur Philosophi affirmantes , quod Deus non potuit mundum creasse . Secundum proximam namque partem Deus potuit aliquam rem creasse , cur ergo non mundum , cum mundus sit entitas & virtutis finitæ , Deus autem simpliciter infinitæ , sicut prima Suppositio , 3^a. pars & 4^a. demonstrant? Potest quoque Deus annihilare mundum , sicut per proximam partem & probationem ipsius , & per decimam septimam partem patet : & ipsum similiter re-create per eandem proximam partem huius & ostensionem ipsius ; quare & potuit ipsum creasse simili ratione . Potissimum etiam quod videtur obstat , est impossibilitas creationis ex nihilo , sed hoc non obstat , secundum proximam partem huius : Aliæ namque Philosophorum arguitur quam sint fragiles qui ignorat? Quod tamen ut evidenter cunctis appareat processus ille *B* . Physicorum paululum est rimandus ; maxime quia sicut audiui , quidam fidèles illo processu infidelium procedentes , usque in infidelitatem voraginem processerunt . Videlur autem mihi Christi gratia Christiano , et si non essem Christianus , nec alicuius legis sectator , sed amator veritatis tantummodo , etiam videretur , quod ille processus peccat mortaliter in materia & in forma . Confat autem Philosophus quod prius , & ante accipitur duplicitate ad propositionem , scilicet secundum naturam & secundum tempus . Pono igitur contra te Aristoteles & Auerroes quod mundus incepit & motus in *A* instanti , & quod nullum fuit tempus , mutatio , neque successio temporalis , aut aliqua duratio vera mutabilis , aut partibilis , magna , vel parua ante illum primum motum qui fit *B* . Pono igitur consequenter quod nihil omnino praecedit *A* prioritate aliqua temporali , sicut nihil praecedit cœlum exercitus prioritati vel superioritate locali , & quod hoc sit consequens , patet per te ipsum 10. illius *8ⁱ* . C dicentem ; Prius & posterius quomodo erunt , tempore non existente , aut tempus , si non sit motus ? & ex alia parte pono , quod Deus æternus , eiusque æterna sapientia ac voluntas praecedit *A* prioritate naturæ , sicut causa causatum . Cum ergo tu Aristoteles per totum illum processum supponis quod cuiuslibet rei facta non esse praecedere necessario suum esse , & hoc loquendo de præcessione temporali , ut innuis 10. & tu Averroes hoc idem dicas expresse in comment. decimo & octavo quoque decimoquinto ac alijs hoc supponis ; Ecce quam impudenter petis in principio , quod finaliter probare deberes , scilicet quod ante *A* & *B* fuit prioritas temporalis , que necessario , & vt tu ipse dicas , aliquem motum sequitur aut importat . Hic ergo peccas in forma probandi , & in materia similiter . Hæc enim tua suppositio repugnat vere meæ positioni , quam primo ponebam . Et per idem potest faciliter respondenti ad omnia talia qua arguitur , & queritis arguendo : Si Deus fecit mundum in *A* & *B* tunc incepit , hoc fuit per aliquam nouam volutionem , quam tunc habuit & non prius , vel propter *D* aliquam nouam dispositionem in agente vel passo , aut aliquo alio modo , vel propter amotionem alicuius , quo non amoto , noluit operari , vel saltē propter præsentiam horæ vel instantis , qua vel quo semper ante dispositus facere tunc primo mundum & motum ; & nullum istorum fuit sine mutatione ; ergo ante *B* primam mutationem alia mutatio prior fuit . Ecce quomodo semper supponitis quod ante *A* fuit mutabilis & longa successio temporalis , quod deberetis probare ; huius enim oppositum ponbam in primis . Cum etiam queritis , vel queratur pro vobis , quare Deus in *A* fecit mundum & non prius , ecce quomodo innuitis quod ante *A* fuit aliquid prius prioritate temporali quod non est verum ; sed simile est ac si quereretis , quare cœlum est terminatum in sua conuenientia , & non supra . Patet similiter quomodo non sequitur contra me illud quod magnum impossibile reputatis , scilicet quod à voluntate antiqua proueniat immediate actio noua ; Voluntas enim Dei æterna quā fecit mundum , non est antiquior mundo antiquitate seu proprietate temporis , sed natura : nec mundus ea no- E uior aut posterior tempore sed natura . Replicabitis forsitan hic dicentes , eadem ratione Deus non est antiquior mundo , & mundus incepit esse , nec est æternus , ergo & Deus similiter : vel si Deus non incepit , sed est æternus , & mundus similiter . Concedo vobis quod Deus non est antiquior mundo antiquitate temporis actualis ; & ultra cum dicitis ; ergo Deus incepit esse , non sequitur . Et si dicitis , Incipere esse est nunc esse , & nunquam prius fuisse ; Deus vero in *A* fuit & nunquam prius , hic dico si intendatis definire convertibiliter incipere esse , per nunc esse , & nunquam prius fuisse ; si intelligatis , per nunquam prius fuisse , actualiter , scilicet per nullum tempus actualę præcedens , non recte definitis . Imo incipere esse , est nunc esse , & nunquam prius fuisse habitualiter sive potentialiter scilicet , & si tempus prius fuisset .

- A** fuissest adhuc non fuissest in eo, & sic mundus incepit in *A* quia licet ante fuissest tempus aetuale, mundus non fuissest in eo; sicut anima Petri non fuit in tempore ante creationem illius, sic autem Deus non incepit esse in *A*, quia quantumcumque tempus prius fuissest, Deus necessariò fuissest in illo: quod autem non prius tempore fuit, hoc est quia tempus defuit sibi, non ipse tempori si fuissest. Et per idem patet ad aliam partem conclusionis vestram, quae est, quod Deus non est aeternus: aeternum enim est, quod est sine inceptione, & desitione modo praedicto. Sicut enim immensitas Dei non est determinata aut restricta per hoc quod est aetualiter tantum in quadam loco determinato, puta in mundo & non extra, secundum quorundam Philosophorum & veltrum sententiam, quia necessariò coexistet omniaque quantumcumque maiori si esset: sic nec eius aeternitas breuitate temporis coarctatur. Si autem intelligatis aeternum non sicut ceteri hominum, sed modo vestro, quod est per omne tempus aetuale, potest concedi quod mundus est aeternus, sicut tu Aristoteles videris definire aeternum, seu portius eius definitionem ab Antiquis allegare i. de Caelo i. 100. dicens, Hoc nomen aeternum diuine enunciavit ab Antiquis. Finis enim continens id quod vniuersaliter tempus, cuius nihil est extra secundum naturam, aeternum vniuersaliter vocatum est. Secundum eandem autem rationem, & totius coeli finis, & omne tempus, & infinitatem continens perfectio, aeternum a semper esse sumens denominationem. Possemque iuxta stultitiam tuam alter tibi forsitan respondere, supponendo secundum Logicam tuam i. peri Hermenias, quod verbum significat tempus, & concedere tibi istam, Deus incepit esse, scilicet esse in tempore vel in instanti, seu temporaliter, vel instantaneè, sicut incepit esse Dominus temporis, & temporium quorumcunq[ue]. In *A* enim Deus fuit instantaneè & non prius: nec ex hoc sequitur, quod Deus non sit aeternus sed nouus, nec quod ipse mutetur sed ipsa, ut ex prioribus suis constat. Adhuc forsitan obuiabitis mihi, sophistice arguere gestientes, quod mundus sit omnino coeternus cum Deo, sicut loquebar, quia si Deus fecit mundum in aliquo instanti
- C** primo, potuit fecisse eum non in aliquo instanti primo, sed immediatè post instantis, si aliquod instans praecessisset, sicut fecit motum & tempus immediatè post primum instantis: & si sic fecisset mundum cum motu & tempore, mundus fuissest aeternus. Nunquam enim incepisset intrinsecè, nec extrinsecè: In nullo enim instanti primo fuissest, nec in aliquo instanti non fuissest immediatè post quod fuissest; immo ante quodlibet instans fuissest, ut pater de singulis induxi, & nunc non est mundus minoris durationis quam tunc fuissest: ergo nunc est aeternus. Ad istud autem sophisticæ stultitiae argumentum, non oportet alias respondere, nisi propter consilium sapientis, ne talis stultus sophistans sibi sapiens videatur. Tales enim secundum Apostolum dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Primo igitur vos proprio gladio castigabo: vos enim ponitis superficies corpora terminare. Ponatur ergo per omnipotentiam Dei, & secundum proximam partem huius, vel sicut vos ponitis similia, vel saltem ex talibus conditionaliter argutie multis locis, quod toto celo salvo eius conuexa superficies destruatur, vel arguatur conditionaliter more vestro. Si illa destrueretur salvo celo, ipsum esset simpliciter infinitum. Non enim terminaretur intrinsecè nec extrinsecè, quoniam ad nullam superficiem sicut constat. Ulterius tamen ex abundanti respondeo, & dico, quod mundus non est aeternus, sed incepit esse & hoc extrinsecè, non actualiter; ita quod aliquod tempus vel instans actualiter ipsum immediatè praecessit, sed habitualiter, ut dictum est prius; quia si fuissest tempus aeternum, supposita aetate mundi in aliquo eius instanti necessariò incepisset extrinsecè, & quod sic actualiter non incepit, non est propter antiquitatem mundi, sed propter defectum temporis praecedentis. Sed nec sic forsitan obgarrire cessabit, sed dicitis; et si ante mundum non fuit tempus verum, fuit saltem imaginarium, & procedunt argumenta de tempore tali ficto, sicut & de vero. Hic autem dico, sicut tu Aristoteles 4. Metaphys. tunc probas, quod res non sequuntur imaginationem aut estimationem: Vnde quantumcumque quis imaginetur tempus ante mundum, non magis propter hoc fuit aliquod tem-
- E** pus ante, sicut propter nullam imaginationem cuiuscunq[ue] est aliquis locus, aut tempus extra cœlum, teste triplo, i. de Caelo i. 100. sic dicendo: Manifestum igitur quia neque locus, neque vacuum, neque tempus est exterior. Adhuc autem ut maiori verecundia vos confundam, si que in agnitionem veritatis, ipsa ducente, reducam. Ponatur secundum vestram grossam imaginationem & rudem, quod ante mundum fuissest aeterna successio || talis vera vel ficta, dico tunc, quod in *A* instanti successionis illius Deus voluntarie produxit mundum, & quod tunc incepit *B* prima mutatio noua, seu primus motus nouus, quem nulla mutatio noua praecedebat, nisi forte partes illius successionis aeternæ per vos posita: & cum arguitis, ergo Deus tunc vel immediatè ante habuit aliquam nouam dispositionem, quam prius non habuit, qua mediante tunc produxit mundum & *B*. & non prius; ergo illa fuit libi acquisita per aliquam mutationem

temporalis.

mutationem nouam priorem : ergo ante *B* primam mutationem nouam fuit alia mutatio noua prior ; dico, quod ista ratio procedit de agente irrationali, non autem rationali, ut tu Aristoteles 9. Metaphys. 10. docuisti, vbi posita distinctione potentiarum per rationale & irrationale, & assignata vna differentia inter illas, alteram assignasti, scilicet quod quando potentiae irrationales actiua & passiuæ cum debitis dispositionibus approximantur ad inuicem, neccesse est hanc quidem agere, illam pati ; de potentijs autem rationalibus non est ita, quod & tu Auerroes ibi comment. 10. planissime contestaris. Potest ergo agens rationale & voluntarium dispositissimum ad agendum, expectare per tempus & tempora, etiam per tempus æternum, & tandem nouiter agere sine mutatione aliqua precedente : vestrum igitur profectum inter 8um Physicorum vbi hoc non vidistis, & 9. Metaphys. vbi hoc vidistis, & videndum alijs reuelasti, vestrumque defectum pristinum retractasti, laudo plurimum & commendabo. Sed ne properet variationem auctoritas vestra suspecta forsitan videatur, hoc idem perrationem ostendam. Si enim non sic esset, nulla esset potentia libere contradictoriæ ad *B* agendum. Si namque sit alia, ponatur *A*. primus actus eius liber : Vel ergo positus omnibus necessarij & sufficientibus ad productionem *A*, producitur necessarij *A*, vel non : Si sic, cum omnia illa ponit, non sit liberum, quia *A* est primus actus liber, & positus illis, necessarij ponetur *A*, nec *A* ponit erit liberum, nec in potestate libera producentis. Item si posita causa actiua libera cum omnibus dispositionibus præijs necessarij & sufficientibus, necessarij sequatur effectu produci, cum illam sic ponit non sit in libera potestate ipsius, sed quodammodo necessarium; & in omni consequentia necessaria, si antecedens sit necessarium, & consequens erit similiter necessarium, non liberum, & contingens, nullus actus liberè producetur, nec potentia rationalis erit liberior irrationali. Nunquam enim producitur actus liber nisi à causa rationali disposita, ut dictum est. Si autem positus illis non necessario producitur *A*, ergo illa potentia libera, ut tantibus omnibus illis semper uniformibus omni modo, potest liberè expectare per tempus, & tempora, & tandem nouiter producere sine mutatione aliqua *C* precedente, quæ aliquid faciat circa ipsum. Priors enim erat sufficienter disposita ad producendum *A*, & nunc est omnino, sicut tunc ; quare & nunc sufficienter potest producere *A*, & toto tempore medio potui produxisse. Et si tu quereras, quare ergo producit nunc *A*, & non prius, Respondent quidam quia vult, quorum responsonem non probbo ; quia sit *A*, primum velle liberum, tunc non producit *A*, quia vult, per idem velle, quia tunc idem velle procederet naturaliter semetipsum ; nec per aliud velle, quia tunc *A* non esset primum, & quia tunc reuertetur eadem quæstio de illo alio velle, & sic procederet infinitè. Dico igitur quod quærentes quare &c. querit causam ; causa autem efficiens est illa potentia libera ; quia igitur est actiua potentia rationalis & libera, liberè tunc producet ; causa vero finalis est finis quem sibi præstutur in agendo. Scio tamen quod quæstis causam, quam non poteris inuenire, scilicet qua posita determinate & necessarij sequeretur, quod in potentij actiuis rationalibus non est verum, quod tam. Auctoritas, quām ratio docuerunt, quod tamen pro versissimo supponentes per totum illum processum 8um Physicorum claudicatus turpissem à semitis veritatis. Quod & Auicenna 9. Metaphys. sua 1. & Algazel 4. Metaphys. sua 1. similiter supponentes in vestram sententiam inciderunt. In alio quoque videmini vobis certissime demonstrare, & hoc vniuersaliter de omni virtute sive rationali, sive irrationali, sicut tu Auerroes 9. comment. assertis manifeste. Data namque prima mutatione arguitis, quod hac ptima alia fuit prior, te Auerroes argutiam Aristotelis suu formante, Motum & motor sunt in capitulo ad aliquid, & cum in aliquo tempore hoc non mouet, & hoc non mouetur ; & post, hoc mouerit, & illud mouetur, manifestum est quod inter ista, facta fuit relatio qua non fuit ante, & omnis relatio sequitur transmutationem : Ergo necessesse est ut ante transmutationem positam sit aliqua transmutatio in motore, & in moto, aut in vitroque, aut in extrinseco, verbi gratia quod sit illuc aliquod impedimentum quod || auferatur. Sed ecce quam turpiter deliratis : cum enim supponitis quod omnis relatio sequitur motum aut mutationem priorem, vel intelligitis de sequela relationis, & prioritate mutationis temporali vel naturali : Si temporali, male supponitis ; relatio namque inter agens rationale & passum non necessario sequitur mutationem temporaliter precedentem, sicut precedentia docuerunt, sed quandoque cooritur temporaliter vel instantaneè, & consurgit cum prima eius actione, seu agere eius primo, licet naturaliter subsequatur : De sequela vero & prioritate naturali loquendo nec tenius quidem apparentia colorum habetus. Habeo etiam specialiter adserendum te Auerroes, quod non requiritur necessarij aliqua cogitatio aut imaginatio de praesentia temporis, vel instantis, ut tu Comment. octavo & decimo quinto, videris supponere. Multa enim facimus, quando de praesentia temporis minimè cogitamus, nec instantia numeramus

A ramus vel si hoc contingat, multa facimus non propter præsentiam aut imaginationem huius aut illorum, sicut nec propter præsentiam simia, aut cæterorum impertinentium quorumcunque. Deus tamen qui nihil facit casualiter quovismodo, sed per suam sapientiam infinitam suavitè cuncta disponit, nunquam fecit, facit, aut faciet aliquid in aliquo tempore vel instanti, cum ab æterno dispositus illud tunc facere, ideoq; ab æterno dispositus facere mundum in *A* instanti, & fecit illum in *A* sine transmutatione aliqua præcedente, nisi forte in illa successione eterna, vel eius partibus, quā tu ponis. Et cū tu dicis comment. 8° quod iste sermo est non intelligibilis, quia cū voluntas voluerit facere aliquid in aliqua hora, necesse est ut in voluntate fiat aliqua concupiscentia in illa hora, quæ non fuit ante, & illa concupiscentia erit causa propinqua ad agendum in illa hora, & non ante, & causa huius concupiscentiæ est præsentia temporis, & præsentia temporis quæ non erat ante est transmutatio necessariò aut sequens transmutationem; concupiscentia igitur facta per præsentiam temporis est

B transmutatio extra transmutationem primam datam. Ante igitur transmutationem positam primam est alia transmutatio, & non potest homo sanus fugere hanc fidem estimatione pœnitentiæ. Hic dico veraciter quod etiæ esset infirmus in fide, vel mortuus ab omni fide, nisi à fide rationis solius, videretur mihi quod tu tam præsumptuose sophisticans, & tam notoriè impunitenter peccans in materia, & in forma, pœnitentia maxima dignus es. Peccas enim gravioriter, supponendo quod Deus non posset facere aliquid certâ horâ, quod dispositus tunc facere, nisi tunc reciperet aliquam nouam dispositionem, mediante qua tunc ageret, quam prius non haberet, quod est contra prius ostensa. Peccas etiam mortaliter contra verum immortale & necessarium, innuendo illo commento 8° & expressè supponendo comment. 15. quod Deum intelligere seu imaginari tempus præsens est transmutatio sequens transmutationem, quasi aliter ex parte sui intelligat aliquod tempus quando est futurum, & aliter quando est præsens, cuius oppositum sexta pars ostendit; & tu ipse infra eodem 8° & alibi, ac alij

C multi Philosophi sepius testes estis, & quod præsentia temporis sit causa mouens intellectum diuinum, & efficiens intellecti temporis præsenzis in eo contra 7^{am} partem huius, & contra te ipsum super 12. Metaphys. comment. 51. planè. Erras similiter innuendo, quod Deus aliter ex parte sui velit aliquod tempus, vel quidlibet aliud quando est futurum, & aliter quando est præsens, sicut & circa cognitionem diuinam errasti, quia tunc esset mutabilis contra sextam. Supponis insuper quod præsentia temporis sit causa mouens voluntatem diuinam, & efficiens concupiscentiam seu volitionem in ea contra 7^{am} partem huius. Constat autem secundum priora, quod intellectus aut voluntas Dei non mouetur aut patitur ab aliquo posteriori, nec aliter ex parte sui intrinsecè, sed similiter omni modo intelligit & vult aliquod prius futurum, secundò præsens, tertio præteritum; ideoque sicut ab æterno, æternis cognitione & volitione cognovisti, & voluit creare mundum in *A*, sic & fecit per easdem cognitionem & volitionem præcise non mutatas omnino, sic quoq; in tempore facit quemlibet effectum

D immediatum quem facit. Et si Christianus Christianum recte desideret, ecce Augustinum, 12. de Civit. Dei 17. & 14. materiam hanc tractantem. Peccas quoq; non modicum in forma probandi, cum arguis quod ante primam transmutationem nouam datam, alia fuit prior, quia præsentia temporis quæ non erat, est transmutatio necessaria, vel sequens transmutationem; hoc enim non est contra me. Ponebam enim imprimis *B* primam transmutationem nouam, exceptis partibus illius successioni imaginariæ fīctæ æternæ, quam te ponente admisi, si tamen illæ sint transmutationes nouillæ. Ne autem in hoc quod dixi superius, scilicet nullam successionem aut durationem partibilem temporalem præcessisse mundum, videat onerosus Catholicus, qui assuet sunt audire frequenter & dicere, quod Deus præcessit mundum diu, æternaliter, vel etiam infinite, ostendam quod Catholicè debeat ita dici. Nam secundum veritatem Catholicam, nihil aliud à Deo fuerat ante mundum, & per sextam partem Deus est immutabilis omnino, nihil ergo mutabile, nec aliqua transmutabilitas fuit ante mundum;

E Quare nec aliqua successio aut duratio temporalis, que sine qualicunque mutatione nequit intelligi. Item in omni successione aliud aduenit, aliudq; recedit: sed Deo, propter eius immutabilitatem omnimodam, nihil aduenit aut recedit. In Deo ergo nulla fuit successio ante mundum, nec in aliquo alio, cū nihil aliud fuit ante. Item omnis talis successio habet partes maiores & minores, priores & posteriores: Deus autem secundum, 10. & 26. partes, tales partes non habet; Nulla ergo talis successio ante mundum fuit in Deo, nec in aliquo alio, cū nihil aliud fuit ante. Itemq; si sic fuisset, potuerunt ibi fuisse signate tales partes, vt hora, dies, mensis, & annus, sicut in tempore nunc currente, cum tamen nihil fuerat ante mundum, per cuius mensuram aut comparationem potuit fieri talis distinctione vel mensura. Nec potest quis dicere quod hæc omnia, scilicet mutabilitas, aduentus & recessus, partibilitas secundum maius & minus,

minus, prius & posterius, ac mensurata distinctio fuerint in puro non ente, cum in puro non ente nihil penitus possit esse, nisi forsitan purum non ens. Item omnis muratio, aduentus, & recessus est necessariò alicuius actualiter mutati, aduenientis & recendentis. Quodlibet enim horum necessariò est in aliquo subiecto actualiter, sicut naturalis Philosophia docet per totum: sed nullum purum non ens est tale. Nec videtur quare talia magis ponи deberent in uno non ente, quam in alio; & non possunt ponи in quolibet: quare in nullo. Item partibilitas, maioritas, & minoritas sunt proprietates quantitatis & quanti: sed non ens non est quantum. Item eadem ratione nunc esset talis temporalis successio extra cœlum. Item non magis videtur, quod talis quantitas successiva fuerat ante mundum, quam quantitas permanens: sed hæc ante mundum non fuit. Item si ante mundum fuit talis temporalis successio, Deus potuit destruxisse illam ante creationem mundi. Quis ergo in tantum nouit sensum Domini, aut consiliarius eius fuit, ut sciat dicere, non destruxit? Quis etiam (quæso?) potest probare necessariò sic fuisse, ex quo non necessariò ita fuit, sed potuit non sic fuisse? Item si talis temporalis successio fuerat ante mundum, non oportuit creasse tempus cum mundo. Illa enim antiqua successio sufficeret. Item si sic, videtur quod adhuc duret cum tempore creato præsente, sicutque duo tempora distincta totaliter coexistunt contra Philosophum, 4. Phys. expressè. Item sola æternitas fuerat ante mundum, sed in ea nulla est successio temporalis, ut patet per Boetium, 5. De consolatione Philosophie prola vlt. definiens sic eam: *Aeternitas est interminabilis vita tota simul & perfecta possessio; in cuius explanatione subsequenter adiungit: Illud iure perhibetur æternum cui neque futurum quicquam absit, nec præteritum fluxerit, vnde & subdit ex pressè quod ponebam in primis, sic dicens;* Neque Deus conditus rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simpliciter potius proprietate naturæ. Cui concordat Augustinus super illud Psalm. 101. *Ne reuoces me in diridio dierum meorum, in generatione generationum anni tui, & respondens, Qui non veniunt & transeunt, nec ideo veniunt ut non sint. Omnes enim dies in hoc tempore ideo veniunt ut non sint, omnis hora, omnis mensis, omnis annus, nihil horum stat antequam veniat, erit; cum non venerit, non erit; Illi ergo anni tui æterni, anni tui qui non mutantur in generatione generationum, erunt: non enim aliud anni tui, & aliud ipse; sed anni Dei æternitas Dei est, æternitas Dei ipsa eius substantia est, quæ nihil haberet mutabile, vbi nihil est præteritum, quasi iam non sit; nihil est futurum, quasi nondum sit. Non est ibi nisi est, non est ibi fuit & erit: quia & quod fuit iam non est, & quod erit nondum est: sed quicquid ibi est, non nisi est. Hæc æternitas vocavit nos, & erupit ex æternitate verbum; iam æternitas, iam verbum, & nondum tempus. Quare nondum tempus: quia factum est tempus, quoniam omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Etsintra super illud, Initio tu Domine terram fundisti; noui æternitatem tuam, qua præcedis omnia que fecisti. Idemque 1. Confess. 6. tractans illud eiusdem Psalmi; Annis tuis non deficient, dicit, quod anni Dei sunt hodiernus dies Dei, qui nunquam peragitur neque transit, sed anni nostri & dies transiunt per illum hodiernum Dei. Idem infra eodem, 12, 28. dicit; Quod aliquid præcedit aliud æternitate, aliquid tempore, aliquid electione, & aliquid origine: æternitate sicut Deus omnia; tempore, sicut flos fructum; electione, sicut fructus florem; origine, sicut sonus cantum. Idem quoque 3. De libro arbitrio vlt. exponens illud Psalmi 83. Quoniam melior est dies vna in atris tuis super millia, dicit; Quod mille dierum in temporis mutabilitate intelliguntur, unus autem dici nomine incommutabilitas æternitatis vocatur. Hanc etiam totam positionem videtur Augustinus tenere, 12, de Civit. Dei 15. cum sic dicit; Istæ dimensiones temporalium spaciorum, scilicet horæ & dies, menses & anni, quæ visitatæ ac propriæ dicuntur tempora, manifestum est quod à motu siderum cœperunt: vnde & Deus cum hæc instituerit, dixit; Et sint in signa & tempora, dies & annos. Vbi enim nulla creatura est cuius mutabilibus motibus tempora peraguntur, tempora omnino esse non possunt. Ideoque Angeli semper fuisse dicuntur, quia omni tempore fuerunt, sed non ideo Deo coæterni sunt, quoniam tempus E quia mutabilitate transcurrit, æternitati immutabili non potest esse coæternum. Quapropter si Deus semper Dominus fuit, semper habuit creaturam suo dominati seruientem, verumtamen non de seipso genitam, sed ab ipso de nihilo factam, nec ei coæternam; erat quippe ante illam, quamvis nullo tempore sine illa, non eam spacio transcurrente, sed manente perpetuate præcedens. Non vult tamen istam sententiam affirmare, quod ideo faciendum putauit, ut legentes videant, à quibus questionum periculis se debeant temperare, nec ad omnia se idoneos arbitrari; quam doctrinam eius doctissimam cum omni reverentia veneror & amplector. Sed hic forsitan quis opponet quoniam Augustinus 12 de Civit. Dei. 12. innuit, quod ante creationem mundi fuerunt infinita retro tempora, quibus Deus cessauit ab illa creatione, & post-*

A & postquam nouiter mundum creauit. Dicitque ibidem , Quod Dei à creatione cessatio retrofusus æterna tanta est, vt si ei conferatur quantalibet magna & ineffabilis numerositas temporum terminata, non debet videri tanta, quanta est gutta humoris breuissima oceano comparata. Istorū enim unū est per exiguum , alterū verò incomparabiliter magnum, sed utrumque finitum , illorum verò est alterū infinitum , scilicet illa cœssatio Dei à retrò. Item per rationem, aliter Deus non potuit fecisse mundū prius quam fecit, non enim fuerat quicquam prius. Dico ergo quod hæc & multa similia quæ possent adduci , intelligunt quod ante mundum fuerant multi anni, non actualiter sed potentialiter, sicut extra cœlum sunt spacia, & millaria infinita, quia Deus potuit fecisse mundū prius per quantalibet tempora, & annos quotcunq; sicut potest facere extra cœlum spacia, & millaria supra omnē numerum terminatiū. Quare & ipsam ī. de Gen. contra Manicheos. 3. Manicheis querentibus , si in principio aliquo temporis fecit Deus cœlum & terram , quid agebat antequam fecit cœlum & terram , quid ei

B subito placuit facere quod nunquam fecit per tempora æternā? ita responderet: his Respondemus Deum fecisse cœlum & terram in principio temporis, sed in Christo, cum verbum esset apud Patrem , per quem facta sunt omnia ; sed & sine principio temporis Deum fecisse cœlum & terram credamus, debemus vtiue intelligere quod ante principium temporis non erat tempus: Deus enim fecit & tempora, & ideo antequam ficeret tempora, non erant tempora. Non enim possumus dicere fuisse aliquod tempus, quando Deus nondum aliiquid fecerat. Quomodo ergo erat tempus quod Deus non fecerat, cum omnis temporis ipse sit fabricator, & si tempus cum cœlo & terra esse cœpit, non potest inventari tempus, quando Deus nondum fecit cœlum & terram. Et cap. 4. immediate subiungit, cum autem dicitur, quid ei subito placuit, sic dicitur, quasi aliqua tempora transierint, quibus Deus nihil operatus est; Non ante transire poterat tempus, quod nondum fecerat Deus, quia non potest esse operator temporum, nisi qui est ante tempora. Ratio verò facta irrationaliter argumentat, &

C irrationalibilem causam sumit. Licet enim ante mundum non fuit aliiquid prius prioritate temporis, potuit tamen fuisse per creationem Dei, in quo potuisset mundum similiter prius creasse. Cætera autem argumenta vestra Aristoteles, & Averroes pro æternitate mundi confuta, eo quod gradum apparentiae & alterationis sophisticae vix attingant, reputauit superfluum discutere studiose; imo & omnia argumenta vestra pro æternitate mundi loquentia , vix aliquo colore tenui ostentationis sophisticæ fallaciter offuscantur ; vt sic ad disputationis scrutinium vix ingredi mereantur. Nonne tu Aristoteles, Magistri tui Platonis & ceterorum Philosophorum priorum doctrinas, & specialiter in hac parte impudenter contemnens procaciter impugnas, secundum modum vestrum loquendi, verberator Patrum merito dici potes, sicut scripta corum & tua luculenter ostendunt? Nonne & ideo Chalcidius super 2. Timæ: Platonis de te sic dicit, Hic suo quodam more , pleni perfectique dogmatis electo quid visum sit, cetera fastidiosa incuria negligit. Te ipsum quoque contra teipsum in testem citabo 2. Namque de cœlo & mundo 80. Videntur inquis, vsque ad aliiquid querere, sed non vsque quidem vbi possibile dubitationis. Omnibus enim nobis hoc consuetum, non ad rem fieri questionem, sed ad contraria dicentem. Nonne & i. Topicorum tuorum, innuens quæstionem de æternitate mundi esse problema neutrum, sic scribis : Sunt autem problemata, & de quibus sunt contrarij syllogismi; dubitationem autem habent, vtrum sic se habent, vel non sic, eo quod in II virumlibet sunt rationes verisimiles, & de quibus rationem II vtrisque non habemus, cum sint magna, difficile arbitantes esse, quare aſigpare, vt vtrum mundus æternus est vel non. Nam huiusmodi queret aliquis : Quare & Galenus in quodam libro suo materiam istam tractans recitante Auerr. super 1. de Cœlo & mundo comment. 22. dicit; quod nullus potest dicere vtrum mundus sit æternus vel nouus, nec certitudinem aliquam de hoc habere; quare & tu ipse mortis debitum solvurus, scholaribus tuis astantibus, nequam vt prius ostentatione pomposa, garrula, et inani, sed sincera conscientia affirmasti, quod

E in 8. primis libris tuis Phyllicis inueniuntur omnes vici scientiae, quibus homo potest comprehendere, & docere principia ad vias omnium methodorum, & scire rationes adductas, super eas quæ rationaliter adhærent rebus disputabilibus, & quæ discohærent ab eis, non habentes rectam viam per quam aliquid veri scrii valeat, & huiusmodi rationes sunt vicinæ veritati, etiā veræ non sint, suntramen viriles vt per eas ostendatur audacia loquentis in scientia sua ad debilitanda verba socii sui , & superanda verba vi sue scientiae , cum rationibus ordinatis & mirabilibus, eo quod socius non habeat potentiam refutandi, & hæc scientia est vtilis, sicut scorpio in theriaca , quæ licet sit toxicum , tamen si detur patienti , dolorem minuit , & præstat remedium; hæc autem in libro qui de morte eius scribitur 13. planissime re-citantur.

35.

Contra Philosophos & Hereticos negantes possibilitatem conceptus & partus Virginis, dicensque Christum nequaquam de sancta Maria semper Virgine natum esse.

Prudenter se Philosophi & Hæretici mente corrupti, possibilitatem conceptus virginis de-negantes, dicensque Christum nequaquam de sancta Maria semper virgine natum esse. Nonne Deus omnipotens per septimam partem huius, habens voluntatem vniuersaliter efficacem secundum 8^{am} qui potest creare ex nihilo aliquid, imò & totum mundum annihilare & recreare si velit, hominemque creare ex nihilo secundum partes proximas praecedentes, potest & sine viri auxilio formare puerum in utero virginis? Qui etiam secundum premisa circa 32^{am} partem huius, potest & facit omnimoda miracula, cur solum miraculum hoc non potest? Italijs quoque || animalium speciebus quorū foeminae solent communiter ex sociate B matris concipere, aliquoties inueniuntur, quod sine mari concipiunt, & pariunt miris modis.

Vnde Virgilius 3. Georg. sic scribit:

*Ante omnes furor est insignis equarum.
Illas duci amor trans Gargara, transque sonantem
Ascanium, superant montes & flumina tranant,
Continueque auidis ubi subdita flamma medullis
Vere magis, quia vere calor redit ossibus ille,
Ore omnes versa in Zephyrum siant rupibus altis,
Exceptaque leues auras, & sapè sine ullis
Cenigys vento graui le, mirabile dictu.*

Nec quisquam reparet siud mendacium & figuramentum, quia à Virgilio Poëta conscriptum. In libro namque illo Georgicorum, magis videtur reputandus Philosophus quam Poeta, C sicut materia & processus evidenter ostendunt; Multi quoque Philosophi, & Doctores Catholicci Poetas, etiam ipsum Virgilium in eodem libro solent scriptus allegare. Illum quoque locum Seruius commentator eius exponens, dicit quod illæ equæ sunt de Hispania, & quod foetus illi à vento concepi sunt breuioris vite, quam alijs naturaliter propagati. Ecce & Plinius 8. Naturalis historiæ agens de naturis equarum; Constat, inquit, in Lusitania circa Vlysippone oppidum & Tagum amnem, equas Fauonio flante obuersas animalem concepire spissitum, idque partum fieri, & gigni perniciissimum ita, sed triennium vita non excedere. Cui & concordanter Solinus de mirabilibus mundi 4. agens de Hispania & rebus eius, sic scribit; In Lusitania promontorium est Artabrum, alijs Olyssipponense dicunt. Hoc cœlum, terfa & maria distinguit; Hispania latus finit cœlum, & maria hoc modo diuidit, quod à circuitu eius incipiunt Oceanus Gallicus, & fons septentrionalis Oceano Atlanticō & occafu terminatis: Ibi Oppidum Olyssipponē Vlyxe conditum, ibi Tagum ob arenas aureas cœte- D ris ambinis prætulerunt. In proximitate Olyssipponis equæ lasciuiunt, mira fecunditate; Nam aspirante Fauonij vento concipiunt, & sitiens viros aurarum spiritu maritantur. Et infra 10. tractans de Cappadocia & equis, sic ait: Edunt equæ & ventis conceptos, sed hi nunquam ultra triennium ævum trahunt. Ecce & Philosophus maior istis 5. de Animalibus 2. sic ait; Perdices, si secundum ventum steterint, femella à masculis prægnantes sunt, frequenter autem & voce, si appetentes extiterint, & super voluntatis [ex] afflari masculum. Ecce hic triplex conceptus foeminae sine mare, à vento voce, afflatu; quod & breuiter tangens Solinus 3. de mirabilibus mundi, vbi agit de tertio sinu Europæ, & perdicibus; Iblas, inquit, libido sic agitat, vt si ventus à masculis flauerit, siant prægnantes odore. Si igitur in alijs speciebus, foemina virtute naturæ potest concipere sine mari, cur non in specie humana potest foemina pura virgo sine mare concipere, virtute diuina omnes vires naturæ create incomparabiliter excedente. Et si sit possibile virtute diuina, foemina sine viro virilius semine posse concipere, quis inficiari præsumperit Christum virtutem diuinam de sancta Maria semper Virgine permanente conceptum & natum fuisse, præsertim cum præclaræ testimonio in ostensio- E ne 32. patis huius præcepta, & multa similia clarissime hoc ostendunt? Nonne & cœli hanc Dei gloriam cuarrabant, & hanc eius iustitiam populo nuntiabant, quando mota sunt cœlum & terra per coniunctionem vnam dignissimam, modicum prius quam Christus desideratus cunctis Gentibus adueniret? Qui enim extendit cœlum scit pellem, & complicat sicut librum, in quo & sicut testatur Philosophi futura figuraliter describuntur, in quo & nihil innanter est de se ipsum, sicut nullus negat, ad quid aliud designandum descripsit in cœlo figuram & signum virginis gloriose puerum nutrientis? De hac siquidem virgine & pueri cuius

A puto Albumazar doctrinam veterum Chaldaeorum secutus, & maioris Introdutorij differentia prima, dicit quod in prima facie, prima scilicet tertia virginis, oritur puella quam vocamus Celchinus Dorastora, & est virgo pulchra, honesta, & munda, prolixi capilli, & pulchra facie, habens in manu sua duas spicas, & ipsa sedet super sedem stramat, & nutrit puerum, dans ei ad comedendum in loco qui vocatur Arabicè Ius, & vocant ipsum puerum quædam gentes Iesum, & oritur cum ea vir sedens super ipsam sedem. Quid hæc significant? quid prætendunt? Dixit enim Deus in creatione luminarium supernorum: Fiant luminaria in firmamento cœli, & dividant diem & noctem, & sint in ligna: Illa quoque constellatio, signum virginis communiter appellatur. Signum relative dicitur ad signatum; quid ergo significat istud signum? quid melius, quid aptius, quid conuenientius, quam quod una pura virgo continuè manens virgo, puerum cœlestem proferret, & lacte suo nutrit? Si namque foemina, primo virgo, postea secundum cursum naturæ deuirginata, conciperet, pareret puerum, B & nutritum; quale signum hoc esset, quid magnum, quid mirum, quid extraneum designaret? qua ratione lignum talis signati tam glorioso colloquatur in celo omnium oculis contemplandum, cum nihil in solitum figuraret? Quotidie namque fit ita, nec si, illud virgo rationabiliter vocaretur, sed potius mulier seu matrona. Non est ergo hoc signum huius signati, sed alterius supradicti. Quare & ille videntissimus Esaias; Dabit, inquit, Dominus ipse vobis signum, Ecce Virgo concipiet & patiet Filium, & vocabitur nomen eius Immanuel, baturum & mel comedet. Quale rogo signum esset, si virgo deuirginata conciperet? & quare diceretur, quod Dominus ipse daret signum, si non ipse supra cursum naturæ aliquid faceret? Sed vir & mulier secundum cursum naturæ filium procrearent; Vir autem sedens super sedem cum ea, nonne apte significat sponsum eius, quem etiæ perpetua virgo manlit, multas tamen ob causas honestas virum accepit, secundum prophetiam Sybillæ in ostensione trigesimali secundæ partis superioris recitatam. Nec sine mysterio reputandum, quod signum virginis supradictum inter signa cœlestia ponitur sexto loco. Per hoc enim designat signatum suum futurum in sexta mundi æate. Hic autem numerus est perfectus teste Boerio i. Antimeritæ 22. quare & hæc ætas perfecta temporis plenitudo: Quia propinquius veniente, taœta est via coniunctionis maxima & incomparabiliter gloriosa Saturni & Iouis in principio Aries, cum mutatione triplicitatis aquæ ad ignem per 6. annos & paucos dies & horas ante Christi aduentum. Quod si quis velit præcisæ & demonstratiue habere, potest faciliter revoluendo motus eorum, vel facilius per tabulam ad hanc & omnes coniunctiones huiusmodi nuper factam. Illi autem coniunctioni præfuit Mercurius Dominus virginis, quod signum tunc temporis ascenderat, per quæ omnia significabatur per speciem prædictum signatum signi virginis tunc futurum, cœlestem scilicet puerum de virginie nasciturum, qui foret maximus Propheta, & traduceret nouam legem. Nec sub silentio penitus transeundum, quod Mercurius interpretatur illuminans occursum signi, & cuius signi magis, quam proprij signi sui? hoc autem est virgo, propter suas in eo plurimas dignitates, sicut omnes Astrologi contestantur. Interpretatur quoque Mercurius sermo, & dicitur medius currens, quod quid est aptius figura quam verbum Dei, media persona, Dei & hominum Mediator? Si quis autem testimonium Ouidij illius De Vertula ad autoritatem vel ad voluptatem acceptate voluerit in hac parte, ecce libro 3. de Vertula, loquens generaliter de huiusmodi magnis coniunctionibus, & specialiter de hac una, sic scribit;

Vna quidem talis felici tempore nuper
Cesaris Augusti fuit anno bis duodeno,
A regni nouitate sui, que significauit
Post annum sextum nasci debere Prophetam,
Absque maru coitu, de Virgine, cuius habetur
Typus, ubi plus Mercurij vis multiplicatur.
Cuius erit concors complexo prima futura
Seclæ: Nam nusquam de signis sic dominatur
Mercurius sicut in signo Virginis: illic
Est eius domus, exaltatio, triplicitasque
Per totum signum, nec non & terminus eius
In primis septem gradibus, dictisque Prophetæ
Typus habetur ibi, quamvis sub enigmate, namque
His in imaginibus quæ describuntur ab Indis,
Et Chaldeorum sapientibus & Babilonis
Dicunt ex veterum scriptis ascendere prima

*Virginis in facie, prolixi Virgo capilli,
 Munda quidem, magniq; animi, magni q; decoris
 Pluris honestatis, & in ipsis manibus sunt
 Spicæ suspensa & vestimenta vetusta.
 Sede sedet strata, puerum nutrit, puerio ius
 Ad comedendum dans, puerum teum vocat istum, Gens quædam.
 H.ee autem cœli pars ascendebat in hora,
 Qua cum Saturno Iouis est coniunctio sancta,
 Super significans seclamq; triplicem statem
 Mutauerit suam, nec non etiam propè punctum
 Veris, ubi fieri coniunctio maxima posset
 Principio sigui, propior si foris fuisset.
 Tunc & crant anni Gracorum quinque trecenti
 Atque nouem menses, cum ter sex penè diebus :
 Felix cui plenè coniunctio tanta patret.*

A

B

Et cætera multa de excellentiâ huius Prophætæ, & lectorum sua, fidei, siue legis. Nec mitum si Deus humanitus nasciturus, mox natuitatis humanæ, quibusdam beatis prælagijs, & testimonijs glorioſis, è cœlo visibiliter omnibus voluit demonstrari, ut sic tam magnum, & admirandum effectum omnibus generaliter salutarem, magnum & admirandum indicium omnibus generaliter præmonstraret, sicut & Natiuitatem Christi mirabilem stella mirabilis indicauit, sicut ostensio 32. partis tangebat. Nec quia talis constellatio, aut talis coniunctio Christum præcessit, ideo Christus fuit de virginе nasciturus, aut legem datus, sed ponus è contra; hæc enim non erant causa istorum sed signum, nec ideo Dominus stellarum & temporum ipsis subjicitur, sed hoc sibi. Prima namque suppositione 8^a parte, & Philosophis ipsiis testantibus, omnia simul coelestia, & singula separatis statuta diuina inuolabilitè semper custodiunt, & eius in omnibus deseruunt voluntati. Nec debet quenquam mouere quod hæc Virgo apud Chaldeos describitur vno modo superius recitato, & secundum Indos & alios alter. Imagines enim coelestes à varijs variè desribuntur, secundum assumptionem vel abiectionem aliarum stellarum, vel secundum aliam & aliam ordinationem earumdem stellarum, sicut libri ipsorum de imaginibus indicant manifestè. Quare & dicit Albumazar ubi supra, Quidam sapientum viuis regionis diversi sunt ab alijs sapientibus alterius regionis, in creatione harum imaginum, & in figuris, atque esse eorum, & inuenimus hoc tribus modis. In descriptione tamen Virginis prælibata Antiqui Babyloniorum, Persarum, & Aegyptiorum pariter concordabant, promittente ibidem Albumazar in hæc verba: Et primum incipiemus narrare imagines super quas concordauerunt Antiqui Persarum, & Babyloniorum, atque Aegyptiorum; post hæc narrabimus hoc in quo coniuerunt sapientes Indorum. Et prædicta descriptio Virginis est prima quam narrat, vbi & iuxta processum promissum subiungit; Et secundum Indos oritur in hac facie puella Virgo habens super scutum lanceum, & vestimenta vetera in manu illius, & manus illius suspensa, & ipsa est erecta in medio Mircti, volens venire ad mansiones Patrum suorum, atque amicorum petere vestimenta & ornamenta. Secundum Ptolomæum vero 7. Almagesti 4. hæc Virgo describitur stans erecta atque alara, sed sicut ipsemet ibi testatur, in hoc discordat à prioribus, ponens longitudinem Virginis, quod ipsi latitudinem posuerunt. Alias enim, vt dicit, latitudo excederet longitudinem, quod non decet. Verintamen licet in muliere stante hoc indecens videatur, in muliere tamen sedente super sedem strata & puerum nutritive, non oportet hoc indecens reputari. Veritas tamen est, quod descriptionem Virginis secundum Babylonios, Persas, & Aegyptios supradictam non recitat nec emendat. Sed nonne quo rationabiliter præsumendum, quod tor & tanti sapientes concordes istam virginem glorioſam aptius figurarent, quam solus Ptolomæus ab ipsis alijsque discordans, maximè cum hanc figurationem eorum videatur penitus non vidisse? Nulla tamen figuratum præmissarum à mysterio magno vacat. Ut autem ista Astrologica prælibata credibilia cunctis appareant, de Inuentoribus, Autoribus, & Doctroribus Astrologie, Astronomie, & cæterarum huiusmodi articulorum paululum differendum. In his siquidem artibus plurimum claruerunt filii Seth, Enoch, Noe, Abraham, Solomon, & alij Sancti Patres, sicut quamplures Historiæ constantur. Scribit namque Iosephus 1. Antiquit. Iudaicæ 1. quod Seth nutritus & perueniens ad ævum, qua iam posset ea quæ bona sunt discernere, virtuti studuit, & cum fuisset vir egregius, imitatores sui filios dereliquit. Illi autem omnes cum boni fuissent orti, in eadem terra sine aliqua vexatione viventes felicissimè commorati sunt, nihilque eis vñque ad vitæ terminum

E

- A terminum crudele peruenit. Disciplinam vero rerum celestium & ornatum earum primi-
tus inuenerunt, & ne dilaberentur ab hominibus, quae ab eis inuenta videbantur, aut ante-
quam venirent ad cognitionem, deperirent, cum praedixisset Adam exterminationem re-
rum omnium, vnam ignis virtute, alteram vero aquarum vi ac multitudine fore ventu-
ram; duas facientes columnas, aliam quidem ex lateribus, aliam vero ex lapidibus am-
babus quae inuenerant, conscripserunt; ut tali constructa lateribus exterminetur ab im-
bris, lapidea permanens preberet hominibus scripta cognoscere, simul & quia lateralena
aliam posuissent, quae cum lapidea permanet haec tenus in terra Syriae. Philosophus quoque
in Secreto secretorum partis 2. primo, Deus inquit excelsus & gloriosus ordinauit modum
& remedium ad temperantiam humorum, & ad conseruantiam sanitatis, & ad plurima alia
acquirenda; & reuelauit ea sanctis Prophetis Ieruis suis, & iustis Prophetis suis, & quibusdam
alijs quos praelegit, & illustrauit spiritu diuinæ sapientiae; & dotauit eos dotibus scientiarum.
B Ab istis sequentes virtus Philosophia principatum & originem habuerunt, Indi, & Perses, &
Graeci, & Latinis ibis hauserunt, & scripserunt artium & scientiarum principia, & secreta;
quia in Scripturis nostris, nihil falsum, nihil reprobum inuenitur, sed a sapientibus appro-
batum. Et infra 26. Dignum est, inquit, Alexandro, ut scias magnam medicinam, quae di-
citur gloria inestimabilis, quae etiam vocatur thesaurus Philosophorum: Ego siquidem
nunquam percepī nec veraciter noui, quis eam inuenerit. Quidam enim afferunt quod Adam
fuit eius inuenter; Alij autem dicunt quod Aesculapius & Hermogenes, Medicus, Hir-
bos, & Donastios, & Vatildos Hebrei, & Dioris, & Carans glorijs Philosophi, qui sunt
octo, quibus datum est nosse secretū scientiarum quae latabant omnes homines. Ibi sunt, qui
inquierunt, & disputauerunt de his, quae sunt supra naturam, de Pleno, de Vacuo, de Fi-
nito, de Infinito, & concorditer conuenerunt in confectione istius Medicinae inestimabilis,
quam diuiserunt in 8. partes. Quidam siquidem hoc affirmant, quod Enoch nouit hoc se-
cretum per visionem; Volunt enim dicere quod iste Enoch fuit Magnus Hermogenes, quem
Graeci multum cōmendant, et laudant, & ei attribuunt omnēs scientiā secretam & celestem.
Quare & in Prologo in librum Hermetum Mercurij triplicis Trismegisti de Mondo & Cœlo,
scribitur isto modo: Legimus in veteribus diuinorum historijs tres fuisse Philosophos, quo-
rum primus Enoch, qui & Hermes, & alio nomine Mercurius dictus fuit: Secundus Noe,
qui & similiter Hermes nuncupatus fuit: Tertius vero Hermes Mercurius triplices dictus
fuit, quia & Rex, & Philosophus, & Propheta floruit. Hic enim post diluvium cum summa
exequitate regnum Aegypti tenuit, & in liberalibus & in mechanicis artibus prævaluit, & A-
stronomiam prius elucidavit, virginem auream, librum latitudinis, & longitudinis, librum elec-
tionis & || Ezich super equationem planetarum, & super Astrolabium, & alia multa opere || Erich.
luculento complevit. Iosephus insuper 1. Antiquitat. Iudæor. 2. loquens de longitudine vi-
tae Noe, & aliorum Patrum illius temporis Antiquorum, Illi, inquit, cum essent religiosi &
ab ipso Deo facti, cumque eis pabula opportunita ad maius tempus existarent præparata,
D tantorum annorum circulis vite viuebant: Deinde propter virtutes & glorioſas utilitates,
quas iugiter pefscrutabantur, id est, Astrologiam & Geometriam, Deus eis ampliora viuen-
di spacia condonauit, quae nunquam ediscere potuissent, nisi sexcentis viuerent annis; Per
tot enim annorum curricula magnus annus impletur. In libello quoque de morte Aristote-
lis 9. refertur secundum sententiam Melonis discipuli Aristotelis, quam & Magister pluri-
mum commendauit, quod usque ad aduentum Noe homines astimantes Solem & Lunam
alias quoque stellas ex teplis moueri, quare & esse primos motores simpliciter aucti Deos,
ipsis tanquam diis secundum varia idola scriuerunt; de qualibus & undecima pars tangebar;
Noe autem fuit primus qui cognovit creatorē sphaerarum, & quod ipse est principium cui-
uslibet motionis; & ipse habebat scientiam, & gradum altissimum harum rerum. Albumaz-
ar quoque 5. maioris Introductorij, differentia 1 1^a dicit, Quod in historijs veterum diuinorum
reperitur, quod Noe Propheta venerandus primus omnium Babyloniam post diluvium
populauit, instituitq; Babylonios, seu Chaldaeos; & omnes Chaldaei erant sapientes in nume-
rio astrorum, & scientia Iudiciorum, & confluabant ad Doctores eorum ab omnibus climati-
bus amore discendi; & secundum assertiōnem quorundam, Sem filius Noe docuit hos primam
scientiam hanc astrorum. Hoc autem testimoniū Albumazar & similia, ideo maiori fide dignum
videtur, quia historias multas nouit, sicut ille liber Introductorius pluribus locis probat;
Imo & ipsomet Historiographus vnu crat, dicente Haly super 1. quadripartiti Ptolomæi,
Scimus quod Albumazar antequam Astronomiam legeret, crat vnu ex illis qui Chroni-
cas faciebant, sicut reperimus in scriptis. Huic autem concorditer Ouidius ille de Vetera

libro tertio De scientia iudicisque astrotum, sic ait:
*Hac scripsit prior ille Propheta Noe venerandus,
 Et docuit primogenitus Sem filius eius.*

A

In libello quoque de morte Aristotelis 9. similiter recitat, quod post Noe natus est Abraham, qui fuit sapientior omnibus, & ad maximum gradum Prophetarum peruenit; cognovitque quod Sol, & Luna, & omnes stellæ habebant primum motorem, & ideo non est secutus viam Patris sui, & generationis sua, qui idola adorabant. Ipse siquidem Abramum Iosepho referente, 1. Antiquit. Iudaica 5. erat nimis intelligens in omnibus & sapiens in his quæ audierat, & de quibuslibet aliquid cogitaret: propterea & virtute prudentiae maior alijs fuit, & opinionem quam de Deo cuncti tunc habebant, innouare & immutare prævaluit. Primus itaque præsumpsit pronunciare Deum Creatorem unum esse cunctorum; reliqua verò licet ad felicitatem tendentia, per præceptum præbentis singula quæque dari, & non propria subsistere virtute confessus est. Hæc verò conspiciebat per terræ passionem & maris, & ea quæ continentur circa Solem & Lunam, & ex omnibus quæ circa eolum semper evniuntur. Virtute enim eis præsente, & prouidentia ordinatio eorum cuncta disponi docebat, quibus quicunque priuarentur, manifesti fierent, quia neque ea quæ ad utilitatem nobis necessaria sunt, sua potestate potuerunt possidere, quæ scilicet secundum iubentis fortitudinem ministrantur, cui bonum est solummodo honorem & actionem tribuere gratiarum. De isto quoque nobili A-

|| Lecatus.

|| forte le-
gendum
Lecatus.|| similiter
addiderunt.

Berofus & *Heccatus Historiographi Chaldaeorum faciunt mentionem*, dicente Iosepho vbi prius. Memint autem Parris nostri Abraham Berofus, non quidem nominans eum, sed ita dicens; Post diluvium decima generatione, apud Chaldaeos fuit quidam vir iustus & magnus, in celestibus rebus expertus; *Heccatus* etiam ad memoriam eius plus aliquid fecit: Librum enim de eo conficiens dereliquit; Et intra eisdem, Arithmeticam verò Aegyptiis contulit, & quæ de Astrologia sunt, ipse contradidit. Nam ante aduentum Abraham in Aegyptum, hæc Aegypti penitus ignorabant. A Chaldaëis enim hæc plantata nascuntur in C Aegypto: unde etiam peruenisse noscentur ad Græcos. Salomon quoque diuinus inspiratus, ut patet 3. Reg. 3. & 2. Paral. 1. tantam sapientiam, & intelligentiam, & scientiam recepit à Domino, ut nullus ante eum similis ei fuerit, nec post eum. De quo 3. Reg. 3. scribitur; Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & præcedebat sapientia Salomonis, sapientiam omnium orientalium & Aegyptiorum, & erat sapientior cunctis hominibus. De quo & Iosephus 8. Antiquit. Iudaica 2. dicit; Quod Deus dedit ei intellectum & sapientium, qualem nullus alter hominum habuit, nec Regum, nec priuatum, ut etiam homines antiquos præceleret; nec Aegyptiis qui sapientia omnibus diffire dicuntur comparatus modicum vel minus esset, cuius utique multum nimis sapientia præcedebat. Composuit autem libros quinque, & quatuor millia. Nullam namque naturam ignoratam, inexaminateaque præterit, sed de omnibus philosophatus est, & disciplinam proprietatemque earum eminenter exposuit. Horum igitur Patrum diuinus illuminatorum D doctrinis doctissimi posteriores Philosophi informatae gloriofas scientias conscripserunt, & quedam quodammodo alia non penitus aliena, quia ex primis illis fontibus deriuuntur || *superaddiderunt* secundum quod ipse Aristoteles superius recitat. Libros autem venerabilium Patrum horum, superbia forsitan quorundam sophisticorum Philosophorum, ut inuentorum gloriam furarentur, destruxit, titulos mutauit; aut nimia fortassis vetustas temporis abolevit. Nonne & in libris nostris sacris, Prophetia ipsius Enoch septimi ab Adam solenniter allegatur, cuius tamen scriptura minimè reperitur?

36.

Contra Epicureos & Sadduceos dicentes Spiritum nullum esse, immortalitatem quoque animæ rationis irrationaliter abnegantes: & contra Averrois astrucentem omnes homines unicam animam rationalem habere.

E

C Vrentur Epicurei & Sadducei fanentur dicentes Spiritum incorporeum nullum esse, immortalitatemque animæ rationalis irrationaliter abnegantes, auertaturque Averroes astruens omnes homines unicam animam rationalem habere. Hi autem videantur suisse illi Antiqui, aut imitatores eorum qui recitante Philosopho locis diuersis, tantum materialia & materiam, & sensibilia potuerunt & sensum, negantes intellectum, vel ipsum esse corpus aut formam corporalem, quare & corruptibilem affirmantes, quapropter & summum bonum, in voluptatibus corporis statuentes, sicut poreus in cœno, ita se in huiusmodi voluptatibus volutabant. De Epicuro quem Philosophi porcum nominauerunt, & de sectatoribus eius porcinis

- A cinis, libri Philosophici & Grammatici sepius recordantur. Pro Sadducæis autem sejendum, quod locepus 2. de bello Iudaico. & 18. Antiquit. Ind. 3 dicit quod apud Iudeos 4. Philosophæ, & Philosophorum species habebantur, Pharisæi, Sadducæi, Læzi, siue Essæni, & Iudaici à quodam principe suo Iuda, siue Libertatini, quia pro libertate certantes, qui & ideo 7. de bello Iudaico Sicarij nominantur. De quarum secunda 2. de bello Iudaico, Saducæi, inquit, illud est secunda collectio & 18. Antiquit. Iudaicæ 3. Sadducæi animas mortales existimant, similque cum corpore interire: Porro & de Epicuris & Sadducæis sacri nostri codices recordantur. De opinione vero Auerrois prædicta in expositione sua super 3. de Anima comment. 5. & alij sequentibus satis constat. Sed quomodo nullus est spiritus incorporeus, cum secundum ostantam partem & decimam Deus spiritus incorporeus comprobarer. Quid enim spiritus incorporeus nisi substantia rationalis incorporea est dicendus? Iste quoque spiritus omnipotens simus habens voluntatem vniuersaliter efficacem secundum partem 7^{am}. & 8^{am}. cur secundum 33^{am}. & 34^{am}. partes non potest & potuit creare & creasse, & facere & fecisse alios spiritus sibi similes, sicut & alias naturas dissimiles, & hos quidem à corporibus ab solitos, quos Angelos appellamus, illos vero corporibus conjugatos quos animas rationales vocamus, & vitramq; speciem immortalē? Si ergo hoc totum sit possibile, cur negabitur ira esse, cum hoc magis conueniat diuinæ largitati, & omnitarie bonitati, quam prima Suppositio & partes sequentes perspicue docuerūt? præfertim cum istud apud omnes magnos Philosophos, vere Philosophos, apud omnem fidem & fæctam, & apud omnes pene homines sit famolum, maxime cum & istud rationibus minatur, & vix vmbra rationis tenuī impugnetur iuxta pīmissa circa 32^{am}. & 33^{am}. partes huius. Quot & quam varia experientia certissima multiplices spiritus esse probant? Nonne & artes Magice, licet male, spiritus esse docent, sicut & tangebatur superius circa trigesimam secundam & vigesimali primam partes.
- B Opiniunculam autem Auerrois quis nesciat esse vacuam, fallam, fatuam & confitam, nullam verisimilitudinem aut probabilitatem habentem? quare & circa ipsam minus sollicitè laborandum; ne ramen intactam omnino se iactet, videtur saltem perfunctoriè refellenda. Quis igitur attentis prioribus diligenter, non clate videat, Deum posse singulis hominibus singulas animas impartiri, hoc etiam magis Deo conuenit & natura; Cur enim Deus alijs imperfectioribus speciebus, qua Deum non norunt, non diligunt, negue colunt, daret abundantius singulis singulas animas & formas proprias naturales; & hominibus multum nobilioribus, in natura Deum scientibus, diligentibus atque colentibus, omnibus simul parcissime tantum vnam? cur potius ita de hominibus, quam de vegetabilibus, de alijs animalibus, aut de corporibus celestibus ordinaret? que ratio, vel quæ causa, cum de similibus videatur similiter sentiendum? Adhuc autem secundum trigesimali primam partem, Deus remunerabit omnem suum cultorem plenariè, & abundè, quod non facit in vita præfenti, vt constat; faciet igitur in futura; & nequaquam suos contemptores & cultores æqualiter; nec omnes suos cultores æqualiter, sicut nec æqualiter meruerunt; Habent ergo singuli homines singulas animas, quibus post mortem præminentur vel puniantur, vt conuenit, singillatim. Nonne & tu ipse super illud Philosophi t. Eth. 16. de Felice, vt vere bonus & sapientem omnes existimamus, fortunas decenter ferre, sic dicis, vt dicitur de Iob, || Cui sit fatus? Ad quid enim ubi orares pro salute Iob defuncti, nisi sperares animam ipsius, & animas virtuosorum virorum post mortem saluandas, secundum suorum exigentiam mercitorum? Amplius autem de remuneratione seu præmiatione hominum in præfenti, illud namque quo Deus præmiat virtuosos in vita præfenti, in anima potius quam in corpore est ponendum; sed si sit vna tantum anima omnium, quicquid de tali premio, vel de pena recipit viuis homo, recipient & alijs vniuersi. Secundum banc quoque sententiam insensata, si vnuis homo haberet in anima felicitatem perfectam, misericordiæ perfectam, haberent simul & omnes, essentque omnes simul perfecti & miseri: quare & nec felices, nec miseri, que nullus concederet nisi miser.
- C Quomodo insuper Deus sapiens, iustus, & potens sua maxima præmia tam improvidè disp̄saret? Nonne Philosophus 1. Eth. 14. ita dicit, Si aliud aliquod Deorum est donum hominibus, rationabile & felicitatem Dei datum esse, & maximè humanorum, quanto optimum? Videatur autem & diuinissimum esse. Virtutis enim premissi & finis optimum videtur & diuinum quid & beatum. Et infra 18. Deos * beatificamus & felicitamus, & virorū diuinissimos * beatissimam. Super quod & tu Auerroes; Nos, inquis, referimus deificatos & electos hominum mos ad felicitatem; Et infra in fine illius primi, sic ait; Sint grates Deo donatori sapientia & largitori felicitatis. Adhuc autem si per omnipotentiam summam Dei omnes homines felices & miseri nullo superflite moterentur, anima rationali seruata, aut esset ipsa misera vel beata, cur potius talis quam talis, nec simul posset esse misera & beata? Amplius autem secundum
- E Quomodo insuper Deus sapiens, iustus, & potens sua maxima præmia tam improvidè disp̄saret? Nonne Philosophus 1. Eth. 14. ita dicit, Si aliud aliquod Deorum est donum hominibus, rationabile & felicitatem Dei datum esse, & maximè humanorum, quanto optimum? Videatur autem & diuinissimum esse. Virtutis enim premissi & finis optimum videtur & diuinum quid & beatum. Et infra 18. Deos * beatificamus & felicitamus, & virorū diuinissimos * beatissimam. Super quod & tu Auerroes; Nos, inquis, referimus deificatos & electos hominum mos ad felicitatem; Et infra in fine illius primi, sic ait; Sint grates Deo donatori sapientia & largitori felicitatis. Adhuc autem si per omnipotentiam summam Dei omnes homines felices & miseri nullo superflite moterentur, anima rationali seruata, aut esset ipsa misera vel beata, cur potius talis quam talis, nec simul posset esse misera & beata? Amplius autem secundum

concordem Philosophorum sententiam, Naturam esse principium motus & quietis illius A cuius est natura, & naturam quæ est forma, esse horum principium effectuum; animam quoque rationalem esse naturam hominis & formam; quare & ipsam esse principium effectuum omnium motuum & actuum humanorum, ipsamque esse finitæ virtutis quis dubitat? Quare & finitæ atque determinatæ potentia in agendo. Si ergo tunc moueat localiter corpus hominis unius quantum potest, & secundum ultimum sua potentia, quomodo potest simul mouere similiter aliud tale corpus alterius hominis, velocitate æquali, & tertium corpus, & quartum, & ita deinceps ultra omnem terminum & mensuram, immò & corpora infinita, si ponentur homines infiniti? Quomodo adhuc posset alius motor finitus mouere per se diuersa mota totaliter separata, & penitus inconnexa? Nonne Aristoteles Deus tuus, & tu cultor eius, 12. Metaphys. suæ, ex numero motuum cœlestium arguitis numerum intelligentiarum mouentium? Si tamen unica anima sufficit ad mouendum omnia corpora humana multum grauia, multum resistentia, & multum difficultad ad mouendum, tam multa, tam inordinata, & tam inconnexa ad inicem, cur non simili ratione, immò multo maiori, sufficit una intelligentia ad mouenda omnia corpora cœlestia, à conditionibus talibus aliena, cum sint pauca, optimè ordinata ad inicem & connexa; & nendum corpora cœlestia nunc existentia, sed & plura & maiora quantumlibet si ponantur, sicut & unica anima sufficit ad mouendum æqualiter corpora hominum ultra omnem numerum & mensuram? Secundum sententiam tamen vestram si aliqui orbi cœlesti apponenterent una stella vterius, motor eius ipsum omnino non moueret, vel ipsum moueret cum fatigacione & pœna vel tardius. Simili quoque modo potest argui de operationibus magis proprijs animæ rationali, puta de intellectione, volitione, memoria, remembrance, syllogizatione & similibus. Quomodo namque sufficit anima una finita & parua, simul & semel ad operationes tales, tam multis, tam variis & diuersas, nec minus ad quotlibet tales simul, quam ad unicam separatum? Nonne & sicut experientia certa docet, & omnes Philosophi contestantur, quod una operatio animæ, vel impedit aliam, vel expellit? quomodo ergo potest eadem anima tot actiones, tam varias & contrarias simul & semel perfectissimè exercere? Nonne & anima talis finita, & paruula, sicut est entitas & natura finita, sic est & capacitatris finita? quomodo ergo potest semel & simul tot intellectiones, volitiones, memorias, syllogismos, ac talia sine termino, sine fine capere & tenere? Amplius autem, sicut Aviceccena 5. de Anima 3. & Algazel, 4. physica suæ ult. hæresim istam redargunt; Si esset eadem anima omnium, esset & eadem scientia omnium, nec quicquam sciretur ab uno, quod ab alio nesciretur. Nonne si eo eadem anima omnium, cum omnis scientia hominis sit in anima subiectiæ, & in quolibet homine sit anima rationalis, in quolibet homine est omnis humana scientia, omnis habitus, & similiter omnis actus rationali animæ inexistens? Quilibet ergo homo habet omnem scientiam habitualem, & similiter actualem, quam aliquis alius homo habet, cuius contrarium videtur in nobis certissimè experiri. Cur namque si haberem lucem clarissimam in domo seu oculo corporali, D non possem eam oculo corporis intueri? aut si possem, cur non similiter de luce scientiarum clarissima in domo seu oculo spirituali, & oculo mentis meæ? Dicit enim Philosophus 1. Eth. 7. Sicut in corpore visus, in anima intellectus. Cur insuper si haberem in Gazophylacio materiali Thesaurum multiplicem, non possem de illo extrahere quod vellem? aut si possem, cur de Gazophylacio & thesauro meo multipliciori incomparabiliter spirituali magis propinquo, magis proprio, & magis potestatæ meæ supposito, non possum si velim, etiæ totis viribus meis nitar extrahere iota unum? Nonne experientia communis docente, & secundum sententiam Aristotelis, tui ipsius, & aliorū Philosophorum concordem, habens habitum, potest, cum voluerit, vti illo? cur ergo non potest omnis homo, cum habeat omnem scientiam habitualem, & omnem scientificum habitum actualiter, vti omni pro libito voluntatis? Nonne & Philosophus, 2. Post. ultim. Inquires qualiter principia cognita nobis fiunt, nunquid habitus eorum, cum non insint, fiunt in nobis; aut cum insint, lateant: E reprobando secundum membrum, sic ait; Si quidem igitur habemus ipsos, inconveniens est; contingit enim certissimas habentem cognitiones principiorum demonstrantem laere. Qui & de problematibus particulis 30. 2. & 4. idem sentire videatur; qui & 3. de anima 14. ita dicit; Potentia quodammodo est, intelligibilia, intellectus, sed actu nihil antequam intelligat; oportet autem sic esse, sicut in tabula, in qua nihil est actu scriptum, quod quidem accidit intellectui; Vbi & textus quem tu exponis, sibi habet, Quod accidit intellectui debet currere tali cursu, scilicet sicut tabula qua est aptata picturæ, non picta in actu omnino. Quantum autem pondus autoritatis verba Aristotelis habeant, & specialiter in hac parte, tu ipse illo comment. 14. clarè testaris, affirmans quod omnes opinantes intellecūm esse simplicem, non

- A non passibilem, abstractum, & non mixtum corpori non credunt, nisi propter hoc quod dixit Aristoteles. Quoniam ita est difficile hoc, à Deo. Quod si sermo Aristotelis non inueniretur in eo, tunc valde esset difficile cadere super ipsum, aut forte impossibile nisi inueniretur aliquis talis vt. Aristoteles. Credo enim quod iste homo fuit regula in natura, & est exemplar quod natura inuenit ad demonstrandam ultimam perfectionem humanaam in naturis. Et infra 36. loquens de labore Auempace, in quaestione de continuacione intellectus agentis cum homine tam diligenter & improbo, quod illa quaestio non recessit ab eius cogitatione, neque per tempus iustus viius oculi, & alijs difficultatibus & ambiguitatibus illam concertentibus quaestione, sic ait: *Causa autem istius ambiguitatis & laboris est, quia nullum sermonem ab Aristotele inuenimus in hac intentione.* Qui & super 1. Phyl. in prologo ita scribis, Nomen Autoris est Aristoteles filius Nicomachi sapientissimus Graecorum qui compoluit alias libros in hac arte, & in Logica, & in Metaphysica, & iste inuenit, & compleuit istas tres artes. Inuenit, quia quicquid inuenit ab Antiquis in hac scientia, non est dignum quod sit pars humi-
us: Compleuit, quia nullus eorum qui secuti sunt eum vñque ad hoc tempus, quod est mille quingentorum annorum, nihil addidit, neque inuenit in eius verbis errorem, & tales virtutem esse in individuo uno miraculosum & extraneum existet, & haec dispositio cum in uno homine reperitur, dignius foret diuinus quam humanus. Quomodo ergo huius viri diuini, huius tanti Autoris, tam canonica, & tam authenticata verba intelligis aut exponis? Nonne comment. 1. 14°. supradicto, exponens exemplum Philosophi comparans intellectum in potentia existentem tabula non scripta, non pietate, sic ait: Cum notificauit modum pastoris in intellectu, cecepit dare de rebus sensibilibus exemplum, per quod intelligitur ista intentio in intellectu materiali, & licet non sit verum, tamen est via ad intelligendum, & ille modus doctrinæ necessarius est in talibus rebus, licet sit Rheticus. Sed quam vñpere glossa tua que textum suum corredit? quam improba expositio, que textum suum expellit? quam proterius filius, qui dicit Patri suo, mentiris? Quis tu? qualis autoritatis? aut quantæ vt tanto Philosopho contradicas, præsertim cum nullam autoritatem maiorem, nec ullam rationem aliquid animal rationale cogentem, probabiliter vel mouentem pro parte tua adducas, sicut prima suppositione, & partibus sequentibus intellectus per facile est videre. Qua ergo temeritate, qua cæcitate, qua audacia, immo qua insania tanto viro, tanto Philosopho, tam famoso, tam procaciter præsumperas obgarrire, cum nullus teste teipso in verbis eius sit error? immo quam insensatus efficeris, cum non sentis teipsum contradicere tibi ipsi, dum Aristotelem tantum commendas, & ipsi nihilominus contradicis? quis igitur tibi credit? Maiore namque Autore & minore contradictibus cui potius adhærendum? quis dubitas quin maior? & quis neficiat Aristotelem te maiorem? Timeo igitur plurimos in hac parte propterea plurimum delirasse, quia scripturam tuam diligentius respexerunt, & scripturas Aristotelis neglexerunt. Nonne & tu ipse super 3. de Anima. comment. 30. loquens de Auempace errante, sic ait: Illud quod fecit istum hominem errare, & nos etiam longo tempore, est quia moder-
D ni dimittunt libros Aristotelis, & considerant libros expositorum, & maxime in Anima, credendo quod iste liber, impossibile est vt intelligatur. Nonne idem Philosophus codem 3. multis locis, dicit animam intellectuam esse passibilem & recipibilem specierum, habereque omnia intelligibilia, & omnium species in potentia, non in actu? quare & probat ipsam necessariò indigere alio intellectu, puta agente, qui potentialitatem eius perficiat, & ad actum perducat? Nonne illius 3. 5°. dicit animam intellectuam non habere aliquam naturam nisi passibilem, nec esse aliquid intelligibile actualiter, priusquam intelligat illud actu? Nonne verba sua sunt ista? neque ipsis est naturam, neque vnam esse, sed ante hanc quod possibilis vocatus, itaque anima intellectus. Dico autem intellectum quo opinatur, & intelligit anima nihil est actu eorum, que sunt ante intelligere: vbi & textus quem tu exponis, si habet: Non habebit naturam nisi istam, sed quod est possibilis. || Illud igitur de anima quod dicitur || Idem. Intellectus; & dico intellectum illud per quod distinguimus & cogitamus, non est in actu aliquod centum antequam intelligat. Et loquitur hic Philosophus ad similem intellectum sicut infra 37. vbi dicit: Nunc autem de Anima dicta recapitulantes dicamus iterum, quod omnia ea que sunt, quodammodo est anima. Aut enim sensibili: que sunt, aut intelligibili: est autem scientia quidem scibilia quodammodo, sensus autem sensibilia: Et sequitur 38. Qualiter autem hoc sit oportet inquirere. Secantur igitur scientia & sensus vt res, que quidem potentia est in ea que sunt potentia que || nullo actu in ea que sunt actu. Animæ autem sensibilia & quod scire potest potentia hac sunt, hoc quidem scibile, illud vero sensibile, neesse est autem aut ipsa, aut species esse. Ipsa quidem igitur non sunt; Non enim lapis in anima est sed species; quare anima sicut manus est; manus enim organum organorum, & intellectus || vero.

lectus species specierum, & sensus species sensibilium, verum est in potentia non in actu; quare A & supra 6. sic autem, bene iam dicentes sunt, Animam esse locum specierum, nisi quod non tota sed intellectiva, neque actu, sed potentia species. Et infra 8. ostendit quod anima dicitur scimus seu sciens in potentia duobus modis, remoto videlicet & propinquè, siue potentia remota seu essentiali, qualis est in homine proutquam addiscat; & potentia propinquæ seu actuali, qualis est in habente scientiam in habitu, sed non vrente in actu, à qua potentia potest per se exire ad actu. Vnde & sic autem, Cum autem hic scilicet intellectus singula sciens dicunt quidem secundum actu, hoc autem confessim accedit cum possit operari per scriptum, est quidem igitur & tunc potentia quadammodo, non tamen similitè & sicut ante addiscere, aut inuenire. Qui & infra 17. scribit ita: Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi, hoc autem est potentia omnia illa, alterum autem causa & factuum, quod in faciendo omnia ut ars ad materiam sustinuit, necesse & in anima has esse differentias. Et statim 18. & est intellectus hic quidem talis in omnia fieri, illæ B verò in omnia facere. Itam quo sententiam totam Auicenna, Algazel, & omnes penè Philosophi alij plane tenent. Si igitur hæc ita te habent, quomodo presumis asserere falsum esse, quod intellectus antequam intelligat, est sicut tabula in qua nihil est actu scriptum aut pictum? Imò quia istud verum est, faltum & fatuum est quod tu dicas, omnia scilicet intellecta speculativa, omnes species, omnes scientias, omnes habitus, omnes actus, & vniuersaliter omnia & singula possibilia ibi scribi actualiter, & eternaliter ibi scribi, actualiter & eternaliter ibi pingi, actualiter & eternaliter ibi esse. Nonne illo comment. 5. sic ait, Cum consideratum fuerit de istis intellectis, secundum quoddam sententia simpliciter, non respectu aliquius individualis terræ, non carebunt scilicet quartæ, quod enim declaratum est, quod habitatio est possibilis in parte meridionali, sicut in parte septentrionali; forte igitur Philosophus inuenitur in maiori parte substantia in omni tempore. Et infra 20. Intellectus qui dicitur materialis tecu idem quod diximus, non accedit ei, vt quandoque intelligat, & quandoque non, nisi in respectu tertius imaginationis existentium in unoquoque individuo non respectu speciei, verbi gratia, quod non accedit ei, vt quandoque intellectum & quod intelligat, & quandoque non, nisi in respectu Socratis & Platoni, similitè autem & respectu speciei semper intelligit hoc vniuersale, nisi species humana deficit omnino, quod est impossibile. Nonne Plato in Menone similitè quadammodo posuit omnem videlicet scientiam semper esse in anima cuiuslibet, sed latere; quare & ab Aristotele reprobatur: cur ergo non es tu similitè probandus? Si insuper ita esset, quod esset officium intellectus agentis, quid ageret circa intellectum D possibilem? quid iuvaret? nullam enim speciem, nullam intentionem, nullam cognitionem agit in eo, cum omnes species intentio atque cognitio, sicut & cetera cuncta qua habet, in ipso actualiter, eternaliter perseverent? Quomodo ergo dicunt Philosophi. & tu ipse, quod intellectus agentis est denudare & abstrahere intentiones materiales ad immaterialitatem, & ita transiere ipsas, de ordine ad ordinem, de materialitate ad immaterialitatem; de phantasia quæ est virtus materialis in intellectum possibilem, qui est virtus immaterialis, & sic tandem facere illud quod est intellectum in potentia esse intellectum in actu? Scio quod dices hoc verum esse respectu individui, non respectu speciei, aut intellectus humani simpliciter. Sed quid quæso operatus intellectus agens in individuo demonstrato? Intensio namque denudata per eum non transfert nec intrat in intellectum possibilem per præmissa; remanet ergo in virtute materiali; quare & materialis ut prius licet fortassis subtilior parum quam prius. Quod tamen subtiliter intuendo non videtur dicendum, cum statim in ipso instanti sensationis & imaginationis intelligatur quodcumque, sicut omnes communiter experientur; dicitq; magister tuus 3. de Anima. 28. sentire est simile ipsi dicere solum & intelligere, quam eius sententiam & tu ibi planissime proficeris. Nonne & intentione imaginata manente grossa & rudi, sicut influit ab obiecto, habita tamen intentione rei congrua in intellectu, posset homo intelligere? cur non posset? Adhuc autem qua necessitas ponendi intellectum agentem ad modicum subtilandum intentionem materialephantasticam? Cur non sicut in alijs animalibus sufficit sola phantasia? Cur non simil modo ponis intellectum agentem ad subtilandum intentiones aliarum virtutum? Quis insuper legens & non negligens libros Aristotelis, Theophrasti, Themistij, Auempacæ, Auicennæ, Algazel, & aliorum Philosophorum dixerit intel-

- A intellectum agentem esse necessarium homini, quia parum subtiliat intentiones materiales phantasie, dum tamen materiales, & in virtute materiali phantastica manent, sicut prius, & non potius ad effectum superius recitatum? Amplius intentiones, propositiones, discursus, & conclusiones, & ceteri habitus atque actus in anima rationali semper secundum te actualiter existentes, vel sunt finiti in numero, vel simpliciter infiniti: non infiniti simpliciter cum ipsa sit finita simpliciter, finitae entitatis, & capacitatis finitae; nec etiam potest esse aliqua multitudine actualiter & simpliciter infinita; sicut Magister tuus, & tu ipse sepius affirmatis. Si verò sunt tantum finiti, puta centum vel mille, possibile est aliquos homines & aliquem hominem de hominibus secundum te simpliciter infinitis in præterito, & in futuro intelligere & habere. Facere & formare aliquam intentionem, propositionem, discursum & conclusionem, aetum & habitum, alium ab illis omnibus & singulis differentem. Quis negaverit? quis dubitauerit? quis non statim concederit ita esse? sicut enim stans in centro circuli, per quemlibet
- B semidiametrum potest exire ad proprium punctum eius in peripheria situatum, licet non simul nec successivè per omnes ad omnia puncta sua: sic & habens principium scientificum stat in medio infinitorum discursuum possibilium ducentium ad conclusiones proprias infinitas, potestque per singulos ad singulas conclusiones exire, et si non per omnes ad omnes. Possent quoque homines infiniti, per infinitos tales discursus procedere ad conclusiones proprias infinitas, sicut viros scientificos reputo non latere. Est ergo aliqua conclusio scibilis ab homine, imo & infinitæ conclusiones ab hominibus scibilis, quam & quas intellectus possibilis actualiter iam non haberet. Hoc idem & de conclusiobus, & opinionibus erroneis potest similiter apparere. Quis enim nesciat veritatem signo sagittinibus posito, & punto in medio areae comparari, ad quod contingit attingere paucis modis vel uno, sed decire infinitis? Quis ergo non videat conclusiones & opiniones erroneas posse infinitis modis variari & multiplicari, praesertim apud homines infinitos. Adhuc autem quis nesciat, si secundum
- C tuam sententiam mundus sit aeternus ante & post, secundum cursum communem infinitas fuisse, & futuras esse eclipses Solis & Lunt, scibiles specialiter ab hominibus, inquit scitas & sciendas, sicut secundum assertionem tuam præmissam magis videtur? Quod & quia constat certissime esse possibile, supponatur: Fuerint ergo & erunt infinita inuestigationes, conclusiones, & scientiarum propriæ, & speciales de illis: quis enim crediderit eandem esse scientiam particularem & propriam, eandem credulitatem, adhæsionem & affirmationem nunc esse futuram eclipsin, videlicet nocte ista vel die, & tunc esse futuram eclipsin, videlicet septimo mense sequente. Multi namque sciunt vnum, & aliud dubitant & ignorant. Alias insuper idem esse, scire, credere, adhaere, & dicere tunc esse futuram eclipsin; & tunc, & tunc, & tunc quocunque tempore designato, quod nullus dubitet esse falsum, sicut & fatus apparuit in alijs talibus de futuro. Identitas insuper actuun humanorum immanentium, secundum tuam sententiam aeternaliter permanens vniuersitas, similiter refelletur: Quis enim ignoret non
- D esse eundem actum sed diuersum affirmandi intrinsecus & credendi, eclipsis nunc est, eclipsis cras erit, eclipsis heri fuit, & similia, sicut & affirmaciones & affirmata non sunt eadem, sed diuersa, & à vero in falsum, & è contra infinites permurantur? Nonne etiam actus intelligendi, credendi, amandi, & similia faciendi in infinitum, secundum varietatem graduum in varijs hominibus & temporibus variatur? tanta autem varietas non potest in eadem anima actualiter simul esse, sicut præhabita docuerunt. Respondebit fortassis vicarius tuus, & dicet, quod intellectus seu homo per intellectum intelligit, & vult multa varia & distincta, particulariter propriæ & distinctæ per eandem intentionem seu speciem, & per eundem actum realiter non omnino diuersum. Sed quis nesciat intelligentem per quodcunque quacunque diuersa propriæ & distinctæ distinguere, seu posse distinguere per idem distinctæ & propriæ inter illa? & quis dubitat eundem hominem per eandem potentiam, per eandem speciem, & per eundem actum omnino, sine aliqua diuersitate adiecta non posse distinguere diuersa ipsa, videlicet
- E cet cognoscere propriæ, particulariter, & distinctæ? Alter enim posset idem homo per eandem speciem cognoscere nunc vnum distinctæ, puta A, & non aliud, puta B, & aliæ è contra. Sed quem later, quod vnum in quantum vnum præsertim in potentij naturalibus non liberis, naturum est facere semper vnum, non aliud nec diuersum, in eodem possibili non diuerso? Nonne ratio perspicue hoc demonstrat? quæ namque in talibus causa diuersitatis effectum? quare nunc iste, || non ille productus, nunc è cōtra nisi in agente vel in passo, cum in talibus non sit electio libera, sed necessitas naturalis? Nonne ideo Aristoteles 2. De generat. penult. Idem, inquit, & similiter habens, semper idem in natum est facere. Idem tamen aliquoties facit contraria, & diuersa: sed hoc est propter contrarietatem & diuersitatem aliquam in agente vel passo, sicut docet idem Philosophus 9. Met. 10. 9ⁱ. 11ⁱ. 12ⁱ. 11ⁱ. 5ⁱ. 2^v. & 2ⁱ Phys. 30°. quod & expositio

|| nunc.

expositio Auctrois locis illis similiter confitetur. Adhuc autem aliter posset intellectus per vni-
 cā specie generalē distincte cognoscere omnes species generū , seu generis alicuius, & singula
 individua specierū: idē quoq; visus per candē & vnicā specie vnius coloris distinguere omnes
 colorū species, differentias, atq; gradus. Amplius autem in eadem intentio, & idem actus omnino
 significet diuersa proprietate & distincte, significant ergo A intentio , & B actus C & D di-
 uersa proprietate & distincte, componatque homo in meote A , cum A per B actum , pro C tan-
 tum dicendo , A est A & erit compositio illa vera , componatque similiter pro C ex parte sub-
 iecti , & pro D ex parte prædicati , & erit compositio illa falsa; sicque eadem propositio erit si-
 mul vera & falsa. Secundum istam quoque sententiam intentiones rerum & species naturales
 in mente essent purè æquiuocæ; significant enim diuersa, secundum eandem intentionem
 seu nomen, & diuersam ac propriam rationem: Quapropter & significant, significare
 possent ad placitum? Cur enim non possent significare alia quædam diuersa, & alia, sicut ista?
 sed hæc quis dubitat esse falsa, naturæ contraria, & Philosophiae dissensa naturalis? Nonne &
 Philosophus 2ⁱ. de Anima 135. ita scribit? Inquit autem quis, cunus causa plures habemus
 sensus, sed non unum solum, & responderet, An quatenus minus late aut consequentia, scilicet
 ad sensibilia propria, & communia vt motus, magnitudo, & numerus? Si enim esset vi-
 fus solus, & ipse alibi, laterem vriue magis, & viderentur esse idem omnia, propter id quod
 consequuntur se ad inuicem simul color & magnitudo, nunc quidem quoiam in altero sensibili
 communia sunt, manifestum facit quod aliud quid unumquodque corum est: Supponit ergo Philosophus quod sensus non potest distinguere inter diuersa, nisi per diuersas;
 & infra eodem 145. ostendo, quod oportet necessario, quod quicunque discernit inter aliqua
 diuersa, discernat per eandem virtutem indiuisibilē, & in tempore indiuisibili, scilicet in
 instanti, & mota quæstione, quomodo virtus indiuisibilis posset percipere & discernere con-
 traria & diuersa, responderet quod illud quod sentit diuersa, scilicet diuersa secundum esse,
 est diuisibile, id est, secundum rationem, cognitionem, seu intentionem diuersam loco, C
 aut & numero indiuisibile, id est, secundum essentiam propriam; vbi & Auctrois, Pos-
 sibile est vt ista virtus iudicans omnia simul sit eadem subiecto, & indiuisibilis, sed per intentiones
 quas recipit est diuisibilis vt dicimus de pomo, quod est indiuisibile subiecto, & diui-
 sibile secundum accidentia diuersa in eo, scilicet odorem, colorem, & saporem: Ita quod
 dissoluetur quæstio sic; quoniam ista virtus in quantum est diuisibilis comprehendit numeratas
 diuisibiles, & in quantum est eadem, iudicat ea vno iudicio. Et super 3. de Ani-
 ma. com. 9. dicit priusesse declaratum, quod quæcumque virtus apprehendit alietatem in-
 ter duo, necesse est quod sit vna vno modo, & multa alio modo, scilicet duabus dispositio-
 nibus diuersis. In ista quoque sententia omnes conueniunt exponentes: Hanc ergo res-
 ponsonem huius vicarij veritas reprobat, nec proprius Dominus approbat, sed impug-
 nat. Amplius autem quomodo in eadem anima indiuisibilis, & in eadem eius potentia indi-
 uiſibili possunt tam opposita, tam contraria, tam perfecta, & tam actualia simul esse, vt D
 puta scientia & ignorantia relpectu eiusdem; imo scientia & deceptio, ac opinio contraria,
 virtus in particulari, & in actu, & simul velle & nolle, amor & odium in particulari, &
 in actu, & simul respectu eiusdem, summa virtutes & vicia contraria ipsis summa, summa
 bonitas & malitia priuatiū opposita, & positivū contraria ei summa; summa fœlicitas &
 miseria opposita ei summa? Scio enim, & tuis, & quis nescit, quod experientia communis do-
 cente, & sententia Philosophorum concordi testante, opposita priuatiū, & contraria positi-
 viū nata sunt fieri circa idem amborum susceptibile successiū non simul, præsertim in actu
 completo. Annon vetecundaris fateri quod in Anima tua & in te sunt omnes errores & ha-
 reses, omnia vicia, & peccata, concupiscentia, malitia, & miseria spirituales in actu, &
 quod inseparabiliter ibi manent? Sed scio testis tunc tuam factam: Dicis enim, quod
 licet sit eadem anima omnium, non ideo oportere eandem esse scientiam omnium, quia in-
 tentiones imaginativa, que se habent ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum, quibus &
 ideo intellectus necessario indiget in sciendo, in diuersis individuis sunt diuersæ. Hæc autem
 imaginaria tua responsio, et si possit vtecumque vitare identitatem scientiæ in omnibus, alia
 inconvenientia superius adducta vitare non potest, imo neque identitatem scientiæ poterit
 evitare, quin saltem sit eadem scientia habitualis in omnibus, cum omnis habitualis scientia
 sit in intellectu, qui est idem in omnibus. Potest ergo secundum præmissa quicunq; actualiter
 vici quacunq; scientia cum voluerit, considerando actualiter & sciendo quacunq; saltem scientia
 vniuersali simpliciter, propositionis vniuersalis simpliciter, cuius termini aut similes pro-
 priæ in virtute imaginaria non habentur. Adhuc autem ponantur duo, Philosophus & laicus
 seu clericus demonstrationum ignarus, similes seu æquales, in imaginativa & in omni bus alijs
 virtutibus

A virtutibus materialibus, intentionibusq; catum; & habeat Philosopher demonstrationē ad aliquā conclusionē subtilē, alius verò nullā. Tunc Philosopher habet certā scientiā conclusionis illius, & demonstratiū scit illam; quare & alius; cum in virtute imaginativa, & eius intentionibus sunt similes & tēquales, quod tamen quis nesciat esse falso? Nonne & multa sunt intellecta, quibus nullā vera intentiones imaginariæ correspondent? Quid autem supponis intentiones imaginariæ se habere ad intellectum, sicut sensibilia ad tensum, & intellectum ad cognoscendum quodcumque ipsi necessariō indigere, verum viderur, & de sententia Philosopherum in principio, quando intellectus est quasi tabula nuda, in qua nihil est pictum vel scriptum, donec cognoscibilium species acquirantur. Sed cum fuerint acquisiti, & in intellectu plenē depicta, & scit pte, cur non posset ipsas legere per ipsas, & cognoscere res per ipsas absque ulteriori actione, aut motione intentionum imaginariarum? quod enim est iam perfectè generatum, perfectè formatum, perfectè completem, non videtur indigere ulteriū B generante, sed forsitan conferente. Adhuc autem quis dubitat intellectum esse perfectioreni potentiam potentij materialibus, virtutibus sensitivis; hāc autem cum fuerint infirmatae plenariè per species obiectorum, semper quandiu species manescit, possunt sufficienter per illas cognoscere illa obiecta, absque hoc quod ab illis obiectis aut quibuslibet alijs mouantur? Quis de virtutibus & sensibus interioribus, imaginativa, cogitativa, & memorativa istud non sentiat in seipso? Quis insuper in naturalibus vel parum proiectus hoc etiam non aduertat? Quis non est experius illa experimenta in principio perspectiū. Aliae recitata, visu videbit diu & stabiliter intuente visibili fortia, & diuertente se inde, vel eriam se claudente, visionem priorem manere seu apparentiam, & similitudinem pristinae visionis, que quidem visio necessariō comprobatur. Quapropter & Philosopherus de somno & vigiliā, Cūm inquit, continuè lentiam aliquid, transferentibus secundum sensum sequitur pulsio, velut de Sole ad tenebras; Accedit enim nihil videre propter adhuc sublīstentem motum in oculis à lumine;

C & si ad unum colorem multo tempore aspiciamus aut album, vel viridem, eiūmodi videret ad quemcunque visum permuteamus; & si ad Solem prospicientes, vel aliquod splendidum, concluserimus, obscuranibus quidem videret, secundum directionem qua accidit visum videare, primum quidem huiusmodi colorem, deinde permittatur in primum, deinde in purpureum, quoque in nigrum veniat colorem & euaneat. Hoc idem & ratio clatē monstrat: Ponatur enim Deus omnipotenter seruare in oculo speciem ab obiecto receptam, destruncto obiecto, & qualibet specie eius in medio exira visum, habebitque visus haberē potest omnimodam operationem suam intrinsecam sicut prius; videbitque viderē potest ut prius; nihil enim deficit requisitum. Obiectum enim & medium nullatenus requiruntur, nisi ad speciem in oculo generandam, vel ad genitam conseruandam. Cur ergo de potentia nobilissima intellectus non similitet sentientium? Intellectus ergo in principio quando est totus potentialis indiget intentionibus huiusmodi extrinsecis ipsiū mōventibus, informantibus, & actuantibus, sed cūm plenē informatus & actuatus extiterit, non indiger ipsiū ultra, sed ex tunc potest per se & sua intrinseca sufficienter cognoscere viuēta; immo ex tunc magis videntur ei obesse, quād prodesse, eo quidē distrahant intellectum à speculatiōne sincera, & operatiōne sua perfecta. Quare & Avicenna de Anima 3. ostendens, q̄o modo virtutes animales adiuvant animam rationalem in multis; Anima, inquit, humana iuuatur à corpore ad acquirendum principia consentiendi & intelligendi, deinde cum acquisiterit, reabit ad seipsum: Si autem obseruantur aliqua virtutum que sunt intra eam, & impedita eam, aliquibus dispositionibus retrahent eam à sua actione. Si vero impedita non fuerit, non egebit eo postea in suis actionibus propriis, nisi in aliquibus tantum, in quibus est opus redire ad virtutes imaginatiuas, & considerare eas iterum: ad hoc ut percipiat principium aliud ab eo quod habuerat, & adiuvant representare id quod appetitur in imaginatione, & representatio eius in imaginatione firmiter auxilio intellectus; hoc autem contingit in principio tantum & non potest, nisi patrum. Cūm autem proficit anima, & roboretur, sola per se operatur operationes suas absolutè; virtutes autem sensibiles & imaginatiuas, & ceterae virtutes corporales retrahunt eam à sua actione; verbi gratia, sicut homo qui aliquando indiget umento, & eius apparatus quo perueniat eō quidē proponit, quidē cūm accelerat, causa quæ fuit perueniendi, eadem est prohibendi. Idem 9. Meta, vlt. cūm forma describitur in anima, perficitur ibi apprehensione visa, sed non facit delectati, nec noceri certè, nisi hoc quod est descriptum in anima, non quod est extra: Quicquid autem describitur in anima agit suam actionem, quamvis non *ha- * hemo beatitudinem extrinsecus; causa enim essentialis est hæc descriptio, extrinseca verò est causa per accidens, vel causa causæ. Amplius autem quis nesciat omnem potentiam cognituum cognoscere propriè per actum proprium intrinsecum, immanentem, non per aliquid extrinsecum

D & actuantibus, sed cūm plenē informatus & actuatus extiterit, non indiger ipsiū ultra, sed ex tunc potest per se & sua intrinseca sufficienter cognoscere viuēta; immo ex tunc magis videntur ei obesse, quād prodesse, eo quidē distrahant intellectum à speculatiōne sincera, & operatiōne sua perfecta. Quare & Avicenna de Anima 3. ostendens, q̄o modo virtutes animales adiuvant animam rationalem in multis; Anima, inquit, humana iuuatur à corpore ad acquirendum principia consentiendi & intelligendi, deinde cum acquisiterit, reabit ad seipsum: Si autem obseruantur aliqua virtutum que sunt intra eam, & impedita eam, aliquibus dispositionibus retrahent eam à sua actione. Si vero impedita non fuerit, non egebit eo postea in suis actionibus propriis, nisi in aliquibus tantum, in quibus est opus redire ad virtutes imaginatiuas, & considerare eas iterum: ad hoc ut percipiat principium aliud ab eo quod habuerat, & adiuvant representare id quod appetitur in imaginatione, & representatio eius in imaginatione firmiter auxilio intellectus; hoc autem contingit in principio tantum & non potest, nisi patrum. Cūm autem proficit anima, & roboretur, sola per se operatur operationes suas absolutè; virtutes autem sensibiles & imaginatiuas, & ceterae virtutes corporales retrahunt eam à sua actione; verbi gratia, sicut homo qui aliquando indiget umento, & eius apparatus quo perueniat eō quidē proponit, quidē cūm accelerat, causa quæ fuit perueniendi, eadem est prohibendi. Idem 9. Meta, vlt. cūm forma describitur in anima, perficitur ibi apprehensione visa, sed non facit delectati, nec noceri certè, nisi hoc quod est descriptum in anima, non quod est extra: Quicquid autem describitur in anima agit suam actionem, quamvis non *ha-

E * hemo beatitudinem extrinsecus; causa enim essentialis est hæc descriptio, extrinseca verò est causa per accidens, vel causa causæ. Amplius autem quis nesciat omnem potentiam cognituum cognoscere propriè per actum proprium intrinsecum, immanentem, non per aliquid extrinsecum

secum propriè : cur ergo Laicus benè dispositus in corpore, & in omnibus potentij corporalibus, habens in anima sua actus scientificos clarissimos, & scientiam clarissimam actualem || bonum. non potest illis vti cùm velit, non potest illos percipere ? cur tantum || lumen in domo sua videre non potest ? posset enim per oculum corporalem, si proportionatum lumen haberet in oculo corporali, imò & per tactum rudissimum sensuum proportionaliter informatum perciperet, & sentiret.

Adhuc autem fortassis obdurate fronte adiçiones respondere dicendo, quod intellectus possibilis, seu anima rationalis non est forma essentialis hominis per quam existit, sed intelligentia quædam coelestis, qua perficit hominem tantummodo cognoscendo, & per actionem suam solummodo cum homine copulatur. Illo namque comment. 5. sic ait : Dicamus igitur quod manifestum est, quod homo non est intelligens in actu, nisi propter continuationē intellecti cum eo in actu ; Et est etiam manifestum quod materia & forma copulantur ad inuicem, ita quod Congregatum ex ijs sit unicum, & maxime intellectus materialis, & intentio intellectus in actu. Quod enim componitur ex eis, non est aliiquid tertium aliud ab eis, sicut est de alijs compositis ex materia & forma. Continuatio igitur intellecti cum homine, impossibile est vt sit, nisi per continuationem alterius istarum duarum partium cum eo, scilicet partis quæ est de eo quasi materia, & partis quæ est de ipso, scilicet intellectu quasi forma. Et cum declaratum est ex prædictis dubitationibus, quod impossibile est, vt intellectum compleatur in unoquoque hominum, & numeretur per numerationem eorum, per partem quæ est de eo quasi materia, scilicet intellectum materialem, remanet ut continuatio intellectorum * cum nobis hominibus sit per continuationem intentionis intellectæ cum nobis. Et sunt intentiones imaginatiae, scilicet partis que est in nobis de eis aliquo modo quasi forma; & ideo dicere puerum esse intelligentem in potentia potest intelligi duobus modis; quorum unus est, quia formæ imaginatiae quæ sunt in eo, sunt intellectæ in potentia; secundum autem est quia intellectus materialis, qui natus est recipere intellectum per intentionem illius formæ imaginatiae, est recipiens in potentia, & continuatus cum nobis in potentia. Declaratum est igitur, quod prima perfectio intellectus, differt à primis perfectionibus aliarum virtutum animæ, & quod hoc nomen, perfectio, dicitur de eis modo æquivooco. Et infra comment. 19. Opinandum est, inquis, secundum Aristotelem, quod ultimus intellectorum abstractorum in ordine, est iste intellectus materialis. Et comment. 20. super illud verbum textus, Intellectus passibilis est corruptibilis; dicens, quod intellectus 4. modis accipitur, pro intellectu materiali, pro intellectu in habitu, pro intellectu agente, & pro virtute imaginativa, innuens quod ibi accipitur pro virtute imaginativa. Et infra 33. dicens planè, Actio intellectus est alia ab actione virtutis cogitativa, quam Aristoteles vocavit intellectum passibilem, & dixit eam esse generabilem & corruptibilem, & homo non est generabilis & corruptibilis nisi per hanc virtutem. Et illo comment. 20. sic adiungis, & per istum intellectum quem vocavit Aristoteles passibilem, diversantur homines in 4. virtutibus dictis in Topicis, & per istum intellectum differt homo ab alijs animalibus. Et quis nesciat hominem per eandem formam essentialiem constitui in esse & specie hominis, per quam differt essentialiter ab alijs speciebus? Forma ergo essentialis hominis per quam est homo, & differt essentialiter ab alijs speciebus non est anima rationalis, immaterialis & immortalis, sed || alia forma materialis, generabilis & corruptibilis, puta virtus imaginativa vel cogitativa, sicut tu sentire videris. Sed quis taliter senserit, nisi forsitan insensatus? Quis enim nisi irrationaliter irrationalis nesciat hominem esse animal rationale, rationalitatem quoque esse differentiam eius essentialiem, per quam essentialiter definitur in esse, & in specie hominis ponitur, & ab alijs animalibus separatur? Quare & formam eius essentialiem esse animam rationalem, rationalem, inquam, non solum participative & impropriæ, sed essentialiter per se & propriæ, secundum distinctionem Philosophi 1. Eth. in fine. Adhuc autem si forma essentialis & ultima hominis esset forma materialis & irrationalis essentialiter, & rationalis solummodo secundum participationem & influentiam ab infima intelligentiarum coelestium, homo per se & essentialiter, per omnia scilicet essentialia sua esset animal irrationale, nec rationale deberet ponî in definitione sua essentiali. In definitione namque essentiali nihil accidentale extrinsecum ponendum. Secundum candem insuper irrationaliter rationem, animalia irrationalia rationabilia dici possent; participant enim aliquatenus ratione: Recipiunt enim ab homine disciplinam; cum etiam animas eorum sint materialis, & similes animabus materialibus, seu formis essentialibus & propriis hominum, differantur solummodo in materialitate, in subtilitate & ruditate secundum magis & minus; Cur non possunt || animalia irrationalia participare quodammodo & recipere aliquam influentiam rationis ab illa intelligentia, sicut homo, & dici rationabilia, sicut homo? Et si dixeris

* scilicet.

|| aliqua.

|| alia.

C

D

E

- A dixeris hominem non esse animal rationale, priusquam intellectus materialis actualiter copuletur cum eo, dices necessitatem consequenter infantes non esse homines nec animalia rationalia, ipsosque de una specie in aliam permutari, de irrationali & bestiali ad rationalem & humana, quare & homines posse similiter remutari. Amplius autem quomodo & per quid copulatur intellectus cum isto homine singulari? non nisi per suam operationem & intellectum teste. Et quis modus aliud dari possit? Intellectus ergo est causa efficientis copulationis istius, quare & naturaliter prior ea. Sed nonne prius naturaliter est habere intellectum quam intelligere vel operari per ipsum, sicut & habere visum quam videre per ipsum; & ita de alijs formis actibus & potentiis vniuersis? Nonne tu ipse Comment. 18. loquens de intellectu agente, & recipiente sic sis? Cum inuenimus nos agere per has duas virtutes cum voluntate, & nihil agit nisi per suam formam, fuit necesse attribuere nobis has duas virtutes intellectus. Adhuc autem intellectus immaterialis, id est, intelligentia illa coelestis, vel est tantum in celo, in orbis lunari, vel in hominibus: Si tantum in celo, quomodo intelligit homo, & agit per formam & scientiam tantum distantem ab eo? Si in hominibus, vel in solis hominibus, aut etiam in omnibus alijs rebus orbi lunati subiectis: Si in omnibus alijs, hoc videatur valde mirabile & incredibile, & contraria Philosophia & opinio communis. Quae igitur ratio vel autoritas ad hoc cogit? cur insuper aliae intelligentiae superiores & perfectiores non replent similiiter totum spacium orbibus suis subiectum. Illa insuper intelligentia est entitatis tantum finitae, quare & prefentialitatis, & repletuitatis, & occupatiuitatis simpliciter tantum finitae. Tantum ergo posset esse spacium orbis luna, quod ipsa non sufficeret ad replendum & occupandum totum, imo nec usque ad terram: & si sit esset, adhuc nihilominus videretur hominem esse animal rationale, & posse ratiocinari ut prius. Si autem ponatur in solis hominibus, quomodo erit in || omnibus distantibus, neque adiuuicem neque ad aliquod tertium copulatus, & non in medio. Tot insuper possent esse homines tot corpora & tanta habere, tantumque distare, quod non posset sufficere ad ipsos plenariè occupandos, sicut ratio praemissa tangebat.
- B C Amplius autem sicut anima vegetativa ad vegetable, & anima sensitiva ad sensibile; sic & anima rationalis ad animal rationale: proportionalia namque videntur. Sicut ergo anima vegetativa & sensitiva ad vegetable & sensibile, sic & anima rationalis ad animal rationale se habet. Sed vt ratiocinarium est forma essentialis, substantia, actus, species, ratio, & quod quid erat esse illius cuius est, ipsum per se & propriè essentialiter animans, actuans, & informans, constituens, perficiens, & inherens sicut ratio clarè monstrat, & planè testatur Philosophus 2. de Anima, definitio enim animæ inuestigans, & inuestigat ostendens. Quare & de anima rationali similiiter sentiendum. Nonne Philosophus definiens vniuersaliter animam, dicit ipsam esse substantiam, sicut speciem corporis Physici in potentia vitam habentis, 2. de Anima 4. vbi & textus quem tu exponis dicit, quod anima est forma corporis naturalis, super quem ostendendo quod anima est forma, & quomodo differt à forma || accidentali dupliciter, ita scribis; || actuum Quoniam verò est substantia secundum formam, manifestum est ex hoc, quod est aliud ab
- D accidente, quoniam accidentis non est pars huiusmodi substantiarum compositæ, forma autem est pars huiusmodi substantiarum compositæ. Et etiam æquiuocè dicitur forma esse in subiecto; & accidentis esse in subiecto; subiectum enim accidentis est corpus compositum ex materia & forma, at est aliquod existens in actu, & non indiger in suo esse accidente; subiectum autem forma non habet esse in actu secundum quod est subiectum nisi per formam, & indiger forma ut sit in actu. Eadem quoque sententia potest haberi a Philosopho, infra 7. sic scribente, Vnde non oportet quererere si unum est anima & corpus, sicut neque ceram & figuram, neque omnino vniuersicu[m]q[ue] materiam, & id cuius est materia. Hoc enim unum & esse cum multipliciter dicatur, quod propriè est actus est. Quod & infra 8. ostendit per exemplum de dolabra & substantia eius, scilicet forma eius; & nono per exemplum de oculo & vilu, qui est substantia eius secundum rationem, scilicet forma eius. Vbi & subdit, Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuente corpore. Proportionaliter namque habet sicut pars ad partem, totus sensus ad totum corpus sensituum secundum quod huiusmodi; Quare & vniuersaliter sicut una anima ad suum animatum, ita & alia quæcunq[ue] ad suum. Quapropter & Philosophus ibi 7. Si, inquit, aliquod commune in omni anima oportet dicere, eit utique actus primus corporis organici physici. Quid est in omni anima, nisi in omni specie, in triplici scilicet specie animarum? Nonne & idem Philosophus. 1. de Cœlo & mundo. 2. dicit quod totum & omnia tribus determinata sunt, quæ enim duo ambo dicimus, & duos ambos, omnes autem non dicimus, sed de tribus hanc prædicationem dicimus primum. Philosophus ergo definiens animam intelligit vniuersaliter de quaenamque. Sed scio tuam responsiunculam cavillolam. Dicis enim, Induxit hunc sermonem in forma dubitationis, cum dixit, Si &c. Quis enim nesciat quod si, non semper affirmationem excludit, & dubitationem includit, sicut nec videtur,

videtur, aut forte, huc pleraque loca Philosophiae demonstrant. Nonne & ideo statim infra 8. A subiungit, vniuersaliter quidem igitur dictum est, quid sit Anima; Substantia enim quæ secundum rationem; hoc autem est quod quid erat esse huiusmodi corporis; vbi & translatio tua habet; Iam igitur diximus, quid est Anima vniuersaliter, & est substantia secundi hanc intentione. Nec debet quenquam mouere, quod dicit Philosophus infra 11. quod aliquæ partes Animæ non sunt actus corporis: Per hoc enim assignat differentiam inter actus animæ separabiles à corpore & inseparabiles, dicens quod partes animæ vegetativa & sensiva in animalibus non sunt separabiles à corpore, quia sunt actus quarundam partium animalis, actus videlicet quibusdam partibus animalium proprie inherentes, sicut formæ materiales cum materia propria coextensæ; quare nec possunt à suis materijs separari. Anima vero rationalis non est talis actus alicuius partis corporis, nec totius; quare & separabilis est ab eis, sicut nauta à nave, sicut innuit ibi Philosophus. Quare & infra 21. loquens de intellectu, dicit expressè quod hoc solum contingit separari sicut perpetuum à corruptibili; reliqua autem partes ani-
B
 mæ, manifestum quod non separabiles sint. Nec etiam debet mouere quod dicit supra eodem 21. De intellectu autem & perspective potentia, nihil adhuc manifestum est, sed videatur genus alterum animæ esse, quasi non sit comprehensa in definitione animæ generali pœmata: Intelligit enim quod de anima intellectiva nihil speciale & proprium adhuc manifestum est per aliquam definitionem, & determinationem speciale & propriam, sicut de alijs Animabus; imò nec ante tertium librum leuentem, qui specialiter est de ipsa. Amplius autem quis nesciat naturam esse principium & causam mouendi, & quiescendi in quo primum est per se, & non secundum accidentem 2. Phys. 3. quare & id quod mouet animal processuè esse formam eius essentialiem, scilicet animam ipsam * essentialiter & propriè informantem, quod & ratio comprobatur, & Philosophi contestantur. Homo autem mouetur processuè, loquitur, comedit, & similia operatur per animam rationalem, per voluntatem videlicet rationalem, quam potentiam quandam seu partem animæ rationalis haud dubio C constat esse. Non cum mouetur motibus supradictis ab alijs animabus, aut ab alia Anima, Hoc enim maximè videtur ab anima bestiali, ab anima seu virtute concupiscenti & irascibili, sed tunc non mouetur liberè huiusmodi motibus, sed necessariò sicut brutum. Videamus insuper & sentimus, quod virtute concupiscentia excitante quenquam fortissimè ad mouendum, ad illecebras prosequendas, ipse per iudicium & voluntatem rationis libera se restranat, quod etiam eadem virtute concupiscentia, seu irascititia, siue fugitiua retrahente quenquam fortissimè ab aliquo opere difficulti, tristabili, terribili, virtuoso, ipse nihilominus liberè facit illud; alioquin tota Philosophia moralis esset inutilis & inanis. Duorum insuper hominum æqualiter affectorum in omnibus virtutibus corporalibus & potentijs sensitiis, vnuus mouetur, alijs non mouetur; vnuus prosequitur vitium vel virtutem, alijs verò fugit, secundum differentiam suarum rationalium voluntatum. In anima namque seu in parte animæ ratiocinativa, secundum Philosophum est voluntas, in irrationali verò concupiscentia D atque ira; quanquam & secundum eundem Animalia etiam communicent voluntate, quæ non est nisi eorum concupiscentia sensualis. Voluntas igitur rationalis & anima rationalis mouet hominem processuè & alijs motibus memoratis. In ista quoque sententiâ conueniunt omnes Philosophi, quorum scripta potius reperi; quinimo & tu ipse super 3. de Anima, vbi Philosophus materiam istam tractat; Anima ergo rationalis est natura hominis & forma eius essentialis, ipsum essentialiter, per se primò & propriè constitutus, actans, & informans. Amplius autem, non dubium istam sententiam insensatam sententiæ Aristotelis repugnat: Aristoteles namque sentit & docet, quod Anima rationalis non educitur de potentia materiæ, sicut aliæ, sed aduenit ab extrinseco, & fit in quolibet homine singulari, nec ipsum temporaliiter antecedit, sed aeternaliter ei succedit, sicut libri sui diuersi testantur. 1. Namque de Anima. 65. Intellectus, inquit, videtur inferi substantia quædam existens & non cotrumpi: vbi & translatio quam exponis sic habet; Intellectus autem videtur esse substantia aliqua quæ Z fit in re & non corruptitur. Et intelligit ibi Philosophus per intellectum, intellectum materialē, animam scilicet intellectuam, sicut eius processus indicat evidenter, quod & tu ipse testaris: Qui & 2. de generatione animalium 6. qui est 16. de Animalibus in translatione antiqua, & 18. in noua, Inquirit an omnes animæ ingrediantur in materia, in sperniente, in potentia felicitate & virtute, vel nulla; aut nunquid omnes adueniant desoris siue nullæ; aut haec quidem sic, haec autem non: Et respondendo, ostendo quod non est possibile animas corporales desoris aduenire, subiungit; Relinquitur autem intellectum solum desoris aduenire, & diuinum esse solum. Nihil enim ipsius operationi communicat corporalis operatio, vbi & docet quod animæ corporales non sunt separabiles à corpore, sed intellectus tantummodo. Idem 12. Metaphys.

- A taphyl. 17. & 18. ponens differentiam inter causas efficiētes & formales, sic ait; Mouentes quidē causæ, velut prius factæ, existentes; que autem ut ratio, simul quando enim suratur homo, tunc & unitas est, & figura aerei sphære; si autem & posterius aliquid manet, perscrutandum est. In quibusdā enim nihil prohibet, vt si est Anima tale non omnis, sed intellectus: Omne namq; impossibile forsitan; vbi & tu scribis, dixit forte, qua demonstratio super hoc non est istius artis, sed libri de Anima. Eandem quoque sententiam in de problematibus, * & Secretorum locis diversis affirmare videtur. Nonne & in libello de morte Arithotelis recitat sententia eius plana, quod anima rationalis creatur à Deo, & quod sunt singulæ singulorum p̄t̄miandæ vel puniendæ post mortem secundum exigentiam meritorum? Itam quoq; sentent. Aristot. Avicenna, & Algazel imitantur: Avicen. 5. de Anima 3. Algazel. 4. Phys. suæ vlt. ostendentes animas rationales esse multas secundum multitudinem corporum humano-rum, nec tamen corporibus corporaliter esse impressas, neque præcedere temporaliter corpora, sed creari in ipsis, vbi & itam tuam sententiam redargunt & refellunt; quod etiam anima rationalis non moriatur cum corpore, sed etiam post mortem eternaliiter maneat, præmetur quoque vel punietur secundum conuenientiam meritorum ijdem. Philosophi plū docent, Avicen. 5. de Anima 4. & 9. Metaphys. vlt. Algazel 4. Physicæ suæ vlt. & 5. Physicæ suæ 1. Imò & itam || sapientiam tuam mirabilem omnes sapientes Philosophi, omnes sapientiores || sententia Prophetæ, omnes leges, omnes gentes, & lingua, & omnes & singuli homines instituti nature edocti, nisi fortassis paucissimi per doctrinam tuam | inductam seducti, concorditer arguunt & condemnant. Amplius autem prima suppositione attenta, & partibus sequentibus intellectis, quis dubitat Deum omnipotentem posuisse, & posse dedisse & dare singulis hominibus singulas animas rationales, sicut & alijs animalibus singulis singulas animas rationales, sicuti & alijs cebus naturalibus singulis singulas formas suas. Potuit vitique, potuit atque poterit, & magis decet Deum potentissimum & largissimum fecisse & facere sic quam fecus, quod & similiter homines magis decet multas ob causis naturales pariter & morales. Cur ergo non ista sententia potius quam tu tenenda? præsertim cùm ista sit tam famosa, & contra tam infamis, ista cunctis favorabilis, illa omnibus odiosa; ista tot & tantis rationibus atque autoritatibus roborata, illa vix umbra tenui rationis aut autoritatis fallaciter colorata. Fortior namque rationum quæ te iuuare videtur, quam tamen de pharetra tua non recolo exiūsse, est talis; Si non esset ut dicas, Anima rationalis ex nihilo crearetur, quod Philosophi omnes negant. Sed hic Plato & Platonici responderent consequentiam licet non consequens evitando, per reversionem earundem animalium in diuersis vel eadem corpora per vices temporum circularem. Ego tamen consequiam & consequens fateor, sicut Philosophi superiori memorati, sicut & omnes Prophetæ & leges, sicuti & partes præmissæ possibiliter creationis ex nihilo demonstrabant. Posset quoque arguere secundum Philosopham quorundam, quòd si essent aliqua animæ rationales per mortem à corporib; separatae, essent penitus otiosæ, cùm non mouant ullum corpus, sicut & de Intelligentijs cœlestibus argumentant. Sed quæ consequentia? aut quis color? Spiritus rationalis non habet hanc operationem, ergo nullam, sed est penitus otiosus. Non sunt aliae actiones quamplures quam motio corporalis; imò motio corporis cœlestis vel alterius est actio spiritus rationalis multum accidentialis & extranea; actio vero eius maximè essentialis naturalis & propria, est intelligere, diligere, & speculari. Quinimò & actio eius naturalissima, perfectissima, & fœciliissima est cognoscere & diligere Deum plenè, ipsi sciliciter inhærente, & beatificè ipso frui, sicut omnes qui de vera Philosophia modicum quid guttarunt, concorditer profirentur. Quare & spiritus rationales cœlestes non Mouentur seu motores à mouendo, sed Intelligentia ab intellegendo appropriatiū nuncupantur. Quapropter & non improbabiliter posset videri, quòd quanto Intelligentiæ sunt paucioribus imò minus operationibus extrinsecis deditæ, tanto beatores existunt: tanto namque à contemplatione diuina, inhæsione & fruitione beatifica videntur minus distractæ, & ipsi vacare libertius, & integrius possidere. Adhuc forsitan arguis, quòd in Intelligentijs in eadem specie nec est, nec esse potest pluralitas numeralis: quare nec in animalibus rationabilibus simili ratione. Sed qua ratione? imò qua similitudine rationis probabis assumptum? Nonne actiones Intelligentiarum essentials & accidentales de quibus superius tangebatur sunt eiusdem speciei? quis enim in illis diuersitatem specificam essentialiem demonstrabit? Nonne & secundum 17. & 33. partes huius, Deus posset Intelligentiam quamlibet annihilare, & aliam simillimam ei in specie & in gradu creare? quare & posset similiter alia intelligentia permanente, aliam simillimam ei creare, & ambas pariter conseruare; & ita tres & quatuor, et ulterius quotquot veller: alioquin nequam plenè omnipotens videatur. Adhuc autem non desinis obgattare, sed dicas; Si posuerimus quòd Intellectus materialis

alis est numeratus per numerationem individuorum hominum, continget ut si sit aliquid: A hoc aut corpus, aut virtus in corpore, potentia scilicet corporalis corporaliter materialiterque extensa, sicut alias animas esse constat? Sed ista consequentia tam inconnexa quam inconcinna, tam inartificialis, et tam informis nullum individuum scientificorum aut vulgarium hominum habens virtutem congruam intellectus deber illucere aut mouere, sicut præhabita manifestant. Quis enim nesciat Deum omnipotentem posse multiplicare animas rationales immateriales secundum multitudinem hominum et corporum humanorum; Intelligentiae quoque multæ mouentes orbes coelestes sunt aut esse possent eiusdem speciei essentialis, sicut superiorius monstrabatur: quare et omnes rectè Philosophantes, omnes Prophetæ et leges antecedens consequentia tua concedunt, consequens verò negant. Cæteræ verò tua arguitæ tanquam ridiculose potius dignæ sunt despici, quam ad curam responsionis recolligi vel admitti. Nam sicut dicit Philosophus, quolibet contraria opinionibus proferente sollicitum esse stultum est: Et iterum; Omnes quidem perscrutari opiniones inanius fortassis est; sufficiens autem eas maximè, quæ superficie tenuis aut apparent, aut existimantur habere aliquam rationem.

37

Contra Philosophos negantes motum cœli, & generationem hominum posse cessare, mortuos posse resurgere cum suis corporibus, bonos posse ad caelos ascendere, & malos descendere ad inferna, & utroque posse sic vivere in æternum.

|| abnegantes

Cessent Philosophi, || negantes motum cœli, & generationem hominum posse cessare, mortuos cum suis corporibus posse resurgere, bonos posse ad caelos ascendere, & malos descendere ad inferna, & utroque posse sic vivere in æternum. Aristoteles siquidem & Averroës videntur astruere quod motus cœli, generatio & successio hominum necessario sunt in æterni. Epicurei quoque & multi alij Philosophi possibilitatem resurrectionis corporum humanorum & premiationis post mortem hominum negant planè. Quibus & Plinius, 2. Naturalis historia fauens scribit: Imperfectæ vero in homine naturæ præcipua solatia, ne Deum quidein posse omnia. Nam nec sibi potest mortem consciencie li velit, (quod homini dedit optimum in tantis vita preciis) nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos, nec facere ut qui vixit non vixerit, qui honores gessit non gesserit, nullumque habere in præterita ius præterquam obliuionis, per qua declaratur proculdubio potentia naturæ, idque esse quod Deum vocamus. Vnde beatus Augustinus super illud Psalmi 88. sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis, tractatu secundo, In nulla, inquit, re tam vehementer, tam pertinaciter, tam obnoxie & contumelie contradicitur fidei Christianæ, sicut de carnis resurrectione? Nam de animæ immortalitate multi etiam Philosophi gentium multa disputationerunt, & immortalē esse animū pluribus & multiplicibus libris conscriptis memorie re- liquerunt; sed cum ventum fuerit ad resurrectionem carnis, non trubant sed apertissime contradicunt; Et contradictionis eorum talis est vt dicant fieri non posse ut caro ista terrena posset in cœlum ascendere. Sed nonne qui secundum 33^{am} & 34^{am} partes potui mundum creare, & potest cum annihilare, potest facere motum eius cessare, & quomodo alter esset omnipotens, & haberet voluntatem vniuersaliter efficacem secundum 7^{am} & 8^{am} partes præmissas, præsertim cum hoc nullam contradictionem includat, sicut appetit ex 34^a parte. Hoc ergo tribuendum est Deo, sicut suppositio prima probat. Motor quoque coelestis vel est Deus vel non Deus: Si Deus, cum ipse moueat voluntarie, & secundum 8^{am} partem ipse habet liberam voluntatem, cur ergo non potest cessare? Si non Deus, est inferior Deo, & minor; Deus ergo libertissimæ & efficacissimæ voluntatis potest facere ipsum cessare & eius mobile quietare. Qui etiam secundum præmissa in ostensione 32. partis, fecit Lunam in plenilunio consueto reuerti velociter usque ad Solem, & ipsum tam mirabiliter eclipsare, qui fecit Solem retrocedere, atque stare, cur nou posset facere motum cœli cessare? Rursus autem si Deus potest facere motum cœli cessare, cur non & motum generationis humanæ, præsertim cum ille prior regulatio minus impedibilis & magis necessarius videatur, potestque particula ista secunda ostendi ut prima. Si etiam generatio hominum necessario sit manifera, vel hoc est à solis hominibus, quod non videtur, cum libere generent; vel à motu coelesti, quod non videtur, quia ille potest cessare; vel à Deo, quod non videtur, quia si aliquid ibi agat, cum secundum partem 8^{am} ipse sit agens rationale, ex libera voluntate posset non agere. Amplius autem si creatio & recreatio rerum, imò & mundi totius sit possibilis, secundum 33^{am} & 34^{am} partes, & virginem concipere & parere filium secundum 35^{am} partem, cur non resurrectio ho-

minum

- A** mirum & corporum mortuorum , cuius & possiblitas potest similiter demonstrari? Deus etiam qui secundum præmissa in ostensione 32. partis omnino miracula operatur , cur istud miraculum non poterit operari, immo & aliquoties operatur , sicut ibi tuerat recitatum? Est insuper Deus alicuius potentie restituunt deperditorum, reparauit & destrutorum, & reformatiæ deformatorum, & non tantum finitæ, sed simpliciter infinite per 4^{am} partem huius: Potest ergo mortua quelibet suscitare. Item aliqua potentia creata potest viua mortificare sicut morbi, gladij, & venena ; sed abit quod aliqua res creata, patuula, & finita sit potentior ad destruendum, quam Deus ad reparandum propter præmissa. Et si dixeris hæc vera esse, si in materia esset aliqua potentia redeundi ; sed non est ita, qua à priuatione ad habitum non est possibilis regreisio, sicut Philosophi contestantur: videtur quod mensures diuinam potentiam secundum modum potentie agentium creatorum. Illa enim agendo requirunt potentiam naturalem in materia eis subiecta, Deus autem nequaque, cum posuit creare ex nihilo, cum etiam omnem potentiam, materiali & rem destruam, etiam annihilatam valeat recreare per 33^{am} partem huius. Nec est omnino certissimum à priuatione ad habitum non esse regressionem possibilem; In multis namq[ue] cōtingit, qui quicquā amisi, rehahere amissum: non est ergo hoc certum, præsertim respectu potentie Dei magnæ. Nec isti Philosophi afferunt aliquid efficacis argumentum, & iam allatum est argumentum evidens contra eos: cui ergo parti potius adhærendum? Quis etiam nesciat quo historiæ contestentur, homines saltem secundum corpora fuisse in bestias transformatis? Nonne magnus ille liber Ouidij Metamorphoseos hoc multis locis testatur? Vnde & nomen accepit; sed plausimè 14. libri quinto, vbi recitat exp̄ressè, quomodo *Carminibus Circe socios mutauit Ulyssis*, ipsos in bestias transformando: & infra eiusdem 8. narratur similiter de conuersione sociorum Diomedis in aues. Nec potest quis dicere hæc & omnia talia esse figmenta poërica, & mendacia fabulosa: Multi namque Autores faciunt mentionem de famosissima malefica illa Circe, & de * operibus eius miris. Boetius siquidem 4. de Consolatione Philosophiae metro 3, recitat * omnibus.
C prædictam transformationem sociorum Ulyssis venientium ad hanc Circem, quam deam appellat, virtute quorundam poculorum carminatorum per eam. Solinus 2, de mirabilibus mundi dicit Circem Citæos insedisse montes, carminum maleficijs varias imaginum facies mentientem. Papias in elementario suo dicit; Circe filia Solis quæ dicta est mutasse tocos Ulyssis, Circe in insula Orientis, Circæus est mons vbi Circe habitauit. Plinius etiam 7. Naturalis Historia, perlibet genus Marforum, qui à Circæ descendant, vim naturalem habere contra venena serpentum: De quibus & Solinus de Mirabilibus Mundi 11. Gentem, inquit, Marforum serpentibus illæ sum esse nihil mirum. A Circæ filio genus ducunt, & ea habita potentia debet sibi sciunt seruum venenorum. Girigith quoque filia Circæ script in Magica de Imaginibus quandam librum. Euvantes sicut recitat Plinius 8. Naturalis Historia, tradit Arcadas ad quoddam stagnum Italæ duci, vestituque in queru suspenso translatare, & abire in deserta, transfigurati que in lupos, & cum cæteris eiusdem generis congregari per 9. annos, quo in tempore si homine se abstinerint, reuerti ad idem stagnum, & cum translatauerint ethigiem recipere, ad pristinum habitum, addito 9. annorum senio: vbi & similiter recitat quod Fabius dicit eandem se recipere vestem, scribiturque ibidem quod Ithacopas narrat Demenetum quandam in sacrificio quod faciebant Arcades in Lycæo cum hostia humana, pueri immolati exta degustasse, & in lupum se convertisse, eundemque decimo anno restitutum. Solinus etiam de Mirabilibus Mundi 2. sic scribit: Insula quæ Apulia oram videt, tumulo ac delubro Diomedis insignis est, & Diomedæs aues sola nutrit; De quibus & multis mirabilibus recitatis libiungit; Ob hoc serunt Diomedis socios aues factos. Vnde & Papias, Diomedem Pagam Dcum afferunt, & socios eius in aues conuerteros, vnde & Diomedæ aues dicuntur, Græcè Erodios. Graci quoque testantur socios Diomedis in volucres fuisse conuerteros, & hoc non fabuloso poeticoque mendacio, sed historica attestatione confirmant; quod & 18. de Ciuit. Dei 16. recitat Augustinus. Hoc idem & Varro nititur multipli- citer confirmatione, de quo Augustinus 18. de Ciuit. Dei 18. Hoc, inquit, scilicet conuersionem predictam sociorum Diomedis, Varro vt astriuat, commemorat alia non minùs incredibilia, de illa Magi famosissima Circe, quæ socios quoque Ulyssis mutauit in bestias, & de Arcadi- bus, qui sorte ducti translatabant quoddam stagnum, atque ibi conuerterebantur in lupos, & cum similibus feris per illius regionis deserpta vivebant. Si autem carne non vescerentur humana, rursum post 9. annos eodem renata stago reformabantur in homines. Denique etiam nominatum expressit quandam Demenetum gustasse de sacrificio quod Arcades immo- lato puer de suo Lycæo facere solerent, & in lupum fuisse mutatum, & anno 10. in figura propria restitutum, pugillatu se se exercuisse, & Olympiaco vicisse certamine. Nec

propter aliud arbitratur idem historicus in Arcadia tale nomen affictum Pani Lycæo , & Ioui A Lycæo, nisi propter hanc in lupos hominum mutationem, quod eam nisi diuinitùs fieret non putarent. Lopus enim Græcè Lycos dicitur ; vnde Lyczi nomen appetat inflexum: Romanos etiam Lupercos, ex illorum mysteriorum veluti femine dicit exortos. Isidorus etiam 11. Eth. vlt. Scribuntur, inquit, quædam monstrosè hominum transformationes, & commutatiōnes in bestias, sicut de illa magna famosissima Circe, quæ socios quoque Vlyssis mutatatur in bestias; & de Arcadibus, qui forte ducti transnababant quoddam stagnum, atque ibi convertebantur in lupos. Nam & socios Diomedis in volucres fuisse conuersos non fabuloso mendacio, sed historica affirmatione confirmant. Sed & quidam asserunt Strigas ex hominibus fieri. Ad multa enim latrocina figuræ sclerorum mutantur, & sive magicis cantibus, sive herbarum beneficio toris corporibus in feras transeunt. Siquidem & per naturam pleraque mutationem recipiunt, & corrupta in diueratas species transformantur, sicut de vitulorum carnibus putridis, Apes; sicut de Equis, Scarabei; de Mulis, Locustæ; de Cancris, Scorpiones. Amplius autem in de mirabilibus quoque Hybernia legitur, quod in partibus Vtonia, quidam viri ac mulieres conuertuntur in lupos, & post septennium reuertuntur. Solinus quoque de mirabilibus mundi 3. refert quod Neuti in æstate mutantur in lupos, & iterum remutantur. Quanta insuper fama adhuc modernis temporibus in Anglia & Francia diffamat quosdam viros, ex quadam proprietate, seu infirmitate complexionis, in lupos quandoque conuerti, & luporum opera exercere, & passione sedata rufus ad seipso reuerti. Item Augustinus 18. de Ciuitate Dei 19. Nos, inquit, cùm essemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium, vbi itabularias mulieres imbutas his malis artibus in caeo dare solere dicebant, quibus vellent seu possent viatoribus, vnde in iumenta illico verterentur, & necessaria queque portarent, post quæ perfuncta opera iterum ad se redirent; nec tam in eis mente fieri bestiale, sed rationalem humanamque seruari. Cui & concorditer Wilhelmus Malmesburiensis libro secundo de gestis Anglorum refert, Quod quidam histrio C nomine Ephœbus exceptus est hospitio à duabus aniculis commandentibus in strata publica, qua Româ itur, quem libi ipsi & alijs asinum videri fecerunt, & pro asino qui tamen gestulationes solitas prout potuit, exercebat, ad magnum risum multorum, donec tandem voluntatus in aqua ad statum pristinum remeauit. Nonne & Apuleius in libro suo Metamorphoses, quem de asino aureo nominat, planè recitat de seipso, Quod volens addiscere à quadam Maga artem, qua homines in bestias mutarentur, & hoc experimentaliter in seipso, quod ipse in asinum est mutatus, & priusquam remutari valeret, in quadam domo maleficè positus, à quibusdam latronibus supetuerentibus, & ipsam spoliariis, sarcinulis suppositis est abducens, qui & postea remutatus, de illa sua transformatione scripsit librum prædictum non metro, sed prola, sicut idem liber legentibus patet. Nonne etiam ars transformationum & reformationum huiusmodi traditur in vacca Platonis, seu fingitur ibi tradi, in quo & multa alia turpia, superstitione & Magica continentur. Præterea refert Ouidius 3. Metamorph. D quod quidam Tiresias de foemina mutabatur in virum: Neque necesse est ut istud dicatur esse mendacium, poetumque figmentum. Plinius enim libro septimo Naturalis historiæ scribit ita: Ex foemini mutari in mares, non est fabulosum; Inuocamus in Annalibus, Licinio Crasso, Longino Consulibus, Casium puerum factum ex virginе sub parentibus, iussu Aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mucianus prodidit visum à se Argis Aristontem fuisse, nupsisse, & mox barbam & virilitatem prouenisse, vxoremque duxisse: Eiusdem fortis & Smyrnæ puerum à se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in mare nuptiarum die Lucium ciuem Tilditanum. Dicit etiam Augustinus de questionibus nouæ & veteris legis 57. tempore Imperatoris Constantij manifestum est puellam in parte Campaniæ mutatam in masculum, & Romam perductam. Refert quoque historia Britonum libro 8°. quod Vter Rego Britonum obidente Gorloys ducem Cornubia in castello suo Dimulior, uxore sua Ygerna, quam Rex ardenter concipiuit, posita in Tintagel alio castro suo tutissimo, confulenteque Vlfin familiarem suum, & post Vlfin, Merlinum vatem tunc præfentem, quomodo suo desiderio potiretur: Merlinus respondit, Ut voto tuo potiariis vtendum E est tibi nouis artibus, & tempori tuo inauditis: Scio medicaminibus meis dare tibi figuram Gorloys, ita ut per omnia ipse videaris. Si itaq; parueris, faciam te prorsus simulare eum, Vlfin vero Jordanum de Tintagel familiariter suum, alia autem specie sumptu adero tertius, poterisq; tutò adire oppidū ad Ygernam, atq; aditū habere. Et sequitur, Patuit itaq; Rex diligentemq; animū adhibuit. Postrem commissa familiaribus suis obdizione, commisit se medicaminibus Merlini, & in specie Gorloys transfiguratus est. Mutatur etiam Vlfin in Jordānū, Merlinus in Britalem, ita ut nemini quod fuerant, cōparecent, sicque veniens ad Ygernam, suscepimusq; per

A Per omnia tanquam Gorloys, suscitauit ex ea famosum illum Arturum; & dum hæc agerentur captum est castrum, & dux occisus. Et sequitur, Venerunt nuntii ad Ygernam, qui & necem ducis & obsidionis euentum indicarent. Sed cum Regem in specie Consulis recidere iuxta eam inspessissent, erubescentes admirabantur ipsum, quæ in obsidione imperfectum deseruerant ita eos incolumè præuenisse. Nesciebant enim quæ medicamenta Merlinus confecerat: Rex autem egressus petiij exercitum suum, & exuta specie Gorloys in Vter rediit. Nonne & famosi & lacri apices indicant, quandam virginem fuisse conuersam in colubrum & reuersam, & alias quasdam virgas in draconas conuersas? Aquamque conuersam in sanguinem, puluarem quoque terræ in Cinipes; Nabuchodonosor ita transformatum fuisse, quod cor eius ab humano fuit commutatum, & cor feræ ei datum, quodque ab hominibus fuit electus, & cum feris fœnum vt bos comedit, donec super eum septem tempora mutarentur, quibus expletis sensu suis reuersus est ad eum, figura quoque sua reuersa est ad eum? quam transformationem Hieronymus locū illum exponebat, multis exemplis similibus astruit, & confirmat. Vnde & Iosephus 10. Antiquit. Iudaica. 9. Vedit, inquit, in somnis Rex, quia casurus de regno cum beatis erat habitaturus; & cum degisset hoc modo septem annis in deserto, recipere denuò principatum; & hoc Daniel exposuit, & sic ut ei prædixerat, ita prouenit. Nam cum habitasset prædictum tempus in eremo, & nullus prælumenisset septem illis annis rerum dominium detinere, supplicans Deo vt regnum reciparet denuò, reuersus est ad eum. Nullus igitur me culper, eo quod ita natruerim singula, sicut in antiquis libris inueniuntur scripta. Si igitur talis transmutatio corporum humanorum aliarumq; rerum sit possibilis per potentiam qualemcumque & quantamcumque creatam parvulam & finitam, sicut multi infideles & Philosophi confitentur, cur per Dei potentiam, immo omnipotentiam infinitissimè infinitam, qua maior nec potest esse, nec etiam cogitari, non est possibilis reformatio corporum mortuorum ad formam priorem, & quædam transformatio ad quædam formam seu speciem meliorem, & ita refutatio mortuorum? Amplius autem secundum famam communem, & secundum Avicennam in ostensione partis trigeminæ secundæ superius allegatum, & secundum Algazelem 5. Physicæ lxx 5. & secundum alios quosdam Philosophos & Gentiles, fascinatio est possibilis per visum & loquaciam quorundam ad deteriorationem animalium, macerationem, & mortem. Vnde Virgilius in Bucolicis Ecloga 3^a.

Nescio quia teneros oculos mihi fascinat agnos.

Testes sunt Isigonus & Nymphodus cum Apollonide Philarcho, Plinio, 7. Naturalis Historia taliter referente in Africa familias quasdam effascinantum, Isigonus & Nymphodus tradunt, quartum laudatione intercant Probata, arescant Arbores, emoriuntur Infantes. Eise eiusdem generis *in Triballia*, & Illyricis adjicit Isigonus, qui visu quoq; effascinant, intermissus mantique quoq; diutius intueantur, itatis præcipue oculis; quod eorum malum faciliter sentire impuberet; notabile esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant: Huius generis & foeminas in Scythia quæ *Viciae* vocantur, prodit Apollonides Philarchus; & in Ponto Tiburum genus, multoque alios eiusdem naturæ, quorum notas tradit in altero oculo geminam, in altero equi effigiem; eosdem præterea non posse mergi, nec ueste quidem degradatos. Solitus etiam de mirabilibus Mundi 1. sic scribit, Apollonides perhibet in Scythia foeminas nasci, quæ *Viciae* vocantur: Has in oculis pupillas geminas habere, & perimere visu, si quem forte iratæ aspicerint: Hæ sunt & in Sardinia. Si igitur debilis creatura per visum aut verbum tantum valeat ad deteriorationem, aut mortificationem viuorum; cur Deus omnipotens per suam omnipotentiam infinitam non tantum & incomparabiliter amplius valeat ad similes contraria effectus? Quis etiam nesciat quantum Necromantia, & aliae artes Magicæ valeant, sicut libri Theorici & practici scientiarum illarum, & sancti libri pariter contestantur; sicut & docet fama cōmuni, & experientia nimis frequens, sicut & de Magisterijs Cypriani in ostensione trigeminæ secundæ partis superius tangébatur? si igitur tantum valeant istæ artes per potentiam dæmonum, siderum, imaginum, charæterum, aut verborum, sive per potentiam aliam creatam quamcumque, quantum magis valet Dei omnipotencia infinita? Cur ergo non valeat mortuos veraciter suscitare. Si igitur secundum præmissa Deus omnipotens potest cælum quietare, & mortuos suscitare, potest & suscitos ad cœlestia subleuare, & cum seipso habitante in cælis in cœlestibus collocare. Hoc enim minus videtur quam illa, quod & potest ostendit vtilia. Deus quoque omnipotens qui secundum præmissa circa trigeminam secundam partem in cœlestibus atque terrestribus omnimoda facit miracula, cur non poterit facere istud vnum. Et si Deus hoc potest, cur non potest & malos cum suis corporibus suscitos deprimere ad inferna? Si insuper Deus potest mortuos suscitare ad vitam, potest & suscitos

fulcitos quamdiu voluerit conseruare in vita; hoc enim minus videtur quā illud, quod & A potest ostendi ut illud.

38. *Contra Philosophos & hereticos negantes meritum temporale posse rationabiliter præmiari præmio sempiterno, aut peccatum temporale posse iustè puniri poenâ aeternâ.*

COrrigentur philosophi & heretici diffidentes meritum temporale posse rationabiliter præmiari præmio sempiterno, aut peccatum temporale posse iustè puniti poenâ aeternâ. Nonne homo quandoque rationabiliter confert terram aut villam seruitori suo, & suis hæreditibus perpetuò possidendam; & ita conferret illi, si *perpetuò vivaret* pro breui suo seruicio temporali: quād magis decet Deum summè bonum, diutinem, liberalē & omni virtute plenisimum infinitè, sicut prīma Suppositio, tertia & quarta patres ostendunt, seruitores suos pro suo seruicio temporali similiter vel amplius præmiare? Nonne etiam Deus summè liberalis & bonus posset conferre rationabiliter Angelo vel homini semper viistro, bonum aliquod sempiternum, non pro aliquo merito suo priori, sed purè liberaliter, purè gratis? cur ergo non posset benè merentem licet temporaliter, aeternaliter præmiare, præfertim cum Deus quilibet præmet ultra condignum secundum 31^{am} partem? Amplius autem decet quilibet Dominum scientem & potentem præmiare seruitores suos secundum qualitatem & quantitatem sui seruicij & amoris; quilibet autem seruitus Deo recte, sic diligit eum & colit, quod pro quantocunque bono quantumcumque durabili, non offendere cum scienter seruitum debitum omittendo, aut quicquam ei displicens committendo, secundum 30^{am} partem hujus. Nonne ergo conuenientissimè decet Deum summè scientem, & summè potentem rependere suo huiusmodi seruitori aliquod bonum maius, & aliquod præmium amplius bono & præmio quolibet temporali, bonum & præmium videlicet sempiternum? Et si quis dixerit, quod bonitas quedam inseparabiliter consequens actum bonum secundum præmissa circa 31^{am} partem, potest pro sufficienti præmio reputari, quomodo omnes leges benè merentibus alia præmia statuant, & disponunt? Si etiam Deus bene merentem non aliter præmitat, præmit eum parcè, non ultra condignum, contra 31^{am} partem. Quicunque insuper debitè colit Deum secundum doctrinam 30. partis huius, pro quantocunque majori bono quā illulo, nusquam cum scienter offendere villo modo. Quomodo ergo decet Deum summè potentem, & copiosissimè liberalē, tantum cultum talis sui cultoris tam parcè, tam exigue præmiare? Nonne & homo bonus & potens seruitores suos idoneos amplius præmitabit? Multo conuenientius ergo Deus melior & potentior quilibet homine infinitè. Amplius autem pro quantacunque poena habita remouenda, vel non habita præcauenda non deberet quis scienter peccare, tanta poena potest ei iustè imponi pro quoquaque peccato scienter commisso, quare & quantacunque etiam infinita secundum durationem per 30^{am} partem huius. Nonne & homo pro delicto temporali in principem temporalem commiso perpetuo D carceri condemnatur? Et si posset aeternaliter vivere, aeternaliter in carcere puniretur, amittitque terram suam seu teudum pro se & suis hæreditibus in aeternum, sicut & quis pro temporali delicto coniunctus & pronuntiatus falsarius & periurus, & ita infamis, & si aeternaliter viveret, pro tali aeternaliter haberetur. Cur ergo non similiter de temporali delicto commisso in principem summum Deum? Nonne & delictum scienter commisum in personam maiorem, puta in patrem aut principem, maiori & diuturniori poena est dignum? Nonne ergo delictum scienter commisum in Deum omnem Patrem & Principem incomparabiliter excedentem est dignum poena maiori incomparabiliter & aeterna? Si namque tale delictum tantum esset dignum poena temporali finita, puta annali, posset & simile delictum commisum in personam maiorem per augmentationem personæ finitam augeri, donec esset dignum poena æquali, immo & maiori. Adhuc autem cum quis pro peccato suo contra Deum scienter commisso mittitur in carcere & poenam, nequam iustè liberandus videtur, donec satisficerit pro commisso. Sed quomodo potest quis, si exquisitè & rigorosè agatur cum eo, satisfacere Deo pro quoquaque peccato scienter in eum commisso, cum secundum 30^{am} partem nullum peccatum deberet scienter committi in Deum, pro quantiscunque bonis seruandis, siue lucrandis, aut quantiscunque malis habitis amouendis, siue non habitis præcauendis, & satisfacere pro peccato, sit reddere tantum vel maius, pro quanto peccatum non debuit fuisse commisum, sicut ostensio trigesimæ secundæ partis hisius ac plenus arguebat? Si quis autem dixerit, quod impotentia satisfaciendi ipsius excusat, contradicetur ei per præmissa circa 32^{am} partem istius: Secundum hoc etiam videretur, quod omnis peccator, dum peccat, excusatetur per impotentiam non peccandi. Non enim potest pro runc non peccare, sed

A sed necessario pro tunc peccat. Nonne etiam ipse se debitorem constituit & impotentem efficit, & hoc per culpam suam non abolitam, sed manentem? Iustum quoque videtur, ut fur, vel raptor, qui deberet satisfacere, bona æqualia vel maiora reddendo, si non posset, interum patiatur penas luendo. In punitione namque peccantis honor offensi seu læsi sublatuſ aliqualiter restauratur, satisfactio qualisunque præstatur, peccatum castigatur, peccandi occasio restringatur, & iustitia conservatur, nili indulgentia fortassis offensi interueniat glorioſa. Adhuc autem impotentia satisfaciendi culpabilis nusquam videtur excusare à toto, quin debeat reddere quantum potest. Quantumcumque ergo peccans contra Deum, semper satisfaciat, & reddat Deo pro viribus quantum potest; etiam si viuat in æternum, nunquam redditur plenariè excusatus, quin semper similiter facere tenetur, & in supplementum satisfactionis debet qualemque, poenasquas potest interim sustinete. Non enim decet optimam politiam optimi legislatoris, quod peccans scienter, ipsius & leges suas contemnens, & B non peccans; Satisfaciens & non satisfaciens similes habeantur. Nonne ideo in omnibus legitimis politijs, sicut: præmia bene merentibus sic & poenæ delinquentibus, & non satisfaciens statuantur? Si etiam peccanti scienter contra Deum, satisfactio propter impotentiam satisfaciendi remittatur; vel remittitur ei necessario absolue, vel libere: si necessario absolute, quæ gratia remittenti? qualis namque liberalitas reputanda, si quis illud remittat quod non potest non remittere, quod non potest habere, quod non potest exigere vlo modo? Et quis nū ingratuſ præsumferit dicere, quod remissio debiti non est grata? si libere * potest * non non remittete. Adhuc autem si peccator propter impotentiam satisfaciendi, à satisfactiōnis debito excusat, vel excusat & redditur innocens à peccato, vel tenetur continuo reus peccati. Si reddatur mundus & innocens à peccato, semper sic fuit etiam dum peccauit propter impotentiam supradictam, vel si per aliquid tempus tenetur reus peccati, prædicta impotentia non obstante, quare non sic posset per tempus æternum? præsertim si nullo C tempore satisfiat: Si tenerur & est reus peccati, quantam poenam necessario & inseparab. liter habet annexam, docet ostensio 31. partiis. Quomodo etiam quicunq; peccator, quamdiu manet reus peccati, non digne à sincera beatitudine & consortio beatorum relegatur, & confixus in carcere detinetur? Si quis autem responderit quod illa poena effinalis inseparabiliterque annexa est sufficiens pro peccato, intentionem huius particulae non excludit. Non enim vitat, quin peccator pro temporali peccato ista saltem poena eternaliſter puniatur; Quare nec vitat quin à beatitudine & beatorum Collegio eternaliſter excludatur. Potest quoque ista reponſio cortigi per præmissa, sicut alia reponſio similis prælibata.

Contra Philosophos & Hereticos negantes resurrectionem mortuorum futuram ad vitam beatam & miseram secundum differentiam meritorum, concedentesque ipsam esse futuram sive statim post mortem, sive post spaciū magni Anni in corporibus bestialibus, vel humanis, alienis & propriis ad vitam mundanam bestiis vel hominibus solitam, temporalem, per consuetam periodum duraturam; credentesque vniuersaliter omnium mortuorum tam bonorum quam malorum resurrectionem futuram ad vitam & beatitudinem sempiternam, & nullorum ad pœnam & misericordiam sempiternam; putantes quoque bonos aeternam beatitudinem posse furos, non tanen in cælo, malosque eternam miseriam habituros, non tanen in inferno; sed ambos in terra communiter permanfuros; dicentes insuper corpora bonorum nequaquam ad meliorem, sinceriores & celestiores conditionem in futura beatitudine transformanda, aut immortalia tunc futura, sed in statu pristino remansura, corporaue malorum vniuersalia in eternis supplicijs eternaliſter minime duratura; singentes etiam impudenter felicitatem eternam bonorum futuram debere confistere in carnis voluptatibus consuetis, aut in aliquo alio, seu quibuslibet alijs præter Deum.

R Eſurgant Philosophi ad spē vitæ negantes resurrectionē mortuorum futuram ad vitam beatam vel miseram ſecundū differentiā meritorum. Conſurgant ad lucem tententiq; vñioris, concedentes resurrectionē mortuorum futuram, sive statim post mortem, sive post spaciū magni Anni in corporibus bestialibus vel humanis, alienis & propriis ad vitam mundanam, bestiis vel hominibus solitam temporalem, per consuetam periodum duraturam; credentesque vniuersaliter omnium mortuorum, tam bonorum, quam malorum, resurrectionē futuram

turam ad vitam & beatitudinem sempiternam, & nullorum ad pœnam & miseriam sempiternam; Putantes quoque bonos æternam beatitudinem possessuros, non tamen in Cœlo; malosque æternam miseriam habituros non tamen in inferno, sed ambos in terra communiter permansuros; Dicentes insuper corpora beatorum nequam ad meliorem, sinceriorem & coelestiem conditionem in futura beatitudine transformanda, aut immortalia runcfuraria, sed in statu pristino remansura; corpora malorum viuentia in æternis supplicijs æternaliter minime duratura; singentes etiam impudenter felicitatem æternam bonorum futuram debere consistere in carnis voluptatibus consuetis, aut etiam in aliquo alio, seu quibuslibet alijs præter Deum. Resurrectionem siquidem mortuorum futuram Epicurei & Sadducæi negabant, putantes animam rationalem esse mortalem sicut superius recitat. Horum quoq; sententiam insenatum Plinius 7. Naturalis historie, etiam quibusdam irrationalibus rationibus nitiuit confirmare sic scribens: Post sepulturam aliae in auctoribus omnibus à supra die eadem quæ ante primum, nec magis à morte sensus vultus aut corporis aut animæ, quam ante natalem. Eadem enim vanitas etiam in futurum se propagat, & in mortis quoque tempore ipsa libi vitam mentitur, alias immortalitatem animæ, alias transfigurationem, alias sensum inferis dando, & manes colendo, Deumque faciendo qui iam etiam homo esse desierit, seu verò vlo modo spirandi ratio cæteris animalibus distet, aut non diuturniora in vita multa reperiantur, quibus nemo similes diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ persequitur materiam, vbi cogitatio illi? quomodo visus, auditus, aut qui tangit? qui visus eius? aut quod sine his bonum? quæ deinde sedes? quantauè multitudine tot sacerulis animalium velut umbrarum puerilium status elementorum; similis & de afferuandis corporibus hominum & reuiuiscendi promissa Democrito vanitas, qui non reuixit, ipsoque malo ista dementia est iterari vitam mortemque. Interea quies nunquam si in sublime sensus animæ manet, inter inferos umbras. Perdit profectò ista dulcedo credulitatis præcipuum naturæ bonum mortem, & duplicat obitum, sed dolores etiam post futuri æstimationem inuenit; Etenim si dulce vivere, cui potest esse vixisse? Iosephus etiam 2. de bello Iudaico loquens de Sadduceis, Animarum, inquit, generaliter vel supplici à denegant vel honores: De his insuper Epicureis & Sadduceis, & opinione ipsorum Sacra etiam litera memorantur. Dionysius insuper de diuinitate nominibus 6. recitat infaniam Simonis abnegantis resurrectionem corporum mortuorum, eo quod sit contra naturam ut dicit. Concedentes autem resurrectionem futuram vltcriùs separantur. Quidam namque dicunt ipsam futuram statim post mortem, per ingressum animarum in alia corpora bestialia vel humanæ; omnem aliam præmissionem vel punitionem post mortem homini denegantes. Vnde Ouid. 15. Metamorph. pomposum præmitemendo, sic ait;

*Magna nec ingenij inuestigata priorum,
Quæque diu latuere Canam, iuvat ire per alta
Astra, iuvat terris & inertis sede relicta
Nube vechi, validique humerus inßisteré Atlantis:
Palante/g, homines pasim ac rationis agentes
Despetare procul, trepidos, obitumq; timentes
Sic exhortari, seriemque euoluere fati.
O genus attonitum gelida formidine mortis?
Quid ita, quid tenebras, & numina vanat metis?
Materiem vatum, falsisque pericula Mundi
Corpora sive rugos flammæ, seu tibe vetustas
Abstulerit, mala posse pati non ullæ putes.*

*Morte carent Anima, semperque priore relicta
Sede, nouis domibus viuant, habitantque recepta.
Ipse ego (Nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæsit in aduerso gravis hasta minoris Atreidae.
Cognoni clypeum laue geſamina noſtra
Nuper ab Anthæis, templo Iunonis in Argis.
Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illinc
Huc venit, hic illuc, & quoſlibet occupat artus
Spiritus, è quæ feris humana in corpora tranſit,
Inque feras noſter, nec tempore deperit vlo.
Vtq; nouis facilis signatur cera figuris,*

Nec

C

D

E

A

*Nec manet ut fuerat, nec formas seruet eadem,
Sed tamen ipsa eadem est: Animam sic semper eandem
Est, sed in variis doceo migrare figuris.*

Ouidius autem in hac parte videtur sequi Platonem, qui 2. Tim. 6. agens de statu Animarum post mortem, loquensq; de Animabus vincitibus passione, & victis ab eis, sic ait: Qualque dum frarent, ac subiugarent, iustum his lenemque vitam fore; sin autem vincerentur iniuitam arque confragosam; victis porrò mutare lexum atque ad infirmitatem naturæ muliebris relegari secundæ generationis tempore; nec à vitijs intemperantiaque delistentibus, tamen pœnam, reiectionemque in deteriora non cessare, donec instituto, meritisque congruas immanium feratur induant formas. Hac etiam occasione fortassis & quidam Philosophi sicut tangit Ambrosius de bono mortis, posuerunt summum premium Philosophorum magnorum hoc esse, vt animæ corum post mortem in Apes, aut Noctilucas transirent, vt qui prius alios Philosophicam suauitatem cibassent, postea & ipsi nullis dulcedine cibarentur; seu vt qui prius alijs lumen sapientia ministrassent, postea & ipsi luminois munere dotarentur; Qui & consequenter aliorum animas posuerunt in alia corpora bestialia correspondentia demigra-
re, puta Musicorum in Luscinias, Militum in Apros, Principum in Leones. Ex his quoque euidenter apparet Platonem & Ouidium dicere, animas hominum quandoque ad alia cor-
pora humana muliebria & vtilitas transmigrare. His similiter consenserunt illi pseudopoëtae, qui dixerant se Homeri spiritum receperisse, contra quos inuictus Peritus, ita dicens;

*Nec fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipiti somnisq; Parnaso
Memini me, vt sic repente Poeta prodirem.*

Tales & fuerunt quidam hæretici astuentes Ioannem baptistam habere spiritum animamque Eliæ, ipsumque personaliter esse Eliam, occasione quorundam verborum Euangelicorum, quæ vila sunt oculis insipientium hoc sonare. Alij, pura Plato & eius sequentes ponunt veram resurrectionem futuram, reuertionem videlicet animæ ad corpus suum antiquum, post spaciū magni anni: De isto siquidem in agno anno Plato i. Tim. vlt. Est, inquit, intellectu facile, quod perfectus temporum numerus perfectum annum compleat, tum denum cum omnium octo circumactiōnū cursus peracti velut ad originem atque exordium circumactiōnis alterius reuertentur, quam temp̄ idem atque uniformis motus dimitetur. Qui & infra 21.6. loquens de animabus virtutis & pœnis eorum, ac fine peccatum; Panoram, inquit, malorum non prius fore, quam secura eas rata & eadem semper volucris illa mondi circumactio cuncta eorum via ex igne, aqua, & terra, & ære contracta omnemque illuuiem deterferit, inconsultis & immoderatis erroribus ad modum rationis temporisque redactis, quo positis lordinibus expiatæ, purificataeque demum ad antiqui vultus honestatem peruenire mereantur. Et supra eisdem, loquens de Animabus virtutibus passionum, Virtutibus inquit, ad comparis

D stellæ contuberium sedem, redditumq; patere, arcturis deinceps vitam veram & beatam; quas & teste Augustino 2. de Ciuitat. Dei. 27. dixit ad corpora reddituras. Huus quoque opinio-
nis fuit aliquando multum communis in Anglia apud multos, qui hinc Chrono-
graphi nocti testantur, morientes fecerunt thesauros suum sepeliri cum eis, vt sic eum rede-
entes ad corpora iehaberent. Quantitas autem huus magni anni diuersa ponitur à duabus:
Varro namque de gente populi Romani, sicut recitat Augustinus 22. de Ciuitat. Dei. 28. sic
ait; Genethlaci quidam scripserunt esse in renascendis hominibus quam appellant. Palinge-
nesiam Græci, hanc scripserunt confici in annis. numero quadringentis quadraginta, t idem
corpus & eadem anima quæ fuerant coniuncta in homine aliquando, eadem ictus redant in
coniunctionem. Iosephus i. Antiquit. Iudaicæ 2. asserit magnum annum per sexcentorum
annorum curricula adimpleri, sicut superius recitat. Alij vero in itinantes Ptolomæum 7.
Almagesti 2. ponentes sphæram 8. moueri secundum successionem signorum per unum gra-

E dum in omnibus centum annis, dicunt magnum annum triginta sex millia annorum solitum
continere. Ex his autem euidenter apparet quod Plato putauit pœnam malorum esse finie-
dam temporaliter, non æternam, cui & concorditer Auicen. 9. Metaphys. sua vlt. dicit, Quia
pœna est ex accidente extraneo, & tale non durat, nec remanet, sequitur ut pœna que debetur
Animæ non sit perennis, sed remouetur & deleatur paulatim, quoque purificata perueniat ad
felicitatem. Cui & Origenes similiter creditur consenserit. Quidam vero concedentes resur-
rectionem futuram ad beatitudinem & misericordiam sempiternam, imitantur Philosophos, de
quibus eloquitur Augustinus superius allegatus, existimant quod resurgentis recipien- hanc
& illam communiter hic in terra, non autem hanc in celo & illam in inferno; quibus &
quidam Iudæi consentire videntur, dicente Theophilo super illud Lucæ 9. Iohannes sur-
exit

rexit à mortuis, &c. Iudei resurrectionem mortuorum expectabant in vita carnali, & in co-
messationibus & potibus. Vnde & patet, quod isti Iudei putant felicitatem futuram debere
consistere in carnis voluptatibus consuetis, quod & putant Saraceni seu Agareni, sicut super-
ius tangebatur; quod etiam Tartari multi credunt, sicut evidenter appetat per Marcum de
Venetijs, De conditionibus orientalium regionum locis diuersis; qui & sicut recitat idem
Marcus tam impudenter despiciunt, vt etiam iuuenem mortuum, & iuenculam mortuam
si soluti deceffent, faciunt solemnitatem desponsari, vt sic in vita futura suis liberius voluntati-
bus perfrauantur.

Sed cur negant Philosophi resurrectionem mortuorum futuram ad vitam, cùm eius possi-
bilitas superioris sit ostensa; tantaque fama, tanta secessione seu leges, puta Iudeorum, Chritianorum,
Saracenorum, seu Agarenorum, & Tartarorum; multi præclarci Prophetæ, multi quo-
que Philosophi ipsam concorditer attestantur, sicut ex præmissis & historijs alijs multis patet;
cùm & historia nostra certissima, & quædam alia referant evidenter quosdam mortuos ve-
raciter surrexisse, sicut ostensio 32. partis tangebat? Nonne & Plato de Legibus siue de Re-
publica, refert quendam militem nomine, Er, Pamphilum natione, in prælio vulneribus in-
teremptum, die 12. quo ipse cum alijs ibi peremptis cremati debuerat, reuxisse; & quicquid
emenis diebus egerat, aut viderat nuntiasse, iudicium publicum humano generi profitendo?
Nec aliquis suspicetur tantum Philosophum in talibus mendaciter fabulari; hoc enim non est
Philosophi philosphantibus consuetum. Nonne & Plinius 7. Naturalis historie, scribit
vnū magnum capitulum de reuiventibus? Nonne & illud nobile volumen Heraclidis apud
Græcos, refert expressè quendam fœminam septem diebus exanimem rediisse ad vitam?
Nonne & Varro narrat similiter quosdam mortuos surrexisse, & recitat Plinius vbi prius?
Nonne & Democritus resurrectionem mortuorum concedit, & Plato reditionem ad vitam,
sicut superioris tangebatur? quem & Porphyrius imitatur, beato Augustino, 22. de Ciuitate
Dei 27. recitante. Nonne & Bonellus Philosophus, sicut in turba Philosophica recitatur, di-
xit Pythagoræ; Omnia ecce Pythagora, moriuntur & viuunt nutu Dei; & subdens de re qua-
dam corporali & medicinali, quomodo est mortificanda & viuificanda in melius, & hoc per
exemplum de homine confirmando sic ait, Tunc autem, doctrinæ fili, illa res igne indiget,
quoniamque illius corporis spiritus vertatur, & per noctes dimittatur, vt homo in suo tumulo
& puluis fiat. His peractis, Deus reddet ei animam suam & spiritum, ac infirmitate ablata
confortatur illa res, & post corruptionem emendatur; quemadmodum homo post resurrec-
tionem fortior fit, & iunior quam fuerat in hoc mundo. Si igitur haec ita se habeant, cur ne-
gant Philosophi resurrectionem mortuorum futuram, præsertim cum nullam vel tenuem in
contrarium afferant rationem? quam cogens tamen & valida ratio requiretur ad iritan-
dum aliquid tam famosum apud omnem legem & seculam, maximè cùm eius possiblitas sit
certissimè demonstrata, eiusque veritas rationabilius affirmata, quam valeat impugnari, iux-
ta præmissa circa 33rd partem huius? Nonne secundum 36th partem, Anima rationalis est
immortalis, incorruptibilis, & æterna, & singula singulorum, habetque aptitudinem & ap-
petitum naturalem administrandi corpus humanum, habitandi in eo, & per illud suas nobiles
operationes exercendi, sicut & formæ aliae naturales ad sua formata, formabiliaue se habent.
Si namque humana non appeteret naturaliter, & amaret coniunctionem, & cohabitationem
cum corpore, secundum esse solitarium separatum, quomodo coniungitur corpori, & ipsum
inhabitans administrat contra ordinem naturalem? quomodo insuper esset homo species na-
turalis, & tam nobilis species, vt etiam Angelis non habentibus corpora, quoquomodo no-
bilior videatur propter multas operationes suas nobiles quas hi non habent. Vnde & Hermes
de verbo æterno, i. o. loquens de Angelis simplicibus, & hominibus compositis, ita scribit:
Aliqui paucissimi prædicti sortiti sunt cœli sufficiendi venerabilem curam: quicunque autem
ex duplice natura sua confusione, in interiorum intelligentiam mole corporis resederunt cu-
randis elementis his quæ inferioribus sunt præpositi. Animal ergo homo non quod is eo mi-
nor, quod ex parte mortalibus sit, sed èd fortè aptius efficaciusque compositus ad certam ratio-
nem, vt mortalitate auctus esse videatur, scilicet quoniam virtusque nisi ex virtute materia
sustinere non potuisset, ex virtute formatus est, vt & terrenum cultum & diuinitatis sunt ha-
beret dilectum. Et infra 24. Denique & bonum hominem, & qui posset immortalis esse ex v-
irtute natura compositum, diuina atque mortali, & sic compositum est per voluntatem Dei,
hominem constitutum esse meliore & dijs, quos ex sola immortali natura formauit, & omnium
mortali, propter quod homo dijs cognitione cōiunctus ipsos religionem veneratur, dijs; etiā
pro affectu omnia in humana custodiunt. Hic autē per deos intelligit Angelos, qui modus loquen-
di apud Platonem, Aristotelem, & alios Græcos Philosophos crebrius reperitur. Si igitur hęc
sint

- A sunt ita, quomodo anima rationalis æterna, virtuosa & sancta, semel per mortem separata à corpore, æternaliter, naturaliter appetet corpori sociari, & æternaliter naturaliter hoc carebit? quomodo æternaliter naturaliter esurient & sicut coniungi cum corpore, & æternaliter naturaliter hoc carebit? quomodo æternaliter naturaliter anhelabit ad regnum suum naturale, ad corpus in quo experientia & ratione docente, & Philosopho superius attestante dignissimè præsider, sicut Rex in Civitate & regno, & æternaliter naturaliter priuabitur suo regno? Imò non videtur ista carentia aqui priuatio naturalis, sed potius violenta. Et quomodo tale violatum æternum? Nonne Philosophi istud negant, & quomodo talis appetitus naturalis potest esse otiosus & æternaliter otiosus? quomodo Anima talis sancta semper esuriens & sitiens remanebit? Quare nunquam beata, sed æternaliter misera permanebit? iuxta præmissa de beatitudine circa partem 8^{am}; præserium cum Deus summe liberalis & bonus non parce sed abunde remuneret viuersos secundum 31. partē. Sed quomodo Animam sanctā hic pro eius amore & honore secundum doctrinam 30. partis huius esurientem sitientem, & multipliciter labores abundantem remunerat, si ipsam in futuro similiter eluire, siire, & miseram semper esse permittat? miseram inquam semper, quia semper carentem re & spe, corpore semper naturaliter concupito. De beatitudine autem in speloquens Philosophus. 1. Eth. 14. dicit, quod Puero dicti felices propter spem beatificantur; De beatitudine vero in re constat per ipsum & alios multis locis. Et si forsitan dixeris, quod Deus pro corpore quod appetit, aliquid aliud ei dabit; illud aliud vel sedat omnino & satiat appetitum illum prædictum, vel non sic sicut? Non sedat propter præmissa; quamdiu namque Anima ipsi manet, habet quandam aptitudinem & concupiscentiam naturalem ad corpus sicut præhabita manifestant: Quomodo etiam tollitur illa priuatio sive carentia quam Anima sustinet, nisi per restitutionem corporis quo priuatur? et quomodo cessabit illa concupiscentia naturalis illa carentia permanente? Si non sedat, redeunt inconvenientia prius tacta. Secundum omnes quoque Philosophos immortalitatem Animę concedentes, Anima virtuosa beatitudinem seu felicitatem pro præmio suo expectat. Quid enim aliud pro sufficienti premio expectaret? non aliud vilius, nec melius, constat clare; quod & præmissa circa partem 32^{am} testantur. Dicitq; Philosophus 1. Eth. 14. quod felicitas videatur esse virtutis præmium; beatitudo autem sive felicitas est bonum humanum finale, vltimum omnium humanorum, sicut præmissa secundum partem 32^{am} indicant evidenter. Habito autem fine, & præcipue tali fine, motum seu mobile requiecit perfecte; alioquin ille finis non esset perfectus. Nacto igitur tali fine perfecto, nihil restat vltius quod tanquam non habitum appetere valeat, nihil exterius in quod tendat, nihil quod amplius concupiscat, sicut & præmissa circa partem 8^{am}. lucide manifestant; quod & testatur dictum Aristotelis ibi scriptum. Quare & Boetius 3. de consolatione Philosophiae prosa 2^a sic ait; Omnis mortalium cura, quam multipicum studiorum labor exercet, diuerso quidem calle procedit, ad vnum tamen beatitudinis finem nititur peruenire: id autem est bonum, quo quis adepto nihil vltius desiderare queat; quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque bona intra se continens, cui siquid abforer, summum esse no posset, quoniam relinqueretur extrinsecus quod posset optari. Liquet igitur esse beatitudinem statum bonorum omnium congregatione perfectum. In felicitate ergo & beatitudine finali perfecta, Anima corpus desideratum habebit. Amplius autem si Anima virtuosa non simul beatificaretur cum corpore quod affectat, vel hoc esset, quia Deus hoc non posset, aut quia non vellat; Non quia non posset, propter 37. partem huius 7^{am} 8^{am}. Nec quia non vellat, cum sit summè iustus, retributus, pius, liberalis, & bonus, per primam Suppositionem 3^{am} 4^{am} & 31. partes. Amplius autem in qualibet politia recte disposita, statuuntur præmia prouocantia ad virtutes, & poena à vitijs retrahentes; aliter enim plurimi homines pigri ad virtutes, & proclivi ad vicia redentur, quod & omnes Philosophi concorditer attestantur. Deus ergo totius politie mundanæ sapientissimus institutor & rector, ipsam sine huiusmodi præmissis non relinquunt. Sed boni nequaquam sufficienter præmiantur, nec mali sufficienter puniuntur in vita præsenti. Mali namque frequenter in vita præsenti delicijs affluunt, & prosperitatibus consolantur; bovi vero è contra priuantur delicijs, & aduersitatibus cruciantur; imò & bestię plurimè viuunt delicacius in vita præsenti multis hominibus virtuosis. Quid etiam quæso dignum retribuet Deus homini temperato propter eius amorem & honorem, secundum doctrinam 30. partis huius, à delicijs abstinenti, & tristitia sustinenti? quid conuenientius quam delicias ampliores, secundum trigessimam primam partem: quod tamen in vita præsenti non facit; faciet igitur in futura, præsettum cum facilissime istud posse, sicut præhabita docuerunt. Si etiam virtuosus perferueranter per vitam sustineat tristia propter Deum, & tandem mortem tristissimam propter eum, propter eius legem & honorem seruandum, &

exhortationē vitandā secundum doctrinam 30. quid nisi vitam delectabilissimam ei reddet A secundum 31^{am} partem? quomodo aliter tuos milites ad mortem terribilem animaret? Aut enim potest reddere talibus suis militibus stipendia sufficientia, aut non potest. Quis præsumferit dicere quod non potest, propter 7^{am}. 8^{am}. & 37^{am}. partes huius? Si autem potest, aut vult aut non vult: Et quis dixerit eum nolle propter 31^{am} partem huius; hoc etiam parcitatis & non liberalitatis & bonitatis plenissima videretur. Potest ergo & vult; quare & faciet abundantanter secundum 8^{am}. & 31^{am} partes. Amplius autem quis nesciat hominem appetere naturaliter bonum, & magis maius, & maximè maximum bonum, videlicet ipsius satiationum perfectè, felicitatem seu beatitudinem perfectissimè satiantem, & omnia desideria quietantem, sicut superius rangebatur. Iste autem appetitus vel debet satiari plenariè, vel non debet; & quis dixerit quod non debet, tunc enim otiosus & innaturalis homini videretur; sed quomodo naturalissimus, generalissimus, & maximus appetitus humanus permittitur esse talis? quomodo etiam Deus qui prima suppositione, & partibus sequentibus, Philosophus quoque testantibus nihil agit frustra, talem appetitum otiofum indidit homini, tam perfectè naturæ, tam nobilis creaturæ? Non sic senserunt Philosophi, non sic sentiunt nisi forsan infensati. Si autem appetitus prædictus debeat satiari, & non satiatur in vita præsenzi, sicut experientia crebra docet, satiabitur igitur in futura: Erit ergo resurrectio mortuorum. Amplius autem quis nesciat totum hominem ex anima & corpore constitutum, non animam solam mereri? Quis enim dubitat actiones naturalium Specierum esse totius compositi, non alterius partis tantum. Quare & Philosophus 1. de Anima 64. Dicere, inquit, iraci animam simile est & si quis dicat eam texere vel diffricare. Melius enim fortasse est, non dicere animam misereri aut addiscere aut intelligere, sed hominem animam. Et infra 66. Intelligere autem aut amare, aut odire non sunt illius passiones, sed habentes illam, secundum quod illam habet. Et quid iustius, quid æquius, quid decentius, quid congruentius, quid conuenientius quam ut ille qui meruit, premietur? quæ namque iustitia, æquitas, ratione admittit, quod vnu mercatur, & non ipse fed alius præmiatur, & hoc non breui tempore sed æternō, præsertim cum ille cui merendo seruierat, posset si veller illum qui meruit, in seipso qui meruit æquè faciliter præmiare? Quid ergo conuenientius quam ut totus homo in anima simili & corpore proprio beatitudine præmiatur: Hoc enim facilissime potest Deus, & hoc conuenientissime eum decet, sicut præhabita sua erunt. Huiusmodi ergo rationibus Plato, Porphyrius, & alij multi Philosophi persuasi concorditer censuerunt, quod animæ humanæ per mortem à corporibus separatae, corporibus denud redderentur, sicut superius rangebatur. Ex his autem evidenter appareret error responsioris & opinionis dicentis solam animam, aut hominem secundum solam animam debere præmiari, vel puniri post mortem. Quis etiam cum tanta diligentia rationabiliter labaret, colendo virtutes, abstinentia à vitijs, pro beatitudine acquirenda, & miseria præcauenda alteri & non sibi? Ideo forsitan aliter responderet, dicendo quod homo sufficienter præmiatur pro omnibus suis bonis operibus in præsenti; & hæc videtur responsio Epicureorum, D Sadducæorum, & Auetrois iuxta præacta 36^a parte: Sed hæc refellitur per præmissa. Præterea cum secundum 36^{am} partem, anima rationalis sit immortalis & singulæ singularium, ipse post mortem hominum permanebunt, & non sine conuenienti mercede letitiae vel doloris. Non enim deceret naturam, quod tam nobiles animæ corporibus separatae, actione & passione omnimoda, velut dormientes aut mortuæ æternaliter priuarentur, & quod esset omnino æqualiter bonis animabus & malis, neque diuinæ congrueret bonitati sicut præmissa testantur, & omnes fatentes immortalitatem & proprietatem animarum vñanimiter confitentur. Et si animæ post mortem hominum debeant sufficienter & beatificè præmiari, debent ad sua corpora remeare sicut præcedentia sua erunt. Nonne Hermes Mercurius Trismegistus, clarus Propheta, & Philosophus gloriösus in tantum, ut etiam Pater Philosophorum, teste Aristotele superius allegato appelletur, de verbo æternō 13. dialogizans cum Asclepio scribit ita: Hunc scilicet hominem sic effectum conformatumq; & tali ministerio obsequioque præpositum à summo Deo, cumque competenter mundè mundum seruando, Deum piè colendo, dignè & competenter in virtute Dei voluntati parentem, talem quo munere credis esse munerandum? Siquidem cum Dei opera sit mundus, eius pulchritudinem qui diligenter seruat atque auget, operam suam cum Dei voluntate coniungit; cum speciem quam ille diuina intentione formauit, adminiculo sui corporis diurno, opere, curaue componit, nisi co- E pietati, quo patentes notri munerati sunt, quo etiam nos quoque munerati, si foret diuina "voluntas" cōplacitum, optamus p̄ijsimis votis, id est, ut emeritos atque exutos mundana custodia, nexibus mortalitatis absolutos, naturæ superioris partis, id est, diuina puros sanctosque restituat: Iustè & verè dicas o Trismegiste: Hæc est enim merces piè sub Deo, diligenter cum mundo viuentibus.

- A** viuentibus. Secus enim impiisque qui vixerint, & reditus denegatur ad celum, & constitutur in corpora alia indigna animo sancto & foeda migratio, vt iste rationis sermo processit, ô Trismegiste, futura & aeternitatis spes, anima in mundana petulcitur, sed alijs incredibile, alijs fabulosum, alijs forsitan videatur esse deridendum. Res enim dulcis est in hac corporali vita qui capitut de possessionibus fructus. Quare animam obtortu vt aiunt detinet collo, vt in parte sui qua mortalis est inhæreat, nec sinit partem diuinitatis agnoscere inuidens immortalitatem malignitas. Et infra 30. De immortali, inquit, aut mortali modo differentium est, Multos enim spes, timorque mortis excruciat veritate rationis ignoratos. Mors enim efficitur dissolutione corporis labore defessi, & numeri completi, quo corporis membra in unam machinam ad usus vitales appetantur. Hæc est ergo mors, corporis dissolutione, & corporalis sensus interitus. De hac supererius sollicitudo est, sed est & alia necessaria, quā aut ignorantia aut incredibilitas contemnit humana. Quid est, ô Trismegiste, quod aut ignorant, aut esse posse diffidunt? Audi ergo ô Asclepi. Cum fuerit anima in corpore facta discessio, tunc arbitrium examenque meriti eius translat in summi dæmonis potestatem, isque cum piam iustumque peruerterit, in sibi competentibus locis manere permittit; sin autem delictorum ille tam maculis vitiosque oblitam viderit, despicer ad ima deturbans, procellis turbibutusque aeris, ignis, & aquæ scèpè discordantibus traditur inter cælū & terram inundans fluviis in diuerla, semper aeterni poenit agitata raptatur, vt in hoc anima oblitæ aeternitas, quod sit immortalis sententia aeterno supplicio subiungata. Ergo ne his implictetur, verendum, timendum, caudendumque esse cognolce. Incredibilis enim post delicta cogentur credere, non verbis, sed exemplis, nec minus sed ipsa passione pœnarum; Non ergo, ô Trismegiste, hominum delicta sola humana lege puniuntur. Primo, ô Asclepi, terrena quæ sunt, omnia sunt mortalia, tunc ea etiam quæ sunt corporali ratione pro vita meritis aut delictis poenit obnoxia, tanto post mortem seculioribus subiiciuntur, quanto in vita forsan fuerint cœlata, dum inuenient. Praecia etenim omnium rerum diuinitate redditur per iudicium, vt tantum pro delictorum qualitatibus pœnit. Vbi & consequenter 31. de remuneratione bonorum, subiungit; Contra iutu homini in Dei religione & in summa pietate præsumendum est. Deus enim tales ab omnibus tutat malis. Pater enim omnium vel Dominus, & is qui solus est omnia omnibus feliciter ostendit. Non enim ubi sit loco, nec qualis sit qualitate, nec quantus sit quantitate, sed hominem soia intelligentia mentis illuminans, qui discussis ab animo erratum tenebris, & veritatis luce percepta toto te sensui intelligentia diuinæ committet, cuius amore à parte naturæ qua mortalis est liberatus immortalitatis futuræ concipit fiduciam. Hoc ergo inter bonos malosque distabat; vnu enim quisque pietate, religione, prudentia, cultu, & veneratione Dei clarescit * vera ratione perspecta, & fiducia credulitatis sicut tantum * quasi occidit homines, quantum Sol lumine ceteris altris antestat. Et adhuc infra 41. Ausus, inquit, tuus, ô Asclepi, Medicinae primus inuenter, scilicet Aesculapius, cui templum consecratum est in monte Libyæ, circa latus Cortodillorum, in quo eius iacet mundanus homo, id est, corpus; reliquias enim, vel potius, si est homo, totus in lenu vita melioris remaneat in celum. Nonne & Plato 2. Timæ. 4. dicit quod Dij, scilicet Angeli post dissolutionem, id fax, nus, quod crediderant, scilicet animam, facta discessio anima & corporis debent recipere. Et infra 6. dicit, quod Animabus corporalium passionum victricibus, ad comparis stellæ contubernalium sedem redditumque patere, acturus deinceps vitam veram & beatam. Vnde & Ambrosius de bono mortis, Hortum, inquit, illum sibi Plato compositum, quem Iouis hortum, alibi Hortum mentis appellavit; Iouem enim & Deum & mentem totius dixit; in hunc introisse animam quam Venerem nuncupat, vt se abundantia & diuitijs huius botti repletet, in quo repleta potu iaceret, potusque nectar effundenter. Quod & forsan intelligere voluerunt illi antiqui Poetæ & Theologizantes, qui recitante Aristotele 3. Metaphyl. 15. posuerunt quosdam gustantes nectar, & manna, Deos effici immortales. Vnde & Socrates, sicut recitat Ambrosius de bono mortis, festinare se dixit ad suos Deos, ad illos optimos Viros. Hanc autem sententiam Socratis Plato eius discipulus, cum nonnullis alijs imitatur, sicut apparet ex ostensione decimæ tertie partis huius, & vniuersaliter omnes dicentes homines factos Deos. Vnde Plinius 2. Naturalis Historia agens de Deo dicit: Quod est hominibus ad aeternam gloriam quedam via: Hac proceres iuste Romani, hac nunc celesti passu vadit maximus omnis aut rector Vespasianus Augustus rebus subveniens. Hic est vetustissimus referendi bene merentibus gratiam mos, vt tales numinibus ascribantur. Quippe & omnium aliorum nomina Deorum, & que supra dixi, siderum, ex hominum nata sunt meritis; Iouem autem, Mercurium, alteruè alios inter se vocati. Hoc autem totum referendum videtur ad animas defunctorum. Quare & Her-

mes Mercurius Trismegistus de Verbo æterno 41. loquens de Aesculapio & Hermete A
 vitis, & Osire muliere decicatis, & per sua idola adoratis; Contingit, inquit, ab Aegyptijs
 hæc sancta animalia nuncupari, colique per singulas ciuitates eorum animas, quorum sunt
 consecrata viventes ita ut eorum legibus incolantur, & eorum nominibus nuncupentur. Ani-
 mas autem passionibus visitas, & vitijs deditas, dicit Plato, 21. Timæ. 6. poenit debitis pu-
 niendas, sicut superius tangebatur; qui & infra 9. loquens de homine in bonitate, & honestate,
 & prudentia instituto, & de contrariè disposito, ita scribit; Si ad hunc statum accedat aux-
 iliatrix eruditionis honestæ, moderationisque, diligentia, immunis omni perturbatione at-
 que ægritudine ducet æuum; si negligit, claudum iter vita serpens cum familiari demum stult-
 itia reuocabitur ad inferna. Sed hæc quidem nouissimè prouenient meritis iam vita locatis.
 Hæc insuper in libro suo de Legibus, siue de Republica, immortalitate animæ iam asserta,
 astruit consequenter fructum iultuæ & virtutum præcipuè post mortem hominis expectan-
 dum, iniustiuæ quoque damnum. Quare & sicut recitat Augustinus 1. de Ciuitat. Dei 22. B
 Cleombrotus lecto libro Platonis, vbi de immortalitate Animæ disputauit, se præcipitem
 dedit de muro, vt sic ab ista vita migraret ad eam, quam credidit meliorem. Quem & Aristoteles
 eius discipulus perlectus in Le Secreto secretorum, tertia parte, 7. Si, inquit, anima sit
 perfecta & completa ante separationem eius à corpore, virtute uiuerali qua sublimatur per
 ipsam, & deducitur uisque ad supernam perfectionem, & tunc acquirit aliud regimen donec
 perueniat ad circumulum seu firmamentum intelligentiæ, cui benè complacuit. Si vero non,
 Anima dilabitur uisque ad abyssum infernorum, deinde recipit eam regmen sine spe placendi
 Deo. Qui etiam moriturus informans, & consolans suos discipulos contra mortis timorem,
 & de statu Animatum post mortem, sicut recitatur in libello de morte eius conscrip. 6. Sic
 ait: In priuim interrogabo vos si confitemini & creditis in scientia Philosophia: qua continet
 omnes scientias, quod est vera, & qui inquirit eam, inquirit veritatem & rectitudinem, & gra-
 dus altissimos & diuinos, & per eam est differentia inter homines, & alia animalia. Quibus C
 confitentibus ita esse, secundò sic querit; Si ita est, sicut dicitis, bonumque prouenit homini,
 vel prouenit homini in hoc sæculo in quo sumus hodie, aut post mortem in alio sæculo: Si
 vos dicitis: In hoc sæculo, in quo sumus priusquam moriamur, ergo gradus conuenientes leci-
 entiæ non didicilis. Nam plures homines qui non ambulauerunt per viam rectam, nec cog-
 nouerunt Creatorem suum, finierunt dies suos in bono, & annos in desiderijs eorum; & plu-
 res sapientes sunt qui multiplicati sunt in scientijs & intelligentijs, & didicerunt doctrinas, &
 cognoverunt Creatorem suum, & habent priuationem boni & pacis. Et vos si turbati esis, &
 de morte timetis, qua est via & incessus animæ recessit à corpore ignaro ad compre-
 hendendum gradus diuinos, & coniungendum se sapientibus animabus & letis, non datis sci-
 entiæ gradus suos nec rationes suas, sed demergimini in anima bestiali cum alijs bestijs. Ecce D
 ex istis potest elici ratio prius facta, quod quia homines virtuosi non remunerant sufficien-
 ter in vita præsenti, remunerabuntur in vita futura: cui & per tonum penè librum innititur
 confidenter homines virtuosos, puta Philosophos studiosos nequaquam præ-
 miari plenariè in hac vita, cum alij omnimodis desiderijs & delicijs affluent in præsenti, & isti
 his priuentur, imò & multis tristitiaj affligantur; præsertim cum felicitas seu beatitudo finalis,
 perfectam dilectionem requirat, sicut præhabita manifestant; quod & ipse 11. Eth. &
 10. clarè probat: Vnde 1. Eth. 1. 7. Optimum, inquit, & pulcherrimum, & delectabilissimum
 felicitas. Et non diuersa sunt haec, secundum Deliacam supercriptionem; Optimum, iustissi-
 sum, desideratissimum autem sanum esse; delectabilissimum vero, quo quis optat frui.
 Omnia enim existunt haec optimis operationibus; has autem vel unam harum optimam dici-
 mus esse felicitatem. Quare & in libello priori 7. alloquitur discipulos suos ita; Declaraui E
 vobis quod homo non potest comprehendere scientias nobiles, nisi per gradus animæ, quan-
 do est purgata, & perfecta, & sanctificata ab immunditiis. Et infra 8°. Nescitis quod Philoso-
 phus purus & perfectus mortificauit omnia desideria sua in hoc sæculo, in comedatione, potu, & ve-
 situ, & alijs delectationibus, & thefauris auri & argenti, & contemptis omnes delecta-
 tiones. Et infra; Sapiens despexit omnes delectationes corporales & odiuit, & perfect animam suam inquiringe scientiam Creatoris sui, qui de nihilo fecit ipsum ens: ipse est qui letari debuit in morte, qua est recessus animæ à corpore. Nam quam utilitatem habet ipse in
 vita, ex quo mortificauit omnes delectationes qua sunt despecta & viles? imò exultare debet
 in tempore quo anima sua approximauit Creatori suo, & delectatur in claritate sua, quoniam
 non timet approximare se ipsi, nec inuenit contradictem, nec repulsorem. Sicut animæ
 qua lecūra sunt vanitates, nec intenderunt scientias, nec direxerunt vias eorum. Et hi sunt qui
 non possunt approximare, nec peruenire ad illum locū, sed inuenient contradictorē & repul-
 sorem.

- A sc̄. Et adhuc infra 13. h̄ec inquit est anima, quę non est infecta prauis operibus huius mundi, & intellexit creatorem suum, & est ipsa quę reuerteritur in locum suū in delicijs magnis, non tamen delectationib⁹ corporis quę sunt despœct⁹, & v̄ animæ peccatrici, quę non habet virtutem, nec posse rediendi ad locum suum, nec potest ascendere in patriam suam, in qua turpia opera delectationis corporis impediunt alcensū eius lusum. Cuius doctrinā scholares suis sectantes, ipso mortuo sic dixerunt; Ille qui recolligit animas Philophorūm, recolligar animam tuam, & reponat eam in thesauris suis, sicut dignum est animam hominis directi & perfecti sicut tu es, sicut finis illius libelli testatur. Similem quoque sententiam de Animabus mortuorum post mortem, Anicenna 5. de Anima 6. & 9. Metaphys. sue vlt. & Algazel. 4. Physicæ sua vlt. & 5. Physicæ sua 1. concorditer profitentur. Quibus & concorditer Averroes, super illud Philosophi 1. Eth. 16. de Fœlice; vt verè bonum & sapientem omnes existimamus fortunas decenter terre, sic ait, vt dicitur de Job, Cui sit fatus. Cur enim ei mortuo pro patientiæ seu fortitudinis meritis optaret, & oraret salutem, nisi ipsum & similes mortuos salvandos speraret? Itis adhuc concorditer Sixtus Pythagoricus in sententiis suis ait, Immortales crede tibi permanere in iudicio & honore & pœnas. Et ictum, Male viventes cum ē corpore excellerint cruciabit malus Dæmon, vsq; quo exigit ab eis etiam nouissimum quadrantem. Beatus vir, cuius animam nemo reprehendit ad Deum pertinet. Et intra, Sapientem de corpore si quis extrudat iniuste, iniuriantem sua beneficium ei praestat, absolvitur enim tanquam de vinculis. Et inferius, Qualia gesserit studia anima corpus inhabitan, tales habebit testes in iudicio; Immundam animam immundi Dæmones sibi vindicant. Hanc quoque sententiam & Italici Philosophi attestantur, Tullius, Seneca, Macrobius, Boetius, alijque quam plures. Vnde & in Prologo Macrobij, super somnum Scipionis scribitur isto modo: Sic habeto, omnibus qui Patriam seu uauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse in cœlo definitum locum, vbi beati ævo sempiterno fruantur; Nihil enim est illi principi Deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam consilia cœtusque hominum iure sociati, qua Ciuitates appellantur. Harum rectores & conlucatores hinc profecti, hic reuertuntur. Inter doctrinas insuper & sapientias Ptolomai, 1. Almagisti Prologo primo scriptas, scribitur isto modo: In bono quod Deus operatur, quasi bonitatem largi datoris attendere debes, & in malis aduersis quasi purgationis & æternæ remunerationis bonitatem, quanto plus fini appropinquas, tanto bonum cum augmento operare. Albu:nazat: quoque 6. Maioris Introductori differentia 26. agens de domibus planerarum, Domus, inquit, 9^a vocatur domus peregrinationum & motionis, fidei quoque atque operum bonorum, propter reuersionem eius ad locum significanter effe secundum, quia natus dum egreditur de ventre matris sua, mutatur de loco in locum, & de esse in esse, & ex natura Saturni ad naturam Iouis, & ideo significat peregrinationem. Et sicut Jupiter est fortuna, & significavit ex fortuna seculi substantiam & durationem, atque abundantiam quem- || fortis
- B admodum iam diximus, & fortuna futuri seculi qua sit per fidem; ideo significavit etiam fidem, & facta est huic domui significatio similis eidem significationi. Rursum etiā quia Jupiter & Venus sunt fortunæ, & fortunarum sunt duas species, quarum via est fortuna huius mundi, & altera sæculi futuri; & fortuna alterius mundi est dignior fortunæ huius mundi, & || illa || 13 quæritur per fidem: Et quia Jupiter est plus fortuna quam Venus, ideo facta est ei significatio super fidem, per quam quæritur fortuna futuri sæculi, qua est dignior, & facta est veneri significatio super fortunas huius mundi, ex ludis, & gaudio, atque lætitia. Nonne & illi posteriores Philosophi istam suam sententiam mutuauit videntur ab Antiquioribus Philosophis Hebraeorum, iuxta premisa circa 35. partem? Pharisæi namq; referente Iosepho. 18. Antiquit. Iudaica 3. Iudicium Dei futurum esse sentiunt; Illuc cunctos homines propria merita recepturos, tam eos quidem qui secundum virtutem vixerint, quam illos qui nequitia depravati sunt, animas autem immortales dicunt. Qui & 2. de bello Iudaico loquens de Essæis politis in tormentis, sic ait; In medijs cruciatiibus subridentes, & eis qui tormenta admouerant, illudentes, constantes animos cum quadam hilaritate reddebat, scilicet quasi qui eas denuo essent recepturi. Et quidam bonis concinentes in hoc Græcorum sententijs, pronuntianū vltra Oceanum degere, vbi cis sit reposita perfruitor. Illuc quippe effe regionem, quæ nec imbris, nec nubibus, nec astris aggrauetur, sed quam Oceano ortens Zephyrus, & leñiter aspirans amaret; malis autem animabus procellosa loca & hyberna delegant, plena genitibus exercendarum sine fide p. enatum. Videntur autem mihi secundum hanc ipsam intelligentiam, Græci quoque fortibus suis quos Heros & Semideos vocauerunt, beatorum Insulas sequestrasse; improborum autem animabus locum apud Inferos impiorum, in quo etiam cruciati quosdam commenti sunt, Sityphos videlicet, & Tantalos, & Ixionas, & Tinos. Græci

Græci namque Heroas dicunt animas nobiles & benè meritas, in aëre seu æthere superiùs ha-
bitantes. Vnde Isidorus 8. Eth. 47. ita scribit; Heroas dicunt à Iunone traxisse nomen; Græ-
cè enim luno, & appellatur; & ideo nescio quis filius eius secundum Græcorum fabulam
Eros fuit nuncupatus, hoc videlicet mysticè significante fabula, quod aët Iunoni deputetur
vbi volunt Heroas habitate, quo nomine appellant alicuius meriti animas defunctorum quasi
aëreas, & viros aëreos & cœlo dignos propter sapientiam & fortitudinem. Hanc quoque
Græcorum sententiam fabulosam tangit Aristoteles 4. Phys. 97. vbi docet, Quod non perci-
pientes motum, non percipiunt tempus, sicut neque qui in Sardo fabulantur dormire apud
Heroas cum expurgiscuntur: Nec debet turbare quod istud fabula prohibetur; Non est enim
haec fabula quæ tam narratione quam significatione sit facta & falsa, sed quæ sub narratione
metaphorica, tropica, figurata, Rhetorica gratia, vult aliquod verum factum mysticè nun-
tiare. Haec enim fabula species videtur congruere Rhetoricis, & Poëtis. Multi namque viri
probati poeticas fabulas ad intelligentiam soñdam exponebant. Quis etiam nesciat illas fa-
molas, Aælopicas, & Libicas fabulas sensum præclarum mysticè continere, sicut Papias in
Elementario suo; & Isidorus 1. Eth. 95. Aristoteles 2. Rhetor. 25. & alij alibi contestantur.
Quare & secundum Philosophum vbi prius; Fabula est quædam species persuasionis Rhe-
torica, distincta contra parabolam ē diuerso: vbi & primo recitat vnam fabulam Libicam,
qua Stelichorus disfusalit Imeteris volentibus eligere Imperatorem extaneum in ducem sui
exercitus contra hostes, dixit, inquiens, fabulam, Quomodo equus obtinebat pratum solus:
Adueniente autem ceruo & corrumpente pascua, volens punire ceruum, interrogabat quen-
dam hominem, si posset cum ipso punire ceruum; ille autem ait, si acceperit frænum, & ipse
ascenderit super eum, habens lanceam. Cum consenserit autem, & ascendisset pro eo, vt pu-
niret, ipse seruavit iam homini. Ita autem & vos, ait, Videite ne volentes aduersarios punire,
idem patiamini cum equo frænum: Quid enim habetis iam eligentes ducem exercitus Imper-
atorum? Vbi & mox aliam speciem fabulæ subdens, ait, Aætopus autem in Samo populum
alloquens, cum iudicaretur Rector populi ad mortem ait, Vulpem transfeuntem fluuium pro-
pulsam fuisse in lacunam, & cum non posset exire, multo tempore affligebatur, & muscas ca-
nina multa hærebant ei. Ericius autem errans ut videt eam, misertus est, interrogauitq; si au-
ferat ab ipsa muscas caninas, cum autem non permisit. Querentem autem propter quid, dixit,
Quia istæ quidem iam de me plenæ sunt, & modicum trahunt sanguinem; si autem has absti-
ueris, alij venientes famelica epotabunt meum reliquum sanguinem. Ita & vos viri Samij,
iste quidem nihil amplius nocebis, diues enim est: si autem occideritis eum, alij venient pau-
peres, qui vos absorbebunt reliqua furantes. Sunt autem fabulae concionales, & habent bonū
hoc, quia negotia quidem inveniunt similia facta, difficile; fabulas autem facilissimè: Facere enim
oportet, sicut & parabolas, si qui poterit simile videre, quod quidē facere est ex Philosophia.
Quare & in prologo Metaphys. suæ ait, & Philomythus Philosophus aliqualiter est, Annon
& Poetria Philosophi similia clarè docet; Nonne & 1. Meteor. vlt. exponit fabulam ænigmatis-
tantium Oceanum circulariter fluere circa terram de vapore subtiliō superius ascende-
& ingrossato inferius descendente? Nonne & idem in de mundo vlr. fabulam illam famosam
de tribus sororibus fatalibus, quæ communiter appellantur Cloro, Lachesis, Atropos, ad ve-
rum intellectum de Deo exponendo, sic ait; Perficitur autem & fabula non inordinatè. Sunt
autem haec omnia nihil aliud nisi Deus, quemadmodum & strenuus, ait Plato. Nonne & in
prologo Timæ. Plat. 5. ista Ouidiana fabula de Phætonte exponitur in haec verba; Illa etiam
fabula quæ nobis quoque comperta est, Phætontem Solis filium affectantem officium Patris,
ascensisse currus luciferos, nec seruatis solennibus aurigationis orbitis, exusisse terrena, ip-
sumque flammis coælestibus conflagratis. Fabula quidem putatur, sed est verum. Fit enim lon-
go interculo mundi circuitoris exorbitatio, quam inflammationis vastitas sequatur ne-
cessitè est; quam & Aristoteles in de Mundo 12. licet breuiter simili modo intelligit & expo-
nit. Quare & Macrobius super somnium Scipionis: Nec, inquit, omnibus fabulis Philo-
sophia repugnat, nec omnibus acquiescit, & vt facile secerri posset, quæ ex his à se abdicet
ac velut profana ab ipso vestibulo sacra disputationis excludat, quæ vero etiam sè ac li-
benter admittat, divisionis gradibus explicandum, quod & nedum vna divisione diffusè pro-
segitur, sed & multis tantum autem non impertinenter de fabulis sufficiat factum esse. Per
præmissi autem facile potest cognosci, quomodo etiam Philosophi Aegypti, Hebrei, Græ-
ci, Arabi & Iralici, seu Latini, præmissionem & punitionem animalium post mortem concor-
diter profitentur. Quibus & concordanter communis Poetarum Græcorum & Latinorum si-
milem remuneracionem bonorum & malorum post mortem supponit. Dicunt enim bonos
& nobiles quosdam, puta Saturnum, Iouem, & similes fieri deos post mortem, quosdam verò
transferti

- A transferri ad deos, & manere cum eis; malos verò affirmant ad inferna demergi, & pœnis infernalibus cruciari. Ponunt enim 4. leu 5. flumina apud Inferos fluere, in quibus Animæ torquuntur, quorum quoddam sit ardens, quoddam algens, quodlibet autem propriam pœnam habens, sicut libri Poeticæ sapè monstrant; hæc autem apud Poetas, Styx Phlegeton, Cochitus seu Cocitus, & Acharon, atque Leches seu Lethes communiter nuncupantur. De quibus Ebrardus Butiniensis in suo Græcismo, inter nomina græca dicit, Styx, odium; Lethes, obliuio; sed Phlegeton, ardens; cocitus, luctus; triste sonat Acharon, quæ & ab alijs alibi latius exponuntur. Lethes tamen à quibusdum idcirco obliuio dicitur, eo quod quicunque apud Inferos ex eo potuerit, statim obliuiscitur || omnium & ad superos letus vadit; qui || omnem fortalis non incepit significat fluuium diuine clementia, quo animæ purgare plenariè, vili- panam tate ab omni tristitia liberantur, & ad gaudia cœlestia transferuntur. Nonne & sicut tangit Ambrosius de bono mortis, Poetæ fabulantur malos apud Inferos sustinere lattatus Cerberi, &
- B Cocii fluminis trifitem voraginem, Charontem tristiorum, furiarum agmina, aut prærepta carcere, tum quibus hydra se uirior sedem habeat, tum quoque vilcerar reparandis secunda lupplicijs. Ibi vultur immans sine vlo fine depascit, Ixionij que orbis perpetuum sub pœnæ atrocitate vertiginem, tum laxi desuper imminentis super capita accumbentium inter epulas impendenter ruinam. Cerberus autem secundum Poetas est canis Inferni capita terua habens, Charon portitor Inferni; Furiæ verò dicuntur Deæ Infernales, quæ & Fumenides appellantur, Alecto, Tisiphone, & Mægæta. Hæ tres fœminæ esse finguntur crinitæ serpentibus; Hydra serpens nouem capitum horrendorum, quorum uno succiso, tria succrescent; Ixion sicut dicunt postquam petiit illicitos amplexus Iunonis ad rotam serpentibus apud Inferos est ligatus; Reliqua verba fabulae huius patent, in qua nihil à mysterio aliud num.
- Amplius autem si homo sufficienter prämetitur pro bonis operibus in presenti, quod est illud premium, quæ merces, quod bonum? dicitur fortassis quod bonitas essentialis inseparabiliter consequens actum bonum; & hæc sententia videtur posse colligi ex verbis Philosophi 9 Eth. 9. dicentis, Iuuabitur ipse bona agens, & alios iuuabit; Omnis enim intellektus eligit optimum sibi ipsi; Epicices autem obedit intellectui. Vetus enim quod letidioso, & Amicorum gratia multa agere & patriæ etiam, si oporteat mori. Projicit enim & pecunias & honores, & totaliter circum pugnabilis bona, procurans sibi ipi bonum. Pau- cum enim tempus delectari valde magis eligit utique, quam multum quiete & quiete bene annum, quam melius annos qualitercumque; & vnam actionem bonam & magnam, quam multas & parvas. Mortientibus autem & hoc forte accidit. Eligunt utique magnum sibi ipsis, & pecunias projiciunt utique in quod pluta recipient Amici. Fiunt enim quidem Amico pecuniaz, ipsi autem bonum, maius autem bonum sibi ipsi tribuit. Sed istud refellitur per premissa, circa proximam partem huius, & quia tunc similiter quilibet malus actus sufficienter puniretur per multiam inseparabiliter comitantem, contra prius ostensa circa proximam partem huius. Quomodo etiam iustus Deus qui secundum trigesimam partem huius vult se diligere & coli ab hominibus super omnia, Ita videlicet quod pro quantitateque bonis in nullo scienter ipsum offendenter, pro tanto amore, pro tanto seruitio tam modicum eis reddet contra 31^{am}. partem? Quomodo insuper verax Deus, qui secundum eandem 30^{am}. vult se diligere & coli ab hominibus, super omnia propter seipsum finaliter, non teipsum sed alius in finale & beatissimum premium eis reddet, iuxta prius tacta in ostensione trigesime secundæ partis istius? Nec bene operans sufficienter prämetitur per delectationem operationi suæ conexam, cum illa sit minus bona, quam bonitas essentialis & moralis inseparabiliter eam sequens, sicut nullus ignorat, sicut & ostendunt premissa circa trigesimam primam partem. Nonnumquam insuper meliorem operationem minor delectatio comitantur, forsitan autem nulla, sicut videtur de operationibus fortitudinis, passionibusque quibusdam, sicut & Aristoteles 3. Eth. 18. testatur expressè. Vnde etiam tunc mala operatio delectabilis, & peccata
- E tum sufficienter punitur? Hæc quoqueresonliacula reprobabitur sicut prior: Neque laudabiliter operans sufficienter premiatur, per alias voluptates, aut delectationes alias corporales, cum illæ sint minus bona bonitatibus & delectationibus alijs supradictis, quæ minus sufficere comprobantur. Multi etiam virtuosii huiusmodi voluptates refugiunt, aduersitates plurimas sustinent, prosperitates non habent, nec delectationibus huiusmodi potiuntur; imò & minus virtuosii ac maximè vitiosi, in huiusmodi voluptatibus maximè voluntur, aduerlites non sentiunt, prosperitatibus atfluent, & delicijs perfluentur, sicut & bestie effrenatae. Hi ergo tan bestiae quam homines bestiales beatiores videntur hominibus virtuosis. Nonne & secundum hic prämissa beatitudo sive felicitas est premium finale virtutis operis, seu hominis virtuositatis? Hæc autem non constat in porcorum spurciis, & voluptati- bus

bis Epicuri, sicut præmissa circa trigesimal secundam partem huius ostendunt. Potest A quoque responsum cula ista refelli faciliter per ea quæ prima. Adhuc autem nec bona exteriora fortuna sufficienter præmiant virtuosum virtuose agentem. Bonitas namque essentialiter consequens actum bonum, omnibus exterioribus bonis præstat, sicut potest haberi ex ostensione 31. partis, & haec nequaquam sufficienter præmiat virtuosum, sicut superius monstrabatur. Virtus quoque moralis, & operatio virtuosa, duitus, possessionibus, dominationibus, honoribus, & ceteris bonis exterioribus incomparabiliter melior comprobatur, sicut nullus rechè philosophantium distinetur. Quomodo ergo per ista plenariè præmiatur, præferunt à Deo, qui non parç præmiat, sed abundè, teste 31. parte? Nonne & Aristotele iudice, 4. Eth. 7. Honor est maximum eorum, quæ exteris sunt, bonorum; quare & ipsemet in cœconomia sua dicit; Quod maximè grauitat quisque fert, honore suo priuatus. Quamobrem & in Ethicis, vbi primò dicit; Quod virtutis præmium est honor; Sed quam improprio B niale præmium, quam vmbritale, quam inane, quam dispar compensatio, quam inferior merces sit honor respectu virtutis, & operis virtuosi quis nesciat? Quare & idem Philosophus 4. Eth. 8. Virtuti, inquit, perfectæ noui vtique fiet dignus honor. Multa quoque sunt opera virtuosa secreta, non patentia notitiae alienæ, quibus non redditur dignus honor. Hec etiam refelletur vt prior: Certum est enim felicitatem seu beatitudinem esse finale præmium virtuosi, & hanc in bonis huiusmodi non constat. Quare & Auerroes cum suis sequacibus dicit; Felicitatem humanam consistere in scientijs speculatiis adeptis: In prologo namque super 1. Phys. sic ait; Eſſe hominis secundum ultimam perfectionem eius, & gratia eius perfecta est, ipsum eſſe perfectum per scientias speculativas, & ista dispositio est sibi felicitas ultima, & superna vita cum hac scientia. Sed ista responsio potest corrigi, vt priores. Præterea constat felicitatem nedum esse bonum sed optimum, & hoc non accidentaliter, sed essentialiter & per se; perfectio autem per speculativas scientias, non est talis. Multi namque in scientijs speculatiis perfecti esse possunt, & sunt in honesti, & mali, sicut ratio & experientia manifestant: & Auerroes in prologo super 1. Phys. & 8. planè concedit. Sed hac perfectione melior est perfectio per virtutes morales, heroicæ, seu diuinæ. Non enim latet ut Auerroes, Aristotelem deum tuum, 7. Eth. 1. scribere isto modo: Ad bestialitatem autem maximè vtique congruit dicere super nos virtutem heroicam quandam & diuinam, quemadmodum Homerus de Hectore fecit dicentem Priamum, quoniam validè erat bonus, neque videbatur viri mortalis puer existere, sed Dei. Quare si quemadmodum aiunt, ex hominibus sunt dij. propter virtutis superexcellentiam talis, vtique quidam erit videlicet bestialitati oppositus habitus. Virtutes autem morales heroicæ seu diuinæ non sunt speculativa tantummodo, sed practicæ, seu actiæ, seu verius operosæ. Quare & idem Philosophus 10. Eth. 1. 3. planè docet; Quod pro felicitate intendendum ad opera & ad vitam: & subdit; Secundum intellectum autem operans, & hunc curans, & dispositus optimè, & Dei amantisimus videtur esse. Si enim quædam cura humanorum à diis sit, quemadmodum videtur, & erit vtique benè rationabile, & D gaudere ipsos optimo & cognatisimo: hoc autem erit intellectus, & diligentes maximè hoc, & honorantes, & rebeneficire vt amicis ipsis curantes, & rectè & benè operantes. Quam autem hæc omnia sapienti maximè existunt non immanifestum; Deo amantisimus ergo, eundem autem conueniens & felicissimum. Super quod & tu Auerroes; Si, inquis, cura sit deo de hominibus, vt creditur, & vt debatum est, gauder de meliori, & dignius est vt benefaciat eis qui amant eum plus, & honorificet eos & vilitet eos, sicut est dispositio amici cum amico. Vbi & infra 14. Philosophus ita scribit; Non est in operabilibus finis speculari singula, nihil vtique de virtute sufficiens scire, sed habere & vt tentandum, vt si aliqualiter boni simus, & supra 2. 2°. Quoniam præfens negotium non contemplationis gratia est, quemadmodum aha, (non enim, vt sciamus, quid est virtus, scrutamus, sed vt boni efficiamus, quia nullum vtique est proficuum ciui) necessarium est scrutari ea quæ circa operationes, qualiter operandum est eas; haec enim sunt dominæ, secundum restantem igitur rationem operari commune. Quare E & parer Philosophorum Hermes de Verbo æterno 14. docet; Quod vera Philosophia in cognoscenda diuinitate, & sancta diuinaque religione consistit: & subdit; Qui igitur homines post nos erunt, sophistarum calliditate decepti à vera scientia puraque Philosophia auerten- 3. simplici enim mente & anima diuinitatem colere, eiusque facta venerari, agere etiam Dei voluntati gratias, quæ est bonitas sola plenissima, haec est nulla animi importuna curiositate violata Philosophia. Sextus quoque Pythagoricus in sententiolis suis, ait; Intellige quæ sunt bona, vt benè agas. Quis etiam nesciat, cùm queritur; Qualis si homo? & respondetur simpliciter; Bonus vel malus? quod intelligitur de bonitate vel malitia moris & vitæ, non scientia, aut ignorantia speculatiæ; sed ibi quod est bonus Philosophus, aut bonus Clericus, respon-

- A** respondetur. Quod & videtur Philosophum superius innuisse , cùm dixit ; Non ut sci-
mus scrutamur , sed vt boni efficiamur. Quis insuper (quælo) tam sciens , vt in nullo decipi-
atur , aut erret , vt omnia , quæ vult , sciat & perfectè , vt eius desiderium in omnibus quietetur ,
& plenariè satietur? Hæc enim fœlicitas exigit , & beatitudo requirit , sicut præmissa testantur.
Quis insuper scientificorum , totus tam beatus & fœlix in vita præsentia , quod etiam in anima
& in corpore , & eorum potentij plena beatitudine , sine labore & dolore , sine defectu & mi-
seria , sine repugnantia aut discordia perfruatur ? Nonne proficiente anima detect corpus &
potentia corporales ? Nonne proficiente corpore defect anima & languescit ? Nonne inter
corpus & animam continua discordia persenerat ? Quomodo ergo his it. se habebūs , ro-
tus homo perfectè beatus , & non miser potius testimandus ? Quæ etiam secundum istam
sententiam esset miseria vitiosorum ? Vel deceptio contraria veræ scientiæ , & tunc maiores
Philosophi propter suam contradictionem multiplicem miseriores sunt bestijs , hominibus
bestiilibus , & simplicibus idiotis ; vel simplex carentia seu ignorantia scientiæ . Et sic vitio-
B si simile operans nec quicquam addicens , & simpliciter nihil addicens nec operans quicquam
mali , æquali miseria subiacerent . Si etiam scientia speculativa esset per se & essentialiter fi-
nis , fœlicitas , & beatitudo humana , videtur quod homo deberet seu posset per quæcumque
media libi posibiliha deficienribus alijs acquirere illum finem , etiam per peccatum . Nun-
quid etiam foli Philosophi speculatiui & nullialij , quantumcunque moraliter & deiformiter
virtuosi , fœlicitabiles seu beatificabiles reputandi , cum fœlicitas sit bonum commune & finis
cuiuslibet hominis naturalis ; cum etiam multi tales magis amerint Deum & colant , & magis
obseruent legem diuinam , & regulam rationis ? recolat quælo Aueroes dieta sua , & Aristote-
telis prælibata . Quamobrem & aliquis forte dicit quod virtus moralis sive heroica , vel eius
augmentum sufficenter præmit opera virtuosa . Sed ista responsiunctula sicut prima harum
& proxima castigatur . Nihil etiam sufficienter præmit hominem nisi fœlicitas , sicut præ-
C missa testantur : Hæc autem non consistit in habitu , sed in actu , cum actus bonus perfectior
habeat potentia versus bonum , sicut nullus ignorat , & ostensio primæ Suppositionis , ac
multi Philosophi attestantur ; quod & Philosophus . 1. Eth . 12. clare probat ; Et infra , eius-
dem vlt. dicunt nihil differe secundum dimidium vita fœlices à miseria . Contingit autem
hoc decenter , quies enim est formus animæ , secundum quod dicitur studiosa & prava : Quapropter
fortassis & aliquis has ambas virtutes intellectuales & morales coniungeret , dicens in
ambabus coniunctim fœlicitatem consistere , per quam homo plenariè præmetur ; & sic
Aueroes in Prologo super 1. Phys. Aristotelis sensisse videtur . Sed ista , vtpiores & prox-
ima repellentur . Ideo forsitan quinam dicit , non habitum virtuosum , sed actum esse fœlicita-
tem & beatitudinem hominis consummatâ , & præmium eius plenarium , & per se tum in vita
præsentia ; & sic videtur Aristoteles opinari . Sed ista responsiunctula reprobabitur , sicut prima
& alia subsequentes . Nonne & actus quilibet virtuosus in statu præsentia est liber , laudabilis ,
& mortaliter præmij & melior melioris . Quod ergo præmium illius actus beatifici & fœlicitis ?
D Non ipsem : Constat , & præcipue quia aliud puta Deum finaliter intendebat , secundum
documentum 30. & quia secundum 31. huius , Deus nullum parè remunerat , sed abundè .
Nec alius , quia sic processus continget infinitus . Quapropter Aristoteles & Aueroes sub-
tilius , & veritati propinquius cogitantes , dicebant fœlicitatem humanam consistere in con-
iunctione seu copulatione cuius cum intellectu agente iuvi vita præsentia , licet tempore paruo
duret . Vnde Aristoteles 12. Metaphys . 38. loquens de primo principio a quo cœlum &
natura dependet , sic ait : Deductio qualis optima paruo tempore nobis ; sic semper illud est
nobis quidem impossibile super quod Aueroes , Ex hoc quidem apparet benè quod Aristote-
les opinatur quod fortuna hominum , eo quod sunt homines , non est nisi per continua-
tionem eorum cum intellectu , quem declaratum est in libro de Anima esse principium agens &
mouens nos . Intelligentia enim abstracta , in eo quod sunt abstractæ , debent esse principia
eorum , quotum sunt principia , duobus modis ; secundum quod sunt mouentes , & secundum
E quod sunt finis . Intelligentia enim agens in quantum est abstracta & principium nobis , ne-
cessit est vt moueat nos , secundum quod amatum amans ; Et si omnis motus necessit est vt con-
tinuetur cum eo , à quo fit secundum finem , necessit est vt in poltemo continuemur cum hoc
intellectu abstracto , ita quod erimus dependentes à tali principio , à quo cœlum dependet ;
quamuis hoc sit in nobis modico tempore sicut dixit Aristoteles ; qui & supra 18. sententiam
similem huic tradit . Qui etiam super tertia de Anima . Comment . trigessimo sexto sic
scribit ; Necesse est vt intellectus agens copulet nobiscum , per continuationem intel-
lectorum speculatiorum , & manifestum est quod cum omnia intellecta speculativa fuerint
existentia in nobis in potentia , quod ipse erit copulatus nobiscum in potentia , &
cum

cum omnia intellecta speculativa fuetint existentia nobiscum in actu, tunc erit copulatus A nobiscum in actu, tunc erit ipse copulatus secundum partem, & secundum partem non, & tunc dicuntur moueri ad continuationem, et manifestum est, quod cum ipse motus complebitur, statim ille intellectus copulabitur nobiscum omnibus modis; & tunc manifestum est quod proportio eius ad nos in illa dispositione, est sicut dispositio intellectus, qui est in habitu ad nos; & cum ita sit, necesse est ut homo intelligat per intellectum sibi proprium omnia entia, & ut agat actionem sibi proptiam in omnibus entibus; sicut intelligit per intellectum qui est in habitu, quando fuerit continuatus cum formis imaginabilibus, omnia entia intellectione propria. Homo igitur secundum hunc modum, ut dicit Themistius, assimilatur Deo, in eo quod est omnia entia quoquo modo, & sciens ea quoquo modo. Entia enim nihil aliud sunt, quam scientiae eius: Nec causa entium aliud est nisi scientia eius, & quam mirabilis est iste ordo, & quam extraeunus est iste modus essendi? Verum si haec felicitas hominis tempore paruo duret, ut dicitur, & sicut necessarium est dicendum, cum omnes homines philosophantes & alii ex- B persiant certissime se carere felicitate huiusmodi penè toto tempore vita sua, nisi fortassis secundum vestram sententiam in ultimo vitae momento potentijs corporeis quasi extingatis, & ipso iam penè alienato à corpore in extasi sincopi, seu in raptu, quomodo sufficienter compensatur laboribus & operibus hominis virtuosis toto tempore suo gestis per centum, quingentos, millev annos: quomodo tanta strenuitas, tanta pœnalitas, tanta diuturnitas tam brevi stipendio premiatur? præterim à Deo, qui secundum præmissa semper ultra condignum remunerat & abunde, qui & posset facilimè ipsum quantumlibet amplius præmiare in vita præsenti, anticipando hoc præmium, vel continuando vitam præsentem vterius; vel in vita futura secundum 37^{am} & proximam partem huius. Nunquid decet quod homo princeps terrenus, militem pro ipso & ipsius honore toto suo tempore, annis quam plurimis strenuissimè militante, lucra & delicias contentem, famem & sicut, astus & gelu, verbera, vulnera, vincula, carceres, & poenas omnino das fortissimè sustinentem, momentanea tan- C tum delectatione reficiat, momentanea tantum metcede remuneret, & coronam tantum momentaneam ei reddet, præterim si & què faciliter posset cum quantumlibet amplius præmiate? nunquid hoc congrui viro bono? nunquid hoc congruit viro iusto, clementi, potenti, remuneratio, benefico, magnifico, liberali, aut largo? & non potius viro parco, kimbili & tenaci? Deus autem in omnibus conditionibus virtuosas excedit quemlibet hominem infinitè, sicut prima Suppositio, tertia pars, & quarta demonstrant. Quomodo insuper talis Princeps per tale momentaneum præmium sufficienter milites animaret, & desides excitaret ad tantos & tam diuturnos labores, ad tam eruminosam & periculosam militiam tam longis temporibus strenue exercendam? Quomodo igitur Deus suos? Quomodo etiam præmium tantulum, tam fluxibile & tam breve, tanto compensatur amori, quanto doctus artis amandi in schola partis 30^e Deum amat, quo super omnia cogitablia eam amat, in tantum quod pro nullis bonis aut malis deletabilibus aut tristabilibus quantiscunque quantumlibet diuturnis, D etiam per tempus eternum, nullo modo scienter ipsum offendere, seruitum debitum omitendo, aut displicientem aliquam committendo; præterim cum Deus remuneret quemlibet secundum qualitatem & quantitatem sui seruit, operis, & amoris, & non parè, sed largè, secundum 31^{am} partem, sicut & ostensio proximæ partis tangit. Nonne & sicut quilibet naturaliter appetit bonum, & maius magis, ita & appetit bonum durabile diuturnum, & durabilitus seu diuturnius magis, & quanto bonum fuerit melius sive maius, tanto amplius appetit illud diuturnius permanere; quomodo ergo iste appetitus beati, beatitudine tam transitoria vix hora ant momentanea satiat? aut quomodo erit beatus, dum non plenariè satiat, sed esurit, siti, & appetit, quod non habet, nec est in perpetuum habiturus, sicut præcedentia etiam testante Aristotele docuerunt. Item talis beatus seu felix, vel scit se tantum bonum beatificum amissum, vel credit contrarium, vel neutrum considerat. Si scit quod amitteret, videatur quod dolet. Quis enim de amissione irrecuperabili tanti boni non doleat, cum de amissione & minoris boni doleret? Nonne & tu Aristoteles 3. Ethic. 18. loquens de forti, sic ait; Quanto vtique virtutem habeat omnem, & felicitas sit, magis in morte tristitia erit. Tali enim maximè vivere dignum, & iste maximis bonis priuat sciens; triste autem hoc: vel saltem non gaudet perfectè. Plenius enim gauderet, si sciret, aut crederet illud bonum mansurum. Quare non videtur perfectè beatus, cum beatitudo perfecta perfectè contineat cuncta bona ad beatitudinem requisita, cuiusmodi gaudium esse constat. Si credit contrarium, decipitur turpiter non circa impertinens, sed circa maximum, & proprium bonum suum. Quomodo ergo felix, qui falsa spe decipitur, tanto malo hæditur, tali errore cæcatur, & tanta turpitudine maculatur? Quoniodò etiam perfectè beatus nescit se bonum suum beatificum amissum,

- A missurum, cum tu non beatus, hoc scias? cum etiam secundum te Auerroes, Beatus tuus sciat omnia, sicut Deus. Si neutrum considerat, quomodo scit omnia? tu etiam, non beatus, scis quod perdet beatificum bonum suum, cur ergo non scit ipse beatus? Quomodo insuper verilimile estimandum quod de tanto bono suo nihil consideret, an illud amittere debeat, inamisibiliter tenere, cum sapiens de bonis minoribus consideret hoc frequenter, cum etiam securitas retinendi bonum beatificum acquisitum, tam desiderabiliter concepitum, tam latè adeptum, tam amorosè possitum, laetissima & beatissima eius portio videtur? Nonne & felix, nisi forte per naturalissimum mortem decederit, sicut paucissimi vel nulli decedunt, ante mortem dolorem & tristitiam sustinebit? Quomodo ergo tunc felicitas, & non miseria potius expectanda? Amplius autem, si beatificum præmium hominis expectatur in vita præstanti, nullus vñquam iuuenis, & vniuersaliter nullus beatitudinem non adeptus, deberet rationabiliter exponere se morti scienter pro conseruacione "religionis" legis diuinæ, pro defensione Reipublicæ, pro salutione parentum seu amicorum, & vniuersaliter ex causa quacunque. Quis enim debet rationabiliter perdere seu non acquirere maximum bonum luum pro nullo bono, vel pro bono minori, pro partu forsitan virtutis augmento momentaneo in præsenti, aliquè bono quocunque? Quis etiam nesciat beatitudinem omnem aliud bonum humanum exceedere? neque etiam felicitatem adeptus ex quacunque causa deberet se morti exponere; quia sic faciens, per tristitiam vulnerum, & per anticipationem mortis, beatitudinem suam latet, & maximum bonum suum minueret, & curaret? Nonne tu Aristoteles 3. Eth. 1.8. Percuti, inquis, dolorosum si carnales, & triste, omnis labor tale est, & quod circa fortitudinem, mors quidem & vulnra tristia fortis: sed qua ratione nisi nimis irrationabili debet homo deteriorare seipsum, facere seipsum minus bonum & omnino non bonum? Nonne & cuiuslibet animo iudeante & te Aristotele attestante, Omnis actus & electio bonum quoddam appetere videntur; ideo bene enuntiauerunt bonum, quod omnia apperunt; & omnis intellectus eligit optimum sibi ipsi, & illud cuius causa agendum singula, est bonum vniuersu[m]que; totaliter autem optimum in natura omnium: quare & de liberali sic scribis, Si autem præter optimum & bene habens contingat ipsum consumere, tristabitur. Nullus ergo omnino pro causa quacunque debet se morti exponere, periculose mortali. Quis igitur erit fortis pro religione aut lege diuina, pro Republica vel amicis fortiter dimicabit? Quomodo efficaciter prouocabitur quispiam ad strenuè militandum, ad mortem si oportuerit sustinendum, si moriens omnia bona perdat, nec vlla mercedem post mortem recipiat in eternum? Non sic sensit Hermes de verbo aeterno, non sic sensit Plato de legibus sive de Republica, non sic sensit Varro, non Tullius, non Macrobius, nec alius Reipublicæ sapiens institutor aut rector, nullus sic sensit, nisi qui insensatis consenserit. Nonne & tu Aristoteles 9. Eth. 9. affirmas, quod studiosus amicorum & patiæ gratia, si oporteat, debet mori? Nonne & 3. Eth. D agens de fortitudine idem doces? sed quomodo potest quis efficaciter exhortari timidos mortis, desides, & vecordes ad strenuè militandum, ad mortem non timendum, sed ipsam si oporteat alacriter sustinendum, si nulla merces vel parca in præsenti ipsis reddatur; imo et si moriendo beatitudinem quam habuerant, & bearitudinis possibilitem, & omnia bona perdant, absq[ue] vlla sperationis futuræ? Absit tamen misera inopia, & tam inops miseria à reru[n]ta natura, ab vniuersitate entiū, à magna Republica magni mūdi, à potentissimo & copioissimo, & largissimo principe ampli mundi. Absit quod Deus suos amabiles amatores, suos strenuos milites, sua iniuriae defensores, pro ipso, ipsius honore, religione, & lege, pro iustitia & conseruacione Reipublicæ diuinitus iustitatæ, vñq[ue] ad mortem inflexibiliter dimicantes sic irremuneratos abiiciat & contemnat, propter trigeminam primam patem: Nec ipsis sufficienter remunerat in præsenti, faciet igitur in futuro. Adhuc autem beatificatio illa quam ponitis est nimis diminuta, quoniam etiæ perficiat hominem secundum animam, non tamen secundum corporis: Corpus enim tunc deficit, & potentia corporales. Illa quoque felicitas secundum vestram doctrinam est actus humanus, & non necessarius ut videatur sed liber, cum sit actus nobilissimus hominis, potentia nobilissimæ rationalis, quæ & vobis dicentibus valer ad opposita. Videlur ergo laudabilis, & meritorius præmij, sed cuius? quod est illud præmium? quæ merces? non ipsa eadem felicitas, idem actus; constat: nec felicitas alia, ne forte processus in felicitatibus accidat infinitus: nec quicquam aliud in præsenti; quid enim? videtur quoque hominem in extasi positum non habere libertu[m] vñsum sui. Nonne & tu ipse Auerroes, super 12. Metaphys. comment. 18. Si, inquis, iste intellectus denudetur apud perfectionem humanam à potentia, necesse est ut destruatur ab eo hæc actio, quæ est alia ab eo, & tunc aut non intelligemus omnino per hunc intellectum, aut intelligemus secundum quod actio eius est substantia eius

tia eius, & impossibile est ut in aliqua hora non intelligamus per ipsum. Relinquit igitur cum A iste intellectus fuerit denudatus à potentia, ut intelligamus per ipsum secundum quod actio est substantia eius, & est ultima prosperitas. Si etiam talis felicitas sit finale preium hominis virtuosi, quæ finalis miseria siue poena hominis virtuosi? non sola priuatio felicitatis istius; sic enim virtuosus & neuter esset æqualiter miseri deputandi, & æquali pena plectendi. Quid igitur aliud? Nonne & illi qui maximè iungebantur cum principiis cœli & *naturæ*, cum intellectu agente, cum Deo in vita præsenti, erant illi præclarí & famosí Prophetæ, qui cum Deo, & per Deum, quasi Deus quodammodo, omnia vel plurima mirabilissimè peruidebant, & visa alii non videntibus prophetabant, sicut superius tangebatur, vnde & videntes & Prophetæ antiquitùs dicebantur? Ipsi autem concorditer attestantur vitam futuram, præmia & supplicia secundum differentiam meritorum. Poteſt quoque ista responsio cortigi ut priores. Sed ausculta (quæſo) Auerroes ſpecialiter vnum verbum, Nonne cum dicis; Cūm omnia intellecta ſpeculatiua fuerint in nobis in potentia, intellectus agens erit copulatus nobiscum in B potentia; & cūm quedam fuerint in nobis potentia, quadam actu, tunc ipse copulabitur nobiscum ſecundum partem, & ſecundum partem non, & tunc dicimus moueri ad continuacionem; & cūm iste mox complebitur, cum videlicet omnia intellecta ſpeculatiua fuerint nobiscum in actu, tunc ipſe erit copulatus nobiscum in actu, omnibus modis. Nimirum manifestè quod prius natura habebit homo omnia intellecta ſpeculatiua ſecum actualiter copulata, quām intellectus agens copuleretur cum eo, & hanc effe cauſam copulationis istius. Sed hoc est impossibile manifestum, ſicut oſtenſio 32. & 36. partis perſpicie demonstrauit. Hoc enim necessario erit per actus aut habitus infinitos, & infinites infinitos, imò & infinites infinites ſine fine. Quod etiam aſtrui, hominem ſcire tunc omnia, quis eſt hic? quis cunctis retroactis temporibus fuit talis? quis vñquam inuentus eſt talis? quo glorioli Philosophi præcesserunt, ſed quis eorum inuentus eſt talis? Nonne Aristoteles deus tuus & Philosophorum clarissimus, ipſomer teste, quadraturam circuit ignorauit? Nonne & alia plurima Mathematicalia, C Naturalia, Metaphysicalia, ſeu Theologica, & Moralia ignorauit, ſicut libri ſui indicant evidenter? Nonne & omnes Philosophi contradixerunt ſibi inuicem in quibusdam, vñque ad exitum virte ſuæ? Quomodo ergo & quando ſciuerunt hi omnia? & ſi non iſi, qui alij ſunt iſi? Quod inſuper adiçis hominem tunc aucturum actionem propriam in omnibus entibus ſicut Deum, mirandum quis vñquam Philosophorum aut aliorum inuentus eſt talis, niſi fortassis illi famosi, & præclarí Prophetæ, potentes in opere & ſermone, omnia vel plurima diuinitū cognoscentes, & omnimoda miracula in celo, in igne, in aëte, in aqua, in terra, & ſub terra, in hominibus, in iumentis, & quaſi in omnibus entibus diuinitū facientes, ſicut præmissa circa 32. partem indicant evidenter. Sed hi concorditer profitentur viram futuram post mortem in gloria & in poena: Causa autem huius tui erroris videtur vnitas intellectus, & animæ rationalis in cunctis hominibus, quam & erronē posuisti, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Nec mirum ſi ex errore error *prorumpat*, imò ex vno errore errores innumeris propagentur: Causa verò erroris Aristotelis in hac parte fuit error de aeternitate mundi, & generationis humanae, qui ideo habuit ponere conſequenter tantum animas immortales beatificandas post mortem, non totum compositum ex anima & corpore congregatum. Non enim ponebat redditum animalium ad corpora, nec eundem hominem numero redditum, ſicut Platonici poſuerunt. Nec irrationalis ratio Simonis quenquam debet turbare resurrectionem mortuorum negantis, quia eſt contra naturam, ſi penfetur Deus omnipotens totius auctor naturæ. Imo ſi Platonem sequamur, qui Iohanne Satisburiente 2. Policrat. 12. referente, alſerit naturam eſſe Dei voluntatem, resurrecio mortuorum erit ſecundum naturam, quia ſecondum voluntatem diuinam: Hunc etiam Simonem Dionyſius, Irenæus, Hippolytus, Ořigenes, & Epiphanius redarguant & refellunt.

Ponentes autem redditum Animalium humanarum ad corpora bestialia, ſicut Plato, Ouidius, & Platonici cæteri, horribiliter deuiant, & monſtroſe delirant. Quis enim Philosophorum ignorat formas proprias naturales, materias proprias ſecundum proprias conditiones diſpolitas affectare, & alias non intrare? quis etiam nesciat species naturales, pura hominem & animum, ſpecificè essentialiter ab inuicem diſcrepare per differentias & formas ſubſtantiales, essentialiter, ſubſtantialiter, & ſpecificè differentes? quomodo ergo forma ſeu anima hominis conſtituit animum vel e contra? Si etiam anima hominis exuens corpus humanum statim induceret bestiale, & viueret idem homo, ſub alia tamen forma, ſicut fingit Ouidius, ſicut & Plato videtur ſentire, ille homo nunquam moretur, ſed continuè viueret, cūm ultimum rei permanentis non detur, ſed primum, quod & Ouidius videtur concedere maniſtè. Dicit enim omnia mutantur, nihil interit. Sed quis inſensatus conſeffit hominem, & vniuersaliter hominem

|| terce

|| erumpat

D

A hominem nullum mori? Si etiam homo non moritur, non resurget, contra priorem particulam huius partis. Repugnas quoque Ouidi ipse: nonne infra, eodem, scias;

*Tempus edax rerum, tuque inuidiosa vetustas
Omnia destruit, vitiaq; dentibus eui
Paulatim lenta confundit omnia marte.*

Et adhuc inferius versus finem, loquens de Iulio Cæsare mortuo, & nobilitate ipsius, & pluribus alijs mortuis, & seniore nepotum Iulij, & Augusto Cæsare tunc viuentibus, ita scribis:

*Nec nisi cum senior similes equanerit annos,
Aethereas sedes, cognataq; sidera tanget.
Hanc animam interea cæso de corpore raptam,
Fac iubar, ut semper Capitolia nostra forumq;
Diuus ab excelsa prospellet Iulus ade.*

B Vix ea fatus erat, media cum sede Senatus
Consistit alma Venus, nulli cernenda, suiq;
Cæsaris eripuit membris, nec in aera solus
Passa recentem animam, calcib; intulit astris.
Dumq; tulit numen capere atq; ignescere sentit
Emisitq; simul, simul euolut altius illa,
Flammeis ferumq; trahens spatiose limite crinem
Stella micat, natuq; videns benefacta facit
Effe suis maiora, & vinci gaudet ab illo.
Hic sua preferri quanquam vetat acta paternis,
Libera fama tamen, nullisq; abnoxia iussis
Inuitum præfert, unaq; in parte repugnat.
Sic magnis cedit titulis Agamemnonis Atreus,

*Aegea sic Theseus, sic Pelea vicit Achillis.
Deniq; exemplis ipsoſ equanib; utar,
Sic & Saturnus minor est Ione, Iupiter arces
Temperat ethereas, & mundi regna triformia.
Terra sub Angusto est, Pater est & Reclor eterq;.*

Et in fine de teipo sic dicas.

*Cum volet illa dies, que nil nisi corporis huius
luc habet, incerti pactum mibi finiat eui.
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar.*

Nonne hic dicas expresse animas benè meritas ad astra leuandas, & ibi in mansionibus sue

D locis differentibus collocandas, secundum differentias meritorum? Amplius autem si animæ humanæ benè merita, statim ad huiusmodi corpora redcant, & ad huiusmodi vitam mundanam, quando & vbi sufficienter pro meritis præmiantur? non quando gesserunt antiqua habitacula, priora corpora, & in illis sicut precedentiæ manifestant, nec quando ab omnibus corporibus separantur, cum statim post illa introcant alia, sicut opinio ista dicit; neque in secundis corporibus bestialibus; præmatio namque rea debet præmiatum efficere meliorem, sed quis dubitat bestiam esse homine viliorum? Qualis quoq; melior: aut præmatio reputanda, quod anima tam nobilis tam perfecta, à corpore tam nobili & perfecto, ad corpus tam ignobilius & vilius pelleretur, quod tam nobilis creatura in monstrum tam horridum verteretur? Quomodo talis transformatio præmium & non pena potius deputanda: aut si qua- meritus lecunque præmium fingi posset, non tamen largissimum & ultra condignum, secundum lentitatem proximæ & 31. partis & ostensionum ipsiarum. Quomodo insuper Iustus Deus, qui

E ratione magistra nos docet, ipsum esse à nobis super omnia diligendum atque colendum, intentum quod pro quantisq; bonis aut malis, non debemus ipsum scienter offendere quovismodo, sicut 30. pars testatur, pro tanto amore tantoque cultu, tam parcum & parvulum præmium eis reddet contra 31. partem? Quomodo etiam verax Deus, qui secundum doctrinam ciudem 30. vult seipsum diligi & coli ab hominibus finaliter propter ipsum, non seipsum sed aliud infinitale præmium eis reddet, aliud inquam incomparabiliter minus ipso, & quasi nihilum & inane? quomodo talis beatificatur plenariè? quomodo eius desiderium satiatur? sicut superioris est argutum. Nec animæ humanæ virtuose viuentes, alia corpora humana statim ingressæ ad vitam mundanam sic beatificantur ad plenum: Redcent enim ad laborem solitum & dolorē, ad statum merendi nouiter & peccandi, ad æxumnas & miseras consuetas.

Sed quomodo talis conditio omnium priorum laborum merces sufficiens, & felicitas hominis reputanda? Nonne & anima hominis sicut habet aptitudinem & appetitum naturalem ad corpus, & non indifferenter ad corpus quocunque, sed ad corpus humanum, ita & inter humana ad corpus proprium quod gerebat, in quo, & per quod auctus nobiles exercebat, & amplius diligebat, quam corpus humanum extraneum, & penitus alienum. Sic enim & miles magis appeteret, & amaret equum & gladium proprios & antiquos, per quos strenue se agebat, quam alios. Quare & dicit Poëta, *Cum quo consenit miles honorat equum.* Recitat etiam Plinius 8. Naturalis historiæ & alia histotiarum contestantur, quod Alexander pto Bucephalo equo suo occiso fecit sollemnes exequias, & ipsum tradidit sepulturam, ac circa eius sepulchrum ciuitatem & dicans, ipsum eius nomine appellauit: Et quid conuenientius, quid decentius, quid congruentius rationi, quam quod totus ille qui meruit, totus ipse idem, non aliud præmetitur in eisdem anima & corpore, per quam strenuitatis opera exercebat? Quid enim aptius & iustius remunerarius decentius, quam ut idem homo qui meruit, in eisdem anima & corpore quibus meruit, a delicis abstinebat, tristitia sustinebat, famem & siti, gelu, & aestu, vigilias, & ærumnas, verbera, vulnera, carceres, & squalores, & fortissimam tandem mortem; reunitis ad inuicem, præmetitur, amotis molestiis, nocuimentiis, tristitiis, & ærumnis, fouetur delicis, & mulcetur leuitiis, & gaudijs perfruatur? Istud quoque nedum rationi morali aut diuinæ, verum etiam naturali conciuntur. Certum namque habetur apud Philosophos naturales quod causa agens seu efficiens præcedit temporaliter suum actum, suum effectum, sed formalis nusquam suum formatum, Aristotele 12. Metaphys. cum Auctro attestante, sicut in ostensione 36^a partis fuerit recitatum. Quomodo etiam singit Ouidius aliquos meminisse alios homines le fuisse, seu aliter nominatos,

* de seip sis. & tunc eadem, que nunc, scisces, ac passos fuisse, quod & alii quidam fingunt; sed * quomodo? qua verisimili ratione? Cur enim non possum ego de meipso & aliis homines de seip sis simili ratione? Annon ideo potius hoc singitur à quibusdam, quia sicut Græcorum historiarum testantur, Menelaus deuicto Euphorbo posuit clypeum eius in templo Iunonis, quem accepit Panthoides, qui Pictagoras dicebatur: Quare & dixerunt animani Euphorbi Panthoidem introiisse, & ipsum fuisse Euphorbum. Dicetur fortassis quod Animæ virtuosæ non statim redibunt ad corpora; sed interposito magno anno, neque tunc ad corpora alia, sed ad propria reuertentur; sole autem animæ virtuosæ statim redibunt ad corpora aliena bestialia vel humana; puto. Animæ masculorum ad corpora feminatum. Sed quomodo fieri ita, cum Deus sit pronior ad præmia largienda, quam ad supplicia rependenda, sicut & abundantius præmit virufoſos, quam puniat virufoſos, sicuti congruit eius magnifica bonitati, teste 31^a parte; nec anima virtuosæ sufficienter interim præmitiat pro operibus virtuosis, sicut superius est persuasum? Amplius autem si masculus fuerit incontinentis voluptatum, quomodo conuenienter punitur, si mutetur in feminam incontinentiorem, & in actibus voluptatis maiorem delecatiōnem habentem, testibus Medicis & similiter Tiresia, fortem virilem & muliebrem experto, Ouidio 3. Metamorphos. recitante? poena namque debet esse tristabilis & contraria voluptati. Quomodo etiam tam deliciosa punio homines voluptatibus inclinatos, sufficienter terneret, & retraheret a peccato, secundum quod superius forsitan tangebatur, & non potius forsitan incitaret? Neque etiam in corpora seruat immannum reuertentur propter similes rationes, & propter rationes superius prælibatas. Adhuc autem iuxta præmissa de præmissione bonorum, quid magis consonum rationi, quam ut ipse idem numero qui peccauit, & ipse idem numero puniatur, quam ut in eisdem membris, quibus illecebris fruebatur, è contraria puniatur; quam ut in eodem corpore, quo se voluptatibus balneauit, & è contrario puniatur? Amplius autem cum præmiatis, & puniatis contraria videantur, & contraria secundum Philosophorum doctrinam natæ sint fieri circa idem; si animæ virtuosæ sole sine corporibus præmentur, & animæ virtuosæ similiter cum corporibus præmantur, vel si animæ virtuosæ cum corporibus puniantur, & animæ virtuosæ similiter cum corporibus præmantur, licet illæ in corporibus tabidis, corruptis, & miseris, hæ autem in corporibus gloriiosis. Amplius autem quid fieri de animabus corum, qui nihil boni aut mali egerunt? vel statim reuengentur corporibus, & tunc qualibet; vel diutius expectabunt, & quomodo medio tempore se habebunt? Neque est tenenda sententia qua affirmit quilibet animas post spacium magni anni ad corpora propria reuersuras, & vitam mundanam conluetam acturas, & sic omnia eadem numero infinites iteranda. Quando namque & vbi sic præmiantur ad plenum homines virtuosi? Non in vita præsenti mundana, sicut iuperius est ostensus; nec in vita coelesti; Ibi namque non totus homo compositus, sed sola anima præmiantur, quod præmium non sufficit homini virtuolo, & eius operibus virtuosis, sicut superius est ostensus; nec in vita mundana

- A mundana secunda post animæ reditionem ad corpus, sicut superius monstrabatur. Quomodo insuper tam diminuta præmatio, tam relecta, vt non totum seruitem suum remuneret, sed tantum dimidiam eius partem, rationabiliter decet Deum, secundū huc præmissā, & 31^{am} partem? quomodo etiam in media illa parte, præmium tam curtatum, tam breue, tam parcū, aut aliquod præmium temporale sufficenter retribuit Dei integrō amatori, & eius sincero cultori, qui secundū doctrinā 30. pro quantisq[ue] bonis delectabilibus intenue aucte extensive, vel etiā duratiue lucrantis, seu ipsi lucratim seruandis, aut malis pœnaliib[us] non habitis præcaudis, seu habitis amouendis ipsum scienter offendere quousmodo, aliquod letitium debiti subtrahendo, aut aliquid displicens faciendo, sicut hic superius tangebatur, & circa proximam partem huius. Imò rationabilis arbitraadū diuina iustitia, largitati & bonitati amplissimè & infinitimè infinitè congruere, vt tali suo amatori & cultori perseverant finaliter, militia consummata tempore opportuno retribuens abundanter, plena rependat delicias, delectationes quilibet, & quantaslibet // tales deficiente & fluxibile, excedentes & duratione vincentes delicias sempiternas, & omnes adversitates & penalitates, tristitia & molestias, defectus & luctus, labores & dolores, & vniuersaliter omnem miseriā relegat, & sequestret. Talis etiam anima non est perfectè beata, propter appetitum quem haberet ad corpus nullatenus satiatum & priuationem operationum suarum nobilium per corporalia organa solitarum; priuationem quoque regni sui prioris, iuxta superius praestona; nec vñquam erit perfectè beata, quia neque in corpore neque à corpore separata. Talis insuper anima separata & beata in cælo, vel credit & sperat se ita æternaliter permanesuram, vel scit se reverturam ad corpus, & ad miseras corporales; vel nihil considerat circa istud, &c. sicut supra contra responsulam ultimam particula precedentis. Quare & Augustino 22. de Cuit. Dei 27 referente, Porphyrius Platonicus volens opinionem Platonis corrigere, affirmabat animam purgauissimam cum ad patrem redierit, ad malam mundi nunquam vñterius reddituram. Auctenam quoque 5. de Atiina 4. probat, quod vna anima non transferetur ad multa corpora, nec ad corpus aliud vlo modo; & subdit, & hoc sufficiat ei qui huius rei sententiam querit. Debet autem scire hoc multis verbis posse exponi, quem & Algazel. 4. physice lue vii. imitans probat idem. Nec potest quis sic obijcere Christianis: Nos enim tenemus, quod Anima sancta & à corporibus separata, et si non statim habeant corpora sua in re, habent tamen in certa ipe. Sciant enim certissimè quod tempore congruo diuinitus præstato, & ob rationabilem & iustum causam dilato, ipsa recipient & tenebunt æternaliter glorioſa. Consideret quælo Plato qualia, quam absurdâ de hominibus & animabus humanis aſfirmet, sine omni violentia rationis, imò & sine exili imagine vel umbra tenui rationis, & sine autoritatis coiſub̄t fulcimento. Vnde quælo tibi autoritas, qm̄ magis temeritas talia somniandi, talia prophetandi, talia affirmandi præserum cum non profitearis te Prophetam, nec filium aut ſectatorem Prophetæ, sed purum Philosophum. In hac parte vnum ſcio, quod si ego vel quinque Christianorum Philosophus non Propheta, nec Prophetam fecutus tantam sententiam fine tantilla ratione aut rationis imagine affirmare præfumere, tibi & alijs profellionis tut hominibus meipsum ridiculum exhiberem. Considereris vñterius supplico Christianorum sententiam in iſtis articulis, concordi Prophetarum sententia roboratam, imò summi Prophetarum autoritate fundatam Domini Iefu Christi, secundum quod præmissa circa. 32^{am}. partem perspicue demonstrabant, pulchris rationibus & conuenientibus secundum quod materia patitur confirmatam, ab omni contradictione, impossibilitate, & inconuenientia rationabiliter defensatam, iuxta præmissa circa 32^{am}. partem iſtius. Quis ergo Philosophus veritatis amator, & non vanitatis defensor, cultus positionis aut sponſus probabiliorē aut probatiorem, rationabiliorē, & ratiocinatōrem, desiderabiliorē, valioiem, & lætiorem sententiam latissimè non admittat, sustineat, & defendat? Secundum iſtam quoque sententiam generatio hominum, & omnes aetus humani stellarum dispositionibus necessariò subderentur, quod quam sit indignum, & contrarium ordinis naturalis quis nesciat? quis enim ignorat animalia rationalem esse dignioris & nobilitatis eſſentiæ, quam aliqua res irrationalis, quare & quam stellæ? Quomodo ergo secundum ordinem dignum naturalem, iſta in cunctis suis operibus illis necessariò subditur regulanda? Absit tam irregulare regimen, tam incongrua politia, vt caro spiritui, vxor viro, iumentum homini, & tatus dominetur plenariè sapienti. Non sic politiam mundanam instituit sapientissimus, potentissimus, & optimus Princeps Deus, secundum quod prima ſuppositio & partes ſequentes conuincunt, quod & omnes morales ac naturales Philosophi conſtantur. Mirum est insuper de Platone & Platoniciſ ita ponentibus, præſertim cum ponant mundum & tempus habere principium & esse creatum à Deo, hominem & species alias vniuersas, ſicut primus Timæ. eviden-

ter ostendit, & libri Philosophici sèpè docent; quod & Ouidius Platonicus 1. Metamor. A phosi contestatur. Ibi namque ponit productionem rerum superiorum & inferiorum à Deo, secundum ordinem in genesi recitatum. Si namque in fine magni anni homines idem numero reuertentur, simili ratione & effectus alij vniuersi, neque tunc erunt aliqui alij homines aut effectus, aut idem aliud se habentes, propter identitatem omnimodam superiorum cœlestiumque causarum. Sed quomodo in fine magni anni instantis, qui erit initium magni anni sequentis omnia nouiter creabuntur, sicut in eius principio omnia antiquitus creabantur? Si enim tunc omnia nouiter creabuntur prater Deum, de non entibus creabuntur, sicut & antiquitus creabantur: Omnia ergo entia erunt prius non entia. Non ergo durabit mundus, neque tempus cum rebus suis usque ad finem magni anni, sed ante deficiat vniuersa solo Deo manente, cuius oppositum ponebatur. Quomodo etiam dij secundi, scilicet Angeli, & animæ rationales hominum immortales, & à creatione sua æterni, secundum sententiam etiam ipsius Platoni, 2. Timæ, in nihilum reuertentur? Nonne Plato 2. Tim. 3. inducit Deum B sic Angelos alloquenter: Dij, quorum opifex, paterque sum ego; opera siquidem vos mea dissolubilia natura, mea tamen voluntate indissolubilia. Omne siquidem quod iunctum est, natura dissolubile est, at verò quod bona ratione iunctum atque modulatum est, dissolui velle non est Dei; quapropter quia facti generatiq; estis immortales quidem nequaquam, nec omnino indissolubiles estis, nec tamen usquam dissoluemini, nec mortis necessitatem subibitis, quia voluntas mea est maior nexus & vegetari ad æternitatis custodiā, quam illi virales nexus, ex quibus æternitas vestra coagmentata atque composita est; quod & vult de animabus humanis, cœlo, & mundo. Si etiam hæc entia omnia, erunt aliquando non entia, illa non entitas generalis, & rerum priuatio est aliquantulum duratura, sed quantum? nunquid per spacium magni anni, cum tunc non erit annus magnus nec parvus, sicut nec cœlum, nec motus cœlestis? Quid ergo tunc illam durationem moderabitur & taxabitur, quid (quæso) nisi voluntas diuina? quid ergo si velit vterius expectare? nunquid potest? nonne olim potuit acque fecit? nonne habet liberam dispositionem propriæ voluntatis? vnde scit Plato quod omnia in fine magni anni statim recreabuntur à Deo? nisi forsitan dixerit, quia Deus optimum possibilium semper facit; & esse est melius quam non esse; sed hoc superius est destrutum. Secundum hoc quoque nunquam permettere res non esse, nec nisi optimè usquam esse, cum sit plene omnipotens, & voluntatis vniuersaliter efficacis, sicut præcedentia docuerunt, & ipse Plato non negat. Si autem responderis, quod non vniuersaliter omnia tunc redibunt, sed tantum corruptibilia prius corrupta, & alia continuè permanebunt, videris contradicere tibi ipsi. Nonne si omnia prius corrupta, tunc eadem numero reuertentur, omnes & singula creationes omnium & singulorum creatorum in principio magni anni olim corruptæ, tunc ex eadem numero reuertentur? quare & omnia & singula entia in principio magni anni creata, in fine eiusdem denudo creabuntur. Nonne & tunc recreabitur primus homo? nam quomodo alter tunc redibit? non per generationem naturalem, cum prius non fuit naturaliter genus sed D creatus, vel si tunc erit naturaliter genus non creatus, & in principio ita fuit contra hypothesis; nec videtur naturaliter generandus; à quibus namque parentibus? cur ab illis potius quam ab illis? hoc etiam foret necessariò ex aliqua foemina deflorata, si prius fuit creatus à Deo sine aliqua foemina coagente; nec tunc erat aliqua foemina deflorata, quoniam à nullo viro priori, cùm ille fuit primus virorum. Illa insuper foemina tunc habebit eum in utero primò viuum: Si enim autem erit natus aut viuis redibit ante principium magni anni contra hypothesis; & si tunc erit in matris utero primò viuis, sic fuit primò creatus; sed non videtur quod foemina præcesserit primum virum. Quomodo etiam stante hypothesis fuit creatus in utero matris viuis ex præcedenti materia & semine genitoris, sicut erit in principio magni anni futuri? Si etiam foemina illa pregnans propè finem huius magni anni durabit viua usque ad initium magni anni sequentis, cur non post, imò & prius durabit, cùm secundum rationem naturalem, & sententiam Philosophorum communem rei permanentis instans ultimum non E sit dandum? Et si ipsa sic durabit, cur non viri & foeminae aliae naturaliter geniti satis multi? Sic ergo fuit in principio magni anni contra hypothesis. Neque videretur quod in principio magni anni futuri creabitur primus homo, cùm viri & foeminae secundum cursum naturalem sufficiant ad perpetuandum speciem, & supposita specie: non enim videtur quod in fine magni anni, omnes homines quaquaerum subito morientur; tam generalis namque mortalitas subito tunc futuræ, non posset singi aliqua causa naturalis nisi cœlestis, nec ex parte cœli, nisi ratione motus ardissimi sphærae octauit. Sed istud scientibus naturas & vires cœlestium mobilium, motuum, orbium, & stellarum, constat esse fabulam & figmentum. Nonne homines habebunt Yle, Alcocoden, & omnes datores, seu significatores vita & mortis tunc temporis,

- A temporis sicut ante? Quod etiam dicebatur superius, non statim, sed post spaciuni magni anni animas ad propria corpora reveruras, & eosdem homines numero reddituros, si annus cotinere ponatur 440, aut 600, annos cōmunes, facile reprobatur. Constat enim ponētibus in terra rationē cœlestiū, quod morus octauæ sphærae & planetarū, nullatenus redeunt in tot annis communibus ad pristina loca sua, ordinem & aspectum. Hoc idem & ex lapsu temporis reprobatur: Constat enim, quod Nœ, Abraham, Moës, David, Nabuchodonosor, Cyrus, Darius, Alexander, Octavianus Augustus, Christus, Hermes, Plato, Aristoteles, & plurimi similes lapsistot annis & pluribus præcesserunt, qui nondum redierunt, nec vili, nec audiū fuerunt. Adhuc autem si mortui in tanto tempore redeant, simili ratione & effectus alij vniuersi; quare & in tanto tempore, quilibet homo idem qui prius, ab eisdem parentibus, eisdem hora & loco, codem actu iterum generatur, iterum moritur, iterumque resurgit. Sed sicut diuersè testantur historiae, plures ultra tot curricula annorum viuentes, continuè durauere, sicut & aliæ que ciuitates, lapides, & metalla. Qui verò astruunt Magnum annum 36. millia annorum solarium contineat, possunt similiter castigari. Habentibus namque cœlestium motuum disciplinam, facile demonstrare, quod non sit redditio omnium mobilium cœlestium ad loca sua primordialia in tot annis; nec est omnino perspicuum quod quando sphæra octaua plenè perficiet motum suum, quod & tunc omnia mota cœlestia, similiter perficiant motus suos; nec videtur quod sphæra octaua in tot annis perficiat motum suum, imò contrarium faciliter ostenderet. Ne, que dicit Prolemus quod sphæra octaua verè mouetur per gradum vnum in omnibus centum annis, sed tere. Neq; ita traditio Ptolomei de motu sphærae octauæ certa habetur aut vera, sicut Albategni, Thebit, & alii posteriores Astronomi certissime repererunt. Si tamen Plao voluerit dicere, quod animæ virtus redibunt ad corpora, non tam paucibilia & misera, sed impascibilia, & beata, ad vitam non temporalem & miseram, sed perpetuam & beatam, & hoc in fine mundi, quando omnia mota cœlestia plenè redibunt ad primarium statum suum, & ita ab origine mundi usque ad finem, perficiant vnum magnum annum; non longe videretur à sententia veritatis. Sic enim & quidam Theologi autuant, & divinant: Dignum namque eis videtur ut orania circulo peragantur, & ita motus cœlestes & tempora, vbi incœperant, finiantur. Satis tamen rationabile videretur, quod sicut Deus instituit Angelos & homines in bono non optimo, ut sic de bono per melius ad optimum proficiendo ascenderent, & proficerent ascendendo, & sic tandem in optimum finaliter permanerent; ita & mota cœlestia in locis, dignitatibus, aspectibus, & cœteris talibus ordinassent. His autem non impertinens luadere, quod sicut boni resturgent ad beatitudinem sempiternam, sic & mali ad miseriam sempiternam; Quid enim proportionalius, quid conuenientius æquitati, quid congruentius rationi? Hæc enim sibi contraria dignoscuntur. Sicut igitur æternitas in beatitudine beatissima portio reputatur; sic & in miseria miserrima portio comprobatur. Quæ illæ alia poena digna, in mundi huius amplissima politia,
- D posset sufficere malos à malis commissis ad penitentiam revocare, & à non commissis malitijs deterre, sicut superioris tangebatur: Nec potest quis dicere, quod sola comminatio talis pœnae. Absit enim quod Deus veracissimus, fidelissimus, & rectissimus Princeps mundi indigeret mendacij, gauderet periuersijs, & fallacias exerceret contra primam Suppositionem & partes sequentes. Si etiam in comminatione pœnarum nos falleret, cur non in promulgatione similiter præmiorum? cur etiam ratione ^{II} dicentis, vñquam ei in aliquo crederemus? Nonne & præmissa circa proximam partem huius cidenter ostendunt, peccatum temporale posse iustè puniri poena æterna, immò & æternaliter puniri debete, si non fuerit hoc correctum, nisi Deus velit gratius & benignius agere, cum malis hominibus, quam cum bonis, cum blasphematoribus, quam cum amatoribus, cum contemtoribus, quam cum cultoribus, tantam pœnam debitam spontaneè remittendo, & tantam gloriam indebitam gratuitè tribuendo. Nonne & terreni Princeps possunt multa iusta statuere, statuuntque de facto, ad quæ ratio naturalis demonstrativa præcedens omnino non cogit, sed legislatoris arbitrio committuntur, de qualibus dicunt Iuristæ, quod Principi placuit, legis habet vigorem? Nonne ergo posset Princeps iuste statuere, & multum confondere rationem, quod quicunque pro Princeps aut Republica cui præstet, perseueranter, strenue fecerit, perpetuo præmieatur, & quicunque contrarium fecerit, perpetuò puniatur; quod & iustè, æternaliter fieri in personis eorum, si possint vivere in æternum: quod quia non possunt, in eorum posteris, quasi in ipsis quodammodo in perpetuum exercetur, dum à successione hereditaria repelluntur, & ad multis forsitan honores inhabiles decernuntur? Cur ergo excellensissimus Princeps Deus, cui humanæ animæ semper viuunt, & toti homines suscitati similiter semper viuent, sicut præmissa testantur, non posset circa subditos suos similia iustè statuere.

statuere, & efficaciter adimplere, sicut conuenientissimè proportionatisimè decentissimè A congruitationi, iusfructu, equitatu, sicut prehabitua sua serunt; Imò sic statuere, & faciunt, sicut ipsius secretarij, referendarij, Prophetarum clarissimi, Christus præcipius Prophetatum, & Legislatorum, sicut præmissa circa partem 32. ostendunt, & ceteri viri diuinum veteris Legis & nouæ vnanimiter contestantur. Quibus & Hermetes Philosophus, mo & pater Philosophorum de Verbo æterno 30. planè concordat, sicut superius recitatur: Quem & Aristoteles, 1. partis Secreti secretorum 18. allegans solenniter, ita scribit; Cœu, quantum potes, effundere sanguinem hominum, quia Doctor egregius Hermogenes scripsit, dicens; Quando creatura interficit creaturam sibi similem, virtutes celorum clamabunt ad diuinam Maiestatem, dicentes Dominus, Domine, seruos tuos vult est tibi similis; qui si iniustè interficitur, responderet Creatore excelsus, Permitte eum qui interficit, quia interficitur in vindictam, & ego retribuam: & toties in suis laudibus virtutes celorum representabunt mortem interficiendi, donec vindicta lumenatur de interficiente, qui erit unus de persecutoribus in poenis æternis: B Quod & testatur eius autoritas infra, eiusdem tertie partis 7. superius recitata, & alia quædam autoritates præmissæ. Auicenna quoque 9. Metaphys. vlt. dicit; Quod anima imperfæta exuta à corpore incidet in maneriem laboris æterni. Algazel insuper 5. physica sua 1°. docet expreße; Quod quædam animæ vitijs à corporibus separataæ, æternas poenas incurrent, & æternaliter puniuntur. Quid etiam aliud per alia quatuor flumina infernalia Poecularum semper fluentia, & nunquam deficientia superius memorata, quām poena infernalis æterna aptius figuratur? Neque Philosophi aut hæretici dicentes contrarium ullam afferunt rationem, afterreue possunt rationem videlicet efficacem; sed quasi historici in non historicis, sed philosophicis & disputabilibus, contra rerum naturam, historiam nudam texunt, & historiam de futuro, cùm tamen non sint Prophetæ, nec filii Prophetatum. Punire namque peccantes diuinæ misericordia & elementia non repugnat, secundum 31. partem; neque etiam punire æternaliter peccantes temporaliter iustitia Dei repugnat, per proximam partem huius. Neque huic repugnat quod superius dicebatur, Deum nullum abundantanter vel ad condignum punire: Licet enim æternaliter puniat; potest tamen per vices vel tempore continuè punire mitius quām condigne, quām punitorum iniquitas merebatur, quod & facit, sicut præmissa circa 31. partem, & proximam sua serunt. Hoc tamen fortassis est non possunt partem suam per rationes astutæ, conabuntur saltu rationes meas destruere respondendo, dicentes; Quod soli priuati felicitatis æternæ, sine aliqua poena sensus, est poena sufficiens omnī culpe. Sed istud statim refellitur per præmissa; sic enim qui plus peccat, & qui minus, qui etiam nunquam bene, sed semper peccatum operatur; & qui nunquam bene agit nec male, essent æqualiter puniendi. Idem iridem facile reprobatur per proximam partem huius, & ostensionem ipsius. Cur etiam si sic esset, nequaque sufficiens in omni recta politia punire peccantes quoq[ue]cumque per solam priuationem præmij & honoris, & non per supplicia varia & per mortem? Qui etiam peccat scienter præcipue contra Deum, magis videtur mereri supplicium, quām qui recte agit, mercedem. Nullus enim deberet peccare pro aliquo recte facto. Magis enim vitandum est peccatum, quām meritum acquitendum, nisi fortassis peccatum vitari non valeat, nisi meritorie operando, sicut 31° pars probat. Beatitudo insuper & miseria sunt contraria, non solum opposita priuatione; habent igitur fieri per contraria positiva, non solum per opposita priuatione. Si verò secundum præmissa boni finaliter suscitantur sint æternaliter præmiandi, vbi aptius quām in celo, quām in Dei habitaculo glorioso, coram facie Dei semper cum eo quem super omnia dilexerint, & finaliter qualierint? Nonne & ratio istud docet? Anima namque humana rationalis est incorporalis & immaterialis, neque extensa ad extensionem materiæ, neque edita de potentia materiæ elementatis, aut mixtæ, neque naturam materiæ in se habens. Quare nec locus suus naturalis est in terra, nec inter elementa, aut elementaria ista, sed supra: Omnia namque simplicia & composita secundum suas naturas naturalia exigunt sibi loca, sicut experientia manifestat, & Philosophi attestantur. Nonne & dignior naturæ dignior locus debetur, sicut fitentur communiter Philosophi & vulgares? & quis nesciat animam rationalem immaterialem, & immortalem, materialibus & corruptibilibus preualere? & quis locus dignior, quām qui sursum, sicut nullus hominum difficitur? Quare & dicit Philosophus, 2. de Cœlo & Mundo, 34. Diuiniior locus qui sursum, co qui deorum; vbi textus Auerrois sic habet; Locus superior nobilior inferiori: locatum quoque & locus conuenientiam, & similitudinem exigunt naturalem, sicut ratio persuadet, experimentum ostendit, Philosophi & alij confitentur: Anima autem rationalis est immaterialis, spiritualis, & immortalis; exigit igitur talen locum, locum super hæc omnia materialia & mortalia, sicut & Angeli sancti cœlum: Hac enim ratione suasi, omnes gentes & populi, Philosophi & vul-

C

E

- A & vulgares concorditer tribuunt Angelis sanctis cœlum ; vnde Philosophus 1. de Cœlo, 22. Omnes, inquit, cum, qui sursum, Deo locum attribuunt, & barbari & Græci ; quicunque quidem putant esse deos, palam ut immortali immortale coaptatum. Impossibile enim alter ; vbi translatio, quam Auerroes exponit, sic habet ; Omnes homines vnaminiter conueniunt, quod hoc corpus primum gloriosum, est locus spirituum, scilicet Græci, & alij primarum gentium que cognoverunt Deum, & eius dominium, & dixerunt hoc ; Quoniam illud super quod non cadit corruptio, debet esse in loco qui non corruptitur. Super quod Auerroes, Omnes, inquit, gentes concedentes Deum esse, conueniunt in hoc, quod Cœlum est locus Dei & aliorum spirituum, qui vulgariter dicuntur Angeli. Philosophus etiam 2. de Cœlo & Mundo 2. Cœlum, inquit, & cum, qui sursum, locum Antiqui quidem Diis attribuerunt, velut existens solum immortale. Vbi translatio Auerrois, Omnes Antiqui posuerunt cœlum esse locum creatoris propter suam incorruptibilitatem & æternitatem super quod Auerroes, locus æterni est æternus. Nonne & similia in natura similem locum naturalem requirunt? Spiritus autem seu Angeli & animæ rationales sunt similes iu natura, sicut præmissa testantur ; & omnes gentes, & populi, Philosophi, & vulgares immortalitatem animæ confitentes pariter constituerunt : Locus autem Angelicorum spirituum naturalis est Cœlum, sicut præmissa testantur. Adhuc autem beatitudo sive felicitas est bonum nobilissimum, dignissimum, iucundissimum, & ab omnibus aduersitatibus separatum, & universaliiter integrum & perfectum, sicut præcedentia docuerunt ; Tale autem bonum locum conuenientem requirit, alioquin non erit perfectum. Sed vbi posset anima rationalis beata tam locum sibi conuenientem habere? Non in subcelestibus : Constat planè, sicut & præmissa testantur ; solum enim in celestibus talis locus : Vnde & Philosophus 1. de Cœlo & Mundo in translatione antiqua, & in translatione quam habet Auerroes, vocat Cœlum, corpus gloriosum frequenter. His igitur, & huiusmodi rationibus inclinati, multi Philosophi, & Poetae superius recitati, affirmant concorditer, animam virtuosam atque purgatam, in celestibus finaliter præmiandam, felicitatem beatitudinemq; finalem in celestibus habituram ; Homo autem beatificandus non beatificabitur in anima sua sola, sed in anima simul & corpore, sicut superius est ostensum ; Tonus ergo homo in anima simul & corpore fulcitus est beatificandus in Cœlo, & ibi finaliter præmiandus. Et ecce quām aptè hoc congruit rationi : Certe namque formæ naturales appetunt naturaliter certa loca naturalia, & similiter tota composita naturalia propter formas. Quamobrem & mouentur naturaliter ad naturalia loca sua, & in eis naturaliter requiescent, sicut Philosophi attestantur. Locus autem naturalis animæ rationalis est Cœlum, sicut superius est ostensum : Illum ergo locum naturaliter appetit, ad illum mouetur naturaliter, & in illo naturaliter requiescit ; quare & similiter tonus homo. Nonne & anima dignior & perfectior est quām corpus? quod ergo dignius & naturalius reputandum, quod Anima regat corpus, quod Anima ducat corpus, quod Anima locet corpus in loco congruo animæ, quam ē contra. Nonne ergo tonus homo naturalius locaretur in Cœlo, quam in terra? Ibi namque naturaliter locaretur, secundum naturalissimam formam suam, dignissimam & perfectissimam partem tuam, sicut præmissa testantur : In terra autem secundum corpus suum, & mortuum suum tantum ; In beatitudine vero finali, sicut anima naturaliter in cœlo locabitur, sic & corpus; alioquin non faret naturalissimum neque aptissimum animæ sic beatæ ; Nec anima, nec homo tonus habetur felicitatem perfectam, & beatitudinem consummatam. Nec debet turbare Philosophos, vel quolibet alios quomodo caro ista terrena possit naturaliter in cœlum ascendere & manere. Cur enim Deus omnipotens totius Autor naturæ, qui secundum præmissa posset creare, & recteare totum corpus ex nihilo, mortuos suscitare, & omnimoda miracula, sicut volvit, operari, non posset mirabiliter, & nobis fortè pulchris incomprehensibiliter alterare, & fabriliare grossitudi huius carnis, donec naturaliter in cœlum ascenderet, & maneret, sicut Sol ista grossa, & grauia subtiliat elementa, sicut etiā Alchymistæ multa grossa & grauia subtiliat sicut ignem? Nonne etiam magnes lapis multum rudit disponit sic ferrum corpus multum rude & graue, quod naturaliter ascendit ad eum, insequitor ipsum sursum ad quantamcumque distantiam, & manet cum eo? Cur ergo Deus omnipotens, qui habitat in Cœlis, non potest corpora hominum taliter alterare, ad celestia subleuare, & cum seipso in celestibus æternaliter collocare? In qualibet insuper politia rectè disposita, loca probè agentium & improbè, loca præmiorum & pénarum, secundum superioris & inferius; honorabile & inhonorable; delectabile & tristabile ab iniuvem sunt disticta. Quis enim nesciat virtuosos, & probos primoribus sedibus honorari? Et quis nesciat vitiosos, & improbos à talibus ejici, carceribus retrudi, lignis suspensi, & alijs locis vilibus & contrariis mancipari? Boni autem in Dei maxima

ima politia secundum priora sunt fortum in cœlestibus præmiandi, & ibi finaliter collo-
candi. Quid ergo conuenientius, quam ut mali deorsum in terra, & infra terram, in aliquo
loco horribili intra terram, & habitationem nostram communem, qui idèò inferus dicitur, &
infernus, puniendi finaliter retrudantur; ut sic qui Deum Cœli offenderant, cœlesti lumine,
visu, & fauore priuentur, ut sic spiritus hominis, & totus homo, qui secundum præmissa de-
buit naturaliter habitat in Cœlis, quia fecit contra naturam, contra Deum naturæ, contra
regulam naturalem amandi, quam 3° pars tradebat, contra naturam habet in Inferno; ut
sic etiam præter alias poenas suas, & locus ipse innaturalis & horridus sit poenalis, ut sicut bo-
nis omnia conuerterunt in gloriam, ita & malis omnia in misericordiam conuerterunt? Dicit enim
Hermes de verbo æternō 19. Ab eo itaque quod vix priuentur, Græcē 2° ab eo quod in imo
sphæra sunt, Latinè Inferi nuncupantur. Dicisque Plato 2. Timæ. 9. quod negligens Deum
reuoabit ad Inferna, sicut superius, pleniū allegatur: Quibus & Aristoteles in Secreto
secretorum 3. partis 7. planè concitat, sicut superius recitat. His quoque consentunt B
quam plures historie Gentilium & Græcorum, Deos superos & Inferos distinguentes, & plu-
ritima carmina Poëtarum, sicut superius tangebatur. Nonne & Philosopho 2. de Cœlo 73.
recitante, Pitagorici tradiderunt carcerem Louis esse in medio totius ad centrum, qui & Tar-
tarum, & Spiritus, seu homines Tartaros profitentur, locumque ipsiis inferte minas & poe-
nas? Recitat enim Philosophus 2. Post. 3. Pitagoricos dicere, sonare seu tonare minarum
causa, his qui sunt in Tartaro, quatenus timeant. Ex his autem evidenter consequitur corpo-
ra beatorum ad meliorem, sinceriorem, cœlestiorem conditionem in futura beatitudine trans-
formanda: Quomodo namque aliter ascendent ad cœlum, & ibi naturaliter requiescent, si-
cut superius est ostensum. Si etiam secundum præmissa, non tantum una pars hominis, sed
totus homo simul in anima & corpore est premiandus, & beatificandus finaliter, cum ani-
ma eius sit tunc mutanda in melius & incomparabiliter melius, cur non & simili modo
corpus? præsertim cum secundum præmissa Deus faciliter istud possit, cum etiam ani- C
mam meliorem, purgatoriem, & cœlestiorem, & in Cœlo naturaliter habitantem magis
deceat tale corpus, corpus consimile & conforme; cum insuper alias non esset homo per-
fectè beatus, quomodo namque censendum est totus homo perfectè beatus, cuius totum
corpus miterie subiaciens consuetæ, contra spiritum concupiscent seu appetit, litigat, & repug-
nat? His quoque concessis quis nege beatos immortalia corpora habituros? Immortalia,
inquam, vel vigore naturæ in melius transmutandæ, vel beneficio creatoris & recreato-
ris, beatificatoris & continuo seruatoris. Quomodo etenim aliter totus homo in anima simul
& corpore æterna beatitudine perficiatur, sicut præcedentia fuerunt? Nonne etiam formæ
& corpora debent naturaliter conformari, & naturali similitudine conuenire? Et quid corre-
spondentius, naturalius, & ûnūlius, quam ut forma corruptibilis, temporalis, corpus corrup-
tibile, tempore inhabetur, & informer? Forma vero incorruptibilis & æterna corpus^{II} incor-
ruptibile & æternum? Hæc autem fuit antiqua opinio plurim Antiquorum, sicut supe- D
rius tangebatur. Omnes enim dicentes Deos ex hominibus fieri, & hoc dicunt; quod & Phi-
losophus 3. Metaphyl. 15. commemorat manifestè. Qui & 4. Topic. Quandoque, inquit,
peccant passionem in genus passi ponentes, ut quicunque immortalitatem vitam sempiter-
nam dicunt esse: Pafio enim vita & casus immortalitas videtur esse. Quoniam autem ve-
rum est quod dicitur, palam fiet, si quis concedet ex mortali, fieri aliquem immortalem: Nullus enim dicit eum aliam sumere vitam, sed casum aliquem vel passionem hinc eidem adge-
nerari. Quare non est genus, vita immortalitatis. Scio tamen quod Aristoteles & Averroes 3.
Metaphys. vbi prius, derident ita dicentes, & hoc fortassis quia nequaquam eos intelligunt
propter Metaphoram vsus Manni, & Nectaris, vel quia non habent efficacius argumentum.
Cur enim non posset Deus omnipotens à corpore humano causas intrinsecas corrupti-
tas subtrahere, aut omnes illas sic contempnare, proportionare, & coequare ad inicium, E
quod incorruptibiles ab initio permanenter, sicut & Medicis assertur de corpore complexi-
onis optimè naturalis, que & ab ijs temperata ad iustitiam nuncupatur? aut cur non posset
omnes illas causas taliter alterare? Videmus enim multa actua naturalia multimode alterata
actiones suspendere naturales. Nonne aurum naturaliter vel artificialiter generatum à Phi-
losophis naturalibus vniuersalibus & particularibus, scilicet, Alchymisticis, imputribile, & in-
corruptibile affirmatur? Nonne & Plinius 7. Naturalis historiæ, ita scribit; Puerum ferunt
æstu & in tenebris fessum in specu dormisse 57. annis, rerum faciem mutationemque mirantem,
velut postero die experrectum; cundem postea totidem annis vixisse, tanquam illis, quibus
dormivit, non computatis, quia duraverit annis 157. Cui & aliæ famosæ historiæ similia re-
cordantur. Si igitur corpus illius & similium tanto tempore non computruit, imò nec ad pu-
trefactio-

^{II} corrupti-
bile.

A tres actionem aut corruptionem tendebat, cur non potuit per iterum tantum tempus, & per quantum liber sic durasse etiam infinitum? Idem insuper Plinius similiter 20. eiusdem sic scribit; Celebre phanum habet Veneris Paphos, in cuius quadam area non pluit. Item in ea opidum Troadis circa simulachrum Mineruæ; In eodem & relata sacrificia non purrescunt. Apud nos quoque in Anglia & in Hybernia fertur certissimè; Insulas quoddam cœle in quibus nullus moritur, moriue potest, sicut longissima experientia manifestat, quam tam in Incœlesti morituri excessu languore vexati, ideoque etati continuò moriuntur. Cur ergo Deus omnipotens non potest corpora hominum taliter alterare, quod immortalia perseuerent? Et quicquid sit de virtute propria corporum humanorum, totiusve viuenteritatis naturæ creatæ, nulli dubium quin Deus de sua omnipotentia, & voluntatis efficacia simpliciter infinita, possit talia corpora hominum gloriose in vita beata, sine mortis diuotio eternaliter conservare, sicut & trigesima septima pars docebat. Nonne Plato similem sententiam profiteatur de

B Angelis superius recitatam; qui & 1. Tim. 4 dicit; Quod Deus præclaram illam maculam vilibilem, contiguamque fabricatus est, amica partium æquilibritatis ratione sociatam, quæ immortalis, indissolubilisque esset aduersus omnem casum, excepta fabricatoris sui voluntate. Per hanc & potest patere propositum de corporibus reproborum. Nisi enim reprobatori in anima simul & corpore eternitatem viuerent, nequam toti eternam misericordiam sustinerent, sicut superius est ostensum. Quomodo autem hoc possunt, potest per præcedentia suaderi, per Salamandram, per Aetnam, & per alia quædam similia, quæ ab igne nullatenus consumuntur; maximè vero per Dei omnipotentiam infinitam. Ex his autem ultrem infendum, quod felicitas beatorum futura, nequam consisteret in carnis voluptatibus confuetis, aut in aliquo alio, aliquibusve alijs præter Deum. Quomodo namque corpus tam purum, tam mirabiliter deprauum, & in omnibus tam beatum, ut homini plenè beato, plenè deferratur, quatenus beatitudine sua plena plenariè perfundatur, & in nullo penitus retrahatur,

C creditur habiturum volupates & concupiscentias soletas, miserias, in honeratas, ipsius beatum à perfecta beatitudine, quæ consistit in perfecta Dei cognitione, dilectione, delectatione, & in hæsione, multipliciter retrahentes, sicut præmissa circa trigesimam secundam partem ostendunt? Nonne & perfectius, naturalius, arque beatus homini reputandum, quod peticiatur secundum animam, quam secundum corpus, in quibus contrariantur adiuvicem & repugnant? Nonne & idem virtuosi & studiosi à carnis voluptatibus continentis, perfectiores alijs merito iudicantur? Sic ergo erit in felicitate futura, nec erit ibi repugnantia, aut contrarietas aliqualis inter corpus & animam. Tunc etenim ibi foret poena, tristitia, & miseria aliqualis, non felicitas consummata. Si etiam beatitudo futura & felicitas consisteret in carnis voluptatibus confuetis, & beatitudo similiter possibilis in praesenti, sive Epicurei, porcini, & voluptatibus omnibus dediri, essent beatores, meliores, & virtuosiores alijs in praeterni, quia propinquiores beatitudini vera futura, veraciterque beatis. Sed quis istud concederet?

D nisi pores fortis, impudens Epicuri? Ita quoque particula clara patet ex premissis, circa 32. partem istius, & circa partem præsentem, quatum & aliqua iuuat adhuc breuiter memorari. Docent || namque prælibata, quod beatitudo siue felicitas, est bonum humanum finale, & finis hominis ultimus, qui non desideratur aut queritur propter aliud aliud, sed propter se tantum, & cetera propter ipsum. Sed quid sic rationabiliter desideratur aut queritur in omnibus entibus nisi Deus, sicut 30. pars monstrauit? Amplius autem, quomodo verax Deus, qui secundum 30. partem huius, statuit se amari, & coli ab omnibus super omnia alia, sive existentia, sive cogitabilitate, propter seipsum finaliter, ultimatè; non seipsum, sed aliud infinitale & beatificum premium eis reddet? Quicquid enim aliud tali amatori & cultori suo reddiderit, nihil videtur reddere sed fraudare; sicut si pater familias pro opera tua diurna promitteret tibi aurum, puta talentum, vespere autem faælo, redderet tibi sterlus; nonne quodlibet aliud, circa Deum, ipsi collarum quasi sterlus videtur respectu talenti? imo incomparabiliter longè minus quam nihilum & inane. Quare & Philolophus 9. Ethic. 1. loquens de recompensatione iusta, & debita in communicatione humana, sic ait; Contendunt autem cum altera sunt ipsis, & non quæ appetunt. Simile enim est, quod est nihil fieri, cum eo, quod appetit, non potitur; pura & citharœdo repromittens, & quanto melius canet, tanto plus; immanc autem expertent pro delectatione delectationem reddidisse dixit; Siquidem igitur eterque hoc volebat, sufficienter utique habuit: Si autem hic quidem delectationem, hic autem lucrum, & hic quidem haber, hic autem non; non utique erit quod secundum communicationem bene. Quanto magis in communicatione huicmodi amatoris & cultoris Dei cum Deo, in qua Deus ipse finaliter intenditur, queritur, & speratur, similiter sentiendum? præsertim cum nullum aliud bonum sit maius eo, æquale,

aut

E liter longè minus quam nihilum & inane. Quare & Philolophus 9. Ethic. 1. loquens de recompensatione iusta, & debita in communicatione humana, sic ait; Contendunt autem cum altera sunt ipsis, & non quæ appetunt. Simile enim est, quod est nihil fieri, cum eo, quod appetit, non potitur; pura & citharœdo repromittens, & quanto melius canet, tanto plus; immanc autem expertent pro delectatione delectationem reddidisse dixit; Siquidem igitur eterque hoc volebat, sufficienter utique habuit: Si autem hic quidem delectationem, hic autem lucrum, & hic quidem haber, hic autem non; non utique erit quod secundum communicationem bene. Quanto magis in communicatione huicmodi amatoris & cultoris Dei cum Deo, in qua Deus ipse finaliter intenditur, queritur, & speratur, similiter sentiendum? præsertim cum nullum aliud bonum sit maius eo, æquale,

aut comparabile de propinquo, sed quodlibet incomparabiliter vilius, & quasi nihil & inane? A Nonne & quilibet virtuosus faciens omnia finaliter propter Deum, secundum doctrinam 30. partis huius finaliter Deum intendit, quærit, & mouetur continuè versus eum? Iste autem motus cum non sit circularis, sed rectus, non debet esse naturaliter infinitus, sicut nec homo naturaliter imperfectus. Sed quomodo naturaliter finietur, & perficietur finaliter iste motus, sine naturali, naturaliterque intento nullatenus acquisito, sed alio? Iste ergo motus est finaliter terminandus in Deo, qui etiam secundum Philosophos, sicut amatum & desideratum nos mouet, sicut Aristoteles 12. Metaphys. 37. & Auetros in comment. planè

* & deside- tentur; ubi & Philosophus 38. loquens de primo principio mouente sicut amatum: Ex tali, inquit, Principio dependet cælum & natura, super quod Auetros sic ait: Iam declaratum est, quod Cælum & natura continuatur cum principio quod est intellectus, qui est in fine gaudij & voluntatis, sicut erit nostra dispositio in continuatione cum intellectu qui est principium, & ex hoc quidem appareret bene quod Aristoteles opinatur, quod fortuna hominum B eo quod sunt homines, non est nisi per continuationem eorum cum intellectu, quem declaratum est in libro de Anima esse principium agens, & mouens nos. Intelligentia enim abstracta in eo quod sunt abstractæ, debent esse principia eorum, quorum sunt principia, duobus modis; secundum quod sunt mouentes, & secundum quod sunt finis. Intelligentia enim agens in quantum est abstracta, & principium nobis, necesse est ut moueat nos, secundum quod amatum amans. Et si omnis motus necesse est ut continuetur cum eo à quo sit secundum finem, necesse est ut in postremo continuemur cum hoc intellectu abstracto, ita quod erimus dependentes à tali principio, à quo Cælum dependet. Adhuc autem si felicitas hominis consummata in quoconque alio circa Deum consistret, non in ipso, consisterei in aliquo bono finito & parvo, cum nullum sit aliud bonum circa ipsum. Sed quomodo Deus iustissimus, potentissimus, abundantisimus, atque largissimus, qui ab hominibus tantum amari se statuit atque coli, quod pro quantitate bonis non habitis acquirendis, seu habitis conferuandis; vel pro quantitate malis poenitibus non habitis præcauendis, aut habitis amo- uendis, in nullo ipsum scienter offendenter quouscummodo, secundum doctrinam trigesimalis partis huius, pro tanto amore, pro tanto cultu, pro tanto seruio, tantillum premium eis reddet? Decet enim quod suos non parce remuneret, sed abunde, secundum trigesimalam primam partem. Quid igitur dignum tanto amori, congruum tanto cultui, aut proportionatum tanto seruio, consummata militia tandem reddet, nisi bonum aliquod maius bonis omnibus qua sperauerunt, malis omnibus qua sustingerunt, saltem quantum in eis fuit, in promptitudine scilicet animi, & constantia voluntatis pro eius amore, reverentia, & honore, præser- tim cum facilimè istud posit, & conuenientissimè deceat hunc & illos? Quantum igitur bonum talibus amatoribus, cultoribus, & militibus suis reddet, nisi bonum aliquod maius bonis omnibus etiam imaginibus circa ipsum: & quod bonum huiusmodi nisi ipse? Amplius autem nullum bonum finitum & parvum faciat animam aut hominem maius & melius D appetentem, maioris & melioris capacem. Omnes "autem certissime experimur, quod bonum naturaliter affectamus, & magis maius, nec in vlo bono finito plenarie quietamur; quin- nimo & ultra procedimus, & bonum maius magis appetimus, & optamus. Et quomodo iste appetitus tam naturalis, tam rationabilis, tam honestus, remanebit sine demerito externaliter otiosus, præsertim cum à Deo nature totius Autore, non inaniter hominibus sit insertus? Solus igitur ipse Deus infinitissime infinitus, istum appetitum, istud desiderium, istam famem, istam elutrem de seipso, & per seipsum beatissimè satiabit. Sed ubi & quando si non in felicitate futura, & in beatitudine quam spectamus? Te ipsum igitur, Deus meus, te ipsum propter te ipsum super alia cuncta amo, te ipsum desidero, te ipsum finaliter cōcupisco, te ipsum propter te ipsum non aliud quidlibet semper & in omnibus quero finaliter ex totis meis præcordijs & me- dullis, cū gemitu & ploratu, cum labore continuo & dolore; quid ergo finaliter mihi reddes? si non te ipsum mihi reddideris, nihil reddes; si non te ipsum mihi donaueris nihil donas; si E non te ipsum inuenio, nihil inuenio; nequamquam me præmias sed crucias vehementer. Prius enim, quando quæsiui te ipsum finaliter, speravi cito inuenire te ipsum finaliter, & tenere, & hac spe mellifluia in omnibus meis laboribus dulciter consolabar; nunc autem si te ipsum mihi negaueris, quicquid aliud dederis, tanta spe frustratus non ad tempus modicum sed pro semper. Nonne semper amore languebo, languore moerebo, mero dolebo, dolore lugabo & flebo, & semper inanis & vacuus remanebo? Nonne igitur inconsolabiliter cruciabor, incessa- biliter querelabor, interminabiliter cruciabor? Non est hoc tuum optime, potissimum, clementissime, & amantissime Deus meus? Nullatenus congruit, nulquam decet ut A magores tuos perfectos ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute, tam inamica- biliter,

A biliter, imò tam inimicaliter paruipendas, despicias, abijcias, & contemnas, verberes, vulneres, torqueas, & affligas tempore sempiterno, quando te, & in te plenā felicitatem sperabant, & plenatiam beatitudinem expectabant. Tu igitur verax Deus, principium & finis amantium, reddes amatoribus tuis perfectis finaliter temetipsum, felicitatem perfectam, & beatitudinem consummatam, temetipsum desideratum finaliter & speratum, temetipsum omnis beatitudinis omne bonum, in teipso beatissimo, supra quam cogitare sufficiens beatissime continentem, sicut per priam suppositionem, tertiam partem, & quartam, Doctor doctissimus tuos discipulos docuisti. Quod igitur Magister bone, & Domine, nunc doces nos tenui argumento, tandem quæso nos doce pleno experimento: quod nunc doces in perfecta cognitione, tandem doce perfecta comprehensione; quod nunc doces longa spe, tandem reipla doceas longiori. Fac igitur opium Deus meus, ut in tota semper vita præsenti, teipsum propter teipsum amem pro omnibus, quæram in omnibus, & tandem in futura inueniam, ac tecum in æternum. Obijciet forsitan discipulus Epicuri, aut filius Mahometi, quod homines in vita futura animas simul & corpora possidebunt; quare & carnales concupiscentias, atque venereo appetitus, quapropter & actus, si sine villa tristitia in omni felicitatis lætitia permanebunt: Sed iste non aduerit, quomodo secundum quintam particulam huius partis, corpora beatorum in felicitate futura nequaquam in statu pristino remanebunt, sed ad meliorem & sinceriorem conditionem: diuinus mutabuntur. Nonne multi homines concupiscentijs mulcis carent? Nonne & idem homo eandem concupiscentiam diuersis temporibus habet & non habet? Nonne pueri, decrepiti, & infirmi maleficiati, & frigidi concupiscentiam venereum non habent? Nonne castratio, camphora, agnus castus, stercus muris & similia extingunt veneris appetitum? Cur ergo non potest Deus omnipotens corpora beatorum tam sinceriter depurare, & depurata æternaliter conseruare, quod nunquam in ipsis aliqua talis concupiscentia oriatur? Imò & faciet, cum talis concupiscentia esset eis nocua, & perfectæ beatitudinis ademptiva. Qui enim secundum præmissa, corpora ista terrestria grauia & mortalia ad coelestia subleuabit, vt ibi naturaliter maneat, & immortalia perseverent, & omnem appetitum carnalem inutilem, & perfectæ felicitati contrarium eis toller, vt sic totus homo in anima simul & corpore, rotus sincerus sincera, spirituali, & perfecta beatitudine æternaliter perfruatur.

Contra Aristotelem astruentem mundum non habuisse principium temporale, & non fuisse creatum, nec generationem hominum terminandam, neque mundum / u statum mundi presentem villo tempore finiendum. Contra Anaximandrum quoque Platonem, Anaxagoram, Empedoclem, & Maurorum vaniloquos circa id:.

401

D **A**rguitur Aristoteles astruens mundum non habuisse principium temporale, & non fuisse creatum, nec generationem hominum terminandam, nec mundum, seu statum mundi presentem villo tempore finiendum. Anaximandros quoque Plato, Anaxagoras, Empedocles, & Maurorum vaniloqui à suis erroribus similiter arguantur. Considerantibus siquidem dicta veterum circa mundum, duæ opiniones se offerunt principales; vna & antiquissima quòd mundus est genitus, & habet principium temporale; & ista vltériei dupliciter variatur. Hi namque affirmant mundum fuisse creatum ex nihilo, & hoc à Deo; Illi verò mundum fuisse factum ex aliquo, ex aliqua materia præcedente; & hi multipliciter separantur. Anaximandros quidem putat res infinitas latuissimæ ad inicem quietientes in quodam Chaos tempore infinito; & tandem intellectum seu Deum ipsas ab inicem segregasse, & sic mundum fecisse, quem & ponit secundum modum rerum solitum & communè, infinito similiter tempore duraturum. Plato verò existimat res ante mundum motu inordinato æternaliter fluuisse, Deumq; has reduxisse ad ordinem, & sic mundum fecisse æternaliter permanfurum: His quoque & alia opinio potest addi, quòd mundus sit tantummodo semel factus, & semel tantummodo corruptendus, quem tangit Philosophus i. de Cœlo & Mondo 102. quam & ibi Auerroës imponit Anaxagor. Supetorem verò Aristoteles & ipse i. Phys. 32. Anaximandro imponunt. Vnde videtur, quòd Anaximandros & Anaxagoras sint diuersi, & quòd ille supetrem opinionem posuerit, & hic istam. Sed nullus quæso de horum nominibus nimis curet: Scientia namq; non in nominibus sed in rebus. Empedocles autem dicit mundū fuisse factum ex 4. elementis per item, & rursus per amicitiam corruptendum; & hoc dicit in præterito infinities factum esse, & in futuro infinities faciendum. Altera verò opinio principalis affrat mundum esse ingenitum; & hæc duplex: Quidam namq; loquentes in lege Maurorum teste Auerroë super i. de Cœlo comment. 102. ipsum ingenerabilem, sed corruptibilem dicunt

cunt esse; Aristoteles autem primus omnium, mundum esse in generabilem & incorruptibilem A præsumperat affirmare. Et quia eius opinio videtur famosior ceteris, est sit posterior; de ipsa tamen primitus differendum. Ipsa quoque destruxta, aliae leviter destruentur. Nonne igitur secundum sententiam tuam, Aristoteles, & secundum consequentiam naturalem, si mundus est æternus anterius, & species ac generatio humana similiter? et nonne secundum

¹¹³⁶ "31. partem, & secundum sententiam tuam similiter, animæ humanæ rationales sunt æternæ, & singulæ singulorum, nec sit circularis redditio animalium secundum proximam partem humiū, & etiam secundum tuam sententiam in ostensione eiusdem partis præmissam? Nonne ergo modo sunt actualiter huiusmodi animæ l'impliciter infinite? Quare & ille Alazel, sectator tuus, & filius in hac parte, infinitatem animalium concedit. Primo namq; Metaphy. lxx, definitione sexta, sic ait: Ens dividitur in finitū & infinitum; Infinitū vero dicitur 4. modis; quorum duo nos sunt; duos vero esse argumentatio deprehendit. Dicitur enim quod motus cœli non habet finem, quia non habet principium, & hoc iam deprehendit argumentatio. Dicitur etiam quod animæ humanæ que à corporibus separantur sunt infinite: Hoc autem necessario verum est, si remouatur finitas à tempore, & à motu cœli, quod est remotio inceptionis. Et infra, Animas humanas quæ sunt separabiles à corporibus per mortem, concedimus esse infinite numero, quamvis habeant esse simul; quoniam non est inter eas ordinatio naturalis, qua remota desinat esse animæ, eò quod nulla carum sunt causa alijs. Istud tamen tam contrarium ordini, tam absurdum, Deo non conuenit nec naturæ, quod & tu Aristoteles & omnes Philosophi, omnes veri Philosophi soletis impossibile reputare. Nonne etiam secundum tuam sententiam, & secundum sententiam veritatis, frustra ponuntur plura, vbi sufficiunt panceria? Ad quid ergo ponuntur animæ infinite cum finita sufficiant? Dices fortassis, quod Animæ infinite ponuntur propter perfectionem vniuersi maiorem: Alias enim non est ita perfectum. Sed cur magis animæ infinite, quam Angeli infiniti, quam sphæræ, quam stellæ, quam cætera huiusmodi entia infinite? Imò & multitudo finita videtur perfectior infinite: C Omnis namque numerus perfectus, sphæricus, circularis, cubicus, quadratus pariter sive impariter, par aut impar, digitus, articulus, compositus, sive cuiuscunque alterius dispositionis laudabilis est finitus, sicut Arithmetica claram monstrat; Numerus autem infinitus nullius huiusmodi dispositionis laudabilis esse potest. Eodem quoque modo videtur esse de numeris, sicut de corporibus & figuris; sed corpus finitum est perfectius infinito, si esset: Habet enim figuram determinatam & certam; Infinitum, nequaquam. Imò & omne corpus regulate, & apud naturam & Geometras laudabile & famosum est finitum; Omne namque corpus huiusmodi est pyramis, cubus, octaedron, duodecaedron, Icosaedron, vel sphæra; Figura autem sphærica ratione docente & Mathematicis, atque Philosophis naturalibus testantibus, est perfectissima figurarum: quare & cœlum corpus perfectissimum habet eam; Infinitum vero nullam habet figuram. Nonne & ordinatum & determinatum est melius & pulchrius inordinato & confuso? quantum namque bonum est ordo? quantum pulchritudinem affert D rebus? Annon tu ipse Aristoteles 13. Metaphys. 2. redarguis Arislippum & ceteros tales Sophistas dicentes, ut recitas 3. Metaphys. 3 in Mathematicis non esse bonum, sic ait; Quoniam autem bonum & optimum alterum hoc quidem est semper in operatione, benum autem & in immobilibus, dicentes nihil differre Mathematicas scientias; de bono aut optimo mentiuntur. Dicunt enim & demonstrant maxime. Non enim si non nominant opera & rationes ostendunt, non dicunt de ipsis. Boni autem maxime species & ordo, commensuratio & determinatum, quod maxime ostendunt Mathematicæ scientiæ. Et quoniam multorum causa ^{II} videtur hæc, dico autem puta ordo, & determinatum. Annon & 7. Polit. 3. Lex inquis, ordo quidam est, & bonam legi stationem necessariam bonam ordinationem esse. Valde autem excedens numerus non potest participare ordine. Nonne & ideo Pythagorici posuerunt te minimum seu finitum & perfectum in coelestiatione boni, infinitum vero & superfluum in coelestiatione mali, sicut in ostensione 18. partis fuerat recitatum? De pulchritudine vero quis nesciat, quod in ordine, determinatione, & conuenienti proportione consistat? hoc partes Animalis ostendunt, hoc partes ædificij, picturæ, scripturæ, & cæterorum heterogeniorum huiusmodi claram monstrant. Quod & Alacen. 2. perspectivæ, agens de pulchritudine, & causis ipsius, per hæc & huiusmodi pulchre docet; vbi & sic ait; Situs aliquando facit pulchritudinem, & plures intentiones pulchritæ non apparent pulchritæ nisi propter ordinationem & situm tantum, quoniam omnes distinctiones ordinatae quasi pistatae non apparent pulchritæ, nisi propter ordinationem, & scriptura non apparer pulchritæ, nisi propter ordinationem, quoniam pulchritudo non est nisi ex compositione, & directione figuratum, literarum, & ex compositione catum ad inuicem. Si autem compositione literarum, & ordi-

- A & ordinatio carum non fuerit secundum vnam proportionem, sed vna magna & alia parua, tunc non erit scriptura pulchra, quamvis figura literarum per te sint bene polita. Et aliquando apparet scriptura pulchra, quando ^{il} *compositio* eius fuerit proportionalis, quamvis litterae non sint in fine bonæ dispositionis: Et similiter plures forma visibilium non apparent pulchra nisi propter dispositionem, & ordinationem partium adiuicem. Et infra, Scriptura non erit pulchra, nisi quando fuerint literæ eius proportionales in figura & quantitate, & situ, & ordine, & similiter de omnibus modis visibilium, cum quibus congregantur partes diversæ; & cum consideraueris formas pulchras de omnibus modis visibilium, inuenies, quod proportionalitas facit pulchritudinem magis quam aliqua alia intensio, vel etiam aliqua aliæ coniunctæ per se. Et cum considerabuntur intentiones pulchrae, quas faciunt intentiones particulares per coniunctionem earum adiuicem, inuenies quod pulchritudo quæ apparet ex coniunctione earum, non apparet nisi propter proportionalitatem eorum. Pulchritudo ergo non est nisi ex intentionibus particularibus, & perfectio eius est ex proportionalitate & consonantia, que fit inter intentiones particulares. Vbi & dicit, quod numerus facit pulchritudinem, sicut patet de numero stellarum in cœlo, & candelarum in domo. Sed quis, queso, numerus facit pulchritudinem, nisi pulcher, nisi qui ex conditionibus & proprietatibus suis pulchris, pulchre ordinatis, & proportionatis adiuicem, pulchre se ingerit contemplanti? Infinitus autem numerus non est talis, sicut superius est futilum; Imo ex sua inordinata confusione & confusa inordinatione, indecens, indelectabilis, & turpis potius videtur. Contra namque regulariter contrariorum sunt causæ, sicut & tu Aristoteles lepus confiteris. Si igitur hæc ita se habent, quomodo arbitrandum, quod Deus sapientissimus sapientissimè cuncta disponens, sicut præmissa ostendunt, ciuitatem suam cœlestem, propriam domum suam, suam familiam specialem, ex sanctis animabus seu hominibus constitutam secundum proximam partem huius, inordinata faceret & contulam, indiscretam imperficiam, incompositam, indecoram, in multitudine scilicet actualiter infinitam? Imo rationabilius estimandum, quod ipsam in aliquo numero sapienter suæ, noto, perfecto, electo, conuenienti, decenti, pulchre & suavitat ordinato sapientissimè disponebat. Nonne & tu ipse Aristoteles in Polit. tuis ostendis diffusè; quod Ciuitas debet habere certum numerum ciuium mediocrem? quomodo ergo cœlestis illa ciuitas gloriose habebit confusione ciuium infinitam? Cur insuper potius sunt ibi homines infiniti, animæ humanae, quam Angeli, intelligentie, sphærae, vel stelle, & quam modò in mundo species infinite, aut supposita infinita? Cur (quælo) hoc monstrum mirabile in specie ista sola? Amplius autem si occupatio continua sineat, & prolixitas non obstat, videtur quod ista sententia posset per alias rationes quasi mathematicas quodammodo mathematicè reprobari; quod ideo per aliqua brevia breueri faciendum, exquisitiorem diligenter alijs, vel alteri temporis relinquendo. Si igitur infinitæ sunt animæ, habuerunt, & habent, vel habebunt corpora propria infinita per proximam partem huius. Ponantur igitur illa corpora infinita, vel aliqua infinita ex eis secundum D vnam seriem consequenter, ad modum loquendi Philosophi, 6. Phys. 2. ita quod quolibet corpus præcedens, habeat aliquid proximum ipsum sequens, nullo huiusmodi corpore intercepto. Et sit illa series ordinata secundum vnam lineam rectam, veram vel imaginariam, incipientem hic in centro horizontis, & ad occidentem in infinitum extensam, vel secundum lineam giratinam, ab eodem centro per partes proportionales in æquales diametri, aut semidiametri horizontis, versus eius circumferentiam infinites circumductam; vel adhuc secundum partes proportionales inæquales aliquius linea recta, finita, puta semidiametri horizontis ad occasum tendens. Nec corpulentia horum corporum quenquam conturbet; Ponantur enim verè vel imaginaria in illa linea recta vera, vel imaginaria infinita, vel si in illi linea giratina, aut recta finita ipsa volueris situate; ponantur posteriora semper minora prioribus proportionaliter ut oportet, vel loco eorum ponantur modo prædictæ superficies, linea, sive puncta, que tamen corpora nominentur. Ratio quoque ista de multitudine sola procedit; & ideo de magnitudine nullus curerit. His itaque per Dei omnipotentiam verè, vel per imaginationem sicut ita dispositis, disponantur & animæ, contra sua corpora correspondenter omnino; & sit A tota multitudo omnium animarum, & B tota corporum multitudo; A igitur multitudo singulæ vniuitates; B singulis vnitariis, & omnes omnibus, & è contra, æqualiter correspondent; quilibet enim anima habuit vnicum corpus suum, & quodlibet corpus vnicam animam propriam, sicut ex proxima parte patet; & ista responsio confitetur, quod & ostendunt series illæ totales, & ipsarum vniuitates sibi inuicem mutuò æqualiter respondentes. Quod & ut patet demonstratur, his ita dispositis distribuantur animæ per Dei omnipotentiam, vel per imaginationem hoc modo: Prima, primo corpori; secunda, secundo; & ita deinceps, qua distributione

butione completa quælibet anima vnicum corpus habebit, & quodlibet corpus vnicam animam. Hæc igitur singillatim atque coniunctim mutuo sibi æqualiter correspondent. Sed quomodo stabit istud? Dispositis crenum A & B vt prius, detur prima anima primo corpori, secunda tertio, vel decimo, vel quantum volueris distanti à primo; & tercia anima corpori tantum distanti à secundo corpore animato, quantum illud à primo, & ita deinceps donec tota distributio huiusmodi compleatur. Quo factò vel singulae & omnes animæ sunt huiusmodi corporibus distributæ, vel sunt aliquæ remanentes; Si singulae & omnes sunt corporibus talibus distributæ, tota A multitudine illi parti B diuisim & coniunctim correspondent æquale & è contra. Si aliqua anima remanet, cùm ab illa ad primam sint tantum finita, & omnia talia corpora præaccepta B multitudinis sunt totidem & finita; quare & tota B multitudine similiter est finita, quæ posita fuerat infinita: Ad aliud verò latus vnitatum convuertendo, A & B dispositi sicut prius, dentur primo corpori mille animæ, & secundo totidem, & deinceps quamdiu multitudine sufficit animarum. Vel ergo distributio ista alicubi definet, vel ad B singula & omnia corpora se extendet: Sialicubi definet, cum inter illum locum seu corpus loci illius, & primum corpus sint corpora finita tantummodo, erunt & totidem; quare & finiti tantummodo millenarij omnium animarum, & tota A multitudine finita, quæ posita fuerat infinita. Si autem distributio illa ad omnia & singula corpora se extendet, cuilibet vniatati B correspondent vnuis millenarij vnitatum A, imò & decem, & centum, & mille millenarij, & quantuscunque numerus finitus volueris, si tantus distributatur in primis modo prædicto, quod potest similiter demonstrari. Quomodo ergo A B multitudines & vnitates earum singulae singulis singillatim, & omnes pariter omnibus æqualiter sibi inuicem mutuo correspondent, sicut superius monstrabatur, nec opinio diffiteur. Adhuc autem vt ratio dilucidetur apertius, ponatur quod sicut mundus & species humana sunt æterni anterius, ita æternaliter habuerit vnicum principem omnium, puta Imperatorem vel Papam, qui & omnes exempli causa Papæ vocentur. Sicut igitur secundum hypothesin infiniti homines præcesserunt, sic & Papa similiter infiniti; quare & nunc sunt solorum Paparum animæ infinitæ, quæ si distribuantur corporibus modo prædicto, sufficiunt ad singula & omnia corpora animanda; imò & sufficiunt ut corporibus singulis mille animæ, & plures quocunque volueris tribuantur, quod potest demonstrari clarissimè sicut supra. Ex his intuper conficitur evidenter, quod A multitudine sufficeret ad infinitas B multitudines animandas, quod & ita perspicuè demonstratur dispositis A & B vt prius, detur secunda anima primo corpori, & quarta secundo, sextaque tertio, & ita deinceps, quamdiu multitudine sufficit animarum, semper in A multitudine alternando, in B verò multitudine continuè procedendo; & sic in fine erunt singula & omnia corpora B multitudinis animata & adhuc supererunt animæ infinitæ, quod potest demonstrari vt supra. Quo factò B multitudine tollatur, & alia multitudine æqualis similiter reponatur, & fiat distributio de animalibus residuis, sicut prius, & in fine erit tota ista secunda multitudine corporum animata, & remanebunt vt prius animæ infinitæ. D Rursum haec multitudine secunda tollatur, & tertia similiter reponatur, & fiat distributio sicut prius, & ita quartu, & quinto, & infinities similiter modo fiat. Sufficit enim plenissimè & abundat illa multitudine mirabilis animarum, quod potest demonstrari perspicuè sicut supra; quod tamen vt elucidatius videatur; Ponatur, quod facta prima distributione per alternas animas modo prædicto, animæ residuæ præter primam anterioriter per unum gradum versus primam, donec fuerint singulae corresponsive singularis corporibus, & omnes omnibus sicut prius; ad hoc enim plenè sufficiunt animæ remanentes, quod consideratis prioribus facilissimè demonstratur. Quo factò B multitudine tollatur, & alia multitudine similis similiter reponatur, & similiter animetur, qua plenariè animata modo prædicto, fiat anterioratio remanentium animarum vt prius, &c. sicut supra; quod & de multitudine animarum Papalium posset similiter demonstrari. Ex his quoque vterius luculentur inferunt, quod A multitudine sufficit animare B multitudinem, & duplam, & quadruplam, E & deinceps sine termino, sine stau. Quod & patet fortassis expreſſius, si B multitudini addatur C multitudine æqualis mixtis vnitatibus alternatim hinc inde, secundum ordinem prætaxatum, vel etiam C vnitatibus positis separatim correspondenter B vnitatibus singillatim, & fiat distributio animarum continua isto modo. Da primam primo corpori B, secundam primo C, tertiam secundo B, quartam secundo C, & sic deinceps, quamdiu habuerit sufficientiam animarum: qua distributione hoc modo completa, nulla anima sine corpore, nec vllum corpus sine anima remanebit, quæ ambo demonstrantur facilime sicut supra. Si autem volueris vt omnibus istis corporibus plenariè animatis, remanent animæ infinitæ vt prius, fiat alterna distributio animarum sicut superius rangebatur, secundum

- A** dum ordinem tamen corporum proximo prælibatum; & fiat anterioratio remanentium animalium, & habebis certissime quod volebas, & secundum hunc modum potes adhuc similiter addere D aliam multitudinem similem, & E & F & quotunque volueris, & ipsas ex A similiter animare: Quod & potest demonstrari similiter de Papalibus animabus. Simili quoque modo potest ostendi, quod quantalibet multitudo corporum communium, & etiam Papalium responderet singulis unitatibus animalium. Sed quis inconvenientias & repugnantias tantas feret? ut quid etiam, quæso, tanta, & tam excessiva superfluitas animalium protot corporibus seu hominibus animandis, quando plenè sufficiunt pauciores, etiam animæ Papales, & adhuc quantumlibet pauciores, sicut præmissa demonstrant? ut quid ibi superfluent animalia infinita, & infinites infinitæ, ut patet perspicue ex præmissis? ut quid ^{etiam} _{insuper.} etiam & tam excessiva superfluitas corporum, pro tot spiritibus hospitandis, pro tot hominibus componendis, quando plenè sufficerent pauciora, etiam corpora Papalia, & adhuc
- B** quantumlibet pauciora? ut quid ergo ibi superfluent corpora infinita, & infinites infinitæ, sicut ex prioribus claram patet? hoc Deum sapientissimum nusquam decet, sicut prima Suppositione & partes sequentes ostendunt, hoc naturæ non conuenit, hoc omnes Philosophi dementantur. Adhuc autem positis corporibus B secundum ordinem prætaxatum, vel sine ordine ad cumulum unum confusum, accedant singulae & omnes animæ A, & ingrediantur, assumatque qualibet unicum horum corporum, nulla duo; omnesque pariter occupent corpora quot oportet, non plura: quo facto erit aliqua multitudo infinita corporum animata, & nulla; quod aliqua, sequitur evidenter; & quod nulla probatur, quia nulla potest ratio assignari, quare haec magis quam illa. Quæ namque ratio quare tota B. multitudo per istas animas occupetur, cum minor sufficiat, puta multitudo corporum Papalium, quæ sit C & adhuc minor, dum tamen infinita pura D, & ita de alijs minitis, sicut precedentia claram monstrant. Cur ergo B tota potius occupatur quam C, & C quam D, & ita deinceps, nulla ratio dari potest. Non enim necessario sequitur quod occupet totam B, nec totam C, nec D totam, & ita de alijs viuens, sicut precedentia docuerunt. Imò si non capiant plura corpora quam oportet, nullam infinitatem multitudinem occupabunt, cum quacunque multitudine infinita sufficiat eis minor, sicut præhabita claram monstrant. Et si falligratus forsitan de maiori voluerit cauillare, dicatur illud maius alio quod continet illud totum & aliquid amplius, seu aliud quantum ultra seu extra. Et si quis dixerit, quod idcirco haec animæ assumunt haec corpora omnia, quia prius illa omnia animabant, istud repugnat prioribus, quia adhuc superflue capiunt & plura corpora quam oportet, sicut superius est ostensum. Neque ista responsio euacuat argumentum; Tollantur enim omnia illa corpora vetera, & loco eorum crecentur tot nova &c. sicut prius; vel ponantur tot denarij ad cumulum, vel secundum seriem ordinatæ, ex quibus qualibet anima, seu quilibet homo, cum fuerit animatus, capiat sibi unum denarium & non plures, &c. sicut supra: Veruntamen qualis hic superfluitas reputanda? quo-
- D** modò namque possent animæ capere parcii de istis corporibus quam qualibet unicum, singulae singulae, nec aliquæ earum, nec omnes simul præter illa corpora propria accipiunt aliqua, vel aliquid in communi. Adhuc autem si hic sit superfluitas animalium pro illis corporibus animandis, tollatur superfluum, & necessarium resteretur. Quot ergo animæ restuantur? vel infinitæ, vel tantum finite? Si infinitæ, adhuc est superfluitas animalium; ex ipsis namque posset cuilibet corpori animæ mille dari; possentque illæ animæ mille tales B multitudines animare, sicut superius est ostensum: adhuc ergo superfluitas excessiva. Si tantum finitæ, quomodo illæ sufficerent ad infinita corpora singulariter animanda? Si etiam sit ibi superfluitas animalium, est & similiter corporum coequalium pro tanta multitudine hominum integranda; quare & hominum consequenter. Sed quomodo tanta hominum multitudine sine tot hominibus esse potest? Quomodo illa hominum multitudine subtraæta ab eis & ea, aliqua multitudine hominum, imò quantunque volueris, etiam infinita, immutabiliter permanet quanta prius, & in additione similiter simili ratione. Si insuper ibi ultra necessitatem sit superfluitas animalium pro tot hominibus animandis, tot ibi superfluent animalia, quorū ibi corpora numerantur: Nam cuilibet corpori duas, imò mille, & quot volueris animæ correspondent, sicut præhabita manifestant. Iltis ergo hominibus omnibus existentibus animatis his omnibus animabus, tollantur tot animæ quot sunt corpora, & quilibet homo reddetur exanimis, & quodlibet corpus exanime remanebit. Imò tollas unicam animam, & aliquem hominem seu aliquod corpus examinans; Constat planè: à quo namq; aliquam animam tolleres, nisi ab aliquo homine, & aliquo corpore animato. Amplius autem si isti homines infiniti pro opere suo diurno ex conuentione cum Deo, recipierent vespere singuli singulos denarios, quomodo secundum præmissa recipierent ^{superflue multos} _{superfluos} denarios,

denarios, imò denarios infinitos? Quis enim habet, vel qui habent denarios illos superfluos A infinitos, cum nullus habeat nisi vnum denarium; nec aliqui eorum, nec omnes habent aliquos denarios, aliquemque denarium in communi; quomodo posset quilibet istorum secundum præmissa habere ex ipsis solis denarijs non multiplicatis, non auctis, mille denarios, imò decem millia & quocunque voluerit, etiam infinitos? Si namque quilibet sic posset habere, sic habet: Omnes enim isti denarij distribuuntur inter ipsos æqualiter singillatim. Si etiam singuli horum possent habere ex ipsis solis denarijs non multiplicatis, non auctis, mille vel infinitos denarios, quare non sic habent? quis facit eis tam graueni injuriam, tantum damnum? quis ita eos defraudat à suo iusto labore? quis prohibet eos de suo iusto labore, de sua iusta mercede reportare commodum quantum possunt sine præiudicio alieno? Hoc ergo totum videtur accidere ex malitia & defectu reddentis eis mercedem. Posset namque secundum præmissa ex ipsis solis denarijs non multiplicatis, non auctis, quos per suos iustos labores communiter meruerunt, tradere vni eorum mille, vel quincunque denarios etiam infinitos, B & ita alteri, ac deinceps singulis singillatim, vel omnibus illis simul. Sed quis imposuerit fraudem vel malitiam villam Deo, contra primam Suppositionem, tertiam, ac 31. partem? Præterea, ponatur quod hi operarij infiniti starent seriose dispositi consequenter, quod etiam ponerentur simili ordine infiniti denarij contra eos, sicut de animabus & corporibus superius ponebatur, præcipiatque Deus "quod sumani omnes & singuli suam iustam mercedem, nec amplius sibi usurpare præsumant, & capiant singuli singulos denarios consequenter, ita quod nec vnuus quidem denarius relinquatur. Videut igitur secundum præmissa, quod ipsis sint rei magna culpa & pena. Capiunt enim multum superflue, multò plura, imò infinites plura, quam capere oportret; & totam thesaurem, gazophylacium, seu ætarium Domini evacuant, exhausti, & consumunt, vbi possent relinquere infinitum thesaurem, infinitas ciuitatis, denarios infinitos, sicut præhabita clarissime demonstrabant. Sed si Deus ipsos ex ista causa condemnat, condemnaret eos si caperent alternos denarios, reliquos dimittendo ternos, quaternos, millesimos, vel quoslibet alios residuos dimittendo, dum tamen singuli caperent singulos, quia tunc omnes pariter caperent infinitos; quare & plures infinites quam conuentio exigat, iustitia requirit. Semper igitur Deus hos suos operarios ex hac causa argueret & damnaret, quod suæ plenissimæ non conuenit bonitati, iustitiæ, pietati, sicut prima Suppositio, tertia pars & 31. docent.

Hactenus per viam quantitatis discretae; nunc verò per viam quantitatis continuæ procedendum. Si igitur sunt animæ humanae actualiter infinitæ, secundum proximam partem huius, sunt aut erunt aliquando simul & humana corpora eis correspondentia similiter infinitæ; vel saltem hoc est absolute possibile per Dei omnipotentiam absolutam: Quali namque ratione potest Deus simul facere animas humanas actualiter infinitas, posset & simul totæ em corpora eis dare, & totidem homines animare, quod & videtur opinionem velle concedere consequenter. Ponatur igitur B setiem infinitorum corporum humanorum æqualium hic incipere, & esse infinitam simpliciter ad occasum; vel facilius intellectu, sit B vnum lignum quadrangulum æqualis grossitudine per totum hic incipiens, & in infinitum secundum quid ad occasum procedens, quod ideo dicatur infinitum secundum quid, quia est infinitum secundum vnam dimensionem puta longitudinem tantum, non omnes; imò secundum alias est infinitum; et quia adhuc secundum illam vnam, puta longitudinem est infinitum ad vnam partem tantum, non aliam, sed finitum; quod ideo, ad differentiam corporis imaginari infiniti simpliciter secundum omnem dimensionem, aut longitudinis rectæ infinitæ simpliciter ad utramque partem, infinitum secundum quid congrue dici potest. Alia verò infinita simpliciter nuncupentur: Hæc igitur B quantitas solidæ seu corporea distinguatur per cubos, seu pedes, pedalesvè quantitates, ipsam secundum longum per medium, per totam suam grossitudinem diuidentes, correspondentem corporibus hominum & animabus prædictis. Capiatur ergo primus eius cubus, seu pes solidus, & ponatur meridionalius iuxta situm suum priorem, E secundusque ponatur contiguus primo ex parte orientis, tertius quoque ex parte occidentis, et ita deinceps per singulos eius cubos * seu pedes. Quo facto, ex eisdem cubis, pedibus seu partibus præcisè non multiplicatis, non rarefactis, nec aliquo modo auctis, ex quibus constituebatur B corpus infinitum secundum quid, nunc constitutus corpus simpliciter infinitum, non secundum dimensionem aliam sed eandem, quod sicut præhabita facilius demonstratur. Itud namque corpus secundo constitutum hoc modo non finitur ex parte orientis, quia tunc finiretur similiter ex parte occidentis, & ita ex utraque parte, quare & pedes finitos tantummodo conuenerit, quapropter & B similiter, cuius oppositum ponebatur. Imò quod maius videtur miraculum, si capiantur partes eius alternae, quaternt, vel quoclibet secundum modum

* eius

A modum de animabus præmissum, & coniungantur modo prædicto, secundum quotcunque mundi diametros facient quotlibet corpora secundum longitudinem simpliciter infinita, imò & innumerabilia secundum diametros mundi omnes, & adhuc remanebunt infiniti pedes, quo prius; quod patet facilius, si pedibus alternis alij ue sublati, residui anteriores, & coniungantur vt prius, sicut de animabus humanis superius docebatur. Amplius autem ex isto patenter consequitur unum stupendum miraculum, & horribiliter monstruosum: quod videlicet cubi *B* seu pedes sufficiunt ad replendum vniuersum locum situm, seu vacuum imaginarium simpliciter infinitum, secundum omnes dimensiones simpliciter quaqueuersum, sine multiplicatione, rarefactione, aut additione quacunque ad faciendum unum corpus infinitum simpliciter omnivaque. Imo talia duo corpora "similiter tria, quatuor, & quot" ¹¹ simplici- cunque volveris, etiam infinita numero, & infinites infinita, & quod adhuc *B* habeat cubos ter- infinitos quo prius, & permaneat quantum prius, quod & brevius & leuius demonstratur, si

B cubi *B* repletiu loci, vt constat, capiantur continui vel alterni, sicut oportet, & per imaginationem, vel per Dei omnipotentiam, per instantia diei infinita, vel per partes dicti proportionales inaequales infinitas circa aliquod punctum datum, quasi circa centrum æqualiter, & contigui seu continui cumulentur, donec singuli & omnes sic fuerint cumulati: quo facto, habebis ibi corpus ex omni parte simpliciter infinitum. Alias enim esse omnivaque finitum, & finitos cubos tantummodo contineret; quare & *B* similiter cubos finitos tantummodo renuisset, fuisseque finitum simpliciter, cuius oppositum ponebatur. Quod & patet de filo quantumlibet gracili, secundum quid in longitudine infinito; ad inuicem glomerato. Et si duo, vel quotlibet talia corpora simpliciter infinita habere desideras, fac primo unum, ex partibus *B*, alternis residuis conseruatis, quo facto & penitus annihilato per imaginationem, vel per Dei omnipotentiam, secundum 33^{am} partem huius, fac secundum ex alteris adhuc partibus restituatis, quo facto & annihilato, simili modo fac terrum & ita deinceps quoties-

C cunque libuerit operari, etiam vicibus infinitis, imò & infinites infinitis, & adhuc temanebunt *B* cubi infiniti quo prius, & *B* similiter quantum prius; quod clater lymphidius, si prima parte *B* semper immobili conseruata, subracta secunda parte ipsius, & quarta, & residuis paribus sic alternis, residuum pattium quilibet posterior, contiguerit cum parte proxima praecedente. Per hæc autem & error Epicuri sive Democriti infinitos mundos contingens, constringit evidenter. Pro isto sciendum, quod Augustinus 11. de Civit. Dei 5. dicit Epicurus mundos innumerabiles soiniasse; Iohannes vero Sarisburiensis, & postea Episcopus Caronotensis in Politicatio suo, quem scripsit beato Thomæ Archiepiscopo Cantuarensi, quando fuit Cancellarius Regis Anglie, lib. 8. cap. 50. sic ait; Alexander, cuius pectus laudis insatiabile Anacharso comiti suo ex autoritate Democriti præceptoris innumerabiles Mundos esse referenti; Heu, me, inquit, miserum, quod nec vno quidem adhuc positus sum. Puto autem quod Democritus primo istam sententiam adnuenit, & Epicurus postea confirmata-

D uit, sicut de sententia affirmante cuncta geri fortuio. Laetantius primi institutionum diuinarum aduersus Gentes primo, recitat manifestè, sicut 27. huius primi plenus recitat. Et hæc videtur opinio, quam Aristoteles 1. de Cœlo & Mundo 76. & post, nititur reprobare. Singula namque minima corpora, qualis videtur minimus puluis terræ, de singulis mundis assumpta, & modo prædicto ad inuicem cumulata, vniuersum locum, situm, spaciū, seu vacuum verum vel imaginarium totaliter occuparent. Vbi ergo hospitarentur alia corpora plura incomparabiliter & maiora? quomodo contentarentur illa situ minori, & non totale spatium vniuersum totaliter occuparent? Quomodo etiam cubi illi, partes filii, seu corpora minima de mundis singulis nunc collecta, & sphæricè cumulata non prius occupabant tantum spaciū, quantum modò spaciū vniuersum? & quomodo nunc occupant spaciū amplius, quam tunc fecerunt? præsertim cum secundum doctrinam Geometratum certam immam, sphæra sit capacissima figurarum. Amplius autem *B* posito sicut prius, addatur ei se-

E cundum rectum *C* corpus omnino æquale versus orientem, & contiguerit in *D* puncto, rati- ficiatque quilibet cubus seu pes *B* versus occidentem, & *C* versus orientem, & totum *B C* augebitur secundum rectitudinem, secundum dimensionem, secundum quam est simpliciter infinitum, & ad illam partem, ad quam est finitus simpliciter, mouebitur motu recto, critque vnum infinitum simpliciter minus alio simpliciter infinito, quod & potest similiter argui, condensando partes versus *D* punctum. Quod & fortassis magis patenter ostenditur, si de *B C* subtrahatur unus pes vel duo ad *D* & residua per imaginationem, & per Dei omnipotentiam, sine additione, rarefactione, vel augmentatione quacunq; per solum motu localem vnius partiū vel ambarū adiuicem coniungantur, & iterum disiungantur, & ad distantiam simile reducātur. Quod & potest similiter argui de corpore posito simpliciter infinito, & secundū singulas

partes suas & omnes versus aliquod punctum datum, quantum volueris condensato aut etiam rarefacto. Adhuc autem si infinitum simpliciter posset esse, cur hoc in una specie rerum & non in alia, alijsque ponendum? Posset ergo esse homo simpliciter infinitus; Posset enim homo habere animam perfectionis naturalis infinita simpliciter intensius, quare & simili ratione corpus proportionaliter adaptatum, quod esset necessario infinitum: quare & singula eius membra, si essent naturaliter & proportionaliter adaptata, quod quantum & quam multiplicem repugnantiam implicat, quis non videt? quod & totam Geometriam subuerteret & fallaret, sicut potest faciliter demonstrari. Post haec autem per viam fortitudinis, potentiae, seu vigoris harum innumerabilium animarum. Sit igitur A tota ista innumera multitudo, & sint omnes potentiae coæquales, vel ergo A est potentia activa infinita simpliciter, qua maior esse non posset, vel finita simpliciter; vel infinita secundum quid, & secundum quid finita. Non infinita simpliciter, quin posset aliqua maior esse: Posset enim augeri per appositionem unitatis & multitudinis finitæ, & etiam infinitæ æqualis, vel quantumcumque maioris per augmentationem intensiæ potentia harum omnium animarum, & vtroque modo; imò & est aliqua potentia maior illâ, potentia scilicet & omnipotentia summa Dei, qua nullo modo possit aliqua maior esse, sicut prima Suppositio & partes sequentes ostendunt. Nec potest quis dicere, quod A est potentia finita simpliciter: tunc enim habet proportionem finitam ad hanc simplicem potentiam B animæ aequaliter; & aliqua multitudine finita pars A habet proportionem similem seu æqualem ad B. seu eius potentiam, & aliqua multitudine finita pars A proportionem maiorem, ut patet clarissimè. Duæ namque animæ sunt in duplo potentiores B vna, cum omnes ponantur æquæ potentes, & tres in triplo, & ita deinceps, ultra omnem proportionem finitam. Aliqua ergo pars A, est æqualis A, æqualis potentia & virtutis, aliqua quoque maior. Dicit enim nona quinti elementorum Euclidis, Si fuerit aliqua quantitatum ad unam quantitatem proportionis una, ipsas esse æquales: si vero unius ad eas proportio una, ipsæ æquales esse necesse est. Cuius & octava sic sit, Si duæ quantitates intæquales ad unam quantitatem proportionentur, maior quidem maiorem, & minor minorem obtinet proportionem; illius vero ad illas, ad minorem quidem proportio maior, ad maiorem vero proportio minor erit. Duæ insuper animæ excedunt B in duplo, tres in triplo, & ita deinceps, ultra omnem proportionem finitam. Omnes ergo haec animæ infinitæ pariter congregatae excedunt B unicam infinitam: Sunt ergo potentiae infinitæ. Ideo forte dicetur in primis, quod A est potentia infinita secundum quid, & secundum quid finitæ; sed secundum præmissa, A excedit B simpliciter infinitam, quia ultra omnem proportionem finitam; A ergo est potentia simpliciter infinita. Capiatur quoque imaginari vel verè secundum hypothesis, per omnipotentiam magnam Dei C potentia activa simpliciter infinita: C igitur, & A habent æqualem proportionem ad B, quia simpliciter infinitam, & B ad ambas illas proportionem æqualem: A ergo & C sunt æquales, teste nona Euclidis præmissa. Adhuc autem vel C & A sunt æqualia vel nequaquam. Si sunt æqualia, & C est simpliciter infinitum, ergo & A; vel si sunt æqualia, & A non est infinitum simpliciter, sed secundum quid tantum, & secundum quid finitum; ergo & C similiter contra hypothesis præcedentem. Si non sunt æqualia, C est maius, alioquin A esset simpliciter infinitum & maius; sed si C est maius, possibile est per imaginationem vel per omnipotentiam summam Dei accipere aliquam multitudinem talium animarum ei æqualem, quæ sit D: D ergo vel est multitudine simpliciter infinita, quia maior aut potentior esse non posset, vel non est tanta, neque tam potens. Primum dari non potest, Omnis namque multitudini animarum enti vel possibili, est absolute possibile addere aliam unitatem, imò & alias innumeratas. Est enim aliqua multitudine maior illa, & incomparabiliter maior illa; multitudine videlicet congregata ex omnibus illis animabus, & omnibus punctis huius lineæ, superficie seu corporis, vel ex omnibus punctis mundi, aut ex omnibus rebus mundi. Neque D est tam potens, quin multitudino potentior esse posset: Posset enim potentia cuiuslibet animæ duplicari, & quantumlibet augmentari; possetque D multitudini animarum addi alia multitudine similis Angelorum. Si autem dicatur, quod D non est tanta multitudine, neque tam potens, quin aliqua maior & potentior esse posset, D non est potentia simpliciter infinita. Infinito namque simpliciter maius esse non potest, sed secundum quid tantum, & secundum quid finitæ: D ergo non est æqualis C, vel C non est potentia simpliciter infinita, quorum opposita ponebantur. Amplius autem ponatur per possibilem absolute C unus Angelus tantæ potentia intensius, quod sit æqualis potentia activa cum A. Duabus etenim animabus istarum posset unus Angelus in fortitudine adæquari, & tribus, & ita deinceps, quare & omnibus illis simul C: ergo vel est potentia tantum finitæ simpliciter intensius, vel simpliciter infinita: Non tan-

C
D
E

A tūm finitæ, tunc enim habet proportionem tantum finitam ad *B*, quare & *A* similiter, & esset finitum simpliciter omni modo, sicut superius est argutum. Nec *C* est potentia infinitæ simpliciter intensiæ, quia nec *A* est potentia simpliciter infinitæ, sicut superius est ostensum. Subtrahatur quoque ab *A* vna anima, vel quocunque volueris, finitæ, vel etiam infinitæ, puta omnes animæ masculorum, & relinquatur solæ animæ foeminarum, vel etiam Paparum, seu quilibet alia minor quantumlibet multitudine, dum tamen infinita, quæ sit *D*; ponaturque *F* Angelus æqualis *D*, licet *C* est *A*; aut ergo *F* est potentia finitæ simpliciter intensiæ, vel simpliciter infinitæ; non tantum finitæ propter præmissa: si infinitæ simpliciter, est æqualis *C*; cum vnum infinitum simpliciter intensiæ alio tali maius esse non possit, sicut nec vna linea recta infinita simpliciter maior aut longior alia recta: *C* ergo est æqualis *D* per ostendam quinti Euclidis præmissam, & clarissim per septimam sic dicentem; Si duæ quantitates æquales ad quamlibet tertium comparantur, eatum ad illam erit vna proportio, item illas ad ambas proportione vna: Quare & *D* & *A* sunt æquales per nonam quinti Euclidis præscriptam. Simili quoque modo potest atq[ue] contra istos ponendo *A* quantumlibet minui, non per subtractionem animæ aliquius, sed per remissionem potentie cuiuslibet et animatum; vel etiam quantumlibet augmentati per appositionem plurium animarum, vel per intensionem potentie singularium. Omnis ergo multitudo animalium infinita quantumcumque magna vel parua, quantumcumque remissa potentia vel intensitate, omni tali multitudini est æqualis. Adhuc autem si non omnes tales multitudines sint æquales multitudine & virtute, sit *A* multitudo quæ prius; *B* vero per imaginacionem vel per omnipotentiam multam Dei, multitudo alia infinita Angelorum maior quantum volueris in multitudine, puta exempli causa in duplo, & similiter in duplo potentior. Ponatur enim quoddam singulus Angeli, & singulæ animæ sint potentia æqualis, & sint *A* & *B* multitudines omnino distinctæ, nullam videlicet unitatem communem ambabus habentes. Disponatur igitur *B* secundum vnam seriem consequenter, sicut prius supponeretur

C de *A*, & cuilibet unitate *B* distributatur vnitatis *A*. Quod fieri bene potest, sicut superius monstrabatur, quo facto singulæ unitates *A*, singulis unitibus *B* & omnibus pariter omnibus mutuò sibi æqualiter correspondent, & mutuò sibi quodammodo supponuntur æqualiter. Sunt ergo hæc multitudines in multitudine æquales; quomodo namque in talibus æqualitas melius probaretur? Sic enim apud Geometras in magnitudinibus æqualitas demonstratur, unde i. elementorum Euclidis supponitur pro principio per se noto, Si aliqua res alijs supponatur, applicetur ei, nec excedat alteram, illa sibi inuicem erunt æquales. Neque vlla videatur ratio possibilis absignari, quare & quantum *B* excedit *A*, sicut nec in partibus temporis secundum opinionem tuam, Aristoteles, simpliciter infiniti: sicut etiam de duabus lineis rectis, secundum quid, non simpliciter infiniti; quarum & æqualitas per suppositionem ad inuicem supra dictam Geometricè demonstratur. A ergo & *B* quare & omnes duc multitudines infinitæ, ordinatae vel ordinabiles secundum vnam seriem

D consequenter omnino distinctæ, sunt sibi inuicem in multitudine æquales: Quare & in fortitudine, potentia, & virtute. Hoc enim de *A* & *B* consequitur manifestè, cum singuli Angelii singulis animabus existant potentia æqualis. Quod & sequitur euidenter si quilibet Angelus ponatur quantumcumque potentior anima, puta in duplo, & omnes Angeli sint inter se æqualis potentia, sicut de animabus superius ponebatur. Si namque *A* & *B* non sunt æqualis potentia, sed sunt æqualis multitudinis per præmissa, & omnes Angelii sunt inter se æqualis virtutis, & omnes Animæ inter se similiter, & quilibet Angelus est tantum in duplo potentior anima sibi correspondenti, *B* est tantum in duplo potentior *A*, dicente primo quinti elementorum Euclidis; Si fuerint quoilibet quantitates, aliarum totidem æquæ multiplices, aut singulæ singulis æquales, necesse est quemadmodum vna illarum ad sui comparare, totum quoque ex his aggregatum ad omnes illas pariter acceptas similiter se habere. Sed si *B* sit tantum in duplo potentior quam *A*, sumatur *C* alia multitudo animalium æqualis "A in numero & virtute, ita quoddam singulæ singulis, & omnes omnibus in omnino,

potentia sint æquales: cui & iterum afflumatur *D* alia multitudo Animalium æqualis omnino in numero & virtute, & coniungatur *C* & *D* multitudinem *F* reddendo. Cigitur est æqualis potentia & cum *A* & *D* similiter. Quare & per 7^{am} quinti Euclidis præmissam subduplicare potentia ad *B*: *F* igitur ex *C* & *D* præcisè compositum ipsi *B* in potentia adæquatur: *F* etiam ipsi *A* in potentia coæquatur. Acquatur namq[ue] ei in multitudine per propria, & singulæ animæ *F* singulis animabus *A* in potentia & virtute, sicut superius ponebatur; quare & per 1^{am} quinti Euclidis præscriptam, totum *F* pariter tunc *A*, pariter in potentia coæquatur. Quapropter & per septimam eiusdem præmissam *A* & *B* sunt æqualis potentia & vigoris: *A* igitur simili ratione est æqua-

est æqualis in multiudine & fortitudine quantæcunque multitudini imaginariæ, seu absolutè A possiblisi animarum vel Angelorum, quantæcunque virtutis existerint intensiue: Quare & multitudini infinitæ virtutis simpliciter numerose & intensiue similiter si ponatur. Amplius autem quantæcunque potentiæ potest esse aliqua multitudo numerabilis vel innumerabilis animarum, tanta potest esse & aliqua forma vna, seu res vna per intensionem seu extensionem potentia & vigoris, & etiam è conuerso. Quis infinitatem concedens, istud non concesserit consequenter? Sit igitur B aliqua potentia infinita simpliciter intensiue, qua maior intensiue esse non posset, & C multitudo huiusmodi animarum imaginaria vel vera illi æqualis; æqualis inquit, potentia & virtutis; C igitur vel est multitudinis & fortitudinis infinitæ simpliciter, ita videlicet quod maior multitudo aut fortior esse non posset, vel non est tanta, nec tam fortis. Quod non sit tanta nec tam fortis, constat certissime per præmissa: Est enim absolute possibile addere C aliquam vnitatem, vel alias vnitates, & fortitudinem cuiuslibet animæ augmentare. Et si non sit tanta, neque tam potens, esset absolute possibile, quod aliqua major & fortior illa esset. Esset quoque simili ratione possibile, quod illi maiori & fortiori multiudini, aliqua vna intensiua siue intensa potentia æquaretur, quæ necessario esset maior B potentia posita infinita simpliciter intensiue, qua maior intensiue esse non posset. Quod & potest similiiter argui, si B ponatur corpus graue infinitæ grauitatis simpliciter omni modo intensiue, & similiiter extensiue, cui C multitudo huiusmodi Animarum ponatur æqualis, æqualis videlicet potestatis. Amplius autem sit A vna forma, vna Anima infinita fortitudinis intensiue, & si B per imaginationem, vel per omnipotentiam Dei magnam vnum corpus graue æqualis grauitatis & potentie, id est, potestatis resistitua, sicut A est motus, tunc A non potest mouere B sed quodlibet minus eo, sicut ostendunt regulæ naturales. Cuius ergo conditionis est B: videtur quod infinitum simpliciter intensiue, & simpliciter extensiue. Nam quodlibet graue minus est secundum quid & aliquo modo finitum; quare & virtutis simili modo finitæ: A verò virtutis simpliciter infinitæ, & sufficenter excedentia modum. Quod C & apparcat, si B ponatur primo corpus graue finitum simpliciter grauitate, & similiiter quantitate, & angeli intensiue & extensiue circumquaque per vnum diem velocitando motum utrumque quantum oportet, donec in fine sit infinitum simpliciter omniisque intensiue & similiiter extensiue, tunc enim primo B est æquale A æqualis potentia & virtutis. Semper enim prius fui minoris quia finitæ simpliciter intensiue & etiam extensiue. Tali insuper corpori infinitæ grauitatis simpliciter omni modo posset esse aliqua anima æqualis, æqualis virtutis, & non intensior A, cum A sit intensionis simpliciter infinitæ. Est ergo B corpus infinitæ grauitatis simpliciter omni modo. Sed istud stare non potest: Sic enim C vnum corpus graue finitæ & æqualis grossitie per totum hic incipiens, & ad occasum in infinitum extensem, & ita infinitæ quantitatis secundum quid, & sit grauitatis vniiformis infinitæ simpliciter intensiue, quod tamen non est infinitæ grauitatis simpliciter, quia non intensiue & extensiue, sed secundum quid tantum ad modum loquendi præmissum; A ergo non potest mouere C D quoniam secundum prius ostensa C adæquat in quantitate corpori infinito simpliciter omnique; Quare & in grauitate similiiter, si illud corpus ponatur vniiformis grauitatis, & infinitæ simpliciter intensiue. Grauitates namque sequuntur in corporibus talibus quantitates: Ex partibus namque C sectis ab eo, & sphæricè cumulatis, sine additione quacunque, potest fieri vnum corpus infinitæ quantitatis simpliciter extensiue sicut prehabita demonstrabant; quare & infinitæ grauitatis simpliciter intensiue. Imò & duo, & tria talia corpora, & quot volueris, quorum quodlibet sit infinitum simpliciter extensiue, & etiam intensiue: ergo nunc est simpliciter tantæ grauitatis & ponderis, sicut vnum tale corpus infinita grauitatis simpliciter omni modo; Imò sicut duo, & tria, & quot volueris numerate. Quomodo ergo A sufficit C mouere? Non enim sufficit B mouere, nec multa B nec vnum. Adhuc autem si A potest mouere C; A excedit C; possibile est ergo accipere aliquam animam æqualis virtutis cum C quia maioris, quoniam infinitæ simpliciter, qualis est Deus, & sicut A ponitur, & minoris. Sit igitur D talis; D ergo est minor A minoris potentie & virtutis, sicut hypothesis ista ponit; sed quomodo? vel enim D est infinitæ intensionis simpliciter, vel finitæ: si infinitæ simpliciter, est æqualis A; si tantum finitæ, est potentia finitæ simpliciter omni modo, non ergo æqualis C. Si etiam esset æqualis C posset levare, seu mouere quodlibet minus eo, quare & medietatem C æque longam cum C; sed quomodo posset anima finitæ intensionis & virtutis simpliciter omni modo, levare seu mouere corpus tam graue improportionabiliter ipsam excedens? Quod & per proportionalitatem D & alterius animæ patet virtutis, & obiectorum eorum per terminos etiam potentiatum ipsarum, potest facile confutari; A ergo non sufficit C. levare, siue mouere: quare nec aliquod tale corpus omnino infinitæ quantita-

- A quantitatis secundum quid, & gravitatis infinita simplicitet intensiuè. Imo nec *A* sufficit levare aliquid corpus finitæ quantitatis simpliciter omnique, dum tamen sit gravitatis infinita simplicitet intensiuè. Si enim sufficit, sit *F* huiusmodi corpus graue, quod *A* potest levare; tunc *A* excedit *F*; possibile ergo est accipere aliquam animam æqualem. *F* & *qualis* potentia & virtutis, quia maioris sicut *A* ponitur, & minoris sit ergo *G* talis, &c. sicut iuxta. Præterea *F* est æqualis gravitatis *K* corpori simpliciter infinito extensiù, finitæ & vnitormis gravitatis intensiuè, vel ipsum excedit; quod patet, si *K* prout portatur corpus graue uniforme finitum extensiù, & similiter intensiuè, & augeatur continuè extensiù per vnum diem, donec in fine sit infinitum simpliciter extensiù, intentione priori manente; *F* enim ipsum semper excedit usque ad finem diei. Quare & tunc vel adhuc ipsum excedit, vel & illi æquale, & *equalis* scilicet gravitatis, sicut magis videtur; *K* quoque in fine, infinita simpliciter excedit vnam quantitatem sui pedalem, & *F* similiiter. Illa etiam pedalis quantitas infinita
- B simpliciter excedit ab utraq. Sunt ergo sibi inuicem coæquales, per nonā s. element. Euclidis superioris recitata. Vnde & coquinctur euidenter, quod quantumcumque *K* fuerit intensius, vel remissius uniformiter quam sit modo, manente *F* ut prius, adhuc essent æqualia, & quantumcumque fuerit *F* in quantitate maius vel minus, manentibus alijs sicut prius, adhuc essent æqualia. Quare & totum, & pars, duplum & dimidium essent æqualia, & æqualiter ponderaret, per nonam quinti elementorum Euclidis premissam. Adhuc autem & si *F* ponatur infinita longitudinis secundum quid, manentibus alijs sicut prius adhuc æquaretur *K*; si namque *F* continuè creceret, donec fieret infinitum hoc modo, semper æquaretur *K* usque tunc. Cur ergo non tunc? Quod & patet expressius, si accipiat *L* pars *K* infinita longitudinis secundum quid, hic incipiens, & ad occasum infinito procedens, finitæ grossitudinis, & æqualis per totum, capiatur que alia pars *K* similis *L* & æqualis, cuius granitas addatur ipsi *L* vel tanta, tantumne utrumque intendatur, & ita duplo intenor, & ita infinites, de omnibus partibus
- C talibus infinitis, donec tota gravitas *K* vel tanta sit conflata, & congregata in *L*, *K* & *L* infinita quantitatis secundum quid, & infinita gravitatis simplicitet intensiuè inuicem adæquantur. Quare & *F* ipsi *L* & pars finita suo toti infinito secundum quid: imo & simpliciter insinuato. Ex partibus enim *L* sine additione quacunque, potest fieri corpus infinitum simpliciter extensiù, & similiiter intensiuè, sicut erat superius demonstratum. *F* igitur tali corpori positio æquaretur. F quoque æquatur *K* tanto intensio, & duplæ, etiam si ponatur, & triplice, & ita deinceps omnem finitum numerum transcendendo, sicut superius monstrabatur. Quare & si ponatur infinita gravitatis simpliciter intensiuè; aliquod namque graue tale est maximum cui *F* equatur. Quod & appetet si *K* ponatur primò finitum simpliciter extensiù & intensiuè; & augeatur extensiù & intensiuè, per vnum diem, donec in fine fiat utroque modo simpliciter infinitum. *F* namque usque ad finem diei continuè ipsum excedebar, quare & tunc similiiter vel ipsum excedit, vel ipsi æquatur: Non enim ab ipso *K* tunc exceditur infinituè, cum *K* nullam quantitatem aut gravitatem subito acquisiuit, nec *F* vñquam prius exceperit. Si quis autem circa præmissa proterure voluerit, recurrit ad libram, & ad æquilibram æque distanter positam horizonti, & de gravitatibus corporum æqualibus vel inæqualibus iudicio citetur. Sit autem libra imaginaria, vel vera per omnipotentiam Dei facta, vel adiuta, talis virtutis & tanta, ut quelibet corpora in ipsa possint fideliiter ponderari. Quis enim nesciat secundum regulas, de ponderibus & secundum experientiam quotidianam, si vnum *F* suspendatur ex una parte æquilibre, & aliud *F* omnino æquale ex altera, quod æqualiter ponderabunt; & si tertium *F* æquale addatur alteruti, vni non alteri fieri nutus, & quod brachium declinabit ex parte ponderis grauioris, ponderis duplicati, & ita de grauibus alijs fideliiter ponderatis. Adhuc autem iuxta præmissa, sit *A* vna anima potentia infinita simpliciter intensiuè, & *B* alia æqualis ei omnino, & *C* tertia æqualis ambabus coniunctim, & erit tam *A* quam *B* remissa potentia, & non infinita simpliciter intensiuè; vel potentia infinita simpliciter intensiuè erit alia potentia talis intensior atque maior, imo in duplo maior, in triplo, in quadruplo, & sic quantumlibet procedendo. Quare & vnum simpliciter infinitum simili modo maius alio simpliciter infinito.
- Amplius autem per viam actionis & passionis: Et primò per viam motus localis hoc modo; Sit *A* vnum corpus graue finitæ quantitatis simpliciter circumquaque, & infinita gravitatis simpliciter intensiuè. Quod si ponatur sursum, in medio descendet, cum sit extra locum suum naturalem minimè impeditum: sed vel descendet subito vel successiuè; Non subito, cum habeat resistentiam aliquam; & quia tunc in omni medio & cum omni resistencia majori & minori finita, sic faceret. Omne insuper tale corpus maius & minus in eodem medio, & cum eadem resistentia descenderet æquè citò. Quidammodo insuper corpus naturale, & rude

rude per potentiam naturalem transibit ab extremo ad extremum medio prætermisso, exi-A
bitque locum clausum fortissimum circumquaque sine ruptura, apertione, coextensione, aut
compenetratione quacunque? Nec successiue, qua quacunque velocitate descenderet,
tanta descenderet aliquid corpus gravitatis finita simpliciter omnimodo, aliquidque maio-
ri. Nec potest Aueniace contra sententiam Aristotelis respondere, dicendo, corpora gra-
via & levia habere ex se inclinationem determinatam & tantum finitam, ad velocitatem de-
terminatam atque finitam. Licet enim de elementis simplicibus secundum dispositionem
quam nunc habent, posset sic dici vicius, quia habent formas finitas intentionis tantum-
modo; de corpore tamen infinitate gravitatis simpliciter intensius sic dici non potest. Quan-
to namque secundum istam respositionem habet formam & gravitatem intensiorem, tanto
& appetitum, & inclinationem ad motum, & velocitatem maiorem, tantoque velocius na-
turaliter mouetur. Consequenter autem per viam alterationis hoc modo; Sit A unum
corpus calidum, putagnis, finitis quantitatibus simpliciter omnivaque, & caliditatis infinita B
simpliciter intensius, cui & approrximeat B contrarium, combustibile finitum simpliciter
omni modo; A ergo comburatur B, conflat, sed vel subito, vel successiue ipsum comburatur,
&c, sicut supra. Adhuc autem & per viam locationis hoc modo: Ignis infinita intensus &
leuis, ubi naturaliter locaretur? Secundum namque Philosophorum sententiam, sicut & vi-
deretur bene rationabile, quod & ideo supponatur; ignis quanto fuerit intensior & leuior, tan-
to superiorum locum seu stium naturaliter appetit, & exquirit. Appetit ergo locum infinita-
tè distantem à centro, à locouè corporis ponderosi, quod fortassis magis appareret, si etiam
ponatur terra gravitatis infinita simpliciter intensius. Sed quis locus distat ab alio simplici-
ter infinitè, aut secundum quid etiam infinitè? Quis enim nesciat a puncto in uno loco ad
punctum in alio, ut dicit Euclides, lineam rectam ducere, quæ necessariò est finita simplici-
ter ex utraque parte, quia in illis duobus punctis predictis hinc inde finaliter terminata.
Tota ergo distantia inter illa duo loca accepta est finita simpliciter omnimodo. Amplius C
autem per viam solius intentionis simpliciter infinitæ: Sit enim A una forma infinita sim-
pliciter intensius, à qua per imaginationem, vel per omnipotentiam Dei auferatur per re-
missionem aliqua pars finita qua sit B; Ab omni namque infinito videtur posse australi ali-
qua pars finita, & sit C, altera pars relicta. Tam B ergo quam C sunt finita simpliciter,
& constituant totum A; quare & totum est finitum simpliciter intensius. Vel alter illo
modo; Remittatur A sicut volueris, ita tamen, quod non totaliter consumatur, & sit
pars deperdita B, residuaverò C; siigitur tam B quam C sit finitum simpliciter; est &
totum A finitum simpliciter; si verò C sit finitum simpliciter, sicut necesse est dicere & B
infinitum secundum quid, sicut aliquis forte dicit, adhuc totum A est finitum simplici-
ter. Finatum namque simpliciter adiunctum infinito secundum quid, nunquam efficit sim-
pliciter infinitum, sicut in omni materia alia claram patet, quod & demonstrari probatur.
Si namque infinito secundum quid addatur aliquid finitum simpliciter, tantum finitè au-D
getur & sit maius quam ante, si tamen sit maius. Nec potest quis veterius fingere cau-
lando, quod tam B quam C secundum quid est infinitum, & secundum quid fi-
nitum, sicut secundum sententiam Aristotelis, partes præterita & futura temporis
simpliciter infiniti, quas copulat præsens instantia; quia infinitum intensius quantumlibet
modicum remittatur, est simpliciter & omnivaque finitum intensius: ut patet de caliditate
posita infinita intensius, quæ si quantumlibet remittatur, necessariò est simpliciter omni-
vaque finita; Finitus enim superius intrinsecè ad certum gradum finitum, & inferius ex-
trinsecè ad non esse caliditatem, sicut & quelibet forma intensibilis terminatur. Ha-
bet quoque proportionem certam & finitam simpliciter omnivaque ad omnem a-
lam caliditatem finitam simpliciter in intentione, sicut & in velocitate motionis &
actionis, sicut & gravitas talis haberet ad omnem aliam gravitatem in intentione, & in ve-
locitate motus localis. Quare & omnis talis, quantumlibet parum remissa caliditas, om-E
niqvae & simpliciter est finita, sicut Mathematica theorematæ de proportionibus mani-
festant. Neque potest quis dicere, quod B est simpliciter infinitum: Finitus enim necessariò
in copulatione C cum ipso, ibi enim de necessitate est aliquis gradus, qui est finis com-
munis & terminus virtusque, sicut & aliquis punctus esset in continuacione duarum talium
linearum. Et quia B est pars A, quare & minusillo: sed nullum infinitum simpliciter est mi-
nus aut maius alio simpliciter infinito. Et si quis adhuc licet non intelligenter obgariat veri-
tati dicendo, quod una pars imaginaria caliditatis infinita intensius est infinita simpliciter
verius fudetius, finita rameus versus inferius; alia caliditas partialis, cum sit minor & remis-
sionis caliditate simpliciter infinita, potest intendi versus superius; (omnis enim intensio est
ascen-

A ascensus) non est ergo ius finita simpliciter intensius versus superius, sicut præcedentia docuerunt. Adhuc autem sit D caliditas simpliciter infinita, E verò talis pars eius; F autem reliqua pars eiusdem, & remittatur D ad E; Ad quamlibet etenim suam partem, & ad omnem gradum potest remitti: tunc E non est infinitum simpliciter versus superius, quia D erat supra ipsum, & quia pars non est æqualis suo toti, & quia tunc D in nullo esset remissum. E quoque habet proportionem finitam simpliciter in intentione, sicut & in actione ad quamcumque aliam caliditatem finitam simpliciter, sicut superius est argutum. Praeterea si E sit finitum secundum quid in intentione, & F est finitum simpliciter, (quia ex omni parte tam superius quam inferius) ex E & F non constituir simpliciter infinitum, sicut superius est ostensum. Amplius autem per viam omnipotenz, & supereminenciam summæ Dic, si Deus potest facere infinitum numerosè & etiam intensius, potest facere aliquid semel habere, realiter, æquivalenter, vel supereminenter omnes virtutes, & quamlibet eorum infinitè, sive infinitam simpliciter intensius: Potest ergo Deus facere unum alium Deum, imò & alios deos multos, contra decimam septimam partem huius. Quomodo insuper potest esse aliquis Deus recens, & non necesse esse simpliciter, nec eternus, contra primam Suppositionem, & ostensionem ipsius? Ideo fortassis dicetur quod Deus non potest facere creaturam, quæ sit ex se necesse esse & æterna, quare nec Deum. Sed eti non possit facere creaturam istas virtutes seu proprietates habere, faciat ipsam habere omnes alias virtutes possibiles creature, & quamlibet simpliciter infinitè. Et sit A una huiusmodi creatura: A ergo est perfectissima creatura possibilis: constat plane: sed quomodo A adhuc non est perfectionis infinitè simpliciter omnivaque nec æqualis perfectionis cum Deo simpliciter infinito? est ergo vel finitæ perfectionis simpliciter omni modo, vel infinitæ secundum quid tantum, & secundum quid finita: Est ergo nedum minoris, verum & in infinitum minoris, perfectionis, quam Deus simpliciter infinitus. Alioquin infinitū simpliciter omni modo non excederei infinitum secundum quid tantum, & secundum quid finiti, nisi per finitū simpliciter omni modo,

C quod quis dubitat esse falsum, sicut superius monstrabatur? A ergo ex minore perfectionis, & in infinitū minoris, quam Deus. Potest ergo Deus facere aliquid perfectius A; non enim deficit possibilis receptio ex parte creature creabilis, neq; possibilis effectua ex parte creatoris, per 1^{am} suppositionem, & 2^{am} partem huius; potestq; Deus facere aliam creaturam æqualem A, & tertiam æqualem illis ⁱⁱ ambabus, quare & maiorem A; Non est ergo A perfectissima creatura possibilis, cuius oppositum dicebatur. Adhuc autem si Deus potest facere aliquid infinitum numerosè, & similiter intensius, potest facere aliquid omnipotens, aliquam rem omnipotentem simpliciter seu actuè, quæ fiat, & sit A: A ergo, vel est æquè potens cum Deo, vel non æquè, sed minus; Non æquè potens sicut falsigraphus fortè dicit; quomodo namque creatura suo æquabitur creatori? Scunt enim Philolophi, & Theologi non ignorant, quod quilibet creatura facta à Deo, semper essendo dependet ab eo, tan-

D quam a suo necessario conseruant; quare & similiter faciendo, nec per se sufficit aliquid agere sine Deo, idem specialiter coagente, imò & principaliter præagente: Quomodo ergo A essendo vel agendo potest Deo æquari? Nec potest quis dicere, quod A supposita eius existentia, est tam potens aliquid facere sicut Deus: Non enim potest per se & ex se solo facere aliquid sicut Deus, sicut superius proximo est ostensum. Imò & posito per falsam positionem falsigraphi, quod A iam factum posset per se essè & agere, adhuc Deus est potentior, & nedum parum potentior, verum etiam infinitè: Conarie namq; A quicquam mouere, puta rotam aut coelum uno motu, posset Deus impedire A, ne moueret omnino, sed ut rota staret immota, aut etiam motu contrario volueretur; quod & posset similiter facere, conniventibus duobus A talibus, & tribus, & quatuor & ita deinceps, quotcumq; volueris etiam infinitus. Quantumcumque namque potest aliqua creatura, aut aliquæ creaturae quotcumque etiam infinitæ, potest & Deus, sicut prima Suppositione claram monstrat. Sed unum A posset aliud simile impedit, & duo A possent nedum unicum illud impeditre, verum & mouete motu contrario

E rotam suam, & simil modo tria ad duo, & quatuor ad tria, & ita deinceps, etiam innumerabilis talium multitudo posset per multitudinem æqualem impediri à motu, & per maiorem posset illa rota motu contrario rotari. Si etiam A effet æquè potens cum Deo, posset impedire eum à motu, & duo A possent mouere mobile Dei, puta rotam vel coelum, contra intentionem, voluntatem, & nisum Dei. Quare & Deus impotens impedibilis voluntatis, & misericordie miser est, contra primam Suppositionem, & contra septimam, octauam, & tertiam partes huius. Ceteret insuper B æquale A omnino; & C æquale A & B coniunctum. Quibuscumque namque duobus, præsertim quibus aliqua sunt aut esse possunt maiora & est aliqua virtus maior, potest Deus omnipotens de sua omnipotentia abso-

aboluta facere vnum æquale. His autem duobus tria talia sunt maiora, esse ut possunt; et est A nunc actualiter Deus maior sicut præhabita clare probant. Sit ergo C æquale A & B coniunctum, æqualis videlicet potestis; C igitur est æquale A et B coniunctum. Est ergo maius ip[s]is diuini. Neutrū ergo omnipotens dici potest; Neutrū enim eorum potest quantum C, nec vnum omnipotens potest alio minus esse, sicut nec vnum simpliciter infinitum alio simpliciter infinito. Si insuper C est maius A, cum A & Deus ponantur æquales, C est etiam maius Deo, majoris potentie & vigoris per septimam quinti Euclidis præmissam, quod prima Suppositio non permittit, si etiam C sit maius Deo, Deus non est omnipotens, et poterit simpliciter infinita, contra primam Suppositionem, septimam partem & quartam. Adhuc autem si A sit omnipotens, & æquè potens cum Deo, potest facere quicquid Deus: Potest ergo seipsum annihilare & iterum recreare; hoc enim potest Deus, ut patet per 33. & 34. partes, & ostensiones eatur, potestque A facere omnia quæ ad rerum omnium productiōnem, conseruationem, & regimen requiruntur. Non ergo necessario requiritur Deus ad B hæc & huiusmodi facienda; quomodo ergo per ista probatur Philosophicè Deum esse: Amplius autem quomodo potest A dici omnipotens, & æquè potens cum Deo, cum Deus omnipotens possit ipsum destruere per præmissa, & quia alias non esset omnipotens: A vero non potest destruere forem Deum, sicut prima Suppositio, sexta pars, & septima lucide manifestat. Si autem dicatur in primis quod A est minus potens quam Deus, tunc non est omnipotens per præmissa: Si etiam A sit minus Deo, posset esse aliqua virtus maior, quod si ponatur non est omnipotens, sed deficiens in virtute respectu illius: illa quoque virtus posset impeditre A ne moueret, imò & mouere suum mobile contra ipsum. Amplius autem si per possibilem absolute ponatur vna alia virtus æqualis A, illa potest impeditre A quantumcumq[ue] conetur, ne moueat, & duo, non tantummodo impeditre, sed & mouere suum mobile contra ipsum; A ergo nequaquam omnipotens sed impotens reputandum, quod & per rationes præmissas potest perpicue demonstrari. Nec potest falsigraphus proteruire dicendo, quod A virtuti omnipotenti non potest fieri aliqua alia virtus æqualis, quia tunc Deus non esset omnipotens, potestq[ue] Deus omnipotens destruere A, & ipso destructo facere B virtutem æqualem A. Quare & poterit A manente, & A & B pariter conservare, cum sit plenè omnipotens omnivaque. Adhuc autem ut in paucioribus, imò in vna virtute magis appareat; sit A creatura habens unam tantum potentiam actiuan, puta motuam localiter infinitam simpliciter incensu: Vel ergo A est æqualis Deo in potentia illa vel minor; non æqualis, quod potest demonstrari ut supra, nec minor cum sit in illa specie simpliciter infinitum, & vnum infinitum simpliciter non potest esse minus alio simpliciter infinito. Si etiam A sit minus Deo, posset fieri aliqua virtus maior A eiusdem speciei, possetque A augeri ad æqualitatem illius, vel citra vel ultra, possetque Deus facere aliam creaturam æqualem A in eadem specie, & tertiam æqualem ambabus coniunctum, quare & maiorem A &c. sicut supra. Non est ergo A huiusmodi potentie simpliciter infinita, sed finita simpliciter omni modo, sicut præhabita docuerunt, cuius oppositum ponebatur. [†]Adhuc autem & huiusmodi muli multipliciter latagunt respondere, quidem namq[ue] non verecundantur negare, Omne totum est maius sua parte, neq[ue] concedere rotum esse æquale suę partę, vt si A sit tota multitudo infinita omnium animalium, B vero vna carum, C autem tota residua multitudo, dicunt quod A non est maius C sed æqualis, quod & dicunt, sicut & habent necessario dicere consequenter, de quibuslibet duobus quantis infinitis ad invicem comparatis. Sed nonnè Euclides 1. elementorum suorum supponit istud principium tanquam per se notum cuilibet, Omne totum est maius sua parte, quod de parte quantitatua intelligit, quod & omnes Mathematici aique naturales Philosophi concorditer profidentur? cui & videtur cuiuslibet animus sponte notis terminis consentire; quod & videtur clarere ex significationibus terminorum. Nonne illud est maius alio, quod continet illud & amplius, seu aliud quantum ultra vel extra? cuius animus contradicit? cuiusue animus non sic dicit? quare & forte sicut dicit Alacen in perspectiva sua, illud sumolum principium per talem cognoscitur syllogismum. Omne continens aliud & amplius est magis illo, Omne totum continet partem suam & amplius; omne ergo totum est maius sua parte. Sed quia notis terminis præmissis & consecutio statim sunt notæ, non percipiatur forsitan talis syllogizatio aut discursus; & ideo reputatur conclusio principium per se notum. Nonne & multitudo quæcumque puta omnium animalium, additis semper vnitatis augmentatur, sicut & subtrahit minuitur, præsertim si addatur alia multitudo infinita æqualis priori, aut etiam subtrahatur? Quis enim ignorat duplationem & dimidiationem duplex & dimidium ibi esse, sicut definitiones eorum notis terminis cuiilibet per se notis, cuiilibet clare monstrant? cuius sensus dissentit? cuius conscientia non consentit? tota igitur multitudi-

hoc

D E

do

- A do omnium animarum simpliciter est dupla ad totam multitudinem omnium animarum masculorum, & similiter ad totam multitudinem animarum omnium feminarum, cum utraque harum sit infinita; quare & æqualis alteri per præmissa. Quis etiam rogo non potius fuderet supplicium duraturum ex hoc nunc usque in seculum, quam supplicium post mille annos, aut plures quoilibet inchoandum, & post continuè vel discontinuè, quantum volueris æternaliter duraturum. Secundum istam quoque sententiam insensatam, A poena eterna continua, & B eius medietas intensius essent æquales omnino: Vtraque namque est *in infinito*, ^{per} intensius, quod & potest ostendit à simili, & à similitudine proportionis hoc modo; Ponatur C. unum corpus infinitum secundum quid æqualis grossitudi per totum, & D eius medietas æquè longa cum toto, vel aliud corpus omnino separatum à C, æquè longum cum C; sed in duplo minus profundum seu spissum per totum. Sicut igitur A ad B, ita C ad D; sed C est æquale D, sicut videtur responsionem fateri, & quia secundum præmissa, cuicunque mensura finitur ipsius C,
- B puta pedi solido, sive cubo, correspondet æqualiter mensura æqualis omnino ipsius D, & è contra; & quantumcumque locum potest C replere, potest & D sine additione, rarefactione, aut augmentatione quacunque, & è contra. C ergo & D sunt omnino æqualia: quare & A & B propter proportionalitatem ipsorum predictam. Nonne & sicu hoc lignum finitum simpliciter ad medietatem suam, sic & C ad suam, puta ad D, & è contra? Si igitur C & D sunt omnino æqualia, & hoc lignum finitum, & sua medietas similiter sunt æquales. Vel si hoc lignum finitum est duplex ad suam medietatem, & C ad suam. Nec potest quis dicere D non esse medietatem C; est enim pars C: Constat, & falsigraphus confiteretur. Sed qualis pars & quota nisi medietas, quod & definitio medietatis ostendit: C namque cum una alia tali parte æquali omnino constituit integre illud totum. Amplius autem sit A unum corpus graue, infinitè gravitatis simpliciter intensius, sed finitè quantitatis simpliciter extensius, puta pedalis; B vero consimilis gravitatis, sed subduplicè quantitatis, & secundum sapientiam istam nomine A & B sunt æqualis gravitatis, omninoque æqualiter ponderant & inclinant. Quod tamen ut magis appareat, ponatur ulterius, quod C sit unum corpus graue uniformis gravitatis, & finitè simpliciter intensius; infinitè tamen quantitatis secundum quid, non simpliciter extensius. A igitur est æquale C, æqualis scilicet gravitatis, sicut praecedentia claram monstrant; quod & potest faciliter demonstrari: A namque æquatur in gravitate alicui corpori uniformi gravitatis & finitè simpliciter intensius, & infinitè quantitatis secundum quid, vel simpliciter extensius; & quodlibet tale corpus est æquale C, gravitatis videlicet æqualiter ponderantis, sicut superius monstrabatur, sicut & ista responsio habet dicere consequenter. Si enim sicut dicit ista responsio, pars infinita corporis infiniti est æqualis simpliciter suo toti, est & eadem ratione æqualis cuilibet infinito; & quodlibet infinitum secundum quid vel simpliciter, æquale cuilibet secundum quid, vel simpliciter in finito. A igitur est æquale C, æqualiter ponderans, æque graue, & B similiter simili ratione: A ergo & B sunt æqualia illo modo. Sicut insuper C ad suam medietatem, quæ sit D, ita A ad B: sed secundum præmissa C est æquale D, quare & A B. Vel sic, sicut A ad C, ita B ad D; quare & permutatim, sicut A ad B, ita C ad D: sed A est duplex ad B, ergo & C ad D, quod responsio ista negat: aut si C sit æquale D, & A B: Dicit enim decima sexta quinta Elementorum Euclidis: Si fuerint quatuor quantitates proportionales, permutatim quoque proportionales erunt. Si quis vero concederit, quod A est æquale B, gravitatis videlicet æqualiter ponderantis, per æquilibris æquum iudicium coniunctetur, sicut superius rängebat. Item si A & B sint æqualis gravitatis æqualiter ponderantis omnino, cum sint æqualis gravitatis intensius, sunt & æqualis gravitatis similiter extensius: In maiore namque corpore huiusmodi maior virtus. Eadem insuper ratione, B est æquale duplo ad A, & quadruplo, & corpori tali simpliciter infinito. Adhuc autem stantibus alijs sicut prius, sit D corpus graue quantitatis æqualis cum C, sed gravitatis subduplicè intensius; & sequitur ex præmissis quod C & D sunt æqualia modo dicto: A etiam est æquale utriusque, quod intellexit prioribus faciliter demonstratur. Sed si C, & D sunt æquè graua simpliciter, & sunt æqualia extensius, sunt & æquè graua intensius. Secundum hoc quoque quantumcumque C intenderetur ulterius etiam infinitè, D manente ut prius, semper æqualiter graua, æqualiter ponderantis permanent; quare nec C fieret maius graue quam ante. Cuius insuper iuste statere iudicium tantas naturæ iniurias toleraret? Amplius autem ponatur A una multitudo innumeris animarum æqualium in virtute, in fortitudine, & vigore, & B alia æqualis omnino, & omnino distincta ab illa. Si igitur ponatur æquilibra æquè distanter horizonti, & A ex una parte, & B ex alia, trahens aut pellens, utrumque quantum potest, non fieri nutus, sed stabunt omnia sicut prius. Si vero ad A addatur alia similis multitudo, & fiat C multitudo constituta ex illis, ad B autem nihil; trahatque C vel pellat ex

vna parte, & B ex altera quantum possunt, adhuc stabit æquilibra æqualiter sicut prius; C namque secundum hanc responsionem est æquale A, quare & B, et si adhuc ad A & C addatur alia similis multitudo, vel quoctunque volueris, tota multitudo composita æquabitur semper B in fortitudine & virtute. Quamobrem similiter etiæ singulæ vnitates A singulæ animæ intendantur in potentia & vigore ad duplum & ad quadruplum, etiam in infinitum, manente B per omnia sicut prius. A semper erit æqualis B omnino, æqualis videlicet potestans. Sed cuius æquilibra æquitas hoc non damnat? Secundum hoc quoque A non cresceret, nec posset crescere in virtute, per quantamlibet appositionem virtutis extensiæ vel intensiæ vel virtutis modo coniunctam. Sed cuius animus istud capit? cuius animus ita lapit? A namque est finita multitudinis secundum quid, & finitæ potentiae intensiæ, nec potentiae æqualis cum Deo, sicut prima suppositio claram monstrat. Est ergo absolute possibile A augeri in potentia & virtute. & Deus hoc potest, sicut prima suppositio & pars septima claram monstrant. Quis enim prælumenferit dicere, quod Deus omnipotens non possit augete creaturam, quæ non est simpliciter infinita, nec habet totam perfectionem capacitatis suæ naturæ; imò quantam habet, tanta caret, & iterum tanta, infinites quoque tanta. Adhuc autem & secundum istam sententiam insensibilem insensatam, cum secundum premissa scientia Dei sit infinita simpliciter; & si verè vel imaginariè detrahatur ab ea aliqua Scientia finita vel infinita quam haber, puta aliquorum vel omnium theorematum geometriæ, non esset minor quam prius, nec ipse minus sciens quam prius. Eodem modo de eius potentia infinita, si detrahatur ab ea aliqua potest finita, vel etiam infinita, puta sciendi geometricalia, vel cœandi, adhuc maneret æquæ potens & omnipotens sicut prius; & ita de perfectione eius quacunque scotum, & de omnibus pariter, si subtrahatur ab eis quantumlibet semper maneret æquæ & summè perfectus ut prius, ita quod nihil perfectius esse posset. quomodo ergo & quare superfluitatem tantam habet in omni ciuius virtute, & in virtutibus vniuersis contra tertiam partem huius? Si quis autem proteruat circa Deum, ponatur secundum hanc positionem verè per omnipotentiam Dei vel imaginariè, aliquid aliud scire omnia quæ scit Deus, geometricis tantum exceptis, vel posse omnia quæ potest Deus, creatione excepta, aut habere omnem perfectionem quam Deus, vna excepta, & erit æquæ sciens, æquæ potens, & æquæ perfectum cum Deo, cum pars quælibet infinita sit æqualis cuilibet suo toti, quæ & cuilibet infinito secundum quid vel simpliciter. Imò & si aliqua res ponatur infinita simpliciter, vel etiam secundum quid, in perfectione vniæ seu virtute, sicut illa multitudo innumerabilis animatum, aut vna anima omnibus illis æqualis erit perfectionis æqualis simpliciter, & virtutis cum Deo, quod facinus tam blasphemum primæ suppositio, & partes sequentes non sinunt, sed euidenter redargunt, & refellunt, sicut premissa per viam omnipotentiae Dei perspicue demonstrabant. [Robertus quoque Lincolniensis, Grossus teste, subtilis ingenij & profundi in quadam tractatu suo in lucē incipiente (primam formam corporalem lucem esse arbitror) ostendit omnes proportiones inter finita repertas, inter infinita similiter reperiendi.] Tota namque multitudo omnium binariorum, ut docet, est dupla ad totam multicitudinem omnium quaterniorum, & tota multitudo omnium septimanorum quadruplica ad totam multitudinem omnium mensium, & similiter in similibus vniuersis: quod verum esse videatur, supposito secundum opinionem communem, quod actu sit multitudo talium infinitarum.] Præter hæc autem ista falsographia, etiæ impossibili isto dato, "aliquas rationes premissas posse vñcunq; definire; ad multas tamen nec verè nec apparenter sufficiat respondere, sicut considerare voluntibus facile est videre. Scio quod multæ aliæ responsiunculae, & multæ obiectiunculae, imò & multæ obiectiones multum probabiles sunt possibiles in hac parte, sed fessilans ad alia, alijs abundantioribus otio, vel alij temporis has relinquunt. Hæc igitur per viam infiniti contra Aristotelem & Algazellem hac vice sufficiat protulisse.

Amplius autem secundum Philosophiam tuam Aristoteles, quomodo potest possibile esse, esse eternum anterius? Mundus autem est possibile esse, sicut 17^a. pars ostendit: Philosophia namque tua planè testatur, & animus humanus quasi naturaliter acquisit, quod omne possibile esse, sicut non existit sufficienter ex se, sed continet dependere ab alio, ipsum causuliter conservante, sic & totaliter producente. Aliqui tamen putant, quod etiæ Mundus sit nouus, esset possibile absolute sine aliqua repugnantia formalí inclusa, ipsum fuisse & esse eternum à Deo, sicut vestigium eternum à pede eterno, in puluere coeterno, & sicut imaginem eternam à facie eterna in speculo coeterno: Quod si est verum, totum dependebat à voluntate diuina. Neque mundum esse nouum, neque eternum est necessarium absolute, neque demonstrabile propter quid & à priori; sicut nec Deum voluisse eternaliter hoc vel illud, sicut nec voluntatis diuinæ ad effectus extrinsecos, est aliqua causa necessaria antecedens,

alias

A deus, sicut ostensio 33° & 34° partium ostendebat. Quapropter & si illud prius dictum sit verum, simili modo de hac anima, aut alia creatura, licet sit noua, non est tamen necessarium absolute quod sit noua, sed possibile absolute quod sit aeterna. Neq; eius nouitas, neq; aeternitas potest demonstrari simpliciter a priori. Vtrumq; namq; pendebat a voluntate diuina, cuius non est causa praecedens necessaria absolute, nec ipsa est necessaria absolute, sed libera libertate apposita in causando. Accede igitur Aristoteles, & demonstra mihi demonstratione necessaria absolute, hanc animam, aliamque rem talem, non esse aeternam sed nouam; & ego demonstrabo tibi similiter mundum non esse aeternum sed nouum. Verum si demonstrare volueris, caue ne sumperies aliquod verum & necessarium per accidens demonstrando: Aut si tu talia tibi sumas, permitte me sumere mihi similia, & ego demonstrabo similiter mundum non esse aeternum sed nouum. Amplius autem possibilias creationis & inceptionis mundi superius est ostensa. Omnes quoq; Gentes, Hebrei, Graeci, Latini, & Barbati; omnes Prophetae, omnes

B Theologi, & Poetae, & omnes Philosophi ante Aristotelem, affirmabant concorditer mundum habuisse principium temporale. Quod & omnes leges, & secula pariter confitentur, sicut quamplures famosae historiae, etiam libri tui perspicue contestantur. Nonne Hermes, qui etiam te Aristotele attestante, Pater Philosopherum meruit appellari, tradit mundum & hominem fuisse creatum a Deo, & habuisse principium temporale? Nonne de verbo aeterno 2. sic ait, In creatore fuerunt omnia antequam creasset omnia: Et infra 3. Cœli & ipsius anima, & omnium quæ mundo insunt, ipse gubernator est, qui est effector Deus. A supradictis enim omnibus quorunq; idem gubernator Deus, frequentatio fertur influens per mundum, & per animam omnium generum, & omnium specierum per rerum naturam: Mundus autem præparatus est a Deo receptaculum omniformium specierum. Et 6. Homo in naturam Deitans, quasi ipse sit Deus, homo dæmonum genus nouit, utpote qui cum eisdem te ortum esse cognoscit. Et 11. Est, inquit, ratio plurimis incredibilis, integra autem & vera percipienda

C sanctionibus menibus, itaque hinc exordiar. Aeternitatis Dominus est Deus primus, secundus est Mundus, Homo est tertius; effector mundi Deus, & eorum, quæ insunt, omnium simul, cuncta gubernando cum homine ipsum gubernatorem composuit ipso gubernatore compositi, quod totum suscipiens homo, curam propriam diligentia sua efficit, ut sic & ipse, & mundus vterque ordinamento sibi, vt ex hoc omnis diuina compositione mundus Graece restus ^{anque} dictus esse videatur. Is nouit se, nouit & mundum, scilicet ut meminerit quid partibus conueniat suis, quæ sibi vtenda, & quibus sibi inferendum sic recognoscat, grates laudesque maximas agens Deo, cuius imaginem venerans non ignarus se etiam esse secundum imaginem Dei; cuius sunt imagines duæ, Mundus, & Homo. Et infra 15. loquens de Mendo & rebus mundanis; Non erant, inquit, quando non erant, sed in eo iam tunc erant, unde nasci habuerunt. Et 24. Deus pater & Dominus post deos, homines effecit, quibus & dicit multa similia multis locis. Qui & in Alchymia sua, quam Galienus, vt dicit, Antrum Hermetis,

D his, ingredientis, in tabula Smaragdina inter manus eius scriptam inuenit, sic dicit: Omnes res ab uno fuerunt, medicatione unius, & fuerunt natae res omnes ab hac re una aptatione. Et infra, Hæc est totius fortitudinis fortitudo fortis, quia vincet omnem rem subtilem, omnemque rem solidam penetrabit, sicut hic mundus creatus est. Qui etiam de Mondo & Cœlo 1. prædictato de rerum principijs, ita scribit; Ab aeternitate tempus initians, in aeternitatis resolutur gremium longiore circuitu fatigatum. Nonne hoc tradit expressè tempus habuisse principium, & finem similiter habiturum? quare & infra 2. Sicut, inquit, ad centrum circulus, sic ad aeternitatem consistit Mundus temporarius. Et infra codem, Motus, inquit, rotundus quo firmamentum mouetur, semper in uno loco est, ab ea hora, quâ diuinæ mentis ratione formatum fuit: Et supra codem, Non fuit ista genitura Mundi, nec mundus certum diem habuit ortus sui, nec aliquis eo die intersuit, quo mundus diuinæ mentis ratione formatus fuit, nec eo usque interior fragilitatis humana se potuit extendere,

E nec originem mundi ratione facili concipere, vel explicare; præsertim cum trecentum annorum maior apocatastasis, per hypyrolim, vel catalysim fiat. Quanta insuper turba Philosopherum posteriorum, quam celebris, quam præclara hanc Patris eorum sententiam concorditer profiteretur, turba Philosopherum ostendit. Nonne & Sacerdotes Aegypti penes quos vt dicitur in 1º Prologo in Timæ. est præcipua memoria vetustatum, natalem mundi, Sole posito in Leone inter tertio Calendas Augusti & undevicesimo indicarunt, sicut Solinus de mirabilibus Mundi 7. agens de Aegypto, & rebus ipsius recitat manifestè? Nonne Magister tuus Plato affirmat Mundum, res mundanas, Angelum & hominem habuisse principium temporale, sicut liber suus qui Timæus vocatur, pluribus docet, quod & libri tui sibi memorantur? Nonne Anaxagoras, nonne Pythagoras, nonne Empedocles, nonne Demo-

critus, nonne Parmenides, & Melissus, & vt plures breviter nominem, nonne omnes Patres A tui, omnes Philosophi, Prophetæ, Theologi, & Poëtae, ante tempus tuum affirmabunt concorditer mundum habuisse principium temporale, sicut antiquæ testantur historiæ, & libri tui naturales & Metaphysicales non tacent? Nonne & tu ipse 1. de Cœlo & Mundo 102. inquirens utrum mundus sit ingenitus aut genitus, hoc testaris sic dicens; Genitum quidem igitur omnes esse dicunt, & in translatione quam habet Auerroes, omnes antiqui conueniunt quod cœlum est generatum; super quod filius tuus ac cultor deuotus Auerroes, Omnes, inquit, conuenient in hoc quod Cœlum est generatum, & nullus ante ipsum, scilicet Aristotelem, dixit, quod Cœlum non est generatum. Qui & supra eodem, Comment. 22. dicit te fuisse primum ex Philosophis Græcis dicentem, quod Cœlum esset ingenerabile. Quare & Augustinus 8. de Ciuit. Dei 12. loquens de materia ista dicit, quod Aristoteles multos discipulos in suam hæresin congregavit. Cur ergo assertione tui solius temeraria non obstante, non ita constanter tenendum? cur non ita confidenter credendum? cur non ita fiducialiter B sentiendum? quomodo tali ac tantæ famositati tu primus & solus Aristoteles præsumseras ob-gari? quomodo tot gentibus, linguis, & populis, tot & tam claris patribus, & Prophetis, tot Theologis & Poëtis, & tantis ac tam famosis Philosophis, tu primus & solus audebas incipere rebellare? qua temeritate, qua cætitate, qua audacia, qua dementia tu primus & solus istud facere prælumebas? maximè in tam digna materia, in tam magna sententia, ad cognitionem & venerationem Dei, & ad Religionem omnium hominum pertinente? præfertim cum nullam cogentem, imò vix sophistam afferas rationem. Fortior enim tuatum irrationarium rationum vix vel apparentiam tenuis vmbram habet, sicut circa 34. partem fuerat demonstratum: Plurimæ verò argutiarum tuarum quas facis contra Magistrum tuum Platonem & alios, 8° Phys. 1. & 2. de Cœlo & Mundo, & alibi, nullam habent imaginem aut vmbram quidem tenuem rationis, sicut nullus ignorat, qui vix limen Logicæ, aut Philosophia intravit, aut qui vel parvam habet logicam naturalem. Quare nec dignum existimo ipsas recipere, aut soluere diligenter. Omnes enim penè qui vident eas vel audiunt, sciunt ipsas rationabiliter impugnare, nullus rationabiliter defensare, nisi fortè vix contra modum ponendi Platonis, aut alterius alicuius. Sed contra rem ipsam, & modum ponendi Hermetes, Prophetarum, & Christianorum, nullus scit ipsas exiliter colorare, sicut 33. & 34. partes docent. Sed quām validæ rationes, quām irrefragabiles, quām insolubiles, quām cogentes, quām violenta, quām clara, quām certa requirentur ad talem ac tantam famositatem immutandam, euerrandam, & à cordibus omnium vel plurim, maximè autem sapientum, euellen-dam, iuxta præmissa de famositate circa 33. partem huius, præfertim cum antiqua sententia tribuat Deo maiorem honorem, & Religionem hominibus amphorem? Vnde videtur mihi pro regula generali seu maxima obseruandum, quod inter pares sententias, honorabilior Deo, famolior, religiosior, & favorabilior hominibus, semper vincat. Ut autem quod dico magis appareat, pono omnes homines, populos, nationes, omnem legem, sectam, seu fidem; omnes Prophetas, Poëtas, omnes Philosophos præteritos & præsentes usque nunc concorditer tenuisse; et omnes præsentes Philosophos, & vulgares etiam in præsenti tenere concorditer & constanter Mundum suisse creatum à Deo. Et quod Aristoteles sine munere Propheticæ, aut miraculo evidenter, cum solis argutij suis contrarijs, nunc veniret contrarij probaturus; quid aut quantum efficeret? quibus Philosophis vi argumenti concluderet? quo Philosophorum vi argumenti ad hæresin suam peruerteret? Nullos puto, imò magis existimo, quod ipsi scipsum ridiculum exhiberet, dicentibus, Hiccine Aristoteles ille magnus, ille antiquus, ille famosus? quomodo parua fallacia fallitur? quomodo sophismate puerili illuditur? quomodo filio tenui illigatur? et præstigio debili excæatur? quomodo desipit, & infanit? Nonne ideo multi postiores Philosophi tuas argutias deriserunt, & sectam tuam Peripateticam, & te simul eius Autorem vnamimenter contemserunt, nec se vocari Peripateticos, sed Academicos, imò Platonicos potius maluerunt? Vnde Augustinus 8. de Ciuit. Dei 12. Ideo inquit, Platonicos potissimum elegi, quoniam de uno Deo qui fecit Cœlum, & terram quanto melius senserunt, tanto cæteris glorijsores, & illustriores habentur, in tantum alij prælati iudicio posteriore, vt cum Aristoteles Platonis discipulus vir excellens ingenij, & eloquio Platoni quidem impar, sed multis facile superans sectam Peripateticam condidisset, quod deambulans disputare consueverat, plurimosque discipulos præclaræ fama excellens, viuo adhuc præceptor in suam hæresim congregasset; post mortem verò Platonis Sponsipus sororis eius filius, & Xenocrates dilectus eius discipulus, in scholam eius quæ Academia vocabatur, eidem successerunt; atq; ab hoc & ipsi & eorum successorebus Academici appellarentur. Recentiores tamen Philosophi nobilissimi, quibus Plato sectandus placuit, noluerunt se dici

A se dici Peripateticos, aut Academicos, sed Platonicos, ex quibus sunt valde nobilitati Graeci, Plotinus, Iamblichus, Porphyrius. In vtraque autem lingua, id est, Graeca, & Latina, Apuleius Afer extitit Platonicus nobilis. Nonne & Calcidius Platonicus in suo Commentario super Timaeum Platonis, insultationes tuas in doctorem tuum Platonem reprimit, despicit, & deridet? vbi super partem secundam, de te & tuis fautoribus ita scribit; *Hic suo quodam more, pleni perfectique dogmatis electo, quid visum sit, cetera fastidiosa incuria negligit.* Et infra; His tam plene, tamque diligenter elaboratis scilicet à Platone, iuniores Philosophi, ut non optimi heredes, paternum censem in frusta dissipantes, perfectamque atque uberem sententiam, in mutulis opinioneulis ceciderunt. Nonne & ille magnus Ptolomeus in secundo prolog. Almagesti allegat solenniter te, Aristoteles, & in quibdam recte dictis te sequitur & commendat: *In ista autem materia nequam te sequitur, sed planissime contradicit.* Dicit enim, quod scientia astrorum assimilat hominem Creatori suo: & addit; Nos autem labo-
Bramus ut aliqua ducentia in amorem scientiarum sempiternorum manentium, vsque ad terminum quem eorum conditor eis imposuit, in sequentibus huius libri nostri addamus. Qui & 3. Almagesti, 1. inquirens quantitatem anni solatis; Videmus, inquit, conueniens esse, ut simus contenti quantitate eius quod possibile est nobis addere, scilicet longitudinem temporis quod est inter consimilitudines, & considerationes anni, in revolutionibus propinqui temporis. Inquisitio vero temporis totius, aut temporis elongati de longinquieribus temporibus considerationum per tempus longum multipliciter, dicimus, quod non est ex amore scientiarum, nec ex amore veritatis, & quod est illud tempus totum, nisi totum tempus à creatione mundi elapsum? Quis enim totum tempus si ponatur æternum reuelaret inquirendo, aut inquireret reuelando? Albumazar quoque posterior Ptolomeo, non te, sed ipsum fecitus 3. maioris Introductorij, differentia secunda sic ait; Sol per participationem planetarum ei, est caula temperamenti elementorum, & naturarum, & compositionis individuum elementorum,
C per hoc quod posuit eis Creator omnipotens de fortitudine naturali. Sed quod diximus, hoc est, quemadmodum posuit igni combustionem per suam naturam, & similiter posuit lumen diurnum, id est, solem, causam luminis diei atque caloris universi, qui est in hoc mundo: Et infra, si Sol ad circulum fixarum stellarum ascenderet, elementa, & similiter elementata destruerentur; si vero ad circulum Lunæ descenderet, simili modo destruerentur, eo quod in longitudine eius, vel proximitate fiat destrutio Elementorum & Elementatorum. Hac igitur de causa posuit Deus altissimus Solem in medio septem Planetarum, ut fieret per morum eius naturalem super hunc mundum terrestrem, temperamenrum Elementorum & Elementatorum. Et infra; Dicit Hippocrates Medicus in libro Aleceb. id est, hebdomadatum, quod lumen stellarum reddit densitatem noctis subtilorem, quia nox est valde densa, & nequit eam visus penetrare; sed claritas stellarum reddit ipsam densitatem subtilem, & sic penetret eam oculus: Et si hoc non esset ita, omne corpus animatum destrueretur ab noctis densitate. Sol autem in die suo calore facit aërem, & reddit eum subtilem atque rarum. Propterè enim creavit Deus stellas mobiles atque lucentes, ut suo lumine aërem calcaserent, & eum subilem redderent, eumque suis motibus facerent delicatum, id est, subtiliorem. Et infra lib. 5. differentia quinta, Quidam dicunt, quod Planeta sunt positi in dominibus, & gradibus suorum exaltationum, ex quibus gradibus incepserunt moueri in initio sue motionis. Quidam dicunt, quod Planeta incepserunt moueri ab initio Arietis, & sunt profecti super esse in quo sunt modi, & super hoc eos sequuntur; & secundum sententiam propriam, Factor, inquit, omnipotens, & altissimus fecit Planetas in initio sue creationis, in gradibus suorum exaltationum, super esse & motum; post hoc noluit corrumpere, vel mutare motus eorum, ab eo quod fuerant. Et infra, eiudem differentia septima; Cum fuerit primum minutum Arietis in medio cœli super lineam æqualitatis, erat primum minutum Canceris ascendens; ideoq; dixerunt Antiqui, quod Cancer sit horoscopus mundi, & est dignum, ut sit horoscopus in initio incre-
Ementi mundi gradus in quo Iupiter in Cancro confortatur. Cumque 15. gradus Canceris fuerit horoscopus mundi super lineam æqualitatis, erit 19. gradus Arietis in medio cœli; & cum fuerit Sol fortior in 15. gradu Arietis, erit 19. gradus Arietis dignior exaltatione Solis. Et iam nouimus quod nulla causa sit in circulo, que non sit bene & sapienter disposita, & quod ex scientia dispositionis est, ut sit Iupiter in mundi horoscopo. Et infra, libri sexti differentia ultima; Domini, inquit, dictum atque horarum à die dominico sumpserunt exordium, & hunc diem Planeta diurno, id est, Soli sapientes conceperunt. Nam per ortum Solis, seculius ascensionem mundus illuminatur, & per eius occasum seu descentionem tenebris offuscatur. Incepsum estigitur à Sole, & posuerunt cum dominum diei dominicæ, & horam illius diei primam sibi concessere. Potro incepito eorum in diebus, est à die dominica,

quam Arabes vocant primam diem. Hoc fecerunt propter duas causas; una, quia inceptio dierum mundi quibus utuntur Autores Magisterij Astrorum, ex Persis & Indis, fuit ex die dominica; & Sol in initio ipsorum dierum ascendebat in primo minuro Arictis, in hemisphærio orientali, super locum terræ habitabilem, qui vocatur Alkankadar. Et ex eadem hora & die numerant medium cursum planetarum, & ex eadem hora & die numerant annos suos Antiqui. Longitudo aurem Alkankadar à medio terra est sex horarum, & ex Bebilalirc antiqua, quæ est vbi defluit Euphrates 108. gradus, qui sex horas æquales constituant, & quintam vnius. Secunda verò est causa, quia omnes gentes secundum diuersitatem linguarum suarum, & dissimilitudinem sectarum suarum, nominauerunt diem dominicam ex nomine viiius qui est initium numeri, & diem illum sequentem ex nomine secundi numeri, qui est dies secunda, & similiter nominauerunt cæteros numeros dierum, secundum ordinem numerorum. Qui & i. de Coniunctionibus differentia i. dicit, quod à creatione ad noctem diei Veneris in qua fuit diluvium, fuerunt 2226. anni, unus mensis, tres dies, & B quatuor horæ. Ecce quanta fama, quam exquisitæ historiæ gentium perantiquæ opinione culam tuam damnant. Nonne & tu ipse ab ipsa veritate coactus, quandoque videris contrarium affirmare? de Mundo namque 2. sic ait, Mundus dicitur omnis ordinatio & creatio à Deo, & per Deum conferuata; Et infra 11. Restat dicendum summarie de causa omnium contentuum, quemadmodum & de alijs. Nefas enim de Mundo dicentes, quiam non subtiliter actum, velut in figurali doctrina, prætermittere principium mundi. Antiquus quidem igitur sermo, & paternus est cunctis hominibus, quod à Deo omnia & per Deum consistant; vbi alia translatio ita habet: Antiquus sermo, & paternus est omnibus hominibus, quod ex Deo omnia, & per Deum omnia consistunt. Et supra 10. offendens quomodo Mundus consistat ex rebus contrarijs, & permaneat incorruptus, allegans Heraclitum, qui teste teipso i. de Cælo & Mundo 102. posuit Mundum nouum, sic scribis: Idem autem huic erat, & quod ab obsceno dicebat Heraclito; coniunxit in conuersa, & non conuersa, conueniens & differens, consonum & absolum, & ex omnibus viuis, & ex uno omnia. Et immeiate subiungis, Sic igitur omnium constitutionem, cæli dico & terræ vndeque totius permixtum maximè contrariorum principiorum vna decorauit harmonia. Vbi alia translatio, vna condidit harmonia; & subdis, Siccum humido, calidum frigido, nec non leui mixtum graue, & rectum circulato, totam terram & mare, ætherem atque solem & lunam, & totum celum decorauit; vna alia translatio, Condidit vna quæ per omnia transit virtus ex immixtis & diuersis, exaxe scilicet & terra, igne & aqua, totum orbem creans & disponeens viuis sphærat superficie, ac maximè contrarias in eo naturas, cogens concordare ad inuicem, & ex his ingenians vniuersalitatem. Qui & in Secreto Secretorum trigesima partis i. sic scribis, Scire debes, o Alexander, quod sicut in plantis diuersæ sunt naturæ, diuersæque vires diuinus inditæ, sicut etiam in lapidibus. Et infra 5. Est inquis, iustina pertinens ad hominem in ratiocinio sui ipsius, & in his quæ sunt inter se & creatorem suum: Et inferius sexto, Scias quod illud primum quod formauit Altissimus, Gloriosus, est simplex spiritualis substantia in fine perfectionis & complementi bonitatis, in qua sunt formæ rerum omnium, & vocatur Intelligentia, & deinde exiunt alia substantia minor gradu suo, quæ vocatur anima, & alia substantia quæ vocatur Hyle ante commensurationem, quæ extenditur in longitudinem & latitudinem, & profunditatem, in quo factum est corpus simpliciter; deinde corpus habens figuram nobilissimam, quæ superat omnes figuræ, & est verior comparative & antiquior, & remansit in loco uno sphæram & planetarum, id quod fuit purius ex eo, & quod fuit simplicius. Et adhuc inferius septimo; Scias quod Anima vniuersalis est vis spiritualis orta post intelligentiam voluntate diuina, & habet tres vires currentes in corporibus, sicut lumen Solis in partibus acris; vna vitium est intellectua, secunda sensitiva, tertia est vegetativa, quam illustravit gloriofus Deus septem vitibus, quæ sunt vis attractiva, retentitiva, digestiva, expulsiua, nutritiua, generatiua, informativa. Adhuc autem & 8. Quando, in quis creauit Deus altissimus hominem & fecit eum nobilissimum animalium, ei præcepit, prohibuit, puniri, & remunerat eum; constituit corpus suum ciuitatem quandam, & eius intellectum Regem in ipsa. Quis insuper erat ille Adam, de quo supra, eodem feceras mentionem, siue superius recitat, nisi ille famosus Adam primius homo creatus à Deo in principio, quando & cetera creabantur. Nec quisquam obmurmuret illum famosum Aristotelem non scripsi. hunc librum: In libello namque de vita Aristotelis scribitur isto modo: Ut autem omnibus hominibus vniuersaliter benefacere, scriptis Alexandro librum de Regno, docens ipsum qualiter oportet regare; Philippus quoque translator illius libelli in prologo primo, dicit; Quem librum peritisimus Princeps Philosophorum, Aristoteles compotuit ad peti-

- A petitionem Regis Alexandri discipuli sui ; & alius quidam Doctor in prologo 2. sic ait, Dedi operam ad inquitendum librum qui nominatur Secretum Secretorum , quem edidit Princeps Philosophorum Aristoteles filius Nicomachi de Macedonia , discipulo suo magno Imperatori Alexandro, filio Philippi Regis Graecorum, & Ioannes translator in prolog. 3. Transluli, inquit, librum petitissimi Aristotelis, primò de lingua Graeca in Chaldaeam, & de hac in Arabicam, in quo respondeatur ad petitionem Regis Alexandri. Hoc idem insuper celebris fama tenet ; nec obuiat stili planicies, aut diversitas a stilo Aristotelis consueta : Regi namque multis de causis planè fuit scribendum; & fortassis translatio non de Graeco, sed de Arabico in Latinum, facit sententiam planiorem, sicut & in quibusdam alijs libris suis, quod & posse contingere propter prudentiam translatoris, non verba semper, sed sensu potius transferentis ; sicut hæc ambo ex prologo 1° patent. Nec textus iste aut stulus est planissimus omniisque : Quis enim planè faciliterque exponit euidem tertiae partis primum capitulum, de lapide Philosophorum non lapide, de diuisione ipsius in quatuor elementa, de præparatione, & reuione ipsorum, ac extera verba abstrusissima ibi scripta ? Nonne etiam moriturus illo vano appetitu antiquo apparente, ostentatione, gloriæ, & honoris deposito, illam sententiam tuam antiquam de eternitate mundi, coram multis sapientibus correxeras sapienter, priorem errorem tuum pomposum humiliter confitendo, teste teipso in libello de morte tua conscripto, recitato superius circa 34^{am} partem ? Nonne & in eiusdem libelli septimo, dicens, quod quando homo dominatur voluptatibus suis, horrendo oblectamento corporis, & inquieti delicias animæ in addiscendo scientias Dei, qui creavit sua sapientia seculum, & inuictigat vias suas, & intelligit secreta sua, tunc aperte sunt oculi animæ, & deliciantur multum & delectantur delestatione dissimili delectationibus corporis. Et infra; Delectationes animæ sunt intelligere creatorem suum, considerare opera cœlorum, & sapientiam suam, cursusque spiritualium, & formas eatum ; & quod omnia formata & fundata sunt in sua sapientia, & in sua scientia.
- B Et si non potest homo comprehendere huiusmodi magnos gradus, speculetur se ipsum, & subtilitatem membrorum suorum, vnumquodque membrorum præstantium sibi motum, & trahentium corpus ad quietem & motum, & virtutes infinitas in unoquoque membro ad servitium corporis, in quo nihil adibile vel mutabile est; & per hoc potest recognoscere creatorem suum in mente sua. Et infra 8°, dicens, quod sapiens, qui perficit animam suam inquirendo scientiam creatoris sui, qui de nihilo fecit ipsum ens, letari debui in morte. Et infra 12°, recitatis dixisse ; Est alia species hominum, quorum sensus & intellectus est paratus, & potens, & omnia vident in animis eorum. Et eorum sectæ duas sunt ; quorum primi dicunt seculum non habere principium neque finem, neque aliquid esse sub Sole nouum, sed quod generatio præterit, & generatio aduenit ; terra autem in æternum stat, & nullum habet sustentatorem ; & hi sunt qui negant radicem. Quare & consequenter lectam contrarium approbans, priorem tuam sententiam hanc eandem, vel similem retractasti, sicut superius dicabantur.
- C Nec aliquis somniet hunc librum esse somnii & figmentum : de transitu nam, & minoram personarū libelli scribuntur ; & quare non est verisimile ad transitū tantū & tam famam Philosophi & Doctoris, alios Philosophos, præsertim Peripateticos, & suos discipulos, & etiā alios ob causas varias conuenisse, & memorabilia quæ ibi audierant & viderant conscripsiisse, quod & fama celebris autorizat. Et si quis istam sententiam de creatione animæ ex libris Arist. communioribus, & famosiorib⁹ audire desiderat, ecce 1. de Anima &c. Intellectus, inquit, videtur inferri substantia quædam existens, & non corrupti: vbi translatio quam habet Auctores, Intellectus, inquit, videntur esse substantia aliqua, quæ sit in re, & non corruptitur. Huic & consonat illud 12. Metaphys. 18. superius recitatum, quod videlicet anima Intellectiva non præcedit tempore individuum cuius est, sed manet post ipsum. Patet igitur euidenter secundum Aristotelem istis locis, quod hæc anima sit in supposito animato, & simul cum illo, & non educitur de potentia materiæ secundum eum, sicut alij formæ materiales, quia tunc efficiuntur corruptibilis, sicut ille contra eundem. Quomodo ergo fit, & a quo, nisi per creationem à Deo, præsertim cum secundum ipsius sententiam istis locis nunc proximo recitatam, non fiat carundem animatum redditio circularis? Amplius autem Prophetæ clarissimi clarissime contentantur, mundum fuisse creatum à Deo, & habuisse principium temporale: quante vero autoritatis existant, quantaq; fides ipsorum vaticinijs fuerit adhibenda ostensio 32^a partis ostendit. Ex his omnibus potest cuilibet sobrio non protetto rationabiliter apparere, mundum nondum habuisse principium temporale, verum & fuisse creatum ex nihilo. Ex qua namque materia fieri precedente? qualis esset illa, simplex, vel composita; & etenac vel noua? Quare & tu, Aristoteles, multum rationabiliter sceppe probas, Mundum non fuisse factum ex materia præiacente? Quid ergo consequentius consequentia naturali, quam concessio, mundum

dum habuisse principium temporale, concedere ipsum fuisse creatum ex nihilo conseruerter? Obijcitur forsitan à quibusdam quod Chaldaeorum sapientes, & vulgares, secundum doctrinam legis ipsorum, ante tempus Aristoteles, tenuerunt mundum esse verè eternum, sine principio, sine fine, sicut Auerroes super primo de Cœlo & Mundo Comment. 22. & 102. testari videtur. In primo quoque Prologo Timæ. Platonis quinto recitatur, vnum Sacerdotem Aegyptium irratisse Solonem, de vna inundatione historiam recensentem, cum infinita præcesserint. Et infra eodem, recitatur Sacerdotem dixisse Soloni, quod eadem Dea duas condidit ciuitates, vnam in Græcia que vocatur Athena, annis ferè mille ante, alteram in Aegypto que vocatur Sais, octo milibus annis ab eius conditione tunc lapsis, sicut factorum delubrorum apicibus continetur. Et intra 6. De his, inquit, Sacerdos, maioribus vestris audies O Solon, qui ante nouem millia annorum vixerunt, quibus vis sunt legibus: Ex quibus falem videtur inferri, quod mundus non incœpit tempore in nostris sacris apicibus designato, sed vel multum ante vel nunquam; quod sacros codices videtur arguere & falsare, B & autoritatem eis adimere Prophetalem. Hinc & consonat illi Sacerdos Aegyptius, in Epistola Alexandri ad Olympiadem matrem suam, asserens Alexandre imperium Persarum & Macedonum plus octo milibus annorum tuac temporis durauisse. Quidam verò sicut recitat Augustinus 18. de Ciuit. Dei. 41. dicunt, Ex qua Aegyptius rationem siderum comprehendit, amplius quam centum millia annorum numerari. Verum quantum coniicio ex lege, aut dictis veteribus veterum Chaldaeorum, nequaquam senserunt mundum esse eternum: Nam quod habuerunt Legem aut Prophetam ante diluvium, nullus dicit. Quomodo namq[ue] constaret, cum per diluvium omnia perierunt? Imò & Babel, & Babilon, vnde Babilonia, & qui Babilonijs nuncupantur, à filiis Noe post diluvium fuerat condita & vocata, vbi & lingua Chaldaica erat similiter instituta, sicut historiæ certæ tradunt. Post diluvium quoque Noe, Sem, & Abraham, ipsos Babilonios, seu Chaldaeos scientias docuerunt, sicut testantur præmissa circa 35. partem. Hi autem sciuerunt mundum & cœlum fuisse creatum à Deo; Quare C & videtur quod istud, non contrarium docuerunt, sicut & præmissa circa 35. partem testati videntur. Quapropter & videtur, quod ipsi eorum discipuli istud similiter crediderunt, quod & aliunde magis appetit. Ab ipsis namque Babilonijs seu Chaldeis erat Philosophia ad Aegyptios deriuata, & ab his ad Græcos, sicut præmissa circa 35. partem, & aliae plures historiæ contestantur; et omnes Græci Philosophi ante Aristotelem concorditer tenuerunt, Mundum temporaliter incœpisse, sicut superius recitatur; quare & videtur, quod h[ab]itam sententiam ab Aegyptijs, & illi a Babilonijs concorditer receperunt. Quomodo namq[ue] si Philosophi Chaldaeorum concorditer vel discorditer contrarium tenuissent, non simili modo discipuli eorum Aegyptii Doctores Græcorum? Quomodo ergo verisimile cuiuspiam, quod omnes Philosophi Græci usque ad Aristotelem, concorditer tenuerint mundum habuisse principium temporale? quare & ipse Aristoteles confitetur, quod omnes Antiqui conueniunt, quod Cœlum est generatum, sicut superius recitat: Motuum verò Auerrois, quod & ab Aristotele D accipit, nullum debet mouere. Primi namque de Cœlo 22. & secundi 2° dicit, quod Græci & alij primatum gentium conueniunt in hoc, quod Cœlum est locus spirituum, & creatoris, & quod hi sunt incorruptibles, quare & locus eorum; quamobrem sicut Aristoteles, & Auerroes arguunt, & eterni. Sed quantum ad spiritus hoc non mouet: Nam sicut spiritus incœperunt temporaliter, ita cœlum, & sicut spiritus sunt incorruptibles, ita cœlum. Quantum etiam ad creatorem amborum non mouet: Ipse enim non indiget ullo loco cœlesti, nec alio qualicumque, sicut prima Suppositio, & quinta pars indicant manifestè. Imò è contra, Omnis locus, & omne locatum, & vniuersaliter omnis res alia, ipso indiget ad essendum, cum quidlibet aliud sit possibile esse & ipse solus necesse esse, sicut præcedentia docuerunt. Probat quoque prima Suppositio, & pars sexta, & Philosophi confitentur, quod Deus est ubiq[ue]: Quilibet ergo locus, & qualibet res locata est incorruptibilis & eterna per rationem vestram priorem. Verba insuper Antiquorum si stricte ponderentur, & propriè intelligantur, videnter E sonare contrarium: Aristotele namque testante 2. de Cœlo 2. in translatione quam haber Auerroes, Omnes antiqui posuerunt Cœlum esse locum creatoris, qui apud ipsos est Deus: Deus ergo secundum ipsos, nedium est factor entium, sed creator. Nonnè & Aristoteles superius recitabantur testificans omnes antiquos dixisse cœlum esse generatum? quomodo ergo videntur ad contrarium allegandi? Ille verò Sacerdos Aegyptius affirms Solonis infinitas inundationes tunc temporis præcessisse, vnde sumpsit sibi colorem & audaciam sic dicendi? Non ex ratiocinatione videtur: Nullam enim tetigit rationem, sed ad historias se conuerterit. Sed vnde sibi talis historia? non ex visu, Constat; nec ex relatu; Relatus enim non efficit certam fidem sic esse, sed sic relatum fuisse; neque ex libris in eorum delubris conseruat; quus enim

- A eam & quali audacia hoc potuit scribere confidenter? Nonne & illa inundatio generalis sub Noe, que summitates altissimorum montium Aegyptijs etiam propinquorum, quia in Babylonia positorum quindecem cubitis transcendebat; & Basan terram vestram Aegypti attingens habitatores eius, delubra, simul & libros destruxit, sicut sanctissimæ, certissimæ, famolissimæ historiæ nostræ produnt, non solum autem historiae Christianorum, sed etiam ¹¹ Iudeorum dorum, imo & Aegyptiorum, & similiter Chaldaeorum? Iosephus namque 1. Antiquit. Iudaice, 2. postquam de isto generali diluvio referebat, in testimonium fidei subdit ita. Huius vero diluvij & Arce memoriam faciunt omnes qui historias barbaricas conscripserunt; quorum vnu Berossus Chaldaeus narrans de diluvio, taliter est effatus: Dicitur autem & nauis eius, que in Armenia venit circa montem Cardi adhuc aliqua pars esse, & quosdam bitumen exinde tollere, quo maximè homines ad expiationes vtuntur. Meminit autem horum & Hieronymus Aegypcius, qui antiquitatem Phoeniciam noscitur conscripsisse; sed & Manasses Da-
- B masenus, in nonagesimo sexto historiarum libro, ita de eis dicit: Est & super Miniadam excelsus mons in Armenia, qui Baris appellatur, in quo multos confugientes sermo est diluvij tempore liberatos, & quandam simul in Arca deuictum in montis Sooliae ventile summittam, lignorumque reliquias multo tempore conseruatas. Fuit autem iste quem etiam Moses Iudeorum Legislator scripsit: Albumazar quoque veterum diuinorum instructus historijs, istud diluvium confiteratur, sicut superius recitat, quod & faciunt Astronomi alii habentes etiam, radices, & tabulas à tempore diluvii institutas. Nonne & Solon illi famosus vnu de septem Sapientibus in conuento Sacerdotum, sicut primus prologus Timaei Platonis recitat ubi prius, verba fecit de antiquissimis historicis Athenarum, Phoronæ, & Moba, postque inundationem mundi Pyrrha & Deucalione, prosequeturque proslapum renocate gentis humanae, & quead memoriam parentum, & annorum numerum recensebat? Adhuc autem si Aegypti s'esse aeterna, & nunquam diluviis aut incensionibus vastaretur, vt dicit sacerdos, cur non Philosophia, & libri Philosophici essent ibi aeterni, & aeternaliter conseruati, sicut hi-
- C storica cognitione, & libri historici conseruanter secundum Sacerdotem priorem? quomodo ergo Aegyptijs à Chaldaeis & Abramathematicales scientias receperunt, sicut superius recitetur, & alia historie contestantur? Nonne & alia tradunt historie à quo & quando Aegyptijs primò literas receperunt? quod constat factum fuisse multum post illud diluvium generale. Quid ergo sibi fingit ille vetus sacerdos? Nonne & alii sacerdotes Aegypti natalem mundi concorditer profitentur, sicut superius recitat? Verum est tamen quod in diversis historijs multa inundationes particulares fuissent leguntur, sed vna tantummodo generalis, famolissima illa Noe. Quod etiam de illa mirabili multitudine annorum, ab eodem sacerdote vel altero fuerat allegatum, per hæc eadem constat certissime falsum esse, si loquatur de annis ad modum loquendi communem: Constat enim per sacras historias Iudeorum, Gentilium, & Christianorum, etiam per Astronomicas tabulas, quod à diluvio ad Alexandrum, imo & ad Christum longè pauciores anni habentur. Veruntamen quia verecundum videtur & du-
- D rum ipsorum historias omnino falsare, & penitus reprobare; quedam annorum divisio est notanda: Quis enim nesciat, quod duplex est annus; Solaris, & Lunaris: hic quidem Aegyptius, sine quadrante, quo virtut Ptolomeus in Almagesti; quem script Alexandri in Aegypto; alius autem Romanus sive Latinus cum quadrante: Lunaris vero, hic quidem Arabicus continens 354. dics. & quintani & sexam partem dici, quæ vndece tricelimas dici faciunt; & in bissextilis ex crescere ex ipsis minutis vna dies; & talibus annis virut Arzachel in canonibus, & tabulis suis Astronomicis. Alius autem hebraicus, seu hebreus, & iste vltius bipartitus: Alius enim non bissextilis, seu non embolismalis; alius vero bissextilis, seu embolismalis, qui per unum mensum lunarem 29. dierum, & per unum dicm non bissextilis, seu non embolismalem excedit. Et vterq; istorum adhuc vltius tripartitus; Non bissextilis enim aliis communis seu medius 354. dierum; alius superflus, seu abundans 355. dierum; alius diminutus 353. dierum. Bissextilis quoque correspondenter tripliciter separatur, & his annis vtuntur Hebrei, & tota sacra Scriptura in toto Veteri Testamento: Hi autem sunt anni isti & multis retroactis temporibus communiter vtinati. Sed aduentum vltius vigilanter, quod antiquotibus temporibus, quando fuerant homines rudiiores, quantitates annorum non erant tam subtiliter deprehensa; sed quidam quandoque annis multum brevioribus vtabantur. Recitat enim Ouidius, tertio de Fastis, & alia historie contestantur, quod Antiqui Romani vsque ad tempus Numæ Pompilij, annum decem tantum mensum habuerunt, eo quod tantum temporis sufficeret mulieri ad partum; alii vero priores adhuc annos habuerant breviores. Vnde Solinus primo de Mirabilibus mundi, 2. sic ait; Ante Augustum Cesarem incerto modo annum computabant; qui a-
- pud

pus Aegyptios quatuor mensibus terminabatur ; apud Arcadas, tribus, apud Carnanas, sex. A Et adhuc eccine breuiores. Plinius enim γ^o . Naturalis historiæ ita scribit : Annum alij æstastes unum determinabant, & alterum hyeme ; Alij quadripartitis temporibus sicut Arcades, quorum anni fuere trimestres ; quidam Lunæ senio ut Ægyptij, apud quos aliqui & singula millia annorum vixisse produntur. Ecce quod ætas Lunæ, scilicet mensis lunaris, aliquando pro anno apud Ægyptios habebatur ; & erat Annus eorum , Annus, inquam, lunaris ; & rationabiliter quoquomodo. Annus enim à circuitu nominatur, sicut significatio nominis manifestat, quod & testatur similiter Ptolomeus 3° . Almagesti. Hac igitur forsan ratione recessum Lunæ à Sole, & regressum , annum Ægyptij appellabant. Vnde Isidorus 5° . Eth. 40. Lunaris, inquit, Annus est 30. dierum. Et adhuc fortassis Annus aliquando pro hebdomada sumebatur, eo quod septem diebus diversis completis semper ad primum circulatiter re-deatur. Hisigitur consideratis, quid mirum , si apud Aegyptios tam multa aonorum millia numerantur? Ex his igitur omnibus sobriè consideratis, videtur mundum habuisse principium temporale, quare & generationem hominum terminandam. Alioquin namque secundum præmissa per processum temporis infinitum excreceret immoderatus numerus animarum, & hominum ciuium supernorum, quod nullo modo videtur decere ciuitatem aut domum diuinam, sicut præhabita suadebant. Cur etiam hoc magis fieret in hominibus quam in Angelis, stellis, aut sphæris, sicut superius tangebatur? Nonne & secundum proximam partem huius omnes homines mortui resurgent ad vitam cum animabus & corporibus suis simul? Sed quando, nisi quando ille numerus animarum & hominum fuerit adimpletus, quem Deus in sapientia sua præstituit ad perfectionem domus & ciuitatis sue celestis? Non enim refurrexerunt mortui communiter à principio mundi usq[ue] modo; neque singillatim resurgent, sicut moriuntur, sicut experientia certa docet. Quando ergo resurgent? quid expectant nisi impletionem numeri supradicti. Hoc idem & per rationem sumptam ab Angelis suadet. Angeli namque exhibent frequenter hominibus famulatum, in somnijs, in pro-phetijs, in bellis, aut in alijs necessitatibus suis quamplurimis nutu Dei : Vnde & Angeli, scilicet nuntii nominantur, sicut experientia crebra docet, quod & multi Philosophi, & multæ præclare historiæ contestantur, quod insuper omnes leges concorditer profitentur. Nonne & Hermes Pater Philosophorum, & Aristoteles eius filius dicunt idem? Nonne partis primæ Secreti secretorum Aristotelis 19° . scribitur isto modo : Nescis quod teste Hermogenes duo sunt spiritus qui te custodiunt, quorum unus ad dextram & alias ad sinistram custodi-entes, & scientes opera tua cuncta , & prescribentes creatori quicquid decreueris faciendum. Beatis vero perfetta huiusmodi ^{ll} occupationes extinsecas non permittit. Disfrahunt enim à perfectione vacationis & contemplationis Angelicæ circa Deum ; & beatitudo ipsorum aliquando perficietur ad plenum , & non nisi generatione hominum terminata. In occupatio-nibus quoque huiusmodi Angelii aliquo modo mutantur; mutatio autem beatitudini perfectæ repugnat, sicut & bono perfecto. Perfectione namque adepta finaliter, cessat motus ; Est D enim via ad perfectionem , & potentia imperfecta ad actum perfectum, qui tali potentia melior esse constat. Dicit enim Philosophus 3° . Phys. 15. Motus quidem actus quidam videtur esse, Imperfectus autem : causa autem est, quoniam imperfectum quod possibile , cuius est actus ; Et 7° . Eth. vlt. Non semper, inquit, nullum delectabile idem , propter non simpli-cem esse naturam nostram, sed esse aliquid & alterum, secundum quod corruptibilis. Quare si huius natura simplex sit, semper eadem actio delectabilissima erit, propter quod Deus sem-per una & simpliciter gaudet delectatione. Non enim solum motus est operatio, sed & immo-bilitas; Et delectatio magis in quiete est, quam in motu : transmutatio autem omnium dul-cissimum secundum Poetam propter maliciam quandam. Quemadmodum enim homo fa-cile transmutabilis malus , & natura qua indiget transformatione ; Non enim simplex neque epicices. Quapropter & Pictagorici posuerunt quietescens in coordinatione boni, motum ve-rò in coordinatione mali, sicut clarè demonstrat ipsorum descriptio prelibata, &c. sicut lupta. E Nonne & secundum Philosophos nullum innaturale aut violentum æternum ? præsertim in his qui nunquam peccauerunt contra legem vel Autorem naturæ, vt talia velut pœnam mererentur æternaliter sustinere? Elementa constat esse in dispositione innaturali , & violenta quantum ad formas suas & loca ; & quando accipient dispositionem plenariam naturalem, ni-si generatione hominum & cæterorum animalium qua sunt propter homines terminata? Ge-nerationem insuper hominum posse cessare 37° . pars ostendit, quam & cessare debere ratio-nes priores suadent, imò & probant evidenter, quam tententia contraria possit probari , aut etiam suaderi , quod & Prophetæ clarissimi, & omnes leges, licet lectæ aliquæ discrepent, concorditer profitentur. Nonne ergo Mundus, seu status Mundi solitus finietur? Nonne & existo

A ex i^o videtur motum cœlestem cessare debere, sicut & cessationis eius possibilis superiorius monstrabatur? Motus enim cœlestis videtur ordinari finaliter ad generationem, & conseruationem rerum inferiorum; & hæ omnes ad hominem, sicut imperfectiora ad perfectius, & instrumenta ad artificem finaliter ordinantur: Omoibus enim istis naturaliter p̄œst homo, vitur quoque ipsis; Unde & tu ipse Aristoteles 2. Phyl. 24. dicit: Vtimur propter nos omnibus quæ sunt, sumus enim quodammodo & nos finis. Quod autem Auctroes, & alij quidam putant motores cœlestes mouere propter generationem & conseruationem rerum inferiorum secundari, sed primario & prima intentione propter perfectionem suipsum, non est omnino certissimum. Quomodo namque primus motor, qui secundum eos est Deus, motu, aut aliquo extrinseco ad sui perfectionem reputabitur indigere, contra quintam partem istius? Aut quomodo Intelligentia per tale quid extrinsecum, & non sufficienter per intrinseca sunt perfectæ, præsertim cùm nequaquam sic mouent ex necessitate naturæ, sicut nec

B anima hominis corpus suum, cùm sive naturaliter liber & secundum contradictionem, sicut & patuit stante Sole, contrarieque remoto, sicut superius recitat. Non enim hoc sicut per impedimentum contrarium Intelligentia voluntati, tunc enim fuisse misera non beata, sicut pater ex p̄missis circa 8^{am} partem istius; neque tunc fuit minus perfecta vel beata quam prius: Perfectio enim eius & beatitudo magis in suis intrinsecis & contemplatione diuina, quam in aliquo huiusmodi extrinseco consistere reputanda. Puto igitur quod prima intentio Intelligentie cuiuscunq; sit placere Deo, & idèo quando videt Deum velle, quod tunc moueat orbem, propter quamcunq; causam voluerit, tunc mouet propter illam causam finaliter, sed finalius ut sic loquar & finalissime propter Deum: Et quando videt ipsum velle quod tunc non moueat, nec tunc mouet; Et in hoc, in hac videlicet contemplatione, & dilectione Dei perfecta, ac conformatio perfecta voluntatis Angelicæ cum diuina consistit principaliter perfectio Angelorum. Quare uero sunt magis perfectæ mouentes exterius, quam penitus

C quiescentes: Imo videtur quod motus cœlestes sunt principi. liter propter hominem magis quam propter perfectionem Angelorum, vel propter quamcunq; causam alienam citra Deum, propter quem & ad quem omnia principaliter & finaliter ordinantur. Quando namque utilitas hominum requirebat, quod Sol staret, aut motu retrogrado moueretur, & de Luna similiter, sic siebat, sicut potest colligi ex p̄missis circa 32^{am} partem istius: Et quando utilitas hominum exigit, quod moueat continuè & variè sic mouetur, sicut experientia communis & Philosophia testantur: Nec istud debet reputari mirabile vel absurdum, cùm hic inferius multa hominibus impendant obsequia, beneficia, & labores: Quare & non irrationaliter estimandum, quod cessante generatione hominum, & motus cœlestis cessabit. Quod & iuxta taeta superiori videtur per rationem sumptam ab Angelis posse non improbabiliter suaderi: Quis enim dubitat Angelos, sicut & homines esse, aut esse debere perfectæ beatos? Beatitudo autem perfecta Angelorum, sicut & hominum, & cuiuslibet creaturæ rationalis consistit in

D contemplatione Dei perfecta, sicut potest patere ex p̄missis circa 23^{am} partem istius; quod & Aristoteles & alij Philosophi constinentur. Quælibet autem creatura rationalis cùm sit virtutis finita, videtur posse Deum perfectius contemplari, integrius perfici, & pleniū inhere-re, quando ei soli plenariè tota vacat, tota intendit, & se totam totaliter ingerit, & insuffit, quam quando circa alia extrinseca occupatur, præsertim si huiusmodi alia nou sint ad finem illum essentialissimè ordinata, sicut mouere corpora extera & extrinsecus operari, nequaquam ad beatitudinem seu felicitatem perfectam essentialissimè ordinantur: Hæ enim nullatenus in operatione extrinseca, aut actione transeunte, sicut nec extra beatum seu felicem consistit, sed in operatione seu potius actione intrinseca immanente, cùm beatitudo sit proprium & summum bonum beati, felicitasque felicis; quod & Aristoteles & ceteri Philosophi pariter contestantur: Experimus enim in nobis quod occupati circa extrinseca minùs possumus contemplari, quod & Philosophi attestantur. Cur ergo non similiter de Ange-

E lis suspicimur? imò cum sint virtutis finiti, necesse videtur sic esse; alioquin posset circa duas operationes extrinsecas, tres & quatuor & quotunque se solitissimè & plenisimè occupare, & non minùs perfectè Deum beatificè contemplari. Videtur igitur quod operatio & motio extrinseca corporum exteriorum aliquo modo diminuat summam & perfectam beatitudinem Angelorum; & quod beatitudo corum perfecta erit in quiete omnimoda non in motu. Quod & ex hoc verisimiliter multum apparer, quod Angeli perfectiores quia superiores, & corpora superiora aut perfectiora mouentes, paucioribus motibus illa mouent, & magis à motu recedunt, magisque ad immobilitatem & quietem accidunt. Beatitudo ergo Angelorum perfecta omnem huiusmodi occupationem, & motionem excludit, & perfectam vacationem, & quietem includit. Nondum ergo est beatitudo illorum summè perfecta, nec

vnquam perficietur ad summum, donec mouere cessauerint, & extrinsecus occupari. Stabit A
 igitur tandem cœlum: Et quando rationabilius stare putandum, quām quando numerus ani-
 matum, hominumque sacerdotum, à diuina sapientia præordinatus, fuerit adimpletus, &
 in ecclæsti palatio collocatus, secundum sententiam proximæ partis huius: vt sic ciuitas illa
 coelestis, & gloriofissima domus Dei tota simul in mansionibus suis & ciuibus, Angelis & ho-
 minibus perficiatur feliciter, & beatificè compleatur, vt sic omnes simul circa Principem su-
 um Deum, quietè recumbant; & in eius & eorum deliciofissimo conuicio sempiterno, vt
 sit ipse plena, perfecta, & quieta eorum refectio, beatitudo, & felicitas cumulata secundum
 proximam partem huius? Perfctissimo insuper corpori naturali tribuenda videtur perfctissima
 dispositionis corporalis; quies autem perfectior est quam motus, sicut superius est ostendit; B
 quare & corpora naturalia locis naturalibus acquisitis quiescent: Cœlum igitur cum
 fuerit summè perfectum, quiesceret. Ad quid etiam cessante generatione hominum moueretur?
 non propter perfectionem aliquam acquirendam, nec etiam conseruandam; quam enim per-
 fectionem mouendo sibi acquireret, aut quam perfectionem posset depere quiescendo;
 cum sit inalterabile, & incorruptibile, tam ab intrinseco, quām extrinsecis vniuersitatis? Adhuc
 autem iuxta tacta superius, quando erit mundus inferior elementaris in dispositione natura-
 litissima, in figura, in locatione, in circumdatione elementorum ab inuicem sphærica & aqua-
 li, ac dispositionibus alijs, nisi motu cœli cessante? Ex his igitur omnibus non improbabiliter
 suaderi videtur, quod totus mundus superior, & inferior, coelestis & elementaris, totuſq; nu-
 merus cœlestium ciuium, Angelorum & hominum simul perficietur finaliter, & perfectè beatifi-
 catur torus simul. Et fortassis tam cœlum quām mundus inferior recipiet tunc à Deo
 qualitates & conditio[n]es multipliciter meliores, quām habeat in presenti, ita forsitan quād
 Elementa sint peruia lumini, sed inalterabilia & incorruptibilia ab inuicem, & à cœlo, ad mo-
 dum Carbunculi, vel Saphyri, Chryſtalli, vel Smaragdi, quemadmodum & de corporibus
 beatorum superius dicebatur. Nonnè decentissimum Deum decet perficere decentissimè o. C
 pus suum, domum suam, templum suum, & suam cælicam ciuitatem? Neque apud Deum
 omnipotensissimum impossibile aut difficile aliquid reputandum, sicut prima Suppositio, &
 partes premissæ lucide manifestant. Terra tamen fortassis in aliqua sui parte, puta in Tar-
 tato, violentiam vel innaturalitatem aliquam perpetuo patietur, ad punitiōnem malorum,
 qui contra Legem & Autorem naturæ violenter quodammodo & innaturaliter peccauerunt,
 vt sic tam boni quām mali congruis gradibus ordinentur; sive gloria beatorum ista
 videntium per amplius pateat, placeat, & delectet. Nonnè & Ptolomeus superius allegatus,
 planè testatur, quād motus coelestes cessabunt? Quia enim sunt illa sempiterna manentia vi-
 que ad terminum quem eorum cōditoris eis imposuit, de quibus in libro Almagesti considerat,
 si non motus coelestes? Non enim putauit quād cœlum aut coelestia corpora secundum suam
 substantiam corrumpentur, sicut idem Prologus clarè docet. Nonnè & Albumazar 1. ma-
 jorior Introductorij differentia 2^a vbi agit de aptatione temporum, ita scribit: Planetæ non D
 corrumpuntur, neque recipiunt augmentum, nec diminutionem, neque defectum, neque de-
 trimentum usque ad tempus quod Deus voluerit; quod oportet intelligi de Planetis, non se-
 cundum eorum substantiam, sed secundum eorum accidentia forsitan imperfecta, & motum. Qui & infra eiusdem, differentia quinta, agens de prima facta sic ait: Dixerunt vniuersi Anti-
 quorum Philosophi, quod efficitur ex motibus Planetarum naturalibus arce durabilibus,
 effectus naturalis aque durabilis, qui fit usque ad tempus quod Deus voluerit. Hermes quo-
 que Mercurius triple Trismegistus de verbo æterno 26. Tunc, inquit, nec terra constabit,
 nec innavigabit mare, nec cœlum astrorum cursibus, nec siderum cursus constabit in cœlo.
 Omnis vox diuina necessaria taciturnitate mutescet, fructus terræ corrumpentur, nec secun-
 da tellus erit, & aer ipse mox corpore languescet. Hæc & talis senectus veniet mundi, irre-
 ligio, mordinatio, irrationalitas bonorum omnium. Et sequitur 27. consequenter; Cum
 hæc cuncta contigerint O Asclepi, tunc ille Dominus & Pater Deus omnipotens & unus gu- E
 bernator omnium, intuens in mores facta voluntatia, voluntate sua, quæ est Dei benignitas,
 virtutis resistens, & corruptelas omnium errorum reuocans, malignitatemq; omnem vel
 illuuiione diluens, vel igne consumens, vel morbis pestilentibus usq; per diuerſa loca disper-
 sis finiens; ad antiquam faciem mundum renocabit, vt & mundus ipse adorandus videatur
 atque mirandus; Et tanti operis effectus, & restitutor Deus ab hominibus, qui tunc erant, fre-
 quentius laudum p̄æconijs & benedictionibus celebretur. Hæc enim mundi genitura, cun-
 ditiu[m] reformatio rerum bonatum, & natura ipsius sanctissima, & religiosissima restitutio
 per constantum temporis cursum, quæ est & fuit sine initio sempiterna? voluntas etenim Dei
 tatus initio, quæ eadem & si cui est sempiterna. Quod autem dicit mundum ad antiquam fa-
 ciem

A ciem reuocandum, potest intelligi de facie æterna quam æternaliter habuit in mente, & voluntate diuina, sicut & insinuant eius verba. Quare & consequenter 28. sic aut; Neque enim impensè vult aliquid qui est omnium plenissimus, sed ea vult quæ habet? Vult autem omnia bona, & habet omnia quæ vult; Omnia autem bona & cogitat & vult; hoc est autem Deus, eius imago mundus boni; quapropter & intra 38. distinguit mundum in mundum intelligibilem in Deo, & sensibilem in natura. Quem & sequitur doctus Plato, 1. Timæ. 2. Animal & mundum similiter distinguendo: Qui & infra eiusdem, 9. distinguit mundum in mundum archetypum & sensibilem; & archetypum dicit esse æternum, sensibilem verò temporaliter incepisse, atque imaginem archetypi mundi esse. Adhuc autem & Prophetæ clarissimi utram tententiam diuinitù prophetabant, & Sybilla similiter Prophetissa, sicut in ostensione 32. partis fuerat recitatum. Amplius autem omnes ponentes mundum non esse creatum ex nihilo, sed factum ex materia præcedente, per præcedentia reformatum. Omnes quoque dicentes mundum esse corrumpendum, habent & consequenter hoc dicere de Animabus, ho-

B minibusque beatis; quare & per partem proximam corriguntur. Ecce quot & quantos errores hæc vna Suppositio patuula arguit, & emendat: imo, vt puto, non est aliquis error possibilis circa Deum, circa essentialia Dei, qui huius Suppositionis virtute non possit viriliter destrui & elidi. Deus namque, sicut Suppositio ista monstrat, est, & habet quicquid melius est esse, & habere; & non est, nec habet, quicquid melius est non esse, nec habere. Error autem quilibet circa Deum, contra aliquod horum errat; quare & omnes errores huiusmodi & errantes, per ipsam possunt ad regulam dirigi, & reduci. Quanquam & multi errantes etiam commemoratur superioris possint reduci similiter aliis vijs multis, quos tamen supra non tetigi, graui breuitatis, & vt huius autem suppositionis virtutem per maximam, saltem in minimo, declararet, licet eius continentia infinita vix haeserit parvam stillam. Hanc igitur suppositionem veluti lapidem angularem Philosophorum, & Theologorum, virtuosissimum, pretiosissimum, speciosissimum, probatum, electum, & omniquaque perfectum in toto scien-

C tute supposui fundamento. Sunt tamen, vt puto, nonnulli, qui lapidem hunc probatum, vel saltem probationem illius, sicut & alias opusculi huius partes, sat agentem reprobare. Experiencia namque didici crebriori, quid sicut olim Iosepho referente Sadducei aduersus doctores Philosophiarum sunt certare, & renitiⁱⁱ annumerauerant gloriolum: ita & nunc quamplures que ab aliis sunt constructa, destruere, vel saltem apparet destruere moluntur, gloriam cum Sadduceis, vt timeo, aucupando. Quid enim est gloria, nisi sicut Autores definiti, frequens de aliquo fama cum laude: Quo virtus illi præ cæteris & stuant, qui nullum ædificium nec iugurium construxerunt, tantoque audacius aliena dilacerant, quanto proprijs, quia nullis, nulla pericula reformidant; vt sic saltem dum destruant, seu portus oculis insipientium videntur destruere constructa ab alijs, & ipsi metu nihil constructu destruendum, gloriostiores apparent constructoribus destruetorum. Utinam magister noster & Domine, utinam tam ego, quam alij Discipuli tui & serui, remota superbia excæstante, simplici mente queramus, non apparentiam vacuæ vanitatis, sed existentiam solidæ veritatis; vt sic, te duce, illam mereamur veraci- ter inuenire, cognoscere, & tenere. Scio namque, Domine, te docente, quid crebro superba, & inuidia studia superbotum negligis, despicias, & derides, infatuas, mutilas, & eclipsas; simplicia verò simplicium aspicias, diligis, & congaudes, vistras, illuminas, & consummas.

D His igitur quasi preludialiter prælibatis, ad causam Dei propositam, diuino semper comitan- te iuuamine, fiducialiter transendum.

C A P. II.

Quod Deus est omnium aliorum necessarius conservator: habet Corollarium habens tres partes.

1^a. Ratio
principalis.

A Etenus igitur in causa Dei contra diuersos Hæreticos generali generaliter perorato, amodò in causa eius contra Pelagium speciali summi semper aduocati patrocinante consilio specialiter postulandum. Primò igitur ostendatur, quod Deus sit omnium entium necessarius B conservator, necessarius, inquam, ex suppositione, retum videlicet supposita entitate; Nihil enim per se possibile esse & non esse habet esse, nisi ab aliquo per se necesse esse, à quo semper dependeat in es- fendo; Sed quidlibet circa Deum est per se possibile esse, solus verò

Deus per se necesse esse: Hoc autem totum appetit ex virtute & connexione causatum exprima suppositione, & 17^a. parte corollariorum primi huius. Nam omne existens determinate subesse, quod non per se sufficienter determinatur ad esse, per aliquid aliud determinatur ad esse: Omne autem existens per se possibile esse, & non esse, est existens huiusmodi; ergo per aliquid. Illud autem aliud vel est per se necesse esse, & habet intentum; vel est per se possibile esse & non esse, & tunc per proximam rationem sequitur ipsum per aliquid aliud determinari ad esse, & de illo alio fiat eadem inquisitio diuisua, & cum per secundam Suppositionem in talibus alijs non sit infinitus procelius, necessariò deuenietur ad aliquod per se necesse esse; per quod omne existens per se possibile esse & non esse, determinatur ad esse; & haec estratio in virtute Avicennæ, & Algazelis, per quam hanc eandem conclusionem se reputant demonstrare; Avicenna 1. Metaphyl. & 8ⁱ. multis capitulis: Algazel 2. Metaphyl. 12. dicto suo. Vnde Avicenna 8. Metaphyl. 3. ita dicit; Cùm dicatur primum principium absolute, necesse est esse unum: cùm autem dicitur causa prima materialis, & causa prima formalis, & cum his non est necesse esse unum, quemadmodum hoc debet in necesse esse: Nulla enim eatum est causa prima absolute; sed necesse esse, principium etiam est istarum causarum primarum. Ex hoc igitur, & ex eo quod prædictum manifestum est, quod necesse esse, unum numero est, & patuit quod quicquid est aliud ab illo cùm consideratur per se, est possibile in suo esse, & ideo est causatum, & bene innotuit, quod in causalitate sine dubio peruenitur ad ipsum; Vnde quicquid est, excepto uno quod est sibi ipsi unum, & ente, quod est sibi ipsi ens, est acquirens esse ab alio à se, per quod est sibi esse, non per se: Et haec est intentio de hoc, quod res est causata, scilicet recipiens esse ab alio à se, & habet priuationem quæ certificatur ei in sua essentia absolute. Algazel quoque 2. Metaphyl. vbi prius, sic ait, Quicquid est aliud à necesse esse, oportet ut perueniat ab illo, & habeat esse ab illo; ostensum est enim, quod necesse esse, est tantum unum; ergo omne aliud est possibile esse, & dependet ab illo necesse esse. Et infra eodem, Ostensum est quod vniuersitas est ¹¹ posibilis, & eget causa, & omnes cause ex necessitate proueniunt à necesse esse, quod necessariò est unum. Dicitur ergo quod hoc est primum principium Mundi. Quare & Hermes de verbo xxi. 21. dicit, quod summa gubernatorum superiorum & inferiorum summo illi Domino pareat. Cuncta enim ex eo pendientia atque defluentia. Vnde & Boetius 3. de consolatione Philosophie prosa vlt. ita scribit; Hic est veluti quidam clavis atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis atque incorrupta seruatur. Aristoteles etiam 12. Metaphyl. 38. sic dicit, Primum est necessarium, non contingens alterius, sed simplex. Extali igitur principio dependet celum & natura & 9. Metaphyl. 17. Quæ ex necessitate sunt, ipsa quidem prima sunt; Nam si haec non essent, nihil viriique esset. Et 8. Phys. 52. Oportet, inquit, esse aliquid primum mouens immobile, & non secundum accidens, si deber, sicut diximus, in his quæ sunt esse incessabilis quidam & immortalis motus, & manere quod est, id est, totum vniuersum ipsum in seipso, & in eodem. Principio enim manente necessario, necesse manere quod continuum est ad principium. Vnde dicitur Deum esse principium necessarium omnium tam effendi quam mouendi. Itam verò Philosophorum sententiam non absque debitibus laudibus recitans Augustinus 8. de Ciuit. Dei 6. Viderunt, inquit, Philosophi, quos ceteris non iminerito fama atque gloria prælatos videmus, omnem speciem in re quacunque mutabili, quæ est, quicquid illud est quoquomodo,

|| eo

|| possibile

Boetius.

Aristoteles.

Augustinus.

C

D

E

- A** modò, & qualisunque natura est, non esse posse nisi ab illo qui verè est, quia incomparabili-
ter est. Et hanc eandem sententia diffusè prosequitur 2. de libero arbitrio 28. ostendens quod
omnia mutabilia ad aliquod immutabile reducuntur, quo formantur, & innituntur continuè
in esendo. Vnde & Philosophus inde causa motus Animatum, qui est 12. de Animalibus, *Philosophus.*
Augustinus.
- & Ammonius¹¹ Ermenus, in Recordatione in librum peri hermenias Aristotelis, super vlti-
mum primi dicit; Dij verè existunt, & transmutationem neq; secundum intellectum est pos-
sibile suscipere; procedere quidem necesse quod penitus impermutabile est, id quod qualiter-
cunque transmutatur, vt & maneat quod transmutatur. Quare in dijs habentibus rationem
principij ad entia, præteritum & futurum considerati impossibile est. Fidelis insuper Abraham.
qui [&] Amicus Dei meritum appellari, & perditionem omnium rerum à Deo, & con-
B seruationem productarum ab eo, fideliter attulatur, Iosepho referente, sicut circa 35^{am} par-
tem primi plenius recitat. Nonne & Apostolus ad Hebreos 1. dicens quod Deus locutus *Apostolus.*
est nobis in filio per quem fecit & fecula, qui cùm sit splendor glorie, & figura substantie ei-
ius, portansque omnia verbo virtutis suæ, &c. videtur tam factio[n]em, quam conseruationem
omnium tribuere ipsi Deo. Quare & Chrysostomus istud exponendo, homilia 2^a sic ait; Fe-
Chrysosto-
ren, inquit, omnia, hoc est gubernans, siquidem cadentia & ad nihilum tendentia continent. *mus.*
- Non enim minus est continere mundum quam fecisse; sed si oportet aliquid audaciū dicere,
adibuc amplius est. Nam in faciendo quidem ex nullis existentibus rerum essentia productæ
sunt; In continendo vero, ea quæ facta sunt, ne ad nihilum redeant, continentur. Hic ergo
dum reguntur, & ad inuicem libi repugnantia coaptantur, magnum & valde mirabile plu-
ritaque virtutis indicium declaratur. Dicisque Augustinus in De diuinitate Dei essentia, & *Augustinus.*
de inuisibilitate, atque incomparabilitate, 1° sic de Deo; Proculdubio nullus est locus ab e-
C ius præsentis absens: Super omnem quippe creaturam præsideret regendo, subtilis est omnia
sustinendo atque portando, non pondere laboris, sed infatigabili virtute; quoniam nulla
creatura ab eo condita per se subsistere vales, nisi ab eo "sustinetur qui eam creavit; extra *sustenta-*
omnia est, sed non exclusis; intra omnia est, sed non conclusis. Ita autem libellus in quibus
 - 1. codicibus intitulatur Ieronymo, sed potius aucto[r]um quod fuerit Augustini. Vnde &
 - 2. Gregorius 2, super Ezechielem Gregorius homilia 5^a. Ipse est interior & exterior, inferior *Gregorius.*
- & superior, regendo superior, portando inferior, replendo interior, circumdando exterior;
sicque est intus vt extra sit, sic circundat, vt penetret, sic præsideret vt portet, sic portat vt præ-
sideret. Quare & Anselmus Monolog. 14. loquens de summa essentia; Liqueat, inquit, quo-
nam ip[s]a est quæ cuncta alia portat, & superat, claudit & penetrat. Huic autem dicto Apo-
stoli concordat dictum Philosophi, in de Mondo vlt. vbi ostendit quod Deus cùm si unus, *Philosophus.*
est tamen multinomius secundum multitudinem eorum quæ innovat, & quorum est causa;
- D** & dicit, quod vocatur Jupiter, quare & non male dicitur in Orphicis, Jupiter est fundum ter-
ræ, & cœli stelliferi, Jupiter radix Ponti. Nonne & hoc est quod docet Sapiens Sapient. 11. *Sapiens.*
sapienter, vbi loquens Deo sic ait; Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti:
Quomodo enim posset aliquid manere nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset con-
seruaretur. Rursus autem hoc idem per similem rationem, iterum confirmatur. Quodlibet *2^a Ratio*
siquidem demonstratum, vt Terra; vel est per se, vel per aliud & per accidens quadammodo: *principaliſ.*
Si per accidens & per aliud, idem de illo alio est quærendum, & cum sic non possit esse infinitus
processus propter Suppositionem 2^{am} aliquid est per se ipsum unum & primum omnium,
quod est Deus, per quod cetera sunt quæcunque. Nec potest dici quod Terra per se existat,
quia tunc semper necessario existit. Per se enim includit de omni, vt patet 1. poster. 4. De
omni vero, vt ibi accipitur, importat vniuersalitatem temporis omniisque, vt patet per Ari-
stotelem ipsum definitiem hoc modo; De omni quidem hoc dico, quod utique est non in
E quodam quidem sic, in quodam autem non, neque aliquando quidem sic, aliquando autem
non; sed de omni & semper. Pro hac autem ratione est Augustinus in glossa super illud ad *Augustinus.*
Gal. 2. Ab his autem, qui videbantur esse aliquid, quales aliquando fuerunt, nihil mea interest,
sic dicens; Ipsi non sunt aliquid, & si boni ministri Dei sint; Christus enim in illis est aliquid,
non ipsi per se. Nam si ipsi per se essent aliquid, semper fuissent aliquid, sed aliquando pecca-
tores & idiotæ fuerunt. Hæc etiam ratio iam præmissa, & quod per se temporis vniuersalitatem
includit, patet similiter per Augustinum de immortalitate animæ 13. sic dicentem;
Hæc autem vis, & natura incorporeæ effectrix corporis vniuersi, presenti potentia tenet
vniuersum; Non enim fecit, atque discessit, effectumque deferuit. Ea quippe substantia, quæ
corpus non est, nec, vt ita dicam, localiter mouetur, vt ab ea substantia, quæ locum obtinet,

separari queat; & illa effectoria vis vacare non potest, quin id, quod ab ea factum est, tueatur & specie carere non sinat, in quantumcunque est. Quod enim per se non est, si destruitur ab eo per quod est, profecto non erit. Et non possumus dicere id accepisse corpus cum factum est, vt seipso iam contentum esse posset, etiam si a conditore defereretur. Quanquam si ita est, magis id habet animus, quam corpori præstare manifestum est, atque ita de proximo immortalis esse probatur, si potest esse per seipsum. Quicquid enim tale est, incorruptibile sit necesse est, ac per hoc interite non possit, quia nihil se deserit? sed corporis mutabilitas in promptu est, quod ipsius vniuersi corporis vniuersus motus satis indicat. Vnde diligenter insipientibus, quantum talis natura inspiet potest, ordinata mutabilitate, id quod mutabile est, mutabile reperitur; quod autem per se est, nec motu quidem villo habet opus, omni copia sibi leipso existente, quia motus omnis ad aliud est, cuius indiget quod mouetur. Adegit igitur species vniuerso corpori meliore natura sufficiens, atque obtinente qua fecit; quare illa mutabilitas non adimit corpori corpus esse, sed de specie in speciem transire facit B motu ordinatusimo. Non enim quæpam eius pars ad nihilum redigi sinatur, cum tortum cappessat vis illa effectoria, nec laborante, nec deside potentia, dans ut sit omne quod per illam est in quantum est. Et cap. 16. ita scribit; Sed si quod nemini dubium, tunc est animus sapientissimus, cum veritatem, qua semper eodem modo est, intimetur, cique immobilitas inhæret, diuino amore coniunctus, & ex illa omnia sunt, qua quoquomodo sunt, ab ea essentia sunt, qua summè maximeque est. Aut ab illa est animus in quantum est, aut per seipsum est: Sed si per seipsum, quando ipse sibi causa existendi est, & nunquam se deserit, nunquam interrit ut supra etiam disputauimus. Nec potest quis dicere quod Terra per se est, nec tamen hæc propositio est per se, Terra est, ut sic obuiet rationi præmissæ: Nam secundum veritatem, & secundum Philosophum in prædicamentis; In eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa dicitur; Ergo ¹ ex eo quod res est, vel non est si vel sic, oratio dicitur sic vera vel sic falsa. Vnde & 1. peti hermenias vlt. similiter orationes verae sunt quemadmodum & res. Adhuc C autem & si quis aliquibus rationibus autoritatibus innitens, omnino velit defendere aliqua circa Deum per se esse & manere; nullo tamen colore potest astruere, aliqua circa Deum esse per se & quæ dignæ, primæ, summæ, perfectæ, & æqualiter sicut Deum, sicut Suppositiones & parties Corolarij primi monstrant. Quinim & si alia vtcunque dicantur esse per se, Deus tamen incomparabiliter magis, dignius, prius atque perfectius dicitur per se esse: et constat quod omnium communicantium idem, nomen, illud cui nomen "maius & dignius competit, est causa cæterorum, secundum quod communicant illud nomen: Per hoc enim probat Philosophus 7. Metaphys. 3 quod Substantia est causa essendi cuiuslibet alterius prædicamenti. Vbi & textus quem Auerroes exponit, Ex hoc quod substantia est dignior nomine entis quam cætera sic concludit, Manifestum est igitur, quod hæc est causa essentia cuiuslibet istorum, & ista sunt propter illud. Super quod Auerroes Comment 3. ita dicit, Cum hoc sit declaratum de substantijs, manifestum est quod substantiaz sunt causæ essentiaz accidentium, & accidentia non sunt nisi propter substantias; et hoc est necessarium. Quoniam cum declaratum est, quod hoc nomen ens, dicitur de decem prædicamentis, & dignius de substantijs, & est declaratum, quod cum plura communicant in eodem nomine, & quoddam dignius quibusdam, id quod est dignius isto nomine est causa cæterorum & dispositio cæterorum ad causalitatem, est sicut dispositio istorum in illo nomine. Ex ijsitis igitur propositionibus concluditur, quod substantia est causa cæterorum prædicamentorum: Quare & Philosophus 2. Metaphys. 4. Vnumquodque verò ipsum maxime aliorum, secundum quod & alijs inest vniuocæ, puta ignis, calidissimus. Etenim est causa alijs hic causans; quare & "verissimum, quod posterioribus est causa vt sint vera. Quapropter semper existentium principia semper esse verissima necesse est; non enim quandoque vera, nec illis causa aliquid ita est vt sint; sed illa alijs: Quare vnumquodque sicut se habet vt sit, ita ad veritatem; vbi textus Commentatoris habet expressius isto modo; Vnumquodque principiorum propriæ est causa eorum secundum quae sunt alia res, quæ conueniunt in nomine & intentione? Vbi Auerroes, Cum declaratum est, quod causa in qualibet genere entium est magis digna in esse, & in veritate, quam illa quorum est causa in illo genere, manifestum est quod si est hic prima causa omnium, vt declaratum est in scientia naturalium, illa est magis digna in esse & in veritate, quam omnia entia. Omnia enim entia non acquirunt esse & veritatem nisi ab ista causa. Est igitur tantum ens per se, & verum per se, & omnia alia entia & vera per esse & veritatem illius. Vnde & Augustinus 7. Confess. 15. Aspexi aliqua, & vidi tibi debere quia sunt: In te cuncta finita sunt, non quasi in loco, sed quia tu es omni tenens manu & veritatem; et omnia vera sunt in quantum sunt, nec quicquam est falsitas nisi cum putatur esse quod non est. Quibus concordat

imitetur

in

magis dig.

Philosophus.
Auerroes.

Philosophus.

viciissim

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

- A** concordat Aucenna 8. Metaphys. 6. dicens , necesse esse est veritas ; veritas enim cuiusq; rei est proprietatis sui esse, quod stabilitum est ei; ergo nihil est dignius esse veritatem, quam necesse esse. Iam autem dicitur veritas id, de cuius esse est sententia certa. Ergo nihil est dignius hac certitudine, quāmid de cuius esse est sententia certa ; & cum sua certitudine semper est, & cum sua sempiternitate semper est per se ipsum, & non per aliud à se : ceterarum verò rerum quidditates non merentur esse, prout sunt in seipsis , nec considerata relatione earum ad necesse esse, sed merentur priuationem; & ob hoc omnes res prout sunt in seipsis , sunt falsæ; sed propter ipsum est certitudo eorum, & ob hoc omnis res perit, nisi secundum quod est versus faciem eius ; & ideo dignius est, ut ipse sit necesse esse & veritas. Cui & concorditer Esaías 40. ita scribit ; Omnes gentes quasi non sunt, sicut sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputari sunt ei. Vnde & Job 23. Ipse enim solus est. Super quod Gregorius 16. Moral. 14. loquens de Angelis & hominibus, cœlo & terra, & alijs vniuersis ; Sunt, inquit, hæc omnia, Esaías.
Job.
Gregorius.
- B** sed principaliter non sunt, quia in seipsis minime subsistunt; & nisi gubernantis manu teneantur, esse nequam possumunt. Cuncta namque in illo subsistunt à quo creata sunt, nec ea, quæ viuant, sibi seipsis vitam tribunt; nec ea quæ mouentur, & non viuant suis motibus ad motum ducuntur; sed illæ cuncta mouerunt qui quædam viuiscant, quædam verò viuiscant in extrema essestria mirè ordinans ferunt. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorumque essentia rursum ad nihilum tenderet, nisi eam Autor omnium regiminis manu teneret. Omnia itaque quæ creata sunt, per se nec subsistere præalent, nec moueri, sed in tantum subsistunt, in quantum ut esse debeant, accepunt ; in tantum mouentur, in quantum occulto instinctu disponuntur. Ecce enim peccator flagellandus est de rebus humanis. Arescit in ardoribus eius alaboribus,
aliis
arboribus. terra, concutitur in naufragiis eius mare, ignescit in eius sudoribus aëris, obtenebrisca contra eum in vindicationibus cœlum, inardescit in eius oppositionibus homines, mouentur in eius aduersitate & angelicæ virtutes. Nunquidnam hæc qua inanimata, vel quæ viuentia diximus, suis instinctiōibus, & non magis diuinis impulsiōibus agitantur ? Quicquid est igitur quod exterius sicut, per hoc ille intuendus est, qui hoc interius disponit : in omni igitur causa solus ipse qui principaliter est, qui eriam ad Mosen dicit ; Ego sum qui sum, sic dices filii Israhel, Qui est, misit me ad vos. Quare & Plato 2. Timæ. 3. inducit Deum sic alloquenter alios deos, scilicet Angelos isto modo ; Dij, quorum opifex Paterque sum ego: Opera signidem vos mea dissolubilitate naturæ, me tamen voluntate indissolubilitate; Omne liquidem quod iunctum est, natura dissolubile est ; at verò quod bonum ratione iunctum atque modulatum est, dissolui velle non est Dei. Quapropter quia facti generatiæ estis, immortales quidem nequam, nec omnino indissolubiles estis, nec tamen unquam dissoluemini, nec mortali uel cælestiæ subiubit, quia voluntas mea maior nexus & vegetatio ad æternitatis custodiā, quā illi vitales nexus, ex quibus æternitas vestra coagmentata atq; compotira est. Adhuc autem & cœlum firmissimum corporum nequam sibi sufficit per se esse. Dicit enim Averroes de Substantia orbis tractat 2. Debet ferre, quod corpus coeleste, quod est simplex, & intransmutabile ab aliquo exurinfeo, non indiget virtute mouente in loco semper tantum, sed etiam virtute largiente in se, & sua substantia permanentiam æternam. Quoniam etsi sit simplex, & non habens potentiam ad corruptionem, tamen est finita actionis necessariò, quia est finitarum dimensionum & determinatarum à superficie continente ipsum; & omne tale, cum intellectus posuerit illud existens per se, absque eo quod aliud largiatur ei permanentiam & æternitatem ; necesse est vt ita sit de finitate permanentiae suæ, sicut est de finitate sue actionis; & ideo necesse est in intellectu potentiam hic esse largientem ipsi permanentiam æternam, quemadmodum largitur ei motum æternum. Vnde & Psal. 32. Verbo Domini Cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Si igitur secundum Augustinum, Platonem, & Averroem, nec animus, nec Angelus, nec cœlum potest manere per se, sine conseruatione & sustentatione diuina, quid aliud poterit sic manere ? Quapropter & Pater Philosophorum Hermes de Verbo æterno 38. Hic, inquit, sensibilis , qui dicitur, mundus receptaculum est omnium sensibilium speciem, qualitatum, vel corporum, quæ omnia sine Deo vegetari non possunt. Omnia enim Deus, & ab eo omnia, & cius omnia voluntati, quod totum est bonum, decens, prudens, & immutabile , & ipsi soli sensibile atque intelligibile, & sine hoc nec fuit aliiquid, nec est, nec erit. Omnia enim ab ipso, & in ipso, & per ipsum, & multi-formes qualitates, & magnæ quantitates, & omnes mensurae excedentes magnitudines, & omniiformes species, quæ cùm intellexeris, ô Atclepi, grauas astutus es Deo. Cui & concordanter Apostolus ad Ro. 1. Ex ipso, inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, Apostolus. ipsi gloria: Quem & quasi exponens 24. definitionum totidem Philosophorum de Deo 22. sic 24. Philofo-
rit, Deus est, ex quo est, quicquid est non partitione, per quem est non variatione, in quo est Pto.
Hermes.

Augustinus non commixtione. Vnde & Augustinus 1. Confess. 1. loquens Deo, sic ait; Non omnino A essem nisi essem in me, An potius non essem, nisi essem in te? ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia? etiam & sic, Domine, & sic. Qui & super illud Psalmi 113. Omnia quæcunque voluit, fecit; In quibus, inquit, est ipse tanquam indigentia continet, non ab eis tanquam indigens continetur. Dionysius insuper de diuinis nominibus 11. Timotheo interroganti quid sibi vult quod dicitur Deum per seipsum esse, nunquid quod Deus per seipsum sit vita, aut sapientia, aut aliud quicquam tale? respondebat; Hoc autem dicimus non "est parvum, sed rectum, & simplicem declarationem habet. Non enim essentiam quandam diuinam aut Angelicam esse dicimus per seipsum essendo, essendi, quæ sunt, omnium causam; Solummodo enim essendi omnia quæ sunt, causam; tantum enim existendi omnia quæ sunt, & ipsum esse superessentiale principium, & essentia, & causale, nec vita parentem aliam deitatem præter super diuinam omnium quæcunque vivunt, & editæ vita causam vitam nec colligentem dicendum principales existentium, & creatrices essentias, & substantias, quas B quidem & Deos existentium, & creatores promptos confessim perfecerunt, quos verè & propriè dicendum, neque ipsi formauerunt, neque existentes, neque patres eorum, sed per seipsum esse, & per seipsum vitam deitatem dicimus principaliter quidem, & deiformiter & causaliter unum omnium superprincipale & superessentiale principium & causam, participaliter autem editas ex Deo non participante prouidas virtutes, per seipsum vivificationem, (secundum aliam translationem essentiationem) & per seipsum deificationem, quas existentia propriè sibimet ipsis participant, & "existentia, & viuentia, & diuina, & sunt & dicuntur, & alia similiter proinde, & primarum ipsarum optimus substitutor dicitur esse deinde totarum carum, deinde particularum ipsarum, deinde totarum ipsarum participantium, deinde particulariter carum participantium. Et quid oportet de his dicere, quando quidem diuinorum nostrorum Magistrorum, & per seipsum bonitatis & diuinitatis substitutricem aiunt plusquam optimam, & plusquam diuinam per seipsum bonitatem & diuinitatem dicentes esse beneficari & deificari, ex Deo procedentem donationem, & per seipsum formam, per seipsum formiscam fusionem, & totam formam & particularem formam, & vniuersaliter bona, & quæcunque alia, quæ secundum eundum dicta sunt & dicuntur, modum declarantia, prouidentiam, & bonitatem participatas ab existentibus ex Deo non participante prouidentes. Et infra 5. Omnia, inquit, ad semetipsam bonitas conuerit, ut principaliter congregatrix est dispersorum, ut principalis & viuifica deitas, & omnia ipsam ut principium, ut continentiam, ut finem appetunt; & optimum est, ut eloquia aiunt, ex quo omnia subsistunt, & sunt, tanquam ex causa perfectissima adducta, & in quo omnia constituta sunt, tanquam in omnipotente consulto custodia & comprehensa, & in quod omnia conuertuntur, sicut in propriam singula summatem, & illud concupiscunt omnia. Et infra, eodem; Simpliciter omnes, id est ens ex bono & optimo est, & in bonum & optimum conuertitur, & omnia quæcunque sunt et sunt, per bonum & optimum sunt & sunt, & ad hoc omnia videt, D & ab ipso mouentur & continentur, et propter ipsum & per ipsum & in ipso omne principium exemplarium, consummatum, intellectuale, speciale, formale, & simpliciter omne principium, omnis continentia, omne summum, aut, ut comprehendens dicam, omnia quæ sunt, ex bono et optimo, et omnia quæ non sunt superessentialiter in bono & optimo; & est omnium principium & finis, superprincipale, & superfinale, quia ex ipso, & per ipsum, & in ipso, & in ipsum sunt omnia, ut ait sacer sermo. Per rationem quoque iam factam ostendit Anselmus Monolog. 3. & capitulis alijs consequenter, aliquod esse ens quod solum est per seipsum, & per hoc unum cuncta esse, & quod ipsum est unicum non habens aequalis nec maius, quoniam quicquid est per aliud minus est illo. Quare concludit, omnium entium summe & maximè ipsum esse, et post per candem rationem ostendit ipsum omnia alia necessariò conuenire sustinere. Vnde & capit. 13°. ita dicit: Constat ergo per summam naturam esse factum quicquid non est idem illi; Dubium autem non nisi irrationali menti esse potest, E quod cuncta quæ facta sunt, eodem ipso sustinentur vigint, & perseverant esse quamdui sunt, quo faciente de nihilo habent esse quod sunt. Simili namque per omnioratione qua collectum est omnia quæ sunt, esse per unum aliquid, unum ipsum solum esse per seipsum, & alia per illud: Simili, inquam, ratione potest probari, quia quæcunque vigent, per unum aliquid vigent, ynum illud solum viget per seipsum, & alia per aliud; quod quoniam alter esse non potest, nisi ut ea quæ sunt facta vigeat per aliud, & illud à quo sunt facta vigeat per se ipsum, necesse est, ut sicut nihil factum est nisi per creatricem presentem essentiam, ita nihil vigeat nisi per eiusdem seruaticem presentiam. Et subdit capit 14. consequenter, quod si ita est, imo quia ex necessitate sic est, consequtur ut ubi ipsa non est, nihil sit; ybiique igitur est, & per omnia, &

A & in omnibus. Et infra; Liquet quoniam ipsa est, quæ cuncta alia portat & superat, claudit & penetrat. Si igitur hæc illis quæ superius sunt inuenta iungantur, eadem est quæ in omnibus est, & per omnia, & ex qua, & per quam, & in qua omnia. Amplius autem omne causatum causatur ab aliqua causa actualiter nunc causante, quod patet ex relatione mutua inter illa, & per Aliaz. 1. Metaphys. & Auicen. 6. Metaphys. & 8. diffusè: quilibet autem circa Deum est causatum, & ipse solus incausatus; quilibet ergo præter Deum aliquo modo causatur à Deo. Sed ista causatio saltem illorum quæ non mouentur, neque noviter producuntur, non nisi conservatio necessaria dici potest, quod & patet per prædictos Philosophos dicitis locis. Nec potest dici quod Deus *videlicet* dicitur nunc causare aliquod causatum, quia priùs causavit illud, vel causam quæ illud causavit; hoc enim repugnat Autotibus allegatis; & quia tunc Pater dicereatur modò causare filium actualiter existentem, imò & Pater mortuus filium nunc viuentem, quia causavit illum vel causam illius. Quare & Aliaz. 1. Metaphys. vlt. *Aliazel.*

B ostendit, quod nullum possibile esse haberet esse nisi per aliud quod est factor eius; quod etiam Mundus eti si sit eternus, potest dici factura Dei altissimi: & distinguens de factore subiungit, Factor aurem intelligitur dupliciter: Primo qui exirauit factum de non esse, ad esse; secundo, ut sit esse rei per illud, sicut esse luminis est per solem, & videtur Sol factor luminis naturaliter. Quidam vero putabant, quod cum res haberet esse, non indiget factore, sed quamvis iste non sit, tamen factum suum non desinat esse; & fortassis presumunt dicere, quod quamvis ponatur Deum non esse, non sequitur ex hoc mundum non esse, & conantur ostendere hoc exemplo & ratione; Exemplo sic, sicut fabricatori domus mortuo, remanet ipsa domus; Ratione vero sic, Quod non est, indiger datore essendi; sed quod est, non sic eget. Respondeat ad exemplum, & dicit, quod fabricator non est causa domus nisi impropiè, sed est causa motus partium domus dum mouetur ad formam domus; sed induxit formam domus, & certis motibus causalitas eius cessat. Imò secundum eundem ibidem forma fundamenti

C parictis, & partium ceterarum sunt causa domus. Ad rationem verò dicit, quod illud quod iam habet esse non indiget datore, sed conservatore, quod sic probat: Omnis factura dependet à suo factore, & hoc non secundum suum non esse, quod habuit, ergo secundum suum esse; & addit, Igitur quod ceperit esse ex factore secundum suum esse tantum, quoniam secundum hunc modum est possibile esse. Et infra; Postquam autem non pender factura ex factore, nisi in quantum habet esse, tunc quamdiu permaneat in esse, indiget factore, & pender ex eo secundum suum esse, & est propter ipsum, & cum ipso in omnibus suis dispositionibus, sicut esse dici est propter solem, & cum sole in omnibus suis dispositionibus. Aliazel autem in hac ratione, sicut & in plurimis dictis suis sequitur Auicennam, qui 6. Metaphys. 1. multum diffusè prosequitur eandem virtualiter rationem, vbi inter cetera ita dicit; Diuini Philosophi non intelligunt peragente principium motionis tantum, sicut intelligent naturales, sed principium essendi & datorem eius, sicut est creator Mundi. Causa

D verò naturalis non acquirit esse rei, nisi per motionem aliquam ex modis motionum; ergo acquirens esse in naturalibus est principium motus. Et infra eodem, fortassis putabit aliquis, quod agente & causa non est opus, nisi vt res habeat esse post non esse, sed postquam res habuerit esse, si destruetur causa, erit tamen res sufficiens in se. Igitur putabit, quod res non indiget causa nisi ad incipiendum esse, sed postquam incepit & habuerit esse, iam non indigebit causa. Causa igitur apud se erunt causa fieri tantum, & priores eo quod fit, non simul cum eo. Iam igitur putauit falsum, sicut tu nosti: Est enim rei postquam res facta est, necesse est vt sit vel necesse esse, vel non necesse esse; & ostendo diffusè, quod non est necesse esse per se, sed dependens à necesse esse per se, & in fine capituli ita dicit; Postquam patuit quod esse quidditatim pender ab aliquo, in quantum est esse illi quidditatim, non in *tunc, quantum ipsum est esse post non esse, tunc illud esse secundum hunc modum causatum est, & interim dum durauerit, sic erit causatum pendens ab alio. Iam igitur manifestum est, quod causatum eget aliquo quod dat sibi ipsum esse per se tantum, sed incepito & alia huiusmodi sunt res quæ accidunt ei, & quod causatum eget datore sui esse semper & incessanter, quamdiu habuerit esse. Quibus & concorditer Hermes de Mundo & Ccelo 1. agendo de tertum principijs, explorans & inquiriens quid sit summa & prima causa, & quid eius effectus, sic ait: Est igitur causa illa *tu yta obz*, id est, sors habens seminatum vitæ, *—* quæ dicitur plenitudo scientiæ, bonum bonitatis diuinæ clementia quæ per omne mundi corpus in modum circuli collocata, & nunc extrinsecus, nunc intrinsecus posita cuncta regit & componit, & ad procuranda & conservanda omnia ignita & sphærica, perpetuare non definit agitationem, illic iunguntur in specie individuali singularitate conscripta, quicquid hyle, quicquid mundus, quicquid mundi machina, quicquid tempus, quicquid in temporalibus patturiunt elementa. Illic

E textus

textus operis, fatalis series, seculorum dispositio, temporalium omnium meta summi digho A
 dispositoris exarata, Illic nodus perpetuitatis. Mens itaque diuina nulla fatigatione officium
 deponit, sed seipsum & mundum, & omnia quæ intra eum sunt, perpetua, & infatigabilis vti-
 litate, seu alias stabilitate sui sustentare non desinit. Hoc idem & veritas ipsa verissimè testa-
Iohannes. tur, cum dicit, Pater meus usque modo operatur, & ego operor Iohan. 5. quod intelligitur
Augustinus. non de operatione, qua res tantummodo nostrarum producuntur, sed de conseruatione neces-
 faria productarum, licet Auicenna & Algazel superius exponebant. Vnde Augustinus 4. su-
 per Genesin ad literam 14. tractans quomodo Deus die 7° ab omni opere requieuit, & quo-
 modò tamen cum hoc, Pater usque nunc continuè operatur, sic dicit; Potest intelligi Deum
 requieuisse à condendis generibus creaturæ; deinceps autem usque nunc & ultra operati co-
 rundum generum administrationem, quæ tunc instituta sunt, non ut saltē die 7° potentia
 eius à cœli & terra, omniumq; rerum quas considerat, gubernatione cessaret; alioquin con-
 tinuò dilaberentur. Creatoris namque potentia, & omnipotens atque omnia tenentis vir-
 tus causa subsistendi est omni creaturæ, qua si ab eis aliquando cessaret, simul & illorum ces-
 sare species, omnisque creatura concideret. Neque sicut structor ædium, cum fabricauerit,
 abscedit, atq; illo cessante atque abscedeat stat opus eius; Ita Mundus vel istu oculi stare po-
 terit, si ei Dominus regimen sui subtraxerit. Prondè & quod Dominus ait, Pater meus usque
 nunc operatur, continuationem quandam operis eius, qua viuenteram creaturam continet, at-
 que administrat, ostendit, & quod scriptum est de sapientia eius, Pertingit à fine usque ad fi-
 nem fortiter, & disponit omnia suauiter, de qua ^{II} idem scriptum est, quod motus eius agilior,
 celeriorque sit omnibus motibus, sat appetit rectè intuentibus hunc ipsum incomparabi-
 lem & ineffabilem, & si posset intelligi, stabilem motum suum rebus eam præbere suauiter
 disponens, quo vtique subtracto, si ab operatione cessauerit, eas continuo perituras; & il-
 lud quod ait Apostolus, cum Deum Atheniensibus prædicaret, In illo viuimus, & mouemur,
 & sumus, lique cognitum, quantum humana mens valet, adiuuat hanc sententiam qua C
 credimus & dicimus, Deum in his, quæ creauit, indesinenter operari. Nequem enim tanquam
 substantia eius, sic in illo sumus, quemadmodum dictum est, quod habeat vitam in semerispo;
 sed utiq; cum aliud sumus quam ipse, non ob aliud in illo sumus, nisi quia id operatur, & hoc
 est opus eius quod continet omnia, & quo eius sapientia pertingit à fine usque ad finem forti-
 ter, & disponit omnia suauiter, per quam dispositionem in illo viuimus & mouemur, & sumus. Vnde colligitur, quod si hoc opus suum rebus subtraxerit, nec viuemus, nec moue-
 mur, nec erimus. Claret ergo nec vno quidem die cessasse Deum ab opere regendi quæ crea-
 uit, ne motus suos naturales (quibus aguntur, atque vegetantur, ut omnium naturæ sint, & in eo
 quod sunt, pro suo quæcumque genere maneat) illico amitterent, & esse aliquid omnino de-
 sinerent, si cis subtraheretur motus sapientiæ Dei qui disponit omnia suauiter: et ab hoc loco D
 277. propositio sententiarum Prospcri est excerpta. Adhuc autem & Augustinus 9. super Ge-
 nesin ad literam 23. dicit, quod si Deus subtrahat naturæ operationem intimam, qua eam sub-
 stituit, & facit continuo, tanquam extinta nulla remanebit. Et infra 23. dicit, quod formatio
 mulieris ex costa illo opere Dei facta est, quod non per Angelos, sed per semetipsum operatus
 est et non demisit; sed ita continuantur opera, ut nec villarum aliarum rerū, nec ipsorum Ange-
 lorum natura substat, si non operetur. Et super illud Psalmi 118. Manus tua fecerunt me,
 sic dicit, Si operatoria Dei potentia rebus subtrahatur, intereunt. Qui & 8. super Genesin E
 ad literam. 19 de Natura & Gratia 26. in sententijs Prospcri 1 31. 285. sententiam similem
Anselmus. huic docet. Anselmus quoque de casu diaboli 1. dicit, Quoniam non solum non est alia ali-
Lumbardus. quæ essentia nisi illo faciente, sed nec aliquatenus manere potest, quod facta est, nisi codem
 ipsis ieruante. Cum ipse delinit seruare quod fecit, quod erat reddit in non esse. Lumbardus
 etiam 1° sentent. dist. 37. recitat quosdam dicentes, Cuncta loca sunt Deo presentia, & quæ
 in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat; Nam & ipsa loca, & quicquid in eis est, nisi ipse
 conseruet, manere non possunt. In eis ergo per substantiæ Deus esse dicitur, quia per virtutem
 propriæ substantiæ sua facit, ut etiam loca sunt, & omnia quæ in eis sunt, & hanc istorum
 Sententiam approbat, & confirmat. Preterea nulla res habens causam formalem potest
 existere sine ipsa; sed Deus est omnium prima forma, sicut Suppositiones demonstrant, sicut
 etiam 2. Metaph. demonstratur; quoniam in causis formalibus non est infinitus processus,
 sed est omnium una prima; haec autem est Deus. Duodecimo quoque Metaph. quasi in prin-
 cípio patet idem; Vnde & Auerroes dicit ibi comment. 6. quod & prius dixerat Alexander,
 quod Deus est omnium prima forma, primum efficiens, & similiter primus finis. Idem quo-
Auerroes. que Auerroes super de somno & vigilia dicit ita; Cum ista singulare habent determinatum
 esse, necesse est, ut nulla cotum sit intellecta apud abstractam formam, cuius proportio ad il-
 lam

- A Iam est, sicut proportio formæ artificij ad artificiatum. Ipsa enim est omnium artifex sap. 7°. Sapient. 7.
Plotinus.
Hoc idem & Plotinus affirmat, de quo Augustinus 10. de Civit. Dei. 4. scribita; De prouidentia certè Plotinus Platonicus disputat, camque à summo Deo, cuius est inintelligibilis atque ineffabilis pulchritudo usquend hæc terrena & ima pertungere flosculorum atque foliorum pulchritudine comprobat, qua omnia quasi abiecta, & velocissimè pereuntia decentissimos formatum suatum numeros habere non posse confirmat, nisi inde formentur, vbi forma intelligibilis & incommutabilis simul habens omnia perseveret. Quapropter & Augustinus de Verbo Domini, sermone 38. Verbum, inquit, Dei est forma quædam, forma non formata, sed forma omnium formatorum sine loco superans omnia, eminentis omnibus, & fundamentum quoddam in quo sunt, & fastigium sub quo sunt. Quia enim Deus sub illo sunt omnia; verbum in se manens innuat omnia, ergo est forma omnium rerum, forma infibulata sine tempore, sine spacijs locorum. Qui & 83. questionum 23. dicit, quod ipsa limitulæ
- B do Patris filius dicitur, cuius participatione similia sunt quæcumque sunt, vel inter se, vel Deo similia; & subdit; Ipsa est enim species prima, qua sunt, ut ita dicam, speciata, & forma qua format sunt omnia. Chrysostomus etiam super epistolam ad Hebreos homil. 2. dicit; Filiū esse characterem proprium primæ forma: quod & testatur Dionysius de diuinis nominibus 11°, superioris allegatus. Sanctus etiam Ierotenus, Dionysio 2. de diuinis nominibus recitante, sic scribit; Omnim cauſa & repletiva Iesu diuinitas, partes vniuersitati conficiantur, salutans; & neque pars neque torum est, & totum & pars, ut omnem & partem & totum in lemetipso coambiens, & supereminens, & excellens, perfecta quidem est in perfectis, ut ⁱⁱ perfectio principalis; imperfecta vero in imperfectis tanquam superperfecta, & ante perfecta forma formicantis in informibus, tanquam forma principalis informis in ipsis formis, tanquam superformis essentia rotius essentia, [&] incontaminatas supergrediens, & superessentialiter omni essentia remota tanta principia & ordines, destinans, & in omni principio & ordine
- C percollocata, & mensura eis eorum quæ sunt. Quorum non ignobilis imitator Robertus Lincolniensis Episcopus in quadam Epistola directa Magistro Ada Russo querenti; An Deus est prima forma omnium, ostendit, quod Deus est forma omnium, & etiam prima forma. Et primo supposito, quod sit forma. probat quod sit necessariò prima forma, quia antecipum nihil; Ipse enim est primus & nouissimus; dcinde probat quod sit forma per autoritates, & similiter rationes. Primam autoritatem allegat ab Augustino 1. De libero arbitrio; & ita est, non connumerato; Vnde malum, scilicet primo libro, sed illo connumerato, sicut ipse Augustinus 1. Rer. 9. connumerat, est 2. de libero arbitrio 28. dicit igitur Augustinus; Augustinus Si quicquid mutabile aspexeris vel sensu corporis, vel animi consideratione capere non potes, nisi aliqua numerorum forma teneatur, qua detracta in nihilum recessat necessitatis est; Noli dubitare, vbi ista mutabilitas non intercipiantur, sed dimensis motibus, & distincta varietate formarum, quæsi quodam versus temporum peragant, esse aliquam formam æternam & incom-
- D mutabilem, quæ neque continetur, & quasi diffundatur locis, neque protendatur atque varietur temporibus, per quam cuncta ista formari valeant, & pro suo genere implere, atque agere locorum atque temporum numeros. Omais autem res mutabilis etiam formabilis sit necesse est; sicut & mutabile dicimus, quod mutari potest, ita formabile quod formati potest appellauerim. Nulla autem res formatæ scipsum potest, quia nulla res potest dare sibi quod non habet; & utique ut habeat formam, formatur aliquid. Quapropter quælibet res si quam habet formam, non ei opus est accipere quod habet; si quam vero formam non habet, non potest a se accipere quod non habet; nulla ergo res, ut diximus, formatæ scipsum potest. Conscitui itaque ut corpus & animus, cum sint mutabilia, forma quadam incommutabili & semper manente formentur, cui forma dictum est; Mutabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient: annos sine defectu pro æternitate potuit propheticâ locutio: De hac item forma dictum est, quod in se manens innuat omnia. Hinc etiam comprehen-
- E ditur omnia prouidentia lenta gubernari: Si enim omnia quæ sunt, forma penitus subiracta nulla erunt, forma ipsa incommutabilis, per quam mutabilia cuncta subsistunt, ut formatum suum numeris impluantur, & agantur; Ipsa est eorum prouidentia: non enim ista essent, si illa non esset, & hæc videtur ratio Avicennæ & Algazelis tacta superius, qua per ens possibile inuenientur unum necesse esse. Ad hoc etiam allegat Augustinus 13. de Confess. talem sermonem dirigen: ad Patrem, quid te promeruerunt spiritualis, corporalisque natura quas fecisti, ut inde penderent etiam inchoata, atq; ita penderent in tuo verbo informati, nisi per idem verbum renocarentur ad unitatem tuam, & formarentur, & essent ab uno te summo bono, vniuersa bona valde? Et sequitur, quid te promeruit inchoatio creaturæ spiritualis, ut saltim temnebrosa fluitaret similiis abyssu, cui dissimilis, nisi per verbum tuum conuertetur ad id à quo facta
- Augustinus.
- Chrysostomus.
- Dionysius.
- Ierotenus.
- perfectio

tunc

anima

|| sua similitudine aliqua
quanta.
|| impressa
Aristoteles.

Virgilius.
Ieremias.
Philosophus.

Hermes.

Dionni
Philosophus

Lucanus.

Exodus.

facta est atque ab eo illuminata lux heret, quamvis non æqualiter, tamen conformis formæ A æquali tibi. Iterumque adducit eundem 2. de Confess. sic loquentem ad Patrem; Stabat atque solidabor in te in forma mea, vita tua. Post hæc per quatuor rationes ostendit, quod Deus sit forma ad seipsum, deinde manifestat quomodo Deus est forma creaturarum, & vult quod forma in creaturis inueniatur quadrupliciter; Primo, sicut altera pars compositi, ex qua et materia componitur ipsum totum, & sic Deus non est forma creaturarum; Secundo, dicitur forma, ad cuius similitudinem quid formatur, sicut pes ligneus dicitur forma solœ, quæ secundum illum formatur; Tertio, dicitur forma illud per applicationem, ad quod materia ad eius similitudinem figuratur, sicutque sigillum est forma ceræ, & argilla statuæ fusilis; Quartò, similitudo in "animis" artificis, ad quam iespiciens operatur, dicitur forma scilicet talis artificiati, nec multum distat à forma secundi modi, et subdit; Imaginare itaque in mente Architecti formam domus fabricandæ ad quam solummodo respicit, ut ad eius imitationem domum faciat, & imaginare cum hoc per impossibilem ipsius voluntatem ita potenter, B quod se sola applicet materiam fortmandam in domum; & imaginarie cum his quod materia domus esset fluida, nec posset permanere in forma recepta in se, si separaretur à forma in mente Architecti, sicut aqua figurata sigillo argenteo, separato sigillo, statim amitteret figuram receptam. Imaginare itaque voluntatem artificis applicantem materiam domus ad formam in mente sua, non solum ut sic formetur in domum, sed quamdiu domus manet in esse domus, ut formata in esse serueretur. Eo itaque modo quo forma huiusmodi in mente Architecti esset forma domus, est ars sive sapientia, sive verbum omnipotentis Dei, forma omnium creaturarum; Ipsa enim simul est exemplarum efficiens, formans, & in forma data confutans. Et infra dicit aternam Dei sapientiam sic esse formam omnium, velut si imagineris figuram sigilli a gente esse vitam & intelligentiam, intelligentem se volentemque figurare ad sui imitationem & similitudinem magis minusve expressam ceram fluidam, non potentem per se permanere in aliqua figuraione recepta, ipsaque hac sola voluntate informem & fluidam ceram C ad se mouere, sibi que applicaret, & sic "suam similitudinem aliquantam imprimet, & immixtum pressum seruaret; sic æterna Patis sapientia est forma omnium." Hæc Robertus Lincolniensis Grossæ teste, sed subtilis ingenij & acuti. Hoc idem expresse testatur Aristoteles in De Mondo 11. ita dicens, Nulla natura sibi per se sufficit priuata salute, qua ex eo, scilicet Deo. Quamobrem & quidam Antiquorum moti sunt ad dicendum quod hæc omnia plena sunt Dijs. Vnde & Virgilius in Bucolicis ecloga 3^a. *A Ioue principium, Musæ, Iouæ omnia plena.* & Ieremias 23. Cælum & terram ego implebo, seu alter impleo, ait Dominus; & sequitur in De mundo, ut virtus, quæ residet in Cælo & plurimum distantibus, de uno loquendo, (in alia translatione, in uno dicere) omnibus fiat causa salutifera, iste est omnipotens sermo suus, qui de Cælo à regalibus fedibus venit sapientia. qui sanat omnia, supra 16. Vnde & Apostolus ad Hebreos 1. portans omnia verbo virtutis sue. Nonne & ista de causa, Hermes dicit Deum esse quodammodo omnia, & nominibus omnium nominari, sicut Autoritas eius de Verbo D æterno 38. allegata superius partim docet? Nonne & supra, ciuidem 31. dicit, quod Pater omnium vel Dominus, & is qui solus est omnia, omnibus se libenter ostendit? & supra 22. inquirens nomen Dei sic ait; Non spero totius maiestatis effectorem, omniumque rerum Patrem vel Dominum, uno posse quamvis è multis compposito, nuncupari nomine, hunc verò in nomine, vel potius "omnium" nomine; si quidem is sit unus & omnia, ut sit necesse aut omnia eius nomine, aut ipsum omnium nominibus nuncupari. Cui & concordanter Philosophus in de Mondo vltimo agens de diuinis nominibus, ita scribit; Cumque sit unus, multinomius est, nominatus ab omnibus paliornibus quas innovat ipse, & hoc extenso quasi per singula inducit, in fine dicit, quod nuncupatur Saluator & Eleutherius (in alia translatione liberator) & in summa loquendo, cœlestis & terrestris appellandum à qualibet natura, & fortuna, velut ens ipse omnium causa; propter quod non male dicitur in Orphicis, Jupiter fundum terra & cæli, Jupiter radix ponti, Jupiter sol & luna, Jupiter rex, Jupiter princeps omnium. E Quare & Lucanus, *Jupiter es quodcumque vides.* — An forte & hoc est quod Deus sciscitanti Moysi nomen eius, velatè respondit, Ego sum qui sum, sic dices filiis Israël, Qui est, militi me ad vos. Exod. 3. quasi velit innovere se esse seipsum simpliciter per seipsum, & se etiam esse quodammodo totum ens, essentificando videlicet alia vniuersa. Quare & Dionysius de diuinis nominibus 1. ostendens summam vnitatem & diuinitatem esse innominatam, & tamen nominibus omnium nominatam, sic ait Scientes Theologit anquam innominabilem eam laudant, & ex omni nomine innominabilem, & cum aiunt Diuinitatem ipsam in via mysticâ symbolice diuinæ manifestationis visionū in trepasce dicentes quod nomen tu? & siue ab omni cum denominativa scientia reducens, dicete, ut quid interrogas nomen meum?

Quare & Lucanus, *Jupiter es quodcumque vides.* — An forte & hoc est quod Deus sciscitanti Moysi nomen eius, velatè respondit, Ego sum qui sum, sic dices filiis Israël, Qui est, militi me ad vos. Exod. 3. quasi velit innovere se esse seipsum simpliciter per seipsum, & se etiam esse quodammodo totum ens, essentificando videlicet alia vniuersa. Quare & Dionysius de diuinis nominibus 1. ostendens summam vnitatem & diuinitatem esse innominatam, & tamen nominibus omnium nominatam, sic ait Scientes Theologit anquam innominabilem eam laudant, & ex omni nomine innominabilem, & cum aiunt Diuinitatem ipsam in via mysticâ symbolice diuinæ manifestationis visionū in trepasce dicentes quod nomen tu? & siue ab omni cum denominativa scientia reducens, dicete, ut quid interrogas nomen meum?

Quare & Lucanus, *Jupiter es quodcumque vides.* — An forte & hoc est quod Deus sciscitanti Moysi nomen eius, velatè respondit, Ego sum qui sum, sic dices filiis Israël, Qui est, militi me ad vos. Exod. 3. quasi velit innovere se esse seipsum simpliciter per seipsum, & se etiam esse quodammodo totum ens, essentificando videlicet alia vniuersa. Quare & Dionysius de diuinis nominibus 1. ostendens summam vnitatem & diuinitatem esse innominatam, & tamen nominibus omnium nominatam, sic ait Scientes Theologit anquam innominabilem eam laudant, & ex omni nomine innominabilem, & cum aiunt Diuinitatem ipsam in via mysticâ symbolice diuinæ manifestationis visionū in trepasce dicentes quod nomen tu? & siue ab omni cum denominativa scientia reducens, dicete, ut quid interrogas nomen meum?

- A meum? & hoc est mirabile, aut nonne hoc verè est mirabile nomen quod est super omne nōmē quod innominabile est? Multūnōā verō, vt cūm eam iterum introducūt dicentem, Ego sum *or* (id est, *ens*) vita, lux, Deus, veritas, & cūm ipsi omnium causalem Theosophi multūnōē ex omnibus causatiis laudant, vt optimum, vt existentem, vt sēculorum causalem, vt vite largitorem, vt virtutem, vt Dominum dominorum, vt Regem regnantum, vt Antiquum dierum, vt non senescētem, vt immutabilem, vt salutem. Atqui & in animis eum esse aiunt, & in animalibus, & in corporibus, & in cœlo, & in terra, & simul in eodem, eundem immundanum, circa mundanum, super mundanum, super celestem, super essentialē, solem, stellam, ignem, aquam, spiritum, roris nebula, per seipsum lapidem & petram, omnia quæ sunt, & nihil horum quæ sunt. Sic igitur omnium causæ & supereminenti & innominabili adunabant, & omnia, corum quæ sunt, nomina, vt diligenter sit vniuersorum regnum, & circa ea quæ sunt omnia, & ab ea vt causa, vt principio, vt fine dependentia. Ecce hic innuit euidenter
- B Deum esse triplicem causam rerum, formalem, efficacem, finalem: Et sequitur, & ipsa secundum eloquium sit omnia in omnibus; & verè laudatur omnium substantia inchoativa, & consummativa, & contingens. Vbi Glossa Omnia, inquit, quæ sunt, est Deus, & quod ex ipso sunt omnia; nihil eorum quæ sunt, quia creatus non est. Et infra 5. Optimū diuina nominatio totas omnium causales processiones manifestans, & in existentia & non existentia extendit, & supra existentia, & super non existentia est; vbi Glossa, Procesionem autem dicit diuinam operationem per quam omnia ad effectum procedunt. Deus infuper apud Hermetem de Verbo aeterno 22. & 31. Pater omnium nominatur; Pater autem teste Papia in Elementario suo Graecum est, id est, genitor dictus à pantate greco quod est omnia teruans: Quare & Hermes, sicut superioris tangitur, dicit de Deo, quod est Pater omnium vel Dominus omnium, vel is qui solus est omnia, omnia scilicet essentialib[us] producendo, & similiter conservando, sicut causa efficiens omnium & formalis. Hanc eandem sententiam videtur Hermes docere de Verbo aeterno 1. vbi loquens de plenitudine omnium bonorum, quāsi se corrigen-
do subiungit; si tamen multa sunt bona, & non unum in quo sunt omnia: alterum enim alterius consentaneum esse dignoscitur, omnia unius esse, aut unum esse omnia; Ita enim sibi esse utrumque connexum, vt separari alterum ab vitro non possit. Cui & Aristoteles concordanter in De Mondo 12. per exemplum elegans idem confirmat, Ferunt, inquietus, sculptorem Phidiam Mineruam (in alia translatione, Palladem) in medio cuiusdam scuti infigurasse, & impressisse suam faciem, & connexusse statuæ quodā occulto artificio, vt necessario si quis velit eam auferre, totam statuam disiparet, & confringere. Talem gerit rationem Deus ad Mundum, continens omnium harmoniam & salutem. Vnde & Autenna 8. Metaphys. 6. Omnes res perit, nisi secundum quod est versus faciem eius, & ideo dignius est, vt ipse sit occasio esse, & veritas, & intentio pura: Quibus & consentit 103. Psalmus, dicens, Aperierte manum tuam omnia implebuntur bonitate; auertente autem te faciem turbabuntur; auferes spiritum eorum & deficient, & in pulu[m] suum reuertentur, in nihilum se habeat redi-
gentur. Annon & ista de causa quidam posuerunt Deum Animam mundi esse? quanquam Plato 1. Timæ. 2. & 6. videatur astruere, Animam mundi esse productam à Deo, & in medio Mundi sitam. Vnde & Themistius recitante Auerroë super 12. Metaphys. comment. 19. lo-
quens de Animalibus ex putredine generatis, & de industria & intentione naturæ, sic ait: Non est mirum, quamvis natura non intelligente aliiquid de huiusmodi, & tamen facit hoc inducendo aliquam intentionem, & hoc demonstrat, quod aliiquid rememorat ipsam de causis nobilibus, vt anima quæ est in terra, de qua Plato dicit, quod sit ex diis secundis. Sed istud dicitum Themistij reprobat Auerroës consequenter, & dicit quod animalia talia generantur ex calore coeli debite mensurato: Et subdit, Et ista mensura prouenit ab arte diuina intellectu, quæ est similis vni formæ vniuersi artis principalis, sub qua sunt artes plures. Secundum hoc igitur est intelligentum, quod natura facit aliiquid perfectè & ordinatè, quamvis non intelligat, quasi esset rememorata ex virtutibus agentibus nobilioribus eis quæ dicuntur intelligentiae; & ideo dicitur quod omnes proportiones & formæ, quæ sunt in potentia in prima materia, sunt in actu in primo motore, & assimilantur aliquo modo esse eius quod fit in anima Artificis. Annon & Autenna 4. de anima 4. dicit, quod est vna anima communis Cœli & Mundi, cuius operatio est ad naturam totius? Hæc autem anima secundum quodam est Deus, secundum quodam verò nata, seu producta à Deo; quorum sententia non repugnat ad iuicem, neque Catholicæ veritati. Hæc enim Anima potest intelligi ratio, seu voluntas, verbum, seu velle Dei, qua seu quo efficit res & seruat, quæ nequaquam à Deo essentialiter differunt, sed sunt Deus per vigesimam sextam partem corollarij primi huius. Vnde & Aristoteles in De Mondo 11. dicit, quod Deus in uno dicere, seu loquendo sit omnibus causâ

Glossa.
Dionysius.Glossa.
Hermes.
Papua.

Aristoteles.

Themistius.
Auerroës.fir.
Auerroës.

Autenna.

Aristoteles.
causa

causa salutis, sicut superius recitatatur. Et infra 14. tractans, quomodo Deus producit res, A sic ait, Emissit ex almo corde operans cogitata; in alia translatione ex magno animo. Cui & Hermes concordans de Mundo, & Cœlo 1. docet, quod tria sunt rerum principia, Causa scilicet, Ratio, & Natura. Per causam verò intelligit primam causam simpliciter pernitus non causatam, scilicet Deum Patrem, qui primò causat rationem procedentem ab eo, scilicet filium & per ipsum vniuersam naturam. Quod etiam Pater causet filium & sit causa eius aeterna, Augustinus & Chrysostomus attestantur; Quare & Hermes ubi prius, Ratio, inquit, ex causa, & ex virtuote natura; Et infra, ratio est vis quedam à causa procedens, à principio cuncta ordinans; ubi & accipit ista tria, Ratio, *Nous*, & mens diuina indifferenter, & quasi synonomè pro eodem. Dicit enim quod *Nous*, de qua natura qualitates naturales rebus inferens, qualificans dicitur; Et infra dicit, quod mens diuina sine villa fatigatio- II finitum nūc
Papias. nūc
Augustinus.
Augustinus.
Hermes.
Plato.
75

mē mundum & omnia quae intra eum sunt non definit sustentare, sicut superius plenus re-
citatatur. Vnde & Papias in Elementario suo ait, *Nous* voluntas Dei, vel mens quæ prouidentia B dicitur. Est autem intelligibilis essentia æmula bonitatis, propter indefessam ad summum Deum conuersionem, *Nous* id est verbum Dei continens originales rerum species. Nonnè & huic sententiæ consonat illud Platonicum, quod Augustinus 7. Confess. 9. in libris Platoniciis de Graeco in Latinum translatis, recitat se legisse, licet non sub his verbis, tamen hoc idem omnino. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. In ipso vita erat. Et quis Catholicus nesciat hoc esse initium sancti Euangelij secundum Iohannem, eiusdem sententijs atq; verbis? quare & Augustinus 10. de Ciuit. Dei 29. Pudet, inquit, doctos homines, ex discipulis Platonis fieri discipulos Christi, qui piscaitem suo spiritu docuit sapere ac dicere. In principio erat verbum, &c. superius recitata; & subdit, Quod initium sancti Euangelij, cui nomen est secundum Iohannem; Quidam Platonicus, si- cut à sancto Simpliciano, qui postea Mediolanensi Ecclesiæ præfedit Episcopus, solebamus C audire, aureis literis conscribendum, & per omnes Ecclesiæ in locis eminentissimus propo- nendum esse dicebat; sed ideo vilius superbis Deus ille magister, quia verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Verum quia causa rationalis per solam rationem non agit sine concomititia voluntatis, ijdem Philosophi studiosius meditantes, Deo causa primæ, seu Deo Pa- tri & rationi eius menti seu verbo voluntatem insuper adiunxerunt; voluntas autem teste Augustino 15. de Trin. 20. secundum quandam appropriationem Spiritui Sancto dignoscitur pertinere. Vnde idem Hermes de verbo eterno 22. loquens de Deo Patre omnium ita dicit; Hic solus ut omnia vtriaq; sexus fecunditate plenissimus, semper voluntatis prægnans fuit, parit semper quicquid voluerit procreare: Voluntas eius est bonitas omnis; Hæc eadem bonitas omnium rerum est ex diuinitate eius nata. Et infra 23. Ego inquit, & sentum, & na- turam & mundum dico continere in se naturam, & nata omnia conferuare: Procreatione enim virerque plenus est sexus, & eius vtriusq; connexio, aut quod est verius, vnius compre- henſibilis est; quem siue Cupidinem, siue Venerem, siue vtrumque recte poteris nuncupare. Hoc igitur omni vero verius, manifestiusq; mente percipito, quod ex illo totius naturæ Deo hoc sit cunctis in eternum procreandi inuentum, tributumq; ministerium, cui summa Charitas, latitudo hilaritas, cupiditas, amore que diuinus innatus est. Charitas autem cupiditas, atq; amor sunt propriæ voluntatis, quæ & teste Augustino 15. de Trin. 17. & 20. Spiritui Sancto quadammodo propriæ tribuuntur. Quare & Plato 1. Timæ, 1. voluntatem, inquit, Dei origi- nem esse omnium rerum certissimam si quis ponat, recte cum putare consentiant. Hanc au- tem voluntatem diuinam Spiritui Sancto aptam, & idem Hermes videtur quandoq; Spiritum nominare. De verbo namq; eterno 15. De his, inquit, huc usque tractatur; de Spiritu verò & his similibus hinc sumatur exordium. Fuit Deus & hyle quem Græcæ credimus mundum, mundo comitabatur Spiritus, vel inerat mundo Spiritus, sed non similiter ut Deo. nec Deo de quibus mundus idcirco non erant, quandò non erant, sed in eo iam tunc erant, vnde nasci ha- E buerunt. Pan autem vel mundi natura est Spiritus, quamvis nata videatur, à principio tamen in se nascendi, procreandi, vim possidet, atque naturam foecundat. Etenim initium in qualitate naturæ est, quæ & conceptus, & partus in se possidet vim atque materiam. Hæc itaq; sine alieno conceptu est solo generabilis. Et infra 18. Spiritu ministrantur omnia & vegetantur in mundo, qui quasi organum vel machina summi Dei voluntati subiectus est. Spiritu agitantur, siue gubernantur omnes in mundo species, vnaquæq; secundum suam naturam sibi à Deo distributam. Pan autem mundus est receptaculum, omniumq; agitatio, atq; frequentatio, quorum Deus gubernator, dispensans omnibus, quantum rebus mundanis vniuersiq; necessarium: Spiritu verò implet omnia, ut cuiusq; naturæ qualitas est. Nonne & hoc est, quod sa- piens

- A** piens protestatur, Spiritus, inquiens, Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia Sap. 1. Adhuc autem & idem Hermes de verbo aeterno 28. Dei, inquit, natura consilium est voluntatis, bonitas summa, voluntas consilio nascitur, & ea vult quæ habet; vult autem omnia bona, & habet omnia quæ vult; omnia autem bona & cogitat & vult, hoc autem est Deus; eius imago mundus boni. Nonnè & sententiam istam fulcit illa prima 24. definitionum totidem Philosophorum de Deo, Deus est monas, monadem dignens, se unum reflectens ad ardorem; & septima, quæ sic ait, Deus est principium sine principio, processus sine variatione, finis sine fine? Istam quoque sententiam & Porphyrius Philosophus, Platon non Christi discipulus planius attingatur, quem alioquen Augustinus. i. o. de Ciuit. Dei. 29. sic ait, Prædictas Patrem & eius filium, quem vocas paternum Intellectum seu mentem, & horum medium quem putamus te dicere spiritum sanctum, & more vestro appellas tres Deos; & supra. 28. differens cum eodem, Ignorantiam, inquit, & propter eam multa vitia per nullas telatas purgari dicas, sed per solum patricum noun, id est paternam mentem, siue intellectum, qui paterna est conscientia voluntatis; hunc autem Christianum esse non credis. Hic autem nous, mens, ratio, voluntas divina, seu spiritus videtur non incongrue appellari Anima mundi & vita. Vnde & Hermes de Verbo aeterno. 2. Licet "Omnium multi formi imaginum æquitate variata, & infinitate qualitatum, ex interculo species esse noscantur, adunata tamen ad hoc, ut totum unum, ex uno omnia esse videantur; Totus itaque quibus est formatus Mundus unus, Anima una, & Deus unus. Et infra vlt: O vita vera vita, o nostrarum omnium facunda prægnatio; cognovimus te totius naturæ tuoconceptu plenissimè, cognovimus te aeterna perseveratio. Cui & concordanter Philosophus in De Mondo vlt. agens de diuinis Nominibus, Vocamus, inquit, eum Iouem, & Zena, vtentes parallelè Nominius, Zena dicentes à græco quod est vivere, quasi dicemus, per quem vivimus, Iupiter spiritus omnium, Iupiter indecessi ignis motus. Retert euam Iosephus. 12. Antiquit. Iudaicæ 2. quod Aristæus Grecus dixit Ptolomeo Philadelpho Regi Aegypti, Cognoui Iudeos factorem omnium Deum colere, quem nos Zena, id est, Iouem nominamus, quod omnibus indulget, id est, vivere. Huic & consonat Albricius de origine Deorum, si uè in Poetario suo, dicens Deum vocari Vitum, qui à vita præflet; Sentonum, qui à sensu, sicut circa 21. partem corollariorum primi huius plenius allegatur. Vnde & Seruius ille virtus nec ignobilis commentator, super illud Bucol. Virgilij ecloga. 3. ---Ious omnia plena; allegat Lycavus. simile à Lucano dicente, Iupiter est quodcunque vides, quocunque moueris; & addit quod alibi idem dicit;

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus

Mens agitat molem:

Cuius causam reddit ibi Seruius, ita dicens, Ipse enim est spiritus sine quo nihil mouetur aut regitur. Quibus & concorditer Ouidius de Fastis lib. 6° sic dicit;

Ovidius.

Eß Deus in nobis, agitante calefimus illo,

Imetus hic sacra semini mentis habet.

D Nonnè & hoc est quod Apostolus disputans cum Atheniensibus de Deo, allegat à Poetis & docet, cùm ait, In ipso viuimus, mouemur, & sumus, sicut & qd idem vestrorum Poetarum dixerunt Act. 17. Nullus igitur quæsio mihi succensat, si allegem quandoque licet rarissime aliquos Poetarum, ex quo constat sanctum Dei Apostolum hoc fecisse, sicutque beatus Ieronymus epistola. §. ad Magnum Senatorem urbis Romæ obijcientem Ieronymo, quod condonarem Ecclesiæ sordibus polluerent Ethnicorum, cùd quod scriptis suis inseruit carmina Poetarum, per Apostolum se excusat dicens, quoniā & Poetas Apostolus allegavit, dicitque quod ille quem allegat hoc loco, fuit Aratus Graecus Poeta. Arator quoque subdiaconus sanctæ Romanæ Ecclesiæ lib. 2° super Actus Apostolorum, metricans istum locum, sic ait:

Sacrilegæ nouitatis Amor! vos cerimus Aram

Ignoto posuisse Deo, qui condidit Astræ,

Qui pelagus, terra que dedit, quem vita parentem

Ut moucamur, habet, cuius spiramus ab igne,

Cuius imago sumus, de quo cecinere Poete,

Hinc hominum constare genus; quem prædico, cuncta

Sanxit ab ore suo.

E Istam quoque sententiam roborat Augustinus, tractans istam Autoritatem Apostoli. 4. super Genesim. 14. superius recitatus. Vnde & Dionysius de diuinis Nominibus. 6. Laudanda est, inquit, laudabilis vita aeterna, ex qua per seipsum vita, & omnis vita, & à qua in omnia vtcunque vita participatrix vivere propriè vnicuique exseminatur. Igitur & immortalium Angelorum

gelorum vita & immortalitas, & imperdibile ipsum Angelicæ semper motionis ex ipsa, & per ipsam est, ut subsistit; Idcirè & viuentes semper, & immortales dicuntur, & non immortales iterum, quia non à seipso habent immortaliter esse, & aeternaliter vivere, sed ex viuifica & totius vita factrice, & continuatrice causa; & sicut in onte, id est, in ente dicimus, quia & eiusdem esse est causalis; sic & ibi iterum, quia & per seipso vita est diuina vita vitalis & substantialis & omnis vita, & vitalis motus ex ipsa vita, quia est super omnem vitam, & omne principium totius vita: ex ipsa & Animaliæ imperdibile habent, & Animalia omnia & germina secundum nouissimam consonantiam anima habent vivere; qua ablatâ iuxta eloquim deficit vita omnis, & ad terram & deficientia, ad participandum eam infirmitate iterum conuersa, iterum Animalia sunt, & donatur quidem primo, & per seipso vita esse vitam, & omni vita, & ab ea per singula esse propriæ, singula estimatur natura subsistere. Qui adhuc supra t. dicit quod Deus est omnium causa & principium, & essentia, & vita; Et infra, eodem, loquens de Deo sic scribit; Optima traditio & simpliciter dicendum viuentium vita & eorum quae sunt essentia, omnis vita & essentia principium, & causa, per suam vt sint quae sunt, actiuam & continentem bonitatem; hoc à diuinis eloquiis didicimus, & omnem sic dicere sacram Theologorum hymnologiam iauenes. Amplius autem omnia essentialiter participantia aliquo necessario, eagent eo: Sed omnia entia citra primum non sunt essentialiter & pure simpliciter per seipso secundum quod participant primo ente, quod est pure essentialiter per seipsum; Hoc autem totum apparet ex habitudine principiorum & principiorum, causarum & causatorum, per se et per aliud entium, magis & minus entium; quod & quamplures Autores Philosophici, & Theologici creberintem contestantur. Hoc enim quasi quedam regula generalis solet tam à Logicis quam à Philosophis obseruari, quod nullus nesci considerans scripta veterum diligenter. Supponunt enim creberintem quod omne quod dicitur aliquale, vel dicitur tale per essentiam, & tunc est unicum, vel secundum participationem; & quoctunque participantia fuerint, participatum ab omnibus erit unum; C quam etiam regulam Theologi amplectuntur. Vnde venerabilis Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus Monolog. 1. ostendens quod sit aliquid primum & omnium summum bonum, sic dicit; Certissimum quidem & omnibus est volentibus aduertere perspicuum, quia quoctunque dicuntur aliquid, ita ut ad inuicem magis vel minus, aut æqualiter dicantur, per aliquid dicuntur quod non aliud & aliud, sed idem intelligitur in diversis, sive in illis æqualiter, sive inæqualiter consideretur: Nam quoctunque iusta dicuntur ad inuicem, sive pariter, sive magis vel minus, non possunt intelligi iusta nisi per iustitiam, quia non est aliud & aliud in diversis. Et idem dicit de omnibus bonis diversis, quod sunt bona per aliquid unum bonum existens idem in diversis, & quod ipsum solum est bonum per seipsum; & nullum aliud bonum est illi æquale vel maius, quare ipsum est sumnum. Eundem quoque processum facit, capit. 2. de Magno, & cap. 3. de ente seu esse, vbi sic ait; Omne quod est, aut est per aliud, aut per nihil; sed nihil est per nihil: Non enim vel cogitari potest, ut sint aliquid non D per aliquid; quicquid est igitur non nisi per aliquid est: quod cum ita sit, aut est unum, aut sunt plura, per quae sunt cuncta quae sunt: Sed si sunt plura, aut ipsa referuntur ad unum¹ aliquid per quod sunt, aut eadē plura singula sunt per se, aut ipsa per se inuicem sunt. At si plura ipsa sunt per unum, iam non sunt omnia per plura, sed potius per id unum, per quod hæc plura sunt: Si vero ipsa plura singula sunt per se, utique est una aliqua vis vel natura existendi per se quam habent ut per se sint: Non est autem dubium, quod per ipsum unum sunt, per quod habent ut sint per se. Auctienna. Verius ergo per ipsum unum cuncta sunt, quia per plura, quia sine eo vno esse non possunt: Ut vero plura per se inuicem sint, nulla patitur ratio, quoniā irrationalis cogitatio est, ut aliqua res sit per illud, cui dat esse. Similem quoque processum facit Auctienna 1. Metaphys. & 8. & Algazel 2. Metaphys. & Anselmus de veritate vlt. de rectitudine & veritate similiter. Quod & vult Augustinus 8. de Trinit. 4. vbi ex multis bonis inferioribus arguit unum omnium summum bonum, et multis bonis numeratis dicit, quid plura, & plura, bonum hoc, et bonum illud? tolle hoc & tolle illud, & vide ipsum bonum si potes; ita Deum videbis, non alio bono bonum, sed bonum omnis boni. Et infra, eodem, Non essent, inquit, mutabilia bona, nisi esset incommutabile bonum. Cum itaque audis bonum hoc & bonum illud, quia possunt alias dici etiam non bona, si potueris, sine illis, que participatione boni bona sunt, perspicere ipsum bonum, cuius participatione boni bona sunt; simul enim & ipsum intelligis, cum audis hoc aut illud bonum. Si ergo potueris illis detracisti per seipsum proficere, bonum, * perspecteris bonum Deum. Et 8. de Civit. Dei 6. Cum in conspectu Philosophorum corpus & animus, magis minusque speciosa essent, viderunt esse aliquid, vbi esset prima & incommutabilis species, & ideo nec comparabilis; atque ibi esse rerum principium, teatissimè crediderunt. Aristoteles

5. Ratio
principalis.

B aliud

Auctienna.
Algazel.
Augustinus.

* bonum.
Augustinus.

- A** stoteles quoq; 4. Metaph. 18. ex hoc quod aliqua sunt minus, & magis falsa, & vera quam alia, probat esse unum verum simpliciter; quem & Anselmus Monolog. 4. rectissime imitatur. Et hoc idem sentit Augustinus alijs locis multis. Istam quoq; sententiam Dionysius de diuinis nominibus multis capitulis, Boetius de Hebdomadibus, & alij Autores quamplurimi locis quamplurimi profitentur, sicut & præmissa hic & primo huius aliquantulum attinguntur. Adhuc autem Eſte in eſt materia, formæ, & cōpolito, ſubſtantia, & accidenti, & non primò ſimpliciter, vel non æquè primò, nec æqualiter in eſt illis; ergo alicui vni primo & maximè, per quod existens in ceteris ipſis in eſt: hoc autem ponit non potest, niſi illud quod primò & per te-
ſit, hoc autem eſt Deus: hoc autem totum clare ostendunt præmissa in proxima ratione: Vnde & Philofophus 2. de Anima 68. ait; Non enim aqua ſecundum quod aqua, neque aēr ſecundum quod aēr diaphanum eſt, ſed quoniam natura eadem eſt in hiſ utriſque; & in perpeſuo ſuperiū corpore, ſcilicet Cœlo. Vbi Auerroes, Non ſecundum quod aēr &c. id eſt,
B quia diaphaneitas non eſt in ſola aqua aut aēre, ſed in corpore cœleſti, fuit necelle ut diaphaneitas non ſit in aliquo eorum, ſecundum quod eſt illud quod eſt, ſed ſecundum naturam com-
munem exiſtentem in omnibus, licet non habeat nomen. Hoc idem conſirmari videur per eundem Philofophum 1. Poster. 4. & 5. & 2. Post. 4. & 5. docentem quod quæcumque paſio in eſt multis diuersis, habet aliquod unum ſubiectum ſeu cauſam cui primo in eſt, & per iſum, ſeūpſam ceteris quibus in eſt, ſicut eſt habere tres angulos duobus rectis, habere cornua, con-
traria ſeu contraria ſtatus, folia fluere, commutatum proportionale, & hoc ostendit de alijs vniuersis, ſive fuerint ſubſtantialia ſive accidentalia, ſive vniuoca, ſive analoga, ſive & quiuoca, quod rorū Robertus Lincolniensis magis dilucidat exponendo. Dicitur forſatſis quod illa cauſa diuersorum in diuersis eſt via genere, vel ſpecie, numero autem nequamquam; ſed ſi cauſe multæ numeraliter diſferentes ſint ſimiles in natura, & nomine, vel quælibet illa-
rum eſt talis per ſe, primò, & essentialiter, vel per aliud ſecundariò, & participatiue &c. ſicut supra in proxima ratione. Alij forrē dicent, quod illa cauſa vna diuersorum in diuersis eſt
C vniuersale: Sed ſi vniuersale ſit aliiquid citra Deum, videtur quod aliud vniuersale hominum, aliud Afinorum, & alia aliorum; vniuersalia ergo illa ſunt multa conuenientia in natura & nomine &c. ſicut contra reſponſionem priorem. Hoc tamen non improbabiliter ponitur, ſi per vniuersale intelligatur aliqua ratio vniuersalis, ſeu virtus diuina omnium talum vniuita. Vnde Psalmo 32.º ſpiritu oris cuius omnis virtus eorum, & Aristoteles in de Mundo 10. to-
tam terram, & Mare, & therem, atque Solem & Lunam, & totum coelum decorauit vna, que per omnia tranſit, virtus. Haec autem vittus omnium vniuita eſt rerum, Deus, tenax vigor, & illa vnitas principalis quam laudum carmine hymnidè deprecamur, cuius principalita-
tem oſtendit Boetius 1. Arithmetice 6º. cuius titulus de principalitate vnitatis p̄tſcribitur. Vnde & Auicebro, in libro quem nominat fontem vita, & eſt 35. capit. quinti libri, ſic di-
cit; Omnia omnino diuera & diuifa, tam in ſuperioribus, quām in inferioribus, ſcilicet in-
diuidua, ſpecies, genera, diſferentia, propria, & accidentia, al omnino oppoſita & contra-
D ria mouentur ad coniunctionem, & defiderant conuenientiam, & inquirunt vnitatem, quia quamvis ſint diuifa, coniuncta ſunt; & quamvis diuera, conuenientia ſunt in aliquo, quod ea reſineat, & coniungat, & conuenire faciat, & radix omnis in hoc eſt hoc, quod v-
nitas vniuit omnia, & eſt diuifula in omnibus, & reſentrix omnium. Cui & concordans Pro-
clus Philosophus, propositio prima ſic dicit; Omnis multiuero partipacat aliquiter vno; & propositio decima quarta: Omne bonum vnitum eſt participantium ipſo, & omnis vnitio bonum eſt, & bonum vni idem. Iſtam insuper vnitatem omnium vnitum testatur dictum Hermetis de Verbo æterno 2. ſuperius recitatum; qui & infra 14. loquens de coe-
leſtibus, terrefribus, & medijs; Horum, inquit, omnium effectus naturamque cognoscens, miretur, adoretur, atque collaudet artem mentemque diuinam; Muficen verò noſle nihil aliud eſt, niſi iunctarum omnium rerum ordinem ſcire quid queque ſit diuina ratione ſottita;
E Ordo enim rerum singularium in vnum, omnium artificis ratione collata, concentum quen-
dam diuino melo dulcissimum, veriſimiliter conficit. Dionysius inſuper de diuinis no-
minibus. 1. In omni, inquit, ferè actione Theologica, thearchiam videmus diuinitus lauda-
tam, & monadem quidem & vnum propter ſimplicitatem & vnitatem ſupernaturalis impa-
tibilitatis, ex qua ut viuifica virtute vniuitur, & partitis noſtris alterianibus ſupermundanè
complicatis in deiformem Monadem congregamur. Et infra 5. dicit, quod iſum per ſeipſum
eſte eſt existentium principium, & existentia omnia & que vniuit ab eſte continentur, & hoc
immenſurabile, & convoluta, & vniue. Etenim in monade omnis numerus ante ſubſtitit, & ha-
bet omnem numerum. Monas in ſemiperfetta singulariter, & omnis numerus vniuit quidem in
Monade, quantum autem à Monade prouenit, tantum diſcernitur, & multiplicatur; & in

Ariſtoſteles.

Dionysius.
Boetius.6. Ratio
principiis.

Palmus.

Ariſtoſteles.

Auicebro.

Proclus.

Dionysius.

Dionysius.

Boetius.

Timaeus Pla-

tomo.

Ch. deuidus.

Eustratius.

Sapiens.

Augustinus.

Eustratius.

centro omnes circuli linea secundum primam unitatem constitutæ sunt, & omnes habet signum in semetipso similes uniformiter unitas ad se inuicem, & ad unum principium ex quo procedebant; & in ipso quidem centro vniuersaliter adunantur, breuiter autem eo distantes breuiter & discernuntur, magis autem recedentes, magis, & simpliciter quantum centro proximiores sunt, tantum & ipsi, & sibi inuicem adunantur, & quantum eo, tantum à se inuicem distant; sed & in toto omnium naturæ omnes secundum singula naturæ rationes convolutæ sunt, per unam inconsulam unitatem. Et adhuc inferius vlt. agens de uno, quomodo scilicet Deo unum conueniat, ita scribit, Unum vero quia omnia vniuersaliter est per vius unitatis excellentiam, & omnium est vius irreversibiliter causaliter: Nullum enim existentium est non participans vius; sed sicut similis omnis numerus monada participat, & unum, duo, & decem dicitur, & semis, & vnum, & tertium, & decimum vnum & multitudinem terminat, sic omnia & vnum omnium pars participant, & essendo unum omnia sunt existentia, & non est omnium causa vnum multis viis, sed ante omne vnum. Neque enim est multitudo non participans quid vius, & nihil existentium quod participat, vel quid unus deorsum omnia singulariter omnia, & toto omnia & opposita, & vniuersaliter comprehendentis; & quidem sine uno non erit multitudo, sine autem multitudine erit vnum, sicut & monas ante omnem numerum multiplicatum, & si omnibus omnia vna quis posuerit, omnia erunt toto vnum. Sed itaq; & hoc cognoscendum, quia secundum vnum vniuersusq; præcogitata est species, vna dictur unita, & omnium est vnum exemplar, & si interimas vnum, neq; vniuersitas, neq; aliquid aliud existentium erit. Omnia etiam in seipso vnum uniformiter praæambit, & circumprehendit: Ipsa igitur Theologia totam Thearchiam. Boetius quoq; 3^a. de Consolatione Philosophia, prola 11^a. probat per singula genera entium induitum, quod omnia desiderant unitatem. Dicit igitur concludendo: Omnia igitur vnum desiderant, sed vnum ipsum monstravimus esse quod bonum est; Cuncta igitur bonum pertinet, quod quidem ita describas, quod desideratur ab omnibus. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno veluti vertice destituta sine rectore fluitant; aut si quid est ad quod vniuersa festinant, id erit omnium summum bonorum. Et quorū sunt multitudines sic vniæ, tales unitates multitudinum unitiuæ virtualiter sunt in Deo: ex quibus quidem exemplaris & archetypus numerus, in ista simplicissima unitate miro modo colligitur, quo cætera numerata format, numerat, & disponit, & hic est mundus ille intelligibilis, & archetypus Hermetis & Platoni, de quo 40^a. pars corollariorum primi tangit. Vnde Boetius 1. Arithmeticae sua 1. Omnia quæcumq; à primæa rerum natura constructa sunt, numerorum videtur rationes formatae; Hoc enim fuit principale in animo conditoris exemplar. Hinc enim 4. Elementorum multitudo mutuata est, hinc temporum vices, hinc motus astrorum, cœliq; conuersio, & supra codem prolog. 2. plenissimè vult hoc idem. Hoc autem lucidum dictum Boetij videtur sumi ex verbis obscuris primæ partis Timæi Platoni, cap. 1. quod Chalcidius in commentario suo primo, De genitura Mundi intitulat: Vnde Eustratius super 1. Eth. 6. comment. 48. dicit, quod vniuersalia exemplaria, & ideæ apud Platonem sunt quidem numerus diuinus, per quem velut per exemplum conditor operatur materialem factiōnem, & hanc sententiam Platonis contra Aristotelem approbat, & defendit; imò fortè Platonem in ista sententia nolui Aristoteles reprobare. Ideoque dicit Eustratius, Aristoteles fortè noluit obfistere Platoni, sed illis qui secundum quod non oportet dicta illius recipiunt. Quibus & concordat Sapiens dicens Deo: Omnia in mensura, numero, & pondere dispositi, Sapiens. 11. Quem numerum constat non esse aliquam creaturam, sed illum sapientia spiritum multiplicem vnicum & subtilem Sapient. 7. imò & ipsam sapientiam, in qua omnia erant facta, Psalmo 103. Vnde Augustinus 2. de libero arbitrio 19. Sapientia absit quod in comparatione numeri inferior inueniatur, cum eadem sit; & 4. super Genesim ad literam 5. exponens Autoritatem Sapientis adductam sic dicit, Secundum id quod mensura omni rei modum præfigit, & numerus omni rei speciem præbet, & pondus omnem rem ad quietem & stabilitatem trahit, ille primitus, & veraciter, & singulariter iste est, qui terminat, format, & ordinat omnia, & infra codem 6. Numerus sine numero est quo formantur omnia, nec format ipse. Hujusmodi autem numeri unitates propriæ sunt rationes in mente diuina omnium creatrices, nutritrices, & continua seruantes; & haec forsitan sunt vniuersalia, quæ plurimi veterum sonniabant, sed paucissimi haec videbant: Quare & hanc sententiam velut altissimam in prologo in Vniuersalia conuoluit Porphyrius, non evoluit; quæ tamen sententia patet ex prioribus evidenter, vnde & Eustratius ubi prius dicit, quod Vniuersalia exemplaria, seu ideæ sunt rationes conditrices, & velut notationes facientes. Robertus quoq; Lincolniensis super 1. Post. 7. dicit, quod Vniuersalia sunt cognitiones rerū creandarū, quæ fuerunt in

- A in prima causa & eternaliter, & sunt rationes earum & causae formales, & exemplares, & ipsae sunt etiam creatrices; & haec sunt quas vocavit Plato ideas & mundum Archetypum; & haec sunt secundum ipsum genera, & species, & principia tam essendi, quam cognoscendi. Et hoc idem sentit Augustinus. 83. questionum 46. in epistola ad Nebridium manifeste. Item si vniuersalia ponantur in intellectu, ut videntur Auerroem, Boetiū, & alios multos velle, in quo Intellectu dignius ponerentur quam in primo, summo, & dignissimo omnium, qui verisimilem intelligit Vniuersa, qui & dormientibus alijs vigilat in aeternum? Amplius autem, constat 7. Ratio certissime aliquas esse causas entium seruantes, & existentes seruantes, in quibus secunda suppositione docente processus non finitur infinitus. Omnia ergo illarum causarum est aliqua prima & summa; hanc constat necessariò esse Deum, qui prima suppositione & 5a. parte corollarij primi testantibus à nullo alio conseruatur; Deus ergo est primus & summus omnium conseruator. Vel ergo hoc est per se, vel per accidentem, si per se, ergo necessariò; per se enim necessitatem includit; quia si non esset necessariò, posset non esse, & sic esset per accidens, B quod patet per definitionem logicam accidentis, ex Iagoge Porphyrii & r. Topic. Aristotelis fatus notam: Hoc etiam satis patet. i. Post. 4. & 6. & 2ⁱ. 4.vb per se cum suis conditionibus definitur. Si autem hoc dicatur ens per accidentem, & omne per accidentem est posterius illo quod est per se; & ideo ad ipsum reducitur Deum esse omnium seruatorem, reducitur ad aliquod prius eo, cuius virtute hoc facit: Non ergo Deus, sed prius illud prius est primus omnium conseruator. Quod autem omne per accidentem reducatur ad aliquod per se prius, apparet; quia sicut substantia praedit naturaliter omne accidentis, & ad ipsam reducitur quodlibet accidentis tanquam ad causam priorem; ita per locum à simili seu à proportionalitate, videtur essentiale praedere quodlibet accidentale, & hoc omne ad illud reduci. Item omne causatum sicut habet determinatum modum essendi, sic & videtur habere determinatam causam fiendi, & essendi; aliter enim non magis fieret, nec esset hoc quam illud: accidentis autem est infinitum, & indeterminatum omnino, ut patet 2. Phys. capit: de casu, & fortuna, quasi per totum; & 6. Metaphys. 4. & post diffusus; vbi dicit Auerroes comment. 7. Quod sit causa à principio haber naturam terminatam, & causam terminatam; quod enim est accidentaliter accedit illi quod est essentialiter. Hoc itidem confirmatur: Aliquid est per se conseruatuum entium se conseruans, & illud quod est per accidentem, non est principium illius quod est per se, sed magis à contra: Quod enim est ab eo, quod est per accidentem, est simpliciter per accidentem, sicut quod est ab aliquo casuali, est simpliciter casuale: Hoc enim patet per Philosophum, 2. Phys. 44. redarguentem ponentes causum esse causam caeli, & omnium coelestium, per hoc quod tunc omnia inferiora effent casualia. Dicit enim Auerroes; Cum posuerint quod ex se, scilicet fortuna, & casu, fuit "renovatio corporis coelestis, & motus, qui largitur alijs entibus ordinem, contingit eis ut omnes causae inueniantur ex casu: quod enim inuenitur in illo quod ex casu inuenitur, inuenitur ex casu. Alijs quoque de entibus per accidentem posset esse scientia; de omnibus enim per se ordinatis scientia potest esse, quod est contra Philosophum, 2.
- C totum; & 6. Metaphys. 4. & post diffusus; vbi dicit Auerroes comment. 7. Quod sit causa à principio haber naturam terminatam, & causam terminatam; quod enim est accidentaliter accedit illi quod est essentialiter. Hoc itidem confirmatur: Aliquid est per se conseruatuum entium se conseruans, & illud quod est per accidentem, non est principium illius quod est per se, sed magis à contra: Quod enim est ab eo, quod est per accidentem, est simpliciter per accidentem, sicut quod est ab aliquo casuali, est simpliciter casuale: Hoc enim patet per Philosophum, 2. Phys. 44. redarguentem ponentes causum esse causam caeli, & omnium coelestium, per hoc quod tunc omnia inferiora effent casualia. Dicit enim Auerroes; Cum posuerint quod ex se, scilicet fortuna, & casu, fuit "renovatio corporis coelestis, & motus, qui largitur alijs entibus ordinem, contingit eis ut omnes causae inueniantur ex casu: quod enim inuenitur in illo quod ex casu inuenitur, inuenitur ex casu. Alijs quoque de entibus per accidentem posset esse scientia; de omnibus enim per se ordinatis scientia potest esse, quod est contra Philosophum, 2.
- D Phys. capit. de casu & fortuna, diffusè probantem, quod talia non sunt scibilia, neque certa, quia sunt causa accidentales, & per consequens infinita: & 6. Metaphys. 4. De ente secundum accidentem nulla est speculatio; nulla enim scientia neque activa, neque factua studiosa est de eo, neque *theologica, quod & totus processus edocet consequenter; & r. Post. 6. hoc idem ostenditur manifeste. Amplius autem quod est perfectius tribuendum est Deo, ut patet per primam Suppositionem, & tertiam partem primi: sed per se perfectius est, quam per accidentem, ut nullus ignorat; nec alter Deus esset per se bonum, & potens; Deus ergo per se non per accidentem est primus omnium conseruator. Item in toto genere conseruatorum aliquis est conseruator per se, & primus naturaliter; & illud quod est per se & primus naturaliter in quolibet genere, est maius, dignius, & melius posteriori quoconque. Dicit enim Philosophus, 2. Metaph. 10. Semper enim quæ ante est, magis est; & quæ posterior est, non est. Vbi & textus quem habet Auerroes, sic ait; Prius enim semper magis dignum in esse, posterius autem non sic: qui & 12. Metaphys. 37. Optimum, inquit, semper ⁱⁱ autem proportionale quod primum; quare & Pitagorici posuerunt primum in coelestantione boni, vltimum vero in coelestantione mali, sicut ostensio decima octaua partis Corollarij primi tangit. Rursum sic ad idem; Primum in quolibet genere est maxime tale, sicut 2. Metaphysic. & 10. satis patet, sicut illud quod est æquale per se, magis est tale, quam id quod est tale per accidentem, sicut manifestè patet per Philosophum, tertio Topic. nec aliquis diffiteret. Adhuc autem si hoc sit per accidentem, potest non esse; omne enim quod inest alicui non per se & essentialiter, sed tantum accidentaliter, potest separari ab eo separato; hoc enim nullam contradictionem includit; & quia quodlibet entium sufficenter existit, habitus omnibus & solis il-

lis, quæ ad suum existere per se & essentialiter requiruntur; quoniam tunc nihil existentia sunt A deest; hoc etiam patet per definitionem propriam accidentis; & 1. Post. 6. scribitur isto modo: Omne autem aut sic est scilicet per se primo modo vel secundo; aut per accidentis: Accidentia autem non necessaria sunt; & confirmatur per Philosophum 8. Phys. 36. probantem quod non omne mouens mouetur, quia non per se, neque per accidentis; Non per accidentis, quia si secundum accidentis, inquit, non est necesse moueri quod mouetur. Si autem hoc est manifestum, quod contingit aliquando moueri, nihil eorum quæ sunt; Non enim necessarium est accidentis, sed contingit non esse, quod & patet ibi per Auctorē expressius in comment. Si quis autem non vereatur concedere, quod rebus existentibus Deus potest non esse conservator earum, faciliter conuincetur, quoniam antecedens & consequentia sunt necessaria in ratione, qua per finitatem rerum & conseruationem earum, probatur quod aliquis qui est Deus, est primus omnium conservator; quare & conclusio simili necessitate firmatur. Item si res sine conseruatione diuina possent existere per seipias, frustra conseruerant à Deo secundum illam maximā B Philosopham. Frustra ponuntur plura, vbi sufficiunt pauciora: sed secundū Philosopham 1. de Cœlo 32. Deus & natura nihil frustra faciunt; quomodo & Apostolus arguit ad Gal. 2. Si per legem, inquit, iustitia, ergo Christus mortuus est gratis; vbi glossa Augustini, si per legem, id est, opera legis, quibus ludati confidebant, iustitia est; ergo Christus mortuus est gratis, id est frustra sine causa; est ergo Deus omnium entium necessarius conservator. Huius quoque sententiae testis est Thomas de Aquino, qui in questionib^z suis de potentia Dei 35. multipliciter hoc ostendit, & questione 36. querit, Vtrū Deus posset aliquid creaturæ communicare, quod per se non esse conserueretur absque Deo, & respondet sub verbis quæ sequuntur: Dicendū, quod ad omnipotentiam Dei non pertinet, quod posset facere duo contradictionia esse simul: In hoc autem quod dicitur, quod Deus faciat aliquid, quod eius conseruatione non indigeat, contradictione implicatur. Iam enim ostensum est, quod omnis effectus à sua causa dependet, secundum quod est eius causa. In hoc igitur quod dicitur quod Dei conseruatione non indigeat, ponitur non esse causatum à Deo; & in hoc quod dicitur, quod Deus faciat ipsum, ponitur esse causatum; Sicut igitur contradictionem implicaret, si quis diceret, Deum facere aliquid quod non esset causatum ab eo sita si quis diceret Deum facere aliquid, quod eius conseruatione non indigeat; vnde utrumque parti ratione Deus non potest. C

COROLLARIVM.

EX his igitur omnibus manifesta est conclusio principalis. Vnde non immanente conseruitur hoc portisma, Nulla res creata sufficit aliam conseruare, & quod necesse est Deum per se & immediate seruare quamlibet creaturam; immo & immediatus quacunque causa creata; immediate, inquam, nedum immediatione loci aut situs, sed & naturæ ac causæ, & immediatus eisdem modis, vel saltem duobus ultimis modis dicitur. D

I *Quod nulla res creata sufficit aliam conseruare.*

SI enim, vt dicit principalis conclusio, Deus est omnium entium necessarius conservator, quelibet res creata necessariò indiger conseruatione diuina, ergo nulla res talis sufficit aliam conseruare.

2 *Secunda est, quod necesse est Deum per se & immediate seruare quamlibet creaturam.*

Quod etiam Deus per se & immediate conseruet quamlibet creaturam, euidenter ostendit rationes præmissas, si ad hoc debite applicentur: Omne namque de se potentiale, si debeat actuari, hoc necessario erit per aliquem actum, non immediatè exterius, sed omnianque interius actuarem, atque formantem, diffusumque per totum, vt patet de materia & forma, de accidente & de subiecto. Ille igitur actus sic actuans potentiale huiusmodi, vel est actus per se purus a nullo alio penitus actuatum, & tunc est Deus, & habetur intentum; vel non est actus huiusmodi, & tunc ille actus de se est potentialis necessario indiges alio actu ipsum immediatè actuante; & cum propter suppositionem secundam non contingat sic in infinitum procedere, tandem necessariò finaliter venietur ad unum actum per se purum, a nullo alio penitus actuatum, qui quolibet de se potentiale, positumque sub actu, per se & immediate actuat, & informat, nedum exterius circumstantio, verum interius totaliter pene-

- A** penetrando; & quodlibet citra Deum est de se potentiale, ipse autem solus actus per se & purus, sicut præmissa testantur. Item omne de se fluxibile & informe, ad hoc quod figuratur stabilius & formetur, necessariò indiget aliqua fixione & forma ipsum immediatè figente atque formante; Huiusmodi igitur fixio seu forma, vel est per se fixa seu fixio, formata seu forma, & tunc est Deus, & habetur intentum; vel non est talis, & tunc necessariò immediatè figuratur, & formatur per aliquam fixionem & formam, & cum suppositio secunda non sinat processum huiusmodi iohannicum, necessariò finaliter stabitur ad vnam fixionem & formam per se, & puram, à nulla alia fixam quomodolibet aut formatam; & hæc est habitudo omnium creaturatum & Dei. Hæc autem rationes satis concordant cum Autoritatibus Philosophicis, & Theologicis superius recitatis. Item si sufficeret alii creature tantum mediatè conseruati à Deo, scilicet tantum mediante alia creatura, cum illa creatura conseruans influeret tantum virtutem finitam creature conseruatæ, posset Deus creare aliquam creaturam tanto virtuosi-
- B** oris permanentiæ illa creatura per aliam conseruata, quantum virtus illa conseruans influit conseruatæ. Quia si ponatur creata, non indigebit conseruatione alicuius creaturæ: Tanto namque est virtuosioris permanentiæ ex seipso, quantum si esset debilior, indigeret à creatura alia confortari: Nec indigebit conseruatione Dei mediata, quia illa fieret per medium creaturam; quare indigebit conseruatione media creature, contra proximum præostensum: Nec indigebit conseruatione Dei immediata, quia & hac creatura debilior non egebat; erit igitur aliqua creatura non egens conseruatione aliqua creatoris, quod præmissa conclusio non permittrit. Imò secundum istud, posset Deus tantum ^{II} confortare res mundi, & totum hunc ^{"confot-} mundum create, vel alium mundum secundum se totum, & singulas partes suas tam fortis, mare. quod nullo modo neque immediatè, neque mediata, neque secundum totum, neque secundum partem egeret conseruatione diuina; imò & Deo per imaginationem omnino sublati, sanus & integer permanereret, quod præmissa destruunt evidenter. Item sicut Deus est ubique
- C** sic ubique conseruat; sed Deus per se & essentialiter est ubique; quia si non, aut nusquam est, quod nullus non negat; aut est alicubi circumscriptus, quod eius infinitati, & immensitatí omnimodi contradicit, quas Suppositio prima docet, quod & quedam Autoritates præmissæ testantur. Docet namque prima Suppositio, tertia pars, & quartæ Corollarij primi huius, quod quicquid est bonitas, aut perfectionis perfectissimæ & infinitissimæ est in Deo; sed magnæ perfectionis est posse esse in multis locis præfessionaliter totum simul; quare & spiritus qui sic possunt, iudicantur perfectiores corporibus, quæ non possunt. Sumimus igitur spiritus propter suam perfectionem infinitam simpliciter, est necessariò repletuitatis & præfessionalitatis infinitæ simpliciter, & immensæ; quare & omnibus locis & sitibus locatis & situatis de necessitate præfessionaliter ipse adest, essentialiter cunctare replens supra omnem eorum mensuram magnus, & immensus; ut siue verè omnipotens dicitur, sic & veraciter dicitur omnipotens: Et hanc arbitrorum rationem facit Scripturæ atque Doctorum, per quam
- D** immensitatem Dei ostendunt. Vnde ut de multis vnum commemorem, Batuc. 3. scribitur; Bavnc. O Israel, quām magna est domus Dei & ingens locus possessionis eius, magnus & non habens finem, excelsus & immensus. Sique Deus esset alicubi circumscriptus, hoc maximè videretur in Cœlo, quoniam dignissimus est locorum, & adhuc in dignissima parte Cœli, seu in dignissimo punto Cœli, & tunc moto Cœlo, ipse similiter moueretur contra sextam partem Corollarij primi huius. Alter enim partem Cœli, seu punctum digniorum quandoque relinquere, & indignorem intraret. Si autem dicatur secundum superficiem secundi de Cœlo, & Mundo, Aristotelis, quod Deus est continuè in uno situ nobilissimo, scilicet in Oriente, in sectione duorum circulorum magnorum; Istud state non potest, quia quare magis esset in oriente Oxon, quām in oriente London, seu Gadum Herculis, vel è contra? Si autem dicatur, ipsum esse continuè in oriente totius terræ habitabilis in quavis Amphitritis vel Oceanii sectione; cum secundum naturalem dispositionem cœli & terræ, & secundum eundem Aristotelem 2. Meteororum vbi tunc est mare, erit quandoq; arida, & è contra, erit aliquando aliis oriens totius terræ habitabilis que tunc erit, & tunc vel Deus erit tantum in illo, & sequitur ipsum moueri localiter de oriente uno ad alium orientem; vltunc non erit in oriente prædicto, ergo eadem ratione nec nunc est. Deus etiam si tantum in oriente ponatur, non erit in loco dignissimo, cum medium coeli, & centrum Solis, Saturni, seu Iouis sit dignior locus seu situs. Item si Deus sit tantum in uno particulari loco, vel situ, posset illum relinquere, & alium ingredi, localiterq; moueri. Per hoc quoq; quod Deus ubique agit & conseruat, probant Autores ipsum esse ubique tripliciter, scilicet essentialiter, præfessionaliter, & potentialiter, sicut patet 1. sentent. Petri, dist. 37. quod tamen nullatenus sequeretur, nisi Deus immediate omnia faceret & seruaret. Vnde Anselmus Monolog. 13. ita dicit, quoniam ali-
- E** ter

nisi ut ea que sunt facta, vigeant, nisi & id à quo sunt facta, vigeat per scipsum; neccesse est, vt sicut nihil factum est nisi per creatricem præsentem essentiam, ita nihil vigeat nisi per eiusdem seruaticem præsentiam; & addit 14. consequenter; Quod si ita est, imo quia ex necessitate ita est, consequitur vt vbi ipsa non est, nihil sit. Vbique igitur est, & per omnia, & in omnibus. Liquer igitur quoniam ipsa est, quæ cuncta alia portat & superat, claudit & penetrat, eademque est quæ in omniis est, & per omnia, & ex qua, & per quam, & in qua omnia, sicut erat superius plenius allegatum, & supra ciudem septimo præmittebat. Non opus est quætere, Vtrum ideo sint vniuersa per ipsam summam substantiam, quia alio faciente aut alia materia existente, illa tantum quolibet modo ut res omnes essent adiuverit, cum repugnet his quæ iam supra paucuerunt, si secundo loco & non principaliter sint per ipsam quæcunque sunt. Augustinus quoque de diuinitatis Dei essentia primo, ostendo per scripturam, quod Deus est incircumscripitus, immutabilis, & immeensus, subiungit; Proculdubio nullus est locus ab eius præsencia absens; super omnem quippe creaturam præsedit regendo, B subiectus est omnia sustinendo, non pondere laboris, sed infatigabili virtute; quoniam nulla creatura ab eo condita per se subsistere valet, nisi ab illo sustentetur, qui eam creauit. Extra omnia est, sed non exclusus; Intra omnia, sed non conclusus. Ecce causalis Augustini probans Deum esse vbique, quoniam, inquit, nulla creatura potest subsistere nisi sustentetur ab illo, qui & Epistola 39. quæ est de præsencia Dei ad Dardanum facit diffusum processum ad idem, vbi & inter cetera ita dicit; Sic est Deus per cuncta diffusus, ut non qualitas Mundi, sed substantia creatrix Mundi, sine labore regens, & sine onere continens Mundum. Et 6. super Genesim ad literam 33. ostendit Deum esse immutabilem per tempus & locum, licet administret & moueat mobilia per tempus & locum, cum sit, inquietus, Ipse nullo locorum vel interuallo, vel spacio incommutabili, excellentique potentia, & interior omni re, quia in ipso sunt omnia, & exterior omni re, quia ipse est super omnia: quæ tamen ratio non valeret, nisi Deus per se & immediate administret & moueat vniuersa. Si enim Deus per scipsum sit exteriior & interior re quacunque, & moueat fieres motas, manifestum est quod ad ipsum mouere quicquam localiter, non sequitur ipsum localiter commoueri, eo quod ipse est in quolibet loco præsens. Nec potest quis dicere ideo impripiæ tantum dici, Deum esse vbique essentialiter, præsentialiter, & potentialiter, quia quæcunque essentia in quocunque loco existens, & vniuersaliter omnis locus habet esse ab illo, & quia cuncta locata & loca sunt ei, scilicet eius cognitioni præsencia, & eius potestatib[us] subiecta, cum ista fictio rationibus prioribus destruantur; & 1. Sentent. Lombardi. 37. condemnatur. Item si Deus aliquid putat terram tantum mediate seruaret, cum aliquam creaturam immediate conserueret, & eadem ratione, si vellet, posset terram immediate seruare, & in naturalissimo loco suo, posset moueri localiter ad terram sic seruandam, quod præmissis repugnat. Item si Deus tantum mediate aliqua conseruaret, hoc maximè videtur de inferioribus rebus istis, quod illas seruaret coelesti corpore mediante; sed Anima rationalis est de se tanta permanentia & maiori, quam corpus coeleste: ergo nequaque ab illo naturaliter conseruatur; Hoc enim naturalis ordo requirit, ut à fortiori debilius conservetur. Hoc idem & Autoritates ostendunt; Dicit enim Philosophus in De mundo 8. totam terram & mare, aetherem, atque Solem & Lunam, & totum Cœlum decoravit una, quæ per omnia transit, virtus. Ammonius quoque ⁱⁱ Armenus in recordatione in librum peri hermeias Aristotelis, super vlt. primi, dicit, magis erat verisimile æternas res non à prouidentia regi, quam quæ fluxibilem habent naturam; quoniam illa quidem à sua natura determinationem habent & immutabilitatem talem à diis sortita subsistentiam; quæ autem in generatione propter fluxibilitatem propriæ materiæ in omnimodo transmutatione fieri nata, neque esse, neque contineti, neque ordinati posse si non fortiantur multa virtute conditiua, & prouisiva corum, quæ semper eodem modo se habent, non solum totaliore, & supereminente, scilicet corpori coelesti, sed etiam aliqua magis particuliari & proximiorti, sicut & hominum videretur ampliori indigentes curâ sceminas quam viros, E & insensatos quæ sapientes. Et Avicebrol. 5° fontis vlt. 35. sicut erat superioris allegatum, ostendens omnia diuersa, contraria, superiora & inferiora per unitatem coniungi, sic ait; Et radix communis in hoc est hoc, quod vnitas vincit omnia, & est diffusa in omnibus & retentrix omnium. Et infra 36. dicit, Verbum, scilicet voluntas postquam creauit materiam & formam, ligauit se cum illis sicut est ligatio animæ cum corpore, & effudit se in illis, & non discessit ab eis, & penetrata à summo vlique ad infimum. Et adhuc inferius 38. sic ait: Describere voluntatem impossibile est, sed penè describitur quum dicitur, quod est virtus diuina faciens materiam & formam, & ligans illas, & diffusa à summo vlique ad imum, sicut diffusio animæ in corpore; Et ipsa est mouens omnia & disponens, quod & manifestat exemplo sic dicens; Materia & forma

Augustinus.

Philosophus.
ii Armenus

Avicebrol.

- A forma est sicut corpus & aëris; & anima & voluntas ligans illa, & infusa in illis est sicut anima in corpore, lumen in aëre, & intelligentia in anima, & modum infusionis huiusmodi sic ostendit: postquam voluntas est virtus spiritualis, sed multo excellior, quam spiritualis; non dubites ipsam infundi materiae, & comprehendere eam simul cum forma, sicut est penetratio virtutis solis, id est, virtutis diffundentis lumen, & unitio eius cum lumine in aëre: et ergo voluntas sicut virtus, & forma sicut lumen, & materia sicut aëris. Et 39. dicit; Voluntas percutat omnia sine motu, & agit omnia sine tempore propter magnam suam fortitudinem & unitatem: Cui & autoritates sacre concordant; Nam Sap. 1. sic scribitur; Spiritus Domini repletus orbem terrarum, & hoc quod continet omnia: & infra 8. legitur de sapientia increta quod attingit ad finem usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. De qua & Ecclesiasticis 1. dicitur, quod altissimus Creator effudit eam super omnia opera sua; & Esaiae 66. Cælum sedes mea, & terra scabellum pedum meorum: De quo dicit expressius Ieremias 23. Nunquid non cælum & terram ego impleo, ait Dominus. Vnde Propheta Psalmus 138. Quod ibo à spiritu tuo? & quod a facie tua fugiam? si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero ad infernum, ades: si sumpfero pennas in dilucido, & habauero in extremis maris, etenim illic manus tua deducere me, & tenebit me dextra tua. Beatus quoq; Iob 11. de hoc dicit; Excellior cælo est, & quid facies; profundior inferno, & vnde cognosces; Longior terrâ mensura eius, & latior mati. Et infra 22. recitat hæreticorum falsam insaniam in hæc verba; Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & per cardines cæli ambulat. Super quod beatus Gregorius 16. Moralium 4. dicit; Quis deo ista vel deliciis suscipetur, qui nimis dum sit semper omnipotens, sic intendit omnibus, ut assit singulis, sic adeat singulis, ut simul omnibus nunquam desit; sic itaque exteriora circundat, ut interiora implete, sic interiora implete, ut exteriora circundet, sic summa regit ut ima non deserat, sic immis præsens est, ut à superioribus non recedat. Sanctus quoque Thomas de Christiana religione ad Raynaldum, iure de C fide, spe, & charitate 133. dicit, quod Deus immediatè ordinat omnes effectus per seipsum, licet per causas mediis exequatur, sed in ipsa executione quodammodo immediatè se habet ad omnes effectus, in quantum omnes causa media agunt in virtute causa primæ, ut quodammodo ipse in omnibus agere videatur, & omnia opera secundarum causatum ei post sunt attributi, sicut artifici attributum opus instrumenti: Conuenientius enim dicitur, quod Faber facit cultellum, quam martellus. Habet etiam se immediatè ad omnes effectus, in quantum ipse est per se causa essendi, & omnia ab ipso seruantur in esse. Idem quoque in questionibus suis de potentia Dei, quæst. 20. qua queritur; Vtrum Deus operetur in omni operatione naturæ, respondendo probat, quod Deus est causa cuiuslibet actionis naturalis & voluntariæ sex modis: Primo, quia tribuit virtutem agendi, sicut dicitur 8. Phyl. quod generans mouet graue, & leue in quantum dat virtutem, per quam consequitur talis motus. Secundo, quia conservat eam continuè. Tertio, quia mouet quolibet agens ad agendum, & applicat virtutem D ad actionem, sicut homo est causa incisionis cultelli; & hoc est ut dicit, quia nulla res per seipsum mouet, nisi mouens non motum: Ideo sequitur de necessitate, quod Deus sit causa actionis cuiuslibet rei naturalis, ut mouens & applicans virtutem ad agendum. Quartò, quia ipse est agens principale in qualibet actione, & quodlibet aliud agens est instrumentum illius; quoniam virtute illius qualibet alia virtus agit; & paulo post subiungit; sic igitur Deus est causa actionis cuiuslibet, in quantum dat virtutem agendi, & in quantum conseruat eam, & in quantum applicat actionem, & in quantum eius virtute omnis alia virtus agit; & cum coniunximus his, quod Deus sit sua virtus, & quod sit intra rem quamlibet, non sicut pars essentie, sed sicut tenens rem in esse, sequetur quod ipse in qualibet re operante immediatè operetur, non exclusa operatione voluntatis & naturæ. Vnde potest elici quintus modus, scilicet quod Deus immediatè ubique operatur. Quod & patet clatissime per Dominum Stephanium Parisiensem Episcopum condemnantem quandam articulum sub hac forma, Quod prima causa est causa tantum remotissima; error si intelligatur cum præcisione, ita scilicet quod non propinquissima.

Tertia, quod necesse est Deum seruare quamlibet creaturam immediatius quaque causa creata.

3.

- D Deus igitur immediatè quamlibet rem conseruat, nec immediatè tantum, verum & immediatius quamlibet alio conseruante; quia si non immediatus conseruaret, cum immediatè conserueret; aut ergo æquè immediatè conseruaret, sicut causa secunda conseruans, aut minus immediata quam ipsa; Non æquè immediatè, quia Deus & causa secunda conseruans sunt cause conseruantes eiusdem essentialiter ordinatae; & nullæ tales cause, & maxime in eodem

codem genere causæ habent eundem ordinem ad suum caulfatum; sed necesse est vnam esse A priorem, aliam vero posteriorem in illo modo caufandi, sicut ratio & Philosophia testatur. Alter enim eadem ratione, quā possent esse duæ caufæ propinquæ eiusdem caulfati coæquales in ordine, possent esse & aliaæ duæ superiores similiter coæquales, & sic deinceps; quare & possent esse duæ caufæ primæ simpliciter in eodem ordine caulfandi penitus coæquales; & duo principia prima simpliciter, ac duo Dij, cum tamen omnia multa qualitercunque ordinata ad vnum aliquid necessariò reducantur, sicut primo huius, & secundo præhabita manifestant. Docet quoque Philosophus in sua Metaphysica, quod omnium duarum caulfarum huiusmodi attributarum ad idem, vna reducitur ad aliam, vel ambæ ad tertiam. Cum ergo Deus, & caufa secunda sint caufæ coæquales in ordine conseruandi, neutra reducitur ad aliam, tanquam propinquior conseruato ad temtorem; ergo ambæ reducuntur ad aliquam tertiam priorem ambabus, cuius virtute ambæ conseruantur, quod impossibile est de Deo, sicut præcedentia docuerunt, & suppositiones ostendunt. Si autem singatur Deum & caufam secundam esse caufas conseruativas eiusdem accidentaliter ordinatas; tunc multò magis vel vna reduceretur ad alteram, vel ambæ ad tertiam essentialiè priorem, sicut superius est ostensum. Item omne nomen conueniens Deo & creature perfectius competit ipsi Deo, maximè cum ipse sit primum in tali genere; & caufa quare illud nomen dicatur de alijs quibuscumque iuxta processum Philosophi 2. & 10. Metaphysicæ superius allegatum. Ergo hoc nomen immediate conseruans maximè & perfectissime competit ipsi Deo. Quare Deus magis immediate conseruat quoconque alio conseruante; Non ergo æquè immediate nec minus. Præterea si Deus minus immediate conseruaret, & per consequens sic caufaret conseruatum & caulfatum caufæ secundæ quām ipsa, ipse non esset caufa propinquissima entium, quod est damnatum in articulo Parisiensi præmisso, propinquissima scilicet propinquitate caufalitatis & naturæ, non tantum situs aut loci. Tunc quoque Deus plus distaret in conseruarione, & caufatione quam caufa secunda; ergo per plura media, vel saltem per aliquod medium, & caufa secunda per nullum; ergo Deus nequaquam illud immediate seruaret, nec etiam sic caufaret, cuius oppositum est ostensum. Item omnis caufa secunda caufans, aut conseruans quodcumque caulfatum, hoc facit per caufationem seu conseruationem medium naturaliter inter illa, que ideo naturaliter propinquior est caufato seu conseruato, quam illa caufa secunda; Deus autem omnium caufationem seu conseruationem huiusmodi per se & immédiatè conseruat, sicut proxima pars corollarij huius docet, ipsumque cum caulfato vel conseruato copulat, & coniungit, sicut præhabita manifestant; Ergo inter caufam secundam & omne eius caulfatum Deus naturaliter mediat, ipsum immediatus concusando. Item caufa essentialior & magis necessaria in esse caulfati est ei propinquior naturaliter; Deus autem est essentialior & magis necessaria causa in caufatione cuiuscumque caufati quām aliqua caufa secundæ. Non enim potest esse æquè vel minus essentialis caufa alieuius caufati, sicut [vel] quām caufa secunda, sicut processus præmissus de æquè immediatè vel minus ostendit. Præterea illud D quod per se & virtute propria est aliquale, essentialius & magis est tale quoconque quod per aliud & virtute aliena est tale, sicut tam Logica quām Philosophia varijs locis docet, & superius tangebatur; Prima autem caufa caulfatum commune virtute propria & per se; caufa verò secunda virtute caufæ primæ & per illam; ergo caufa prima essentialius atque magis; quare & caufa prima propinquior, coniunctior, & intimior est caufato, quām materia eius vel forma, vel quoconque caufa secunda; ergo & propinquior, coniunctior, intimior, atque immediatior cuiilibet rei creatae, quām aliqua res creata alteri posset esse. Quamobrem & in caufatione quoconque cuiuscumque caufæ creata sue secunda, quoconque caulfatum quomodo quoconque caulfantis, prima caufa propinquius, coniunctius, intimius, & immediatus idem caufat. Vnde Commentator super hanc primam propositionem de caufis, Omnis caufa primata plus est influens super caulfatum suum, quām caufa vniuersalis secunda, sic ait. Caufa vniuersalis prima agit in caulfatum suæ caufæ, antequam in ipsum agat caufa vniuersalis secunda que sequitur ipsum; Et infra, Manifestum est quòd caufa prima longinqua, est plus comprehendens & vehementius caufa rei, quām propinqua; & propriè id fit eius operatio vehementioris adhærentia, quām caufæ propinquæ; & hoc quidem non sì secundum hoc, nisi quia res imprimis non patitur nisi a virtute longinqua, deinde patitur secundò à virtute quæ est sub prima, & prima adiuuat secundam super operationem suam, quoniam omnem operationem quam caufa efficit secunda, prima ibi efficit; veruntamen efficit eam per modum alium altiore, & sublimiore: Et quando remouetur caufa secunda à caufato suo, non remouetur ab eo caufa prima; quoniam caufa prima est maioris & vehementioris adhærentia cum re quām caufæ propinquæ. Item Sanctus Thomas in quæstionibus suis de potentia

A potentia Dei quæst. 20. qua queritur, Verum Deus operetur in omni operatione naturæ, respondendo inter cetera, ita dicit, Deus est causa omnis actionis, prout quodlibet agens est instrumentum diuina virtutis operantis. Sic ergo si consideremus supposita agentia, quodlibet agens particulare est immediatum ad suum effectum; si autem consideremus virtutem qua fit actio, sic virtus superioris causa erit immediator effectui, quam virtus inferioris: Nam virtus inferior non coniungitur effectui nisi per virtutem causæ superioris. Vnde dicuntur in libro de Causis, quod Virtus causa prima prius agit in causatum, & vehementius ingreditur in ipsum: Sic igitur oportet virtutem diuinam adesse cuilibet rei agenti, sicut virtutem corporis celestis oportet adesse cuilibet corpori elementari agenti; sed in hoc differt, quod vbiunque est virtus diuina, est essentia diuina; non autem essentia corporis celestis est vbiunque est sua virtus. Et iterum Deus est sua virtus, non autem corpus celeste, & ideo potest dici quod Deus in qualibet re operatur, in quantum eius virtute qualibet res indiget ad agendum.

B Non autem potest propriè dici, quod coelum semper agat in corpore elementari, licet eius virtute corpus elementare agat. Vnde & præter quinque modos operationis diuina præmissos, potest elici sextus modus, scilicet quod Deus in operatione quacunque immediatus operatur qualibet alio operante. Quare & Philosophus de Mondo vlt. loquens de Deo, sic ait; Cum sit unus multinomius, nominatus ab omnibus passionibus quas innovat ipse; vocamus autem eum Iouem; dicitur etiam fulmineus à fulmine, pluialis à pluvia, tonitrus tempestuosus, serenus, & sequitur consequenter; & in lumina loquendo, celestis & terrestris appellandus à qualibet natura, & fortuna, velut ens ipse omnium causa; propter quod non male dicitur in Orphicis, Iupiter primogenitus est, Iupiter nouissimus, Iupiter caput, Iupiter medius. Ecce quomodo Philosophus 1º docet, Deum esse generaliter omnium rerum causam; secundò verò ostendit ipsum esse specialiter causam triplicem cuiuscunque, scilicet primam, ultimam, seu finalem, & medianam; Est, inquit, Iupiter primogenitus & caput pro causa pri-

C ma; est Iupiter nouissimus pro causa ultima seu finali; est etiam Iupiter medius pro causa media quocumcunque: ideoque expressius sic adiungit; Deus itaque sicut antiquus sermo testatur, initium, medium, & finem habet omnium entium; Deus ergo secundum Philosophum quacunque causa secunda quomodocunque causante quocunque causatum, est in causando prior, posterior, & immediator omnique. Vnde Dionysius de diuinis nominibus 5, dicit, quod ipse est existendi omnium substantiæ principium, medietas, & consummatio: quod & Autoritates præmissæ, dicentes, quod Deus est omni re interior, sonare videntur. Nec ignoro responses quorundam singulorum, fingereue potentium Autores non ideo dicere Deum omnia conferuare, quia immediatè per seipsum, & propriè ipsa seruat, sed tantùm mediante Cœlo, vel aliquo alio, & per illud, vel quia prohibet corruptiua, vel quia permitit rem esse, aut non destruit rem cum possit; sed has omnes fallas insanias quas vanitas confingebat confringet faciliter veritas præmissorum.

D Obijciunt autem quidam, Non videtur consonum rationi, quod qualibet res creata, finita, parvula, & tantilla, tanta forma, & tanto conservatore indigat impliciter infinito. Alij verò obijciunt alter, Si Deus est omnipotens potest facere aliquid potens sufficienter existere per seipsum. Adhuc autem obijicit fortè quisnam, Deum dignissimum, pulcherimum, & honestissimum non decere, per seipsum & immediatè quibuslibet obscuritatibus immisceri, sicut nec quævis opera turpia facere, aut queque negotia vilia exercere; Imprimis sublimi maiestate potius conueniret in aliquo loco dignissimo, puta in summo cœli vice residere, aliquam operationem nobilissimam sibi propriam exercendo, alijs operibus vniuersis, alijs causis secundis, velut subiectis sibi ministris gradualiter a signatis. Quare & Philosophus in De Mondo 11. sic ait, potius estimandum est, & quod conueniens est & magis aptum Deo, vt virtus quæ resideret in cœlo, & plurimum distantibus de uno loquendo, omnibus fiat causa salutifera, magis quam iens & perueniens quò non est bonum nec hominem operari per se in terra. Hoc enim nec hominum ducibus conuenit cuilibet insistere operi, vt principi exercitas vel ciuitatis seu domus, & si opus sit, supellectilem sarcire, vel aliquod vilius agere, quod io magno Rege non quocunque mancipium exerceret; quod & probat à simili per Xerxes Regem, qui morabatur in Sulis seu Bastanis, qui multa fecit in multis prouincijs, non tamen per seipsum, sed per officarios varios ad varia deputatos. Ad primum autem istorum perspicue respondendum, quia qualibet creatura est creata, finita, parvula, & tantilla, ideo per 17. partem Corollarij primi huius, est de se possibile esse & non esse. Quare secundum præmissa indiget necessario aliquo per se ne-cessesse esse ipsum continuè sustentante, quare & Deo, eadem 17. parte teste. Secundum faciliter solvit, quia et si Deus sit omnipotens, non tamen potest facere aliquid impossibile sim-

plíciter

pliciter absolute, quare nec potest facere aliud Deum, nec aliud necesse esse, sed tantum possibile esse per 17. partem dictam, &c. sicut supra. Istam responsionem confirmat Thomas superius memoratus. Tertium autem obiectum Petrus 1. Sentent. dist. 37. dicit esse tam fruolum ut nec responsione sit dignum; quod tamen soluit per duo exempla, quorum primum est, quod sicut spiritus creatus, scilicet Anima rationalis cordibus corporis leprosi & quantumcumque polluti nequaquam polluitur, sic nec Deus. Secundum est, quod sicut radius solaris per pollutionem quantumq; diffusus, nequaquam polluitur, sic nec Deus. Augustinus quoq; de Agone Christiano per idem exemplum eodem modo responderet. Vnde & Sapientia 10. dicitur de Sapientia increata; Attingit autem ubiq; proper munditiam suam, vapor est virtus

*Augustinus.
Supientie
liber.*

Dei & emanatio quædam est claritas omnipotens Dei sincera, & ideo nihil coinquatum in illam incurrit. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Est enim hæc speciosior Sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata, prior, seu aliter, prior inuenitur. Hæc autem responsio sic poterit B confirmari. Perfectius est, omni deturpatio posse resistere, nequid deturpatio patitur ab illo, & per consequens non posse penitus pollui, quam sic posse. Prima ergo Suppositio hoc dat Deo: Alter autem, nec minus rationabiliter potest dici, quod sicut qualibet res in quantum est, bona est, ut omnes Philosophi & Theologi simul docent; sic & omnis res in quantum est, pulchra est; Nam pulchritudo rei est eius dispositio naturalis; Vnde Philosophus 7. Phys. 17. in translatione quam Commentator exponit, sic ait; Pulchritudo & fortitudo sunt de cap. relationis; Sunt enim dispositiones Animalium in respectu nobilissimi Animalium; et dico laudabilissimam dispositionem illam, quæ est naturalis sphæra. Super quod dicit Auctores, quod pulchritudo, & fortitudo sunt dispositiones laudabiles in Animalibus, quæ non intelliguntur nisi in respectu laudabilissima dispositionis, sicut in respectu Animalis nobilissimi; dispositio enim laudabilissima Animalis est, ut in omnibus suis dispositionibus sit secundum cursum naturæ; & pulchritudo in aliquo Animali est dispositio in sua creatione considerata C secundum suam dispositionem quam habet in comparatione nobilissimi Animalium in illa specie, & est illud quod in omnibus suis dispositionibus est secundum cursum naturæ. Quod & testatur Auctenna. 8. Metaphys. 7. sub his verbis, Pulchritudo omnis rei, & suus decor est, ut sit quemadmodum conuenit ei. Vnde & Plato 1. parte Timæ, vbi secundum Chalcidium in Comment. agit de genitura mundi, sic ait; Nec fas erat bonitati præstanti quicquam facere nisi pulchrum, & secundum eum præstans Dei bonitas curata fecit; quare & secundum eundem cuncta fuerant pulchra: quare & simili ratione, cuncta quæ sunt, in quantum sunt, pulchra sunt. Quare & Augustinus de Natura boni. 13. loquens de vatis modis rerum, sic ait;

Philosophus.

In his omnibus quæcunq; parva sunt in maiorum comparatione contrarijs nominibus appellantur, sicut in hominis forma qua maior est pulchritudo, in eius comparatione simia pulchritudo deformitas dicitur; & fallit imprudentes, tanquam id sit bonum & hoc malum. Et infra 15. probat quod turpitudo non sit omnino malum, sed bonum, & hoc specialiter de Simia, D

Auctores.

quia ipsa potest fieri turpior; ergo & in ea potest minui pulchritudinis bonum; quare & pulchritudinis bonum habet. Quid igitur dedecet pulchrum pulchris miseri? & pulchrius minus pulchris, ut sic magis pulchrum appareat, eaq; sua pulchritudine in deturpatib; illuminet & exornet? Quare & Philosophus in De Mondo 10. ait totam terram & mare, ætherem atq; Solem, & Lunam decoravit una, quæ per omnia transit, virtus. Vnde & Dionysius de diuinis nominibus 4. ait, Bonum autem & pulchrum non separandum in ipsa, in uno omnia comprehendenti causa. Hoc enim in existentibus omnibus in participationes & participantia diuidentes, bonum quidem esse dicimus pulchri participes, pulchrum vero participationem pulchritudicæ omnium bonorum causa; super essentiale autem bonum pulchrum quidem dicitur, propter ab eo omnibus existentibus traditam propriè vnicuique pulchritudinem, & velut omnium benè compactionis & claritatis causale, instar lucis fulminans simul omnibus pulchritudinibus fontalis radij sui traditiones, & velut omnia ad seipsum vocans. Imò E nedum decet Deum esse vbique præsentem, sed indecentissimum, & impossibilissimum sibi esset, locis & locatis existentibus non sic esse, quia tunc Deus non esset, sicut in ostensione secundæ partis præmissi Corollarij demonstrantur. Quod autem dicit Philosophus, Deum non per se operari in terra; verum est, non sic per se, quin per causam secundam, & per aliud agens inferius, sicut per se, & per nullum illorum operationem suam propriam operatur. Hanc autem materiam parumper diffusus persequebar propter pulchritudinem eius magnam, & quia videtur non parvum sequentium fundamentum.

Anicenna.

Plato.

Auctenna.

Philosophus.

Dionysius.

Auguſtinus.

Philosophus.

Dionyſius.

C A P. III.

*Quod Deus est necessaria causa efficiens cuiuslibet rei factæ:
habet Corollarium habens tres partes.*

B

Vic autem addendum, quod Deus est necessaria causa efficiens cuiuslibet rei factæ: Minus enim videtur rem per se existere, vel aliam conferuare, quam per se facere aliquid cum non esset. Sed nulla creatura potest hoc minus, sicut caputum proximum docuit; quare nec in hoc maius: Deus ergo necessario apponet manum ad quamlibet factiōnē. Rationes quoque factæ de conseruatione possunt fieri de factione, terminis permutatis; & multæ autoritatum de conseruatione loquentium, loquuntur de factiōne similiiter. Sunt etiam præter

Aristoteles.

autoritates superius allegatas, multæ quoque perhibent testimonium veritati. Aristoteles quidem in De mundo 11. Antiquus, inquit, sermo, & paternus est cunctis hominibus, quod à Deo omnia, & per Deum consistant. Et infra; Est, inquit, reuera saluator & genitor omnium Deus, quemcunque quoconque modo fiunt in hoc mundo; Et sequitur, in alia translatione; At verò per se operatur laboriosi animalis laborem sustinens, sed & potentia vvens impensisibili. Et infra eodem ostendit, quod Deus vna auctiōne facit omnia opera huius mundi, sic dicens; Sicut autem in choræ inchoante Choraula concinit tota choræ virotum & mulierum, varijs vocibus acuis & gradibus, vnam harmoniam continuam continuantibus; sic te habet res & in Deo, qui cuncta disponit, & sequitur consequenter; videtur maximè comparari quod

C agitur eis quoque hunc tempore belli, quando buccina significat exercitū; tunc enim vñusq; audito clangore, hic quidem sumit clycē, aliud coxalia & cassidē, & balthē adaptat; & hic quidem frenat equum, ille ascendit bigas, aliud præbet signum; mox autem dux in lidiare constitit in infidjis, princeps autem acie in acie, miles autem in cornu, inermis verò recurrit ad propria; omnia autem sub uno significatore mouentur ntu. Ducus qui fungitur potestate; sic & de vniuerso sapientum. Nam ab uno mouente omnibus excitatis fiunt propria, & hoc invisibili ente & occulto, quod nequaquam est impedimento nec illi ad agendum, nec nobis ad credendum. Hæc autem vna auctiōne Dei actio, non est motus cœli, sicut aliqui somniant, sed vniuersum Dei loqui, seu dicere, ipsomet Aristotele codem cap. attestante, sicut cap. proximo recitatatur. Hoc idem consequenter per aliud simile sic ostendit; Nam anima per quam vivimus, & ædes, & vrbes habemus, inuisibile ens videtur per opera sua. Nam totus vitæ decor ab hac inuentus est, & ordinatus, & contentus; cultura terræ, plantationes, ex cogitatio artuum,

D legum vñus, ornatus, & ciuitatis, intellectu negotia, extra terminos prelia seu pax. Hac oportet & de Deo considerare seu intelligi secundum aliam translationem, ente fortissimo, specie verò speciocissimo, vita immortali, virtute potentissimo, seu optimo secundum aliam translationem. Quapropter inuisibilis factus omni naturæ videtur ex ipsis operibus. Nam passiones omnes tam quoque per aëtem, quam quoque super tetram, & quoque in aqua, dicentur verò opera Dei diffundentis super mundum; ex quo secundum naturalem Em pedoclem; Omnia quoque cuncte sunt & postmodum erunt, processerunt arbores, & viti cum foemini, fere quoque & volvures; nec non pisces in aquis nutriti. Vnde Apostolus ad Rom. 1. Invisibilia Dei à creatura mundi per ea quoque facta sunt intellecta conspicuntur; sempiterna quoque eius virtus & diuinitas; quod & tentunt sancti Patres literaliter exponentes. Sapientia quoque 13. per hoc contra idololatrias disputatur; Vani, inquit, sunt omnes homines quibus non subest scientia Dei, & de his quoque videntur bona, non potuerunt intelligere quid est, neque operibus atten-

E dentes agnoverunt quis esset artifex. Et sequitur; A magnitudine enim speciei & creature cognoscibiliter poterit Creator videri. Et infra eodem; Si autem tantum potuisse scire, vt possent estimare saeculum, quomodo huius dominum facilius non inuenierunt? Adhuc autem & Philosophus in De mundo 11. dicit de Deo; Cumque sit vñus, multinomius est Philosophus, nominatus ab omnibus passionibus quas innovat ipse; vocamus autem eum Iouem, dicitur etiam fulmineus à fulmine, pluialis à pluvia, tonitrualis, tempestuosus, serenus, & finita cali inductione, quasi per singula in fine subiungit; & in summa loquendo, Cœlestis & terrestris appellandus à qualibet natura & fortuna, velut ens ipse omnium causa, propter quod non male dicitur in Orphicis, Iupiter Arigeminius, secundum aliam translationem

Princeps fulminum; & sequitur Iupiter Caput, Iupiter medius, à Ioue omnia generata sunt. In istam quoque sententiam consentiunt Hermes, Plato, Aucenna, Algazel, Averroes, Autor de causis Commentator ipsius, & turba Philosophorum non parua. Istam quoque sententiam viriisque testamenti series sapientissime contestatur. Vnde Esaie 45. Ego Dominus faciens omnia hęc; Et infra eodem, omnes dicentes contrarium maledicunt; Vx, inquit, qui contradicit factori suo, testa de famijs terrae; Et supra 26. Domine dabis pacem nobis. Omnia enim opera nostra operatus es Domine. Quare & in hymno trium puerorum,

Ezias. *¶ 36.* *Danielis. 3.* Omnes creaturæ tanquam opera Domini per ordinem excitantur ad benedicendum Domino, quasi operatori suo gratias relatur; & Ioannis 5. veritas ipsa dicit, Pater meus vñque modis operatur, & ego operor: vnde & supra; 1°. Omnia per ipsum facta sunt. Vbi Augustinus homilia prima, Omnino ergo Fratres sic accipite, Omnia per ipsum facta sunt, vniuersa creatura per ipsum facta est, maior & minor. Nulla enim forma, nulla compages, nulla concordia partium, nulla qualisunque substantia est, qua posset habere pondus, numerum, B mensuram, nisi per illud verbum & ab illo creatore, cui dictum est, Omnia in mensura & numero & pondere dispositi; Deus fecit omnia, & in suis gradibus collocavit. Omnia ergo per ipsum, Fratres, omnino omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Idem infra homilia octaua; Sicut, inquit, quod miserunt ministri in hydrias, in vinum conuersum est opere Domini; sic & quod nubes fundunt, in vinum conuerterunt eiusdem opere Domini. Illud autem non miramur, quia omni anno fit; assiduitas amisit admirationem. Quis est enim qui considerat opera Dei quibus regitur & administratur totus hic mundus, & non obstupescit? Obruitur miraculis: sed quia homines in aliud intenti perdidérunt considerationem operum Dei, in qua darent laudem quotidie creatori; seruauit sibi Deus inusitata quadam, quæ saceret, vt tanquam dormientes homines ad se colendum, mirabilibus excitat. Mortuus resurrexit, Mirati sunt homines; tot quotidiū nascuntur, & nemo miratur. Si tamen considereremus prudentius maioris miraculi est esse qui non erat, quām reuincere qui erat. Et C Augustinus 3. de Trinit. quasi per totum librum per exempla plurima probat idem. Vnde cap. 5. dicit quod vis diuina, quæ totam spiritualem corporalemque naturam administrat, omnium annorum certis diebus facit pluviā; sed quando fecit pluviā ad preces Elia quasi contra dispositionem aëris naturalem, miraculum dicebatur. Ita Deus operatur fulgura & tonitrua; sed quando in monte Sina inusitato more fiebant, miracula videbantur. Quis attrahit humorem per radicem vitis ad botrum, & vinum facit nisi Deus, qui & homine plantante & rigante incrementum dat? Sed cùm ad nutum Domini Aquatio Vinum inusitata celeritate conuersa est, etiam stultis fatentibus vis diuina declarata est. Quis Arbusta fronde & flore solenniter vestit nisi Deus? verū cùm floruit virga Sacerdotis Aaron colloquuta est quodammodo cum homine dubitante Diuinitas; Et lignis certè omoibus, & omnium animalium carnibus gignendis atque formandis communis est terrena materies, & quis ea facit, nisi qui dixit, vt hęc terra produceret, & in eodem verbo suo, quo creauit, regit, & agit. Ex his omnibus facit patet, quod Deus qui facit rara miracula, facit similliter cætera opera consueta. Nonne & hoc est quod docet Apostolus ad Rom. 11. ita dicens, Ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia? Nonne & iste est unus articulus fidei sicut symbolum Nicænum testatur? docens credere in Deum Patrem factorem visibilium omnium, & inuisibilium, & in Filium per quem omnia facta sunt? Amplius autem, Deus facit omnem hominem, & vniuersaliter omne Animal totum secundum corpus & animalm, & non agentia naturalia ipsa sola; quare & simili ratione, omnem rem factam. Dicit enim Philosophus 11. de Animalibus in antiqua translatione, Dicendum naturas Animalium sive sit nobilissimum sive ignobile, quoniam natura quæ creauit animalia erit causa magnæ dilectionis in illis, qui possunt cognoscere causas naturæ, scilicet Philosophus naturæ, quando considerant in animali vili; & propter hoc debemus considerare formas eorum, & delectari in Artifice qui fecit eas, quoniam artificium operantis manifestatur in operato; verbi gratia, quia in operatione imaginum appetit scientia artificis, & propter hoc licet vt nos videamus, vel alias non vitemus considerationem in naturis Animalium vilium, & non sit hoc nobis graue sicut pueris, & in omnibus rebus naturalibus est mirabile; & propter hoc debemus inquirere naturam cuiuslibet Animalis, & sci-re quod in omnibus Animalibus est res naturalis nobilis, quoniam non fuit naturatum ullum eorum otiosè negi; casualiter, sed quantumcumq; erit ex operationibus naturæ, non erit nisi propter aliquid; & omne quod fuit aut erit, non fuit neque erit nisi propter aliquid, & * complementum, & propter hoc habet locum & ordinem nobilem. Huic & consonat dictum Averrois super 12. Metaphys. comment. 19. secundo huius præmissum. Nonne & ideo Job. 10. loquens Deo sic ait, Manus tua plastrauerunt me, & fecerunt me totum in circuitu, secundum

* in
Averroes.
Job.

A secundum punctuationem beati Gregorij 9. moral. 26. Et infra, Nonne sicut lac mulisti me, & sicut caseum me coagulasti; pelle & carnibus vestisti me, olsibus & ncruis compiegisti me? & Propheta, Manus tua fecerunt me, & plasmauerunt me, Psal. 118. vnde & Dominus Propheta, priusquam te formarem in utero, novi te. Ier. 1. Quare & Augustinus exponsit: Iudicium Psalmi 118. premissum, dicit hoc posse dupliciter intelligi, uno modo secundum Adam, ex quo cum sunt omnes homines propagari, quis hominum, quando iste factus est, etiam se factum non potest dicere, originis seminisque ratione? Alio modo, quia unusquisque non sine opere Dei etiam de parentibus sit ipso creante, ipsis generantibus, quoniam si operatoria potentia Dei rebus subtrahatur, intereunt, nec aliquid omnino sive de mundi elementis, sive de genitoribus, sive de seminibus nascitur, si ea non operetur Deus. Idem 9. super Genesim ad literam 23. Quale, inquit, ministerium Deo exhibuerint Angelii in illa mulieris formatione, quis audeat affirmare? certissime tamen dixerim supplementum illud carnis in coste locum, ipsius usque foeminae corpus & animam, conformatio[n]emq[ue] membrorum, omnia viscerata, sensus omnes, & quicquid erat quo illa & creatura & homo & foemina erat, non nisi illo opere Dei factum, quod Deus non per Angelos, sed per semetipsum operatus est, & non dimisit, sed ista continuantur opera, vt nec illarum altiarum rerum, nec ipsorum Angelorum natura subsistat, si non operetur. Amplius autem Deus facit omnia vegetabilia, nec agentia naturalia sola sufficiunt, quare & alia vniuersa, simili ratione. Nonne hoc est quod dicit Apostolus 1. ad Cor. 3. e Apostolus. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus? Quare & Augustinus 9. super Genesim ad literam 22. dicit, quod Agricola non sunt creator[es] legatum, aut arborum; Non enim qui plantat aliquid est, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Et dicit quod Agricola nihil facit crescere, sed ille qui omnia in mensura & numero, & pondere disponit, qui dat incrementum: Nec Medicus adhibens medicamina sanat aegros, sed natura illud agit interiori motu nobis occultissimo; cui tamen si Deus subtrahat operationem C intimam, qua eam substituit, & facit, continuo tanquam extincta nulla remanebit. Idem 3. de Trinit. 7. Apostolus, inquit, discernens interioris Deuin creatorem atque formantem ab operibus creaturar[um] quae admouentur extrinsecus, & de Agricultura similitudinem asserens, ait; Ego plantau[er]i, Apollo rigau[er]it, sed Deus incrementum dedit. Sicut ergo in ipsa vita nostra, mentem iustificando formare non potest nisi Deus, praedicare autem exterioris Euangelium homines possunt: Ita creationem rerum visibilium Deus interior operatur, exteriores autem operationes, sive bonorum, sive malorum Angelorum vel hominum, sive etiam quorumcunque Animalium, secundum imperium suum, & a se partitas distributiones potestatum & appetituum commoditatem; ita rerum natura adhibet in qua creat omnia, quemadmodum terrae res. Agriculturam. Hoc idem & veritas ipsa veraciter contestatur de Lilij & Feno, quod Deus sic vestit, sicut Matth. 6. & Luc. 12. recitat.

Prima, quod nulla res potest aliquid facere sine Deo.

D *Secunda, quod nulla res potest aliquid facere, nisi Deus per se & immediate faciat illud idem.*

1.

2.

Tertia, quod nulla res potest aliquid facere, nisi Deus faciat illud idem immediatius quilibet alio faciente.

3.

V Nde consequitur manifestè, quod nulla res potest aliquid facere sine Deo; & quod nulla res potest aliquid facere, nisi Deus per se & immediatè faciat illud idem, imò & immediatius quilibet alio faciente, immediatè, inquam, nedum localiter, sed & naturaliter atque causaliter, & immediatius eisdem modis, vel saltem naturaliter atque causaliter. Minus est enim rem factam seruare in esse, quam ipsam facere de non esse; sed per Corollarium secundi, Nulla res potest aliam rem factam seruare in esse sine Deo ipsam similiter conferuante, & hoc immediatè, imò & immediatius quilibet alio conferuante; quare nec aliqua res potest rem facere de non esse sine Deo ipsam similiter faciente, & hoc immediatè, imò & immediatius quilibet alio faciente. Item omnis res sicut potest aliquid facere, sic potest & factum seruabile seruare in esse, quia hoc est facilius: sed si detur oppositum corollarij prælibati, aliqua res potest aliquid facere sine Deo, vel sine Deo idem immediatè aut immediatius faciente. Potest ergo aliqua res sic aliquid conservare contra coroll. 2ⁱ predictum. Rationes quoq[ue] & Autoritates ad corollarium illud adductæ corollarium istud probant: Si quis autem prælumpserit dicere, quod Deus dicitur omnia facere, non quia immediatè per se, & propriè ista facit, sed tantum mediante Cœlo, & quia fecit agentia, & patientia naturalia, vel conferuat, aut quia permittit, sive non impedit, seu contra impedimenta defendit, reprimitur faciliter per præmissa, sicut proximum huius presumptionem similem reprobabat.

C A P . I I I I .

*Quod qualibet creatura mouente, Deus necessario commouet :
habet Corollarium quatuor partium.*

*Philosophus.**II ista
Avicennæ,
Anneroës.*

Stis autem præcognitiis, ignorari non potest, qualibet creatura mouente Deum necessario commouere; Minus enim est existere quam mouere: Aliqua enim exsunt, que non mouent, & quæ mouere non possunt; sed quicquid mouet exsistit; & per secundum huius, nulla creature per se potest exsistere, quare nec per se mouere sufficit sine Deo. Item per tertium huius nulla creature potest per se producere nullum motum, nec per secundum, seruare productum; Deus ergo requiritur tanquam necessarius coadiutor. Omnes insuper rationes, aut ferè, & Autoritates quamplures pro conseruatione, & factione diuina rerum adductæ, possunt & pro commotione eius adduci, mutatis terminis prout decet. Amplius autem sicut est in minori mundo, sic videtur esse in maiori mundo; sed in minori mundo scilicet in homine, vel animali, sic est quod omnis motus eius, secundum quod hujusmodi, prouenit à principio suo formali & essentiali scilicet Anima, sicut patet 2° de Anima 37. ergo omnis motus in majori Mundo proueniet à suo tali principio, scilicet ipso Deo; & hæc videtur responsio Aristotelis in de Mundo, 11. sicut patet in illa longa Autoritate tertio hujus scripta; quare & sententiam istam tenet, & insta, cap. 13. ostendit eandem sententiam per similem rationem; C Dicit enim, ipse immobilitas cuncta mouet & circum fert quò vult, dueris idæs & naturis, ve- luti, inquit, & ciuitatis lex immobilitas ens disponit, in animalibus ventrum anima qua secun- dum ciuitatem; & hoc ostendit quasi induciuè per singula opera ciuitatis; & concludendo, Sic, inquit, existimandum est vtique & de maiori ciuitate, de Mundo dico: Lex enim nobis æquè declinans Deus. Adhuc autem est illa sententia præmissa, ponens Deum animam magni mundi; & Avicennæ 9. Metaph. 1. dicentis, Coelum est Animal obediens Deo. Aueroës quoque super 12. Metaph. Comment. 39. aī declaratratione esse aliquod vuuum aeternum valde nobile, et est illud quod mouet omne; hoc est igitur Deus. Item si creatura posset per se mouere vna specie motus, posset & omni; quare per se posset alterare, generare, & facere multa noua, quod capitulum proximum non permittit. Item omnis res habens formam non mouet nisi per eam, sicut Philosophia tota clamat; sed sicut secundum hujus ostendit, Deus est forma omnis formæ, et est actus substantialis qua omnis forma est id quod est, D quod patet ex eodem; Est ergo forma substantialis omnis formæ; per hanc rationem probatur 2° de Anima, Animam esse formam animati: Ergo nulla forma mouet nisi per Deum; ergo nec aliquid formatum potest mouere nisi per illum. Itidem sic ad idem, Omne formatum mouens mouet per formam maximè sibi essentialiem, et principalem, secundum quod est tale formatum, sed Deus est forma maximè essentialis, et principalis cuiuscunque formati; Quis enim Deo & creatura existentibus causis vnius causati in eodem genere cause tribuat Deo quod imperfectius est & minus? neque enim secundo huius præmissa hoc sinunt. Item Augustinus 22. de Ciuit. Dei 20. allegat à Cicerone talem definitionem Dei, Deus est mens quædam soluta et libera, secreta ab omni concretione mortali, omnia sentiens & mouens, ip- saque prædicta ntu sempiterno, et hoc peripet in libris magnorum Philosophorum vi dicit. Item Deus est prima causa in genere causarum mouentium, sicut formalium, et finalium, sicut ostenditur 8. Phys. 12. Metaph. et à multis Philosophis mulius locis, & ex secunda Supposi- E tione potest haberi; sicut nulla causa posterior mouet nisi in virtute cause prioris, ut patet per primam Propositionem de Causis cum suo Comment. superioris allegato, et quia primum in quolibet genere, est causa posterioris cuiuslibet illius generis, sicut secundo huius præmissa testantur; Deus ergo necessario commouet cum omni mouente; alias insuper non posset "aliqua via sumi à mouentibus inferioribus ad probandum aliquod primum mouens, contra Aristot. 7. et 8. Phys. 12. Met. Alexandrum, Aueroëm, Avicennam & ceteros Philosophos quasi omnes; quibus & Autores Theologici consentiunt in hac parte. Itē Instrumentum non mouetur artificiose nisi ab artifice; omne autem mouens posterior est instrumentū primi mo- uentis; alias enim non esset naturaliter posterior eo, sed prius vel etiā coequū, vel extra omnē ordinem

- A ordinem penitus disparatum. Vnde dicit Boetius 4. de Consolatione Philosophiae prota 6^a. *L. 7. t. 1. s. 1.*
 Omnis generatio rerum, "cunctusque" mutabilium naturarum progressus, & quicquid aliud "cunctusque" aliquo mouetur modo, causas, ordinem, formas ex divina mentis stabilitate sovit. Sicut enim artifex facienda rei formam mente percipiens, mouet operis effectum, & quod simpli-
 citer, praesentarièque prospexit, per temporales ordines dicit; Ita Deus prouidentia qui-
 dem singulariter, stabiliterque disponit facienda, fato verò, hæc ipsa, quæ dipoluit, multipli-
 citer, ac temporaliter administrat. Hoc etiam testatur Averroes super De somno & vigilia,
Asterroes.
 dicens; Quod causa futorum non sunt determinati esse apud nos, sed apud naturam intelle-
 citam, a qua quæcumque recipit natura sensibilis, & à qua mouetur, sicut instrumenta mouentur à forma artificij; & ideo nullum individuum essentialiter sit à natura, nisi per scientiam antecedentem, quoniam instrumentum artificis, sicut dicit Aristoteles, non mouetur nisi secundum artificem. Ecce quod Averroes comenator vniuersaliter ha- tentit, & allegat A-
- B aristotelem ad hoc idem. Qui & super 12. Metaph. comment. 44. dicit; Quod primum mouens & mouentia inferiora multum assimilantur artificijs que teniunt sibi ad inuitem, & iu-
 uant se ad inuicem erga vnum artificiale; & sunt illa, quorum quædam sunt principia aliijs,
 & omnia reducuntur ad vnum artificium, & pertincentur ab inuitem, & omnia reducuntur
 ad accipendum omnia sua principia ab artificio vniuersali continentia ea, & ideo scientia pro-
 pria primi Dei, est sicut Philosophia prima, & scientia propria principijs que sunt sub eo, est
 similis scientijs particularibus, quæ sunt sub prima Philosophia, sicut dixit Nicomachus Peri-
 pateticus in sua prima Philosophia. Istim quoque tententiam Hermes planè restaurat De
 Verbo xterno 14. sicut secundum huius præmisit. Vnde & Augustinus 6. De Trinit. vlr.
Hermes.
Augustinus.
 Filius est ars quædam omnipotens & sapientia Dei, plena omnium rationum viventium in-
 commutabilem, & omnes vnum in ea, sicut ipsa vnum de uno cum quo vnum ibi nomin omnia, Deus qui fecit per ipsum; Ipse enim est omnium artifex sapientia 7. Confirmatur à si-
 mili, quia per Philosopherum 2. de Anima vbi prius; Omnia physica corpora animæ instru-

C menta sunt; & cum Deus incomparabiliter excedat quamlibet animam, omnia sunt instru-
 menta ipsius. Artificium quoque Dei testari videntur expresse quædam proximo huius pre-
 missa. Quare & ille diuinus Elias 29. & 45. vocat Deum figuram factorem & factorem;
 hominem verò lutum, opus figuratum, & testam; quod sequens Apostolus ad Rom. 9. eisdem nominibus eos vocat. Dominus quoque per Eliam 10. assimilat Senacherib Regem
Elias.
Apostolus.
Eliam.
 Assur virge & baculo furoris, & securi in qua fecerat Deus, & terre tractat à Deo, & virgo quam
 levat Deus; vbi dicit Glossa; Sicut hæc inanimata tantum sunt instrumenta, nihil per se facien-
 tia, sed per eum qui mouet ea; sic nec Senacherib per se, sed in Dei virtute operatus est.
 Hoc idem, de artifice scilicet, & instrumentis, testatur & Thomas de Aquino de fide, spe, &
 charitate 133. sicut secundum huius allegat. Amplius autem Augustinus 8°. super Genesim
Augustinus.
 ad literam, ostendit diffusè, quod Deus mouet omnem creaturam spiritualem & corporalem,
 voluntatiem, & aliam qualcumque suis motibus vniuersis; vbi & 29. distincto opere dimi-

D nñ prouidentia bipartito, scilicet creationis, & administrationis, quo prouidet toti vniuersi-
 tati & singulis creaturis, sicut ait; Spiritus Creator mouet seipsum sine tempore & loco, mouet
 conditum spiritum per tempus sine loco, & mouet corpus per tempus & locum. Cui & con-
 cordanter Dionysius de diuinis nominibus 4. loquens de bono & optimo quod in Deo lau-
Dionysius.
 datur, sic ait; Hoc vnum optimum & bonum singulariter, est omnium multorum bonorum,
 & optimorum causale, & ex hoc omnes existentia essentialies subsistentia, vnitates, discre-
 tiones, immutabilitates, alteritates, similitudines, dissimilitudines, societates contrariorum,
 distinctiones vnititorum, prouidentia superiorum, viciositudines æquiformium, conuersiones
 inferiorum omnium, semper custodiunt, & immutabiles habitationes, & collocationes; &
 iterum, omnium in omnibus propriæ vnicuique societas, & compaginations, & incontulæ
 amicitiae, & harmonia vniuersitatis, & vniuersæ concretiones insolubiles continentia existen-
 tum non deficiente susceptiones faciendorum status omnes & motus, alij intellectuallum, a-
 lij animatum, alij corporum. Status est enim omnibus & motus super omnem motum, &
 omnem statum, collocans vnumquodque in suum ratione, & mouens in proprium motum.
 Vbi & consequenter ostendo, quomodo Angeli & animæ mouentur circulator, directe &
 obliquè, subiungit; Horum igitur & sensibilium in vniuerso trium motum, & multo
 prius vnoquoque mansum, & stationum, & collocationum causale est, & continens,
 & finis, bonum & optimum, & super omnem statum & motum. Propterea omnis
 status & motus ex seipso, & per seipsum, & in ipsum, & propter ipsum. Etenim
 ex ipso, & propter ipsum, & essentia & vita omnis & mentis & animæ, & omnes natu-
 ræ, omnes coniunctiones, consummationes, termini, ordines, omnis essentia, omnis vit-

tus, omnis operatio, omnis habitus, omnis sensus, omnis ratio, omnis intellectus, omnis illuminatio, omnis scientia, omnis summa, & simpliciter omne ex bono & optimo est, & in bonum & optimum converitur, & omnia quæcunque sunt & sunt, per bonum & optimum sunt & sunt, & ad hæc omnia videlicet & ab ipso mouentur & continentur, &c. secundo huius plenius recitata. Sanctus insuper Ierotheus in amatotij hymnis suis, recordante Dionysio vbi prius, sic ait; Vna quædam est simplex virtus seipsum mouens ad unitatem quædam temperantiam * ex optimo, usque ad existentium nouissimum, & ab illo iterum consequenter per omnia usque optimum, & ex seipso, & per seipsum, & ad seipsum, seipsum reuelans, & in seipsum semper eodem modo reuelata. Nonne & Sapiens idem docet, Omibus, inquiens, mobilibus mobilior est sapientia; attingit autem ubique & cum sit una, omnia potest, & permanens in se omnia innovat; Attingit ergo à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Nonne & veritas ipsa dicit; Pater meus usque modo operatur & ego operor, & veritatis Apostolus, in ipso, inquit, vivimus, & mouemur, & sumus.

B

- 1 Prima, *Quod nihil potest quicquam mouere sine Deo idem per se & propriè commouente.*
- 2 Secunda, *Quod nihil potest quicquam mouere sine Deo immediate idem mouente.*
- 3 Tertia, *quod nihil potest quicquam mouere sine Deo idem mouente immediatus alio motore quoconque.*
- 4 Quarta, *Quod nulla propositio tribuens quodcumque creatum cuicunque cause secunde, est immediata simpliciter.*

VNde & sanis oculis repeto manifestum, quod nihil potest quicquam mouere sine Deo idem per se & propriè commouente, & sine Deo immediate idem mouente, immo & immediatus alio motore quoconque; immediate, inquam, & immediatus prout corollaria secundi & tertij exponabant. Et ex hoc corollariorum naturalium manifeste consequitur aliud corollarium Logicale, Nullam scilicet propositionem tribuentem quodcumque causatum cuicunque causa secunda, esse immediata simpliciter. Istud corollarium naturale satis apparet ex praemissis in isto capitulo, iunctis corollariorum tertij, & secundi cum probationibus corundem: Quo securè supposito, corollarium Logicale faciliter demonstratur. Nam nulla propositio habens causam naturaliter medianam inter eius extrema, quæ scilicet sit causa naturaliter media inherentiæ extremonum est immediata simpliciter, sicut primus posteriorum ostendit, quælibet autem propositio talis est huiusmodi, sicut corollarium proximum naturale cum alijs corollariorum prioribus clare probat. Si quis autem respondeat cauillando, quod Deus omnia mota mouet, non tamen propriè immediata, & per seipsum, sed tantum mediante alio, puta Cœlo, vel quia fecit motorem, & rem motam, seu quia ipsa conseruat, aut quia permitit, siue non impedit, ab impedientibus defendit, refelletur faciliter per præmissa, sicut secundum huius, & tertium similesⁱⁱ refellebat. Et si quis obiectat contra caput, quod tunc Deus latraret, comedaret siliquas, mentiretur, furaretur, cum absurditatibus ceteris silendis portius quam dicendis, & contra Corollarium, quod Philosophus tam in Logica, quam in Philosophia multis propositiones huiusmodi esse immediatas affirmat: Dicendum, quod primum non procedit, quia illa verba non significant actiones huiusmodi absolute, scilicet tantum secundum id quod essentialiter sunt aut sunt; sed cum quadam relatione ad creaturam, quatenus ab ipso profluent & emanant. Pro secundo dicendum quod Philosophus in talibus loquitur, sicut Philosophus naturalis, scilicet de immediate causa secunda, causa scilicet naturalis; & hæc est immediatio secundum quid, quia tantum in genere creatorum; non autem de immediate simpliciter, quæ simpliciter omnem medium causam priuat.

II repellebat

C

D

E

A

C A P. V.

Quod Deus non est mutabilis vlo modo : habet Corollarium quinque partium.

B

Stenso igitur quod Deus est principium effectuum cuiuslibet mutationis & motus, restat consequenter ostendere, quod Deus non est mutabilis vlo modo ; hoc autem sequitur evidenter ex sexta parte Corollarij primi huius ; & licet ibi videatur sufficienter ostensum ; est tamen hic ex causa aliquibus rationibus & Autoritatibus amplius muniendum. Constat liquidem secundum præmissa tertio huius & quarto, quod Deus omnia facit & mouet ; & in omni factione & motione est alius factor & motor infactibilis & immobilis, alioquin elet processus infinitus in eis contra Suppositionem secundam ; quod & quædam præmissa secundo huius testantur. Et quis dignius talis, quam primus & summus factor & motor ; quod & quædam 2°, 3°, & 4°. huius præmissa testari videntur. Istam quoq; conclusionem propter rationem præmissam multi Philosophi, & Theologi contestantur. Præterea si Deus esset aliquo modo mutabilis, non esset actus per se ipsum, contra secundam suppositionem, & tertiam partem Corollarij primi huius. Vnde & Philosophus 12. *Philosophus.* Metaphys. 38. Quoniam autem est mouens ipsum quidem immobile, actus ens, hoc non convenit alter se habere villatenus. Vbi Aueroes, Illud quod mouet primum motum, cum sit *Aueroes.*

C non motum, quia est actus purus sine aliqua potentia, impossibile est ut habeat aliquam dispositionem ab ea quæ habet. Item si Deus quomodolibet mutaretur, non esset tumidus unus & simpliciter, nec summè necesse esse, contra 1^{am} suppositionem 2^{am} partem, & alias Corollarij primi huius, & Philosophos & Theologos multis locis. Vnde Philosophus 5. Metaph. 6. *Philosophus.* distinguis necessarium, scribit ita ; Primum & proprium necessarium quod 'simplex est' ; simplicitas hoc enim non convenit pluribus modis habere ; quare nec aliter & aliter ; Iam enim pluribus termodis vriue haberet : Et 12. Metaphys. distinguis necessarium 38. sic dicit ; Hoc autem non contingens aliter, sed simplex ; ex tali igitur principio dependet cœlum & natura : & Aucten. 1. Metaph. 6. Necesse esse per se est necessarium omnibus suis modis ; & infra noni ; 1°. Necesse esse, per hoc est necesse esse, omnibus suis modis, quod non potest esse ei alia dispositio futura quæ non erat. Item si Deus posset mutari, cur non posset mutari in peius ; quomodo etiam nullatenus alio indiget, contra 1^{am} Suppositionem, & partes Corollarij primi huius ?

D Vnde & Hermes de verbo æternō vlt. Nihil, inquit, deest ei, qui ipse est omnia, aut in eos sunt *Hermes.* omnia ; & Sextus Pythagoricus in sententiali suis ait, Deus quidem nullius egis, quare & Prophetæ Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egis, Psalmus 15. & Apostolus ; Hic cœli & terræ cum sit Dominus, non in manufactis habitat templis, nec manibus humannis colitur indigenas aliquo. Item tunc esset passibilis vt patet per se ; quoniam omne mutari est pati ; & sic arguit Aueroes super 5. Metaph. comment. 6. Si fuerit possibile mutare in aliam speciem, scilicet dispositionem aut modum, tunc natura eius erit de natura passibilis recipientis multas species, quod reputat impossibile ; & ita videtur cum agere semper præstantius sit quam pati. Vnde Aristoteles 3. de Anima 19. Semper, inquit, honorabilis agens patiente, & principium materia ; & 4. Eth. 1. virtutis magis est bene facere, quam bene pati ; & August. 12. super Genesim ad literam 29. Omni modo, inquit, præstantior est qui facit, ea re, de qua aliquid facit ; & idem probat 6. Misticæ lute diffusæ ; & 83. quæst. 28. Omne, inquit, efficiens

E magis est quam id quod efficitur ; & de immortalitate animæ dicit idem : Item tunc mutaretur [ab alio,] vel sicut hoc posset, vt patet per Arist. 7. Phyl. & Auerr. in comment. & Aucten. 1. Metaph. 3. qui volunt concorditer, quod omne quod mouetur, mouetur ab alio. & sic esset in potentia respectu alterius inferior & passivus ; quæ omnia prima suppositioni, & tertie parti Corollarij primi derogant multum nimis. Et hæc videtur ratio Algazel. 2. Met. dicto 9. *Algazel.* Necesse esse, inquit, non potest permutari, quia non ab alio nec à seipso, quia nullares agit aliiquid in seipso vlo modo. Arist. etiam 1° de Cœlo 110. multas istatum rationum more suo breviter comprehendens, sic ait ; In Enkidys philosophistabus circa diuina multoties declaratum est rationibus, quod diuinum intransmutabile necessarium esse omne primum & summum, quod sic habens testificatur dicitis, neq; aliud melius est quod mouebit ; Illud enim vtric;

crit

Hermes.

erit diuinus, neque habet prauum nihil, neque indigens eorum quod ipsius bonotum vlo est. A Hoc idem satis multæ Autoritates Philosophicæ & Theologicæ contestantur; Vnde Hermes de verbo æterno ostendo 33. Deum mouere omnia cœlestia & terrestria, superiora, & inferiora, temporaria ratione diuina lege conscripta 34. sic ait, Cunctis ergo ita se habentibus nihil stabile, nihil fixum, nihil immobile, nec nascientium, nec cœlestium, nec terrenorum; sed solus Deus, & merito solus; Ipse enim in se est & à se; et circum se totus est plenus, atque perfectus, si que sua firma stabilitas est, nec alicuius impulsu, nec loco moueri potest, cum in eo sint omnia, et in omnibus ipse est solus. Quare & Aristoteles 12. Metaph. 51. Deus non transmutatur; In indignis enim transmutatio, et motus ^{Ille} quidam tale; et 9. Metaph. 2. Possibilitas est in deteriori & corruptionis; vbi Averroes, Omne quod patitur, aut patitur ad peius, aut patitur ad corruptionem; et 8. Phys. 36. et post diffusè ostendit Philosophus, Primum mouens non moueri omnino, quia neq; essentialiter, neque accidentaliter vlo modo; vbi & 37. allegat Anaxagoram ponentem intellectum, qui est primum principium, necessario esse impassibilem, immixtum, & immobilem. Boetius quoque 3. de Consolatione Philosophiae prosa ultima allegat à Parmenide, diuinæ forma substantiæ rerum orbem mobilem rotat, dum se immobilem ipsa conservat. Vnde & 24. definitionum 24. Philosophorum de Deo 19. ita dicit, Deus est semper mouens immobilius. Hoc idem Avice[n]tia, Algazel, Ammonius, Averroes, & alij plures Philosophi plures contestantur. Quid & Autoritas sacra docet; vnde Psalmus 43. Tu ipse Rex meus, & Deus meus; vbi Augustinus, Tu es ipse, non enim mutatus es; tempora mutata video, Creator temporum non mutatur, & Exod. 3. Ego sum qui sum; & Psalmus 101. Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es. Gloriam tu autem qui dixisti Ego sum qui sum, idem ipse es, id est, immutabilis, & omnipotens; hæc enim sunt ex te, per te, & in te; non tamen sunt quod ipse es, qui es mutans non mutatus, faciens non factus, mouens sed manens. Vnde & Num. 23. Non est Deus ut filius hominis ut mutetur Mala. 3. Ego Dominus, & non mutor. Iac. 2. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio; 1. ad Tim. vlt. qui solus habet immortalitatem, id est, immutabilitatem; vnde beatus Augustinus 1. de Trin. 1. sic dicit, Dicitum est ad Mosen Ego sum, qui sum; et qui est misit me ad vos; sed cum esse aliquo modo dicatur & corpus & animus, nisi proprio quodam modo vellet intelligi, non id vtique diceret; & id quod ait Apostolus, qui solus habet immortalitatem, cum & Anima quodammodo immortalis esse dicatur, & sit, non diceret solus habet, nisi quia vera immortalitas incommutabilitas est, quam nulla potest habere creatura, quoniam solius creatoris est. Hoc et Iacobus dicit, Omne datum optimum, & omne donum perfectum defursum est descendens à Patre luminum, apud quem non est commutatio nec momenti obumbratio. Hoc et David, Mutabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipse es; proinde substantiam Dei sine vlla sui commutatione mutabilia faciem, & sine vlo suo temporali motu temporalia circantem intueri, & plenè nosse difficile est. Et 5. de Trin. 2. brevius docet idem, vbi vult quod solus Deus omnino mutari non potest; & subdit, Quod mutatur non fertur ipsum esse; & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse, ac per hoc non illud solum quod non mutatur, verum illud quod omnino mutari non potest sine scrupulo occurrit, quod verissimè dicatur esse. Et 1. de doctrina Christiana penult. sentent. 37. Ille summè ac primitus est, qui omnino incommutabilis est. Idem vult 12. de Ciuitate Dei 1, 2, 3. & aliis locis multis. Quare & beatus Gregorius 18. Moral. 31. super illud Iobi 28. Nec commemorabuntur in comparatione eius, Propheta, inquit, eiusdem incommutabilitatem essentiæ contemplatus, ait. Omnia sicut vestimentum veterantur, & sicut opertiorum mutabis eos, & mutabuntur; Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Hinc ad Molen dicitur, Ego sum, qui sum, & dices filii Israel, Qui est, misit me ad vos. Solus quippe veraciter est, qui solus incommutabilitatem permanet. Nam omne quod modò sic est, modò aliter est, iuxta non esse est; permanere enim in suo statu non potest; atque aliquo modo ad non est itur, dum ab eo quod fuerat semper ad aliud per momenta temporum ducitur. Hoc idem ostendit & Petrus 1. Sententiarum suarum dist. 8. & dist. 37. Autoritates Sanctorum copiosius allegando.

Gregorius.

Petrus
Lumbardus.

B

C

D

E

non fertur ipsum esse; & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse, ac per hoc non illud solum quod non mutatur, verum illud quod omnino mutari non potest sine scrupulo occurrit, quod verissimè dicatur esse. Et 1. de doctrina Christiana penult. sentent. 37. Ille summè ac primitus est, qui omnino incommutabilis est. Idem vult 12. de Ciuitate Dei 1, 2, 3. & aliis locis multis. Quare & beatus Gregorius 18. Moral. 31. super illud Iobi 28. Nec commemorabuntur in comparatione eius, Propheta, inquit, eiusdem incommutabilitatem essentiæ contemplatus, ait. Omnia sicut vestimentum veterantur, & sicut opertiorum mutabis eos, & mutabuntur; Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Hinc ad Molen dicitur, Ego sum, qui sum, & dices filii Israel, Qui est, misit me ad vos. Solus quippe veraciter est, qui solus incommutabilitatem permanet. Nam omne quod modò sic est, modò aliter est, iuxta non esse est; permanere enim in suo statu non potest; atque aliquo modo ad non est itur, dum ab eo quod fuerat semper ad aliud per momenta temporum ducitur. Hoc idem ostendit & Petrus 1. Sententiarum suarum dist. 8. & dist. 37. Autoritates Sanctorum copiosius allegando.

A

Prima, quod Deus essentialiter & praesentialiter necessariò est & obique, nedum in mundo, & in eius partibus Uniuersis :

1.

Verum etiam extra mundum in situ seu vacuo imaginario infinito.

2.

Vnde & immensus & incircumscrip^{tus} veraciter dici potest.

3.

Vnde & videtur patere responsio ad Gentilium & Hereticorum veteres questiones;

4.

Vbi est Deus tuus? & Vbi Deus fuerat ante mundum?

Vnde & similiter clare patet, quod vacuum à corpore potest esse, vacuum vero à Deo nequaquam.

5.

B **E**X his autem verisimiliter, si verè veritas ipsa nouit, videtur corollariè inferendum, quod Deus essentialiter & praesentialiter est & obique, nedum in mundo, & in eius partibus Uniuersis; verum etiam extra mundum in situ seu vacuo imaginario infinito; Vnde & immensus & incircumscrip^{tus} veraciter dici potest, quanquam dicatur immensus, & incircumscrip^{tus} etiam alia ratione. Vnde & videtur patere responsio quedam clara ad gentilium & hereticorum veteres questiones, quas à fidibus queritabant; Vbi est Deus tuus? &, Vbi Deus fuerat ante mundum? quorum unum metricè sic quæsivit;

Dec ubi tunc esset, cum præter eum nihil esset?

Vnde & similiter clare patet, quod vacuum à corpore potest esse, vacuum vero à Deo nequaquam. Quod autem Deus necessariò sit & obique in mundo, sequitur manifestè. Si enim in aliquo eius loco non sit, & potest esse in illo, cum per septimam partem primi sit omnipotens, hoc potest per motum, & nou per motum creature, quia nunc est ibi creatura & continuè prius fuit, quæ, eadem ratione, qua alia creatura sufficit & sufficit ad existentiam Dei ibi,

C nec per motum sui, sicut capitulum ostendebat: Hoc idem ex Corollario secundi huius, & eius ostensione ostenditur euidenter. Pro secunda parte probanda suppono, quod A sit situs fixus imaginarius huius mundi, & B situs simul imaginarius extra mundum distans ab A, & quod Deus moueat mundum ab A ad B, situans eum in B: tunc per primam partem huius, & per Corollarium secundi huius, & ostensionem ipsius, Deus nunc est in B, vel ergo prius fuit ibi vel non: Si fuit, eadem ratione prius fuit, & nunc est & obique imaginariè extra mundum; Si non, eadem ratione nunc non est in A, sed in B: Deus ergo prius fuit in A, & non in B: & nunc non est in A, sed in B omnino distante, ergo recessit ab A, & accessit ad B, ergo & localiter seu situatiter mouebatur, sicut & anima nostra mouetur ad corporis nostri motum. Hic respondent quidam sequentes Philosophum, i. de Cœlo, supponentes omnem motum localem necessariò esse solum vel deorsum, vel circularem, scilicet à medio, ad medium, vel circa medium: sed istum motum si ponereatur, non esse aliquem prædictorum; quare & dicunt non esse possibile mundum sic moueri.

D Sed isti diuinam potentiam, imo omnipotentiam graueriter mutilant, & detruncant. Potuit quoque Deus in principio creauisse hunc mundum in B; cur ergo nunc non potest ponere illum in B? Potest etiam nunc creare aliud mundum in B; cur ergo non potest ponere hunc mundum in B? Hæc etiam responsio damnatur à Stephano Parisiensi Episcopo in hæc verba; Quod Deus non potest mouere ex cœlum mortuorum; & est ratio, quia tunc relinquetur vacuum. Nec ista responsio difficultatem evitatur: Ponatur enim, quod Deus sine motu locali creet aliud mundum in B, & annihilet istum mundum in A, & reuertitur difficultas. Alij etiam sequentes Philosophum, vt videtur, respondent dicentes; Non esse aliquem situm aut vacuum extra mundum; quare nec Deum ibi esse, nec posse mundum illuc mouere. Sed hi habent dicere consequenter, Deum de omnipotenti sua nullatenus posuisse fecisse mundum maiorem in aliquo, nec minorem, quod eius omnipotentialis nimis restingeret, & nimium coarctaret. Habent etiam dicere, quod

E Deus necessariò fecit mundum in A situ, & quod ante mundum fuit A situs, & non alias. Sed cur iste, non alias? cur tantus, non maior, nec minor? vel enim hoc fuit à Deo, vel per se, non ab eo: Si à Deo, potuit & ab eo fuisse situs maior & maior, & aliis, & aliis sine fine, propter eius potentiam infinitam: Si autem per se, non ab eo, quæ virtus? quæ ratio? quæ natura hunc ei præcisum, & impertransibilem terminum inuiolabiliter limitauit? cum ille situs imaginarius nullam naturam habeat positivam, sicut nullus ignorat; alias etenim esset aliqua natura positiva, quæ nec esset Deus, nec a Deo, cuius oppositum 2um, & 3um, huius docent; essetque coetera Deo, quod nullus recipit Christianus. Quare & Stephanus Parisiensis Stephanus, Episcopus damnauit articulum asserentem, quod multa sunt eterna, nec Deus posset illa destruere

Stephanus.

struere et si vellet, quare & omnipotentia priuaretur. Ratio quoque horum militar contra A eos: Si enim secundum Philosophum, & secundum suppositionem ipsorum vacuum esse non possit, nec situs imaginarius corpore non repletus, Mundus est æternus, quod est hæreticum, quod & negant, velante creationem ipsius erat situs eius imaginarius vacuus, nec corpore occupatus. Hanc etiam responsum, & eius irrationalē rationē damnat Articulus recitatus. His igitur nequaquam obstantibus, videtur præmissam rationē procedere inoffensè. Rursum Deus in principio creans mundum, & quamlibet partem eius, simul fuit cum Mundo, & qualibet parte eius: Nam sicut patet ex 7°. Phys. 9. & post, & 2. de Anima 74. In omni motu, & in omni actione mouens & agens est simul cum moto & passo.

Augustinus

Vnde & Augustinus homilia secunda, super illud Ioan. 1. In Mundo erat, & Mundus per eum factus est; Quomodo, inquit, erat in mundo? & respondet, quomodo Artifex regens quod fecit; Non enim sic fecit, quomodo facit Faber foris fecus est arcum quam facit, & illa in alio loco posita est, cum fabricatur; & quamvis iuxta sit, ipse alio loco sedet qui fabricat, & extrinsecus est ad illud quod fabricat; Deus autem infinitus Mundo fabricat, ubique positus fabricat, & non recedit aliquo, non extrinsecus quasi versat molem quam fabricat, præsentia maiestatis facit quod facit, præsentia sua gubernat quod fecit. Sic ergo erat in mundo, quomodo per quem mundus factus est. Vel ergo Deus prius natura fuit ibi, quam creatu*rum* ibi, & quam creatura fuit ibi, vel è contra: Si prius natura fuit ibi, hoc non fuit per creatu*rum*, nec per creare, sed per seipsum & non nouiter, quia tunc per seipsum nouiter muraretur; fuit ergo ibi æternaliter per seipsum; quare & eadem ratione fuit æternaliter per seipsum ubique in vacuo, seu situ imaginario infinito, & adhuc est ubique similiter extra mundum: Nec potest quis dicere quod è contra, prius natura est creaturam creari, quam esse hic vel ibi; & prius natura est Deum creare ibi, quam creaturam creari ibi. Hæc enim est causa huius: & adhuc prius natura est Deum esse ibi quam creare ibi, sicut & prius natura, est, quam creeret; sicut & quodlibet aliud agens: Non enim quia Deus vel quodlibet aliud agens agit, ideo est; nec quia agit ibi, ideo est ibi, sed potius è contra. Adidem, creato Mundo in hoc situ, Deus fuit hic, vel ergo nouiter vel æternaliter; si nouiter, hoc fuit per aliquam mutationem vel motum in Deo, vel in alio, pura mundo, sed non per mutationem in Deo, sicut quantum ostendit; nec per mutationem in mundo, quia Deus prius natura fuit ibi quam mundus creatur, vel quomodolibet mutaretur, sicut præcedentia manifestant. Non est ergo Deus nouiter factus ibi, sed æternaliter fuit ibi: quare & eadem ratione æternaliter fuit, est, & erit ubique in situ imaginario infinito. Simili modo, & forsitan planiōri potest idem ostendi, supponendo Deum creare aliquid puta: A per aliquam distanciam extra cœlum, sicut patet ex præmissis, quod potest; Potest enim mouere mundum ad alium situm distante, potuitque creare Mundum in situ distante, quare & adhuc potest ibi creare. Creet igitur ibi A, tunc Deus immedietè agit ibi A, & consuet, sicut præmissa hic, & in corollario secundi huius ostendunt. Est ergo Deus ibi immediate & essentialiter per seipsum; vel ergo prius natura est D ibi, quam A sit ibi, vel è contra, &c. sicut prius. Ad idem, Creato ibi A, Deus est ibi; vel ergo nouiter, vel æternaliter, &c. sicut supra. Amplius autem, Deus est in situ Mundi, vel ergo ad hoc quod sit ibi indiget necessario creaturā, quasi quodam innixorio seu reclinatorio fulcimento, seu fundamento ipsum sustinente ne cadat, ne deflatur, ne potius cuancescat, vel non sic indiget creaturā; primum dici non potest propter præmissa, prius enim natura est Deus in situ cuiuslibet creaturæ, quam ipsa creatura, sicut superioris est ostensum, nec ipsis sustinetur aut portatur à creaturā, nec aliquo modo creatura innitur, sed è contra, sicut secundum huius ostendit. Deus etiam ante quamlibet creaturam in aliquo situ fuit: Hoc enim eius perfectionis & sufficientiae infinitæ, quam prima suppositio cum partibus sequentibus ei dedit, nimirum repugnat: Est ergo Deus fundamentum sine fundamento, in nullo scilicet priori fundatum, sed primum & originarium fundamentum omnium aliorum, cui omnia alia, quia de se instabilita, velut fundamento per se fixo, stabili, & immobili innituntur, à quo & iugiter sustinentur, & continuè supportantur, sicut secundum huius multipliciter ostendebat: Non ergo è contra. Potest igitur Deus esse in situ quo voluerit, sine indigentia creaturæ, & non nouiter, quia non per motum sui sicut quintum ostendit, ergo æternaliter quietescendo. Deus ergo essentialiter per seipsum in omni situ ubique æternaliter & immobilitate perseverat. Præterea perfectus est esse in aliquo situ ubique, & in situ multis simul, quam in uno situ tantum: quapropter & spiritus qui hoc potest, perfectior est corpore quod non potest; sed Deus est spiritus infinitè perfectus, sicut prima Suppositio & eius ostensio manifestant; hoc ergo ei conuenit infinitè, & hoc sine indigentia creaturæ, sicut superioris est ostensum, & sine mutabilitate quacunque. Est ergo Deus necessariò, æternaliter, infinitè ubique in situ imaginario

E
ginario

- A ginario infinito; unde & veraciter omnipræsens sicut & omnipotens dici potest. Potest quoque simili ratione dici quodammodo infinitus, infinitè magnus, seu magnitudinis infinitæ, etiam quodammodo licet Metaphysicè & impropriè extensus; Est enim inextenſibiliter & indimensionabiliter infinitè extensus. Infinitæ namque magnitudini, & extensiōnē imaginaria, & cuilibet parti eius totus simul plenariè coexistit; quare & similiter dici potest. Immensus enim non mensus, nec mensurabilis vlla mensura, & incircumscripſus, quia non circumſcribitur ab aliquo ipsum plenariè circundante; nec sic potest ab aliquo circumſcribi, sed ipſe omnia circumſcribit, continet, & circundat. Vnde & Sixtus Pythagoricus in sententiōlis suis ait; Magnitudinem Dei non inuenies, etiam si pennis volare posſes. Huic autem ſententiæ attestatur ſecunda 24. definitione de Deo, à 24. Philofophis politarum, quæ dicit, Deus est ſphæra infinita, cuius centrum eſt ubique & circumferentia nulquam; & 18. Deus, inquiens, eſt ſphæra, cuius tota ſunt circumferentia, quot puncta; & 10^a ita B dicens, Deus eſt, cuius poſte non numeratur, cuius eſte non clauditur, cuius bonitas non terminatur. Hanc quoque ſententiā Autoritates Theologicae testati videntur: Dicit enim Salomon loquens deo; Cœlum & Cœli Cœlorum te capere non poſſunt. 3. Regum 8. & 2. Paralipom. 6. Cœlum & Cœli Cœlorum te non capiunt. Cui & concordat Ecclesia canensita: Sancta Dei genitrix quæ dignè meruisti concipere quem totus orbis nequivit comprehendere &c. & rurſum:

*Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis,
In tua ſe clauſit viſcerā fætus homo.*

- Quare & Hieronymus ad Marcellam de quinque quæſtionib⁹, Epistola 96. respondendo ad ultimam, Non ambiges, inquit, ſic in Dominico corpore habitabile Deum verbum, ut & in parte eſt, & cœli circumulum clauderet, atque in omnibus infusus eſt, & circumfusus, idem ut cuncta penetreret interior, & contineret exterior. Stultum eſt ergo illius potentiā viuus corpusculi paruitate finiri, quem non capit Cœlum, & tamen qui ubique erat, etiam in filio hominis totus eſt. Dicit quoque Baruc. 3. O Iſrael, quām magna eſt domus Domini, & ingens locus poſſeffionis eius; magnus & non habens finem, excelitus & immensus. Vnde & Prophetæ, magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis Ptalmo 144. Et Iob 1. loquens de Deo ſic ait, Excelſior Cœlo eſt & quid facies, profundior iuſterno, & unde cognosces; longior terræ mensura eius, & latior mari. Super quod Gregorius 10. Moral. 8 dicit, quid Deus tranſcendendo omnia concludit; qui & intra 16ⁱ libri 12. ſuper illud Iob 2. Si ad orientem iero, non appetet &c. Creator, inquit, omnia in parte non eſt, qui ubique eſt, & tunc minus inuenitur, quando eſt qui totus ubique eſt, in parte queritur. Incircumscripſus namque ſpiritus omnia intra ſemcūpſum habet, que tamen & implendo circumdat, & circumdando implet, & ſuſtinendo tranſcendit, & tranſcendendo ſuſtinet. Augustinus etiam 9. de diuinitatis Dei eſſentia dicit, quid ſolus Deus eſt incircumscripſus, immutabilis & immensus: & addit, de cuius immensitate in libro Beati Iob ſcriptum eſt, Excelſior Cœlo eſt, &c. ſuperius recitata: Qui & 8. ſuper Genesim ad literam 3. dicit quid Deus nullo eſt locorum vel interuallo, vel ſpacio, incommutabili, excellentiique potentia, & interior omni re, quia in ipſo ſunt omnia; & exterior omni re, quia ipſe eſt ſuper omnia. Nonne & hoc eſt, quod Prophetæ, licet obſcurè, inſinuare videtur; Quis, inquiens, mensus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Eſ. 40. quid diceret, Nonne Deus? Et Dominus per Prophetam, Cœlum ſedes mea, terra ſeſtellum pedum meorum, Eſaiæ vlt. Quare & Gregorius ſecundus ſuper Ezechielem, homilia quinta; Deus, inquit, ubique eſt, & ubique totus eſt; Ait enim, Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſeſtellum pedum meorum; & de ipſo ſcriptum eſt, Qui Cœlum meitur palmo, & terram pugillo concludit; ex qua re necelle eſt, quid is qui Cœlo vi ſedi preſidet, ſuper & intus eſt; & qui cœlum palmo meitur, & terram pugillo concludit, exterius ſuperius, & inferius eſt. Vt ergo

- E indicaret omnipotens Deus interiorem ſe eſſe, & ſuperiorem omnibus, Cœlum ſibi ſedem eſſe perhibuit; vt verò ſe ostendet omnia circumdat, cœlum metiri palmo, & terram ſe alſetti pugillo concludere. Beatus inſuper Augustinus 7. confiſſ. 5. vniuerſam creaturam comparans creatori, ſic ait; Fecit vnam maſſam grandem, diſtinctam generibus corporum, creaturam tuam, ſive reuera quæ corpora erant, ſive quæ ipſe pro ſpiritibus finixeram; & eam feci grandem, non quantum erat quod ſcire non poferam, ſed quantum libuit, vndique verſum, ſanè finitam, te autem Domine ex omni parte ambientem, & penetrantem eam, ſed vſquequaque infinitum, tanquam ſi male eſſet ubique & vndique per immensa infinitum folium mare, & haberet intra ſe ſpongiam quamlibet magnam, & finitam tamen, plena eſſet vndique ſpongia illa ex omni ſua parte ex im- menso

menso mari : sic creaturam tuam finitam , te infinito plenam putabam , & dicebam : Ecce A Deus , & ecce quæ creauit Deus , & bonus Deus , atque validissimè longissimeq; præstantior , sed tamen bonus bona reauit ; & ecce quomodò ambit atque implicea . Nec debet obstat , quod Autotitates scripturæ præmissæ sepius exponant ad alium intellectum : Quis enim ignorat sacram Scripturam virtute multiplici sancti Spiritus impregnatam , intellectum multiplicem continere , & parete multos sensus ? His autem partibus huius Corollarij patefactis , relidunt patefient . Si quis verò contra possibiliter motus totius mundi secundum rectum , de quo superius rangebatur , obijcat sententiam Philolophi prius taetam , videlicet quod omnis motus est à medio ad medium , vel circa medium huius mundi ; dicendum quod loquitur de speciebus naturalium motuum naturalium corporum , & parium huius mundi . Et si quis adhuc cum obijcat vacuum reprobantem , dicendum , quod fortassis intelligit , quod vacuum non est necessario & naturaliter ponendum in mundo , nec etiam extra mundum , propter effectus , propter quos Pythagorici , Democritus & Leucippus , & multi antiquiores Philolophi illud ponunt , scilicet propter motum localem , propter motum augmentationis & diminutionis , condensationis & rarefactionis , propter motum alterationis , & propter distinctionem entium nè sint unum , seu propter respirationem cœli ab infinito vacuo extra ipsum , sicut patet 4. Phys. 3. & 4. de cœlo & mundo , 2. de Anima , alijs quoque locis . Quod & dupliciter ponit videtur ; uno modo tantummodo priuatue , scilicet ipsa pura priuatio , seu carentia pura pleni ; alio modo positivè & hoc adhuc dupliciter ; uno modo vt esset tantum dimensio corporeæ à formis naturalibus separata , qualis esset corpus Mathematicum , seu ipsa sola quantitas a rebus naturalibus alijs separata ; et sic 4. Phys. accipitur aliquando ; alio modo vt haberet etiam virtutem actiua , & secundum locum motuam , vt patet 4. de Cœlo . Definitur etiam apud eum vacuum aliquandò , quod sit locus non repletus , natus autem repletus ; Locus autem secundum eundem est ultimum , scilicet ultima superficies corporis continentis ; tale autem vacuum non est extra Cœlum ; nec est ubi locus , aut situs natus repleri , secundum naturas rebus naturalibus instituta . Verum est tamen quod argumenta sua nequaquam de irrefragabilis necessitate conuincunt , quin Deus posset de omni potentia sua absoluta facere vacuum ubi vellet in mundo , vel extra , quin etiam nunc de facto ; Sit situs imaginarius vacuus extra mundum , vacuus , inquam , à corpore , & à quolibet alio præter Deum , sicut præcedentia suæfuerunt . Sunt autem illa argumenta sua , sicut & plurima alia , quædam probables arguitur , in materia naturali , & magis ad hominem contrarium profitentem , quam ad rem ipsam , quod nihil omnia multum valeret in serutinio veritatis . Vnde & ipsæmet 2. de Cœlo 80 . Videtur , inquit , vsque ad aliquid querere , sed non vsque quidem vbi possibile dubitationis . Omibus enim modis hoc consuetum , non ad rem fieri questionem , sed ad contraria dicentem . Adhuc autem opponitur , quod si esset situs huiusmodi vacuus extra hunc mundum , esset possibile mundum alium ibi esse , contra eundem Philosophum 1. de Cœlo 76 . & post , hoc multipliciter reprobantem . Sed quis conclusionem hanc negat aut dubitat , nisi fortassis qui & omnipotenti Dei negat , aut dubitat ; quod si quis fecerit , primæ Suppositionis , & leptonæ partis Corollarij primi huius auxilio corrigetur . Argumenta autem Philosophi in hac parte , similia sunt alijs eius argutijs superioris minoratis . Et si quis adhuc non definit obuiare dicendo , si præmissa sint vera , necesse est Deum esse in hoc situ quoconque signato , quod videtur eius omnipotentiae infinitæ , & libertati dignissimæ plurimum contraire , in modo & ipsam in uitum in carcere compedire irrecessibliterque vincere . Sed aduertat obuiens , quod potest similiter obuii contra eum : Existentibus namq; sitibus & situatis , locis & locatis realibus , necesse est Deum esse in quoconque illorum , necesse est similiter Deum esse in toto situ imaginario , & etiam in situ aliquo partiali ; posset enim alias nusquam esse , quare & non esse . Non est ergo hoc in Deo imperfectionis , illiberalitatis , aut impotentiae alicuius , sed potentiae infinitæ , sicut & quod est necessario actus purus , quod necessario actualiter cogitat , & cognoscit quodlibet , hec vile , sicut etiam necessario generat , & hoc non filiam , sed filium , nec alium filium , neque multos , sed istum , unicum necessario absolute . Est ergo perfectionis & potentiae infinitæ , quod Deus necessario sit ubique : Alias enim non esset summè perfectus & potens , quia non summè in actu , seu potius summus aeternus , sed potentialis & mobilis ; quare & secundum aliquid imperfectus , sicut quintum huius platonius ostendebat . Hæc autem nequaquam temerariæ assertionis , sed sobriæ inquisitionis gratia dicta sint pariter & accepta .

A

C A P. VI.

Quod Deus habet distinctam scientiam omnium.

B

IS ita constantibus, certum est Deum habere scientiam omnium praesentium, præteriorum, & similiter fututorum summè actualem, & particularem, distinctam & certam. Hoc autem ex nona parte Corollariorum primi huius lucescere quis non viderit? quod tamen adhuc ex causa aliquibus rationibus & testimonio nequaquam inuile plenus confirmare. Deus igitur cuncta conseruat, efficit, atque mouet, sicut

superius est ostensum, sed non sine sapientia disponente, quoniam

tunc prudens homo melius faciat sua, quam glorioliſimus

Philosophus,

Deus sua, quod & tertia pars corollariorum primi docet. Alias quoque Deus non debet natura-
liter praefesse sapientibus hominibus, sicut rector, sed magis est contra quoniam secundum Phi-
losophum, 1. Metaph. Sapientem non ordinari oportet sed ordinare, nec hunc ab altero, sed
ab hoc minus sapientem suaderi; & 5. Eth. 11. Non sinimus principiari hominem, sed ratio-
nem; & 1. Polit. 1. quod potest mente præuidere, hoc principiatur natura, & dominans natu-
ra; & 3. lib. 9. Qui incellestum iubet principiari, videtur ubere principiari Deum & leges;
qui autem hominem iubet, apponit & bestiam. Qui & in De Secreto Secretorum 1. partus 4.
Scias, inquit, quod intellectus est caput regiminis; & infra 3. partus 5. loquens de Rege; In
hoc, inquit, assimilans est Deo, & oportet ideo Regem aſſimilari, & imitari altissimum in
omnibus suis operibus; Deus vero sapiens est atque sciens, & eius preconium, & eius nomina

C glorioſa sunt in ipso, & magnitudo eius dominii maior est supra commendationem, ergo &
sapientia. Et infra; Inuentum est scriptum in vno lapide lingua Chaldaea, Rex & Intellectus
tunt fratres, alter altero indigens, nec vnuſ ſineret quo, ſed ſicut ex prima & secunda ſuſpo-
ſitionibus, & 17. parte appetet, & 12. Metaph, in fine probatur, quod ipſe eſt vniuersaliter
omnium entium vnuſ princeps; habet ergo ſapientiam omnia ſuauiter diſponentem. Item a-
liqua ſingularia praefentia Deus cognofit, ergo eadem ratione quæcumque; nam tantummodo
de cognita amat, & curat; ſed rationabiliter viuentes amat & curat, dicente Philoſopho, 10.
Eth. 13. Secundum intellectum operans, & hunc curans, & diſpōitus oprimē, & Dei amanuſ-
ſimus videatur eſſe. Si enim quādā cura humanorum à dijs ſit, quemadmodum videatur,
& erit, utique bene rationabile, & gaudere iſpis optimo, & cognatiſimo; hoc autem eſt intel-
lectus; & diligentes maxime hoc, & honorantes, & rebeneſiciare ut amicis iſiſ cura reſte-
& benē operantes. Vbi Aueroes; Si cura ſit Deo de hominibus, vt crediuit, & vt de bitum
Aureo.

D eſt, gaudeſt de meliori, & dignius eſt ut benefaciat eis qui amant eum plus, & honoriſt eos,
& viſitent eos, ſicut eſt diſpōitus amici cum amico. Aristoteles quoque 2. Rhetor. 28. iic dicit;
Si iusta dixeris, homines te odient; ſi iniuſta, dij; ſi autem iuſta dixeris, dij te amabunt; ſi iniuſta, homines. Item aliter Deus non eſſet iuſtus remunerator bonorum, nec vltor malorum
contra multa p̄tmissa in patribus corollariorum primi huius, & contra Hermetem dicentem de
Deo; Qui nullius malefactoris opus iuſtificat, & nullum benefactorem p̄tmissi priuat; &
contra Aristotelem in De mundo vlt. ſic dicentem de Deo; Hunc ſemper comitatur vltio &
iuſtitia. Qui & in De bona fortuna 1. dicit; Deum dignificamus Dominum, exiſtentem cali-
um, vt diſtribuat dignis & bona & mala; & 4. De conſolatione Philoſophie, prota 1. Philo-
ſophia Boetio ſic responderet; Eſſet inſiuiſt stuporis, omniibusque horribilius monſtris, ſi vti tu
æſtimas, in tanti velut patrifamilias diſpōitiflora domo, vilia vafa colerentur, & p̄tuoſa
ſordescerent; ſed non eſt ita. Nam ipſo, de cuius nunc regno loquimur, Autore cog-

Ariſtoteles,

E noſces ſemper quidem potentes eſſe bonos, malos vero abieciſt ſemper arque imbe-
cilles, nec ſine poena vñquam eſſe vitia, nec ſine p̄tmissio virtutes. Quod & Seneca multis
locis, & omnes morales Philoſophi cum Poetis vñaniſſimenter conſtantur; imò & hac eſt quali
communis animi concepiſtio omnium gentium in quaenque lege viuentium vel etiam ſine le-
ge. Amplius autem ſuperfluum viſderetur & vanum, ſperare in Deum, & orare cum, niſi intel-
ligereſt ſpēm & precess; ſed omnes homines cuiuscumque ſecta ſperant in Deum, & orant; vnde
& ille Arist. ethiſticus in De mundo 12. dicit ita; Tota vita largitur ſummi locū Deo; & omnes
extendimus manus ad cœlū dum oramus: huic & conſonat diſtū ſuū in Secreto Secretorum
ſuorum, 1. parta 2. & diſtū Auicen. 10. Metaph. ſuū 1. primo huius in oſtenſione 32. partis
corol-

Boetius,

Seneca.

I ipſe

corollarij recitata. Nonne & Plato in prolog. in Timæum, Omnis, inquit, mos est, & A quædam religio, qui de maximis vel de minimis rebus sunt acturi aliquid, præcari ad auxilium Diuinitatem, seu aliter precari auxilium Diuinitatis; quod & statim facit ibi deuotè, immediate subiungens; Quanto nos æquius est, qui vniuersitatis naturæ, substantia & rationem præstiruimus, invocare diuinam opem, nisi plane suo quodam furore atque inexplicabili raptemur amentia. Sit igitur meis precibus comprehensum maximè, ut ea à nobis dicantur, quæ Deo placeant, tum ut nobis quoque ipsis consequentia, propriequoque operi decentia proferamus; Et infra 2¹. 17. acturus de materia prima ait, deinde etiam nunc auxiliatorem invocabimus ante auspicium dictoris liberatorem, ex turbida & procellosa & cœpti iam sermonis iactatione. Cui & Hermes concordanter de verbo æternō g. Deum, inquit, rogamus, ut tribuat nobis facultatem reddendæ rationis istius. Et infra vlt. Hoc, inquit, loquens Deo deprecamur, ut nos velit seruare perseverantes in amore cognitionis tua, & nunquam ab hoc vita generi separari. Sixtus quoque Pythagoricus in sententiolis B suis ait, Exordium à Deo sume in agendo quæ agis; & rursus, Hæc posce à Deo, quæ dignum est præstare Deum; & iterum, Ea pete à Deo, quæ accipere ab homine non potes; & infra, Nisi petas à Deo illud quod habueris, non perpetuo obtinebis. Quare & Boetius 5. de consolatione Philosophie prosa vlt. dicit ita, Manet speculator deluper cunctorum præscius Deus, bonis præmia, malis supplicia dispensans; nec frustra sunt in Deo positæ spes, præcelsaque, quæ cum sint rectæ inefficaces esse non possunt. Amplius autem scientia Dei ostenditur evidenter per miracula gloriofa pro suis cultoribus, in necessitatibus suis ad eum clamantibus sepe facta, de quibus trigesima secunda pars corollarij primi huius plenius disterebat. Item si Deus nesciret quæcumque præsentia, insipiens homo sciret, & bestia multa cognoscere, quæ Deus perfectissimus ignoraret. Item si Deus aliqua præsentia sciat, & non omnia; possibile est felicissimum Deum decipi & errare, & miserum esse nimis. Quare & Aristoteles 3. Metaph. 15. dedit Empedoclem ponentem quidlibet cognosci per simile, & Deum non habere odiū, ad hoc impossibile, quod accidit felicissimum Deum minus prudentem esse alijs. Non enim cognoscit elementa omnia, nam odiū non habet; Notitia vero similis à simili. & in De mundo 11. assimilat Xerxem Regem, qui intellexit omnia per ministros, Deo, qui omnia videt, & audit. Hoc idem & nomen Dei in lingua Graeca restatur: Deus enim dicitur Græcè Theos à theoro, quod est videre, eo quod videat omnia. Quare & Aviceanna 8. Metaph. 6. dicit, Necesse esse non intelligit quicquid est nisi vniuersaliter, & tamen cū hoc non deficit ei aliquid singulare, & ideo non deficit ei id quod est nimirum in celo & in terra; & hoc est de mirabilibus quod non potest imaginari, nisi qui fuerit subtilis ingenij. Quapropter & Sixtus in sententiolis suis monet, Nunquam putes Dei sapientiam insensibilem; & rursus cogitatio hominis Deum non latet, & ideo cogitatio tua pura sit ab omni malo: Et infra, Nequam laetabit Deum agens iniuste, sed ne cogitans quidem. Cui & concordanter Ptolomeus, sicut recitat in primo prologo Almagesti, Conveniens, inquit, est intelligenti pro Deo ve-

Hermes.

Sixtus Pythagoricus.

Aristoteles.

Ede Bropf
Aviceanna.

Sixtus.

Ptolomeus.

“medicabi-
hs

D recundari, cūm ea que ipsi non sunt grata cogitat. Amplius autem aliquis est intellectus agens omnem cognitionem nostram intellectualem & scientiam quam habemus, sicut probat Philosophus 3. de Anima 17. & Averroes ibi; & Aviceanna 5. de Anima 5. & Algazel 5. Physicæ sua primo. Hic autem intellectus agens si sit Deus, habetur intentum; si autem cum Aviceanna 9. Metaph. 3. & cum Algazele 5. Phys. sua 1. dicatur esse infima intelligentia celestium, scilicet orbis Lunæ, ipsa scit omnia, & si ipsa scit omnia, quomodo Intelligentia summa Deus aliquid horum nescit? Adhuc autem cum Intelligentia qualibet circa Deum, sit de se potentialis ad intelligentium, sicuti ad essendum, sicut ex secundo huius apparet, quis educit potentialitatem eius ad actu? quis perficit & continet eam in actu? quis facit eam intelligentem in actu nisi intelligentia summa Deus, qui de se & per se actualissime semper intelligens perseverat: Hæc igitur intelligentia summa Deus, omnem intellectiōnem in omni natura intellectua inferiori efficit, & conseruat, sicut tertium, quartum, & secundum huius perspicue manifestant. Hæc autem sententia de intellectu agente, videlicet quod sit Deus, confirmatur per Philosophum in De bona fortuna 2. dicentem, Pakm, quemadmodum in toro Deus, mouet enim aliquo modo omnia quæ in nobis, diuinum rationis autem principium, non ratio, sed aliquid melius, quid ergo erit melius & Scientia & intellectus, nisi Deus? virtus enim scilicet, est Deus intellectus organum; & infra in Secretis Secretorum 1. part. 1. Deus, inquit, influit suas diuinitas abundantier in animas sapientum, & studentibus tribuit gratiam cognoscendi, cui nihil difficile, sine quo nihil est possibile possideri. Idem infra eiusdem 2. partis 1. dicit quod Deus excelsus & gloriōsus multa II meditabilia & alia plurima reuelauit sanctis Prophetis, & quibus-

A quibusdam atius quos prælegit, & illustravit spiritu diuinæ sapientie, & decoravit eos dotibus scientiæ, seu dotauit. Et hoc idem vult Auertoes super 3. de Anima, comment. 25. 36. & super de somno & vigilia, vbi alsignat causam somniorum verorum; & super 12. Metaphys. comment. 18. & 38. Platonici quoque, ut recitat Augustinus 8. de Civitate Dei 7. dixerunt ipsum Deum esse lumen mentium, ad discenda omnia, à quo facta sunt omnia. Hoc idem testantur orationes Placonis & Hermetis superius recitatæ. Nam quomodo peterent à Deo scientias sibi dari, nisi ipse scientiarum sit Dominus atque docto? Quare & Plato. 2. *Plato.* *Augustinus.*
 Tame. 15. dicit, quod bono Philosophia nihil unquam maius ad hominum genus diuina munificentia commeauit; & Hermes de Verbo æternō 35. Tibi, inquit, Deus summe, gratias ago, qui me videndæ diuinitatis luminasti lumen: Etsintra vlt. Gratias, inquit, tibi summe, exuperantisime. Tua enim gratia tantum sumus cognitionis tuae lumen consecuti, quoniam omnibus paternam pietatem, & religionem, amorem, & quæcunque est dulcior efficacia præbere dignaris. Ex his igitur patet, quod Deus scit omnia nunc præsentia, & eisdem rationibus similiter ostendetur, quod semper sciuit, & sciet omnia quæ tunc erant, aut erunt præsentia: Et cum per quintum huius nihil addiscat de novo, nec aliquod scitum amittat, ipse semper scit omnia præsentia, præterita, & futura. Vnde & Aristoteles in De bona fortuna 2. Deus, inquit, bene videt futurum & præfens, & quorum perit ratio, id est, præterita. Cui concordat Ammonius super 1. peri hermenias vlt. ita scribens, Dicendum quidem deos cognoscere omnia facta entia & futura modo diis conuenienti; hoc autem est una, *Ammonius.* & determinata, & infallibili cognitione; Propter quod quidem & contingentium scientiam dicendum ipsos comprehendere. Et infra; Cognoscere, inquit, ipsos contingentia, ipsorum natura est, propter quod, haec quidem indeterminatam habentia naturam, posse quidem & evenire, & non evenire; illos autem velut modo nobiliori, quam scriptorum natura, cognitionem illorum præcipientes determinat & haec scire. Etenim res partibiles impatibiliter, & indistincte cognoscere ipsos est necessarium, & plurificata vnitio, & temporalia æternaliter, & generabilia ingenerabiliter. Quate & Aucenna 4. de Anima 2. dicit, Omnia que in mundo sunt præterita, præsentia, & futura, habent esse in sapientia creatoris. Hermes insuper de verbo æternō 9. Neque, inquit, credibile est Deo disPLICITURUS esse quod placuit, cum & futurum idemque placitum multo ante scierit. Etsintra 30. dicit, quod diuinitas est præscientia omnium rerum. Præscientiam quoque Dei specialiter probant clarae Prophetæ, claræ visiones, & veracia somnia, vera præludia futurorum; de quibus omnibus trigesima secunda pars Corollarij primi huius plenius pertractauit. In ista quoque sententia concordant omnes Philosophi de quibus audiuerim præter unum, qui in ea parte non est Philosophus, sed magis vaniloquus & sophista: Imò nec metetur nomen sophiste, quoniam apparentiam nullam habet. Hic enim Cicero scripsit librum bene magnum de diuinatione, in quo, recitando multorum verissima somnia, quin potius clarissimas visiones, diuinationem per somnia lucide demonstrauit. Sed in contrarium partem lapsus respondet ad omnia nullum soluens, negando omnem diuinationem & præscientiam qualemcumque; qui & ausu sacrilego ponens os in Cœlum, in tam cæcam blasphemiam prorumpebat, vt etiam Deum negaret prædictum futurorum, dicens forte cum insipientे in corde suo non est Deus; si autem insipientē insipientius & insipidius sapiebat, scilicet Deum esse, & ipsum esse insipientem, & insipuum futurorum. Adhuc autem Astrologi & Medici sepe per signa naturalia multa futura prognosticant & prædicunt; quomodo ergo Deus nescit aliquod futurum? Quomodo etiam Geomantici, Necromantici, Augures, & alij diuinantes, imò & dij Gentium, multa vera sapienter prædixerunt, vt tuz, Marce Romane, plurimæ contestantur historiæ, absque omni scientia, vel faltem conjectura probabili de futuris? Et si ipsi habuerunt scientiam huiusmodi saltem parvam, vel qualemcumque conjecturatam tenuissimam, veram tamen, quis nesciens, seu potius insaniens Deum audebit assertere nescium futurorum; cum per primam Suppositionem, tertiam partem, & quartam Corollarij primi huius, necessario consequatur ipsum ea cognoscere perfectius infinitè. Amplius autem si Deus secundum præmissa habet scientiam omnium præsentium, præteritorum, & similiter futurorum, cum scire actualiter & particulariter, distinctè & certè sit perfectius, quam esse tantum habitualiter, potentialiter & vniuersaliter, confusè & incerte; Deus scit omnia illis modis, imò & summe scit omnia, & secundum summitatem modorum illorum, sicut prima Suppositio, tertia pars & quarta lucide manifestant.

COROLLARIVM.

Habet Corollarium, quod Deus habet distinctam scientiam omnium, nedium presentium, præteriorum & futurorum: Verum & omnium possibilium & impossibilium, imaginabilium & cognoscibilium quoquivis modo, unde & omnisciens, sicut & omnipotens veraciter dici potest.

VNdè & consequitur euidenter sapientissimum Deum nostrum , nedum habete scientiam huiusmodi omnium præsentium, præteriorum & futurorum, verum & omnium possibilium, & impossibilium, imaginabilium, & cognoscibiliū quoismodò; vnde & omnisciens, sicut & omnipotens veraciter dici potest. Hoc autem Corollarium seu porisma per priora, sicut prior conclusio faciliter demonstratur. Hæc dixerim contra eos, qui non probauerunt Deum habere in notitia, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob; credentesq; cuncta mundana omni destituta regimine , fortuitis motibus agitari. Sed quia in hoc nullus Catholicus vel leuiter hæsit, nullam Autoritatem Catholicam credidi adducendam , cum tamen hoc testetur plenissimè vtriusque series Testamenti.

C A P. VII.

Obijcit contra sextum & soluit.

Hic forsitan aliquis seminator verborum Sophisticus obieciet in hunc modum: Omni multitudini conuenit saltem imaginariè addere vnitatem; ergo multitudini omnium cognitorum à Deo. Quod si addatur, sequitur Deus non cognoscere distinctè totam illam secundam multitudinem, quoniam vnam eius vnitatem, scilicet illam nouiter adidit non cognoscit. Item sit A multitudo omnium pñctorum imaginabilium cognitorum à Deo, B verò multitudo omnium animalium imaginabilium cognitarum à Deo, & C multitudo omnium Angelorum imaginabilium cognitorum à Deo, & D multitudo composita ex B & C tantum; tunc A est æquale B & C diuisum, quare & minus D. Potest ergo augeri imaginariè ad æqualitatem illius; quod si ponatur, Deus totam illam multitudinem A sic austam non cognoscit distinctè. Item ponatur secundum sententiam Aristotelis mundus æternus anterius, & sit A multitudo omnium dierum præteriorum in mente diuina, secundum illud Propheticum, Cogitauit dies antiquos, & annos æternos in mente habui; et B multitudo omnium animalium, eclipsis, seu æquinoctiorum priorum; tunc A est maius B; constat: sicut enim dies vnius anni se habent ad illum; ita omnes dies pariter congregati, ad omnes annos pariter congregatos: Et de multis diuisum, & æquinoctiis similiiter sentiendum; alias etiam A est æquale B; quare & pars toti. Eadem etiam ratione multitudo omnium horarum, & minutiarum quotlibet, immò & instantium æquaretur multitudini eclipsium, æquinoctiorum, annorum communium & magnorum, quinimò & multitudini myriadum qualicunque annorum; quare & multitudo omnium instantium præteriorum simpliciter æquaretur multitudini instantium æquinoctialium, eclipsium, annalium, & myriadalium, inchoantium scilicet seu terminantium eclipses, annos paruos aut magnos, myriades scilicet annorum, quod quis concesserit? A ergo est maius B; quod si concesseris, distribuiatur imaginariè, vel verè in mente diuina, hesterni diei vna, & proxima vnitatis B, puta vna, & proxima eclipsi præterita, & diei diem hesternum proxime præcedenti eclipsi proxima ante illam, & ita deinceps semper continuè retrogradè procedendo; & tandem tota distributione completa, cuilibet vnitati A correspondebit æqualiter vna vnitatis B, & è contra, quod patet clarissime. Alioquin, alicubi in aliquo die præterio desineret talis distributio vnitatum B, & cum dies ille distet à die præteri per dies finitos tantummodo, B haberet finitas tantummodo vnitates: vnitates ergo A & B mutuo libi æqualiter correspondent; quare & totæ illæ multitudines sunt æquales. Quinimò & B est maius A quantum volueris, in duplo, in decuplo, & deinceps. Cuilibet namque vnitati A distribuantur modo quo prius dux, aut decem, seu quo volueris vnitates B, &c. sicut supra. Deus ergo non novit distinctè multitudines totas tales, quare nec aliquam multitudinem infinitam. Item possumus imaginari saltem fictè aliiquid, quod Deus non intelligit, & ita facio, & illud intelligo: Ergo aliiquid intelligo quod Deus non intelligit; et ita facio, & illud intelligo, quod Deus non intelligit. Ad idem cum audis proferti aliiquid, quod Deus non intelligit,

- A** telligit, tu aliquid intelligis per prolatum; ergo tu intelligis, quod Deus non intelligit; ergo Deus non intelligit intelligibilia vniuersa. Item, si Deus intelligent omnia intelligibilia, et non potest ea omnia, quia impossibilia non potest, magis est intelligens quam potens, ergo non est omnipotens, nec potentia infinita: Omne enim minus alio est finitum. Ad idem, si potentia sit minor eius intelligentia, posset saltus imaginari augmentari ad eius aequalitatem, & sic posset fieri potenter, quam sit modus. Item multitudine omnium punctorum realiter existentium, vel etiam possibilium, seu imaginabilium est simpliciter infinita; Alias enim posset illis adhuc adhuc vltius vnum punctus, & sic prima multitudine qua ponitur omnium punctorum, non esset omnium punctorum; ergo illa multitudine replet & satiat totam capacitatem intellectuatis diuinæ. Non enim est in aliquo minor ea, quoniam tunc esset aliquo modo finita, & non simpliciter infinita. Item, si Deus intelligent omnia, vel ergo confusè vel distinctè; non confusè, propter capitulum proximum; nec distinctè, quia tunc haberet in se aliqua, & tot distincta realiter, quod cognoscit distinctè. Aliqua enim distincta necessario re-
- B** quiruntur ad distinctionem quilibet faciendam, sicut videtur patere ex ostensione 36. partis corollarij primi huius. Nec potest quis concedere multitudinem infinitam, neque finitam habituum vel actuum cognitiuum realiter diuersorum in Deo, propter 26. partem corollarij primi huius. Item Philosophus 12. Metaph. 51. per multas rationes offendit, Deum non intelligere aliud à scipio; vbi & Auerroes ostendit, quod scientia Dei non est vniuersalis, quia vniuersalis scientia importat potentiam respectu singularium, & nulla est potentia in eius scientia, vt supponit, nec est particularis, vt arguit, quia particularia sunt infinita, & non determinantur à scientia; patet ergo propositum. Item Dominus dicit quibusdam; Amen dico vobis, nescio vos, Matth. 25. & supra, eodem 24. De die autem illa & hora, nemo scit, neque Angeli celorum, neque Filius. Et Gen. 22. Temptauit Deus Abraham, & post experientiam dixit Abraham; Nunc cognoui quod timeas Deum: ergo hoc prius non cognouit, vel vanè sic dixit: Et Exod. 16. dixit Dominus ad Moysen; Plauam vobis panes de cœlo, & populus colligat, ut temprem eum, vtrum ambulet in lege mea, an non. Et Deut. 13. Temptat vos Dominus Deus vester, vt palam sciat, vtrum diligatis eum an non: & Ierem. 11. sic ictibit; Non cognoui, quia cogitauerunt super consilia. Item Sancti frequenter excitant Dominum vt cognoscatur, dicentes; Audi, vide, intellige, memento Domine huius vel illius; Memor esto, cogita, recordare, vt patet cerebrimè in Scriptura, quod non esset, si semper omnia cognosceret actualiter & distinctè; & Scriptura sèpè commemorat Deum, quandoque de aliquibus recordari, & aliqua obliuisci, & de aliquibus pœnitere. Item Tobit 12. dixit Raphaël; Ego Tobi. 12. oblitus orationem tuam Domino. Item dicit Hieronymus super illud Abakuc 1. Facies hominis quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem; Absurdum est ad hoc deducere Dei Majestatem, vt sciat per momenta singula, quot culices nascantur, quot uermi mortiantur, quota pulicorum & muscarum sit multitudo, quotue pisces natent in aquis, & similia. Item, quod Deus nesciat omnia vera contingencia de futuro videtur; quia hoc esset necessarium, vel
- C** contingenter; non necessarium, quia non necessarium sunt vera, ergo nec scita, nec contingenter, quia tunc posset illa non scire; & quia nullum non verum est scitum à Deo, contingit omnem verum contingens esse non verum; ergo contingit saltus pro possibili nullum verum contingens esse scitum à Deo. Docet enim Philosophus 1. prior. vbi agit de mixtione contingenti, & in esse, quod maiore deinde esse non ut nunc, aut in hoc tempore, sed simpliciter; & minore de contingenti ad vitrum libet, sequitur conclusio de contingenti pro possibili. Hoc idem sic probatur; Contingit omne verum contingens esse non verum: ponatur ergo in esse, & habetur propositum. Modus arguendi patet per Philosophum, vbi prius, probantem mixtionem praeditam per hoc, quod ex opposito conclusionis, quod erit una de necessario, & minore positum in esse, sequitur in mixtione necessarium, & in esse prius ostenta, una conclusio de necessario, quæ infert oppositum primæ majoris.
- D** Huic autem stulto contra diuinam sapientiam sophistice garrenti, secundum consilium Sapientis expedit respondere iuxta suam stultitiam, ne sibi sapiens videatur. Potest igitur non improbabiliter primo dici, quod ista argutia non impugnat cognitionem diuinam, quoniam si quis concesserit aliquam esse multitudinem omnium cognitorum à Deo, negabit tibi aliud quod afflumis, omni scilicet multitudini posse addi aliam vnitatem, dicetque hoc solum esse verum de multitudine finita, cui necessarium infinita deficiunt vnitates, non de multitudine simpliciter infinita, quæ omnes continet vnitates. An non fortè & aliter, nec minus probabiliter dici potest, quod ista argutia scilicet diuinæ non obviat, nec resistit? Aequaliter enim arguit nullam esse multitudinem omnium imaginabilium, seu cognoscibilium, sicut Deum talis multitudinis scientiam non habere. Quod enim Deus talè multitudinem non cognoscat,

Philosophus.
Averroes.

Mat. 25.
Gen. 22.

Exod. 16.
Deut. 13.
Ier. 11.

Hieronymus.

Responsio.

cognoscatur, potest dupliciter cogitari, vel quia talis multitudo est, & Deus illam non nouit, quod nullus nisi forsitan nescius vel leviter suspicatur: vel quia nulla talis multitudo est vel modo essendi; quare nec intelligibilis, aut cognoscibilis vel modo, sicut non est scibile, hominem esse non hominem, alium, vel Leonem, quod & videtur non inopinabiliter dici posse. Si enim esset aliqua multitudo omnium imaginabilium, seu cognoscibilium simpliciter, esset & aliqua multitudo omnium punctorum imaginabilium, seu cognoscibilium, omnium talium animarum, & similiter Angelorum, sicut argutia sequens tangit. Sit igitur A multitudo omnium punctorum imaginabilium, seu cognoscibilium, B vero omnium talium Animatum, C autem omnium talium Angelorum; & D tota multitudo composita ex B & C tantum sicut superius ponebatur; harum igitur trium multitudinum quelibet est aequalis cuilibet ut videtur: Nulla enim ratio potest reddi, cur haec illam excedat potius quam est contra: Si insuper una haec, puta B sit minor alia, puta C; potest augeri imaginabiliter ad aequalitatem illius. Non ergo B ab initio omnes animas imaginabiles continebat; posteaque C minuit ad aequalitatem B, & tamen omnes Angelos imaginabiles continebat; nihil enim ei esset detracatum; quia si quid, quantum? quis rationabiliter dicet quantum? quod contradictionem concludit: Haec igitur tres multitudines, ABC singulæ singulis sunt aequales D, ergo est dupla ad singulas singulatim, sicut ostendunt præmissa, circa ultimam partem corollarij primi huius. Videtur igitur possibile A imaginari augmentari ad aequalitatem D; Cur enim non potest numerus minor augeri saltu secundum imaginationem ad aequalitatem maioris; sicut & est contra: Imò imaginor A aequali D, Imaginor etenim quamlibet unitatem D habere unum proprium punctum sibi; cur etiam quæso multitudo talium irrationalium unitatum punctorum non possit esse, aut imaginari e qualis multitudini rationalium unitatum animarum & Angelorum? quid impedit? quid resistit? Imò imaginor quamlibet animam & Angelum habere in se decem, centum, aut quot volueris species seu similitudines cogitiorum. Haec ergo sunt plures istis; & cur non possunt imaginari tot puncta? imò imaginor quamlibet speciem punctum C esse, aut punctum proprium possidere; Imaginor insuper singulas animas & Angelos in nova puncta conuersos, manentibus punctis prioribus. Nonne ergo tota multitudo punctorum imaginabilium augmentatur? Imaginor etiam quemlibet punctum, & quamlibet animam converti in Angelum manentibus prioribus Angelis. Nonne ergo tota multitudo imaginabilium Angelorum imaginabiliter adaugetur? Ad haec autem sit E multitudo omnium punctorum luminosorum imaginabilium, & F multitudo omnium punctorum tenebrosorum imaginabilium, & G multitudo congregata ex eis; vel ergo E est aequalis A vel minor; Non equalis, quia pars eius sicut & pars G, & quia tunc esset aequalis G suo toti: Nec minor, quia cadem ratione esset minor B & C diuisum, quod potest destrui per priora. Imaginor insuper quod quilibet punctus fieri luminosus, E ergo multitudo A multitudini adæquatur. Potest quoque similiter argui de animabus & Angelis, supponendo aliquam esse multitudinem omnium animarum imaginabilium sapientium, seu bonarum, & aliam esse multitudinem omnium animarum imaginabilium insipientium seu malorum, & de Angelis pari modo, &c. sicut supra. Adhuc autem & posset fieri similis prologismus de hominibus integris in corpore & anima, de manibus, digitis, dentibus, & capillis eorum; imò & de punctis corporum corundem: Data namque hypothesis consequitur evidenter, quod quilibet multitudo omnium horum imaginabilium, puta hominum, seu corporum humanorum, esset aequalis cuilibet multitudini simili, puta manuum, digitorum, dentium capillorum, quinimo & punctorum. Ex his igitur, ut videtur, potest non improbabiliter apparet, nullæ esse multitudinem omnium imaginabilium, seu cognoscibilium, in specie punctorum, animarum, vel similium; quare nec universaliter omnium, sicut nec est aliqua multitudo omnium finitorum imaginabilium, nec aliqua multitudo omnium que non sunt omnia, cum tamen multa sint que non sunt omnia; nec aliqua multitudo omnium paucorum, tribus etiam in personis Diuinis; neq; aliqua multitudo omnium compossiblerum de numero quatuor contradictoriorum possibilium signatorum. Nulli tamen dubium debet esse, quod omnis multitudo cognoscibilium quo usummodo, & quorunlibet cognoscibilium multitudo distinctissime cognoscatur a Deo, sicut proximum huius docet. Et si adhuc non desinas obgarrire, ergo Deus nescit, quot puncta cognoscit; imò scit: Seit enim quod duo cognoscit, & si intelligas per quod, quorūcūq; ad maximum seu plurimum, ita quod non ultra, est aliquis forsitan qui concedet, non quia aliquā punctorum multitudinem, aut aliqua puncta Dei signaret; sed quia nulla est multitudo punctorum omnium quae cognoscit, sicut præhabita suadebant. Simili namq; modo oportet te concedere, quod Deus nescit, quot puncta finita cognoscit; quod nescit quot latera, vel angulos scit in figura rectilinea, aequaliter & aequiangula contineri; quod nescit quot pedes scit in citemnferentia, vel diametro circuli posse esse; quod

- A quod nescit in quo partes æquales scit continuum simul acutu esse diuisum; imò fortassis quod magis videtur mirabile apud quosdam, quod Deus non scit puncta finita posse esse tot, quo scit puncta finita posse esse; quod Deus non scit finitam rectilinem posse habere tot latera æqua, & angulos æquales, quo scit finitam rectilinem posse habere; quod Deus non scit circumulum posse esse quantumcumque sciri circumulum posse esse; quod Deus non scit continuum posse esse diuisum in quotcumque partes sciri ipsum posse esse diuisum, quod Deus nescit quæ est mensura communis latus quadrati & diametrum commensurans, quanquam de quadrangulis bene sciat; quod nescit quæ sunt omnia, qua non sunt omnia; quæ sunt omnia pauciora tribus; qua sunt omnes diuinæ personæ pauciores tribus personis diuinis, quamvis bene sciat, quod omnia multa pauciora tribus sunt duo, & hoc totum non propter deficuum scientiæ, aut cognitionis in Deo, sed quia illa non sunt scibilæ, sicut falsa, & impossibilia; ideoque nec possunt à scientia comprehendendi. Quod verò arguitur consequenter, solvitur fortisan per hoc
- B idem: Non enim diuinæ scientiæ derogat, sed potius reprobatur multititudinem talium esse. Scientia namque Aristotelis posita, nulla fortassis est multitudo omnium dicrum, annorum, eclipsium, seu æquinoctiorum priorum in mente diuina, nec extra; sicut nulla est multitudo omnium finitorum corum, neque omnium qua non sunt omnia eorundem; omnem tamen multititudinem horum præteriorum, & omnia hæc præterita distinctissimè nouit Deus. An fortassis per hanc rationem ad impossibile deducentem potest sententia Aristotelis reprobat, & oppolitum demonstrati? cùm secundum eius sententiam, sicut est aliquod totum tempus infinitum, sic & aliqua tota multitudo omnium dictum, mensum, & cæterorum huiusmodi infinita, sicut Corollarium primi tangit. Aliqui fortisan respondebunt facendo A & B, & omnes tales multitudines esse ad invicem æquales; Sed ista protervia prius fuerit propulsata: Et cùm adhuc proponis, quod potes imaginari saltem fieri aliquid, quod Deus non intelligit, & sic ultra procedis; O minus intelligens! cur non vis intelligere, quod proprio gladio possis similiter referri; Si enim imaginari valeas quoquimodo, quod Deus non intelligit, cur non similiter imaginari valebis, quod tu ipse non intelligis? cùm multa & satis plura non intelligas quam distinctor intelligas? & cur non vltierius deducis ex isto, te intelligere aliquid, quod non intelligis? Et cùm vltierius ore stulto ebullis stultitiam, cùm audis, inquietus, proferri aliquid quod Deus non intelligit, tu aliquid intelligis per prolatum: Ex ore tuo te iudico ex verbis tuis; Cum audis, inquit, proferri aliquid, quod tu non intelligis, tu aliquid intelligis per prolatum &c. sicut prius: hanc autem stultitiam hominibus illis relinquo vltierius masticandam, quibus quod stultum est ^{II} Des tanquam sapientiam acceptatur. Cùm verò arguitur, quod si Deus intelligat omnia, plura intelligit quam posse; dicendum quod quicquid Deus intelligit, potest intelligere. Quare non sequitur quod Deus sit magis intelligentius quam sit potens. Si autem loquaris de posse ad extra producere, sic non propriè sed multum impropriè sit magis intelligens quam sit potens, quia respectu cuiuslibet cuius est
- C D potens, est intelligens, & non è contra; & sic non sequitur ultra, quod non sit omnipotens. Ex hoc enim dicitur verè omnipotens, quia potest omne possibile, non quia potest omne imaginable, aut esse singibile, vt probat Lombardus 1. sentent. distinct. 42. licet ibi per dicta sanctorum ostendat similiter, quod ideo Deus dicitur omnipotens, quia potest quicquid vult, quod conuenienter potest intelligi, idèo ipsum omnipotentem verè dici, quia potest quicquid vult, id est, quodcumque ab eo volubile fieri, & hoc est omne possibile, vt est dictum. Et similiter dicitur potentia infinita productiva ad extra, quia eius potentia non finitur ad aliquod possibile, nec ad aliqua possibilia, quod vel quæ non potest. Aliud autem argumentum de multititudine omnium punctorum realium possibilium vel imaginabilium non procedit: Sicut enim arguit illam multititudinem replere, & satiare totam capacitatem intellectus diuinus; sic posset argui, quod eadem replete & satiate totam capacitatem entitatis, seu possibiliter essendi, ita quod nihil aliud posset esse. Hoc idem etiam alter solvitur per præmissa. Ad aliud dico, quod Deus intelligit distinctissimè vniuersa, nec per aliqua distincta in eo, sed tantum per suam vniuersam, & simplicissimam claritatem, quæ ex multitudine sua virtutis & fortitudinis infinita æquivalat, imò incomparabiliter præualeret omni multitudini similitudinum, exemplarium, idearum, habituum, actuum, & accidentium quorumcumque, sicut tertia pars, & quarta Corollarij primi docent. Et hoc est quod fidelissimus, & discretissimus Eſaias 40. sic testatur; Leuate, inquit, in excelsum oculos vestros, & videite quis creauit hæc; qui educit in numero militiam corum, & omnes ex nomine vocat, præ multitudine fortitudinis, & roboris, virtutisque eius, neque unum relictum fuit, scilicet secundum glossam, alienum à numero & cognitione eius. Autoritates verò Philosophicæ in contrarium allegatae intelliguntur de entibus finitæ fortitudinis,

dimis, & virtutis. Talia enim, ut videtur, non possunt aliqua distincte cognoscere, nisi per aliqua A correspondenter distincta, nisi forsitan hoc sit per hanc claritatem diuinam, ex sua infinita virtute supplentem in eis vicem huiusmodi distinctorum. Pro Autoritate Philosophi dicendum, quod non intendit probare Deum non intelligere aliud a seipso, sed probat haec tria, quod Deus non intelligeret in potentia, quod Deus est sua intelligentia, & quod Deus non intelligit aliud a se, ita quod patiatur, & causaliter perficiatur ab eo sicut intellectus humanus, quod legentibus, & non negligentibus illud capitulum cum expositionibus Auerrois, Thomæ, & aliorum Doctorum poterit apparere. Pro illo autem dicto Evangelico quod sequitur, est sciendum quod scientia Dei est duplex, scilicet simplicis cognitionis seu notitiae, & approbationis & complacentiae, quæ ultra simplicem cognitionem seu notitiam addit approbationem, beneplacitum, & complacentiam voluntatis. Distinctio ista patet per beatum Gregorium 25. Moral. vlt. tractantem illud Matth. 25. Amen dico vobis, nescio vos; Nec aliter potest intelligi nisi quod non approbat, vel tprobat quos sic nescit. Cognoscet enim simplici B notitia, quibus sic dicit. Vnde & Apostolus 1. ad Cor. 8. Si quis diligit Deum, hic cognitus est ab eo. Hanc quoque distinctionem allegat Lumbardus 1. Sentent. dist. 36. à Cassiodoro super Psalterium, & ab Augustino similiter, & in libro suo ad Heluidium, ubi dicit, Si ad scientiam referas, non ignorat Deus quibus dicit, Non noui vos, sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est, & 83. questionum 60. Cum Deus dicitur nescire, pro eo dicitur, quod non approbat, id est in disciplina sua, & doctrina non agnoscat; vbi & tertium sensum cuiudem dicti subiungit. Dicitum est, inquit, nescio vos, pro eo quod utiliter facit nescientes quod scire inutiliter est; scilicet dicitur Deus nescire, pro facere nescientes. Vbi & alias Autoritates obiectas exponit similiter; Sicut, inquit, scire Deus dicitur, etiam cum scientem facit, sicut scriptum est, Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum; non enim sic dictum est quod nesciat Deus, sed ut ipsi sciant, quantum in eius dilectione profecerint, quod nisi tentationibus non plenè ab hominibus agnosciatur; ideo bene accipitur quod dictum est, Solum Patrem C scire de die illa, quia ipse solus facit Filium scire; et quod dictum est nescire Filium, quia facit nescientes homines, id est, non prodit eis, quod inutiliter scierent. Et hunc ultimum modum loquendi scripturæ probat 1. de Trin. 12. efficaciter & diffusè 5. super Genesim 20. & super titulum Psalmi 6. et haec eadem expositio patet per Glossas in locis superiorius allegatis. Vnde super illud Genes. 22. tentauit Deus Abraham, dicit Glossa, ut notificaret ei perfectionem, quam non ignorabat; et super illud infra, eodem, nunc cognoui &c. id est, cognoscere feci. Pro alijs quæ sequuntur, dicendum quod Deum audire, vide, & similia, tripliciter possunt in telligi; Propriæ, ut important operationes seu passiones proprias sensuum, & sic Deo non competit; Non enim est Animal, nec corporeos sensus habet: Transfumptiuè, & hoc dupliciter, scilicet aut ut important cognitionem aut affectionem diuinam, & sic non intelligunt Sancti, cum dicunt, Domine exaudi, vide, vel aliquid simile; (In his enim uniformiter semper [ita] se habet) Aut ut important diuinæ cognitionis aut affectionis opus extrinsecum & effe- D cillum, & sic intelligunt Sancti, cum orant. Et quia secundum Philosophum 6. Topic. Omnes transferentes secundum aliquam similitudinem transferunt, haec similitudo fuit causa, quare talia ab hominibus transferuntur ad Deum. Homines quando vident, vel audiunt, irascuntur & placantur; cognoscunt & afficiuntur interius, vnde & exterius operantur; quare & ista cause pro suis effectibus scepè figuratiue ponuntur, ut manus pro scriptura; cum dicimus de bona litera, haec est bona manus; & lingua pro loquela, cum dicimus, locutus est lingua Anglicæ, vel latina, id est, tali loquela, & est 33. color Rhetoricus de exhortatione verborum, sicut Tullius vlt. 2. sua Rethorica manifestat, quo et denominatio denominatur. Est quoq; in talibus secundus modus æquocationis, vel amphibolia, eo quod dictio vel oratio accipitur transfumptiuè, quandò soliti sumus sic dicere, ut patet per Philosophum 1. Elench. vbi amphibolia sententias dubias & obscuras certificat, & serenat; qui modus loquendi in sacra scriptura, nedum ad Deum, verum etiam ad inanimata transfertur quandoque. Dicit enim E Dominus Hosea 2. Exaudi am ccelos, & illi exaudiens terram, & terra exaudiens triticum, vinum et oleum, & haec exaudiens Israël. Vnde Augustinus super illud Psalmi 118. Memor esto verbi tui seruo tuo, sic ait, Nunquid obliuio, sicut in hominem, cadit in Deum? Cur ergo dicitur ei, Memento? & respondet, Non ut hominibus ista contingunt, ita intelliguntur in Deo; Nam sicut Deum penitente dicitur, quando præter hominum spem res mutar, consilio non mutato, quia consilium Domini in æternum manet; Ita dicitur obliuisci, quandò tardare videtur adiutorium, vel promissum, vel non retribuere digna peccantibus, vel si quid huiusmodi, tanquam eius memoria si elapsum quod speratur, siue timetur, & non fit, dicuntur ista locutione morali, qua humanus moueat affectus, quamvis Deus haec faciat certa disponitione,

Gregorius.

Lumbardus.

Augustinus.

Glossa.

F

- A fitione, non deficiente memoria, nec obscurata intelligentia, nec voluntate mutata. Cum itaque dicitur ei, Memento, orantis desiderium, quia promissum poscit, ostenditur, & non Deus, quasi ei de mente id excederit, admonetur. Memento, inquit, verbi tui seruo tuo, hoc est, imple promissum seruo tuo. Et 83. questionum 52, ostendit idem per totum; & in fine *Augustinus.*
- De pœnitentia Dei, dicit; Mutare certum aliquid, & in aliud transference, non facere solemus nisi pœnitendo; & quanquam diuina prouidentia cuncta certissimo ordine administret, tamen ad humilem humanam intelligentiam, ea quæ incipiunt esse, nec perseverant quantum perseveratura sperata fuit, quasi per pœnitentiam Dei dicuntur ablata. Glossa quoque super Genesim 6. vbi agitur de pœnitentia Dei super hominum factione; Non, inquit, in Deum pœnitentia cadit, cui est de omnibus tam fixa sententia, quam certa ^{II} præscientia; sed utitur Scriptura vtrisvis verbis, coaptans se nostræ parvitatib; vt ex cognitis incognita cognoscamus. Videatur igitur pœnitentie dum opus murat, voluntate tamen & dispositione immobili permanente.
- B Alter quoque potest exponi, Deum pœnitere, scilicet ad modum pœnitentis se habere, pro quo dicit Glossa super illud, I. Reg. 15. Pœnitit me quod constituerim Saul Regem, id est, ad modum pœnitentis faciam delendo regnum eius. Et hæc exppositio consonat Augustino, 83. quest. 52, superius allegato: quibus & concordat Anselmus. I. Cur Deus homo 9. expōnens illud quod legitur Luc. 2. Iesus proficiebat sapientia, &c. Non, inquit, quia ita erat, sed quia ille sic se habebat, ac si sita esset; & hoc est, quod dicit Lumbardus 3. sentent. dist. 13 vlt. Quod autem allegatur de Raphaele, quod obtulit orationem Tobiae Domino, non concludit quod Dominus illam ptius nescivit, & didicit tunc ab eo; immo ipsum offerte orationem coram Domino, non fuit, nisi consulere voluntate diuinam de tali oratione, si, & quantum, ac quando, vel quomodo debuit exaudiiri. Vel forsitan Raphaelem offerte Domino orationem Tobiae, fuit ipsam suis precibus Domino commendare. Vnde & Augustinus 5. super Genesim ad litteram 19. sic ait; Non sane propter inferiorum scientiam nuntijs indiget, quasi per eos fiat scientior, sed illo simpl: ei ac mirabili modo nouit omnia stabiliter atque incommutabiliter; habet
- C autem nuntios propter nos, & propter ipsos, quia illo modo Deo parere & assistere, vt cum de inferioribus consulant, ciusque præceptis & iussis obtemperent, bonum eis in ordine propria naturæ atque substantiæ. Autoritas vero Jeronymi soluit seipsum, in hoc quod dicit per singula momenta. Deus enim scit omnia simul & semper, non per vicces temporum; sicut ipsa scita incipiunt esse, vel destinunt more humano, quoniam apud ipsum non est transmutationis, nec vicissitudinis obumbratio, Iac. 1. & 5. capitulum demonstravit. Soluitur etiam per hoc quod consequenter adiungit; Non simus, inquit, tam fatui adulatores Dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nos ipsis iniuriosi simus, tandem irrationabilium, & rationabilium curam esse dicentes. Vult ergo Jeronymus negare à Deo scientiam, quapropter irrationalibus, sicut rationalibus creaturis; his enim statuit leges, & præmia, vel supplicia sempiterna; illis autem nequam. Et hoc est quod dicit Apostolus, I. ad Corinth. 9. Nunquid de bobus cura est Deo, scilicet talis cura quæ dirigat eos in meritis, & coronet in *Apóstolus.*
- D præmiis, licet secundum Sapientem, Sap. 6. & 12. Cura sit Deo de omnibus, qua sciuntur attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter modis suis. Et hæc sunt responsiones Lumbardi, I. Sentent. dist. 39. Illud autem argumentum mixtum potest excludi faciliter; sicut enim arguit contra diuinam scientiam, sic potest argui contra ipso locum continentem veritatem. Nam nullum non verum est verum: contingit ad vitrum libet omne verum contingens esse non verum, ergo contingit pro possibili; Nullum verum contingens esse verum: ergo contingit neutram partem contradictionis in talibus esse veram, sed pariter ambas falsas. Sic ergo ab isto inuolucro Logico non Theologico euoluuntur Theologi, & Logici inuoluntur.

C A P. VIII.

- E Quod Deus habet volitionem & amorem communiter,
& specialiter ad quæcunque.

Nunc autem restat consequenter ostendere, Deum habere volitionem & amorem communiter & specialiter ad quæcunque, quoniam secundum priora Dei omnia conseruat, facit, & mouet, & non sine cognitione, & sapientia disponente, sicut sextum huius ostendit. Sed hæc sine voluntate nihil conseruant, faciunt, neque mouent, quoniam ipsa cognitio eius est sola, ita est impossibilium sicut possibilium, & possibilium quæ nunquam fient sicut faciendorum; & ita præteritorum

torum sicut futurorum; & ita futurorum in remoto, sicut in propinquio; & ita omnium futurorum, sicut praesentium, quæ actualiter modo sunt vel conseruantur iam facta. Si ergo cognitio sola per se faceret aliquid vel seruaret, semper & simul faceret omnia supradicta. Item cognitio diuina de se videtur indifferens ad faciendum, vel non faciendum; immo ipsa per se sola non appetet factiua; ergo nihil potest efficiere nisi per aliquid determinans limitetur; hoc autem ponit non potest nisi Diuina voluntio actualis. Item sic videtur in productione rerum à Deo, sicut in productione motus processuum ab animali; In hac autem non sufficit sola cognitio, sed cum hac requiritur appetitus, ut probat Aristoteles 3. de Anima, vbi inquit principium huius motus; & probat primò quod non est potentia vegetativa; secundò, quod non est potentia sensitiva; tertio, quod non est ratio, neque intellectus speculativus, nec practicus; quartò, quod nec appetitus est Dominus huius motus; quintò, quod hæc duo scilicet phantasia & appetitus, siue intellectus & voluntas mouent Animal processuum. Ista patet per Auerroem ibi expressius comment. 44. & deinceps; idem probatur in de motu animalium manifestè. Item secundum Philosopum 9. Eth. 7. Omnis artifex diligit suum opus, & omnis bene faciens bene patientem cui scilicet benefacit, & hoc magis quam è contrario diligatur; & omnia sunt opera Dei summi Artificis, sicut præcedentia docuerunt, eiusque beneficia liberalissimè distributa. Item quia aliter Deus non seruaret nec ageret liber, quoniam nulla est actio libera, quæ non proficiscitur à libera voluntate, & sic homo rusticus & seruus liberior est Deo. Aliter quoque Deus nullam voluntatem haberet, contra octauam partem corollarij primi huius, vel non posset vti propriâ voluntate cum alijs absurditatibus infinitis. Adhuc autem modus liber & voluntarius operandi ad extra, est melior & nobilior alio; quare & potentia rationalis, quæ taliter operatur, reputatur nobilior irrationali, quæ aliter operatur. Iste ergo modus operandi ad extra quæcumque tribuendus est Deo teste tertia parte corollarij primi huius: Istam quoque sententiam & quædam Autoritates, 2. huius præmissæ lucidè contestantur: Dicunt Algazel 3. Metaph. sententia 7. quod primus est volens, & omnia flunt ab eo, & placent sibi, nec aliquid horum odit. Hoc autem ille antiquus Empedocles aspiciebat à longe. Hic enim ut recitat Aristoteles 3. Metaph. 15. posuit duo generalia rerum principia, scilicet Amorem & odium, sed in Deo posuit amorem ad omnia sine odio cuiuscunq; Quibus concordat Sapiens Sapient. 11. alloquens Dominum in hunc modum, Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti, quomodo autem posset aliquid manere nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset, conseruaretur.

Aristoteles.

Averroes.
Philosophus

Algazel.

Empedocles.

Aristoteles.

Sapiens.

C A P . I X .

*Quod voluntas diuina est causa efficiens cuiuslibet rei factæ,
mouens seu motrix cuiuslibet motionis, ac uniuersa-
liter omnium amantisima genetrix, nu-
trix & viuifica conseruatrix.*

Vic autem coniugendum existimo quod Diuina voluntas est causa efficiens cuiuslibet rei factæ, mouens seu motrix cuiuslibet motionis, ac uniuersaliter omnium amantisima genetrix, & viuifica conseruatrix. Hoc totum ex 3. 4. & 2. cum proximo sequitur manifestè. Quod & quibusdam rationibus & Autoritatibus Philosophicis & Theologicis poterit confirmari. In huiusmodi namque causis non est infinitus processus per suppositionem secundam; est ergo aliqua omnium una prima, quæ est Deus sicut superius est ostensus; sed illa non potest posse. Deus secundum suam essentiam absolutam, quoniam illa quantum est de se æqualiter & indifferenter se habet ad possibilia, quæ nunquam fiunt, sicut ad facienda; & ad futura remota, sicut propinquia, & ad mouentia sicut ad quiescentia; ergo & hæc omnia similiter & æqualiter semper essent; maximè quia si quid fiat ab essentia eius sola sine aliqua voluntate, illud fit per modum naturæ & necessitatis, sicut effectus causarum naturalium, cum libertas in sola voluntate ponatur: Et tales causæ naturales quando possunt, debita dispositione passi supposita necessariò semper agunt. In hoc enim differunt hæc causæ à causis voluntariis participantibus rationem, ut patet 9. Metaph. 10. & similiter in comment. quare cum omnes causæ inferiores sive secundæ in causatione sua quacunque subdantur necessariò primæ causæ,

propter
lige

- A** causa, omnes causationes earum, sicut & quælibet causatio primæ causæ proueniunt de necessitate naturæ, & penitus absoluta; quare vniuersaliter omnis libertas & contingentia, ac meritum destruetur. Non enim decet cauilarum ordinem oaturem, vt causa inferior secunda sit liberius, quam suprema, & prima, nec est aliquo modo possibile. Hæc enim est in omnibus regulans, illa in omnibus necessariò regulata, hæc subiecta, illa subiecta, hæc præcedens & dominans, illa sequens in omnibus, & ancillans. Si etiam Deus ageret ad extra purè naturaliter, ageret secundum ultimum lute potentia, quare & necessario infinita, essetque omnis eius effectus simpliciter infinitus, & sibi æqualem, cùm omni minori plus posset, sicut Suppositio prima monstrat: Nec causa huiusmodi omnium potest ponи sola diuina cognitio, sicut capitulum proximum ostendebat. Nulla ergo restat talis causa sufficiens, nisi ponatur diuina voluntas. Item quicunque agit aliquid liberè, agit illud voluntariè, Deus autem agit liberè quicquid agit ad extra; perfectius est enim sic agere; alias eriam irrationabiles essent gratia-
- B** rum actiones, & inaneæ preces omnium erga Deum. Item alias Deus nullam voluntatem habet, vel non vteretur propria voluntate in omnibus effectibus supradictis qui sunt ab eo, sicut superius est offensum, quod tamen sine dubio magis decet. Hoc idem multi Philosophi contestantur: Nam doctus Plato 1. Time. 1. vbi de genitura Mundi agit, loquens de Deo, sic dicit; Optimus erat ab optimo; portò inuidia longè relegata est. Itaq; consequenter cuncta sui similia, prout cuiusque natura capax beatitudinis esse poterat, effici voluit; quam quidem voluntatem Dei, originē rerum certissimā si quis ponat, recte eum putare conuenientiam. Ecce quantū ad productionē rerum à Deo, qui & de conseruacione rerū à Deo, secundi tertio sentit idem, sicut secundo huius plenius recitat. Cui & eius discipulus Arist. in de Mondo 13. concordat, cùm dicit vniuersaliter, quod in nauti Nauta seu gubernator, secundum altam translationem, in curru Autiga, in choreis Choraula, in ciuitate Lex, in agmine, seu exercitu secundum aliam translationem, Dux; hoc Deus in Mundo: Iose enim immobilis cuncta mouet, & cit-
- C** cumfert, quod vult, diuersis ideis, & naturis. Et infra eodem, Vineæ, & palmar. & Persici fucus, dulces & oliuæ, vt ait Poëta, & instructifera, quarum tamen est opus ob aliud, vt Platanus, Pinus, Buxus, Tilia, Populi, Cupressus, & similia; Animantium quoque tam domesticā, quam silvestriā, quæ in aëre, terra, vel aqua degunt, generantur, crescunt, & corrumpuntur, diuinitis parentia decretis (secundum aliam translationem, mandatis.) Decreta autem & mandata sunt opera voluntatis. Idem supra, eiusdem 9°. Sicut, inquit, inchoante Choraula, concinit tota Chorea varijs vocibus acutis & grauibus, vnam harmoniam continuam continuantibus, sic se habet res in Deo, qui cuncta disponit: Nam secundum supetnam infusione ab agnominato Choraula mouentur semper Stellar. tocumque Cœlura inedit; & fulgidus Sol diuidens diem & noctem, & quatuor anni tempora; Fiunt autem pluviit, & venti, & rores, & passiones propter primam & originalem causam. Sequuntur autem hæc effluxus fluminum, maris inundationes, ottus arborum, fructuum maturations, Animalium
- D** generationes, nutritiones omnium, & clementia, & corruptiones, cooperante ad hæc & vniuersaliusque conditione. Quando ergo omnium Dux (secundum aliam translationem Princeps) & genitor innuit (secundum aliam translationem, præcipit) omni naturæ latè inter cœlum & terram, mouetur continuò in circulis & metis (secundum aliam translationem, terminis) proprijs, quandoque disparens, quandoque apparet, ostendens mille ideas (secundum aliam translationem, formas) & iterum abscondens ex uno principio. Innuere autem & præcipere est operatio voluntatis. Idemque in de Secreto secretorum 1. part. 23. Rex est in regno, sicut pluia in tetra, quæ est Dei gratia cœli benedictio, terra vita, viuentium iuuamentum; quare & homines laudant Deum considerantes signa sua gratia, dona misericordia, scilicet pluuias & ventos, & cæteras impressiones quas emitit de thesauro misericordiae lux, qui hyems & æstatis frigori & calores summa prouidentia incurvabiliter stabiluit; qui & supra 1. dicit, quod Deus studentibus tribuit gratiam cognoscendi; gratiam autem & misericordiam face-
- E** re, propoundere, & stabilire, quis nescit competere voluntati? Nec debet iste liber inter Apocrypha numerari, eò quod loquitur de gratia & misericordia Dei, qui magis videntur termini Theologici, quam Philosophici. Libri enim Philosophici omnibus satis noti loquuntur de eidem. Philosophus enim 10. Eth. 14 ponit triplicem opinionem qualiter homines sunt boni, dicens; Fieri autem bonos existimant hi quidem natura, hi autem consuetudine, hi autem doctrina. Et vult quod quælibet istarum opinionum habeat aliquid veritatis, & pro prima opinione subdit; quod quidem igitur naturæ manifestum, quod non in nobis existit, sed per aliquam diuinam causam, & vetè benè fortunatis existit: Vbi Auerroes; Quidam hominum putantur esse boni per naturam, & quidam per doctrinam, & patet quoniam quod de hoc est per naturam non est à nobis, sed per gratiam quandam diuinam; illis quoque fortuna bona est veraci-

*Plato.**Aristoteles.**Philosophus.**Averroes.*

veraciter. Nec potest aliquis fingere quod per istam causam diuinam, & gratiam, ac fortunam, A intelligatur tantum quedam influentia cœlestis, seu stellaris, quem Astronomi solent in nativitatibus seu conceptionibus somniare; quoniam secundum eundem Philos. in de bona fortuna 2.

Bona fortuna est à Deo, qui immediate mouet intellectum benè fortunati ad enfortunia consequenda, dicit enim sic: Quod autem queritur hoc est, quid motus principiū in anima? palam quemadmodū in toto, scilicet in vniuerso. Deus enim mouet aliquo modo omnia quæ in nobis, diuinum autem rationis principium, non ratio, sed aliquid melius, quid ergo erit melius & scientia & intellectu, nisi Deus? Vittus enim intellectus organum & propter hoc, quod olim dicebantur benè fortunati vocantur, qui si impetu faciunt, dirigunt sine ratione existentes, & consiliari non expedit ipsi: Habent enim principium tale quod melius intellectu & consilio;

Anseres. qui autem rationem, hoc non habent, neq; diuinos instinctus. Auerr. quoque in Prol. 1. Phys. dicit quod gratia hominis perfecta, est, ipsum esse perfectum per scientias speculativas. Et quod intelligentia de gratia quæ gratis datur à Deo, patet per eundem super 1. de Cœlo Com-

ment. 32. dicentem, quod ipse longe tempore fecit moram, eo quod non intellexit explanationem illius loci; vbi probat Aristoteles, quod nullus est motus contrarius motori circulari; et subdit, Sed Deus induxit me ad veritatem. Idemque super 2. de Anima Comment. 34. de

misericordia Dei dicit, Sollicitudo diuina cum non potuit facere viuum permanente secundum indiuindum, "misera" est in dando ei virtutem quæ potest permanere secundum speciem.

Hermes. Istam quoque sententiam de gratia Dei præmissam, Hermes de verbo æternō vlt. attestatur, sicut sexto huius fuerat recitatum; de qua & Sextus Pythagoricus in sententiis suis ait: Gratia Dei facta non subiaceat. Amplius autem plurimi antiquorum Philosophorum, posuerunt amorem Dei originale principium quorumcunque; Amor autem à voluntate minimè separatur. Recitat siquidem Philosophus 1 Metaph. Hesiodum & Parmenidem dicentes amorem Deorum prouidentem omnibus esse principium generationis vniuersi, qui amor omnia condidit, quem necesse est esse in entibus & esse causam, quæ res ipsas moueat, & congreget. C

Empedocles. Et idem sensit Empedocles sicut 3. Metaph. 15. ab eodem Philosopho recitat, & in multis locis Philosophie tangit opiniones ponentium amorem & odium, sive amicitiam & litem esse principia generationis & corruptionis in entibus quibuscunque, quod non improbat dicitur, si intelligatur, quod amor seu velle Dei sit causa, quare aliquid generatur, et permanet; et nolle eius sit causa quare aliquid non generatur, vel non permanet, sed corruptitur generatum.

Auicebrol. Auicebrol quoque in libro quem nominat fontem vite hoc ipsius probat diffusus, & maximè libro 5° a cap. 35. quasi per totum usque ad finem, sicut secundum huius plenius recitauit; qui & 37. ita dicit, Omnes isti motus in substantijs spiritualibus, & corporalibus derivati sunt à voluntate; ergo oportet ex hoc vt omnes substantiae spirituales & corporales sint mobiles à voluntate, cuius exemplum est, quod voluntas animæ mouet corpus, aut quietescere facit aliud membrum eius, sicut est quies cum retinetur anhelitus; & hic motus qui diffusus est in omnibus substantijs à voluntate, est diuersus in fortitudine & debilitate propter diuersitatem D recipientium, non propter diuersitatem voluntatis in se. Et cap. vlt. Creatio assimilatur verbo quod loquitur homo, quia homo cum loquitur, verbis forma eius & intellectus imprimuntur in auditu Auditoris, & in intellectu eius; & sic dicitur quod sublimis & sanctus locutus est verbum, & intellectus eius impressus est materia, & ipsa recinuit eum, scilicet quia forma creata est impressa materia & depicta in ea. Item Auicenna 9. Metaph. 7. ostendens quod nihil fiat à casu, sed quod omnia proueniant à cura diuina, sic ait; Non est tibi via dicere, quid fiat per casum, quia ratio inducit te ad iudicandum, quod omnia sunt ex gubernatione & dispositione. Oportet enim ut scias, quod cura eorum est ex hoc, quod primus fecit seipsum, & quod ab ipso est necessitas ordinatio bonitatis, & quod sua essentia est causa bonitatis & perfectionis, secundum quod possibile est rebus & placet ei, sicut prædictum est. Idem 10. Metaph. 1. dicit, hoc totum fluit desuper, nec sequitur ex imaginatione cœlestium tantum, sed quia primus verus nouit hoc totum, ideo ab eo incipit esse onus eius quod fit; Et infra E dem, de naturalibus & voluntarijs, cœlestibus & terrestribus dicit ita; Collectio igitur horum omnium prouenit necessario ex necessitate diuina voluntatis. Idem ostendit Algazel 3. Metaph. II sententia 7^a manifeste, quia non agit tantum ex natura, sed ex scientia, & omnis actio quæ subiaceat scientiæ, subiaceat voluntati; omne igitur quod fluit ab ea, placet sibi, nec aliiquid horum odit. Istam quoque sententiam contestantur Autoritates quamplures secundo huius præmissæ. Hoc idem per Scripturam Canonicaem ostenditur evidenter; Apoc. enim 4. viginti quatuor testes omni exceptione maiores concorditer hoc testantur, ante sedentem in throno dicentes; dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt. Psalmista quoque

Auicenna. Psalmo

Algazel. Il lum.

Apocalypsi. vñsum.

- A Psalmo 148. omniis cœlestibus ad laudandum Dominum per ordinem excitatis, hanc causam subiungit, quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt; sicut etiam legitur Genes. 1. de operibus sex dierum, dixit Deus, fiat hoc, & fiat illud, & factum est ita: Mandate autem est proprium voluntatis, & dicere similiter in hoc loco. Dicit enim Rabbi Moses de duce dubiorum 63. Quod verbum est triplex; scilicet prolatum lingua, conceptus mentis, & voluntas; ultima duo tantum competunt creatori; & exponendo illud Psalmi; Verbo Domini cœli firmati sunt, dicit, quod hoc significat, quod hoc fuerint inuenta cum intentione & voluntate eius. Et postquam Psalmista excitauit cœlestia ad Dominum collaudandum, similiter hortatur terrestria consequentes; Laudate, inquit, Dominum de terra, dracones, & omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt Verbum eius, id est praeceptum voluntatis illius. Non solum autem ista, sed eadem ratione & alia vniuersa. Vnde Augustinus 3. De Trinit. 8. docet, quod corum quæ vñtrato cursu naturæ sunt frequenter, sicuti sunt ortus siderum, & occasus, generationes, & mortes animalium, seminum & germinum innumerabiles diuersitates, nebulæ & nubes, niues & pluviae, fulgura & tonitrua, fulmina & grandines, venti & ignes; frigus & æstus, & omnia talia eorum, etiam quæ eodem ordine sunt, sed raro sicut sunt defectus luminum species inuisitæ, siderum monstra, terræ morus, & omnium similitum prima & summa causa non est nisi voluntas Dei. Vnde & in Psalmo: Cum quædam, inquit, Augustinus huius generis commemorata essent, ut ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, ne quis ista fortius, vel causis tantum corporalibus, vel etiam spiritualibus, tamen præter voluntatem Dei existentibus, agi crederet, continuò subiecit, quæ faciunt Verbum eius. Item Psalmo 134. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Et Iudith 9. Hoc factum est, quod ipse voluisti; satisque sunt multa similia in Scriptura. Item Augustinus 3. de Trinitate 4. Voluntas Dei in cœlesti patria, in beatis spiritibus, tanquam in excelsa sede residens, velut in domo sicut & templo; inde se uero quidem ordinatisimis creaturae motibus, pri- Psalms.
Iudib.
mò spiritualibus, deinde corporalibus, per cuncta diffundit, & vitit omnibus, ad incom-
mutabile arbitrium sententia fuit, siue incorporeis, siue corporeis rebus, siue irrationalibus,
siue rationalibus, spiritualibus siue bonis per eius gratiam, siue malis per propriam
voluntatem; & quasi per totum illum librum multis capitulis ostendit, quod diuina volun-
tas est prima, & summa omnium rerum causa. Idem Enchirid. 6. dicit; Sicut est Christiano
creaturum rerum causam siue cœlestium, siue terrestrium, siue visibilium siue inuisibilium,
non nisi bonitatem credere Creatotis. Idemque primo de Gene. contra Manich. Volun-
tas Dei omnium quæ sunt ipsa est causa. Qui ergo dicit; Quare Deus fecit cœlum & ter-
ram? respondendum est, quia voluit. Voluntas enim Dei causa est cœli & terræ. Idem quo-
que de Questionibus Orosij, 39. Omnis causa creature, voluntas est Creatoris. Præ-
reca, omne quod est, aut sit, Deo Autore est, & sit, ipso volente, ut patet per Augustinum,
D 83. Questionum 3. quid nominis taliter exponentem, Deo Autore cum dicitur, illo volente
dicitur; Deus autem est cuiuslibet rei Autor. In auctoribus enim non est infinitus processus, sed
aliquis omnium primus Autor; hic necessariò erit Deus. Dicit quoque Augustinus 12. de Ci-
uit. Dei 5. Naturam nulla omnino est, cuius non sit Autor, & Conditor Deus. Hoc etiam
alibi sepiissimè reperitur; & hoc est quod tota testatur Ecclesia in Paschali gaudio sic hymni-
zans; Quis Autor omnium, &c. Hugo quoque de Sacramentis lib. 1. part. 4. cap. 10. & vlt. o-
stendit, quod diuina voluntas est retum omniū prima causa. Ex his omnibus patet principale
propositum pro qualibet sui parte. Ut tamen ex abundanti iam rationibus præostenfa, per gros-
sum exemplū sensibilius manifestem, imaginor, quod sicut pondus se habet in horologio no-
stro parvo, sic Deus in horologio mundi magno. Sicut enim hic pondus, dum sua vnica mo-
tione rotam principalem circumfert, omnibus motibus omnia mota moter, & singulis singu-
lis, quietata quoque quietat, & quieta conseruat, temporibus definitis eo quod ad inuicem,
E & cum rota artificialiter conatur: Sic Deus in mundo, dum sua vnica volitione rotam co-
letem primariam circumuoluit, omnia eius mota tam variè, & quieta similiter administrat;
& hoc tanto regulatus est in mundo, quam in horologio manufacto, quanto tam pondus
cius, quam rota ordinatus disponuntur, quantoque certa entia ad inuicem, ad rotam, & ad
pondus virtuosi oribus, licet occultioribus nexibus artificio sius colligantur. Vnde Sapient. 11.
Omne in mensura, & numero, & pondere disposituisti. Quare beatus Aug. 4. super Genesim ad
literam 5. hanc autoritatem Sapientis exponens, inquirensq; si esset, quomodo hoc tria; men-
sura, scilicet, numerus, & pondus sint Deus, vel non Deus, sic ait; Secundum id quod noui-
mus mensuram in his quæ metimur, & numerum in his quæ numeramus, & pondus in his
quæ appendimus, non est Deus ista; secundum id verò quod mensura omni rei modum præ-
Eugo
Sapient. 11.
Augustinus.

figit, & numerus omni rei speciem præbet, & pondus omnem rem ad quietem & stabilitatem A trahit ille primitus, & veraciter, & singulariter ista est qui terminat omnia, regulat omnia, format omnia, & ordinat omnia; nihilque aliud dictum intelligitur, quomodo per cor & linguam humanam dici potuit, Omnia in mensura, numero, & pondere dispositi, nisi omnia in te disposeristi. Magnum est, paucisq; concessum excedere omnia quæ metiri possunt, vt videatur mensura sine mensura; excedere omnia quæ numerari possunt, vt videatur numerus sine numero; excedere omnia quæ appendi possunt, vt videatur pondus sine pondere. Huic autem imaginationi & Hermes concordans, de verbo æterno 18. Spiritu, inquit, ministrantur omnia in Mundo, qui quasi organum vel machina summi Dei voluntati subiectus est; Et intra 26. sic scribit, Totus hic mundus Dei opus immutabile, glorioſa conſtructio, bonum multiformi imaginum varietate compositum, machina voluntatis Dei * suo operi absque inuidia suffragantis. Hoc idem potest imaginari quis verius, si imaginetur horologium habens rotam perpetua motionis, virtute ponderis immanentis, non extrinsecus dependentis; Deus B enim secundum præhabita est ^{et} interimum omni rei. Sed adhuc potest quis hoc imaginari veritatem, imaginando rotam perpetua motionis ex virtute aliqua attractiva vel etiam expelliva æternaliter quiescente, velut si rota haberet in extremitatibus radiorum, aut in periferia sua ferrum, vel sit ferrea ipsa rota, quod vel quam Magnes attractivus vel aliter expelliūsus, aut in diuersis extremis virtuibusque virtutis propinquus ex una sui parte semper patenter asperceret; ex alia vero parte per aliquod obſculum occultaretur ab eo, vel ingeniosius aliter quo uimodo. Quod igitur Magnes quietus attrahens vel expellens in horologio tali paruo, hoc Deus immobiles volens vel nolens in horologio Mundi magno: Vnde Sapient. 7. Permanens in se omnia innouat. Adhuc autem formalis posset hoc totum similius & propinquius exemplo proposito cogitari, supponendo iuxta 2°. & 4°. huius præmissa, Deum primò scipsum motu quadam immobile, inuariabilique mouere, & omnia alia omnibus suis variabilibus motibus consequenter: Vnde & Hermes de verbo æterno 34. Deum, inquit, agitari credibile est in scipsum ea- C dem immobilitate. Hacc autem cogitatio Dei, seu motio eius, æterna voluntio reputanda. Hec autem imaginatio, licet grossa à Physiologorum, Astrologorum, & Theologorum subtili scientia non discordat. Sed ne cum quibusdam Astrologis liberas hominum voluntates subiçere videar astrorum necessariae seruituti, imaginor adhuc ultra, quod sicut maior Mundus est horologium quoddam magnum, sic homo qui secundum Philosophos dicitur minor Mundus, est horologium quoddam paruum, illud quodammodo naturale, hoc voluntarium, illud stabile, hoc portatile; & sicut ibi pondus, seu virtus voluntatis diuinæ mouendo per se primū eius motum, scilicet primam intelligentiam, cum maxima rota cœli, mouet cetera naturalibus motibus quibuscumque, sicut 12. Metaphys. demonstratur: sic & mouendo per se primum motum in homine, scilicet Animam rationalem cum tota cordis vel capitis, mouet reliqua hominis [organa] & hominem ipsum totum voluntarijs motibus quibuscumque; & hoc est quod à Philosopho in De bona fortuna erat superius allegatum, scilicet quod principium motus in A- D nima nostra, quemadmodum in toto vniuerso est Deus. Mouet enim, vt dicit, Omnia quæ in nobis, diuinum rationis principium non ratio, ipse virtus existens intellectus organum; Vnde & Parab. 21. Sicut diuisiones aquatum, ita cor Regis in manu Domini, quo cunque voluerit inclinabit illud. Quare nec dubium, quin ita sit de cordibus quorumlibet aliorum, quoniam pusillum & magnum ipse fecit; & æqualiter est illi cura de omnibus, sicut Sapient. 6. dicitur sapienter. Quare & Elia 40. dicitur; Ecce gentes quasi momentum staterat reputata sunt coram eo; vbi glossa, quod scilicet momentum ex nihilo in utramlibet partem inclinatur. Quare & singuli petimus cum Psalmista dicentes: Inclina cor meum in testimonia tua & non in auaritiam Psal. 118. Super quod dicit Aug. Quid est inclinatum ad aliquid cor habere, nisi hoc velle? orat igitur vt velit, cùm dicit: Inclina cor meum, &c. Vnde B. Aug. 4. super Gen. ad lit. 5. super Autoritatem Sapientis prædictam, immediatè post expositionem eius superius recitata, subiungit; Neq; enim mensura, & numerus, & pondus in lapidibus tantummodo & in E lignis, arq; huiusmodi molibus, & quantis corporalibus animaduerti & cogitari potest. Est enim mensura aliquid agendi ne sit irreuocabilis & immoderata progreſſio, & numerus affectionum animi, & virtutum, & est pondus voluntatis & amoris; sed hæc animorum atq; mentium mensura aliâ mensurâ colibetur, & numerus alio numero formatur, & pondus alio pondere rapitur. Mensura autem sine mensura est cui æquatur quod de illa est; Numerus sine numero est quo formantur omnia, nec formatur ipse; Pondus sine pondere est quo referuntur omnia vt quiescant, & hæc tria sunt Deus, sicut ex codem loco erat superius allegatum.

A

C O R O L L A R I V M.

Habet Corollarium per omnia quæ facta fuerunt, facta fuerunt à voluntate diuina, & quæ facta erunt, facta erunt ab ea.

VNDE cognoscitur euidenter quod omnia quæ facta, seruata, seu mota sunt, fuerunt, aut erunt, hæc sunt, fuerunt, & erunt à voluntate diuina, & hoc modis in Corollaris tertij huius, secundi, & quarti præmissis. Hoc autem Corollarium tam patenter ex præmissis consequitur, quod probatio non egit: Si enim necesse est omnia præsentia litere modò facta, præsentia litere fieri à voluntate diuina, est & correspondenter necesse de præteritis & futuris, de seruatis quoque similiter atque motis; quibus perspectis, & prædictis Corollaris intellectis, modos prædictos moderatos arbitror non latere. Possunt autem & hic responsuculæ tabulari, quales in capitulis supradictis, & similiter confutari.

B

C A P. X.

Quod voluntas diuina est vniuersaliter efficax, insuperabilis & necessaria in causando, non impedibilis nec frustrabilis ullo modo.

C

VNC autem restat ostendere consequenter quod diuina voluntas est vniuersaliter efficax, insuperabilis, & necessaria in causando, non impedibilis, nec frustrabilis ullo modo. Hoc autem totum ex octava parte Corollaris primi huius cognoscitur euidenter; quod tamen hic ex causa, aliquibus rationibus & Autoritatibus confirmandum. Quis ergo nesciat opumè consequi, si Deus potest aliquid facere, & vult illud facere, facit illud, aut faciet pro tempore destinato potentia & voluntate manente: nihil enim ei deest ad facere requisitum. Dicitque Philosophus 9. *Philosophus.* Metaph. 10. Potens secundum rationem omnem, nec esse quando desiderat, cuius habet potentiam, & ut habet, hoc facere: & 2. Rhetor. 24. Si potuit, & voluit, egit. Omnes enim cum potentes velint, agunt. Et 5. Polit. 7. Quæ autem volunt potentes, agunt omnes: Quare & docente Philosopho 1. Prior. ex opposito conclusionis cum eadem minore, inferendo oppositum maioris prioris, optimè sequitur è contrario, Deus non facit hoc, & vult facere hoc, ergo non potest hoc facere. Non est ergo omnipotens, sed impotens in hac parte, contra 7^{am} partem Corollaris primi huius, & contra fidem Ecclesiæ generalem. Vnde & August. Enchirid. 76. *Augustinus.*

D Omnipotenti, inquit, Deo semper quām facile est, quod vult, facere; tam facile est quod non vult esse, non sinere. Hoc nisi credamus, periclitatur ipsum nostræ confessionis initium, quia nos in Deum omnipotentem credere contemnemus. Neq; enim ob aliud vocatur veraciter omnipotens, nisi quoniam quicquid vult, potest; nec voluntate cuiuspiam naturæ voluntatis omnipotens impeditur effectus. Item voluntas diuina est actus potentie, ut est notū, & non minoris quām infinitæ, propter 1^{am} suppositionem & 4^{am} partem Corollaris primi huius. Superat ergo omne finitum, nec ab aliquo superatur, nec ab aliquo infinito, quia solus Deus est talis per 17^{am}. partem Corollaris primi huius; nec ipse superat propriam voluntatem, nec habet in se contrarium illi quicquam. Quare dicit August. 5. de Civit. Dei 9. In eius voluntate summa est potestas: & Enchirid. 75. Ipsa est efficacissima. Item si voluntas diuina frustraretur ab aliquo, vel etiam vinceretur, hoc maximè videretur à voluntate creata Angelica vel humana; ergo hæc illam excederet in virtute, quod 1^{am} suppositione non concedit. Dicitq; Esaiæ 47. Non *Esaias.* resistet mihi homo, & supra codem 14. Dominus exercituum decrevit, & quis poterit infinitate? & Apostolus ad Rom. 9. voluntati eius quis resistet? Scribitur quoque Hebrei 13. & *Apostolus.* Ecclesia sancta canit, Domine Deus omnipotens, inditio tua cuncta sum posita, & non est *Hebrei 13.* qui possit tuæ resistere voluntati; si decreueris saluare nos, continuò liberabimur: & Psal. 113. Omnia quæcumque voluit, fecit; quod tractans Augustinus Enchirid. 75. dicit, quod *Psal. 113.* viisque non est verum, si aliqua voluit & non fecit, & quod est indignius, ideo non fecit, quoniam ne fieret, quod volbeat omnipotens, voluntas hominis impediuit. Item si Deus non semper faceret quicquid veller, indigeret auxilio ad aliqua facienda, contra quintam partem Corollaris primi huius, & contra quædam quinto huius præmissa. Ad hoc etiam sunt Autoritates Philosophicæ & Theologicæ multæ valde. Hermes siquidem de verbo xer. *Hermes.*

no 9. loquens de Deo, dicit, quod omnia ex eius voluntate dependent: Et addit; Etenim A de ipsa est summa perfectio, ut pote cum voluisse & perfecisse uno eodemque tempore puncto compleat; Placitum enim Dei necessitas sequitur, voluntatem comitatur effectus. Et infra 22. Hic, inquit, tolus, ut omnia vita sexus fecunditate plenissimus, semper voluntatis suæ prægnans, parit semper quicquid voluerit procreare. Aristoteles etiam in de Mondo vlt. ostendens quod Deus cum sit unus, est tamen muninomius, & quædam illorum nominum exponendo sic dicit, Reor autem & necessitem nihil aliud dici, nisi quod insuperabilem substantiam, Adrastiam verò inquietabilem causam entem. Dicitq; Auicenna 10. Metaph. suæ 1. Collectio horum omnium prouonit necessitas ex necessitate diuinæ voluntatis; Et Augustinus 6 super Genesim ad literam 20. Voluntas creatoris rerum necessitas est, et hoc ibi per magnum processum diffusa ostendit. Et idem 3. de libero arbitrio 3. Voluntas illius mihi est necessitas. Idemque Enchirid. 83, Rogandus est ut velit, quia necessitas est fieri si voluerit. Dicte quippe Anselmus 2. Cur Deus homo 17. Si vi; omnipotens, quæ fecit, & passus est, veram facere B necessitatem, scito omnino ex necessitate fuisse, quia ipse voluit. Itemque Augustinus Eucherid. 77. tractans illud Apostoli 1. ad Tim. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri; Et illud Matth. 23. Quoties volui cogregate filios tuos & noluisti, ostendit quod voluntas diuina non impeditur, nec aliquo modo frustratur in istis, & multis capitulis sequentibus idem probat. Vnde & 83. dicit, quod quantælibet sunt voluntates Angelorum, & hominum bonorum & malorum voluntes illud quod Deus vult, vel aliud; Dei omnipotentes voluntas semper inuicta est & 84. Omnipotens velle non potest inanire quodcumq; voluerit; & 85. Non est credendum Deum omnipotentem voluisse aliquid fieri, factumque non esse. Qui enim sine ullis ambiguitatibus sive in cœlo, sive in terra, sicut veritas cantat, omnia, quæcumque voluit, fecit, profecto facere non voluit, quodcumque non fecit. Quare & per Elaiam 46. Deus sic dicit, Omnis voluntas mea hic est: Et infra eodem 55. Verbum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui. Item alias Dei propositum in ali- C quo frustraretur, frustrari posset, quod est expresse contra Anselmum 1. Cur Deus homo 4. 20. 26. & secundi 4. & 8. Item Cyprianus gloriösus Dei Martyr & Doctor exponendo il- lud orationis Dominicæ, Fiat voluntas tua sicut in Cœlo, sic & in terra, sic dicit; Oramus non ut Deus faciat quod vult, sed ut nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obstat, quod minus, quod velit, faciat? Et hoc est quod ille leprosus protestabatur fideliter, cum dicebat, Domine si vis, potes me mundare Marc. primo & Luc. quinto, quod & indubitanter ostendit responso Salvatoris cum dixit Volo, mundare? Hanc etenim voluntatem mundationis effectus continuo sequebatur, sicut Euangeliſta subiungit; Et cum hoc dixisset, statim dictus ab eo lepra, & mundatus est. Super quod Beda primi libri super Marcum 6. di- cit, Ipsa leprosi confessio Religionis & fidei plena est; In voluntate enim Domini tribuit potestatem; Et infra, nihil est medium inter opus Dei atque præceptum quia in præcepto est opus; deniq; dixit, & facta sunt. Vides igitur quod dubitari non potest, quia voluntas Dei potest D tas est; Et infra, Simulq; illud mirabile, quod eo sanauit genere, quo fuerat obsecratus: Si vis, potes me mundare; Volo, inquit, Mundare, habes voluntatem, habes etiam piætatem effectum. Non ergo ut pleriq; Latinorum putant, iungendum est, & legendum Volo mundare, sed separatim, ut prima dicat, Volo; deinde imperet, mundare. Qui & lib. 2° super Luc. 5. idem ad eundem sensum exponit. Thomas etiam in Glossa super Macum recitat à Chrysostomo ibi istud, Per hoc non solum opinionem leprosi non destruxit, sed magis confirmavit; Verbo enim morbum fugat, & quod leprosus verbo dixerat, hic opere adimplevit. Et super illud Luc. 5. recitat idem Glossator ab Ambroſio istud verbum: Eo sanat genere, quo fuerat obsecratus. Nihil autem medium est inter opus Dei & præceptum, ut intelligas me- denitis effectum virtutem operis. Vbi & hoc recitat à Cyrillo, à maiestate processit imperio- sem mandatum; qualiter ergo in seruis computatur vnigenitus filius, qui volendo tantummodo cuncta potest legitur de Deo Patre, quod omnia quæcumque voluit, fecit: Qui verò E sui Patris potestate fungitur, quod ommodo diversificabitur in natura ab eo? Mirare tamen in his Christum diuinè & corporaliter operantem: Quinum est enim ita velle, ut presto fiant omnia, humana autem extendere dexteram. Quod & luce clarius testatur Ecclesiastes 8. sic di- cens, Omne quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est. Damascenus Sentent. vlt. concorditer ita dicit, Qui puluerem in corpus voluntate solum transmutavit, qui vniuer- ferum est conditor, qui omnia hæc construxit præcepto. Ita igitur crede & mortuorum re- surrectionem futuram esse, diuina virtute, & voluntate, & nutu; Concurrentem enim habet cum voluntate virtutem. Hoc etiam tenet Hugo de Sacramentis lib. 1. part. 4. cap. 15. & Lum- batdus 1. Sentent. dist. 45. plane.

A

C O R O L L A R I V M.

Habet Corollarium, quod ad Deum velle facere, seu fieri quippiam per se, vel per aliud quodlibet quoniammodo, necessariò sequitur illud fieri illo modo, nec modo nostro conando alias vires apponit, nec est in eo ultra intellectum dictantem, & voluntatem consentientem alia virtus executiva ponenda: nec aliter se habet operans, quam quiescens; & quod diuina voluntas est primum principium liberum.

Ex his autem consequitur manifestè quod, ad Deum velle facere, seu fieri per se, vel per aliud quodlibet quoniammodo, necessariò sequitur illud fieri illo modo; nec modo nostro conando, alias vires apponit; nec est in eo ultra intellectum dictantem, & voluntatem consentientem, alia virtus executiva ponenda, vt ponitur à quibusdam; nec aliter se habet operans quam quiescens; ex quo nec minus evidenter infertur, quod voluntas diuina sit primum principium libatum. Si enim aliquid aliud, quam Deum velle, requireretur ad facere, voluntas sua non esset per se sufficiens ad agendum contra priora. Item voluntas Dei est aliquo modo operativa extra se, sicut voluntas nostra mouer primum motum corporale in nobis & non tantum finitè: hoc enim primæ suppositioni, tertiae parti primi, & quartæ repugnat. Nec illa est ratio quare potius sub uno gradu finito, quam sub alio, ergo infinitè. Non ergo exigit aliquam virtutem executivam posteriorem in Deo, quasi defectus sit efficiacia supplementum. Item, si talis virtus executiva ponatur, illa naturaliter mediat inter voluntatem diuinam & opus, contra autoritates Beda & Ambrosij superioris allegatas; & est contra Damascenum dicentem, quod voluntate solum transmutavit, &c. Alia vero pars huius corollarii per hoc patet, quod æqualiter potest quis velle operans, & quiescens, & maximè

C Deus ipse, cum per quantum huius omnino mutari non poscit. Dicitur & Augustinus in sententijs Prospcri i 57. Non est fas credere aliter affici Deum cum vacat, aliter cum operatur. Patitur quippe qui afficitur, & mirabile est omne quod patitur: Non ergo in Deo aut pigravacatio, aut laboriosa cogitetur industria, quia nouit & quiescens agere, & agens quiescere. Quod etiam voluntas diuina sit primum principium liberum hinc appetat, quoniam per suppositionem secundam, in principijs liberis non est infinitus processus, sed est aliquod vnum primum, & illud non potest poniri aliqua causa secunda; quia per capita proxima omnis causa secunda in omni sua causatione necessariò subditur cause primæ. Si etiam prima causa non ageret libertè sed purè necessariò; cum omnes cause secundæ in causatione sua quaque subdantur necessariò primæ cause, vt nonum & decimum claret doceant; omnes causationes earum, sicut & omnis causatio primæ cause purè necessariò prouenirent; quare libertas, contingentia, & metitum totaliter deperiret. Nec decet causarum ordinem naturalem

D ut causa inferior & secunda sit liberior, quam suprema, & prima, nec est possibile vlo modo; hæc est in omnibus regulans, illa in omnibus necessariò regulata; hæc subiecti, illa subiecta; hæc præcedens & dominans, illa sequens in omnibus & ancillans, sicut præmissa nona & decima manifestant. Primum ergo principium liberum necessariò est in Deo, & non in essentia sua primò, quia per prima & secunda capitula, ipsa est necessaria esse omnino; nec in intellectu diuino, quia necessariò intelligit vniuersa; nec in aliqua potentia alia à voluntate; omnes enim aliae potentiae sunt purè naturales, & voluntate semota, si agerent, purè naturaliter & necessariò agerent, sicut principium noni capituli ostendebat. Libertas ergo est in sola voluntate ponenda, & prima simpliciter in prima simpliciter, quæ est Dei.

E

C A P. XI.

Quod primum principium necessarium & verum incomplexum est Deus ; & quod principium complexum primum simpliciter est de Deo : puta Deus est , Deus scit omnia , Deus vult omnia , vel aliquid simile.

Nuento siquidem primo principio libero , restat consequenter inquirere primum principium necessarium , & verorum omnium primum verum . Est siquidem apud Philosophos duplex necessarium atque verum ; Incomplexum scilicet & complexum ; ex prioribus autem reputo manifestum ; quod sicut Deus est primum ens omnium entium , & prima causa essendi quocunq; sic est primum verum & necessarium incomplexum , & prima causa essendi quolibet necessarium sive verum . Nam sicut 2o. cap. fuerat allegatum ; Primum in quolibet genere est causa omnium aliorum secundum quod sunt in illo genere , & maximè dignum nomine illius generis ; Deus autem est primum in genere verorum incomplexorum , sicut ex præhabitis potest facilius apparere . Hoc idem clarè testatur Philosophus 2. Metaph. 4. & Auerroes in comment. Nec non Auctenna 8. Metaph. 6. sicut secundum huius plenius recitauit . Quibus & C concordat . August. 7. Confess. 5. ibi similiter recitatus . Vnde & Anselmus de veritate 7. Putras esse aliquid , aliquando , aut aliquid , quod non sit in summa veritate , & quod non sit in summa veritate sicut ibi est ? Non est putandum : Est igitur veritas in omnium quæ sunt essentia , quia hec sunt , quod in summa veritate sunt . Sed quia de primo vero incompleto dubium non videtur , non estimo circa illud vterius immorandum ; De primo autem vero complexo est dubitator difficultas : Dicit enim Philosophus 4. Metaph. 9. quod hoc est primum principium complexorum , Idem simul inesse , & non inesse eidem , & secundum idem est impossibile ; sed ne tanto Philosopho tantillus videar obgarrire , sciendum quod duplex est principium , cogoescendi scilicet & essendi , vel , quod nos & quod naturam ; Ipse autem loquitur ibi de primo principio cognoscendi , & apud nos tantum , per quod generaliter in omnibus scientijs regulamur , sicut processus textus & comment. satis ostendit . Principium autem complexorum primum simpliciter est de Deo ut pura Deus est , vel Deus scit omnia , vel Deus vult omnia , vel aliud quicquam tale : Primum enim in genere verorum complexorum , sicut est in quolibet alio genere est causa , quare omnia posteriora sunt vera . Ergo est causa sic essendi realiter , sicut significat quolibet verum sequens : Nam secundum Philosophum in prædicamentis , In eo quod res est vel non est , ratio vera vel falsa dicitur : & nullum verum posterius est causa quare primum sit verum . Sic ergo esse realiter , sicut significat primum verum , erat causa sic essendi realiter , sicut significat quilibet verum sequens , & nullum verum sequens erit causa sic essendi realiter , sicut significat primum verum . Causa autem quare ita est realiter sicut significat , quodcumque verum non dictum de Deo , est in Deo , nec aliquod aliorum est Deo causa essendi , sicut ex præhabitis in isto capitulo & alijs satis patet . In Deo ergo , sive de eo est primum simpliciter principium totius complexorum . Item Deus est prima causa cuiuslibet essentie , seu modi essendi , ergo & cuiuslibet veritatis . Item verum , quod potest esse verum sine alijs & non est contra , est prius eis : sed sic se habet , Deus est , ad alia vera quæcunque . Item sicut illud quod est notissimum in cognitione apud nos , est sic , primum principium , ut patet per Philosophum vbi prius : sic illud quod est notissimum simpliciter & apud naturam , est primum principium correspondenter ; Illud autem est , Deus est , licet propter corruptionem corporis animatus aggrauans hoc de difficulti cognoscamus . Vnde Philosophus 2. Metaph. 1. Difficultate theorice de veritate secundum duos existente modos , non in rebus , sed in nobis est eius causa . Sicut enim noster coracum oculi ad lucernam dicunt se habent , sic & animæ nostræ intellectus ad ea quæ sunt omnium naturæ manifestissima : Vbi Auerroes ; Difficultas in rebus quæ sunt in fine veritatis , scilicet in primo principio , & in principijs distinctis à materia ,

|| idem

Auerroes.

- A** teria, est ex nobis, non ex illis. Idem posset argui ex firmitate primi principij, quoniam sicut est primum sic est firmissimum, ut patet per Philosophum 4. Metaph. 8. & quia omnia alia vera innituntur veritati illius, ut originali radici, & primario fundamento: sed nulli dubium, quin, Deum esse, firmissimum sit verorum. Item verum incomplexum est prius naturaliter vero complexo, sicut simplex composito, & causa & principium eius; ergo principium ad principium huiusmodi proportionaliter se habebit; Deus autem est principium totius veri incomplexi, sicut prior pars huius capitulo demonstrauit. Item in ordine verorum non est infinitus processus; sed est aliquod primum verum, quod est causa omnium aliorum: Sed illud est, Deus est, cum non habeat aliquid verum prius causam illius. Item illud verum quod est tantum causans alia vera, non causatum ab eis, est primum: hoc autem est, Deus est. Item illud quod est verissimum omnium, est principium omnium: hoc autem est Deus, quia ipse maximè est, sicut prehabita docuerunt. Item Anselmus de Veritate 10. dicit, quod *Anselmus*:
- B** summa veritas nulli quicquam deber, sed omnia debent illi, & ipsa est causa omnium aliarum veritatum, & nihil est causa ipsius: Et distincta veritate in causantem & causatam, dicit quod veritas quæ est in rerum existentia est effectus summae veritatis; Ipsa vero est causa veritatis, quæ est cognitionis, & eius quæ est in propositione. Idem infra codem vlt. probat diffusè quod est una veritas, & illa est summa veritas, qua omnia vera sunt vera. Idemque Monolog. 18. & Augustinus 1. Soliloquiorum 21. & 2¹ libri 20. ex aeternitate veritatis probant aeternitatem Dei. Veritatis vero aeternitatem sic probant, Hoc semper fuit verum, Aliquid est futurum, & hoc semper est verum, Aliquid est praeteritum; ergo & aliqua veritate; quare & illa veritas nunquam incœpit, nec desinet: ergo veritas est aeterna. Hec autem probatio non concludit, si aliqua propositione possit esse vera per se sine superiori veritate in Deo cantante veritatem in tali propositione, & illam continuè sustinente; Vnde Anselmus de veritate 10. exponuscens hanc probationem, quam in suo Monologio recitat se fecisse, discipulo suo dicit;
- C** Iam intelligere potes quomodo summam veritatem in meo Monologio probauit non habere principium vel finem per veritatem orationis. Cum enim dixi, quando non fuit verum, quod futurum erat aliquid? Non ita dixi, ac si absque principio ista oratio fuisset, quæ assiceret futurum esse aliquid, aut ista veritas esset Deus: sed quoniam non potest intelligi, quando, si oratio ista esset, veritas illi decesserit; vt per hoc, quia non intelligitur quando ista veritas esse non potuerit, si esset oratio in qua esse posset, intelligatur illa veritas sine principio fuisse, quæ prima causa est huius veritatis: quippe veritas orationis non semper posset esse, si eius causa non semper esset. Etenim vera non est oratio, quæ dicit futurum esse aliquid, nisi re ipsa aliquid sit futurum; neque aliquid est futurum si non est in summa veritate: Similiter intelligendum est de illa oratione quæ dicit, quod praeteritum est aliquid. Nam si nullo intellectu veritas orationi huic si facta fuerit, deesse poterit; necesse est vt eius veritatis, quæ summa causa est istius, nullus finis intelligi possit. Idcirco namque verè dicitur praeteritum esse aliquid, quia
- D** ita est in re, & id est aliquid praeteritum, quia sic est in summa veritate. Quapropter si nunquam poterit non esse verum, futurum esse aliquid, & nunquam potuit non esse verum praeteritum esse aliquid, impossibile est principium summae veritatis fuisse, aut finem futurum esse. Item Augustinus 26. contra Faustum 2. Quicquid praeteritum est, iam non est; non ergo est, quod verè dicimus fuisse, sed id est verum est illud fuisse, quia in nostra sententia, quippe qua dicimus aliquid fuisse, ideo vera est, quia illud de quo dicimus, iam non est. Hanc sententiam Deus falsam facere non potest, quia non est contrariarum veritati. Quod si quæras, vbi sit hæc vera sententia, prius inuenitur in animo nostro, cum id verum scimus & dicimus: sed si & de animo nostro ablata fuerit, cum id, quod scimus, oblitus fuerimus, manebit in ipsa veritate. Semper enim verum erit, fuisse illud quod erat, & non esse, & ibi verum erit iam fuisse quod erat, vbi verum erat antequam fieret, futurum esse quod non erat. Huic veritati Deus non potest aduersari, in quo est ipsa summa & incommutabilis veritas, qua illustratur vt verum sit, quicquid in quorumcunque animis & mentibus verum est. Idem super illud Psalmi quarti; Ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? sola veritas facit beatos, ex qua vera sunt omnia. Idem quoque super illud Psalmi 55. In Deo laudabo sermones meos, in Deo laudabo sermones, quia ibi est fons sermonum verorum. Est ergo in Deo vero primum principium cuiuslibet veritatis.

C A P. XII.

Ostendit quale sit illud primum principium, quia affirmatum, & quod sit illud quod Deus est, seu Deus est Deus.

Nuento igitur quod primum principium complexum est in Deo, vel de eo, restat vterius querere, quale & quod est illud. Primo ergo querendum est, quale sit illud, utrum Affirmatum, vel potius negativum. Quod autem non sit purè negativum, appetet, quia pura negatio nihil ponit; Primum principium complexorum ponit, & causat omnia vera complexa sequentia, sicut capitulum proximum demonstravit; B non est ergo purè & toraliter negativum. Nec est negativum prægnans, seu implicans, quia talis negativa virtute solius negationis penitus nihil ponit, sed si forsitan quicquam ponat, hoc est virtute alieus affirmatiua prioris quam importat: ergo illa affirmatiua per se potius est primum principium complexorum. Ipsa enim per se est causa veritatis in alijs; sed illa negativa non nisi per illam, ergo illa prior. Sed nihil tale est primum verum complexum, & causa veritatis in alijs, quo est aliud verum prius, & alia causa prior. Item sicut 2. capitulum ostendebat, omne quod est per accidens aliquale, reducitur ad aliquod prius, quod per se est tales: talis autem negativa implicatiua seu prægnans tantum per accidens ponit & causat in alijs veritatem; ergo reducitur ad aliquod per se prius, cuius virtute hoc facit; illud ergo aliud prius & magis causat veritatem in alijs; Igitur illud est potius principium complexorum. Hoc etiam altius est prius verum, & causa veritatis hujus negativae, ergo illa non est primum verum, nec primum principium complexorum. Item secundum Philosophum 1. Post. 17. Demonstratio affirmatiua est dignior, melior, & nobilior, prior & posterior negativæ, & propositio affirmatiua propositione negativa similiter, ut ibi dicit & probat. Omnis enim negativa per affirmatiuam probatur, & cognoscitur, non è contra. Item sicut demonstratio affirmatiua ad negativam, sic propositio affirmatiua ad negativam; sed demonstratio affirmatiua præcellit negativam in conditionibus supradictis; quare & propositio affirmatiua præcellit similiter negativam. Quid autem affirmatiua probet negativam & non è contra; patet ex libro Priorum de omnibus syllogismis. Et quod negativa cognoscitur per affirmatiuam, & non è contra, sequitur ex ipso, & patet similiter; quia priuatio cognoscitur per habitum, & non è contra, ut probat Philosophus 3. de Anima 25. & patet similiter in Comment. Vnde & Auicenna 1. Metaph. 5. Esse notius est quam non esse; Esse enim cognoscitur per se, non esse vero per esse. Quibus & consentit Augustinus 12. de Civit. Dei 7. dicens tenebras & silentium esse nota, non sanè in specie, sed in D specie priuatione: Affirmatio autem est esse quodammodo & habitus, vel hæc importat; Negatio vero non esse atque priuationem. Item omnis negativa vera habet affirmatiuam veterem priorem, qua sit causa illius, ut patet per Philosophum 2. peri hermenias vlt. sic dicentem. Si quod bonum est, & bonum est, & malum non est; hoc quidem secundum se, scilicet est bonum, illud vero secundum accidentis, scilicet non est malum: Accedit enim ei malum non esse; magis hæc in unoquoque vera, qua secundum se est, & etiam falsa; ergo hæc bonum est bonum, anterior est & prior, quam ista, bonum non est malum. Est etiam causa illius, quia enim bonum est bonum, ideo non est malum, & non è contra; quia non esse malum, penitus nihil ponit, & per consequens nihil causat. Primum ergo principium complexorum nullatenus negativum, sed affirmatiuam firmiter arbitrandum. Ostendo igitur quale sit istud principium, iam superest inuestigare vterius quod sit illud. Utrum videlicet sit Deum esse, an Deum scire omnia vera, vel Deum velle omnia vera; quodlibet enim horum posset tale principium estimari: Nam sicut ex 9º huius appetet, voluntas Dei est prima & summa causa omnium, quare & omnium veritatum; ergo Deum velle est primum principium complexorum. Sed hæc estimatio non est vera; Illud enim non est primum verum quo est aliud verum prius; sed Deum velle habet aliud verum naturaliter prius eo, scilicet Deum cognoscere, quoniam Deus naturaliter prius cognoscitur quodlibet volutum quam velit illud. Omnis enim volutio est necessaria præ cogniti, sicut tam Philosophi quam Theologis satis constat. Ideoque poterit apparet Deum cognoscere sive scire, esse principium iam qualitatum. Sed apparentia ista fallit; Est enim aliud verum naturaliter prius isto, scilicet Deum esse, Deum esse cognitum, Deum esse omnipotentem cum similibus suis, distinguendo & multiplicando ista in Deo, & secundum E

A dum prius & posteriori ordinando, non essentialiter omnino sine realitate, sed intellectualiter aut imaginariè, sicut tam Philosophi quam Theologi solent loqui, sicut ab Aristotele in De Mundo fuit superius allegatum. Et patet idem per eundem 12. Metaph. multis locis, & per Auerroem Commentarij 39. hoc idem plenus declarans; quod etiam doctus Plato, A-

*Aristoteles.
Plato.
Anicenna.
Algazel.
Anezelrol.
Apostolus.*

uicenna, Algazel, & Auebroi testantur concorditer, sicut probant superius allegata. Sic etiam loquitur Apostolus ad Romanos 1. cùm dicit; Invisibilia Dei à creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellectu & conspiciuntur; sed semperna quoque eius virtus ac deitas; & alibi in sacra Scriptura creberit. In libris quoque Augustini de Trinitate, & alijs ac cæterorum Sanctorum, omniumque Doctorum distinguuntur quodammodo, potentia, scientia, & voluntas: Multa enim potest, & scit, quæ non vult. Idem patet de iustitia, gratia, & misericordia, & multis similibus, omnibus fatis notis. Ut autem istud principium possum facilius inneniri, secundum Philolophum 2. Metaphysic. Quod licet Deus de se, & apud naturam existat notissimus, intellectus tamen animæ nostræ sic se habet ad eum, sicut oculi

B Nyctoracum ad lucem diei, scilicet ipsum Solem; & hoc est qualiter ex limositate corporalis materiæ oculos animæ obumbrantis. Quamdiu igitur corpus quod corruptitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensum plurima cogitantem, non potest homo intelligere Deum perfectè sicuti est, ipsomet dicente Moysi deprecanti. Non poteris videte faciem meam, non enim videbit homo, & vivet, Exod. 33. Quare secundum Philosophum, 1. Physic. & aliis; Innata est nobis via à notioribus nobis ad notiora naturæ, quæ sunt simpliciter notiora, à posterioribus scilicet ad priora, & a causis ad causas. Nominatur quibus Deum cognoscimus, non significat ipsum per se essentialiter, & penitus absolute, quoniam à creaturis, & effectibus notioribus nobis transferuntur ad ipsum ignotorem nobis, licet simpliciter notarem. Ideoque dicit Philosophus in De Mundo vlt. Cumque sit unus, multinomius est nominatus ab omnibus passionibus quas innovat; Vocatur enim Iupiter, Zima, filius Saturni, Enicus, fulmineus, pluialis, tonitrus, tempestuosus, serenus, & in

C summa loquendo, celestis & terrestris appellandus à qualibet natura, & fortuna, velut ens ipse omnium causa; cui & concordant Hermes arque Dionysius superioris recitauit. Vnde & Rabbi Mose de duce dubiorum, 58. Omnia nomina Creatoris quæ inneniruntur in libris *Rabbi Mose* sunt sumptia ab operibus, præter unum nomen quod est appropriatum ei, scilicet tetragrammaton, & idcirco vocatur nomen separatum, quia significat sapientiam Creatoris significatio pura in quo non est participatio. Si igitur vt hic dicit, nomen Domini tetragrammaton, vel quodlibet aliud significet Deum pure, subiectumque verbo seu prædicato simplicissimo, sive purissimo dicto de Deo, propositio sic affirmans erit primum simpliciter verorum omnium complexorum, & principium primum intrinsecum totius generis complexorum. Si autem nullum nomen creatum, nec aliquid aliud ab uno Dei Verbo; quod est eius imago perfecta, significet eum pure, quod reputo magis probabile; ponatur quod hoc nomen, Deus, quod est tetragrammaton, quatuor scilicet literarum, imponatur Deo

D ab essentia eius pura, & significet eum purissimè, quo poterit comprehendendis aliqua creatura, & propositio coniungens simplicissimè & purissimè verbum vel prædicatum purissimum cum isto subiecto, est principium iam quæsumum, scilicet Deus est, vel Deus est Deus. Quod autem propriissimum & purissimum nomen Dei, ab eius pura essentia imponatur, patet, ipsomet docente Moysen nomen eius scire volentem, dicendo; Ego sum qui sum, Exod. tertio: quam autoritatem tradidit Rabbi Mose, ubi prius 61. vult quod hoc nomen maximè competat ipsi Deo, & significat Necesse esse; & supra 58. dicit; Quod nomen Dei tetragrammaton, quod est Deo maximè proprium, fortassis significat super ratione Necesse esse; quare nomen sumptum à pura eius essentia videtur sibi propriissimè conuenire. Apparet ergo quod Deus est, vel Deus est Deus, sit primum principium complexorum, si prædicatum & verbum essentialissimè, & propriissimè correspondenter significet vt subiectum. Sunt autem vera duplicita, superiora scilicet, & inferiora; inferiora vera, sunt omnia

E dicta de creatibilibus, vel creaturis; & vniuersaliter de quocunque quod non est Deus, vel etiam de Deo per respectum ad aliud, vt Deus est Dominus omnium, vel Creator: Vera superiora sunt, quæ in solo Deo consistunt; vt, Deus est potens, sapiens, atque bonus. Horum autem hæc quidem sunt quodammodo posteriora naturaliter, hæc priora. Posterior enim est Deum velle, quam cognoscere; & cognoscere, quam esse: Est enim naturaliter hæc prædictum & vniuersaliter omnia talia attributa. Quod licet de se satis appareat, potest tamen per simile suaderi. Est enim simpliciter in rebus creatis prædictum naturaliter omne esse eartum determinatum ad esse tale vel tale, dicente quarta propositione de causis, Prima rerum creatarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud; quare & similis sic videtur *¶ de omnibus*

num Creatore. Item per superioris habita, Primum principium complexorum est affirmatum, quid ergo possit aliud affirmare quam esse primum de ente primo, purissimum de purissimo, & simplicissimum de simplicissimo; qualibet enim affirmatio alia posterior erit tali. Videatur igitur Deum esse, vel Deum esse Deum, esse simpliciter primum principium complexorum. Illud enim verum est principium ceterorum, quod naturaliter ipsa precedit. Vnde & Anselmus de veritate 10. Omnia summae veritati debent; ipsa vero nulli quicquam debet, nec vlla ratione est quod est, nisi quia est. Hic forsitan aliquis sic opponet, Illud non est primum verum quo est aliud verum prius; sed Deum esse, habet aliud verum prius, scilicet Deum posse esse; sequitur enim de quoconque, hoc est, ergo hoc potest esse, & non concurrit; ergo per illam definitionem prioris notissimam, Deum posse esse, est prius naturaliter quam "hunc esse". Hæc autem argutia peccat in materia: Prius enim est Deum esse, quam posse esse, quod videtur mirabile, sed est verum: Omne enim possibile seu potens est a aliqua potentia existente priore est tale; Deus autem non est potens esse per aliquam potentiam alienam, Non enim indiget vlo tali, nec per potentiam aliam praecedentem, cum nulla sit talis: est ergo Deus potens seu possibile esse per potentiam propriam sibi actualliter inhaerentem; Potentia autem possibilis seu potestas est unum attributum diuinum, prius ergo naturaliter est illud cui attribuitur & inhaeret, scilicet essentia pura Dei; quare & Deum esse videtur prius naturaliter, quam Deum posse esse, sicut ibi potest prioritas aliquid pari. Hoc autem totum ex primo huius appetit. Causa autem quare magis appetit contrarium, est quia ita est in omnibus alijs circa Deum, à quibus sicut superioris dicebatur, assurgimus ad cognitionem Dei, iudicantes sic esse in omnium Creatore, sicut est in omnibus creaturis. In his enim omnibus posse esse praecedit actualiter esse; Totus enim mundus prius potuit esse quam esset, & cum non ens nullam potentiam habeat, mundus quando non fuit, non sicut possibile esse per potentiam propriam, sed diuinam; Vnde Anselmus de Casu diaboli 12. quod nihil est omnino nihil habet, & ideo nullam habet potestatem, & sine potestate omnino nihil potest, & mundus antequam fieret nihil erat; ergo omnino nihil antequam esset, potuit; non potuit ergo esse, antequam esset; quare antequam esset possibile, & impossibile fuit cum esset; ei quidem in cuius potestate non erat, ut esset, erat impossibile; sed Deo in cuius potestate erat, ut fieret, erat possibile: quia ergo Deus prius potuit facere mundum, quam fieret, ideo est mundus, non quia mundus potuit prius esse.

A sententiis.

C

C A P . XIII.

Ex istis quasi Corollarie 12. partes inferit.

X hoc autem multa quasi corollaria videntur inferri;

Quod actus est simpliciter prior potentia.

PRIMÒ, actum esse simpliciter priorem potentiam in mobilibus & non mobilibus, temporalibus & æternis. Hoc ex prioribus satis pater, loquendo de primo actu simpliciter, qui est purissima, absolutissima, & actualissima essentia summi Dei, ex qua velut ex radice posteriora pullulant, tanquam propagines, omnia attributa diuina, quibus medianitibus ex sua fecunditate inhausta germinat cæteras creaturas. Quare & Aristoteles 9. Metaph. 13. & post diffuse probat quod actus in omni motu & immobilitati est prior potentia tribus modis, scilicet ratione, id est, definitione, sapientia, id est, perfectione, & tempore quodammodo, & quodammodo non; quodlibet enim individuum generatum prius est in potentia quam in actu, siveque potentia prior est actu; sed illud à quo individuum generatur est necessariò prius in actu, siveque actus praecedit potentiam tempore, docente Philosopho: Semper enim ex potestate ente fit actu ens, ab actu ente, semper mouente aliquo primo: movens autem actu iam est. Et infra 17. Palam quia prior actus potentia, substantia, & tempore; semper enim præcipitur actus aliud ante aliud, vñque ad eum, qui est semper mouens primum: At vero & magis propriè; Nam sempiterna priora substantia corruptibilis; vbi dicit Auerroes, Actus qui est motor præcedit tempore rem motam, & accedit hoc ad primum motum & primum motorem. Declaratum est enim in Phy-

D

E

Phy-

A **Physicis**, quod omnia mota reducuntur ad primum motorem, qui est actus in quo non est potentia omnino, scilicet ad murabilitatem aliquam in seipso, ut 5um capitulo præmonstrauit.

Quod esse est prius simpliciter, quam non esse.

V **Nde** & secundò monstratur quod esse prius est simpliciter quam non esse; esse scilicet prior. Mihi actus, sicut ex proximo fatis patet. Vnde Averroes super 9. Meta. comment. 1. 3. vniuersaliter quia potentia est non esse, & actus esse, necesse est ut esse præcedat non esse. Rursum autem si hoc non est, verum est, & ita est, quod hoc non est; quare & secundum proximo huius præmissa, aliqua veritate & entitate priore verum est, & ita est, quod hoc non est. Dicitque Philosophus 1. Post. 17. quod affirmativa prior est negativa, sicut esse prius est non esse.

Quod necessarium est prius possibili contradictionis.

T **Ertio** quoque ex eodem colligitur, necessarium esse prius possibili contradictionis; hoc enim evidenter apparet ex 1ª parte, & alijs primi huius. Necessarium etiam potest esse sine tali possibili, non è contra; Nam per secundum omne tale possibile necessariò conseruantur à Deo. Item si necessarium non sit prius possibili contradictionis; est igitur compar, vel posterior; sed non est compar & coequum cum eo, quia cum non sunt duo è quæ prima simpliciter, oportet illa duo reduci ad aliquod prius ambobus, tanquam ad primum principium & primam causam illis communem, sed nihil tale poterit assignari; nec possibile contradictionis potest esse prius necessari, quia tunc potentia præcederet actum; & non esse, esse; quod est contra proximo nunc ostensa. Item si possibile contradictionis est prius necessario, cùm tale possibile non de necessitate caufet tale necessarium, posset esse sine illo, quod est contra secundum huius, sicut superius est argutum. Item quod non haber causam prius est eo quod habet causam; sed secundum A uicennam 1. Metaph. 6. Necesse est per se non haber causam, & quod est possibile esse per se habet causam; Et infra eodem 8. Necesse est id quod per seipsum est veritas, posse vero est "esse per alium à se; & cap. 6. probat, quod necesse esse non haber aliquid sibi coæquale, nec aliquid prius eo; sed ipsum per seipsum est primum omnium aliorum.

Quod necessarium est prius impossibili.

3.

Q **Varto** vero ex hoc potest cognosci quod necessarium est prius impossibili: Possibile enim est prius impossibili sicut affirmatio negatione, habitus priuatione, & esse non esse; & necessarium est prius possibili, sicut nouissimè probatur. Item necessarium se haber ad impossibile, sicut affirmatum ad negatum, habitus ad priuationem, & esse ad non esse; hac autem illa præcedunt.

4.

Quod pure necesse esse, seu pura necessitas est prius simpliciter quolibet alio, ac radix primæ & fundamentum primarium omnium aliorum.

5.

Q **Vinto** ex eodem colligitur, quod pure necesse esse, seu pura necessitas est prius simpliciter quolibet alio, ac radix prima & fundamentum primarium omnium aliorum; hoc autem intellectis prioribus faciliter cognoscetur. Potest tamen ex abundanti breuiter sic ostendi; si non sita, aliquid aliud est prius naturaliter necessariò, vel coæquale cum eo; sed nullum non necessarium est prius eo, quia cum omne ens posterior constituantur in quolibet suo esse per ens primum, sequeretur quod necessarium constitueretur in esse necessario per ens non necessarium, sed possibile vel contingens, quod est impossibile manifestum, quia adhuc destruendo possibili maneat necessarium per seipsum, & quia nihil potest dare alteri firmius esse quam habet. Item si una pars contradictionis est possibilis, reliqua est possibilis, & si una est necessaria, reliqua est impossibilis; & si possibile constituit necessarium ex posse non esse, sequitur necessarium non esse; ergo ex possibili sequitur impossibile & ex vero falso. Tunc etiam possibile vel contingens est prius necessario contra priora. Nec aliquid non necessarium est coæquale cum necessario, secundum præcedentia documenta; est ergo necesse esse principium omnibus aliis, & omnium prima causa. Opponet se forsitan aliquis cōtā ista, quia secundum priora

E Deum esse est 1um principium, & per consequens Deum simpliciter esse, prius est quam ipsum necessariò esse, seu esse necesse esse, & quia sicut pars præcedit totū, sic esse necesse esse: Dicendum secundum priora, quod si Deus est, sit 1um principium, hoc nomen Deus significat 1um ens essentialem & propriissimè; quare & simili ratione maximè necesse esse, & prædicatum seu verbum significabit quantum poterit correspondenter, sive Deum esse, si sit primum principium per se, & primò significat necesse esse sic esse. Et qualemque esse, prædicatum seu verbum significet, cum subiectum sit prius naturaliter prædicto & verbo, & ipsum ex se primò est necesse esse, adhuc necesse esse præcedit aliud esse quodcumq;. Quod autem assumitur consequenter quod esse præcedit necesse esse, vt pars totum, non est verum: Nam necesse esse non habet aliquā partem priorem, nec aliquid prius omnino quo constituantur in tali esse; sed ipsum per se & primò est simplicissimè tale esse.

Quod

6. *Quod principium primum complexum summe & pure necessarium est & firmum.* A
- V**NDE & 6° patet indubie, quod principium primum complexum, summè & purè necessarium est & firmum; Hoc enim de summè & firmissimè necessarie esse correspondenter enuntiat esse, sicut praecedentia manifestant.
7. *Quod necessarium nequaquam re est per possibile vel per impossibile definitur.*
- S**epimo concluditur manifestè, quod necessarium nequaquam rectè per possibile, nec per impossibile definitur; Nihil enim rectè definitur per aliquid posterius eo, sicut 2. Post. & 7. Metaph. demonstratur, sed virumque istorum est posterius necessario; Non ergo rectè definitur necessarium per hoc quod non est possibiliter esse, vel per hoc quod impossibile est non esse. Ideoque Auicen. 1. Metaph. 5. reprobat definitiones Antiquorum de necessario, possibili, & impossibili, eo quod definiebant illa per se inuicem circulando, ut patet de definitionibus quas ibi recitat ab Antiquis; dicitq; ex his tribus id quod dignius est intelligi est neesse esse, quoniam necesse esse significat vehementiam essendi; esse verò notius est quam non esse; esse enim cognoscitur per se, non esse verò per esse.
8. *Quod necesse esse non potest simpliciter definiri.*
- V**NDE & octavo constare poterit evidenter, quod necesse esse, non potest simpliciter definiri, (Non enim habet aliquid simpliciter prius eo) Notificari tamen nobis & describi potest quadammodo per descriptionem à posterioribus, & igniorioribus, sed notiorioribus nobis sumptam, sicut in omnibus ferè scientijs creberimè definitur.
9. *Quod affirmativa est prior qualibet negatiua, & quod qualibet negatiua vera reducitur ad aliam affirmatiuam priorem & causam veritatis illius.* C
- H**inc nono similiter clare patet, affirmatiuam esse priorem qualibet negatiua, & omnem negatiuam veram reduci ad affirmatiuam priorem, que sit causa veritatis illius. Primum namque principium quod est affirmatiuam est prima causa cuiuslibet alterius veritatis, sicut prehabita manifestat. Item hoc est verum de negatiua de qua minus videatur, de tali scilicet cuius vtrumque extreum est impossibile esse, vt Chimera non est Tragelaphus; Hæc enim est vera, ergo habet aliquam causam veritatis; sed illa non est soli termini, quia illi soli per se non magis redderent propositionem veram quam falsam; inquit nec veram, nec falsam; Nec illa causa potest esse Chimæra, nec Tragelaphus; hæc enim nihil sunt & per consequens nihil causant; est ergo aliud existens causa veritatis *illius*: Hic autem potest quis instare, Nam propositione immediata non habet aliquam Propositionem priorem, que sit causa veritatis illius, quoniam tunc per illam posset ostendti à priori; sed aliqua est Propositione negatiua immediata, ut patet in libro Post. quasi per totum. Dicendum quod Propositionem esse immediatam potest esse dupliciter, scilicet simpliciter, vel in aliquo determinato genere, seu etiam per priuationem medijs simpliciter, vel in certo genere. Primo modo nulla propositione negatiua est immediata, sicut ratio suadere videatur; secundo modo est, scilicet non omnino & simpliciter sed in genere Propositionem negatiuarum, sicut per priuationem Propositionis negatiua prioris, per quam à priori valeat demonstrari, & sic potest intelligi dictus liber.
10. *Quod prima causa cuiuslibet negationis vera est in Deo.*
- E**T ex hoc videtur decimo, quod prima causa cuiuslibet negationis vera sit in Deo; Cuiuslibet enim negationis vera aliqua affirmativa prior est causa, sicut proximo est ostensum, & cuiuslibet affirmativa vero prima causa est primum principium complexum, scilicet Deum esse, sicut praecedentia docuerunt.
11. *Quod Deus est prima Causa cuiuscunq; non esse.* E
- E**X isto autem undecimo videtur inferri, Deum esse primam causam cuiuscunq; non esse; A qualibet enim non ente verè negatur esse; huius autem veritatis negationis Deus est prima causa, sicut ostensum est proximo; est ergo prima causa sic essendi vel non essendi, sicut significatur per illam; Nam in eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa dicitur, ut predicamenta Aristotelis docuerunt. Item Deus est prima causa cuiuslibet esse seu non esse; & aliquid ens seu esse est causa alicuius non esse vel non entis, ergo Deus est prima causa alicuius non esse, vel non entis, ergo & cuiuscunque per similem rationem. Bonum enim non esse malum est quoddam non esse, & huius causa est bonum esse bonum; et homo non est Asinus, quia,

A quia est animal rationale seu homo. Erit purè non entibus patet idem; Aliquod enim factibile non est factum, nec est, quia nullum faciens fecit illud; Species enim vel res quaecunque factibilis à solo Deo, sicut alia stella in celo, vel alius angelus, ideo non fiebat nec erat, quia Deus non fecit, sicut salutatio nautis non fuit, quia nauta non affuit, sed absuit forsitan occupatus, ut patet per Aristotelem, 5. Metaph. 2. & per Anselmum de Conceptu virginali 5.

Quod prima causa cuiuslibet impossibilitatis & repugnativitatis est in Deo.

12.

Dodecimò profertur ex isto, quod prima causa cuiuslibet impossibilitatis seu repugnativitatis est in Deo: Si enim impossibilitas & repugnativa capiantur negatiæ, patet per proximo nunc ostensa; si enim in Deo sit prima causa cuiuscunque negationis veræ, & non esse, ergo & negationis, & non esse cuiuslibet impossibilis & repugnantis, & quia qualibet negativa vera reducitur ad affirmatiuam priorem, & sic ad primum principium, scilicet Deum esse, sicut ex superioribus suis patet. Si vero affirmatiuæ & positivæ sumantur, patet similiter,

B cum per capita proxima constet, Deum esse omnium talium causam primam. Item cuiuslibet impossibilitatis & repugnativitatis est aliqua causa, & Deus est causarum omnium prima causa: Hoc etiam potest probari, sicut precedentia probabantur; verum est enim, quod hæc est impossibilis, quocunque impossibili demonstrato; huius autem veritatis, quare & sic essendi, prima causa est primum principium, scilicet Deum esse. Item verum est quod impossibile est Chimera esse Tragelaphus; huius autem veritatis causa non est soli termini, nec Chimæra, aut Tragelaphus, nec aliquid non ens; quia quod omnino non est, nihil omnino causare potest; aliquod ergo entium est causa illius, & Deus est omnium entium prima causa. Item omne quod est naturaliter & essentialiter prius alio, est aliqua causa eius; quia si non, tunc posset esse sine illo priori; quodlibet enim posterius potest esse sine quocunque priori, à quo causaliter non dependet in esse: Positum enim omnibus & solis illis prioribus, à quibus posterioris causaliter dependet in esse, potest posterioris illud ponis; quia si non, hoc esset

C propter defectum alicuius causæ essentialis, quæ necessario præxigetur ad causandum illud in esse; sed iam sunt positi omnes tales causæ, nec potest singi, quod hoc sit propter defectum alicuius causæ accidentalis, cum non repugnet rei esse sine quocunque sibi accidentalí, ut patet per illam definitionem accidentis notissimam superius memoratam. Patet ergo quod si prius non sit causa posterioris, posterior potest esse sine illo priori; & si posterioris aliquod potest esse sine priori signato, illud non est prius naturaliter & essentialiter illo posteriori, sed accidentaliter forsitan tantum quod destruit hypothesim præceptam. Imo potius videtur quod illa sint coæqualia, vel secundum nullum ordinem essentialiem connexa: Si enim illud prius non sit causa posterioris, utrumque potest esse sine reliquo, ergo non sunt naturalius nec essentialius ad initicem ordinata, quam viuitates Arithmeticæ vel qualibet inconnexa, quod etiam subverit hypothesim prius fixam. Hoc ergo supposito, arguitur isto modo; Omne quod est naturaliter & essentialiter prius alio est aliqua causa eius: sed necessarium est naturaliter & essentialiter prius impossibilis, sicut superior est ostensum; ergo necessarium est aliqua causa impossibilitatis & repugnativæ cuiuscunque, & omne necessarium est primum necessarium, scilicet ipse Deus, vel causatum & dependens ab ipso, sicut precedentia docuerunt. Imaginor enim quod sicut secundum præhabita primum omnium sit pura necessitas, sive purum necesse esse, stans omnino per se, non dependens ab alio quovismodo; à quo sicut per eius similitudinem & conformitatem omne aliud necessarium vel possibile, est necessarium esse, vel possibile esse: sic per eiusdem dissimilitudinem, & contrarietatem sive oppositionem, omne impossibile est impossibile esse; puto igitur quod omnè impossibile esse, ideo est impossibile, quia ipsum necesse esse necessariò sibi repugnat, & sic immobiliter prohibet illud esse. Sed ne forsitan mihi dicatur, quod res non sequuntur imaginationem, siveque huius imaginationis imago ad nihilum redigatur, muniam eam aliqua ratione. Omne enim impossibile esse propterea est impossibile esse, quia necessario & firmiter repugnat sibi esse: sed in ipso impossibili esse, cum omnino non sit, non est aliquid; quare nec aliqua necessitas, firmitas, seu repugnativa; illa ergo necessitas seu repugnativa est in aliquo existente, ita quod impossibile est illud esse, quia aliquid existens per se primo & necessario sibi repugnat; illud vero impossibile repugnat huiusmodi existenti, non per se & primo, sed tantum per repugnatiæ existentis, quia scilicet illud existens sibi repugnat, sicut est in relatiis tertij modi, quæ dicuntur secundū mensurabile & mensuram, cuiusmodi sunt sensibile, scibile, & intelligibile, seu sensatum, scitum & intellectum cum suis correlatiis. Hæc enim dicuntur relativa, non quia per se, & essentialiter referuntur, sed quia accidit eis, quod alia, scilicet correlativa per se & essentialiter referuntur ad illa, & mensurantur ab eis, ut patet quinto Metaphylicorum 20. & simili-

D & essentialiter prius impossibilis, sicut superior est ostensum; ergo necessarium est aliqua causa impossibilitatis & repugnativæ cuiuscunque, & omne necessarium est primum necessarium, scilicet ipse Deus, vel causatum & dependens ab ipso, sicut precedentia docuerunt. Imaginor enim quod sicut secundum præhabita primum omnium sit pura necessitas, sive purum necesse esse, stans omnino per se, non dependens ab alio quovismodo; à quo sicut per eius similitudinem & conformitatem omne aliud necessarium vel possibile, est necessarium esse, vel possibile esse: sic per eiusdem dissimilitudinem, & contrarietatem sive oppositionem, omne impossibile est impossibile esse; puto igitur quod omnè impossibile esse, ideo est impossibile, quia ipsum necesse esse necessariò sibi repugnat, & sic immobiliter prohibet illud esse. Sed ne forsitan mihi dicatur, quod res non sequuntur imaginationem, siveque huius im-

E agnationis imago ad nihilum redigatur, muniam eam aliqua ratione. Omne enim impossibile esse propterea est impossibile esse, quia necessario & firmiter repugnat sibi esse: sed in ipso impossibili esse, cum omnino non sit, non est aliquid; quare nec aliqua necessitas, firmitas, seu repugnativa; illa ergo necessitas seu repugnativa est in aliquo existente, ita quod impossibile est illud esse, quia aliquid existens per se primo & necessario sibi repugnat; illud vero impossibile repugnat huiusmodi existenti, non per se & primo, sed tantum per repugnatiæ existentis, quia scilicet illud existens sibi repugnat, sicut est in relatiis tertij modi, quæ dicuntur secundū mensurabile & mensuram, cuiusmodi sunt sensibile, scibile, & intelligibile, seu sensatum, scitum & intellectum cum suis correlatiis. Hæc enim dicuntur relativa, non quia per se, & essentialiter referuntur ad illa, & mensurantur ab eis, ut patet quinto Metaphylicorum 20. & simili-

liter in Commentar. Videtur ergo, quod omne impossibile esse, ideo sit impossibile esse, quia A aliquid existens per se & primò sibi repugnans prohibet illud esse; omne autem existens est prima & pura necessitas, seu necesse esse, vel causatum & dependens ab eo. Item impossibile & possibile dicuntur ad inuicem relatiū secundum priuationem, vt patet 5. Metaph. vbi prius; sed de impossibili cum sit purè non ens, nulla relatio per se & essentialiter potest consurgere seu fundari, quia tunc duo purè non entia possent referri ad inuicem per se & essentialiter, sine coexistencia alicuius existentis omnino: Ista ergo relatio per se & primò fundatur in extremo positivo, scilicet in possibili, & emanat ab eo, & sic attribuitur, & accidit quadammodo extremo alteri priuationi, sicut de relatiū tertij modi proximo dicebatur. Possibile ergo causat istam relationem & impossibilitatem, & necesse esse est prius possibili esse, & causa illius, sicut superius est ostensum, & Deus est prima causa omnium possibilium & necessariorum, ac omnium causationum illorum. Item ideo impossibile est impossibile, quia repugnat possibili, imò quia possibile sibi repugnat. Possibile ergo est prima causa hu- B ius repugnantia & impossibilitatis, & Deus est prima causa omnis alterius causationis & cau- sae: Itud potest confirmari per hoc quod omnia opposita reducuntur ad prima opposita, quae sunt habitus & priuatio, vt patet 10. Metaph. 15. & 12. Metaph 23. & ibi probatur, quod illa sunt in genere substantiæ; habituale autem & positivum est naturaliter prius alio; quare & aliqua causa eius sicut præcedentia manifestant. Primus ergo habitus in genere substantiæ, scilicet Deus ipse, est prima causa cuiuslibet priuationis, quapropter & impossibilitatis & repugnantia ciuiscunq[ue]. Item causa propinqua quare quicquam est possibile, est, quia Deus illud potest, sicut superius est ostensum: Ergo causa propinqua quare quicquam non est possibile, est quia Deus illud non potest; & quia Deus hoc non potest, non est propter defestum potentia in eo, cum sit omnipotens. Vnde Averroes super 8. Phys. 4. Agens non posse facere aliquid impossibile, non est diminutio agentis; Imò propter abundantiam suæ potentia infinita, ideoque potentissime hoc non potest; hoc enim non potest quia repugnat suæ potentia infinita; Imò quia sua potentia infinita immobiliter sibi repugnat, sicut necessario prohibet illud esse. Et quia secundum prius ostensum, Actus etiam in Deo præcedit potentiam, ideo sua potentia impossibili tali repugnat, quia sius actus purissimus immobiliter & necessario sibi repugnat; & hoc est, quia est purum necesse esse, seu pura necessitas: Hoc enim est primum simpliciter omnium affirmationum & negationum, sicut superius est ostensum; & hac videtur totius impossibilitatis resolutio consummata. Hæc autem ratio fundatur in dicto Philosophi 1. Post. 12. vbi inquirit medium negatiuum demonstratiū propinquum conclusionis negatiū; vt quare paries non respirat? ostendens non posse dici quia non est Animal, quia tunc esse Animal est ea causa propinqua respirandi, & sic omne Animal respiraret: Si enim negatio est causa ipsius non esse, affirmatio est causa esse; sicut esse sine mensura calidi & frigidi est causa non sanandi, sic esse cum mensura eorū est causa sanandi; & similiter, si affirmatio est causa esse, & negatio est causa non esse. Item quodcunque est impo- D sibile, Deus illud non potest: Velo ergo illud est impossibile, quia Deus illud non potest, & sic habetur propositum; vel ideo Deus illud non potest, quia est impossibile; & sic secundum proximo allegata, Ideo Deus potest quodcunque possibile, quia illud est possibile; sic quo- que possibile esse possibile est prius naturaliter, quam Deum illud posse, & causa prima, quare Deus hoc posset, quod præcedentia non permittunt, & tunc Deus recipetur potentiam & per se actionem ab alio, nec sufficeret plenissime sibi ipsi, nec esset omnium prima causa. Etiam si sic esset, aliqua creatura, imò, quod videtur indignius, aliquid purè non ens non crea- tū nec creabile prohiberet, impossibilitaret, & ineuitabili necessitatí supponeret omnipotētēm vt faciat, vel ne faciat hoc vel illud, & similiter cogeret intellectū diuinum ad intelligendum huiusmodi & sciendum, & eius voluntatem potentissimam atque liberimam ad volendum.

Averroes.

Henricus de
Gandavo.

Ioannes Sco-
tus.

Henricus de
Gandavo.

E Hanc autem sententiam tenet Henricus de Gandavo 8. de quolibet quest. 3. dicens quod non est verum dicere de aliquo impossibili simpliciter quod Deus non potest hoc facere, quia illud non potest fieri: sed potius non potest fieri, quia Deus non potest illud facere; sicut & in affirmativa, non dicitur Deum posse aliquid facere, quia illud potest fieri, sed è contrario. Hoc idem probat similiter Ioannes Scotus super 1. senten. dist. 43. per rationem priorem fundatam ex primo Post. & per aliam similem, & hoc tenens finaliter dicit ibi, quod nihil est impossibile simpliciter, nisi quod includit contradictione, & incompossibilitate, quæ ex ratio- nibus suis formalibus sunt incompossibilita, & ab eo sunt principaliter incompossibilita, à quo principiatiū habent suas rationes formales, scilicet ab intellectū diuino, formaliter tamen ex se. Obijciet forsitan aliquis contra dicta per dictos Doctores: Henricus enim tenet contrarium 6. de quolib. questione tertia manifeste, scilicet quod prima causa quare

A quare aliquid est possibile est ex Deo; sed prima causa quare aliquid est impossibile est ex se.

& ex natura rei, communisimè loquendo de re, scilicet ut est communis ad omnia intelligibilia existentia vel non existentia; & ad hoc allegat Aviceannam 4. Metaph. dicentem, quod ideo agens non potest, quia non est possibile in se. Idem quoque Iohannes probat contra

Aviceanna,
Iohannes
Scotus.

rum vbi prius, & arguit isto modo; Nihil est impossibile simpliciter nisi cui simpliciter res pugnat esse, & hoc primo ex se, quia ex suis primis & per se rationibus formalibus, circumscribendo quodlibet aliud; imò & si per impossibile Deus non esset, adhuc illud esset impossibile. Dicitque ibidem quod possibilis & impossibilis, possibilium & impossibilium reducuntur principiatue ad intellectum diuinum, non ad eius omnipotentiam seu potentiam, quod videtur præhabitus obuiare. Ad hæc autem dico quod videtur mihi cum Iohanne prædicto vbi prius, quod Henricus per dictum secundum dictum primum corrigit, seu retractat.

Possit tamen ipse Henricus, Aviceanna, & Iohannes intelligere, quod nulla pura priuatione seu

B impossibilitas priuativa per se & primò, quæ non dependebat ab aliquo positivo priori, est in Deo, quæ sit causa priuationis & impossibilitatis impossibilium, sicut aliquid positivum in eo per se & primò est causa cuiuslibet possibilis possibilium: sed impossibilitas ex parte rei impossibilis, id est, pura & prima necessitas non essendi rem impossibile esse, est causa quare Deus & quocunque actuum non potest; hæc autem necessitas positiva secundum præhabita est in Deo. Sed ratio Iohannis non procedit; Impossibili enim esse, non per se & primò repugnat esse, sed quia primum esse necessario sibi repugnat, sicut superius erat dictum. Nec est hoc primo ex rationibus formalibus quas imaginatur; Si enim illæ rationes sint aliquo modo cause, reducuntur ad causam priorem, ad Deum scilicet causarum omnium causam ipsam; & hoc patet per ipsummet ibi dicentem quod talia sunt principaliter incompossibilitabiles ab eo, à quo habent principiatue rationes suas formales, scilicet ab intellectu diuino. Quod autem dicit, & si Deus non esset, adhuc tale quid esset impossibile, si impossibile sumatur affirmati-

C ue, falsum est; quia si ipse non esset, nihil positivum vel affirmatum esset; si autem sumatur putre negative scilicet pro non possibile esse, sic verum est: Ipse enim est prima & summa potentia, quia quodlibet possibile necessario est possibile, ideoque ipso non ente, nihil esset possibile, sed ex hoc non sequitur quod volebat: Vel aliter & forte melius potest dici, quod Deum non esse, necessarij simè contradictionē includit; quare & posito Deum non esse, nedum una pars contradictionis in multis & forte in omnibus, sed & altera necessarij consequetur. Potest que similiiter argui contra illum; Dicit enim quod intellectus diuinus est causa impossibilitatis in rebus. Licet enim Deus nihil intelligeret circa impossibile, quia secundum eum licet Deus non esset adhuc impossibile, esset impossibile; ergo per consequentiam proptiam intellectus diuinus non est causa impossibilitatis illius. Et quod dicit, quod possibilis, & impossibilis reducuntur principiatue ad intellectum Dei, non ad eius omnipotentiam seu potentiam, videatur mirabile, quoniam secundum modum suum imaginandi cerebrum, essentia diuina est

D principium potentie in Deo: cùm actus precedat potentiam in eo, & ipsa est aliquo modo prior actuali intellectione eius. Ex hoc enim videtur potentissimè & perfectissimè intelligere vniuersa, quia habet potentiam intellectuam perfectissimam & potentissimam. Videtur igitur essentia sive purum esse, principij potentiae sive posse, & hoc intellectionis actualis; & quicquid est principij principij, est principium principiati. Essentia ergo & potentia diuina sunt prædicta principi possibilis & impossibilis, quam intellectus diuinus. Probat autem hoc dictum suum sic, Per quodcumque in Deo possibile primo constituitur in esse intelligibili, illud est prima ratio possibilis; sed per omnipotentiam vt distinguitur contra intellectum, non constituitur creatura in esse intelligibili, sed per intellectum. Sed minor huius rationis videtur peccare; Si enim intellectus diuinus constituit aliquid in esse intelligibili, cum hoc non possit esse, non intelligendo illud, constituit ipsum in esse intelligibili, intelligendo illud; & cùm constitueret aliquid constitutum in aliquo else, si prius naturaliter quam illud constitutum esse

E tale, videtur quod Deus prius naturaliter intelligat quodcumque intelligibile, quam illud sit intelligibile; quod tamen non appetet, imò magis videtur contrarium. Videtur enim quod scibile in esse scibili precedat scientiam, & intelligibile in esse intelligibili, intellectum. Videtur enim quod essentia diuina ex infinitate sua potentia & virtutis, distinctissimè & quodammodo nominatum constituit intelligibiliter & continet intelligibilia vniuersa, & eorum omnium primas, purissimas & propriae rationes; & haec sunt ideæ de quibus Philosophi & Theologici tot loquuntur, sicut; quodammodo præueniens intellectum diuinum, offert ista sibi ut obiecta, & sic intellectus intelligit omnia consequenter. Et hoc videtur Elias testari 40 de Deo sic dicens. Omnes ex nomine vocat, præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisq; eius, neq; vnu reliktū fuit; vbi glosa interlinearis, præ multitudine fortitudinis sic exponit, qui est omni-

potens ergo eius omnipotentia est causa sua intellectionis, & prior ea, & hoc modo praedita. A Et ex hoc specialiter posset argui contra Scotum. Si enim omnipotentia Dei sit causa sua intellectionis, & sua intellectio sit causa constituens intelligibilia in esse intelligibili, ergo & sua omnipotentia ista constituit in hoc esse: Quicquid enim est causa causæ est causa causati. Et hoc posset confirmari ex propriis dictis ibi: Probat enim quod omnipotentia Dei est prior creaturæ, secundum quodlibet suum esse, sive existentia, sive intelligibile, per hoc, quod hæc omnipotentia est ex se formaliter necessaria, creature vero possibilis secundum quodlibet suum esse, & tale necessarium præcedit omne tale possibile, sicut ipse sibi supponit, & ego superius ostendebam, est ergo causa illius sicut præcedentia sua erunt. Item contra rationem aliam dicitur sui: Dicit enim quod Intellectus diuinus producit aliqua duo intelligibilia in esse intelligibili, & illa sic producta ex rationibus suis formalibus, per se & primo repugnat, & sunt incompatibilis; videtur quod eadem ratione deberet consequenter hoc dicere, de compatibilibus, possibilibus, similibus, æqualibus, maioribus, minoribus, & vniuersaliter de omnibus positiuis, scilicet quod acceptis rationibus suis formalibus per se & primo sunt talia per se ipsa, seu per rationes suas formales. Ratio namque formalis alibi tantum facit album esse album, sicut non esse nigrum, immo prius & magis. Album enim per hoc quod est album non est nigrum, & vniuersaliter omnis negativa vera, reducitur ad aliquam affirmativam veram priorem, ut patet per priora; et sic nullius positivum citra Deum, prima causa seu ratio est in Deo, cum tamen Deus sit omnium talium prima causa, & sicut ipsemet dicit, quod possibilis tatis cuiuslibet primaria ratio est in Deo. B

C A P. XIII.

Quod diuina voluntas est causa cuiuslibet futuri atque præteriti, quare ipsum est tale.

C

Augustinus.

T autem tractatus de causalitate voluntatis diuinæ finaliter compleatur, ostendendum existimo quod diuina voluntas est causa cuiuslibet futuri sive præteriti, quare ipsum est tale. Nam secundum Philosophum 2. Post. 3. quæ verè est causa essendi quocunque, eadem est causa fieri, facti esse, & futuri esse, & secundum Lincolniensem, hæc est conclusio 18. illius secundi: sed diuina voluntas est verè causa essendi quocunque, sicut capitulum nonum probat. Vnde Augustinus 22. de Civit. Dei 2. Secundum illam voluntatem Dei, quæ cum eius præscientia sempiterna est, profecto in Cœlo & in terra, omnia quæcunque voluit non solum præterita vel præsentia, sed etiam futura iam fecit. Verum antequam veniat tempus quo voluit viruerit, quod ante tempora vniuersa præsuciuat atque disposuit, dicimus, Fieri quando Deus voluerit: si autem non solum tempus quo futurum est, verum etiam virum futurum sit, ignoramus, dicimus, Fieri si Deus voluerit, non quia Deus nouam voluntatem quam non habuit, tunc habebit; Sed quia id, quod ex æternitate in eius immutabili præparatum est voluntate, tunc erit. Hoc idem patere videtur per Ansel. Mono. 18. & de Veritate 10. & per August. 1. Soliloq. 21. secundi eiusdem 20. & 26. Contra Faust. 2. sicut undecimum huius tangit; quod & magis appetit, si quis attendat Augustinum ibidem contra Faustum, ne dum ponere causas rerum futurorum, præsentium, & præteritarum in Deo, sed & in voluntate diuina. Vnde sic ait, Quid de Heli factum sit nescimus, hoc tamen de illo credimus, quod vera scriptura testatur; Illud fane scimus de eo factum, quod Dei voluntas haberet, quod autem Dei voluntas non habet, fieri de quoconque omnino non posse. Proinde si mihi dicatur, posse fieri ut caro, verbi gratia, huius vel illius hominis in corpus cœlestis mutetur; concedo fieri posse, sed utrum futurum sit, nescio; et ideo nescio, quia quid habeat de hac re Dei voluntas, me latet: Illud tamen me non latet, sine dubio futurum, si hoc Dei voluntas habet. Et infra, tam non possunt futura non fieri, quam non sussit facta præterita, quoniam non est in Dei voluntate ut eo sit aliquid falsum, quo verum est. Quapropter omnia quæ verè futura sunt sine dubio fiunt, si autem facta non fuerint, futura non erunt. Ita omnia quæ verè præterita sunt, sine dubio præterierunt. Item futura & præterita * nullum esse habent omnino, ergo nec aliquid cause habent, nec aliquid veritatis; quare nec veraciter ex se habent esse futurum, neque præteritum. Habent ergo hæc propter aliquam aliam causam, & illa non potest esse purè non ens propter idem; vel saltu illa reducitur ad causam aliquam existentem, & omnium causarum existentium voluntas Dei omnipotentis est prima summa & efficiens. Item voluntas Dei

* ex se

E

- A** Dei est causa, quare quocunque futurum ad virtutem libet est futurum; ergo eadem ratione quorumlibet aliorum: Antichristus enim ex se nullum esse habet omnino; ergo ex se non magis determinatur ad unam partem contradictionis, quam aliam; ergo de se tantum non est futurum, sed purè indifferens. Si ergo sit futurus, hoc est per aliquam causam determinantem; sed illa causa necessariò est divina voluntas, vel ad illam reducitur, vt ad primam & supremam causam determinationis illius. Item Antichristus futurus non magis ex se habet, unde sit futurus, quam Prochristus æqualiter possibilis futurus, sed nunquam verè futurus: sed iste non est ex se futurus, ergo nec ille, sed per aliquam aliam causam, quæ sine divina voluntate cauſare non potest. Adhuc autem, aliquid non futurum possibile tamen fore, vt A potest Deus facere, fore, & esse futurum; quod si fiat, voluntas divina est causa quare A est futurum; quare & similiter de similibus vniuersis. Quapropter & Iohannes super i. Sentent. dist. 39. dicit; Quod nihil tale de futuro est verum ante determinationem voluntatis divinæ, sed illa determinatione præcedit naturaliter sicut causa. Item eadem est causa nunc quare futurum quolibet
- B** est futurum, quia fuit ante mundum: sed tunc voluntas divina fuit causa omnium futurorum, ergo adhuc est; cum secundum quintum capitulum Deus sit immutabilis omni modo. Item magis est esse futurum, quam esse possibile; sed nullum futurum ex se habet esse possibile, ergo nec futurum: Omne enim possibile, aliqua potentia est, possibile; sed nullum futurum habet aliquid esse, ergo nec aliquam potentiam. Nullum ergo futurum est possibile esse nisi quia aliquid præsens potest facere illud esse: sed nullum præsens potest facere aliquid sine voluntate Dei coagente; nulla ergo possiblitas, aut causa possibilis est in futuris, sed in præsentibus, & prima & summa omnium causarum, & possibilium, seu potentiarum præsentium est in Deo. Eadem quo que est causa possibilis futurorum nunc, sicut ante mundum: sed tunc fuit solus Deus, vt patet per venerabilem Anselmum, De casu diaboli, 12. manifestè; secundum quod capitulo 12. allegavit. Item omne quod necesse est esse aliquale, aliqua necessitate necesse est esse tale; sed nullum præteritum habet aliquid esse, ergo nec aliquam necessitatem; & quolibet tale necesse est esse præteritum; ergo hoc est per aliquam necessitatem præsentem, quia necessariò est Deus, vel dependet ab eo, quare & à voluntate illius. Vnde & Anselmus 2. Cur Deus homo 17. Omnis necessitas aut impossibilitas Dei sub*Anselmus.*
- iacet voluntati; illius autem voluntas nulli subditu necessitati aut impossibilitati; nihil enim est necessarium aut impossibile, nisi quia ipse ita vult. Item primum verum est causa cuiuslibet veri sequentis, quare & causa sic effendi realiter, sicut significat quodlibet verum sequens: Primum autem verum est in Deo, sicut cap. 11. cum 12. docuit: ergo in Deo est causa effendi verum, quodlibet verum de futuro, & sic essendi, sicut significatur per modum, & hoc non est sine voluntate præcedente, vel etiam concomitante. Item Deus cum voluntate sua præcedit naturaliter omne præteritum, & futurum, ergo est causa eorum, sicut capitulo proximo est ostensum. Hoc etiam tenet expresse Petrus Luminardus, i. Sentent. dist. 45. 4. sic dicens, hec itaque sum: nè bona voluntas causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta, sive futura sunt. Nonne & hoc est quod viginti quatuor Seniores concorditer attestantur, dicentes sedenti in throno, Tu creasti omnia, & properet voluntatem tuam erant, & creata sunt, Apocal. 4. Erant, inquam, sicut exponunt Doctores prius in prædestinatione, in arte, in Sapientia Dei, & creata sunt posterius in opere, & effectu.
- Apocalypsf.*

C O R O L L A R I V M.

E Et habet corollarium: Si Deus esse definieret, nihil esset præteritum nec futurum, verum nec falsum, possibile vel impossibile, necessarium vel contingens, nec etiam posset esse ex quo & oppositum sequitur evidenter, videlicet ipsum Deum, & sic aliquid præfuisse, esse, & fore. O quam necessarium est hunc esse, quam tam impossibile est definire unquam esse, & quod Deum qualitercumque non esse, contradictionem necessariissime continet & importat; & quod necesse esse, videtur maximè proprium nomen Dei.

VNde videtur corollarium mirum sequi, scilicet si Deus esse definieret nihil esset præteritum, nec futurum, verum, nec falsum, possibile vel impossibile, necessarium vel contingens, nec etiam posset esse: ex quo & oppositum sequitur evidenter, scilicet ipsum Deum, & sic aliquid præfuisse, esse, & fore, & similiter alia posse esse per omnipotentiam Dei magnam. O quam necessarium est hunc esse, quem tam impossibile est definire unquam esse, quem etiam

qualitercunque non esse , contradictionem necessarij sime continet & importat . Vnde fortitan potest licet ænigmaticè elici maximè proprium nomen Dei , scilicet esse necessarium , seu necessesse , quod debet intelligi de esse per se & de necessario summa necessitate , includente videelicet repugnantiam contradictoriam non essendi . Quod autem si Deus esse desineret , nihil esset præteritum nec futurum , ex isto capitulo pater , & quod nihil esset verum , neque vere esse aut non esset ex 11° & 12° . cum nihil posset esse verum aut vere , sine primo vero quod est in Deo , ex quo consequitur quod nihil esset falsum , quia si vnum oppositorum esset falsum . reliquum esset verum , & quod nihil esset possibile vel impossibile , necessarium vel contingens pater per caput proximum : Omnia enim ista originantur à Deo . Et quod nullum horum etiam posset esse , pater , quia nullum istorum posset esse sine Deo ; sed si Deus non esset , ipse non posset esse , quia si posset esse , esset sicut præmissa in probatione primæ Suppositionis ostendunt : Reliquæ vero partes usque ad penultimam fatus patent . Pro penultima vero sciendum quod aliquid potest dici multipliciter non esse ; Primo , ut futurum ; secundò , ut B præteritum ; tertio , ut aliquid possibile esse , quod non erit , est , nec fuit ; quartò , quod simpli- citer impossibile est esse , & contradictionem includens , sicut Chimæra , vel commensurabilitas diametri quadrati & costæ . Ponatur igitur cum Diagora , vel cum insipiente , tanquam absolute possibile , nec ullam contradictionem includens , Deum non esse : Si ergo Deus non est , aliquo prædictorum modorum non est : Si primo modo , aliquando incipiet esse , & erit Deus nouus & recens ; quare & erit Deus , erit ergo necessesse esse & æternus , sicut ostensio prima Suppositionis ostendit ; hic ergo contradictione implicatur . Sisecundo modo , Deus est præteritus & non præsens , & fuit Deus , fuit ergo necessesse esse & æternus , sicut probatio primæ Suppositionis monstrauit : Hic ergo contradictione manifesta . Si tertio modo Deus non est & potest esse , ergo est & est necessesse esse , sicut prædicta probatio plane probat ; hic ergo contradic- tio importatur . Si quarto modo , quod potest esse non potest esse ; est enim absolute possibile Deum esse , sicut præmissa in ostensione primæ Suppositionis perspicue manifestant ; C imò & est necessarium simpliciter absolute , quod Deum esse sit possibile simpliciter absolute , sicut præhabita in eadem ostensione demonstrant ; hic ergo contradictione includitur eviden- ter . Rursum Deum esse est necessesse , ita quod ipsum non esse contradictionem includit ; hoc enim euidenter ostendit probatio memorata : Dicatur enim possibile absolute quod necessario absolute in consequentia formaliter simpliciter contradictione non includit ; Impossibile vero & necessarium , seu necessesse correspondenter sumantur , &c . sicut ibi . Constat enim quod est possibile absolute esse aliquod tale necessesse esse ; quis enim hoc posito & admisso ne- quaquam faciliter ab omni se contradictione defendat ? Amplius autem quād impossibile est aliquid , tam necessarium est aliquid , quād enim impossibile est contradictione esse simili- verā , tam necessarium est contradictione non esse simili verā ; & vniuersaliter quād impossibile est aliquid esse , tam necessarium est illud non esse ; & quād impossibile est aliquid non esse , tam necessarium est illud esse , sicut posset faciliter demonstrari : sed neminem reputo hoc D nescire . Est autem aliquid tam impossibile , quod ipsum esse verum contradictionem includit ; est ergo & aliquid tam necessarium , quod ipsum esse falsum similiter contradictionem includit . Sed quid est magis necessarium quād Deum esse ? quis audet dicere hoc vel illud , cum ipsum sit primum in genere necessariorum , & causa omnium necessariorum posteriorum , quare & maximè necessarium supra cuncta , sicut præmissa capitula docuerunt : Hoc idem euidenter ostendunt multa corollaria 13° . prælibata . Idem similiter potest ostendit per viam veri & falsi , quoniam quād falsum est aliquid , tam verum est aliquid : quād falsum enim est aliquid esse vel non esse , tam verum est contra eum illud non esse seu esse ; sed aliquid est tam fal- sum , quod ipsum esse verum contradictionem includit , quare & aliquid est tam verum quod ipsum esse falsum contradictione includit . Sed quid est verius primo vero , sicut ratio iam præ- missa , & priora capitula manierant : quid autem est simpliciter & naturaliter primum verum ? Nonne , Deus est , sicut duodecimum demonstrauit ? Præterea , si Deus non est , vere Deus non E est , aliqua ergo veritate Deus non est , est ergo aliqua veritas , quare & prima veritas , quæ est Deus . Si ^{etiam} aliqua veritas , vel aliquid omnino est , Deus est ; quia illa vel illud necessa- rium est Deus vel à Deo , sicut secundum huius ostendit . Si insuper Deus non est , ita est quod Deus non est , quia verum est quod Deus non est , quia vere non est ; per aliquid ergo esse ita est , quod Deus non est ; omne autem esse est primum esse , quod est Deus , vel à pri^{mo} non esse , sicut idem secundum demonstrat ; ergo Deus est . Hæc autem videtur ratio Augustini in Soliloquij suis , & Anselmi Monol . & de Veritate 11° . huius scripta . Ex his videtur clare patere , quod qualibet negativa aliquam affirmationem implicat & includit . Nam qualibet negativa iunxit & includit , vere non esse , quod negat ; Nonne etiam sequitur , A non est B

- A est *B*, ergo verè *A* non est *B*. De quibuscunque namque verum & necessarium esse videtur, verè hoc est illud, vel verè hoc non est illud; quare siue quicquam sit siue non sit, de necessitate Deus est, quia aliqua veritas. Adhuc autem si Deus non est, nihil verè est nec verè non est; Nihil verè est hoc vel tale, nec verè non est hoc vel tale, quia nulla veritate secundum premissā; quare & quidlibet verè est & verè non est, & il quidlibet verè est & verè non est quodlibet. [& qualelibet] omninaque. Amplius autem potest similiter argui per viam possibilitatis, & necessitatis; quoniam si Deus non est, potissimum est ipsum esse, vel possibile est ipsum non esse; aliquā ergo potentia est hoc possibile; aliqua ergo est potentia, & aliquod potens per illam, sicut ex decimo quarto huius patet; aliquid ergo est, ergo & Deus. Si etiam Deus non est, necesse est ipsum non esse, saltem pro nunc, & necesse est ipsum non esse Deum; ergo aliqua necessitatē alicuius necessarij existentis, sicut eodem 14°. est omnium &c. sicut prius. Item si Deus non est, aliqua est causa politiū illius non esse, & prior illo, si
- B cut 13^{am} huius monstrat, &c. sicut prius. Adhuc autem si Deus non est, nec creatura est, nec aliquid penitus: est tamen absolute possibile creaturam esse & aliquid esse; cū enim in rei veritate nunc verum & possibile, & quod semel est, vel esse potest possibile abolutè, semper necessario abolutè est possibile abolutè, accipiendo hos terminos sicut supra, & sicut probatio prima Suppositionis plenius hos exponit. Quod enim semel contradictionem formaliter, simpliciter non includit, nec vñquam; quia consequentia que aliquando de te & per te non est formalis simpliciter, neque vñquam; & quæcumque potest aliquando te & non formalis simpliciter, semper necessarij est non formalis simpliciter, sicut & quæcumque potest aliquando esse formalis simpliciter, semper necessario est formalis simpliciter, sicut nullus Logorum ignorat. Quis enim ignorat consequentiam formalem simpliciter esse abolutè necessarij consequendo? & cuius animus capiat necessarium abolutè, posse fieri vel esse possibile secundum contradictionem ad esse & non esse, vel è contra? quis etiam dubitat quod
- C quicquid per se & essentialiter est aliqua, semper saltem dum est, necessario esse. Alius enim non est tale per se, & essentialiter, sed per aliud, quod potest adesse & rbae ipso manente, & accidentaliter, cuius causa est, quia quicquid est quiamdiu est, lepro, & una essentia carere non potest: Quamobrem & quicquid per se, & de se essentialiter est aliqua, semper dum est, necessario abolutè est tale. Et hinc est ut puto, quod Philos. 1. Postr. 4. dicit, quod per se importat de omni & semper, sicut 2° huius plenius recitat. Deo ergo non ente, creatura & aliquid potest esse; quare & creator & Deus potest esse, & si potest esse, vñ, sicut premissa hic & primò huius ostendunt. Si etiam aliquid potest esse, verè aliquid potest esse: ergo aliqua veritate, & aliqua potentia alicuius potens nunc est; est etiam necesse creaturam posse esse; ergo aliqua necessitate alicuius necessarij existentis &c. sicut supra. Si insuper aliquid potest esse, hoc est per actum priorem, & aliquis est actus prior natura potest, sicut prima pars 13ⁱ docuit, & per 3^{am} partem huius, necessarium est prius possibili secundum contradictionem; Ille autem actus prior, & necessarij illud prius, necessarij est a Deo, vel Deo. Si etiam creatura non est, illo non esse, & illa negatione est aliquid esse prius, & aliqua affirmatio prior naturā, & causa illius, sicut 2ª pars, & 9^a 13ⁱ ostendebant: illa necessario est à Deo, vel Deus, quod & evidenter confirmant 10^a & 11ª partes eius. Si ergo Dū non est, Deus est; & si Deus est, Deus est: Tu es ergo veraciter Deus meus; imò & nedum, verum etiam necessarij simile in tantum quod nihil aliud magis necessarij aut tam necessarij esse posset; Prater te namque, qui solus verè es, vix illi aliud est. Nihil enim aliud de se necessario est, aut ex se est, imò de se nihil est, sed ex te, per te, & in te, nec quippiam aliter esse potest. Nonne hoc vidit tuus secretarius Elasius, cū dixit, Quis mens est pugillo a iaua, & Ccelos Efaia. palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera? ecce Gentes quasi stilla situla, & quasi momentum statera reputata sunt; omnes Gentes, quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum, & inane reputata sunt ei.
- E O Domine Deus meus, numquid hoc famulo tuo familiarissimo Moysi indicasti, quando ei nomen tuum querenti, tanquam pro nomine tibi proprio respondisti; Ego sum, qui sum, sic dices filiis Isracl, Qui est, misit me ad vos? O Domine Deus meus, quām admirabile nomen tuum; verè Domine admirabile quidlibet nomen tuum, sed quām admirabile specialiter istud nomen: Hinc & alius Moses sapiens, & Sapientes, quibus credita sunt eloquia Rabbi Mose tua, lecutus, dicit; quod omnia nomina tua transsumunt ab operibus, præter unum quartuor literis exatutum, & ideo tetragrammaton Græcè dictum, quod, vt dicir, significat substantiam tuam putè, non participando aliquid alienum; quod & idcirco nomen tuum separatum vocatur; quapropter & dignè reuertitur tanta fuit, vt non nisi in Sanctuario diceatur, & à Sacerdotibus tuis sanctis, & hoc in die ieunij, in benedictione Sacerdotali, à

maximo Sacerdote. Nec docebant hoc nomen nisi discipulum ad hoc idoneum , & semel in A septimana, non amplius. Dicitque hic Moses dux dubiorum, & tamen dubius in hac parte, & fortassis significat super ratione necesse esse; quod & puto te, Domine, priori Moysi, licet sub nubilo ostendisse, quando dixisti, Ego sum, qui sum, sic dices filiis Israel , Qui est, misit me ad vos. Hoc nomen mihi est in æternum, mihi, inquis. Dicunt Grammatici tui, Domine, pro-nomen in oratione ponи debere causa discretionis, aut significantia facienda, Cum ergo di-cis, Mihi, videris innovere hoc nomen discrete tibi competere , quia tibi soli per te solum , & non per aliud , quia tunc ponens illius alterius nomen esset, & nulli alii nisi per te ; alter ete-nim ita esset nomen alterius sicut tuum: Quare & similiter innuis, ut opinor, tibi significanter competere nomen istud, excellenter scilicet quam alteri cuiuscunq[ue]. Dixisti similiter, Do-mine, quod istud nomen est tibi in æternum; non dixisti, est nunc, sicut prius, erit posterius, sed est in æternum ; Esse autem in æternum, sive fuisse, aut fore, & sic per se esse, quid melius sig-nificare videtur, quam stabilitatem, immutabilitatem, & firmissimam necessitatcm essendi? B Docuisti etiam me Doctor dulcissime in capitulo precedenti, quod necesse esse praeedit quo-dammodo, siue balbutendo vix possum exprimere, quodlibet aliud tuum esse ; vnde & sequi videtur ipsum esse primum , & summum tuorum nominum diuinorum. O Domine, Pater meus, vt sis natus puerulum [paululum] coram te pueriliter ludere; Ecce video necesse esse, tua prouidentia disponente, nedum in significazione nomini tuo magno tetragramma-toni conuenire, verum & quodammodo in numero literarum. Habet enim tantum quatuor literas, quatuor species literarum. O necesse esse, propter nomen tuum sustentabilissimum meum esse. Super te totus semper innitar, fulciat, te confortat, totis præcordijs tibi adhære-am, totis virtutibus tibi inhæream, totus in te transformer, æternaliterque confirmat. Contra hæc autem fortassis obiectet ^{5 quispiam} quistam ita ; Si voluntas diuina sit causa futuritionis in rebus, causat futuritionem in eis ; aliquando ergo hanc causat. Prius ergo res aliqua non fuit futura, sed tunc incipit esse futura. Item si voluntas diuina esset causa futuritionis omnium futuro- C rum, esset causa veritatis omnium Propositionum verarum , etiam contingentium de futuro; & cum voluntas diuina libere velitud extra, posset circa futura contingencia nihil velle; quod si faceret omnes propositiones huiusmodi de futuro , omni veritate carerent; essentque ambo contradictoria in talibus simul falla, quare & similiter simul vera. Sed haec argutie si procederent, etiam demonstrarent Deum de sua omnipotencia absoluta, non posse facere quicquam fore, seu quicquam esse futurum, cum tamen multa sint possibilia fieri immediate ab ipso solo, que nunquam fient ab eo, que si vellet fore, necessario forent & essent futura per 10. & non nisi per voluntatem diuinam ; Imò & secundum sapientiam istam terrenam, Deus nullum fu-turum posset quomodolibet impedire, facere ne fore, nisi per deductionem eius ad esse, fa-cere scilicet ipsum nunquam fore , esse, aut fuisse. Sed quare non posset Deus omnipotens actum futurum impotentis hominis, & creature alterius impedire, & aliquem actum suum futurum non facere, contra primam Suppositionem, octavam partem , 32. & 34. Corolla- D rij primi huius , & contra Prophetam dicentem, quod Deus libere egit, quare & agit, & agit simili libertate. Siquis tamen ista directe voiverit soluere, respondendum quod Deus cau-satione æterna , scilicet volitione æterna immutabili, & instrutabili omni modo facit fu-tura esse futura. Quare & Arist. in de Mundo 11. ostento, quod omnia quæ sunt in Mundo, sunt verè opera Dei , subiungit, Ex quo, [id est Deo] secundum naturalem Empedoclem, omnia quæcumque sunt , & postmodum erunt, processerunt , quasi dicaret cum Prophetâ, vel Prophetâ cum eo , Qui fecit quæ ventura sunt, sicut & Pater causatione & generatione æter-na filium suum æternum eausat & generat. Replicabis fortassis, quod eti secundum præmis-sam, res futura in nullo instanti, mensurae temporis incipiat esse futura ; in aliquo tamen instanti, vel mensura, vel signo originis , ordinis , seu naturæ incipit esse futura, quod non magis videatur de ipsis, quam de illis. Sed istud vix verbaliter, nihil realiter obviat supradictis. De-cipit enim fortassis significatio verbi (Incipere) significantis cum tempore, cum fluxu, & suc- E cessione temporalis mensura, & inceptionem tantummodo similem temporalem. Si autem ita tantum significet, obiectio non obstat. Si vero verbum (Incipere) possit vtcunque sine offensa locutionis communis, & Autorum transferri ad significandum processionem, cau-sationem, originationem, & ordinem qualecumque, non temporis, sed naturæ, non video cur non possit concedi , rem incipit esse futuram, habuisse videlicet causam sive futuritionis, ipsum naturaliter, causaliter, & originaliter præcedentem , sicut præhabita docuerunt. Ve-guntamen sic loquendo, non aliter incipit res esse futura , quam semper continuè incipit esse futura, dum manet futura, sicut externaliter fuisse, & esset, de pede, puluere, & vestigio semp-ternis, de Patre & Filio sempiternis, inter quos Augustinus prioritatem originis asseruerat ; si tamen

Aristoteles.

- A tamen in illa ineffabili trinitate, fas sit inceptionem qualemlibet affirmare, quanquam generatio filij videatur principari, seu initiari, quodammodo à Patre, tanquam à termino à quo procedit, & terminati in filio velut in termino ad quem tendit. Quis enim negauerit Patrem esse principium filii? Nec reputo quempiam tam proteruum, ut neget omnino futura aliquam causam ^{II futuri communis.} futuritionis habete, dicatque quid ista. Tu cures, & quælibet propositio vera de futuro sit primum principium & primum verum simpliciter, aut ipsi coæ quale seu compar in ordine veritatis, præmissis capitulis intellectis. Quis etiam negare prædestinationis, electionis, & salvationis sanctorum. Ad alteram autem argutiam quidam forsitan responderent, quid Deus potest suspendere omnem actum voluntatis suæ circa futura, & non futura quæcunque, & sic facere quodammodo nihil esse futurum, quare & facete quamlibet affirmationem huiusmodi esse fallam. Sed et si Deus possit facere nihil esse futurum, & nullam propositionem de futuro simplicem categoricam esse veram, non tamen potest facere, quin quælibet disiunctiva, inter talē affirmatiuam, & suam oppositam negatiuam sit vera. Nullius ergo disiunctivæ huiusmodi veritas, à diuina voluntate dependet, sed eam præcedit naturaliter & necessariò ut videtur square & alterius partis veritas ut appareat. Ideo forsitan dicetur, quid res futura, puta A, de se & per se non est futura, sed est non futura, & hoc antecedenter voluntati diuinæ: Nulla tamen res est futura, nisi antecedenter à voluntate diuina, nec hoc contradictionem includit. Sicut namq; secundum Philosophū contradictionē temporalis debet esse pro eodem tempore, seu instanti; sic & contradictionē naturalis pro eodem ordine, instanti, seu signo naturæ. Non igitur contradicunt, quid A primo antecedenter voluntati diuinæ de se non sit futurum, & secundo subsequenter voluntati diuinæ, & per eam sit futurum, sicut nec ista; istud ante generationem seu creationem fuit non ens, & nunc post est ens. An fortè melius dicitur, quid quælibet propositio vera de futuro, tam negativa quam affirmativa contingens diuinae subjicitur voluntati, & ab ea originatur, causaliterque dependet. Omnis namque talis propositio libertatem quædam importat; Primum autem principium liberum est i. i. voluntate diuina, sicut corollrium decimi huius monstri, ibi est ergo principium primum, & causa cuiuslibet alterius libertatis. Adhuc autem si pars huiusmodi negativa nequaquam voluntati diuinæ subesse causaliter sed præesse, ipsa esset de se naturaliter determinata, & necessaria quodammodo, nisi quatenus impeditetur fortassis à voluntate diuina. Quapropter in talibus negatiis & affirmatiis, non esset ex parte rei contingētia ad utrumlibet, & æqualiter; neque tales affirmatiæ, & negatiæ conuerterentur æqualiter per oppositas qualitates, quod nullus non negat, neque Philosophus 1. Prior. In modo tales propositiones potius de contingētia nato, de contingētia in pluribus vel in paucioribus, quam de contingētia ad utrūlibet siue æqualiter dicēntur. Infinitæ namque plures huiusmodi negatiæ, quam affirmatiæ sunt veræ, sicut infinita plura possibilia non futura, quam sint futura, sicut & sunt de se naturaliter non futura. Quod etiam de se est indifferens ad ambo opposita, ad neutrum determinatur ex se solo; sed quodlibet possibile esse & non esse, seu fore & non fore, aut contingens ad utrumlibet, siue æqualiter ad hæc & illa, videtur esse huiusmodi: Potest enim esse & non esse, fore & non fore. Talis insuper negativa contingens vera de futuro, puta B non erit, vel est per se vera, & res illa non futura sine alia causa suæ non futuritionis quamcunque, vel per aliud, & per aliam causam priorem: Si per se, ergo semper & necessariò ut videtur, per secundo huius præmissa. Secundum hoc quoque, B non erit, esset primum principium complexum simpliciter, contra 1°. & 12°. huius præmissa. Si insuper illa negatio non haberet causam priorem, simili ratione nec aliqua ut videtur, sed quodlibet ens vel non ens, quicquid non esset, per se, non per causam priorem illud non esset; quod enim per se non est, per se non est substantia, quantum, nec quale contra proximo huius præmissa. Nonne & 2. pars, 9. 10. & 11. proximi istud dominat? Alias insuper nec Deus, nec aliqua creatura posset facere aliquid non esse futurum, nec qualitercumque non esse. Sed quis non viderit sic non esse? Quare & Augustinus 26. contra Faustum 2. Deus, inquit, quod facturus erat, utique sciebat, & ideo simul sciebat illud futurum non fuisse, quod ne fieret facturus erat. Negationum quoque de quibus minus videatur, est aliqua causa prior, harum videlicet, Chimæra non est, Chimæra non est Tragelaphus & similiūm, sicut proximum huius docet. Nonne etiam secundum proximō huius scripta, si, Deum velle quicquam fore est causa futuritionis illius, & Deum nolle quicquam fore est causa non futuritionis illius? Et si quis dicat in primis, quid B non est per se solum non futurum, sed per aliquam aliam causam priorem illa causa necessariò est in Deo, * vel reducitur ad aliquam causam entem in eo, & illa causa in Deo, vel est diuina essentia, potentia, vel intellectus voluntate turad Deū, semota, vel est diuina voluntas. Si diuina essentia, potentia, vel quicquid voluntatem eius vel—

Augustinus.

præce-

vel reduci-

|| minime præcedit, cùm causa illa sit^u mērē necessaria in essendo, & similiter in causando, sicut ex co- A
rollario decimi huius patet, B est necessariò non futurum, contra hypothesin, sicut Chimæra de necessitate non erit, & de necessitate non erit Tragelaphus. Si autem causa
|| quorum- illa sit diuina voluntas, sicut diuina voluntas est causa futuritionis^u *quorumunque* contingenter, & liberè futurorum, sic & non futuritionis cunctorum similiter minimè futurorum. Neq;
libet verum viderur, quod dicebatur in primis, Deum videlicet posse suspendere omnem actum vo-
luntatis suæ circa futura, & non futura quæcunque; Imò necesse videtur quod circa quod-
cunque futurum, vel non futurum, imò & circa quodcunque obiectum volubile vel nolubile
habeat aliquem actum distinctum & proprium voluntatis. Nam quomodo aliter esset sum-
mus, seu summe actus actuosus aut etiam actualis, sicut prima Suppositio, & tertia pars corol-
larij primi docent. Nec hoc à voluntate diuina liberè secundum contradictionem dependet,
sicut nec ipsum esse summe actualē, immutabilem, & perfectum, sed est necessarium abso-
lutē, quare & necesse est, quod cuiuslibet contra dictionis huiusmodi velit specialiter vnam B
partem, alteram verò nolit. Quapropter & quod sic volendo verisimiliter disiuncti-
um inter partes oppositas contingentes; Neutram tamen partem alicuius contradictionis hu-
iusmodi necesse est simpliciter Deum velle, nec etiam Deum nolle, sed quamlibet talem par-
tem potest liberè secundum contradictionem velle & nolle: Vnde & evidenter apparet quod
quoniam disiunctua huiusmodi sit necessaria necessitate simpliciter absoluta, & antecedente
naturaliter voluntatem diuinam, ita videlicet quod necessitas eius aut veritas diuinæ non
subiacet voluntati, neque contradictioni libertati, aut huiusmodi libera potestati, vtrisque
tamen partis eius veritas aut falsitas sic eius subiicitur voluntati causaliter, originaliter, & na-
turaliter, ipsa posterior ipsam sequens, sicut & Deus vult necessariò simpliciter hoc aut illud,
A & *B* contradictionis contingentibus demonstratis, neutrū tamē horum vult necessario sed
maximè liberè maxima contradictionia libertate. Adhuc forsitan sic instatur; Si voluntas di-
uinæ sit causa futuritionis, & non futuritionis rerum, ipsa est causa veritatis huius disiunctiæ,
hoc erit, vel hoc non erit, quæ sit *A*; quare & naturaliter prior ipsa; In illo ergo instanti seu sig-
no priori cause, originis, seu naturæ, quod sit *B*, aut in instanti, seu signo priori *B* non est *A* ve-
rum, aut posset non esse verum, cum tamen sit necessarium absolute. Sed hæc argutia quem
moueat aut conturberet? Nonne probaret similiter *B* nullam causam suæ veritatis habere, nec
Deum esse, aut aliquam aliam propositionem else naturaliter prius veram, sed ipsam else pri-
mum principium, aut ipsi coæquale seu compar in ordine veritatis, quod precedentia non per-
mittunt? Nonne & probaret similiter intellectiōnem aut verbum Dei nullam causam habere,
aut posse non esse? Posunt autem & hic responsūcula quædam fangi, quales secundo hu-
ius, tertio, atque quarto, & destrui sicut illæ, iuuante corollario noni huius.

C A P . X V .

D

Quod res scitæ non sunt causæ Diuinæ scientiæ.

Vibusdam autem ignorantia nebulis circa diuinam scientiam iam prius eius lumine dissipatis, nunc superest ostendere eodem lumine dirigente, quod res scitæ non sunt scientiæ Dei cause. Scire namque est magna perfectionis in Deo: Si ergo scientia Dei causetur à scitis, ipse recipit perfectionem ab alio, ergo non est ex se summè perfectus. Item tunc non esset per se sufficientissimus; indigeret enim scitis à quibus posset suffragia sua scientiæ mendicare: quo modo ergo erit incomparabili gloriatus, qui mendicatis suffragijs gloriatur? quod etiam destruit 5^a. pars corollarij, primi, huius; & quædam præhabita quinto huius. Item si scita essent cause effectiæ diuinæ scientiæ, precedent illa, tempore, vel natura; sed quomodo, cum ista sint temporalia, hæc æterna? hæc autem ratio parvula apud Doctores quamplurimos est famosa. Si etiam ita esset, Deus aliquo modo pateretur ab eis, contra septimam partem corol-
larij primi huius; quare & aliquo modo similiter mutaretur contra quintum istius. Quapropter & esset quoquomodo inferior, & ignobilior rebus scitis. Item tunc intellectus diuinus de ē esset in potentia & indifferentia ad sciendum hoc, vel suum oppositum, & actuare-
tur &

- A** tur & determinaretur per aliud, sicut noster, & sic non esset actus summus nec primus, quia omnia prima Suppositio cum tercia parte corollarij primi huius destruit & refutat. Haec autem videntur rationes Philosophi 12. Metaph. 51. vbi appetet probare Deum non intellectu aliud a seipso, non tamen hoc intendit probare, sed probat principaliter ibi tria; Primum est quod Deus non intelligit in potentia, quemadmodum dormiens, quia tunc non esset venerabilis & insignis. Secundum est quod ipse est sua intelligentia, id est, suis actus quo intelligit; Nam alter est in potentia, nec optima substantia; Per Intelligere enim honorabile, id est, per actum intelligendi diuersum ab eo, habet intelligentis honorem. Tertium est quod Deus non intelligit aliud a se, ita quod patitur & perficiatur ab eo, tanquam a causa, sicut Intellectus noster ut patet in principio capituli manifeste. Postquam enim prius ostendit primitatem immaterialitatem, perfectionem, & unitatem Dei, volens consequenter ostendere, quomodo Deus intelligit, subdit dicens; Quia autem circa Intellectum, habent quasdam dubitationes: Videtur quidem enim apparentium diuinissimum; quomodo vero habens tale erit, vtique habet quasdam difficultates. Vbi Auerroes, quomodo &c. Quotlibet non est in hoc, quod Deus debet esse perfectissimum, & nobilissimum omnium. sed quotlibet est, quomodo erit hoc, quod est in fine perfectionis in se, secundum quod est talis dispositionis, scilicet Intellectualis. Igitur iuxta istud primum loquitur per totum capitulum, consequenter ostendens, quod Deus non intelligit aliud a se, ita quod Intellectus diuinus patitur ab alio, habeatque perfectionem suę intellectus ab eo, tanquam a causa, sicut Intellectus noster perficitur ab alio patiendo, sicut ex 3. de Anima satis patet. Vnde Auerroes vbi prius, Si intelligit aliud, tunc substantia eius non est actus eius, sed potentia, quia fit ista actio; quapropter perficitur necessariò per hanc actionem, sicut Intellectus perficitur in nobis per id quod intelligit. Non erit ergo substantia nobilissima omnium entium, quia nobilitas non est ei, nisi quia perficitur per aliud, quod aliud necesse est ut sit nobilis eo, quia intellectum est perfectio intelligentis. Et infra eodem, exponens illum extum suum; Et si alterius, quid est illud quod est unum, & non aliud, sic dicit; Et si intelligat aliud, quid est illud quod semper est suum esse, & unum sine alio; hoc enim non est, quia est scilicet intelligentis per esse alterius est contrarium illi quod positum est de primo principio, scilicet quod semper est, sine hoc, quod indiget alterius. Et citò post ista, impossibile est ut Intellectus eius perficiatur, per quocunque sit; Aliud enim quod intelligit quocunque, intellectus eius consequitur illud, & est sub eo in ordine; sed Intellectus diuinus est valde nobilis & perfectus. Et subdit Aristoteles consequenter; Palam ergo quod diuinissimum, & honoratissimum intelligit, & non transmutatur, scilicet per aliud de potentia ad actum, sicut Intellectus noster, quod duplicitate probat statim: Primo sic, In indignis enim transmutatio; non omnis transmutatio in quocunque est in indignis, sed in ipso solo de necessitate sic est, quoniam in æquè dignum, vel dignius transmutari non posset, cùm nec sit, nec esse poterit quicquam tale. Idem secundo sic probat; Et motus quidem iam **D** tale, scilicet transmutatio de potentia ad actum; sed ostensum est prius supra 38° & alijs locis multis, ipsum esse immobilem omni modo. Vbi Auerroes, Cuius Intellectus est exiens de potentia in actum, sicut est de nostro Intellectu, Intellectus eius est motus, & omnis motus est a motore: quapropter primum patitur, & mouetur ab alio, quod reputat impossibile manifestum. Et infra eodem; deducit ad hoc impossibile, quod perficiatur per vilius se, & subdit, Manifestum est quod principium nobilissimum non acquirit nobilitatem nisi per suam actionem; quemadmodum Intellectus in eis qui intelligunt non acquirunt nobilitatem nisi per actionem intellectus. Si igitur primum intelligit vilia, sic scilicet, quod perficiatur ab eis, contingit ut sua nobilitas sit in intelligendo vilia; ita scilicet quod acquirat nobilitatem ab eis. Quapropter & sua actio erit vilissima actionum: Vile enim est tam nobilis Principi nobilitatem suam ab ignobilioribus subditis mendicare. Et quia quodlibet vile in nobiliori est vilius, in ipso est vilissimum, cùm sit nobilissimus omni, & honorabilior viuenteris. Quare & Com. Auerroes **E** mentator in fine comment, sic dicit; Hoc nomen (scientia) æquiuocè dicitur de scientia sua & nostra; sua enim scientia est causa entis, ens autem nostræ scientiæ. Patet igitur ex predictis, quod sententia Aristotelis & Auerrois est, Deum non intelligere aliud a se a quo perficiatur, vel quod sit causa intellectus diuinæ, quod & expositiones aliorum similiter attendantur. Nullus igitur æstimeret tantum Philosophum, in tam solenni materia tam turpiter delitasse, vt vel leviter crederet Deum nihil omnino cognoscere, nisi tantummodo semetipsum. Dicit enim Auerroes in principio illius commenti, Ista questione est nobilissima omnium quæ sunt de Deo, scilicet scire, quid intelligit, & est desiderata ab omnibus naturaliter. Amplius autem Themistius recitante Auerroë super 3. de Anima 36. dicit quod, Entia nihil aliud sunt quam Themistius. scientiæ, id est, Dei, neque causa entium aliud est nisi scientia eius. Quare & Ammonius Ammonius super

super i. peri hermenias vlt. dicit, quod Dij habent scientiam contingentium, velut omnia ea, A quæ in Mundo, producentes, & cause aut concusa omnia existentes. Et infra; Cognoscere, inquit, contingentia, ipsorum natura est, propter quod hæc quidem in determinatam habentia naturam, posse quidem & evenire, & non evenire; illos autem velut modo nobiliori, quam sit iporum natura cognitionem illorum præaccipientes determinatæ & hæc scire. Etenim res partiles imparabiliter, & indistincte cognoscere ipsos est necessarium, & plurificata vnitius, & temporalia æternaliter; & generabilia ingenerabiliter; cognitionem, inquam, illorum præaccipientes, ex prioribus, scilicet causis & principijs, videlicet, ex se ipsis, non ex rebus posterioribus quibuscumque. Cui & concordanter tam in sententia, quam in modo loquendi Dionysius de Diuinis nominibus septimo, Diuinus animus omnia continet, omnibus remota scientia, iuxta omnium causam in seipso, omnium scientiam præambiens, priusquam Angeli fuerint, sciens, & adducens Angelos & omnia alia ab intus, & ab eo, vt sic dicam, principio sciens, & in essentiam ducens; Et hoc arbitror tradere eloqui- B um, cum ait, Sciens omnia ante generationem corum. Non enim ex existentibus existentia discernit nouit Diuinus animus, sed ex se & in se secundum causam, omnium scientiam, & cognitionem, & essentiam præfert, & ante coambiuit, vbi alia translatio, præhabet, & præ-acceptit: Et sequitur, Non secundum speciem singula contemplans, sed secundum vnam causæ circumstantiam omnia sciens & continens, sicut & lux secundum causam in seipso cognitionem tenui bratum præambiuit, vbi alia translatio, præacceptit: Et sequitur, Non aliunde videns tenebras quam a lumine. Semet igitur diuina sapientia cognoscens, cognoscit & omnia, immaterialiter materialia, & non partitè partita, & multa vniuersaliter vbi alia translatio, & indubibiliter diuisibilita, & multa vnitius: Et sequitur, Ipsò vno omnia & cognoscens, & adducens. Etenim si secundum vnam causam Deus omnibus existentibus esse tradit, secundum eandem vnitam causam sciuit omnia, vt ex ipso existentia, & in ipso ante substituta; & non existentibus accipiet corum scientiam, sed & ipsis singulis scientia corum erit largitor, C non videns Deus propriam habet sui scientiam, alteram autem communem existentia omnia comprehendens; * Ipsa enim seipsum omni modo cognoscens collocatio vbi corum quæ ab ipso sunt, & quorum est causa ignorari. Hacigitur Deus existentia cognoscit, non scientia existentium, sed ipsa sua; vbi alia translatio ita habet; Ipsa omnium causa seipsum cognoscens vacat alicubi, si ea quæ sunt ab ipso, & quorum est causa, ignorauerit. Hoc idem ostendit Algazel 3. Metaph. sententia septima, & inter multa sic dicit; In necesse esse nihil est in potentia. Restat igitur, vt dicamus quod cum praescire ordinem vniuersitatis, est causa fluendi ordinem vniuersitatis ab eo. Anticenna quoque 8. Metaph 6. & 7. probat idem. Item Iohannes super 1. Sentent. dist. 39. Quæst. 2. adhærens ratione Auerrois prædictæ, dicit quod vera non mouens intellectum diuinum ad apprehendendum talen veritatem, quia tunc intellectus diuinus vilesceret, quia pateretur ab alio ab essentia sua. Amplius autem Deus omnia facta facit, tertio huius teste, & non sine scientia propria præcedente, per quin- D tum ipsis; Illa autem scientia Dei præcedens, æternaliterque præcedens, à posterioribus & temporalibus rebus factis fieri nulquam potest. Item præterita & futura omnino non sunt, ergo omnino nihil causant in scientia Dei. Ergo nec præsentia, quia non aliter ex parte Dei cognoscuntur ab eo quando sunt præsentia, quam quando erant futura, vel erunt præterita, cum Deus sit immutabilis omnimodo, sicut capitulum quintum docet. Item tunc purè non entia non cognosceret, cum penitus nihil causent. Item Deus pateretur à rebus necessario, quia necessario sit omnia, quod videtur eius summam libertatem etiam rerum vilissimum subiecte seruituti. Item tunc à re sortior, & perfectiori magis pateretur, & magis illam cognosceret, & cum res quandò habet esse præsens actuale, habet esse perfectius, quam quandò habet esse tantum potentiale & futurum, sequitur quod Deus non magis cognoscat Petrum, quam ab initio cognoscet; & si quid crescat, vel decrescat in aliqua entitate, erescet similiiter vel decrescet in cognitione diuinæ, quod eius immutabilitas non permittit. Item B tunc Deus non esset primum in genere cause efficientis, quoniam nihil efficit nisi per cognitionem. Sibi namq; Psal. 103. ita psallit, Omnia in sapientia fecisti; cognitionis autem eius principium effectuum est res cognita, ergo naturaliter est priorali cognitione, ergo & omni operatione præcedente ab illa. Iterum sic ad idem, In omni ordine mouentium mouens non motum prius est mouente moto, vt patet expresse per Philos. 3. de Anima 54. & per Auer. similiiter in Com: sed res cognita est mouens intellectum diuinum non motus; Intellectus vero diuinus mouens & motus: ergo res cognita est primum efficiens & primum mouens simpliciter, & non Deus. Item tunc Deus non esset omnium prima causa, non enim causat extrinseca nisi sapientia disponente, & huius est causa prior, scilicet ipsum scitum, quod magis patet de futuris.

Dionysius.

I. ecclesiastici.

25.

* alia translatio, Non igitur proprietiam habet, &c.
Algazel.

Aurelius.
Iohannes.
Scotus.

Philosophus.
Auerroes.

- A futuris. A enim esse futurum est causa præscientiæ Dei, & Deus non est causa, quare A est futurum, quia tunc penitus ignoranter cauatur. Ergo A est futurum, est hic simpliciter prima causa: imò & cùm præscientia Dei ita sit hic effectus, quòd nullo modo causa, causatur ab aliqua causa priori quæ non est Deus, quæ omnia ab omnibus Philosophis, & Theologis unanimiter condemnantur. Item contingentia ad virtutem libet non sunt de se magis determinata ad unam partem quam ad aliam, quia tunc non essent ad virtutem libet: ergo non possunt de se determinatæ causare in Deo cognitionem vnius partis, nec alterius; ergo illa noui sunt cause diuinæ scientiæ vel modo. Item si sic, Deus non esset causa efficiens seu mouens in illa motione qua mouetur à scibili, contra tertium huius & quartum. Item tunc res haberet hoc, quod sic sit motiu Dei à se sola, non à Deo; Deus enim non causat aliquid nisi scientia præcedente, nec Deus esset causa talis veritatis. Hoc est motiu, seu mouet, quæ repugnat prehabitus, 2°. 3°. & 4°. 11°. & 13°. manifestè. Item si res cognita esset causa cognitionis diuinæ, causaret eam secundum modum suum essendi; quia secundum Philosophum 2 Metaph. Vnumquod Philosophus.
- B que sicut se habet ut sit, ita ad veritatem; quare & ita ad cognitionem causata ab eo. Ergo res scita esset mensura scientiæ Dei naturaliter prior eo: Illud enim est mensura prima alterius, secundum quod aliud primariæ mensuratur. Quod etiam patet per Philosophum, 10. Metaph. 5. ditentem, quod scientia & sensus magis mensurantur à rebus scibilibus & sensibilibus, quam eas mensurent; quia secundum Averroem ibi, scientia & sensus sequuntur entia, non è contra: Et est hoc verum communiter de omni scientia, quæ causatur à scitis; Non enim èo quod scitur aliquid tali scientia, sic est ex parte rei, sed è contra: Et hoc patet in expositione illius loci secundum S^m. Thomam; vbi & sic addit; Si qua vero scientia est, quæ est causæ rei scita, oportet quod sit eius mensura, ut scientia artificis est mensura artificiati, quia vnumquodque artificiatum mensuratur secundum hoc, quod perfectum est ad similitudinem artis, & hoc modo se habet scientia Dei respectu omnium. Hoc etiam satis potest probari ex illo processu Philosophi, quoniam sicut in omni alio genere est vna mensura prima
- C naturaliter omnium in tali genere contentorum, ita est in genere scibilium; sed talis mensura præter diuinam scientiam nulla poterit assignari: Apud quem enim melius ponetur mensura scibilium, quam apud illum qui per suam sapientiam, cuius non est numerus, nec mensura, omnia in mensura, & numero, & pondere disponet, Sapient. 11. Vnde & Esaiæ 40. Sapient. 11. Qui mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis 10. Ezecl. 40. lem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera? Videtur namque nimium indecens & indignum, ut artificiatum mensuram daret artifici, & creatura metas ponere. Creatori. Vnde Boetus 5. de Consolatione Philosophi, prola vlt. dicit; Indignum esse, si scientia Dei causam futura nostrâ præstare dicantur. Hæc enim scientiæ vis prætentaria notio ne cuncta complectens, rebus modis omnibus ipsa constituit; quod & statim probat per aliam rationem; Nihil vero, inquit, posterioribus debet; quasi argueret isto modo; Omnis habens bonum ab aliquo primo, debet sibi aliquid, ut gratiam vel amorem: sed Deus nil debet
- D posterioribus, ergo nullum bonum habet ab eis. Vnde Apostolus ad Rom. 11. Quis prior dedit illi, & retribueretur ei? Ex hoc verbo, posterioribus, posset elici aliud argumentum; quod si res scita essent cause diuinæ scientiæ, cùm causa sit prior naturaliter causato; res scita essent priores naturaliter scientia Dei, quod videtur absurdum, cùm ipse sit primus. & nouissimus, principium & finis. Hoc idem probat suprà codem, prola 3. pulchre & diffusæ: dicitque; Neque illam probo (id est, approbo) rationem, quæ se quidam credunt hunc questionis nodum posse dissoluere. Atiunt enim, non ideo quid esse eventurum, quoniam illud prouidentia futurum esse prospexit, sed è contrario potius, quoniam quid futurum est, id diuinam prouidentiam latere non posse, cuius rationem ponit, dicens; Quām præposterum est ut terneræ præscientiæ talium rerum eventus causa esse dicatur, quia causa prior naturaliter est causa? Ponitque statim aliam rationem ad idem, cùm dicit; Quid autem est aliud arbitrii, ideo
- E Deum futura, quoniam sunt eventura, prouidere, quam putare, quæ olim accidetunt, causam summæ illius esse prouidentię? Dicteque Petrus Lombardus, 1. Sentent. dist. 45. 4 quod voluntas Dei est causa omnium, quæ nulla causa prævenitur, quia terna est, ideoque causa illius querenda non est. Item prædestinationis est terna, ergo nulla est causa generationis illius, ergo futura non sunt causa illius. Adhuc autem sic ad idem; Si scita essent cause diuinæ scientiæ, ipsa multum adiuuarent eum in sciendo, & darent sibi consilium, & ostenderent illi agenda; & sic fatuus homo, vel asinus, esset adiutor necessarius, consiliarius, & docto sapientissimi Dei nostri; quod omnes aures Catholicæ respunnt vel audire. Esaias quoque quadrag. 5. Lumbardus. hoc placet determinat, ita dicens; Quis adiuvuit Spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi cum quo in ijt consilium, ac intruxit eum, & docuit eum temerari in Esaia.

Apostolus.

sticæ, & eruditus cum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi? Quem sequens Apostolus ad Romanos vndecim. ita querit; Quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Hoc etiam probat Anselmus de Concordia, sexto, per rationem sumptam à prioritate causationis prius factam; cui & concordat Hugo De Sacramentis libro primo, part. quarta, capite primo. Item Augustinus 15, de Ciuitate Dei, decimoter. Ad omnia quippe scienda quæ scit, sufficit sibi illa perfectio: vniuersas autem creaturas suas, spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit; sed ideo sunt, quia nouit; Non enim nesciuit, quæ fuerat creaturus: & supra 6. capit. vlt. ita dicit, Cum decadant, & succedant tempora, non decadit aliquid vel succedit scientiæ Dei. Non enim hæc quæ creata sunt, ideo sciuntur à Deo, quia facta sunt; ac non potius ideo facta sunt, vel mutabilia, quia immutabili-
Augustinus ter ab eo sciuntur. Item 13. Confess. vlt. sermonem dirigens Deo dicit; Nos ea, quæ fecisti, vi- domus, quia sunt, tu autem quia vides, ea sunt; & supra 7. 4º. Quid improuisum tibi, qui nosti omnia? & nulla natura est, nisi quia nosti eam.

B

C A P . XVI.

*Contra quosdam dicentes, quod res scitæ sunt causæ sine
qua non diuinæ scientiæ, sed non causa.*

Vnt autem quidam claudicantes in duas partes, dicentes scita esse cau-
sam sine qua non diuinæ scientiæ, sed non causam, qui tales rationem assignant: Deus non scit sine factis, ergo scita sunt causæ sine qua non suæ scientiæ; & hæc videtur sententia Petri Lombardi 1. sentent. sua-
rum, dist. 38. & quidam alij hunc sequuntur. Sed hi claudicant à lemi-
tis veritatis. Cum enim dicunt, quod scitum est causa sine qua non di-
uinæ scientiæ, vel intelligunt ibi per hoc nomen, Causa, sicut nomen
significat apud Philosophos, Theologos, & omnes literatos, vel etiam
idiotas qui loquuntur de Causa, scilicet illud quod aliquo modo causat, sicutem vt causa parti-
alis & concausa; vel non sic intelligunt, sed aliquo alio modo haec tenus inaudito, vocando
soritan causam alicuius sine qua non, omne sine quo non est illud, siue causa illud, siue cause-
tor ab eo, siue sit sibi impertinens omni modo. Si primo modo intelligent, cum omnis cau-
sa partialis vel concausa cuiuscunque, sit aliqua causa eius (alias enim Pater non esset causa fi-
lii, quia homo generat hominem, & Sol, nec ligna vel lapides causa domus) sequitur quod
scitum sit aliqua causa diuinæ scientiæ, quod hi negant. Item secundum Philosophum 2. Phys.
& 5. Metaph. quatuor sunt principalia genera causarum, & multo plures modi causarum; sed
quilibet modus cuiuscunque causa reducitur ad aliquod principale genus causa: Si ergo lo-
quantur de causa, sicut ipse, sequitur quod iste modus causa sine qua non, ad aliquod horum
generum reducatur. Est ergo scitum causa efficiens, materialis, formalis, vel finalis diuinæ sci-
entiæ: Habent ergo simpliciter concedere, quod est causa. Si autem concedant quod scitum est
causa partialis, vel cōcausa, & sic aliquo modo causa diuinæ scientiæ, redudent contra eos om-
nes rationes capituli precedentis. Item tunc habent concedere, quod sicut scitum est causa hu-
manæ scientiæ, sic diuinæ: Scitum enim non est nisi causa partialis & cōcausa humanæ scientiæ,
non principalis. Sensus enim exteriores, & interiores, & intellectus nostrar possibilis, & intellectus agens sunt causa principales illius; quod tamen non concedit, sed negat Philosophoni
& Theologori sententia superius allegata. Item tunc scita essent causa talis, scientiæ approba-
tionis, seu approbacionis Dei, quæ vltra simplicem notitiam addit beneplacitum voluntatis, &
cum illas causa terū, sicut capitulum nonū probat, idem respectu eiusdem, codē genere cau-
sa, scilicet efficientis, est causa & causatum, & prius & posteriori naturaliter eadem specie pri-
oritatis respectu eiusdem. Item secundum eundem Petrum ibidem, scientia Dei, quæ est sim-
plex notitia, est tantum causa sine qua non scitorum, scitaque similiter causa eius; ergo idem
eodem modo causa & causatum respectu eiusdem. Si autem secundo modo intelligent, ha-
bent dicere consequenter, quod omne volutum est causa voluntatis diuinæ, & scientiæ ap-
probacionis illius, cum tamen ē contrario sit dicendum, sicut per capitulum nonū patet, &
per Petrum vbi prius, & dist. 45. sequente. Item contra rationem eorum, vel intelligent sic,
quod hoc non est sine illo de facto, ergo est causa illius sine qua non; vel quod hoc de necessi-
tate non est sine illo, sed necessario sunt contuncta. Si detur primum, tunc habent similiter
dicere,

*Philosophus.**Lumbardus.*

C

D

E

A dicere, quod latratus canis, vel admiratio ignorantis est huiusmodi causa eclipsis & Dei; immo & vniuersaliter, quod quidlibet est talis causa cuiuslibet & causat; haec enim omnia coexistunt. Si detur secundum, tunc filius Dei est causa patris, & diuinæ essentie, & sapientie genita causa quare pater sapit, & sic pater sapit sapientia genita; & quodlibet attributum, & qui quid necessario est in Deo, esset cuiuslibet horum causa; que nullus Theologus dubitat esse falsa. Et si pes necessariò semper stetisset in puluere, vestigium fuisset cauli pedis æterna; & idem est de splendore causato ab igne, & imagine causata in speculo ab obiecto, temporalibus vel æternis; & vniuersaliter de omni cauato suam causam necessariò comitante, sicut passio necessario sequitur actionem, effectus efficiens, & omne cauatum vniuersaliter suum causans, que omnia omnibus sunt absurdâ.

C A P. XVII.

Distinguit scita diuina, quia quædam præcedunt quodammodo eius scientiam, & quædam sequuntur; ostenditq; haec esse causam quoquo modo diuina scientia, illa nusquam.

E tamen istud generaliter nimis intelligas, huiusmodi scitorum à Deo est quædam distincțio aduentanda: quædam enim horum scientiam Dei præcedunt quodammodo, & alia subsequuntur. Præcedunt ipsam diuinam ^{"scientia.} ^{"essentia.} omnipotentia, diuinus Intellectus, & his similia. ^{"scientia.} ^{"essentia.} ^{"potentiam.} ^{"Intellectum.} ^{"omnipotentiā.} ^{"Intellectū.} ^{"naturaliter.} Deus est, & habet omnipotentiam, & Intellectum, quæm intelligat quid vel sciat. Alia vero hanc sequuntur. Illa igitur scita qua præcedunt naturaliter diuinam scientiam, sunt causa illius; Omne enim quod est prius naturaliter alio, est aliqua eius causa, sicut

^{12^{um}}

præstendit. Item omne necessariò præsuppositum ad quodcumque videtur esse aliqua eius causa: si enim non esset aliqua eius causa, cur non posset existere sine illo, præserum præsupposito, priusque necessariò requisito? De necessario tamen sequente quodcumque alter sentiendum, sicut effectus sequitur necessario effectorem, licet non sit causa illius: Sed Deum esse, habere potentiam, & intellectum, necessariò præsupponuntur ad eius scientiam, ergo sunt aliqua causa eius. Item potentia intellectus, sive Intellectus præducit, sicut causa efficiens, omnemque suam intellectuonem, & quemlibet suum actum; ergo Intellectus diuinus est causa cuiuslibet suæ intellectuonis, & scientie cuiuscunq; Sic enim Deus producit & causat æternaliter suum verbum, & Pater Filium suum sanctum, & est causa eius æternæ, sicut

D ex secundo huius apparet: Reliqua vero intelligibilia, que non sunt Deus, habent secundum Patrum sententiam, duplex esse; scilicet intelligibile, & existentia, seu reale, id est, sunt intelligibilia priusquam existant in actu completo. Primum esse istorum præcedit quodammodo intellectuonem diuinam; Prius enim quodammodo sunt intelligibilia, quæm intelligantur à Deo, non per se (cùm enim nihil sint oratione, nullam aptitudinem seu potentiam ^{per} ex se habent, ut constat ex prioribus) sed per Deum, & sic quodammodo sunt causa intellectuonis diuinæ, non autem verè ipsa (cùm nihil sint omnino) sed sola essentia diuina, ex se primò omnium intelligibilium ideis & rationibus proprijs grauida & fœcunda præuenit intellectum diuinum, haec omnia ei clarissimè, distinctissimè, & quasi nominatisimè offerendo, quam & que intuens intelligit vniuersa, sicut ^{7^{um}}

& 13um

p. suadebant. Videtur enim mihi quod essentia diuina si velut quoddam speculum intelligibile, clarissimum, infinitum, nihil ab obiectis patiens, recipiens, aut reflectens, sed actuè ex sua infinitissima claritate, distinctè non confusè

E vultus proferens & ideas omnium intelligibilium obiectorum; in quod speculum oculus intellectus diuini prospiciens, haec omnia speculatur. Non autem opinor quod rationes huiusmodi seu ideae in diuina essentia ab ipsa essentialiter, & realiter distinguantur, sicut verba Patrum videntur sonare in auribus aliquorum, sed quod haec omnes sint realiter idem quod diuina essentia, immo quod haec essentia vniuersima, & simplicissima ex se sola sic omnia intelligibilia representent, sicut ex primo & ⁷ huius pater. Vnde & August. 6. de Trinit. vlt. loquens de Arte omnipotentis Dei plena omnium rationum, & Omnes, inquit, vnum in ea; Qui & de gaudijs iustorum & pœnis malorum, sive de triplici habitaculo ita scribit; Omnia Dei vnum sunt in Deo, exceptio quod ad relationem pertinet: Nam sapientia Dei & veritas, & æternitas, non sunt diuersa inter se, sed vnum sunt, sicut cætera omnia. Sapientia Dei non magis sapientia

Augustinus

est quām veritas, & non magis veritas quām sapientia, & non magis veritas quām æternitas, A quam carteria Dei omnia. Vnum enim sunt in Deo, & non magis, solum hæc inter se eadem sunt in Deo, sed non aliud sunt quām ipse Deus, & mundus erat in Deo antequam in semet-
ipso erat, non Mundus sed Deus. Cui & concordanter Anselmus Monol. 33. docet, quod Deus vno, eodemque verbo dicit seipsum, &c. & infra 34. Opus quod sit secundum aliquam artem, non solum quād sit, verum etiam & antequam sit, & postquam dissoluitur, semper est in ipsa arte, non aliud quām quod est ars ipsa. Idecō cum ipse summus spiritus dicit seipsum, dicit omnia quæ facta sunt: Nam & antequam fierent, & cum iam facta sunt, & cum corruptiuntur, seu aliquo modo variantur, semper in ipso sunt, non quod sunt in seipsis, sed quod est idem ipse. Etenim in seipsis sunt essentia mutabilis secundum immutabilem rationem creata; In ipso vero sunt ipsa prima essentia, & prima existendi veritas. Estē vero existentiae & complectum cuiuslibet creaturæ non præcedit intellectiōnem diuinam, nec est causa illius, sed subsequitur eam, & causatur ab ea; Non enim insipienter, sed per suam sapientiam cuncta facit, ipsamē testante. Quando p̄pr̄abat Cœlos, aderam; quando certa lege & gyro vallabat Abyssos, quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, quando circundabat mari terminum suum, quando legem ponebat aquis, ne transirent terminos suos, quando appendebat fundamenta tetræ, cumeo eram cuncta componens Parab. 18. & Psal. 103. Omnia in sapientia fecisti. Ita igitur hæc præcedit ut principale & instrumentale efficiens sua facta. Nec ista repugnant in aliquo duobus capitulis nunc præmissis: Illa enim loquuntur de scitis posterioribus diuina scientia in esse existere, & de scitis quæ tantum sunt Intelligibilia, prout contra rationes & ideas essentia diuinæ prædictas imaginariè distinguuntur, quæ secundum illa esse non sunt aliquid scientiæ Dei causa.

C O R O L L A R I V M .

Et habet Corollarium, quod diuina scientia, quæ est notitia eius simplex, est verè causa cuiuslibet rei factæ, non solum causa sine quanon. C

V Nde constare poterit euidenter quod diuina scientia quæ est notitia eius simplex, est verè causa cuiuslibet rei factæ, non solum causa sine qua non, ut dicit Petrus Lombardus dist. 38. in suis tententijs vbi prius. Hæc satis testantur Autoritates hic & 15. allegatae, & hoc probant similiter proximæ rationes: Hæc enim scientia Dei præcedit naturaliter quodlibet eius factum, & necessario præsupponit ad quocunque. Item intellectio & cognitio actualis mouet voluntatem, & est causa volitionis illius, ut posset probari per eadem argumenta, & per Philosophum 3. de Anima 54. & ante, & post diuina volatio actualis est causa cuiuslibet rei factæ, sicut capitulum nonum probat, & quicquid est causa factæ, est causa causati. Sic enim & Filius est causa Spiritus Sancti, sicut & Pater Filii, sicut superius tangebatur.

C A P . X V I I I .

Distinguit diuinam scientiam incomplexam quodammodo & complexam: distinguit similiter scibilia complexa in priora quodammodo & posteriora voluntate diuina: & ostendit quod priora sunt Causa quoquomodo diuinæ scientiæ complexæ, posteriora vero nequaquam, sed quod Deus per voluntatem suam scit illa.

quodammodo

omnia

S T autem pro maiori notitia diuinæ scientiæ vterius aduertendum, quod secundum Philosophum 3. de Anima, tres sunt operationes intellectus humani, scilicet simplicium apprehensio, compositio, & divisio, ac discursus; quarum tercia Deo non conuenit, quia nihil est sibi ignotum, nec potest perficere nouam scientiam adquirendo, & quia talis operatio sine potentia & imperfectione esse non potest: Sed prima & secunda sibi conueniunt modo suo. Omnia enim incompleta & simplicia comprehendit, & omnia complexa composita vel divisa quodammodo componit & dividit, affirmat & negat. Vocetur igitur prima sua scientia sive notitia

A notitia incomplexa, seu simpliciter apprehensiva aut intuitiva, vel simplex apprehensio aut intuitio: secunda verò vocetur complexa, compositiva vel diuisiva, affirmativa aut negativa vel adhæsiva; aut in abstracto compositio & diuisio, affirmatio vel negatio, siue adhæsio: non enim propriè & distinctè, sed similitudinariè balbutiendo vix tenus possum vel Icio, ignarus homuncio, excelsa scientiæ Dei mirabilis resonare: Confotata est enim, & non potum ad eam. Ostendo igitur quod Deus scit omnia scibilia scientia incomplexa, non per seita posteriora, sed per suam claram essentiam, sibi omnia distinctissimè præsentantem, nunc restat consequenter ostendere quomodo Deus scit omnia scibilia complexa: Pro quo est primò sciendum, quod scibilia complexa & vera sunt duplia: quadam enim naturaliter præcedunt voluntatem diuinam, & quedam eam naturaliter subsequuntur. Præcedit tam naturaliter Deum esse, Deum esse æternum, Deum esse omnipotentem, & similia: Non enim quia Deus vult sic esse, ideo sic est, sed potius è contrario. Sequuntur autem eam mundum esse, B quaenlibet creaturam esse, & viuens aliter omnia illa vera complexa, quorum veritas causatur & pendebat ipsa. Illa igitur vera complexa qua voluntatem diuinam præcedunt, scit Deus per suam solam essentiam, sicut alia vera incomplexa, sicut potest cognosci ex proximo huīus scriptis: Illa verò qua voluntatem eius sequuntur, non scit Deus per illa complexa, neque per aliquid aliud voluntate eius remota, sed per suam voluntatem, vel per suam substantiam cum sua voluntate, ita quod ad scientiam eius complexam est sua voluntas necessariò prius illam naturaliter requirita. Prima pars huius, videlicet Deum non scire complexè vera complexa posteriora per ipsa, potest ostendi, sicut ostensum est supra, ipsum non scire incomplexè aliqua posteriora per illa. Secunda verò potest sic ostendit: Deus præscit vera de futuro, & non per aliquas propositiones habitus aut actus existentes in eo realiter diuersos ab eo, per 2.6. partem corollarij primi huius. Per quid ergo nisi per suam propriam voluntatem? Nec potest quis dicere Deum præscire complexè Antichristum fore, per ipsumnet Antichristum, C propter capita prælibata, cùm etiam Antichristus in se nihil sit, nihil per se agit aut causat; Antichristus quoque non est de se determinatus ad fore, sicut 14. docuit. Quomodo ergo per se facit determinatè hoc sciri? Nec etiam potest dici, quod Deus præscit futura per futuritatem eorum; Tunc enim, ut videatur, res futura essent causa, seu cause diuinae scientiae contra premissa. Illa insuper futuritio, si nihil est, penitus nihil causat; si autem sit aliquod reale duersum à Deo, arguitur, sicut prius. Illa insuper futuritio est aut fuit aliquando causata à Deo secundum priora: Quomodo ergo prius sciuit Deus illam esse futuram? quomodo etiam prius sciuit illa futura esse futura, aut illud futurum esse futurum? Adhuc autem illa futuritio vel facit rem esse futuram contingenter & indeterminatè, vel necessariò & determinatè; si contingenter & indeterminatè, quomodo scit Deus per illam determinatè & certè rem fore? Nonne etiam illa futuritio nunc determinatè & certè existit, & ex illa determinatè & necessario sequitur, quod res erit? quomodo ergo vitabitur, quin omnia quæ euenient, de necessitate D euenient & nihil penitus contingenter? Si vero illa futuritio ponatur esse in Deo, maximè videtur quod sit ponenda in voluntate diuina, cùm hæc sit causa determinationis & futuritatis omnium fututorum. 14. huius teste, siue fundatur intentio principalis. Nec adhuc 5. Opinio rationabiliter opinandum, quod Deus sciat futura per solam suam essentiam, eius voluntate remota: Ipsa enim de se sola indifferens est æqualiter & indeterminata ad repræsentandum diuino intellectu Antichristum fore, & Antichristum non fore, sicut utrumque æqualiter potest fore & sciri à Deo. Neutrum igitur ex se sola sine determinatione aliqua prævia representat. Neque similiter arbitrandum, quod Deus sciat futura per intellectum eius solum, aut 6. Opinio, quod ipse determinet diuinam essentiam ad ostendendum hoc futurum vel illud, cùm ipse de se sit indifferens ad utrumque oppositum contingentium, sicut & essentia ipsa Dei, cùm etiam intellectus solum non sit praædictus isto modo voluntate [eius] remota, sicut ex 8. & 9. huius appetit; cùm insuper intellectus voluntate remota sit principium necessarium, sicut constat, & per corollarium decimi huius patet, quolibet futurum necessariò est futurum, & præscitum à Deo, sicut contingens æqualiter deperiret. Nec potest determinari ut quidam 7. Opinio volunt per infinitatem seu imminutatem sive scientiæ, quia polita imminutate sive scientiæ, adhuc potest indifferenter scire Antichristum fore & non fore, sicut Antichristus potest indifferenter fore & non fore: ergo neutrū sciet sine alia determinatione prævia limitante, aut terminante. Item determinatio qua Deus determinat ad sciendum quicquam, prior est naturaliter quam illud scire, siue scientia ex tali determinatione proveniens: Sed Deus determinatur ad sciendum Antichristum fore per infinitatem sive scientiæ; ergo infinita Dei scientia prior est naturaliter, quam ipsum scire Antichristum fore; & cum illa includat scientiam huius, Antichristus erit, sequitur quod scientia Dei, qua scit

Antichristum fore, præcedat naturaliter semetipsam. Hoc confirmatur, quia Deus non A determinatur ad sciendum Antichristum fore primò & adæquate per totam suam scientiam infinitam: Nullæ enim sunt partes eius, vt burnellus rudit, eclipsis fuit, & similes infinitæ, quas licet non haberet, non minus posset scire Antichristum fore. Imò vt videtur per nullam aliam partem suæ scientiæ infinitæ determinatur ad sciendum Antichristum fore, nisi per scientiam propriam huius, quod est Antichristus erit, vel per scientiam causarum futuritionis Antichristi, sed non per scientiam propriam huius, quoniam tunc eadem scientia præcederet semetipsam. Nec per scientiam causarum secundarum suarum, quoniam tunc sciret discursu talia à causis ad causata, quod est contra prædicta. Item, fiat argumentum de effectu futuro semper contingenter ad vitrumlibet donec fiat, sicut erit aliqua volutio libera creaturæ; tunc de futuritione talis effectus futuri nulla potest esse determinatio per suas causas, vel per eam scientiam, cùm illæ sint omnino indeterminatae, & ad vitrumlibet ad illum causandum & non causandum. Idem est de futuritione Antichristi. B

Non enim necessario sed contingenter producetur à suis causis; Alias enim non esset contingenter futurus ad vitrumlibet, vt supponitur communiter, sed determinate & necessario eventurus: vel fiat argumentum de effectu futuro, quem sine alia causa Deus immediatè faciet per seipsum. Quomodo insuper præscivit res fore ante productionem & existentiam suarum causarum? Nunquid alter quām nunc, aut nunc quām tunc contra sententiam quinii huius. Nec eritiam potest dici, vt alijs forsitan vellent, quod Deus determinatur ad sciendum huiusmodi per infinitatem & immensitatem suæ scibilitatis, seu scientiæ, non scientiæ actualis. Posita namque illæ stante sua scibilitate, seu scientiæ immensa, potest adhuc indifferenter scire Antichristum fore vel non fore, sicut ipse indifferenter potest fore, & non fore: Ergo neutrum determinatè sciet, sine alia determinatione prævia limitante.

Eodem modo potest ostendti, quod Deus non determinatur ad sciendum huiusmodi per suam omnipotentiam, nec per suam perfectionem simpliciter infinitam: Quidam verò parum C propinquius accedentes, affirmant quod Deus per solam permissionem voluntatis suæ, per hoc scilicet quod vult permittere, seu permitteret actiua posteriora agere hæc aut illa, præscit futura. Sed hi supponunt actiua posteriora posse agere aliquid sine Deo, & voluntatedium idem per se & propriè coagente, contra tertium huius, quartum, & nonum. Permissione quoque diuina sola supposita, si agens rationale & liberum posset quippiam liberè agere, posset & vitrumque oppositorum equaliter contingenter, & neutrum. Quomodo ergo per hanc solam seit Deus determinatè & certè, quod hoc aget, & illud dimittet? Ex omnibus ergo his videtur, quod Deus præscit futura & non futura, fore & non fore per volutionem [& nolutionem] naturaliter quodammodo præviam voluntatis. Amplius autem per hoc seit Deus futura, per quod primò fuit futura; sed hoc est diuina voluntas, sicut decimum-quartum ostendebat, & rationes pro illa conclusione adductæ possunt conuerti similiiter ad hanc probandam. Item testante Philosopho 1. Poster. 2. Scire est per causam cognoscere, D Deus autem verisimile scit futura, ergo per causam verisimam, omnes alias causas, & causationes eorum virtualiter continentem, & hæc est sua voluntas, sicut nono & decimo quarto est ostensum: & potest confirmari per Averroem super de somno & vigilia, vbi inquirit causam somniiorum diuinatiorum, siue propheticorum de futuris; & ostendit quod est ex perfecta sollicitudine Dei circa homines; ulteriusque ostendens, quomodo Deus hæc sciat, dicit quod scit ista per hoc quod sunt determinati esse, & habent causam determinatam, & naturam in universalem intellectam, quæ est prima causa in esse eorum, siveque sunt intellecta apud naturam intellectuam, à qua natura sensibilis recipit quæcumque & mouetur, sicut instrumenta mouentur à forma * artificij, nec aliquod individuum fit essentialiter à natura nisi per scientiam antecedentem, quoniam sicut allegat ab Aristotele, instrumentum artificis non mouetur, nisi secundum Artificem: secundum ipsum ergo Deus seit futura per causam determinatè hoc ad esse, & factuam ipsorum, & hæc est diuina voluntas, sicut 14um. & 9um. E ostendunt; & hoc videtur esse de mente sua; maximè cùm super 1. comment. 51. dicat quod ens non est scientia Dei causa, sed è cōtra: cum ergo secundum cum Deus sciat futura per causam determinantē illa ad esse, & non per "aliam causam extra se, ergo per causam sibi intrinsecam, quæ non potest esse alia quæ voluntas. Cui & concordanter Ammonius super 1. perihermenias vlt. Dicendum, inquit, Deos cognoscere omnia, facta, entia, & futura modo Dijs convenienti; hoc autem est vna, & determinata, & infullibili cognitione, propter quod quidem & contingentium scientiam dicendum ipsos comprehendere, velut omnia quæ in mundo producentes, & perpetuatum quidem substantiarum ipsos causas existentes, generabilium autem concausas, secundum suas proprias operationes, & velut videntes non ipsas solum

Philosophus

Deus autem verisimile scit futura, ergo per causam verisimam, omnes alias causas, & causationes eorum virtualiter continentem, & hæc est sua voluntas, sicut nono & decimo quarto est ostensum: & potest confirmari per Averroem super de somno & vigilia, vbi inquirit causam somniiorum diuinatiorum, siue propheticorum de futuris; & ostendit quod est ex perfecta sollicitudine Dei circa homines; ulteriusque ostendens, quomodo Deus hæc sciat, dicit quod scit ista per hoc quod sunt determinati esse, & habent causam determinatam, & naturam in universalem intellectam, quæ est prima causa in esse eorum, siveque sunt intellecta apud naturam intellectuam, à qua natura sensibilis recipit quæcumque & mouetur, sicut instrumenta mouentur à forma * artificij, nec aliquod individuum fit essentialiter à natura nisi per scientiam antecedentem, quoniam sicut allegat ab Aristotele, instrumentum artificis non mouetur, nisi secundum Artificem: secundum ipsum ergo Deus seit futura per causam determinatè hoc ad esse, & factuam ipsorum, & hæc est diuina voluntas, sicut 14um. & 9um. E

* forte leg.
artificis

I aliquam
Ammonius.

ostendunt; & hoc videtur esse de mente sua; maximè cùm super 1. comment. 51. dicat quod ens non est scientia Dei causa, sed è cōtra: cum ergo secundum cum Deus sciat futura per causam determinantē illa ad esse, & non per "aliam causam extra se, ergo per causam sibi intrinsecam, quæ non potest esse alia quæ voluntas. Cui & concordanter Ammonius super 1. perihermenias vlt. Dicendum, inquit, Deos cognoscere omnia, facta, entia, & futura modo Dijs convenienti; hoc autem est vna, & determinata, & infullibili cognitione, propter quod quidem & contingentium scientiam dicendum ipsos comprehendere, velut omnia quæ in mundo producentes, & perpetuatum quidem substantiarum ipsos causas existentes, generabilium autem concausas, secundum suas proprias operationes, & velut videntes non ipsas solum

substan-

- A substantias, sed virtutes ipsarum, & operationes eas quæ secundum naturam, & eas quæ præter naturam; quod quidem preter naturam simul intravit cum necessario ordine subiecto, vel subiectum decurrentia entium in his quæ nata sunt hoc participate, non principiter sed secundum modum qui dicitur parvopostaf eos, scilicet fecus existentia. Et infra dicit, Deus cognoscere contingentia modo nobilitori quam sit ipsorum natura, cognitionem illorum præcipientes determinatè, & hæc scire; sed unde accipientes & præcipientes cognitionem illorum? ex quo præcedente principio, sive causa, nisi ex propria voluntate determinata, & indefectibili causa rerum, & consimili causa scientiæ apud eos? Istam quoque sententiam videtur Dionysius de diuinis nominibus 7. efficaciter attestari, sicut 15. huic plenius recitat. Item Deus rectè scit futura contingentia, ergo per aliquid quod realiter est certum; sed hoc non est aliquid futurum contingentis, cum illud non sit certum, nec aliqua causa inferior sufficiens ad productionem illius in causatione eius est certa, sed contingentis B similiter ut effectus: Alias enim ille effectus esset certè & determinatè futurus. Relinquitur ergo quod Deus ista sciat per suam voluntatem sibi certissimam, qua vult omnia illa fore. *Auerroes.* Istud posset confirmari per Auerroem super 9. Metaph. comment. 21. dicentem, quod scire illa, quæ semper sunt, immutabiliter uno modo, est scire; sed scire essentiam mutabilem dicitur estimare. Item hæc ultima ratio, & conclusio principalis patet per Iohannem Scorum super 2. sentent. distinct. 37. quest. 2. redarguentem opinantes quod voluntas creata sit *Iohannes Scotus.* causa totalis sui velle sine Deo coagente, per hoc, quod si sic esset, Deus non esset naturaliter præciosus futurorum, quia non habet scientiam de futuris contingentibus, nisi quia certitudinaliter nouit determinationem voluntatis sive respectu eorum; quæ voluntas est immutabilis, & impotentialis. Sed si voluntas creata sit causa totalis sui velle, & ipsa se haber contingenter ad illud velle, ergo quantumcunque ponatur voluntas diuina determinata ad unam partem eorum quæ dependent à voluntate creata, ipsa potest aliter velle, & ita non sequitur certitudo ex cognitione determinationis voluntatis diuinae. Qui & super 1. sentent. *Scotus.*
- C distinct. 41. reprobans opinionem dicentem idem Deum quenquam prædestinare ad vitam, quia prævidet ipsum bene vulturum libero arbitrio ita scribit: Sed contra istud arguitur, Primum, quia Deus non prævidet ipsum bene vulturum libero arbitrio, nisi quia vult & præordina istum bene vulturum, eo quod sicut dictum est dist. 39. Certa prævisio futurorum contingentium, est ex determinatione voluntatis sue. Et infra, factis duabus instantijs de Iuda sive Lucifero peccaturo, arguoque quod sola permisio non sufficit ad certitudinem diuinæ scientiæ, sic responderet: Primum istorum soluitur per hoc quod Deus præcivit se cooperatum ad substantiam illius actus qui erit peccatum, hoc autem præcivit quia vult cooperari illi; si erit peccatum commissiōnis, vel præcivit se non cooperatum ad actum aliquem si non vult ipsum, & hoc, si erit peccatum omissionis; & sciendo se cooperatum ad substantiam talis actus non cum circumstantijs debitatis, vel non cooperatum ei ad actum ne-
- D cessarium, & per consequens, quod omittet, scit hunc peccarum, non solum quia scit se permisum hoc, sed quia scit se cooperatum huic ad substantiam actus non circumstantijs, & per consequens iste committet; vel non cooperatum ei ad actum necessarium, & per consequens iste omittet. Item Sanctus Thomas de Christiana religione sive de fide, spe, & charitate 138. dicit, quod contingentia effectuum causatum secundarum non potest certitudinem diuinæ prouidentiæ perturbare, quia efficacia voluntatis diuinæ certitudinem sibi præstat: Voluntas enim Dei cum sit vniuersitalis causa rerum, non solum ut aliquid fiat, sed ut sic fiat, ad efficientiam diuinæ voluntatis pertinet, non solum ut fiat quod vult fieri, sed ut hoc modo fiat, quo illud vult fieri, ut sic diuina voluntas implatur efficaciter. Idem quoque supra eodem 133. dicit, quod contingentia, prout sunt virtualiter in suis causis non sunt determinata ad unum, ut de eis certa cognitio possit haberi, ramen prout sunt actu in suo esse in Dei æterno, iam sunt determinata ad unum, & potest de eis certa haberi cognitio. Qui & super 1. *S.Thomus.*
- E sent. dist. 38. qu.vlt. quærente, Vtrum scientia Dei sit contingentium; & infra super dist. 40 quarta quærente, de certitudine prædestinationis eandem sententiam planè tenet: sed contingentia talia determinari possunt nisi per voluntatem diuinam sicut 14. ostendebat, & pro ista determinatione possit allegari Autoritas Auerrois super de somno & vigilia abbreviata superius memorata. Hoc idem videtur sentire Anselm. de casu diaboli 21. vbi vult, quod nihil vere securit, nisi quod certa ratione intelligitur; Quare & Deus non propriè dicitur habere præscientiam futurorum, sed magis præsentium scientiam, quia omnia futura sunt ei præsentia. Et idem dicit de Concordia 7° & Boetius 5° de Consolat. Philosophiz prola sexta quod videtur non posse intelligi aliter, nisi quod Deus per hoc sciat omnia futura, quia sunt ei præsentia, id est, per suam insuperabilem, & immutabilem voluntatem præsentialiter determinata, & de-creta,

Ecclesiastis.
Ef. iiii.

Origines.

II 5. 3.

Psal. 72.

creta certitudinaliter, ut fiant in futuro. Vnde & de ipso Propheticè dicitur, Qui fecit quæ A ventura sunt; Et Ecclesiastis 6. Qui futurus est, iam vocatum est nomen eius; sed hoc esse non potest nisi prævia voluntate; et hoc videtur Deus innuere, Esaïæ 46. sic dicens, Ego sum Deus annuntians ab exordio nouissimum, & ab initio quæ nec dum facta sunt, dicens Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fieri: quasi velit innuere, quod per hoc annuntiet, vel annuntiat possit ab exordio nouissimum, quia omne suum Consilium & voluntas immutabiliter stabit, & fieri. Quomodo insuper melius posset intelligi Origines super Epistolam ad Romanos, quod non propterea aliquid erit, quia illud scit Deus futurum, sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat; quam quod quia aliquid est futurum in voluntate & prædestinatione diuina, ideo causaliter præcicitur à Deo notitia simplici, non è contra. Quare & Augustinus 26. contra Faustum 2. Potius, inquit, verum est quod Deus scit, quād quod opinatur homo. Vnde tam non possunt futura non fieri, quād non fuisse facta præterita, quoniam non est in Dei voluntate, vt eo sit aliquid falsum quo verum est. Hæc ergo B sunt talia & scita à Deo per voluntatem ipsius. Idem de bono perseverantie 49. Castitas, Charitas, Pictas, &c. quæ Dei esse aliqui consententur, eaque ab illo præcognita, ac per hoc ipsa esse prædestinata negare non possunt. Et infra, eodem 53. Dei donaque dantur electis, si nulla est prædestination, non præscιuntur à Deo; Præscιuntur autem; est igitur prædestinationem quād defendimus: Omnis autem prædestinatione à voluntate procedit: Omnia ergo quæ præcognita sunt à Deo, voluta sunt ab eo, & non simul nec post naturaliter, ergo prius; voluntas ergo Dei est causa eius scientiæ sicut præhabita sua fuerunt. Istam quoque sententiam testari videntur illi præclarui 24. Seniores Apocalypsi 4. sicut 14. huius tangit. Et sicut argumentum est de scientia Dei respectu contingentium fututorum, quod est per voluntatem diuinam, sic potest argui de eius scientia respectu omnium fututorum, præsentium, & præteritorum, quæ voluntatem ipsius naturaliter consequuntur, decimoquarto & nono Capitulo ad iuvante, maximè cum non aliter sciat præsentia sive præterita, quam futura, propter eius immutabilitatem omnimodam quinto Capitulo demonstratam. Hic autem per voluntatem intelligo omnem actum voluntatis, sive volutio, sive nolatio fuerit, sive actus alias qualiscunque. Hæc pro illorum fatuorum quæstione non fatua, qui dixerunt, Quomodo scit Deus, qui forte propter perplexitatem eius ambiguam, & insolubilem apud ipsos, putabunt non esse scientiam in excello.

C A P . XIX.

Obiicit & respondet.

- Tautem hæc prædicta magis apparent, paruo disputationis scrutinio sunt rimanda. Arguitur, quod Intellecta posteriora sunt causa intellectus diuinæ. Omne enim quod mouet intellectum ad intellectum, est causa intellectus illius, sive & suæ scientiæ: sed omne intellectum à Deo mouet intellectum diuinum; omne enim intellectum mouet intelligentem & eius intellectum, vt patet 3. de Anima, quasi per totum; & 12. Metaph. 37. dicit noua translatio, Intellectus autem ab intelligibili mouetur; Et translatio quam Commentator expavit, Intellectus vero est ex intellecto, quod Auerores sic exponit, id est essentia intellectus est in intellecto. Item illud quod est naturaliter prius alio, & prius necessario requisitum est ad aliud, est aliqua eius causa, sicut ex prædictis appetit, sed intelligibile & scibile sic se habet ad intellectum & scientiam Dei, sicut 13. & 17. capitula præmonstrarunt. Item rem esse, vel non esse est causa veritatis, & veritas est causa scientiæ, non è contra. Iten cognitio incomplexorum est causa scientiæ complexæ, scientia ergo Dei complexa causatur à scientiis. Item videatur quod diuina scientia non sit causa scientiarum, quia tuu cum semper sciat æqualiter omnia, omnia semper æqualiter causarentur. Et tunc cum æqualiter sciat non entia sicut entia, ipsa euam æqualiter vt entia causarentur. Item posterius non est causa prioris; sed intellectio, & scientia est posterius intelligibili & scibili: sequitur enim, Intellectio & scientia est, ergo intelligibile & scibile est, & non concurritur, saltem formaliter; ergo secundum illam regulam logicalem in prædicamentis, intelligibile & scibile est prius intellectio & scientia; quare & hæc posteriora sunt illis. Item, sicut intellectus est prior naturaliter voluntate, sic & cognoscere prius velle: Nullus etenim potest velle nisi præcognitum, quare & scire, ac præscire quocunque complexum, quād velle illud, aut velle sic esse. Adhuc autem, tunc Deus

præ-

A p̄t̄sciret futura per talem discursum; Quicquid volo fieri, fieri; hoc volo fieri, ergo fieri; sicutque esset aliquo modo potentialis, & non summè actualis, contra primam Suppositionem, & tertiam partem corollatiū primi huius. Præterea, dicit Origenes super Epistolam ad Romanos, quod non propterea aliquid erit, quia illud seit Deus futurum; sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat. Item Augustinus respondendo ad septimam questionem Orosij; In Deo, inquit, voluntas sapientiam non potest praeterire; ergo prius est rationabiliter sapere, quā rationabiliter velle. Item Ecclesiastici primi; Sapientiam Dei præcedentem omnia quis inuestigavit? prior omni creatura est sapientia: ergo sapientia Dei, & eius scientia voluntatem suam præcedunt. Amplius autem contra hoc quod dicitur, quod aliqua sunt vera priora naturaliter voluntate diuina, quia tunc eadem ratione aliqua necessaria & impossibilia essent priora ipsa, quod videretur contra Anselmum 1. Cur Deus homo, 17. licet dicentes; Omnis quippe necessitas & impossibilitas eius subiacer voluntati, illius autem voluntas nulli subiatur necessitat, aut impossibilitati. Nihil enim est necessarium, aut impossibile, nisi quia ipse ita vult; ipsum verò aut velle aut nolle aliquid propter necessitatem, alienum est à veritate.

10.

11.

12.

13.

B Pro primo autem istorum sciendum, quod aliquid mouere aliud dupliciter potest intelligi; *Responsio*, propter seculicet, aut metaphoricè: propriè sicut est in momentibus & motis realiter & propriè, ut loquitur Philosophus in libro Physic. quasi per totum: metaphoricè, sicut finis dicitur mouere; & omne apparet bonum vel malum mouere ad prosecutionem vel fugam, ut loquitur 3. de Anima, 7. Eth. 12. Metaph. & alibi multis locis. Vnde & primo De generatione 7. ponit distinctionem istam sub his verbis; Est enim factitia causa, ut vnde principium motus, scilicet propriè cuius autem gratia, id est, finalis, non factitia; ideo sanitas non factuum est, nisi secundum Metaphoram. Propriè ergo loquendo non est verum, quod omne intellectum mouere intelligentem: Multa enim intelligo, quæ omnino non sunt, quare & omnino propriè mouere non possunt. Multa etiam existentia intelligo, quæ propter me non mouent: intelligo enim Phœnicem Arabię, & mirabilia Indię, & quomodo mouerent hæc propriè, me existentem Oxonię, cùm secundum Philosopham 7. Phys. In omni motu mouens & motum sunt simul, vel secundum seipsa, vel saltem secundum medium quod immediate mouetur à primo mouente, & immediate mouet ultimum motum virtute primi mouentis, ut patet 2. de Anima 74. Hæc autem nec immediate me mouent, nec sufficiunt totum medium alterare: Metaphoricè verò loquendo verum est, omne intellectum mouere intelligentem, non quia ipsum propriè, sed quia eius similitudo, interior, seu imago, in virtute memorativa, imaginativa, vel in ipso intellectu mouet quoddammodo intelligentem ad intelligendum, sicut secundum autoritatem Philosophi, finis & sanitas non existens mouet hominis voluntatem, non autem hi propriè, sed multum metaphoricè, quia cognitione horum tantummodo mouet quicquam ad volendum, & voluntas sic mota mouet ad ulterius persequendum: quare & finis dicitur sèpè à Philosopho primum mouens. Intellecta igitur à Deo mouent intellectum divinum, non propriè, sed tantum metaphoricè, quia id est & similitudines eorum in Deo, id est, diuina essentia, quæ omnia intelligibilia distinctione representant, mouent seu mouet quoddammodo intellectum divinum ad intelligendum intelligibilia vniuersa; & quia Deus has ideas & similitudines haber à seipso tantummodo, & nullo modo à posterioribus intellectis, non dicunt moueri ab eis ad intelligendum, nisi fortassis multum metaphoricè, & minus propriè ut est dictum. Secundum soluitur per hoc idem; Non enim intelligibile semper secundum seipsum & propriè est prius intellectione, cùm multa non entia non intelligantur, sed secundum suam ideam, & similitudinem, ut est dictum. Ad tertium similiter est dicendum, Nulla enim veritas creaturæ est causa propriè dicta diuina scientia, sed prima veritas inveniatur, quæ omnia alia vera, sunt vera, sicut superior est ostensum; vel diuina voluntas, quæ est causa infallibilis omnis veritatis creaturæ, sicut præcedentia docuerunt. Nec ista veritas à posterioribus veris causatur in Deo, sed inest sibi penitus à seipso; quare nec vera posteriora causant propriè diuinam scientiam, sed forsitan nimium transumptiuè; quia scilicet idea, seu imago huius veritatis in mente diuina quoddammodo scientiam Dei causat: nec rem esse, vel non esse, est causa talis veritatis in Deo, ut maior supponit, sed potius est è contra. Quartum soluitur per prædicta: Licit enim cognitione incomplexorum in Deo sit causa sive scientiae complexæ; quia tamen illa cognitione inest sibi tantummodo à seipso, nec acquiritur ei à cognitiis incomplexis, non sequitur quod ipsa causent propriè scientiam Dei complexam. Quintum verò per hoc soluitur, quod diuina scientia cognitionis solius, seu simplicis notitie non est sufficiens causa rerum, sed cum ea requiratur etiam scientia approbationis, & beneplacitum voluntatis, vel aliquis talis actus in voluntate diuina. Sextum soluitur per hoc idem.

Ad sep-

Ad septimum respondendum, per responsonem ad primum, & sequentia argumenta. Intelligibile enim & scibile non sunt priora intellectione & scientia propriæ, & per se ipsa (Multa enim non entia intelliguntur & sciuntur) sed tantum Metaphorice, scilicet secundum suas similitudines & ideas. Pro ostendo est sciendum quod intellectus diuinus prius quodammodo naturaliter suo velle, & ideo necessario simpliciter & penitus absolute cognoscit simplici notitia veluti incompleta, omnia complexa cogitabilia vera vel falsa, possibilia vel impossibilia; non tamen notitia complexa adhuc sua, que scientia nostræ complexa & compositione superiorius comparatur: Sic enim non scit talia, priusquam per voluntatem suam antecedenter & causaliter hant vera, sicut decimum quartum huic pandit? Sic enim & tu æquilater cognoscis in tempore notitia simplici incompleta, complexionem huiusmodi, Tu facis hoc aut illud, Tu vis hoc aut illud, priusquam sit ita, sicut quando est ita, non tamen scientia adhuc sua complexa, nisi quando est ita, & postquam est ita, saltem ordinis naturali, sicut etiam & tales propositiones sunt vere. Neque nonum procedit: Non enim Deus arguituè tantum, & non intuituè scit futura, sicut Astrologus calculator inclusus scit eclipsin futuram vel presentem supra horizontem proprium vel sub illo, per certam demonstrationem, non per claram intuitionem; Sed sicut videns Solem, videt eum per speciem eius receptam in oculo, priorem naturaliter visione & causam illius, sine quolibet argumento. Non enim ad hoc quod videat Solem, oportet quod arguat isto modo, Quicunque habet speciem Solis in oculo, videt Solem: Ego sic habeo: sed statim habita specie Solis in oculo, videt Solem: Sic & voluntas divina respectu alieuius futuri, velut propria eius species, representat intellectui diuino illud futurum fore, & ille per illam hoc sine omni discursu immediatisime comprehendit, sicut oculus corporalis per speciem Solis, Solem. Illud autem Origenis videtur solutum capitulo præcedente. Obijicit quisham forte, quod Petrus 1. sentent. dist. 38. alter hoc exponit; sed decimum sextum huius responderet. Rursum fortassis obijicitur, quod quidam alii Doctores, adhuc aliter hoc exponunt, dicentes, quod cum dicitur, quod futurum est ideo scitur à Deo, hic denotari causam consequentia, non essendi: sed si Origines loquatur de causa consequenti tantummodo, non essendi, cut dicit, non propter ea aliud erit, quia illud scit Deus futurum? cum tamen optimè consequatur, Deus scit hoc esse futurum, ergo hoc erit. Adhuc autem potest obijici acrius isto modo, si res prius naturaliter est futura, quā Deus hoc sciat, & rem esse futuram est causa diuinæ præscientie: simili ratione & res præsentes prius naturaliter sunt præsentes, quā Deus hoc sciat; & res esse præsentes est causa scientia Dei talis, contra decimum quintum & decimum sextum planè. Sed hic secundum rem esse futuram in voluntate & prædestinatione diuina causaliter, non in propria sua natura extrinsecus, est causa diuinæ scientia seu præscientia. Ipse namque nullatenus indiget rebus extrinsecis ad sciendum, sicut præhabita suaverunt, sed omnia futura habet secum intrinsecus cognitum, causatum, intuitum, seu scientificè ex se tantum, sicut scit illa, quare & præsentia simili modo intrinsecus omninoque. Alias namque aliter intrinsecus primò scire futura, secundò præsencia, tertio verò præterita; quare & intrinsecus mutaretur, cuius oppositum, quintum docet. Omni ergo eodem modo intrinsecus sunt res primo futura in voluntate diuinæ, secundò præsentes, tertio verò præterite, & semper similius & æquilater ei præsentes & cogniti apud eum, & causa sua scientia, semper similes & æquales. Vnde & Hermes de Verbo æternō 15. loquens de Mundo & rebus mundanis, sic ait, Nonerant quando non erant, sed in eo iam tunc erant, vnde nasci habuerunt: cui multi Philosophi, Theologique concordant. Quare & Sapiens Dominus, iacuit, Deo omnia sunt agniti antequam crearentur, sic & post perfectum respicit omnia, sic, inquit, non aliter intrinsecè quoismodo. Adhuc fortassis replicabis, et dices, Si velle Dei est causa existentiae rerum extra in opere & effectu, est causa immediata existentiae talis rerum, sicut corollarium decimi huius docet, & est similius causæ scientia Dei complexæ existentie rerum huiusmodi; quare & existentia talis rerum exterior in opere & effectu, est prior naturaliter diuinæ scientia supradicta; quapropter & aliqua causa eius, per decimo tertio & decimo septimo huius præmissa, contra decimum quintum, decimum sextum, & decimum septimum huius planè. Vel aliter forte dices, scientia Dei complexa, est causa existentiae rerum extra, & non in eodem ordine cum voluntate diuina, cum sit posterior illa causaliter & naturaliter, secundum proximo huius præmissa, nec causa prior naturaliter, sicut per eadem patere videtur. Est ergo causa rerum posterior naturaliter voluntate diuina, quare & medians inter illam & huiusmodi suum effectum, contra Corollarium decimi prælibatum. Sed quis non videt peccatum primi istorum? Quis enim nescit nūquam sequi, A & B sunt effectus sive causata C causa, & A est immediatus, ergo prior B, & causa illius? Cur enim non posset una causa duos effectus

Hermes.

Ecclesiast.
23.

E ter diuinæ scientia supradicta; quapropter & aliqua causa eius, per decimo tertio & decimo septimo huius præmissa, contra decimum quintum, decimum sextum, & decimum septimum huius planè. Vel aliter forte dices, scientia Dei complexa, est causa existentiae rerum extra, & non in eodem ordine cum voluntate diuina, cum sit posterior illa causaliter & naturaliter, secundum proximo huius præmissa, nec causa prior naturaliter, sicut per eadem patere videtur. Est ergo causa rerum posterior naturaliter voluntate diuina, quare & medians inter illam & huiusmodi suum effectum, contra Corollarium decimi prælibatum. Sed quis non videt peccatum primi istorum? Quis enim nescit nūquam sequi, A & B sunt effectus sive causata C causa, & A est immediatus, ergo prior B, & causa illius? Cur enim non posset una causa duos effectus

A factus immediatos habere, quorum neuter alterius esset causa? Neque sola voluntas diuina scientiam Dei causat; Nulli enim dubitandum videtur quin intellectus diuinus actum suum intelligendi, & intellectionem scientificam suam causet. Cur ergo intellectus diuinus intuens immediatè in actu voluntatis diuinæ, quo effici immediatè res extra, non possit immediatus, vel saltem ita immediatè scire per illum sic fore, esse, aut fuisse exterius, presertim cùm ille actus voluntatis diuinæ intellectui diuino sufficiat ad sciendum, ita videlicet quod res posteriores, in propriis suis naturis nihil omnino ad scientiam Dei agant, sicut præhabita suadebant; imò & immediatior quoquomodo videtur. Intellectus diuinus voluntati diuinæ, & actus actui, quam voluntas Dei aut eius volutio rebus extra. Neque scientia Dei complexa videtur causa rerum exterius, nisi quatenus noritam simplicem incomplexam, & be-neplacitum seu voluntatem Dei includit. Illud Augustini per hoc soluetur, quod loquitur ibi de sapientia Dei quoad intra, qua sapit illa quæ præcedunt naturaliter voluntatem diuinam, cuiusmodi est generatio filij. Non enim voluntate præcedente generat, sed natura, ut docet Augustinus 15. de Trinit. 20, & scientia talium non est voluntas Dei causa, sicut proximum huius pandit. Quæsiuit enim Orosius, An voluntate genuit Pater filium, an necessitate; Respondet Augustinus, quod nec voluntate, nec necessitate, quia necessitas in Deo non est, & præstre voluntas sapientiam non potest, quæ est filius. Aliud Ecclesiastici posset eodem modo glossari. Videatur enim, quod loquatur ibi de filio qui est Sapientia, de Sapientia Dei Patris, & ideo dicit ibi, Fons sapientie verbum Dei in excelcis. Aliter potest dici, quod videtur intelligere, quod sapientia Dei præcedat omnia extra Deum, scilicet omnia creata, non omnia intra eum. Namque dicit ibi, prior omni creatuæ est sapientia. Et infra 24. expressius, in persona diuinæ sapientie dicit ita; Ego ex ore altissimi produxi, primogenita ante omnem creaturam; Ego feci in Coelis, ut ostiretur lumen indeficiens, & sicut nebula tenui omnem terram. An felius autem videtur intelligere, de necessitate & impossibilitate posterioribus voluntate diuina, in rebus creabilibus, vel creatis, qua necessitate secundum ipsum ibi, necessarium fuit quodammodo Christum mori, & impossibile non mori. Vnde & statim post præmissa subiungit; quare, quoniam quæ vult, & non nisi quæ vult, facit, sicut nulla necessitas, sive impossibilitas præcedit eius velle aut nolle; ita nec eius facere, aut non facere, quamvis multa velit immutabiliter & faciat.

C A P. XX.

*Distinguit similiter voluta in priora & posteriora voluntate diuina,
et ostendit, quod voluta posteriora non sunt causa volutio-
nis diuinæ, nec causa sine qua non; et quod voluta pri-
ora sunt aliqua causa eius.*

Is ita constantibus ratum erit, quod voluta posteriora volutione diuinæ, non sunt causa volutionis diuinæ, nec causa sine qua non, ut fingitur à quibusdam, & quod voluta priora sunt aliqua causa eius. Sunt autem aliqua voluta priora volutione diuinæ, ut Deum esse, Deum esse omnipotentem, bonum, cognoscentem, & simili. Alia vero posteriora, ut totum mundum esse, & singulas partes eius. Hæc igitur tria de volutione diuinæ possunt ostendi similiter sicut tria priora capitula, scilicet 15um, 16um & 17um tria similia de diuina scientia ostendebant; possuntque per locum à simili, aliter suaderi; sic est in scientia diuina; quare & in volutione diuinæ, maximè cùm voluntas sit ita libera vel liberior intellectu. Item prima pars huius potest ostendi per hoc, quod voluntas Dei est causa omnium posteriorum, ut nonum & decimum quartum capitula docuerunt: si ergo aliquod istorum esset causa volutionis diuinæ, illud esset causa suiipsius. Item aliter Deus nesciret vera posteriora, sicut decimi octaui scientiam manifestat. Nec Deus esset certus de eis, quoniam ad eius volutionem necessario præxigitur causa incerta, scilicet illa posteriora, ut futura contingentia, & hæc ad eius scientiam, sicut eodem 18° planius est argutum. Item cum Deus de necessitate cuiuslibet contradictionis alteram patrem sciat, & hoc in omnibus scitis posterioribus per suam voluntatem, per idem Capitulum, si volutio eius causetur à posterioribus volutis, voluntas diuina necessario patitur ab eis volutionem aut nolutionem; quomodo ergo habet libera-

beram voluntatem? Item si voluntas Dei patiatur à talibus non necessario sed liberè, potest non A sic pati, & facere omnia nisi hiljminus. Frustra ergo ponitur eam sic pati. Item si Deus per voluntatem suā posset vna vice non sic pati, alia sic pati, posset aliquo modo mutari contra quintū. Quicquid enim patitur à causa mutabili, mutabiliter patitur, & est mutable. Item perfectius est simpliciter agere, & non pati à talibus, quam sic pati, sicut præcedentia docuerunt; Hoc ergo, non alia, tribuendum est Deo, sicut Suppositio prima dicitur. Item futura contingentia non sunt causa mouens voluntatem diuinam, quia tunc prius naturaliter esset futura quam mouerent, & quam Deus vellet illa esse futura, contra 14. & 18. sicut & 15. de scientia talium arguebat. Hoc etiam posset ostendit per multas Autoritates nono cap. allegatas, & specialiter per illas, quæ dicunt; quid voluntas Dei est prima & summa causa omnium; si tamen ab alio moueretur, illud esset prius & superior: Omnis enim causa efficiens, sive mouens est prior naturaliter & superior suo moto. Item hoc planè tenet Petrus Lombardus 1. Sentent. dist. 45. 4 sic dicens; Hec itaque summè bona voluntas, est causa omnium quæ naturaliter fiunt, B vel facta, sive futura sunt, quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est, ideoque causa illius querenda non est. Ad quod multas Autoritates adducit, primo Augustini 83. Questionum 28. dicentis, Qui querit, quare voluerit Deus mundum facere; causam querit voluntatis Dei; Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur, nihil autem maius est voluntate Dei. Item Augustinus 1. de Genes. contra Manichæos 5. Causas voluntatis Dei Manichæi seire quartu[m] cum omnium, quæ sunt, ipsa sit causa. Si voluntas Dei haber causam, est aliquid quod antecedat voluntatem Dei, quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare Deus fecit cœlum & terram? respondendum est ei, quia voluit: qui autem dicit, quare voluit? maius aliquid querit quam est voluntas Dei; nihil autem maius inueniri potest? Compescat ergo se humana temeritas, & id, quod non est, non querat ne id quod est, non inueniat. Hoc etiam tenet Hugo de Sacramentis libro primo, parte quarta, capite primo, dicens, Prima rerum omioiu[m] causa voluntas est creatoris, quam nulla præcedens causa mouet, nec subsequens aliqua confirmit, quoniam ex semetipsa iusta est. Et infra, ultimo. Hic igitur constat ordo rerum, ut post prima posteriora sequantur; Prima omnia est voluntas creatoris, quoniam ex ipsa sunt omnia; post ipsam sequuntur, quæ sunt ex ipsa: Prima sunt, quæ in ea sunt; secunda sunt, quæ ex ea sunt: Quæ in ea sunt, æterna sunt, nec gradum habent, nec successionem, quoniam in unitate consistunt, & in æternitate non transiunt; quæ ex ea sunt, creata sunt per eam. Aliæ vero partes sequentes possunt ostendit, sicut 16. & 17. de non causatione, & causatione diuina scientiæ, similia ostendebant.

*Augustinus.**Hugo.*

C A P. XXI.

*Obiicit, & respondet, distinguit q[ua]rationabile & iustum per prius
voluntate diuina, per posterius & per mixtum.* D

IC autem possunt multa obijci contra dicta de voluntate diuina, sicut Capitulum proximum obijcit contra dicta de diuina scientia, & similiter possunt solui. Præterea potest etiam specialiter obijci contra dicta: Si enim voluta priora sunt causam volutio[n]is diuinæ, voluntas diuina aliquam causam habet, contra Autoritates Augustini proximo allegatas; Et tunc voluntas Dei non esset prima & summa causa omnium posteriorum: Cognitio namque & voluta priora sunt prior & superior causa illius causæ, quare & omnium causatorum suorum. Item voluntabile mouet voluntatem, & appetibile appetitum, ut patet in libris de Anima, E Eth. & alibi multis locis; et Deus vult & appetit voluta posteriora. Item omne agens rationale propter aliquem finem agit, ut patet secundo Physicorum & alibi satis crebre; Finis autem mouet agentem, sicut Philosophia Naturalis, Metaphysicalis, & Moralis concorditer sep[tem] docent. Item omnis volens aliquid sapienter vult illud propter aliquam rationem; ratio ergo mouet volentem ad sic volendum. Item omnis volens aliquid iult, vult illud, || voluntate. quia iustum est cum sic velle: hoc ergo mouet volentem ut veit. Ad primum istorum dicendum, quid illa conclusio non est contra Autoritates adductas, quia omnes illæ loquuntur de voluntate posterioribus, ut de creatione mundi, & similibus, non de voluntate prioritibus: Quis enim negaret voluntatem Dei voluntatem eius producere & causare, sicut ex 17. huius pater.

Pro

- A** Pro secundo dicendum, quod duplex est causa rerum in Deo, videlicet, sufficiens & necessaria; qua scilicet posita res necessariò ponetur; & sic voluntas Dei est causa omnium posteriorius causatorum, sicut præcedentia clare monstrant; sive loquendo de causa, voluntas Dei est prima & summa omnium talium causatorum, & sic intelligunt auctoritates obiectæ; alia est causa partialis, non necessaria, qua scilicet posita, non necessariò sequitur rem poni, sive cognitio est aliqua causa horum posterius causatorum, sicut ex decimo septimo huius pater. Cognitio tamen non per se sufficiens & necessariò producit omnia cognita: Deus enim cognoscit æqualiter quæcunque non entia, quæ non producit, sicut & entia quæ producit; & de tali causa priori videtur concludere argumentum. Ad tertium patet per responsionem ad simile argumentum capite decimo nono, de motione intellectus diuini à rebus intellectis. Voluntas enim Dei non mouetur propriè à volunt posterioribus, sed metaphorice, forsitan nimis; quia scilicet mouetur ab eorum similitudinibus seu ideis, sive ab eorum cognitione in intellectu diuino; sed haec nullo modo causantur à volunt posterioribus, sicut 15. 16. 17. & 19. plenius ostendebant; quare nec voluntio Dei ab his causatur. Pro quarto sciendum, quod duplex est finis, ut patet primo Ethicorum, i. & alijs locis multis, scilicet finis ultimus, & finis medius: finis ultimus propter quem Deus vult & operatur quocunque, est ipsemet, sicut etiam ipsemet est finis ultimus actionis cuiuslibet omnis rei, ut patet duodecimo Metaphysicorum, & alibi in Philosophia frequenter, cui & sacra Scriptura concordat. Vnde Parabol. 16. Vniuersa propter finem suum operatus est Dominus; & haec est causa finalis potissima voluntatis diuinæ, & cuiuslibet operationis illius; quare & Sancti per hanc causam sapienter David. Domine, propitiaberis peccato meo. Oraque sanctissimus Ieronimus decimoquarto Deum, dicens; Fac propter nomen tuum, Domine, quoniam multæ sunt auertiones nostra. Sanctus Ieremias. quoque Daniel nono, sic orat; Propter temeritatem, inclina Deus aures tuas; & hoc est, D. miet. quod veritas ipsa planè testatur, Esaïa 43. Ego sum, inquit, Ego sum ipse qui deleo ini- Efa. 43. cuitates tuas propter me: Et infra 48. Propter nomen meum longe faciam furorem meum; propter me faciam, ut non blasphemem, & gloriam meam alteri non dabo. Et Ezechiel. 36. Ezechiel. Haec dicit Dominus; Non propter vos ego faciam, domus Israel, sed propter nomen sanctum meum; non propter vos ego faciam: notum sit vobis. Quanquam & ista de causa efficiente possunt intelligi. Finis enim mouet voluntatem quodammodo. & efficiat ipsum velle, & de isto fine argumentum non tenet, quia non est de volunt posterioribus, immo prioribus. Est etiam voluntas diuina causa finalis media quodammodo, licet multum impripiè, scilicet, omnis creatura, propter quam alia ordinatur à Deo, sive homo est causa finalis totius alterius creaturæ, saltem irrationalis, & illius voluntatis diuinæ, qua voluit hanc & fecit; haec enim tota propter hominem ordinatur, ut per multorum Patrum sententias factis constat; quibus & concordat Philosophus, secundo Physicorum, 24. sic dicens; Vi-
- B** d mur propter nos omnibus quæ sunt; Sumus enim quodammodo, & nos finis. Et si loquitur Machabæorum 5. Non propter locum, gentem, inquit, sed propter gen- M.achabæo- tem, locum Dominus elegit; & Marc. 24. Propter electos breviterunt dies illi; & Marc. 2. Sabbathum propter hominem factum est, non homo propter Sabbathum; & Iohannes duodecimo; Non propter me vox haec venit, sed propter vos. Et primo ad Corinthios 11. Non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter vitum. Talis autem finis non mouet propriè voluntatem diuinam, sed metaphorice, ut dictum est in responsione ad proximum argumentum. Pro quinto arguimento, oportet inquirere; Utrum ratio moueat, & ditigat Quesatio voluntatem diuinam. Quod sic est "argutum, & potest confirmari per illud Augustini ad se- bona deratione. ptimam quæst. Orosij, i. 9. cap. allegatum; In Deo preire voluntas sapientiam non potest; ergo prius est rationabiliter sapere, quam rationabiliter velle. Idemque de questionibus veteris & nouæ legis; Potuit Deus cuncta simul facere, sed ratio prohibuit. Item Apostolus ad Ephes. 1. sic dicit de Deo; Qui omnia operatur secundum consilium voluntatis sue; ubi Glossa sic exponit, id est, secundum voluntatem suam, quæ ex ratione, quasi diceret, Quare nos magis elegit ad officium prædicationis vel Apostolatus, nescimus; sed "tamen consilio fecit, non temere; & potest confirmari, quoniam consilium est quidam discursus rationis, ut potest haberri ex 3. Eth. 7. & processu sequenti; aliasque illud indignum ridiculum verificaretur de Deo; Sic volo, sic iubeo, sic pro ratione voluntas: Et hoc probat sapientia sua, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & dispossuit omnia suauiter. Item si Deus bene quicquam vellet, & faceret fine ratione præiudicante, eadem ratione sic posset homo contra Apostolum, i. ad Tim. 5. Sine præiudicio nihil facias, id est, sine priori iudicio; & Parabol. 4. Palpebre rux precedent gressus tuos. Et Eccl. 1. 5. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. * cum
- C** Scriptura, secundo Machabæorum 5. Non propter locum, gentem, inquit, sed propter gen- M.achabæo- tem, locum Dominus elegit; & Marc. 24. Propter electos breviterunt dies illi; & Marc. 2. Sabbathum propter hominem factum est, non homo propter Sabbathum; & Iohannes duodecimo; Non propter me vox haec venit, sed propter vos. Et primo ad Corinthios 11. Non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter vitum. Talis autem finis non mouet propriè voluntatem diuinam, sed metaphorice, ut dictum est in responsione ad proximum argumentum. Pro quinto arguimento, oportet inquirere; Utrum ratio moueat, & ditigat Quesatio voluntatem diuinam. Quod sic est "argutum, & potest confirmari per illud Augustini ad se- bona deratione. ptimam quæst. Orosij, i. 9. cap. allegatum; In Deo preire voluntas sapientiam non potest; ergo prius est rationabiliter sapere, quam rationabiliter velle. Idemque de questionibus veteris & nouæ legis; Potuit Deus cuncta simul facere, sed ratio prohibuit. Item Apostolus ad Ephes. 1. sic dicit de Deo; Qui omnia operatur secundum consilium voluntatis sue; ubi Glossa sic exponit, id est, secundum voluntatem suam, quæ ex ratione, quasi diceret, Quare nos magis elegit ad officium prædicationis vel Apostolatus, nescimus; sed "tamen consilio fecit, non temere; & potest confirmari, quoniam consilium est quidam discursus rationis, ut potest haberri ex 3. Eth. 7. & processu sequenti; aliasque illud indignum ridiculum verificaretur de Deo; Sic volo, sic iubeo, sic pro ratione voluntas: Et hoc probat sapientia sua, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & dispossuit omnia suauiter. Item si Deus bene quicquam vellet, & faceret fine ratione præiudicante, eadem ratione sic posset homo contra Apostolum, i. ad Tim. 5. Sine præiudicio nihil facias, id est, sine priori iudicio; & Parabol. 4. Palpebre rux precedent gressus tuos. Et Eccl. 1. 5. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. * cum
- D** Scriptura, secundo Machabæorum 5. Non propter locum, gentem, inquit, sed propter gen- M.achabæo- tem, locum Dominus elegit; & Marc. 24. Propter electos breviterunt dies illi; & Marc. 2. Sabbathum propter hominem factum est, non homo propter Sabbathum; & Iohannes duodecimo; Non propter me vox haec venit, sed propter vos. Et primo ad Corinthios 11. Non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter vitum. Talis autem finis non mouet propriè voluntatem diuinam, sed metaphorice, ut dictum est in responsione ad proximum argumentum. Pro quinto arguimento, oportet inquirere; Utrum ratio moueat, & ditigat Quesatio voluntatem diuinam. Quod sic est "argutum, & potest confirmari per illud Augustini ad se- bona deratione. ptimam quæst. Orosij, i. 9. cap. allegatum; In Deo preire voluntas sapientiam non potest; ergo prius est rationabiliter sapere, quam rationabiliter velle. Idemque de questionibus veteris & nouæ legis; Potuit Deus cuncta simul facere, sed ratio prohibuit. Item Apostolus ad Ephes. 1. sic dicit de Deo; Qui omnia operatur secundum consilium voluntatis sue; ubi Glossa sic exponit, id est, secundum voluntatem suam, quæ ex ratione, quasi diceret, Quare nos magis elegit ad officium prædicationis vel Apostolatus, nescimus; sed "tamen consilio fecit, non temere; & potest confirmari, quoniam consilium est quidam discursus rationis, ut potest haberri ex 3. Eth. 7. & processu sequenti; aliasque illud indignum ridiculum verificaretur de Deo; Sic volo, sic iubeo, sic pro ratione voluntas: Et hoc probat sapientia sua, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & dispossuit omnia suauiter. Item si Deus bene quicquam vellet, & faceret fine ratione præiudicante, eadem ratione sic posset homo contra Apostolum, i. ad Tim. 5. Sine præiudicio nihil facias, id est, sine priori iudicio; & Parabol. 4. Palpebre rux precedent gressus tuos. Et Eccl. 1. 5. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. * cum
- E** 1. sic dicit de Deo; Qui omnia operatur secundum consilium voluntatis sue; ubi Glossa sic exponit, id est, secundum voluntatem suam, quæ ex ratione, quasi diceret, Quare nos magis elegit ad officium prædicationis vel Apostolatus, nescimus; sed "tamen consilio fecit, non temere; & potest confirmari, quoniam consilium est quidam discursus rationis, ut potest haberri ex 3. Eth. 7. & processu sequenti; aliasque illud indignum ridiculum verificaretur de Deo; Sic volo, sic iubeo, sic pro ratione voluntas: Et hoc probat sapientia sua, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & dispossuit omnia suauiter. Item si Deus bene quicquam vellet, & faceret fine ratione præiudicante, eadem ratione sic posset homo contra Apostolum, i. ad Tim. 5. Sine præiudicio nihil facias, id est, sine priori iudicio; & Parabol. 4. Palpebre rux precedent gressus tuos. Et Eccl. 1. 5. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. * cum

- Philosophus.* Idem pater per Philosophum 3. Eth. de electione & conilio. Confirmatur hæc ratio, quia homo factus est secundum animam ad imaginem Dei, scilicet secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Si ergo in Deo voluntas ducat rationem, sic debet in homine correspondenter: Alter enim non esset imitatio, nec similitudo perfecta: Item alias nemo posset disputare cum Deo, de aliquo facto suo. Nam vbi nulla est ratio, nulla disputatio potest esse, contra illud Job 13. Cum Deo disputare cupio, & ita facit, Quare, inquiens, lacero carnes dentibus meis? quare tacens consumor? cur faciem tuam abscondis? & alibi frequenter proponit multas similes quæstiones; quare & dicit, Si fuerō iudicatus, scio quod iustus inueniar; Et infra 19. Intelligite, quia Deus non ex quo iudicio affixerit me. Item ad Ephes. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem; Et ad Rom. 9. Ut secundum electionem propositum Dei maneret; Electio autem est appetitus consiliarius, ut patet 3. Eth. 6, & sexti secundo: Consilium ergo est causa electionis, & voluntatis diuinæ. Item Anselmus 1. Cur Deus homo 10. Sicut in Deo quolibet paruum inconveniens sequitur impossibilitas, ita quamlibet paruum rationem, si maiori non vincitur, comitatur necessitas; & sic procedit per totum illum librum sic ostendendo, quod rationale fuit Deum facere vel non facere hos velillud, & per hoc concludens ipsum fecisse vel non fecisse hoc aut illud; quare & capite septimo ita dicit, Sufficere nobis debet ad rationem voluntas Dei cùm aliquid facit, licet non videamus cur velit. Voluntas namque Dei nunquam est irrationalis: Ergo ratio mouet voluntatem diuinam, & efficit eius velle. Dicitque Petrus Lombardus 1. sentent. distinct. 42. 1. quod voluntas Dei rationalis est & requijsima. Ad partem contraria arguitur iste modo. Si ratio moueat voluntatem diuinam, illa non causatur in Deo ab aliqua creatura, sicut ex prioribus satis patet, sed est sibi intrinseca & essentialis, ergo est necessaria; ergo voluntas Dei necessarij sibi consentit; alias enim in Deo posset esse repugnancia voluntatis & rationis; quare & peccatum scienter contra conscientiam rationabiliter informatam; sicutque Deus necessario ageret ad extra quicquid agit. Item si ratio moueret voluntatem diuinam, maior ratio magis mouereret: Cùm ergo Deus posset facere omnia meliora quam facit, & hoc esset melius, & rationabilius si fieret; ergo hoc magis mouet voluntatem eius, ergo sic vult, & facit. Item quicquid Deus facit, posset illud dimittere, & facere aliud quemè bonum. Nulla ergo est ratio, quare hoc dimittit, & illud facit, magis quam è contra. Confirmatur per simile de homine; Si enim homini potenti saluare tantum unum hominem à morte, occurrant duo morituri nisi ipse subueniat, supposita per omnia paritate, utrumlibet istorum salvando, & reliquum dimittendo, bene facit; & hoc sine aliqua ratione prævia voluntati. Nulla enim est ratio potior pro isto quam pro illo, & idem est de præferente unum duorum idoneorum & qualiter ad aliquam dignitatem, & de dante liberaliter munus vni multorum quemè dignorum, veletiam dignorum in æqualiter minus digno. Vnde Luc. 4. Multæ viduae erant, &c. & ad nullam earum missus est Elias, nisi in Sarepta Sydoniæ ad mulierem viduam; & multi leprosi, &c. & nullus eorum mundatus est nisi Naaman Syrus; sicutque fecit ille Pater familiæ Euangelicus, de quo Matth. 20. dando tam liberaliter operantibus in vinea sua una hora, quam alij operantibus toto die, dicens cuiilibet murmuranti, Volo huius nouissimo dare, sicut & tibi. An non licet mihi quod volo facere, nec allegavit, sicut nec oportuit, aliam rationem. Et hoc est quod tonare videtur illud Job 34. Ipso concedente pacem, quis est qui condemnnet? Ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contempletur eum? Super quod B. Greg. 25. Moral. 14. ita dicit, Nemo ergo discutiat, cur stante populo Iudaico dudum in infidelitate Gentilitas iacuit; & cur ad fidem Gentilitatem surgentes Iudaicum populum infidelitatem culpa prostrauit? Nemo discutiat cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito? Si enim Gentilitatem miraris assumptam, ipso concedente pacem, quis est qui condemnnet? si Iudeam obstupescis perditam, ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contempletur cum? Itaque consilium summa & occultæ veritatis satisfactio aperte rationis. Vnde in Euangeliō Dominus, cùm de huiusmodi rei causa loqueretur, ait, Confiteor tibi Pater, Domine ecclæ & terra, qui abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea parvulis; Ita Pater: atq; mox tanquam rationem quandam absconsonis, & reuelationis adiungens, ait; Quia sic fuit placitum ante te. Et infra codem 15. Vnde & in vinea laborantibus mercedem reddens, cùm quosdam operarios inæquales in opere querent in parvio, & plus in mercere quererent qui labori amplius insudasset, ait; Nonne ex denario conuenisti mecum? Volo autem & huic nouissimo dare, sicut & tibi. Annon licet mihi, quod volo, facere? In cunctis ergo quæ exterius exponuntur, aperta causa rationis, est occultæ iustitiae voluntatis: Quare videtur quod sit similiter in omnibus factis Dei. Vnde Ecclesiast. 8. Intellexi, quod omnium operum Dei, nullam posset homo inuenire rationem eorum quæ sunt sub Cœlo;
- Iob.*
- Apollonius.*
- Anselmus.*
- Lombardus.*
- Luc. 4.*
- II nemo*
- Marth.*
- Iob.*
- Ecclesiast.*
- II Sole.*

- A Si tamen aliqua ratio operum Dei esset, posset aliquo modo ab homine inueniri, sicut & potest de Deo, qui omnia opera sua præcellentia incomparabili antecedit. Dicitque Anselmus Prof 11. Illud certè nulla ratione comprehendendi potest, cur de similibus malis, hos magis saluer Deus quam illos per summam bonitatem; & illos magis damnet quam illos per summam iustitiam. Item Danielis 4. Iuxta voluntatem suam facit, tam in virtutibus coeli, quam in habitantibus terra, & non est qui resistat manui eius, & dicat, Quare fecisti? Et Iob 9. Quis dicere potest Deo, cur ita facis? Vnde & ille profanus Aueroes super 12. Metaph. comment. 51. dicit, Declaratum est igitur, aliquid ens esse sciens, de quo non est fas dicere sibi. Quibus concordat Apostolus ad Roman. 9. sic dicens, Voluntati eius quis resistet? O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit segmentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? & hoc ostendit per argumentum de indifferentia rationis differentium factorum, sicut superiorius arguebam. An, inquit, non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? & multa sunt talia in Scriptura. Ad hoc autem posset quis breviter respondere & dicere, quod duplex est ratio, Increata scilicet & creata; Ratio increata mouet voluntatem Dei, non creata, sive procedunt argumenta suis vijs hinc inde. Tamen vt ista magis apparent, est parum diutius immorandum. Quodam enim sunt rationabilia priora naturaliter voluntate diuina, vt Deum esse, Deum esse æternum, omnipotentem, & similia; & hæc rationabilia, & horum ratio bene possunt & potest mouere voluntatem diuinam, vt in suo simili superioris est ostentum: & alia sunt rationabilia posteriora naturaliter voluntate diuina, & dependentia ab illa tanquam à sua crux, & nullum hotum, nec ratio posterior allicuius istorum hanc mouet aut determinat voluntatem. Imò quia Deus vult sic fieri, rationabile est quod sic fiat, non è contra, sicut etiam est de homine præferente unum duorum æqualium, & alterum dimittente, iu aliquo casu præmisstrom: Quia enim homo præfert istum, est rationabile hunc præferti: & hoc est quod dicit C finis Autoritatis Gregorij iam adductæ. Et præter hæc, videntur aliqua rationabilia mixta quodammodo ex utrisque, sicut hanc creaturam subiecti creatori, & Deum esse Dominum huius rei: Non enim hoc est rationabile necessario, & penitus absolutè, quia tunc præcederet naturaliter voluntatem diuinam, & semper de necessitate absoluta sic est: sed est rationabile conditionaliter, sive ex suppositione, videlicet, si ista creatura vel res existat, & ista conditionalis, est rationabilis simpliciter absolutè, si aliqua creatura sit, debet subiecti creatori, & ipse dominari illius, & prius naturaliter est ^{II}rationabile quam voluntas Dei sic velit, nec eius ratio, seu rationabilitas dependet ab ea. Est enim aliqua prima ratio in Deo necessaria absolutè, prior naturaliter voluntate sua, sicut forsitan Deum esse, vel Deum esse veracem seu veritatem, ex qua multa alia necessariò consequuntur; & sunt ut æstimo, omnia illa quæ sunt necessaria absolute; Ex antecedente eam necessario tantum necessarium necessario consequetur, & omne necessarium absolute est primum necessarium, vel necessariò reducitur ad illud, & necessariò sequitur ex illo. Si enim sequatur ex illo, & non necessariò, hoc est per aliquod medium contingens, puta per voluntatem diuinam; sed nihil dependens à causa contingentia, & libera, est necessarium absolute; hæc igitur omnia necessaria absolute sunt similiter rationabilia absolute. Si enim antecedens in consequentia necessaria est ^{II}rationabile absolute, & consequens similiter erit rationabile absolute, nec aliquo modo dependentis à voluntate diuina, quoniam nec antecedens, nec consequentia dependent ab ea, quare nec consequens dependebit. Hæc igitur conditionalis, Si ista creatura est, Deus est Dominus eius, est rationabilis absolute, & prius naturaliter, quam voluntas Dei sic velit; sed existentia conditionis, scilicet quod ista creatura est, causatur & dependet à voluntate diuina; & est rationabile quod ista creatura sit, quia Deus vult eam esse, non è contra: Non enim fuit potior ratio quale voluit facete istam, & dimittere aliam posibilem æqualem huic per omnia, quam è contra. Quare videtur quod ista, Deus est Dominus huius rei, sit rationabilis mixtum quodammodo vt est dictum; Quod enim Deus sit Dominus huius rei, si hæc res sit, est rationabile simpliciter prius voluntate diuina, sed quod hæc res sit, causatur, & dependet ab ea, ideoque est rationabile posterius huiusmodi voluntate. Est autem adhuc pro secundo membro istorum rationabilium, ulterius aduentendum, quod quedam est ratio obligans, quedam præponderans, quedam verò congruens, & concomitans: Ratio obligans est, quæ dicit quenquam debere, & teneri, facere vel dimittere hoc aut illud, quam qui habet, & non sequitur ipsam, peccat, & talis ratio non est in Deo respectu volutorum posteriorum, sed est in nobis frequenter. Ratio autem præpondens est, quæ dicit, quod melius esset facere hoc quam illud, vel quod melius esset hoc facere, quam dimittere, & talis ratio non mouet, nec concludit voluntati diuinae, nec

cam determinat ad agendum: Posset enim Deus facere meliora, quam facit, & multa bona, A quam non facit. Ratio vero congruens & concomitans est, quae dictat quod congruum est, & bonum facere vel omittere hoc aut illud, & sic loquendo de ratione, Deus vult rationabiliter quacunque voluta posteriora; et sic homo rationabiliter vult præponere, & præponit unum duorum æqualium, vel forsitan inæqualium minus dignum in aliquo caluum præmissorum. Si enim hoc fiat, congruum est & bonum, & talis ratio non obligat, nec determinat Deum aut hominem, sed tantum sufficit ad volendum. Hominitamen tutum est semper & sanctum, ut conformet voluntatem suam rationi præponderanti, vbi cunque talem potest habere, & sic forsitan intellexit Apostolus, cum dicebat, Nihil sine præiudicio facias, ubi scilicet potest tale præiudicium præponderans, vel etiam obligans reperiiri. Vbi vero non potest, licet est in prælatione vnius duorum æqualium, sufficit pro ratione voluntas, vel saltem ratio congruens, & concomitans, ut est dicta, & de tali præiudicio posset similiter intelligi Autoritas memorata. Deus autem non potest sequi per omnia rationem præponderantem, nisi facerit omnia possibilis, & horum quodlibet infinitum, quod contradictionem includit, ut alibi est ostensum. Sufficit igitur sibi in talibus pro ratione voluntas, vel saltem ratio congruens, & concomitans prætaxata. His igitur plenè visis, solutio argumentorum omnium pro, & contra non poterit non videri. Nunc autem pro sexto arguento, & ultimo, supereft similiter perscrutari, B Vtrum iustitia moueat, aut dirigat voluntatem diuinam; Quod sic argutum est prius, & potest argui pro, & contra, sicut de ratione, & rationabili est argutum. Omnis enim vera ratio videtur quædam iustitia, & omne rationabile quoddam iustum. Præterea potest specialiter argui ad partem affirmatiuam per Augustinum de Quæstionibus veteris, & nouæ legis dicentem, Omnia quidem potest Deus, sed non facit nisi quod conuenient veritati eius & iustitiae. Veritas ergo & iustitia mouent voluntatem Dei ad agendum. * Item 2. ad Tim. 4. Reposta est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex; Et 2. ad Thes. 1. Si tamen iustum est apud Deum, retribuere tribulationem his, qui vostribulant. Et alibi in C Scriptura Canonica, & Sanctorum, atque Doctorum inueniuntur creberrime, quod iustitia exigit, & requirit, quod Deus retribuat vniuersique secundum merita prout gessit. Vnde & Parabol. 11. Pondera æquum voluntas eius. Item non esse iustum est causa, quare Deus aliiquid non vult, nec facit; ergo eadem ratione esse iustum est causa, quare aliiquid vult & facit. Per hoc enim videtur Abraham audacter contra Deum arguisse Gen. 18. Num perdes iustum cum impio? Absit à te ut rem hanc facias, & occidas iustum cum impio, fiatq; iustum sicut impius; non est hoc tuum, qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc. Item alias voluntas Dei esset prima, & summa iustitia, & quicquid vellet, eo ipso esset iustum; sed hoc est planè contra Anselmum 1. Cur Deus homo 1 2. sic dicentem, Quod autem dicitur, quod vult Deus iustum est, & quod non vult non est iustum, non ita intelligentem est, vt si Deus vellet quodlibet inconveniens, iustum sit, quia ipse vult; Non enim sequitur, Si Deus vult mentiri, iustum esse mentiri; sed potius Deum illum non esse. Item alias non esset aliiquid D per se iustum, sed tantum iustum positum à voluntate diuina; ergo nec aliiquid esset per se in iustum, sed tantum quia prohibitum ab eadem, quod videtur contra Philosopham 5. Eth. 12. sic dicentem, Politici autem iusti hoc quidem naturale est, hoc quidem legale; Naturale quidem quod vbique candem habet potentiam, & non in videri vel non, id est, non consistit in iudicio legislatoris, eo quod sic sibi videtur, vel non videtur; et addit, Legale autem, quod ex principio quidem nihil differt, sic vel alter; quandò autem ponitur, differt; puta mina redimi, & capram sacrificare, sed non duas oves; & simile habetur in Canone Dist. 1. Quod etiam aliiquid sit per se iniustum, non solum quia prohibitum, patet per Augustinum 1 de libero arbitrio 6. dicentem, Non ideo malum est adulterium, quia vetatur lege, sed ideo vetatur lege quia malum est; Docetque Augustinus in questionibus super Leuiticum 62. & recitat Glosa super 19. Levit. quod aliqua sunt iniusta & mala, quia prohibita, aliqua vero est contra, sicut mendacium. Item alias voluntas Dei esset summa lex, & principium totius iustitiae, E quod videtur contra Augustinum 1. de libero arbitrio 13. sic dicentem, Lex illa incomparabilis cui semper est obtemperandum, summa ratio nominatur; Non est ergo voluntas, quia ratio est in Intellectu. Et infra eodem, Lex æterna est, quia iustum est, ut omnia sint ordinatis; et hac lex, ut videtur, non dependet à voluntate diuina, sed est immutabiliter per se iusta. Opposita pars iustum potest etiam per aliqua fraudem: In regulis enim iustitiae siue legis, non est ascendere infinitè propter Suppositionem secundam, sed est aliqua summa omnium & principium aliarum. Illa non potest esse in aliqua creatura, sed necessario est in Deo; Et non est ratio, nec vila lex necessaria in Deo prior eius voluntate? Nulla enim est lex aut ratio, quare duorum possibilium æqualium, vult & facit unum, & non aliud, sicut superior est ar-

Quæstio bo-
ni de Iusti-
tia.

Augustinus.

* Hoc vel
illa
Apostolus.

Parabol. 11.

Gen. 18.

Philosophus.

Augustinus.

gutum;

- A** gutum; ergo illa summa lex & iustitia necessariò est voluntas. Vnde Anselmus Prof. 11. Id solum iustum est quod vis, & non iustum, quod non vis; & Augustinus super illud Psalmi 61. Semel locutus est; Si queretas quid iustum, quid iniustum, respice ubi semel locutus est Deus, & ibi inuenies fontem iustitiae. Hoc posset confirmari per leges humanas ecclesiasticas, & etiam laiculares: Frequenter enim in Ecclesiasticis legibus dicit Papa; Placuit nobis sic, vel sic, quod eo ipso pro lege statuitur, & tenetur; Leges quoque imperiales habent plerunque simile fundatum, vnde & dicunt; Quòd Principi placuit, legis habet vigorem: Sed ita liber est Deus in condendis legibus pro sua tota Republica gubernanda, sicut & hi pro sua. Voluntas ergo Dei est pro lege sufficiens, & lex summa. Hic autem potest responderi per omnia, de iustitia siue iusto, sicut de ratione & rationabili superiorius est responsum, & sicut rationabilia sunt ibi divisa, sic possunt & hic iusta. Quædam enim sunt iusta priora naturaliter voluntate diuina, nec dependent ab ea, vt Deum esse, Deum esse æternum, omnipotenter, & similia, & hæc iusta, & horum iustitia bene possunt & potest mouere voluntatem Dei ad volendum; alia vero sunt iusta posteriora; alia quidem mixta, sicut de rationabilibus erat dictum. Legalia quoque ac Leges similiter dividuntur; mixta forsan sunt talia; bonos præmiari, & malos puniri, & similia. Et sicut in alio genere est aliquod proprium & primum principium, per quod cætera regulantur, sicut præcedentia docuerunt: sic in genere legalium & iustorum est necessariò aliqua prima lex, & iustitia, qua est prima regula, & primum principium, à qua, vel à quo originaliter omnia alia legalia, & iusta sequentia deriuantur, & in omnibus distinguuntur. Hoc autem principium proprium videatur infallibilis veritas diuinæ essentie, cui velut immobili fundamento omnia iudicia iustitiae innituntur. Quod ille David, testis veritatis eximus, videtur testari, cùm dicit; Principium verbotum tuorum veritas; In æternum omnia iudicia iustitiae tuae, Psalmo 118. Quare & ab isto principio tota lex, veritas nominatur, supra eodem; Lex tua veritas. Hæc autem prima iustitia est iusta per se, & primò, necessariò, & penitus absolutè, nullo modo dependens à voluntate diuina, sed naturaliter priora: Ex hoc autem primo iusto multa alia iusta necessariò consequuntur, & sunt, vt arbitrio, omnia illa, quæ sunt iusta necessariò absolutè, non quia præcipiuntur à Deo, vel homine qualicunque; quorum etiam opposita sunt iniusta necessariò absolutè, quo & potest ostendi, vi supra de rationabilibus simile fuit ostensum. Et cum istis iustis aut iniustis non potest Deus nec homo in minimo dispensare, sicut nec mutare necessarium vel impossibile absolutè: Hæc enim non sublunt voluntati diuinæ, nec hominis quo uismodi, sicut nec antecedens, nec consequens, à quo & per quam ab illo iustissimè consequuntur, cuiusmodi sunt; Creaturam, si sit, libici Creatori, & beneficium teneti benefactori, saltem Deo benefactori; nullum debere peccare, & sicut forsitan est; nullum debere quicquam facere contra conscientiam propriam, aut contra præiudicium propriæ rationis; & tale forsitan est mentiri, sicut videtur Anselmus velle, ybi fuerat allegatus. Hoc enim videtur contraire alicui veritati; quare & primæ veritati, quæ est principium totius legis, ac iusticie diuinæ pariter & humanae: & sine dubio tale esset Deum mentiri, de quo loquitur Anselmus ibidem. Hæc autem sunt iura naturalia simpliciter, quæ in ipsa natura naturante immobiliter sunt fundata. Ex hac autem prima regula omnium legalium & iustorum, multa alia legalia & iusta sequuntur, non necessariè vt priora, sed liberè & contingenter, quia per medium libertum & contingens, scilicet per voluntatem diuinam, & hæc sunt omnia legalia temporaliter instituta. Vnde Augustinus, primo De Libero arbitrio, decimotertio, distincta duplice legi, scilicet, temporali seu commutabili, æterna seu incommutabili dicit; In ista temporali legi nihil est iustum atque legitimum, quod non ex hac æterna sibi homines derivauerunt. Quare & Hugo primo De Sacramentis 4. parte prima, loquens de voluntate diuina, sic ait; Secundum eam iustum est, quod iustum est, quod utique iustum non esset, si secundum eam iustum non esset. Cum ergo queritur, quare iustum est quod iustum est, conuentientissimè respondeatur, quia secundum voluntatem Dei est, quæ iusta est. Cùm autem queritur, quare & ipsa iusta est? hoc sanius respondeatur, quoniam primæ cause nulla causa est, cui ex se est, esse quod est; Hæc autem sola est, vnde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta, sed æterna. Vnde & Sapient. 12. Virtus tua iustitiae initium est: Et Esaïæ 51. Attendite ad me, populi mi, quia lex à me exiit, & iudicium meum in Iacob populi lorum requiesceret. Iustorum quoddam sequitur necessariò ex suppositione, & inseparabiliter naturam creatam, vt, Hominem esse rationalem, omnes homines esse similes in specie; & Totum esse maius sua parte, & sic de similibus; & istud est ius naturale simpliciter naturæ creatæ, & omnino necessarium, cum quo nec Deus, nec homo naturalis potest dispensare, stante tali natura creatæ. Quoddam verò sequitur naturam creatam, non omnino necesse.

*Anselmus.
Augustinus.**David.**Anselmus.**Augustinus.**Hugo.**Sapient. 12.
Esaïas.*

no necessariò, sed in maiori parte, quod quasi omnes, & vbiue faciunt instinctu naturæ, non A constitutione humana, cuiusmodi sunt, Hoc quenquam facere alij, quod sibi vult fieri, & similiter negatiuè, proliis dilectio, & eius educatio, beneficiorum retributio, violentia violenta repulso, fidei seruatio, & similia; & sic frequenter & poenè semper loquuntur Autores & leges de iure naturali: Et cum isto iure naturali ex causa poterit dispensari; talia enim naturalia secundum Philosophum 2. Physic. semper vel in maiori parte uno modo se habent, sed quandoque & in minori parte deficiunt. Vnde Gratianus in Canone dist. 13. Aduersus naturale ius nulla dispensatio admittitur, nisi forte duo mala ita vrgeant, vt alterum eorum necesse sit eligi: Hoc enim videtur vnum ius naturale, Nullum apparet malum esse eligen- dum, cum quo dispensatur in casu, si necesse sit quenquam eligere apparet malum maius vel minus, & hæc est epieikeia iuris naturalis, sicut alia similis est iuris positivi legalis ut patet 5. Eth. 16. Hoc autem secundo modo vel primo omne illud videtur ius seu iustum natu- rale, ad quod est fortior ratio, cùm homo naturaliter habeat rationem pro regula sua natura- B li; quare & ius naturale videtur, quod hanc sequatur; & horum opposita sunt prohibita, quia mala, & non è contra. Adhuc autem est quoddam iustum à prima iustitia regula, non ne- cessariè sed libere deriuimus, quod neutro istorum modorum est naturale, ad quod scilicet antequam statuatur, non est fortior ratio pro, quām contra, & tale est *ius merè* positivum & legale. Vnde Philosophus 5. Eth. 12. Iustum legale est quod ex principio nihil differt sic vel aliter; quando autem ponitur, differt, sicut si Dominus præcipiat subdito duorum omni- no æqualium facere hoc quidem primo, illud autem secundo, tunc primò iustum est sic fieri, & non aliter, & talia videntur omnia quæ in casu æqualitatis & indifferentiæ, sorte diximi sta- tuuntur, vel etiam permittuntur, cuiusmodi forsitan fuit, non comedere de fructu ligni scientiæ boni & mali; & simile his videtur quod est, infra decenditum appellandum. Nam nulla rati- C olo magis cogebat ab initio ad 10. dies, quām ad 11. vel ad 9. sed aliquis terminus fuit neces- satius, ideoque oportuit legislatorum congruum terminum definire. Et huiusmodi videntur omnia quæ ideo sunt mala, quia prohibita, non è contra; Et in talibus vera est illa Maxima Iuristatum, Quod Principi placuit, legis habet vigorem, & Sic volo, sic iubeo, sit pro ratio- ne voluntas; & similiter in quibuldam alijs, in quibus secundum veritatem est fortior ratio pro, quām contra; sed non constat omnibus ita esse. Ne igitur quilibet secundum phanta- siam proprii capitis posset sibi fingere rationem, & sic facere sibi legem, ne fortassis vmbra rationis sub specie veræ rationis subreperet; expedit quod omnia talia, quamvis secundum veritatem sint per se rationabilia atque iusta, quia tamen pluribus dubia, legislatoris dis- creto arbitrio serenentur, & eius Autoritate iusta decernantur & certa, sive quod Principi rationabiliter placuit statuendo, legis habet vigorem determinatum & certum, & prius non habuit nisi dubium & incertum: Et cum talibus legibus sit dispensatio, sicut in vitro- que iure appetit. In talibus insuper epieikeia pluries locum habet 5. Ethic. 16. attestante. Prä- terea est quædam iustitia obligans, quædam præponderans, quædam vero congruens, & con- D comitans, sicut de ratione superius erat dictum: Per hæc autem & alia iam præmissa patet re- sponsio ad omnia argumenta.

C A P. XXII.

Quod Deus habet volitionem vel nolitionem actualēm_ distingūam contra obiectum quodlibet voluntatis.

Onsequens autem dictis videtur ostendere, quod diuina voluntas ha- E bet volitionem vel nolitionem actualēm, propriam & distinctam circa quocunque obiectum voluntatis bonum vel malum, verum vel fictum, possibile vel impossibile, præsens, præteritum, & futurum. Hoc autem quantum ad omnia talia quæ sunt posteriora voluntate diuina per cap. decimum octauum ostendetur: Omnia namque talia scit complexè esse talia, & hoc non potest nisi prævia voluntate per aliquem actum suum. Item si non est ita, aliquod est obiectum circa quod Deus nō habet aëtum aliquem voluntatis, & certum est quod potest habere; ergo ipse est in potentia, & quasi dormiens respectu talis obiecti; quare & potest esse actualior, nobilior, & perfectior quām sit modo. Modo ergo non est actualissimus, nobilissimus, & perfectissimus, quod prima suppositio, & 3^a. pars co- rollarij

- A** rollarij, primi vetant. Actus enim prior est potentia, definitione, perfectione, & tempore, sicut ex 9. Metaph. 13. & post constat; vbi dicit Averroes comment. 16. Signum eius quod actus est, complementum & perfectio est, quoniam actus est operatio, & operatio est complementum, & perfectio operantis; & ideo actus in lingua Græca significat id, quod significat complementum & perfectio; * & comment. 17. dicit, quod primus motor est actus purus, in quo non est potentia omnino; & super 12. Metaph. comm. 38. dicit, quod illud, quod mouet primū motum, cūm sit actus purus sine aliqua potentia, impossibile est ut habeat aliquam dispositionem ab ea quam habet. Item si in Deo esset potentia, illa esset bona, & omni tali potentia actus suus est melior & honorabilior, ut probatur 9. Metaph. 19. Item sicut intelligere in actu se habet ad intelligere in potentia; sic & velle, vel nolle in actu, ad velle vel nolle in potentia: sed intelligere in actu perfectius est quam intelligere in potentia; quare & velle & nolle in actu, perfectius est quam hæc in potentia; ergo per primam Suppositionem, &
- B** tertiam partem Corollarij primi, ista tribuuntur sunt Deo. Nonne 12. Metaph. 51. per hoc *Philosophus* probat Philosophus, Deum intelligere in actu, non in potentia, sub his verbis, Si non intelligat, quid utique erit insigne venerabile, sed habet quemadmodum [ut sic] dormiens; vbi Averroes. Necesse est, si est Intellectus, ut semper sit alterum sistorum duorum, aut secundum dispositionem, in qua sciens non vitetur sua scientia, aut in qua vitetur; si detur primum, est quasi dormiens, & non inuenitur in eo dispositio nobilis, & hoc est inconveniens. Item felicitas consistit in vnu, non in possessione; in operatione, non in habitu, sicut probat Philosophus 1. *Philosophus*, Eth. 12. per hoc quod habitus potest inesse nullum bonum facienti, ut dormienti, sed operatio non; & idem habetur supra 5. & infra vlt. vbi & allegat dicentes, Nihil differt secundum diuidium vitæ felices à miseris; Deus autem est felicissimus, quare & actualissimus. Hoc autem totum patet expressius 10. Ethic. 12. vbi probat Philosophus quod felicitas est operatio speculativa, per hoc quod dicit sunt maximè beati & felices, & hoc operando non dormiendo,
- C** & hæc operatio erit necessaria speculativa; vbi dicit Averroes, Deus gloriosus, & Angeli, nobilioris sunt status & felicitatis, quam cætera entia; Ideo auctum habent: non decet enim vi sint dormientes. Nonne ideo Algazel 3. Metaph. sentent. 7^a dicit, quod, In necesse esse nihil est in potentia, & Dionysius de diuinis nominibus 7° deducit ad hoc tanquam ad impossibile, quod Deus vacat alicubi, sicut et 5um huius plenius recitat. Annon & Propheta Psal. 120. dicit de Domino, Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israelem, mulcum videlicet aut modicum oriando, ab opere vacando? In beatitudine quoq; futura Angelorum & hominum, nulla erit otiositas, cessatio, neque vacatio incelectus, aut etiam voluntatis, sicut tam rationes quam Autoritates nos docent, sed actualis & perfecta operatio vtriusque iugiter perseverans: quomodo ergo de Deo tunc, & nunc, & semper beatiori incomparabiliter infinitè, non similiter estimandum? Item talis dispositio in intellectu, voluntate nostra habet quandam indifferentiam, potentialitatem, & imperfectionem annexam; quare & in Deo
- D** similiiter: Non est ergo ponenda in eo teste prima Suppositione, & tercia parte Corollarij primi huius: & propter istam rationem, Iohannes super 1. sent. dist. 39. qu. 2. sententiam istam tenet; Dicit enim quod Libertas voluntatis nostræ, quæ est indifferens ad actus oppositos, habet necessariò aliquam imperfectionem annexam, quia potentialitatem passiuam, & mutabilitatem, & ideo talis libertas non est ponenda in Deo. Item Deus circa quodcumq; obiectum habet memoriam, & Intelligentiam, sicut ex capit. 6° patet. Si ergo circa aliud obiectum non habet aliquem actum voluntatis, memoria, intelligentia, & voluntas erunt inæquales in Deo, cūm tamen in nobis sint æquales, sicut 10° de Trin. penult. & 25° 23° declaratur. Videatur etiam quædam inæqualitas in diuinis personis, quibus hæc appropriantur à Patribus orthodoxis Nonne etiam si sic esset, aliqua potentiarum illarum non esset summè perfecta, contra tertiam partem, & quartam Corollarij primi huius? Amplius autem, si Deus circa certum voluntatis obiectum nullum actum haberet, & potest habere, videtur quod posset aliquo modo mutari contra quintum istius, sicut si nullum actum intellectus nec voluntatis haberet circa aliquod obiectum omnino, & posset habere circa quodcumque, & poneretur in esse, videatur mutatus: Sic etenim est & contra; quoniam si ab omnia actu tali cessaret, appareret in aliquo transmutatus. Adhuc autem nisi Deus de necessitate haberet aliquem actum voluntatis circa quodcumque eius obiectum, posset nullum actum voluntatis habere circa Antichristum, neque ut foret, neque ut non foret; quare & ut videtur secundum 14° huius premissa, Antichristus neque esset futurus, neque non esset futurus, & ita de alijs concorditoris posterioribus vniuersis. Item si non derogaret in aliquo perfectioni voluntatis diuinæ, circa unum obiectum nullum actu habere, ita nec circa aliud, & alia vniuersa. Item tunc eadem ratione intellectui diuino non repugnat in aliquo circa vnu obiectu, nullu actu cognitionis habere, nec circa

*Iohannes Scotus.**Averroes.**Algazel.**Dionysius.**Propheta.*

circa aliud, & sic de singulis singillatim & omnibus pariter; quare nō derogaret suę perfectioni A in aliquo, quod semper esset tanquā dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Fortassis autem nequaquam opinandum viderit, quod Deus ex cognitione, seu volitione obiectorum, aliquam perfectionem acquirat; sed quia est summè perfectus, ideo tales perfectas operationes producit; sicut non ideo Solet perfectius lucidus, nec lux eius perfectior, quia perfectè illuminat medium, sed quia est perfectè lucidus, & lux eius perfecta, ideo perfectè illuminat; si tamen iste operationes perfectæ subtrahentur à Deo, Deus esset imperfectior, non propter subtractionem alicuius perfectionis sibi acquisitus per illas, sed propter subtractionem potentiarum perfectarum, summa actualitas, & suę omnipotentiam, a quibus vel à qua operationes iste procedunt; sicut si illuminatio mediij dispositi non fieret à Sole, Sol esset imperfectior, non propter subtractionem alicuius perfectionis quam acquisivit ex illuminatione, sed per subtractionem lucis illius, per quam illuminare deberet. Nec ex hoc sequitur aliqua absurditas in voluntate diuina, sicut nec in eius Intellectu, sed virtus, effica-Bcia, actualitas, & boetas infinita, que nec vult, nec potest imperfici, otari, nec in minimo dormitare; sicut etiam eandem voluntatem nulla sequitur indigna necessitas, si immutabiliter amet & velit essentiam diuinam, personas, Christum, & promissam gloriam saluandorum futuram, & præteritam saluatorum; sed superdigna stabilitas, & liberrima communicatio bo-
nitas.

C O R O L L A R I V M.

1. Et habet Corollarium, quod Deus vult omne verum, & non vult positum, sed respuit omne falsum.
2. Quod si Deus vult aliquod antecedens, vult quodlibet eius consequens, & non vult positium omne sibi repugnans.
3. Quod quorūlibet repugnantium vnius habet velle, alterius vero nolle.
4. Quod ad Deum velle quocunque, consequitur ipsum nolle eius oppositum; & è contra.
5. Quod ad Deum non velle quocunque affirmatium vel negatium significatum, consequitur ipsum oppositum eius velle.
6. Quod ad Deum non nolle quocunque, consequitur ipsum oppositum eius nolle.
7. Quod ad Deum nolle positum quocunque consequitur ipsum nolle idem etiam priuatium, & similiter è conuerso.
8. Quod quicquid qualitercumque est, Deus vult illud sic esse, & quicquid qualitercumque non est, Deus non vult illud sic esse.

C
D
E

EX his autem sc̄ alia quedam abscondita, dignissima tamen visu lucide consequuntur.
 1. Primò, quod Deus vult omne verum, & non vult positum seu respuit omne falsum. Se-
 2. cuudò si Deus velit aliquod antecedens, vult quodlibet eius consequens, & non vult positum
 3. omne sibi repugnans. Tertio, quod quorūlibet repugnantium seu incompossibilium vni-
 4. us habet Deus velle, alterius vero nolle. Quartò quod ad Deum velle quocunque, conse-
 5. quitur ipsum nolle eius oppositum, & è contra. Quintò, quod ad Deum non velle quocun-
 6. que affirmatium vel negatium significatum, puta A esse, vel A non esse, consequitur ipsum
 7. oppositum eius velle. Sexto, quod ad Deum non nolle quocunque affirmatium vel negatium prolatum, consequitur ipsum oppositum eius nolle. Septimò, quod ad Deum nolle po-
 8. situm quocunque, consequitur ipsum nolle idem etiam priuatium, & similiter è contratio. Octauo, quod quicquid qualitercumque est præsens, præteritum, vel futurum, verum vel fal-
 sum, possibile vel impossibile, necessarium vel contingens, Deus vult illud sic esse; Et quic-
 quid qualitercumque non est, Deus non vult illud sic esse. Prima pars Corollarij huius conse-
 quitur manifeste; Si enim, ut docet Capitulum, Deus habet aliquid aetum voluntatis circa
 verum quocunque, & circa nullum verum habet aetum nolendi, quia tunc per 10. huius il-
 lud non esset verum; Non enim ita esset realiter sicut significat; haber ergo circa verum
 quocunque aetum volendi. Altera vero particula huius partis simili modo patet; Si namque
 docente Capitulo, Deus habet aetum voluntatis circa quocunque falsum, & circa nullum
 falsum, scilicet rem falso significat, haber aetum volendi, quia tuoc per 10. huius realiter
 & veraci erit ita esset. Circa falsum ergo quocunque habet Deus aetum nolendi, nolutionem
 scilicet quod sit ita realiter sicut significat. Secunda pars Corollarij sequitur ex priori, & par-
 tes huius secundæ correspondenter ex partibus huius primæ, duabus notissimis maximis co-
 assumpsiis, Si antecedens est verum, & consequens; Et omne repugnans vero est falsum.
 Tertia

A Tertia pars euidenter sequitur ex prima, cum hac regula logicali; Omnia repugnantia, & incompositibilium unum est verum, alterum vero falso. Quarta sequitur ex tercia manifeste, hoc vero notio suffragante, Deus nihil simul vult & non vult; Quinta, & sexta per tertiam demonstrantur. Prima pars septimæ huius patet ex illo notorio in ostensione quartæ partis præmisso, falsi vero pars eius plenariè sequitur ex tercia parte huius. Ostensio pars ex prima, quia partes correspondenter ex partibus: Quicquid enim qualitercumque est, verum est sic esse. Quare per primam primæ, Deus vult illud sic esse: & quicquid qualitercumque non est, falso est illud sic esse; quare per 2. primæ Deus non vult illud sic esse.

C A P. XXIII.

B *Quod tam scientia Dei quam eius voluntas immutabilis est omnino.*

Ostendit autem reproto demonstrandum, quod tam scientia Dei, quam eius voluntas immutabilis sit omnino: Si enim haec mutaretur vel illa, commutaretur necessario ipse Deus, contra 5. cap. iam præmissum. Hoc etiam per rationes & autoritates illius capituli potest sufficienter ostendi, & ex abundantia per alias confirmari: Si namque scientia Dei aliquoties mutaretur, hoc maximè videretur circa futura, cum sunt presentia, & sic in praeteritum dilabuntur; sed hoc non est verum, quoniam istan modo sunt causa diuinæ scientie; sed è contra, sicut superius est ostensum quod semper eodem modo, nec quomodo liber aliter intrinsecè hoc cognoscit. Quare & Auncenna 8. Metaph. 6. &

Aurea
Agria

C Alzazel 3. Metaph. i. Sent. 6. ostendunt Deum non sic tunc singularia seu particularia, primò futura, secundò presentia, tertiusq; præterita, quod secundum mutationem eorum aliquo modo mutetur; sed semper similiter, nec unquam alieta vel modo. Quapropter & idem Avi. 9. Met. 1. dicit; Necesse esse per hoc est, necesse esse omnibus suis modis, quia non potest esse ei aliqua dispositio futura, qua non erat. Quamobrem & Ammonius super r. peripherianas vlt. Dij. inquit, verè existunt, & transmutationem neque secundum intellectum sustinere est possibile. Et infra: Cognoscere, inquit, contingentia, ipsorum velicet deorum natura est: propter quod haec quidem indeterminata habentia naturam, posse quidem & eueniunt, & non eueniunt; illos autem velut modo nobiliori, quam si ipsum natura, cognitionem illorum præcipientes, determinat & hoc scire. Etenim res parviles impariabilitate, & indistincter cognoscere ipsos est necessarium, & plurificata unitate, & temporalia æternaliter, & generabilia ingenerabilitate. Non enim utique sustinebimus, quod dicatur ipsum cum fluxu rerum cognitionem deorum decurrere, neque esse aliquid apud ipsos aut praeteritum, aut futurum, neque dici de ipsis, erat, vel erit, vt in Timœo assumptissimus, cum sint significativa cuiusdam transmutationis, solum autem ipsum est, & hoc non ipsum quod connumeratur cum ipso erat, & cum erit, & cōdiuiditur cum ipsis; sed quod intelligitur ante omnem temporalem insinuationem, & quod significat ipsum inuertibilitatem, & indecentiam; quod quidem & magnus Parmenides omni intellectuali in esse denuntiat: Non enim erit, neque erit, est autem solum. Cui & concordanter Boetius 5. de Consol. Phil prof. vlt. scribitur: Omne iudicium secundum sui naturam, quæ sibi subiecta sunt, comprehendit; et autem Deo semper aeternis, ac presentarius status; scientia quoque eius, omnis temporis supergressu motionem, in sua manet simplicitate presentia; infinita quoque præteriti ac futuri ipsa complectens,

Ammonius

D Eternaliter, & generabilia ingenerabilitate. Non enim utique sustinebimus, quod dicatur ipsum cum fluxu rerum cognitionem deorum decurrere, neque esse aliquid apud ipsos aut praeteritum, aut futurum, neque dici de ipsis, erat, vel erit, vt in Timœo assumptissimus, cum sint significativa cuiusdam transmutationis, solum autem ipsum est, & hoc non ipsum quod connumeratur cum ipso erat, & cum erit, & cōdiuiditur cum ipsis; sed quod intelligitur ante omnem temporalem insinuationem, & quod significat ipsum inuertibilitatem, & indecentiam; quod quidem & magnus Parmenides omni intellectuali in esse denuntiat: Non enim erit, neque erit, est autem solum. Cui & concordanter Boetius 5. de Consol. Phil prof. vlt. scribitur: Omne iudicium secundum sui naturam, quæ sibi subiecta sunt, comprehendit; et autem Deo semper aeternis, ac presentarius status; scientia quoque eius, omnis temporis supergressu motionem, in sua manet simplicitate presentia; infinita quoque præteriti ac futuri ipsa complectens,

Brixia

E Omnia quasi iam geruntur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si presentiam pensare velis, qua cuncta dignoscit, non esse "presentiam" quasi futuri, sed scientiam nunquam deficitientis instantiæ, rectius estimabitis. Hoc idem etiam volunt concorditer omnes Philosophi & Theologoi de eternitate loquentes, & de actionibus intrinsecis Dei eternis, eternitate non tempore mensuratis. Amplius autem Ecclesiast. 23. Domino, inquit, Deo antequam crearentur omnia sunt agnita, sic & post perfectum respicit omnia. Quod tractans beatus Aug. 1. 5. de Trinit. 1. 2. dicit ita: Vniuersas creaturas, non quia sunt, ideo nouit, sed ideo sunt, quia nouit; nec alter sciuit creatuæ, quam creanda; non enim cuius sapientie aliquid accessit ex eis, sed illis existentibus sicut oportebat, & quando oportebat, ille mansit ut erat. Ita enim scriptum est in libro Ecclesiastico; Antequam crearentur, omnia nota sunt ei, sic & postquam consummata sunt, sic

Ecclesiastico

lib. 23. cap. 1. 2.

Dionysius. sic inquit, non aliter. Eandem quoque sententiam roborat Dionysius de divinis nominibus, A 7, sicut 15. recitauit. Adhuc autem & Aug. 6. de Trin. vlt. scribit ita; Cum decadant, & succedant tempora, non decadit vel succedit scientia Dei. Non enim haec quae creata sunt, ideo sciuntur a Deo quia facta sunt, ac non potius ideo facta sunt vel mutabilita, quia immutabiliter ab eo sciuntur. Idem de quest. Orosij 22. Deus omnia ab aeterno, stabilito consilio suo, quae voluit, fecit, nec aliter facta, aliter facienda vidit; Eodem itaque modo videt facta, quo videbat facienda. Idem 5. super Gen. ad literam 18. Quomodo, inquit, nota Deo erant, quae non erant? & tursus, Quomodo ea faceret quae sibi nota non erant? Non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognovit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant; Erant in Dei scientia, non erant in sua natura; Et infra, Ipsi autem Deo non audeo dicere alio modo innouisse, cum ea fecisset, quam illo quo ea nouerat ut faceret, apud quem

Augustinus. non est commutatio nec momenti obumbratio. Idem 11. de Civit. Dei 21. Quid alius intelligendum in eo quod per omnia dicitur, vidit Deus quia bonus est, nisi operis approbatio se- B cundum artem facti, quae sapientia Dei est; Deus autem vsq; adeo non cum factum est, tunc dicit bonum, ut nihil corum fieret, si ei fuisset incognitum. Dum ergo videt; quia bonus est, quod nisi vidisset antequam fieret, non vtique fieret, docet bonum esse, non discit; & Plato qui- dem plus ausus est dicere, Deum scilicet etatum gaudio mundi vniuersitate perfecta; vbi & ipse, Non vlg; adeo desipiebat, vt putaret Deum sui operis nouitatem factum beatorem, sed lic ostendere voluit artifici suo placuisse iam factum, quod placuerat in arte faciendo; non quod vlo modo Dei scientia varietur, vt aliud in eo faciunt quae nondum sunt, aliud quae iam sunt, aliud quae fuerunt. Non enim more nostro ille quod futurum est prospicit, vel quod praesens est atspicit, vel quod præteritum est respicit, sed alio modo quodam a nostrarum cogitationum consuetudine longe ateq; diuerso. Ille quippe non ex hoc in illud cogitatione mutata, sed omnino incommutabiliter videt, ita ut illa quidem quae temporaliiter sunt, & futura nondum sint, & praesentia iam sunt, & praesentia iam non sint. Ipse verò hæc omnia stabili ac semperna C praesentia comprehendat, nec aliter oculis, aliter mente; Non enim ex animo constat & corpore, nec aliter nunc, aliter antea, & aliter postea, quoniam non, sicut nostra, ita eius quoq; scientia trinum temporum, praesentis videlice & præteriti, vel futuri varietate mutatur, apud quem non est immutatio, nec momenti obumbratio. Neq; enim eius intentio de cogitatione in cogitationem transit, in cuius incorporeo contuitu simul assunt cuncta quae nouit. Idem super illud Psalmi 138. Mirabilis facta est scientia tua ex me, dicit, quod Deus loquebatur ad Mo- fsem per aliquam creaturam corporalem assumptam, non quomodo loquitur in substantia sua: Quomodo enim loquitur in substantia sua? Locutio Dei, verbum Dei est; verbum Dei Christus est; verbum illud non sonat & transit, sed semper incommutabiliter manet verbum, per quod omnia facta sunt, Cui verbo dicitur (Ipsa est enim & sapientia Dei) Mutabis ea, & mutabuntur, Tu autem idem ipse es; Et alio loco de Sapientia cum scriptura diceret, In se ipsa manens, ait, Innovat omnia; Illa ergo sapientia stans, si dici debeat vel stans, dicitur au- D tem propter incommutabilitatem, non propter immobilitatem, & eodem modo se semper habens, nullo loco, nullo tempore variata, nusquam aliter quam hic aut ibi; nunquam aliter quam nunc aut antea, Ipsa est locutio Dei. Idem 4. de Trinit. 1. vnum est verbum Dei per quod facta sunt omnia, quod est incommutabilis veritas; Ibi principaliter atque incommutabiliter sunt omnia simul, non solum quae nunc sunt in hac vniuersa creatura, verum etiam quae fuerunt, & quae facta sunt. Ibi autem nec fuerunt, nec futura sunt, sed tantummodo sunt, & omnia vita sunt, & omnia vnum sunt, & quod magis mirum est, & vna est vita, sic enim omnia per ipsum facta sunt, vt quicquid factum est in his in illo vita sit, & facta non sit. Amplius si scientia Dei est incommutabilis, estet & aliquo modo mortalit, vt patet ex 5°. huius premissis; Quomodo ergo dicens Apostolo, Solus habet immortalitatem 1. ad Timoth. vlt. quomodo etiam alio Apostolo, & Evangelista docente; Quod factum est in ipso, vita erat Io. 1. qualis vita? mortalit? quis mortalium ita dicit? Nonne & hoc videtur contra Aug. proximo 1e- E citatum? qui & 1. Confess. 6. Tu Domine semper viuis, & nihil moritur in te, quoniam ante primordia saeculorum, & ante omnia quod ante dici potest, tu es; & Dominus meus es, Dominusque omnium quae creasti; & apud te retum omnium instabilium stant causa, & rerum omnium instabilium immutabiles manent origines, & omnium irrationalium & temporalium sempernae viuunt rationes. Et infra 12°. libri 10°. Tu aeternus es habens immortalitatem, quoniam ex nulla specie motus mutaris, nec temporibus variatur voluntas tua, quia non est incommutabilis voluntas quae alia atq; alia est. Vnde & sumitur 183^a. propostio sententiarum Prospcri, quae sic dicit, Vera eternitas Dei est, qui solus habet immortalitatem, quoniam ex nulla specie motus mutatur, nec temporalis est voluntatis. Non enim incommutabilis est volunt-

|| motiuē

|| motiuē

A voluntas quæ alia & alia est ; Cur ergo non similiter de scientia sentiendum ? Imò audi ipsum super Ioan. Homilia 23. partis primæ dicentem , Transl omniem mutabilem spiritum , transi spiritum qui modo scit , modo oscerit , modo meminit & obliuiscitur , vult quod nolebat , non vult quod volebat , sive patiatur iam istas mutabilitates , sive pati , possit ; transi hæc omnia . Non enim inuenis in Deo aliud mutabilitatis , non aliquid quod aliter nunc sit , aliter paulò ante fuerit : Nam ubi inuenis aliter & aliter , facta est ibi quædam mors ; Mors enim est non esse quod fuit . Istam quoque sententiam confirmat Gregorius 18. Moral. 31. sicut ex quanto huius appareret . Ex his autem arbitror immutabilitatem diuinæ scientiæ apparere , qua concessa , quis immutabilitatem diuinæ voluntatis negabit ? Nonne similis ratio est hinc inde ? Nonne & quædam Autoritates præmissæ ipsam clare restantur ? Amplius autem si voluntas Dei esset mutabilis , & alternabilis successiùe , possibile esset aliquem incipere esse saluandum , & aliud esse futurum , & similiter desinere absque positione in esse .

B Ponatur enim quod Deus heri noluit positivè Petrum esse saluandum , & A esse futurum , sed quod voluit oppositum , & quod hodiè velit utrumque ; tunc per decimum heri Petrus non fuit saluandus , nec A futurum , & hodiè est saluandus , & A futurum , quod est impossibile manifestum . Et idem potest argui de desitione prædicta , supponendo opposita præmissorum . Item si voluntas Dei esset mutabilis , ipse nesciret certè futura contingentia : Non enim potest certitudinaliter illa scire nisi per aliquid certum , sicut decimo octauo est ostensum ; nec Deus scit futura contingentia nisi per voluntatem suam , & si illa sit alternabilis successione , ipsa est incerta , sicut voluntas humana . Nam sicut nescio nunc quod eras scribam , per hoc quod nunc volo cras scribere , quia voluntas mea medio tempore potest mutari ; Ita videtur quod Deus nunc nesciat quod Antichristus erit , per hoc , quod nunc vult eum fore , si voluntas eius posset similiter alternari . Hoc enim dato , non sequitur , Deus nunc vult Antichristum fore in A tempore vel instanti , ergo Antichristus tunc erit . Potest enim post præ-

C sens velle , ante A , habere nolle vel non velle respectu illius , & continuare illud usque ad A , & semper ; quod si ponatur in esse , sequitur veritas antecedentis , & oppositi consequentis . Hoc etiam Autoritates sacræ restantur : vnde Psalmi 32. Consilium autem Domini in æternum manet , Cogitationes cordis eius in generatione & generationem . Glossa , id est , non sunt mutabiles , sed æternæ , & prædestinatio eius immutabilis est , in qua omnia reposita sunt . Et sumitur hæc Glossa ab Augustino super eundem locum Psalmi tractatu 1. dicente , Cogitationes sapientiæ eius non sunt mutabiles , sed manentes in seculum seculi . Simile est illud Psalmi 116. Veritas Domini manet in æternum : & illud Psalmi 118. Initio cognoui de testimonij tuis , quia in æternum fundasti ea ; & illud Apostoli 2. ad Timoth. 2. Firmum fundamentum Dei stat habens signaculum hoc , Nouit Dominus qui sunt eius . Et ad Hebr. 6. Volens Deus ostendere pollicitationis hæreditibus immobilitatem consilij sui , interponit iuriurandum : Et Esaïæ 46. Consilium meum stabit , & omnis voluntas mea fieri : & Ierem. 31. In charitate per-

D petua dilexi te , ideo attraxi te , miseras ; In charitate , inquit , perpetua , non nouella . Hoc idem expressè dicit Augustinus 3. de Trinit. 2. exponus illud Psalmi 121. Ierusalem , quæ ædificatur ut ciuitas , cuius participatio eius in idipsum ; per Idipsum , inquit , hoc loco , illud summum & incommutabile bonum intelligitur , quod Deus est , atque sapientia voluntasque ipsius , cui cantatur in alio loco , Mutabis ea , & mutabuntur , tu autem idem ipse es : & cap. 3. quod omnium visibilium , & inuisibilium factorum causa est inuisibilis , & incommutabilis voluntas Dei . Et cap. 4. Deus vitetur omnibus sive incorporeis , sive corporeis rebus , sive rationalibus sive irrationalibus , sive bonis sive malis , ad incommutabile arbitrium sententiæ sive . Et Enchirid. 75. loquens de Tyriis , & Sidoniis , quos Deus noluit saluos fieri , dicit , quod in resurrectione in clarissima luce sapientia videbitur , quod nunc piorum fides habet , quam certa & immutabilis , & efficacissima sit voluntas Dei . Et 83. quæst. 27. Lex Dei incommutabilis manet , & omnia mutabilia pulcherrima gubernatione moderatur . Et 1. de libero arbitrio 13.

E Lex illa quæ summa ratio nominatur , quæ lex temporalis fertur & mutatur , est incommutabilis in tantum , quod ipsa variari non poterit ullo modo . Quod & sententia Propheti contentur , quas ideo libenter allego , quia quoties eas allego , duos testes omni exceptione maiores adduco , Augustinum scilicet & Prosperum Aquitanicum , qui velut apes argutula suggens medullas de floribus operum Augustini in alucati sententiarum istatum , in fauos mellifluos componebat . Harum igitur sententiarum propositio 342^a sic dicit ; Lex omnium artium cum sit omnino incommutabilis , satis appetat supra mentem nostram esse legem quæ veritas dicitur . Nam hæc est illa incommutabilis veritas , quæ lex omnium artium recte dicitur , & ars omnipotentis Artificis : & propositione 42. Mutabilium dispositionem incommutabilis ratio continet : & 169. Cogitatio & recognitio Dei mutandarum rerum est incommutabilis

Psalms.
Glossa.

prima.

Augustinus.

Apolostol.

Esaïas.

Ieremias.

Augustinus.

mutabilis ratio. Neque enim sicut hominem ita Deum, cuiusquam facti sui poenitet, cuius de A omnibus omnino rebus tam fixa est sententia, quam certa præscientia. Et propositione 158.

Quod in operibus prius dicitur aut posterius, non ad facientem, sed ad facta referendum est; Aceterna enim est, & incomutabilis voluntas eius, nec consilio alternativa variatur, in qua simul est quicquid in rebus creandis, vel ordinandis, aut precessit aut sequitur. Item Aug. 5 de Trin. vlt.

Augustinus.

Deus autem, absit, ut aliquam temporaliter diligat quasi noua dilectione que in ipso ante non erat, apud quem nec præterita transierunt, & futura iam facta sunt. Itaque omnes Sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit, sicut prædestinavit; sed cum convertuntur ad illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur, ut modo dicarur, quo potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur & placitis bonis, illi mutantur, non ipse, sicut lux infirmis oculis aspera, firmis lenis est, ipsorum scilicet mutatione, non sua. Idem 15. de Trin. 20, recitat dialecticam Eunomij Hæretici deridendam, qui posuit vngenitum Dei verbum non esse filium naturæ, sed voluntatis, accidentem scilicet Deo volens afferere voluntatem, qua gignetur filium; videlicet ideo, quia nos aliquid aliquando volumus, quodante non volebamus; quem redarguit statim dicens, Quasi non propter ista mutabilis intelligatur nostra natura, quod absit, ut in Deo esse credamus. Non enim ob aliud scriptum est, multæ cogitationes in corde viri, Consilium autem Domini manet in æternum, nisi ut intelligamus siue credamus, sicut æternum Deum, ita æternum * eius esse Consilium, ac per hoc immutabile, sicut ipse est. Quod autem de cogitationibus, hoc etiam de voluntatibus verissime dici potest.

B

Multæ voluntates in corde viri, voluntas autem Domini manet in æternum. Hoc idem dicitur ab eodem multo diffusus 22. de Ciuit. Dei 2. distinguendo de voluntate Dei. Accipitur enim quandoque pro effectu voluntatis diuinæ, & sic est mutabilis, quandoque vero pro illa sua voluntate, que est sempiterna cum eius præscientia, & sic nunquam habet nouam voluntatem, sed semper cunctam quæ immutabilis perseverat. Hoc idem ostendit multum diffusè supra 12. 17. & 14. Idem 8. super Gen. ad literam 17. de divina prouidentia loquens, dicit, Deus omnipotens, & omnia teuens, incommutabili æternitate, veritate, & voluntate, semper idem non per tempus, nec per locum motus, mouet creaturas per locum & tempus. Idem patet per eundem 5. de Ciuit. Dei 9. & alijs locis, & libris non paucis; & per Anselmum de Concordia 3. & 4. & 2. Cur Deus homo 17. alibi frequenter. Dicitque beatus Gregorius 26. Moral. 4. Omnipotens Deus est plerunque mutat sententiam, consilium nunquam. Et idem habetur in Glossa Esai. 38. vbi tractat de adiectione 15. annorum ad vitam Ezechiæ. Adhuc autem audi Augustinum vtramque simul sententiam egregie confirmantem 12. Confess. 15. sic dicendo, Veritas mihi dicit de vera æternitate creatoris, quod nequaquam eius substantia per tempora varietur, nec eius voluntas extra substantiam sit, unde non cum modo velle hoc, modo velle illud, sed simili & semel, & semper velle omnia quæ vult, non iterum & iterum, neque nunc ista, nunc illa, nec velle quod solebat, aut nolle quod volebat, quia talis voluntas mutabilis est, & nullum mutabile est æternum, Deus autem noster est æternus. Item quod mihi dicit in aure interiori, expectatio rerum venturarum, fit continuus cum venerint, idemque continuus fit memoria, cum præterierint. Omnis poterò intentio que ita variatur mutabilis est, & omne mutabile æternum non est, Deus autem noster æternus est. Hæc colligo atq; coniungo, & inuenio Deum meum, Deum æternum non aliqua noua voluntate condidisse creaturam, nec sentiam eius aliquid transitorium pati. Has quoque ambas sententias, de scientia, & voluntate Dei prædictas Ansel. Cant. Rob. Lincolnenis, Hugo de S. Victore. P. Lombardus, aliquique Doctores non pauci vñanimiter contestantur: Imponitur quoque Aegypti tanquam error, quod ipsi putabant voluntatem diuinam posse per sacrificia immutari.

C

Gregorius.

Esa. v.

Glossa.

Augustinus.

D

Adhuc autem audi Augustinum vtramque simul sententiam egregie confirmantem 12. Confess. 15. sic dicendo, Veritas mihi dicit de vera æternitate creatoris, quod nequaquam eius substantia per tempora varietur, nec eius voluntas extra substantiam sit, unde non cum modo velle hoc, modo velle illud, sed simili & semel, & semper velle omnia quæ vult, non iterum & iterum, neque nunc ista, nunc illa, nec velle quod solebat, aut nolle quod volebat, quia talis voluntas mutabilis est, & nullum mutabile est æternum, Deus autem noster est æternus. Item quod mihi dicit in aure interiori, expectatio rerum venturarum, fit continuus cum venerint, idemque continuus fit memoria, cum præterierint. Omnis poterò intentio que ita variatur mutabilis est, & omne mutabile æternum non est, Deus autem noster æternus est. Hæc colligo atq; coniungo, & inuenio Deum meum, Deum æternum non aliqua noua voluntate condidisse creaturam, nec sentiam eius aliquid transitorium pati. Has quoque ambas sententias, de scientia, & voluntate Dei prædictas Ansel. Cant. Rob. Lincolnenis, Hugo de S. Victore. P. Lombardus, aliquique Doctores non pauci vñanimiter contestantur: Imponitur quoque Aegypti tanquam error, quod ipsi putabant voluntatem diuinam posse per sacrificia immutari.

COROLLARIUM.

1. *Et habet Corollarium, quod Deus nullum nouiter diligit neque odit;*
2. *Nec magis aut minus una vice quam alia;*
3. *Nec preces aut quæcumque merita bona vel mala flectant aut mutant voluntatem diuini in minimo huc vel illuc;*
4. *Et quod omne salvandum aut damnandum, premendum vel puniendum sub quocunque gradu, vult ab eterno salvare vel damnari; premarij similiter vel puniri sub eodem gradu præcise; & hoc neclum voluntate Conditionali, aut indeterminata, sed ita absolute & determinata, sicut vult in presenti vel finali iudicio, aut post mortem.*
1. *Vnde sequitur manifeste, quod Deus nullum nouiter diligit neque odit; nec magis aut minus una vice, quam alia; nec preces aut quæcumque merita bona vel mala flectunt aut*
- 2.
- 3.

A aut murant voluntarem diuinam in minimo hac aut illicet; & quod omnem saluandum aut
damnandum, præmiandum vel puniendum sub quounque gradu, voluit ab æterno saluari,
vel diminuti, præmari iūmilit vel puniri, sub eodem gradu præcificè, & hoc nedium voluntate
conditionali aut indeterminata, sed ita absolute & determinata, sicut vult in presenti, vel in
finali iudicio, aut post volet. Hoc autem totum ex præcedentibus sequitur manifestè. Sed ne
in tam sublimi materia ex phantasmate capitis mei, tantilluni videar somniare, Maiorum me-
orum testimonij & rationibus hoc ostendam. Prima igitur pars huius & secunda patent per
illud Apostoli ad Ephe. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & imma-
culati in conspectu eius in charitate secundum propositum voluntatis suæ; & ad Romanos 9.
Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, vt secundum electionem pro-
positum Dei maneret, dictum est, quia maior seruier minori, sicut scriptum est; Iacob dixi, Esau autem odio habui. Hoc idem patet per Petrum Lombardum 3. Sent. dist. 32. & per testi-
monia quæ adducit. Tertia autem pars eius sequitur ex prioribus evidenter, potestque proba-
bitur per responsionem saluatoris filii Zebedæ, adorante matre eorum, & perente quatenus di-
ceret, vt federent, vñus ad dextram, & vñus ad sinistram in regno suo, qui sic illis respondit;
Sedere ad dextram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à
* Patre, Mat. 20. Si tamen hoc possent preces & merita inspectare, ipse posset hoc dare. Hoc e-
tiam patet per responsionem Samuelis, quam dedit Sauli; cum enim dixisset libi Samuel; Pro
eo quod abieciisti sermonem Domini, abiecit te Deus, ne sis Rex, rogavit eum Saul, vt portaret
peccatum suum, revertereturque cum eo, vt Dominum adoraret qui reculars respondit; Tri-
unphator in Israhel, non parcer, & penititudo non fleatur; Neque enim homo est vt agat
penititiam, 1. Reg. 15. Cùmque Samuel lugerer Saulem, incepans eum Dominus, dixit ei;
Vñsequo tu luges Saulem, cùm ego proiecerim eum, ne regnet super Israhel; infra 16. Simile
est illud Ierem. 7. Projiciam vos a facie mea, tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas
pro eis laudem vel orationem, & non obstatas mihi, quia non exaudiam te. Et intra, eodem, 11
B ri per responsionem saluatoris filii Zebedæ, adorante matre eorum, & perente quatenus di-
ceret, vt federent, vñus ad dextram, & vñus ad sinistram in regno suo, qui sic illis respondit;
Sedere ad dextram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à
* Patre, Mat. 20. Si tamen hoc possent preces & merita inspectare, ipse posset hoc dare. Hoc e-
tiam patet per responsionem Samuelis, quam dedit Sauli; cum enim dixisset libi Samuel; Pro
eo quod abieciisti sermonem Domini, abiecit te Deus, ne sis Rex, rogavit eum Saul, vt portaret
peccatum suum, revertereturque cum eo, vt Dominum adoraret qui reculars respondit; Tri-
unphator in Israhel, non parcer, & penititudo non fleatur; Neque enim homo est vt agat
penititiam, 1. Reg. 15. Cùmque Samuel lugerer Saulem, incepans eum Dominus, dixit ei;
Vñsequo tu luges Saulem, cùm ego proiecerim eum, ne regnet super Israhel; infra 16. Simile
est illud Ierem. 7. Projiciam vos a facie mea, tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas
pro eis laudem vel orationem, & non obstatas mihi, quia non exaudiam te. Et intra, eodem, 11
C præcepit illud idem: vbi Glosa; Præcipitur Prophetæ ne pro eis oret in quos est consumma-
ta sententia, ne videatur oratio eius infirma, & merito non exaudita. Ne assumas pro eis lau-
dem, quia ne replicando hitorie veteris clementiam, qua misericordi solo, & laudando meam
nitatis mutare sententiā. Et infra 14. Post confessionem multiplicem peccatorum, & deuotā
orationem fereunt, Dominus dixit ei; Noli orare pro populo isto in bonum; cùm ieiunauerint
non exaudiant preces eorum, & si obtulerint holocausta & victimas non suscipiant ea quoni-
am g'adio, & fame, & peste consumam eos. Nonne & hoc est quod Dominus planè docet E-
zech. 14 per Noe, Danielem, & Job, qui etiā fuerint in medio populi peccatoris, cui Dominus
supplicia prædicebat, non liberarent filios, neque filias, sed se solos. Quare & Gregorius sicut
recitat in Canone 23. q. 4. Cum superna: sic ait; Cùm indignatio fese, vt ita dixerim, medul-
lius mouet, hanc opinio humana non remouet, nec se cuiuslibet vtiliter deprecatio objicit,
cum semel Deus aliquid ab intimis ita scendo disponit. Quibus concordat Aug. 21. de Ciu. Dei
D 24. sic dicens; Si de aliq'ibus ita certa esset Ecclesia, vt qui sint illi etiam noss'et, qui licet adhuc
in hac vita sint constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro
eis non oraret, quām nec pro ipso. Simile etiam est illud Apostoli ad Hebr. 12. Esau cupiens
h'ereditatem benedictionem reprobat est. Non enim inuenit penitentia locum, quanquam
cum lacrymis inquisisset eam: Gen. 27. Scribitur, quod ciuitatu magno fleuit. Simile quoq' est
illud Num. 23. Non est Deus quasi homo vt mentitatur, nec vt filius hominis vt mutetur; dixit
ergo, & non faciet: locutus est, & non implebit: Cui consonat illud 2. ad Tim. 2. Ille fidelis per-
manet, scipsum negare non potest: Glosa; Ille, scilicet Christus, permanet fidelis in dictis suis,
& verè fidelis quia non potest negare scipsum, qui est veritas; quod faceret, si dicta sua non im-
pleret. Et ne hoc videretur libertati voluntatis diuinae in aliquo derogare, statim subiungit;
Hoc autem quod scipsum negare non potest, ius est voluntatis diuinae; & est Augustini ho-
E mil. 53. 1. pars super Iohann. qui etiam 15. de Trin. 14. Verbum inquit, Dei saltu habere a-
liquid nunquā potest, quia immutabilitate sic se habet, vt se haberet de quo est. Non enim potest
filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem. Potenter hoc non potest; Nec
est infirmitas ita sed firmitas, quia falsa esse non potest veritas. Hæc etiam pars 3. patet per
beatum Greg. 1. dial 21. & allegatur in Canone 23. q. 4. Obtineri, dicentem; Obtineri ne-
quaquam possunt quæ prædestinata non sunt, sed ea quæ sancti viri orando efficiunt, ita præ-
destinata sunt, vt precibus eorum obtinantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio,
ita est à Deo disposita, vt ad hoc electi ex labore perueniant, quatenus postulando mercan-
tur accipere, quod eis omnipotens Deus ante sæcula dispositus dare. Cui & concordat Aug.
10. de Ciu. Dei 12, ita dicens; Incommutabile consilium penes ipsum est, in cuius dispositione
X iam

Apostolus,

Lombardus,
Mat. 20.

* meo

1. Reg. 15.

Ierom. 7.

Ezech. 14

Gregorius.

Apostolus.

Augustinus.

Gen. 27.

Num. 23.

A. apostolus.

Glosa.

Augustinus.

Gregorius.

A. apostolus.

Glosa.

Augustinus.

Gregorius.

A. apostolus.

Glosa.

Augustinus.

iam tempora facta sunt, quæcunq; futura sunt. Nam temporalia mouens temporaliter non mouetur, nec aliter nouit facienda quām facta, nec aliter inuocantes exaudit, quām inuocaueros videt. Nam & cūm exaudiunt angeli eius, ipse in eis exaudit tanquā in vero non manuacto templo suo, sicut in humilibus sanctis suis, eiusque temporaliter fiunt iussa æterna eius lege conspecta. Qui & supra 5°. sic scribit, Non sunt fructuæ leges, obiurgationes, exhortationes, laudes, & vituperationes, quæ & ipsas futuras esse præsciuit Deus, & preces valent ad ea impertranda, quæ se precantibus concessurum esse præsciuit. Et infra 21ⁱ. 24°. sic ait, Ecclesia orat pro omnibus hominibus, nec tamen pro omnibus exauditur, sed pro his solis, qui eis aduersantur Ecclesia, ita sunt tamen prædestinati, vi pro eis exaudiatur. 15°. quoque de Trinit. 1°. vult hoc idem. Item si voluntas Dei possit per alias preces mutari, licet, & pium esset orare pro Angelis, hominibusque damnatis, contra Augustinum 21. de Civit. Dei 24. plane, & contra fidem Ecclesiæ generalem. Item si sic, hoc maximè videretur per preces dignissimas sanctissimæ matris suæ, sanctorum Angelorum, & animarum sanctorum; sed B isti nihil audent velle, nec petere, neque possunt, nisi quod viderint Deum velle. Vnde Petrus Lombardus 3. sentent. dist. 31. Qui, inquit, in patria sunt, adeo iustitia Dei addicti sunt, vt nihil eis placeat, nisi quod Deo placeat, ac per hoc illorum tantum salutem volunt, quos Deus saluari vult, eosque solos sicut se diligunt. Qui & 4. sentent. dist. 45. sic scribit, Deus dicitur exaudire preces quorundam non solum quando effectui mancipat, sed etiam quando innocentia curia Angelorum & sanctorum animarum, quid inde futurum sit vel non, & quod cognoscunt in Dei voluntate esse, volunt & ipsi. Adeo enim voluntati addicti sunt superne, vt nihil praeter voluntatem eius queant velle. Intercedunt ergo sancti pro nobis ad Deum, & merito dum eorum merita suffragantur nobis, & affectu, dum vota nostra cupunt adimpleri, quod tamen non faciunt, nisi in voluntate Dei implenda didicerint. Apparet igitur quod voluntas Dei per preces & bona merita non mutatur, quare nec per mala. Quarta vero pars patet per partes priores, & probations carum, & quia si Deus aliud vel alter vellet una vice quam alia, voluntas eius, & ipse similiter mutaretur. Potest autem hoc idem specialiter sic probari: Quando Deus creavit naturam Angelicam & humanam, aiquid de ipsa finaliter intendebat absolutè & determinatè, (Illa enim sapientia quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, non agit stultius seu vanius quam natura, & voluntas creata, quæ agunt actiones determinatas propter finem determinatum, vt patet 2. Phys. diffusæ;) & non intendebat quod tota staret, & beatitudine finaliter frueretur, quia tunc eius propositum frustratur, quod capitulum decimum non permittit; & idem argumentum de Lucifero, Adam, & Iuda, & qualibet persona quæ cecidit, vel damnatur. Vnde dicit Augustinus 5. contra Julianum 6. Ex numero electorum nullus perit; cæteri autem mortales qui ex hoc numero non sunt, sed vas iræ facti sunt, ad utilitatem nascuntur istorum: Non enim quenquam eorum Deus temerè aut fortuito creavit, aut quid de illis boni operetur, ignorat, cūm & hoc ipso bonum operetur, quod in eis humana creat naturam, & quod ex eis ordinem seculi præsentis exortat. Deus ergo non intendebat statum cadentium, nec beatitudinem damnatorum, quare & vt per vigesimum secundum videtur, intendebat aliquo modo casum & damnationem cuiuscunq; talis, quod & Psalmista videtur sentire Psalm. 103. cūm sic dicit, Draco iste quem formasti ad illudendum ei, si per Draconem Lucifer designetur. Et Ecclesiastici 39. Sunt spiritus qui ad vindictam creati sunt, &c. Et supra, eodem 26. Qui transgreditur à iustitia ad peccatum, Deus paravit eum ad romphæam; quibus & consonare videtur dictum Salvatoris de filio perditionis, scilicet Iuda, Joan. 17. & Apostolus 2. ad Thess 2. de homine peccati, filio perditionis, scilicet Antichristo; quanquam & ista à sanctis Patribus aliter exponantur. Hæc etiam videtur sententia Apostoli ad Rom. 9. dicentis, Annō habet potestatem figulus huius ex eadem massa sacre aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? quod & statim exponit de vas in iræ aptis in interitum, & vas in misericordia in gloriam preparatis; quem locum Apostoli Augustinus 5. E contra Julianum recitat expressius pro ista sententia, secundum translationem aliam in hæc verba, Si autem voluit Deus ostendere iram, & demonstrate potentiam suam, attulit in multa patientia vas in iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, &c.

Lumbardus.

Augustinus

Psal. 103.
Ecclesiast. 39.

Apostolus.

Augustinus.

A

C A P. XXIIII.

*Obiicit contra immutabilitatem diuinæ scientiæ,
& respondet.*

Bijicitur autem contra immutabilitatem diuinæ scientiæ isto modo. Deus scivit Christum pati, & nunc nescit, ergo scientia sua mutatur. Item Deus nescivit hoc instans esse, & nunc scit. Item Deus præscivit Christum pati vel paſlurum, & nunc non præscit. Itemque Iudith 9. Illa post illa cogitauit. Pro istis autem sciendum quod Deus aliter inteligit complexa quam nos. Nos enim semper intelligimus talia comparando ad præſens instans, Omnis enim propositio componitur ex nomine & verbo, communiter loquendo de verbo, sicut Priscianus, & ceteri Latini loquuntur, vt comprehendat præſens, præteritum, & futurum; non sicut loquuntur Græci, qui teste Aristotele 1. peri hermēnias, vocant verbum tantum verbum præſentis temporis, reliqua verò casus verborum; & vt patet ibi, omne verbum consignificat tempus; Curtius enim consignificat tempus præſens, scilicet nunc esse cursum, Cutre verò vel currere quod complectitur scilicet præteritum vel futurum; & hoc manifestum est, quia currebat significat fecisse cursum prius secundum tempus, curret verò futurum cursum posterius; & vt patet 5. Metaph. 16. Prius secundum tenipus in præterito est remotius à nunc præsenti, in futuro verò quod est propinquius ipsi nunc, ipso nunc ut principio, & primo ene ad quod alia comparantur. Nos autem propter debilitatem intellectus nostri non possumus

C distinctè cognoscere omnes particulas temporis semper fluentes, & continuè succedentes; Ideoque accipimus præſens instans quod de toto tempore est actualissimum, & nobis notissimum, & ponimus illud pro signo, & termino quodam certo, per comparationem ad quod seu quem, intelligimus præsentiæ, præ erita, & futura. Quare & propositiones nostræ significantes cum tempore, necessarij significant isto modo, scilicet relativæ, & comparatiæ ad præſens instans quocunque. Ideoque hæc propositio Christus patitur, continuè diuersum significat, & diuerlum, secundum quod diuersa instantia sunt præsenta successiva, & Christus patiebatur, & patietur, consignificant parimodo, sicut species in oculo fixo vidente in certo situ patentes fluminis continuè decurrentes, continuè significat diuersam partem fluminis, & diuersam; & sicut tales propositiones in anima sic videntur, ista pars directè mihi obiicitur in hoc situ, & hæc pars est superior, hæc verò inferior, vel hæc pars est prior, & hæc posterior, semper alia & alia repræsentant, in comparatione ad varias partes, varijs vicibus oculo præsentatas. Quare *representantur*.

D & hæc propositio Christus patietur aut patitur, quæ aliquando fuit vera, nunc est falsa; & hæc tantum propositio Christus patiebatur, quæ aliquando tuit falsa, nunc est vera; & quia scientia, credulitas, & opinio nostra sunt per propositiones huiusmodi, variantur similiter sicut illæ. Deus autem ex sua infinitissima claritate comprehendit omnes res particulares, & omnes particulas temporis, sicuti sunt, verisimile per seipsum: Non enim indiget comparatione vel relatione præteritorum vel futurorum ad præſens instans, more infinitatis humanae, sed intelligit omnia simul & præſentialiter & quæ claret; & hoc est, quæ non seit per tales propositiones verbales mutabiles, sed per suam essentiam, & propriam voluntatem, quæ semper uniformiter, & ita variabiliter omnia repræsentant. Quemadmodum si ponetur vilis punctualis quiescens in centro cœli circumvoluti, & videret per extramissionem & actiū non passiū, sicut Deus res videt; videret semper uniformiter, sine omni mutatione sui, circumgiratas continuè siogulas partes cœli, & eandem partem nunc in oriente, tunc in meridie, nunc in occidente: Sic &

E Deus omni codem modo ex parte sui intrinsecè videt aliquid primo futurum, secundo præſens, tertio verò præteritum; & hoc est quia non videt patiendo quicquam a viſis, seu paſsiu, sed agendo potius seu auctu, sicut sunctus est oftensus. Hanc autem causam diuersitatis scientiæ Dei & nostræ insinuans August. 15. de Trin. 13. ita dicit; Deus non aliter scivit creatura, quam creanda, non enim eius sapientia aliquid accedit ex eis; longè est hinc scientiæ scientia nostra dissimilis, quia in illius naturæ simplicitate mirabilis, non est aliud sapere, aliud esse, sed quod est sapere, hoc est esse; nostra verò scientia est in rebus plurimis, propterea & amissibilis est, & receptibilis, quia non hoc nobis est esse quod teire. Quamobrè essentia Dei, seu voluntas quæ eadem est, sicut primò ostendebat in intellectu diuino Christum paſlurum, ita omni eodem modo post ostendit libi Christum pati, & nunc ostendit Christum paſlum fuisse; ideoq;

Deum scire hæc tria, in modo potius hoc unum tripliciter nominatum est idem scire & eodem modo A omnius, sicut si nos haberemus aliquam unam propositionem uniformiter significantem naturaliter vel ex impositione, sicut essentia seu voluntas Dei sibi significat, primo Christum passum, deinde pati, & denum passum, & haberemus semper unam scientiam conformem illi propositioni; unde eodem modo, sine aliqua mutatione in nostra scientia, sciremus eandem rem futuram, presentem, & praeteritam. Cum ergo in primis assumitur, Deus scivit Christum pati, & nunc nescit, Prima debet distingui penes compositionem & divisionem, vel eo quod potest loqui de dicto, vel de re dicti; In sensu vero composite, & de dicto, videtur ulterius distinguenda, eo quod Propositionis complexum, seu dictum potest accipi pro Propositione, complexo, vel dicto extra mentem diuinam, vel in ipsa, quatenus ibi potest similitudinari assignari complexum, scientiaque complexa, sicut 18. capitulum suadebat. In sensu igitur compositionis, & de dicto, extra mentem diuinam est vera: Deus enim scivit talem Propositionem, Christus patitur, scilicet in tempore Passionis. Et si arguitur in hoc sensu, B Deus scivit illam, & nunc nescit, igitur Deus, vel salsem scientia eius mutatur, dicendum hoc non sequi; immo hoc est propter mutationem Propositionis de vera significacione in falsam, & de veritate in falsitatem; sicut nec sequitur de oculo fixo intuente in eodem situ continuè partes fluminis succedentes, quod ipse mutetur, eo quod prius vidit aliquam partem quam nunc non videt; Immò sufficit quod illa pars mutetur; sicut etiam non sequitur, Deus prius fuit Dominus diluuij, & nunc non est, ergo Deus mutatur, sed forsitan diluvium ipsum mutatur, sicut & in ipsis creaturis non sequitur in talibus relatiuis. Et si adhuc arguitur, saltem sequitur, quod Deus pauciora scit quam scivit; dicendum hoc non sequi, quia sicut prius ista fuit scita & nunc est nescita, ita sua contradictionia prius fuit nescita, & nunc est scita. Adhuc forsitan Sophisticus calumniator instabit; Ponatur, inquit, quod contradictionia sua non sit nec aliqua talis vera, tunc cessat compensatio huius pro illa, tunc ergo scier pauciora quam prius. Item cuiuslibet contradictionis altera pars est melior, dignior, & nobilior, ut patet prioribus, & scientia de melioribus, dignioribus, & nobilioribus, est melior, dignior, & nobilior, ut patet per Philosophum 1. de Anima 1. & 1. Metaph. in Prologo 6. Metaph. 3. & per Averroem ibi, & super 2. de Cœlo Comment. 60 ergo tota diuina scientia est perfectior hanc vice quam illa. Ad primum istorum dicendum quod est sat posibile quod sciat pauciora complexa extrinseca in esse existere, quam prius, non tamen intrinseca in esse scibili. Immo possibile est, quod nullum verum complexum, nec etiam incomplexum extrinsecum sciat in esse existere, quia possibile est quod omnia destruantur, sicut nec scivit ante mundum, quando nullum illorum existebat, nec tamen si sic esset, haberet minorem scientiam tunc quam prius. Non enim scit per talia vera creata, sed tantum per vera sibi intrinseca, & eterna, sicut praecedentia docuerunt; et illa vera manent semper æqualia omni modo penitus non mutata. Sed adhuc forsitan replicabit & dicet, sit A talis Propositionis, vel quasi similitudinari loquendo in mente diuina, Christus patitur, & B suum contradictionem, tunc A prius fuit D verum, & nunc est falsum, & è contra de B, ergo illa vera intrinseca Deo mutantur, quare & ipse Deus necessario commutatur. Dicendum, quod A non significat sicut ista Propositione creata, Christus patitur, quia tunc continuè significaret, vel consignificaret diversimodo, vel diversa secundum diuersitatem instantis vel temporis, in quo esset, sicut superioris est ostensum; sed semper immobiliter consignificat idem tempus omnino seu instans. Ideoque sicut tempore passionis significauit præsentialiter, Christum tunc pati, ita nunc significat eodem modo omnino, Christum fuisse tunc passum, æquivalenter ipsis duabus Propositionibus nostris, Christus nunc patitur, quæ sunt in tempore Passionis, & Christus tunc patiebatur, quæ est in * præsenti. Adhuc autem non definet obgarrire, sed dicet A nunc est verum, & B similiter verum est enim Christum non pati, ergo contradictionia sunt simul vera. Hic autem dicendum, quod quot sunt instantia in toto tempore, tot Propositiones affirmarias & negatiwas imaginariæ diuersas correspondentes illis haber Deus de quounque similes talibus, Christus patitur in hoc instanti, Christus patitur in illo instanti, & ita de cæteris; Intelligit enim Deus omnes Propositiones intelligibiles veras vel falsas. Et quia secundum Philosophum primo Elenchorum, Contradictio est oppositio unius & eiusdem non nominis tantum, sed rei & nominis, secundum idem, & ad idem, similiter, & in eodem tempore; si A & B sint contradictionia, oportet quod refertantur ad idem tempus; Etgo A in mente diuina affirmat pro instanti vel tempore Passionis, sic oportet, quod B negat pro eodem, & tunc B est falsum; Si autem capiatur una alia similis B, quæ negat Christum pati pro aliquo instanti vel tempore, puta pro præsenti illa est vera, quæ & sit C, sed C non contradicit A, quia non pro eodem instanti vel tempore affirmant

- A firmant & negant, sicut ista non contradicunt, Christus patiebatur tunc, & Christus non patitur nunc, nec C & B conuerruntur, quia negant pro diuersis instantibus vel temporibus sicut ista, Christus non patitur nunc, Christus non patiebatur tunc. Per hæc patet responsio, si prima accipiatur in sensu compositionis, & de dicto extra mentem diuinam. Hunc autem reor esse intellectum dicentium quid Deus est pelagus infinitum, omnem contradictionem absorbens, & quid in eternitate diuina omnia vera, futura, praesentia, & praeterita, sunt simul vera, quos quidam moliuntur arguere, quia tunc contradictoria essent simul vera, & eadem propositione simul vera & falsa. Qui ideo non concludunt, quia Deus non scit quicquam per propositiones creatas affirmatiuas & negatiuas, quæ necessario contradicunt, quia quæcumque sunt, sunt simul in eodem instanti, & affirmant & negant pro illo, ac utraque talium alternatur successione à veritate in falsitatem, vel è contra: sed quicquid Deus scit, complexè scit per propositiones ab initio increatas, quæ licet secundum quid contradicere videantur, quia more contradictioriorum affirmant & negant idem de eodem; non tamen similitudine contradicunt, quia non sic affirmant vel negant pro eodem tempore vel instanti, nec unquam aliqua talium post veritatem induit falsitatem, quia copulatio extremonrum in mente diuina, non est volubilis, secundum volubilitatem temporis vel instantis, sed semper stabiliter copula pro eodem, sicut superius est ostensum. Per hæc eadem patet responsio ad secundum argumentum præmissum, quia Deus omnem partem contradictionis in trinsecæ, quam semel fecit, stabiliter semper scier, si autem loquatur de parte contradictionis extrinsecæ, ex natura tali scientia Dei nec perficitur, nec imperficitur, sicut à nulla tali causatur, sicut nec à posterioribus rebus scitis, sicut præcedentia docuerunt. Per hæc patet responsio circa istam, Deus scivit Christum pati, si sumatur in sensu compósito & de dicto; si autem sumatur in sensu diuiso, & re dicti, videretur forsitan ulterius distinguendum, sicut ista. Laborans sanabatur, eo quod pati potest supponere seu apponere pro pati nunc vel prius. Primo modo non est vera, Deus enim nunquam scivit Christum nunc pati. Secundo modo est vera; Deus enim scivit Christum pati prius, scilicet tempore passionis. Si igitur arguantur in hoc sensu, Deus scivit Christum pati, & nunc nescit Christum pati, ergo Deus scivit aliquid quod nunc nescit, est equivocatio manifesta. In maiori enim sumitur pati, pro pati prius; in minori vero pro pati nunc; in secunda namque sunt omnia verba praesentis temporis, nec ampliatiua ad praeteritum vel futurum. Si autem minor sumatur concorditer cum maiori, realiter non vocaliter oportet sic dicere; Deus nescit Christum passum fuisse, erique discursus peccans in materia non in forma. Hæc enim minor erit falsa, quoniam idem omnino realiter, est, Deum prius scivisse Christum tunc pati, & Deum nunc scire, Christum tunc passum fuisse. Per hæc quoque, ut arbitror, potest haberi recta solutio illius antiqui sophismatis Oxoniensis, Deus scit quicquid scivit. Secundum etiam argumentum per eadem potest solui. Argumentum vero tertium capitale de præscientia per similem logiam potest solui; & hæc videtur Logica Petri Lombardi, primo Sententiarum suarum, Distinct. 44. capite ultimo, & Distinct. 41. 6. & Algazel 3. Metaphys. sentent. 6. Dicitum autem Iudith, in tertio argumento potest intelligi de ordine effectuum cogitationis diuinæ, non de ordine cogitationum in Deo.

C A P. XXV.

Obiicit contra immutabilitatem diuinæ voluntatis, & soluit.

E

Ifdem quoque rationibus potest aliquis impugnare immutabilitatem voluntatis diuinæ, & eisdem defensionibus potest defendi. Potest etiam & alijs rationibus specialibus sic argui contra illam, Deus creavit totam natum rationalem ad beatitudinem, & voluit tunc quod tota beatificaretur, & nunc non vult, imò vult contrarium, videlicet, quid magna pars eius sustineat misericordiam sempiternam. Item quando Iudas fuit in charitate, & gratia, Deus voluit eum saluari; hæc enim secundum Augustinum 15. de Trinitate 18. sola diuidit inter filios regni æterni, & perditionis æternæ, & gratia efficit gratum Deo, nunc autem vult eum damnari; & ita vniuersaliter de iustis casuistis, & iniustis surrecturis, & finaliter permanentibus. Item Deus offensus peccantibus & auersus, per preces, & alia merita conuertitur, & placatur; & è contra iustis

de iustis peccantibus; Alias enim preces vanæ, & inutiles viderentur, & peccata impunita A
relinqui: & hæc videtur fides generalis Ecclesiæ, & continentia veteris testamenti & noui;
Ierem. 18. Vnde Ierem. 18. ait Dominus, Repente loquar aduersum gentem & aduersum regnum vt e-
radicem & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gensilla à malo suo quod lo-
catus sum aduersus eam; agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitauit facerem ei:
Vt subito loquar de gente & de regno, vt ædificem & plantem illud, Si fecerit malum in o-
Ezech. 33. culis meis, vt non audiat vocem meam, pœnitentiam agam super bono quod locutus sum vt C
facerem ei. Item Ezech. 33. Si dixerò quòd vita viuet, & confisus in iniustitia sua fecerit ini-
quitatem, omnes iustitiae eius obliuioni tradentur, & in iniuitate sua quam operatus est, in
ipsa morietur: Si autem dixerò impio morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato tuo,
Ionæ 3. vita viuet, & non morietur. Item Ionæ 3. Quis seit si conuertatur & ignoleat Deus, & re-
uertatur à furore iræ sue, & non peribimus? Et vedit Deus opera eorum, qui conuersi sunt de via sua mala, & misertus est super malitiam, quam locutus fuit, v faceret eis, & non B
Zachar. fecit. Item Zachar. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos dicit Dominus. Item
Hieronymus. dicit Hieronymus in expositione Amos Prophetæ, & allegatur in Canone de pœnitentia
dist. 1. Si agamus; Si agamus pœnitentiam ipsum quoque Deum suæ pœnitentib[us] sententiæ;
& rursus; Promittit prospera, si pœnitentiam egerimus, quod si negligenter dissoluamur, &
illum pœnitentib[us] sponsionis, promissa mutabit; Idem super illud Dan. 4. & allegatur
in Canone vbi prius. Quamobrem, Peccata tua eleemosynis redime, & iniuitates tuas in
misericordijs pauperum, si forte ignoscat Deus delictis tuis; quod si prædictis, scilicet Da-
niel, sententiæ quæ mutari non potest, quomodo hortatur scilicet ipsum Nabuchodonosor
ad eleemosynas pauperum, & misericordiam, vt Dei sententia permuteatur? & respondit
dicens quod facile soluit exemplum Regis Ezechie[li], quem Esaias dixit esse moriturum, &
Niniuarum, quibus dictum fuerat, Adhuc 40. dies sunt & Niniue subuerterunt; & inde ad
preces Ezechie[li] & Niniue Dei sententia mutata est. Rursum bona agenti si assent polliceri C
indulgentiam, illoquin & in reuerentia loquitur Deus se mala minari super gentem, et si bo-
na fecerit misericordias elemen[t]ia commutare rursum assent polliceri, & si male fecerit, dicit
suam mutare sententiam, non in homines, sed in opera que mutata sunt. Neque enim ho-
minibus Deus irascitur, sed vitius, quæ cum in homine non fuerint, nequaquam punit quod
mutatum est. Totum etiam nouum testamentum, quid aliud sonat, vel docet, nisi pœnitentib[us]
& conuersis misericordiam Dei, & amicitiam in praesenti, & gloriam in futuro, ac im-
pœnitentibus & auctoris horum contraria, quæ sine mutatione voluntatis diuinæ non sunt.
Adhuc autem & legitur saepe de Deo, quod ipsum pœnitent de bono aliquo, & de ma-
lo; quomodo ergo non est mutabilis voluntatis? Vt quid etiam verax Deus nos ad orationem & preces toties excitarer, dicendo, Petite & accipietis, quæritate & inuenietis, pul-
sate & aperietur vobis, & Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis, & o-
portet semper orare, & nunquam desicere, cum multis similibus, nisi preces huiusmodi diu-
nam flecent voluntatem, & aliquid quod pro nobis non prius dispositum, imperarent? Si D
enim ab initio immutabiliter voluit omnia omnibus eueniare, cum secundum capitulum 10um.
voluntas eius sit efficax, & instrutabilis omni modo, & sine precibus non minus quodlibet
dispositum pro quolibet eueniens; amnes ergo preces, omnes quoque Letanæ, quibus San-
ctos rogamus orare pro nobis, vanæ & superflua videbuntur. Item Deus non est minoris
potentia quæ figulus: sed figulus potest habere diueras, & contrarias voluntates ad inui-
Ierem. 18. cem succedentes; ergo & Deus hoc potest; & illud videtur argumentum Domini Ierem. 18.
dicentis ad Ieremiam: Surge & descende in domum figuli, & descendit, & ecce faciebat opus,
& dissipatum est vas; conuersusque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis eius, & dixit
Dominus ad Ierem. Nunquid sicut figulus iste, non potero vobis facere domus Israel? Ecce si-
cuit lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, repente loquar &c. superius allegata. Item
Deus potest facere, & tæpè facit multos nouos effectus immediatè per seipsum, & à volunta-
te antiqua non potest¹¹ immediatè prouenire actio noua, vt dicit Philosophus 8. Phys. & A-
verroes similiter in comment. 8. 15. ac alijs; ergo hoc est per voluntatem nouam. Voluntas
ergo diuina mutatur. Ad primum istorum patet per præhabita circa corollarium vigesimi
tertiij, verutamen pro intellectu Sanctorum, potest dici, quod Deus sic creavit rationa-
lem naturam, quod tota fuit capax beatitudinis, & tota fuisset beatitudinem consecuta, nisi
gratis peccasset, & sic se indignam ad beatitudinem reddidisset. Pro secundo argumento
scientum, quod charitas ad propositum accipitur dupliciter in scriptura, scilicet pro charitate
increata & creata; Charitas increata adhuc dupliciter scilicet communiter & esentiali-
ter, & sic competit toti Trinitati, & cui libet personarum; Propriè quoque ac personaliter &
sic appropriatur Spiritui Sancto tantum; & accipitur etiam propriè pro voluntate diuina;
vt pa-

*|| in mente
|| in mente
Pl. doxophis.
Averroes*

- A vt patet per August. 15. de Trinit. 19. & 20. ac alijs locis multis. Charitas vero & cœrata est effe- Augustinus.
ctus huius charitatis in creatæ in cordibus fidelium, quæ charè diligimus Deum & proximum;
Vnde Apostolus ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Sp. Sanctum, & Apostolus.
sic est vna virtus Theologica; imo secundum eundem Apostolum 1. ad Cor. 13. major trium
Theologicarum virtutum, quod satis appetet per sententiam omnium Doctorum pœnè con-Apostolus.
cordem. Alter autem accipitur charitas minus ad propositum, pro charitate naturali, morali,
seu passionali, quæ quis ex natura, seu ex virtute morali, aut ex passione habet libi quid charum.
Vnde 2. Machab. 14. Alchimus autem videns charitatem Nicorius & Iudea ad muicem &c. & 2. Mac. 14.
secundum Philosphum 5. Metaph. quali per totum, & alibi multis locis; & sicut patet etiam Philosophus.
ex 2º capitulo, Omne quod dicitur de diuersis, dicitur de aliquo eorum primò, per cuius par-
ticipationem & attributionem variam cœterorum ad ipsum, modis suis competit alijs: si &
charitas primò dicitur de charitate in creatæ essentiali, ex qua velut originali fonte, cœteræ sicut
B riuali quodammodo deriuantur. Gratia vero potest similiter accipi, vt videtur; Est enim gra-
tia in creatæ, & cœrata, sive gratificans, seu gratis dans, & gratia gratis data: Gratia incre-
ata & gratificans est diuina voluntas non propter aliquod meritum antecedens, nec propter
aliquam retributionem, aut utilitatem propriam sublequentem, sed gratis volens æternaliter
bonum alicui, temporaliterque dans sibi; Gratia vero cœrata, seu gratis data est effectus hu-
iuis gratiae in creatæ. Secundum membrum huius distinctionis est omnibus satis notum, sed
primum non est omnibus ita notum, sed potest innoscere ex illo Apostoli ad Eph. 1. Benedi-
ctus Deus Pater, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum secundum propositum volun-
tatis suæ, in laudem gloriae gratiae suæ, in qua gratificauit nos in dilectio filio suo, in quo habe-
mus redempcionem per languinem eius, remissionem peccatorum. secundum diuinitatē gratiae
eius. Ecce quod voluntas Dei est gratia gratificans, quia gratis vult bonum alicui, & ideo dicit
Glossa, Gratia prædestinavit nos, id est, sola gratia prælegit, id est, voluntate gratuitæ. Est e-
C tiam gratia gratis dans bonum, quia redempcionem & remissionem peccatorum, vbi simi-
liter patet effectus gratiae gratis dantis. Ideoque dicit Augustinus 9. super Genes. ad literam Augustinus.
26. quod in voluntate Dei est gratia per quam salvi sunt peccatores; & istam distinctionem
ponit Petrus Lombardus 2. sentent. distinct. 27. 5. plane. Vtraque vero gratiarum illarum
potest intelligi generaliter & specialiter. Potest enim dici gratia gratis volens & dans gene-
raliter quocunque bonum, vel specialiter volens alicui bonum iustitiae & gloriae sem-
peritatem, & dans libi aliquam speciale virtutem, qua possit consequi tale bonum, & corre-
spondenter per omnia dicitur gratia gratis data: Hæc etiam gratia in creatæ gratificans seu gra-
tia gratis, quæ est diuina voluntas, potest accipi dupliciter, sicut charitas; Communiter & es-
sentialiter, & sic competit toti Trinitati & cuilibet personarum; & specialiter ac personaliter
& sic appropriatur spiritui sancto; vt patet per Augustinum 15. de Trinit. 20. ideoque Scrip-
tura cerebrè attribuit gratiam spiritui sancto, velut speciali quodammodo & proprio
D autori. Alter accipitur gratia minus ad propositum pro illo quod refertur Deo pro bene-
ficio gratio, sicut dicimus, Gratias agamus Domino Deo nostro: Haec etiam omnes gratiae Lombardus.
secundum quandam imitationem accipiuntur similiter in creaturis; voluntas enim cœrata
volens & dans gratis bonum alicui creatura potest dici gratia gratificans, & dans gratis,
& bonum datum potest dici gratis gratis data: Dicitur etiam gratia illud quod recipiens
pro tali beneficio refert danti. Inter autem omnes has gratias, Primò dicitur gratia de gra-
tia essentiali in creatæ, quæ omnes alias gratias destillat gratissimè & detinat, sicut de charitate
charis; ma superiorius erat dictum. Voluntas etiam Dei accipitur multipliciter, scilicet propriè
pro voluntate sua essentiali, quæ vocatur ab Apostolo ad Rom. 12. beneplacens & perfecta;
Impropriè autem & figuratiuè accipitur pro suo effectu, sive pro suo signo, vt patet per Augu-
stinum 22. de ciuit. Dei. 2. & per Hugonem de Sacram. lib. 1. par. 4. & per Perrum Lombard. 1.
sent. dist. 45. & est quidam color Rheticus quem Tullius vlt. sive nouæ Rheticæ denomi-
nationem appellat. Cum igitur accipitur in argumento, quando Iudas fuit in charitate & gra-
tia, Deus voluit cum saluari, loquendo de charitate, & gratia in creatæ specialiter, quatenus
scilicet Deus habet aliquem sibi charum, & gratificat eum ad vitam æternam, non est verum;
quia Iudas nunquam fuit in tali charitate, vel gratia; quoniam Deus nunquam habuit eum
gratum, aut charum ad vitam æternam. Si autem loquatur de charitate gratiaq; creatis, & de
voluntate Dei propriè & essentiali, non est verum, quia Deus nunquam sic voluit Iudam sal-
uari, & cùm hoc probatur, quia sola charitas diuidit inter filios regni, & perditionis, loquendo
de charitate creatæ, non est verum. Multi enim peccatores surrexerunt & permanuerunt finaliter
hanc non habent; multi quoq; Iusti casuri, & sic permanuerunt finaliter illam habent. Sed sola
charitas in creatæ, quæ hos habet charos ad regnum, & hos non habet, diuidit inter filios reg-
ni, & perditionis, sicut in principio lucem à tenebris diuidebat; & de illa charitate loquitur ibi
Augustinus,

*Apostolus.**Augustinus.**Ambrosius.**Lumbardus.**Augustinus.**Gratianus.**Augustinus.*

Augustinus, vt patet capitulo allegato, & capitulo sequenti diffusè. Et quòd hæc charitas, A scilicet chara Dei voluntas immutabiliter, & infallibiliter diuidat hos ab illis, per 20um. 21um. 22um. & decimum faciliter apparebit. Hæc enim charitas est Spiritus Sanctus, diuidens singulis prout vult 1. ad Cor 12. & hoc expressius sentit Apostolus supra, eodem 4. cum querit, Quis enim te discernit? quasi velit querere, quis discernit te electum à reprobis, & innuere, quòd solus Deus te sic discernit; Et sic exponit Augustinus hanc Autoritatem multis locis; quorum unus scilicet de Corruptione & gratia, allegatur in Glossa, cum dicit; Quis enim te discernit à massa perditionis? nullus nisi Deus, solus ipse separat te à perditis; sed quia homo inflatus posset respondere, vel voce, vel cogitatione, & dicere discernit me fides mea, & iustitia & oratio mea, occurrit Apostolus dicens, Quid habes, quod non acceperisti? ideoque hæc quæstio sequitur immediate aliam quæstionem. De gratia quoque est similiter dicendum per omnia, quæ & qualiter efficit, vel non efficit quemquam gratum Deo. Si autem loquatur de voluntate signi seu effectus voluntatis diuinæ, cum præmittitur quandò Iudas fuit in charitate, Deus voluit eum saluari, verum est. Et cum arguitur ultra; Nunc non vult eum saluari, ergo voluntas Dei mutatur, loquendo vniformiter bene concludit, scilicet, quòd effectus & signa voluntatis diuinæ mutantur, nec hoc est contra 23. capitulum, quoniam illud probat immutabilitatem voluntatis & volutionis diuinæ essentialis & intrinsecæ, beneplacentis & & perfectæ. Alter potest dici, videlicet quòd Iudas, quandò fuit in charitate & gratia, fuit charus & gratus Deo, secundum præsentem tunc iustitiam qua bonus erat, & sic scriptus fuit in libro vita, sicut; Deus voluit eum saluari, non autem penitus absoluere, & hoc part per beatum Ambrosium super illud ad Rom. 9. vt ostenderet diuitias gloria sua in vasa misericordiae quæ præparauit in gloriam, sic dicentem, Sunt quidam quibus gratia data est in vnum, vt Sauli, Iuda & illius discipulis, quibus Dominus dixit, Nomina vestra scripta sunt in cœlo, & post abiecti retrò. Sed hoc Dominus de eis dixit propter iustitiam cui deseruerit, ac si dicceret, Digni estis nunc vita æterna, quia erant boni; secundum præscientiam vestrum, in numero C malorum erant; & allegatur hæc Autoritas in Glossa diffusus; et hoc propter istam autoritatem tenet Petrus Lombardus 3. Sentent. dist. 21.1. Similem distinctionem de Filiis Dei facit Augustinus de Corruptione & gratia 28. & 29 docens, quòd quidem sunt filii Dei secundum prædestinationem & præscientiam, quidam secundum suscepitam temporali, er gratiam; & sub alijs adhuc verbis; Aliqui sunt filii Dei Deo, aliqui vero nobis, id est, aliqui secundum diuinum iudicium, aliqui secundum humanum; Et supra 24. facit distinctionem similem de Electis; Et infra, 73. de filio pacis. Has autem distinctiones Augustini recitat Gratianus diffusus de Peccnitentia dist. 4. Si ex bono. Pro tertio argumento secundum, quòd offendit Dei, & eius placatio, ira, vel amor, sententia boni vel mali, & similia, poslunt dupliciter accipi, scilicet pro voluntate, seu volutione diuina sic affecta, vel pro talibus eius effectibus suis signis; sicut de eius voluntate nunc est dictum. Vnde & Augustinus 2. ad Simplicianum 20. docens, quomodo passiones humanæ poslunt Deo attribui, videlicet separando indignum à Digno, sic ait, De ira hominis detraho turbulentum motum, ut remaneat vindictæ vigor, atq; ita ut cunque afflugo ad notitiam illius, quæ appellatur ira Dei. Item de misericordia si anteferas compassionem cum eo, quem misceraris, participata miseria, & remaneat tranquilla bonitas subueniendi, & à miseria liberandi, insinuat misericordia diuina qualisunque cognito. Zelum quoque Dei non repudiemus & alpernemur, cum scriptum inuenimus, sed auferamus de humano Zelo pallidam tabem doloris, & morbidam perturbationem animi, remaneatque illud solum iudicium quo corruptio castitatis impunita esse non finitur, & assurgimus ut incipiamus aliquo modo capere zelum Dei. Quapropter cum legimus etiam Deum dicentem, Peccnit me, consideremus quod esse soleat in hominibus opus peccnitendi, procul dubio reperiunt voluntas mutandi, sed in homine cum dolore animi est. Reprehendit enim in se, quòd temere fecerit. Auferamus ergo ista quæ de humana infirmitate atq; ignorantia veniunt, & remaneat solum velle, ut non ita sit aliquid quemadmodum erat, sicut; potest aliquantum inimicitiæ menti nostræ, qua regula intelligatur, quod peccnit Deū: Cum enim peccnitere dicitur, vult non esse aliquid, sicut fecerat, ut esset; sed tamen & cum ita esset, ita esse debebat, & cum ita esse non finitur, iam non debet esse ita perpetuo quodam & tranquillo æquitatis iudicio, quo Deus cuncta mutabilia incommutabili voluntate disponit. Qui & super illud Psalmi 82. In ira tua turbabis eos, Meminerimus, inquit, sanè iram Dei sine villa affectione turbulenta nos debere intelligere. Ira quippe eius dicitur ratio iusta vindictæ, tanquam si lex dicitur irasci, cum ministri eius secundum eam commoti vindicant. Quod etiam ira Dei, offensa, & similia sumantur quandoque pro diuinæ voluntatis sic affectæ efficiens suis signis, præcedentia manifestant. Primo igitur modo loquendo, offensa Dei, seu ira immutabilis est omnino,

- A nino; secundo modo frequenter mutatur, & sic dicitur voluntas diuina mutari non per mutationem sui sed aliorum; vt patet per Augustinum 5. de Trinit. vlt. & 22. de Ciuit. Dei 2. sicut 23. allegavit, & in hoc sensu procedunt autoritates Prophetatum, & Ieronimi allegatae. Multæ quoque tales prophetæ comminatoři multa prædicunt, nec eueniunt; non enim hęc prædicunt ut eueniant: vnde Ieronymus in Glossa autoritatis Ezechielis 33. allegat: Non statim sequitur, vt quia Propheta dicit, eueniat quod prædicti; Non enim prædicunt ut veniat, sed minatur ne veniat. Nec quia Deus loquitur, necesse est fieri quod minatur, sed ut pœnitentia cui minatur, & non fiat quod futurum est, si verba Dei contemnuntur; ita quod in talibus prophetis videatur semper intelligi conditio quadam talis, nisi pœnitentiaris de peccatis. Vnde & in prologo Glossa super Psalterium, ponitur duplex prophetia, scilicet secundum prædestinationem, quam necesse est semper impleri secundum tenorem verborum; & secundum comminationem, vt 40. dies sunt & Niniae subiectae, quæ non semper impletur secundum verborum superficiem, sed secundum tacitam intelligentiam significationem; & simile habetur in Glossa super illud Mat. 1. Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Ecce virgo, &c. Hoc etiam vult Augustinus super illud Psalmi 50. Incerta & occulta sapientia tua manifestasti mihi, dicens; Sub hoc merito Niniae pœnituerunt, & certam misericordiam meruerunt. Sterit ergo Niniae, & non est cuersa. Ego autem puto impletum esse, quod Propheta dixit; Respic quæ fuit Niniue, & vide quia cuncta eis in malo, & adiudicata in bono; & sic intelligit Gregorius 16. Moral. 4. super illud lob 22. Qui sublati sunt ante tempus suum, cum dicit: quod Deus plenarie mutat sentientiam, consilium nunquam, id est, tensum verborum, non dispositionem eius æternam; & sic exponeat Glossa, Esaie 38. Sic plerunque sit mutatio diuinæ sententiae, quod non semper ad literam adimpleretur. Illud autem de pœnitentia Dei obiectum solvit per præmissa, quod & septimum huius solvit. Ad aliud autem quod arguitur de orationibus & letanijs, patet per finem 23. Non enim est imaginandum, quod Deus prius quicquam velit, vel non velit, & more instabilis hominis vincatur precibus, & mutetur, nec quod Sancti in Cœlo multiplicatis precibus flestant voluntatem diuinam, sicut homines in terra humanan, sicut ex præcedentibus suis constat. Dicitur Petrus Lombardus 4. Sent. dist. 45. vlt. Oramus Sanctos ut intercedant pro nobis, id est, vt merita corum suffragentur nobis. Sancti enim non orant Deum facere hoc vel illud, nisi viderint Deum sic velle, nisi forsan sit quicquam tale, super quo ignorant voluntatem diuinam, sicut nos in pluribus ignoramus. Sed hic potest aliquis sic instare; Si Deus velit aliquid facere, frustra videtur orare eum quod hoc faciat, & si nolit aliquid facere, ad nullas preces hoc faciet, ergo superfluent omnes preces. Item tuac non esset generaliter orandum pro omnibus, nec pro quolibet proximo viatore: Constat enim quod trituum non crescit sine zizanis, nec grana sine paleis; & quod cives ciuitatis Dei, & ciuitatis diaboli semper curunt promiscuè in præsenti. Quare constat Deum nolle omnes saluari. Si ergo voluntas¹¹ sua per nullas preces possit mutari, quicunque orat pro omnibus, seit se non exaudiendum à Deo; quare sine spe & vanè scienter sic orat. Ad primum istorum dicendum quod supponit vnum fallsum, horrendum culibet Christiano, quod & repugnat Christi operibus & doctrina; videlicet, quod frustra sit Deum orare, vt suam faciat voluntatem. Christus enim imminentia sua tristissima passione contristatus & mœstus sic orauit; Patet mi, si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis, Mat. 26. Et infra eodem; Patet mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua: qui & Mat. 6. nos docuit sic orare; Patet noster qui es in cœlo, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in celo, & in terra. Licet enim velit bonum aliquod nobis dare, non vult tamen nos penitus orari, sed vult quod semper diligentes & vigilantes hac per preces, &¹² cetera merita impetreremus. Vix igitur meo iudicio aliqua vtilior, aut efficiacior oratio in quibuscumque prosperis vel aduersis, de eligibili aut fugibili qualicunque; poterit inueniri, quām quod homo ex toto corde, ex tota mente, & ex omnibus viribus ac mediullis, in omnibus & lingulis Domino semper dicat; Fiat voluntas tua. Sic enim fieri ut homo nihil sui sibi retineat, sed & se totum, & omnia se concernientia quoquismodo diuina totaliter subiecta voluntati, Dei tantummodo nulquam sui in maximo, & in minimo volens integrum gloriā & honore, nihil curando penitus, aut timendo, sed amplectendo letitissime si oporteat, propter Deum, iacturam rerum, honoris, & famæ, infamiam, irrisiones, persecutions, & qualcunque miseras, excepta displicientia Dei omnipotentis sola. ¹³ Hoc enim, & si nullus potest dicere sine infima humilitate, & altissima charitate; & si quis non potest statim hoc & sic dicere, de hoc p̄xiteat, & velit hoc, ac dicat sic vt cunque & oret, vt possit sic dicere libertè & perfectè, & adhuc talis oratio est indubitanter plurimum fructuosa.
- ¹¹ Supponit hanc voluntatem in via
et hoc in modo
non requiri
¹² Sit circa fieri,
et c. j.

fructuosa. Pro secundo videtur dicendum quod quidam sunt simplices habentes zelum A Dei, sed non secundum scientiam, qui nesciunt quod filii regni & perditionis sunt semper mixti in praesenti, vel si qui essent aliquo modo filii perditionis, credunt se posse pijs precibus mutare voluntatem diuinam, & impetrare, vt efficiantur filii regni, qui generaliter orantes pie pro omnibus, non peccant, quoniam ignorantia & pia intentio hos excusat; imò & merentur plu-

Augustinus. ritum sic orando. Vnde B. Aug. 22. de Ciuit. Dei. 2. distincta voluntate duplice Dei, vna scilicet essentiali & aeterna, & alia quam vult Deus & efficit in cordibus electorum, sic dicit; Secundum ergo hanc voluntatem qua Deum velle dicimus, quod aliquos efficit velle à quibus futura nesciunt, multa vult nec facit: Multa enim volunt fieri Sancti eius ab illo inspirata sancta voluntate, nec sunt sicut orant pro quibusdam pie sancteque, & quod orant, non facit, cum ipse in eis hanc ordinandi voluntatem Sancto Spiritu suo fecerit; ac per hoc quando secundum Deum volunt & orant sancti, ut quisq; sit saluus, postlatus illo modo locutionis dicere, vult Deus & non facit, ut ipsum dicamus velle, qui, ut velint isti, facit. Simile habetur 3. Reg. 8. quod ait

3. Reg. 8.

Dominus ad Davidem, quod cogitasti in corde tuo ædificare domū nominis meo, bene fecisti B

Augustinus.

Anselmus.

hoc ipsum mēte traxi, verum non ædificabis mihi domum; vbi Glossa, Argumentum, quod voluntas alicuius actus placet, eti nō actus. Hoc idem patet per Aug. Enchirid. 8. & per Anselmum multis locis ostendente, quod rectitudine voluntatis est velle, sicut Deus vult cam velle,

non autem velle id quod vult Deus; quod & Petrus Lombardus 1. sent. dist. vlt. manifestat. Alij autem scientes, vel opinantes prædicta, non possunt, vt videatur, orare absolute pro omnibus ut

saluentur; hoc enim ratio clare probat. Quis enim rationabiliter oraret, nisi se exaudiendum speraret, imò & quando crederet contrarium pro constanti? Quis enim rationabiliter aggreditur opus quodcumq; sine spe, imò cum de desperatione qualiscunq; fructus aut finis: hoc est e-

nim contra omnem rationem agentium & naturam; Omnia namque agentia tam naturalia quam voluntaria propter aliquem finem agunt, vt pater per Philosophum 2. Phys. 49. & quantum ad voluntaria in Philosophia sua mortali quasi per totum. Vnde & Apostolus 1. ad Cor. 9. C

Debet in spe, qui arat, arare, & qui tricurat, in spe fructus percipendi; Et 2. Machab. 12. Nisi eos qui eccliderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis; qui

ergo non sperant omnes saluados, sed sciunt contrarium, non debent orare absolute pro omnibus ut saluentur. Imò si quandoq; generaliter orant pro omnibus ut saluentur, oportet quod

tacitum intelligant de omnibus prædestinatis ad vitam, vel optent quod oratio sua valeat omniaib; si quantu; & vt coram Deo placitum fuerit & acceptum; non quod per orationem suam à Deo quasi inuitu quodammodo velint aliquid extorquere. Primo autem istorum modorum oravit Salvator dicens, Ego pro eis rogo, non pro Mundo rogo, sed pro his quos de-

disti mihi, quia tui sunt, Ioan. 17. & huic consonat dictum Aug. 21. de Ciuit. Dei 24. supra 23. allegatum. Quod si Ecclesia esset certa, qui adhuc existentes in via, sunt prædestinati cum Dia-

bolo in ignem aeternum, non magis oraret pro eis, quam pro Diabolo; Alioquin enim pium esset nominatum orare pro illo certa, quia reuelataz, perditionis filio Antichristo. Qui ergo nūc D

funt certi, saltim in genere, quod in praesenti via & vita semper sunt tales, nō debent orare pro omnibus absolutè, sed aliquo dictorum modotum. Sed hic potest aliquis replicare, quod

tunc nullus debet orare pro quocunque viatore: Nescit enim an sit prædestinatus, an finaliter tereprobatus. Dicendum qui credit quempiam esse saluandum, vel per preces suas posse saluari, bene potest orare pro eo etiam eti si mandamus, sicut superius de omnibus erat dictum: Si enim nesciat vel dubitet, potest orare, saltim sub tacita conditione prædicta; Hanc au-

tem conditionem tacitam iuris diuini, quilibet videtur habere si habere chatitatem, qua voluntatem diuinam præfert in omnibus propriæ voluntati: Absolute autem omnino non videatur orandum pro aliquo viatore. Ad aliud principale de figulo patet per prædicta; Successio enim

voluntatum contrariarum in ipso non est sine impotentiā & imperfectione, quia cum potentia præcedente aetū, quæ necessariò imperfectionem importat, sicut præhabita manifestat;

Deus autem est infinita perfectionis & actualitatis; Ideo non est in potentia ante aetū ad vol-

itiones contrarias successiue. Hoc igitur non est impotentia, aut imperfectionis in ipso, sicut E

præcedentia docuerunt. Autoritas autem Ieremias intelligit, quod Deus potest mutare effectus sua locutionis, aut cogitationis, sicut figulus mutat effectus sua artis, arte semper eadem im-

mobilis permanente, & talis mutatio est possibilis in voluntate diuina, sicut superius est ostendit. Nec haec ponit aliquam mutationem intrinsecam in essentiali voluntate Dei, sed extin-

secam in regnis, & gentibus permutatis. Quod autem objicitur de illo processu 8°. Phys. non procedente sed claudio, reiicitur evidenter per 34°. partem corollarij primi hujus.

A

C A P. XXVI.

Quod tota vniuersitas rerum est bona, & nulla res per se mala.

B

IC autem in media statio pro praecedentibus & sequentibus ostendendum, totam vniuersitatem rerum omnium esse bonam, nec esse in ea aliquid quod sit malum. Huius enim oppositum Empedocles, Pitagoras, Manes, & Manichaei heretici dicere videbantur, sicut 18^a pars Corollarij primi docet. Omne siquidem per se volubile & amabile à bono & sapiente, est aliquo modo bonum, ut tam Philosophi, quam Theologi pariter contestantur: & qualibet pars mundi est per se volubilis & amabilis à Deo, sicut & per se creabilis, & conseruabilis est ab eo, sicut ex capitulis 2, 3, 6, 8. & 9. poterit apparere. Item omnis veritas est bona, quia recta, iusta, & sancta; & omnis essentia est veritas, veritatemque habens, quoniam ens & verum convertuntur, sicut ex præmissis 2. & 11. huius appetat. Vnde & Aristoteles 2. Metaph. 4. *Aristoteles.* Vnumquidque sicut se habet, ut sit ita ad veritatem; & 5. Metaph. vbi distinguitur ens, Est significatur quia verum; non esse autem quia non verum sed falsum. Et idem recitat 6^a, 4^a, & eodem 5^a, vbi falsum distinguitur, dicitur, quod falsum dicitur quod non est; quare & quod est dicitur verum. Et Aucenna 8. Metaph. 6. Necesse est veritas, veritas autem cuiuscunq[ue] rei est proprietas sui esse, quod stabiliter est ei. Anselmus quoque in libello suo de veritate probat, quod omnis essentia, & omnis actio, est veritas, iustitia, & rectitudo, ut patet

C caput. 6, 7. & 8. & quasi per torum libellum; & Augustinus 83. quæstionum 1. Omnis anima, eo anima est, quo vera anima est; Omnis ergo anima à veritate habet, ut omnino sit. Cur ergo non ita de alia re quacunque? Quare & 7. Confess. 15. dicit ita, Omnia vera sunt, in quantum sunt, nec quicquam est falsitas, nisi cum putatur esse quod non est. Item Deus quia est summè ens, est summè bonus & perfectus, quoniam tam Philosophi, quam Theologi, probantes Deum esse, probant vnum primum ens; & ex hoc ostendunt illud esse maximè ens & perfectissimum & optimum; quare & omnia alia entia, quaurum participant suo esse, tantum proportionaliter sunt bona naturaliter & perfecta. Et hoc innuit Aristoteles obscurè *Aristoteles.* 1. de Cœlo 100. cùm dicit, Totius Cœli finis, & omne tempus infinitatem continens, & perfectio æternum est, à semper esse sumens denominationem immortalis & diuinus, vnde & alii communicatum est, his quidem clarius, his autem obcurius esse & vivere. Augustinus quoque 1. de doctrina Christiana penult. dicit idem satis clare, Quia Deus bonus est, su-

D mus, & in quantum sumus boni sumus, & in quantum mali sumus, in tantum minus sumus. Ille summè ac primitus est, qui omnino incommutabilis est, & qui plenissimè dicere potuit, Ego sum, qui sum: Cetera, nisi ab eo, esse non possunt; & in tantum bona sunt, in quantum acceperunt ut sint. Item si aliquid sit per se malum, illud est contrarium per se bono; illud ergo, vel saltem primum in genere malorum, est & quale primo in genere bonorum; quoniam contraria sicut constat, posita sunt sub eodem genere & maximè distante; Ideoque sicut dicit Aristoteles 1. de Cœlo 44. Contrariorum si alterum est determinatum, & alterum determinatum erit; vbi Aueroes in comment. probat hoc dicens; Hoc manifestum est ex descriptione contrariorum, quæ sunt in fine remotionis, & cùm utrumque eorum maximè distat, necesse est ut sit & qualiter in contrarietate, scilicet ut neutrum sit fortius reliquo; sed cùm posuerimus alterum eorum finitum, & alterum infinitum, tunc non contrariabuntur sibi & qualiter, quoniam forma contrarietas quæ est in altero eorum non erit & qualis formæ contrarietatis

E alterius: & addit. Et manifestum est per se ut sint in eodem gradu contrarietatis; & si non, non in fine distabunt. Possibile enim esset addere super minus, ut esset magis contrarium, quod probat tricliciter esse falsum; Primo, quia tunc idem haberet plura contraria, scilicet summa: secundo, quia tunc illud quod positum erat in maxima distantia, non erit ita, quod est contrarium positionis: tertio, quia tunc non esset eadem proportio unius contrariorum ad reliquum, & è contra, cuius oppositum afferit esse notum. Si igitur hæc sint ita, malum est infinitum, & & quæ forte cum Deo omnipotenti, apud quæ non erit impossibile omne verbū. Posset ergo impetrare & frustare Deum bonum ab omni opere suo bono, & sic non esset omnipotens cum alijs absurditatibus infinitis. Hoc idem probat Aug. 83. qu. 6. hoc modo, Omne quod est aut corporeū est aut incorporeū; Corporeū sensibili, incorporeū autē intelligibili specie continetur:

*Aristoteles,
Aueroes,**Aucenna,
Anselmus.**Augustinus,**Augustinus,*

tinetur : Omne ergo quod est, sine aliqua specie non est ; vbi autem aliqua species est, necessario aliquis modus est; et modus aliquid boni est; summum ergo malum nullum modum habet ; Ceter enim omni bono ; Non est igitur quia nulla specie continetur, totumque hoc non men mali, de speciei priuatione repertum est. Item si sit aliquid per se malum, illud est contrarium summo bono , Domino Deo bono contra Aristotelem 12. Metaphys. cap. viiiij. sic A

Aristoteles. scribentem, Non est contrarium primo nihil ; Et Augustinus 12. de Civit Dei 2. Ei naturae quæ summæ est, contraria nulla est, nisi quæ non est. Et quippe quod est contrarium non est, et propterea Deo & supernæ essentiæ, & Autori omnium qualiumcunque essentiarum, essentia nulla contraria est. Amplius autem quod naturaliter appetit & amat bonum, est aliquo modo bonum. Si enim esset per se, & perfectè malum, esset per se & perfectè contrarium bono ; sed nullum talium contrariorum naturaliter appetit & amat aliud, sed magis odit & fugit ; sed quilibet naturaliter appetit bonum. Nam 1. Eth. 1. dicitur, quod bene enuntiauerunt bonū, quod omnia appetunt. Et 2. de anima 34. Omnia appetunt diuinū & immortale. Quod B

Philosophus. & ratio manifestat ; Omne enim habens finem naturalem naturaliter appetit illum ; sed Deus est finis ultimus omniumentium, sicut ex secunda Suppositione posset ostendi, & probatur expressè 12. Metr. & alibi multis locis in Philosophia Arist. & similiter Avicennæ; vnde & Parab. 16. omnia propter semetipsum operatus est Dominus; & Apocal. 1. Ego sum Alpha & Omega, principium & finis. Avicenna quidem hoc totem de communi appetitu boni clarè testatur 8. Metaph. 6. dicens. Necesse est per se est bonitas pura, & bonitatem desiderat omnino quicquid est; Id autem quod desiderat omnis res est esse, & ^{II} perfectum in esse in quantum est esse; & esse est bonitas pura & perfectio pura ; et omnino bonitas est id quod desiderat omnis res iuxta modulum suum, quoniam per eam perficitur eius esse. Item quidlibet vel est operatio, vel habet aliquo modo operationem aliquam naturalem, sed omnis operatio, quare & causa II perfectio operans, appetit aliquo modo bonum. Nam secundum Aristotelem 1. Eth. 1. Omnis ars & omnis doctrina, similiter autem & actus, & electio, bonum quoddam appetere videtur; Ideo C

Aristoteles. bene enuntiauerunt bonum, quod omnia appetunt. Et 1. Politic. 1. Eius, quod videtur, boni quicquid est; Id autem quod desiderat omnis res est esse, & ^{II} perfectum in esse in quantum est esse; & esse est bonitas pura & perfectio pura ; et omnino bonitas est id quod desiderat omnis res iuxta modulum suum, quoniam per eam perficitur eius esse. Item quidlibet vel est operatio, vel habet aliquo modo operationem aliquam naturalem, sed omnis operatio, quare & causa II perfectio operans, appetit aliquo modo bonum. Nam secundum Aristotelem 1. Eth. 1. Omnis ars & omnis doctrina, similiter autem & actus, & electio, bonum quoddam appetere videtur; Ideo C

Augustinus. & acquirendæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines, quicquid vel boni faciunt, vel malum. Boetius quoque 3. de Consolatione Philosophiæ prola secunda sic dicit, Omnis mortaliū cura, quam multiplicitū studiorū labor exercet, diuerso quidem calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finem nittitur perteniente; Et secundo de Cœlo 34. Natura semper facit contingentia quod optimum ; Et secundo de generatione penult. In omnibus, inquinus, quod melius, desiderare naturam semper. Hoc idem potest aliter sic ostendi. Omnis agens appetit aliquem finem proprium, ut patet 2. Phys. diffusè 1. Eth. 1. & 9. Metaph. 16. & alibi multis locis ; Finis autem semper habet rationem boni, ut patet 2. Phys. 23. vbi dicitur, Non omnino ultimum esse finem, sed optimum ; et simile habetur infra, codem 31. D

Dicitur, quod finis est potissima causa, & semper est, vel videatur bona ; et 2. Metaph. 8. Qui auferunt finem, auferunt boni naturam ; et 3. Metaph. 3. et 2. Phys. 74. & alibi sapientissime ea-dem sententia reperitur. Rursum sic ad idem, Omne agens desiderat naturaliter finem ultimum communem cuiuslibet actionis, qui est sine dubio summè bonus, & propter hoc est finis cuiuslibet entitatis & factio[n]is. Dicit enim Philosophus 3. Met. 3. Quod est bonum secundum se & propter suam naturā finis est, ita quod illius causa & fiunt, & sunt cetera. Item sicut vult secunda Suppositio, & in Philosophia ostendit multis locis quod non est infinitus processus in finibus ; oportet ergo quod sit unus finis primus, & ultimus, communisq[ue] toti generi finium, & causa finalis omnium finium aliorum, sicut est in quolibet alio genere, ut 2. & 10. Met. Arist. demonstratur : sed nullus talis finis citra Deum poterit assignari. Et hoc est quod Philosophus autoritatibus pluribus cōtestatur. Dicit enim 12. Met. 37. Quod autem est cuius gratia, id est, causa finalis, in immobilibus definitio ostendit, id est definitio causa finalis quam statim adiungit, dicens, Est enim alicui quod cuius gratia, quorum hoc quidem est, hoc verò non est ; Mouet autem ut amatum ; Motum verò, scilicet primum motum ab eo alia mouet. Vbi Averroes declarans definitiōnem finium, dicit ita, Perfectionum propter quas mouetur perfectum, quādā sunt qualitates ut sanitas, quādā sunt substantiae extrinsecas à re, quā mouetur ad eas, ut assimiletur eis, ut inueniuntur omnes actiones seruorum, quoniam sunt erga intentionem Domini sui, ergo dicuntur esse propter Dominum, & similiter entia cum hoc primo principio. Hoc autem primum mouens mouet primū motum, sicut primum amans primum amatum. Primum enim cōsum mouetur ab illo motore secundū desiderium, ut assimiletur ei secundum suum posse, sicut amans mouetur ut assimiletur suo amato;

Philosophus. Alia

- A Alia verò corpora cœlestia mouentur secundum desiderium ad motum primi corporis, & ideo plenè habent motum duplē; ea autem quæ sunt sub istis mouentur medianisibus istis motibus: Generationem verò & corruptionem faciunt motus duplices oppositi, continuacionem verò vnu motus æternus. Et supra eadem particula textus; Quod bonum, & propter ipsum eligibile in eadē coelementatione, & optimum semp̄ & probabile quod primum, vt dicit textus quem Commentator exponit: aliud autem quod eligitur propter se in vniuersitate electorum, est valde noble cum primō acquiritur. Vbi Aueroes; Illud quod diligitur & desideratur propter se inter hæc principia abstracta, est illud quod est in fine nobilitatis, & simplicitatis, & virtutis; & versus ipsum mouetur omne motu velociori & majori motibus proprijs vnicuique eorum. Est enim electum per se, & amatum omnibus; tale autem est perfectum in fine, & illud acquiritur per se, & omnia quæ acquiruntur, propter ipsum acquiruntur. Vnde Philosophus 2. De celo & mundo 63. Quod est optimè habens nihil indiget actionis; est enim ipsum quod cuius gratia, scilicet finis: actio autem semper est in duobus, cum & cuius gratia fit, & quod huius gratia: aliorum autem animalium pauciores, plantarum autem partia quædam & vna fortè. Aut enim vnum aliquid est quo societur utique quemadmodum & haber, aut & multa: omnia autem prævia sunt ad optimum; vt textus quem Commentator exponit; Actiones hominis multipliciter, & non sunt propter se, sed propter aliud, quoniam non est perfectæ nobilitatis. Res autem perfectæ nobilitatis non indiget operatione qua sit nobile: nam ipsum est illud propter quod fit operatio; & omnis actio, & perfectio operationis, erit per id quod facit operationem propter aliquid, & propter id propter quod est operatio facientis, scilicet propter finem istum nobilem & perfectum. Et secundo De anima 34. Animal facit animal, & planta plantam, quantum ipso semper diuino & immortali participant secundum quod possunt: Omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia quæcunque agunt secundum naturam. Boetius 3. de Consol. Philosoph. prof. i r. ostendit diffusè quolibet entium appetere finem & bonum proprium & commune; non commune propter proprium, sed è contra. Dicit ergo quod id ad quod vniuersa festinant est omnium summum bonorum, & illud est finis omnium rerum quod desideratur ab omnibus, quod quia bonum esse collegimus, oportet rerum omnium finem bonum esse fateamur. Et infra prola 12. Cum Deus bonitus clauso omnia gubernare iure credatur, eademque omnia sicuti docui ad bonum naturali intentione festinent; vnde dubitari non potest quin voluntariè regantur, seque ad disponentis nutum veluti conuenientia, contemporataque rectori sponte conuertantur. Ita inquam necesse est. Nihil ergo est quod naturam "seruans" Deo contrarie conetur, nihil inquit; nec est aliquid quod summo huic bono vel posset, vel velit obſistere. Qui & in de Hebdomadibus, tenet, inquit, communis sententia doctorum, omne quod est ad bonum tendere; omne autem tendit ad similem; quæ igitur ad bona tendunt, ipsa bona sunt. Item posse confirmari per Augustinum, qui vult multis locis quod omnes homines necessariò velint beatitudinem, & propter ipsum volunt & agunt vniuersaliter quicquid volunt vel agunt, vt erat superius allegatum. Ideoque non potest dici, quod hæc omnia dicta Autorum intelliguntur de actionibus naturalibus non voluntarijs. Quædam enim autoritates loquuntur expressè de Angelis & hominibus, & etiam eadem ratio est hinc indè. Alter quoque, entia nobilitaria, scilicet voluntaria, & actiones nobiliores, & nobilitatis potentiae, puta voluntariae negligenter disponentur, & peius, cum tamen secundum Philosophum, 2. De celo & mundo 50. Natura non curer vilia, despiciens preciosam. Vnde videatur mirabile quoddam sequi, omnem videlicet actionem cuiuslibet creaturæ esse frui vel vti, & nullam abuti. Sed ad mentem Sanctorum istud non sequitur, quia licet quælibet actio creaturæ quodammodo referatur in Deum, non tamen præcisè cum circumstantijs debitis, vt oportet. Item pax est tam magnum bonum, vt nullus dubitet quin sit bonum, nec consulat circa ipsum; sed omnes ipsam propter se appetunt sicut finem. Vnde Philosophus 3. Eth. 8. Consiliamus non de finibus, sed de his quæ ad fines. Neque enim consiliatur Politicus si pacem faciat, neque reliqurum aliquis de fine, sed ponentes finem aliquem, qualiter & per quæ erit, intendunt. Itera omnia entia naturaliter appetunt quandam pacem, concordiam scilicet naturalem, & debitam harmoniam, tam intrinsecè quam extrinsecè circumquaque, sicut paret in simplicibus & in mixtis, similibus, & contrarijs vniuersis, sed in hominibus maximè. Nam pacifici volunt pacem, & similiter bellicosi. Nam sicut dicit Philosophus 10. Eth. 11. Bellamus, vt pacem ducamus: nullus enim eligit bellare eius quod est bellare gratia, neq; præparare bellum; videretur enim omnino violentus occisor quis esse, si amicos oppugnatores ficeret, vt pugnæ & occisiones fierent. Quare & teste rege maximo Artaxerxe; Pax cunctis mortalibus est optata. Vnde & Augustinus 15. de Ciuit. Dei 11. Pax est tam magnum bonum, vt nihil gratius so-

*Philosophus.**ll multipli-
cantur.**Beatis.**confir-
mans**Auguſtineſ.**Philosophus.**Philosophus.**Philosophus.**Hesler 13.**Auguſtineſ.*

leat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil melius inueniri; & pacem omnia bona & A mala, in omni operatione, bona, & mala, desiderant & amant, nec pacem vlo modo poterunt non amare. Hoc autem totum Augustinus 19. de Ciuit. Dei 12. & 13. planè dicit, & probat. Amplius autem ordo naturalis est bonum, & omnia habent ordinem naturalem, quare & omnia bonum habent. Hac autem ratio fere tota pater 13. Metaph. 2. vbi Aristoteles distinguens de bono, & redarguens Aristippum, & ceteros tales Sophistas ponentes non esse bonum in Mathematicis, sicut 3. Metaph. 3. recitat, ostendit in Mathematicis esse bonum, sic dicens; Quoniam autem bonum & optimum, alterum hoc quidem est semper in operatione; bonum autem & in immobilibus, dicentes nihil dicere Mathematicas scientias de bono aut & optimo, mentientur. Dicunt enim, & demonstrant maxime: Boni autem maximè species & ordo, commensuratio, & determinatum quod maximè ostendunt Mathematicæ scientiæ. Et quoniam multorum causa videntur hæc, dico autem puta ordo & determinatum. Idem pater 3. de Cœlo, & Mundo 2.4. vbi dicitur, Inordinatè nihil est aliud quam præ-

immobilibus

B ter naturam; Ordo enim propria sensibilium natura est. Item illud est bonum quod tribuit cuique quod est suum, sed hoc facit ordo: Augustinus enim 19. de Ciuit. Dei 13. ordinem sic definit, Ordo est parium dispariumq; rerum sua cuique loca tribuens dispositio, quod satis concordat dicto Aristotelis precedentem: Quare et 15. de Ciuit. Dei 22. definit breuiter sic virtutem quod est ordo amoris. Item nisi ordo esset magnum bonum, non tam diligenter in Sacris literis notaretur. In rationali quidem Iudicij debuerat ponи 4. ordines lapidum, & nomina filiorum Israel secundum ordinem nativitatis sua & lucernarum per ordinem collocari. Regina quoque Saba videns ordinem ministrantium Salomonis, dixit, Beatis serui tui. Ordo similiiter Melchisedechi non minimum commendatur; & quasi tota lex & prophetia locis varijs talibus est respersa. Apostolus quoque monet Corinthios, ut omnia fiant in eis secundum ordinem & honestè. Et Colossensibus scribens dicit Apostolus se gaudere videntis ordinem eorum. Quod autem omnia habeant aliquem ordinem naturalem, per hoc ostenditur, quia omnia habent unum finem naturalem, ut proximo est ostensum; & quia omnia essentialiter & naturaliter ad inuicem ordinantur essendo & qualiter plus vel minus. Aristoteles quoque 12. Metaph. capite ultimo inquit, in quo consistat naturale bonum & optimum vniuersi, utrum scilicet in aliquo bono separato, aut in ordine? & respondendo, ostendit quod in utroque, sicut bonum exercitus consistit in ordine, & duce, & ponit ibi duplēm ordinem omnium entium naturalem, ad inuicem scilicet, & ad primum; & hoc pulchritè ostendit ibi

Apostolus.

Aristoteles.

Boetius.

Aristoteles.

Sapient. 11.

Augustinus.

Philosophus.

Averroes.

C

Auctroes comment 52. Et 1. Metaphys. capite uno recitat Aristoteles rationem Antiquorum ab ista veritate coactorum, ut dicit, ad ponendum, licet non satis distinctè vnam causam finalē communem omnibus entibus. Videbant enim quod omnibus entibus est, on, & bene in ordine naturali; & quod hoc non posset esse ab aliquo elemento, nec a calu aut fortuna; quare concludebant vnum esse principium generale bonitatis totius. Ideoque Anaxagoras dixit intellectum quandam esse in Animalibus, & in natura causam tetræ & mundi, & D ordinis totius; & causam sic dicendi accepit ab Hermito Dacomeno, sicut statim consequenter capite decimo recitat; & hanc sententiam Philosopherum approbat. Quare videatur quod hæc sit Philosopherum sententia generalis. Dicique Boetius 4. de Consol. Philos. profa 6. Ordo quidem cuncta complectitur, nequid in Regno prouidentiæ liceat temeritati. Adhuc autem Aristoteles in de Secret. Secretorum 1. part. 23. dicit quod Creator cuncta, sua sapientia & quali pondere, & certo numero, & ordine destinauit. Cui & concorditer Sapient. 11. Omnia in mensura, & numero, & pondere dispositi sunt, quare & in ordine naturali. Hæc etiam tria magnum bonum important, ut patet per Augustinum 4. super Gen. 4. & infra 2. de libero arbitrio 19. & vlt. 5. de Ciuit. Dei 11. De prædestinatione Sanctorum 4. & alibi multis locis: Qui & 11. de Ciuit. Dei 15. Non est, inquit, vlla natura, quam non ille constituit, à quo est omnis modus, omnis species, omnis ordo, sine quibus nihil retum inueniri, vel cogitari potest, & quodlibet horum trium est bonum; quilibet ergo res existens aliquod bonum habet, & est similiter ipsa bona. Amplius autem omne verum est verè cognoscibile positiuè, quia secundum Philosophum 2. Metaph. 4. vnum quod que sicut se habet ut sit, ita ad veritatem, quare ad cognitionem: sed malum non est cognoscibile positiuè & per se, sed priuatiuè & per comparationem ad bonum, sicut priuatio per suum habitum. Dicit enim Philosophus 3. de Anima 25. quod priuatio, malum & nigrum suo contrario aliquo modo monstratur & cognoscitur; vbi dicit Averroes, quod vniuersaliter omnes priuationes non cognoscuntur nisi per sua contraria, scilicet per cognitionem habitus, & per cognitionem defectus habitus, & hoc intendebat per nigredinem priuationem albedinis; & 12. Metaphys. 37. innuit Philosophus illud idem, Intelligi-

A telligibilis, inquiens, altera colementatio, & huius substantia prima; quare constat eum loqui de colementatione boni, cùm dicit, quòd illa est intelligibilis per se, innuens. quòd colementatio contraria, scilicet mali, non est intelligibilis per se, sed per accidens, quod exponens Averroes, allegat ab Alexandro quòd illa qua sunt intellecta per se sunt de Allastochia boni; qua autem mali per accidens sunt intellecta, scilicet per priuationem boni, & omnium principiorum contrariorum cuiuscunque transmutationis, vnum est quasi forma, & aliud quasi priuatio. Allastochia autem qua est quasi forma est intellecta per se, qua autem est quasi priuatio est intellecta, sed non per se: Priuatio enim non intelligitur nisi in re ratione. spētū habitus, qui est forma. His autem concordat Augustinus 12. de Ciuitate Dei 7. dicens, Augus̄tini, quòd velle inuenire causas peccati male voluntatis & defectionum talium, est ac si quis velit videre tenebras, aut audire silentium; quod tamen utrumque nobis notum est per oculos, & per aures, non in specie, sed in specie priuationis. Nemo ergo ex me scire querat, quid

B & per alios, non in specie, sed in specie prudenter. Nemo ergo ex me licet querat, quod me nescire scio, nisi forte ut nescire dicatur, quod scrii non posse sciendum est. Amplius autem si aliquid esset per se malum, hoc maxime videretur de actu malo moraliter; sed quilibet talis est aliquis motus; quare & actus, & perfectio mobilis seu moti in quantum huius, ut patet 3. Phys. Aristotelis satis diffusè. Item ad idem, Omnis actus est finis, complementum, & perfectio naturalis potentiae, cuius est actus. Dicit enim Aristoteles 9. Metaph. 15. finis autem actus, & huius gratia potentia sumitur. Non enim ut visum habent vident Animalia, sed ut videant, visum habent; & hoc ibi per magnum processum ostendit. Quare & omnis actus est bonum aliquod naturale; & haec est ratio Auctinæ 9. Metaph. 8. dicentis, Nihil in actionibus inuenitur dici malum, quod non sit perfectio cause agentis; & fortassis non est malum nisi in respectu patientis tristitiam per illam actionem; vel in respectu causa superioris, que debet prohibere, sicut iniuria illata à virtute ita sibi est propria perfectio illius virtutis, & quantum ad illum est actio talis bona, sed est malum injuriati. vel *Auctinæ.*

C **animus rationalis** que debet fugere hanc virtutem. Idem ostendit per aliud exemplum suum conueniens de combustione facta per ignem, que est perfectio propria formae ignis, & per consequens bonum eius, sed est forsitan malum combusti, vel illius qui ignem accendit. Item homicidium & adulterium non sunt per se mala, nec aliqui actus exteriores, qui non in pueris, motionibus, dormientibus, seu etiam furiosis, cum careant arbitrio libero voluntatis causalis. Hæc patet ex secundo huius præmissis. Ad idem, si homicidium sit per se malum, homicidium secundum quod homicidium est malum, quoniam ad per se, sive secundum se sequitur secundum quod, ut patet 5. Metaph. 2.3. vbi illa definitur; & si homicidium secundum quod homicidium est malum, omne homicidium est malum, ut patet 1. Prior. cap. de reduplicatiis 3; & Averroes super 5. Metaph. comment. 3. Homo secundum *Averroes.* quod est homo, non est artifex idolorum, quoniam tunc omnis homo esset artifex Idolorum. *Philosophia*

Item quicquid inest alicui per se, inest ei essentialiter, ut patet 1. Post & 5. Metaphys. vbi prius, & quicquid inest alicui essentialiter, inest necessariò omnibus suppositis, ut patet 2. de Cœlo 59. vbi arguitur quod si una stella est sphaericæ figura, ergo & omnis. Vbi dicit Averroes, Necesse est ut illud quod existit in aliquo individuorum speciei ex rebus essentialibus, existat in omnibus individuis illius speciei, & figura est ex rebus essentialibus. Venerabilis quoque Anselmus Cantuariensis de calci diaboli 19. ostendens quod omnis voluntas, aetius scilicet voluntatis, in quantum est, bonum est, & nulla res malum, sic probat: quod voluntas primi Angeli, qua voluit esse similis Deo, non fuit malum, scilicet essentialiter & per se, quia tunc filius Dei non vellit similis esse Patri: & addit, Aut si velle qualibet infinitas voluptates esset malum,ⁱⁱ malum diceretur voluntas brutorum. Item si homicidium per se sit malaⁱⁱ malum non per accidens, cum semper & vbique homicidium sit ipsumm̄, & habeat se totum, semper & vbique est malum: Si enim nunc vel hic non sit malum, & tunc vel ibi sit malum, hoc est propter aliquid quod accidit sibi nunc & hic, ratione cuius nunc & hic est malum:

E quo cùm alibi, & alias ab eo fuerit separatum, tunc & ibi non erit malum; Non est ergo malum solūmodo per seipsum, nec per aliud sibi essentiale, vt est anima, vel risibilitas homini; talia enim separati non possunt; est ergo tantum malum per accidens, quia per aliiquid tale, quod potest sibi adesse, & abesse præter corruptionem subiecti. Venerabilis quoque Anselmus Cantuariensis in De conceptu virginali 4. arguit isto modo; Si appetitus concupiscentiales per se iniusti essent, quoties illis consentirentur, iniusti facerent, sed quando bruta animalia illis consentient, non dicuntur iniusta. Iten si actus adulterij & homicidij per se sint mali, cùm actus secundū essentiam simulis sit in coniugatis, & non coiugatis, in innocentibus & reis mortis, erit & peccatum in ipsis. Ad idē ponatur, quod propter nimia similitudinem, vel aliam causam ex ignorantia inculpabili vir cognoscat vxorem alienā credens eam esse propriam,

*Gen. 29.
Lumbardus.*

& similiter occidat innocentem positum in carcere loco nocentis, iuste damnati, & debite cunctis, neuter peccat, sed meretur in casu. Ergo tales actus per se, & secundum suam substantialiam non sunt mali, sed aliquando sunt boni, sicut actus carnales cum propria uxore, dum creditur aliena, est peccatum mortale, & occisio nocentis crediti innocentis. Istud apparebat *Gen. 29.* de Rachel & Lea; et in *Canone 29. Quæst. 1. & 4. Sent. Petri, dist. 30.* de similibus manifeste. Adhuc autem ad idem, Iustitia & iniustitia sunt priuatiæ oppolita, quare & nata sunt fieri circa idem, ut patet in predicamentis; *et 5. Metaph. Aristotelis*: sed iustitia est in sola rationali creatura; ergo & iniustitia, & non in talibus actibus exterioribus; Imò non videatur magis per se peccatum in talibus actibus, quam in similibus actibus bestiarum. Hæc autem quasi tota ratio est Anselmi de Concepione virginali, vbi similiter ostendit peccatum originale per hoc quod est iniustitia non esse in feminæ, aut corpore, sed tantum in anima rationali. Amplius autem videtur, quod nullus actus interior per se est malus, quia nec blasphemia, nec odium Dei, quod potest ostendi, sicut de actibus exterioribus est ostensum in morionibus, & B etiam furiosis; & quia quilibet talis actus est quædam perfectio naturalis talis potentia naturalis. Præterea intelligere & velle sunt operationes diuersæ; Ponatur ergo quod Deus creeret aliquam naturam, quæ possit libere velle & nolle, & facere cetera opera voluntatis, & non intellectu alterius nec rationabiliter iudicare, sed simpliciter comprehendere sicut bruta, tunc talis natura blasphemando, vel odiendo Deum non peccaret, quia non faceret contra iudicium, seu regulam rationis. Tales ergo actus non sunt per se mali, sicut ex præstensis apparet. Amplius autem homo potest sine culpa sua aliqua præcedente multipliciter decipi per apparentias plurimas, & Sophistica argumenta. Ponatur ergo quod ille Bechemor callidissimus Sophistarum cuius argutiae sunt perplexæ, aliquem simplicem, sine culpa sua priori, inuoluat, & illaqueat tam perplexè, ut sibi videatur omnino, quod nisi blasphemet Deum, vel odiat, necessario plus peccabit, iste tunc secundum iudicium rectissimum rationis tenetur blasphemare Deum, vel odire, ne alias incidat in maius peccatum, quoniam secundum communem animi conceptionem, de duobus malis, minus malum est eligendum, cuius causa est, quia in bonis est è contrario, scilicet quod maius est magis eligendum. Vnde 5. Eth. 5. In boni ratione fit minus malum ad maius malum, est minus magis eligibile maiori; eligibile autem bonum, & magis maius. Idem patet per beatum Gregorium 32. Moral. 17. super illud Job. 40. Nerui testiculorum eius perplexi sunt, dicentes, Horum testiculorum nerui perplexi sunt, quia suggestionis eius argumenta implicitis innoxionibus alligantur, ut plerosque ita peccare faciant, quatenus si fortassis peccatum fugere appetant, hoc sine alio peccati laqueo non evadant, vel culpam faciant, dum vitant, ac nequamque se ab una valeant soluere, nisi in alia conseniant se ligari. Et hoc ostendit per multa exempla, quorum primuni est, Siquis iurauerit se cælaturum secreta alterius, qui indicat sibi post iuramentum, quod intendit committere secretum homicidium, quod ille iuratus, non nisi prodendo hoc secretum propositum valeat impeditre, tunc tantæ perplexitatis laqueis alligatur; quod si secretum prodiderit, videatur sibi reus per D iuri, si non prodiderit, reus homicidij. Aliud exemplum ponit de aliquo simplici, qui promittit obedientiam integrum prælati, qui ¹ primo præcipiat ei facere quod non decet, tunc ralis est perplexus: Si enim obediatur, facit peccatum & peccat, si non obediatur incurrit inobedientiam, sicut credit. Vbi contra omnes tales perplexitates ponit remedium generale, scilicet ut perplexus semper eligat minus malum. * Dicit enim sic, et tamen quod ad destruendas eius verbiūs vilitat fuit, ut cum mens inter minora & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur; quia & qui murorum ambitu nè fugiat, vnde clauditur, ibi se in fuga præcipitat, vbi murus brevior inuenitur, & hoc totum allegatur in *Can. dist. 13. Nerui, & simile scribitur 22. Quæst. 4.* Non solum; & multa similia multis capitulis post & ante. Item ad idem, est illud capitulo *supra*, eadem distinctione, Duo mala; & sumitur à Concilio Toletano 8. Duo mala, inquit, licet cauissimè sint præcauenda, tamen si necessitas periculi vnum ex eis perpetrare compulerit, ad id debemus E resoluere, quod minori nex u noscitur obligari; Quid autem leuius ex his, quidvè gravius sit, puræ rationis acumine inuestigemus. Et ad hoc facit, quod in capite illius distinctionis præmititur; scilicet quod aduersus naturalem, nulla dispensatio admittitur, nisi forsitan duo mala ita vrgeant, ut alterum eorum necesse sit eligi. Id docet planissimè *Ibid. 3. de tum. bono 5.* Ponatur ergo quod alicui simplici qui voluit & iurauit alicui prælatō obedientiā in omnibus integrā, præcipiat ab illo prælatō, vel à diabolo qui transfiguratus in illum prælatū, quod odiat Deū & blasphemet, & iudicet quod talis actus contra Deū sit minus malum, quia ibi est vnum peccatum tantum, & contra Deum tantum, & multum excusatum per præceptum prælati, credatq; quod non obedire in hoc casu sit maius peccatum, quia contra prælatum sum, & contra Deum,

Gregorius.

|| post.

*nempè
Gregorius.

Isidorus.

- A Deum, cuius vices gerit, & quod sit violare iuramentum, & apostatare à voto. Vel ponatur, quod Diabolus, qui transfigurat se in Angelum lucis, transfiguret se in magni consilij Angelum, Dominum Iesum Christum, & præcipiat alicui simplici credenti quod sit Christus, quod blasphemet, & odiat Deum per momentum, quod si non fecerit, blasphemabit Deum, & odiet in æternum damnatus, credatque minus malum esse blasphemare vel odire Deum in hoc casu, quam non obedit mandanti, & hoc fiat sine culpa talis aliqua præcedente. Videmus enim, quod multi Sancti per argumenta sophistica decipiuntur frequenter. Et saltem hoc est posibile de diuina potentia aboluta. Et si dicatur quod hoc est ad minus propter peccatum originale præcedens, sit peccatum originale baptismo deletum, & sit talis in charitate, tunc nunquam in poenam peccati originalis incidente ignorantiam, quæ inducat eum necessariò in mortale peccatum. Item talis credulitas est *vnuus actus possibilis fieri*, vt patet per consiliū intellectus etiā, & per textrum Job; qui non potest intelligi sicut litera primò sonat, eo quod Beemot tablia membra non haberet, patetque per Gregorium, & per Gratianum similiter vbi prius, & ratio docet idem. Potest enim quis credere falsum manifestius, & minus verisimile, vt oppositum primi principij, vel quod omnia mouentur vel quiescent, & similia, sicut 4. Metaphysicorum, & alibi recitat: sed talis actus credulitatis perplexæ nec in fieri, nec in esse dependet à culpa priori, tanquam ab aliqua sua cœta, sicut inducitum patet. Est ergo absolute possibile sine culpa priori credulitatem huiusmodi fieri & manere. Item ponatur, quod Deus crearet hominem sine peccato originali vel alio in gratia, talis conditionis, qualis nos sumus, de quo sic decepto arguitur, vt prius. Et ad omnia subterfuga obstruenda, ponatur quod talis sit perplexus, credit, quod si expèctet, deliberet, consulat, vel oret Deum, peccabit grauius eo ipso: sit enim haec credulitas pars perplexitatis illius, ponaturque quod præcipiat sibi, quod ita timet faciat hoc vel illud, & credit se obligari ad statim faciendum, sine omni expectatione vel aliquo huiusmodi; vel ponatur in carcere, vbi non possit habere consilium: & præterea licet oret Deum, ex quo Deus non tenetur, nec per preces cogitur ad agendum, sed quicquid agit ad extra, liberè semper agit, ponatur de sua potentia aboluta quod non exaudiatur deprecantem. Talis ergo sic perplexus si eligat, & faciat quod credit esse minus malum, non peccat: nullus ergo talis actus per se est peccatum. Sed aliquis forsitan dicit, quod si sic eligat, in hoc casu, nihilominus ipse peccat, quia ipse eligit, & facit minus peccatum, secundum autoritates superius allegatas, quare & aliquo modo peccat. Hoc autem non videtur: Nullus enim faciendo quod debet peccat, talis autem facit quod debet. Nullus etiam faciendo secundum rectissimum iudicium rationis, Sanctorum, Canonis, & Concilij generalis peccat; hic autem sic facit. Itemque si talis peccat, hoc est mortaliter in multis casibus, vt videtur, & si non sic eligat, ipse peccat mortaliter: talis ergo in charitate, in iustitia, & in rectitudine voluntatis, heres regni cœlestis, hæc omnia de necessitate amitteret, & inuitus, quod multis Sanctorum & Doctorum testimonij reprobatur. Et hoc videtur expresse contra beatum Gregorium vbi prius, & allegatur in Canone vbi prius: Dicit enim, cum in dubijs *Gregorius.* stringimur, vñliter in minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. Augustinus quoque de mendacio 13. sentit idem, vbi post longam disputationem præhabitam sic concludit; Ita igitur concludendum est, vt quæcumque aliena peccata, exceptis his quæ immundum faciunt, in quem committuntur non evitent quicquid peccatis suis neque pro le, neque præ quoquam, sed ea sufferant potius fortiterque patiantur; illa vero quæ ita committuntur in hominem, vt eum faciant immundum, etiam peccatis nostris euitate debemus; ac per hoc neque peccata dicenda sunt, quæ propter ea sunt ut illa immunditia deuteatur. Quicquid enim ita fit, vt, nisi fieret, iuste reprehendetur, non est peccatum, nullumque peccatum esset, quicquid propter talia vitanda factum esset. Propter ergo hæc euitanda quicquid mentitus fuerit, non peccat. Et infra, codem 26. Hæc certè omnis disputatione quamvis alternet *affirmationes & negationes de esse mentiendum*, nemo tamen potest dicere, hoc se in exemplo, aut verbo affirmatiōnem & negationē ter
- B
- C
- D
- E Scripturæ inuenire, vt diligendum vel non odio habendum vñlum mendacium habeatur, sed interdum mentiendo faciendum esse quod oderis, vt quod amplius detestandum est deuteatur. Sedi in hoc certant homines, quod subdunt prenosâ vñloribus: Cum enim concesseris admittendum esse aliquod malum, ne aliud grauius admittatur, non ex regula veritatis, sed ex sua quicquid cupiditate atque consuetudine metitur malum, & hoc putat grauius quod ipse amplius exhortescit, non quod amplius reuera fugiendum est. Et addit 27. consequenter; Quæ sanctitatis religionisque causa seruantur, cum hæc violare iniuriosi voluerunt, etiam peccatis minoribus, non tantum iniurijs aliorum, si conditio proponitur, & facultas datur, redimenda sunt; & tunc, iam delinunt esse peccata quæ propter grauiora vitanda fuisse intulerunt. Sicut enim in rebus vñlibus, velut in pecunia, aliquæ commido non vocatur damnum, quod prop-

ter maius luctum amittitur : sic & in rebus sanctis non vocatur peccatum , quod admittitur ne A
grauius admittatur; aut si & illud damnum dicitur quod alius perdit, ne amplius perdat, voce.
tur & hoc peccatum; dum tamen suscipiendum est, ut amplius euteatur, ita nemo dubitet, sicut ne-
mo dubitat cauendi maioris damni causa, patiendum esse quod minus est. Itē 22. q.4. Si aliquid;

Beda. allegatur à venerabili Beda in homilia, 44. hoc modo. Si aliquid nos incautius iurasse conge-
rit, quod obseruatum peiorum vergat in exitum , liberè illud salubri consilio mutandum no-
uerimus ac magis instanti necessitate peierandum nobis , quām pro vitando periurio, in a-
liud crimen grauius esse diuertendum. Denique intravit David per Deum occidere Nabal,
sed ad intercessionem Abigail mox remisit, nec aliquid culpe se pro tali periurio contraxisse
doluit. Et hoc idem ratio manifestat, nam quicunque eligit minus malum, vt sic fugiat ma-
ius malum, non censetur eligere minus malum, sed fugere maius malum ; quarè nullum pec-
catum incurrit. Dicit enim Philophorus. 9. Eth. 1. Propter delectationem & utilitatem ami-
cina existente, dissolutio fit cūm non fiant, quorum gratia amabant; non enim ipsos ama-
Philosophus bant, sed existentia ; Cui & concordantē Anselmus de casu Diaboli : 13. Qui vult aliquid

Anselmus. propter beatitudinem, non aliud vult, quām beatitudinem ; Et de concordia. 8. Qui solūm
propter aliud rectitudinem voluntatis seruat, non eam diligit, sed illud propter quod eam ser-
uat, & ideo non dicendus est iustus, nec talis rectitudo nominanda est iustitia. Dicisque Au-
gustinus, 11. de Trinit. 6. Quod si quis voluntatem videndi referat ad aliud, vt vtiq̄e aliud,

Augustinus. nec iam videndi voluntas erit, aut si videndi, non hoc videndi, tanquām si velit quis vide-
re cicatricem, vt inde doceat vulnus fuisse, aut si velit seuenstram videre vt per seuenstram videat
transentes. Et infra, codem, Recte sunt voluntates omnes sibi metu religatae, si bona est illa
quō cunctæ referuntur ; si autem prava est, prava sunt omnes. Et 83. quæst. 36. Si placere
vis hominibus vt eis prosis ad diligendum Deum , non iam hoc sed aliud cupis. Et hæc vi-
dentur lonare. Autoritates de mendacio iam premisæ. Quod eriam ex Scriptura canonica

Ezias. videtur haberi; Dicit enim Elasias in persona Dei Holocausta Arietum, &c. talia nolui & cer-
tum est quod illa aliqualiter voluit, quia illa precepit in lege, sed noluit ista propter se, sed
propter animal finem, quem satis exprimit infra, codem, cum sic dicit Lauamini, mundi estote
&c. querite iudicium, & subuenite oppreso, &c. Et hoc est quod Michæas clarius manifestat;

Michæas. Quid, inquit, dignum offeram Domino? Nunquid offerā ei Holocausta, & vitulos aniculos ?
Nunquid placari potest Deus in millibus Arietum , aut in multis millibus hircorum pingui-
um ? Indicabo tibi o homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te ; vtique facere iudi-
cium & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo. Et Psalm. 50. Si vo-
luisles sacrificium, dedissem : Vtique Holocaustis non deleaberis : Sacrificium Deo spiritus

Psalm. 50. contributatus. Et Marc. 9. Quisquis vnum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo,
Marc. 9. me recipit; & quicunque me lusecerit, non me suscipit, sed eum qui misit me. Et sic loqui-
tur Apostolus 1. ad Cor. sic dicens, Si volens hoc ago, scilicet Euangelizauero, mercedem

Apostolus. habeo; Sin autem inuitus, dispensatio taibi credita est, innuens quod si predicer Euangelium D
pro lucro temporali, prædicet illud inuitus, scilicet non volens Euangelium, sed luctum; quod

Aristoteles. patet ibi expressius per Augustinum in glossa dicentem, Si coactus inopia earum rerum que
temporali vitæ sunt necessarie, prædicto Euangelium, alij per me habebunt mercedem, ego
aurem non, quia non ipsum Euangelium diligo, sed eius pretium in illis temporalibus con-
stitutum. Quarè videtur quod perplexus eligens suo iudicio minus malum , vt fugiat maius

Aristoteles. malum, ad mentem Autorum istorum non eligit ullum malum, sed quantum in eo est , fugit
potius omne malum ; quarè nec videtur peccare. Autoritates verò dicentes quod talis debet

Aristoteles. eligere minus peccatum, intelligunt, quod debet eligere illud, quod videtur sibi minus pec-
catum, & quod in omni alio casu esset peccatum : Tantum enim in hoc casu licet homini eli-
gere & facere, quod credit esse peccatum, & cūm hoc sit ius naturale, vt omnis homo fugiat,

Aristoteles. & non eligat sibi malum, contra istud ius naturale dispensatio admittitur tantummodo, in hoc
casu, sicut superius recitat. Amplius autem & istam sententiam Autoritates quamplures E

Aristoteles. Philosophicæ & Theologicas innuunt & confirmant. Aristoteles squidem, 1. Eth. 6. dicit,
quod bonum equaliter dicitur enti, & hoc ostendit inductiū per omnia prædicamenta: Vbi

Auctorres. Auctorres sic dicit, Cūm nomen boni synonimè dicatur nomini entis. dicitur ambiguū de 10,
prædicamentis, id est, non secundum intentionem vnam. Item 4ⁱ. Eth. 12. Malum seipsum
destruit, & si integrum sit, importabile sit, vbi Auctorres , malum corruptio est tui ipsius,
quandò aggregata fuerint omnes eius partes, cūm non sit hoc tolerabile. Item Aucenna. 8.

Metaph. 6. neccesse esse per se est bonitas pura, & bonitatem desiderat omnino quicquid est ;
Id autem quod desiderat omnis res est esse, & perfectio in esse in quantu est esse; Præiatio verò

Metaph. 6. in quantum est priuatio, non desideratur, nisi in quantum eam sequitur esse & perfectio. Id igitur
quod

- A quod verè desideratur est esse. Esse est bonitas pura & perfectio pura ; & omnino bonitas est id quod desiderat omnis res iuxta modum suū, quoniā per eam perficitur eius esse, malitia vero non habet essentiam, sed est priuatio substantiarū, & vilitatis dispositionis sua. Idem 9. Met. 7. & 8. distinguit de malo & dicit, quod dicitur quadrupliciter, scilicet opus abhorribile, principium eius, feliciter mores, tristitia & dolor, & defectus rei a sua perfectione : Et infra cap. 8. probat, quod nulla actio est per se mala, quia qualibet actio est perfectio agentis, ut erat lupe-
ritis allegatum : Et infra eodem, facta definitione entis per bonum & malum, subdit, quod autem totum est malum, vel in quo praeualeat, vel est a quale malum bono nondum inuenitur. Istam quoque sententiam Aviceanna, & Algazel s. Meraph. vlt. profiteretur. Boetius quoque 3. de Consolat. Philosoph. prosa vlt. hoc sic probat, Deus omnipotens nihil non potest, & facere malum non potest ; Malum ergo nihil est. Idem infra eiusdem 4. prosa 6. sic dicit ; Naturam omnium conditor Deus, ad bonum dirigens cuncta disponit, dumque ea quæ protulit in sui similitudinem retinere festinat, malum omnē de Reipublice lute terminis, per faralis seriem necessitatis eliminat. Venerabilis etiam Anselmus Cantuariensis, in De con-
ceptu virginali idem probat diffusè, sicut superius erat tactum ; Vnde cap. 4. dicit, Nihil enim siue substantia, siue actio, siue aliquid aliud per se consideratum est iustum nisi iustitia ; vel iniustum, vel peccatum, nisi iniustitia. Et quinto, Ex his ergo facilè cognoscitur quia iniustitia nullam habet essentiam, quamvis iniusta voluntatis affectus & actus, qui per se considerati aliiquid sunt, vñs iniustitiam vocer. Hac ipsa ratione intelligimus malum esse nihil : sicut enim iniustitia non est aliud quam absentia debite iustitiae, ita malum non est aliud quam absentia debiti boni : & de casu diaboli 8. Idem ex intentione demonstrat & in fine capituli sic concludit ; Neque ergo voluntas prava, neque prava voluntatis conuersio est ipsum malum, quo Angelus vel homo fit malus, quod nihil esse dicimus. Et 9. dicit, quod illud malum est iniustitia quæ est priuatio iustitiae ; & malum nihil aliud est quam boni priuatio. Et 16. Omni-
C no nihil aliud reprehendo in voluntate mali Angeli, quām absentiam iustitiae, siue non habere iustitiam. Et 19. ostendit idem per duas rationes superius recitat, & concludendo dicit ; Vnde sequitur nullam voluntatem esse malum sed esse bonum in quantum est, quia opus Dei est. Et 20. ponit distinctionem de malo, Est enim malum simplex, quod non est aliud quam malum, quod nihil est, scilicet ipsa iniustitia ; aliud vero est malum, scilicet natura, in qua est iniustitia, quoniā est aliquid & aliud quam iniustitia, quæ malum & nihil est : Et 26. iterum dis-
tinguiens de malo, dicit, malum esse duplex, scilicet malum iniustitiae quod semper nihil est, & malum incommunitatis, quod & sebi dividit ; quoddam enim tale malum nihil est vt cæcitas, quoddam vero est, vt tristitia & dolor. Idem de Concordia 6. Bonum quod est iustitia, aliud quid verè est ; malū vero quod est iniustitia, omni caret existentia ; quod in tractatu de casu diaboli, & in libello, quem de conceptu virginali, & de originali peccato titulauit, aperitissimè monstrauit, non est iniustitia qualitas, aut actio, aut aliqua essentia, sed tantum absentia debite iustitiae.
D Hoc idem & Hugo 1. de Sacram. 5. part. 2. docet. Item si malum esset aliquid, hoc maximè videbatur de mala voluntate, & cum illa non sit æterna, haberet causam efficientem, quod negat Augustinus 12. de Ciuit. Dei 9. ostendens quod Deus fuit causa efficientis voluntatis bona in Angelis iam beatis, & quod voluntatis malæ in Angelis reprobatis non fuit aliqua causa efficiens, sed deficiens, & quod tales voluntatem nihil facit nisi defectio, qua deterritur Deus, cuius defectionis etiam causa tamen deficit. Et supra 8. post longam ratiocinationem cor-
cludit ; Nemo ergo querat efficientem causam mali voluntatis. Non enim est efficientis sed deficiens, quia nec illa est affectio sed defectio. Idem quoque quasi per totum librum de Na-
tura boni etiā conclusionem ostendens, quod malum nihil est, & quod omnia in quantum sunt, bona sunt, & à Deo, vnde cap. 1. dicit, Bona omnia siue magna, siue patua per quolibet rerum gradus non possunt esse nisi à Deo. Omnis natura in quantum natura est, bonum est ; omnis igitur natura non potest esse nisi à Deo. Et infra 3. & 13. dicit, quod à Deo est omnis
E modus siue magnus, siue parvus, & ira de specie & ordine : Et 4. Malum nihil aliud est, quam corruptio modi, speciei, vel ordinis naturalis ; mala itaq; natura dicitur quæ corrupta est. Et 5. Corruptio autem si omnem modum, speciem, & ordinem in rebus corporalibus auferat, nulla ^{"species,} natura remanebit. Idem 7. confess, quasi per totū, non breui disputatione ostendit mali non esse aliquid, & cap. 12. sic cōcludit ergo si corruptibile omni bono priuabuntur, omnia non erunt, ergo quādlibet sunt, bona sunt ; ergo quæcunq; sunt, bona sunt, quia singula sunt bona, & simul omnia valde bona. Et cap. 13. subdit, dicens ; Tibi non est malum, nec vniuersæ crea-
turæ tuæ, quia extra non est aliquid, quod corrumperat, & irrumperat ordinē quem impoſuit ei. Item 4. super Gen. ad literam 14. Si Deus bona facere non posset, nulla esset potentia, si autem posset nec faceret, magna esset inuidentia, quia ergo omnipotens & bonus, omnia valde bona ^{"impotens} esset.
fecit.

Algazel.
Boetius.

Anselmus.

Augustinus.

Augustinus.

fecit. Idem patet Enchirid. 6. & 7. tertij de libero arbitrio 19. 12° de Civit. Dei. 6. & alijs locis multis. Vnde & Ecclesiastici 39. Opera Domini vniuersa bona valde; Et infra eodem, Non est dicere, hoc illo nequius est, omnia enim in tempore suo comprobantur. Item Ambrosius in libro quem de Itaak, & Anima conscribebat, sic ait; quid ergo est malum nisi boni indigentia; & iterum, Ex bonis igitur mala orta sunt. Non enim sunt mala nisi que priuantur bonis. Item huius sententia fauit Lumbardus 2. Sentent. Dist. 25. dicens, Quidam autem diligenter attendentes verba Augustini, nec inde & tradunt voluntatem malam, & actus malos in quantum sunt, vel in quantum actus sunt, bona esse; & omnia voluntatem & actum, bonum Dei naturam esse dicunt: Et simile huic videtur sententia infra eodem, Dist. 36. & similiter Dist. 45. primi. Istam quoque sententiam plausu docet beatus Dionysius de diuinis nominibus multis locis, per nonnullas rationes præmissas, specialiter autem 4°. Ut autem tractatum de malo quibusdam ambiguum certo fine concludam, ecce breuissimum & certissimum argumentum; Illud pro certo debet teneri Catholicum, cuius oppositum pro certo habetur

Hieronymus. Hæreticum; Talis autem est praesens capitulo conclusio principalis. Dicit enim Hieronymus lib. 12. super Esaiam, exponens illud Esaiæ 45. Ego Dominus formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Confundatur hæresis qua malorum arbitratur conditorem Deum, cum hic malum non contrarium bono, sed pro afflictione ponatur & bello: secundum illud quod in Euangeliō scriptum est; Sufficit diei malitia sua. Confundatur Marcion duos Deos intelligens, unum bonum & justum, alium malum & iniustum, alterum invisibilium, & alterum visibilium conditorem, à quibus prior lucem faciat, secundus tenebras; ille pacem, hic malum, cum vtrunq; pro diueritate meritorum vnu Deus idemque condiderit. Et accipit hic Hieronymus malum non pro homine vel Angelo denominatè malo, & quodammodo subiecto malitia, sed pro per se malo, sive pro ipsa per se & pura malitia, juxta hoc quod alibi loquitur & definit. Nam supra eodem, lib. 1. super illud Esaiæ 2. Quis excite ab homine, cuius spiritus in naribus ejus, quia excelsus reputatus est ipse, sic dicit in isto loco: Bama apud Hebreos non excelsus dicitur, sed excelsum, id est, ipsa altitudo atq; sublimitas, quasi diceretur, non est diuinus sed diuinatio, non riuis sed fons, non homo sed humanitas. Est ergo hæreticum arbitrari Deum conditorem malorum culpe, vt Propheta & Hieronymus hic loquuntur, cum tamen secundum capitulum tertium, & secundum eos sit conditor omnium, etiam malorum, afflictionis & bellorum; quare & est hæreticum arbitrari malum culpe esse aliquam rem omnino. Isidorus etiam 8. Ethic. 5. seu 12. heres varia ab hæreticis varijs recitando, si dicit; Colitani seu Colicitani, dicunt Deum non facere mala contra illud quod scriptum est; Ego Dominus creans mala, & statim subjungit, Floriani dicunt è contrario, Deum creasse mala, contra hoc quod scriptum est, Fecit Deus omnia bona, & recitat in Canone 24. q. vlt. Quidam autem, vbi Hæretici cum suis hæresibus numerantur, & Deum esse Creatorem omnium, & factorem allegata jam probant, nec quisquam Catholicorum ignorat; hoc enim Symbolum Nicenum nomine totius Ecclesiæ generaliter proficitur, credo inquit, in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & invisibilium, sicut & capitulum tertium ostendebat.

B

Hieronymus.

Isidorus. Isidorus etiam 8. Ethic. 5. seu 12. heres varia ab hæreticis varijs recitando, si dicit; Colitani seu Colicitani, dicunt Deum non facere mala contra illud quod scriptum est; Ego Dominus creans mala, & statim subjungit, Floriani dicunt è contrario, Deum creasse mala, contra hoc quod scriptum est, Fecit Deus omnia bona, & recitat in Canone 24. q. vlt. Quidam autem, vbi Hæretici cum suis hæresibus numerantur, & Deum esse Creatorem omnium, & factorem allegata jam probant, nec quisquam Catholicorum ignorat; hoc enim Symbolum Nicenum nomine totius Ecclesiæ generaliter proficitur, credo inquit, in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & invisibilium, sicut & capitulum tertium ostendebat.

C

C O R O L L A R I U M .

Et habeat Corollarium, quod bonum & per se malum, seu bonitas & pura malitia non sunt contraria propria, sed opposita priuatiue.

VNdè manifestum est, quod bonum & per se malum, seu bonitas & pura malitia, non sunt contraria propria, sed opposita priuatiue: Si enim essent contraria propria, essent sub eodem genere posita, & per differentias positivias contrarias, & distantes maximè constituta, cum tamen per se malum, seu pura malitia nihil posat; cum ergo sint opposita, & vnum illorum tantummodo positivum, constat hæc esse opposita priuatiue. Nec quenquam debet mouere, quod Philosophus frequenter ponit bonum & malum quasi contraria, quia hoc facit ponendo exemplum: De exemplis vero que ponit, non semper supponit quod sit ita, sed vt sentiat qui addiscit, vt patet per eundem, 1. Prior. Vel aliter potest dici, quod cum Autores quandoq; affirmant bonum & malum contraria, intelligunt per contraria opposita; vel per malum, malum afflictionis & pœnæ sensibilis, secundum distinctionem Averinæ, & Anselmi superius recitata. Sed obiectet aliquis forsitan contradicta, dictum Philosophi, 2. Eth. 7°. in hæc verba: Non suscipit omnis operatio, neq; omnis passio medietatem: quedam enim confessum nominata convoluta sunt cum malitia, puta gaudium de malo, inuercundia, inuidia, & in operationibus adulterium, furum, homicidium; hæc enim omnia & que talia, dicuntur

E

A cuntur secundum ipsa, mala esse, sed non superabundantia ipsorum, neq; defectus. Non est igitur vñquam circa hæc dirigere, sed temper peccare, neq; est bene vel non bene circa alia, in eo quod vt oportet, & quandò, & quomodo, putad adulterari, sed simpliciter facere quodcunque horum, peccare est. Similem quoque sententiam dicunt Doctores Catholici in multis locis, & Lombardus 2. Sent. dist. 40. pro ista sententia recitat Augustinum. Pro istis dicendum, sicut inuit Anselmus de Conceptu virginali 4. quod nomina possunt imponi dupliciter actibus istis malis; vel sic quod absolute significant substantiam talis actus ; vel sic quod cum actu consignificant aliquam malam circumstantiam comitantem. Quare dicit ibi Anselmus, Dantur quibusdam actionibus nomina, quibus significatur eas iniuste fieri, ut fornicatio, & mendacium : sed aliud intelligitur cum ipsa actio vel prolocutio, aliud cum virum iustè vel iniuste consideratur. Denique omnis essentia est à Deo, à quo nihil est iniustum, & sic soluuntur objecta : Augustinus enim & Philosopher accipiunt illa nomina supradicta secundo modo, non primo; quare non obuiant præostenis. Quod autem Augustinus sic loquatur, appetat per Anselmus. hoc quod dicit. Ea quæ constat esse peccata, nullo bona cause obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt. Et quod Philosopher sic loquatur, videtur. Non enim dicit, quod aliquis talis actus est realiter per se malus, sed quod quædam confessim nomina conuoluta sunt cum malitia, innuens, quod quædam nomina significant malos actus, non absolute secundum essentiam actuum, sed consignificant, & conuoluunt malitiam simul cum ipsis ; & hoc sat patet per hoc quod nominavit homicidium inter illa, quod non est per se malum, ut patet per ipsum, 10. Ethic. 14. à legis positotibus allegantem, quod oportet prouocare ad virtutem obedientes quidem boni gratia, inobedientes vero & degeneriores pœnæ & punitionibus : insanabiles autem exterminare, quod & omnium gentium legibus est sanctum.

C A P. XXVII.

Quod omnia à prouidentia diuina eueniunt.

C Onsequens autem dictis videtur de prouidentia indagare. Recitante namque Laetantio primi institutionum diuinatum aduersus gentes. I. Democritus est autor sententiaz ponentis omnia fortuito fieri, & confirmator Epicurus; vnde & Philosopher 2. Physic. 44. Sunt, inquit, quidam, qui coeli huius & mundanorum omnium causant esse casum : à casu enim fieri volitionem, & motum discernentem in hunc ordinem, omne. Hi autem, sicut apparent ex primo De generatione & corruptione ; & I. Metaph. evidentur fuisse Democritus & collega eius Leucippus, qui posuerunt omnia fieri ex corporibus indiscernibilibus, sed concorrentibus differenter, secundum illi risus diatigi, & tropi, id est, secundum figuram, ordinem, & positionem; huiusmodi autem concursum dixerunt fieri fortuitò seu à casu, quos & imitans Epicurus similiter estimauit. Quare & Isidorus 8. Ethic. 19. dicit, quod Epicurus dixit; Nulla diuina prouidentia instructum esse, aut regi mundum ; sed originem rerum Atomis, id est, inseparabilibus ac solidis corporibus assignauit, quorum fortuitis concursionibus vniuersa nascuntur; Afferuit autem & Deum nihil agere. Iosephus quoque 10. Antiquit. Iudaicæ vlt. dicit; Quod Epicurei prouidentiam vitæ negant, & Deum res humanas curare non existimant, neque à beata incorruptibili que substantia pro stabilitate cunctorum, gubernari iudicant vniuersa, sed hunc mundum sine rectore, & sine cura aliqua fieri sponte confirmant. Alij vero non ita vniuersaliter, sed diuidentes dixerunt; Cœlestia prouidentia gubernari, inferiora verò quæcumque fortuitis motibus agitari. Alij autem irrationalibus opinantes, opinionem contrariam protulerunt. Verum contra hos omnes, quin magis pro his omnibus ostendendum, omnia quæ eueniunt à diuina prouidentia euenire, ac eius prouidentia legibus ordinari. Quid enim est prouidentia, nisi procul videntia, seu prævidentia, seu prævidentia intellectus, cum procil violentia, seu præviolentia voluntatis : Deus autem habet scientiam omninum, sicut capitulum sextum docet, & illa est quædam cauſa cuiuslibet ei factæ, 17. attestante : habet quoque Deus volitionem ad omnia, sicut 8. 9. & 22. ostendunt, & neutra harum est noua per vicesimum tertium, & volutio Dei est efficax, nec potest frustrari per 10. Patet ergo omnia quæ eueniunt à diuina prouidentia euenire. Item per cap. proximum, omnia sunt bona, quare & secundū priora à primo bono descendunt, & non perperam & improvidè, sed

sed prouidè & discretè. Itē, bonus paterfamilias omnia cū concernētia curat, & prouiderit quā-
Aristoteles. tum scit & potest, nec quicquā relinquit inordinatū in domo, sed omnia suis locis & temporī-
bus ordinat curiosè; Vnde & Aristoteles 1. Oeconomicā sūz 3. ita dicit, Quotquot conuen-
it per se fieri, oportet & curam scilicet per se fieri, & sequitur. Oportet prius servis Do-
minos surgere, & dormire vltimos, & nunquam sine custodia domum esse, sicut & ciuita-
tem; & quæcumque oportet facere, nec nocte, nec die omittere. Et infra, codem, Domum
etiam ad rerum custodiā construendū, pro nutritiū, indumentis, alijsque rebus anima-
tis, fteris, liberis; foeminis, masculis; extraneis, & ciuibis; ad salutem & ad sanita-
tem, pro æstate, frigida; pro hyeme, calida; & oportet vnumquodque in loco suo ponī.
Quanto magis ille magnus Paterfamilias, cuius magnitudinis non est hīnis, & sapientiæ eius
non est numerus, cuius & bonitas est immensa, totam magnam domum suam, cum om-
nibus ciuis contentis, omni tempore prouidè gubernabit? Vnde Matth. 20. Simile est reg-
Chrysostom, num Cœlorum homini Patrifamilias, Vbi Chrysostomus, Homo Paterfamilias Chri-
stus est, cui cœlum & terra quasi vna domus est; familia autem cœlestium, terrestrium, & in-
ferarum creaturarum. Item si Deus non omnia prouideret, hoc videretur imperitiæ, im-
potentiæ, malitiæ, vel negligentiæ, quæ omnia longissimè sunt à Deo: imò tam Deum quām
alia magis decet, vt per ipsum omnia prouide gubernentur. Vnde Boctius 4. de Consolat.
Philosophiæ prosa sexta, Ita res optimè geruntur, si manens in diuina mente simplicitas in-
declinabilem causatum ordinem promat; hic verò ordo res mutabiles, & alioquin temerè
fluituras coecet, quo sit, vt tametsi nobis hunc ordinem minimè considerare valentibus,
confusa omnia perturbata quæque videantur, nihilominus tamen suus modus ad bonum di-
Augustinus. rigens cuncta disponit. Cui concordat Augustinas 1. de libero arbitrio 13. ita dicens, Ac-
terna lex est quia iustum est, vt omnia sint ordinatisima; & 31. 7º. Quicquid tibi verara-
tione melius occurrit, scias fecisti Deum, tanquam bonorum omnium conditorem; & 4.
super Gen. ad literam 14. Si Deus posset bona facere, nec faceret, magna esset inuidentia; C
|| vniuersitas
Algazel. Et de quantitate A nimæ 18. Iustitia Dei hæc "vniuerstas sustentatur & regitur, qua factum
est vt non modo sint omnia, sed ita sint, vt omnino melius esse non possint. Algazel quo-
que 3. Metaph. sententia septima ita dicit, Omne quod est, scilicet numerus stellatum, &
mensura earum, dispositio terræ & Animalium, & quicquid est quod habet esse, secundum
modum, quo est, fuit, quia ex omnibus modis esendi hic fuit convenientior illi, & quicquid
aliud posibile est præter hoc, imperfectum est respectu huius quod nunc est: Completa igitur
est cura cum compleitudine bonitatis. Item similiter videtur esse in omnibus entibus "uni-
us speciei, & generaliter in omnibus entibus omnium specierum, quia secundum Philoso-
phum 1. Oeconomicā sūz primo capite; In minimis natura singulorum reperitur; sed ita est
de hominibus, quod nisi haberent rectorem communem ipsos ad bonum publicum diligenter,
sed quilibet intenderet bono suo priuato, eorum res publica disponentur pessimè, vel
perire; & licet in diversis prouincijs haberent dueros Principes & rectores, nisi adhuc ipsi
haberent vnum superiorum communem Principem, & rectorem, contingere error, qualis
prior. Quomodo prouidentia indigens ab abundante congrue iuaretur, nisi autoritate
Principis communis ambat? Omnia igitur Proutiarij & hominū est naturaliter vnum
Princeps; hoc enim est melius vniuersis. Omoia namq; naturaliter bonum desiderant, sicut ex
proximo huius patet, & maius bonū magis. Quare & Philosophus 1. Polit. 1. dicit, quod in ho-
mibus est principans & secundum naturam propter salutem. Et infra, codem, probat quod
Civitas est cōmunitas naturalis, quia est finis duatum cōmunitatum naturalium, scilicet dom'&
vicinie, & finis cuiuslibet rei est sibi naturalis. Secundò probat idem per hoc, quod optimū
& sufficienſiſimum cuiuslibet est sibi naturale, quia est finis eius; optimum autem & sufficien-
tiſimum dicit esse in cōmunitate ciuili: Quare concludit sic dicens, ex his igitur manifestum,
quod eorum quæ naturā civitas est, & quod homo naturā ciuile Animal est, & per easdem ra-
tiones potest ostendī, quod omnium hominum deberet esse naturaliter vna cōmunitas ab uno E
Principe gubernata; quare & vniuersaliter omnium entum per similem rationem, & hæc vi-
detur determinatio Aristotelis, 12. Metaph. vlt. vbi arguit contra Pitagoricos ponentes nu-
merum Mathematicum esse primum rerum principium, per hoc quia tunc substantia vniuersi
esset inconnexa, nec entia mutuò sibi conferrent, & essent multa principia non subinui-
cēt nec sub aliquo alio ordinata; sed hoc est contra naturalem dispositionem entium,
& vniuersi. Non est ergo ita; & hoc est quod dicit his verbis, Entia non volunt disponi ma-
lē, nec bonum pluralitas principiatum; vnum ergo Princeps; hic autem Princeps secundum
totum suum processum ibi est Deus; & hæc videtur ratio Damaceni 1. sentent. 3. & Lombardi
Damacenus. 1. sentent. dist. 3. multorumq; Philosophorum & Doctorum alij locis multis. Item partes A-
nimalium
Lombardus.

A nimalium & plantarum, & totius vniuersi sunt optimè & utilissimè ordinatae: huius autem causa non potest esse aliquod elementum, nec aliqua causa particulatis, quare secundum Philosopham natura vniuersalis, quæ est Deus. Et hæc fuit ratio Antiquorum Philosophorum, à 9° & 10 capitulo i^o Metaph. capitulo proximo allegata. Vnde Aviceccna 10. Metaph. 1. Cūm volueris scire quod res viles quas intelligis, inducunt ad commoditates in natura, considera dispositionem utilitatis membrorum in animalibus & plantis, & quomodo unumquodque eorum est causatum, & non est ibi causa naturalis vel modo, sed principium eius est ex cura diuina, sicut etiam illa pendet ex cura. Scias etiam quod plus appropinquat vulgus, & tenet, & dicit, verum est; nec refutari hoc nisi illi qui volunt videri Philosophi, eo quod ignorant causas seu alias istorum. Aristoteles quoque in de Animalibus assignans causam dispositionis membrorum Animalium, dicit quod natura sic ordinavit propter melius & salutem Animalis, quod planè testatur eius Autoritas 11. de Animalibus superius recensita, & in hoc omnes Philosophi & Medici sunt concordes. Frequenter quoque supponit Aristoteles, quod natura semper facit id quod est melius. Vnde 2. de generat. penult. In omnibus inquit, quod melius desiderare naturam semper; & 2. de Cœlo 34. Naturam semper facit contingentium quod optimum; & 50. Nihil, ut contingit, facit natura, & irrationabile est ipsam de animalibus curasse, & despessisse præfatio, scilicet celestia, sed videtur studiosè factum quod facit: Et 59. Natura nihil irrationabiliter, neque frustra facit: Et supra 56. Neque animata, neque violentia feretur latione nullum ipsorum, cœlestium scilicet corporum, velut futurum prouidente natura, quoniam non hoc modo se habente motu, nihil vtique erit: Circa hunc locum, & alijs locis multis, talia multa dicit. Et quod hæc natura apud Aristotelem sit Deus, patet per eius verba, quæ conuenient non possunt irrationali naturæ, nec rationali alicui, nisi prime; quod & dictum suum ex libello de morte Aristotelis recitatum superius planè docet. Vnde 1. Oeconomicæ 1. dicit, Natura replet periodo procreationis prolixi semper esse, cūm per unum nequeat, C per speciem tamen, sicut præordinata fuit à diuino utriusque natura masculi & feminæ ad communitatem. Auerroes quoque super 2. de Anima comment 34. dicit quod sollicitudo diuina cūm non potuit facere generabile & corruptibile permanere secundum individuum, misericordia est in dando ei virtutem quæ potest permanere in specie. Adhuc autem quid rectius testimandum naturam vniuersalem, quam animam mundi communem? Hæc autem est Deus, sicut præmissa 2° huius ostendunt, quod & multa similiter ibi taeta probare videntur. Amplius autem & principalis sententia per multa Philosophorum testimonia comprobatur. Arist. enim præter supetius allegata in De secreto secretorum. 1. part. 23. dicit, quod Deus omnes impressiones, frigora, & calores in hyeme & estate summa prouidentia ineuitabiliter stabiluit. Idem in De mundo 13. Deo gubernante, semper immobiliter & diligenter regitur totus decor coeli & terra, diuinus secundum omnes naturas. Hoc etiam planè tenent Aviceccna. 8. Met. 9. & 10. & Algazel. 5. Phys. & 5. Met. Auerroes quoque super 12. Meta. comment. 37. dicit, quod Deus omnes im- Aristoteles.

D Deus haber curam & sollicititudinem circa omnia entia, tam circa individua, quam circa species; & coniment. 52. dicit, quod principium voluntarij & naturalis oportet ut habeat intentionem actionis ordinatam ad 1^{am} causam; & sciendum quod hæc est sententia Aristotelis in sollicitudine, & recitatis duabus opinionibus contrariis, quarum una posuit Deum habere sollicitudinem circa quodcumque; & alia, quod nulla est sollicitudo omnino, dicit; Et veritas est in hoc, quod sollicitudo est, & quod si aliqua sint sine sollicitudine, prouenient ex necessitate materiarum, non ex diminutione agentis, sed nulla prouenient ex necessitate materiarum nisi forsan sicut ipsomet loquitur, super 2. Phys. comm. 88. cūm dicit, Illa quæ inueniuntur in rebus naturalibus de necessitate non propter aliquid, ut mors Animalis, sunt propter materiarum; & illa quæ inueniuntur in eis propter aliquid, sunt propter formam; & tales priuationes licet aliquo modo intendantur à Deo, non tamen ita principaliter sicut habitus & forma: Hæc namque propter illos intenduntur finaliter, non è contra. Vnde Sap. 1. Deus mortem non fecit: Et Eccl. 39. Aviceccna.

E Fames & mors ad vindictam creatæ sunt. Adhuc autem Calcidius super 2^{am} partem Timaei Platonis, sic ait, Priscorum hominum genus omnia quæ ad vsum hominum vitæque, facultatem agendum, diuino consilio & prouidentia demandant, auxiliantibus atque operantibus tam potestentij quam rationibus, hæc ipsa quæ auxiliantur deos purabat, propterea quod rudibus animis nondum infederat vera Dei sciscitatio. Erant enim Pastores, & Sylvaceci, cæterique huiusmodi sine studio humanitatis; ubi & ad prouidentiam affirmandam adducit Platonem, Pitagoram, Orpheum, Lippomen, & Musæum; totaque secta Stoicorum diuinam prouidentiam concorditer proficitur, teste Laertianio ubi prius. Ad hoc etiam faciunt multæ Autoritates Philosophicae, & Theologicae, 1° huius 2, 3, 4, 6, 9, & proximo allegata, quæ de sollicitudine, prouidentia, gubernatione, & similibus faciunt mentionem. Præterea Aug. 8. super Gen. ad lit. à cap. 1. vñq; ad Calcidius.

ad finē ostendit, multumq; diffusè opus diuinæ prouidentiæ bipartitū, creationis scilicet & administrationis, cui tota subiacet creatura; & 9. 24. idem & 1. de lib. arbitr. 11. Nihil rerum est quod non administret diuina prouidentia; et idem 2. 28. 34. & 3. 2. ac alijs libris, & locis non paucis, quorum vnum nunc tangā alijs prætermisssis 5. de ciuit. Dei 11. dicit ita, Deus qui fecit hominem rationale animal ex anima & corpore, qui eum peccantem nec impunitū esse permisit, nec sine misericordia dereliquit, qui bonis & malis essentiam cum lapidibus, vitam semi-nalem cum arboribus, sensualem cum pecoribus, & intellectualem cum solis Angelis dedit, à quo est omnis modus, omnis species, omnis ordo, mensura, numerus, & pondus; & quicquid naturaliter est, cuiuscunq; generis est, à quo sunt semina formarum, formæ seminum, motus seminum atque formarum, qui dedit carni originem, pulchritudinem, valetudinem, propaginis fœcunditatem, membrorum dispositionem, salutem, concordiam, qui & anima irrationali dedit memoriam sensum & appetitum, rationali autem mentem, intelligentiam, & voluntatem, qui non solum cœlum & terram, nec solum Angelum & hominem, sed nec exigui & contemptibiles animantis viscera, nec auis penulam, nec herbz florulum, nec arboris folium, sine fuarum partium conuenientia & quadam veluti pace dereliquit, nullo modo est credendus regna hominum, corumque dominationes, & seruitutes à suā prouidentiæ legibus alienas esse voluisse. Laetantius insuper, vbi prius, ostendit multipliciter & diffusè diuinam prouidentiam generalem. Huius autem Laetantij, & libri eius prædicti, qui continet 7. libros, beatus Ieronymus de viris illustribus 80. & beatus Augustinus 18. de Ciuit. Dei 24. laudabilem faciunt mentionem. Nulli igitur videatur eius Autoritas contemnenda. Isidorus etiam, vbi prius, recitat ab Epicuro nulla diuina prouidentia in structum esse mundum aut regi, tanquam hæresin seu errorem, sicut cius processus evidenter ostendit. Iosephus quoque 2. Antiquit. Iudaicæ vlt. recitat Mosen sic dixisse, De Dei prouidentia desperare immensæ veneficia est. Item Psalmus 118. Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia seruunt tibi. Et 146. Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Et 148. statuit ea in æternum, & in tæculum sculpi, præceptum posuit & non præteribit. Et Sapient. 12. Non est alius Deus quam tu, cui cura est de omnibus: Totaque Scriptura Canonica veteris Testamenti & noui dicit creberimè Deum prouidere de rebus, curare, ordinare, statuere, disponere, præparare, facere, gubernare, & multa similia, quæ tam secundum faciē literæ, quam secundum expositionem sanctorum ad diuinam prouidentiam referuntur. Pro quibus omnibus sufficiat adducere vnum irrefragabile testimonium veritatis dicentis, Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cœlestis paecitilla: Considerate lilia agri, quomodo crescunt, Non laborant, neq; nent, neq; Salomon in omni gloria sua cooperatus est, sicut vnum ex iflis, & fenum agri quod hodiè est, & cras in elibanum mititur, Deus sic vestit, Mat. 6. Et infra 10. Nonne duo passeris assūt vñcent, & vñus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro: Quod omnes expositores Catholicci ad diuinam prouidentiam referunt, quorum vnius nunc pro omnibus memorabor. D

Laetantius.

Ieronimus.

Augustinus.

Isidorus.

Iosephus.

Psal. 118.

B

Augustinus.

I C autem pro ista materia plenius pertractanda facienda est inquisitio quædam brevis de Fato. Multi namq; assertunt Fatum esse; Multitudo quoque ac maximè Doctores Catholicci negant Fatum. Stoici si quidem teste Boetio super 1. peri hermenias vlt. assertunt Fatum esse, & omnia geri Fato: quod & Augustinus 5. de Ciuit. Dei 8. & 9. similiter attestatur quibus & confentienti multi Philosophi & Poëti. Quibus è contrario Augustinus 1. part. super Iohan. homilia 37. O si cor tuum non esset fatuum, non crederes Fatum; quod & supra homilia 31. similiter reprobat, & condemnat: Qui & 2. super Gen. ad literam 25. dicit, quod Fatum est à sanitate Fidei respendum. Idem etiam de questionibus veteris & nouæ legis, Quæst.

C

E

- A Quest. 15. magno luſtamine deſtruit fatum aſtronoti, & artis Matheſeos, quia ſi ponatur, deſtruit liberum arbitrium in hominibus & in Deo, & Christi & eius facta neceſſitati ſupponit. Qui inſuper 2. contra Faſtum agens de ſtella Christi Magos ducente, reprobat fatum itellatum à Christo, & ab hominibus vniuersis. Beatus quoque Gregorius, homil. 10. quæ *Gregoriz.* eſt de Epiphania, de eadem ſtella loquens, ſic dicit; ſciendum quod Prifcillianiſta heretici, qui naſci vnuqm̄eque ſub conſtitutionib⁹ ſteſtalarum putant, hoc in adiutorium ſui erroris aſſumunt, quod noua ſtella exiit, cūm Dominus in carne appariuit, cuius fuſſe fatum eandem ſteſtalam putant. Sed abſit à fideliū cordibus, vt eſſe aliquid fatum dicant, quod & rationib⁹ multis redarguit conſequenter. Ieronimus etiam lib. 11. ſuper illud Eſaiæ 38. In diebus illis ægrotauit Ezechias, &c. Fati, inquit, quaſtio ſoluitur, ac neceſſitatis viuacula, atque cauſarum, quod nequaquam dies mortis ſingulis praefiſta ſit, ſed voluntate Dei, & ignotis mortalibus cauſis, vel viuat aliquis, vel moriatur; praetertim cūm & in iſta vita, nunc mortis neceſſitas diſſeratur, & poſt mortem reuſcitos plurimos legerimus. Ambroſius in ſuo Hexa- *Anbroſius.*
- B meron, agens de opere 4. diei diſfuſo proceſſu fatum redargit & refelliit. Gregorius quoque *Gregorius.* Nicenius, vt allegatur in Glosſa, Mat. 2. arguit contra ponentes fatum per hoc, quod tunc ora- *Nicenius.* tiones eſſent inſipientes, & natura contingens deſtruetur, nec eſſer liberum arbitrium vo- luntatis. Idem vult Chryſoſtomus ſuper illum locum Matthæi, & multi Catholici traſta- *Chryſoſto- mous.* res. Quibus & concordat ille Ouidius Naſo Peſignensis, 1. de Verula, vbi agit de ludo decio- rum, & illum dannat, eo quod non innititur ratione, ſed cauſe fortuito deciorum, hominum- que fortuna, ſeu fato, ſic dicens; *Nec ſeis fortunas hominam, &c.* Si Fatum poras, fatu qui Fa- ta ſequuntur. Nam poſito fato, libertas arbitrij non eſſet, ſed libertas eſt aliiquid, *Nobis ergo-* Eſt Fatum fatum; fatu qui Fata ſequuntur. Horum autem, vt utrū verbis Phileſophi, 1. Ethici. 12. horum quidem multi, & veteres dicunt, hoc autem pauci & glorioſi viri. Neutros autem horum rationabile peccare in vniuersiſ ſed vnu aliiquid vel plurima dirige. Ad illam ergo, quæ magnos ſtudiosis afferit ſtructus, ſcientiam diuidendi ſecundum traditionem Peripateticæ di- ciplinæ recurro. Fatum igitur ſecundum Doctorum ſententiam dupliſter dicitur, vno modo viſ communis Aſtrorum, quæ generaliter omnia quæ fiunt in mundo ineuitabiliter neceſſitate regulaſ. & coercet; (ſpecialiter autem virtus quædam ſiderea conſiſtent in conſtitutione li- derum, horum qua quis concepturn eſt aut natuſ, quæ & omnium futurom circa tunc natuſ, neceſſitatē imponit. Aliter autem dicitur Fatum à fando, à famine ſcīlceſ ſeu fatione Io- uis ſecundum Stoicos, & alios ethnicoſ Philoſophos & Poetas, qui apud eos fuerat ſummuſ Deus, quod apud Catholicos potest dici Fatio, Famenū Dei. Fatum ſiderum ſeia aſtrale, pre- ſeruum ſi neceſſitatē impoſter, non eſt poñenduſ, ſicut premiſſa circa 32. partem, & 39. corollati primi doceant; & ſic Doctores ſuperius reuertiſt, imò & omnes Doctores catholicæ concurdant Fatum damnaſt. Si tamen fatum ſiderum nequaquam neceſſitatē, ſed quam- daſ diſpoſitionem, & inclinationem in hominibus ad quodſdam actuſ impoſter, non videat penitus abnegandum; Fatum verò diuinum eſt proculdubio concedendum. Nonne ſcrip- *Auguſtinus.*
- D tum eſt in exordio creature; Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux? & ita de cæteris creatureſ? & alibi; Ipſe dixit & facta ſunt: Omnia enim quæ cunque voluit, fecit, quia voluntas eius per- fecta ſi; iſtud autem fatum diuinum eſt maximè voluntatis diuinæ, quæ eſt efficax rerum cauſa, ſicut praecedentia docuerunt. Hæc autem diſtinzione patet per Auguſtinum 5. de Ciuitate Dei, 1. 8. & 9. vbi & primo membro reprobao diſfuſe dicit de ſecondo, quod Stoici omniſ con- vectionem ſeriemque cauſarum, qua fi omne quod fit, Fatum appellant, quod totum Dei ſummi tribuunt voluntati & potestati, qui veracissimè creditur cuncta praefiſcre, & nihil inor- dinatum relinqueret; ſed ipſam praincipiū Dei ſummi voluntatem, cuius potestas inſuperabi- liter per cuncta porrigitur Fatum appellare probant, quoniam louem appellant, quem ſum- muſ Deum putant, a quo connexiōne dicunt pendere Fatorum. Et inſtra 9. Omnia, inquit, fato fieri non dicimus, imò nulla fieri fato dicimur, quoniam fato nomen, vbi ſolent a loquen- *Auguſtinus.*
- E tibus ponit, id eſt, in conſtitutione ſiderum, quæ quicque conceptus aut natuſ eſt, quoniam res ipſa inaniter afferit, nihil valere monſtramus; ordinem autem cauſarum, vbi voluntas Dei plurimum potest, neque negamus, neq; fato vocali 'o nuncupamus, niſi ſortē ut fatum à fando diſtum intelligamus, id eſt, à loquendo. Non enim abnuere poſſumus eſe ſcriptum in li- teris ſanctis; Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui, quoniam potestas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia, quia tu reddeſ vniueſtigium ſecundum opera eius: Quod enim diſtum eſt; Semel locutus, intelligitur immobiliter, hoc eſt incommutabiliter eſt locutus, ſicut nouit incommutabi- liter omnia quæ futura ſunt, & que ipſe fakturus eſt. Idemque ſupra eiusdem 1. Proſuſ, in- quirit, diuina prouidentia regna conſtituent humana, quæ ſi propterera quicquam fato tribu- at, quia ipſam Dei voluntatem vel potestatem fato nomine appellat, iſentiam teneat, lin- guam

Isidorus.

quam corrigat. Cui concordat Isid.8.Eth.45.dicens; Fatū dicunt Gentiles esse, quicquid dīj
fantur, quicquid Iupiter satur; à fando igitur Fatū dicunt, id est, à loquendo, quod nīs hoc
nomen iam in alia re soleret intelligi, quo corda hominum volumus inclinare, Fatū à fan-
do possumus rationabiliter appellare: Non enim possumus abuere, &c. verba Augustini
præmisā. Adhuc autem est alia distinctio à Fato bimembri: Vno enim modo accipitur
Fatū actiū pro famine seu fatione voluntatis diuinæ seu Dei omnia disponentis: alio modo
paſſiuē, sicut & nomen magis sonat pro effectu & dispositione paſſiuā huius fati ipsiſis rebus
dispositis inhārente. Primum membrum pater per Augustiū 5. de Ciuitate Dei 8. ad
hanc partem Senecam, Homerum, & Stoicos allegantem: Allegat enim à Seneca istos
versus;

Duc me summe Pater, altique poli dominator,
Quocunque placuit; nulla parendi mora est.
Aſſum impiger fac nolle, comitabor gemens,
Malusque patiar facere quod licuit bono.

Ducunt volentem fata, nolement trahunt:

Ab Homero autem allegat hos versos, quos Cicero veritatem Latinum:
Tales sunt hominum mentes, quali Pater ipſe
Iupiter antiferas lustrauit lunine terras.

Aristoteles.

Dicitque Augustinus, quod per hos versus quos Stoici allegant pro opinione sua de Fato,
apertissimè declaratur, quid sentiant esse Fatū, quoniam lœvem appellant, quem sum-
mum Deum putant, à quo connexionem dicunt pendere Factorum. Vnde videtur quod Ari-
stoteles 2. de Anima 148. iniustè reprehendit Homerum, imponens sibi, quod ipſe opinatur
intelligere esse corporeum, vt sentire, quia dixit ut recitat, quod talis intellectus est in terrenis
hominibus, qualē duci in die Pater virorum deorumque. Non enim per Patrem viro-
num atque Deorum intellexit Solem vel aliquid corporeum, vt Aristoteles tacitè innuit, & sui

Psalmita.
Philosophus.

expositores dicunt expreſſe, sed ipſum lœvem tam hominum quam aliorum Deorum sum-
mum Patrem, vt pater per versus eius prædictos, istam sententiam sapientes. Nec debet
obstat quod dicit lumine, quasi velut dicere quod Iupiter hoc faciat aliquo materiali lumine
mediante: Potest enim intelligere congrue per hoc lumen intellectum agentem, qui teste
ticipo 3. de Anima 18. lumini comparatur; Vnde & Psalmista 35. In lumine tuo videbi-
mus lumen. Hoc etiam Primum membrum hujus distinctionis de Fato patet per Philoso-
phum in De mundo vlt, exponentem tria statuta Factorum, sicut & Isidorus 8. Eth.45. præ-
teriti Atropos, futuri Lachesis, præsentis Clotho, & dicentes, Perficitur autem fabula, sci-
licet de triplici Fato, non inordinatè. Sunt autem hæc omnia nihil aliud nisi Deus, quemad-
modum & strenuus ait Plato: Vnde patet quod hæc opinio etiam sit Platonis. Secundum
vero membrum distinctionis premisæ patet per Philosophiam 4. de Consol. Phis. proſa 6. sic

Boetius.

Boetium informantem; Omnis generatio rerum, cunctusq; mutabilium naturarū progressus, D
& quicquid aliud aliquo mouetur modo, causas, ordinem, formas ex diuina mensu stabilita-
te fortuit. Hæc in iuxta simplicitatis arte composta multiplicem rebus gerendis modum sta-
tuit, qui modus cum in ipsa diuina intelligentia puritate conspicitur, prouidentia nominatur;
Cùm vero ad ea quæ mouet atque disponit referatur, Fatū à veteribus appellatum est, quæ di-
uersa esse facile liquebit. Nam prouidentia est ipsa diuina ratio, in summo omnium Princi-
pe constituta, quæ cuncta disponit; Fatū vero inherens rebus mobilibus dispositio, per
quam prouidentia suis queque necit ordinibus. Prouidentia namque cuncta pariter quam-
uis diuersa, quamvis infinita complectitur; Fatū vero singula dixerit, in moru, locis, formis,
ac temporibus distributa, vt hæc temporalis ordinis explicatio in diuinæ mensu adunata pro-
spectu, prouidentia sit; eadem vero adunatio digesta arque explicata temporibus, Fatū vo-
cetur, quæ licet diuersa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex prouiden-
tia simplicitate procedit, sicut enim artifex facienda rei formam mente percipiens mo-
uer operis effectum, & quod simpliciter præsentari que prospicerat, per temporales ordines E
ducit: Ita Deus prouidentia quidem singulariter stabiliterque disponit facienda; Fato vero
hæc ipsa quæ dispositio, multipliciter ac temporaliter administrat, Siue igitur famulantibus
quibusdam prouidentia diuinæ spiritibus fatum exercetur, seu anima, seu tota inseruente
natura, seu coelestibus siderum motibus, seu Angelica virtute, seu demonum varia solertia,
seu aliquibus horum, seu omnibus fatalis series texitur, illud certè manifestum est immobilem,
simplicemque gerendarum formam rerum esse prouidentiam; Fatū vero eorum quæ diuina
simplicitas gerenda dispositio mobilem nexum, atque ordinem temporalem; quo fit ut om-
nia quæ Fato subsunt, prouidentiaeque subiecte sunt, cui etiam ipsum quoque subiacet Fatum.

Ex

- A** Ex his autem videtur quod Boetius tantummodo ponit Fatum secundum effectum, non autem secundum efficientiam voluntatis diuinæ, sicut Theologi, & Philosophi supra dicti. Videatur etiam quod voluntariè arguat Stoicos in expositione primi peri hermenias Aristotelis, vbi agit de futuris contingentibus, eo quod posuerunt omnia prouenire à Fato: Ipsi enim loquebantur de Fato secundum efficaciam voluntatis diuinæ, vt ex predictis appareret. Quare & ab omni errore reali, et si non vocali forsitan sunt immuves, sicut præcedentia docuerunt. Hæc enim vox Fatum apud Catholicos est suspicita, licet res ipsa sit sincera. Ostensio ergo quomodo Fatum sit, vel non sit, & quid sit, iam restat ostendere quale sit. Primi igitur ostendum est, quod Fatum à fando, seu famine Dei dictum, est quodammodo causa cunctorum, quæ sunt naturaliter voluntate, vel aliter quouismodo; hoc siquidem proximum probat. Quod autem omnia voluntaria à Fato proueniunt, scilicet à fando seu connexione causarum, per proximum & nonnum huius apparet. Omnes etiam qui loquuntur de Fato, tantum vel magis ponunt ipsum in rebus humanis voluntarijs, quām alijs quibuscumque. Quod & patet s. de Cuiitat. Dei 6. & 9. vbi dicit Augustinus; Non est autem consequens ut ille Deo certus est omnium ordo causarum, ideo nihil sit in nostra voluntatis arbitrio; & ipsæ quippe nostræ voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, eiusque præsentia continetur; quoniam & humanæ voluntates humanorum operum causa sunt. Atque ita qui omnes rerum causas præscivit, profecto in eis causis etiam nostræ voluntates ignorare non potuit, quas nostrorum operum causas esse præscivit: Qui & infra, distinctis tribus speciebus generibus causarum, per fortuitum, naturale, & voluntarium, & iterum per causam quæ facit, & non fit; quæ facit & fit, & quæ fit magis quam facit; & his omnibus speciebus ad voluntatem diuinam redactis, subiungit; Quomodo igitur ordo causarum, qui præscienti certus est Deo id efficit, ut nihil sit in nostra voluntate, cum in ipso causarum ordine magnum habeant locum nostræ voluntates. Contendat ergo Cicero cum eis qui hunc ordinem causarum dicunt esse fatalem, vel potius ipsum Fati nomine appellant, quod nos abhorremus præcipue propter vocabulum, quod non in re vera consuevit intelligi. Quod verò negat ordinem omnium causarum esse certissimum & Dei præscienti nouissimum, plus nos quam Stoici determinamus. Quapropter & voluntates nostræ tantum valent, quantum Deus eas valere voluit, atque præscivit, & ideo quicquid valent certissime valent, & quod facturæ sunt, ipse omnino facturæ sunt, quia valuturas ac facturas ille præscivit, cuius præscientia falli non potest; quod etiam capit. 10 expressius manifestat: Cui concordat Autoritas Boetij supra dicta, sed infra eadem prosa expressius ita dicit; Hæc fata series seu prouidentia actus fortunæque hominum indissolubili causarum connexione constringit.
- C**

C A P. XXIX.

De Casu & Fortunâ.

- D**
-
- Eritenens autem dictis videtur simili modo inquirere de Casu & Fortuna. Multi enim hæc concedunt, & multi similiter ipsa negant. Democritus namque & Epicurus & eorum sequaces, nedum ista concedunt, verum etiam nimiam eis tribuunt dignitatem, dicentes casualiter seu fortuito fieri viuversa, sicut ex 27° hius patet. Vnde & antiquis ille Salustius; Profectò, inquit, fortuna in omni re dominatur. Ista quoque concedunt quasi omnes Philosophi, Poëtae, & vulgus. Aristoteles hæc concedit 2. Phys. diffusè, & in libro suo de bona fortuna, & alibi multis locis. Avicenna quoque, Algazel, Aueroes, & Boetius hæc concedunt. Ouidius etiam de Arte amandi; Casus ubique valet, semper tibi pendas hamus. Quo minime credis gurgite pisces erit. Idem de Pontio, Omnia sunt hominum tenui pendientia filo; Et subito casu, que valuerit, ruant. E Alio quoque multa satis sunt talia de Poëta. Vulgus similiter ista ponit, quod monstrant adverbia dubitandi, quæ quasi in omni sermonicatione creberimè sunt adiecta. Literæ quoque sacre de casu non tacent. Vnde 2. Reg. 1. Casu veni in montem Gilboe; & 3. Reg. vlt. Vir quidam in incertum sagittam dirigens casu percussit Regem Israël: Et Ecclesiastis 9. Vidi nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec Doctorum diuinitas, nec artificium gratiam, sed tempus casumque in omnibus. Veteres quoque Gentiles, specialiter autem Aegyptijs & Romani Fortunam pro Dea colebant, sicut historiæ multæ tradunt, quam & aliqui Iudeorum auersi à Domino aliquorū coluerunt: De quibus Esaiæ 65. Vos qui reliquistis Dominum, qui ponitis Fortune mensam &c. numerabro Esaiæ 65 vos in gladio. Quoties etiam in Sacra Scriptura ponuntur adverbia dubitandi, quæ omnia fortunæ

fortunæ conuenire videntur. His autem est contrario Stoici Casum & Fortunam penitus abnegant, affirmantes omnia fato geri prouidentiaque divina; quibus et consentiunt quidam Antiqui Fortunam & Casum similiter destruentes, quoniam est inferte vnumquodq; eorum quæ sunt in aliquam causam determinatam & certam, sicut Philosophus 2. Phyl. 42. breuiter memoratur: His & videntur quidam Doctores Catholici consenire. Ut igitur isti quasi in extremis contrarij ad medium concordie reducantur, sciendum, quod omnes qui loquuntur de Casu, & Fortuna, dicunt hæc esse, quando aliquid accidit præter intentionem agentis, ut patet per prædictos Antores, & per communem conceptum omnium de ipsis loquentium. Aliquid ergo contingere præter intentionem agentis potest dupliciter cogitari; vel præter intentionem cuiuslibet agentis omnino, ita quod à nullo simpliciter intendatur, vel præter intentionem alicuius causa particularis, vel cuiuslibet causa inferioris: Primum potest vocari simpliciter casuale aut fortuitum; Secundum vero secundum quid; Nihil igitur est simpliciter casuale, neque fortuitum, sed secundum quid tantum, sive tollitur repugnantia supra dicta. Quod autem nihil sit casuale simpliciter neque fortuitum, ostenditur isto modo. Nihil quod sit à proposito, & ex intentione agentis, est simpliciter casuale aut fortuitum: sed omne quod sit, fit à proposito, & ex intentione agentis: Istud autem agens putatur ab Astrologis esse coelum, seu virtus coelestis, quæ omnia etiam quæ videntur esse fortuita, certa ratione, & determinata causatione producit. Quare & quosdam planetas fortunatos, imo & fortunas appellant, pura Solem & Lunam: pars quoque fortunæ in Nativitatibus, in inceptionibus operum, & in omnibus rebus humanis valere quam maximè astimatur: quare & excellensissima omnium partium reputatur. Hinc & decimam domum essentialiem assignant. Hæc autem à die accipitur à Sole in Lunam, in nocte vero è contrâ, & projectur ab ascidente.

Albumazar

De qua & Albumazar 8. maioris Introductorij, differentia 3^a. scribit ita; Proprietas significacionis eius est significare animam & fortunam, illius atque eius virtutes, & significat vitam & corpora, & substantiam ac propétum, & fortunam, ditationem quoq; ac paupertatem, aurum & argentum, utilitatemq; & grauitatem, fori laudem, & bonam famam, & sublimitatem nati, & regni, atq; principatus; & significat diuitias, & honorem, sublimitatem quoq;, & bonum ac malum, præsentem quoque & absentem, apparentem, atq; occultum, significat quoq; intentionem & initium operum & rerum, & hæc pars præponitur omnibus partibus, quemadmodum præponitur Sol per splendorem omnibus planetis, & ipsa est sublimior & pretiosior omnibus partibus. Et hinc est fortassis quod bona huiusmodi apud multos, etiam apud Philosophos, bona fortuna creberimè nuncupantur. Alij autem videlicet Antiqui Gentiles putabant esse vnam Deam distribuenter, aut subtrahenter omnia bona huiusmodi pro libito voluntatis absque aliqua ratione; quare & depinxerant ipsam ex eam, ipsamq; fortunam dicebant. Sed hi ambo per proximo huius præmissa & superiora capitula tesselluntur, præsertim si Astrologi ponant actus humanos de necessitate subesse virtuti coeli, aut ipsam quicquam penitus agere sine Deo idem specialiter intendente, & similiter faciente. Quod est igitur illud agens, quod ex certa intentione, & determinato proposito cuncta facit, & efficit omnia, nisi Deus, qui est omnium agentium primum agens, & omnia facit secundum propositum & intentionem propriæ voluntatis, sicut 28. & 27. huius monstrant? Item Casus, & Fortuna sunt causa per accidens, ut patet 2. Phyl. & omnis causa per accidens reducitur ad aliquam causam per se, sicut secundum huius ostendit, & omnis causa per se ad Deum; Deus ergo est prima causa illorum, & non tenere & necessario, sed secundum suæ propositum voluntatis. Sed nè in ista sententia videat singularis, ecce multi Philosophi, & Theologi sententia in hanc tenentes. Aristoteles enim 2. Phyl. inter opiniones recitatas de Casu & Fortuna, ostendit quomodo illa opinio habeat veritatem, quæ ponit nihil fieri à Fortuna, dicens quod Fortuna est causa nullius simpliciter, sed tantum per accidens sub his verbis; Et ut nihil à Fortuna videbitur vtique fieri. Omnia quidem hæc rectè dicunt, quoniam rationabiliter est quidem enim vt sit à Fortuna; secundum accidens enim sit, & est causa, vt accidens Fortuna, vt autem simpliciter nullius; vt dominus edificator quidem causa est, secundum accidentis autem tibicen. Quod autem omnis Fortuna reducatur ad Deum, patet per eundem in De mundo; vlt. ostendit, quomodo, cum sit unus, est tamen multinominis, ab omnibus passionibus quas innovat, sicut induxit& declarat, & in fine sic ait, & in summa loquendo, coelestis & terrestris appellandus, & à qualibet Natura & Fortuna, velut ens ipse omnium causa. Et infra dicit, Deum vocati heimarmenæ eo quod copulat & disiungit, & Nemesis à distributione vnicuique facta, quæ videntur conuenire Fortune. Vnde & Damascenus 39. Sentent. exponit heimarmenæ per Fortunam. Hoc autem probat expressius in libro suo de bona Fortuna, ubi recitat 5. opiniones de ipsa, scilicet quod sit à Deo, à Natura, à rerum euentu, à ratio &c, & ab appetitu, circa

*inventio
Damascenus.
Aristoteles.*

A circa quas disputatiæ procedit. Et cap. 2. reprobat duas ultimas opiniones; Primo, illam de appetitu, quoniam illius est appetitus aliqua causa, illa vel est natura vel fortuna: si natura, ergo magis dicitur natura causa illius quam fortuna, & talis magis diceretur bene naturatus, quam bene fortunatus: si fortuna sit causa illius, tum fortuna erit causa omniū actuum humanorum, cūm sit causa eius quod sit intelligere & consiliari; & addit arguendo; Non enim consilabatur consilians antequam consiliaretur, sed est principium quoddam, neque intellexit intelligens priusquam intelligeret, & hoc in infinitum. Non igitur eius, quod est intelligere, intellectus est principium, neque consiliandi consilium. Quid igitur aliud quam fortuna? Itaque à fortuna omnia sunt; & responder, dicens; Aut eit aliquod principium cuius non est aliud extra ipsum, aut quia tale secundum esse, tale potest facere; quod autem queritur, hoc est; Quid motus principium in anima? Palma, quemadmodum in toto, Deus; Mouet enim aliquo modo omnia quæ in nobis diuinum; Rationis autem principium, non ratio, sed aliquid melius: quid igitur erit melius & scientia & intellectu, nisi Deus? Vir-

B tus enim intellectus organum. Et propter hoc quod olim dicebantur, benè fortunati vocantur, qui simpetum faciunt, dirigunt sine ratione existentes, & consiliari non expedit ipsi; habent enim principium tale quod melius intellectu & consilio; qui autem rationem, hoc non habent, neque diuinus instinctus. Et capite primo dicit, In Anima: nōt natura tale, quo impetu ferimus sine ratione: ad qua vtique benè habebimus. Et si quis interroget sic habentem, propter quid hoc placet libi operari? Nelicet, inquit, sed placet mihi, timile patiens his quæ à Deo aguntur. Etenim à Deo vēti, sine ratione impetum habent ad operari aliquid: qui & secundo Rheticorum, vicesimo tertio, agens de bonis Fortune, & benè fortunatis, sic ait; Magis impræmeditari propter bonam fortunam sunt: Vnus autem asserit mos optimus bona fortunæ, qui amatores Dei sunt, & habent se ad dñnum aliqualiter credentes propter facta bona à Fortuna, sed quare hoc, nisi Deus esset Autor Fortune? Qui & decimo Ethicorum, decimoquarto, recitat triplicem opinionem,

C quomodo homines sunt boni, sic dicens; Fieri autem bonos existimant hi quidem natura, hi autem consuetudine, hi autem doctrinâ; & determinans veritatem primæ opinionis, sic dicit; Quod quidem igitur natura, manifestum, quod non in nobis existit, sed per aliquam diuinam causam, vt verè benè fortunatis existit: super quod dicit Auerroes; Quidam hominum putantur esse boni per natum: & quod de hoc est per naturam, non est à nobis, sed per gratiam quandam diuinam illis, quorum fortuna bona est veraciter. Item Auicenna decimo Metaphysicorum, primo, dicit; Principium omnium utilitatum est ex cura diuinæ, & scis quod plus appropinquat vulgus & tenet, & dicit; Verum est, nec refugunt hoc, nisi qui volunt videri Philippi, cō quod ignoranti causas & occasiones istorum. Et loquens de aduersitatibus, & prosperitatibus, eleemosynis, & peccatis, & similibus, ita dicit; Causa istorum omnium non est hic, sed illinc: Principia autem horum omnium proueniunt ad naturam, voluntatem, vel causam: Naturæ verò principium est illic; sed voluntates nostræ

D sunt postquam non fuerunt; quicquid autem est, postquam non fuit, causam habet; ergo omnis nostra voluntas causam habet; causa autem huius voluntatis non intendit ad infinitum, sed ad aliqua que accident extrinsecus, tercena scilicet vel cœlestia; sed terrena perueniunt ad cœlestia. Collectio igitur horum omnium prouenit necessario ex necessitate diuinæ voluntatis; causæ autem sit ex concurso horum omnium. Cūm enim resolueris omnia, reducentur ad ea, quorum necessitas solummodo à Deo omnipotente dependet, iudicium autem Dei est prima positio simplex. Hoc etiam innuit Boetius in Expositione primi peri hermenias vbi prius; vbi distincto triplici animali, scilicet, subiecto naturæ, Cœlo, ac rationi cum libero voluntatis arbitrio, declaratisque duabus prioribus speciebus: de tertia, ita dicit; Quæ nos sumus cuncti diuinæ prouidentiæ subiecti; ex ipso quoque *

Boetius.

E sum disputatio hæc de rebus eliminat; per quod innuit, vt videtur, quod in rebus sit casus respectu causarum particulatum & inferiorum, non autem respectu diuinæ prouidentiæ, & voluntatis, quibus in cunctis subiectimur, & à quibus in omnibus dependemus. Quod & quinto de Consolatione Philosophia, prosa prima, diffusius & expressius manifestat: siquidem, inquit, aliquis euentum temerario motu, nullaque causarum connexione productum esse casum definiat, nihil omnino casum esse confirmo. Ecce quod nihil est simpliciter casuale, quia non præter intentionem Dei, quod litera sequens ostendit: Quis enim coercente in ordinem cuncta Deo, locus esse vilus temeritati reliquis potest? Et recitata definitione Aristotelis de Casu, & posito exemplo de fodiente humum causam colendi agrum, inueniente thesaurum absconditum, dicit, Fossio humili & absconditio thesauri sunt fortuito

causa.

causæ compendij, id est, Casus, quod ex obuijs sibi, & confluentibus causis, non ex genitivis intentione prouenit, neque vel qui aurum obtuit, vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiatur intendit. Patet igitur secundum eum, quod nihil dicatur simpliciter casuale, sed tantum respectu aliquicuius causæ particularis, seu respectu inferiorum causarum, quod & verba eius sequentia plenius manifestant, cum dicit; Liquet igitur definite Casum esse inopiatum ex confluentibus causis, in his quæ ob aliud geruntur, eventum; Concurrent autem atque confluere causas facit ordo ille inevitabilis connexione procedens, qui de prouidentiæ toto descendens cuncta suis temporibus locisque disponit, quod & metum sequens exemplariter manifestat. Hæc etiam planè videtur sententia Augustini 1. Retract. 1. dicens, Non mihi placet toties me appellare fortunam, quamvis non aliquam Deam voluerim hoc nomine intelligi, sed fortuitum rerum eventum vel in corporis nostri, vel in externis bonis aut malis; vnde & illa verba sunt, quæ nulla religio dicere prohibet, fortè, forsan, forsan, fortassis, fortassis, fortassis, quod tamen totum reuocandum est ad diuinam prouidentiam. B Hoc etiam ibi non tacui, dicens; Etenim fortassis quæ vulgo Fortuna nominatur, occulto quadam ordine regitur; Nihilque aliud in rebus casum vocamus, nisi cuius ratio & causa secreta, seu in occulto est. Dixi quidem hoc, veruntamen pœnitentie me sic illi nominasse Fortunam, cum videam homines habere in pessima consuetudine, ut vbi dici debet, hoc Deus voluit dicere, hoc voluit Fortuna. Idem 83. quæst. 24. Quicquid casu fit, temere fit; quod temere fit, prouidentia non fit: si ergo casu aliqua fuit in mundo, non prouidentia inviuit mundus administratur: Nihil ergo casu fit in mundo. Idem 5. de Ciuit. Dei 9. Nos eas causas quæ dicuntur fortuitæ (vnde & Fortuna nomen accepit) non esse dicimus nullas, sed latentes, casque tribuimus, vel Dei veri, vel quorumlibet spirituum voluntati. Idem super illud Psalmi 9. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, Non in toto corde confitetur Deo, qui de prouidentia eius in aliquo dubitat. Omnes cruciatus qui corporaliter inferuntur, aut exercent conuersos ad Deum, aut vt conuentantur admonent, aut iustæ damnationis ultima præparant obdutatos, & sic omnia ad diuinam prouidentiæ regimen referuntur, quæ stolū caui, & temere, & nulla diuina administratione fieri putant. Idem quoque super illud 1. Psalmi 148. Ignis, grando, nix, &c. quæ faciunt verbum eius; Quare addidit, quæ faciunt verbum eius? Multi non volentes contemplari & discernere creaturam locis suis, & ordine suo sive natu & iussu Dei agentem motus suos, visum est illis, quia superiora omnia Deus gubernat, sed inferiora non curat, non gubernat, non regit, sed casu dimittuntur. Sed non cosentias illis; blasphemæ enim sunt & execrabilia Deo, quia totum prouidentia Dei fit in terra. Omnibus itaque locis, regionibus, temporalibus, sua quæque distribuit & ordinat. Longum est commemorare diligentiores considerationem omnium rerum; quis illam expicat? tamen qui oculos habent, vident visa quæ placent & laudantur, non tamen ipsa, sed ipse qui fecit: ita omnia laudabunt; hæc ergo quæ videntur casibus agitari, faciunt verbum eius, & in omni motu suo seruuntur verbo Dei. Hoc idem appetet per Apostolum ad Eph. 1. dicentem; Nos sorte vocati sumus; Quid enim est sors nisi fors, fortuna, vel casus? Hæc autem fors est diuina electio & voluntas, vt pater ibi per glossam, & per Augustinum super illud Psalmi 30. In manibus tuis sortes meæ, tractatu tertio sic dicentem: Sors dicitur Dei gratia, quia talui facti sumus, quæ bene dicitur fors, quia hominis non est electio, sed voluntatis Dei, quia nulla nostra merita inuenit, sed forte voluntatis sua nos ad salutem vocavit, quia voluit, non quia digni sumus, non ex operibus ne forte quis extollatur: Ipsius enim sumus figuramentum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hæc quodammodo fors occulta est; voluntas Dei in humano genere fors est; fors vienies de Dei occulta voluntate, apud quem non est iniquitas; Non enim ille personas accipit, sed occulta illius iustitia tibi fors est. Quid etiam magis casuale aut fortuitum quæam fors, fortiumq; eventus, qui tamē voluntate diuina cognoscitur moderari, licet euidenter ostendit vtriusq; fertes testamenti. Quare & Apostoli in locum Iuda Apostata alterum electuri dantes sortes dixerunt, Tu Domine ostende quem elegis. Vnde & Parabol. 6. Sortes in sinum mituntur, sed à Domino temperantur. Quapropter & Augustinus super illud Psalmi 30. vbi prius, sic ait, Non in manibus hominum, sed in manibus tuis, quæ sunt ista sortes? quare sortes? Audite nomine sortium non debemus Sortilegos querere: Sors enim non aliquid mali est, sed rest in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem: Nam & sortes miserunt Apostoli. Istud etiam recitat in Canone 26. quæstione 2. Sors non est. Amplius autem pro casu & fortuna plenius indagandis, videtur quod vtrumque sumatur actiue & passiue, secundum efficientiam, & secundum effectum; secundum causam, & secundum causatum, sicut & de Fato superius dicebatur. Actiue secundum efficientiam & causam loquitur de eis Philosophus 2. Phys. desliniens vtrumque, quod

Aproposito 1.

A 2. 1.

D

E

- A quod est Causa secundum accidens, &c. ibi scripta; quod & patet specialiter de Fortuna per hic præmissa. Quod verò casus accipiatur pauciù secundum effectum & causatum, etiam nomen suum indicare videtur: Casus enim appetit significare pauciù; Quid enim est casus nisi quod cadit ab alio, sicut effectus à causa? quare & cōmuniter dicimus, Mirabilis casus accidit, seu contigit tali viro. Quapropter & definitio casus à Boetio recensita, dicit Casum esse inopinatum ex confluentibus causis, in his quæ ob aliud geruntur, euentum; Cui & concorditer Augustinus superioris recitatus; Nihil, inquit, aliud in rebus casum vocamus, nill cuius ratio, & causa secrera seu in occulto est. Casus autem actiū secundum effientiam & causam acceptus potius, vt videtur, casuatu seu casuantia diceretur. Quod etiam fortuna sumatur pauciù; & secundum effectum & causatum, videtur similiter ex consueto modo loquendi; Dicimus enim communiter mirabilis fortuna prosperala aduersa accidit tali viro, volentes dicere quod aliquod enfortunium vel infortunium ipsi acciderit. Vnde & Philof. r. Ethic. ostendens quod
- B felicitas non consistit in bonis fortunæ, quia ipsa permanens, & nequaquam facile transmutabilis, fortuna autem contrariè; i 5º dicit fortunam multoties recirculari circa eosdem, recirculari, inquit, pauciù: Et infra 16. loquens de Fælice, cui contingunt prospera vel aduersa; Ut, inquit, verè bonum & sapientem omnes existimamus, fortunas decenter ferre. Quare & Augustinus superioris recitatus, dicit quod nomine fortunæ noluit intelligere aliquam deam, sed forevitum rerum euentum. Adhuc autem consideratis superioreibus diligenter videatur; quod fortuna actiū secundum efficientia & causam accepta, posset vterius sustinuiri. Potest enim sumi pro causa quæ agit ex propposito ad aliquem certum finem. & causat hinc autem non intentum, sive loquitur Philosophus 2. Phys. de ipsa, & sic tantummodo competit causis inferioribus, Deo autem nequaquam, sicut præhabita monstrauerunt: Potestque accipi pro causa secreta nobisque occulta præter cognitionem, intentionem, & operationem nostram, licet non suam, quippiam producente; & sic potest competere causis inferioribus, & similiter superioribus, Angelis atque Deo. Vnde Philof. 2. Phys. 47. Sunt, inquit, quidam quibus videtur esse quædam causa fortuna, immanifesta autem humano intellectui, tanquam diuinum quoddam ens & felicis. Iftam quoque sententiam roborat August 5. de Cuius. Dei 9. superioris recitatus; quam & specialiter de Deo, & de voluntate diuina testari videntur r. ultra Philosophica, & Theologica prælibata. Verum hic fortalsis quisnam mihi obijicit illum Auerrois, qui super 2. Phys. 48. reprobat Auicennam, eo quod i. Phys. sua 13. posuit aliquid esse & dici casuale quia est casuale respectu viuis cause, licet respectu alterius sit necessarium. Sed istud non obstat, quoniam Auicenna loquitur de casuali secundum quid, non autem simpliciter, quia sic secundum eum nihil est casuale, vt patet per Autoritatem eius: 10. Metaph. sua 1. superioris allegamat. Auerroes verò, qui ex more, libenter capit hominem in sermone, arguit contra verba Auicenna, non contra intellectum, probando quod ex illa causa nihil debat dici simpliciter casuale, sive concludit tantum verbaliter, nihil verò realiter contra eum. Vnde Parab. 19. Qui tantum verba seculatur, nihil habebit. Quare & Auicenna potest dicere Auerrois, sicut Afratagoras Socrati quondam dixit, vt idem Auerroes recitat à The-mistio super 3. de Cœlo comment. 17. Si, inquit, tua contradiccio contra me esse secundum intellectum meę intentionis, certè concludetur mihi; cum autem tu non intelligis intentionem mei sermonis, non reputo mihi concludi. Neutri tamen horum fauendo, sed præhonorando veritatem, videtur mihi quod nihil dicitur absolute nomine casuale secundum communem vnum loquendi Philosophorum, aut vulgi, nisi quod est casuale respectu cuiuscunq; cause iuxta inferioris nobis notæ, vel faltem respectu cause principalis nobis notæ, non autem quod est casuale, seu præter intentionem cause instrumentalis & accessoria qualiscunque. Non enim si quis ex industria occidat hominem gladio, illa occisio dicitur casuialis, quæ tamen est præter intentionem gladij, qui tantum intendit descendere & secare, & præter intentionem aëris, qui intendens principaliter aliud, accessoriæ forsitan ad hoc agit.

E

C A P. XXX.

Quod res voluntarie diuinæ prouidentiæ legibus gubernantur.

E quis autem credit præhabita de prouidentia tantum in rebus naturalibus vera esse, videtur specialiter ostendendum, quod & voluntaria nequaquam ab huiusmodi prouidentia legibus eximuntur: Hoc enim sequitur ex 27º capitulo, & potest ostendi similiter per rationes & Autoritates illius; quod etiam ex abundanti proxima duo capitula faciunt manifestum. Item quilibet sapiens Paterfamilias meliora & perfectiora magis & sollicitius prouident

det atque curat : Rationabilia autem & voluntaria sunt meliora & perfectiora alijs naturalibus : Sunt enim finis eorum , sicut 21. docet . Et hæc videtur ratio Saluatoris contra Epicureos , sibi sollicitos , nec in diuina prouidentia spem ponentes salubriter admonentis , Ne solliciti sitis animæ vestræ , quid manducetis , neq; corpori vestro , quid induamini , Nonne Anima plus est quam Esca ? Et corpus plus quam vestimentum ? respicite volatilia cœli , quoniam non serunt , neque metunt , neque congregant in horrea , & pater vester ecclœsi pascit illa . Nonnè vos magis pluris estis illis ? quis vestrum cogitans potest adjicere ad statutam suam cubitum vnum ? Et de vestimento quid solliciti estis ? Considerate lilia agri , quomodo crescent , non laborant , nequenent ; Dico autem vobis , quoniam neque Salomon in omni gloria sua cooperitus est sicut vnum ex illis . Si autem foenum agri quod hodiè est , & cras in clibanum mittitur , Deus sic vestit , quanto magis vos modicæ fidei ? Matth. 6. Ex quibus sic concludit , Nolite ergo solliciti esse , dicentes , quid manducabimus ? aut quid bibemus ? aut quo operieris ? hæc enim omnia Gentes inquirunt ? scit enim Pater vester , quia omnibus his in digitis ? sed quid nobis valerer ista Patris scientia , nisi secundum eam filiis prouideret ? In hoc autem proœlio ut patet intuenti , & dicit Chrysostomus , arguit Christus duplice argumento , seu loco , Primo à maiori ad minus descendens , cum præposuit , Nonnè anima plus est quam esca , & corpus plus quam vestimentum ? Secundo è contra à minori ad maius ascensio , cum præponit , Respice volatilia cœli , &c. additique Chrysostomus super illud , Nonnè vos pluri esis illis ? Omnia animalia Deus propter hominem fecit , hominem autem propter se : quanto ergo pretiosior est hominis creatio , tanta major est Dei sollicitudo de ipso : sicut istum locum exponunt multi sancti Doctores , quos pro parte recitat ibi Glossa . Item postquam Saluator , Mat. 10. prædixit Apostolis persecutions , quas erant passuti pro nomine suo , ut eos contra timorem mortis per diuinam prouidentiam confortaret , si dixit , Nolite timere eos qui occidunt corpus . Nonnè duo passeris aße veneunt , & vnu ex illis non cadet super terram sine Parte vestro ? vesti autem & capilli capitis omnes numerati sunt . Nolite ergo timere ; multis C passeribus meliores esis vos ; vbi dicit Chrysostomus , quod rursus sermonem de prouidentia Dei inducit , Dicitque Ieronymus sicut allegatur in Glossa , & est sensus . Si parua animalia absque Deo Autore non decidunt , & in omnibus est prouidentia , & quæ in his peritura sunt sine Dei voluntate non pereunt , vos qui æterni ellis non debetis timere , quod ab absque Dei vivi uatis prouidentia . Quod autem ait , vestri capilli capitis omnes numerati sunt , immensam Dei erga homines ostendit prouidentiam , & ineffabilem significat effectum , quod nihil nostrorum lateat Deum ; Secundum verò Hillarius & Chrysostomum , numeratio capillorum diligentiam diuinæ prouidentiæ circa nos ostendit . Hanc etiam rationem videtur Apostolus confirmare 1. ad Cor. 9. vbi vult , quod prouidentia , seu cura Dei circa naturalia , & irrationalia quasi nulla sit , respectu curæ eius circa nos , sic dicens ; Scriptum est in lege , Non alligabis os boui trituranti : nunquid de bobus cura est Deo ? aut propter nos vtique dicit ? Nam propter nos scripta sunt . Quibus & concordat Philosophus 2. de Cœlo 50. vbi arguendo contra ponentes astra moueri motu proprio , supponit quod natura magis curat præfatio , sic dicens ; Adhuc autem irrationalib[us] , nullum organum ipsis ; scilicet astris naturam dedisse ad motum ; nihil enim , ut conuenit , facit natura , neque de Animalibus curasse , sic autem pretiosa despexisse . Item alias euacuaretur tota Scriptura de Prædestinatione Sanctorum , & Reprobatione malorum .

C A P. XXXI.

Quod actiones voluntariæ diuinæ prouidentiæ supponuntur.

Dhuc autem posset aliquis proteruire dicendo , ipsas res voluntarias E sub prouidentia contineri , sed non ipsas voluntarias actiones . Quare videtur expediens istam proteruam refranare , quod per Capitula proxima & probationes eorum fieri planè potest . Item per rationes & Autoritates capituli proximi , Voluntaria prouidentiæ diuinæ subduntur , & hoc specialibus cæteris , ergo secundum mentem Autorum , hoc est secundum quod , vel quæ sunt voluntaria , scilicet secundū suas voluntarias actiones ; Nam ipsa potentia volutiva , & quæcumque alia præter voluntarias actiones , sunt pure naturalia , & necessaria . In prouidentia ergo talium non est per viros discretos tanta discrecio facienda , à prouidentia naturalium cæterorum , imò verius

|| intellectum.

- A verius posset dicti; Facies hominis quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem, Abacuc 1. nisi Deus etiam prouideret voluntarias actiones. Item per capit. nonum, Voluntas Dei est causa mortua cuiuslibet motionis, & non perperam sed cum sapientia disponente, & neutra carum noua, sed æterna, sicut præcedentia docuerunt: pater ergo propositum per definitionem prouidentia supradictam. Item omnes actiones naturales tam animalium, quæ inanimarum à prouidentia, quia ab eius voluntate & scientia producuntur, sicut ex prioribus suis patet, & quia naturaliter & necessariè sunt, ergo reducuntur ad prius necesse esse, à quo efflant & dependent; quod & de actionibus irrationalium, de quibus minus videtur, pater per Augustinum De fide, ad beatum Petrum, tricelimo primo dicit, *Augustinus.* Illa animalia irrationalia præsentis seculi cursum atque ornatum secundum Creatorem incomprehensibilem peragunt voluntatem, quæ de suis factis nullam rationem redditura sunt, quia rationalia non sunt; actiones autem voluntariae sunt meliores & acceptiores Deo. Iste enim retributionem congruam præparauit, non illis, sicut tam Philosophi, quam Theologi dicunt concorditer vno ore. Quare & sollicitiori prouidentia disponuntur, sicut capit. proximum arguebat; quod & satis patet per Apostolum ad Eph. 1. & 2. vbi ponit duplēm præordinationem, seu prædestinationem; primam iustitiam, & iustorum operum in præsenti; secundam gloriæ, & præmiorum in futuro. Vnde pro præordinatione iustitiae cap. 1. dicit; Elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati, & pro præordinatione iustorum operum, cap. 2. sic dicit; Ipsius sumus factura, creati in operibus bonis, ut in illis ambulemus. Hoc autem totum patet ibi per glossam, hanc duplēm præordinationem seu prædestinationem latius prosequentem, & sub his verbis Ieronimi allegantem; Distinguunt duas Dei præordinationes & earum effectus, quartum altera est de præsenti ad iustitiam, altera est de futuro ad coronam. Augustinus etiam De gratia & libero arbitrio, vicesimo primo, expōns aut̄itatem ex secundo capite allegatam, sicut dicit; Quid est hoc quod dixi; Non ex operibus ne quis extollatur? Audi, & intellige; non ex operibus tuis ex te tibi existentibus, sed tanquam his in quibus Deus te fixit, id est, formauit, & creauit; hoc enim ait; Iphus sumus segmentum creati in operibus bonis, non illa creatione qua homines facti sumus, sed illa de qua ille dicebat, qui viisque homo erat; Cor mundum crea in me Deus. Idem De fide ad Petrum, tricelimo secundo sic dicit; Illi cum Christo regnabunt, quos Deus gratuita bonitate sua prædestinavit ad regnum. Qui enim eos tales prædestinando præparauit, præparauit utique secundum propositum vocandos, ut obediant, iustificandos, ut accepta gratia recte credant, & bene vivant. Vnde patet clarissime, quod Deus præparauit prædestinatis ad regnum obedire, recte credere, & bene vivere, quæ sunt voluntariae agere, seu voluntariae actiones. Hęc igitur ad diuinam prouidentiam reducuntur. Item Augustinus octavo super Genesim ad literam 11. & post diffusè, ostendit Deum præsele vniuersae creaturæ, rationali & irrationali, etiam voluntibus quibuscumque, opere prouidentia bipartito, scilicet creationis, & administrationis; Creationis quantum ad productionem cuiuslibet creaturæ; administrationis, quantum ad actiones & passiones, & ceteros eius motus, quod capite decimo tertio per locum à simili sic ostendit; Sicut motus cuiuslibet membra animalis est ab anima, & etiam innititur aliquo fixo in mouendo: sic motus creaturæ cuiuslibet est à Deo, & ipso velut fixo innititur, dum mouetur. Idem primo Confessionum, sext. Excepuntur consolations laetiæ humani, nec mater mea, vel nutrices meæ sibi vbera implebant: sed tu mihi, Domine, dabas alimenum infantarum, secundum iustificationem tuam; & diuitias ad fundum usque rerum dispositas. Et infra eiusdem 12. Urgebar ad addiscendum literas, & bene mili fiebat, nec qui urgebant me, bene faciebant, sed bene mihi siebat abs te, Deus meus. Illi enim non intruebantur quatenus referrem, quod me addiscere cogebant, praterquam ad fastiendas insatiables cupiditates copiosæ, inopie, & ignominiosæ glorie: Tu vero cui numerati sunt capilli capitis nostri, errore omnium, qui mihi instabant ut discerem, vtebaris ad vitilitatem meam; & septimi 6º. De consulencibus Mathematicis, ipsisque Consultis, sic dicit; Tu iustissime Moderator vniuersitatis consulencibus, consultisque nescientibus, occulto instinctu agis, ut dum quisque consulat, hoc audiat, quod eum oportet audire occulus meritus animalium ex abysso iustiudicij tui. Item omnes voluntariae actiones sunt à fato diuino, & nihil penitus in aribus voluntariis casuale aut fortuitum absolute, sicut 28. & 29. docent; quare omnes voluntariae actiones à diuina prouidentia deriuantur. Item omnia prospera vel aduersa quæ contingunt hominibus per voluntarias actiones, prouidentur à Deo, quare & omnes tales voluntariae actiones: Si enim essent casuale res pœna Dei, quicquid proveniret ab eis, esset similiter casuale. Arist. namque in De bona fortuna, 2. probat, quod fortuna non est causa intellectionis & consilij, quia tunc omnia essent à fortuna. Omnia enim opera nostra ab intentione *Aristoteles.*

intentione & consilio sunt causata, vel saltem de talibus intelligitur argumentum. Quare & A
Aussero. Auterro super 2. Phys. 44. redarguit opinantes motum Cœlum esse à casu, quia cùm ipse lar-
 gitur alijs entibus ordinem, omnes aliae causæ inuenientur ex Casu. Quod enim inuenitur
 ex illo, quod est ex casu, inuenitur ex Casu. Hoc idem ratio persuaderet: Si enim Deus inten-
 dit rationabiliter aliquem finem prouenientem per voluntarias actiones, vel intendit ipsum
 immediatè facere per se solum, vel per alia media, vel neutro modo intendit; Non primo
 modo, quia non sic facit: si secundo modo, vel per eadem media per quæ producitur,
 & sic habetur propositum, vel per alia, & sic voluntas eius frustratur in aliquo, vel muta-
 tur, contra priora: si neutro modo, non intendit rationabiliter illum finem. Quicun-
 que enim intendit rationabiliter vnum finem, intendit similiiter media per quæ prouenient ta-
 lis finis, nisi vult illum immediatè facere per seipsum, ut patet 3. Ethic. 8. vbi si dicitur,
Aristoteles. Ponentes aliquem finem, qualiter & per quæ erit, intendit, & ad hoc totum capitulum illud
 facit. Quod autem omnia prospera à diuina prouidentia deruentur, ex prioribus satis con- B
 stat; Potestque ex abundanti alter sic ostendit. Alias recipiens talia, non teneret reddere
 gratias Deo pro illis, quod nullus affirmare præsumet nisi inimicus grauæ, virtusque testame-
 ntis lubuerit, sanctorum Patronum irrisor, & omnium Catholicorum Doctorum indolentissimus
 reprehensor; qui docent non factas aut fatuas gratias, sed veras & discretas semper pro omnibus
Ecclesiast. agere Domino Deo nostro. Nam gratia satorum effunduntur Eccles. 20 & secundum
Aug. 26. Aug. de prædestinatione Sanctorum 26. Si quis homini gratias ageret, pro eo quod illum vel
Augustinus. putaret non præciuisse, vel nōset, adulatio vel irrisio verius quam gratiarum actio diceretur;
 sed nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur. Et secundum eundem de bono perfe-
 uerantia 2. Irrisoria est illa gratiarum actio, si ex hoc gratia aguntur Deo, quod non dona-
 uit ipse, nec fecit. Item alias talia prospera non essent dona Dei, quod quia destruit virtutem
Augustinus seriem tellamenti, & fidem quasi communem animi conceptionem cunctis innatam, seu
 potius ab eis destruitur, nullus fidelis concedet, & vix aliquis infidelis. Item patet de Po- C
 testariis, Dignitatibus, & omnibus Prælatijs. Ut autem à sublimioribus & dignioribus in-
 choetur; Si aliquis posset esse Papa sine Domino prouidente, non esset nobis certum quod
 Papam Dominus prouideret; quare nec scribere debemus tali diuina prouidentia summo
 Pontifici, qui tamen filius est omnibus consuetus, & admirans à curia, & haec tenus compre-
 batus: Nec alij Prælati aut Reges deberent sic scribere. Talis Dei gratia Episcopus vel Rex,
 nec nos eis, ne forte inueniamur falsi testes Dei, dicende testimonium aduersus Deum, quod
 prouidit quem non prouidit, quod non est paruum periculum, sicut patet 1. ad Cor. 15. quia
Augustinus secundum Augustinum (& Glossa allegat) non minori sed maiori fortassis sceleri in Deo lau-
 datur falsitas, quam vituperatur veritas. Item hoc est verum de sacerdotalibus Regibus, quare &
Alain de Bury. de Ecclesiasticis quibuscumque; quod primò de Regibus Angliæ, declarandum. Retert siquidem Wilhelmus Malmesburiensis, de gestis Regum Anglorum & Pontifici 1. 2. c. 106. de Ed- D
 wardo Confessore sanctissimo in hac verba: Viderat quandam somni revelatione scelus illius
 felicitatē Brithwoldus Wintoniensis Episcopus, viderat, & annuntiaverat. Nam dum tempo-
 re Regis cunctationis, calestibus apud Glastoniam lucubraret excubijs, subijsq[ue]t, eum cogi-
 ratio, quæ frequenter eum angebat, de regia stirpe Anglorum penè deleta; hæc meditanti sopor
 irrepli, & ecce in superna raptus, videt Apostolorum Principem Petrum, ipsum Edwardum qui
 tunc in Normannia exulabat in Regem consecrare, calice designata vita, & certo 24. annoru
 regni numero computato, eidemq[ue] conquerente de posteritate, respondere, Regnum Anglo-
 rum est Dei, post te prouidit sibi Regem ad placitum tuum. Omnes ergo Reges Anglorum
 diuina prouidentia sublimantur; quare & alij vniuersi. Domini enim est terra & plenitudo
 cius. Hoc idem patet de institutione & destitutione Regum, & divisione ac translatione reg-
 norum, in libris Regum & Paralip. multis locis; Primo de institutione Saul 1. Reg. 9. & de
1. Reg. 9. eius destitutione 1. Reg. 15. De institutione Davidis 1. Reg. 16. de divisione regni tempo-
1. Reg. 15. re Salomonis prædicta, sed propter meritā Davidis dilata ad tempus Roboam, tuncque com- E
 plēta: De institutione Ierooboam in 10. tribubus, Roboam vero & filiorum eius in residuo, vt
3. Reg. 11. remanceret Lucerna Davidi 3. Reg. 1. & 12. Ideoq[ue] Roboam cum tribu Iuda & domo Benia-
12. min volente pugnare contra Ierooboam, & dominum Israel, ut reintegraret regnum, dixit eis
 Dominus per Prophetam, Non ascendatis, nec pugnetis; A me enim factum est verbū hoc 3.
2. Paral. 11. Reg. 12. & 2. Paral. 11. Reuertatur vnuquisq[ue] in domū suam, quia hoc mea gestum est volun-
Parabol. 28. tate. Unde Paral. 28. Propter peccata terræ multi Principes eius. Et Eccles. 10. In manu Dei
Eccles. 10. potestas terræ, vulem rectorem in tempore suscitabit super eam, Regnum à gente in gentem
 transferetur propter iniustiā, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. Hęc autem ideo
 voluit Deus in regno suo peculiari, scilicet Hebreorū facere manifesta, ut per pauciorē vel vnu
 doceret

A doceret in pluribus, & vniuersaliter in omnibus ita esse. Vnde Apostolus ad Rom. 1.3. Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit; non est autem potestas nisi a Deo, qua autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordini resisteat. Item 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humanae creaturae proper Deum, sive Regi quali praeceletant, sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum. Setui subditi cito in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Adhuc autem hoc est verum de regnis de quibus minus videtur, scilicet infidelium & malorum, quare & vniuersaliter quorumcunque. Vnde Amos 9. Nunquid non vt filij Aethiopum vos estis mihi filii Israël, dicit Deus? Nunquid non Israel ascenderes feci de terra Aegypti, & Palestinos de Capadocia, & Sirios de Syrene? Ecce oculi Domini super regnum peccans, & conteram illud a facie terre. Cui concordat Apostolus ad Rom. 3. An Iudeorum Deus tantum, nonne & gentium? in modo & gentium. Et infra 10. Non est distinctio Iudei & Graeci; Nam idem Dominus

Amos.

B omnium. Pro quo ostendit Aug. 5. de Ciuit. Dei, & alibi multum diffusè, quod Regnum Romanorum fuit a Deo. Vnde & 5¹ 11. ita dicit; Deus summus, qui singulas partes mundi magnas & parvas disponit, nullo modo est credendus, regna hominum eorumq; dominaciones, & seruitutes a sua prouidentia legibus alienas esse voluisse; & loquitur ibi principaliter de Regno & Imperio Romanorum, pro tempore infidelitatis eorum. Idem supra ciuidem 1. Causa magnitudinis & diuturnitatis Romani Imperii, nec fortunata est, nec fatalis, secundum opinionem dicentium esse fortunata, que nullas causas habent, vel non ex aliquo rationali ordine venientes, & fatalia, quae præter Dei & hominum voluntatem, quadam necessitate contingunt, porsus diuina prouidentia regna constitueret humana. Et idem patet 4¹ 33° manifestè. Item Hieron. lib. 5° super Esaiam, quem amabili propriè historica expositione conscripsit in 10. visiones Esiae 8. Babylon, Philistij, Moab, Damasci, Aegypti, deserti maris, Idumeæ, Arabiæ, vallis visionis, & Tyri, quæ secundum eum ibi melius dicuntur 10. onera: Verbum enim Heli braicum (Messa) onus vel pondus intelligitur, pro quo septuaginta, vissio, transferrebat, traxit materiam hanc diffusè; & super illud Esiae 22. Onus vallis visionis, sic dicit, Septuaginta manifestius transfluerunt, vallis Sion: Hæc enim ciuitas est seminarium Prophetarum, in qua extrectum est templum, & visiones Domini multiplicatæ sunt, que hæc fundetur in monte, nequam mons appellatur, sed vallis, eò quod humiliata sit; quod etiam loquitur Ieremias, quando accipit calicem plenum vini, & dat vniuersis gentibus, ac nouissimè potrigit Ierusalem, ut bibat, ac vomat, & ruat, & infanari, significans a Babylonis hanc esse vastam. Ex quo intelligimus omnium, Creatorem, aequaliter esse Deum, & eodem cuncta dispensare iudicio, iuxta hoc quod ipse loquitur per Amos, Nunquid non vt filij Aethiopum &c. superius recitata, ne purarem idcirco Iudei se ineritorum habere priuilegium, quia educti essent de Aegypto; Dicit etiam ceteras gentes ad alias terras translatas esse suo imperio. Item hoc patet specialiter de quatuor magis regnis, nullique ignotis, primò Chaldaeorum seu Babyloniorum, secundò Medorum & Persarum, tertio Graecorum, quartò Romanorum, de quibus habetur sparsum in Scriptura frequenter & coniunctim, Dan. 2, sub Metaphora quatuor partium statuæ ipsi Nabuchodonosori per somnium reuelata; & infra 7. Sub specie quatuor grandium bestiarum vi fatum per somnum Danieli. Vnde & Daniel ipse sic dicit, Ipse Dominus mutat tempora, & ætates, transfert regna atque constituit; vbi glossa, Non ergo miremur, si quandoque cernimus Regibus Reges, & Regnis Regna succedere. Omnia sunt de arbitrio eius qui causas omnium nouit, qui omnia condidit & malos Reges patitur suscitari, ut puniant malos, emundent bonos. Et infra, dixit Daniel Nabuchodonosori primo Monarchæ Chaldaeorum; specialiter isto modo, Tu Rex Regum es, & Deus Cœli, regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri, volucresque cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua vniuersa constituit. Cui concordat sanctissimus Ieremias 27° capit. in persona Domini ita dicens; Ego feci terram,

Hieronymus.

Dan. 2
E & hominem, & iumenta, quæ sunt super faciem terræ vniuersæ, in fortitudine mea magna, & in brachio meo extento, & dedi eam qui placuit in oculis meis; Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosoris Regis Babylonis serui mei, insuper & bestias agri dedi ei, ut seruant ei, & seruant ei omnes gentes, & filio eius, & filio filii eius, donec veniat tempus terræ eius & ipsius: Et infra 43. Ecce ego mittam & afflumam Nabuchodonosor Regem Babylonis seruum meum, & ponam thronum eius super lapides istos, & statuet solium suum super eos, venientque percutiet terram Aegypti. Hoc idem testatur vox de eccloribus, in hac verba; Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex, Regnum tuum transiit a te, donec scias quod dominetur excensus in regno hominum, & cuicunque voluerit, det illud, Dan. 4. & infra 5. habetur expresse de destructione huius primi regni, & institutione secundi

V

Erem. 27.

secundi per Scripturam, Mane, Thechel, Fares, & interpretationem illius, Balthasar vltimo A Regi dicentem, Numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud; diu sum est regnum tuum, & datum Medis & Persis, quod & statim compleutum est, capta Babylone à Dario & Cyro, Regibus Medorum & Persarum, & Baltazar interfecto. De Cyro etiam Darij successore dicitur, Esiae 45.

Esiae.

Job. 34.

Gregorius.

Angustinus.

Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram vt subijciam ante faciem eius Gentes, & dorsa Regum vertam, &c. Vnde & idem Cyrus 2. Paralip. vlt. & 1. Esd. 1. si dicit, Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus Coeli. De tertio quoque regno, seu tertia Monarchia, puta Græcorum, cui præfuit Alexander, appetat idem specialiter per præmissa iu ostensione 32. partis Corollariorum, primi huius. De quarto regno Monarchico, videlicet Romanorum, Augustinus 5. de Ciuit. Dei diffusè, specialiter docet idem. Deregit istis magnis & Infidelium, hæc sufficiant ista vice. Per quæ, licet de regnis malorum, propositum satis appareat, potest tamen ex abundantia breviter sic ostendit. Job. 34 Regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Super quod dicit Gregorius 25. B Moral. 15. Nullus qui tamet rectorem patitur, cum, quem patitur, accuset, quia nimis sui fuit meriti peruersi rectoris subiacere ditioni; Et infra 16. Secundum merita subditorum tribuuntur personæ regentium. Hoc etiam Augustinus 5. de Ciuit. Dei diffusè ostendit: Vnde 20. de Nerone si ait, Cuius fuit tanta luxuries, vt nihil putaretur ab eo virile metuendum, tanta crudelitas vt nihil molle habere credereatur si nesciretur; etiam talibus tamen dominandi potestas non datur nisi summi Dei prouidentia, quondam res humanas iudicat talibus Dominis dignas. Aperta de hac re, vox diuina est, loquente Dei sapientia, Per me Reges regnant, &c tyraanni per me tenent tertam. Sed ne Tyranni non pessimi atque improbi Reges, sed vetere nomine fortes dicti existimantur, vnde ait Virgilius, Pars mibi pacis erit dextram tetigisse Tyraanni: Apertissimè alio loco de eo dictum est: Qui regnare facit hominem hypocritam propter peruersitatem populi. Et infra 22. dicit, quod verus Deus quondam voluit, & quantum voluit, regnum dedit Romanis, Assyriis, & Persis, sic & Neroni & Domitiano crudelissimo, ac C Apollinaris Juliano, Hæc planè Deus verus regit, & gubernat vt placet; hæc ergo de Regnis & Regibus sufficiat induxit.

Sapiens. 6.

Job. 34.

Parabol. 29.

Job. 34.

Gregorius.

Exod. 17.

Iosue 7.

Nec potest quis fingere, quod Deus ista magna prouideat, & minora non cures: Hanc enim insipientiam redarguit Sapiens. 6. dicens, Non subtrahet personam cuiusquam Dominus, nec verebitur per sonam cuiusquam, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est ei de omnibus; Et Job 34. Non accipit personas Principum; quod & ratio persuaderet; Si enim Deus prouideat Papas, & Imperatores seu Reges, cur non Cardinales & Dukes? Et si istos prouideat, cur non Archiepiscopos & Comites; et si istos, cur non Episcopos & Barones, & sic gradatim à maximis ad minimos descendendo. Vnde Parab. 29. A Domino egreditur iudicium singulorum; Et Job 34. super gentem, & super omnes homines &c. Super quod Gregorius 25. Moral. 15. ita dicit: Hoc quod in maximis fieri cernimus, etiam in nobis singulis caute timeamus. Si enim intenduntur diuina iudicia super unam animam, sic super unam urbem, sic super unam urbem, sic super unam gentem; sic super unam gentem, sic super viuferam generis humani multitudinem, quia & sic intendit Dominus singulis, ac si vacet à cunctis, & sic simul intendit omnibus, ac si vacet à singulis: Qui enim omnia administrando implet, regit implendo, nec viuferis deest cum disponit unum, nec viuferis deest cum disponit viuferum, cuncta scilicet natura sua potentia quietus operatur. Huius etiam prouidentia legibus bellorum victoria disponuntur. Hoc sequitur ex prioribus, & potest probari vt priora. Per viatorias etenim, regna & dominationes plurimæ acquiruntur, quæ per prouidentiam Dei dantur. Item hoc patet in pugna Israel contra Amalech; In qua cum eleuaret Moses manus, vinebat; sin autem paululum remisisset, Amalech supererat Exod. 17. Item pater Iosue 7. de illis 3000. pugnatibus ascendentium contra Hay; qui statim terga vertentes ceciderunt, per prouia fugientes, dixitque Dominus ad Iosue, non poterit Israël stare ante hostes suos, eosque fugiet, quia polluirus est anathema, non ero ultra vobis sum. E Ecce causa fugæ illorum & victoriae inimicorum, Non ero ultra vobis sum, donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est. Nonne & sequens historia, specialiter autem 11. perspicue docet idem? Nonne 11. scribitur, Domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda corum, & pugnarent contra filios Israël & caderent, & non mererentur ullam clementiam ac periret. Nonne & strenuissimus ille David sic ait; Nouerit viufera Eccl. hęc, quia nō in gladio, nec in hasta saluat Dominus. Ipsius enim est bellum 1. Reg. 17. Nonne & ad Amasis regem Iuda habentem tantum 30. millia pugnatōrum de proprijs, et ideo conducentē centum millia robustorū de Israël, vt pugnaret, contra Edom, Homo Dei sic ait, O Rex, nē egrediatur tecum exercitus Israël; non est enim Deus cum Israël; quod si putas robore exercitus bella confitere, supra

- A superari te faciet Dominus ab hostibus tuis. Dei quippe est adiuuare , & in fugani vertere , secundo Paralip. 25. Nonne & Ionathas cum Armigero suo tantum , stationem Philistijm audacissimè & felicissimè aggressurus , premisit , quia non est Domino difficile taluare , vel in multitudine , vel in paucis , 1.Reg. 14? Hoc autem & benè intellexit ille strenuissimus militum Machabæus , qui suos paucos & ieiunio fatigatos contra multitudinem maximam sic armabat ; Facile est concludi multos in manu paucorum , & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis , & in paucis , quia non in multitudine exercitus victoria belli , sed de cœlo fortitudo est : ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram , 1. Machab. 3. Et infra eodem ; Sicut fuerit voluntas in cœlo , sic fiat . Et 2. vlt. Dominus non secundum armorum potentiam , sed prout ipsi placet , dat dignis victoriam . Nonne huic veritati testimonium perhibent , ille equus terribilis habens sellorum , duo juuenes virtute decori , optimi gloria , speciosissimum , 1. Machab. 3. Illi etiam quinque viri de cœlo , fratribus aureis decori , ducatum luctu dres prastantes , 2. Mac. 10. Sanctus etiam Ieremias defunctus mundo , viuens cœlo , dans luctu gladium aureum , munus à Deo ? infra vlt. Ille quoque Angelus Domini , qui una nocte percussit in castris Assyriorum 185000. 4.Reg. 19. accedit & ille testis veridicus eximus Prophetatum , Regumque clarissimus sanctus David totum Psalmum 43. in testimonium profrens veritatis ; Deus arbitrus nostris audiuitus , &c. opus quod operatus es , &c. manustua gentes disperdidit , &c. nec in gladio suo posseuderunt terram , & brachia eorum non saluauit eos , sed dextera tua , &c. singula que lequuntur : & supra 3. Non saluatur rex per multam virtutem , & gygas non salutabitur in multitudine virtutis sue . Fallax equus ad salutem ; in abundantia autem virtutis sue non salutabitur . Ecce oculi Domini super meuientes eum , &c. ut eruat à morte animas eorum . Et quia ipse fuit per inimicos maximè infestatus , & maximas victories habuit , eas quasi in Psalmis omnibus , non sibi , sed Domino tribuit , cum actione humillima gratiarum . Quid etiam aliud est ; Non in fortitudine sua roborabitur vir ? & , Nedixis fortitudo mea , et robar manus meæ , hæc mihi omnia præstiterunt , sed recorderi Domini , quod ipse tibi vires præbuit . Deuteronom. 8. Et infra trigesimo secundo ; Propter itam inimicorum meorum distulit , ne forte superbirent hostes eorum , & dicerent ; Manus nostra excelsa & nos Dominus fecit hæc omnia . Et Ierem. 46. Non iugiter velox , nec saluaris puter fortis . Deut. 8. & Ierem. 46.
- C Quid etiam aliud sonat , quod occurrit toties in Scriptura , quod Dominus immitter timorem suum super hostes , quod ipse erit Dux belli : quod erit cum suis in bello ; pugnabit pro suis ; præcedet eos ; concludet inimicos in manibus suorum ; conuerteret eos in fugam ; subuertet hostes ; deponet , humiliabit , interficiet , conteret , & confringet cum suis similibus inimicis ? Et ut in paucis multa concludam ; ad hoc facit totius virtusque series Testamenti , vbi fit mentio de pugna corporali , vel etiam spirituali . Sed , vt opinor , hoc Dominus in populo suo electo , & in pugna corporali , manifesta virtute ostendere dignabatur , ut quia in paucioribus via maior , & per corporalia spiritualia cognoscuntur , ostenderet saltem D occulta sua virtute generaliter in omnibus ita esse , & in pugna præcipue spirituali , vt sic doceret impotentes & miseros , vbi sperare , & querere fortitudinem , visoriam , & salutem . Hæc enim omnia in figura contingebant illis ; scripta sunt autem ad correptionem nostram , primo ad Corintios 10. Cui autem ista non placent , sperent principibus , confidat in homine , ponat carnem brachium suum , & à Domino recedat cor eius , speret in arcu suo , eius gladius saluet eum , & si quandoque contingat sibi victoria , non referat gratias , nec in hymnis & confessionibus Dominum benedicat ; quia non fecit sibi magna , nec victoriam dedit illi : nec dubito si fuerit saltus nomine Christianus , quin erit ingratior Deo vero , quam aliquis infidelis Deo falso , seu dijs falsis , cuius vel quorum gratiae & virtuti suam ascribit victoriam & honorem ; eique vel eis , secundum ritum suum , gratias relerens , cædit victimas , & pingues hostias immolat ac solemnies . Sperentes tales , vt volunt , mihi autem in qualibet pugna mea adhærente Deo , bonum est , ponere in Domino Deo meo spem meam . Turris enim fortissima nomen Domini , ad ipsam currit iustus & exaltabitur . Ponat me iuxta se , & cuiusvis manus pugnet contra me : Omnia namque postulum in eo qui me confortat , in me autem nihil , quia nec minimum aliquid cogitare . Hoc autem totum sustinianus Imperator Romanorum excelsus humiliiter proficitur , Codice , de veteri iure enucleando , cum dicit ; Deo nostrum gubernante imperium , quod nobis à coelesti Majestate traditum est , & bella feliciter peragimus , & pacem decoramus , & statum Reip. sustentamus , & ita nostros animos ad Dei omnipotentis erigimus adiutorium , vt neque armis confidamus , neq; nostris militibus , neq; bellorum Ducibus , neque nostro ingenio , sed omnem spem referamus ad solam summae prouidentiæ Trinitatis . Hoc etiā vniuersalis confitetur Ecclesia , que cum Dominum orat pro pace , pretendit veraciter nō fallaciter ista causam , quia non est alius qui pugnat pro nobis , nisi tu Deus

Augustinus. tu Deus noster. Probatur quoque propositum per Augustinum 19. de Ciuit. Dei i 5. sic dicentem; Omnis victoria cum etiam malis prouenit, diuino iudicio vires humilior, vel emendans peccata, vel puniens. Teltis est & homo Dei Daniel, cum in captiuitate positus, peccata sua, vel peccata populi Domino confiteretur, & hanc esse causam illus captiuitatis pio dolore testatur. Et licet constet ex prioribus, sapientiam, diuitias, & prosperitates cæteras per diuinam providentiam tribui, potest tamen per pauca testimonia confirmari. Tertio namque Reg. 3. dicit Dominus Salomon, Dedi tibi cor sapiens & intelligens, diuitias & gloriam; Et Ecclesiastici primo; Omnis sapientia à Domino Deo est; quod & Rex David spiritu Dei plenus plenissimè contestatur 1. Paralip. vlt. sub his verbis, Tua est, Domine, magnificencia, & potestas, & gloria, atque victoria: Cuncta enim quæ in coelo, & quæ in terra, tua sunt, ut & diuitias, & tua est gloria: Tu dominaris omnium, In manu tua virtus & potentia, magnitudo, & imperium: Quis ego, & quis populus meus, ut possimus tibi hæc vniuersa promittere? Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Et quia tota scriptura talibus testimonij conuenientibus est repleta, sufficiat hæc breuiter tetigisse. Hoc etiam patet per Augustinum tractatu 2. super illud Psalmi trigesimali secundi; Confitemini Domino in cithara, in psalterio 10. chordarum psallite illi, dicentem, Cithara ex inferiori parte habet quod sonat, Psalterium verò ex superiori, ut Cithara significet vitam terrenam, Psalterium celestem, quæ est in 10. mandatis, & in vtraque laudandus est Deus. In vita terrena est prosperitas & aduersitas, in omnibus prosperis laudandus est Deus, & quisque ex istis non laudat, ingratus est, quia Dei sunt, nec ab altero dantur. Aduerstas sunt in doloribus, languoribus, presuris, temptationibus, tribulationibus; vbiq; laudet Deum qui citharizat, non attendat quia inferiora sunt, sed quia regi & gubernari non possunt nisi ab illa Sapientia, qui attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Non enim celestia regit & terrena deserit, aut non illi dicitur, Quo ab illo à spiritu tuo? & quo à facie tua fugiā? Si ascenderit in celum tu illic es, si descendero ad infernum, ades; vbi ergo deest, qui nusquam non est? In omnibus ergo prosperis vel aduersis, confitere Domino in cithara; si tibi abundet, gratias age danti; si tibi delit, aut damno auferatur, cithariza securus, & dic, Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est, Sit nomen Domini benedictum. Item hoc est verum de prosperitate illa de qua minus videtur, scilicet malorum, quod tamci multi molestè ferunt; imo & Sancti aliqui, vt videtur. Vnde l'emet. 12. Iustus quidem es Domine si disputem tecum; veruntamen iusta loquar ad te; Quare via impiorum prosperatur; bene est omnibus qui prævaricantur & inique agunt; Plantasti eos, & radicem miserunt: Ecce tamen quod tribuit ista Deo. Quod & Sanctus Iob vehementer admirans, non contra hominem, sed contra Deum disputatione, Auditores sic reddit attentes; Attendite me & obstupecite, & supponite digitum ori vestro; & ego quando recordatus fuero, pertimesco, & concutiet carnem meam tremor. Deinde questionem talem proponit, Quare impiorum sublevati sunt confortatae diuitijs, Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turbas & nepotum, domus eorum secura sunt, & non est virga Dei super illos; bos eorum concepit & non abortiuit, vacca peperit, & non est priuata foetu suo; egrediuntur quasi Reges parvuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus, tenent tympanum & citharam, qui dixerunt Deo, recede à nobis, viam scientiarum tuarum nolumus. Quis est omnipotens ut seruiamus ei? & respondet, veruntamen quia non sunt in manu eorum bona sua, sed, supple, in manu Domini, sicut dixit superius, Dominus dedit, Dominus abstulit, concilium impiorum longe sit à me Iob 21. Hanc similiter questionem tractat Psalmista diffusus Psalmo septuagesimo secundo præmittens periculum videndo prosperitatem malorum; Erat enim penè prostratus, sicut plurimi prosteruntur; Mei, inquit penè moti sunt pedes, &c. quia zelauit super iniquos, &c. quia non est respectus morti eorum, &c. In labore hominum non sunt, &c. Ideo tenuit eos superbia, prodiit quasi ex adipre iniquitas eorum, posuerunt in Coelum os suum, &c. & dixerunt, Quomodo seit Deus, & si est scientia in excelso; Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias: quasi argueret, ergo non seit Deus nec curat, nec distribuit prouide res humanas: quod argumentum aliquando concludebat Psalmista, vel forte alicui aliij, in cuius persona ex iam præmissis, concludit, cum dicit; Et dixi, Ergo sine causa iustificavi cor meum, &c. & fui flagellatus, &c. sed statim hanc conclusionem reprobat ex ipsa ad manifestum impossibile deducendo subiungens; Si dicebam, Narrabo sic, scilicet vt dicit illa conclusio, Ecce nationem filiorum tuorum reprobaui, licet reprobandum ostendi, quod est impossibile manifestum: vbi dicit Augustinus, Si dicebam, Narrabo sic, scilicet quod Deus non curat res humanas, ecce generationem filiorum tuorum reprobaui, scilicet Abraham, Isaac, Jacob, & Prophetarum, qui omnes dixerunt Deum

- A** Deum curare res humanas. Hoc idem licet ex prædictis sit patulum, potest tamen ostendi specialiter de aduersitatibus omnibus & flagellis, malis & bonis contingentibus indistinctè. Omnia enim hæc sunt pœnæ patientium; omnis autem pœna est aliquo modo pœna peccati, & iusta, & à Deo, vt patet per Augustinum 1. Retract. 9. de concupiscentia carnis aduersus spiritum sic dicentem, Omnis autem pœna si iusta est, peccati pœna est; si autem iniusta pœna est, quam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante, homini imposta est. Porro quia de omnipotentiâ Dei & iustitia dubitare dementis est, iusta hæc pœna est, & pro peccato aliquo impeditur; Omne autem iustum, à prima iustitia, quæ est Deus, est iustum, vt ex secundo capitulo satis constat. Idem 5° contra Iulianum, dicit Julianus, Si non est hæc pœna peccati, profectò iniqua pœna est, & iniustum facis Deum, quo iubente vel sinente; aut infirmum, quo non auertente infligitur innocentis; & 83. quæst. 24. Deus iustus gubernans universa nullam pœnam sinit immoritò infligi. Item aliter tolleretur afflictis magna causa pati-
B entie, spei, consolationis & gaudij, cùm in tribulationes varias incidunt. Quis enim ita pati- enter, speranter, consolatoriè & gaudenter talia sustinebit, si credat ea accidere ab inimico tanquam, vel à casu, nec per ea purgari peccata, & exerceri virtutes, aut præmia cumulari, sicut si crædat hæc immitti libi à Deo, ad aliquod tale bonum? Vnde Seneca in libello quem specialiter de materia ista scripsit intitulato Seneca ad Lucilium, Cùm mundus prouidentia regatur, quare multa mala bonis viris accident? Bonus vir discipulus est Dei, æmulatorque & vera progenies, quem parens ille magnificus, virtutum non leuis exactor, sicut seculi Patres, dutius educat. Itaque cùm videris bonos viros acceptosque Dij laborare, sudare, per arduum extendere, malos autem lasciare, & voluntatibus fluere, Cogita filiorum non esse delectari vernularum licentia, illos disciplina tristiori contineri, horum ali audaciam. Idem tibi de Deo liqueat, bonum virum in delicijs non habet, experitur, inducat, sibi illum præparat. Miraris tu, si Deus ille bonorum amantisimus, qui illos quam optimos esse at-
C qui excellentissimos esse vult, fortunam illis cum qua exerceantur, assignat; Lgo verò non miror si aliquando ¹¹ impetum capiant Dij dum spectant magnos viros colluctantes cum a- liqua calamitate: Nobis interdum volupati est, si adolescentes constantis animi, irruentes tem- feram venabulo exceptit, si Leonis incusum intertritus pertulit, tantoque spectaculum est gratius, quanto illud honestior fecit. Non sunt ista, quæ possint deorum in se vultum conuertere; hæc puerilia & humanæ oblectamenta levitatis; Ecce spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo Deus; Ecce par Deo dignum, vis fortis cum fortuna ma- la compositus, utique si & ¹¹ prouocauit. Non video, inquam, quid habeat in terris Iupiter ¹¹ prouoca- Pulchrius, si convertere animum velit, quam ut spectet Catonem iam partibus non fe- tus, stantem nibilominus inter ruinas publicas, rectum gubernatorem in tempesta- re, in acie militem intelligas. Ignis aurum probat, miseria fortis viros. Nihil enim vide- tur infelicius eo, cui nihil vñquam aduenit aduersi; Non enim licuit illi se experiiri, ut ex vo-
D to illi fluxerint omnia, vt ante votum. Malè tamen de illo Dij iudicauerunt. Indignus vi- fus est à quo vinceretur aliquando fortuna, quæ ignauisimus quemquæ fugit; quasi dicat, Quid ergo? istum mihi aduersariuni assūmam, statim arma submittet; Non opus est in illum tota potentia mea, leui comminatione pelletur, non potest sustinere vultum meum; alius circumspiciatur, cum quo possumus conferre manum; pudet congregi cum homine vinci patato; Ignominiam iudicat gladiator cum inferiore componi. Et in ista, Venimus ad Re- gulam, Quid illi fortuna nocuit? Quod illum documentum fidei, documentum patientie fecit? Figunt cutem clavi, & quoconque corpus fatigatum inclinauerit, vulneri incumbit; In perpetuam vigiliam suspensa sunt lumina, quanto plus tormenti, tanto plus erit gloria. Malè tractatum Socratem iudicas, quod illam potionem publicè mixtam non alter quā medicamentum immortalitatis obduxerit? quasi dicere, Non est ita. Vbi & ostendit gene- raliter quod mala, quæ videntur accidere bonis viris, non sunt mala ipsis, sed bona, utilia,
E & pro ipsis, & alijs vniuersis, quorum dijs maior est cura. Nonne & hoc est quod Dominus ipse dicit, Non delebo Gentes, quas dimisit Iosue, vt in ipsis experiat Israelem, vtrum cu- stodiant viam Domini, & ambulent in ea, annon? Iudic. 2. & sequitur, Hæ sunt Gentes, quas Dominus dereliquerit, vt eruditet in eis Israelem, & omnes qui non nouerant bella Cana- neorum, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinē pre- liandi quinq; Satrapas Philistinorū &c. Iudic. 3. Quare & beatus Jacobus monet, dicens; Omne gaudium existimat, fratres mei, cùm in tentationes varias incidieritis, scientes quod pro- battio fidei vestra patientia operatur; patientia autem opus perfectum habet. Iac. 1. Quare & Apostoli ibant gaudentes à conspectu Cnociilij, quoniam digni habitu sunt, pronomine Iesu, contume-
A a 2

- Actus 5.* contumeliam pati Act. 5. & ad Rom. 5. Gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribula- A
tio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit. Et 1. Pet. 1. In quo exultabit modicum nunc, si oportet, contristati in varijs tem-
tationibus, ut probatio fidei vestra multo pretiosior sit aucto, quod per ignem probatur. Hoc
idem, quantum ad bonos, tribulations variae Job ostendunt, ipsorum capitulo primo dicen-
te, Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est: Vnde Augusti-
Augustinus. nus, super illud Psalmi 32. quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt; Di-
abolus non potuit nocere Job, nisi accepta potestate a Deo, quando ille permisit, ille potuit;
non ergo ille potuit, sed qui permisit; Ideoque Job bene eruditus non ait, Dominus dedit, Diabolus abstulit, sed Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum
est, non sicut Diabolo placuit, & hoc totum ad meritum & gloriam sancti sui. Pro quo dicit
idem super illud Psalmi 34. Confundantur & revertantur; Diabolus non habuit potesta-
tem auferendi bona sancti Job, nisi cum eam accepit a summa potestate: quare & dixit, Mitte B
manum tuam, id est a potestate. Deus autem qui Diabolo permisit ut illa tollerer, serum
seruum interius non deserebat, sed ad Diabolum superandum animam serui sui frameam sibi fe-
cit. Idem probat tribulatio sancti Tobie, teste Raphaele, quia, inquit, acceptus eras Deo, ne-
cessitatem erat ut tentatio probaret te. Pro quo dicit Augustinus in sententijs Prosperi, propositi-
one 221. Profectus fidelium sine tentatione non prouenit, nec sibi quisquam innotescit, nisi
probationis examine, nec coronabitur, nisi qui vicerit, neque vincet, nisi * certauerit: quis
autem certat nisi inimicum habens & tentationi resistens? Idem quoque super illud Psalmi
148. Ignis, grando, nix &c. que faciunt verbum eius, de occidente Innocentis per fulmina,
seu quodcumque aliud genus mortis sic dicit; Quicquid hic accidit contra voluntatem no-
stram, moueritis non accidere nisi de voluntate Dei, de ipsis prouidentia, ordine, nutu, & le-
gibus. Et si nos non intellexerimus quid, quare fiat, demus hoc prouidentia ipsius, quia non
fit sine causa, & non blasphememus: Omnia enim, que vanis videntur in rerum natura- C
Augustinus. tere fieri, non sunt nisi iussu eius. Idem super illud Psalmi 57. Sicut cera liquefacta aufe-
rentur, Sunt hic poena, carceres, exilia, tormenta, mortes, diuersa genera dolorum & tribu-
lationum, & ista Dei iudicio dispensantur; sed multis sunt ad probationem, multis ad dam-
nationem. Idem super illud Psalmi 31. Gloriamini omnes recti corde. Quid est recti corde?
non resistentes Deo; Quisquis homo quicquam patitur praeter voluntatem, afflictiones mœ-
ratores, labores, & humiliaciones non tribuit nisi voluntati Dei iusta; Ipse est rectus corde. Per-
uerse si autem corde praui & distorti sunt, qui mala, qua patiuntur, iniquè se pati dicunt, dan-
tes illi iniuriam, per cuius voluntatem patiuntur; aut quia non audierit ei dare iniuriam,
auerunt ei gubernationem. Et hi distorti corde tres habent sententias; Aut quod non est Deus,
sicut dixit stultus in corde suo; Aut quod iniustus est Deus, qui non distribuit peiora peiori-
Hieronimus. bus; Aut quod Deus non gubernat res humanas. Item Ieronimus lib. 4. super Esaiam, tra-
ctans illud 28. capituli, Nunquid tota die arabit arans &c. ita dicit; Deus variè genus dis- D
pensat humanum; nunc punit, nunc miseretur, nunc corripit, nunc defendit, nunc arat, nun-
serit nunc maturas fruges metit, & demessas in areis tetit, orbemque suum gubernat, ut volu-
erit. Cui concordat Boetius de Consolatione Philosophiae prosa quarta, cum dicit; De hoc
quidem tu iustissimum putas, omnina scienti prouidentia diuersum, id est, contrarium vide-
tur; vnde & quedam causa victrix in bello placuit Dijs tanquam iusta, non Catoni; victa vero
Catoni, non Dijs, sicut testatur Lucanus. Sed opinionem Catonis reprobatur statim dicens, Ig-
nitur quicquid videoes contra spem geris, rebus quidem rectus ordo est, opinioni vero tua per-
uerse confusio. Et infra eadem prosa ostendit; Quare ex divina prouidentia quibusdam bonis
non contingunt aduersa, quibusdam vero contingunt, & de malis similiter, quibusdam
bonis non contingunt aduersa, quia sunt infirmi, nec sufficent sustinere, sed forsitan de-
sinerent colere innocentiam per quam non possent retinere fortunam. Est alius ita per-
fектus, quod prouidentia netas iudicat quibuslibet aduersis ipsum contingi; Sunt qui- E
dam boni quandoque summè prelati, ut per eos malorum improbitas redundatur; alijs
vero bonis mixta pro animorum distribuit qualitate. Quare quosdam bonos pronus tam-
en ad luxuriam, alia aduersitate remordet, ne longa felicitate luxurient; alios duris
exagit, ut animi virtutes patientia vsu, atque exercitatione confirmant; Alij pusilli-
mes plusquam oportet metuant, asperaque tamen possunt suffreire; alij * presumptuosi plus
et quo aduersitates quasi facillimas sibi despiciunt, quas tamen suffreire non possunt: Hos in
cognitionem sui per experientiam tristium prouidentia Dei dicit. Quidam autem boni inex-
pugnabiles omni supplicio exemplum ceteris prebuerunt, inuitam esse virtutem: Et sub-
dit, quanquam recte atque disposite, & ex eorum bono quibus accedere videntur, nulla du-
bitatio
- * autem

A bitatio est ; Diligentibus enim Deum omnia cooperantur in bonum, ad Rom. 8. Statimque ostendit, quod ex causis similibus accidunt improbis prospera & aduersa ; aduersa quidem tribus de causis ; prima, quia talia meruerunt ; secunda, ut corum supplicia alios decurrent à peccato ; tercia ut ipsi improbi per talia emendentur : prospera vero eis contingunt multis de causis : Prima, ut boni hoc videntes ellicant argumentum, quid de tali felicitate, scilicet diuinarum & huiusmodi debeant iudicare, qua etiam improbis famulatur : secunda, quia a aliqui mali efficerentur peiores, si rei familiaris inopiam patarentur, cui morbo prouidentia diuina pecunia collectione medetur : Tertia, ut habens conscientiam fordidam, dum in poenam dignam peccati peitimescit amittere bona fortuna quae habet, mutet mores & dum fortunam amittere meruit, nequitiam derelinquit: Quarta, ut quanto quorundam malorum talis felicitas amplius cumulatur, tanto eos in profundiorem infelicitatem praecipiter, cum fuerit eis ablata. Nam secundum eundem supra eodem, lib. 2. profa 4. In omni aduersitate

B fortunæ infelicitissimum genus est infortunij fuisse felicem. Deinde consequenter ostendit, quare malis ius permittitur puniendi, & dicit hoc ideo fieri, ut exercitij bonis, & malis esset causa supplicij ; ex quo sèpè illa summa prouidentia protulit insigne miraculum, ut malos malis bonos efficerent. Ad hoc facit similiter, quod narrat Jacobus de Vitriaco, de quodam Heremita spiritu aggresso blasphemis, in tantum quod cooperat cogitat iudicia Dei iusta non esse, ed quod malos prosperari permittit, & bonos affligi. Cui Angelus in specie hominis missus à Domino : Sequare, inquit, me, & videbis iudicia Dei occulta ; quem cum fecutus fuisset ad domum cuiusdam boni viri, eis tota nocte latet hospitalitatis officijs exhibitis, furatus est cyphum hospitis, quem maximè diligebat, cumque cuidam maligno, qui eos secunda nocte exceperat, erogabat: Tertia verò nocte à benigno hospite sunt benignius hospitati, cuius famulum mane de quodam ponte praecipitans submergebat : & quarta nocte à bono similiiter bene recepi, filium eius patulum vagitatem, nec eos dormire sine tem occidit. Quibus visis Heremita volenti cum dimittere, ita dixit ; Ego sum missus

C tibi à Domino, ut occulta eius iudicia tibi prodam. Primus ergo hospes noster nimis dilexerat illum cyphum, ideoque pro bono suo abstulit sibi cyphum, illumque donavi hospiti nostro malo, ut mercedem suam recipiat in praesenti. Tertij verò famulum submergebā, quia in corde suo firmavit dominū suū die crastina occidisse, siccō bonū dominū à morte, & malum famulum ab homicidio operis preservauit, ut ille in inferno mitius puniatur. Quarto autē hospes priusquam haberet filium & heredē, largus eleemosynas faciebat sed nato sibi filio & herede manū retraxit. Quare & ab eo causam avaritiae abstulit, & in paradisum attuli animā innocentis. Cuius etiam facti vel similius assignat Sapiens alias causam, dicens ; Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam eius, Sap. 4. Hæc & similia de sanctis Iob, & Tobia voluit Deus ostendere manifestè quod siebant ab eo, ut illud idē in omnibus similibus generaliter nos doceret, & sic contra aduersa omnia per patientiam nos armaret.

D Vnde Tobit 2. Hanc temptationem ideo permisit Deus illi eueniere, ut posteris daretur exemplum patientiae eius, sicut & sancti Iob. Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scriptura spem habeamus, ad Romanos 15.

Quod etiam tribulationes per malos malis & bonis illatae immittantur à Deo, probat 77. Psalmus dicens ; Misit in eos iterum indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immissiones per Angelos malos. Ut autem tam longinque seriem brevi sermone concludam, sicut sparsum in Scriptura Canonica, & scriptis Patrum varijs continetur, quinque de causis flagella contingunt, sicut etiam 4. Sentent. Lombardi, dist. 15. recitat : Primo, ut iustis merita per patientiam aeguantur, ut Iob : Secundo, ad virtutum custodiām contra superbiam, sicut Paulus, ut patet, 2. ad Cor. 12. Tertio, ad corrigitāda peccata, sicut leprosa Maria, ut patet Num. 12. Quartio, ad manifestandum opera Dei, ut patet de cæco nato, Ioh. 9. Quinto, ad inchoatiōnem poenitentiae in presenti, quatenus hic videatur quid in inferno sequatur, sicut illud Deut. 32.

E Ignis succensus est in furore meo, & ardabit usq; ad inferni novissima. Vnde & Ier. 17. Duplici contritione contrere eos, sicut fuit de Herode, ut patet A&t. 2. & multis similibus multis locis. Item hoc est verum, nedum in adulitis, sed in parvulis, de quibus minus videtur. Vnde Augustinus de bona perseverantia, 35. sic dicit ; Neque enim factio cogitare Deus illis infantibus subuenire, illis autem non, cum sit virtusque causa communis ; aut res humanas in parvulis non diuina prouidentia, sed fortuitis agi casibus opinabimur, cum rationales vel damnande vel liberande sint anime, quandoquidem nec paller cadit in terram sine voluntate Patri nostri, qui in ecclesiis est ; aut parentum negligentię tribuendum est, quod parvuli sine baptismo moriuntur, ut nihil ibi agant diuina iudicia. Quid dicam quod parvulus aliquando ante baptismum expirat, etiam festinantibus parentibus, & patatis ministris, ut parvulus baptizetur,

Jacobus de
Vitriaco.

Sapient. 4.

Tobi. 2.

Psalm. 77.

ad Cor. 12.
Num. 12.

Ioban. 9.

Deut. 32.

Ierem. 17.

Alt. 2.

Augustinus.

Deo tamen nolente non datur, qui eum paululum in hac vita non tenuit ut daretur? Quid est A etiam quod aliquando paruulis infidelium filiis potuit, ne irent in perditionem, & filiis fide-
lium non potuit baptismatem subueniri? vbi certè ostenditur, quod personarum apud Deum
non sit acceptio; alioquin cultorum suorum potius quam inimicorum filios liberaret. Qui
Augustinus. & de Correptione & gratia 27. Mirum est & verum, quod filios quosdam amicorum suo-
bonorum rum, * hoc est regeneratorum bonorum, quia fidelium, sine baptismo hic parulos exe-
entes, quibus utique si vellet, huius lauaci gratiam procurarer, in cuius potestate sunt
omnia, alienat à regno suo, in quod parentes mittit illorum; & quosdam filios inimicorum
suorum facit in manus Christianorum venire, & per lauacrum introduci in regnum, à quo
eorum parentes alieni sunt, cum & illis malum, & istis bonum meritum nullum sit paruu-
lis ex eorum propria voluntate. Certè hæc iudicia Dei quoniam iusta & alta sunt, nec vitu-
perari possunt nec penetrari. Idem de gratia, & libero arbitrio 50. Aliquando filiis infi-
delium præsentat hæc gratia, cum occulta Dei prouidentia in manus piorum quomodo-
cunque perueniunt; aliquando fidelium filii non eam consequuntur; aliquando impedi-
mento existente ne possit periclitantibus subueniri. Fiant vero ista per occultam Dei prouiden-
tiam, cuius inscrutabilia sunt iudicia, & inuestigabiles viae. Hoc etiam totum vniuersa-
lis Ecclesia in suis rationibus profiteretur, Dirige, inquiens, altus nostros in beneplacito tuo,
&c. Et iterum, Asit nobis virtus Spiritus Sancti, cuius & sapientiæ conditi sumus, & prouiden-
tia gubernamur; Et iterum, Deus, cuius prouidentia in sua dispositione non fallitur,
te supplices exoramus, vt noxia cuncta submoveas, & omnia nobis profutura concedas,
manifestè supponens, quod omnia noxia & similiter profutura diuina prouidentia di-
ponantur.

C A P . XXXII.

*Quod omnia prouenant à Dei prouidentia actualiter dispo-
nente, non solummodo permittente.*

Ed quia inter Autoritates Sanctorum, quæ de prouidentia Dei loquuntur, aliquæ de permissione faciunt mentionem; posset forsitan appa-
re, quod per prouidentiam solam permissionem intelligent. Iam
restat ostendere omnia prouenire à prouidentia actuali præceptiua, seu
etiam positiva, quæ scilicet ponit actualem voluntatem in Deo. Hoc
autem similibus rationibus ostenderetur, quibus superiora capitula sunt
ostenfa, maximè quia capitulo loquentia de scientia & voluntate di-
uina, per quæ probatur vniuersalis prouidentia, loquuntur de scientia D
& voluntate Dei actuali & positiva, non tantummodo permittiua. Item alias non sapientissi-
mè, nec perfectissimè, nec decentissimè disponeret vniuersum. Item omnia inanimata, &
irrationabilia quæ non dependent à voluntarijs actionibus actualiter prouidentur, & omnes
operationes eorum, sicut 27um. & 31um. docent, multo magis ergo omnia voluntaria, & omnes
voluntariae actiones, sicut ex 30. & 31. patet. Illa quoque testimonia Philosophica priùs
adducta non possunt intelligi congrue de prouidentia permisiua, neque alia testimonia scrip-
ture, & Sanctorum possunt intelligi sub hoc sensu. Quomodo enim Saluator Matth. 6. à
nobis sollicitudinem rationabiliter removeret, si nos curaret tantummodo permittendo,
& nihil actualiter prouidendo? Quomodo etiam Matthari decimo, contra timorem mor-
tis pro nomine suo illa somnolenta prouidentia nos armaret? Quis enim fiducialis decer-
taret, quia Deus permittit tantummodo hoc vel illud? Qualis etiam confortatio est effeta,
Vnus passerum non cadit sine Patre vestro permittente, & vos estis meliores illis; No-
lite ergo timere quia vos non caderis sine Patre vestro hoc maius permittente, & indif-
ferentiū negligente? Imò non est confortatio sed irrisio manifesta. Quid etiam nobis
prodebet numeratio capillorum, si nihil nobis amplius actualiter prouideret, sed permetti-
ret omnia currere in incertum, & fortuitis mortibus agitari? Quomodo etiam in numeratio-
ne capillorum ineftabilis Dei affectus, & immensitas ac diligentia prouidentie notaretur, si-
cuit superius allegatur? Loquela quoq; Dei auctum importat; sed omnia sunt ab illa, quia à fan-
do, seu famine summi Dei, sicut 28um. ostendit. Alias etiam multa fierent à casu simplici-
ter & fortuna: Non enim quicquid permittitur est intentum, quod 29um. damnat. Adhuc
autem Iob, Tobias, & narratio Iacobi probant prouidentiam actualiem; omnis quoque ad-
uersitas

E

- A** ueritas quæ est iusta poena peccati. Neque videtur modus loquendi Scripturæ, Doctorum, nec vulgi vocare nudam permissionem, prouidentiam, quia sic quilibet proximus cuilibet prouideret. Dicitque Anselmus de veritate 8. Secundum id quod agit, niagis propriè videtur dici agentia & percutientia; & secundum id quod patitur actio, & percussio. Nam agentia & percutientia ab agente & percutiente dicuntur, sicut prouidentia à prouidente, & continentia à continente; quæ, scilicet agens & percutiens, prouidens & continens sunt activa. Paret ergo quod prouidentia ex sua significatione non tantum permissionem, sed actum aliquem, sive agentiam quandam importat. Amplius autem si ista expeditio sit Scriptura conueniens, cum Scriptura loquatur similiter de prædestinatione, creatione, gubernatione, gratia & ceterorum bonorum collatione, peccatorum remissione, & multis similibus, omnia possent per solam permissionem exponi, quod tamen quantum Christianæ fidei derogaret, vel potius ipsam totam subuerteret, nullus ambigit Christianus. Item tunc sancti Patres tam labores
- B** riosè probantes, omnia prouidentia gubernari, inaniter laborarent: Non enim docerent aliquid dubium aut ignotum; Nullus enim ignorat omnia fieri Domino permittente. Item omnia quæ hic aliquo modo contingunt, alias causas habent, & omnes illæ causa reduncunt ad aliquam primam causam, sicut secunda Suppositio, & secundum capitulum manifestant: & hæc omnium prima causa est Deus ut nulli est dubium: Deus ergo hæc omnia aliquo modo causat, & non necessitate naturali, nec casualiter, ignorantiter, imprudentiter, aut temere; ergo per voluntatem cum certa scientia prouidentem. Item mater amans, prudens, & potens auctualiter prouidet filiis vniuersa; Deus autem Pater noster coelestis incomparabiliter est amans, prudentior, & potentior omni matre; quare & prouidentia actuali non permisiva aut obliuiosa tantummodo prouidet nobis cuncta. Vnde & Esaie 49. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio uteri sui? Et si illa obliteratur, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te, Glosa, vt semper
- C** videamus & memorem, ne te arbitris penitus derelictam: quid tamen valet illa viuæ vel memoria Intellexus solius, nisi adfert similiter prouida benevolentia voluntatis? Ideoque infra eodem subiungit, Eos qui iudicauerunt te, iudicabo, filios tuos saluabo, Ego Dominus saluans te, & redemptor tuus. Item Esaie 10. dicitur de Senacherib Rege Assur; Vx Assur Esaie 10. virga furoris mei, & baculus ipse est indignatio mea in manu eorum; ad gentem fallacem mittam eum, contra populum furoris mei; Mandabo illi ut auferat spolia, & diuidat prædam, & ponat illum in conculationem. Dominus ergo in talibus est agens principale, & Tyrannus quilibet tantum instrumentale: Ideo sequitur, Et erit cum impleuerit Dominus cuncta opera sua in monte Sion & Hierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius; Dixit enim, In fortitudine manus meæ ego feci, & in sapientia mea intellexi, &c. Et sequitur, Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui fecerat in ea, aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? Quomodo si eleuetur
- D** virga contra leuantem se, aut exaltetur baculus qui utique lignum est; propter hoc &c. sequitur eius poena, ubi dicit Glosa, quasi sicut hæc inanimate sunt instrumenta nihil per se facientia, sed per eum qui mouet ea: sic nec Senacherib per se, sed in Dei virtute operatus est; Vnde & gloriatio eius stulta & vltione digna. Super quod etiam dicit Hieronymus lib. 4. Hieronymus, super Esaieam, O stultissime mortalium, Dei itam, tuam putas esse sapientiam, & illius iustitionem ad tuam refers fortitudinem, quomodo si securis glorietur contra eum, qui securim tenet, & serra contra eum à quo trahitur, & dicant opera cuncta quæ per securim & serram fiunt tua esse se arte perfecta: Et si elevet quispiam virgam, & exalteat baculum cum potentia ad percutiendum quem voluerit; & ipsa virga aut baculus glorientur & dicant à se percutsum esse qui percussus est; sic & tu, cùm organum fueris Dei voluntatis, erigeris in superbiam, & cuncta quæ geruntur, tue gloriaris fuisse virtutis. Hæc eadem sententia multo pleniùs capitulo quarto patet. Item Esaie 13. Onus Babylonis &c. ego mandaui sancti- Esaie,
- E** catis meis, & vocavi fortis meos in ira mea, exultantes in gloria mea, Dominus exercituum præcepit militiæ belli venientibus de terra procul à summitate Cœli, Dominus & vala furoris eius, ut disperdat omnem terram. Super quod dicit Hieronymus super Esaie lib. 5. Nos historiæ ordinem prosequentes, hos sanctificatos & fortis dicimus esse Medos, de quibus in consequentibus apertiis Scriptura testatur dicens, & est, Ecce ego suscribo super vos Medos, qui argentum non querant, nec aurum velint: & subdit, Nec mirum, si Medos ad subversionem Babylonis sanctificatos vocet, cùm per Ieremiam, ipsum Nabuchodonosor qui eius imperio seruiebat, destruens prævaricaticem Ierusalem, seruum suum dixerit & columbam. Porro quod air, Fortes in ita mea & exultantes in gloria mea, ostendit eos non suis viribus, sed Ubi ita, tam sublimis regni potentiam subuerisse. Vnde & Dan. 1. Tradidit Dominus

Ieremias.

Dominus in manu eius, id est, Nabuchodonosor, laochin Regem Iudeæ &c. Glossa, cuius, A scilicet Domini, voluntate factum est, non viribus hostium. Item Ierem. 31. Qui dispersit Israel, congregabit eum, Glossa, Non ergo potentia hostium, sed Domini voluntas. Et supra 10. Scio Domine inquit Prophetæ, quod non est hominis via eius, nec viri est ut ambulet; & dirigat gressus suos; vbi Glossa, Erubescant, qui aiunt vnumquemque suo regi arbitrio. Non est enim hominis via eius &c. Vnde David, à Domino gressus hominis derigetur. Nec potest quis exponere istam autoritatem de hominis bonis vijs, & gressibus bonis tantum, propter Dei gratiam necessario requisitam, quæ non est totaliter in hominis potestate, quia Ieremias loquitur ibi ad literam de via hominis Babylonij, scilicet Nabucodonosor regis Babylonij, sicut infra multoties exprimit nomen eius venturi, tanquam flagellum & malleus iræ Dei, ut in pœnam peccati valaret Iudeam, sicut litera præcedens & sequens ostendit. Dicit enim vox auditioñis, Glossa, Babylonij venientis, Ecce venit, & commotio magna de terra Aquilonis, ut ponat Ciuitates Iuda in solitudinem, & habitaculum Draconum. Babylon namq; fuit ex parte Aquilonis respectu Iudeæ, dicens Hieronymus super illud Dan. 11. Contetur regnum eius, & dividetur in quatuor ventos Coeli, quod Aegyptus est ad Meridiem, Macedonia ad Occidentem, Siria & Babylonija ad Septentriōnem, & Asia ad Orientem respectu Iudeæ. Quare & Ierem. Dominus ad Ieremiam sic dixit, Ab Aquilone pandetur omne malum super omnes habitatores terræ: Glossa, Iudeæ: Quia ecce ego conuocabo omnes congregatioñes regnum Aquilonis, Glossa, Regi Babylonij subiectas, Et venient & ponent vnuisque folium suum in introitum portatum Ierusalem, & super omnes muros eius in circuitu, & super vniuersas vrbes Iuda, & loquar iudicia mea cum eis super omni malitia eorum, qui dereliquerunt me, & libauerunt Diis alienis. Quapropter & infra 27. Dominus vocat Nabucodonosor seruum suum, Nunc, inquiens, ego dedi omnes terras istas in manu Nabucodonosor Regis Babylonij serui mei. Et sequitur Ierem. 10. inmediate post literam superius recitatam, Scio Domine, quod non est hominis via eius, Glossa, hominis Babylonij, sed nostri meriti & tua indignationis. Et sequitur, nec viri est ut ambule & dirigat gressus suos, Corripe me, Domine, verutamen in iudicio, & non in furore tuo, nè forte ad nihilum redigas me. Itetamen homo Babylonij hoc non fecit ex charitate, sed ex crudelitate, nec zelo iustitiae aut obedientiae voluntati diuinæ, sed magis superbia, & libidinis dominandi. Quare non meruit, sed peccauit, sicut & fuit de Senacherib Rege Assur, ut superius est ostensum. Hoc enim pater expressè Ierem. 25. Vbi Dominus, Pro eo, inquit, quod non audistis verba mea, ecce ego mittam & assumam vniuersas congregatioñes Aquilonis, & Nabucodonosor seruum meum Regem Babylonij, & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & interficiam eos & cetera cuncta mala. Et sequitur consequenter, & feruent Regi, seu Regibus Babylonij, 70 annis; Cumque impleti fuerint anni 70, visitabo super Regem Babylonij, & super gentem illam, iniuriam eorum, & super terram Chaldaeorum, & ponam illam in solitudines sempiternas. Quod & infra 50, habetur expressius, vbi & peccatum eius & pœna clarius exprimitur: Recedite, inquit, de medio Babylonij, & de terra Chaldaeorum egredimini, quoniam ecce ego fuso, & adducam in Babylonem, congregatioñem gentium magnarum, & præparabunt aduersus eam, & in die capient, & erit Chaldaea in prædam; ornes vastantes eam replebuntur, ait Dominus, quoniam exultatis & magna loquuntur diripientes hereditatem meam. Confusa est mater vestra nimis & adequa pilucrit quæ genuit vos. Ecce erit nouissima in gentibus, & deserita in via & arenis, ab ira Domini, non habitabitur, sed redigeretur tota in solitudinem. Properamini contra Babylonem, per circuitum debellare eam, quia Dominus peccavit? Cecciderunt fundamenta eius, & destruci sunt muri eius, quoniam vlio Domini est, vltionem accipite de ea. Sicut fecit facite ei, dispergit fatorem de Babylonie, & tenentem falcam à facie gladij columbarum. Glossa, Nabucodonosor columbam vocat, non per simplicitatem, sed pro stultitia superbæ. Et sequitur in Prophetæ, Grex dispersus Israel, Leones eicerunt eum; Primus comedit eum Rex Assur, iste nouissimus exossauit eum, Nabucodonosor Rex Babylonij. Propterea hæc dicit Dominus, Ecce ego visitabo Regem Babylonij, & terram eius, sicut visitavi Regem Assur; Et sequitur modus visitationis, disipa & interfice, vox bellii in terra, & commotio magna; quomodo contractus est & contritus malleus vniuersæ terræ. quomodo versa est Babylon in desertum? Et sequitur, Ecce ego ad te, superbe, Dicit Dominus, quia veniet tempus visitationis tute, & cadet superbis, & cetera non pauca similia post & ante. Hoc etiam totum planè testatur onus Babylonij non leue Es. 13. Prophetatum. Item Ierem. 47. dicitur ipsi Nabucodonosor sub nomine mucronis in persona afflictorum. O mucro Domini, vñque quod non quiesces, juggedere in vaginam tuam, refrigerariis & file, & responderet Prophetæ pro eo, Quomodo quieter

C

D

E

- A eset cùm dominus præceperit ei aduersus Ascalonem, &c. vbi Glossa, quasi diceret, Non potest gladius quiescere, nisi Domino iubente, cuius vindictam exercet. Item Thren. 3. Quis est iste qui dixit, ut fieri Domino non iubente? Vbi Glossa, Quis est iste quām stultus, quām audax qui dixit, ut fieri Domino * non iubente, quo iustè disponente omnia fiunt. Et ostendit hoc multum diffusè, tam in malis quām in bonis. Hæc omnia significant diuinam prouidentiam, non permisissimam tantummodè sed actualiter præceptivam. Nec potest quis dicere, quòd Deus prouidet illa magna, sed aliqua parua non curat; si enim prouideat facta Paparum & Imperatorum vel Regum, cur non Cardinalium atque Ducum? & si horum, cur non Archiepiscoporum & Comitum? & si horum, cur non Episcoporum & Baronum, Rectorum & militum? & sic de maximis ad minimos, de superbis ad humiles, & de diuīribus ad pauperes descendendo, sicut capitulum proximum arguebat: maximè quia abscondit mysteria sua à sapientibus & prudentibus, & parvulis ea reuelat. Annon & Angeli pusillorum temperendent faciem Patris in coelis, qui & humili recipit de propinquo, & alta à longè cognoscit?
- B qui etiam ipse pauper elegit pauperes in hoc mundo? Item Apostolus, Augustinus, Ieronimus, Gregorius, & alij sancti Doctores supponentes, quod omnia in figura contingebant illis, & quòd scripta sunt ad doctrinam & correptionem nostram, trahunt maiora huiusmodi ad minora, & ad alia similia vniuersa. Dicit quoque Ieronymus libro quarto, super Esaiam vbi prius: quicquid autem Assyrio dicitur, id est, Sennacherib Regi Assyriorum, ad hætericorum superbiā, & ad Diabolum referri potest, qui feceris, & ferre, & virginis Scripturis appellantur, eò quòd per illum in fructuosa arbores succidantur, & diuidatur atque seretur incredulorum durtia, & percutiantur virgâ, qui non recipiunt disciplinam. Idemque quis Babylonis, quod libro quinto exponebat historiè, ut est dictum, libro ictu, exponens anagogicè, dicit; Quod Babylon, quæ interpretatur confusio, significat istum mundum, qui in malicio positus est, & non solum linguis, sed opera singulorum menteisque confundit; & Nabuchodonosor Rex eius significat Diabolum; & eius sanctificati tortes & Ducees, Apostolos & Apostolicos viros ac Duces Ecclesiæ: omnēque Doctores totam sacram Scripturam in locis similibus simili modo intelligunt & exponunt. Item maxima & horribilissima mala quæ vñquam fuerant facta, scilicet persecutio, & occisio Christi & Apostolorum, ac cæterorum eius membrorum ab actuall Dei prouidentia emanarunt. Non est enim probabile quòd Deus Pater suum unicum filium tam dilectum, de quo Angelis suis mandauit, ut custodirent eum in omnibus vijs suis, quem etiam ipsum nunquam dimisit, quoniam vnum sunt, vñquam casui, vel fortunæ aut infortunijs maximis exposuerit negligenter; nec quenquam permisit tangere Christum suum, aut quicquam sibi accidere quovismodo, nisi ex sapientissimo consilio suæ prouidentissimæ voluntatis. Sic enim parens sapiens, bonus, & potens suo filio tenerimo prædilecto, si posset, in omnibus prouideret. Hoc namque maximè decet, & congruit, nec aliter congruit, ut capit. 27. & sequentia docuerunt. Et hoc videtur Esaias 53 testari, cùm dicit; Oblatus est quia ipse voluit. Nec dubium quin Pater & Filius sint *Esaia.*
- D inseparabilis voluntatis; quare & multi fideles hoc vnoanimiter contestantur, dicentes; Domine, tu qui fecisti celum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, qui Spiritu Sancto per os Patriis nostri Davidis pueri tui dixisti; Quare fremuerunt gentes, & populi meditari sunt iniania? Alterunt reges terra, & principes conuenierunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Conuenierunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuū Iesum, quem vñxisti, Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri, Act. 4. Et simile est quod dicit Apostolus ad Rom. 11. Secundum Euangeliū quidem inimici propter vos. Et 1. ad Cor. 11. Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Harum autem trium autoritatum duas primas tractat Augustinus De prædestinatione Sanctorum, 21. ad intellectum præmissum, & subdit; Tanta quippe ab inimicis Iudeis manus Dei & consilium * prædestinavit fieri, quanta necessaria fuerunt Euangelia propter nos. Et idem De correptione & gratia, 22. dicit, quòd Deus elegit Iudam, ad effundendum sanguinem suum, & ut per eius opus damnable Christi opus venerabile completeretur. Item Lumb. 3. Sen. dist. 20. ita dicit; De Christo legitur, quòd sit traditus à Patre, & quòd seipsum tradidit, & quòd Iudas eum tradidit, & Iudei; Ipse feceradidit, quia sponte ad passionem accessit; & Pater eum tradidit, quia voluntate Patris, imo totius Trinit. passus est; Iudas tradidit prodendo, & Iudei instigando; & fuit actus Iudei, & Iudeorum malus, & actus Christi, & Patris bonus; opus Christi & Patris bonum, quia bona Patris & Filii voluntas. Malum fuit opus Iudei & Iudeorum quia mala fuit intentio. Diversa fuerunt ibi facta sive opera, id est, diversi actus & vna res, sive factum, scilicet pars illa. Ideo Doctores aliquando vniunt in facto illo Patrem, Filium, Iudam, & Iudeū, aliquando distinguunt, *Reſpici-*

Augustinus

Respicentes enim ad passionem, vnum opus illorum dicunt; attendentes intentiones & actiones facta diversa discernunt. Vnde Aug. Facta est, inquit, traditio à Patre, facta est traditio à Filio, & à Iuda facta est traditio; vna res facta est, id est, passio; quid ergo discernit inter eos? quia hoc fecit Pater & Filius in charitate, Iudas vero in proditione. Videris quod non quid faciat homo, sed qua intentione considerandum est. In eodem facto, id est, operatione inuenimus Deum, quo ludam: Deum benedicimus, Iudam detestamur, quia Deus cogitauit salutem nostram, Iudas cogitauit preium, quo vendidit Dominum suum; Filius preium quod dedit pro nobis. Diuersa igitur intentio diuersa facta est, cum tamen vna res sit ex diuersis. Ecce dicit vnam rem ibi fuisse, & diuersa facta, quia fuit vna ibi passio, sed diuersi actus & actus quidem Iudei & Iudeorum mali, quibus operari sunt Christi passionem, quae bonum est, & opus Dei est. Passio igitur Christi & opus Iudeorum dicitur, quia ex actibus eorum prouenit: & opus Dei, quia eo Autore, id est, eo volente fuit. Vnde Augustinus, Nemo auferat animam Christi ab eo, quia potestatem habet ponendi & sumendi: Ecce habes Autorem operis. Ponet Animam; ecce habes opus Autoris: & ut generaliter concludam quoties Christus in carne aliquid patitur, opus Autoris est: quia enim sua voluntate, non alio cogente perperitur, ipse Autor est operis. Item Augustinus super illud Psalmi 103. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitruis tui formidabunt, ascendunt montes, & descendunt campi, &c terminorum posuisti, &c. iussit Imperator; sed quis iussisset nisi Deus tonuisse? Quia Deus voluit, illi iussierunt & factum est: Ergo nullus hominum arrogeret sibi aliiquid; formidabunt aquæ sed à voce tonitruis tui; Et infra, eodem, Ascendunt montes, scilicet potestates leviendo, & descendunt placando; quare non leviant modo, quare non dant operam, si non possunt evocare terram nostram, saltum contegere eam? Audi, terminum posuisti, quem non transgredientur, neque reuertentur tegere terram. Amplius autem si non omnia prouenient à prouidentia actuali, aliquis actus posset esse simpliciter malus, iniustus, & inordinatus; ordinatione scilicet precedente. Est enim duplex ordinatio, scilicet præcedens & subsequens. Ordinatio præcedens est quæ præordinaria rem ad esse, sicut Deus præordinavit creare mundum; Ordinatio subsequens est, quæ posita re in esse, ordinat ille certè ordine per aliquid sibi conueniens, ut actum malum per miseriam & per poenam. Talis igitur actus malus si non procedat à prouidentia præceptiva, sed tantummodo permisiva, est iniustus simpliciter & inordinatus, ordinatione scilicet præcedente. Nihil enim est iustum in talibus, nisi quod prima regula iustitiae conformatur, quæ est actualis Dei voluntas, sicut vigesimum primum docet, nec aliquid præordinatum simpliciter, quod non præordinatur ab illa quæ est principium huius ordinis & primaria ordinatrix. Nullus autem actus quantumcunque malus est simpliciter iniustus aut inordinatus ordinatione præcedente, quoniam tunc totum vniuersum non optimè disponerecur, cuius contrarium vigesimum septimum capitulum allegatur. Melius autem & sapientius disponitur vniuersum, si tales actus disponantur ordinatione præcedente & subsequente, quam tantummodo subsequente. Quilibet ergo talis actus iustum est respectu Dei illum volentis, & respectu patientis qui illum patitur propter peccata sua, vel propter aliquam aliam causam approbatam à voluntate diuina, licet respectu agentis particularis, ut diaboli aut hominis sit iniustus, qui hunc facit animo malevolo & nocendi, non animo diuinæ iustitiae exercenda, sicut si tortor aliquem suspendendum iustum tradidit sibi à Judice, non amore exequendi iustitiam, sed libidine vindicandi suspendat, & sicut si seruus iussus verberetur filium Domini, verberetur eum animo vindicandi, non animo ex mandato Domini castigandi. Quemadmodum dicitur Isa. 10. de Senacherib Rege Assyriorum, qui fuit virga furoris Dei in populo delinquentem; sed quia hic nesciuit, nec animo tali fecit, peccauit, Vt inquit, Assur, virga furoris mei, ad gentes fallacem mittam eum, contra populum furoris mei mandabo illi, ut ponat illum in concusationem. Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita estimabit, sed ad conterendum erit cor eius, non ad corrugendum: Dicit enim, Nunquid non Principes mei simul Reges sunt? &c. totum proprijs viribus superbè tribuendo. Et ideo sequitur comminatio poena sibi, Et erit, inquit, cùm impleuerit Dominus cuncta opera sua (non Senacherib) in monte Sion, visitabo super fructum magnifici cordis Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius. Dixit enim, In fortitudinem manus meæ, ego feci, &c. Et sequitur poena eius; Propter hoc mitiet Dominus in pinguis eius tenuitatem, &c. Illa ergo concusatio populi insta fuit respectu Dei illum volentis, & per illum virginem suam illum facientis, fuit iusta similiter respectu populi patientis, sed non respectu Senacherib illum crudeliter & superbè quasi proprijs viribus inferentis. Idem patet de Nabuchodonosor sicut superius est ostensum, & de multis alijs flagellationibus populi Dei sèpissimè in Scriptura. Verum ne in

A in tanta sententia quicquam ex sensu proprio videat dicere insensatae, ecce Doctores sensati qui hoc sentiunt manifeste. Dicit igitur beatus Augustinus 83. quæstionum 27^a isto modo; Fieri potest ut per malum hominem diuina prouidentia ut puniat & opituletur. Nam Iudeorum impietas & Iudam supplantavit, & Gentibus saluti sunt. Item fieri potest, ut diuina prouidentia per hominem bonum & damnet & adiuuet, sicut ait Apostolus, Alijs sumus odor *Angeles imm.* vita in vitam, alijs odor mortis in mortem. Sed cum omnis tribulatio aut poena impiorum sit, aut exercitatio iustorum, quia eadem tribula & paleam concidit, & frumentum a paleis exuit, unde & tribulatio nomen accepit. Rursum cum pax & quietes a molestijs corporalibus & bonos lucretur, & malos corrumpat, omnia haec diuina prouidentia pro meritis moderatur animarum. Sed tamen non sibi eligunt boni ministerium tribulationis, nec mali amant pacem: quare ipsi quoque per quos agitur id quod ignorant, non iustitia quæ refertur ad Deum, sed malevolentia lux mercedem accipiunt; quemadmodum nec bonis imputatur, quod ipsi prodesse volentibus noceunt alicui, sed bono animo benevolentia præmium tribuitur. Summo enim Deo cuncta benè administrante quæ fecit, nihil inordinatum in universo, nihilque iniustum est, sive scientibus, sive nescientibus nobis: Sed cum in parte offendit anima peccatrix, cum quia pro meritis ibi est, vbi esse talem decet, & ea patitur, quæ talem pati & quum est, universum Dei regnum nulla sui fæditate deformat. Quamobrem quoniam non omnia nouimus, quæ de nobis benè agit ordo diuinus in sibi bona voluntate, secundum legem agimus; in ceteris autem secundum legem agimur, cum lex ipsa incommutabilis maneat, & omnia mutabilia gubernatione pulcherrima moderatur. Idem de Natura boni 11. Natura Dei omnino noceri non potest, nec alicum naturæ sub Deo iniuste noceri potest, quia & cum peccando aliqui iniuste nocent, voluntas iniusta eis imputatur. Potestas autem qua nocere permittuntur non est nisi à Deo, qui & ipsi nescientibus, nonit quid illi pati debeant, quibus eos nocere permittit. Et infra codem 32. quia nocentium potestas non est nisi à Deo, sicut scriptum est; Per me Reges regnant, & Tyranni per me tenent terram; Dicit & Apostolus, Non est potestas nisi à Deo. Ex Iob; Qui regnare facit hypocritam propter peruersitatem populi: Et de populo Israel dicit, Dedi eis Regem in ira mea; In iustum non est ut improbis accipientibus nocendi potestatem, & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Nam per potestatem diabolo datam & Iob probatus est, ut iustus appareret, & Petrus tentatus ne de se præsumeret; & Paulus Colaphizatus, ne se extolleret; & Iudas damnatus ut se suspenderet. Cum ergo per potestatem quam diabolo dedit, omnia iuste ipse Deus fecerit, non tamen pro his iuste factis præmio, sed pro iniqui nocendi voluntate, quæ ipsius diaboli fuit, ci redderetur supplicium. Item Beatus Gregorius 1. Moral. 12. *Gregorius.* super illud Iob 1. Nudus egressus sum de utero matris meæ &c. ita dicit; Quia vero confortatio non solum ex consideratione conditionis adhibenda est, sed etiam ex iustitia conditoris, recte subiungit, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est.

D Sanctus vir, teatante aduersario, cuncta perdiderat, sed tamen sciens, quia contra se Satan tentandi vires nisi permittente Domino non habebat; Non ait, Dominus dedit, diabolus abstulit; sed, Dominus dedit, Dominus abstulit. Fortasse enim fuerat dolendum, si quod conditor dederat hostis abstulisset; at postquam non abstulit nisi ipse qui dedit, sua recepit, non nostra abstulit. Vbi & benè subiungit, Sicut Domino placuit ita factum est: Cum enim in hac vita, ea, quæ nolumus, patimur, necesse est ut ad eum qui iniustum velle nihil potest, studia nostræ voluntatis inclinemus. Magna quippe est consolatio in eo quod displaceat, quod illo ordinante erga nos agitur, cui non nisi iustum placet. Si igitur iusta placere Domino scimus, pati autem nulla, nisi quæ Domino placuerint, possumus, iusta sunt cuncta quæ patimur; & valde iniustum est, si de iusta passione murmuramus. Hoc etiam testatur Anselmus de Veritate 7. ira dicens; Si omnia haec sunt, quod in summa veritate sunt, *Anselmus.* sine dubio haec sunt quod debent. Quicquid vero est quod debet, recte est. Igitur omne quod est, recte est. Et infra 8. mouet *dubitationem* de peccato, quomodo ipsum recte *disputationem* fit, cum deberet non esse; & de actu male voluntatis specialiter ita querit, An putas esse *onean.* debere male voluntatis affectum? Et responderet, quod debet esse & non esse. Debet enim esse, quia benè & sapienter ab eo, quo non permittente fieri non posset, permittiatur: & non debet esse, quantum ad illum curius iniqua voluntate concipiatur: Sicut cum peccatis, ab aliquo, ad quem non pertinet, percurretur, quoniam iste debet percurreti, & ille non debet percutere, debet esse & non debet esse percussio, & idem recta, & non recta, negari non potest. Quod si ad supernæ sapientie & bonitatis consideres iudicium siue ex altera patre tantum, siue ex vitaque, agentis scilicet & parentis esse non debeat percussio, quis audeat negare debere esse quod à tanta sapientia

Titus.

pientia & bonitate permittitur? Neget qui audeat, ego non audio. Item Titus, sicut allegatur A in Glossa, super illud Luc. 13. Adetant nuntiantes de Galilæis, quorum Pilatus sanguinem miscuit cum sacrificijs eorum, sic dicit Manifestat etiam hic, quia quæcunque ex iudicij ac-

Chrysostomus.

cidunt in reorum supplicium, non solum iudicantium potestate, sed etiam nutu Dei continentur. Unde siue iusta conscientia puniat Iudex, siue aliud intendens condemnet, commentandum est negotium diuinæ censuræ. Et Chrysostomus super illud infra, codem, 18. Cecidit hic curris in Silo & occidit eos, sic dicit; Non omnes puniri dans alijs iudicias poenitendi, nec tamen cunctos futura punitioni reseruat, ne plures prouidentia abnegarent. Licet ramen sile facerent, nulli oegarent prouidentiam permisum, talia ergo cuncta proueniunt à prouidentia præceptiva. Tota quoque Scriptura tam veteris Testamenti quam noui, tribuit Deo omnia pœnæ verba actiua, ut adducere inimicos, timorem immittere & paurorem, in fugam conuertere, humiliare, deponere, euellere, disperdere, dissipare, destruere, flagellare, percutere, vulnerare, occidere, ac eorum contratio cum multis nominibus similibus, cuiusmodi sunt salvator, adiutor, protector, defensor, salus, virtus, protectio, defensio, fortitudo, cum suis similibus infinitis, quod non esset nisi Deus aliquo modo hoc saceret, & non tantum permitteret, ut videtur. Quare & hæc omnia continentur sub sua prouidentia non permisua tantummodo sed actualiter positiva, & quodammodo præceptiva. Hoc autem videatur argumentum Apostoli ad Rom. 11. Quia enim dicit diuinum responsum, Reliqui mihi septem milia virorum qui non curauerunt genua sua ante Baal, arguit ipse quod fuit secundum operationem & electionem Dei, sic conclusio; Sic ergo & in hoc tempore reliqui secundum electionem gratia, salvi facti sunt. Et similiter arguit Glossa super illud Ierem. 31. Qui dispersit Israel, congregabit eum, dicens; Non ergo potentia hostium, sed Domini voluntas; Dominus ergo hæc omnia verè facit. Unde & Elai. 45. Ego Dominus & non alter, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum, ego Dominus faciens omnia haec. Nec aliquis Propheta veritati contradicat, ne & maledictionis incurrit; Sequitur enim ibi, Vx qui contradicit factori suo, testa de famijs. Quicunque etiam hanc vniuersalem multitudinem operum virtutis Dei, mendaci glossa conantur restringere, inter inimicos Domini computantur dicente Psalmista, Psalmo 65. Iubilate Deo omnis terra, &c. Dicite Deo, quam terribilia sunt opera tua, in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui; et vñq; ad finem Psalmi prosequitur opera Domini communiter in prosperis & aduersis. Alias insuper detrahatur hominibus initium & finis Christianæ Religionis, scilicet timor & amor; Initium namque sapientia timor Domini, finis vero præcepti, imò & totius legis plenitudo est amor & charitas. Per timorem quis recedit à malo, & per amorem perseverat in bono; Timor concipitur ex aduersis, amor ex prosperis generatur. Qui ergo tollit à Deo prospera & aduersa, nili secundum illam imprudentiam tantummodo permisum, non actualiter positum, tollit ab eo timorem pariter & amorem. Ideoque dicit Augustinus 83.

Apostolus.

Glossa. Questionum 36. Nihil vetius eo quod dictum est, Initium sapientia timor Domini. Nemo est quippe, qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem. Eo sit, ut homines, quos nondum delectat pulchritudo virtutis, poenis à peccando deterreantur, quæ verissime per sanctos viros & diuinos prædicantur. Ut ergo timeatur Deus, diuina prouidentia regi omnia persuadendum est, non tam rationibus quas qui potest inuenire, potest etiam & pulchritudinem sentire virtutis, quam exemplis vel recentibus squala occurunt, vel de Historia maximè veteris Testamenti & noui. Quicunque etiam istam prouidentiam Dei tollit, tollit & cuilibet tribulato, patientia, spei, confortacionis, & gaudijs maximam portionem? Quis enim tam patienter, specialiter, consolatoriè, & gaudenter sustinet aduersa, si credat ea sibi accidere ab inimico tantummodo, vel à casu, nec per ea purgari peccata, exerceri virtutes, aut premia cumulati, siue si credat hæc immitti sibi à Deo actualiter prouidente, propter aliquod tale bonum? imò sic firmiter credere, sanctis Dei omnibus aspera leniebat, retundebat acuta, & dura qualibet moliebat, amara quoque & contraria singula dulciter temperabat, eratque in tristibus omnibus solarium singulare, quod & mihi etiam peccatori est principale remedium in aduersitatibus quibuscumque. O quam facile contrafaria sustineri qui Deum timet vel amat, credens Deum velle ipsum talia sustinere, qui nihil nisi sapientissime & iustissime potest velle. Hoc, ut opinior, iugum Domini reddit suauè, & onus eius leue, & præstat laborantibus requietum animabus; quod & planè testatur Autoritas beati Gregorij 2. Moral. 12. superius recitata. Spem quoque in Deo tollit ab hominibus, qui sic ponit, & dat eis spem in Principibus, in hominibus, & in carne; Hienam hominem ab aduersitatibus veraciter liberant, & in prosperitatibus verè locant, Deo quasi dormiente quodammodo & tantummodo permittente; in quotum consilium non veniet anima mea, imò consilium corum longè sit à me, quia

Ezra 45.

Psal. 65. longe

Lugdunense.

C D E Questionum 36. Nihil vetius eo quod dictum est, Initium sapientia timor Domini. Nemo est quippe, qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem. Eo sit, ut homines, quos nondum delectat pulchritudo virtutis, poenis à peccando deterreantur, quæ verissime per sanctos viros & diuinos prædicantur. Ut ergo timeatur Deus, diuina prouidentia regi omnia persuadendum est, non tam rationibus quas qui potest inuenire, potest etiam & pulchritudinem sentire virtutis, quam exemplis vel recentibus squala occurunt, vel de Historia maximè veteris Testamenti & noui. Quicunque etiam istam prouidentiam Dei tollit, tollit & cuilibet tribulato, patientia, spei, confortacionis, & gaudijs maximam portionem? Quis enim tam patienter, specialiter, consolatoriè, & gaudenter sustinet aduersa, si credat ea sibi accidere ab inimico tantummodo, vel à casu, nec per ea purgari peccata, exerceri virtutes, aut premia cumulati, siue si credat hæc immitti sibi à Deo actualiter prouidente, propter aliquod tale bonum? imò sic firmiter credere, sanctis Dei omnibus aspera leniebat, retundebat acuta, & dura qualibet moliebat, amara quoque & contraria singula dulciter temperabat, eratque in tristibus omnibus solarium singulare, quod & mihi etiam peccatori est principale remedium in aduersitatibus quibuscumque. O quam facile contrafaria sustineri qui Deum timet vel amat, credens Deum velle ipsum talia sustinere, qui nihil nisi sapientissime & iustissime potest velle. Hoc, ut opinior, iugum Domini reddit suauè, & onus eius leue, & præstat laborantibus requietum animabus; quod & planè testatur Autoritas beati Gregorij 2. Moral. 12. superius recitata. Spem quoque in Deo tollit ab hominibus, qui sic ponit, & dat eis spem in Principibus, in hominibus, & in carne; Hienam hominem ab aduersitatibus veraciter liberant, & in prosperitatibus verè locant, Deo quasi dormiente quodammodo & tantummodo permittente; in quotum consilium non veniet anima mea, imò consilium corum longè sit à me, quia

- A longè est à consilio veritatis, quoniam ipsum est consilium vanitatis. Omnia enim quasi aduerfa vel prospera mandauit Deus antiquis Patribus nota facere filijs suis, vt cognoscat generatio altera, filii qui nascuntur, & exurgent, & narrabunt filiis specialiter ad hunc finem, ut ponant in Deo spem suam, & non obliniscantur operum Dei, Psalm. 77. Mili igitur Deo adhucere bonum est, ponere in Domino Deo spem meam; hæc enim spes non confundit. Item sic ponens, nedum tollit prædicta ab hominibus in aduersis, sed & in prosperis tollit Deo amorem, honorem, & actionem multiplicem gratiarum, sicut capitulum proximum arguebat. Quis enim Deum suum amat, & honorabit, & gratias sibi ager, quia solūmmodo permittit sibi profpra evenire, sicut & quandoque facit latro, vel tyrannus, quantum facheret si ea sibi ex speciali amore positiuè, prouisa actualiter & veraciter sibi daret? Item sic ponere, ponit homines cum ingratia & insipiente in negatione Dei, & reddit eos ad mala omnia proprieores. Vnde Iob vicesimo primo, recitata malorum prosperitate multiplici, sicut patet capitulo proximo, dixerunt mali Deo; Recede à nobis, quasi dicent; Satis benè nobis est sine Iob.
 B te, & quasi cum insipiente, negantes Deum, dixerunt; Quis est Omnipotens ut seruamus ei? Psalmus quoque 72. recitata similiter prosperitate malorum, ut patet capitulo proximo; Dixerunt; Quomodo scit Deus, &c. Ecce ipsi peccatores obtinuerunt diuitias, quali arguerent, ergo non scit Deus, vel non curat, nec iustè distribuit res humanas, & quasi vltius dicerent saltem corde, ergo non est Deus; & ecce prontis quæ suboritur ad peccandum: Et dixi, ergo sine causa iustificari eot meum, &c. & supra, eodem; Mei autem p̄ xñē moti sunt pedes, p̄ xñē effusæ sunt gressus mei, quia zelati super iniquos, pacem peccatorum videns, &c. Et Ecclesiastis 9. Vniuersa æquæ euenient iusto, & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & sacrificia contemnenti; sicut bonus sic & peccator, vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua, & post hoc ad inferos deducentur. Et supra eodem, octauo; Quia non proferunt cito contra malos sententia, absque ullo timore filii hominum perpetrant mala. Contra haec igitur & huiusmodi pericula, Dei actualis prævidentia est in omnibus prædicanda.

C A P. XXXIII.

Quod respectu cuiuscunq; est Dei permisso, est & eius volutio actualis.

- D Is autem non impertinenter coniungendum existimo, quod respeditu cuiuscunque est Dei permisso, est & eius volutio actualis: Hoc liquide ex capitulo proximo sequitur evidenter. Item per vicesimum secundum huius; Deus habet aliquem actum voluntatis respectu cuiuscunque permisso, & non actum nolitionis, quia, per decimū, tunc nostrarer, quare nec esset permisso. Hoc idem & probant autoritates capitulo proximo allegatae, ad hoc quod nihil est iniustum simpliciter, quia à Deo permisso; si tamen illa permisso nullum actum voluntatis haberet, non redderet quicquam iustum, sicut superius est argutum. Item dicit Augustinus Enchir. 75. Non sit aliquid nisi Omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo. Et sequitur cap. 76. Nec dubitandum est Deum facere benè, etiam sinendo fieri quæcunque fiunt mala; Non enim nisi iusto iudicio finit, & profectò bonum est omne quod iustum est. Quamvis ergo ea quæ mala sunt in quantum mala sunt, nō sunt bona; tamen ut non solùm bona, sed etiam ut sint mala bonum est. Nam nisi esset hoc bonum ut essent mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotente bono, cui sine dubio semper quād facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse, non sinere. Ex quo videtur, quod Deus habet actum positivum voluntatis, volendi actualiter vel nolendi circa quodcunque. Probat enim quod bonum est mala esse per hoc, quod alias non permettentur ab omnipotente bono; quod etiam probat per hoc, quod quād facile est ipsum facere quod vult, tam facile est non sinere esse quod non vult, innuendo quod quidlibet vult esse, vel non vult illud esse. Vel ergo intelligit ibi, non vult positiuè, ut imporrat actum positivum concordarium huius verbi, vult, vel purè negatiuè. Si positiuè, habetur propositum, scilicet quod ipse supponit istam disputationem in Deo circa quodcunque, Deus vult hoc, vel non vult hoc positiuè: si purè negatiuè, tunc per hoc non probat, quia nisi bonum esset mala esse, mala non essent, nec sinerentur esse, quod tamen intendit, cum dicit; Tam facile est quod non vult esse non sinere, innuendo quod si mala esse non esset bonū, sed malum, Deus hoc nollet, & sic non sineret illa esse, quate nec ipsa essent. Si tamen intelligat, non vult, purè negatiuè, sic posset esse medium in Deo inter vult & non vult actualiter positiuè,

positiū, sicut est in lapide, & homine dormiente; & sic non sequitur, non vult hoc, ergo A
hoc non fit, sicut non sequitur de homine qui potest impedit aliquod factibile, vel etiam pro-
mouere, non vult hoc, purè negatiū loquendo, ergo hoc non fit, nec ^{II} finit hoc esse; imò
potest fieri ab alio, licet ipse non velit, dum tamen actualiter positiū non nolit, quia tunc
non impedit alium facientem. Item sicut per hoc, quod dicit, quād facile est ipsum quod
vult facere, intelligit aliquem actum; sic videtur, quod per hoc quod dicit, tam facile est ipsum quod
quod non vult esse non sinere, intelligat aliquem actum aequē facilem, & aequaliter efficacem,
nolle videlicet positiū. Constat insuper quod ille finit atque permittit, qui posset prohibere
nec facit; quare & ille non finit, qui potest prohibere & facit. Cū ergo dicit Augustinus,
Quād facile est Deo quod non vult esse non sinere, per non sinere, intelligit prohibere, quod
aliquem actum importat; sed quem actum nisi nolle positiū, quod per i. o. tam efficax est
ad impedendum seu prohibendum, sicut velle ad faciendum quocunque? Quod etiam in
modo loquendi Augustini, non vult, importet aliquem actum politiū contrarium volutio- B
ni, patet per eum infra, codem, 80, sic dicentem; Quantum ad Angelicam & humanam crea-
turam peccantes attinet, quod Deus noluit, fecerunt; quantum verò ad omnipotentiam Dei
nullo modo id efficacē valuerunt. Si tamen hoc verbum, Noluit, solam negationem importa-
ret, videatur quod Angelus & homo potuit facere quod Deus noluit, nec hoc eius omnipotē-
tiae in aliquo derogaret. Item i. cap. 80. infra, sic dicit, Miro & ineffabil modo non fit præ-
ter voluntatem Dei, quod etiam contra voluntatem eius fit, quia non fieret, si non sineret; nec
vtique nolens finit, sed volens; nec sineret bonis fieri male, nisi omnipotens, & de malo facere
posset bene. Idem 22. de Cœnit. Dei 4. Multa fiunt à malis contra voluntati Dei: sed tantæ est
ille sapientia, tantaq; virtutis, vt in eos exitus sive fines, quos bonus & iustus ipse praesciuit,
tendant omnia, quæ voluntati eius videntur aduersa. Item 26. contra Faustum, illud sane sci-
mus factum quod Dei voluntas habet; quod autem Dei voluntas non habet, fieri de quoquam
omnino non posse: Ergo Deus neclum permittit, sed actualiter vult fieri omne factum. Idem C
super illud Psal. 61. Semel locutus est Deus, Deus suo consilio permisit filium suum occidi ab
inimicis. Et i. infra, codem, Deus non permisit, nisi iustum esset; iudicio permittit; mensura, nu-
mero, & pondere permittit. Permissit ergo Dei habet secum consilium, iudicium, mensuram,
numerum & pondus, ergo & actum aliquem voluntatis. Idem de bono perseverantib; 56. alle-
gant S. Gregorius sic dicentem; Vnius diuinitatis quæso vos confitemini trinitatem; si verò ali-
ter vultis, dicite vnius essentia; & Deus vocem dari vobis à Sancto Spiritu deprecabitur, id est,
rogabitur Deus, vt permittat vobis dari vocem, qua quod crediris, consenserit possitis. Illa tamen
vox permitta vobis dari esset veraciter & propriè donum Dei: Ad hoc enim adducit ibi Gre-
gorium, vt testetur, credere in Deum, & quod credimus, confiteri, donū Dei esse. Item B. Greg.
6. Moral. 1. 1. super illud Iob 5. Qui comprehendit sapientes in astutia eterni, &c ita dicit: Se-
pè enim nonnulli humana sapientia inflati, dum desiderijs suis diuina iudicia contrae
cipiunt, astutis eius reluctari machinationibus conantur, & quo, ad votum suum vim superna D
dispensationis intorqueant, callidis cogitationibus insistent, subtiliora consilia exquirunt; sed
inde voluntatem Dei peragunt, vnde hanc immurare contendunt, utq; omnipotentis Dei con-
silio dum resistere nituntur, obsequuntur, quia sepe & hoc eius dispensatio aperte militat, quod ei
per humanum studium fruiolè ^{II} resultat. Sapientes ergo Dominus in ipsa corum astutia com-
prehendit, quando eius consilij humana facta etiam tunc congrue seruant, cū resistunt. Et
iusta 12. Iustum namq; & misericors mortalii aëta dispons, alia concedit propitiis, alia per-
mittit iratus, arq; ea quæ permittit, sic tolerat, vt hæc in sui consilij vnum conuertat. Vnde mi-
ro modo fit, vt & quod sine voluntate Dei agitur, voluntati Dei contrarium non sit; quia dum
in bonum vnum mala facta vertuntur, eius consilio militant etiam quæ eius consilio re-
pugnant. Hinc enim per Psalmistam dicitur, Magna opera Domini exquisita in omnes
voluntates eius. Sic quippe eius opera magna sunt, vt per omne, quod ab hominibus
agitur, eius voluntas exquiratur. Hinc rursum dicit, Omnia quæcunque voluit, Do- E
minus fecit, in Cœlo & in terra. Hinc Salomon ait: Non est sapientia, non est pruden-
tia, non est consilium contra Dominum. Restat ergo, vt in cunctis quæ agimus, vim super-
na voluntatis inquiramus, cui videlicet cognitæ debet nostra actio deuotæ famulari, &
quæsi ducem sui itineris persequi, ne ei etiam nolens seruiat, si hanc superbiens declinat. Vi-
tati enim vis superni consilij nequaquam potest, sed magna sibi virtute hanc temperat, qui se
sub eius numbris refringat, eiusque sibi pondera leuigat, qui hanc subiecto cordis humero
volens portat. Ex quibus ostenditur evidenter, quod respectu cuiuscunque est diuina permis-
sio, est & diuina voluntas actualis, quod & plenè testatur ius Autoritas 2. Moral. 11. capitulo
proximo recitata. Sed contra istud militare videntur multa dicta Sanctorum, distinguuentium
permis-

II reluetat

Psalmita.

Salomon.

- A** permissionem contra voluntatem diuinam, & dicentium eum multa permittere que non vult, nec amat. Vnde & Hos. 8. Ipsi regnauerunt, & non ex me, Principes extiterunt, & non cognoui: & Ierem. 14. Falsò prophetar̃ varicinantur in nomine meo, & non misi eos, & non præcep̃ eis, neque locutus sum ad eos. Et infra 23. non mittebam Propheras, & ipsi currebant; non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Item tunc quecumque qualitercum; intraret in ouile, * in Ecclesiam, intraret per ostium, quoniam per Deum & Christum, nec aliquis id est, ascenderet aliunde, quod est contra illum bonum pastorem, Iohann. 10. Item tunc non esset nemelandum, & indignè ferendum, quod indigni in magnis dignitatibus præferuntur, quod est contra communem consuetudinem & doctrinam Sanctorum. Vnde & Ecclesiastis 10. Est malum quod vidi sub Sole, quasi per errorē egrediens a facie Principis, positum illatum in dignitate sublimi, & diuines ledere deorsum: Vidi Ierosus in equis, & Principes ambulantes quasi seruos super terram. Item tunc nullus deberet de aliqua dignitate, vel aliquo statu quo-
B cunq; deponi, Deus enim posuit eum ibi: Nec aliquis deberet scribere, Talis permissione diuina, talis, vel talis, sed prouidentia, vel voluntate, seu electione diuina. Neg; esse relitendum in aliquo cuilibet quidlibet facienti, quia illud ex voluntate & ordinatione Dei facit. Vnde & Roboam cum domo Iuda & Benjamin, volentibus pugnare contra Ierooboam & suos, ut reintegraret regnum diuinsum, dixit ad eos Dominus per Semiam Prophetam: Non ascenderis, neque pugnabis contra fratres vestros; reuertar viuisquisque in domum suam, quia hoc mea gestum est voluntate. 2. Paral. 11. & 3. Reg. 12. Quibus consentit Apostolus ad Rom. 13. *Apollotus.* ita monens, Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo; que autem sunt, à Deo ordinata sunt: Itaque qui resistit potestari, Dei ordinatione resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Item tunc est et obediendum præcepto cui libet cuiuscunq; & cui libet suggestioni & appetitu cuiuscunq; omnia enim ista ne-
C dum ex permissione, verum & ex voluntate Dei procedunt. Pro istis autem factis dissoluens, sciendum secundum Philos. 3. Ethic. 1. quod velle duplicitate dicitur, scilicet impliciter, & tecum quid sicut Mercator in periculo naufragij simplex vult salutem, sed quia fortassis habere non potest nisi merces ejiciat, vult ejicare merces suas; non autem vult hoc sim- pliziter, sed propter salutem. Vnde & Parab. 13. vult & non vult piger. August. quoque de spi- ritu & litera 26. ita dicit: Neque dici solet quispiam voluntate fecisse si quid fecit iniutus, quam- quam si subtilius aduerramus, etiam quod quisque iniutus facere cogitur, si facit, voluntate fa- cit; sed quia maller aliud, ideo iniutus, id est, nolens facere dicitur. Malo quippe ^{"alio} quis ^{"alio} facere compellitur, quod volens euitare, facit quod cogitur; ac per hoc si facit, non quidem plena & libera voluntate, sed tamen non facit nisi voluntate. Dicunt etiam iura, quod secundum *Parab.* voluntas est voluntas: Tales autem operationes secundum Philos. vbi prius, sunt mixta ex voluntario & inuoluntario, & ideo quandoque denominantur ab uno illorum & dicuntur vo- luntaria, quandoq; ab alio & dicuntur inuoluntaria, vel non voluntaria, ita quod secundum *Augustinus.*
- D** August. nunc allegatur, talis iniutus & nolens facere dicitur. Quare dicit Philos. 2. Topic. quod desiderium respectu alieuius desiderati potest esse triplex; aut vt finis, vt ^{"sanctus;} aut vt ^{"litanitatis;} eorum quae sunt ad finem, ut consuere, vel conficiere; aut vt eorum quae sunt secundum accidentes, velut in vino ad mixtum dulce. Non enim quoniam vinum, sed quoniam dulce; nam per se, dulce desiderat, vinum autem per accidentem. Si ^{"enim} austerum sit, iam non desiderat; per ac- cidentem ergo desiderat. Et 7. Ethic. 9. Si quis hoc propter hoc eligit aut persequitur, secundum scipsum quidem hoc eligit & persequitur, secundum accidentem autem quod prius; simpliciter autem dicimus quod secundum scipsum. Et secundum eundem 6. Metaph. 4. Accidens vi- detur propinquum non enti; & ideo Plato non male posuit sophistam circa non ens, quia circa ens per accidentem; quare & nulla est speculatio circa illud; nec villa scientia astuta, fastua, vel Theologica studiofa est de eo. Et 1. Phys. 74. sic dicit, Quoniam maximè propriè dicimus Medicum aliquid facere, aut pati, aut fieri ex medico, si secundum quod Medicus, E hoc patiatur aut faciat, manifestum quod ex eo quod non est, aliquid fieri, & hoc significat in quantum non est. Ideoque Autores, & Doctores Philosophici & Theologici, loquentes fre- quenter, ut decet, propriè, & in propositionibus non per accidentem, sed simpliciter & per se versi, dicunt volentem aliquid tantum per accidentem dicto modo, non velle illud vel nolle. Quare & Philosophus 8. Ethic. 3. dicit, quod amicitiae propter vtile & propter delectabile *Philosophus* suu: amicitiae secundum accidentem. Et infra 9. 1. propter hanc inquit, videlicet vtile & delectabile. amicitia existente dissolutio fit, cum non fiant, quorum ^{"gratia} amabant. Non e- ^{"ratione} nim ipsos amabant, sed existentia: Et qui ^l est amare, nisi velle bonum amato, dicens Philo- sopho 8. Ethic. 3. Amantes autem ad iniuciem volunt bona adinvicem; Cui & concor- danter Anselmus de Casu diaboli * 13. Qui vult aliquid propter beatitudinem, non aliuū ^{* dicit} vult

hoc idem
pater ex
multis-a-
lijs &c.
vult quā beatitudinem, [¶] cum multis alijs Autoritatibus 26. huius ad hoc idem adductis. Sic A
& Deus simpliciter vult Electos saluati, & æterna beatitudine præmiari; sed quia decet, quod
merita eorum præcedant, ordinavit eis tyrannos rebelles & multiplices inimicos, sicut Sena-
cherib, Nabuchodonosor & alios, tanquam virgas furori sui, vt sic visitaret in virga iniqui-
tates eorum, & in verbiberis peccata eorum, siveque eos misericorditer castigaret, vel innocen-
tes à peccatis taliter præseruaret, vel etiam virtutes eorum viliter exerceret. Quid enim me-
reretur patientia humilium & iustorum, nisi cam tribularet & pungeret iniuria malignorum,
qua omnia ex superioribus satis patent? quare & tales persecutores iustorum non vult Deus
simpliciter esse vel persequi, sed tantum secundum quid & per accidens propter Electos; ideo-
que dicitur frequenter Deum nolle illos, nec operas eorum, sed tantum permittere, sicut in-
firmus, qui vt cureretur, debet securi, vel vri, non dicit, volo, sed dicit, si sic oportet, per-
mittam. Non dicit, volo, quia non vult simpliciter, vult tamen secundum quid & per
accidens, scilicet gratia sanitatis, qui etiam modus loquendi habetur in sacra Scriptura ex-
pressæ Gen. 47. dicente Joseph Aegyptijs, Accipite & serite agros vt fruges habere possitis,
quintam partem Regi dabitis, & quatuor reliquias permitto vobis in fementem & cibos, liberis
& familiis vestris. Dixit, permitto: nec dubium quin vult eos habere quatuor reliquias par-
tes pro se & suis, sed principaliter magis vult habere quintam partem ad usus Regis, cuius
negotij specialiter intendebat. Et Tobia 2. loquens Scriptura de excæstatione Tobiae, sic di-
cit: Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus euenire illi, vt postea daret ei exemplum
patientie ipsius, sicut & sancti Job: Ecce dicit, quod Dominus permisit, & tamen vult
illam tentationem, quia fuit bona, & nullo modo male per culpan, quod patet testante Ra-
phael infra, eodem 12. Quia inquit, acceptus eras Deo, neccesse erat vt tentatio te probaret,
& hoc non fuit nisi ex voluntate diuina. Deus ergo hanc vult non tamē simpliciter & prop-
ter se, sed secundum quid & per accidens, in quantum scilicet fuit occasio patientie in Tobiae,
& posteris boni exempli. Patet ergo quomodo respectu eiusdem diuina permisio & eius actu-
alis voluntio non repugnant. Per hoc patet ad primum de Hosea, quod Regnauerunt & non
ex me, scilicet volente simpliciter, licet secundum quid & per accidens, ut est dictum; vel aliter,
Regnauunt, & non ex me, quantum scilicet in eis fuit, quia forte contra conscientiam pro-
priam, & contra iustitiam humanam & legalem, licet non contra iustitiam simpliciter quæ est
diuina, sicut capitulo proximum ostendebat probando, quod nihil est iniustum simplici-
ter. Ad alia verò de Ieremia & Iohanne patet per idem quod Indigni prælati non sunt indigne
ferendi, sed dignè quoad diuinam iustitiam, quæ sic disponit; possunt tamen indignè ferri
quantum ad iustitiam propriam; si ascenderint minus iuste, nobis tamen subditis tutum reputo
& salubre, nè murmurermus faciliter contra qualescumque prælatos, sed ipsos supportemus
humiliter propter Deum, qui præposuit eos nobis: Si enim sint muti vel mali, hoc forsitan est
in peccatum peccatorum nostrorum, qui tales meremur habere. Vnde Job 34. Regnare facit
hominem hypocritam propter peccata populi: Super quod dicit beatus Gregorius 25. Mo-
ral. 15. Nullus, qui talem rectorem patitur, eum accuset, qui nimis suū fuit meriti peruersi
restoris subiacere ditioni. Culpam ergo proprii magis accuset opis, quā in iustitiam gu-
bernantis. Et infra, eodem 16. Sic ergo secundum merita subditorum tribuantur personæ re-
gentium: Quandoque verò subditi propter peccata sua nedum malum prælatum suscipiunt,
sed quod est magis mirabile, is quem bonum suscepit, permutatur in malum. Quare dicit
Gregorius inferioris vbi prius: sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium,
vt scip̄ pro merito gregis etiam verè boni derelinqua vita Pastoris. Ille, Deo attestante, lau-
datus David Propheta, tumore repentiæ elationis inflatus, populum numerando peccavit,
& tamen vindictam populus, Davide peccante, suscepit. Cur hoc? quia videlicet secundum
merita plebium disponuntur corda Rectorum: Iustus verò Iudex peccantis vitium ex ipso-
rum animaduersione corripuit, ex quorum causa peccavit; sed quia ipse, sua scilicet volun-
tate superbiens à culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipse suscepit. Nam ira scru-
ens que corporaliter populum perculit, Rectorem quoque populi intime cordis dolore pro-
stravit. Prælatus etiam bonus admisus & permanens bonus continuè, propter subditorum
peccata, quandoque à prædicationis & correptionis officio redditur obmutescens. Vnde Do-
minus Ezechiel sic dixit, Lingua tuam adhætere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi
vir obiurgans, quia domus exasperans est. Vbi Glossa super verbum exasperans, quasi dice-
ret, Tantæ amaritudinis sunt, & contra Deum contentionis, vt non obiurgationem tantum
merentur audire. Ex quo patet, vbi multitudo fuerit peccatorum, indignos peccantes esse,
qui à Domino corriganter. Corrigant ergo prius subditi vitam suam, & contra Prælatos suos
non murmentur; sed deuotè pro eis Domiuam deprecentur, in cuius manibus corda sunt
Regum,

Iob. 34.
Gregorius.

D

E

- A Regum, & omnium Prælatorum. Neque procedit quod arguitur consequenter, quia sicut Deus posuit Prælatum in alto, ita, si deponatur, eum deponit. Ipse enim est, qui depoluit potentes de sede, nec posuit eum ibi pro suo perpetuo, sed ad tempus, sicut dedit regnum Nabuchodonosor, & Ieremiæ post eum, non pro semper, sed donec veniret tempus terræ eius, & ipsius, sicut ex Ieremias vicesimo septimo, prius fuerat allegarum; non intelligendo per tempus terræ eius & ipsius, tempus durationis regni in aliqua magna, maiori, seu maxima coniunctione necessariò prætaxatum, quæ innovat sectas & regna, (sicuti mentiuntur Astrologi mentientes, qui nedum tempora magnorum regnum præfinire conantur, sed etiam tempus fidei Christianæ, Albumazar de coniunctionibus attestante) sed tempus a Domino præstiratum. Ipse enim mutat tempora & ætates, transfert regna, atque constituit, Dan. 2. & regnum à gente in gentem transfertur propter iniustias, Ecclesiast. 10. Et sicut à gente in gentem, ita de tribu in tribuni, de persona in personam, cuius testes sunt Saul & David, sicut superiorius tangebat. Et sicut transfert regna, ita & minores qualibet dignitates. Quia igitur aliqui minus digni, quandoque occupant dignitates, & hoc quantum ad eos autem, sicut secundum humanam & inferiorem iustitiam minus iuste, quamvis quantum ad diuinam & superioriem iustitiam aliquo modo iuste, bene possunt illi Iudices, secundum humanam & inferiorem iustitiam iudicantes, eo quod circa futura ignorant diuinam & superiorem iustitiam, scilicet Dei iustissimam voluntatem, velle eos deponi, licet forsitan non penitus abolute, sed cum ista conditione expressa vel tacita; Si placitum fuerit cotam Deo, & ne fieri agere ad depositionem talium Prælatorum; & si contingat sic agi eosque deponi, hoc totum sit secundum diuinam & superioriem iustitiam, ut est dictum. Hoc autem totum confirmare videtur auctoritas Augustini ad Simplicianum præscripta vicesimo quinto haec. Quintum argumentum potest in caput arguentis similiter retorqueri. Si enim quia aliqui scribunt; Talis permissione diuina talis vel talis, ideo pura permissione non voluntate Dei est talis vel talis: Simili ratione, quia aliquibus semper scribitur; Tali diuina prouidentia vel electione diuina, vel Dei gratia summo Pontifici, Episcopo, sive Regi, omnes tales diuina prouidentia & gratia preferuntur, & nullus eorum pura permissione diuina, cum tamen aliqui eorum sint, aut esse possunt mali, sicut & in minoribus dignitatibus constituti. Item si quia Aliquis scribit, Permissione diuina talis, propterea pura permissione Dei est talis, cum omnes in ceteris partibus dignitatibus constituti semper sic scribant, omnes semper pura Dei permissione sunt tales, & nullus eius volitione seu electione, aut prouidentia actuali, quod ratio non permittit, cum inter eos sint multi sancti & boni, ac Deus ita curet pusillum gregem ut magnum, sicut præcedentia docuerunt. Quia tamen Dei permissione minor videtur quam eius gratia, prouidentia, electio, seu voluntas, idè Minores humilitatis causa sic scribunt. Ad sextum vero de non resistendo cuilibet facienti, dicendum sicut ad quartum de depositione Præsidentium erat dictum: quoniam sicut Deus vult aliquem quodlibet facere, ita vult sibi resisti, si sibi ab aliquo resistatur &c, sicut ibi. Et si tu arguas, ergo frustra ordinavit primam actionem, quam ordinavit similiter destrui per secundam; vnu enim aedificans, vnu detruens, quid prodest illis nisi labor? Ecclesiastici trigesimo quarto. Respondeo, quod sic posset probari, quod non ignis & aqua nec vlla contraria debent esse in Mundo: Nam vnum contraniorum impedit & destruit alterius actionem; imo, quod est magis mirabile, boni Angeli quandoque mutuo sibi resistunt, & inuicem prælantur; vnde Dan. decimo Princeps Regni Persarum restitit milii viginti & uno diebus: Et infra eodem, Et nunc reuertat ut prælier aduersus Principem Persarum, qui uniuersitate Angeli boni fuerunt, ut patet per Gregorium, & recitat ibi Glossa. Et alii qua est bona voluntas et iusta, contraria tamen quodam modo voluntati diuinae; ut patet de bono filio, qui patrem suum vult vivere, quem Deus vult mori, ut patet per Augustinum Enchirid. 70. & recitat Lumbardus primo Sententiarum distinet. 48. 1. & 22. de Cuiatu. Dei 2. dist. duplice E voluntate Dei, vna essentiali & æterna, qua vult Deus, alia temporali qua alios facit velle, de hac secunda sic dicit; Secundum hanc voluntatem qua Deum velle dicimus, quod alios efficit velle, à quibus futura nesciuntur, multa vult, nec facit. Multa enim volunti fieri Sancti eius ab illo inspirata sancta voluntate, nec sunt, sicut cum orant pro quibusdam sancte pie que quod orant non faciunt, cum ipse in eis habeat voluntatem sancto Spiritu suo fecerit. Quod & Dominus testabatur expresse cum dixit Dauid; Quod cogitasti in corde tuo, edificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans. 3. Reg. 8. Illa ergo voluntas seu cogitatio placuit Deo, & tamen opus in quod tendebat, finaliter non placebat. Statim enim subiunxit, veruntamen non edificabis mihi dominum. Vbi dicit & Glossa, argumentum, quod voluntas actus placet, & si non actus. Ex omnibus ipsis patet, quod licet Deus aliquid ordineret, non oportet

Gen. 22.

opotest quod velit nihil sibi resistere, nec illud destruere; imò ipse omnia agentia & resistantia, A generantia & coirūpientia, & viuēsaliter omnia contraria ordinavit, eisq; tam agendo quam resistendo, generando & corrupiendo & generaliter faciendo, & non faciendo proprios constituit terminos quos nullatenus præteribunt. Ad ultimum patet[per] idem: Præcepta namq; tyrannorum, suggestiones diaboli, & appetitus carnis vult Deus fieri, non ut eis obediatur ab omnibus, sed ad punitionem peccatorum, vel ad humilationē & ad præcaendum peccata, vel etiā ad exercitationē virtutum, & cumulum meritorum. Nec mirum; Ipse enim Deus, aliquando præcipit aliquid, & prohibuit aliquid, nec tamen voluit hoc fieri, nec illud non fieri, ut patet Genes. 22. de Abraham, cui præcepit filium immolare, nec tamen eum voluit immolari: sed ad probandum fidem Abrahæ sic præcepit. Et Matthæi nono de duobus cæcis illuminatis, quibus dixit, Vide ne quis sciat; illi autem excutes diffamauerunt eum in toram terram illam, nec tamen in hoc secundum Patrum sententiam peccauerunt. Et hoc est quod docet Lumbardus 1. sententia distinctione 45. & 47 manifestè. His tamen B nequam obstantibus, inficiari non potest, quin ratio permissionis & voluntoris propriæ, scilicet aequaliter positiuæ in Deo & hominibus sit diversa, non tamen contraria. Homines namque volunt aliqua fieri, qua & fieri permittunt, non tamen volunt quicquid permittunt, neque permittunt quicquid volunt: Nullus enim propriè permittere dicitur temetipsum quipiam operati, sed alium quem posset impeditre si vellet. Quare & simil ratione videntur, quod Deus non quicquid vult, permittit; imò quicquid permittit fieri à quoconque, vult illud fieri ab eodem: Ipse namque voluntatiè efficit illud, idem sicut 8um. huius; & 9um. perspi- cuè manifestant.

C A P. XXXIV.

Si, & quomodo Deus vult, & non vult, peccatum.

¶ ipse volit
peccatum.

¶ Deus,

¶ **I**c restat consequenter inquirere, An Deus velit peccatum, Et videtur quod aliquo modo velit; Deus namque permittit peccatum; quare videtur per capitulum proximum quod aequaliter "illud velit". Item per capitulum vigesimum secundū, Deus habet velle vel nolle respectu peccati, & non nolle; quia tunc non fieret per capitulum 10. ergo velle. Item Deus voluntariè providerat atque facit omnia opera voluntaria tam mala quam bona, cum omnibus suis circumstantijs positivis, vt est ex prioribus manifestum, quæ necessarij peccatum important. Item peccatum esse est verum, & non est primum verum, sicut ex duodecimo huius patet; est ergo verum ex primo vero, sicut ex eodem 120. & 130. clare liquet: Primum autem verum est "in Deo", vt patet ibidem; Deus ergo est causa huius veritatis, & non nisi voluntariè. Vult ergo Deus hanc esse veram, Peccatum est; quare & sic esse ex parte rei, sicut significatur per illam: vult ergo peccatum esse; quanquam Lumbardus 1. sentent. dist. quadragesima sexta reputet hoc argumentum sophisticum, & responsione indignum, cui tamen videtur indignius respondere, & responsionem per instantiam indignissimam confirmare. Nam secundum Philosophum 2. Topic. Instantia est argumentum ad oppositionem; hac autem instantia nihil opponit contra positionem priorem: Dicit enim argumentum non tenere, sicut & in simili non sequitur, Deus prohibet furtum fieri, & furtum fieri verum est, ergo prohibet verum. Verum est, quod non sequitur, nec est instantia, sicut credit. Prohibere namque importat negationem, scilicet velle aut præcipere quicquam non fieri aut non esse, quare & confundit terminum sequentem confusè & distributiuè, ita quod pro dici de nullo contingit descendere ad quodlibet suppositum negatiuè, vt patet ex primo Priorum; modo non sequitur, Deus prohibet furari, & omne furari est aliquid operari, ergo Deus prohibet aliquid operari; quia iste terminus, aliquid operari, in Minore supponit seu significat consule tantum, ita quod non contingit ibi descendere ad quodlibet eius suppositum; & in conclusione accipitur consule & distributiuè vt est dictum, ex qua mutatione suppositionis oritur fallacia figuræ dictiōnis. Nec dubium quin illa conclusio non sequatur, quia si Deus prohibet aliquid operari, vult vel præcipit ne aliquid operetur, & sic non licet aliquid operari: Si tamen arguitur hoc modo, Deus prohibet furari, & furari est aliquid operari, ergo aliquid operari & aliqua operatio prohibetur à Deo, bene sequitur, & est conclusio illa vera. Et eodem modo videtur esse de vero & eius prohibitione; Veritas enim sequitur esse vel non esse rei: Si enim arguitur hoc modo; Deus prohibet hoc verum, vel hanc esse veram, Fur furatur, & hoc est verum, Fur furatur, ergo Deus prohibet verum, non sequitur; bene tamen sequitur, quod aliquid verum, vel aliquam propositionem esse ve-

ram

- A ram Deus prohibet. Quilibet enim tenet cauere tale verum de se ipso, Iste furatur; & hoc est ratione alicuius prohibitionis diuinæ; Deus enim posset rationab liter prohibere, & ita effectualiter & realiter videtur prohibuisse cuiuslibet de se ipso, ne talis vñquam sit vera, Iste furatur, Iste mæchatur, & sic de omnibus malis similibus: Quare & Beati sunt illi aduersum quos omne malum dixerunt mentientes. Amplius autem hæc est vera, Peccatum est; Aliqua ergo est causa veritatis illius, & Deus est causarum omnium prima causa, & omnis causa secunda causat in virtute primæ cause, sicut præcedentia docuerunt. Item aliqua est causa veritatis illius, & non soli termini, nec ipsum solum peccatum, cum ipsum nihil sit, vt patet per 26um huius: Est ergo aliqua causa politiva *; & Deus est omnium talium prima causa. ^{* eius;} Item peccatum est quedam priuatio, vt patet 26° huius, & omni negatione & priuatione prior est affirmatio & habitus, & causa illius, sicut decimo tertio huius patet; & omnis afflictionis & habitus Deus est prima causa, vt patet ibidem. Item Deus est prima causa cuiuslibet esse & non esse, sicut 11^{am}, 12^{am}, 13^{am}, & 14^{am} probauerunt: Quare & non esse iustæ debitæ, & esse peccati. Item alias Deus non optimè disponet vnuersum, nec perfectissimè ordinaret. Melius enim & perfectius est ordinare, & disponere, in modo prædisponere & præordinare, sicut capitulo proximo erat dictum, de omnibus, tam malis quam bonis, tam priuatiuis quam positiviis; quam de bonis & positiviis tantummodo. [¶] *Altus enim mala & aliasque priuatiua relinquerentur inordinata, ordinatione huiusmodi præcedente;* & esse aliquid iniustum & indecorum simpliciter, quod ordinem vnuersi iustissimum & pulcherrimum non minimum decurparet, quod videtur contra præhabita capitulo præcedenti. Item omne quod bonum est esse, à primo bono bonum est esse, & Deus vult illud esse; Peccatum autem esse bonum est, vt patet per Autoritatem Augustini capitulo proximo allegatam. Hugo quoque 1. de Sacramentis 4. part. 14. ostendit quod Deus vult mala esse, quia hoc bonum est. Et supra 13. ita dicit; Si dicimus Deus vult malum, graue est auditui, & non recipit hoc pia mens de bono, quia vult malum. Et ideo refutat hoc pia mens, non quia quod dicitur, non bene dicitur, sed quia quod bene dicitur, non bene intelligitur: Habet enim zelum Dei, sed non secundum scientiam. Item omne quod expedit hominibus, est à primo bono utili omnibus, & Deus vult illud expedire, & esse; sed peccata expediunt hominibus, nedum aliena, sicut superius est ostensum, sed etiam propria. Vnde ad Roman. 8. Diligenibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt, sancti; Talibus enim vt ait Augustinus de correptione & gratia 35. vñque adeo Deus omnia cooperatur in bonum, vt si horum deuant, & exorbitant, & hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores [¶] redduntur atque doctiores, vt Petrus; & Psalmo 82. Imple facies corum [¶] redemptio ignominia, & querent nomen tuum Domine. Augustinus quoque 14. de Cœitate Dei 13. ^{Psalmus.} Audeo dicere, superbis esse vtile incidere in aliquod apertum, manifestumque peccatum, vnde sibi displiceant, qui sibi placendo ceciderant: Salubrious enim Petrus sibi displicuit, quando fleuit, quam sibi placuit, quando præsumpsit. Hoc dicit & sacer Psalms, Imple ficies eorum ignominia, &c. Item omne quod facit ad pulchritudinem vnuersi, Deus totius pulchritudinis pulcher Autor vult esse: Peccatum est huiusmodi; Nam secundum illam propheticam sententiam & famosam 2. de Coelo 40. & 3. Meteor. & 1. Elench. Contraria, siue opposita iuxta se posita magis apparent. Vnde & in Demundo 10. ita dicit; Quidam miratus est, quomodo mundus constans ex contrariis principijs, dico autem siccis & humidis, frigidis, & calidis, non corruptus est olim; quasi quis miraretur ciuitatem quo pæsto perfecerat, consistens ex contrariis gentibus, egenis dico & diutibus, iuuenibus, senibus, debilibus, fortibus, ex reprobis atque probis; in alia translatione, ex malis atque bonis; sed ignorant, quod erat ciuilis vñanimitatis, in alia translatione, concordie mirabilissimum, dico autem quod è multis vna, & similis suscipitur omnis natura, & fortuna. Fortassis autem gliscit contrariorum natura, & ex his efficiere consonum, non ex similibus. E Velut ergo Marem fœminæ copulauit, nec vtrumque proprio sexui, & primum foedus coniunxit per contraria non per [¶] similia sicut videtur. Ars quoque naturam imitans facit [¶] similia. hoc. Nam pictura alborum, nigrorum, citrinorum, & tubeorum colorum commixtæ naturas, egiç præcedentibus imagines confonas; Musica vero acutos patiter & graves, longos & breves sonos commixtæ, in vocibus diuersis vnam harmoniam perfectit: Grammatica vero ex vocalibus & consonantibus literis mixturam faciens, totam artem ex eis constituit. Idem autem huic erat & quod ab obscuro dicebatur Heraclito, Coniungit conuersa, & non conuersa, conueniens, & differens, consonum & absolum, & ex omnibus vnum, & ex uno omnia. Sic igitur & omnium constitutionem, Coeli, dico, & terræ vndique totius permixtam, maximè contrariorum principiorum vna decorauit

decorauit harmonia, siccum humido, calidum frigido, graue leui, rectum circulato deco-
rauit: totam tertam, & mare, ætherem, atque Solem & Lunam, & totum cœlum decorauit
una, quæ per omnia transit virtus; ex immixtis & diuersis, ex aere, terra, igne & aqua to-
tum orbem creans & disponens vnius sphæræ superficie; ac maximè contrarias in eo natu-
ras cogens adiuicem concordare, & ex his ingenians vniuerso salutem. Et intra, eodem; De
omnibus quasi contrarijs ita dicit. Hæc autem omnia videntur causa boni facta, & præstare
bonum, & facilius fieri.

Alicen.

tudo, verum & umbra, obscuritas, & diuersitas facit pulchritudinem aliquandò, vbi & exempli gratia dicit, quod pulchritudo stellarum non appareat, nisi in nigredine noctis, & quod stelle

Ecclesiasticus. in noctibus obicitur sunt pulchriores, quam in noctibus Lunæ. Cui concordat sapientis Ecclesiastici 33. ita dicens: *Quare dies diem superat, & lux lucem, & annus annum, & Sol Sole?*

et respondeat; A Domini scientia separati sunt, facta Sole, & praeceptum euidenter, per Deum.

¹ sapientiam diuiduntur; & immutantur, vel alias immutabiles tempora & dies felices eorum, & B.

ex ipsis posuit in numerum dietum, & omnes homines de terra in multitudine disciplinæ Do-

mini separauit eos, & immutauit vias eorum, & ex ipsis benedixit & exaltauit, sanificauit, & ad se applicauit; ex ipsis maledixit, & humiliauit, & conuerit illos ad separationem ipsorum;

quali lutum higuli in manu ipsius plasmare & diu ponere illud , omnes via eius secundum dispositionem eius , sic homo in manu illius qui se fecit , contra malum bonum eit , & contra vitam more sic & contra virum iustum peccator . & sic intuere in omnia opera . Altissimi duo

Augustinus. tam morsis, & contra vitium inimicorum peccator, & in inimicis in omnia aperte. Ante hanc, duo contradicto, & vnum contra vnum. Dicitque Augustinus 11. de Ciuitate Dei 18. Nullum Deus Angelorum vel hominum creasset, quem malum fururum esse praescisset, nisi pariter

Etas singulare et rursum certe, quod non solum in partibus nostris, quibus eos bonorum vissibus commodaret, atque ita ordinem saeculorum, tanquam pulcherrimum catmen ex quibusdam quasi antitheticis honestaret. Antitheta enim quae appell-

lantur in ornamentis locutionis, sunt decentissima, quæ latine appellantur opposita, vel contraposita. Sicut ergo ista contraria contrarijs opposita, sermonis pulchritudinem reddunt; C

ita quadam non verbotum, sed rerum eloquentia contraria oppositione facilius pulchritudo componitur. Apertissimum hoc positum est in libro Ecclesiastici isto modo; Contra ma-

^{* in} lum, bonum; & contra mortem, vita; sic contra peccatum, peccator. Et intra, eodem 23. Sic etiā pī-
etura cum colore nigro; ^{*} loco suo posita; ita vniuersitas rerum, si quis posset intueri, etiam
cum peccatoribus pulchra est, quamvis per seipso consideratos sua deformitas tuerit. Item

cum peccatoribus puritate cit, quamvis per tempus contumelias sua deformitas impet. Itemque de vera religione 73. dicit, quod pulchritudo vniuersi non est consideranda in una parte tantum, sed in omnibus, & in toto. Error quoque noster patru mundi aspergens ecr se fodus

ta, et in omnibus, & in locis. Et si quoque non placuerit, sed placuerit, p[ro]p[ter]ea est : sed h[ic]t[er] niger color in pictura cum toto sit pulcher , sic totum istum agonem decenter edit ex contrarijs incommutabilis diuina prouidentia. Idem quoque Enchirid. 7. In vniuer-

fitate illud quod malum dicitur, bene ordinatum & leco suo positum eminentius commendat bona, ut magis placent, & laudabiliora sint, dum comparantur malis. Idem insuper de Na-

tura boni 16, ita dicit, *Priuationes sic in viuenterate naturae ordinantur, ut non indecenter habent vices suas. Nam & Deus certa loca & tempora non illuminando decenter tenebras faciat.*

cut; Si enim nos contendo vocem decenter interponimus silentium in loquendo, quanto magis ille quarundam rerum priuationes decenter facit, sicut rerum omnium perfectus Artifex. Unde & in Iuramento trium puerorum, etiam Lux & tenetibus laudant Deum, id est, Ian-

**Il confide-
rantium** lex. Vnde & in hymno trium pacificorum, etiam Lux & tenebra iudicant Deum, id est, laudem dius in benē **Il confidentium cordibus pariant.** Item omne iustum à primo iusto scilicet Deus est iustum et Deus vult illud esse iustum & esse. Omnis peccata iusta, sicut patet

31. huius, & vnum peccatum est pena alterius: Dicit enim Propheta, Non veniat mihi pes superbie, &c. Ibi ceciderunt qui operantur iniuriam, expulsi sunt, nec potuerunt stare

Psalmus 35. Quare & Salomon; Fouea, inquit, profunda os alienæ; cui iratus est Dominus, incidet in eam Parab. 22. Quod & patet ad Rom. 1. de illis qui cum cognovissent Deum, non

*Parabol. 2.
Rom. 1.
Augustinus.* sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Quapropter tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam. Vnde & Augustinus super illud Psalmi 35, præmissum, Au- E

ditc. inquit, pedim superbit, Qui cum cognouissent Deum, non fecerunt Deum glorificauerunt. Venit ergo illis pes superbit, vnde venerunt in profundum. Tradidit illos Deus in disideria cordis sororu facere quia non conuenient. Qui & furer illud Psalmi ez. Sicut cera liquefacta

cotis eorum, &c. ut quae non continent. Quod super illud I Tim. 5. Sic ut cetera impunita auferrentur, sic dicit, Itas portas pauci vident, propterea eas maxime commemorant Spiritus Dei. Audi Apostolum dicentes; Tradidit illos Deus, &c. Etenim etiam multa que peccata

vltimam pœnam, & peccata sunt, & pœnæ, vt adulteri sit, iam pœna est, vt mendax, vt avarus,
* peccatoris vt fraudulentus, vt homicida iam pœnæ sunt. * Cuius peccati pœnæ? prioris Apostolæ, illius

A superbiæ, qua dixerunt se esse sapientes, quia à se habere dicebant, quod à Deo acceperant: Quod & docet similiter, quinto contra Julianum 3. & post diffusè & similiter libro sexto; Dicit quoque Gregorius super Ezechielem homil. 11. Peccatum quod per pœnitentiam citius *Gregorius.* non deletur, aut peccatum est, & causa peccati, aut peccatum, & pœna peccati, aut peccatum simul & causa & pœna peccari. Vnde Moses: Nondum completa sunt peccata Amorrœorum: & David: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: & alias Propheta: Sanguis sanguinem retigit, id est, peccatum peccato redditum est. Paulus quoque ait: Propterea tradidit illos, &c. Iohanni quoque per Angelum dicitur: Qui in sordibus est fordecat adhuc. Quem sequitur Isidorus secundo De summo bono 19. dicens: Quod peccatum precedentis est causa sequentis peccati, sequens verò peccatum pœna est precedentis delicti, neq; dum qui-
cunque iusti sunt à Deo impelluntur ut mali fiant, sed dum mali iam sunt, indurantur, ut dete-
riores existant, sicut dicit Apostolus, Quoniam veritatem Dei non receperunt, ut salvi fierent;

B immisit illis Deus spiritum erroris. Facit ego Deus quosdam peccare, sed in quibus iam talia peccata: præcesserunt, ut iusto iudicio eius mereantur in desiderijs ire. Respondebitur forsan quod vnum peccatum est pœna alterius, sed secundum substantiam puram actus, non secundum deformitatem ipsius; sed quomodo est hoc verum de actu peccati, cui magna delectatio, & nulla penitus tristitia admiscetur? cum etiam nullus actus sit essentialiter per se malus, per 26. huius. Et si quis dixerit, quod talis actus peccati est nocivus homini & pœnalis, in quantum auferat ab eo iustitiam debitam quam habebat, & oppolitam priuationem inducit, habet di-
cere consequenter, quod ablatio & priuationis talis passiva, est potius eius pœna, & illa per se &
propriètate est peccatum, sicut 26. huius & Doctores plurimi contestantur: Alioquin etiam post peccare non remaneret peccatum. Quare & Petrus 2. Sent. dist. 35. vlt. dicit, quod priuatione & *Lumbardus.* corruptio boni dicitur pœna secundum effectum, id est, secundum passionem, que est effec-
tus peccati, id est, peccare, ipsum & ipsam causantis, & dicit quod hæc pœna est Dei. Vnde

C & Augustinus de vera religione, 24. Defectus, inquit, iste qui peccatum vocatur, si tanquam febris inquietum occuparet, restè iniusta pœna videatur quæ peccantem consequitur, & quæ damnatio nuncupatur. Qui & 5. contra Julianum 14. loquens de malo homine male operante sic ait, Quod profectè illi peccatum est, quia malum facit, & pœna peccati quia malum se patitur. Et si quis adhuc respondeat ad dictum Apostoli, & similia, sic glossando: Deus tradidit illos, &c. id est, deferendo tradi permisit, sicut etiam quidam Doctores glossare videntur, po-
test argui per cap. proximum, si permisit eos sic tradi, quod voluit eos sic tradi. Item dicit Au-
gustinus, & concordant alij duo sancti, quod ut adulteri sit, & mendax, &c. sunt pœna pec-
cati prioris. Sunt ergo aliqui modo iusta, voluntaria à Deo. Item peccatum secundum est ali-
quo modo pœna peccati prioris, ut patet per testimonia Scripturæ, & Doctores prædictos; &
si hoc non sit per intentionem nec voluntatem Dei, nec per intentionem nec volitionem pec-
cantis, nec alicuius alterius hoc esset purè casualiter contraria 29. huius; & etiam tunc non ordi-
natè nec iuste punire illud: Nihil enim ordinatè vel iuste punit aliud, nisi ab aliquo iusto iudi-
ce ordinetur in pœnâ illius. Item tunc Deus non aliter traderet malos in desideria seu peccata
quam bonos: Ambos enim tradit tantummodo permittendo, quod est contra Scripturam &
Doctores præmissos. Propter namque pedem superbiæ præcedentem ceciderint, qui ope-
rantur iniquitatem, expulsi sunt, nec poterunt stare. Quare & dicit Isidorus; Neque dum *Isidorus.*
quicunque iusti sunt à Deo impelluntur ut mali fiant, &c. innuendo quod aliqui dum iniusti
sunt, sic impelluntur à Deo, ut deteriores existant; & ideo dicit expressè quod Deus facit
tales peccare non alios; quod etiam sapiunt verba Apostoli allegata: Quoniam veritatem *Apostolus.*
Dei non receperunt, immisit illis Deus spiritum erroris; vbi translatio Ieronymi dicit expre-
sissùs; Ideò immisit illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, 2. ad Thes. 2. Et Scrip-
tura vbique loquens de talibus dicit; Propter quod, Ideo, Eò quod, vel aliquod simile, quod
significat causam, ostendendo per hoc quod peccatum præcedens est causa sequentis. Item

E Lumb. 2. Sent. dist. 30. ostendit, quod vnum peccatum est pœna alterius, & dicit; quod peccatum in quantum est pœna peccati prioris est à Deo, non autem in quantum peccatum. Vel ergo intelligit, quod ut est pœna peccati, est à Deo tautomodo permittente, & sic est, ut est
peccatum; differentia ergo nulla: vel quod est à Deo volente & ordinante, & tunc Deus vult
peccatum fieri & esse, saltem in quantum est pœna peccati prioris. Item ista videtur periculosa
responsio, nisi per permissionem intelligat voluntatem Dei secundum quid, sicut capitulum
proximum exponet, sicut & Doctores, sic quandoq; glossantes dictum Apostoli & similia,
possunt exponi: Hæc est enim responsio & expositio Juliani hæretici, 5. libro contra eum ab
Augustino diffusius reprobata. Julianus enim sicut ibi 4. capitulo recitat Augustinus, sic ex-
posuit dictum Apostoli; Tradidit illos Deus, &c. id est, tradidit deferendo, & non potentia, sed
patien-

patientia. Contra quem sic inuchit Augustinus, Quotris inaniter, quomodo intelligendus sit A tradere Deus, multum laborans, ut ostendas eum tradere deserendo. Et infra, codem, Dixit Apostolus quid mali ante fecissent, & adiunxit, Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. Proinde hæc præcedentis est poena peccati, & tamen etiam ipsa peccatum. Sed tu contra differens eo modo tibi videris istam soluisse quæstionem, quia desiderijs suis Apostolus traditos dixit. Nam enim flagiorum iniquis desiderijs astabant, & adiungis quomodo per potentiam tradentes Dei, putandi sunt in talia facta cecidisse. Et Augustinus contra eum, Quid ergo plus factum est, obsecro te? aut ut quid diceret Apostolus, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, si iam erant possesi quoquomodo malis desiderijs cordis sui? Nunquid autem consequens est, ut si quis habeat mala desideria, iam etiam consentiat eis ad commitenda eadem mala? * ac per hoc, aliud est habere mala desideria, aliud tradi eis, ut consentiendo eis possideatur ab eis, quod fit cum diuino iudicio traditur eis. Et intra 5, recitat multa de scriptura, per quæ ostendit unum peccatum esse peccatum alterius. Do-

* desideria?

B minus, inquit, miscuit illis spiritum erroris, & seduxerunt Aegyptum; Iterum, Quid errare fecisti nos, Domine, à via tua, obdurasti corda nostra ut non timeremus te; Iterum, Ecce tu itatus es, & nos peccavimus, propterea errauimus; Iterum, Per Dominum confortatum est cor gentium, ut obuiamirent Israël, ut exterminarentur; Iterum, Non audiuit Rex Roboam, &c. ut Dominus statueret verbum Prophetæ; Iterum, Non audiuit Amasias, quoniam à Domino erat ut traduceretur; Iterum, Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt, &c. Mittere illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio; Iterum, Propheta li errauerit, ego Dominus seduxi Prophetam, &c. Et iterum, Misericordiam & indignationem per Angelos malos; & post testimonium de Amasia, dicit alia multa se posse commemorare, in quibus liquido appetit, occulto iudicio Dei fieri peruersitatem cordis, ut non audiatur quod verum dicitur & inde peccetur, & si ipsum peccatum præcedentis etiam poena peccati. Nam credere mendacio, & non credere veritati, utique peccatum est: Venit tamen ab ea cœcitate cordis, quæ occulto iudicio Dei, sed tamen iusto eriam peccati poena monstratur. Et infra, eisdem, sic alloquitur Julianum, Quid est autem quod dicis, cum desiderijs traditi dicuntur, relicti per diuinam patientiam intelligendi sunt, & non per potentiam in peccata compulsi, quasi non simil posuit hæc duo idem Apostolus, & patientiam & potentiam? vbi ait, Si autem volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam artulit in multa patientia vala iræ, quæ per se sunt in interitum. Et Infra 6. Quis dicat non peccasse Achab spiritui credendo mendacij? Quis dicat hoc peccatum non fuisse peccatum venientem de iudicio Dei, ad quem legit meudacem spiritum sive missum, sive permisum? quis horum aliquid dicit, nisi qui dicit quod vult, & quod verum est audire non vult? quis verò ita despiciat, ut cum audierit quod in Psalmo canitur, Ne tradas me Domini à desiderio meo peccatori, hoc dicat orasse hominem, ne Deus sit patiens erga cum, si Deus non tradit ut mala sunt, nisi patientem bonitatem præbendo cum sunt? Quid est autem quod quotidie dicimus, Ne nos infetas in tentacionem, nisi ut non tradamus concupiscentijs nostris? vñquisque enim temptatur, à concupiscentia sua abstinet & ilectus. An forte hoc à Deo petimus, ut non sit erga nos patiens bonitas eius? Non ergo eius inuocamus misericordiam, sed postuiscaudium prouocamus. Quis ista sapiat lanus, imò vel quis furiosus hæc dicat? Tradit ergo Deus in passiones ignominiae, ut sunt quæ non conueniunt, sed ipse conuenienter tradit, & sunt eadem peccata & peccatorum supplicia p̄iæteriorum, & suppliciorum merita futurorum: Si quis autem dixerit cum Lombardo, quod Deus vult peccatum sub ratione, qua est poena, non sub ratione qua est peccatum, potest sic argui contra eum: Ita poena & peccatum per se, scilicet sub ratione qua est peccatum necessario & inseparabiliter coniunguntur, & illa necessitas & inseparabilitas est à Deo, sicut ex præcedentibus satis patet: Ipse enim est prima necessitas, & primum necesse esse. Vult ergo illa sic coniungi & esse coniuncta, & esse; vult ergo peccatum esse. Item quicunque scit aliqua duo esse necessario & inseparabiliter copulata, & vult illa taliter copulata, & scienter ac rationabiliter vult unum, vult reliquum, maximè si circa vtrumque habeat aliquem actum voluntatis, sicut vigesimum secundum ostendit de Deo; Deus autem scit & vult illa duo taliter copulari, & scienter ac rationabiliter vult unum, scilicet poenam peccati, ergo & peccatum. Hoc statim potest patere, quia si A & B taliter copulentur, & Deus vult A fieri & potest, A fit, & B necessario fit cum eo; & Deus nihil casualiter operatur, sed totum ex intentione sapientissima omnia suauiter disponente, sicut vigesimum nonum docet. Deus ergo vult B & quodammodo facit illud. Adhuc autem in consequentia necessaria qui vult antecedens vult consequens ut videtur, saltem in vniuersali, licet non in particulari, & sub propria forma sua.

Apostolus.

Augustinus

C

D

E

A sua. Qui namque vult aliquid totum, vult aliquo modo omnes necessarias partes eius: Dicit quoque Philosophus 2. Priorum, quod quicunque opinatur aliquod antecedens, & quod liber eius consequens similiter opinatur, saltem in vniuersali, licet fortassis quandoque in particulari, & sub forma propria opinetur oppositum cuiuspiam consequentis. Cur ergo nequam de volitione similiter iudicandum? Sed abs quod Deus quicquam velit in vniuersali & confusè, & illud nolit in particulari & distinctè, aut sic oppositum eius velit, sicut præcedentia clarè monstrant. Scit enim Deus distinctissimè quicquid in antecedente quolibet continetur: Omnem enim consequentiam bonam nouit, vultque omnem bonam consequentiam esse bonam. Quomodo ergo Deus quodlibet suum voluum rationabiliter summè volens, vult aliquod antecedens, & aliquod consequens eius non vult, non solummodo priuatiè, sed etiam positivè, per actum videlicet volutioni contrarium posituum. Si enim quicquam non velit, cur non potest rationabiliter illud sic nolle? Sed qui tantam con-
B trarietatem & irrationabilitatem in Deo vel leuiter suscipiat? Nonne & si Deus vult quicquam, cui multa necessariò sunt annexa, quomodolibet fieri à quoconque, illud sic fieri ab eo cum anoxiis huiusmodi vniuersis, decimo huius teste? & si aliquid tale annexum Deus non velit, potest rationabiliter illud nolle, nolitione videlicet positiva; quod si ponatur per idem decimum illud non sit. Simul ergo illud sit & non sit, & similiter illud totum. An non & si Deus vult aliquod antecedens, illud est iustum sicut respectu voluntatis iustitiaque diuinæ? quare & quodlibet consequens eius est simili modo iustum. Quapropter & a Deo tunc Autore iustitiae volutum & animatum, sicut priora testantur, & Psalmus 10. constat, iustus, iniquos, Dominus, & iustitas dilexit: Alioquin etiam posset Deus simul velle aliquod antecedens, & aliquod consequens eius nolle, immo & velle oppositum consequentis, quare & aliquod iustum nolle, & oppositum iusti velle. Nonne & secundum omnem rationem & legem, Logican, Philosophican, humanam, & diuinam, qui concedit, fatur, dicit, aut dic-
C cit aliquid antecedens, facit & similiter omnia & singula, quæ necessario consequuntur, nec debet admitti, neque permitti in opposito aliquius huiusmodi consequentis. Quis enim op-
 posita, repugnantia, contradictione admittet rationabiliter ab eodem, quia nec veritas hec admittit? Quomodo ergo Deus per suam rationabilissimam voluntatem aliquid ordinat, dat, aut dicit, & aliquid ipsum necessariò consequens nullatenus ordinat, nec dat, aut dicit; quinimo vult, & dicit oppositum huius consequentis? & licet ista per se sensu perspicua videantur; Ecce tamen testimonium Philosophi 2. Topic. dicentes, Orunis qui dixit quidlibet, quodammodo multa dixit, eo quod plura sunt vnumquodque ex necessitate con-
 sequentia, ut si hominem esse dixit, & quoniam animal est, dixit, & quoniam animatum est, & quoniam bipes, & quoniam mentis & discipline suscepibile. Quare quilibet uno inter-
 empto consequentium, interimitur & quod in principio est. Vnde & Thomas 1. contra Gen-
 tiles 81. sic ait; Sapientis voluntas ex hoc quod est de causa est de effectu, qui ex causa de
D necessitate sequitur: Stultum enim est velle Solem existere super terram, & non esse diei claritatem. Et infra 83. Quicunque vult aliquid, necessario vult ea quæ necessariò requiruntur ad illud, nisi sit ex parte eius defectus, vel propter ignorantium, vel quia à recta electione eius quod est ad finem intentum, abducitur per aliquam passionem, quæ de Deo dici non possunt. Si ergo Deus volendo se, vult aliquid aliud à se, necessarium est eum velle omne illud quod ad volutum ab eo de necessitate requiritur, sicut necessarium est Deum velle animam rationalem esse, supposito quod velit hominem esse. Et infra 84. Si igitur Deus necessario vult ea quæ requiruntur ad hoc quod supponitur velle, impossibile est cuni velle eā quæ eis repugnant. Hoc etiam testatur Philosophus 3. Ethic. 12. sub his verbis, Irratio-
 nabile iniusta facientem non velle iniustum esse, aut stuprante, incontinentem. Si autem non ignorans aliquis operatur ex quibus erit iniustus, volens iniustus vitio crit. Item alias posset quis simili ratione, duorum taliter coniunctorum, puta vnius rei spiritualis & alterius temporalis, emere vnum vel vnam rem scilicet tempore, reliquum vel reliquam non emendo, sed eam quasi gratis recipiendo, sine alijs. Symonia, cuius contrarium vi-
 deatur determinatum per Dominum Papam Paschalem, sicut recitat in Canone, Causa 1. quæst. 3. Si quis obicerit in hac verba: Si quis obicerit, non consecrationes enim, sed res quæ ex consecratione proueniunt, penitus delipere probatur. Nam quisquis eorum alterum vendiderit sine quo nec alterum prouenit, neutrum inuenitum dereliquerit. Et recitat hoc Lombardus 4. sentent. distinct. 25. Ad hoc etiam facit Augustinus 83. quæst 15. arguens isto modo; Intellexus intelligit se, ergo est finitus sibi, nec infinitus esse vult, quam-
 uis possit, quia notus sibi esse vult. Amplius autem potest similiter argui de actibus homicidiij, furti, & similibus, [cum quibus] cum suis omnibus circumstantijs positis ne-
 cessario

*Philosophus,**Augustinus.*

cessario coniunctum est peccatum. Quod si Deus sic vult illos, imo & facit, sicut præcedentia docuerunt, quod etiam vult peccatum. Istam quoque sententiam & Iohannes Scotus, super 1. Sentent. distinct. 41. tenere videtur 18. huius præscriptus. Oppositum autem huius multiplicitate suadet: Si Deus vult peccatum, Deus est Autor peccati, teste Augustino 83. Quæst. 3. sic dicente, Deo Autore cum dicitur, illo volente dicitur; Et tunc Deo Autore fieret homo deterior, contra Augustinum supra, eodem, taliter arguentem; Nullo homine sapiente autore, fit homo deterior; est autem Deus omni homine sapiente præstantior, multo minus: Igitur autem Deo non fit homo deterior. Et infra Quæst. 21. probat, quod Deus non est autor mali, quia non est causa deficiendi, nec tendendi ad non esse quod fit peccando, cum ipse sit summum bonum & causa essendi. Item si Deus vellet peccatum, cum per decimum voluntas sua non possit esse non efficax, ipse esset aliqua causa peccati, & cum in omni causatione ipsius cum creatura, ipse sit causa prima; vt videtur, sequeretur, quod Deus esset prima causa peccati, contra Augustinum 3. De libero arbitrio 28. disputatione inuestigantem B primam causam peccati, & sic finaliter concludentem; Aut igitur voluntas est prima causa peccandi, aut nullum peccatum est causa peccandi, nec est cui rectè imputetur peccatum nisi peccanti: Non est ergo cui rectè imputetur nisi volenti. Et infra 35. Peccata, ut iamdiu ^{II} differimus, non nisi propriæ voluntati animatum tribuenda sunt, nec vila vterior peccatorum causa querenda est. Item si Deus vult peccatum, & per 10. voluntas sua est efficax, Deus facit peccatum, & qui facit peccatum seruus est peccati, Ioh. 8. Deus ergo est seruus peccati & peccat. Item Augustinus de Confutatione hereticorum i. 6. falsa capitula sibi impudentium, responsione 5. dicit; Quod à Deo prorsus non est peccatum, nec cuiusquam peccati autor est, sed naturæ Creator et seruere in qualibet responsione, dicit expressè, quod nullus ex Dei voluntate cadit in peccatum, nec prædestinavit aliquos ad peccandum. Item tunc possit quilibet licet gaudere de peccato proprio, & similiter alieno quocunque: Scit enim quod Deus vult illud. Item tunc omnis male volens habet restitudinem voluntatis; hæc enim est velle si. C

^{II} sua sum
est

Augustinus.

Anselmus.

Augustinus.

Anselmus.

Psalms. 5. &

44.

Parabol. 6.

Abacuc.

Iohann. 1.

Augustinus.

Hugo.

II refugit

differimus, non nisi propriæ voluntati animatum tribuenda sunt, nec vila vterior peccatorum causa querenda est. Item si Deus vult peccatum, & per 10. voluntas sua est efficax, Deus facit peccatum, & qui facit peccatum seruus est peccati, Ioh. 8. Deus ergo est seruus peccati & peccat. Item Augustinus de Confutatione hereticorum i. 6. falsa capitula sibi impudentium, responsione 5. dicit; Quod à Deo prorsus non est peccatum, nec cuiusquam peccati autor est, sed naturæ Creator et seruere in qualibet responsione, dicit expressè, quod nullus ex Dei voluntate cadit in peccatum, nec prædestinavit aliquos ad peccandum. Item tunc possit quilibet licet gaudere de peccato proprio, & similiter alieno quocunque: Scit enim quod Deus vult illud. Item tunc omnis male volens habet restitudinem voluntatis; hæc enim est velle si. C

ut Deus vult eum velle, vt paret per Anselmum de libero arbitrio 8. & de concordia 5. & quilibet talis vult sicut Deus vult eum velle. Item tunc quilibet sciens hanc partem deberet, vel faltem licet posset velle peccare; quia illa est voluntas Dei iusta cui cognitæ debet homo quantum potest, se licet conformare. Quare & sic faciens non peccaret, simul ergo peccaret & etiam non peccaret. Vnde & Augustinus 3. de libero arbitrio 26. Si hoc deber quisque quod accepit, & sic homo factus est vt necessario peccet, hoc debet vt peccet. Cum ergo peccat, quod debet, facit; quod si scelus est dicere; neminem natura sua cogit vt peccet, sed nec aliena. Et infra 28. loquens de prima causa malæ voluntatis, sic ait; Quæcumque illa causa est voluntatis, aut iusta profecto est, aut iniusta; si iusta, quisquis ei obtemperaverit, non peccabit. Et Anselmus De veritate duodecimo. Quicquid debet esse rectè & iuste est, nec aliquid rectè & iuste est nisi quod debet esse. Item nullus iuste est accusator, aut vltor facti, cuius est autor; sed Deus iuste est accusator & vltor peccati. Item Psalmio quinto; Non Deus volens iniquitatem tu D es; & 44. dilexit iustitiam, & odit iniquitatem; & Parab. 6. Sex sunt, quia odit Deus, & septimum detestatur anima eius &c. Et Abacuc 1. Domine, mundi sunt oculi tui, ne videores malum, & respicere ad iniquitatem non poteris; Et Ioh. 1. Sine ipso factum est nihil, id est, peccatum, secundum Augustinum homilia prima. Imo & istam sententiam tota Scriptura Canonica, & omnes sancti, & doctores videntur profiteri concorditer, & unanimiter sustinere.

Hæc igitur quæ videtur discordia, si per distinctionem de voluntate præmissam caput proximo, reducatur ad medium, forsitan concordatur: Deus enim nequam simpliceriter vult peccatum, sed secundum quid tantum modò, vt est dictum, Deum namq; velle simpliciter aliquod factū, vt sonat in communim modo loquendi, est diligere illud approbare tanquam bonum & finaliter præmiare, & quia Scriptura & Sancti sic loquuntur, negant Deum velle peccatum. Vulgus etiā intelligit sic & non aliter, ideoq; illud non est dicendum coram eis, quia illud nimis abhorrent; & bene, secundū intellectum quæ habent. Tantum enim intelligent Deum velle E secundum primum membrum distinctionis præmissæ. Vnde dicit Hugo 1. de Sacr. 4. part. 13. Cum dicitur, Deus vult bonū, bene sonat, si vero dicitur Deus vult malū, graue est auditui, & non recipit hoc pia mens de bono, quia vult malū. Videtur enim hoc solum dici cum dicitur, Deus vult malū, quia bonus malum diligit, & approbat quod prauū est, & amicam sibi reputat iniquitatem, & gaudet de consimili & bonum putat quod malum est; & ideo ^{II} refutat hoc pia mens, non quia quod dicitur non bene dicitur, sed quia quod bene dicitur, non bene intelligitur. An non etiam dici posset, quod in toto vniuerso non est inordinatio, deformitas aut peccatum simpliciter, sed secundum quid tantum? non simpliceriter, quia non in respectu cause primæ & summae, omnia positiva & priuativa, entia & non entia cum summa sapientia, pulchritudine,

- A** chitudine, & iustitia suauiter disponentis, sicut præmissa decimo tertio huius, 14°. & 33°. suaserunt. Nonne & 33. huius ostendit, quod nullus actus est iniustus simpliciter, immo quod omnis actus est iustus respectu voluntatis diuinæ, licet aliquis sit iniustus respectu voluntatis creatæ, à voluntate diuina, (quantum ad ipsam attinet licet non possit simpliciter) delirantis: Docetque vicelimum sextum huius, quod omnis actus secundum substantiam ipsam actus, non est malus, sed bonus, & factus à Deo, quod & nonum huius confirmat. Quilibet ergo actus respectu Dei autoris est iustus; quare & omne necessariò consequens actum quemcunq; Si enim antecedens est iustum, & quodlibet ipsum necessariò consequens iustum erit, sicut & verum; Et aliquis talis actus, & aliquod ipsum necessariò consequens est peccatum. Videatur ergo quod non sit aliqua inordinatio, deformitas, aut peccatum simpliciter in toto vniuerso, sed secundum quid tantummodo, respectu videlicet inferiorum causatum, ordinationem superioris cause volentum, licet non valentum perturbare. Quare & quantum in eis est, ipsam violent & perturbant, sicut ex vicelimo sexto, & proximo huius patet. Quapropter & potest non improbabiliter affirmari, quod Deus saltem secundum quid vult peccatum, licet non simpliciter, quia non secundū seipsum, sicut tricesimum tertium hoc verbum simpliciter exponebat. Non enim vult peccatum nisi forsitan sicut Medicus in medicaminibus suis ^{*} venenum, in quantum scilicet valet ad exercitum bonorum, ad punitionem malorum, ad pulchritudinem vniuersi per antiperistasis contemplandam, & ad similia superius recitata. Quare & Ammonius superius recitatus dicit; quod Diū habent cognitionem omnium, etiam continent gentium, velut omnia, quæ in mundo producentes, neduī substantias, sed & operationes carum, eas quæ secundum naturam, & eas quæ præter naturam. Et addit; Quod quidem præter naturam simul intravit cum necessario ordine subiecto decurrentia entium, in his quæ natæ sunt hoc participare, non principaliter, sed secundum modum qui dicitur, parvopostasos, scilicet, secus existentes. Algazel etiam quinto Metaphysicorum vlt, agens de prouidentia ^{Ammonius.} ^{Algazel.}
- B** Dei, & malo, sic ait; Bonum prouisum est per se, malum vero prouisum est accidentaliter. Vnumquodque igitur ordinatum est, & hinc est similiter sententia Averinæ. Nonne & Scriptura & Ecclesia sic loquitur, sèpè dicens; Deum nolle mortem peccatoris aut impij, nec in hominum perditione letari? An non Dominus ipse dicit; Nunquid voluntatis meæ est mors impij? Eze. 18. An non & Sap. 1. sic scribitur; Deus morteni non fecit, nec letatur in perditione viatorum; quibus & occurruunt multa similia in Scriptura. Annon & cōsimilia Ecclesia tèpè canit;
- Sed quomodo debent ista fācē intelligi? certum est enim quod Dominus damnabit impios, maledictos, & filios perditionis, ad mortem & perditionem æternam, & hoc volendo non volvit noua sed æterna, nec volvit tristis fibi, sed leta, quimodo summè leta, sicut 39^a. pars corollati primi huius, 9. huius, & 23. cum tertia parte corollarij primi huius, Scriptura Canonica, & fides Ecclesie clare docent. Annon & Scriptura testatur, quod famæ & mors ad vindictam creatam sunt, Ecclesiast. 39. Annon & Deuteronom. 28. Moses ita dicit; ^{Ecclesiast.} ^{Ezechiel. 18} ^{Septent. 1.}
- D** Quod si audiremoluisti vocem Domini tui, &c. venient super te omnes maledictiones istæ, c. 29. &c. Et sicut ante letatus est Dominus super vos, benē vobis faciens, sic letabitur dispersdens vos atque subuertens. Annon & Sapientia Dei dicit rebellibus; Ego in interritis vestro ridebo? Parabol. 1. nec mirum; Letabitur enim Dominus in omnibus operibus suis, Psalm. 103. Et quomodo ista contrarietas, vt videatur, ad concordiam reducetur, aut nulla esse monstrabitur, nisi suffragio distinctionis præmissæ? Quare & Augustinus 5. contra Iulianum 15. Hanc, inquit Julianum, asseueras esse contraria, quasi fieri non possit, vt vnum atque idem malum, & Diaboli iniquitate, & Dei æquitate peccantibus ingeratur; neque huic sibi ipsa diuina aduersantur eloquia, quia scriptum est; Deus mortem non fecit; itemque scriptum est; Vita & mors à Domino Deo, quia deceptor homini causa mortis est Diabolus, quam non vt primus autor eius, sed vt peccatorum inuitus Deus. Huic quoque modo loquendi de velle, & nolle, concordant nonnulla Philosophica, & Theologica proximo huius scripta. Secundum distinctionis igitur binum prælibata, currunt, vt videtur, nec obutant iam obiecta. Illud nempe Augustini, Deo auctore, non fit homo deterior, videtur posse intelligi modo dicto, videlicet Deo auctore principaliter, id est, principaliter hoc volente. Et si cuiquam hoc non placet, dicat mihi quomodo, Deo auctore, facit homo omnem actum peccati, secundum substantiam totam actus, sicut tertium huius, & 4.26.27. & sequentia manifestat? & quomodo istud Deo conueniat, & non illud? & si Deo auctore homo hoc facit, quomodo Deo auctore non fit homo deterior? & certè per hoc vnum potest ad omnia pœnæ obiecta quodammodo responderi. Verum est tamen & alter, & veraciter dici posse, quod videlicet, Deus non est auctor peccati, sicut recte facti; huius enim sic est auctor, quod ipse solus supernaturaliter crebat, & dat recte facientes fidem, spem, & charitatem, & forsitan alios habitus ad meritum inclinantes, & omne merita facientes,

non sic autem ex parte peccati. Ut tamen intentio Augustini & aliorum Sanctorum magis A
apparet, aduertendus est modus eorum loquendi & intelligendi, cum negant Deum velle
peccatum, & causa negationis huius est pensanda. Causa autem huius negationis videtur ista,
quia Apostolus, & Augustinus, ac alij Sancti posuerunt prædestinationem, præscientiam, &
similia ex parte Dei, voluerunt Pelagiani, & alij heretici excusare peccantes à suis peccatis,
& retoquere cauam & culpam in Deum, qui si prædestinavit vel præficiuit. Volunt igitur
Sancti dicere, quod Deus per suam prædestinationem, præscientiam vel aliquid huius-
modi non cogit eos contra voluntatem suam ad peccandum; sed quod ipsi peccauit libere &
propria voluntate; & quod Deus prædestinavit, præficiendo, seu volendo peccata non pec-
cat, nec facit iniustè, nec est prima causa imputabilis, seu culpabilis peccatorum, sed quod

Anselmus. prima causa imputabilis & culpabilis est propria voluntas peccantis. Vnde Anselmus de
Concordia 5. dicit; Conqueruntur multi quia putant ad salutem vel ad damnationem nihil
valere liberum arbitrium, sed solam necessitatem propter Dei præscientiam. Et infra 7. Qui-
dam clamant, dicentes, Sic præscit & prædestinatum erat à D:o, & ideo necessitate factum
est, ne caliter fieri potuit, quos & redarguit conqueanter. Et infra vlt. dicit, quod solā culpā
hominis mala sunt, quæ operatur, non culpā Dei. Quare & Augustinus 3. de libero arbitrio 4.
& in sententijs Prosperti 381. Deus, inquit, neminem ad peccandum cogens, præuidet tam-
en eos quia propria voluntate peccabunt. Cur ergo non iudicet iustus, quæ fieri non cogit
præscit? Sicut enim memoriā tuā non cogis facta esse, quæ præterire; sic Deus præscien-
tia sua non cogit facienda quæ futura sunt. Et sicut tu quædam, quæ fecisti, meministi, nec ta-
men quæ meministi omnia fecisti: Ita Deus omnia quorum auror est, præscit, nec tamen om-
nia, quæ præscit, ipse autor est: quorum autem non est malus autor, iustus est vlor. Ecce
quod negat Deus præscium peccatorum cogere ad peccandum; & quod prius dixit simipliciter,
quod Deus non omnium, quæ præscit, quia non malorum est autor, statim determinat & ex-
ponit, Quorum, inquiens, non est malus autor; & subdit, Iustus est vlor: sique Deum à

Apostolus.

peccato excusat, & peccatorem accusat. Item Apostolus ad Rom. 9. tractans de prædesti-
natione Iacob, & reprobatione Esau, non ex operibus, sed secundum electionem Dei vocan-
tis. Quid ergo dicemus, nunquid iniquitas apud Deum? Absit! Et supra, 3. Quid siquidē
illorū non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuabit? Est autem Deus
verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est, vt iustificeris in sermonibus tuis, &
vincas cùm iudicaris. Si autem iniquitas nostra iusticiam Dei commendat, quid dicemus?
nunquid iniquus est Deus, qui infert itam? Absit: Si enim veritas Dei in meo mendacio abun-
dauit in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tanquam peccator, iudicor? Vbi remonet à Deo
iniquitatem, infidelitatem & iniustitiam; vbi Glossa tecitat quodam carnaliter sapientes,

Glossa.

qui ex illo dicto prophetico, Peccavi, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris,
arguebat, quod Deus voluit nos peccare, vt comparatione nostrī, iustus appareret, & dum di-
mitteret nobis peccata, misericors; & quod peccata nostra illi proficiunt atque profundunt; & D
D quanto amplius peccamus, tanto magis ei placeat, & amplius iustitia & sanctitas eius crescit.
Vbi & dicit Ambrosius sicut recitat ibi Glossa, Manifestum est, quod si ad gloriam Dei pro-
ficit mendacium hominum, vt ille solus verus appareat, peccatores non sint dicendi, qui pec-
cant, quia non voluntate, sed impulsu eius videbuntur peccare, quod absit; & est sensus, Si
Deus meo mendacio, id est peccato, verax appareat, quare me iudicat tanquam peccatorem?

Ambrosius.

Item Augustinus Enchirid. 78. Cum, inquit, respondisset Apostolus, Absit, id est, Absit vt
sit iniquitas apud Deum; mox vt probaret, nulla hoc Dei iniquitate fieri dicit: Mosi enim
ait, Misericordia cui miseritudo, & misericordiam præstabo cui misericors fuero. Idem de præ-
destinatione contra Pelagianos 9. sic ait, Qui absque prædestinationis gratia sunt, id est, alieni à proposito Dei, & perdurant in operibus malis; si etiam ex hac migrauerint vita, vt vos
putatis, nou eos dicimus ita à Deo hominum opifice ordinatos, vt perirent, tanquam ipse illi
mores mala vita creauerit, ipse ad omne opus mortis iniuitos præcipitauerit. Absit hoc à
diuino proposito: Non enim volens iniquitatem est Deus, nec mandauit cuiquam impie age-
re. Ecce intellectus & glossa autoritatum talium in scriptura. Et infra vlt. Quoniam hic siquide
vtrraq; pars dicere nihil valemus, credamus tantum reū mortis ex iudicis voluntate pendere,
ne quicquid putaret, diuino vitio fieri, non omnes saluari, dixit Apost. Qui vult omnes saluos
fieri. Quapropter omnes homines qui saluantur, Deo volente saluantur: Deus enim noster,
Deus saluos faciendi, & Domini, exitus mortis, & quia ira in furore eius, & vita in volun-
tate eius. Et de prædestinatione Sanctorum 12. Prædestinatione quippe Deus ea præsci-
uit, quia fuerat ipse facturus. Præscit autem quae non facit, sicut quæcumque peccata, quia
etli sunt quædam, quæ peccata sunt & pœna peccatorum, vnde dictum est, Tradidit illos

|| lucide

Deus

A Deus in reprobata mentem ut faciant, quae non conueniunt, non ibi peccatum Dei est, sed iudicium. Et s. contra Julianum s. loquens de Achab decepta per falsos prophetas, sic dicit, Rex ipse peccauit, falsis credendo prophetis: At hæc ipsa ^heras & poena peccati, Deo iudicante & mutente Angelum malum, ut apertius intelligeremus, quomodo in Psalmo dicitur sit multæ iram indignationis sue per Angelos malos. Sed nunquid errando? nunquid iniuste quicquam, vel temere iudicando, sive faciendo? Absit: Sed non frustra illud dictum est, iudicia tua, sicut multa abyssus, & ô altitudo diuitiarum sapientie & scientie Dei etc. Idem 1. Retract. 21. dicit, Dixi, nullius mortem Deus querit, quod sic accipiendum est, quia homo acquisivit sibi mortem, deserens Deum, vel non recurrens ad Deum secundum quod scriptum est, Deus mortem non fecit. Ecce, secundum quid, id est, non secundum illud, seu illum modum qui peccatum importat, est mors à Deo, secundum ^hquid, vel ^hquod est ab homine; & ^hquod addit, Sed etiam illud non minus verum est vita & mors à Domino Deo est. Et infra 26. Ne ^hquem

B malè intelligatur quod dixi, Deus mali autot non est, quia omnium quæ sunt, autor est, quia in quantum sunt omnia, in tantum bona sunt, & ne hinc putetur non ab illo esse poenam maiorum, quæ vtique malum est his qui puniuntur; sed hoc ita dixi, quemadmodum dictum est, Deus mortem non fecit, cùm alibi scriptum sit, Mors & vita à Domino Deo est. Malum est quidem malum, sed in bonis operibus Dei, quoniam iustum est, ut mali puniantur; & vtique bonum est omne quod iustum est. Item Greg. 25. Moral. 15, super illud Iob 34. Regnare facit hypocrita, &c. quod ergo tunc Antichristus super impios regnabit, non est ex iniustitia iudicantis, sed ex culpa patientis. Et infra, Qui malum restorem patitur, culpam propriam acceperit operis, quam iniustiam gubernantis. Lumbardus quoq; tales autoritates intelligit modo dicto, pro quo 1. sent. dist. 38. adducit Augustinus super Iohannem dicentem, Deus funitorum præscius per Prophetam prædixit infidelitatem Iudeorum, sed non fecit: Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit; Illorum enim peccata præscivit, non sua. Idemque, de gratia, & libero arbitrio. 3. contra excusantes, & accusantes Deum, sic dicit; Sunt homines, qui etiam de ipso Deo se excusare conantur, quibus dicit Iacobus Apostolus, Nemo, cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est. Item de ipsis se excusare volentibus responderet liber Proverbi. Salomonis, In sapientia viri violat viam eius, Deum autem causatur in corde suo: Et liber Ecclesiastici dicit, Ne dixeris, quia propter Deum recessi; ne dixeris, quia ipse me induxit. Et infra 5. Ne scimus, mo causetur Deum in corde suo, sed sibi imputet quisque cùm peccat, neq; cùm aliquid scuum operatur, alienet hoc à propria voluntate. Et si quis arguat, quod eadem ratione esset dicendum, quod Deus non vult, nec facit merita nostra bona, quia neminem cogit iniuste mereti; Dicendum quod merita aliter tribuuntur Deo quam peccata, scilicet propter habites à solo Deo creatos, & nobis infusos ad meritam excitantes, & merita omnia facientes; & quia Deus in merito cuiuscunq; est 1^a causa imputabilis & laudabilis, propter illud & meritum diligit & approbat, & præmium ei parat; non sic ex parte peccati. Vnde Ansel. de concordia 6. Facit, inquit, Deus in omnibus voluntatibus, & operibus bonis, & quod essentialiter sunt, & quod bona sunt; In malis vero non quod mala sunt, sed tantum quod per essentialium sunt. Quomodo autem Deus bona faciat sola sua bonitate, & mala sola culpâ hominis, vel diaboli; & qualiter homo bona faciat, per liberum arbitrium præstante gratia, & malum sola sua operante propria voluntate; & quid habeat Deus in malis sine culpa sua, & homo in bonis cum laude sua, ut tamen bona hominis videantur aperte imputanda Deo, & mala homini, cùm de gratia & libero arbitrio tractabimus, ut puto, Deo donante aptius patebit. Similiter intelligendum est quod dicit Scriptura Sacra & Doctores sapissimè, scilicet poenam esse à Deo, non culpam: Pœna enim est à Deo tantum sine homine coagente, non sic culpa; & poena similiter est à Deo puniente, immo prima & principali causa puniente; sed culpa vel peccatum non sic est à Deo, tanquam à prima causa culpabili vel peccante. Et si adhuc dicatur quod semper male sapit multis dicere, Deum qualitercumque velle peccatum, pro certo verum est, & hoc fortior secundum Hugonem ubi prius, non quia quod dicitur, non bene dicitur, sed quia quod bene dicitur, non bene intelligitur. Utinamigitur acciperent tal sapientia, sapient & intelligenter sapidam sano gultui veritatem, scirentque nullum esse malum in mundo, quod non est propter aliquod magnum bonum, & forsitan propter aliquod maius bonum. Cur ergo subtraheretur à mundo & à Deo totius mundi autor, iste modus beneficiandi, seu benefactionis mirus & magnus; Immò miraculosius videtur, & maius facete bona ex malis, quam ex bonis, aut facere bona sola. Et proculdubio ita male sapit multis, si dicatur Deum velle & facere actum incestus patris cum filia, filij cum matre, profensi continentiam cum professa, parricidij, seditionis, blasphemie, & cæterorum similium; & tamen

Gregorius.

Lumbardus.

Augustinus.

C Iacobus. 1. sent. dist. 38. adducit Augustinus super Iohannem dicentem, Deus funitorum præscius per Prophetam prædixit infidelitatem Iudeorum, sed non fecit: Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit; Illorum enim peccata præscivit, non sua. Idemque, de gratia, & libero arbitrio. 3. contra excusantes, & accusantes Deum, sic dicit; Sunt homines, qui etiam de ipso Deo se excusare conantur, quibus dicit Iacobus Apostolus, Nemo, cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est. Item de ipsis se excusare volentibus responderet liber Proverbi. Salomonis, In sapientia viri violat viam eius, Deum autem causatur in corde suo: Et liber Ecclesiastici dicit, Ne dixeris, quia propter Deum recessi; ne dixeris, quia ipse me induxit. Et infra 5. Ne scimus,

Ecclesiastici.

Ecclesiastici.

D Deus in omnibus voluntatibus, & operibus bonis, & quod essentialiter sunt, & quod bona sunt; In malis vero non quod mala sunt, sed tantum quod per essentialium sunt. Quomodo autem Deus bona faciat sola sua bonitate, & mala sola culpâ hominis, vel diaboli; & qualiter homo bona faciat, per liberum arbitrium præstante gratia, & malum sola sua operante propria voluntate; & quid habeat Deus in malis sine culpa sua, & homo in bonis cum laude sua, ut tamen bona hominis videantur aperte imputanda Deo, & mala homini, cùm de gratia & libero arbitrio tractabimus, ut puto, Deo donante aptius patebit. Similiter intelligendum est quod dicit Scriptura Sacra & Doctores sapissimè, scilicet poenam esse à Deo, non culpam: Pœna enim est à Deo tantum sine homine coagente, non sic culpa; & poena similiter est à Deo puniente, immo prima & principali causa puniente; sed culpa vel peccatum non sic est à Deo, tanquam à prima causa culpabili vel peccante. Et si adhuc dicatur quod semper male sapit multis dicere, Deum qualitercumque velle peccatum, pro certo verum est, & hoc fortior

E secundum Hugonem ubi prius, non quia quod dicitur, non bene dicitur, sed quia quod bene dicitur, non bene intelligitur. Utinamigitur acciperent tal sapientia, sapient & intelligenter sapidam sano gultui veritatem, scirentque nullum esse malum in mundo, quod non est propter aliquod magnum bonum, & forsitan propter aliquod maius bonum. Cur ergo subtraheretur à mundo & à Deo totius mundi autor, iste modus beneficiandi, seu benefactionis mirus & magnus; Immò miraculosius videtur, & maius facete bona ex malis, quam ex bonis, aut facere bona sola. Et proculdubio ita male sapit multis, si dicatur Deum velle & facere actum incestus patris cum filia, filij cum matre, profensi continentiam cum professa, parricidij, seditionis, blasphemie, & cæterorum similium; & tamen

tam Sancti, quam Philoſophi ita dicunt, ſicut prehabita maniſtant: Quis enim in tali A incœtu præparat ſemen & mouet, creat & infundit animam fœti, niſi Deus? Et quomo- docunque ſoner, ſic loquitur Sancti Dei, imò Spiritus Dei qui loquitur in eis, ſicut erat ſuperius recitatum. Et Eſaiæ 26. Domine, omnia opera noſtra operatus es in nobis; Et in- fra 45. Ego Dominus formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum, Et Amos 3. Si erit malum in Ciuitate quod Dominus non fecit? Dicitque Apoſtolum 2. ad Corinth. 5. quod Chriftum pro nobis peccatum fecit Deus, quod non paucorum ſimplicium auribus ſecundum ſuperficiem literæ iudicantium multum horribilium inſonaret; Ideoq; Iu- dex noſter iustissimus ſic prohibuit, & aliter docuit iudicare, Nolite inquiri, iudicare ſecun- dum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicare Ioh. 7. Per hanc pater ad obiecta, qua arguant de auſtorizatione peccatoris à Deo, & quomodo Deus non fit prima cauſa peccati, qua non eſt prima cauſa imputabilis ad culpam, & de tali loquitur ibi planè auſtoritas Auguſtinus, & ſumi- tur fortassis modus ille loquendi ex illo Psalimi 31. Beatus vir, cui non imputauit Dominus B peccatum. Ad aliud quod arguit, quod Deus facit peccatum, redarguendum ſimiliter de ac- tu reali peccati: Reſpondendum tamen per diſtincionem penes ſecundum modum amphi- boliæ. Poſt enim illa ſum proprie vel tranſmurię, & ſecundum vſualem modum loquen- di, & ſicut dicit Philoſophus 1. Elench. quondam ſolitus ſum dicere. Primo modo non eſt vera, qua peccatum proprie nihil eſt nec eſſe poſte per 26. huius; quare nec eſt factibile à quoconque; Quapropter & ſicut idem 26. recitat ab Auguſtinus, Peccatum ſic non habera- liquam cauſam efficientem, ſed tantum deficientem. Tranſumptiuē poſte adhuc intelligi dupliſciter; Primò, ſicut eſt vſitabiliſ modus loquendi, ſecundum quod dicimus, quod facere peccatum eſt peccare, & qui facit peccatum peccat; & ſic loquitur Euangeliſta, & ſic Deus non facit peccatum; Secundò quod Deus facit aliquę actum poſitiuum in creature rationali, ex quo conſequitur, vel cum quo coniungitur peccatum illius creature, non Dei, & ſic Deus facit pec- catum: Ipſe enim omnia opera noſtra facit, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Ad aliud Aug. de con- C fuit, haeret. reſpondetur ſimiliter inſtantius per auctum poſitiuum peccati; alia tamen reſponſio patet ex proceſſo ibi & alibi, ſicut iam fuerat allegatum: Cum enim dicit peccatum non eſſe à Deo & ſimilia, intelligit modo dixi, ſcilicet quod peccatum non eſt *Deo cogente, ſeu impel- lente quenquam inuitè, & ita quod reddit hominem excusatū, & Deum accuſatum. Vnde reſponſione 16. ita dicit, Non perueraturi, cum à pietate deficiunt, non ex Dei opere, ſed ex sua voluntate deficiunt. Ecce non ex Dei opere, ſecundum quod voluntatem eorum excludat, aut ei contrariet, ſed aduersarię, & contrarię ex sua voluntate deficiunt. Et ſequitur, Nec impelluntur ut cadant, nec eiſiuntur ut deſerant. Ecce per hoc negat coaſtionem aut violentiam à Deo inſerti talibus ad peccandum. Item ſupra, ponitur hanc obieſtio vndecima contra eum, quod quando inceſtant partes filias, & filii matres, ideo fiat, quia Deus ita prædestinavit ut fieret. Reſponder Auguſtinus, Si Diabolo obijceretur, quod talium facinorum ipſe autor, ipſe eſſet inceptor, puto quod aliqua ratione exonerare ſe D hac poſter inuidia, & alium ſcelerum patratorem, de ipſorum voluntate viñceret, quia & ſi delectatus eſt furore peccantium, probaret tamen ſe non intulisse vim criminum. Qua ergo inſipientia, quaue dementia definiunt ad Dei eſſe referendum conſilium, quod nec Di- abolo in totum aſcribi poſteſt? Ecce quod ad intellectum Auguſtinus, Diabolus etiam non eſt autor peccati humani, ita quod homo per illum ſe poſſet totaliter excuſare, quia non infert vim criminum, nec peccatum Diabolo poſteſt aſcribi in totum, quia homo conſen- tit, & cooperatur liberè & propria voluntate. Aliud quod quilibet poſſet licet gaudere, procedit ſimiliter de eſſentia actus mali, & nihilominus non procedere. Ponatur enim quod Deus velit te tristari & non gaudere, & facias hoc ſcienter, ergo debes de hoc gaudere; quomodo ſequitur? Et ſicut forſan bonus filius & gratus non debet gaudere de morte patris ſui temporali vel æterna, quamuis ſciat illam ſibi à Deo infligi, ſicut nec forte beata Maria, neque Discipuli de occiſione Chriſti gaudebant, ſed magis dole- bant, ſicut & ceteri Chriſtiani deuoti, ſcientes nihilominus nihil circa Chriſtum cauſa- lier aut fortuitu contigisse, ſed totum ex voluntate diuina & prouidentia diſponente. Et ſi adhuc forſitan replies, Si Deus vult peccatum, debes tu aut potes ſimiliter hec il- lud velle, quare & ſimiliter gaudere de illo, dicente Scriptura, Desiderium ſi compleatetur, deleſtat animam, Parabol. 13. Poſteſt ſecundum Anſelmi, Auguſtinus, & aliorum Patrum ſententiā responderi, quod reſtitudo voluntatis non ſemper eſt quenquam velle quod Deus vult, ſed quod Deus vult cum velle cum circumſtantij requiriſ, quapropter & ſi- militer de gaudere. Vel forſitan poſſet dici, quod peccatum in quantum eſt poena, & à Deo, eſt illius tamen quodam modo, ſicut ex præmissis hic & tricelimo ſecundo huius appetet, & ſic

Eſai. 25.
|| cauſans
Amo.
Apoſtolum.

Iohann. 7.

* à Deo

Auguſtinus.

|| Domino

- A** & sic forsitan potest homo gaudere de illo, non autem in quantum est peccatum liberæ voluntatis. Pro quo dicit Gregorius, vicesimo secundo, Moral. 10. super illud Job tricessimo primo, Sigau-sus sum ad ruinam eius qui me oderat; Cùm peruersum quenquam omnipotens Deus percutit, condolendum est miseris pereuntis, & coagaudendum iustitiæ ludicris. Illud autem Anselmi, quod rectitudo voluntatis est quenquam velle, sicut Deus vult eum velle, procedit similiter de ipsa substantia actus mali. Constat quoque quod illa definitio secundum illa verba præcise non est conuertibilis cum rectitudine voluntatis, illa, inquam, rectitudine, quæ reddit volentes rectos corde, & iustos moraliter: Sic enim equus, pueri, moriones, & similes, quodcumque volentes, essent moraliter recti corde & iusti, sic ex nono huius, 27. & sequentibus planè constat. Neque si Deus velit quipiam fieri per Iohannem, & ipse voluntari, sed ignoranter, & non intendenter hoc facit, ignorando videlicet, quod Deus hoc velit fieri per eum, neque habendo intentionem directam ad Deum, sed præter eum vel contra, sicut frequenter contingit, sicut 32. huius præmissa restantur, dicendus est velle recte moraliter neque iustè, sicut Philosopheris moralibus, & Theologis fatus constat: Quis enim neficiat opera ex intentione operantium iudicanda, sicut tota secta Stoicorum concorditer attestatur. Philosophus etiam septimo Politicorum 15. Duo, inquit, sunt in quibus sit bene omnibus; unum quidem in eo quod est intentionem & finem actionum ponit recte; unum quidem inuenire actiones ferentes ad finem. Et sexto Ethicorum 10. Opus perficitur & secundum prudentialiter, & secundum mortalem virtutem: Virtus quidem enim intentionem facit rectam, prudentialiter autem quoad hanc. Et infra: Iusta dicimus operantes quosdam nequaquam iustos esse, puta à legibus ordinata facientes, vel nonolentes, vel propter ignorantiam, vel propter alterum quid, & non propter ipsa, quamvis operantur quidem quæ oportet, & quæcumque oporter studiosum, sed ut sic videatur, & qualiter habentem operati singula, velut sit bonus. Dico autem puta propter electionem, & ipsorum^{ll} gratiam operatorum. Qui & secundo Ethicorum, quarto, ponit convenientiam artis & virtutis in isto, quod ad hoc, quod aliquis sit artifex, puta Grammaticus, non sufficit quod faciat opus artis, puta opus grammaticum, sed & requiritur, quod faciat illud artificialiter, puta grammaticè secundum grammaticam scilicet existentem in eo: Dicit enim: Contingit grammaticum quidem facere & a casu, & alio supposito. Tunc igitur grammaticus, si grammaticum quidem faciat, & grammaticè, hoc autem est secundum eam, quæ in ipso est, grammaticam, innuens quod contingit similiter in virtute. Vbi & statim ponit differentiam artis & virtutis sic dicens; Adhuc neque simile est in artibus & virtutibus. Quæ enim ab artibus sunt, bene habent in eis, sufficit igitur hæc qualiter habentia sicut: quæ autem secundum virtutes sunt, neque si hæc qualiter habeant, iuste vel temperate operata sunt, sed & si operans qualiter habens operetur: Primum quidem si sciens, dicnde si eligens, & eligens propter hoc. Quis insuper nesciens operationes morales nequam ex sola substantia operis, sed multo per amplius ex circumstantijs discernendis; quam vna est, nec minima, qua intentione, cuius finis obentu, cuius finaliter gratia opus fiat. Quare & Philosopherus tertio Ethicorum. 3. septem circumstantias morales enumerat, quis, quid, circa quid, & in quo, quo, cuius gratia, & qualiter. Istam quoque sententiam planè monstrant multæ autoritates Catholicæ recentissimæ in ostensione 32. partis cotulatissimius; imo & totius fidei Catholicae summus Autor, sub Metaphora oculi simplicis atque nequam: Hanc enim quis vispiam dubitat ad intentionem interioris oculi referendam. Quapropter & ipsem Anselmus qui de veritate 12. docet, quod veritas, rectitudo & iustitia sunt idem realiter, imo & quod iniucem se definiunt, De libero arbitrio 3. & 8. & de concordia, 5. & 8. definiri iustitiam esse rectitudinem voluntatis propter se seruatam, videlicet propter ipsam rectitudinem sive iustitiam, quod fieri nequam potest nisi per intentionem directam finaliter ad rectitudinem seu iustitiam propter ipsam. Quare & de concord. 8. sic ait: Sed ne quis existimat autoritate diuina dici iustum illum vel rectum, qui non nisi propter aliud tener rectitudinem voluntatis, Dicimus iustitiam esse rectitudinem voluntatis propter se seruatam: Qui enim solum propter aliud illam seruat, non eam diligit, sed illud propter quod illam seruat, & ideo non est dicendus iustus, nec talis rectitudo nominanda est iustitia. Idem & de veritate 12. præmisso, quod quicquid debet esse recte & iustè est, nec aliiquid recte & iustè est nisi quod debet esse; querit, an lapsus descendens debet dici iustus, quia facit quod debet? & responderet quod non, quia non vult quod facit. An etiam equus volens pascere, valeat dici iustus quia volens facit quod debet? & responderet, quod non, quia iustitiam seu rectitudinem non agnoscit. An insuper quicunque homo volens quod debet, recte velit & habeat rectitudinem voluntatis? & responderet quod non, quia potest hoc facere nesciens, ut si quis vult claudere osium contra illum, qui, ipso nesciente, vult alium in domo occidere. Amplius autem illi qui

scit se debere velle quod vult, semper rectè velit, & habeat rectitudinem voluntatis? & responderet quod non, quia potest contingere ut intelligens velit quod debet, & nolit se debere, sicut cum latro cogitur ablatam pecuniam reddere. Adhuc autem, An omnis qui scit & vult se debere velle quod vult, habeat rectitudinem voluntatis, & responderet quod non, sicut est de illo qui cibat pauperem esurientem, propter inanem gloriam consequendam. Et addit, Omnis voluntas licet vult aliquid, ita vult propter aliquid; Nam quemadmodum considerandum est quid veli, sic videndum est cur velit; quippe non magis recta debet esse volendo quod debet, quam volendo propter quod debet. Quapropter omnis voluntas habet & cur, & quid. Omnino namque nihil volumus, nisi sit cur volumus; Iustus autem cum vult quod debet, seruat voluntatis rectitudinem, non propter aliud, in quantum iustus dicendum est, quam propter ipsum rectitudinem. Ex his igitur omnibus clare patet, non omnem voluntatem, sicut Deus vult eum velle, ideo semper necessario simpliciter recte velle, nisi scienter, scientia latenter in moralibus requisita, & intendenter hoc velit, ut scilicet credat Deum sic B velle, & ideo finaliter, secundum intentionem & propositum suum sic velit, ut diuinam non suam perficiat voluntatem. Posset autem qui veller, multò brevius exponere sic Anselmum, cum dicit; Quod rectitudo voluntatis, est quenquam velle, sicut Deus vult eum velle; quod accepit ibi, vult, pro vult simpliciter, diligit, & approbat, non secundum quid, ut est dictum; & non quilibet qui vult aliquid, vult sicut Deus vult, simpliciter diligit, & approbat eum velle. Et si adhuc reptiles contra istud ponendo quenquam scire, Deum velle ipsum committere peccatum adulterij, quod ideo scienter & intendenter modo prædicto committat, qui tunc peccat, & non peccat; peccat enim peccatum adulterij committendo, non peccat cum hoc agendo recte velit & agat, & habeat rectitudinem voluntatis & operationis, sicut ex præmissis videtur. Si per peccatum adulterij intelligas actum, qui lolet esse adulterium & peccatum, videtur quod aliquis ex dispensatione seu iulsione diuina posset ipsum committere, non peccando, sicut videtur fuisse ad literam de Hosea; qui Domino imperante accepit vxorem fornicationum, & fecit filios fornicationis ex ea, sicut Hosea primo appetat, sicut & quidam Doctores intelligunt, quanquam & quidam sentire contrarium videantur: Constat siquidem ex præmissis vigesimo sexto huius, talem actum non esse per se peccatum. Et si adhuc obstat conerus, ponendo quenquam scire, Deum velle ipsum committere aliquod peccatum existens peccatum, actum peccati cum malitia coniugatum; qui ideo scienter & intendenter modo prædicto ipsum committat, tunc peccat, sicut hypothecis clare probat, & non peccat secundum respensionem præmissam: Positio tua repugnat C contrarium & contradictionem patenter includit, videlicet ipsum peccare, & similiter non peccare. Quilibet enim cognoscens voluntatem diuinam, & faciens aliquid propter eam tantummodo & secundum eam in omnibus, videtur bene facere & non peccare. Sed ex hoc forsitan argues, Deum habere aliquam voluntatem circa hominem & liberum actum eius, cui homo non potest se meritorie conformare, quantumcumque Deus illam cognoscendam illi reueleret, D & reuelare conetur, voluntate videlicet qua vult hominem peccare, committere peccatum, existens peccatum. Nonne & tu fareberis Deum habere aliquam voluntatem circa Angelum & hominem confirmatos, cui se scienter non possunt meritorie conformare? Constat enim confirmatos in beatitudine consummata, non posse ulterius in merito proficisci, & si promeritorie, posueris, recte seu iuste, constat adhuc Deum posse velle quicquam non se conformare iuste & recte voluntati diuinæ, cui voluntati quomodo scienter, iuste & recte se poterit conformare? Potest quoque Deus velle quicquam facere quicquam ignoranter, cui voluntati quomodo posset quis se scienter aptare? Potest etiam Deus velle hominem errare, credendo hoc falsum vel illud, & quomodo huic voluntati potest se scienter aliquis conformare? Quomodo namque potest quis scienter errare credendo in particulari, & sub propria forma sua distinet falsum quodcumque? Quis etenim ita * sciens aliquid esse falsum, credit illud similiiter esse verum? Potest insuper Deus velle, quicquam velle & orare meritorie, sancte, & iuste, iuste, inquam, respectu ipsius volentis aliquid fieri, credendo ignoranter & erronee illud fieri, Deo placere, aut Deum hoc velle, Deo volente contrarium & non illud, cui voluntati quomodo quisquam conformauerit se scienter? Adhuc autem fortassis non desines obstatere, ponendo quenquam scire Deum velle, peccare ipsum, tunc talis debet, aut licet potest peccare. Debet namque potest licet diuinæ se subdere voluntati; & nisi se placere conformare, praesertim cum eam cognoscit. Se l istud procedit similiter de essentia actus turpis, & nihilominus soluirit per præmissa. Neque adhuc fortassis cessabis, sed dices, Tu bene scis aut credis, quod aliquando peccabis; scis ergo aut credis secundum præmissa Deum hoc velle. Quare & tu ipse debes aut potes licet idem velle. Sed

scienter

E

- A Sed istud procedit similiter de substantia actus mali; soluitur etiam per præmissa. Ad aliud patet per idem, per substantiam scilicet actus turpis, & per alia iam præmissa. Consequentia insuper claudat, nec procedit: Ponatur enim quod scias, Deum velle te nihil velle, vel quod vult te velle ipsum solum, ergo debes hoc velle, quomodo lequitur? Illud autem Augustini & Anselmi de debere, ad confirmationem huius adductum, soluitur per præmissas. Procedit enim similiter de ipsa essentia actus mali: neque etiam quicunque facit quod debet, ideo statim iustè facit, aut rectè, nisi scienter & intenderet hoc faciat modo dicto, sicut præcepta manifestant; quod & testatur Anselmus superius recitatus. Veruntamen debitum fieri, potest dupliciter attendi, respectu videlicet voluntatis diuinæ, & respectu voluntatis rationalis creatæ; Respectu voluntatis diuinæ omnia debent fieri sicut sunt, & iustum & rectum est cuncta sic fieri sicut sunt, sicut præhabitaclarè monstrant; Respectu verò voluntatis rationalis creatæ, illud solum in actionibus eius est debitum fieri, iustum, & rectum, quod facit scienter, & B intenderet ad Deum, & ex eius amore finaliter propter eum, sicut per huc præmissa, & per 30^{am} partem Corollarij, primi patet. Ad illud etiam Augustini: Si voluntas est iusta, quisquis ei obtemperauerit, non peccabit, similiter respondendum: Pro alio autem confitat, quod quis potest iusta & rationaliter accusata atque vicitur aliquod facturi, cuius est aliquo modo autor, puta si faciens nequaquam hoc faciat scienter, intenderet, & animo exequendi autoritatem, seu voluntatem sui autoris, sed modo contrario, & animo malignandi, sicut præhabita docuerunt. Ad autoritates Scripturæ patet per prædicta: Potest tamen sic objici, Deus vult peccatum, ergo aliquo modo diligit peccatum, & odit omne peccatum; ergo idem diligit atque odit: Dicendum, quod loquendo de dil gere & odire secundum quid, conclusio est vera de Deo, sicut & de homine: Potest enim quis diligere aliquem tanquam patrem, & odire eum tanquam punientem; Deum autem diligere aliquem, est velle sibi bonum, & odire eum, velle sibi malum, sicut ex 2⁵º constat, & sic vult electis suis bonum æternum & malum C temporale; reprobis autem contrarie; & ipsi diabolo vult magnum bonum nature, & magnum malum p[ro]p[ter]a, & miseric[ordine] sempiternæ: Vel potest dici in his omnibus, sicut dicitur à nonnullis, quod sicut peccatum & omnis priuatio non intelligitur per se, sed in comparatione ad suum habitum, & non propriè positivè, sed quodammodo priuariū, sicut 26^{am} tradit; sic etiam peccatum est a Deo voluntu priuariū; quilibet tamen actus secundum id quod est, quia, vt sic, bonus est, est voluntas a Deo propriè positivè. Hæc autem responsio, si plenè sufficiat, & maioribus placeat, placet mihi: Mallem enim in huius magnitudine questionis maiores audire, quam ipse minimus respondere.

C A P. XXXV.

- D *Contra Pelagium, quod gratia gratis datur à Deo, non præcedentibus meritis comparatur.*

Mpliùs autem, quia sub prouidentia Dei magnifica diuina munera continentur; necesse videatur, qui de prouidentia Dei vult agere, de diuinis muneribus non silere. Omnia siquidem præter Deum, quinimo etiam Deus ipse, diuina munera computantur, sicut tertium huius, & II computo 4, 2, 9, 27, & sequentia manifestant. Quare dicit Apostolus quod ipse bantur, dat omnibus vitam, & inspirationem, & omnia. Hoc igitur cognito, vltierius ostendendum quod Deus dat omnia munera sua gratis. Non enim est cupidus, neque indigens aliius, sicut tercia pars, & quinta

Apostolus

- E Corollarij, primi docent: Sic etiam dare est magnificenter & liberalius, melius & perfectius, quam alio modo dare, seu potius vendere, pro aliquo commodo prouenturo ex munere donatori. Hic igitur modus dandi Deo incunctanter est dandus, per primam Suppositionem, & tertiam partem Corollarij primi huius, sicut & vicefima nona pars eiusdem Pelagianos redarguit. Quapropter & quodlibet donum Dei potest non incongruè, gratia Dei dici, gratia scilicet gratis data: H[oc] autem gratia communis est omnibus creaturis irrationalibus & rationalibus, gratis pariter & ingratia. Nec sine gratiarum actione gratissima vltierius aduentendum, quod est quedam gratia, quedam species gratiae iam prædictæ, gratia omnibus inlùm gratia, ouæ nedum gratis datur à Deo, verum etiam cui datur, efficit gratum Deo, charum, amicum, & filium in præsenti, & confortem gloriae in futuro. De hac igitur gratia, ipsa me dirigente, per omnia, contra Pelagianos ingratos, & gratie inimicos, paululum

paululum differendum. Dicunt nempè Pelagiani pestiferi, quod hæc gratia Dei summa, nequaquam gratis datur à Deo, sed præcedentibus meritis comparatur. Verum hi Pelagiani per hic præmissa, & per 29. partem Corollarij primi, huius, pelluntur in pelagus & plectruntur. Præterea si Deus det merita aut quæcumque adiutoria alicui prædestinato ad Regnum, non dat ea propter aliquam virtutatem Dei secundum priora, sed vt ille prædestinatus consequatur Regnum per ea, quia rationabiliter vult; & potest ostendi per 22um illius; & si vult ipsum habere merita, vt per ea consequatur Regnum, prius naturaliter vult ipsum habere Regnum; hæc enim est causa finalis quodammodo, quare vult ipsum mereri, scilicet vt per hoc acquirat sibi Regnum, & gratis acceptat eum ad Regnum prius quam velit aut accepterit merita eius. Quia ergo prius ex sua liberalitate magnifica, gratis acceptat ad regnum, nec decet quod ad tantum regnum ascendar immersum, vult cum mereri, & dat sibi adiutorium, & gratiam ad merendum. Gratia ergo gratificans & gratia gratis data, secundum distinctionem 25. scriptam, præcedit naturaliter omnia merita cuiuscunq[ue]. Hoc posset probari à simili: Si enim pater velit filium mercari, vt emat agrum, prius naturaliter vult ipsum habere agrum, quam mercari; hæc enim est causa finalis illius, ideoque gratis dat sibi pecuniam, non propter hoc quod mercatus est, sed vt mercetur, & sic agrum acquirat. Hoc etiam totum confirmat per illud Philosophicum vulgatum ex 2. Phys. 89. & 3. de Anima 49. & 3. Eth. 8. In operabilibus, primum in intentione est ultimum in executione. Item voluntas fertur in finem per se & primò, in tantum quod non consultit circa ipsum, sed non fertur in media, nisi tantummodo propter finem; ideoque de ipsis consultis studiosè. Quare prius vult finem quam media. Vnde Philosophus 2. Eth. 8. Consiliamur autem non de finibus, sed de his que ad fines: Neque enim Medicus consiliatur, si saluabit, nec Rethor si persuadet; nec Politicus si pacem faciet; neque illorum aliquis de fine, sed ponentes finem aliquem, qualiter, & per qua erit intendunt. Item Deus bene præficit & vult, quod quicunque habet perseveranter bona merita, regnabit; nec aliquis potest habere bona merita perseveranter, nisi ipse velit, operetur, donet, & seruet, per nonum istius; Prius ergo tempore & natura vult Deus quenquam regnare, quam debet sibi bona merita; quare & priusquam habeat bona merita. Non ergo propter merita, tanquam propter causam priorem, ipsum gratificat & acceptat ad Regnum, sed gratis omnino, & propter hoc dat sibi gratiam ad merendum.

Ego autem stultus à scientia Dei & vanus, quando Philosophicus literis intendebam, errorre contrario seducebar. Quandoque enim audiui Theologos istam tractare materiam, & pars Pelagi mihi verior videbatur. In Scholis enim Philosophorum, raro solebam quicquam audire de gratia, nisi æquioce forsitan dicta; sed tota die audiui, quod nos sumus Domini nostrorum actuum liberorum, & quod in nostra potestate est, operari bene vel male, habere virtutes vel vitia, cum similibus suis multis. Et si quandoque in Ecclesia audiui lectionem Apostoli gratiam extollentem, & liberum deponentem arbitrium, cuiusmodi est illud ad Rom. 9. Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, & multa similia, ingratu mihi gratia displicebat. Cum Manicheis quoque credebam Apostolum, velut hominem, potuisse in aliquo, à veritatis semita deviisse. Postea vero adhuc nondum Theologæ factus auditor, prædicto argumento velut quodam gratiae radio visitatus, sub quadam tenui veritatis imagine, videbar mihi videte à longe gratiam Dei omnia bona merita præcedentem tempore & natura, scilicet gratiam Dei voluntatem, qui prius vitroque modo vult merentem salutem, & prius naturaliter operatur meritum eius in eo, quam ipse, sicut est in omnibus motibus primus Motor; vnde & ei gratias refero, qui mihi hanc gratiam gratis dedit. Augustinus etiam hoc errore Pelagi se fatur quandoque deceptum, in tantum quod textus Apostoli gratiam commendantis, testimonij Legis & Prophetarum nequaquam sibi videbatur congruere, sed etiam aduersari; à quo errore ad veritatis notitiam similis ratio deducebat: Dicit enim de prædestinatione Sanctorum quarto. Cum similiter vt Pelagius errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed à nobis in nobis. & per illam nos imperare Dei dona, neque fidem putabam Dei gratia præuenire, hoc præcipue Apostoli testimonio ictus, conuictus sum, Quid habes, quod non accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Et septimo Confess. vlt. postquam confessus est, quomodo per libros, sapientiam, & scientiam seculares erat inflatus, & postea diuina gratia visitatus, sic dicit; Avidissime arripiui venerabilem stylum Spiritus tui, & præ ceteris Apostolum Paulum, & perierunt illæ ^E || questions, in quibus aliquando viuis est mihi adversari, & non congruere Testimonij Legis & Prophetarum textus sermonis eius, & apparuit mihi vna facies eloquiorum castorum, & inneni quicquam verum illac legarem, hac eum commendatione gratia tua dici, vt qui videt non sic glorietur quasi non acceperit; Quorum etiam vestigia in tota ista materia quantum

Philosophia.

Apostolus.

Augustinus.

|| conclusio-

A tum possum, specialiter insequor, quia unus mihi videtur tam Logicus, quam Philosophus Apostolorum, aliusque Doctorum. Multi quoque, ut timeo, moderni Philosophi, hanc falsam insinuam sub specie veræ sapientiae chartis amplectuntur. Videtur enim multis, multum verisimiliter colorata, conueniens experientia & confona rationi (falsi enim quandoque probabilita sunt veris) quam tamen si vere philosophari voluerint, possunt philosophicè confutare, non dico per rationes hic positas, aut ponendas, sed torte per alias fortiores, quas preueniente Dei gratia poterunt inuenire. Amplius autem gratia Dei ducet, procedit ut modo: Nullus potest habere merita, nec perseverare in eis, nisi Deus deret & feruerit, ut proximo est ostensum; & si vellet dare malo bona merita & seruare ea, sicut facit bono, ipse mereretur, & perleueraret similiiter sicut bonus, sicut decimum claram probat. Non ergo propriet merita, sed gratias eligit hunc, non illum. Item si Deus propter bona merita priota det gratiam, quare ergo dat illa merita? non propter alta merita priora, ne forte lic processus heret infinitus; gratias ergo dat illa, quare & gratiam. Hæc enim ex vi nominis sui, inter omnia data, gratissimum

B dari videtur. Nec potest dici, quod dat huic bona merita, quia praescit quod bene virtus est illis, quia ita faceret quilibet, si Deus vellet quod bene viceretur illis, ut patet per decimum. Nec altius poterit, sicut capitulum nonum probat; quomodo etiam posset quis bonis meritis male vti, aut non bene, cum bonum meritum bonus vltus, seu actus existat? Item si Deus daret alium gratiam propter merita, ergo quia merebitur, vellet ipsum regnare, & quia merebitur, vellet ipsum habere merita. Ipsum ergo mereri esset causa voluntatis diuinæ mouens voluntatem diuinam, & ipsa, patiens à mereri, contra vicelimum, & quod ipse merebitur, esset causa, quare Deus vult ipsum mereri, quod falsum est; contrarium enim est verum. Propter hoc enim, quod Deus vult ipsum mereri, ipse merebitur, sicut 14. ostendebat. Aduicatum, tunc Deus, quantum est de se, esset in potentia, & in differentia pura, ad volendum hunc habere gratiam, vel carere, & pateretur, actuaretur, & determinaretur per meritum huius bonum vel malum, quod perfectioni, & actualitati eius summae repugnat, sicut ex vice-

C simo huius patet. Item, si Deus non daret gratissimum gratiam, sed propter aliquam causam inferiorem contingentem & liberam, non certe praesciret se datum illam, sicut decimum octauum huius ostendit: Eadem enim causa præcisè qua Deus primò praescit se datum gratiam, pro tempore dationis scit se dare illam. Nam propter quamcumque causam tunc dare gratiam, semper praesciuit & voluit dare gratiam propter illam; alias enim habet mutabilem voluntatem, contra viceustum tertium. Item si Deus daret gratiam pro meritis, hoc vellet & faceret, quia sic fieri iustum esset, cum tamen sit è contra & non ita, sicut viceustum primum docet. Item tunc collatio gratiarum, & meritum hanc praecedens non contineuntur sub diuina prouidentia, cum per capitulum decimum ipsa sit efficax, sed relinquerentur casui & fortunæ contra 27th, & alia quæ sequuntur. Item per primam suppositionem Deus est tantum bonum, quod non potest intelligi aliquid maius eo, & bonum est sui ipsius communicativum, & maius magis; Deus ergo est ita liberaliter communicativus & datus,

D quod liberalius communicari vel dati non poterit cogitari: sed liberalius est dare gratis omnino nullo penitus merito præcedente; sic ergo Deus dat, maximè cum non indigat bonis nostris; & quid liberalius vel gratis dabit quam gratiam? dat ergo gratiam Deus gratis. Hoc autem & significatio nominis gratiae significare videatur, quod sit videlicet gratis data, in quo fundans se Apostolus ad Romanos, vndecim. probat per demonstrationem ducentem ad impossibile, scilicet ad abnegationem eiusdem à se, gratiam non esse ex operibus: Si, inquit, gratia, non ex operibus, alioquin, id est, si detur oppositum, Gratia, iam non est gratia. Et lupa 4. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Item aliqui homines virtuosi, ut liberalis & magnificus, dant purè liberaliter & gratia omnino, secundum exigentiam suæ virtutis sine aliquo merito præcedente, vel etiam subsequente, ut 4. Eth. docetur; ergo & Deus cum sit omni homine virtuosior, liberalior, & magnificientior infinitè; imò & si isti virtuosi hoc faciant amicis, vel etiam non inimicis tantummodo, ideo nedum hoc faciet amicis, & non inimicis, si qui tales sunt medijs, sed etiam inimici. Nam secundum Augustinum, Enchir. 56. Minus bonum est erga eum cum esse benevolum, siue etiam beneficium, qui tibi nihil mali fecerit, sed illud multò grandius, atque magnificissime bonitatis est, ut tuum quoque diligas inimicum, & eibonum velis & facias. Vnde Anostolus ad Romanos, quint. Commendat, id est, commendandam ostendit, Deus charitatem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est & cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius. Item decentius videatur, quod bona dispensentur secundum voluntatem sapientioris & melioris, quam secundum voluntatem minus sapientis & boni; Deus autem omni homine est sapientior & melior infinitè;

Apostolus.

E imò & si isti virtuosi hoc faciant amicis, vel etiam non inimicis tantummodo, ideo nedum hoc faciet amicis, & non inimicis, si qui tales sunt medijs, sed etiam inimici. Nam secundum Augustinum, Enchir. 56. Minus bonum est erga eum cum esse benevolum, siue etiam beneficium, qui tibi nihil mali fecerit, sed illud multò grandius, atque magnificissime bonitatis est, ut tuum quoque diligas inimicum, & eibonum velis & facias. Vnde Anostolus ad Romanos, quint. Commendat, id est, commendandam ostendit, Deus charitatem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est & cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius. Item decentius videatur, quod bona dispensentur secundum voluntatem sapientioris & melioris, quam secundum voluntatem minus sapientis & boni; Deus autem omni homine est sapientior & melior infinitè;

Augustinus.

Apostolus

nitè; decentius ergo videtur, quod omnia dispensentur secundum voluntatem diuinam, quām causāliter à priori secundum merita voluntatis humanae. Vnde ad Ephes. 1. Qui omnia operatur secundum contilium voluntatis suæ. Item nulli dubium, quin Deus posset conferre gratiam suam gratis, & hoc esset misericordius atque decentius; quis ergo in tantum nouit sensum Domini, aut consiliarius eius fuit, quod audeat negare Deum lic facere, cùm debeat hoc potius affirmare, qui & in parvulis ita facit notorius, sicut trigessimum primum huius allegat. Et si quis dicat, Non est iustum sic fieri; quare non sic facit; sciat ex vigesimo primo huius, nihil esse iustum in talibus, nisi quia volutum est à Deo, non è contra: Non enim quia iustum est, ideo volutum est à Deo. Item si quis meruit gratiam suam dignior est illa, quām si illam non meruisset; Dignus est enim operarius mercede sua, Luc. 10. & ad Rom. 4. Ei, qui operatur, merces imputatur non secundum gratiam, sed secundum debitum; quilibet ergo homo habens gratiam quam meruit, dignior est illa, quām Christus gratiā vniōnis, vel quacunque alia gratia sibi in principio gratis data, (Non enim meruit hanc vel illam) quod quicunque concederet, monstrabat se non esse membrum Christi, sed portius Antichristi, cùm se efferas supra caput. Vnde Augustinus de prædestinatione Sanctorum 19. Est præclarissimum lumen prædestinationis & gratiæ ipse Salvator Christus Iesus, qui, vt hoc esset, nullis præcedentibus meritis comparauit. Aperiat itaque nobis in capite nostro ille fons gratiæ, vnde vnicuique secundum mensuram per cuncta eius membra se diffundit; ea gratia fit ab initio fidei sue homo quicunque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. Et sequitur capitulo vigesimo; Quisquis in capite nostro præcedentia merita singularis illius generationis inuenierit, ipse in nobis membris eius præcedentia merita multiplicata regenerationis inquirat. Et Enchirid. 27. & de bono perleuerantia penult. & vlt. similia multa dicit; vbi capite ultimo ita dicit, Qui hunc feci: hominem iustum sine vlo merito præcedente, ipse ex iniustis facit iustos, sine vlo merito præcedente ipsorum, vt ille caput, illi membra sint eius. Item positio huic contraria auctor à Dco gratiarum actionum & laudum, timoris & honoris maximam portionem; spem quoque hominis eradicat à Dco, & fundat in seipso: Quis enim gratias ager æqualiter, & laudabit, timebit Dcm & amabit, si reddat meritis suis præmium debitum, sicut si gratis ipsum etiam inimicum præueniat, & conferat cuncta bona? Quare etiam non sperabit in seipso, cùm sufficiat ipse sibi: quæ tamen quām pernicioſa sunt omnia, & Christianæ doctrinæ contraria, quis ignorat? Hoc etiam testatur copiosissime virtusque series Testamenti, vnde pauca testimonia nunc adducam. Deuteronomio nono; Neque enim propter iusticias tuas ingredieris, vt possideas terram. Iob 31. Si letatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniqüitas maxima, & negotio contra Deum altissimum: Super quod dicit beatus Gregorius 22. Moral. 9. Per manum quippe operatio, per os autem locutio designatur. Manum ergo suam osculatur ore suo, qui laudat quod facit, & virtutem sue sibi tribuit operationis Sancti autem viri sciunt, non virtute propria, sed præueniente gratia, ad meliora se vota vel opera commutatos. Et quia Autoris sui gratiam negare conuincitur quisquis sibi tribuit quod operatur, protenus subdit, quæ est iniqüitas maxima, &c. quia illum negat, cuius despœta gratia, sibi vites boni operis arrogat. Psalmus 55. Pro nibilio faluos facies eos, & pro nibilo habuerunt terram desiderabilem Psalmus 105. & supra 67. Pluuiam voluntariam segregabis hæreditati tuz, &c. Super quod Augustinus in expositione præmissa, subiungit; Multò congruentius intelligitur ipsa gratia pluuiam voluntaria, quia nullis præcedentibus operum meritis, gratis datur. Si enim gratia, non ex operibus; aliquin gratia, tam non est gratia; Non enim dignus sum, inquit, vocati Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiæ Dei; Gratia autem Dei sum, id quod sum; hoc est pluuiam voluntaria. Voluntariæ quippe genuit nos verbo veritatis, hæc est pluuiam voluntaria. Adhuc autem & Esaïa 52. Gratis, (glossa, id est vestra sponte) venundati estis, & sine argento redimemini; Glossa, id est, nullo merito vestro, sed gratuito Dei beneficio. Et Hos vlt. Sanabo contritiones corum, diligam eos spontaneè; glossa, id est, sola misericordia, quia ipse prior dilexit nos. Quod & in Nouo Testamento, in tempore gratiæ clarius demonstratur. Ipse enim autor omnis gratiæ per Ioannem, Dei gratiam, plane dicit; Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum; &, Nemo potest venire ad me, nisi datum ei fuerit à Patre meo, Ioh 6. Et infra 15. Sine me nihil potestis facere; Et supra 3.. Spiritus vbi vult, spirat; & infra 5. Filius, quos vult, vivificat; & Marc. 3. Vocavit ad se quos voluit, & venerunt ad eum; Et Iacob. 1. Voluntariæ genuit nos, verbo veritatis, vt sumus initium aliquod creature eius, & similia multa valde. Tertius est & Apolstolis ipse Paulus, vas electionis gratitiae, in quo effectus gratiæ gratis date euidentissime patens, quem non insistentem bonis operibus

Augustinus

Denuo. 9.
Iob 13.

Gregorius.

Psal. 55.

Esa. 52.
Hos. vlt.

Ioan. 6.

Marc. 3.
Jacob. 1.

¶ apparuit

A

B

C

D

E

A operibus, immo nec defisitatem a malis, sed adhuc spirantem minarum, & credis in discipulos Domini, ac Christianorum sanguinem, ut vir Belial, stitem, ac ipsum Dominum perlequenter subiecto circumfulsit lux de Cœlo cum qua & ipsum praevenit gratia Iesu Christi, ut Act. 9. pater. Hic igitur specialiter quodammodo filius gratie, nec ingratius, ipsam gratiam matrem suam in omnibus peccatis deuotius honorat, extollit, & praedicit, præcipueque defendit; qui ad Romanos quasi per totam Epistolam prolixè disputans & acutè, principaliter ista facit. Vnde capitulo 3. ita scribit, Omnes obstruatur & subditus fiat omnis mundus Deo; Glosa, totum ei tribuens, nihil meritis proprijs, quia ex operibus legis non iustificatur omnis caro, & iustificati gratis per gratiam ipsius: Et ad Ephes. 2. Gratia estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur: Et ad Titum 3. Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Hoc idem ad Rom. 9. Rom. 9.

B & 11. nedum dicit, sed probat per Autoritates veteris Testamenti, & per rationem similiter. Nono enim allegat illud Exodi 33. quod Dominus dixit ad Mosen, Miserebor cuius volveto, & demens ero in quem mihi placuerit. Vnde concludit Apostolus, Igitur non volvatis, neque currentis, sed miserentis est Dei: Si tamen gratia & misericordia esset ex operibus, potius diceretur, Miserebor & clemens ero ei, qui hoc meruerint; &, Est volvens & currentis, id est, in merito operantis, ut Deus misereatur, & gratiam largiat: Et 11° probat idem per vnum autoritatem. 3. Reg. 19. dicentes, quod Deus reliquit sibi septem millia virorum, qui non curuauerunt genua sua ante Baal. Vnde concludit, Sic ergo in hoc tempore reliquia, secundum electionem gratia, salutis facta sunt, & statim post probat idem per demonstrationem ducentem ad impossibile, scilicet ad abnegationem eiusdem a se, scilicet, Si gratia sit ex operibus, iam non est gratia, sicut erat superius allegatum. In hac etiam sententia omnes

C doctores Catholicci unanimiter sunt concordes, inter quos Augustinus, quia sicut Apostolus primò fuit infidelis & blasphemus & inimicus gratiae Iesu Christi, postquam praevenerit eadem gratia, similiter est conuersus quodammodo singulariter imitatus Apostolum, factus est gratiae lauator, gratiae magnificus ac strenuus propugnator. Item ad hanc partem potest adduci vnum peremptorium argumentum; Patres enim contraria, quae ponit gratiam secundum merita nostra dati, est haeresis Pelagiana quam nedum Patres Catholicci in Episcopali iudicio Palestino damnarunt, verum & Pelagius ipse haeticus ibidem damnari metuens, similiter condemnauit, ut patet per Augustinum de haereditibus 88. & de predestinatione Sanctorum 2. & de gratia & libero arbitrio 11. & per Isidorum 8. Ethic. 19. & recitat in Canone 24. quæst. vlt. Quid autem. Hanc etiam haeresin plenè & sollicitè destruit Augustinus, in duabus libris contra Pelagianos in genere, & contra quodam eorum, ut contra Iulianum & Celestium in specie per libros alias speciales, ut satis nōrunt, qui libros Augustini nouerunt. Pro hac quoque sententia, & contra haeresin Pelagianam, adducit Lumbardus 2. Lumbardus

D sentent. distinet. 24. & multis distinctionibus sequentibus, multa & efficacia testimonii veritatis, quæ gratiam operantem & cooperantem similiter clare probant. Contra hanc autem Pelagius obijicit sic querendo, Sigritia gratis datur, cùm omnes homines de se sint pares, quare datur huic, non illi? Quero etiam ego à sic querente, quare Deus de infinitis animabus, & quibuslibet alijs rebus & quæ possibilib; & & que bonis per omnia, si crearentur, creat has non illas? Quærat etiam iste, sicut in persona talium querit Augustinus de predestinatione Sanctorum 19. Ego sum homo sicut Christus est homo, cur non sum quod ille? Dei enim gratia ille talis ac tantus est; cur duefia est gratia, vbi natura communis? certè non est perlonarum acceptio apud Deum. Et quali respondendo querit Augustinus; Quis, non dico Christianus, sed infanus hoc dicat? Idem in homilia vicepsima sexta super illud Iohann. 6. Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui miseri me, traxerit illum, sic querenti, quasi non respondendo respondet; Magna, inquit, gratiae commendatio; Nemo venit nisi traxitus,

E quem trahat & quem non trahat, quare illum trahat & illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare: Huic tamen querenti responderet 21um huius. Adhuc autem Pelagiani ingrati gratiae, non desinunt obuiare, sed sicut falsigraphi errantes, non intelligentes Scripturas, neque veritatem Dei, sicut beatus recitat Augustinus, de gratia & libero arbitrio 11. talia testimonia de sacra Scriptura ad roborationem sui erroris colligunt, & proponunt: Conuertimini ad me, & ego conuerterat ad vos: & 2° lib. Paral. Dominus vobiscum¹ si vos estis cum eo. & II cūsi si quæsieritis eum, inuenietis eum; ex quibus nituntur arguere gratiam secundum merita nostra dari. Sed truxtra, cum alibi sic scribatur, Deus virtutum conuerte nos, Deus tu conuertens viuiscabis nos; &, Postquam conuertisti me, ego egī pœnitentiam, Ier. 31. & Thren. vlt. conuerte

uerite nos Domine ad te & conuertemur, Innoua dies noſtros ſicut à principio. Ecce quod A
Dominus nos lapsos ad gratium innouat, ſicut & per eam in principio noſtos facit. In talibus
tamen præceptis, Conuertimini ad me &c. ſecundum Auguſtinum ibidem, capiſt 11. &
12. maniſteſtat liberum arbitrium voluntatis. Et inſtra 23. Quandō iubetur, ut operentur, li-
berum præuenitur arbitrium, ſed idē cum timore & tremore, ne quis ſibi tribuat quod benē
operatur; imo si Pelagius haberet dimidium oculum, poſſet videre, quod Deus eo ipſo quod
ſic p̄cipit, peruenit voluntatem, ipſam excitans ad agendum, non tamē ut ſine ipſo hoc fa-
ciat, ſed cum ipſo, ſicut præcedentia docuerunt. Quapropter & dicit, Sine me nihil poteris
facere, Ioh. 15. Et Apoſtolus 1. ad Cor. 15. Abundantius omnibus laborauit, non autem
ego, ſed gratia Dei mecum. Similem quoq; fulligraphiam recitat Auguſtinus, de prædetermina-
tione Sanctorum 13. in hæc verba; Cum dicitur, inquit, Si cedideris, filius eris, vnum
horum exigitur, alterum offertur; quod exigitur in hominis, quod offertur, in Dei eſt po-
testate; & querendo, ſic obiicit contra eos; Cur non vitrumque in Dei eſt potestate, & quod B
iubet, & quod offerit? Et statim probat quod ſic. Rogatur enim ut det, quod iubet; Rogant
enim credentes ut libi augeatur fides; Rogant pro non credentibus ut eis donetur fides; Et in
Inis igitur incrementis, & in suis initiis, Dei donum eſt fides quamvis & ipſa, cum dicitur, Si
cedideris, ſalvus eris, proposito premio ſalutis, a nobis exigitur. Ideo enim hoc & similia
nobis præcipiuntur, & Dei dona eſſe monſtrantur, ut intelligatur, quod & nos ea faciamus, &
Deus facit, ut illa faciamus, ſicut per Prophetam Ezechielem apertissime dicit; Ego faciam
ut faciatis. Attende, & videbitis Deum promittere ſe facturum ut faciant, quæ iubet ut fiant.
Vnde Ezechiel 36. Non propter vos ego faciam, domus Israeſ, ſed propter nomen sanctum
meum adducam vos in terram vestram, effundam ſuper vos aquam mundam & mundabimini,
& ab vniuersis idolis veſtris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & Spiritum nouum
ponam in medio veſtri, auferam cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, & faciam ut in
præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis & operemini. Poſterquonon inconveni-
enter intelligi, Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos, hoc modò; Conuertimini ad C
me per gratiam operantem & liberum arbitrium voluntatis, & ego conuertar ad vos per gra-
tiam cooperantem, gratiam præſtinam conuerando, vel pleniorem donando, ſecundum quod
Apoc. vii. ſcribitur, Sanctus ſanctificetur adhuc. Vnde & Anſelmuſ de Concordia 10. Di-
citur, inquit, conuerſus, conuertimini, aut ut magis conuerrantur, aut ut seruent quod conuerſi
ſunt. Adhuc autem & quidam Pelagi aduocati non definunt oblatrare, multa quidem &
maniſta verba Epiftole, ſicut dicunt, beati Ieronymi ad Demetriadem de Institutione virgi-
nis, allegando, contra adiutorium gratiae, & pro ſufficientia liberi arbitrij ad opera quælibet
virtuosa. Sed hi, ut videtur, negligentes in hac parte ſcripta majorum, Scripturam Pelagianam,
quam Auguſtinianam, Scripturam Hæreticam, quam Catholicam charius amplectun-
tur. Conſtat neimp̄ legentibus, & non negligentibus Epiftolarium beati Ieronymi, duas eſſe
Epiftolas intitulatas Ieronymo ad Demetriadem, quarum una ſcilicet 94. tale habens initium, D
Inter omnes materias, proculdubio eſt ipsius, in qua nihil de excellentia liberi arbitrij con-
tinetur; altera autem videlicet 93. incipiens iſto modo, Si ſummo ingenio parique ſretus ſcien-
tia, que liberum arbitrium patenter extollit, conceditque gratiam, ſed ambiguam, ſatuam, &
fallacem, nequaquam Ieronimi Doctoris Catholici eſt credenda. Neque enim ſtilum eius
ſapit, proceſsum, nec ſenſum, ſed alios multum diſtantes, ſicut lectoribus facile eſt videre;
concordatque multum in ſententia, & in ſtilo, Epiftole magna Pelagi direcțe ad Paulinum
Epiftopum, libro eius pro libero arbitrio, qui quatuor libros tener, & alijs opuſculis eius mul-
tiſ. Quare & ipſius Pelagi veriſimiliter aſtimanda. Nonne & ipſe Pelagius in libello fidei
ſue, quem misit Romam ad Papam Innocentium, ſcribit ita? Legant Epiftolam quam ad fa-
cram Virginem Christi Demetriadem in Oriente conſcripsimus, & inuenient ita nos homini-
niſ laudare naturam, ut Dei ſemper gratiae adadum auxiliū; & que eſt illa Epiftola, niſi
illa ſuperius memorata? Quare & Auguſtinus primo contra Pelagium, & Cœleſtium, de B
gratia Christi, & peccato originali 23. 28. 29. 30. & 31. aſterit illam Epiftolam eſſe Pelagi,
recitans, diſcutiens, & condenmans quafdam particulas eius plane; Qui & cum Alypicio, Epiftola 71. ad Julianam, Ad ſanctam, inquit, Demetriadem quifnam ſcripſit librum? & recitat
diſcutiendo quafdam particulas Epiftole ſupradictæ. Adhuc autem & Guido Prior Carthu-
ſia, in Epiftola ſua miſia ad Lazarum Priorem Durbonensem, & fratres, pro Epiftolis beati
Ieronymi, dicit plane prædictam Epiftolam, non eſſe Ieronymi, imo Pelagi. Venerabilis ve-
rò Beda 1. ſuper Cant. Canticorum, (qui eſt ſpecialiter contra Julianum) de gratia Dei, 12.
Multas particulas huius Epiftole recitans & condenmans, affirmat hanc eſſet Juliani, filij
Pelagi, & alumni; Vnde & ſic ait in libo quem ad Demetriadem Virginem Chisti, de in-
ſtitutione

¶ præcepit

John. 15.
2. Cor. 15.
Auguſtinus

Ezechiel.

Apoc. vii. 15.
ſupradicta.

Auguſtinus

Gaudio.

Ade.

- A sti^tutione virginis, scripsit, hæc eadem de potentia liberi arbitrij, quomodo tentiat, pandit; quem videlicet librum nonnulli nostrum studiose legentes, sancti & catholici Doctoris Ieronimi esse, temerè arbitrantur, minimè prouidentes, quod suavitas eloquentiae demulcentis, & hæreticos peruersitas seducientis manifestè probet, illius hoc opusculum non esse. Quia potius ipse fidem eius vel magis perfidiam in dialogo Artici & Critaboli, quem, viuente Pelagio, edidit, cùm adhuc Julianus ab eo paruulus quasi in caverna colubri nutritiebatur regulus, diuinis expugnauerit ac pereculerit eloquij. Quidam tamen recipientes ad pauca, enuntiant facile, nihil tale in primo libro Bedæ super Cantica reperitur. Sed hi nim̄rum falluntur, putantes primum librum Bedæ expositiorum super Cantica, esse simpliciter primum librum, sed non est ita. In primo namque libro, non exponit textum Cantici, sed priusquam ad expositionem Cantrici accedat, per rotum illum primum librum, errores & hæreses libertorum Juliani discutit, & diuellit: quare & in multis codicibus iste primus liber nullatenus reperitur. Qui cunque ramen initium ultimi libri eius super Cantica viderit, manifestè videbit ipsum dicentes.
- B tem le primum illorum librorum contra Julianum scripsisse, qui & in non defectuosis codicibus cerebrius reperitur. Hic autem liber in quibusdam codicibus initium tale habet: Primo admonendum putauit lectorem, ut opuscula Juliani, &c. in aliquibus verò tale; Scripturus Dei iuuante gratia, in Cantica Canticorum, primò admonendum, &c. sicut supra. Nec quisquam existimet Bedam, dicentem illam Epistolam esse Juliani, contradicere Augustino dicenti illam esse Pelagi: hæc enim non repugnant. Frequenter namque coningit, quod multi coniuncti vnam Epistolam mittant, aut forsitan ambo simul dicātunt, & Pelagius quia senior & magister, illam nomine suo misit, quām postea Julianus sibi voluit usurpare. Omnes tamen hi testes concorditer attestantur, quod illa Epistola non est beati Ieronimi, sed Pelagi, aut alicuius Pelagiandi hæretici, & profani.

C O R O L L A R I V M .

C *Contra Cassianum mediantem, dicendo, Deum dare quibusdam gratiam suam gratis ab/que merito præcedenti, quibusdam vero non nisi prius ipsam recipere mercantur: quare & quod nullus seruus peccati mortalis potest proprijs tantum viribus liberari.*

E X his igitur evidenter appetat, Cassianum mediate volentem inter Catholicos, (affirmantes viuierat in omnibus Deum primam gratiam gratis dare, & Pelagium & statim tantem Deum dare cuiilibet gratiam pro merito præcedenti, & nulli simpliciter, purè gratis) dicendo Deum aliquibus dare gratiam gratis purè, aliquibus verò pro merito præcedenti, grauiter delirare: quamobrem & quod nullus seruus peccati mortalis, potest proprijs tantum viribus liberari. Illud autem totum porisma patentè consequitur ex præmissis. Et rōrem quoque Calsiani prædictum sanctus Prosper, per totum pœnē libellum intitulatum sancti Prospeti pro prædicatoribus gratia Dei, contra librum Calsiani Presbyteri, qui prænotatur de protectione Dei, disserit redarguit, & diffusè repellit: Huius autem Calsiani errores in ista materia in collationibus Patrum scribuntur: Altera verò pars eius per hoc specialiter suadetur, quod omnis seruus peccati mortalis ingratus est Deo, & sine gratia gratificari non potest, nec hanc proprijs tantum viribus potest acquirere per priora. Infelix ergo homo, qui seum liberabit à corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum, ad Roman. 7. quod & Autoritates omnium Catholicorum Doctorum materiam istam tractantium vñanimitate contestantur.

E

C A P . XXXVI.

Contra Procuratores Pelagijs afferentes, quod et si merita non sunt causa collationis gratiae principalis, sunt tamen causa sine qua non confertur.

Icer autem Sancti Patres istam Pelagianam hæresin succederunt, ex venenata tamen eius radice in multorum cordibus profunda, quædam non penitus spuriæ, sed pestifera vitulamina, quia non saporem sed colorem mutantia, non desinunt pullulare: Dicunt enim aliqui B talium, quod merita non sunt cœla principalis gratia nobis data, sed causa sine qua non datur. Sed quis non videat istos & eorum similes hæresin Pelagianam tantum vocaliter declinare, & ipsam realiter p̄dicare? Mutant vocem propter horrorem nominis hæretici evitandum, ut sic eandem prauitatem sententiam sophistice palliatam, & laruatam fallaciter, cautiūs introducant, siveque corda simplicium contumant facilius & seducant. Vox quidem vox Iacobi est, scilicet virti fidelis, Deoque dilecti, sed manus iniquam sententiam infertentes, manus sunt Esau, viri scilicet infidelis & Deo odibilis. Quis etiam mentis tam inops, ut non percipiat, quām latè corde tales reconciliarent Pelagium, Cœlestinum, Julianum, & cœteros Pelagianos hæreticos, si anderent, ac Paulum, Augustinum, Gregorium, & cœteros catholicos condemnarent? Igitur si merita nostra sunt causa sine qua non gratia nobis data, per capitulum decimum sextum potest ostendi, quod merita sunt aliquo modo causa, ut concusa, & causa partialis gratia nobis data. Nec Pelagius vñquam delipiebat in tantum quod voluit dicere, merita esse causam totalem gratia data à Deo, quia hoc esset ponere & excludere Deum datorem gratia nobis data. In quo ergo dissentirent isti à Pelagio? Item tunc gratia esset ex meritis & operibus contra caputum proximum. Item omnia argumenta ibi probabant, quod gratia datur gratis, non pro præcedentibus meritis, istam falsigraphiam reprobabunt similiter, si debite proferantur. Item si intelligent per causam principalem, causam principalissimam omnium & supremam, sic nec mala merita sunt causa damnationis & poenæ, nec aliqua causa inferior est causa alicuius effectus, sicut præcedentia manifestant. Rursumque secundum istud, iniustus similiter meretur primam gratiam, sicut iustificatus secundam, scilicet gratia primæ augmentum; cum tamen primum negetur ab omnibus, sicut caputum proximum docuit, secundum verò catholice concedatur. Vnde Parab. 4. Acquire prudentiam, & dabit capitū tuo augmenta gratiarum. Et Augustinus ad Bonifacium Papam, D sicut recitat Lumbardus 2. sentent. dist 26. sic scribit; Non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici; Et in sententijs Prosperti, propositione 93^a. Crescit semper charitatis facultas, dum visu maior, & largitate fit diutor. Itē si merita sunt prior causa dationis gratia quām sit Deus, tunc qui sic meretur, priùs venit ad Deum quām è contra, & postūs trahit Deum ad eum quām è contra; Quomodo ergo dicit, Nemo venit ad me, &c. Ioan. sexto? Quomodo ergo dicit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, Ioan. 15^b? Et sine me nihil potestis facere; & quomodo tunc dicit Apostolus, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quod & Philosophie statim probat, quoniam, inquit, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. ad Rom. 1. Et quomodo ergo dicit ad Ephes. 2. Gratia saluati estis, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, cum tamen originaliter sit ex vobis? Item si merita sunt concusa, vel causa partialis dationis gratia, ista datio partim tribuenda est Deo, partim nobis; imo & pars prior est nostra, sicut iam fuit ostensum; posterior verò Dei contra glossam verbi E Apostolici allegati dicentem, Gratia præcunie, id est, gratuita Dei voluntate, non ex vobis, id est, ex vi naturæ vestrae, quia Dei Donum est purè, non partim ex operibus. Item dicit Augustinus de predestinatione Sanctorum 3. Nolens Pelagius tam claris testimonijs Apostolicis repugnare, & tamen volens à seipso sibi esse quod credit, quasi componit homo cum Deo, ut partem fiduci sibi vindicet, atque illi partem relinquat; & quod est elatius, primam tollit ipse, sequentem dare illi; & in eo quod dicit esse amborum, priorem se facit, posteriorem Deum. Ecce quomodo sic dicentes, mentē & verba Pelagi amplectuntur. Item tunc bene posset queri, quare hunc trahit Deus, & hunc non trahit: Habet enim veram causam, scilicet meritum aliquod

Parabol. 4.
Augustinus.
Lumbardus.

Prosp.

Ioan. 6.
Ioan. 15.
c. Apostolus.

- A aliquod antecedens, contra Augustinum superius recitatum. Quomodo etiam salvant isti gratiam operantem, qua in omnibus præuenit peccatores? Si autem isti obijciant illud Augustini, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te, & similia: ergo oportet quod aliquid coagas ad hoc, dicendum, quod verum est forsitan in adultis; non tamen oportet me aliquid agere antecedenter, sed subsequenter, ita quod intus mihi gratia bene velim & faciam; sed intus gratia est prior naturaliter, me autem bene velle & facere, illam naturaliter consequitur, sicut efficiens suus effectus, & causam suum causatum. Sic autem respondet Lumbardus 2. sent. dist. 26. (cum obijcitur quod gratia non præcedit hominis voluntatem) per illud Augustini super Iohannem, vbi prius, Nemo potest venire ad me, & reliqua: Cetera potest homo ^{non} volens, credere autem non nisi ^{volens}; & per illud glossa ^{volens}, per illud Gen. 24. Vocemus pueram, & quæramus ipsius voluntatem, quia fides est voluntatis, non necessitas: Dicit igitur, Ad quod respondentes dicimus, bæc omnia dicta esse,
- B quia non est fides, nisi in eo qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit, non tempore, sed causa, & natura; quam responsionem confirmat per Augustinum Enchirid. 23. dicente, quod bona voluntas in eis donis est, quæ non præcedit, & ipsa iuuat quibus præuenitur, dum eis consentit, quod & supra capitulis multis expressius contineatur. Quærit enim sic, Cùm proculdubio, si homo cius ætatis est, ut ratione vivatur, non possit credere, sperare, diligere, nisi velit, nec peruenire ad palmam vocationis Dei, nisi voluntate cucererit: quodomo ergo non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei? nisi quia voluntas, ut scriptum est à Domino præparatur: alioquin si propterea dictum est, Non volentis &c. sed miserentis, &c. quia ex vitroque fit, id est, ex voluntate hominis & misericordia Dei, ut sic dictum accipiamus, Non volentis &c. quasi diceretur non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei; nec sufficit sola misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis; ac per hoc, si rectè dictum sit, Non volentis hominis, sed miserentis est Dei, quia illud voluntas hominis sola non implet; cur non è contrario re & è dicitur, Non miserentis Dei, sed volentis est hominis, quia id misericordia Dei sola non implet? Postò si hoc dicere nullus Christianus audebit, ne Apostolo apertissimè contradicat, restat ut propterea rectè dictum intelligatur, Non volentis, sed miserentis est, ut totum detur Deo, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam: Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia, quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Item eadem dist. 26. allegat Augustinum diceorem, Cùm fides impetrat iustificationem, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed hoc fit voluntate comitante non ducente, perdissequi, non præua. Idem supra, dist. 25. vlt. dicit, quod Dei gratiam non adiuuat voluntas hominis vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præuenit præparando ut velit bonum, quod & diffusè ostendit distinctè 26. & 27. consequenter. Augustinus quoque de prædestinatione contra Pelagianos 3. scribit ita; Stulte, Deus est, qui iustificat impium, non præuentus humana voluntate, sed ipse præueniens hominis voluntatem misericordia sua: Deus enim, inquit, meus, misericordia eius præueniet me. Audi & aliud Prophetam loquente, Converte me, Domine, & convertar; Sana me, & sanabor: vnde & Apostolus, Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius. Audi gratis, & tace de meritis: Qui & de natura & gratia 32. loquens de iustificatione nostra, sic ait; Vbi quidem operamur & nos, sed illo operante nos cooperamur, quia misericordia eius præueniet nos: Et de bono perseverantia 48. dicit, quod Deus eorum præuenit voluntatem, quibus datur gratia, ideo vtique ne non gratis dari videatur, sed secundum præcedentis merita voluntatis, sicut contra veritatem Pelagianus error obloquitur. Idem Hypog. 52. In omni opere facto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrij, id est, operatur Deus, cooperatur homo. Quod si dicas ut dicere confueunt, quia ego prior volui, Deus voluit, iam meritum facis, ut gratia ex operibus iam non sit gratia, sed merces: hoc loco redarguit te Apostolus, dicens; Si ergo gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia, gratia mihi donatur, non redditur. Qui & de hæresibus 88. dicit, quod Pelagius non ^{propositus} gratiam libero arbitrio, sed infideli calliditate supposuit. Ille dorus insuper 8. Eth. 5. sent. 14. tractans de diuersis hæreticis & eorum hæresibus, dicit, quod Pelagiani liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt, & recitatur in Canone 24. quest. vlt. Quidam autem; vbi Gratianus sequens Isidorum enumerat multos hæreticos, cum hæresibus eorundem.
- C Lumbardus
- D Propheta, Apostolus, Augustinus.
- E Il proposuit

C A P. XXXVII.

Contra quosdam Pelagianos dicentes hominem posse ex se tantum debitè præparare; quod si faciat, Deus dabit sibi gratiam suam gratis.

Augustinus.

V N T adhuc alij opinantes quòd homo non potest ex se m-
erit propriè gratiam; potest tamen se debitè præparare, & tunc
Deus sibi dabit gratiam suam gratis: sicut in naturalibus, cum B
materia fuerit debitè præparata, inducitur statim forma. Hæc
autem præparatio vel iuuat in aliquo, vel non iuuat: Si non iuuat,
non præparat, nec disponit; si iuuat, est aliquo modo lau-
dabilis & meritoria; & aliqua causa gratificationis contra duo
capitula proxima; & sic redeunt contra hunc errorem omnia
argumenta facta hic & ibi. Item secundum hoc, principium fi-
dei est à nobis, supplementum verò à Deo, quod recitat Augus-
tinus & reprobat, de Prædestinatione Sanctorum 2. dicens:

Si non pertinet ad Dei gratiam, quòd credere cœpimus, sed il-

*lud potius quod propter hoc nobis additur, ac per hoc principium fidei nostræ priores damus
Deo, ut retribuatur nobis supplementum eius; sed quis dicat eum qui iam cœpit credere, ab
illo, in quem creditit, nihil mereri? Vnde sit, ut iam merenti, cetera dicantur addi retribu-
tione diuina, ac per hoc gratiam Dei secundum merita nostra dari, quod obiectum sibi Pe-
lagius, nè damnetur ipse, damnavit. Et de præparatione potest argui similiter omni modo.
Simili modo arguit de gratia & libero arbitrio capitulo 12. 17. 18. Item ipsa præparatio est*

gratuitum donum Dei, ut 9um & 20um capitula manifestant, quod & 27um cum 10° & eodem

Ioh. 1. 5.

2. Cor. 3.

1. Cor. 4.

Rm. 11.

Augustinus.

*20° comprobabit, & satis patet per summum Autorem nostrum Iohan. 1. 5. sic dicentem, Sine
me nihil potestis facere, & per Discipulum suum Paulum 2. ad Corinth. 3. confitentem; Fi-*

*duciam talem habemus per Christum ad Deum, quod non sufficiens simus cogitare aliiquid
a nobis, quia ex nobis, sed sufficiens nostra ex Deo est. Et 1. ad Corinth. 4. Quid habes,*

quod non acceperisti? si autem acceperisti, quid gloriaris quia non acceperis? Et ad Rom. 11.

*Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia; Vnde & Augustinus virtute istarum
autoritatum suffultus procedit per totum librum de Prædestinatione Sanctorum, ostendens*

quod principium fidei, complementum, & finis, & totum penitus est à Deo. Vnde capit. 7. D

*dicit de Electis gratis consecuta est electio, quod consecuta est, non præcessit eorum aliiquid
quod priores datent, & retribueretur illis, quod probat per illud Psalmi superius allegatum,*

*Pro nihilo saluos fecit illos; Et infra 14. Omnis hac ratio, qua defendemus gratiam verè
esse, id est, non secundum merita nostra dari, quamvis evidenter diuinorum II testimonij*

*eloquiorum afferatur, tamen apud eos, qui nisi ubi aliiquid assignent quod priores dent & retri-
buuntur eis, ab omnibus studio pietatis reprimi se putant, laborat aliquanto in ætate maiorum v-*

*tentium voluntatis arbitrio, sed ubi venitur ad parvulos, & ad ipsum mediatorum Dei & ho-
minum, hominem Iesum Christum, omnis deficit præcedentium gratiam humanorum asser-
tio meritorum. Idem de bono perseverantie 67. Attendant, quomodo falluntur qui putant*

*esse à nobis, ut petamus, queramus, & pulssemus; Et hoc esse dicunt, quod gratia præcedi-
tur merito, ut sequatur illa, cum accipimus petentes, & inuenimus querentes, aperiturq; pul-
santibus, nec volunt intelligere, etiam hoc diuini esse muneris ut petamus, queramus atque E*

*pulssemus. Accipimus enim Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater: ad
quod etiam allegat beatum Ambrosium, sic dicentem, Et orare Dèum, gratia spiritualis est,*

*sicut scriptum est, Nemo dicit, Dominus Iesus, nisi in Spiritu Sancto. Item tunc recipere gra-
tiam esset volenüs & cureris, contra Apostolum ad Romanos 9. quoniam eius est se*

*debitè præparare. Et confirmatur per Augustinum Enchirid. 23 super hac autoritate Apo-
stoli disputationem, & ipsam præparationem voluntatis nostræ Deo totaliter tribuentem, ut*

*erat contra errorem proximo allegatum. Idem patet per eum de duabus animabus 15. &
recitat 2. Sentent. Petri dist. 26. dicentem, quod voluntas ut non admittat malum & adi-
piscatur bonum, prævenitur & præparatur Dei gratia, quod & confirmat per illud Apostoli,*

Ambrosius.

Augustinus.

Non

A Non volentis, neque currentis, &c. Idem patet per eundem i. Retractat. 23. & de prædestinatione Sanctorum quarto, dicentem, quod Deus præparat voluntatem; & infra sexto. Licet credere vel non credere sit in arbitrio voluntatis humanæ, tamen in electis præparatur voluntas à Domino: Et inferius septimo: Cum multi audiunt verbum veritatis, alij credunt, alij contradicunt, cum in alijs præparatur, in alijs non præparatur voluntas à Domino. Et De gratia & libero arbitrio, viceximo primo; Formamur & creamur in operibus bonis, que non præparauimus nos, sed præparauit Deus omnipotens, vt in illis ambulemus. Nonne & regalis Propheta dicit Deo; Præparans montes in virtute tua, Psalm. sexages. quarto. montes, scilicet in statu vita excelsos, led ipse præparans montes, non montes seipso, & hoc virtute tua, non sua. Quare & infra; Flumen, inquit, Dei repletum est aquis; hoc est secundum Augustinum, populus Dei repletus est Spiritu Sancto, id est, spiritualibus donis eius. Parasti cibum illorum, scilicet spiritalem, quoniam ita est præparatio eius. Vbi Psalterium Romanum, quod Augustinus exponit, sic habet; Quoniam ita est præ-

B paratio tua: super quod Augustinus; Non quia te promeruerunt, quibus peccata donasti, /merita enim illorum mala erant) sed tu propter misericordiam tuam, quia ita est præparatio tua; ita parasti cibum illorum. Quomodo etiam præparauit se Paulus crudelissimè fænens contra Christum ad Christi gratiam promerendam? quomodo Matthæus? & quomodo alij similes? Nonne quosdam infirmos Dominum curavisse, à quibus, aut pro quibus non fuerat deprecatus, neque qui se in aliquo præparabant, ex misericordia sua lola? Nomine & homo misericors, pius, & bonus, sciens & potens sic faceret? Cur ergo non Deus in omnibus melior infinitus? & si infirmitates corporales sic sanet, cur non similiter, immo potius spirituales? Nonne anima plus est quam corpus? similius Creatori & charior Redemptori? Sed obijcent forsitan isti, quod illud Psalmi 9. Preparationem cordis audiuit auris tua: & Parabol. P. 16. Hominis animum est præparare, & Domini gubernare linguam; & i. Reg. 2. Ipsi præparant cogitationes. Item orationes & eleemosynas Cornelij non dum baptizati, nec fidelis, 1. Reg. 2.

C ascenderunt in memoriam in conspectu Dei; quare præcepit sibi per Angelum, ut Simonem accerseret, qui accersitus & veniens ipsum Cornelium baptizauit, vt pater A&t, 10. Ergo propter illam præparationem per orationes & eleemosynas merui baptizari. Item in talia adulto baptizando ante baptismum sunt multæ cogitationes, & deliberationes de baptizari, & tandem consensus, & hac tota præparatione completa, datur gratia baptismalis. Primum autem istorum nihil concludit, quoquam ita Deus exaudit orationes nostras, que tamen non sunt tantum nec primo à nobis, sed à Deo in nobis. Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater, ad Rom. 8. quod exponens Apostolus ad Gal. 4. dicit; *Apostolus.* Misit Deus spiritum Filii in corda nostra clamantem Abba pater, id est, clamare nos facientem, sicut pater per expositiones Sanctorum, & per Augustinum de bono persecutantia, 66. per quem cum beato Ambroso, cap. 67. responsio tota patet, sicut erat superius allegatum.

D Ad alium cùm allegant, quod Hominis est animus præparare, & Domini gubernare linguam: verum est certè, sed non solius hominis est animus præparare, sed etiam Domini, sicut superius est ostensum: Ideo utrumque istorum est Domini. Quis enim ignorat maius esse, & melius animum præparare ad sapienter loquendum, quam eloquì præparata? Quoniam secundum Catonem; Sermo datus cunctis, animi sapientia paucis. Et quis non dico Christianus, sed vel Pelagianus audeat sibi ipsi tribuere quod melius est & maius, Domino vero Deo quod deterius est & minus? Vnde Iacob. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum. Et Augustinus de verbis Apostoli serm. i. 5. Eris opus Dei, non solum quia homo es, sed etiam quia iustus es: melius est enim hominem iustum esse, quam hominem esse. Si hominem te fecit Deus, & iustum te facis, melius aliquid facis, quam Deus fecit. Idem super illud Psalmi, 144. In iustitia tua exultabunt. Nemo Deo tribuat quod est, & sibi quod iustus est; Melius enim tribuis tibi quam Deo; melius enim est iustum esse, quam hominem esse. Et Bernardus de gratia, & libero arbitrio, 10. Absit ut naturæ voluntatis ipsi perfectionem, Deo autem tantum creationem tribuamus, cùm longè nimis melius sit esse perfectam, quam factam; & cum dictum ipsum nefas videatur Deo quod minus, nobis quod excellitus sit attribuere. Augustinus quoque i. 2. de Cœnit. Dei 9. arguit isto modo: Si boni Angeli fuerint prius sine bona voluntate, eamque in se ipsi Deo non cooperante fecerunt, ergo meliores à seipso quam ab ipso facti sunt. Absit autem, si non poterunt seipso facere meliores, quam eos ille fecerat, quo nemo melius quicquam facit, profecto & bonam voluntatem, qua meliores essent, nisi operante adiutorio creatoris habete non possent. Qui & i. contra Pelagium & Cœlestium de gratia Christi, & de peccato originali 22. redarguens Pelagium estimantem cogitationem immitti à Deo, sed dilectionem esse

E || illo à nobis

à nobis, sic autem Cogitationem & dilectionem, sicut sunt discernenda discernat, & cùm sit virtus donum Dei, scilicet unum minus, alterum maius, non hic iustitiam nostram per laudem iustificatoris nostri exollar, ut horum duorum quod minus est diuino tribuat adiutorio, quod autem maius est humano usurper arbitrio; & si consenserit, nos gratia Dei accipere charitatem, non sic sentiat, tanquam villa meritoria bona nostra præcesserint. Nam vnde merita bona tunc habere poteramus, quando Deum non diligebamus? Ut enim acciperemus dilectionem, qua diligemus, dilecti sumus, cùm eam nondum haberemus. Hoc Ioan. Apost. aperiisse dicit, non quod dilexerimus Deum, sed quia ipse dilexit nos, optimè omnino atque verissime. Non enim haberemus, vnde eum diligemus, nisi hoc ab illo, cum prior nos diligenter, sumcremus. Quid autem boni faceremus, nisi diligemus? aut quomodo bonum non facimus, si diligamus? Et si enim Dei mandatum videtur aliquando à non diligentibus, sed à timentibus fieri, tamen ubi non est dilectio, nullum opus bonum imputatur, non recte bonum opus vocatur, quia omnino quod non est ex fide, peccatum est, & Fides per dilectionem operatur. Quia tamē salomon videtur ponere differentiam aliquam inter animum preparare, & linguam gubernare; secundum quod gubernare est alius rectoris superioris, res pœnae alii cuius inferioris per illum directis. Agere autem est cuiuscunq[ue] causæ actiæ sui superioris sive inferioris, & ideo potest dici, quod ignis calefacit ferrum; sed fabri est gubernare, & moderari calorem & calefactionem: sic & hominis est animum preparare, non tamē solius, sed sicut causa inferioris actiæ cum causa superiori actiua, & in virtute illius qui est Dominus, sed Domini solius tanquam supremi rectoris est gubernare linguam, tamen homine subagente, sicut fabri est gubernare malleum sonns variis concitantem. In manu enim Dei & nos & sermones nostri. Multum etiam congruē dicetur, Domini iesu animum gubernare, & hominis preparare linguam. Illud autem Reg. 2. Ipsius preparantur cogitationes, intelligit Glossa sic, id est, cogitationes eius, quasi dicere, Nulla cogitationes latent eum, & hoc videtur prætendere totus versus: Recedant, inquirit, vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus est, & ipsi preparantur cogitationes. De Cornelio vero dico, quod quantamcumque bonam præparationem habuit, accepit iam gratis à Deo, sicut præcedentia docuerunt. Nec etiam erat penitus infidelis. Quomodo enim Deum orasset, & pro eius amore elemosinas erogasset, nisi aliquo modo credidisset in eum? non tamen habuit plenam fidem, vel non reuelatam in omnibus, sed velatam, & his modis respondit Ang. obijcientibus eandem instantiam, de prædestinatione Sanctorum 8. Soler, inquit, dicit, Ideo credere meruit, quia vir bonus erat, & antequam crederet, quod de Cornelio dici potest, cuius accepere sunt elemosynæ, & exaudientur orationes antequam credidisset in Christum, nec tamen sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo invocabat, in quem non ceteriderat? sed si posset sine fide Christi esse saluus, non ad eum adfiscendum mitteretur architectus Apost. Petrus, quamvis nisi Dominus adficeret domum, in vanum laborauerunt adficiantibus eam. Quicquid igitur & antequam in Christum crederet, & cum credidisset, bene operatus est Cornelius, totum dandum est Deo, ne forte quis extollatur. Ad ultimum patet per idem; omnes enim tales cogitationes sunt gratis à Deo, sine quo nihil possumus facere, cùm non sufficiens simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Pro quo dicit Aug. de prædestinatione Sanctorum 2. Quis non videat prius esse cogitare, quam credere? Nullus quippe credit nisi prius cogitauerit esse credendum. Quamvis enim raptim, quamvis celestrem credendi voluntatem, quedam sancta cogitationes ante volent, moxque; illa ita sequatur, ut quasi coniunctissima comiteatur, neesse est tamen, ut omnia quæ creduntur, præueniente cogitatione credantur. Quod ergo ad religionem pertinet atque pietatem, nō sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobis sine ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Verum licet ista ita se habeant, non est tamen intentionis meæ negare omnem præparationem & dispositionem præuiam charitati, & gratiae in adultis: Scio enim quod timor seruulis, timor poenæ, timor incommodi, amor commodi, & virtutes morales, multum retrahunt à peccato, inclinant ad opera bona, & sic ad charitatem & gratiam, & ad opera verè grata præparant & disponunt, sicut satis ostendunt autoritates quamplurimæ 3. E tentent, Petri dist. 34. scriptæ. Nullus tamen aliquid horum potest, nec se quoquismodo disponere sine Deo specialiter id ager te, sicut præcedentia manifestant. Veruntamen collatio gratiæ non semper sequitur præparationem huiusmodi, sicut nec ipsam gratiam collatam perseverantia, prædestinatio ad vitam, sicut præhabita clare docent.

|| esse
|| præpara-
re,
|| gubernar-

|| laborant

|| cognitio-
ne

A

C A P. XXXVIII.

Contra quosdam Pelagianos dicentes quod Deus praeuenit hominem in gratiae collatione pulsando, & homo ipsam acceptationem gratiae aperiendo & consentiendo, ex se tamen pulsanti, & sic ipsam quodammodo promerendo.

Dhuc autem sunt alij tam validis testimo nijs non audentes resistere; ideoque dant Deo primicias extrinsecas gratiae & fidei, ac bonorum similium, sed hominibus gratiam ipsam & fidem cum ceteris bonis huiusmodi: Dicunt enim Deum semper praeuenire pulsando & excitando ad gratiam, fidem, & ad bona similia, & hominem subte qui aperiendo, & consentiendo, & hoc ex proprijs viribus per seipsum, iuxta illud Apoc. 3. Ecce sto ad ostium, & pulso: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mibi ianuam, introibo ad illum, & cenabo cum illo, & iple mecum. Hi autem faciunt Deum suarum gratiarum publicum venditorem, hominesque emptores. Dicunt enim eum sicut mercatorem pauperculum clamare, & pulsare ad ianuas, & ad ostia singulorum; apertient verò pro sua apertione gratiam suam date, quod tamen verius commutare, seu vendere diceretur. Faciunt quoque Deum scriptorem pauperculum & conductitum suum operam publicantem, & pro precio parvulo, pro apertione & cena, aperientium nomina in libro virtutum scribentem, siveque gratia ex precedentibus operibus nostris erit, contra

C 35um huius, cuius & ornata redunt argumenta. Pro quo & dicit Augustinus de verbis Apostoli, ut allegat Lurabardus in Glossa super illud ad Eph. 2. Gratia saluatoris, &c. non ex operibus, Ne putes te promerendo accepisti, qui nihil promereris nisi accepisti; gratia praefecisti meritum tuum; nos gratia ex merito, sed meritum ex gratia: Nam si gratia ex merito, emisti eam, non gratis accepisti. Item homo non potest aperire, nec consentire in talibus ex seipso, sed ex voluntate diuina, ut capitulum nonum docet, quod & probant Autoritates superiorius allegatae, Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum. Secundum istos tamen, homo licet pulsatus à Deo, non habens adhuc Patrem, aperiendo pulsanti, verius traheret ad se Patrem; & Sine me nihil potest facere, ergo nec aperire. nec sufficienes sumus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, ergo nec aperire credendo: Minus est enim cogitare quam credere. Quod licet satis apparet, ecce testis idoneus Augustinus de prædestinatione Sanctorum 2. sic dicens, Credere nihil est aliud, quām cum assensione cogitare; Non enim

D qui cogitat, credit; cūm ideo cogitante plerique ne credant; sed cogitat omnis qui credit. Quod ergo ad religionem pertinet atque pietatem, si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismet ipsis, quod sine cognitione non possumus, sed sufficientia nostra qua credere incipiamus ex Deo est. Quocirca, sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendumⁱⁱ quodcumque opus bonum, vnde & in omni opere bono & incipiendo & perficiendo sufficientia nostra ex Deo est: Ita nemo sufficit ad incipiendam & perficiendam fidem, quoniam fides, si nec cogitur, nulla est; & non sumus idonei cogitare aliquid, quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Quomodo etiam verum est, Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei; & Gratia salutari estis per fidem; & hoc non ex vobis, donum enim Dei est, non ex operibus: Et, Quid habes quod non accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? quod humiliter sapiens, & veraciter proficiens ille

E Doctor egregius, & Martyr glorioissimus Cyprianus Epistola sua vndecima, quæ intitulatur De disciplina Christianæ religionis ad Quirinum capite quarto dicit; In nullo nobis gloriantur, quia nostrum nihil est; quod probat quia in Euangelio secundum Iohannem scribitur, Nemo potest quicquam accipere nisi datum illi fuerit de Cœlo: Item in Epistola Pauli ad Corinth. Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti? Quod & Beatus Augustinus frequenter allegat ab eo, De correptione & gratia, decimo nono; De bono perseverantie 43. De prædestinatione Sanctorum 3. Item licet Deus sic pulsat, non per hoc nos eligit, quoniam pulsat similiter non electos, sed nos aperiens eligimus eum, contra ipsummet dicentem, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Vnde Augustinus de prædestinatione Sanctorum 23. Si propter ea electi erant,

*Augustinus.**Augustinus.**aliquod**Cyprianus.**Augustinus.*

erant, quia crediderant, ipsi enim prius utique elegerant, credendo in eum ut eligi merentur: A fuit autem hoc omnino qui dicit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos; electi & ipsi proculdubio elegerunt eum, quandò crediderunt in eum; vnde non ob aliud dicit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, nisi quia non eligerunt eum ut eligeret eos; sed ut eligeret eum, elegit eos, quia misericordia eius præuenit eos secundum gratiam, non secundum debitum. Et licet sic pulsat, nihil dat nobis, sed nos aperientes damus sibi consensum, contra illud Apostoli, Quis prior dedit illi, & retribuet ei? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Item secundum quod superius est argumentum, hoc positio tribuit nobis quod melius est & maius, Deo verò quod deterior est & minus: Quis enim dubitaverit aperire melius & utilius nobis esse quam pulsare, cum pulsare sine apertione non proficit, sed oblitus. Item si homo potest ex proprijs viribus aperire pulsanti, & consentire excitanti, cum infidelis adulterus, qui satis audiuimus loqui de fide Christi, & retinuit in habitu seu memoria quæ audiuit, potest eadem ratione secundum sententiam Philosophi 2. de Anima exire de actu primo ad actum secundum, & intelligere, & cogitare actualiter talia quandò voluerit, & potest ex se consentire; Ergo ex se fine Deo potest acquirere sibi gratiam & fidem, & omnia requisita contra iam præmissa. Item quandò Deus sic pulsat, quid intendit? Vt intendit, quod pulsatus aperiat, vel quod non aperiat, vel medio modo; Neutrum intendit: Si intendat quod aperiat, per capitulum decimum omnis pulsatus aperit, quod non est verum; multi enim frequenter resistunt Spiritui Sancto Dei: Si intendat quod non aperiat, per idem decimum aperire non potest: Si neutrū intendit, per Capitulum nonum non poterit aperire; Et etiam si aperiret, illa apertio esset casualis respectu Dei, quia præter eius intentum, nec sub prouidentia diuina contenta, sed fieret à Deo tantummodo permisum, contra Capitulum 27. 28. 29. 30. 31. 32. & 33. manifestè: Hoc etiam est contra 22. istius. Item sic aperire pulsanti est meritorium, ergo per prius naturaliter procedit à gratia, quā à voluntate humana, sicut allegatum est prius; Non ergo prima gratia sequitur illam apertioneν ut præmium meritorum cui C debetur. Item iste fuit error Pelagi, ut patet per Augustinum de Prædestinatione Sanctorum 25. dicentem; Ipsi Pelagiani putant acceptis præceptis iam per nos ipsos fieri libera voluntatis arbitrio sanctos & immaculatos; sed rectè hoc testimonio Pelagianus error arguitur, vbi dicit Apostolus, Ideo nos electos in Christo, & prædestinatos ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati. Cum ergo nos prædestinavit, opus suum prædestinavit, quo nos sanctos & immaculatos facit. Hoc quoque errore ipse etiam Augustinus aliquando errauit, ipsomet testante supra, codem 4. Cum, inquit, similiter errarem ut Pelagius, putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed à nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, illo præcipue testimonio Apostoli, Quid habes, quod non acceperisti, &c. ita ut ipse conuictus sum. Neq; enim fidem putabamus gratia præueniti, nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis; ut autem prædicato nobis Euangelio consentiremus, nostrum esse propositum & nobis ex nobis esse arbitrabar, quem errorum non D nullus opuscula mea satis indicant. Hunc autem errorem indicare videtur liber suus de Spiritu & litera; In cuius Capitulo 26. querit, An fides sit in potestate nostra? Et magna disputatio præmissa, capitulo 31. per quandam distinctionem respondet, scilicet quod partim enim est diuino muneri tribuenda, partimque nobis; Est diuino muneri tribuenda propter duo; Primo quia fides de libero existit arbitrio, quod à Deo cum creamur accepimus; Secundo, quia visorum suasionibus agit Deus ut velimus, & ut credamus, siue extrinsecus per Angelicas exhortationes, siue per mandata legis, siue intrinsecus, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem; & addit, Sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est. His ergo modis quandò Deus agit cum anima rationali ut ei credit, (neque enim credere potest quodlibet libero arbitrio, si nulla sit suasio, vel vocatio cui credit) profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius præuenit nos; Consentire autem vocationi Dei vel dissentire ab ea, sicut dixi, propriæ voluntatis est, quæ res non solum non i firmat quod dictum est, Quid habes quod non acceperisti, verum eum confirmat. Accipere quippe & habere anima non potest dona de quibus hoc audit, nisi consentiendo, ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei est; accipere autem & habere utique accipientis & habentis est. Cuius erroris retractationem ex primo Retract. suarum 23. recitat Augustinus de Prædestinatione Sanctorum 4. Dixit enim exponendo quasdam propositiones Epistole ad Romanos, Quod credimus, nostrum est, quod bonum operamur, illius est, qui credentibus dat Spiritum Sanctum; Et retractando, dicit; Quod profectò non dicarem, si iam scirem ipsam fidem inter Dei munera reperi, quæ dantur in eodem Spiritu. Vtrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrumque tamen datum est propter

- A** propter spiritum fidei & charitatis. Et quod paulò prius dixi, nostrum est credere & velle, illius autem dare credentibus facultatem benè optandi; verum est quidem, sed èdem regulâ, & utrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem, & utrumque nostrum, quia non sit nisi voluntibus nobis. Ad hoc etiam facit quod ex decimo tertio capitulo de prædestinatione Sanctorum, tricelimum quintum huius allegat. Videatur tamen quid Augustinus de spiritu & litera, respondonem prædictam non dixerit determinando finaliter, sed potius dubitando, & disputatoriè inquirendo. Illo namque capitulo tricelimo primo dicit; Hæc disputatio si questioni illi soluenda sufficit, sufficiat: Et infra; Cui responsio ista displiceret, querat doctiores. Item tu nec secundum istos, non esset nisi vera vocatio, scilicet pulsans & excitans, non aptiens, & inducens, & faciens consentire, quod est planè contra Augustinum de prædestinatione Sanctorum, vicecelimo secundo distinguenter duplum vocacionem, Vnam, quâ dictum est; Multi sunt vocati; Et aliam unde agit, qua vocantur electi & fiunt, de qua dicit A.
- B** postolus; Sive paenitentia sunt dona Dei & vocatio, id est, sine mutatione stabiliter fixa. *Ad Apostolum.* hanc vocationem qui pertinuerint, omnes sunt docibilis Dei: Nec potest eorum quisquam dicere; Credidi ut sic vocarer; præuenit eum quippe misericordia Dei, qua sic vocatus est ut cederet. Hanc etiam vocationem capitulo vicecelimo tertio dicit; Vocationem secundum propositum Dei, secundum illud Apostoli ad Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti, secundum propositum scilicet voluntaris diuinæ non sunt. Vnde & capitulo vicecelimo sexto, magna disputatione contra Pelagianos præhabita, sic concludit; Ergo Deus operatur in cordibus hominum vocatione illa secundum propositum tuum, de qua multum loquuti sumus, non ut inaniter audiant Euangelium, sed eo auditio, convertantur, & credant. Item hoc est contra Apostolum, primo ad Corinthios, tertio, sic scribenrem; Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, quia secundum Glossam, isti non dant aliquid ex se, sed solus Deus *1. Cor. 3.*
- C** qui dat intrinsecus incrementum. Item Augustinus de Fide ad Petrum, 64. Firmissimè *Augustinus.* tene, & nullatenus dubites, posse quidem hominem, quem nulla adversitas prohibet, verba sanctæ Legis & Euangeli legeret & audire, sed diuinis mandatis obediens neminem posse, nisi quem Deus gratia sua præuenirer, ut quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinis bona voluntate mandata Dei facere velit & possit. Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, quietiam operatur in nobis, & velle & perficere pro bona voluntate, scilicet sua, non nostra, secundum glossam ad Philippenses, secundo: Item primo ad Thessalonicenses secundo; Gratias agimus Deo sine intermissione quia cum acceptis à nobis verbum auditus Dei, acceptis illud, non ut verbum hominum, sed sicut est, verbum Dei, qui operatur in nobis qui creditis in id ipsum. Si tamen Deus non aliter operaretur in pulsando & vocando aperientes & credentes, quām alios, non diceret Apostolus; Qui operatur in vobis qui creditis: Imo fatis videtur exprimere, quid Deus in eis specialiter operatur, cùm dicit in id ipsum, scilicet id ipsum quod creditis. Vnde Augustinus tractans hoc verbum de prædestinatione Sanctorum, vicecelimo sexto, dicit; Quid est quid hinc gratias Deo agit? nempe vanum est atque inane, si cui gratias agit, hoc ipse non fecit; sed quia hoc vanum & inane non est, profectò Deus, cui de hoc opere gratias agit, ipse tecit, cùm percipisset ab Apostolo verbum auditus Dei, cùm exciperent illud non ut verbum hominum, sed sicut est, verbum Dei. Igitur Deus operatur in cordibus hominum non ut inaniter audiant Euangelium, sed eo auditio convertantur & credant. Nonne & hoc est quod veritas ipsa dicit; Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum? Scriptum est in Prophetis; Et erunt omnes docibilis Dei: Omnis qui audierit à Patre, & didicit, venit ad me, Ioh. sexto. Super quid Augustinus, prima parte super Iohannem homilia vicecelima sexta, dicit; Omnes regni illius homines docibilis Dei erunt, non ab hominibus audiunt, & si ab hominibus audiunt, tamen quid intelligunt, intus datur, intus coruscat, intus reuelatur; quid faciunt homines fortinsecus annuntiantes? Quid facio ego modò cùm loquor? strepitum verborum ingero auribus vestris. Nisi ergo reueler ille qui intus est, quid dicō? aut quid loquor? exterior cultor arboris, interior est creator; qui plantat & qui rigat extinsecus operatur, hoc facimus nos, sed neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, hoc est. Etunt omnes docibilis Dei. Qui omnes? omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me. Videat quomodo trahit Pater. Idem decimo quinto de Ciuitate Dei, sexto loquens de multiplici correctione hominum facta per homines, Hoc, inquit, modo curantur ciues ciuitatis Dei, in hac terra peregrinantes, & pacem supernæ patræ suspirantes; Spiritus autem sanctus operatur intrinsecus, ut valeat aliquid medicina que adhibetur extrinsecus; alioquin etiā si Deus ipse viens creatura sibi subdita in aliqua specie humana

manus sensus alloquatur humanos, siue istos corporis, siue illos quos istis simillimos habemus in somnis, nec interiore gratia mentem regat atque agat, nihil prodest homini omnis prædicatio veritatis. Facit autem hoc Deus, à vaſis misericordie ira vaſa discernens, dispensatione qua ipſe nouit multum occulta, sed tamen iusta. Venerabilis quoque Beda 2. super Luc. 4. tractans illud Luc. 5. Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cœpimus, in verbo autem tuo laxabo rete, sic ait: Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam; nisi Dominus cor illustraverit auditorum, Doctor in nocte laborat; nisi in verbo gratia supernæ relaxata fuerint instrumenta disputationum, frustra vocis lux prædictor iaculum mittit, quia fides populorum non in sapientia verbi composita, sed diuinæ vocationis munere prouenit. Gregorius etiam 1. Moral. 5. super illud Iob 12.

regorius. Si deſtruſerit, nemo eſt qui ædificet, ita scribit, Omnipotens Deus humanum cor deſtruſit cum relinquit, ædificat cum replet. Vnde plerumque fit ut cum audientis cor, exigentibus culpis, omnipotentis Dei gratia non repletur, incassum exterius a prædicatore mouetur, quia mutum eſt os omne quod loquitur, sille interius in corde non clamet, qui aspirat verba quæ audiuntur. Hinc Propheta ait, Nisi Dominus ædificauerit, &c. Hinc Salomon dicit, Considera opera Dei, quod nemo possit corriger quem ille despiceret. Nec mirum ſi a corde reprobo prædictor minime audiatur, dum nonnunquam ipſe quoque Dominus, in his quæ loquitur, refutentium moribus impugnatur. Hinc eſt enim quod Cain, etiam diuina voce admoneri potuit, & mutari non potuit, quia exigente culpa malitia, iam intus Deus cor reliquerat, cui fortis ad testimonium verba faciebat. Qui & homilia 30. super Euangelium exponens illud Ioan. 14. Ille vos docabit omnia, ita scribit; Quia niſi idem spiritus cordi alſit audientis, otiosus eſt sermo Doctoris. Nemo ergo docenti homini tribuat quod ex ore docentis intelligat, quia niſi virtus intus sit, quā doceat, Doctoris lingua exterius in vanum laborat. Ecce vnam loquentis vocem omnes pariter audit, nec tamen pariter sensum auditæ vocis percipitis. Cum ergo vox diſpar non lit, cur in cordibus vestris diſpar eſt vocis intelligentia, niſi quia per hoc quod vox loquentis communiter admonet, eſt magister interior, qui de vocis intelligentia quodam ſpecialiter doceat? De hac vñctione spiritus rursus per Ioannem dicitur, Sicut vñctio eius nos docet de omnibus. Per vocem ergo non instruitur, quando mens per spiritum non vnguitur. Sed cur iſta de doctrina hominū loquuntur, quando & ipſe conditor non ad eruditionem hominis loquitur, ſi eidem homini per vñctiōnem spiritus non loquatur. Certe Cain priuſquam fratricidium opere perpetraret, audiuit, Peccasti, quiesce; ſed quia culpis ſuis exigentibus, voce eſt admonitus, non vñctione spiritus, audire verba potuit, ſed feruare contemplit. Glossa quoque ſuper illud Ierem. 36. Ex ore ſuo loquebatur, &c. & ego teribebam, ſic ait; Etiam auditribus neceſſaria eſt gratia Spiritus Sancti: Niſi enim alſit ipſitus, ſermo Doctoris eſt otiosus; vnam loquentis vocem omnes pariter in Ecclesia audimus, ſed non omnes pariter intelligimus, ſed ſicut vñctio Dei docet nos de omnibus. Ipſe quoq; conditor non ad eruditionem homini loquitur, ſi per vñctiōnem spiritus non loquatur. Diſtum eſt enim ad Cain, Peccasti, quiesce; ſed quia culpis prohibentibus non eſt vñctus, verba Dei audire potuit, ſed non feruare. Sic Ioachim & ſervi eius verba Dei audire poterant aure corporis, ſed non cordis. Cui & concordat Aug. de Correptione & gratia 10. ita dicens, Tunc ſalubris eſt correptio quando ſupernus medicus * respicit: Non enim aliiquid proficit, niſi cum facit, ut quantumcumque peccati ſui pœnitentia; & quis hoc facit, niſi qui reſpexit Perrum Apost. negantem, & fecit flentem; & iſtam ſententiam per totum librum oſtentat. Amplius autem ſi homo ex ſe tantummodo aperire Deo ſic pulsanti, vocanti, & gratiam offerenti, videtur quod quidam obſtinati, vel alij, ex cauſis varijs nullatenus aperirent, quod falſum eſt, quoniam quicunq; iuxta ſententiam Apost. ſecundū propositum Dei vocati ſunt Sancti, neceſſario veniunt sine mora; Nam alias fruſtratur diuinæ propositum voluntatis, quod capitulum 10um. non permittit; ideoq; Marc. 3. dicitur, vocavit ad ſe quos voluit, & venerunt ad eū. Nec potest dici, quod Deus vocando electos non proponit, nec vult quod veniant, ſed hoc eorum relinquit arbitrio; Nam per cap. 22um. vel vult illud, vel eius oppofitum; & non eius oppofitum, quia tunc per cap. 10um. non venire, nec etiam Apost. & Aug. tunc eos ſpecialiter nominarent vocatos ſecundum propositum, ſcilicet Dei vocantis, ut pater ad Rom. 8. & per Aug. de prædestinatione Sanctorum ſuperius allegatum: & ſi cap. illud 22um. non eſtet, non deceret, quod Deus pulſaret indeterminatus quid faceret, & determinaretur ab alio, ſicut ſuperius eſt argumentum; & quia tunc haberet volutiones nouellas, & aliqualiter mutaretur contra capitulum 23. & 5. nec deceret etiam vlo modo, quod aliqui caſualiter aut fortuito reſpectu Dei, fierent Sancti filii Dei & hæredes regni, propter capitulum 27. & alia quæ ſequuntur. Non ergo videtur quod aliquis qualſcumque quantumlibet obſtinatus ſecundum propositum Dei vocatus, refiſtat. Vnde Augustinus de præ-

Propheta.

Salomon.

Gregorius.

Glossa in Ierem. 36.

Augustinus.

* cor

Marc. 3.

II 23um.

A

B

C

D

E

- A destinatione Sanctorum 9. loquens de gratia huius vocationis sic dicit; Hęc itaque gratia quę occulte humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo duto corde respuitur: ideo quippe tribuitur, vt cordis duritius primiū auferatur. Quando ergo Pater intus auditur & docet, auferit cor lapideum, & creat cor carneum, sicut Propheta prædicente promisit. Item Iohannes 6. Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet; id est, omnis prædestinatus & electus: si tamen hoc dependeret originaliter ab illorum libera voluntate, non Dei, aliqui ipsorum forsitan non venirent. Ideo dicit ibi Beda, Hi autem sunt quos Pater dat filio, quos per occultum inspirationem facit credere in filium. Cui consentit Augustinus de prædestinatione Sanctorum 9. sic dicens; Omne quod dat mihi Pater, &c. Quid est, ad me veniet, nisi crederet in me? sed vt fiat, Pater dat. Videatur etiam quodd si ipsi crederent per seiplos, magis ipsimet darent se filio, quam Pater tantum pulsans: Per solum namque pulsare, nequaquam de forte filii sunt effecti, sed per credere fidem eius. Ad idem facit, quod infra dicitur, Beda. Augustinus.
- B dem, Omnis qui audit à Patre & didicis, venit ad me; ergo Pater docet eos & facit eos credere in filium. Vnde cùm immediate præmisisti, Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit illum, quasi exponendo illum modum trahendi, subiungit, Scriptum est in Prophetis, & crunt omnes docibiles Dei; Omnis qui audiuit à Patre & didicis, venit ad me, quasi dicaret, Pater trahit ad me sic docendo. Hoc etiam satis exprimit Augustinus de prædestinatione Sanctorum; vbi prius, Quid est, inquiens, Omnis qui audiuit à Patre, &c. nisi nullus est qui audiat à Patre, & discat, & non veniat ad me? Si enim omnis qui audiuit à Patre & didicis, venit; profectò omnis qui non venit, non audiuit à Patre nec didicis. Valdè remota est à carnis sensibus schola hac, in qua Pater auditur, & docet vt veniat ad filium; ibi est & ingle filius, quia ipse est verbum eius per quod sic docet, nec agit hoc cum carnis aure sed cordis. Simil est & spiritus Patris & Filii; neque enim ipse non docet aut separatum docet; Inseparabilia enim sunt opera Trinitatis. Item si peccator posset per se credere predicanti,
- C & peccata dimittere, posset se per se discernere & separare ab alijs peccatoribus, andientibus, nec facientibus modo dicto, contra Apostolum 1. ad Corinthus. 4. Quis enim te discernit? scilicet à perditis, vel perdendis, quasi dicat, solus Deus; quod textus ostendit, cùm dicit, Quid enim habes, quod non accepisti? &c. quem intellectum testatur Augustinus de correptione & gratia, & allegatur ibi in Glossa Lombardi, sic dicens; Quis enim te discernit à massa perditorum? Nullus, nisi Deus: solus ipse separat te à perditis: Sed quia homo inflatus posset respondere voce vel cogitatione & dicere, discernit me fides mea, iustitia mea, & oratio mea, occurrit Apostolus dicens, Quid enim habes quod non accepisti? Idem de prædestinatione Sanctorum 6. sic dicit, Natura in qua nobis data est possibilitas habendi fidem non discernit ab homine hominem; ipsa vero fides discernit ab infidelis fidem; ac per hoc, vbi dicitur, Quis enim te discernit? quid habes quod non accepisti? quisquam audet dicere, habeo fidem ex meipso, non ergo accepi; profecto contradicit * quisquis
- D apertissimè veritatem; non quia credere vel non credere non est in arbitrio voluntatis humanae, sed in electis præparatur voluntas à Domino; ideo ad ipsum quoque fidem, quę in voluntate est, pertinet. Quis enim te discernit? quid habes quod non accepisti? & sequitur capitulo septimo; Multi audiunt verbum veritatis, sed alij credunt, alij contradicunt; volunt ergo isti credere, nolunt illi, quis hoc ignoret? sed cùm in alijs præparatur, in alijs non præparatur voluntas à Domino; discernendum quid eveniat de misericordiae, quid de iudicio. Idem de gratia & libero arbitrio 16. Dicunt Pelagiani vitam eternam meritis nostris reddi; et si merita nostra sic intelligent, vt etiam dona Dei ipsa ¹¹ agnoscantur, non esset reprehendenda ista sententia: quoniam vero merita humana sic prædicant, vt ea ex semel ingle habere hominem dicant, rectissimè respondet Apostolus, Quis enim te discernit? quid habes quod non accepisti? si autem acceperis, quid gloriatis, quasi non acceperis? prorsus talia cogitasti. Verissimè dicitur, dona sua coronat Deus, non merita tua, si tibi a teipso, non ab E illo sunt merita tua; Hęc enim si talia sunt, mala sunt, quę non coronat Deus; si autem bona sunt, Dei dona sunt, quia sicut dicit Iacobus, Omne datum optimum &c. dicit, & Iohannes præcursor Domini, Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de super; vtique de celo in terram venit Spiritus Sanctus, quando Iesus ascendit in altum capitum duxit capitulatatem, dedit dona hominibus; & sequitur capitulo decimo septimo. Si ergo Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, tanquam merita tua, sed tanquam dona sua. Istam quoque sententiam diffusus persequitur consequenter; Qui & super illud Psalmi 118. Retribue seruo tuo &c. Nulquam, inquit, se extollat humana superbia: dominus suis Deus rettribuit bona præmia, sed iste qui iam orat, & dicit, Retribue se: uo tuo, viuam, si penitus

penitus iam esset mortuus, non oraret, sed ab illo accipit initium bonæ concupiscentiæ, à quo A vitam poscit obedientiæ. Idem ad Sixtum Presbyterum, recitante Petro 3. Sentent. dist. 27. Cum, inquit, Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua; vnde vita æterna quæ à Deo in fine præcedentibus meritis redditur, quia & eadem merita, quibus redditur, non à nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiam, & ipsa recte gratia nuncupatur, quia gratis datur, nec ideo gratis quia non meritis datur, sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita quibus datur. Amplius antea sicut ex 2. capitulo poterit apparere, in genere aperiens est aliquid primum aperiens principale, in cuius virtute aperiunt aperiens cætera, veluti instrumenta cetera; ut hæc sint quasi claves possibiles, ipsum vero potentia vtens clavis: Apoc. 3.

Ipsum enim est ille sanctus & verus, qui haberet clavem David, qui aperit & nemo claudit, qui claudit, & nemo aperit Apocalypsis tertio sicut prædictum erat Esaïa 22. Dabo clavem domus David super humerum eius, & aperiet, & nemo erit qui claudat, & claudet & nemo erit qui aperiat. Ideoque tota deuotè orat Ecclesia cum Psalmista, Domine, Labia B mea aperies, & cum Machabæis, Adaperiat Dominus cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis. Ipse igitur Dominus aperit corda nostra, & vniuersaliter quilibet vires nostras, quod in apertione aurium surdi, & solutione vinculi linguae eiudem muti, geminato miraculo ostendere dignabatur, dum digitos sue potentie in auriculas eius misit, & spuso sua clemètia tetigit linguam eius, & suspiciens in coelum ingemiscendo sic ait, Ecstata, quod est adaperire, Marc. 7. qui surdus & mutus secundum Bedam, in quadam homilia, significat genus humanum, quod postquam contempto diuino mandato suasioni serpentis obedivit, & lignum vetrum degustauit, surdum & mutum spiritualiter est effectum. Et secundum eundem recitat ibi Glossa, Suscepit in coelum, ut inde mutis loquela, inde auditum surdis, inde cunctis infirmitatibus medelam docerer esse querendam. Item Act. 14. Aperuit Deus gentibus ostium fidei. Huius etiam apertio diuinæ testis est illa [¶] Lydia purpuraria, cui Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo, Act. 16. Quod & contestatur Apostolus ad Coloss. 4. dicens, C Oratione instate, ut Deus aperiat vobis ostium sermonis, & multa similia occurrant sepiissime in Scriptura. Supet hoc autem verbum Apostoli dici Augustinus de prædestinatione sanctorum 27. per hunc modum, Quomodo aperitur ostium verbi, nisi cum sensu aperitur audiens ut credat, & initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam salubrem doctrinam prædicantur, & disputantur admittant, nè per infidelitatem corde clauso ea quæ dicuntur improbet ac repellat? Vnde & ad Corinth. ait, Ostium mihi apertum est magnum & euidens, & adversarij multi. Quid hic aliud potest intelligi, nisi prædicatio ibi per eum primitus Euangelio credidisse multos, & multos fidei ejusdem aduersarios extitisse, secundum illud Domini, Nemo venit ad me, nisi cui fuerit datum à Patre meo: Ex vobis datum est nosse mysterium regni, illis autem non est datum. Ostium ergo apertum est in eis quibus datum est, aduersarij autem multi ex eis quibus non est datum. Dicitq; idem Apostolus; Cum venissem Troadem in Euangeliū Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino, &c. valefaciens illis, exi in Ma- D cedoniam. Quibus vale fecit nisi eis qui crediderant, in quorum scilicet cordibus Euangelizanti apertum est ostium? & facta parua digressione subjungit; Verum redēamus ad apertō ostium, quasi initium fidei audiētiū significat Apostolus; Quid est, orantes simul, ut Dens aperiat vobis ostium verbi, nisi apertissima demonstratio, etiam ipsum initium fidei esse donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, nisi ab eo fieri crederetur. Hoc donum celestis gratie in illam purpurariam descendērat, cui sicut Scriptura dicit in actibus Apostolorum; Deus aperuerat sensum, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur: Sic enim vocabatur ut crederet. Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adjungendo, vel iudicando, vt etiam per eos impleatur, quod manus ejus & consilium prædestinavit fieri. Melius igitur mihi videtur & tutius, torum regimen ostiorum nostrorum ostiatio tali committere, qui nunquam sopore deprimitur, nulla illusione decipitur, nulla corruptione allicitur, nec vlla vincitur potestate, qui aperiendo vel claudendo nunquam errare potest in minimo: quam E totum nobis, vel partem sibi, & partem nobis impotentibus, fatuis, & corruptis, qui vix unquam aperimus vel claudimus non errantes: Non tamen ut nos somnolentia vacemus & otio, sed ut sub ejus scilicet regimine, non supra, nec secus, semper operibus graria vigilansimè insistamus. Vnde Augustinus de bono perfectantia, 9. Tutiores vivimus, si totum Deo damus, non nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus. Ipsi ergo me totum tota deuotione committo, ac eis gratissimæ gratiæ totaliter me submitto. Et si obijciant illud Apoc. 3. Si quis aperuerit &c. Et illud dilecti pulsantis, Aperi mihi foror mea Cantic. 5. dicendum, sicut ad similia 35. cap. dicebatur, quod per huiusmodi libertum arbitrium excitatur, nec ex hoc sequitur; quod possit solis proprijs viribus aperire, sicut nec implere omnia alia diuina mandata, quæ similiiter imperantur.

Act. 14.
¶ Lidda
Act. 16.
Coloss. 4.
Augustinus.

Augustinus.

C A P.

A

C A P. XXXIX.

Contra quosdam putantes hominem ex se tantum posse mereari primam gratiam de congruo, non de condigno.

Ræter istos autem sunt alii non contenti gratia gratis data, sed volunt quod vendatur à Deo, & ematur ab eis aliquo precio licet vili, congruo ramen ut asserunt, non condigno. Dicunt enim homines ex solis proprijs viribus gratiam Dei mereri de congruo, non autem de condigno. Et quia iste error est famosior ceteris his diebus, & nimis multi per ipsum in Pelagianum præcipitum dilabuntur; necessarium videtur ipsum diligenteri examine perscrutari. Porro hic error non multum differt realiter ab alijs superioris recitatis, potest cum illis similiter confutari: Nam omnes peccata rationes, & autoritates contra illos adductæ, contra hanc procedunt similiter recta fronte. Sequitur enim ex ista, quod gratia sit ex operibus & meritis, cum errore Pelagi radicali; sequitur etiam quod gratia sit ex meritis saltem, ut ex causa partiali & concausa cum primo errore sequente; & quod merita illa de congruo sint saltem causa & dispositio præparatoria gratiae cum secundo, & quod quis possit mereri de congruo per se solum, si cut tertius error ponit, quod homo potest solis proprijs viribus aperire. Præterea si quis de congruo primam gratiam mereatur, hoc est priusquam habeat gratiam saltem prioritate naturæ; sed priusquam habeat gratiam de qua loquor, scilicet gratificantem ad regnum, non habet etiam charitatem. Ilsa enim sola diuidit inter filios perditionis, & regni, ut dicit Augustinus 15. de Trinit. 18. & patet per Apostolum 1. ad Corinth. 13. quare nec diligit Deum omnino, vel saltem non amore gratuito, sed liberè & principaliter propter illum. Quapropter nec aliquid meretur ab eo, & maximè nullum bonum gratuitum arram certam boni maximi semper intendo: Nam qua fronte vendicat quis remunerationem à Deo, cui nullum munus donavit? aut quo titulo exigit retributionem ab eo, cui nunquam aliquid tribuit? & quomodo meretur quis quicquam à Deo, qui nihil facit pro eo? Vnde Matth. 6. Attendite, ne iustitiam vestram taciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in celis est: vbi Chrysostomus; Quid autem à Deo recipies, qui Deo nihil dedisti? Nam quod propter Deum fit, Deo datur, quod autem propter homines fit, in ventos effunditur. Ad hoc & facit efficaciter Augustinus, 1. contra Pelagium & Cœlestium de gratia Christi, & de peccato originali, 22, sicut 37ma recitauit. Adhuc autem & si quis amet

D Deum, & faciat pro eo, non propter se, sed ut prospera sibi concedar, vel aduersa prohibeat, reddit idem. Quomodo namque talis plus meretur à Deo, quam venditor ab emptore? & præter hoc, magis diligit concessionem istorum, & prohibitionem illorum, quam Deum, & cum ista diligit propter seipsum, magis diligit seipsum quam Deum. Semper enim propter quod vnumquodque illud magis est: ut propter quod amamus, illud magis amicum est, 1. Post. 2. Imo sicut 26. capitulu fuerat declaratum; Qui diligit aliquid propter aliquem certum finem, non diligit hoc, sed finem; ergo nedum sic diligens non meretur, sed peccat; facit enim contra rectum & debitum ordinem diligendi, teste parte 30. corollarij, primi, huius; & contra præceptum de diligendo Deum ex toto corde, & tota anima, & tota fortitudine atque mente, Deuteron. 6. & Mat. 22. Talis quoque se fruatur, & vitur ipso Deo; ergo constat eum peccare, ut patet diffuse per Aug. De doctrina Christi, cap. 1. & post: & recitat Lumb. 1. Sent. dist. 1. Patet etiam quod talis non meretur. Nullus enim operando meretur, nisi habeat intentionem rectam, scilicet recti finis: Nam sicut in naturalibus motus denominatur à fine, sic & in moralibus, sicut & patet ex 34. huius. Talis autem extra charitatem non habet intentionem rectam: Nulla enim est intentio recta, nisi quæ finaliter immediatè tendit in Deum, vel forsitan mediater, que foris immediatè fertur in creaturam, & per illam finaliter in Deum, & hoc super omnia gratuito propter ipsum, sicut 30. pars corol. 1. docet. Si enim propter aliquid aliud finaliter appetatur, iam illud aliud magis est finis intentus, sicut præhabita manifestat; & cum cetera naturalia in quantum acceperunt à natura, in tantum per inclinationem naturalem hoc faciant; homo qui ad hoc accepit potentiam intellectualem, & liberè voluntiam, debet hoc facere scienter & liberè secundū potentias ad hoc finaliter sibi datas. Homo ergo quicunque agendo non sic dirigit actualiter nec habitualiter intentionem suā finaliter in Deum, & hoc gratiū-

Matt. 6.

Chrysostomus.

Augustinus.

propter ipsum, facit contra naturalem ordinem vniuersitatem; quare & peccat innaturaliter contra A naturam, & contra Deum, principium, & finem, ac summum autorem totius naturæ, & ordinis naturalis, vel saltem non meretur. Hoc etiam patet per Augustinum 1. de doctrina Christiana, vbi prius; Si enim intentio illa sit recta, intendens fructum Deo, vel per illum vivitur creature: & si fructus Deo, patet propositum; Si autem virtus creature, cum secundum Augustinum ibidem, vti sit id, quod in usum venetur, referre ad obtundendum illud quo frumentum est; alias abutitur est, non vti; Nam usus illicitus abusus, vel abusus nominari debet. Adhuc patet, Nam usus creature, si non referatur in Deum, est usus illicitus; ergo peccatum, vel saltem non est recte factum; ergo illa intentio non est recta; nec aliquis intentio sine charitate & gratia gratuito super omnia fertur in Deum; quoniam sicut nullius intellectus sine fide fideliter fertur in Deum, ita nullius affectus sine gratia grata fertur in Deum, ita quod habeat Deum gratuito super omnia sibi charum: Eadem enim est proportio hic & ibi. Item si homo sine gratia caritatis posset Deum amare gratuito super omnia alia, & posset similiter B cognoscere omnia alia mandata, & seruare eas; quia qui potest maius, potest & minus; sed mandatum de dilectione Dei est primum & maximum, Matt. 22. Imo quicunque sic Deum diligeret, nullo modo scienter eum offendere, nec aliquod eius mandatum contemneret. (Hoc enim ranta dilectioni repugnat expressè) sed ea omnia pro viribus conferueret. Di-

*Philosophus
Sapiens.*

*Ioan. 14.
Gregorius.*

Apostolus

cit enim Philosophus 9. Eth. 4. Ponunt amicum volentem & operantem bona vel appetencia illius gratia, puta amati; & 2. Rhetor. sua 5. Sit, inquit, velle, amare alium quia putat bona, illius gratia, sed non sui, & secundum posse actiuum esse horum: Vnde & Sapientiae sexto; Dilector, custodia, seu custoditio legum illius est: Quare & veritas ipsa dicit, Siquis diligit me, sermonem meum seruabit, Ioan. 14. Super quod Gregorius hom. 30. Probatio dilectionis exhibito est operis. Hinc in epistola sua, istud Ioannes dicit, Qui dicit, quia diligo Deum, & mandata eius non custodit, mendax est; vere enim diligimus, si mandata eius seruamus; verè diligimus, si à nostris voluptatibus nos coarctamus. Nam qui adhuc per illicita defluit, profecto Deum non amat, quia ei in voluntate sua contradicit. Apostolus ad Rom. 13. similiter arguens, sic concludit; Plenitudo ergo legis est dilectionis; quare nec sine gratia caritatis, posset quis esse in statu salutis. Nam Luc. 10. dicit Saluator, Hæc fac, id est, serua mandata, & viues. Frustra ergo ponuntur hi tres habitus, scilicet fides, spes, & charitas supernaturaliter nobis infusi, cum sine his naturalia nostra nobis sufficient ad faciendum & seruandum omnia diuina mandata, sicut Pelagius assertabat, ut recitat Augustinus de hæresibus 88. & Petrus 2. sentent. dist. 28. & Isidorus 8. Eth. 14. & Canon. 24. quæst. vlt. Qui-

dam autem. Sed Doctores nostri Catholicæ dicunt nos istis tribus habitibus, vel alijs proportionalibus indigere, quia cum animæ nostræ aspectus & affectus per molem corporis seu peccati, vel per naturalem impotentiam deprimantur, in tantum quod non possunt Deum videre debitè, nec amare, vel etiam propter improportionem tam excellentis obiecti, necessariò indigent fide vel lumine gloria, & charitate seu gratia, que ipsis eleuent ad Deum videndum C debite & amandum. Vnde & Papa Clemens quintus damnat hæresim Begardorum dicentes, quod anima non indiget lumine gloria ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beatè fruendum, Extra de hæreticis, Ad nostrum. Et hoc nedum nos in statu præsentis misericordie, sed etiam Angeli & primi parentes in statu primæ innocentie similiter indigebant, quando nullum obicem posuerunt mortale, nec minimum veniale, ut dicit Lumbardus, & probat per autoritates Augustinii 2. sentent. dist. 5^a. 24^a. & 29^a. planè. Et si quis dicat, quod virtutes morales satis eleuent affectum ad Deum gratè amandum, contradicetur ei faciliter per priora: Incidit enim in errorem Pelagi supra dictum, quod videlicet homo solius liberi arbitrij viribus sine gratia possit omnia Dei mandata efficaciter adimplere, sicut præcedentia monstrauerunt. Adhuc autem quid simile, sic eleuat Angelos ad amandum? Amplius autem virtutes morales ex operibus generantur, ut pater 2. Eth. 1. & 2. nec speciem suam aut terminos suos excedunt, sed ad similes operationes tantum inclinant, ex qualibus generabantur. Vnde dicit ibi Philosophus cap. 2. Operationes & virtutes in eisdem erunt: Sicut enim ex recessione à voluptatibus efficiunt temperati, sic effecti maximè postulum recedere ab ipsis; & sicut afficiunt contemnere terribilia & sustinere ipsa efficiunt fortis, sic effecti maximè poterimus sustinere terribilia. Cum ergo nullus ex puris naturalibus diligat Deum gratuito super omnia propter seipsum, sed propter aliquem alium finem, habitus ex talibus multiplicatis dilectionibus generatus tantummodo inclinabit ad Deum similiter, & non alter diligendum. Quapropter & idem Philosophus 8. Eth. & 9. ostendit, quod quilibet etiam virtuosus, primo & maximè diligit seipsum, & quod ab hac dilectione omnis alia dilectio & amicitia deriuatur. Octauia namque 2. sic ait, Videtur autem & quod ipsi bonum amare vnuquisque;

E & in-

- A** & infra 7. Sibi ipsi maximè voulquisque vult bona; & non libri 4. Amicabilia autem que ad amicos, & quibus amicitia determinantur, videntur ex his quæ ad seipsum venisse: & infra 8. querit, Vtrum oportet amare seipsum maximè, & arguit pro, & contra, & determinat quodlibet oportet; vbi & infra 9. Omnis, inquit, intellectus eligit optimum sibi ipsi; epieikes autem obedit intellectui: verum enim quod de studio, & amicorum gratia multa agere, & pati, & si oporteat, mori: Projiciet enim & pecunias & honores, & totaliter circumquaginabila bona, procurans sibi ipsi bonum. Paucum enim tempus valde delectari magis virtus eligit, quam multum quiete; & vivere bene annum, quam multos annos qualitercunque, & vnam actionem bonam, & magnam, quam multas & parvas. Morientibus autem & hoc fortè accidit, eligunt virtus magnum sibi ipsi, & pecunias projiciunt virtus, in quo plura recipient amici. Fiunt enim quidem amico pecunias, ipsi autem bonum, maius autem bonum tribuit sibi ipsi. Ecce secundum doctrinam Philosophi quod virtuosus in operatione
- B** sua maximè virtuosa intendit, & amat finaliter, non Deum gratuito propter Deum, sed proprium bonum suum, proprium commodum & seipsum, & Deum fortassis properante hominem. Vnde & Sextus Pythagoras in sententiosis suis ait; Sine Deo non poteris vivere Deo; & infra, Sapientem fatus non facit; gratia enim Dei fato non subiaceat. Quapropter & Anselmus de Concord. vlt. dicit, quod voluntas quæ est instrumentum, & naturalis libertas arbitrij sine iustitia oriens est & ancilla facta est fuit affectionis quæ ad commodum est, quia remota iustitia nihil potest velle, nisi quod illa vult, affectio scilicet commodi; hæc autem iustitia proculdubio est gratia Dei ipsa, ex gratia dependet. Iustitia namque tribuit vnicuique quod est suum; quare & Deo amorem gratiuum super omnia propter ipsum, secundum partem 30^{am} Corollarij, primi huic; quod fieri sine gratia nusquam potest, sicut præcedentia suaserunt. Hoc idem Anselmus, & alij Doctores Catholicæ sæpius contestantur: Dicit enim Anselmus, Iustificari gratis per gratiam ipsius, ad Rom. 3. & iterum, Iustificari gratia ipsius, Apol. 3. Ignorantes Dei iustitiam, & suam querentes statuerunt, iustitiae Dei non sunt subiecti; quod tractans Augustinus de verbis Apostoli, Rom. 5. & Tit. 3. Iustitia, inquit, sit, sed ex gratia sit; à Deo ubi sit, tua non sit: qui & expponens illud Psalmi 118. Feci iudicium & iustitiam, scribit ita; Iustitiae nomine hoc loco non ipsa virtus sed opus eius significatur est. Quis enim facit in homine iustitiam, nisi qui iustificat impium? hoc est per gratiam suam ex impiis facit iustum. Vnde Apostolus, Iustificari gratis per gratiam ipsius: Facit ergo iustitiam, id est, opus iustitiae, qui habet in se iustitiam, quibus & multi Autores similia multa dicunt. Quapropter & evidenter apparet nullam virtutem Philosophicam seu moralem esse veram virtutem, simpliciter rectam, aut iustum, sine charitate & gratia ipsam perficiente, erigente in Deum & ad ipsum finaliter propter ipsum gratuè dirigeant. Non enim parum deest virtus, cui deest vera causa finalis, recta intentio, iustus finis, & præcipua tamen finis, qualis cognoscitur esse Deus. Vnde nec minus clare perpenditur, nullum opus virtutis huiusmodi per charitatem & gratiam non formata; & vniuersaliter nullum opus cuiuspiam, veram virtutem charitatis & gratiae non habentis, esse simpliciter virtuosum, rectum, aut iustum; quinimodo & quodlibet tale opus, est aliquo modo peccatum. Nam quomodo posset opus esse virtuosum, rectum, & iustum simpliciter, quod non à tali virtute procedit, quæ rectam causam finalem simpliciter, rectam intentionem, & iustum finem non habet? in modo quomodo posset opus non esse quoquimodo obliquitas aut peccatum, quod à recto, debito, & iusto sine simpliciter ad alium distinetur, & ibi requiescit finaliter vltimatè? Quare & Plato atque Platonici Philosophi excellentes veras virtutes non esse dicebant, nisi quæ menti quodammodo imprimuntur a forma illius æternæ immutabilisque substantiæ, qui est Deus: An & hæc est virtus de qua Aristoteles 7. Ethic. 1. dicit, Quandam esse super nos virtutem heroicam & diuinam? Quapropter & Augustinus 4. contra Julianum 4. recitat opinionem contrariam tanquam errorum Pelagianorum, sic alloquens Julianum; Solent, negantes Dei dona esse virtutes, quibus recte vivitur, & eas naturæ voluntatiæ humanæ non gratia Dei tribuentes, hoc vti argumento, quod eas nonnunquam habent infideles. Et infra 5. Acerbisissimi, inquit, gravia inimici, exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare virtutibus, in quibus sine adiutorio gratia solum est naturæ bonum, licet superstitionibus mancipatum, qui solius libertatis ingenitæ viribus, & misericordies crebro, & modesti, & casti inueniuntur, & sobrij. Sed horum errorum, erroneum argumentum redarguit consequenter, ostendens diffusè quod nulla est in infidelibus vera virtus, nec aliquod opus rectum; in modo & quod omne opus infidelium est peccatum; quod etiam virtutes infidelium sunt veraciter dona Dei; quate & sexto sic ait,
- C** hæc desimus, ad Titum 3. & iterum, Gratiæ regnet per iustitiam, ad Rom. 5. & infra 10. de quibusdam opinionis contraria scribit ita; Ignorantes Dei iustitiam, & suam querentes statuerunt, iustitiae Dei non sunt subiecti; quod tractans Augustinus de verbis Apostoli, serm. 15. Iustitia, inquit, sit, sed ex gratia sit; à Deo ubi sit, tua non sit: qui & expponens illud Psalmi 118. Feci iudicium & iustitiam, scribit ita; Iustitiae nomine hoc loco non ipsa virtus sed opus eius significatur est. Quis enim facit in homine iustitiam, nisi qui iustificat impium? hoc est per gratiam suam ex impiis facit iustum. Vnde Apostolus, Iustificari gratis per gratiam ipsius: Facit ergo iustitiam, id est, opus iustitiae, qui habet in se iustitiam, quibus & multi Autores similia multa dicunt. Quapropter & evidenter apparet nullam virtutem Philosophicam seu moralem esse veram virtutem, simpliciter rectam, aut iustum, sine charitate & gratia ipsam perficiente, erigente in Deum & ad ipsum finaliter propter ipsum gratuè dirigeant. Non enim parum deest virtus, cui deest vera causa finalis, recta intentio, iustus finis, & præcipua tamen finis, qualis cognoscitur esse Deus. Vnde nec minus clare perpenditur, nullum opus virtutis huiusmodi per charitatem & gratiam non formata; & vniuersaliter nullum opus cuiuspiam, veram virtutem charitatis & gratiae non habentis, esse simpliciter virtuosum, rectum, aut iustum; quinimodo & quodlibet tale opus, est aliquo modo peccatum. Nam quomodo posset opus esse virtuosum, rectum, & iustum simpliciter, quod non à tali virtute procedit, quæ rectam causam finalem simpliciter, rectam intentionem, & iustum finem non habet? in modo quomodo posset opus non esse quoquimodo obliquitas aut peccatum, quod à recto, debito, & iusto sine simpliciter ad alium distinetur, & ibi requiescit finaliter vltimatè? Quare & Plato atque Platonici Philosophi excellentes veras virtutes non esse dicebant, nisi quæ menti quodammodo imprimuntur a forma illius æternæ immutabilisque substantiæ, qui est Deus: An & hæc est virtus de qua Aristoteles 7. Ethic. 1. dicit, Quandam esse super nos virtutem heroicam & diuinam? Quapropter & Augustinus 4. contra Julianum 4. recitat opinionem contrariam tanquam errorum Pelagianorum, sic alloquens Julianum; Solent, negantes Dei dona esse virtutes, quibus recte vivitur, & eas naturæ voluntatiæ humanæ non gratia Dei tribuentes, hoc vti argumento, quod eas nonnunquam habent infideles. Et infra 5. Acerbisissimi, inquit, gravia inimici, exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare virtutibus, in quibus sine adiutorio gratia solum est naturæ bonum, licet superstitionibus mancipatum, qui solius libertatis ingenitæ viribus, & misericordies crebro, & modesti, & casti inueniuntur, & sobrij. Sed horum errorum, erroneum argumentum redarguit consequenter, ostendens diffusè quod nulla est in infidelibus vera virtus, nec aliquod opus rectum; in modo & quod omne opus infidelium est peccatum; quod etiam virtutes infidelium sunt veraciter dona Dei; quate & sexto sic ait,
- D** lis finis, qualis cognoscitur esse Deus. Vnde nec minus clare perpenditur, nullum opus virtutis huiusmodi per charitatem & gratiam non formata; & vniuersaliter nullum opus cuiuspiam, veram virtutem charitatis & gratiae non habentis, esse simpliciter virtuosum, rectum, aut iustum; quinimodo & quodlibet tale opus, est aliquo modo peccatum. Nam quomodo posset opus esse virtuosum, rectum, & iustum simpliciter, quod non à tali virtute procedit, quæ rectam causam finalem simpliciter, rectam intentionem, & iustum finem non habet? in modo quomodo posset opus non esse quoquimodo obliquitas aut peccatum, quod à recto, debito, & iusto sine simpliciter ad alium distinetur, & ibi requiescit finaliter vltimatè? Quare & Plato atque Platonici Philosophi excellentes veras virtutes non esse dicebant, nisi quæ menti quodammodo imprimuntur a forma illius æternæ immutabilisque substantiæ, qui est Deus: An & hæc est virtus de qua Aristoteles 7. Ethic. 1. dicit, Quandam esse super nos virtutem heroicam & diuinam? Quapropter & Augustinus 4. contra Julianum 4. recitat opinionem contrariam tanquam errorum Pelagianorum, sic alloquens Julianum; Solent, negantes Dei dona esse virtutes, quibus recte vivitur, & eas naturæ voluntatiæ humanæ non gratia Dei tribuentes, hoc vti argumento, quod eas nonnunquam habent infideles. Et infra 5. Acerbisissimi, inquit, gravia inimici, exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare virtutibus, in quibus sine adiutorio gratia solum est naturæ bonum, licet superstitionibus mancipatum, qui solius libertatis ingenitæ viribus, & misericordies crebro, & modesti, & casti inueniuntur, & sobrij. Sed horum errorum, erroneum argumentum redarguit consequenter, ostendens diffusè quod nulla est in infidelibus vera virtus, nec aliquod opus rectum; in modo & quod omne opus infidelium est peccatum; quod etiam virtutes infidelium sunt veraciter dona Dei; quate & sexto sic ait,
- E** nionem contrariam tanquam errorum Pelagianorum, sic alloquens Julianum; Solent, negantes Dei dona esse virtutes, quibus recte vivitur, & eas naturæ voluntatiæ humanæ non gratia Dei tribuentes, hoc vti argumento, quod eas nonnunquam habent infideles. Et infra 5. Acerbisissimi, inquit, gravia inimici, exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare virtutibus, in quibus sine adiutorio gratia solum est naturæ bonum, licet superstitionibus mancipatum, qui solius libertatis ingenitæ viribus, & misericordies crebro, & modesti, & casti inueniuntur, & sobrij. Sed horum errorum, erroneum argumentum redarguit consequenter, ostendens diffusè quod nulla est in infidelibus vera virtus, nec aliquod opus rectum; in modo & quod omne opus infidelium est peccatum; quod etiam virtutes infidelium sunt veraciter dona Dei; quate & sexto sic ait,

Absit ut si in aliquo vera virtus , nisi fuerit iustus verè , nisi vivat ex fide ; iustus enim ex fide A viuit. Quis porrò eorum qui se Christianos haberi volunt , nisi soli Pelagiani , aut in ipsis etiam fortè tu solus , iustum dixerit infidelem , iustum dixerit impium , iustum dixerit Diabolo mancipatum ? Porrò si veram iustitiam non habent impij ; profectò nec alias virtutes comites & socias , si quas habent , veras habent ; ac per hoc nec continentia , siue pudicitia , vera virtus est impiorum , quia cum non ad suum referuntur autorem dona Dei , hoc ipso malo , his videntes efficiuntur iniusti . Et infra 8. Noueris , inquit , non officijs sed finibus à virtutis discernendas esse virtutes ; officium est autem quod faciendum est ; cum itaq; facit aliquid homo vbi peccare non videtur , si non propter hoc facit , propter quod facere debet , peccare conuincitur ; quæ tamen non attingens fines ab officijs separasti , & virtutes veras officia sine finibus appellâda esse || dixisti ; ex quo te tanta absurditas sequitur , ut veram appellare cogaris iustitiam , etiam cuius Dominam repereris avaritiam . Siquidem manus abstinere ab alieno , si officium cogites , potest videri esse iustitia ; si tamen queritur , quare fiat , & respondeatur , nè plus pecuniae libitus B pereat , quomodo iam hoc factum verè poterit esse iustitia , cum seruata avaritia , quales virtutes Epicurus induxit voluptatis ancillas , quæ omnino quicquid facerent , propter illum vel adipiscendam facerent , vel tenendam ? Absit autem , ut virtutes veræ cuiquam seruiant nisi illi , vel propter illum , cui dicimus , Deus virtutum converte nos . Proinde virtutes quæ carnalibus delectationibus , vel quibuscumque commodis & emolumentis temporalibus seruuntur , vera profusus esse non possunt ; quæ autem nulli rei seruire volunt , nec ipsæ veræ sunt . Veræ quippe virtutes Deo seruuntur in hominibus , à quo donantur hominibus ; Deo seruuntur in Angelis , à quo donantur etiam Angelis ; quicquid autem bonum sit ab homine , & non propter hoc sit , propter quod fieri debere vera sapientia precipit , et si officio videatur bonum , ipso non recte fine peccatum est . Et infra 12. recitat replicationem Juliani hæretici , & respondet sic dicens : Ecce eadem commemoro quæ ipse posuisti . Si gentilis , qui non vivit ex fide , nudum , operuerit , periclitatem liberauerit , ergo vulnera souerit , diuinitas honesta amicitia C impenderit , ad telsum monium falsum nec tormentis poterit impelli ; quæto abs te , vtrum haec opera bona bene faciat an male , si enim quamvis bona , male tamen facit , negare non potes cum peccare , qui male quodlibet facit ; sed quia eum non vis peccare cum ista facit , profectò dicturus es , & bona facit , & bene . Fructus ergo bonos facit arbor mala , quod fieri non posse veritas dicit . An dicas hominem infidelem arborem bonam ? placet ergo Deo , & vbi erit quod scipitum est , Sine fide impossibile est placere Deo ? Vide itaque vtrum infidelē voluntatem audies dicere bonam voluntatem : Sed fortè dicitur es , misericors voluntas bona est ; rectè istud dicetur , si quemadmodum fides Christi , id est , fides quæ per dilectionem operatur semper est bona , ita misericordia semper est bona : si autem & reperitur misericordia mala , qua persona pauperis accipitur in iudicio ; propter quam postremō rex Saul meruit à Domino & viisque misericordia damnari , quia contra eius præceptum captiuo regi per humanum peperit affectum ; attente cogita , ne fortè misericordia bona non sit , nisi quæ bona huius fidei fuerit ; in modo re- D sponde , ut hoc sine dubitatione propicias , vtrum bonam misericordiam existimes infidelem ? Porrò si vitium est malè misereri , proculdubio vitium est misereri infideliter ; quod si & ipsa per scipiam naturali compunctione opus est bonum , etiam isto bono male vitetur , qui infideliter vitetur ; & hoc bonum male facit , qui infideliter facit ; qui autem male facit aliquid profectò peccat , ex quo colligitur etiam ipsa bona opera , quæ faciunt infideles , non ipsorum esse , sed illius qui bene vitetur malis ; ipsorum autem esse peccata , quibus & bona male faciunt , quia non fidei sed infideliter , id est , stulta & noxia hoc faciunt voluntate . Et infra 13. Intellige quod ait Dominus , Si oculus tuus nequam est , totum corpus tuum tenebrosum erit ; Si autem oculus tuus est simplex , totum corpus tuum lucidum erit ; & hunc oculum agnosce intentionem quia quisq; facit quod facit , & per hoc dicere eum qui non facit opera bona , intentione fidei bona , hoc est quæ per dilectionem operatur , totum quasi corpus , quod illis , velut membris , operibus constat , tenebrosum esse , hoc est plenum nigredine peccatorum . Amor enim mundi quo quisque amicus est huius mundi , non est ex Deo ; amor fruendi quibuscumque creaturis sine amore creatoris non est à Deo ; Amor autem Dei , quo perueniatur ad Deum , non est nisi à Deo patre per Iesum Christum in Spiritu Sancto . Per hunc amorem Creatoris bene quisq; vitetur creaturis ; sine hoc amore Creatoris nullus quisquam bene vitetur creaturis . Quem imitatus & Be- da contra Julianum 13. Quod , inquit , dicit (scilicet Julianus) multos Philosophorum patientiam , castitatem , modestiam , aliasque de Naturæ bono habuisse virtutes , constat quod quicunque Philosophorum Christum Dei virtutem , & Dei sapientiam nescierunt , hi nullam verè virtutem , sicut nec veram sapientiam habere nulla ratione potuerunt . Vnde & in sententijs Prosperi propositione 106. Omnis infidelium vita peccati est ; Bonum enim nihil est sine summo

- A** summo bono. Vbi enim deest agitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribos. Quapropter & Apostolus, primo ad Corinthios, decimo tertio, Omnes virtutes in charitate radicari demonstrat. Ex his igitur plane constat, quod nulla virtus Philosophica aut moralis, sine gratia charitatis, est simpliciter vera virtus, recta, aut iusta, nec valet erigere voluntatem creatam ad Deum super omnia propter Deum gratuitò diligendum, quin potius ipsam deflexit, deflexamue deinet, ad cuiuslibet commodum proprium, & seipsum. De necessitate ergo requiritur aliqua virtus superior lupetnaturalis, heroicæ, & diuina, puta gratia gratis data à Deo, ad erigendum voluntatem creatam insufficien-tem ex seipso, ad diligendum Deum super omnia gratuitò propter Deum, & finaliter propter eum. Hoc autem videtur & congruè figurari Ezechielis primo, vbi Propheta sic ait; Vidi & cecidi in faciem meam, & audiui vocem loquentis, & dixit ad me; Fili hominis, sti super pedes tuos, sicut & omni homini ex peccato, seu conditione naturæ cadenti, seu iacenti lon-
gè inferni, imperatur; sed quia per seipsum non sufficit surgere, neque stare, rectè subiungitur, & ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi, & statuit me supra pedes meos, &c. Quis enim est hic spiritus, nisi spiritus gratiæ, spiritus Dei sanctus? Quare & Grego-rius primo super Ezechielem, homilia nona, sic ait; Ecce diuina vox iacenti Prophetæ ius-
sit, ut surgeret; sed surgere omnino non posset, nisi in hunc Omnipotentis Dei spiritus in-
traferet. Huic & concordanter Daniel ita dicit; Facebam consternatus super faciem meam, Daniel.
vultusque meus habebat terræ, & ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & su-
per articulos manuum mearum, &c. Danielis decimo; Quia enim est hæc manus, nisi manus diuinæ gratiæ adiutoris? Quapropter & Augustinus De spiritu & litera, vndecl. dicit Agustinus.
ita; Demonstrare nitimus non in eo nos diuinitus adiuuari ad operandam iustitiam, quod le-
gem Deus dedit plenam bonis sanctisque præceptis; sed quia ipsa voluntas nostra sine qua
operari bonum non possumus, adiuuetur, & erigatur, impetratio spiritu gratiæ, sine quo adiu-
C torio doctrina illa litera est occidens. Petrus quoque secundo Sent. suarum distinet. 24. Est, Lumbardus.
inquit, in anima rationali voluntas, vel qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter
nisi gratia iuuet, quæ aduentus iuuat eam & erigit, ut efficaciter velit bonum. Et infra Di-
sinct. 25. vltim. Voluntas, inquit, hominis quam naturaliter habet, non valet erigere ad bonum
efficaciter volendum, vel opere implendum, nisi per gratiam liberetur, & adiuuetur; libere-
tur quidem ut velit, & adiuuetur ut perficiat, quia ut ait Apostolus; Non est volentis velle,
neque currentis currere, id est, operari, sed miserentis Dei, qui operatur in nobis velle & ope-
rari bonum, cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio; sed ipsa gratia voluntate
præuenit præparando, ut velit bonum, & preparatam adiuuat, ne frustra velit, id est,
ut perficiat. Amplius autem secundum omnes Philosophos, naturales & morales, omnis
forma, & omnis habitus moralis vel intellectualis per operationem suam cognoscitur, & per
operationes distinctas & varias, formæ distincte & variae demonstrantur. Cur ergo per ope-
D rationem charitatis & gratiæ, quæ est Deum super omnia charæ & gratis diligere, forma seu
habitus charitatis & gratiæ non probatur? Item omnes Doctores de baptismo, & eius effectu
scribentes tenent concorditer, quod cuiuslibet ritus baptizato in suo baptismo, tres virtutes The-
ologicas, scilicet fides, spes, & charitas infunduntur, vna cum gratia informante. Et ut de ce-
tero, nullus super hoc audeat dubitare, sancta Ecclesia istud certissime definit. Nam Io-
hanes Papa Extra, In constitutionibus Clementis, de summa Trinitate, & fide Catholica,
recitata vna opinione dicente per virtutem Baptismi parvulus quidem culpam remitti, sed
gratiæ non conferri; & alia asserente, quodculpa ipsi in baptismo remittitur, ac virtutes,
& informans gratia infunduntur quoad habitum; et si non pro illo tempore quoad vsum,
subiungit; Nos attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quæ per baptismum applica-
tur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundum, quæ dicit tam parvulus quam adul-
tus conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, &
E tis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiarum magis consonam & concordem, fa-
cro approbante consilio duximus eligendam. Item nullus potest exercere operationem pro-
priam alicuius formæ nisi præhabita illa forma, sicut nullus potest percussere fortiter, nisi
præhabita fortitudine, nec videre acutè nisi præhabito visu acuto; & in intellectuali-
bus, & moralibus similiter; Nullus enim potest facere sapienter aut prudenter nisi
præhabita sapientia vel prudensia; nec in moralibus potest quis generaliter benefacere,
nisi præhabita aliquali virtute in genere, à qua tanquam à forma bona seu bonitate
actio bona procedat. Vnde secundo Ethicorum sexto ostendit Philosophus quod virtus ha-
bentem perficit, & eius opus bonum reddit; cui & simile ex sexto Ethicorum, 10. recitat tri-
cessimum quartum huius, & idem videtur de qualibet virtute in particulari, & operatione illius.
P. Philosophus.

Nullus ergo potest iustè velle, nisi præhabita iustitia, nec diligere Deum charè nisi præhabita charitate. Quicunque ergo caret iustitia, chatitate, & gratia, non potest ex se iustè vel charè aut gratè velle nec facere, nec hanc potest ex se habere sicut præcedentia docuerunt; & potest probari; quia si posset, hoc esset grata merendo, seu volendo, vel non sic faciendo; sed non grata merendo, seu volendo, quia hoc non potest nisi præhabita gratia per proximato rationem; nec non grata aliquid faciendo; Non enim congruit rationi, quod gratia detur in præmium & mercedem ei, qui nihil gratum fuerit operatus. (Nam secundum Apostolum 1. ad Cor. 3. Vnusquisque propriam mercedem accipit secundum suum laborem) nec carens ea potest eam recipere à sola alia creatura. Nullus enim potest gignere aut facere filios Dei, & constituere hæredes regni coelestis, nisi Deus Pater, & Dominus huius regni. Restat igitur ut gratia secundum nomen suum, sine ullis meritis prævijs gratis detur ingratia, à Deo datore liberalissimo gratiam. Et propter hanc rationem Anselmus de Concordia, eandem sententiam profitetur; vbi postquam ostendit capitulo octauo; quod rectè velle est finis rationalis creature, & quod iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, quoniam qui solum propter aliud illam seruat, non illam diligit, sed illud propter quod eam seruat, & ideo non est dicendum iustus, nec talis rectitudo nominanda est iustitia, nono capitulo sic adiungit; Dubium non est, quia voluntas non vult rectè nisi quia recta est: Sicut namque virus non est acutus, quia videt acutè, sed idcirco videt acutè quia est acutus; Ita voluntas non est recta, quia rectè vult, sed rectè vult quoniam recta est; Cùm autem vult hanc rectitudinem, proculdubio rectè vult. Non ergo vult rectitudinem nisi quia recta est; Idem autem est voluntati rectam esse & rectitudinem habere; palam igitur est, quia non vult rectitudinem, nisi quia rectitudinem habet. Idem de veritate 12. Rectitudinis acceptio prius est naturâ quam habere aut velle illam, quoniam illam habere aut velle, non est causa acceptio, sed acceptio facit illam velle, & habere. Et sicut pater per eundem De causa Diaboli 17. Difensor Angelus amissâ iustitiae, non potest ex se habere voluntatem iustitiae; Imò & sicut apparet supra eiusdem 12. Angelus dispositus ad volendum, non potuit ex se habere suam primam voluntatem, neque beatitudinis aut iustitiae, sed voluntatem commodi naturalem. Huic & consonant dictum eius De concordia vlt. superius recitatum; qui & supra 9. post superius recitata, ostendit quod nullus potest rectitudinem illam recipere nisi à Deo; Consideremus nunc, inquit, utrum quis hanc rectitudinem non habens, aliquo modo eam à se habere possit; utique illam à se habere nequit nisi aut volendo, aut non volendo; volendo quidem nullus valet eam per se adipisci, quia nequit eam velle, scilicet recte, nisi eam habeat; quod autem tenet volendo valeat eam assequi mens nullius accipit: Nullo ergo modo potest eam habere ex se; sed neque ab alia creatura: Sicut namque creatura nequit creaturam saluare, ita non potest illi dare per quod saluerit. Sequitur ergo quod nulla creatura rectitudinem habeat, nisi per Dei gratiam. Deo ergo largiente inuenimus gratiam eius ad saluandum hominem cum libero arbitrio concordare; ita ut gratia sola possit hominem saluare, nihil eius libero arbitrio agente; sicut fit in infantibus & in intelligentibus, ut ipsa semper adiutor liberū arbitriū naturale, quod sine illa nihil valet ad salutem, dando voluntati rectitudinem, quam seruit per liberū arbitriū. Et quamvis non omnibus det, quoniam cui vult misereatur, & quem vult inducat; Nulli tamen dat pro præcedenti aliquo merito, quoniam, quis prior dedit Deo & retribuet ei? Si autem voluntas per liberum arbitrium, seruando quod accepit, metetur aut augmentum acceptæ iustitiae, aut potestatem pro bona voluntate, aut præmium aliquid, hec omnia fructus sunt primæ gratiarum; & gratia pro gratia, & ideo totum imputandum est gratia, quia neque voluntas est quod vult, neque currentis est quod currit, sed miserentur et Dei. Nonne & hoc est quod dicit Propheta, Scio, inquiens, Domine quod non est hominis via eius, nec viri est vi ambulet & dirigat gressus suos. Ierem. 1. Cuius est ergo, nisi illius de quo alias Propheta si ait, Apud Dominum gressus hominis dirigetur, & viam eius volvet, Psalmo trigesimo sexto; Imò sicut alia litera clarior, A Domino gressus hominis dirigentur primò, & post directionem iam factam, viam eius scilicet Domini volet homo secundò. Hoc enim Aug. exponens sicut ait, Ipse homo vi velit viam Domini, ab ipso Domino eius gressus dirigentur: Nam si Dominus non dirigenter gressus hominis, tam praui erant ut semper per praua irent, & semitas curvas lequendo redire non possebant. Ipse est ergo qui direxit gressus nostros, ut viam eius vellemus. Qui & 1. ad Simplicianum 24. ait; Ad frangendam atque deiiciendam superbiam hominum ingratorum gratia Dei, & audientium gloriari de meritis suis, ita commemorantur: Cùm enim nondum nati fuissent, neque aliquod egisset bonum aut malum, non ex operibus sed ex vocante dictum est, Quia maior seruier minori. Vocantis est ergo gratia; percipientis vero gratiam consequentur sunt opera bona, non quæ

42.7.1.1.1.
C. 1. 2.

Anselmus.

B

Ierem. 1.

C

Psal. 36.

E

Augustinus.

- A** quæ gratiam pariant, sed quæ gratia pariantur. Non enim ut ferueat, calefacit ignis, sed quia feruet; nec ideo benè currit rora, ut rotunda sit, sed quia rotunda est: sic nemo propterea bene operatur ut accipiat gratiam, sed quia accepit. Non enim potest justè vivere, qui non fuerit justificatus, nec omnino vivere, qui non fuerit iustificatus; Iustificatus autem gratia, ut justificatus possit justè vivere. Prima est iustitia gratia, secunda opera bona. Idem de fide ad Petrum, 18. dicit, quod Deus intellectuali naturæ, Angelis scilicet & hominibus cognoscendi ac diligendi se facultatem voluntatemque donavit, ut eam unusquisque & habere posset & perdere; si quis tamen eam sponte perderet, suo eam deinceps arbitrio resumere non valeret, ut illius esset, illius sanctæ cogitationis initia gratuita dono bonitatis denuo renouandis quibus veller infundere, cuius fuit in ipso creationis exordio, nullis praecedentibus meritis, spiritus & corpora, locis atque affectionibus, prout ipse sapiens voluit congruis, mirabiliter ordinare. Et infra 21. Bonæ inquit voluntatis & cogitationis initium non homini ex seipso nasci, sed diuinus & præparati & tribui, in eo Deus evidenter ostendit, quod neque diabolus, neque aliquis Angelorum ejus, ex quo ruinæ illius merito in hanc sunt inferiorem detulit caliginem, bonam portuit aut poterit resumere voluntatem. Quod si possibile esset, ut humana natura, postquam à Deo auctorita bonitatem perdidit voluntatis, ex seipso rursus eam habere potuerit; multò possibilius hoc natura haberer Angelica, quæ quanto minus gravatur terreni corporis pondere, tanto magis hac esset prædicta facultate: Sed ostendit Deus unde bona voluntas hominibus detur, quam sic amiserunt Angeli cum haberent, ut amissim deinceps habere non possent. Idem 12. de Civit. Dei, 9. probat, quod si boni Angeli fuerint prius sine bona voluntate, non potuerunt eam habere ex se; quia si eam ipsi, Deo non operante, fecerunt, meliores à seipso, quam ab illo facti sunt; quod absit: & si non potuerunt seipso facere meliores, quam eos ille fecerat, quo nemo melius quicquam facit; protestat & bonam voluntatem qua meliores essent, nisi operante adjutorio creatoris habere non possent. Sed obiectetur fortassis per illud, 2. Eth. 1. & 2. quod virtus moralis generatur ex operibus similibus praecedentibus, ut iustitia, temperantia, & fortitudo, ex justè, temperate, & fortiter operari; ergo aliquis potest virtutem operari non habendo virtutem. Item alias fatum videatur & vanum appetere & desiderare virtutes: Nullus enim hoc potest nisi eas habendo; sed superfluum videtur & saturni aliquem desiderare, & appetere hoc quod haberet. Item hoc videtur in artibus manifestum: Nullus enim haberet artem citharizandi, aut ædificandi, nisi prius citharizando, aut ædificando, ut patet per Philosophum, 2. Eth. 1. & 9. Metaphys. 14. Ad hanc potest responderi sicut respondet Philosophus 2. Eth. 4. ad similem questionem. Quia enim dictum erat prius, quod virtus ex operibus generatur; quereret aliquis, inquit, qualiter dicimus, quoniam oportet iusta operantes iustos fieri, & temperata temperantes? Si enim operantur iusta & temperata, iam sunt iusti, & temperati. Et respondet quod tales non operantur justè & temperatè, sed iusta & temperata: & dicit quod opera iusta & temperata dicuntur, quando sunt talia, qualia iustus & temperatus operabitur. Alter tamen nec improbabiliter potest dici, quod quicunque talia operantur, & non omnime casualiter, sicut bos inuenit leponem aut perdicem, hoc facit ex aliqua forma virtutis, & virtute, quam habet, largè loquendo. Nam secundum eundem Philosophum, 6. Eth. vlt. duplex est virtus, una principialis, alia naturalis; vel una acquisita, alia vero innata: & hoc probat per communem experientiam, ita dicens; Omnibus enim videtur singulos morum existere natura; aliqualiter enim iusti, & temperati, & fortes, & alia habemus confessim à natuitate. Etenim pueris & bestiis naturales existunt habitus, sed sine intellectu nocui videntur, quemadmodum corpori forti sine visione moto accidit falli fortiter, propter non habere visum, sic & hic. Si autem accipiat intellectum habitus similis existens, tunc erit propriæ virtus. Et ratio hoc conuincit: Si enim propter hoc, quod homo post multa tristia opera sentit se fortiter inclinari ad talia faciliter & delectabiliter operandum, concludit se habere virtutem moralē taliter inclinantem. Quare si quis naturaliter, similiter, vel vehementius, faciliter, & delectabilius inclinetur, non ^{concludit} se habere virtutem huiusmodi naturalem? & hanc forsitan ^{probat} virtutem contra virtutem acquisitam quam hic vocat principalem, in predicamentis distinguens, sub nomine dispositionis posuit in prima specie qualitatibus. Has etiam virtutes nemus naturales aut morales, sed etiam intellectuales & artificiales, Mathematici videre se reputant in natuitatibus puerorum; Ideoque antiqui prudentes, inuestigata diligenter & cognita naturali habilitate pueri cuiuscunq; secundum illam quemlibet ad quodlibet congrue applicabant. Quare & inter eos tunc temporis omnes artes excellentissime viguerunt. Unde & 3. Eth. 13. scribitur isto modo, Innasci oportet quemadmodum visum habentem, quo iudicat bene, & quo secundum veritatem bonum desiderabit, & est bene natus, cui hoc innatum

innatum est bene: Quod enim maximum & optimum, & quod ab alio non possibile accipere, A neque discere; sed quale innatum est, tale habebit, & quod bene & optimè hoc innatum esse perfecta & vera erit utique bona natuitas. Quare & Aristoteles 5. Polit. 9, recitat Socratem affirmantem naturam producere prauos & meliores disciplinas; & addit, Hoc ipsum dicens forte, non male: Contingit enim esse aliquos, quos disciplinari, & fieri studiosos impossibile est. Quapropter & in secret. secret. 3. part. 10. scribit ita; Est consideranda genesis in quibusdam, quia generatus s̄tē disponit juxta vim Planetarum, qui sunt in regione sua gene-
seos, & si forte contingat, quod genitores genitum doceant aliquam artium, natura superior attrahet eum multoties ad artem sideris conuenientem. Nam simile huic accidit quibusdam hominibus, qui conuenerunt in quadam villa, & hospitati fuerunt apud quandam textorem, cui natus est in illa nocte filius, cuius genesis hospites accepérunt, & ordinauerunt eius Planetas. Fuit ergo eius genesis in Venere, & in Marte, gradu suo existente Geminis cum Libra; fidata verò contraria & pessima nondum fuerunt orta: Ostendit ergo eis genesis, quod Puer B erat futurus sapiens, curialis, velocis manus, boni consilij, diligendus à Regibus: Occultaerunt ergo hoc, cœlantes à Patre. Cœlit ergo natus in prosperitate & crediderunt, ac nisi sunt genitores inservire eum aliquam attem de operibus suis, sed nihil potuit ex his addiscere: Verberantes autem ipsum, & flagellantes grauiissime, expulerunt ipsum voluntati sua. Inclinavit ergo se juuenis ad homines possidentes disciplinas, & acquisiuit scientias, & sciuit cursus & tempora supercoelestia, & mores, ac regimina Regum, & ecce factus est bajulus Regis. Vbi & immediate subiungit; Contrarium huic accidit ex mirabilibus operibus & dispositionibus Planetarum, & naturis eorum, illud quod conuenit, ut duobus nativis Regis Indiae, facta comparatione ad genesis, sed occultum fuit Regi. Quandò ergo crevit unus puerorum, creditur Rex eum instruere scientijs; Miser ergo cum per Indiam, & per alias Provincias honorificè, sicut decet filium tanti Regis; sed nihil profuit diligentia Patri, quia non potuit inclinare animum & naturam, nisi ad fabrile artificium. Propter quod turbatus est Rex valde, C conuocauitque sapientes omnes sui Regni, qui requisiti, omnes conueniunt in hoc quod relinqueretur his ad quæ natura pueri reducatur ipsum; factum est ergo ita, & multoties accedit huic simile. Quamobrem & Ouidius 1. de vetula refert ita:

*Tempus erat cum Philosophos Republica quondam
Quarabat magni in sanctis, visitatis
Communi vigilans, & costractabat honeste
Ut sibi consularent summis in rebus agendis.
Tunc vixum senioribus est, in qualibet urbe
Ut pueros dociles ex pluribus ingeniosis
Eligerent mittendos ad gymnasia, causâ
Discendi, quibus ad vicissim stipendia grata
Pristarent ursb queque fuis. Et ibi faciebant
Discerni per iudicium Pythagonomicorum,
Quæ quibus ars discenda foret, sic ars sua cuique
Assignabatur, sic nisse quilibet arti
Semper adhuc erat, & in una quemlibet esse
Perfectum sat erat, nec eum mutare licebat.
Tunc vixere artes, perfecte cognita queque
Tunc erat, & poterat perfecte posteris atti
Tradi, scribendiisque libris per magna vacabas:
Tunc matheſe ſole doctrinæ nomine digne
Sectores habuere fuos, tunc visitatis
Queque quid afficeret clarebat apud studiosos.*

D

E

Potest igitur homo ex virtutibus talibus sibi innatis talia operari, sed non charè, nec grata modo prædicto: Charitas enim & gratia non sunt nobis innatae: Eramus enim naturā filii ita ad Ephel. 2. Et per hanc patet ad obiecta, & maxime ad primum & ultimum obiectorum; Secundum verò non procedit: Licet enim aliquis habeat virtutem, potest desiderare virtutem duplicitate, scilicet ut sibi pleniū augeatur, sicut Apostoli à Domino petierunt, Adauge nobis fidem Lue. 17. vel ut stabiliter conseruetur iuxta illud Psalmi 15. Conserua me, Domine, & 67. Confirmā hoc Deus quod operatus es in nobis; & sic responderet Ansel. De concordia vbi prius. Si autem adhuc aliquis instantius yrget, supponendo, quod non quilibet habet

- A habet virtutem quamlibet naturalem, vel si habeat, tollat Omnipotens sibi vnam, puta artem citharizandi, & adhuc potest addiscere, citharizare, & non nisi artificialiter operando, quia si inartificialiter, & multiplicet tanta opera, ipsa generabunt similem habitum in eo, ut patet 2. Eth. vbi prius; non ergo acquirere attem, sed magis inertiam & errorem. Potest ergo non habens artem, artificialiter operari; quare & caret virtutibus, virtuose. Dicendum quod ad hoc quod talis citharizet exiliter quantumcumque, haber in anima sua ex propria intentione, aut imaginatione vel exauditione & aliquam doctrinam, aliquid idolum, & aliqualem timitudinem citharizationis, que ipsum aliqualiter dirigit citharizando; alter cum non magis a proposito tangeret vnam chordam quam aliam, nec magis a proposito citharizaret quam saltaret sed forsan pure casualiter, sicut bos cornibus citharam ventilando, & ex tali traditione chordarum quantumcumque multiplicata, nunquam fieret citharædus. Dico ergo quod talis ex propria imaginatione vel auditore alterius haber aliquam speciem & formam citharizationis a qua sua citharizatione procedit, & per vsum crescit continuè ad perfectum; & haec videtur responso Philos. 9. Met. 14. dicentis; Videtur impossibile esse cithare dum esse, qui non citharizavit: nam addiscens citharizare citharizando addiscit. Vnde topisticus elenchus factus est, quia non habens quis scientiam, faciet cuius est scientia; addiscens enim non habet scientiam; & respondet; Sed quia, inquit, eius quod fit, factum est aliquid, & totaliter eius quod mouetur, motum est aliquid; palam autem in his quæ de motu, hoc & ditcentem necesse habere aliquid scientiæ forsan, vbi texus Auerrois dicit expressius & sine forte, & addit; Non ergo mouetur aliquid ad aliud, nisi de illo ad quod mouetur in se; vbi dicit Averroes; Omne quod generatur & fit aliquid, impossibile est hoc fieri nisi habeat aliquid, ex eo quod habebit in potestate: verbi gratia, quoniam impossibile est ut citharizet, nisi qui haber aliquid de arte citharizandi; & ideo assimus non addiscit citharizare, neque homo qui non est innatus citharizare. De charitate autem & gratia non possumus habere minimam scintillam a nobis, nec ab aliqua creatura, sicut superius est ostensum; quare nec aliquid gratis facere propter Deum, quapropter nec aliquid mereri ab eo, nisi prius eam dederit nobis gratis. Adhuc autem fortitan quinam dicet, quod gratia multum facilitat hominem ad impleendum Dei mandata, & dicitur necessaria homini hac de causa; sed tunc possit homo sine gratia, licet difficultius habeat implere contra priora. Cur etiam non possent Angeli, mole corporis deprimenti nullatenus aggravati sine gratia facilissime hæc implere, contra præmissa? Amplius autem & iste est Pelagii filius in hac parte. Ioseph enim dixit gratiam ad hoc dari hominibus, ut quæ facere per liberum iubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam, sicut de ipso recitat August. de heret. vbi prius, primi contra Pelagium & Cælestium de gratia Christi, & de peccato originali, 7. & 23. de verbis Apostoli sermone 13. & alijs locis multis. Item hæc heresis fuit damnata solenniter in Concilio Mileuitano, cui interfuit Augustinus, contra Pelagianos, sicut recitat in Canon. de Consecrat. dist. 4. ca. vlt. in hæc verba; Placuit, ut quicunque dixerit ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere mandata diuina, anathema sit. Et hoc idem recitat Sanctus Prosper in libro suo de predicatoribus gratia Dei contra Cæstianum 21. vñ cum ratione Pontificum, propter quam illud dictum Pelagi tanquam hereticum damnaverunt, atque inquit; In illius damnata sententia foueam cadat, quia dicitur a Deo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam; tanquam est gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere diuina mandata; quod & Catholici Pontifices dignum anathematæ censuetunt. Utendum est nobis eo, quo vi sunt testimonio dicentes; De fructibus enim mandatorum Domini loquebatur, vbi non ait; Sine me difficilest potest facere, sed ait; Sine me nihil potest facere. Adhuc viciatus Pelagi solitauit respondebit, & dicet, ideo gratiam esse necessariam ad impleendum diuina mandata, quia per ipsam diuina mādata reuelantur hominibus, & boni ac mali discretio demonstratur; quia reuelatione & discretione per gratiam habita, potest homo a implere virtibus propriis voluntatis. Sed istud reuinatur per præmissa. Rursum & secundū sententiam; Ante legem daram horum vel Angelis, gratia non fuerit nisi necessaria ad Deum super omnia gratiarum diligendum; vel si nunc legis potest tolleretur, & homo lege naturali naturalisationis iudicio tradiceretur, gratia Dei nullatenus indigeret, quorum opposita looperius patuerunt. Adhuc autem & hoc dato, Pelagi error reddit. Augustinus namque primo contra Pelagium & Cælestium de gratia Christi, & de peccato originali, secundo, loquens de Pelagio, scribit ita; Gratiam Dei & admotorum, quo adiuuamur a Domino, ad non peccandum, aut in natura & libero ponit arbitrio, aut in lege aut doctrina; ut videlicet cum adiuuat Deus hominem ut declinet a malo

malo, & faciat bonum, reuelando, & ostendendo quid fieri debeat, adiuuare credatur, A non etiam cooperando, & dilectionem inspirando, vt illud quod faciendum esse agnoverit, faciat. Et infra 7. recitat verba Pelagi sub hac forma; Aduuat nos per doctrinam & reuelationem suam, dum cordis nostri oculos aperit, dum nobis, ne praetentibus occupemur, futura demonstrat, dum diaboli pандit insidias, dum nos multiformi & ineffabili dono gratia cœlestis illuminat; qui hoc dicit, gratiam tibi negare videtur, an & liberum hominis arbitrium & Dei gratiam confiteretur? Et infra 8. Hoc, inquit, est gratiam Dei ponere in lege aut doctrina. Hic itaque appetat hanc eum gratiam confiteri, qua demonstrat & reuelat Deus, quid agere debeamus, non qua donat atque adiuuat ut agamus, cùm ad hoc potius valeat legis agitio, si gratia desit opitulatio, vt fiat mandati præuaricatio. Vbi enim non est lex, ait Apostolus, nec præuaricatio; & concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces. Ac per hoc usque adeo aliud est lex, altud gratia, vt lex non solum nihil proficit, verum etiam plurimum oblitus, nisi adiuuat gratia, & hoc ostendatur legis utilitas, quoniam B quos facit præuaricationis eos, cogit configere ad gratiam liberandos, & vt concupiscentias malas superent adiuuandos: Iubet enim magis, quam iuuuat; docet morbum esse, non sanat; Imò ab ea potius, quod non sanatur, augetur; vt attentius & sollicitius gratia medicina queratur, quia litera occidit, spiritus autem viuiscat. Idem de gratia & libero arbitrio 25. Quid est, inquit, quod vanissimi homines, & peruersissimi Pelagiani, legem dicunt esse Dei gratiam, qua iuuamur ad non peccandum? Quid est quod miseri dicunt, qui sine villa dubitatione tanto Apostolo contradicunt? Ille dicit peccatum vires aduersus hominem accepisse per legem, & eum per mandatum, quamvis sanctum, & iustum, & bonum, tamen occidere, & per bonum operari ei mortem, de qua non liberatur, nisi viuiscaret eum spiritus, quem litera occiderat, sicut alio loco dicit, Litera occidit, spiritus autem viuiscat; & illi indociles conuicta lucem Dei ceci, & contra vocem Dei surdi, occidentem literam viuiscare dicunt, & viuiscant spiritui contradicunt. Et infra 28. Quis ita scit surdus adulterus A C postolicas voces? quis ita despiciat, imò insaniant nesciens quid loquatur, vt audeat dicere legem esse gratiam, cùm clamet, qui sciebat quid loqueretur, Qui in lege iustificamini à gratia exceditis? Idem adhuc de spiritu & litera 2. sic ait, Illis acerrimè ac vehementissimè resistendum est qui putant sine auditorio Dei per seipsum vim voluntatis humant, vel iustitiam posse perficere, vel ad eam tendendo proficere: & cùm vrgeri cœperint, quomodo id præsumant asservare fieri sine ope diuina, reprimunt se, nec hanc vocem audent emittere, quoniam vident quām sit impia & non ferenda; sed aiunt, ideo ista sine ope diuina non fieri, quia & hominem Deus creavit cum libero voluntatis arbitrio, & dando præcepta ipse docet, quomodo homini sit viuendum, & in eo utiq; adiuuat, quod docendo ignoranciam auferat, vt sciat homo in operibus suis, quid euitare, & quid appetere debeat, quo per liberum arbitrium natura-liter insitum viam demonstratam ingrediens, continentur, & piè, & iustè viuendo ad beatam eandemque æternam vitam peruenire mereantur. Nos autem dicimus humanam voluntatem D sic diuinatus adiuuari ad faciendam iustitiam, vt præter quod creatus est homo cum libero voluntatis arbitrio, præterque doctrinam quā ei præcepitur, quemadmodum viuere debeat, accipiat Spiritum Sanctum, quo fiat in animo delectatio, dilectio que summi illius, atque incomparabilis boni quod Deus est; etiam nunc cùm adhuc per fidem ambulatur, nondum per speciem, vt hac libet utra data gratuitu[m] muneris, inardescat inhærenti Creatori, atque inflamme: ur accedere ad participationem illius veri luminis, vt ex illo ei bene sit, à quo habet vt sit. Nam neque liberum arbitrium quicquam, nisi ad peccandum, valet, si lateat veritatis via; & cùm id quod agendum, & quo intendendum est ceperit non latere, nisi etiam delectet, & amerit, non agitur, non suscipitur, non bene viuitur; vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per liberum arbitrium quod surgit ex nobis, sed per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Adhuc autem & Concilium superius allegatum, sicut recitat in canone vbi prius, cap. penult. ita dicit, Quisquis dixerit eandem gratiam Dei per E Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipsum nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstati, vt quod faciendum cognoscimus, etiam facere debeamus, aut valeamus, anathema sit. Si quis autem in insaniam tantam proruperit, vt dicat gratiam Dei necessariam homini ad implenda diuina mandata esse liberum arbitrium à Deo homini gratis datum, à Pelagianis voragine pelagi absorbetur. Constat enim ex autoritatibus Augustini præmisis, hanc esse Pelagianæ vanitatem; qui & t. contra Pelagium & Cœlestium de gratia Christi, & de peccato originali 2. Cum, inquit, Pelagius tria constitutat, atque distinguat, quibus diuina mandata dicit impleti, possibilitem

A litatem, voluntatem, actionem, possibilitem scilicet qua potest homo esse iustus; voluntatem qua vult esse iustus; actionem qua iustus est; horum trium primam, id est, possibilitem datum confitetur a creatore naturae, nec esse in nostra potestate, sed eam nos habere si nolimus; duo vero reliqua, id est, voluntatem & actionem nostram esse aletur, atque ita nobis tribuit, ut nobis non esse, nisi a nobis contundat. Ecce patenter quid Pelagius gratiam Dei vocat, possibilitatem videlicet naturalem a creatore naturae, beneficio creationis *gratuito* nobis datum. ^{Et gratis}

Hanc etiam haereticum recitat Augustinus de natura & gratia 53. & de gratia & libero arbitrio 28. & eam redarguit hic & ibi. Ille quoque sic ettrans incidit in haereticum Pelagi supradictam, qua ponit hominem per liberum suum arbitrium posse implere diuina mandata, qui & potest faciliter corrigi per premissa. Præterea dicit Apostolus 1. ad Cor. 15. Abundantius illis omnibus laborauit, non autem ego, sed gratia Dei mecum: Et quomodo non ipse, sed gratia, si ipsi vel liberum eius arbitrium gratia nuncupetur. Adhuc autem Pelagiani quidam moder-
Bni respondent, dicendo, quod homo ex naturalibus suis puris potest diligere Deum super omnia gratis propter seipsum, secundum substantiam ipsam actus, non tamen meritorie, vel saltem non meritorie de condigno, licet forsitan de congruo, sine gratia comitante: Sed istud non congruit rationi, & refellitur per premissa. Præterea, secundum illos, habens gratiam diligendo Deum, & seruando eius consilia ac mandata potest metiri etiam de condigno; cur ergo si carens gratia faciat pro Deo similia vel maiora, que recta intentione vel testiori, que sincero affectu vel sinceriori, que grato amore vel etiam gratiori, non similiter vel magis meretur? Nam quantum est ex parte operum vel operantium, opus huius est que bonum cum opere illius vel melius; quare & que acceptabile pro solutione antiqui debiti pro peccato, & pro redempcione animæ sursum, & pro mercatione regni coelestis. Si ergo Deus premium huius accepit, & que iustum vel iustus premium illius repellat, est personarum acceptor, nec iudicat & querit. Item secundum omnes Catholicos, immo & secundum inimicos gratiae ipsos Pelagianos haereticos, gratia multum alleuiait cuiuslibet operis gravitatem: Reddit enim iugum Domini suave, & onus eius leue. Carens ergo gratia, similia operans, cum habeat difficultus operatur; plus ergo meretur. Dicit enim Philo 2. Eth. 3. circa difficile autem semper ats fit & virtus; etenim bene, melius in hoc; id est, quod sine difficultate est bene, in hac est melius; & 3. Eth. 1. probat, quod fortitudo magis consiliis circa timores, quam audacias, & quod haec laudabilior est quam illa, & secundum quosdam, quam temperantia, per hoc quod difficultius est tristitia sustinere, quam a delectabilibus abstinere; & 5. libri 2. Pelagius, inquit, ^{Philosophus} ad seipsum & ad amicos virtutem malitia; optimus autem non qui ad seipsum virtute, sed qui ^{delectati-} onibus, ad alterum; hoc enim opus difficile. Venerabilis quoque Beda 2. de Temporibus 1. ad hoc idem allegat Hieronymum super Evangelia ponentem nuptias in 30. fructu, & viudas in 60. hac de causa: Quanto, inquit, maior est difficultas ab expertæ quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto maius & præmium. Amplius autem tunc carens gratia, posset diligere Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute, & mente finaliter proprii ipsum: & proximum, sicut seipsum similiter propter Deum, & cetera præcepta atque consilia in omnibus obseruare; quare & esse in statu salutis, finaliterque saluari secundum premissa & contra præmissa: Sola namq[ue] Dei gratia efficit Dei filios & amicos, sicut prioritate tantur; dicitque Prophetæ Qui coronat te misericordia & miserationibus, Psal. 102. Et Apostolus magis plane, Gratia autem Dei vita æterna ad Rom. 6. quod & tenet fides Ecclesia generalis. Alij adhuc fingunt, quod homo sine gratia ex scipio potest perficere diuina mandata secundum substantiam operis, non tamen secundum intentionem mandantis, que est quod fiant in gratia: sed horum fictio constringetur ut alia præcedentes. Istud quoque videtur mirabile, quia respiciendo verus Testamentum & nouum, & omnes Doctores & exppositores eorum, non appetat aliud esse de intentione mandantis, nisi gratis haec facere propter Deum; & coi ipslo videtur eis, quod talis sit in gratia, scilicet arguendo à posteriori ad prius, & ab effectu ad suum efficiens;
E. & eodem modo omnes Doctores, & prædicatores veteres, & moderni, predicando & docendo populum Dei viam salutis, nihil aliud prædicant, nisi quod gratis propter Deum faciant eius mandata, & consilia; nec dicunt, faciat haec in gratia; immo dicunt, ut videtur, quod eo ipso, quod haec sit facient, gratiam Dei habent, illam scilicet de qua loquor, quia gratificat nos ad vitam, velut radicem à qua pullulant isti rami. Et huius contrarium non videtur mihi sine periculo prædicandum. scilicet quod licet quis diligit Deum gratis ex toto corde &c. & exerceat omnia opera pietatis erga proximum propter Deum, & sustineat proprii eum omnia penitentia & aduersaria perseueranter usque ad finem, & tunc ardenter & purissimo Dei amore, propter defensionem legis Dei, morte durissima consumetur, adhuc traductus morti secundus, & tormentis infernalibus sine fine. Prædicanter hoc qui velint, ego non auderem talia prædicare,

dicare, ne forte cum alijs praedicarem, ipse reprobus efficeret, dum spem piorum subruerem, A & multorum refrigerescere facerem Charitatem. Ecce quam expresa sunt ad hoc testimonia veritatis; Ecce testimonium Iocis 2. Quicunq; ioucauerit nomen Domini saluus erit; quod & Apostolus ad Rom. 10. contestatur; Et Luc. 10. quæsiuit quidam à Domino, Magister, quid faciendo vitam æternam habebo? At ille dixit, In lege quid scriptum est? ille respondit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. & proximum tuum sicut te; dixitque illi, recte te respondisti, haec fac & viues. Si tamen potuisset haec fecisse sine gratia gratificante ad vitam, non fuit vera ista doctrina veritatis; Non enim sequitur, Haec fac, etiam perseveranter vsque ad finem, ergo viues; hoc enim posset facere sine gratia, sine qua virque nullus viuet; Et si tu dicas, quod Saluator intellexit, quod haec faceret in gratia; cum ergo ille modus faciendi sit magis necessarius quam ipsum factum, nec est homini per se notus, nec ipse docendo, & præcipiendo istum modum expressi, videtur quod talis doctrina sit nimium diminuta, & quod iniiciat hominibus laqueum, & eos in damnationis æternæ periculum introducat. Taceret enī gratiam, sine qua nullus gratificatur, nec intrat ad vitam, & exprimit unum factum mortuum, innuendo patenter quod hoc facere sufficiens est ad vitam; velut si medicus infirmo simplici, ipsum consulenti quid faciendo vitam temporalem haberet, absolūte responderet dicendo, Comedē carnes [¶] tiri, nec diceret sibi modum quo in [¶] tira a salubriter præparantur, faciliter huismodi simplici mortis feruulum præpararet, quod quilibet zelans medicus euitabit: sed absit quod medicus corporum, sit zelantior nostro medico animarum. Dominus enim zelotes nomen eius Exod. 34. Ad hoc idem est totus ille longus sermo Dominicus Iohan. 15. Ego sum viris vera, &c. vbi docet discipulos quomodo trutificare debent, scilicet manendo in ipso, vbi & consequenter exponit, quomodo debent manere in ipso: Manete inquit, in dilectione mea; & adhuc sicut Magister bonus, docet quomodo debent in dilectione eius manere. Si inquiens, præcepta mea feruaueritis, manebitis in dilectione mea; & post exponit singulariter quomodo feruare debent præcepta sua, de quibus pluraliter dixit eis, cum dicit, Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Quam adhuc similitudinem noluit in exppositam petrare, sed dixit, Maiores hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis*. Quicunq; ergo hanc dilectionem habet, manet in Deo, & fert in gratia fructum multum. Item Cyprianus, Augustinus, & vnanimiter omnes Doctores, & tota sancta Dei Ecclesia indubitanter affirment, quod quicunq; licet non renatus ex aqua, pro confessione Christi fuerit interfectus, baptismō sanguinis proprij baptizatus, statim in Cœlo cum Sanctis Martyribus corona glorie coronatur, & haec est quod Christus ipse testatur, Matth. 10. ita dicens; Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in Cœlis est. Huic quoque similiem tenent lenientiam, de adulto baptizari volente & morre prævento, sicut allegat Lumbardus 4. Sent. dist. 4. & alibi sœpè claret; quod tamen temerari nimis affirmare prætulerent, si possent haec fieri sine gratia charitatis, sine qua constat neminem posse salvum. Item gratia ista est quidam habitus, & diligere Deum super omnia gratitudine propter ipsum proprius actus eius; actus autem est finis, & perfectio habitus, sicut vicesimum primum capitulum ostendebat; Quare & habitus est propter actum non est contra. Ad hoc ergo vult Deus, quod homines habeant gratiam, vt per eam faciant gratitudine opera prætaxata. Si ergo possent sine gratia ista sic facere, sufficeret Deo, & illis; Imò nulla ratio, nulla causa, nulla utilitas Deo nec homini videatur, quare haec fieri deberent in gratia, cum possent æquilater fieri sine ipsa, sed potius videatur quantum ad omnem actionem, superflua penitus & inanis, sicut quantum ad omnem significationem cista cum fuerit ultima figura: Et si quis dicat quod ad hoc vult Deus, quod opera nostra fiant in gratia, quia sic possunt facilius fieri, incidit in errorrem Pelagi supradictum, & etiam tunc qui faceret ea sine gratia, propter difficultatem maiorem amplius mereretur, sicut superior est argutum. Item quilibet habitus moralis vel alius cognoscitur per suum effectum, scilicet per hoc, quod aliquis opera talis virtutis promovet & dilectabiliter operatur; Vnde secundo Ethic. tertio. Signum autem oportet facere habituum super venientem voluptatem, vel tristitiam operantibus. Qui enim recedit à voluptatibus corporalibus, & hoc ipso gaudet, temperatus est, & qui sustinet pericula & gaudet, vel non existatur, fortis; Et secundo Post. vlt. arguit Aristoteles contra Platonem ponentem habitus [¶]cognitius principiorum inesse nobis à natura, sed latente, sic dicens; Si quidem habemus ipflos, inconveniens est; Contingit enim certissimas habentem cognitiones principiorum demonstrantem latere. Cum ergo charitas & gratia sit habitus perfectissimus, posset per operationes cognosci, & hoc videtur ipsa veritas docuisse, cum dixit, A fructibus eorum cognoscet eos. Mat. 7. Et intra 12. Ex fructu arbor cognoscitur. Et Ioh. 13. dat pro hac

[¶] Diptiu
viper
Jtheriacæ

* suis

[¶]cognitio-
nis

B

C

D

E

A hac cognitione habenda regulam generaliter specialem, & specialiter generalem; in hoc, inquit, Cognoscent omnes, quia Discipuli mei elitis, si dilectionem habueritis adiuuicem, quod & infra 15. prosequitur planius multum & plenius, sicut superius erat allegatum. Et in ista sententia videntur Doctores, & Tractatores Scripturæ Canoniceæ unanimiter concordare: Quicunque ergo talia operatur, & taliter habet gratiam charitatis. Item si operans in gratia aliquid mercatur, ergo et carens gratia, si similia similiter operetur: Nam actus illius per omnia est æquè bonus, sicut actus alterius gratioli, maximè cum gratia sua nullo modo informer, nec efficiat aut dirigit actum suum. Si dicatur, quod gratia, eo ipso quod stat ibi, reddit actu meritorium, hoc non videtur, cum in actu factio ex puris naturalibus nihil penitus faciat, sicut in cucumerario formido nihil custodit, sed stat ibi cæca, surda, & muta, ac mortua, nec plus facit ad talem actu meritorium, quam faceret in ^{II} calce, in bursa, vel in arca. Item, si actus gratiosus propter hoc reddatur meritorius, quia fit à gratioso, licet non à gratia, sequitur quod actus sui indifferentes, imò & peccata venialia, & B vniuersaliter omnes actus sui sunt meritorij regni Dei, & hoc etiam de condigno, cum tamen possit diligere vxorem ex affectione carnali, mentiri iocose, dare elemosynam propter inanem gloriam venialem, & multa similia ex puris naturalibus, non ex gratia sibi data. Posset quoque talis gratia ponit realiter in non grato, imò peccante ^{II} mortaliter, nec tamen eius opera propter ipsam meritoria redderentur. Vnde manifestum est non esse idem fieri in gratia, & fieri ex gratia, sed omne quod fit ex gratia fit in gratia, non è contra. Manifestum est quoque non propterea opus esse meritorium, quia fit in gratia, sed quia fit ex gratia; & omne opus factum ex gratia esse meritorium, non autem omne opus factum in gratia: Hæc omnia patebunt faciliter ex premissis. Item ad hoc est totus ille processus Anselmi superius recitatus; dicit enim planissime, quod quicunque vult rectitudinem, rectè vult, & idè prius naturaliter illam habet, sicut causam effectuum illius effectus; & loquitur ibi de rectitudine gratiae, vt patet De Concordia, nono, & De gratia, sine qua nullus salvatur, ut patet supra, octauo, sicut & superius tangebatur, & ad idem vadit processus Augustini prædictus. Est adhuc alia similia cauillatio quæ dicit; Quod homo ex se potest Deum diligere ex toto corde, &c. & facere omnia alia secundum substantiam operum, nihil tamen omnino merebitur, vel saltem nihil de condigno, quia non facit ea secundum intentionem mandantis, quæ est, ut dicunt, quod faciat ea aliquo modo meritorie, vel meritorie de condigno: Hæc autem inceptio potest refelli similiter cum priori. Item quid intelligit per meritorie facere? si facere in charitate & gratia propter Deum, tunc non differt à positione priori; si facere sic quod merces sibi aliqua debetur, hoc est omnino irrationalis & contrarium rationi. Si enim opus sit meritorium, propter hoc quod merces sibi debetur, prius est mercedem sibi deberi quam opus esse meritorium, cum tamen sit è contra? Propter hoc enim quod opus est meritorium, merces sibi debetur: aliter etenim nulla fore causa, nec D ratio, cur huic operi deberetur merces, & non illi. Prius ergo naturaliter est opus esse meritorium, & dignum mercede, quam mercedem sibi deberi. Item mercedem deberi, vel dependet ab opere, vel ab aliquo alio impertinenti: Si ab opere, quicunque facit congruè tale opus, meretur; & iste secundum hanc positionem sine gratia ita facit: Si ab impertinenti; hoc videtur contra omnem rationem & legem. Item in toto Veteri Testamento, & Novo, facientibus mandata promittit Deus mercedem: Si tamen intelligatis; Fac mandata mea meritorie, & eris dignus mercede, & habebis mercedem, ridiculosa est illa promissio seu doctrina; Non enim docet aliquid dubium aut ignorantem nisi fortitan dubitant, An sit Deus, vel, An sit iustus. Constat enim cuique, quod quilibet potens, teneat reddere mercedem meritorie operanti pro eo, & reddet nisi sit iniustus: Videtur ergo, quod Deus intelligat ad communem modum intelligendi hominum, quos docebat, feliciter, Fac hoc, & habebis mercedem, id est, Fac hoc propter me, & propter amorem meum, & habebis mercedem, & sic potest non habens gratiam secundum istos predictos. Item existenti in gratia debetur merces pro opere, & iste extra gratiam secundum istos potest facere simile opus, vel maius pro Deo, amore simili vel maiori; Cur ergo non meretur iste qui inutum ille, vel maius? Item non est aliquo modo probabile, quod Deus summe liberalis & dues, misericors atque iustus, qui redet vnicuique secundum opera sua, diligenter cum gratuitate propter eum ex omnibus viribus mentis & corporis, & proximum sicut seipsum similiter propter Deum, qui & abhorret omnia mala, amplectitur cuncta bona, sustinet omnia tristitia, & tandem mortem amarissimam propter Deum, sine omni mercede abiicit, & contemnet, maximè cum ipsem hoc testetur planissime, etiam interposito iuramento, Matth. 10. in hæc verba; Quicunque potum dederit vni ex

minimus istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli. Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Sed obieciant forsitan isti, quod si nullus posset diligere Deum ex toto corde, &c. & facere omnia facienda, & dimittere omnia dimittenda gratuitem propter Deum, nisi esset in gratia charitatis; tunc posset homo scire quando esset in gratia charitatis, contra illud Eccles. 9. Nescit homo, vtrum amore, an odio dignus sit. Item talia opera magnalia posseunt fieri absque gratia charitatis: Potest enim quis absque charitate, vt pater 1. ad Cor. 13. habere omnem fidem, & facere miracula maxima, ita vt montes transferat, distribuere omnes facultates suas in cibos pauperum, & tradere corpus suum ita vt ardeat. Ad primum obiectum patet per dicta vigesimo quinto huius, quod aliquis praedestinatus ad vitam, existens in peccato mortali grauissimo, sicut fuit David, quando propter adulterium, dolosum homicidium committebat, non minus tunc amabatur à Deo, quam amabitur in futuro; & similiter praescitus ad mortem existens in maxima charitate, non minus tunc oditur à Deo, quam vñquam oditur post lapsum profundissimum in peccatum, & peccatum, sicut fuit de Iuda Domini traditore, nisi forsitan secundum praesentem iustitiam, & plurimum transmutiuē. Ideoque nullus hominum potest scire, vtrum odio vel amore dignus sit, quia qualisunque sit modus, nescit exitum quem habebit, nec vtrum sit praedestinatus finaliter filius vita vel mortis. Et hoc est quod eadem Scriptura testatur: Cūm enim præmisit, Nescit homo vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta; Nulli autem dubium, quin homo posset scire se esse dignum odio secundum praesentem iustitiam: Potest enim scire se esse in peccatis grauissimis, & in actuali voluntate grauissima committendi, & in desperatione salutis, sicut fuit de Iuda & Cayn. Simili quoque modo est mihi probabile quod homo verisimiliter potest scire, saltem secundum praesentem iustitiam se esse in gratia & dignum Dei amore, per hoc scilicet quod diligit Deum ex toto corde, &c. ita quod noller eum in minimo saltu offendere pro omni fugibili evitando, nec pro omni desiderabilis consequendo, velleque voluntatem diuinam in omnibus admovere, etiam etiā nunquam foret poena vel præmium, sed tantum gratuito propter ipsum, & per alia signa multa. Ut autem expediam me breuius licet non verius, potest dicta Autoritas sic exponi; Nescit homo vtrum amore vel odio dignus sit, id est, finaliter, sicut ipsemet se exponit continuo ut est dictum. Quantum ad aliud, verum est, quod sine gratia charitatis sunt opera multa magnalia, sed non opus dilectionis Dei ex toto corde, &c. modo dicto, nec illa sunt amore gratuito propter Deum. Et ideo bene dicit Apost. Si fecero haec & illa, charitatem autem non habuero, nihil mihi profectus; & statim per suos effectus definit quodammodo & notificat charitatem; Charitas, inquit, patiens est, benigna est, &c. quasi velit patenter innuere, qui veraciter haec non habet, charitatem non habet, & qui veraciter ista habet, habet similiter charitatem: Nam secundum eundem ad Rom. 11. Si delibatio sancta est, & mala. Hoc autem totum argumentum à principio eius usq; huc tam longe protensus, tam breui restringitur syllogismo, quicunque metetur de congruo gratiam à Deo, facit anteceptionem gratiæ tempore vel natura, aliquid gratiæ pro eo; Nullus facit sic ante aliquid gratiæ pro eo.

Item si quis carente gratia potest mereri gratiam primam de congruo, & habens gratiam potest mereri augmentum suæ gratiæ tantum de congruo, non autem de condigno; carente gratia posset similiter primam gratiam prouineri, sicut habens gratiam, gratiam suam augeri; cum tamen primum istorum sit Hæresis Pelagij à Patribus reprobata; secundum vero ab omnibus Catholicis est concessum: Non ergo similiter possunt mereri primus primum, & secundus secundum: Quod autem gratia habita mereatur augeri, probat Autoritas Augustini superius allegata, Gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Vnde & Parab. 4. Poside sapientiam, & dabit capiti tuo augmenta gratiarum. Et quod hoc non sit de condigno, potest ostendti per rationes trigesimi quinti capituli ostendentes quod gratia non ex meritis aut operibus præuijs, quoniam tunc non esset gratia, sed debitum, cum omne augmentum gratia sit gratia, & omnis gratia vniuersè dicatur cum alia gratis data. Item si quis potest mereri augmentum gratiæ de condigno, potest mereri altiorem sedem in Cœlo & intensiorem beatitudinem, & magnam latitudinem, & portionem illius aeternam similiter de condigno, quod falsum est. In iustitia enim commutativa de condigno requiritur ad minus æquale pro æquali, vt pater 5. Ethic. 6. & post diffusæ, sed operatio momentanea gratioli non est æqua bona, sicut tanta portio beatitudinis sempiterna; Vnde Apostolus ad Rom. 8. Existimo quod non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis; Glossa, existimo, & scio, quod passiones huius temporis, id est, temporales & momentaneæ, non sunt condigne, id est sufficienes, si districte ageretur nobiscum, ad promerendam futuram gloriam: Tribulatio namque ipsa est cum

- A cum fine, merces erit sine fine; & multo maior erit ibi gloria quam hic labor. Istam quoque sententiam docet expressius Augustinus super illud Psalmi 36. A Domino gressus hominis dirigetur, & viam eius volet, Noli, inquiens, tantum attendere qua iturus es, sed quo venturus sis; tolerabis dura temporalia, sed ad latra peruenies sempiterna; si vis ¹¹ sustinere laborem, at- ¹¹ fuscipere tende mercedem; miraberis tantum dari pro tanto labore. Nam utique, fratres, pro æterna requie labor æternus subeundus erat, & æternam felicitatem accepturus, æternas passiones sustinere deberes; sed si æternum sustineres laborem, quando peruenires ad æternam felicitatem? quo fit ut necessariò temporalis sit tribulatio tua, qua finita venias ad felicitatem infinitam. Sed tamen, fratres, posse esse tribulatio longa pro æterna felicitate, verbi gratia, ut cùm felicitas nostra finem non habebit, miseria nostra, & labor noster, & tribulationes nostra diuturnæ essent: Nam et si millia annorum essent, appende mille annos contra æternitatem; quid appendix cum infinito quantumcunque finitum? decem millia annorum, decies centena milia si dicendum est, & millia millium quæ finem habent, cum æternitate comparari non possunt. Dicitur forsitan, quod quia Deus promisit operabitus regnum æternum, merentur illud de condigno, & alias non merentur illud de condigno: Sed istud non videtur, quia illum promissionem nullus de condigno potuit promereri, nec sine hac ¹¹ potest metiri de condigno regnum æternum; Nullus ergo simpliciter de condigno potuit, aut potest mereri regnum æternum. Nec operatio alicuius post promissionem est melior, quam fuit similis ante promissionem; sed nulla operatio ante promissionem meruit regnum de condigno: Nec illa promissio facit opus melius, ut patet per substantiam operis, & per omnes eius circumstantias induitum; imò forsitan minus bonum: Facit enim intentionem minus sinceram; Qui enim prius operabatur purè propter Deum solum, nunc forsitan operatur propter retributionem promissam. Item tunc Deus non ita libero modo confert vitam æternam, sicut fecit ante promissionem; quia tunc omnino liberè contulit, nunc autem ex necessitate promissionis, & de necessitate iustitiae conseruandæ, quod videtur eius summa libertati, & immutabilitati perfectæ plurimum derogare. Tunc etiam meritorie operans cogerer Deum ad resuscitandum ipsum, & æternaliter præmiandum, vel ad ostensam iustitiae incurendum; vbi est ergo eius summa libertas, insuperabilis; potestas? Item non minus obligat Deum promissio sua æterna mentalis interior in verbo, vel spiritu suo sancto æterno, quam temporalis verbalis exterior, ministerio forsan Angeli alicuius; sed quicquid temporaliter, vocaliter exterius promisit, æternaliter, mentaliter interius in verbo, vel spiritu suo sancto æterno promisit, quod immutabilitas eius omnimoda per ⁵am & ²³um capitula demonstrabit. Item ita Deus promisit, quod si quicquid peteremus in nomine suo dare nobis, & Samuel orauit pro Saulo, & Iermias pro populo, & multi pro multis reprobis exorabant. Meruerunt ergo de condigno audiiri, & Deus eos non audiuit, sicut vicecum quintum huius allegat; fecit igitur eis iniuria manifestam, quod nullus nisi manifestè iniustus audebit vel tacite cogitare. Item principalius, si quis meretur augmentum gratiæ de condigno; vel ergo meretur augmentum eius continuum, vel discretum; si discretum tantummodo, & per vices, tunc per vinum magnum meritum, meretur unum certum augmentum; quare per medietatem meriti, medietatem præmij & augmenti, & ita proportionaliter secundum singulas partes suas. Meretur ergo de condigno gratiam suam continuè augmentari. Omnis etiam ratio que probat aliquem mereri de condigno gratiam suam augeri per vices & discretæ; & quod continuè similiter comprobabit: Quod si detur, dabitur consequenter quodlibet opus gratiæ mereri de condigno remissione in cuiuscunque poenæ temporalis hic & in purgatorio, imò & omnium talium penitentiarum quorumlibet punitorum, si debitè offeratur & detur ad illum effectum; quod non videtur, quia tunc superfluum videtur facere multa & magna opera grata pro poenæ, vel etiam pro peccatis venialibus redimendis, cùm de condigno sufficeret unus salutatio virginis gloriose, imò & minimus cogitatus. Et idem sequitur de peccatis mortaliibus quantiscunque. Minima enim contritio, vt videtur [nonnullis] * ex gratia, tollit culam & commutat poenam æternam in temporalem. Cùm ergo qualibet contritio forsitan sit intensior, quam necessariò requiratur, medietas intensius illius non necessario requisita afferit totam poenam temporalem reliquitam; vel saltet si contrito continueretur viterius per quantumlibet paruum tempus, auferret totam poenam: Quodlibet enim opus gratiæ membrum de condigno incomparabiliter maius omni tali remissione temporalis, scilicet augmentum gratiæ, & proportionaliter augmentum gloriæ sempiternum; quodlibet ergo tale meritum de condigno, etiam pro quoconque minori sufficiet de condigno; sicut ⁵. Ethic. docent commutatiæ iustitiae sanctiones: Dicitq; Anselmus 2. Cur Deus homo 20. Quid iustus intelligi valer, quam ut cui datur premium maius omni debito, si debito datur affectu, dimittat

omne debitum? Si autem dicatur, quod commutare tale meritum quo meretur augmentum A gratia & gloria sempiterna, pro remissione peccata temporalis, temporalium poenarum, esset sibi praetudicium sempiternum; ideoque Deus & quius iudicans hoc non facit; Adhuc stat ratio prius facta, maximè cum volenti non fiat iniuria, secundum Iuristis, & secundum Philosophum s. Erch. 17. Nullus patitur iniustum volens. Inquit videret quod quilibet potest dispensare egenis pio affectu illud quod est sibi debite acquisitum, nulli alteri praetudicium inferendo; vel ponatur quod offerat meritum illud Deo pro aliquo mortuo & damnato ad tantam miseriari vel minorem, & ratio dicta stabit. Etiam secundum responsionem praedictam nullus posset per aliquid opus gratiae mereri plenam remissionem, nec etiam mitigationem peccata levissima temporalis, tempore codem praetudicio prohibente, quod constat esse falsissimum iudicio totius Ecclesie indulgentias concedentis, & penitentias in alia pietatis opera permutantis. Item sine omni commutatione, quicunque meretur continuè, & condigne incomparabiliter maius, scilicet augmentum gratiae & gloriae sempiternum, citius vel saltem B æque citiore meretur condigne incomparabiliter minus, scilicet remissionem quantiuscumq; poenæ temporali; Quicunque ergo incipit ex gratia meritorie operari, statim in primo instanti, vel immediate post remittitur sibi de debito & condigne quilibet poena temporalis. Item quod nullus meretur augmentum continuum gratiae de condigno, videtur, quia tunc cilibet operi gratiae, certum augmentum gratiae deberetur, maiori maius, minori minus, ac æquale æquale. Sint ergo duo filii gratiae pares in gratia, & in omnibus alijs, hoc excepto, quod unus pro peccato mortali, vel solummodo veniali, sit debitor poenæ temporali, & agant æqualia opera gratiae, ita quod debitor poenæ per illud meritum penitus absoluatur; vel ergo ultra illam abolitionem à poena, meretur aliquod præmium in vita futura, vel nihil omnino; Non nihil omnino, quia tunc posset contingere quod adulterus baptizatus, diligens actualiter Deum summe, & in sanctis operibus actualiter se exercens magno tempore vita sua, etiam martyrium sustinens pro Christo, & lege ipsius, æqualiter præmiaretur, in vita futura cum uno parvulo baptizato, qui nunquam aliquid boni fecit. Hoc enim consequitur evidenter, si haec omnia iungantur in penitentiam congruam peccatori, aut si haec omnia æquæ sufficiant pro satisfactione peccati seu peccatorum suorum; vbi est ergo quod vitrumque testamentum creberrime reprobavit, quod Deus unicus secundum opera sua redderet? Secundum istam quoque sententiam videretur, quod magis expediret peccantibus differre satisfactionem sibi iniunctam, vel saltem prouenalibus debitam, vsque ad purgatorium post terminum vitae praesentis, & alijs bonis operibus non satisfactorijs, neque factis animo satisfaciendi pro peccato, sed simpliciter directis in Deum, & meritorijs simpliciter infudare. Sic enim faciendo, & sic finaliter dececedendo, acquireret sibi magnum præmium sempiternum, & sufficeret post mortem partum purgatoriæ temporalem. Sed quis hoc præsumserit affirmare? Adhuc autem si sit ita, talis æternaliter puniatur, saltem poena damni, per subtractionem videlicet portionis gloriae sempiternæ, quam fuisset alias habiturus; Sed quis præsumserit facere coelum carcerem, seu locum poenalem? Quomodo etiam verum erit, quod Iacobus protestatur de Deo, qui, iuquens, dat omnibus affluenter & non improprietat; si tamen sic faceret, daret op' probrium sempiternum homini penitenti pro peccato commisso, & dimisso, diminutionem videlicet gloriae sempiternæ. Inquit & si sic esset, nullus vnuquam latissaceret, aut posset satisfacere in vita praesentis pro aliquo peccato licet patuo & minimo: Si enim saluerit, puniatur pro illo peccato poena damni æterna in celo, per subtractionem aliquam gloriae sempiternæ, quam pro illo bono opere per quod satisfacit, fuisset alias habiturus; quod quis præsumserit dicere, vel etiam cogitare? Mirum insuper & nimis admirabile videretur; quod qui ex charissima charitate, & charissima gratia, charissimè & gratissimè Deum diligeret super omnia propter seipsum, & sic opera sua licet satisfactoria pro peccato faceret propter Deum, nihil perpetui præmij meretur, nec quicquam boni omnino, nisi parvum dimensionem poenæ parvæ temporali. Quomodo namque æquitatibus congrueret aut iustitiae conuenire, ut E præmium dignissimum maximo premio sempiterno, pro debito minimò, pro poena minima temporali solummodo acceptaret, cum plus valeat infinitè? sic enim usuras exigeret nimis graves. Quapropter fortassis diceatur, quod talis meretur aliquod præmium sempiternum; vel ergo minus quam alijs liber à debito poenæ huiusmodi, æquatervè cum illo; Si minus aut ergo minus æternaliter, aut temporaliter tantum minus; Non minus æternaliter propter rationes præmissas. Ponatur enim quod Petrus parvulus baptizatus factus adulterus, peccando mortaliter cadat à gratia baptismali, quæ sit A, & Paulus adulterus in gratia constitutus, per aliquod pium opus meretur B. gratiam, quæ sit æqualis A vel minor, ultra gratiam suam priorem, vel tantum eius augmentum: Petrus vero carens, gratia,

- A grata, qui secundum hypothesin potest eam mereri de congruo, faciat simile pium opus, merendo de congruo primam gratiam post peccatum, quia sit C; aut ergo C est æqualis A, vel minor, vel maior: si æqualis, edit inconveniens prætaxatum, quod videlicet adultus laudabiliter operans, beatificetur æqualiter cum parvulo solummodo baptizato. Si autem C sit minor A inconvenientia maior erit. Si vero sit maior, cur Petrus minus discolitus ad merendum quam Paulus, per simile pium opus plus meretur quam ipse? Paulus enim meretur B, gratiam æqualis A, tantummodo vel minorem; Imo ponatur, quod Paulus per aliquid bonum opus mereatur B gratiam minorem quantumvis A gratia, & consequens erit, Petrum per simile bonum opus mereri æqualem gratiam vel minorem; imo videatur rationabiliter quod minorem, cum sit minus dispositus ad merendum. Adhuc autem si C sit maior A, hoc est secundum aliquam proportionem finitam; Ponatur ergo quod meritum Petri per quod meretur C gratiam proportionaliter minoretur, vel infra; & redeunt inconvenientia prælibata; præsternit si secundum Pelagianam hypothesin, Deus nullam gratiam gratis det Petro, sed tantum propter & secundum meritum antecedens. Adhuc autem ponatur Petrum & Paulum in gratia æquali constituti, & Petrum debitorem poenæ parvulae pro peccato, Paulum vero nequam, & ambos æqualia opera meritoria operari, &c. sicut supra contra responsum priorem. Sequitur enim planè, quod magis expediret Petro satisfactionem illam differre, usque purgatorium post hanc vitam; quod etiam Petrus saluatus in celo, æternaliter puniatur; quod Deus dat ei pacem, & impropperat ei semper; quod nunquam satisfaciens, nec unquam potest satisfacere pro peccato quoconque; quod insuper Deus immisericorditer, crudeliter, & iniuste agit cum eo, portionem videlicet meriti, cui dignè debetur portio gloriae sempiterna pro satisfactione poenæ parvulae compendiando, cum hoc infinitè plus valeat de condigno, & tam iniquè eius præmium defalcando. Adhuc autem si aliquid bonum opus excedat pro satisfactione huius, & aliquid minus sufficiat secundum præmissa & sicut Pelagiani fatentur, aliquid æqualiter sufficit, &c. sicut supra. Amplius autem C quantum minus æternaliter meretur Petrus quam Paulus, secundum quid debet quantitas illius minoritatis attendi, nisi fortassis secundum quantitatem poenæ æternæ prius sibi debite pro peccato mortali; sed illa forsan fuit intensior gloria quam Paulus meretur: quare & Petrus per illud opus satisfactionis nihil meretur de gloria sempiterna contra hypothesin; imo nec plenè se exxit à toto debito poenæ antiquæ. Neque necesse est, quod peccatum Petri præcedens fuit mortale, aut poena perpetua puniendum. Nonne & si Petrus sit iam in "gloria constitutus, liber est à debito poenæ æternæ, & debitor forsan poenæ solummodo temporalis? Quomodo ergo Deus iustus exigit nunc ab eo debitum, & satisfactionem pro poena æterna? Ideo fortassis dicetur in primis quod in casu priori, Petrus meretur aliquid præmium sempiternum, temporaliter tantum minus quam Paulus, tantum videlicet minus & breuius extensiù, per aliquid certum tempus finitum, quanta fuit poena temporalis per D meritum suum dimissa, & ex tunc æquale extensiù & intensiù similiter in æternum; sed nequam talis deformitas, imo plena conformitas reputatur à Patribus ponenda in sanctis, in felicitate futura, & beatitudine consummata, neque tempus meriti, aut profectus putatur in celo post finale iudicium à Patribus Orthodoxis; nec etiam locus carceralis aut poenalis in celo à sanctis Patribus æstimatur. Quis etiam dixerit nullum satisfacere, neque posse satisfacere per pia opera quantunque, pro quanlucunque peccato in vita praesenti, quin post hanc vitam, si transeat ad futuram, punierit ibi aliqua poena damni? Simili etiam ratione videtur, quod duorum æqualiter meritorum non simul decadentium, sed huius, in principio quasi mundi, & illius in fine, prior expectaret posteriorem, nec ullum beatitudinis gustum perciperet ante eum. Quamobrem & fortassis dicetur, quod in casu præmisso, Petrus & Paulus æqualiter omnino merentur, ergo æquale augmentum gratiae in præsenti, & gloria in futuro; quare & Petrus simpliciter plus meretur; dimensionem videlicet poenæ sua, contra hypothesin iam præmissam. Si autem dicatur cum Apostolo ad Romanos, §. Quod vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia, ideo quia Iesus Christus, per quem gratia & veritas magis applicat virtutem sua benedictissimam & immaculatissimam passionis ad meritum illius, qui est debitor poenæ temporalis, propter suum delictum, sicut ei ultra meritum suum commune cum alio, etiam poena remittitur temporalis. Hoc autem non solvit, quia sicut dicit Apostolus, vbi abundauit delictum superabundauit & gratia; est ergo remissio illa poena ex gratia, non ex merito de condigno; neque responsio ista iuvat Pelagianos ingratios debitum meritorum in talibus nullam gratitiam profitentes; nec ratio illa cogit Christum passum magis sibi assistere, cum sit indignior, vel faltem non dignior, quam sit alter immo cum assistat voluntarie, potest assistere minus vel æqua-

liter, sicut placet : Assistat ergo æqualiter, & stat argumentum incolume, sicut prius. Tunc A
 etiam secundum istud, quantacunque esset pœna temporalis quam deberet, paſſio Christi
 quantolibet parvo merito copulata tolleret illam totam. Nulla enim videtur ratio quare
 tantam tolleret nec maiorem ; imo si propter hoc quod in aliquo tantum superabundauit de-
 lictum, tanta superabundauit & gratia, eadem ratione in alio, ubi magis superabundauit deli-
 ctum, maior proportionaliter superabundauit & gratia tollens illud, nec minus aliquid me-
 retur de augmento gratiae & gloriae sempiterne. Dicunt alij quod ille debitor pœnæ, habe-
 bit necessario unam circumstantiam meriti, quam alius non habebit, scilicet quod opus suum
 sit pœnitentia & Ecclesiasticum Sacramentum, & illa circumstantia tollit pœnam tempora-
 lem, & metitum principale acquirit augmentum gratiae & gloriae sempiternum. Sed istud non
 soluit: Ponatur enim, quod reus peccati venialis, & pœnæ temporalis sine confessione &
 sacramentali pœnitentia pro illis tollendis faciat aliquid pium opus, & alius immunit omnino
 æqualiter mereatur: Vel ponatur quod ille immunis credat se reum similius peccati, & tantæ B
 pœnæ debitorem, & pro illis tollendis faciat similius simile opus ottinuo: Vel ponatur adhuc
 quod sic credens conteratur, confiteatur, & faciat ex gratia omnia æqualiter sicut reus, & re-
 vertitur argumentum: Vel adhuc ponatur quod talis reus peccati mortalis tempore legis
 priscæ, quæ forsitan ad oris confessionem nullatenus obligauit, per gratiam Dei, contritionem,
 & alia opera sancta satisficerit pro peccato; aut quod aliquis tempore nouæ legis non
 habens copiam Confessoris, similius satisfaciat pro peccato suo mortali, sine pœnitentiæ fa-
 cramento, & tollitur responsu nula iam præmissa. Amplius autem si quis meretur augmentum
 gratiae de condigno, tunc opera æquæ grata æquale merentur augmentum; faciat ergo C
 Ioannes aliquid opus gratiae tantummodo pro seipso, dicendo cum sancto Davide, Misere-
 rere mei Deus; Petrus vero faciat opus gratiae æquæ meritorum pro alijs, & ipsorum gratia
 intendatur, dicendo cum Apostolo, ad Philip. 1. Hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis
 abundet; tunc gratia Ioannis secundum aliquid certum augetur, & gratia Petri tantum; æ-
 qualiter enim meretur; & gratia illorum pro quibus Petrus orat, augetur in aliquo: Quic- D
 quid enim petierimus Patrem in nomine Filii, dabit nobis, Petrus ergo simpliciter plus
 meretur, quod contradicit hypothesi manifestè. Videtur etiam quod oratio Petri in gratia
 esset meriti infiniti: Sint enim multi infideles dispositi ad gratiam fidei Christianæ, pro qui-
 bus oret Petrus tantum generaliter, ut conuertantur ad fidem, & fiat unum ouile, & unus pa-
 stor. Cum ergo quicquid petierimus Patrem in nomine Filii, dabit nobis, aliquem vel ali-
 quos illorum conuertet; & cum nulla sit causa maior pro uno quam pro alio, (est quod æ-
 qualiter disponantur) sequitur quod singuli conuertentur; & eadem ratione sic fieret, si E
 essent centum, vel mille, vel in aliquo numero quantocunque. Oratio ergo Petri, quantum
 est de se, non est meriti limitati, sed potius infiniti. Confirmatur hæc ratio, quia si oratio
 Petri tantum vni valerer, esset certi meriti; si valear duobus, est maioris, & sic deinceps; &
 quanto est maioris meriti, tanto dignior est, ut pro pluribus acceptetur: Quanto ergo pro E
 pluribus orat, & auditur, tanto adhuc pro pluribus dignius auditur. Rursum cum nullo
 modo rationabile videatur, quod meritum orationis Petri plus valeat ex debito, alii, vel alii,
 quam ipsi Petro, cum Psalmus trigesimus quartus dicat, Oratio mea in sinu meo conuer-
 tert, videtur quod illa oratio sit etiam ipsi Petro meriti infiniti. Si autem dicatur, quod quan- F
 to pluribus meretur gratiam, tanto cuiilibet illorum minorem meretur; quare ratio illa non
 procedit; hoc stare non potest: quia tunc mereretur aliquibus minorem gratiam baptis-
 malis, & minorem gloriam sempiternam, quam sit minima gloria parvulorum, aut quæ G
 per se polsit sentiri. Amplius autem quod opera æquæ grata non mereantur condigne gra-
 tiæ augeri æqualiter, suadetur; quia tunc eadem ratione mererentur æqualiter cætera bona
 cuncta; cum tamen duorum æquium prior decedens semper æquæ intensè, & cum hoc diu-
 nius alio gloriatur. Item tunc existens in gratia posset per orationes suas mereri de condigno
 primam gratiam alteri gratiam non habenti; non ergo esset gratia per predicta; imo & pos-
 set mereri de condigno sibi ipsi gratiam primam dari: Oret enim in gratia; quod si con- H
 tingat cum cadere ab ea peccando mortaliter, Deus infundat sibi gratiam resurgendi, & sit
 oratio sua tam efficax, quod hoc impetrat de condigno, tunc si peccet mortaliter, Deus
 teneat ex merito suo condigno priori, dare sibi gratiam primam qua resurgat. Item tunc I
 adulitus in primo instanti, quo sibi infunditur gratia, potest meritorie illa vti. sicut planè docet Anselmus, De veritate, 12. quod & multis rationibus, & autoritatibus alijs erat sua sum, &, ut testimo, persuasum. Quare & potest mereri condigne, & recipere in eodem instanti
 augmentum illius. Et cum in qualitate intensa non sit cumulus partium remissarum, sed sit
 semper tantum unica qualitas purè simplex, ut hic suppono, quia hoc ut arbitror alibi est
 ostensum;

- A** ostensum; potest ergo mereri condigne gratiam suam primam, quod est contra positionem istorum, & contra Catholicam veritatem, sicut 3um cap. declarauit. Rursum si in instanti mereatur condigne certum augmentum gratiae sibi dati, sequitur quod si similiter mereatur continuè per aliquod totum tempus, mereretur condigne augmentum gratiae infinitum; vel per aliquod totum tempus continuum, merendo similiter, sicut in instanti & equaliter tantum mereretur condigne sicut in instanti, & per aliquod totum tempus continuum adhuc minus. Amplius autem tunc aliquis gratiosus posset mereri condigne cuilibet viatori, etiam reprobato gratiam conuersio[n]is, & gloriam sempiternam cum aliquibus praedestinatis peioribus illis possit; cuius oppositum patuit de Samuele orante pro Saulo, & Ieremia orante pro populo Iudeorum, & per Augustinum 21. de Ciuitate Dei 25. vniuersaliter de omnibus reprobis, sicut 25um capitulum allegavit. Item aliquis finaliter reprobatus habet aliquoties charitatem, qui postea respicit, & similiter abit retro, vel saltēm hoc est possibile, alioquin omnis habens charitatem & gratiam necessariò salveretur; quod & fuit verum de Saule, & Iuda, sicut Doctores affirmant: Talis autem existens in gratia quantacunque, non potest mereri condigne, quod Deus eum amet ad vitam; Exerceat enim se talis reprobatus in operibus gratiae quantumcunque, etiam decies millies plusquam faciat unus praedestinatus; nec adhuc Deus amat eum ad vitam, sed tantum odit eum ad mortem, sicut unquam faciet in futuro; Cum enim talis post omnia merita sit mortuus & sepultus in Inferno, finaliterque damnatus, certum est Deum non amare ipsum ad vitam, sed odire ad mortem; quare nec unquam cum amauit, nec etiam non odiuit, sicut 23. & 25. docent. Præterea si talis possit mereri condigne, quod Deus cum amaret, posset mouere voluntatem diuinam de reprobatione ad prædestinationem, de odio ad amorem, vel saltēm posset eam à priori & efficienter mouere, contra 20um. & si efficaciter unus existens in gratia non potest mereri condigne quod amet ad vitam aeternam, ergo nullus. Similiter quoque potest ostendi, quod nullus existens in gratia potest mereri de congruo
- C** causaliter & antecedenter voluntati diuinæ, quod amerit à Deo ad vitam aeternam, vel quod magis amet ab eo. Amplius autem videtur, quod nullus potest mereri de condigne, & de rigori iuris aliquid boni à Deo, nūi forsitan sit tale bonum, quod ad meritum inseparabiliter consequatur, sicut est fortassis esse merentem bonum & iustum simpliciter vel in parte; Alias enim qui mereretur, cogeret Deum & voluntatem diuinam necessariò ad reddendum, vel ad reddere volendum mercedem, vel ad perdendum iustitiam. Si enim iustus Dominus in omnibus vijs suis permaneat, & aliquis meretur condigne quicquam ab eo, iustum est ut hoc habeat, & omnem tale iustum à voluntate Dei est instum, sicut 21um docet. Quare necesse est ut veli reddere illud sibi; maximè cùm per 22um habeat actum voluntatis circa retributionem mercedis, quapropter & cùm non deficit sibi posse, necesse est ut reddat, sicut decimum ostendebat; sicutque creatura cogeret Deum velle, & etiam extrinsecus operati, quod nullo modo permettit prima Suppolatio, & eius perfectio infinita, neque 20um poterit consentire.
- D** Item ponatur secundum aduersarios, quod Iohannes heri meruit de condigno ab omnibus cras sibi reddi à Deo; Heri ergo sicut iustum, & voluntum à Deo, quod ab omnibus redderetur Iohanni; ponatur etiam quod hodiè demeretur A; Deus ergo hodie non vult reddere A Iohanni; quare & per 23um nec heri volebat; imò hodiè vult quod nunquam habebit A, quapropter & per idem 23um volebat heri similiter. Adhuc autem si quis potest quicquam condigne mereri à Deo potest, ut videtur, mereri condigne sibi vel alteri existenti in gratia, ut perseveret finaliter & salveretur; quod si fecerit, talis viator non potest peccare mortaliter nec damnari. Item per 20um huius, nullum meritum est motiu[m] voluntatis diuine quare nec causa, quare Deus vult dare cuiquam hoc vel illud. Et per eadem argumenta potest ostendi, quod nullus causaliter & antecedenter meretur de congruo quicquam boni à Deo, supposito quod nullum congruum sit in iustum, sicut nullum in iustum videretur congruum, & quod omne congruum sit iustum, voluntu[m]q[ue] à Deo. Item nullus meretur condigne quicquam ab alio, qui nihil prius fecit pro eo,
- E** aut dat sibi. Nam opus proprium laborantis debet mercedem præcedere tempore vel natura. Si enim omnem operationem à Deo priore recipiat, & in eius virtute coniunct, non videatur per hoc mereri condigne quicquam ab eo, sed magis teneri sibi post operationem suam quam ante; quia tunc plus boni benignè recipit ab eo, quam ante, & maxime qui nihil proprium dantis donat, sed tantum bonum illius cui donatur. Nullus autem homo prius facit pro Deo; Ipse enim in qualibet factione & motione est primus factor & motor, sicut ex superioribus principalius. rioribus claret pater. Quid ergo meretur homo condigne per huiusmodi factiō[n]em? Hac autem videtur ratio Apostoli ad Rom. 11. Quis, inquit, prior dedit illi, & retribuet ei? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Vnde constat, quod ex gratia sola dat bona, non ex merito præcedenti. Quare & Aug. super illud Psal. 32. Omnia opera eius in fide, innuens Augustinus, distinctio-

distinctionem de debitore & debito ita dicit ; Teneamus Deum fidelissimum debitorem, quia tenemus misericordissimum promissorem : Neque enim aliquid ei mutuum commodaimus, vt debitorem teneamus, cum ab illo habeamus quicquid ei offerimus. Quis enim prior dedit illi, & retribuet ei ? quoniam ab ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia : Ergo non ei aliquid dedimus, & debitorem tenemus. Vnde ergo debitorem ? quia fideliissimum promissorem ; Cui concordat Anselmus de Concordia 9. dicens, Deus nulli dat pro praecedenti merito. Quando quis prior dedit illi, & retribuet ei ? Idemq; 1. Cur Deus homo 20. Deus nulli quicquam debet, sed omnis creatura illi debet, & ideo non expedit homini, vt agat cum Deo quemadmodum par cum pari. Lombardus etiam 1. Sentent. dist. 43. sequens Augustinum, dicit Deum non esse debitorem nostrum nisi forsitan ex promisso, non ex commisso. Hoc idem sentit Cypryanus superius allegatus, cum dicit, in oculo nobis gloriam, quoniam nostrum nihil est. Et Glossa super illud ad Rom. 4. Ei autem qui operatur, merces non impatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Quod, inquit, bene operarum accepta gratia, non nobis sed illi tribuendum est, qui per gratiam nos iustificauit : Nam si debitam ante gratiam mercedem vellat reddere, peccatoribus pecuniam redderet debitam. Non igitur tibi ^A blan-
diaris de meritis, cum tibi reddi mercedem secundum debitum operis audis, tanquam non sit in opere gratia retribuentis, sicut in fide est gratia iustificantis. Vix enim mihi suadeo ullum opus dici ex debito, remuneracione Dei depositare, cum etiam hoc ipsum quod agere aliquid possumus, vel cogitare, vel proloqui, ipsius dono & largitione faciamus. Beatus quoque Bernard. de gratia & lib. arbit. vlt. tractans de corona iustitiae reddenda Apostolo vult hoc idem. Item per primam Suppositionem & tertiam partem Corollarij primi huius, nihil, quod aliquo modo minuit libertatem tribuendum est Deo ; sed debere de condigno, & puro iuri rigore minuit libertatem, & aliquo modo subiicit seruitutem. Nam liberior esset Dominus, qui haberet seruos operantes, & nihil teneretur eis ex debito vel rigore, sed tantum ex spontanea libertate, quam qui teneretur seruos suis operantibus ex necessario debito & rigore, & ad reddendum C possit compelli inuitus, qui etiam alias subiaceret iniuria seruitutem. Item per eadem nihil quod minuit libertatem donantis, tribuendum est Deo, sed debitum minuit ; Liberalius enim est dare gratis quam debitum. Item nullus meretur aliquid ab alio de condigno, qui non facit ali-
quid, quod libi aliquo modo sit bonum, sed tantummodo facienti ; sed per quintam partem Corollarij primi huius, nullus homo facit aliquid bonum Deo. Quare & Job 22. Quid prodes Deo, si iustus fueris, aut quid ei confers, si immaculata fuerit vita tua ? sed quicquid boni facit homo, proficit sibi ipsi. Vnde & August. 3. de lib. arbit. 25. Deus nulli deberet aliquid, quia omnia gratuitè præstat, & si quis dicat aliquid ab illo deberi meritis suis, certè vt esset non ei debebatur. Non enim erat cui deberetur, & tamen quod meritum est conuerti ad cum ex quo es, vt ex ipso etiam melior sis, ex quo habes vt sis ? quid ergo ei prærogas vt tanquam debitum poscas, quando si nolles ad eum conuerti, nihil ei decesset, tu autem miser es ? omnia ergo illi debent, primo quod sunt, in quantum natura sunt ; deinde quicquid melius possunt D esse si velint quæcumque acceperint ut velint, & quicquid poterit eas esse. Item nullus carens gratia, potest ex se satissimè Deo condigne pro peccato originali, aut minimo actuali sicut videtur ex præmissis circa 32nd partem, 38th & 39th Corollarij primi huius ; quare nec meteri quicquam ab eo de debito & condigno. Quicquid enim boni talis poterit facere, minus est debito pro peccato. Nam alias talis possit ex se meteri condigne gratiani in præsenti, & gloriam in futuro contra priora. Hoc etiam probat Anselmus 1. Cur Deus homo 21. & 22. quod & beatus Job videtur sentire cum dicit, Peccavi, quid faciam tibi ô Custos hominum ? Job 7. quasi dicat, Peccavi, quid faciam tibi pro satisfactione condigna? innendo, quod nihil. Supet quod beatus Greg. 8. Moral. 21. dicit, Ecce faretur malum quod fecit, sed bonum, quod Deo in recompensationem debet offere, non inuenit ; quia ad abluendam culpam, qualibet humanæ actionis virtus infirma est, nisi hanc misericordia parcentis soueat, & non iustitia restet iudicantis premat. Itē nullus potest reddere plenariè debiti quod accepit à Deo ; quare E nec quicquam mereri ab eo ex parte debito, & condigno. Filius enim non potest reddere patri carnali quantu[m] debet ; quanto minus potest quis reddere quantu[m] debet Patri cœlesti. Si enim filius possit reddere patri quantu[m] debet ; reddat, & est absolutus ab omni obligatione naturali & debito erga patrem, ita quod nullu[m] casu emergente plus teneretur patri, quam extraneo cœuq[ue] ; quod lex naturæ & gratitudinis non permittit. Vnde Philo. 8 Eth. vlt. Reddendum tribuendum quod contingit ; Posse enim amicitia requirit, non quod secundu[m] dignitatem. Neq; enim in omnibus est, quemadmodum & in his, quæ ad Deos, hominibus, & parentes. Nullus enim secundum dignitatem aliquandu[m] virique retribuet : in potentiam autem famulans epiketes esse videtur ; debentem enim reddendum, nihil autem faciens dignum eorum, quæ sub-
fuerunt,

*Anselmus.**Cyprianus.
Glossa.**|| confidas**Job. 22.**Augustinus**Anselmus.**Gregorius.**Philosopho.
|| retribuen-
dum*

- A furerunt, operatus est; quare semper debet. Item quicunque recepit aliquid ab alio, tenerur ad eum quod posuit, sicut lex gratitudinis claram probat; unde dicit Philosophus, 8. Eth. 13. Potentia retribuendum secundum dignitatem eorum quae passus est, & sponte; cui & concordat auctoritas proximo allegata. Et §. Eth. 8. ponitur quædam species iustitiae commutativa retribuere proportionaliter beneficio præceptio: Dicitur enim ibi; In contra facere proportionale commanet ciuitas, si autem non, seruitus videtur esse; si enim non, retributio non fit, retributione autem commanent: propter quod & gratiarum sacramentum promptè faciunt, ut retributio fit, hoc enim proprium gratiae: refamulari enim oportet ei qui gratiam fecit, & rursus ipsum incipere gratiam facientem, quod & lepitem libri Senecæ de beneficiis sapientissime contestantur. Quare & si plus recepit, quam retribuere valeat, tenetur retribuere quantum potest, quod & prima auctoritas Philosophi plane dicit. Sed Deus plus fecit pro nobis quam possimus reddere ad condignum, sicut vult prima auctoritas Philosophi memorata, & pater, quia
- B Deus dedi homini totum scipulum, & omnes suas potentias, ac habitus sue actus sicut præcedentia manifestant: Hæc ergo omnia debet Deo. Adhuc autem ultra ista, Deus dedit homini, & pro homine misero, & captivo, flammis perpetuis obligato, scipulum incarnatum, pallium, mortuum & sepultum in preciū temporaliter redimendo, promittit insuper & dat scipulum totum in præmium feliciter consummando, quod excedit quemlibet purum hominem infinitè: Quilibet ergo homo debet Deo infinitè pluquim est, & potest, vel ad maximum quantum potest. Confirmatur hæc ratio per Anselm. in illa Meditatione sua de redempt. humana: anima, *Anselmus.*
¶ Christiana anima de gravi morte resuscitata, dicentes; Certe Domine, quia me fecisti, debeo amori tuo meipsum totum; quia me redemisti, debeo meipsum totum, ito tantum debeo amori tuo plusquam meipsum, quantum tu es maior me pro quo dediti teipsum, & cui promitis teipsum, Respondeatur forte secundum eundem Anselm. 2. Cur Deus homo, 18. dicentes; Cum deis creaturam debere Deo quod melius sit ac potest, si intelligis ex debito, & non sub-
- C audis, si Deus iuber, non est semper verum. Siquidem non debet homo virginitatem ex debito, sed si vult debet viri coniugio: sed istud non soluit, Deus enim non iubendo, non destruit legem gratitudinis, quam sanciuit, & hæc legem quilibet beneficiatus tenetur benefactori aequaliter vel maius, vel fatem ad id quod potest, ut volunt auctoritates priores. Item si Deus exigenter, homo teneretur facere quantum posset, si autem non exigat, sed voluntati propriæ liberti delinquit, plus facit pro eo, cum libertatem maiorem concedat; quare & hoc ipso, homo plus vel fatem tantum obligatur Deo, quam vel quantum esset alias obligatus. Hic aliquis forsitan respondebit, quod Deus potest totam illam obligationem remittere: Dicit enim Philof. 8. *Philosophus.* Eth. vlc. statim post auctoritatem allegatam de retributione diis & parentibus facienda, quibus auctoritate debetur, potest dimittere & patri vtique. Sed tunc contra istum reverterit argumentum: nam tantum debitum, & tantam obligationem remittere est beneficium unum non parvum. Pro illo ergo cum alijs amplius obligatur, sicut si creditor omnem pecuniam accommodatam debitori liberè condonaret, & quantum posset, omnem obligationem remitteret, tanto ipsum libi arctius obligaret, quanto secundum beneficium primum excederet. Verum ne Anselmo & Arist. videat contrarie, dico, quod sicut potest elici ex sententia virtutisque; Debere est dupliciter, scilicet potentialiter seu habitualiter, & actualiter; actualiter debete, intellico actualiter obligari ad aliquid faciendum sub pena peccati, sicut est de operario conduto ad certam operari faciendum, sicut non tenemur facere quicquid poterimus proprie Deum; & hæc est forte mens Anselmi, & sic secundum Arist. pater potest dimittere filio, & Deus homini, ne sibi, quantum potuerit, obligetur. Potentialiter vero sive habitualiter debere intelligo quenquam beneficium ex beneficio præcepto, habere obligationem in potentia & in habitu ad aliquid faciendum, quia cum benefactori placuerit, potest reduci ad actum, scilicet si extingat hoc ab eo; velut si Iohannes tradiceret Petro, 10. interposita tali conditione; Habeas liberè ista 10. nisi contingat me ipsa repeterem; quæ si repetam, nulli resoluere teneatis; & sic que-
- E liber rationalis creatura tenetur Deo per omnia quantum potest, scilicet si velic exigere hoc ab ea. Quapropter nihil boni potest ex stricto, debito, & violento rigore mereri ab eo, sicut nec Petrus pro illis, 10. quicquam emere à Iohanne. Quod enim habeat quodammodo liberum, & proprium hoc vel illud ad merendum, emendum, vel aliquid faciendum non ex se, sed ex Deo, & hoc non ex aliquo debito præcontracto, sed omnino de gratia & permissione libera sive gratuitate voluntatis. Amplius autem quod nullus de congruo primam gratiam mereatur, quia vel hoc esset congruitate antecedente voluntatem diuinam, & mouente eam ad gratiam faciendam; vel consequente illam, & dependente ab ea: si congruitate antecedente, cum omnis talis congruitas sit quædam ratio, & iustitia rationabile est & iustum ratione & iustitia antecedentibus voluntate diuinam, quod Deus det gratiam suam tali; quare & per 21. hoc est necessariò

cessariò rationabile & iustum; necesse ergo est Deum hoc facere, vel facere contra necessarium A rationem & iustitiam, & peccare; & etiā tunc talis congruitas inferior moueret voluntatē diuinā cōtra 20. & ipsam de se indifferē determinaret, essetq; à divinitate prouidentia penitus aliena, contra 27. & alia quæ sequuntur. Si congruitate consequente voluntatem diuinam, tunc illa est posterior voluntate diuinā; quare & per 20. nullo modo mouet illam ad volendum conferre gratiam, tanquam meritum excitans & inducens. Item, si sit ita, congruum est Deum dare gratiam sic merenti, quia hoc volutum est à Deo; ergo hoc nedum est congruum ut hi dicunt, sed etiam est condignum, quicquid Deus vult fieri, dignum & iustum est fieri, sicut vigesimum primum capitulum demonstrauit, nec aliquis dubitat, qui de diuina iustitia est securus, & scit quod omne iustum est dignum. Dicent fortassis quod bene est dignū, sed non condignū; sed quid est condignum, nisi cum ratione & iustitia dignū? Quare & Hest. 6. scribitur isto modo, Hoc honore condignus est, quemcunq; Rex voluerit honorare. Iudicem sic ad idem, omne sufficiens est condignum (sic enim exponit Glossa, illud ad Rom. 8. Non sunt condigna paf-
fiones, &c. condigna, id est, sufficiens) sed tale opus est sufficiens ad gratiam impetrāndam. Nam nihil sibi deest; Imperatur enim illam. Illud etiam est sufficiens, quod Deus vult & discernit sufficere ex parte operantis, & tale est opus huiusmodi secundum positionem istorum: Si autem dicitur, quod non est condignum, id est, àquè bonum, ita nec opus in gratia est àquè bonum cum augmento gratiæ temporalis & gloriæ sempiternæ, sicut superius est argutum. Item si hoc sit congruum congruitate consequente voluntatem diuinam, scilicet quia Deus vult sic fieri, tunc etiam qui nihil boni facit, sed peccat mortaliter & gravisimè, sicut fecit Paulus, quando adhuc spirans minarum & cadiis in discipulos Domini, nomen Christianum conabatur delere, meretur de congruo gratiam sibi dari; quia Deus vult quod sic fiat: Ipse enim per gratiam suam operantem gratuitè præuenit peccatores sicut superius est ostensum. Et si dicatur, quod Deus dat talibus gratiam, sed non pro talibus malis factis, ideoq; per ralia non merentur de congruo gratiam sibi dari, ergo secundum istos, illis qui me-
rentur gratiam primam de congruo, Deus dat illam propter merita sua priora; ergo gratia iam non est gratia, sicut superius est argutum, & etiam tunc illa merita antecedenter & causali-
ter à priori mouent voluntatem diuinam, & causant volitionem in ea, cuius contrarium di-
cebatur, scilicet quod congruum est Deum sic facere congruitate tantummodo consequente
voluntatem diuinam: huius quoque contrarium vigesimum capitulum ostendebat. Item
Augustinus. Augustinus super illud Psalmi 118ⁱ. Retribue seruo tuo, quadruplicem retributionem dis-
tinguis, ostendit, quod Deus retribuit bona pro malis: Dicit enim, Quatuor retribu-
tiones sunt: Aut mala pro malis retribuuntur, sicut Deus ignem æternum retributurus est im-
pijs; aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retributurus est iustis; aut bona pro malis,
sicut Christus per gratiam iustificat impium; aut mala pro bonis, sicut Iudas per malitiam per-
secutus est Christi. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinēt ad iustitiam, tertia ad
misericordiā; quartam Deus nescit: Hæc autē tertia primit^o est necessaria; nisi enim retribueret D
bona pro malis, nullo modo essent, quib^o retribueret bona pro bonis. Potest autē hæc ratio ali-
ter fieri sub hac forma, cùm quis Dei gratiam meretur de congruo, vel quia Deus vult sic esse,
ideo hoc est congruum; vel quia hoc est congruum, ideo Deus vult sic esse: Si datur primū, ita si-
militer est condignum, & ita est de pessimioperante, & etiam tunc, est iustum posterius voluntate
diuinā; quapropter non est causa illius; Prius enim naturaliter Deus vult sic esse, & sic volendo
facit illud esse congruum; non ergo quia hoc est congruum, Deus vult sic esse: Si deitur secundū,
tunc per vigesimum hoc non est iustum positivū & contingens aliter se habere, quia omne tale
iustum dependet à voluntate diuinā; sed est iustum necessarium absolute, vel falso est iu-
stum mixtum, & sic, supposito quod tale factum sit de necessitate, est iustum, & sic Deus de
necessitate seruandæ iustitiae daret gratiam sic merenti. Item Deus potest liberè non dare gra-
tiā sic operanti: Ponatur ergo quod non faciat, tunc non est congruum; vel si vni sic ope-
ranti dat gratiam, & alteri operanti similiter non dat illam, non ergo est hoc per se congruum,
& ideo volutum à Deo, sed è contra. Item facilius est cuicunque existenti in gratiā mereri de
congruo quod Deus eum amerit, vel quod plus eum amet ad vitam, quam carenti gratia mer-
eri primam gratiam, & quod amerit à Deo ad vitam æternam; sed præscit ad mortem exi-
stens in gratia, hoc non potest, sicut superius est argutum. Item cùm quis meretur à Deo
quicquam de congruo, cùm omne congruum sit iustum, quia omne iustum est incongruum,
illud est iustum, & oppositum eius iustum; quare & impossibile circa Deum, sicut prima
Suppositio, & 3. pars corollarij primi probant; dicitque Anselmus 1. Cur Deus homo 10.
In Deo quantumlibet paruum inconveniens sequitur impossibilitas, & si oppositum eius sit
impossibile, hoc est necessarium, & omne iustum necessarium est condignum: Quicunque
ergo

A ergo meretur à Deo quicquam de congruo, meretur etiam de condigno. Dicitur fortè quod aliquis meretur à Deo quicquam de congruo, quia si Deus hoc reddat, congruum est, & pro certo ita est si Deus reddat tibi poenam: non magis ergo meretur de congruo gratiam quam poenam; & similiter si peccanti grauissimè Deus reddat gratiam, congruum est, ergo meretur eam de congruo; & si duo omnino similiter operentur, & Deus det vix gratiam, alteri non det¹¹ ullam, vnum meretur eam de congruo, & non aliis, cùm tamen per omnia similiter operetur; & etiam si Deus sic reddat, sic fieri est condignum; nihil enim in talibus dignum est aut condignum, nūli quia voluntate est à Deo, quia nec rationabile, neque iustum, sicut 21. capitulum ostendebat, & Heft. 6. Tali honore condignus est, quemcunque Rex voluerit honorare. *Heft. 6.*

Item secundum istos, homo carens gratia, potest mereri aliquid de condigno, sed gratiam tantum de congruo; vel ergo est aliquid maximum, quod potest mereri de condigno, vel minimum quod non potest; Si detur maximum quod potest, sit illud *A*, vel ergo *A* est bonum finitum, vel infinitum: Si finitum, potest adhuc aliquid mereri vltierius, ergo non est maximum quod potest mereri: Si infinitum, hoc non videtur, quia quilibet actus tuus fuit finitus, & omnes simul finiti in merito & valore, & quia adhuc posset plus mereri, nec Deus posset eum præmiari condigne, quia non potest facere infinitum, sicut ex ostensione 40° partis Collariorum, primi patet; nec potest negari prima diuisio, Si aliquod bonum possit de condigno mereri, aliquidq; non possit; Capiatur enim patrum bonum quod potest mereri condigne, quod imaginarie crescat continuè, donec sit tantum, quantum condigne mereri non possit. Tunc *A* in aliquo instanti, quod sit *B* incipiet esse tantum quantum talis condigne mereri non possit: Vel ergo *A* incipiet in *B*, intrinsecè esse tantum, scilicet quod tunc primò erit tantum, & tunc est aliquid nimis quod mereri condigne non potest: Non enim potest condigne mereri, quantum tunc erit *A*, & quantumlibet minus potest; vel *A* incipiet extrinsecè esse tantum, quantum talis condigne mereri non possit, scilicet quod tunc non erit tantum, sed immediate post erit, & tunc *A* erit maximum quod talis potest condigne mereri: Quoniam tantum potest mereri condigne, quantum *A* erit in *B*, vt datur, & nihil vltierius maius eo. Item mearantur de ¹¹ *congruo* Iohannes & Petrus infideles æqualiter, & æque diu pri- " condigno mas gratias sibi dati, & Iohannes post certum tempus in *A* instanti recipiat gratiam, secundum quod meruit; Petrus vero in *A* decedit: Ex quo ergo meruit æqualiter cum Iohannes, nec per eum stat, quod decedit, vt pono, Deus ipsum de congruo æquali gratia premiabit, finaliterque saluabit, cùm nullo baptismō fluminis, flaminis, aut sanguinis fuerit baptizatus, quod videtur contra Evangelium, & omnes Doctores, & fidem Ecclesiæ generalem. Vnde Iohann. 3. Nisi quis tenatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei, & hoc ad literam realiter, vel faltem spiritualiter, & virtualiter, sicut Doctores exponunt, quod fit in adultis, credendo, & baptizari volendo, vel pro Dei amore sanguinem proprium effundendo. Item dicit Augustinus de gratia & libero arbitrio 50. Suspicentur homines quilibet *Augustinus.*

D meritā bona, quæ putant præcedere, vt iustificantur per Dei gratiam, non intelligentes, cùm hoc dicunt, nihil aliud quām negare se gratiam: Qui ergo merita de congruo gratia Dei præponunt, gratiam Dei negant. Obijciet forsitan aliquis contra dicta: Primi probando quod aliquis potest mereri condigne gloriam sempiternam: Nam Sapient. 3. dicitur sic de Iustis, *Sapient. 3.* In paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus temptauit illos, & inuenit illos dignos se: Et Ecclesiastici 26. Omnis ponderatione non est digna continentis animæ, ergo anima continens meretur condigne præmium infinitum: & Luc. 10. Dignus est operarius mercede sua; merces autem operariorum in vinea Christi est denarius gloria infinitus: Et infra eiusdem 20. Illi qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex motuis &c. Et Apoc. 3. Ambulabunt mecum in albis, quoniam digni sunt, cum suis similibus satis mulis. Hoc idem ratio manifestat; omnis enim actus virtuosus melius est incomparabiliter omni bono utili, vel delectabili distincto contra bonum honestum, virtuosum, & iustum; alias enim bonum vtile vel delectabile posset tantum augeri, quod esset æquum bonum cum felicitate quæ consistit in actibus virtuosis, vt patet 1. Eth. 9. & post, immo & quod esset melius, & sic cùm felicitas sit maximum bonum humanum, vt patet ibi & alibi, per omnes vulgares Philosophicos, & Theologicos, ipsa esset in pecunijs aut voluntatis statuenda, contra omnes sanè sapientes, & contra totum processum Philosophi memoratum. Tunc quoque tantum acceperat à Deo magnum bonum datum, vel delectabile delictum, quantum actus maximus virtuosus; & etiam tantum vel magis secundum ream rationem posset homo eligere diuitias, & voluptates æternas sine iustitia & virtute, etiam ad quam tenetur sicut actum ¹¹ *virtutis*, cùm tamen eligen- " veritatis do sic peccet, & faciat contrarium rationi. Videtur insuper, quod illud sit melius homini, quod habitum necessariò efficit ipsum bonum, quām quod habitū non sic facit, sed ipsum malum & miserum

miserum esse finit; Aetius autem virtuosus habitus à quounque necessariò efficit ipsum bonū; A Philosophus. sed omnis pecunia & voluptas potest adesse malo & misero cuiuscunq; sic autem probat Philos. 1. Eth. 12. felicitatem non in possessione vel habitu, sed in operatione ponendam. Dicit enim, differt autem non parum in possessione vel vīsu, optimum existimare, & in habitu vel operatione. Habitum quidem enim contingit nullum bonum perficere existentem, vt puta dormienti & alter otioso, operationem autem non possibile est; operabitur enim ex necessitate & benè operabitur. Item qui diligit Deum super omnia toto corde, & facit omnia propter eum, non potest remunerari condignè minori quam Deo; Nullus enim amor videtur recompenſandus condignè bono minori quam tanto, quanto amans amatum suum p̄cipit, & quantum citius relinqueret quam amatum; Si enim amor est recompensandus amore, ergo & maior maiore, & æqualis æquali; Nam alias proportio debita claudicaret. Amor autem in potente otiosus esse non potest: Amare enim est velle bonum amato & facere, sicut docent præmissa 39. huius; Deus ergo omnipotens amatus ab homine super omnia toto corde, ipsum de condigno & qualiter redamans vult sibi bonum, super omnia bona bonum, & hoc potest, hoc ergo sibi retribuit, vel retribuet pro tempore opportuno. Tale autem bonum super omnia alia bona bonum, est tantummodo ipse Deus. Deus ergo scipium de condigno retribuit sicut amanti, sicut & patet ex ostensione 32. & 34. partis Corollarij primi huius. Vnde & Anselmus Monol. 70. Nihil potest esse præmium huius amoris, nisi quod supereminet in omnibus naturis: Quid enim summa bonitas retribueret amanti, & disideranti se nisi scipium? Nam quicquid aliud rettibuat, non retribuit, quia nec compensatur amori, nec confortatur amanti, nec latitat desiderantem Pro quo & dicit Philosophus 9. Eth. 1. Contendunt autem cum altera fiunt ipsis, & non quæ appetunt. Simile enim est, quod est nihil fieri, cum eo quod appetit, non potitur. Hoc iterum confirmatur; Amicitia enim & amor talem proportionalitatem, vt videtur, condigne requiri, quod quantum proportionaliter per vires suas, vel supra, si possit, amans faceret pro amato; tantum proportionaliter secundum vires suas, amatus faciat pro amante; sed homo sic amans Deum, faceret pro eo, & daret sibi si posset bonum, super omnia bona bonum, & melius: Deus ergo cum sit omnipotens, de condigno faciet sibi tantum. Item quod homo potest mereri condigne aliquod bonum, videtur. Nam quolibet opus bonum essentialiter & inseparabiliter sequitur quedam bonitas, quedam rectitudo, quedam iustitia, pulchritudo, decentia, seu honestas, vel etiam actualiter bonum esse, rectum & iustum; & haec videatur aliqua sua merces, quam de condigno metetur. Amplius autem non decet summam iustitiam, & clementissimam bonitatem, promptius punire peccantes, quam præmiare benè operantes, sicut & videtur ex 31. parte corollariaj, primi, huius: sed quemlibet peccantem statim, & inseparabiliter sequitur sua pena, scilicet iniustitia, peccatum, & seruitus peccati, priuatio iustitiae, & libertatis quam prius habebat, saltem respectu illarum iniustitiae, & seruitutis, quas nouiter tunc incurrit; sicut & patet per eandem 31^{am} partem; quare & è contrario, in quolibet bono facto. Licet autem factis conitare debeat, quod D quicunque peccans eo ipso necessariò & inseparabiliter incurrit peccatum, iniustitiam, & seruitutem peccati, esse peccatorem, iniustum, & seruum peccati, cum priuationibus supradictis, & multis malis similibus, quæ remanent in eo etiam post peccare, sicut inhæserunt sibi quandò actu peccauit, quas omnia sunt digna poena prioris peccati, seu peccare; Potest tamen hoc ex abundanti aliquibus testimonij authenticis confirmari. Autor enim Autorum Iohan. 8. sic dicit; Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Vnde & Iob. 7. Peccauit: Quid facias tibi, O custos hominum? quare posuisti me contrarium tibi? videlicet per peccatum, & factus sum mihi met ipsi grauis, scilicet per peccatum. Super quod dicit Gregorius 8. Moral. 22. Haec contrarietas culpe facta est homini pondus penæ, vt corruptione sue mala liber seruiat, qui benè seruus de incorruptionis libertate gaudebat. Hoc idem vult Augustinus 1. de libero arbitrio, 20. & 2. 1. sed manifestius 3. 19. & post ostendit, quod omne vitium & peccatum est corruptio naturæ, & alicuius boni naturalis; & idem patet per eundem, 12. de Ciuit. Dei 6. & Enchirid. 7. Manifestissimè vero hoc ostendit 3. de libero arbitrio, 24. dicens, quia nemo superat leges omnipotentis Creatoris; non sinitur anima non reddere debitum: Aut enim reddit benè vidento quod accepit, aut amittendo, quod vix bene noluit. Itaque si non reddit faciendo iustitiam, reddet patiente misericordiam: Nullo autem interculo temporis ita diuiduntur, vt quasi alio tempore non facias quod debet, & alio patiatur quod debet, ne vel puncto temporis vniuersalis pulchritudo turpetur, vt sit in ea peccati de decessu sine decoro vindicta. Hoc etiam patet conjunctim in bonis factis & malis: Dicit enim Hermes de Deo; Qui nullius malefactoris opus justificat, & nullum benefactorem præmissis priuat; Cui & Arist. cōcordanter in De Mundo vlt. Hunc inquit, semper comitatur vltio, vel

Iob. 7.

Hermes.

Aristoteles.

- A vel iustitia, puniens, vel cruciatuia, derelinquentium diuinam legem; beatus autem & fidelis à principio confestim particeps esset. Gen. etiam 4. dicit; Nonne si benè egeris, recipies, scilicet statim, in autem male, statim peccatum in foribus adarit? Dicitq; Augustinus 8. super Genesin ad literam 31. Diuina prouidentia regens vniuersam creaturam, ad ministrat naturas, vt sint volentes, vt nec in fructuofe bone, nec impunita male sint: Nam in seipsis male volentes habent interiorē pœnam suam, eandem ipsam iniuriam suam. Ergo sic bonæ habent interiorē mercedem suam, ipsam aequitatem & recompitudinem facti sui. Idem De quantitate anima, vltim. Deus summus & verus incorrupta lege omne quod condidit, regit, & animam in nullo actu deserit sine pœna vel præmio. Idem super illud Psalmi 118. Iuravi, & statui custodiare iudicia iustitiae tuæ; Fide custodiuntur iudicia iustitiae Dei, cùm sub Deo iusto iudice, nec rectum factum in fructuofe, nec peccatum creditur impunitum. Item amari vel oditi à Deo, videatur præmium non parvum, vel pœna; Deus autem amat benè facientes, & odit pec-
B cantes. Dicit enim Aristoteles, secundo, sive Rhetorica, 28. Si iusta dixeris, homines te odi-
ent; si iniusta, dij; si autem iusta dixeris, dij te amabunt; si iniusta, homines. Idem de bona Fortuna, primo; Deum dignificamus, Dominum existentem talium, vt dignis distribuat & bona, & mala. Idemque decimo Ethicorum, decimo tertio; Secundum intellectum operans, & hunc curans, & dispositus optimè, & Dei amansimus videtur esse: Si enim quædam cura humanorum a dijs fit, quemadmodum videtur, & erit utique benè rationabile, & gaudere ipsos de optimo, & cognatisimo, hic autem erit intellectus, & diligentes maximè hoc & honorantes, & rebeneficiant ut amicis ipsis curatis. Vbi Auerroes; Si cura sit Deo de hominibus, vt creditur, & vt debitus est, gaudet de meliori, & dignius est vt beneficiat eis, qui amant eum plus, & honorificet eos, & visiter eos, sicut est dispositio amici cum amico. Dicitque Boetius 4. De consolatione Philosophiae, prosa 1. Ipso, de cuius nunc regno loqui-
C mur, autore, cognoscere semper quidem potentes esse bonos, malos verò abiectos semper atq; imbecilles; nec sine pœna unquam esse vitia, nec sine præmio virtutes. Idemque specialiter de virtute, & operibus virtutis, supra ciudem tertij prosa 4. Inest dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus ipsa fuerit adiuncta transiundit; & intelligit, vt videtur, hic & prius per virtutem, nedum solum habitum, sed & actum; cui & concordanter Quid. de Ponto, sic ait;
Non facile inuenies multis in milibus unum,
Virtutem precium qui putet esse sui :
Ipsa deinceps recte facti, si præmia desint,
Nom mouet, & gratu panites esse probum.
- Vnde & Auerroes super 1. Eth. 12. Actus qui fit secundum exigentiam virtutis, virtus est. Et Augustinus super illud Psalmi 36. Iustus autem miseretur, & commodat; si haber foris facultatem, dat ipsam charitas, si autem non habet dat benevolentiam; habet semper vide de, cui plenum pectus est charitatis. Ipsa est charitas, que dicitur & voluntas bona, & accipit ibi vo-
D luntatem pro actu voluntatis, sicut totus processus ostendit; qui & tertio De doctrina Christiana, 10. sicut & recitat Petrus primo Sententiarium, distinet. 17. Charitatem, inquit, voco morum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & sc, ac proximo propter Deum. Idem, in libro de moribus Ecclesiæ Catholice, trans illud verbum Apostoli; Nec mois nec vita poterit nos separare à charitate Dei; C haritas Dei, inquit, hic dicta est virtus, quæ animi nostri rectissima affectio est, quæ coniungit nos Deo, quæ cum diligimus. Simili quoque modo videtur loqui Propheta, cum dicit; Feci iudicium & iustitiam, id est, actum iustitiae, sicut opus, quod id est Augustinus exponens sic ait; Iustitia nomine hoc loco non ipsa virtus, sed opus eius significatum est. Dicitur quoque communiter, & tricesima prima pars collationis primi docet, quod Deus præmit bona merita ultra condignum; bonum ergo meritum exigit aliquid de condigno. Præterea quod Deus vult fieri, & promittit recte operantibus, dignum est fieri, & condignum; sed ipse vult & promittit, quod qui perseveranter benè faciunt, habebunt
E pro mercede gloriam sempiternam; ergo illam condigne merentur. Adhuc autem, Christus meruit libi, & nobis multa bona, sicut allegat Lumbardus 3. Sentent. dist. 18. 19. & post; & quis⁴ audebit afferere, quod haec non meruit de condigno, maximè cùm sicut Christus excedit quilibet purum hominem infinitè, sic & meritum Christi, meritum cuiuslibet puri hominis videatur excedere? potuit ergo Christus mereri quantumlibet de condigno. Pro quo dicit Anselmus, secundo, Cur Deus homo, 14. Putalne tantum donum, tam amabile posse sufficere ad soluendum quod deberat pro peccatis toris mundi, & responderet; imo plus potest in infinitum: ergo meruit de condigno omnibus salvandis gloriam sempiternam. Vnde Apocalyp. quinto; Dignus es, Domine, accipere librum & aperi signacula eius, Apocal. 5. quoniam oculus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro reg-

Gen. 4.
Augustinus.

Aristoteles.

Auerroes.

Boetius.

Auerroes.
Augustinus.

Anselmus.

num. Ecce quid meruit nobis condigne. Et sequitur; Dignus est agnus, qui occisus est, A accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem; Ecce quid condigne meruit sibi ipsi. Amplius autem sicut argutum est prius, quod nullus meretur quicquam boni condigne, similiter omnino poterit argui, quod nullus meretur quicquam mali condigne, quod li quis concesserit, cogetur concedere consequenter Deum esse iustum, qui punit tam grauiter peccatores, cum nullam pœnam meruerint de condigno; Scripturam quoque veritatis mentiti fatebitur: Vnde Job 11. vi-
nam Deus loqueretur tecum, & intelligeres, quod multò minora exigaris ab eo, quam mer-
tur iustitas tua: Super quod dicit Gregorius 10. Moral. 6. Qui multiplicitatē intelligit
legis Dei, cuncta que patitur, quam sint minora perpendit, & Job 33. Peccavi & verè de-
liqui, & ut eram dignus, non recepi; Et Psalmus 84. Mitigasti omnem iram tuam: Et Aba-
cuc 3. Cum iratus fueris, misericordia recordaberis: quibus & sunt alia multa similia in
Scriptura. Dicit quidem Apostolus ad Rom. 6. Stipendia peccati mors, gratia autem Dei, B
vita æterna; Glosa; Mors æterna est stipendum peccati, id est digna retributio pro peccatis;
vita autem æterna sola gratia Dei datur, quam expositionem per multas multorum autorita-
tes confirmat. Præterea unum argumentum præmissum volens ostendere, quod quicquid
homo meretur de congruo, meretur etiam de condigno, est contra communem scholam,
vel faltem contra magnam eius partem, hæc ab unicem distinguentem. Ut autem obiecta fa-
cilius dissolvantur, sciendum, quod non eodem modo se habent Deus & homo ad redden-
dum præmium pro merito qualicunque bono vel malo: Homo namque sicut Rex vel aliis
publico edito promulgat, quod qui fecerit tale quid bonum vel malum pro congrua mer-
cede recipiet hoc vel illud, manetque ipse indifferens & indeterminatus in voluntate sua, circa
sibi subiectos, quis quid habebit; & si unus faciat tale bonum, alius verò malum, iam per hoc
determinatur eius indifferenta voluntatis; per hoc quoque antecedenter, causalter, & effi-
cienter mouetur ei voluntas ad volendum & ad præmiandum, & punieundum secundum præ-
cedentia merita hunc & illum: Non sic autem Deus, ex se solo nihil à posterioribus mendi-
cando, semper & quæ determinat vult, & non vult quæcumque, sicut 20um, huius 21um. 23um.
25um. 27um. & sequentia docuerunt. Quod & planissimè testatur Apostolus ad Rom. 9. de
Iacob & Esau sic dicens, Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, ut se-
cundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est,
quia maior seruieret minori, sicut scriptum est, Iacob dixi, Esau autem odio habui. Et si quis
obijeat, quod tota sacra Scriptura, & omnes Doctores, inquit & vniuersalis Ecclesia indubia-
tanter affirmant Deum præmiatur bonos propter merita sua bona, & malos propter ma-
la sua merita puniturum; Quia propter, quia, ideo & similia aliquam caufam vt frequenter
significant, ostendendum in primis, quod meritum non est aliqua causa æterni præmij subse-
quentis: Non enim est causa materialis, quia ipsa necessario simul est cum suo materiato, sed
actus meritorius, quo illud præmium meruit, tunc non manet: Nec est causa formalis: Ip- D
sa enim est simul necessario cum formato: Nec finalis, quia magis videatur è contra, sicut ap-
patet ex 35. huius: Nec efficiens, quæ tamen magis apparet, quia nec in actu, nec in
potentia: Non in actu; Nam secundum Philosophum 5. Metaph. 3. Agentia siogularia
simil sunt & non sunt, & ipsa quorum sunt causa, vt hic medicus cum hoc conualecente, &
hic ædificator cum hoc ædificato: sed actus meritorius præcedit præmium tempore, nec est
simil cum eo: Nec est caufa efficiens præmij in potentia, quia tunc aliquando exire in a-
ctu, & actualiter efficeret præmium sempiternum, & tunc vt præmititur esset simil cum
eo: Nec potest quis dicere quod ideo meritum est causa efficiens præmij, quia nunc primum
mouet voluntatem Dei prius naturaliter indeterminatam, & determinat eam, efficiendo in ea
volutionem actualem & certam ad præmium conferendum, quia 20um. 23um. 25um. & 35um.
huius prohibent ita dici. Est igitur vltius aduertendum quod hæc dictio, Propter, est multi-
plex penes secundum modum æquiuocationis. Nam primo & principaliter significat cau-
sam essendi; secundario verò & aliqualiter transmutatu significat causam cognoscendi, sive
innovescendi; & adhuc aliquando significat ordinem: Quod autem significat causam essendi
nullus ignorat; & quod significat etiam causam cognoscendi, patet per Philosophum 1. Post.
12. dicentem, quod si causa & effectus & quæ prædicantum, id est, conuertibilium, vt Plan-
etas esse propè, quod est causa, & non scintillare, quod est eius effectus, non causa, id est, effec-
tus sit notior, tunc demonstratio per hanc erit, vt quod propè sunt Planetæ, propter id
quod non scintillant. Ecce secundum eum, quod propter, non || signat ibi causam essendi, sed
effectum, qui est causa tantummodo cognoscendi; quare & ordinato syllogismo demonstra-
tiuo per terminos A B C subdit; quare demonstratum est, quod erraticæ propè sunt. Hic igitur

Job 11.

Gregorius.

Iob. 33.

Psal. 84.

Aba. 3.

Rom. 6.

Rom. 9.

|| significat

C

E

- A tut syllogismus non est propter quid, sed propter quia: Non enim ex eo, quod non scintillant, propè sunt; sed propter id quòd propè sunt, non scintillant. Ecce quomodo primò concedit, & secundo negat Planetas esse propè, propter id quòd non scintillant; & hoc est, quia, propter, primò sibi significat causam tantummodo cognoscendi, secundo verò causam ellen-di. Hoc etiam concordat cum tuto processu illius capituli, & sequentium, vbi demonstratio ab effectu vocatur demonstratio quia; cum tamen hæc dictio, quia, significet causam, sicut & propter: Quare ibi significat causam tantummodo cognoscendi, licet Donatus potestati coniunctionis non causaliter, sed rationali iterationabiliter supponat quia, quapropter, propterea, & multa similia, quæ sunt causaliter manifestè, sicut & potestati eius causaliter supponit, si, nisi, & talia, quæ potestati conditionaliter sufficiunt potius supponenda, quam penitus prætermisit. Hoc etiam satis probat illud frequens exemplum Philosophi, & vulgatum, videlicet propter quid anguli trianguli valent duos rectos? propter id quòd angulus extinsus valet duos intrinsecos.
- B eos sibi oppositos, cùm tamen quantitas anguli extrinseci nullo modo sit causa, imò nec effectus, quare tres anguli trianguli valent duos rectos: Neutrum enim illorum est causa materialis, efficiens, formalis, nec finalis alterius, cum virtusque possit sine reliquo semper esse. Angulum tamen extrinsecum valere duos extrinsecos sibi oppositos est causa tantum cognitionis nostræ, quare tres anguli trianguli valent duos rectos: Per hoc enim demonstratiuè docetur sic esse, sicut 2ª pars 32ª primi elementorum Euclidis ostendit. Ideoque dicit Averroes super 8. Phys. comment. 5. quòd tres sunt demonstrationes, scilicet causa, & esse tantum, & causa & esse. Sed ne in causa Catholica testes tantummodo Ethnicos viatim ministrare, ecce quid sidelissimus Paulus dicit, Christus factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, scilicet quòd nominetur Deus. Hoc tamen nomen habuit ante suam passionem; imò & naturaliter ante omne meritum suum habuit illud nomen: Ille enim homo prius naturaliter fuit, & prius naturaliter Deus fuit, quam fecerit aliquid, aut meruerit quovis modo. Nam omne agens præcedit naturaliter suam quamlibet actionem. Christus ergo non meruit esse Deus, sed hoc fuit datum sibi gratissime, sine quo quis merito præcedente, sicut ex 35ª huius patet. Lumbard. quoq; 3. sent. dist. 6. multas auctoritates ad hoc idem adducit; & intra 18. tractans autoritatem Apostoli supradictam, dicit quòd homo ille non meruit hic tantum bonum, scilicet nomen Dei; non ergo videatur, quòd aliquo modo per obedientiam passionis meruit illud nomen, nisi quantum ad cognitionem & manifestationem non Deo, sed hominibus hoc primo ignorantibus, & per eius passionem, resurrectionem, ascensionem, & familia addiscendibus, & verè scientibus, ipsum esse non tantummodo hominem, sed & Deum *; & hoc est *hominem, quod dicit ibi Lumbardus: Quomodo ergo hoc, inquit, dicitur, per obedientiam donatum est ei hoc nomen? & responderet secundum tropum illum in Scriptura creberrimum, hoc accipendum est quo dicitur res fieri, quando innotescit. Post resurrectionem vero, quod ante fuit in obscuro, in evidenti positum est, vt scirent homines & dæmones. Vnde & Saluator ipse Iohann. 13ª ita dicit: In hoc cognoscet omnes, quòd discipuli mei esitis, si dilectionem habueritis ad inuidem. Posset ergo dici, quòd cùm dicitur, Iste propter tale meritorum tale præmium confequerit, hæc dictio, Propter, non significat causam estendi, sed cognoscendi. Per meritum enim innotescit hominibus, dæmonibus, & forsitan Angelis quale præmium quis habebit. Hoc etiam verbum, propter, significat ordinem aliquando, nec incongruè: Nam secundum præmissa 3ª huius, Deus primò vult homini præmium & gloriam tanquam finem, & ideo vult sibi & facit merita congrua, velut quædam media prævia ad hunc finem: quare & vt tandem rectè finaliter ordinatur, tribuit eis finem; propter quem & ad quem ipse finaliter ordinavit. Potest ergo, propter, aliquoties ordinem designare, vt dictum Apostoli intelligatur hoc modo. Factus est obediens &c. propter quod & Deus exaltauit illum, id est, post quod precepit ordinatum à Deo, ad istud sublequens, quod non nisi post illud fieri statuebat. Pro
- E quo Anselmus tractans eandem auctoritatem Apostoli. Cur Deus homo 9. sic dicit, Quòd autem cùm dixisset Apostolus, Humiliauit seipsum &c. propter quod Deus &c. non ita datum est, quasi nullatenus potuisse peruenire ad hanc exaltationem, nisi per hanc mortis obedientiam, & hæc exaltatio non nisi in retributionem huius obedientiae collata sit (Pius enim quam patetur, ipse dixit omnia sibi esse tradita à Patre, & omnia Patris esse sua) sed quoniam ipse cum Patre, sanctoque spiritu disposuerat se non aliter quam per mortem, celitudinem omnipotentie suæ mundo ostensurum, quippe quod non nisi per illam mortem fieri dispositum est, cùm per illam sit, non incongruè dicitur propter illam fieri? Si enim intendimus facere aliquid, sed proponimus nos prius facturos aliud per quod illud fiat, cum iam factum est quod volumus procedere, si sit quod intendimus, rectè dicitur Anselmus

propterea fieri, quoniam factum est, propter quod differebatur, quia non nisi per illud fieri A dispositum erat. Nam si fluum, quem equo & navi transire possum, propono me non in navi transitorum, & idcirco differo transire, quia nauis abest; cum iam præsto est nauis, si transire, recte de me dicitur; Nauis parata fuit, propterea transiit. Et non solum ita loquimur, quando sequens fit per id quod præcedere volumus, sed etiam quando non fit per illud, sed tantummodo post illud facere aliud aliquid statuimus: Si quis enim differt cibum sumere, quia nondum ea die missæ celebrationi affuit, peracto quod prius facere volebat, non incongrue illi dicitur; Iam sume cibum, propterea quia jam fecisti, propter quod sumere differebas; Multò igitur minus inutilitas est locutio, cum Christus dicitur exaltatus propter quia mortem sustinuit, per quam & post quam illam exaltationem facere decreuit. Poniteque aliam ex-

ⁱⁱ illius dicti
Fuangelici positionem. ⁱⁱ Iesu/dicti Apostolici in hæc verba; Potest hoc & eo modo intelligi, quo idem Dominus legitur profecisse sapientia, & gratia apud Deum, non quia ita erat, sed quia ille sic se habebat, ac si ita esset. Nam sic per mortem exaltatus est, quasi propter illam hoc fieret. Si B

ⁱⁱ absque.

quis igitur de merito & præmio capit is nostri Christi, & membrorum suorum Christianorum, quantum ad causitatem propositam velit dicere consequenter, ecce tres modi dicendi præmissi authenticorum Patrum nostrorum, sed quia ista sententia ambigua videtur & dubia, & possit probabiliter contradicari, maximè si à capite transferatur ad membra, vellem libenter

ⁱⁱ sine præiudicio aut reprehensione venerabilium Patrum & Autorum meorum, propter minus sapientes, inter quos plus ego qui non sufficere profunda Dei scrutari, desiderarem etiam vehementer si esset possibile sententiam clariorem, vel ipsam eandem clarius tamen dictam, & magis à contradictione remotam. Vnde & Alexander, vt recitat Averroës super 2. de cœlo, comment. 1. de sententia Aristotelis ita dicit; Nos non sumus suslentati super sententiam huius hominis inter omnes alios, nisi quia videmus ipsam minoris ambiguïtatis, & remotiorum à contradictione. Videatur igitur mihi, quod remota omni lege retributionis per voluntatem Dei statutæ, non est verum quod propter tale factum boquum vel malum, præmium tale C debetur, quia tunc esset necessarium absolvè, nec Deus possit in contrarium sine offensione iustitiae, sed de necessitate absoluta sic veller & faceret sic ad extra, sicut superius est argutum: sed quod tale factum, tale præmium meteat, hoc est, quia Deus sic voluit, & statuit tale in iege, quæ voluntas & lex perfuerant continuè, non mutare, sicut 23. capitulum ostendebat. Cum ergo dicitur, iste propter tale meritum, tale præmium consequetur, distinguendum est, èo quod hæc dictio, Propter, potest significare causam, quæ sit virtus & efficacia meriti talis solius, & sic non est verum, sicut proximo est ostensum: si autem in illo merito, in d. suprà & ante meritum importet causam quæ sit voluntas diuina, & lex eius de retributione cuilibet opere bono vel malo similiter facienda, verum est & catholicè concedendum. Propter hoc enim quod iste sic meruit, & legem iam positam tale præmium consequetur, hoc est, quia Deus vult quilibet secundum sua opera præmiari; & iste sic operatur, idèo tale præmium consequetur. Et cum dicitur, Deus vult istum propter sua merita præmiare, si, Propter, significet D causam posteriorem in merito, mouentem voluntatem diuinam, determinantem ipsam & educentem de potentia ad actum volendi, non est verum, sicut superius est ostensum: Si autem significet voluntatem diuinam verè causam præecedentem omne meritum & præmium, quæ ipsum, vt meruit præmiantur, verum est, & certum. Verum est enim quod Deus habet voluntatem, quæ est prima causa omnium meritorum & similiter præmiorum. Potest autem & aliter congruè fatis dici, quod meritum est causa efficiens præmij, non proprie, sed solummodo transumptiæ, quia scilicet efficit formam in merente, quia secundum præsentem justitiam fit idoneus ad præmium vel ad poenam; vel sic brevius, Quia efficit merentem talem, qualunque & soli est præmium ordinatum. Nam secundum ordinationem præsentis justitiae, nullus adultus prætaxatam gloriam consequetur, vel poenam, nisi prius per merita sua bona accepta quadam formosa forma, qua formetur idoneæ ad gloriam consequendam; vel per merita sua mala, quadam deformi forma, qua idoneæ deformiter quodammodo formetur ad poenam. Sic ergo propter meritum debetur præmij, & est meritum causa præmij effectiva, quia inducit formam qua quis fit idoneus ad præmium capendum, sicut sacerdos & miles propter hoc quod ordines receperunt, hic celebrat, ille militat, & honoribus propriis honorantur. Et cum dicitur, Deus vult istum propter sua merita præmiare, si, Propter, significet causam posteriorem effectivam voluntatis diuinæ, negandum; si autem significet causam in merito effectivam quodammodo formæ cuiusdæ, vel etiam ipsam formam, quæ iste fit idoneus præmio voluto sibi a Deo, secundum præsentem iustitiam, concedendū. Deus ergo vult istum propter sua merita præmiare, hoc est, iste propter merita sua modo dicto talis est, quales Deus vult & statuit præmiare. Pro quo B. Bern. de grat. & lib. arbit. cap. vlt. ita dicit; In eo Deus Paulum coronæ statuit

- A** statuit promeritorē, cūm operū quibus illa erat repremissa corona habere dignatus est coadju-
torem; Porro coadiutorē, tecit volentem, hoc est lūe voluntati consentientem; itaq; voluntas
in auxilium reputatur in meriti. Si igitur à Deo voluntas est de meritu, nec dubium quod à Deo
sit velle & perficere pro bona voluntate; Deus ergo autor est meriti, qui & voluntāē applicat
operi, & opus explicat voluntate: Ahoquin, si propriè appellantur ea quā diximus, nostra me-
rita, spei sunt quædam feminaria, charitatis incentiva, occulte prædestinationis indicia, futuræ
felicitatis præfigia, via regni, non causa regnandi. Adhuc autem & 3. non incongruè dici po-
test; Iste est propter merita præmiandus, id est, propter merita ordinanda, ita quod; Propter,
significet ibi causum finalē ordinis vniuersitatis à Deo decentissimè prædestinata: Non enim de-
cer, quod vniuersalis ordo in minimo perturbetur, sicut tractatus de Prudentia manifestat.
Dicitque Augustinus 1. De libero arbitrio, 13: Lex Dei æterna est, qua iustum est, vt omnia
sint ordinariissima; & Anselmus 1. Cur Deus homo, 12. Deum non decet aliquid inordina-
Augustinus.
Anselmus.
- B** tum in suo regno dimittere; & secundum eundem supra, eodem; Reste ordinare peccatum si-
ne satisfactione, non est nisi punire, & per hoc ostendit, quod omne peccatum sine satisfactio-
ne est necessariò puniendum: & Augustinus simili ratione suffultus, 3. De libero arbitrio, 24.
ostendit: idem; Imo & quod peccatum & pena nullo intervallo temporis dividuntur, ne vel
puncto temporis vniuersalis pulchritudo turpetur. Quare & in recte factis similiter constat
esse, sicut præsens capitulum superius ostendebat. Et iste modus dicendi concordat cum se-
cundo modo dicendi recitato superius ab Anselmo. Cūm ergo dicitur, iste est propter me-
rita præmiandus, hoc est, iste est præmiandus propter merita finaliter ordinanda, id est, propter
merita præmiare, hoc est, Deus vult istum præmiare propter merita finaliter ordinanda, id est,
vult quod talis sit finis talium meritorum, secundum ordinem ab ipso talibus || præfistatum, ita || præfisi-
quod merita nullo modo antecedenter, causaliter, à priori, mouent, determinant, vel actuant
naturam.
Aurencia.
- C** voluntatem diuinam ad præmia rependenda. Vnde Aurencius. 8. Met. 7. Deus, inquit, diligit or-
dinem bonitatis vniuersitatis, sed non patitur ab eo, nec concupiscit. Et si quis adhuc querat, si
non propter merita, quare ergo eligit, vel reprobat hunc vel illum? cap. 21. & alia hic respon-
dent: quare autem semper querit causam, causa autem formalis evolutionis illius, est quodam-
modo ipse Deus, efficiens verò causa prior quodammodo est sua voluntas, posterior verò in-
ter res creatas, nulla est omnino. Et hoc est quod dicit Apostolus ad Rom. 9. cùm prædixit,
quod Deus Iacobum dilexit, & Esauum odio habuit, & hoc non ex operibus, sed ex volunta-
te, vt secundum electionem propositum Dei maneret, inducit querentem questionem prædi-
ctam, cui sic respondet; Voluntati eius quis resistet? O homo, tu quis es qui respondeas Deo?
quasi diceret; Non est talis causa prohibens aut efficiens voluntatem diuinam, per quam val-
leat responderi, quare hunc dilexit, & illum odiuit; & hoc statim per locum à simili, seu per
locum à minori, sic probat; Nunquid dicit figuramentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? id est,
D propter quam rationem præponderantem, motiuam, & effectiuam evolutionis tut? certe non: imo sine omni ratione prior præponderante potest liberè ex eadem massa facere unum vas ta-
le, aliud verò tale; & hoc est quod subdit; Annon habet potestatem figulus lutu ex eadem mas-
sa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Et infra, 11. planius dicit
idem; O altitudo, inquiens, diuitiarū sapientie & scientie Dei, quām incomprehensibilia sunt
iudicia eius, & investigabiles vias eius? scilicet per aliquam rationem effectiuam priorem, quia
nulla est talis omnino. Et hoc est quod statim subiungit; Quis enim cognovit sentium Domini,
scilicet rationem aliquam præcedentem, quare sic fecit, quasi diceret, Nullus; quia hoc non est
cognoscibile, cùm non sit verum: & subdit exprefsis; Aut quis consiliarius eius fuit, scilicet
qua posterior res causata fuit causa prior, & quasi offerens rationem, cui innirebatur diuinum
consilium operando; ideoq; planissimè statim subdit; Aut quis prior dedit illi, & retribueret
ei: quasi dicat, nullus, nec aliqua res posterior ipso Deo, quod & statim ostendit, demonstrat,
Augustinus.
- E** cùm dicit; Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, quo modo cap. 20. & alia can-
dem conclusionem ostendunt. Vnde & Aug De corrept. & gratia 12. ita dicit; Quare sic isti, il-
laliter, atq; aliter alii innumerabilibus & diversis modis vocentur? Absit, vt dicamus iudici-
um lutu esse debere, non figuli. Augustinus autem in hac parte sequitur nedum Apostolum, sed
etiam Sapientem, Sap 15. sic dicentem; Figulus de eodem luto fingit vasā munda, & his con-
traria; horum autem vasorum quis sit vīsus, iudex est figulus. Et nerum De corrupt & gratia,
25. Si à me queritur; Cur eis Deus persecuerantiam non dedit, quibus eam qua maximè viue-
rent, dilectionem dedit, me ignorare respondeo; Vnde Apostolus; O homo, tu quis es, qui respon-
deas Deo; & O altitudo diuitiarum sapientie & scientie Dei, &c. Idem de bono persecue-
rantiæ, 16. Cur, inquis, in eadem causa, me quām illum potius puniet? aut illum, quām me po-
Sapient. 15.
tius

tius liberabit: hoc non dico, si queris quare? quia fateor me non invenire quid dicam, quia in A
hac re, sicut iusta est ira eius, sicut magna est misericordia eius, ita inscrutabilia iudicia eius. Si autem queratur, per quare, causa finalis, & hoc de reprobatione malorum, quia hoc plerisque magis sollicitat; dicendum secundum vigesimum primum capitulum, quod causa finalis ultima est Deus: Vniuersa namque propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum, Parabol. 16. Ecce quod impium ad diem malum operatus est Dominus, propter semetipsum finaliter ultimatae. Causa autem finalis media est tam multiplex, quam multa bona ex reprobatis prouenient, quorum aliqua trigesimum primum huius, & 34um. pandunt; quorum & vnum est manifestatio Dominij; & virtutis illius, ipsomet testante Exod. 9. Idcirco posui te, scilicet Pharaonem, mihi contrarium, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. Si enim Pharaon nequaquam Domino restitueret, quomodo Deus tot miracula ostendisset? & Psal. 105. Saluavit eos propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam. Per hanc quoque autoritatem similiter responderet Apostolus ad Rom. 9. cum ait, Dicit enim Scriptura, quia in hoc ipsum excitaui te, ut ostendam in te virtutem meam, & ut annuntietur nomen meum in vniuersa terra; Et sequitur, Quod si volens Deus ostendere iram suam, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae apta in interitum, &c. sed quia secundum 21um. huius, homo est finis omnium aliorum, & hominum electi sunt finis quodammodo reprobatorum; ideo reprobati ordinantur finaliter ad utilitatem electorum: Vnde Apostolus ad Rom. 9. Maior scrupuli minori, scilicet reprobatorum electo; & infra 11. Inimici propter vos, scilicet electos; & 2. ad Cor. 4. Omnia propter vos; & 2. ad Tim. 2. exprefsius, Omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur: & ad hoc idem est testimonium Dei quod maius est, Exod. 10. Moysi de Pharaone sic dicit, Ego indurai cor eius, & seruorum illius, ut faciam signa mea haec in eo, & narres in auribus filii tui & nepotum tuorum, quones contriterim Aegyptios, & signa mea fecerim in eis, & sciaris quod ego Dominus. Ecce causa finalis, ut scilicet vos electi, quia ego sum Dominus: Quomodo enim mali Deum timerent, bonique amarent in tantum, nisi vidissent, vel audissent tam validam manum Dei, malorum tam potenter utrlicem, bonorum vero tam strenuam adiutricem, sicut omnia illa miracula circa Aegyptios & Hebreos terribiliter & amabiliter manifestant. Est insuper alia causa finalis non parua, sed magna utilitas electorum, ut videlicet poena vnius sit metus multorum, imo verius, ut poena multorum sit metus paucorum, (Multi enim sunt vocati, pauci vero electi) quatenus scilicet electi scientes culpas & poenas perpetuas reprobatorum, ad umoris & humilitatis officia prouocentur, & ad iugis orationis instantiam conuertantur. Quapropter Augustinus de bono perseuerantiae 17. Hominibus, inquit, videtur; omnes qui boni apparent fideles perseuerantiam vsque in finem accipere debuisse; Deus autem melius esse iudicauit, miscere quodam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum, ut quibus non expedit in huius vita temptatione securitas, non possint esse securi: Multos enim à perniciofa clatione reprimit, quod ait Apostolus; Quapropter qui videatur stare, videat ne cadat. Et infra 37. Ideo quippe non perseueraturos perseueraturis prouidentissima Dei voluntate miscentur, ut esse disceamus non alta lapientes, sed humilius consentientes, & cum timore & tremore nostram iporum salutem operemur: Deus est enim qui operatur in nobis & velle, & operari pro bona voluntate. Qui & de sancta virginitate 16. An non propter aliud credendum est permittere Deum ut miscantur numero vestre professionis, multi & multæ casuri & casuæ, nisi ut his cadentibus timor vester augentur, quo superbia comprimitur, quam sic odiit Deus, ut contra hanc vnam tantum se humiliaret altissimus. Est adhuc & tertia causa non parua, ut scilicet filii gratiæ & electi, videntes se non meritis proprijs, sed gratia Dei gratias à reprobis separari, gratia Dei grata magis appareat, & electi filii gratiæ reddat. Autori gratissimo gratiae gratiores. Quare & Augustinus super illud Psalmi 87. Nunquid cognoscetur in tenebris mirabilia tua? &c. Occurrebat, inquit, quæstio, quinam fit vobis istorum mortuorum, quid ex his agat Deus ad utilitatem corporis sui, quod est Ecclesia, ut in eis demonstretur, quæ sit Dei gratia in prædestinatis, qui secundum propositum vocati sunt: Vnde ipsum corpus in alio Psalmo dicit, Deus meus, misericordia eius præueniet me. Iti etiam reprobri nedū in via, verum etiam in patria, vtiles sunt electi, ut scilicet visa illorum miseria, horum gloria gratior habeatur. Opposita namque iuxta se posita magis apparent, sicut 34um. pandit, & horum quæm gratius liberator, & gratiosissimus præmiator, qui hos æqualiter sicut illos potuit æternaliter damnasse, charius diligatur. Vnde Psalmus 57. ita dicit, Latabitur iustus cum viderit vindictam; Et Esaiæ vlt. Egredientur & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt usq;

Rom. 9.

Rom. 11.

2. Cor. 4.

Exod. 10.

Augustinus.

II gloriofis-
simus
Psal. 57.
Ezei. vlt.

B

C

D

E

ad

- A ad satietatem visionis omni carni; vbi Glossa, super verbum ad satietatem visionis, Quid videbunt eos à te iusto iudicio separatos, amissa potentia qua serviebant contra bonos, & vindictā in illos tantam, ut maiorem non expolcent, qui modo dicunt, vsquequo Domine non vindicas sanguinem nostrum? Satibantur quoq; de beatitudine sua agentes gratias, vīla impiorum ineffabili poena. Quare & Gregor. hom. 40. tractans illam historiam Euangelicam de diuite sepulcro in inferno, & Lazaro mendico portato in siu Abrahæ, ita scribit, Iusti in tormentis semper iusti in iusti, vt bine eorum gaudium crescat, quia malum conspicunt quod imitatorum euaserunt, tantoque maiores redemptori suo referunt gratias, quanto vident quod in alijs, ipsi perpeti, si essent relicti, poterunt: nec illam tantæ beatitudinis claritatem apud iustum animum fuscat alspecta poena reproborum, quia vbi iam compasio misericordia non erit, minui proculdubio bonorum letitia non valebit. Quid autem mihi, si dum iusti iniustorum tormenta conspicunt, hoc eis veniat in obsequio gaudiorum; quando & in picta niger color subternitur, ut albus vel rubeus clarius videatur. Sic ergo ut dictum est, tanto bonis sua gaudia excrescent, quanto eorum oculis damnatorum mala subitus iacent quæ euaserunt; & quamuis eis sua gaudia ad perfruendum plenè sufficiant, mala tamen reproborum absque dubio semper aspiciunt; quia qui Creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur, quod videre non possint. Qui & 4. dial. 46. Petro querenti, Sed nullus iustus crudeliter pascitur delinqutens: seruus à iusto Domino idcirco cædi præcipitur, ut à nequitia corrigitur; Ad hoc ergo vapular, ut emendari debeat; Iniqui autem gehennæ ignibus traditi, si ad correctionem non petuerint, quo fine semper ardebut? Ita respondet; sed omnipotens Deus, qui pius est, misericordia cruciati non pascitur, quia autem iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur; sed iniqui omnes aeterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet ut iusti omnes & in Deo vivant gaudia quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia, quæ euaserunt, quatenus tanto
- B statuta niger color subternitur, ut albus vel rubeus clarius videatur. Sic ergo ut dictum est, tanto bonis sua gaudia excrescent, quanto eorum oculis damnatorum mala subitus iacent quæ euaserunt; & quamuis eis sua gaudia ad perfruendum plenè sufficiant, mala tamen reproborum absque dubio semper aspiciunt; quia qui Creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur, quod videre non possint. Qui & 4. dial. 46. Petro querenti, Sed nullus iustus crudeliter pascitur delinqutens: seruus à iusto Domino idcirco cædi præcipitur, ut à nequitia corrigitur; Ad hoc ergo vapular, ut emendari debeat; Iniqui autem gehennæ ignibus traditi, si ad correctionem non petuerint, quo fine semper ardebut? Ita respondet; sed omnipotens Deus, qui pius est, misericordia cruciati non pascitur, quia autem iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur; sed iniqui omnes aeterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet ut iusti omnes & in Deo vivant gaudia quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia, quæ euaserunt, quatenus tanto
- C magis diuinæ gratiae in aeternum debitores se esse cognoscant, quanta in aeternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt. Quapropter & Augustinus de gaudijs iustum, & pœnis malorum sic ait; Tunc communis reus & hostis diabolus in conspectu omnium electorum Dei damnabitur, cuius damnatio & intolerabilis poena delectabile spectaculum praefabit eleæs; tunc ardenter amare liberatorem suum & omnium bonorum datorem amabunt, & sine fine, & sine fastidio clamore cordis laudabunt. Istam quoque sententiam Petrus 4. sentent. dist. vlt. profitetur. Supposito ergo, quid miseriae damnatorum aliquo modo valeat gloria saluandorum, potest argui, quid Deus hanc ad illam finaliter ordinavit. Alias namque hoc fieret à casu vel fortuna, nec à prouidentia diuina procederet; quare nec saluandi de illa sua gloria portione, Deo gratias agere tenerentur, contra 27th & alia quæ sequuntur. Quare & hæc planè videtur sententia Apostoli ad Roman. 9. in solutione eisdem questionis dicentis, Sicutius Deus in multa patientia vasa ira apta in interitum, ut ostenderet diuitias glorie sua, in vasa misericordia, quæ præparauit in gloriam. Vnde Augustinus de prædilectione Sanctorum 10. Cur Deus non omnes doceat, aperit Apostolus, quia volens ostendere iram, & demonstrate potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in præditionem, & ut notas faciat diuitias glorie sua in vasa misericordia quæ præparauit in gloriam. Idemque expressius 5. contra Julianum 6. Ex numero electorum nemo periret; ceteri autem mortales, qui ex hoc numero non sunt, & ex eadem quidem massa, ex qua & scilicet, sed vasa iræ facti sunt, ad utilitatem nascuntur istorum: Non enim quenquam eorum Deus temerè ac fortuitò crebat, aut quid de illis boni opereretur ignorat, cùm & hoc ipso bonum operetur, quid in eis humanam crearet naturam, & ex eis ordinem facili præsentis exornat. Ecce triplex bonus ex reprobis, utilitas electorum, bonus naturæ, & culique ornatus. Ponatur quoque secundum prius zelum multorum, licet non secundum scientiam, quid totus infernus, cum omnibus suis domesticis reprobatis tolletetur de medio, effecit; cœlum tantummodo cum ciuibus suis sanctis, tunc secundum effet multum perfectum, & si Deus sic fecisset, multum bene fecisset; Nunc autem tanto perfectius & tanto melius facit Deus, quantum perfectionis & bonitatis continent in se illæ nobiles creature damnatae, quantum etiam resplendentiae & apparentie purioris illa comparatio veluti contrarietas illorum extremitate conferit. Iusti, & quanta scintilla fulgentibus, & vt stellæ: Quis enim, vel cuius ratio operatio prohibuissest Dominum ab initio, si fuissest placitum coram eo, creare cœlum plenum electis in gloria, & Internum plenum reprobis in pœna, ut hoc illi comparatè apparueret glorioius & tuisset? Non deerunt tamen, qui hos humano miserarentur affectu, & pia compassione contendenter sic fieri non debere. Sed cur non miserantur patruulos, nemus non peccantes, sed peccare penitus nescientes, sine Sacramento baptismatis decedentes, aeterni ignis supplicio punitendos,

puniendos, ut dicit August. de Fide ad Petrum 59. & 24. planè? Cur etiam non contendunt A cum Deo, ut iudicium suum retrahet, quo talium parvulorū non Fato aut fortuitu, sed ex sua consilio voluntatis, hunc assumit ad baptismum, ad regnum, ad gloriam; illum relinquat, inquit & repellit quodammodo à baptismo ad carcere & ad peccatum, sicut planè testatur autoritas Augustini de bono perseu. 35. cum alijs sibi similibus 31. huius præmissis? Cur etiam non miserantur bestias innocentes, tot miserijs & tot mortibus subiacere? Cur hinc Deum non cauantur? cur etiam nequaquam figurum criminantur ex eadem massa luti facientem unum vas in honorem, aliud vero in contumeliam, & contemptum? Annon est Deus ita liber donatus suorum sicut figurus est suorum? Et haec videtur ratio Apostoli ad Rom. 9. in solutione huius, quæ in manibus vertitur, questionis. Imò audi, & diligenter exaudi; cogita, & vigilanter incogita

Augustinus

Augustinum in libello de Prædestinatione & gratia Dei, qui in libro Sermonum suorum prescribitur quintus Sermo 18. ita scribentem; Quia tandem impudentia homo de Deo lutum de figulo iudicabit, non solum dicens, Quid me fecisti sic, sed etiam de alijs damnabili curiositate perscrutans, & dicens, quare de eadem massa fecisti alium quidem sic, alium verò sic? Si humanum genus quod creatum primitus constat ex nihilo, non cum debito mortis & peccati origine naesceretur, & tamen ex eis Creator omnipotens in eternum nonnullus damnare vellet in interitum, quis omnipotens Creator diceret, quare fecisti sic? qui enim, cum non essent, esse donauerat, quo fine essent habuit potestatem, nec dicentes ceteri, cur paribus omnium meritis diuinum dispareci arbitriunt? quia potestatem habet figurulus huius, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam. Qui & super titulum Psalmi 70. ita dicit; In omnibus sanctis Scripturis, gratia Dei qua liberat nos, commendat se nobis, ut commendatos habeat nos: Quis enim ei diceret, quid fecisti, si damnaret iustum? quanta ergo misericordia eius! si iustificet iniustum? Et si adhuc obijcias, quod Deus potuit ordinare mundum, & gloria electorum sufficienter bene & congrue per aliis modum magis benignum, & sine perditione aliquius tam nobilis creature; non ergo decuit tam pium & iustum, aliquem Angelum aut hominem eternè gratis miserere preparare: Fateor indubitanter, quod potuit sic, & potuit aliter reparasse genus humanum, quam per passionem & mortem Christi. Cur ergo ex tota compunctione non quereris tam celum Regis filium unicum, tam innocentem, tam dilectum, tam tenerum, imo & Dominum Deum tuum pro eo non ente & misero scruo tuo, tam contemptibiliter apprehendi, tam crudeliter flagellari, vulnerari, lacerari, & tandem morte tortissima consummari? cur non ibidem Dei iudicium reuocas, irritas, & annullas? Et licet Deus voluntatem tuam secutus, benignius & melius ordinasset, cum adhuc semper melius posset, & melius sine fine, semper reinareret eadem querela, cur sic ordinavit, & non melius, cum ita faciliter potuit melius ordinasse. Compellet ergo se ista querulosa temeritas contra Deum, nec irrationaliter queritur rationem superiorum voluntate diuina, cum ipsa in talibus volutis posterioribus sit summa ratiōnis, non rationis pedis lequa vel ancilla, sed è contra; hanc enim ratio equitur, ut Dominum

Ecclesiast. 8. & Magistrum, sicut vigesimum primum capitulum demonstrauit. Vnde Ecclesiastis 8. Intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem eorum que sunt sub Sole. Ecce pro voluntate posterioribus, & quanto plus laborauerit ad querendum, tanto minus inueniet, etiam si dixerit Sapiens se nosse, non poterit reperi. Compellet ergo se omnis humana querimonia contra Deum, & pro ratione in cunctis sibi sufficiat, sic Deum &

Ecclesiast. 7. Dominum voluisse. Vnde & Ecclesiastis 7. Considera opera Dei, quid nemo posset corrigerem quem ille despexerit; In die bona fruere bonis, & malam diem precaue: Sicut cain hunc, sic & illam fecit Deus, ut non inueniat homo contra eum iustas querimonias. Amplius autem ad autoritates canonicas forsitan te conuertes, obijciesque illud Apostoli 1. ad Tim. 2. qui vult omnes homines (alios fieri; & illud Ezech. 18. Numquid voluntatis meæ est mors impiorum? dicit Dominus, & non vi convertatur, & vivat? Et illud Act. 10. Non est personarum acceptor Deus; Et illud Marc. vlt. Prædicare Euangelium omni creature &c. Dicitque Gregorius 4. Moral 24. super illud Job 3. Nunc dormiens silerem &c. Si parecum primum nulla peccati putredo corrumperet, nequam ex se filios gehennæ generaret: sed hi qui nunc per redempcionem saluādi sunt soli ab illo electi nascentur. Ad haec autem dicendum, Autoritates sacrae Scripturae obiectas non posse intelligi secundum superficiem literalem, sicut decimum & vicefifimum tertium huius probant. Harum igitur primam, non ego, sed Patres Catholici multis modis expoununt: Ambrosius enim ibi expensis Apostolum, primum queritur. Si Deus, qui omnipotens dicitur, omnes homines vult saluos fieri, cur non impletur eius voluntas? secundo respondeat, Sed in omni locutione sensus & conditio latet. Vnde dicit Petrus Apostolus, Omnis scriptura indiget interpretatione: Vult enim Deus omnes homines

*Tim. 2.**Ezech. 18.**Act. 10.**Gregorius.*

C

D

E

gorius 4. Moral 24. super illud Job 3. Nunc dormiens silerem &c. Si parecum primum nulla peccati putredo corrumperet, nequam ex se filios gehennæ generaret: sed hi qui nunc per redempcionem saluādi sunt soli ab illo electi nascentur. Ad haec autem dicendum, Autoritates sacrae Scripturae obiectas non posse intelligi secundum superficiem literalem, sicut decimum & vicefifimum tertium huius probant. Harum igitur primam, non ego, sed Patres Catholici multis modis expoununt: Ambrosius enim ibi expensis Apostolum, primum queritur. Si Deus, qui omnipotens dicitur, omnes homines vult saluos fieri, cur non impletur eius voluntas? secundo respondeat, Sed in omni locutione sensus & conditio latet. Vnde dicit Petrus Apostolus, Omnis scriptura indiget interpretatione: Vult enim Deus omnes homines

- A nes saluos fieri, sed si accedant ad eum. Non enim sic vult, ut nolentes saluenter, sed vult ipsos saluari, si & ipsi velint: Nam qui legem omnibus dedit, nullum exceptit a salute. Et tuper illud ad Rom. 9. Miserebor cui misertus ero, Non iniuste iudicat, qui omnes vult saluos esse, manente iustitia. Augustinus quoque Enchirid. 77. mouet eandem questionem, & *Augustinus* longa disputatione super insuperabilitate voluntatis diuinæ premisla cap. 83. sic respondet; Deberimus ita intelligere quod scriptum est, Qui vult omnes homines saluos fieri, tanquam diceretur nullum hominem fieri saluum, nisi quem talium fieri ipse voluerit; Non quod nullus sit hominum, nisi quam saluum fieri velit, quod cap. 84. confirmat per simile, ita dicens; Sic enim intelligimus quod in Euangelio scriptum est, Qui illuminat omnem hominem, non quia nullus est hominum qui non illuminatur, sed quia nullus nisi ab ipso illuminatur. Deinde subiungit alia questione eiusdem; aut certe, inquit sic dictum est, Qui omnes homines vult saluos fieri, non quod nullus hominum esset, quem fieri saluum nolit, qui virtutes miraculorum noluit facete apud eos, quos dicit acturos poenitentiam, si fecisset; sed ut omnes homines, omne genus hominum intelligamus per quasunque differentias distributum, Reges, nobiles, & ignobiles, priuatos, sublimes, humiles, doctos & indoctos, integri corporis, debiles, ingenuos, tardiores, fatuos, diuites, pauperes, mediocres, matres, foeminas, infantes, pueros, adolescentes, iuuenes, senes, in linguis omnibus, in moribus omnibus, in aribus omnibus, in professionibus omnibus, in voluntatum & concupiscentiarum varietate innumerabiliter constitutos, & si quid aliud differentiarum est in hominibus. Quam expositionem cap. 85. monstrat cum processu Apostoli concordare; Praeceperat, inquit Apostolus, ut oraretur pro omnibus hominibus, & specialiter addiderat, pro regibus & his qui in sublimitate sunt, qui putari poterant facti potentiori, & superbia seculari fidei Christianæ humilitatem abhorre. Proinde dicens; Hoc enim bonum est coram Saluatore Domino nostro, id est, ut etiam pro talibus oretur statim ut desperationem tolleret, addidit; Qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; quod confirmat per simile statim dicens; Ita locutionis modo & Dominus vobis est in Euangelio, vbi ait Pharisæis; Decimatis mentham, & rutam, & cum innum, & omne olus. Neque enim Pharisæi & quæcunque aliena, & omnium per omnes terras alienigenarum omnia olera decimabant. Sicut ergo omne olus, omne olerum genus, ita & illuc omnes homines, omne hominum genus intelligere possumus; & hoc est quod logicè soleret dici, quod potest in talibus distributione fieri pro singulis genetum, vel pro generibus singularium, sicut hic; Omne animal fuit in arca Noë. Vnde Gen. 7. Ingressi sunt iphi, & omne animal secundum genus suum. Et istam eandem expositionem eiusdem dicti ponit de correptione & gratia, &c. quia etiam roborat per illud Euangelicum iam præmissum; Qui decimatis omne olus, & per illud quod dicit Paulus; Omnibus per omnia placebo. Et infra 74. aliter hoc exponit; Vult, inquieb, Deus omnes homines saluos fieri, id est, facit omnes homines velle saluos fieri, quia ipse operatur velles; & similem modum loquendi habet 22. de Ciu. Dei 2. si-
D cut erat superius allegatum. Idem quoque De praedest. Sanctorum, 10. simile dictum sic exponebit; Sicut integrè loquimur, cùm de aliquo literatum magistro, qui in ciuitate solus est Dominus; Omnes iste hic literas docet, non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab illo discit quicunque ibi literas discit: Ita rectè dicimus; Omnes Deus docet venire ad Christum, non quia omnes veniunt, sed quia nemo alter venit. Idem quoque de natura, & gratia dicit idem, scilicet quod omnes vivificantur per Christum, quia nullus nisi per ipsum, sicut dicimus, quod Magister literarum in ciuitate docet omnes, quia nullus discit nisi quem ipse docuit. Illud autem Ezechielis obiectum solvit per illam distinctionem de velle quam 34. fecit, & si quis vltimum eius verbum voluerit ponderare, scilicet, & non ut conuertatur & viuat, quasi hoc sit voluntatis diuinæ, ut omnis peccator conuertatur & viuat, respondentum est secundum iam dicta. Et illud Act. supradictum; Non est personarum acceptor Deus, si debet exponi ad mentem dicentis, debet intelligi modo dicto, scilicet quod Deus non est acceptor personarum secundum genus, non secundum speciem seu numerum; Non est, inquam, Deus acceptor personarum secundum genus, quin ex omni gente & natione vocet & recipiat ad salutem; & ita videtur mens Petri Apostoli, qui hoc dixit. Ipse enim prius credidit, ut videtur, quod soli Iudei essent accepti à Deo ad fidem Christi & regnum, iuxta illud Mat. 15. Non sum missus nisi ad oves quæ perierant domus Israel; & supra 10. In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed potius ad oves quæ perierunt domus Israel. Sed postquam audiuit quanta gratia Dominus etiam illum Gentilem Cornelium visitauit, aperiens os suum, dixit; In veritate comprei, quoniam non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Vult ergo tantum dicere S. Petrus, quod Deus non est personarum acceptor, quæ ex circumcisione sunt tantum, exclusis alijs quibusunque

*Acta. 15
Mat. 10:*

cunque, sed in omni alia gente, natione, vel lingua, qui timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi; & eiusdem opinionis cum Petro erant fideles ceteri ex Iudeis; & etiam Apostoli alii, vt videtur, vnde infra codem; Obsupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus S. effusa est: & infra 11. Audierunt autem Apostoli & fratres, qui erant in Iudea, quoniam & gentes receperunt gratiam Dei, & honorificabant Deum. Vnde dicit Aug. De bono perseu. 35. Quid est quod aliquando paruuli infidelium baptizantur, fidelium vero non? vt certè ostendatur, quod personarum apud Deum non est acceptio; alioquin fidelium potius quam infidelium filios liberaret: cui & concordat eius auctoritas de correptione & gratia, 27. De gratia & lib. arbit. 50. quas 31. habet. Et quod Deus sit personarum acceptor secundum numerum, patet per eundem, infra codem, sic dicentes; Hunc Deus suscitauit tercia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo. Et infra 13. Crediderunt, quorū præordinati erant ad vitā aeternā. Vnde & Apost. ad Rom. 4. secundum propositum gratiæ Dei, sicut & Davides dicit beatitudinē hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Et infra 9. Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex voluntate dictum est, quia maior feruerit minori. Et infra codem, Miserebor cui miserebor, &c. Et non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, cum toto processu capituli ad hoc idem. Quod tractans Augustinus Enchirid. 78. sic dicit; Ambo gemini naturâ iræ filij naescen-Btur, nullis quidem operibus proprijs, sed originaliter ex Adam vinculo damnationis astricti; sed qui dixit, Miserebor cui misertus ero, Jacob dilexit per misericordiam gratuitam, Esau autem odio habuit per iudicium debitum, quod cum deberetur ambobus, in altero alter agnouit non de suis distantib⁹ meritis sibi esse gloriandū, quod in eadem causa idem supplicium non incurrit, sed de diuinæ gratia largitate, quia, Neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Et de bono perseverantie 26. Duorum geminorum, quorum unus affluitur, unus telinquitur, dispar est exitus, merita communia. Et supra eiudem 19. Ex duabus partibus originali peccato pariter obstricis, cur iste affluitur, ille relinquitur, & ex duabus ætate iam grandibus impijs, cur iste ita vocetur, vt vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, Inscrutabilia sunt iudicia Dei; Ex duabus autem pijs, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi autem non doneetur, Inscrutabilia sunt iudicia Dei. Idemque Enchirid. 75. Tunc non latebit, quod nunc latet, cur de duabus unus esset afflumentus per misericordiam, alijs per iudicium relinquentus, in quo si qui affumeretur agnoscet, quid sibi per iudicium deberetur, nisi misericordia subueniret, cur ille potius quam iste fuerit afflemptus, cum causa una esset amborum. Dicitque beatus Gregorius 25. Moral. 14. super illud Job trigesimo quarto, Ipso concedente pacem, quis est qui condemnet, nemo discutiat, cur alius trahatur ex dono, alijs repellatur ex merito. Quibus & concors est Anselmus Proslog. 11. Deo sic dicens, Si utrumque capi potest, cur malos potes velle saluare; illud certe nulla ratione comprehendendi potest, cur de similibus malis, hos magis salues quam illos per summam bonitatem, & illos magis dannes quam illos per summam iustitiam. Hoc etiam plane probant Ieremias, Ioannes Baptista, & beata virgo Maria, quæ sine omni merito præcedente sanctificabantur in utero, alijs omnino similibus derelictis. Si quis autem huiusmodi sanctificationis qualiacunque merita sibi fingat, ponatur quod alia virgo similis virginis gloriose similiiter omnino vixisset; & si nullo modo Deus sit acceptor singularium personarum, sequitur quod Deus ex ea fuisset similiter incarnatus, sive multas matres vnicus Dei Filius habuisset: Ego autem credo firmissime, quod enim omnes filii domus Jacob, sicut & domina mea vixissent; nulla tamen eorum talis fuisset in acceptatione diuinæ, & quod ipsi soli præ omnibus virginis & matris donasset gaudium & honorem, ex ipsa singulariter incatnatus; Nullo tamen modo videtur, quod tanta sapientia, quæ omnia disponit suavitatem, vnicam sibi matrem studioſa prouidentia non singulatiter & externaliter præ-elegit, sed quæ foret mater eius, quasi negligenter reliquit meritis & voluntatibus hominum varijs, & tanquam casui & fortunæ, ac velut casui taxillorum. Verum quia Dominus reuelante didicet, quod opera Dei reuelate, & confiteri honorificum est & gratum; Ecce brevis historia ad hoc idem. Scui quendam clericum iuuenem, seruitorem deuotum virginis gloriose, qui vt purissimæ virginis non habenti maculam neque rugam mentis aut corporis acceptius deferret, castitatem perpetuam nudum carnis sed & cogitationis, & voluntatis munditiam ei voxit; & idem votum in deuotionibus suis quotidie renouabat. Cui inituidens callidus ille serpens, qui mille per meandros straudesque fluxuolas quieta corda non desinit agitare, tantum virus temptationis infudit, vi inciperet sollicitè cogitare, & dubius quodammodo disputare de valore, merito, & præmio castitatis, qui tandem fallaciter est delalus in tantum,

C
D
E

A tantum, ut parupenderet castitatem etiam virginis benedictæ, & consequenter totam sanctissimam vitam eius, & simans quod si alia fœmina similem vitam aut sanctiorem duxisset, similis ei in ceteris, beatiorum fuisset. Quapropter & amando, & obsequia solita exhibendo, remissus & tepidus est effectus, qui dum quadam nocte dedisse oculis suis somnum, menditis gratia radio visitatus, dulcus sibi videbatur per quandam in locum unum amorem, veluti paradisum, ubi & ostensa fuerat ei arbor incomparabiliter speciosa, & similiter pretiosa, quæ radicata in terra, erigebatur in cœlum, in cuius summitate, qualis in nido puer parvulus quiescebat, eratque arbor secundum longitudinem spaciatum pulcherrimum nodis distincta; volentique scire quæ, & qualis esset hec arbor, responsum est ita: Hæc est virginitas sanctæ Mariæ, statimque uno nodorum arboris ad instar oris aperto, facta est vox dicens, Etsi omnes filii domus Iacob, sicut illa vixissent, nulla tamen talis fuisset. Hoc etiam totum de acceptatione & præpositione vnius personarum æqualium & etiam minus dignæ 210. capitulum magis patet. Ad id ultimum de prædicatione obiectum, dicendum, sicut de oratione 23us. & 25^{im}. dicunt; Christus enim qui ipse met prædicavit hōminibus ore proprio benedicto, vel per suos Apostolos, vel alios prædicatores quoiquaque, noluit quod omnes audientes cor-pungerentur, & acquiescerent veritati; Imò noluit quod aliquid aliud, aut aliter in minimo fieret vngnatum per aliquem suum sermonem, quam plenè fiebat, sicut capitulum 10. manifestat. Vnde Esa. 55. Quomodo descendit imber & nix de cœlo, & illuc ultra non reuertitur, Esa. 55 sed inebrat terram, & intundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti; sic etiū verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quodcumque volui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud. Et si tu quereras, quare ergo volunt prædicare omnibus indistinctè; Responso patet per prædicta: Dicendum tamen quod hoc volunt propter eruditonem electorum, & punitionem reproborum. Vnde Mat. 13. & alibi f. p. quenter, Qui habet aures audiendi, audiat: & Matt. 19. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est; qui potest capere, capiat. Et Iohann. 9. In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; & qui vident, cœxi sunt. Et Matth. 13. Interrogatus à discipulis, quare turbis in parabolis prædicaret, respondit, quia, Vobis datum est nosc mysteria regni cœlorum, illis autem non est datum. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt, ut adimpleatur in eis Propheta Esaïæ dicentis, Auditu audieris, & non intelligeris, & videntes videbitis, & non videbitis; Intraflam̄ eis cor populi huius, & auribus grauerter audierunt, & oculos suos clauerunt, ne quando oculis videant, & auribus audiant, & corde intelligent, & conuentantur, & sanem eos. Et eis Euseb. 6 sub verbis patrum distantibus à prædictis. Et Marc. 4. expressius pater idem; vbi postquam Dominus turbæ in parabolis prædicauit 12. Apoitolis ita dixit, Vobis datur cœlestis mysteria regni Dei; Illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, ut Videant, & non videant, & audientes audiant & non intelligent, ne quando conuentantur, & D dimittantur eis peccata. Sed prii homines, qui nesciunt distinguere inter electos & reprobos, debent omnibus prædicare, optando eis salutem, sicut & orare pro omnibus, sicut 23us & 25^{im} capitula monstruantur. Vnde Ecclesiastis 11. Mane semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua, quia ne cœs quid magis oriarum, hoc aut illud, & si verumque simili, melius erit. Ideoque debet prædictio fieri omnibus indistinctè, ut eleæti ædificentur ad vitam, reprobis vero ut minus noceant, & ut minus mali fiante, minusque damnentur, vel ut per prædicationem huiusmodi, velut per quandam gladium spiritus, seu quandam virgam spiritualem oris Domini scriantur, & ut nobis meritum augatur: Dicit enim Apostolus ad Eph. 6. Assumite gladium spiritus quod est verbum Dei. Et Esaïæ 11. Perennet terram virga oris sui, & spiritu laborum suorum interficiat impium. Et 2. ad Corinth. 2. Christi bonus odor sumus 2 Cor. 2. Deo: is his qui salvi sunt, & in his qui pereunt; alijs quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor vita in vitam. Et Luc. 10. In quamcumque domum intraveritis, primum dicite, E Pax huic domui. & si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum pax vestra: fin autem, ad vos reuertetur. Vnde August. de correptione & gratia 68. Pariantur se homines corripi, quando peccant, nec de ipsa correptione argumententur contra gratiam, nec de gratia contra correptionem; quia & peccatis iusta poena deberit, ad ipsam pertinet iusta correptio; que medicinaliter exhibetur, etiam si salus ægrotantis incerta est, ut si is, qui corripitur, ad prædestinatōrum numerum pertinet, sit ei correptio salubris medicamentum; si autem non pertinet, sit ei correptio pœnale tormentum; sub isto ergo incerto ex charitate adhibenda est. Idem infra 75. Quantum ad nos pertinet, qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non valimus, omnibus, ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda nobis medicinaliter severa correptio; Dei autem est facere eam illis viilem, quos ipse præscivit, & prædestinavit conformes fieri Augustinus

fieri imaginis filij sui. Et sequitur 76. Si enim aliquando timore corrīpimus , ne aliquis inde A pereat, cur nou timore etiam corrīpimus, ne aliquis inde plus pereat; & supra 73. tractans Autoritatem Lucae prēmissam, Ad nos, inquit, cum nescimus quisnam sit filius pacis secundum prēdestinationem Dei, aut non; sic pertinet nullum exceptum facere, nullumque discernere, sed velle omnes saluos fieri, quibus prēdicamus hanc pacem. Neque enim metuendum ne perdamus eam, si ille cui prēdicamus, nou est filius pacis, ignorantibus nobis; Ad nos enim revertetur, id est, nobis proderit. Dic̄tum autem Gregorij non contradicit prēmissis: Si enim prius patens perseveranter sterter, Deus aliter ordinasset: His igitur prælibatis, iam restat prosequi quæ sequuntur. Cū ergo in primis arguitur, quod quis potest mereri à Deo aliquid de condigno, pro solutionis materia est sciendū, quod mereri est facere aliquid præmīdū, id est, dignum vel debitum præmīari; omne autem debitum, dignum, vel condignum est rationabile atque iustum; Ideoque sicut 21. capitulum de rationabili, & iusto distinxit; sic est de debito, digno, & condigno similiter distinguentur; quod de condigno, quia de ipso arguitur, sufficiat demonstrate, ipsoque cognito reliqua non latebunt. Est igitur condignum pr̄ius naturaliter & antecedenter voluntati diuinæ, vel posterius & subsequenter, vel etiam mixtum quodammodo ex ambobus: Vel sub alijs verbis idem; Est condignum per se absolute, & de inflexibili rigore iustitiae: est condignum per accidens & respectu voluntatis diuinæ, & de iustitia dependente ab ea; Est condignum mixtum quodammodo ex utrisque. Pro modo quoq; loquendi communis omnium, proprijs Doctorum vñctius est sciendum; quod mereri de condigno diversimodè sumitur in bono & in malo; dicitur enim quod quis peccans meretur condigne pœnam æternam, quia tam malum est illud peccatum, quod ex sola cius malitia pœna æterna sine omni iuris iuraria infligi poterit sic peccanti; Dicitur autem quod nullus meretur condigne vitam æternam quia nullus opus est tam bonū aut tam meritórum apud Deum, vt ei ex illius solius bonitate aut merito vita æterna sine omni gratia debeat, imo nec quicquā boni distinctiōi omnino, sicut superius est argutum. Hī tamen duo modi eius quod est mereri condigne, possunt reduci ad aliquod unum commune vniuocum, analogumue ambobus, quod forsitan est facere aliquid, cui iustitiae potest retribui pura merces; ita quod hæc dictio, pura, excludat in mercede omne gratis illatum bonum, vel malum, & hoc est condignum potestiale, quia iustitiae potest retribui libi merces. Possum ergo à principio altius ordendo, distinguere aliter de mereri, & demereri condigne, scilicet actualiter & potentialiter: Actualiter mereri, est facere aliquid præmium, scilicet cui præmium actualiter debeatur, & sic nullus peccans meretur pœnam aliam quam habebit; Non enim est dignum aut debitum, quod aliter puniatur, quam Deus ipsum statuit puniendum; & istud, mereri, potest subdividiri tribus modis prædictis: Mereri autem potentialiter est facere aliquid præmiable, scilicet cui præmium possit reddi; sicut; omnis peccans mortaliter tam damnandus quam salvandus meret ut maiorem pœnam quam habebit, & forsitan pœnam æternam quantilibet intensivam; Porsitanum Deus iustitiae punire quemlibet sic peccantem maiori pœna quam puniet, & forsitan quantacunq;. Itud autem mereri, seu mereri condigne potentialiter est mixtum quodammodo ex mereri condigne antecedenter, & subsequenter voluntati diuinæ, sicut 21. huius in suo simili planius exponebat: Quod enim faciat hoc vel illud, dependet à voluntate diuina secundum g. cap. sed quod factio hoc vel illo posset vel non posset dignè sibi retribui pura merces, necessarium est omnino. Loquendo ergo de mereri condigne actualiter primo modo, scilicet antecedenter voluntati diuinæ per se & absolute, videtur quod nullus potest quicquam mereri à Deo bonum nec malum sicut ostendebant alia argumenta; secundo autem modo potest, nam omne quod Deus vult & statuit, dignum est & condignum, sicut superius monstrabatur. Tertio modo similiter potest quis mereri condigne actualiter bonum & malum à Deo, scilicet tale bonum vel malum quod supra probatum est lequi inseparabiliter suum opus. Quod enim faciat tale opus pendet ex voluntate diuina, sicut 9. cap. ostendebat: sed quod factio tali opere cum suis circumstantijs vniuersis comitetur tale bonum vel malum non dependet a voluntate diuina, sed de necessitate consequitur, sicut ad hunc curreat, hunc moueri. Quare & vnum de prioribus argumentis non tenet, illud scilicet quod arguebat, istud premium necessarium consequens necessitate voluntatem diuinam ad ipsum volendum reddere, & reddendum, qui ipsum meretur; quoniam sicut ipsi liberè vult & facit tale meritum in quocunq;, sic & omnia quæ necessariò consequentur. Per hanc etiā distinctionē prēmissam multa solvuntur, quæ superius sunt arguta. Ad illud autem quod arguit, aetū virtuosum mereri condigne omne bonum vtile & deletabile distinctionē contra bonum honestum, quia melior est hoc & illo; Dicendum non non sequi, sicut si Ioha. saluet vitam Petri, non propterea Petrus tenetur sibi reddere omnia bona sua, cum tamen quantumcunq; multa sint, & magna, sint multum minoria beneficia;

A cito precepto; sicut etiam si Iohannes doceat Petrum scientias; & virtutes hinc sunt incomparabiliter meliores omnibus bonis Petri, non ideo teneat Petrus retribuere Iohanni omnia bona sua; immo sufficit retribuere in talibus sicut potest, & soleretur competenter. Vnde Ph. 9. Eth. 1. In quibus autem non fit propter confusionem, id est, promulgatione ministrations, *Philosophus*, id est, certe retributionis, hi quidem propter seiplos, id est, accipientes aut dantes, dictum eit, quoniam inaccusabiles sunt: Talis enim secundum virtutem amicitia, & retributio facienda secundum electionem, hoc enim amici & virtutis. Sic autem videtur & Philosophia communicantibus; Non enim ad pecunias dignitas mensuratur, premiumque equum ponderans non vniq[ue] fieri, sed forte quod sufficiens, quemadmodum ad deos & parentes contingens. Et hoc fortan est quia Petrus sine suo magno detrimento non sufficit retribuere equum ponderanter Iohannis & licet Deus sufficiat, non tamen tenetur; Nullus enim merendo facit aliquid boni Deo, sed sibi; quare ergo tenetur Deus hoc retribuere de condigno? Et si tu dicas, quod ego sic arguerbam superius; Fato, sed hoc contra ponentes gratum mereri a Deo augmentum grande de condigno; & sic videtur argumentum procedere quod mercatur condigne remissionem poenae temporalis cuiuslibet qua est minor. Aliud vero quod arguit, illum qui super omnia amat Deum, debere ab eo similiter redamari, non bene aduertit analogiam in aliis amicitiis obseruandam: Non enim quantum dignior amat ab aliquo, tantum readamare tenetur; sufficit enim quod minus redamet secundum excellentiam status sui. Dicit enim Philosophus 8. Eth. *Philosophus*, 7. Analogum autem in omnibus secundum superabundantiam existentibus amicitiis, id est, uno extremo amicitiae super aliud abundante in bonitate, & amationem fieri oportet pura mereorem magis amari quam amare, & utiliorem, & aliorum vnumquemque similiter. Cum enim secundum dignitatem amatio fiat, tunc fit aliqualiter aequalitas, quod utique amicitiae esse videtur; & cum Deus sit melior & dignior infinite quounque, videtur proportionalitate sequentia, quod ipse sub nullo gradu amoris tenetur amantem quempiam redamare, & maximè quia? *Alio* liberat ubi totum illum amorem, teneturque Deum diligere quantum potest, sicut superius probabatur; & hoc potest breuis ratio suadere. Sunt enim Iohannes, & Petrus, cum multis alijs Deum super omnia aequaliter diligentes; tunc si Deus teneretur rediligere super omnia quemcumque illorum, teneretur rediligere Iohannem super Petrum, & è contra, & quemlibet super quemlibet, & super ceteros vniuersos, & super B. Mariam, & sicut vnicum verbum suum. Congruit tamen multum & decet Deus purè gratuitorū siuos tales amatores inestibiles redamare, immo verius praemare; & hoc est quod testatur ille fidelis amicus Iohannes plurimum dilectus & diligens, primusque Epis. 4. dicens; In hoc est charitas, non qualis nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Ad Ansel. & Arist. respondendum quod talis tantum meretur secundum propriam præstitionem, non secundum rigorem iustitiae absolu- rum; confirmatio vero huius rationis infirmabitur per prædicta. Ad cetera vero argumenta sequentia, vsq; ad argumentum de merito Christi factum præhabita respondebunt: Et illud potest soli per distinctionem premissam de mereri condigne. Nam primo modo, antecedenter videlicet voluntati diuinæ, & de absolute necessitate & inflexibili rigore iustitiae videtur, quod Christus non meruit sibi, nec nobis resurrectiōnē a morte & vitam aeternam, nec quicquam huiusmodi: Si enim fecisset, esset necessarium quod Deus haec redderet sibi & nobis, cum non posset esse iniustus; sive Deus suscitaret, & beatificaret electos de necessitate simpliciter absoluta, & non de beneplacito libertate voluntatis, quod 9. cap. non permititur. Videtur quoq[ue] possibile, licet nullus homo peccasset, Filium Dei assumptile hominem passibilem, & omnia vel similia, aut maiora vel plures fecisse, & passum fuisse, sicut non fecit, non propter aliquod premium sibi, vel alii applicandum, sed sincerissima charitate tantummodo propter Deum, & post haec omnia depositisse, & annihilasse hominem sic assumptum nunquam postea resumendū, & omnes alios homines, ac quamlibet creaturā, nunquam aliquid creaturez; & idem videtur possumere, supposito lapsu hominisin peccatum, quoniam contradictionē formaliter nullatenus interficit; & si ita fuisset, Christus nec sibi nec alijs meruisse aliquid de condigno primo modo prædicto; quate nec nunc, quia quantum meritū seu boni operis nunc habebat, tunc tantum vel amplius habuisset, Christus insuper non meruit per naturam suam diuinam sed humanam, & hoc non ex naturahbi s suis tantum, sed ex gratia gratis data, sicut 35. capitulum allegauit; quod & Lumar. 3. Sent. dist. 13. & 18. similiter attestatur. Hoc quoq[ue] videtur sentire Apostolus ad Rom 1. dicens de Christo; Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri. Vbi Glossa; Ipse secundum quod homo est, prædestinatus est, id est, sine meritis sola gratia præelectus, non solum ut esset caput nostrum, sed ut nec originem traheret, nec voluntate perpetraret peccatum, & ut ex mortali natura clarificaretur immortaliter. Si ergo immortalitatem

talitatem sibi non meruit de condigno, nec aliquid aliud ut videretur; quare nec nobis. Ipsa etiam Dominus Iesus Christus videbat hoc testari realiter & in facto, agendo gratias Deo Patri quoniam audiuit eum, Iohann. 11. Si tamen meruit de condigno, & puro debito auditus à Patre, nullæ gratiae fuissent ei reddendæ, sicut tricesimum primum capitulum arguebat: *Quis enim verus & sapiens illi gratias aget aut retribueret, qui nunquam sibi fecit aliquid gratiosum aut tribuit quicquam gratis, cùm proprium sit gratiarum actionis huius, ut sit retributio beneficij gratis facti.* Pro quo dicit Philosophus 5. Eth. 8. In contratacere proportionale commaneat ciuitas; retributione autem commanent; propter quod & gratiarum sacramentum promptè faciunt, ut retributio sit; hoc enim proprium gratia; remunari enim oportet ei qui gratiam fecit, scilicet reagendo ei gratiam, qui primo aliquid gratis fecit. Cui concordat Tullius 20. veteris sua Rhetorica, definiendo gratiam isto modo; *Gratia est, in quâ, amicitiam & officiorum, id est, beneficiorum alterius memoria, & alterius voluntas remunerandi continetur:* Vnde & Poeta, *Gratia pro rebus merito debetur memptis.* Si autem gratia esset rationabiliter referenda ei qui non facit aliquam gratiam, sed debitum purum tantum, empator & vendor, locans & conducens, mercenarius seu seruus & dominus deberent mutuò gratias agere sibi ipsis, quod ratio prohibet, quia sine gratiarum actione huic inde est plenarie factum, & in omnibus retributum; quare ergo expectaretur vterius gratiarum actio, quæ est quædam retributio ut dictum est: *Nec confundudo hoc habet; & absit quod omnistales sine mutuò ingrati, cùm nullus possit esse ingratus nisi gratia gratis facta;* sed secundum Apostolum ad Rom. 4. *Ei, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum;* quare non videretur quod à tali operario sit aliqua graria suo domino referenda: Vnde Luc. 6. *Si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia?* Et infra 17. *Quis vestrum habens seruum atantem aut pascendum, qui regresus de agro dicit illi statim;* Transi, recumbe; & non dicit, *Para quod cænem,* & præcinge te, & ministrum mihi donec manducem, & bibam, & post hæc, tu manducabis & bibes; *Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quod imperauerat ei?* Non puto. Ex quo ergo Christus gratias egit Patri quia eum audiuit, videatur quod non meruit de condigno, ut permititur, exaudiens; quare nec quicquam omnino simili ratione. Et cùm arguitur quod meritum Christi excedit meritum cuiuslibet puri hominis infinitè, quia sic Christus excedit quemlibet hominem; forsitan non oportet; quia potest argui de ciuis intellectione, volitione, locutione, ambulatione, &c alia eius operatione quacunque: Meritum tamen Christi potest considerari dupliciter; vno modo quantum ad actum ipsum merendi, qui propriè dicitur meritum, & sic videatur suisse tantum finitum, sicut anima, potentia, actus, & habitus vnde processit: Nam secundum præmissa 40^a. parte corollarij, primi, huius, *Nulla creatura est, nec esse poterit infinita;* nec valet illa causalis; quia Christus excedit quemlibet hominem infinitè, ideo meritum Christi similiter; quia sic Deus excedit quamlibet creaturam, & tamen non quilibet motus factus, vel posibilis fieri immediatè à Deo, similiter excedit motum factum à quilibet D creature. Et specialiter hæc causalis de merito Christi non tenet, quia Christus habet duas naturas, diuinam scilicet infinitam, & secundum illam non meruit; & humanam finitam, & secundum illam tantummodo meruit. Alter potest considerari meritum Christi, scilicet quantum ad pretium, quod per illud obtulit Deo Patri, & sic potest dici congruè infinitum; Per actum enim meritorum propriæ voluntatis humanae, se ipsum totum filium Dei perfectum Deum & hominem obtulit Deo Patri in premium pro hominibus redimendis. Quapropter licet assumptisset naturalia humana imperfectoria quantumlibet, & sic per actum voluntatis meritorum remissiorem in proportione quacunque seipsum similiter obtulisset; vel licet forsitan in naturalibus iam assumptis per actum voluntatis meritorum remissiorem quantum volueris se obtulisset similiter pro hominibus redimendis, ipsos sufficientissime redemisset, non ratione infinitatis actus, voluntatis, aut meriti propriè, sed ratione infiniti huius praetij infinities infiniti per meritum illud oblati; sicut si duorum volentium emere eandem rem vñalem, vñus cum feruentissima voluntate offerat premium minus iusto, alter cum remississima voluntate offerat premium iustum, vel maius, hic rem habebit, ille carebit, & hoc non ratione diuersitatis actuum voluntatum, sed prætorum tantummodo oblatorum. Vnde & 1. Tim. 2. *Vnus, inquit, Apostolus Deus, & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus qui dedit redemptionem* temetipsum pro omnibus. Et secundum istam sententiam potest intelligi dictum Anselmi 2. *Cur Deus homo 14. superius allegatum, & hoc apparet per eundem infra eodem 20^a. sic dicentes;* Quid misericordius intelligi valet quam peccatori tormentis æternis damnato, & vnde se redimat non habenti, Deus Pater dicit, *Accipe vñigenitum meum, & da pro te;* & ipse Filius, *Tolle me, & redime me;* *Quasi enim hoc*

- A hoc dicunt, quando nos ad Christianam fidem vocant, & trahunt: Quid etiam iustus, quām
vitile cui datur precium maius omni debito, si debito datur affectu, dimittat omne debitum.
Sed dico quod meritum Christi fuisse infinitum in specie meriti propriè, adhuc non sequitur
quod meruisset aliquid de condigno primo modo, scilicet antecedenter voluntati diuinæ;
quia adhuc voluntas diuina prius natura fecisset in voluntate Christi humana meritum eius
quodcumque, & prius & eternaliter & tempore, & natura volueret Christum, & quemlibet Christianum habere quicquid per illud meruit sibi vel suis, sicut ex præmissis capitulo isto & alijs
poterit apparere. Et si mihi non creditis, saltem credite veritati dicenti, Ego ex meipso non
sum locutus, sed qui misit me, Pater ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar,
Iohann. 12.
Iohann. 5. Non possum ego à meipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico, &
iudicium meum verum est, quia non queror voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit
me, Patris. Quod tractans Augustinus super Iohann. parte 2^a, homilia 45, leu. 99, totius sic
Augustinum.
- B dicit, Propter personam Filij vnam ex duabus substantijs diuina humanaque constantem, ali-
quando secundum quod Deus est loquitur, vt est illud quod ait, Ego & Pater unum sumus;
aliquando secundum id quod homo est, vt est illud, Quoniam Pater maior me est, secundum
quod accepimus ab eo dictum & hoc vnde nunc disputo, Non possum à me ipso facere quic-
quam, sed sicut audio, iudico. Histamen non obstantibus, quidam conantur astuere, quod
Christus meruit de condigno tam sibi quām nobis. Illud enim mereatur quis condigne quod
si exigat est necessarium sibi reddi: sed si Christus exigat gloriam sibi & nobis, est necessarium
eam reddi. Christus quoque merendo voluit gloriam reddi sibi & suis, & quicquid voluit, ne-
cessere erat impleri; Aliter enim voluntas diuina posset frustrari, quod capitulo 10um prohi-
beret manifestè. Quibus breuiter respondendum, quoniam primum assumptum non est verum
vniuersaliter intellectum. Si enim Christus secundum quod possibile fuit ei sicut omnipo-
tentia Dei monstrat, & patet per Lumbardum 3, sentent. dist. 18, assumptus corpus impa-
fibile & perfectè gloriosum, quale nunc habet, & sine omni merito exegisset gloriam sibi vel
nobis, fuisse necessarium illam reddi, non quia illam meruisset condigne, sed quia ita volueret
& voluntas sua humana necessariò fuisse conformis voluntati diuinæ sicut ex præmissis
apparet, & quia peccare non potest, & voluntas diuina necessario semper est iusta, & efficaci-
ter adimplita; vel si potuit voluntate humana voluntati diuinæ contrarie aut disformiter vol-
uerit, non fuisse necessarium tale volumen sibi reddi, quia nec iustum, sicut 21^{am} capitulo
ostendebat. Quicquid etiam Pater vel Spiritus Sanctus exigit est necessarium sibi reddi, sicut
10um huius probat, & tamen nihil merentur. Si autem illud primum assumptum intelligatur
hoc modo, quod omne illud meretur quis condigne, quod li exigit ratione meriti de con-
digno primo modo, scilicet antecedenter voluerat diuinæ, & de rigore absolute iustitia, est
similiter necessarium sibi reddi; dicendum vt prius, quod nec Christus, nec alijs potest sic me-
reri actualiter quicquam à Deo; quare nec Christus potest ratione huius meriti exigere que-
D quam à Deo, nisi Christus posset errare, & velle contrarie aut disformiter voluntati diuinæ: &
si exigendo quicquam sic faceret, non esset necessarium sibi reddi, quia nec iustum, sicut 21um
capitulo demonstrabat. Alterum quoque argumentum præmissum per iam habita potest
solvi: Residua vero obiecta superius per præcedentia sunt relecta, vsque ad ultimum eorum
quod fuit de distinctione meriti de congruo, & condigno, pro quo videtur talis distinctio fa-
cienda, quod meritum de condigno accipitur tripliciter vt est dictum; meritum vero de con-
gruo est meritum potentiæ de quo superioris dicebatur, scilicet tale opus bonum vel malum
quod de congruitate seu congruentia operis est præmiabile, scilicet possibile & habile præ-
mari; non quod de congruitate seu congruentia aliqua priori voluntate diuina sit actualiter
præmiandum, sicut superioris est ostensum.

C O R O L L A R I V M.

- E Coroll. contra quosdam alios recentissimos Pelagijs defensores, fingentes quod licet homo
nullo modo possit primam gratiam promereri, potest tamen ipsam proprijs tantum
viribus impetrare.

EX his autem clarè conuincitur error quidam recentissimus Pelagianorum fingentium,
quod licet homo nullo modo neque de condigno, neque de congruo valeat gratiam pro-
mereri; potest tamen ipsam proprijs tantum viribus impetrare. Vnde & nec minus clarè po-
test retundi error quidam Pelagianus facturus forsitan & dicturus, quod Deus non dat gratiam
homini propter aliquod meritum antecedens, sed propter merita sua futura præuisa ab eo: si-
c ut fatot feminat bonum semen in terra quam præuidet fructus vberes allaturam: Hi autem
errores

errores possunt faciliter corrigi per h̄ic & superioribus capitulis prælibata. Multi quoque ut A paruuli baptizati continuè decedentes, efficiuntur grandes recipiunt gratiam, qui nunquam ex ea proferunt fructum bonum, nunquam fructus dulces afferunt, sed amaros; nunquam vias faciunt, sed labituras; aut si quandoq; faciant opera quædam grata, reuertentes ad vomitum & || obliniati gratiam suffocantes, faciunt plura mala, & in ipsis proficiunt & perdurant finaliter obdurati.

C A P. XL.

*Quod gratia, quæ est habitus gratis datus à Deo una cum volun-
tate humana est causa efficiens propriè cuiuslibet
boni & meritorij actus sui.*

O ST hæc autem gratia Dei mecum ostender, ut spero, quod ipsa est causa efficiens propriè cuiuslibet actus boni; gratia scilicet gratis data, quæ est habitus animæ à Deo gratis infusus, iuxta distinctionem de gratia 25. factam, de qua etiam capita proxima loquebantur. Si nempè gratia non esset causa efficiens propriè actus boni, posset homo ex naturalibus proprijs sine ipsa impletre Dei mandata, & perficere quemlibet actum bonum contra proximo præostenla: Si enim habens gratiam efficit quemlibet actum suum, gratia nihil penitus coagente, sic posset & ipsa remotâ; Non enim remoueretur causa efficiens totalis, nec etiam partialis. Item si gratia seu chatitas non faciat actum dilectionis humanae quo implet mandatum de dilectione, eadem ratione nec fides & spes, habitus infusi, ut patet per capitulo proximo allegata, faciunt actus credendi, & sperandi. Posset igitur homo ex se & suis naturalibus, & naturaliter acquisitis, credere, sperare, diligere, & facere quicquid debet, quod est error Pelagi manifestus, & contra proximo præostenla. Item virtutes Theologicae & supernaturales non sunt minus efficaces similius actuum, quam virtutes naturales, morales, & intellectuales; sed hæc omnes efficiunt propriè actus suos: Quis enim dubitat formas & virtutes naturales efficere suos actus? Et quis nesciat virtutes morales efficere actus morales, & virtutes intellectuales conformiter actus tales? cur aliter, non similiter operarentur carentes istis virtuibus, sicut eas habentes, ex quo eis non deest aliquod principium effectuum? Quare & Philos. 2. Eth. 1. 2. & 3. ostendit virtutes morales ex operibus generari, ipsaq; generatas simili opera generare; vbi & cap. 3. post ostensionem huius multiplicem, ita dicit; Supponitur ergo virtus esse talis circa voluntates & tristitia optimorum operariua, malitia autem contrarium; Et infra finaliter concludendo, sic ait, Quoniam quidem igitur est virtus circa delectationes & tristitia; & quoniam ex quibus sit, ab his & augeatur, & corrumperit non similiter factis; & quoniam ex quibus sit, circa hæc & operatur, dictum sit. Qui & supra 1° 7° definit Felicem secundum virtutem perfectam operantem, quod & se p̄summe innuit alijs locis multis. Itē gratia seu charitas facit intentionem testā, eleuat & erigit voluntatē, sicut capitulo proximo est ostensum, sicut & in moralibus facit virtus moralis, teste Philos. ibi, & 34. huius plenius allegato. Item virtus, & maxime summa virtus scilicet gratia seu charitas non est minus efficax quam vitium; vitium autem efficit actus malos: quare & gratia seu charitas actus bonos. Vr autem taceā de vitijs moraliter acquisitis, quis nesciat, quis non sentiat quales actus efficiat vnum vitium radicale, lex membrorum tyrannus naturæ, fomes peccati, concupiscentia seu concupiscentias carnis nostræ, quod & plenius peccatum originale à Doctribus appellatur? testis est experientia nimis crebra, nimium violentia; Testis est Apostolus, Ego iniquiens, carnalis sum venundatus sub peccato; quod enim operor non intelligo: Non enim quod volo, hoc ago, sed quod odi, illud facio; Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & capiuantem me in lege peccati, ad Rom. 7. Testes sunt Glossæ & expositiones sacerdotum hanc literam exponentes. Testis est penè tota 40. distinctio secundi sententiarum Lombardi, vbi & istam sententiam planè tenet, & per Augustinum confirmat; Ait enim, Originale peccatum dicitur fomes peccati, scilicet concupiscentia, vel concupiscentias, que dicitur lex membrorum, seu languor naturæ, siue tyrannus qui est in membris nostris, siue lex carnis. Unde Augustinus in libro De baptismō parauitorum; Est in nobis concupiscentia, que non est permittenda regnare; sunt & eius desideria, que sunt actuales concupiscentiae, que sunt arma Diaboli, que veniunt ex languore naturæ; Languor

Philosophus.

Apostolor.

Rom. 7.

Augustinus.

- A Languor autem iste est tyrannus qui mouet mala desideria. Et intra Nomine autem concupiscentie non actum concupiscendi, sed vitium prauum significavit, cum eam dixit carnis legem. Vnde idem in Tractatu de verbis Apostoli, ait; Semper pugna est in corpore mortis humani, quia ipsa concupiscentia cum qua nati sumus, finiri non potest quamdiu uiuimus; quotidie minui potest, finiri autem non potest. Quae est autem concupiscentia cum qua nati sumus? vitium vnoq[ue] est, quod parvulum liabilem concupiscere facit; adulterum etiam concupiscentem reddit. Cum ergo cupiditas sit tam pugnax, tam efficax, & tam multipliciter actuosa, quomodo eam reprimit, minuit, & superat charitas, si penitus nihil agat, si nihil penitus moveat, si sit penitus otiosa? Non sic autem, non sic sentit Apost. 1. ad Cor. 13. Charitas, inquisiens, patiens est, benigna est, non amatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit que sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniurias, quasi diceret euidenter; Non haec sed contraria horum facit; quare & statim subiungit; Congaudet autem veritatis, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Quod &
- B Aug. de 4. virtutibus charitatis; Quod omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, pulchre monstrat. Vnde inter cetera, in persona Abraham, cui secundum harum virtutum attribuit, ita dicit; Virtus charitatis in me manens omnia credit, & facit, & dicit. Audio enim eam sine strepitu vocis intus ad cor loquentem, & infra; O charitas quae tantum potes in hac pugna mortalitatis adhuc sollicita, quantum poteris in illa perfecta pace secura? Qui & Encadr. penult. Minuitur, inquit, cupiditas charitate crescente, donec veniat hic ad tantam magnitudinem qua maior esse non possit; ibi autem quis explicet quantia charitas erit, vbi cupiditas, quam coercendam supererit, nulla erit? quando luntas summa erit, quando contentio mortis nulla erit? Idem ad Anastasium sicut allegat Petrus 2. Sent. dist. 26. Sine spiritu non est voluntas hominis libera. Cum enim cupiditatibus vincatur, noui est libera ad bonum, nisi liberta fuerit, non autem liberatur, nisi per Spiritum charitas diffundatur in cordibus. Non est libera voluntas nisi gratia eam liberet per legem fidei, id est, non est libera sine fide operante per dilectionem, & illa sufficienter & vere bona est: Non enim est fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit: Si vero alius fides operans per dilectionem, fit delestatio boni. Qui & de spiritu & litera, i. 3. Non est, inquit, fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit; qui & recitat Petro, 3. Sentent. dist. 31. sic ait; Radix omnium malorum est cupiditas, & radix omnium bonorum est charitas. Sed qualis radix est charitas: viua, an mortua? non mortua; constat planè: & quomodo viua si nihil viuendi operis siue fructus germinet, aut producat? Qui etiam super Psalmum 31. Sermon. 1. tractans illud Apostoli ad Rom. 13. Plenitudo legis est dilectio seu charitas, secundum aliam translationem, sic ait; Nunquid charitas permittit aliquid mali te facere ei quem diligis? sed forte tantummodo mali nihil facis, nec aliquid bonum. Ergo nec charitas permittit te non prestatare quicquid potes ei quem diligis. Nonne illa est charitas que orat etiam pro inimicis? ergo non deserit amicum, qui bene optat inimico. Itaque illi fides sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei adde illi spem & dilectionem, & noli cogitate quod opereris; nam ipsa dilectio vacare non potest. Cui etiam concord. inter Greg. hom. 27. super Euang. exponentis illud Iohann. 15. Hoc est praceptum meum ut diligas in meum, ita dicit; Omne mandatum de sola dilectione est, & omnia vnum praecipuum sunt, quia quicquid praecipitur in sola charitate solidatur. Ut enim multi arboris rami ex una radice prodeunt, sic multe virtutes ex una charitate generantur, nec habet aliquid vindictatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis. Praecepta ergo dominica & multa sunt, & vnum; multa sunt per diuerlitatem operis, vnum in radice dilectionis. Qui & infra hom. 30. Nunquam, inquit, Dei amor est otiosus; operatur enim magna, si est; si vero operari renuit, amor non est. Dicitq[ue] Petrus 2. Sent. dist. 26. Quod ipsa gratia non est otiosa, sed meretur au- Lumbardus geri, vt aucta mereatur & perficiatur. Rursum Apost. ad Gal. 5. dicit; Quod fides per charitatem operatur; & iterum 1. ad Cor. 15. Gratia, inquit, Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua G. 5. non sicut, sed abundantius illis omnibus laborauit, non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quis ergo dixerit charitatem seu gratiam nihil penitus operari? Si quis sic fenserit, legat libros, & expositiones Augustini & aliorum Doctorum super autoritates istas, & plurimas alias similes, & definit sic sentire. Hoc idem testantur autoritates quamplurimæ capitulis proximis allegatae; inter quas ille Aug. Hypognost. 60. De bono perseu. 48. 36. huius, & 1. ad Simplic. 24. & ille Anselmi De concordia, & de veritate tactæ capitulo proximo sunt expressæ. Quis etiam vel atrium extierit Theologia parum ingressus, illam divisionem communissimam de gratia operante & cooperante ignorat? cum omnes poenit. Doctores atque discipuli creberint hanc assentient. Vnde & Petrus, secundo Sententiarum, Distinct. 5. 26. 27. & 29. ipsam diligenter explanat. Qui & distinct. 25. vlt. loquens de libertate naturæ & gratiæ. Vitramque inquit,

inquit, Libertatem notat Apostolus, cùm ex persona hominis non redempti, ait, velle adiacet A mihi, perficere autem non inuenio, ac si diceret; Habeo libertatem naturæ, sed non habeo libertatem gratiæ, ideo non est apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, nisi per gratiam liberetur, & adiuuetur, vt perficiat, quia, vt ait Apostolus, Non est volentis velle, neque currentis currere, id est operari, sed misericordis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bonum, cuius gratiam non aduocat hominis voluntas, vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præparando vt velit bonum, & præparatam adiuuat ne frustra velit, id est vt perficiat, & dist. 26. immediæ subiungit, Hæc est gratia operans & cooperans; Operans enim gratia præparat hominis voluntatem vt velit bonum, gratia cooperans adiuuat ne frustra velit: Vnde Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio, Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit, quia ipse vt velimus operatur incipiens, qui voluntibus cooperatur perficiens: Vt ergo velimus operatur; cùm ergo volumus, & sic volumus, vt perficiamus, nobis cooperatur; tamen sine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, bona pietatis opera, nihil valimus. Et subdit Petrus, Ex his verbis satis aperitur, quæ sit operans gratia, & quæ cooperans; Operans enim est quæ præuenit voluntatem (Ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas vt sit bona, bonumq; efficaciter velit) Cooperans vero gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando; vbi & infra allegat Augustinum de prædestinatione Sanctorum dicentem, quod gratia non datur secundum alia merita, sed efficit omnia bona merita. Distinctio quoque vigesima septima ita scribit, Quidam non ineruditè tradunt, virtutem esse mentis bonam qualitatem sive formam, quæ animam informat, & ipsa non est motus, vel affectus animi, sed ea liberum arbitrium iuuatur, vt ad bonum moueatur, & erigatur; & ita ex virtute & libero arbitrio nascitur bonus motus vel affectus animi; vbi & statim ^{II} dicit sic esse de gratia & voluntate humana. Et infra, In bonis merendis causæ principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, quia excitatur liberum arbitrium, & sanatur atq; iuuatur voluntas hominis vt sit bona, quæ ipsa etiam donum Dei est, & hominis meritum, immo gratia, quia ex gratia principaliter est, & gratia est: Vnde Augustinus ad Sextum Presbyterum, Quid est meritum hominis ante gratiam, cum omne bonum meritum nostrum non in nobis facit nisi gratia? Ex gratia enim, vt dictum est, quæ præuenit & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procuratur in anima bonus affectus, sive bonus motus mentis, & hoc est primum hominis bonum meritum; sicut verbi gratia ex fide, virtute, & hominis arbitrio generatur in mente bonus quidam motus, & remunerabilis, scilicet ipsum credere, ita ex charitate & liberto arbitrio aliud quidam motus prouenit valde bonus, scilicet diligere: sic de ceteris virtutibus intelligendum est. Idem 3. l. sentent. dist. 36. dicit, quod charitas est mater omnium virtutum, sed qualis mater? sterilis, an foecunda? & quomodo sterilis cum sit mater? si autem sit foecunda, quomodo nihil parit? Hic autem multi Pelagianorū amici conantur multipliciter respondere, qui tamen omnes in hoc uno concordant, quod gratia virtus creata seu charitas non vere & proprie efficit actus bonos secundū substantiam actuum, sed vel omnino non efficit, vel tantum efficit aliquo modo improposito & trahulpto. Aliqui namq; dicunt quod gratia seu charitas virtus creata nullo modo efficit actus bonos, sed gratia & charitas increata quæ est Deus & Spiritus Sanctus Dei, & sic intelligunt omnes autoritates dicentes gratiam seu charitatem efficere quenquam actum. Sed isti etiā possent vicinque subterfugere isto modo quasdam autoritates præmissas, rationes tamen non possunt. Quisquis etiam catholicus Authoritates huiusmodi quasdam in superficie literat, quasdam verò parum interius sanis oculis intuetur, statim potest percipere alium intellectum, de gratia scilicet & charitate creata. Vnde & Petrus 2ⁱ. sent. dist. 27. inter cetera superius allegata, Cùm, inquit, ex gratia dicuntur esse bona merita & incipere, aut intelligitur gratia gratis dona, id est, Deus, vel potius gratia gratis data, quæ voluntatem hominis præuenit, (Non enim esset magnum, si hæc à Deo dicerentur esse, à quo sunt omnia) sed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita, quæ cùm ex gratia sola esse dicantur, non excludit liberum arbitrium, quia nullum meritum est in hominē adulto quod non sit per liberum arbitrium, sed in bonis merendis ^{II} causæ principalitas gratia attribuitur, quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia quia ex citatur liberum arbitriū, & sanatur atq; iuuatur voluntas hominis, vt sit bona. Alij vero dicunt, quod ideo dicitur gratia efficere bonū actum, quia excitat voluntatem vt ipsa efficiat bonū actum. Sed hi etiā per rationes præmissas rationabiliter conuincuntur. Itē si gratia excitet voluntatē, mouet aliqualiter voluntatē, & aliquem actum agit, & si hoc faciat præueniendo voluntatē nondum agentē, cur non potest simili ratione coagere actū meritorium cum ipsa agente? quis etiam nisi ingratu-

Augustinus.

II ostendit

III esse

B

C

D

E

- A** ingratus gratia dabit gratia Dei actum peiorum seu minus bonum, & proprijs naturalib, magis bonum? quis enim ignorat actum meritorum esse incomparabiliter meliorem, quam nudam excitationem ad illum, cum qua stat nihil mereri, imò peccare; hoc autem non solum superioribus capitulis allegata. Posset quoque homo vel Angelus velle, & facere sine huiusmodi excitante, cum nihil coagar hic nec ibi; quare & sine gratia implere omnia Dei mandata, quod est error Pelagij, sicut capitulum proximum recitauit. Posset insuper voluntas humana similiter à non gratia excitari, puta à ratione, à virtute moral, à Doctore, ab instinctu seu inclinatione naturali, ab alijsque diuersis; hæc igitur alia sine gratia sufficiunt ad faciendum mandata. Secundum hoc etiam voluntas creata esset principalior causa meriti, quam gratia; hæc enim principaliter imò singulariter efficit meritum, illa vero tantummodo excitat ad agendum: hoc autem est planè contra Apostolum superius allegatum, Abundantiū illis omnibus laborauit, non autem ego, sed gratia Dei mecum. Quomodo namque debet istud intelligi, nisi quod non ego principaliter & gratia instrumentaliter, sed è contra, quod & planè testatur dictum Lombardi contrare sponsionem proximam allegatum. Alij etsim quod gratia facit actus bonos, non effectuē, sed tantum formaliter, sicut albedo facit subiectum album, & anima animalium, & quelibet forma suum formatum: Sed ista possunt iecelli per rationes & autoritates premissas. Item gratia quæ est habitus insensus, non est forma naturalis & esentiaialis actus volendi ipsius grati, sicut nec aliquis habitus sui actus; est enim actus actualior habitu, nec subiectum habitus naturale, nec compositus ex habitu & ^{et} actu sicut ex forma & materia, sed est simplex; nec gratia est causa materialis actus boni, puta debitis dilectionis Dei & proximi, nec causa finalis sicut nullus ignorat; nec causa efficiens ut hi dicunt; posset ergo homo facere illum actum, & implere mandata sine gratia, ex naturalibus suis tantum sicut Pelagius delirabat; nulla enim causa deficeret requisita. Si quis autem dixerit, quod gratia est forma impripiè, & ^{et} actualis quodammodo actus boni, quia videlicet informat voluntatem ^{acciden-}
- B** illum agentem, incidit in pelagus Pelagij supra dictum. Habet etiam dicere consequenter talis quod omnis actus a tali voluntate procedens est bonus & gratus, quia gratia similiter informat, quod non est verum de actibus parvulorum, nec de actibus omnibus adulorum, quia non de actibus indifferenteribus venialibusq; peccatis. Eadē etiam ratione omnis actus sapientis esset sapiens, sapienter factus, temperati temperatus, temperatè factus, & eodem modo de virtutibus & vitijs vniuersis, quodnullus dubitat esse falsum. Isti quoque contra Apostolum ponunt gratiam vacuam, id est otiosam, sicut glossa exponit; quare videntur gratia vacui & inanis. Alij adhuc putant, quod id est gratia dicitur agere bonos actus, quia ligat & reprimit concupiscentiā repugnantem, quia ligata gratia voluntas efficit gratos actus. Sed istos rationes & autoritates premissas coniuncti. Quomodo etiam gratia ligat & reprimit concupiscentiam repugnantem, si penitus nihil agat, sicut superius rangebat? aut si gratia ad repressionem concupiscentiā quicquam agat, cur non ad productionem actus boni simili ratione, sicut
- D** contra 2um responsionē superius est argutum? Item homines in gratia constituti habent quandoq; concupiscentiam ita fortē, & aliquoties fortiorē quam homines gratia destituti, sicut vita multorum sanctorum, & specialiter S. Paulus 1. ad Cor. 12. de scipio evidenter ostendunt. Possunt ergo tales homines gratia destituti facere actus bonos, & implere Dei mandata sicut & tales in gratia constituti. Quare & isti sicut priores pelagi Pelagiani voragine absorbentur. Hoc idem potest & alteri sic ostendit; quia quantum concupiscentiā ligatur, & fedatur per gratiam, tantum posset sedari per virtutes morales, per medicinam, per alterationem naturalem, & in quibusdam per complexionem propriam naturalem. Possent ergo tales virtute naturæ, sine huiusmodi gratia seruare omnia Dei mandata; quare & isti in pelagus Pelagij relabuntur. Ad idem, si gratus, concupiscentia per gratiam patrum represa, potest producere magnum actum, magnumque meritum potest & non gratus per concupiscentiam in modico ampliorem modicum amplius impeditus, similem actum producere, licet proportionaliter forte
- E** minorem, & forte tanto meliorem quanto difficulterem, sicut capitulum proximum arguebat: causæ namque similes inæquales producunt effectus similes inæquales. Vnde Philosophus 3. de Cœlo 72. reprobans ponentes ignem ardere propter angulos, propter acutum scilicet angularum; Si, inquit, calcificat & ardet ignis propter angulos, omnia erunt elementa calefactiua; magis autem forte alterum altero; Omnia enim habent angulos, puta & quod octo basium, & quod duodecim basium, & pyramis, Democrito autem & sphæra, angulus quidem ens ardet; quare differunt eo quod magis & minùs. Item tunc Angelus & homo in statu innocentie ante lapsum, nequaquam indiguit gratia ad merendum; non enim habebat concupiscentiam reluctantē, cuius oppositum cap. proximum ostendebat. Vnde & August. Enchir. 87. *Angustinus*, Illam, inquit, immortalitatem in qua posset non mori natura humana perdidit per liberum arbitrium;

bitium; hanc in qua non posset mori, est acceptura per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, A acceptura per meritum, quamvis sine gratia nec fuerat tunc, nec nullum meritum esse potuerit. Quia etsi peccatum in solo erat libero arbitrio constitutum, non tamen iustitia remedijs sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni diuinum adiutorium prebeat. Hoc idem & Petrus 2. Sententi. dist. 5.24. & 29. probat, & tener. Alij opinantur quod ideo gratia dicitur facere actus bonos, quia characterizando animam Domino, & vesci Domini induendo, reddit eam terribilem aduersariæ potestati, ut eam non audeat aggredi, sicut aliam, quæ his careat; siccq; potest anima talis grata, grata opera liberè operari. Sed hi ut proximi in pectus interitus, in Pelagi pelagus propellentur. Alij arbitrantur, quod ideo gratia dicitur efficiere actus bonos, quia liberat & iustificat hominem à peccato, quod impedit cum nè faceret actus bonos. Sed isti per rationes & autoritates principales; & etiam contra 4^{am} responsum præmissas, cum Patre eorum Pelagio refellentur. Pelagiani etiam propter istam sententiam specialiter reprobantur: Ponunt enim, ut recitat Augustinus de gratia & lib. B arbitrio 16. quod illa gratia sola non secundum merita nostra datur, qua nobis dimittuntur peccata; illam verò quam expectamus in fine, scilicet vitam æternam secundum merita nostra dati, intelligentes merita nostra existere nobis à nobis, non à gratia Dei neque à Deo. Vnde Augustinus recitato isto Pelagianorum errore, subiungit, respondendum est eiis, Si merita nostra sic intelligenter, ut etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia quoniam verò merita humana sic prædicant, ut ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsus rectissimè responderet Apostolus, Quis enim te discerneret? quid autem habes quod non acceperisti? si autem acceperis, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti veritatem dicuntur, dona sua coronat Deus, non merita tua. Si tibi à te ipso non abi illo sunt merita tua, mala sunt quæ coronat Deus; si autem bona sunt, Dei dona sunt, per eius scilicet gratiam gratis datam. In Mileuitano quoq; concilio contra Pelagianos celebrato, cui interfuit Augustinus ut patet Epistola 134. inter eius Epistolas, & habetur in Canone de Contenciat. distinct. 4. concorditer est sancitum, ut quicunque dixerit gratiam Dei qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non adiutorium ut non committantur, anathema sit. Sunt autem & multæ aliæ responsiunculae tortuosa, quæ per præmissa hic & prioribus capitulis iuvante Dei gratia, immo principaliiter operante, faciliter diriguntur. Post hæc autem obiectum contra ista: Nam si gratia propriè efficiat actum gratum, gratius facilius & fortius * operabitur quam non gratus. Iste namq; haberet magnum adiutorium gratia, ille nullum; cuius oppositum, ut videtur, per experimentum ostendunt ingratissimi peccatores. Item si A totus unus actus meritorius factus à gratia & voluntate humana; Et B. pars A facta à gratia; C verò pars eius facta à voluntate humana tantum; ergo C est meritorium, seu A pro C tantum, quia C tantum fit ab hominis libera voluntate; In ipsa namque meritorum omne consistit. Item præstitutum sibi homo certum gradum dilectionis, quem haberet sine gratia coagente; tunc si diligat gratia coagente, diligit D ultra illum gradum; diligit ergo saltem tam intensè, violentè & iniuste; quare non meritorie. Gratia ergo si ponatur actua, tollit meritorum & arbitrij libertatem. Item gratia & voluntas humana vel sunt æquè potentes, vel non æquè; si æquè, vtracq; potest impedire reliquam nequid agat, siveque gratia posset violenter prohibere hominem nè peccarer, & nè vellet hoc vel illud: siccq; omnis habens huiusmodi gratiam, esset finaliter confirmatus: si non æquè, aut ergo gratia est potentior vel voluntas; si gratia, reddit absurditas proxima; potest quoque gratia facere voluntatem velle in iuste, in uitam detinere in actu volendi: Si voluntas sit potentior gratia, potest debilitari voluntas, vel fortificari gratia, donec sit æquè potens vel potentior, quod si ponatur reponitur difficultas. Item cum gratia sit agens ^{II} irrationale, & non ex electione, si sit agens, necessario semper agit secundum ultimum suæ potentie quantum potest; quamcumque ergo actionem cuiuscunq; speciei vel gradus agit, semel gratia siue gratius, & semper. Nec etiam videtur consonum rationi, quod agens irrationale agat actu liberum, & liberè, sed necesse sit natura. Item tunc non esset in potestate hominis feruare mandata, neq; saluari; cum non sit in potestate sua habere huiusmodi gratiam necessario requisitam. Multa quoq; similia possent opponi, sed istis solitis patet solutio aliorum similium Dei gratia reuelante. Ad has autem in gratias instantias iuvante gratia respondendum. Pro prima igitur quis Theologus dubitat charitatem & gratiam facere lugum Domini suave, & onus eius leue, cum tot Doctores doceant hoc, tot locis? Quod & videns ille Dei secretarius Esaias, Qui, inquit, das lasso virtutem & his, qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenies in infirmitate cadent. Qui autem sperant in Domino mutabunt fortitudinem, aspernit pennas sicut Aquilæ, currunt & non laborabunt, ambulabunt & non deficiunt, Lsa. 45. Quocirca de

* & delectabilis

^{II} irrationabile,

Esaia.

- A ea de malis in persona malorum Sapiens ita dicit, *Lassati sumus in via iniuritatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles; vias autem Domini ignorauimus; quibus & multa similia profert Scriptura.* Verum pro sufficientiori & subtiliori solutione huius instantiae aduentum, quod secundum capitulo proximo praestensa, operatio propria charitatis & gratiae est diligere Deum charè & gratuitè super omnia finaliter propter ipsum, & sic facere reliqua propter Deum; huiusmodi autem dilectionem & operationem nullus carens charitate & gratia potest habere; sed quamdiu his caret, necessariò diligit maximè proprium commodum & leipsum, & propter commodum proprium & leipsum finaliter reliqua operatur. Dilectio ergo & operatio charitatis seu gratiae, sive chari & grati, procedens à charitate & gratia differt specie à dilectione & operatione non chari & non grati. Sic enim obiecta dilectionum & dilecta finaliter differunt specie, sic & propria dilectiones eorum: sic enim est in cognitione & visione propria & distinctæ alias etiam omnes volitiones & dilectiones essent eiusdem speciei.
- B specialissimæ, & omnes cognitiones & visiones similiter; & ita de potentia alij, & operationibus propriis quibuscumq;. Vnde & Philosophus, 8. Eth. 3. Ex hoc quod sunt tres species amabilium, scilicet vile & delectabile, honestum seu virtus, oportet tres esse species amationum & amicitiarum: Dicit enim, differentia autem haec adiunivis specie; & amationes ergo & amicitiae æquales numero amabilibus. Et infra 7. Altera autem est amicitia species, qua secundum superabundantiam, puta patri ad filium, & totaliter seniori ad iuniorem, viroque ad uxorem, & omni imperanti ad imperatum: Differunt autem haec adiunivis; non enim eadem patenibus ad filios, & imperantibus ad imperatos, sed neque patri ad filium, & filio ad patrem; neque viro ad uxorem, & uxori ad virum; Altera enim unicusque corum virtus & opus, altera autem & propter quæ amant, altera igitur & amationes & amicitiae. Anselmus quoque De libero arbitrio, 7. facta distinctione de voluntate, in instrumentum naturale, quo volumus, & in usum seu opus illius, subiungit; Illa quæ opus est tam multiplex est quam multa, & quam
- C sepe volumus, sicut & vultus qui est opus, & vultus nominatur tam numerosus est quam numerosa, & quam numerosè videmus. Hoc idem potest & breuiter Theologicè sic ostendit; Si non gratus posset diligere & facere quodlibet dilectione & factione eiusdem speciei cum grato, posset sine grata similiter implere omnia mandata, sicut gratus, quod est error Pelagi, sicut capitulum proximum manifestat. Dilectio ergo grati ex gratia & non grati sunt specie differentes. Potest tamen gratus quandoque diligere & operari, non ex gratia sed ex amicitia naturali, ex affectione commodi, ex appetitu delectabilis & utilis sibi ipsi faciendo actum indifferentem, vel etiam veniale peccatum. Velergo instantia comparat actum grati ex gratia procedentem ad actum quemcumque non grati, & tunc illi differunt specie, nec aliquod experimentum ostendit, quod non gratus potest ita fortiter agere actum eiusdem speciei cum actu grati ex gratia procedente; quare non instat; vel comparat actum grati non ex gratia procedentem ad actum non grati similem specie, & sic bene possunt & quæ fortiter agere, quia
- D gratia non coagit, nec adiuuat ibi gratum; quare nec instantia ista initia. Pro secunda, secundum quod illa nullo modo procedit, quia similiter posset ostendi, quod Deus non agit actum meritorum voluntatis, cuius oppositum patet ex tertio huius, & quarto, & multis capitulis alijs prelibatis. Imaginatur etiam unum lassum: Si enim A habeat, & sicut habet, partes diversas, tam gratia quam voluntas efficit ipsum totum, & quamlibet eius partem non diuisim sed coniunctim, non successivè sed simul, sicut Deus & voluntas; sicut etiam duo homines trahant naevum. Vnde Bernardus De gratia, & libero arbitrio, viceclimo tertio; Ad hoc, inquit, gratia præuenit liberum arbitrium, ut iam sibi deinceps cooperetur, ita tamen quod à sola gratia cæptum est pariter ab utroque perficitur, ut mixtum non singillatum, simul non vicissim per singulos effectus operetur, non partim gratia, partim libertum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt, totum quidem hoc, & totum illa, sed ut totum in illa, sic totum ex illa. Tertia tollitur, sicut secunda: Similiter namque posset ostendi, quod Deus non agit actum liberum & meritorum voluntatis. Quæ & ex abundanti nihilominus toluitur, sicut prima: Non enim potest homo sine gratia diligere sub aliquo gradu dilectione illius specifici, cum dilectione à gratia procedente. Ut tamen radicem eius effodiā, dico quod licet non gratus posset diligere similiter specie, sicut gratus ex gratia, instantia non instaret: Non enim ipsum faceret violentè & iniuste velle aut tam intentè velle; sed de volente & teluctante faceret gratis volenter, & voluntariè diligenter; Hoc enim est propriū gratie, sicut premissa hic de gratia manifestat. Quod & specialiter manifestat conuersio S. Pauli, & ille quem ad preces Sancti Stephani fundatoris Grandimontensis ordinis, diuina gratia conuertebat. Refert siquidem Williamus de Aluernia pater tertii sui tripartiti 22 hoc modo, pro quadam tali, qui etiam prohibebat, ne pro eo oraretur, & qui dicebat se nolle vlo modo obtinere gratiam

Philosophus.

Anselmus.

tum

nam prementur vel conversionis, eo inuncto & teniente orationem fecit pro eo sanctus Stephanus institutor Grandison. ordinis cum conuentu suo, & exauditus fuit. Cum enim pro illo orascent, venit ad eos humo ille annuntians eis, qualiter visitatus esset, & faciens confessionem de peccatis cum multa deuotione & lacrymis poenitentiam egit: Peccat etiam genit. auter eò quod ignorat elenchum. Quomodo namque repugnat, quod aliquis nunc vult vaium, & prius noluit illud, aut voluit eius oppositum? quæ repugnantia? aut quare vult talis iniuste? Exempli siquidem causa, ponatur quod iste præstituit libi heri, quod hodiè passceret viuicm pauperem; & quod hodie vberiori gratia visitatus velit pascere duos, & pascat, quæ violentia? quæ repugnantia inter ista? Videtur quoque multum probabile quod homo potest cum gratia & ex ipsa velle quantumcunque remissè: Potest ergo homo ex gratia diligere sub tanto gradu, quantum sibi præstituit, & quantum fuisse sine gratia habiturus, & eam sub minore. Quarta peccat ut tertia, & secunda: sic enim posset probari quod Deus non agit liberos actus nostros, & etiam quod gratia confirmationis violenter voluntatem confirmat ad non peccandum, & ad beatificum actum suum, quæ tamen ut tertia potest solvi. Quinta ò quid probaret, probaret similiter quod nec finis, nec species eius in anima, nec eius cognitio mouerent volentem, nec aliquo modo efficerent actum liberum voluntatis contra præmissa 19. & 21º. huius. Quis etiam Philosophiam parum ingressus, non legit illud capitulo 3º. de Anima, De mouente; vbi satis ostenditur quod phantasia est una causa mouens animalia, & intellectus homines processuè; quod quomodo deber intelligi, nisi quod phantasia est una causa efficiens appetitus in illis; intellectus vero, scilicet species obiecti in intellectu, seu actus intelligendi, ipsa scilicet intellectio, voluntatis in istis, quo & qua mouentur animalia & homines processuè, sicut evidenter colligitur ex processu. Quis non viderillum processum 12. Metaphys. vbi ostendit Philosophus quod primum mouens quod est Deus, mouet, ut dicit noua translatio, sicut appetibile & intelligibile mouent non mota, & sicut amatum; & sicut dicit translatio quam Auerroes exponit, mouet sicut desideratum & intellectum, & sicut amatum. Super quod Auerroes comment. 36. Hoc, inquit, mouens est mouens quia agit motum, & quia est finis motus; haec autem differunt in nobis, scilicet id quod mouet nos in loco, secundum quod est agens, & quod mouet nos secundum quod est finis; & habet duplex esse; in anima, & extra animam: Quod enim est in anima, est agens motum, secundum verò quod est extra animam est mouens secundum finem; verbi gratia, quoniam balneum duplē habet formam, in anima, & extra animam; & extra illam formam quæ est in anima desideramus aliam formam, quæ est extra animam, & propter illam formam quæ est in anima desideramus aliam formam quæ est extra animam; Forma igitur baloei in quantum est in anima, est agens desiderium & motum; secundum autem quod est extra animam, est finis motus non agens. Hoc idem & ratio manifestat; Agnitio namque est necessario præsupposita volutionis; est ergo aliqua causa eius sicut in superioribus est ostensum; & non causa materialis, formalis, neque finalis; est ergo D efficiens causa eius: & haec videtur ratio Philosophi tertio de Anima, vbi fuerat allegatus. Est etiam cognitio naturaliter & essentialiter prior volutione, quare & aliqua causa eius, sicut decimo tertio huius patet, &c. sicut prius. Ex his autem cognoscitur quod non est dissonum ratione sicut sexta supponit, quod agens irrationalis liberum actum agat, immo necessaria ratio hoc requirit; quod tamen solum agens irrationalis hunc faceret, esset, sed quod cum rationalibz hunc faciat, nullo modo dissonat rationi. Ultima vero instantia est purè Pelagiana. Probaret enim gratiam non esse necessario requisitam ad obseruantiam mandatorum, nec ad salutem perpetuam consequendam, nec magis obuiat dicentes gratiam esse actuam, quam non actuam, dum tamen dicat ipsam requiri necessariò ad salutem, sicut necesse est quemlibet dicere, qui Pelagianam hæresin noluerit profiteri, sicut priora capitula manifestant.

E

C A P.

A

C A P . X L I .

*Quòd gratia prius naturaliter quām voluntas humana
efficiat actus bonos.*

B

Stenso quidem quòd gratia cum voluntate efficit bonos actus ; vt
terius inquirendum nunquid ambæ tæque primò secundum naturam,
vel altera prius naturaliter reliqua ; & si sic, quæ illarum. Puto autem
quòd gratia gratis infusa prius naturaliter voluntate faciat actus bo-
nos : Voluntas enim humana peccati grauedine seu natura in tantum
deprimitur, quòd non potest nisi se & commodum suum diligere fina-
liter propter semetipsum, scilicet voluntatem, nisi virtute grata erigatur
ad Deum super omnia propter seipsum tantummodo gratuio dilin-
gendum, sicut 39um probat. Huiusmodi autem erigens necessario præuenit sic erexit in af-
fensione illius, sicut viderur patre de lapide superiori eseuato ; maxime autem quia anima sic
depressa non potest ex se in ascensionem aliquam illius speciei, sicut proximo huius patet : per
Sicut enim homo gravis & debilis iacens in terra, non potens multum nec modicum se per se
erigere, potest tamen cum alio ipsum præueniente & continuè præerigente, & ne recidat con-
tinuè sustinente, quodammodo coerigere semetipsum & ad hoc quòd se erigat, indiger necel-
satio in principio, & continuè huiusmodi præerigente, & continuè sustinente, sic voluntas
creata grata destituta, gratiaue adiuta. Hoc autem nedum est verum propter depressionem
liberi arbitrij per peccatum, verum propter grauedinem liberi arbitrij naturalem, qua ad prin-
cipaliter diligendum se & proprium commodum &c. propter ista naturaliter alligatur, nec
"vales ascendere ad aliquid supra se, pura Deum super se &c. gratuitè diligendum, nisi per gra-
tiam præueniatur & erigatur continuè, & ne recidat, continuè sustinetur, sicut ex 39e & 40°
huius patet. Hoc autem totum videtur Daniel congruè figurasse cùm dixit. Non remansit in Daniel,
me fortitudi, sed & species mea immutata est in me, & emerui, nec habui quicquam virium,
& audiui vocem sermonum eius, & audiens iacebam consternatus super faciem meam, & vul-
nus meus hærebat terra, & ecce manus tetigit me, & crexit me super genua mea, & super arti-
culos manuum mearum, & dixit ad me, Daniel, vir desideriorum, Intellige verba, que ego
loquor ad te, & sta in gradu tuo ; nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermo-
nem istum, steti tremens, & ait ad me: Noli metuere Daniel, Dan. 10. Vnde Gregorius 22.
Dan. 10.
moraliū 18. super illud Job 31. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, Nemo, in-
quit, infima deserens repente fit summus, quia ad obtinendum perfectionis meritum, dum
D quotidie mens in altum ducitur, ad hoc proculdubio velut ascensionis quibusdam gradibus
peruenitur: vnde hoc ap̄t̄e subiungitur, per singulos gradus meos pronuntiabo illum. Hinc
Propheta dicit, Excitatus sum, & defecit paulisper spiritus meus : Quid est itaque quod ait,
Spiritus meus, nisi spiritus hominis, videlicet spiritus elationis ? & quia per occultam gratiam
ad amorem Dei temperata desuper mentura proficimus ; quanto in nobis quotidie de Dei
spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit ; qui spiritus erroris, quia non à nobis subiit
funditus amputatur, benē paulisper defecisse perhibetur: Tunc verò in Deo plenè perficimus
cū à nobis ipsis funditus defecerimus: Haec itaque crescentium mensuræ virtutum, sancti vi-
tri vocibus gradus dicuntur. Quod & infra sequenti capitulo, per illud factum Danielis super-
ius allegatum confirmans; Bene, inquit, Daniel Propheta, loquente ad se Dominum, dum po-
sitionem nobis sui corporis insinuare studuit, haec metitorum incrementa significauit: Ait
enim, Audiui vocem verborum, & audiens iacebam consternatus super faciem meam, vul-
nusque meus hærebat terra, & ecce manus tetigit me, & crexit me super genua mea, & su-
per articulos manuum meorum, & dixit ad me, Daniel, vir desideriorum, Intellige verba,
que ego loquor ad te, & sta in gradu tuo, Nunc enim missus sum ad te. Cumque
dixisset mini sermonem istum, steti tremens, & ait ad me, Noli metuere: Quam videli-
cer positionem sui corporis, dum verba intinsecus loquentis audiret, nequaquam nobis
tanta cura exprimeret, si à mysterijs vacare cognouisset; In Scriptura enim sacra, Iusti vi-
ri non solum quod dicunt, prophetia est, sed & plerumque quod agunt. Vir itaque San-
ctus interius mysterijs plenus, per positionem quoque corporis exprimit virtutem vocis;
& per hoc quod primum in terra prostratus iacuit, per hoc quod se postmodum manuum
suarum articulis, & in genibus crexit, per hoc quod ad extrellum erectus quidem sed
tremens

Gregorius,

tremens constituit in semetipso, nobis omnē ordinem nostri prouectus innoteat. Vbi & verbis A Propheticis expositis ordinatè, super ultimum, felicet Noli timere, Aptè, inquit, diuina voce subiungitur, Noli meruere, quia cum plus ipsi, quod timeamus, agnoscimus, plus nobis de Deo per internam gratiam infunditur quod amemus, quatenus & contemptus nostet paullisper transeat in timorem, & timor transeat in Charitatem; vt quia querenti nos Deo per contemptum resistimus, per timorem fugimus, & contemptu quandoque & timore postposito solo ei amore iungamur: Paulisper enim eum timere dedicimus, eique vi solus dilectionis inhaeremus. Appositus igitur quasi quibusdam gradibus prouectus nostri mentis pedem prius per timorem in imo ponimus, & postmodum per charitatem ad alta amoris leuamus. Huic

* etiam
Ezech. 1.

1. Cor. 15.

Gregoriu.

II penitus

II allegatum
Lumbardus.
Augustinus.

Fulgentius.

etiam consonat dictum ciudem 22. Moral. 9. præmissum 35. huius. Huic * similiter satis concordat Ezechiel, Cecidi, inquiens, in faciem meam, & audiui vocem loquentis, & dixit ad me, Fili hominis, sta supra pedes tuos, & loquar tecum; & ingressus est Spiritus in me, postquam locutus est mihi, & statuit me super pedes meos, Ezech. 1. His & concordat Apostolus, B

Gratiâ, inquiens, Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundans illis omnibus laborauit, non autem ego sed gratia Dei mecum, 1. ad Cor 15. Hac autem prioritatem gratiæ insinuant evidenter. Certum est enim Apostolum laborasse, ipsomet testante. Cur ergo dicit non ego, sed gratia, nisi ut innuat gratiam primò & principaliter quasi efficiens principale efficere bonos actus, hominem verò non sic, sed secundariò instrumentaliter & subseruientier gratiæ sic agenti? Quare Gregorius 1. super Ezechielem homilia 9. tractans verba Ezechielis & Apostoli iam præmisita, sic ait, Eccè diuina vox iacenti Prophetæ iussit ut surgeret, sed surgere omnino non posset, nisi in hunc omnipotens Dei Spiritus intrasset; quia ex omnipotenti Dei gratiâ ad bona opera conati quidem possumus, sed hæc implore non possumus, si ipse non adiuuat qui iuber. Si Paulus cum discipulis admonereret, dicens, Cum metu & tremore vestram ipsorum salutem operamini, illicè quis in eis hæc ipsa bona operaretur adiungit, dicens, Deus enim est, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona C voluntate. Hinc est quid ipsa veritas discipulis dicit, Sine me nihil potestis facete. Et infra, sed sciendum est quid mala nostra solummodo nostra sunt; bona autem nostra, & omnipotens Dei sunt, & nostra, quia ipse alspitando nos præuenit ut velimus, qui adiuuando subsecutur, nè inaniter velimus, sed possumus implere qua volumus. Præueniente autem gratia & bona voluntate subsequenti, hoc quod omnipotentis Dei donum est, sit meritum nostrum; quod bene Paulus breui sententia explicat dicens, Plus illis omnibus laborauit, qui nè videtur sua virtuti tribuisse quod fecerat, adiunxit, Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Quia enim cœlesti dono præuentus est, quasi alienum se à bono suo opere agnouit, dicens, Non autem ego; sed quia præueniens gratia liberum in eo arbitrio fecerat in bono, quo libero arbitrio eandem gratiam est subfecitus in opere, adiunxit, Sed gratia Dei itecum; ac si diceret, In bono opere laborauit non ego, sed & ego. In eo enim quid solo Domini dono præuentus sum, non ego; In eo autem quid Deum voluntate subfecitus, & ego. Hisigitur breui contra Pelagium & Cœlestium dictis, ad exponendi ordinem redeamus. Fili hominis, sta super pedes tuos & loquar tecum. Notandum nobis est ordo locutionis & operissimæ prius similitudo gloriae Domini appetet ut deiiciat; postmodum alloquitur ut reuelet; deinde superabundantis gratiæ Spiritum mittit, & leuat, ac supra pedes statuit. Nisi enim aliiquid De æternitate in mente videremus, nunquam in facie nostra II penitenda caderemus. Sed iam iacentes vox Domini consolatur, quod tamen nos facere nostra virtute non possumus; ipsius ergo nos Spiritus implet & leuat, & super pedes nostros statuit, ut qui prout in penitentiam pro culpa iacuimus, recti postmodum in bono opere stemos. Ex his autem verbis Gregorij diligenter inspectis, cuidenter appetet, quid est hæresis Pelagij, dicere gratiam non prædere liberum arbitrium, sed è contra, quod & planè testantur Augustinus, Isidorus, & Canon, sicut 36. huius fuerat II recitatum. Vnde etiam Lumbardus 2. Sent. dist. 26, allegans Augustinum etiam ad hoc idem, sic ait, Bona voluntas comittatur gratiam, non gratia voluntatem. E

Vnde Augustinus ad Bonifacium Papam scribens contra Pelagianos, inquit, Cum fides impetrat iustificationem, sicut uniuersus Deus partitus est mensuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipso meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici, voluntate comitante non ducente, pedissequa non prævia; & lùbitur Lumbardus. Eccè expresse hic habes quid gratia præuenit bona voluntatis meritum, & ipsa voluntas bona pedissequa est gratia non prævia. Fulgentius etiam Ecclesia Impensis Episcopus, referente Isidoro in Catalogo virorum illustrium decimo quarto scripsit, & misit ad Episcopos duos libros de veritate Prædestinationis, in quibus demonstrat quid gratia Dei in bonis voluntatem humam præueniat. Istam quoque Sententiam Apostolis planè docet, Non, inquiens,

- A** volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, ad Rom 9. Cut enim diceret, non esse volentis velle, neque currentis currere, scilicet operari, sed miserentis Dei, nisi vt ostenderet, hoc esse Dei, & diuinæ misericordia & gratia primò & principaliter, & tanquam prioris agentis; volentis autem & currentis non licet, sed secundariò & instrumentaliter, & vt posterioris agentis, sicut & de simili dicto eius superius est ostensum. Hunc etiam intellectum Apostolici dicti huius latius ostendunt expositiones Augustini Enchir. 23. & de duabus animabus, 15. 36. & 37. huius scriptæ. Vnde & Petrus 2. Senten. dist. 25. vlt. Voluntas, inquit, hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur; liberetur quidem vt velit, & adiuuetur vt perficiat; quia vt ait Apostolus; Non est volentis velle, neque currentis currere, id est, operari, sed miserentis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bonum; gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præuenit præparando, vt velit bonum, & præparatam adiuuat, ne frustra velit, id est, vt perficiat. Qui & infra dist. 26. tractans quasdam autoritates, quæ videntur asserere fidem & actum fidei esse liberæ voluntatis; Hæc, inquit, ita sunt dicta, quia non est fides nisi in eo qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit nona tempore, sed causa, & natura. Vnde Augustinus supra congruenter dicit, quod Bona voluntas in cedonis est, quæ non præcedit, & ipsa iuvat, quia ea iuvat, quibus præuenitur, dum eis consentit ad effectum boni, & in eis est, quia tempore ab eis non præceditur. Item quis nesciat causam priorem esse principalem posteriori? gratia autem est causa principalis cuiuslibet boni actus, sicut proximo huius contra responsonem secundam apparet. Itam quoque sententiam planè docent autoritates quæmplurimæ, 36. huius & sequentibus allegata, quam & Ecclesia tota Catholica Catholicè profiteretur, orans hoc modo; Tua nos, Domine, gratia semper præueniat & securat, ac bonis operibus iugiter præfere ete intentos; si tamen nos prius naturaliter operemur quâm gratia, cur perimus vt ipsa nos præueniat ope-
- C** rando? Nos etiam potius præstamus illam bonis operibus esse intentam, quâm ipsa nos præfert. Si autem dicatur quod gratia nos præuenit liberando à peccato, non autem auctus meritorios propriè faciendo, contradicit ei capitulum proximum, ostendendo gratiam efficiere propriè bonos actus; cui etiam potest specialiter contradici, sicut sexæ responsioni eiusdem fuerat contradictum. Alter dicitur, quod gratia prius naturaliter efficit primi bonum aetum humanum; alios autem sequentes voluntas prius naturaliter operatur. Sed cur tam variè, quæ ratio divergitur, cum totum agens & aetum sint primo & post similis rationis? Contra istam quoque responsonem procedunt rationes & autoritates iam præmissæ; specialiter autem illa Apostoli; Non ego, sed gratia Dei mecum. Loquitur enim Apostolus de scipio, non pro instanti suæ conuerionis, sed pro tempore subsequenti quo semper fuit in gratia, & cum gratia laborauit; quod & plane testatur Gregorius ipsam exponens, sicut superius allegatur. Hoc idem contestatur similiter Augustinus superius allegatus, dicendo, quod gratia meretur augeri, vt auæta mercatur & perfici voluntate comitante, non ducente; pedissequa, non prævia; loquitur enim expresse de metito, quo gratia meretur augeri, quod primo auctui bono succedit.

C O R O L L A R I V M.

Corollarium quod tam Deus, quam gratia eius creata efficit propriè, prius naturaliter quemlibet aetum bonum creature rationalis, quam ipsa; & quod autores dicentes Deum facere opera nostra bona, non excludunt, sed includunt Dei gratiam eadem || similiter facientem, dicentesque gratiam Dei facere opera nostra bona, non exclu-|| simpliciter dunt, sed includunt Deum eadem similiter operantem.

Ex his autem evidenter insertur quod tam Deus quam gratia Dei creata efficit propriè & prius naturaliter quemlibet aetum bonum creature rationalis, quam ipsa; & quod autores dicentes Deum facere opera nostra bona, non excludunt sed includunt Dei gratiam eadem similiter facientem; dicentesque Dei gratiam facere opera nostra bona, non excludunt sed includunt Deum eadem similiter operantem. Quod autem Deus efficiat propriè quemlibet aetum bonum, patet ex tertio huius, & quarto. Patet similiter ex 27. & sequentibus cum decimo huius planè. Et quod gratia similiter faciat, & etiam prius natura, quam creatura rationalis, patet per 40. & 41. huius. Quod autem Deus prius naturaliter faciat, quam creatura rationalis in bona factione amborum communi, quis non concesserit, concessio, quod gratia Dei

Deibi prius naturaliter faciat, quām huiusmodi creatura? Quis enim vel leuiter cogitabit A gratiam Dei creatam prius naturaliter agere in actione eis communi, quām eius autorem? quām eius & omnium primum mororem? Hoc idem rationes & Autoritates trigesimi quinti huius, & sequentium, & specialiter Gregorij super Ezechielem allegata superiorius satis probant: Reliqua verò partes sequuntur lucidè ex præmissis. Patent quoque ceteris in Scriptura sacra & in tractatoribus eius sacris, qui mixtim & indifferenter affirmant, nunc gratiam Dei facere opera nostra bona, & nunc Deum; ista pro eodem habentes. Exponentes quoque Sacram Scripturam dicentem Dei gratiam facere in homine actum bonum, dicunt se pīssimè Deum facere illum actum & similiter ē contrario; volentes quoque ostendere Deum facere bona actus humanos, ostendunt Dei gratiam illos facere, & ē contra; sicut multæ Autoritates in capitulo iam præmissis, & alibi in Sacra Scriptura, & in scriptis Sanctorum planissimè contestantur; quas non oportebat hic tangere, quia nedium diligenti, verum etiam negligenti lectori se offerunt copiōsè.

B

C A P. XLII.

Quod Deus prius naturaliter efficit quemlibet actum bonum voluntatis creatæ, quām gratia.

Ostquam autem Deo, & Dei gratia deducente, ostensum est proximo, Deum & gratiam Dei creatam efficere propriè quemlibet actum bonum voluntatis creatæ, & utrumque prius natura voluntate creata; vltius ostendum, quod Deus & Spiritus Sanctus Dei prius naturaliter efficit quemlibet talem actum, quām gratia eius dicta. Quis hoc tanquam principium notiorum non admittit? quis non annuit? quis dislent? Verū propter aliquos tardiores, ecce ostensio huius brevis: Cū siquidem Deus & gratia efficiunt actum bonum voluntatis creatæ; aut ergo ambo æquè primò secundum naturam, vel Deus prius naturaliter gratia, vel ē contra; non ambo æquè primò, quia tunc illa duo agentia, & mouentia reducerentur ad aliquod tertium prius vtroque illorum virtute cuius ambo agerent, & mouerent, sicut Philosophia plenè testatur, sicut ex secunda Suppositione, ex duodecimo & decimo tertio huius potest ostendi. Nec Deus posterior naturaliter gratia, sicut in ostensione corollarij proximi breuiter monstrabatur. Quis etiam nesciat quod sit dignius & perfectius esse causam priorem & principalem naturaliter, quām posteriorem & instrumentalem atque subseruentem? Deus ergo est talis, sicut Suppositio prima monstrat. Quis insuper nesciat Deum esse universali- D ter omnium primam causam, & primum motorem? Item verum est gratiam agere, & non est primum verum simpliciter, sicut ex vndeclimo, duodecimo & decimo tertio huius patet, sed causatum ab eo; Deus ergo est causa veritatis istius, & efficit istam veram; Deus ergo prius naturaliter agit quod gratia agit, quām ipsa: Videtur ergo imaginandum hoc modo in productione boni actus humani; quod sicut trigesimum nonum tangit Deus gratissimè & liberalissimè nullo modo præuentus, nec ab alio excitatus, primò vult homini vitam æternam, & quia non vult eam adulto sine proprijs meritis, gratissimè & liberalissimè vult ea merita, & etiam gratiam per quam mereatur, quam & gratissimè & liberalissimè ei infundit, ipsam creans, & mouens, & per ipsam hominem ad bene agendum, ita quod Deus in ista motione est simpli: iter primum mouens & non motum; gratia secundum mouens & motum voluntas creatæ, seu creatura rationalis tertium mouens & motum; actus verò bonus productus motum & non mouens. Sicut etiam peccatum separat nos à Deo, sic caritas & gratia coniungit nos cum eo, & est quodammodo vno Dei cum homine, hominisque cum Deo, per quam & sanat infirmum, erigit elisum, excitat otiosum, & dirigit operantem. Ostensum est autem capitulo proximo, quod gratia præuenit hominem, & prius naturaliter efficit actus bonos; sed irrationali videretur, quod res inanimata, & irrationalis scilicet gratia, seu caritas regularet rem animatam, & rationalem maximè in actibus suis liberis, & rationalibus, nisi ipsa ab aliqua re rationali principaliter regularetur, & superiorius regeretur: Regulatur autem gratia seu caritas in agendo à Spiritu Sancto tanquam à principaliori & superiori agente. Vnde Apostolus, Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, ad Rom. 5. Et iterum, Dominus dirigat corda vestra in charitate Dei z.ad

- A 2. ad Thess. 3. Et rursum, Nemo potest dicere Dominus Iesu, nisi in Spiritu sancto : Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus ; & diuisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus ; & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. 1. Cor. 12. 2. Thess. 3.
- B 1. ad Cor. 12. Et adhuc, Quicunque, inquit, spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei ad Rom. 8. Et infra, Accepisti spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba Pater: Et inferius; Spiritus adiuuat infirmitatem nostram, & postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id est, postulante nos facit secundum Glossam & explicationes sanctorum. Vnde & August. de perfectione iustitiae 21. Graue, inquit, non est, quod diligendo fit, non timendo : Laborant autem Iudei preceptis, qui ea timendo conantur implere ; sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit ⁱⁱ precepti sarcinam leuem, non solum non prementem onerum ponderum, verum etiam subleuantem vice pennarum ; quia tamen charitas ut habeatur etiam tanta, quanta in corpore mortis huius haberi potest, patrum est nostrae voluntatis arbitrium, nisi adiuuet gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum : diffunditur quippe in cordibus nostris, quod tamen dicendum est, non per nos ipsos, sed per S. Sanctum qui datus est nobis. Et infra 22, charitati Dei non est graue mandatum Dei, qui non nisi per S. Sanctum diffunditur in cordibus nostris, non per arbitrium humanae voluntatis, cui plus dando quam oportet, ignorantem iustitiam Dei. Et inferius 33. dicit, quod Deus facit, & adiuuat ut simus perfecti, & sine infirmitate peccati : & subdit, & haec nobiscum agit gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum non solum preceptis, factis exemplis, sed etiam Sp. Sancto, per quem latenter diffunditur charitas in cordibus nostris, quae interpellat gemitibus inenarrabilibus, donec in nobis sanitas perficiatur, & Deus, sicuti est videndum, in eterna veritate monstretur. Idem de libertate arbitrij ad Hilarium 2. Illud, inquit, quod dicunt sufficere homini liberum arbitrium ad dominica impleenda mandata, quamvis Dei gratia, & Spiritus Sancti dono ad opera bona non adiuuetur, omni modo anathematizandum est, & omnibus execrationibus detestandum : qui enim hoc
- C asterunt, à grata Dei penitentia alieni sunt, quia ignorantes Dei iustitiam, sicut de Iudeis dicit Apostolus, & suam volentes constitutre, etiam iustitia Dei non sunt subiecti. Plenitudo quippe legis non est nisi charitas, & virque charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos, seu per vires propriae voluntatis, sed per Sp. Sanctum qui datus est nobis. Idem de spiritu, & litera 13. Quid sunt, inquit, leges Dei ab ipsis Deo scriptae in cordibus, nisi ipsa presentia Sp. Sancti, qui est digitus Dei, quo presenti diffunditur charitas in cordibus nostris, quae plenitudo legis est, & finis precepti? Idem 6. contra Julian. 26. sic alloquitur Julianum; Tu à vestro dogmate non recessis, quo putatis gratiam Dei per Iesum Christum Dom. nostrum sic in sola remissione peccatorum versari, ut non adiuuat ad vitanda peccata, & delideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus nostris per S. Sanctum, qui ab illo datus est nobis. Idem de gratia & libero arbitrio 36. Charitas, inquit, quamvis parua & imperfecta Petro non debeat, quando dicebat Domino, Animam meam pro te ponam: Putabat enim se posse, quod se velle
- D sentiebat, & quis istam eti parvum dare coperat charitatem, nisi ille qui preparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit, quoniam ipse velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens? Propter quod dicit Apostolus, Certus sum quod qui operatur in nobis opus bonum, perficeret usque in diem Iesu Christi. Hoc idem ostendit Augustinus diffusus de verbis Apostoli serm. 13. tractans autoritates Apostoli tactas, & alijs locis multis.

C O R O L L A R I V M .

Corollarium, quod Deus & Spiritus Sanctus dicuntur quoquomodo charitas & gratia, qua charè & gratiè nedum Deus diligit se & hominem, verum etiam qua homo similiter diligit Deum & proximum.

- E X his autem potest colligi quoquomodo, quod Deus & Spiritus Sanctus dicitur charitas & gratia, qua charè & gratis nedum Deus diligit se & hominem, verum etiam qua homo similiter diligit Deum & proximum. Secundum distinctionem namque de charitate & gratia 25. premissam, charitas & gratia purè & summè dicitur chara & grata Dei voluntas, sive dilectio qua charè & gratis diligit semetipsum. Secundo accipiuntur pro eadem voluntate seu dilectione, quatenus per eam charè & gratis, scilicet non propter aliqua precedentia merita, nec propter commodum suum diligit creaturam. Tertiò secundum illum tropum creberrium in Poëtria, in Philosophia, & in Theologia, quo effectus nominatur nomine facientis, qui & est unus color rhetorius, quem Tullius ultimo noue sua rhetorica denominationem appellat, dicitur charitas & gratia habitus à secunda charitate, scilicet à voluntate divina creature charè & gratis infusus, qui & ex alia causa, ex similitudine scilicet ad charitatem prime modo,

modo , vel secundo acceptam potest similiter transsumtiuè quodammodo charitas & gratia A nominari. Nam secundum Philosophum 6. Top. Translatio facit notum quodammodo quod signatum est , per similitudinem: Omnes enim transferentes secundum aliquam similitudinem transferunt: In hoc autem sunt similes , quia sicut Deus charè & gratis diligit se & creaturam per charitatem & gratiam primo vel secundo modo acceptam , sic & creatura per huiusmodi habitum sibi gratis infusum. Quarto propter easdem causas potest dici charitas & gratia actus quo charè & gratis diligitur Deus & proximus à tercia charitate, scilicet ab habitu charitatis & gratiae detinatus. Quinto secundum similem transumptionem , dicitur gratia quod^{ll} gratia repeditur pro gratia gratis facta, sicut docent Poëti Philosophi, Theologi, & modus loquendi crebetrimus apud omnes. Hæc autem patent quodammodo ex 25. huius. Patent similiter per Robertum Lincolniensem Episcopum , qui in quodam tractatu de gratia & iustificatione peccatoris , sic ait ; Gratia, est bona voluntas Dei , qua vult nobis dare quod non meruimus , vt nobis ex dato benè sit , & non vt ipsi donanti aliiquid inde proueniat. Sic etiam B consuevit dici gratia, talis voluntas vniuersi hominis erga alium. Consequenter à gratia sic dicta, dicitur etiam gratia ipsum donum quod datur à tali voluntate. Tertio dicitur gratia,^{ll} affectus & laus debita repensab ipso recipiente. Pater itaque quod omne bonum quod in nobis est , siue sit gratuitum, siue naturale , à gratia Dei est , quia nullum est bonum quod ipse non velit esse , & eius velle est facere. Non est ergo bonum , quod ipse non faciat bonum , & persecueriantiam in bono ipse facit: Nihilominus tamen hæc eadem facit nostra voluntas libera, sicut granum germinat , & vi intrinseca quadam germinativa , & Solis calore cum terra humore. Et infra , Bona voluntas , qua homo conformis est voluntati diuinæ , est gratia data à gratia, quæ est voluntas diuina, & tunc dicitur gratia infundi, cum voluntas diuina in nostrâ voluntatem incipit operari; Omne autē bonum quod in nobis operatur Dei bona voluntas, vt dictum est, gratia data dicitur, sed sola conformitas voluntatis nostræ voluntati diuina est gratia data, quæ nos reddit gratios Deo ; & bona voluntas Dei hanc conformitatem in nobis efficiens , & C conseruans , inter ceteras Dei voluntates sola dicitur gratia gratificans ; & hæc voluntas Dei quæ est gratia gratificans prior est natura, quām sit voluntatis nostræ ad bonū conuersio. Alia est gratia gratificans, voluntas scilicet diuina conseruandi in bono voluntatem conuersam ad bonum: Charitas autē seu gratia quæ est Deus, dupliciter sumitur, scilicet essentialiter, & communiter toti Trinitati, & cuilibet personarum; aliter autē personaliter & propriè, & sic appro priatur Spiritui sancto tantu, sicut docet Aug. 15. De Trin. 17. 19. & 20. manifestè. Vnde illo viceffimo Voluntas , inquit, Dci, si propriè dicenda est aliqua in Trinitate persona, magis hoc nomen Spiritui Sancto competit, sicut charitas; Nam quid est aliud charitas quām voluntas? Est igitur Spiritus Sanctus charitas prima & summa , qua Deus charè diligit se & hominem, quæ & homo charè diligit Deum & proximum ; per ipsum summam charitatem datur homini habitus charitatis , diffunditurque in actum , quo charè Deum , proximumque amamus. Hunc autem arbitror intellectum Augustini octauo, & decimo quinto de Trinitate, & alibi, D vbi intentissimè conatur ostendere quod charitas est Deus , & Spiritus Sanctus Dei , sicut Lumbardus primo Sentent. distinet, decimo septimo recitat copiosè : Qui & ipse similiter fortassis posset intelligi & exponi, quānquam pertinacissimè molitorum probare , non esse aliam charitatem in homine, quām Spiritum Sanctum tantum, sicut processus suus , & verba inglossabiliter alstruunt , vt videtur. Obijcietur fortassis quod simili modo posset Deus , & Spiritus Sanctus , dici fides , & spes nostra , quia ab ipso est fides , spes , habitus , atque actus , quibus credimus & speramus. Petrus quoque primo Sentent. distinet, decima septima dicit , Non esse dictum per expressionem causæ , Deus charitas est , eo scilicet quod charitas sit ex Deo , & non sit ipse Deus , sicut dicitur Patientia & Spes nostra , non quia ipse sit, sed quia ista sunt nobis ab eo , ad quod probandum adducit autoritatem Augustini 15. de Trinitate & est decimo septimo capitulo eius scripta. Ad primū horum dicendū, quod si modus loquendi admitteret, posset Deus secundum tropum prædictum dici fides nostra , sicut dicitur E spes nostra, patientia quoq; nostra: Verum vterius aduertendum, quod Deus & Spiritus Sanctus potest dici charitas nostra multo conuenientius & propinquius propt̄e veritati, & minus transumpte, minusq; Metaphorice, quām fides, vel spes nostra; Nam sicut superius tetigi, vna causa huius tropice locutionis, & denominationis vnius rei nomine alterius est , quia vna earum est causa efficiens alterius earundem; Alia autem causa secundum Philosophum est vnius rei ad aliam similitudo; vtroque autem istorum modorum , Deus et Spiritus Sanctus charitas hominis dici potest: Nam charitas hominis tam habitus quām actus fit ab illo ; Deus quoque seu Spiritus Sanctus , & charitas hominis sunt plutimum similes in re & in nomine , in tantum quod vterque quodammodo vniuocē , quia concorditer in re

|| gratia

|| affectio

Lumbardus.

- A** in re & in nomine charitas nuncupatur. Quis enim ignorat, quod Deus & Spiritus Sanctus charitas est, & quod charitas hominis creata, charitas est? & quis necit, quod Deus & Spiritus Sanctus sua charitate charè diligit primò Deum, secundò hominem propter Deum; quòd etiam homo sua charitate charè diligit primò Deum, secundò hominem propter Deum? Non sic autem vniuocè potest Deus dici fides vel spes nostra: Non enim in ænigmate quicquam credit, sed omnia clare vider; nec etiam quicquam sperat, sed plenissimam certitudinem de omnibus semper habet; nos tamen facit credere & sperare; quare & primo modo prædicto, posset dici quodammodo fides & spes nostra. Ad secundum posset dici quod Petrus intelligit Deum dici charitatem, non per expressionem causæ || 142- || quodammodo, sicut dicitur patientia, & spes nostra, sed etiam propter similitudinem vniuocam modo supradictam. Veruntamen aduertendum quod autoritas Augustini nihil facit ibi pro Petro, nec capit eam ad debitum intellectum. Intendit enim per illam ostendere, quod Spīitus Sanctus est charitas qua nos diligimus Deum & proximum, & hoc non per expressionem causæ, sed propriè secundum seipsum. Vnde & recitat in verbis Augustini subiungit; Ex prædictis clarescit, quod Spīitus Sanctus charitas est, qua diligimus Deum & proximum. Sed sine dubio resipienti diligenter illud capitulum decimum lepimum, i 5°. De Trinitate quod allegat, evidenter appetit, quod Augustinus principaliter tractat illud, primo Iohan. 4. & ostendit, quod non dicit significacione causæ, sicut Deus dicitur est; Tu es patientia mea, & Domine, spes mea; & ideo non est dictum; Domine, charitas mea, aut Tu es charitas mea; sed verè & propriè per substantiam, sicut dicitur; Deus, Spīitus est, ostenditque quod charitas sumitur communiter, ut quilibet persona in Trinitate, Charitas nuncupetur, & propriè ut conueniat Spīitu Sancto tantum. Intelligit quoque ibi, & loquitur de charitate, qua Deus diligit se, & hominem, non è contra, sicut verba sua præmissa testantur; Non, inquit, dictum est, Domine, charitas mea, aut Tu es charitas mea; sed ita dictum est; Deus charitas est: Et infra eodem, dicit, Iohannem Apostolum commemorasse Dei dilectionem, non quan nos eum, sed quia ipse dilexit nos, & hanc dilectionem Spīitum Sanctum esse.
- B**
- C**

C A P. XLIII.

*De pœnitentia salutari secundum opiniones diuersas,
& de clauis potestate.*

Ost hæc autem videtur agendum de iustificatione iniusti, & pœnitentia salutari, circa quam multiplex versatur opinio, principaliter autem duplex; quartum vna est Pelagianorum, quæ ponit peccatorem primò naturaliter pœnitere, & per hoc secundo gratiam & iustificationem mereri, recipere, & habere: Alij est aliorum quorundam, quæ dicit Deum primò naturaliter gratis infundere gratiam peccatori, ipsumque secundò salubriter pœnitere. Prima autem istarum dupliciter variatur: Nam quidam Pelagianorum affirmant gratiam præcedere naturaliter iustificationem: Quidam verò è coura; Primi namque ponunt peccatorem primo naturaliter pœnitere: secundo per hoc recipere gratiam, & tertio per hanc iustificari: Alij autem è contra dicunt peccatorem primo naturaliter pœnitere, secundo per hoc iustificari, & sic tertio recipere gratiam. Et isti adhuc vterius bisariè diuiduntur: Aliqui namque putant, quod solus peccator per contritionem peccatum suum expurger, & sic iustificet semel ipsum: Alij vero existimant, quod Deus hoc facit, propter meritum tamen contritionis temporaliter & naturaliter antecedens. Est ergo opinio Pelagianorum generaliter tantum vna, speciæliter autem tria. Has autem eorum opiniones communem, & proprias multis testimonijs Scripturæ sacrae, & alijs altruiere moluntur. Talia namque, ut refert Augustinus De gratia & libero arbitrio, vndecimo, Pelagiani colligunt de Scripturis; quale est, Conuerturni ad me, & ego conuertar ad vos, ut secundi meriti conuerzionis nostræ ad Deum, detur nobis gratia eius, quæ ad nos & ipse conuertatur. Et Dominus vobis cum vos estis cum eo; & Si quæsiceritis eum, inuenietis eum, & similia. Qui & De prædicti Sanctorum 13. ita scribit; Cum dicitur, inquunt Pelagiani, si credideris salvus eris, vnum hotum exigitur, alterum offertur; quod exigitur in homini, quod offertur in Dei est potestate. Quis etiam, sicut dicunt, ignorat pœnitentiam esse remissionem peccatorum, & causam iustificationis iniusti, & reconciliationis,

& acceptationis diuina? quare & priorem tempore vel natura remissione peccati, iustificatione iniusti, & acceptatione diuina: hoc enim ostendunt communiter vetus testamentum & nouum; omnes Doctores Catholicci de poenitentia pertractantes, iuraque diuina, canonica, & humana. Vnde Ierem. 18. Repente, inquit Dominus, loquar aduersum gentem, & aduersum regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud: si poenitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersum eam, agam & ego poenitentiam super malo, quod cogitauit ut facerem ei. Item Iona 3. Vedit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit. A

Glossa.
Augustinus. *Quotidie populis comminatur Deus, ut agant poenitentiam; quod si conuersi fuerint, ipse quoque conuerterit sententiam, & populi conuersione muratur: Vnde & Augustinus super illud Psalmi 50°. Incerta & occulta sapientia tua manifestasti mihi, Ad hoc incertum Ni- niuit poenitentiam egerunt, & certam misericordiam meruerunt. Idem de vera & falsa poenitentia 1. sic ait. Quanta sit appetenda gratia poenitentiae omnis Autoritas clamat, omnis beatorum vita conatur ostendere. Languores enim sanat, leprolos curat, mortuos suscitat, sanitatem auget quam conseruat, claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum, virtus fugat, virtutes exornat, mentem munit & roboret, omnia sanat, omnia reintegrat, omnia laetificat, temperat successus, constringit imperius, moderatur excessus, ignorans se per hoc recognoscit, querens semper hanc inuenit, hæc est quæ homines ad Angelos ducit, & creat uram reddit creatori. B Ista ouem perditam monstrauit quærenti; & decimam drachmam obtulit anxianti, hæc dissipatorem filium ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus custodi curandum referuauit, in hac omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum consuetuatur; fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia, ipsa ignis consumens. Item medicina præcedit medicatum, poenitentia est medicina sicut patet per autoritatem proximam Augustini; Qui & infra 13. Credat, inquit, pœnitēs hanc scilicet poenitentiam esse medicinam. Qui & de poenitentia 1. dicit, Quam sit vñlis & necessaria poenitentia medicina, &c. Qui & infra 8. dicit, Peccata medicamento poenitentia desiccari: Quare & Ecclesia tota orat, Sana me Domine medicamento poenitentia Deus. Item Ambrosius sicut allegatur in glossa super illud Lucae 5. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam; Vsurparores, inquit, iustitia non vocantur ad gratiam: Nam si gratia ex poenitentia, vñique qui fastidit poenitentiam abdicat gratiam. Item Chrysostomus sicut allegatur in glossa super illud Lucae 3. Prædicens baptismum poenitentia, Venit, inquit Ioannes hottans illos poenitentiam agere, ut per poenitentiam effici meliores aque contriti, ad recipiendum veniam satagant: Aptè ergo cùm dixisset, quod venit prædicens baptismum poenitentie, adiecit, In remissionem peccatorum, quali diceret, Idcirco suadebat illis pœnitere, ut subsequenter veniam facilius impetrarent, credentes in Christum: Nam nisi poenitentia ducerentur, nequaquam exposcerent gratiam. Item Psalmista, Dixa, inquit, Confitebor aduersum me in iustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei Psal. 31. Prius ergo dixit in corde, & proposuit confiteri, & post tempore vel natura, & propter hoc peccati impietas est remissa. C Vnde Aug. illud exponens, Magna, inquit, res; dixi, pronunciabo, non dixit pronuntiaui, & tu dimisisti; dixi, pronuntiabo & tu dimisisti; quia eo ipso quod dixit pronuntiabo, ostendit quod nondum ore pronuntiauerat; sed corde pronuntiauerat hoc ipsum dicere pronuntiabo, pronuntiare est, ideo tu dimisisti impietatem cordis mei. Cui & concordat Cassiodorus idem exponens: Dicitque Joannes Chrysostomus sicut allegatur in canone de poenitentia dist. 1. Nunc autem. Si recorderis peccatorū tuorū, & frequenter ea in conspectu Dei pronunties, & pro eis clementiā eius deprecetis, ciius illa delebis. Item sicut allegatur supra, eadem, & 4. sent. dist. 17. Non potest, inquit, quisquam gratiam Dei recipere nisi purgatus fuerit ab omni sorde peccati, seu ab omni peccato per poenitentie confessionem, per donum baptismi salutarius, seu etiam per baptismum. Item Ezecl. 18. Si, inquit Dominus, impius egreditur poenitentiam ab omnibus peccatis suis, &c. vita viuet. Et infra, Cum auerterit se impius ab impietate sua, &c. Ipse animam suam vivificabit; Considerans enim & auerrens se ab omnibus iniuriaribus suis quas operatus est, vita viuet. Item Propheta Lauabo, inquit, per singulas noctes lectū meum lacrymis impetrat efficacissimā de Dei misericordia medicinam. Item Psal. 84. plañissimè dicitur, Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos, Quod August. expōnens, Iustitia, inquit, illa est in confessione peccatorum; veritas enim ipsa est; Iustus enim debet esse in te, ut punias te; Ipsa est prima hominis iustitia ut punias te malum, & faciat te Deus bonus. Quia ergo ipsa est prima hominis iustitia, ipsa sit via Deo, ut veniat ad te Deus. Ibi illi fac viam in cōfessione peccatorum. Vnde & Ioannes cum baptizaret in aqua poenitentis, & vel-*

- A & veller ad se venientes pœnitentie de suis prioribus factis, hoc dicebat; Parate viam Domino, Rectas facite semitas eius. Placebas tibi in peccatis tuis, ô homo, displice tibi quod eras, ut possis esse quod non eras: Parate viam Domino; præcedat ista iustitia ut confitearis peccata, venier ille & visitabit te, quia ponet in via gressus tuos: est enim ubi ponat gressus tuos, est ubi ad te veniat. At antequam confitereris peccata, intercluseras à te viam Dei; non erat qua ad te venisset; confirete vitam & aperis viam, & veniet Christus, & ponet in via gressus tuos, vite informer vestigij suis. Item Psalmus 103. Confessionem & decorum induisti, confessionem primò, & per illam decorum secundò, quod & testatur expositus Augustini. Quis etiam nesciat illam historiam Euangelicam famulosimam, de Magdalena felicissima peccatrice, quæ perhibet ipsam feruenti dilectione, & lachrymis plurimis remissionem peccatorum & veniam, diuinamq; amicitiam meruisse. Vnde Luc. 7. Remittuntur, inquit Dominus, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et infra, dixit autem ad mulierem, Fides tua te saluam fecit, vade in pace; In pace, inquit Theophilus, id est, in iustitia; nam iustitia est pax hominis ad Deum. Vnde & Apostolus ad Rom. 2. Factores legis iustificabuntur. Et Iacobus 2. Videus quoniam ex operibus iustificatur homo, non ex fide tantum. Item Petrus 4. scnt. dist. 14. Pœnitentia, inquit, longè positis à Deo necessaria est ut appropinquet; ubi & allegat à Ieronymo quod pœnitentia est secunda tabula post naufragium, quia si quis vestem innocentiae in baptismo perceptam corrumpt peccando, pœnitentia remedio reparare potest. Prima tabula est baptismus ubi deponitur vetus homo, & induitur nouus; secunda pœnitentia qua post lapsum resurgimus, dum vetustas reuersa repellitur, & nouitas perdita resumitur. Post baptismum prolapsi pœnitentiam renouari valent, sed non per baptismum; addiq; Petrus, de pœnitentia dicitur & sacramentum & virtus mentis: Est enim pœnitentia interior & exterior; exterior sacramentum est, interior virtus mentis est, & vitaque causa salutis est, & iustificationis. Hoc idem videtur & ratio confirmare; nam si gratia iustificans gratis deruit C ante contritionem, & pœnitentiam tempore vel natura, non oportet peccatorum amplius conterti, nec ulterius pœnitere, cum iam sit iustificatus & iustus. Item si Deus unum peccato-rem non pro aliquo merito præcedenti, sed potè gratis iustificet, cur non alium, & alium, & sic omnes. Item si Deus potè gratis nunc quemquam iustificet, cur potius nunc quam alias post, vel ante. Item specialiter pro opinione secunda sequitur manifestè; Ita habet gratiam, ergo est sine peccato mortali, & non coquenterit, quia aliquis sine gratia posset esse sine peccato, si cui forsan Angeli & primi homines in sua creatione fuerunt; hoc ergo est naturaliter prius illo. Rursum, si habere gratiam sic prius naturaliter deletione peccati, potest esse sine illa; potest ergo peccator simul esse in gratia & in peccato mortali. Hunc autem generali Pelagianorum errorem, 35um & sequentia generaliter dirigunt & reducunt: Ostendunt enim nullum posse mereri primam gratiam vlo modo. Item qui conteritur & pœnitit de peccatis, vel hoc facit iuste, bene, metitorie, & laudabiliter, sicut debet, vel aliter: Si alter non meretur iustificationem nec amicitiam iusti Dei: si iuste & bene, iam prius haber iusticiam, charitatem, & gratiam iustificantem, ex qua sicut ex causa efficiente naturaliter præcedente, & velut originali radice procedit, & pullulat huiusmodi iustus actus, sicut ex 39°, 40°, & 41° constat; speci-aliter autem ex dictis Anselmi de Concordia 9. de veritate 12. & August. ad Simplicianum 24. & rursus Anselmi de casu diaboli 17. & 12. ac de Concordia 9. & vlt. & Augustini de Fide ad Petrum 18 & 21. præmissis 39. huius. Qui & super illud Psalmi 110. Confessio & magnifica-tia opus eius. sic ait, Quid magnificientius quam iustificare impium? sed opus fortasse hominis præuenit istam magnificientiam Dei, ut cum fuerit peccata confessus iustificari mereatur, non inquit ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus segmentum creati in Christo in operibus bonis: Iusticiam enim homo non operatur nisi iustificatus: Credens autem in eum qui iustificat impium, à fide incipit ut bona opera, non præcedentia quod meruit, sed con-sequentia quod accepit, ostendunt. Ostensum est etiam 40° huius planè, non esse fructum bo-num, qui de caritatis radice non surgit; vnde & Oſe. vlt. Ex me, inquit Dominus fructus tuus inuenitus est; Glossa, Omnis operatio, & veteris & noui Testamenti obseruatio ex meo pro-cessit dono; dicitq; August. super illud Psalmi 50. & Sp. Sum tuum ne auferas à me; est autem S. Sanctus in confite; iam ad donum S. Sancti pertinet quia tibi displicer quod fecisti; im-mundo spiritui peccata placent, sancto displicant. Quamvis igitur adhuc veniam depreceris, tamen ex ea parte qua tibi displicer malum quod cōmisisti, Deo coniungeris: Hoc enim & tibi displicer, quod & illi: Jam duo estis ad expugnandæ febri tuam, & tu & medicus: quia ergo nō potest esse confessio peccati, & punio peccati à seipso in homine, cum quisque sibi irascitur, & sibi displicer sine dono S. Sancti, non est, nec ait S. Sum tuum da mihi, sed ne auferas à me. Item qui pœnitit, vel pœnitit amore iustitiae, vel timore pœnitæ, aliaue ex causa: si amore iustitiae, amore

amore scilicet gratuito Dei super omnia propter Dcūm, iam prius natura habet charitatem & A gratiā, vnde diligēta ut Deum, sicut proxime est argutum: si timore pœnæ aliaue de causa, puta propter conimodum propriū, & non amore iustitiæ supradicto, quomodo per hoc iustificatiōem & amicitiam Dei meretur, sicut 39. plenius Philosophicè & Theologicè docebatur? Intentio namq; recta efficit opus rectum, & ipsam secundum Philosophum 6. Eth. 10. efficit rectam virtus; Nulla autem virtus est recta sine charitate & gratia, quæ efficit gratum Deo, sicut B
 libidem *idem* 39. monstrat. Quis enim dubitat in dilectione Dei super omnia gratuita propter ipsum, & proximi propter Deum totam legem & Prophetas pendere, cum Mat. 22. veritas hoc testetur? Quare & dicit Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Et 1. ad Tim. 1. Vnde & Augustinus Ench. penult. Omnis inquit, præcepti finis est charitas, id est, ad charitatem referitur omne præceptum. Quod vero ita fit, vel timore poenæ vel aliqua intentione carnali, vt non refutatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus Sanctus in cordibus nostris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamuis fieri videatur. Charitas quippe ista Dei est & proximi, & utiq; in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophætæ. Adde Euangeliū, adde Apostolos; Non enim aliud vox ista est, finis præcepti est charitas. Quæcunq; ergo mandat Deus, & quæcunq; non iubentur, sed speciali consilio monentur, tunc recte sunt, cum referuntur ad diligendū Deum, & proximum propter Deum; quod & planè testatur eius autoritas 1. contra Pelagium & Cœlestium de gratia Christi, & de peccato originali 22. quam 37. huius habet. Qui & de Spiritu & litera 13. Mandat, inquit, sū fit timore poenæ, non amore iustitiæ, seruiter fit non liberaliter, & ideo nec sit; Non enim fructus bonus est, qui de charitatis radice nos surgit. Porro autem si alius fides quæ per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei secundum interiorē hominem, quæ delectatio non literæ, sed Spiritus donum est, etiam si alia lex in membris adhuc repugnat legi mensis, donec in nouitatem, quæ de die in diem in interiorē homine augetur, tota vetustas mutata pertranseat, liberante nos de corpore mortis huius gratia Dei. Ex isto autem loco videatur transiū regula illa Iuris in fine 5ⁱ Decretalium, quæ attribuitur Augustino sic dicens; Qui ex timore facit præceptum, alter facit quād debet, & ideo iam non facit. Item quicunq; salubriter poenitet, hoc facit ex grato Dei amore naturaliter præcedente. Nam propter aliquem sī nō hoc facit; si propter Deum, dilit Deum gratis propter se, quod non potest nisi præhabita charitate, sicut 39. patet: si propter alium finem, non salubriter poenitet; nec vitam meretur, sicut ex eodem 39. & alijs præmissis patet. Item per Corollarium 41. huius, Deus operatur, & præoperator in homine quodlibet opus bonum, & per idem Corollarium hoc facit per gratiam gratis insulsum, & prius naturaliter operantem voluntate humana, quare & omnem contritionem & poenitentiam salutarem. Item si quis, vt dicunt, per contritionem meretur remissionem peccati mortalis, meretur similiter remissionem poenæ æternæ debitæ pro peccato, vel secundum totum, vel secundum partem eius infinitam duratione, quia saltē meretur transflavonem illius poenæ æternæ in poenam aliquam temporalem; & si hoc meretur in uno instanti vel brevi momento, vna vice scilicet poenitendo; si alio instanti, vel tempore, scilicet alia vice simili modo poenitet, merebitur plenā remissionem poenæ cuiuslibet temporalis, cum poena quilibet temporalis sit incomparabiliter minor æterna; siveque superflueret poenitentia quæ in Ecclesia poenitentibus solet imponi in vita presenti, & etiam ignis purgatorius post hanc vitam: Sequitur etiam quod quilibet contrito quantumcunq; remissa vel brevis tollat omnem culpā venialē, & omnem poenam debitā veniali, vel etiam venialibus quibuscunq; cum sufficiat tollere omnem culpam mortalem, & poenam æternam debitam pro mortali, seu portionem eius aliquā infinitam, quæ sunt incopabiliiter his maiores, quod nullus nescit esse contraria rationi, & Catholice veritati. Imò & sequitur evidenter quilibet contritionem quantumlibet tepidam, & remissam, dum tamen circumstantijs debitis fulciatur, mereri plenā remissionem quantuncunq; peccati mortalē, quoad culpam, & quoad poenam quamcunq; æternam & etiam temporalem. Quod autem quantulacunq; contrito circumstantijs debitis comitata omne peccatum mortale quoad culpam debeat seu excludat, & ipsi Pelagiāni, & alij communiter confitentur, quod & tam rationib; quām Autoritatibus multipliciter posset ostendi? Sed quia vix aliquis hésitat super ista, sufficiat vñica ratione, & vñico, imò trino testimonio hoc probare. Omois namque talis contrito procedit à charitate & gratia, quæ omne peccatum mortale perimit & excludit. Iohannes quoq; Chrysost. de reparatione lapsi, & allegatur in Can. de penit. dist. 3. Talis; & 4. Sent. Petri dist. 14. Talis, inquit, crede mihi, talis est erga hominos pietas Dei, nunquam spernit poenitentiam, si ei sincere & simpliciter offeratur; etiam si ad summum quis perueniat malorum, & tamen indè velit reuenerū ad virtutis viam, suscipit libenter, amplectitur, facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum, quodque

A que est adhuc prestantius & emineotius, etiam si non potuerit quis explete omnem satifacienti ordinem, quantumcunque tamē & breui quantumlibet tempore gestam non respuit penitentiam, suscipit etiam ipsam, nec patitur quamvis exigua conversionis perdere mercedem. Amplus autem & sequitur contra istos, quod quantumcunque contritio delectat omne peccatum mortale plenariè quoad penam: Ponatur enim Petrum habere A peccatum, cui debeatur B pena æterna, & per C contritionem mereri remissionem A quoad culpam, & quoad D penam, partem B inhibitam, & non quoad totum B: Ponaturque Paulum habere duo similia peccata vel plura, & similiter conteri pro suis multis, sicut Petrum pro suo uno, Tunc Paulus per suam contritionem meretur sibi remitti una partē infinitam unius penae æternæ æqualis B debitis pro uno suo peccato, & aliam partem infinitam alterius penae æternæ æqualis B debitis pro aliis suis peccatis, quæ duas partes simul iunctæ excedunt, imo & quodammodo infinitè excedunt totum B. Si ergo Paulus per suam contritionem tantam remissionem sibi meretur, & Petrus per suam æqualem; multo rationabilius & dignius meretur sibi

|| totam

B remissionem totus B longe minorem, maximè cum Petrus sit innocentior & dispolitor ad merendum. Ut autem hoc idem brevius & clarius ostendatur, supponatur veritas ista nota: Omnimodum duarum penarum uniformis & similium specie habentium principium & non finem, inæquum in intensione & duratione, intensior quantumlibet quantumcunque duratione sit minor seu brevior, est simpliciter tamē maior. Veruntamen, ne quis dicat hanc suppositionem non esse satis notoriam, ecce demonstratio eius breuis; sit K una pena ignis uniformis intensa incipiens in L instanti futuro interminabiliter duratura; & M alia pena similis uniformis remissior, incipiens in N instanti præsenti æternitatem permanfura. K igitur non est æqualis M, nec minor, ergo maior. Si namque aduersarius dixerit K esse æqualem M, sit O pars M, incipiens in L & ex tunc æternaliter duratura, & P reliqua pars illius; Q vero pars intensius K imaginaria vel vera, ut aliqui opinantur, æqualis O & R residua pars K, cùm ergo K & M sint æquales, si ab eis demandant æqualia, puta O & Q, partes residue sunt æquales, sicut cuiilibet per se patet, & Euclides primo Elementorum suorum hoc pro manifesto supponit. P ergo & R sunt æquales, quod esse falsissimum nullus nescit, cùm P sit omni modo finita, R verò infinita secundum durationem, & uniformis per totum, sicut lucide sequitur ex præmissis, quod & potest ostendit faciliter esse falsum. Quia vel P & R sunt æqualis intensionis vel non: si sic P est æqualis omnino parti finite R tantæ in duratione, quanta est P, est enim similis specie, & æqualis ei intensiæ, & similiter extensiæ; quare & illa pars R est æqualis suo toti, cùm sint æquales tertio, puta P. Si autem P & R non sint intensionis æqualis, una harum est intensior: si R remittatur ad æqualitatem P, vel intendatur P ad æqualitatem R, & tunc non erunt æquales, sed R major P, sicut iam proximo docebatur; multo magis ergo nunc R est maior. Si autem P sit intensior, hoc non est infinitè sed tantum finitè. Ponatur ergo exempli gratia quod in aliqua proportione multiplici, puta in decuplo, vel in centuplo, vel in alia, si-

D cut placet, & dividatur P in partes intensius æquales secundum numerum denominationis proportionis dare, puta in decem, vel centum, & tunc quælibet illarum erit intensionis æqualis cum R, coniunganturque singulæ in longum secundum durationem, & sit T tota pena uniformis congregata ex eis: Tunc T est finita simpliciter in duratione ut constat, & intensioæ æqualis cum R, ergo minor R, sicut superius monstrabatur, quod & in quantitatibus continuis permanentibus potest facilimè demonstrari. Adhuc autem scilicet forsitan sic ad idem, P penitentia potest aliqua pena similis specie remissior, sed prolixior, finita tamen duratione anterius & posterius adæquari omnibus ponderatis: aliqua namque talis pena potest esse maior in penalitate, punientior, & fugibilior illâ simpliciter, omnibus scilicet ponderatis; quare & aliqua ei æqualis, talis videlicet, quæ quanto ex remissione est leuior, tanto ex duratione fit grauior. Huic quoque penœ secundæ remissiori seu prolixiori potest & similiter ratione aliqua tertia pena remissior hac secunda, sed prolixior, finita tamen duratione

E ante & post similiiter adæquari, quæ si ponatur, necessario est æqualis ipsi P, cum amba ponantur æquales penæ secundæ. Huic etiam tertie penæ potest sumi quarta remissior, sed prolixior simili modo æqualisi & huius quartæ quinta. & ita deinceps, donec veniatur ad aliquam æquæ intensam, imo & minus intensam R penæ, finitamque tempore hinc & inde, quæ secundum præmissa necessario erit æqualis P, & minor R; quare & P similiiter minor R necessario comprobatur. Si autem falsigraphus non desinat prouertire, dicendo P non excedere R in aliqua proportione multiplici, sed alia qualicunque; intendatur P vel remittatur R, donec fiat proportio multiplex inter illas, &c. sicut supra. Si verò dicatur in primis K esse minorem M, & M maiorem K, intendatur K, vel remittatur M uniformiter, donec sint penæ æquales, quantitate durationis priori seruata, &c. sicut prius. Nulli enim

enim est dubium, quin K possit per solam intentionem fieri maior pena simpliciter, A quam sit M & M per solam remissionem minor quam sit K. Aliqua namque intentione uniformis per tocum K plus auget K quam vna extensio omnino finita per unum tempus utrobius que finitus, sicut ex precedentibus clare patet; sed aliqua extensio K finita puta ab L ad N vel ultra, auget K ultra M, sicut certissime constat cunctis; quare & aliqua intentione similiter ipsum auget: Si ergo K nunc sit minor pena quam M; & potest per solam intentionem fieri maior pena, potest similiter fieri & aequalis, & idem contingit de M per remissionem, & recessionem ad L vel ultra. Item aliter sic ad idem, Si K sit minor pena quam M, scetur intentione & uniformitas eius prima, & extendatur versus N continuè donec sit aequalis pena simpliciter omnibus ad aequalis cum M, hoc enim potest. Potest namque sic per solam extensionem versus N fieri maior pena: Si enim sic extendatur ad N quis non videt K esse maiorem penam quam M, cum sic aequalis extensiù & maior intensiù? Extendatur ergo K cum intentione & uniformitate priori ad aliquod certum instantis, ita quod sic fiat aequalis pena cum M orobus ponderatis; tunc illud instantis non potest ponit N nec prius N, quia tunc K esset notoriè maius M, sicut nunc proximo docebat; nec potest ponit inter N & L sicut erat superius demonstratum: Pater ergo suppositio præcepta. Quæ & potest insuper ostensiù sic breuiter demonstrari: K componitur præcisè ex Q & R; M verò ex O & P; & Q est aequalis O, & R manus P, sicut nullus ignorat, sicut etiam superius monstrabatur: est ergo totum K maius toto M; est enim pars K aequalis M, illa videlicet quæ componitur ex Q & una parte R aequali P, sicut cunctorum oculis elueficit, paterque per illud communne principium per se notum, Si aequalibus aequalia addas, tota fient aequalia, quod ideo Euclides primo elementorum suorum inter communes animi conceptiones enumerat: Si ergo pars K est aequalis M, cum K sit maius illa parte, sicut illud vulgatum principium, Omne totum est maius sua pars lucide manifestat, est similiter maius M sicut omnibus clarè patet, sicut etiam 7um, §. elementorum Euclidis clarè demonstrat, Si, inquiens, duas quantitates C aequales ad quamlibet tertiam compararentur, carum ad illam erit una proportio: item illius ad ambas proportio una. Pater igitur veritas prælibata; Recento igitur casu præmisso de Petro, & A eius peccato, & B pena eius aeterna, & C contritione eiusdem, & D parte infinita* B per C remissa; Ponatur Paulus habere E peccatum maius A, cui & debeatur F pena aeterna similis specie B sed intensior, & sic maior, & per G contritionem aequalem C mereri remissionem H parti infinita F; igitur per veritatem præmissam, H est major pena quam B: Si ergo Paulus per G contritionem meretur quod maius est, videlicet remissionem H, multo magis Petrus per C contritionem aequaliter meretur quod minus est, videlicet remissionem totius B penæ maximæ, cum ipse sit melior, innocentior, & habilior ad merendum. Quis enim iustus creditor Dominus siue Iudeus illud recusat à suo debitore oblatum pro solutione debiti minoris, quod non de gratia sed de iure sufficit pro solutione maioris, quod & ab alijs debititoribus non de gratia, sed de iure acceptat pro plena solutione maioris, maioris inquam, non in minimo, sed quantum volueris cogitare, sicut faciliter potest ostendi. Item ponatur, quod Petrus debeatur pena aequalis pro aliquo peccato illi parti pena remissa Paulo per suam contritionem, & quod Petrus aequaliter conteratur: Petrus ergo per suam contritionem meretur remissionem plenariam penæ sua: Quilibet ergo contrito sufficit ad remissionem plenariam cuiuslibet culpæ & penæ. Item medietas intensiù C contritionis in Petro, & quilibet parua pars eius, seu alia contrito quantumcunque remissior fulta circumstantijs requisitis meretur deletionem A quoad culpam, & quoad partem infinitam, B licet minorem D; quare & altera medietas C in Petro, seu tota C contrito, quæ est in duplo, vel quantum-vis intensior & melior illa contritione remissiori prædicta, multò magis meretur remissionem parua pars B residuæ, in dī & aliquid magnum ultra. Alias etenim contritione illa tota non plenè remuneratur à Deo, nec etiam aliqua pars illius. Cuilibet enim pars signata medietas meretur: remissionem A quoad culpam, & quoad partem infinitam B, & cur non meretur vna medietas quantum altera? Cur ergo non meretur remissionem parua pars penæ residuæ, & aliquid ultra, tamum quantum remissio A quoad culpam, & quoad partem penæ infinitam dimissam excedit residuum partem penæ? Sed quis præsumperit dicere Deum non remunerare plenariè quemlibet actu bonum, contra 3^{am}. partem corollarij primi huius? Vnde & Dominus ipse dicit, Omnis qui reliquerit domum, &c. propter nomen meum, centum accipiet: Matth. 9. & Marc. 10. Nemo est qui reliquerit domum, &c. propter me, qui non accipiet centes tantum nunc in tempore hoc; & Luc. 6. Date, & dabitur vobis; mensuram bonam, & conferram, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum; Dicitque Sapiens, In paucis vexati, in multis bene disponentur Sapient. E

A Sapient. 3. quod & euidenter offendit vtriusque series testamenti. Non solum autem sequitur contra istos, Deum non remunerare plenariè quemlibet actum bonum , verùm etiam hoc non posse : Sienim * possit, remuneret Deus plenè C contritionem Petri : vel ergo hoc factum remittendo ei totam culpam A, & totam pœnam B vel D, & dando sibi gloriā infinitam extensiū & intenſiū similiter, vel aliquid minus isto, aliquaque minora ; Non totum hoc sicut nullus ignorat, & quia Petrus adhuc per actum remissiōrem tantum & equaliter meruisset, quia plus non posset, sicque C actus non remuneraretur ad plenum ; omnes etiam qui merentur vitam æternam infinitam gloriam extensiū & intenſiū similiter merentur, sicque periret differentia celestium mansionum , nec minus : Dicatur enim quòd meretur remissionem culpæ A, & pœnæ B vel D, & O gloriam infinitam extensiū, sed intenſiū finitam : Tunc O gloria vel est magis bona, & eligibilis quām A & B, seu D sunt mala, & fugibilia, vel æquæ, vel minus : Si magis & non infinita, sed tantum finita, dicatur ergo exempli causa quòd in cunctis ploribus diuidaturque C in plures partes imaginarias intensius, puta in mille , & secundum prius ostensa vna illarum partium per se sola mereretur remissionem plenariam A culpæ , & aliquius pœnae infinita : Quare & alia æqualis mereretur ad minus remissionem pœnae residuae temporalis, & quælibet aliarum simili ratione gloriam infinitam extensiū tam bonam & eligibilem, quām mala & fugibilis fuit culpa & pœna remissa : Omnes ergo hæc partes virtualiter concurrentes merentur gloriam infinitam extensiū, intenſiōrem O ; & sic per ulteriorem divisionem C in plures partes & plutes , potest procedi ultra omnem intensionem gloriae assignandam. Ex hoc autem & euidenter apparet quòd O non potest ponи æquale A & B, seu D, nec minus . Item secundum istos quælibet contrito quantumlibet parvula meretur remissionem plenariam quantumlibet venialium, & quantarumlibet pœnarum temporalium debitarum : Quia si non , detur A contrito quæ hæc nullatenus meteat, & sit B alia contrito minor ; tunc secundum prius ostensa, B in peccato mortaliter meretur remissionem peccati mortalis quoad culpam, & quoad partem pœnae debitæ infinitam, & hæc incomparabilitet excedunt quantumlibet venialia, & pœnas quantalibet temporales : Sed quia iustitia, quæ æquitas, quæ lex dicitur acceptare aliquod pretium pro solutione iusta, legali, & plenaria maxi-mi debiti, & maius pretium pro solutione plenaria minimi debiti recusare. Item secundum istos quælibet contrito meretur remissionem plenariam omnis culpæ & pœnae : quælibet enim culpa mortalitatis & forsan venialis peior est, & fugibilibus omni pœna sensus vel damni non includente culpam, sicut 3^a pars Corollariorum primi docet ; & quælibet contrito meretur remissionem plenariam omnis peccati mortalitatis, & quorumlibet mortalium quoad culpam, ergo & similiter quoad pœnam : Sitenim Petrus reus duorum, & quorumlibet mortalium peccatorum, & Paulus tantum vnius minoris quolibet peccato Petri , & vnius pœnae debite pro illo ; tunc si Petrus pœnitiat, meretur dimissionem duorum, vel quolibet plurium maiorum malorum, (quia tot mortalium peccatorum) quām sint illa duo mala Pauli : cur ergo Paulus similiter penteat, non meretur dimissionem plenariam totius culpæ sua & pœnae ? Item secundum istos quælibet contrito est efficacitatem infinitam, & meriti infiniti . Quotcunq; namque peccata mortalia, & quantumcunq; grauia quoctunque & quantiscunque infernalibus pœnis digna quis habeat, ad quamlibet contritionem meretur remissionem omnium peccatorum mortalium quoad culpam, & quoad absolucionem partis infinitæ à qualibet pœnarum infernalium debitatum . Item contra istos similiter sequitur, quælibet actum bonum in gratia & ex gratia procedentem esse similiter meriti infiniti, cùm quilibet actus bonus in gratia, ex gratiaq; procedens sit melior, vel saltem ita bonus & meritotius, sicut similis actus sine gratia, ex gratia ne non factus, & aliquis talis actus, pura contrito prævia gratia est meriti infiniti, sicut nunc proximo est argutum . Item si quis per contritionem meretur 1^{am} gratiam post peccatum, videtur quòd meretur tantam gratiam, quantā prius habuit & amisit peccando, si habuit gratiam ante peccatum : Alias enim pœnitentia diminutæ non perfectæ sanaret & viuisceret pœnitentem, nec plenariè reconciliaret ipsum Deo, sed Deus illi improparet peccatum suum praecedens, per subtractionem portionis gratia præcedentis, contra illud Iac. I. Dat omnibus afflenter, & non impropter . Alter quoq; talis si sic decederet puniretur in celo æternaliter pœna danni, ex subtractione videlicet portionis gratia & gloriæ debitæ sibi prius ; inq; & quantumcunq; diu viueret & mereretur, adhuc in celo æternaliter puniretur huiusmodi pœna danni; semper enim minus haberet: quām similiter operans fuisset alias habiturus, & hoc propter peccatum suum præcedens . Viderit etiam si refugiat in gratia minori quām cedendo amiserit, quòd peccatum suum non est plenè dimissum : Peccavit enim tantam gratiam amittendo, & à Deo & Domino suo quodammodo subtrahendo quam semper debuit custodisse, & cum usurps etiam reddidisse ; nec est absolutus ab ista obligatione propter peccatum, quia

quia si non peccasset non fuisset absolutus: nec concurrerit quod ex suo peccato reportet lucrum A & libertatem maiorem: sed certum est, quod non plene dimittitur peccatum, donec plene restituatur ablatum, maximè si obligatio non solvatur. Vnde Matt. 5. Esto conscientis aduersario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te aduersarius Iudici, & Iudex tradat te ministro, & in carcere mittatis; Amen dico tibi, Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem: Et Luc. 12. Non exies, donec etiam nouissimum minutum reddas. Scribitq; Augustinus ad Macedonium, sicut allegatur in Canone 14. Quæst. vlt. Si res, quod non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Et infra, illud fidentissimum dixerim, eum qui pro homine ad hoc interuenit nè malè ablata restituat, & qui ad se configuerent quantum honestè potest, ad reddendum non compellit, solum esse fraudis & criminis. Vbi & sequenti capitulo allegatur Gregorius, Districtè precipiens, quod si res ablata non possit restituiri, premium eius detur. Quare & Anselmus primo. Cur Deus homo vicefimo. Tene, inquit, certissimè quod sine satisfactione, id est, sine debiti solutione spontanea, nec Deus potest peccatum dimittere impunitum, nec peccator ad beatitudinem, vel talem, quam habebat antequam peccaret, pervenire; & vicefimo quarto dialogizans sic scribit, Intende in districtam iustitiam, & iudica secundum illam, utrum ad æqualitatem peccati homo satisfaciat Deo, nisi id ipsum quod permittendo se vincit à Diabolo, Deo abstulit, Diabolum vincendo restituat; ut quemadmodum per hoc quod vicitur est, rapuit Diabolus quod Dei erat, & Deus perdidit; ita per hoc quod vincat, perdat Diabolus & Deus recuperet B. Nec districtus nec iustius potest aliquid cogitari A. Putasne summam iustitiam, hanc iustitiam posse violare? B. Non audio cogitare. A Nullatenus ergo oportet, aut potest accipere homo à Deo, quod Deus illi dare proposuit, si non ille reddat Deo totum quod illi abstulit, vt sicut per illum Deus perdidit, ita per illum recuperet. Imò videtur quod oportet plus reddere, quam simplex ablatum, aliquid videlicet satisfactorium pro contemptu, iniuriaq; illata: Quare & in lege diuina scilicet, Exod. 22. Præcipitur, quod qui suratus fuerit aliquid, reddat in casu quintuplum, quadruplum, siue duplum, cui & consonat lex civilis. Leviticorum etiam 5° jubetur, quod si quis fecerit damnum in rebus Domino consecratis, in rebuſe proximi, restituat integrè omnia, & insuper quintam partem offterat etiam Sacerdoti iuxta mensuram & estimationem peccati. Quare & Ansel. 1. Cur Deus homo? I. Quamdiu, inquit, peccator non solvit quod rapuit, manet in culpa, nec sufficit solumente reddere quod ablatum est, sed pro contumelia illata plus debet reddere, quam quod abstulit. Nec potest quis dicere quod impotentia reddendi totam gratiam amissum excusat, quia non solvit obligationem habendi gratiam, & reddendi, sicut superius est ostensum; & quia sic quilibet damnatus homo & Diabolus excusaretur à debito, & peccato. Hoc idem probat Ansel. 1. Cur Deus homo 25. lucidè & diffusè. Etiam considerando subtilius, noua impotentia solumente antiquum debitum fortassis excusat à novo peccato & continuo, propriè accipiendo peccatum, ita quod non soluendo non peccat propriè, nouiter, & continuè alio, alioq; peccato, sicut loquitur August. 3. delib. arbit. 30. & sicut est de hominibus dæmonibusq; damnatis, sed non sic excusat nec exonerat impotentem à debito suo antiquo. Quis II etiam vellet secundum omnia iura diuina pariter & humana, impotentiam descendere ex culpa nulla tenus excusat, sed forsitan potius aggrauare, maximè culpa non remissa, sed ipsa manente: Et quomodo remittitur culpa iustè & plene nisi per satisfactionem plenariam præcedente, sicut etiam omnia iura dictant? Et si quis dixerit, culparum quandoq; dimitti de gratia & misericordia Domini, non iuvat Pelagianos dicentes homines mereri dimissionem & veniam peccatorum, & sic gratiam & misericordiam Domini consequenter, & non per gratiam remissionem fieri peccatorum. Et si quis forte vellet indagare profundi, videatur Deum non posse dimittere plenarie peccatum quoad culpam, nisi prius satisfacto pro illo plenarie quoad culpam. Nam sicut potest haberi ex 26. huius, & omnes Doctores concordant, Peccatum proprie non est aliquid positivum, sed tantummodo priuationum; priuatione autem tolli non potest nisi per positionem habitus præcedentem saltem naturam; nec tanta vel tanta priuatione plenarie potest tolli sine positione tanti vel tanti habitus præcedente. Si enim ponatur minor habitus, & non tantus, tota illa priuatione nequaquam plenarie tollitur, sed aliqua portio eius manet, sicut patet in naturalibus, in artificialibus, & in moralibus evidenter. Non potest ergo Deus, vt videtur, dimittere & tollere II plenarie peccatum quoad culpam, nisi prius naturam ponendo plenarie habitum quem priuauit, seu priuat. Nec semper est verum, quod resurgens in gratia minori quam amisit, est impotens ad gratiam tantam reddendum: Potest enim diu viuendo, & bene operando, tantam gratiam promereri, sicut Pelagiiani fatentur. Non ergo peccatori mortaliter nunc contrito, & sic mercanti,

II plene

D

II enim

E

Gregorius.

II restituat

Exod. 22.

Lemit. 5.

Anselmus.

Anselmus.

II enim

II plene

A renti, & reddenti minorem gratiam quam amisit, dimittitur plenarie peccatum suum mortale quod culpam; nec etiam dimittitur donec tantam gratiam plenarie meruerit, & meruerit, & reddiderit plenariè tantam; siveque culpa mortalis & gratia iterum stabunt simul, siveque aliquis simul esset gratus Deo & charus, & non gratus nec charus, sed inimicus Dei, odio habuit qd à Deo, viuus & mortuus, filius regni æterni, & perditionis æternæ. Si ergo secundum præmissa, resurgens ad gratiam resurgent ad tantam à quanta cecidit per peccatum, quantulacunque contritio meretur gratiam, & consequenter gloriam quantumcunque; siveque omnis contritio quantumlibet patuula & remissa, esset quodammodo efficacit infinitæ, & meriti infiniti, quia quantumcunque gratiam & gloriam posset homo statim per illam mereris, potest enim peccando amittere quantumcunque. Ponatur quoque Petrum, gratiam parvam habentem, parvum peccando mortaliter illam gratiam amisisse, & statim post parvum morulum in peccato, in qua adhuc se ad poenitendum dispositus, multum intense & fervide poenire, & sic gratiam promereri. Vl ergo meretur sic infinitam gratiam intensiù, vel tantum finitam: Si infinitam, eadem ratione & quilibet poenitens, cum poenitentia Petri non excedat poenitentiam alterius infinitæ: Sit tantum finitam, sit illa A, ponaturque vltius Paulum habentem B gratiam, quantum volueris, maiorem A quantumvis grauius peccando mortaliter B gratiam perdidisse, ac in peccato diutissimè permanuisse, *seque indisponendo pro viribus* || si que dis- *seculera semper sceleribus cumulasse*, & tandem multum remissè & tepidè poenire, tam cum circumstantijs opportunis. Paulus ergo secundum præmissa qui in principio peccauit grauissimè, diutissimè persistit in peccato, indispositusque se continuè ad poenitentiam, & ad gratiam toto corde semper, vt potuit, sceleris cumulando, ad minimam contritionem meretur B gratiam maximam sibi reddi. Cur ergo Petrus qui in principio minus peccauit, minus in peccato permanit, non adiecit peccatum super peccatum, sed se ad poenitentiam & gratiam disponebat maximè, feruentissimè, & perfectissimè poenitent, meretur minorem gratiam & non tantam? quæ ratiō, quæ æquitas, quæ iustitia hoc dicitur? quinimo potius videatur è contra, cūn omnes circumstantiae male poenitentia, & gratia derogantes sunt multo minores cum Petro; circumstantiae quoque bona poenitentiam & gratiam promouentes multò maiores. Diceret fortassis hanc circumstantiam meliorem esse cum Paulo, quod primò habuit gratiam ampliorem: Verum haud dubiè, illa circumstantia potius agrauat, quam alleuat ei in peccatum; Quis enim nisi fortassis ingratius negauerit legem gratitudinis naturalem insolubiliter obligare beneficium, & amatum suo benefactori & amatori ad similia rependenda, & magis beneficium & amatum ad hoc arctius obligari? quare & tanto magis peccare, si bonum gratitudinis non rependat, multoque per amplius si ingratis malum reddat, ac offendam incurtere grauorem: Vnde Philosophus 7. Polit. 7. Ad consuetos, inquit, & ad amicos animus attollit magis quam ad ignotos, paruipendi putans; propter quod & Archilolus conuenienter amicis querelans, disputat ad animum; Non enim ab amicis, à lanceis per fortationes. Et infra, Aristoteles ipse dicit; Magnanimi natura non sunt agrestes, milii ad iniusta agentes; hoc autem magis adhuc ad consuetos patientur, si iniuste pati putant, & hoc accidit secundum rationem: Apud quos enim debet benevolentiam putant cum nocturno, & hac priori putant: Vnde dictum est; Sed si inimici stratum, & hi quidem ultra dilgentes, hi autem & ultra odiunt; dicitque Prophetæ; Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuisse vtiique, & si quis oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondisse me forsitan ab eo; tu vero homo vnamis dux meus, & notus meus, &c. Psal. 54. Augustinus similiter de vera & falsa poenitentia, 14. & allegatur in Canone de poenit. dist. 5. Consideret; & 4. Sent. Petri dist. 16. Ingratus, inquit, existit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit: In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo Deo est acceptibilior; Ideo enim Adam plus peccauit, quia maiori teu omni bono abundavit. Et si quis adhuc dicat in magis amico & grato peccante culpam esse maiorem; veruntamen si peneat, ipsum nihilominus recipi ad amicitiam pri-P. Philosophus.

E stinam pleniorem, vel hoc est de gratuita gratia recipientis huiusmodi poenitentem, vel de debito, & merito præcedenti. Si de gratia, hoc non iuvat Pelagianos in aliquo gratuitam gratiam recusantes, & ipsam secundum debitum meriti venditantes; si de debito, meritique valore, multò magis videatur eum qui minus peccauit, & feruentis poenitent tantam gratiam & amicitiam prometeri. Maxime quoque videtur indignum reconciliatione perfecta, cum qui fuit amicissimus, & inimicissimè peccando discelsit per contritionem minimam, ac frigidissimam querere reconciliationem perfectam, & amicitiam maximam præcedentem. Si enim hanc debitiè quereret, deberet rationabiliter poenitent secundū magnitudinē offendæ & amicitiæ præcedentis, vel amplius si valerer. Ita ergo frigidissimè poenitens, videatur nimis paruipendere offendam, & parentiam amicitiæ, quam requirit. Vnde & Philosophus 2. Rhetorica

torica sua 4. ostendens per quæ mitescunt, & mansuecunt irati, sic ait; Sit itaque mansuetio factio, destitutio, & quietatio iræ. Si ergo irascuntur parviperentibus, patuipendere autem voluntarium, manifestum quod & his qui nihil horum faciunt, aut inuoluntariè faciunt, mites sunt, & his qui confitentur & penitent: tanquam enim habentes satisfactionem id quod est testari de factis, cessant ab ira: Satisfactione autem debet esse secundum qualitatem, & quantitatem peccati, sicut superius erat tactum. Cui & concordanter Ioannes Baptista, Genimina, inquit, viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira: facite ergo dignos fructus penitentie Luc. 3. quasi dicat, Non est alia via fuge. Super quod Gregorius, sicut allegatur in Glossa, Nec solum, inquit, fructus penitentie admonet esse faciendo; neque enim par fructus esse boni operis dicitur eius qui minus, & eius qui amplius deliquerit, aut eius qui in nullis, & eius qui in quibusdam facinoribus cecidit: Per hoc ergo cuiuslibet conscientia conuenitur, ut tanto maiora querat bonorum operum lucra per penitentiam, quanto graiora sibi intulit damna per culpam. In sententijs quoque Petri 4. dist. 16. scribitur isto modo, Sa-
tisfactione à Ioanne præcipitur, vbi ait, Facite dignos fructus penitentie, scilicet ut secundum qualitatem & quantitatem culpe sit qualitas & quantitas peccati: Non enim par debet esse fructus boni operis eius, qui nihil vel minus peccauit, & eius qui grauius cecidit. Si etiam illa circumstantia qua est maiorem gratiam habuisse penitentiam Pauli ultra penitentiam Petri in aliquo, ^{|| melioretur}, deterioretur, seu minoretur tactum vel amplius per remissionem actus penitentialis in Paulo, subitus intentionem actus penitentialis in Petro, & revertitur argumentum. Amplius autem si peccator cadens à maxima gratia, statim cum penitente totam illam subito mereatur, multo magis si sine peccato in sua gratia permanislet, & quilibet iustus in tanta gratia perseverans diligendo Deum super omnia, & propter eum vivendo peccatum, & similia faciendo, in singulis instantibus seu momentis tantam gratiam promeretur, maximè cum habeat circumstantias alias magis idoneas ad merendum, siveque in breuissimo tempore quisquis merebitur infinitam gratiam intensiù. Idem potest similiter argui de penitente continuante actum penitentie quem incipit, vel ipsum continuè intendente, quod in quolibet breuissimo tempore mercede gratiæ infinitam: Cum enim in principio subito meruit tantam, & in quolibet instanti, seu particula temporis subsequenti, iterum tantam nouiter meruit, quia actus est penitentialis, & qualiter vel magis meritorius semper fuit. Amplius autem, quantum ergo gratiam statim meretur peccator qui nunquam fuit in gratia, nunc contritus? Certum est quod aliquam eo quod nunc per contritionem efficitur gratus Deo; si dicas quod magnam, vel parvam secundum quod sua contritio fuit magna vel parua; potest ergo per aliquam contritionem puta per A statim mereri gratiam sub B gradu, quæ vel est minor gratia baptismali quæ sit C, æqualis, vel maior: Non minor, quia tunc adulstus qui per seipsum aequaliter meruit, in casu, decederet cum minore gratia, & transiret ad minorem gloriam quam parvulus tantummodo baptizatus: Quomodo ergo Deus vnicuique secundum opera sua reddet, sicut utrumque Testamentum sèpè testatur. Secundum istud quoq; videretur possibile, aliquem posse tam remissè mereri quod haberet in vita futura minorem gloriam intensiù, quam sit una delectatio parvula in presenti, puta videre aliquod delectabile minimum vel gustare, quod quis Christianus non respuit vel profanatus, cum secundum Philosophos, & Theologos, felicitas & beatitudo sit bonum sufficiens & perfectum? Nam secundum Philosophum 1. Eth. 9. Felicitas est bonum perfectum, & per se sufficiens, quod facit vitam nullo indigenter. Dicitque Boetius 3. de consolatione, prosa secunda, quod beatitudo est bonum, quo quis adepto, nil ulterius desiderare queat, quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque bona intra se continens, cui siquid absatur, summum esse non posset, quoniam relinqueretur extrinsecus quod posset optari. Li- querigitur esse beatitudinem, statum bonorum omnium congregatio perfectum. Dicitque Propheta, Adimplebis me letitia cum vultu tuo, delectationes in dextra tua vltque in finem; Psal. 1. 5. Et infra 16. || Satisber cum apparuerit gloria tua: Vnde & Apoc. 7. Non elu- rient neq; si timent amplius; & 1. ad Cor. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus his, qui diligunt illum. Si autem dicatur quod B est æqualis C, consequens est quod in casu, adulstus qui per seipsum actualiter meruit, æqualiter priuilegium cum parvulo tantummodo baptizato, qui nunquam aliquid meruit: Quomodo ergo Deus unumquemque secundum opera sua & merita præmierit: Rursum ponatur quempiam, qui nunquam habuit gratiam, conteri minori contritione quam A, & tunc, per hypothesin, meretur minorē gratiā, quam sit B vel C, quod erat proximo reprobatum. Si vero dicatur B esse maiorem C, hoc est in certa proportione finita: Ponatur ergo quempiam conteri contritione minori A proportionaliter, vel infra, & tunc, secundum hypothesin, meretur gratiam

Gregorius.

|| meliorq;

Philosophus.
Boetius.

Psal. 15.

Psal. 16.

|| Sanabor,

A. 7.

1. Cor. 2.

C

E

- A gratiam & quallem C vel minorem, quorum utrumq; fuerat iam destrutum. Si autem dicatur imprimis, quod quilibet contritus huiusmodi, meretur ad minus tantam gratiam, quanta est gratia baptismalis; vel ergo semper meretur tantam & qualiter, vel semper maiorem, vel quandoque tantam, quandoque maiorem, nunquam tantam & qualiter, sicut superioris est ostensum; & quia tunc in & qualiter poenitentes & quallem gratiam mererentur, quod repugnat omni iustitia, maximè vbi nulla gratuita liberalitas admiscetur, sicut est in iustificatione iniusti, secundum Pelagianorum hypothesis supradictam; semper ergo maiorem: sed si per certam contritionem, puta per A mereretur B maiorem gratiam baptismali, cur non per D contritionem minorem proportionaliter A, sicut C est minor B, vel infra, merebitur E gratiam & quallem C vel minorem? Semper ergo proportionaliter meritis præmia sunt reddenda, sicut dicit omnis iustitia humana pariter & diuina, maximè vbi pura præmia reponendum, & nihil de gratia gratis datur. Item qui peccando grauissime maximam gratiam perdidit, &
- B continuo post peccavit grauissime per minimam contritionem maximam gratiam promeretur, cur ergo non ille qui nunquam habuit gratiam, nec in gratitudinem tantam excœciuit, per contritionem maiorem non meretur tantam gratiam, vel maiorem, & sic gratiam quantamcunque etiam infinitam? Item si omnis huiusmodi poenitens, statim cum meretur, meretur maiorem gratiam baptismali, cur non si continuet illum actum, continueve intendat, in quantumlibet patuo tempore merebitur gratiam infinitam? Cur etiam non quilibet iustus in gratia constitutus per quemlibet actum suum æquè bonum cum actu huius poenitentis, vel quantum volueris, meliore, meretur tantam gratiam vel maiorem, & sic in quantumlibet particula temporis gratiam infinitam? sicut superioris est argutum: Et idem potest similiter argui de excessu gratiæ quam meretur ultra gratiam baptismalem. Si quis autem contra præmissa omnino voluerit proteruire, dicendo cadentem à magna gratia per peccatum, nequaquam per quantumcunque contritionem relurgere semper ad tantam, sed semper vel aliquoties ad minorem;
- C propter rationes præmissas oppositum ostendentes, potest & per præmissa iam proximo specialiter caſigari; talis enim vel refurgit ad minorem gratiam baptismali, & quallem, vel maiorem &c. sicut prius. Amplius autem quomodo potest mortuus vitam mortuis impetrare, & mortuum quodammodo suscitare, alium vel ipsum? vel enim hoc faceret per opus viuum, vel mortuum; non per mortuum, nullus nescit; si per viuum, prius naturaliter habet vitam: Omnis enim operatio præsupponit naturaliter formam à qua procedit, sicut 39. patet. Non ergo per huius opus viuum tribuit mortuo vitam gratia spiritualem: Nam sicut arbor non prius natura profert fructum viuum, & post naturaliter & ideo est viua, sed è contra ita & homo que arbor euerfa à Philosophis nominatur. Vnde Salvator Ioh. 5. sicut palmes inquit, *Iohann. 15.* non potest ferre fructum à semetipso, nisi manerit in vite; sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, & vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere, nihil scilicet boni, sine mea gracia faciente. Super quod Augusti part. 2. *Augustinus.*
- D secundum 27. seu 81. totius; Præciso, inquit, palmitæ potest de via radice aliis pullulare; qui autem præcilius est, sine radice non potest viuire. Denique adiungit, & dicit, Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manerit in vite, sic & vos nisi in me manseritis. Magna gratiae commendatio, Fratres mei, corda instrui humilium, ora obstruit superborum. Ecce cui si audent respondeant, qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiae Dei non sunt subiecti: ecce cui respondeant sibi placentes, & ad bona opera facienda Deum sibi necessarium non putantes. Nonne hinc resistunt veritati homines mente corrupti, reprobi circa fidem, qui respondent & loquuntur iniquitatem, dicentes, A Deo habemus quod homines sumus, à nobis ipsis autem quod in isti sumus? quid dicitis qui vos ipsos decipiatis, non assertores, sed præcipitatores libertarib[us]tij, ex alto elationis, per inaniam præsumptionis, in profunda submersionis? Nempe vox vestra est, quod homo ex semetipso facit iustitiam, hoc est altum elationis vestrae: sed quid vos sequatur videte, & si est in vobis illus sensus, horrete.
- E Qui enim à semetipso fructum existimat ferre, in vite non est; qui in vite non est, in Christo non est; qui in Christo non est, Christianus non est, hæc sunt ⁱⁱ profunda fabræ stoniæ vestre. ⁱⁱ signa reprobationis. Etiam atque etiam considerate, quid adhuc veritas adiungat, & dicat, Ego sum, inquit, vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere; ne quisquam putaret saltem paruum aliquem fructum posse a semetipso palmitem ferre, cum dixisset hic fert fructum multum, non ait, quia sine me paruum potestis facere, sed nihil potestis facere. Siue ergo patuum, siue multum, sine illo fieri non potest, sine quo fieri nihil potest: quia &, si paruum attulerit palmitæ, eum purgat Agricola, vt plus afferat; tamen nisi in vite manerit, & vixerit de radice, quantumlibet fructum à semetipso non potest ferre: Quamvis autem Christus vitis non esset, nisi homo esset, tamen istam gratiam palmitibus non

Aliquam. bus non præberet, nisi etiam Deus esset. Super quod & Alquinus sicut allegatur in Glossa, A Omnis, inquit, fructus boni operis ab illa radice procedit, qui nos sua gratia liberavit, & tuo auxilio prouenit, vt fructum plus afflere valeamus. Huic & concordat illud Matth. 7. Non potest arbor mala fructus bonos facere? Super quod Augustinus 2. De sermone Domini in monte 36. Arbor, inquit, est ipsa anima, id est, ipse homo, fructus vero opera hominis. Non ergo potest malus homo bona operari, neque bonus mala. Malus ergo si vult bona operari, prius bonus fiat. His etiam simile est exemplum de terra, semine, pluvia, & calore. Non enim quia semen vivificatur, & crescit ideo terra est bona, nec ideo recipit pluviam, & calorem cœlestem; sed prius naturaliter est terra bona habens humorē & calorem de Cœlo, & ideo ac post naturaliter germinat fructum bonum, ideoque semen seminatum in ea vivificatur & crescit: sic & de terra arida cordis nostri, & semine verbi Dei in peccatoris anima seminato, iuxta parabolam & expositionem Dominicam, Mat. 13. & Luc. 8. plenius recitatam de pluvia gratia, & calore charitatis, de Cœlo cœlitus descendente. Nec tamen gratiam & charitatem effinaliter separo, sed coniungo, vt tam gratia quam charitas sit calida & humida, habens virtutis caliditatem & humiditatem que sunt principia vita, in quibus & vita consistit, sicut tam Philosophi naturales, quam Medicis testantur. Quid autem charitas sit quidem calor cœlestis, & quidam ignis diuinus, quis dubitat? quis non sentit? Vnde & Autor charismatis charitanus, Ignem, inquit, veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur? Luc. 12. Quare & Sanctus Spiritus in specie ignis super discipulos mittebatur, sicut historia Actorum 2° testatur. Primum quoque istorum tractans Gregorius primo super Ezechielem homilia quinta. Cum, inquit, carnalis mens Sanctum Spiritum accipit, spirituali amore succensa maium plangit quod fecit, & terra ardet quando accusante se conscientia, cor peccatoris virut, atque in dolore poenitentia crematur. Hinc rursus scriptum est, Deus tuus ignis consumens est: Quia enim mentem quam repleuerit, eam à peccatorum rubigine mundam reddit creator noster, & ignis dicitur, & consumens. Qui & super Euangelia, homilia tricesima, Spiritus, inquit, Sanctus repentinō sonitu super discipulos venit, mensesque carnalium in sui amorem permixtus, & sortis apparentibus linguis igneis, intus facta sunt corda flammantia, quia dum Deum in ignis visione suscipiant, per amorem suauiter arserunt. Et infra, Ignis est Deus, attestante Paulo, Deus noster ignis consumens est. Deus quippe ignis dicitur, quia per hunc peccatorum rubigo consumitur. De hoc igne veritas dicit, Ignem veni mittere in terram; Et quid volo nisi ut ardeat? Terra enim vocata sunt corda terrena, quæ dum semper infamas in se cogitationes congerunt, à malignis spiritibus conculcantur; sed ignem Dominus in terram mittit, cum flatu Sancti Spiritus cor carnalium incendit. Non solum autem charitas ignis dicitur, sed & aqua, teste veritate Ioh. 4. dicente, Si scires donum Dei &c. dedidisti tibi aquam viuam, Et infra, Aquam quam ego dabo ei, sicut in eo fons aquæ salientis in vitam æternam; Vbi Chrys. sicut allegatur in Glossa; Sipiritus Sancti gratiam quandoq; Scriptura ignem, quandoq; aquam vocat, ostendens quoniam non substantia sunt hec nomina representativa, sed actionis, per ignis quidem appellationem, electuum, & calidum gratia, & consumtum peccatorum enigmaticè insinuat; per aquæ vero nuncupationem purgamentum quod est ex Spiritu, & multum refrigerium recipientibus cum mentibus ostendit. Vbi & Theophilus in Glossa similiter allegatus gratiam Spiritus Sancti dixit aquam viuam, id est, vivificantum, refrigeratiuum, & motiuam: Nam gratia Spiritus Sancti semper mouet ilium qui bonum operatur, assensiones in corde suo diliponens. Sed quis melior expositor Sancto Euangelista, qui super peccatum Domini in carna recubuit, qui infra septimo recitato dicto Christi, Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, exponendo subiungit, Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Quod autem charitas aqua seu aquæ dicitur, Augustinus super illud Psalmi 103. Qui tegit aquis superiora eius, sermone primo & secundo diffusè satis ostendit. Quod etiam gratia nomine pluviae, humoris, roris, & similium designatur, sacra Scriptura, & facit Doctores saepius manifestant: Dicit enim Prophetæ pluviam voluntariam segregabis Deus hereditati tuae; & Infirmata est, ta vero perfecisti eam, Psalmo 67. Tu, inquit, non ipsa se, sed tu perfecisti eam, id est, sancti eam per huius pluviae medicinam. Super quod Augustinus, una expositione præmissa alteram adiungendo, Multo, inquit, congruentius intelligitur ipsa gratia pluvia voluntaria, quia nullus precedentibus operu meritis gratis datur; Si enim gratia, non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia: Non enim dignus sum, inquit, vocati Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiastum Dei, gratia autem Dei sum id quod sum; hec est pluvia voluntaria, voluntarie quippe genuit nos verbo veritatis, hec est pluvia voluntaria; Hanc ergo pluviam voluntariam nullis precegueribus iactitis operum bonorum segregavit Deus hereditati sua; & infirmata est; agnouit enim

B

C

D

E

- A enim non esse se aliquid per se ipsum, non viribus suis, sed gratia Dei tribuendo esse quod est. Vnde & Apostolus qui dixerat legem infirmatam esse per carnem, quia caro non implet quod per Spiritum impletur, id est, per gratiam spiritualem, ipse item dicit, ut iustitia legis impleteur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum, hoc est ergo Tu verò perficisti eam, quia plenitudo legis charitas, & charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos, sed per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Qui & infra Psalmum, 146. dicit de Deo; Parat terra pluviam, id est, terrenis cordibus gratiam, cuius pluvia effectum subiungens; Qui, inquit, producit vel secundum literam Augustini; Exoriri facit in montibus frumentum, & herbam seruitu hominum; Qui, inquam, principaliter producit in montibus, id est, hominibus prius terrestribus per peccatum, sed post hanc pluviam factis celestibus & excelsis, vel in montibus, id est, clavis hominibus frumentum & herbam seruitu hominum, id est, fructus bonae hominibus valituros; super quod Augustinus; Ecce, inquit, fructus pluviae, qui exoriri facit, &c. Cui & simile est illud Psalmi, 84. Dominus dabit benignitatem, vel suavitatem secundum literam Augustini, & terra nostra dabit fructum suum; Dominus, inquam, dabit benignitatem gratia sua primò, & terra nostra dabit fructum suum secundò. Super quod Augustinus; Cogitate, inquit, de verbo quod audistis, ne semen rapiant volatilia, ut possit ibi germinare quod seminatum est, sed nisi Deus pluerit, quid prodest, quod seminatur? hoc est, Dominus dabit suavitatem, & terra nostra dabit fructum suum; veniat imber Dei, & fructificet quod ibi seminatum est. Cui & concordat illud Esaiæ, 55. Descendit imber & nix de celo, & illuc ultra non reverterit, sed inebriat terram, & intundit eam, & germinate eam facit, & dat semen serenti, & paucem comedenti. Hæc ergo pluvia gracie facit semen verbi Dei in audientibus germinare. Dicit quoque Robertus Lincolniensis, sicut Lincolnien-sis. capitulo proximo allegatur, Deus & gratia Dei, ac etiam nostra voluntas facit bonum in nobis, sicut granum germinat & vi intrinseca quadam germinativa, & solis calore, cum terra humore. Vnde & Petrus, secundo Sententiarum, distinet, 27. Sicut, inquit, pluvia rigatur Lumbardus.
- C terra, ut germinet, & faciat fructum: ita gratis terra mentis nostra, id est, arbitrio voluntatis infunditur pluvia diuinæ benedictionis, id est, inspiratur gratia, quod solus Deus facit, non homo cum eo, qua rigatur voluntas hominis, ut germinet & fructificet, id est, suavitate, & preparatur ut bonum velit, secundum quod operans dicitur, & iuvatur ut bonum faciat, secundum quod dicitur cooperans; & illa gratia virtus non incongruè nominatur, quia voluntatem hominis infirmam sanat & adiuuat. Et infra; Ex gratia quæ præuenit, & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima bonus affectus, siue bonus mores mentis, & hoc est primum hominis bonum meritum. Hoc autem totum congruè figuratur in illa virga Iesu, Virgine benedicta, quæ prius quam proferret fructum salutis, plena gratia perhibetur, sicut docet historia, Luc. 1. Quem ordinem prævidens Esaias; Rorate, inquit, caeli desuper, Esaiæ 45 & nubes pluant iustum; Aperiatur terra, & germinet Saluatorem, Esaiæ 45. Hoc etiam ro-tum saluberrimus ille fructus, salus vera, & veritas, quæ orta est de hac terra, veraciter at-tesatur: Ipsa namque Matth. decimo tertio, sicut superius tangebatur, parabolizans de semine; Matth. 13. Alio, inquit, ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: Quia ergo semen cecidit in terram bonam, ideo dedit fructum, non è contra; erat ergo prius naturaliter terra bona, quod sine charitate & gratia esse non potest: Quælibet enim terra quæ hanc virtutem non habet, sterilis est & mala, sicut nullus Theologorum ignorat, sicut etiam Apostolus 1. ad Corinth. 13. plane docet; Charitas namque diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æter-na, teste Augustino 15. de Trinitate 18. Est etiam charitas fons proptius bonorum & sanctorum, de quo dicitur; Nemo alienus communicet tibi, teste similiter Augustino super illud Psalmi 103. Qui tegit aquis superiora eius, Sermone 1. Habuit ergo hac terra prius naturaliter charitatem, quam fecerat fructum bonum. Quare & dicit, quod alia ceciderunt in terra bonam, non quod fecerunt terram bonam. Terra ergo sicut bona, priusquam semen cecidit in eam. Vnde & Luc. 8. Quod autem in terram bonam, hi sunt, qui corde bono & op-timo audientes verbum retinent, & fructum afferunt. Quamobrem & Mat. 12. Facite, inquit, arborē bonam, & fructum eius bonum; arborē bonā primò, & fructū bonū secundo; quare & subdit; Siquidem ex fructu arborē bona cognoscitur. Progenies viperatum, quomodo potestis bonum loqui, id est, bene loqui, cùm sitis mali? Ex abundancia enim cordis, os loquitur; bonus homo de bono thesauro suo profert bona. Sed quis est si bonus thesaurus boni hominis, nisi charitas quæ sola hominem bonum facit. Vnde Aug. de verbis Dom. Serm. 12. Admoner, inquit, nos Dominus, ut bonæ arboreæ sumus, ut bonos fructus habere possimus; Ait enim, aut facite arborē bonam, &c. vbi ait, aut facite arborē bonam, &c. hoc vtique est præcep-tum salubre, cui obedientia necessaria est; quod autem dicit, Aut facite arborē malam, &c. non

&c. non est præceptum vt facias, sed monitio vt caueas; contra hos enim dixit, qui putant se, A
 cum mali esent, bona loqui poste, vel bona opera habere; hoc Dominus Iesus dicit non posse: Prius enim mutandus est homo, vt opera mutantur: sit ergo unusquisque arbor bona, non se arbitretur habere bonos fructus, si manet arbor mala; non erit fructus bonus nisi arbor bona; muta cor, & mutabitur opus; extirpa cupiditatem, planta charitatem: sicut enim est radix omnium malorum cupiditas, sic est radix omnium bonorum charitas. Quare & Anselmus of Concordia 10. Sicut, inquit, terra innumerabiles herbas & arbores, fine quibus natura humana non alitur, aut etiam quibus perimitur, sine omni hominis cura profert, illas vero quæ nobis ad vitam nutriendam maximè sunt necessariae non sine magno labore atque cultore, nec absque seminibus: Ita corda humana sine doctrina, sine studio, sponte quasi germinant cogitationes & voluntates nihil viles saluti, aut etiam noxiæ; illas vero sine quibus ad salutem animæ non proficimus, nequaquam sine sui germinis semine, & laboriosa cultura concipiunt, aut germinant; vnde illos homines quibus talis cultura impenditur, agriculturam Dei vocat Apostolus. Est autem semen agriculturæ huius verbum Dei, imò non verbum, sed sensus, qui percipitur per verbum; vox autem sine sensu nihil constituit in corde, nec solum sensus verbi, sed omnis sensus, vel intellectus rectitudinis, quoniam mens humana sive per auditum, sive per lectionem, sive per rationem, sive quolibet alio modo concipit, semen est rectè volendi. Nullus namque rectè velle potest, quod prius corde non concipit; velle autem credere quod est credendum, est rectè velle. Quod autem dicit Apostolus Fidem esse ex auditu, intelligendum est quod Fides est ex hoc quod concipit mens per auditum, neque ita vt sola conceptio mentis facit fidem in homine, sed quia fides nequit esse sine conceptione. Addita namque rectitudine volendi, conceptioni, per gratiam fit fides, quia credit quod audit; Et infra, Verum missio, predicatio, auditus, intellectus nihil sunt, nisi vel vir voluntas quod mens intelligit, quod voluntas facere nequit nisi accepta rectitudine: Rectè namque vult, cùm vult quod debet. Ita quod mens ex auditu verbi concipit, est semen pre-dicantis, & rectitudo est incrementum quod dat Deus, fine quo neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Et infra, Videamus in exemplis, quomodo verbum fit semen, cum audiunt quibus dicitur, Si volueritis, & audieritis me, intellegunt & cogitant, quod dicitur velle audire, hoc est obedire; Qui enim audit, & non obedit, dicitur non audire; sed obedire nequeunt nisi velint; velle autem obedire est rectè velle; Re-ctè vero velle nemo potest, nisi habeat rectitudinem voluntatis, quam nullus habet homo nisi per gratiam. Itaque quod dictum est, Si volueritis, &c. semen est, nequaquam per se aliquem fructum germinans sine adiectione rectitudinis. Ex quibus & potest patere, quod duplex est rectitudo voluntatis, habitualis, & actualis; scilicet habitus gratiae, & actus inde procedens; quod & potest per exemplum congruum apparere. Prius natura est, habere aurem sanam quam famè audire, & hæc causa illius non è contra; Auris autem spiritualis cordis humani, sine charitate & gracia medicina sana esse non potest. Quare & noster Medicus salutaris surdum sanaturus, primo impostrit digitos suos in auriculas eius, quod gratia collationem significat, & secundum dixit ei Euphatus, quod est Adaptere, & sic statim aperiunt sunt aures eius, sicut Marc. 7. recitat: quod & congrue innuens post sermonem suum parabolicum de feminante, semine, &c. Math. 13. statim adjunxit, Qui habet aures audiendi audit, & similiter Luc. 8. Quare & Ioan. 8. dixit malis Iudeis, Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis quia ex Deo non estis. Qui, inquam, ex Deo est prius, verba Dei audit posterius, & supra, eodem, Quare loquaciam meam non cognoscetis? quia non potestis audire sermonem meum. Super quod Chrysostomus, sicut allegatur in glossa, Primò ergo capranda est virtus qua verbum diuinum exaudiat, quoniam quamdiu quis curatus non est in auditu proprio, à verbo, quod dicitur surdo, Aperiatis, auditu percipere nequit. Et infra 18. Omnis qui est ex veritate audit vocem meam, qui, inquam, est ex veritate prius, ex hoc audit vocem meam posterior, non è contra. Super quod, Augustinus super Ioan. parte secunda serm. 61°. sent. 115°. totius, quod, inquit, ait; Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam, gratiam commendavit, quæ secundum propositum vocat, de quo proposito dicit Apostolus, Scimus, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt, propositum scilicet vocantis non vocatorum, quod alibi aperiuit ita propositum est, Collabora Euangeli secundum virtutem Dei, saluos nos facientis, & vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam. Nam si naturam cogitentius in qua creati sumus, cùm omnes veritas creauit, quis non est ex veritate? sed non omnes sunt, quibus vt audiant veritatem, & credant ex ipsa veritate præstatur nullis proculdubio præcedentibus meritis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset

¶ Effeta,
Marc. 7.
Matt. 13.
Ioan. 8.
Luc. 8.

Chrysostom.

Augustinus.

B

C

D

E

- A** dixisset, Omnis qui audit vocem meam ex veritate est, ideo dictus ex veritate putatur, quia obtemperat veritati. Non autem hoc ait, sed ait, Omnis qui est ex veritate audit meam vocem, ac per hoc non ideo est ex veritate quia eius audit vocem, sed ideo audit quia ex veritate est, id est, quia hoc illi donum ex veritate collatum est. Vnde & 376^a propositio sententiarum Prospere est excerpta. Hoc idem & planè testantur Autoritates Augustini de Fide ad Petrum 64. 15ⁱ de Ciuitate Dei 6. Gregorij 11. moral. 5. Bede 2. super Lucam 4. sicut 38um plenius recitat. Quod etiam videtur innuere illud Luce 10. In quamcumque domum intraurritis, primum dicite, Pax huic domui, & si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum pax vestra. Non igitur quia super illum requiescit pax illorum, ideo ille filius pacis efficitur, sed è contra. Vnde Augustinus de corteptione & gratia 73. Non, inquit, dictum est super quem requiebit pax vestra, fieri filius pacis, sed si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum, seu super illum domum pax vestra. Iam ergo & antequam illi annuntiaretur hæc pax, filius pacis erat, Aug. 73. seu ibi erat. Ex his autem evidenter "cognoscitur, quod in illa sacra Scriptura, quam Pater sanctificauit & misit in mundum, de qua nec iota unum, aut apex virius praeteribit, non est tur, otiosus ordo verborum, neque factorum, sed causis profundis & myteriis plurimis rotus plenus. Hoc idem potest & aliter sic ostendit, Prius natura est hominem recipere medicinam, quā ab infirmitate sanari; Non enim quia sanatur, ideo recipit medicinam, sed è contra; & prius natura est hominem esse sanum, quā facere opera sanitatis propter illum rationem. Sola autem gratia est languidæ animæ medicina, sicut ex pia misericordia appetet, dicitque Augustinus de verbis Apostoli, ferm. 13. Gratia medicina est; prius ergo natura est recipere gratiam quā sanari; & sic sanari, quā sana, sanitatibus opera exercere. Vnde Augustinus super illud Psalmi 31. Beati, quorum &c. Totum, inquit gratia eius imputetur, non meritis nostris; Beati, quorum remissæ sunt iniuriantes, & quorum testa sunt peccata! || Deus ergo regat vulnera, noli tu; nam si tu regere volueris, erubescens medicus non curabit. Medicus regat, & curet, Emplastro enim tegit, sub tegmine medici sanatur vulnus, sub regmine vulnerati cœlatur vulnus. Hanc etiam prioritatem gratia cœlestis ingratia, infirmis, & peccatoribus gratis date, ad dimissionem peccati, & operationem boni mysticæ nobis insinuat Dominus Iesus Christus, dum furdum & mutum curando misit digitos suos in auriculas eius, & expuens tergit linguam eius, & suspiciens in coelum ingenuit, & ait Euphantes, quod est adaperire, & stam aperte sunt aures eius, & solutum est vinculum lingue, & loquebatur recte, sicut Marc. 7. recitatur; Ecce quod in firmo primò per manus impositionem insunditur gratia Spiritus Sancti, secundò per eam sanatur, & tertio sanatus opera sana facit. Hic autem mysticus intellectus potest per ipsum factum, & modum, ac ordinem faciendo attentis alijs similibus in Scriptura quæ plurimis confirmari, quem & ratificant expositiones Sanctorum. Huic & consonat illud Matth. 12. Oblatus est ei dæmonium habens cæcum & mutum, & curauit eum ita ut loqueretur, & videret. Primò curauit in firmum, secundò curauit opera sana fecit. Vnde & Lucas, Cùm, inquit, eiecisset dæmonium locutus est mutus Luc. 11. super quod Mat. 12. Beda, sicut allegatur in Glossa, Dæmoniacus, inquit, iste apud Matthæum, non solùm murus, sed & cæcus fuisse narratur. Tria ergo signa simul in uno homine perpetrata sunt, Cæcus videt, mutus loquitur, possessus à dæmoni liberatur, quod quotidiè complevit in conuersione credientium, ut expulso primùm dæmoni fidei lumen aspiciat, deinde ad laudes Dei tacentia prius ora laxentur, quod & pulcherrimè demonstratur in illa muliere quæ habebat spiritum infirmatum 18. annis, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum aspicere, quam cùm vidisset, Iesus vocauit ad se, & ait illi, Mulier dimissa es ab infirmitate tua, & impofuit illi manus, & confessim erecta est, & glorificabit Deum, sicut Luc. 13. recitatur. Quid autem est hæc mulier sic infirma, nisi anima peccatrix, vel humana natura, longo tempore, scilicet ter 6. annis, hoc est ante legem, sub lege, & tempore gratia cunctis annis, quia senatus est perfectus, ut pater 1. Aithmericæ Boetij 22. graui onere peccati depressa, nec potens per se sursum ad Deum respicere per affectum? hanc autem non flentem, non rogantem, nec aliquod meritum praefertem vidit Iesus Salvator, qui non quæsusitus venit querere & saluum facere quod portaret; vidit, inquam, internæ miserationis aspectu & vocavit ad se, gratuitam gratiam gratuitè inspirando, sicutque ipsam sanauit, vbi gratia operans lucidè indicatur. Sed quia nec sic potest hæc mulier se erigere ad aliquod opus bonum, sine suo medico ipsam ulterius specialiter adiuuante, cooperante, i. mō & p. a. operante, ipsamque prius naturaliter erigente, imposuit illi manus i. r. a. primò, & confessim erecta est ad benè operandum, & glorificauit Deum secundò; quare & benè dicit, erecta est potius quām erexit se: Prius enim & potius per manum Dei erigitur, quām erigit semetipsam, vbi & gratia cooperans perspicue demonstratur. Huic autem intellectui mystico consonant expositiones Sanctorum: Vnde & Augustinus de Verbis Domini

Domini sermone 31. sic ait, *Quid illa mulier decem & octo annos habens in infirmitate? sex A diebus Deus perfecit opera sua, ter seni decem & octo faciunt arbore sicutulnea hoc decem & octo anni in illa muliere scilicet genus humanum ante legem, sub lege, & sub gratia curva erat, sicutum aspicere non poterat, quia Sursum corda sine causa audiebat, sed eterexit eam Dominus. Est ergo spes, sed filijs, quoque veniat dies iudicij, multum sibi dat homo, & quid est homo iustus homo, magnum aliquid est homo, sed cum iustus homo gratia Dei est iustus homo, nam quid est homo nisi quod memores eius? Quod & patenter ostenditur in curatione paralyticorum, cui Saluator primò dixit, Homo, remittuntur tibi peccata tua, & secundò Surge, tolle grabatum tuum, & vade, sicut Euangelica prodit historia Luc. 5. quod & multis alijs Euangelicis miraculis curatiis istis similibus potest similiter demonstrari. Hoc idem & alia quam plures Autoritates Catholicæ lucide manifestant. Dicit siquidem Dominus per Esaiam 43. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel, non obculisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non glorificasti me. Non te seruire feci in oblatione, nec laborem tibi praebui in thure, non emisi mihi argento calatum, & adipe victimarum tuarum non inebriasti me: Veruntamen seruire me fecisti in peccatis tuis, praebuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis; Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, id est, propter me misericordiam meam gratis, non propter merita tua priora. Quare & subdit, Reduc in memoriam, & iudicemus simul, narrā, si quid habes, ut iustificeris; Ego inquit sum qui deleo iniquitates tuas propter me, id est, propter me misericordiam meam gratis, non propter merita tua priora. Quare & subdit, Reduc in memoriam, & iudicemus simul, narrā siquid habes, ut iustificeris; quasi dicat, nihil habes quo nullificationem merearis, vel secundum translationem septuaginta, Dic tu prior iniquitates tuas ut iustificeris, & tunc ironice loquitur; Et tantum vale, quasi dicat manifestè nihil potes dicere. Quid autem nullificationum habuisti, nisi iniquitates, quibus nullificationem nullatenus meruisti? Quamobrem & dicit Apostolus iustificati gratis per gratiam ipsius, ad Rom. 3. Super quod Glossa, & est principaliter Augustini de Spiritu & litera 8. Iustificati sunt gratis, id est, sine meritis praecedentibus, & hoc per gratiam ipsius, id est, per gratuita dona. Gratia quippe Dei, donum Dei est; Donum autem maximum ipse Spiritus Sanctus est; Non ergo iustificati sunt per legem, non per propriam voluntatem, sed per gratiam Christi; non quod sine nostra voluntate fiat, sed voluntas nostra iustitia ostenditur per legem, ut sancta gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem non constituta sub lege, nec indigens lege. Ipsa igitur est gratia qua iustificatur impius, id est fit iustus qui prius erat impius, & ideo percipienda huius gratiae merita nulla praecedunt, quia meritis impiorum non gratia sed poena debetur. Nec ista est gratia, si non datur gratia; datur autem gratia, quia nihil boni ante feceramus vnde hoc mereremur, quia nihil praecelerat in nostris meritis nisi vnde damnari deberemus. Non igitur inueni merita bonorum, sed merita suppliciorum. Ergo iustificati sunt gratis, quia nihil operari erant per gratiam ipsius. Qui & de Spiritu, & litera 20. Cum dicat, inquit, Apostolus gratis iustificari hominem per fidem sine operibus legis, nihil aliud vult intelligi in eo quod dicit gratis, nisi quia iustus Dificatione opera non procedunt. Aperte quippe alibi ait, Si gratia, iam non ex operibus, aliquin gratia iam non est gratia. Id ad Tit. 3. Appauit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiae que fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per laetitiam regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum, ut iustificari gratia ipsius haeredes simus secundum spiritum vita eternam.*

Augustinus.

Tit. 3.

Rom. 3.

Idem ad Rom. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Vbi est ergo gloriam tua? exclusa est; per quam legem factorum? non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem sine operibus legis. Sed dicit forsitan alquis hoc debere intelligi de operibus legalibus sacramentalibus, & ceremonialibus, quae in lege veteri fuerant visitata, non autem de operibus mortaliibus decalogi, quae virtus lex admittit. Alium tamen intellectum processus illius epistolæ vnam cum alijs manifestat euidenter, ostendens Apostolum velle loqui etiam de operibus decalogi supradictis. Intendit enim Apostolus, sicut processus epistola, & expositiones Catholicæ contestantur redarguere Iudeos & Graecos, ac omnes Gentiles conuersos ad iustitiam fidei Christianæ mutuò altercantes, & se super se mutuò exhortantes; Iudeos quidem dicentes se istam iustitiam meruisse per obseruantiam, & opera legis suæ, ipsiis Gentilibus nihil merentibus, sed offendentibus grauiter idola adorando; Graecos verò & Gentiles è contrario asserentes, se ex simplici ignorantia idola coluisse, ipsamque fidem Christi per Apostolos prædicatam statim cum gaudio receperisse. Iudeos autem habentes Legem & Prophetas tanto grauius delinquisse, occidendo Christum testificatum à Lege & Prophetis, cuiusque Apostolos contempnendo. Sed quomodo contradiceret verè Iudeis dicendo; Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro cotam illo, nisi intelligeret vniuersaliter quod ex nullis o-

peribus,

- A peribus, nec ex vilo opere legis iustificabitur vlla caro, sacramentalibus, ceremonialibus, vel moralibus quibuscumque, sed per legem fidei Christianam; fidei, inquam, non mortua, aut informis seu nude, sed per gratiam & charitatem vltar, tornatae atque vestitae. Quod & verba Apostoli indicant evidenter. Cum enim praemisit; Ex operibus Legis non iustificabitur omnis caro coram illo, immediate subiungit; Per Legem enim cognitio peccati; quod infra 7. clariss exponendo; Peccatum, inquit, non cognoui nisi per Legem; Nam concupiscentiam neteiebam, nisi Lex diceret; Non concupisces. Sed quae & qualis est Lex quae concupiscentiae prohibet? Nonne Decalogi & moralis? Quare & supra, eodem; Serviamus, inquit, in nouitate spiritus, & non in vetustate literar, quia & sicut ipsen sit dicit; Litera occidit, spiritus autem vivificat, 2. ad Corinth. 3. quod intelligitur ad literam, non de intellectu Veteris Testamenti in sacramentalibus, & ceremonialibus secundum superficiem literar, & spiritualia ac mystico intellectu, sed de decim Mandatis Decalogi moralibus, in tabulis lapidis Mosis traditis,
- B & per Moys populo promulgatis. Quare & immediate subiungit, quod si ministratio mortis deformata lapidibus fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israei in faciem Mosis, propter gloriam vultus que euacuator, quomodo magis ministratio spiritus est in gloria? Quod ergo apud Apostolum est, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro, sed per legem fidei, hoc est litera occidit; Spiritus autem vivificat, scilicet, gratia Spiritus Sancti, quae non est ex operibus secundum literam legis factis: Nam secundum eundem 1. ad Cor. 12. 1. Cor. 12. Spiritus S. dividit singulis prout vult; prout vult, inquam, liberaliter & gratis non prout debet, ex meritis alius cuius. Hunc autem intellectum Apostoli ex Autoritatibus recitat, alijsq; similibus docet diligentissime Augustinus de spiritu & litera quasi per totum, ipsumque probat per verba Apostoli sicut supra, sicut multis ibi capitulis clare patet. Vbi & cap. 12. post magnum scrutinium sic concludit; His ergo consideratis, colligimus non iustificari hominem praecipuis bona vita nisi per fidem Iesu Christi, hoc est non lege operum sed fidei, non C litera sed spiritu, non factorum meritis, sed gratuita gratia. Et infra vicepsimo quarto, Lex, inquit, fidei charitas est conscripta in cotde atque diffusa perficitur sperantibus in eo, vt anima sanata non timore precer, sed amore iustitiae operetur bonum. Qui & super Psalmum tricesimum primum tractatu primo, eundem intellectum, eandemque sententiam clare docet; vnde sic exordit sermonem, Psalmus gratia Dei & iustificationis nostrae, nullis praecedentibus meritis nostris, sed praeueniente nos misericordia Domini Dei nostri commendatus maximè ore Apostolico, à nostra tenuntate suscepimus, est tractandus; Psalmus, inquam, ore Apostolico commendatus ad Rom. 4. vbi Apostolus materiam istam tractat. Ibi ramque sic ait; Rom. 4. David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto ferciuitatem sine operibus; Beati, quorum, &c. Glossa accepto, id est, acceptabiliter, id est, gratia fert, quasi impotenter accedere infert iustitiam, id est, remissionem peccatorum, & opera bona, & hoc sine operibus praecedentibus. August. quoque super Psalmum praedictum, vbi prius; Nulla, inquit, opera debemus Aug. 5. inquit.
- V ptaponere fidei, id est, ut ante fidem quisque dicatur bene operari ea: Ipsa enim opera qua dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, ut magna vires, & cursus celerrimi præter viam, Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem; vbi fides non erat, bonum opus non erat; bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit; non valde attendas quod homo faciat, sed quid, cum faciat, alpiciat, quod lacertos optimæ gubernationis dirigat. Et loquitur ibi de fide non mortua, aut informis, sed charitate formata, secundum illud Apostoli ad Gal. 5. Fides quæ per charitatem operatur, sicut & diffusius eius processus ostendit. Quare & dicit; Fides assumpta spe, & dilectione incipit bene operari. Vbi & Aug. sic queritur; Quomodo iustificatur homo per fidem, sine operibus? responderet ipse Apostolus; Propterea hoc tibi dixi, O homo, ne quali de operibus tuis præsumere videreris, & merito operum tuorum accepisti fidei gratiam. Noli ergo præsumere de operibus ante fidem noueris, quia te peccatorem fides inuenit; & si te fides data iustum fecit, impium inuenit quem facere iustum. Credentes, inquit, in eum qui iustificat impium, depuratur fides eius ad iustitiam. Si iustificatur impius, ex impij iustus fit: si ex impij iustus fit, quæ sunt opera impiorum? iactet etiam impius opera sua, & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam concupisco, & similia; hec omnia dicar, quæ otrum plus sit an impius? impius es, & nulla sunt opera tua, sed crede in eum qui iustificat impium, ut possint & opera tua esse opera bona. Nam nec bona illa appellauerim quamdiu non de radice bona procedunt. Et infra; Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attendantur opera tua. & inueniuntur opera malæ; si quod debetur istis operibus. Deus redderet, utique damnaret; stipendum enim peccati mors. Malis operibus quid debetur nisi damnatio? bonis quidem quid debetur? merces regnum cœlorum; tu autem in malis operibus inuentus es; si redda-

reddatur tibi quod debetur , puniendus es . Quid ergo fit ? non tibi Deus reddit debi- A tam poenam, sed donat indebitam gratiam, debebat vindictam, dat indulgentiam. Incipit ergo esse in fide per indulgentiam. Iam fides illa assumpta spe, & dilectione incipit bene operari. Quapropter & glossa super illud ad Rom. 3. superioris allegatum, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis , si art , Nos Apostoli arbitramur hominem quemcumque etiam gentilem iustificari per fidem sine operibus legis carnalibus, id est, sine circumcisio- ne & neomenijs , aut veneratione Sabbathi ; vel sine operibus legis quibuslibet etiam morali- bus ; sed hoc intelligendum est de operibus præcedentibus fidem, non sequentibus, sine qui- bus manis est fides, vt Jacobus ait , Fides sine operibus mortua est , & ipse Paulus ait , Si ha- buero omnem fidem , charitatem autem non habuero, nihil sum. Beneigitur Apostolus fidem prædicans Gentibus , vt ostenderet, non merito bonorum operum petuerint ad fidem, sed fidem sequi bona opera, dicit , Hominem iustificari per fidem sine operibus legis ; non quin credens , post per dilectionem debeat operari , vt & Abraham voluit filium immolare; B Sequuntur enim opera iustificatum , non præcedunt iustificandum , sed sola fide sine operi- bus præcedentibus fit homo iustus. Hoc idem videtur Propheta innuere , cum sic ait, Re- tribue seruo tuo, viuifica me ; & custodiam sermones tuos Psalm. 18. Super quod Augusti- nus , Si bona, inquit, pro bonis sibi postulauit retribui, iam custodierat verba Dei ; Non au- tem dixit , Retribue seruo tuo quia custodiui verba tua, tanquam mercedem bonam pro bo- no obediencia flagitarer , sed dixit , Retribue seruo tuo, viuam & custodiam verba tua: quid est aliud quam dicere , mortuos ea custodire non posse , infideles vtique , de quibus dicitur, Sine mortuos sepelire mortuos suos. Quapropter si mortuos intelligimus infideles, viuos au- tem fideles, quoniam Iustus ex fide viuit, nec possunt custodiri verba Dei, nisi per fidem, qua per dilectionem operatur, hanc sibi poscit , qui dicit , Retribue seruo tuo , viuam & custodi- am verba tua : & quoniam ante fidem , non homini debentur nisi mala pro malis ; retribuit autem Deus per indebitam gratiam bona pro malis hanc retributionem rogar, qui dicit, Re- tribue seruo tuo, viuam & custodiam verba tua: Quatuor enim retributions sunt; Aut mala pro malis retribuuntur, sicut Deus ignem æternum tetributurus est impis ; aut bona pro bo- nis, sicut regnum æternum retributurus est iustis ; aut bona pro malis sicut Christus per gra- tiā iustificat impium ; aut mala pro bonis, sicut Iudas per malitiam persecutus est C hñritum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iustitiam, vt retribuantur mala pro malis, bona pro boni; tercia pertinet ad misericordiam, vt retribuantur bona pro malis; quar- ram Deus nescit: Nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quam tercio loco pos- suit, primius est necessaria. Nisi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo essent quibus retribueret bona pro bonis : Vide illum Saulum postea Paulum , Non ex operibus, inquit, iustitia qua fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit ; Et ite- rum , Consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino vt essem fidelis, hoc est vt viuerem , quia iustus ex fide viuit : Mortuus ergo erat per suam iniustitiam, ante- D quam viueret per Dei gratiam. Retribuit ergo illi Deus bonum pro malo, hoc est vitam pro morte, talem scilicet retributionem , qualis hic pollicitur , Retribue seruo tuo, viuam ; Sed iste qui iam orat & dicit, Retribue seruo tuo, viuam ; si penitus iam esset mortuus, non oraret, sed ab illo accepit initium bona concupiscentia , à qua vitam poscit obedientia. Habebant enim aliquam fidem, qui dicebant, Domine, auge nobis fidem : Ille verò & incredulitatem suam confitebatur , nec fidem disfitebatur ; qui cùm esset interrogatus, si crederet, ait, Credo Domine, adiuva incredulitatem meam. Iam vtique viuere incipiens postulat vitam , qui cre- dens orat obedientiam, non pro ea seruata præmium , sed vt seruetur , auxilium : vitâ quippe crescente viuiscit per omnem diem , qui renouatur de die in diem. Item Iob 33. Respiciet homines, & dicet, Peccavi; Respicit, inquam, primò gratitâ miserationis alpestru, grati- gratia gratiam inspirando, & homo peccator secundò per gratiam compunctus dicet; Peccavi, id est, pœnitentib[us] de peccatis. Quare & Gregorius 24. Moral. 5. illud verbum exponens , Se, E inquit, peccatorem esse non cognoscet, si iustitiam non haberet: Nemo quippe tortitudi- nem suam, nisi cùm rectus esse cœperit, deprehendit; Nam qui omnino peruersus est, neque hoc potest videre quod est; qui vero peccatorem se intelligit, iam ex parte aliqua esse iustus in- choauit, atque id quod non iustus fecerat, ex eo, quod est iustus, accusat, qua accusatione sua Deo inhærere inchoat , dum rectum contra se iudicium proferens, hoc in se, quod illi sentit dispicere condemnat. Recepta ergo iustitia sua , dicit homo iste, Peccavi, & notandum quod præmititur, Respicit homines , & deinde subiungitur, & dicet, Peccavi. Qua- re & infra 40. Dominus dixit Iob; Interrogabo te , & indica mihi , si habes brachium sicut Deus , & voce simili tonas , respiciens omnem arrogantem humilia , respic cunctos super- bos &

A bos & confundere eos, &c. & ego consiliabor, quod salutare te possit dextra tua, quasi diceret; hæc non potest homo, sed Deus. Super quod Gregorius 32. Moral. 7. Respiciens, &c. ac si dicat, vt ego; Dubius autem modis à Domino peccator unusquisque respicitur, cùm aut à peccato conuerterit, aut ex peccato punitur: De respectu enim conuersationis dicitur, quia respexit Dominus Petrum, & recordatus Petrus fleuit amarè; de respectu rufus vltionis dicitur, Vultus Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum: Vtisque autem modis in humilitate arrogans sternitur, quia aut pœnitendo cognoscit culpam, aut perundo precipit pœnam. Et infra super illud, Et ego consiliabor, &c. &c. si aperte diceret, Si potes hæc facere, quæ protulisti & non mihi deputo bona omnia quæ fecisti; si vero non potes, liquef quod à reatu nequitia tua te non vales virtute liberare. Ecce diuina voce ad beatum lob dicitur, quod sua virtute non saluetur, & tamen nonnulli hominum, qui ab huius viri virtibus longè sunt, despecto Dei adiutorio, sua se fortitudine salutari posse confident, pro quibus quid

B deprecari aliud debemus, nisi vt si iam dona bonorum operum percepérunt, hoc quoque donum accipiant, vt à quo hæc acceperint, discant. Huic etiam consonat illud Abacuc. 3. Aspexit, & dissoluit Gentes, & contriti sunt montes seculi. Similem quoque sententiam videtur docere Propheta cùm dicit, Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant, Psal. 103. Tunc liquidem terra tremuit, & montes fumigant, quando peccator frigidus, & siccus, elatus & durus, respectu Dei compunctus feruentem imbreum fumanum lachrymarum emittit. Porro iuxta ista & alia loca Scripturæ, videtur Deum Soli, & Dei respectum Solis radio comparari: Sicut enim Sol, solarilq; radius est lucidus & calidus effectus, sic & Deus diuinusq; respectus. Ipse enim est Sol intelligentia illuminans intellectum, ipse est Solius istius inflammans effectum, dirigenque effectum. Huius autem Solis radius, seu respectus in mente incidens peccatoris, ignorante tenebras effugiat, & infinitam multitudinem peccatorum, ac infinitas circumstantias horridas manifestat; sicut & Solis alterius radius

C infinitam multitudinem atomorum, qui radius seu respectus a peccatore sciebat in Deum erigit oculos peccatoris, ipsumque attrahit, & contuerit, vt respiciat istum Solen clarissimum à quo multum auersus, in oculis tamen eius tot & tam fonda perpetravit. Icique respectus iste, seu radius pœna trans nubem peccati horridam & condensam, fulgoem Solis atque calorem priuatum, fulgura, & tonitrua terribilia diuinæ offensionis & comminationis iacula, & producit; sicutque spiritu compunctionis & timoris infra terram peccatoricem concepto efficitur terra tremor, qui & per os peccatoris, quasi per quendam meatus terræ exire festinans in confessionem erumpit, & sic tandem nubes ista peccati dissoluitur in pluiam lachrymarum omnium sordium purgatiuam, & super nivem dealbatuam animæ peccatricis. Hæc autem pluia coelesti virtute recepta terram peccatoris maledictam arenem & sterilem conipluendo saudificat, irrigat, & fecundat, quam nec sic compluram desertit radius diuinus respectus, sed fouet & refouet, miris modis fructificare facit, ad matutitatem perducit, ipsam

D que tandem mirabiliter alterata in cœlum attrahit & adducit: Fouet post tempestatem huiusmodi & pluiam lachrymarum serenitatem conscientię, & consolationem multiplicem infundendo; quod quædam anima deuota experiens, Post tempestatem, inquit, tranquillum facis, & post lachrymationem & flerum exultationem infundis: Retrouer exhalando vaporem suauem meditationis, redamationis, & orationis cœlicæ & sincerae; vnde & quandoque remittitur abundantia pluia lachrymarum, vt sic fiat huiusmodi pluiae generatio circulatis; quandoque vero ros cœlicus coelestis vaporis, coelestis dulcoris cibans & inebrians dulciter gustatores, hic Manna, hic aqua refectionis, hic ebrietatis dormus Dei. Per hunc adiunctorum seu respectum gelida resoluuntur, lutos & lubrica restringuntur, marcida reuulsunt, & mortua reuiuiscunt. Hic radius fructiferam terram facit gratiam inspirando, matrem bonorum operum & nutricem; qua & ad matutitatem perducit perseverantiam tribuendo, qua & deinde hanc terram virtute coelesti mirabiliter alteratam, vacuatam grauitate grossitque terreti,

E in cœlicamque naturam mutatam, velut concham coelesti rore repletam, in cœlum attrahit, eleuat, & adducit. Cum ergo Dei respectus sit tantæ efficacia, & virtutis, non mirum si Ecclesia Dei toties dum affectet, rotiesque imploret: Hæc autem breuiter moralizasse sufficiat. Præmissis quoque concordat illa historia Evangelica Luc. 22. de peccato Petri respectu Domini, & fleru Petri amaro; Conuersus, inquit, Dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus &c. & egressus foras fleuit amarè. Notandus est ordo verborum; Conuersus, inquit, Dominus respexit Petrum: Ecce quod Dominus miserendo prius conuerterit se ad peccatorem, quām peccator ad eum: Ecce quod prius respicit peccatorem gratiam gratuitam inspirando, quām peccator pœnitentia de peccatis, Super quod Beda, sicut allegatur in Glossa; Respiciere, Beda. inquit, eius, misericordi est, quia non solum cùm agitur pœnitentia, verum euam ut agatur Dei misericordia

Augustinus misericordia necessaria est. Super quod etiam Augustinus de consentu Euangelistarum, sicut A ibi similiter allegatur; Mihi, inquit, videtur illa respectio diuinitus facta, & sicut dictum est, respice & exaudi me, & conuertere Domine, libera animam meam, ita dictum arbitror, Conuersus Dominus respexit Petrum. Idem Hypognost. 50. Si peccator sola voluntate sua præsumat mundari, non potest, in modo nec ex corde compungit; quia Petrum, nisi Dominus respexisset, nunquam poenitentia motus amare fleuisse. Pœnitentia ergo res optima & perfecta, quæ omnes defectus reuocat ad perfectum, sed omne datum optimum, Iacobus inquit Apostolus, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum. Beatus quoque Ambrosius libro nono super Lucam, Augustin. 1. contra Pelagium & Cœlestium de gratia Christi, & de peccato originali recitante, sic ait, Bonæ lacrymæ quæ culpam lauant; Denique quos Iesus respicit, plorant. Negauit primò Petrus, & non fleuit, quia non respexerat Dominus; negauit secundò, non fleuit, quia adhuc non respexerat Dominus; negauit & tertio, respexit Iesus, & ille amarissime fleuit. Legant isti Euangeliū, & videant Dominum B Iesum tunc intus tuisse cum à Sacerdotum principibus audiretur; Apostolum verò Petrum foris & deorum in ario cum seruis ad forum nunc sedentem, nunc stantem, sicut veracissima & concordissima Euangelistarum narratione monstratur. Vnde non potest dici, quod corporalibus oculis cum Dominus visibiliter admonendo respexerit, & ideo quod ibi scriptum est, Respexit eum Dominus, intus actum est in mente, actum est in voluntate, misericordia Domini latenter subuenit, cor tergit, memoriam reuocavit, interiori gratia sua visitauit Petrum, interioris hominis usque ad extiores lacrymas mouit, & produxit affectum. Dicitque Isidorus 2. de summo bono 12. Quisquis peccatorum memoria compungitur ad lamenta, tunc Dei visitari se sciat pœnitentia: Nam tunc Petrus fleuit, quandò in eum Christus aspexit; vnde & in Psalmis, Respexit & commota est, & contremuit terra; gressus Dei sunt in corde hominius interioris, quandò bona desideria surgunt ut calcentur mala. Patet igitur quod misericordia Dei & gratia pœnitentiam antecedit, sicut causa efficiens suum effectum. Quare & let. 31. in perlona peccatoris conuersi, Postquam, inquit, conuersti me, egipœnitentiam. Glossa super postquam, non ante, non per me. Et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, confusus sum & erubui: Glossa, postquam, non ante non per me. Item Thren. vlt. Conuerte nos, Domine, ad te, & conuertemur; Glossa Conuerte nos per gratiam, & conuertemur quantum in nobis est arbitrio libertatis. Vnde, gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit. Gratia enim vocans præcedit & excitat libertatem voluntatis; Nostrum est quod decidimus, Dei quod refugimus; Homines enim caro sunt, spiritus vadens & non rediens: Non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei; Nonandum tamen quod gratia Dei non conuertimur, nisi & nostra voluntate conuertamur. Nonnè & hoc idem ostendebat Dominus Moysi Exod. 33. quando dixit, Miserebor cui volviero, & clemens ero in quem mihi placuit: non dicit, miserebor & clemens ero qui hoc meruerit pœnitendo, sed cui gratis volviero, & cui placebit mihi gratis. Quam expeditio. D nem autorizans Apostolus ad Rom. 9. disputando de gratia & gratuita Dei voluntate, Moysi, inquit, dicit, Miserebor cui miseritus ero, & misericordiam præstabo cuius miserebor. Igitor non volentis, neq; currentis, sed miserentis est Dei. Et infra, Ergo cuius vult miseretur, & quæ vult inducat. Nonnè & hoc testatur dominus Hosea vlt. cum sic dicit, Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontaneè: Glossa, sola misericordia, quia ipse prior dilexit nos. Nonnè & hoc est quod dicit Dominus populo peccatri Esa. 52. Gratis venundati eis & sine argento redimemini: Glossa, sine argento, nullo merito vestro, sed gratuito Dei beneficio. Et quid aliud sensit Prophetæ dicens Deo, Pro nihilo saluos facies eos, Psal. 55. pro nihilo, pro nullo scilicet merito præcedente, sed gratia tua sola? Vnde August. illud exponens, Nullis, inquit, eorum meritis præcedentibus saluos facies eos; Qui prius sui blasphemus, inquit, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum. Accipiebat literas à Sacerdotibus, vt vobis uniuersitatem Christianos, alligaret & adduceret. Nulla ergo huius bona merita præcesserant, in modo talia præcesserant, de quibus damnaretur; nihil boni attulit, & saluos factus est. Pro nihilo saluos facies eos; non affterent hircos, arietes, tauros, non dona & ornamenta affterent templo tuo; non aliquid de conscientia bona libaminis superfundunt, totum in illis temtrum, totum asperum, totum detestandum, & cum ad te illi nihil afferant vnde saluentur, pro nihilo saluos facies eos, id est, gratis data gratia. Qui de gratia & lib. arbit. 49. Per Spiritum Sanctum, inquit, operatur in cordibus electorum bona, qui operatus est vt ipsa corda essent ex malis bona. Et sequitur 50. Suspicentur homines quælibet merita bona quæ putant præcedere, ut iustificantur per Dei gratiam, non intelligentes, cum hos dicunt, nihil aliud quam negare se gratiam. Quid aliud est quod veritas ipsa dicit; Nemo potest venire ad me, nisi

*Iosidorus.**Ier. 31.**Glossa.**Exod. 33.**Hosea vlt.*

C

meruerit pœnitendo. Dicitur, Miserebor cui miseritus ero, & misericordiam præstabo cuius miserebor. Igitor non volentis, neq; currentis, sed miserentis est Dei. Et infra, Ergo cuius vult miseretur, & quæ vult inducat. Nonnè & hoc testatur dominus Hosea vlt. cum sic dicit, Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontaneè: Glossa, sola misericordia, quia ipse prior dilexit nos. Nonnè & hoc est quod dicit Dominus populo peccatri Esa. 52. Gratis venundati eis & sine argento redimemini: Glossa, sine argento, nullo merito vestro, sed gratuito Dei beneficio. Et quid aliud sensit Prophetæ dicens Deo, Pro nihilo saluos facies eos, Psal. 55. pro nihilo, pro nullo scilicet merito præcedente, sed gratia tua sola? Vnde August. illud exponens, Nullis, inquit, eorum meritis præcedentibus saluos facies eos; Qui prius sui blasphemus, inquit, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum. Accipiebat literas à Sacerdotibus, ut vobis uniuersitatem Christianos, alligaret & adduceret. Nulla ergo huius bona merita præcesserant, in modo talia præcesserant, de quibus damnaretur; nihil boni attulit, & saluos factus est. Pro nihilo saluos facies eos; non affterent hircos, arietes, tauros, non dona & ornamenta affterent templo tuo; non aliquid de conscientia bona libaminis superfundunt, totum in illis temtrum, totum asperum, totum detestandum, & cum ad te illi nihil afferant vnde saluentur, pro nihilo saluos facies eos, id est, gratis data gratia. Qui de gratia & lib. arbit. 49. Per Spiritum Sanctum, inquit, operatur in cordibus electorum bona, qui operatus est vt ipsa corda essent ex malis bona. Et sequitur 50. Suspicentur homines quælibet merita bona quæ putant præcedere, ut iustificantur per Dei gratiam, non intelligentes, cum hos dicunt, nihil aliud quam negare se gratiam. Quid aliud est quod veritas ipsa dicit; Nemo potest venire ad me, nisi

Pater

- A** Pater, qui misit me, traxerit illum, Iohann. 6. Secundum istos tamen peccator primò meritorie pœnitendo, potius traheret ad le Patrem & Filium quam è contra. Quid aliud intellexit Apostolus, quando dixit; Ignoras quoniam benignitas Dei te ad pœnitentiam adducit? ad Rom. 2. Benignitas ergo Dei pœnitentiam antecedit, efficit, & producit. Et 2. ad Tim. 2. Ne quando illis Deus pœnitentiam. Dat ergo Deus pœnitentiam per gratiam præcedentem. Quæ & Augustinus petraetans, s. contra Iulianum 5. Nullum, inquit, eligit dignum, sed eligendo efficit dignum; nullum tamen punit indignum. Ait, inquis, Apostolus; Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit; verum esse constat, sed quem prædestinavit, adducit, quamvis ipse secundum duritiam suam, & cor impenitens, quantum ad ipsum attinet, thesaurizet sibi itam in diem iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vniuersum secundum opera sua. Quantamlibet enim præbet patientiam, nisi ipse dederit, quis ager pœnitentiam? An oblitus es, quod idem ipse Doctor ait; Ne forte decilius Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & relipiscant à Diaboli laqueis; sed iudicia eius sicut multa abyssus. Qui & de vera, & de falsa pœnitentia, 16. Cùm, inquit, opus sit non hominis, sed Dei fructifera pœnitentia, inspirare eam potest quandocunque sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex iustitia. Quod & Glossa super illud ad Timotheum superius allegatum planissimè contestatur. Quare & in fine libri sancti Prosperi, pro Prædicatore gratia Dei contra librum Celsiani, ubi recitatunt 13. capitula excerpta de gestis habitus contra Pelagium hæreticum & alij eius libellis in Palæstina Synodo condemnata, vñium afferat, quod pœnitentia non detur secundum gratiam & misericordiam Dei, sed secundum meritum & laborem eorum, qui per pœnitentiam digni fuerint misericordia. Vbi & consequenti inter 13. sanções illas 13. hæreses destruentes 13. ita dicit; Ut faciat secundum misericordiam & gratiam Dei veniam pœnitentibus dari, non secundum meritum eorum, quandoquidem & ipsa pœnitentia donum Dei dixit Apostolus, ubi ait de quibusdam; Ne forte decilius Deus pœnitentiam. Ex his autem patet correptio totius opinionis Pelagi, generaliter & specialiter primæ partis: Nunc autem contra duas partes residuas, primò generaliter procedendum.
- Afferunt enim ambae remissionem peccati & iustificationem iniusti præcedere gratiam tempore vel natura. Sed secundum quod potest haberi ex viceculo sexto huius, & secundum omnes Philosophicos & Theologicos tractatores, malum seu ipsa iniqua & peccatum, malitia que peccati non est aliquid positivum, sed tantummodo privativum. Nulla autem priuatio pellitur a subiecto, nisi per positionem habitus in subiecto, & hoc naturaliter præcedentem. Inductio namque & positio habitus est causa expulsionis & remotionis priuationis oppositæ. Non enim potest priuatio aliquo modo tolli, nisi per positionem habitus repugnantis manente subiecto suscepibili utriusque. Nam quomodo tolletur mors nisi per vitam, & exigitur nisi per visum, tenetur nisi per lumen, nuditas nisi per vestem, aut quomodo nescientia nisi per scientiam auferetur? Quomodo ergo tolletur malitia priuativa, nisi per positionem habitus bonitatis causaliter, & ideo naturaliter præcedentem. Sola autem charitas seu gratia est huiusmodi habitus bonitatis, ipsiusne post peccatum mortale restituens, & conseruans, sicut ex præmissis apparet. Peccatum etiam est munditia, & priuatio munditiae debitis; quia non potest tolli nisi per positionem habitus munditiae, charitatis, & gratiae præcedentem: Non enim potest tolli per actum pœnitentie sine huiusmodi habitu, quia actus pœnitentie nequam per se ei repugnat, & quia tunc cessante actu, redire immunditia peccatorum. Quare & Dominus, Ezech. 36. ordinem istum mundationis insinuans; Effundam, inquit, super vosaquam mundam, & mundabitini, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne veltra. Glossa; Nota quod cor nouum, & spiritum nouum dat post effusionem aquæ. Eundem quoque ordinem mundationis peccati per ignitum lapidem, seu per ignem, quo charitas figuratur, exprimens Elaias;
- V** Volauit, inquit, ad me unus de Seraphim, & in manu eius calculus, ubi Septuaginta habent Carbunculus, quem forecipe tulerat de Altari, & tetigis os meum, & dixit; Ecce terigi hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. Elaias capitulo sexto. Super quod Glossa dicit; Quod ille unus sic volans est Christus à Patre missus, qui solus dimittit peccata, qua dimittit tota Trinitas; & quod ille calculus seu Carbunculus, est charitas, dicitque; Quod illud Altare est Altare, quod Iohannes vidit in Apocalypsi, quod plenum calculus ignis est, quibus possunt peccata purgari. Et nota ordinem euidenter expressum; Tetigi, inquit, hoc, scilicet charitate labia tua, scilicet prius secundum naturam, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur posteriorius, scilicet secundum naturam, quare & dicit congrue; Auferetur. Elaias 6. Glossa.

Peccatum quoque est turpitudo, & priuatio pulchritudinis debitæ ; quare non tollitur nisi per positionem habitus pulchritudinis repugnantis ; hætitas autem & gratia est animæ pulchritudo , vel illam restaurans. Quare & Augustinus super Psalmum 103um. tractat^{ur} primo , tractans illud Cantici Canticorum secundum translationem antiquam , Quæ est ista quæ descendit dealbata? Dealbata, inquit, quia non per se alba , & addit; Prius, inquit, fui blasphemus, & item ; Fuiimus enim & nos aliquando natura filii iræ sicut & cæteri, Accedit gratia illuminans & dealbans : Primo nigra fuisti, sed facta es alba ex gratia ipsius; Fueris enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Idem posset similiter argui, quia peccatum est iniustitia, infirmitas, & mors anime peccataricis; gratia vero iustitia, sanitas, & vita animæ spiritualis, vel ipsam reportans.

Adhuc autem specialiter contra primam iætrum dicentem hominem se per se à peccato mundare ; vel hoc est per actum mundum vel immundum. Si per mundum ipse prius est mundus sicut ex præmissis apparet: Vnde & Matth. 23. Væ vobis, &c. qui mundatis quod deforis est calicis & perapsidis , intus autem pleni estis rapina & immunditia? Pharisæi cæce, munda prius quod intus est calicis & parapsidis , vt fiat illud quod deforis est mundum. Dicitque Apostolus ad Titum primo , Omnia munda mundis, coquinatis autem & infidelibus nihil mundum est, sed inquinatæ sunt mens eorum & conscientia. Nec per actum immundum. Quomodo namque posset immundus per suam immunditiam immundum purgare? Vnde & Ecclesiastici 34. Ab immundo quid mundabitur? & à mendacie quid verum dicitur?

^{emundat} Talis autem qui se per se à peccatis suis || emundat , & sic gratiam prometur, non habet orare cum cæteris Ecclesiæ filijs , Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam , sed Domine, reddite mihi iustitiam secundum exigentiam meritorum meorum ; nec habet ulterius dicere , Et secundum multititudinem miserationum tuarum, sed iustiarum tuarum, dele iniquitatem meam. Imò non hoc debet rationabiliter petere , cum non Deus, sed ipse iniquitates suas deleaf, sicut dicit: Quare nec habet consequenter orare,

Amplius laua me, &c. Asperges me Domine, hyssopo & mundabor, &c. Talem quoque non oportet aliquod participium vendicare benedicti sanguinis Iesu Christi, qui pro multis erat effusus in remissionem peccatorum, sicut Euangelia & tota Dei Ecclesia contestantur: Potest enim se per se mundare. Non sic autem, non sic Dominus ipse sentit, cum per Esaiam 43. ita dicit, Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas , Ego sum, inquit, ego sum ipse, telicet discretiū, sicut testantur Grammatici, id est, ego, & nullus alijs , qui deleo iniquitates tuas: Ipse enim est Agnus Dei qui tollit peccata inundi. Joan. 1. & peccata mundi sicut Ecclesia tota canit. Quare & Theophilus sicut allegatur in Glossa, Quare, inquit, non dixit peccata mundi, sed peccatum? vt videlicet per hoc quod dixit peccatum, vniuersaliter peccatum videbatur innuere, sicut consuevimus dicere, quod homo electus est de paradiso, id est omne genus humanum. Docerque Aug, super illum locum sermone 4°. quod utrumq; istorum , Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi , debet accipi discretiū modo

D prædicto. Qui etiam sicut allegatur in Canone de Consecrat. dist. 4. Nemo. & 4. sentent. Lumbardi dist. 18. Nemo, inquit, tollit peccata mundi nisi Christus, qui est Agnus tollens peccata mundi. Cui & simile est illud infra , codem , Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto, quod & similiter intelligit Aug. ibi sermone 5°. historia scholastica, alijq; Doctores, Hic scilicet, & non alijs, sed hic solus; quibus & consonat illud Aëtor. 15. Qui nouit corda Deus testimonium perhibuit dans illis Spiritum Sanctum, &c. fide purificans corda eorum, & alia loca multa. Quare & Aug. in sermone de remissione peccatorum , sicut allegatur in Can. 1. q. 1. Ut euidenter. Ut euidenter, inquit, ostenderet Dominus, à Spiritu Sancto, quem donauit suis fidelibus, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco sic ait, Accipite Spiritum Sanctum, & continuò subiecit. Si cui dimiseritis peccata, remittuntur ei, hoc est, Spiritus Sanctus dimittit , non vos. Idem super illud Joan. 20. Accipite Spiritum Sanctum, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, part. 2. homilia 67. seu 121. totius, sic ait; Ecclesiæ charitas quæ per Spiritum Sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit; Eorum autem qui non sunt eius participes, tenet; ideo postea quād dixit , Accipite Spiritum Sanctum, hoc continuò de peccatorum remissione, ac detentione subiecit. Quare & dicit Propheta , Emitte Spiritum tuum , & creabuntur, & renonabis faciem terræ , Psalm. 103. Super quod Aug., Pauperes, inquit, spiritu noluerunt habere spiritum suum , habebunt spiritum Dei; hoc enim dixit, Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vesti , qui loquitur in vobis. Emittes spiritum tuum & creabuntur: Ipsius enim figuramentum sumus, dicit Apostolus creati in operibus bonis. A spiritu eius accepimus gratiam , vt iustitiae viuamus , quia ipse est qui iustificat

Theophilus.

impium

A impium. Auteres spiritum eorum, & deficient; emittes spiritum tuum & creabuntur, & innouabis faciem terrae, id est, nouis hominibus confitentibus se iustificatos esse, non a se iustos, vt gratia Dei sit in illis. Vide quales sint, quibus innouata est facies terrae. Paulus dicit; Plus enim illis omnibus laborauit. Quid est Paule? attende sicut si spiritus tuus; Non ego inquit, sed gratia Dei mecum. Quid ergo, quia cum abstulerit spiritum nostrum, in puluerem nostrum conuertimur, ut ille iuuentus infirmitatem nostram, vt accepto eius spiritu recreemur. Dicit quoque Prophetus; Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captivitatem Iacob, remisisti iniuriam plebis tuae, operuisti omnia peccata eorum, Psal. 84. Cui & concorditer Augustinus super illud Psalm. 31. Beati, quorum, &c. Psalmi inquit, titulus intelligentiae vocatur. Prima ergo intelligentia vt noueris te peccatorem; consequens intelligentia est, vt cum ex fide per dilectionem bene cooperis operari, nec hoc viribus tuis, sed gratia Dei depatueris, quia totum gratiam eius depurat, non meritis nostris; Beati, quorum re-

B missae sunt iniuriae, & quorum testa sunt peccata; si texit Deus peccata noluit aduertere. Vbi & Ieronimus; Quibus Deus dimittit peccata, tegit. Quibus autoritatibus recitatis a Petro, 4^a. Sentent. Dist. 18. Ex his, inquit, aperte ostenditur, quod ipse Deus penitentem soluit a debito poenae, & tunc soluit, quando intus illuminat inspirando cordis veram contritionem; cui sententia ratio suffragatur, & autoritates attestantur. Nemo enim de peccato vere compungitur, habens cor contritum & humiliatum nisi in charitate; qui autem habet charitatem, dignus est vita; Nemo autem sicut dignus est vita & morte, non est igitur tum ligatus debito aeternae mortis. Filius enim irae est definit, ex quo diligere & penitire caput; Solus ergo Deus hominem interius mundat a macula peccati, & a debito aeternae poena soluit, qui per Prophetam ait; Ego solus deleo iniuriae & peccata populi. Et infra, varia Doctorum sententia recitata; Ecce, inquit, quam varia a Doctribus traduntur. Et in hac tanta varietate quid tenendum? hoc sanè dicere ac sentire possumus, quod solus Deus dimittit peccata & re-

C tinet, & tamen Ecclesie contulit potestatem soluendi ac ligandi; sed aliter ipse soluit vel ligat, aliter Ecclesia. Ipse enim per se tantum ita dimittit peccatum, quia & animam mundat ab omni interiori macula, & a debito aeternae mortis soluit; Et addit infra; Ostensum est, inquit, qualiter Sacerdotes dimittunt peccata vel reuident, & tamen retinunt sibi Dens potestatem quandam singularem dimittendi vel retinendi, quia ipse solus per se debitum aeternae mortis soluit, & animam interius purgat. Talis quoque non eget alio Saluatore vel medico; scilicet Iesu Christo; Potest enim seipsum saluum facere, & sanare; imo nec medicus iste quemquam saluat a peccato vel sanat, sed quilibet semeipsum; Frustra ergo venit querere, & saluum facere quod perierat, Luc. 19. Frustra vocatum est nomen eius Iesus, id est, salutaris vel Saluator, cum nemini sit causa salutis, sed quilibet sibi ipsi. Iste ergo molitus extinguere, seu peruertere nomen Christi. Non sicut autem, non sic, sed potius nomen suum conuertat, & qui fuit Pelagianus, fuit Christianus; qui fuit discipulus Pelagi in persidia Pelago naufragantis,

D fuit discipulus Iesu Christi a peccati Pelago liberantis. Quare & Angelus Domini dixit Ioseph; Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum a peccatis eorum, Math. 1. Cui & concorditer Petrus repletus de spiritu sancto, de Domino Iesu Christo, dixit, quod non est in aliquo alio salus; nec enim nomen aliud est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, A&t. 4. Quod & benè videns Prophetus; Tu es, inquit, ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob, Psalmo 43. & supra 26. Dominus, inquit, illuminatio mea, & salus mea. Et infra 40. Sana animam meam, quia peccavi tibi; Et interius, 102. qui sanat omnes infirmitates. Quare & Ierem. 17. Sana, inquit, me Domine, & sanabor; salutum me fac, & salu ero; quibus & multa similia occurunt scriptis in Scriptura Item sicut tangebat superius; Quomodo potest mortuus mortuo vitam dare? mortuus mortuum suscitare? Nullus enim potest facere opus vita, nisi habeat prius vitam quilibet autem peccator mortaliter, est spiritualiter mortuus. Quis etiam hominum praesumit de se tantum, ut pos-

E sit corporaliter mortuus corporaliter suscitare? quis ergo praesumet se posse spiritualiter mortuum, spiritualiter suscitare, cum hoc sit tantum vel magis, sicut spiritus & vita spiritualis est tantus seu tanta, vel major corpore, corporalique vita? Vnde Anselmus de lib. arb. 10. Cum, inquit, libera voluntas deserit rectitudinem, seruit peccato per impossibilitatem per se recuperandi eam. Sic ergo sit spiritus vadens & non rediens, quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati. Quippe sicut nulla voluntas, antequam haberet rectitudinem, poruit eam Deo non dante, capere, ita cum deserit acceptam, non potest eam, nisi Deo reddente, recipere; Et maius miraculum aeterno, cum Deus voluntati desertam reddit rectitudinem, quam cum mortuo vitam reddit amissam: Corpus enim necessitate moriendo non peccat, vt vitam nunquam recipiat; voluntas vero per se rectitudinem deserendo, meretur vt illa semper in-

Lac. 19.

Math. 1.

A&t. 4.

Psal. 43.

Psal. 26.

Psal. 40.

Psal. 102.

Ierem. 17.

digeat. Idem secundo, Cut Deus homo decimo sexto. Mirabilius inquit, Deus testatura- A
 uit humanam naturam, quam *instituit* (Aequaliter enim utrumque Deo facile est) sed homo
 antequam esset, non peccauit, vt fieri non deberet; postquam vero factus est, peccando me-
 ruit, vt quod & ad quod factus erat, perderet; tanto ergo mirabilis Deus illum restituit quam
instituit, quanto hoc de peccatore contra meritum, illud non de peccatore nec contra meritum
 fecit. Chrysostomus quoque sicut allegatur in Glossa super illud Luc. 5. Quid est facilius di-
 cere, dimituntur tibi peccata tua, an dicere, surge & ambula? Palam, inquit, est quia consol-
 lidare corpus facilius est; quanto namq; nobilior est anima corpore, tanto est excellentior ab-
 solutio criminum. Verum quia illud non creditis, eo quod lateat, adjiciam quod minus est,
 aperius tamen, quatenus quod est magis occultum per hoc demonstretur. Quibus & concor-
 diter Augustinus super illud Psalmi 9. Narrabo omnia mirabilia tua; Narrat, inquit, omnia
 mirabilia Dei, qui ea non solum in corporibus palam, sed in animis inuisibiliter quidem, sed
 longè sublimius, & excellentius fieri vident. Nam terreni homines, & oculis dediti magis mi-
 rantur resurrexisse in corpore Lazarum mortuum, quam resurrexisse in anima persecutorem
 Paulum. Dicit quoque Propheta loquens ad Deum, Nunquid mortuis faciet mirabilia, aut
 medici suscitabunt, & confitebuntur tibi? Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perdizione? Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia
 tua, & iustitia tua in terra obliuionis? Psal. 87. Quid autem haec aliud significare videntur,
 nisi quod solus Deus facit mirabilia spiritualiter, mortuos & sepultos, perditos & oblitos sua
 praeuinciente gratia suscitando; Vnde Augustinus primum horum verium exponendo Me-
 dici, inquit, Ecclesiastici, quamuis non de suo curent, quia nec Medici corporis curant de suo,
 tamen quantumlibet per fidele ministerium opulentur saluti, viventes curare possunt, non
 mortuos excitare de quibus dictum est, Nunquid mortuis faciet mirabilia? Nimirum enim oc-
 culta Dei gratia est, quia hominum mentes quodammodo reuulsunt, vt possint à quibuslibet
 eius ministris præcepta sanitatis audire; quam gratiam commendat in Euangelio dicens, Ne- C
 mo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum, & paulo post, Propterea dixi
 vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Supra dixerat,
 Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt, & tanquam huius rei caufam exponens, Prop-
 terea, inquit, dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi ei fuerit datum à Patre meo,
 vt ostenderet etiam ipsam fidem, qua credit, & ex morte sui cordis anima reuulsa est, dari no-
 bis à Deo. Quantumlibet ergo ex ipsa, excellentes verbi predicatores, & veritatis euam per
 miracula suætiones tanquam magni medici agant cum hominibus, si mortui sunt, & tua gra-
 tia non reuixerint; Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici refuscitabunt, & hi quos
 exuscitabunt, confitebuntur tibi? haec enim confessio indicat viuos. Nam sicut alibi scrip-
 tum est, A mortuo velut qui non sit, perit confessio; qui & ad eandem sententiam lequentes
 versus exponit, super tertium ita dicens; Nec medici impios suscitabunt ut confiteantur tibi
 in quibus occulta tua gratia non operatur, quatrabantur et credant, quia nemo venit ad me, D
 nisi quem tu attraxeris. Petrus insuper 4. Sent. dist. 18. dicit quod purgationem animæ à ma-
 culâ peccati, solus Deus facit, qui solus suscitatanitam & illuminat, quod Sacerdotes neque-
 unt qui tamen sunt Medici animalium. Vnde Propheta, Nunquid Medici suscitabunt & con-
 fitebuntur tibi? Item Ecclesiastici decimo septimo; A mortuo quasi nihil, perit confessio,
 vel secundum aliam translationem, A mortuo velut qui non sit, perit confessio. Qui ergo
 confitetur peccatum, non quia confitetur, est viuus. Non enim potest mortuus facere o-
 pus vita, sed prius saltus natura est viuus, & ideo effici opus vita. Istam quoque sententi-
 am roborat expositio Sancti Augustini superioris allegata. Qui & de verbis Domini Sermone
 octauo, Confitentur, inquit, siue laudantes Deum, siue accusantes nos ipsos. Pia est vita
 que confessio, siue cum te reprehendis qui non es sine peccato, siue cum illum laudas qui
 non potest habere peccatum. Si autem benè cogitemus, reprehensio tua laus ipsius est? E
 Quare enim iam confiteris in accusatione peccati tui, in accusatione tui ipsius, quare
 confueris nisi quia ex mortuo factus es viuus. Scriptura, quippe ait, A mortuo quasi
 qui non sit, perit confessio. Si perit à mortuo confessio, qui confitetur, viuit; Et si pec-
 catum confitetur, vtique à morte reuixit. Si peccati confessio reuixit à morte; quis eum
 suscitauit? Nullus mortuus est sui ipsius suscitator; quis eum suscitauit? Nisi qui remo-
 to lapide clamauit, dicens, Lazare prodi foras. Quid est autem foras prodire, nisi quod
 occulsum erat, foras prodere? qui confitetur, foras prodit; Foras prodire non posset
 nisi viueret, viuere non posset nisi Dei vocatio esset. Dicteque Bernardus De gratia &
 libero arbitrio 23. Aut Apostolus, Quid habes quod non acceperisti? creatus, sanaris, saluaris,
 quid horum tibi ex te O homo? quid horum non impossibile libero arbitrio, nec creare qui
 non

- A** non eras, nec iustificare peccator, nec mortuus poteras te ipsum resuscitare, vt cætera prætermittam bona, quæ aut sanandis necessaria sunt, aut saluandis reposia. Quod dicimus de primo, patet & ultimo, sed & de medio nemo dubitat, nisi qui ignorans Dei iustitiam, & suam volens constituere, iustitia Dei non est subiectus: Quid enim agnoscis creantis potentiam, saluantis gloriam, & sanantis ignoras iustitiam? Sana me, ait, & sanabor, saluum me fac, & saluero, quoniam laus mea es. Iustitia Dei iustitiam agnoscet, à quo sperabat æquem salutari à peccato, quām à miseria liberari, ideo illum & laudem suam, non se merito statuebat. Quis est qui est, qui ignorat Dei iustitiam? quis se ipsum iustificat? quis est qui se ipsum iustificat? qui merita sibi aliquid præsumit quām à gratia. Cæterum qui fecit, quod salvaret, etiam dat vnde saluet. Ipse merita, inquam, donat, qui fecit quibus donaret. Et sequitur 24. Igitur qui rectè sapient triplicem confitentur operationem, non quidem liber arbitrij, sed diuinæ gratiæ in ipso, sive de ipso; prima, creatio; secunda, reformatio; tertia, est **B** summatio. Siquidem quod non erat, in illo creari oportuit, quod erat, per formam rectorum deiiformem, membra non perfici nisi cum capite. Ex his apparet, quod solus Deus vivificat, & resuscitat per gratiam mortuos per peccatum: Quod bene aduertens Propheta; Vivificabis, inquit, nos; & nomen tuum inuocabimus, Psalmi 79. Vivificabis nos, ita solus vitam gratiæ inspirando, & hoc primo, & vivificati nomen tuum inuocabimus viua inuocazione secundò. Et infra 84. Deus, tu conuersus, vel secundum aliam literam conuertens, vivificabis nos; tu, inquam, singulariter, discreuē conuersus ad nos per beneficium gratiæ, seu conuertens, vivificabis nos. Et infra 118. In æquitate tua vivifica me, in æquitate, inquam tua, non mea; vbi haber litera Augustini; In iustitia tua vivifica me. Super quod dicit; Non in mea, sed in tua iustitia vivifica me, hoc est, charitate; quia in me vnde moreret, habui; vnde autem viuam, non inuenio nisi in te. Et infra; Secundum misericordiam tuam vivifica me, & custodiad testimonia oris tui; Secundum misericordiam tuam, non secundum iustitiam meritorum vivifica me, & hoc primò, & custodiad testimonia oris tui secundò. Quare & Medicus noster, salus, & vita; Sicut, inquit, Pater suscitat mortuos, & vivificat, sic & Filius quos vult, vivificat, Iohann. 5. Hie ergo suscitat spiritualiter mortuos, non mortui semetipsos, &c. hoc gratuita voluntate, non pro suscitatotorum merito præcedenti, Filius, inquit, quos vult, vivificat, non eos qui vivificari merentur. Solus enim Deus potest de lapidis, de lapideis hominibus, frigidis, siccis, & duris, filios Abraham suscitat, sicut ex Mattheo & Luc. tertio, sciri potest: Tertium autem prædictorum errorum sufficienter rectificant prælibata.
- Secunda autem opinio principalis affirmans gratiam naturaliter præcedere remissionem peccati, & iustificationem iniusti, bisariam dispergitur: Aliqui namque dicunt, quod gratia secundum id quod est absolute, præcedit remissionem peccati, & iustificationem iniusti, non autem in quantum est gratia, sed sic subsequitur hanc & illam: Alij verò ponunt, quod gratia in quantum est gratia, naturaliter hæc præcedit. Prima autem istud discordat parum vocaliter à principali opinione Pelagi recitata, realiterque concordat; quæ ideo potest corrigi sicut illa, accipiendo gratiam & cæteros terminos requisitos cum reduplicatione ad mentem Scripturae Canonicae & Doctorum. Quæ & posset alij vijs quampluribus ad veritatem reduci: sed quia videatur nimium puerilis, non est ei viriliter resistendum; ætas enim prouectior, & intellectus matuorū hanc fugabit. Habentes autem intellectum, & sensus magis diligatos, ponentesque gratiam in quantum est gratia præcedere remissionem peccati, & iustificationem iniusti, dupliciter variantur: Aliqui namque dicunt gratiam præcedere iustificationem mediare, alij verò immediatè. Primi quippe istorum affirmant, Deum primò naturaliter gratis infundere gratiam peccatori, ipsumq; peccatorem secundo ordine naturæ elicere aliquem actum purgatiuum peccati, & sic per actum huiusmodi mediantem mereri, & consequi remissionem peccati: Et isti circa actum illum medium duuersimodè sentientes, in quinque etiæ diuiduntur vltierius species. Prima existimat, quod ille actus medius purgatiuum sit cor-dis contritus; Secunda, quod sit etis confessio; Tertia, quod sit absolutionis; Quarta, quod sit operis satisfactio; Quinta, quod sit poenitentia sacramentalis, qualis in Ecclesia celebratur integra & perfecta: non enim putant sufficere aliquam partem solam. Primù quidem istarū, quæ videtur subtilior cæteris, opinantur Deū primo naturaliter dare gratis gratiā peccatori; ipsumq; peccatorē secundo ordine naturæ diligere gratis Deū; & tertio naturaliter pœnitere, & per hæc mereri remissionē peccati, offendit diuinæ, pœnæ æternæ, amicitiā diuinā, & vitā æternam, siveq; quarto ordine naturaliter percipere dimissiōne peccati, quinto remissionem offendit diuinæ, sexto relaxationem pœnæ æternæ, septimō reconciliationem amicitiamque diuinam, oœcumvitam æternam, licet hæc omnia tempore, seu instanti temporis potius simul siant. Hanc

autem opinionem videntur Doctores quamplurimi profiteri, quibus & consentire videtur A
 Glossator decretorum super principium primæ distinctionis de poenitentia, materiam istam tractans: Dicit enim quod gratia præcedit contritionem tanquam causa, & contritio remissionem similiter sicut causa. Et infra, Nota, inquit, quod haec omnia simul sunt tempore, iustificatio, contritio, dilectio, remissio, sed quædam tamen ex his naturaliter precedunt, & priora sunt naturæ: Necesse enim habeo intelligere quid prius quis habeat gratiam quam conteratur; præcedit ergo gratia, sequitur dilectio, quoniam qui gratiam habet, diligit, quam sequitur contritio, qui enim diligit conteritur; sequitur remissio; qui enim conteritur ei remittitur. Autoritates autem plurimæ, quas illa prima distinctione de poenitentia recitat Gratianus, & Petrus 4. sentent. dist. 17. quarum & aliquæ pro Pelagianis superioriū recitantur, videntur planè testari, peccata per solam contritionem dimitti. Quibus & ratio suffragatur; || Aliter enim videretur superfluum concerti de peccatis; cum etiam poenitere sit liberum homini, posset accepta gratia non poenitere, & ita esse iustificatus & iustus sine aliqua B
 poenitentia post velante: Verum istam opinionem videntur corripere rationes per viam me-
 ritæ contra primam opinionem Pelagianorum præmissæ. Hanc etiam corrugunt rationes per
 viam vitæ & mortis, sanitatis & infirmitatis, bonitatis & malitiae arboris sive terræ, & aliæ similes contra Pelagianos adductæ. Dilectio namque & contritio, quibus peccator meretur remissionem peccati, sunt opera viua, sana, & bona; quare & ipse prius natura est viuus, sanus, & bonus, sicut superius plenus est deducrum, sicut & cvidenter te-
 stantur Anselmus de Concordia 9. Augustinus 1. || ad Simplicianum 24. sicut rangebat C
 superius, & trigesimum nonum plenus allegauit. Item sicut per vigesimum sextum huius patet, & per omnes Doctores concorditer, peccatum seu peccati malitia non est aliquid positivum, sed tantummodo priuatuum, & non coartationis nec alicuius actus omnino, quia tunc cessante actuali contritione, vel illo alio actu quoconque, statim rediret peccatum. Est igitur priuatio habitus alicuius, qui ei opponitur positiuè, & hoc immediate in subiecto disposito, sicut lux & tenebrae: Iste autem habitus oppositus immediate peccato est gracia, per gratiam necessario ipsum immediate restituit peccatori; aliter enim posset quis simul esse in gratia, & in peccato mortali, quod præstens repugnat. Gracia ergo infusa immediate deletur peccatum, sicut per lucem tenebrae immediate tolluntur; vel statim gratia immediate restitutum habitum oppositum immediate peccato, qui immediate per se tollit peccatum, sicut gratia, tantum illo habitu mediante tollit peccatum, sicut Sol tenebrae aëris, tantum suo radio mediante: Non ergo actu dilectionis aut contritionis causuliter & naturaliter mediante. Item gratia est prior naturaliter contritione, & contritio non est eius effectus necessarius, nec ipsam necessario inseparabiliter consequens, quia tunc omnis recipiens & habens gratiam semper necessariò poeniteret, quod constat esse falsum de Sanctis Angelis, de hominibus ante lapsum, de parvulis baptizatis post lapsum, de sanctis adultis in vita habentibus gratiam Dei semper, non dolentibus tam semper, & de Domino Iesu Christo. Potest ergo gratia peccatori infusa pro tunc esse sine actu contritionis in ipso, sicut & post, sicut etiam alij habitus infusi, possibileque infundi, puta intellectuales & morales sine actibus proprijs esse possunt, praesertim cum contritio sit actus spontaneus libera voluntatis. Cum etiam gratia & contritio sint duo effectus Dei in corde contrito, & gratia prior naturâ, & contritio posterior, nec inseparabiliter ipsam sequens; quod si ponatur in esse, cum secundum hypothesis peccatum non tollatur nisi per actu contritionis, erit peccator simul in gratia & in peccato mortali; vel si in hoc casu peccatum tollatur sine actu contritionis, hoc est per aliquem habitum, oppositum immediate peccato, qui est gratia, vel immediate allatus per gratiam, sicut superius rangebat; quare & prius similiter tollebatur: Habitus enim semel immediatè oppositus per se & essentialiter alicui priuationi, semper opponitur ei similiter, sicut ex secundo huius potest haberis. Si quis autem respondeat quod gratia non est habitus ille oppositus immediate peccato, nec illum immediatè restitut, sed aliquo medio mediante; illud aliud vel est habitus, vel actus; Non actus propter præmissa; & quia ista responsio defendit dicentem in casu præmisso, peccatum deleri sine contritione, & actu peccatoris priori; Nec rationabiliter dici potest, quod illud si habitus; quis enim est ille? Ille etiam habitus vel necessario & inseparabiliter consequitur gratiam, vel contingenter & separabiliter: Si contingenter & separabiliter possibile est quod gratia infusa sit sine illo; & quod peccator sit simul in gratia, & in peccato mortali, sicut superius est argutum: Si necessario & inseparabiliter, eadem ratione ab initio fuisse dicendum habitum oppositum immediate peccato, immediatè consequitam: Per hoc enim in nullo minuitur sed augetur

B

C

D

E

A tur potius difficultas, sicut facile est videre. Item quilibet forma, & quilibet habitus naturalis, moralis, & intellectualis immediatè denominat suum formatum & habituatum, sicut immediatè oponitur priuationi huius formæ, seu habitus, circa suum subiectum dispositum, puta lux lucidum, iustitia iustum, sapientia sapientem, & ita de alijs vniuersitatis. Cur igitur gratia & charitas non immediatè denominat quenquam gratum, & charum, maximè cùm esse gratum & non esse gratum, seu esse non gratum, sive ingratum, sicut charum & acharum, circa subiectum dispositum, puta circa creaturam rationalem, sive immediatè opposita priuatione? Cur etiam gratia, seu charitas quæ est vita spiritualis, sanitas, & pulchritudo habent non immediatè denominat ipsum vivum spiritualiter, saoum, & pulchrum, sicut vita, sanitas, & pulchritudo cuiuspiam naturalis denominat naturaliter ipsum talem? Cur etiam gratia non immediatè efficit & denominat magnos gratos, sicut facit parvulos baptizatos, sicut & primos homines, si fuerunt creati in gratia, vel ante peccatum, gratiam

B habuerunt, sicuti etiam Angelos, cùm secundum illud vulgatum Philosophi, Vnum in quantum unum natum sit facere semper unum. Item ad inductionem peccati mortalis statim immediatè consequitur expulsio gratie; quare & eodem modo è contra simili ratione. Hanc etiam opinionem rectificant Autoritates præmissæ, dicentes, Peccatorem iustificari per gratiam Dei gratis, non ex operibus, aut meritis præcedentibus peccatoris, quod & Autoritates & rationes quamplures contra opiniones Pelagianorum præmissæ concorditer attestantur: Hæc eadem opilio propter multa alia eius dicta, posset & multipliciter aliter castigati. Secunda dictarum factarum tali inquit ratione: Si ante oris confessionem dimittantur peccata, non est necessarium confiteri: Quatenus ratione tenetur homo confiteri peccata, quæ non dubitat esse dimissa? Cur etiam non similiter teneretur baptizatus adulitus noverter confiteri peccata in baptismō dimissa, quod nullus dubitat esse falso? Quare & Dominus præcipit, dicit prior iniquitates tuas, ut iustificeris Esaïæ 43, secundum Translatio Esaïæ 43.

C nem Septuaginta, ut recitat ibi Glossa. Augustinus quoque super illud Psalmi 74°. Confitebimus tibi Deus, confitebimus, & invocabimus nomen tuum, Confitere, inquit, & invoca. Confidendo enim mundas teipsum, quo veniat invocatus, Ante invocationem præcedit confessio, confessio tua te mundat. Qui & super illud Psalmi 95. Confessio & pulchritudo in conspectu eius, Pulchritudinem, inquit, amas? Vis esse pulcher? confitere; non dixit pulchritudo, & confessio, sed confessio & pulchritudo: Foderas? confitere ut sis pulcher: Peccator eras? confitere, ut sis iustus; confessio & pulchritudo in conspectu eius. Confidantur enim peccata sua, vomant mala quæ audie vorauerant, non redeant ad vonitum suum sicut canis immundus, & erit confessio & pulchritudo. Amamus pulchritudinem, prius eligamus confessionem, ut sequatur pulchritudo. Itam quoque sententiam planè teltatur expulsio Augustini super illud Psalmi 103. Confessionem & decorum induisti *; & super illud Psal. 84. Iustitia ante eum ambulabit &c. superius recitat. Dicique Ambrosius in libro de Paradiso, sic ut allegatur de penitent. dist. 1. Alij è contra, & 4. sent. Petri, dist. 17. Non potest quisquam iustificari à peccato nisi fuerit ante confessus: Qui & in sermone quadragesimæ, sicut eisdem locis similiter allegatur; Confessio, inquit, animam à morte liberat, confessio apertit paradisum, confessio spem salutis tribuit. Item August. de vera & falsa penitentia 13. & allegatur locis prædictis, In hoc, inquit, quid penitens per se ipsum dicit Sacerdoti, & etubescit vicit timore offensi, fit veniam criminis: Fit enim veriale per confessionem, quod criminale erat in operatione; vtroque etiam loco prædicto multæ Autoritates similes recitantur. Verum correptione huius factæ ex correptione factæ prioris sequitur evidenter: Si namque cordis contritio procedens à gratia non præcedit deletionem peccati, multo magis nec oris confessio cùm hæc sit posterior. Preadem quoque per quæ reducta fuerat prima facta, paret & secunda reduci. Peccatum enim est priuatione quædam tantum, & non confessionis nec alicuius actus, quia tunc cessante confessione, vel illo actu, redire peccatum: Est igitur priuatione habitus aliquius, qui vel est gratia, vel per gratiam restitutus, sicut superius est ostensum, & hoc ante confessionem nedum natura, sed tempore, quando gratia ingrato gratis infunditur, & contetur de peccatis, sicut & præhabita manifestant. Item si peccatum mortale non deleteretur ante oris confessionem in peccatore recipiente priuationem gratiam & contrito, volenteque confiteri, & Confessorem diligenter & diu querente, starent diu simul gratia & peccatum mortale, quod erat superius reprobatum. Quid etiam Catholicus dubitat in peccatore ex gratia iam infusa debitis penitente, & confiteri volente, ac confessionem diligenter querente, peccata ante confessionem dimitti, ipsumque, si moriorit in via versus Sacerdotem, salvati; & si huic si morior ante confessionem dimittantur peccata, cur non similiter si vixisset donec ad Sacerdotem venisset? cur non similiter alteri simili non morienti in via, sed usque post confessionem

Glossa.
Augustinus.

D scit allegatur de penitent. dist. 1. Alij è contra, & 4. sent. Petri, dist. 17. Non potest quisquam iustificari à peccato nisi fuerit ante confessus: Qui & in sermone quadragesimæ, sicut eisdem locis similiter allegatur; Confessio, inquit, animam à morte liberat, confessio apertit paradisum, confessio spem salutis tribuit. Item August. de vera & falsa penitentia 13. & allegatur locis prædictis, In hoc, inquit, quid penitens per se ipsum dicit Sacerdoti, & etubescit vicit timore offensi, fit veniam criminis: Fit enim veriale per confessionem, quod criminale erat in operatione; vtroque etiam loco prædicto multæ Autoritates similes recitantur. Verum correptione huius factæ ex correptione factæ prioris sequitur evidenter: Si namque cordis contritio procedens à gratia non præcedit deletionem peccati, multo magis nec oris confessio cùm hæc sit posterior. Preadem quoque per quæ reducta fuerat prima facta, paret & secunda reduci. Peccatum enim est priuatione quædam tantum, & non confessionis nec alicuius actus, quia tunc cessante confessione, vel illo actu, redire peccatum: Est igitur priuatione habitus aliquius, qui vel est gratia, vel per gratiam restitutus, sicut superius est ostensum, & hoc ante confessionem nedum natura, sed tempore, quando gratia ingrato gratis infunditur, & contetur de peccatis, sicut & præhabita manifestant. Item si peccatum mortale non deleteretur ante oris confessionem in peccatore recipiente priuationem gratiam & contrito, volenteque confiteri, & Confessorem diligenter & diu querente, starent diu simul gratia & peccatum mortale, quod erat superius reprobatum. Quid etiam Catholicus dubitat in peccatore ex gratia iam infusa debitis penitente, & confiteri volente, ac confessionem diligenter querente, peccata ante confessionem dimitti, ipsumque, si moriorit in via versus Sacerdotem, salvati; & si huic si morior ante confessionem dimittantur peccata, cur non similiter si vixisset donec ad Sacerdotem venisset? cur non similiter alteri simili non morienti in via, sed usque post confessionem

Augustinus.
* amictus
lumine si-
cut vesti-
mento.
Ambrosius.
Augustinus.

fessionem viucium? quæ ratio diuersitatis? quæ causa varietatis patibus circa istos? A Hoc autem & illi decem viri leprosi, qui adiussionem Dominicam dum irent quærere Sacerdotes ut se eis ostenderent, sunt mundati, de quibus Luc. decimo septimo, lucidè manifestant. Quod etiam euidenter ostendit ille leprosus, quem Dominus primò, manu tetigit, & mundauit, & postea præcepit, ut ostenderet se Sacerdotibus, & offerret quod præcepit Moses in testimonium illis offerri, sicut Matth. 8. & Marc. 1. plenus recitat. Ostenderet, inquam, se per Confessionem oris, & offerret quod præcepit Moses per sauffactionem operis, quod lex iubet. **B** quis etiam dubitat infidelem adulturn ad prædicationem fidelis conuersum corde, & credentem in Christum, volentem baptizari, & quærentem diligenter Baptistam; etiam ante baptismum aquæ, baptismino flaminis à mortalibus omnibus baptizati, & si sic dedeat, saluari, sicut satis ostenditur quarto Sent. Petri distinct. 4. Et extra, de Baptismo & eius effectu: Debitum. Cur ergo non similiter in Baptismo poenitentia salutaris? Hoc idem probat multipliciter, De poenitent. distinct. 1. per leprosus prædictos, & Autoritates ac rationes quamplurimas efficaces: Verum est tamen quod Gratianus arguit pro, & contra, & neutram partem affirmat, sed Lectoris iudicio derelinquit, sicut capitulo penultimo clarè patet. Autoritates verò & rationes pro sententia prima ibi adductæ efficaciter illam probant; quæ autem ad oppositum adducuntur, quædam magis probant propositum si inspiciantur subtiliter, quedam procedunt contra negligentes seu contemnentes oris Confessionem, & propositum confidunt, sicut totum patet ibi per Glossam, & per Petrum 4. Sentent. distinct. 17. vbi & sententiam istam probat & tenet. Tertia secta se fundat in clauis potestate. Non enim fallo aut frustra Dominus dixit Petro, Tibi dabo claves Regni Cœlorum; Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in Cœlis; Et quodcunque solueris super terram, erit solutum & in Cœlis, Matth. 16. Qui & generalius, Quorum, inquit discipulis congregatis, remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, Iohann. 20. **C** quis etiam Christianus ignorat, vicarium Christi in terris, & alios inferiores prælatos & Sacerdotes minores virtute harum clavium à peccatis absoluere poenitentes: aliquos vinculo excommunicationis ligare, & aliquos soluere? Alias quoque ut arguit, superficuum esset absoluvi. Hæc autem secta ad intellectum Señatorum stare non potest: Si enim neque cordis contrito, neque oris confessio præcedit deletionem peccati, sicut superiorius est ostensum, multo magis nec absolutio Sacerdotis, cum hæc, si fiat legitimè, sit post illas. Potest quoque secta hæc corrigi sicut proxima est correcta. Quare & Petrus 4. Sentent. Dist. 18. probat & tenet peccata esse deleta ante absolutiōnem à Sacerdote impensam. Item si in absolutione Sacerdotis dimittantur peccata, vel Sacerdos per absolutionem suam ei dimittit, vel Deus ad absolutionem illius. Sacerdos autem non propriè delet peccata, sed solus Deus sicut superiorius est ostensum: Vnde & Ambrosius, sicut allegatur, 4. Sentent. Petri, Dist. 18. & de Pœnitent. Dist. 1. Alij è contra. Verbum, inquit, Dei dimittit peccata, Sacerdos cùl Iudeo, Sacerdos quidem officium suum exhibet, sed nullius potestatus iura exercet. Dicitur Hieronymus sicut allegatur in Glossa, super illud Matth. 16. Quodcunque ligaueris, &c. &c. 4. Sent. Petri, dist. 13. Istum locum Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilios, ut vel damnent innocentēs, vel solueat se noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententiā Sacerdotum, sed reorum vita queratur. Legimus in Leuitico de leprosis vbi iubentur ostendere se Sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc à Sacerdote immundi fiant, non quod leprosus, Sacerdotes faciant, & immundos; sed quod habent notitiā leprosi & non leprosi, & possint discernere qui mundus, quiue immundus sit. Quomodo igitur ibi leprosum Sacerdos immundum facit, sic & hic alligat vel solvit Episcopus vel Presbyter. quis etiam vel leuiter astimabit Sacerdotem absoluendo exteriū, ceterae interiū gratiam in anima peccatoris purgatoriā peccatorum, sicut superiorius est ostensum? Quare & Dominus præcepit per Moysen, Aaron, & filii eius, dicens; Sic benedicet filii Israel, & dicetis eis; Benedicat tibi Dominus, & custodi te; ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui: Conuertat Dominus vulnus tuum ad te, & det tibi pacem; Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis, Numer. 6. Ego, inquit, scilicet solus benedicam eis, id est, effectum benedictionis, scilicet gratiam, augmentumque gratia intrinsecus dabo eis. Nec Deus ad absolutionem Sacerdotis, semper tribuit gratiam, vel dimisit peccata. Hujusmodi namque clauigeri harum cœlestium clavium possunt aliquoties delirare, ligando scilicet putacū & eorum iudicio aliquos, qui secundum veritatem & Dei iudicium, à peccati vinculo sunt soluti, & solvendo similiter aliquos, qui veraciter sunt ligati. Quare & Origenes sicut tecitac cum Petrus, 4. Sentent. Dist. 18. sic ait, Exiit quis à charitate, à fide, à veritate; per hoc exiit de castis Ecclesiæ,

*Matt. 16.**Iohann. 20.**Lumbardus.**Ambrosius.**Hieronymus.**Thom. 5.**Origenes.***B****D****E**

- A clefis, etiam si Episcopi voce non abiecatur, sicut est contra : aliquis non recte iudicio foras mittitur, sed si non egit ut mereretur exire nihil laeditur. Interdum enim qui foras mittuntur, intus est, & qui foras est intus videtur retineri, quod & planè testatur Ieronimus superius allegatus. Quare & Petrus 4. Sentent distinet. 16. recitat dicto Ieronymi immediate subiungit; Aperte hī ostendit, quod non sequitur Deus Ecclesie iudicium quæ per surreptionem interdum, & ignorantiam quandoque iudicat; Deus autem iudicat semper secundum veritatem, & in remittendis, & in retinendis culpis. Cui & concorditer Innocentius tertius; Extra de sententia excommunicationis; A nobis sapere qualiterum. Iudicium, inquit, Dei veritati, que non fallit, neque fallitur, semper innititur; iudicium autem Ecclesie nonnunquam opinionem sequitur, quam & fallere sapere contingit & falli: propter quod, contingit in eisdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solitus, & qui liber est apud Deum, Ecclesiastica est sententia innodatus. Quod & potest elici infra, eodem, Inquisitioni tuae, & supra, de restituitione spoliatorum, Literas. Vbi traditur manifeste, quod si alter coniugum post matrem monium celebratum, deprehendat pro certo impedimentum legitimum, quod tamen probare non potest, ratione cuius non possunt sine peccato mortali carnaliter commiseri, quantumcunque ad instantiam alterius coniugis per censuras Ecclesiasticas judicialiter compellatur ad debitum carnale reddendum, nullo modo hoc debet, sed potius toto tempore viri sue excommunicationis sententiam humiliter sustinere. Quarta secta videtur fundati in illo communione superius allegato; Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum, cui & multa similia; ibi similiter posita suffragantur. Quare & Leo Papa, sicut allegatur de penitentia, distinet. 1. & 4. Senten. Petri, dist. 17. Christus, inquit, hanc præpositis Ecclesie tradidit potestatem, ut confitentibus penitentibus satisfactionem darent, & cosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per tanquam reconciliationis admitterent. Quapropter & Raphael Tobit 12. Eleemosyna, inquit, à morte liberat, & ipsa est quæ purgit peccata, & Tobi 12. facit inuenire vitam æternam. Vnde & Parab. 15. Per misericordiam & fidem purgantur peccata; Parab. 15. Lue. 11.
- B monium celebratum, deprehendat pro certo impedimentum legitimum, quod tamen probare non potest, ratione cuius non possunt sine peccato mortali carnaliter commiseri, quantumcunque ad instantiam alterius coniugis per censuras Ecclesiasticas judicialiter compellatur ad debitum carnale reddendum, nullo modo hoc debet, sed potius toto tempore viri sue excommunicationis sententiam humiliter sustinere. Quarta secta videtur fundati in illo communione superius allegato; Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum, cui & multa similia; ibi similiter posita suffragantur. Quare & Leo Papa, sicut allegatur de penitentia, distinet. 1. & 4. Senten. Petri, dist. 17. Christus, inquit, hanc præpositis Ecclesie tradidit potestatem, ut confitentibus penitentibus satisfactionem darent, & cosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per tanquam reconciliationis admitterent. Quapropter & Raphael Tobit 12. Eleemosyna, inquit, à morte liberat, & ipsa est quæ purgit peccata, & Tobi 12. facit inuenire vitam æternam. Vnde & Parab. 15. Per misericordiam & fidem purgantur peccata; Parab. 15. Lue. 11.
- C cata; & Salvator, Luc. 11. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quibus & multa similia, de iejunio, & oratione, & de huiusmodi occurruunt sibi in Scripturis. Hæc etiam potest similiter corrigi, sicut & aliae sunt correctæ. Ex precedentibus quoque patet nullius eleemosynas seu opera qualibet esse chara, grata, & accepta Deo quamdiu ipse est in peccato mortali extra charitatem & gratiam, non charus, non gratus, nec acceptus ab eo. Vnde & Parab. 15. Victimæ impiorum abominabiles Domino, vota iustorum placabilia, Et P. i. 15. Eccl. 34. Dona iniquorum non probat aliissimus, nec respicit in oblationibus iniquorum, nec in multitudo sacrificiorum propitiabitur peccatis. Et Esaïa, 1. Ne offeratis, in Ecl. sus. 34. quid Dominus, ultra sacrificium frustra; Incensum vestrum abominatio est mihi, neomeniam, & Sabbath, & Festinitates alias non feram; Iniqui sunt coetus vestri; Kalendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laborauit sustinens; & cum ex-
- D tenderitis manus vestras, auerteram oculos meos à vobis, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam; Manus enim vestrae sanguine plena sunt. Quare & Gen. 4. Respexit, inquit, Gen. 4. Dominus ad Abel, & ad munera eius; Ad Abel, inquit, scilicet ad offerentem seu dantem primò, & ad munera eius secundò, & propter dantem, ad munera, non è contra. Vnde & beatus Gregorius 22. Moral. 1. t. super illud Iob 31. Ostium meum viatori patuit; Ab omnipotente, Gregorius. inquit, Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. Mundari etenim prius debet animus, qui eleemosynam præbet, quia omne quod datur Deo, ex dantis mente pensatur. Cuncta itaque malitia macula ab interiori nostro homine cogitationis immutacione tergenda est, quia iram Iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offert. Vnde scriptum est; Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius; ad Cain autem, & ad munera eius non respexit. Neq; etenim sacram eloquium dicit; Respexit ad munera Abel & ad Cain munera non respexit, sed prius ait, quia respexit ad Abel, ac deinde subiunxit, & ad munera eius: & rursum dicit, quia Non respexit ad Cain, ac deinde subdit, nec ad munera eius: ex dantibus quippe corde id quod datur, accipitur. Idcirco non Abel ex munib; sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namq; ad eum legitur Dominus respexit qui dabant, quam ad illa quæ dabat. Qui & sicut recitat Gratianus, 14. quest. 5. Scriptum: sic ait, Scriptum est, Victimæ impiorum abominabiles sunt Deo, & vota iustorum placabilia. Neq; enim in Dei iudicio, quid, sed à quo detur, inspicitur. Hinc etenim quod scriptum est; Respexit Deus ad Abel & ad munera eius; ad Cain autem & ad munera eius non respexit. Dicitur quippe quod Dominus respexit ad munera, præmisit sollicitè, quia respexit ad Abel; ex qua re ostenditur, quia non offerens à munib; sed munera ab offerente placuerunt. Dona quippe ini-|| datur, quorū non probat Aliissimus, nec respicit in oblationibus corū, nec in multitudo sacrificiorū propitiabitur

Augustinus. propitiabitur peccatis eorum. Item Augustinus de vera & falsa poenitentia 14. Offerat, inquir, poenitentis Deo mentem, & cordis contritionem, deinde & quod potest de possessione, tunc quod offert, securus offerat. Respexit Dominus ad Abel & ad munera eius, sed prius dicit ad Abel, quām ad munera: Sumeas enim mentem, quam cognovit humilem & puram, remuneravit eius largitatis munera. Idem Enchirid. 59. Qui, inquit, vult dare ordinate eleemosynam, à seipso debet incipere, & eam primitus sibi date, & intetiora mundare, sicut alibi legitur, Mundate quā intus sunt, & quae foras sunt, munda erunt. De hac elemosyna admonens Dominus, Verutamen, inquit, quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quem & Petrus 4. sentent. dist. 15. sententialiter recitans, Hac, inquit, eleemosyna quam sibi debet homo primitus, mundantur interiora, ad quod hortans Christus ait, Mundate quā intus sunt; Immundis enim nihil est mundum, sed polluta sunt eorum mens & conscientia. De ieiunio autem, oratione, & similibus simili ratione, similiter iudicandum. Quinta secta per hoc se munit, quod aliqua poenitentia est remissiva peccati, sicut in principio fuerat allegatum, & quā dignius quam poenitentia illa grata quā procedit à gratia, exercetur in Ecclesia, & est saluberrimum sacramentum. Quare & Petrus 4. sent. dist. 1. definiens Sacramentum, Sacramentum, inquit, propriè dicitur, quod ita est signum gratiae Dei, & inuisibilis gratiae forma, ut ipsius imaginem gerat, & caula existat. Dicitque Augustinus, sicut allegatur 4. sent. Petri, dist. decima septima & de Poenitentia, dist. 1. Agite poenitentiam qualis agitur in Ecclesia, Nemo dicat sibi, occulte ago, Apud Deum ago, Nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago; ergo sine causa dictum est; Quā solueritis in terra, erunt solua & in celis; ergo sine causa claves Ecclesia datae sunt; frustramus etiam verbum Christi. Quamobrem & Petrus 4. lent. dist. 14. dicit quod poenitentia exterior est Sacramentum & causa salutis & iustificationis, sicut superius plenius allegatus. Si etiam poenitentia si sacramentum, est sacræ rei signum; sic enim sacramentum communiter definitur, & potest haberi ex Augustino 10. de Ciuit. Dei 11. & recitat Petrus 4. sent. dist. 1. C Sed quid sanctius designaret, quām sanctificationem peccatoris prophani & emendationem peccati? Aliter etiam videtur, quod tota poenitentia sacramentalis esset superflua, vel falso aliquia pars illius. Huius etiam secta viri possunt, per quā & alij, refranari. Quis etiam dubitat poenitentem, ante poenitentiam totam peractam, à peccato quoad culpam, à macula scilicet peccati esse mundatum, licet non à reatu poena solutum? Quid aliter fieret de debitè poenitente, confitente, poenitentiam admittentie, & illam debitè inchoante atque continuante, sed ante poenitentiam peractam plenariè decadente? Quis neficiat talē ad purgatorium ignem transtire? si tamen cum peccato mortali decederet, descendet ad infernum, vbi tantum punio non purgatio peccatorum. Quid etiam sentendum de sero poenitentibus in mortis articulo, in ultimo vita anhelitu & hiatū, nec perficientibus poenitentiam debitam in presenti? Decedunt tales cum peccatis suis mortalibus? Absit, Absit; peccat mortaliter qui hoc Dicit, sicut nullus dubitat Christianus. Quis etiam neficiat Sacerdotem longam poenitentiam pro peccato mortali agentem, posse missam licetè celebrare ante poenitentiam consummatam? & cui dubium, nullum in peccato mortali possit licetè celebrare? Propter hanc ergo talia praetributa, videtur mihi opinio ultima esse vera, & gratiam præcedere iustificationem immediatè, nullo scilicet actu iustificati temporaliter vel naturaliter mediante: Ipsam quoque iustificationem iniusti præcedere secundum daturam actus, & opera eius iusta; ipsam insuper iustificationem in quo cunque adulto aliquos actus iustos, puta dilectionem & contritionem semper de facto naturaliter consequi, & inseparabiliter comitari. Porro iuxta præmissa 23. & 25° huius, credo, quod Deus intrinsecè, quantum scilicet ad actum seu affectum intrinsecum voluntatis, semper omnino & qualiter, & què gratis, & què charè dixit, diligit, & diligenter iustificantum, seu iustificatum quemcunque, puta Paulum, ante conuersacionem, in ipso, & post ipsam. Credo etiam iuxta præmissa multis capitulis quod dilectio ista Dei æterna, sit purè gratis, quia nullis præuenta meritis creatura; Quare & consequenter, ut in nullo sim ingrat, gratissimæ & latissimæ gratiae liberalissimi ac magnificissimi Domini Dei mei; sed ut ei pro omnibus quā tribuit mihi gratis, gratiam plenam retribuam, saltem beneficia eius in genere, generaliter agnoscendo iuxta prius ostensa, contra opiniones præmissas, Confiteor Deum meum, sicut æternaliter gratis me dilexit, & æternaliter gratiam iustificatricem, tempore placito coram eo, mihi gratis conferre dispositus; si tempore placito veniente, gratis infundere gratiam iustificantem mihi iniusto, iustificare me gratis, lauare iniustias meas gratis, suscitare & sanare me gratis, debitum poenæ æternæ dimittere mihi gratis, atque in poenam temporalem vertere ipsam gratis, facere me filium regni gratis, & hoc, ipsum, non me, per ipsum, & per gratiam suam, non per me, sed in me, & de me, facere

- A facere purè gratis. Ulterius autem iuxta Corollarium, 41. huius; Per ipsum, & per gratiam suam mihi gratis infusam, & per me simul ac in me, consequenter naturā & in se paranter eius gratuitis beneficijs memoratis gratis facere meipsum Deum gratis diligere, & de offendis omnibus pœnitere. Eia ergo, Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomine sancto eius; Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Hoc etiam testificari viderur sancta Dei Ecclesia, ita canens: E fursum agnus mittitur laxare gratis debitum. Omnes pro indulgentia vocem demus cum lacrymis, laxare inquit gratis, non pro aliquo merito præcedenti debitum culpæ mortalis, & pœnae debita æternalis. Quare & bene subiungit; Omnes pro indulgentia, scilicet culpæ & pœniae prædicta, & naturaliter prius facta vocem demus cum lacrymis, vocem scilicet interiorum dilectionis, cum lacrymis, id est, cum amaritudine contritionis, & actu pœnitentia subsequenter. Quod & Dominus per Esaiam 45. *Esaic 45.* prædicens; Ipse, inquit, de Cyro sub typo Christi, captiuitatē meam dimittit, non in pretio, nec B in munib'bus. Quare & Petrus 4. Sent. Dist. 1. 8. Sicut, inquit, potestatem baptis'mi retinuit sibi *Lumbardus.* Deus, ita & pœnitentia, & idē sic ut interiorum animam gratia sua illuminat, ita & simul debitum æternæ mortis relaxat: Ipse enim per seipsum pœnitentium peccata tegit, & tunc tegit quandō ad pœnam non referuat. Tunc ergo tegit, quandō debitum pœnae æternæ solvit. Quod autem ipse tegat, aperte dicit Augustinus, exponens illum locum Psalmi; Beati, quo- *Augustinus.* rum testa sunt peccata, id est, cooperta, & oblitera. Si enim *texuit* Deus peccata, noluit aduer- *texit.* tere, & si noluit aduertere, noluit animaduertere, id est, punire, sed ignoroscere. Ita ergo dicit à Deo testa, vt Deus non videat, id est, vt æternaliter non puniat. Videre enim Deum peccata, est ad pœnam imputare, auertere autem faciem à peccatis, hoc est, ea ad pœnam non referuare. Item Ieronimus; Quibus Deus dimittit peccata, tegit, ne in judicio reuelantur. Item Caf- *Hieronymus.* siodorus; Qui gravia habent peccata, alijs Deus imputat, alijs per misericordiam non iniputat. Ex his aperte ostenditur, quod ipse Deus pœnitentem solvit à debito pœnae, & tunc fol- C uit, quandō intus illuminat, inspirando cordis veram contritionem, scilicet habitualem, id est habitum charitatis seu gratiae effectuum contritionis, & ipsam tunc simul tempore facientem: quare & immediate subiungit; Cui sentientia ratio suffragatur, & autoritates attestantur. Ne- *Cafsiodorus.* mo enim de peccato vero compungitur, habens eorū contritum & humiliatum, nisi in charitate; qui autem habet charitatem, dignus est vita; Nemo autem simul dignus est vita & morte; non est ergo tunc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim ira esse declinit, ex quo diligere & pœnitere coepit, ex quo, inquam, diligere & pœnitere coepit, scilicet habitualiter, id est, ex quo recipit charitatem quæ est habitus dilectionis & pœnitentia effectius, & tunc simul efficiens hanc & illam; & innuit hic rationem contra opinionem proximam prius factam: quare & immediate post addit; Ex tunc ergo solitus est ab ita, quæ non manet super illum qui credit in Christum, sed super illum qui non credit. Hoc autem non potest intelligi, nisi de credere habitualiter, scilicet de fidem habere sicut credunt parvuli baptizati, & adulti dormientes,
- D & auctum fidei non habentes; vbi & statim infert; Non ergo postmodum per Sacerdotem, cui confitetur, ab ira æterna liberatur, à qua jam liberatus est per Dominum, ex quo dixit Confitebor, ex quo scilicet instanti temporis, proposuit confiteri, vel ex quo instanti naturæ dixit habitualiter. Confitebor, id est, recepit charitatem, seu gratiam quæ est habitus sic dicendi. Similiter quoque potest ostendti quod recepto habitu charitatis, non prius naturaliter per actum pœnitentia libereatur ab ira, & à debito pœnae æternæ, à qua prius naturaliter fuit per illum habitum liberatus, sicut superius contra opinionem proximam pleniū est deducitum. Quare & subdit finaliter concludendo; Solus ergo Deus hominem interiorū mundat à macula peccati, & à debito pœnae solvit, qui per Prophetam ait; Ego solus deleo iniurias & peccata populi. In iustificatione autem peccatoris adulti, quamvis iustificetur per habitu charitatis seu gratię antecedente naturaliter auctum dilectionis aut pœnitentia salutaris, auctus tamen hujusmodi secundū legem statutā in iustificatio requiritur comitante, velut quod- *Ierem. 31.*
- E dam gratuum consequens ex antecedente tam grato, & veluti quidam fructus sanctus ex arbore prius mortua, sterili & maledicta, nunc autem vivificata, secundata, & sanctificata, procedens, veluti etiam conuersio quædam spontanea peccatoris ad Deum, qui peccando ab eo spontaneè se auertit, veluti insuper tristitia quædam spontanea peccatoris in reconciliatione ejus ad Deum, quem prius delectatione spontanea offendebat. Quare & Ier. 31. in persona peccatori conuersi sic ait; Converte me & convertiar, quia tu es Dominus Deus meus: Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam. Qui & Thren. vlt. Conuerte, inquit, nos, Domine, ad te & conuertemur, quod & Glossa superius allegata, lucide attestatur. Quare & Aug. de verb. A- post. serm. 1. 5. Sine te fecit Deus; Non enim adhibuisti aliquem consensu ut te faceret Deus; quomodo cōsentiebas, qui non eras? qui ergo fecit te, sine te, non iustificat te sine te. Ergo fecit nescientem,
- Tibren. vlt.*
Glossa.
Auguſtinus.

II te sine
iustificatu.
Bernardus.

nescientem, iustificat volentem, tamen ipse iustificat, **II** ne sit iustitia tua. Cui & concordan- A ter Bernardus de gratia & libero arbitrio 24. Qui inquit, recte sapiunt, triplicem confitentur operationem, non quidem liberi arbitrij, sed diuinæ gratiae in ipso, siue de ipso; prima, crea- tio; secunda, reformatio; tercia, est consummatio. Cum ergo consumatio fieri habeat de no- bis siue etiam in nobis, non autem à nobis; creatio vero facta sit & sine nobis; sola reforma- tio qua est nobiscum quodammodo propter voluntarium consensum nostrum, in meritum nobis reputabitur. Reformatio ipsa sunt ieiunia nostra, vigilie, continentia, & opera mi- sericordia, ceteraque virtutum exercitia, per quaenam conatur interiorem nostrum hominem renouari de die in diem, dum & intentio terrenis incurvata curis, de imis paulatim ad superna resurgat, & affectio circa carois desideria languens sensim in amo- rem spiritus conualecit, & memoria veterum hominum turpitudine fordinis, nouis, bonisq; astibus candidata in dies inclarescit. In his ergo tribus interior renouatio consistit, rectitudine scilicet intentionis, puritate affectionis, recordatione bona operationis, per quam bene sibi con- B conscientia memoria enitefecit. Verum haec, cum certum sit diuino in nobis **III** aditari spiritu, Dei sunt munera; quia vero cum nostra voluntatis assensu, nostra sunt merita: Non enim vos estis ini- quit qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Augustinus etiam de poenitentia 2°. Omnis, inquit, qui iam suæ voluntatis arbitrio constitutus est, cum accedit ad Sacra- mentum fidelium, **IV** nisi cum poenitentia vita veteris, nouam non potest inchoare ab hac poenitentia cum baptizatur, soli paruuli immunes sunt? Nondum enim uti possunt libero arbitrio, quibus ad consecrationem remissionemq; originalis peccati prodest eorum fides à quibus of- feruntur, ut quascunq; maculas delictorum per alios, ex quibus nati sunt, contraxerunt alienum etiam interrogatione ac responsione purgantur. Ceterorum hominum nullus transit ad Christum ut incipiat esse quod non erat, nisi cum poenitentia fusse quod erat. Haec prima poenitentia precipitat Iudei dicente Petro Apostolo, Poenitentiam agite, & baptizetur vnuquisq; vestrum. Qui & de vera & falsa poenitentia 10. Qui per se, inquit, peccauit, per dolorem prop- prium, per fidem Ecclesiæ indulgentiam acquisivit, hoc per baptismum ita reddit hominem mundum & nouum, ut nihil remaneat, quod Deo dispiceat; sine poenitentia nulli profuit baptismus qui peccauit sponteue, & supra 2°. Qui, inquit, conuerterit necessario dolet se habere quod gaudet perdere. Tenet quoque constanter fides Ecclesiæ generalis, quod peccata voluntaria in adultis sine poenitentia nullatenus remittuntur; & non remittuntur per actum pœnitentia causaliter & naturaliter præcedentem gratiam iustificantem, vel remissionem pecca- torum mortalium quoad culpam, sicut superius est ostensum. Remittuntur ergo cum actu pœnitentia gratia & remissionem huiusmodi consequente, sicut & præcedentia manifestant.

C O R O L L A R I V M .

Corollarium, quod illud est prius secundum naturam siue prius naturaliter alio, quod est Causa illius quod aliquid, à quo ad aliud tenet Consequentia subsistendi, & non è contra, est prius illo secundum naturam. Quare & quod non omne d quo non conuer- tur consequentia subsistendi est prius secundum naturam, sed secundum superioritatem seu vniuersalitatem secundum consequentiam, siue secundum quemlibet alium tam modum, quod non quicquid est prius alio secundum naturam potest esse sine illo; nec etiam quicquid potest esse sine alio, & non è contra, est prius isto secundum natu- ram, sed secundum aliquem alium modum ita dictum; nisi fortassis prius secundum na- turam dicatur, aquicuocè tribus modis.

EX his autem quedam veritatis scintillæ, Logicis, Philosophis, Theologis, & omnibus a- matoribus veritatis non modicum viles elucecunt, quod videlicet, Illud est prius secun- E dum naturam, siue prius naturaliter alio quod est causa illius, quod videtur debere intelligi de causa efficiente, materiali, atque formalí, licet secundum modus speciales diuersos; De causa autem finali non tantum videtur, imo magis videtur oppositum, quod illa sit posterior na- turaliter actione, seu re, cuius est causa finalis. Item quod aliquid à quo ad aliud tenet con- sequentia subsistendi & non è contra, est prius illo secundum naturam; quare & quod non omne, à quo non conuerterit consequentia subsistendi est prius secundum naturam, sed se- condum superioritatem, seu vniuersalitatem, secundum non consequentiam, siue secundum quemlibet alium tam modum. Item quod non quicquid est prius alio secundum naturam, potest esse sine illo, nec etiam quicquid potest esse sine alio & non è contra, est prius illo se- condum

A secundum naturam, sed secundum aliquem alium modum iam dictum, nisi fortassis prius secundum naturam dicatur æquiuocè multis modis. Prima pars, huius ex præmissis apparet, & quia est vtilis in doctrina, & vix ab aliquo dubitatur, ipsam commemorare oportuit prius quam probare: Hanc enim concorditer attestantur Logica, naturalis scientia, & diuina, quam & Theologia ac Theologiæ contestantur, de quarum copia, testimonij gratia pauca sumam. Philosophus siquidem in Prædicamentis, positis quatuor modis Prioris, subiungit; Videtur autem, præter eos qui dicti sunt, alter esse Prioris modus. Eorum enim quæ conuertuntur secundum existentias consequentiam, quod alterius quomodolibet causa est, dignè prius naturallo dicitur; quia verò quedam sunt huiusmodi, palam est. Esse namque hominem conuertitur secundum existentias consequentiam ad veram de le orationem. Nam si est homo, vera est oratio, qua dicitur, quoniam homo est; & si vera est oratio qua dicitur, quia homo est, tunc consequitur hominem esse: est autem vera oratio quidem nequaquam causa quod sit res, veritatem videtur quodammodo res causa vt sit oratio vera. Dum eni res est, aut non est, aut vera oratio aut falsa dicatur necesse est; ideoque secundum quinque modos prius alterum altero dicitur. Quis etiam in naturali scientia, aut in metaphysicâ sapientia dubitet causas esse priores & superiores apud naturam causatis, puta simplex complicito, generans generato, agens acto, & vniuersaliter mouens moto. Quomodo namque aliter demonstrarent Deum esse primum, & summum omnium secundum naturam? Quis etiam Theologus nesciat Deum verè & realiter præcessisse mundum & tempus, nec tamen temporaliter, aut secundum aliquam durationem successivam, & longam veram, & realem, sed tantum secundum causam & naturam, sicut ostendunt præmissa, 34. parte cotollatij primi huius? Hoc idem testatur Boetius, quinto de Consolatione Philosophiae, prosa ultima. Augustinus 12. Confess. 28. sicut eadem pars allegit, & Anselmus de veritate, 12. sicut tricesimo nono patet. Quot etiam testimonia, trigesimo quinto, & circa copiosè præmissa ostendunt gratiam præcedere opera nostra bona, quod non temporaliter, sed causaliter atque naturaliter oportet intelligi? Quare & Petrus, secundo Sententiæ, Distinct. 26. Bonam, inquit, voluntatem fides præuenit, non tempore, sed causa & natura. Quis etiam negauerit Deum esse prius causatum, & ipsi m prius causaliter, & ideo prius naturaliter agere in actione communi, sicut artificem instrumento, sicut etiam ex proximo huius patet. Reliquæ verò particula huius primæ partis per hæc & huiusmodi faciliter apparebunt. Prima particula secundæ partis evidenter consequitur ex hac prima. Sequitur enim, Deus suscitat istum spiritualiter vel corporaliter, ergo iste viuit correspondenter, & non conuertitur; Iste viuit spiritualiter vel corporaliter, ergo Deus suscitat istum sic vel sic. Cum enim diu continuè viixerit, erit antecedens verum, & consequens falsum planè, quia Deus nequaquam continuè suscitat utm viuentem, sed in instanti vno suscitauit. Aliqui quoque viuunt naturaliter, quos Deus non naturaliter suscitat, nec naturaliter suscitauit, sicut illi, qui nunquam erant naturaliter mortui: Ali qui D etiam viuunt spiritualiter, quos Deus non sic suscitat, nec etiam suscitauit, sicut sancti Angeli, Christus, & forsitan Mater Christi. Deus etiam viuit, qui nunquam fuerat suscitatus; quare ad hoc viuere nullatenus sequitur, quod Deus hoc suscitat, sed è contra. Ponatur ergo quod Deus istum prius spiritualiter mortuum, nunc spiritualiter suscit vitam gratiæ intiprando, tunc optimè sequitur, Deus hunc suscitat, ergo hic est viuus, & non conuertitur sicut superioris est ostensum, & tamen Deum hunc suscitat est prius secundum naturam, quam hunc esse viuum: Est enim causa illius; quia enim Deus hunc suscitat, ideo est viuus, & non è contra. Similiter, optimè sequitur, Deus vult suscitate nunc istum, ergo iste est viuus, per decimum huius, & non conuertitur, sicut præcedentia manifestant. Et tamen Deum velle suscitate nunc istum est prius natura, quam istum esse viuum; est eni [causa] illius, causa efficientis. Similiter optime sequitur; Deus hoc creat, vel vult creare nunc hoc, ergo hoc est & non conuertitur; non enim creat creatæ continue, sed conseruat, & tamen hoc est prius illo natura, quia causa illius. Similiter optime sequitur; Iste homo habet gratiæ, ergo est mundus à peccato mortali, & non conuertitur. Aliquis enim posset esse mundus à peccato mortali, & non habere gratiam, sicut forte secundum quoddam fuit de primis parentibus ante lapsum, pio aliquo morula, quod non habuerunt gratiam neque culpam, vel saltē potuit sic suscītare, & tamen habere gratiam est prius natura, quia causa illius: Gratiæ namque purgat peccata mortalia, sicut superioris est ostensum. Secunda verò particula huius 2. clarissimè sequitur ex hac primis quibus patenib; tertia scilicet patet. Obicitur forsitan, quod Phil. in Præponendo modos prioris, alsignans secundum, dicit illud esse prius secundum natura, à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Non est ita: Dicit enim Philosophus quod illud est prius, quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiam, & à quo non conuertitur in eo quod

est consequentia; non tamen dicit, quod illud est prius natura sed potius contra dicit. Dicit A enim quod quinque sunt modi Prioris, sicut erat superius recitatum, scilicet secundum tempus, non conuersione consequentie, ordinem, honorabilitatem, & secundum naturam; si tamen secundus esset idem cum quinto, essent quatuor modi tantum. Prima autem particula tertie partis corollarij prelibati lequitur euidenter ex prima particula secundæ partis illius. Nam secundum illam aliquid est prius alio secundum naturam, à quo ad illud aliud tenet consequentia subsistendi; Non potest ergo subsistere sine illo; quod & potest aliter demonstrari. Deum namque *velle* gratificare iungat, iustificare iniustum, dare ei gratiam & iustitiam facere cum gratum & iustum, est prius naturaliter quia causaliter, quād ipsum esse gratum & iustum, sicut prehabita docueruot. Deum etiam *velle* gratiam crearam esse seu quamlibet creaturam, & creare ipsam est prius naturā quād ipsam esse, quia causa illius, sicut numerum huius ostendit, & tamen hæc sine illis esse non possunt, sicut decimum huius probat, & mutua relatio manifestat. Prius quoque natura est date quām recipere, agere quām pati, B mouere quām moueri, & tamen separari non possunt. Prius similiter naturaliter quia causaliter est istum recipere gratiam & habere quām peccata deleri, sicut superius monstrabatur; sicut & prius naturaliter, quia causaliter est acērem recipere lucem & habere, quām tenebras effugare, sicut & Solem esse, quām lucere intra vel extra, supposita dispositione omnimoda requisitis quod & videatur vniuersaliter verum esse de omnibus, quā necessariō & inseparabiliter consequitur aliqua propria pafio, seu aliquod proprium, aliqua actio, aliquisq; effectus. Si quis verò obiectat, quod hæc est vna communissima regula & maxima generalis, Quicquid est prius alio secundum naturam, potest existere sine illo; videtur mihi quod non; Nec occurrit mihi ratio, neque Autoritas, in qua possit securè fundari ita generaliter intellecta: Posset tamen verificari per aliquas exceptiones, sicut regule Iuristarum, excipiendo scilicet casus prætactos, & alios sicut oportet. Secunda verò particula huius tertie ex secunda particula partis secundæ consequitur euidenter. Oppositum autem videntur sentire Plato, Aristoteles, & Averroës Philosophi nominati: Aristoteles namque 5. Metaph. 16. positis multis modis, quibus aliqua dicuntur priora & posteriora, subiungit; Alia verò secundum naturam & substantiam, quācunque contingit esse sine alijs, & illa non sine illis, qua definitione sū est Plato, quibus & concordat Averroës in commento. Potest dici, quod illud est intelligendum secundum famositatem potius, quām secundum veritatem, & secundum opinionem Platonis; vel aliter quod potest intelligi sicut alia regula similis iam præmissa. Tertia autem particula huius tertie partis, per tertiam particulam secundæ faciliter ostendetur. Verūm & aliter dici potest quod multi æquocant in prioritate naturæ; Aliqui namque magis propriè & profundè loquentes vocant prius secundum naturam, secundum causalitatem, sicut prima particula primæ partis corollarij prelibati; Alij autem famos & consuetè magis quām verè, secundum non conuersione consequentie, sive secundum consequentiam; alij verò secundum possibiliterem effendi sine alio, non è contra, sicut ex præmissis apparet. Alij adhuc vocant prius secundum naturam, quod prius intenditur à natura, & sic totum dicitur prius parte, & finis illo quod est ad finem: Vnde Philosophus 1. Polit. 1. dicit, quod Ciuitas est prior natura quām domus & vnuquisque. Amplius autem & Priors secundum naturam non improbabiliter dici potest perfectius secundum naturam: Hæc autem à multis sophistarum decipulis, à multis Pelagianorum muscipulis, à multis multorum tendiculis, in ista materia & alijs pluribus elaqueant, liberant, & præseruant. Ut autem omnes sagittæ pestiferae in Pelagianorum pharetra preparatae faciliter redundant, vltierius aduentum, quod Pœnitentia dupliciter sumitur, sicut etiam pœnitere, sicut & credere, & multa similia. Talia namque quandoque significant actionem, seu actum, quandoque verò habitum seu aptitudinem ad agendum: Actionem verò seu actum significant propriè, & maximè vilitatem; transumptiè autem secunduni illam metaphoram, & speciem illam tropi, qua nomen effectus ad suam causam quandoque transfertur, significant habitum productuum huiusmodi actionis, seu aptitudinem ad agendum, & est satis creber modus loquendi tam apud vulgares, quām apud diuersarum scientiarum peritos. Dicimus enim communiter, dicuntq; Autores similiter, Aquila videt acutè, equus currit velociter, homo ridet, canis latrat, & ita de alijs, quamus omnino dormiant vel quiescant, non actum, sed habitum seu aptitudinem intendentes, quod in libris de historia Animalium sepiissimè repetitur. Quare & Philosophus 2. Eth. 6. Virtutem definiens, & definitionem eius ostendens, Dicendum, inquit, quoniam omnis virtus, cuius virtus fuerit virtus, & id bene habens perficit, & opus eius bene reddit; puta oculi virtus & oculum studiosum facit, & opus eius: Oculi enim virtute bene videmus; similiter & equi virtus & equum studiosum facit, & bonum ad currendum, & ferendum C D E

- A dum ascensorem, & expectandum bellatores. Si vtique hoc in omnibus ita habet, & hominis virtus erit vtque habitus, ex quo bonus homo sit, & a quo bene suum opus reddit. Cui & concordanter Apostolus, Charitas, inquit, patiens est, benigna est, omnia suffert &c. 1. ad Cor. 13. Quare & Augustinus de bono coniugij 37. & post, multis capitulis docet diffusè, quod continentia, patientia, & huiusmodi qua proprie sonant in actu, quandoque & apud quosdam sunt in opere seu in vso, quandoque vero & apud quosdam in habitu, non in actu. Sic etiam loquitur veritas ipsa dicens, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur, Marc. 16. quod intelligendum videtur de habitualiter credere, scilicet fidem, id est, habitum fidei habere propter parvulos baptizatos, qui non credunt actualiter, sed tantum habitualiter, id est, non habent actu fidei, sed tantummodo habitum, nec damnantur. Quare & Innocentius tertius scribens Archateni Episcopo, sicut recitat Extra, de baptismo & eius effectu, Maiores recitat, approbando quod nonnulli concedunt, quod parvuli credunt, non per vsum, sed per habitum fidei quem ¹¹ suscipimus in baptismo, sicut & alia multa verba secundum communem vsum loquendi, non ad actu, sed ad ¹¹ apertitudinem referuntur. Cui & concorditer Augustinus, sicut allegatur de consecrat. distinet. 4. Quis autem: ¹¹ quis, inquit, neicit, credere esse in infantibus ¹¹ baptizari? non credere autem non baptizari? qui & Epistola 14. ad Bonifacium quarentem, cum interrogatur de parvulo baptizato, An credit in Deum, & respondet, quod credit, nunquid hoc accipiendum sit pro tunc vel pro futuro, scilicet quod crederet in maiori etate, respondendo, sic ait; Nil est aliud credere, quam fidem habere; ac per hoc, cum responderet parvulum credere, qui fidei nondum haberet effectum, responderetur eum fidem habere propter fidei sacramentum, & convertere se ad Deum propter conversionis sacramentum: Qui & de alijs responsionibus pro parvulo redditis, de alijs eius operibus sentit idem: Nec mirum si nomen actus transferatur ad habitum, quia & quandoque similis translatio sit contra, sicut ex 39° patet. Pater ergo ex praemissis per locum à simili, quod poenitere & poenitentia, conteri & contrito, & similia, quandoque significant actu seu vsum, quandoque vero significant habitum effectuum talis actus seu vsum, & ipsum actu facientem, habitum scilicet charitatis & gratiae datum gratuito peccatori, vnde bene, iustitia, & meritorie Deum gratuitu dilit, & propter eum pœnitit de peccatis. Quare & Petrus 4. sent. dist. 1. 4. Imbutos, inquit, viuis animos exueri, atque emendare vitius est perfecte atque celestis gratia, & ideo sane ita potest definiri poenitentia, Pœnitentia est virtus, vel gratia, qua commissa mala, cum emendationis proposito, plangimus, & odimus, & plangenda vterius committere nolumus. Autoritates ergo quamplurimæ affirmantes poenitentiam delere peccata, infirmitates sanare, mortuos suscitare, & similia, seu ista per poenitentiam fieri, possit iuxta præmissa conuenienter intelligi de poenitentia habituali prædicta, que est causa poenitentiae actuallis: Quare & Glossa super principium distinctionis de poenitentia, pro opinione contraria superius allegata, Remisio, inquit, peccatorum præcedit cordis contritionem: Non enim potest quisquam vere conteri, nisi prius habeat fidem per dilectionem operantem. Dicuntur ergo peccata dimitti per contritionem, hoc est per illud quod facit coris contritionem, id est, per charitatem. Pœnitentia insuper actuallis quedam est formata, quedam informis; quedam meritoria, quedam preparatoria: De poenitentia autem informi dicitur Sapient. 5. Tunc dicent intra se poenitentiam agentes, &c. & Mat. 27. Tunc Iudas poenitentia ductus relutit, 30. argenteos &c. quibus & occurruunt multa similia in Scriptura: Pœnitentia autem actuallis formata & meritoria est, qua procedit ex charitate & gratia, ac formatur; Informis vero & preparatoria est quedam tristitia de peccato, timore poenæ, timore incommodi, timore seruili, præcedens temporaliter gratiam, & præparans peccatorem ad dimissionem peccati, ad operationem boni, & ad receptionem gratiae & pœnitentiae salutaris, sicut 37° docebat; talis autem poenitentia semper vel plurimum, sicut credo, præcedit gratiam, iustificationem, & veram poenitentiam in adultis: Eiusmodi etiam est omnis disciplentia, horror, abomination, detestatio, & improbabio peccatorum, gratiani iustificantem, & veram poenitentiam antecedens. Talis autem pœnitentia communiter nascitur ex timore pœnæ inferni, ex timore incommodi, ex timore seruili: Quare & Dominus hunc timorem velut vitilem peccatoribus imprimet etiam ingeminando, sic dicens; Timete eum qui potest & corpus & animam perdere in gehennam, Matth. 10. & Luc. 12. Timete eum qui postquam occidit habet potestatem mittere in gehennam, ita dico vobis, hunc timete. Vnde & Parab. 15. Per timorem Domini declinat omnis a malo. Et supra 1. Timor Domini principiū sapientiae, quod Beda expomens, sicut allegat Petrus 3. sen. dist. 34. Duo, inquit, sunt timores Domini, seruili qui principiū est sapientiae, & amicalis qui perfectionē sapientiae comitatur; seruili principiū sapientiae est, quia qui post errata sapere incipit, primò, timore corrigitur diuinq; ne puniatur, sed

¶ accedat

tur, sed hunc perfecta charitas foras mittit; succedit huic timor Domini Sanctus permanens A in saeculum saeculi. Beatus etiam Augustinus exponens illud Psal. 127. Beati omnes qui timent Dominum, loquens de isto duplice timore, quorum unus est castus & permanet in saeculum saeculi, & alius excluditur charitate, sic ait, Aliqui propterea tantum timent, ne aliquid malum in terra patiatur, ne illis ægitudo^{ll} accidat, ne damnatum, ne orbitas, ne aliqui amissio chari, ne exilium, ne damnatio carceris, ne aliqua tribulatio, propterea timent & tremunt, adhuc iste timor non est castus; adhuc audi, Alius non in hac terra pati timet, sed gehennas timet; vnde terruit & Dominus, auditus cum Euangelium legeretur, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Audient hæc homines, & quia verè futura sunt impij, timent & continent se à peccato, timent quidem, sed non amant iustitiam: cum autem per timorem se contineat à peccato, sit consuetudo iustitia, & incipit, quod durum erat, amari, & dulcescit Deus, & iam incipit homo propter ea iuste vivere, non quia timet peccata, sed quia amat & ternitatem, Exclusus est ergo timor à charitate, sed succedit timor castus; quis enim timor castus? Secundum quem debemus Fratres mei, intelligere quod dictum est, Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius. Qui & exponendo Epistolam primam Iohannis homilia 9^a. Incipiat, inquit, timor, quia initium sapientie timor Domini: Timor quasi locum preparat charitatem. Cum autem experit charitas habitare, pellitur timor qui preparauit locum; quia sicut vidimus per fidem introduci lumen quando aliquid luminatur; fæta prius intrat, quæ nisi prius exeat, non succedit lumen; sic primo timor occupat mentem, non ibi autem remanet timor, quæ ideo intravit ut introduceret charitatem. Autoritates ergo quæ videantur asserere poenitentiam præcedere & facere iustificationem, & purgationem peccatorum, possunt intelligi de poenitentia informi & præparatoria, quod hæc facit, quia mouet & excitat, disponit & præparat ut hæc fiant. Omnia autem ista & istis similia, puta vnde principium mutationis, Conciliator, Medicus, & vniuersaliter omne mirans ad tertiam speciem causæ, quæ communiter appellatur efficiens, reducuntur, sicut Philos. 2, Phyl. 29, & 31. & 5. Metaphys. 2. C manifestat. Talis autem videtur fuisse baptismus poenitentia, quem Iohannes prædicauit in remissionem peccatorum, sicut Luc. 3, recitat. Super quod verbuni Chrysostomus sicut recitat in Glossa, & partim per Pelagianos obiecibatur superius, ita dicit, Cum nondum oblata esset hostia, nec descendisset Spiritus, qualiter erat fienda remissio? quid est ergo quod Lucas dicit, In remissionem peccatorum? Erant siquidem Iudei ignari, nec culpas proprias perpendebant. Quoniam igitur hæc erat causa malorum, ut peccata agnoscerent ad redemptorem querendum, venit Iohannes hortans illos poenitentiam agere; ut per poenitentiam effecti meliores atque contriti ad recipientum veniam satagant. ¶ Apud ergo cum dixisset, quod venit prædicens baptismum poenitentia, adiecit In remissionem peccatorum, quasi diceret, Idcirco suadebat illis poenitere, ut subsequentem veniam facilius impetrarent credentes in Christum. Nam nisi poenitentia ducerentur, nequaquam exposcerent gratiam. Vnde baptismus illud nullam aliam habuit causam, nisi quod præparatorium erat ad fidem Christi. Hoc D idem tenet beatus Gregorius, & alii Catholicæ tractatores. Quare & Petrus 4. Sentent dist. 2. sic ait, Baptismum Christi Iohannes suo baptismo prænuntiavit, qui primus baptizasse legitur, sed in aqua, non in spiritu, sicut ipse ait, Ego baptizo vos in aqua in poenitentiam: Sola enim corpora abluebat, peccatis vero non mundabat. Baptismus vero Iohannis sicut in poenitentiam non in remissionem, baptismus Christi in remissionem; quia Iohannes baptizans homines ad poenitentiam vocabat, & quos baptizabat poenitere docebat, secundum illud; Veniebat ad Iohannem in Iordanem, confitentes peccata sua; sed in baptismo Iohannis non dabatur peccatorum remissio quæ data est in Christi baptismo. Ad quid ergo, ex quo non conferebat gratiam, vilis erat baptismus Iohannis? quia homines vsu baptizandi præparabat ad baptismum Christi. Quare & similiter Augustinus super illud Psal. 110. Confessio & magnificientia opus eius, tales Autoritates taliter intelligendas ostendens, Quid inquit, magnificientius quam iustificare impium? sed opus fortasse hominis præuenit ista magnificientiam E Dei, ut cum fuerit peccata confessus, iustificari mereatur. Descendit enim de templo iustificatus publicanus magis quam ille Phariseus; quia neque oculos audebat ad cœlum levare, sed percutiebat pectus suum, dicens, Domine, propitius esto mihi peccatori. Hæc est magnificientia Domini, iustificacio peccatoris, quoniam qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur: Hæc est magnificientia Domini, quoniam cui plurimum dimittitur, plurimum diligit: Hæc est magnificientia Domini, quoniam vbi abundauit peccatum, & superabundauit gratia, sed fortasse ex operibus; Non, inquit, ex operibus, ne loret quis exollatur; Ipsius enim lumen signum creauit in Christo, in operibus bonis. Iustitiam enim homo non operatur nisi iustificatus; Credens autem in eum qui iustificat impium, à fide incepit, ut bona opera non

A non præcedentia quod meruit, sed consequentia quod accepit, ostendant. Vnde ergo illa confessio? nondum quidem est opus iustitiae, sed delicti improbatio. Ecce ergo secundum Augustinum, quod confessio peccati iustificationem peccatoris præcedens, non est opus iustitiae, sed tantum improbatio delicti, abominatio & derelatio peccatorum, quæ sine disiplentia, tristitia, & pœnitentia simili nusquam fuit. Verum ne quis Pelagianorum hanc saltem confessionem præparatoriam & informem sibi audeat vendicare, statim subiungit; Sed nec in ipsa de te, homo, glorieris, ut qui gloriatur, in Domino glorietur: Quid enim habes quod non acceperisti? Non ergo sola magnificentia qua iustificatur impius, sed & confessio & magnificentia opus eius. Quid ergo dicemus? qui cui vult, miseretur; & quem vult, obdurat: nunquid iniquitas apud Deum? absit. Pœnitentiam quoque actualem formatam, & meritoram iustificare in iustum, & delere peccata duplicit potest intelligi, scilicet antecedenter naturaliter, & concomitanter ac subsequenter secundum legem statuam. Antecedenter ita quod præcedat naturaliter iustificationem, & deletionem peccati, & falsum est, sicut superius est o-

B stensum: concomitanter & subsequenter ita, quod in omni iustificatione peccatoris adulti, & deletionem sui peccati secundum legem præsentem inseparanter concomitetur, & naturaliter subsequatur talis pœnitentia actualis, verum est, sicut superius est ostensum. Hoc modo loquitur beatus Iacobus Apostolus in Epistola sua, cap. 2°, ubi cum Pelagiani superius allegantur, dicendo hominem iustificari non ex side tantum, sed ex operibus etiam extrinsecis, quæ magis opera nuncupantur, quia non iustificatur sine illis, id est, non manet iustus * ex sola fide sine operibus, cum opportunitas, siue necessitas fuerit operandi, quia fides tunc sine operibus moritur per abscessum charitatis, quæ est vita & forma fidet Christianæ, quæ & semper cum opus fuerit, operatur, sicut verumque præcedentia manifestant. Quare & secundum eum fides per opera consummatur, & viuenda conservatur, & homo iustus seruatur. Intendit enim principitaliter, ut resellere haeresim quorundam occasione forsan illius verbi Dominici; Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, seu illius dicti Apostolici; Neminem scilicet iustifi-

* scilicet

C ficari ex operibus, superius allegari, dicentium omnem baptizatum, & credentem in Christum esse iustum & saluandum etiam sine bonis operibus quibuscumque. Vnde sic ait; Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid fides poterit salvare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigent vestu quotidiano, dicat autem aliquis de vobis illis; Ite in pace, calefaciunt & saturantur, non dederit autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in se-mipso. Tu credis, quoniam vnu est Deus, bene facis; & Demones credunt & contremiscunt. Vis autem scire, O homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est, vel secundum aliam literam mortua est? Abraham pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est; & impleta est Scriptura, dicens; Credidit Abraham Deo, & re-

D putatus est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videbis quoniam ex operibus homo iustificatur, & non ex fide tantum: Sed quis legens historiam Genesim, nesciat Abraham fuisse iustum, & familiarem Dei amicum, priusquam obtulit sulum suum, seu potius voluit obtulisse. Non fuit ergo ex isto opere iustificatus antecedenter, sed tantum concomitanter & subsequenter, ex isto scilicet opere subsequuto sidem suam & iustitiam, quando necessitas hoc exigit, fidelis & iustus in sua fide & iustitia conseruatus, quam alias perdidisset, præceptum Domini contemnendo. Quare & Augustinus super Psal. 31. tractat. primo, volens concordare dictum Pauli ad Rom 4. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum; quid enim dicit Scriptura; Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & dictum Iacobi memoratum obijcendo & respondendo, sic ait; Vides, inquit haeresicus, quia non ex operibus, sed ex fide iustificatus est Abraham. Faciam ergo quicquid volo, quia etiæ bona opera non habuero, & tantum credidero in Deum, deputatur mihi ad iustitiam. Respondeo ergo tanquam contra Apostolum, & dico de ipso Abraham, quod inuenimus etiam in Epist. alterius

Augustinum.

E Apostoli, qui volebat corrigeret homines, qui male intellexerant istum Apost. Iacobus enim in Epist. sua contra eos, qui noblebant bene operari, de sola fide praesumentes ipsius Abraham commendauit opus, Paulus fidem. Non sunt sibi aduersi Apostoli; dicit autem opus omnibus notum, Abraham filium suum immolandum Deo obtulit; magnum opus, sed ex fide: laudo superædificationem operis, sed video fidei fundamentum; laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si autem hoc præter fidem restam ficeret Abraham, nihil illi prodesset qualecumque illud opus esset. Rursum si sic teneret fidem Abraham; ut cum ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filium, diceret apud semetipsum; Non facio & tamen credo, quia me etiam contempnentem iussa sua liberat Deus, fides sine operibus mortua esset,

tua esset, & tanquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret. Quid ergo? nulla opera debemus præponere fidei, id est, vt ante fidem quisque dicatur bene operari? Ergo, Fratres, ex fide iustificatus est Abraham; sed si fidem opera non præcesserunt, tamen secuta sunt. Nunquid enim fides tua sterilis erit, si sterilis non es? sterilis non est ipsa, tene fidem operatur; Dicit enim idem Apostolus fidem quæ per dilectionem operatur. Idem de spiritu & litera 20. concordans illud dictum Apostoli per Pelagianos superius allegatum, Factores legis iustificabuntur, ad Rom. 2. cum alio eius dicto, Arbitramur iustificari hominem per fidem absque operibus legis, ad Rom. 3. Neque, inquit, contra scipsum diceret quod ait, Factores legis iustificabuntur, tanquam per opera non per gratiam iustificentur, cum dicat gratis iustificari hominem per fidem sine operibus legis, nihil aliud volens intelligi in eo quod dicit gratis, nisi quia iustificationem opera non præcedunt. Aperte quippe alibi ait, Si gratiâ, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia; sed sic intelligendum est, Factores legis iustificabuntur, ut sciamus eos aliter non esse factores legis, nisi iustificantur, non ut iustificatio factorum accedit, sed ut factores iustificatio præcedat. Quid enim est aliud iustificari quam iusti facti, ab illo scilicet qui iustificat impium ut ex impio fiat iustus. Si enim ita loqueremur ut diceremus, Homines liberabuntur, hoc vtique intelligeretur eis, qui iam homines essent, accedere liberationem; si autem dicceremus, Homines creabuntur, non vtique intelligeretur eos creari qui erant, sed ipsa creatione homines fieri; Ita si dictum esset, Factores legis honorabuntur, non rectè intelligeremus, nisi honorem illis, qui iam essent factores, legis accederet, cum verò dictum est, Factores legis iustificabuntur, quid aliud dictum est, quam iusti iustificabuntur? Factores enim legis vtique iusti sunt; ac per hoc tantum est ac si diccretur, Factores legis creabuntur, non qui iam erant, sed vt sint, ut sic intelligerent etiam Iudei legis auditores, indigere se gratia iustificatoris, ut possint esse factores. Simili quoque modo dicuntur peccata per oris confessionem dimitti, licet secunda facta medianum ostendebat, quod tamen non potest intelligi antecedenter tempore nec natura; ita videlicet quod oris confessio antecedat tempore vel natura dimissionem peccatorum mortaliuum quoad culpam, sicut & contra candem fuit ostensum, sed concomitante & subsequente secundum legem statutam, quia videlicet ad iustificationem iniusti, & conserationem iustitiae, oportet secundum legem Ecclesiæ, si facultas affuerit, quod oris confessio subsequatur; alioquin propter contemptum iudeuerit peccata priùs in contritione & propounderū confitendi delecta; redeunt, inquam, verè vel imputabiliter, seu æquè ponderanter secundum reatum, vel etiam præponderanter propter aggragationem noui contemptus adiuncti. Hoc modo similiter dicuntur peccata in adulstis per baptismum remitti: Quis enim catholicus dubitat omnes peccatores magnos & paruos in remissionem peccatorum communiter baptizari, sicut baptisma in remissionem peccatorum est communiter institutum? Quis enim non proficitur Concilium Nicenuni, quod pro tota Christi Ecclesia & singulis filiis eius dicit, Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum? Multi tamen adulsi ante baptismum aquæ seu fluminis, in baptismo flaminis credendo in Christum, & in baptismo penitentia à peccatis omnibus sunt mundati, sicut superius contra secundam factam medianum monstrabatur: Ipsi ergo baptizantur in remissionem peccatorum, non antecedenter, sed subsequenter modis predictis. Adhuc autem poenitentiam actualem iustificare iniustum, & delere peccata potest habere duplēm intellectum, scilicet effectiū vel ostensiū, manifestatiū, seu etiam significatiū. Actuālis namque poenitentia, & maxime qualis in Ecclesia celebratur, ostendit, manifestat, & est signum quod poenitens iustificatur, & quod eius peccata sunt deleta: Sic enim communiter & catholicè dicimus per oris confessionem, & potesta tem clauim, scilicet absolutionem sacerdotis peccata dimitti, sicut secunda facta, & tercia medianum demonstrabant, quod tamen non potest intelligi proprie, effectiū, sicut contra easdem superius est ostensum, sed manifestatiū & significatiū: Manifestant enim, & sunt signa in foro Ecclesiæ quod peccata sunt dimissa confessis & absolutis secundum leges Ecclesiæ constitutas. Quare & de poenitentia dist. 1. postquam valide est probatum, peccata per gratiam ante confessionem dimitti, subiungitur, fit itaque confessio ad ostensionem poenitentie, non ad impetrationem venia; & sicut circumcisio data est Abraham in signum iustitiae non in causam iustificationis, sic confessio offeritur Sacerdoti in signum venie accepit, non in causam remissionis accipiendæ. Quare & Glossa super principium illius primæ distinctionis, recitata opinione dicente, quod sola cordis contritio non delet peccata, vbi copia Sacerdotis habetur, subiungit; sed quicquid dicat, dic quod nec cordis contritione, nec oris confessione peccata dimittuntur, sed tantum gratia Dei; sed ipsa cordis contritio signum est peccata esse dimissa, sicut exterior satisfactione est signum cordis contritionis. Cui & concorditer Petrus

- A Petrus 4. sent. dist. 17. Confessio, inquit, est testimonium conscientiae Deum timentis. *Lumbardus.* Huic & consonat illud superioris allegatum, quod Christus præcepit leprosi mundato ostendere se Sacerdotibus, & offerre pro emundatione sua non impetranda sed habita, quod præcepit Moses in testimonium illis; non dixit in efficientiam, sed in testimonium, & in signum munditiae consecrare. Quare & congrue Leuit. 14. vbi traditur ritus leprosi mundandi, præcipitur quod leprosus mundandus adducatur ad Sacerdotem; qui cum inueniterit lepram esse mundatam, præcipiet ei ut offerat haec & illa, vt sic qui mundus est, iure purgetur. Sed quomodo mundatus nouiter seu purgatur, cuius lepra iam prius est mundata, & mundata inuenta, nisi quia mundatus, seu mundus purgatus, seu purus ostenditur iudicio Sacerdotis: Certum est enim Sacerdotes legales, leprofos nequaquam miraculosè & effectuè mundasse, sed mundatos per prius seu mundos tantummodo indicasse, quod & planè exprimunt verba legis, Cum, inquit lex prætacta, Sacerdos inuenetur lepram esse mundatam, faciet haec & illa. Qui etiam modus loquendi supra eiusdem 13. expressius & sèpius inuenitur, vbi traduntur leges de eo quod appetet, sed dubitatur esse leprosus, quod debet adduci ad Sacerdotem, & secundum eius iudicium reputari mundus vel immundus: vbi & in casu quo iudicabitur esse mundus, quandoque dicit quod mundabit eum Sacerdos, id est, mundum iudicabit; quandoque dicit quod talis mundabitur, id est, mundus iudicabitur, sicut plenum est, & Glossa testatur. Quare & textus satis planè scipsum exponens in casu prædicto, quandoque dicit quod considerabit eum Sacerdos, & mundum esse deceret, quandoque vero quod pronunciet eum mundum. Vbi etiam in casu quo deber iudicari immundus, quandoq; dicit, quod contaminabit eum Sacerdos, id est, secundum Glossam, contaminatum iudicabit; & quandoque dicit expressius quod talem teneri a lepra iudicabit; quandoque vero quod Sacerdos iudicio polluerit, & inter immundos reputabitur. Quod & planè testatur autoritas beati Hieronymi contra fætam tertiam allegata. Quare & Petrus 4. sentent. distinct. 18. Aliter, inquit, solvit Deus *Lumbardus.*
- B vel ligat, aliter Ecclesia. Ipse enim per se tantum ita dimittit peccatum, quia & animam mundat ab omni interiori macula, & à debito æternæ mortis solvit; Non autem Sacerdotibus hoc concessit, quibus tamen præbuit potestatem ligandi & soluendi, id est, ostendendi homines esse ligatos & solutos. Vnde & Dominus leprosum sanxit: prius refluit per se, deinde ad Sacerdotes misit, quorum iudicio ostenderetur mundatus. Item & Lazarum iam vivificatum obtulit discipulis solendum, quia etiam si aliquis sit apud Deum solutus, non tamen in facie Ecclesie solutus habetur, nisi per iudicium Sacerdotis. In soluendis igitur culpis vel retinendis ita operatur Sacerdos Euangelicus & iudicat, sicut olim legalis in illis qui contaminari erant lepra, quæ peccatum figurat, idque iuris & officij habent Sacerdotes Euangelici, quod olim habebant legales sub lege in curandis leprosis. Hi ergo dimittunt peccata vel remittunt, dum dimissa à Deo vel tenet iudicant vel ostendunt. Similiter etiam loquitur Augustinus de spiritu & litera 20. vbi posita vna expositione illius Apostolici dicti ad Romanos, Faætores legis iustificabuntur, superius recitata, subiungens secundam, sic air,
- D Aut certe ita dictum est, Iustificabuntur, ac si diceretur, Iusti habebuntur, iusti deputabuntur, sicut dictum est de quodam. Ille autem volens iustificare se, id est, ut iustus habetur, & depuratur. Vnde aliter dicimus, Deus sanctificat sanctos suos; aliter autem sanctificetur nomen tuum. Illud ideo quia ipse illos facit sanctos esse qui non erant sancti; Hoc autem ideo, ut quod semper apud se sanctum est, sanctum etiam ab hominibus habetur, id est, sancte timeatur. Ad similem ergo modum loquendi non incongrue potest dici, quod contumio seu penitentia actualis iustificat impium, & delet peccata, scilicet ostensio, manifestatio, seu etiam significatio, licet non propriè effectio. Amplius autem penitentiam actualē delere peccatum, potest intelligi quantum ad culpam, vel quantum ad poenam, seu satisfactionem debitam, seu statutam. Quis enim ignorat peccatorē debitē penitentem, & autoritate clauis à peccato solutum eadem autoritate ad poenam & satisfactionem ligari? Quanquam igitur peccator per infusionem gratiæ statim immediate iustificetur, & à peccato purgetur quantum ad culpam seu maculam, manet tamen obligatus ad poenam temporalem, & ad satisfactionem congruam faciendam. Contritio autem & penitentia interior & exterior, pura, confessio, ciboscenia, ieiunium, oratio, & eleemosyna est pars huius poenæ & satisfactionis prædictarum. Contritio tamen & penitentia interior possit esse tanta, tam vehemens tam intensa, quod ipsa plenè sufficeret sine alia penitentia aut satisfactione extrinsecus facienda. Rationabiliter ergo dicit potest, contritionem & penitentiam actualē iustificare iniustum & delere peccata, quantum ad solutionem poenæ & satisfactionis debitarum pro peccato. Dicitur enim peccator iustificari, & purgari à peccato per satisfactionem & opera satisfactoria, pura per ieiunium, per orationes, per eleemosynas, & similia, sicut quarta secta mediantium recitat, cum tamen certum
- E per infusionem gratiæ statim immediate iustificetur, & à peccato purgetur quantum ad culpam seu maculam, manet tamen obligatus ad poenam temporalem, & ad satisfactionem congruam faciendam. Contritio autem & penitentia interior & exterior, pura, confessio, ciboscenia, ieiunium, oratio, & eleemosyna est pars huius poenæ & satisfactionis prædictarum. Contritio tamen & penitentia interior possit esse tanta, tam vehemens tam intensa, quod ipsa plenè sufficeret sine alia penitentia aut satisfactione extrinsecus facienda. Rationabiliter ergo dicit potest, contritionem & penitentiam actualē iustificare iniustum & delere peccata, quantum ad solutionem poenæ & satisfactionis debitarum pro peccato. Dicitur enim peccator iustificari, & purgari à peccato per satisfactionem & opera satisfactoria, pura per ieiunium, per orationes, per eleemosynas, & similia, sicut quarta secta mediantium recitat, cum tamen certum

certum sit, peccatum quantum ad culpā & maculam prius esse dimissum, sicut contra eandem A fuit ostensum, quod ideo debet intelligi modo dicto. Sicut loquitur lex, immō Dominus in lege, Leuit. 4. & 5. frequenter dicendo, si quis peccauerit hoc modo vel illo, offerat hoc vel illud, rogabitque pro eo Sacerdos, & dimittetur ei. Vbi & primo capitulo præcipitus, quid anima quæ peccauerit tali modo, agat penitentiam de peccato, & offerat hoc vel illud rogabitq; pro eo Sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei; & infra magis exp̄esse rubetur quid anima in ferens damnum in rebus sanctificatis Domino , in rebusuē proximi, restituat integrē cuncta ablata , & insuper quintam partem , offeratque atietem immaculatum de gregibus Sacerdoti, iuxta mensuram & estimationem peccati, qui orabit pro eo , & dimittetur ei pro singulis quæ faciendo peccauit. Huic & consonat, quid contriti, confessi , & absolti , quare & perfectè mundati à culpis & maculis peccatorum , adhuc pro satisfactione à Sacerdotibus eis iniuncta , dicendo frequenter orationem dominicam , orant Patrem Cœlestem, dicentes, Dimitte nobis debita nostra, vel sicut Luc. 11. recitat, dimite nobis peccata B nostra. Dimitte, inquit, nobis debita nostra sive peccata, quantum scilicet ad offendit tuam & iram, quantum ad punitionem & satisfactionem, quæ prius dimisi quantum ad maculam sive culpam. Quare & Anselmus 1. Cur Deus homo 20. dialogizando sic ait, Quid est quod dicimus Deo , dimite nobis debita nostra , & omnis gens orat Deum , quem credit , vt dimittat sibi peccata: Si enim solutus quod debemus , cur oramus vt dimittat? Nunquid Deus iniustus est, vt iterum exigat quod solutum est? Si autem non solutus, cur frusta oramus vt faciat, quod quia non conuenit facere non potest, aut qui non soluit frusta dicit dimittit; qui autem soluit, supplicat, quoniam hoc ipsum pertinet ad solutionem vt supplicet. Huic quoq; concordat quod resert beatus Gregorius super Euangelia homilia 34. de quodam nomine Victorino, qui erat opulentia substantia & peccator, sed reatus sui consideratione compunctus, crexit se contra se, mundi huius omnia dereliquit, Monasterium petiit; in quo nimirum Monasterio tantæ humilitatis, tantæq; sibi distinctionis extitit, vt cuncti fratres, qui illuc C ad amorem diuinitatis exercerant, suam cogerentur vitam despicer, dum illius penitentiam viderent. Studuit namq; toto mentis annisu cruciare carnem, proprias voluntates frangere, furius orationes querere, quotidianis se lacrymis lauare, despectum sui appetere, oblatam à fratribus venerationem timere. Hie itaq; nocturnas fratrum vigilias præuenire consueuerat, & quia mons in quo Monasterium situm est ex uno latere in secretiori parte prominebat, illic consuetudinem fecerat ante vigilias egredi, vt se quotidie in fetu penitentia quanto secretius tanto liberius mactaret: Contemplabatur oamq; distinctionem venturi iudicij sui, & iam eidem iudicii concordans puniebat in lacrymis facinoris sui reatus. Quadam autem nocte, explorante & vidente Abbatte Victorino, in secreto montis latere diu in oratione prostrato, lux coelitus diffundebatur subito super eum, tantaq; claritas ibi se sparsit, vt tota pars regionis illius ex ipsa candesceret; Vox etiam pariter venit dicens, Dimissum est tibi peccatum tuum. Adhuc autem iuxta distinctionem præmissam potest elici alia consequenter. Penitentiam siqui D dem actualem iustificare iniustum, potest intelligi vel quantum ad deletionem maculae peccati seu culpæ, vel quantum ad plenam reconciliationem Deo offenso , & reformationem plenariam status sui. Dimisso namq; peccato cuiusdam quoad culpam, adhuc remanet Deus ei iratus, vult enim adhuc ei punitionem seu penam satisfactoriam pro peccato. Ira namq; Dei sicut dicebatur 25. primi, & turba Doctorum testatur, non est aliqua commotio, turbatioq; ipsius, sed tantum voluntas puniri, & eius effectus , ipsa videlicet punitionis sive pena. Quod bene aduentus Propheta, & plangens, sic ait, Deus conuerte nos &c. Domine Deus virtutum quoq; ita scilicet super orationes serui tui, scilicet iam cōuersi; Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in measura? Psal. 79. In mensura, scilicet penæ contra mensuram culpæ, sicut Esaiæ 27. dicitur, & præcedentia manifestant. Quare & August. exponens versum Psalmi, de ira Dei præmissum, sic ait, Irasceris in orationem inimici tui, & adhuc irasceris in orationem serui tui. Conuertisti nos, agnouimus, & adhuc irasceris in orationem serui E tui. Ita planè irasceris vt Pater, corrigenς, non vt iudex, damnans. Ne putes iam transisse iram Dei quia conuersus es; transiit à te ira Dei, sed nè damnat in æternum; flagellat autem non parcit, quia flagellat omnem filium quem recipit, sed tamen quamdiu irasceris in orationem serui tui, non iam inimici tui? quamdiu si cibabis nos, & cætera supradicta? Nec etiam peccator, peccato dimisso, statim habet reformationem plenariam status sui, sicut evidenter sequitur ex prædictis; adhuc etiam remanet debitum penæ , & satisfactionis debitæ pro peccato. Habet quoque vt plurimum quandam infirmatatem ex peccato contraria, scilicet facilitatem ad malum & difficultatem ad bonum. Ad reformationem ergo plenariam impetrandum, valet contritio & penitentia interior, & exterior penitenti, sicut se- quitur

Gregorius.

- A quitur ex premissis, sicuti etiam testatur Bernardus de gratia & libero arbitrio, 24, superiorius *Bernardus.* recutatus. Quare & Augustinus de vera & falsa poenitentia, 17. Studet, inquit, quisque delicta corrigeret, ut post mortem non oporteat peccatum tolerare: Quædam enim peccata sunt, quæ sunt mortalia, & in penitentia sunt venialia, sed non statim sanata; Sæpè enim quidam æger morentur, si non medicaretur, nec statim sanatur; languet vñcturus, qui erat moriturus. Et supra 13. Peccatum fit veniale per confessionem quod erat criminale in operatione; & si non statim purgatur, fit tamen veniale quod commiserat mortale. Dicisque Anselmus, 1. Cur Deus homo, 25. Beatitudinem nulli dari debere, nisi illi cui penitus dimissa sunt peccata, nec hanc dimensionem fieri nisi debito redditio quod deberat pro peccato secundum magnitudinem peccati. Innuit ergo planè quod peccatum dimittitur aliquatenus, sed non penitus, partialiter, non totaliter, diminutè, non plenè ante solutionem plenariam totius debiti pro peccato. Per hac autem & huiusmodi diuina gratia inspirante, autoritates præmissæ & aliae similes,
- B quæ videntur istam sententiam impugnare ad concordiam reducentur, omnes Pelagianorum argutiae dissoluentur, & omnes obiectiones alia sopientur. Porro licet peccatum per intusum gratia ante naturaliter contritionem, confessionem, absolutionem, & satisfactionem plenariam, quantum ad culpam & maculam deleatur, sicut superiorius est ostensum: remanet tamen peccator obligatus ad satisfactionem plenariam & debitam pro peccato, sicut superiorius est ostensum. Contritio autem, confessio, absolutione, seu absolutionis debita questione, & receptione, & qualibet operis satisfactio est satisfactoria quoquomodo, quia partialiter vel totaliter pro peccato, valetque ad meritum, ad humilitatem, ad catendum peccatum, & ad carnem belligeram subiugandum. Nihil ergo hotum est superfluum, inutile, otiosum, sicut superiorius est obiectum. Quare & Augustinus de vera & falsa poenitentia, 13. Erubescencia, inquit, ipsi partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, ut nemo peniteret in occulto. In hoc enim quod per leipsius dicit fæcere, & erubescientiam vincit
- C timore offensis, fit venia criminis. Fit enim veniale per confessionem quod erat criminale in operatione; & si non statim purgatur, fit tamen veniale quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescens dominans, nihil eorum quæ commiserit, nuntio Dei denegauit. Et quoniam verecundia magna est poena, qui erubescit pro Christo, dignus fit misericordia. Vnde patet, quod quanto pluribus confitebitur in spe venient turpitudinem criminis, tanto faciliter gratiam consequetur remissionis: Ipsi enim sacerdotes prius possunt proficere, plus confidentibus parcere, quibus crimen remittit Dominus. Quamobrem & Petrus, 4. Sent. dist. 17. vlt. Si, tequit, queritur ad quid valeat confessio, cum in contritione iam deletum sit peccatum; dicimus quod quædam punitio est sicut satisfactio operis. Per confessionem etiam intelligit sacerdos qualiter debeat iudicare de criminis, per eam quoq; peccator fit humilior & cauтор. Cui & concorditer Glossa super principium distinet. De penit. querit ad quid poenitentia exterior, & confessio est necessaria, cum peccatum sit prius dimissum per confessionem, siue per contritionem, & responderet: Hoc sit ad humilitatem & ad iustitiam exercendam, & ut faciat Ecclesiam quam levit, & ut ipse & alii reddantur cautores. Et subdit: Si autem subtiliter intueatur, gratia Dei, non contritione est attribuenda remissio peccatorum. Vnde evidenter apparet, quod Glossator non dicit illud quod era allegatum superiorius, pro parte contraria, ex hac Glossa, secundum sententiam propriam & subtilem, & etiam quia tunc planè contradiceret sibi ipso, sicut præcedentia manifestant, sed secundum opinionem aliorum communem, & inter omnes, communiter loquentes famosam. Nec quisquam, quæso, Theologus me causetur eo quod glossulam istam non Theologicâ ita tractem. Pelagiani namque obiciunt eam mihi, quod ergo malum ipsos gladio proprio referire? Græcis enim ac barbaris, sapientibus quoque & insipientibus debitorum effectus, neque ignoro, quoniam quod stultum est Dei sapientius est hominibus, & quod insirmum est Dei fortius est hominibus aliquibus aliquando: qui vero aliter senserit, loquatur ipse sapientiam inter perfectos, E det solidum cibum prouectis. Mecum agitur multum bene si Christi parvulus lac ministrem, si declaratio sermonum meorum illuminet, & det parvulus intellectum. Vt in omnibus omnia ita fiam, ut omnes lucifaciem veritati. Quod vero arguebatur superiorius, cum poenitente sit in hominis libera¹¹ potestate, potest accepta gratia minime poenitire, & ita esse iustificata voluntate & iustus sine quacunq; poenitentia post vel ante. Forte, bene concludit de potentia absolute; posset enim fortassis Deus omnipotens ita iustificare adulterum per habitum sine actu, sicut iustificat parvulos baptizatos & sanctificatos in ventre: secundum legem autem iam positam non concludit, cuius causam existimo, quia actus contritionis non sit à solo homine, nec antecedenter ab homine cum Deo, sed à Deo antecedenter cum homine, sicut corollarium 41. docet. Deus enim in sanctitate magnificus, quando cunq; inspirat peccatori adulto habitu charitatis

ritatis & grauæ aspirat & actum, quem & per suam instruibilem voluntatem, sicut decim. A huius docet, in homine & cum homine, sed prius naturaliter homine irresistibiliter, & indefectibiliter operatur. Ista quoque sententia nequaquam euacuat clavium potestate: Protestas namque & vsus earum ad multa & magna in foro priuato & publico se extendit, primo ad indicationem & notificationem verae absolutionis à peccato impensæ à Deo, sicut superius dicebatur, dum tamen fiat conformiter absolutioni diuinæ, & iudicio Ecclesiæ triumphantis, concorditer quoque conditioni seu metito absoluti sicut præcedentia manifestant. Vnde & Augustinus de vera & falsa poenitentia 13. Dicit, inquit, Dominus, Quodcumque solueris super terram, solueretur in cælis, hoc est, ego Deus & omnes ordines cœlestis curia, & omnes sancti in gloria mea laudant nobiscum & confirmant quos ligatis & soluitis; Non dixit, quos putatis ligare & soluere, sed in quos exercetis opus iustitiae & misericordiae, alia opera vestra in peccatores non cognosco. Dicitque Gregorius homilia 26^a, super Euangeliū, exponendo illud Iohannis præmissum, Quorum remiseritis peccata, &c. quod sæpè agitur, vt B ille qui iudicij locum tener, vel damnet immeritos, velalios ipse alligatus soluat, sæpè in soluendis ac ligandis subditis sua voluntatis motus, non autem causatum merita sequitur; vnde fit vt ipsa hac alligandi & soluendi potestate se priuer, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subiectorum moribus exercet; sæpè fit vt erga quemlibet proximum odio vel gratia moueat pastor: Iudicare autem dignè de subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia, vel gratiam sequuntur. Vnde rectè per Prophetam dicitur, Mortificabant animas quæ non moriuntur, & viuiscabant animas quæ non viuent: Non morientem quippe mortificat qui iustum damnat, & non vietur viuiscare nitor, qui reum à supplicio soluere conatur: Causæ ergo pensanda sunt, & tunc ligandi atque soluendi potestas exercenda: videndum que culpa, aut quæ sit poenitentia secuta post culpam, vt omnipotens Deus quos per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutione præsidentis, cùm interim arbitrium sequitur iudicis; quod bene quartuani C mortui resuscitatio illa significat, quæ videlicet demonstrat, quia prius Dominus mortuum vocauit, & viuiscit dicens; Lazar, veni foras, & postmodum is qui viuens egressus fuerat à discipulis eis solutus, sicut scriptum est. Cumque egressus esset qui fuerat ligatus iustitiae, tunc dixit discipulis, Soluite, & lente abire: Ecce illum discipuli iam viuentem soluunt, quem magister iam resuscitauerat mortuum; Si enim discipuli Lazarum mortuum soluerent, fætorem magis ostenderent, quam virtutem. Ex qua consideratione intuendum est, quod illos nos debemus per pastoralem autoritatem soluere, quos Autorem nostrum cognoscimus per sufficiens gratiam viuiscare; que nimur viuiscatio ante operationem rectitudinis in ipsa iam cognoscitur confessione peccati. Quare & Petrus 4. sent. dist. 18. Quomodo, inquit, verum est, Quodcumque solueris super terram erit solutum & in cælis, & quodcumque ligaueris, &c. Aliquando enim ostendunt Sacerdotes solutos vel ligatos, qui non sunt tales D apud Deum, & respondit: Sed intelligendum est hoc in illis quorum merita solui vel ligari postulant. Tunc enim sententia Sacerdotis, iudicio Dei, & totius cœlestis curie approbatur & confirmatur, cùm illa ex discreione procedit, vt reorum merita non contradicant. Quoscumque ergo soluunt vel ligant, adhibentes discretionis clauem, reorum meritis soluunt ut vel ligantur in cælis, id est, apud Deum, quia in iudicio diuino sententia Sacerdotis sic progressa approbatur, & confirmatur. Secundò, Sacerdotes Ecclesiastici aliquos verè ligant, & soluunt, aliquos scilicet notoriè criminosos arcendo à communione Sacramentorum Ecclesiæ, & eosdem reconciliatos ad eadem admittendo: Licit enim talis gratia Dei præuentus peniteat, & verè absoluatur à peccatis omnibus coram Deo, non tanien recipietur ad Ecclesiastica Sacramenta nisi emundatus & absolutus iudicio Sacerdotis. Hoc autem bene appetat de publicè peccantibus, & ideo publicè poenitentibus, in capite reiunij de Ecclesia patenter cœlestis, & peracta poenitentia in cæna Domini reassumptis. Quod & bene figurabatur in Lazaro notoriè mortuo & sepulto, quem Dominus per se primus suscitauit, deinde præcepit discipulis, vt eum adhuc ligatum soluerent, sinerentque abire Ioan. 11. euidenter ostendens quod notoriè mortuus per peccatum, licet Christo vocante per gratiam reiunis, debet tamen venire foras per oris ianuam, constendo, & solvi, id est, aboliri à vinculo quo apud Ecclesiam tenebatur, & permitti libere abire, libertate Ecclesiæ militantis. Vnde Augustinus prima partis super Iohan. sermone 49. hunc locum exponens, quid, inquit, hoc significat? quando contemnis, mortuus iaces, sepultus iaces, quando confiteris, procedis: quid est procedere, nisi ab occultis velut exeundo manifestari. Sed vt confitearis Deus facit, magna voce clamando, id est magna gratia vocando; ideo cùm processit mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus, vt soluerentur peccata eius ministris, hoc dixit Dominus; Soluite E cum

- A** cum & finite abire : Quid est, soluite, & finite abire? quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo. Qui & de verbis Domini serm. 8. postquam per exemplum de Lazaro ostendit confiteantem peccatum prius esse suscitatum à Domino, sicut superius plenius recitatur, opponendo, & respondendo subiungi. ; dicet ergo aliquis, Quid prodest Ecclesia, si iam confessio voce Dominicana resuscitatus prodit? Quid prodest Ecclesia confitenti, cui Dominus ait, Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo? Ipsum Lazarum attende, Cum vinculis prodit, iam viuebat confitendo, sed nondū liber ambulabat, vinculis irretitus. Quid ergo facit Ecclesia, cui dictum est, Quæ solueritis soluta erunt, nisi quod a Dominus continuo ad discipulos, Soluite illum & finite ille ire. Dicitq; Alchimus sicut recitat in Glossa super Iohann. 11. Christus ergo suscitavit, quia interius per scipium viuificari; soluunt discipuli, quia per ministerium Sacerdotum absoluuntur viuificati. Tertius Ecclesiastici Sacerdotes possunt verè ligare vinculo excommunicacionis, & soluere in Ecclesia militante à communione Sacramentorum & fidelium separando.
- B** & reconciliando, in tantum quod licet coosulet Ecclesia de aliquo excommunicato, quod verè pœnituit, & quod per eum non steruit, quod minus reconciliaretur Ecclesiasticæ vnitati, & sic defecit, quare & quod sit absolutus veraciter coram Deo & in Ecclesia triumphante; non debet haberi pro filio Ecclesiæ militantis, donec per eam fuerit absolutus, sicut & docet expressè Innocent. Papa, Extra, de sent. excomm. A nobis est sapientia quæsumus. Vbi de tali excommunicatione & mortuo ita scribit, Contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus, & qui liber est apud Deum, Ecclesiastica est sententia innovatus. Vinculum ergo quo peccator ligatus est apud Deum, in culpe remissione dissoluitur. Illud autem quo ligatus est apud Ecclesiam, cum sententia remittitur, relaxatur; quod in suscitacione Lazari terrem Euangelicus manifestat, quem prius Dominus suscitauit, & Apostolis præcepit postmodum soluere suscitatum. Vnde quantumcumque se quis iuramento præstito, quod Ecclesiæ mandato pareret, humiliare curauit, quantacunque pœnitentia signa præcesserunt, si tamen morte præuentus, absolutionis non poterit beneficium obtinere, quanvis absolutus apud Deum fuisse credatur, nondum tamen habendum est apud Ecclesiam absolutus: Potest tamen & debet ei Ecclesiæ beneficio subueniri, si de ipsis viuentis pœnitentia per euidentia signa constiterit, defuncto etiam absolutoris beneficium impendatur. Quartus Ecclesiastici Sacerdotes possunt verè ligare & soluere pœnitentias vatis grauiores vel leuiores pœnitentibus iniungendo, iniunctas mitigando, mutando, & fortassis per Indulgentias de immenso thesauro Ecclesiæ omnem exteriorem pœnitentiam misericorditer relaxando, possuntque forsitan ex amplissima misericordia Domini absoluere pœnitentes ab omni pœnitentia, & peccata extrinseca in praesenti, vel in futuro debita pro peccato. Quare & Augustinus de vera & falsa pœnitentia 13. Ipsi, inquit, Sacerdotes possunt confitentibus parere, quibus crimen proficerem remittit Dominus. Lazarum enim de monumento iam suscitavit, obtulit discipulis solendum, per hoc ostendens potestatem soluendi concessam Sacerdoti. Dixit enim, Quodcumque solueris super terram, soluetur in celis; hoc est, Ego Deus, & omnes ordines cœlestis curiae, & omnes sancti in gloria mea laudant nobiscum, & confirmant quos ligatis & soluitis; non dixit, Quos putatis ligare & soluere, sed, in quos exerceris opus iustitiae & misericordia, alia opera nostra in peccatores non cognosco. Quintus Ecclesiastici Sacerdotes verè absolvunt ab obligatione qua peccator, opportunitate concessa, tenetur secundum legem in Ecclesia positam confiteri Sacerdoti sua peccata, & absoluvi ab eo: Hoc enim semel facto, non teneatur vterius sic facere de eisdem. Sextus Ecclesiastici Sacerdotes absolvunt veraciter & finaliter quodammodo à peccatis, quia iuxta premisa, licet peccata per infusionem gratia deleanunt ante confessionem, & absolucionem obtentam, tamen nisi peccator, habita facultate, postea confiteatur & absoluvi, reuertuntur quodammodo & nouiter imputantur, imò & propter contemptum clavium aggrauantur. Septimus potestas clavium, absolutionis Sacerdotis, & pœnitentia Sacramentum valet ad augmentum gratia consequendum, quod debet non mediocriter quilibet excitare ad sapientissime confitendum. Hæc namque secundum Augustinum, vt recitat Petrus 4. sent. dist. 1. est distantia Sacramentorum veterum & novorum, quod illa tantum promittebant, & significabant, hæc autem dant salutem. Eodemque modo videtur esse de baptismico pœnitentia, sicut de baptismo aquæ; sed baptismus aquæ confert adulto prius baptizato Spiritu Sancto, & accedenti in gratia, augmentum gratia & virtutum dicente Hieronymo, sicut Petrus allegat 4. sentent. distinet. 4. Fides quæ fideles facit in aquis baptismi datur, vel nutritur, quia non habenti ibi datur, & iam habenti ut plenius habeatur, quod & tenet ibi Petrus expressè. Quare & ostendo, valet ista potestas, ad diminutionem & repressionem concupiscentiarum, formidisque peccati: Docente namque Augustino Enchirid. penult. & alibi multis locis, Chatitate crescente minuitur cupiditas & decrescit. In baptizato quoque primo

primo baptismo flaminis, cùm postea recipit baptismum in aqua, debilitatur fomes peccati, A sicut 4. sentent. Petri distinet. 4. docetur, cur ergo non similiter in baptismo poenitentia sen- tiendum? Iste quoque effectus deberet excitare non modicum ad creberrimè confitendum. Ad illud autem quod arguebatur superius, Si poenitentia est Sacramentum, est signum sacræ rei ipsam sequentis: quidam respondent sicut recitat Petrus 4. Sent. dist. 23. hoc non esse ve- rum de Sacramento poenitentia, sicut nec semper in alijs Sacramentis, quæ efficiunt quod fi- gurant. Quibus & concorditer ipse Petrus super eodem dist. 4. querendo & respondendo, sic ait; Si quaeritur cuius rei baptismus ille sit Sacramentum, qui datur iam iusto, dicimus Sa- cramentum esse & rei quæ præcessit, id est, remissionis ante per fidem date; nec mireris rem aliquandò præcedere Sacramentum, cum aliquandò etiam longè post sequatur, vt in illis qui fidei accedunt, quibus, cum post penituerint, incipiunt baptismus prodesse, in quibus sunt bap- tismus Sacramentum huius sanctificationis quam poenitendo habent. Aliter autem, & forsi tan verius iuxta præcedentia dici potest, quod Sacramentum poenitentia est signum sacrae rei B per ipsum semper collatae, augmenti scilicet gratia præcedentis. Quasdam etiam Autoritates & rationes per Pelagianos obiectas exponunt, & solvant 35. & 21. huius.

C A P. XLIII.

De Prædestinatione secundum quid nominis.

Philosophus.

1. Cor. 14.

Sap. 5.

O S T hæc autem De prædestinatione aliqua brevia breuiter sunt di- cenda, de qua, quid nominis est sciendum. Nam secundum Philoso- phum 1. Elench. Qui nominum virtutisignati sunt, paralogizantur & ipsi disputantes, & alios audientes; cui & concordans Apostolus 1. ad Cor. 14. ita dicit, Si nesciero virtutem vobis, ero ei, cui loquor barba- C barus, & qui loquitur mihi barbarus. Dicitur ergo destinatus secundum Grammaticos, mittere, depurare, signare, ascribere, ordinare, & istis vl- timis modis loquitur sacra Scriptura. Vnde 2. ad Cor. 9. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, &c. Glossa, destinauit, id est, præordinauit. Et Sap. 5. Tan- quam sagitta emissa in locum destinatum, &c. Quare & Prædestinare, & Prædestinatio dicitur eisdem modis. Vnde beatus Augustinus simili via incedens de Prædestinatione contra Pe- lagianos secundo definit Prædestinationem hoc modo, Prædestinatio est præmittendo, & præ- uidendo, vel præordinando futurum aliquid.

C A P. XLV.

Quod Prædestinatio realiter sit ponenda quid sit, quot modis dica- D tur; quod non sit propter opera, sed secundum Dei gratuitam voluntatem.

Exod. 32.

Psal. 68.
Psal. 138.Esa. 4.
Dan. 12.Rom. 1.
Ephes. 1.
Mattib. 20.

V N C autem habito quid Prædestinatio nominaliter dicitur, restat inquirere nunquid ipsa realiter sit ponenda, & quod sit ponenda reali- ter 27. & sequentia satis probant; quam & testatur vti usque series Testamenti. Vnde Exod. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scriptisti. Iste autem liber scriptus à Deo quid aliud potest intelligi, quam eius Prædestinatio de futuris, si- cut omnes exppositores Catholicci contestantur; & Psal. 68. delectantur de libro viuentis; Et Psal. 138. In libro tuo omnes scribentur. Et Esa. E 4. Sanctus vocabitur omnis qui scriptus est in vita, in Ierusalem; & Dan. 12. In tempore illo saluabitur populus meus, omnis qui inuenitus fuerit scriptus in libro. In novo similiter testa- mento Apostolus Prædestinationem testatur, non suppresso nomine sed expresso, vbi agit de Filio Dei Prædestinato ad Rom. 1. Et infra 8. de his quos Prædestinavit conformes fieri ima- ginis filii sui; Et ad Ephes. 1. De his quis elegit ante mundi constitutionem, & Prædestina- uit in adoptionem filiorum. Ipsa similiter veritas veraciter hoc docebat, Matth. 20. loquens de sessione ad dextram vel sinistram à Patre sessoribus præparata, Et infra 25. de regno pa- rato à mundi origine regnaturis; Pro qua & Act. 10. Scribitur de testibus præordinatis à Deo; Et infra 13. Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam; quam & Au- toritates

Autoritates de electione divina cum multis suis similibus in utroque testamento insinuant euidenter. Hanc quoque omnes Doctores, imò & omnes docti pariter & indocti Catholicè confitentur. Nunc autem terminata quæstione De prædest. Si est; superest consequenter inquirere quid est realiter prædestinatione iam inuenia, & sicut potest haberi ex 9. & 27. & lequentibus cum adiutorio 23. Ipsa est eterna prævolutio Dei, sive præordinatio voluntatis diuinæ circa futurum. Et hæc dupliciter potest sumi, uno modo generaliter, scilicet pro præordinatione diuina respectu cuiuscunq; futuri, & sic est conuertibile cum prouidentia, sicut ex 27. & sequentibus apparebit; siveque loquitur Philosophus in Secretis Secret. partis 1. cap. 16. Deus, in quiens, cum ita sua sapientia & qualib; pondere, & certo numero & ordine destinauit. Et infra eidem lib. & parte 22. cap. dicit, quod Destinatio excelsus non ita prædestinavit futura, quod in aliquo sue potentie derogaret. Alio modo specialiter, scilicet pro præordinatione voluntatis diuinæ circa creaturam rationalem, angelicam vel humanam; & iste est

B communis modus loquendi Scripturæ Canonice & Doctorum. Et adhuc sicut volutio Dei accipitur bino modo, simpliciter scilicet & secundum quid, bonorum videlicet & malorum, sicut 34. & p. æ. cedentia docuerunt: sic & ei duplex huiusmodi prædestinatione correspondet, simpliciter & secundum quid, bonorum atq; malorum. Quod autem prædestinatione sit bonorum, nullus Theologorum ignorat: sed quia ab aliquibus forsan dubitatur, An sit malorum similiter, hoc ostendam. Hoc enim, ut prædictum est, sequitur ex 34. cum præcedentibus, & 27. & sequentibus, & ex corollario 23. cap. & rationibus, & autoritatibus quas adducit, & ex illo 23. cum hoc vero notissimo cuiilibet Christiano, quod Deus vult & in finali iudicio, & post voler multos Angelos malos: & homines eternis ignibus cruciari. Item dicit Aug. 21. de Ciu. Dei 25. quod aliqui in hac vita prædestinati sunt in eternum ignem ire cum Diabolo, sicut 23 plenius allegavit. Idem super Iohann. parte 2. hom. 53. sive 107. rotius, expons illud Iohau. 17. Nemo ex his perire, nisi filius perditionis, ut Scriptura impletur, sic ait, Filius perditionis

Cnis dictus est traditor Christi, perditione prædestinatus secundum Scripturam, qua de illo in Psalmo 108. maximè prophetat. Idemq; Enchir. 80. dicit; Quod Deus aliquos iustè prædestinavit ad poenam, & aliquos benignè ad gratiam. Hoc idem potest haberi de bono perseverantibus 45. & 49. & alibi multis locis. Sed aliqui istam sententiam non tenentes prædestinationem in talibus per simplicem præscientiam semper exponunt: qua expositio si sit contueniens, videtur posse concuiri toti sacra Scriptura, Doctribus nostris, & Sanctis, ubiunque de prædestinatione etiam bonorum faciunt mentionem, quod suis constat esse contrarium Catholicæ veritati. Item si Deus habet præscientiam talium, ergo & evolutionem, sicut 18. cap. ostendebat; quare & prædestinationem aliquam voluntatis. Item contrarium istius potius inuenitur, scilicet pro prædestinatione præscientia nomen ponit. Vnde Apost. ad Rom. 11. Non repulit Deus plebem suam quam præscivit, & loquitur ibi de reliquis Iudeorum prædestinatis ad regnum, qua gratia salutem habuit. Pro quo dicit Aug. de bono perseu. 54. Aliquando præ-

Destinatio significatur etiā nomine præscientia, sicut ait Apost. Non repulit Deus plebem suam quam præscivit, quod non recte intelligitur nisi prædestinavit, quod circumstantia ipsius lectionis ostendit, quod & sicut breuiter tergi, diffusius manifestat. Item istam geminam prædestinationem ponit Iudorū manus festè 2. De summo bono 6. sub his verbis; Gemina est prædestinatione electorum ad requiem, sive reprobatorum ad mortem. Mira dispositio est superna distributionis per quam hic iustus amplius iustificatur; & impius amplius condicatur, malus ad bonum aliquando convertitur, bonus ad malum aliquando reflectitur. Cui concordat Anselmus de Concordia 7. ita dicens; Non solum prædestinatione bonorum, sed & malorum potest dici. Non ergo inconveniens, si hoc modo dicimus prædestinare Deum malos, & eorum mala opera, quando eos & eorum opera mala non corrigit; sed bona specialius præcire & prædestinare dicitur, quoniam in illis facit quod sunt, & quod bona sunt, at in malis non nisi quod sunt essentialiter, non quod mala sunt. Sepissimè tamen dicunt Sancti, quod prædesti-

Enatio est tantum bonorum, quod ideo est, quia prædestinatione malorum, non est prædestinatione simpliciter & per se, sed tantum per accidentem, & ens per accidentem propinquum est non enti, sicut de evolutione cap. 33. erat dictum: prædestinatione vero malorum, reprobatio committere nuncupatur. Et quia secundum Ang. 4. super Gen ad literam 6. dum res conceditur non est de vocabulis laborandum, & secundum Phil. 2. Topic. Nominationibus quod "quid res nuncupandum ut pluries, quæ autem rerum sunt, huius vel non huius, non attendendum pluribus. Vocetur prædestinatione bonorum, prædestinatione absolute; prædestinatione vero malorum reprobatio nominetur. Potest autem prædestinatione de describi; Prædestinatione est eterna præparatio à voluntate diuina gratiae finalis in via, & beatitudinis sempiternæ in patria, creature rationali. Quam Augustinus De prædestinatione Sanctorum 12. brevius sic definit; quod

Est gratia preparatio; sed oportet quod intelligat modo dicto. Multis enim preparatur A gratia vel donatur qui cadunt ab ea, finaliterque damnantur; sed de praedestinatus nullus vincitur perit aut peribit. Huius autem praedestinationis effectus sunt collatio gratiae in praesenti, iustificatio a peccato, bona merita, finalis perseverantia, & beatitudo perpetua in futuro. Scendum quoque quod haec praedestinatio in bono est duplex, scilicet gratia & meritorum in praesenti, & glorie & premiorum in futuro, ut potest elici ex eius descriptione premissa, & ex 31. cap. & habetur expressè ex sent. Apostoli ad Eph. 1. & 2. cum glossa 31. cap. allegatis. Reprobatio vero & eius effectus per horum opposita cognoscuntur. Quia verò sancti & Doctores dicunt frequenter quod Deus praedestinavit & preparauit reprobis ignem & poenam, sed non peccata, nec eos ad peccandum; posset quis arguere contra istud per cap. proximum 23. cap. adiuuante, vel per istud dictum Sanctorum posset arguere contra cap. 34. eodem 23. succurrente. Et potest hic de praedestinatione similiter responderi, sicut de vocatione 34. cap. est responsum, & in principio huius cap. rangebatur. Nunc autem re-
stat inquirere, Vtrum ex parte praedestinati sit aliqua causa praedestinationis diuina, & quod non, cap. 20.um. manifestat. Item si aliqua esset causa, illa maximè videretur bona opera praedestinati; sed illa antequam sint nihil causant; Nullus ergo est praedestinatus antequam operetur; praedestinatio ergo Dei est temporalis & noua contra cap. proximum, & 23.um. & contra scripturam canoniam cap. proximo allegatam, & contra omnes Doctores catholicos materiali hanc tractantes. Nec potest dici quod præscientia operum praedestinati est causa praedestinationis diuina, quia illa sunt prius naturaliter praedestinata à Deo ipsi praedestinato, quam præscita à Deo: Nam Deus prius naturaliter vult ipsum habere talia merita, & per illa regnum cælorum quam hoc sciat; & per hoc quod sic vult, scit sic esse vel fore, sicut cap. 18.um. ostendebat. Scientia igitur vel præscientia meritorum non causat praedestinationem in Deo. Adhuc autem Deus praedestinavit Petro, primo regnum, & merita finaliter propter regnum, non è contra, sicut apparer ex 35.º huius. Item propter quacunque causam Deus preparauit aeternaliter gratiam alicui conferendam, propter candem causam confert temporaliter eam sibi, per cap. 23.um. & quia alter voluntas Dei frustraretur, contra cap. 10.um. Nam ab aeterno volunt conferre nunc gratiam propter opera, & non facit, sed secundum hypothesin, propter opera praedestinati Deus preparauit aeternaliter sibi gratiam conferendam. Igitur propter opera confert temporaliter eam sibi, contra 35.um. cap. & alia quæ sequuntur. Vel aliter ostensiuè propter quocunque Deus non confert temporaliter gratiam, non preparauit aeternaliter gratiam conferendam; Omne opus est illud propter quod Deus non confert temporaliter gratiam. Item quam gratis Deus confert temporaliter gratiam cuiuscunq; tam gratis preparauit aeternaliter sibi gratiam conferendam: sed Deus gratissime confert temporaliter gratiam non propter præcedentia merita secundum quod 35.um. cap. & sequentia docuerunt. Item praedestinatio est gratia Dei gratificans praedestinatos ad vitam secundum distinctionem gratiæ 35.º & 42.º premissam: Quare non est ex operibus aut meritis quibuscumq; secundum quod D 35.um. cap. & sequentia demonstrabant. Quod autem praedestinatio sit gratia Dei pater, quia omnis voluntate Dei respectu boni extrinseci alicui conferendi, gratis emanat non ex aliqua causa inferiori eam à priori causante, sicut per 20.um. huius pater. Pro quo & dicit Apostolus ad Eph. 1. Praedestinavit nos in adoptionem filiorum secundum propositum voluntatis sui. In laudem gloriae gratia sua, quod cap. 25.um. pleniùs petra etauit. Præterea omnes penitentias probantes gratiam gratis dari, probabunt similiter quod prædestinatio gratis fiat. Amplius autem, hoc est planè contra Apostolum ad Rom. 9. dicentem de Jacob & Esau, Cùm nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, vt secundum electionem propositum Dei manceret, non ex operibus sed ex vocante dictum est, quia maior seruit minori, sicut scriptum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui. In quibus, sub nomine filiorum promissionis filios prædestinationis ostendit, vt pater ibi ex serie lectionis, & per expositionem omnium catholicorum Doctorum exponentium illum locum. Et infra, ostendit Apostolus per sacram Scripturam, quod praedestinatio est ex misericordia voluntatis diuinæ, non ex operibus, ita dicens, Mosi dicit Dominus, Miserebor cui misereor, & misericordiam præstabo cui miserebor, & concludit: Ergo non volentes neque currentis, id est, non quilibet opera, sed miserenus est Dei; & allegato alio loco scriptura de Pharaone iterum sic concidit; ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurabit. Si tamen illa voluntate causaretur ab operibus talium & sequeretur ea, non congrue diceret sed magis deberet dicere isto modo; Qui bene operatur vel operabitur, huius vult misereri; & qui male, hunc vult indurare; & hoc est originaliter & principaliter volentis & currentis, non miserenus Dei: ideoque supra dixit plenisime. Non ex operibus sed ex vocante, vt secundum electionem propositum Dei manceret,

A neret, non secundum aliqua merita quoquis modo. Nec credo aliquem tam liebetem, tam effrontem, tam inuercundem & triuole cauillantem, qui dicat Apostolum non intellexisse de operibus tunc futuris, sed tantum praesentibus que nulla tunc fuerunt. Nam quomodo tantus docttor vas electionis primicias spiritus habens, qui non ab homine didicit aut accepit, sed per revelationem Domini Iesu Christi, qui & sapientiam loquebatur inter perfectos, tam perfectos & docttos ut Romanos tam indocttissim ignoraret, quod cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, non ex operibus tunc praesentibus dictum esse Major seruier minori, & Jacob dilexi &c. Quis enim indocttissimus ignoraret, quod cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, nihil debet eis propter opera tunc praesentia dici posse? aut cui non videtur ridiculum si dixisset, Praedestinavit illos priuilegios essent, & ante mundi constitutionem propter opera, quae tunc praesentia habuerunt, cum hoc nusquam dubitauerit vel etiam idiota? omnis autem doctrina Christiana debet esse alicuius utilis & ignoti, hoc autem non est vnde alicui Christiano, nec potest ab aliquo ignorari: Et quomodo tam studiosè, si infructuosè; adduxisset testimonia & exempla veteris Testamenti cum dilputatione tam vigil ad illam conclusionem probandam, que nunquam potuit esse dubia aut ignota? Quomodo etiam ex ista conclusione taliter intellecta, scilicet de operibus talium qui non praesentialiter operantur, nec vñquam fuerant operari vltetius procedendo concluderet conclusiones "alia que sequuntur; quarum prima est, Igitur non volentis neque currentis, sed miserenit est Dei: secunda, ergo, Cui vult misereretur, & quem vult induret. Nisi enim intelligeret dictum suum communiter de operibus præteritus, praesentibus aut futuris, nulla esset connexio rationis, nec dixisset ut secundum electionem propositum Dei maneret. Nam si propositum Dei sequatur opera futura, non est secundum electionem suam, sed secundum electionem meritorum futurum illorum qui merebuntur. Nec debuit dixisse, non ex operibus, sed ex vocante, in modo magis è contra, non ex vocante, sed ex operibus illorum futuris, per quæ

C primò & originaliter Deus excitatur quodammodo & vocatur ad p[ro]p[ter]e dictinandum, sicut Deus potius diceretur vocatus, & ipsi vocantes, nec debuit conclusisse, ergo neque volentis, neque currentis, sed miserenit est Dei, in modo potius non miserenit est Dei, sed cursum & voluntutem: Hic est enim principium & origo cui Deus misereretur, non in Deo. Nec iterum debuit conclusisse, ergo cuius vult misereretur, & quem vult induret; sed tunc, ergo cuiuscunq[ue]; bene vniuersi Deus misereretur, & quemcunque male volutum induret. Item si Apostolus ibi negaret praedestinationem & vocationem Dei esse ex operibus præteritis, vel p[re]sentibus tantum non futuris, sed permetteret eam esse ex futuris, sicut tunc aliqui Iudæorum conuersorū Romæ in morantium voluerunt asserere, scilicet illi qui dixerunt propter merita sua & parentum lutorum in obseruancia legis Mosaike se gratiam Christi, & fidem Euangeli accepisse, ut patet per processum Epistole ad Romanos, & Lombardus in prologo vñlosse super illam Epistolam, hoc recitat ab Haymone & Augustino, & sicut Pelagiānū nunc auferunt, scilicet electos prædesti-

D nati propter merita sua futura, quomodo eos refelleret, & gratiam commendaret, quod tamen principaliter voluit, sicut per epistolam totam patet, & per Lombardum in prologo vbi prius, & per multas Autoritates Haymonis, & Augustini illuc perecum adductas. Et quod hoc specialemente intendebat per illum processum, ex 9° cap. allegatum, patet per August. Enchirid. 78. dicentem, Apostolus gratiam commendabat, ad cuius commendationem de illis in Rebecke & vtero geminis, fuerat iam loquutus, Quibus nondum natis, nec aliquid agentibus boni seu mali, ut secundum electionem propositum Dei permaneret, non ex operibus sed ex vocante dictum est, quoniam maior seruier minori. Item secundum eundem Apostolum, Deus non confert gratiam praesentialiter propter opera, sicut capitulum 35. & sequentia plenius allegatur, ergo nec eam propter futura opera preparavit: Ipse enim habet immobilitatem conligit teste adhuc eodem Apostolo cap. 6. ad Hebreos; in modo sicut vocat existentes ad gratiam non propter opera sua præsenta, sic nec futuros prædestinat propter futura, sed hos & illos simili-

E ter purè gratis. Vnde ad Rom. 4. vocat ea que non sunt, tanquam ea que sunt; & quomodo vocat ea, idem vocatus Apostolus de scipio testatur; Vocabit, inquit, me per gratiam suam ad Gal. 1. & 2. ad Tim. 1. vocavit nos vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, que data est in nobis in Christo Iesu ante tempora secularia, manifestata autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Iesu Christi. Hæc est ergo sententia Apostoli in verbis suis ad Romanos superius p[re]terlatatis, quod Deus vocat & prædestinat purè gratis, non ex operibus præteritis, praesentibus, aut futuris. Et hoc testatur Augustinus exp[re]sse sermone suo de prædestinatione & gratia Dei, vbi tractat predictam Autoritatem Apostoli sub his verbis: Si secundum futuros eorum mores dicitur diuinum decreuisse iudicium, profectò illud evacuabitur quod premisit Apostolus dicens, Non ex operibus,

ribus sed ex vocante dictū est, quia Maior seruieret minori: Non enim ait ex præteritis operibus, A sed cùm generaliter dixit non ex operibus, ibi & præterita intelligi voluit & futura; præterita, scilicet, quæ nulla erant, & futura quæ nondum erant; Prædestinatus est Jacob vas in honorem, sed non ex operibus, quia non ex operibus, sed ex vocante dictū est, Maior seruieret minori: Et nè fortè vasa in honorem Prædestinata sūis aliquid viribus tribuendo, negarent gloriam Creatori, alio cos loco Apostolus vasū misericordiæ nominauit, vt totum, quicquid essent, secundum misericordiam le esse cognolcent: Sic enim & alibi idem dicit Apostolus, Et hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Hoc idem pater per Glossam Lombardi super literam allegatam: Ibi namque secundum expositionem illius, ostendit Apostolus Jacob non fuisse Prædestinatum & Esau reprobatum, neque propter meritā præcedentia, neque propter futura; vndē sic dicit, Maior, id est, Esau seruieret minori, id est, Jacob. Et ne quis putet hoc fieri ex præcedenti merito illorum, quia hoc dictum est ei, id est, matrī, cum nondum nati fuissent, & quia possent in viero & lustando aliquid meruisse verè videri, subdit, Aut cum B nondum egissent aliquid boni vel mali, Ideo autem dictum est, vt propositum Dei maneret, id est impleretur, secundum electionem, id est, secundum gratiam qua elegit, non secundum debitum meritorum, quia eligendos ipse facit non inuenit, non ex operibus; sicut ostendit non pro meritis præcedentibus illud fuisse dictum, ita pro futuris meritis amborum dictum fuisse hoc ostendit. Quare dico, Non pro præcedentibus eorum meritis hoc dictum est. Iterum dico, quod non ex operibus bonis vel malis futuris, quæ bona vel mala non erant futura, nisi apposita gratia vel subtrahita, sed ex vocante vel vocatione id est ex gratia Dei. Idem i. Sentent. dist. 41. dicit, Elegit Jacob, & Esau reprobavit, quod non fuit pro meritis eorum quæ tunc haberent, quia nulla habebant, quoniā nec ipsi existebant, nec propter futura merita, quæ præuidebat, vel illum elegit, vel illum reprobavit? Opinati sunt tamen quidam Deum idem elegisse Jacob, quia talem futurum præficiuit, qui in cum crederet, & ei seruiret, quod Augustinus aliquandò se sensisse dicit in libro Retractionum, vbi aperte ostendit, quod si propter C futura merita electus fuisset, iam non ex gratia esset electio. Non ergo idem electus est a Deo, quia talis futurus erat, sed ex electione talis factus est. Hanc eandem sententiam docet idem Apostolus ad Ephes. 1. dicens, Elegit nos ante mundi constitutionem ut essimus sancti & immaculati: Non dicit quia fuimus, aut futuri fuimus sancti & immaculati, sed ut essimus sancti & immaculati; & sequitur quia Prædestinavit nos in adoptionem filiorum secundum propositum voluntatis suæ, non secundum inerita voluntatis nostræ; & sequitur, Nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum eius qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ, non nostræ, nec secundum opera nostra futura. In hoc autem quod dicit, Nos sorte vocati sumus, videtur imitarus esse Psalmistam Psal. 23. Domino sic dicentes: In manibus tuis sortes meæ; Super quod Aug. tract. 3. ita dicit, Quare sortes? sors cuim non aliquid mali est, sed res in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem. Sorti igitur dixit quantum exultime gratiam quæ salvi facti sumus; quare sortes appellant gratiam Dei, quia in sorte D non est electio, scilicet meritorum, sed voluntas Dei. Nam vbi dicitur, iste facit, iste non facit, merita considerantur, & si merita considerantur electio est non fors. Quandò autem Deus nulla merita nostra inuenit, sorte voluntatis sua saluos nos facit quia voluit, non quia digni fuimus, hæc fors merito est tunica Domini desuper contexta, quæ significat Charitatis æternitatem, cum diuidi non posset, fors super eam missa est; Ad quos vero peruenit, eos significat, qui videntur ad sortem peruenire Sanctorum; hæc fors est occulta Dei voluntas. Idem sexto contra Julianum vicesimo primo dicit, Damnabiles illo creante nascentur qui Creator est omnium, & per mediatorem à damnatione liberantur debita, sed gratuita miseratione non debita, quos elegit ante mundi constitutionem per electionem gratiae, non ex operibus vel præteritis, vel presentibus, vel futuris, alioquin gratia iam non est gratia, quod maximè appetat in parvulis, quorum nec præterita dici possunt opera quia non fuerunt, nec praefixa quia nihil operantur, nec futura quoniā in illa E ætate moriuntur. Idemque supra eiusdem libro quinto, capitulo sexto dicit, Ipsi sunt electi, & hoc ante mundi constitutionem, qui vocat ea quæ sunt tanquam lini, sed Electi per electionem gratiae. Vndē & dicit idem Doctor de Israël, Reliquia per electionem gratiae saluæ facta sunt. Et nè sorte ante mundi constitutionem ex operibus præcognitis putarentur Electi, secutus adiunxit, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Item iste fuit unus de erroribus Pelagi hæretici, dicere scilicet Deum Prædestinare propter merita futura præscita, sicut tangit Augustinus de Prædestinatione sanctorum multis locis? Vndē cap. 24. tractans dictum Apostoli ad Eph. 1. superius allegatum, sic dicit, Præsciebat vt ait Pelagius qui essent futuri sancti & immaculati per libere voluntatis

A luntatis arbitriū, & ideo eos ante mundi constitutionē in ipsa sua præscientia qua tales futuros esse præscivit, elegit. Eligit ergo, inquit, antequam essent, prædestinans filios suos quos futuros sanctos, immaculatosque præscivit, quem sic reprobavit Augustinus. Inuecamur verba Apostoli, atque videamus, vtrum proprieat nos elegerit ante mundi constitutionem, quia sancti & immaculati futuri eramus, aut vt essemus. Benedictus, inquit, Deus qui benedixit nos omni benedictione spirituali in cœlestibus, sicut eligit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati. Non ergo quia futuri eramus, sed vt essemus; certum nempe & manifestum est: Ideo quippe tales futuri eramus, quia elegit nos prædestinans, vt tales per gratiam eius essemus. Hoc etiam errore aliquando falliebat Augustinus, sicut ipse teatitur supra, ciudem 4. quem suum errorum nonnulla eius opuscula satis indicant, sicut dicit; quorum vnum tuus expositorum quarundam propositionum ex Epist. ad Rom. quod in libro Retractionum suarum retractasse se recitat in hæc verba disputans; Quid elegerit Deus in nondum

B nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprehauit de quibus propter hoc commemoratur, quamvis longè postea prolarum sit propheticum testimonium; Jacob dilexi, Esau autem odio habui, ad hoc perduxit ratiocinationem vt dicarem; Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia quia ipse datus est, sed fidem elegit in præscientia, vt quem sibi crediturum esse præscivit, ipsum eligeret. Nondum diligentius quasferam nec inuenieram, qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus; Reliquæ per electionem gratiæ salutē facta sunt, quæ vtique non est gratia, si eam illa merita præcedant, & est ista retractatio 1. Retractat. 23. Fuit igitur prima sententia Augustini, quod Deus non prædestinavit propter opera futura distincta contra fidem, & hanc non retractat sed approbat, sed propter fidem futuram, scilicet propter actum fidei, seu propter ipsum credere, sicut verba ipsius ostendunt. Dicit enim; Fidem elegit in præscientia, vt quem sibi crediturum esse præscivit, ipsum eligeret; Et infra proinde quod continuò dixi, dicit enim idem A-

C post. Id est Deus qui operaturomnia in omnibus, nusquam dictum est, Deus qui credit omnia in omnibus, ac deinde subiunxi; Quod enim credimus, nostrum est, quod autem bonum operamur, illius est, qui creditibus dat Spiritus profectus non dicarem, si iam sciem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperi: & istam sententiam velut insensata reprobat & retractat. Hæc est ergo ultima sententia Aug. quod Deus nullum prædestinat propter actum credendi futurum, scilicet quia credit in eum, nec propter aliqua opera sua futura. Similem quoque errorum priori de prædestinationis materia posuit Aug. 83. qu. 68. quem 1. Retractat 26. partim retractat expresse, partim in suo simili. Ex quo enim unam sententiam retractat tanquam erroniam, certum est ipsum velle quilibet aliam similem haberi pro retractata, quoniam de similibus est similiter iudicandum. Etiam hoc tener Lumb 1. Sen. dist. 41. & potest dici, quod hunc errorum retractavit expressius, postquam librum Retract. perfect, scilicet de prædestinatione Sanctorum, 4. vbi dicit, sicut erat superius recitatum, quod nonnulla opuscula eius satis indicant hunc errorum.

D torem. Ibi ergo hunc suum errorum reprobat, & retractat, vbiunque occurrit in tuis opusculis vniuersis. Idem quoque infra, endem 11. & 12. facit similem retractionem similis sententia de opusculo suo contra Porphyrium, de tempore Christianæ religionis. Item Aug. de correptione & gratia, 56. tractans de promissione seminis Abrahæ multiplicandi, facta sibi per Deum, Gen 15. ira dicit; Neque enim eos scilicet prædestinatos propter promisit Abrahæ, quia præscivit ut ipsis bonos futuros, nam si illud vtique est, non sumus sed eorum est quod promisit. Item si Deus prædestinat quempiam propter opera sua futura, quare prædestinat opera illa sibi, sicut 31. cap. demonstrauit, non propter alia opera priora & illa propter alia, ne forte hoc procederet sine fine. Restat ergo vt tam metira quam præmia prædestinet purè gratiæ. Item prius quodammodo prædestinat Deus alicui præmium quam meritum. Prædestinat enim præmium tanquam finem, & mei itum velut medium ad hunc finem, sicut 35. cap. arguebat, prædestinat ergo meritum futurum propter præmium futurum & non è contra. Item

E reprobatio, de qua magis videtur, non est propter opera futura, ergo nec prædestinationis. Apostolus enim ad Ro. 9. ponit eas à pari. Cum enim, inquit, nondum nati fuissent, aut egissent a liquid boni vel mali, vt secundum electionem, propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia maior seruier minori, sicut scriptum est; Jacob dilexit, Esau autem odio habui. Super quod dicit Aug. Ench. 70. Sentiens Apostolus quemadmodum posset hoc quod dictum est; Jacob dilexit, Esau autem odio habui, permouere eos, qui penetrare intelligendo non possunt hanc altitudinem gratiæ, ait; Nunquid iniurias est apud Deum? Absit, inquit enim videtur, vt sine ullis honorib[us], malorūne operū meritis vni Deus diligat, oderit alterum. Idem pater per eundem Apost. infra, codem, dicentem; Cuius vult miseretur, & quem vult obduratur: & iterum; An non habet potestate sigulus lutii ex eadem mala facere aliud quidem

|| sua

vas in honorem, aliud verò in contumeliam: Hic tamen sciendum secundū Lum. i. Sen. dist. 41. A quod tam prædestinatione quām reprobatio potest dupliciter accipi. Prædestinatione enim accipitur pro æterna Dei præparatione gratiæ alicui conferendæ & pro eius temporali effectu, scilicet ipsius gratiæ collatione; Reprobatio verò accipitur pro æterna Dei nolitione gratiæ alicui, * & pro eius temporali effectu, scilicet gratiæ priuatione seu desertione, & hæc vocatur obdutatio, vbi & dicit Lumbardus, quod ipsius Dei æternæ reprobationis nullum est meritum. Et infra, eadem distinctione, Reprobavit Deus quos voluit, non propter merita futura quæ præuerteret, veritate tamen rectissima, & à nostris sensibus remota. Si quis autem Deo odibilis voluerit, sophisticè cauillare dicendo, quod opera futura non sunt causa principali prædestinationis, & sic omnia præmissa debere intelligi, sed quod sunt causa sine qua non, cùm Deus similiter conserat gratiam temporaliter, sicut prædestinavit eam æternaliter, sicut superioris est argutum, sequitur Deum conferte gratiam temporaliter propter merita operum, tanquam propter causam sine qua non, licet non sicut propter causam penitus principalem, B quod 36um. capitulum reprobavit. Potestque ista proterua similiter confutari, sicut capitulum decimum sextum similem confutauit. Item quis tantum desipiat quod dicat beatum Augustinum, quando exposuit quasdam propositiones epistolæ ad Romanos, & scripsit librum 83. quæstionum, seu 68^{am}. quæstionem illarum, & dixit, quod merita futura fuerunt causa prædestinationis diuinæ, sicut erat superioris recitatum, tanquam insipiente & insipide sapiente, vt crederet merita futura fuisse causam principalem prædestinationis diuinæ, ita quod Deus non esset principalior causa illius; imò nulli sane sapienti dubium, quin Augustinus tunc intellexit, sicut tale dictum communiter solet intelligi, & sicut apud communes homines talia verba sonant, quia secundum eundem Augustinum de doctrina Christiana, sic debet quilibet Doctor loqui: & secundum Philosophum 2. Topic. Nominationibus quid res nuncupandum ut pluries: Nam ea quæ sunt in voce debent notificare animæ passiones, vt docet idem Philosophus 1. peri hermentas, & Augustinus 15. de Trinit. 10. quod & diffulè docet Apostolus 1. ad Corinth. 14. Dicit enim: Fratres si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi loquar vobis aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina. Tamen quæ sine anima sunt, vocem dantis sine tuba, sine cithara, nisi distinctionem sonitum dederint, quomodo scietur quod canitur, aut quod citharizatur? Etenim si certam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita & vos, per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes: Tam multa ut puta genera linguarum sunt in hoc mundo: Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ci, cui loquor, barbarus, & qui loquitur, mibi barbarus: Sed in Ecclesia volo magis quinque verba sensu meo loqui, ut alios instruam, quām decem millia verborum, lingua. Vnde & Nehemia 8. Legit in libro legis Dei distinctione, & aperte ad intelligentendum. Et quod dictum est de loquela, idem intelligentem est de Scriptura, quoniam secundum Philosophum 1. peri harmenias & Augustinum 15. de Trinit. 10. Ea quæ scribuntur sunt nota eorum quæ sunt in voce, & secundum Apostolum ad Rom. 15. quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Augustinus ergo quando primò docebat prædestinationem fieri propter merita futura præscita à Deo, intellexit sicut communiter apud omnes talia verba praedudent, & quando hoc recitauit similiiter. Secundum ergo posteriorem sententiam Augustini, non est verum ad communem hominum intellectum quenquam prædestinari propter opera sua futura, & communis hominum intellectus de tali propositione, Iacob prædestinatur propter opera sua futura, est iste, quod opera Iacob futura præscita à Deo fuerunt aliqua causa filitem partialis mouens Deum ad ipsum prædestinandum ad regnum, non quod fuerunt causa totalis & principalis, ita quod Deus non ageret ibi quicquam, vel non principaliter ageret Deus prædestinationem, quām illa. Ex his quoque apparet, quod omnes Doctores catholici, & concilia, imò & Ecclesia tota Dei condemnantes hereticos errores Pelagi, ponentes gratiam secundum merita nostra dari, & prædestinari quoscunque propter merita sua futura, intelligent modo dicto: Quare constat illam assertionem esse hereticam, quæ assertit merita causam sine qua non, causam scilicet partiale mouentem, seu excitantem Deum ad prædestinandum quemcunque, vel ad gratiam alicui conferendum. Et si iste non sit intellectus communis Ecclesie, & Ecclesiasticorum Doctorum de causatione meritorum respectu gratiae, & prædestinationis, alignet falsigraphus iste sine intellectu, si possit, alium intellectum communem competenter, aut etiam competentem, saltem secundum fictionem capitii sui phantasticæ, & ille suus intellectus, & error suus secundum illum intellectum per præhabita, & melius fortè per alia, que me latent, tanquam non iorellatus, nec intelligibilis catholicæ, ab intelligentibus catholice, sicut spero, satis intelligibiliter conuincetur. Sed considerent

* non con-
ferendæ

C

D

E

A siderent quælo tales, & timeant, quoniam Spiritus Sanctus disciplina effugiet factum, & auferret se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, ac ideo in conspectu Domini deprecantur humiliter, vt det eis iuxta suum eloquium, intellectum, & nequaquam iuxta suum intellectum, eloquium Domini detur ei, & iste est intellectus bonus omnibus facientiis eum semper.

C O R O L L A R I V M.

Corollarium quod nullus prædestinatur aut reprobatur propter opera quæ faceret si vterius viueret, nec nullus saluaturo propter opera, vel damnatur.

E X his autem colligitur hoc porisma, Nullus prædestinatur aut reprobatur propter opera quæ faceret, si vterius viueret, nec nullus saluaturo propter opera vel damnatur: Nam tunc præhabita, nullus prædestinatur, aut reprobatur propter opera sua verè futura, & minùs videtur, quod quicquam propter opera, quæ faceret si vterius viueret, prædestinatur, aut etiam reprobatur: Et si nullus prædestinatur aut reprobatur propter huiusmodi opera, ergo nec saluaturo, vel damnatur*, quoniam propter nihil aliud saluaturo quispiam vel damnatur, quām propter illud, propter quod fuit prædestinatus saluari, vel reprobatus damnari, quoniam salutio & damnatio cuiuscunque procedit a voluntate divina, que invariabilis est omnino, sicut capitulum 23um demonstravit. Poteat tamen ex causis aliquibus hic valere, distinctio illa de, propter 30um huius præmissa. Et ne ego infinitus in tam sublimi materia solus videar aliquid definire, ecce ad hoc fidem Catholicam manifestans quæ in Symbolo Athanæi fideliter profiteatur, Ad cuius aduentum, omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem, (De factis, inquit, non de faciendis, si vixissent vterius) & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum, scilicet iuxta bona vel mala quæ egerunt; non quæ egissent, si vixissent diutius. Ecce ad hoc idem Doctorem pcc puum, sanctum Paulum 2, ad Corinth, 5, dicentem, Omnes

C nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnuſ quicunque propria corporis prout gesit, sive bonum, sive malum: Prout gesit, inquit, non prout gesisset, si vixissent vterius. Cui sententia satis concordabit forma futuri iudicij, Matth. 25. scripta: In finali namque iudicio recitatunt bona vel mala, quæ fecerint iudicandi, & pro illis adiudicabunt gloria sive poenæ; De bonis verò vel malis quæ fecissent, si vixissent diutius, mentio nulla fiet. Haec candem conclusionem probat Augustinus diffuse de prædestinatione Sanctorum 14. & per magnum processum sequentem, & de bono perseverantie 21. & multis capitulis concenter, & infra eiusdem 34° & 35° planè.

C A P . XLVI.

D *Contra quosdam concedentes prædestinationem & reprobationem ad gloriam & ad pœnam, sed negantes has esse ad aliquos certos gradus.*

S T adhuc circa prædestinationis & reprobationis materiam quædam tam stulta loquacitas, vt forsitan stultius videatur sibi contradicere studiosè, quām ipsam dicit fabulosè. Dicit enim Philosophus 3. Metaph. 15. de fabulosè sophistis: Non est dignum cum studio intendere: veruntamen quia sapiens præcipit stulto respondere, ne sibi sapiens vindicatur, respondebo sibi non studiosè sed perfunditorie obviando. Quidam igitur videntes prædestinationem & reprobationem, tam firmè fundatas, quod non possint cas omnino perire, saltem molisunt ipsas in aliquo mutare: Concedunt enim quosdam esse prædestinatos ad gloriam, & quosdam reprobatos ad pœnam; dicunt tamen nullum esse prædestinatum vel reprobatum ad aliquem certum gradum gloriae sive pœnae. Hæc autem positio nullam rationem vel Autoritatem ad suam intentionem probandum citat nec ministrat, sed velut in historicis tantum simpliciter asserta ita esse; quare & eadem facilitate conterantur, quæ probatur. Tamen ex abundanti adducam rationes alias contra ipsam: Completo finali iudicio, Deus

E voleret & parabit cuilibet gradum suum glorie sive pœnae; quare & per 23um prius sic pararet & voluit ab æterno: quapropter & per capita proxima prædestinavit sic fieri ab æterno. Item hoc æternaliter prescribat, ergo per 18um capitulum hoc æternaliter præcolebat. Hoc

* propter
l'usu
opera,
li innati.

Hoc idem probant 22 & 27 & alia quæ sequuntur, imò & omnia, quæ probant Prædestinati- A

onem in genere, probabant eam similiter in specie, & in gradu; & omnia quæ hanc vltum reprobare deberent, & illam primam similiter reprobabant. Item Deus prædestinavit culi-

^{|| præmum} bet gradum meriti, ergo & ^{|| præmij}; quod autem assumpti, per capitulum 31. patet, & potest adhuc patere vltius, quia nulla ^{||} creatura sine Deo faciente, mouente, & conseruante, potest

^{|| cauſa} aliquid facere, aut mouere, imò nec actionem aut motum aequaliter existentem vltius conseruare, sicut capitulum tertium, quartum, & ^{||} decimum quartum ostendunt; Nulla ergo ^{||} crea-

^{|| secundum} ^{|| cauſa} tura potest per se intendere motum suum aut meritum sine Deo, hoc enim est maius. Si ergo Deus intendat temporaliter meritum aliquius, hoc non est purè naturaliter, nec per solam cognitionem, sed per eius volitionem, sicut octauum & nonum demonstrant, & per 23. hæc volutio non est noua, sed æterna; per capita ergo proxima Prædestinavit sic fore. Item gratia agit omnem gradum meriti, & non nisi acta & mota per Deum, sicut capitulum 40.

intendebat, &c. sicut proximo est argutum. Item mereri multum & intensè est melius quam B

mereri similiiter & remissè; per præmissa ergo 38. huius illud est à Deo. Vnde ad Phil. 1.

Qui capít in nobis opus bonum perficiet; vbi Glossa, & est Augustini, Cooperando in nobis Deus perficit, quod operando incipit, quia ipse vt velimus, operatur incipiens, qui voluntibus cooperatur perficiens. Et sexto contra Julianum 18. Ignorantia, & concupiscentia re-

mittuntur in renascencibus, minuuntur in proficiensibus; Ignorantia in iuventute magis magisque lucente, concupiscentia minuitur charitate magis magi q[uod]e ferente; Nihil boni

Beda.

horum duorum est à nobis: Non enim spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Item venerabilis Beda super Canticum tra-

ctans illud Cantici septimi, Ascendam in palmarum, & apprehendam fructus eius, sic dicit; Descendit Dominus in hortum suum, cum celestia dona fidelibus largitur, ascendit in pal-

marum, cum argumenta virtutum proficiens electis donet, eos ad protrectum prouehat, dignanter impedit; Et infra, eodem, super illud, Quæ est ista quæ ascendit innixa super dilectum C

meum? meritum super illum innixa, sine cuius adiutorio non sol. ad summam ascendere, sed nec resurgeret quæ dem valebat: Nam & virtutum profectus, & ipsa fidei initia, non nisi Domini no largiente habere poserimus. Item si Deus Prædestinaret, & prouideret suis meritum abso-

lutè, & non aliquem certum gradum, quantum ad gradum Deus detineretur metum ini-

prosum, & committeret illud casui, seu fortunæ, nec regeretur prouidentia aliqua, neq[ue] cura,

quod capitulum 27. cum sequentibus non permittit; cui & Sapiens similiter contradicit, Sa-

Sipient. 11.

Philosophus.

quoque in secreto secretorum part. 1. cap. 16. concorditer c[on]dit, Deus cuncta sua sapientia æquali pondere, & certo numero, & ordine destinavit, & statuit teruis suis ea, vt seruant ei;

& decimo tertio Metaphys. capitulo secundo, sic dicit, Boni autem maximè species & ordo, commensuratio & determinatum. Vnde ergo hæc bona nisi à primo in genere bo-

Hermes.

norum, quod influit carceris omne bonum? Vnde & Hermes de Mondo & celo 1. Illic, in-

quit, textus operis fatalis series seculorum dispositio, temporalium omnium meta summi di-

gitio dispositoris exarata, sicut secundo huius fuerat plenus recitatum. Quare & Boetius 4.

De consolatione Philosophiæ, prolo. sexta introduci Philosophiam dicentem, Omnis genera-

ratio rerum, cunctus que mutabilium naturatum progressus, & quicquid aliud aliquo moue-

tur modo, causis, ordinem, formas ex diuinæ mentis stabilitate fortut. Hæc in sue simpli-

licita is arte composita multiplicem rebus gerendis modum statuit, qui modus cum in ipsa diuinæ intelligentiæ puritate conspicitur, prouidentia nominatur; cum vero ad ea quæ moue-

atq[ue] disponit refertur, fatum à veteribus appellatum est, quæ diuersa esse facile liquebit. Nam prouidentia est ipsa diuina ratio quæ cuncta disponit; Fatum vero inhaens rebus mobilibus disposti, per quam prouidentia suis quæque necit ordinibus, quod & singula dirigit in mo-

Augustinus.

locis, formis, ac temporibus distributa, sicut 28. plenus allegauit. Vnde Augustinus 2. de lib. arbitrio 28. Quantacunq[ue] bona quamvis minima, quamvis magna, nisi ex Deo esse non pos-

sunt, quæ quantumlibet deficiant, & in id tendant ut non sint, tamen aliquid forma illis remanet, vt quoquomodo sint; quicquid autem cuiusdam rei deficiente remanet ex illa forma est q[uod]e necit deficere, motuq[ue] ipsos rerum deficiente vel proficiens excedere numerorum suo-

Proffer.

rum leges non sinit. Hanc autem propositione beatus Prof. hinc excerpit, & cap. 380. senten-

tia sua sicut et talis titulus est pre scriptus. Nihil in creaturis quibuslibet creator in ordi-

nature relinquit. Idemq[ue] August. 4. super Gen. ad lit. 5. tractans autoritatem Sapientis prædi-

ctam, & ostendens quomodo ista tria sunt [Deus] & quomodo non, sic dicit: Secundum id

quod nolimus, membrorum in eis quæ metimur, & numerum in eis quæ numeramus, & pondus in eis quæ appendimus, non est Deus ista, secundum id vero quod mensura omni iei modum

præfigit,

A præfigit, & numerus omni rei speciem præbet, & pondus omnem rem ad quietem ac stabilitatem trahit, ille primus, & veraciter, & singulariter nūla est, qui terminat omnia, & format omnia, & ordinat omnia, nūlque aliud dictum intelligitur. Quomodo per ⁱⁱ cœs, & lingua ⁱⁱ corpus humanaam dici potuit? Omnia in mensura, & numero, & pondere dispositi sunt, nisi omnia in te dispositi sunt? Nēque enim mentura, & numerus, & pondus in lapidibus tantum immoⁱⁱ & lignis, & huiusmodi mobilibus, & quantumcunque corporalibus vel terrestribus, vel celestibus animaduerti & cogitari posent. Et etiam mentura aliud agendi ne sit irreuocabilis, & immoderata progesio, & est numerus affectionum animi & virtutum, quo ab stultitate & deformitate ad sapientiam formam decusque configitur, & est pondus voluntatis & amoris, ut appareat quanto quid uerum in appetendo, fugiendo, præponendo, postponendoque pendatur. Sed haec animorum atque mentium mensura alia mensura cohibetur, & numerus alio numero formatur, & pondus alio pondere rapitur. Mensura autem sine mensura est, cui æquatur quod de illa est, nec aliunde ipsa est; Numerus sine numero est, qui formantur omnia, nec formatur B ipse; pondus sine pondere, quo retentuntur omnia ut quietant. Et infra, codem 7. Sciamus ergo ita dictum esse omnia in mensura, numero, & pondere disposita, tanquam dictum esset. Illa disposita ut haberent proprias mensuras suas, & proprios numeros, & proprium pondus, quæ in eis pro loco cui utique generis mutabilitate mutantur, augmentis & diminutionibus, multitudine & paucitate, levitate & gravitate secundum dispositionem Dei. Et de Prædestinatione contra Pelagianos 4. Quis hanc mensuram, hunc numerum, hoc pondus Dei sufficit comprehendere, ut constitutiones eius vniuersas in his tribus definitionibus valear errare? In mensura prout quod constet qualitas, in numero quantitas, in pondere ratio æquata. Vnde Num. 22, & Nam. 22. Si dederit mihi Balak pleram domum suam auri & argenti, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut plus vel minus loquar. Hic enim sententia: voluntate piane concordat Greg. 27. Moral. 22. super illud Iob 37. Nubes spargunt lunum tuum, que lustrant eum per circuitum: quocumque eas, voluntas gubernantis duxerit ad omne, quod præcepit illis. Item quis Christianus tam indeuotus & aridus, qui nunquam oret Deum, ut cogitationes suas purificet, deuotionem augmentet, & dilectionem inflammeret, ac bonis operibus faciat, abandone, cum tota Ecclesia humilietur deprecetur; Omnipotens tempiterne Deus, diligenter nos in beneplacito tuo, ut in nomine dicit: Filii tui misericordia bonis operibus abundare. Et Apostolus hoc orat proximo, quis ergo hoc non orabit pro seipso? hoc, inquit Apost. Oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet ad Philip. 1. & 1. ad Thess. 3. Vos inquit, Deus multiplicet, & abundare faciat in charitate, seu charitatem in inuidem, & in omnes, & quem ad hoc oravit nisi Deum? Et cur Deum ad hoc ⁱⁱ rogamus, nisi ipse faciat quod rogamus? alias enim ipsum rogare, vanum & derisorium videretur. Quare B. Aug. De bono perfecⁱⁱta. 2. probans peruerantiam non esse a nobis, sed à Deo arguit isto modo; Cur peruerantia poserit a Deo si non donatur a Deo? an & ista irrisoria petitio est, cum id ab eo periretur, quod si scitur non possum dare, sed ipsum esse in hominis potestate? Sed nolite errare, inquit Apoit. Deus non irridetur; si aliquid a tanto diuine veraciter & fideliter poscis, ab illo, à quo poscisti te accipere, crede quod poscis; noli cum labijs honorare, & super eum corde extollere, credens à teipso tibi esse, quod ab illo te fings orare. Et idem habetur infra, eisdem 36. & 12. ubi semper vult Aug. quod nihil est petendum à Deo, nisi quod creditur faciendum ab eo; & De grana & lib. arbit. 29. Dicimus; Ne nos inferas in temptationem, ut peccata caueantur, quod a Patre, qui in celis est, nulla ratione peteremus, si virtute voluntatis humanae hoc possemus efficere. Et infra, eodem, dicit B. Cyprianum in libro suo De Oratione Domin. ostendere ea quæ implenda iubentur in Lege, & in oratione esse poscenda, quod utique ut dicit Augustinus; Vanissimè fieri, si ad illa agenda, sine diuino adiutorio, voluntas humana sufficeret. Et De sancta virginitate 17. Testes sunt voces piarum deprecationum, ipsi quæ præcipiuntur a Deo non fieri, nisi dante atque adiuuante qui præcipit: Mendaciter enim petuntur, si ea non adiuuante eius gratia facere possemus. Beatus quoque Cyprianus, homil. 5. quæ initulatur De Dominicâ Oratione, exponebas illum versiculum, Et ne patiaris nos induci in temptationem, sic ait; Quando rogamus, ne in temptationem veniamus, admonemur imbecillitatis & infirmitatis nostræ, ne quis te insolenter exrollat, cum Dominus Iesus humilitatem docens, dixerit; Vigilate & orate ne intraretis in temptationem; spiritus quidem promptius est caro autem infirma; ut dum præcedit humili & submissi confessio, & datur totum Deo, quicquid supplicies cum timore Dei petitur, ipsius puerate præsteretur. Hanc etiam autoritatem adducit Augustinus ad eandem conclusionem de bono peruerantia, & hoc idem innuit Dominus euidenter, Matth. septimo, cum sic dicit; Petrite & dabitur vobis, seu & accipiens, quætitate & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Ab illo scilicet à quo petitis, quætitatis & quem

& quem pulsatus. Et Apostolus ad Rom. 10. Idem Dominus omnium, diues in omnes A qui inuocant illum, scilicet diuitias, vt Dominus, large distribuens omnibus qui intrus fideliter vocant illum. Vnde Psalmista, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tuu Psalm. 36°. & Iac. 1. Si quis velstrum indiget sapientia postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non im properat, & dabit ei; Postule autem in fide, nihil habens; qui enim habet, similis est flumui maris, qui à vento mouetur, & circumfertur. Non ergo existimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino: Postulans igitur fideliter nullatenus habendo, debet sperare, quod accipiat à Domino postulata; quod & testatur creberimè vniuersque series testamenti: Cū ergo fideliter postulemus à Domino bonorum operum incrementa, nulli Catholico habendum quin huc nobis Dominus tribuat affluenter. Vnde Apostolus 2. ad Cor. 9. Potens est Dominus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum; Qui autem administrat semen seminarint, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & angebit incrementa frugum iustitiae vestrae. Vnde sanctus Propheta in libro suo, pro prædicatoribus gratia Dei 2°. cap. recitat vnam definitionem Calliani catholicissimam sicut dicit: Ex quibus, inquit, manifestè colligitur, non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutem atque opportunitatem eorum, qua recte cupimus, tribuit peragendi: Omne enim datum bonum, & omne donum perfectum deflursum est descendens à Patre luminum, qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis, dicente Apostolo, Qui dat semen seminarint, & panem ad manducandum præstabit, & crescere faciet fructus iustitiae vestrae. Amplius autem quis tam fatius adulat qui ageret gratias Deo pro aliquo, quod non crederet se recepisse ab eo, sicut 31um. cap. arguebat? & quis tam ingratus, vt nunquam reterat gratias Deo, pro bonorum actuum & operum incremento? Quippe cū dicat Apostolus 2. ad Thessl. 1. Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, Fratres, ita vt dignum est, quoniam crescit fides vestra, & abut, dat caritas vniuersaque vestrum inuicem. Super quod Augustinus de gratia & libero arbitrio 40. sic ait, Hæc dixit Apostolus, ne forte de tanto bono quod ex Deo habebant, tanquam ex scipis id habentes, extollerentur. Quod ergo super crescit fides vestra, inquit, & abundat charitas vniuersaque vestrum inuicem, gratias agere debemus Deo de vobis. Item Deus prædestinavit Salomonis tantum meritum, vt multiplicaret abstineret, essetque Nazareus Domini, & populum Israel de manu Phisiatorum inciperet liberare, iudicium 7. Item prædestinavit similiter tantum meritum Salomonis, vt adificaret sibi templum 2°. Regum 7°. Et Eliæ tantum vt ponere os eius quasi gladium acutum, vt esset salus Domini usque ad extrellum terræ, cum multis alijs eminentijs meritorum Eliæ 49. Et Ieremias tantum, vt esset Prophetæ in gentibus, vt ad omnia ad quæ mittetet eum iret, vt vniuersa, qua mandaret sibi, loqueretur, & vt constitueretur super D gentes & regna, vt cuelleret, & destrueret, & disperderet, & dissiparet, & adificaret similiiter, & planteret, Ierem. 1. & Joanni Baptista tantum, vt coram Domino magnus esset, vinum & fieret non biberet, & multos filiorum Israel conuiceret ad Dominum Deum suum, præcederetque ante Dominum in spiritu, & virtute Eliæ, Luc. 1°. Imò & vt Angelus diceretur, qui & præpararet viam ante faciem Iesu Christi, sicut Malach. 3. & Matth 11. satis patet; Et Paulo tantum, vt de ipso prediceret Dominus Iesus Christus, Vaselectionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram Gentibus, & Regibus, & filiis Israël: Ego enim ostendam illi, quanta oporteat cum pro nomine meo pati, sicut Actorum 9°. patet: Multa quoque similia occurunt scipisimè in Scriptura. Et quis tandem audeat dicere nullum certum gradum meriti suis prædestinatum Domino Iesu Christo, sed hoc per incuriam suisse neglectum, dimissumque casu & fortunæ, cum omnes pene Prophetæ de eius maximis meritis in spiritu Domini studiosissime prophetarunt, ac ipsius Christus dixerit Patri suo, Domine probasti me, & cognovisti me, tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam, intellectisti cogitationes meas de longe: semitam meam, & funiculum meum inuestigasti, & omnes vias meas præuidisti, Psal. 138. Nec potest quis fingere, quod aliquibus non vel alicui aliquem gradum meriti futuri, & alicui non, propter cap. 27. & alia quæ sequuntur, & quia non subtrahet personam cuiusquam Dominus, qui est dominator omnium, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & aequaliter cura est illi de omnibus Sap. 6. Ad hæc autem præterius forsitan respondebit, quod Deus non prædestinavit ista magna merita memorata, sed tantum prædictis. Sed istud stare non potest, quia si Deus ista verè prædictis, ista præciuiit, quare & ista præuoluta æternaliter, atque prædestinavit, sicut 18um. 23um. & capitula proxima clarae

- A clare monstrant. Potest quoque haberi ex 31º huius, quod Deus prædestinavit merita cuncta cunctis, quare & merita ista illis: Patet insuper ex seie Scripturæ Iustitius aliegate, quod Deus nedium prædicti, verum & promisit merita illa magna: Quare & ipse metuunt illa futurus, & hoc per voluntatem suam, non nouam, sed æternam, &c. hec supra. Iosue liquidem 23. *1. p. 22* scribitur, Sic ergo Deus impleuit opere quod promisit, & prospere cuncta venerant; sic adducet super vos quicquid malorum communatus est, eò quod præterierius pactum Domini Dei vestri. Et apostolus ad Rom. 4. loquens de promissione quam fecit Dominus Abraham, Gen. 15. Quod femei eius esset futurum, sicut stellæ coeli, sic dicit, In reprobatione Dei non habuit fiduciam, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens quod quacunque promisit Deus, potens est & facere. Quam autoritatem tractans August. de correps. & *Augustinus* gratia 56. dicit; Ipse ergo illos bonos facit, ut bona faciant: Neque enim eos propriece promisit Abraham, quia prædicti sunt a scipis bonos futuros; Nam si illud utique est non tuum sed eorum est quod promisit. Non autem sic creditit Abraham, sed quia quæ promisit, potens est & facere, non ait, quæ prædicti potens est promittere, aut quæ prædicti potens est ostendere, aut quæ promisit potens est præscribere; sed, quæ promisit, potens est & facere: Ipse igitur eos facit perseverare in bono, qui bonos facit. Idem de prædestinatione Sanctorum 3. Caudendum est, fratres dilecti à Deo, ne homo se extollat aduersus Deum, cum se dicit facere quod promisit Deus. Nonne fides promissa est Abraham? Ille dans gloriam Deo plenissimè creditit, quoniam quæ promisit Deus potens est & facere. Ipse igitur fidem gentium facit, qui potens est facere quod promisit. Et infra eiusdem 12. Promisit Deus quod ipse facturus lucrat, non quod homines, qui in eis faciant homines bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit ut illi faciant quæ præcepit, non illi faciunt ut ipse faciat quod promisit: alioquin ut Dei promissa compleatur, non in Dei, sed in hominum est potestate, & quod à Domino promissum est, ab ipsis redditur Abraham. Idemq; de spiritu & litera 18. Hoc Deus promittit quod ipse facit: non enim ille promittit & aliis facit, quod iam non est promittere, sed prædicere: Vnde & 45. propositio lenientiarum Prosperti est excerpta. Et si quis adhuc non erubescat viterius cauillare, dicendo, In autoritatibus Scripturae præmissis, de meritis non esse præmissionem sed præditionem, audiit apostolum ad Rom. 9. dicentem, Non omnes qui ex Israeli sunt, hi sunt Israelites, neque qui semini sunt Abraham, omnes filii sunt Abraham, sed in Isaac vocabitur tibi semen, Gen. 21. id est, Non qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii sunt præmissionis, estimantur in semine. Præmissionis enim verbum hoc est, Secundum hoc tempus veniam, & erit Sarx filius, Gen. 18. Dicitq; August. de spir. & lit. t. 8. Ipsa est præmissio Abraham quæ ei dictum est, in Isaac vocabitur tibi semen: Si ergo hæc verba, in Isaac vocabitur tibi semen, & erit Sarx filius, sunt verba præmissionis; cur non alia similia similiterq; prolata? Amplius autem malorum operum ut tribulationum & persecutionum est certus terminus præstirutus, quare & bonorum: non enim est minor cura Deo de bonis operibus quam de malis. Vnde Psalmus 79. Cibabis nos paternachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura; & Psalmus 103. Ascendunt montes & descendunt campi in locum quem fundasti eis, terminum posuisti quem non transgredientur, neque conuententur operire terram. Vbi August. tract. 2. per mortes & campos nequaquam diuersos intelligit sed eosdem, scilicet potestates seculares diuersimodè se habentes. Vnde sic dicit, Quamdui ascendunt montes & descendunt campi, seuerunt & placati sunt; cum seuerint, montes erant, cum placati sunt campi facti sunt: fundavit enim eis locum: quare non seiuunt modò? quare non inlaniunt? quare non dant operari si non possunt subuertire terram nostram, certè contegeré? quare non? Audi; Terminum posuisti quem: non transgredientur, neque conuententur tegere terram; terminum acceperunt debitum, quia transgredi non possunt impositum finem. Item Psalmus 94. In manu eius sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt: Super quod dicit Augustinus, Tertier potestates aduersae sunt Ecclesiæ; Leges contra Ecclesiæ promulgantur, nomen Christianum esse lete de terra conati sunt. Tu fortes de tentationibus propter scandala mundi turbaris, sed nec ipsa scandala tibi aliquid faciunt, quoniam mensuram à Domino acceperunt, quoniam ipsius est matri: Est enim mare mundus iste, nec levire fluctus possunt, nisi vique ad littus vbi ipse terminum posuit. Nulla ergo tentatio nisi acceperit mensuram à Domino, aliquid ubi tolliri, aliquid corrigit, aliquid complarat, aliquid mundat. Et quinto de Civitate Dei 22. Hæc, scilicet regna terrena Deus unus & verus regit & gubernat ut placet, sic etiam tempora ipsa bellorum, sicut in eis arbitrio est iustitio iudicio & misericordia, vel atterere vel consolari genus hominum, ut alia ciuitas alia tardius finiantur. Hoc idem beatus Job dilucidè manifestat: Vnde 28. sic ait; Ipse, scilicet Deus, fines mundi intuetur, & omnia quæ sub celo sunt, respicit, qui levit ventis pondus, & aquas appendit in mensura,

mensura, quandò ponebat pluuijs legem, & viam procellis sonantibus. Et infra 38. Circum- A
dedi illud, tunc mar, terminus meis, & posui vētem, & ostia, & dixi, & que hunc venies, &
non procedes amplius. Item quilibet P̄t̄ destinatus habebit gradum p̄tmij, secundum gra-
dum virtutum suarum, & maximē charitatis seu gratiæ, quia quanto quis fuerit melior, tanto
melius sibi erit; Et secundum Philosophum 2. Ethic. 6. Omnis virtus cuius fuerit virtus &
id benè habens perficit. Et secundum Augustinum Enchirid. 95. Charitas quanto in quo-
cunq; maior est, tanto melior est in quo est; sed omne augmentum verae virtutis, charitatis seu
gratiae est à Deo agente illud & volente, & hoc non voluntate noua sed antiqua. Prædesti-
nauit ergo Deus cuilibet certum gradum harum virtutum in via, & p̄tmiorum in patria,
Quod autem Deus faciat augmentum virtutum in via, ex hoc probatur, quod Deus facit
augmenta bonorum operum sicut superius est probatum, ex quibus habitus semper augen-
tur; ut patet per Philosophum 2. Ethic. 2. vel si qui sint habitus qui non augmentur ex operi-
bus, illi à solo Deo augmentur. Item per secundum capitulum nulla "creatura sola potest ser- B
uare aliquam virtutem in esse, quare nec in aliquo certo gradu, quia hoc est idem vel ma-
ius. Item omnes pene rationes & autoritates probantes augmenta operum est à Deo, pro-
babile similiter augmenta virtutum esse ab eo, & specialiter argumenta de petitione & gra-
tiarum actione? Fideles enim petunt à Deo fideliter augmentum virtutum, quare & Eccle-
sia tota licet orat, Da nobis quæsumus Domine, fidei, spei, & charitatis augmentum. Vnde &
Apostoli iam fideles dixerunt, Domine adauge nobis fidem. Luc. decimo septimo, & Pater
pueri infirmati, Credo Domine, adiuua incredibilitatem meam. Marc. 9. Apostolus quoque
1. ad Thessal. 3. Vos, inquit, multiplicet Dominus, & abundare faciat charitate etiam inui-
cem & in omnes, & multa similia occurunt s̄p̄ius in Scriptura. Item quis tam acharis & in-
gratus, ut pro augmentatione charitatis & gratiae Deo non referat gratiam, cum pro augmentatione
bonorum temporalium, hoc faceret prompto corde? Porro & Apostolus 2. ad Thessal. 1.
sic dicit, Gratiæ agere debemus Deo semper pro vobis, siue dignum est, quoniam supercre-
dit fides veitra, & abundant charitas vniuersusque vestrum in alterum. Cum ergo augmen-
tum virtutis petatur à Deo, & pro ipso accepto agantur gratiae dignæ Deo, certum est illud
dari ab eo, sicut superius est argutum. Hunc quoque gradualem processum virtutum & meri-
torum, certosque terminos prosperitatem & aduersitatem, ipsiusque vitæ humanae diuini-
tus constitutos, ostendit beatus Iob dicens, Constituisti terminos eius qui præteriri non po-
tentur, Iob 14. Et infra 31. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum. Super quorum
primum beatus Gregorius 12. Moral. 1. Nulla, inquit, quæ in hoc mundo hominibus sunt
absque omnipotenti Dei occulto consilio ventunt: Nam cuncta Deus secura præsciens
ante secula decernit, qualiter per facta disponantur. Statutum quippe iam homini est, vel
quantum huic mundi prosperitas sequatur, vel quantum aduersitas feriat, nè electos eius aut
immoderata prosperitas eleuet, aut nimia aduersitas grauer, Statutum quoque est, quantum
in ipsa vita mortalitatem temporaliter vivat. Benè ergo dicitur, Constituisti terminos eius qui dræ-
teri non poterunt; quod tamen intelligi etiam iuxta spiritum valet, quia nonnunquam in
virtutibus proficere conamus, & quædam dona præcipimus, à quibusdam vero repulsi, in
imis lacrimis: Nemo enim est qui tantum virtutis apprehendit quantum desiderat, quia om-
nipotens Deus interiora discernens, ipsis spiritualibus prouectibus modum ponit, ut ex hoc
bono quod apprehendere conatur, & non valet, in illis se non eleuet, quæ valet. Super secun-
dum verò 22. Mor. 1. 8. & 1. 9. pulchre docet eadem sententia, sicut 4. 1. hiū plenus recitat.
Qui & infra 20. ostendit hoc idē per illud Mar 9. Credo Domine, adiuua incredibilitatem meam;
Et per illud Lu. 17. Auge nobis fidem; Et per authoritatē Eze. 47. quā moraliter exponendo
sic ait; Ipsa quoque sapientia quæ est bonorum operum solet magistra, anhelanti menti per
incrementa turbuitur, ut ad eam proculdubio magni moderaminis gradibus ascendatur, quod
benè Eze. Propheta figurata narratione denunciat, qui de eo viro quæ in excelso monte vide-
rat, narrat, dicens, Mensus est cubitos mille, & transduxit me per aquā vsq; ad talos, rufumq;
mensus est mille, & transduxit me per aquam vsq; ad genua, & mensus est mille, & transduxit
me per aquā vsq; ad renes, & mensus est mille, & transduxit me ad torrentem quem non potui
perire ante, quoniam intumescunt aquæ profundæ torrentis, qui non potest transuadari: Quid
namque milenario numero nisi collati muncis plenitudo significatur? Hic autem processus
Gregorii recitat in Canone De pœnitent. distinet 2. Haec quæ de charitate. Amplius au-
tem charitas seu gratia est habitus, non naturaliter acquisitus, nec naturaliter acquiribilis ab
aliqua "creatura, sed supernaturaliter gratis infusus à Deo, sicut 35. capitulum & sequentis
decuerunt; Quare nec potest naturaliter il "augmentari; Est enim eiudem naturæ sub qualibet
eius gradu. Sicut ergo à solo Domino creatur, sic & ab ipso sole modò augmentatur. Vnde
Psalmita

- A Psalmista, Psalm. 137. Deo dicit: Multiplicabis in anima mea virtutem: dicitque Apostolus, 2. ad Cor. 3. Transformamur de claritate ad claritatem à Domini Spiritu; & ad Rom. 12. Vnicuique sicut diuinitus Deus mensuram dedit. Super quod dicit Glosa quæ ascribitur Augustino, quare scilicet fidem, Deus mensurata dedit. Nam & fidem mensurata paratur vniuersitate. Qui & super illud Psalmi 1 i 8. Legem pone mihi, Domine, &c. Sermone 11. Cur, inquit, iste adhuc poscit sibi legem poni, quæ utique si non ei posita fuisset, non viam mandatorum Dei in cordis latitudine, id est, charitate, legis plenitudine eucurrisset? Sed quia proficiens loquitur, & Dei donum nouit esse quod proficit, quid aliud petat, cum tibi legem ooni petat, nisi vt in ea magis magisque proficiat? Denique addidit: Et exquiram eam semper: Quid enim exigit quod habet, nisi quia & habet agendo, & exigit proficiendo? Sed quid est semper? An semper dictum est quamdiu hic vivitur, quia tamdiu proficitur? Et intra, eodem, super illud eiusdem Psalmi; Da mihi intellectum, vt discam mandata tua, Sermone decimo octavo, sic dicit; Proficit noster intellectus ad intelligenda quæ credat, & fides proficit ad credenda quæ intelligat, & eadem ipsa vt magis magisque intelligantur in ipso intellectu proficit mens: sed hoc non si proprijs tanquam naturalibus viribus, sed Deo adiuuante atque donante, sicut medicina fit, non natura vt virtutis oculus vim cernendi recipiat. Qui ergo dicit Deo, Da mihi intellectum vt discam mandata tua, non omni modo expersus est velut pecus, nec ita quanuus homo vt in eorum numero deputandus sit, qui ambulans in vanitate mentis lue obscurati intelligentia, alienati à vita Dei: Nam si talis esset, nec hoc diceter. Non autem parui intellectus est nosse à quo poscendus est intellectus, & cogitandum est, quanto sunt altius intelligenda diuina mandata, quando ad ea dicenda sibi adhuc dari intellectum perit, qui iam sic intelligit, & qui eloqua Dei se custodisse ante iam dixit. Item primo ad Corinthios, duodecima: Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, & divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus, & divisiones operationum sunt, idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus; vnicuique autem datum manifestatio spiritus ad utilitatem; alij quidem per spiritum datur sermo sapientie, alij autem sermo scientie, alteri fides, alij gratia sanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij disceretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: hæc autem omnia operantur unus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Hic autem ostendit Apostolus manifestè tam habitus virtutum, quām actus diuidi singulis secundum Sapientiam voluntatem, & ab uno Deo, qui omnia in omnibus operatur. Vnde constat tam eorum initia, quām augmenta esse similiiter distributa. Hoc plane testatur Augustinus. De predestin. Sancti. 13. ita dicens; Cum dicitur, inquit, scilicet Pelagiani; Si credideris saluus eris, vnum horum exigunt, alterum offertur; quod exigunt in hominum, quod offertur in Dei est potestate. Cur non virtutemque in Dei, & quod iubet, & quod offertur? Rogatur enim vt det quod iubet; Rogant credentes vt sibi fides angeatur, rogant pro noa credentibus, vt eis donetur fides; & in suis ergo incrementis, & D in suis initiis Dei donum est fides. Sic autem dicitur, si credideris saluus eris, quædammodum dicitur, Si spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis: nam & hic ex duobus vnum exigunt, alterum offertur; si spiritu, inquit, facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Vt ergo spiritu facta carnis mortificemus exigunt, vt autem uiuamus offertur. Vnde igitur placet, vt facta carnis mortificare non donum Dei esse dicamus, neque id donum Dei esse firenamur, quoniam exigimus a nobis, premio vita si hoc fecerimus, oblatio? Absit vt hoc placeat participibus, defensoribus gratiae; Pelagianorum est iste error damnabilis, quotum mox Apostolus ora obstruxit, adiungens; Quocquid enim spiritu Dei aguntur hi filii sunt Dei, ne festa mortificate nos carnis, non per Dei, sed per nostrum spiritum crederemus: de quo Dei spiritu & ibi loquebatur, ubi ait; Omnia autem hæc operantur unus atque idem spiritus diuidens propria vniuersitate, pro vt vult, inter quæ nominauit & fidem. Est ergo error Pelagianorum damnabilis participare fidem aut gratiam, scilicet eius initium & augmentum, vnum scilicet dindo Deo, alterum vero nobis, totum enim est totaliter dandum Deo, sicut patet per eundem, supra, eiusdem tertio sic dicentes; si fidem nostram operantur Deus in modo agens in cordibus nostris, vt credamus, nunquid metuendum est ne totum facere non posset, & ideo sibi homo primas eius vendicat partes, vt nouissimas ab illo accipere mereatur. Videat si aliquid agitur isto modo, nisi vt gratia Dei secundum metua nostra deinceps quolibet modo, ac sic gratia iam non sit gratia. Redditur namque hoc pacto debita non donatur gratia: Debetur enim credentis vt à Domino fides eius augementum, & si merces fidei capte fides aucta. Et infra eodem, Componit homo eum Deo, vt patet sibi vendicat, atque illi partem relinquat, & quod est elatus, primam tollit ipse, sequentem dat illi, & in eo quod dicitur amborum, priorem se facit, posteriorem Deum; ex quo patet quod fides augetur à Deo, &

quod elationis est, quod homo partem fidei sibi tribuat, partem Deo. Totum igitur bonum nostrum totaliter demus Deo, dicente Augustino de bono perseverantie 9. Tutores viuimus si totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus. Item iste fuit error Cassiani Pelagianni. Ipse enim ut recitat sanctus Prosper in libro pro prædicatoribus gratiae Dei contra Cassianum 25. in secunda sua definitione sic dixit; Adebat, igitur inseparabilitatem nobis diuinam protectionem, tantaque est erga creaturam suam pietas creatoris, ut non solum comitur eam, sed etiam præcedat iugiter providentia, quam expertus Propheta, confitetur dicens; Deus meus, Misericordia eius me præueniet; qui tamen in nobis ortum quendam bona voluntatis infexerit, illuminat eam atque confortat, & incitat ad salutem, incrementa tribuens ei quam ipse plantauit, vel nostro conatu viderit emeruisse, contra quem Prosper immediatè subiungit; Nam in hoc à præmissa definitione disceditur, & quod totum gratiam datum fuerat, ex parte nunc in libero arbitrio deputatur. Item error Pelagianus debet nobis fidei nostræ principium, & Deo totum augmentum, ut patet de prædestinatione B Sanctorum 2. & 3. Ille error dat Deo principium & nobis totum augmentum; Tantum ergo distat hic ab alio, quantum convertens à conuersa; Inde iste videatur deterior quam sit ille. Ille namque tribuit homini partem fidei priorem sed peiorem, scilicet minus bonam, posteriorem autem sed meliorem dat Deo; iste vero è contra partem meliorem tribuit homini, & peiorem dat Deo. Item si augmentum gratiae esset homini tribuendum, hoc esset properter meritum hominis, quia scilicet meritum voluntatis humanæ præcederet, augmentum gratiae sequeretur, quod est contra Augustinum scribentem ad Bonifacium Papam, contra Pelagianos, ut recitat Lumbardus 2. sent. dist. 26. in hæc verba; Ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici, voluntate comitante non ducente, pedissequa non prævia; cui & concordat capitulum quadragesimum primum probans gratiam in agendo præcedere voluntatem humanam. Capitulum quoque trigesimum nonum probat nullum mereri augmentum gratiae de condigno, immo quod ipsum augmentum gratiae gratis datur, quare & gratis prædestinatur ab eo, sicut sepius est argutum. Hoc insuper testatur Apostol ad Col. 2. licet dicens, Nemo vos seducat, ⁱⁱ volens in humilitate & religione Angelorum quæ non vident, ambulans frustra inflatus sensu carnis sua, & non tenens caput ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei. Super quod Glossa, Caput, id est, Christum, ex quo, id est de cuius plenitudine, accipiendo, totum corpus, id est Ecclesia per nexus charitatis & coniunctiones fidei & spei & operum, in quibus fideles coniuncti sunt & similes, subministratum & constructum crescit in augmentum Dei, id est, quantum Deus prouidit: Augmentum ergo virtutum & operum est prouium & prædestinatum à Deo sub quolibet eius gradu, quare & prædestinato cuilibet prædestinatus est beatitudinis certus gradus. Hæc enim libi iniuciem mutuo correspondent, quod & penè per omnia potest ostendiri per quæ de gradu operum & virtutum superiorius est ostensum. Amplius autem specialiter ad hoc idem, diversitas mansionum in domo Patis coelestis, non minùs est ad perfectionem & ornatum ciuitatis D Dei gloriose, quam numerus ciuium; sed hic est prædestinatus à Deo, ergo & illa. Huic autem numerum non solum assit, sed & probat venerabilis Anselmus 1. Cur Deus homo 16. In hunc modum; Rationalem naturam quæ Dei contemplatione beata vel est, vel futura est in quadam rationabili & perfecto numero præscitam esse à Deo, ita ut nec maiorem nec minorem illum esse deceat; non est dubitandum. Aut enim nescit Deus in quo numero melius deceat eam constitui, quod falsum est, aut si scit in eo illam constituet, & hæc eadem ratio procedit similiter de gradibus præriorum. Dicitque Augustinus 3. de libero arbitrio 18. Si omnes peccarent Angeli nullam inopiam facerent ad regendum imperium suum creatori Angelorum: Non enim vel bonitas eius quasi aliquo tædio, vel omnipotencia difficultate deficeret ad creando alios quos in eis sedibus collocaret, quas peccando alij deseruerint, aut creature spiritalis quantilibet numeri pro suis meritis damnaretur, angustare posset ordinem, qui conuenienter & decenter excipit quoque damnatos. Si ergo in sedibus peccantium sint alij collocandi, certus videtur numerus prætaxatus, & si sit certus ordo qui conuenienter & decenter excipiat quoque damnatos, multo magis videbitur esse similiter de salutis. Idem Ench. 21. Superba Ierusalem mater nostra ciuitas Dei nulla ciuium suorum numerositate fraudabitur, aut etiam uberiori copia fortasse regnabit. Neque enim numerum aut sanctorum hominum, aut imundorum demonum nouimus in quorum locum succedentes filii sanctæ matris Ecclesia, quæ sterilis apparebat in terris, in pace, de qua illi ceciderant, sine ullo temporis termino permanebunt: Sed illorum ciuium numerus, siue qui est, siue qui futurus est, in contemplatione est eius artificis qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, ac in mensura, & numero, & pondere cuncta disponit. Idemque

- A quo de conceptione & gratia 61. Prædestinatōrum ita certus est numerus, vt non addatur eis quicquam nec minuatur ab eis, quod probat per duas autoritates Scripturæ: Prima est Mat. 3. Facite, inquit Iohannes Baptista, fructum dignum pœnitentie, & nolite dicere apud vosmet ipsos, Patrem habemus Abraham; potens est enim Deus de lapidibus istis suscipere filios Abraham, vt ostendat sic esse istos amputandos, si non fecerint fructum, vt non desit numerus qui promissus est Abraham: Tamen apertius in Apocalypsi dicitur, Tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam: & est Apoc. 3. Si enim alius non est accepturus nisi iste perdidit, certus est numerus electorum, id est, non potest augeri vel minui, sicut exponit Lombardus 1. sentent. distin. 40, sicut & videtur rationabilis intellectus. Cui satis consonat illud Job 34. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Super quod Gregorius 25. moral. 9. dicit, Notaudum, quia dum alijs cadentibus, ad standum alij solidari perhibentur, electorum numerus certus ac definitus ostenditur. Vnde etiam Philadelphia Ecclesiæ per Angelum dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Adhuc autem iuxta præmissa diuersitas graduum mansionum in celo, non minus ad diuinam prouidentiam & prædestinationem pertinere dignoscitur, quam nomina ciuium cœlestium futurorum: sed nomina propria omnium electorum sub diuinâ prouidentia & prædestinatione certissimè continentur. Dicit enim Propheta de Deo, qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat Psalm. 146. Per stellas autem Augustinus & omnes Doctores electos & prædestinatos intelligunt. Nonne & istud congruè figuratur in illo præcepto Dominico, Tollite sumمام viuēræ congregationis filiorum Israel, per congregaciones & domos suas, & nomina singulorum? Numer. 1. Nonne & veritas ipsa dicit, Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in celis, Luc. 10. & Iohan. 10. proprias oues vocat nominatim? Super quod Augustinus sermone 45. Habet enim nomina eorum scripta in libro vita. Hinc dicit Apostolus, Nominat Dominus qui sunt eius. Amplius autem diuersitas graduum cœlestium mansionum cœlestris Ecclesiæ pulchritudinem conficit & ornatum, sicut sonorum diuersitas melodiam perficit dulciorē, & colorum varietas picturam efficit pulchritorem, sicut nullus ignorat: Vnde sicut & testantur Philosophica & Theologica de contrarijs & diuersis præmissa 34. primi. Quare & Alacen. 2. perspectiue sunt, capitulo de pulchritudine, Diuersitas, inquit, facit pulchritudinem, quoniam figura membrorum animalis sunt diuersatum partium, & non sunt pulchra nisi propter diuersitatem partium; quoniam si nasus totus esset æqualis grossitudinis, esset in fine turpitudinis; & pulchritudo eius non est propter diuersitatem diuorum extremerum eius, & eius pyramidalitatem, & similiter pulchritudo superciliorum non est nisi quando extrema eorum fuerint subtiliora: residuis anterioribus, & similiter omnia membra animalis quando intuentur, inuenient quid pulchritudo eorum non nisi ex diuersitate figuratum partium corum, & similiter Scripturæ, quotiam si partes omnes Scripturæ essent æquales grossitudinis, non apparetur pulchritus, quoniam extrema literarum non apparent pulchra, D nisi quando fuerint subtiliora residuo, quoniam etiæ extrema literarum, & media earum, & continuatio earum essent vniuersitati spissitudinis, esset Scriptura in fine turpitudinis: diuersitas ergo facit pulchritudinem. Cur etiam aliter præcipiteret Deus cortinas tabernaculi fieri variatas, & velum pulchra varietate contexiūt? cur alicer ex varietate vestitus laudaret Prophetia reginam cœlestem, triumphantem Ecclesiam, sponsam Christi, non habentem maculam, neque rugam, dicendo, Asitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate? & quis pulchritudinis huius auctor, nisi totius pulchritudinis pulcherrimus auctor Deus, & non voluntate mutabili & nouella, sed immutabili & æterna, sicut præhabita perspicue docuerunt?

C O R O L L A R I V M.

- E Corollarium, quod omnes gradus gratiarum, meritorum, prosperitatum, aduersitatum, glorie sine pena, in præsenti & in futuro similiter sunt prædestinati à Deo æternaliter & distincte.

EX his autem perspicuit evidenter, quod omnes gradus & singuli gratiarum, meritorum, prosperitatum, aduersitatum, gloria, sive pena, in præsenti & in futuro similiter sunt prædestinati à Deo æternaliter & distincte. Istud totum Corollarium tam patenter consequitur ex præmissis, quod probationis auxilio nusquam eget.

C A P. XLVII.

Objicit, & respondet.

Bijicunt autem Pelagiani contra præmissa de Prædestinatione & Reprobatione, conantes ipsas vel omnino destruere, vel saltem ostendere ipsas esse secundum merita personarum. Deus, inquit, irrationabiliter nihil agit; & non est aliqua ratio quare Prædestinet aut reprobet potius unum quam alium. Prædestinat ergo vel reprobat omnem vel nullum; Et non omnem, sicut omnes dicunt concorditer, ergo nullum. Vel si sit aliqua ratio quare Prædestinat vel reprobatur hunc non illum. B illa non potest fundari nisi in meritis, & differentia meritorum. Quare & Ioachim Abbas de Flote, de præscientia Dei & Prædestinatione electorum, dialogizando inter Benedictum quærentem & ipsum respondentem, assignat duplē rationem & causam Electionis, Prædestinationis, & misericordiæ Dei, quarum prima est aptitudo ad misericordiam, salutem, & bonum; secunda, actio ipsa bona; contrariae vero contrarias causas ponit & contrarias rationes. Item dedit eis potestatum filios Dei fieri Iohan. i. quod ergo homines secundum Prædestinationem & gratiam filij Dei habent in eorum libera potestate, & non nisi per merita Deo grata. Huic & concordat Propheta Psal. 68. vbi recitatis peccatis quotundam subiungit; Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Et illud Apocalyp. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, quam scilicet Deus suis electoribus reprobavit. Item si Adam non peccasset, nullus fuisset reprobatus, sed quilibet prædestinatus; virumque ergo istorum est propter meritum correspondens. Item iniquum & crudelis est, hominem vel Angelum nocere alteri sine culpa aliqua præcedente, nec hoc posset facere sine culpa; quanto magis ergo Deum iustissimum & piissimum hoc non decet? quare nec decet quod aliquem reprobet, & ad id ignem æternum prædestinet, nisi propter culpatum aliquam præcedentem. Verum prima istorum irrationabilis ratio, per præmissa, 21°. & 35°. & capitulis sequentibus lucide docebat solui. Quid autem ad confirmationem adducitur de Ioachim, licet fuit magnus Doctor, autoritatem magnam non habet; sicut in materia de trinitate fuit Arius, ut patet in libello quem edidit contra Petrum Lombardum De Trinitate, seu de essentia Trinitatis, & per Innocentium tertium, & Concilium generale, sicut recitat, Extra de summa Trin. & fid. Catholica, Damnamus: sic in ista materia fuit Pelagianus, ponendo causam originalem Prædestinationis & Reprobationis, non ex parte Dei Prædestinantis & Reprobantis, sed ex parte Prædestinatorum & Reprobatorum, aptitudinem scilicet atque actum, sicut superius recitat. Laboratamen ut periculosum pelagus Pelagianorum declinet, dicendo, causam Electionis & Reprobationis diuinæ esse aptitudinem ad misericordiam, vel ad iram, non autem ad opera neque actus. Et Benedictus quærenti, quænam sit illa aptitudo ad bonum vel ad malum, si non sit opera bona vel mala, ut dicit Apostolus de Jacob, & Esau, responderet, quod non est opus, sed receptaculum gratiae vel iræ, ex quarum prima, bona; ex secunda, mala opera oriuntur. Et infra, dum hos vel illos Deus eligeret, non quæstuit in eis iustitiam, quam ipse erat datus, sed solam materiam humilitatis, & misericorditatis, id est, ut essent apti ad misericordiam. Verum quia nimis propè ripam pelagi Pelagiani accessit, præcipitum passus, ipsius voragine est absorptus, ut etiam dicaret causam Prædestinationis & Reprobationis esse merita personarum. Et ut diffusum eius processum succinctè recolligam, vult quod causa Prædestinationis sit humilitas, Reprobationis, superbia. Dicit enim, Abiectione & miseria est propriæ causa diuinæ electionis, Vnde Apostolus, Vide te, Fratres, vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem, sed quæ stulta sunt mundi electi Deus. Et infra liquet luce clarius, quod non pro iustitia assumatur aliquis à Deo, sed pro miseria, non pro operibus, sed pro exilitate, non pro fortitudine sed pro infirmitate, non pro sapientia, sed pro stultitia, non pro nobilitate, sed pro ignobilitate; sicut Pharisæus ille repulsus est pro iustitia sua, publicanus vero assumpitus pro suis peccatis, non quia iniustitiam amat Deus, & odit innocentia puritatem, sed quia repellit superbientem de iustitia, parcit autem humilibus penitentibus de peccatis. Et infra, Electionis causa est abiectione & afflictio, non quia ista simpliciter placent Deo, sed quia patiunt humilitatem quam solam requiri Deus virtutem in Angelis & in hominibus. Et infra, Quia præscivit Dominus populum Iudaicum futurum superbum, odiuit & repulit eum. Ex quibus & evidenter appetet quod sit contrarium sibi

- A sibi ipsi. Quomodo etiam stare potest quod aptitudo, praedestinationis vel reprobationis sit causa, cum ex aptorum viuis aliquoties assumatur, & alius relinquatur, immo ex aliquando assumitur minus aptus, & relinquitur magis aptus? Quomodo etiam est abiectione & miseria causa praedestinationis diuinæ, cum multi, ut timeo, hic abieci, miseris, & mendici finaliter reprobentur, multi enim hic semper nobiles, felices, & diuites praedestinentur ad vitam? In sanctis etiam Angelis praedestinatis, & finaliter confirmatis nunquam fuit abiectione, neque miseria qualiscumque, quia nec culpæ, nec penæ, quæ insuper abiectione vel miseria tuit causa, quare Christus praedestinatus est Dei Filius in virtute, ad Rom. 1. quod & posset multis rationibus alijs reprobari. Sed quia non multi adhaerent, sufficiunt ista pauca. Cum autem alegant Iohannem dicentes; Dedit eis potestatem filios Dei fieri, videtur eos velicè astruere aliquos fieri seu posse fieri nouiter filios Dei secundum praedestinationem, ut scilicet de non praedestinatis, quare & de reprobatis hanc nouiter & temporaliter praedestinari, & destinari similiter esse reprobati, contra prius ostensa 23. & 45. huius, quod & contradictionem euidenter includit, sicut ex eisdem locis potest perspicue demonstrari. Dictum quoque Iohannis magis videtur probare contrarium: Non enim dicit; Dedit eis potestatem filios Dei se facere, sed filios Dei fieri. Sed a quo? nunquid ex seipisis, nunquid ex propria voluntate? quis nunquam se gignit? quis nunquam nascitur ex seipso? quis filius Diaboli potest se gignere, & parere filium Dei? Audi quod sequitur: Neque, inquit, ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Non ergo ipsi se ipso, sed Deus filios Dei facit. Quare & Philosophus 5. Metaph. 17. & 9. Metaph. 2. ostendit, quod duplex est potestas, & potentia, activa scilicet & passiva: Tale est ergo quod hic dicitur; Dedit eis potestatem filios Dei fieri, quale est illud quod dicitur ad Rom. 8. quicunque Spiritus Dei aguntur, hi filii Dei sunt: Dedit ergo Deus hominibus potestatem filios Dei fieri, scilicet animam rationalem & liberum arbitrium liberè & voluntariè receptuum gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, ut sic tam quæ ibi filii Dei sunt, vt tamen in præsenti cum facti sint filii Dei per fidem & gratiam præsumam in filios Dei adoptantem, liberè faciant grata opera filiorum, ut sic grati filii liberè perseuerent, in tantum quod nihil potest istam filiationem eis eripere nisi velint. Quare & dicit ibi Chrysostomus, sicut allegatur in Glossa, dixit; Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ostendens quod multo opus studio, ut eam, quæ in baptismō adoptionis formata est, imaginem incontaminatam semper custodiamus, simul autem & ostendens quoniam potestatem hanc nullus nobis vel auferre porerit, nisi nos ipsi auferamus; simul etiam ostendere vult, quoniam hæc gratia aduenit volentibus & studientibus. Etenim in potestate est liberi arbitrii, & gratiæ, operatione filios Dei fieri. Et Augustinus homil. 3. super Iohannem; Quare, inquit, nascuntur omnes in peccato? quia nemo natus est præter Adam; ut autem nascerentur ex Adam, necessitas fuit ex damnatione, nasci per Christum voluntatis est & gratiæ; non coguntur homines nasci per Christum; non quia voluerunt, nati sunt ex Adam, omnes tamen qui ex Adam, cum peccato peccatores omnes, qui per Christum iustificati & iusti, non in se, sed in illo. Nec etiam dicendo; Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ab illa factio Deum excludit, & hominem solum includit; neq; si factio illa sit amborum communis, hominem ibi præponit, & Deum postponit ordine naturali. Quare & dicit; Dedit eis potestatem filios Dei fieri, non se facere: Et iterum; Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt, qui huius diuinæ generationis principium est & autor. Quare & Beda, sicut allegatur in Glossa; Carnalis, inquit, linguorum generatio à complexu coniugij duxit originem, at verò spiritualis Spiritus Sancti gratia ministratur. Et Chrysostomus; Hæc autem narrat Euangelista, ut vilitatem & humilitatem prioris partus, qui est per sanguinem & voluntatem carnis addiscitentes, & altitudinem secundi, qui per gratiam & nobilitatem est, cognoscentes, magnam quandam hic suscipiamus intelligentiam, & dignam dono ipsius qui genuit, & multum post hæc, studium demonstramus. Dicitque Augustinus homilia tercia super Iohannem; Quotquot repererunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, si filii sunt, nascuntur; si nascuntur, quomodo nascuntur, non ex carne, non ex sanguinibus, non ex voluntate carnis, non ex voluntate viti, sed ex Deo nati sunt. Gaudent ergo quod ex Deo nati sint, præsumant se pertinere ad Deum, acceperint documentum quia ex Deo nati sunt; Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Si Verbum non erubuit nasci de homine, homines erubescerent nasci de Deo? Neque dicendo; Dedit eis potestatem filios Dei fieri, dicit, quod dedit eis potestatem filios Dei fieri per precedentia opera meritorū, sicut Pelag. somniat. Absit quod Euangelista suo Domino contradicat, quia ipsomet recitat infra 6. sic ait; Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum: & Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. Absit etiā quod sibi ipsi in tam breui serie contradicat: cito nainq; post hæc verba eius superius recitata, dicit quod tuit

plenum gratiæ & veritatis, & addit, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratia A
 * scilicet tiam pro gratia. Accepimus, inquam, primò gratiam* gratis datam & veritatem, quia
 gratiam ante promissam, & sic gratiam pro gratia, gratiam scilicet gratis datam pro grata
 promulgatione gratuita gratiæ propheticè prius facta, vel accepimus in spe certa secundò gratiæ
 beatitudinis in futuro, pro gratia in re, & gratis operibus in præsenzi. Quare & Augu-
 stinus homilia 3^a. super Ioannem, sic scribit, non ait, Et de plenitudine eius nos omnes ac-
 cepimus, gratiam pro gratia; sed sic ait; Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiæ
 gratiam pro gratia, vbi nescio quid nos voluerit intelligere de plenitudine eius accepisse, & in-
 super gratiam pro gratia: Accepimus eum de plenitudine eius primò gratiam, & rursum ac-
 cepimus gratiam pro gratia; quam gratiam primò accepimus? Fidem; In fide ambulan-
 tes in gratia ambulamus. Vnde enim meruimus hoc? quibus nostris præcedentibus meritis?
 gratia tibi data est, non merces redditia. Vnde vocatur gratia quia gratis datur: Non enim
 præcedentibus meritis emisti quod acceperisti. Hanc ergo accepit gratiam primam peccator, B
 vi cuius peccata dimitterentur; quid meruit, interroget iustitiam, inueniet poenam; interroget
 misericordiam, inueniet gratiam. Sed hoc & promiserat Deus per Prophetas: Itaque cùm
 venit die quod promiserat, non solum gratiam dedit, sed & veritatem. Quomodo ex-
 hibita est veritas? quia factum est quod promissum est: quid est ergo gratiam pro gratia?
 Fide promeremur Deum, accipis præmium immortalitatem & vitam æternam, & illa gra-
 tia est, Nam pro quo merito accipis vitam æternam? pro gratia. Dona sua coronat Deus,
 non merita tua. Potest quoque multum congrue intelligi & exponi ad literam, de his qui fa-
 cti sunt actualiter filii Dei per fidem & gratiam in præsenti, quod dedit eis potestatem, scili-
 cet gratiam liberum arbitrium adiuuantem, filios Dei fieri in futuro, in regno cœlorum.
 Quare & præmittit, Quotquot autem receperunt eum, scilicet per fidem formatam, in cum
 credendo, dedit eis, &c. Quare & Theophilus, sicut allegatur in glossa, Quia, inquit, in resur-
 Tbeophilus. C
 rectione filiationem perfectissimam consequemur, secundum quod Apostolus dicit, adoptio-
 nem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri, dedit potestatem filios Dei fie-
 ri, id est, hanc gratiam in futura gratia consequendi. Cùm vero obiciant illud Psalmus. Deleantur
 ut de libro viuentium, si intelligent secundum superficiem literalem, hunc concedere, quod
 prædestination & reprobatio est temporalis; ita scilicet quod aliquis prius fuit prædestinatus, &
 non reprobatus, & nunc non est prædestinatus sed reprobatus; Si enim quis temporaliter de-
 leatur de libro viuentium, tunc est ita contra prius ostensa. Quare oportet quod habeat ali-
 um intellectum. Potest ergo intelligi de deletione secundum presentem iustitiam, secundū
 distinctionem 2°, præmissam, vel delectantur, id est delecti, hoc est non scripti habentur, seu o-
 stenduntur, secundum quod subditur, Et cum iustis non scribantur. Vel etiam delectantur secun-
 dum propriam spem illorum, sicut & Deus dicitur poenitere, sicut septimum recitavit. Quare
 & Augustus, super illum Psalmum tractatu 2°. Fratres, inquit, non sic accipere debemus, quoniam
 quenquam Deus scribit in libro vita & delet eum. Si homo dixit, quod scripti, scripti, de titulo
 vbi scriptum erat Rex Iudeorum, Deus quenquam scribit & delet? Præficius est, prædesti-
 navit omnes, ante constitutionem mundi, regnatores cum filio suo in vitam æternam, hos
 conscripsit, ipsos continet liber vita: Quomodo ergo inde delectantur, vbi nunquam scripti sunt?
 hoc dicunt est secundum spem ipsorum, quia ipsi se scriptos putabant. Quid est delectantur de
 libro vita & ipsi conster non [illos] ibi esse. Sic ergo illi qui se sperabant tanquam merito iu-
 agnitio[n]e E

stituziæ sua in libro Dei scriptos cùm perduerentur sicut eorum damnatio, etiam ad cognitionem
 eorum, delectantur de libro viuentium, id est non ibi se esse cognoscunt. Nam versus qui se-
 quitur, exponit quod dictum est, Et cum iustis non scribantur: Dixi ergo, delectantur secun-
 dum spem ipsorum, secundum autem æquitatem tuam quid dico? non scribantur. Intelli-
 Allegates gentes illud Apocalypsis ad literam, Tene quod habes, ne altius, vel ut nemo accipiat coro-
 nam tuam, habent similiter dicere, aliquem posse temporaliter & nouiter coronam prædesti-
 nationis amittere, & alium admittere, & ita consequenter hunc desinere temporaliter & no-
 uiter esse prædestinatum, & incipere esse reprobatum, & illum è contra; quod præceden-
 tia non permitunt. Nec Ioannes, immo nec spiritus in Joanne dicit aut innuit quenquam per se
 & proprijs viribus, sine Dei auxilio tenere aut posse tenere suam coronam, in bona scilicet vi-
 ta & bonis operibus perseverare usque in finem; aut quenquam posse per se & viribus suis
 tantum sine Deo specialiter operante, accipere coronam prædestinationis aut gratiæ in præsen-
 ti vel gloria in futuro, sicut 2°, 9°, & 35°. & sequentia cum 45°. probant. Hoc idem
 & verba fidelissima eiusdem loci fidelissime contestantur. Hæc dicit sanctus & verus qui ha-
 bet clauem Davidis, qui aperit & nemo claudit, qui claudit & nemo aperit: Ecce dedi coram
 te ostium

- A te ostium apertum, quod nemo potest claudere, quia modicam habes virtutem, & seruasti verbum meum, & ego seruabo te ab hora tentationis. Ecce venio citè; Tene quod habes &c, vbi patenter docetur, quòd perseverantia in bono est primò ex conseruacione divina, secundò ex cooperatione humana; quanto magis inchoatio & adeptio bona vita non est homini à se solo. Cum ergo dicitur, Tene quod habes, &c, prævenitur & excitatur bonus, ut in bono finaliter perseveret: Sic enim fortassis erat prædestinatus, vt per talem exhortationem Dei vel hominis perseveraret finaliter & coronam acquireret & teneret iuxta praemissa 23° huius. Vnde & Augustinus de bono perseveruerat. 64. Qui nondum sunt vocati, pro eis ut vocentur, oremus; fortassis enim sic prædestinati sunt vt nostris orationibus concedantur, & accipiunt gratiam, qua velint & efficiantur electi; Deus enim qui omnia prædestinavit, implebit. Potest quoque istud Apocalypsi exponi, sicut & illud Psalmi præmissum; Potest enim quis amittere, vel accipere coronam vitæ secundum præsentem iustitiam, vel secundum manifestationem, vel secundum spem firmam. Quare & Augustinus de bono perseveruerant. 7. probans perseverantiam finalem non posse amitti, & innuens distinctionem de amitti; sic ait, Perseverantiam vsque in finem, quoniam non habet nisi qui perseverauerit vsque in finem, multi eam possunt habere, nullus amittere. Sed ne forte dicatur perseverantiam vsque in finem non amitti quidem cum data fuerit, id est, cum perseveratum fuerit vsque in finem, sed tunc amitti quodammodo quando agit homo per contumaciam, vt ad eam pervenire non possit, sicut dicimus hominem qui non perseverauerit vsque in finem, amittit vitam æternam vel regnum Dei, non quod iam accepérat & habebat, sed quod acciperet si perseverasset; verborum controvierias auferamus, & nonnulla etiam que non habentur, sed habenda sperantur, posse dicamus amitti. Quod vero arguitur, Si Adam non peccasset, nūl'is fuisset reprobatus, sed quilibet prædestinatus, non probat ista ex meritis dependere. Quantum enim ad formam illusionis stat oppositum manifestè. Si namque, sicut ex 45° videatur, Deus non prædestinat homini certum finem, vel hominem ad certum finem, puta vitam propter opera sua futura, sed è contra, nullo modo concludit, quia si homo aliter fecisset, Deus aliter prædestinasset, à posteriori ad prius: Hominem enim aliter fecisse, non fuisset causa, nec prius causalis aut naturaliter, quare Deus prædestinasset aliter, sed è contra. Cuius exemplum est, Si Christus non fecisset opera bona, non fuisset prædestinatus filius Dei, ergo propter opera sua bona prædestinatus est filius Dei; Fallit; Si Paulus non prædicasset, non fuisset prædestinatus, seu electus vt prædicaret; ergo quia prædicauit, prædestinatus fuerit prædictor? Non, sed è contra: Si Sol nunquam luceret, nec ignis calcifaceret, non fuisset prædestinatus, vt sic faceret; ergo quia sic facit, prædestinatus est sic facere? Non; sed quia prædestinatus, seu præordinatus est ita facere, ita facit. Nec est omniquaque clarissimum, quòd si Adam non peccasset, nullus fuisset reprobatus. Videtur enim nonnullis non fuisse necessarium, licet Adam stetisset, quòd tota sua posteritas fuisset statim effecta impeccabilis, & finaliter confirmata; sed fuisse possibile posteros suos habuisse libertatem contradictionis ad bonum & malum. Tenendo tamen cum Anselmo 1. Cur Deus homo 19. quòd si Adam stetisset finaliter, tota sua posteritas fuisset impeccabilis confirmata, tunc secundum sententiam Gregorij 4. Moral. 39° huius præmissam, nullus reprobatorum generatus fuisset, sed soli illi qui nunc sunt prædestinati ad vitam; nec idē peccatum Adx est prima causa reprobationis, sed si ipse non peccasset, Deus aliter ordinasset, sicut superius dicebatur. Et si obijcias contra istud, quòd aliquis prædestinatus generatur quandoque ab aliquo reprobato, sicut Christianus à non Christiano, & bonus Christianus à malo, nec fuisset ab aliquo genitus, si Adam non peccasset, non ergo soli nunc prædestinati fuissent tunc nati; non mihi, sed beato Gregorio potius contradicis. Veruntamen pro defensione beati Gregorij, potest multipliciter responderi; uno modo, quòd si Adam non peccasset, soli illi fuissent tunc nati, qui sunt nunc electi; hoc est, solummodo tot fuissent tunc nati, quod sunt nunc electi; vel aliter, soli illi sec. verum est secundum animas. Tunc enim Deus creasset animas illas tantum, quæ nunc sunt animæ electorum, licet quasdam fortassis corporibus alijs copulasset: vel adhuc forsitan aliter potest dici, quòd soli illi secundum animas, & secundum corpora fuissent tunc nati, qui sunt nunc electi; sed aliquis electus nunc genitus ab uno patre puta à reprobo, fuisset tunc genitus ab alio, videlicet ab electo. Sed obijcias mihi fortè, Si enim sic esset, Isaac potuit genuisse Abraham patrem suum, quod videatur absurdum: aequaliter ratione, imò maiori potuit genuisse quemlibet alium hominem, & homines infinitos, contra præmissa in ostensione 40. partis Corollarij, primi, huius. Si insuper ita fuit, cur potius genuit Iacob, quam quemlibet alium hominem, cum ipse fuit indifferens, & mater simili ratione? Adhuc autem si sit ita.

fit ita, ponantur duo homines & quæ potentes ad generandum Iohannem futurum, apponantq; A operam requisitam, & vterque generabit eundem Iohannem in diuersis locis. Cur enim potius hic quam ille? & si hic vel ille solus egisset, Iohannem proculdubio genuisset; quare & nunc cum simili modo agat. Posset quoque secundum istam sententiam homo iuuenis suum auum senem nouiter generare, & reddere eum puerum iuuenum vnus diei; simulque decrepitum & infantem, cum alijs ablurditatibus multis valde, imo & posset mortuum suscitare. Posset enim aliquem generare, qui olim fuit mortuus & leprous. Dicunt quoque Philosophi, quod si agens est idem & paſsum idem, actum erit idem; quare & à contrario, Stagens aut paſsum sit diuersum, puta pater vel mater, actum diuersabitur, puta proles. Pro solutione istorum, dicendum quod duplex est sententia circa identitatem hominis numeralem; una, quod ad identitatem hominis numeralem, nequaquam requiritur identitas numeralis corporis hominis, neque secundum totum, neque secundum aliquam partem, sed sola identitas animæ numeralis; ita quod si anima Petri ponereetur in copore Pauli, vel B alterius cuiuscunq; ester nihilominus idem Petrus; Altera, quod ad identitatem hominis numeralis, requiritur identitas animæ numeralis, & etiam corporis vel secundum totum vel secundum partem aliquam principalem, partesq; alias principales. Secundum primam autem sententiam, omnia obiecta faciliter possunt solvi, dicendo quod non est in potestate hominis generantis, generare A vel B istum, vel illum, sed in potestate Dei, animam quam voluerit infundens. Supponendo quoque secundam sententiam, non improbabiliter respondendum, quod idem filius potest ex diuersis patribus generari, non tamen ex diuersis feminis, quæ tribuunt filio materiam corporis principalem. Quod autem idem semen, quod ab uno deciditur, ab alio posset decidi, apparet, quia illud semen est superfluum alimenti, ex tercia digestione relictum, & si alijs penitus similis idem alimentum assumeret, ceteris patribus eandem partem ipsius digerendo conuerteret in substantiam suam, quam alijs, & candem superfluitatem, relinquere; sicut vnu ignis combustibili certo applicitus generat vnum ignem; & si alijs penitus similis similius fuisset applicitus, & non primus, eundem ignem numero generasset, quem primus; eo quod quolibet combustibile seu eius materia, est in potentia propinqua, seu proxima ad vnum ignem tantummodo, seu vnicam formam ignis, alioquin esset in potentia proxima ad infinitos seu infinitas simpliciter. Ex his potest faciliter elici responsio ad obiecta. Illud autem Philosophicum, Si agens est idem & paſsum idem, actum erit idem; non videtur statim simpliciter concedendum: Idem namque pater & mater diuersis temporibus generant proles diuersas; Et idem Sol in eodem aere seu vitro, & in eadem Luna, diuersis temporibus generat lumen diuersum. Quapropter & Auerroes super 12. Metaphys. Aristotelis 1. scribit ita, Si materia fuerit vna, & generans vnum, & potentia vna, tunc illud quod fit erit vnum: Subiectum enim cum fuerit vnum, & potentia existens in eo fuerit vna, & agens vnum, tunc nulla erit causa multitudinis. Pro argumento de iniuritate, & crudelitate sciendum quod non omnis poena rationabiliter illata homini ab homine, propter culpam suam praecedentem infertur, sed aliquoties ad cautelam, multiplicique de caufa, sicut multis locis apparet in Scripturis diuinis pariter & humanis. Quare & quedam regula Iuris dicit, Sine culpa, nisi sublit causa, non est aliquis puniendus, Extra de Regulis Iuris in sexto cui & multa iura ciuilicia, canonicaque concordant. Ostendit quoque Petrus 4. Sentent. distinet. 1. 5. quod quinque de causis flagella contingunt hominibus in praesenti; quandoque ad correctionem peccati, quandoque ad inchoationem poenæ peccati, quandoque ad augmentum meriti, sicut de Iob, & Tobia, quandoque ad vitationem peccati, vt pater de Paulo 2. ad Cor. 12. de Angelio Satante, quandoq; verò ad gloriam Dei, vt pater de cæco nato, Iohan. 9. Quandoq; etiam puniuntur quis publica pœnitentia sive poena, vt alij timeant, & ita deterreantur a malo, & confirmantur in bono, sicut lex diuina, canonica, & ciuilis concorditer attestantur. Si quis etiam temporaliter puniatur, pro temporali commodo aliorum, cur non temporaliter & aeternaliiter pro temporali & aeterno commodo electorum, vt in praesenti magis fugiant malum, & elegant bonum, & in futuro magis latentur, atq; diligant, & amplius laudent Deum: Multiplex enim utilitas tam in praesenti quam in futuro, ex reprobis, fit electis; imo & ipsi reprobis propter electos specialiter sint creati, sicut ex 39. patet. Quare ergo iniuritas, aut crudelitas apud Deum, si praedestinet, & faciat vnam creaturam suam ad seruitum alterius creature, & utramque ad suum seruitum, laudem, gloriam, & honorem: præsertim cum nullam aeternaliter punias nisi dignam aeterna poena scilicet suo peccato hoc dignæ & iustæ aeternaliter exigente, quod & misericordissime & piissime semper punit, quia multum valde, & infinitè quodammodo citra condignum, sicut potest haberi ex 39. huius. Si etiam, vt videtur secundum sententiam Augustini 3. de libero arbitrio 11. & 11. de Civitate Dei 27. miserum esse fit eligibilius

A gibilis quām non esse, quē iōiquitas aut crudelitas apud Deum, si dat alicui creaturā multa bona, & magna, licet puniat eam cum alia eius creatura bona, puta cum poena sensus, dum tamen totus eius status sit magis eligibilis quām fugibilis, imo & pro illo, tanquam pro beneficio tenetur reddere grates Deo. || 21.
Cū ergo non arguit isti, Deum eo quid punit bestias innocentes, & parvulos baptizatos non minima poena sensus; qui etiam tradidit iōacentūsum Filium suum, & Dominum nostrum Christum poenis acerbris, crudelissimisque tormentis? Si etiam Deus omnipotens liberissimus Dominus totius subditarē creature, cuius mera voluntas est lex instīsimā totius subditarē creature, sicut ex [¶] 12. patet, puniret aeternaliter innocentem, præsertim si ad perfectionem vniuersi, vtilitatem aliorum, & honorem suis, quis præsumeret litigare cum eo, redargueret eum, & dicere, Cur sic facis? Nullus, credo, sicut ex [¶] 12. & 39. claret. An non habet potestatem figulus luti, [¶] ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? ad Rom. 9. Verum est tamen quid

B Deus aeternaliter nullum puniuit sine culpa sua temporaliter præcedente, & aeternaliter permanente, non tamen propter culpam tanquam propter causam antecedenter mouentem voluntatem diuinam, Deus quenquam aeternaliter reprobauit, sed propter quasdam causas finales, sicut 20. & 39. plenus est ostensum. Non sic autem sed aliter longè de homine respectu hominis sentendum: Homo enim non habet merum imperium super proximum, nec eius voluntas est lex summa, sed subditur legi superiori divinitate, quatenus diligere proximum sicut seipsum. Quidam tamen, vt Scotus super 1. Sentent. dist. 41. volentes vitare reprobationem esse causaliter ex operibus reprobati, & etiam crudelitatem in Deo, dicunt quid Lucifer sive Iudas primò offertur voluntari diuining in suis partibus naturalibus sine culpa, & sic non vult eum daminare; secundò Deus vult, & ex hoc scit le cooperaturum cum eo, ad substantiam actus mali, & sic ipsum peccatum mortaliter committendo, vel noncooperatorum cum eo ad substantiam actus boni, & sic ipsum peccatum mortaliter omitendo, & quatenus prævidet eum tales, vult ei damnationem & poenam. Ratio tamen Scotti nequaquam euidenter hoc probat, sicut præcedentia manifestant: Est enim similis argumento de iniquitate & crudelitate præmisso. Veruntamen si ista positio sit cum præmissis hic & 45. huius, & Deum ab omni iniquitate & crudelitate planè excusat, & placet Sappasis, placet mihi. Spiritus veritatis nos doceat veritatem. *Amen.*

Explicit Liber primus.

A

B

THOMAE BRADWARDINI LIBER II.

C A P. I.

Quod liberum arbitrium sit, & quid sit.

C

Ractatu siquidem præmissorum hucusque continuo, progressoque in longius quam putavi, timeo ne forte si continuata serie prolongetur vltetius, lassitudinem inferat fatigatis, & fastidium ingrat delicasis. Quare sicut congruitas postular intercessionem quandam, hic facio; sequentia brevius tractaturus. Rursum igitur aliud faciendo principium, ammodo de libero arbitrio differendum. Quædam enim præhabita, videntur liberum arbitrium penitus tollere: quædam autem eius potestatem admire: quædam verò eius perimere libertatem: quæ tamen omnia, maiorum meorum regulis innitendo, & sanctorum Patrum inhærendo vestigijs, iuante me Domino, pro suæ libertatis arbitrio, spero

D fideliter concordare. Inprimis igitur viderur mihi ipsum liberum arbitrium statuendum: Et quod liberum arbitrium sit ponendum, omnes Theologi, omnes Logici, omnes Morales Philosophi, & ferè omnes Philosophi Naturales vnanimiter contestantur. Veruntamen, propter aliquos, qui forte trucidarent timore vbi non est timendum, videtur hoc mihi brevius ostendendum: Constat siquidem ex secundo, tertio, & quarto primi, Deum omnia extra se seruare, facere, & mouere, & hoc non ex necessitate naturæ, sicut potentiaz pùè naturales cognitione carentes: nec ex sola cognitione sensitiva & appetitu naturali irrationali, sicut cæteræ potentiaz naturales irrationales, sed ex rationali iudicio, seu arbitrio intellectus, sicut sextum Capitulum primi docet: nec ex illo solo, sed cum libera voluntate, sicut octauum & nonum capita priu probant. Quare constat Deum habere arbitrium liberum voluntatis;

E arbitrium inquam, propter iudicium rationis seu intellectus: & liberum, propter potestatem spontaneam voluntatis: Nam propter has duas operationes harum duarum potentiarum in

Vna mente, liberum arbitrium ^{hac} duo nomina pro uno nomine sibi sumpsit, sicut ipsa ratio ^{sic} nominis manifestat: & quia arbitrium rationis debet precedere voluntatem, melius arbitrium liberum, quam liberum arbitrium vocaretur. Vnde Augustinus Hypognostic. 31. ^{Augustinus.} dicit, cur liberum arbitrium dicatur esse paululum differendum: Arbitrium, inquit, ab arbitrandeo rationali consideratione, vel discernendo quid eligat quidue recuset, puto quod nomen accepit: Idem, liberum dictum, quod in sua sit positum potestate, habens agendi quod velit possibilitem. Cui & concordat Bernardus de gratia & libero arbitrio 4. planè: Liberum quoque arbitrium, non tantum Deo, sed & rationali competit creaturæ: Nam necessitas & contingencia seu libertas, circa creaturam, naturaliter contrarie opponuntur; & unum illorum est naturale, scilicet necessitas, ergo & reliquum: Contraria

*Philosophus,
Averroes.*

Averroes.

Apostolus.

*Definitio
beri arbitrii.*

traria namque in tantum sibi mutuo correspondent, quod nedum si unum est naturale reliquum est naturale, verum quod si unum est terminatum, & reliquum est terminatum, & hoc eodem gradu: Dicit enim Philosophus 1. de Cœlo 44. Contrariorum si alterum determinatum est, & reliquum determinatum erit: Super quod dicit Averroes in commento, hoc est manifestum ex descriptione contrariorum quæ sunt in fine remotionis. Nam 10. Metaph. 14. describuntur contraria, quod sunt, Ea qua posita sunt in eodem genere & maximè differunt; & addit Averroes, vbi supra, Et cum virum q̄oerū maximè distet, necesse est ut sint equaliter in contrarietate: scilicet, ut neutru sicutius reliquo. & manifestum est per se ut sint eodem gradu contrarietas, quod statim probat dicens; Et si non, non in fine distabunt. Possibile enim esset addere super minorem, ut esset magis contrarium, & tunc idem haberet plura contraria: Et illud quod erat positum in maxima distantia, non est ita quod est contrarium positionis. Ex quo patet quod nedum est contingencia & libertas in creatura, sed & tanta, quanta necessitas est in ipsa. Regula quoque Apostolica docet idem: scilicet quod si unum contrarium est, & reliquum debet esse: si est inquit, Corpus animale est, & spirituale, 1. ad Cor. 15. Si igitur est necessitas, est & libertas; & si in aliqua creatura sit contingentia & libertas, inter omnes creatura rationalis videtur isto priuilegio difformi honoranda. Item nulli dubium, quod aliquam creaturam esse liberi arbitrij est absolute possibile, quum nullam contradictionem includat: quare & possibile est Deum omnipotentem talem creare: Nam alias non esset omnipotens; que creata non videtur alterius rationis à creatura rationali praesenti, quare & creatura rationalis nunc præsens, cum libero arbitrio est creata. Item omnis argutia, que molitur ostendere nullam creaturam liberum arbitrium actualiter nunc habere, procedit similiter de creatura possibili habere liberum arbitrium si actualiter ponatur, & contra ipsam nequam concluderet: quare nec concludit contra creaturam rationalem actualiter existentem. Ex his autem evidenter appareret, quod liberum arbitrium, seu potius arbitrium liberum potest definiri seu describi hoc modo, Quod ipsum est potentia Rationalis rationaliter iudicandi, & voluntarie exequendi. Iстis autem concordat, Hugo 3. Sent. 20. & 1. de Sacram. part. 5. cap. 20. & 21. & Pet. 2. Sent. dist. 24. & 25. Alij quoq; multi, alijs locis multis.

C A P . II.

De actu liberi arbitrij & eius obiecto.

Quaestio 1.

Tabilita igitur libera voluntate, restat consequenter inquirere de actu, & obiecto ipsius. Docet siquidem experientia & natura, quod Actus eius est velle, & nolle; diligere, & odire; Obiectum vero ipsius, bonum, & malum apparet. Verum qui vellet profundius fodere, posset rationabiliter querere, Nunquid vultque actus prædictus, scilicet velle, & nolle sit æquè primus, & proprius voluntatis quod non videtur. Quia omnis potentia una sicut habet essentialē & formam unam, ita finem, per se cōitionem & operationem unam saltem primam & maximè propriaam & essentialē. Si autem illi duo actus non sunt æquè primi & propti voluntati, vel unius eorum reducitur ad alterum, vel ambo ad tertium, qui est primus & propriissimus actus eius; virtute cuius alij ei insunt, iuxta præmissa, secundo primi. Sed nullus videtur actus voluntatis prior naturaliter velle, & nolle; diligere & odire; aut magis proprius voluntati. Simili quoq; modo potest inquiri de obiecto primo & propriissimo voluntatis, An illud sit bonum vel malum, vel aliquod tertium, quod est neutrum. Videtur igitur, quod breuiter posset dici, quod actus primus & propriissimus voluntatis est, velle obiectum unum primum & propriissimum, quod est bonum, & quia vult bonum, ideo non vult malum, ideo odit malum, ideo fugit malum: Bonum namque est naturaliter prius malo, sicut patet ex secundo, & 26. primi. *Quaestio 2.* Verum cum constet voluntatem velle bonum & nolle malum, inquirendum vterius; An posset scienter velle bonum, & neutrum aliiquid, scilicet, quod nec appetit sibi bonum nec malum. Ego puto quod sic; et si non per se, eum magno tamen bono coniuncto: ita si quis non haberet A magnum bonum nisi cum illo, vel prius haberet B paruum malum; posset velle B malum, et si non per se, nec propter se, ut tamen per illud consequeretur A bonum; sicut adhuc iuxta præmissa, primò & principaliter vellit bonum; imò & quodammodo ad modum loquendi multorum, nihil aliud vellet, quam bonum, sicut patet 26. primi, & idem est de

- A** est de neutro. Amplius autem ex ipsis potest & alia quæstio subortiri ; Nunquid videlicet voluntas possit scienter velle per se purum malum ? quod scilicet apparet ei omnibus modis malum ? nec habens aliquod bonum aliquo modo coniunctum subsequens vel præcedens ? nec etiam ipsa voluntio apparet sibi bona, sed etiam omnibus modis mala ? Quibusdam autem viderur quod sic, quia alias voluntas non haberet plenariam libertatem. Oppositum tamen huius videtur consequi ex præmissis : Si namque bonum sit obiectum primum & proprium voluntatis, & velle bonum primus & proprius actus eius ; non potest quicquam velle nisi virtute istorum, & finaliter propter bonum. Item natura humana proposito sibi malo horret & fugit, licet fortassis delectabile & vtile concupiscat, sicut cuiuslibet anima in se sentit, nisi quis fuerit forsitan manichæus, animam essentialiter malam habens, & essentialiter tenebrosam, ab essentialiter malo Deo & Principe tenebratum contra 1. & 26. 1. Item per 26. primi quelibet res est bona, quare & experientia generali monstrante videmus, quod omnes res naturales, inanimate, inanimates, insensibilis, sensibiles, & irrationalia appetuntur eis bonum, & fugiunt eis malum ; qua ergo irrationali ratione sola res rationalis que irrationalibus cunctis præstat, appetit & diligit sibi malum, & odiet ac fugit sibi bonum ? Si etiam per 26. primi, quilibet res naturalis sit bona, & quilibet actus eius, & quicquid est positum in ea ; quomodo potest aliqua res naturalis amare per se aliiquid quod apparet omnibus modis malum, & nullo penitus modo bonum, nec bono coniunctum cum omnis amicitia sive amor semper sit ratione similitudinis & conuenientiae aliqualis, & nunquam ratione dissimilitudinis , aut conuarietatis perfectæ, sicut vniuersalis experientia mani estat ? Quis vñquam hominum, hominem sibi per omnia contrarium & aduersum, inimicantem, inuidantem, nocentemque in omnibus, nec vñquam prodesse volentem aut valentem propter hoc ipsum dilexit ? & non potius odio habuit : vel si eum nequaquam odio habuit, sed dilexit, hoc fecit forsitan propter virtutem patientiae acquirendam sive firmandam, sicut legitur apud multos de Socrate.
- C** Philosopho, quod ideo duxit Xantippen Calfurniam contentiosissimam in vxorem. Vel forte hoc fecit propter meritum & præmium augmentandum : vel propter Deum qui præcepit diligere inimicos, & sic per se & finaliter dilexit bonum, & malum huiusmodi finaliter propter bonum. Quare & dicit Boetius primo Musicae in prologo ; Amica est similitudo, dissimilitudo odiosa, atque contraria ; gaudet enim gens modis, morum similitudine. Neque enim fieri potest, ut mollia duris, dura mollioribus adnectantur, aut gaudent, quia amorem deletionemque similitudo conciliat. Quod & multi antiqui Philosophi contestantur, vt patet 8. Eth. 1. dicentes ; Similem ad similem ; vt Koloym, ad Koloym, & quod simile simile appetit. Quare & vulgariter dicitur ; *Est, & semper erit, similis similem sibi querit.*
- Vnde & Ecclesiast. 13. Omne animal diligit simile sibi ; sic & Omnis homo proximum sibi ; Omnis caro ad similem sibi coniungetur, & omnis homo simili sibi sociabitur. Item si quis potest velle & diligere per se malum, potest & aliquem diligere propter puram malitiam, & alius eum simili modo est contra, sicutque erit amicitia inter eos solummodo propter malum, sine ullo respectu ad bonum, quod est contra Aristotelem 8. Ethic. 2. contra Tullium de Amicitia, contra Senecam de Beneficijs : imo & vniuersaliter contra omnes Philosophicos & Theologicos de Amicitia pertractantes ; qui omnes dicunt concorditer causam amicitiae esse bonum. Quare & Aristoteles ubi prius, volens considerare de Amicitia, & speciebus ipsius, Dicips, inquit, fieri manifestum cognito amabilis ; videtur enim non omne amari, sed amabile, hoc autem esse bonum, scilicet honestum vel delectabile, vel vtile : Videbitur autem vtile esse per quod sit bonum aliquod vel delectatio ; quare amabilia vtiique erunt & bonum, & delectabile, & fines. Vbi & statim querendo sic ait ; Vtum ergo bonum amant, vel quod ipsi bonum. Dissonant enim quandoque haec & respondendo subiungit ; Videtur autem & quod ipsi bonum amare vnuquisque ; & est simpliciter, quod bonum, amabile : vnuquisque autem, quod vnuquisque. Amat autem vnuquisque non ens ipsi bonum sed apparentes, & infra 3. Different autem haec, scilicet tria bona amabilia supradicta adiuvicem specie, & amationes, ergo & amicitiae æquales numero amabilibus. Item, si quid sit desideratum & amatum per se quia tale, quanto magis fuerit tale, tanto erit desiderabilis & amabilis, vt patet de bono honesto, delectabili, & vtile manifestè. Patet etiam ex consideratione Philosophi, secundo Topic. de magis & minus, vt si voluptas bonum, & magis voluptas, magis bonum. Dicitque Auerroes super duodecimum Metaphysicorum, com. 36. quod primum affectatum est bonum, & cum quanto magis aliquid estimatum fuerit magis bonum, tanto desiderium erit maius. Si ergo purum malum sit per se desideratum, maius magis desiderabitur, & maximum maximè, puta summa miseria, quam tamen maximè fugeret omnis miser patiter & non miser.
- P**p Vnde

*Nostrepon-
sionem quo-
randam.
Reffoncio.*

*Amicitia est
ratione simi-
litudinis.*

Boetius.

*ibid. n. 7. 7. 10.
xvi. 10. 10. 11.
xxvii. 1. grata-
culum graci-
lo, Arist. Eth.
8 cap. 1.
Ecclesiast. 13.
vers. 17. 18.*

Aristoteles.

Philosophus.

Vnde & Augustinus Enchiridio 86. Nec, inquit, culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est: qua beati esse sic volumnus, ut esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam velle prorsus possimus. Item, malum ex ratione mali est odibile, & inimicabile cuicunque; & non videtur quod idem sub eadem ratione omnino, eidem non aliter sed similiter omnino disposito posse esse odibile, inimicabile; seu oditum, inimicum & etiam amabile, amicabile, amatum sive amicum, & maxime summè tale, & etiam summè tale. Item omne amabile, seu amarum, & præcipue properfe tantum est finis, vel in ratione finis se habet, sicut cuiuslibet animus in se sentit; quod etiam testatur Autoritas Philosophi 8. Eth. 2. præmissa, & alia autoritates quanplures; Finis autem præterea vltimus, & properfe se solum desideratus est bonum, vel apparet bonum, & sub ratione boni se habet; sicut omnes Philosophi tractantes de causis concorditer attestantur. Item, simili ratione, qua quis potest diligere purum malum, potest & odire similiter purum bonum quia scilicet purè bonum, bonum scilicet quod est sibi omnibus modis bonum vtile, delectabile & honestum, & nullo penitus modo malum, [nec aliquod malum] habens annexum; ita etiam quod per illud odium nullum aliud bonum acquireret, nec malum excluderet, quod alias eminet: Quare & potest quis odire bonum quodlibet, quia bonum; & maius magis, & maximum maximè, pura felicitatem & Deum; cuius contrarium cuiuslibet animus experitur, & multiplex ratio manifestat. Multiplex quoque autoritas Philosophica, & Theologica attestatur nullum posse velle per se aut appetere purum malum, sed in omnibus suis operibus appetere semper bonum, vel saltē apparet aliquo modo bonum, vtile scilicet, delectabile & honestum. Vnde Philosophus 1. Eth. 1. Omnis, inquir ars, & omnis doctrina similiiter autem & actus, & electio bonum quoddam appetere videtur; ideo bene cunctaque imo c. 12. runt bonum, quod omnia appetunt. Et infra 17. Manifestum quoniam est felicitas honorabilium & perfectorum; videtur autem ita habere, & properfe principium: Huius enim gratia reliqua omnia omnes operantur. Cui & concorditer Augustinus 8. de Civit. Dei 8. Est, inquit, Philosophie pars moralis, quam Graeco vocabulo dicunt Ethicam, vbi queritur de summo bono, quo referentes omnia, quæ agimus, & quod non propter aliud, sed propter se ipsum appetentes, idque adipiscentes, nihil quo beati sumus vterius requiramus. Ideo quippe & finis est dictus, quia propter hunc & cetera volumnus, ipsum autem non nisi propter ipsum appetentes. Qui & 13. de Trin. §. Verum est, inquit, quod omnes homines esse beati volunt, idque vnum ardentissimo amore appetunt, & propter hoc cetera quæque appetunt, & supra eiusdem 3. Si quis diceret, Omnes beati esse vultis, & miseri esse non vultis diceret aliquid, quod nullus in suo non cognoscet voluntate. Quicquid enim aliud quisquam latenter velit, ab hac voluntate quæ omnibus & in omnibus satis nota est, non recedit. Qui & super illud Psalmi 32. Beata gens cuius est Dominus, Deus eius, traxtra 3. Amant, inquit, omnes beatitudinem, & ideo peruersi sunt homines, quia mali volunt esse, miseri nolunt; & cum sit malitia indiuidua comes miseria, quid est, ideo volunt mali esse ne miseri sint? Considerate paululum hoc in omnibus hominibus qui mala faciunt, beati esse semper D volunt: Furtum facit; queris quare? propter famem, propter necessitatem; Ergo ne miseri sit malus est, & ideo miserior est quia malus est. Depellenda ergo miseria causa, & acquirendæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines, quicquid vel boni faciunt, vel mali. Quare & Boetius 3. de Conf. Philosophia, prosa 2. Omnis, inquit, mortali cura quam multiplicium studiorum labor exercet, diuerlo quidem calle procedit, sed ad vnum tamen beatitudinis finem nititur peruenire. Anselmus quoque de casu Diaboli 2.2. & post, pro manifesto sapponit quod malus Angelus non potuit velle vnde miser esset, qui accepit inseparabiliter velle ut beatus esset. Amplius autem Philosophus 1. Polit. 1. Eius, inquit, quod videatur boni gratia, omnia operantur omnes; manifestum quod omnes bonum aliquod conceperunt. Et 3. Eth. 10. supponit quod voluntas est respectu alicuius finis; & opinione duplice recitata, vna quod sit respectu per se boni, & altera quod sit respectu apparentis boni; secundum propriam opinionem subiungit dicendum simpliciter quidem & secundum veritatem voluntabile esse per se bonum, vnicuique autem quod videtur. Et 2. Phys. 31. dicit quod causa finalis est bonum aliorum, quæ enim est cuius causa, potissima est, (&) finis aliorum vult esse, differt autem nihil candem dicere bonum, vel videri bonum. Qui & 5. Met. 3. sub verbis parum distantibus dicit idem, & 3. de Anima 51. dicit quod appetibile est bonum aut appetens bonum. Aviceanna quoque 8. Met. 6. dicit: Bonitatem desiderat omnino quicquid est; illud autem quod desiderat omnires est esse, & perfectio in esse; in quam est esse, & esse est bonitas pura & perfectio pura, & omnino bonitas est id quod desiderat omnis res iuxta modulum suum, quoniam per eam perficitur cius esse. Quare & Boetius 3. de Conf-

Philosophus.

in fine.
propter hoc
id est
propterea.

Augustinus.

Augustinus.

Augustinus.

Boetius.

Anselmus.

Philosophus.

cap.4.

Aviceanna.

Boetius.

Anselmus.

Philosophus.

Metaphysica.

Aviceanna.

Boetius.

- A Conf. Philosophiae prosa 10. Omnia, inquit, experendorum summa atque causa bonum est: Quod enim nec re, nec similitudine ullum in se retinet bonum, id expen nullo modo potest contraquæ etiam quæ natura bona non sunt, tamen si esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur: quo fit ut summa, cardo, atque causa experendorum omnium bonitas esse creditur iure. Cuius verò causa quid experitur, id maximè videtur optari; veluti salutis causa quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quam salutis effectum. Cùm igitur boni gratia omnia petantur, non illa potius, quam bonum ipsum, desiderantur ab omnibus; sed propter quod cetera optantur, beatitudinem esse concessimus; quare sic quoque sola quæritur beatitudo. Dionysius quoque de diuinis nominibus 4. sic ait: Existunt pulchrum & bonum desiderant, & omnia quæcumque faciunt, propter hoc, quod videtur bonum faciunt; & omnis existentium intentio principium habet & finem bonum. Nihil enim ad mali naturam respiciens facit: Et infra, Boni gratia sunt omnia, & quæcumque bona, & B quæcumque contraria; etenim ista facimus bonum considerantes; Nullus enim ad malum respiciens facit quæ facit. Cui & concorditer Augustinus in quæst. super lib. Numerorum quæst. 23. exponens illud verbum, peccatum nolentium, sic ait: Omnes quippe homines qui scientes faciunt quod non licet, vellent licere, vsque adeò ipsum peccare nemo appetit propter hoc ipsum, sed propter hoc quod ex eo consequitur. Dicitque Petrus 2. sent. dist. 39. Petrus. quod superior scintilla rationis, quæ etiam, vt ait Hieronymus, in Cain non potuit extingui, bonum semper vult & malum odit. Quod & testantur multæ autoritates præmissæ 26. primi, aliae quoque Philosophicæ, & Theologicæ plures valde. Consequenter autem posset il quæsti. An voluntas posset scienter nolle positivè seu odire bonum. Et credo quod posset saltem per inquiri accidens, si videlicet nolendo & respundo aliquod parvum bonum posset consequi aliquod maius bonum, vel virare aliquod maius malum, sicut & potest velle malum ut superius dicebatur. Hic autem posset queri ulterius, An voluntas posset scienter nolle & odire per se pu- C rum bonum, quod scilicet appareat, & quia appetet omnibus modis bonum: Et arguant quidam quod sic; quia aliter voluntas non esset libera omnique: Sed istud stare non potest; Sicut enim prima ratio volubilis & amabilis est bonum vel apprens bonum, vt præmissa restandit, ita nolubilis & odibilis, malum, vel apprens malum; contrarium namque sunt contrarie rationes: Non potest igitur quis nolle per se, quod non appetet aliquo modo malum, inhonestum scilicet, iniuste, neque triste. Viderur quoque æquè possibile diligere per se malum, & odire per se bonum, quia scilicet purum bonum, sed hoc non est possibile sicut superius est ostensum, quare nec istud. Post hæc autem rationabiliter inquirendum; Nunquid voluntas posset non velle purum bonum sibi oblatum. Si enim non posset, cùm non sit in potestate ipsius quid & quando sibi appetat purum bonum, non est in potestate sua quid aut quando velit, quare nec quid faciat dicens Philoso 9. Metaphys. 10. Potens secundum rationem omne necesse quando desiderat, cuius habet potentiam, & vt habet, hoc facere. D qui & 5. Polit. 7. & 2. Rhetor. 24. dicit hoc idem, sed hoc libertatem destrueret voluntatis, quam proximum constuebat. Si autem posset non velle purum bonum sibi oblatum, & per præmissa necesse est quod non nolit illud, nec odiat, potest ergo nullum actum habere circa illud obiectum, quare & simili ratione circa unum aliud obiectum, & aliud, & circa quodcumque, & ita penitus ostiari per tempus, & tempus quodcumque cuius oppositum sentire videtur. Item tunc causa sufficienter disposita ad agendum, posset una vice agere, & alia non agere, stante eadem dispositione præcisè, quod videtur contrarium rationi, cùm nulla sit ratio potior cur agat aut quiescat una vice, quam alia. Pro his autem sciendum quod velle & nolle quandoque accipitur pro actu rationali voluntatis, quandoque verò pro actu naturali, scilicet pro concupiscentia vel ira, qui sunt motus virtutis concupisibilis, & irascibilis irrationalis; Primo modo loquendo, velle & nolle est liberum, & in hominis libera potestate, sicut ex proximo huus patet; siveque potest voluntas circa aliquod purum bonum sibi E oblatum negare elicere velle, nec nolle, sed penitus ostiari; potestque eadem voluntas, eodem modo præcisè disposita alias illud velle. Hoc enim evidenter appetet ex differentia inter potentiam rationalem & irrationalē 9. Metaphys. 10. rationabiliter assignata, sicut 34^a pars Corollarij primi, primi pleniū manifestat. Secundo autem modo loquendo velle & nolle non est liberum, nec in hominē, sicut nec in bestiā libera potestate, sed necessarium necessitate naturali, & frequenter inuitum, sicut nimis certitudinaliter & frequenter dolentes & gementes cum sanctis apostolo experimentur. Sunt tamen hi motus quodammodo in hominis potestate, quatenus scilicet haber virtutem rationalem superiorē, qua potest eis resistere, eos reprimere & plurimum refranare, quam quia non habent bestiæ, non sic possunt. Quod benè aduertens Philos. 1. Eth. vlt. distinguens multipliciter species & potentias animæ

*Augustinus.**Dionysius.**Petrus.**Responsio.**Accidens.**Responso.**Contra.**Ques. 5.**Responso.**Accidens.**Responso.**Contra.**Ques. 6.**Responso.**Accidens.**Responso.**Contra.**Ques. 7.**Responso.**Accidens.**Responso.**Contra.**Solutio.*

irrationalis, inquit; hæc quidem assimilatur communi & plantatiuo; dico autem causam eius A quod est nutriti & augeti, videtur viq; & alia quædam natura animæ irrationalis esse, participans quidem aliqualiter ratione; Incontinentis enim & continentis rationem habens laudamus, rectè enim & ad optimam deprecatur ratio; videtur autem in ipsis aliud præter rationem innatum, quod adueratur & obuiat rationi. Firmiter enim quemadmodum dissolutæ corporis particulae, in dextrum præeligentium mouete, in siostrum præaueruntur, & in anima sic; ad contraria enim motus incontinentium. Sed in corporalibus quidem videmus, quod peruertere motum est; in anima vero non videmus. Fortassis autem nihil minus in anima existimanduni aliquid esse præter rationem, contrarians huic & obuians, qualiter autem alterum, nihil differt. Ratione autem & hoc videtur participare quemadmodum diximus. Obedit igitur rationi quod continentis; Amplius autem fortisan subiectus est quod sobrium & fortis; Omnia enim consonant rationi. Videatur vique & irrationalia duplex; plantatiuum, quoddam enim nequaque communicat ratione; Concupiscibile vero & vniuersaliter appetibile parti. B cipat aliqualiter secundum quod exaudibile est ei, & obaudibile; Ita vique & patris & amicorum dicimus habere rationem, & non quemadmodum Mathematicorum. Quoniam autem suadetur aliqualiter à ratione irrationale, nunciat & tuasit, & omnis increpatio & depreciation; si autem oportet & hoc dicere rationem habere, duplex erit & rationem habens, hoc quidem principaliter & in leipso, hoc autem quemadmodum à patre audibile aliquid. Simili quoque modo posset inquiri; Nunquid voluntas possit non nolle purum malum sibi oblatum, ad quod & potest similiter argui, & similiter responderi. Amplius autem posset quis querere consequenter, Nunquid voluntas possit velle, & nolle quocunq; suum obiectum sub quocunq; gradu, cum non sit ibi resistentia qualisunque. Sed cum sit determinata entitatis, videatur similiter determinata actiuitatis. Alter etiam qui diligenter quippian secundum ultimum sui posse, diligenter illud sub gradu infinito simpliciter intensius contra prius ostenda patet. C Corollarij primi, primi. Adhuc fortassis queretur; Nunquid de essentia liberi arbitrij sit naturaliter libertas, seu possibilis contradictionis, & hoc respectu cuiuslibet actus sui. Hoc enim videtur ex significato nominis importari. Oppositum tamen est certum, de libero arbitrio Dei quo diligit se, quo quælibet personarum diuinatum diligit quamlibet aliam & seipsum, sicut per primam suppositionem potest ostendi. Amplius autem & iuxta istud ultteriori quæri potest; Nunquid liberum arbitrium, quod de se naturaliter est contradictionis, semper liberum secundum contradictionem possit in oppositum cuiuslibet actus sui; hoc enim videtur in significato nominis contineri. Oportet tamen distinguere tempora & liberi arbitrij qualitates: Pro tempore namque & qualitate beatitudinis confirmatae non potest, sicut ratio beatitudinis confirmatae demonstrat, & omnes Doctores Catholici unanimiter contestantur. Pro tempore vero & qualitate viri, potest in oppositum priuatiue non agere, scilicet, talerum actum, non tamen semper potest in oppositum positivæ, in actu scilicet contrarium positivum respectu cuiuscunque obiecti, sicut præcedentia manifestant. D

C O R O L L A R I V M.

Corollarium, quod non ideo dicitur liberum Arbitrium, quia liberè potest velle & nolle quocunque, sed quia liberè potest velle quocunque obiectum suum volubile, & nolle quocunque obiectum suum nolubile.

E X his autem reputo manifestum, quod non ideo dicitur liberum arbitrium, quia liberè potest velle, & nolle quocunque, sed quia liberè potest velle quocunq; obiectum suum volubile, & nolle quocunque obiectum suum nolubile; sicut si visus esset potentia libera, non ideo tamen posset videre sonum, & inuisibilia cetera, sed visibilia sua tantum. Nec ideo dicitur liberum, quia liberè potest velle aut nolle quocunque suum obiectum quocunque modo sicut præcedentia docuerunt, sed modo potentie sue apto. Nec ideo dicitur liberum arbitrium quia liberè potest in oppositum cuiuslibet actus sui, ut præmissa demonstrant, sed quia ex rationali arbitrio sive iudicio spontaneè illum agit, sicut primum huius ostendit. Nec ideo dicitur liberum arbitrium quia liberè potest benefacere & peccare, sicut ex præmissis consequitur evidenter, sed propter causam proximo assignatam.

A

C A P. III.

Quod nulla causa inferior potest necessitare voluntatem creatam ad rationalem & liberum actum suum ad meritum propriè, vel peccatum.

B

Onsequeenter autem restat ostendere, quod nulla causa inferior, vel secunda, potest necessitare voluntatem creatam ad rationalem & liberum actum suum, ad meritum propriè vel peccatum. Nam secundum primo hujus ostensa, creatura rationalis est liberi arbitrij, & naturaliter libera; Imò & ita libera, sicut creatura irrationalis est naturaliter necessaria; seu necessibilis sine serua. Sed huc est tam necessibilis & serua naturaliter quod potest necessitari à causa secunda; ergo & ipsam libera quod non potest necessitari ab aliqua causa secunda: Si enim bestia necessitetur ab aliqua causa secunda, necessitatibus a qualibet fortiori; quare nec ab illa, nec ab aliqua fortiori causa secunda necessitatibus voluntas creata, multò magis nec a debiliori quacunque: Item si voluntas humana posset necessitari per aliquam causam secundam, hoc plenum videtur per stellas, & virtutes celestes, que videntur habere efficaciam maximam in subiecta, etiam in hominibus, in tantum, ut periti in Astrologia & alijs scientijs indicarijs C influentijs celesti fundatis videantur frequenter praedicere ipsorum mores & actus. Sed iltud non congruit rationi: Stella namq; & virtutes celestes sunt res materiales & irrationales; Anima autem humana rationalis & immaterialis, sicut Philosophi & Theologi contestantur, quare perfectior & superior naturaliter quam res illæ. Constat autem esse contrarium ordinis naturali, ut immateriale materiali, rationale irrationali perfectius imperfectiori, & superius inferiori necessarij supponatur, & per irrationalē motum eius ordinetur in omnibus & regatur, præferunt in proprio scilicet rationali & libero actu suo. Quis enim nisi forsitan asinus, dixerit asinum debere naturaliter regere hominem, non è contra? aut quis irrationali asino dixerit rem inanimatam imperfectiorem asino debere naturaliter hominem regulare? non sic autem, non sic; sed contrarium ordinem naturalem naturaliter experimunt, quem & omnes Philos. contestantur, qui & Gen. primo exprimitur evidenter. Nec solum videns hominem ipsa insensibilia, & irrationalia debere naturaliter regulare, verum inter ipsos homines sapientem insipientem, & magis sapientem minus sapientem ordine congruo regulate debere. Quare & dicit Philo. i. Met. principalior est subseruiente magis est sapientia: Non enim ordinari oportet sapientem, sed ordinare, neq; hunc ab altero sed ab hoc minus sapientem suaderi. Et 6. Eth. 6. dicit, quod sapientia est quemadmodū caput habens scientiā honorabilissimā, & 1. polit. i. Principans inquit, & subiectū naturā propter salutē. Quod enim potest, mente prævidere principans naturā & dominans naturā, quod & consequenter 2. & 3. 6. manifestat; & infra 3. 9. Qui intellectum iubet principati, videtur iubere principati Deū, & leges: qui autem hominē iubet, apponit & bestiā: qui & 5. Eth. 11. Non si minus inquit principati hominē, sed rationē. In secreto quoq; secretorū partis 3. 5. Dicitur quod inuentū est scriptum in vno lapide lingua Chaldaea, Rex & Intellectus sunt fratres. Quare & sapientissimus Regū terra, Intelligentis, inquit, gubernacula possidebit. Parab. 1. & Augustinus, i. de libero arbitrio 16. Irrationalibus, inquit, anima motibus cùm ratio dominatur ordinatus homo dicendus est. Neq; E enim ordo rectus, aut ordo appellandus omnino est, vbi deterioribus meliora subiiciuntur. Ratio ista ergo vel mens, vel spiritus cùm irrationalē animi motus regit, id dominatur in homine, cui dominatio æterna lege debetur. Et infra 19. Osteo quod nullus animus vitiosus animum virtuosum valere superare subiungit, iam corpore omni qualelibet animum meliorem, potentiorē, emque esse non te arbitrari negatur: Nemo id negat qui quod facile est, videret, aut substantiam viventem non viventi, aut eam quæ vitam dat, ei quæ accipit, esse præferendam: Multo minus ergo corpus, qualecunque id sit, animum virtute prædictum vincit. Fingit forsitan aliquis respondendo corpora celestia esse animata & perfectiora hominibus animatis; quarè & satis congrue ordini naturali, quod ipsa hominibus dominetur. Verum si sunt animata, vel anima materiali & extensa, vel immateriali

materiali & indivisiibili ; si materiali illa necessariò est irrationalis , & imperfecti- A
or anima hominis immateriali & rationali , sicut plutima Philosophia testatur , quare & ipsa imperfectiota hominibus . Talis insuper anima in sphæra coelesti vel stella Philosophicè reprobatur . Si autem dicatur animata anima rationali puta intelligentia , adhuc non
vitat : Non enim [¶] agunt in inferiora & homines per animam illam immediate , cùm ipsa sit
tantum in celo ; sed tantum per aliquam virtutem materialem & irrationalem defluen-
tem ab eis in medium & in homines animasque humanas , puta per lumen , vel motum . Ip-
sumet quoque intelligentia , etiè esset immediate applicata ad animam hominis , non posset
eam necessitare ad velle , quia nec per suam solam substantiam , neque per aliquem suum
actum : Non per solam suam substantiam , cum ipsa per se sit indifferens ad causandum
velle , & nolle , & vnum velle & aliud : Nec per aliquem suum actum , cùm quilibet actus
eius sit accidentis , quare & imperfectior , inferior , & importunior naturaliter anima homini-
nis . Vna etiam intelligentia non potest necessitare aliam ad volendum , quare nec homi-
nem . Si etiam celum per huiusmodi animam posset necessitare hominem ad bonum ; ita
& ad malum : Multi namque per quasdam stellas tam fortiter inclinantur ad malum , sicut
alii per alias inclinantur ad bonum , sicut sancti Angeli cùm nulli alii sint in celo impelle-
rent homines ad peccatum . Quare & Augustinus 3. de libero arbitrio 19. probat , & tenet ,
quod neque libido , nec animus vitiosus , nec corpus , nec animus vel mens habens virtutem
potest aliam mentem virtuosam ab arce virtutis deijercere , & libidini subiugare ; & subdit ,
Quare illud restat ut respondeas ; si potes , vtrum tibi videatur rationabilis & sapienti mente
quicquam esse præstantius . Nihil præter Deum arbitror ; & mea ista sententia est . Item
tunc Angeli essent animæ ; Cœlum quoque posset , seu potuisse mereri , & peccare , salua-
ri atque damnari , beatificari , & miserum fieri , quare & esset proximus noster , & sicut prox-
imus ab hominibus diligendum . Sed hæc esse delitamenta & phantasmativa quis Phi-
losophorum , aut Theologorum , vulgariumque ignoret ? Quare & Stephanus Parisiensis
Episcopus damnauit articulum affirmantem , quod corpora cœlestia mouentur à principio
intrinseco quod est Anima , & quod mouentur per animam & per virtutem appetitivam ,
sicut animal ; & aliud astrictuente quod anima cœli est intelligentia ; & orbis cœlestes non
sunt instrumenta intelligentiarum sed organa , sicut auris , & oculus est instrumentum vir-
tutis sensitivæ ; & aliud afferentem , quod natura quæ est principium motus in corporibus
cœlestibus est intelligentia mouens ; error , inquiens , si intelligitur de natura intrinseca ;
quæ est actus vel forma . Item experientia docet contrarium : Capta namque conceptione , vel
natiuitate alicuius optima vel pessima quoad mores , potest per parentes , per amicos per se-
ipsum contrariè educari , & in contrariis moribus confirmari ; sicut posset , qui vellet , faci-
liter experiri , multique Astrologi multipliciter sunt experiti . Vnde Pater Philosophorum
Hermes de Cœlo & mundo 9. agens de potestate Planetarum super hominem à tempore
conceptus usque ad tempus partus , & ab illo usque ad tempus mortis , sic ait : Hæc po-
etas naturalis apta à primordio format & operatur , & naturam humanam non lege coactio-
nis sed amicitiae moderatur . Natura enim humana ex ipsa superiorum potestate natalis , nec
talis efficitur , sed aptitudinem naturalem & solam sortitur , vnde postmodum natura vel vi-
ta qualitates vel actus tales vel tales potentius suscipit . Quare & dicit Ptolomæus in centi-
logio verbo primo : Hæc indicia , quæ tibi trado , sunt inter necessarium & possibile , hoc
est apud eum qui rerum naturas , & stellarum opus considerat , & verbo 5. Astrologus optimus
multum malum prohibere poterit , quod secundum stellas venturum est , cùm eius
naturam præsuerit , & verbo 95 . Ferè semper accidit , vt id quod ascendit in omni facie
harum figurarum , simile sit operi eius : Facies figuratum singulatum , id est , signorum sin-
gulorum sunt tres secundum tortidem denarios graduum distributa . Super quod Haly in
commento sic ait , Figuræ quæ ascendunt cum faciebus scriptæ sunt in Dazange , ¶ nec non
& Indi commendant eas , & alijs indicis preferunt . Ego quippe vidi quoddam qui indi-
cabant per illas in his quæ accidunt , & noui etiam quandam , cuius nativitatis Ascendens
fuit prima facies Arietis , & plures signatores eius in terminis Saturni : Erantque indumen-
ta eius splendida & munda , bene redolentia & ipse splendide viuebat . Accidit autem quod una
die dum federem cum eo ; erat enim mihi familiaris , dixi ei ; Hæc quidem indumenta signato-
ribus tuis sunt contraria ; & ille ait , Quicquid vides , ego facio propter oculos homini-
num ; & si denudarem tibi desiderium meum , addisceres quod valde nitor contra voluntatem
animi mei , & quod sum in maximo labore : Etego dixi ci , Nullum est dedecus id
operari , quod eius natura exquirat , sed tunc est maximum dedecus , cùm mala consue-
tudo naturam superat , & ipse mihi dixit , Nil ego ago quod meo sedeat animo ¶ nunc qui-
dem

|| agit

Augustinus

Haly
¶ nec &

|| tunc

B

C

D

E

- A dem appero ut amplecterer nigrum aliquam vel aliquem nigrum cum qua forem inuolutus in guadagna alba de pilis hircinis texta, & vt iacerem cum eo per noctem: scit tamen Deus semper abborui coitum virilem; & licet hoc apperat, nolo tamen reuelare voluntatem animi mei propter milites meos, & homines circumstantes; & hoc probat viam indiciōrum, quia in prima facie Arietis ascendunt quædāni, quorum vnum est vir niger inuolutus guadagna alba. Item omnes Doctores Catholici reprobant fatum stellicura seu stellarum, præterim si necessitatē importet, sicut vicelimum octauum primi aliquatiter recitauit. Quare & Stephanus Parisiensis Episcopus damnauit articulum affirmantem, quod voluntas nostra subiacet potestate corporum supræcelestium, & alium afferentem quod voluntas & intellectus non mouentur in actu per se, sed per causam sempiternam, scilicet per corpora cœlestia; & alium aſtruentem, quod orbis est causa voluntatis Medici ut sanet, & alios similes istis multos. Amplius autem si voluntas humana posset necessitati ad liberum actum suum per aliquam causam secundum, videretur quod per vehementem temptationem, hoc posset: sed quanquamque sit tentatio, tanta posset esse incitatio per stellas, & virtutes cœlestes, cum sit certissimum quod multum incitent homines & inclinant, & incitatio nulla per stellas potest necessitare voluntatem humanam, sicut superius est ostensum. Item quantum aliqua temptatio excitat, tantum potest & aliqua dispositione in corpore, ex stellis & complexione refultans: sed istud conuincit esse falsum per experientiam ab Haly superius recitatam; potest quoque conuinci per experientiam de Hypocrate in secreto secretorum 4. partis 1. ab Aristotele recitatum, vbi sic scribit: Discipuli Hypocratis sapientis depinxerunt formam eius in Pergameno, & portauerunt eam Philimon dientes; considera hanc figuram, & indica nobis qualitatem complexionis eius; qui respiciens compositionem & dispositionem figurae comparauit partes eius dicens: Iste homo luxuriosus est, deceptor, amans contum; ob quam rem voluerunt eum interficere, dicentes; O stulte, hæc est figura dignioris & melioris hominis qui sit in hoc mundo. Philimon autem pacificauit eos, & correxit dicens, hæc est figura sapientis equidem, sed hæc quæ quæsiuntis de mea scientia, ostendi vobis, & quid inde sentio secundum ipsam. Quando ergo petuerunt ad Hypocratem, dixerunt ei quid fecerunt, & quid respondit eis Philimon & indicium, quibus dixit Hypocrates, cerè verum dixit Philimon, non prætermisit vnam literam. Veruntamen ex quo ego respexi & considerauit hæc turpia esse & reprobanda, constitui animam meam regere supra ipsa; & retraxi eam ab ijs, & triumphavi super retentione concupiscentie mee. Hæc est itaque laus & sapientia Hypocratis; quia Philosophia nihil aliud est quam abstinentia, & victoria concupisibilium. Quare & Aristoteles in libro Ethic. quasi per rotum, Plato, Socrates, Seneca, & omnes Morales Philosophi in Philosophia sua Morali frequenter ostendunt, frequentiusque supponunt, bene operari & male, virtutes & vicia esse in hominibus libera potestate; quod & Autor humanæ naturæ in institutione ipsius evidenter expressit. Quando namque Cain iratus fuerat vehementer in fratrem tuum Abel, Dominus dixit ei, Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nonne si bene egitis, recipies? sin autem malè statim peccatum in foribus aderit: sub te erit appetitus eius & tu dominaberis illius. Quare & Augustinus 1. de libero arbitrio 18. Iam, inquit, & regnum humanæ mentis, humanam esse sapientiam, & eam posse etiam non regnare compertum est; & sequitur 19. Putasne ista mente cui regnum ^{libidines} _{etiam libidinis} eterna lege concepsum esse cognoscimus, potentiorē esse libidinem? Ego enim nullo pacto puto: nec enim esset ordinatissimum ut impotentiōra potentiōribus imperarent. Quare necesse arbitror esse, vt plus posset mens quam cupiditas, cōspicio quo cupiditati recte iusq[ue]s dominatur. August. quoque de lib. arbit. 5. probat diffusè nullam tentationem posse vincere voluntatem: vnde sic ait: Quis potest dicere voluntatem non esse liberam ad seruandam rectitudinem, & liberam à tentatione & à peccato? Si nulla tentatio potest illam nisi voluntem auertere à rectitudine ad peccatum, id est, ad volendum quod non debet? Cum ergo mentitur, non aliena mentitur potestate, sed sua. Nonne vides ex dictis cōsequi quod nulla tentatio potest vincere rectam voluntatem, rationem. Nam si potest haber potestatem vincendi, & sua potestate vincit; sed hoc esse non potest, quoniam voluntas non nisi sua potestate vincitur; quare nullatenus potest tentatio vincere rectam voluntatem. Et cum dicitur, impropriū dicitur: non enim aliud intelligitur quam quod voluntas potest se subiecere temptationi. Et infra 7. Intellige, inquit, voluntate insuperabilem & nulla alia vi superabilem fortitudinem habere. Vides igitur quod cum homo habitam rectitudinem voluntatis aliqua ingruente temptatione deserit, nulla vi aliena abstrahitur, sed ipsa se convertit. Si quis forsitan cogitet similiter esse de bestijs, ecce dissimilitudinem magnam valde. Bestiæ namq[ue] naturali necessitate appetitum sequuntur delectabilia prosequendo, & tristia fugiendo;
- homo

Anselmus.

homo autem nulli necessitatibus subiectus est naturali. Quare & Anselmus de libero arbitrio § 5. Alogizando sic scribit: *Quomodo non est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subiecta non potest?* Nonne similiter ratione possumus dicere voluntatem equi esse liberam, quæ non appetitum carnis seruit nisi volens? N. Non hic est similiter. In æquo namque non ipsa voluntas se subiectit, sed naturaliter subiecta semper necessitate appetitum carnis seruit: In homine vero quando ipso voluntas recta est, nec seruit, nec subiecta est cui non debet, nec ab ipsa restringitur vila vi aliena avertitur, nisi ipsa, cui non debet volens consentiat; quem consensum non naturaliter, nec ex necessitate sicut equus, sed ex se aperte videtur habere. Amplius autem duplex est temptatio, per tristia, per delectabilia; per aduersa, per prospera; & universaliter per mali timorem, & boni amorem: Harum autem prima fortior est & maior; Qui libet enim naturaliter plus horret & refugit triste malum, quam bouum delectabile concupiscat, sicut tam in nobis, quam in bestijs experimur: Naturaliter enim magis videtur amare bonum quod habemus, & timemus per triste malum auferri, quam desideremus bonum & non habitum, nondum nostrum. Quilibet namque naturaliter magis amat seipsum, & sua, quam appetat, vel amet, non sua, cum non appetat aut amet naturaliter alia nisi propter seipsum, sicut pater 39. primi. Quare & Philosophus 3. Ethic. 18. Difficilis, inquit, est tristia sustinere, quam à delectabilibus abstinere. Cui & concorditer Augustinus 83 Questionum 36. Nemo est inquit, qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem. Videmus enim quadam immanitas bestias idem maxime voluptibus absterre, dolorum metu: Est ergo temptatio per tristia fortior alia, & hæc humanam non potest [¶] subigere voluntatem, quare nec illa. Quod autem hæc non possit humanam vincere voluntatem euidenter apparcat, quia fortissima temptatio huius speciei non potest voluntatem humanam subiectare, quare nulla. Fortissima namque temptatio per tristia, est per mortem, præsertim per mortem tristissimam dicente Philosopher 3. Ethic. 14. quod fortis est circa terribilia maxima: Nullus enim magis sustinet perticula; terribilissimum autem mors. Sed hæc humanam non superat voluntatem: Quot enim fideles, heretici, & infideles potius elegerunt & voluntariè sustinuerunt mortem durissimam, quam professionem, voluntatem, operae mutarent, sicut historiæ plurimæ contestantur? Quot etiam Gentiles Philosophi vivendo moraliter, & secundum regulam honestatis temptationes fortissimas supererant, & appetitus belligeros rationis imperio subiugantur, sicut historiæ de vitis eorum conscriptæ lucide manifestant? Amplius autem si aliqua causa secunda posset humanam subiectare voluntatem, hoc de diabolo plurimum videatur, cuius est permagno potestas, de qua Iob. 41. Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, sed ipse non potest voluntatem hominis superare, sicut præcedentia manifestant, testaturq; August. 1. de libero arbitrio 19. superioris allegatus. Nec etiam potest per sefatiam suâ solam voluntatem hominis superare, sicut de bonis Angelis superioris monstrabatur; nec per aliquem actum suum; quia ille actus esset aliqua temptatio; sed nulla temptatio potest humanam vincere voluntatem; sicut iam proximo est ostendum. Quanta etiam mala faceret spiritus ille malus in mundo, si haberet dominium super hominum voluntates? Quot etiam viri & foeminae eius temptationibus inuestissimè resistunt, tam inter fideles, quam etiam infideles? Potest tamen rationabiliter obiecti contra dicta. Obiectum namque delectabile, sive triste est aliquid virtutis in mouendo voluntatem humanam ad volendum vel non volendum, & ipsa voluntas est virtutis tantum si ut in resistendo sicut in essendo, vel ergo minoris, & equalis, vel maioris; si minoris, necessitati superatur; si equalis vel maioris, augeatur obiectum donec si maioris potentie in mouendo quam voluntas humana in resistendo, vel capiatur [¶] aliud obiectum tanto potentius voluntate humana, quanto ipso est potentior primo obiecto, & ab illo non necessitabitur ad volendum vel non volendum. Voluntas quoque humana resistendo illecebras patitur difficultatem, sicut nimis certè sèpius experimur, sicut etiam Philosophi & Theologi contestantur: Dicit enim Philosophus secundo Ethicorum 3. Difficilis esse voluntati pugnare, quam ira; circa difficilis autem temperat ars fit & virtus. Et tertio Ethicorum [¶] secundo. Est inquit, difficile quandoque iudicare quale pro quali eligendum, & quid pro quo sustinendum; adhuc autem difficilis immorari [¶] cognitis; ut enim multum est, quæ quidem expectantur tristia, quæ autem coguntur, turpia. Et infra [¶] 18. Difficilis est tristia sustinere, quam à delectabilibus abstinere. Et Anselmus de libero arbitrio §. dicit, quod difficile est non mentiri propter mortem vitandam, Et 6. dicit quod difficile est nobis seruare restitudinem voluntatis, cum temptationibus consentimus, quod etiam tam ipse, quam alij seipius attestantur. Quare & Morales Philosophi, & Theologi ac Canonistæ tenent concorditer, quod quantitas temptationis maior vel minor minuit, vel augmentat, allevat vel aggravat culpam consentientis, & peccatum. Cum ergo voluntas humana resistendo illece-

*Philosophus.**Augustinus.*[¶] subiectare*Obedio 1.*[¶] aliquod[¶] 1.
 II cognito
 & cibis in rebus
 || 2.

A illecebræ difficultatem aliquam patiatur, & sit tamen finitæ potentia sicut & essentia, tam foris potest esse illecebra, & tantam difficultatem causare, quod voluntas humana illam non valeat superare, sed necessariò ei cedet. Item obiectum delectabile & triste irresistibiliter su perat voluntates parvulorum, morionum, furiosorum, & perfecè forsitan ebriorum; sed voluntas adulorum bene disposita non est infinitè potentior essentia liter voluntatibus prædictorum; potest ergo ab obiecto aliquo superari. Constat quoque voluntatem sœui & voluntatem turioli vel alterius similis esse essentia liter & naturaliter equipotentes; Illa quoque passio in corpore turioli cum obiecto extrinseco est finitæ potentia ad mouendum. Si ergo tentatio vel obiectum quocunque tam potens sanam lani moueat voluntatem, ipsam necessariò superabit propter qualitatem proportionis hinc inde. Item bestiæ necessitantur ab obiectis, & homo non est infinitè fortior bestia, potest ergo & ipse ab aliquo obiecto necessitari similiter ad volendum. Item beatitudine finalis est aliqua creatura, & ipsa necessitat voluntatem beati ad beatificum actum suum, & ad non peccandum: Ipsa enim

B ratio beatitudinis perfectè conuincit; tenente omnes Doctores concorditer quod beatus perfectè & finaliter confirmatus non potest miser fieri aut peccare. Item aliqua fortis tentatio potest superare tentatum, & facit quandquid sicut multi se dicunt esse expertos. Vnde Philosophus 7. Eth. 7. Non, inquit, si quis à fortibus, & superexcellentibus delectationibus vincitur vel tristitia, admirabile, sed condonabile, si contratenendis quemadmodum continere tentantes risum repeatè effundunt. Quod bene videtur expressissime Apostolus, 1. ad Cor. 10. Fidelis inquiens Deus est, qui non patietur vos tentari supra illud quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam prouentum, ut possitis sustinere. Quare & Anselmus de liber arbitrio, 6. in persona discipuli; Non possum inquit, dissimilare quandam impotentiam esse in voluntate, quam ferè omnes experimur; cum tentationis violentia superamur. Monetq; Augustus de vera & falsa poenitentia 14. quod paenitens consideret quanta virtus fuit impugnatione. Sunt qui non solum non vincuntur, sed vltro peccato se offerunt, nec experienttentationem sed præueniunt voluptatem. Hæc quoq; autoritas Augustini allegatur de poenitentia, Dist. 5. Consideret & 4. Sent. Petri, Dist. 16. Gregorius quoq; 2. Moral. 8. super illud Job 1. Ecce vniuersa quæ habet in manu tua sunt, tantum in eum ne extendas manum tuam. Consideranda est, inquit, in verbis Domini dispensatio sanctæ pietatis: quomodo hostem nostrum permittit, & retinet, relaxat & refranat; alia ad tentandum dat, sed ab alijs religat; vniuersa quæ habet, in manu tua sunt; tantum in eum ne extendas manum tuam; substantiam perdit, sed tamen corpus protegit, quod quidem postmodum tentatori traditurus est. Sed tamen non simul ad omnia relaxat hostem, ne vndiq; feriens frangat eum: Mala enim cum multa electis eueniunt, mira conditoris gratia ex tempore dispensantur, ut quæ coacervata perirent, possint diuisa tolerari. Hinc Paulus ait, Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra quæ potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitū, ut possitis sustinere. Hinc David ait; Proba

D me Domine & tenta me, ac si aperte dicat, prius vires in spicie, & tunc ut ferre valeo, tentari me permitte. Qui & 3. Mot. 2. super illud Job. 2. Ecce in manu tua est, verum tamen animam illius serua; Ecce, inquit iterum permissionem verberis, comitatur custodia protectionis, & electum suum diuina dispensatio custodiendo deserit, & deserendo custodit; alia primus prodit, alia protegit: Si enim totum Job desereret in manu tanti aduersarij, homo quid esset? In ipsa ergo iustitia permissionis, permiscetur quedam libra pietatis, quatenus in vno eodemq; certamine & seruus humili expressione proficiat, & hostis superbens ex permissione succumbat. Qui etiam 34. Mot. 16. super illud Job. 41. Non est super terram potestas quæ comparatur ei, sic ait, potestas eius super tertam cunctis eminentior prohibetur, quia eti actionis sua merito infra homines cecidit, omne tamen hominum genus naturæ Angelicæ conditione transcendent: Quamus enim internæ felicitatis beatitudinem perdidit, naturæ suæ tamen magnitudinem non amisit, cuius adhuc viribus humana omnia superat, lices sanctis hominibus meritorum suorum deiectione subiaceat. Aliquis etiam timore vnius magni mali, puta mortis imminētis, nisi forsitan mentiatur, cijciat thesaurum aut merces in mate, aut aliiquid huiusmodi faciat; compellitur necessariò sic facere in hoc casu: Vnde Dan. 14. recitato quomodo Babylonij congregati aduersus Regem dixerunt, Trade nobis Daniel, alioquin interficiemus te, & domum tuam, subiungitur; Vidit ergo Rex quod interfuerent in eum vchenemter, & necessitate compulsus tradidit eis Daniel. Quare & iura Civilia, & Canonica sanctiunt multis locis, quod quæ vi meritus è causâ sunt, nulla debeat sumiante subiuste, sed in iritum reuocari. Quamobrem & Philosophus 3. Eth. 2. dicit, quod in aliquibus coactis fit venia, quando propter hæc, operatur aliquis quæ non oportet, quæ humanam naturam excedunt, & nullus vtique sustinetur. Ad hæc autem, si voluntas efficiat libera, possibile

E esset 6. I. Philosophus. 7. 1. Philosophus.

Aliquis etiam timore vnius magni mali, puta mortis imminētis, nisi forsitan mentiatur, cijciat thesaurum aut merces in mate, aut aliiquid huiusmodi faciat; compellitur necessariò sic facere in hoc casu: Vnde Dan. 14. recitato quomodo Babylonij congregati aduersus Regem dixerunt, Trade nobis Daniel, alioquin interficiemus te, & domum tuam, subiungitur; Vidit ergo Rex quod interfuerent in eum vchenemter, & necessitate compulsus tradidit eis Daniel. Quare & iura Civilia, & Canonica sanctiunt multis locis, quod quæ vi meritus è causâ sunt, nulla debeat sumiante subiuste, sed in iritum reuocari. Quamobrem & Philosophus 3. Eth. 2. dicit, quod in aliquibus coactis fit venia, quando propter hæc, operatur aliquis quæ non oportet, quæ humanam naturam excedunt, & nullus vtique sustinetur. Ad hæc autem, si voluntas efficiat libera, possibile

esset eam scienter bonum non velle, & malum velle, eligere, facereque scienter, quod videtur contra Philosophum 3. Eth. 3. sic dicentem; Ignorat quidem omnis malus, quæ oportet operari, & à quibus fugiendum, & propter tale peccatum iniusti & vniuersaliter mali fiunt. Quid & 7. Eth. 2. allegat à Socrate, nullum existimantem operari præter optimum, sed propter ignorantiam. Qui & infra 3. distinguens de scire, scilicet in vnu seu actu, & in habitu, & in vniuersali, & in parte seu particulari, dicit quod sciens in actu, seu in vnu & in particulari, non potest agere quæ non oportet. Et infra codem, Cùm, inquit, vna fiat ex ipsis, necessarium conclusum; ubi quidem (scilicet in speculatiis) oportet dicere animam, in factius a item operari confessum; puta si omne dulce gustare oportet, hoc autem dulce, ut vinum, aut aliquid singularium; necessarium potentem, & nos prohibitum simul hoc operari. Qui etiam de cauâ motus Animalium, qui est duodecimus de Animalibus secundum nouam translationem, diffusori processu idem ostendit. Item indicia Astrologorum & similium Physionognomiconum & similium de moribus actibusque humanis sunt vera & certa: Mores ergo & actus humani stellas & complexionem necessariò consequuntur.

Responsio
10.

Pro primo autem istorum, soluendo; secundum Philosophos Naturales & Medicos, est sciendum quod delectatio cuiuscunque virtutis seu potentie perceptiæ causatur ex conuenientia, & certa proportione, seu habitudine naturali obiecti delectabilis creati cum potentia delectante: cuiuscunque autem rei delectabilis creati ad quamcumque potentiam natam delectari in illa, est aliqua maxima conuenientia, & aliqua proportio seu habitudo conuenientissima naturalis, puta A delectabilis ad B potentiam liberam, C conuenientissima habitudo: A vero delectabili sub C gradu, potest B resistere, & effici maioris virtutis in resistendo, quam illud in mouendo, sicut præcedentia manifestant. Quare A quantumlibet augmentato potest B resistere facilius tunc quam prius: Licet enim A sit delectabilius absolute, & fortius tunc quam prius & magis motuum, non tamen respectu B, sed tunc minus delectabiliter vel forsitan indelectabiliter seu tristabiliter eam mouer propter dissolutionem illius proportionis conuenientissimæ præcedentis. Huius autem rei exemplum conuenienter est in visibili, & in visu: Certum est enim visum videat lucem, & hoc optimè ac delectabilissime in proportione ac conuenientia quadam certa, ultra quam vel citra lux intendatur, vel remittatur, non ita bene videbitur, nec tantam delectationem causabit, sed forsitan tristitiam, quod & patet similiter in alijs sensibus & sensatis. Quare & evidenter appetit, quod tales arguitæ sunt fallaces; hoc delectabile tantum mouet hunc hominem; ergo duplum in duplo plus, seu fortius, & quadruplum in quadruplo, & sic deinceps, propter causam prædictam. Patet quoque in simili, quod forma arguendi non tenet, sicut nec *hac*, sphæra luminosa maior tenebrosa illuminat incidenter medietatem ipsius & aliquam partem ultra, ergo sphæra luminosa in duplo maior priore, in duplo magis illuminat tenebrosum, vel ultra *medietatem* tenebrosa partem duplam respectu prioris, & quadrupla quadruplam; & ita deinceps; sic enim aliqua sphæra luminosa finita aliam tenebrosam illuminaret secundum totam superficiem incidenter, quod qui vel atrium exterius Perspectiva paululum introspergit, videt clarissimè falsum esse, & impossibile manifestum. Simile est de oculo vidente sphæram maiorem oculo secundum aliquam sui partem in distantia certa data, quia in maiori distantia maius, scilicet maiorem partem videt de illa, & in maiori distantia semper maius, non tamen proportionaliter semper maius; tunc enim in aliqua distantia certa data videret hemisphæri eius totum, & in ulteriori distantia adhuc ultra, & ita in distantia aliqua totam superficiem talis sphærae, quæ qui de perspectiva modicum quid perspexit, perspicit impossibiliter magna esse. Imò & patet clarissimè, quod agutia talis fallit. Hoc delectabile tantu allicet, & mouet hunc hominem, ergo magis delectabile magis cum allicit atque mouet. Si enim delectabile datum ponatur in proportione conuenientissima ad mouendum hunc hominem, & per intentionem delectabilis solvatur proporcio, minus delectabiliter ipsum mouer, vel tunc forsitan indelectabiliter, immò & tristabiliter eum mouet. Ex quibus etiam patet similiter quod in hac proportione conuenientissima est difficultas maxima resistendi, quare & si per argumentum delectabilis solvatur proporcio, minuitur difficultas. De tristabili autem sicut de delectabili idem sentieodū. Patet ergo quod nultum delectabile tristabileve creatum potest necessitate hominem ad volendum vel ad nolendum, præsertim quādū liberum arbitrium manet sanum. Obijicitur forsitan contra dicta. Sit enim A gradus delectabilissimus, B potentia præceptiæ, & A sit in aliqua specie naturali quæ sit C. Erit C species maximè delectabilis tali potentia, in tantum quod nulla species magis delectabilis tali potentia posset esse etiam per omnipotentiam Dei magnam. Ad istud autem *priora* dicendum videtur, quod sicut inter osnes gradus

|| hic

|| medium

Obiectio.

|| præmissa

C

E

- A** dus possibiles vnius speciei, est aliquis gradus maximè delectabilis & potentia assignata, quia maximè proportionatus & conueniens in habitudine naturali; sic & aliqua species inter omnes species possibiles, propter similem rationem: neque istud repugnat omnipotenti Dei magnæ, sicut nec ei repugnat, quod *et* posito æquali, vel simili & perfectè, non potest ei quicquam æqualius aut similius fabricare. Adhuc autem potest & probabiliter obijci isto modo, Viator potest proficere in merito & in gratia, in peccato, & in malitia ultra quemcunq; terminum assignatum. In quo namque instanti vita præsentis, in qua ætate, aut in quo termino figes metas; quod & maximè apparebit, si vita præfens viatoris per eius potentiam, qui vita & mortis habet imperium, quantum volueris prolongetur, etiam ultra terminum naturalem, sicut de Enoch & Elia creditur factum esse: alioquin etiam rediret heresis Begardorum, Extra de hereticis. Ad nostrum damnata: quæ dixit quod homo in vita præsentis tantum & talem perfectionis gradum potest acquirere quod reddetur penitus impeccabilis, &
- B** amplius in gratia proficere non valebit: Nam ut dicunt, si quis semper posset proficere potest aliquis Christi perfectior inueniri. Et si homo posset proficere in merito & peccato, in gratia & in malitia ultra terminum quælibet assignatum; potest & in præmio & in poena, in delectatione & afflictione, in letitia & in tristitia con sequenter, cum Deus uniuersique secundum opera sua redder. Adhuc autem creatura rationalis quæcunque est capacitas simpliciter infinita, & capax gratiæ quantæcunque. Ex quo namque hæc creatura est gratiæ tantæ capax, est & cuiuscunq; maiori; cum maior quæcunque sit subtilior, perfectior & conuenientior in natura, nec maior gratia locum aut stūm maiorem requirat, cur etiam non posset Deus omnipotens gratiam maximam quam creauit in aliqua creatura rationali permagno, in aliqua minori creasse, & in alio, vel in ligno? Si insuper anima ita parua non sit capax gratiæ huius magnæ, Deus omnipotens rotius Autor naturæ potest eam augere ut fiat capax illius: Quodlibet enim finitum potest Deus omnipotens quantum liber augmentare, & si anima quælibet sit capax gratiæ quantæcunque, est & con sequenter gloriæ quantæcunque, quare & delectationis quantælibet in præsente. Amplius autem quælibet anima rationalis & quilibet homo videtur habere in vita præsentis bonitatem quodammodo infinitam intensiæ, & etiam extensiæ, videlicet numerosæ; innocentiam scilicet, libertatem & immunitatem à peccato quantolibet intensiæ, & peccatis quantilibet & quilibet numerosæ, etiam infinitis, quorum nullum commisit, & quorum quodlibet, aut quæ omnia potuit commisisse, aut posset committere in futuro, præsertim si status vita præsentis quantilibet prolongetur, etiam in æternum. Est ergo anima rationalis quæcunque capax bonitatis vel innocentie infinitæ simpliciter; quare & delectationis & gloriæ simili ratione. Anima namque rationalis sincera quæ immaculato calle transit ad cælum, debet rationabiliter delectari, super vna innocentia sua, puritate, & libertate huiusmodi in uiuolita finaliter custodita, & super duabus magis, & hoc in duplo: cur enim amplius de hac quam de il-
- C** la, maximè si ponantur æquales? Imò plus quam in duplo, si secunda sit maior quam prima, & correspondenter de tribus & de quatuor, ac deinceps, quare & de infinitis simpliciter infinitæ. Imò & quæcunque talis innocentia, libertas, & immunitas à peccato quæcunque videtur bonitatis & eligibilitatis simpliciter infinitæ. Est enim eligibilitatis maioris quantæcunque bonis alijs naturæ, fortunæ, gratiæ, seu gloriæ positivis, vel etiam privatiis, cuiusmodi sunt priuationes malorum, etiam infinitis & infinities infinitis, quorum non elecio repulso, seu contemptus non includit peccatum, sicut ex tricessima parte Corollarij primi claret, quapropter, & delectationis correspondenter; proportionaliterque maioris: Quid enim magis delectat quæcunque nisi illud quod magis desiderat, & affectat? Vnde Philosophus 1. Ethic. 13. Uniuersus est delectabile ad quod dicitur amicus talium, ut puta equus quidem amanti equum, spectaculum autem amanti spectaculum: eodem autem modo & iusta amanti iustum, & ideo quæ secundum virtutem amanti virtutem, quod & descriptio delicata contestatur, definiens delectabilissimum quo quis optat frui. Quare & Sapiens; Desiderium si compleatur, delectat animam, Patab. decimo tertio: Propterea quicquid est finitæ capacitatris potest satiati pleiori aliquo bono finito; sed anima rationalis non sic potest: Quocunque namque bono habito, aut quotcunque & quantiscuoque bonis habitus circa Deum simpliciter infinitum nequaquam finaliter quietatur, sed semper maius bonum & maius, & Deum maximum bonum possibile sperans alijs concupiscit; imò & si Deus esset bonitatis finitæ tantummodo non satiaretur illo plenariè, sed appeteret meliorem. Adhuc autem & omnis beatus in patria habebit claram scientiam omnium & distinctam; Alioquin posset falli, quod beatitudini perfectæ repugnare videtur, quod & potest multis Catholicis testimonij confirmari. Habebit

bbit ergo omnis beatus in patria scientiam infinitam, quare & nunc omnis viator beatificandus, & vniuersaliter omnis homo est capax scientie infinitae, & capacitatis simpliciter infinitae.

Nota De Anima Christi Amplius autem specialiter Anima Christi est finita entia sicut apparuit ex 40. parte Corollarij primi, & 39. primi, & ipsa est & fuit capacitatibus infinitis simpliciter, scientie, gratiae, & gloriae: quare & qualibet alia. Ipsa enim habet, & semper habuit claram scientiam omnium: Dicit enim Lucas quod ipse puer sapientia plenus erat. Luc. 2. & Iohann. 3. non ad mensuram dat Deus spiritum, & cui alij nisi Christo: quod & Doctores glossantes refertantur: quod & Anselmus, 2. Cur Deus homo 13. per rationes, & Petrus 3. Sentent. distinct. 13. & 14. per Autoritates ostendunt. Habuit ergo Christus, & habet secundum animam sapientiam, & scientiam infinitam, quare & gratiam & gloriam consequenter. Alioquin videatur quod Deus posset eum plenius premiare & beatificare perfectius, & per amplius quam sit modo. Dicitque Petrus 3. Sentent. distinct. 13. Christum secundum Iohannem, tantum

Petrus.

Responsio.

Beatus.

Beatus.

Gen. 15.

Ecclesia.

Beatus.

Gratis &

Charitas.

Proficere in

merito.

à conceptione accepisse sapientiam & gratiam plenitudinem, vt Deus ei plenus conferre non potuerit. Ad hanc autem sub correctione maiorum, potest non improbabiliter responderi, distinctionibus aliquibus prælibatis. Beatitudo quidem & gloria potest sumi pro beatitudine & gloria inæcata, atque creata. Prima est Deus, qui ipsem, & beati beatificantur & glorificantur licet dispariter, ipsomet testante, Ego protector tuus sum & merces tua magna nimis, Gen. 15. Quare & Ecclesia tota rogat, Tu esto nostrum gaudium, qui es futurus præmium, quod & tudent præmissa in Corollario primi, primi. Beatitudo, & gloria creata est aliquod bonum creatum simplex vel congregatum ex muliis, à prima beatitudine & gloria deriuarum, videlicet à Deo creatum. Grauia etiam seu charitas potest sumi similiter bino modo, pro inæcata feliciter & creata, sicut 42. primi plenius declaratur. Proficere quoque in merito habet duplicum intellectum; vnum, quantum ad vim virtutem & meriti, ita videlicet quod proficiens fiat melior intensione; alterum quantum ad numerum meritorum. Et hæc

est distinctio Petri 3. Sentent. distinct. 18. de merito capituli nostri Christi. Loquendo igitur de beatitudine, gloria, seu grauia inæcata; est creatura rationalis capax quodammodo beatitudinis, gloriae, & gratiae infinitae, Dei videlicet, qui est beatitudo, gloria, & gratia infinita, modo tamen finito, & dispari in diuersis, nec sic procedit obiectio contra dicta. Loquendo autem de beatitudine, gloria, & grauia creata, dicendum videtur iuxta præmissa; quod considerata mensura & gradu entitatis cuiuscunque substantie rationalis creata, est aliqua species gloriae, & gratiae, naturalissimum, conuenientissimum, & proportionalissimum correspondens, & illius speciei aliquis certus gradus, & cur, sicut supra. Ad illud autem quod obiectio de viatore, quod potest proficere in merito, & in gratia ultra quilibet terminum assignatum, quantum ad proficuum in gratia; præmissa respondent. Et similiter quantum ad capacitem gratiae de qua siebat posterius argumentum. Sicut enim visus exterior est capax aliius lucis, & speciei luminis aut coloris & majoris ac maioris quantilibet sine fine, sicut aer & aqua, non tamen ad melius videndum, & melius infinite; sed cuilibet oculo est aliquis gradus conuenientissimus, & proportionalissimus quo optimè potest vti ad actum videndi, & de gusto similiter respectu saporum & saporabilium specierum. Sic & aspectus & affectus interior videtur aliquo modo capax aliius luminis gloriae & gratiae secundum essentiam ipsam rei, & maioris ac majoris quantumlibet, sicuti fortilan Aminus sive lignum, sicuti superius est argutum; non tamen ad maiorem & meliorem vsum, & maiorem & meliorem vterius infinitum. Sed cuiuscunque creature rationali est aliquis gradus luminis, gloriae & gratiae conuenientissimus, proportionalissimus & capsillimus, ad videndum gustandumque Deum, Deum videlicet gratuitè diligendum, & beatificare perfruendum: Ad hos enim effectus indiget anima rationalis lumine gloriae, & dono gratiae, teste Papa Clemente, Extra de hæreticis vbi prius, & 39. primi. Tali ergo gradu grauia habito in præsenti à viatore quoconque, non potest vterius proficere in gratia, ita videlicet quod gratia eius vterius augatur, quanquam in statu vita præsentis quantumlibet conseruetur, & talis videatur gradus gratiae, quem viator adulterus in gratia constitutus, optimè se exercens toto tempore vita sua, per totam videlicet suam periodum naturali in termino illius haberet, animauit illius per totumue tempus merito deputatum, quod secundum Petrum 2. Sent. dist. 5. & 11. est in Angelis usq; ad diem iudicij. Quamobrem & fortilan videatur, quod de animabus humanis haberet idem dicere consequenter, vel aliquis gradus notus Deo. Sed obiectio contra ista; Viator habens gradum huiusmodi gratiae est optimè dispositus ad merendum, & si vita sua conseruetur vterius, potest vterius multipliciter benefacere & merceri, quare & acquirere gratiam plenioram. Alioquin opportunitate beneficiandi concessa, tantum sibi valeret quiescere, quantum optimè operari. Talis quoque potest peccare, & deficere cadereque à gratia sua magna, quare & proficere in merito,

Papa Clemens.

Obiectio.

A merito, & in gratia consequenter. Alijs etiam rediret hæresis Begardorum prætacta. Pro his *Responso.* soluedis non irrationabiliter dici potest, quod gradus huiusmodi gratia non habetur in vita præsenti secundum cursum communem, sed in termino huius vitæ, vel in felicitate futura, & si ponas quod Deus talem hominem miraculose conseruet, potest vterius responderi quod Deus de cuius gratia est quod aliquid boni metemur ab eo, in illo gradu præstituit terminum meritorum, ita quod opera huiusmodi hominis non sint ex iuncte meritoria, sed potius præmia-toria & glorificatoria operanti, & alijs fructuosa, sicut est de p[ro]ijs operibus beatorum perfectè (cujusmodi sunt vi creditur à quibusdam, Christus, Maria, Iohannes, & Angeli confirmati) que misericordia exhibentur. Vel aliter dici potest, quod talis potest proficer in merito quantum ad numerum meritorum, & ad merendum forsitan alijs multa bona, sed non secundum vim meriti aut virtutem, nec etiam sibi ipsi ut gratia sua aut gloria augeatur: Habet enim actualiter in præsenti tantam plenitudinem *gratiae*, debeturq[ue] sibi etiam in præsenti tanta plenitudo gloriae pro futuro, quanto est capax modo prædicto, qua uita scilicet optimè & delectabilissime potest vti. Et si forsitan replices, quod si talis fuisse sanctificatus in vtero ad gradum gratie prætaxatum, nunquam in tota vita sua potuit quippiam meruisse; dicendum quod potuit, & non potuit modis dictis. Nec aliquis feruulus reputet istud graue: sic enim fuit de Domino nostro Christo, dicente Gregorio primo super Ezechielem, homil. 6^a. Redemptor noster qui ex conceptione & nativitate perfectus Deus & homo existit, iuxta virtutes animæ, quo potuerit proficer omnino non habuit, in membris autem suis, quæ nos sumus quodiè proficit. Quod & Petrus 3. Sent. dist. 18. planissime contestatur: Neque etiam sancti Angeli confirmati per officia nobis exhibita aliquid nunc merentur, sicut multis videtur, quod de Enoch & Elia nonnullis appetat. Et constat certissime quod post diem iudicij, & adoptionem beatitudinis consummatæ, neque Angeli, neque homines diligendo Deum, & inuicem Deum laudando, & ipsi in omnibus seruendo aliquid merebuntur. Alioquin beatitudo creaturæ rationalis nunquam faret perfecta, nur quam finaliter consummata. Adhuc autem aliquis subtilis for-tasse subtilius & si non verius respondebit, quod aliquem fieri meliorem dupliciter potest intelligi, uno modo per bonitatem absolutam, & realiter positivam, cuiusmodi est bonitas gratiae & virtutis, alter autem quodammodo relatuè: Vicetur enim quod homo habens gratiam & virtutes morales non in summo, bene operando fieret melior, & si Deus secundum possibilem abfolutum non dare: ei augmentum gratiae, nec virtutis, melior, inquam, relatuè per relationem videlicet ad opera bona quæ fecit & dicit forsitan consequenter, quod humo habens gradum gratiae prætaxatum bene operando sit melior secundo modo non primo. Sed quomodo sit quis melior nisi in aliquo bono crescat, acquirat, & habeat maius bonum, quod per positionem hic non facit, dicitque Augustinus Enchirid. 127. Charitas quanto in quocunque maior est, tanto melior est in quo est. Secundum istam quoque sententiam Christus prolebet in bonitate & melior continuè, meliorque siebat, nec adhuc desinit fieri melior opem minus seris impendendo. Quinimo & Deus ipse fieret continuè melior, bene continuè operando. Ita quoque responsio non multum difficultatem nostram concernit. Licet enim talis bonitas possit augeri in homine quantumcumque, non tamen gratia nec virtus, habitus nec actus, delectatio nec gloria augeretur ultra terminum limitatum. Quod autem fuit obiectum, si habens huiusmodi gradum gratiae bene operando nequaquam augmentum gratiae mereretur, tantum valerer sibi quiescere, quantum optimè operari nusquam procedit, nec teneat sicut præcedentia manifestant. In casu etiam nisi talis bene operareur proximo succurrente, vel legem Dei tuendo iuste amitteret gratiam suam totam: valeret igitur sibi operatio sua bona, ad gratiam habitam conseruandam. Nec mouet quod argutum fuit consequenter: Talis potest peccare & cadere à gratia, ergo & proficer in merito & in gratia, nisi fortassis intelligatur de profectu in merito quantum ad numerum meritorum & in gratia, quantum ad gratia opera facienda, & gratiam conseruandam. Nec redit hæresis Begardorum præmissa. Volumunt enim astriuere, quod homo in vita præsenti, supposita etate communi, & conuersatione religionis communii sine alio sanctitatis privilegio excellenti, posset tantum ac talem gradum perfectionis acquirere, & habere, quod omnino impeccabilis redderetur, & amplius in gratia proficer non valeret, & quod ita posset longo tempore conuersari: quare & consequenter dixerunt sicut Decretalis recitat ubi prius, quod ieiunare non oportet hominem, vel orare posse cum gradum perfectionis huiusmodi fuerit asseditus, quia tunc sensualitas est ita perfectè spiritui & rationi subiecta, quod homo potest libertè corpori concedere quicquid placet; quod etiam illi qui sunt in prædicto gradu perfectionis, & spiritu liberatis non sunt humanæ subiecti obedientie, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligantur, quia ut afferunt, ubi spiritus Domini, ibi libertas, quod insuper homo ita potest finalem beatitudinem secundum *Responso.*

Repli:to.

Gregorius.

3. Responso.

Petrius.

Q. q.

omnem gradum perfectionis in praesenti allequi , sicut eam in vita obtinebit beata. Sed A hæc conitat esse delitamenta inania & mendoza , nec ex precedentibus consequuntur.

Sed adhuc fortassis multis tantus cogitabit, quod est si ista sint vera de merito, gratia & gloria, non tamen de peccato , malitia, atque poena. In his enim non potest terminus aliquis possibilis homini a signari , vltra quem si viuat quantumlibet non posset peccare vterius , & vterius

¶ autem

Responsio
exOpinio 1^a

sine fine, faciendo videlicet scienter & liberè qua funt mala : quare & potest semper fieri magis malus & magis & amplius puniendus. Circa istud potest esse duplex opinio responsius

Vna, quod est aliquis gradus maximus peccati , malitia & poenæ cuicunque creaturæ rationali possibilis , quo adepto non potest in illis vltra proficere intensius , & iste videtur gradus quem dæmones post iudicium finale habebunt , & homines reprobati ; alioquin ciuitas Babylonis arque diaboli nequaquam tunc acciperet finem suum, sed adhuc esset in via , ciuitate Dei finaliter consummata ; cum tamen consonum videatur , & consonum dictus Patrum ,

quod Deus simili perfriciat totum mundum , dicitque Augustinus Enchir. 121. post refutacionem verè factò vniuerso impletoque iudicio , suos fines habebunt ciuitates duæ , vna

Christi , altera diaboli ; vna bonorum, altera malorum , vtraque tum Angelorum & hominum , istis voluntas , illis facultas non poterit vlla esse peccandi. Sed ista opinio non satis

plenè responderet : Si enim qualibet creatura rationalis sit capax certi gradus peccati , & malitia & non vltra , & damnati vñque ad gradum illum inclusiuè proficient ut supponit , ali-

qui dannati diu peccabunt post iudicium consummatum , illi videlicet qui cum parvo peccato mortali modico tempore ante iudicium morientur , nec attingent ante iudicium gradum illum. Adhuc autem ponatur per omnipotentiam Dei magnam , quod aliquis homo tam

diu viuat in vita praesenti semper peccando , donec attingat & habeat gradum illum peccati atque malitia , & adhuc si vita sua & vires prolongentur vterius , potest peccare vterius . [vteriusque peccare] Potest enim furari , occidere , & mactari scienter , sciendo videlicet quod est contra Deum & contra Dei mandatum. Dicetus: fortassis quod talis habitu tali gradu , non potest operari vterius libertate , sed necessariò & coacte. Amittit enim tunc plenè v-

sum liberti arbitrij , & subiectus necessariò seruituti peccati , diaboli , & cuiuslibet tentamenti , quare nec peccate proprie reputandus. Sed istud non est necessarium absoluto : Posset enim Deus omnipotens seruare in eo plenam arbitrij libertatem , restituereque ablatam sine præfer-

uatione à peccato , aut dimissione peccati , quod si fiat potest peccare vterius sicut ante. Ali-

ter fortitan dicitur quod cuicunque creatura rationalis est finita capacitas & certæ ; qua-

propter habitu maximo gradu peccati & malitia cuius est capax , non potest peccare vterius ; sed istud non videtur propter rationem præmissam. Malitia etiam non est res aliqua positiva

teste 26. primi , sicut gratia & virtutes , sed solummodo priuatiua , & hoc nequaquam chari-

titatis aut gratia , immediatè essentialiter proprieque loquendo , sed libertatis à peccato , & à peccatis omnibus possibilibus non commissis , puritatis , immunitatis , & innocentia natu-

ralis , & hæc videtur tanta naturaliter in quoconque , quanta peccata posset committere nec

commisit. Opinio autem secunda existimat quod homo potest in infinitum peccare vtra

quemcumque terminum possibilem a signari , & quod mali post finale iudicium sic pecca-

bunt , & similiter de puniri videlicet poena sentus. Sed secunda particula opinionis istius de-

struitur per præmissa. Si insuper mali post finale iudicium peccabunt vterius , qua ratione &

boni nō similiter merebuntur , contra præmissa? Tertia quoq; eius particula resellitur per pri-

ora. Omnis namq; potestia perceptiua creata , materialis , aut immaterialis , sicut est entitas de-

terminata , finita , & certæ ; ita videtur capacitas , actiuitatis , & perceptiuitatis determinata ,

finita , & certæ ; Non ergo potest aliqua creatura rationalis aliquod perceptibile , seu sensibili-

te puta ignem bene sentire sine percipere , & aliquem in duplo melius , & aliquem in quadruplo ,

& sic vterius sine fine ; ita videlicet quod sensatio sua , sine perceptio , actus videlicet senti-

endi seu percipiendi fiat in duplo intensior , melior & perfectior , & in quadruplo & deinceps ;

& nisi sic multiplicetur sensatio suo , non sic multiplicabitur sua poena , videlicet poena sensus :

Res enim animata , quidquid patiatur , eo quod non sentit , non punitur ; homo etiam si pone-

retur in igne , & cum non sentiret , non esset ei poena , sicut fuit de tribus pueris in camino. Et si duo disparis complexionis ponerentur in igne æquali , & omnia dimitterentur suis natu-

ris , non æqualiter punirentur , sed tenerior & paſſibilior amplius punirentur non propter po-

tentiam extinsecam ampliore , sed propter sensationem intrinsecam poenalem maiorem.

Si quis insuper sub certo gradu finito & parvulo cruciatetur ab igne , quantumcumque ignis

multiplicaretur , si eius sensatio nullatenus augeretur , non amplius puniretur. In ipsa

namque sensatione seu perceptione est tota afflictio , tota poena , videlicet poena sensus ;

quod & ex hoc evidenter appetet , quod si per potentiam Dei magnam ignis quantuslibet

cuipiana

- A cuiquam apponatur, sine sensatione non cruciatur in aliquo nec punitur; it autem sola sensatio poenalis intrinseca conseruetur igne remoto, punitur & equaliter sicut prius. Adhuc autem simili ratione qua quis est capax poenæ & tristitia infinitæ, aut infinitæ poenæ, tristitiaque est capax, est & delectationis creatæ, gratia, gloria, & beatitudinis infinitæ contra priora: Igitur sub correctione maiorum videtur consequenter dicendum, quod sicut *Responsio cuiilibet treaturæ rationali* est aliqua delectatio maxima creata possibilis, sic & aliqua tristitia *propria*. maxima, & aliquarum maxima poena sensus, & hæc videtur consistere in maxima sensatione rei maximè contrariae & poenalis. Videtur tamen propter præmissa contra opinionem priorum, quod homo ultra quaecumque terminum possibilem assignari, in infinitum potest peccare. Sed obijecies forsan supponendo quod quis peccaverit, donec meruerit maximum gradum sibi possibilem poenæ sensus, & quod adhuc peccet vterius; aut ergo punietur poena sensus, & destruitur responsio nunc præmissa, aut non sic punietur vterius, & remanebit peccatum aliquod impunitum contra 3^{am} partem Corollarij primi. primi; & contra 3um primi. Item tunc damnati odiendo & contemnendo Deum, & mala similia faciendo, semper peccarent, contra priora. Hic non improbabiliter dici potest, quod omnis damnatus punietur illa poena quam habebit pro peccatis suis omnibus non dimissis, & in casu praædicto, vbi duo peccantes inæqualiter, unus videlicet donec meruerit maximum gradum illum præcisè, & aliud capacitatis & qualis plus peccans punietur æqualiter poena sensus, quia maior peccator non potest sic magis puniri, non tamen simpliciter æqualiter punientur, sed magis peccans, magis etiam punietur: Pro quo sciendum quod duplex est poena peccati, via accidentalis, vt puta verbera, vincula, carcera, ignes, armilles bonorum & damna, & cetera talia quæ possunt adesse & non adesse peccanti: Et de tali poena loquendo, sèpè videtur contingere quod peccantes æqualiter, inæqualiter puniuntur; sicut videtur de duabus homicidis & qualibus, quorum unus impenitus occiditur in presenti, & alter impenitus naturali morte decedit;
- B quorum insuper primus si habuit maxima bona talia, diuitias, & terras, omnia confiscantur; omnia illa perdit pro se & heredibus suis semper. Alter vero & si habeat tanta bona, si non fuerit coniunctus legitimè, & damnatus, nequam: vel si nulla habeat, etiam damnatus legiūm nulla perdit. Similiter quoque videatur de habente maximam charitatem, cui & secundum præsentem iustitiam debetur maxima beatitudo in celo, peccante mortaliter æqualiter cum habente charitatem minorem aut nullam. Alia est poena essentialis, essentialiter annexa peccato, & inseparabiliter concomitans ipsum, semper videlicet esse malum, servitus peccati, amissio libertatis prioris, ⁱⁱ *paritas*, immunitatis & innocentie præcedentis, sicut ex 3ª parte ⁱⁱ perdito Corollarij primi, primi, magis apparer: & hæc poena incomparabiliter excedit omnem aliam poenam sensus aut danni non importantem peccatum, sicut & patet ex eadem 3ª parte; & ista poena, qui plus peccat, necessariò plus punitur. Et si obijecies illud Apoc. 18. Quantum se glorificauit, & in deliciis tuis, tantum dato illi tormentum [& luctum;] Dicendum quod verum est, id literam, immò magis: pro glorificatione namque, & deliciatum affluentia temporali habebit tormentum & luctum æternum, & si pertantum & quantum intelligas proportionaliter intensius, verum est cæteris paribus, & si sit capax, sicut & illud legis talonis, Reddet oculum pro oculo & cæteria talia, oportet intelligi & exponi. Si namque cæcus oculum videntis eruerit, quomodo oculum suum pro oculo illi reddet? Aliter potest dici quod illud Apoc. est verum de facto, sicut & multa similia in Scriptura; quia de facto, & secundum legem communem, sicut veritatis habet creditur, nullus meretur peccatum sensus maiorem quam sit capax, immò nec tantam: Neq; ex dicto priori de possibili consequitur de inesse, quod damnati semper peccabunt; loquendo propriè de peccato quod (secundum August. 3. de libero arbitr. 30.) libera voluntate & à sciente committitur: Videatur enim quod damnati post finale iudicium amittent libertatem arbitrij quantum ad liberum usum suum; Tunc enim veritate testante in tenebras exteriores mittentur. Et nonne eadem veritate docente lumen corporis est ⁱⁱ *oculus*, ⁱⁱ *visus* & *oculus* interior spiritualis; Fientigitur tunc ut videatur insanii, cæci, amentes & penitus furiosi, oculus Tunc ⁱⁱ enim secundum vocem Prophetam oculus talis turbabitur à furore, & hoc forsitan ⁱⁱ vero tunc contingat, vel quia Deus in peccatum abusus libertatis arbitrij, vel ex alia forsitan causa auferet eam ab eis, vel quia propter vehementiam nimiam tormentorum, amittent omne exercitium liberum rationis. Vnde August. Psal. 6um exponens; Sunt, inquit, tenebræ exteriores, quæ magis ad diem iudicij pertinere intelliguntur, ut penitus extra Deum sit, quisquis dum tempus esset, corrigi noluit; penitus autem esse extra Deum quid est, nisi esse in summa cætitate? Ad illud autem quod arguebatur superius quod Deus potest capacitatem animæ rationalis quantumlibet augmentare; dicendum videtur, quod si capacitatem animæ rationalis augmentet, augmentat & proportionaliter potentiam resistendi tentationibus, ne succumbat. Verumtamen, ex

¶ actualis quo capacitas animæ non est sibil^ac^dentalis, sed essentialis, videtur quod nullius animæ capacitas possit augeri, nisi essentia animæ essentialiter augeretur; quod fieri nusquam potest eadem anima numero permanente. Potest tamen Deus omnipotens quacunq; anima assignata facere aliam animam capacitatibus maioris quantumlibet, aliamq; maioris. Quod verò fuit argutum, quemlibet hominem in præsenti habere bonitatem simpliciter infinitam non est verum: Nulla enim est nec esse potest bonitas infinita simpliciter nisi Deus, sicut docet Coroll. primi, primi. Et si esset verum, vt cunq; non obstat: Bonitas enim talis non est actua, nec motiva voluntatis, sicut obiectum delectabile cam mouet, quare nec coactiva aut necessitaria ipsius. Probatio quoq; vterius non procedit, quoniam eti homo haberet bonitatem innocentialem huiusmodi infinitam, non delectaretur de illa simpliciter & propriè infinitè; sicut nec de infinita multitudine suarum partium, aut punctorum vel instantium temporis, quo benè, meritorie & iucunde vixit, seu viuet, aut theatro infinito intensiù, extensiù, & numerolè verè vel secundum firmam opinionem ipsius habito aut habendo, neq; simul delectatur de qualibet infinitarum bonitatum innocentiarum si ponantur delectatione singulare, propria, & distincta, sed de aliquibus forsitan successiù, aut simul de omnibus una delectatione communi, sicut & in exemplis alijs prælibatis. Illud autem quod arguiur consequenter, quod bonum libertatis & innocentie à peccato est melius & eligibilis bonis alijs quibuscunque etiam infinitis, quorum non habitio non importat peccatum, quare & delectationis maioris & simpliciter infinitæ, fallit, deficit, non procedit nisi fortassis ad aliquem extraneum intellectum, videlicet quoddam firmius, constantius, amans, & præeligentius delectatur de bono predicto, quam de quantuplici cunctis alijs supradictis, & hoc est infinitè quodammodo extensiù, aut etiam numerosè, ad bona videlicet alia innumerabilia comparando; non tamen infinitè simpliciter intensiù. Tunc enim tantū gauderet de uno minimo tali bono, sicut de bono maiori, & bonis alijs similibus, & melioribus vniuersis, etiā ipso Deo: Omnes quoq; beati, etiam parvuli æqualiter tunc gauderent, & viatores & cōprehensiones similiiter, quilibet enim horū gauderet infinitè simpliciter intensiù. Sed forsitan replicabis dicendo, Si talis homo non gaudet de tali bono innocentie infinitè simpliciter intensiù, gaudet sub aliquo gradu finito, & capiatur aliquod bonum, quo posset sine peccato carere, quod vocetur bonum indifferentis, de quo habito gaudet; vel ergo gaudet æqualiter de his bonis, vel de altero horum magis: Non æqualiter, quia bonum innocentie est infinitè eligibilius, & amabilius alio, nec minus de bono innocentie propter idem; minus ergo gaudet de illo bono indifferenti accepto, & hoc non infinite, sed tantum finite. Potest ergo illud bonum indifferentis tantum augeri, quod æqualiter imo & plus gaudeat de illo, quam de alio, contra præmissa. Rursum sit A gradus delectationis finitus, quo fit gaudet de bono innocentie supradicto, & B gradus multum intensior delectationis beatissimæ cuius est capax, qua tamen potest carere sine peccato. Hic igitur magis desiderat, eligit, atque amat illud innocentie suæ bonum, quam delectationem illam B quantumcunque maiorem; quare & secundum præmissa magis gaudet de illo, contra hypothesis ut videtur, cum de D maiori gaudio videatur magis gaudendum. Pro istis soluendis, sciendum quod hominem magis gaudere de isto bono quam de illo dupliciter potest intelligi, sicut superius tangentur; Vno modo firmius, amans, præeligentius, extensus seu numerosius ad bonum videlicet aliud, bonaue alia comperando, & sic homo magis infinitè quodammodo delectatur de innocentie sua bono, quam de bono indifferenti, aut bonis indifferentibus quantiscunque, sub gradu tamen delectationis finito intrinsecè intensiù, & forsitan multum remisso. Sic parentes magis gaudent in filio unico, quam de Ascensio infinitis; sic virtuosus magis gaudet in bono virtutis quam in bonis fortunis quantumlibet cumulatis: & sic vnuersaliter de bono maiori cuilibet ceteris paribus amplius est gaudendum. Alio modo recentius, ferventius & intensius, & sic plerunque aliquis magis gaudet de bono minori, quam de maiori, puta de vna auicula, de uno ludistro parvulo, de strenuitate unius Leporarij aut Falconis, quam de maiori, puta de vna villa, cemiteri, aut regno; sic quispiam magis gaudet de vna re perdita & inuenta, quam de pluribus & melioribus conseruatis; sic dux exercitus magis gaudet de uno milite probo à periculo incolumi redeunte, quam de mille alijs, aut exercitu toto residuo tutè morantibus infra castra. Per hac, ut puto, patet quædam responsio ad obiecta. Ad illud autem quod superius erat obiectum; quod quicquid est capacitatibus finiti potest satiari plenariè aliquo bono finito; dicendum videtur, quod hoc est verum de anima rationali, & de bono finito creato, non tamen quatenus est bonum creatum finitum solummodo, & ibi finaliter persistendo, sed quatenus ipsam copulat, & coniungit finaliter cum bono increate, eterno, simpliciter infinito, ipsam plenariè satiante, & tale bonum finitum creatum videtur aliqua dispositio Deiformis, aliqua lux sincera purgans & eleuans animam

A animam ad lucem inaccessibilem tam distante per spiculè contemplandum, ipsamque animam connectens & copulans cum hac luce, ad ipsam beatificè perfruendum; & hæc dispositio, seu lux à quibusdam Doctoribus, & à Papa Clemente de hereticis vbi prius, lumen gloriæ nuncupatur, sicut apparet ex 39. primi. Alter posset dici quod quanquam anima sit capacitatris finitæ, non potest tamen satiatæ plenariè nisi bono infinito, quod tamen bonum non caput simpliciter infinitè, nec omnino ita plenè sicut illud bonum seipsum, sed modo quodam finito iuxta capacitatris suæ mensuram, & anima excellentior in gradu essentia, seu naturæ excellentius & plenus ipsum capit. Nulla tamen creatura ipsum potest capere infinitè simpliciter omniæaque, tunc ipsum seipsum, sicut diuina persona mutuo se captiunt & fruuntur. Nec iltud in anima, seu creatura rationali est singulariter admirandum. Nulla enim creatura irrationalis exigua satiatæ plenariè nisi per Deum simpliciter infinitum. Ipse enim est causa finalis omnium vltimata, sicut apparet ex Corollario primi, primi: quod & Philosophia scđpè testatur. Omnia igitur naturaliter ipsum desiderant, B quare nec quietantur finaliter sine ipso, absque hoc, quod ipsum participant modis suis, secundum mentitur & varietatem capacitarum suarum ipsis naturaliter inditatum. Quare & Philosophus, 2. de Anima, 34. Naturalissimum, inquit, omnibus viventibus inest, quæcumq; perfecta, & non orbata, aut generationem spontaneam habent, facere altetur, quale ipsum, animal quidem animal, planta autem plantam, quatenus ipso semper & diuino, & immortaliter participant secundum quod possunt. Omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia quæcumque agunt secundum naturam. Qui & 3. Phyl. 30. recitans & approbans sententias omnium antiquorum Philosophorum naturalium de infinito, videlicet quod est principium, non ex principio, & ingeneratum, & incorruptibile quod continet omnia & gubernat, & quod hoc infinitum est, diutinum, seu Deus, sic aut; Rationabiliter autem & principium "ipsum" posse illud nunt omnes: nec enim frustra posibile est ipsum esse, neque aliam inesse ipsi potentiam, nisi sicut principium. Omnia enim principium sunt, vel ex principio, infiniti autem non est principium: eset enim utique ipsius finis, amplius autem, & ingeneratum & incorruptibile, "si" est quoddam principium; quod enim sit, necesse est accipere finem, & finaliter omnis est corruptionis. Quare sicut dicimus, non huius principium; sed hoc aliorum videtur esse, & continere omnia, & omnia gubernare, sicut affirman, quicunque non faciunt extra infinitum aliquam causam; ut intellectum aut concordiam; & hoc esse diuinum. Immortale enim & incorruptibile est, sicut affirman Anaximandros, & plurimi Philosopheri, & vbi translatio ista noua & antiqua similiter ita dicit, (& hoc esse diuinum; immortale enim & incorruptibile est) translatio, quam Auctores habet, sic dicit; Et quod hoc est Deus; est enim immortalis & incorruptibilis. Et notandum quod dicit, sicut affirman quicunque non faciunt extra infinitum aliquam causam, supple agentem; & isti sunt, vt dicit Auctores, omnes Antiqui præter Anaxagoram, qui posuit causam agentem intelligentiam, & Empedoclem, qui posuit item & amicitudinem, & Democritum. Nec debet mouere, quod Auctores ibi sic dicit; Sed vt mihi videtur, non ponit infinitum. Verum est enim quod Aristoteles non ponit infinitam quantitatutem, sed Deum infinitum qualitatutem & virtualiter, sicut series textus pandit, & probat ratio Antiquorum. Hæc enim videtur ratio Antiquorum; Nullum generatum aut corruptibile est primum principium; omne finitum est corruptibile, quia finalitas omnis est corruptionis, cuius ratio potest vltius assignari, quia nihil finit enturatis, potentia, & virtus est de se necesse esse, sed possibile esse secundum contradictionem. Non enim repugnat illud non esse, sicut etiam 17 pars corollarij primi, & secundum primi ostendunt. Quare & semper indiger aliquo per se necesse esse, ad ipsum in esse continuè sustentandum, sicut idem secundum monstrauit. Quapropter & voluerunt dicere consequenter, quod primum rerum principium est infinitum, scilicet entitatis, potentia, & virtutis, & ideo necesse esse purè per seipsum, & propterea quod istud principium omnia alia possibilia secundum contradictionem continet, & gubernat: continet omnia in essendo, gubernat omnia in agendo, sicut secundum tertium, & quartum primi doccebant. Quamobrem & bene dixerunt vltieris quod istud principium est diuinum, seu Deus. Modus siquidem loquendi apud Græcos creberimus est, vñ hoc concreto, seu denominativo Diuinū, pro hoc abilitato, seu principali, Deus. Quare & vna translatio dicit Diuinum, & alia dicit Deus. Et ecce ratio Antiquorū, quare dixerunt quod istud principium est diuinum. Immortale enim & incorruptibile est, scilicet Diuinum: quare & alia translatio habet ita: & quod hoc est Deus: Est enim immortalis & incorruptibilis; quod oportet intelligere exclusivè hoc modo; Quia solus Deus est de se & per se immortalis, & incorruptibilis, & necesse est simpliciter, sicut docet 17. pars Corol. 1. primi, & primum principium rerum est tale similius, sicut superius dicebatur, primum principium rerum est Deus: & hæc, vt arbitror, est vera expositiō huius

*Reprobatio
Commenta-
toris.*

litio huius loci , quem negligens Auerroes , & vt timeo neglectus à Deo , sic ait ; Sermo eius A in hoc manifestus est per se . Et si sermo eius in hoc sit manifestus per se , cur dicas simpliciter sine distinctione aut determinatione quacunque , sed vt mibi videtur non ponit infinitum ; cum ipse Aristoteles approbet præmissam sententiam Antiquorum : Dicit enim , Rationaliter autem & principium ipsum ponunt omnes ; & infra tam in noua translatione quām antiqua sic ait ; Quare sicut dicimus , non huius principium , sed hoc aliorum videtur ; dicimus , inquit , non dicunt : Rationes quoque ipsorum approbare videtur , sicut & debent necessariò approbari , sicut præcedentia probauerunt : Si etiam conclusionem & rationes ipsorum nullatenus approbabat , ex quo tam exquisitè has recitat , videtur quod secundum consuetudinem suam communem illas in aliquo tprobabat , sicut in eodem libro atque capitulo , & alijs de alijs opinionibus & rationibus Antiquorum circa eandem materiam spē facit . Si etiam mihi nou credis , crede ipsi Aristotelii Deo tuo : Ipse namque primo de Celo & mundo 100 . dicit ita : Hoc nomen diuinè enuntiatum est ab antiquis , Finis enim continens id quod vniuersusque vitæ tempus , cuius nihil est extra secundum naturam , & eternum vniuersusque vocatum est ; secundum eandem autem rationem & totius cœli finis & omne tempus , & infinitatem continens perfectio , eternum est à semper esse sumens denominationem , immortalis & diuinus , vnde & alijs communicatum est , his quidem elatiis , his autem obscuris esse & vivere . Etenim quemadmodum in Eucyclis philosophiis in alijs cœli diuina multoties declaratum est rationibus quod diuinum intransmutabile necessarium esse primum & summum , quod sic habens testificatur dicitis ; neque enim aliud melius est quod mouebit . Illud enim utique erit diuinius , neque haber prauum nihil , neque indigere corum , quæ ipsius , bonorum , nullo est . Idem quoque 8. Phys. 78. & consequenter tradit exprestè , quod omnis potentia in corpore est finita , & quod mouens cœlum per tempus infinitum est potentia infinita , quod tamen pessimè intelligis & exponis , contradicens planissimè Aristotelii tuo Autori , Alessandro , Platoni , Ioanni Grammatico , Auicennæ , & etiam tibi ipsi , sicut commento 79. C patet . Quæris enim si hæc propostio , Omnis corporis potentia est finita , contineat corpus cœleste , dicis quod ista quæstio est valde difficilis & multum scrupulosa , & quod est fortior omnibus dubitationibus , quæ possunt accidere hic : & respondendo dicis , quod ex vi verborum Aristotelis apparet , quod potentia eius passiva , scilicet susceptiva motionis est finita . Sed hic proculdubio , nec capis vim verborum Aristotelis nec virtutem . Constat enim clarissime Aristotelem ibi loqui de potentia actua , & motiva , atque mouente corpus cœleste per tempus infinitum vt dicit , & hoc de prima & summa tali potentia ; & probare ipsam non habere magnitudinem corporalem , nec esse in magnitudine corporali , cùm sit infinita , & omnis potentia in magnitudine sit finita : Aliter enim moueret & ageret in non tempore , in instanti : & quia omnis potentia in magnitudine finita similiter est finita , & magnitudo infinita non est ponenda ; hæc est certissimè abbreviata sententia huius loci ; & cui dubium quid D ibili loquitur de magnitudine corporeæ cœlesti ? Quis enim vel leniter somniare potentiæ mouentem cœlum esse in aliquo elemento , aut ex elementis composito , & non potius in ipsum cœlo , in corpore ipso cœlesti : hoc & enim aliqui , scilicet Zabij putauerunt , teipso super 12. Met. 4.1. teste , alius autem nemo . Videtur igitur quod Aristoteles innititur hic virtualiter illi communī conceptioni , & concordi sententia Antiquorum , ex 3. Phys. 30. iam præmissa ; quod scilicet finalitas omnis est corruptionis , & quod velit dicere , quod corpus cœleste , cùm sit finita quantitatis & entitatis , est similiter finita potentie & virtutis , quare & quod non est de se & per se necessaria , sed possibiles esse secundum contradictionem : quapropter & quod indiger aliquo per se & de se necessaria esse , ac ideo potentie infinitæ , ipsum in esse continuè sustinente atque mouente , sicut secundum , & quartum primi plenius docuerunt . Quare & bene dixerunt Antiqui , 3. Phys. 30. quod infinitum quod est rerum principium omnia continet , & gubernat : Hæc igitur videtur sententia Aristotelis istis locis & pluribus alijs , sicut secundum primi plenius manifestat . Hæc est sententia Alessandi , Platonis , Ioannis Grammatici , & Auicennæ teste teipso , illo commento 79. predicto , inquit & hoc est sententia tua in de substantia orbis , & alibi , sicut secundum primi diffusius patefecit . Moues ibidem & aliam quæstionem , quomodo sequitur , si potentia infinita esset in corpore , quod moueret in instanti , & non sequitur si fuerit extra corpus , & respondendo nihil respondeas : dicistamen si potentiam infinitam posueris in corpore , sequitur quod motio eius sit non in tempore ; si vero illam posueris non in corpore , tunc non dicitur finita nec infinita , eo quod non est in corpore : Non igitur sequetur quod sit mouens non in tempore , cum in his non possit intelligi una potentia maior alia : Maius enim & minus solus est quantitatis . Sed quis tam rudis vt non palabiliter videat , quomodo hic contradictionia implicentur , quām

Aristoteles.

*Quæstio Cō-
mentarioris.*

*2. Quæstio
Commenta-
toris.*

B

C

D

E

vanum

- A vanum sit totum hoc dictum, si dicitur, & frigolum, & inane: Non sic igitur, non sic debet quæstio ista solui. Imò sic magis, si potentia infinita esset in aliquo corpore, sicut forma corpora & extensa, non esset potentia rationalis, sed irrationalis sicut liber de Anima manifestat; quare & non ageret ex electione, sed ex necessitate naturæ, & secundum ultimum potentiae sue semper, sicut 9. Met. t. o. & alibi declaratur. Si vero ponatur à corpore separata, est potentia rationalis agens & mouens ex arbitrio libertate sicut 9um primi fuisit. Adhuc autem & Aristoteles 12. Metaphys. 4ta. similiter modo probat primam & sempiternam substantiam esse à magnitudine separata, cùm habeat potentiam infinitam, & nulla potentia in magnitudine habeat infinitum; quare & rupi se ibidem moues eandem questionem, quam prius, sed alio modo respondes & contrario response priori, dicendo, quod motus cœlestis componitur ex duobus motoribus, quorum unus est finitus motionis, & est anima existens in eo, & alter motionis infinitus, & est potentia qua non est in materia, vbi, etsi in multis delires; videris tamen concedere, quod motor cœlestis à materia separatus est potentia infinita nedum in duratione, quia secundum te sic est anima illa cœeli quam fabricas, sed & in fortitudine & virtute. Hæc pro salute veritatis, contra expositionem expulsoriæ veritatis & peruersoriæ tantorum Doctorum tam solemnum testimoniū veritatis, quod tamen fortassis 17. parte Corollarij princi, aut secundo primi fuisse conuenientius petractandum: sed quod ibi incuria prætermisit, curiosius hic supplendum. Ad illud autem quod obieciebatur superius de infinita scientia beatorum in partia; Respondendum videtur quod duplex est scientia Beatorum in proprio genere & in verbo; una creata, & altera increata. Prima non videtur ponenda infinita simpliciter, propter præmissâ in ostensione ultimæ partis Corollarij primi, primi; & licet secunda ponatur infinita in eis, non obuiat supradictis, neque videtur consequens vlo modo, quod si Beatus nesciat omnia in proprio genere, per scientiamue creatam, ideo posset falli, propter certam claritatem scientiæ, qua trinitur in creatu. De scientia autem animæ Christi cum reverentia summa Christi, potest & similiter responderi; de gratia verò eius & gloria sicut supra, cùm sicut tangebatur superioris, anima Christi videatur creature entitatis finita, quare & capacitatibus, intellectu, amantiuitatis, & cuiuslibet virtutis finitæ respectu cuiuslibet habitus & actus creati, sive creabilis, modo superius prætaxato: Neque ex illo consequitur inconveniens Begardorum, quod posset aliquis Christo perfectior inueniri. Non enim est, nec esse decreter aliquod membrum Christi tanta capacitatibus spiritualium munierum, quantitate caput. Vertuntamen hic sciendum quod gratia Christi est duplex, una dilectionis, alia unionis: Gratia dilectionis est habitus creatus animæ eius insulsum, qua diligit Deum & proximum, & hæc videtur finita, sicut & alij eius habitus atque actus: Gratia unionis potest dici illa gratia, qua diuinitas Verbi sic est unita humanitati Christi, vt Deus & homo unus sit Christus in eiusdem suppositi unitate, & hæc quodammodo est infinita. Infinitum namque munus diuinae gratiae gratis collatum est illi homini, vt sit & realiter & veraciter ipse Deus simpliciter infinitus; quæ gratia nulli alijs vñquam duit concessa, nec est nec erit; & quantumcumque gratia dilectionis in alijs augeretur, nunquam attingentem istam gratiam unionis. Et sic potest intelligi, quod Deus non ad mensuram spiritum illi dedit. Ipse namque sic conceptus est de spiritu sancto, & natu in virgine, ut esset idem veraciter, ellenliter, & substantialiter filius Dei & virginis Deus, & homo; vel aliter intelligendo per spiritum Spiritus Sancti dona; Deus dedit ei spiritum ad satietatem sua capacitatibus omnimodam extensiue, numerosè & etiam intensiue: non ad aliquam mensuram minorem sicut dedit alijs membris Christi. Quare & de ipso antonomasticè & discretiuè videatur dixisse Propheta: Requiescat super eum spiritus Domini, spiritus sapientie, & intelligentie, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus tuoris Domini, Ezecl. 1.2. Quapropter & Augustinus 1ra parte super Iohann. serm. 14. scribit ita, quid est hoc; Non enim ad mensuram dat Deus spiritum: inuenimus quia ad mensuram dat Deus spiritum; Audi Apostolum dicentes, secundum mensuram donationis Christi; hominibus ad mensuram dat, vñico filio non dat ad mensuram. Quomodo hominibus ad mensuram, alij quidem per spiritum datur sermo sapientie, alij sermo scientie secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij Propheta, alij dijudicatio spirituum; alteri genera linguarum, alij donationum; alius habet ille, & alius habet iste; & quod habet iste, non habet ille; mensura est diuisa quædam bonorum, ergo hominibus ad mensuram datur, & concordia ibi vñum corpus facit: quomodo alius accepit manus ut operetur, alius oculus ut videat, alius autis ut audit, alius pes ut ambulet, sicut sunt etiam diuersa dona fideliuum, tanquam membris ad mensuram cuique propriam distributa; sed Christus qui dat, non ad mensuram accepit. Ad hanc autem & aliter intelligendo per spiritum opera spiritus, potest dici, quod Deus non ad mensuram spiritum ei dedit. Potuit enim Christus & potest operationes Spiritus sancti omnimas exercere,

cere, & hoc, vt videtur insinuat textus sequens, Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius, per manum enim solent potestas operativa & opera designari, vnde & Chrysostomus (& recitat ibi glossa) Spiritum, inquit, hic actionem Spiritus dicit: Vult enim ostendere quoniam omnes quidem nos in mensura spiritus actiones suscipimus; Christus autem omnem spiritus suscipit actionem. Secundum h.e quoque potest intelligi & exponi verbum Petri Lombardi superius allegatum. Ex his igitur omnibus patere videtur quod nullum delectabile tristabilene creatum potest necessitate voluntatem rationalem creatam, ad rationalem actum suum volendi sive nolendi, praesertim quamdiu iudicium rationis & liberum arbitrium manet sanum, licet posuit ad actum concupiscentialem, ad concupiscentiam scilicet sensualis sive carnalis, quae non subiicitur legi mentis, sed aduersus spiritum reluctatur. Veruntamen pro istis & alijs obiectiōnib[us], quae sequuntur, sciendum quod sicut experientia nimis certe nos docet, obiectum delectabile actualiter mouens hominem & titillans aliquantulum minuit & obscurat iudicium rationis, debilitat, & absorbet. Quis hoc se B in se ipso expertus sepius diffidetur? quis vt temptationes alias prætermittam, febribus æstuans, oblata aqua fontali, aliove delectabilissimo sibi potu, æqualiter iudicat abstinentiam, sicut facaret extra febres, etiam & si sit Medicus sapiens & expertus? Pro statu tamen liberiarum arbitrij bene fani alter fuisse videatur: Videtur enim quod nulla illecebia, ante peccatum minuebat in aliquo iudicium rationis; sed hoc accidere homini in poenam peccati prioris. Quare & pro statu liberi arbitrij infirmati & taliter vulnerati videtur quod licet iudicium rationis non esset depresso per obiectum delectabile vel utile ipsum mouens, hominem posse illud eligeat ratione cuius actualiter prohibente, semper tamen de facto, vel in majori parte opinor accidere modo dicto, pro statu infirmitatis liberi arbitrij, sicut omnes communiter experimur.

Philosophus. Secundum hoc autem puto intelligi illud Philosophi allegatum cum suis similibus, Igitur quidem omnis malus, que oportet operari, & a quibus fugiendum, & propter tale peccatum iniusti, & vniuersaliter mali sunt, 3. Eth. 3. quare & 6° 10. Peruerit, inquit, malitia & mentitii facit circa practica principia; & 7° 3° & 10. dicit quod incontinentis & in passione existens habet scientiam non in visu, seu in actu perfecto, sed in habitu, sicut dormiens & vinolentus. Et sexto dicit quod concupiscentia insidiatur, quemadmodum Venetum aiunt; Dolos enim Cyprigenæ, & variam Corrigiam, & Homerus, deceptioque furata est intellectum spissæ sapientis. Et infra 11°. Impedimentum, inquit, ei, quod est prudenter esse, delectationes, & quanto magis gauder, puta eum quæ Venerorum: Nullum enim viisque posse intelligere aliquid in ipsa. Cui & concorditer Daniel 13. Species inquit decepit te, & concupiscentia subverter cor tuum. Vnde & Ecclesiastici 9°. Auerte faciem tuam à muliere compita, & non circumspicias speciem illius; propter speciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardecer. Dicitque Propheta; Supercedeit ignis, & non videbunt Solem, Psalmo 57. Supercedeit inquam, ignis concupiscentia, & non videbunt Solem intelligentia manifeste, de quo Sapientia 5. Sol intelligentia non est ortus nobis; quod & clare testatur expositione Augustini. Quare & Philosophus 2. Eth. vltim. dicit, quod in omni maximè obseruandum delectabile, & delectationem 1. Quod igitur plebis Senes patiebantur ad Helenam pulcherrimam, scilicet metetrem, hoc oportet pati, & nos ad delectationem, & in omnibus illorum dicere vocem, scilicet Fuge, Fuge. Quamobrem & Job concordanter sic ait; Pepigi fedus cum oculis meis, vt ne cogitatem quidem de virginie, Job. 31. quod Gregorius 21. Moral. exponit diffuse ad intellectum præstatum. Ex his igitur evidenter appetit, delectationi & concupiscentia, posse liberum arbitrium & iudicium rationis multum obnubilare, inficere & ligare; Imo & tam vehemens potest esse, quod omnem vsum rationalem liberi arbitrij absorbebit, & reddet hominem amentem similem ebitis pueris, morionibus, & insanis contrarijsque istorum. Probat quoque Philosophus in De Philosophia, quod anima sequuntur corpora, dispositionem scilicet corporalem. Ego autem vidi, & noui quandam quasi stolidum & amentem, qui dicebatur ex concupiscentia cuiusdam mulieris in statum humi modi incidisse: Quis enim nesciat vires mirabiles cardiacæ passionis? quare & dicit Philosophus septimo Ethic. tertio. Iræ & concupiscentia Venerorum, & quedam talium manifeste & corpus transmutant, quibusdam autem & insanias faciunt, qui & 2. Post. 4. dicit Achillem fuisse magnanimum, nec velle tolerare iniuriam, & ideo insanisse. Secundum hanc igitur forsitan potest concedi aliquod obiectum delectabile sive triste posse necessitare hominem ad aliquod faciendum, non tamen ad rationalem & liberum actum suum. Potest enim adimere homini usum rationis, & liberi arbitrii, & reddere cum amentem, & tunc

Daniel.
Ecclesiastici.
Job.
Propheta.

Sap.

Iob.

Philosophus.

A tunc sicut nautæ regimine constituta ab impellentibus iacetur, sicut equus in domitus riuptis loris à voluntatibus attrahetur, & sicut puer, morio, seu infans concupiscentiam in omnibus prosequetur. Potest tamen dici iuxta præmissa, quod beliæ, pueri, moriones, & similes, non omnino necessitatur à suis obiectis, sed quod ipsa ex leipsis quadam necessitate naturali obiecta sua cognita necessariò prosequuntur vel fugiunt, sicut lapis descendit, & sicut planta crescit. Adhuc autem quisnam fortassis aliter respondebit, dicendo pueros, moriones, ebrios, & infanos habere liberam voluntatem, & liberum usum eius, quamvis careant usu & arbitrio rationis, sicut si Deus omnipotens faceret creaturam intellectu carentem, sed aliam potentiam cognitionis habentem cum libera voluntate. Hoc enim omnipotenter Dic videtur possibile, præterea cum intellectus & voluntas sint potentia diuersæ, saltem in opere. Nec ideo potest inferri eos posse mereri: Non enim sola libertas sufficit ad merendum, sed requiritur rationalis cognitionis obiecti, & finis præcedens & iudicium congruum rationis. Nec etiam potest inferri ipsos habere libertum arbitrium propter causam prædictam:

B Liberum enim arbitrium, seu potius arbitrium liberum secundum primo huius ostensa duo importat; rationale scilicet arbitrium iudicandi, & potestatem liberam exequendi. Nec obstat quod dicit Philosophus 3. Eth. 5. quod pueri non communicant electione: Electio namque ut patet per eundem infra eiusdem 6. est cum ratione & intellectu, vbi & g. sic ipsam definit; Electio est consensibile desideriorum eorum quæ in nobis; consilium autem, sicut nullus ignorat, & Phil. ibi testatur non est nisi cum ratione & iudicio intellectus. Nec obstat quod dicit, 2. Phil. 59 quod infans non habet propositum. Propositum enim intellectu & ratione importat; quare & textus quem habet Aver. dicit ibi, quod infans non habet electionem. Nec obstat quod dicunt Theologi parvulos non habere lib arbit. seu usum ipsius propriæ causam prædictam. Mihil tamen magis videtur quod sicut per ^{Philosophus.} malas dispositiones prædictas in corpore hominis impeditur, & omnino suspenditur ratio & usus rationalis intellectus, ita & usus rationalis & liber affectus. Et sicut pro runc ligatus potentia intellectu, ita & potentia voluntatiu, & dominatur totaliter appetitus & concupiscentia sensitiva, sicut superius dicebatur. Pro illo autem quod arguitur consequenter, sciendum, iuxta premissa, quod pueri, moriones, beliæ, & similes nullani habent potentiam resistendi motionibus obiectorum, sed ipsas, cum possint, hoc est si impediti non fuerint, necessariò prosequuntur; homo autem non sic, sed eodem modo dispositus habet potentiam contradictionis liberè resistendi, & liberè prosequendi, sicut primum & secundum huius ostendunt. Quare & evidenter apparet quod homo non habet infinitè maiorem potentiam, immo nec maiorem in minimo taliter resistendi, quâm illa; cum illa nullam potentiam habeat taliter resistendi, nisi fortassis alicui placeat dicere multum impræcipiè, quodlibet quantum esse infinitè maius non quanio, & omne potens infinitè potentius non poterit, & omnem liberam creaturam infinitè liberiorum non libera creatura. Quid ^{Refforsio ad Regum. 2. 3.} autem arguitur beatitudinem finalen, creatam necessitate voluntatem beati ad actum beatificum, & ad non peccandum, quia talis beatus non potest fieri miser, neque peccare; nequam concludit. Potest enim similiter argui, quod tempus & locus immortalitas, auctus beatificus, & quæcumque conditio sit beati, ipsum simili modo necessitat. Licet enim nullus beatus finaliter possit cessare ab actu beatifico, vel peccare, non tamen de necessitate confequitur hoc esse propter ^{Refforsio ad} necessitationem beatitudinis creatæ, immo sicut magis videtur, ^{tem} quod sit ex necessitate obiecti beatifici, fiatis, & agentis, scilicet Dei, qui beatos efficit & confirmat. Quod autem obiectum fortissimam temptationem posse superare temptationem, solvit per præmissa: Potest enim fortassis alienare temptationem ab usu liberis arbitrii, & sic cura prosteretur, non alienatum autem nulla temptationem superat propriè, potest tamen dici impræcipiè superare, quia videlicet tantam difficultatem resistendi infert temptatione, quod maiuscedere, quâm ipsam diutius sustinete. Tanta quoque est aliquoties difficultas, quod dicitur impossibilitas resistendi, sicut & difficile dicitur impossibile aliquando. Si enim loquitur Philosophus 3. Topic. vbi dicit, quod possibile est magis eligendum impossibili, hoc est facile difficile, juoniam impossibile propriè non est eligendum, ipfomet te^e 3. Eth. 5. Unde & Ansel. de lib. arbit. 5. Est inquit, ratio, quam frequens habet usus cur inuitus & nolens & ex necessitate dicitur aliquis facere, quod tamen volens facit. Nam quod noui nisi difficile facere valemus, & ideo non facimus, dicimus nos hoc facere non posse, et necessitate nos, siue inuitos deserere, & quod sine difficultate dimittere nequimus, & idcirco facimus, hoc nos inuitos nolentes & ex necessitate tacere assertimus. Hoc ergo modo qui mentitur nemoriat, menziri inuitus, & nolens dicitur, & ex necessitate, quia mendacium vitare non valet sine mortis difficultate: sicut igitur qui mentitur propter vitam, impræcipiè dicitur inuitus mentiri, quoniam mentitur volens, itaque non propriè dicitur inuitus velle mentiri, quoniam

Philosophus.

In nonnullas

C ^{Refforsio ad Regum. 2. 3.} autem arguitur beatitudinem finalen, creatam necessitate voluntatem beati ad actum beatificum, & ad non peccandum, quia talis beatus non potest fieri miser, neque peccare; nequam concludit. Potest enim similiter argui, quod tempus & locus immortalitas, auctus beatificus, & quæcumque conditio sit beati, ipsum simili modo necessitat. Licet enim nullus beatus finaliter possit cessare ab actu beatifico, vel peccare, non tamen de necessitate confequitur hoc esse propter ^{Refforsio ad} necessitationem beatitudinis creatæ, immo sicut magis videtur, ^{tem} quod sit ex necessitate obiecti beatifici, fiatis, & agentis, scilicet Dei, qui beatos efficit & confirmat. Quod autem obiectum fortissimam temptationem posse superare temptationem, solvit per præmissa: Potest enim fortassis alienare temptationem ab usu liberis arbitrii, & sic cura prosteretur, non alienatum autem nulla temptationem superat propriè, potest tamen dici impræcipiè superare, quia videlicet tantam difficultatem resistendi infert temptatione, quod maiuscedere, quâm ipsam diutius sustinete. Tanta quoque est aliquoties difficultas, quod dicitur impossibilitas resistendi, sicut & difficile dicitur impossibile aliquando. Si enim loquitur Philosophus 3. Topic. vbi dicit, quod possibile est magis eligendum impossibili, hoc

Refforsio ad

5.

E quitor Philosophus 3. Topic. vbi dicit, quod possibile est magis eligendum impossibili, hoc est facile difficile, juoniam impossibile propriè non est eligendum, ipfomet te^e 3. Eth. 5. Unde & Ansel. de lib. arbit. 5. Est inquit, ratio, quam frequens habet usus cur inuitus & nolens & ex necessitate dicitur aliquis facere, quod tamen volens facit. Nam quod noui nisi difficile facere valemus, & ideo non facimus, dicimus nos hoc facere non posse, et necessitate nos, siue inuitos deserere, & quod sine difficultate dimittere nequimus, & idcirco facimus, hoc nos inuitos nolentes & ex necessitate tacere assertimus. Hoc ergo modo qui mentitur nemoriat, menziri inuitus, & nolens dicitur, & ex necessitate, quia mendacium vitare non valet sine mortis difficultate: sicut igitur qui mentitur propter vitam, impræcipiè dicitur inuitus mentiri, quoniam mentitur volens, itaque non propriè dicitur inuitus velle mentiri, quoniam

Philosophus.

Anselmus.

niam hoc non nisi volens vult. Et infra 6. Dubitare, inquit, non debes hanc impotentiam A seruandi restitutionem, quam dicas in nostra voluntate cum temptationibus consentimus, non esse ex impossibilitate, sed ex difficultate; frequenter namque vsu dicimus, nos non posse aliquid, non quia nobis est impossibile, sed quia illud sine difficultate non possumus: haec autem difficultas non perimit voluntatis libertatem. Per haec autem soluntur Autoritates obiectæ: Si quis autem innaturt Autoritati Job dicentes, quod non est super terram potestas, qua comparetur diabolo, & Autoritati Gregorii exponentes, dicendo quod in omnibus motuis & mobilibus experitur fortius mouere debilius, etiam inuitum, seu contra appetitum, & inclinationem naturalem, dicendum quod hoc non est verum, si intelligatur vniuersaliter de omni motu & mobili, & de omni specie motionis: Non enim quia terra magna est, & maioris virtutis in mouendo quam aer patuerit in resistendo, ideo est maioris virtutis ad eleuandum seu calefaciendum aerem, quam ipse ad resistendum, sed ad deprimentium & frigefaciendum aerem. Haec namque sunt actiones propriæ terræ in aerem. Eodem modo & si diabolus sit fortior homine ad mouendum ipsum localiter, & ad ipsum multipliciter alterandum, quam homo ad resistendum his motibus; non tamen ad faciendum hominem velle, rationali scilicet actu volendi, sicut nec fortior potest necessitare debilitem ad sic volendum, quod & præcedentia manifestant. Veruntamen iuxta præmissa potest fortassis diabolus alienare hominem ab vsu liberi arbitrij, & ipsum runc ducre ut iumentum. Nec etiam quis timore mali horribilis imminentis necessitatur propriæ ad * volendum, seu aliquid faciendum, sicut superius est ostensum, sed tantum impropriæ modo prædicto propter magnam difficultatem illarum: Adio namque talis est voluntaria quoquomodo, non tamen simpliciter: A voluntate namque procedit motus operatione membrorum. Quare & Philosophus 3. Eth. 1. loquens de talibus operationibus coactis quodammodo, ita dicit: Mixtæ quidem igitur sunt tales operationes, assimulantur autem magis voluntatijs; voluntariæ enim sunt tunc, cum operatæ sunt; finis autem operationis secundum tempus est, & voluntarium autem & involuntarium dicendum, quando operatur; operatur autem volens. Etenim principium mouendi organicas partes in talibus operationibus, in ipso est: Quorum autem in ipso principium, in ipso & operari; Et voluntaria itaque talia, simpliciter autem forsitan inuoluntaria: Nullus enim vtique eligeret secundum seipsum talum aliquid. Cui & concordat Anselmus de hbero arbitrio 5. superius recitat. Quod autem allegatur à Philolopho 3. Eth. 2. quod in illis coactis sit venia, quæ humanam naturam exceedunt, & nullus vtique sustineret, potest exponi per magnitudinem difficultatis, quam homo refugit sustinere iuxta superius prælibata; ita quod non est ibi necessitas propriæ sicut & præcedentia docuerunt: quare & Philosophus immediate subiungit: Quedam autem fortassis non est cogi, sed magis moriendum patientem durissima: Etenim Euipidis Alcmæonæ derisoria videntur cogentia matrem occidere. Quomodo autem omnis malus ignorat, exponebatur superius, ex quo & patet similiter quoquomodo sciens, vel nesciens in actu, & in particulati agit, quæ non oportet. Illud autem dictum Socratis allegatum, erat superius reprobatum, & Philosophus illud damnat, nisi fortassis illud antiquum Socraticum; (Hoc tantum scio quod nescio) ipsum valeat excusare, quod tamen indefensibiliter ipsum accusat, & insolubiliter ipsum ligat. Pro syllogismo autem prædicto respondendum, quod qui habet huiusmodi syllogismum, Omne dulce est gustandum, Hoc est dulce, Hoc ergo est gustandum. Si habeat voluntatem conformem, & non sit prohibitus, necessario conformiter operatur; alter non est verum: Alias etenim Philosophus incidit in illam sententiam insensatam Parisijs condemnatam, quod homo necessariò obedit in omnibus rationi, sicut & Socrates videtur damnabiliter incidisse. Pro iudicijs autem Astrologorum, Physiognomonicorum & cæterorum similium; aduentum quod stellæ & virtutes cœlestes multum disponunt, & vehementer inclinant corpus humanum ad aliqua conuenientia prosequenda, & contraria fugienda: Et haec dispositio est virtus seu vitium naturale, de qua multi Philosophi naturales, morales, & Astrologi sepe tractant: de qua & 34. primi breuiter rängebatur: Hæc autem virtus seu vitium naturale tam vehementer inclinat ad delectationes & operationes proprias, sicut virtus moralis ad suas; immo & multo vehementius aliquando. Manifestè namque videamus quosdam statim à puer ita affici ad aliqua persequenda, quod vix & difficillime refrænantur, sicut trigeminum nonum primi aliqualiter ostendebat. Vnde & Philosophus 5. Polit. § 9. recitat Socratem affirmantem, Naturam quandoque producere prauos, &

* aliquid

Philosophus.

Responſo ad 7mo.Aristoteles,
qui emenda-
ti disciplina
non possunt.

* meliores disciplina; prauos quidem, quorum epítirus fundus quinario conjugatus duas harmonias exhibet, quando numerus diagrammatis huius solidus fuet. Vbi & secundum sententiam propiam sic subiungit; Contingit enim esse aliquos, quos disciplinari & fieri studio-

B

C

D

E

- A studiosos viros impossibile est Quare & dicunt Astrologi quod si quis habeat nativitatem formem ad aliquod vitium, quantumcunque exerceatur in virtute opposita, nunquam firmabitur in illa perfectè, quin ad huiusmodi vitium facilissimè relabetur. Hęc ergo prouitas, dispositio, seu concupiscentia naturalis tam firmè inhærens, tam vehementer impellens, & tam delectabiliter attrahens non auellitur, non vincitur, non subiicitur, nisi cum forti pugna, cum tristitia lucta, cum labore multiplici, & dolore : at plurimi hominum diffugunt tristitias & labores; delicias, & molitiae amplectuntur; quare & prosequuntur ut plurimum suas concupiscentias naturales : & hinc est quòd Astrologi, Phisicognomonici, & limiles multoties dicunt verum ; circa habitus autem dispositiones, & appetitunas naturales iudicia certa habent ; circa actus verò humanos non habent iudicia ita certa, quia nulla necessitate firmata, sicut præcedentia docuerunt, sicut etiam qui vult, potest multoties experiri in nativitatibus plurimorum, & alijs iudicijs consuetus. Dicat enim mihi talis Iudex ; Tu tunc duces vxorem, tunc filium generabis, tunc recipies diuitias & honores, cras talem locum adibis, & lacies hoc vel illud; & pro tunc & fortè pro semper à talibus abstinebo. Dicar etiam mihi talis de parvulo meo nato, Iste erit tam dishonestus, tam malus; tot & tantus vitij deditus, & ego procurabo omnia vitiabilita in tantum remoueri ab eo; ipsumque in tantum ad contrarium artificialiter alterari, tam studiosè in virtutibus omnibus educari, & tanta diligentia custodiri, ipsummet quoque ita *præmunitam* & inducam, quòd non erit tam malus, imò nec malus, sed *in instruam bonus*, licet forsitan non tam bonus moraliter, sicut si fuisset natus habilior ad virtutes. Nam sicut secundum Prologeum in Centilogio verbo 8. Anima sapientia adiuuat opus stellarum. quemadmodum seminarior fortitudines naturales; sic secundum cundem supra ciudem verbo 5. Astrologus optimus mulum malum prohibere poterit, quod secundum stellas venturum est, cùm eius naturam præsuerit: sic enim *præmunit* eum cui malum futurum est, vt possit aliquid pati, sicut & testantur experimenta superius recitata.

C

C O R O L L A R I V M .

Corollarium, quod voluntas creature rationalis non est passiva tantummodo, sed activa;
& quod voluntas per causas secundas sufficientissimè disposita ad agendum potest una vice non agere, & alias agere liberum actum suum : quare & quod bonis in equalibus propotitis voluntati non necessariò voleret maius; imò & proposito bono honesto, & malo dishonesto delectabili, tamen mulcum vel utili, potest scienter bono illo neglegere eligere illud malum. Quare & quod cum recta ratione in intellectu est error possibilis in affectu. Quod etiam appetitus irrationalis non necessitat hominem ad agendum; quod corpora celestia non necessitant voluntatem: Quod Diabolus non necessitat voluntatem; & quod nulla tentatio necessitat voluntatem: Quod tantum purum malum voluntati ostensum ipsam necessitat ad non volendum, & purum bonum, ad non nolendum postinè, id est, ad non odiendum: ipsa voluntas naturali necessitate necessario hæc non potest, ubi etiam ostenditur consequenter quod fortè multum decaret & plurimum expediret Theologis & perfectis Catholicis Astrologiam & alias tales scientias non nescire.

D

*E*x his autem exquisito resulgere quòd voluntas creature rationalis non est passiva tantummodo sed activa; & quòd voluntas per causas secundas sufficientissimè disposita ad agendum, potest una vice non agere, & alias agere liberum actum suum; quare & quod bonis in equalibus propotitis voluntati non necessariò voleret maius; imò & proposito bono honesto & malo dishonesto, delectabili tamen multum vel utili, potest scienter bono illo neglegere eligere illud malum; quare & quod cum recta ratione in intellectu est error possibilis in affectu, quod etiam appetitus irrationalis non necessitat hominem ad agendum, quòd corpora celestia non necessitant voluntatem, quod diabolus non necessitat voluntatem, & quod nulla tentatio necessitat voluntatem; quomodo etiam est capacitatris limita & quomodo infinita. Quod tamen purum malum voluntati ostensum ipsam necessitat ad non volendum, & purum bonum ad non nolendum postinè, id est, ad non odiendum, ipsa voluntas naturali necessitate necessario hæc non potest; quod insuper forsan multum decaret, & plurimum expediter Theologos & perfectos Catholicos Astrologiam & alias tales scientias non nescire. Hæc autem ex præmissis hic et proximo tam lucide consequuntur, quod alia declaracione non egent. Per quæ & multi errores damnati per Stephanum Parisiensem Episcopum reprobarunt;

bantur; quod videlicet voluntas de se est indeterminata ad opposita sicut materia; determinatur ab appetibili, sicut materia ab agente; quod appetitus intellectius cessantibus impedimentis necessariò mouetur ab appetibili; quod voluntate existente in dispositione in qua natura est moueri, & mouente sic disposito quod natum est sic mouere, impossibile est voluntatem non velle; quod etiam post conclusionem factam de aliquo faciendo, voluntas non manet libera, quod voluntas hominis necessitatur per suam cognitionem sicut appetitus bruti; quod voluntas necessario persequitur quod principaliter creditur à ratione, & quod non potest abstinere ab eo quod ratio dicit; & quod si ratio est recta, voluntas est recta; quod voluntas manente passione & scientia in particulari & in actu non potest agere contra eam; quod homo agens ex passione coactè agit; & quod homo in omnibus actionibus suis sequitur appetitum, & semper maiorem, quibus & quidam alii similes superius recitantur. Sunt quoque plurimi similes, quos nec hic nec ibi oportuit recitare. Nonne & diligenter consideratis, & debite ponderatis pugnissimis, & alijs similibus pretermissis videretur multum decere, & plurimum expedire Reip. Christianæ, quod Theologi & perfecti Catholicæ Astrologiam, & alias doctrinales seu Mathematicales scientias non nescirent, vel proprietati uirtutibus earum præclaras, si oportuerit, exercendas, vel saltē propter abusores earum, & falso nomine sapientium gloriæ efficacius confundendas. Quomodo namque non logicus logicum, non Mathematicus Mathematicum, iners artificem in arte propria artificialiter redargueret, & conuinceret, quin magis in se rism altantium concitat? Magnus quoque Proloemius. 1. Almagesti Prol. 2° sic ait, O quam bonum fuit quod Aristoteles diuinit theoricā, cum eam in tria prima genera distribuit, in Naturale, Doctrinale, & Theologicum; & dicto de Naturali, & Theologico; de Doctrinali, id est, Mathematico sic adiungit. Hoc quoque non parum valet ad duorum reliquorum modorum scientie comprehensionem, & principiū scientie Dei ex cœli. Ipsa namque est scientia ad sciendum Deum altissimum propter rationem cum perscrutacione & intellectu, quæ & eius similia verè & manifestè significant Deum qui non alteratur, & C

* id est. Astrologia.

* id est. Deum.

Auicenna.

Gen. 1.

Iheronymus. Historia.

B. filioe.

non mouetur, & non est accidens, neque est factus; quoniam ipsa, * nostra scientia quam de ipso habemus altissimo, vicina existit, & quia ipsa est semita ducens ad * ipsum. Præterea in actionibus quoque & honestatibus morum laudabilium non est eius necessitas parua; Imò nihil est eam magis adiuuans ad acuendos nostræ mentis oculos, & intellectus ad considerandum ea, quæ operibus affilialantur diuinis propter bonitatem moderaminis & paruitatem arrogantia, & quoniam ipsa facit eum qui perseueranter inquirit eam, hanc cœlestem pulcherrimè diligere, & ducit eum ad perseuerantiam diuinis studijs, & coniungit eum ipsi, quod animæ simile est propter beatitudinem formæ, & assimilat eum creatori suo. Quare & Auicen. 1. Metaph. 3. scribita, Ordo huius scientie, scilicet diuinæ est, ut discatur post scientias naturales & disciplinæ; post naturales id est quia multa quæ hic conceduntur ibi probantur; post disciplinæ vero id est, quia intentio vultus in hac scientia est cognitio gubernationis Dei altissimi, & cognitio singulorum spiritualium, & ordinum Angelorum suorum, & cognitio ordinationis in compositione circuitorum, ad quam scientiam impossibile est peruenire nisi per cognitionem Astrologie; ad scientiam vero Astrologie nemo potest venire nisi per scientiam Arithmetice & Geometricæ. In his quoque scientiis plurimum claruerunt filii Seth, Enoch, Noe, Abraham, Moses, Solomon, Daniel, & alii sancti Pates, sicut quæ plures historiq; contestantur, sicut & ostensio 35. partis Corollarij primi primi aliquantulū recitat. Nonne & Creator ipse in exordio rerum dixit, fiant lumina in firmamento cœli, & diuidant diem & noctem, & luce in signa? Annon & verius ipsa dicit; crunt signa in Sole, & Luna, & stellis, & quis nescit signum ad signatum referri? Cur ergo per haec signa non est iudicandum de eorum signatis? Nonne & Dominus ipse dixit, Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitur nimbus venit, & ita sit, & cum Austrum flantem, dicitur; æstus erit, & ita sit; hypocrita, faciem cœli & terræ potestis probare, hoc autem tempus quomodo non probatus? Luc. 12. & Mat. 16. facto vespere dicitur, ternenum erit, rubicundum enim est cœlum; & mane, hodie tempestas, ruibil enim triste cœlum: Factum ergo cœli dijudicare nostis; signa autem temporum non potestis? Licet ergo & expedit per signa inferiora & luperiora, de futura tempeste & intemperie iudicare; ista namque iudicia temporum, non videtur Christus Autor temporum teprobare, sed potius approbare, sed in hoc specialiter ipsos redarguit; quod non potuerunt, nescierunt, seu noluerunt probare, nec dijudicare tempus seu tempora sui adventus, adventum suum. Quare & beatus Hieronymus super illud Matth. præmissum, sensus, inquit, manifestus est, quod ex elementorum ordine & consonantia possunt & sereni, & pluviosi dies prænosciri. Historia quoque Scholastica tractans illud verbum Gen. 1. præmissum, dicit quod luminaria cœlestia sunt signa serenitatis & tempestatis; quod & tractans beatus Basilius homilia sua hexameron;

Necessitas,

A Necesitas, inquit, humanae vitae, sicut longior usus docet, signorum vocationes & observationes inuenies; si tamen non amplius eas quam oportet, inquiras: Multa enim super futuris imbris possumus dicere, plurima quoque de vaporibus terrarum, motibusque ventorum, seu per partes videntium, seu generaliter ubique spirantium, & vitrum violenter an placide sint venturi: Vnum itaque ex demonstrationibus habeunt solis, quod ostendit nobis Dominus dicens, futuram tempestatem cum cœlum cœperit igneo rubore tristari, [Iuxta de manu Matthæi 16.] & intra; Horum igitur obseruatio quantum commodatis impendat hominibus, quis ignorat? Posunt enim nauigatur intra portum retinere classem, futura pericula prævidentes; viator item cautus effectus ex cœli tristitia tranquillitatis tempus expectat; Agricultores quoque seminibus & plantis solidam diligentiam commodi cant, & memorati inituti signis opportunitatem congruam præstolantur: Siquidem solutiones etiam retum omni in sole, & luna & stellis videnda prodigia Dominus prædicavit dicens, Sol conueretur in te nebras, & Luna non dabit lucem suam: Verum h. & t. iudicia sunt mundant confirmationis.

B Historia quoque Scholastica agens de ortu Iubilei, sic ait; Abraham peritus erat astrotum, *Historia.*

in quibus etiam secundum quodam Zoroastrem Magice artis inuenientem, instituit; noueratque quod aeris intemperies que sit ex elevatis vel depresso Planeti semper usque ad quinquaginta annos ad temperiem reddit, & quod vidit fieri in astris, volvit imitari in terris. An non & utilitas scientiarum hujusmodi videatur euidenter patere ex fratre cognitione, promotione, & repressione possibili virtutum & virtutum moralium, & intellectuum, naturalium quodammodo, sicut testantur hic præmissa & trigeminum nonum primi? Quare & Philosophus 2. Eth. 10. inquitens quod *vnus extreum magis contrariebit virtutem in medio;* ostendit quod in aliisque *vnum,* cuius causa est *extrempa;* in alijs vero aliud, cuius causa est *ex nobis;* & h. & t. duplex, generalis, & specialis: pro generali sic ait; Ad qv. enim ipsi magis nati sumus aliqualiter, haec magis contraria medio videntur, puta ipsi magis nati sumus

C ad delectationes, ideo facilius mobiles sumus ad intemperiantiam, quam ad tempora sicut: pro speciali vero infra 11°. dicit; Et intendere oportet & ad qv. & ipsi facile mobiles sumus; Alij enim ad alia apti nati sumus; Hoc autem erit notum ex delectatione & tristitia facta citanos; In contrarium autem nosipos atrahere oportet: Multum enim abducentes, pecando in medium veniemus. Annon & utilitatem scientia istius ostendunt præmissa 32^a. & 35^a. & 39^a. parte Corollarij primi, primi? Amplius autem quantam virtutem habeat artificiosa congregatio & disgregatio radicum seu lumen, quis eruditus ignorat? Annon per istud magisterium possent qualitates, conditiones & mores hominum, ciuitatum, atque regnum mutari in melius & firmari? per quod aliud magisterium possit id fieri? De quo in secundo prologo in Secretum Secretorum Aristotelis scribitur quod Alexander direxit, in am epistolam ad Aristotelem sub hac forma, O Doctor egregie, rectot iustitiae, significo tibi prudentiam me inueniente in terra Persicis quoddam gentes abundantes ratione & intel-

D E tu penetrabili, studentes super alios dominari, & regnum acquirere: Vnde nos proponimus occidere viueros: quicquid super hoc decreueris, nobis significa tuis scripturis; & sequitur, Cui Aristoteles ita respondit; Si non potes mutare illius terræ alterem & aquam, insuper dispositionem ciuitatum, imple tuum propositum si potes, & dominate super eos cum bonitate & exaudi eos cum benignitate; quod si feceris, fiduciam habeas cum Dei adiutorio, quod omnes erunt subiecti ad tuum beneplacitum, & præceptum, & per antiquem quem habebunt in te, dominaberis in eis pacifice cum triumpho. Alexander igitur accepta epistola suam adimpleuit consilium diligenter; & erant Persæ magis obedientes suo imperio, quam omnes alias nationes. Nonne & Arthesius Philosophus Magisterij huius virtute, mille & vigesimo quinque annis astru se vixisse, & alia mirabilia perfecisse, quod & alij similiter assertur? Nonne & de Mose Act. 7. scribitur isto modo, Eruditus est Moses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis, de quo & historia scholastica super exod. recitato, quomodo Moses nutritus in Ægypto transiuit in Aethiopianam, & Aethiopes debellavit, & Tharbis filiam Regis Aethiopum in uxorem assumpsit, & quomodo Mosi redire volenti ipsa nullatenus acquieuit, subiungit; Proinde tanquam vir peritus astrorum imagines sculpsit in gemmis huius efficacie, ut altera memoriem, alia oblitio nem conferret, cumque paribus annulis cas interruisset, alterum, scilicet oblitiois annulum præbuit vxori, alterum ipse tulit, ut sicut pari amore, ita paribus annulis insigntrentur: Cœpit ergo amoris viri mulier obliuisci, & tandem liberè in Aegyptum regredius est. Qui & sicut dicunt Hebrei, tradidit eis quantitatem mensis Lunaris, quo festa legalia obseruerent: His autem sicut eorum computus attestatur, est 29. dies, 12. horæ, 793. puncta: Punctum autem est species mirabilis fractionis, scilicet 1080. pars horæ, quod est 2. secunda, & 20. tertia, ita

*Escripta A-
lexandri ad
Aristotelem.*

E sicut super exod. recitato, quomodo Moses nutritus in Ægypto transiuit in Aethiopianam, & Aethiopes debellavit, & Tharbis filiam Regis Aethiopum in uxorem assumpsit, & quomodo Mosi redire volenti ipsa nullatenus acquieuit, subiungit; Proinde tanquam vir peritus astrorum imagines sculpsit in gemmis huius efficacie, ut altera memoriem, alia oblitio nem conferret, cumque paribus annulis cas interruisset, alterum, scilicet oblitiois annulum præbuit vxori, alterum ipse tulit, ut sicut pari amore, ita paribus annulis insigntrentur: Cœpit ergo amoris viri mulier obliuisci, & tandem liberè in Aegyptum regredius est. Qui & sicut dicunt Hebrei, tradidit eis quantitatem mensis Lunaris, quo festa legalia obseruerent: His autem sicut eorum computus attestatur, est 29. dies, 12. horæ, 793. puncta: Punctum autem est species mirabilis fractionis, scilicet 1080. pars horæ, quod est 2. secunda, & 20. tertia, ita

*Nota quan-
tum in men-
sis Lunaris.*

quod mensis Lunaris medius secundum Mosen continet, 29. dies 12. horas 44. minuta, 3. A secunda, & 20. tercia; qui eius quantitatem melius & verius posuit, quam Abrachis, qui considerauit in Rodo; quam Ptolomæus, qui considerauit in Alexandria; quam Arzachel, qui composuit canones & tabulas secundum annos Arabum ad Tolaram; & quam multi alij cum sequentes: Abrachis enim, sicut recitat Ptolomæus 4. Almagesti 2. posuit quantitatem medijs mensis Lunaris 29. dies, 31. minuta diei 50. secunda 8. tercia, 9. quarta & 30. quinta ferè; vnum autem minutum diei est 24. minuta horæ; quoniam sicut dies ad suum minutum, ita hora ad suum minutum igitur permuteatur: quantitas ergo mensis secundum eum est, 29. dies, 12. horæ 44. minuta horæ, tria secunda, quindecim tertia, quadraginta octo & quarta ferè. Ptolomæus verum multum posterior Abrachis, 4. Almagesti 3. concordat cum eo in quantitate mensis in omnibus, exceptis quintis diei quæ ponit præcisè 20. quantitas ergo secundum eum mensis Lunaris est in diebus, horis, minutis horæ, secundis & tertiijs sicut prius & 44. quarta præcisè. Arzachel autem posterior istis multum videtur ponere quantitatem mensis B Lunaris multo minorem, videlicet 29. dies 12. horas, 44. minuta sicut tabula sua testantur, quod & videtur cum necessariò oportere, cùm secundum eum in suis canonibus, & secundum omnes concorditer annus Arabum communis contineat præcisè 354. dies, & quintam, & sextam diei partem, quæ sunt undecim trigesime diei; trigesima autem diei cùm sit dupla ad vnum minutum diei, continet 48 minuta horæ, sicut constat ex præmissis: Continet igitur talis annus 354. dies 8. horas & 48. minuta horæ, cunus 1²a pars, scilicet vnum mensis Lunaris est, 29. dies, 12. horæ, & 44. minuta præcisè. It ergo diminuit à quantitate mensis per Mosen posita vnum punctum, à qua etiam Abrachis, & Ptolomæus diminuit, sed non tantum. Qui & sibi ipsi repugnant, sicut ex quantitatibus medijs motus solis, & medijs motus Lunæ in uno die, quas ponunt extracto centro lunæ in die, & tabulato continuè per 60. dies, vel per 15. dies, & 60. horas, eliciendo demonstratiè quantitatem dimidij vel integrj mensis lunaris medijs; cùm in omni coniunctione & oppositione media centrum lunæ C sit nihil omnino, id est 12. signa præcisè, & ab omni coniunctione media ad oppositionem medium & è contra, pertranscat, 12. ligna præcisè, & ab omni coniunctione, seu oppositione media ad proximam similem, 24. ligna præcisè potest clarissimè demonstrari. Per quam viam rectissimam rectissimè incedendo est alibi demonstratum quantitatem medijs mensis lunæ is continere ad minus quantum posuit Moles & fortassis vltius aliquas fractiones, quod & moderni Astronomi confitentur. Ex his autem evidenter apparet defectus lunationum & mensium lunarium in Calendario Latinorum, quibus Pascha, & festa Christianorum mobilia regulantur, ex quibus & patet quomodo rectificari deberent. Et quis huiusmodi scientijs non adiutor ista rectificare præfumet, aut transferre Calendarium Iudeorum ad vnum faciem Latinorum, & sic reducere Pascha Christianorum ut secundum statutum Concilij N. c. n., & alia plurima plurimorum Patrum statuta semper sicut dominica sequente Pascha D Iudeorum, scilicet, aliquo die azymorum, videlicet à 14. luna primi mensis lunaris vtque ad 21. diem eiusdem, quod nunc, & à prima creatione Calendarii Christiani frequenter contingit posterius, quandoque per 4. quandoque per quinque integras septimanas, quandoque autem contingit posterius semper per vnum mensim, quandoque vero semper per duos, & ita deinceps, donec annus integer taliter transfigatur, & tunc reincipiet cum errore priore. Quis etiam huius ignarus scientiæ veraciter capiet introitum solis in Arietem, & equinoctiumque vernale, seu temporis verni principium, vt secundum exigentiam proximi pleni lunij fiat Pascha secundum præceptum legis Deut. 16. in hac verba; obserua mensim nouarum frugum, & verni principium temporis, vt facias phase Domino Deo tuo. Salomon quoque diuinus inspiratus vt patet 3. Reg. 3. & 2. Paralip. 1. tantum sapientiam, intelligentiam & scientiam recepit à Domino, vt nullus ante eum similis ei fuerit, nec post eum, de quo & 3. Reg. 3. scribitur, Dedit quoque Dominus sapientiam Solomoni, & prudentiam multam nimis, & præcedebat sapientia Solomonis sapientiam omnium Orientalium, & Aegyptiorum, & erat sapientior cunctis hominibus. De quo & Iosephus octauo Antiquitatis Iudaicæ 20. dicit; quod Deus dedit ei intellectum & sapientiam, qualem nullus alter hominum habuit, nec Regum, nec priuatorum, vt etiam homines antiquos præcelleret, & nec Aegyptijs, qui sapientia omnibus differre dicuntur, comparatus, modicum vel minus est; cuius vtiique multum nimis sapientia præcedebat. Composuit autem libros 5. & 4. millia. Nullam namque naturam ignoratam in exanimata que præterit, sed de omnibus Philosophatus est, & disciplinam proprietatemque earum emiuerter exposuit, præstitus autem ei Deus vt etiam contra dæmones ad utilitatem hominum, & corum curas edificeret, & incantationes instituit quibus ægritudines soleant mitigari; Modos etiam coniurationum quibus obstricti

Deut.
Solomon.

Iosephus.

E

- A** stricti dæmones ne denuò redcant effugati, inuenit, & hæc cura hastenus apud nos roulunt prævalere dignoscitur. Vidi etenim quendam Eleazarum de gente nostra, præsente Vespasiano & eius filiis & Tribunis, alioque simul exercitu, curantem eos qui a Dæmonibus vexabantur: Modus autem medicina fuit huiusmodi; Intulit naribus eius qui à dæmonio vexabatur annulum habentem subter signaculum radicem à Solomone monstratam; deinde dæmonium per nares odorantis abstraxit, & repente cecidit homo. Postea coniurauit eum, iuramentum obijcens Solomoni, ne ad eum denuò temeraret, id est cantica quæ ille composuit, super eum edicens; volens satiscacere atque probare præsentibus Eleazarus hanc te habere virtutem, ponebat ante eos aut calicem aqua plenum, aut pluem, & dæmoi imperabat, ut hæc ab homine egressus verteret; & videntibus præberet iudicium quod hominem re liquisset, quo facto sapientia Solomoni cunctis innovuit. Daniel insuper ut patet Dani. 1. di. Daniel. dicit excellenter omnem sapientiam, & scientiam Chaldeorum de cœlestibus & terrenis sicut
- B** glossa restatur, qui tamen in corde suo propositus ne pollueretur de mensa Regis immundis vescendo: Vbi dicit Hieronymus, sicut recitat ibi glōssa, qui de mensa Regis & de vino potius eius non vult comedere ne polluantur, vtique sapientiam & doctrinam Babyloniorum, si sciret esse peccatum, nunquam acquisiceret discere quæ non licet; discunt autem, non ut sequantur, sed ut iudicent atque conuincent; quomodo si quispiam aduersum Mathematicos velit scribere imperitus Mathematices risu patet, & aduersus Philosophos disputans si ignoret dogmata Philosophorum; Discunt ergo ea mente doctrinam Chaldaicam, qua Moses omnem sapientiam Egyptiorum didicerat: Qui & in Prologo in Esaiam sic ait, Legendi prius & postea despiciant, ne videantur non ex iudicio sed ex odio præsumptione ignorata damnare: qui etiam epistola 74. ad Minerium & Alexandrium Monachos, de resurrectione scribit; Meum propositum est antiquos legere, probare singula, quæ bona sunt, & a fide Catholica Ecclesia non recedere. Septimo quoque historia Ecclesiastica 7^a. scit. Hieronymus. Hieronymus. Hæc sapientia. bistoria.
- C** bitur isto modo, quod Dionysius Episcopus ita dixit; Ego & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiam si videar ad horam, verbis eorum pollui; sed & multum mihi confert hoc ipsum, quod ex eorum verbis arguere eos possum: denique cum aliquis ex fratribus cum presbyteris me à lectionibus talibus prohiberet, diuina mevilio confirmauit, euidenter proloquens in hunc modum; Lege omnia quæcumque in manus tuas peruenierint, quia probare quæque & discernere potes, quandoquidem ex initio hæc tibi fuit causa credendi: amplexus sum visionem quæ & Apollonica sententia concordabat dicenti, Omnia legite, quæ bona sunt tenete. Illa quoque Autoritas suprascripta Hieronymi super Daniëlem cum multis similibus; dist. 37^a. in canone recitat. Vnde & Augustinus 5. Confess. 5. loquens de quodam hæretico Manichæo, qui se Spiritum Sanctum habere, & scire omnia impudentissime assertebat, sic ait; Non patui se aestimari voluit, sed Spiritum Sanctum consolatorem & dictatorem fidelium tuorum, autoritate plenaria personaliter in se esse
- D** persuadere conatus est: Itaque cum de celo ac stellis, & de solis ac luna motibus falsa dixisse reprehenderetur, quamuis ad doctrinam religionis ista non pertineant, tamen aufus eius satilegos fuisse fatis emineret, cum ea non solum ignorata, sed etiam falsa tam vesana superbiz vanitatis diceret, ut ea tanquam diuinæ personæ tribuere sibi niteretur. Sciu & ego quidam famosam maleficam, que in quadam eclipsi lunæ quam aspicientes plurimi mirabantur iuxta opinionem laicam laicorum putantium eclipsim accidere ex maleficio alicuius fortilige, dixisse vicinis, Ecce qualem potestatem habeo super lunam; Nisi permiserris me in pace, & satisfeceritis de contumelias & opprobrijs mihi illatis, tollam à vobis lunam, stellas, & solem, ac ecclii beneficium vniuersum; Cui duxeram respondendum, quod faceret sic de sole in crastino, aut aliquo die septimanæ sequentis, vel saltē quod diceret, quando proximè sic faceret de luna, vel sole, & quantam partem auferret, à qua parte inciperet & quandiu duraret huiusmodi
- E** Passio alterius luminaris, & omnes facerent sibi in omnibus quicquid veller: sin autem; ego dicere ei, quando primò similiter continget circa lunam & solem, quanta pars luminis tolleretur, ex qua parte inciperet eclipsi, & quandiu duraret eclipsis etiam ipsa invita, & cum cunctis suis maleficis reniente, que non potuit respondere. Apud Iudeos autem à tempore Mosis fuerunt septuaginta ordinarii Iudices, præcipiente Domino per Mosem; Congrega mihi septuaginta viros, &c. Num. 11. imò secundum Talmud eorum septuaginta vnu, quia talem numerum Moses cum illis septuaginta constituit: De his vero Iudicibus & gestis eorum, est vnu liber, qui vocatur Hebraicæ Sanhedrim, id est Iudicium Ordinariorum, in quo scribiunt isto modo: Non erant constituentes in Sanhedrim, scilicet in ordine seu officio septuaginta, seu septuaginta vnius Iudicium ordinariorum, nisi dominos sapientia.

sapiență, statuță, apparentia atque senectutis, & Dominos incantationum atque scientes A septuaginta lingua, ne opotear eos audire ab ore Interpretis: statuta, & apparentia requirebatur ut haberentur in reverentia; & quod essent Domini incantationum, ut conuincerent & occiderent incantantes sive maleficos in suis incantationibus & maleficijs confidentes. Hæc autem non sine causa digrediendo paulisper sufficiat breuiter tetigisse.

C A P. IV.

Quod liberum arbitrium tentatum non potest proprijs viribus sine Dei auxilio & eius gratia tentationem aliquam superare.

B

II 39°.

Augustinus

Stenso iam proximo quod nulli causa secunda, nec vlla tempatio potest necessitare liberum arbitrium ad rationalem & liberum actum suum; restat non impertinenter ostendere, quod liberum arbitrium temptatum, non potest proprijs viribus sine Dei auxilio & eius gratia temptationem aliquam superare. Oppositum enim huius superbus Pelagius astruebat: Dixit enim quod homo solius liberi arbitrij viribus potest perficere Dei mandata; sicut \parallel tertio primi plenius recitat: in fine quoque libri Beati Prospere pro prædicatoribus gratia Dei contra Cæsianum, ubi recitantur 13. errores Pelagi; duo huius profertuntur, Non esse liberum arbitrium si Dei indigeret auxilio, quoniam in propria voluntate habet viusquisque facere aliiquid, aut non facere, & vistoriam nostram non esse ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio. Hoc idem testatur Concilium Mileuitanum, cui interfuit Augustinus & Anselmus Ecclesiæ Romanæ legatus contra Pelagianos, in quo scribitur isto modo. Placuit omnibus Episcopis qui fuerunt in hac sancta Synodo, constitutre hæc qua in præsenzii Concilio definita sunt; & sequitur; Placuit, ut qui dixerit gratiam Dei quia iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium vt non committantur, anathema sit, & recitat in canone de Consecratione dist. 4. in fine. Vnde & Augustinus t. contra Pelagium & Cælestimum, de gratia Christi, & de peccato Originali 23. scribit ita in libro ad virginem sacram scilicet Demetriadem; cum dicit diuinam mereamur gratiam, ut facilius nequam spiritui, Sancti Spiritus auxilio resistamus, significat profectò quid sapiat; ut quid enim hoc verbum interposuit, illud est facilius? an verò non erat integer sensus ut nequam spiritui, Sancti Spiritus auxilio resistamus? sed quantum detrimentum hoc additamente fecerit, quis non intelligat? Volens vtique creditantas esse naturæ vires, quas extollendo precipitat, vt etiam sine auxilio Spiritus Sancti, & si minus facile, tamen aliquo modo nequam spiritui resistatur. Iste igitur error Pelagi, licet per iam dicta videatur destrutus; potest tamen ex abundanti per alia alter, & non inutiliter destrui & conuinci: Omnis namque temptatio vel excitat ad agendum prohibitum, vel retrahit ab agendo præceptum; quare & omnis temptatio propriè superatur, vel à prohibito quiescendo, vel præceptum agendo; Sed nullus potest agere sine Deo agente, licet tertium, & quartum primi ostendunt; nec aliquis potest ab agendo quiescere sine Deo quietem eius causando; si enim quiescere sit agere patet per prædicta; si verò sit purè non agere, patet per 10um. & Corollaria 13ⁱ. primi libri. Item per 22um. primi, quemlibet temptatum Deus necessariò vel vult superare temptationem, & tunc per 10um. eiusdem insuperabile auxilium fert temptato, vel non vult ipsum superare, imò vult ipsum non superare, & tunc per idem 10um. nullatenus superabit. Vel arguatur hoc modo; Ponat falsarius temptatum temptationem sine Dei auxilio superare; tunc per 22um. primi, Deus habet actum voluntatis circa istud superare: vel ergo volitionem vel nolitionem; si volitionem, ergo per 10um. primi insuperabile auxilium dat temptato; si nolitionem, ergo per idem 10um. nullatenus superat temptationem. Alter breuius, Temptatus superat; verum est ergo temptatum superare; quare & per Corollarium 22ⁱ. primi Deus vult illum superare, &c. sicut prius. Nec potest quis fingere, quod temptatus prius naturaliter superat, & ideo post naturaliter Deus vult ipsum superare, siveque illa diuina volutio non tacit temptato auxilium, quia per 22um. & 24um. primi illa volutio est Eterna

A *xterna*, & per vigesimum & vigesimum primum, eiusdem illa non causatur ab huius separare. Item talis victoria placet Deo, ergo approbat & vult illam, & non volitione nouella, nec causata posterius à tali victoria, vt proximo est argutum, sed prior illa aeternaliter tempore & natura, vt decimum octauum primi cum tribus sequentibus manifestat: ergo per decimum primi ipsa est auxiliatrix insuperabilis superant. Item alias non omnis tempati victoria est à diuina providentia praestituta, sed aliqua dimitteretur casui & fortunæ contra vigesimum septimum primi, & alia quæ sequuntur. Item per trigesimum primum primi, victoria corporalis sub diuina providentia continetur, sed victoria spiritualis melior est quam illa, ergo per trigesimum primi, ista sine diuina providentia esse non potest. Item omnes rationes & autoritates probantes victoriæ corporalem dari à Domino, probabunt idem de victoria spirituali: Omnia namque scripta de victoriis corporalibus in veteri testamento, spirituales victorias prefigurant: Nam secundum Apostolum primæ ad Cor 10. Omnia in fi-

B gura contingebant illis, sicut trigesimum primum plenus retractauit. Vnde & Gregorius, & allegatur in Canone 23. questione prima: Nisi bella, (sic ait) Nisi bella ista carnalia figuram bellorum spiritualium gerent; nunquam ut opinor Iudaicarum historiarum libri discipulis Christi, qui venit pacem docere, legendi in Ecclesiis fuisse ab Apostolis traditi. Item resistere maiori temptationi est maioris virtutis, & minori minoris, ergo quantumlibet paruæ resistere est aliquid virtutis: sed nulla virtus quicquam potest sine Domino virtutum, qui est virtutum omnium prima virtus, sicut 2um. 3um. & 4um. capitulum primi docent, quod & Psalmista fideliter protestando dicebat Psalm 139. Domine, Domine, virtus salutis meæ, obumbrasti super caput meum in die bellizne tradas me Domine à desiderio meo peccatori; & Psalm 59°. Da nobis Domine auxilium de tribulatione, quia vanus salus hominis; in Deo faciemus virtutem; & ipse ad nibilium deducet tribulantes nos, qui & Psalm 32°. magis expressè: Verbo, inquit, Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus co-

C rum; Vbi Augustinus tractatu primo per Cœlos intelligit iustos; & tractatu tertio ita dicit; Non habuerunt aliquid ex se, & tanquam supplementum à Domino percepunt: Sp̄itu enim oris eius, non pars, sed omnis virtus eorum; & infra eodem tractatu tertio, dicit, quod Cœli sunt Apolitoli, & loquens eis quasi ex persona Domini, ita dicit; Ecce ego misero vos si- cut oves inter lupos: Iam ergo armate vos virtute propria? Absit; imò nolite cogitare quo- modo, aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis, quia spirituoris eius omnis virtus eorum. Item cùm maioris virtutis & difficultatis existat magna temptationi resis- tere, quād elicere patrum actum; si quis sine Dei auxilio potest hoc maius, potest & hoc minus, contra 3um. & 4um. Capitulum primi libri, & contra Augustinum proxime allegatum. Quare & Gregorius 22. Moral. 9 super illud Job 31. Si læratum est, &c. & osculatus sum Gregorius.

D na gratia ad meliora vota vel opera commutatos, & quicquid in se boni inspicunt, immorta- lis gratia cognoscunt donū, eique de accepto munere debitores sunt, qui & præueniendo de- dit eis bonū velle, quod noluerunt; & subsequenter concessit bonum posse quod volunt. Vnde bene per Ioan. dicitur, Adorauerunt viventem in facula seculorum, mittenentes coronas suas ante thronum Domini: Coronas namque suas ante thronum mittere est certaminum suorum viætorias non sibi tribuere, sed auctori; vt ad illum referant gloriam laudis, a quo se sciunt vi- res accepisse certaminis: Beatus ergo Job qui sic bona quæ operatus est, narrat, vt tamen hęc sua operationi non tribuat, sed ad Autoris laudem recurrit; manum suam ore suo le osculatum fuisse denegat; ac si patenter dicat; Ego mea opera tanquam mea non protero, quia Autoris sui gratiam negate conuincitur quisquis sibi tribuit, quod operatur: Vnde & proti- nus subdit, quæ est iniqüitas maxima & negotio contra Deum altissimum. Liquet enim quia illum negat cuius despæcta gratia sibi vires boni operis arrogat, quod recte quoque & iniqüi-

E tas maxima vocatur; quoniam omne peccatum quod ex infirmitate est, spem nequaquam perdit, quia à superno Iudice veniam requiri; præsumptio autem virtutis propriæ tanto gra- vius in desperatione est, quanto longius ab humilitate, cùmque vires sibi tribuit operis, ad adiutorium non recurrat Autoris. Quare & Augustinus super Ioannem parte prima, & ho- milia 53^a, recitans duplēm hæresin ita scribit; Quosdam nimia voluntatis sua fiducia ex- tulit in superbia, & quosdam nimia voluntatis sua disfidentia deiecit in negligentiā: Illi dicunt, quid rogamus Deum ne vincamur temptatione, quod in nostra est potestate? Iste dicunt, vt quid conamur bene vivere, quod in Dei est potestate? O Domine, O Pater qui es in coelis ne nos inferas in quamlibet istarum temptationum, sed libera nos à malo: Audiamus Dominum dicentem, Rogauimus pro te Petre, ne fides deficiat tua: Ne sic existimemus fidem

Augustinus

Gregorius.

Augustinus.

nostram esse in libero arbitrio, ut diuino non egeat adiutorio. Audiamus & Euangelistam A dicentem, dedit eis potestate filios Dei fieri, ne omnino existimemus in nostra potestate non esse quod credimus; verumtamen in vitro que illius beneficia cognoscamus: Nam & agende gratiae sunt, quia data est potestas, & orandum ne succumbat infirmitas. Ipsa est fides quæ per dilectionem operatur, sicut eius mensuram Dominus cuique partitus est, ut qui gloriantur, non in seipso, sed in Domino glorierint. Item si homo posset proprijs viribus sine gratia Dei & Deo temptationem aliquam luperare, posset similiter peccata nondum commissa vitare, quod est heretici Pelagiani teste Augustinus, de gratia & libero arbitrio 29. Dicunt, inquit, scilicet Pelagiani, gratiam Dei quæ data est per fidem Iesu Christi, quæ neque est lex, nec natura, ad hoc tantum valere ut peccata præterita dimittantur, non ut futura vitentur, vel repugnantia supererentur: sed hoc si verum esset, vtique in oratione Dominica cum dixissemus, Dimitte nobis debita nostra, licet & nos dimittimus debitoribus nostris, non adduceremus, Et ne nos inferas in temptationem: Illud autem dicimus ut peccata dimittantur, hoc autem ut caueantur, siue vincantur, quod à Patre, qui in celis est, nulla ratione petremus, si virtute voluntatis humanae hoc possemus efficerre: Et 6°. contra Julianum, 26. Verum tu à vestro dogmate non recessis, quo putatus gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, sic in loca remissione peccatorum versari, ut non ad ueritatem ad vitanda peccata, desideria vincentia carnalia, diffundendo charitatem in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui ab illo datus est nobis. Concilium quoque Mileuitanum recitatum superius dicit idem: Et si quis dixerit, ista debet sic accipi, quod per gratiam facilius possumit vitari peccata, conuincitur per idem Concilium, & per alia testimonia satis authentica recitata 39°. primi. Si autem quis finxerit, ideo gratiam esse necessariam ad vitanda peccata, quia facit hominem cognoscere peccata, & discernere inter peccata & non peccata, qua discretione per gratiam habita, per liberum arbitrium potest ea vitare, reuincitur per idem Concilium, & alia testimonia eodem 39°. capitulo recitata. Adhuc autem fortassis aliquis tam effronter proteruerit ut dicat gratiam quæ est necessaria ad vitandum peccata esse liberum arbitrium homini gratis datum, ut sciat reprobare malum, & eligere sibi bonum: Sed & iste Pelagianus refellitur per præhabita, capitulo memorato. Amplius præter istas est alia falsigraphia quæ sibi videtur subtilior, asserens tantum illam gratiam Dei necessariam homini ad vitanda peccata, qua sic temperat temptationis potentiam, ut non permittat ipsum temptare quemcunque suprad quod potest proprijs viribus sustinere: Hæc autem subtilitas hæretica vanitatis statim retunditur malleo catholicæ veritatis. Supponit enim quod aliqua causa inferior, vel secunda posset necessitate liberum arbitrium ad volendum contra 3um, huius 2°. Item tunc liberum arbitrium posset esse ex naturalibus suis tam potens, & temptator tam impotens, quod ista gratia nullatenus indigeret, quia quantumcunque Deus ^{li} ipsum dimiserit effrenatum, liberi um arbitrii viribus proprijs vires illius excederet; quare sic temptatus ad superandam temptationem huiusmodi, & minorem quamcunque nulla Dei gratia penitus indigeret, contra præmissa hoc eodem C. D pitulo. Item Christus secundum animam humanam excellebat in naturalibus, ut rationabiliter creditur, excellentissimum Angelorum; & similiter beata virgo glorioissima mater eius, & fortitan aliquis alius, nec dubium quin Deus posset talen creare; posset ergo beata virgo & talis creatus fortitan vel creandus omnem Diabolum proprijs viribus sine aliqua gratia superare, quare & mundum & carnem facilius: Non enim est super terram potestas qua comparatur ei, Job 41. Item iste fuit implicitè error Pelagi, & explicitè cuiusdam Pelagiani, scilicet Celsiani in libro suo prænotato de protectione Dei, in quo sicut recitat sanctus Propter in libro suo pro prædicatoribus gratia Dei, contra dictum librum Celsiani, 25. 12. definitiones ponebat, quarum tantum prima fuit catholicæ, reliquæ vero vnde此 hæretica & Pelagiano veneno præguitæ, in quartum decima ut recitatur Capitulo eodem 25. & 20. ita scripsit; Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eum Diabolus experisset ad singulare certamen, diuinam legimus prouidisse iusticiam; Si enim contra inimicum non sua virtute sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, & absque illa virtute patientia sua, diuina tantum opitularione suffultus, multiplices illas & tota inimici crudelitate questas temptationum moles & exitia pertulisset, quomodo non illam calumniosam diabolus quam prius emiserat vocem aduersus eum iustius iterasset, Nunquid Job gratis colit Deum? Nonne tu vallasti cum, & vniuersam substantiam eius per circuitum? Sed aufer manum tuam, hoc est sine eum suis mecum viribus decertare, nisi in faciem tuam benedixerit tibi: sed cum nullam huiusmodi queremoniam calumniosus hostis post conflictum audeat iterare, non Dei sed illius se visitum viribus conflitetur, licet etiam Dei gratia non in totum defuisse credenda sit, quæ tantam temptatori tribuit potestatem, quantum & illum resistendi nouerat habere virtutem,

- A non eum ab illius impugnatione sic protegens, vt nullum virtuti humanae relinqueret locum, sed hoc rancum procurans, ne violentissimus inimicus animam eius amentem faciens, & impotem sensu, impari eum, atque iniquo certaminis pondere prægravaret. Contra quem Prosper eodem capitulo 20°. multis oppositis inter cetera ita querit: Cur inutilissimæ veritatis areæ deserta, gradatim ad precipitiæ Pelagiæ decurrit, vt remoto longius D. o , & à sustentatione hominis separato, tantum libero arbitrio potentiam tribuis? vt non solum amissionem multiplicium facultatum, & totius simil familie ac necessitudinum acerbissimum finem constanter æquanimiterque suscipiat, sed & ipsius quoque corporis proprii incassibiles cruciatus proposito nudæ voluntatis cuicat: Quicunque ergo sic dixerit p. cipitio Pelagiæ dilabitur. Item arguit contra eum quia dixit Iob grata Dei protelum in temptatione minori, scilicet in amissione exteriorum bonorum, & non in maior, scilicet in afflictione propter corporis, animæque tormentis; quasi, inquiens, vir ille in damnis atque orbitatibus debuerit superna protectione circumtegi; in carnis autem sua anitæque tormentis non egredit adiuvari. Et iterum, si magnitudine animi, qua illata per singulos omnesque artus tot mortuum pena non superat nihil plus inter sanctorum palmas memorabilius, nihil inuenitur illustrius, eamque assent ex humana tantum virtute subsistere; quid erit laudis ac meritii quod inter studia quietis & pacis nequeat arbitrij obtinere libertas, quam in tanti fine certaminis de suis viribus coronasti. Item arguit contra eum, quod habuit gratiam Dei qua vicit, quia habuit Spiritum Sanctum & Deum qui vicit: Vnde sic dicit: Quero ergo abs te, videoturne tibi vir iste, cum illis que legimus supplicijs probaretur, habuisse in te Spiritum Sanctum? si habuisse dicens, certum est, quia Deus quem non deseruit, adiuvit; si autem recessisse ab eo Spiritum Sanctum dixeris, propheticus te eiusdem sermo convincit dicens: Scio enim quod redemptor meus vivat, & in nouissimo die de terra surrectus sum, & rutilum, Circundabat pelle mea, & in carne mea videbo Deum Salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: Reposta est hæc spes mea in finu meo: quod si de Incarnatione Domini nostri Iesu Christi, ac resurrectione eius qui est primæ dormientium, & de spe redēptionis que in ipso reposta est omnibus sanctis, rectè intelligitur prophetatum, manifestè apparet non recessisse à templo suo gratiam Dei, & secundum tam tunc dominium in hoc sancto suo, quod postea in Apostolis, & Martiribus suis spondebat esse faciendum, dicens; Cum autem tradent vos, nolite cogitate quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini; Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis: Et infra eodem ait, Nesciebat ex illo se habere quod habebat; sed ait, Apud ipsum est sapientia & fortitudo; ipse habet coniilium & intelligentiam, de quo dicit, In cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersi carnis hominis: Et iterum, Operi manuum tuarum porrigit dexteram; tu quidam gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis; signasti quasi in lecculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam: Non ergo deseruerat Dominus quem curabat; neque opem suam abstulerat ab eo, cui purificatoria remedia quibus clarissi nesciererat, admouebat. Et capitulo 21°. quod autem dicit gratiam Dei ad Iob ex eo intelligendum non penitus recessisse, quo tempatori eius tantam dederat potestatem, quantum & illum resistendi nouerat habere virtutem; nonne rectius veraciusque loquereris, si vbi dixisti quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem, dices potius quantam & illi resistendi nouerat se deesse virtutem: In eius enim verbi correctione totam istam gloriam, quam humanis viribus assignare voluisti, sobrietate aliqua temperares; ut illa mirabilis in tanta afflictione patientia, & Dei adiutorio, & libero hominis acferberetur arbitrio; sed veritus es naturæ humanae minute laudem, si ei proleatis à Deo datum esse virtutem: Ideo conflictus illius atque victoria non vis credi Deum cooperatorem fuisse, sed tantummodo spectatorem, vt cui persuadere potueris per naturalem liberi arbitrij facultatem tam arduum certamen victum, dubitate non audeat in levioribus causis, multo libertiores esse bona voluntatis effectus, atque ita in illius damnatae sententiæ foueam cadat, qua dicitur à Deo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per libertum iubemur arbitrium, facilius possumus implere per gratiam, &c. sicut 39. primi plenius recitauit. Et 25°. capitulo recitata ista 10^a. definitione Cassiani, Prosper ipsam redarguendo subiungit; Si Deus sciens tantummodo quod Iob posset, non etiam donavit, vt posset, testis patientia eius non auxiliator fuit, & in quo erit necessarium gratiae adiutorium, si humanis foliis viribus tanta illi est parta victoria? Itcm in fine libri, vbi recitatur 13°. capitula Pelagiæ hereticæ in Palæstina synodo condemnata; istud ponitur 12°. vi. dicitur nostram non esse ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio: Tredecim vero capitulorum sequentium contra predicta 13. contenta, in eadem synodo lanceriorum 12°. ita dicit, vt sit ea

tur quando contra temptationes concupiscentiasque illicitas dimicamus, quamvis illic debemus & propriam voluntatem, non tamen ex illa, sed ex adiutorio Dei nostri victoriam: Non enim aliter verum erit, quod Apostolus ait, Non volentis, nec currentis, sed miserentis est Dei. Dicit adhuc forsitan Pelagi procurator, præmissa sic debere intelligi, quod gratia Dei est necessaria homini ut temptatione meritorie superetur, & peccatum meritorie caueatur, non autem ut temptatione superetur simpliciter, ut peccatum simpliciter caueatur: qui refelleret similiter, sicut similem vaniloquium refellebat 39um. primi. Item quomodo euaderet iste sententiam Palæstinæ synodi memoratam, in qua præter illa quæ quomodo potuit, auctor est defendere Pelagius, obiecta sunt libi, 13. capita memorata damnata, que nisi remota omni tergiuersatione anathematizet, ipse anathema factus esset, & quomodo iste se ab omni tergiuersatione purgabit? Et de 13. capitulis memoratis sanctis, sic dicitur; Hæc omnia simpliciter sine vilius fateatur ambagibus, si quis in autoritatem catholicam & ipsius Pelagi expressa in Ecclesiastice gesitis verba consentit: sed quomodo iste hæc fatetur simpliciter, B & sine vilius ambagibus, qui diffiteret & negat simpliciter duodecimum capitulum iam præmissum, scilicet quando contra temptationes & concupiscentias dimicamus, non ex propria voluntate, sed ex adiutorio Dei nostri esse victoriam? & vix cum ambage extraneo glosse omni intellectui dissona confitetur, quod victoria temptationum meritoria est à Deo, cùm neutrum capitulum nec dannarum scilicet, nec sanctitum aliquam mentionem fecerit de victoria meritoria, sed tantum planè loquebatur de victoria absolutè: Nec illi est communis modus loquendi nec intelligendi, sed sicut est communis loquutio de victoria absolutè, sic est & communis intellectio de victoria absolutè, quare & sic accipiendæ sunt huiusmodi dicta semper, sicut plenius docuit quadraginta sextum primi. Item si aliquis sine gratia potest temptationem proprijs tantum viribus superare, licet non meritorie, sic posset in gratia constitutus (Gratia enim non impedit naturam sed promouet) posset ergo gratiosus sine gratia vel Deo iuvante proprijs tantum viribus temptationes superare, sicut prius potuit, C quando fuit gratia desitus, vel licet potest alius gratia Dei carent: Posset ergo gratiosus omnia pati & facere pro temptationibus superandis & peccatis vitandis nihil penitus prome- rendo cum absurditatibus alijs contra similem fictionem deducet 39um. primi. Item tunc posset homo sine gratia saltem non meritorie vitare peccatum quod est contra Augustinum de gratia & libero arbitrio 23. vbi dicit, Quando cognoscit homo peccatum, si non adiuvet gratia ut cognitum caueatur, sine dubio lex iram operatur, ergo & peccatum, imò secundum Apostolum 2. ad Cor. 3. litera occidit, spiritus autem viuificat, id est, secundum Augu- D flinum per totum librum iuuu de spiritu & litera qui totus est expositorius huius dicti, litera legis prohibens peccatum, occidit per peccatum mortale constitutum sub lege nisi spiritus gratiae viuificans iuvet cum: Vnde idem Apostolus ad Rom. 7. Peccatum, ut appareat peccatum per bonum, id est, legem, operatum est mihi mortem, ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Vnde Augustinus de spiritu & litera 3. Attende, inquit, Apost. ad Rom. explicantem quod scripsit ad Corint. Litera occidit, spiritus autem viuificat, sic magis accipiendum, quemadmodum supradiximus; quoniam legis litera, quæ docet non esse peccandum, si spiritus viuiscans desit, occidit: sciri enim facit peccatum portius quæ caueri, & ideo magis augeri quæminu, quia male concupiscentia etiam prævaricatio legis accidit, & idem dicit 256. propositio sententiæ Prospero hinc excerpta. Item Bern. de gratia & libero arbitrio 20. Inter dinum spiritum & carnis appetitum, tenet medium quendam locum liberum arbitrium, & tanquam in deuexo laterc montis admodum ardui inter virtutemque pendens, ita in apperitu, infirmatur per carnem, ut nisi sedulò spiritus adiutori infirmitatem eius per gratiam, non solum non valeat iustitia, quæ est iuxta Prophetam sicut montes Dei, ascendendo de virtute in virtutem apprehendere culmen, sed etiam de vicio semper in vitium suo ipsius pondere devoluta ruat in præcepis: de multis autem similibus sufficiant ista pauca. E Et si quis obijciat, quod superbus temptationis de furto potest resistere, fur temptationis de adulterio potest resistere; adulterio temptationis de homicidio potest resistere, & quod multi infideles sicuti morales Philosophi multis temptationibus sine gratia resistierunt, & illas strenuè superarunt: Dicendum quod gratia accipitur multis modis; sicut 25um. & corollarium 42ⁱ. primi docebant. Ad propositum autem cum dicitur, nullum temptationum posse sine gratia Dei temptationi resistere, vel ipsum superare, seu vincere; intelligitur gratia gratis iuuans, scilicet Spiritus Sanctus, & quodcumque adiutorium increatum vel creatum, quod gratis iuuat temptationem, vel gratis datur temptationi ut temptationi resistat, superet, sive vincat; & hoc patet per illud, quod à beato Propheto superiorius allegauit. Probans enim quod Job non proprijs viribus, sed Dei gratia superauit, ostendit quod habuit Spiritum Sanctum in eo, qui ipsum

- A ipsum adiuuit, & gratiam illam quandoque vocat Spiritum Sanctum iuuantem, quandoque gratiam Dei, quandoque adiutorium Dei, quandoque Deum seu Dominum adiuuarem, & vitetur his omnibus pro eodem; sive loquitur synodus Palæstina in duobus capitibus allegatis: Damnat enim capitulum Pelagii, quod dicebat victoriam nostram non esse ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio, & sanxit aliud capitulum quo docemur, quod quando contra temptationes & concupiscentias illicitas dimicamus, non ex propria voluntate, sed ex adiutorio Dei nostri victoriam. Item Augustinus de gratia & libero arbitrio 9. recitat scripturam liberum arbitrium sic mouentem, Noli vinci a malo, sed vince in bono malum, & addit, Quod tamen ut fiat, adiuuat gratia, quæ nisi adiuuerit, nihil lex erit, nisi virtus peccati; Ex ideo dicit Apostolus; Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum, ergo & victoria qua peccatum vincitur, nihil est aliud quam dominum Dei in isto certamine liberum arbitrium adiuuantis. Sacra quoque Scriptura sub talibus nominibus, adiutorium, fortitudo, virtus, firmamentum, filius, & huiusmodi, quandoque intelligit ipsum Deum adiuuarem, fortificantem & cetera facientem quandoque verò non ipsum Deum, sed talia dona Dei, sicut de vtraque intelligentia simil Eccl. 34. pulchrè scribitur in hæc verba; Oculi Domini super timentes eum, protector potentia, firmamentum virtutis, regimen ardoris, & umbraculum meridiani, deprecatione offensionis, & adiutorium casus, exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem. Quod autem sub talibus nominibus intelligantur talia dona Dei, patet copiosissimè in Scriptura; quod etiam sub talibus nominibus intelligatur aliquores Deus ipse, patet per Psalmam Psalm. 17. sic dicentes; Diligam te Domine salutis meæ, & multa similia occurunt sepiissime in Psalmis, & alibi in Scriptura: & quia Deus tam multipliciter gratis se præbet hominibus, & tam multipliciter dona hominibus gratis donat, hæc omnia gratia nomine nuncupantur. Patet ergo quod & quomodo nullus temptatus solius liberi arbitrij viribus sine gratia Dei & eius auxilio potest temptationem aliquam superare.
- B
- C

C A P. V.

Quod liberum arbitrium quantacunque gratia creata suffultum sine alio Dei auxilio speciali non potest temptationem aliquam superare.

- His autem quid conuenientius quam monstrare, quod liberum arbitrium quantacunque gratia creata suffultum sine aliquo Dei auxilio speciali, non potest temptationem aliquam superare. Hoc siquidem evidenter demonstrant proximè iam premissa. Quod etiam clare patet ex Corollario 41o. primi. Præterea, alter viator reprobatus finaliter, præstantialiter tamen existens in gratia quantacunque posset per se, sine alio Dei auxilio superare quamcumque temptationem de peccato mortali, vel aliquam certam datum quod si fecerit morietur in gratia, & erit prædestinatus ad vitam; sive aliquis reprobatus ad mortem posset ex operibus prædestinari ad vitam: imò & reprobatus posset facere se prædestinatum ad vitam contra 43um. primi libri. Hic semel audiui quendam respondere dicendo, quod nullus potest facere se prædestinatum, potest tamen aliquis facere, quod sit prædestinatus, id est, secundum eum potest facere aliquid quo facto ipse prædestinatus erit ad vitam. Hæc autem responsio peccati in duobus; primò in hoc, quod initur separare, quæ separati non possunt, scilicet quod quis faciat se prædestinatum, & quod faciat, quod sit prædestinatus: Si enim faciat quod sit prædestinatus, hoc est per aliquod meritum quod est causa totalis, vel saltem partialis efficiens quod sit prædestinatus, quia scilicet per illud meritum mouet & excitat Deum ad ipsum prædestinandum: ergo illud meritum est similis causa efficiens, mouens & excitans ad ipsum esse prædestinatum, ergo similiter efficit se prædestinatum, ergo similiter facit se prædestinatum. Peccat secundò, dicendo quod quis potest facere quod sit prædestinatus, id est, secundum eundem, potest facere aliquid quo facto si se erit prædestinatus: Nam ille ablatius quo facto, vel significat ibi causam prædestinationis, vel ordinem prioris ad posterius, vel nec causam, nec ordinem, sed aliquid disparatum, si causam, ergo factum suum est causa prædestinationis diuinæ contra 43um. primi libri; si ordinem,
- E

*Apostolus.**Ecclesiasti-**cus.**Psalmus.**Responsio.*

dinem, ergo post illud factum est prædestinatus, & prius non fuit, ergo prædestinationis est tem- A
poralis, & quotidiana, non æterna contra quadragesimum secundum capitulum primi libri;
si aliquid disparatum, ergo eadem ratione canis potest facere quod quis sit prædestinatus:
Poteat enim canis facere aliquid, ut latrare, quo facto aliquis homo erit prædestinatus, sicut
æternaliter ante fuit. Hic adhuc respondit, dicendo divisionem priorem esse insuffici-
entem & addit quartum membrum, scilicet quod ille ablativus *signat* ibi effectum præ-
destinationis, & hoc modo exposuit dictum suum; Aliquis potest facere quod sit prædestinatus,
quia potest facere aliquid quo aliquid, quo facto ipse erit prædestinatus, id
est, quo facto, sequitur tanquam ab effectu ad causam, & à posteriori ad prius quod ip-
se sit prædestinatus. Quare & consequenter dicendo haberet concedere quod potest facere Deum esse, vel quod Deus sit, & mundum esse vel quod mundus sit: Poteat enim facere ali-
quid quo facto sequitur sicut ab effectu ad causam, & à posteriori ad prius, Deum aut mun- B
dum esse, vel quod Deus sit aut mundus. Item eadem ratione haberet concedere, quod po-
test facere prædestinatum, quia potest facere eius effectum. Si autem dicitur, quod ille ab-
lativus est abolutus, & potest exponi tripliciter, scilicet per si, quia, vel dum, quare præ-
missa ratio non procedit, hoc faciliter excludetur, quoniam si exponatur per si, eadem ra-
tione haberet concedere, quod potest facere Deum esse, vel quod Deus sit. Nam si ipse quic-
quam facit, sequitur Deum esse, & quod Deus sit, siveque omnis effectus posterior facit suam C
causam priorem esse, Nam si ille effectus est, illa causa est: Si autem exponatur per quia,
sequitur opus suum esse causam sive prædestinationis contra quadragesimum tertium primi
libri: Si vero exponatur per dum, eadem ratione canis potest facere quod quis sit prædesti-
natus; Poteat enim latrare, & dum ipse latrat aliquis est prædestinatus, siveque quodlibet o-
perans facit seipsum esse & quodlibet aliud; facit enim aliquid, & dum facit illud, ipsummet
est & quodlibet aliud. Item si quis potest facere ut sit prædestinatus, faciat; tunc illud facere
est prius naturaliter quam ut sit prædestinatus; quia omne facere præcedit naturaliter suum C
factum quod falso est: Quia quicunque nunc est, vel post erit prædestinatus, fuit prius æter-
naliter prædestinatus sicut quadragesimum secundum primi docebat. Item omnis factio est
mutatio de contradictione in contradictionem, scilicet de non facto in factum; nam alias faci-
ens faceret prius factum, & factum simul esset in termino à quo & in termino ad quem, sic
que vauum esset mouere: * Patet quoque Philosophum §. Phys. 7. & post; & 6. Phys. 32.
*& vt per Auertoem in comment: Qui ergo facit quod sit prædestinatus, prius fuit non præde-
stinatus & tunc est prædestinatus contra capitulum allegatum. Item si quis posset forem D
temptationem proprijs viribus superare, posset similiter meritum suum augere (illud enim
est difficultatis longe maius) contra quadragesimum quartum primi. Item cum superare
temptationem sit meritorium, posset temptatus per multiplicatas superationes proprijs viri-
bus, sine Dei auxilio similiter multiplicare meritum suum, & virtutes, & acquirere sibi præ-
mium ultra terminum diuinitus sibi præstitutum contra quadragesimum quartum primi.
Item si gratis reprobatus temptatus posset ex se superare temptationem de peccato mortali,
posset ex se mori in gratia, & saluari, quare posset ex se augere numerum electorum, vel vni-
tates illius numeri permuteat, quod est contra præhabita 46. primi. Hic forsitan responderet
Lumbardus, sicut responderet 1. lant. dist. 40. in hæc verba; respondemus ex ea ratione di-
ctum esse, & verum esse numero electorum non posse augeri vel minui, quia non potest v-
erumque simul esse, scilicet ut aliquis saluetur & non sit prædestinatus, vel ut prædestinatus
sit & davnetur. Sed ista exppositio sive glossa nimis extraneatur à textu. Nam Sacra Scrip-
tura, & sacri Doctores cum dicunt numerum talium vel talium non posse augeri vel minui,
intelligunt sicut Philosophi & Logici, & sicut ceterarum artium ceteri professores, & sicut
communitas hominum intelligere semper solet, scilicet quod numero talium vel talium non
potest apponi ulterius talis vñitas vel auferri; non quod aliqua eius vñitas simul sit talis, &
non talis: sicut & Dominus ipse videtur intellexisse Gen. 17, cum dicebat, Super Ihsmael quo- E
que exaudiuite; ecce benedicam eum, & augebo & multiplicabo eum valde; non aliud vo-
lens intelligi nisi quod Ihsmael aliquem numerum hominum generaret, quem augeret appo-
nendo multas similes unitates, non autem quod aliquis simul esset Ihsmaelita, & non Ihsmaelita;
quare & immediate subiungit; Duodecim duces generabit, & faciam illum in gentem mag-
nam; & Exod. 23. paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augeatis, & possideatis
terram; & 1. Paralip. 21. Augeat Dominus populum suum in centuplum quam sunt, & Psal-
mo 104. Auxit populum suum vehementer; & Act. 5. augebatur credentium multitudo;
vbi nihil aliud datur intelligi, nisi quod numero sive multitudini credentium apponebantur
aliæ similes unitates scilicet credentium; non autem quod quis simul sit fidelis, & non credens,
vel

Lumbardus.

Gen.

Exod
Paralip.
Psalmiss.
E. 27

A vel credens & non fidelis. Imò secundum istam responsonem sequitur multitudo credentium non posse augeri vel minui, quia non potest vitrumque simul esse, scilicet ut alius sit fidelis & non credens, vel credens & non fidelis; & vterius sequitur, quod numerus viuorum ac mortuorum, numerus virginum aut corruptarum non potest augeri vel minui: Nullus enim potest simul esse viuus & mortuus, nec villa simul virgo & corrupta; & ita de similibus vniuersis; quare & habet dicere consequenter, quod nullorum numerus potest augeri vel minui propter similem rationem. Item huc ipsem dicit ibidem, in his & huiusmodi loquutionibus, ex ratione dicti diiudicandi est sententia dictioris: ratio verò dicti Augustini de Cor-
Augustinus.

reptione & gratia 6*1*, scilicet, Prædestinatiorum ita certus est numerus, ut non addatur ei quisquam, nec minuatur ab eis; & infra, eodem; Certus est numerus electorum; est ista quia alius non est accepturus coronam, nisi ille perdidit, iuxta illud Apoc. 3. Tene quod habes,
Apocal.

Lombardus.

B ergo hæc sit ratio Augustini; Nullus extra numerum electorum est accepturus coronam nisi aliquis de numero electorum suam perdidit; ergo certus est numerus electorum, & in ratione sua non intelligit aliud, nisi quod si quis electorum suam coronam perdidit, alius apponetur loco suo, & coronam illius accipiet, non quod simul sit reprobatus, & prædestinatus, aut saluandus & non prædestinatus, vel prædestinatus & non saluandus; ergo conclusio est intelligenda similiter; scilicet, quod certus est numerus electorum, nec augendus neq; alii-qua vñitas apponatur, nisi alia subtrahatur; nec minuendus ita quod aliqua vñitas subtrahatur nisi alia apponatur; non autem quod non possunt augeri vel minui, ita quod aliquis simul esset prædestinatus & reprobatus. Eadem quoque videtur ratio dicti Iob 34. Conteret multos & innumerabiles & stare faciet alios pro eis, & dicti beati Gregorij super illud, sicut recitauit quadragesimum quartum primi, quare & eadem sententia dictioris. Item si Au-
gustinus intelligeret modo dicto, quid doceret utile aut ignorantum? Nullus enim catholicus,

C imò nec hæreticus sciens quid non in dubio, an aliquis simul soluetur & noui sit prædestinatus vel è contra. Nec ista verba, numerus electorum est certus, nec potest augeri vel minui significat communiter iam modo dicto; sed quod numero electorum non potest addi aliqua voce nec auferri: quare in doctrina Christiana debent accipi isto modo, ut quadra-
gesimum tertium primi docet. Item ista responso Lombardi habet pro eodem, numerum electorum posse augeri vel minui & prædestinatum posse damnari, vel reprobum posse salua-
ri, sicut patet voluntibus legere passum illum, quæ tamen veraciter non sunt idem: Potest enim quis imaginari faciliter quod A qui est prædestinatus possit damnari, & B qui est repro-
batus possit saluari absque hoc quod numerus electorum, vel etiam reprobatorum possit augeri vel minui; per hoc scilicet, quod A coronam suam amitteret, & B ipsam acciperet, iuxta dictum: Angeli Apoc. 3. & per hoc, quod A conteretur, & B restituetur pro eo, iuxta dictum Iob 34. sicut etiam non est idem, numerum signorum super horizontem posse augeri

D vel minui, & aliquid signum super horizontem posse occidere, vel aliquid signum sub horizonte posse oriri: talis enim occasus vel ortus est possibilis, imò & necessarius; augmentum verò vel decrementum signorum super horizontem est impossibile: Semper enim necessario sunt tantum sex signa super horizontem, & necessario tantum reliqua sex sub illo, sicut in alijs libris demonstratur, semperque sicut unum occidit, aliud oritur, & è contra. Item ista responso non evacuat argumentum, quia signatus reprobatus potest per se superare temptationem de peccato mortali, & mori in gratia; potest hoc facere nullo prædestinato cadente nec casu; ergo ad communem modum loquendi sacræ Scripturæ, & Doctorum prædictorum; ipse potest augere numerum electorum contra allegata 44° primi: Ponatur enim quod numerus electorum præstitutus à Deo sit septem, & parum ante iudicium finale sint sex saltæ, & sint A duo viatores in gratia; A prædestinatus, B verò reprobatus, nec sint plures, & temptantur similiter: Si ergo B possit ex gratia sua & seipso sine alio Dei auxilio sū-
perare finaliter omnem temptationem de peccato mortali, & faciat; non propter hoc cog-
etur A ad peccandum finaliter & ad mortem; imò potest similiter superare, quod si faciat, erit

E numerus electorum oīto: ergo B potest augere numerum electorum. Ad idem potest ex-
premisus argui, si ponatur parum ante iudicium numerum electorum esse complectum, & A in
gratia viatorem reprobatum tempratum, &c. sicut prius. Et si quis concederet numerum 42° primi responso electorum posse augeri vel minui modo dicto, habet contra cum allegata superius 44° primi. Item si possit augeri, ponatur in esse, tunc numerus electorum augerit, ergo prius fuit minor quam sit modo, quod falsum est, quia quantuscumque nunc est, tantus fuit &
ternaliter præstitutus & prædestinatus à Deo futurus, ut 23um. & 42um. primi docabant. Item si electorum & prædestinatiorum numerus augetur, hoc est per appositionem alicuius vnitatis,

tis, quæ sit A; ergo A est nunc de isto numero & prius non fuit: ergo A nunc est electus & A prædestinatus, & prius non fuit, contra capita memorata. Quare forsitan aliquis subtilius respondebit, dicendo numerum electorum non posse augeri vel minui, sed posse esse maiorem vel minorem, quam præstvit, vel sit modo, cum tamen unum videatur inferre oppositum alterius, & è contra; Videatur quoque si talis numerus possit esse maior, quod posset fieri maior per oppositionem alicuius unitatis, &c. sicut prius. Item tunc aliquis, puta B qui non est prædestinatus, posset esse prædestinatus remanentibus omnibus alijs prædestinatis, ut prius contra illud Apoc. 3. Tene, quod habes, ne alius accipiat coronam tuam; ubi significatur expressè secundum expositionem Augustini, & Gregorij recitatam, quod alius non est accepturus coronam electionis, aut prædestinatus diuinæ, nisi iste vel alius sibi similis suam perdidit. Et similiter, aliquis sicut A qui est prædestinatus, posset reprobari manentibus omnibus reprobis, sicut prius; contra illud Iob 34. Conteret multos & innumerabiles & state faciet alios pro eis, & contra-beatum Gregorium super illud. Item tunc numerus electorum posset esse maior vel minor, perfectus vel imperfectus, abundans vel diminutus contra rationem Anselmi & Augustini recitatam, 44°. primi. Item tunc numerus electorum posset esse maior vel minor, quasi in omni specie numeri saltu finiti, ergo non est aliter definitus & certus, nisi sic quod est finitus: cur ergo Scriptura sacra & doctores tantum laborant inanier ad ostendendum quod ille numerus est definitus & certus, si nihil aliud intelligant nisi quod est finitus, non autem precise tantus aut tantus; cum hoc nulli sit dubium, nec vtile ad sciendum, quare nec docendum, ut quadragesimum tertium primi docet? Cur etiam dixit Augustinus verborum subtilissimus ponderater, prædestinatorum ita certus est numerus, ut non addatur eis quisquam nec minuarur ab eis, si nihil aliud intelligi voluit nisi quod numerus prædestinatorum est ita certus, quod non addatur eis quisquam nec minuarur ab eis de facto, sicut est de omni alio numero quorumcunque numerorum: Nam quilibet numerata aliquo certo numero continentur, ita quod de facto non addatur eis quicquam simile, nec minuarur ab eis, quia tunc essent in alio numero non in illo: Ad quid ergo tam tollitè docuit, & per loca Scripturæ tam studiose probauit specialiter ergo sic esse de numero electorum, cum hoc sit generaliter verum de quolibet numero quorumcunque, & sine autoritate scripturarum aut alia probatione quacunque notis terminis satius notum? Item tunc numerus electorum dependeret à voluntatibus hominum, scilicet à meritis eorum futuris bonis vel malis; sed secundum ponentes hominem posse ex se sine Deo superare temptationem, & elicere bonum velle, tales hominum voluntates sunt simpliciter ad utrumlibet contingentes, & respectu Dei penitus casuales, quia præter suum propositum accidentes, & quod fit à contingenti seu casuali est contingens seu casuale similiter ut patet ex 29°. primi, ergo numerus electorum est contingens ad utrumlibet & casualem, ergo non est definitus & certus, contra hypothesis allegata. Item secundum istud numerus electorum non esset præordinatus à Deo, sed reliktus contingentibus voluntatibus hominum, casui, & fortunæ, contra superioris allegata, & specialiter contra illud Sap. 11. Omnia in mensura, numero & pondere dispositi sunt. quia secundum data, homines magis disponunt electos & prædestinatos in numero, quam faciat Deus ipse: Nam antecedenter & causaliter quia homines disponunt voluntates suas hoc modo velillo, ideo Deus subscriventer & subexecutivè disponit numerum electorum tantum vel tantum. Item si homo posset ex se superare tentationem quamlibet sine Deo, vanum esset orare Deum ut tentationem aliquam superaret, vanum esset pro tentationis victoria gratias agere Domino Deo nostro, ut docent quadragesimum quartum & trigesimum primum primi, quod quicunque concederet, nedum vanus, sed & prophanus hereticus ab omnibus est habendus, cum etiam ethnicius ille Philosophus 1. partis lecret. secretorum 1. pro Alexander, sic oret; Dominus custodiatur te ab omni opere in honore; cum & tota Ecclesia Christiana secundum doctrinam capituli sui Christi, non vanè, sed sanè Patrem suum qui est in celis, sic orent; Ne nos inducas in temptationem, ut patet Matth. 6. & Luc. 11. Ideoque Magister præcepit discipulis suis, dicens, Vigilate, & orate ne intratis in temptationem, Marc. 14. & Luc. 22. Et si quis non erubuerit fingere allegata intelligi de magnis temptationibus, sed quod parvus potest homo vincere per sciplum, conuincitur per Philosophum ubi prius. Cur etiam non docuit Christus sic orare, Ne nos inducas in magnam temptationem, sed simpliciter, Ne nos inducas in temptationem, nisi quia de omni temptatione hoc volebas intelligi? & quis tam presumptuosus & fatuus, ut ipsum super fatuitate orationis argueret qui Patrem coelestem oraret ne ipsum in aliquam omnino temptationem induceret, magnam, aut parvam, cum tota Ecclesia ipsum sic oret, ab omni malo libera nos Domine; & iterum, Concede quæsumus omnipotens Deus Sanctum nos Spiritum votis prometeri sedulis, quatenus eius

gra-

Philosophus.

- A** gratia ab omnibus liberemur temptationibus; & iterum, Ductore sic te praeui, vitemus omne noxiū; & iterum, Omnipotens & misericors Dens, vniuersa nobis aduerfantia propitiatus exclude, cum multis īmīlibus multis locis? Et hoc est quod Apostoliū ad Rom. 8. 4. deliter profitetur, Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an persecutio? an famē? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est, quoniam propter te mortificam tota die; estimati sumus sicut oves occisionis; sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos; non dicit, in aliquibus, sed, in his omnibus superamus, & hoc sicut dicit Glosa, non propter nos, sed propter eum qui dilexit nos. Aug. verò de gratia & libero arbitrio 17. & 37. & Prosper contra Callianum 21. allegant eandem autoritatem ad eandem conclusionem probandā, non cum ista præpositione (propter) sed (per) sed in his omnibus, superuincimus, dicit Augustinus; superamus, dicit Prosper; & ambo, per eum qui dilexit nos. Quis etiam tam ingratu vt Deo non referat gratias cūm vicetit testamentum?
- B** & si quis sit talis auditat Apostolum 1. ad Cor. 15. sic dicentem, Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam, per Dominum nostrum Iesum Christum; & 2. ad Cor. 2. Deo autem gratias qui semper triumphat nos in Christo Iesu; Audit & Psalmista Psalmi 65. dicentem, Psalmus. Benedicte gentes Deum nostrum, & auditam facite vocem latidis eius, qui poluit animam meam ad vitam, & non dedit in commotionem pedes meos, id est, affectus & amores meos; sed illud commune Augustini, Pes meus, amor meus, illo feror quo cunque feror: Qui & de libertate arbitrii ad Hilarium 4. dicit, Animus velut pondere amore fertur, quo cunque fertur; & 11. de ciuitate Dei 28. ita corpus pondere sicut animus amore fertur, quo cunque fertur. Vbi Psalmista Dominum benedic & quia poluit animam suam de morte culpe ad vitam gratiae, & quia non dedit eam per affectus aliquos vel amores a gratia communici ad culpam. Audiret etiam Machabeos, qui in hymnis & confessionibus benedicabant Dominum qui magna fecit in Israel, & victoriam dedit illis 2. Machab. 10. audiat inquam talis, &
- C** non minus gratè referat gratias Domino pro victoria spirituali, quām ipsi retulerant pro victoria corporali. Amplius autem proportionaliter se habere videntur fortitudo corporalis ad victoriam corporalem; & fortitudo spiritualis, scilicet gratia, ad victoriam spiritualē; sed ex sola fortitudine corporali sine Deo iuvante non prouenit victoria corporalis, sicut probat 3. 1um. primi; quare nec ex fortitudine spirituali seu gratia sine Deo iuvante victoria spiritualis poterat prouenire: Vnde & 1. Reg. 2. sic scribitur, Pedes Sanctorum suorum seruabit, & impii in tenebris continecent, quia non in fortitudine sua roborabit vir; & Psalm. 32. F. psalmus. Non saluator Rex per multam virtutem, & Gigas non saluabitur in multitudine virtutis sue: fallax equus ad salutem, in abundantia uictus sua non salvabitur: In quo ergo? in eo quod sequitur: Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius. Ad quem effectum? ad eum qui sequitur, vt eruat à morte animas eorum, & alia: eos in fame: Dicant ergo & verè dicant corde & ore omnes Catholicū versum sequentem; Anima nostra sustinet Dotinum, quantam adiutor & protector noster est, ita quod non sit quisquam de quo veraciter posse dicitur. Ecce homo, qui non poluit Deum adiutorium suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, in multitudine scilicet seu magnitudine virtutum suarum, Psalm. 51. Nec sint, qui Deo dicant cum impijs, Recede a nobis Job 21. sed dicat quilibet cum Psalmista, Adiutor meus esto Domine, ne detelinquas me, Psalm. 26. Vnde Aug. de Correptione & gratia 3. In bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit, Si vos filius liberauerint, verè liberi eritis, nec ita vt unum quod sive fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indiget sui liberatoris auxilio, sed ita potius ut ab illo audiens, Sine me nil potestis facere; Dicat ei & ipse, Adiutor meus esto, ne derelinquas. Idem de perfectione iustitia hominum 33. Deo dicitur, Adiutor mens esto ne derelinquas me; Non utique ad corporalia cipessenda, & mala cauenda, sed ad generationem perficiendam que iustitiam, Ne nos in inferos in tentationem, inducas.
- E** sed libera nos à malo. Nec adiuvatur, nisi qui & ipse aliquid agit; adiuvatur autem si inuocat, si credit, si secundum propositum vocatus est: Curritus ergo cum proficiens, dum lenitatis nostra in proficientibus currit, vt ex omni parte perfecti, sine villa sinus omnino infirmitate peccati; quod non solum vult Deus, verum etiam vt impletur facta atque adiuvat; & hoc nobiscum agit gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, non solum preceptis, sacramentis, exemplis, sed etiam Spiritu Sancto per quem latenter diffunditur caritas in cordibus nostris; & supra eodem 21. ostendit quomodo Dei per recipia sint grauia, & quomodo leuia, & dicit quod grauia sunt timentia, leuia sunt amanti. Vnde sic ait, Laborant in Dei preceptis qui ea timendo conantur implere, sed perfecta caritas foras mittit timorem, & facit precepti sarcinam leuem, non solum non praementi onere ponderum, vetum etiam sub-
S f leuantem

leuantem vice pennarum, quæ tamen charitas ut habeatur euam tanta, quanta in corpore A mortis huius habeti potest, parum est nostræ voluntatis arbitrium, nisi adiuuat gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: Diffunditur quippe in cordibus nostris, quod sè pè dicendum est, non per nosiplos, sed per Spiritum Sanctum qui datus est nobis: qui enim dicit, Fiat eot meum immaculatum, & itinera mea dirige secundum verbum tuum, & non dominetur mei omnis || *iniquitas*; & Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra, & Ne nos inferas in tentationem, &c. huiusmodi; hoc vtique orat ut precepta Dei faciat, quæ ut fierent nec iuberent si ibi nostra voluntas ageret, nec oraretur, si sola sufficeret. Et capitulo 22°. debent commoneri charitati Dei non est graue mandatum Dei, quæ non nisi per spiritum diffunditur in cordibus nostris, non per arbitrium humanæ voluntatis, cui plus dando quam oportet, ignorant iustitiam Dei: Quia tanquam ergo charitas habeatur, non sufficit liberum arbitrium ad facienda Dei præcepta, quæ omnem concupiscentiam illi: tam prohibent, & consensum in omnem tentationem nefariam interdicunt: sed adhuc indiget auxilio Spiritus B Sancti, per quem charitas diffundatur in eo ad talia facienda. Glossa quoque super illud Psalmi 32. Non saluatur Rex per multam virtutem, &c. ita dicit; Agit de spiritualibus: sicut enim supra dixit, Quomodo fiant iusti, scilicet à Deo per gratiam, ita & hic dicit, Quod post quam facti sunt, ab eodem adiuvantur, & in bono conseruantur, quasi sic sunt iusti, sed nec facti sua virtute saluantur, quia non saluatur Rex, &c. Hoc idem posset ostendti per 42um. capitulum primi libri, vbi docetur, quod gratia seu charitas nihil agit, nisi quatenus à Spiritu Sancto dirigitur in agendo: Vnde Augustinus 5°. contra Julianum 3. Quando, inquit, Deo donante ex vera viuit fide, ipse Deus adest & menti illuminanda, & concupiscentia superandæ & molestia perferendæ. Item si graciosus posset omni tentationi resistere, vel hoc esset per auxilium gratiæ, vel per liberum arbitrium suum tantum; si per auxilium gratiæ, hoc esset quia gratia in illa resistenter aliquid ageret, aut moveret, vel fortificaret tentatum, aut eius fortitudinem conferaret, & quicquid horum gratia faciat, hoc sola non facit sed Deus C per eam, sicut 2um. 3um. 4um. & 42um. capitula primi docent. Si per liberum arbitrium suum tantum, ergo frustra datur sibi gratia ad hoc faciendum, nisi dicatur quod per gratiam hoc facilius faciat, quod erat superius reprobatum; in modo tunc sequitur, quod homo sine gratia, vel alio Dei auxilio qualicumque per liberum arbitrium suum tantum potest omni tentationi resistere, & strenue superare, quod superius est datum. Item aliquis habens parvam charitatem, per illam sine alio Dei auxilio speciali tentationem superare non valet, diceunt Augustini de gratia & libero arbitrio 36. qui vult facere Dei mandatum, & non potest, iam quidem haber voluntatem bonam, sed adhuc parvam & inutilitatem; poterit autem cum magnam habuerit & robustam: quando enim Martires illa magna manda fecerunt, magna vtique voluntate, hoc est magna charitate fecerunt; de qua charitate ipse Dominus ait, maiorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis. Ipsam charitatem A postulus Petrus nondū habuit, quando timore ter Dominum negavit: Timor enim non est in charitate, sicut ait Ioannes Euangelista in Epistola sua; sed perfecta charitas foras mituit timorem; & tamen quamvis parua & imperfetta non debeat, quando dicebat Domino, Animam meam pro te ponam: Putabat enim se posse, quod se velle sentiebat. Item quamtamcumque gratiam quis habeat, adhuc semper indiget auxilio Dei ne peccet. Vnde Augustinus de natura & gratiæ 26. dicit, Medicus homo cum saluauerit hominem, iam de cetero sustentandum elementis & alimentis corporalibus Deo dimittit: Ipse autem Deus cum spiritualiter sanat & regnat vel mortuum, id est, iustificat impium, & cum ad perfectam sanitatem, hoc est ad perfectam vitam iustitiamque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut prius semper iusteque vivatur; sicut enim oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adiutus non potest cernere; sic & homo etiam perfectissime iustificatus nisi aeterna luce iustitiae divinitus adiuvetur, recte non potest vivere: Sanat ergo Deus non solum ut debeat quod peccatum, sed & præstat etiam ne peccemus. Et idem ostendit 8. super Genesim ad literam 19. pulchrit E multum & diffutile. Item si quis etiam in charitate sine Deo iuvante, posset resistere tentationi, & faceret, ipse haberet magnum patientiæ meritum, & hoc à seipso, non à Deo, quod falsum est; quia omne bonum non primum à primo bono descendit, & quia bona merita ipsis merentibus prædestinantur à Deo, sicut trigeminum primum & 45. capitula primi docent; dicisque A Augustinus de gratia & libero arbitrio 16. Quoniam Pelagiani merita humana sic prædicant ut ex semetipso habere hominem dicant, prorsus rectissime responderet Apostolus; quis enim te discernit? Quid habes quod non acceperisti? Si autem acceperis, quid gloriaris, quasi non acceperis? prorsus talia cogitanti verissime dicitur, Dona sua coronat Deus, non merita tua, si tibi à teipso, non ab illo sunt merita: Hac enim si talia sunt, mala sunt, quæ non coronat

A coronat Deus; si autem bona sunt, Dei dona sunt; quia sicut dicit Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens a patre lumine: Vnde dicit & Ioannes Domini nostri præcursor, non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum deluper, vtique de cœlo: Inde etiam venit Spiritus Sanctus; quando Iesus ascendit in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus; & sequitur capitulo 17. Si ergo dona Dei sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tanquam merita tua, sed tanquam sua dona; qui & ad Sextum Presbyterum ut recitat Lumbardus 2. sent. dist. 27. ita scribit; Cum Deus coronat merita nostra, nil aliud coronat quam munera sua. Hanc quoque sententiam sacra Scriptura & eius sacri Doctores (epiphysim) contestantur: Vnde præter ea qua superius fuerant allegata, Psalmista Psalmi 17. Deo dicit; quoniam in te eripiar a tentatione, & in Deo meo transgrediar murum; glossa, in te & perte, non à me eripiar à tentatione diaboli: & Psalmi 90. Deus ipse cum ipso sum in tribulatione eripiam eum; & Ecclesiasticus 33. timenti Deum non occurrent mala, sed in temptatione Deus eum conteruabit, & liberabit à malis; & Job 5. In sex tribulatiōibus liberabit te, & in septima non tanget te malum; & hoc est quod dicit Psalmus trigesimus tertius; Multæ tribulationes iustum, & de omnibus his liberabit eos Dominus, & Psalmi 65. Qui posuit animam meam ad vitam, & non dedit in commotionem pedes meos; & Psalmi 24. Firmamentum est Dominus in membris eum; & oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse eueller de laqueo pedes meos, & Psalmi 93. Quis conserget tecum aduersus malignantes, aut quis stabit tecum aduersus operantes iniuriam; nisi quia Dominus adiunxit me, paulo minus habitat in inferno anima mea: Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua adiuuabit me; secundum numerum dolorum meorum in corde meo, consolations tuæ lœtificauerunt animam meam; & Psalmi 103. Aperiote te manum tuam omnia implebuntur bonitate; auertere autem te faciem turbabuntur; auferes spiritum eorum & deficient, & in puluorem suum reuertentur:

B stici 33. timenti Deum non occurrent mala, sed in temptatione Deus eum conteruabit, & liberabit à malis; & Job 5. In sex tribulatiōibus liberabit te, & in septima non tanget te malum; & hoc est quod dicit Psalmus trigesimus tertius; Multæ tribulationes iustum, & de omnibus his liberabit eos Dominus, & Psalmi 65. Qui posuit animam meam ad vitam, & non dedit in commotionem pedes meos; & Psalmi 24. Firmamentum est Dominus in membris eum; & oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse eueller de laqueo pedes meos, & Psalmi 93. Quis conserget tecum aduersus malignantes, aut quis stabit tecum aduersus operantes iniuriam; nisi quia Dominus adiunxit me, paulo minus habitat in inferno anima mea: Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua adiuuabit me; secundum numerum dolorum meorum in corde meo, consolations tuæ lœtificauerunt animam meam; & Psalmi 103. Aperiote te manum tuam omnia implebuntur bonitate; auertere autem te faciem turbabuntur; auferes spiritum eorum & deficient, & in puluorem suum reuertentur:

C vbi glossa; Manus est potestas Dei, quæ abunde replet omnia, ergo aperiente te manum tuam, id est, potestacem tuam, omnia implebuntur bonitate; auertere autem te faciem, multi impleti bonitate Dei, sibi tribuerunt, quod habebant, & tali sunt sibi placentes; volens autem eos probare Deus, quod non à te habent sed à Deo, ut cum bonitate habeant humilitatem, aliquando eos perturbar; auerterat eis faciem, & cadent in temptationem, & ita ostendit illis, quia quod iusti erant, & recte ambulabant, eo regente fiebat. Et Psalmi 117. Dominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo; immo & ego despiciam inimicos meos: bonum est confidere in Domino, quām confidere in homine, aut in principib; orantes gentes circumserunt me, & in nomine Domini, quia virtus sum in eos, &c. talia. Impulsus & euerlus sum ut caderem, & Dominus suscepit me, fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem; dextera Domini fecit virtutem, dextra Domini exaltauit me, & Psalmi 137. Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me, & super iram inimicorum meorum || extendisti glo. extensi. || eo

D manum tuam, & saluum me fecit dextera tua; & Psalmi 22. Si ambulauero in medio vmbra mortis, non timebo mala, quoniam tu tecum es; quem versum allegat Prosper contra Caglianum 21. ad eandem conclusionem probandum: & illud, Salus iustum a Domino; & protector eorum est in tempore tribulationis, & illud Apostoli ad Rom 8. Superius allegatum, & illud quod Christus dixit Petro Luc. 22. Ecce Satanas postulauit ut retineret vos velut tritum; ego autem rogaui pro te Petre, ne fides deficiat tua; & immediatè subiungit, Quisquis in tribulationibus non deficit ab illo, senon dubitet adiuuari; ad quem quotidie corda vniuersorum fidelium clamant, Ne nos inducas in temptationem, sed libera nos à malo; quoniam custodit Dominus animas Sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos; quod dictum Euangelicum recitat Augustinus de gratia & libero arbitrio 10. ad hoc idem. Item Job 6. quæ est fortitudo mea ut sustineam, & infra 17. Libera me & pone iuxta te, & cuiusvis manus pugnet contra me; sicut dicit Apostolus ad Rom 8. Si Deus nobiscum, quis contra nos; & Psalmista vbi prius; si ambulauero in medio vmbra mortis, non timebo mala, quoniam tu tecum es. Item Dominus ipse Job 40. Job dicebat, Accinge sicut vir lumbos uiros, interrogabo te, & indica mihi; Nunquid irritum facies iudicium meum, & condemnabis me ut iustificeris? Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas, circunda tibi decorrem & in sublime erigere, & esto gloriatus; disperge superbos in furore tuo & recipiens omnem arroganteri humili, & ego consiliabor quod saluare te possit dextera tua; quasi diceret, Si potes facere supra dicta, potest & tua dextera te saluare; sin autem non potest, quod patet per beatum Gregorium 32. Moral. 8. dicentem, cum qua hæc Dominus intentione præmisserit, sine subditæ questionis ostendit, dicens; Et ego consiliabor tibi quod saluare te possit dextera tua, ac si aperte diceret; Si potes terribilia hæc facere, ipse quæ protuli; tibi, & non

Job.

E contra nos; & Psalmista vbi prius; si ambulauero in medio vmbra mortis, non timebo mala, quoniam tu tecum es. Item Dominus ipse Job 40. Job dicebat, Accinge sicut vir lumbos uiros, interrogabo te, & indica mihi; Nunquid irritum facies iudicium meum, & condemnabis me ut iustificeris? Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas, circunda tibi decorrem & in sublime erigere, & esto gloriatus; disperge superbos in furore tuo & recipiens omnem arroganteri humili, & ego consiliabor quod saluare te possit dextera tua; quasi diceret, Si potes facere supra dicta, potest & tua dextera te saluare; sin autem non potest, quod patet per beatum Gregorium 32. Moral. 8. dicentem, cum qua hæc Dominus intentione præmisserit, sine subditæ questionis ostendit, dicens; Et ego consiliabor tibi quod saluare te possit dextera tua, ac si aperte diceret; Si potes terribilia hæc facere, ipse quæ protuli; tibi, & non

Gregorius.

*Apostolus.**Apostolus.*

mihi deputo omnia bona quæ fecisti ; si verò peccantes alios respiciendo non potes perdere, A liquet quod à reatu nequitia tua te non vales virtute liberare. Ecce diuina voce ad B. Iob dicitur, quod sua virtute non saluetur, & tamen nonnulli hominum, qui ab huius viri virtibus longe sunt, despecto Dei adiutorio, sua se fortitudine saluari posse confidunt. Item t. ad Corinth. i. o. dicit Apost. fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt possitis sustinere; ex quo patet, quod si Deus cum tentatione prouentum non faceret, tentatus sustinere non posset: Vnde Augustinus de libertate Arbitrij ad Hilarium 2. sic ait; Valeat itaque liberum arbitrium ad opera bona si diuinus adiuuet; Docet hoc ipsa Dominica oratio; Frustra enim Dominum rogantes dicimus, Ne nos interas in temptationem, ne nos inserti deferendo permittas: Fidelis enim Deus ait Apostolus qui vos non permittit tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum ut possitis sustinere; ut quid hoc dixi ipsum Dominum facere, si hoc sine ipsis adiutorio in sola nostra potestate est? Nam & ipsa lex in hoc adiutorium dat a eft illis, qui ea legitime vtuntur, vt per illam sciant, vel quid iustitia iam acceptant, vnde gratias agant, vel quid adhuc eis defit, quod instanter petant; qui autem sic audiunt, quod ait lex, Non concupisces, vt hoc, quod didicerunt, sufficere sibi arbitrantur, nec adiutorio gratia ad faciendum quod iustum est, dari sibi virtutem credunt & potentiam, ad hoc eis lex subintravit, vt abundet delictum. Idem dicit idem Apostolus ad Rom. 8. Si secundum carnem viueritis, mortierni; si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viueris; & ne credentis hoc fieri spiritu nostro non Dei, continuò subiungebar; quicunque enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Quare Beatus Augustinus de gratia & libero arbitrio 26. sic dicit; nec debet in homine, hoc est in vobis ipsis, non in Domino gloriari, quando non secundum carnem viueritis, sed spiritu actiones carnis mortificatis; vt autem non se extollerent quibus ista dicebat, existimantes se suo spiritu tanta hac bona opera facere posse, non Dei; propterea cum dixisset, si autem spiritu actiones carnis mortificaueritis, viueris; continuò subiecit; Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt: quando ergo spiritu facta carnis mortificaueritis, vt viueris, illum glorificate, illum laudate, illi gratias agite, cuius spiritu agitimi, vt ista valeatis, vt vos filios Dei esse monstreris; & candem autoritatem Apostoli ad eundem sensum exponit de prædestinatione Sanctorum, 13. & 6. contra Julianum 14. Item Sapientia 8. dicit Sapiens isto modo; Vt sciui quoniam non possum aliter continens nisi Deus det; & hoc ipsum erat sapientia scire, cuius esset hoc donum; adij Dominum, & deprecatus sum illum; & Marth. 19. loquens Saluator de continentia virginali dicebat, Non omnes capiunt verbum istud; sed quibus datum est, & qui potest capere, capiat. Apostolus quoque t. ad Cor. 7. loquens de continentia virginali, viduali, & coniugali, sic ait, volo autem omnes homines esse sicut memet ipsum, scilicet virginaliter continentem; sed unusquisque proprium donum haberet ex Deo, alius siquidem sic, alius verò sic: Ergo nullus potest ex se sine domino Dei virginaliter, vidualiter aut coniugaliter continere: Er ad istum sensum istas autoritates tractat Prosper contra Celsianum 22. & Augustinus de gratia & libero arbitrio 8. dicens, Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est; quibus enim non est datum, aut non lunt, aut non implet, quod volunt, ita ut hoc verbum, quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiat, & Dei donum est, & liberi arbitrij. De ipsa quoq; pudicitia coniugali, Apostolus ait; Quid vult, faciat; non peccat si nubat, & cum hoc Dei donum est, dicente scriptura, à Domino iungitur mulier viro: Ideo Doctor gentium & pndicitiam coniugalem per quam non sunt adulteria, & perfectiorem continentiam per quam nullus concubitus queritur sermone suo commendans, & hoc & illud donum Dei esse monstrauit, scribens ad Corinthios & admonens coniuges ne se inuicem fraudent, quos cum admonuerit, adiecit; Velle autem omnes homines esse sicut meipsum, quia vtique ab omni concubitu continebar, & continuò subiunxit, sed unusquisque proprium donum à Deo habet, alius sic, alius autem sic: Et sequitur nono capitulo, Numquid tam multa quæ præcipiuntur in lege Dei, nq; fornicationes & adulteria committantur; indicant aliud quam liberum arbitrium: Neque enim iubentur nisi homo haberet propriam voluntatem, qua diuinis præceptis obedire, & tamen donum Dei est, sine quo seruati castitas præcepta non potest: Vnde ait ille in libro Sapientia; Cum scirem quia nemo esse potest continentis nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia scire cuius esset hoc donum; vt autem ista non seruent caſtitatis sancta mandata, unusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus, vbi si dixerit, volo seruare, sed vincor à concupiscentia mea, mihi respondet Scriptura, Noli vinci à malo, sed vince in bono nialum, quod tamen vt fiat, adiuuat gratia, quæ nisi adiuuerit, nihil lex erit, nisi virtus peccati: Augetur enim concupiscentia, & maiores vires accipit lege prohibente nisi adiuuerit spiritus gratia,

- A tice, & addit capitulo 10°. propter quod dicit & cœlestis Magister , Vigilate & orate ne intretis in tentationem : Ergo vnuquisque contra suam concupiscentiam dimicans, oret ne intret in tentationem ; Nemo autem intrat in tentationem, si voluntate bona vincat concupiscentiam malam, nec tameo sufficit arbitrium voluntatis humanae , nisi à Domino victoria concedatur : Si enim dixisset Saluator , || Vigilate ne intretis in tentationem , admonuisse tantummodo videretur hominis voluntatem ; cum vero addidit & orate, ostendit Deum adjuvare, ne intret in tentationem , & per eandem rationem probat 4. contra Iulianum 2. continentiam coniugalem esse donum Dei ; & similiter cap. 3°. & 5°. contra Iulianum 15. Bene, inquit, discernis inter bonum minus coniugale, & bonum amplius continentie, sed tuum dogma non deferis inimicissimum gratiae Dei : Dicis enim quod Deus continentia gloriam libertate electionis honorauerit, dicens , Qui potest capere , capiat; tanquam haec capiatur, non Dei munera, sed arbitrij libertate; & taces, quod supra dixerat, non omnes capiunt hoc
- B verbum, sed quibus datum est ; vide quæ dicas, vide quæ taceas, & cap. vlt. Augustinus sic alloquitur Iulianum ; quod vos dicitis , Christiana doctrina non dicit, id est ut verba tua ponam, hominem sufficere ingenitis sibi motibus scilicet, concupiscentiae dare leges ; hoc non dicimus, sed dicimus quod dixit Apost. cum hinc loqueretur, vnuquisque profatum donum habet à Deo, & quod dixit Deus, sine me nihil potestis facere ; & non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est, cum posset dicere non omnes capiunt verbum hoc, sed qui volunt, si verum est quod dicitis vos. Idem quoque de sancta virginitate 17. ita dicit, de ipsa continentia loquens ; Apostolus ait , Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnuquisque proprium donum habet ex Deo, alius sic, alius quidem sic : Quis ergo donat ista? Quis distribuit propria, vniuersique sicut vult? Nempe Deus, apud quem non est iniurias; ac per hoc qua æquitate ille faciat alijs sic, alijs autem sic, homini nōsce aut impossibile aut omnino difficile est, quin tamen æquitate faciat dubitare fas non est. Quid itaque habes quod non
- C accepisti? aut qua peruersitate minus diligis à quo amplius accepisti? Quapropter || hoc possit indubitate humilitatis cogitatione, à se sibi pertinet esse Dei virgo, quod talis est, ac non potius hoc optimum descendere de super à Patre luminum. Et i 8. cap. probat idem per illud Sap. 8. superioris allegatum ; & infra , Quisquis ab initio pudicus permanet ab illo regitur, & quisquis ex impudico fit, ab illo corrigitur, & quisquis in finem impudicus est, ab illo deseritur, & quasi per totum illum librum conclusionem itam cum suis annexis ostendit, ipsomet dicente, 2. Retract. 23. Posteaquam scripsi de bono coniugali, expetebatur ut scriberem de sancta virginitate, nec distuli; at id Dei munus, & quam magnum, & quanta humilitate custodiendum esse, uno sicut potui, volumine ostendi. Imò quod est maius miraculum, quilibet homo quocunque peccatum committeret, nisi Deus eum specialiter preseruat, teste beato Augustino in De sancta virginitate ; qui postquam virginitate plurimum extollebat, & sibi charitatem a signavit custodem, tollens virginibus fatuis occasionem quæ
- D possit earum minuere charitatem, quia scilicet ipsis semper castè viuentibus parum dimittitur; ostendit eas ardenter debere Deum diligere, qui eas in peccata cadere non permisit, quam lapsas quibus quocunque peccata dimisit, & quod debeat deputare tanquam eis omnino dimissum , quicquid mali ab eis non est illo regente commissum , quod tamen non est etiam aliquando verum, nisi Deus sic preserueret quocunque à quocunque peccato non commisso, quod aliter illud committeret nisi quoque preseruatus, amplius reparato Deum diligere teneretur. Vnde cap. 17. ita dicit; tortè minus timebis, magisque inflabis, ut modicum diligas cum , qui te tantum dilexit, quia modicum tibi dimisit, viuenti videlicet à pueritia religiosè, pudicè pia castitate, || illibata virginitate, quasi non tu multò ardenter debes diligere eum qui flagitosus ad te reuersus quocunque dimisit, in ea te cadere non permisit; aut vero ille Pharisæus qui propriea modicum diligebat, quia modicum sibi dimisit & afflatabat , nunquid ob aliud hoc errore cœcabatur, nisi quia ignorans Dei iustitiam , & suam volens constitueat, ius
- E statutum Dei subiectus non erat? Vos autem genus electum, & in electis electi virgini chorii sequentes agnum, etiam vos gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus ne forte quis extollatur : Ihsus enim sumus figuramentum creati in Christo Iesu, in operibus bonis, ut in illis ambulemus : Ergone hunc quanto eius donis ornatores estis, tanto minus amabitis? auertat tam horrendam ipse dementiam. Proutque quoniam verum veritas dixit, quod ille cui modicum dimittitur , modicum diligit ; vos vt ardenter diligitis, cui diligendo à coniugiorum nexibus liberet vacatis, deputate vobis tanquam omnino dimissum, quicquid mali à vobis non est illo regente commissum : Oculi enim nostri semper ad Dominum, quoniam ipse euillet de laquo pedes nostros; & nisi Dominus custodiat ciuitatem in vanum vigilat, qui custodit eam , & continuo de continentia specialiter

probat idem ut superius allegauit; & addit, Ita non putabit modicum sibi dimissum, vt modicum diligat, & ignorans Dei iustitiam, ac suam volens constituere, iustitia Dei non subiicitur. In quo virtus Simon ille laborauit, quem superauit mulier, cui dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum; sed cautius atque verius cogitabit omnia peccata sic habenda tanquam dimittantur, à quibus Deus custodit ne comitantur: & capitulo 23. Quicquid mali ipso custodiente non committitis, tanquam ab illo remissum deputate, ne modicum vobis existimantes dimissum, modicum diligatis. Qui & in sermone de Magdalena 6. O inquit, Pharisæi, ideo parum diligis, quia parum dimitti suspicaris; non quia parum dimittitur, sed quia parum reputas esse quod dimittitur: Quid ergo, inquit ille? Ego qui homicidium non feci, homicida deputandus sum? qui adulterium non commisi, pro adulterio puniendus sum? aut ista mihi dimittenda sunt, quæ non commisi? Ecce iterum constitue duos, & loquamur ad eos; Venit unus supplex peccator cooperitus spinis tanquam hereticus, & nimis timidus tanquam lepus; sed petra est refugium herinacijs & leporibus; venit ad petram, inuenit B ad petram refugium, auxilium accipit; Alius non multa commisit, quid ei faciemus ut multum diligat? quid persuadebimus? contra Domini verba veniemus, cui modicum dimittitur, modicum diligat? Ita plane, cui modicum dimittitur: sed ô tu qui dicis te non multa commisisti, quapropter, quo regente? Nonne Deo? Deo gratias quod mori & voce vera intellexisse vos significatis. Jam vt video soluta quæstio est: Hic multa commisit, & multotum debitor factus est; ille gubernante Deo pauca commisit; cui deputat iste quod dimisit, hinc & ille deputet quod non commisit; adulterer non fuit in illa tua vita præterita plena ignorantiae, nondum illuminatus, nondum bonum malumque discernens, nondum credens in illum, qui te nescientem regit; hoc tibi dicit Deus tuus, regebam te mihi, seruabam te mihi, vt adulterium non committeres; suafor defuit, & vt suafor decesserit, ego feci; locus & tempus defuit; & vt hac decesserit ego feci; affuit suafor, non defuit locus, non defuit tempus; vt non nescientes, ego tetrui; Agnoscere ergo gratiam eius, cui debes, & quod non commisisti. Mihi debet C iste, quod factum est, & dimissum vidisti; mihi debes & tu, quod non fecisti; Nullum est enim peccatum quod fecit homo, quod non possit facere alter homo, si desit rector à quo factus est homo. Item 22^a. propositione sententiarum Prospere, cui & præmititur titulus de adiutorio Dei, sic dicit, Diuini est munera cum & rectè cogitamus, & pedes nostros à fallitate atque iniustitia continentus. Sed hic forsitan aliquis respondebit, & dicet, quod liber Augustini prædictus intitulatur non de virginitate simpliciter, sed de sancta virginitate; Ideoque omnia illa de virginitate seu continentia superius allegata, debent intelligi de sancta virginitate, aut continentia sancta, & alia similia, cuiusmodi tantum in fidelibus reperitur, propter sanctimoniam castitatis qua omnes virtutes perficit, & consummat, quia omnis sancta continentia quantum ad suam sanctitatem est à Deo, sed quantum ad continentiam ipsam simpliciter est à libero arbitrio voluntatis, id eoque & in infidelibus reperitur. Hoc autem refellitur per capitulo proximum manifeste, & per autoritatem Augustini in sermone de Magdalena præmissam. Nec ista falsigraphia effugerat sanctos Patres: Hac enim fuit protervia Iuliani hereticorum Pelagi scismaticorum, quam opposuit Augustinus dicenti quod continentia fuerat donum Dei; Continentia enim vt dixit Julianus in infidelibus reperitur ex libero voluntatis arbitrio sine alio dono Dei. Vnde Augustinus 4. contra Julianum 5°. sic dicit; Acerbissimi genere inimici exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare virtutibus, in quibus sine adiutorio gratiae, solum est naturæ bonum, licet superstitionibus mancipatum; qui solius libertatis ingenitæ viribus, & misericordies crebro & modesti & casti inueniuntur & sobrij: Ad hanc autem Augustinus responderet dupliciter; Primo quod hæc etiam in infidelibus sunt dona Dei, nec tantum à libero procedunt arbitrio; Secundo quia hæc & huiusmodi in infidelibus non sunt verae virtutes. Vnde & in eodem 5°. capitulo, sic redarguit Iultaum; Quanto satius, si te impios ita laudare delectat, vt non audias dicentem Scripturam, qui dicit impium iustum esse, maledictus erit in populo, & detestabilis in gentibus, sed virtutibus veris eos prædictes abundat? Quanto, inquam, satius hæc ipsa in eis dona Dei esse fateneris, sub cuius occulto iudicio, nec iniusto, alij fatui, alij tardissimi ingenij, alij obliuiosi, alij acuti memoresuè nascuntur; & ita de omnibus differentijs alijs virtutum atque virtutum prosequitur iudicium, & addit in fine capituli; quanto ergo tolerabilius illas quas dicas impiorum esse virtutes diuino muneri, potius quam eorum tribueres tantummodo voluntati, licet ipsi hoc nesciant, donec si ex illo sint prædestinatiorum numero accipient spiritum qui ex Deo est, vt sciunt quæ à Deo donata sunt eis. Et infra 6°. capitulo probat idem per autoritatem scholæ Pythagoriticæ & Platonicæ, ita dicens; Verum tu in hac causa, et si ad scholam Pythagoræ pronounces aut Platonis; Vbi eruditissimi atque doctissimi viti multo excelsiores

Augustinus.

Prospere.

Responsio.

Augustinus.

D

E

- A res cæteris Philosophica nobilitate , veras virtutes non esse dicebant , nisi quæ menti quodammodo imprimuntur , à forma illius æternæ immutabilisq; substantiæ qui est Deus; etiam illic aduersum te , quantum donat , qui nos vocavit , pietatis libertate , clamabo , nec in istis est vera iustitia : & infra codem probat specialiter quod continentia infidelium non sit vera virtus ; & dicit , nec continentia sive pudicitia vera virtus est impiorum , quia cum non ad suum referuntur Autorem Dei dona , hoc ipso male his vtentes efficiuntur iniusti : Ergo continentia & pudicitia etiam impiorum sunt dona Dei , & capitulo 10. dicit quod omnia bona infidelium , sive in animi sive in corporis bonis sint , Dei dona sunt , & inferius 12. post longum processum finaliter si concludit , Ex quo colligitur etiam ipsa bona opera quæ faciunt infideles , non ipsorum esse , sed illius qui bene vitur malis . Quem venerabilis Beda sequens contra eundem Julianum hereticum feci specialiter vnum librum ; in cuius capitulo 12. inter multos eius errores recitat istum vnum ; Quam multos Philosophorum , inquit Iulianus , B audiuimus , & legimus , & ipsi vidimus castos , patientes , modestos , liberales , abstinentes , benignos , honores simul ac delicias mundi respuentes , & amatores iustitiae non minus quam sapientiae , vnde quæso hominibus alienis à Deo , quæ Deo placent ? Vnde hæc illis bona nili de natura bono ? & cum ut dixi , vel vnum omnia vel singulos singula habere videamus ; cumque hominum vna natura sit , exemplo suo inuicem sibi ostendunt omnia in omnibus esse posse quæ vel singula iaueniuntur in singulis , quod & iam sine Deo homines ostendunt quales à Deo facti sint . Vide quid Christiani facere possint , quorum in melius per Christum restaurata natura est , & qui diuinæ gratiæ iuantur auxilio ; cui Beda capitulo 13. sic responderet , Beda quod dicit multos Philosopherum patientiam , castitatem , modestiam aliasque de naturæ bono habere virtutes , constat quod quicunque Philosopherum Christum Dei virtutem & Dei sapientiam nescierunt , hi nullam veram virtutem nec veram sapientiam habere ullam potuerunt : In quantum vero vel gustum aliquem sapientiae cuiuslibet , vel virtutis imaginacione habebant , desuper hoc totum accepunt , non solum munere primæ conditionis , verum etiam quotidiana eius gratia , qui creaturam suam nec se deferentem deserens , dona sua prout ipse iudicauerit hominibus , & magna magnis , & parua largitur patuis . Augustinus Augustinus quoq; in sermone de patientia qui est quadragesimus nonus inter eius sermones capitulo 12. Si quis , inquit , non habens charitatem quæ pertinet ad unitatem spiritus , & vinculum pacis quo Catholica Ecclesia congregata connectitur , in alioq; schismate constitutus ne Christum neget patitur tribulations , angustias , famem , nuditatem , pericula , persecutionem , carceres , vincula , tormenta , gladium , vel flamas , vel bestias , vel ipsam crux timore gehennarum & ignis æterni ; nullo modo ista culpanda sunt , imò vero & hic laudanda patientia est : Non enim dicere poterimus melius ei fuisse , vt Christum negando nihil horum pataretur quæ passus est confundo , sed æstimandum est fortasse tollerare illius ei futurum iudicium , quam si Christum negando cuncta illa vitaret ; sed merito queri potest vitrum & ista patientia do-
- D num Dei sit , an viribus tribuenda sit voluntatis humanae , qua quicquid ab Ecclesia separatus , non pro errore qui eum separavit , sed pro veritate sacramenti seu verbi quæ apud eum remansit , umore pœnarum æternarum pœnas patitur temporales . Cauendum est enim ne forte si Dei donum istam patientiam dixerimus , hi quibus inest , etiam ad regnum Dei credantur pertinere ; si autem illam donum Dei negauerimus , cogamur fateri sine adiutorio & munere Dei in voluntate hominis esse posse aliquid boni : Neque enim hoc non est bonum vt credat homo , æterno supplicio se esse puniendum si negauerit Christum , & pro ista fide qualecumque supplicium perforat , & contemnat humanum : proinde sicut negandum non est hoc esse donum Dei ; ita intelligendum est , alia esse dona filiorum illius Ierusalem quæ sursum est libera mater nostra . Hæc sum enim quoddammodo hereditaria in quibus sumus hæredes Dei , cohæredes autem Christi : Alia vero quæ possunt accipere etiam concubinarum filii , quibus Iudei carnales , & schismatici , vel heretici comparantur ; quamvis enim scripum sit , Ejice ancillam & filium eius , neque enim hæres erit filius ancilla cum filio meo Isaac , & Abraham dixerit Deus , In Isaac vocabitur tibi semen ; quod sic est Apostolus interpratus , vt dicere , id est , non qui filii carnis , sed filij Dei , sed filij promissionis dependant in semine , vt intelligeremus semen Abrahæ secundum Isaac propter Christum ad filios Dei pertinente , qui sunt corpus Christi & membra ; id est , Ecclesia Dei una , vera , germana , catholica , tenens piam fidem ; non eam quæ per elationem vel timorem , sed eam quæ per dilectionem operatur ; Tamen etiam filios concubinatum , quando à filio suo Isaac dimisit Abraham , nonnulla eis largitus est munera , ne relinquenterunt omnino inanæ , non ut tenerentur hæredes . Sic enim legitimus , Dedit autem Abraham omnem censem suum Isaac filio suo , & filij concubinarum suatum dedit Abraham munera , & dimisit eos ab Isaac filio suo : Si ergo filij

filii sumus liberi Ierusalem, alia dona ex hereditatorum, alia intelligamus heredium : hi enim A
heredes sunt, de quibus dicitur; Non enim accepisti spiritum seruitutis iterum in timore,
sed accepisti spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba Pater. Item haec respon-
sio supradicta non stat cum illo dicto Sapientis; Ut sciuī, quod non possum esse contūens
nisi Deus det: Loquitur enim ibi de continentia absolute, non tantum de sancta continen-
tia in sanctitate, scilicet castitatis; Nec stat cum illo dicto Salvatoris, Non omnes capiunt
verbū istud, sed quibus datum est, ipso indicente, quia quicunque dimiserit vxorem suam,
nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mactatur, & qui dimissem duxerit, mactatur; dis-
cipuli eius dixerunt; Ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere, sed supple, ex-
pedit continere; quibus ita dicentiis sic respondit, Non omnes capiunt verbū istud, sed
quibus datum est: Sicut ergo ipsi loquebantur absolute de nubere, & intellexerunt de conti-
nere; similiiter videtur quod Salvator responderet ad similem intellectum; nec etiam potest
stare cum illo dicto Apostoli, Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, aliud quidem B
sic, aliud verò sic: Ipse enim loquebatur fidelibus iam conuersis habentibus charitatem; er-
go illa proprietas, siue aliena non potest intelligi de alicet continentia quaquam ad habi-
tum seu [¶] carentiam sanctitatis, & quia [¶] sanctitatis carentia non dicitur ibi ab Apostolo don-
um Dei, intelligitur ergo de proprieate, seu alienate ipsius continentie essentialiter, scilicet
virginalis, viridalis; & etiam coniugalis; Fidelium habentium sanctitudinem castitatis; &
sic illum locum exponunt omnes catholici tractatores.

Item Augustinus ut erat superius allegatum, tractans illud dictum Apostoli, dicit quod impossibile, aut omnino difficile est ho-
mini noscere, qua exequitate Deus faciat alii sic, aliis autem sic; ergo Deus facit alium fidelem
virginaliter, alium coniugaliter continere; quod etiam clarè patet, quia si continentia virgi-
naliter, vel coniugaliter fidelium dependeret tantummodo ex libero arbitrio voluntatis humanae,
facile esset homini noscere, cur alius continet sic, aliis verò sic; quia scilicet, aliis liberè vult
sic, aliis verò liberè vult sic. Item continentia à quocunque peccato est donum Dei, ut erat C
ab Augustino superius allegatum, ergo continentia coniugatorum fideliam ab acto coniugali
culpabiliter venialiter; immo & omnis continentia fidelium vel infidelium à quocunque lapsu
fornicationis, adulterij vel incestus est specialiter donum Dei; omnis ergo continentia nedum
secundum suam circumstantiam qua est sanctitas castitatis, sed secundum suam substantiam,
siue sit castitati coniuncta, siue seorsim, est veraciter donum Dei. Nec debet videri mirabi-
le, quod Deus donat infidelibus castitatem, quia sicut 31um. primi demonstrat, omnes res e-
tiam infidelium diuina prouidentia gubernantur; ipse enim gratis, dat eis corpus & animam,
& quicquid boni qualitercumque habent: Vnde Gen. 20. legitur, quod Abimelech Rex Ie-
rate tulit Sarum vxorem Abraham, sed eam non tetigit, cuius causa redditur ibi talis; Dicit
ad eum Deus, Ego scio quod simplici corde feceris, & ideo custodiui te ne peccares in me,
& non dimisi ut tangeres eam; & supra eodem 12. scribitur simile, scilicet quod Sarai vxor
Abraham sublata est in domum Pharaonis Regis Aegypti, & quod Deus flagellauit Pharaonem & domum eius plagiis maximis propter eam; in tantum quod eam omnino non tetigit, D
ut supplet omnes Catholici tractatores. Patet ergo quod quicunque superat tentationem
carnis nefariam, non tantum liberi arbitrij viribus, sed auxilio Dei hoc facit: Quare & in
omnibus temptationibus aliis patet idem. Vnde Psalmista Psalm. 120. Dominus custodit te,
Dominus protecit tua super manum dexteram tuam; Per diem Sol non vret te, nec Luna
per noctem; Dominus custodit te ab omni malo; & Psalm. 123. Nisi quia Dominus erat E
in nobis, dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis, cum exurgerent homines in nos,
forte viuos deglutiissent nos, cum irasceretur furor eorum in nos; forsan aqua absorbusset
nos; Iste autem est quintus Psalmus gradualis, & quintus gradus ut dicit ibi glossa, est, ut libe-
rari à periculis non sibi, sed Domino tribuant; & ne hoc aduerbiū dubitandi forte seu
forse in quenquam ad dubitandum inducat, nunquid Psalmista haec dixerit afferendo, an potius dubitando, sciendum secundum glossam, quod pro hoc Græco (^{απει}) verbo dubitationis;

Latinī posuerunt forsan, quod intelligibilius dicereatur, An putas; ut sit sensus cum exurge-
rent homines in nos, an putas quod viuos deglutiissent nos; quasi diceret, immo certè, ideoque
secundum glossam in prima parte Psalmi sancti incōmemores quanta eiāserunt, soli misericordiae
Dei ascribunt; in secunda verò gratias agunt, quia liberati sunt, dicentes; Benedictus Domi-
nus qui non dedit nos in captiōnem dentibus eorum; Anima nostra sicut passa erēpta est
de laqueo venantium, laqueus concretus est, & nos liberati sumus. Adiutorium nostrum in
nomine Domini, qui fecit cœlum & terram; & Psalm. 124. Non relinquet Dominus vit-
gam peccatorum super fortē iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.
Item Apostolus 2. ad Cor. 4. dicit; Habeimus thesaurum istum in valis fictilibus, ut subli-
mitas

[¶]charitatis
[¶]charitatis

Augustinus.

Gen.

Psalmus.

Apostolus.

- A mitas sit virtutis Dei, & non ex nobis. In omnibus tribulatione patimur sed non angustiamur; aporianur, sed non destituimur, persecutionem patimur, sed non derelinquimus; deiijimur, sed non perimus; & hoc sicut ipsemet dicit supra eadem 1. Ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo. Ad hoc idem facit planissime & plenissime utriusque series testamenti in lege, Prophetis, Psalmis, Hagiographis, Evangelij, ac etiam Epistolis universis. Satis ergo reputo cui liber humilis catholicus petrus, nullum tentatum solius liberi arbitrij viribus sine gratia vel cum gratia quantacunque, sine alio Dei auxilio //speciali posse temptationem aliquam superare; & si quis alter sapiat quantumlibet gratiosus, caueat ne forte non sobrie sapiat; sed potius plus sapiens quam oportet; despiciat, presumat talis de sua virtute, sed caueat, quia Deus de sua virtute presumentes humiliat; Dicat in abundantia sua, non mouebor in eternum; sed aduerterat quid sequitur, Domine in voluntate tua praestuisti decori meo virtutem, & caueat ne forte auerterat faciem suam ab eo, & factus sit conturbatus, nec villa sit utilitas in sanguine suo, dum in corruptionem descendat; Dicat cum Angelo Laodicæ Ecclesia, Dives sum, & locupletatus, & nullius egeo, sed caueat quod Amens testis fidelis & verus Angelo illi dicit; Scio opera tua, quod neque calidus neque frigidus es: Utinam calidus essem aut frigidus, sed quia tepidus es & non frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicas quod dives sum, & locupletatus & nullius egeo; & nescis quia //miser es, & mendicus miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Non dicat Patri ecclœsi ne nos inducas in temptationem, & dicam libi audacter quod in temptationem pessimam est inductus; nec dicat, Deus in adiutorium meum intende nec cætera talia, quæ verax & humiliis Dei Ecclesia cur omni deuotione dicere nusquam cessat, sed in arcu suo speret, & eius gladius saluet eum, & sine dubio ipse auerterat adiutorium gladij eius, & non auxiliabitur ei in bello. Destruat eum abundatione, & sedem eius in terra collidat; Minorabit dies temporis eius, & eum confusione perfundet; videbunt quoque iusti, & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent; Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum: Non sic autem sobrij ecclœsi filii, non sic sapient, non sic despiciunt, non sic insaniunt, sed humiliiter & veraciter sanè dicunt; Deus noster, refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus, que inuenetur nos nimis; propterea non timebimus, dum turbabitur terra, propria firmitate presumens, & montes elati, vires proprias extollentes, in cor maris profundissimi transferentur.
- B

C A P. VI.

Quod illud Dei auxilium speciale est voluntas eius iniuncta.

D

Ostquam in precedentibus est ostensum nullum tentatum solius liberi arbitrij viribus sine gratia, vel cum gratia quantacunque absque alio Dei auxilio speciali posse temptationem aliquam superare; Restat consequenter inquirere, quod sit illud auxilium quo tentati omnia superant tentamenta, & sine quo in omnibus superantur. Illud autem auxilium cum non sit liberum arbitrium, nec gratia creata seu charitas, quæ sunt maxima dona Dei creata, & maximi auxilij, quid potest esse nisi divina voluntas? Nam cuicunque Deus auxiliatur, voluntariè auxiliatur, sicut quicquid agit ad extra non natura, nec ex sola cognitione, sed voluntate illud agit, sicut ostium & nonum capitula primi docent. Absit etiam quod quenquam fortuito a casualiter adiuwaret, quia tunc vigesimum secundum, vigesimum septimum, vigesimum octauum, & vigesimum nonum primi eum turpiter obiurgarent: Voluntas ergo diuina est illud auxilium sine quo tentatus quilibet superatur, sicut ex 22°. primi, & alijs præhabitus scrii potest, & per quod tentatus quilibet superans efficaciter superat "tentatorem", sicut 10°. primi cum præmissis ostendit: Vnde sanctus David in pugna spirituali satis expertus, quia frequenter superatus & superans, ita dicit; Ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius; Ita scilicet, in culpam prosterrens cui Dominus indignatur, & vita in innocentia sustinens cui Dominus voluntariè auxiliari dignatur; quanquam & aliter exponatur, sed istam expositionem totus processus

E

adieuwaret, quia tunc vigesimum secundum, vigesimum septimum, vigesimum octauum, & vigesimum nonum primi eum turpiter obiurgarent: Voluntas ergo diuina est illud auxilium sine quo tentatus quilibet superatur, sicut ex 22°. primi, & alijs præhabitus scrii potest, & per quod tentatus quilibet superans efficaciter superat "tentatorem", sicut 10°. primi cum præmissis ostendit: Vnde sanctus David in pugna spirituali satis expertus, quia frequenter superatus & superans, ita dicit; Ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius; Ita scilicet, in culpam prosterrens cui Dominus indignatur, & vita in innocentia sustinens cui Dominus voluntariè auxiliari dignatur; quanquam & aliter exponatur, sed istam expositionem totus processus

lentamen-
tum.
Psal 29.

processus illius Psalmi 29ⁱ. prætendit: Exaltebo, inquit, te Domine, quoniam suscepisti me, A nec delectasti inimicos meos super me, Domine Deus meus, clamaui ad te, & sanasti me; Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendantibus in lacum: & tunc excitando ad gratiarum actionem pro tantis beneficijs Domino statim subdit; P̄allite Domino sancti eius, & confitemini memoriae sanctitatis eius, quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius, & secundum glossam super versum sequentem, Illa ira est fletus qui est omnia modis hominis miseria tam culpæ, quam poenæ. Idem Psalmus 5°. Domine, inquit, vt scuto bona voluntatis tue coronaisti nos; vbi glossa, Bona voluntas qua nos coronasti, nobis est vt scutum contra inimicum quo protegimur, & ipsa est vt corona, id est arma, quibus expugnatur inimicus; hæc est scutum contra eum qui temptationibus & tribulationibus fuggerit desperationem, & est sensus, bona voluntas tua protegit nos & vincere facit; vel ita, scutum quod à rotunditate dicitur, duo facit, quia corpus munit, & caput coronat; Ita gratitudo Dei voluntas qua nos vocat, est defensio hic contra omnia; & in futuro corona. Idem B Psalmus 42. Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluavit eos, sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam placasti in ijs; & Psalmus 88. Gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum, Glossa; Tu es gloria, id est, exaltatio virtutis eorum quos non solum illuminat, sed etiam posse dat, & in beneplacito tuo, id est, quia tibi beneplacuit, non quia digni sumus, exaltabitur cornu nostrum. Item 2. Machab. viii. Dominus non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat ignis victoriā. Et ne qua fallacia malitiae Pelagianæ tibi turpedit, audi vnde quisquis sit dignus hoc enim honore condignus est quemcunque rex voluerit honorare; Hesler. 6. dicitque Augustinus de prædestinatione sanctorum 12. Item quod dixi, salutem, religionis illius nulli unquam desuisse qui dignus fuit, & dignum non fuisse cui defuit; Si discutiatur & queratur vnde quisque sit dignus, non desunt qui dicant voluntate humana, nos autem dicimus gratia vel prædestinatione diuina: Quicunque ergo est dignus victoria, non est ex se dignus, sed ex Dei gratuita voluntate, quæ & dignum victoria efficit, & victorem. C

C A P. VII.

Quod nullus non tentatus, solius Liberi Arbitrij viribus, sine gratia vel cum gratia quantacunque creata absque alio Dei auxilio potest peccatum aliquod evitare.

D

T autem tractatum de vitatione peccati perficiam, tantum superest vt præhabitibus consequenter ostendam, nullum etiam nouum tentatum solius liberi arbitrij viribus sine gratia, vel in gratia quantacunque absque alio Dei auxilio posse peccatum aliquod evitare. Facilius namque est tentato vitare ille peccatum, quam non tentato vitare tentationem; Nam tota die tentamus inuiti, sed nunquam propriè peccamus inuiti; sed nullus tentatus solius liberi arbitrij viribus sine gratia, vel cum gratia quantacunque absque alio Dei auxilio potest vitare peccatum de quo tentatur, vt tria præmissa capitula docuerunt; ergo nullus non tentatus solius liberi arbitrij viribus sine gratia vel in gratia quantacunque absque alio Dei auxilio potest vitare, quin de peccato tentetur, & si tentatus fuerit de peccato, & auxilium Dei non alit, necessariò superatur secundum capitula memorata. Item quicunque non tentatur, hoc necessariò est à Dco, quod non tentatur, sicut 1^a. para 13°. primi probat; & per 22um. primi Deus necessariò habet aliquem actum voluntatis circa talēm non tentari, & non nolitionem, quia tunc per decimum primi, non tentatur, ergo volitionem, quæ per idem decimum ipsum tentari non sinit: Vnde Augustinus in sermone suo in natali sanctæ Mariæ Magdalena cap. vlt. Hoc, inquit, tibi dicit Deus tuus; regebam te mihi, seruabam te mihi vt adulterium non committeres, suisor defuit, & vt suisor decesset, ego feci; locus & tempus defuit, & vt hæc decessent, ego

tentamen-
tum,

Augustinus.

E

A ego feci. Item si quis non tentatus *hoc & sic* posset, ponatur in esse; tunc per vigesimum secundum primi Deus habet aliquem actum voluntatis circa istam euationem, & non noluntationem, quia tunc per decimum primi, ipsa non fieret; ergo volitionem; ergo peridem decimum ipsa insuperabile auxilium sibi praestat. Item illa vitatio vel sit agendo, vel non agendo; si agendo, Deus est ibi prima causa agens, sicut tertium, & quartum capitula primi probant; si non agendo, adhuc Deus est prima causa illius non actionis, sicut undecima pars 13. primi docet. Item secundum allegata capitulo tertio huius secundi; Gratia est necessaria ad cauendum peccata, & hoc ut videtur etiam non tentatis: Quod dat enim allegatorum ibi loquuntur generaliter de quibusunque indistincte, non faciendo mentionem aliquam de tentatis, & illa gratia vel est Spiritus Sanctus, vel aliquid eius donum creatum, quod nihil facit nisi ipso Sancto Spiritu dirigente, ut pater ex eodem tertio & quarto sequenti. Item secundum ostensi eodem quarto, quilibet homo committeret quocunque peccatum, si non B esset a Deo specialiter preservatus.

C O R O L L A R I V M.

Corollarium, quod diuina voluntas sicut tentatos à ruinâ conseruat, sic & non tentatos tam à tentatione quam à peccato præseruat.

VNde manifestum est quod diuina voluntas sicut tentatos à ruinâ conseruat, sic & non tentatos tam à tentatione, quam à peccato præseruat: Istud corollarium per præhabita potest similiter demonstrari, sicut quintum capitulum conclusionem similem demonstrauit. Ergo mira circa nos miseros & ingratos diuinæ pietatis dignatio, quæ non tentatos à tot & tantis tentacionum turbibimis intactos præseruat; tentatos in tot & tantis tentacionum incuribus invictos conseruat, & per ipsam non per ipsos vincentibus tot & tanta præmia coaceruat: vi igitur ipsa ducente ab ingratitudine redeamus, rogenus humiliter ut & ipsa donante accipere mereamur non spiritum huius mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut saltem sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, in quo clamantes Abba Pater humillimas gratias in omnibus rependamus.

C A P. VIII.

De perseverantia quid sit, & quod nullus viator quantacunque gratia creata subnixus, solius Liberi Arbitrij viribus, vel etiam cum adiutorio gratiae possit perseverare finaliter sine alio Dei auxilio speciali.

EO hæc de perseverantia est agendum: superbus namq; Pelagius astruere præsumebat, quod homo solius liberti arbitrij viribus possit omnia Dei mandata perficere, & omnia peccata vitare, sicut ex quarto secundi huius appetit; quare & perseverare finaliter ex seipso, quod & diuersi libri beati Augustini contra Pelagianos editi contestantur: In primis igitur videndum de Perseverantia, quid si ipsa: Hanc autem Tullius 2. veteris suæ Rhetorice sic definit; Perseverantia est in ratione bene considerata stabilis & perpetua mansio: Aristotelis verò 7. Eth. 7. ipsum perseverare definit hoc modo; Perseverare est in eo quod est detinere, & pro differentia illius ad continere, subiungit; Continentia autem in eo quod est superare, quemadmodum & non vinci in vincere, propter quod & eligibilis continentia perseverantia. Cognito autem quid sit perseverantia restat ostendere, nullum viatorem corruptio corpore agrauatum in quantacunque creata grata constitutum, solius liberi arbitrij viribus, vel etiam cum adiutorio gratiae posse perseverare finaliter sine alio Dei auxilio speciali: Nam per cap. proximum, Nullus viator quantumlibet gratus potest sic vitare peccatum mortale. Item Nullus

Nullus viator quantumlibet gratus potest sic vitare tentationem de peccato mortali, sicut A Corollarum proximum inferebat; & sicut constat ex capitulo proximo, quod & de se multum euidenter appareret, & si sit tentatus de quocunque peccato mortali, non potest illud vitare, sicut quartum & quintum huius ostendunt. Item istam conclusionem omnia penè argumeant probabunt, quæ similes conclusiones de tentationibus superandis & peccatis vitandis in quatuor cap. proximis probauerunt; & pro ista conclusione similiter facit totum secundum capitulum primi libri. Ad hoc idem sunt satis multæ autoritates Scripturaræ canonicae & Doctorum, quarum aliquæ fuerant superioris allegatae, quibus satis plures, si quis voluerit, remanent allegandas, ex quibus pauca & breuiter allegabo. Psalmus 118. Domino Deo dicit; Ordinatione tua perfuerat dies, id est, angelus siue homo lucidus luce iustitia; Iosue quoque 14. Icabitur Caleb sic dixisse; concessit Dominus vitam multi, sicut pollicitus est usque in presentem diem; quadraginta & quinque anni sunt ex quo Dominus loquutus est verbum istud; Hodie octaginta quinque annorum sum sic valens, ut eo valebam tempore, illius B in me temporis fortitudi usque hodie perfuerat tam ad bellandum quam ad gradendum, sed per quem tanta fortitudo sibi perfuerauit, nisi per illum qui Num. 14. sic promisit? Serum meum Caleb inducam in terram hanc. Et Deut. 29. Adduxit vos, ait Moses, quadragesima annis per desertum; Non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum veritate consumpta sunt; panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis, ut sciretis, quod ipse est Dominus Deus vester: sed quia secundum Apostolum 1. ad Cor 10. Omnia in figura contingebant illis, quid posset per ista melius figurari, quam quod Domino nos ducente omnibus annis peregrinationis istius per desertum in iugum huius mundi, ipso perfuerantiam largiente, non sunt attrita vestimenta nostra spiritualia, scilicet virtutes, i.e. calceamenta pedum nostrorum, scilicet dona genuina charitatis, duplicitate amotis, scilicet Dei & proximi, veritate consumpta sunt per abusum; panem doctrinæ non comedimus, qui sine ipso confundaret cor nostrum; vinum & siceram deuotionis non bibimus, quæ cor nostrum C perfueranter læsificant sine ipso; nec tamquam defecimus ut sciamus, quia ipse Dominus Deus noster, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia sunt & constant; qui & omnia verbo sunt virtutis sustinet, & supportat, teste eodem apostolo ad Rom. 11. & ad Hebrei. 1. Simile est illud Gen. 27. Frumento, vino, & oleo stabilio eum. Quid etiam aliud quam perfuerantiam lonant ista, Conserua me Domine; Verbo Domini Coeli firmati sum, id est, secundum Augustinum iusti siue Apostoli; Statuit supra petram pedes meos; Manda Deus virtutem; Confirmata hoc Deus quod operatus es in nobis; Qui fundasti terram super stabilitatem suam; Custodi nos Domine ut pupillam oculi; Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam; & multa similia multis Psalmis: Dicitque disertissimus Esaias 26. cap. Vrbs fortitudinis nostræ Syon Salvator, ponetur in ea murus, & Antemurale ad custodiendum, scilicet civitatem. Sanctus quoque David 1. Paralip. vlt. sic ora & Dominum pro populo sibi deuoto, Domine Deus, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in venerationem tuu mens ista permaneat; quid aliud petijt, quam perfuerantiam consummatam? & cui eam petebat à Deo, si non datur ab eo, sed vniuersisque viribus propriis illam posset habere, sicut quadragesimum sextum primi pleniius arguebat? Vnde beatus Augustinus de bono perfuerantie 2. per idem argumentum eandem conclusionem ostendit: Cur, inquit, Perfuerantia ista "petitur" à Deo, si non datur à Deo? An & ista irrisoria petitio est, cum illud ab eo petitur, quod securum non ipsum dare, sed ipso non dante, esse in hominis potestate? sicut irrisoria etiam est illa gratiarum actio, si ex hoc gratia aguntur Deo, quod non donauit ipse, nec fecit: Sed nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irritidetur; & huic argumento multum inititur quasi per totum illum librum, ut patet cap. 3. 6. & 9. vbi & allegat hoc à beato Martye Cypriano, de Dominicâ oratione, & est epistola sua quinta, & alijs locis multis. Et sicut illi David pro perfuerantia populi sui Deum orauit, sic & David noster Dominus Christus pro populo suo Deum Patrem orauit; Pater, inquiens, sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint vnum, sicut & nos; cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo, quos dedisti mihi custodiri, & nemo ex his petijt nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur: & infra, Non togo vi tollas eos de mundo sed vi serues eos à malo: cuius doctrinam Sacerdotes sui sequentes sic orant; Custodi quæsumus Domine Ecclesiam tuam propitiatione perpetua, & quia sine te labitur humana mortalitas, tuis temper auxilijs & abstrahatur à noxijs & ad salutaria dirigatur. Item 3. Reg. 13. att. Dominus ad Eliam, Dereliqui mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal; & omnes os, quod non adorauerit eum osculans manus*. Quicunque ergo non incurvat genua sua ante Baal, ut à iustitia deflestat in opere,

nec

II posset

Psalms.
Iosue.Num.
Deut.

Apostolus.

Esaies.
Daniel.Augustinus.
II præcipi-
tur

II iste

Reg.

* sicut

A nec ore cordis aut corporis eum adorauerit, aut osculatus fuerit manum eius in cogitatione vel loquitione, non viribus suis aut meritis, sed data gratis perseverantia à Domino custoditur: Non enim diceret Dominus, Dei reliqui mihi septem milia vitiorū, &c. si non ipse, sed ipsi se portus Domino reliquisten, dum per te, non per eum, idola reliquerunt; sic etenim arguit Apostolus ad Rom. 11. ostendens quod reliqui Israël per gratiam salvi sunt; Nunquid, si fuerint dicit Apostolus, Repulit Deus populum suum? Absit; An nesciis in Elia, quid dicit Scriptura? quid dicit illi diuinum responsum? reliqui mihi septem milia vitiorum qui non curauerunt genua sua ante Baal; sic ergo & in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratia Dei salutē factae sunt; si autem gratia, iam non ex operibus; ex hoc ergo quod Deus dicit, Reliqui mihi, &c. innuit Apostolus quod Deus hoc fecit, non ipse, & quod Deus hoc gratis fecit, scilicet secundum electionem gratiae, non pro meritis; si enī pro corum meritis hoc fecerit, ipse per sua merita prius & principalius quodammodo hoc fecissent; sic ergo, inquit,

B & in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salutē factae sunt, sicut, luppis in illo tempore illæ reliquiae, seu illi relictæ salvi facti sunt, non à se, scilicet, sed à Deo, & hoc gratis, non ex operibus. Beatus etiam Augustinus de bono perseverantiae 54. tractans istud *Augustinus.* Apostolicum argumentum, sic ait; Apostolus, vestigia Dei gratia fuisse reliqua reliquias, non meritis opere eorum, fecitus adiunxit, An nesciis in Elia quid dicit Scriptura? Quemadmodum interpellat Deum aduersus Israël, &c. sed quid dicit illi, inquit, responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia vitiorum qui non curauerunt genu ante Baal; Non enim aucta fuit mihi, aut reliquerunt te mihi, sed reliqui mihi; Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquiae per electionem gratiae salutē factae sunt; si autem gratia, iam non ex operibus. Item Esaï 40. Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ, non deficiet, nec laborabit, qui dat lais virtutem, & his qui non sunt, sortitudinem & robur nulliplicat; deficient pueri & laborabunt. Glosa, id est pueriliter viventes, & iuuenes in infirmitate cadent, scilicet de virumib[us] propriis presumentes; & addit, Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem; assument pennas sicut Aquile, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficiunt. Et infra 48. Super Deum Israël constabili sunt; Et infra, Hæc dicit Dominus gubernans te in via qua ambulas. Item Ierem. 32. Ecce ego congregabo eos *Ierem.* de vniuersis terris, & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter, & dabo eis cor virum & animam, seu alias viam viam, ut timcant me vniuersis diebus, & feriam eis pactum sempiternum, & non deficiam eis benefacere, & timorem meum dabo in corde eorum ut non recedant a me: Vnde claret, quod tam reditio à malo, quam permanens in bono finaliter, scilicet vniuersis diebus, patet sempiterno ut nunquam recedatur à Domino, quia est perseverantia usque in finem, non est sufficienter nec antecedenter ab homine, sed à Deo: Vnde & Augustinus de bono perseverantiae 2. eandem conclusionem per eandem autoritatem ostendit; Hanc enim, inquiens, scilicet perseverantiam promisit Deus, dicens,

D Timorem meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant; quod quid est aliud, quam quod talis actans erit timor meus quem dabo in cor eorum, ut mihi perseveranter adherant? Cui & Sanctus David, Sancti Spiritus cithara apertissime concinit Psalmi 79. dicens, Deus *David.* virtutum, conuerte nos, respice de celo, & vide, & visita vineam istam, quantum ad conversionem à malo; & perfice eam, quam plantauit dexteræ, quantum ad perseverationem in bono; & super filium hominis quem confirmasti tibi, fiat manus tua, scilicet perseveranter sustinens & confirmans super virum dexteræ tuae, quem scilicet Spiritus Sanctus dexteræ tuae digreditur, de sinistra ad dexteram conuertebat; & super filium hominis, quem confirmasti tibi ipsum nullatenus dimittendo; & non discedimus à te: More prophetico præteritum ponit pro futuro; quasi diceret manifestè; Si hæc cultib[us] nostrum feceris, non discedemus à te, sed perseverabimus tecum usque in finem; Etideo subiungit reliqua de futuro; Vivificabis nos, scilicet vita æterna, quia qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit, Matth. 10. Ideo-

E que subiunxit, Domine Deus vittutum conuerte nos, scilicet de malo ad bonum, & Oitende faciem tuam, scilicet voluntatem tuam, nos in bono perseverantes finaliter faciendo, & salvaturimus: Vnde & Beatus Augustinus de bono perseverantiae 11. ita dicit; Post eatum hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum, neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo, hanc posuit in illo in quo sortem consecuti sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui vniuersa operatur, & per hoc sicut operatur ut accedamus, ita operatur ne discedamus; propter quod ei per prophetam dictum est; Fiat manus tua super virum dexteræ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi, & non discedimus à te: Ille certè non est Adam primus, in quo discedimus ab eo, sed Adam nouissimus, super quem fit manus eius, ut non discedamus ab eo; Christus enim to-

tus cum membris suis est propter Ecclesiam, quæ est corpus eius, plenitudo eius : Cum ergo A sit super eum manus Dei ut non discedamus ab eo, ad nos utique peruenit opus Dei, hæc est in manus Dei quo opere Dei fit, ut simus in Christo permanentes cum Deo ; In Christo enim sortem consequiti sumus prædestinati secundum propositum eius qui vniuersa operatur : Manus igitur Dei est ista nostra ut non discedamus à Deo. Item 2. ad Cor. vlt. Oramus, inquit Apostolus, vestram consummationem, & quid aliud est hoc quam orare eorum perseverantiam consummatam? sed à quo hoc oravit nisi à Deo? à quo ergo datur nisi ab eo? Idem ad Rom 14. Potens est Deus statuere illum de quo nullus ad literam dubitat; hoc ergo nequaquam tantus docet Apostolus, nisi aliud vellet intelligi, scilicet quod omnem stantem Deus per suam potentiam statuit, non illius, quia non dicit, potens est homo seipsum statuere, sed potens Deus illum statuere. Vnde Augustinus de bono perseverantie 18. sic ait; Voluntate Dei stat, qui stat; potens est enim Deus statuere illum; Non ergo seipse, sed Deus. Idem de correptione & gratia 56. tractans eandem autoritatem sic: Apostolus B respiciens ad prædictinatos ait; Stabat autem; & ne hoc sibi arrogarent; Potens est enim Deus, inquit, statuere eum: Ipse itaque dat perseverantiam qui statuere potens est eos qui stant, ut perseverantiam scilicet. Idemque Apostolus supra, eiusdem 4. similiter loquebatur, cùm dixit quoddam Abraham in reprobatione Dei non habuit, plenissimè sciens, quia quemque promisit Deus, potens est & facere, id est potenter faceret quæ promisit; Alias enim rationabiliter habuit; quod & patet per Augustinum de Correptione & gratia 52. de Prædestinatione sanctorum 3. & 12. sicut allegatum est plenius 46. primi. Eodem quoque modo loquitur beatus Iudas Apostolus in hac verba; Et autem qui potens est vos conseruare sine peccato, & constitue ante conspectum gloriae suæ immaculatos in exultatione gloriola, &c. Vnde Augustinus de Correptione & gratia 17. Apostolus, inquit, Iudas, cùm dicit, Ei autem qui potens est, &c. Nonne apertissimè ostendit donum Dei esse in bono perfectare usque ad finem? Quid enim aliud sonat, qui potest conseruare vos sine offensione, & constitue ante conspectum gloriae suæ immaculatos in letitia, nisi perseverantiam bonam? Item quis tam insulso despiciat, ut neget perseverantiam esse donum Dei, cùm dicat sanctissimus Ieremiæ; Timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant à me : Multa quoque alia testimonia adducta superius hoc testantur, cùm etiam secundum beatum Apostolum Iacobum, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum Iac. 1. & quod donum melius perseverantia viatori? Quis etiam Christianus tam tepidus ut Deum non oret, ut in bono finaliter perseveret? sed ad quid perseverantiam poscit à Deo, si non donetur ab eo? & quicunque eam donum Dei esse concederet, concedet necessariò consequenter, eam non esse sufficienter aut antecedenter ab homine, sed à Deo: Si enim sic esset homini ex seipso, non ita congruè donum Dei, sicut donum hominis diceretur, nec ab eo congruè peteretur, sicut 46. primi plenius ostendebat; cùm tamen nihil magis congruum videatur quam ab eo hanc petere, quæ hanc donat: Dicit etiam Apostolus ad Eph. 2. gratia salutis estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est; hæc igitur est causalis Apostoli, quia est donum Dei, ideo non est ex vobis. Et per istam rationem probat Augustinus de bono perseverantie ipsam non esse homini à seipso sed à Deo; vnde capitulo secundo sic dicit, Videamus utrum hæc perseverantia de qua dictum est, Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit, donum sit Dei; quod si non sit, quomodo verum est, quod ait Apostolus, Vobis datum est pro Christo non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamenti pro eo? horum quippe unum pertinet ad initium, alterum ad finem; utrumque autem est Dei donum, quia utrumque dictum est esse donatum; quid autem dici potest, cur perseverantia usque in finem non donetur in Christo, cui donatur pau pro Christo? aut ut expressius loquatur cui donatur mori pro Christo: Nam & Petrus Apostolus donum Dei esse demonstrans, Melius est, inquit, benefacientes, si velut voluntas Dei, pati, quam malefacientes; cum dicit, Si velut voluntas Dei, ostendit diuinitus dati, nec omnibus Sanctis ut pro Christo patientur; Neque enim quos non vult voluntas Dei peruenire ad experientiam gloriarumque passionis, non perueniunt ad regnum Dei si perseverauerint in Christo usque in finem. Si quis dicat istis non dari istam perseverantiam, qui aegritudine corporis vel quoque easu moriuntur in Christo, cùm longè difficilior donetur illis à quibus suscipitur & mors ipsa pro Christo; sed cui nihil difficile est, utramque donat; hanc enim, scilicet faciliorē promisit Deus dicens, Timorem meum dabo in cor eorum, ut à me non recedant. Et infra eodem, Per hoc quod perseverantia poscit à Deo, ostendit eam esse donum Dei, & propter hoc quod est donum Dei, non esse homini à seipso, nec in hominis potestate si ipse non dederit: Vnde sic dicit; Cur perseverantia ista poscit à Deo, si non donatur ab eo? An & irrisoria petitio est,

*Apostolus.**Augustinus.**Apostolus.**Ind. 11.**Augustinus.**Jacobus.**Apostolus.**Augustinus.**Petrus.*

B

C

D

E

A est, cùm id ab eo petitur, quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate? sicut ictus oria est etiam illa gratiarum actio, si ex hoc gratiae aguntur Deo, quod non donauit ipse nec fecit; sed nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur, ô homo; nec verborum tuorum tantum, verum etiam cogitationum testis est Deus; si aliquid a tanto diuite veraciter & fideliter poscis, ab illo à quo poscis te accipere crede quod poscis; Noli eam labij honorare, & super eum corde te extolle, credens à te ipso ubi esse, quod ab illo te fingis orare. An ab illo perseverantia ista forte non poscit, cùm ipsa oratione quæ dominica nuncupatur, quando oratur à Sanctis, nihil penè aliud quām perseverantia posci intelligatur: quod & per singulas petitiones illius orationis secundum expositionem beati Martyni Cypriani in libro suo quem de hac re condidit, cuius titulus est de Dominica oratione, & est inter epistolulas suas quinta, & secundum expositionem similiter propriam satis diffusæ & planè quatuor capitulis sequentibus manifestat. Vnde & capitulo 3°, allegat Cyprianum

Cyprianus.

B dicentes; Dicimus, Sanctificetur nomen tuum, non quod optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo ut sanctificetur nomen eius in nobis. Cæterum à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificata? sed quia ipse dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum; id potius & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cuperimus, perseveremus: Et infra codem; Hæc inquit, sanctificatio vt in nobis permaneat, oramus, hoc diebus ac noctibus postulamus, vt sanctificatio, & vivificatio, quæ Dei gratia sumitur, iplius protectione serueret; & addit Augustinus, In sanctificatione igitur perseverantiam, hoc est, vt in sanctitate perseveremus, nos ab eo petere: Iste Doctor intelligit, cum sanctificati dicimus, Sanctificetur nomen tuum: Quid enim est aliud petere, quod accepimus, nisi vt id quoque nobis praestetur, ne habere deuinamus; & ita prolequitur infra codem capitulo, & in cæteris consequenter; & idem proflus ad eandem conclusionem habetur de Correptione & gratia 16. & 17. vbi cap. 16. ita dicit; Negare quidem non possumus perse-

C verantiam in bono perficiemus usque in finem magnum esse Dei munus, nec esse nisi ab illo de quo scriptum est, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum; & cap. 17. probat idem multis autoritatibus sacra Scriptura; Si dixerimus, inquit, perseverantiam sic esse hominis, vt ei non sit ex Deo, illud primitus evanescatur quod ait Dominus Petro, & est Luc. 22. Rogavi pro te vt non deficiat fides tua: Quid enim ei rogauit nisi perseverantiam usque in finem, quæ profecto si ab homine hominem esset, à Deo possenda non esset? Deinde cùm dicat Apostolus, scilicet 2. ad Cor. vlt. Oramus autem Deum ne quid faciat malum, proculdubio perseverantiam eis orat ad Deum: Neque enim nihil malum facit, qui bonum deserit, & à quo declinare non debet, inclinatur in malum, non perseverans in bono: Illo etiam loco, vbi dicit, Gratias ago Deo, &c. quoniam qui ceperit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Iesu Christi, quid aliud eis, quām perseverantiam in bono, usque in finem vitæ Dei miseratione promittit? Item vbi dicit, Salutat vos

D Epaphras sacerdos certans pro vobis in orationibus, vt steis perfecti & pleni in omni voluntate Dei, quid est vt stetis, nisi vt perseveretis? Quid est etiam quod in Actibus Apostolorum legimus, Credideunt autem quotquot erant ordinati in vitam æternam? Quis in æternam vitam potuit ordinari, nisi perseverantia dono, quandoquidem qui perseveraverit usque in finem, hic saluus erit? qua salute nisi æterna? vbi & innuit notabile argumentum quod est tale; Si Deus quenquam præordinat ad aliquem certum finem, præordinat sibi omnia necessaria media ad hunc finem, & quæcumq; cuicunq; præordinat hæc & donat. Et de bono perseverantia, 3. facit simile argumentum, quod scilicet quicunque vult aut poscit aliquem certum finem, vult & poscit quodlibet medium, sine quo non potest consequi illum finem: Vnde sic dicit; Cùm dicimus, Adueniat regnum tuum, Num aliud poscamus nisi vt veniat, & nobis quod esse venturum non dubitamus omnibus Sanctis? ergo & hic qui iam Sancti sunt, quid orant, nisi vt in illa sanctitate, quæ eis data est, perseverent? Nec enim alter tibi veniat

E Dei regnum, quod non alijs, sed his qui perseverant usque in finem certum est esse venturum, Et adhuc consequenter codem capitulo, scilicet de Correptione & gratia 17. probat idem per istam petitionem orationis dominicæ; Sanctificetur nomen tuum, secundum expositionem propriam & beati Martyris Cypriani, sicut ex capitulo 3°, de bono perseverantia superius allegauit. Idem infra codem 26. Si confiteatis doctum Dei esse perseverare in bono usque in finem, cur hoc donum * illi accipiunt, illi non accipiunt? puto quod mecum pariter nositis; * Dei aut si ad liberum arbitrium hominis, quod non secundum Dei gratiam, sed contra eam defendis, pertinere dicis, vt perseveraret in bono quisquis vel non perseveraret, non Deo donante sic perseverat, sed humana voluntate faciente. Idemque de Natura & gratia 27. Admonentur, inquit, illi, ne dona Dei suæ potestati tribuendo, seque extollendo grauius pereant, quām

Augustinus.

Si nihil operarentur boni ; quibus dicitur cum tremore & timore vestram ipsorum salutem operamini ; Deus enim est qui operatur in nobis & velle & operari. Et ut in breuibus longa dicam, totus liber Augustini de bono perseverantie, & tere totus liber eius de Corruptione & gratia 16°. capitulo consequenter istam conclusionem , quod perseverantia non est homini a seipso, per hoc medium quod est donum Dei, se reputat demonstrare. Item

Hieronymus Hieronymus super illud Dan. 1. Dedit Deus autem Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis Eunuchorum; Ex quo , inquit , intelligimus pro necessitate rerum , si

Augustinus || cum Sancti diliguntur ab infidelibus , Dei esse misericordia , non bonitatis hominum peruersorum : || Cui & concordat Psalmus 105. dicens , Dedit eos in misericordias , in conspectu hominum qui cœperant eos. Audiad huc quæsto Augustinum de Corruptione & gratia , 59. uba Sancti Spiritus intonantem ; In hoc , inquit , loco misericordium vbi tentatio est virtus humana super terram , virtus in infirmitate perficitur : quæ virtus? nisi vt qui gloriantur in Domino glorietur, ac per hoc de ipsa perseverantia boni nolui Deus sanctos suos in viis suis , sed in ipso glorianti, qui eis non solum dat adiutorium , quale primo homini dedit , sine quo non possunt perseverare si velint , sed in eis etiam operatur & velle, vt quoniam non perseverabunt , nisi & possint & velint , perseverandi eis & possibilitas & voluntas diuinæ gratiae largitate donatur : Tantum quippe Spiritu Sancto || accenditur voluntas eorum , vt ideo possint , quia sic volunt , ideo sic velint , quia Deus operatur vt velint. Nam si in tanta infirmitate vita huius ipsis relinquetur voluntas sua , vt in adiutorio Dei sine quo perseverare non possent , manerent si vellet , nec Deus in eis operaretur vt vellet , inter tot & tantas tentationes infirmitate sua sic cumberet voluntas , & ideo perseverare non possent , quia deficientes infirmitati voluntatis nec vellet , aut non ita vellet , vt possent : Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ , vt diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; & ideo quamvis infirma , non tamen deficeret , nec aduersitate aliqua vinceretur. Et cap. 49. Nunc autem , id est , post lapsum , quibus deest tale adiutorium iam poena peccati est ; quibus autem datur , secundum gratiam datur , non secundum debitum , & tanto amplius datur per Iesum Christum Dominum nostrum , quibus id date Deo placuit , vt non solum alsit , sine quo permanere non possumus , etiam si velimus , verum etiam tantum ac tale sit vt velimus ; si quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo & perseveranter tenendo non solum posse quod volumus , verum etiam velle quod possumus , quod non fuit in homine primo ; & 53. Primo homine , qui in eo bono quo factus est , accepit posse non peccare , posse non mori , posse ipsum bonum non deserere , datum est adiutorium perseverantie , non quo fieri vt perseveraret , sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset : Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam praedestinatis , non tale adiutorium perseverantie datur , sed tale vt eis perseverantia ipsa doneret , non solum vt sine isto dono perseverantes esse non possint , verum etiam vt per hoc donum non nisi perseverantes sint : Non enim solum dixit , Sin me nihil potestis facere ; verum etiam dixit , Non vos me elegistis , sed ego elegi vos , & posui vos , D vt eatus , & fructum faciat , & fructus vester maneat ; Quibus verbis non solum eis iustitiam , verum etiam in illa perseverantiam se dedisse monstrauit. Item ponere hominem gratum posse perseverare in gratia per seipsum , fuit error Pelagii : quod patet per Aug. de bono perseverantie , vbi volens ostendere per petitiones orationis Dominicæ , secundum expositionem B. Martrys Cypriani perseverantiam in bono esse gratuitum donum Dei , & non esse homini a seipso , sic ait ; Legite aliquanto intentius eius expositionem , B. Cypriani martyris libro quæ de hac re condidit , cuius titulus est de dominica oratione , & videte ante quot annos , contra ea quæ erant futura Pelagianorum venena , quale hic antidotum præparauit . Nam ibi sunt quæ maximè contra eos catholica defendit Ecclesia ; quotū est vnum , gratia Dei non secundum merititia nostra dari , quoniam dona Dei sunt , & Dei gratia etiā conferuntur vniuersa merita iustum ; Et infra codem , horū tertium hoc loco vlt. posui , solum non tractatur nisi in supradicto glorioſi martyris libro : De duobus vero ceteris tanta illic prosperitate disseritur , vt supradicti haeretici noui inimici gratiae Christi longè ante reperiantur conuicti esse quam nati . In his ergo meritis sanctorum , quæ nulla nisi Dei dona sunt , etiam perseverantiam donum Dei esse sic loquitur ; Dicimus ergo , inquit , Sanctificetur nomen tuum , &c. sicut erant superius recitata ; hoc idem patet per autoritates Augustini & Concilij Mileuitani , & Synodi Palæstinæ , vt capitulum tertium huius secundi superius allegauit ; Quare & in sententijs Prosperi propositione 131. dicit , Sicut duo sunt officia medicinae , vnum quo sanatur infirmitas , aliud quo custoditur sanitas : Ita sunt duo dona gratiae , vnum quod auferit carnis cupiditatem , aliud quod facit animæ perseverare virtutem ; cuius simile ex libro de natura & gratia 26. quartum capitulum huius secundi superius recitauit . Cui etiam simile 8. super Genes. ad literam 19. scribitur

|| attenditur

Augustinus C quia sic volunt , ideo sic velint , quia Deus operatur vt velint. Nam si in tanta infirmitate vita huius ipsis relinquetur voluntas sua , vt in adiutorio Dei sine quo perseverare non possent , manerent si vellet , nec Deus in eis operaretur vt vellet , inter tot & tantas tentationes infirmitate sua sic cumberet voluntas , & ideo perseverare non possent , quia deficientes infirmitati voluntatis nec vellet , aut non ita vellet , vt possent : Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ , vt diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; & ideo quamvis infirma , non tamen deficeret , nec aduersitate aliqua vinceretur. Et cap. 49. Nunc autem , id est , post lapsum , quibus deest tale adiutorium iam poena peccati est ; quibus autem datur , secundum gratiam datur , non secundum debitum , & tanto amplius datur per Iesum Christum Dominum nostrum , quibus id date Deo placuit , vt non solum alsit , sine quo permanere non possumus , etiam si velimus , verum etiam tantum ac tale sit vt velimus ; si quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo & perseveranter tenendo non solum posse

quod volumus , verum etiam velle quod possumus , quod non fuit in homine primo ; & 53. Primo homine , qui in eo bono quo factus est , accepit posse non peccare , posse non mori , posse ipsum bonum non deserere , datum est adiutorium perseverantie , non quo fieri vt perseveraret , sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset : Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam praedestinatis , non tale adiutorium perseverantie datur , sed tale vt eis perseverantia ipsa doneret , non solum vt sine isto dono perseverantes esse non possint , verum etiam vt per hoc donum non nisi perseverantes sint : Non enim solum dixit , Sin me nihil potestis facere ; verum etiam dixit , Non vos me elegistis , sed ego elegi vos , & posui vos , D vt eatus , & fructum faciat , & fructus vester maneat ; Quibus verbis non solum eis iustitiam , verum etiam in illa perseverantiam se dedisse monstrauit. Item ponere hominem gratum posse

E perseverare in gratia per seipsum , fuit error Pelagii : quod patet per Aug. de bono perseverantie , vbi volens ostendere per petitiones orationis Dominicæ , secundum expositionem B. Martrys Cypriani perseverantiam in bono esse gratuitum donum Dei , & non esse homini a seipso , sic ait ; Legite aliquanto intentius eius expositionem , B. Cypriani martyris libro quæ de hac re condidit , cuius titulus est de dominica oratione , & videte ante quot annos , contra ea quæ erant futura Pelagianorum venena , quale hic antidotum præparauit . Nam ibi sunt quæ maximè contra eos catholica defendit Ecclesia ; quotū est vnum , gratia Dei non secundum merititia nostra dari , quoniam dona Dei sunt , & Dei gratia etiā conferuntur vniuersa merita iustum ; Et infra codem , horū tertium hoc loco vlt. posui , solum non tractatur nisi in supradicto glorioſi martyris libro : De duobus vero ceteris tanta illic prosperitate disseritur , vt supradicti haeretici noui inimici gratiae Christi longè ante reperiantur conuicti esse quam nati . In his ergo meritis sanctorum , quæ nulla nisi Dei dona sunt , etiam perseverantiam donum Dei esse sic loquitur ; Dicimus ergo , inquit , Sanctificetur nomen tuum , &c. sicut erant superius recitata ; hoc idem patet per autoritates Augustini & Concilij Mileuitani , & Synodi Palæstinæ , vt capitulum tertium huius secundi superius allegauit ; Quare & in sententijs Prosperi propositione 131. dicit , Sicut duo sunt officia medicinae , vnum quo sanatur infirmitas , aliud quo custoditur sanitas : Ita sunt duo dona gratiae , vnum quod auferit carnis cupiditatem , aliud quod facit animæ perseverare virtutem ; cuius simile ex libro de natura & gratia 26. quartum capitulum huius secundi superius recitauit . Cui etiam simile 8. super Genes. ad literam 19. scribitur

Augustinus C quia sic volunt , ideo sic velint , quia Deus operatur vt velint. Nam si in tanta infirmitate vita huius ipsis relinquetur voluntas sua , vt in adiutorio Dei sine quo perseverare non possent , manerent si vellet , nec Deus in eis operaretur vt vellet , inter tot & tantas tentationes infirmitate sua sic cumberet voluntas , & ideo perseverare non possent , quia deficientes infirmitati voluntatis nec vellet , aut non ita vellet , vt possent : Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ , vt diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; & ideo quamvis infirma , non tamen deficeret , nec aduersitate aliqua vinceretur. Et cap. 49. Nunc autem , id est , post lapsum , quibus deest tale adiutorium iam poena peccati est ; quibus autem datur , secundum gratiam datur , non secundum debitum , & tanto amplius datur per Iesum Christum Dominum nostrum , quibus id date Deo placuit , vt non solum alsit , sine quo permanere non possumus , etiam si velimus , verum etiam tantum ac tale sit vt velimus ; si quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo & perseveranter tenendo non solum posse

quod volumus , verum etiam velle quod possumus , quod non fuit in homine primo ; & 53. Primo homine , qui in eo bono quo factus est , accepit posse non peccare , posse non mori , posse ipsum bonum non deserere , datum est adiutorium perseverantie , non quo fieri vt perseveraret , sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset : Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam praedestinatis , non tale adiutorium perseverantie datur , sed tale vt eis perseverantia ipsa doneret , non solum vt sine isto dono perseverantes esse non possint , verum etiam vt per hoc donum non nisi perseverantes sint : Non enim solum dixit , Sin me nihil potestis facere ; verum etiam dixit , Non vos me elegistis , sed ego elegi vos , & posui vos , D vt eatus , & fructum faciat , & fructus vester maneat ; Quibus verbis non solum eis iustitiam , verum etiam in illa perseverantiam se dedisse monstrauit. Item ponere hominem gratum posse

E perseverare in gratia per seipsum , fuit error Pelagii : quod patet per Aug. de bono perseverantie , vbi volens ostendere per petitiones orationis Dominicæ , secundum expositionem B. Martrys Cypriani perseverantiam in bono esse gratuitum donum Dei , & non esse homini a seipso , sic ait ; Legite aliquanto intentius eius expositionem , B. Cypriani martyris libro quæ de hac re condidit , cuius titulus est de dominica oratione , & videte ante quot annos , contra ea quæ erant futura Pelagianorum venena , quale hic antidotum præparauit . Nam ibi sunt quæ maximè contra eos catholica defendit Ecclesia ; quotū est vnum , gratia Dei non secundum merititia nostra dari , quoniam dona Dei sunt , & Dei gratia etiā conferuntur vniuersa merita iustum ; Et infra codem , horū tertium hoc loco vlt. posui , solum non tractatur nisi in supradicto glorioſi martyris libro : De duobus vero ceteris tanta illic prosperitate disseritur , vt supradicti haeretici noui inimici gratiae Christi longè ante reperiantur conuicti esse quam nati . In his ergo meritis sanctorum , quæ nulla nisi Dei dona sunt , etiam perseverantiam donum Dei esse sic loquitur ; Dicimus ergo , inquit , Sanctificetur nomen tuum , &c. sicut erant superius recitata ; hoc idem patet per autoritates Augustini & Concilij Mileuitani , & Synodi Palæstinæ , vt capitulum tertium huius secundi superius allegauit ; Quare & in sententijs Prosperi propositione 131. dicit , Sicut duo sunt officia medicinae , vnum quo sanatur infirmitas , aliud quo custoditur sanitas : Ita sunt duo dona gratiae , vnum quod auferit carnis cupiditatem , aliud quod facit animæ perseverare virtutem ; cuius simile ex libro de natura & gratia 26. quartum capitulum huius secundi superius recitauit . Cui etiam simile 8. super Genes. ad literam 19. scribitur

- A scribitur in hæc verba; Necque enim tale aliquid est homo, vt factus descrente eo qui fecit eum, possit aliquid agere bene tanquam ex seipso; sed tota actio sua bona est ad eum converti à quo factus est, & ab eo iustus, pius, sapiens, beatusque semper fieri, & non recedere sicut à corporis medico, sanari, & abiit; quia medicus operarius corporis fuit extrinsecus seruens naturæ intrinsecus operanti sub Deo qui operatur omnem salutem gemino illo opere prouidentiæ, de quo supra locuti sumus; Non ergo ita se debet homo ad Deum convertere, vt cùm ab eo factus fuerit iustus, abscedat; sed ita vt ab illo semper fiat; eo quippe ipso cùm ab illo non discedat, eius sibi præsenzia iustificatur, & illuminatur, & beatificatur operante & custodiente Deo, dum obediens, subditusque dominatur: Nec enim vt dicebamus, (sicut operatur homo terram, vt culta atque fecunda sit, qui cum fuerit operatus abscedit, relinquens eam vel aratam vel satam, vel rigaram, vel si quid aliud, manente opere quod factum est cum operator abscessit) Ita Deus operatur hominem iustum, id est, iustificando eum, vt si abscesserit, maneat in abscedente quod fecit; sed potius sicut aet præsente lumine non factus est lucidus, sed fit, quia si factus esset, non utique fieret, sed etiam absente lumine lucidus maneret; sic homo Deo sibi præsente illuminatur, absente autem continuò tenembratur; à quo non locorum interuallorum auersione disceditur, & ab hoc loco 28 §. propositione sententiarum Prospere est excerpta, & sequitur cap. 20. Ille utique operetur hominem bonum & custodiatur, qui incommutabiliter bonus est; semper ab illo fieri, semperque perfici debemus inherentes ei, & in ea conuersione, quæ ad illum est, permanentes, de quo dicitur, Mihil adhærente Deo bonum est, & cui dicitur, Fortitudinem meam ad te custodiā. Item Anselmus de concord 9. dicit, Quibus autem modis post rectitudinem eandem acceptam, gratia liberum arbitrium adiuuat, vt seruat quod accepit, quamvis non omnes valeant enumerare, (multifariam enim hoc facit,) tamen non erit inutile aliquid inde dicere. Nemo certè seruat rectitudinem, hanc acceptam nisi volendo, velle autem illam aliquis nequit non habendo, habere autem illam nullatenus valet nisi per gratiam; sicut ergo nullus eam accepit nisi gratia præueniente, ita nullus eam seruat, nisi eadem gratia subsequente: Nempe quamvis illa seruetur per liberum arbitrium, non tamen est tantum imputandum libero arbitrio quantum gratiæ, cum hoc rectitudinem seruat. quoniā illam liberum arbitrium non nisi per gratiam præuenientem & subsequentem habet & seruat; sic autem gratia subsequitur donum suum, vt nunquam, siue magnum, siue paruum sit, illud dare deficit, nisi liberum arbitrium volendo aliud, rectitudinem quam accepit, deserat. Idem in meditationibus suis in quadam oratione quæ intitulatur pro inimicis, sic ait; Omnipotens & piè Domine Iesu Christe, sicut nihil boni potui incipere sine te, ita nec possam consummare vel custodire absque te.
- C Augustinus.

C O R O L L A R I V M .

- D Corollarium, Quod nullus Viator solius Liberi Arbitrij vel gratiae viribus, aut amborum coniunctum sine alio Dei auxilio speciali potest perseverare per aliquod tempus omnino.

- V Nde manifestum est, nullum hominem pro hoc statu solius liberti arbitrij viribus, vel gratia creatæ quælibet, sine alio Dei auxilio posse nedum perseverare finaliter, sed nec per aliquod tempus omnino, quod per præcedentia fatus patet. Item si quis posset sic perseverare per unam horam, cùm in fine illius horæ esset ita tortis spiritualiter sicut prius, vel fortior potius fortior, posset adhuc & quæ faciliter vel facilius perseverare, similiter per aliam horam sequentem, & sic per omnes, & ita finaliter contra capitulum iam præmissum. Item si quis sic posset perseverare per unam horam, posset & finaliter: Nam finis illius horæ erit sibi forsitan finis vitæ, si enim duorum & qualum vñus multis annis vietur potest sic perseverare per horam, potest & alter vietur tantum per horam; quare potest sic perseverare finaliter, quod præmissum cap. non permittit. Item sicut secundum cap. primi docet, omne quod est naturale, & non est per se tale, sed est mutabile in non tale, si manere debeat immutatum, oportet quod innaturat continuè alicui per se fixo; quare & continuè quilibet iustus Deo; Vnde Esa. 50. Speret in nomine Domini, & innaturat super Deum suum; Vbi Glossa, Ut humana fragilitas diuina maiestate sustentetur & Canticorum ultimo, Quæ est illa quæ ascendit de deferto delicijs affluens, innixa super dilectum meum, seu suum? Vnde Augustinus de gratia & libero arbitrio 15. dicit, Ita necessarium est homini, vt gratia Dei non solum iustificetur impius, sed etiam cùm fuerit iustificatus ambulet cum cogratia, & incumbat super ipsam ne

cadat: Propter hoc scriptum est in Canticis Canticorum de ipsa Ecclesia, quæ est ista quæ A ascendit dealbata incumbens super fratrem suum; dealbata est enim quæ per seipsum alba esse non posset, iam verò alba facta bene ambulat, sed si super eum à quo dealbata est, perseveranter incumbat.

C A P . IX.

Quod nec homo nec Angelus cum quantacunque gratia ante lapsum potuit perseverare finaliter, vel ad tempus sine alio Dei auxilio speciali.

B

Stenso, quod homo post lapsum per gratiam reparatus non potest solius liberi arbitrij viribus, seu etiam gratia creatæ quantilibet, sine alio Dei auxilio perseverare finaliter, nec ad tempus; Restat ostendere consequenter quod homo nec Angelus ante lapsum quantacunque gratia creatæ suffultus sic potuit perseverare finaliter, vel ad horam: hoc nempe per rationes ostendentes conclusionem principalem capituli proximi similiter ostendetur. Item si liberum arbitrium in gratia ante lapsum sic perseverare valebat, valebat similiter tentationem quamlibet superare, & peccatum quodlibet præcauere, & cum iam post lapsum non sit infinitè debilius, quia sic totam suam fortitudi-

nem penitus amisisset, posset & nunc cum tanta gratia quantum tunc habuit temptationem aliquam superare, temptationem scilicet debiliorem in tantum, in quantum ipsum liberum arbitrium est debilius nunc quam prius, sicut proportionalitas debita clare probat; quod est contra quartum capitulum huius secundi. Vel etiam sic ad idem, quantum liberum arbitrium est debilitatum per lapsum, tantum habeat gratiam ampliorem, ita quod semper eadem proportio conferuetur, &c. sicut prius. Et si quis voluerit respondere dicendo, quod ante lapsum nulla fuit difficultas omnino resistere tentatori, sed post lapsum semper est aliqua difficultas, quare ratio non procedit: Imò illa responsio retrocedet: Si enim liberum arbitrium proprijs viribus, vel cum gratia sine alio Dei auxilio tunc potuit sine difficultate omni temptationi resistere, posset & nunc, licet cum difficultate * aliqua. Difficultas enim nequam tam liberi arbitrij possibilitatem excludit, & impossibilitatem includit, quia si sic esset, nequam difficile, sed impossibile diceretur; adhuc enim vires liberi arbitrij licet debilitate & cum difficultate aliqua resistentes alieuius temptationis seu tentatoris vires excedunt. Multi quoque sancti in hoc statu sine aliqua difficultate aut molestia, imò cum magna facilitate & letitia temptationes quamplurimas, vt creditur, superabant, multa quoque peccata de quibus nullatenus tentabant sine difficultate aliqua, imò & cum facilitate maxima præcauebant. Nec est omnino clarissimum, quod Angelo vel homini ante lapsum nulla fuerit penitus difficultas: Mirum enim videtur si homo tunc potuit omne pondus sine quacunque difficultate, imò & æquali facilitate qualitercumque mouere; Nec minus videatur mirabile si omnem literam seu colorem in ⁱⁱ qualicunque lumine intenso vel remusso, & ad quamlibet distantiam magnam vel parvam, sine aliqua difficultate, incertitudine aut errore, imò cum æquali facilitate, certitudine & verificatione tunc potuit discreuisse; ita tamen propensiiori studio derelinquo, prosequens quod incipi. ⁱⁱ Sanctus igitur Augustinus loquens de homine ante lapsum Enchirid. 88. sic dicit: Sic factus est homo rectus, vt & manere in eadem rectitudine posset non sine diuino adiutorio, & suo fieri peruersus arbitrio. Idem de codem de correptione & gratia 48. sic ait, Tunc dederat homini Deus bonam voluntatem; in illa quippe cum fecerat rectum; dederat adiutorium sine quo in ea non posset permanere si velleret, & capit. 49. de homine & Angelo ante lapsum, Si, inquit, hoc adiutorium vel angelus vel homini cum primum facti sunt, defuisset, quoniam natura talis non erat facta, vt sine diuino adiutorio posset manere si velleret, non vtique sua culpa cecidisset; adiutorium quippe defuisset, sine quo manere non posset; & infra codem, primus homo vt reciperet bonum gratia non egebat, quia nondum perdiderat; vt autem in eo permaneret, egebat adiutorio gratia sine quo omnino non posset. Idemque de natura & gratia 50. recitatius cuiusdam argumentis per locum à simili

* in aliquo
legitur
aliquali

ii quoqu;

|| Beatus
Augustinus.

C

D

E

A mili ostendere molientis, quod non peccare in nostra potestate sit positum, ita dicit; Sicut iste similitudines fallae sunt, ita & illud propter quod eas voluit adhibere, sequitur enim, & dicit, Simili ergo modo de non peccandi possibilitate intelligentur est, quod non peccare nostrum sit, in nostra scilicet potestate; & addit Augustinus, Si de integra & sana hominis natura loqueretur, quam modò non habemus, nec sic rectè dicerer, quod non peccare nostrum tantummodo sit, quamvis peccare nostrum esset natura, & ibi esset adiutorium Dei, & tanquam lumen sanis oculis, quo adiutu videant. Idem quoque ad idem: 14. de Civitate Dei penult. dicit ita, Cur non permitteret Deus ut à malo Angelo primus homo qui rectus, hoc est bonæ voluntatis creatus fuerat, tentaretur, quando quidem sic erat institutus, vt si de adiutorio Dei fideret bonus homo, malum Angelum vinceret; si autem cretorem atque adiutorem Deum superbè sibi placendo desereret, vinceretur, meritum bonum habens in adiuta diuitius voluntate recta, malum vero in deserente Deum voluntate peruersa; quia & ipsum fidere de adiutorio Dei non quidem posset sine adiutorio Dei, nec tamen ab his diuinæ gratia beneficijs sibi placendo recedere non habebat in potestate: Nam sicut in hac carne, vivere sine adiutorio Dei & sine adiumentis alimentorum non est, non autem in ea vivere, in potestate est, quod faciunt qui seipso necant; Ita bene in ea vivere sine adiutorio Dei etiam in Paradiso non erat in potestate, erat autem in potestate malè vivere. Ex his ergo patet prima pars conclusionis principaliter ostendendæ ex quibus etiam cum corollatio proximo & rationibus ipsum probantibus paretur similiter & secunda.

C A P. X.

Obicit & respondet.

C

Ic fortassis obijcit aliquis contra dicta: Nam Lumbardus 2. fentent. dist. 24. postquam allegavit quasdam autoritatum dictarum assertorium Dei adiutoriorum esse necessarium homini vel Angelo ante lapsum, ad manendum in bono quod tunc acceperant, ita dicit; Hic considerandum est quod fuerit illud adiutoriorum homini datum in creatione, quo poterat manere si vellat; & responderet; Illud vtique ruit libertas arbitrij ab omni labore & corruptela immunis, atque voluntas rectitudo, & omnium naturalium potentiarum anima sinceritas, & viuacitas; & ad hoc facit, quod dicit Augustinus de Correptione & gratia, 48. Dederat adiutorium sine quo non posset permanere si vellat; vt autem vellat in eius reliquit libero arbitrio; posset ergo permanere si vellat, & 57. vt "non acciperet hoc donum Dei, id est perseverantiam

*Lumbardus.**Augustinus.*

Il vero

V in bono primus homo, sed perseverare vel non perseverare in eius relinquenter arbitrio; tales vires habebat eius voluntas, qua sine illo fuerat instituta peccato, & nihil ipsi ex ipsa concupiscenter resistebat, vt dignè tantæbonitati, & bene vivendi felicitati perseverandi committeretur arbitrium. Idem de bono perseverantia, 10. Non discedere à Deo, & non inferri in tentationem non esse omnino in viribus liberi arbitrij quales nunc sunt; fuerat autem in homine antequam caderet; que tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia, quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui Diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt. Idemque Hypognost. 28. vt liberum arbitrium cum possibiliteris bono, quo valeret implere quod volueret Adam, factum intelligas: audi quid dicit scriptura sancta in libro Ecclesiastico, Deus, inquit, ab inicio fecit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui &c. quid est, autem, reliquit eum in manu consilii sui, nisi dimisit eum in possibiliitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare Contra Lü- E potuisse, si feruare Domini mandata voluisse. Sed proculdubio miror non modicum, magistrum bonum, Doctorem catholicum, sectatorem Augustini præcipuum, eius vera doctrina contempta, ad Pelagianas fallacias in hac parte fallaciter deuolutum. Nam sicut 39um. primi retexuit, Pelagianos dixerunt, gratiam quæ est necessaria homini ad implendum diuina mandata, esse naturalia hominis; & liberum voluntatis arbitrium à Deo homini gratis datum. Quomodo ergo || ponit illud || diuinum adiutorium homini & Angelo ante lapsum, ad standum in bono, necessariò requiriunt, esse naturalia sua, & liberum arbitrium voluntatis? Dicit fortassis quod non est idem stare in bono, & implere diuina mandata. Quare licet liberum voluntatis arbitrium tunc fuerit homini vel Angelo adiutorium sufficiens ad standum in bono, non tamen ad implendum diuina mandata, sicut Pelagius posuit. Verum si liberum arbitrium

*Augustinus.**Contra Lü-**bardum.*

|| potuit

|| datum

Di-

|| datum

bitrium tunc sufficerat homini ad standum in bono, ergo & ad non comedendum de ligno A scientiae boni & mali, quia per comedionem de illo caderet; quare & fuit sufficiens homini ad implendum diuinum mandatum, de non comedendo de ligno praedicto, quod solum sibi fuerat imperatum, ut pater Gen. 2. quare & praedictus error Pelagianni adhuc redit, scilicet, hominem per solum liberum arbitrium post seruare Dei mandata. Et siadhuc respondeat, quod secus est de homine pro statu ante lapsum, & pro statu post lapsum, (Nam post lapsum non potest homo per liberum arbitrium sine gratia seruare Dei mandata, sicut mentiebatur Pelagius, sed potuit ante lapsum.) Contra, si homo per solum liberum arbitrium sine gratia tunc potuit seruare Dei mandata, ergo & mereri: Non enim videtur alia ratio quare Deus sibi præcepit ne comedederet de illo ligno, quod nullo modo fuisset malum si non fuisset prohibitus, nisi ut haberet in quo posset mereri. Quis enim audeat dicere, quod Deus præcepit homini aliquid vtile Deo, aut inutile homini, & quod nullius utilitatis fuisset tunc homini diuinis iunctionibus paruisse? Vnde Augustinus 8. super Genesin ad literam 2. 1. inquirens causam illius diuinorum mandati, ponit prohibitionem trimembrem: Nam quandoque prohibetur aliquid per se malum, sicut gustare herbam mortiferam, quod siue prohibeatur, siue non, semper est malum facienti, & ideo prohibetur, ne prohibitus malum incurrit: Quandoque autem prohibetur aliquid, quod si fiat est malum prohibenti, ut si dues prohibeant quempiam pecuniam suam contingere, & ideo prohibetur ne prohibiens malum incurrit: quandoque vero aliquid prohibetur, quod non est malum prohibenti, nec illi cui prohibetur, nisi quia prohibitum, & ideo prohibetur, noui ut prohibens, aut prohibitus viset malum, sed tantum ut prohibitus capter bonum, bonum, inquam, meritum, obediendo scilicet prohibenti: & istud prohibitorum Dei mandatum sub membro tertio continetur; qui & inter cetera ita dicit, Ab illo ligno, quod malum non erat, prohibitus est, ut ipsa per se precepti confirmatione bonum illi esset, & transgressio malum: Et infra eodem: Cum vero illud tangitur, quod nec tangentib[us] obesseret, si non prohiberetur, nec cuilibet alteri quamlibet tangeretur, quare prohibitum est, C nisi ut ipsius per se bonum obedientia, & ipsius per se malum inobedientia monstraretur? Et adhuc interius in eodem, Dominus quidem cur iussit videtur, faciendum est a seruente quod iussit, & tunc forte videendum est a prometente cur iussit; a prometente, inquit, & addit, Sed tamen ut causam iunctionis huius non diutius requiramus, si haec ipsa magia est utilitas homini quod Deo seruit, iubendo Deus vtile facit, quicquid iubere voluerit; & haec Autoritas allegatur in glossa Gen. 2. & 2. sententiarum Lombardi dist. 17. Item si homo persistisset in bono, meruisset per hoc confirmationem, & beatitudinem sempiternam, & hoc potuit per liberum arbitrium sine gratia, ergo & illud; quod autem per stationem, confirmationem & beatitudinem meruisset, falsus apparet, quia si sic Angeli meruerunt, dicens Augustino de Correptione & gratia, [89] 39. Boni Angeli per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt, eamque de casu suo nunquam futuro certissimam scire meruerunt. Et capit. 40. Diabolus & Angeli eius, et si beati erant antequam caderent, erat tamen adhuc quod corum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate stetissent, donec istam summam beatitudinis plenitudinem tanquam premium ipsius mansitonis acciperent. Et 41. Hominem fecit cum libero arbitrio, & quamvis sui futuri casus signatum, tamen ideo bonum, quia & mori & miserum non fieri in sua potestate esse sentiebat: In quo statu recto, ac sine vicio, si per ipsum liberum arbitrium manere voluisset, profecto sine mortis & infelicitatis vlo experimento, acciperet illam, merito huius permanansionis beatitudinis plenitudinem, qua & sancti Angeli sunt beati, id est, ut cadere non posset ulterius, & hoc certissime sciret: & 48. Tunc dederat homini Deus bonam voluntatem; In illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum; Dederat adiutorium sine quo in ea non posset permanere si vellet, sed qui noluit permanere, profecto eius est culpa, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset, sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentibus alijs per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt, & huius mansionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certissimum sit, semper se in illa esse mansuros. Et de bono perseverantia 10. Angeli qui, diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt, ad securitatem perpetuam non cadendi peruenire meruerunt. Beatus quoque Gregorius 27. Moral. 25. super illud Iob 37. Tu solitanum cum eo fabricatus es celos qui solidissimū quasi ære fusi sunt, sic ait; Possunt per celos, hi, qui in coelestibus sunt conditi Angelici spiritus designari, de quibus bene dicitur, qui solidissimi quasi ære fusi sunt: Natura namque æris est rubigine difficile consumiri; & virtutes Angelicæ, que in diuino amore fixæ persisterint, lapsis superbientibus Angelis hoc in munere retributionis acceperunt, ut nulla iam rubigine surpiquantis culpe mordeantur, ut in contemplatione conditoris siue felicitatis sine permaneant, & in hoc, quod sunt conditæ æterna stabilitate E

Augustinus

guyi. 155.

gorius.

Error Lum-
bardi.

- A tate substant. Ex quibus Autoritatibus incidenter appareret, præter prædictum errorem Lombardi aliis adhuc duplex: Primus dicit Angelos ante suam confirmationem ipsam nul-
lacenus meruisse, qui ponitur 2. sententiarum suarum dist. 5. quem per multas alias multorum
sanctorum autoritates postrem convincere, nisi per hoc ab incepti proposito cogerer declinare: Ad prælens namque tantum proponebam ostendere quod homo si mansisset in bono, & ser-
uando Dei mandatum restitisset tentanti, per hoc aliquid meruisset, sicut sancti Angeli simili-
ter meruerunt, quod & per autoritates præmissas me repuso ostendisse. Vnde patet secundus
error Lombardi qui ponit 2. sentent. dist. 24. ut utar proprijs eius verbis, quod recedere à
malo, & non consentire tentationi, non fecisset illi, scilicet Adæ ante lapsum meritum, etiam si
non contenseret, quia nihil in eo erat, quod ad malum impelleret, sicut Angelis, qui non cecid-
erunt, non fuit meritum quod steterunt, id est, non corruerunt; Nobis autem meritum
est aliquando, si malum non facimus, sed resistimus ibi duntaxat, vbi causa subest, quæ nos
B id face: e mouet, quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri: Vbi autem non
interuenit caula nos ad malum impellens, non meremur si ab eo declinamus; cum tamen dic-
at Augustinus 14. de Civitate Dei, penult. sicut capitulum proximum allegavit, quod pri-
mus homo sic erat institutus, vt si de adiutorio Dei fideret, bonus homo malum Angelum
vinceret, meritum bonum habens in adiuta diuinitas voluntate recta. Anselmus quoque de
casu diaboli 14. inquirens quomodo bonus Angelus suam beatitudinem meruit, ita dicit, An-
gelus nec potest, nec debet esse beatus nisi velit, & nisi iustè velit; necesse est vt sic faciat Deus
utramque voluntatem in illo conuenire, vt & beatus esse velit, & iustè velit, quia eaus addita
iustitia licet impetrat voluntatem beatitudinis, vt & resecer voluntatis ex effusum, & excedendi
non amputet potentiam; vt eum per hoc quia & volet esse beatus, modum posset excedere,
per hoc quod iustè volet & non volet excedere, & sic iustum habens beatitudinis voluntatem,
posset & debeat esse beatus, qui non volendo, quod non debet velle cum tamen possit, mere-
C cur ut quod velle non debet, nunquam velle posset. Beatus etiam Gregorius 34. Moral. 6. Gregorius.
super illud Iob 41. Cum sublatu fuetit, scilicet Leviathan, tembunt Angeli, & territi pur-
gabuntur, dicit, quod sub futuri temporis modo præterita describuntur, & addit: Nec recte
intelligentæ sensum reliquimus, si credamus, Leviathan isto ab arce beatitudinis cadente, in
ruina eius etiam electos angelos expauisse, vt cum istum ex illorum numero superbie lapsus
eijeret, illos ad robustius standum timor ipse solidaret: Vnde & subditur, & tertii purga-
buntur; Purgati enim sunt, quia nimis isto cum reprobis legionibus exēunte, soli in cœ-
lestibus sedibus qui beatè in æternum viuerent, remanserunt; Huius itaque lapsus eos & inquin-
tum terruit & purgauit; terruit, ne conditorem suum superbè despicerent, eius scilicet similitudinem
appetendo; purgauit verò, quia exēuntibus reprobis actum est, ve electi soli reman-
cent, & quia cunctorum opifex Deus scit ad bonorum custodiā bene vi etiam mala actio-
ne, reproborum lapsus eadētiā vertit in prouectum manentium, & vnde punita est cul-
D pa superbiētiū, in humilibus Angelis & inuenta & solidata sunt augmenta meritorum:
Istis namque cadentibus, illis in munere datum est, vt cadere omnino non possint: Ergo se-
cundum Anselmum & Gregorium, Angelis confirmati, suam confirmationem per huiusmo-
di meruerunt, quod non voluerunt, quod non debuerunt, & per hoc, quod cum Leviathan
superbie lapsus ejeret, isti ex timore robustius & solidius perstiterūt, & per hoc quod territi,
nequaquam conditorem suum superbè cum alijs despicerunt; ergo secundum utrumque
non consentiendo tentati, suam beatitudinem meruerunt: Nam sicut Eua per serpentem ten-
tabatur antiquum, sic & boni Angelii per illum Leviathan tentabantur; de quo exponitur uno
modo illud Apoc 12. Factum est prælum magnum in cœlo, Michael & Angeli eius prælia-
bantur cum Dracone, scilicet resistendo; & Draco pugnabat, & Angeli eius, id est, tentando,
& non valuerunt, ne locus eorum inuentus est amplius in cœlo; & proiectus Draco ille mag-
nus, serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Saranas, qui seducti vniuersum orbem, pro-
E jectus est in terram, & Angelii eius cum eo missi sunt. Vnde si ratio Lombardi diligentiori
scrutinio ventiletur, videbitur multum infirma: Licet enim in homine ante lapsum, & in An-
gelis iam beatis non erat aliquid, quod ad malum impelleret; erat tamen extra ipsos tentatio
fortissimus, qui ipsos quantum potuit, impulsus ad peccandum: qui eos fortasse ad malum tan-
tum tunc impulit, quantum aliqua parua tentatio hominem nunc impellit: Non est enim
super terram potestas, quæ comparetur ei; Iob 41. quomodo etiam secundum catholicos tra-
tatores, peccatum Angelii ideo est irremediabile, quia ex se non aliunde tentatus peccauit;
peccatum vero hominis ideo remediabile, quia non penitus ex se, sed aliunde tentatus pecca-
uit, nisi illa tentatio hominem ad peccandum aliquantulum impulsisset, alias in nullo excusabilius
videretur, quia peccauit tentatus, quam si non tentatus peccasset: Quomodo etiam
mulier

mulier nullo modo impellebatur ad comedendum de ligno prohb:ito , cùm dicat Scriptura Gen. 3. Vedit igitur mulier , quod bonum esset lignum ad vescendum & pulchrum oculis aspectuque delectabile , & tulit de fructu illius , & comedit : Nonne illa apparet sibi bonitas , pulchritudo , & delectabilitas , eam ad comedendum quoquo modo impulit & attraxit , cum dicat Virgilus in Bucol . — trahit sua quemque voluptas? cùm & hoc satis testetur Philosophus 3. de Anima in fine cap. de mouente & in libro Ethic. quasi per totum. Dicitque beatus Gregorius 21. Moral. 2. super illud Iob 31. Pepigi foedus cum oculis meis , vt ne cogitarem quidem de virgine. Nec Eua lignum vitæ contigisset , nisi hoc prius incaute respiiceret ; scriptum quippe est , vedit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum , &c. huic ergo pensandum est , cum quanto debemus moderamine erga illicita visum restringere , nos qui mortaliter viuimus ; si & mater viuentium per oculos ad mortem venit : Hinc Propheta dicit , Oculus meus deprædarus est animam meam ; concupiscendo enim visibilia , inuisibilis virtutes amisi : qua ergo interiorum fructum per exteriorem visum perdidit , per oculum corporis pertulit prædam cordis ; Et allegat hoc glossa super Gen. vbi prius ; Quomodo etiam malus Angelus similitudinem Dei appetiuit , si non prius hoc apparuit sibi bonum , cum tam secundum Philosophos , quām Theologos nil aliud appetatur ; & qualiter consequenter ad huius appetitum per tales apparentiam nullo modo allactus fuerat , aut impulsus. Dicitque Augustinus Enchirid. 87. quod illam immortalitatem in qua posset non mori , natura humana perdidit per liberum arbitrium , hanc immortalitatem in qua non posset mori , est acceptura per gratiam , quam tuerat , si non peccasset , acceptura per meritum , quamvis sine gratia ; nec tunc ullum meritum esse potuisse , quia etsi peccatum in solo erat libero arbitrio constitutum , non tamen iustitia retinenda sufficiebat liberum arbitrium , nisi participatione immutabilis boni diuinum adiutoriū præberetur ; quam Autoritatem recitat Lumbard. 4. sent. dist. 2. 9. & addit. Ecce his verbis satis ostendit , quod ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante : Non enim habebat , quo pede mouere posset sine gratia operantis & cooperantis auxilio ; habuit tamen quo stare poterat. Vnde patet exppositio Lumbardi in principio capituli recitata , autoritatum Augustini dicentium diuinum adiutorium fuisse necessarium homini ante lapsum , ad standum in bono , assertens hoc esse liberum eius arbitrium , non est verax : Non enim veraciter exprimit mentem Autoris , sed est contraria menti eius , nec fideliter recitat eius verba , ex quibus posset fideliter || coniungi mens ipsius : Cūm enim recitauit illud Enchirid. 87. Sie prius oportebat hominem fieri , vt & bene velle posset , & male ; nec gratis seu frustra , si bene ; nec impunè , si male ; cur subtilius quod eodem capitulo ponitur consequenter , & erat superius proximo recitatum ; videlicet , etsi peccatum erat in solo libero arbitrio constitutum , non tamen iustitia retinenda sufficiebat liberum arbitrium , nisi participatione immutabilis boni diuinum adiutoriū præberetur : Quomodo ergo adiutorium illud diuinum , per quod sufficeret iustitia retinenda , & sine quo liberum arbitrium non sufficit , liberum arbitrium dici potest quia si lie , nihil aliud dicitur , nisi quod liberum arbitrium per seipsum sufficeret iustitia retinenda , & sine scipso nullatenus sufficeret ; quorum primum negat Augustinus expresse , & secundum nullus dubitet idiota. Cur itaque post hanc 2 sentent. dist. 29. recitamat ab eo , subiunxit , quod homo ante peccatum sine gratia operantis & cooperantis auxilio habuit quo stare poterat , cum tamen dicat Autoritas , quod tunc non sic sufficiebat liberum arbitrium iustitia retinenda ? Ergo nec tunc sic sufficit stare in ea . Cut etiam dist. 24. suppresit , quod Augustinus adhuc eodem capitulo immediatè subiungit ; sicut enim mori est in hominis potestate cūm vellet ; Nemo est enim qui non scipsum , vt nihil aliud dicam , vel non vescendo posset occidere ; Ad tenetam ergo vitam voluntas non satis est , si adiutoria sive alimentorum , sive quorumcunque tutaminum desint , sic homo in Paradiso ad se occidendum , relinquendo iustitiam idoneus erat per voluntatem ; vt autem ab eo teneretur vita iustitia , parum erat velle , nisi ille , qui eum fecerat , adiuaret ; nisi ferissem quia per hoc significatur expresse , quod ad tenetam iustitiam quam homo in Paradiso habebat , ipsius liberum voluntatis arbitrium sine alio Dei || adiutorio non sufficit . Cut etiam quæcumque cum recitaret in eadem dist. Autoritates Augustini de Co-reptione & gratia 49. & 48. capitulis hic capit. proximo plenius recitatas : cut inquam , pertransiuit silentio alia dicta Augustini ibidem , quæ sua prædicta exppositio destruit , vel potius ab eis destruitur ? Nam capit. 47. dicit ita ; Istam gratiam non habuerat homo , qua nuncquam vellet esse malus , sed lassus habuit , in qui si permanere vellet , nunquam malus esset , & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset , sed eam tamen per liberum arbitrium deferere posset . Idem ibidem capit. 48. Tunc dederat homini Deus bonam voluntatem : In illa quippe cum fecerat , qui fecerat rectum . Dederat adiutorium sive quo in ea non posset permanere si vellet ; vbi semper

Virgilii.

Gregorii.

Augustini.

Lumbardus.

|| coniuci

|| auxilio

A

B

D

E

- A semper distinguit inter hanc gratiam , seu hoc adiutorium , & liberum arbitrium voluntatis. Idem ibidem cap.49. Si autem hoc adiutorium vel Angelo vel homini cum primum facti sunt, defuisse, quoniam natura non erat facta ut sine diuino adiutorio posset manere si vellet, non tamen sua culpa cecidisset: Adiutorium quippe defuisse, sine quo manere non posset: Sed si hoc adiutorium sit liberum voluntatis arbitrium, quomodo potuit vel Angelo , vel homini defuisse? certe non aliter quam natura sua sibi existente potuit defuisse: Intelligit ergo de adiutorio alio per quod liberum arbitrium iuvaretur , unde & subdit; Nunc autem, faciliter pro statu hominis post peccatum , quibus deest talis adiutorium , iam poena peccati est: quibus autem datur, secundum grauam datur, non secundum debitum. Idem ibidem , cap. 52. Primo tamen homini, qui in eo bono quo factus erat rectus, accepérat posse non peccare, posse non mori, posse ipsum bonum non deserere, datum est adiutorium perseverantie, non quo fieret ut perseueraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseuerare non posset. Et
- B capit. 60. Ita factum est , ut voluntas hominis invalida & imbecilla, scilicet post peccatum, in bono adhuc patuo perseueraret per virtutem Dei, cum voluntas primi hominis fortis & sana in bono ampliori non perseuerauerit, habens virtutem liberi arbitrij, quamvis non de futuro adiutorio Dei, sine quo non posset perseuerare, si vellet: Ex quibus, ut reor, satis apparerunt legentibus, & non negligentibus literis Augustini allegatas a Lumbardio locis praeditis, ipsum Augustinum eiusdem locis velle liberum arbitrium , & illud Dei adiutorium ad perseuerandum in bono, homini vel Angelo necessariò requisitum semper distingui realiter , & distinere. Idem quoque ostendunt Autoritates eiusdem de Natura & gratia, & de Ciuitate Dei capit. proximo allegatae. Et siquid acutius dixerim , & cum minori reverentia , quam decretum contra Dominum meum Magistrum Petrum Lombardum, inquit & Christum Domini Parisiensem Episcopum; excusat me queso zelus Domus Dei & catholicæ veritatis, qui me contra Pelagianorum commentaria vehementer accendit: Non enim contra ipsum aliquis dixeram, C sed contra suum errorem, quia errori Pelagi plurimum est alpinus; Concessum namque quod Angelus vel homo ante peccatum , per solum liberum arbitrium potuit perseuerare in bono quod habuit, concedetur faciliter consequenter, quod homo post peccatum reparatus per gratiam, posset in ea perseuerare finaliter per solum liberum arbitrium voluntatis; sicut capitulum proximum plenius deducebat, quod est contra capitulum septimum iam præmissum. Ad illud autem dictum Augustini de correptione & gratia 48. quod videtur facere pro hac parte, Dederat, inquit, adiutorium sine quo non posset permanere, si vellet; ut autem vellet in eius reliquo libero arbitrio; posset ergo permanere si vellet; dicendum, quod hoc non probat, quod illud adiutorium sit liberum arbitrium, sed magis videtur innuere contrarium, scilicet quod à libero arbitrio sit distinctum, sicut superius est ostensum: Posset, inquit, permanere si vellet; cuius causam immediatè subiungit, quia inquietus non debeat adiutorium , per quod posset perseueranter bonū tenere, / si vellet; vult ergo dicere quod illud adiutorium sicutum est quod
- V ipsum liberum arbitriū, sed aliquid libi oportet, per quod si vellet illi inniti, perseuerare valeret, & quod si desideret perseuerare non posset; pro quo supra ciuidem 47. expressius dicitur isto modo; Itam grauā habuit primus homo, in qua li permanet vellet, nunquam malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset, sed eam per liberum arbitrium desiderare posset, quoniam liberum arbitriū ad malum sufficit, ad bonum autem parū est, nisi adiuvetur ab omnipotenti Deo bono; quod adiutoriū si honio ille per liberum arbitrium non deseruerit, semper esset bonus; sed deseruit, & derertus est; tale quippe erat adiutorium quod desideret cum vellet, & in quo permaneret si vellet. Illud aliud eius dictum c. 57. patet per idem: Non enim sequitur, licet perseuerare, & non perseuerare in hominis relinquenter arbitrio, quod adiutorium Dei, sine quo perseuerare non posset si vellet, sit eius liberum arbitrium; inquit quod potuit perseuerare si volueret, non tamen viribus solius liberi arbitrij, sed illius diuinī adiutorij sepe dicti, quod eum ad perseuerandum finaliter adiuuisset, nisi illud prius E culpabiliter impulsisset, sicut superius proximo erat dictum. Cum autem dicit de bono perseuerantiae 10. Non discedere à Deo, & non infetti in tentationem non esse in viribus liberi arbitrij, quales nunc sunt, fuisse autem in homine antequam caderet; intelligit, quod cum aequali adiutorio & ceteris paribus, hoc est minus & difficultius in viribus liberi arbitrij nunc, quā tunc erat: Ita quod tunc non omnino nullo, sed minori adiutorio quā nunc egreditur: Cuius causa est, quia tunc secundum Aug. de Cocept. & gratia 57. ut perseuerare vel non perseuerare in hominis relinquenter arbitrio, tales vires habeat eius voluntas, que sine ullo fuerat instituta peccato, & nihil ipsi ex seipso concupiscentialiter resistebat, ut dignè tantè bonitati, & bene vivendi felicitati perseuerandi committeretur arbitrium; Nunc vero posteaquam est illa magna, peccati merito , amissa libertas, etiam maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas:

tas: Nunc, inquit, maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas, scilicet libertatis arbitrij, A ergo tunc saltem minoribus fuit adiuuanda libertas; & supra eiusdem 54. sic ait, Maior quippe libertas est necessaria aduersus tot & tantastentationes, quæ in Paradiso non fuerunt, donec perseverantia munera atque perfecta, vt cum amotibus omnibus, terroribus, & erroribus suis vincatur hic mundus: Et sequitur 55. Hæc Sanctorum martyria docuerunt; Deinde ille Adam scilicet, & tertente nullo, & insuper contra Dei terrentis imperium, libero usus arbitrio non feci in tanta felicitate, in tanta non peccandi facilitate: Iste autem non dico terrente mundo, sed saeiente ne starent, steterunt in fide. Vnde hoc, nisi donante illo, à quo misericordiam consecuti sunt ut fideles essent, à quo acceperunt spiritum non timoris, quo persecutionibus cederent, led virtutis, & charitatis, & continentiae, quo cuncta minantia, cuncta iniuriantia, cuncta cruciantia superarent? Is ergo est unus intellectus Augustini in autoritate sua præmissa. Alius eius intellectus est ille, quod homo pro statu huius miseriae indiget multiplicius adiutorio diuino ad perseverandum in bono, quam pro statu innocentiae indulgit primus homo. Nam pro isto duplicitate adiutorio Dei egit, uno ut libetur à servitute peccati; alio ut conseruetur in libertate boni: Primo pro primo statu primus homo non egit, sed secundo, ut parum ex prioribus, partum ex alijs satis patet. Pro quo & Augustinus de Correptione & gratia 49. dicit; Nunc autem quibus deest tale adiutorium poena peccati est; quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum; & tanto amplius datur per Iesum Christum Dominum nostrum, quibus id dare Deo placuit, ut non solum a sit sine quo permanere non possumus etiam velimus, verum etiam tantum a tale sit, ut velimus. Fit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo, & perseveranter tenendo, non solum posse quod volimus, verum etiam velle quod possumus, quod non fuit in homine primo; vnum enim illorum in illo fuit, alterum non: Namque ut recipere bonum gratia non egebat, quia nondum perdiderat; ut autem in eo permaneret, egebat adiutorio, sine quo id omnino non posset. Idemque de eodem Enchirid. 87. ita dicit; Homo in Paradiso ad se occidendum, relinquendo iustitiam, idoneus erat per voluntatem; ut ab eo teneretur vita iustitia, parum erat velle, nisi ille qui cum fecerat, adiuvaret; sed post illam ruinam maior est misericordia Dei, quando & ipsum arbitrium liberandum est à servitute, cui dominatur cum morte peccatum. Illa vero Autoritas Hypognostis, in contrarium allegata, que dicit liberum arbitrium Ad factum cum possibiliter bono, quo valeret implere quod volueret, & quod ipsi fuit prima gratia, qua stare potuisset, liberare mandata Domini volueret, non probat, quod illud possibiliter bonum, & illa prima gratia, aut illud diuinum adiutorium sepius memoratum sit liberum arbitrium, sed magis videtur probare contrarium: Cum enim dicit liberum arbitrium cum illo bono creatum, nec vult dicere illud cum se puto creatum, videtur distinguere inter illa, innuendo quod liberum arbitrium non fuit creatum ab initio totum nudum, sed tanta gratia splendidum & vestitum, ut quod volueret, potuisset implesse, seruasse scilicet mandata dominica, & steriles, si hoc facere volueret; sed adhuc ultra gratiam tam praeditam indigit alio Dei auxilio ad hoc volendum; Nam neque tunc quicquam potuit voluisse sine adiutorio manus eius, qui secundum Apostolum ad Philippien. 2. operatur in nobis velle, & perficere: Et quod Augustinus hoc modo intelligat, ipsum in testem adduco de Correptione & gratia 47. de eadem materia sic dicentem; Itam gratiam non habuerat homo primus, quia nunquam velleret esse malum; sed sane habuit, in qua si permanere velleret, nunquam malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset: ergo illa gratia à libero arbitrio differebat; & immediate subiungit; sed eam tamen per liberum arbitrium deserere posset; nec ipsum esse ergo Deus voluit sine sua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio, quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum est, nisi adiuvetur ab omnipotentis Dei bono, quod adiutorium si homo ille per liberum arbitrium non deserueret, semper esset bonus; sed determinuit, & desertus est: Tale quippe erat adiutorium, quod deseretur cum vellet, & in quo permaneret si vellet, non quo fieret ut vellet. Hæc est prima gratia quæ data est primo Adam, sed hæc potentior in secundo Adam: Prima est enim qua fit, ut habeat homo iustitiam si velit, secunda ergo plus potest, qua etiam fit ut velit, & tantum velit, tanto ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat; nec illa quidem parua erat qua demonstrata etiam potentia liberi arbitrii, quoniam sic adiuvabatur, ut sine hoc adiutorio in bono non maneret, sed hoc adiutorium si vellet, deseretur; hæc autem tanto maior est, ut parum sit homini per illam reparare perditam libertatem; parum sit denique non posse sine illa, vel apprehendere bonum, vel permanere in bono si velit, nisi etiam efficiatur ut velit. Et infra cap. 49. sic ait, Si hoc adiutorium vel Angelo, vel homini, cum

Expositio
secunda.

Augustinus.

Apostolus.

primum

C

D

E

A primum facti sunt, defuisset; quoniam natura talis non erat facta, ut sine diuino adiutorio posset manere si velleret, non tamen sua culpa cedisset: Adiutorium quippe defuisset sine perma-
quo manere non posset; nunca autem quibus deest tale adiutorium, poena peccati est; quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum, & tanto amplius datur per Iesum Christum Dominum nostrum, quibus id dare Deo placuit; ut non solum adsit, sine quo permanere non possumus, etiam si velimus; verum etiam tantum ac tale sit ut velimus; sit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo, & perseveranter tenendo, non lo-
lum posse quod volumus, verum etiam velle quod possumus, quod non fuit in homine pri-
mo; vnum enim illorum in illo fuit, alterum non. Accepterat posse si velleret, sed non ha-
buit velle quo posset: Nam si habuisset, perseverasset; posset enim etiam, si velleret, perseve-
rare. Hoc idem eiusdem testatur Autoritas 14. de Civit. Dei penult. cap. proximo allegata; *Augustinus.*
Primum, inquit, homo sic erat institutus, ut si de adiutorio Dei fideret, bonus homo malum

B Angelum vinceret, meritum bonum habens in adiutorio diuinitatis voluntate recta; quia & ip-
sum fidere de adiutorio Dei non quidem posset sine adiutorio Dei. Parce ergo, quod licet pri-
mus homo ante peccatum potuit perseverasse, si voluisse, tamen sine Dei auxilio non potuit
illud velle; quare nec perseverare finaliter, nec ad tempus, sicut capitulum proximum
asserebat.

C A P. XI.

*Quod perseverantia non est aliquid donum Dei crea-
tum à charitate & gratia realiter diffe-
rens & distinctum.*

C

T autem istud diuinum adiutorium necessarium libero arbitrio ad perseverandum in bono, memoratum superius generaliter consule, cognoscatur distinctius; iam risusat ostendendum, quod perseverantia non est aliquid donum Dei creatum à charitate & gratia realiter differens, aut distinctum: Si enim esset, non repugnaret illa separari ab initio, & aliquid habere charitatem & gratiam, qui perseverantiam non haberet, & si hoc posset per unum momentum, posset per aliud, & deinceps usque ad finem, sicque aliquis sine perseverantia finali perseveraret finaliter, quod contradictionem includit. Item si sic, habens charitatem sine perseverantia per momentum, posset in fine illius momenti transire morte naturali, vel alia, sine perseveran-

D

tia finali diuinitus sibi data, & sic sine perseverantia finali posset saluari; contra illud Matth. 10. Qui perseveraverit usque in finem, hic saluus erit, hic scilicet discretus, quia hic & non alius, dicente Domino Ezech. 18. Si impius egreditur peccantiam ab omnibus peccatis suis quas operatus est, & custodierit omnia precepta mea, vita viuet, & non morietur; omniū iniquitatum, quas operatus est, non recordabor, in iustitia sua quam operatus est, viuet; si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, nūquid viuet? Omnes iustitia eius non recordabuntur; in prævaricatione sua quia pia varicatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Et Ecclesiasticus 11. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quoconque loco ceciderit, ibi erit. Nulli etiam dubium, quin quicunque habuit donum charitatis & gratiae, & non finaliter perseveraverat in eo, cedit ab eo per pecca-
tum mortale, in quo perdurat ad mortem, & est filius mortis aeternæ: Talis ergo in charitate & gratia mortiens, tamen sine perseverantia finali simul aeternaliter hereditabit vitam & mor-
tem; Vitam, quia moritur in charitate, quae secundum Augustinum 15. de Trinitate [Dei] *Augustinus.*

E

18. sola est quae dividit inter filios regni aeterni, & filios perditionis aeternæ; Mortem, quia sine perseverantia finali decepit. Item est contratio procedendo, si hæc distinguenter reali-
ter, posset aliquis sine charitate & gratia habere finalē perseverantiam & saluari, quia qui per-
severaverit usque in finem hic saluus erit, Matth. 10. quod est contra autoritatem Augu-
stini præmissam. Imò nec posset quisquam esse beatus perfectè sine charitate & dilectione
Dei aeterna & passiva: Maximum namque bonum maximè sibi decesset; videtur etiam quod

V u

si per-

si perseverantia posset esse sine charitate & gratia , posset esse sine quocunque alio tali bono. A sed hoc videtur repugnantiam importare, quod scilicet aliquis perseveret, & non in aliquo talibono; Perseverantia namque aliquod tale bonum in quo fundetur , & maneat , necessariò presupponit. Item si hæc sit different , perseverantia esset maius bonum, & melius charitate; Esset enim forma ipsam perficiens & consummans, ac ad coronam perducens , sine qua charitas nihil valeret ad vitam , & in cuius virtute omnia bona metita faceret , non è contra, quod non est dandum , quia nullius virtutis actus proprius sive finis est melior actus seu fine proprio charitatis , qui est diligere Deum summè : Mandatum enim de dilectione Dei est maximum & primum mandatum , teste veritate Matth. 22. Apostolus quoque prædicaturus de charitate 1.ad Cor. capit. 13. immediatè ante, scilicet cap. 12. vt auditores benevolos redetet , & attentos, talem propheticum ad commendationem charitatis præmisit , Emulamini charismata meliora, & adhuc excellentiorem viam vobis demonstro ; & statim cap. 13. de ipsa charitate prosequitur in hunc modum ; Si linguis hominum loquar , & Angelorum, B charitatem autem non habeam , factus sum velut æsonans, &c. qui & in fine capit. sic concludit , Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas; quem & secutus beatus Augustinus 15. de Trin. 18. loquens de charitate, sic ait ; Nullum est isto dono Dei excellentius. Item si sic esset, perseverantia haberet aliquem actum proprium, distinctum ab actibus proprijs aliarum virtutum : Habitus enim per actus proprios, si cut formæ per operationes proprias discernuntur , sicut Naturalis & Moralis Philosophi patiter & Theologi contestantur ; sed talis actus perseverantie proprius assignari non potest : non enim potest ponи actus memoriarum , intelligentiarum , nec etiam voluntatis , vt inductio per singulos manifestat, nec omnino alijs dici potest. Item si perseverantia à charitate differret realiter, cum ipsa sit necessaria ad salutem , Dominus dedisset aliquod speciale mandatum de ipsa ; quod tamen nusquam reperitur in testamento veteri , nec in novo , aut obseruantia in mandatorum Domini non esset sufficiens ad salutem ; cùm tamen querenti quid faceret vt vitam æternam perciperet , Dominus sic respondit, Mandata nosti, ne adulteres, ne occidas, &c. Marc. 10. ac si diceret manifestè ; Hæc si facias, vitam æternam percipies ; & Luc. 10. Legis perito, querenti a Domino quid faciendo vitam æternam possideret, requisuit ab eo, In lege quid scriptum est? quo respondentे, Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum, sicut te ipsum, Dominus dixit illi, Hoc fac, & viues : Nec mirum, quoniam in his duobus mandatis tota lex penderet, & prophetæ, Matth. 22. Vel arguat hoc modo, Obseruantia mandatorū sufficit ad salutem, & perseverantia differt à charitate realiter, ergo non continetur sub mandato de charitate , seu dilectione , nec sub aliquo alio, quia hoc minus videatur, ergo sine perseverantia potest quis saluari . Vel adhuc sic si libet, Obseruantia mandatorum sufficit ad salutem, & non sine perseverantia finali , ergo illa continetur sub aliquo præceptorum , & hoc non erit nisi sub mandato de dilectione & charitate ; ergo illa & charitas nequaquam realiter distinguntur : Quare mihi videtur, quod perseverantia habitualis sit charitas habitualis, seu perdurans, perseverantia vero actualis sit peramatio , & ipsum perseverantia finaliter peramare. Vnde & Antelmus de casu Diaboli 3. Perseverare in faciendo aliquid , vt uno verbo dicatur, est perficere: Nam perseverare in scribendo aliquid dicimus prescribere, in ducendo, perducere: Dicamus ergo si etiam non sit in vsu, quod perseverare in voluntate sit peruelle, quare & perseverare in charitatis amore , de quo dicitur Matth. 10. Qui perseverauerit usque in finem , his saluus erit , est finaliter peramare. Vel aliter potest dici consonantius ipsi voci, & forte propinquius ipsi rei, quod perseverare est perseverare mandata, & perseverantia perseverantia mandatorū. Vel adhuc generalius isto modo; Perseverantia habitualis est iustitia habitualiter perseverata ; perseverantia actualis est iustitia perseverantia actualis, ipsum vero perseverare est iustitiam perseverare.

Matth.

Apostolus.

Augustinus

Marc.
il habebis
Luc.

Perseverantia habitualis & actualis.
Antelmus.

Matth.

C

E

Corollarium , Quod nomen perseverantie nullam rem absolutam essentialiter significat, sed accidentaliter & relativè, charitatem videlicet sive iustitiam cum respectu futuræ permanonis continuè usque in finem , & quod non improbabiliter posset dici perseverantiam esse ipsam relationem huius.

*V*Nde manifestum est , quod nomen perseverantie nullam rem significat essentialiter aut etiam absolutè ; sed accidentaliter & relativè tantummodo, ipsam scilicet charitatem sive iusti-

A iustitiam, cum respectu ad finem, id est cum respectu futuræ permanentis continetur usque in finem, quare & non improbabiliter posset dici, perseverantiam esse ipsam relationem huiusmodi, quod videtur innuere definitio Aristotells, & maximè Tullij, cap. 7°. recitata; de quo nolo differere plus hoc loco: satis enim, ut arbitror, erat de relationibus alibi disputatum. Istud corollarium ex præmissis in isto capitulo satis pater. Potest tamen ex abundantia alter sic ostendit: Si etenim perseverantia significaret essentialiter & absolutè aliquam rem in viatore, cum illa non sit essentialia viatoris, nec ipsam essentialiter consequens, ut patet in multis ipsa parentibus, posset viator habens finalē perseverantiam, ipsam amittere; ita quod vetum est, ipsum finalem perseverantiam amisit, sicut est de habitibus ceteris, & alijs actionibus absolutis, quod tamen contradictionem includit: Si enim perseverantiam finalē amisit, aliquando eam habuit, ergo tunc fuit perseveratus finaliter, quare & non casurus, & tunc similiter fuit casurus, sicut euentus subsequens demonstrauit: vel aliter, si iste cecidit in peccatum mortale, semper prius fuit casurus, ergo nunquam fuit non casurus, ergo nunquam habuit perseverantiam, ergo nunquam eam amisit, contra hypothesis prius datum. Vnde Augustinus de bono perseverantie 7. ita dicit, Dicimus quippe castum, quem nouimus castum, siue sit, siue non sit in eadem castitate manifus, & siquid aliud diuini muneri habeat, quod tenet & amittit potest, dicimus eum habere quamdiu habet; & si amisit, dicimus habuisse: Perseverantiam vero usque in finem, non habet quisquam, nisi perseverauerit usque in finem, multi eam possunt habere, nullus amittere, & supra eiusdem primo capit. probat idem.

C

C A P. XII.

Obijcit & respondet.

D

Er hoc autem corollarium iam præmissum, patet responsio ad alias obiectiones possibles fieri contra dicta: Si enim ut dictum est perseverantia non differret realiter à charitate, cum perseverantia ipsa est idem realiter charitati, ergo & omnis habens charitatem habet perseverantiam, quod falsum est, quia multi canent habentes sunt peccatum mortaliter & casuri, sicut fuit de Saule & Iuda & alijs nimis mulieris. Adhuc autem sicut multi Doctores testantur, & sicut potius indubitanter fuisse, ponatur omnes Angelos charitatem seu gratiam recepisse, & ipsam per tempus aliquod tenuisse; & sit A instans commune acceptio gratiae: Omnes enim, ut videtur, gratiam, sicut & essentiam, pariter acceperunt & C instans confirmationis bonorum; & P

peccationis malorum: Certum est autem secundum omnes Doctores, quod A P tempus est idem A C tempori, vel pars eius. Constat namque quod post confirmationem bonorum, nullus malorum incipit peccare in celo, & cum boni haberunt perseverantiam per totum A C tempus, quia charitatem seu gratiam continuè permanentem, haberunt etiam perseverantiam per totum A P tempus; ergo & mali similiter, quod est falsum; vel si mali nunquam perseverantiam habuerunt, nec boni: Cur enim Deus aequalissimus tantum discrearet inter illos ante omne demeritum vel peccatum, ut mutus perseverantia istis daret, illis vero negaret. Propter hanc etenim rationem, Augustinus 11. super Genesim ad literam 24. & 1 t. de Civit. Dei 11. & 13. Anselmus de casu diaboli 24. & Petrus 2. sentent. dist. 4. videtur istam discretionem negare de praescientia Angelorum, quod videlicet boni fuerunt praesci sui beatitudinis futurae, & mali non fuerunt praesci sui casus, quod tamen videtur multo amplius ponderandum de perseverantia sine qua non est falsus. Item si perseverantia sit idem realiter charitati, cum charitas in diversis sit maior & minor, sic erit de perseverantia consequenter: Petrus ergo fuit magis perseveratus, quam Linus, ergo magis non amissus suam charitatem, vel eam magis seruatutem, quod non oportet: in tantum enim potest quis seruare bonum suum minus ne cadat ab illo, sicut aliis suum maius. Item cum perseverantia addat supra charitatem respectum continuationis per totum tempus usque ad finem, quantitas illius respectus sequatur aliquo modo quantitatem sui fundamenti, scilicet charitatis, sequitur ipsum in maiori charitate esse maiorem, ergo & perseverantiam illam maiorem: Ille enim respectus est quasi formale in perseverantia, & charitas materiale. Sequitur etiam, quod cum

*Obiectiones.**Augustinus.*
Anselmus.
Petrus.

E ponderandum de perseverantia sine qua non est falsus. Item si perseverantia sit idem realiter charitati, cum charitas in diversis sit maior & minor, sic erit de perseverantia consequenter: Petrus ergo fuit magis perseveratus, quam Linus, ergo magis non amissus suam charitatem, vel eam magis seruatutem, quod non oportet: in tantum enim potest quis seruare bonum suum minus ne cadat ab illo, sicut aliis suum maius. Item cum perseverantia addat supra charitatem respectum continuationis per totum tempus usque ad finem, quantitas illius respectus sequatur aliquo modo quantitatem sui fundamenti, scilicet charitatis, sequitur ipsum in maiori charitate esse maiorem, ergo & perseverantiam illam maiorem: Ille enim respectus est quasi formale in perseverantia, & charitas materiale. Sequitur etiam, quod cum

V u z tempus

tempus ad finem sit maius & minus & finis remotior & propinquior, quod ille respectus ex eis consurgens sit maior & minor, quare & perseverantia consequenter. Imò & è contrario arguendo, cum ille respectus non possit augeri vel minui, & sit forma ipsius perseverantiae, sequitur ipsam perseverantiam non posse augeri vel minui, & cum perseverantia sit donum Dei creatum, sequitur quod Deus de sua omnipotencia infinita, aliquid donum suum creatum finitum non posset augere vel minuere quoismodo. Item si perseverantia sit idem realiter charitati, & superaddat respectum continuitatis ad finem, nullus qui habet, & habuit continuo charitatem, postea rationabiliter perseverantiam à Domino postulare: Nihil enim potest à Domino rationabiliter postulare, nisi quod à Domino potest accipere, sed perseverantiam non potest accipere; Si enim posset, ponatur, ergo, iste nunc accipit perseverantiam, ergo nunc accipit charitatem cum tali respectu, vel saltē talem respectum; sed charitatem illum non recipit, quia illam prius habuit; nec illum respectum ad finem, quia si nunc sit perseveraturus finaliter, ita fuit prius quamdiu continuo habuit charitatem. Vel aliter isto modo; B. Istè accipit perseverantiam; ergo est perseveratus usque in finem, ergo ita fuit prius, quamdiu habuit charitatem, ergo prius continuo habuit perseverantiam, ergo non accipit illam modo. Item si aliquis in charitate peccatus mortaliter, & finaliter reuicturus, & eandem charitatem numero accepturus, & finaliter seruaturus, tunc iste non perseverabit, quia peccabit mortaliter, & tamen habet perseverantiam; Nam cras post poenitentiam habebit perseverantiam: Supponatur, & nunc habet eandem charitatem numero, quam tunc habebit, & respectu finis eiusdem numero; ergo & nunc habet eundem respectum numero, ergo & eandem perseverantiam numero. Item iste, in ista charitate, quam nunc habet, est perseveratus usque in finem, quia cras sic est perseveratus, ergo nunc habet perseverantiam. Item si iste non habet perseverantiam, non perseverabit, nec est perseveratus, cum tamen cras persevererabit, & erit perseveratus, ergo iste incipiet esse perseveratus, & propositio de futuro nunc falsa incipiet esse vera, hæc scilicet, C. Istè perseverabit finaliter. Item si sic; perseverantia habita non posset amitti, sicut capitulum proximum demonstrabat, cum tamen illa charitas viatoris possit amitti, & per consequens ille respectus in prima fundatus: Sequitur etiam quod Deus dedit aliquod munus creatum alicui, quod ipsem non potest auferre nec destruere vlo modo, imò & quod homo sit potentior ad retinendum, quam Deus ad auferendum illud munus. Item si perseverantia esset huiusmodi donum Dei, aliquando illam perseverantia donaret; vel ergo in instanti, vel tempore; si in aliquo instanti, ergo cui datur tunc accipit, & habet perseverantiam, & perseverat, ergo prius perseverauit, ergo prius continuo habuit perseverantiam, ergo non accipit illam modo: Perseverare namque quandam successionem importat, sicut mouere, cuius alia pars præcedit, aliaque succedit; Importat enim continuationem in bono. Alias etiam posset quis perseverare finaliter tantum per instantis, scilicet si immediatè post instantis acceptioonis perseverantia finalis per diuinam potentiam de medio tolleretur; quod non est verum, quia ibi non esset principium nec finis, sed indivisiibiliter totum simul. Si autem donetur in tempore hoc "effet per tempus aliquod totum primo, sicut loquitur Philosophus 6. Phys. 44. vbi definit illud hoc modo; Dico autem, primum inquit, quod non per alterum aliquid ipsius esse huiusmodi sit, & arguo, sicut argui ibi Philosophus; Sitergo illud tempus primum in quo Deus dat perseverantiam A C, & B medium eius instantis; tunc in B iste habet perseverantiam; ergo illa vel datur ei in B, vel dabatur in A B, & utrilibet concedatur, non datur tunc in B C, ergo non in toto A C primò. Item talis mutatur de non perseverante in perseverantem, ergo secundum Philosophum vbi prius 44. cùm mutatus est primum est in illo, in quod mutatus, sicut à 40. usque ad 44. demonstrat vñuer- saliter in omni mutatione sic esse; & in illo 44. demonstrat, quod omne illud in quod aliquid mutatum est primò necesse est atomum esse. Idemque Philosophus 8. Phys. 69. ostendit, quod in omni mutatione de una passione, seu dispositione in sibi oppositam est unum signum, scilicet unum nunc utrisque commune & priori & posteriori, & unum & idem numero, huius E quidem finis, illius autem principium, quod semper est posterioris passionis, sicut si D sit non album toto A B tempore, & album toto B C tempore, erit album in B, nunc seu in instanti; quare si quis sit non perseverans toto A B tempore, & toto B C tempore perseverans, in B instanti erit necessariò perseverans. Anfelmus etiam de veritate 12. dicit, iustitiam mox cùm datur à voluntate seruari, quare & tunc perseveratur in ea. Item si perseverantia esset huiusmodi donum Dei, daretur hominibus in vita præsenti, vel post eam; Non post, constat, loquendo de finali perseverantia viatoris; nec ante, quia ponatur tunc quod Petrus viator habeat, & diu prius habuit perseverantiam, tunc verum est Petrum habuisse perseverantiam, ergo necesse est eum habuisse perseverantiam. Nam secundum Philosophum 1. peri-

- A hermenias, quodlibet verum de præterito est necessarium; & si necesse sit Petrum habuisse perseverantiam, cum ex illo sequatur ipsum esse perseveratum finaliter, & ex necessario non sequitur nisi necessarium, ut liber Priorum ostendit, necesse est Petrum esse perseveratum finaliter, cum tamen sit viator potens peccare mortaliter, & sic amittere charitatem. Item tunc qui habet, & diu habuit charitatem, casurus tamen ab ea, non habet nunc, nec vñquam habuit perseverantiam, & tamen potest eam habere pro nunc, imò & potest nunc eam prius continuè habuisse; potest enim non cadere, sed perseverare finaliter, ex quo sequitur ipsum nunc perseverare & prius perseverasse toto tempore quo habuit charitatem, & quicquid sequitur ex possibili est possibile, sicut nullus Logicus nec Theologicus dubitat: Quare qui nunc non habet, nec habuit vñquam perseverantiam, potest eam habere pro nunc, & eam prius continuè habuisse, ergo esset contingentia in propositionibus de præterito & præsenti, sicut in illis de futuro, quod est contra Philosophum 1. peri hermenias capit. vlt. & contra Boetium ibi in comment. Et 1. de Cœlo penult. sic ait, Neque enim una virtus eius quod est factum esse est, sed eius quod est esse aut futurum esse, quod & satis plane dicit ibi Auerroes commentator. Lumbardus quoque 2. sentent. dist. 25. dicit, quod liberum arbitrium ad prælens vel ad præteritum non referut, sed ad futurum; ergo nec liberum arbitrium Dei; Deus ergo non potest dare nunc perseverantiam, nec potest nunc dedita perseverantiam non habent, & ei qui nunquam eam habebat, quare nec talis potest eam nunc habere, aut prius continuè habuisse. Item Augustinus de bono perseverantie 7. iia dicit; Non dicant homines perseverantiam cuiquam datam vsque in finem, nisi cum ipse venerit finis, & perseverasse cur data est, repertus fuerit, vsque in finem; Et idem etenim quasi sententiam capitulo primo dicit. Sed illud soluit aliud, & aperit mentem eius: Dicte enim, Itaque virum quisque hoc munus accepit, quamdiu hanc vitam duxerit, incertum est; Si enim priusquam moriatur cadat, non perseverasse verissimè dicitur: Quomodo ergo perseverantiam qui non perseverauerit accepisse vel habuisse dicendus est? Vult ergo dicere, quod de nullo quamdiu duxerit istam vitam est determinatum & certum, quod perseverantiam finalem accepit, non quod nullus eam accepit, imò frequentissimè ostendit eius oppositum, sicut præmissa capitulo recitabant: Alia autem obiecta rejiciuntur faciliter virtute corollarij præostensi, communis Logica succurrente.

C A P. X I I I.

*Quod illud auxilium sine quo nullus perseverat, &
per quod quilibet perseverat, est Spiritus Sanctus,
diuina bonitas & voluntas.*

D

Stenso quod liberum arbitrium ante lapsum, vel post, quantumcunque gratia creata subinxum, non potuit perseverare finaliter nec ad tempus, sine alio Dei auxilio speciali; nunc restat ostendere, quod sit illud *auxilium, quo suffultus perseverans qui liber perseverat, & sine quo perseverare penitus nullus potest: Hoc autem adiutorium est Spiritus sanctus, diuina bonitas & voluntas, sicut 8. & 9. capitula prima faciliter demonstrabant; quod & potest ostendit sicut quintum huius secundi suam principalem conclusionem huic similem ostendebat: quod etiam testantur Autoritates illis capitulis allegatae; quibus & alias paucas addam. Augustinus siquidem de Correptione & gratia,

Augustinus.

47. & 49. sicut finis noni huius secundi plenius allegavit, ostendit quod illud diuinum adiutorium necessariò requisitum libero arbitrio ad hoc quod perseveraret in bono, non solùm est sine quo perseverare non possumus etiam si velimus, sed & efficit ut velimus; sed quid est id sine quo velle non possumus, & quod velle nos facit, & volitiones nostras efficit, nisi Deus, qui secundum Apostolum ad Philipp. 2. operatur in nobis velle, & hoc per Spiritum sanctum, & suam omnipotentissimam voluntatem, sicut 8. & 9. capitula primi probant: Nam diuina bonitas & voluntas frequenter in Scriptura canonica & Doctrinam Spiritui sancto appropriatè quodammodo assignantur. Quare dicit Augustinus de Correptione & gratia, 47. Prima

V u 3

gratia

Apostolus.

¶ sit
|| sit

gratia quæ data est primo Adam, est quæ fit, ut habeat homo iustitiam si velit, secunda plus potest, qua etiam || fit ut velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat, voluntate scilicet spiritus sancti, sicut intelligit Apostolus ad Rom. 8, cum dicit, Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viueris; & ut ostendat quo spiritu illud fiat, statim subiunxit, Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei; & quod illud dictum Apostoli de mortificando facta carnis spiritu, non intelligatur de spiritu hominis, sed spiritu sancto Dei, testantur Autoritates Augustini de Gratia, & Libero arbitrio 26, de Prædestinatione sanctorum. 13. & 6, contra Julianum. 14. sicut quattuor huius secundi plenius allegavit. Item de Correptione & Gratia. 59. De ipsa perseverantia, inquit, Boni, noluit Deus sanctos suos in viribus suis, sed in ipso glorificari, qui eis non solum dat adiutorium quale primo homini dedit, sine quo non possunt perseverare, si velint; sed in eis etiam operatur & velle; ut quoniam non perseverabunt nisi possint, & velint, perseverandi eis possibilias & voluntas divina gratia largitate donetur; tantum quippe spiritu sancto acceditur voluntas eorum, ut ideo possint quia lic volunt, ideo sic velint, quia Deus operatur ut velint. Nam si in tanta infirmitate virtus huius ipsius relinqueretur voluntas sua, ut in adiutorio Dei, si ne quo perseverare non possent, niancent si vellent, nec Deus in eis operaretur ut vellent, inter rot & tantas tentationes infirmitate voluntas succumberet, & ideo perseverare non possent, quia deficientes infirmitate voluntatis nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis ut possint. Idem de bono perseverantie 8. Petimus ne inferamur in tentatione, ut hoc non fiat, & exaudimur, utique non fit, quia Deus non permittit ut fiat. Et capitulo 18. Voluntate sua cadit qui cadit, & voluntate Dei stat, qui stat. Et 36. Vnde, inquit, laris dilucide ostenditur, & inchoandi, & usque in finem perseverandi gratiam Dei non secundum merita nostra dari, sed donari secundum ipsius fecretissimam candemque iustissimam, sapientissimam, beneficentissimam voluntatem. Ad hoc etiam facit illud Psalmi 32. Verbo Domini coeli firmati sunt, & spiritu otis eius omnis virtus eorum, cum expositione Augustini superius recitata. Et illud Psalmi 36. Confirmat autem iustos Dominus, & illud Psalmi 50. Spiritu principali confirmata me, & illud 2. ad Tim. 1. Bonum depositum custodi per spiritum sanctum qui habitat in vobis. Et illud Psalmi 72. Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me &c. Et illud Psalmi 29. Domine in voluntate tua præstisti decori meo virtutem; præstisti, inquit, decori meo charitatem, & gratiam, virtutem perseverantie. Vnde Augustinus. Augustinus de Gratia & Libero arbitrio 14. ita dicit, Si gratia se subtraxeret, cadit homo non rectus, sed præcipitatus libero arbitrio; Quapropter nec quando ceperit homo habere bona merita, sibi debet tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in Psalmo, Adiutor meus es tu, ne derelinquas me: dicendo ne derelinquas me, ostendit si detestatus fuerit, nihil boni valet ipse per se: Vnde & ille ait, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum: putauerat enim saum fuisse bonum, quod ei sic abundabat ut non moueretur, sed ut ostenderetur illi cuius eti illud bonum, de quo tanquam de suo ceperat gloriari; paululum gratia deficiente admonitus dicit, Domine in voluntate tua præstisti decori meo virtutem; auersti faciem tuam à me, & Augustinus. factus sum conturbatus. Idem de Correptione & Gratia 35. dicit, Dicunt prædestinationi, quibus omnia cooperantur in bonum in ipsa vita iusta, cum tremore se exultare debere, non sibi arrogando tanquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia tua, Non mouebor in æternum; propter quod eis dicitur, Seruite Domino in timore & exultate ei cum tremore, ne quando irascatur Dominus, & percatis de via iusta: neque enim ait, ne venias ad viam iustam, sed percatis de via iusta. His verbis usus est Apostolus vbi ait, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini; & ostendens quare cum timore & tremore, Deus est, inquit, qui operatur in nobis & velle & operari. Non enim habebat hunc timorem & tremorem qui dicebat, In abundantia sua, Non mouebor in æternum, sed quia filius erat promissionis non perditionis, expertus Deo paululum deferente, quid esset ipse, Domine, inquit, In voluntate tua præstisti decori meo virtutem; auersti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus; ecce doctior ob hoc & humilior, eam tenuit viam tam videns & confidens in voluntate sua, Deum decori eius præstissime virtutem; quod ipse sibi tribuens, & de se præsumens in tali abundantia quam præstiterat Deus, non de eo, qui eam præstiterat, dicebat, Non mouebor in æternum; factus ergo conturbatus ut se inueniret, & humilietur sapiens, non solum æternæ virtutem, verum etiam in hac vita pia conuersationis & perseverantie, in quo spes habenda esset, addisceret. Idemque de verbis Apostoli sermone primo, tractans eius autoritatem præmissam, sic ait, Iam inquis, ambulo viam iustum; opus erat ut discerem, opus erat ut per doctinam legis scirem quid agerem, habeo liberum voluntatis arbitrium, quis me ab ista via separabit? si legas diligenter inuenies quiddam de sua quadam abundantia quam

Augustinus.

Psalms.

Augustinus. Augustinus de Gratia & Libero arbitrio 14. ita dicit, Si gratia se subtraxeret, cadit homo non rectus, sed præcipitatus libero arbitrio; Quapropter nec quando ceperit homo habere bona merita, sibi debet tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in Psalmo, Adiutor meus es tu, ne derelinquas me: dicendo ne derelinquas me, ostendit si detestatus fuerit, nihil boni valet ipse per se: Vnde & ille ait, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum: putauerat enim saum fuisse bonum, quod ei sic abundabat ut non moueretur, sed ut ostenderetur illi cuius eti illud bonum, de quo tanquam de suo ceperat gloriari; paululum gratia deficiente admonitus dicit, Domine in voluntate tua præstisti decori meo virtutem; auersti faciem tuam à me, &

Augustinus. factus sum conturbatus. Idem de Correptione & Gratia 35. dicit, Dicunt prædestinationi, quibus omnia cooperantur in bonum in ipsa vita iusta, cum tremore se exultare debere, non sibi arrogando tanquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia tua, Non mouebor in æternum; propter quod eis dicitur, Seruite Domino in timore & exultate ei cum tremore, ne quando irascatur Dominus, & percatis de via iusta: neque enim ait, ne venias ad viam iustam, sed percatis de via iusta. His verbis usus est Apostolus vbi ait,

Apostolus.

Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini; & ostendens quare cum timore & tremore, Deus est, inquit, qui operatur in nobis & velle & operari. Non enim habebat hunc timorem & tremorem qui dicebat, In abundantia sua, Non mouebor in æternum, sed quia filius erat promissionis non perditionis, expertus Deo paululum deferente, quid esset ipse, Domine, inquit, In voluntate tua præstisti decori meo virtutem; auersti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus; ecce doctior ob hoc & humilior, eam tenuit viam tam videns & confidens in voluntate sua, Deum decori eius præstissime virtutem; quod ipse sibi tribuens, & de se præsumens in tali abundantia quam præstiterat Deus, non de eo, qui eam præstiterat, dicebat, Non mouebor in æternum; factus ergo conturbatus ut se inueniret, & humilietur sapiens, non solum æternæ virtutem, verum etiam in hac vita pia conuersationis & perseverantie, in quo spes habenda esset, addisceret. Idemque de verbis Apostoli sermone primo, tractans eius autoritatem præmissam, sic ait, Iam inquis, ambulo viam iustum; opus erat ut discerem, opus erat ut per doctinam legis scirem quid agerem, habeo liberum voluntatis arbitrium, quis me ab ista via separabit? si legas diligenter inuenies quiddam de sua quadam abundantia quam

A

B

C

D

E

- A quam tum acceperat extollere se ccepisse, Dominum autem misericordem vt doceret humilitatem, quod dederat abstulisse, illum verò subito inopem remansisse, & misericordiam Dei recordatione confessum, dixisse, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum; ego dixi, homo dixi, omnis homo mendax, ego ergo dixi in abundantia mea; tanta erat abundantia mea vt hoc dicere auderem, non mouebor in æternum; quid inde? Domine in voluntate præstisti decori meo virtutem, auertisti faciem tuam à me & factus sum conturbatus: ostendisti, inquit, mihi, quia illud quod abundabam de two erat, ostendisti mihi unde peterem, cui tribuerem quod acceperam, cui gratias agere deberem, ad quem currerem sitiens, vnde implerer, & quo impletus essem, ad quem custodirem: fortitudinem enim meam ad te custodiā, vt quo te largitore impleor, te Salvatorem non perdam: hoc vt ostenderes auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus; conturbatus quia siccatus; siccatus, quia exaltatus: quid ergo Dominus dicit, Seruite Domino in timore, & exaltate ei cum tremore; sic & Apostolus, Cum timore, inquit, & tremore vestrum ipsorum salutem operamini; Deus est enim qui operatur in vobis; ergo exultate cum tremore, ne quando irascatur Dominus & percaris de via iusta: Nunquid dixit, ne quando irascatur Dominus, & non veniat ad viam iustum; aut & non perducat ad viam iustum; aut & non nos admittat ad viam iustum? Iam in illa ambulatis, nolite superbire, ne etiam de illa pereatis, Et pereatis, inquit, de via iusta, cū exarferit in illa breuius ira eius super nos, non in longum: Nam ubi superbis, ibi quod acceperas perdis; hic territus homo quasi diceret, quid ergo faciam? Isequitur, Beati qui confidunt in eo, non in se, sed in eo: Quare & Psalmus 35, bene dicit Psalmista, Non veniat mihi pes superbie, & manus peccatoris non moueat me; Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare: Ecce quomodo Domino irato superbis, pereunt de via iusta, in tantum quod expelluntur ab ea, nec possunt stare in ea: nec mitum, quoniam ita in indignatione eius, & vita in voluntate eius, sicut sextum capitulum huius secundi diligentius exponebat.

C

C A P. XIII.

Quod perseverantia gratis detur à Deo, non meritis comparetur.

Ost hæc autem restat inquirere, nunquid aliquis sibi possit perseverantiam promereri, & quod sic, postea non improbabiliter apparere. Aliquis enim potest mereri perseverantiam alteri per preces suas deuotas: alias enim inuile videtur fundere preces Deo, vt in bono quempiam *confirmet*, contra 8º. huius præmissa; cur ergo non potest quis mereri perseverantiam sibi ipsi? Item viator existens in gratia, & casurus ab illa, posset & potest per devotionis instantiam sibi à Deo perseverantiam impetrare; cur alias nobis *diceret* Filius, quod quicquid petremus patrem in nomine Filii daret nobis. Dicitque Iacobus, Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter & non improperat, & dabitur ei; postulet autem in fide nihil hablans: Cur ergo si quis nostrum indiget perseverantia, non similiter faciet? & similiter ei fieri? præsertim cùm Deus dicit omnibus affluenter, & omne datum optimum, & omne donum perfectum à Patre luminum de sursum descendat. Item homo potest mereri vitam æternam, sicut tota fides Christiana testatur, & hæc est maior & melior perseverantia, ergo multo magis potest & illam mereri. Item homo potest mereri confirmationem finalem beatificam, & perseverantiam sempiternam, sicut ex decimo huius, E præmissis videtur sanctos Angelos metuisse, multo magis ergo perseverantiam temporalem.

Item Augustinus de bono perseverantia 7. hoc, inquit, Dei donum, scilicet perseverantia suppliciter emereri potest, amitti contumaciter non potest; Et infra 46. dicit quod alia Deus dat non orantibus, sicut initium fidei, alia verò non nisi orantibus præparasse, sicut vsque in finem perseverantiam. His tamen nequam obstantibus, opposita pars videtur magis probabilis, & magis consona rationi, autoritateibusque Sanctorum: Si quis namque posset mereri perseverantiam, ponantur duo viatores, Ioannes & Petrus patres in omnibus naturalibus & gratuitis, & Deum neutri corum dare perseverantiam nisi secundum exigentiam meritorum; qui & qualiter perseverantiam mereantur usque ad A tempus vel instans, in quo ambo tententur & qualiter de peccato mortali, & cùm non sit necesse quod uno consentiente alter consentiat, nec

|| vos
|| breuem
|| vos

|| confirmata-

-ret,

|| promisit

nec quod vno resistente alter resistat, ponatur Ioannem resistere & sic mori, Petrum vero A peccare; tunc Ioannes meruit perseuerantiam, & accepit in A vel ante; & Petrus omnino æqualiter meruit ante A: Ergo & ipse accepit perseuerantiam in A vel ante, quod falsum est, cum non perseueravit, sed cecidit. Velsic, Petrus & Ioannes æqualiter meruerunt perseuerantiam eis dari, & Petrus non meruit perseuerantiam sibi dari, quare nec Ioannes contra premissa. Vel ponatur disparitas quantalibet meritorum, & adhuc qui plus meruit perseuerantiam sibi dari, æqualiter vel minus tentatus potest cadere in peccatum mortale, & qui minus meruit, æqualiter vel plus tentatus potest restare & sic mori, quare & perseuerare finaliter. Parvulus etiam baptisatis sic decadentibus perseuerantia quedam datur; multis vero adultis qui multipliciter meruerunt, nequaquam: Imo & ponatur, quod unus in maxima gratia constitutus, excellentissimè meretur perseuerantiam sibi dari, quod tamen tandem cadat in peccatum mortale; & quod alter in gratia parvula, scilicet baptismali nunquam bene meretur, sed per totum tempus suum, quod potest esse maius vel minus, exerceat se in aëribus indifferenteribus, venialibusù peccatis, sed abstineat à mortali, & ita decedat; iste ergo habuit perseuerantiam finalem, ille nequaquam; quare & videtur perspicuum perseuerantiam finalem non dari secundum eorum merita, quibus datur, sed secundum gratuitam gratiam, ipsam dantis. Et si quis respondet, perseuerantiam quibusdam prædictis non dari, quia licet multipliciter meruerunt, postea tamen mortaliter peccaverunt, non soluit nodum, nec difficultatem evadit: Perseuerantia namque finalis est præseruativa à peccato mortali, & conseruativa finaliter aliorum munerum diuinorum, dicente Augustino de bono perseuerantiae 7. Quomodo potest donum perseuerantie amitti, per quod fit ut non amittatur etiam quod posset amitti? Et supra 3. Qui accipiunt perseuerantiam, profecto magnum Dei donum, quo cætera eius dona conseruantur, accipiunt; qui ergo meruit perseuerantiam finalem, meruit præseruari à Deo ab omni mortali peccato, & in bono finaliter conseruari: Cur ergo in casibus prelibatis unus præseruatur à malo, & conseruatur in bono, & alter nequaquam? Rursum iste nunc peccans mortaliter prius dignissimè meruit perseuerantiam sibi dari: Cur ergo non prius eam accepit, sicut aliis qui æqualiter meruit, vel minus vel minimè? Nec potest veterius dicere, quod ipsum meruit & accepit, sed per peccatum sequens amisit, sicut per ostensionem corollarij non huius patet. Nec potest quis fingere, quod postquam quis meruit perseuerantiam, & accepit ipsum non posse peccare mortaliter; quicunque enim viator accepit & haber perseuerantiam usque in hunc, nondum est in fine sed tendens ad finem; quare sicut potest perficere usque ad finem, ita potest deficere circa finem. Quis etiam dubitat sanctos Martyres, Confessores & Virgines, qui multis annis in charitate continua usque ad vitæ terminum persistierunt, intra tantum tempus cadere liberè potuisse. Nec potest aliquis somniare, quod de nullo est verum, ipsum habere perseuerantiam, quamdiu fuerit in hac vita, sed cum migrauerit, verum est ipsum perseuerantiam habuisse, licet hæc videatur sententia Augustini de bono perseuerantiae 7. sicut 1, huius patet; licet etiam Solon, qui fuit unus de septem sapientibus perantiquis dixerit nullum esse beatum dum viueret, post mortem tamen verum esse quod prius erat beatus: Hoc enim tam repugnantiam, quām falsitatem includit; repugnantiam, quia si quis perseuerauit per aliquod totum tempus, tunc præsentialiter erat verum ipsum perseuerare per illud tempus, sicut est de eo quod mouetur per aliquod tempus totum; tunc ergo verum erat ipsum aliqua perseuerantia, aliquibusù perseuerantij, quare adhuc aliqua perseuerantia ipsum tunc perseuerare præsentialiter, ergo verum erat ipsum perseuerantiam tunc habere: Vel breuius, si quis mortuus habuit perseuerantiam, vel hoc fuit per instans tantummodo, vel per tempus; non per unum instans tantummodo sicut ex 12°. huius patet, & quia illud instans vel fuit in vita eius, & cum non fuit immediatum instanti mortis eius, sicut alibi demonstratur, perseuerauit tempore medio; vel fuit in morte eius, & tunc non fuit ut aliquid habuit neque fecit; si autem habuit perseuerantiam per tempus, toto illo tempore verum fuit ipsum habere perseuerantiam de præsenti. Et si quis proteruerit dicendo ipsum habuisse perseuerantiam per aliquod tempus, sed per nullum tempus habuisse perseuerantiam; semper ergo pro qualibet suo tempore & instanti non habuit, & fuit non habens perseuerantiam, quare nunquam habuit, nec fuit habens perseuerantiam contra hypothesin. Kursus sic; Iste perseuerauit & habuit perseuerantiam, & non semper; Aliquando ergo, scilicet in aliquo instanti incœpit perseuerare, perseuerantiamque habere, quod instans dicitur A, & A non fuit instans mortis eius, quod fit B, quia tunc non incœpit sed deficit perseuerare, perseuerantiamque habere; nec fuit post B, sicut constat omnibus; ergo antea per totum ergo A B tempus iste perseuerauit, & perseuerantiam habuit. Prior quoque responsio falsitatem includit, quia secundum prius ostensa 11°. huius, perseuerantia non differt reali-

A realiter absolute à chatitate seu gratia; qui ergo habet charitatem seu gratiam finaliter permansurat, & perseverantiam ipsam habet. Si etiam ista responsio esset vera, nullus perseveraret, nec posset perseverare in via, nec perseverantia donum Dei, aut bonum, immo nec esset, nec insuper esse posset, contra octauum huius secundi. Nec potest quis vterius caullare, dicendo perseverantiam nihil esse, nec aliquem praesentialiter eam habere, nec in praeterito habuisse, sicut nullus bene dispolitus dubitat, & octauum huius certificat, & Ecclesia tota tenet. Post has autem proterias ad priorem materiam redeundum: Si quis igitur potest perseverantiam sibi mereri, vel hoc potest in charitate & gratia constitutus, vel sine; Non sine, sicut 39um, & sequentia primi docet; si etiam potest sine, multo magis potest, si habeat gratiam; ponatur ergo aliquem non habentem perseverantiam, habere gratiam, & prius continue habuisse, & mereri continue perseverantiam, & quod in A tempore, vel instanti futuro ipsam recipiet & habebit, & sequitur evidenter quod habuit eam prius, toto scilicet tempore

B quo continuè habuit charitatem, sicut undecimum huius probat. Item meritum non est respectu praeteriti, ut scilicet faciat aliquid fuisse in praeterito, quod in rei veritate non fuit in praeterito, cum faciens praecedat factum tempore vel natura; si tamen iste continuè prius, nunc, & post existens in gratia & sine perseverantia mereatur perseverantiam & eam accipiat, habuit eam prius toto tempore, quo prius continuè habuit gratiam, sicut iam proximo est ostensum, & hoc per meritum suum bonum. Item tunc non perseveratus nec praedestinatus existens in gratia posset mereri sibi perseverantiam finaliem in bono, quare & posset mereri quod esset praedestinatus, & de numero electorum, sive de numero saluandorum contum prehabita quinto huius, & 45. primi. Amplius autem si quis sibi perseverantiam mereatur, aliqua esset causa & ratio assignanda circa voluntatem diuinam, quare unus finaliter perseuerat, aliud vero cadit, quia videlicet unus perseverantiam sibi meretur, aliud vero nequamque; cum tamen aliquoties videamus unum qui vixit sanctissime toto penè tempore vice lux, in

C ipso quasi exitu resiliere, cadere, & sic moti; aliud vero qui vixit sceleratissime toto serè tempore vita sua, tandem in ipso quasi hiatu postremo resurgere, & sanctè transire; multi etiam parvuli baptizati lauacro, merito transire sic ad vitam, multi vero adulti, qui diu multipliciter meruerunt, tandem peccant mortaliiter, & transirent sic ad mortem. Quare & Dominus in persona Iob, humanam ignorantiam in hac parte insinuans, dicit ei, Indicam hi si nosti omnia, in qua via habitet lux, & tenebratum quis locus sit, ut ducas unumquodque ad terminos tuos, & intelligas semitas domus eius, Job 38. Quid autem est lux nisi iustus? quid vero tenebris nisi peccator? quid via vel semita nisi actio? & quid terminus, locus, vel domus nisi terminus actionis, seu vita & perpetua mansio in gloria vel in pena? Dicit igitur Dominus, Si nosti omnia, indica mihi ista; quasi diceret manifeste, qui nescit omnia, haec indicare non nouit. Huic autem expositioni Gregorius 29. Moral. 12. consonanter; Multos, inter Gregorius.

V ritate tenebrantur, & multos cernimus peccatorum tenebris obvolutos, & tamen iuxta vitæ suæ terminum repente reddi luce iustitiae liberos; Multos etiam nouimus semel inuentam viam iustitiae illibatae usque ad obitum tenuisse, & plerosque conspeximus usque ad exitum cæpta semel criminis sine cessatione cumulasse; quis vero inter ista occulorum iudiciorum nubila mentis suæ radium mittat, ut aliqua consideratione discernat, vel quis perduret in malo, vel quis persevereret in bono, vel quis ab infinitis conuertatur ad summa, vel quis à summis reuerberetur ad infima? Latent haec sensus hominum, nec quicquam de coiulibet fine cognoscitur, quia diuinorum iudiciorum abyssus humanæ mentis oculo nullatenus penetratur. Videmus namque quod illa Deo aduersatrix gentilitas iustitiae luce perfusa est, & Iudea dum dudum dilecta, perfida est nocte cæcata: Scimus etiam quod latro de patibulo transiuit ad regnum, Iudas de Apostolatus gloria est lapsus in tartaram: Rursumque quia aliquando fortis quæ cæperint, non mutantur, & latronem nouimus aliquando perueniente ad supplicium, & Apostolos scimus perceperisle propositum quod desiderauerunt regnum; quis ergo discutiat in qua via habebit lux, &c. Qui & 25. Moral. 14. super illud Job. 34. ipso concedet te pacem, quis est qui condemnaret? ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contempletur eum? Nemo, inquit, discutiat, cur stante Iudaico populo dum in infidelitate gentilitas iacuit; & cur ad fidem gentilitatis surgeat, Iudaicum populum infidelitatis culpa prostravit. Nemo discutiat, cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito: Si enim gentilitem miraris assumptam ipso concedente pacem quis est qui condemnaret? si Iudeam obiupercis perditam, ex quo abscondit vultum suum, quis est qui contempletur eum? Augustinus quoque de bono perseverantie 19. Ex duobus, inquit, parvulis originali peccato patiter obstrictis, cur iste assumatur, & ille relinquantur, & ex duabus etate iam grandibus impensis,

Gregorius.

E cium, & Apostolos scimus perceperisle propositum quod desiderauerunt regnum; quis ergo discutiat in qua via habebit lux, &c. Qui & 25. Moral. 14. super illud Job. 34. ipso concedet te pacem, quis est qui condemnaret? ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contempletur eum? Nemo, inquit, discutiat, cur stante Iudaico populo dum in infidelitate gentilitas iacuit; & cur ad fidem gentilitatis surgeat, Iudaicum populum infidelitatis culpa prostravit. Nemo discutiat, cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito: Si enim gentilitem miraris assumptam ipso concedente pacem quis est qui condemnaret? si Iudeam obiupercis perditam, ex quo abscondit vultum suum, quis est qui contempletur eum? Augustinus quoque de bono perseverantie 19. Ex duobus, inquit, parvulis originali peccato patiter obstrictis, cur iste assumatur, & ille relinquantur, & ex duabus etate iam grandibus impensis, cut

Augustinus.

Augustinus.

cur ista ita vocetur ut vocaute sequatur; ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur; A Inscrutabilia sunt iudicia Dei: Ex duobus autem pijs, cur huic donetur perseuerantia usque in finem, illi non donetur; Inscrutabilia sunt iudicia Dei; candemque sententiam in eodem libro suprà & infra scriptis recitat & ostendit. Idemque de Correptione & gratia 25. loquens de bene pieque viuentibus, sed non perseuerantibus, sic ait; Hic si à me queratur, cur eis Deus perseuerantiam non dederit, quibus eam, qua Christianè viuerent, dilectionem dedit, me ignorare respondeo. Non enim arroganter sed agnoscens modulum meum, audio dicentem Apostolum; O homo, tu quis es, qui respondeas Deo, &c. & è altitudine diuinitatium sapientie & scientie Dei, quām inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles vias eius: Quantum itaque nobis iudicia sua manifestare dignatur, gratias agamus; quantum vero abscondere, non aduersus eius consilium murmurarem, sed hoc quoque nobis saluberrimum esse credamus. Et 26. immediatè subiungitur, Tu autem quisquis inimicus es gratiae, sic interrogas ipse qui dicas bene quod te non negas esse Christianum, & Catholicum iactas; si ergo confiteris donum Dei esse perseuerare in bono usque in finem; cur hoc donum illi accipient, illi non accipient; puto quod mecum pariter nescis, & ambo hic inscrutabilia iudicia Dei penetrare non possumus. Et sequitur 27. Mirandum est quidem multumque mirandum, quod filii suis quibusdam Deus quos regenerauerit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, non dat perseuerantiam, cum filii alienis scelerata tanta dimittat, atque imperita gratia faciat filios suos: Quis hoc non mitetur? quis hoc non vehementissime stupeat? sed etiam illud non minus verum est, & tamen verum, atque ita manifestum, vt nec ipsi inimici gratiae Dei, quomodo id negent, valeant inuenire, quod filios quosdam amicorum suorum, hoc est regeneratorum bonorumque fidelium sine baptismo hinc parvulos exente, quibus vtique si veller, huius lauacri gratiam procuraret, in cuius potestate sunt omnia, alienat à regno suo, in quod patentesmittit ipsorum; & quosdam filios inimicorum suorum facit in manus Christianorum venire, & per lauacrum introduci in regnum, à quo corum parentes alieni sunt, cum & C illis malum, & ipsis bonum meritum nullum sit parvulis ex eorum propria voluntate: Certè hæc iudicia Dei quoniā iusta & alta sunt, nec vituperari possunt nec penetrari. In his est & illud de perseuerantia, de qua nunc disputamus; De utrisque igitur exclamemus, O altitudo diuinitarum sapientie, & scientie Dei, quām inscrutabilia sunt iudicia eius, nec miremur nos inuestigare non posse inuestigabiles vias eius: Ut enim alia innumerabilia taceam, quæ alijs dantur hominibus, nec retribuuntur meritis voluntatum, alijs vero non dantur à Deo, apud quem non est acceptio personatum, illos intueamur, de quibus agitur; De his enim differimus qui perseuerantiam bonitatis non habent, sed ex bono in malum deficiente voluntate moriuntur: Respondeant, si possunt, cur illos cum fideliter & piè viuerent, non tunc de vita huius periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, & ne fictio animas deciperet eorum: Vtrum hoc in potestate non habuit? An corum mala futura nesciuit? nempe D nihil eorum nisi peruersissime atque insanissime dicitur; Cur ergo non fecit? respondeant, qui irrident, quando in rebus talibus exclamamus; Quām inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles vias eius: Nec enim hoc non donat Deus quibus voluerit, aut vero Scriptura illa mentitur que de morte velut immatura hominis iustitiae, raptus est ne malitia immuraret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam eius. Cur igitur hoc tam magnum beneficium alijs donat, alijs non dat Deus, apud quem non est iniquitas aut acceptio personatum, & in cuius potestate est quamdiu quicunque in hac vita maneat, quæ tentatio dicta est super terram. Sicut ergo coguntur fateri Dei donum esse, vt finiat homo vitam suam, antequam mutetur homo in malum, cur autem id alijs doner, alijs non donetur, ignorant; Ita donum Dei esse in bono perseuerantiam secundum Scripturas, de quibus testimonia multa iam posui, fateantur nobiscum, & cur alijs deur, alijs non detur sine murmur aduersus Deum, dignen- R e s p o n s i o n e p r o p r i a. tur ignorare nobiscum. Propter hæc ergo huiusmodi motiva, probabilius mihi videtur, & magis consonum rationi, catholicæ doctrine, quod perseuerantia non redditur meriti, sed gratis datur à Deo secundum eius gratuitam gratiam, gratuitam prædestinationem, & gratuitam voluntatem, sicut prima gratia operans & iustificans peccatorem. Huius rei testis est E Augustinus. Aug. de bono perseuer. 36. dicens, Iatis dilucidè ostenditur, & inchoandi, & vñq; in finē perseuerandi gratia Dei non secundū merita nostra dari, sed donari secundū ipsius secretissimam, candemque iustissimam, sapientissimam, beneficentissimam voluntatem, quoniam quos prædestinavit, ipsos & vocavit vocacione illa, de qua dictum est, Sine poenitentia sunt dona & vocatio Dei. Et infra 48. A Pelagianorum, inquit, heretica peruersitate tantum isti remoti sunt propter quos hoc agimus, vt licet nondum velint fateri prædestinatos esse, qui per Dei gratiam fiant obedientes atque permancant, iam tamen fatcantur, quod eorum preueniat voluntatem

A tatem, quibus datur hæc gratia, ideo utique ne non gratis dari credatur gratia, sicut veritas loquitur, sed potius secundum præcedentis merita voluntatis, sicut contra veritatem Pelagianus error obloquitur præuenit ergo ad fidem, id est, actum fidei gratia, alioquin si fides eam præuenit, proculdubio præuenit, & voluntas, id est, actus volendi, quoniam fides sine voluntate non potest esse: si autem gratia præuenit fidem, quoniam præuenit voluntatem, protegendo præuenit omnem obedientiam, præuenit etiam charitatem, id est, actum charitatis quam unica Deo veraciter & suauiter obediunt, & hæc omnia gratia in eo cui datur, & cuius hæc omnia præuenit, operatur. Hæc autem debent intelligi secundum expositionem præmissam 36°. primi; & sequitur, Restat in his bonis usque in finem perseverantia, quæ frusta quotidie à Domino poscit, si non eam Dominus per gratiam suam in illo cuius orationes exaudit, operatur. Videamus iam a veritate quam si alienum, negare donum Dei esse perseverantiam usque in finem huius vitæ, cum viræ huius, quando voluerit ipse, det finem, quem si dat ante im-

B minorem lapsum, facit hominem perseverare usque in finem; sed mirabilior, & fidelibus eidemtior largitas bonitatis est Dei, quod etiam parvulus, quibus obedientia non est illius actus ut deitur, datur hæc gratia. Ista igitur sua dona quibuscumque Deus donat, proculdubio se donaturum esse præstavit, & in sua præscientia præparauit: Quos ergo prædestinavit, illos & vocauit vocatione illa, quam me sape conmemorare non piget, de qua dictum est, Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. Namque in sua, quæ fallit mutari que non potest, præscientia, sua futura opera disponere, id omnino nec aliud quicquam est prædestinare. Et supra 19. sic ut allegabatur superius, Ex duobus, inquit, pijs cur huic doneur perseverantia usque in finem, illi non doneatur, Inscrutabilia sunt iudicia Dei: Illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum non esse; Nam si fuissent ex nobis, ait unus prædestinatorum, qui de pectori biberat Domini hoc secretum, mansissent utique nobiscum. Quid est quæsto, Non erant ex nobis, nam etiam si fuissent, mansissent utique nobiscum? Nonne

*definitione
destinationis*

C utique à Deo creata? utique ex Adam nati? utique de terra facti erant? & ab eo qui dixit, Omnen flatum ego feci, vnius eiusdemque naturæ animas acceperant? Nonne postremo utique vocati fuerant, & vocantem necessitatem secuti? utique ex impijs iustificati, & per lauacrum regenerationis utique renouati? sed si hoc audiret ille qui scribat proculdubio quod dicebat, respondere posset & dicere, vera sunt hæc, secundum hæc omnia ex nobis erant, veruntamen secundum aliam quandam discretionem non erant ex nobis: Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum: Quæ est tamen ista discretion? Patent libri Dei, non auertamus aspectum; clamat Scriptura diuina, adhibeamus auditum; Non erant ex ijs, quia non erant secundum propositum vocati; Non erant in Christo electi ante mundi constitutionem; non erant in eorum sortem locuti, non erant prædestinati secundum propositum eius qui vniuersa operatur. Et superius 17. querenti hæretico, cur quibusdam qui cum bona fide coluerunt, perseverare utique in finem non dedit; responderet, Cur putas, nisi quia non

V mentitur, qui dicit, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum? Qui & de Correctione & gratia, 28. 29 & post, hoc idem per candem autoritatem 1. Ioan. 2. & similes manifestat. Idem de bono perseverantiae 13. loquens de conversione ad fidem, & perseverantia in fide, sic ait; Hæc Deus factum vel esse præstavit; Ista est prædestination Sanctorum quos elegit in Christo, ante mundi constitutionem, ut essent sancti & immaculati in conspectu eius, in charitate prædestinans eos in adoptionem filiorum per Iesum Christum, in ipsum secundum placitum voluntatis suæ; in qua gratificauit eos in dilecto Filio suo, in quo habent redemptionem per sanguinem ipsius, redemptionem peccatorum secundum diuitias gratiæ suæ, qua abundauit in eos in omni sapientia & prudenter, ut ostenderet eis mysterium voluntatis suæ, secundum bonam voluntatem suam, quam propositum in illo in dispositionem plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in celis sunt, & quæ in terris in ipso. In quo etiam & forte consecuti sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui vniuersa operatur. Contra istam veritatem tam claram tubam,

Augustinus.

Apostolum scilicet ad Eph. 1. quis homo sobria vigilantisque fidei voces ullas admittat humanas? Et infra 15. Sed cur, inquis, non solum in parvulorum, verum & geminorum seu grandiorum, vna eadem causa tam diuersum iudicium? Nonne similis quæsto est, cur in diuersa causa iudicium idem? Recolamus igitur illos operarios in vinea, qui tota die laboraverunt, & eos qui unica hora; nempe causa diuersa est impensis laboris, & tamen idem iudicium in redditione mercedis; Nunquid & hi aliud audierunt murmurantes à Parentibus *Notary. hoc* nisi hoc volo? Cui & concordanter Gregorius 25. Motal. ubi proximo fuerat allegatus; Ne- *volo.* mo, inquit, discutiat, cur stante Iudaico populo, dudum in infidelitate gentilitas iacuit, & *Gregorius.* cur ad fidem gentilitate surgente, Iudaicum populum infidelitatis culpa prostravit, &c. iacuit supra

supra, & immediate subiungit; Itaque consilium summæ & occultæ virtutis satisfactio sit a per rationis: Vnde in Euangeliō Dominus cùm de huius rei causa loqueretur, ait; Confiebor tibi Pater Domine cœli & terræ, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea parvulis; Ita Pater; argue mox tanquam rationem quandam absconsionis, ac reuelationis adiungens, ait, quia sic fuit placitum ante te. Quibus nimis verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorum verò repulsione præsumamus: Cùm enim intulisset utrumque non mox rationem reddidit, sed sic Deo placitum dixit, hoc videlicet ostendens, quia iniustum esse non potest quod placuit iusto; Vnde & in vinea mercedem laborantibus reddens, cùm quodam operarios inæquales in opere æquaret in præmio, & plus in mercedem quereret, qui labori amplius infudasset, ait, Nonne ex denario conuenisti mecum? Volo autem & huic nouissimo dare, sicut & tibi: An non licet mihi quod volo facere? In cunctis igitur que exteriū exponuntur, aperta causa rationis est occultæ iustitia voluntatis: Dicar itaque, Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet? ex quo abscondit vultum suum, quis est qui contempleat eum? & quis sic minima sicut maxima, sic singula Deus iudicat sicut cuncta, aptè subiungitur, & super gentem, & super omnes homines; ac si aperè admoneamur intendere, quia hoc iudicium quod super vnam gentem describitur, etiam super omnes homines inuicibiliter examinatione celebratur, vt alias repellatur, alias eligatur occultè, sed nullus iniustè. Hoc ergo quod in maximis fieri certimus, etiam in nobis singulis caute timeamus: Sic enim intenduntur diuina iudicia super vnam animam, sicut super vnam urbem; sic super vnam viam, sicut super vnam gentem, sic super vnam gentem sicut super vniuersam generis humani multitudinem, quia & sic intendit Dominus singulis, ac si varet à cunctis, & sic simul intendit omnibus, at si varet à singulis. Et si opponendo quæserit, quare Deus dat illis tanta munera gratiarum, quos non vult perseverare in eis; Respondeo qui mihi in nullo tenetur, & dat vel accommodat mihi magnum bonum ad tempus, quam iniuriam mihi facit? vel si de mihi magnum bonum, quod non possum tenere, nisi ipso fernam, & propter culpam meam, ipso desinente seruare, illud amiserò, quam iniuriam mihi facit? imo magnam gratiam mihi facit. Et si adhuc quæseritis, cur sic facit? adhuc respondeo, propter tuum commodum temporale, [& propter tale] & æternum commodum electorum, sicut potest haberi ex 32°. & 39°. Primi. Quare & Augustinus de bono perseverantia 17. Hominibus, inquit, videatur, omnes qui boni apparent fideles, perseveraniam vsque in finem accipere debuisse; Deus autem melius esse iudicavit, miscere quodam non perseveratores certo numero Sanctorum suorum, vt quibus non expedit in huius vita tentatione securitas, non possunt esse securi: Multos enim à pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apostolus. Quapropter qui videatur stare, videat ne cadat, voluntate autem sua cadit, qui cadit, & voluntate Dei stat quicunque: Potens est enim Deus statuere illum; non ergo se ipse, sed Deus; Veruntamen bonum est non alium sapere, sed timere. Et infra 37. Non inquit, sicut iam supra diximus, non persevera: ut per seculaturis prouidentissima Dei voluntate miscentur, vt esse dicamus non alta sapientes, sed humilius consentientes, & cum timore & tremore nostram salutem operemur:

¶ per bonā voluntatem
¶ per bonā voluntatē
Augustinus.

* vester
Responſio ad rationes principales.
Nota propositio in toto.

Deus est enim qui operatur in nobis & velle, & operari *pro bona voluntate*: Nos ergo voluntas, sed Deus in nobis operatur & velle, Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur etiam operari *pro bona voluntate*: Hoc nobis expedit & credere & dicere, hoc est pius, hoc est verum, vt sit humili & submissa confessio & deus totum Deo. Qui & de sancta virginitate 16. humiliatem virginibus persuadens, sic ait; An non propter aliud credendum est, petiri tunc Deum, vt misceantur numero nostræ professionis multi & nulæ casuri, & casu, nisi vt his cadentibus timor * inde augatur, quo superbia comprimiratur, quam sic odit Deus, vt contra hanc vnam se tantum humiliaret altissimus: Aliæ autem obiectiones possunt hic fieri & solvi, sicut 35. primi. Si autem pars ista alicui placeat & melior responsio non occurrat, potest dicere ad primum obiectum, quod & si quis posset mereri perseverantiam E alteri, non oportet, quod posset & sibi; non enim quicquid quicunque potest mereri a' teri, potest mereri & sibi: Potest enim fortassis quis sanctus vt Stephanus mereri alteri, puta Paulus, primam gratiam, gratiam conversionis, gratiam operantem, & sibi ipsi nequaquam, sicut 35um. primi, & sequentia manifestant. Christus etiam per suam p̄f̄ssimam passionem meruit liberationem à peccato, redēptionem à carecte, & alia multa nobis, & sibi ipsi nequaquam, sicut nullus dubitat Christianus; & patet per Gregorium in super Ezechiele, homilia sexta; per Anselmum 2. Cur Deus homo 19. per Petrum 3. sent. dist. 18. & per eosdem ac alios alijs locis multis. Potestque Petrus mereri Ioanni, vt Deus reuelet ei quod Petrus errat credendo A falsum, quod Petrus nihil intelligit, quod B est verum & non reuelatum Petro

- A Petro, vel forsitan quod nil Petro diuinitus reuelatur, & similia, & sibi ipsi haec mereri non potest, quod enim Petrus haec mereatur & habeat, includit repugnantiam manifestam. Nec *Nota.* quia quicquid petimus Partem in nomine Filii, sicut nobis, ideo quicquid sic petimus, promerum: Potest enim quis viator in gratia constitutus, rationabiliter petere ut sit de forte praedelinatorium ad vitam, de numero electorum, in libro vite a scriptus; sic enim orat Ecclesia in secreto Misericordia: Deus, cui soli est cognitus numerus electorum in superna felicitate locandus, tribue quæsumus, ut vniuersorum, quos in oratione commendatos suscepimus, & omnium fidelium nomina, beatæ praedestinationis liber a scripta retineat; Sic & videtur Sapiens *Sapient.* Deum orare, Noli, inquiens, me reprobare à pueris tuis, Sap. 9. & tamen nullus potest sibi *Quesitio.* praedestinationem mereri, sicut patet ex 45. primi, & quinto secundi. Et si queras cur ergo *Responsio.* petitur, quod per petitionem nullatenus ^{II} impetratur, respondeo, quod quædam sunt opera, quibus nouum aliquod impetratur, quædam verò quibus antiquum bonum seruatur: per *impetratur* turus sit,
- B aliquid enim opus acquisitum lauitas & per aliquod custoditur; sic & opera pia praedestinati non acquirunt ei praedestinationem, sed seruant: Aliquando namque nisi oraret, elemosynas faceret, & reliqua opera pietatis pro temporibus oportunis, non seruaret suam praedestinationem, non teneret quod haberet, sed alius coronam eius acciperet, deleteretur de libro viuentium, nec cum iustis filiis scriberetur. Quare & sicut est praedelinatio finis, scilicet vita æternæ, sic & operum præxiuum, sicut patet ex 45. primi: De perseverante verò & perseverantia similiiter dici potest; Nolo tamen negare, quin huius opera mercedem in celo perpetuam mereantur. Vel aliter dici potest, quod ideo voluit Deus ut homines impotentes peterent praedestinationem & perseverantem sibi à Deo, ut euidenter cognoscerent se non habere à se bona huiusmodi, sed à Deo. Vnde Augustinus de bono perseverantiae 10. Post casum, inquit, hominis, non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum, nec nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo: Hanc posuit in C illo, in quo sortem consecuti sumus, praedelinari secundum propositionem eius qui vniuersa operatur, & per hoc, sicut operatur ut accedamus, sic operatur ne discedamus; propter quod ei per Prophetem dictum est, Fier manus tua super virum dexterum tuum, & super Filium hominis, quem confirmasti tibi, & non ^{II} discedamus à te. Ille certè non est Adam primus in quo discedimus ab eo, sed Adam nouissimus super quem fit manus eius ut non discedamus *mus* ab eo: Christus enim totus cum membris suis est propter Ecclesiam, quæ est corpus eius, plenitudo eius. Cum ergo sit super eum manus Dei ut non discedamus ab eo, ad nos vtique pertinet opus Dei: Hoc est enim manus Dei, quo opere Dei fit ut simus in Christo permanentes cum Deo; In Christo enim sortem consecuti sumus, praedelinari secundum propositionem eius qui vniuersa operatur: Manus igitur Dei est ista non nostra, ut non discedamus ^{II} à Deo. *|| ab eo.* Et sequitur 12. propter quod & posci à se voluit ne inferarum in tentationem, quia si non infirmatur in illam, ab eo non discedimus, quod poterat nobis etiam non orantibus dati, sed o. *Augustinus.*
- D ratione nostra nos voluit adiunctori, à quo accipiamus haec beneficia; à quo enim nisi ab illo accipimus, à quo iustum est ut petamus? Adhuc autem fortassis & alter respondendum, distinguendo de merito; Quoddam enim videtur impetratum; quoddam verò conservatum; quoddam impetratum aliqui boni noui; quoddam conservatum antiqui: Primo modo iuxta præmissa nullus perseverantiam, sicut nec praedestinationem sibi meretur; secundo modo meretur, sicut ex præmissis apparet: Sicut si Princeps det militi certum feudum, ut faciat ei certum seruitium, alioquin illud perdat; cum facit seruitium debitum potest dici feudum suum mereri, non nouiter impetrando, sed ne amittatur seruando. Nec est euidentis *Nota bene.* quequequaque quod quicunque potest mereri maius, posse & quodcunque minus mereri: Non enim quia quis meretur regnum æternum coeleste, ideo potest mereri regnum temporale terrenum, nec quia quis potest mereri ultimum bonum suum magnum, ideo potest mereri prius bonum suum patrum; nec quia quis accepta prima gratia gratis data, potest mereri maius bonum temporale vel æternum, ideo potest & primam gratiam promereri, sicut ex 35°.
- E & sequentibus primi patet. Quomodo tamen quis mereatur vitam æternam, non est per omnia satis clarum: Non enim sine gratia illam meretur, sicut 39um. primi & sequentia manifestant, nec videatur quod illam in gratia mereatur, quoniam eo ipso quod est in gratia, etiam sine merito proprio qualicunque est filius regni, & hæres, sicut ex quadragesimo tertio primi patet, sicut etiam claret patet de parvulis baptizatis. Imò & videtur quod ante infusionem *Nota, nota,* gratiarum, ex gratuita & æterna Dei praedestinatione, quæ non sequitur causaliter aliquam causam secundam, puta gratiam aut merita, sicut potest patere ex quadragesimo quinto primi, sit filius regni & vita. Item iuxta præhabita 35°. 45°. primi; Deus vult hinc regnum & merita, & hæc finaliter propter regnum, non ergo propter haec antecedenter & causaliter ac-

ceptat Dominus hunc ad regnum. Quomodo tamen quispiam mereatur vitam æternam post A test cognosci ex hic præmisso & trigesimo nono primi. Per hæc autem & huiusmodi potest ad alia responderi; quicunque tamen in his vel alijs melius dixerit, deuotus amplectetur, obediens veneror, latus sequor.

C A P. XV.

De perseverantia sempiterna, de confirmatione vide-
 licet * beatorum & causa ipsius, quod ipsa est
æterna charitas Dei voluntas.

Xpedito igitur de perseverantia temporali in via, restat inquirende de perseverantia sempiterna in patria; de confirmatione scilicet beatifica beatorum, & de causa ipsius: Hæc autem perseverantia seu confirmatio beatorum efficit eos certos, perseverantiam misericordie nequaquam: Hæc facit suos non posse peccare, illa nequaquam: Hæc facit beatos comprehensores ab actu beatifico à fruitione Dei resilire non posse, illa miseros viatores nequaquam, sicut ratio beatitudinis perfecta requirit, sicut etiam multi Philosophi & Theologi omnes pariter contentantur, sicut & Petrus 2. sent. dist. quinta & septima aliqualiter recitat & declarat: quare circa ostensionem huius hoc loco, non reputo mihi ad alia properanti diutius immorandum. Cir-

Opinio 1^a.
Augustinus.

Isidorus.

Reprobatio.

Opinio 2^a.

Augustinus.

Augustinus.

Lumbardus.

ca causam verò istius multiplex sententia reperitur; Quibusdam enim videtur quod sit gratia, dicente Augustino tertio contra Maximinum 13. Cuiuscunque rationali creature praestatur, ut peccare non possit, non est naturæ propria, sed Dei gratia; & Isidoro 1. de summo bono 10. Natura Angelorum mutabilis est, quia in eis illis mutabilitas in natura, sed facit eos incorruptos charitas sempiterna: Gratia est, non natura esse incommutabiles Angelos; quod & Petrus 2. sentent. dist. 7^a plane tenet. Illud tamen in forma, qua dicitur, videtur pati calumniam: Si enim gratia indistinctè sufficienter confirmet, gratia viatoris ipsum confirmat, praesertim cum sit eiusdem natura: sicut gratia beatorum. Item in dæmonibus, & hominibus obstinatis non oportet ponere aliquem huiusmodi habitum velut causam obstinationis eorum, quare nec in Angelis aut hominibus confutatis similitudine. Quapropter & quibusdam videtur, quod non qualibet nec quantalibet gratia, sed magna abundantia gratia confirmet beatos. Vnde Augustinus de Correptione & gratia 40. Diabolus, inquit, & Angeli eius eti beati erant antequam caderent, & se in miseriam casuros esse nesciebant, etat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate stetissent, donec istam summam beatitudinis plenitudinem, tanquam premium ipsius mansionis acciperent, id est, ut magna per Spiritum Sanctum data abundautia charitatis Dei, cadere vterius omnino non posse, & hoc de se certissime noscerent; haec plenitudinem beatitudinis non habebant, sed quia nesciebant suam futuram miseriam, minoti quidem, sed tamen beatitudine sine villo viris fruebantur. Et sequitur 41. sic & hominem fecit cum libero arbitrio, & quamuis si i futuri casus ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori & miserum non fieri in sua potestate esse sentiebat, in quo statu recto ac sine vicio, si per ipsum liberum arbitrium manere volueret, profecte linea mortis & infelicitatis villo experimento acciperet illam, merito huius permanensis, beatitudinis plenitudinem, qua & sancti Angeli sunt beati, id est, ut cadere non posset vterius, & hoc certissime sciret. Et 4 contra Iohannum 11. dicit, quod in fine quando videbitus sumum bonum, superbia malum animum nostrum tentare non poterit, & contra quod certemus, omnino non erit, quoniam iam satiabitur unusquisque charitate superioris boni, ut ad seipsum sibi placendo deficiere, ab illius delectatione, seu dilectione non posset. Dicitque Lumbardus 2. sent. dist. septima, quod boni Angeli in tanta gratia confirmati sunt, vt nequeant fieri mali. Sed nec illud videatur certissimum; Ostensum est enim 3^a huius, quod nulla cauta secunda potest nec esset liberum arbitrium, quare nec vlla charitas vel gratia quantacunque. Item aliquis viator perfectus habet ut videtur, tantam charitatem seu gratiam, vel maiorem, in via; quoniam vobis minimus beatorum puta inservitus,

- A Ius, per baptismū circumcisionem vel aliunde ab originali purgatus, haber in patria; & hæc non inficit confirmare: Quomodocunque autem sit de facto, videtur Deum posse conferre viatori charitatem maiorem, quam habeat talis infantulus, & confirmare infantulum, aliquem que adulterum sine tanto munere charitatis, quo posito reponitur difficultas. Item in obstinatis non est ponenda aliqua abundanția huius habitus, velut causa obstinationis in malo; quare nec in confirmationis in bono. Quibusdam videtur quod contemplatio Dei sit causa confirmationis beatorum in bono: Dicit liquidem Isidorus, primo de summo bono 10. Mutabilitatem natura suffragatur in bonis Angelis contemplatio Creatoris, vnde priuatus est Apostata Angelus, & dum sunt mutabiles natura, non tamen sinit eos contemplatio mutari diuina. Dicitque Augustinus de vera religione 33, quod contemplatione & visione Dei Angeli & homines sunt beati; quibus & multa similia sape leguntur à multis: Sed hæc opinio tunc proxima atque tuerit. Præterea Angeli ante suam confirmationem contemplabantur & videbant Deum; homo etiam secundum Petrum 4. sentent. dist. r. ante peccatum sine medio Deum videbat, & post peccatum nulti Sancti Prophetae contemplabantur, & videbant Deum, sicut clare demonstrant loca plurima Scripturarum. Item si visio Dei confirmet bonos in bono, quæ vilio confirmat malos in malo? Et si dicatur quod priuatio visionis diuinæ confitit eos in malo, cur ergo non omnes viatores dormientes & similes priuati visione diuinæ non confirmantur in malo? Alij forte dicent, quod non qualibet visio Dei confirmat, sed Opinio 4^a. clara, & multum intensa: Hec autem opinio potest refelli ut proxima à secunda. Iuxta hæc autem vltierius posset fangi opinio quinta & sexta, quæ dicerent quod delectatio in Deo seu quædam certa delectatio multum intensa in Deo est causa confirmationis quælibet: Sed hæc Opinio 5^a. & 6^a. duæ postulare refelli sicut duæ proxime præcedentes. Alij verò opinantur, quod adhaesio ad Opinio 7^a. Deum, & quasi conglutinatio quadam cum eo sit causa confirmationis beatificæ brutorum: Dicit enim Augustinus 12. de Civit. Dei 1. Beatiudinis Angelorum bonorum causa est adhæsio Augustinus. Opinio 8^a. C rete Deo. Sed illa opinio videtur posse redargui vi prioris. Et si quis eam correxerit ut quædam prioris dicendo magnam adhesionem Deo esse causam confirmationis quælibet: Et Opinio 9^a. hæc eius opinio corticetur ut similes præcedentes. Alij arbitrantur quod quia sancti in celo Opinio 9^a. non vident quicquam boni quo careant, quod possent male appetere, idcirco non possunt peccare, sed in bono quod habent immobiliter confirmantur. Vnde Anselmus de casu diaboli Anselmus. 6. dicit de bonis Angelis, quod à Deo sunt proœcti, ut sint adepti quicquid velle potuerint, nec iam videant quid plus velle possunt, & propter hoc peccare nequeant. Sed istud stare non potest; Confirmationis namque est effectus positivus; habet igitur causam aliquam positivam, quare non sufficit causa huius priuati. Secundum hoc etiam viator habens aliquid paruum bonum, nec videns maius, aut aliud (sic enim possent oculi eius teneri) efficit immobiliter confirmatus. Nec ratio oppositionis rationabiliter ipsam fundit; Liceat enim quis volens seu amans unum bonum, non posset peccare volendo aliud seu amando, posset tamen peccare V non volendo * seu non || amando illud simpliciter omitendo; vel si non posset à tali actu de i- * aliud. stere, sed de necessitate illum semper continet, quæ causa positiva confirmationis in illo licet || amando. si sic esset, aliqua esset causa proportionalis obstinativa malorum in malo, quæ tamen non videtur posse rationabiliter assignari. Alij sequentes Anselmum de casu diaboli 22. & post, ex- stiment quod causa confirmationis beatorum [perfecta est,] quæstua est, quia scientia fu- rios æternaliter miseros si peccarent, & nullus potest illud velle, vnde teit, quod æternaliter miser erit. Sed absit; secundum hoc enim beati potius virarent peccata timore pœnae, quam amore iustitiae, quod non decet. Rursum & si miseria infernalis nunquam fuisse pœna ætri- bus ordinata, posset Deus bonos in bono æternaliter confirmare: Item runc oportet assignare causam proportionalem in obstinatis, quæ tamen non videtur possibilis assignari. Alij Opinio 10^a. somniant, quod beati ex magna vehementia beatitudinis & delectationis annexæ efficiuntur quasi ebrios, sicutque ligatur in ipsis liberum arbitrium, ut omnino nequeant ab actu beatifico E relire, nec in aliquem alium actum prodire, iuxta limita tertio huius præmissa. Vnde & Propheta, Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, & torrente voluptratis tuae potabis eos. &c. Psal. 35. & Cant. 5. Comedite amici & bibite, & inebriamini Charissimi. Sed hæc nullus sobrios || existimat, nec quisquam sic somniat, nisi forte fuerit ebrios aut insanius: Quis enim in tantum desipiat, imò magis insaniat, ut afficeret in beatitudine quæ tam secundum Philolophos, quam Theologos est ultima perfectio hominis, animam humanam cum suis potentijs non fore summè perfectam, aut cum fuerit summè perfecta, non posse habere vsu liberi arbitrij, & actum suum perfectum? Vnde Apostolus 1. ad Cor. 13. Chartas non agit perpetram, charitas nunquam excidit; ex parte cognoscimus, & ex parte propiciamus; cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est; Videlicet nunc per specu-

lum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem; nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum: Alij adhuc videntes quod nullum vnum bonum per se solum possit esse causa sufficiens confirmationis, existimant, quod beatitudo totalis, quæ est omnium bonorum collectio simul & summa, est causa confirmationis quæsita: Illa namque pleiarie satiat, cum omne desiderabile ibi sit, & omne fugibile longè absit, estque finis liberti arbitrij naturalis, & quodlibet mobile habito fine naturali quiescit. Vnde Boetius 3. de consolacione Philosophiaæ prola 2^a. Omnis, inquit, mortalium cura quam multiplicium studiorum labor exercet, diuerso quidem calle procedit; sed ad vnum tamen beatitudinis finem nititur peruenire; id autem est bonum, quo quis adepto nil veterius desiderare queat; quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque bona intra se continent, cui si quid absoret, sumum esse non posset, quoniam relinquatur extrinsecus quod posset optari: Liquet igitur esse beatitudinem statum bonorum omnium congregatione perfectum. Dicitque Augustinus 1. Confess. 1. Domine quia fecisti nos ad te, inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te: Sed hæc opinio, sicut & alia, videtur errare, maximè si loquatur de beatitudine totali creatæ; Nulla enim res creata simplex, vel multiplex potest necessitate rationalem & liberam voluntatem, sicut \parallel tertio huius patet. Voluntas etiam volens vnum duorum bonorum æqualiū potest illud non velle, & aliud velle, imò & dimittere volutionem boni maioris, & velle liberè minus bonum; potest quoque vacare à dilectione cuiuslibet talis boni, sicut ex secundo & tertio huius patet. Item beatitudo totalis continet in se confirmationem tanquam partem eius præclaram, non est ergo tota beatitudo primò causa confirmationis quæsita, cum idem, puta ipsa confirmationis non sit causa sui ipsius. Item si sic esset, esset & causa aliqua correspondens obstinationis malorum, quam tamen videtur impossibile assignare. Sunt autem præter has, & multæ aliae opiniones possibiles, quas gratia breviandi melius \parallel existimo silentio committendas. Mithi autem videtur, quod gratia, abundantia gratia, contemplatio Dei, & huiusmodi supradicta sunt causa quodammodo confirmationis in bono; sed nulla istarum sufficit per seipsum; causa autem confirmationis sufficiens non est, nec potest esse aliqua causa inferior, aut secunda, sed suprema, & prima, videlicet Deus ipse, Spiritus Sanctus, gratia & charitas increata, æterna, insuperabilis & immutabilis Dei voluntas, sicut ex 13°. huius. 6°. & 3°. ex 2°. primi 9°. & 10°. cum 23°. potest elici manifestè. Hoc autem specialiter testificari videtur illud Platonis in 2. Timæt, introducentis Deum ad Angelos sic loquentem: Dij quorum opifex paterne sum ego; Opera siquidem vos mea dissolubilia natura, mea tamen voluntate indissolubilia, quia voluntas mea est maior nexus, & vegetatior ad æternitatis custodiā, quam illi vitales nexus ex quibus æternitas vestræ coagmentata atque composita est, sicut primo & secundo primi plenius allegatur. Cui & concordanter Propheta, Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, Psalmo 32. & qui conuenientius sunt hi cœli, quam creaturae rationales celestes in celestibus habentes? Quod tractans Augustinus, cum illo versiculi præcedentis, Misericordia Domini plena est terra, tractat 3°. ita scitib; Misericordia domini plena est terra, quid cœli audi quid cœli: Non enim indiget misericordia, vbi nulla est miseria. In terra abundat hominis miseria, superabundat Domini misericordia; Miseria hominis plena est terra, & misericordia Domini plena est terra: Cœli ergo vbi nulla est miseria, nunquid quia non indigent misericordia, non indigent Domino: Omnia indigent Domino, & misera, & felicia; sine illo miser non subleuantur, sine illo felix eger: Ergo ne forte de cœlis quereres, cum audires, Misericordia Domini plena est terra, audi quia Domino & cœli indigent, sermone Domini cœli solidati sunt, non a se sibi solidamentum fuerunt, nec ipsi cœli firmitatem sibi propriam præstiterunt: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu otis eius omnis virtus eorum; non habuerunt aliquid ex se, & tanquam supplementum à Domino percepérunt; Spiritu enim oris eius non pars sed omnis virtus eorum. Hoc autem verbum non incongrue potest intelligi verbum seu actus intellectus, seu voluntatis diuinat: Nam sicut dicit Rabbi Mose de duce dubiorum 63. Verbum est triplex, scilicet lingua prolatum, conceptus mentis, (dixit insipiens in corde suo:) voluntas, dixit Saul ut interficeret David, Duo ultimi modi competunt Creatori, vbi & tractans illud Psalmi præmissum, Verbo Domini cœli firmati sunt, &c. dicit quod sicut spiritus oris, & os sunt verba accommodata ei, sic & verbum & dictum accommodantur ei, hoc est dicere quia sunt inuenta cum intentione & voluntate sua. Quod & Moses in prima rerum origine figurata ostendens, primò dicit calum creatum, & postea factum firmamentum, & hoc per dictum Dei seu verbum; Dixit, inquit, Deus, Fiat firmamentum, &c. & factum est ita. Quare & Iob 37. sub eadem metaphora primo recitat cœlos fabricatos, & postea solidatos; Tu, inquiens, forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ærefusi sunt. Super quod Grego-

Opinio 12^a.

Boetius.

Definatio
beatitudinis.
Augustinus|| tertii hu-
ius probat.|| existimo
Opinio pro-
pria.

Prophetæ.

Augustinus.

Rabbi Mose

Moses.

A

C

D

E

A Gregorius 27. Moral. 25.. Possunt, inquit, per Cœlos hi qui in cœlestibus sunt conditi Angelici spiritus designari , de quibus bene dicitur, quod solidissimi quasi ære fusi sunt : Natura namque æris est rubigine difficile consumi, & virtutes Angelicæ, qui in diuino amore fixè persistunt, lapidis superbientibus Angelis, hoc in munere retributionis acceperunt, vt nulla iam rubigine surripientis culpe mordentur, vt in contemplatione conditoris,¹¹ fine permaneant, & in hoc quod fuit conditæ, æterna stabilitate subsstant : Quod bene apud Mosen ipsa de mundi origine historiæ verba testantur, cùm & prius factum cœlum dicitur, & hoc idem postmodum firmamentum vocatur, quod videlicet natura Angelica & prius subtilis est in superioribus condita, & post ne nunquam potuerint cadere, mirabilius confirmata.

C A P. XVI.

B

De perseverantia sempiterna, seu obstinatione malorum in malo, & causa ipsius.

Ostquam nunc tractatum est de perseverantia sempiterna, seu confirmatione bonorum in bono; quod conuenientius quam tractare de perseverantia sempiterna, seu obstinatione malorum in malo? Porro sicut confirmatio facit confirmatos non posse peccare, sic & obstinatio obstinatos non posse bene velle, aut facere: & sicut illa facit illos ab actu beatifico cessare non posse, sic & hæc facit illos ab actu misero vacare non posse; quod bene figurat exprimitur Iob 41, cùm dicitur, Cor eius durabitur quasi lapis & stringerat quasi malleatoris incus. Dicitq; Aug. de fide ad Pet. 21. Nec diabolus nec aliquis Angelorum eius, ex quo tuinæ illius merito in hanc scilicet inferiorem detruji caliginem, bonam poruit aut poterit resumere voluntatem; quod si possibile esset ut humana natura, postquam à Deo auersa perdidit bonitatem voluntatis, ex seipso rursus eam habere potuisset, multo possibilius hæc natura haberet angelica, quæ quanto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hæc esset praedita facultate: Sed ostendit Deus vnde bona voluntas hominibus detur, quam sic amiserunt Angelii cùm haberent, vt amissam deinceps habere non possint. Et infra 26. dicit, quod in hac vita tantum est tempus poenitentie fructuose, quam qui in hac vita non fecerit, habebit quidem poenitentiam in futuro sæculo de malis suis, sed indulgentiam in conspectu Dei non inveniet; quia etiæ erit ibi stimulus poenitundinis, nulla ibi erit correctio volūtatis: A talibus enim ita culpabitur iniquitas sua, vt nullatenus ab eis posset vel diligi, vel desiderari iustitia: voluntas enim eorum talis est, vt habeat in se semper malignitatæ tue supplicium, nunquam tamen recipere possit bonitatis affectum; quia sicut illi, qui cum Christo regnabunt, nullas in se malevolentias reliquias habebunt; ita illi qui erunt supplicio ignis æterni cum diabolo & eius Angelis deputati, sicut nullam vterius habebunt requiem, sic bonam nullatenus habere poterant voluntatem. Et supra 19. partem Angelorum, quæ à Deo discessit, in æterno sic totam præcepit remanere supplicio, vt etiam ignem eiæternum pararet, in quo illi omnes prævaricatores Angelii nec mala possunt voluntate vñquam carere nec pena, sed manente in eis intentia auerionis malo, permaneat etiam iustæ retributioæ æterna damnatio. Anselmus quoque de casu diaboli 6. ait; Sic disiuncti sunt Angelii, vt adhærentes iustitia nullum bonum velle polsint quo non gaudent, & deserentes illam nullum velle queant quo non careant,

D E ueniet; quia etiæ erit ibi stimulus poenitundinis, nulla ibi erit correctio volūtatis: A talibus enim ita culpabitur iniquitas sua, vt nullatenus ab eis posset vel diligi, vel desiderari iustitia: voluntas enim eorum talis est, vt habeat in se semper malignitatæ tue supplicium, nunquam tamen recipere possit bonitatis affectum; quia sicut illi, qui cum Christo regnabunt, nullas in se malevolentias reliquias habebunt; ita illi qui erunt supplicio ignis æterni cum diabolo & eius Angelis deputati, sicut nullam vterius habebunt requiem, sic bonam nullatenus habere poterant voluntatem. Et supra 19. partem Angelorum, quæ à Deo discessit, in æterno sic totam præcepit remanere supplicio, vt etiam ignem eiæternum pararet, in quo illi omnes prævaricatores Angelii nec mala possunt voluntate vñquam carere nec pena, sed manente in eis intentia auerionis malo, permaneat etiam iustæ retributioæ æterna damnatio. Anselmus quoque de casu diaboli 6. ait; Sic disiuncti sunt Angelii, vt adhærentes iustitia nullum bonum velle polsint quo non gaudent, & deserentes illam nullum velle queant quo non careant,

E quod & multi Doctores multis locis testantur, sicut etiam Petrus 2. sent. dist. 5^a. & 7^a. & 4. sent. dist. vlt. ostendit & tener. Circa causam verò obstinationis vatici lententia proferuntur: Aliqui namque ponunt causam tantummodo priuatiam, alij positivam, alij verò nullam. Ponentium causam priuatiam quidam dicunt eam esse defectum, seu desertionem charitatis seu gratiæ, sicut videtur Petrum velle sentire 2. sentent. dist. 5^a. & 7^a. Sed si sic esset, cùm secundum eundem Petrum 2. sentent. dist. 5^a. & 24. Angelii & primi parentes fuerunt creati sine gratia, tunc fuerunt finaliter obstinati, omnisque viator carens gratia esset immutabiliter obstinatus. Item si defectus gratiæ sit causa sufficiens obstinationis; & habitus gratiæ est causa sufficiens confirmationis, contra proximo præstens. Item obstinatio & continuatio malevolentis voluntatis est effectus realiter positivus: Habet ergo causam realiter positivam, & non

Augustinus.

Opiniones de causa obſtinationis.

Opin. 1^a.

- Opinio 2.* solummodo privatiuam. Alij vero dicunt hanc causam esse defectum benevolentie miseritatem diuinam, Deum scilicet non velle misero misereri. Sed istud destruitur per proximam rationem. Item per 23. primi voluntas Dei est immutabilis, quare si Deus aliquando non velit huic misero misereri, nec unquam voluit: Quilibet ergo obstinatus, quandounque fuit, fuit immutabiliter obstinatus. Alij verò dicunt hanc causam esse defectum confirmationis in bono: Sed hi refellentur, ut alij præcedentes; præterea si sic esset, quilibet viator qui non est confirmatus, esset aeternaliter obstinatus. Alij estimant, quod sit in potentia utendi libero arbitrio: Dicunt enim quod vehementia poenæ quam sustinent obstinati ipsos infatuat, & juxta tertio huius præmissa omnem vsum liberi arbitrij eis auferit, & in extiores tenebras eos mittit, siveque ipsos efficiat obstinatos. Vnde Propheta, Turbatus à furore oculi meus, vel sicut habeat Psalmum Romanum, Turbatus est ab oculo meus, Psalmus 6.
- Opinio 3.*
- Opinio 4.*
- Propheca.*
- Augustinus.* quod Augustinus expponens dicit, quod ira Dei erit in futuro iudicio, & hic est quædam eius inchoatio, dum homines dolores & tormenta patiuntur, & maximè dannum intelligentia veritatis, sicut iam commemorauit, quod dictum est: Dedit illos Deus in reprobum sensum. Nam ea est cœxitas mentis; In eam quisquis datus fuerit, ab interiore Dei luce secluditur, sed nondum penitus cum in hac vita est: Sunt enim tenebrae extiores, que magis ad diem iudicij pertinere intelliguntur; vt penitus extra Deum sit, quisquis dum tempus esset, corruginoluit; penitus autem esse extra Deum, quid est, nisi esse in summa cœxitate? De his etiam exterioribus tenebris Petrus 4. Sentent. dist. vlt. ita scribit: Sane extiores tenebrae intellegi possunt quædam malignitas odij & voluntatis, quæ tunc excrecent in mentibus reproborum, & quædam obliuio Dei, quia tormentorum interiorum & exteriorum doloribus à Deo afficiuntur, & turbabuntur, vt ab illis ad cogitandum aliquid de Deo vix, & raro vel nunquam in mente reuocent; vt qui nimio pondere premuntur adeo stupecant & turbantur, vt interim in aliam cogitationem non se extendant, sed illuc tendit impetus cogitationis, vbi sentitur vis doloris. Sed qualitercumque erit post diem iudicij, ante non videtur sic esse: Nunc enim dæmones obstinat sciunt magnam habent, multa vera prædicunt ingeniosè, circumueniunt homines, & multa artificiosa & mirabilia subtiliter operantur, sicut & experientia, & libri multiplices historici & alij prophani & catholici contestantur. Vnde & Gen. 3. dicitur, quod Serpens erat callidior cunctis animalibus; Et in Euangelio scribitur, quod dæmonia sciuerunt Dominum esse Christum: Quorum etiam magnam scientiam Augustinus, Gregorius, Isidorus, & quædam plures Doctores Catholicæ contestantur concorditer multis locis, sicut & Petrus 2. Sentent. dist. 7. aliquatenus recitat & ostendit. Videatur etiam quod Deus omnipotens poruit percutisse apostatas Angelos poenam obstinationis sine tanta vehementia poenæ sensus, & forte sine aliqua poena sensus, immo & cum delectatione, sicut & de ipsis aliquoties legitur, quod in rebus aliquibus delectantur. Alij verò putant, quod causa obstinationis in dæmonibus est naturalis immutabilitas voluntatis: Dicunt enim quod potentia voluntatis, seu appetitiva proportionatur potentia cognitionis, seu apprehensionis, à qua mouetur; Angelus autem quia non est depresso mole corporis, cognoscit & apprehendit immutabilitatem sine discursu, quare & immutabiliter vult & appetit. Sed ista positio videtur peccare & in materia & in forma; In materia supponendo fallum; Sicut enim Angelus est mutabilis in se, & in sua natura, quia de non esse in esse, & è contra; Sic & in sua actione, præsertim cum habeat liberum arbitrium naturaliter habile ad meritum & peccatum: Angelorum namque similium, quidam peccauerunt, quidam peccato refliterunt, & laudabiliter meruerunt. Item mali Angeli priusquam peccarent, haberunt bonam voluntatem, sicut & alij Angeli, & primus homo: Non enim videtur, quod toto tempore, quo steterunt, fuerint penitus otiosi. Nam si primo erant otiosi in voluntate, & postea actiosi, mutabantur in voluntate; si etiam erant tunc otiosi in voluntate, & non in intellectu, quia tunc cognoverunt Deum, & leipso, sicut nullus dubitat, & Autoritates multas testantur, sicut etiam Petrus 2. Sentent. dist. 3. manifestat, voluntas eorum non necessariò conformatur cognitioni corum, quod tamen hypothesis supponebat. Quod etiam mali Angeli ante lapsum haberunt actum voluntatis, immo & actum bonum, testantur expressè multe Autoritates nono huius & decimo allegatae: Quod & de Lucifero videtur Prophetam innueat figuratè cum dicit, Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia & perfectus decoro in delicijs Paradisi Dei fuisti; Omnis lapis pretiosus operimentum tuum &c. tu Cherub extensus & protegens, & posuisse in monte Sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in vijs tuis à die conditionis tui; Donec inuenta est iniurias in te Exech. 28. Quod & Gregorius 32. Moral. & Homilia 34. super Euangelia de ipso Lucifero evidenter exponit: Habuit ergo Diabolus ante lapsum aliquam cognitionem, voluntatem, & dilectionem, quam peccando amisit;
- Fzech.*
- Gregorius.*

- A amisit ; quare & habuit mutabilem voluntatem . Item ponatur Angelum aliquid voluisse quod apparuit ei bonum , & quod postea illud idem ipse eadem apparuit purum malum ; tunc sicut secundo huius ostenta restantur , primam volitionem dimisit . Item Angelus apparente ei obiecto sub ratione boni , non necessariò statim vult illud , sicut ex præostenso circa sextam questionem secundi huius apparet : Quare potest circa bonum sufficienter ostensum per aliquod tempus otari in voluntate , & per aliud , illud velle ; est ergo mirabilis voluntatis . Quare etiam non potest ab actu illo liberè cessare , sicut & potuit liberè vacare ? Quid magis necessitat Angelicam voluntatem ad perpetualiter continuandum liberum actum suum , quam ad ipsum , post liberam vacationem ducitiam temporaliter producendum ? Non potest dici quid aës , ex quo est productus , necessitat Angelicam voluntatem ad ipsum incessabilitatem continuandum ; quia simili ratione proportionalis actus voluntatis humana ipsam necessitat similiter . Et si quis dicat , quid actus liber voluntatis Angelice non productur , nisi sufficiente deliberatione præhabita , & tunc necessariò productetur , ipsique deliberatio habita necessariò semper manet , quare & actus voluntatis similiiter dicit ictum , destruit hypothesis , nec difficultatem evitatur . Dicit fulsum : capiatur enim primus actus liber in Angelo , illum non precedit deliberatio , cum ipsa liberum actum importet . Potest quoque liberum arbitrium in liberum actum suum ex sola simplici apprehensione sine deliberatione syllogistica præcedere , & sic debere agere concludente ; imò & contra deliberationem huiusmodi , sicut corollarium tertij huius monstrat : Alias enim in Lucifero qui male voluit , erronea deliberatio & error præcessisset peccatum , contra Autoritatem Ezechielis præmissam cum expositionibus Gregorij memoratis ; & contra Augustinum , ut videtur 11 . super Gen . ad literam 24 . & post , diffulè ; & contra multis Doctores materiam hanc tractantes . Nulla etiam ratio , aut deliberatio antecedens necessitat voluntatem , sicut tertium huius cum suo Corollario manifestat . Destruit hypothesis affirmantem in Angelis non esse discursum : Nec difficultatem evitatur ; Ipsi enim deliberare vel est necessarium , vel voluntarium ; si necessarium , & ex illo necessariò sequitur velle ; est ergo & ipsum velle necessarium , non liberum ; si liberum , vel ergo quodlibet deliberare Angeli productur per aliud deliberare præcedens , & sic in deliberare huiusmodi erit infinitus processus , quod nullus deliberare concedet , vel est aliquod primum eius deliberare , & evanescat responsio , ac reuecitur difficultas . Item eadem ratione , causa confirmationis Angelorum bonorum esset similiiter priuata , immutabilitas scilicet voluntatis contra proximo huius ostensa . Item ex eodem principio quiescentes naturaliter in termino , ex quo mouent ad eum , sicut pater de elementis & alijs , & autoritas Philosophica contestatur ; sed ex sola immutabilitate nonquam mouent voluntas ad actum , sed ex aliquo principio positivo . Item cum Angeli ante confirmationem non omnia sciuerint , quia non præsciuerint suum casum , nec suam confirmationem , sicut docet Augustinus 11 . super Gen . vbi prius ; & Anselmus de Casu diaboli 21 .
- B productur , nec difficultatem evitatur ; Ipsi enim deliberare vel est necessarium , vel voluntarium ; si necessarium , & ex illo necessariò sequitur velle ; est ergo & ipsum velle necessarium , non liberum ; si liberum , vel ergo quodlibet deliberare Angeli productur per aliud deliberare præcedens , & sic in deliberare huiusmodi erit infinitus processus , quod nullus deliberare concedet , vel est aliquod primum eius deliberare , & evanescat responsio , ac reuecitur difficultas . Item eadem ratione , causa confirmationis Angelorum bonorum esset similiiter priuata , immutabilitas scilicet voluntatis contra proximo huius ostensa . Item ex eodem principio quiescentes naturaliter in termino , ex quo mouent ad eum , sicut pater de elementis & alijs , & autoritas Philosophica contestatur ; sed ex sola immutabilitate nonquam mouent voluntas ad actum , sed ex aliquo principio positivo . Item cum Angeli ante confirmationem non omnia sciuerint , quia non præsciuerint suum casum , nec suam confirmationem , sicut docet Augustinus 11 . super Gen . vbi prius ; & Anselmus de Casu diaboli 21 .
- D & post ; Imò nec post confirmationem omnes Sancti Angeli omnia sciuerunt , sed quidam eorum quedam nouiter didicerunt , sicut evidenter potest haberi ex Zacharia , Daniele , alijs que Prophetis , ex linguis & locutionibus Angelorum , ex Angelica hierarchia Dionysij , & scriptis authenticis Catholicorum Doctorum , ex quibus apparet quid non solùm à Deo , sed quidam eorum ex alijs illuminantur , & per reuelationes nouiter instruuntur , imò nedum per Deum , & alijs Angelos , verum & per homines quedam quibusdam Angelis nouiter innotescunt , dicente Apostolo ad Eph . 3 . Mibi omnium sanctorum minimo data est gratia haec , in gentibus Euangelizare inuestigables duitas Christi , & illuminare omnes , que lic dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo qui omnia creauit , ut innotescat principibus , & potestatibus in coelestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei , secundum præfinitionem seculorum quam seicit in Christo Iesu Domino nostro . Vbi Glossa , Sacramenti abscconditi à seculis , id est , celati ab omni seculorum creatura : & existentis in Deo , id est ,
- E sola notitia Dei ; ut innotescat , id est , datum est mihi Euangelizare , & illuminate , & videre quantum hoc est , quia per hoc aliquid accreuit Angelis , qui multa secreta in his didicerunt , & hoc est quod ait , Euangelizare , Dico , ita ut multiformal sapientia Dei de reparatione hominum innotescat per Ecclesiam , quæ dona Dei recipit , id est , per Apostolos in Ecclesia prædicantes ; Principibus & potestatibus , id est , diversis ordinibus Angelorum , qui sunt in coelestibus , id est , in celo ; vbi & nos erimus , & subdit . Dicit namque beatus Hyeronimus , Angelicas dignitates supra memoratum mysterium ad primum non intellexisse , donec completa est passio Christi , & Apostolorum predicatione per gentes dilatata . Vnde in Esaiā Angeli admirantes dixerunt , Quis est iste qui venit de Edom ? & in Psalmo , quis est iste Rex glorie ? Non solū ergo Patriarchis & Prophetis , sed principibus & potestatibus in coelestibus multiformis

formis sapientia Dei per Ecclesiam , id est , per ea quæ dicta & facta sunt in Ecclesia A est revelata. Chrysostomus quoque super Iohannem Homilia prima ; Nihil , inquit , nobis Ioannes humanum dicit , sed omnia spiritualia abysmis Spiritus Sancti , ab occulis illis thesauris , & quæ nec Angeli antequam hic dixisset , nouerant : Nobiscum enim & hi per Iohannis vocem , & per nos didicerunt , & quoniam nobiscum ; & hoc ostendit beatus Paulus dicens , Ut nota h[ab]e[n]t nunc Principibus & Potestatis per Ecclesiam multipliciter varia sapientia Dei . Si igitur & Principatus , & Potestates , & Cherubin , & Seraphin per Ecclesiam didicerunt hæc , manifestum est quoniam & ipsi cum multa alacritate circa hanc occurserunt auditionem : Etenim in hoc honoratum sumus non modicum , quod nobiscum Angeli didicerunt , quæ ignorabant . Petrus etiam 2. sent. dist 11. per easdem Autoritates idem ostendit & tenet : Si ergo Angeli sint mutabilis intellectus , cur non & mutabilis voluntatis ? Si etiam Angeli non omnia semper sciant , sed aliqua de novo addiscunt , non est omnino que perspicuum ipso posse discurrere , sed magis videtur quod possint . Item Augustinus de Fide ad Perpetuam 21. Si possibile esset ut humana natura , postquam à Deo aufera bonitatem perdidit voluntatis , ex seipso rursus eam habere potuisse , multo possibilius hoc natura Angelica haberet , qua quanto minus grauatur terreni corporis pondera , tanto magis hac esset prædicta facultate , sicut superioris plenius allegatur . Secundum ergo sententiam Augustini voluntas Angelica à Deo aufera , de sui natura est magis redibilis , conuertibilis , quare & mutabilis , quam humana . Ista quoque positio peccat in forma ; Non enim difficultatem euitat : Anima namque humana a corpore separata , damnata ; & totus homo in corpore & anima simul damnatus post finale iudicium ; quæ & qui de sui natura est mutabilis apprehensionis & similiter voluntatis , redduntur sicut & demones obstinati . Ponentum autem causam positivam , quidam dicunt eam esse obstinatem voluntariam , seu voluntatem obstinatam in malo ; Vnde Bernardus de Gratia , & Libero arbitrio 18. Nec Deus inquit , caret libero arbitrio , nec diabolus ; quoniam quod ille non potest esse malus , non infirma necessitas , sed firma in bono voluntas & voluntaria fitmitas ; quodque is non valet in bonum respirare , non aliena facit violenta oppressio , sed sua ipsius in malo obstinata voluntas , ac voluntaria obstinatio . Sed istud stare non potest : Nihil enim potest esse causa sui ipsius . Item cùm dicitur , quod causa quare diabolus non potest respirare in bonum est sua ipsius in malo obstinata voluntas ac voluntaria obstinatio , quæ sit causa illius obstinatio . Hic forsitan dicetur , & potest esse secunda opinio ponentum causam positivam obstinatio in malo , quod est liberum arbitrium ipsius obstanti , refugiens libere omne bonum , & continuans libere auctum malum . Et hoc videtur sentire Bernardus vbi fuerat allegatus : Quare & immediate subiungit ; Nunc igitur ex eo potius dicitur liberum esse arbitrium , quod siue in bono , siue in malo & quælibet libertate facit voluntatem , cùm nec bonus quispiam nec item malus dici debeat , aut esse valeat , nisi volens . Tali iam ratione non incongruè dicitur ad bonum sc & ad malum habere & qualiter quidem vtrobisque , videlicet par sit ei , non quidem in electione D facilis , sed in voluntate libertas : Hac sane dignitatis diuinæ , vt dictum est , prærogativa rationalem singulariter creaturam conditor insigniuit , quod quemadmodum ipse sui ius erat , siueque ipsius voluntatis non necessitatis erat quod bonus erat ; Ita & illa quoque sui quodammodo iuris in hac parte existeret , quatenus non nisi sua voluntate aut mala fieret , & iuste damnaretur , aut bona maneret , & meritò saluaretur . Et supra 5^a . Libertas , inquit , à necessitate & quælibet & indifferenter Deo vniuersæque creature rationali conuenit tam bonæ quam malæ , nec peccato nec miseria dimittitur , vel minuitur , nec maior in iusto est , quam in peccatore , nec plenior in Angelo , quam in homine . Quomodo namque ad bonum conuersus per gratiam humana voluntatis consensus eo libere bonum , & in bono liberum hominem fecit , quo voluntarius efficitur , non iniuitus pertrahitur : sic sponte deuolutus in malum , in malo nihilominus tam liberum quam spontaneum constituit , sua vtique voluntate ductum , non aliunde coactum ut malus sit . Et sicut cœlestis Angelus , aut etiam ipse Deus permanet libere bonus , quia sua voluntate , non aliqua extrinseca necessitate : sic proleto diabolus & quælibet libere in malum & corruit , & perlitit , suo vtique voluntario nutu , non alieno impulsu . Ma-

net ergo voluntas libertatis , vbi etiam fit || *capacitas* mentis tam plena quidem in malis , quam in bonis , sed in bonis ordinatio tam integræ quoque pro suo modo in creatura quam in C reatore , sed in illo potentior . Sed nec istud causam obstinatio sufficientem assignat : Si namque solum liberum arbitrium faciat quempli obstinatum in malo , vel hoc est mutabiliter vel immutabiliter ; non mutabiliter libere , sicut natura obstinatio importat , & præcedentia manifestantur ; nec immutabiliter , quoniam liberum arbitrium per se , & de sua natura est mutabile secundum contradictionem ; sicut primum huius & sequentia docuerunt , sicut & constat

|| Capituli-
tas

Reprobatio

C

D

E

- A constat ipsum fuisse & esse in viatoribus non obstinatis nec confirmatis: Si ergo liberum arbitrium per se solum aliquando obduret immutabiliter quempiam in actu malo, & semper; vel si aliquando non, nec unquam. Quare & dicit Philosophus 2. de Generat. penult. quod idem & similiter habens semper innatum est facere: Si ergo habens liberum arbitrium cum actu malo aliquando, puta pro tempore peregrinationis posset liberè secundum contradictionem ipsum dimittere vel tenere, & non sit immutabiliter obstinatus in illo; aliquando vero, puta pro tempore obstinationis non sic, sed sit immutabiliter obstinatus in illo * solum liberum arbitrium nullatenus sufficit, sed aliqua alia causa requiritur, quæ liberum arbitrium in huiusmodi actu suo liget insolubiliter & captiuet. Item si solum liberum arbitrium obduraret malos in malo; cur non similiter solum liberum arbitrium confirmaret bonos in bono contra proximo declarata? Alij autem dicunt quod causa obstinationis quæ sita est malitia & vitium obstinati. Vnde Petrus 2. sentent. dist. 7. Mali, inquit, à Deo per malitiam sunt ob-
 finxi, quod bonam voluntatem habere, sive bene velle non valent. Et infra, Mali, inquit, in virtute obduri sunt, ut bene vivere nequeant: Sed malitia illa & vitium, vel est pura priuatio, vel aliquid positivum; Si pura priuatio, reprobatur per priora; Si sit aliquid positivum, vel actus, vel habitus; Si actus, aliquis actus creatus esset similiter causa confirmationis beatificæ beatorum, contra proximo huius ostensa. Ostensum est etiam tertio huius, quod nulla res creata potest necessitatibus liberum arbitrium ad volendum, quare nec ad continuandum æternaliter suum velle. Item ille actus vel est necessitate continuationis, vel non; Si sic, quæ causa necessitatis illius? Si non, quomodo necessitatibus aliud in æternum? Si autem dicatur, quod si aliquis habitus, reprobabitur sicut actus. Alij adhuc credunt, quod causa obstinationis sit vehementia volutionis; Dicunt enim quod quanto voluntas est perfectior, tanto perfectius in suum volubile se immergit; Voluntas autem Angelica, quia à corpore separata, est maximè perfecta & perfectè libera, quare & tam vehementer in suum volubile se immergit, quod retrahere se non valet. Sed ista positio sicut & quinta, peccat in materia, & in forma, & potest similiter reprobari: Ponit enim Angelos habere naturaliter immutabilem voluntatem, sicut & illa, nec vitat difficultatem de causa obstinationis animæ humanae, totius hominis obstinati. Præterea specialiter contra istam; Sicut agens rationale habet libertatem contradictionis respectu sui actus, sic & respectu gradus illius, & quanto fuerit perfectius & liberius, tanto magis. Item immerget se viator quantum potest in aliquod volubile bonum vel malum; & cum actus Angelici, & iste actus hominis sint proportionales isti agentibus, quia secundum ultimum potentia vtriusque, si unus actus ita ligat suum actorem, quod retrahere se non valet, & aliud ita suum; præsentim cum potentia libertatis humanae imperfectior sit & minor potentia Angelicæ libertatis, quod nullus dubitat esse falsum, cum homo maneat adhuc viator; vel si impotens homo se posset retrahere, & Angelus potens potest, cum tunc mutabilis sit natura. Item eadem ratione sancti Angeli essent per se-
 D ipsos sufficienter confirmati in bono contra proximo huius ostensa. Item quantum causa agit ad continuationem actus voluntatis Angelicæ, tantum potest & aliqua causa secunda agere ad productionem actus Angelicæ voluntatis; sed aliqua causa secunda, puta actus ipse seu modus volendi voluntatis Angelicæ tantum agit, quod ipsam necessitatibus ad continuationem illius; quare & aliqua causa secunda posset ipsam necessitatibus ad liberum actum suum, contra tertio huius præmissa. Item ex eodem principio mouetur res ad terminum, & quiescet in termino, sicut patet de elementis & compositis de irrationalibus & rationalibus, sed Angelus ex libertate arbitrij secundum contradictionem & contingenter mouetur ad actum volendi; quare & quantum ex se est, ex eadem libertate secundum contradictionem & contingenter, non ex necessitate contraria in eodem actu quasi in termino requiescet. Dicentes vero nullam esse causam obstinationis ponendam, dicunt obstinationem nihil esse, quare nullam causam habere: Dicunt enim, quod obstinatio est sola impotentia, seu priuationis potentia bene volendi, & à malè volendo cessandi, & quod ipsa mala voluntio obstinati est unus effectus liberi arbitrij positivus, sed non est ipsa obstinatio nec aliqua pars ipsius. Sed isti peccant dupliciter; In materia, & in forma; In materia, quia falsum supponunt, nullam scilicet priuationem habere causam; quis enim nesciat philosophiam multis locis docere eandem causam nunc præsentem, nunc absentem, nunc agentem, nunc celsantem, esse causam nunc ^{||} præsentis alicuius effectus, nunc priuationis, seu defectionis ipsius? || præsens Quomodo etiam fieri mutatio de uno contradictoriis in reliqui, & de vero in falsum, vel è contrario, sine causa? Simili quoque modo potest quis singere nullam esse causam confirmationis in bono, & ipsam non esse aliquid positivum, sed solum impotentiam, seu priuationem

Opinio 8^a
Petrus.

Opinio 10^a.

nem potentia male volendi, & à bene volendo cessandi, & quod ipse actus beatificus confirmari est vñus effectus liberi arbitrij positivus, sed non ipsa confirmatione aliquid est ipsius. Peccant quoque in forma, quia difficultatem non vitant. Si namque liberum arbitrium, quantum est de se, posset, & prius potuit liberè secundum contradictionem continuare actum suum & non, & nunc necessariò ipsum continuat, hoc est ex aliqua causa ipsum nouiter necessitante, aut ex aliquo impedimento ipsum nouiter prohibente, & impossibilitante cessare.

¶ impossi-
bilitate

Liberum quoque arbitrium quantum est de se posset & prius potuit in actu contrarium aetui misero obtinari, & nunc non potest, hoc ergo est ex aliqua causa, aut ex aliquo impedimento ipsum nouiter prohibente & impossibilitante elicere talen actu : Quæ est igitur illa causa, aut impedimentum huiusmodi & reveritur difficultas. Sunt & alij modi dicendi minus probabiles, sed sufficiat istos paucos probabiliores hac vice breuiter tetigisse. Salua igitur Maiorum sententia, videtur quod obtinutionis sit aliqua causa ponenda, causa vide-licet priuativa, & similiter positiva ; Priuativa, quantum ad illud quod ibi ponitur priuatiuum, scilicet non posse bene velle, & hanc puto priuationem gratia seu defectum secundum præhabita 39. & 43. primi libri, nec hanc possunt mereri, per 35um. & sequentia dicti primi, nec Deus vult illam talibus gratis dare ; Imò, vt iuxta præmissa 13. primi ista causa priuativa reducatur ad causam positivam priorem, ideo carent gratia & carebunt, quia in poenam iustissimam peccati sui prioris Deus vult eos carere externaliter gratia, quam si non peccassent externaliter habuissent. Est & causa obstinationis similiter positiva, quantum ad illud quod ibi ponitur positivum, quod est continuatio actus æternæ, & hæc est liberum arbitrium ob-stinati, sicut Bernardus videtur sentire : Sed quia hæc sola non sufficit, sicut superioris est ostensum, videatur iuxta proximo huius præmissa, quod Deum indignati & nolle hunc actu unquam cessare, ac velle cum æternaliter continuari in poenam æternam iustissimam præcedentis peccati, sit causa huius sufficiens & suprema. Vnde Propheta, Ira, inquit, in indignatione eius, & vita in voluntate eius Psalmo 29. hæc autem ira seu vita ex indignatione seu volunta diuina non est transitoria, sed morosa, sicut statim subiungit ; Ad vespertum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia, ad vespertum, inquam, & matutinum speciale in præsen-
ti, vel generale in futuro iudicio, quando nunc vel tunc peccatoribus occidit, vel occidet : Iu-
stis autem oritur vel orietur Sol verus, & sic morabitur in æternum : Vn de hac ira seu poena,
vita seu lætitia tam morosa, nisi ex eadem indignatione seu voluntate diuina: vbi Gloria; Ad
vel vespertum, &c. Duoibus prædictis duo alia reddit hoc modo; quia ira est in indignatione eius,
ideo ad vespertum demorabitur fletus, & quia vita est in voluntate eius, ideo ad matutinum
erit lætitia. Prosequere ordinem literæ & verborum expositionem sic ; Ira procerit ex eius
indignatione, & illa ira non est breuis, imò longa, quia fletus, id est omnimoda hominis mi-
seria, tam culpe, quam poenæ, deniorabitur ; quamquam vespertum & matutinum ibidem ab
alijs aliter exponatur : Quis enim, sciens fecunditatem multiplicem sacrae Scripturae, nesci-
at quod multipliciter exponatur? Dicitque Augustinus 1. Confess. 12. Iusisti, inquit, Do-

Psalmus.

mine, & sic est, vt poena sibi sit omnis inordinatus animus; qui & de fide ad Petrum 26. dicit,
quod voluntas eorum talis erat, vt habeat in se semper malignitatis sine supplicium, sicut superius plenius allegatur. Quare & sicut recitat Petrus 4. sent. dist. vlt. licet Doctores in hoc dis-

Augustinus.

cordent de ista voluntate obstinatum, quod aliqui dicunt, quod non est peccatum, & alij dicunt quod est peccatum, in hoc tamen omnes concordant, quod ipsa est supplicium malitiae præcedentis. Quod & satis potest haberi ex 39. primi, vbi monstratur quod nullum malum est impunitum, & ex 34. primi, vbi docetur quod unum peccatum est poena alterius. Hæc ergo obstinatum voluntate, etiam eti si peccatum, secundum substantiam tamen actus, bona est; teste 26. primi, & in quantum est poena peccati prioris iusta est, sicut nullus ignorat, & patet ex 34. primi huius : Ergo causa suprema est diuina voluntas, sicut nonum, & 21um. primi demonstrant. Hæc autem vult Deus in reprobis obstinatis propter eruditio-
rum in via, & gloriam beatorum in patria, sicut patet 39. primi : Et si quis obijciat tunc Deum
esse Autorem peccati, & velle peccatum, & quemlibet obstinatum velle, sicut Deus vult cum
velle, quare & iuste velle, & cetera talia, 26um. & 34um. primi cum suis similibus respondebunt.

Petrus.

A

C A P. XVII.

*Quod nulla creature rationalis potest confirmari vel
obstinari immutabiliter per naturam.*

B

Stenlo siquidem quod creatura rationalis quedam est immobiliter confirmata in bono; quædam vero immutabiliter obstinata in malo, & hoc non solum per libertum arbitrium, propriamque naturam: Inquirendum vterius, Nunquid hoc possit fieri per naturam? Et quod sic, arguitur à quibusdam. In confirmatione Beati non apponitur naturæ adiutoriū infinitum, sed tantū finitū & tātum posset ei apponi per appositionē maioris, fortioris naturalis, & de obstinato similiter. Sed istud non videtur nisi fortassis loquendo & quiuocē, & nimis sophistice de creatura rationali, supponendo videlicet Deum posse creare creaturam rationalem, quæ haberet solum iudicium rationis sine libertate agendi; vel è contra, quæ haberet libertatem contradictionis agendi cum sola cognitione sensitiva sine iudicio rationis. Non sic autem loquendo, sed vniuersalè de creatura rationali eiusdem rationis, sicut est modo: Non videtur aliquem posse confirmari in bono moralis, aut supernaturali tantum per naturam; Magis enim videtur creaturam rationalem posse confirmari in bono naturæ per se tantum, aut per solam suam naturam, quām in bono non naturali, puta morali, vel supernaturali: Sed hoc non potest sicut 2um, & 9um. primi ostendunt. Item si fortitudo, & potentia naturalis creature rationalis naturaliter augeatur, sicut augetur potentia intellectus, ita, id est, proportionaliter potentia libera voluntatis; quantum ergo naturaliter potest ut potentia intellectus, tantum & potentia libera voluntatis: quare & ita mutabiliter velle, sicut voluntas inferior minus potens. Item talis potentia, quantacunque ponatur, creatura est potentia rationalis, & quantum est de sua natura, sicut est mutabilis in natura & in esse, quia de non esse in esse & è contra: sic est & mutabilis actionis, atque mutabilis voluntatis, & valet ad opposita successiū, sicut de Angelis proximo est ostentum. Item quæcunque creatura rationalis ponatur, ipsa est de se mutabilis intellectus: Potest enim scire aliquid postquam nesciuit, & è contra; potest & decepi, dum id quod credit esse verum, recta clavis mirata sit falsum; quare & est similiter mutabilis, deceptibilis, & peccabilis voluntatis. Item si hæc creatura rationalis necessitate naturali incessibiliter habeat istum actum: D vel hoc est necessitate naturali antecedente huius potentie rationalis, vel necessitate lequenti huius actus; Non necessitate naturali antecedente huius potentie rationalis; hoc enim repugnat formaliter potentie rationali, que quantum est de sui natura, & quatenus præcedit naturaliter liberum actum tuum, liberè secundum contradictionem potest illum producere & non producere, nec prædeterminatur necessitate naturali antecedente ad alteram partem tantum sicut potentie irrationalis, sicut docet Philosophus 9. Metaph. 10. & primum ac secundum istius, quare & de continuatione perpetua similiter sentiendum. Nec haber incessibiliter illum actum ex necessitate sequente naturaliter illum actum; ita, videlicet, quod iste actus postquam est productus necessitat prodacentem, ad ipsum incessibiliter retinendum; quia similitatione similis actus simili modo productus in quaquam; creatura rationali ipsam necessitatet similiter, vt ipsum incessibiliter retineret; est enim eadem proportio hic & ibi. Item sicut creatura rationalis debilis, quantum est de sua natura potest liberè confirmare, aut difformare se suo debili iudicio rationis, & sic mereri, atque peccare; sic & creatura rationalis potentior suo potentiori iudicio propter proportionalitatem eorum. Item si aliqua creatura rationalis excelleat naturali necessitate immutabiliter confirmetur in bono, vel in malo, & quilibet praefixum eiusdem naturæ & gradus in perfectione naturæ; est enim per se talis, per se autem importat necessarij vniuersalitatem temporis & suppositorum sicut patet ex 26. primi; quod quis nesciat illi et falsum? cum vna cibis possit esse beata, & alia misera; hoc enim nullam repugnantiam implicat sicut nullus ignorat. Item sub quinocunque gradu perfectionis naturæ, potest esse creatura rationis immutabiliter confirmata in bono vel in malo; potest esse & similis creatura mutabilis in statu uerendi; hoc enim nullam contradictionem includit, imo & tub quantoquaque gradu finite perfectionis naturæ potest esse creatura rati-

ra rationalis mutabilis & meribilis, seu habilis ad merent dum : Alias etenim omnipotens manus Dei muillaretur turpissem, & nimium impotens redderetur : Alias etiam esset certus terminus perfectionis naturæ naturaliter limitatus & meribilis, quem creatura rationalis transire non posset, & ultra quem Deus omnipotens non posset creare huiusmodi creaturam, quod nuli conuenit rationi ; Cur enim ad hunc terminum & non ultra ? Admittatur etiam in positione possibili aliquam esse creaturam rationalem mutabilem, & meribilem supra A.

¶ Inferatur. terminum illum datum, & nulla contradic^{tio} inferetur ; est ergo istud possibile absolute secundum præhabita primo primi, quod & posset ostendit alijs vijs multis. Capiatur ergo A. creatura rationalis secundum falsigraphum immutabiliter confirmata in bono vel in malo, & immutabilis, atque immutabilis per naturam, & si B. alia huiusmodi creatura æqualis in naturalibus, mutabilis & meribilis per præmissa : B. igitur de natura sua est mutabilis voluntatis, atque meribilis, & est per se, quia per naturam & essentiam suam talis ; Per se autem includit vniuersalitatem & temporis, sicut ostensum est 26. primi. Omne ergo B. tale suppositum, & semper, quantum est de le & de natura sua est mutabilis voluntatis atque metibilis bene vel male : Si vero firmetur immutabiliter & immutabiliter in bono vel in malo, hoc non est de se sufficienter, nec de sui natura, sed ex alia causa firmante, sicut 15. & 16. huius docent.

C O R O L L A R I V M .

Corollarium, quod nulla creatura rationalis est, aut esse potest immutabilis, inuertibilis aut impeccabilis per naturam.

EX his autem reputo manifestum, nullam creaturam rationalem esse, aut esse posse immutabilem, immutabilem, aut impeccabilem per naturam. Istud tam euidenter consequitur, quod non indiger probamento. Dicitque Augustinus 3. contra Maximinum 13. C

Augustinus. Creaturatum natura coelestium mori potuit, quia peccare potuit ; nam & Angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps ; & qui non peccauerunt, peccare potuerunt ; & cuicunque rationali creaturæ præstatur ut peccare non possit, hoc non est naturæ propriæ, sed Dei gratiæ : Ideoque solus Deus est, qui non gratia cuiusquam, sed natura sua propria nec potuit, nec potest, nec poterit peccare. Hieronimus etiam Epistola 13. ad Damasum Papam de filio prodigo 16. scilicet penult. dicit, quod ex multis scripturæ testimonijscendemur Dei solius perfectato esse iusticiam, & infra in Psalmis dicitur, Non iustificabitur conspectu tuo omnis viuens ; non ait, non iustificabitur homo, sed omnis viuens, id est, non Euangelista, non Apostolus, non Prophetæ ; ad maiora consendo, non Angelus, non Throni, non Dominationes, non Potestates, ceteræque virtutes : Solus Deus est, in quo peccatum non cadit ; ceteri cum sint liberi arbitrij, iuxta quod & homo ad imaginem & similitudinem Dei factus est, in utraque parte possunt flectere suam voluntatem, quod oportet intellegi, quantum est de nuda eorum natura. Anselmus quoque 2. cur Deus homo. 10. postquam

¶ Vt hominem. ostendit Christum "Deum & hominem non posse peccare, & tamen esse laudandum, de sua iusticia, ita querit ; Quarendum existime cum Deus taliter posset facere hominem, cur non tales fecit Angelos, & duos primos homines, vt similiter & peccare non possent, & de iustitia sua etiam laudandi essent ? & respondendo subiungit ; Quoniam non debuit, nec potuit fieri, vt unusquisque eorum esset idem ipse qui Deus, sicut de homine isto decimus. Quod autem arguebatur superius de appositione adiutorij tantum finiti in confirmatione boni, videntur loqui tantummodo de appositione adiutorij creati ; sed nullum tale sufficit, sed necessario requiritur adiutorium per se firmum, quod ideo necessario est increatum & infinitum, scilicet Dei voluntas, Deus ipse, sicut 15. huius docet. Quantumcunque etiam naturaliter adaugetur fortitudo solummodo naturalis creature rationalis, tantum & eius libertas contradictionis, ac mutabilitas coaugetur, sicut superius est argutum, Tale ergo augmentum nequaquam confirmat, aut immobilitat augmentatum.

A

C A P. XVIII.

Contra quosdam dicentes actum Liberi Arbitrii nihil esse.

B

Is igitur per Dei auxilium expeditis, iam restat de actu proprio liberi arbitrij, cum eiusdem adjutorio perfictrari. Sed quia sunt aliqui de quibus non tacuit Esaias, palpantes sicut cæci parietem, & quasi absque oculis atrectantes, impingentes in meridie quasi in tenebris, & in caliginosis velut mortui dormientes, tam insensibiles atque exanimes, vt actus proprios nequaquam percipiant, afferentes actum liberi arbitrij nihil esse, ideo immorabor paulisper, vt qui oculos certorum illuminat, eis & mihi dignetur infundere veram lucem. Luce siquidem clarius patet cunctis, quod si actus liberi arbitrij nihil sit, nec actus alicuius alterius potentiae sive formæ est aliquid: Nam liberum arbitrium est perfectissima potentia, seu forma creata; quare & proprius actus eius non erit imperfectior actu proprio cuiuscunq[ue] alterius; quare nec minus clare videtur, quod hæc cæca positio habet ponere consequenter omnem actionem & passionem, omne agere & pati, omnem motum & mutationem, omne mouere seu moueri, mutare seu mutari vniuersaliter nihil esse, quod quantum aduersetur omnibus pene scientijs, scientes faciliter deprehendent; omnes scientias molitur extingueré, quæ se non abstrahunt ab actione & motu, & hæc sunt omnes scientia, vix Arithmetica & Geometria exceptis; quoniam Geometria Euclidis in libro vndecimo, & Iordanus de trian-

C gulis vtuntur in definitionibus & theorematibus suis iotu; & Boetius secundo sua Arithmetice ultime musicas consonantias omnes tractat, qua nusquam possunt fieri sine motu. Quia igitur omnes scientias iniustè conatur destruere, instè ab omnibus destruetur; primo à scientijs quadrivalibus, Grammatica, scilicet, Dialectica, Rhetorica, & Musica, quæ de sono & voce considerant: Si enim tam sonus quam vox sit aliquid, sicut scientiæ istæ docent, sonatio & vocatio est aliquid, sonare & vocare est aliquid, imo & percussio seu percutere vnde generatur sonus, & vox est similiter aliquid; Nihil enim ex nihilo generatur. Respondebit forsitan consequenter, negando sonum aut vocem esse aliquid: Sed istam responditionem predictæ scientiæ coniuncte vt insciam & ignaram, docentes concorditer sonum & vocem veram rem esse, quod & sensus auditus experientia certa docet. Sonus enim est proprium eius obiectum, sed nihil nullius sensus est obiectum; Quomodo namque potest nihil mouere medium & sensum? Quomodo potest nihil in medio, & in sensu suam similitudinem, seu speciem generare? Quomodo pure nihil imprimeret speciem tam firmiter & tam diu in memoria remanentem? Quomodo pure nihil tot proprietates mirabiles & tot differentias in auditu, memoriaque causare? Si etiam sonus & vox sit nihil, quomodo secundum predictas scientias, & secundum scientiam naturalem causatur, generatur, atque formatur? Si insuper sonus sit nihil, quomodo sonus excellens sensum auditum debilitat, & contrumpit? Nonne & secundum Auicennam 7. de Animalibus vlt. tonitus nocet piscibus, & secundum eundem 8. de Animalibus 2. oues & caprae impregnatae cum audiunt tonitrua abortiunt? Adhuc autem si sonus sit nihil, quomodo consonantia & dissonantia musicalis delectat, aut contristat auditum, & totum hominem audientem, & etiam animalia carentia ratione? quomodo habent modi Musici tam vehementem virtutem, tam multiplicem potestatem, & tam mirabilem actionem? Quis enim non audiuit, II & legit, quanta miracula verteret per Musi- || aut cam perfecerunt? Nonne Tullius in libro consiliorum suorum, & Boetius 1. Musice lue in

E Prologo recitant, quomodo Pythagoras stellarum cursus, vt ei mos erat, nocturnus inspiciens, vbi intellexit adolescentem Taurumilitanum ebrium & furentem sono modi Phrygij incitatum, vt domum lectori clausam veller comburere, nec multis amicorum montionibus a facinore veller desistere, mutari modum præcepit, & succinente Spondæo animum furiosi ad statum mentis pacauissimè temperavit? Referunt quoque Tullius & Boetius vbi prius, quod cum quidam adolescentes vinolenti tibiacione cantu instincti, mulieris pudicas fores instingent, Pythagoras admonebat tibiacionem vt modum verteret, caneretque Spondæum; quod cum fecisset, tarditate modorum & grauitate canensis, illorum furentem perulantium condidavit; Quod & 5. contra Julianum 9. commemorat Augustinus. Et subdit Boetius vbi prius; Sed vt similia breuiter exempla conquiram, Terpander, atque Arion Methymnaeus Les-

bios atque Iones grauiissimis morbis cantus eripuerer præsidio. Ismenias verò Thebanus Bæ- A
otorum pluribus, quos sciatici doloris tormenta vexabant, modis fertur cunctas abstulerisse molestias. Similiter Empedocles, cùm eius hospitem quidam gladio furibundus inuaderet, quod cius ille patrem accusatione damnasset, inflexisse dicitur modum canendi, atque adolescentis iracundiam temperasse. Itis quoque similia testatur Aristoteles 8. Polit. vlt. & per rotum, & in de problemat. particula 19^a. quæ & Pythagoras, Socrates, Plato, & omnes antiqui Philosophi similiter contestantur; imò & concorditer putauere harmonias & numeros musicales animos humanos & corpora pariter poscidere. Quapropter & Plato caendum maximè estimat, ne de bene morata Musica aliiquid permutteret: Negat enim esse villam tantam mortuam in Republica labem, quām paulatim de pudenti ac modesta musica inuertere: Statim quoq; enim idem audientium animos pati, paulatimq; discedere, nullumque honesti ac recti retinere vestigium; sed vel per lasciuiores modos inuercundum aliiquid, vel per asperiores ferocius atque immane mentibus illabatur. Verūm quid opus in exteris diuagari? cùnī literæ nosstræ sacra perhibeant, quomodo Davidic cithara temperauit malitiam maligni spiritus in Saule, quomodo etiam Psalte canente, facta est manus Domini super Elizæum in spiritu Prophetæ: Quare & Philosophus 8. Polit. vlt. agens generaliter de Musica, & specialiter de mortalibus harmonijs, & sacris melodijs, & carum vultutibus, dicit quod via earum est raptus.

*a. Reg. 3.
Philosophus.*

R. Pausio 2.

An non & verba sacramentalia, & forsan alia habent miram efficaciam & virtutem? Propter hæc igitur & similia, aliter forsan respondebit dicendo, quod sonus generatur à percussione, quod est aliiquid, non autem à percusione, quæ est aliiquid; vel ergo ferrum percutiens æs per se facit sonum, vel non per se; si per se, semper sic faceret; Per se namque præsupponit de omni, pro vnuersalitate supposito ut & temporis, sicut 2um. & 26um primi plenius ostendebant; ferrum ergo & æs contigua in aëre sine aliqua percusione, aut motio & quæcumque facerent semper sonum. Si autem ferrum per accidens causet sonum, illud accidens necessariò requisitum ad sonum causandum non potest dici aliud, quām percutere, siue percussio: Ergo percussio est saltem concausans cum ferro & congregans ipsum sonum; est ergo aliquid & non nihil. Diceret fortassis quod terrum per accidens causet sonum, id est, accidentaliter, non tamen per aliquod tale accidens realiter distinctum ab eo. Quare ergo nunc, scilicet quando percutitur, causat sonum & non prius, cùm omnia omni codem modo realiter se habeant nunc vt prius; Si dicitur, quia nunc percutit, & non prius; tunc hæc responsio sit conueniens, cum per quare queratur causa, per quia responderet de causa; ferrum ergo nunc percutere est causa, & causa efficiens huius soni; ergo ferrum percutere est aliiquid: Si enim non esset aliiquid, non cauferet nec efficeret aliiquid; quare & ferri percussio non est nihil. Item si per quia respondeatur ibi causa, tunc ferrum percutere est aliqua causa soni: aut ergo illa causa est ipsum fætum ferrum tantum, vel aliud; si ipsum fætum ferrum tantum, ergo adhuc ferrum percutere est aliiquid etiam, cum ipsum fætum ferrum prius fuit cum omni causa reali, cum qua nunc est, & æs, & aët disponebant similiiter, prius cauferatur sonus ab eo, seu ab eis; falsum est etiam quod nunc est illa causa, & prius non fuit: Si autem illa causa sit aliud realiter ab illo ferro, & non potest ponи aliud quam percutere, vel ipsa percussio; ergo percutere, vel percussio est causa realis efficiens ipsum sonum; est igitur aliiquid & non nihil. Item si ista ratiocinatio non valeret, nulla via rationis valeret ad ostendendum diuersitatem agerium aut formarum: Nam ex diuersitate effectuum aut operationum non potest concludi talis diuersitas; quoniam ab eodem ferro agente per omnem eandem formam, nunc, scilicet, quando quietescit, producitur unus effectus, & nunc, scilicet quando percutit, diuersus omnino; quæ tamen via in Philosophia vbiique sola ad illum terminum valida reputatur. Item qui negat percutere seu percusionem esse aliiquid, negat eam posse sentiri; quare & habet consequenter negare omnem castigationem percussoriam parvulorum, quæ per præceptores grammaticos fieri consuevit: Vtinam igitur efficiatur, vt parvulus, & toties & tam valde percutatur ferula Prisciani, & virga Donati, donec experientia certa discat percutere seu percussio-

*Philosophus.
Auerroes.*

nem se posse sentire, siue percutere & percusionem esse aliiquid fateatur. Item Logica specialiter ipsum redarguit isto modo: Aliqua est propositione categorica in intellectu habens copulam actualiæ, quæ est actualis compositionis intellectus: Nam illa copula, illud scilicet quod correspondeat in intellectu huic verbo, est, in voce nihil aliud dici potest quam actus intellectus, seu cuius compositionis actualis, quo vel qua copular. & componit extrema propositionis adiuvicem: Vnde Philosophus 1. peri hermetias 3. (Est,) inquit, consignificat quandam compositionem, quam sine compositionis non est intelligere. Et Auerroes super illud Philosophi 5. Metaphys. 14. Amplius esse & est significant quia verum, sic dicit; Intendebat distingue inter hoc nomen ens quod significat copulationem in intellectu, & quod significat clementiam

C

D

E

- A sentiam quæ est extra intellectum; & silla cōpositio, seu copulatio nihil sit, nihil iuvat ad comprehendendum, ad sciendum, ad discurrendum, seu quidlibet aliud faciendum; imo & tunc nulla est differentia inter talem propositionem & sua extrema; per nihil enim different. Eteriam tunc australis negatio in intellectu nihil est; Ergo negativa & affirmativa de eisdem terminis in intellectu nullatenus differunt, quia per nihil; quare & contradictionis sunt simul vera; Imo quod magis est impossibile, eadem propositione numero sibi ipsi planissimè contradicit. Item aliae scientiae triunales, Arithmetica, & Geometria, & Astronomia afferunt motum esse, licet fortassis Arithmetica & Geometria hoc accidentaliter faciant; sed Astronomia essentialiter: est etiam de integritate illius. Philosophia etiam naturalis essentialiter maximè tractat de motu, sapientia alienens ipsum nescit generaliter esse aliquid, sed specialiter, quod aliquid sit, ostendens: Ostendit enim quod est actus entis in potentia, quod est actus diminutus, quod est perfectio motoris & moti, & similia, ut patet 3. Physicæ diffusæ, & alibi multis locis. Item B motus est causa efficiens caloris, sicut scientia naturalis frequenter testatur, & sine ipsa qualibet experitur; Motus ergo est aliquid: Omnis enim causa efficiens alicuius effectus realis, est aliquid verè reale. Respondebitur forsitan quod motus non propriè est causa effectiva caloris, sed tantum impropriè, quia scilicet per ipsum partes calidas congregantur ad unum, quæ congregatae calefaciunt fortius quam dispersae. Sed proculdubio sic motus non magis esset causa caloris quam frigoris, vel cuiuslibet alterius qualitatis: Sicut enim congregatae partes calidas, ita & frigidas, humiditas, arque siccias, albas & nigras, dulces & amaras, ac alias qualescumque. Item si sic esset, corpora quæ sunt magis frigidae quam calidae, habentque plures partes frigidas quam calidas, mota velociter & fortiter ad unum conficitur debent amplius infrigidari; quia partes frigidae amplius vniuersitatem, cum tamen amplius calefactant, sicut lapides, metalla, & ligna frigida manifestant: Lapidés enim collisi generant clarum ignem, & metalla mota velociter liquefunt, dicens Philosophus 1. Metaphys. 2. Videmus itaque *Philosophus*.
- C morum, quod potest disgregare aërem & ignem, ut lata etiam liquefacta videantur sepè: Ligurnum etiam durum & trigidum contra aliud fortiter agitat procurat incendium, sicut non rurunt eentes ad nemora sine igne. Hæc etiam responsio peccat in alio, quia ponit motum calefacere per hoc quia congregat; Videatur enim potius disgregare, sicut experientia fatus docet. Dicitq; Philos. 1. Met. 2. Videmus itaq; motum quod potest disgregare aërem & ignem; & infra eodem, Violentia latus vicinus aer maximè fit calidus, & hoc rationabiliter accedit; maximè autem motus solidi disgregat ipsum: propter hanc igitur causam pertinet ad hunc locum caliditas. Item cum motus disgregat partes moti, & per consequens partes eius calidas segreget quodanmodo & exhalet, si non haberet virtutem propriam calefactuam, quanto mixtum diutius moueretur, tanto amplius infrigidaretur, quia tanto amplius recederent partes calidas, & remanerent frigide puriores. Item si nulla alteratio est aliquid, quomodo per eam tot accidentia & substantiae generantur, & tot similiter corruptiunt? Quonodo etiam medicina per eam vivificat, & mortificat? sanum efficit & infirmum? quomodo etiam Alchymia per eam tot miracula operatur? Sed hæc & huiusmodi alii derelinquo, accedens ad illa quæ magis ad propositum pertinent, & de quibus nobis conceditur plenior certitudo, ad operationes scilicet sensuum, animæque humanæ. Porro quicquid verè tentitur, est aliquid; & sentire, verè sentitur ut quilibet experitur. Philosophus quoque 2. de Anima. 134. ostendit quod eodem sensu exteriori sentimus obiectum extrinsecum, & sentimus nos illud sentire; & Averroes similiter in Comment. Et secundum alios sensum exteriorem sentire, sentitur à sensu communi, ita quod secundum omnes sensum exteriorem sentire, à sensu materiali sentitur: Est ergo aliquid, & non nihil. Item imaginatio, cogitatio, concupiscentia, ira, gaudere, tristari, & multa similia sentiuntur à sensu materiali; Sunt ergo aliquid & non nihil. Hæc etiam multipliciter & verè realiter alterant corpora & causant multos reales effectus, & nihil, nihil alterat sive causat. Illud autem quod asumpti omnes multipliciter experimur; dicitque Philosophus in de Causa motus Animalium, qui est duodecimus de historijs Animalium, in noua translatione cap. penult. & vlt. quod ex sensatione, phantasia, meditatione, & intellectione, fiunt multæ alterationes & passiones in corpore secundum caliditatem & frigiditatem, vt in ruboribus, & palloribus, & timoribus; & tè omnia destabilia & tristabilia cum caliditate & frigiditate, vt in passionibus audacitatem, & timoribus & venereorum, & hæc quidem partem corporis occupant, hæc autem vniuersaliter totum corpus; imo & quod magis videatur inter naturæ miracula, hæc habent similiem virutem agendi, sicut & res quarum sunt: Vnde capitulo illo penultimo ita dicit; Alterant autem phantasias, & sensus & meditationes; sensus enim statim sunt alterationes quædam existentes; Phantasia autem & intelligentia habent rerum virtutem; Aliquo enim modo species intellecta calidi, aut frigidi, delectabilis aut tristabilis

talis existit, qualis quidem & rerum vnaquæque, propriæ quod tremunt & timent intelligentes solum; hæc autem omnia passiones & alterationes sunt; alteratis autem hæc quidem maiora hæc autem minora fiant. Quod autem modica permutteratio facta in principio multas & magnas facit differentias deinceps, non immanestum, velut gubernaculo secundum modicum aliquid transposito, magna præter transpositio. Adhuc autem secundum caliditatem aut frigiditatem, aut secundum aliquam aliam talen passionem, cum fiat alteratio circa cor, & in hoc secundum magnitudinem in sensili parte multam facit corporis differentiam in ruboribus, & palloriibus, & tremoribus, & timoribus, & horum contrariis; principium quidem quemadmodum dictum est, motus, quod in operabilibus, perseguibile & fugibile; ex necessitate autem consequitur meditationi & phantasie ipsorum, caliditas & frigiditas, tristabile enim, fugibile; delectabile autem perseguibile; sed latet circa modica accidentis hoc. Sunt autem tristabilia & delectabilia omnia ferè cum frigiditate aliqua aut caliditate; hoc autem palam ex passionibus: Audacia enim, & timores, & ad venerea motus, & alia corporalia tristabilia & delectabilia, hæc quidem secundum partem cum caliditate & frigiditate sunt, hæc autem secundum totum corpus; Memoria autem & species, quasi idolis videntes his, aliquando minus, aliquando magis causę eundem sunt. Et capit. vlt. ponens distinctionem trimembri de moribus Animalium, voluntarijs scilicet, & inuoluntarijs ac non voluntarijs; de inuoluntarijs ita dicit; Mouentur autem & aliquibus inuoluntarijs quedam partium; dico autem inuoluntarios, ut puta cum qui cordis, & eum qui pudendi. Multoties enim apparente aliquo, non tamē iubente intellectu mouentur. Idem 1. de Anima. 14. videntur, inquit, animæ passiones omnes esse cum corpore, puta mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, adhuc gauium, & amare & odire; Similiter enim his patitur aliquid corpus. Super quod dicit ibi Auerores.

Philosophus.

Auerores.

Philosophus.

Auicenna.

Auicenna.

Animalibus.

Animalibus.

Algazel.

Algazel.

Auicenna.

Animalibus.

Anans fortiter de lepra, & quibusdam infirmitatibus alijs, ex sola imaginatione incidit in eas quandoque, præfetim si et ad infirmitates huiusmodi disponatur. Imaginatio quoque firma nedium corpus imaginantis, verum etiam corpus alterius quandoque alterat manifestè: ut autem de fascinatione & superstitionis similibus taceam, de quibus tamen Auicenna, Algarzel, Plinius, Virgilius, alijque non tacent, sicut in offendione 37. partis corollarij primi, præmali aliquantulum recitat, vnum experimentum de sacris literis profero, nulli Theologo dubium aut suspectum: *Quis enim Theologorum ignorat, quomodo oves Laban vnicolores concipiendo virgas varias intuentes, facti conceptos coloribus varijs afficerunt, sicut ex Gen. 30, omnibus est vulgatum?* Nec potest quis fingere hoc tantum ex obiectis coloribus, & nihil ex imaginatione ouium contigisse, quia colores obiecti hoc non fecerunt immediate per seipso, sed mediatae sensatione & speciebus colorum receptis in imaginativa & alijs potentijs interioribus; sed illæ species recepta sole sine actuali & forti imaginatione de his minime tusecerunt, quia tune qualibet ovis seu feminâ habens varias species variorum prius visorum recentas, nec quicquam de eis imaginans quando conciperet, varium faceret suum f. etum, cuius contrarium experientia certa docet. Vnde & Augustinus 11. de Trinitate 2. Aliorum, inquit, animalium, quia non est ad conuersationem facilis copulenta fœtus, plurimumque produnt libidines matrum || *quid cum magna delectatione conspexerint:* || *Quae.* quam enim teneriora, atque vt ita dixerim, formabiliora sunt primordia feminum, tam efficaciter & capaciter sequuntur intentionem maternæ animæ, & quæ in ea facta est phantasia per corpus quod cupidè aspergit. Sunt exempla quæ copiose commemorari posunt, sed vnum sufficit de fidelissimis libris; quod fecit Iacob vt oves & capræ varios coloribus parerent fœtus, supponendo eis variata virgulta in canibus aquarum, quæ potentes intuerentur eo tempore quo conciperent. || Item ad idem 5. contra Julianum 19. sic ait; Rerum corporalium qualitates in res incorporeas transirent, quando formas corporum, quas videmus, haurimus quodammodo & in memoria recondimus, & quocunque pergerimus, nobiscum ferimus; quomodo autem de corpore ad spiritum, modo transirent de spiritu ad corpus. Iam colores virginum, quas variauit Iacob, affectando sensus, transierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione transirent apparuerunt in corporibus filiorum. Talc vero aliquid etiam in fætibus humanis posse contingere Soranus medicinae Autor nobilissimus scribit, & exemplo confirmat historiæ: Nam Dionysium tyrannum narrat, eo quod ipse deformis esset, nec tales habere filios vellit, vxori suæ in concebitu formosam proponere solere imaginem seu picturam, cuius pulchritudinem concupiscono quodammodo raperet, & in prolem quam concipiebat affectando transmitteret. Multa quoque illis similia & multi alii medici contestantur. *Quis etiam studiosus vel medicatus ignorat, quantum, & quam multipliciter vehemens studium, & intensa meditatione alteret corpus suum calefaciendo, consumendo, sensuum officia suspendendo, somnum sapienter, quandoque vero*

Domnum vel syncopen, seu extasi procurando, delectationem multiplicem ingerendo, & multa similia faciendo? Vnde Ecclesiastici 31. Vigilia honestatis tabefaciens carnes, & vigilia illius auferens somnum. Item Auertois in com. super librum Aristotelis de somno & vigilia ita dicit; Illi qui multum cogitant, intrant suæ virtutes sensibiles intra corpus, ita quod accidit eis somnus magnus: Ita enim virtutes interiores quando mouebuntur sorti motu, contrahentur virtutes exteriores adeo, quod forte accedit syncope. Dicitque Auicenna 4. de Anima 2. quod lasitudo aliquando contingit ex curis, aliquando ex paurore; ex pauro etenim aliquando accedit somnus, & etiam mors: aliquando vero curat faciunt somnum, non eo modo, sed quia calefaciunt cerebrum, & humores attenuabuntur ad illud, & cum impletur cerebrum, fit dormitatio proper humorem. Vnde & Psalmista, Dormitauit anima mea pte tediò, Psalmo 118. Adhuc autem & Auicenna 7. de Animalibus vlt. refert de quodam homine, qui tempore Auicennæ erat in terra Vassacie, quod potuit paraliticare corpus suum E quando voluit, cuius filium & vidit, vi dicit, multa mirabilia facientes. Beatus quoque Augustinus 14. de Civit. Dei 24. refert quod quidam presbiter nomine Restitutus in parochia Calamenis Ecclesiæ quando ei placebat, rogatus ab eis qui scire rem mirabilem cupiebant, ita se auferebat à sensibus, & iacebat simillimus mortuo, vt non solum vellicantes atque pungentes minimè sentiret, sed aliquando etiam igne vriteretur admoto, sine vlo doloris sensu, nisi postmodum ex vulnere, non obnitemo, sed non sentiendo: Non mouere corpus eo probabatur, quod tanquam in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Item omnis apprehensionis actualis conuenientis obiecti causat delectationem, & maior & conuenientioris maiorem, sicut quilibet experitur, et omnes Philosophi contestantur. Vnde Philosophus duodecimo Metaphysicorum 39. sic ait, vigilatio sensus intelligentia delectabilissimum,

II spes
Auerroes

Species vtrō & memoriae propter hāc: super quod Auerroes sic ait, Signum quod comprehendendo est causa voluntatis, quia vigilia & sensus & intellectus sunt in nobis voluptuosa; ipses autem & rememoratio quamvis sint voluptuosa, tamen sunt de rebus non existentibus in actu, & sunt voluptuosa, quia sperans imaginatur ea esse comprehensa in actu, & similiter commemorans, & innuit quod comprehensio voluptuosa non est nisi illius quod est in actu, non in potentia: & infra eodem, Manifestum est, quod intelligere per intellectum qui est in nobis, valde est voluptuosum, & nobilissimis omnibus rebus existentibus in nobis; & adhuc inferius in eodem, Volutas ita consequitur comprehensionem, sicut umbra corpus: Eadem quoque sententia habetur 10. Eth. à Philosopho, & ab omnibus cum exponentibus satis plane. Hoc idem testatur clarissimè verba ¹¹ Auehanoch recitata 4. de Anima Auicennæ 4. Gaudium, inquit, est delicia; Omnis autem delicia est apprehensio perfectæ acquisitionis propriæ virtutis apprecedenti, sicut sentire dulce, & odorare bonum odorem sensui, ¹² parare vindictam & am virtuti iascibilis, & ¹³ parare spem virtuti cogitatiæ & estimatiæ; Omnis autem perceptio est res naturalis, & omnis perceptio rei que est naturalis virtutis est delicia. Quas delicias expertus Propheta Sanctissimus, Dominus sic dicebat, In via mandatorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuinitatibus, Psalmus 118. & infra eodem, Quam dulcia fauibus meis eloquia tua, super mel ori meo: Sed hæc tam delicata dulcedo nobis miseris animalibus, hominibus illecebrosis siluis futurais non sapit; immo & meritò nec ostenditur talibus degustanda; Anima namque saturata calcabit fauum. Parab. 27. sed spiritualibus vitis absconditur teseruata, quare & ille sanctus David spiritu Dei plenus, Quam magna, inquit, multitudine dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te? Persecisti autem eis, qui sperant in te, Psalmus 30. Quin nihil melius quam timor Dei, & nihil dulcior, quam respicere in mandatis Domini: Ecclesiast. 33. Item si intelligere, cogitare, componere, diuidere, discurrere & cætera talia non sunt aliquid, nec faciunt aliquid, & cum faciant scientiam, & alios habitus intellectuales; patenter consequtitur quod nullus illorum est aliquid: Quare ut verbis C Philosophi 3. de Anima 14. vtar, Accidit intellectui sic dicentis, quod sit sicut tabula in qua nihil est actu scriptum, quod licet ipse de suo intellectu conceperit, alij tamen Philosophi, Theologi, & vulgares de suis intellectibus non concedent; quod quia intelligentibus reperto manifestum, tantum unam probationem breuissimam afferro ista vice. Est quidem articulus damnatus & excommunicatus per Dominum Stephanum Pacificensem Episcopum sub his verbis, Quod intellectua scientia non differt à substantia intellectu: ¹⁴ Ibi enim non est diversitas intellectu ab intelligenti, nec diversitas intellectorum. Item si hominem intelligere, non est aliquid, nec hominem esse intelligentem est aliquid; ergo nec hominem esse calceatum, aut armatum est aliquid, quare & prædicamentum habitus deperibit. Et si hominem intelligere non est aliquid, nec hominem sedere aut stare est aliquid, quare & prædicamentum situs seu positionis etiam simul perit. Item Philosophus 5. Metaphys. 13. diuidit ens, in ens D secundum accidens, & in ens secundum se; & 14. sic dicit; Secundum se vero esse dicuntur, quæcumque significant figuræ prædicationis: Quoties enim esse dicitur, toties esse significabit. Quoniam ergo prædicatorum alia quid est significant, alia quale, alia facere, alia pati, &c. horum univicius idem esse significat: Nihil enim refert, homo conualecens est, vel homo conualescit; vel homo vadens est, aut stans; vel hominem vadere aut stare. Similiter autem & alijs. Idem 7. Metaphys. 3. Dubitat aliquis, vtrum vadere, & sanare, & sedere vnumquodque ipsorum sit ens aut non ens, similiter autem & in alijs; Nihil enim ipsorum est, nec secundum se aptum natum, nec separari possibile à substantia: vbi textus Auerrois sic habet; Queret aliquis vtrum ambulatio, sanitas, & sessio significant ens aut non ens; & soluit Translatio noua dicens, Palam igitur, quod propter eas, scilicet substantia & illorum singula sunt; vbi translatio Auerrois sic habet, Manifestum est igitur quod hæc est causa essentie cuiuslibet illorum, & ista sunt propter illud, super quod dicit Auerroes, id est, manifestum est quod substantiae sunt causæ essentie accidentium, & accidentia non sunt nisi propter substantias; & hoc est necessarium, quoniam cum declaratum est, quod hoc nomen ens dicitur de decem prædicamentis, & dignius de substantijs; & declaratum est quod cum plura communicant in eodem nomine, & quedam dignius quibusdam, illud quod est dignius isto nomine est causa cæterorum. Item si hominem intelligere, aut esse intelligentem non est aliquid, nec hominem esse est aliquid; quia nec esse est aliquid, quare nec esse est, cum tamen per ipsum existat qualibet creatura, immo & esse non est, & est non ens & nihil, quod quanta absurditate dicatur, pene non est qui nescit. Item si hominem intelligere, esse intelligentem, aut esse non sit aliquid, eadem ratione nec Deum intelligere, esse intelligentem, & esse, nec intellectio diuina Philosophus, est aliquid, quod est contra Philosophum 12. Metaphyl. 51. vbi inquirendo quid & qualiter Deus

|| Auehen-
noch
|| percipere
|| percipere

Parab.
David.

I vbi non

Philosophus.

Auerroes.

Philosophus,

- A Deus intelligit, ostendit quod non intelligit principaliter aliud à seipso, ita quod perficiatur ab illo, per demonstrationem ducentem ad hoc impossibile, quod ipse non sit hoc, quod sua intelligentia, & quod non sit optima substantia consequenter. Vnde sic ait, Si non intelligat, quid utique erit insigne venerabile, sed habet quemadmodum ut sit dormiens, siue intelligat, huius verò ad aliud principale non est hoc quod est sua intelligentia, sed potentia. non utique erit optima substantia; per intelligere enim honorabile est; & intelligit ibi per intelligentiam actum intelligendi, siue actionem actuum, seu ipsum intelligere, ut ipsius statim exprimit subsequenter, per intelligere inquiens honorabile est, & ubi textus nouus habet; Non est hoc quod est sua intelligentia, textus antiquior, quem Auerroës commentator expone, sic habet, hoc intelligere non est & substantia eius. Vnde & Augustinus de Verit. 8. Quippe secundum id quod agit, magis propriè videtur dici agentia, & percurrentia; & secundum id quod patitur, actio & passio: Nam agentia & percurrentia ab agente & percurrente dicuntur, sicut prouidentia à prouidente, & continentia à continente; quæ, scilicet agens & percurrentes, prouidentes & contingenates sunt; actio verò & passio ab acto & passo que patiuntur, deriuantur. Philosophus verò ubi prius, prosequens quod incepit, sic arguit consequenter: Si non est intelligentia, sed potentia rationale, laboriosum esse ei continuationem intellectus. Et addit deinde palam, quia aliud aliquid erit dignius quam intellectus, scilicet intellectum: Etenim intelligere, & intellectua inheret indignissimum intelligenti; quare fugiendum hoc; etenim non videre quædam, dignius quam videre; non, si sit optimum intelligentia; se ipsum ergo intelligit, siquid est potentissimum, & est intelligentia intelligentia intelligentia; ubi textus Auerroës sic habet, & ipse intelligit intelligere, super quod sic ait; & ipse intelligit intelligere, id est, & intelligit suam actionem, quæ est intelligere; sua enim substantia est sua actio. Item si Deum intelligere non est aliquid, nec Deum vivere aut Deum esse viuentem est aliquid; immo nec vita Dei est aliquid; Nam vita est actio seu actus viuentis: Dicit enim Philosophus 9. Metaphys. 16. Quorum non est aliquid aliud opus præter actionem, in ipsis existit actio, ut viuere in vidente, & speculante in speculante, & vita in anima; quare & felicitas; Vita namque qualis quædam est. Idem 12. Metaphys. 39. Intellectus actus vita, ubi translatio Auerroës sic habet, Actio intellectus est vita; ubi & proba Philosophus, quod Deus est vita, sic dicens, & vita utique existit, etenim intellectus actus vita, id autem ipse actus, actus autem quæ secundum se illius vita optima, & sempiterna; dicimus autem Deum esse animal sempiternum optimum, quare vita, & duratio continua & eterna existit Deo, hoc enim Deus: Super quod dicit Auerroës, Actio intellectus est vita, id est, & dicitur de eo vita (hoc enim nomen, scilicet vita dicitur de comprehensione) & cum actio intellectus est comprehensio, ergo actio intellectus est vita, & cum intellectus est viuus, & cum actio eius est vita: Illud igitur quod intellectus est, quia intelligit aliud illud esse unum, quod habet vitam in fine nobilitatis, & ideo vita & scientia propriè dicuntur de Deo. Et infra, Sic est intelligentium cùm dicimus, ipsum esse viuum & habentem vitam, non quia significat idem omnibus modis, sicut signant nomina synonyma, nec sicut significant nomina substantialia, nec sicut significant principale, & sumptum, quia sumptum significat illud quod significat principale & magis, vita enim significat aliud non in subiecto; viuum autem significat aliud in subiecto, scilicet formam in materia, & habitum in subiecto. Haec igitur sunt omnes dispositiones significationum nominum in eis quæ sunt forma in materia, in eis autem quæ sunt forma non in materia, dispositio & dispositum reducuntur ad unum in esse & duo in consideratione. Ita enim essentia cum fuerit accepta, secundum quod est posita, & fuerit disposita aliqua dispositione, tunc dispositio & dispositum unum erit in prædicatione, & duo in intentione; quia prædicatum differet a subiecto, sed tam non sicut prædicatum differt in propositionibus categoricis substantialibus: Dispositio enim non idem est & dispositum, sicut in rebus abstractis; quando autem fuerit considerata dispositio & dispositum in eis, quæ non sunt in materia, tunc reducuntur ad unam intentionem.
- E omnibus modis, & nullus modus erit quo distinguitur prædicatum à subiecto & disposito extra intellectum, scilicet in esse rei: Multiplicitas igitur in Deo non est nisi in intellectu differentia, non in esse. Hanc quoque sententiam ostendit Anselmus Monolog. disfusè 16. & 17. Vnde & 16. ita dicit; Quoniam igitur summa natura non propriè dicitur quia habet iustitiam, sed existit iustitia, cum dicitur iusta propriè intelligit existens iustitia, non autem habens iustitiam; quare sicut dicitur existens iustitia, non dicitur qualis est, sed quid est, consequitur, ut cum dicitur iusta non dicitur qualis sit, sed quid sit. Deinde, quoniam de illa suprema essentia, idem est dicere quod est iusta, & quod est existens iustitia, & cum dicitur existens iustitia, non est aliud quam est iustitia, nihil differt in illa, siue dicitur, est iusta, siue est iustitia: Quod verò in exemplo iustitiae ratum esse conspicitur, hoc de omnibus quæ similiter de ipsa summa

summa natura dicuntur, intellectus sentire per rationem constringitur: Quicquid ergo cum de illa dicatur, non qualis vel quanta, sed magis quid sit monstratur: Sed palam est quia quodlibet bonum summa natura sit, summa illud est; illa est igitur summa essentia, summa vita, summa ratio, summa salus, summa iusticia, quod non est aliud quam summum ens, summa viuens, & alia similiter: Est ergo summa cognoscens, & summa cognitionis, summa intelligentis, & summa intellectio, summa agens, & summa actio, & similiter de similibus vniuersis.

Augustinus.

Cui satis concorditer dicit Augustinus 1. Confess. 6. hoc modo; Domine, tibi esse & viuere, non aliud atque aliud est, quia summe esse & summe vivere id ipsum est; & cadem sententia habetur ab eodem 7. de Trinitate 1. & per magnum processum sequentem 5; & 15. de Trinitate. 5. 13. & 14. & scriptissime in multis libris & capitulis inuenitur, quod esse, vivere, scire, & sapere sunt idem in Deo, immo & unus simplicissimus idem Deus. Et hoc est, quod fidelis Dei Ecclesia in die Sancte Trinitatis profiteatur, cum in quadam antiphona Deus dicit; Te semper idem esse viuere & intelligere profitemur; & in legenda sic ait, Cui, scilicet Deo pro B
prium est, cui sempiternum est, cui idem est, esse, vivere, & intelligere, & haec tria unus Deus; & ut in paucis multa concludantur, hanc sententiam tenent omnes Philosophi & Doctores Catholici propter rationem Aristotelis 12. Metaphys. supradictam: Omnes enim fatentur Deum esse substantiam optimam, & per consequens simplicissimam, nec aliquo alio indigentem. Quare nulla est in ipsa realis huiusmodi multitudo, sed omnia talia quae sibi multifariè tribuuntur, sunt realiter eadem ipsa una. Quis etiam praesumere abnuere loquutionem Dei, qui semel loquutus est Deum &c. esse aliquid, qua etiam efficit vniuersa: Ipse enim dixit, & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt, sicut non enim primi plenius pertrahebantur. Si quis autem sit talis, legat Monologium Anselmi, & libros Augustini de Trinitate, & aliorum Doctorum; Et nisi ipsos negare voluerit, istum errorum abnegare cogetur. Item habitus

morales generantur ex actibus, vt patet 2. Eth. & 3. & huius, nihil facit aut generat; actus ergo est aliquid, vel habitus virtuosus est nihil. Item actus est melior habitu, & potentia

Augustinus.

fei forma a qua procedit, & eius perfectio propria, sicut 22um & 26um primi plenius ostendebant. Item Augustinus 2. de libero arbitrio 31. & 1. retractatione 9. diuisis omnibus bonis in tria, in minima & media, & magna; dicit, quod bonus vetus liber arbitrii in magnis reperitur bonis, & quia omnia bona magna, media, & minima sunt ex Deo, sequitur ut ex Deo sit etiam bonus vetus voluntatis. Quis etiam Christianus audebit negare incarnationem Christi, matrem ac & vitam, baptismum, prædicationem, miraculosam operationem, eius omnino odam actionem esse aliquid? Quis insuper Christianus, & non magis prophanus infirmari præsumperit passionem Christi, orationem, & quodlibet eius meritum esse aliquid? Si enim nihil fuit, nihil valuit; quomodo ergo sicut redemptio nostra pretium copiolum? quia teste Psalmista, redemptio apud eum copiosa; quomodo etiam fuit illa redemptio copiosa, si illa redemptio nihil fuit? Secundum istam quoque sententiam, quin verius infamiam infestat, baptizatio, consecratio Eu haris, & vniuersaliter omnis sacramentalis operatio in

Christum Ecclesia instituta nihil est, quare & profecto nullius est efficacia aut valoris. Formæ quoque propriæ habent operationes sibi realiter proprias, sicut tota Philosophia testatur; Dicique Averroes super 9. Metaphys. 7. contra quodam, Cum omnia ei via non habeantationes proprias, non habebunt essentias proprias: Actiones enim non diversantur, nisi per essentias diuersas; & ista opinio est valde extranea à natura hominis, & qui recipiunt huncmodi non habent cerebrum habile naturaliter ad bonum. Item omnis actus secundum substantiam actus est bonus naturaliter, & a Deo, sicut docet 26. primi; ergo omnis actus habet bonitatem naturalem, ergo & entitatem naturalem, ergo est aliquid. Item omne meritum bonum positivum est aliquid, & omne bonum meritum positivum est actus voluntatis, quia vel est actus vel habitus, & non habitus, quia tunc infans dormiens, furiosus & mortuus habens habitum charitatis continue meretur, quod & satis patet per Autoritatem Augustini ad

Lumbardus.

Sixtum presbyterum, quam allegat Lumbardus 2. sentent. dist. 27. Omne bonum, inquit, E
meritum nostrum non in nobis facit nisi gratia. Dicit, que ibi Lumbardus, sicut ex libro fidei virtute & hominis libero arbitrio generatur in mente bonus quidem motus, & remunerabilis, scilicet ipsum credere, ita ex charitate & libero arbitrio aliis quidem motus proueni valde bonus, scilicet diligere; sic de ceteris virtutibus intelligentem est, & isti motus boni, vel affectus merita sunt, & dona Dei: Quare & bonus motus, seu actus est aliquid: Omnes enim Autores supponunt, quod omne bonum meritum positivum est aliquid, & ostendunt peccatum nihil esse, sicut 26. primi plenius allegauit. Et si quodlibet tale meritum sit donum Dei, sicut dicit Lumbardus & præcedentia manifestant, & etiam factum in nobis a Deo; quoniam ipse est qui operatur in nobis velle & perficere, sicut dicit Apostolus ad Phil. 2. quodlibet tale meritum

- A ritum est opus Dei, & eius effectus, ergo & aliquid. Vnde & Augustin. 12. de Civit. Dei 8. & 9. *Angustinus* probat quod bona voluntas babet causam efficientem, scilicet Deum, & quod mala voluntas non habet causam efficientem, sed deficientem, quia ipsa non est effectus sed defectus, quod intelligitur de deformitate malæ voluntatis, non de substantia aëtus, sicut docet Vigilius sextum primi; sicut & dicit quidem articulus condemnatus & excommunicatus per Stephanum Parisensem Episcopum sub his verbis: Quod omnes motus voluntarii reducuntur in motorem primum, error est nisi intelligatur, in motorem primum simpliciter non causatum, & intelligendo de motu secundum substantiam, non secundum deformitatem. Aëtus ergo voluntatis secundum suam substantiam habet Deum causam efficientem, & est aliquid; secundum deformitatem suam, quæ nullam habet essentiam, sed tantum priuationem essentie, minimè. Vnde & cap. 8. *Augustinus* sic dicit; Nemo querat causam efficientem || Alius malæ voluntatis: Non enim est efficiens, sed deficiens, quia nec illa affectio, sed defectio est.
- B Scio naturam Dei ex nulla parte posse deficiere, & ea posse deficere quæ ex nihilo facta sunt, quæ tamen quanto magis sunt, & bona faciunt, (tunc enim aliquid faciunt) causas habent efficientes; in quantum autem deficiunt, & ex hoc male faciunt, (quid enim tunc faciunt nisi vana) causas habent deficientes. Dicitque *Anselmus* de conceptu virginali 5. Ex his ergo facilè cognoscitur, quia iniustitia nullam habet essentiam, quamvis voluntatis effectus, & aëtus, qui per se considerati aliquid sunt, vobis iniustiam vocer, illa autem essentia quamvis mala dicatur, est nihil. Idem de casu Diaboli 8. Nec voluntatem, inquit, nec conuerctionem voluntatis puto negari posse aliquid esse; Nam etsi non sunt substantiae, non tamen probari potest eas non esse essentias, quoniam multæ sunt essentiae præter illam, quæ propriè dicitur substantia; & cap. 20. Nec negare possum verè aliquid esse quamlibet actionem & 26. Tristitia & dolor est aliquid; & 28. scilicet vlt. Velle secundum essentiam bonum est; sed quoniam iniustæ factum est, malum est, & cùm sit à Deo à quo est omne quod est aliquid. Amplius autem, quis fidelis presumet assertare fidem, scilicet actum fidei, puta credere nihil esse? Quid enim est fides, nisi sicut dicit Augustin. 1. parte super Ioannem, sermone 40. credere quod non videt? Vnde & Autor fidei fidelis, Hoc est opus Dei ut creditis in eum, quem misit ille. Ioan. 6. & infra eisdem: Nequo potest venire ad me nisi fuerit ei datum à Patre meo; enire autem ad Christum, quid est nisi credere in Christum, & hoc datur à Paire. Credere ergo non est nihil sed aliquid, quia Dei donarium pretiosum. Quare & Augustinus 1. partis super Ioannem, sermone 27. verbum Christi præmissum exponens immediate subiungit; Ergo & credere datur nobis; Non enim nihil est credere, si autem aliquid magnum est, gaude quod credidisti, sed noli extolliri: Quid enim habes quod non accepisti? Quomodo etiam fides sic dicitur non sterilis, quia vetius mortua reputanda, cum nihil boni operis parturit, aut producat; imò nec posfit, cum omne parvum sit aliquid & productum? Adhuc autem & hæc dicens, habet dicere consequenter, diligere, & amare, dilectionem, amorem, & amicitiam nihil esse:
- C Sed quis amicitiam cum tali homine copularit? Huius etiam perniciosum errorem experientia nostra certa, moralis scientia, omnis politia, omnis ciuitatis & omnis urbanitas destruit & refusat. Quis etiam audierit concedere nihil esse dilectionem seu amorem Dei & proximi, quos Scriptura canonica, & canonizati Doctores tot & tanus laudibus prædicant & extollunt? Quis etiam tam insenibilis & tam rudit, vt non experiatur in alijs vel seipso tam multiplices amoris effectus? Quis enim ignorat illud experimentum etiam inter ruditissimos laicos tam vulgatum, quomodo per variationem pulsuum varietas deprehendatur amorum, sicut & Democritus docuit Hippocrate. Vnde Boetius 1. Musicæ sua in prologo scribit ita; Ut sc̄e corporis, id est, hominis corporalis habet effectus, ita enī pulsus cordis motib agitatur, quod Democritus Hippocrati medico tradidisse fertur, cū cum medendi causa viseret: Huius quoque experientia veritatem & alijs medici confirmantur. Quis etiam ne ciat, colorem viorum & feminarum in amore & ira, Ierititia, & tristitia, verecundia, audacia, & timore multipliciter variari, sicut si equens experientia, & Philosophi naturales, & Medici contestantur? Quis etiam ignoraret, quod amore mouetur animal procelsiuè quounque mouetur? Nam sicut allegauit Sextum huius secundi; Pes meus, amor meus, illo feror quounque feror; & 3. Reg. 19. dicitur de Elia, quod surgens abiit, quounque cum cerebat voluntas. Philosophus etiam 3. de Anima cap. de mouente, & 12. de Animalibus noua translationis 8. in de Philosophus. causis motus Animalium ostendit, quod voluntas, id est actualis voluntio mouet hominem, & appetitus, scilicet appetitus actualis mouet cetera Animalia procelsiuè; Omnis autem voluntio & appetitio, quædam animatio est & amor. Item si nullus aëtus sit aliquid, cum beatitudo sit aëtus, ipsa non est aliquid; imò nihil: Quod autem beatitudo sit aëtus, patet per Philosophum 1. Eth. & 3. & 10. vbi demonstrat multis capitulis quod felicitas est operatio, & aëtus Philosophus.

Augustinus.

Actus fælicis & g. Metaphys. 16. dicit quod fælicitas est operatio in anima, quia est quædam vita. A ta, sicut erat superius allegatum. Quod & veritas ipsa concorditer attestatur, hæc est, inquiens, vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ioh. 17. Vnde & Augustinus 2. de libero arbitrio 33. Vita beata est animi affectio inhærentis incommutabili bono. Omnes enim Philosophi, puta Aristoteles, Averroes, Avicenna, Algarzel, & cæteri præter Epicureos qui non sunt dicendi Philosophi; sed magis philouoli, amatores scilicet voluntatis, & omnes Theologi, nullo excepto, in hoc vno conuenient, quod fælicitas & beatitudinis finalis est Dei visio seu trutio actualis, vel hanc & illam pariter comprehendens, sicut libri eorum copiosissime & clarissimè contestantur; nec aliquis sicut spero, in tantu desipit, aut infiniti, quod vitam æternam, fælicitatem & beatitudinem esse aliquid denegabit: Actus ergo voluntatis est aliquid, & non nihil. Ad hanc autem conclusionem satis plures & subtiliores rationes possent adduci; led quia nullus subtilis ipsam negat, aut dubitat, sed tantum pauci rudes & grossi, sufficiant eis haec paucae rudes, grossæ & palpabiles rationes.

B

C A P . X I X .

Obijcit & respondet.

Obiectio.
Augustinus

Respondens.

Ed obiectet forsitan aliquis contra ista: Dicit enim Augustinus de Perfectione humanae iustitiae 5. quod peccatum est actus, non res. Idem Hypognost. 19. dicit, Malum natura non est, sed actus verissime accedens boni defectus, & in sententijs Proprieti, propositione 176. Nulla est substantia mali, quia quod Autorem Deum non habet, non est; itaque vitium corruptio- nis nihil est aliud, quam inordinata desiderium vel actio vo- luntatis. Idem quoque de vera religione 37. dicit, Quod a- gere & pati non est substantia. Ad primum dicendum, quod ad modum loquendi Augustini, res duplice sumitur; gene- raliter scilicet & specialiter; generaliter ut convertitur cum isto vocabulo ens, vel aliquid in sua generalissima communitate, vt scilicet est commune ad omne ens verum seu factum, imaginatum, seu qualitercumque intel- lectum, sicut loquitur Philos. 2. peri hermenias 5. & 6. Metaphys. & alibi multis locis; & An- selmus de casu diaboli t. 1. manifeste, & sic dicitur à rei, sive est commune ad quodcumque existens vel non existens, de quo potest quis teri; quare & sic comprehendit puram priuati- onem, cuiusmodi est peccatum; specialiter autem dicitur à ratitate seu rato, & sic tantummodo comprehendit ratè existens, siue ratè existat per se, sicut substantia, siue per aliud, sicut ac- cidentia per substantiam, & sic est commune ad decem prædicamenta tantummodo. Adhuc autem specialius dicitur res à rato permanenti, cuius esse non est in fluxu aut fieri; & adhuc specialissimè dicitur res à rato quo per se ratè existit, sicut sola substantia. Loquendo autem primo modo vel secundo, actus est res, loquendo vero tertio modo vel quarto, non; & hunc sensum verba Augustini testantur. Respondemus, inquit, peccatum quidem actum dici esse, non rem; sicut etiam in corpore claudicatio, eadem ratione actus est non res, quantum res pes est ipse, vel corpus, vel homo. Ipsum sane vitium quo claudicat homo, nec pes est, nec cor- pus, nec homo. Quærat ergo quod eidem vitio nomen imponat, utrum rem velit dicere, an a- ctum, an rei potius qualitatem malam qua deformis actus existit; si & in homine interiori animus res est, rapina actus est, avaritia vitium est, id est qualitas secundum quam malus est animus, etiam quando nihil agit: Ecce quomodo hic vult nihil nisi substantiam rei nomine appellari; imò & qualitatem contra rem distinguit, innuens, quod ipsa non debet res vocari. Ecce & alium testim Thomam de malo, questione 19. qui candem Autoritatem sibi obie- cit, codem modo intelligit & exponit, vnde sic ait; Ad tertium dicendum, quod ens & res simpliciter dicitur de substantia, de accidentibus autem secundum quid: Et secundum hoc Au- gustinus dicit; Actus non est res. Alter autem nec recedenda à mente Augustini potest dici, quod Augustinus hoc dicit non secundum veritatem, nec secundum sententiam propriam, sed secundum famulos suum quā veriorem modum loquendi ipsius Celestij, contra quem ibi disputat, & suorum similium, contra quos similiter disputat in libro de natura & gratia præ- notato, quod satis ostendunt ciuius verba superius recitata; Respondemus, inquit, peccatum quidem

D

E

- A** quidæ actum dici esse, non rem: non responderet quod peccatum est actus non res, nec quod ipse dicat sic esse, sed dici sic esse, secundum scilicet famosum & communem modum loquendi quorundam; & addit, sed etiam in corpore claudicatio eadem ratione actus est non res: ipse tamen illam non approbat rationem. Et infra, Quærat ergo quod eidem virtus nomen imponat, vitrum rem velit dicere, an actum, an rei potius qualitatem. Ecce quod Augustinus vultur nominibus secundum impositionem & modum loquendi Cœlestij. Vnde & intra eodem cap. 25, recitat à Cœlestio testimonio Scriptura dicens de Iob: Erat vir abstinentis se ab omni re mala; quo volebat ostendere hominem posse hic vivere sine peccato, subiungi; Mitor quod ausus est ponere hoc testimonium, ubi dictum est, Abstinentis se ab omni re mala, cum hoc ab omni peccato vellet intelligi, cùm superius dixerit peccatum actum malum esse, non rem: Reminiscatur ergo, quia etiam si actus sit, res potest dici. Idem de Natura & Gracia 19. recitat ab uno Cœlestiano, contra quem ibi disputat, isto modo: Ante omnia quærendum B puto, inquit, scilicet Cœlestianus, quid sit peccatum; substantia? an omnia substantia carens? nomen, quo non res, non existentia, non corpus aliquod, sed perpetuam factus actus exprimitur. Deinde adiungit, scilicet idem Cœlestianus, Credo ita est; & cap. 20. Augustinus secundum sententiam propriam respondendo, dicit quod peccatum non est substantia, & tamen viat humanam natum: Et capitulo 65. recitat Cœlestianus à Ioanne Constantino politano Episcopo, peccatum non esse substantiam, sed actum malignum; & subdit Augustinus, Quis hoc negat? Augustinus ergo negans actum peccari esse rem, per rem intelligit rem per se tantam, scilicet substantiam, secundum famosum modum loquendi potius aliorum, quam suum; Quare & de perfectione iustitiae 25. reprobato illo modo loquendi secundum sententiam propriam, dicit actum esse rem, quod & dicunt multæ aliae eius Autoritates capitulo proximo allegant. Autoritates etiam sacra Scriptura hoc idem copiosissime attestantur. Vnde Gen. 34. quod filii Iacob irati sunt valde, eò quod Simeon opprimendo Dinam sororem eorum C rem fideam operatus est in Israel, & violata filia Iacob rem illicitam perpetrasset. Et 38. dicitur quod percusserit Onan Dominus, qui senem fundebat in terram, eo quod rem detestabilis faceret; & 44. Peccatum rem fecisti, scilicet furando. Et Numer. 11. dicitur quod murmur populi & deliderium carnium Mosi intoleranda res visa est. Et Iudicum 19. Nunquam res talis facta est in Israel: Et Psalmus 100. Non proponebam ante oculos meos rem iniustam. Et 1. Reg. 2. Dixit Heli filius suis, quare facitis res huiusmodi, quas ego audio res peccimas ab omni populo, scilicet rapinam, & fornicationem, seu adulterium. Et infra 24. dicit Sanctus David, Propitius sit mihi[¶] Deus, ne faciam hanc rem Domino meo, Christo Domini, ut mitiam manum meam in eum. Et 3. Reg. 20. Hanc autem rem facete non possum, scilicet date quæ habuit. Et Parab. 12. Confusione res dignas gerit. Et Dan. 13. Non est inuenta in ea res turpis, scilicet adulterium. Et ad Hebr. 6. Vocat Apostolus promissionem seu pollicitationem Dei & eius iuslurandum duas res; per duas res, inquit, immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solarium habeamus: Sic patet ad obiecta quæ dicunt actum non esse rem. Ad alia verò quæ dicunt, Malum non esse naturam aut substantiam, sed actum vel actionem, dicendum quod malum dupliciter sumitur, sicut docet 26th. primi, scilicet pro ipsa malitia, quæ est pura priuatio, & pro subiecto illius priuationis; actus etiam malus similiter potest sumi dupliciter; vno modo pro ipsa substantia, sive essentia actus; alio modo figurativè & tropicè pro malitia seu deformitate ipsius; sic enim loquitur articulus Parisiensis, & aliae Autoritates capitulo proximo recitatae. Quare dicit Aug 12. de Ciuit. Dei 8. quod mala voluntas non est affectio, sed defectio. Et 2. de libero arbitrio vlt. dicit quod motus auctoris voluntatis, qui est peccatum, est defectius, & defectus, & ideo non est ex Deo. Et 1. contra Julianum vltimo: Quid, inquit, est malitia, nisi boni indigentia? Non enim sunt mala, nisi qua priuant bonis, quia indigentia boni radix malitiae est; & hinc intelligit ideo esse arborem malam, voluntatem malam, quia delectus est à summo bono. Et Bernardus de E libero arbitrio 10. Velle, inquit, malum defectus est voluntatis. Augustinus etiam 6. cor tra Julianum 19. expponens dictum quorundam Philosophorum, scilicet quod libido est quedam pars animi, ita dicit; Illi Philosophi loquutione tropica mihi videntur viciolam partem animi appellasse libidinem, in qua parte est vitium, quæ vocatur libido, sicut appellatur Dominus pro eis qui sunt in domo: & est iste tropus *quidam* color Rheticus, qui vltimo nouæ Rheticæ Tullii vocatur denominatio, & ponitur ibi 33. inter colores, & est latius creber modus loquendi in sacra Scriptura. Vnde Apostolus ad Ephes. 5. Eratis, inquit, aliquando tenebre, nunc autem lux in Domino. Et Zach. 8. Sicut eratis maledictio in gentibus domus Iuda, & domus Israel, sic saluabo vos, & eritis benedictio in gentibus domus Iuda & domus Israel. Et Deuter. 17. Non immolabis Domino Deo tuo bouem & orem in quo est macula, aut quicquam

*Augustinus**Genes.**Nunquam**Indicum.**Psalmus.**Reg.**¶ Dominus**Parah.**D. in.**Apostolus.**Augustinus.**¶ quidem**Apostolus.**Zach.**Deut.*

*Parab.
Esaïas.*

quam virtutum, quod abominatio est Domino Deo tuo & Parab. 3. Abominatio Domino omnibus illis. Et 11. Statuta dolosa abominatio est apud Deum. Et 15. Abominatio Domini cogitationes malae. Et 16. Abominatio Domini est omnis arrogans. Et Esaïas 1. Incensum abominatio est mihi. Et infra 41. ad propositum planè dicit; Ecce vos estis ex nihilo, & opus vestrum ex eo quod non est, abominatio est qui elegit vos: & multa similia occurunt sepiissimum in Scriptura. Malum ergo primo modo est actus secundo modo, & malum secundo modo est actus primo modo. Illud verò Augustini de vera religione, quod agere & pati non est substantia, verum est ad literam & ad mentem: Intelligit enim quod non est substantia propriè dicta, quia non per se subsistit, vel magis communiter, quod non est essentia permanens, sed consistens semper in fieri, aut in fluxu. Quapropter ex hoc probari non potest, quod agere, actus, siue actio nullam essentiam habeat & sit nihil.

B
C A P. X X.

*Quod cuiuslibet actus voluntatis creatæ Deus est
necessarius coëffector.*

*Hab. S. Cephalot
reli. Z. Pelagiij*

Is itaque præstensis, iam ordo debitus postulat consequenter ostendere quod cuiuslibet actus voluntatis creatæ Deus est necessarius coëffector, cuius oppositum, Nemphrotæ & Pelagiana hæresis oblatabat: Iosephus namque 1. Antiquitatem Iudaicæ 2. sic ait, Quia iuentutis multitudo fœtuebant, rufus eos Deus à fœniplis migrare fecit, quoniam non illius propitiacione purabant se habere bona, sed propria fortitudine causam sibi credebant esse diuinitatum: Vnde apposuerunt, ut voluntati Dei inobedientes existarent. Et infra 3. Fecit, inquit, eos esse elatos ad iniuriam Dei atque contemptum Nemphrot filius Cham filii Noe, qui cum esset audacior, & manu fortissimus, suadebat eis vt non Deo ascriberent, quia hominibus per illum felicitas eveniret, sed quia hoc eis propria virtute præbereret, & cogoitos generis sui ad causam tyrannidis adduxit, totus pœna præsumens homines à Dei timore reuocare, & spem suam in propria virtute reponere: Multitudo autem prona erat vt Nemphrotæ præceptionibus obedirent, graue purantes seruitium obsequi Deo. Pelagius quoque 3. libro pro libero arbitrio tria distinguens in homine, videlicet posse, velle, & esse, id est, possibilitem, voluntatem, & actionem, primum dixit hominem habere ex Deo & ex gratia Dei, reliqua verò duo à seipso sollempmodo sine Deo. Vnde & beatus Augustinus 1. contra Pelagium & Cælestinum de gratia Christi, & de peccato originali 2. cum tria constituant atque distinguant, possibilitem, voluntatem atque actionem; horum trium primum datum confitetur à Creatore naturæ, duo verò reliqua nostra esse asserit, atque ita nobis haec tribuit, vt nobis non esse nisi à nobis contendat. Et infra 3. Scire quippe debemus, quod nec voluntatem nostram, nec actionem diuino adiuuati auxilio credit, sed solam possibiliterem voluntatis atque operis, quam solam in his tribus nos habere affirmat ex Deo; tanquam hoc sit infirmum, quod ipse Deus posuit in natura, ex terrena verò duo, quæ nostra esse voluit, ita sint firma & fortia, & sibi sufficiant, vt nullo indigeant [eius] auxilio, & ideo non adiuuat vt velimus, non adiuuet vt agamus; sed tantummodo adiuuat vt velle & agere valeamus: quod & alia opera eiusdem Sancti Patris indicant multis locis. Deo igitur qui operatur in nobis velle & perficere actus nostros in suo beneplacito dirigente, aggredendum est intrepidè hunc errorum. Porro secundum duo capita proxima, quilibet actus voluntatis est aliquid, & non in æternum; ergo factum; & hoc à voluntate creatæ, vt docet Corollarium tertij huius secundi, & non ab ipsa sola, quia per tertium primi efficiencia Dei est ibi necessariò requisita; Ergo Deus est ibi necessarius coëffector, scilicet coëffector cum voluntate creatæ necessariò requisitus. Omnes etiam rationes probantes conclusionem principalem illius capituli tertij similiter & hanc probant, ex quibus tamen omnibus sufficiat nunc haec una: Minus videtur seruare aliquam rem in esse, quam eam producere de non esse in esse; sed per secundum primi nulla creatura potest seruare aliquam rem in esse sine Deo etiam conseruante, quare nec producere aliquam rem in esse: & secundum duo capita proxima, actus voluntatis est aliquares, non nihil. Item minus est perficere finaliter, vel ad tempus in bono actu voluntatis, seu in bono quoconque, quam efficere illud bonum: sed secundum 8um, 9um, & 10um. huius

- A huius secundi, nullus sine auxilio Dei potest perseuerare in bono finaliter, vel ad tempus. Item omnis actus voluntatis est quidam motus: Ergo per quartum primi, Deus ibi necessariò commouet; quod & satis ostendunt rationes & Autoritates illius capituli, ex quibus ad præsens sufficiat istæ due: Minus est esse quam mouere, & per secundum primi, nulla creatura sufficit per se esse, quare nec mouere. Item si homo posset velle & mouere ex forma sua sufficiens sine Deo commouente, posset & qualibet res alia naturalis ex forma sua similiter; quare nulla esset via sumpta à motu ad probandum unum primum motorem, quod est contra Philosophiam, & Theologiam similiter, sicut memoratum capitulum allegavit. Et hoc nedum est vetum in naturalibus, sed & in voluntatijs; Vnde Philosophus in de bona fortuna 2. sicut vigesimum nonum primi plenius tecitavit, probat, quod appetitus non est causa qua quis est bene fortunatus per hoc quod illius appetitus est aliqua causa, & illa causa vel est natura vel fortuna. Et reprobato primo, subdit pro reprobatione secundi, si fortuna sit,
- B fortuna erit causa omnium, scilicet actuum humanorum; etenim eius quod est intelligere & consilii: Non enim confabatur consiliarii & antequam consiliarietur, sed est principium quoddam; neque intellexit intelligens priusquam intelligeret, & hoc in infinitum; Non ergo eius quod est intelligere intellectus principium, nec consiliandi consilium; quid igitur aliud quam fortuna? igitur à fortuna omnia sunt. Et responderet, Aut est aliquid principium cuius non est aliud extra, ipsum autem quia tale secundum esse, tale potest facere: Quod autem queritur, hoc est, quid motus principium in anima? Palam quenadmodum in toto, Dens: Mouet enim aliquo modo omnia quæ in nobis diuinum; rationis autem principium non ratio, sed aliquid melius: Quid igitur erit melius & scientia, & intellectu, nisi Deus? Virtus enim intellectus organum. Ecce quod Deus est virtus motiva quasi artifex; & ars ipsa, & intellectus est organum motum ab eo, quod & testantur multæ Autoritates Philosophicæ & Theologicæ allegatae capitulo 4. primi. Indò & Deus ipse per Esaiam capit. 10. docet idem,
- C vbi vocat Senacherib virgam furoris sui, baculum, securim & ferram; vbi dicit glossa quod sicut hæc instrumenta inanimata nihil per se faciunt, sed per eum qui mouet ea; sic nec Senacherib per se, sed in Dei virtute operatus est: Quod & pulchritè multumque prosequitur Hieronymus libro 4. super Esaiam; sicut 32um, primi hæc omnia plenius recitauit. Dicitque Aviceccena. Metaphysicæ sive 1. sicut 29um. primi plenius allegavit; Voluntas nostræ sunt postquam non fuerunt; quicquid autem est postquam non fuit, causam habet; Ergo omnis nostra voluntas causam habet: Causa autem huius voluntatis non intendit ad infinitum, sed ad aliqua quæ accidunt extrinsecus, terrena scilicet, vel cœlestia; sed terrena peruenient ad cœlestia; Collectio ergo horum omnium proueniæ necessariò ex necessitate diuinæ voluntatis. Istum quoque errorem & Abraham Patriarcha clarissimus Philosophus & Propheta redarguit & refellit per similem rationem, sicut apparet ex 35^a. parte corollarij primi, primi. Quare & Sanctus Thomas de Christiana religione, sive de fide, spe, & charitate ad Raynaldum Thomas.
- D 129. sic dicit; Cum omne mutabile & multiforme in aliquid principium immobile reducatur, sicut in causam, hominis autem intellectus & voluntas mutabilis & multiformis appareat, necesse est quod in aliquam superiore causam immobilem & uniformem reducantur: & quia non reducentur, sicut in causam, in corpora cœlestia, oportet eas reducere in causas altiores. Et cap. sequenti, Quia vero secundæ causa non agunt nisi per virtutem primæ causæ, sicut instrumenta agunt per directionem artis, necesse est quod omnia alia agentia, per quæ Deus ordinem sive gubernationis adimpleret, virtute ipsius Dei agant: Agere igitur cuiuslibet ipsorum à Deo causatur, sicut motus mobilis à motione mouentis; Mouens autem & motum oportet esse simul; oportet igitur quod Deus cuiuslibet agenti al sit interius, quasi in ipso agens, dum ipsum ad agendum mouet. Quod etiam in libello quæstionum suarum de potentia Dei, quæstione 20^a. de naturalibus & voluntatijs pariter probat & tener, sicut in ostensione corollarij secundi capituli primi libri plenius recitatatur: Et similiter tertio contra Gentiles, & alijs locis multis. Item Johannes Scotus super 1. sentent. dist. 2^a. Ostendens quod pri-
- E mum efficiens est intelligens & volens, arguit in hunc modum; Aliquid causatur contingentiter, ergo prima causa contingentiter causat, ergo volens causat. Probatio primæ consequentie, Quilibet causa secunda causat in quantum mouetur à prima; Ergo si prima necessariò mouet, quilibet alia necessario mouetur, & quidlibet necessariò causatur; Ergo si aliqua causa contingentiter mouet, & prima contingentiter mouebit, quia non causat causa secunda, nisi in virtute primæ causæ, in quantum moueret ab ipsa. Probatio secundæ consequentie, Nullum est principium contingentiter operandi nisi voluntas vel aliquod concomitans voluntatem, quia quolibet aliud ex necessitate naturæ, & ita non contingentiter, Et statim instat contra primam consequentiam isto modo; Nostrum velle potest aliquid contingentiter causare;

ergo non requiritur quod prima causa illud contingenter causet : & contra secundam consequentiam, scilicet, Causat contingenter, ergo volens ; sic instat, Alia naturaliter mota possunt impediiri, & ita oppositum contingenter & violenter eveniet. Ad primam autem instantiam sic responderet ; Dicendum quod si Deus est primum mouens vel efficiens respectu voluntatis nostræ, idem sequitur de ipsa, quod de alijs, quia sive immediate necessariò mouet eam, sive aliud immediate, & illud necessariò moueat ex hoc quod mouetur, sequitur tandem, quod proximum voluntati necessariò moueat voluntatem, etiam si proximum sit ipsam voluntas, & ita necessariò voleret, & sequitur ulterius impossibile, quod necessariò causat quodlibet suum creatum. Ad secundam instantiam sic responderet ; Dico quod si alia causa potest impeditre istam, non hoc potest nisi in virtute superioris causæ, & sic usque ad primam causam, quæ si immediatam causam sibi necessariò mouet, usque ad illam erit necessitas : ergo necessariò impedit, & per consequens non potest alia causa naturaliter causare. Qui & infra super distinet 39. ista breuius recitat sub his verbis dist. 2^a. Probatum est Deum esse intelligentem B & volentem per contingentiam rerum, quia nulla contingencia potest esse in causatione aliquius cause respectu sui effectus, nisi prima causa contingenter se habeat ad causam proximam sibi vel ad suum effectum : quod probabatur breuiter ex hoc, quod causa mouens in quantum mouetur, si necessariò mouetur, necessariò mouet : quælibet igitur causa secunda, quæ producit in quantum mouetur à prima, necessariò mouet proximam sibi, vel producit effectum suum : Tota igitur ordinatio causarum usque ad ultimum effectum necessariò producet ; si habitudo primæ causæ ad sibi proximam causam sit necessaria: & hoc satis testatur illa vulgata propositione prima de causis. Omnis causa primaria plus est influens supra causatum suum, quam causa vniuersalis secunda, cum suo commenio : sicut secundum primi pleniū allegavit. Quare & Stephanus Episcopus Parisiensis iustè damnauit & excommunicauit duos articulos contrarios veritati præmissæ: Quorum primus dicit, quod in causis efficientibus causa secunda habet actionem quam non accipit à prima causa : Secundus autem ponit, quod in causis efficientibus cessante prima, non cessat secunda ab operatione , dum tamen secunda operetur secundum naturam suam : Ter. vero art. non damnat simpliciter, sed exponit, quod omnes scilicet motus voluntarii reducuntur in Motorem 1um error est, inquit, nisi intelligatur in Motorem primum simpliciter non causatum, & intelligendo de motu secundum substantiam, non secundum deformitatem. Item per 22um. primi, Deus necessariò habet actum voluntatis circa quemlibet actum voluntatis creare, & non nolunt, quia tunc non fieret, ut 10um. primi docet; ergo volitionem; & per idem 10um. illa de necessitate est efficax; Ergo necesse est, quod ipsa efficiat quemlibet actum talium; immo dato huius opposito, voluntas Dei non est efficax, nec Deus omnipotens. Posito namque quod Deus velit voluntatem creatam producere suum actum, tunc si Deus nihil ibi agat, sed sola voluntas creata, ipsa potest libere ex se sola non producere suum actum, & per consequens frustrari voluntatem diuinam, & eius omnipotentiam similiter mirare; quia si Deus vult aliquid fieri, & illud non fit, Deus non potest facere quod hoc fiat. Nam ex opposito conclusionis cum maiori sequitur oppositum minoris, ut idem 10um. primi plenius deducet. Et propter istas rationes tenet Iohannes Scotus istam conclusionem super 2um sent. dist. 37. quæstione secunda, quæ querit Utrum voluntas creata sit totalis causa & immediata respectu sui velle, ita quod Deus respectu illius non habeat aliquam efficientiam immediatam, sed tantum mediataam; & recitata opinione ponente partem affirmatiuam, sic ait, Contra istam opinionem arguitur dupliciter. Primo quia ex ipsa sequitur quod Deus non sit naturaliter prædictus futurorum; Secundo, quod non sit optimus. Probatum prima consequentia, Quia Deus non habet scientiam de futuris contingentibus; nisi quia certitudinaliter noui determinationem voluntatis sua respectu eorum, quæ voluntas est immutabilis & imponentialis; sed si voluntas sit totalis causa respectu sui velle, quantumcumque ponatur voluntas diuina determinata ad unam partem eorum quæ dependent à voluntate creata, poterit voluntas creata aliter velle, & ita non sequitur certitudo ex cognitione determinationis voluntatis diuinæ. Probatum secundæ consequentia, Quia quicquid vult optimus, hoc sit: Sed si velit volitionem meam fore, & illa est in potestate voluntatis meæ, ut & alii causæ contingenter se habentis ad illam, ipsa de se potest determinari ad unam partem vel ad aliam indifferenter; & ita potest non fieri illud ad quod voluntas diuina eam determinat. Item si voluntas creata sola efficeret suum actum, non omnes actiones nec res humanæ per diuinam prouidentiam regerentur, contra vigesimum septimum, trigesimum, trigesimum primum, & trigesimum secundum capitula primi libri: Si enim Deus tales actiones prouideat, hoc est, voluntariæ, & voluntas sua est efficax per decimum primi libri : Quare diuina voluntas efficit omnes huiusmodi actiones? Item aliter multa esse possent causalia & fortuita

Stephanus.

Scotus.

C

D

E

- A tuita simpliciter, quia respectu causarum secundarum, & etiam primæ causæ vigescimus nonnum primi. Quare & Dominus Stephanus Parisiensis Episcopus iustè damnauit duos articulos erroneous; quorum primus dicebat, quod Humanæ actus non reguntur prouide. ita dicitur; Secundus verò ponebat quod aliqua possunt causaliter evenire respectu primæ causæ, & quod falsum est omnia esse præordinata à prima causa, quia tunc evenient ex necessitate. Item si voluntas creata sola posset producere suum actum, posset & sola producere quandoq; & tamen intensiore, & quandoque remissiorem, quare & posset sola intendere suum actum, & meritum suum bonum, contra quadragesimum sextum primi. Item si voluntas creata sola posset producere suum actum, posset & intellectus creatus similiter, quare posset intelligere, componere, & diuidere, discurrere, & multas *veritates cognoscere* lineadiutorio intellectus || *Virtutes agentis*, qui est Deus; quod est contra Philosophos, sicut sexum primi plenus allegavit. Quomodo namque homo ignorans scientias habuit simul & actu, per studium suum ipsas artificiosè quererer, & similiter inueniret, nisi dirigeretur ab aliquo scientie in actu, cumque docente? Non enim potest hoc fieri à fortuna vel casu. Vnde & Averroes super de somno & *vigilia* assignans causam cognitionis acquisitæ in somno, sic ait; Mavis est quod istam cognitionem quæ acquiritur in somno, non antecedit modus agens; utrum autem præedit eam modus præparans, haber dubitationem; & cum ista cognitione est acquisita post ignorantiam, & postquam erat in potentia, & sine aliqua cognitione antecedenti, manifestum est, quod eodem modo acquiritur, sicut primæ propositiones acquiruntur; & cum ita sit, necesse est, ut agens eas sit idem, & eiusdem generis; quia omne quod exit de potentia in actum habet agens quod est de genere illius rei, "quod exit de potentia in actum; Ergo necesse est ut faciens istam quæ cognitionem sit intellectus in actu, & iste dat principia vniuersalia in rebus speculatiuis, cuius esse declaratum est in libro de Anima. Item Deus agit vera somnia in intellectu hominis dormientis, & veram prophetiam in intellectu hominis vigilantis, ut docui sexum primi;
- C Ergo Deus est intellectus agens cognitionem humanam, & non mediante corpore cœlesti, ut quidam fingunt, sed per se ipsum, sicut multipliciter posse ostendi. Sed gratia breuitatis tantum adduco Stephanum Episcopum Parisensem, damnantem & excommunicantem quandam articulum in hæc verba, quod Deus, vel intelligentia non infundit scientiam animæ humanae in somno, nisi mediante corpore cœlesti: Item intellectus humanus de se est potentialis, & in potentia ad intelligentem; Ergo ad hoc, quod exercit in actu intelligenti, requirit necessariò aliquod actuale quod moueat ipsum de hac potentia in hunc actu: Hoc non potest esse corpus, nec aliquid corporale, nec aliquid quod non est intellectus, nec intellectus non in actu, sicut facile est ostendere singula: Hoc ergo intellectus in actu; hoc igitur est intellectus omnem intellectionem nostram agens. Et per hanc rationem ostendit Aristoteles hanc conclusionem 3. de Anima 17. & post, & Averroes super illum locum similiter, & super 12um. Metaph. 18. super de somno & vigilia: Et Auicenna 5. de Anima 5. & 6. & Algazel 5. Physicæ fuit 1. & 6. Et est similiter unus articulus damnatus & excommunicatus à Stephano Parisensi Episcopo in hæc verba: Quod intellectus agens non copularum nostro possibili; Ita tamen videntur aliqualiter discrepare: Nam Aristoteles & Averroes volunt hunc intellectum agens esse Deum, ut pater cap. 60. primi; Auicenna verò & Algazel volunt eum esse intelligentiam infinitam, ut pater locis nunc allegatis; & etiam 9. Metaphysicæ Auicen. 3. & 5. Metaphyl. Algazelis. Sed hoc est erronum, si sic intelligatur, quod illa intelligentia sola sine Deo sit agens principaliter intellectionem humanam, quia illa cum sit entitas terminata & finita, est necessariò similis actiuitatis; quare tot possent esse homines, quod illa non sufficeret agere intellectionem in omnibus illis simul, cum tamen omnes intelligere simul possent. Item cum mouens & motum debeant esse simul, ut docet Philosophus 7. Phyl. & in quolibet locis quantumcumque distantibus possunt homines intelligere simul in actu, & nulla talis Intelligentia potest de se simul esse in quolibet locis quantumcumque distantibus, cum ipsa de se sit determinata entitas; quare nulla talis intelligentia est intellectus agens. Ad idem posset argui per rationes sumptas à motu, & per multas alias Philosophicas & Theologicas rationes; sed sufficienter istæ paucæ: Oportet igitur quod intellectus agens sit actiuitatis infinitæ, immensus, illocalis, præsens ubique & immobilis omnivaque, & talis nulla finita intelligentia potest esse, sed tantum Deus omnipotè infinitus. Nec potest quis dicere, quod intellectus agens est necessarius intellectui possibili, ut intentiones materiales à materia abstrahat, & denudet, easque quodammodo ei infundat, sed ipsis iam habitus non indiger eius auxilio, sed potest facere omnia per seipsum; quia rationes præmissæ concludunt, quod quando intellectus possibilis est intelligens vel sciens in potentia, ad hoc quod exercit in actu requirit necessariò aliquem motorem in actu: Quare & Philosophus 3. de Anima 18. sic ait; Est intellectus hic
- Stephanus.
Averroes.
Stephanus.

Auerroes.

|| conclusio-
nes

S. apientia.

Parab.

|| in

quidem talis in omnia fieri, ille vero in omnia facere, sicut habitus quidam, sicut lumen: quodam enim modo & lumen facit potentiam existentes colores aeterno colores; ubi translatio, quam Auerroes exponit, sic habet: Oportet ut in ea, scilicet Anima, sit intellectus, qui est intellectus secundum quod efficitur omne, & intellectus, qui est intellectus secundum quod facit ipsum intelligere omne; & intellectus secundum quod intelligit omne, est quasi aliquis habitus, qui est quasi lux &c. ubi Auerroes super hoc verbum, & intellectus secundum quod intelligit &c. ita dicit; Intendit per istum intelligentiam agentem, & per hoc, quod dixit, intelligit omne, quasi aliquis habitus, intendit quod facit omnem rem intellectam in potentia, intellectam in actu, postquam erat in potentia quasi habitus in forma. Auicenna quoque s. de Anima s. dicit; Causa dandi formam intelligibilem non est nisi intelligentia in effectu, penes quam sunt principia formarum intelligibilium abstractarum, cuius comparatio ad nostras animas est, sicut comparatio solis ad vires nostros, quia sicut Sol videtur per se in effectu, & videtur luce ipsius in effectu, quod non videbatur in effectu, sic est dispositio huius intelligentiae quantu[m] ad Animas nostras; & post multa dicta de ista materia s. & s. in fine sic ait, Possibile est ergo, ut aliquis hominis Anima eadem quod est clara & cohaerens principiis intelligibiliibus, ita sit inspirata, ut accendatur ingenio ad recipiendum omnes questiones ab intelligentia agente, aut subito aut penitus subito, & firmiter impressas non probabilitate, sed cum ordine qui comprehendit medios terminos; & hic est unus modus prophetie qui omnibus virtutibus altior est, unde congrue virtus sancta vocatur, & est altior gradus inter virtutes humanas. Alzazel etiam s. Physicae sua, dicit quod Intelligentia agens est semper agens in animis nostris incessanter; & capitulo s. dicit, Clarificatur Anima in tantum, quod coiungatur cum intelligentia agente, sic ut infundatur ei scientia: Nullus enim est speculator, qui non inveniat multa per se. Transit enim per mentem eius prius conclusio, & deinde exercitatur ad cognoscendum medium terminum, quasi veniat in animam eius, & nescit unde; vel prius percipit medium terminum, & deinde presentatur ei conclusio, & omne contingens eger causa, ex qua contingit; quare anima eget intelligentiam; haec autem & consimilia non est impossibile percipi. Quod cum intellectum fuerit, tunc non est impossibile sic peruenire utque ad ultimum horum quae intelliguntur & in longo tempore, vel in partu: Ille autem cui reuelantur haec omnia intellecta in tempore patuo sine doctrina, dicitur Sapientissimus vel Propheta; & hoc est magnificencia vel miraculum. Simile quoque sententiam a Platonis, ab Aristotele & Auerroes recitauit capitulum sextum primi. Item secundum omnes istos Philosophos, & secundum ipsam veritatem, sicut lux corporalis visionem efficit corporalem, sic lux aliqua spiritualis spirituali efficit visionem; haec autem lux est intellectus agens vel aliqua virtus eius. Haec autem Ethnicon sententia Catholicorum Philosophiarum concordat: Nam Sapientia 7. De ipsa Sapientia increata scribitur isto modo: Omnibus mobilibus mobilius est Sapientia; attingit autem ubique propter suam munditiam: Vapor enim est virtus Dei, & emanatio quaedam est claritatis omnipotentis Dei sincera; Candore est enim lucis eterna, & speculum sine macula Dei maiestatis, & cum sit una, omnia potest, & in se permanens omnia innovat; & per notiones in animis sanctis se transfert; Amicos Dei & Prophetas confitit, neminem enim diligit Deus, nisi eum qui cum Sapientia inhabitat. Est enim haec speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata, prior inuenitur. Et Ioh. 1. Deus lux est: Et Ioh. 1. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et Patabolatum 2. Dominus dat sapientiam, & ex ore eius scientiam & prudentiam; & multa similia occurunt scripturae in Scriptura. Itē si homo iam habitus intentionibus denudatus posset ex se facere cetera, posset ex se per proprium studium, vel per Doctorem alium sine Deo adiuvente plurimas veritates, cum ramen ille Auerroes super i. de Coelo, comment. 32. ubi ostenditur motum circularem non habere contrarium, ita dicat; Ego autem longo tempore feci moram, in quo non intellexi explanationem istius loci ultimam, sed Deus induxit me ad veritatem. Robertus quoq; Lincol. Episcopus super i. Posterior. 1. sic ait; Non solum illud voco doctrinam, quod ab ore Doctoris audiamus, sed scripturam in loco Doctoris accipio: & si verius dicamus, nec qui exterius sonat, docet; nec litera Scripturæ exterior visa docet; sed solum mouent haec duo, & excitant: sed verus Doctor est, qui interius mentem illuminat & veritatem ostendit. Cui & clare concordant testimonia multa præclara 38. primi praemissa. S. quoq; Tho. de Christ. religione, sicut de fide, spe, & charitate 129. ostendo quomodo homo mouetur ad intelligendum ab homine, quia scilicet propositum intelligibile, & quomodo ab Angelo, quoniam dupliciter, quia scilicet per Angelum proponitur homini obiectum, & quia lumen naturale hominis per lumen Angeli confortatur, subiungit; Deus autem ad intelligendum hominem iuvat, non solum ex parte obiecti quod homini proponatur a Deo, aut per additionem luminis, sed etiam per hoc, quod ipsum lumen naturale

B

C

D

E

A turale hominis, quo intellectualis est à Deo; & per hoc etiam quod cum ipse sit veritas prima, à qua omnis alia veritas certitudinem habet, sicut secundæ propositiones à primis scientijs demonstratis, nihil intellectui certum fieri potest, nisi virtute diuina, sicut nec conclusiones sunt certæ in scientijs, nisi secundum virtutem primorum principiorum. Beatus etiam Augustinus in toto libro suo de Magistro, hanc vnam conclusionem principaliter & ex intentione ostendit, quod in omni doctrina Deus tanquam summus Magister scientiam omnem docet: Vnde & i. retract. 12. dicitur; Scripti liberum, cuius est titulus de Magistro, in quo disputatur & queritur, & inuenitur, Magistrum non esse qui docet hominem scientiam, nisi Deum; secundum illud quod in Evangelio scriptum est, Vnus est Magister vester; & supra eiusdem 4. dicit, propterea vera respondere de quibusdam disciplinis etiam imperitos earum quæ bene interrogantur, quia præsens est eis quando id capere possunt lumen rationis exter- na, vbi hæc immutabilia vera respiciunt. Etiam in sententijs Prosperi cap. 382. prenotato de

B cognoscendis creaturis quæ non videntur, Humana ^{animæ} naturaliter diuinis, ex quibus pen- || Anima der, connexa rationibus, cùm dicit melius hoc fieri quām illud, si verū dicit, & videret quod dicit præclara in illis supernis rationibus videret: Non enim cogitatione cerneret faciendū fuisse, nisi in his ra- 38. primi tionibus quibus facta sunt omnia. Et 2. de lib. arb. c. 14. & post multis cap. ostendit, vna esse premissa. veritatem communem, qua omnia vera sunt vera, & qua omnia vera cognita cognoscuntur; Vnde 2t. sic ait; Hanc igitur veritatem, de qua iam diu loquimur, & in qua vna tam multa con- spicimus, excelsiorem putas esse quām mens nostra est. Et cap. 22. Hæc enim veritas ostendit omnia bona quæ vera sunt, quæ sibi suo captu intelligentes homines, vel singula, vel plura eli- gunt quibus fruantur; sed quemadmodum illi qui in luce solis eligunt, quod libenter aspirant, & co aspectu testificantur, in quibus si qui forte fuerint vegetoribus sansque & fortissimis oculis prædicti, nichil libentius quām ipsum solem intuentur, qui etiam cætera quibus insirmio- res oculi delectantur, illustrant; sic fortis acies mentis & vegeta, cùm multa & vera & incom-

C mutabilia certa ratione conspexerit, dirigent in ipsam veritatem qua cuncta monstrantur, eq; inherentes tanquam obliuiscuntur cætera, & in illa omnibus simul fruuntur. Idem 3. de Civit. Dei 8. dicit quod Philosophi, quos cæteris non immixti fama, atque gloria prælatos videmus, lumen mentium esse dixerunt ad discendum omnia, cunctem ipsum Deum à quo facta sunt omnia. Et cap. 9. Quicunque igitur Philosophi deo summo & vero ista sentiunt, quod & rerum creaturarum sit effector, & lumen cognoscendatum & bonum agendarum, & quod ab illo nobis sit & principium naturæ & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ, sive Platonici accomodatius nuncupentur, sive quodlibet aliud sicut & sive nomen imponant, sive Ionici, sive Italici propter Pythagoram & Pythagoreos, sive Atlantici Libyes, Ægyptij, Indi, Persæ, Chaldaæ, Scythæ, Galli, Hispani, alijs reperiantur qui hoc viderunt & docuerunt, eos omnes cæteris anteponimus, cosque nobis propinquiores fatemur. Et caput. 10. Hæc itaque causa est cur istos cæteris præferamus, quia cùm alij Philosophi ingenia sua, studiaq; contriue-

D bunt in requitendis rerum causis, & quicquam esset modus discendi, atque viuendi; Iti, Deo cognito, reperierunt, vbi esset & causa constituta vniuersitatis & lux percipiendæ veritatis, & fons bibendæ felicitatis: Sive ergo isti Platonici, sive quicunque alij quarumlibet gentium Philosophi deo ista sentiunt, nobiscum sentiunt. Idemque 5. Confess. 6. sic ait, Me iam docue- ras Deus meus miris & occultis modis, & propterea credo quod tu me docueris, quoniam verum est, nec quisquam præter te alius Doctor est veii, vbi cunq; & vnde cunque cluerit. Item B. Greg. 7. Moral. 25. super illud Iob 37. Nonne vestimenta tua candida sunt, cùm perflata fuerit terra Austro? per vestimenta Auditores, per terram, cor seu mentem; per Austrum Spiritum Sanctum intelligens, ita dicit; Nequaquam sibi Doctores tribuant, quod per exhortationem suam ad summa proficeret Auditores vident; quia nisi Spiritus Sanctus corum corda replet, ad aures corporum vox docentium incessum sonat: Formare enim vocem Ma- gistrorum extremitus possunt, sed hanc imprimeret in extremitus non possunt: Neque enim qui plantat est

E aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. B. quoq; Ambr. super illud 1. ad Cor. 12. Ambrosius. Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu Sancto, sic ait; Quicquid enim falsum est, ab homine est, & quicquid verum à quocunque dicitur, à sancto dicitur Spiritu; Vnde & Ioan. 11. recitat dicto Caiphæ, feliciter, Expedit vobis vt vnu moriatur homo pro populo, Iohannes, & non tota gens pereat, subiungit; Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius prophetavit. Dicitq; Origines, sicut allegatur in glossa, super illud Exod. 4. Obsecro Domine, non sum eloquens; Et infra; Ego ero in ore tuo. Eorum qui verba Dei loquuntur, os Deus aperit; corum qui loquuntur mendacium, falsum testimonium, securitates, turpitudines, susurrorum quoque & detractorum, & corum qui otiosa loquuntur, Diabolus aperit os. Tertij quoque Reg. 3. Offerente Domino Salomonis ut daret ei quocunque voluerit Reg. Z z 3 postula-

Ecclesiasti-
cus.|| Ars.
Exod.

Apostolus.

|| Obstina-
tum.Math.
Augustinus.
Beda.
Esaïas.

Ieremias.

Beda.

Exodus.

Matth.

Iohannes.
Psalms.

Esaïas.

Apostolus.

Augustinus.

postulare, ipsoque sapientiam postulante, & Domino eam dante, exemplo magnifico satis ostenditur, quod omnis sapientia à Domino Deo est. Ecclesiastici 1. quod & libri legales, sapientiales & prophetales sapissime & clarissime contestantur. Non solum autem Sapientia speculativa sive politica datur à Domino, sed & sapientia manualis, quæ ars mechanica nuncupatur; vnde Exod. 31. loquutus est Dominus ad Moysen dicens; Ecce vocavi ex nomine Balaam, & impleui eum spiritu Dei sapientia & intelligentia, & scientia in omni opere ad ex cogitandum fabrè quicquid fieri potest ex auro, & argento, & ære, more, & gemmis, & diversitate lignorum, dedique ei socium Aholiab, & in corde eorum omnis eruditio posui sapientiam, ut faciant cuncta quæ præcipi tibi, tabernaculum fæderis & arcum testamenti &c. Nec etiam sapientia solorum fidelium, sed & infidelium à Domino Deo datur; Vnde Apostolus ad Rom. 1. loquens ad literam de Philosophis genitum, ita dicit; Quod notum est Dei, manifestum est illis, Deus enim illis revelauit; inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita ut sint inexcusabiles, quia cum cognoscere Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est cor eorum insipiens; Dicentes enim se esse sapientes stulti sunt: Ecce quod Deus suam illis notitiam reuelauit, pro qua & sibi gratias agere debuerunt, quod ramen non debuerant facere, nisi ipsam accepissent ab eo, vt docet 31. primi. Diuinisque se esse sapientes stulti facti sunt. Sed quare cum verum dixerunt? quia dixerunt se esse sapientes, & hoc à se, non ab illo fonte sapientia, à quo omnis sapientia velut quoddam flumen lucidum derivatur, qui & solus suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, Math. 5. Vnde Augustinus de Spiritu & Litera 7. Dicentes, inquit, se esse sapientes, quod non aliter intelligendum est, nisi hoc ipsum sibi tribuentes, stulti facti sunt: & ad hoc idem facit autoritas venerabilis Bedæ contra Julianum 13. huius secundi superioris recitata. Et Esaïas 10. à Domino dicitur, visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius: Dixit enim, In fortitudine manus meæ, ego feci, & in sapientia mea intellexi. Quare & contra istud elationis venenum pestiferum parauit Dominus anadotum salutare: Non glorietur, inquit, sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in divitijs suis, sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum Dominus qui facio misericordiam, iudicium & iusticiam in terra, Ierem. 9. ac si dicaret manifestè, quod nihil horum facit sibi homo ex seipso, sed hæc omnia omnibus secundum misericordiam & iudicium facit Deus. Ethiuc satis concio dat autoritas venerabilis Bedæ contra Julianum 13. superioris memorata, aliaque eiusdem supra codem 7. dicit Julianum dixisse blasphemiam, eo quod dixit animum hominis per se posse fieri sapientem. Hoc autem totum autoritates vtriusque testamenti concorditer attestantur. Vnde Exod. 4. dixit Dominus ad Moysen; **D**Quis fecit os hominis? Glosa, exterius vel interius; aut quis fabricauit mutum? Glosa, in re, vel in spiritu; & surdum, videntem & cæcum? nonne Ego? Perge igitur, & ego ero tecum in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Et Math. 10. Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini; Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis: & Ioh. 16. Cum ergo venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & I. Ioh. 1. Vnctio docet vos de omnibus: & Psal. 17. Disciplina tua ipsa me docebit: & Psal. 70. Deus docuisti me a iuuentute mea: & 93. Qui docet hominem scientiam; Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Et Esaïas 48. Hæc dicit Dominus; Ego Deus tuus docenste vtilia, & gubernans te in via qua ambulas, quod & glosa autorum istarum, & ceteræ expositiones Catholicæ clare docent, quas silendo pertranseo gratia breviandi. Veruntamen ecce ad hæc testimonium Apostoli doctri à Domino, doctorisque gentium satis clarum; Fiduciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficienes simus cogitare aliquid à nobis, sed sufficiencia nostra ex Deo est. 2. ad Corinth. 3. Proculdubio ergo nec sufficienes sumus intelligere, componere, syllogizare, aut scientiam ullam acquirere à nobis quasi ex nobis, sed in omnibus istis & singulis sufficientia nostra ex Deo est, qui apert aures surdorum, & oculos ex eorum illuminat, qui scientiarum Dominus est, qui & docet hominem scientiam, dividens singulis prout vult. Si igitur secundum præmissum Deus est necessario requisitus tanquam cooperator cuiuslibet actus intellectus creari, ergo & cuiuslibet actus voluntatis creare, & cuiuslibet operationis illius per similem rationem: & per hanc rationem Augustinus, Gregorius, Prosper & Bernardus eandem conclusionem ostendunt. Beatus igitur Augustinus de prædestinatione sanctorum 2. sicut; Quis non videat prius esse cogitare? Nullus quippe

A quippe credit aliquid nisi prius cogitauerit esse credendum. Si igitur non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra, qua credere incipiamus, ex Deo est. Quocirca nemo sibi sufficit ad incipientem vel perficiendum quodcumque opus bonum, sed in omni opere bono & incipiendo, & perficiendo sufficientia nostra ex Deo est. Et idem argumentum facit Augustinus de bono Perseuerantie 18. & de gratia & libero arbitrio 17. & alijs locis multis. Beatus quoque Gregorius 33. Moral. 22. super illud Iob. 41. *Gregorius.*

Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? sic ait: Si saltem dona bonorum operum virtute nostra bene cogitando preuenimus, vbi est quod rursus per Paulum tam subtiliter dicitur; vbi omnis de se humanæ menti fiducia ab ipsa cordis radice succeditur, cum ait, Non quia sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Sanctus etiam Prosper contra Cassianum 6. recitat quartam definitionem Celsiani *Dicentem;* ut *Dicentis.*

B autem evidenter clateat etiam per naturę bonum quod beneficio creatoris indulsum est, non nunquam bonarum voluntatum prodire principia, quia tamen nisi a Deo dirigantur, ad consummationem virtutum peruenire non possunt, Apostolus testis est dicens; Velle enim adiaceat mihi, perficere autem bonum non inuenio, cui ē contrario dicit Prosper, falso igitur secundum hanc definitionem ante dixisti, non solum aetuum, verum etiam cogitationum bonatum ex Deo esse principium, qui incipit quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis. Sed hoc nullo modo ex aliqua parte potest esse falsum, cui nequam inferri contraria debuerunt, ut quod recte professus es ex graua incipere, id postea confirmares per naturę bonum, & per liberum arbitrium nos habere. Dixit quidem beatus Apostolus, Velle enim adiaceat mihi, perficere bonum non inuenio; sed idem dixit, Non quia idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est; & idem dixit, Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate; non ergo Apostolus sibi contrarius

C est, sed cum donatum nobis fuerit velle, non statim inuenimus & facere, nisi potentibus, querentibus, atque pulsantibus nobis, vt qui dedit desiderio presteret effectum: Vox ista dicentes, Velle enim adiaceat mihi, perficere autem bonum non inuenio, vocati est etiam sub gratia constituti, qui delectatur quidem lege Dei secundum interiorum hominem, sed vider aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis sui, & captiuantem se in lege peccati: & quamuis acceperit scientiam recte volendi, virtutem tamen in se non inuenit ea quæ optat operandi, donec pro bona voluntate quam sumit, virtutem mereatur facultatem inuenire quam querit. Et infra 25. vult idem. Beatus quoque Bernardus de Gratia, & libero arbitrio 22. sic dicit, Hinc coadiutores Dei, cooperatores Spiritus Sancti, & promeritores regni, nos esse presumimus, quod per consensum voluntarium diuinæ voluntati coniungimur. Quid igitur? Hoc ergo totum liberi arbitrij opus, hoc totum eius est meritum quod consentit. Est protinus, non quidem quod vel ipse consensus in quo omnes nierum constitit,

D ab ipso sit; cùm nec cogitare, quod minus est quam consentire, à nobis qualis ex nobis sufficientes sumus. Verba sunt non mea sed Apostoli, qui omne quod boni potest esse 1. cogitare, & velle, & perficere pro bona voluntate attribuit Deo, non suo arbitrio; Ergo Deus tria hæc, bonum cogitate, velle, & perficere operatur in nobis; primum sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos facit. Vnde & Esaïas 40. Ecce, inquit, genies quasi momentum stateræ reputata sunt ei: Super quod Glossa in comparatione eius, scilicet Dei, quod scilicet momentum ex nihilo in viram liber partem inclinatur. Et Parab. 21. Sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini; quocunque voluerit inclinabit illud; omnis autem creatura rationalis Rex dicitur, quia ratione se regit: Non enim potest hoc tantum intelligi de corde magni Regis terreni, & non de corde parui subiecti, quoniam pusillum & magnum ipse fecit & qualiter est illi cura de omnibus, Sapientie 6. Quare & singuli Dominum humiliter deprecamur, cum Psalmista dicentes, Inclina cor meum Domine, in testimonia tua, *Parabola.*

E & non in auaritiam, Psalmo 118. super quod dicit Augustinus, Quid est inclinatum ad aliquid cot habere, nisi hoc velle? Quare & immediate ante super illum versum priorem; Deduc me in semita mandatorum tuorum, hec ait; Diuinum auxilium, quo deditatur, inquit; quia neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei: Denique quia & ipsum velle Deus operatur in omnibus, preparatur enim voluntas à Domino. Ad hoc etiam facit illud Sapientie 11. Omnia in mensura, & numero & pondere disponisti; cum *expositione* Augustini 4. super Genesim ad literam 5. capitulo 9°. & 46°. primi plenius recitata; Est, inquit, pondus voluntatis & amoris, sed hoc pondus alio pondere rapitur; pondus sine pondere est, quo referuntur omnia ut quiescant. Item si homo posset velle ex se solo, posset similiter ex se solo resistere tentatio, contra 4. 5. & 6. huius secundi; Item si homo posset velle ex *Sapientia.*

Psalmus.

Expositio.

Tionis.

Secunda.

se solo, posset sic male velle, & cùm potentia rationalis possit in obiecta, posset ex se solo si militer bene velle, & sic sine Dei auxilio solius liberi arbitrij viribus posset mereri, quod est error Pelagi, sicut ex superioribus fatis constat, possetque ex se solo se ad gratiam præparare, & aperire Deo, hominiue pulsanti, contra 37um. & 38um. capitula primi libri. Et licet quis iam sit in gratia constitutus, adhuc per quintum huius secundi sine Dei auxilio non potest resistere tentamento, quare nec mereri. Nullus etiam, quantumlibet gratiosus, meretur, nisi gratia cooperante, sicut 40.um. primi docet, nec gratia operatur, nisi à Sancto Spiritu dirigitur, per 42um. eiusdem. Omnia quoque fidelium merita donantur à Deo, sicut superius est ostensum; Nullus ergo ex se solo sine Deo potest bene velle ergo nec velle omnino. Nec potest quis fingere quod homo quantum est de se, & de potestate liberi arbitrij posset per se in verumlibet opositorum, in malū scilicet & in bonum; sed Deus non vult permittere cū benefacere sine ipsis; quoniā sic rediret error Pelag. Et Sap. 7. dicitur quod est amans bonum actum, seu bonum qui nullum vetat benefacere. Item nec Angelus, nec Adam ante lapsum B potuit per se velle, vt docet decimum huius secundi, quare nec modo. Item si homo posset per se velle, posset & per se operari, & cū secundum Philosopher. 2. Ethicorum, virtus generetur ex operibus, posset per se acquirere sibi virtutes, contra tertium primi, & contra Augustinum & Bedam in libris suis contra Iulianum, vt sextum huius secundi plenius allegavit; vbi volunt, quod omnis virtus, etiam infidelium, est à Deo. Item nulla creatura habet liberum arbitrium potentius quam habuit Iesus Christus, sed ipse non potuit per se velle, ipsomet testante: Non possum, inquit, ego à meipso facere quicquam; sed sicut audio, iudico, & iudicium meum verum est, quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, Patris, Ioh. 5. Vnde Augustinus super Iohannem lib. 2. Homilia 45. sicut, Propter personam Filii vnam ex duabus substantijs, diuina, humanaque constantem, aliquando secundum id quod Deus est loquitur, vt est illud quod ait, Ego & Pater vnum sumus; aliquando secundum id quod est homo, vt est illud, Quoniam Pater maior me est, secundum quod accepimus ab eo dictum; & hoc vnde nunc disputo, Non possum à meipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico, aliasque potuit Christus scienter voluisse contrarium voluntati diuinæ, mortaliterque peccasse. Item, Pater facit omnia opera Filii, ergo & ipsem Filius secundum suam diuinitatem similiter ipsa facit. Nam Iohan. 14. Christus dicit, Pater in me manens ipse facit opera: Dicte Augustinus 1. super Iohan. Hom. 20^a. Ambulauit Filius Dei super mare; caro ambulabat, & diuinitas gubernabat; quando ergo caro ambulabat & diuinitas gubernabat, Pater absens erat; si absens erat, quomodo Filius ipse dicit, Pater autem in me manens facit opera sua: Si ergo Pater in Filio manens facit opera sua, ambulatio illa carnis super mare à Patre fiebat, per Filium fiebat; ergo illa ambulatio opus est Patris & Filij inseparabile; & virumque ibi operantem video. Item ostensum est 46°. primi, quod illud quod petitur à Domino, sit ab eo, sed homo recte petit à Deo, vt ipsem homo velit, eligat, & faciat semper bonum, nolit semper & fugiat omne malum, dicens cum Psalmista, Inclinabor meum in testimonia tua, & non in aurantium, Psalmo 118. & iterum, Domine deduc me in iustitia tua, propter inimicos meos, dirige in conspectu tuo viam meam, Psalmo 5. & Hester 14. Da, inquit, mihi fiduciam Rex Deorum, & vniuersæ Domine potestatis, tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu Leonis, & transfer cor illius in odium hostis nostri, vt ipse pereat, & ceteri, qui ei consentiunt, cum multis similibus cereberrimè in Scriptura; oratque sancta Dei Ecclesia consequenter; Omnipotens sempiterne Deus, dirige actus nostros in beneplacito tuo, &c. & iterum, Fac nos amare quod precipis. Orat etiam pro inimicis, vt Deus voluntates eorum malas convertat in bona; & Sacerdos in Missa Corpus Dominicum percepturus, Fac, inquit, me tuis semper obedire mandatis, &c. cum similibus suis multis. Item quicquid Deus promittit, facit; sicut docebatur in 46°. primi, sed Deus promisit hominibus voluntates & multa opera sua futura, vt idem capitulo allegavit, & patet Ismaele, Isaac, Samson, Salomon, Ieremia, Iohanne Baptista, & Domino Iesu Christo, & alijs multis valde; Vnde & Ezech 36. Auferam, inquit Dominus, cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & faciam ut in praceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. Hæc autem duo motiva adducit Augustinus ad hanc vnam conclusionem de Gratia & libero arbitrio 31. Item illud pro quo gratia aguntur Deo, sit ab eo vt ostensum est 31°. primi. Sed quis tam ingratus vt pro nullo actu voluntatis sua, aut alterius agat gratias Domino Deo suo? Dicitur etiam 1. Esdr. 7. Benedictus Dominus Deus, qui dedit hoc in corde Regis, vt glorificaret domum Domini; Deus ergo omnes omnium efficit voluntates. Ad hanc etiam conclusionem, & specialiter de malis actibus voluntatis faciunt multæ rationes & Autoritates adductæ 26. 31. 33. & 34°. pri- mi.

|| nullum

Philosopher.

Iohannes.
Augustinus.

Augustinus

A

C

D

E

Efrah.

- A mi. Hanc eandem questionem vtriusque series testamenti , & multiplex sanctorum Autoritas clarè probat , & hoc vniuersaliter de quacunque volutione bona vel mala; vnde Esa. 26. Domine dabis pacem nobis ; omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Et infra 45. Ego Dominus , & non est alter , formans lucem & creans tenebras , faciens pacem & creans malum ; ego Dominus faciens omnia hæc ; quod & testatur planissimè textus & Glossa Esaia. 10. superius allegati. Item Ier. 10. Scio Domine , quod non est hominis via eius , nec virtus est ut ambulet & dirigat gressus suos : vbi Glossa , Erubescant , qui aiunt vnumquemque suo regi arbitrio : Non est enim hominis via eius , &c. Vnde David , A Domino gressus hominis dirigitur ; Et Parabolam 20. A Domino diriguntur gressus viri : Glossa , Non à libertate arbitrio . Hinc enim Esaia dicit ; Omnia enim opera nostra operatus es nobis : & sequitur consequenter , Quis autem hominum potest intelligere viam suam ? Super quod Glossa , verè quod fecit , à Deo habet , quia qualis futurus sit , vel quamdiu vivitus per se nescit , sed in Deo est . Et supra 16. Placuerint Dominus vias eius hominis , inimicos quoque eius conuerteret ad pacem . Et infra 21. Sicut divisiones aquarum , ita cor Regis in manu Domini , quocunque voluerit , inclinabit illud . Et Psalm. 104. Conuerterit cor eorum ut odirent populum eius , & dolorem facerent in seruos eius . Item Exod. 3. legitur , Dabo , inquit Dominus , gratiam populo huic eorum Aegyptiis : & infra 4. Ego induabo cor eius , scilicet Pharaonis : & inferius 9. Inderauit que Dominus cor Pharaonis , & non audiuit eos , sicut loquutus est Dominus ad Mosen : & iterum , Idcirco autem posui te , ut ostendam in te fortitudinem meam , & narretur nomen meum in omni terra ; & 14. Ego induabo cor Aegyptiorum , ut persequantur vos & glorificabor in Pharaone , & in omni exercitu eius . Hanc autem eandem conclusionem probat Apostolus per hanc eandem Scripturam ad Rom. 9. Non volentis , inquit , nec currentis , sed miserentis est Dei : Dicit enim Scriptura Pharaoni , Quia in hoc ipsum excitaui te , ut ostendā in te virtutem meam , &c. Item Iosue 11. Non fuit ciuitas quæ se non tradiceret filiis Israel præter E- C neum qui habitabat in Gabaon , omnes bellando expedit , scilicet Iosue ; Domini enim sententia fuerat , ut inducentur corda eorum & pugnarent contra Israel , & caderent , & non mererentur ullam clementiam , ac petitent , sicut præcepérat Dominus Moysi . Et 1. Eldr. 6. Dominus conuerteret cor Regis Assur ad eos , ut manus eorum adiunaret in opere domus Dei : & 7. Benedicetus Dominus qui dedit hoc in corde Regis , ut glorificaret dominum Dominum . Et Nhem. 7. Deus autem dedit in corde meo , & congregauit optimates . Item 1. Reg. 10. Saul abiit in dominum suum , & abiit cum eo pars exercitus , quorum tetigerat Deus corda ; sed quomodo corda eorum tetigerat nisi quia eis inspirauit voluntatem . Et 2. Parab. 21. Ecce , inquit , Esaia ad Ioram , Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo , & filiis & vxoribus tuis , vniuersaque substantia tua ; & sequitur . Sulcitavit ergo Dominus contra Ioram spiritum Philistinorum & Arabum , & ascenderunt in terram Iuda , & vastauerunt eam , diripueruntque cunctam substantiam , quæ invenia est in domo Regis , &c. Item Hester. 14. Hester orauit Dominum isto modo Transfer cor illius , scilicet Assueri , in odium hostis nostri , triple pereat : Et infra 15. Cumq; cleuasset faciem , & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset , Regna corruit , &c. conuerteret ; Deus spiritum Regis in mansuetudinem , & festinus ac metuens exilium de solio , &c. Item Ioh. 1. Omnia per ipsum facta sunt , & sine ipso factum est nihil : Et infra 3. Non potest homo accipere quicquā , nisi fuerit ei datum de cœlo , & Pater , qui misit me , traxerit eum : Et 6. Nemo potest venire ad me , nisi Pater qui misit me , traxerit eum ; & infra , Nemo potest venire ad me nisi fuerit ei datum à Patre meo : & inferius 15. Sine me nihil potestis facere ; Et ad Philipp. 2. Deus est qui operatur in nobis velle , & perficere pro bona voluntate ; & ad Rom. 1. Tradidit illos Deus in reprobum sensum , ut faciant ea quæ non conuenient : Et 1. ad Cor. 3. Neq; qui plantat , est aliquid , neq; qui rigat , sed qui incrementū dat Deus . De agricultura estis , Dei edificatio estis : & infra 4. Quid habes , quod non accepisti ? Si autem accepisti , quid gloriaris , qualis non accepisti ? Et inferius 12. Divisiones operationum sunt ; idem vero Deus , qui operatur omnino in omnibus ;
- D cum multis suis similibus , tam in testamento veteri , quam in novo . B. etiam Aug. per Autoritates præmissas , & alias in varijs libris suis , sed specialiter in his quos contra Pelagianos conscripsit , hanc eandem conclusionem feruenti spiritu elaboratisimè demonstrauit : Vnde de Gratia & libero arbitrio 35. sic ait ; Certum est nos feruare mandata si volumus , sed quia præparatur voluntas à Domino , ab illo petendum est , ut tantum velimus , quantum sufficit ut volendo faciamus ; certum est nos velle cum volumus , sed ille facit ut velimus bonum : de quo dictum est , quod paulò ante posui , quod voluntas præparatur à Domino : de quo dictum est , A Domino gressus hominis dirigitur , & viam eius volet ; de quo dictum est , Deus est qui operatur in nobis velle : Certum est nos facere cùm facimus , sed ille facit ut faciamus , præbendo vires efficacissimas voluntati , qui dixit , Faciam ut in iustificationibus meis ambu-
- Augustinus.

singulifimus. ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Idem infra codem 43. Scriptura A diuina si diligenter inspicatur, ostendit non solas illas bonas hominum voluntates, quas ipse facit ex malis, & à se factas bonas in actus bonos, & in æternam ditigit vitam; verum etiam illas, quæ conseruant seculi creaturas, ita esse in Dei potestate, ut eas quod voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanta, vel ad poenam quibusdam ingerendas, sicut ipse iudicat occultissimo quidem iudicio, sed sine dubitacione iustissimo. Nam inuenimus aliqua peccata etiam penas esse aliorum peccatorum, sicut sunt vasa iræ quæ perfectæ dicit Apostolus in perditionem, sicut est induratio Pharaonis, cuius & causa dicitur, ad ostendendum in illo virtutem Dei, sicut est fuga Israëlitarum à facie hostium de civitate Hay. In animo enim factus est timor, ut fugerent, & hoc factum est, ut vindicaretur peccatum eo modo quo fuerat vindicandum. Vnde dicit Dominus ad Iesum naue; Non poterunt filii Israhel subsistere à facie inimicorum suorum. Quid est, non poterunt subsistere? quare non subsistebant per liberum arbitrium, sed per timorem turbati voluntate fu- B giebant, nisi quis Dominus dominatur & voluntatibus hominum, & quos in formidinem

Augustinus. conuerit iratus? Et idem ostendit per illud Iosue 11. quod superius allegau. Idem cap. 44. Nunquid non sua voluntate homo improbus filius Iemini, scilicet Semei, de quo 2. Reg. 16. maledicetur Regi Davidi? & tamen quid ait David plenus vera, alta, & pia scientia? quid ait illi qui maledicentem percutere voluit? Quid mihi, inquit, & vobis filij Zarui? Dimitte cum ut maledicat, quia Dominus dixit illi maledicere Davidi; finite illum ut maledicat, quoniam dixit illi Deus, ut videat Deus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledictione eius in die isto. Quomodo dixit Dominus huic homini maledicere Davidi? Quis * sapiens, & intelliget: Non enim iubendo dixit, vbi obedientia laudaretur, sed quod Deus eius voluntatem propriam vitio suo malam in hoc peccatum iudicio suo iusto & occulto inclinavit: ideo dictum est, Dixit ei Dominus. Nam si iubenti obtemperasset Deo, laudandus potius quam puniendus esset, sicut ex hoc peccato postea esse punitur nouimus. Nec C causa tacita est cur ei Dominus isto modo dixerit maledicere Davidi, hoc est cor eius malum misericordia, vel demiserit; ut videat, inquit, Dominus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledictione eius in die isto. Et sequitur capit. 45. Ecce quomodo probatur Deum ut cordibus etiam malorum, ad laudem atque adjumentum bonorum: Sic vius est Iuda tradente Christum; sic vius est Iudeis crucifigentibus Christum: et quanta inde bona præstutum populis creditur? qui et ipso Diabolo vultur pessimus, sed optimè ad exercendam & probandam fidem & pietatem bonorum, non sibi, qui omnia seit antequam fiant, sed nobis, quibus erat necessarium, ut eo modo ageretur nobiscum. Nunquid non sua voluntate Absolon elegit consilium quod sibi operat? & tamen ideo fecit, quia exaudierat Dominus eius patrem orantem ut hoc fieret; propter quod Scriptura ait, Et Dominus mandauit dissipare consilium Achitophelis bonum, ut inducat super Absolon omnia mala: Bonum consili- D um dixerat, quod ad tempus proderat cause, quia pro ipso erat contra patrem eius, contra quem rebellauerat, ut eum posset opprimere, nisi Dominus consilium dissipasset, quod dererat Achitophel, agendo in corde Absolon, ut tale repudiaret consilium, & aliud quod ei expediebat, eligeret. Et sequitur cap. 46. Quis non ista diuina iudicia contremiscat, quibus agit Deus in cordibus etiam malorum hominum quicquid vult, reddens tamen eis secundum meritum eorum? Roboam filius Solomonis repulit consilium salubre seniorum, & verbis coœvorum suorum potius acqueuievit: vnde hoc nisi propria voluntate? sed hinc ab eo receperunt decem tribus Israhel, & alium Regem sibi constituerunt Ierooboam, ut irati Dei voluntas fieret, quod etiam futurum esse prædixerat. Quid enim Scriptura dicit? Et non audiuimus Rex plebem, quoniam erat conuersio à Domino, ut statueret verbum suum quod loquiuus est in manu Achit Shilonitæ de Ierooboam filio Nabat: Nempe sic factum est, & illud per hominis voluntatem, ut tamen conuersio esset à Domino. Legite libros Paral. & inuenietis in secundo libro scriptum, Et suscitauit Dominus spiritum super Ioram, spiritum Philistino- E rum & Arabum, qui finitimi erant Aethiopibus, & ascenderunt inter terram Iuda, & dissiparunt eam, & ceperunt omnem substantiam quæ in domo Regis inuenta est. Hic ostenditur Deum suscitare hostes eis terris vastandis, quas tali poena iudicat dignas. Nunquid tamen Philistæ, & Arabes in terram Iudeam dissipandam sine sua venerunt, aut sic venerunt sua voluntate, ut mendaciter scriptum sit, quod Dominus ad hoc faciendum eorum spiritum suscitauit? Imo vtrumque verum est, quia & sua voluntate venerunt, & tamen spiritum eorum Dominus suscitauit: quod etiam sic dici potest, & eorum spiritum Dominus suscitauit, & tamen cum sua voluntate venerunt. Agit enim omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eos agat quod ipse agere voluerit. Et capit. 47. Quid est, quod

Augustinus. in secundo libro scriptum, Et suscitauit Dominus spiritum super Ioram, spiritum Philistino- E rum & Arabum, qui finitimi erant Aethiopibus, & ascenderunt inter terram Iuda, & dissiparunt eam, & ceperunt omnem substantiam quæ in domo Regis inuenta est. Hic ostenditur Deum suscitare hostes eis terris vastandis, quas tali poena iudicat dignas. Nunquid tamen Philistæ, & Arabes in terram Iudeam dissipandam sine sua venerunt, aut sic venerunt sua voluntate, ut mendaciter scriptum sit, quod Dominus ad hoc faciendum eorum spiritum suscitauit? Imo vtrumque verum est, quia & sua voluntate venerunt, & tamen spiritum eorum Dominus suscitauit: quod etiam sic dici potest, & eorum spiritum Dominus suscitauit, & tamen cum sua voluntate venerunt. Agit enim omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eos agat quod ipse agere voluerit. Et capit. 47. Quid est, quod

- A** quod homo Dei dixit ad Amasiam Regem, non veniat tecum exercitus Israel? non enim est Dominus cum Israël, quoniam putaueris obtinere te in illis, in fugam conuerter Deus ante inimicos. Quomodo est virtus Deo vel adjuvare, vel in fugam vertere? quomodo virtus Dei alios juuat in bello, dando eis fiduciam, alios immisso timore vertit in fugam, nisi quæ in cœlo & in terra omnia quæcumque voluit, fecit, etiam in cordibus hominum? Legimus quid dixerit Ios Rex Israhel, mittens nuntium ad Amasiam Regem volentem pugnare cum illo; Nam post aliqua dixit, Nunc lede in domo tua; quid prouocas in malum? & cades tu & Iude tecum. Deinde Scriptura subjunxit, Et non audiuit Amasias, quoniam a Deo erat ut tradiceretur in malum, quoniam quæsterunt Deos Edom. Ecce Deus idolatriæ peccatum volens vindicare, hoc operabatur in ejus corde, cui utique justè irascebatur, ut admonitionem salubrem non audiret, sed ea contempta iret in bellum, ubi cum suo exercitu caderet. Idem ostendit per seductionem Prophetæ à Domino, de quo Ezech. 14. & per Assuerum, de quo
- B** Hesteræ 15. sicut luperius allegauit, & infra 48 sic ait, Scriptum est & in Proverbij Salomonis. Sicut impetus aquæ, sic cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, declinabit illud. Et in Psalmo 104. legitur dictum de Aegyptijs, quid eis fecerit Deus; Et conuertit cor eorum, ut odissent populum eius, ut dolum facerent in setuos eius. In literis etiam Apostolicis videat quæ scripta sunt. In Epistola Pauli Apostoli ad Romanos, Propterea tradidit illos Deus in desideria cordis eorum & in immundiciam. Item paulo post, sicut non probauerunt Domini habere notitiam, tradidit illos Deus in reprobam mentem, ut faciant quæ non conueniunt. Et ad Thessalon. in Epist. 2. ait de quib[us]dam, pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt vi salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris ut credant mendacio, & iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt fallaciti: Et concludendo conclusionem principalem totius processus, sic ait; His & talibus testimonij diuinorum eloquiorum satis, quantum existimo, manifestatur operari Deum in
- C** cordibus hominum, ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum, aliquando aperto, aliquando occulto iudicio, semper autem iusto. Idem de correptione & gratia multis capitulo hanc eandem conclusionem ostendit, sicut allegauit pro parte 10um hujus secundi. Vnde & cap. 49. dicit de ipsa boni perseverantia, Noluit Deus sanctos in viribus suis, sed in ipso gloriariri, qui eis non solum dat adjutorium, quale primo homini dedit, siue quo non possint perseverare si volunt, sed operatur & velle, ut quoniam non perseverabunt nisi & possint & velint, perseverandi eis & possibilitas, & voluntas diuinae gratiae largitate donetur. Tantum quippe spiritu sancto accenditur voluntas eorum, ut ideo possint, quia volunt, ideo sic velint, quia Deus operatur ut velint. Et infra eisdem 70. dicit ita; Non est dubitanum, voluntati Dei, qui in cœlo & in terra omnia quæcumque voluit, fecit, humanas voluntates non posse resistere, quo minus faciat ipse quod vult; quoniam quidem de ipsis hominum voluntatibus quod vult, facit: Nisi forte, ut ex multis aliqua conimmemorem, quando Deus voluit Sauli regnum dare, sicerat in potestate Israëlitarum subdere se membrato viro, siue non subdere, quod utique in eorum erat positum voluntate, ut etiam Deo valerent resistere; qui tamen hoc non fecit per ipsum hominum voluntates, sine dubio habens humanorum cordium quo placet inclinandorum omnipotentissimam potentiam. Sic enim scriptum est, Et dimisit Samuel populum, & abiit vobis quisque in locum suum, & abiit Saul in dominum suum in Gabaa, & abiierunt potentes, quorum tergit Deus corda, cum Saule; & filii pestilentes dixerunt, Num saluabit nos hic? & in honorauerunt eum, & non obtulerunt ei munera. Vnde Nunquid aliquis dictus est, non vobis cum Saul quenquam eorum, quorum tergit Deus corda ut irent cum illo, aut iste aliquem pestilentium, quorum ut hoc facerent, corda non tergit? Item de Davide, quem Dominus in regnum suum prospere constituit, ita legitur; Et ambulabat David proficiens, & magnificabatur, & Dominus erat cum illo. Et cum hoc præmissum fuisset, paulo post dictum est, Spiritus vero Domini induit Amasai principem inter trinitatem, & dixit, Toi sumus David, & tecum futuri, fili Iesu; Pax tibi, & pax adiutoribus tuis, quia auxiliatus est tibi Deus; Nunquid posset ipse aduersari voluntati Dei, & non potius Semini principis facere voluntatem qui in eius corde operatus est per spiritu suum quo induitus est, ut hoc vellet, dicere. & facere? Item paulo post ait eadē Scriptura; Omnis hi viri bellatores ducentes aciem, corde pacifico veneerunt in Hebron, ut constituerent David super omnem Israhel: sua voluntate vñq; constituerunt regem David, quis non videat? quis hoc negat? Non enim non ex animo, aut non ex bona voluntate corde fecerunt pacifico, & tamen in eis egit, qui in cordibus hominum quod voluerit, operatur; Propter quod præmisit scriptura, Et ambulauit David proficiens, & magnificabatur, & Dominus omnipotens erat cum illo, ac per hoc Dominus omnipotens.

nipotens qui erat cū illo, adduxit istos vt cū regē cōstituerent: & quomodo adduxit? Nunquid corporalibus vinculis alligavit? Intus egit, corda tenuit, corda mouit, eosq; voluntatibus eorū quas ipse in illis operatus est, traxit. Et sequitur cap. proximo, Si ergo cū voluerit reges in terra constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quām ipsi suas, quis alius facit vt salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correctio, vt cælesti constituantur in regno? Quid clarius, quid apertius posset dici? Ecce hic Augustinum velle expressè, quod nullus propria voluntate potuit iuissē cum Saule, nisi vt hoc faceret, Deus tetigisset cor eius; ergo eadem ratione nullus potest se vertere huc velilluc, imò nec velle quicquam omnino, nisi ad hoc ipsum Deus tangat cor eius, & efficiat ipsum velle. Vnde & 4. contra Julianum 16. Quid, inquit, iam vntunt voluntatis arbitrio? nisi eo volente atque subueniente, à quo præparatur voluntas, velle non possunt. Idem de prædestinatione Sanctorum 28. Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adiuuando, vel iudicando, vt per eos etiam impleatur quod manus eius & consilium prædestinavit fieri: Frustra itaque etiam illud quod Regum & Paralip. Scriptura teste probauimus, cūm Deus vult fieri, quod non nisi volentibus hominibus op̄oret fieri, inclinari corda eorum vt hoc velint, eo scilicet inclinante, qui in nobis mirabilimodo & ineffabili operatur & velle, ad causam de qua differimus, non pertinere dixerunt. Idem de bono perseverantia 37. Deus est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate: Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle: Nos operamur, sed Deus in nobis operatur etiam operari pro bona voluntate: Hoc nobis expedit & credere, & dicere, hoc est pius, hoc est verum, vt sit humilis & submissa confessio, & detur totum Deo. Hoc idem ostendit B. Prosp. contra Celsian. multis capitulis, vt patet aliquantus ex superioribus allegatis: Vnde & 8. c. recitat ab Epis. Afris Papæ Zozimo rescriptibus in hunc modum; Præparatur voluntas à Domino, & vt boni agant aliquid, paterni inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum: Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt; vt nec nostrum deesse sentiamus arbitriam, & in bonis quoq; voluntatis humanæ singulis moribus magis illius valere non dubitemus auxilium. Idem in iuis sententijs capit. 312. prænotato, Nil posse hominem sine Deo, recitat Aug. dicentem; Multa Deus facit in homine bona quæ nō facit homo; nulla verò facit homo, quæ non Deus facit vt faciat homo. Item Bernardus de Gratiâ & liberto arbitrio 23. Quid, inquit, nostra verba aliud sonant, quām illud quod, neque volentis, neque currentis, sed miterentis est Dei? quod sane non ideo dicit Apost. quasi quis velle aut currere non possit in vanum, sed quod is qui vult & currit, non in se, sed in eo à quo accepit & velle & currere debeat gloriari: Denique ait, Quid habes quod non accepisti? & idem ostendit capit. 18.22. & alij. Item Doctor & Martyr gloriissimus Cyprianus, epistola 13. ad Quirinum intitulata, De disciplina Christianæ religionis capit. 4. tantum hanc vnam conclusionem ostendit; In nullo nobis gloriam, quando nostrum nihil sit: Et hoc per illud Ioh. 3. Nemo potest quicquam accipere, nisi datum illi fuerit de Cœlo: Et per illud Apostoli 1. ad Cor. 4. Quid habes, quod non accepisti? Si ergo accepisti, quid gloriaris quāl non acceperis? & per multa alia loca Scriptura. Item venerabilis Anselmus de casu Diaboli 1. & consequenter ostendit, quod illud dictum Apostoli dicitur tam Angelis quām hominibus, & cuiuslibet creature; & quod nulla creatura potest ex se sola quicquam habere, nec velle, nec peruelle. Vnde & capit. 7º. opposenti discipulo per hunc modum; In nostra natura quāri potest, quoniam creditimus nullum hominem posse habere bonam voluntatem, nisi dante Deo, malam verò semper habere posse, sola permissione Dei, Cur Deus fecerit eam talē c. 8. Primo materialiter sic respondeat, nec voluntatem, nec conuersationem voluntatis puto negari posse aliquid esse; Nam etsi nō sunt substantia, non tamen probari potest eas non esse essentias, quoniam multa sunt essentiae præter illam quæ propriè dicitur substânia. Deniq; bona voluntas non magis est aliquid quām voluntas mala: Nec enim magis est aliquid voluntas, quæ vult dare misericorditer, quam illa quæ vult rapere violenter; & consequenter ostendit hanc conclusionē, quam concludendo in fine sic ait; Nec igitur voluntas mala, nec prava voluntatis conuersio est ipsum malū quo Angelus vel homo fit malus, quod nihil esse dicimus; nec bona voluntas, aut bona voluntatis cōuersio est ipsum bonum quo boni fiunt; Et per multacapitula consequenter ostendit, quod malum siue malitia pura non sit res aliqua positiva, sed pura privatio; Et ca. 20. vt formaliter magis respondeat, ostendit quod omnis actus voluntatis tripliciter sit à Deo. Vno modo, quia Deus, non, cū posset, prohibet, sed permitit: Alio modo, quod potestas volendi, scilicet ipsa voluntas, quæ est potentia voluntaria, est à Deo: Tertio modo, quod ipsem est Deus vere per se coefficit omnem actum etiam malum secundum suam essentiam, quia sic bonus est; non autem secundū suā malitiam, sed sic tantum sit à voluntate iniusta. Vnde sic dicit, Quid mirum, si quemadmodum Deus dicitur inducere in tentationem, quando non liberet ab ea, ita fateamur cum

Augustinus

Propter.

Bernardus.

Cyprianus.

Anselmus.

B

C

D

E

- A** cum dare malam voluntatem non prohibendo eam curu potest, præfertim cum potestas volendi quidlibet non nisi ab illo sit: Ecce pro primo, & secundo, & addit pro tertio; cum Diabolus conuertit voluntatem suam ad quod non debuit, & ipsum velle, & ipsa conuersio fuit aliquid; & tamen non nisi à Deo, & de Deo aliquid habuit; nec velle aliquid nec mouere potuit voluntatem, nisi illo permittente, qui facit omnes naturas substantiales & accidentales, vniuersales & individuas: In quantum enim voluntas & conuersio sive motus voluntatis est aliquid, bonum est, & Dei est; in quantum vero iustitia caret, sine qua esse non debet, non simpliciter malum, sed aliquid malum est, & quod malum est non Dei est, sed voluntatis, sive mouentis voluntatem. Simpliciter quippe malum est iniustitia, quoniam non est aliud quam malum, quod nihil est; aliud verò malum est natura in qua est iniustitia, quoniam est aliquid, & aliud quam iniustitia, quæ malum est, & nihil est. Quare quod aliquid est, à Deo fit, & Dei est; quod vero nihil est, id est, malum ab iniusto fit, & ejus est. Contra quæ statim opponit Discipulus in hæc verba; Quod quidem Deus rerum naturas omnium faciat, fatendum est; quod vero singulas actiones perueriarum voluntatum, vi ipsum prauum motum voluntatis, quo ipsa mala voluntas se mouet, faciat, quid concedet? Et responderet, Nihil mirum, si dicimus Deum facere singulas actiones quæ sunt mala voluntate, cum dicamus eum facere singulas substantias quæ sunt *in iusta voluntate & in honesta operatione*. Et sequitur sub nomine Discipuli consequenter, Non habeo quid contradicam; quippe nec negare possum verè aliquid esse quamlibet actionem, nec fateti volo non fieri à Deo quod verè aliquam essentiam habet: nec ista tua ratio in illo accusat Deum aut excusat Diabolum, sed omnino Deum excusat, & Diabolum accusat. Idem de Concor. 6. quæ sit virum præscientia sive scientia Dei sit à rebus, aut è contra, & destructa prima parte, & per consequens constructa secunda, objectoq; contra hanc sententiam hoc modo; Si vero quæcunque sunt, à scientia Dei sumunt essentiam, Deus est factor & autor malorum opetum; ergo non justus.
- C** punit malos. Responderet in hæc verba; Hoc autem facilè solui potest, si prius cognoscatur bonum, quod est iustitia verè aliquid esse; malum vero quod est iniustitia omni carete existentia: Non est enim iniustitia qualitas, aut actio, aut alia essentia, sed tantum absentia debet iustitiae; omnis quippe qualitas, & omnis actio, & quicquid habet aliquam essentiam, à Deo est, à quo est omnis iustitia, & nulla iniustitia; facit ergo Deus omnia, quæ iusta, sive iniusta voluntate sunt, id est bona opera & mala. In bonis quidē facit quod sunt, & quod bona sunt; in malis verò quod sunt, sed non quod mala sunt: Nam omni rei esse iustum & bonum, est aliiquid esse; nulli verò rei est esse aliquid, iniustum vel malum esse. Et infra codem ostendit, quod Deus dupliciter efficit omnem volutionem, actionem & motum; primò, quia Deus efficit omnem rem actuam & passiuam & omnem carum potentiam; secundò, quia vera efficienter mouet & agit; unde sic dicit, Sicut Deus non facit iniustitiam, ita non facit aliquid iniustum esse, qui tamen facit omnes actiones, & omnes motus, quia ipse facit res à quibus, & ex quibus, & per quas, & in quibus sunt, & nulla res habet potestatē volendi aut faciendi, nisi illo dante. Ecce pro 1. & sequitur pro 2. Ipsum quoq; velle, quod aliquando iustū est, aliquando iniustū, nec est aliud quām vī voluntate & potestate volendi, quas dat Deus in quantum est bonū, & est à Deo, quod tunc quidē quando est rectē, bonū & iustū est; quando verò non rectē, hoc solo quod non rectē est, malum est & iniustum. Est autem aliquid rectē esse, & hoc est à Deo: non esse verò rectē, non est aliiquid, nec est à Deo. Sic itaque facit Deus in omnib; voluntatibus & operibus *bonis*, & quod essentialiter sunt, & quod bona sunt: in malis verò *hominis*, non quod mala sunt, sed tantum quod per essentiam sunt. Et 8. capit. dicit idem, vbi ponit modum alium faciendi, quo Deus dicitur facere mala, quia scilicet permittit, sicut dicitur hominem indutare cum non emollit, ac inducere in temptationem cum non liberat. Idem de conceptu virginali 4. dantur, inquit, quibulfam actionibus nomina, quibus significatur eas iniustē fieri, vt fornicatio & mendacium; sed aliud intelligitur cum ipsa actio vel *prologuatio*, *prolatio*.
- E** aliud cum utrumque, iustē aut iniustē fiat, consideretur. Denique omnis essentia est à Deo, à quo nihil est iniustum: & alijs locis multis se p̄fissimè vult hoc idem. Item Willianus Altissi- odorensis Episcopus super 2. sentent. querit, Vtrum mala actio sit à Deo operante & co- perante; & tenet quod sit, quod probat autoritate & similiter ratione. Primò autoritate Esaïas superioris allegata, Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? &c. Vnde concludit quod destructionis Iudeorum factæ per Senacherib fuit Deus actor principalis, & Seacherib instrumentalis, vt securis vel virga. Secundò probat idem duplice ratione: p̄mitit, quia passio Christi fuit bona, ergo processit à causa bona; ergo à bona voluntate Dei, & non tantum à mala voluntate Iudeorum: Secunda est, Aliquis fornicando generat sanctum Prophetam; tunc hæc actio est causa boni, ergo ipsa est bona; & est mala, ergo actio mala in quantum

Thomas.

quantum actio est, bona est, & a Deo est : & subiungit, quod concedimus dicentes, quod Deus est causa efficientis, formalis, & finalis malæ actionis, sed non materialis : efficientis eius causa est, quia est eius principalis Actor. Sanctus quoque Thomas in questionibus suis de malo, questione 19. querit, utrum actio peccati sit a Deo, & respondendo sic ait, Dicendum quod apud Antiquos circa hoc erat duplex opinio: Quidam enim dixerunt antiquitus peccati actione non esse a Deo, attendentes ad ipsam peccati deformitatem, quæ a Deo non est ; Quidam vero dixerunt actionem peccati esse a Deo, attendentes ad ipsam efficientiam actus, quam oportet ponere a Deo esse, duplice ratione : Primum quidem ratione communis, quia cum ipse Deus sit ens per suam efficientiam, quia sua efficientia est suum esse, oportet quod omne quocunque modo est, derivetur ab ipso ; Nihil enim aliud est quod sit suum esse, sed omnia dicuntur entia per quandam participationem ; Omne autem quod per participationem dicitur tale, derivatur ab eo quod est per efficientiam tale, sicut omnia ignita derivantur ab eo quod est per efficientiam ignis. Manifestum est autem quod actio peccati est quoddam ens, & in praedicamento entis positum ; Vnde necesse est dicere, quod sit a Deo. Secundum autem idem patet ratione speciali: Necesse est enim omnes motus secundarum causatum causari a primo mouente : Deus autem est prius mouens respectu omnium motuum & spirituum & corporalium ; vnde cum actus peccati sit quidam motus liberi arbitrii, necesse est dicere quod actus peccati, in quantum est actus, sit a Deo. Hoc idem & plane testatur Iohannes Scotus super 1. sentent. dist. 41. sicut 18º primi plenius recitat. Ex premisis, ut arbitror, satis claret, quod ad hoc quod voluntas creata efficiat suum actum quocunque bonum vel malum, diuina coefficientia est necessaria requisita.

C O R O L L A R I V M .

Corollarium quod quicquid effecerit voluntas creata, necesse est ut & illud coefficientia increata ; & quicquid operata fuerit voluntas Angelica, vel humana, necesse est ut & illud cooperetur diuina ; & quod omnem actum voluntatis creatae totum efficit voluntas creata, & totum similiter increata.

efficit.

VNDE & elicitur facile hoc porisma, Quicquid effecerit voluntas creata, necesse est ut & illud coefficientia increata ; & quicquid operata fuerit voluntas Angelica vel humana, necesse est ut & illud cooperetur diuina ; & quod omnem actum voluntatis creatae totum efficit voluntas creata, & totum similiter increata. Istud corollarium probat clarissime nonum primi : porest quoque ex premisis demonstrari facilimè, sicut & illud nonum fuerat demonstratum. Nam si Deus necessario requiratur ad coefficientium & cooperandum omnem actum voluntatis creatae, & Deus nihil efficit aut operatur ad extra, immo nec hoc potest purè naturaliter aut ex sola cognitione, voluntas eius increata & efficax est necessario requisita.

Propheta.

Augustinus.
Augustinus.

Prosper.

Quare & Propheta sic ait, Inclina cor meum Deus in testimonio tua. Psalmus 108. & infra eodem, Inclina cor meum ad facientes iustificationes tuas. Vnde & Augustinus de perfessione iustitiae 21. dicit. Orat homo ut præcepta Dei faciat, quæ ut fierent, nec iuberetur, si nihil ibi nostra voluntas ageret, nec Deus orareretur, si sola sufficeret. Idem de correptione & gratia 7. Non se fallant, qui dicunt ut quid nobis prædicatur, atque præcipitur ut declinemus a malo, & faciamus bonum, si hoc nos non agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis, sed potius intelligant, si filii Dei sunt, spiritu Dei se agi, ut quod agendum est agant, & cum congruit, illi à quo aguntur gratias agant : Agunt enim ut agant, non ut ipsi nihil agant. Qui & in sententijs Prospcri 30. recitatur hoc modo : Plus est proculdubio agi quam regi : Qui enim regitur, aliquid agit, & ideo regitur ut regi agat ; qui autem agitur, agere ipse aliquid vix intelligitur. Et tantum præstat voluntatibus nostris gratia Salvatoris, ut non dubitet Apostolus dicere, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt : Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quam ut illi se commendet qui male agere non potest. Quare & Bernardus de Gratia & libero arbitrio 23. loquens de Gratia, scribit ita ; Ipsa liberum excusat arbitrium ; cum seminat cogitatum, sanat ; cum immutat effectum, roborat, ut producat ad actum ; seruat, ne sentiat defectum : sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tantum in primo illud preueniat ; in ceteris comitetur. Ad hoc utique preuenit, ut iam sibi deinceps cooperetur ; ita tamen quod à sola gratia cæptum est, pariter ab vitroque perficiatur, ut mixtum, non sigillatum, simul non vicissim per singulos effectus operetur, non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt : totum quidem hoc, & totum illa, sed ut totum in illa, sic totum ex illa.

C A P .

C A P. X X I.

B Recitat sex falsas reffonfones; quarum Prima dicit, quod ideo solum Deus dicitur facere omnem actum voluntatis creatæ, quia facit omnem voluntatem creatam, quæ sola verè & proprie efficit suum actum. Secunda, quod Deus ideo dicitur facere actum bonum voluntatis creatæ, quia facit charitatem seu gratiam effectricem illius. Tertia, quod Deus conseruat voluntatem. Quarta, quod Deus facit obiectum & omnia mouentia voluntatem. Quinta, quod permittit. Sexta, quod Deus efficit propriè omnem actum bonum voluntatis, sed penitus nullum malum, & corrigit ipsas generaliter & coniunctim.

Vlti autem huic tam firmat veritat & tam validis eius testimonij non *Opiniones*:
audentes nec valentes omnino resistere, iolam saltē fumolis quibusdam responſionibus conantur multipliciter obumbrare, dicentes Deus non vētē & propriè efficer actum voluntatis creatæ, sed solummodo transumptu. Primi namque dicunt, quod Deus ideo dicitur omnem actum voluntatis efficer, quia fecit omnem voluntatem creatam, quæ sola verè & proprie efficit suum actum. Secundi ponunt consequenter cum istis, quod Deus proprie dicitur facere omnem bonum actum voluntatis creatæ, quia facit charitatem seu gratiam, à qua cum sola voluntate creata efficitur bonus actus. Tertii *afferunt*, Deum idcirco tantum facere omnem actum voluntatis creatæ, quia conseruat omnem voluntatem creatam, quæ sola efficit propriè suum actum. Quarti, quia facit quodlibet obiectum mouens voluntatem creatam, & cetera requisita. Quotū, quia permittit, cum posset liberè impeditre. Sexti vero singunt quod Deus efficit propriè omnem bonum actum voluntatis creatæ, sed penitus nullum malum. Pro prima opinione potest adduci Philosophus 8. Phys. 32. & 33. & 4 de Cœlo 25. vbi ostendit quod generans seu faciens graue & leue mouet et localiet, qui tribuit eis formas quibus sic mouentur. Ad idem videtur facere autoritates Anselmi de casu Diaboli 20.

D & de Concordia 6. superius allegata. Præterea cum Deus sit omnipotens, potest creare naturam quæ per se sufficiat ad mouendum, & similiter ad agendum. Ponatur ergo quod faciat, & cesserent omnes rationes ad contrariam partem factæ; ergo formaliter non concludunt: & huic rationi licet satis irrationali multi pertinaciter innituntur. Pro secunda faciunt eadem per locum à simili. Pro tertia, quia conseruans est aliqua causa conseruari, & quicquid est causa causæ, est causa causati. Pro quarta, quia obiectum mouens voluntatem aliquo modo efficit eius actum, vt videatur ex 3. de Anima, capit. de mouente. Item Augustinus, super illud Psalmi 104. Conuerit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius, sic querit; Nunquid nam intelligent vel credendum, quod Deus cor hominum ad facienda peccata conuerat? aut peccatum non est, vel paruum peccatum est odiose populum Dei, & dolum facere in seruos eius? Quis hoc dixerit? Nunquid ergo iste rum tam grauium *Anselmus*.

E peccatorum Autor est Deus, qui nullius vel leuissimi peccati Autor credendus est? Quis sapiens, & intelliget hæc: & pro responſione subiungit; Nam ipsa est illa mirabilis Dei bonitas, qua bene vtitur, etiam malis vel Angelis, vel hominibus. Cum enim ipsi [vitio] sunt mali, ille de malo eorum bene facit: Non enim antequam odissent populum cius boni erant, sed maligni & impij, tales erant qui facile incolis suis felicibus inuidenter. In eo ergo quod populum suum multiplicauit, hoc beneficio malos ad inuidendum conuerit: Inuidia enim est odium felicitatis alienæ. Sic ergo conuerit cor eorum, vt per inuidentiam odissent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Non itaque cor illorum malum faciendo, sed populo suo benefaciendo cor illorum sponte malum conuerit ad odium: Non enim rectum cor peruerit, sed sponte peruersum ad odium populi, vt eo malo bene vtetur, conuerit, non illos

malos faciendo , sed istis bona quibus mali facilimè possent inuidere , largiendo , quo illo- A rum odio & ad exercitationem populi sui , & ad gloriam , qua nobis est utilis nominis sui , quomodo sit vlus , consequentia docent , qua in eius laude commemorantur . Pro quinta

Philosophus.

videtur illud Philosophi 8. Phys. & 4. de Cœlo , vbi prius quod remouens impedimentum aut prohibens inquiet localiter elementa . Dicitque Augustinus Euchirid . 75. Non fit ali-

Augustinus.

quid , nisi omnipotens fieri velit , vel sinendo ut fiat , velipse faciendo . Quare & Hugo de

Hugo.

Sacramentis lib . 1. parte 4. cap . 2. & recitat Lumbardus 1. sentent . dist . 45. ostendit quod

Lumbardus

voluntas Dei , quinque vel sex modis accipitur in Scriptura , scilicet pro suo beneplacito , sive dispositione , pro eius præceptione , præhibitione , consilio , permissione , & operatione . Pro

Gen.

sexta videatur illud Gen . 1. Videlicet Deus cuncta quæ fecerat , & erant valde bona . Et idem vide-

Augustinus.

tur probare Autoritas Augustini pro tertia opinione superiorius allegata . Idem Hypognost . 29.

Per se homo lapsum facere potuit , quia voluit , sed non sic per se , id est per propriam voluntatem resurgere valuit : satisque multæ alia Autoritates ipsius , & multorum aliorum testantur , B

Hofst.

Resps. gene- ralis.

hominem per se posse peccare & cadere , sed non mereri aut resurgere sine Deo . Vnde Hof-

st . 13. Perditio tua ex te Israel , tantummodo ex me auxilium tuum . Has autem responsiones omnes & singulas redargunt evidenter omnes rationes & Autoritates quamplurimæ capitulo proximo iam præmissæ , qua nullo modo possunt admittere talem glossam . Item Au-

toritates Scripturæ & Doctorum accipiendæ sunt ad intellectum communem , vt docet 45.

primi : sed multæ Autoritates Scripturæ & Doctorum capitulo proximo allegatae pretendunt omnino quod Deus efficit propriæ actum voluntatis create . Corollaria quoque tertij ac quarti primi libri has omnes responsiunculas corrigunt aut corruptunt . Item si Deus efficeret a-

ctum voluntatis create non propriè , sed solummodo transmutuè aliquo prædictorum mo-

dorum , cur tantum inaniter laborasset sanctus David , Solomon , Jeremias , Elias , Paulus &

Christus , cæterique Autores veteris Testamenti & noui ; beatus quoque Cyprianus , Augu-

stinus , Gregorius , Prosper , Anselmus , Bernardus , Thomas & Iohannes , cæterique veteres C

& moderni tam studiosè probando quod Deus efficit & operatur in nobis & velle & operari ,

cum hoc nulli philosopho , sive catholico fuerit dubium aut ignotum ? Sufficiet enim dixisse , quod Deus omnia crevit aut fecit , & quando quæcumque res agit , non impedit ipsam a-

gere sed permittit . Item nullus Philosophus , vel Doctor catholicus , sed tantum Pelagius , vel

Pelagianus exponit , glossat , aut intelligit præmissa philosophica , vel Theologica aliquo præ-

dicatorum modorum : quare qualibet talis responsio est suspecta . Vnde Pelagius postquam

dixit , quod homo potest velle , & operari ex viribus liberi arbitrij per seipsum , sicut prox-

imum huius pandit , opposuit sibi ipsi Autoritatem Apostolicam , & respondit , recitat Augustino 1. contra Pelagium & Coelestium de gratia Christi , & de peccato originali 9. hoc mo-

do : & quomodo , inquit , stabit illud A postoli ; Deus est enim qui operatur in nobis & velle & perficere ? Deinde ut hanc oppositionem velut solueret , quam videbat dogmati suo vehe-

menter esse contrariam , "fecutus adiunxit ; Operatur in nobis velle quod bonum est , velle D

quod sanctum est , dum nos tertenis cupiditatibus deditos , & mutorum more animalium

tantummodo præsentia diligentes , future gloriæ magnitudine & præriorum pollicitatione

succedit , dum revelatione sapientia in desiderium Dei stupentem suscitare voluntatem , dum

nobis suadet omne quod bonum est . Multæ quoque responsiunculae Pelagi similes reci-

tantur 39. primi .

|| conser-
quenter.

Reffsonio
specialis
ad prim. im.
* primi.

Tem specialiter contra primos . Nulla res facta à Deo potest per se exi-

stere , nec aliam rem seruare in esse sine eo , vt secundum * præmon-

strauit ; quare nec agere aut producere aliam rem in esse , vt capitulum

proximum arguebat . Item Corollaria tertij & quarti primi cum ratio-

nibus & Autoritatibus illa probabantur specialiter hos refellunt . Item

tunc Deus non habet scientiam præsentium nec etiam futurorum ,

nec omnia per eum prouidentiam regerentur , multaque contingent

à casu & à fortuna , nec esset aliqua via sumpta à motu efficax ad pro-

bandum primum Motorem communem : Posset enim causa secunda mouere , causa prima to-

taliter quiescente , cum multis impossibilibus alijs & absurdis sicut capitulum proximum ple-

nus

C A P . XXII.

Specialiter corrigit primam harum .

- A nius manifestat. Item tunc posset homo ex se solo aperire pulsanti ianuam cordis sui , contra 38. primi. Item hoc est contra Autoritates Anselmi de casu Diaboli 20. & de Concor. 6. & 7. vbi ostendit quod Deus tripliciter efficit omnem actum voluntatis creatæ , sicut capitulum proximum allegavit. Adhuc autem & secundum similem rationem Deus diceretur & esset factor & Autori peccati, contra Doctores : vnde & Augustinus de spiritu & litera 29. sic *Augustinus.* ait ; Utique voluntate credimus de hac quæxitur vnde sit nobis. Si naturâ ; quare non omnibus, cum sit idem Deus omnium Creator? Si dono Dei, etiam hoc quare non omnibus, cum omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire ? Prius igitur illud dicamus, & videamus utrum huic satisfaciat quæxtoni, quod liberum arbitrium naturaliter attributum à Creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinati ad infidelitatem potest, & ideo nec istam voluntatem, qua credit Deo, dici potest habere quam non accepit, quando quidem vocante Deo surgit de libero arbitrio , quod naturaliter cum B crearetur, accepit. Et cap. 31. Si autem respondetur caendum esse , ne quisquam Deo tribuendum putet peccatum, quod admittitur per liberum arbitrium, si in eo quod dicitur, quid habes quod non accepisti ? propterea etiam voluntas qua credimus, dono Dei tribuitur, quia de libero existit arbitrio, quod cum crearem, accepimus : Attendant & videant, non ideo tantum istam voluntatem diuino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est quod nobis naturaliter concretum est, verum etiam quod visorum suasionibus agit Deus vi velimus , & vt credamus, sive extrinsecus per Angelicas exhortationes, sive intrinsecus, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali ut ei credat (Neque enim credere potest quodlibet libero arbitrio, si nulla sit suasio, vel vocatio cui credat) profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius praetulerit nos. Et ne forte moueat quempiam quod dicit consentire vel dissentire esse propriæ voluntatis , quasi tantum C sit voluntatis proprie & non Dei ; Caveat, queso, quilibet, carent ; quia iste fui error Pelagij, vt 37. & 38. capituli primi patet : quem & Augustinus per totum librum de prædestinatione sanctorum nitorit extirpare. Vnde & 4. cap. loquens de Autoritate Apostoli in spiritu & litera superiori memorata, scilicet, Quid habes quod non accepisti ? sic ait ; Quo præcipuo testimonio etiam ictus ipse coniunctus sum, cum similiter errarem , putans fidem , qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed à nobis esse in nobis , & per illam nos impetrare Dei dona. Et accipit ibi fidem non pro habitu, sed pro actu ; addit , Neque enim fidem putabam Dei gratia præueniri, nisi quia cedere non possemus , si non præcederet præconium veritatis ; vt autem prædicto nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse proprium arbitrabar: Quem meum errorem nonnulla opuscula mea sis indicant, in quibus est illud quod commemorasti in libris vestris, vbi exposilio est quarundam propositionum ex epistola ad Romanos. Denique cum mea cuncta opuscula retractarem, cuius operis iam duos libros absoluveram, cum ad hunc librum retractandum in primo volumine peruenisset, sic inde loquuntur sum, & est 1. Retract. 23. Item quod disputans inquit, Quid elegit in nondum nato, scilicet Iacobo? ad hoc perduxii ratiocinationem, vt dicerem, Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia que ipse daturus est, sed fidem, scilicet actum ; Vnde subiungit, vt quem sibi crediturum esse præcivit, ipsum eligeret, cui Spiritum Sanctum daret ut bona operando etiam vitam æternam consequeretur. Proinde quod continuo dixi, Dicit enim idem Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus ; Nusquam diatum est, Deus qui credit omnia in omnibus. Ac deinde subiunxi, Quod enim credimus, nostrum est ; quod autem bonum operamur illius est, qui creditibus dat Spiritum Sanctum. Profecto non dicerem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis , & utrumque tamen datum est per spiritum fidei & charitatis : Non enim sola charitas, sed sicut scriptum est, charitas cum fide E à Deo. Et quod paulò post dixi, Nostrum est credere & velle ; ecce quod loquitur de actu fidei, Nostrum est, inquit, credere & velle, ipsius autem dare creditibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum , per quem charitas diffunditur in cordibus nostris. Verum est quidem, sed eadem regula & utrumque ipsius est, quia ipse preparat voluntatem , & utrumque nostrum, quia non fit nisi voluntibus nobis. Ecce quod Augustinus in his duobus locis retrat, quod dixit super epistolam ad Romanos, Credere & velle esse nostrum ; & certum est ipsum nequaquam tam insani capitio tunc fuisse , quando scilicet post conversionem suam exposuit illas propositiones epistolæ memoratae, quod crederet , Credere & velle esse sic nostrum, ut anima rationalis, intellectus, & voluntas esset nostra, seu noster , & nobis ex nobis, ita quod non à Deo, immo sicut tam series illius expositionis, quam retractionis perlibet, tunc credebat

credebat intellectu & voluntate esse nobis à Deo creante, sed actus illorum esse nobis ex solis A
 nobis illos agentibus, sine Deo vterius coagere; & hoc est quod posterius retractauit. Est ergo
 posterior eius sententia, quod Deus cum homine coifficiat propriæ actus potentiarum illarum, &
 non tantum impropriæ, quia scilicet potentias illas fecit. Vnde & infra ciudæ 18. de prædest.
 sanct. 6. tractans illud dictum Apostoli; Quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? sic ait. In hac Apostoli intentione dona Dei naturalia suspicari, siue ipsam totam perfe-
 ctam naturam, qualis in prima conditione donata est, siue virtutæ naturæ qualemque reli-
 quias, nimis quantum existimo, absurdum est: Nunquid enim per hæc dona, quæ omnibus
 sunt communia hominibus, discernuntur homines ab hominibus? Hic enim prius dixit, Quis
 enim te discernit? & deinde addidit, Quid autem habes quod non accepisti? Posset quippe
 homo dicere inflatus aduersus alterum, Discernit me fides mea, iustitia mea, vel si quid aliud.
 Qualibus occurrens cogitationibus bonus Doctor, Quid autem habes, inquit, quod non ac-
 cepisti? à quo nisi ab illo qui te discernit ab alio, cui non donauit, quod donauit tibi? Ac per B
 hoc quisquam audet dicere, Habeo fidem ex meipso; non ergo acceperim? profectò contradicit
 apertissimæ veritati; non quia credere, vel non credere non est in arbitrio voluntatis huma-
 nae, sed in electis præparatur voluntas à Deo; ideo ad ipsam quoque fidem quæ in voluntate
 est pertinet; Quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? & sequitur cap. 7.
 Multi audiunt verbum veritatis; sed alij credunt, alij contradicunt: volunt ergo isti credere,
 nolunt illi. Sed cum in alijs præparetur, in alijs non præparetur voluntas à Domino, disser-
 rendum est utique quid eueniat de misericordia eius, quid de iudicio. Item Augustinus super
 illud Psalmi 118. Manus tua fecerunt me &c. distinguens duplum modum iactiōnū homini-
 nis à Deo, sic ait; Vtrum hoc secundum Adam dictum est, ex quo cum sint omnes homines
 propagari, quis hominum, quando ille factus est, & se factum non potest dicere originis fe-
 minisque ratione? An etiam secundum hoc rectè dici potuit, Manus tua fecerunt me & plas-
 mauerunt me, quod unusquisque non sine opere Dei etiam de parentibus, ipso creante, C
 illis generantibus, quoniam si operatoria Dei potentia rebus subtrahatur, intercunt, nec ali-
 quid omnino sive de mundi clementis, sive de genitoribus, sive de seminibus nascitur, si ea
 non operetur Deus. Item tunc habens naturalia integra posset ex se solo, vel per Doctorem
 alium sine Deo propriæ coagente acquirere sibi morales & intellectuales virtutes; cuius oppo-
 situm docet Augustinus 4. contra Julianum multis capitulis, & Beda contra eundem Iulianum 13. sicut erat superius allegatum. Vnde & Beda satis expressè contra istam responsio-
 nem sic dicit: Quod ergo dicit Julianus multos Philosophorum patientiam, castitatem, mo-
 destiam, aliasque de naturæ bono habuisse virtutes, constat quod quicunque Philosophorum
 Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam delicerunt; hi nullam veram virtutem, nec veram
 sapientiam ullam habere potuerunt: In quantum vero vel gustum aliquem sapientie cuiuslibet,
 vel virtutis imaginem habebant, desuper hoc totum accepérunt, non solum munere pri-
 ma conditionis, verum etiam quotidiana eius gratia, qui creaturam suam nec deferentem de-
 scens, dona sua, prout ipse iudicauerit, hominibus & magna magnis, & parua largitur par- D
 uis. Ad illud autem quod pro ista opinione adducitur, potest faciliter responderi, quod ille
 est unus bonus & verus modus loquendi, apud quos fuerit consuetus; sed per hoc non pro-
 batur, quin formæ elementares moueant cibentia: Certum est enim, quod corrupto gene-
 rante, & impediens remouente, elementa mouentur; ergo ab aliquo motor, & non à gene-
 rante, vel prohibens remouente, quia neutrua illorum est, & per consequens nihil facit, cau-
 sat, aut mouet; est igitur forma mouens. In omni quoque motu mouens & motum sunt sim-
 ul, vt docetur 7. Phys. 3. & post. & 2. de Animali 74. sed neutrum prædictorum est simul
 cum elemento moto, quia omnino non est. Tunc etiam elementa mouentur naturaliter, er-
 go à natura: Ipsa enim, vt docetur 2. Phys. 3. est principium & causa mouendi & quesendi
 in quo primum est; & haec est duplex, scilicet materia, & forma, vt ibi ostendit consequen-
 ter: sed materia prima non est principium motuum localiter, vt nulli Philosopho estigno- E
 tum, ergo forma elementa naturaliter ipsum mouet. Peridem quoque quod elementum qui
 elicit in loco suo naturali mouetur ad eum: sed ibi quiescit per formam suam. Maior etiam
 terra vel ignis descendit vel ascendit, ergo non tantum ab extrinseco, sed ab intrin-
 seca sibi forma. Corpora quoque mixta mouentur ad motum elementi dominantis; ergo
 ipsum elementum dominans per se naturaliter habet motum. Ipse etiam idem Philosophus 4.
 Phys. tractans de vacuo 71. & post, supponit planissime, elementa moueri naturaliter ex se-
 ipsis: & similiter 1. de Cœlo, vbi reprobat infinitum. Auterros quoque super loca prædicta
 vult idem: & super 3. de Cœlo. 28. & super 4. 22. ostendit diffusè quod in corporibus sim-
 plicibus, motor & motum non distinguntur in actu ab iniuicem, & quod formæ corum sunt
 motores

Reponit ad
cicilia.

Philosophus.

- A** motores eorum ; & glossat ibi processum Philosophi in 7. Physicorum probantis quod nihil mouet se, sed quod omne quod mouetur, mouerit ab alio , isto modo ; At sioteles, inquit, non intendebat per istum sermonem quem scripsit in 7. Physicorum, nisi declarare quod nihil mouet se, scilicet ita quod motor sit idem cum moto, & eodem modo, & ideo posuit, quod quicquid quiescit per quietem alterius, necesse est ut motus eius non sit nisi ab altero , id est, necesse est, ut motor in eo differat essentia & definitione à moto , licet non differat in subiecto . Et similiter potest glossari similis processus Philosophi 8. Physicorum, & 4. de Cœlo superiorius memoratus. Item si elementa non haberent ex se, sed tantum à generante , vel impediens remouente, motum seu motionem ^{localē}, cadem ratione nec aliquam aliam actionem: ergo nec ignis ex se comburere, vel luceret veroque illorum corruptio, plurimumque remoto. Mirabilis quoque modus loquendi videtur, & à veritate nimis extraneus dicere, quod lucerna, seu candela socij mei, quæ illuminauit lucernam meam, seu candelam illuminauit studium meum, illuminat studium meum cum camera sua, forsitan nimis distet , mutisque lapides includatur, vel prædicta eius lucerna forsitan extinguatur. Per similem etiam rationem, quicquid nunc scribo Oxonie, scriberet pater meus Cicestriæ, quia genuit me scribentem, immo avus, & proavus, ac ceteri genitores, ipsi quoque primi parentes nunc facerent omnia facta nostra. Illud autem Anselmi non mouet, quia non dicit quod Deus illo modo tantum efficit actus nostros, sed illo modo ^{transfuntue}, & alio proprio, sicut capitulum proximum ^{litteris} recitatuit. Ad rationem dicendum, quod licet Deus sit omnipotens, nihil tamen potest facere quod contradictionem includit, sed sicut contradictionem includit aliquam naturam esse sine Deo per se, & propriè eam actualiter & specialiter conservante, sicut secundum primi docebat : sic vel amplius contradictionem includit aliquam naturam agere , seu mouere sine Deo per se & propriè actualiter & specialiter coagente & similiter commouente, sicut tertium & quartum primi plenius ostendebant. Et sic respondet sanctus Thomas de potentia Dei ^{de potentia} ^{arguuntur}.
- C** questione 20. qua queritur, Vtrum Deus operetur in omni operatione naturæ, ad similem argumentum pro parte negativa, quinto loco adductum : quandocunque inquit arguens, De Thoma us aliquam naturam instituit, ex hoc ipso dat ei omnia illa quæ sunt de ratione illius naturæ. Similiter ex hoc ipso quod facit hominem, dat ei animam rationalem : sed de ratione virtutis est quod sit principium agendi, cum virtus sit ultimum potentia quæ est principium agendi in aliud, secundum quod est aliud, ut dicitur in 5. Metaphys. ergo ex hoc ipso, quod virtutes naturales rebus indidit, dedit eis quod operationes perficerent: non ergo oportet quod ultius in rebus naturalibus operetur. Et post septimo loco adducit aliud argumentum simile huic quinto, ad quorum primum sic responderet: Ad quintum dicendum quod de ratione virtutis inferioris est, quod sic aliquo modo operationis principium in suo ordine, id est, ut agat ut instrumentum superioris virtutis: vnde exclusa superiori virtute, inferior virtus operationem non habet. Et consequenter ad aliud sic respondet: Ad septimum dicendum, quod virtus naturalis, quæ est rebus naturalibus in sua institutione collata, inest eis ut quedam forma, habens esse ratum & firmum in natura ; sed id quod à Deo sit in re naturali quo actualiter agat, est ut intentio sola habens quoddam esse incompletum, per modum quo colores sunt in aere, & virtus artis in instrumento artificis. Sicut igitur feci per artem dati potuit acumen, ut esset forma in ea permanens, non autem dati ei potuit, quod vis artis esset in ea quasi quedam forma in ea permanens, nisi haberet intellectum : ita rei naturali potuit conferti virtus propria, ut forma in ipsa permanens, non autem vis qua agit ad esse, ut instrumentum primæ causæ, nisi datur ei quod esset viuensale essendi principium : nec iterum virtuti naturali conferri potuit ut moueret seipsum, nec ut conservaret se in esse. Vnde sicut patet, quod instrumento artificis conferti non potuit, quod operaretur absque motu attis ; ita rei naturali conferti non potuit, quod operaretur absque operatione diuina.
- D**

C A P. X X I I I

Secundam corrigit.

Ecunda autem opinio potest reprobari per eadem, per quæ prima: Item per locum à simili. Voluntas nuda non potest agere actum nudum sine Deo propriè coagente, sicut superius proximo docebatur; ergo nec voluntas virtuosa potest agere actum virtuosum sine Deo propriè coagente. Item per 40. primi; Gratia seu charitas efficit propriè bonum actum: & per 42. eiusdem, non sine Deo [propriè] coagente. Item per 46. primi, Deus efficit propriè omne augmentum actus meritiorij cuiuscunq[ue]; ergo & totaliter omnem actum. Item per quin-

Augustinus

tum & octavum huius secundi, Nullus habens charitatem, seu gratiam quantamcunque potest per se resistere tentationi alicui, nec perseverare finaliter vel ad tempus sine Dei auxilio speciali, id est, sine voluntate diuina efficaciter hoc agente, sicut probant sextum & 13. hujus secundi; quare nec actum elicere virtuosum. Item si Deus faciat habitum charitatis, & tu solus actum, cum actus sit melior habitu, ut 22. primi, & 18. secundi plenius allegarunt, tu facis aliquid melius in teipso, & teipsum similiter meliorem, quam faciat Deus ipse, quod est contra allegata 37. primi libri. Et per istud idem argumentum probat Augustinus eandem conclusionem de Angelis 12. de ciuitate Dei 9. vbi probato quodd malæ voluntatis malorum Angelorum nulla fuit causa efficiens, sic adiungit, Si dixerimus nullam esse efficientem causam etiam voluntatis bonæ, cauendum est, ne voluntas bona bonorum Angelorum non facta, sed Deo coæterna esse credatur. Cum ergo ipsi facti sint, quomodo illa non esse facta dicetur? Porro quia facta est, vtrum cum ipsis facta est, an sine illa fuerunt prius. Sed si cum ipsis, non dubium quod ab illo facta sit à quo & ipsi. Si autem boni Angeli fuerunt prius sine bona voluntate, camque in se ipsis, Deo non cooperante, fecerunt; ergo meliores à ipsis quā ab illo facti sunt. Absit; aut si non potuerunt seipso facere meliores, quam eos ille fecerat, quo nemo melius quicquam facit, profectò & bonam voluntatem qua meliores essent, nisi operante adiutorio Creatoris habere non posset: & cum id egit eorum voluntas bona, ut non ad seipso, qui minus erant, sed ad illum qui summè est conuerterentur, eique adhærentes magis essent, ciusque participatione sapienter beateque viuerent; quid aliud ostenditur, nisi voluntatem quamlibet bonam inopem fuisse in solo desiderio remansuram, nisi ille qui bonam naturam ex nihilo sui capacem fecerat, ex seipso faceret implendo meliorem, prius faciendo, excitando audiorem? Confitendum est ergo cum debita laude Creatoris, non ad solos sanctos homines pertinere, verum etiam de sanctis Angelis posse dici, quod charitas diffusa sit in eis per spiritum sanctum, qui datus est eis. Item cum beatitudine finalis sit actus, sicut 18. huius secundi plenius allegatur, & quilibet beatus solus sine Deo efficit totaliter suum actum, quilibet beatus per se sibi beatitudinem tribuit, beatificatque solus se; quod quanta absurditate dicatur, quis non videt? Tunc enim creatura rationalis haberet bonum optimum & maximum à se sola; cum tamen dicat Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum deservum est, descendens à patre luminum: si querantere beneficii accepti magis deberet diligere se quā Deum; maius enim beneficium recipit à se sola. Nimis quoque irrationabiliter videretur, quod deberem facere omnia opera mea finaliter propter Deum, & ipse non esset ultimus finis meus, nec mihi tribueret ultimum finem meum, nec suæ clementiæ iustitiae conueniret, quod facherem & paterem tot & tanta finaliter propter ipsum, & ipse non reddebet mihi finalem mercedem, quæ est beatitudo, & felicitas sempiterna, sed egomet redderem eam mihi; cum & Apoc. vlt. ipsemet sic dicat, Ecce venio citè & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua. Huic autem & multa similia occurunt scriptisim in Scriptura. Si etiam sola creatura rationalis faceret actum suum beatificum, hoc esset liberè libertate contradictionis: Non enim necessitatetur a Deo, quia hoc esset per voluntatem suam, quæ per 10. primi, non posset esse non efficax; quare Deus efficeret illum actum, cuius oppositum ponitur, nec necessitatetur ab aliqua te creata, ut per tertium huius secundi. Si ergo sic liberè facit beatificum actum suum, eadem ratione sic liberè ipsum continuat: quare & similiter liberè posset cum omnino dimittere, vel ad tempus; ergo non esset finaliter confirmita, ergo nec beata: Beatiudinis namque finalis præclarissima portio est securitas æternæ, liter sic essendi. Vnde beatus Augustinus 13. de Trinitate 7. loquens de finali beatitudine ita dicit;

Apocalypsi

Si etiam sola creatura rationalis faceret actum suum beatificum, hoc esset liberè libertate contradictionis: Non enim necessitatetur a Deo, quia hoc esset per voluntatem suam, quæ per 10. primi, non posset esse non efficax; quare Deus efficeret illum actum, cuius oppositum ponitur, nec necessitatetur ab aliqua te creata, ut per tertium huius secundi. Si ergo sic liberè facit beatificum actum suum, eadem ratione sic liberè ipsum continuat: quare & similiter liberè posset cum omnino dimittere, vel ad tempus; ergo non esset finaliter confirmita, ergo nec beata: Beatiudinis namque finalis præclarissima portio est securitas æternæ, liter sic essendi. Vnde beatus Augustinus 13. de Trinitate 7. loquens de finali beatitudine ita dicit;

E

B

C

D

A dicit; Quicquid amabitur aderit, nec desiderabitur quod non aderit; omne quod ibi ^{est} aderit, bonum erit, & summum bonum Deus ipse erit, & se amantibus præstò ibi erit, & quod est omnino beatissimum, ita semper fore certum erit; Et idem ostendit 11. de Ciuit. Dei 13. Alteriusque beatus finaliter posset sic liberè fieri miser, & esse, contra 15. huius secundi, & contra omnes Doctores Catholicos. Imò secundum istud videtur, quod Deus non posset beatitudinem immediate conferre, nec sic beatificare quemcunque: Esse namque beatitudinis, est actum beatificum immediate fieri a solo beato: ergo si fieret immediate à Deo, iam non esset beatificus, quod est damnatum, & excommunicatum à Stephano Parisiensi Episcopo sub his verbis, quod scilicet non potest à Deo immitti immediate. Item si quis accepta charitate seu gratia, posset per se producere bonum actum, posset semper discerne se ab alio, qui ^{recipit} similem gratiam, & actum similem non producit, possetque talis perseveranter bene volendo discernere se ab alio habente similem gratiam, sed casu, sicut prædestinata à repro-

B his disceruntur, quod est contra illud Apostoli 1. ad Cor. 4. Quis enim te discerneret? quali diceret non tu, sed Deus; ut patet per expositiones Augustini superioris allegatas capitulo proximo, & cap. 5. primi. Item si gratia gratis data à Deo solus homo efficiat bonum actum sine Deo proprie coagente, cum per 43. primi gratia iustificans præcedat naturaliter contritionem, posset peccator ad ultus secundum legem currentem, infusa sibi huiusmodi gratia, liberè conteneri; ergo & non conteneri; quare & iustificari sine contritione quacunque, & sine actu quolibet voluntatis, quod est contra testimonia multa catholica eodem capitulo allegata. Item dicit Apostolus ad Eph. 2. Gratiā saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis; Dei enim dominum est: non ex operibus, ut ne quis glorietur: Ipsi⁹ enim sumus factura creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus ut in illis ambularemus; ergo Deus effici⁹ propriè opera nostra bona. Nam per 10. primi præparatio voluntatis diuina inefficax esse non potest. Et si quis fingat, ut prius, quod pro tanto dicit Apostolus nos esse Dei facturam creatos in bonis operi-

C bus, quia Deus fecit nos, & creauit in nobis bonos habitus, ex quibus nos soli bona opera facimus; quomodo ergo Apostolus per hanc suam doctrinam & huic simili in multis suis epistolis amputaret hominibus occasionem superbiendi, & materiam de proprijs viribus præsumendi, ac de meritis proprijs velut proprijs gloriandi, eosque ad humilitatem & confidemtiam in solo Deo, & ad gloriandum in ipso solo ex agnitione impotentie propriæ & diuini præsidij reuocaret? Hoc enim nimis inefficaciter faceret si sis esset: quod tamen Apostolus principaliter intendebat, ut satis insinuant eius verba, ut ne quis, inquit, glorietur. Et 1. ad Cor. 1. Non glorietur omnis caro in conspectu eius: Ex ipso enim estis vos in Christo Iesu, ut *Apostolus.* qui gloriatur in Domino glorietur. Et infra eiusdem 4. Quid autem habes quod non acceperisti? quid gloriaris quasi non acceperis? Et 2. ad Cor. 3. Talem fiduciam per Christum habemus ad Deum, non quod sufficiens simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficiencia nostra ex Deo est: & ad Romanos 9. Non voluntis nec currentis, sed misericordis est Dei.

D Et ad Phil. 2. Cum metu & tremore vestram salutem operamini: Deus est enī qui operatur in vobis & velle & perficere; seu alias operari pro bona voluntate; vbi Glossa, Cum metu, id est, cum humilitate, non superbè: & ideo timendus est, quia non vos, sed Deus operatur &c. pro bona voluntate, scilicet sua, non pro meritis vestris: Et sequitur, & est Augustini de *Glossa.* boeo perseverantie 37. Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle; & nos operamur, sed Deus operatur in nobis & operari: Hoc nobis expedit & credere, & dicere, quia pium est & verum est, ut sit humili confessio, & totum detur Deo. Idem de prædestinatione sanctorum 6. Hoc Apostoli testimonium ad reprimendam hominis inflationem dixit; Quid enim habes, quod non acceperisti? Non sicut quenquam fidelium dicere, habeo quod non accepi. Reprimitur omnino his Apostolicis verbis tota huius responsionis elatio, & ponit duas falsas responsiones, seu expositiones huius dicti: Prima est, quod hoc ideo dicitur, quia homo non habet ex se fidem perfectam, habet tamen eius initium quo primo credit in Christum. *Augustinus.*

E Sed hanc responsionem euacuat per hoc idem; & hic, inquit, responderetur, Quid habes, quod non acceperisti? &c. Ergo eadem ratione sic potest per idem dictum euacuari responsio supradicta. Secunda est, quod hoc ideo potest dici de fide, quia homo accepit naturalia sua a Deo, ex quibus credit. Sed contra sic respondentes subiungit, Illud nihil ad id quod volunt valere incelligitur, si, cur hoc Apostolus dixerit, cogitur: Agebat enim ne quis gloriaretur in homine, quoniam dissensiones exortæ fuerant inter Corinthios Christianos, ita ut unus quidem diceret, Ego autem sum Pauli ali⁹ quidem, ego Apollo, ali⁹ vero, Ego Cepha: Et inde ventum est, ut diceret, Stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, & infirma, ut confundat fortia, & ignobilia & contemptibilia, & ea quæ non sunt, tanquam sint, ut ea quæ sunt, euacuet, ut non gloriaretur coram eo omnis caro. *Hic certè contra humanam superbiam satis* || *H.ec clara*

clara Apostoli intentio, ne in homine quisquam glorietur, ac per hoc, nec in seipso. Deniq; A cum dixisset, Non glorietur omnis caro coram eo, vt ostenderet in quo debeat homo gloriari, mox addidit; Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu &c. ut quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in Domino gloriatur: & sequitur, Viderisne nihil agere Apostolum, nisi ut humilietur homo, & exaltetur Deus solus, quandoquidem in eis qui plantantur & rigantur, nec ipsum plantatorem & rigatorem dicit esse aliquid, sed qui incrementum dat, Deum, quamvis hoc ipsum quod ille plantat, hic rigat, non ipsi sed Domino tribuat, dicens, vniuersique sicut dedit Dominus? Ego plantavi, Apollo rigauit. Hinc ergo in eadem intentione persistens, ad hoc venit ut dicteret, Itaque nemo gloriatur in homine. Idem de gratia & libero arbitrio 21.

Augustinus. Apostolus, cum dixisset, Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ne forte quis extollatur, vidit, vtique putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera creditibus, sed eis fides sola sufficiat, & rufus posse horaines de bonis operibus extollit, velut ad ea facienda sibi sufficient: mox itaque addidit, Ipsius enim sumus figuramentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ preparauit Deus ut in illis ambularemus. Quid est hoc quod gratiam Dei commendans dixisset, Gratia salvi facti estis per fidem? Et cur hoc dixerit rationem reddens, Ipsius enim sumus, inquit, figuramentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis? Quomodo ergo non ex operibus? ne forte quis extollatur. Sed audi & intellige, non ex operibus dictum tanquam tuis ex teipso tibi existentibus, sed tanquam his in quibus te Deus finxit, id est, formauit, & creauit, non illa creatione, qua homines facti sumus, sed ea de qua ille dicebat, qua vtique iam homo erat; Cor mundum crea in me Deus. Aut ex Deo singimur, id est formamur & creamur in operibus bonis, quæ non preparauimus nos, sed preparauit Deus, ut in illis ambulemus. Idem Enchirid. 78. reddens cauam quare dicit Apostolus ad Romanos 9. Non volentis, neque currentis, sed miserenis est Dei, sic ait, Altissimo quippe ac taluberrimo sacramento vniuersa faciens, atque ut ita dixerim, vultus sanctatum Scripturarum bene intuens, id admonete inueniunt, vt, qui gloriatur, in Domino gloriatur. Et idem ostendit diffusile de bono persecutantia multis capitulis versus finem. Vnde & cap. 69. dicit, hoc prædicari debere, vt qui obedienter hoc audit, non in homine, ac per hoc nec in seipso, sed in Domino gloriatur. Idem de spiritu & litera 32. sed quia dici potest illa opera scilicet miraculosa esse diuina; iustè autem vivere, ad nostra opera pertinere; suscepit ostendere etiam hoc opus esse diuinum, & hoc egi in libro isto loquacius fortasse quam sat est, sed contra inimicos gratiæ Dei, etiam patrum mihi dixisse videor, nihilque tam multum dicere delectat, quam vbi mihi & Scriptura cius plurimum suffragatur, & illud agitur, vt qui gloriatur, in Domino gloriatur, & in omnibus gratias agamus Domino Deo nostro sursum cor habentes: vnde a patre luminum omne datum optimum & omne donum perfectum est. Nam si ipsa est opus Dei, quia per nos non agitur, vel quia illo donante nos agimus, nec illud opus est Dei, ut monstratur in mare, quia per fidem hominum posse fieri Dominus dixit, & hoc ipsorum operi attribuit, dicens, Si habueritis in vobis fidem tanquam granum sinapis, dicetis huic monti, Tollere, & mittere in mare, fiet: & nihil impossibile erit vobis, certe vobis dixit non mihi aut patri; & tamen hoc nullo modo facit homo, nisi illo donante & operante. Et infra in fine; Aliiquid ergo est in abdito & profundo iudiciorum Dei, ut etiam iustum. Omne os obstruatur in laude sua, & non appetiatur nisi in laudem Dei, iuxta illud Apostoli ad Romanos 3. Omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo. Et infra, Vbi est gloriatio tua? exclusa est. Hoc idem sentit Doctor & martyr gloriolissimus Cyprianus, epistola sua 13. intitulata ad Quirionum, de discipula Christianæ Religionis capitulo 4. cuius capituli iste est titulus; In nullo nobis gloriandum, quando nostrum nihil sit: quod probat per totum illud capitulum, & per illud Apostoli 1& pè dictum, Quid habes quod non acceperisti? &c. Et per multa alia loca Scripturæ. Et infra eiusdem 10. probat dilucidè, quod in solo Domino fidendum, & in ipso gloriandum. Ex his autem manifestè videtur intentionem Apostoli in doctrina sua prædicta & suis: nedum bona naturalia, vel bonos habitus qualecunque propriè fieri & donari à Deo, sed etiam quoslibet bonos actus: vt sic omnis materia extollendi de aliquo præmissorum à cordibus hominum penitus extirpetur, ipsos ad veram humilitatem in omnibus reuocaret, quod tamen minus efficiaciter faceret, si habitus tantum haberet à Deo, & actus à se solo, cum per 22. primi actus sint habitus meliores. Item si filius miles, acceptis à patre naturalibus, ordine atque armis strenue militaret, sicut forsan in superbia erigeretur inflatus, quomodo in ipso eradicaretur superbia, & plantaretur humilitas, si ei ab aliquo dicteret, Non gloriatur omnes miles in conspectu patris sui; Ex ipso enim est in militia, vt qui gloriatur, in patre suo gloriatur; & Quid habes quod non acceperisti? Si autem acceperisti, quid gloriaris quasi non acceperis? & reliqua

Augustinus. Cyprianus. Et infra eiusdem 10. probat dilucidè, quod in solo Domino fidendum, & in ipso gloriandum. Ex his autem manifestè videtur intentionem Apostoli in doctrina sua prædicta & suis: nedum bona naturalia, vel bonos habitus qualecunque propriè fieri & donari à Deo, sed etiam quoslibet bonos actus: vt sic omnis materia extollendi de aliquo præmissorum à cordibus hominum penitus extirpetur, ipsos ad veram humilitatem in omnibus reuocaret, quod tamen minus efficiaciter faceret, si habitus tantum haberet à Deo, & actus à se solo, cum per 22. primi actus sint habitus meliores. Item si filius miles, acceptis à patre naturalibus, ordine atque armis strenue militaret, sicut forsan in superbia erigeretur inflatus, quomodo in ipso eradicaretur superbia, & plantaretur humilitas, si ei ab aliquo dicteret, Non gloriatur omnes miles in conspectu patris sui; Ex ipso enim est in militia, vt qui gloriatur, in patre suo gloriatur; & Quid habes quod non acceperisti? Si autem acceperisti, quid gloriaris quasi non acceperis? & reliqua

B

C

D

E

A liqua superius memorata : Posset enim rationabiliter respondere dicendo , quare non debem de mea militia gloriari ? Accepi quidem à patre meo naturalia mea , quia nullus generat semetipsum ; accepi & ordinem , quia nulli conceditur insignire tali ordine semetipsum ; accepi & arma , quia similiter & cæteri militum non nascerat armatus , nec sum faber armorum , debitus tamen viuum istorum , qui omnibus præualeat , non accepi ab alio , sed habeo ex meispo ; actus strenuos militares non accepi ab alio , sed habeo ex meispo ; crebras vistorias fama celebri diuulgas non accepi ab alio , sed habeo ex meispo : pro huiusmodi igitur in meispo merito gloriabor , in alio autem nihil ; sic & de quolibet milite Iesu Christi .

C A P . X X I V .

B Corrigit tertiam .

Ertia verò fatuitas præmissarum potest refelli similiter ut præmissæ . Item si voluntas creata non potest per se subsistere , sed necessariò indiger , vt Deus eam in esse conseruat , multo minus potest auctus eius per se aut per solam voluntatem creatam subsistere , sed necessariò indiger conseruatione diuina , quare & multò magis comproductione seu coactione diuina : Si enim voluntas creata non potest sine Deo seruare in esse auctum suum iam in esse productum , quod est minus , nec potest sine eo auctum quenquam in esse producere , quod est maius , vt sèpèius est argumentum . Ratio verò pro hac opinione adduta superius tantum probat , quod Deus ideo dicitur quodammodo transumptive efficere auctum voluntatis creatæ , quia conseruat voluntatem creatam ; sed non probat , quin efficiat etiam propriè quilibet auctum .

C A P . X X V .

Quartam corrigit .

Dhuc autem quartā falsigraphia præmissa potest destrui ut priores . Hæc quoque fuit specialiter glossa Pelagi , sicut patet ex 21. huīus . Item tunc Deus æqualiter faceret siue daret bene operanti circa quodcumq[ue] obiectum & non operanti , vel male operanti circa simile obiectum si bi similiter præsentatum : quare & ipsi tenerentur æqualiter gratias agere Domino Deo suo ; sicut potest haberi ex 31. primi ; sive Lucifer , & Michael , Chain , & Abel , Linus & Petrus , imperfectus quilibet & perfectus , ad Dei dilectionem & gratiarum actionem æqualiter tenerentur , quod nullus gratus catholicus , aut vix ingratuus hereticus affirmit præsumet . Primum argumentum hanc volens ostendere soluitur , ut præcedens pro opinione proxima præcedente . Autoritas etiam Augustini satis restatur , quod ille est unus modus causandi , seu faciendi auctum voluntatis , scilicet præsentare voluntati obiectum ; sed non dicit quod Deus nullo alio modo efficit auctum voluntatis creatæ ; nec loquitur ibi uniuersaliter de quocunque aucto voluntatis creatæ , sed ^{Augustinus} tantum de malo , & illius negat Dominum esse Autorem , quod potest intelligi quantum ad deformitatem auctus , nou quantum ad eius substantiam , si ^{Augustinus} vult ipsemet Augustinus de gratia & libero arbitrio 48. vbi inter multa testimonia sacra Scriptura , etiam per hunc eundem locum Psalmi ostendit Deum operari in cordibus hominum omnem auctum voluntatis bonum & malum iudicio suo occulto , sed iusto , sicut vicepsimus huius secundi plenius allegauit . Hoc idem volunt Esiias , Anfelmus , & articulus Parisiensis cum allegatis ca. 20. 19. & 18. huīus 2. 26. & 34. 1. Alter autem potest istud conuenienter intelligi , quod Deus non conuerit cor Aegyptiorū , ut odirent populi eius , id est , non sic conuerit ut cogeret eos pro ut ipsi essent excusabiles , vel ut ipse esset accusabilis de peccato , cum alijs intellectibus Autoritatum similium 34. primi plenius declaratis . Vnde & Augustinus de ^{Augustinus} Gratiā & libero arbitrio 48. ostensio per hunc locum Psalmi cum alijs locis Scripturæ , quod Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quoconque voluerit , siue ad bona , siue ad mala , quia hoc minus videtur de malis , postquam ex hoc fortitan videri cuiquam , quod Deus esset iniq[ue] ; ostendit quod Deus hoc facit pro meritis hominum iudi-

cio suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto : Fixum enim, inquit, debet esse & immobile in corde vestro, quia non est iniurias apud Deum. Ac per hoc, quando legitis in libris veritatis à Deo seduci homines aut obtundi, aut obdurati corda eorum, nolite dubitare præcessisse mala merita eorum, vi justè ista patarentur, ne incurritis in illud Proverbum Salomonis, Inſipientia viri violat vias eius, Deum autem causatur in corde suo.

C A P. XXVI.

Quintam corrigit.

Vinto vero subterfugio præcludetur faciliter omnis via per eadem, quæ ambages cæteras præcluserunt. Item istud plenè obstruitur per 33. primi libri. Item omnis malus actus voluntatis secundum substantiam actus & non secundum deformitatem eius fit à Deo, vt satis docetur 26. primi, & 18. 19. & 20. huius secundi, quod non potest intelligi de factione tantummodo permisiva, quia sic efficit deformitatem quamlibet cuiuscunq; : intelligitur ergo de factione propriè & realiter effectiva. Item dicere Deum tradere homines in peccata, quæ etiam sunt poena præcedentium peccatorum tantummodo permisiva, fuit error Juliani heretici Pelagiani, quem diffuse redarguit Augustinus 5. contra Julianum, sicut 34. primi plenius allegavit. Ad illas verò Autoritates, quæ istam opinionem probare videntur, potest breuiter responderi, Quod bene probant, quod permisso est unus modus transumptius & improprius faciendi ; sed non probant quod Deus tantum sic impropriè, & nullo modo propriè efficit actus liberos voluntatis : cur autem Deus dicatur quosdam actus voluntarios facere, quosdam vero permittere, cum tamen omnes propriè faciat, satis indicant 33. & 34. primi. Pro illa verò multiplici voluntate diuina, quam ponunt Hugo & Lombardus, scendum quod vna res simplex quandoque nominum multiplicitate admittit, vt patet de Deo, sicut tertium primi allegavit ab Aristotele in De mundo. Multiplicitas vero nominationum est duplex : Aut enim multa nomina eandem rem significant, autidem nomen multas res, & hac prima adhuc est duplex ; aut enim multa nomina eandem rem significantia significant illam omnem eodem modo, & eadem ratione, & tunc sunt synonoma ; de quibus dicit Auerroes super 1. Physicorum primo, Quod nomina synonoma non vstantur in doctrina demonstrativa ; & idem vult super 12. Metaphysicorum 39. Aut significant illam diuerso modo, & ratione diuersa ; & tunc secundum Auerroem eodem 39. possunt vocati nomina dispositiva, eo quod se habent, sicut dispositio & dispositum, aut nomina attributalia, sicut Theologis magis placet, cuiusmodi sunt potentia, clementia, sapientia, & similia dicta de Deo. Si autem idem nomen multas res significat, hoc potest esse dupliciter : Aut enim hoc est quæ primo medianibus diuersis modis & rationibus non relatis ad aliquod idem commune, & talia sunt æquiuoca, vt patet expresse per Philosophum in principio Prædicamentorum, & 4. Metaphys. 2, innuit illud idem, & de talibus nulla ars considerat, vt patet ibi per Auerroem : Aut hoc est non quæ primo, nec modo aut rationibus omnino diuersis, sed primo & principali- ter significat aliquid vnum vno modo, & vna ratione principali & prima; ex consequenti ve- ro, denominativa & transumptiva significat alia alijs modis & rationibus, non tamen penitus alijs, sed relatis ad primum ; & talia dicuntur denominativa, vt patet per Philosophum in principio Prædicamentorum, seu principale & sumptum, vt patet per eundem in Topic. & Auerroem super 12. Metaphys. 39. & sunt media inter æquiuoca & vniuoca, vt dicit Auerroes super 4. Metaphys. 2, cuiusmodi nomina sunt ens vnum & similia quæ in scientiis vslitantur, vt patet 4. Metaphysicorum 2. & 5. Metaphys. quasi per totum. Vnde & Auerroes super 5. Metaphys. 1. sic ait ; Intendit in hoc tractatu distinguere significations nominum considerandas in hac scientia ; & omnia ista nomina dicuntur secundum relationem ad vnum cum diuersis modis ; & ideo exppositio istorum nominum, est pars illius scientie per se, quare & tota continentia huius quinti est ista ; scire quot modis nomen quodlibet dicitur ; & quare, & quod est primum ad quod cetera referuntur, & quis sit ordo illorum ad inuicem, & ad pri- mum, sicut tota eius series manifestat. Philosophus quoque 4. Metaphys. 2. sic ait ; Ens au- tem multis modis dicitur, sed ad vnum, & vnam aliquam naturam, & non æquiuoce, sed quemadmodum salubre omne ad sanitatem, hoc quidem in conseruatione, illud vero in acti- one, aliudque est signum sanitatis, hoc quia illius est susceptibile : vbi dicit Auerroes, quod hic

Auerroes.

Philosophus.

- A hæc omnia attribuuntur eidem tanquam eidem fini ; & infra distinguens tres modos quibus a- || tribus liqua attribuuntur eidem, sic ait ; Intendebat per hoc declarare, quod ea que attribuuntur ci- modis. dem fini, vt salubria vel sana sanitati, aut eidem agenti, vt medicinalia, seu medica medicinæ, aut eidem subiecto, sicut nouem prædicamenta substantiae. Prætermittit autem quartum mo- dum, quo, scilicet, aliqua attribuuntur eidem formæ : Nam secundum quodlibet genus causæ fit huiusmodi attributio transumptiva. Prætermisit similiter conuersiones horum 4. modo- rum dictorum; quia non solum causata attribuuntur suis causis, sed & causæ causatis. Nec solum fit huiusmodi transumptio secundum aliquod genus causæ propriæ dictæ, sed etiam se- cundum quamcumque connexionem, propinquitatem, comparationem, seu similitudinem qualemcumque, non autem secundum contrariatem aut impoteniem vlo modo. Om- nis namq[ue] transumptio notificat vnum per aliud, vel aliquam pertinentiam aut similitudinem inter illa. Vnde Philosophus 6. Topicorum sic ait ; Translatio facit notum quadammodo,
- B quod signatum est per similitudinem : Omnes enim transferentes, secundum aliquam simili- tudinem transferunt. Quapropter & ille floridus Tullius, vlt. nouæ sua Rhetoricæ, agens de coloribus Rheticis, quoddam alias modos attributionum huiusmodi exprimit, & innuit multo plures : Huiusmodi enim attributio, sive transumptio est quidam color Rheticus, quem 33. ibi ponit, quem & denominationem appellat, quam etiam sic definit ; Denominatio est quæ à rebus propinquis & finitimis contrahit orationem, qua posset intelligi res quæ non suo vocabulo sit appellata, quam dicit aliquoties consciæ ab inventore ad inventum, ali- quocties è contra : vt si quis Tarpeium Capitolinum aut capitolium nominet, aut Liberum vinum, aut Cererem frugem, vel è contra. Aliquoties verò Dominus vteens aliquo instru- mento denominatur ab illo, itm & nominatur nomine instrumenti, vt Macedones sarcissæ, velut si Anglici dicentur arcus & sagittæ. Aliquando autem factum à faciente, vt si quis bellum Martem vocet : aliquando vero è contra, vt si quis desidiosam artem dicat, quia desidio-
- C os facit, & frigus pigrum, quia pigros efficit. Aliquando autem fit talis denominatio conten- ti à continente, aliquando verò è contra. Ille autem color est vna figura grammaticæ sub tro- po contenta, quæ à Beda, Donato, Isidoro, Hugone, & Grammaticis cæteris Metanomia, seu Methaomia vocatur, quod denominatio, seu transnominatio dicitur, qui & exprimunt hos prædictos & quoddam alias eius modos. Tullius autem relatas divisiones denominatio- rum huiusmodi relinquit consuetudini poetatum, oratorum, & quotidiani sermonis : & bene, quia quilibet scientia, lingua & patria in loquitionibus talibus, proptis modis, tropis, figuris, coloribus, & schematibus suis gaudet. Hæc autem ideo parum latius quām propositum exigat, prosequitur; quia sacra Scriptura copiosissime talibus est respersa, nec nisi incog- nitis potest ipsa cognosci : Hæc enim sensum eius obscurum clarificant, implicitum explicant, certificant dubium, & referant sensum clausum, prout nullus sciens figuræ grammaticæ, & colores Rheticæ, ipsamque considerans, permittitur ignorare, sicut & Augustinus libro lo- quitionum, & 4. de doctrina Christiana, Beda, Cassiodorus, & cæteri patres in diversis suis operibus plenius docuerunt. Vnde & omnes penè distinctiones nominum sacrae Scripturæ, quas faciunt Mauricius, Nicolaus, & alii, non sunt distinctiones pure æquiuocorum in sua æquiuocata, sed potius denominatiuum in sua denominata, sive transumptiuorum in ea ad quæ sunt transumpta. Quare & omnes istæ distinctiones reducuntur ad secundum modum æquiuocationis, de quo dicit Philosophus 1. Elenchorum ; Alius autem transumptio sive ex transumptione, quando solius sumus sic dicere. Harum autem distinctionum hæc est perfec- ta scientia, scire quorū modis quodlibet nomen dicitur, quod sit significatum eius primatum, quæ ratio transumptionis ad cetera, quis ordo cæterorum in illo ordine ad invicem & ad pri- mum, sicut de distinctionibus nominum 5. Metaphys. Aristotelis superius dicebatur. Hæc ergo ad propositum applicando, dico quod voluntas diuina, sicut & angelica & humana, pri- mo & principaliter accipit ut pro instrumento volendi, sive pro potentia volutiua : secundo
- E accipitur pro habitu huius voluntatis, cuiusmodi est charitas, quia ipse similiter est quodammodo instrumentum volendi, & quædam potentia volutiua, eo quod simul cum ipsa coefficit actum vnum, vt quadragesimum primi docet : tertio pro actu proprio & intinseco voluntatis primo modo dictæ, scilicet pro ipsa volutione, eo quod ab ipsa efficitur. Hæc autem tres voluntates in creaturis realiter distinguuntur in Deo autem sunt vnum & idem realiter sua sim- plicissima essentia Deus ipse. Quarto loco accipitur diuina voluntas pro operatione eius ex- trinseca, eo quod fit à tribus prioribus, vel à prima per duas sequentes. Vnde Propheta Psal- mo 110. Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius : Cum enim sit tantum Propheta. vna voluntas in Domino, in omnes inquit voluntates eius, id est, in omnes effectus volunta- tis illius ; sicut & Deus ipse secundum Philosophum in De mundo 12. cum sit vnum, multino- Philosphus. mius

mius est, nominarus ab omnibus passionibus quas innouat ipse, & hoc tam in abstracto, A quam in concreto. Dicitur enim redum fulmineus, pluialis, tonitrualis & huiusmodi, verum & indefessi ignis motus, radix ponti, sol, & luna, vt tertium primi plenius recitauit: sic & lingua, tam in sacra Scriptura, quam in crebro modo loquendi accipitur pro sermone formato per linguam: sic etiam manus accipitur pro Scriptura. Et haec exempla ponit Augustinus ad eandem conclusionem 3. delibero arbitrio, 30. & 14. contra Faustum, 2. & idem vult in || questionib[us] Orosij 18. exponens illud 1. ad Cor. 15. Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt; id est opera carnis & sanguinis: & super illud Psalmi 50. Ecce in iniquitatibus conceptus sum: Et infra; Libera me de sanguinibus, vult hoc idem: Hæc enim omnia attribuuntur eidem agenti, vt Aertuo dixit supra. Quinto accipitur diuina voluntas pro eius signo: Signum enim & signatum sapientis correspondunt. Sic secundum Philosophum superiorius allegatum vrina dicitur salubris vel sana, quia signum; sive nomen & verbum in sacra Scriptura frequenter accipitur pro re significata per nomen & verbum; Vnde Psalmus 39. B Beatus vir cuius est nomen Domini [eius] spes eius. Et Parab. 18. Turris fortissima nomen Domini, Ier. 29. Sulcitabo super vos verbum meum bonum, vt reducam vos ad locum istum. Et Amos 3. Non faciet Dominus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas: verbum inquit, id est, rem significatam per verbum. Et Matth. 7. Qui audit verba mea, & facit ea, assimilabitur viro sapienti. Et infra 24. Verba autem mea non transibunt. Sicque Christus dicitur serpens & aries, quia signatus per serpente[m] Mosis, Num. 21. & per arietem Abrahæ, Genes. 22. Sic & Dan. 7. dicitur, Hæc bestia magna quatuor, quatuor regna sunt, quæ consurgent de terra. Et infra eiusdem 8. Aries, quem vidisti habere cornua, Rex Medorum est atque Persarum; porro hircus caprarum Rex Græcorum est, & cornu grande quod erat inter oculos eius, ipse est Rex primus &c. similia. Hæc autem dicebantur propterea esse illa, quia fuerunt signa illorum. Signorum autem, vt dicit Philosophus 2. Priorum penult. quoddam est Icos, & quoddam prodigium: Prodigium autem, vt dicit, est signum demonstratiuum & necessariuum, quod ideo scire facit; Dicitur enim prodigium quasi pro digito habitum. Tale autem signum diuinæ voluntatis est duplex, scilicet eius operatio exterior i.e. voluntas eius quarto modo dicta: Nam necessario sequitur, si Deus aliquid operetur extrinsecus, quod hoc velit, sicut 8. & 9. capitula primi docent. Permissio quoque Dei est huiusmodi signum demonstratiuum voluntatis illius, sicut 33. primi probat: Istud tamen signum non est ita euidenter sicut primum. Primum enim est euidentis omnibus, & in omnibus operibus liberis ne dum Dei, sed & creaturæ cuiuslibet libere operantis; secundum autem non est euidentis omnibus: Rationalis etiam creatura multa permitit fieri quæ non proprie vult nec facit; Deus autem non sic propter actualitatem sua voluntatis infinitissime infinitam, sicut 22. primi docebat, & quia nulla creatura potest aliquid facere sine ipso coagente; quare & volente, sicut 2. 3. & 4. 8. & 9. primi satis ostendunt. Permissio itaque generaliter sumpta est superior ad velle & agere propriæ. Quicunque namque voluntarie quicquam agit, permettit, & non est contra vniuersaliter, quia non in creaturis, licet in Deo propter causas prædictas; Icos vero, vt dicit, est signum probabile: Quod enim vt in pluribus inquit, sciunt sic factum vel non factum, aut esse vel non esse, hoc est Icos. Tale autem signum voluntatis tam increta quam creatæ est triplex: scilicet præceptum, prohibitus, & consilium: Quodlibet enim istorum est signum voluntionis in qualibet qui hoc facit non tamen demonstratiuum, sed probabile, & ideo potest fallere, & fallit quandoque. Vnde & Deus ipse præcepit Abrahæ filium immolare; nec tamen hoc voluit, vt patet Gen. 22. & per 10. primi libri: nec potest quis fingere quod primo hoc voluit, & postea noluit propter immutabilitatem voluntatis diuinæ 23 primi probatam. Prohibuit etiam duobus cæcis illuminatis, ne quis sciret, Matth. 9. & leproso mundato, ne cuiquam diceret, Marc. 1. nec tamen hoc voluit, quia ipsi faciendo contrarium non peccabant, vt patet ibi per omnes catholicos expositores, dicentes dictos curatos dicta miracula diffamantes ideo non peccasse, quia intellexerunt Deum non ideo prohibuisse, quin vellet sua opera prædicari, sed vt hominibus daret formam, laudem hominum declinare. Consuluit etiam adolescenti vt venderet quæ habebat, & ipsum veniens sequeretur, Matth. 19. nec tamen hoc voluit, cum hoc non fecerit adolescentis, vt patet per Matthæum adiuncto decimo primi libri. Quod autem ista tria signa sunt probabilia, fallacia || tamen respectu voluntatis creatæ, nullus ignorat. Est & quarta species huius signi, scilicet iocos, respectu voluntatis creatæ, scilicet permissio: Est enim signum probabile quod creatura rationalis sciens quempiam facere quippiam, & permittens cum posset libere impetrare, hoc velit; verumtamen sepe fallit. Ex his igitur satis patet quod permissio, & cætera signa voluntatis diuinæ, licet dicantur impropte modo prædicto Dei voluntas, non sunt tamen increata & intrinseca

|| conclusi-
onibus.

Psalmus.
Parab.
Ieremias.
Amos.
Matth.
Numeri.
Gen.
Daniel.

|| tum

B

C

D

E

A trinseca eius voluntas, sed sunt signa creata illius : & hæc est sententia Hugonis & Lombardi in locis superioris memoratis. Hæc autem signa creatæ non propriæ & sufficienter coefficiunt actum voluntatis creatæ, sicut nec alicuius alterius creaturæ, sed præter illa necessariò requiritur Deus ipse qui per se propriæ coefficiat illum actum, sicut 3. & 4. primi, & 20. secundi docebant ; & hoc per suam voluntatem & volitionem libi intrinsecam, incretam, ut patet per 8. & 9. primi, & per corollarium 20ⁱ. huius secundi. Quare & vbiique, cum dico simpli- citer voluntas Dei, intelligo eius volitionem aequalē, actum scilicet & proprium, & intrin- secum voluntatis ipsius primo modo acceptę.

C A P. XXVII.

B

Sextam corrigit.

Ltima verò cauillatio prædictarum destruetur faciliter, per quæ priores aliae sunt destructæ. Item omnis actus malus secundum substantiam actus essentialiter est aliquid, sicut bonus: Actus enim fornicationis non minus est aliquid, quam actus licitus coniugalis, sicut evidenter ostendunt argumen- ta per se loquentia, & gradientia super terram. Vnde & Anselmus de

Anselmus.

casu Diaboli 8. ostendens eandem conclusionem, sic ait ; Denique bona voluntas non magis est aliquid, quam mala voluntas : Nec enim magis est aliquid voluntas quæ vult dare misericorditer, quam illa quæ vult rapere violenter. Omnis ergo actus malus secundum substantiam actus æqualiter efficitur sicut bonus, quare & æqua- liter haber causam efficientem, quæ necessariò coefficientia Dei eger. Deus ergo vere &

C proprie efficit quemlibet actum malum, secundum substantiam seu efficientiam puram actus, si- cut 20. & 25. huius secundi plenius suadebant. Item Williamus Altissiodorensis super 2. sentent, querit vitrum mala actio fiat à Deo operante & cooperante, & recitat tres opiniones; quarum Prima dicit quod omnis actio mala est tantum ab homine, vel à Diabolo : Se- cunda ponit, quod omnis actio mala est à Deo, eo quod solummodo Deus dat poten- tiam ad illam exercendam ; Tertia verò tener, quod omnis actio mala, in quantum actio est, bona est, & à Deo ; quam & reprobatis alijs ipse tener, sicut vicecum huius secundi plenius allegauit. Autoritas vero Genesios in contrarium allegata, non vult, quod cuncta quæ Deus * vel inca- ficerat, erant valde bona moraliter. Quomodo namque inanimata, * vel irrationalia erant bona moraliter, cum non sint capacia bonitatis moralis ? Cuncta tamen quæ Deus fecerat, erant naturaliter valde bona, sic sunt & actus mali quantum ad suam substantiam sive efficientiam quam facit Deus, non quantum ad malitiam, quæ per 26. primi nihil est, & ideo nec facta

Altissiodo- rensis.

D proprie ab homine, nec à Deo; improptie tantum ab hominæ. Ad primari autoritatem Au- gustini responderet 25. huius: ad secundam verò & alias tales potest responderi per idem, & per tricesimum quartum primi.

C A P. XXVIII.

Obicit contra vicecum & respondet.

E

Bijicitur etiam contra capitulum vicecum isto modo. Si Deus oce- sario requiratur ad agendum propriè quælibet actum voluntatis crea- te, cum Deum agere non sit in potestate voluntatis creatæ, nullus actus efficit in potestate illius, ergo necliber, nec ipsa esset Dominica suorum actuum liberorum : cum tamen dicas Philosopher 3. Eth. 13, quod [nostrum] operationum à principio usque ad finem domini sumus, & sententiam similem alibi multis locis. Et hoc idem in prima institutione hominum videtur etiam Dominus attestari: Nam Genesios quarto le- gitur Dominum dixisse ad Cain, Nonne si bene egeris, recipies? sin autem male, statim pec- eatum tuum in foribus aderit? sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Item si homo non posset solis proprijs viribus perficere suos actus, irrationalib[us] videretur quicquam sibi præcipere vel etiam prohibere, quia non esset in sua libera potestate sic facere vel vitare. Vnde Ecclesiastici 15. scribitur, Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui: adiecit mandata & præcepta; Si volueris mandata seruare, conseruabunt te, & in

Ecclesiast.

perpetuum fidē placitā facere. Apposuit tibi aquam & ignē; ad quod volueris, porrige manū A tuam. Ante hominē vita & mors, bonū & malū; quod placuerit ei, dabitur illi. Item si Deus faceret hominis aētū malū, iniustē puniret pro illo, quia si Deus cum facit, facit cum voluntate diuina, cui non potest homo resistere, vt 10. primi docet. Item si Deus voluntate sua faciat malum aētū, vult & diligit illum aētū; imo & vult illū voluntate beneplaciti: Illa namque est voluntas sua essentialis & intrinseca, per quam facit quicquid facit exterius, vt patet per præmissa: Malum ergo bene placet Deo; ergo non iustē punit pro illo. Et 3. Regum 11. scribitur,

*Regum.**Apostolus.**Augustinus.**Propter.**Augustinus.**Augustinus.**Damascen.*

|| dicuntur:

*Ammonius.**automatis*
*Responso.**Matth.*

Fecirque Solomon quod non placuerat ac coram Domino, scilicet mulieres alienigenas adamando, idolaque colendo. Et ad Rom. 8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Et ad Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Item multæ sunt volutiones & bona & malæ, quæ nunquam implentur. Si ergo Deus has volendo causeret, faceret & vellet volutionem fieri in aliquid volutum, quam nollet effectuari, imo veleret non effectuari, vt per 10. & 23. cum 22. primi potest faciliter apparere; quare & veleret & faceret eam frustra. I B

tem Augustinus de Spiritu & litera 27. Apostolus dicit, Non est potestas nisi à Deo: Nullum

quæ autem legimus in Scripturis sanctis; Non est voluntas nisi à Deo, & recte non scriptum est, quia verum non est. Idem 5. de Ciuit. Dei 8. A Deo sunt omnes potestates, quamuis ab illo non sunt omnium voluntates. Idem in sententijs Propterea propositione 288. Nocendi

cupiditas potest esse à suo cuique animo prauo: non est autem potestas nisi à Deo. Idem 12

Confess. 11. Dixisti mihi Domine in auro interiori voce forti, quod omnes naturas & sub-

stantias quæ non sunt quod tu es, & tamen sunt, tu fecisti, & hoc solum à te non est, quod

non est: motusque voluntatis à te qui es ad id quod minus est, quia talis motus delictum atq;

peccatum est. Et idem probat diffusè 2. de libero arbitrio vlt. Idem 5. contra Julianum 6.

Deus non facit voluntates malas, sed vitum eis vt voluerit, cùm aliquid iniquè velle non pos-

fit. Idem Hypognost. 33. Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens qui-

dem iudicium rationis, non per quod sit idoneum quod ad Deum pertinet, sine Deo aut in-

choare, aut certe peragere, sed tantum in operibus virtutē præsentis tam bonis quam malis. Bo-

nis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle bibere, velle man-

ducere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem du-

cere, pecora nutritre, atem discere diuersarum rerum bonatum, vel quicquid bonum ad præ-

sentem pertinet vitam, quæ omnia non sine gubernaculo diuino subsistunt, imo ex ipso, &

per ipsum sunt, & esse cœperunt: Malis vero, id est, velle idolum colere, blasphemare & similia. Item Iohannes Damascenus in sententijs suis, 39. prætitulato de eo quod est in nobis,

id est, de libero arbitrio, enumeratis sex causis effectiis, sic ait; Cui igitur horum subiectimus

quæ per homines sunt, si equidem homo non est causa & principium aētū? Non enim

Deo fas est inscribere quandoque aētū turpes & iniustos, nec necessitati: non enim eorum

quæ semper similiter lebant, sunt: Nec fortunæ; non enim contingentium, sed necessari-

orum quæ fortunæ dominantur: Nec naturæ; naturæ enim opera sunt auctiæ & planæ: D

Nec euenui; nec enim rati & inopinabiles sunt hominum aētū: Nec casu; Inanimatorum

enim dicuntur, vel irrationabilium symptomata casus. Relinquitur igitur vtique ipsum agen-

tem & facientem hominem principium esse propriarum operationum & arbitrio libertum.

Et ad eandem conclusionem statim subiungit aliam rationem: Amplius, inquiens, si nullius

est principium aētū homo, superflu habet consilium: ad quid enim veterū consilio nullius ens Dominus aētū? Omne enim consilium aētū gratia. Quod autem optimum est &

preiosissimum eorum quæ in homine, superfluum enuntiare, inconveniens immoratur vtique

erit; & capitulo sequenti rubricato, de his quæ non sunt in nobis; Eorum, inquit, quæ non

in nobis, hæc quidem ex his quæ in nobis, habent principia, scilicet causas, hoc est remu-

nationes aētū nostrorum, & in præsenti, & in futuro sæculo, reliqua vero omnia à diuina

voluntate dependent; ergo secundum eum, aētū nostri non dependent à voluntate diuina,

ergo nec à Deo. Item Ammonius super 1. de hermenias vlt. videntur autem nobis Dij tan-

quam | autolomici, id est, à nobis ipsiis mobilibus; & hoc modo ea que circa nos sunt guber-

nant, & omnia nobis nostram dignitate distribuunt. Ad primum istorum ad præsens suffi-

ciat responsio talis brevis; In rerum temporalium & spiritualium administratione videmus

quod respectu eiusdem sunt plures potestates, & plura dominia secundum superioris & inferi-

us ordinata: vnde & in quibusdam partibus Maiores seu Præpositi Ciuitatum potestates di-

cuntur, qui tamen potestati superiori imperator scilicet, per omnia sunt subiecti; sicut &

quidem ordo medius Angelorum, qui Potestates similiiter nuncupantur, potestati diuinae &

quidem aliis mediis aliorum qui dominationes dicuntur, dominationi diuinæ; Quare & ille

Centurio recte dixit, Ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, Mat. 8.

Quare

- A Quare nulli dubium debet esse, quin licet voluntas creata habeat potestatem & dominium sui actus, per hoc tamen non excluditur superior potestas, & dominans, scilicet ipse Deus à superiori potestate, dominio, & efficientia respectu euilem. Vnde & sanctus Thomas in libro suo de potentia Dei, questione 20. qua queritur, Vtrum Deus operetur in omni operatione naturæ, arguit isto modo; Voluntas est Domina sui actus: hoc autem non esset, si agere non posset, nisi Deo in ipsa operante, cum voluntas nostra non sit domina diuinæ operationis: ergo Deus non operatur in voluntate nostra operante. Et responderet hoc modo; Dicendum, quod voluntas dicitur habere dominium sui actus, non per exclusionem causæ primæ, sed causa prima non ita agit in voluntate, ut eam de necessitate ad vnum determinet, sicut determinat naturam, & ideo determinatio actus relinquitur in potestate rationis & voluntatis. Cui & concorditer exponit Glossa illud Genesios 4. Sub te erit apperitus eius, & tu dominaberis silius, sic dicens; Non super te, quia liberi arbitrij es, in potestate tua, quia liberi arbitrij es. Secundum argumentum nullam debet mouere, qui Pelagio hæretico noluerit adhærente: Nam sicut recitat Augustinus de hæretibus 88. & Petrus 2. sentent. dist. 28. & Iulianus 8. Eth. 14. & Canon 24. questione vlt. Quidam autem; Hæresis sua fuit, quod homo solus liberi arbitrij viribus posset implere Dei mandata; quam & per istud idem argumentum astutere nitebatur. Vnde & Augustinus de gratia & libero arbitrio 35. dicit, Magnum aliquid se scire Pelagi putant, quando dicunt, non iuberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. *Quis hoc desierat?* Sed ideo iubet aliqua quæ non possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus: Ipsa est enim fides quæ orando imperat, quod lex imperat. Denique ipse qui dicit, Si volueris, conseruabis mandata, in eodem libro Ecclesiastico aliquanto post dicit; Quis dabit in ore meo custodiā, & super labia mea signaculum astutum, ne forte cadam ab eo, & lingua mea perdat me? Iam certè mandata accepit, Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquarit dolum. Cum ergo verum sit quod dixit, Si volueris, conseruabis manda-
- B ta, quare querit in ore suo dari custodiā, similis ei qui dicit in Psalmo, Pone Domine custodiā ori meo? Non ei sufficit mandatum Dei & voluntas sua, quandoquidem si voluerit conseruabit mandata? Quam multa mandata Dei sunt contra superbiam? Nouit ea, si voluerit, conseruabit ea. Quare ergo paulo post dicit, Domine Pater & Deus vitæ meæ, clauis oculorum ne dederis mihi. Iam dixerat et lex, Non concupisces: velut ergo & faciat quod iubetur, quoniam si voluerit conseruabit mandata; quare sequitur, & dicit, Concupiscentiam auerte à me. Conta luxuriam Dei quam multa mandavit? Faciat ea, quia si voluerit conseruabit mandata. Quid est, quod clamat ad eum ventris appetitio & concubitus ne apprehendat me? Si hec ei in præsenti diceremus, rectissime nobis responderet & diceret; Ex ista oratione mea, qua hæc à Deo peto, intelligite quomodo dixerim. Si volueris conseruabis mandata: Certum est enim nos mandata seruare, si volumus, sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, vt tantum velimus, quantum sufficit, vt volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dicitum est quod paulo antè posui, quod præparatur voluntas à Domino, de quo dictum est, A Domino gressus hominis dirigetur, & viam eius volet: Deus est enim qui operatur in nobis & velle. Certum est enim nos facere cum facimus, sed ille facit vt faciamus, prebendo vires efficacissimas voluntati, qui dicit, Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Idem de Correptione & gratia 7. docet idem. Petrus etiam 2. sentent. dist. 28. istud argumentum Pelagianum recitat & refellit. Julianus quoque Pelagi discipulus & sectator in epistola sua ad Demetriadem, de qua 35. primi fit mentio, innuit simile argumentum, Ascribitimus, iniquitatem iusto, dum eum aliquid impossibile præcepisse conquerimur. Hoc autem argumentum velut hæreticum cum alijs sex hæretibus recitat venerabilis Beda contra Iulianum 12. ex epistola supradicta; Et infra 18. sic responderet, *Quod dicit Dominum non impossibile aliquid præcepisse*, qui iustus est, verum profectò dicit, *Id ad eius respicit auxilium, cui catholica vox supplicat, dicens; Deduc me in semita mandatorum tuorum.* Si vero viribus animi sui fidit, refellit eiusdem iusti veridicam sententiam, quia dicit, Sine me nihil potestis facere. Item de perfectione iustitiae 7. recitat Augustinustale argumentum Coelestij Pelagi; quærendum est utrumne præceptum sit homini sine peccato esse: Aut enim non potest, & præceptum non est, aut quia præceptum est, potest; Nam cur præcipereatur quod fieri omnino non posset? Et sequitur responsio Augustini, respondetur, consultissime homini præcipi, vt rectis passibus ambulet, vt cum se non posse prospexerit, medicinam requirat, quæ interioris hominis ad sanandam peccati claudicationem gratia Dei est per Iesum Christum Dominum nostrum. Idem de prædestinatione sanctorum 13. Cum dicitur, iniquiunt, scilicet Pelagi, Si credideris saluus eris, vnum horum exigitur, alterum offertur.
- C
- D
- E

fertur. Quod exigitur, in hominum, quod offertur, in Dei est potestate. Quos redarguit, A
 subiungendo; Cur non utrumque in Dei & quod iubetur, & quod offertur? Rogatur enim
 ut detur quod iubet, rogant credentes ut sibi fides augetur, rogant pro non credentibus ut
 eis donetur fides. Et in suis igitur incrementis, & in suis initijs donum Dei est fides. Sic au-
 tem dicitur, Si credideris saluus eris; quemadmodum dicitur, Si spiritu facta carnis mortifica-
 ueritis, viuetis: Nam & hic ex duabus vnum exigitur, alterum offertur. Si spiritu, inquit,
 facta carnis mortificaueritis, viuetis. Ut ergo spiritu facta carnis mortificemus, exigitur; ut
 autem viuamus, offertur. Nunquid igitur placet, ut facta carnis mortificare non donum Dei
 esse dicamus, quoniam exigitur a nobis, præmio vita, si hoc fecerimus, oblatu? Absit, hoc ut
 placeat participibus, defensoribus gratia: Pelagianorum est iste error damnabilis, quorum
 mox Apostolus ora obstruxit, adiungens; Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt
 Dei, ne facta mortificare nos carnis non per Dei, sed per nostrum spiritum crederemus: de quo
 spiritu Dei etiam ibi loquebatur, ubi ait, Omnia autem haec operatur unus atque idem spiri- B
 tus, diuidens propria vnicuique sicut vult, inter quæ omnia nominauit & fidem. Sicut ergo
 quamvis Dei donum sit facta carnis mortificare, exigitur tamen a nobis proposito præmio vi-
 ta: Ideo Dei donum est & fides, quamvis & ipsa cum dicitur, Si credideris saluus eris, propo-
 sito præmio salutis, exigitur a nobis. Idem de sancta virginitate 17. Testes sunt voces pia-
 rum depreciationum in Scripturis sanctis, quibus ostenditur, ea ipsa quæ præcipiuntur a Deo,
 non fieri nisi dante & adiuuante qui præcipit: Mendaciter enim petuntur, si ea non adiuuan-
 te eius gratia facere possemus. Idem 10. Confess. 30. dicit Domino, Da quod iubes, & iube
 quid vis. Imperas nobis continentiam; & cum scirem (ait) quidem quod nemo potest esse
 continens nisi Deus det; & hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum. O Deus
 meus attende me: Continentiam iubes; da quod iubes, & iube quid vis. Ex his Autoritatibus C
 Augustini. Augustini satis ostenditur ipsum velle, quod Actus præcepit non sit a solo homine sine
 Deo, nec a solo Deo sine homine, nec partim a solo homine, & partim a solo Deo, sed totus
 totaliter ab utroque siccorum 20. huius secundi demonstrat. Vnde & Prophetæ,
 Psalmo 118. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiā illam in toto corde
 meo. Ecce, primò petit actionem diuinam; Da mihi, inquit, intellectum; deinde promittit
 & suam; & scrutabor, inquit, &c. Rursumque petens actionem diuinam, subiungit, De-
 duc me in semita mandatorum tuorum, Inclina cor meum in testimonia tua. Et infra actio-
 nem propriam exprimens: Inclinaui, ait, cor meum ad faciendum iustificationes. Cor au-
 tem inclinare sit facere ipsum velle, vt patet per processum Psalmistæ & per expositionem
 Augustini 20. secundi plenius allegata. Item Ezech. 36. Faciam, inquit Dominus, vt in
 Propheta. præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini. Super quod dicit Augustinus de prædestinatione sanctorum 13. Ideo enim haec a nobis præcipiuntur, & dona Dei
 esse monstrantur, ut intelligatur, quod & nos ea facimus, & Deus facit ut illa facimus, sicut
 per Prophetam Ezechielem apertissime dicit: Quid enim apertius quam vbi dicit, Ego faci- D
 Ezechiel.
 Augustinus. am ut facias? Locum ipsum Scripturæ attendite, & videbitis illa: Deum promittere se factu-
 rum vt "fiant, quæ iubet ut fiant. Non tacer eorum merita, sed mala; quibus ostendit se
 reddere pro malis bona, hoc ipso quo eos facit habere deinceps opera bona, cum ipse facit ut
 faciant diuina mandata. Et si tu queras, quare Deus illa præcipit homini, quæ suis virtibus
 sine Deo non sufficit adimplere, respondet 35. primi, quod hoc illi ut ostendatur hominem
 habere liberum voluntatis arbitrium, quo liberè potest perficere Dei præcepta: Cur enim
 non præcipit homini, quod potest liberè facere quandunque voluerit? Sed quianihil po-
 test facere solis proprijs viribus sine Deo, idocetur ut de sua virtute nihil superbè sentiat
 aut præsumat, sed diuinum semper auxilium imploret humiliter, in ipso spem ponat, per
 omniaq; confidat. Cur quæsto Magister nauis non satis rationabiliter præcipit suo nauite ut
 trahat nauem huc vel illuc, etigat malum, leuet velum, & similia, quorum nullum potest face-
 re sine ipso? Hoc autem totum probant expresse autoritates 35. primi plenius allegata. I
 Item Augustinus de gratia & libero arbitrio 39. Haec omnia præcepta dilectionis, id est chari-
 tatis, quæ tanta & talia sunt, vt quicquid se putauerit homo facere bene, si fiat sine charita-
 te, nullo modo fiat bene, inaniter darentur hominibus non habentibus liberum voluntatis E
 arbitrium: sed quia per legem dantur & veterem & nouam, lex autem sine gratia litera est occi-
 dens, in gratia vero spiritus vivificans, vnde est in hominibus charitas nisi ex ipso Deo? Nam
 si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: si autem ex Deo, vicimus Pelagianos.
 Sed eam ergo inter nos iudex Iohannes, & dicat nobis, Charismi, diligamus inuicem. In his
 verbis Iohannes, cum se illi extolleret caperint & dicere, vt quid nobis hoc præcipitur, nisi
 quia ex nobis habemus, vt inuicem diligamus? sequitur continuo illud Iohannis confundens
 eos

A eos & dicens, *Quia dilectio ex Deo est. Cur ergo dictum est, Diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est, nisi quia præcepto admonitum est liberum arbitrium, vt quereret Dei donum, quod quidem sine suo fructu prouersus admodum eretur, nisi prius acciperet aliquid dilectionis, vt addi sibi quereret unde quod iubebatur impletet?* Cum dicitur, *Diligamus inuicem, lex est;* cum dicitur, *Quia dilectio ex Deo est, gratia est: sapientia quippe Dei legem & misericordiam portat in lingua:* vnde scriptum est in Psalmo; *Etenim benedictionem dabit qui legem dedit.* Idem de perfectione iustitiae 21. *Præcepta vñferent, non iubebatur, si nihil ibi nostra voluntas ageret, nec oraretur, si sola sufficeret.* Et super 12. Ad hoc enim lex ista præcepit, vt cum in his implendis horo defecerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam fugiat fatigatus, ac si cum lex tertendo ad Christum diligendum pædagogi perducat officio. Ad illam autoritatem Ecclesiastici dicentem, quod Deus reliquit hominem in manu consilij sui, dicendum, quod per hoc ostendit hominem in possibilitate liberi arbitrij constitutum, Augustinus

B qua, si volnisset Dei mandata seruasset. Vnde Augustinus Hypognost. 28. recitata tota autoritate prædicta, subiungit; *Quid est autem, & reliquit illum in manu consilij sui, nisi dimisit eum in possibilite liberi arbitrij sui?* In manu enim potestas intelligitur. *Ipsa* est prima gratia qua primus stare potuisset, si seruare Dei mandata voluisset; sed hoc nec tunc sine alio Dei speciali auxilio potuit voluisse, sicut ostendit idem Augustinus tangendo eandem autoritatem de Correptione & gratia 47. & alijs locis multis, sicut 9. & 10. secundi plenius allegarunt. Idem de perfectione iustitiae 32. recitat Cœlestium banc autoritatem cum multis similibus allegantem; Apostolus, inquit, de quadam ait, *Quid vult, faciat.* Item inquit ad Philemonem de Onesimo, quem ego volueram apud me detinere, vt pro te mihi ministraret, sed sine consilio tuo nihil volui facere, vt non quasi ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Item in Deuteronomio, *Vitam & mortem dedit ante faciem tuam, bonum & malum;* elige vitam vt viuas. Item apud Solomonem, *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit* Deut. 30. Ecclesiastici 15.

C cum in manu consilij sui &c. Item apud Esaiam, *Si volueritis & audieritis me, quæ bona sunt* terrene manducabitis; si autem nolueritis nec obaudieritis me, gladius vos comedet; *O enim Domini loquutum est hæc.* Hæc scieles Cœlestis, non cœlestis: & lubdit cœlicus Augustinus; *Hic verò quantumlibet isti se obtengant, aperiuntur:* Declarat enim se contra Dei gratiam & misericordiam disputare, quam volumus impetrare cum dicimus, *Fiat voluntas tua, sicut in celo & in terra;* vel, *Et ne nos inferas in temptationem, sed libera nos à malo.* Ut quid enim ista orando tanto gemitu petimus, si volentis hominis & currentis, non miseren-
Augustinus.

D tis est Dei? Non quia hoc sine voluntate nostra agitur, sed quia voluntas non implet quod agit, nisi diuinus adiuvetur. Hæc est fideli sanitas, que nos facit querere, vt inueniantur; petere, vt accipiantur; pullare, vt aperiantur nobis: *Contra istam qui disputat, contra leipsum claudit ostium misericordia Dei.* Nolo plura dicere de re tanta, quia melius eam committo fidelium gemitibus, quæ sermonibus meis: *Vide te tamen obsecro quale sit, Ideò volenti & cur-*

V renti misericordia Dei non est necessaria, quæ etiam illum præuenit vt curreret, quia de quadam ait Apostolus, *quid vult faciat?* Ibi autem arbitrator, vbi sequitur & dicitur, *Non peccat si nubat, quasi pro magno habendum sit velle nubere, vbi de adiutorio diuinæ misericordiæ operosus disputatur:* Aut verò etiam ibi prodest aliquid velle, nisi Deus prouidentia, quæ gubernat omnia, marem fæminamque coniungat: *Aut verò quoniam ad Philemonem scriptit* Apostolus, *vt non quasi ex necessitate bonum eius esset, sed voluntarium, quasi aliter sit voluntarium bonum, nisi cum Deus operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate:* Aut quia in Deuteronomio scriptum est, *Vitam & mortem dedit ante faciem hominis, bonum & malum, & admonuit vt eligenter vitam, quasi & ipsa admonitio non de misericordia veniat, vel aliquid prodesse eligere vitam, nisi Deus eligendi charitatem inspiraret, & electam habere præstaret, de quo dictum est,* Quoniam ira in indignatione eius & vita in voluntate eius: *Aut quia dictum est, Si voles, præcepta seruabunt te;* quasi non debeat Deo gratias agere, E quia præcepta volui qui defers omni lumine veritatis hæc velle non posset. Positis ante hominem igne & aqua, ad quod vult quidem porrigit manum: Sed altior est qui vocat, & nemo potest venire ad me, ait princeps fidei, nisi patet, qui misit me, traxerit illum. Magnum autem aliquid pro sua causa [inuenire] se arbitratus est apud Esaiam Prophetam, quia Deus dixit, *Si volueritis, & audieritis &c., quasi non lex tota huicmodi conditionibus plena sit, aut ob aliud superbris præcepta ista data sunt, nisi quia lex præuationis gratia polita est, id est, vt acciperet homo præcepta, superbè de suis viribus fidens, in quibus deficiens, & factus etiam prævaricator, liberatorem saluatoremque requireret; atque ita euini timor legis humilem factum, tanquam pædigogus ad fidem gratiamque perducere: ita multiplicatis infirmitatibus postea accelerauerunt;* & ad hoc idem vadit dicitur totus eius liber de spiritu & litera nominatus.

Thomas.

minatus. Item Sanctus Thomas de potentia Dei, quæstione 20. supradicta arguit isto modo, A Ecclæsiastici 15. dicitur quod Deus fecit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui: non autem reliquisset, si semper in voluntate operaretur; ergo non operatur in voluntate ope-
rante. Et respondet, Dicendum quod Deus non dicitur reliquisse hominem in manu consilij sui, quin in voluntate opereatur, sed quia voluntati hominis dedit dominium sui a-
ctus, vt non esset obligata ad alteram partem contradictionis, quod quidem dominium
naturæ non dedit, cum per suam formam sit determinata ad unum. Beatus quoque Prosper
contra Cæsianum, postquam cap. 16. ostendebat actum voluntatis fieri tam à Deo, quam ab
homine, capit. 17. recitat simile argumentum Cæsiani Pelagiani, per similem autoritatem ad
conclusionem præmissam, adiaceat homini dicit Cæsianus arbitrij libertatem. Etiam Liber,
qui dicitur esse Pastoris, apertissimè docet, in quo duo Angeli vnicuique nostrum adhærere
dicuntur, id est, bonus & malus; in hominis verò optione consistere vt eligat quem sequetur,
& idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligeat B
vel amare. Qui & 19. capitolo respondet primò dicit, librum Pastoris nullius autoritatis
existere, & consequenter probat diffusè per multa loca Scripturæ, quod voluntas non est sic
libera quod possit facere aliquid sine Deo, sed quodcumque cum eo. Vnde & subdit, Ita nec
libera est ista libertas, vt tantum ex se habeat fastidij vt negligat gratiam Dei, tantum ex se ha-
beat delectationis, vt diligit. Et probat, quia de *Lydia purpurata* scribitur, quod Deus ap-
petuit cor eius, vt intenderet his qua à Paulo dicebant; & quia secundum Apollolum, chari-
tas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, & quia secundum Iohannem, di-
lectio ex Deo est: Ex quibus concludendo, subiungit; Agnoscat ergo humana egestas hoc
quod de quibuslibet bonis rectè dicitur, multo reūtius dici de eo sine quo bona cuncta non
prosunt, Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acce-
peris? Pro tertio argumento satis respondet 34. primi: Pro q̄ arto verò responderet capitulum
proximum, cum eodem 34. primi; Potes tanien pro isto specialiter ita dici, quod cum argui-
tur malum actum bene placere Deo, hoc verbum (bene) potest determinare placere Deo ra-
zione placentiarum diuinarum, & sic nulli dubium est, quin sicut actus malus placet sibi, sic summe
bene placet sibi, sicut prima suppositio primi, & tertia pars corollarij eius probant; aut ratio-
ne aetius beneplaciti, & hoc vel ratione substantiarum actus, vel ratione eius malitiae. Si ratione
actus, adhuc dupliciter, quia vel bene naturaliter, & sic verum, vel bene moraliter, & sic fal-
sum. Si ratione eius malitiae, sic non efficitur propriè ab homine, nec à Deo, quia per 26.
primi, sic non est effectum nec aliquid, sed priuatio pura tantum. Quintum argumentum
fuit Cæsiani Pelagiæ ad eandem conclusionem probandum, sicut recitat sanctus Prosper
in libro, quem edidit contra eum capit. 15. in hac verba; Volens, scilicet Cæsianus, proba-
re quod religiosæ cogitationes & sancta consilia nulla Dei inspiratione concepta de naturali
possint prodire sapientia, ponit ve, ba Salomonis dicentis; Voluitque David pater meus ædi-
ficare domum nomini Domini Dei Israel; Et ait Dominus ad Dauidem patrem meum, Quod
cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente peritra-
ctans; veruntamen tu non ædificabis domum nomini meo. Hæc ergo cogitatio atque iste
tractatus Regis Dauidis, vtrumne bonus fuit & ex Deo, an malus, & ab homine fuisse dicen-
dus? Si enim bona & ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo in quo inspirata est, denegatur ef-
fectus? Si autem mala & ex homine fuit, cur laudatur à Domino? Restat ergo vt & bona, & ab
homine fuisse credatur, in quem modum etiam nostras quotidiæ cogitationes possumus iudi-
care: Neque enim aut soli Dauidi bonum ex semetipso cogitare concessum est, aut nobis ne-
quid boni vñquam sapere aut cogitare possimus naturaliter denegatur. Cui Prosper respon-
dendo subiungit; Nullo modo hoc testimonio atque argumento probari potest, quod p̄t
cognitiones ex solo libero arbitrio, & non ex Dei inspiratione nascantur: Non enī ideo
voluntas Dauidis, quæ vtique bona erat, non ex Deo fuisse credenda est, quia templum sibi
Dominus non ab eo ædificari, sed à filio ipsius voluit; quod vt ex exemplis magis elucescat,
requiramus vbi Deus noluerit, quod homines facere Deo volente voluerunt. Dominus Apo-
stolis præcepit, dicens; Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, &
Filij & Spiritus Sancti, docentes eos seruare omnia quæ mandauit vobis: Quod cum Apo-
stoli audierunt, sine dubio non verba nuda per corporales sonos exterioribus tantum auribus
accepterunt, sed virtute viventis verbis accensa est in cordibus eorum inextinguibilis flamma
charitatis, quæ ardenter vellent Euangellum in omnibus gentibus prædicare. Sed cum
veriti sunt loqui verbum in Asia, & ire in Bythiniam prohibiti sunt à Spiritu Iesu; Nunquid
non ex Deo hanc voluntatem habebant, quod etiam istorum optabant ad fidem corda con-
uertere, quos occulto iudicio Deus Euangellum tunc nollebat audire? Aut quia Ecclesia quo-
tidie

Prophet.

Pastor.

Prophet.

|| Lidda.

B

C

D

E

A tidiè pro inimicis suis orat, id est, pro his qui nondum Deo crediderunt, nunquid non ex spiritu Dei facit? Quis hoc dixit, nisi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non esse donum Dei? Et tamen quod pro omnibus peccat, non pro omnibus obtinetur: nec est iniquitas apud Deum, qui sàpere postulata non tribuit que postulare donavit. Hoc idem docet Augustinus 22. de Cuius. Dei 2. Sicut trigesimum tertium primi plenius allegauit. Nec debet hoc videri mirabile, quia sancti sic sanctè volentes, & si uno voluto careant, aliud tamen voluntum consequuntur, scilicet ipsum Deum, propter quem finaliter cetera sanctè volunt, & quia similiter merito suo & præmio non fraudantur, & quia forsitan ipsi nolunt aliquid talium penitus absolutè, sed tantum sub hac conditione expressa vel tacita; Si hoc fuerit placitum coram Deo, sicut in vicelimo quibz primi fuerat persuasum: quare probari non potest quod volutiones huiusmodi fiant frustra. Sexto verò argumento responderet vicesimum quintum secundi, & tricesimum quartum primi. Ad illam vero autoritatem hypognost. 33. dicen-

Augustinus.

B tem, quod liberum arbitrium hominum non potest peragere aliquid quod ad Deum pertinet sine Deo, sed tantum opera virtù p्रæsentis bona & mala, dicendum, tantum intelligere Augustinum, quod liberum arbitrium non potest peragere aliquid opus suum ad Deum pertinens sine Deo, id est, sine Dei gratia, & eius charitate per spiritum sanctum in cordibus nostris diffusa, sicut satis ostendit tricesimum nonum primi: Potest tamen opera virtù p्रæsentis, licet non sine eius influentiā generali ac prouidentia & efficiētia speciali. Quare numeratis quibuscumque virtutē p्रæsentis operibus, reliqui vero vniuersaliter comprehensis, subiungit;

Augustinus.

Quae omnia non sine gubernaculo diuino subsistunt, immo ex ipso, & per ipsum sunt, & esse extemporant. Et quod in loquutionibus talibus Augustinus intelligat modo dicto, ipsomet sit testis de perfectione iustitiae 32. vbi recitat argumēto Cœlestis, per quod volebat ostendere ex se solo hominem posse velle, quia de quodam dicit Apostolus, quid vult, faciat; sic subiungit;

Videat tamen obsecro quale sit, idèo volenti & currenti misericordiam Dei non esse necessari-

C am, quæ illum etiam præuenit curreat, quia de quodam ait Apostolus, Quid vult, faciat. Ibi arbitrator, vbi sequitur, Non peccat si nubat, quasi pro magno habendum sit velle nubere, vbi de adiutorio diuinæ misericordie opetiosius disputatur: aut vero etiam ibi prodest, aliquid velle, nisi Deus prouidentia qua gubernat omnia marem feminamque coniungat; vnde & Parab. 19. Domus & diuitiae dantur à parentibus, à Domino autem proprie vxor prudens: Parabola. Glosa, à Domino autem propriè, id est, immediate & per se datur vxor bona. Quare & sacra Scriptura aliisque Autores, vbi loquuntur similiiter, sunt similiiter exponendi, sicut & similia quædam expoluit tricesimum quartum primi. Pro septimo arguento dicendum, quod si ille Damascenus sic intellexit interius, sicut verba sua sonant exteriori, ab omnibus Philosophis & Theologicis incunctanter & simpliciter est negandus; & te vera secundum regulam veritatis Magistris nostri Matth. 12. Ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis: ex verbis eius intellectum eius coniiciens, credo quod sicut verbaliter pro-

Contra D. &
m. scenum.

D tulit, sic & mentaliter intellectus; maximè, quia illum intellectum toties exprimit, & secundum illum totum processum capitulatum contextit, nec aliqua lateralia verba profert, ex quibus possit rationabiliter elicere alius intellectus. Igitur cum dicit Deum non esse causam efficientem actuum humanorum, Interimo istam planè; & ad rationem suam primam dicentem, Non enim Deo fas est inscribere quandoque actus turpes & iniustos, respondet vicesimum quintum secundi, & tricesimum quartum, & vicesimum sextum primi. Ad secundum dicendum, quod illa non probat, quod homo sit aliter Dominus cui actus liberi voluntatis, quam cui consilii intellectus; sed cui consilii non est sic Dominus, quin seruus & instrumentum superioris Domini, scilicet intellectus agentis Domini Dei nostri, sicut sextum primi, & vicesimum secundi docebant: Vnde & Philosophus in De bona fortuna 2. Sicut sextum primi plenius allegauit; Non enim consiliabatur consilians, & antequam consiliaretur, sed est principium quoddam, nec intellectus intelligens priusquam intelligeret, & hoc in infinitum: Non

E enim eius quod est intelligere intellectus principium, nec consiliandi consilium. Quid igitur? Et responderet; Aut est aliquod principium cuius non est aliud extra ipsum, aut quia tale secundum esse, tale potest facere. Quod autem queritur, hoc est, quid motus principium in anima? Palam, quemadmodum in toto, Deus: mouet enim aliquo modo omnia, quae in nobis, diuinum; rationis autem principium non ratio, sed aliquid melius: Quid igitur erit melius & scientia & intellectus nisi Deus? Virtus enim intellectus organum, Ipse quoque secundum Prophetam est terribilis in consiliis super filios hominum, Psalmus 65. & lob. 12. In cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersitatem carnis hominis, Ipse habet consilium & intelligentiam. Si destruxerit, nemo est qui ædificet; si incluserit hominem, nullus est qui aperiat; si continuerit aquas, omnia siccabuntur; si emiserit eas, subuentent terram. Quare &

lob.

- Ioseph. Efaia.* & Ioseph in Aegypto fratribus suis dixit, Non vestro consilio, sed Dei voluntate hoc missus sum. Nec mirum; ipse namque est spiritus sapientie & intellectus, & spiritus consilij, Esaïe 11. Hæc enim omnia operatur unus atque id est spiritus diuidens singulis prout vult. 1. ad Cor. 12. Ipseigitur dirigeret consilium, Ecclesiastici 39. Hæc igitur ratio non concludit, quod homo sit Dominus sui actus liberi voluntatis, quin etiam seruus & instrumentum superioris Domini, sicut de actu consilii est ostensum. Et quia secundum Philosophum 1. Phys. 22. vno inconuenienti alijs signato, alia contingunt; & secundum eundem 1. de Cœlo 31. Qui modicum transgressus fuerit à veritate in principio, discedes fit longè plus decies millies; in isto vno principio inconuenienti à veritate transgrediens scilicet, quod solus homo sine Deo efficit actus suos, ulterius procedendo in multa inconuenientia alia, immo & inconuenientiora decies millies est deducetus. Ex isto enim primo inconuenienti sequitur hoc secundum, quod omnia, quæ lequitur laus & vituperatio, per nos solos aguntur; Et inde hoc tertium, quod omnia in quibus est perfusio vellex posita, possunt sic agi à nobis, ut patet cap. quadragesimo [primi.] B 2.
3. Quod si intelligatur sine diuina gratia nos iuvante, est hæresis Pelagij, ut patet superius hoc eodem capitulo, & tricesimo nono primi; si autem intelligatur cum huiusmodi gratia, illa efficit actus nostros laudabiles & observationem legis diuinæ, sicut 11. quadragesimum primi docet, & non sine Deo specialiter coagente, ut docet quadragesimum secundum eiusdem, & videtur quod intelligat sine gratia, quia de ipsa non facit in toto processu aliquam mentionem.
4. Sequitur etiam ex hoc quartum, quod in solis nobis sine Deo sit accipere omenem artem; quod & concedit cap. quadragesimo contra præsterita de intellectu agente viceculo huius secundi. Quintum inconveniens, consequens tamen est istud, quod remunerations nostræ in praefensi & in futuro, & per consequens tota prædestinatione electorum dependet à voluntate humana, & non diuina: vnde cap. quadragesimo secundo sic ait; Eorum que non in nobis, hæc quidem ex his, quæ in nobis, habent principia & causas, hoc est, remunerations actuum nostrorum in praesenti & in futuro sæculo; reliqua vero omnia à diuina voluntate dependen- C
5. dent; ergo secundum eum ista non dependent à voluntate diuina, sed tantum humana; quare & prædestinatione ipsa non est præparatio gratia in praesenti, & gloria in futuro: ergo & prædestinatione esset ex operibus prædestinatiorum, non ex Deo prædestinante; quod est hæ- resis Pelagiana, ut per totum patet quadragesimum quartum, & quadragesimum quintum primi. Sextum est, quod actus humani nequaquam sub diuina prouidentia continentur, quia si Deus illos non facit, ergo non vult illos, ut per decimum primi patet, quare nec vnuquam voluit, ut per vicesimum tertium primi patet; quare nec vnuquam prouidit; ut per vicesimum septimum & sequentia primi patet: vnde & huius deductioni, seu huius deductionis principio ipsemem ionitens capitulo quadragesimo secundo de prouidentia prænotato, sic ait; Necesse est enim eundem esse factorem eorum quæ sunt, & prouisorem; neque enim decens, neque conueniens est, alium quidem esse factorem vniuersorum, alium autem prouisorem: Ita enim D in imbecillitate omnino sunt vtrique, hic quidem faciendo, hic autem prouidendi. Et infra consequenter ostendit, quod omnia illa quæ non sunt in nobis, sicut sub diuina efficientia, sic sub diuina prouidentia continentur; ea vero quæ sunt in nobis nequaquam: vnde sic ait; Cogitationes nostræ, & actiones, & quæ futura ei soli cognita. Omnia autem dico quæ non in nobis; quæ enim in nobis, non prouidentia sunt, sed nostri liberi arbitrij; quod est contra tricesimum & sequentia primi libri. Septimum autem ex isto sexto sequitur evidenter, scilicet quod Deus nulli prædestinavit opera sua bona, nec nequaquam bonum futurum. Nihil enim prædestinavit, quod non prouidit; quod est contra quadragesimum quartum, & qua- dragesimum quintum primi. Quare & ipsem cap. quadragesimo quarto intitulato de præ- cognitione & prædestinatione, sic ait; Oportet autem scire, quoniam omnia quidem præ- cognoscit Deus, non omnia autem prædeterminat, præcognoscit quidem & quæ in nobis, non prædeterminat autem ipsa, id est, prædestinat. Et cap. nonagesimo primo, Oportet sci- re, quoniam consuetudo est diuina Scriptura permissionem Dei eius actionem vocare, ut quando dicit Apostolus in epistola ad Romanos, Aut non habet potestatē figulus ex eadem massa luti facere hoc quidem in honorem, vas illud autem in dehonorationem? Nam quoni- am quidem ipse fecit hæc & illa: solus enim ille est vniuersorum conditor, sed non ipse honorabilia construit vel dehonorabilia, sed propriæ vniuersitatisque voluntas; & hoc manifestum, ex quibus ipse Apostolus in epistola secunda ad Timotheum ait; In magna domo, non sunt solum vasæ aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & hæc quidem in honorem, illa autem in dehonorationem. Si quis igitur purgauerit seipsum ab his, erit vas in honorem sanctificatum [in honorem Dei] & vile dominatori in omne opus bonum paratum: manifestum au- tem quod voluntariè purgatio fit. Si quis enim, ait, purgauerit seipsum. Et idem ostendit ex alia
- || 48
- Philosophus.*
- Nota 12. inconvenientia contra Damascenum.*
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- || ipforum
- Damascenus.*
- 6.
- 7.
- Apostolus.*

- alia parte in malo, & subdit, hæc omnia non ut Deo agente suscipienda, sed ut Deo permittente. Ex hoc autem septimo sequitur istud octauum, quod peccator adulterus quisunque per se sine Dei gratia, & sine aliquo eius auxilio potest resurgere a peccatis: Si enim Deus non predestinavit peccatori aeternam penitentiam quo resurgit; ergo nunquam illum voluit, nec vult nunc, cum sit immutabilis, per vice summum tertium primi; ergo nec facit, quia nihil facit ad extra purè naturaliter, sed tantum voluntarie, ut docuit nonum primi. Et hoc plane testatur dictum eius proximo allegatum: Dicit enim quod dicit Apostoli ad Romanos afferens Deum facere vas in honorem, intelligitur tantum de permissione, & quod non [ipse] Deus honorabilia vasa constituit, sed propria vniuersiisque voluntas. Nec ratio sua valet: Non ipse Deus, inquit, honorabilia constituit, sed propria vniuersiisque voluntas; quia dicit Apostolus, Si quis purgauerit seipsum erit vas in honorem. Manifestum autem quod voluntarie purgatio fit: Si quis enim ait, purgauerit seipsum: modo non sequitur, homo se purgat, ergo Deus eum non purgat, quia & homo purgat manus suas & aqua similiter, & adhuc qui a quam infundit; & quia per corollarium vicelimi primi huius secundi, tam Deus quam homo facit totum actum voluntatis humanæ. Vnde licet dicit hic Apostolus; Si quis purgauerit se, vel secundum translationem Hieronymi, emundauerit; Ita & alibi idem dicit; Purgationem peccatorum faciens, scilicet Dei filius Iesus Christus ad Hebr. 1. Et infra eiusdem nono, Sanguis Christi emundans conscientiam nostram ab operibus mortuorum. Et Dominus de Malachias. Christo, Sedebit confians & emundans argenteum, & purgabit filios Leui, Malach. 3. Et filius Iohannes. de patre; Omnes qui fert fructum, purgabit eum, Ioh. 15. & Aet. 15. Fide parsifans cor Aet. da eorum. Et Ezech. 36. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus purgans Ezechiel. iniquitatem vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo iniquitatibus. vobis cor carneum. Et Esaie 43. Ego sum, ego sum ipse, dicit Dominus, qui deleo iniquitates Esaie. tuas propter me: Et infra; Narra li quid habes ut iustificeris, quasi dicere, exte nihil. Quod sane videns Propheta Domini humiliter precabatur, Secundum multitudinem miserationis Deum num warum dele iniquitatem meam. Amplius, Laua me Deus ab iniquitate mea, & à delicto Psalms. meo munda me. Alperges me Dominice, hysopo, & mundabor; lauabis me, & super niuem dealbabor, Psalm. 50. Sed quia, sicut prædictum est, Deus non lauat peccatorem adulterum, nisi etiam ipse collauerit, seu lauanti coegerit; ideo dicit idem Propheta, Lauabo per siogolas noctes lectum meum; lacrymis meis stratum meum rigabo, Psalm. 6. Et Esaie 1. Lauamini, mundi estote, & auferite malum cogitationum vestrum. Et Ierem. 4. Laua à malitia Ieremias. cor tuum Ierusalem, vt salua fias. Et Iacob. 4. Emundate manus peccatores, purificate corda duplices animo. Et Augustinus de verbis Apostoli Sermone 15. Qui creavit te sine te, non iustificat te sine te: Istud autem octauum prædictum quam impiè sonet pijs autibus, quis catholicorum ignorat? Est enim peius hæretici Pelagiana, quæ dixit gratiam non esse necessariam ad merendum, camque omnem secundum merita nostra dari, hac sola excepta qua peccata homini dimittuntur, ut dicit Augustinus de Gratia & libero arbitrio 16. Est etiam contra quadragesimum tertium primi libri. Et ex isto octauo sequitur istud nonum, quod homo potest primam Dei gratiam promereri cum tota Pelagiana hæretica pravitate: Si enim homo peccator inimicus Dei, & Deo ingratius ex se solo potest se purgare, potest ex se solo ab ira & inimicitia Dei ad eius amorem & amicitiam, & per consequens ad primam charitatem & gratiam se transferre. Quare & capit. 43. ita dicit; Oportet autem scire, quoniam electio quidem operationum in nobis est, finis autem bonarum quidem Dei operationis iuste cooperantis præelegentibus bonum iusta conscientia secundum præcognitionem eius: Hoc autem est contra tricesimum quintum primi, & alia quæ sequuntur. Ex hoc autem nono sequitur decimum, quod homo ex se solo potest sequi Deum vocantem; vnde & capit. 44. sic dicit; Oportet autem scire, quoniam virtus quidem ex Deo data est naturæ, & ipse est omnis boni principium & causa; In nobis autem est sequi Deum ad hanc vocantem, vel recedere. Et supra 43. Finalis derelictio est, quando, Deo omnia quæ ad salutem faciente, insensibilis & immedicabilis, magis autem incurabilis ex proprio proposito permanet homo. Vbi innuit euidenter, quod vocatio, seu pulsatio Dei exterior sufficit homini absque vocatione interiori, & apertione cordis humani digito dextro Dei: Hoc autem est contra tricesimum octauum primi. Ex his etiam sequitur undecimum manifestè, scilicet quod homo ex se solo potest perseverare finaliter in virtute; quare & capit. quadragesimo quarto dicit; Oportet autem scire, quoniam virtus quidem ex Deo data est naturæ, & ipse est omnis boni principium & causa; In nobis autem est vel permanere in virtute, vel recedere a virtute, quod est in malitia fieri. Hoc autem est contra octauum secundi, & alia quæ sequuntur. Duodecimum inconveniens sequens

8

Apostolus.

Malachias.

Iohannes.

Aet.

Ezechiel.

purgans

Ezechiel.

iniquitatibus.

bus.

Esaie.

Propheta.

Esaie.

Ieremias.

Iacobus.

Augustinus.

9

10

11

12

quens ex præmisits, seu potius ex quo sequuntur præmissa, est istud, quod si Deus ageret actus A voluntarii hominum, violentaret & compelleret voluntatem: nesciuit enim videre quomodo actio Dei in volutionibus hominum, & libertas arbitrij simul starent. Et hoc, ut opinor, fuit originalis causa totius sui erroris: unde & capit. nonodecimo primo tractans quomodo Deus facit unum vas in honorem, & aliud in dehonorationem, ostendit quod hoc est tantummodo permisum non propriè effectuè, sicut in septimo inconvenienti erat superius recitatum; enumeratisque alijs locis similibus de Scriptura subiungit; Hæc autem omnia non ut Deo agente suscipiendum, sed ut Deo permittente. Et statim exprimens cautam, dicit, Propterea quod liberum arbitrium est inuiolentum quoad bonum; vel secundum aliam literam, propterea quod liberi arbitrij est, inuiolentum quoad bonum. Et capit. quadragesimo quarto sic ait; Oportet autem scire, quoniam omnia quidem præcognoscit Deus, non autem omnia prædeterminat. Præcognoscit quidem & quæ in nobis, non prædeterminat autem ipsa: Non vult enim malitiam fieri, nec compellit virtutem; quasi dicetur manifestè; B Ideo Deus non prædeterminat virtuosa opera quæ in nobis, quia tunc compelleret nos ad illa,

Stephanus.

Prospfer.

I 3

Damascenus

Damascenus

|| quem

Iste autem error damnatus est & excommunicatus à Domino Stephano Parisiensi Episcopo sub hac forma; Quod aliqua possunt casualiter euenire respectu primæ causæ, & quod falsum est, omnia esse præordinata à prima causa, quia tunc euenirent ex necessitate. Iste similiter est error Pelagi damnatus in Synodo Palestina, sicut satis testatur liber Prospferi contra Cæsiatum: unde & in fine recitantur 13. errores Pelagi. Iste ponitur undecimus sub his verbis, Et non esse liberum arbitrium si Dei indigeret auxilio, quoniam in propria voluntate habet unusquisque facere aliquid, aut non facere. Non solum autem in isto, sed & in alijs multis incidit in articulos Parisiensis condemnatos. Quorum unus est, quod humani actus non reguntur prouidentia diuina: Alius est, quod in causis efficientibus causa secunda habet actionem quam non accipit à prima: Tertius est, quod in causis efficientibus cessante prima, non cessat secunda ab operatione sua, dum tamen secunda operetur secundum naturam suam: Quartus est, quod C omnes motus voluntarij reducuntur in motorem primum: error, nisi intelligatur in motorem primum simpliciter non causatum, & intelligendo de motu secundum substantiam, non secundum deformitatem. Aduic autem præter hæc omnia est aliud inconveniens contrarie-tatis & repugnantie sibi iphi: Nam capit. trigesimo nono dicit, quod Deus non efficit actus nos- trorum: Et capit. quadragesimo quarto ait; Oportet autem scire quoniam virtus quidem ex Deo data est naturæ, & ipse est omnis boni principium & causa, & sine eius cooperatione & auxilio impossibile est bonum velle vel facere nos. Et capit. 42. dicit quod permanentia no-stra reponenda est Deo: est enim eius virtutis contentiuæ. Si ergo substantia non potest per se permanere, sed necessariè indiget virtute diuina quæ continet, & continuè teneat, ipsum in esse; à multo fortiori nec potest aliquod accidentis, quare nec aliquis actus voluntatis crearet. Quamobrem sicut actus voluntatis iam factus non potest permanere, nisi ipso specialiter con-

D

Damascenus seruante; ita nec poterit fieri, nisi ipso etiam specialiter faciente. Item capit. quadragesimo tertio, primo || probat, quod omnia diuina prouidentia gubernantur: secundò vero dicit quod ea quæ sunt in nobis non sunt prouidentie, sed nostri liberi arbitrij. Et si tu dicas pro eo, quod non intelligit illam primam vniuersalem dicentem; Omnia diuina prouidentia gubernari, vniuersaliter absolutè, led de omnibus naturalibus rebus tantum, saltem omnes rationes quas fecit ad illam vniuersalem sub illo intellectu probandam, probant & de voluntariis æquè bene vel melius, sicut cuilibet considerante volenti faciliter apparebit. Eodem quoque capit. primo dicit, quod prouidentia est voluntas Dei propter || quam omnia, quæ sunt, convenien-tiem deductionem suscipiunt: Secundo autem dicit, quod ea, quæ sunt in nobis, non sunt prouidentie, sed nostri liberi arbitrij. Si ergo actus nostri non sunt prouidentie, nec sunt voluntatis diuinae, nec Deus vult illos, quia nihil vult nouiter, per vicefimum tertium primi libri. Tertio vero dicit, Forum autem quæ in nobis, quæ quidem bona antecedenter vult & accep-tat. His autem non obstantibus, si quis eum glossare voluerit, potest dicere coloratè, quod E ipse non intendit probare quod Deus nullo modo efficit actus humanos, sed quod Deus non sic istos efficiat, quin homo similiter faciat suos actus; nec etiam Deus sic facit actus humanos, quod compellat aut violenter hominem ad agendum, tollendo sibi vnum liberum voluntatis, laudemque & vituperium hominis excludendo: unde & illo capit. trigesimo nono sic dicit; Cui ergo horum subiijcimus quæ per homines sunt, siquidem homo non est causa & principi-um actuum &c. in principio recitata? Et capit. quadragesimo primo, Omnis consilians in se- ipso ente electione arbitrium consiliatur, vt quod præiudicatum est ex consilio eligat, & eli-gens agat: si vero hoc ex necessitate existit rationali, liberum arbitrium non erit rationale, aut rationale ens Dominus actionum, & liberum arbitrio; Vnde & irrationalia non sunt li-bera

A bera arbitrio : agunt enim magis à natura quam agant, ideoque non contradicunt natura- li appetitum, sed simili appetitum quid, & impetum faciunt ad actum ; homo autem rationalis eos magis agit naturam quam agatur ; ideoque appetens , si equidem velit, potestatem habet refrinate appetitum, vel sequi eum; unde irrationalia quidem nec laudantur, nec vituperantur, homo autem & claudatur, & vituperatur. Erad hoc idem possunt adduci alia eius dicta de compulsione & violentia in ostentione undecimi inconvenientis superius recitata. Ultima verò autoritas, scilicet ipsius Ammonij, nihil obstat, sed probat intentum : Dicit enim, Ut vident nobis dij tanquam "autolomieis, id est, à nobis ipsis mobilibus; vult ergo quod De- || forte, au- us in moribus nostris vtratur nobis tanquam suis instrumentis, non tamen ut instrumentis ina- tonatis nimatis, aut animatis irrationalibus qua de necessitate mouentur, sed velut rationabilibus qua ex seipsi, id est, sua libera voluntate mouentur. Quare & subdit, & hoc modo ea qua circa nos sunt gubernant; quod tamen non facerent, nisi etiam actus nostros liberos guber- B narent, nec eos gubernare valerent, nisi providentia mediante; nec providentia poteſt esse sine voluntate divina, & ipsa est necessariò efficiax, sicut decimum primi docet : ergo secundum ipsum, Deus per suam providam voluntatem efficit omnem actum liberum voluntatis hu- manæ.

C A P. X X I X.

*Quod voluntas increata & creata in coeffiendo adum voluntatis
creatae, non sunt coæquales, nec coæquæ in ordine naturali.*

C Vnicigitur stabilitio quod omnem actum voluntatis creatæ propriè agit Deus & creatura similiter, voluntas increata etiam & creata, restat consequenter inquirere, an istæ ducat causæ agentes sint in ista sua actione communi & quales in ordine naturaliter & coæquæ, aut una illarum alteram naturaliter antecedat, & si sic fuerit, qua sit illa. Si autem ponantur & quales in ordine actionis & naturaliter coæquæ, ambæ reducuntur ad aliam tertiam naturaliter his priorem, per cuius a- gentiam istæ agunt; quoniam sic est in omnibus taliter ordinatis, sicut omnes Philosophi vñanimiter contestantur, quorum testimonia aliqua, primum, secundum, tertium, & quartum primi, & specialiter probatio [tertij] corollarij, secundi capituli primi libri plenius recitarunt: Ergo Deus agens habet causam agentem priorem, cuius virtute & agencia ipse agit. Illa causa necessariò non est Deus, sed creatura ; ergo in actione communi V creatæ & Dei, creatura est prior in ordine agendi quam Deus. Et si hoc sit verum de aliqua creatura in aliqua actione, hoc maximè videtur de creatura rationali in sua libera actione : sed hypothesis posuit ipsos pares. Docent quoque multi Philosophi multis locis, quod omnis motor, vel est primus simpliciter, vel ad illum reducitur in mouendo, ut patet quarto & tertio primi libri, & viceversa huius secundi. Si ergo Deus & creatura rationalis in sua motione communi sint pares in ordine, neuter illorum est simpliciter primus motor, ut patet per proximam rationem : & quia ille est unicus, nec est possibile plures esse, sicut docet Philosophus 8. Physicorum, & 12. Metaphys. & alij Philosophi alibi multis locis ; quod & testatur illud vulgatum 5. Topic. scilicet, quod per superabundantiam dicitur, Vni solo inerit, ut igit Prophe- tias esse leuisimum. Vnde & Prophetæ, Tu solus altissimus in omni terra, Psalmi 72. Ergo Deus in huiusmodi motione habet motorem prius, sicut prius.

E

C A P. XXX.

A

Quod in omni actione communi voluntatum increatae & creatae, increata creatam naturaliter antecedit.

Estructa siquidem prima parte diuisionis præmissa, quare & constructa secunda, de tertia inquirendum: Superbissimus namque Pelagius, quia superior Lucifero, qui Deo voluit coæquari, compulsius ut Deum coæstetorem humanorum actum fatetur, prioritatem & superiорitatem sibi vendicat super Deum, & in actione communi hominem priorem naturaliter & superiorem constituit, Deum vero posteriorem naturaliter & subiectum, & voluntatem humanam diuinæ præficit voluntati, sicut in tractatu primi de gratia tangebatur. Vnde

Augustinus.

B & Hilarius 3. de destituto per testimonia sacra Scriptura errore Pelagi affirmante fidem, scilicet actum fidei esse nobis ex nobis tantummodo sine Deo, subiungit; Nolens ergo his tam claris testimonij repugnare, & tamen volens à seipso sibi esse quod credit, quasi componit homo cum Deo, ut partem fidei sibi vendicet, atque illi partem relinquit; & quod est clatus, primam tollit ipse, sequentem dat illi, & in eo quod dicit esse amborum, priorem se facit, posteriorem Deum. Idem de hæresibus 88. sic ait; Denique Pelagius à fratribus increpatus, quod nihil tribuerit adiutorio graciae Dei ad eius mandata facienda, correctionem eorum haecenus cessit, vt non eam libero arbitrio præponeret, sed infidele calliditate supponeret. Verum C quis Philosophicus in actione aut motione communi agentium aut mouentium primi naturaliter & secundi, secundum naturaliter primo naturaliter contrario ordine naturaliter anteponat? Et quis Philosophicus dubitat Deum omnium secum agentium aut mouentium naturaliter esse primum, maximè cum à Philosophis vocetur communiter prima causa, primum agens sive efficiens, primum mouens seu etiam primus motor, sicut viceclimum huius tam à Philosophis quām à Theologis recitauit? Quis enim Theologicus, aut catholicus, imò vel hæreticus, schismaticus aut Paganus audeat le præponere Deo suo, dicere seipsum Domum in agendo, Deum autem suum seruum, seipsum superiorem, Deum inferiorem, seipsum architectum & principalem artificem, Deum verò subservientem, & suum quodammodo instrumentum, seipsum ducentem, Deumque ducentum, suam voluntatem primam, diuinam autem pedissequam, suam voluntatem dominam, diuinam ancillam, suam præcipientem, diuinam obsequientem, suam trahentem, diuinam tractam, suam præfectam, diuinam verò sub- D ietam, cum hoc sit contra primaten suppositionem primi capituli primi libri, quāb omnis qualencunque Deum colentibus est admissa, cum nullus ignorat aliud esse perfectius quām sit istud, quod & secunda suppositio ac tertia pars corollarij primi docent? Licer autem nulli sit rationabiliter dubium, quod scilicet Deus creaturam, & voluntas diuina humanam in qualibet actione eis communi præcedat naturaliter in agendo; veruntamen propter aliquos, qui forsitan trepidarent timore vbi non est timor, istud aliquibus brevibus certificare curabo. Porro volutio diuina qua vult voluntatem creatam producere suum actum, & illam producere suum actum secundum essendi consequentiam, conuertuntur: Nam quandoconque vnum istorum est, est & reliquum, & è contra, vt patet per viceclimum secundi, & per decianum primi, & illa volutio diuina est causa alterius, quia causa efficiens, vt patet per nonum primi, & viceclimum secundi: ergo illa est prior natura, dicente Philosopho in prædicamentis, vbi distinetis quatuor modis prioris, adiungit hunc quintum; eorum quæ conuertuntur secundum E essentia consequentiam quod aliterius quomodolibet causa est, dignè prius natura dicitur. Item aliter voluntas humana esset liberior quam diuina: hæc namque sicut domina semper præcederet, illa vi pedissequa se queretur: hæc de omnibus sibi possibilibus liberè præligeret facere hoc vel illud, illa necessario conseniret: hæc per omnia regeret, illa per omnia regetur. Item aliter voluntas humana necessitaret diuinam ad agendum, quod videret libertati voluntatis diuinæ nimirum derogare, & ipsam subiçere nimirum seruituti: Nam quando voluntas humana efficit suum actum, illud efficiere illum actum tunc est, & pro tunc necesse est ipsum esse. Nam secundum Philosphum t. & hermenias vlt. esse quod est, quando est, necesse est. ergo per viceclimum secundi pro tunc necesse est Deum volendo coefficere illum a-ctum, & illa necessitas accedit voluntati diuinæ ex actione voluntatis humanæ, tanquam ex causa

- A causa priori.** Et similiter sequitur quod voluntas humana necessitat diuinam ad certam actionem non agendum, & ad illam actionem non volendum; imo & impossibilitat eam, & necessariò prohibet, ne agat aut velit huiusmodi actionem: quia si homo pro instanti quo posset agere *A.* volutionem respectu *B.* obiecti, agat volutionem respectu eiusdem, vel penitus nihil agat; pro tunc *A.* non est, & necesse est *A.* pro tunc non esse, quia secundum Philosophum vbi prius, non esse quod non est, quando non est, necesse est; ergo necesse est Deum pro tunc non agere *A.* neque velle *A.* agi, aut esse, licet per decimum primi patet, & impossibile est Deum pro tunc agere *A* aut velle *A.* agi, aut esse, & tora ista necessitas & impossibilitas accidit Deo & voluntati diuina ex homine, & ex voluntate humana tanquam ex causa priori, quod nullo modo permittit eius sima libertas omnipotensq; potestas. Amplius sic ad idem; si voluntas humana sic præcedat diuinam, voluntas humana posset antecedenter necessitate diuinam ad agendum, continuandum & cessandum, quietendum, & iterum resumendum quiescescere.
- B** & quando voluerit. Nam quilibet homo quoties & quando voluerit, potest agere actum liberum propriæ voluntatis, contrarium, cessare, quietescere, & resumere iterato: & si homo sic faciat, sequitur necessariò per 20as secundi, Deum similiter facere, & antecedens tanquam causa prior est naturaliter in hominis potestate, ex quo necessariò consequitur aliud tanquam causam posterius, naturaliter esse in hominis potestate libera. Si autem dicatur hoc non sequi, quia Deus posset liberè resistere & impedire quilibet hominem à quolibet prædictorum; potest sibi faciliter contradic: Nam pro instanti quo Deus agit ista cum homine, non potest resistere nec etiam impedire, sicut argumenta præcedentia docuerunt. Item responsio ista non obviat nisi in actione & continuatione, non in cessatione & quietione; quia Deus non potest resistere, nec impedire hominem agentem ne cesseret, aut non agentem ut quietescat, quia hoc esset faciendo etiam continuare aut nouiter agere: sed hoc non potest Deus, quia si hoc ficeret, præueniret naturaliter hominem sic agendo. Nam si homo Deum ibi naturaliter præueniret, potius diceretur hominem facere, Deum continuare aut nouiter facere quippiam quam è contra: Nam causa naturaliter principiis & prima potius facit causam instrumentalem & secundariam facere quam è contra. Si ergo in tali actione aut continuatione libera Deus naturaliter præueniat hominem, & voluntas diuina humanam, cum hoc posset contingere in qualibet specie actionum liberorum, in quolibet actu libero secundum speciem voluntas diuina potest humanam naturaliter præuenire: ergo sic præuenit nunc de facto. Nam nulla penitus ratio dari potest, quare duorum actuum liberorum eiusdem speciei respectu eiusdem obiecti ab eisdem duabus causis actionum, & vt breuiter multa dicam, habentium omnes causas & circumstantias similes speciei, in actione vnius naturaliter præuenient voluntas diuina, alteriusve humana. Item quicquid est naturale alicui singulatim alicuius speciei, est sibi essentiale, scilicet tora sua essentia, vel pars eius, aut aliquid consequens ipsam essentialiter & inseparabiliter, si sic fuerit in sua dispositione maximè naturali: & quicquid est sic essentiale alicui singulari, est sic essentialie speciei & eius cuilibet singulari; alias enim non esset essentiale speciei, nec alicui singulari, sed accidentiale & extraneum. Posset enim manente specie, & quolibet eius singulatim in dispositione maxime naturali nunc adesse, nunc absesse. Vnde & tria conclusio sequi potest. Prima, quod quicquid est naturale alicui singulatim alicuius speciei, est naturale illi speciei. Secunda, quod quicquid est naturale alicui speciei, est naturale eius cuilibet singulatim. Tertia, quod quicquid est naturale alicui singulatim alicuius speciei, est naturale eius cuilibet singulatim. Item species & eius quodlibet singulare habent eandem naturam; ergo quicquid est naturale vni illorum, est & illorum cuilibet naturale. Quare Philosophus 2. de Cœlo 48. & 49. arguit, quod si una stella mouetur motu circumgirationis aut volutionis, quilibet sic mouetur; & si una non sic mouetur, nec alia sic mouetur. Et 59. Ex hoc quod una stella est sphærica figuræ, arguit idem vniuersaliter de quaunque. Super quod dicit Averroes illo commento 59. De dicit demonstrationem naturalem & dixit, Si igitur inueniatur una stellarum sphærica, necesse est ut omnes sint sphærica. Et hoc non est manifestum, sed demonstratio fundatur super hoc, quod omnia corpora cælestia sunt eiusdem naturæ specie, & quod corpora cælestia sunt plura, individua in specie, & necesse est ut illud, quod existit in aliquo individuo speciei ex rebus essentialibus, existat in omnibus individuis eiusdem speciei; & quod figura est ex rebus essentialibus in corporibus cælestibus, quia sunt animata. Secundum has igitur propositiones verificatur suus sermo, & non est, sicut diximus, per exemplum: Quare si in actu aliquo libero fuerit naturale, quod Deus præueniat hominem, & diuina voluntas humanam, hoc erit in quolibet naturale. Rursum nec prædictæ responsio obviat in agendo: Si enim voluntas humana agens liberum actum suum non necessiter Deum ad coagendum cum illa, quia ipse posset eam libere impedire; ergo tunc Deus libere non impedit eam ab agendo;

gendo; ergo Deus voluntariè non impedit eam; ergo vult non impedire eam; quia per 22um A primi Deus habet aliquid actū voluntatis circa non impedire, & non volitionē, quia per 10um primi, tunc non impedire non esset, quare & impedire tunc esset; ergo volitionem: voluntate ergo humana agente, Deus coagit volendo coagere, & volendo non impedit: vel ergo voluntas humana agendo, sicut præcedit naturaliter volitionem diuinam qua vult agere; sic etiam præcedit illam volitionem diuinam, qua vult non impedire; vel è contra. Si sic, ergo utraque illatum volitionum necessariò sequitur voluntatem humanam agentem. Et per decimum primi, Si Deus vult non impedire, sed coagere, necessariò non impedit, sed coagit, &c. sicut in principio est argutum. Si è contra, & ab illa volitione diuina, qua vult non impedire, depender tota actio voluntatis humanae, tanquam à causa naturaliter præcedente; ergo volutio diuina cum voluntate humana concausans liberum actum suum ipsam præcedit naturaliter in causando. Et si ista Dei volutio, qua vult non impedire voluntatem hominis ab agendo, eam præcedat naturaliter in agendo; cut non illa eius volutio, qua vult coagere B cum eadem? Item si voluntas humana diuinam naturaliter antecedat in earum actione communi, & voluntas Christi creata sive humana voluntatem suam diuinam in omnibus de necessitate consequitur, voluntas puri hominis cuiuscunq; esset liberior voluntate humana Domini Iesu Christi; quod ratio nulla permittit: Quomodo namque deceret quod seruus esset liberior Domino? discipulusque Magistro? Eset enim corruptissima politia, seu potius ipsa corruptio politiae, vt pene rotus liber Politorum Aristotelis manifestat. Vnde & Lucæ sexto; Non est discipulus super Magistrum. Et Ioh. 13. Non est seruus maior Domino suo. Et supra eodem; Vos vocatis me, Magister, & Domine, & bene facitis; sum etenim. Quod autem in Christo sit duplex voluntas, diuina scilicet & humana, à nullo catholico dubitatur: quia si Christus habuit duas perfectas naturas, diuinam scilicet & humanam, sicutⁱⁱ *Euangelica symbola* & omnes Doctores catholici constellantur, habuit & perfecte operations, & per consequens volutiones illarum. Et è contrario, si Christus habuit unam tantum operationem, C & unicam voluntatem, habuit consequenter & unam natum tantum, quod est hæresis Eutychiana, vt dicit Isidor. 8. Eth. 5. seu 14. Et recitat in Canone 24. quæst. vlt. Quidam autem; Quare & illa hæresis habet ponere hanc etiam hæresio consequenter, quod in Christo est tantum una voluntas; Ideoque Hieronymus super illud Marc. 14 Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma; dicit hoc esse contra Eutychianos qui ponunt unam tantum voluntatem in Christo, quod etiam quia concessit Macarius Archiepiscopus in Metropolitanana Lumbardus. Synodo fuerat condemnatus, Lumbardus quoque 3. sentent. dist. 17. per autoritates quamplurimas probat diffusè in Christo fuisse duplicitem voluntatem, diuinam scilicet & humanam. Damsenen. Insuper Damascenus in sententijs suis 36. probat hoc idem. Quod autem voluntas Christi humana eius diuinam necessariò sequebatur, potest faciliter catholicis demonstrari. Quis enim dubitauerit hoc esse decentius & naturalius quam è contra. Item aliter posset Christus voluntate humana velle contrarium voluntati eius diuinæ; siveque posset Christus voluntate sua diuina velle, quod Christus voluntate sua humana iret ad Orientem, & voluntate sua humana posset velle, quod eadem voluntate iret ad Occidentem. His igitur voluntatibus statibus, non posset ire ad Occidentem, quia tunc voluntas humana superaret diuinam, contra decimum primi: nec ad Orientem, quia tunc hoc suppositum iret voluntariè, inuitum tamen & nolens; & sic idem totonc suppositum faciat idem factum voluntariè & inuitu tpectu eiusdem totius suppositi, & libere volens, libere quoque nolens, & hoc etiam secundum eandem naturam; nec stare in medio, quia tunc voluntas humana impedit diuinam, cum tamen diuina sit potentior infinitè; ipsa quoque diuina voluntas à suo proposito frustaretur, contra decimum primi libri, Aliter etiam Christus filius Dei & Deus potuit indebet voluisse & per consequens peccauisse, quod est nimis erroneum & absurdum: Nam secundum Philosophum primo & septimo Metaphys. Actus & operationes sunt circa singularia, & singularium sive suppositorum; Christus autem fuit suppositus tantum suppositione diuina, scilicet verbi Dei, sicut per testimonia satis authentica ostendit Lumbardus 3. sentent. dist. 5. Si ergo Christus secundum voluntatem suam humanam iniuste quicquam volendo peccasset, illud totonc suppositum, scilicet verbum Dei, & Deus sic iniuste volendo peccasset, siveque

Lucas.
Ioannes.

|| Euange-
lia. Sym-
bola

Lumbardus.

Damascen.

Philosophus.

|| humana

Glossa.

E summa iustitia esset iniusta, summa rectitudine distorta, & summa bonitas esset mala, summa quoque beatitudo sive felicitas summa miseria subiaceret, cum absurditatibus alijs infinitis. Item si Deus posset peccare, posset mentiri, siveque summa veritas esset falsa. Vnde Apostolus ad Hebr. 9. loquens de Deo sic dicit; Abundantius volens ostendere pollicitationis hæreditibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est Deum mentiri, fortissimum solarium habeamus. Glossa, per duas res immobiles,

- A biles, id est, per promissionem & iuramentum. Item 2. ad Timoth. 3. Ille, scilicet Christus, fidelis manet, negare seipsum non potest. Glossa, Qui est veritas, quod faceret, si dicta sua non impleret? Hoc autem quod seipsum negare non potest, laus est voluntatis dñiux. Et Numer. 23. Non est Deus quasi homo, ut mentitur. Vnde tibi opinanti quod Deus possit mentiri, potest bene dicere illud Psalmi 49. Existimasti iniquè quod ero tu similis, quia omnis homo mendax: Ideoque arguam te, & statuan contra faciem tuam. Vnde & ipsa veritas Iesu Christi huiusmodi mendaces redarguens, deducit eos ad istud tanquam ad impossibile manifestum, quod ipse foret similis eis mendax, Ioh. 7. Item Anselmus 2. Cur Deus homo 10. tractans illud Iohannis prædictum, inquirens nunquid Christus potuit mentiri, dicit, quod habuit potestatem, sed non habuit, nec habere potuit voluntatem: vnde sic ait; Omnis potestas sequitur voluntatem. Cum enim dico, quod possum loqui, vel ambulare, subauditur, si volo; Si enim non subintelligitur voluntas, non est potestas, sed necessitas. Possumus itaque dicere de Christo quia potuit mentiri, si subauditur, si vellet; & quoniam non potuit mentiri nolens, nec potuit velle mentiri, non minus potest, nequivusse mentiri: sic itaq; potuit & non potuit mentiri. Item si Christus potuit mentitus fuisse, potuit mendaciter prædicasse, & similiter docuisse verbo & facto, quod qui concesserit totam fidem Catholicam nimia hesitatione perfundet, ac suspicione nimia fermentabit. Item Augustinus de prædict. sanct. 19. *Augustinus.* loquens de Christo, sic ait; Nunquid meruendū fui ne accedente etate homo ille liberò peccare arbitrio, aut idea in illo non liberò voluntas erat, ac non tanto magis libera erat, quanto magis seruire peccato non poterat? Idem de Correptione & gratia 46. Neque enim meruendum erat ne isto inestimabili modo in unitatem personæ à verbo Deo natura humana suscep- taper liberum arbitrium voluntatis peccaret, cum ipsa suscep-*tio* talis esset, ut natura hominis à Deo suscep-*ta*, nullum in se motum male voluntatis admitteret. Idem Enchiridij 45. Mo-*lambardus* dus, inquit, iste quo natus est Christus de spiritu sancto, non sicut filius, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo ille nullis præcedentibus meritis in ipso exordio natura sua quo esse cepit, Verbo copularetur in tantam personæ unitatem, vt idem esset filius Dei qui filius hominis & filius hominis qui filius Dei, & sic in natura humana suscep-*tio* fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, qua nullum peccatum posset admittere. Item Lombardus 3. sent. dist. 12. ita scribit; Non immerito queritur, Vtrum ille homo potuit peccare, vel non esse Deus: Si enim potuit peccare, potuit damnari; si potuit damnari, potuit non esse Deus; ergo si potuit peccare potuit non esse Deus; quia esse Deum, & posse velle iniquitatem simul esse nequeunt. Hic distinctione opus est, Vtrum de persona, an de natura agatur: Si enim de persona agitur, manifestum est, quia peccare non potuit, nec Deus non esse potuit: Si vero de natura, discutiendum est vtrum agatur de ea vt verbo unita, an de ea tanquam non unita verbo, & tamen enti, id est, aut de ea secundum quod fuit unita verbo, aut de ea secundum quod esse potuit, & non unita verbo. Non est enim ambiguum, animam illam entem unitam verbo peccare non posse; & est sine ambiguo verum, eandem si esset, & non unita verbo, posse peccare. Item si Christus secundum voluntatem suam humanam posset peccare, posset etiam secundum intellectum suum humanum decipi & errare: minus enim est sic decipi quam peccare: sive summa veritas est falsa, & summa sapientia falleretur, cum in conuenientiis alijs multis nimis. Per has autem rationes præmissas probat Damascenus eadem conclusio-*n*es in sententiis suis 36, sic dicens; Oportet autem scire quoniam in Deo voluntatem quidem dicimus, electionem autem principaliter non dicimus. Non enim consiliatur Deus: Ignorantia est enim consiliari: de eo quod cognoscit, nullus consiliatur. Si autem consilium est ignorantia, omnino & electio; Deus autem omnia noscens simpliciter non consiliatur; neque vero in diuina anima inquirimus consilium vel electionem; non enim habuit ignorantiam; & si ignorans futura natura erat, sed tamen secundum hypostasim unita Deo verbo omnium cognitionem habebar, non gratia, sed vt dictum est, propter eam que secundum hypostasim unionem: Idem enim erat Deus & homo; Ideoque sententiam habebat voluntatem. Voluntatem enim habebar naturalem simplicem, eam, quae in omnibus hypostasis hominum similiiter consideratur: Sententiam, id est, theleton, id est, voluntabile non habebat sancta eius anima contrarium diuinæ eius voluntati, nec aliquid præter diuinam voluntatem eius. Sententia enim simul diuiditur cum hypostasis præterquam in sancta & simplici & incomposita, & indivisibili trinitate & deitate; Illic enim hypostasis non in totum diuisi & distantibus, neq; quod voluntabile diuiditur, & illuc quidem quia una est natura, una & naturalis voluntas; quia vero & hypostases indistibiles sunt, unum est & quod voluntabile, & unus est motus trium hypostasium. In hominibus autem quia natura una est, una & naturalis voluntas, quia vero & hypostases separatae sunt, & distant ab inuicem & secun-dum

dum locum, & tempus, & eam, quæ ad res est, dispositionem; & secundum alia plurima sunt A differentes voluntates & sententiae. In Domino autem nostro Iesu Christo, quia quidem differentes sunt naturæ, differentes sunt & voluntates naturales sua diuinitatis, & [sua] humilitatis, scilicet voluntatiæ virtutes: quia verò vna hypostasis, & vnu solens vnum, & quod voluntabile scilicet gnomicon, id est, sententiatiæ voluntas humana sua voluntate sequente, scilicet suam diuinam voluntatem, & hac volente quæ diuinæ eius voluntas volebat eam velle, ecce quod humana Christi voluntas eius diuinam consequitur voluntatem. Et si Damasceno & mihi credere non velitis, credite ipsi Christo, qui Ioh. 1. ita dicit; Ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Et Ioh. 5. Non possum ego à meisipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico, & iudicium meum verum est, quia non quattro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me Patis: ergo voluntas eius humana sequitur voluntatem Patris, quale & voluntatem

Augustinus. Christi diuinam in omnibus necessariò sequebatur. Vnde Augustinus super Ioh. libro secundo, homilia 45. sive 49. totius, sic ait; Propter personam Filij vnam ex duabus substantijs diuina humanaque constantem, aliquando secundum id quod Deus est loquitur, vt est illud, quod ait; Ego & Pater vnum sumus: aliquando secundum id quod homo est; vt est illud;

Augustinus. Quoniam Pater maior me est: secundum quod accepimus ab eo dictum & hoc vnde nunc disputo; Non possum à meisipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico. Item Augustinus 1. super Iohan. homilia 20. Ambulauit Filius super mare, pedes carnis fluctibus imposuit: caro ambulabat, & diuinitas gubernabat. Nonne & Esaiæ 1. scribitur sic de Christo? Requiesceret super eum spiritus Domini. Super, inquit, non subitus, nec iuxta. Et infra 41. quis, inquit Dominus, suscitauit ab Oriente iustum? Glosa, id est, Christum. Vocavit eum, vt sequeretur Ie. Glosa, quis nisi ego? Et infra 49. Timebunt, qui ab Occidente nomen Domini; & qui ab ortu solis, gloriam eius cum veniet, quasi fluuius violentus, quem spiritus Domini cogit; quod intelligitur plane de Christo. Et infra 61. Spiritus Domini super me &c. Quod C in persona Christi proculdubio dicebatur, sicut ipse Christus Luc. 4. clarissime attestatur;

ibidem. Vnde & supra ejdem, Agebatur in desertum à spiritu. Et Matth. 4. Iesus ductus est in determinum à spiritu. Et Marci primo, Expulit eum spiritus in desertum; quæ omnia Doctores intelligunt de spiritu sancto Deo. Vnde & Chrysostomus super illud Marc. 1. Præmissum, dicit, quod Euangelista non ostendit eum simpliciter eum in desertum, sed expulsum, vt hoc intelligas fieri iuxta diuinæ dispositionis verbum. Item Anselmus 1. Cur Deus homo. 9. sic dicit; Quod autem ipse ait; Non veni voluntatem meam facere, sed eius qui misit me, tale est, quale est illud, Mea doctrina non est mea: Nam quod quis non habet à Ie, sed à Deo, hoc non tam suum quam Dei dicere debet. Nullus || verò homo à se habet veritatem quam docet, aut iustam voluntatem, sed à Ieo: non ergo venit Christus voluntatem suam facere sed Patris, quia iusta voluntas quam habebat non erat ex humanitate, sed ex diuinitate. Et infra 10. D Potest, inquit, rectè intelligi, quia per illam piam voluntatem qua volunt Filius pro salute mundi mori, dedit illi Pater, non tam cogendo, mandatum, & calicem passionis, & non pepercit illi, sed pro nobis tradidit illum, & mortem illius voluit; & quia ipse Filius obediens fuit usque ad mortem, & didicit ex his quæ passus est obedientiam: Quemadmodum enim secundum humanitatem non habebat à se voluntatem iuste vivendi, sed à Patre; ita & voluntatem illam qua ut tantum bonum faceret mori voluit, non potuit habere nisi à patre lumen, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum. Et sicut pater trahere dando voluntatem dicitur, ita non incongruè fit, si impellere asseritur: Sicut enim Filius dicit [de Patre] Nemo venit ad me nisi Pater traxerit eum; Ita dicere potuit, nisi impulerit eum. Similiter quoque proferre potuit; Nemo currit ad mortem propter nomen meum, nisi Pater impulerit, aut traxerit eum. Quoniam namque voluntate quisq; adid, quod indeclinabiliter vult, trahitur vel impellitur, non inconvenienter trahere aut impellere Deus, cui talem dat voluntatem, affirmatur. In quo tractu vel impulsu nulla intelligitur violentia necessitas, E sed accepta bona voluntatis spontanea, & amata renacitas. Item Prophetæ, Temuisti, inquit, manum dextram meam, & in voluntate tua deduxisti me, Psalmo 72. Quod in persona Christi hominis dicit Deo, sicut docent expositiones sanctorum, quod & testatur Ecclesia, quæ tempore passionis Dominicæ, scilicet Dominica palmiarum, canit hunc versum in Missa, Voluntas ergo Christi diuina tenet & deducit eius voluntatem humanam, quæ & eam naturaliter antecedit. Item Apostolus 1. ad Cor. 15. loquens de Patre, & Filio suo Christo secundum formam serui; Omnia, inquit, subiecit sub pedibus eius. Cum autem dicat, Omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum qui subiecit ei omnia: cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc ipse Filius subiectus erit illi qui subiecit sibi omnia. Glosa, præter eum, id est, diuinitatem

Eccles.

Luc.

Matth.

Marcus.

Chrysost.

Anselmus.

enim.

Prophetæ.

Apostolus.

Glossa.

- A diuinitatem eius, qui sicut ex nullo est, ita nulla ratione potest alii esse subiectus : Ipse enim principium est omnium. Ideo Deus non ei subiectus, sed potius ipse Deo secundum quod homo. Et quod ait; Ipse subiectus erit, non hoc ita dicit, quin enim modo subiectus sit, sed quodam genere locutionis vitetur, quo plerumque loquitur Scriptura, ut quod semper est, tunc in aliquo fieri dicatur, cum incipit cognosciri. Amplius autem isti præponentes le Deo, ne- dum volunt esse liberiores Christo secundum voluntatem suam humanam, verum etiam secundum voluntatem [suam] diuinam, & Spiritu sancto similiter, quia nec Filius Dei, nec Spiritus sanctus aliquid velle potest habere, nisi quod prius quodammodo causauerit & dede- rit eis Pater, & Spiritui sancto, Pater simul cum Filio. Imò nec intelligere, aut esse, aut quic- quam omnino possum habere, nisi quod à suo principio eis manat & causaliter derivatur: Ha- bent enim esse à suis principiis causaliter, quare & posse intelligere, velle, & cetera vniuersa. Et quis in ista beatissima Trinitate præsumet altere Trinitatem personarum omnium confu- sam, & nullum ordinem penitus inter illas? Nonne apud Theologos Pater dicitur principi- um Filij? Nonne & Pater dicitur principium totius diuinitatis? Nonne & Pater dicitur prima persona? Nonne causa producens, generans, & dans esse aliquo modo præcedit causatum, || genera- productum, || genitum, & illud cui dare est? Quis Philosophicus, aut Theologicus istud neget? Vnde & Hermes de mundo & Cœlo 1. Docens quod tria sunt rerum principia, videlicet causa, ratio, & natura, dicit à causa sua causatum præcedit, & intelligit ibi per causam, causam primam simpliciter penitus non causaram, scilicet Deum Patrem, qui primo causat rationem procedentem ab eo; scilicet Filium, & per ipsum universam naturam. Quapropter & ait; Ratio ex causa, & ex utroque natura. Et infra; Ratio est vis quædam à causa procedens, à prin- cípio cuiuslibet ordinans: ubi & accipit ista tria, ratio, nos & mens diuina indifferenter & con- certibiliter pro eodem; sicut secundo prius breuerit tangebatur. Huic quoque sententia & multa alia Philosophica atque Poetica constar testimonium perhibet, quorum quædam sc. Apofelii.
- B cundo primi fuerant recitata. Nonne & hoc videtur sensisse Paulum, cum dixit, quod Deus, scilicet Pater, nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio suo, per quem legit & sacula, & quod est splendor gloriae & figura substantiae eius &c. Ad Hebr. 1. Quare & Chrysostomus super illam epistolam homilia secunda, sic ait; Dicitur operari per Filium, quia eum constat opificem genuisse: Sicut igitur causa est eius Pater secundum quod Pater est, multò amplius eo- rum causa quæ per Filium facta declarantur. Qui & Roberto Lincolnensi Episcopo de libe- ro arbitrio 9. recitante, sic ait super, In principio erat verbum; Præcedit Pater verbum, non natura, sed causa; præcedit Pater Verbum causaliter, præcedit Filius omnia quæ per illum facta sunt naturaliter. Cui & concorditer Augustinus 83. questionum decimalia scribit ita; Deus omnium quæ sunt causa est: Quia autem omnium rerum causa est, etiam sapientia sua causa est, nec unquam Deus sine sapientia fuit; sua igitur semper eterna sapientia causa est semper eterna, nec tempore prior est quam sua sapientia. Deinde si temporenum Patrem esse
- C Richardus
- D Deo inest, nec fuit aliquando non Pater, nunquam sine Filio fuit: Qui & de tripli habitaculo, sive de gaudiis iustorum & pœnis malorum, dicit, quod Pater non præcedit Filium tem- pote, sed origine. Vnde & Richardus 5. de Trinitate 6. distinet a tripli præcessione, videlicet immediata tantummodo, mediatam tantummodo, & mediata simul ac immediata: Et infra eiusdem 7. 8. & 9. ostendit quod prima & tertia præcessio sint in diuinis, sed secunda ne- quaquam; de cœque processionem Filij à Patre esse immediatam tantummodo, processio- nem vero spiritus sancti à Patre & Filio mediatam simul & immediatam, haec quoque pro- cessionem esse priorem naturaliter altera, & vnam personam esse priorem causaliter, & ideo naturaliter altera. Vnde & illo cap. 7. scribit ita; Naturaliter prior est dualitas quam trinitas: nam illa potest esse sine ista, ista vero nunquam sine illa: naturaliter itaque & illa præcessio prior est quæ potest subsistere in personarum dualitate, quam illa quæ non potest esse sine dualitate personarum * Trinitate. Sed in illa personarum pluralitate & vera eternitate nihil ibi aliud & tri-
- E præcedit, nihil ibi alteri succedit, & coipsa nihil ibi tempore prius, nihil ibi tempore posterius: sed quod non potest esse prius temporaliter, potest esse prius causaliter, & coipsa naturaliter: Sicut enim longè superius diximus, perfectio personæ vnius exigit utique consortium alterius, & ita sit ut una sit causa alterius. Nonne & Augustinus 15. de Trinitate 17. dicit, quod Spiritus sanctus principaliter procedit à Patre? Verum rei huius sublimitas inaccessa, & verba Doctorum præmissa, tum propter sui profunditatem, tum propter sui contrariatem superficialiter apparenti, pium & religiosum auditorem, sive lectorem requirunt, humi- lem & prudentem. An non & Filius ipse dicit, Pater meus quod dedit mihi maius omnibus est? Ioh. 10. Quod debet intelligi de Filio secundum diuinitatem ipsius, testante Augustino 1. part. super Iohann. sermone 48. Et Hilario 7. de Trinitate: Et Innocentio Papa tertio in Concilio
- Richardus
- Augustinus
- Iohannes.
- Lorenz.
- Innocentius.

- Concilio generali, *Extra*, de summa trinitate & fide catholica, Dauinamus: quod videlicet **A**
 Pater gignendo Filium dedit ei suam substantiam, suam essentiam, & esse plenarium *di-*
^{|| Deitatis} *ninitatis*; Dedit ei vt Deus esset, ut coeterus Patri esset, ut æqualis Patri esset, & hoc
 maius est omnibus creaturis, & creabilibus vniuersis. Et nonne per verbum præteriti tem-
 poris, Dedit, aliqualis prioritas designatur originis sive causæ? Nonne ergo & modo con-
 similii Filius reci pit, & habet à Patre, & Spiritus Sanctus pariter ab utroque totum suum cog-
^{Ioannes.} noscere atque velle? Nonne Ioa. 5°. ex ore Filij scribitur isto modo, Non potest Filius à
 se quicquam facere, nisi quod viderit Patrem facientem? quæcumque enim ille fecerit, hæc
 & Filius similiter facit: Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit.
 Et infra 8. A memetipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquer. Et 16. ipi-
^{Augustinus.} ritus veritatis docebit vos omnem veritatem; non enim loquetur à semetipso, sed quæcumque
 audierit, loquetur. Quare & Aug. super Ioan. Hom. 20. exponendo primam Autoritatem **B**
 istarum, hoc est, inquit, non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facie-
^{Augustinus.} tem, quia videt filij hoc est natum esse de Patre, non alia visio eius, & alia substantia eius, nec
^{|| filius} alia potentia eius, alia substantia eius; totum quod est de Patre est, totum quod potest de Pa-
 tre est, quoniam quod potest & est, hoc unum est, & de Patre totum est. Qui & homilia 40.
 exponendo secundam, Incorporeliter, inquit, Pater locutus est Filio, quia incorporeliter
 Pater genuit Filium, nec eum sic docuit, quasi indoctum genuerit; sed hoc est cum do-
 cuisse, quod est scientem genuisse; & hoc est docuit me Pater, quod est, scientem genuit
 me Pater: Si enim quod pauci intelligunt, simplex est natura veritatis, hoc est *Filio* esse
 quod nosse; ab illo ergo habet ut noverit, à quo habet ut sit; non ut prius ab illo esset, &
 ab illo postea noster; sed quemadmodum illi gignendo dedit ut esset, sic gignendo dedit,
^{Propter.} ut noster, quia simplicis, ut dictum est, Naturæ veritatis esse & nosse, non est aliud et-
 que aliud, sed hoc ipsum. Vnde & 351. propositio sententiæ Prosperti sententialiter **C**
 videtur extracta, quæ dicit; Non sic docuit Pater Filium, quasi indoctum genuerit, & ci-
 entiam contulerit nescienti, sed intemporalis doctrinæ est intemporalis essentia; hoc est a
 Patre doceri, quod est à Patre generari, quia simplicis naturæ esse & nosse, non est aliud at-
 que aliud, sed id ipsum. Quare & 374. sic ait; Quicquid Deus Pater [Deo] Filio dedit, gign-
 endo dedit: Ita enim dedit Filio Pater, sine quibus Filius esse non posse, sicut ei dedit ut
 esset, ideo quomodo verba daret aliqua in quo ineffabiliter dixit omnia? Augustinus etiam
 super illud Psalmi 118. Super omnes docentes me intellexi, tractans eandem autoritatem, sic
 ait; Dicit ipse Filius, Sicut docuit me Pater, hæc loquer: quod difficillime ex persona ver-
 bi intelligitur, nisi quis vtcunque capere valeat, id esse Filium à Patre docutum quod genitum.
 Cui enim non est aliud esse, aliud doctum esse, sed quod est illi esse, hoc est doctum esse;
^{Augustinus.} profecto à quo ei est esse, ab illo simil est ei doctum esse: ex persona vero hominis vbi for-
 man serui accepit, faciliter intelligitur à Patre didicisse quæ dixit. Qui & super Ioan. part. sc.
 || 99. cundæ, homilia 45°. sive 49°. totius, exponendo tertiam autoritatem præmissam; Non lo-
 quetur, inquit à semetipso, quia non est à semetipso, sed quæcumque audierit, loquetur: ab
 illo audierit, à quo procedit; audire illi scire est, scire vero, esse; sicut superioris disputatum est.
 Quia ergo non est à semetipso, sed ab illo à quo procedit, à quo illi est essentia, ab illo scien-
 tia, ab illo ergo audiencia, quod nihil est aliud quam scientia. Ex isto quoque loco, 368°.
 propositio sententiæ Prosperti videtur extracta. Amplius autem si Filius vel Spiritus San-
 ctus posset aliquid velle habere ex se, id est velle proprium, quod Pater ei non daret,
^{Augustinus.} posset in illa beatissima, & concordissima Trinitate esse discordia, & contrarietas volunta-
 tum; quare & aliqua personarum vel quælibet posset esse non beatissima, imò & misera,
 sicut patet per octauam partem corollarij primi, primi. Dicitque beatus Augustinus 13. de
 Trinitate 5. Beatus non est nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult male; aliqua quo-
 que persona posset non esse omnipotens, & non habere voluntatem vniuersaliter efficacem: **E**
 Contrariarum etenim voluntatum una necessariò impeditur, vel ambæ; quare & posset non
 esse Deus, contra primum suppositionem, tertiam partem, sextam, septimam, & octauam
 corollarij primi, primi. Adhuc autem & si sic esset, posset una persona creare, altera non
 creante, quod omnibus Theologis constat esse falsissimum, quod ideo brevibus confirma-
 bo: Ipse *nempe* Filius Dei, dicit; Pater meus usque modo operatur, & ego operor, Ioan. 5.
 & infra, Amen, Amen, dico vobis; Non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod vi-
 derit Patrem facientem; quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit. Super quod
^{Augustinus.} dicit Augustinus, t. super Ioan. homilia 20. Catholica fides hoc habet firmata spiritu Dei in
 sanctis eius contra omnem hereticam prauitatem, quia Patris & Filij opera inseparabilia sunt:
 Et infra, Non tantum Patris & Filij; sed etiam Spiritus Sancti, sicut est æqualitas & insepa-
 rabi-

- A rabilitas personarum, ita etiam opera inseparabilia sunt; & hoc ostendit principaliter & quasi singulariter, sed diffusè per totam illam vigesimam homiliam. Est etiam istud totum contra autoritatem Damasceni superioris allegatum. Hoc etiam destruitur manifestè per autoritatem Christi proximo allegatam; Non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem: Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit; quod ideo dictum est, vt patet diffusè per Augustinum, illa homilia viceclima memorata; quia sicut Filius non est, nec esse potest à se, sed à Patre; sic nec facit, nec facere potest quicquam à se solo, sed à Patre. Item Ioan. 5. Non possum ego à meipso facere quicquam, sed sicut audio iudeo, & iudicium meum verum est, quia non querò voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me Patri. Quod Augustinus 1. super Ioannem, homilia 22^a, exponit de Filio non secundum naturam suam humanam, sed diuinam modo prædicto: quanquam & de ipso secundum naturam eius humanam conuenientius forsitan possit exponi; maximè quia ibi ex-Augustinus.
- B primitur diuersitas voluntatum in Filio, & in Patre; quod quantum ad naturam suam diuinam non potest intelligi quoismodo, vt patet per præmissa, & quia aliter, non esset illa beatissima Trinitas summe vna, dicitque Augustinus illa homilia 22^a. Trinitas huius vna voluntatis, vna potestis, vna maiestas: Quare & 2. super Ioannem, homilia quadragesima quinta exponit illam autoritatem de Christo secundum naturam eius humanam, sicut erat superius allegatum. Vnde potest colligi evidenter, quod tales autoritates dictæ de Christo utrumque modo possunt intelligi & exponi; quod & idem testatur super illud Psalmi 118. super omnes docentes me intellexi, superioris allegatus. Item Ioan. 12. Ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar; & scio quia mandatum eius vita æterna est: Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor; & infra 14. verba quæ ego loquor vobis à meipso non loquor; Pater autem in me manens, ipse facit opera. Hæc etiam Augustinus 1. super Ioan. homilia 54. scilicet ultima; & Augustinus.
- C 21^a. exponit de Filio modo præmisso, scilicet secundum naturam eius diuinam. Vnde illa homilia 17^a. Non, inquit, non loquitur Filius à seipso, quia non est à seipso: & ideo Pater in illo manens facit opera; quia per quem, & cum quo facit, non est nisi ab ipso; qui & de verbis Domini sermone 56. candem autoritatem eodem modo exponit, dicitque, Ei quippe tribuit, quicquid facit, de quo est ipse qui facit. Amplius autem si voluntas humana naturaliter præcedat diuinam in actione communis; voluntas humana est causa prior naturaliter, quare voluntas Dei agit, ergo quare ipsa vult, sicut per corollarium decimi primi patet, quod est contra vigesimum primi libri. Item si voluntas diuina qua vult præsentialiter agere, dependeat à voluntate humana prælenti, tanquam à causa priori; eadem ratione voluntas sua æterna qua æternaliter voluit nunc agere, æternaliter dependebat à voluntate humana æternaliter nunc futura, tanquam à causa priori; & cum Deus nesciat ista complexa posteriora nisi per suam voluntatem, sicut 18um. primi probavit; patenter sequitur, quod ista posteriora sunt causa diuina. ¶ *efficiens*, contra decimum quintum primi, & alia quæ sequuntur: || sciens.
- D Imò & sequitur manifestè, quod Deus nesciat certitudinaliter hæc futura, nec præsentialiter, quare nec præterita, sicut per decimum octauum primi faciliter apparet; Deus enim nescit determinatè & certè futura, nisi per aliquid determinatum sibi & certum; sed voluntas libera secundum contradictionem respectu actus sui futuri contingenter æqualiter, non est determinata, & certa respectu illius: alioquin ille actus esset determinatè & certè futurus, & non ad vitrilibet contingenter; nec Deus est certus de actu illo futuro per suam propriam voluntatem, quia voluntas sua diuina nihil vult nec agit in calibus, nisi præueniatur voluntate humana; sed talis præuentio est indeterminata penitus & incerta. Adhuc autem si voluntatem humanam nunc agere, sit prius naturaliter quam voluntatem diuinam nunc agere, ipsam nunc agere est causa prior naturaliter, quare voluntas diuina nunc agit: ergo ipsam semper finisse nunc acturam, semper fuit causa prior naturaliter; Quare voluntas diuina semper voluit nunc agere, Nam secundum Philosophum 2. Post. 3. quæ verè est causa effendi quodcumque, eadem est causa fiendi, siue esse & futuri esse; ergo istud esse futurum fuit causa prior naturaliter, quare Deus hoc voluit esse futurum, non è contra, contra decimum quartum primi libri, quod & rationes illius capituli reprobant & condemnant. Item si aliquo futuro demonstrato, hoc esse futurum est causa quare Deus vult hoc esse futurum; & per idem 14. Deum velle hoc esse futurum est causa quare hoc est futurum; ergo hoc esse futurum est causa quare hoc est futurum. Et similiter potest deduci, quod rem esse præsentem est causa quare ipsa est præfensa, iuvante nooo primi, & autoritate Philosophi superioris allegata. Item si voluntatem humanam esse quicquam aucturam, esset causa volutionis diuinæ æternè prioris, ipsam esse aucturam esset causa prior naturaliter prædestinationis & reprobationis diuinæ: quare & ipsam præsentialiter.

præsentia litter agere, esset causa prior naturaliter effectu prædestinationis, scilicet collatio- A
nis gratia in præsenti: quorum virtusque est hæresis Pelagi à Patribus condemnata, sicut
patet 45. & 35. primi cum aliis, quæ sequuntur, quorum & virtusque eadem capitula con-
demnabant. Amplius autem si voluntas humana diuinam præcederet naturaliter in agendo,
res humanae diuinæ prouidentia non subessent, contra vigelimum septimum primi & alia
quæ sequuntur: Imo quod est multum indignius, si sic esset, volitiones diuinæ humana pro-
videntia regerentur, sibique subessent, quod est omnino contrarium rationis; Nam secundum
verum iudicium rationis, Sapientia & boni est regere insipientes & malos, & sapientioris &

*Philosophus.**|| sapientio-**rem**Tullius.**|| Tullius.**Philosophus.**|| Tullius.</*

- A lentiis est potestate, ut diuinam voluntatem implete, nec supererit potestatem. Et 71. Deus magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas. Item humana voluntas est donum Dei, ut patet vicesimo secundi: ergo per septimum secundi non est antecedenter ab homine, sed à Deo. Item fideles rationabiliter pertinet à Deo, ut faciat homines velle hoc vel illud; ut patet 20° secundi: ergo Deus antecedenter hoc facit, ut patet quadragesimo sexto primi. Item tunc voluntas humana in merendo, in conterendo, in resurgendo à peccato, & in bonum quodlibet faciendo Deum & voluntatem diuinam naturaliter antecedit; quare & actionem gratiae multo magis. Quæ omnia sunt falsa, & hæresi Pelagiana coniuncta, sicut per 35. 36. 37. 38. 39. & 41um. ptimi patet, & per autoritates Scripturæ, & Doctorum ibi copiosius allegatas. Vnde & Apostolus ad Rom. 11. Quis prior dedit illi, & retribuet ei? Quoniam ex *Apollonus.*
 ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Et Iob. 41. Quis autem dedit mihi, ut reddam ei?
 B Omnia quæ sub celo sunt, mea sunt. Super quod Gregorius 33. Moral. 22. sic scribit; Ne
 mo quippe, ut diuina illum gratia subsequatur, aliquid prius contulit Deo: Nam si nos Deum
 bene operando præuenimus, vbi est quod Propheta ait, Misericordia eius præueniet me? Si
 quid nos bona operationis dedimus ut eius gratiam meretemus, vbi est quod Paulus Apo-
 stolus dicit, Gratia talui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed hoc donum Dei est, non
 ex operibus vestris? Si nostra dilectio Deum præuenit, vbi est quod Iohannes Apostolus di-
 cit, Non quasi nos, dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos? Vbi est quod per
 Hosiam Dominus dicit, Diligam eos sponte? Si sine eius munere, nostra virtute Deum
 sequimur, vbi est quod per Evangelium veritas protestatur, dicens; Sine me nihil potestis fa-
 cere? Vbi quod aut; Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum? Vbi
 quod iterum dicit; Non vos me elegi, sed ego elegi vos? Si saltem dona bonorum operum
 nostra virtute bene cogitando præuenimus, vbi quod rursum per Paulum tam subtiliter dici-
 tur, ut omnis de se humana mente fiducia ab ipsi cordis radice succidatur, cum ait; Non quia
 sufficiens sumus cogitare aliiquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficiens nostra ex Deo est?
 Nemo ergo Deum meritis præcevit, ut tenere eum qualis debitor posset: sed niro modo
 æquus omnibus conditor, & quosdam prælegit, & quosdam in suis reprobis moribus iustè
 dereliquit, nec tamen electis pietatem sine iustitia exhibet, quia hic eos dutis afflictionibus
 præmit; nec rursum reprobis iustitiam sine misericordia exercet, quia æquanimiter tolerat,
 quos quandoque in perpetuum damnat. Si ergo & electi præuenientem [se] gratiam sequuntur,
 & reprobri iuxta quod merentur, accipiunt, & de misericordia inueniunt electi quod laudant,
 & de iustitia non habent reprobri quod accusent; Bene itaque dicitur, Quis ante dedit
 mihi, ut reddam ei? Ac si aperte diceretur, ad pacendum reprobis nulla ratione compellor,
 quia eis debitor ex sua actione non tencor. Idcirco enim nequam celestis pars præmia
 æterna percipiunt, quia et nunc, dum prometeri poterant, ex libero arbitrio contemperunt:
 D quod *videlicet* liberum arbitrium in bono formauit electi, cum eorum mens à terrenis desi-
 derijs gratia aspirante suspenditur. Bonum quippe quod agimus, & Dei est, & nostrum; Ut
 per præuenientem gratiam; nostrum, per obsequiem liberam voluntatem: Si enim Dei
 non est, vnde ei in æternum gratias agimus? Rursum, si nostrum non est, vnde nobis retribui
 præmia speramus? Quia ergo non in merito gratias agimus, scimus quod eius munere præ-
 uenimus: & rursum quia non in merito retributionem querimus, scimus quod subsequenti
 libero arbitrio bona elegimus quæ ageremus. Et infra; Omnibus liquet, quod non solum ea
 quæ sub Cœlo sunt, sed ipsa *etiam* quæ super Cœlos condita cœlestia vocantur, eius volun-
 tau seruunt. Cui & concorditer Augustinus 4. contra Julianum Pelagii filium & sequacem
 5. Cum, inquit, diuinitus adiuvatur homo, non tantum ad capessendam perfectionem adiuv-
 atur, quod ipse posuisti, vtique volens intelligi cum per se incipere sine gratia, quod perficit
 gratia; sed potius quod Apostolus loquitur, ut qui in nobis bonum opus capiat, perficiat usq;
 in finem: In quo enim vis hominem sicut loqueris, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis incitari, in hoc non vis in Domino, sed in libero arbitrio gloriari, ac sic prior em date
 ut retribuatur illi. O ingratia gratie Dei! O inimici gratie Dei, & solo vocabulo Christiani!
 Nonne pro inimicis suis orat Ecclesia? Quid orat? Ut convertatur in bonum voluntas mala,
 quoniam preparatur voluntas à Domino, & Deus est, ut ait Apostolus, qui operatur in no-
 bis & velle. Et infra eiusdem undecimo, Tu autem in quanta arrogantia & de vestra præsum-
 tione virtutis dixeris (Perfacile igitur studio sanctitatis, quod Deus adiuuat, potest homo ca-
 rete peccatis) ille non agnoscit, qui dogmata vestra non nouit. Nam & studium sanctitatis
 sine adiutorio Dei vultus & in hominis voluntate præcedere, quod merito Deus debeat adiu-
 uare, non gratis. Amplius autem isti præponentes suam voluntatem voluntati diuinae super-
 bius faciunt primo superbo Angelo, qui æqualitatem Dei appetendo, dicebat; Similis ero
Augustinus.

Esaie.

Altissimo, Esaie 14. Iti enim æqualitate Dei aut eius similitudine nullatenus contentantur, A sed maioritatem & superioritatem vendicant supra Deum. Sed caueant, ne descendant ad eum, vel potius subeunt eum, sicut in Esaia subiungitur; veruotamen ad Infernum detraheris, in profundum lacis: qui te viderint, ad te inclinabuntur, regere prospicient. Iti etiam dicunt superbius de Domino Deo suo, quam illi ciues inciviles de illo nobili homine Domino tuo, dicens;

Lucas.

Nolumus hunc regnare super nos, Luc. 19. Nendum enim dicunt, Nolumus hunc regnare super nos, sed nos regnare volumus super illum: Volunt enim se naturaliter præcedere Deum, & per consequens ducere eum, & regere in omnibus factis suis. Sed timeant & caueant, quod ibi dicitur consequenter, Inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me. Nec mirum: Ipsi namque conspirauerant in regiam maiestatem, quare & pœnâ criminis lœstæ maiestatis erant iustissime puniendi. Vnde Anselmus de similitudinibus 8.

Ant. Anselmus.

Superbia ideo vocatur, quia super quam debet graditur: Superbia namque superigressio dicitur. Propria itaque voluntas, quia Dei voluntati non subiicitur, B sed super eam extollitur, ob hoc rectè Superbia dicitur, ipsa quoque omnis peccati est initium, quia ex ea nascitur omne peccatum. Et quoniam homo illam habet ex se, nec voluntatem Dei quam sequatur, vult habere super se, ipsi Deo auferat quod propriè & singulariter debet habere. Et sequitur 9. Solus enim Deus, quicquid vult, debet veille propria voluntate, ita ut aliam quam sequatur, non habeat supra se. Cum igitur homo vult aliquid per propriam voluntatem, Deo auferat quasi suam coronam: Sicut enim corona soli Regi competit, sic propria voluntas soli Deo, & sicut Regem aliquem inhonoraret, qui suam coronam ei coronato auferet, sic homo inhonorat Deum qui auferet ei propriam voluntatem, priuilegium habendo, quod ille deberet habere solum. Quare & Aristoteles in ænigmatibus suis ænigmata tertio sic hortatur, Coronam Regis ne accipias. Quod prudenter aduententes 24. seniores, ne quaquam suas coronas aut voluntates superpolerunt superbè coronæ aut voluntati diuinæ, sed humiliter submisserunt. Vnde Apoc. 4. Procidebant 24. seniores ante sedentem in throno & adorabant viuentem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicens;

Aristot.

Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam & honorem & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt. Sic & ille Regum clarissimus & eximius Propheta, Nonne, inquit, Deo subiecta erit anima mea? Psalmus 61. Et infra;

Psalmus.

Verutamen Deo subiecta esto anima mea. Sic & ille Antiochus, primo superbissimus Principium, postremo humiliter recognovit, quoniam iustum est subditum ille Deo, & mortalem non paria Deo sentire. 2. Machab. 9. Si ergo non paria, qualiter altiora? Excelsus enim super omnes gentes Dominus, Psalm. 112. Vnde & ad Romanos 4. Omne os obstat, & subditus fiat omnis mundus Deo. Item Psalm. 22. Dominus regit me. Et Psalm. 79. Qui Regis Israelem, intende; qui deducis velut ouem Ioseph. Et Esaie 49. Miserator eorum regit eos. Et Apoc. 7. Agius, qui in medio throni est, reget eos, & deducet eos. Et Hesler 15. ita scribitur; Cumque inuocasset omnium rectorem Deum, & Salvatorem Deum &c. Et Psalm. 46. Quoniam Rex omnis terra Deus, & regnabit Dominus super gentes. Et Psalm. 102. Regnum ipsius omnibus dominabitur; cum suis similibus infinitis. Iti similiter impii magis dicunt, quam illi impii qui dixerunt, Quis est omnipotens ut seruamus ei? Job. 21. Hi namque tantum noluerunt omnipotenti seruire; sed isti nedum hoc, imo quod est elatus, volunt omnipotentem eis seruire, dum voluntas humana præcipit, & præcedit ut Domina, & diuina obsequitur & subsequitur ut ancilla. Non sic Propheta, non sic, sed Ordinatione (inquit) tua perseuerat dies, quoniam omnia seruunt tibi, Psalm. 118. Non sic Iacob de Domino suo sensit, sed præcedat, inquit, Dominus meus ante seruum suum, & ego sequar paulatim vestigia cius.

Item tunc voluntas diuina potius se curuaret obediendo humanæ, quam è contra, quod ratio nulla finit, ac ipsemet docet contrarium. In memetipso, inquiens, iurauit, egredietur de ore meo iustitia verbum, & non revertetur, quia mihi curuabitur omne genu, Esaie 45. velaliter; Mihi curuabunt omnia genu: vel tertio; Mihi curuabunt omnia genua: vel quartio; Mihi curuabunt omnia genua. Quam Scripturam Apostolus ad Romanos 14. sic allegat; Scriptum est enim; Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. Amplius autem tunc voluntas humana ducet diuinam quo vellet, cum tamen rationabilius sit è contra, cum ipsa melius videat, audiat, atque posfit. Vnde Job. 37. Nubes spargunt lumen suum que lustrant cuncta per circuitum, quoconque voluntas gubernantis duxerit ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum, sive in una tribu, sive in terra [sua] sive in quoconque loco misericordia sua eas iusserit inueniri. Super quod Gregorius, 27. moral. 22. sic ait; Nubes lumen spargere est prædicatores sanctos exempla vita & loquendo & agendo dilatare;

*Job.*II itaque

Propheta. Propheta, non sic, sed Ordinatione (inquit) tua perseuerat dies, quoniam omnia seruunt tibi, Psalm. 118. Non sic Iacob de Domino suo sensit, sed præcedat, inquit, Dominus meus ante seruum suum, & ego sequar paulatim vestigia cius.

Esaie.

Esaie. Esaie 45. vel tertio, inquiens, iurauit, egredietur de ore meo iustitia verbum, & non revertetur, quia mihi curuabitur omne genu, Esaie 45. velaliter; Mihi curuabunt omnia genu: vel tertio; Mihi curuabunt omnia genua: vel quartio; Mihi curuabunt omnia genua. Quam Scripturam Apostolus ad Romanos 14. sic allegat;

Apostolus.

Scriptum est enim; Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. Amplius autem tunc voluntas humana ducet diuinam quo vellet, cum tamen rationabilius sit è contra, cum ipsa melius videat, audiat, atque posfit. Vnde Job. 37. Nubes spargunt lumen suum que lustrant cuncta per circuitum, quoconque voluntas gubernantis duxerit ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum, sive in una tribu, sive in terra [sua] sive in quoconque loco misericordia sua eas iusserit inueniri. Super quod Gregorius, 27. moral. 22. sic ait; Nubes lumen spargere est prædicatores sanctos exempla vita & loquendo & agendo dilatare;

Iob.

- A dilatae; sed * prædicatores sancti exhortari quosdam volunt, sed nequeunt: sive quosdam * sive
declinate appetunt, sed tamen internæ instigationis impulsu exhortari eos instantissimè com-
pelluntur. Videamus nubem Dei, quomodo gubernantis manu & ad ea quæ non appetit,
ducitur, atque ab impulsu suo iterum gubernantis manu retinetur. Et ponit exemplum de
Paulo, qui cum voluit à Corinthiis discessisse, cum eis per Dominum tenebatur; qui etiam
cum ad Thessalonicenses pergere voluit, nec valebat, ut dicit, nec poterat recedere ab eis, cum
quibus tunc erat, ut dicit, per Dominum impeditus. Vnde sic concludit; Nubes sigillat Dei
cuncta per circuitum lustrant, quia prædicationis luce mundi fines illuminant: sed quia diui-
nis nutribus subditæ nequeunt explete quod volunt, ideo ire non possunt nisi quo eas volun-
tas gubernantis duxerit. Vnde & adhuc subditur, Ad omne quod præcepit eis super faciem
orbis teræ: Sepe enim cum gubernantis voluntate perducuntur, aliter agere appetunt, sed
B aliter disponuntur. Nam plerumque quosdam auditores suos student blandè corrigit, &
tamen eorum sermo in alperitate dicitur; plerumque resecare quosdam asperè appetunt, sed
tamen eorum vigor, leu tigrit per mansuetudinis spiritum refrænatur. Sicut ergo non possunt
ire quo volunt, ita etiam nequeunt agere sicut volunt: Quia enim eos internus arbitri tenet,
cum mittit, ita illos etiam modificans luscipit, cum perducit, ut aliquando in cogitatione alta
disponunt, sed alia in opere peragunt; aliquando aliter inchoent, sed aliter consumunt.
Quia igitur iuxta hoc quod ibi præcipitur, teruiunt, dicatur recte, Qocunque eas voluntas
gubernantis duxerit, ad omne quod præcepit illis super faciem orbis teræ. Item Deut. 31. *Dñe.*
Dominus Deus tuus, ipse duxit te. Et Esaie 63. *Spiritus Domini duxit eum.* Et 2. *Ephes.*
Paralip. 13. In exercitu nostro dux Deus est. Et Psalm. 54. *Dux meus & notus meus.* Et *Paralipom.*
Sapient. 10. Iustum deduxit Dominus per vias rectas. Et Psalm. 72. *Tenuisti manum dæx-*
teram meam, & in voluntate tua deduxisti me: cum multis similibus creberim in Scriptura: *Psalmiss.*
Il antiquus
C Voluntas ergo divina ducit humanam, plam naturaliter præcedendo. Vnde & ille || Annici-
us Seneca, sicut allegat Augustinus 5. de Cint. Dei. 8. Quodammodo metrice dicit na; *Seneca.*
Duc me summe Pater, alti:q; dominator poli, quocunque placuit, nulla patendi mota est: *Agustinus.*
*Affum impiger, fac velle, comitabor, gemens, malisque pariat facere quod licuit; bono di-
cunt volentem fata, nolentemque trahunt. Vbi & Augustinus subiungit, nempe evidenter si-
mè hoc ultimo versu ea fata appellavit, quæ supra dixerat summi Patris voluntatem: Cui Gregorius.*
concordans beatus Gregorius 6. moral. 12. super illud Iob. 5. Qui comprehendit sapientes
in astutia sua &c. ita dicit: Sic quippe Dei opera magna sunt, ut per omne quod ab hominibus
agitur, eius voluntates exquiratur, cui videlicet cognitio debet nostra actio deo:rum famulari, &
quasi Duxem sui itineris persequi, ne ei etiam nolens trahatur, si hanc superbiens declinar: vita-
*ri enim vis superni consilii nequaquam potest. Item alijs voluntas humana trahet post se di-
uinam, cum rationalius sit è contra, ut patet per Autoritatem Senecæ allegatam. Item si sic*
D esset, voluntas humana potius gubernaret diuinam agendo, quam hæc humanam, quod est
contrarium rationi, & contra autoritatem Iobi premissam; Nubes spargunt lumen suum,
que lustrant cuncta per circuitum, quo cunque eis voluntas gubernantis duxerit. Et Sapient.
*14. Tu autem Pater gubernas prouidentia: & loquitur de navigatione, & talibus rebus hu-
manis. Et Esaie 48. Ego Dominus Deus tuus doceas te vita, gubernans te in via qua ambu-
las. Vnde & Cantic. 1. Trahe me post te. Et Iob. 6. Nemo potest venire ad me, nisi Pater,* *Epipentia.*
*qui misit me traxerit eum. Et infra 12. Omnia traham ad me ipsum. Et Esaie 10. Num glo-
riabitur fecuris contra cum qui fecerit in ea, aut exalabitur terra contra cum à quo trahitur?* *Esaie.*
Quid intelligitur de Senacherib, & de Deo, ut vice sumum pium plenius allegauit. Item aliter
voluntas humana potius suscitaret diuinam ad agendum quippiam, quam è contra, quod est
contra factam Scripturam (sæpissim tam in malis actibus, quam in bonis: Vnde 1. Paralip. 5. Paralip.
Suscitauit Dominus Deus Israel spiritum || Pvl Regis Assyriorum, & spiritum Tiglatho Pek.: || Sar, alias
far Regis Assur, & transfluit Ruben, & Gad, & dimidiati tribum Manassis &c. Et 2. Para-
lip. 21. Suscitauit Dominus contra Ioram spiritum Philistinorum & Arabum, qui confines
sunt Aethiopibus, & ascenderunt in terram Iuda, & vastauerunt eam &c. Et Ezech. 23. Hæc Ezechiel.
dicit Dominus Deus, Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est
anima tua, & congregabo eos aduersum te in circuitu, filios Babylonis, & viuieros Chaldeos,
nobiles, tyrannosque & Principes omnes filios Assyriorum, & viuierosque forma egregia
duces, & magistratus viuieros principes principum, & nominatos ascensores equorum, &
venient super te &c. Et Amos 6. Ecce ego suscitabo super vos, dominus Israel, dicit Dominus Amos.
Deus exercitum, gentem & conteret vos. Hæc & alia multa valde de malis actibus volun-
tatis: de bonis vero scribitur 2. Paralip. vlt. & 1. Eldr. 1. Suscitauit Dominus spiritum Cyri Eздра.
Regis &c. Et Esaie 41. Quis, Glosa, nisi ego, suscitauit ab Oriente iustum? Vocauit eum, Eздра.

vt sequeretur se? Dabit in conspectu eius gentes &c. Et sequitur: Quis hæc operatus est & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus, primus, & nouissimus; ego sum. Ex infra, 45. Ego, inquit Dominus, suscitavi eum ad iustitiam, & omnes vias eius dirigam. Et Agæi 1. Suscitavit Dominus spiritum Zorobabel, & spiritum Ioseph, & spiritum reliquorum de omni populo, & ingressi sunt, & faciebant opus in domo Domini. Item si voluntas humana naturaliter præcedat diuinam in actione ambabus communis, humana potius inclinat diuinam & eam determinat ad agendum, quam diuina humanam, quod est contra præostenla & p̄t̄ allegata, vicefimo huius secundi; Vnde & Patab. 21. Sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quoconque voluerit inclinabit illud. His etiam rationibus hic præmissis satis consonant auctoritates Augustini de gratia & libero arbitrio, & de correptione & gratia, vicefimo secundi plenius allegatae. Item tunc potius diceretur hominem facere Deum velle, & facere aut agere quippiam quanè contra: est enim prior & superior cœla in istis; quod est contra multas auctoritates 20° secundi plenius allegatas. Vnde & Apostolus ad Phil. B 2. Deus est, (inquit) qui operatur in nobis & velle & perficere (feu alias operari) pro bona voluntate. Et ad Romanos 15. Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus. Et Esaiæ 45. Ego Dominus & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: Ego Dominus faciens omnia hæc; sic Dominus ergo prior & superior in huiusmodi actione. Et Ezechielis 36. Faciam ut in præceptis meis ambuleatis, & iudicia mea custodiatis & operemini. Et ad Rom. 8. Quicunque spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei: super quod 310°. propositio sententiarum Prospetri quae est Augustini, & allegatur in glossa sic ait; Plus est proculdubio agi, quam regi: Qui enim regitur aliquid agit, & ideo regitur, ut rectè agat: qui autem agitur, agere ipse aliquid vix intelligitur. Et tantum præstat voluntatibus nostris gratia Salvatoris, ut non dubitet Apostolus dicere, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt: nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quām ut ille se conundet, qui * male agere non potest. Item Augustinus de verbis Apostoli sermone C 13. tractans eandem autotitatem, sic ait; Dicit mihi aliquis, ergo agimus, non agimus. Respondeo; Imo & agis & ageris, & tunc bene agis, si à bono agaris: Spiritus enim qui te agit, agentibus est adiutor, quia sicut dicit Dominus, Sine me nihil potestis facere. Iam nuic quod audistis; Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei, nolite vos dimittere: Nec enim templum suum sic de vobis edificat Deus, quasi de lapidibus qui non habent motum suum, levantur, & à structore ponuntur; non sic sunt lapides viui, & vos tanquam lapides viui coxificantini in templis Dei; ducimini, sed currite & vos; ducimini, sed sequimini, quia & cum secuti fueritis, verum erit illud, quia sine illo facere nihil potestis: non enim volentis, nec currentis, sed miseren̄tis est Dei; maxime quia processus Apostoli & Prophetarum planisime ad hoc tendit, quod Deus in huiusmodi actibus nedum sit agens, sed etiam primum agens. Nam per huiusmodi suam doctrinam intendit Apostolus principaliter humilitatem cordibus humanis infondere & nutritare, sicut vicefimum tertium huius docet: quod tamen nedum non D faceret, imo homines in superbiam maiorem erigeret, si doceret Deum operari in nobis velle & perficere, non antecedenter ut Dominus, sed subsequenter vt seruus. Nam quomodo amputaret hominibus, non amplius ministrare superbiendi materiam, docendo eos habere Deum semper promptissimè tantum seruum ad nutum quemlibet voluntatis, eorum votis in omnibus obliquendo. Quare & Apostolus congrue præmittebat: cum metu & tremore vestram salutem operamini: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Super quod Augustinus de verbis Apostoli sermone 1. sic ait; Ne sibi inde aliquid datent, quia dixit, operamini, continuo subiunxit; Deus enim est qui operatur in vobis & velle & perficere. Deus est qui operatur in vobis: ideo cum timore & tremore; vbi & Glossa, cum metu, id est, cum humilitate, non superbè; & ideo timendus est, quia non vos, sed Deus operatur &c. pro bona voluntate; voluntate, scilicet, sua. Quomodo namque potest vere intelligi, quod non vos, sed Deus operatur in vobis velle & perficere, cum ex prioribus satis E confiteretur huiusmodi esse actus humanos, nisi quod non vos antecedenter, aut principaliter, aut prius naturaliter, sed sic Deus; vos autem subsequenter, instrumentaliter & subservienter? ac si diceretur, non baculus, sed homo percutit, non securis, sed homo edificat. Sic etiam loquitur idem Apostolus ad Rom. 9. Non (inquiens) volentis, nec currentis, sed miseren̄tis est Dei, quod alter nequit exponi. Vnde Augustinus Enchirid. 23. Iterum ne quisquam, et si non de operibus, de ipso glorietur libero voluntatis arbitrio, tanquam ab ipso incipiat meritum, cui tanquam debitum reddatur præmium bene operandi. Ipsa libertas audiat eundem gratias præconem dicentem; Deus est enim, qui operatur in nobis & velle, & operari pro bona voluntate. Et alibi; Igitur non volentis, nec currentis, sed miseren̄tis est Dei; cum proculdubio si homo eius ætatis est ut ratione iam vtratur, non possit credere, sperare, diligere nisi velit, nec peruenire

Parabolæ.

Apostolus.

Esaiæ.

Ezechiel.

Prophet.

* aliquid
Augustinus.Apostolus.
Philip. 2.
Augustinus.|| operari
|| enim

Apostolus.

A peruenire ad palmarum supernarum vocationis Dei, nisi voluntate encurrerit; Quomodo ergo non volentis neque currentis, sed miseren̄tis est Dei? nisi quia & ipsa voluntas, sicut scriptum est, A Domino præparatur; alioquin si propter ea dictum est, Non volentis neque currentis, sed miseren̄tis est Dei, quia ex utroque fit, id est, & voluntate hominis & misericordia Dei; ut sic dictum accipiamus, Non volentis, neque currentis, sed miseren̄tis est Dei, tanquam diceretur, Non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei; Non ergo sufficit sola misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis: ac per hoc, sicut res voluntas & dictum est, Non volentis, neque currentis, sed miseren̄tis est Dei, quia id voluntas hominis sola non implet; cur non est contrario recte dicuntur, Non miseren̄tis Dei, sed volentis est hominis, quia id misericordia Dei sola non implet? Porro, si nullus dieere Christianus audet, non miseren̄tis Dei, sed volentis est hominis, ne Apostolus aperte simē contradicat, restat ut propter ea recte dictum intelligatur, Non volentis, nec currentis, sed miseren̄tis est Dei, ut totum

B detur Deo, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatum: Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia: que autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam virumque legitur in Sanctis Scripturis; Et misericordia eius præuenier me, & misericordia eius subsequetur me: Nolentem præuenit ut velit, volentem subsequitur ne frustra velit: Cur enim monemus orare pro iniurias nostris utique nolentibus prius vivere, nisi ut Dominus in eis operetur ut velint; Iterumque cur admonemur petere ut accipiamus, nisi ut ab illo fiat quod volumus, à quo factum est ut velimus: Oramus ergo pro iniurias nostris, ut misericordia Dei præueniat eos, sicut præuenit nos: Oramus autem pro nobis, ut misericordia eius subsequatur nos. Idem de gratia & libero arbitrio 17, ad cundem sensum eandem Autoritatem per tractat. Anselmus quoque de Concor. 9. *Anselmus.*

C Neque volentis est, inquit, quod vult, neque currentis est quod currit, sed miseren̄tis est Dei: Omnibus enim excepto Deo solo, dicitur, Quid habes quod non acceperisti? quod si acceperisti, quid gloriaris quāli non acceperis? Sic loquitur Ioan. 11. Vnus autem ex eis, Caiphas nomine dixit eis, expedit vobis ut unus mortuus homo pro populo, & non tota gens peteat: Hoc autem à semiplo non dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit. Sic quo loquitur ipse Magister, & veritas discipulis suis dicens: Non enim vos elitis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis Matth. 10. & Ioan. 15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et 1. Ioan. 4. In hoc est charitas Dei, non quia nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos. Et Tobit 3. Non est in hominis potestate confiliū tuum; Et Ieron. 10. Scio Domine, quia non est hominis via eus, nec virtus ut ambulet & dirigat gloriosus tuus: ubi Gloilo, Erubescant, qui aint, vnumquaque suo regi arbitrio: Non est enim via hominis, &c. Vnde David, A Domino gressus hominis dirigitur; secunda verò Glosa falsigraphie prætergesimum secundum primi convincit euidenter. Erubescant ergo illi Pelagiiani, & non erubescam ego, Christianus, Paulinus, Augustinianus & Gregorianus. Pa-

D ueant illi, & non paueam ego, qui in agendo cum te, Domine Deus meus, tam inuercundè & impavidè te regendo, se faciunt altiores: Imple quælo facies eorum ignominia, & querant nomen tuum, Domine: Erubescant, & conurbentur in seculum seculi & confundantur, & pereant, ut cognoscant, quia nomen tibi Dominus; Tu solus alius natus in omnib[us] terra, Psalmus 82. Adhuc autem, quod etiam in actione communī Dei, & homini, Deus hominem, & diuina voluntas humana naturaliter antecedat, Autoritates quamplurimæ Philosophorum, sacræ Scripturæ, & Catholicorum Doctorum concorditer attestantur. Omnes enim Philosophi contineunt in hoc uno, quod in eis essentialiter ordinatis non est procedere in infinitum, sed deueniendum est ad unum supremam, & primam naturaliter omnium, omnes alias regulantem atque mouentem, sicut Artifex instrumenta, ut quarto primi, & viigesimo secundi satis fuerat allegatum. Vnde & Alcicenna 10. Metaphys. 1. loquens de dispositione entium, dicit [ita]; Hoc totum fuit desuper, nec hoc totum sequitur ex imaginazione cœlestium tantum, sed quia primus verus voluit hoc totum, ideo ab eo incipit esse omnis res, quæ sicut, sed mediante alio. Igitur propter has causas profundit hominibus orationes & sacrificia, & præcipue litanie & pro plebe, & alta huiusmodi. Item Aristoteles in de munere 11. ita dicit; Sicut autem in chorea inchoante choraula concinit tota chorea virorum, & mulierum varijs vocibus acutis & gravis vnam harmoniam continuam continuantibus: Sic se habet res & in Deo, qui cuncta disponit; Et infra eadem, Comparato Deo & Mundo duci & exercitui, dicit ita, Omnia autem sub uno signatore mouentur nati duci qui funguntur potestate: sic & de vniuerso sapientum. Nam ab uno momento omnibus excitatis sunt propria, & hoc inuisibilente & occulto, quod nequaquam est impedimento, nec illi ad agendum, nec nobis ad credendum, &c. tertio primi plenus allegata. Commentator etiam super Comment.

E *Anicenna.*
I' rei
A. Stach.
Comment.
primam

primam propositionem de causis dicentem, Omnis causa prima plus est influens supra causatum suum, quām causa vniuersalis secunda, sic ait; Quid est, quia causa vniuersalis prima agitat causatum cause secundæ, antequam agat in ipsum causa vniuersalis secunda, quæ sequitur ipsam, &c. satis plana? Quare & quidam articuli huius contrarium afferentes sunt Parisijs condemnati, sicut vigesimum secundi plenius recitauit. Nec Philosophi istud tantum intelligunt in actione naturæ, sed etiam intellectus, & similiter voluntatis, ut patet per Philosophum in De bona fortuna, & per omnes loquentes de intellectu agente, sicut idem vigilisimum similiter recitauit. Vnde Aviceccna 10°. Metaphys. I. parum post Autori acem superius allegatam, loquens de dispositione partium Animalium, & plantarum, sic ait; Non nisi naturaliter est ibi causa \parallel naturalis vlo modo, sed principium est eius sine dubio ex cura diuina: similiter crede esse istarum intentionum penderie ex cura diuina; scis etiam quod plus approbat seu appropinquat vulgus, & tenet, & dicit verum esse, nec refugunt hoc nisi illi qui volunt videiri Philosophi, eo quod ignorant causas & occasionses istorum: Iam ergo in hac materia secimus librum de peccato & eius opposito. Inde ergo attende dispositionem oninum, & credere quod dicitur de diuinis flagellis quæ descendunt super ciuitates flagitiorum, & super homines iniuriosos, & consimiliis, qualiter defenditur veritas. Scias etiam quod causa orationis hic & elemosynæ & similium, similiter ceventus, iniuriae & peccati non sunt nisi illuc: Principia enim horum omnium peruenient utque ad naturam, vel voluntatem, vel casum; Naturæ vero principium est illuc; sed voluntates, quæ sunt in nobis, sunt postquam non fuerunt. Quicquid autem est postquam non fuit, causam habet; igitur omnis voluntas, quæ est in nobis, causam habet. Causa autem huius voluntatis non tendit ad infinitum, sed ad aliqua quæ accidunt extrinsecus, terrena scilicet & celestia; sed terrena perueniunt ad celestia: Coilectio ergo horum omnium prouenit necessariò ex necessitate diuinæ voluntatis: Casus autem fit ex concurso horum omnium. Cum autem refolueris omnia profecto, reducentur ad principia, quorum necessitas descendit à Deo: Iudicium autem Dei est prima posita simplex. Ecce quod dicit, quod vulgas hoc approbat & volentes videri Philosophi refugunt istud foli, sicut dicit Propheta, Quoniam non cognoui literatutam, introibo in potentias Domini Psalmi 70. Et hæc ratio Aviceccna est ratio sancti Thomæ ad hanc candem conclusionem, in De Christiana religione, cap 120. sicut vigilisimum secundi plenius allegavit. Pro hac eadem sententia possunt adduci ferè vel potius verè omnes illæ Autoritates Philosophicæ & Theologicæ, quæ de fato, casu, & fortuna 28. & 29. primi plenius sunt adductæ. Quare & quidam articulus à Domino Stephano Parisiensi Episcopo condemnatus, sic ait; Quod omnes motus voluntarij reducuntur in primum motorem; Error, nisi intelligatur in motorem primum simpliciter non causatum, & intelligendo de motu secundum substantiam, non secundum deformitatem. Hoc idem testatur Scriptura canonica multis locis, quorum aliqua erant superius allegata, aliqua verè, sed paucæ nunc breuiter allegabo. Dicit ille discretissimus Esaias 26. A facie tua, Domine, conceperimus, & quasi parturiuimus, & peperimus spiritum salutis nostræ; & Dominus per eundem 45. Ego ante te ibo. Et Ecclesiasticus 33. Qua si lorum figuli in manum ipsius plasmate illud & disponere, omnes via eius secundum dispositionem eius; sic homo in manu illius qui se fecit. Interrogantibus liquidem Dominum, Tu quis es? ipse respondit, Principium, Ioan. 3. & Apoc. 1. Ego sum alpha & omega, principium, & finis, dicit Dominus Deus; Etiam si secundum lalentiam sapientis Ecclesiastici 25. Muhi si primum habeat, est contra viro suo, quod reputat indecens; quanto magis si anima aut voluntas humana primum habeat super Deum, indecens magis erit? Ceterè tanto magis, quanto maior est disparitas Dei & hominis, quām virti & mulieris. Vnde & supra 24. ipsa sapientia inceata sic dicit; In omni populo, & in omni gente primum habui, & omnium excellentium, & humilium corda virtute calcaui. Quare & Apostolus ad Coloss. loquens de Filio, qui est ista sapientia Dei summa; Omnia, inquit, per ipsum, & in ipso creatura sunt, & ipse est ante \parallel omnes, & omnia in ipso constant; & ipse caput corporis Ecclesiæ qui est principium, progenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primum tenens. Et ad Colos. 2. Nemo vos educat voles in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis sua, & non tenens caput ex quo totum corpus per nexus & connexiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei. Glossa, Caput, id est, Christum, ex quo totum corpus, id est, Ecclesia, &c. ergo Ecclesia crescens in merito subministrat Christo capiti tanquam primo, & capituli agenti, non è contra. Item Exodi 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Et infra 17. scribitur, quod vieto Amalek edificauit Moses altare, & vocauit nomen eius, Dominus exaltatio mea, dicens, quia manus filii Domini, & bellum Dei erat. Glossa, qui omnia opera nostra operatur in nobis, sicut & sancta

- Acta Ecclesia canit Deo : Non es alias qui pugnet pro nobis, nisi tu Deus noster. Et Sapientia 6. legitur de sapientia isto modo; Preoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat : & infra, Initium illius verissima est disciplina concupiscentia, & ipsa preoccupat, & praeuenit istud initium ; quare & initiatum quodcumque. Ad quod etiam sunt aliæ autoritates sacra Scriptura quamplurimæ, quas non recito ita vice, ne forte his nimium fastidium parerent, aut nauseam prouocarent, qui talibus velut pane quotidiano quotidie saturantur. Amplius autem paucas autoritates authenticorum Doctorum annexam. Beatus siquidem Augustinus Hypognost. 42. sic ait ; In omni opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liber arbitrij ; id est, operatur Deus, cooperatur homo. Quod si dicas, scilicet tu Pelagiane, ut dicere confueisti, quia ego prior volui, Deus voluit, iam meritum facis, ut gratia ex operibus iam non sit gratia sed merces. Hoc loco redar-
Augustinus.
- B) guit te Apostolus, dicens ; Si ergo gratia iam non est ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia ; gratia ergo donatur, non redditur. Idem de praedestinatione luctorum 3. allegatis autoribus sacra Scriptura contra Pelagium, dicentem hominem credere ex scripto, pontem materiam respositionis Pelagi sub his verbis ; Nolens ergo his tam claris testimonij repugnare, & tamen volens a seipso sibi esse quod credit, quasi componit homo cum Deo, ut partem fidei sibi vindicet, atque illi partem relinquat ; & quod est elatus, primam tollit ipse, sequentem dat illi, & in eo, quod dicit esse amborum, priorem se facit, posteriorem Deum ; Quem statim refellendo subiungit, Non sic pius acque humilis Doctor ille sapiebat, Cyprianum beatissimum loquar qui dixit, In nullo nobis gloriandum, quoniam nostrum nihil est : quod ut ostenderet, adhuc huius Apostolus testimoniem ; Quid habes, quod non accepisti ? si autem accepisti ; quid gloriaris, quasi non acceperis ? & capitulo quarto libet, Quo principio testimonio etiam iesus ipse conui-
- C) cus sum, cum similiter errarem putans, fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis. Nec enim fidem putabam Dei gratia praeueniti, nisi quia credere non possemus, si non procedet præconium veritatis, ut autem prædicto nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis esse arbitrabar, ex quibus eidenter appareret istam sententiam Pelagianam heresin continere : & sequitur, Quem meum errorem nonnulla opuscula mea satis indicant, in quibus est exppositio quartundam propositionum Epistola ad Romanos. Denique cum mea opuscula retractare, cum ad hoc liberum arbitrium retractandum peruenisset, sic inde locutus sum ; Quod dixi, nostrum est credere & velle, illius autem dare creditibus facultati bene operandi per Spiritum Sanctum, verum est quidem, sed eadem regula & virumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem, & virumque nostrum, quia non fit nisi voluntibus & nobis : & ista retractatio ponitur 1. Retractionum 23. Idem super illud Psalm. 126. In va-
Augustinus.
- D) num est vobis ante lucem surgere, sic ait ; Qui volebant discipuli esse super Magistrum, & servi super Dominum suum, ante lucem volebant surgere, in vanum ibant, quia non post lucem ibant. Illis ergo dicit iste Psalmus, In vanum est vobis ante lucem surgere. Tales erant filii Zebedaei, qui antequam humiliarentur secundum passionem Domini, iam sibi loca elegebant vbi sedarentur, vnuas ad dextram, alter ad sinistram, & Petrus ante lucem surrexerat, quando consilium domino dare volebat, ut non pateretur pro nobis, cum ait ; Absit a te Domine, propitius esto tibi, non fiat istud : ante lucem volebat surgere, & luci consilium dare. Sed quid facit Dominus ? Fecit illum ut post lucem surgat ; Redi post me Sathanas : Ideo enim Sathanas, quia ante lucem ^{ut} vis surgere, Redi post ^{et} vocebas me, ut ego precedam, tu sequaris quo ego eo, & illuc eas : non quo tu vis ire, illic *Augustinus.* me velis ducere. Qui & super illud Psalmi quinquagesimi quinti ; Conuertentur inimici mei retrosum, tractans verba Petri & Christi prætacta ; Sathanas, inquit, dictus est Pe-
trus ; Quare ? Quia præcedere volebat Dominum, & Duci cœlesti terrenum date con-
silium. Absit Domine, non fiat istud. Dicis, absit ; & dicens, Domine. Vtique si Dominus est, potestate facit : Si magister est, noui quid faciat : Tu autem vis ducere du-
cem, docere magistrum, iubere Domino, optare Deo ; mulum præcedis, sed retro conuerteris. Idem 1. super Ioannem, homilia 49. exponens illud Iohann. 11. Nonne du-
odecim horæ sunt diei ? Tractansque incidenter prædictum consilium Petri, & responsio-
nem Domini, dicit idem : Vnde inter cetera in persona Domini dicit Petro ; Quod ve-
rò dixi, Redi post me Sathanas ? Audi etiam huius rei causam : Non enim sapi quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominis. Nemo ergo se palpet ; de suo Sathanas est, de Deo beatus est.
Augustinus.

Quid est enim de suo , nisi de peccato suo ? Tolle peccatum, quid est tuum ? Iustitia, inquis, A de meo est. Quid enim habes quod non acceperisti ? Qui & intelligendo per diem Dominum, & per duodecim horas duodecim eius Apostolos dantes consilium Domino ne iret in Iudeam, Ita prosequitur exponendo : Cum ergo vellet dare consilium homines Deo, discipuli Magistro, serui Domino, ægroti medico, corripuit eos, & ait ; Nonne 12. horæ sunt diei ? Si quis ambulauerit in die, non offendet ; me sequimini, si non vultis offendere : nolite mihi consilium dare, quos à me consilium oportet accipere : Quo ergo pertinet, nonne sunt duodecim horæ diei ? quia vt diem se esse ostenderet, duodecim discipulos elegit. Si ego sum, inquit, dies, & vos horæ, nunquid horæ diei consilium dant ? horæ diem sequuntur, non horas dies. Si tamen Deus opera nostra cuncta semper nobiscum & posterius naturaliter operetur ; ipse in omnibus nostris operibus, saltem consiliatis, nostrum consilium sequitur, non nos suum. Ex præhabitis quoque patet, quod cuiilibet tali heretico præponenti sc Deo, & voluntatem suam dñinæ, potest in persona Dei catholicè ita dici , Redi post me Sathanas ; vel secundum translationem Hieronymi , Vade retro me Sathanas , quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum, Marc. 8. & Matth. 16. Vade post me Sathanas , scandalum es mihi &c. Item Lumbardus 2. sentent. dist. 18. sic ait ; Scindunt est omnium rerum causas in Deo ab æterno esse, & hæ dicuntur primordiales cause, quia istas aliae non præcedunt, sed ista alias, quæ sunt cause causarum. Cumque unum sit divina potentia , dispositio, sive voluntas, & ideo una omnium principalis causa ; tamen propter divergos effectus pluraliter dicit Augustinus causas primordiales omnium rerum in Deo esse, inducens similitudinem artificis, in cuius dispositione est qualis figura sit area ; Ita & in Deo , vniuersaliaque rei futura causa præcessit. In creaturis vero quarundam rerum, sed non omnium, causæ sunt, ut dicit Augustinus, quia etiam inseruit Deus seminales rationes rebus, secundum quas alia ex alijs prouenient, ut de hoc semine tale granum, de hac arbore talis fructus, & huiusmodi : & hæ dicuntur primordiales cause, et si non à Deo propriæ, quia habent ante se causam æternam , quæ propriæ & vniuersaliter prima est ; Ita vero ad res reliquas dicuntur primæ, scilicet quæ ex eis proueniunt : Ideo etiam primordiales [rerum] causæ dicuntur, quia in prima rerum conditione rebus à Deo insitæ sunt, & sicut creaturæ mutabiles sunt, ita & hæ causæ mutari possunt : quod autem immutabili Deo causa est, mutari non potest. Item Hugo de Sacramentis lib. 1. patt. 2. cap. 2. sic ait ; Omnia ordo ac dispositio à summo usque ad imum in vniuersitate huius compage, ita sese causis quibusdam rationumque genituris prosequitur, ut omnium quæ sunt, nihil inconnexum aut separabile natura , exterumque inueniatur : Et rerum quidem aliae, causa tantum sunt, & non effectus, sicut prima omnium ; aliae effectus tantum & non causæ ; sicut ultima vniuersorum ; aliae autem & causæ sunt ad posteriora quæ generant, & ad priora à quibus generantur, effectus : & sicut his quæ ultima sunt & effectus tantum nihil posterius cernitur ; sic quidem his quæ prima sunt & causa tantum subsequentium D nihil prius inueniatur. Prime autem causæ aliae sunt generatae, quæ sunt in suo genere prime, aliae increatae , quæ vniuersaliter prima sunt. In hac enim vniuersitate rerum omnium ita cunctis causaliter cohaerentibus aliquid primum inueniatur, ut ex his omnibus nihil prius esse poscit, quoniam ipsum ex omnibus primum est omnium : his vero causis quæ vniuersaliter primæ sunt nihil prius est, quoniam ipsæ primæ sunt omnium, nec habent alias causas ipsæ priores, quoniam omnium causæ ipsæ sunt. Et capit. 6. ostendit, quod hæ primæ cause sunt Dei voluntas , sapientia & potestas ; quod & priora capitula ibi volunt. Vnde & capitulum quintum dicit ; In prædestinatione itaque creandorum operata est bonitas ; In creatione iterum prædestinatione operata est potestas ; In beatificatione vero creatorum potestas simul & bonitas. Et capit. vltimo ita dicit ; Cum sint ergo in Deo tria, sapientia, potestas, & voluntas primordiales causæ ; à voluntate quidem proficiuntur, per sapientiam ditiguntur, per potestatem perducuntur. Voluntas enim mouet , sapientia disponit, potestas explicat. Hæ sunt æterna fundamenta causarum omnium, & principium primum. Idem part. 4. capit. 1. dicit ; Prima rerum omnium causa voluntas est Creatoris, quam nulla præcedens causa mouit, quia æterna est ; nec subsequens aliqua confitimat, quoniam ex seipso iusta est : Neq; enim idcirco iuste voluit, quia futurum iustum fuit quod voluit, sed quod voluit meritò iustum fuit, quia ipse voluit. Et capit. vltimo ; Sic ergo, inquit, constat ordo rerum, ut prima posteriora sequantur : primum omnium voluntas est Creatoris, quoniam ex ipso sunt omnia. Item Anselmus Monol. 10. ita scribit ; In hoc differunt ab invicem illæ in creatrice sapientia, & in fabro suorum operum faciendorum intimæ loquitiones, quod illa nec assument, nec adiuta aliunde, sed prima & sola causa sufficere potuit artifici suo adiuuum opus perficiendum : ista vero nec prima, nec sola, nec sufficiens est ad suum opus incipiendum. Qua-

Marcus.
Mark.
Lumbardus.

Hugo.

Hugo.

Hugo.

Anselmus.

- A Quapropter ea quæ per illam creata sunt, omnino non sunt aliquid, quod non sunt per illam; quæ verò sunt per istam, penitus non essent, nisi essent aliquid quod non sunt per illam. Item Doctor facundissimus, & Martyr gloriolissimus Cyprianus, epistola sua 13. initulata De Disciplina Christianæ religionis ad Quirinum, quarto capitulo ostendit diffutè in nullo nobis gloriam, quoniam nihil nostrum sit. Et cap. 1c. In Domino solo fidendum, & in ipso gloriam, quod, per multa loca Scriptura confirmat; per Ieremiam dicentes, Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec tortis in fortitudine, nec diues in duitijs; sed in hoc glorieatur qui gloriatur, Intelligere et nosse quoniam ego sum Dominus qui facio misericordiam & iudicium, & iustitiam super terram; quoniam in his est voluntas mea, dicit Dominus; Et post, Non nisi sol Deo subiecta est anima mea. Item Hier. lib. 12°. *Hieronymus.*
- B vir, Tibi deit Deus sermonem atque sapientiam, cauere debet ne suum puer esse quod loquitur, sed omne ad datoris referat gloriam, ne & ipse mereatur audire, Accinxite, & non cognovisti me. Item beatus Prosper contra Catianum cap. 1. recitat primam definitionem suam *Prospfer.* dicentem, Non solum aetuum, verum etiam cogitationum bonatum ex Deo esse principium, qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutem atque opportunitatem eorum, quæ recte cupimus, tribuit peragendi: Omne enim datum bonum, & omne donum perfectum deservit, descendens a Patre luminum, qui & incipit quæ bona sunt, & excutit & consummat in nobis, dicente Apostolo, Qui dat fons feminanti, & panem ad manducandum prestat, & crescere faciet fructus iustitiae vestre; & hanc definitionem tanquam verisimilimam Prospfer sepiissime approbat & confirmat. Idem cap. 8. recitat B. Zozimus Papam v. *Prospfer.* niuerso orbi sic scribentem, Nos cum insinuatu Dei; (Omnia enim ad autorem suum referenda sunt, unde nascuntur,) ad fratrum & coepiscoporum nostrorum conscientiam vniuersa testulimus; ergo secundum eum omnia opera nostra bona à Deo autore nascuntur; ergo à Deo volente. Nam secundū Aug. 8 j. q. 3. illo autore cùm dicitur, illo volente dicitur, ergo huiusmodi opera hominum per prius nascuntur, & procedunt à voluntate divina quam humana. Si enim per prius nascantur à voluntate humana, principalius & potius referantur ad illam; Ipse quoque homo verius quam Deus, ac potius huiusmodi operum Autor esset, quod nullus dicit, nisi qui Autori omnium, & omnibus orthodoxis autoritatibus contradiceret, sicut & ostensum est breviter nono primi. Quare & idem Prosper statim consequenter eodem cap. recitat de epistola synodali Episcoporum Afrorum ad eum Papam rescripta verba quæ sequuntur; Illud verò quod in literis tuis, quas ad vniuersas provincias curasti esse mittendas, posuisti, dicens, Nos cum insinuatu Dei (Omnia enim bona ad Autorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum & coepiscoporum nostrorum conscientiam vniuersa reculimus; sic acceptimus dictum, ut illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, disticto gladio veritatis, velut cursum transiens amputares. Quid enim tam libero fecisti arbitrio, quam quod vniuersa in nostra humilitatis conscientiam reculisti, & tamen insinuatu Dei factum esse fideliter sapienterque vidiisti, veraciter fidenterque dixisti; Id zo utique quia preparatur voluntas à Domino, & vt boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum? Quotquot enim spiritus Dei aguntur, hi filii sunt Dei, vt nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, & in his bonis quibusque voluntatis humanæ singulis mortibus magis illius valere non dubitemus auxilium. Hoc & planè testantur S. Thomas, & Ioannes Scotus vigesimo huius plenius recitati. Item Lumbardus 4. sent. dist. 5. vlt. In bonis, inquit, operibus nostris ipse Deus operatur bona, & nos, nec nos tantum, nec ipse tantum, sed etiam ipse nobiscum & in nobis, & tamen in illis agendum ministri eius sumus, non sumus Autores. Idem 1. sent. dist. 45. assert. & ostendit per autoritates quamplurimas, quod voluntas Dei prima & summa causa sit omnium, scilicet omnium specierum & omnium motionum, quod & sufficienter ostendit cap. 20um. primi libri. Item si homo ageret prius Deo, & voluntas humana in merendo ageret prius naturā quam gratia & Spiritus Sanctus; & in prænitendo similiter, contra 41um. 42um. & 43um. primi libri. Hæc etiam est fides & profectio generalis Ecclesiæ, quæ sic orat, Actiones nostras quæsumus, Domine, aspirando præueni, & adiuuando prosequere, vt cuncta nostra operatio à te semper incipiat, & per te incepta finiatur: Et iterum, Vota nostra, quæ præueniendo aspiras, etiam adiuuando prosequere: Et rursum, Deus à quo sancta desideria, & recta consilia et iusta luct opera, da seruis tuis illam quam mundus dare non potest pacem, &c. quæ & Spiritum Sanctorum similiter deprecatur, cùm dicit, Hostem repellas longius, Pacemque dones protinus, Duxore sic te præmo, Vitemus omne noxiū. Ex omnibus iam præmissis satis, arbitror, manifestum cuilibet [sobrie] sapienti; In omni actione seu motione Deo, & creaturæ rationali communi, Deum prius naturaliter agere seu mouere, & voluntate.

voluntatena Dei cum voluntate creta quidlibet facientem ipsam præuenire naturaliter faciendo. A

C O R O L L A R I V M.

Corollarium habet triplex potissima: Vnum naturale, quod est in omni causatione communis Deo & causa secunda, Deum causare prius naturaliter, quam causam secundam: Aliud Theologicum, Deum videlicet conditionaliter nihil velle: Tertium Logicum, nullam scilicet propositionem tribuentem quamcumque causationem cuicunque causa inferiori & posteriori voluntate diuina, seu aliud quicquam positivum inferius cuicunque sub Deo esse de primo simpliciter, nisi fortassis propositio dicatur de primo simpliciter ratione primitatis subiecti, non causa; Plurimæ tamen tales secundum quid & B in certo genere sunt de primo.

EX his autem triplex potissima consequitur manifestè: Vnum naturale, quod est, in omni causatione communi Deo & causa secunda, Deum causare prius naturaliter quam causam secundam: Aliud Theologicum, Deum videlicet conditionaliter nihil velle: Tertium Logicum, nullam scilicet propositionem tribuentem quamcumque causationem cuicunque causa inferiori & posteriori voluntate diuina, seu quicquam aliud positivum inferius cuicunque sub Deo, esse de primo simpliciter, nisi fortassis propositio dicatur de primo simpliciter ratione primitatis subiecti, non causa; plurimæ tamen tales secundum quid & C in certo genere sunt de primo. Prima pars evidenter appetit: Si enim secundum quod capitulum demonstravit, in omni causatione rationalis creaturæ, que est prima, dignissima, & suprema inter omnes causas secundas, Deus prius naturaliter, & ipsa posterior semper caufat, multo magis in omni causatione causa secunda; quod & de ipsis potest ostendi, sicut de alijs est ostensum.

Prima pars corollarij.

Seconda pars.
|| certe

|| -ibili

Secunda pars patenter inseritur: Si namque Deus velit aliquid sub conditione, vel illud est praeteritum, praesens, vel futurum: Non praeteritum, nec praesens, quia omne praeteritum vult determinatè, absolutè, & certè esse praeteritum, & omne praesens || similiter esse praesens. Si autem dicatur (sicut magis videtur) quod velit sub conditione aliquid futurum fore, quomodo potest rationabiliter ita esse, cum per tricessimum huius, & partem corollarij precedentem, & sextum primi Deus absolute sciat, quod nulla res, aut villa rei conditio possit esse, nisi ipse antecedenter cuicunque causa secunda, independenter & non impedibiliter à causa secunda, illam velit & faciat; cum nec frustra, nec fatuè quicquam velit? Item si vellet conditionaliter quicquam fore, extantia seu positio conditionis cum extaret, esset antecedenter determinans, mouens, & actuans voluntatem diuinam, ad tunc determinatè, absolutè, simpliciterq; volendum, contra capitulum & partem corollarij precedentem. Item illa conditio, vel est praeterita, praesens, vel futura: Nunquid scilicet impleri, seu extantia conditionis illius est D praeterita, praesens vel futura? Non praeterita, nec praesens, qui tunc illa conditio est determinata, absoluta, & certa Deo; quistè & similiter vult rem fore; non ergo sub conditione qua-
cunque. Si vero sicut magis appetit, velit aliquid futurum fore sub conditione futura, vel vult illam conditionem fore, vel non: Si non, nec alias vult rem fore; frustra ergo & fatuè vult conditionaliter illam fore, ac si vellet conditionaliter inconvenientia & impossibilia vnu-
uersa, puta se non esse si esset Chymæra: Si etiam non vult conditionem illam fore, per vice-
sum secundum primi & eius corollarium, vult illam non fore: Similiter enim posset velle
omnia impossibilia fore, & scipsum eras fore Chymæram. Simili quoque || irrationali ratio-
ne posset velle, & vellet similiter nihil fore. Si autem vult conditionem illam fore; vel abso-
lutè, vel sub alia conditione: Si absolutè, tunc per decimum primi illa absolutè implebitur,
& extabit, & hoc bene scit & vult Deus; quare cum frustia vel fatue nihil velit, non condi-
tionaliter, sed absolutè, determinatè & simpliciter vult rem fore, præsertim cum volutio eius E
aut actio à nullo alio antecedenter dependeat, aut à quoquam alio valeat impedi: Si autem
dicatur Deum velle conditionem illam fore sub alia conditione, querendum vterius de illa
alia conditione, an velit illam fore vel non &c. sicut prius, cum nullus audeat fingere chaos
in infinitum, processum scilicet infinitum in conditionibus tantum in voluntate diuina, respectu
vniuersi voluti singularis. Item si Deus velit aliquod futurum tantum conditionaliter, hoc maxi-
me videretur de tali futuro quod dependet à libertate voluntatis humanae, cur non simili-
ter illud quod dependet à libertate propriæ voluntatis? Steque nullum futurum absolu-
tè, determinatè, aut simpliciter, sed conditionaliter tantum vult Deus. Et si quis re-
spondet; Imo quia constat sibi determinata de sua propriâ voluntate, certe ita & de vo-
luntate humanae, cum nihil possit sine ipso specialiter & prius naturaliter idem vo-
lente,

- A lente & similiiter operante, sicut vicelimum & tricelimum huius docent. Item cum voluntas absoluta & simplex sit determinator, certior, & actualior conditionali, Deus determinatus, certius & actualius, quare & perfectius intrinsecè vellet unum futurum quam aliud: quamobrem & similiiter illud sciret, sicut per decimum octauum primi potest ostendit; quod per primam suppositionem potest redargui, & per tertiam partem corollarij primi primi. Item quando res illa erit praesens vel præterita, Deus determinat, absolute & simpliciter volet eam, sicut & ^{||} semper vult praesentia & præterita vniuersa; quare secundum volumina temporum, temporalium quoq; rerum voluntariarum, alter & alter intrinsecè vult & volet, contra vicelimum tertium primi, corollarium quoq; ipsius. Item aliquid tale volutum Dei de futuro potest non fore: ponatur; tunc Deus vult illud absolute non fore, sicut & fecit; sic enim volet post, & sciens; cur ergo inaniter vult conditionaliter illud fore? Tertia pars consequitur evidenter, quoniam nulla propositio est de primo simpliciter qua, habet causam extrinsecam priorem simpliciter attributionis huius inherenter extremonum, & veritatis ipsius, sed quilibet propositio attribuens quamecumque causationem cuicunque causa, habet causam huius priorem simpliciter, scilicet Deum, seu voluntatem diuinam, sicut prima pars corollarij manifestat. Quarecumque insuper propositio vere affirmat quocumque positivum inferius de quoquaque sub Deo, habet causam superiorem & priorem simpliciter, scilicet Deum & voluntatem diuinam, sicut ex hic & nono primi premissis potest perspicue demonstrati. Si quis autem voluerit dicere propositionem esse de primo simpliciter, quia attribuit propriam passionem, vel quodlibet accidens suo primo subiecto, licet habeat causam priorem, simpliciter satis dicit: Primum enim simpliciter nendum subiectum prius, sed & causam priorem, imo & vniuersaliter omne prius excludit. Loquantur tamen homines sicut volunt: Non enim est litigandum de vocibus, dum res constant. Certum est autem propositionem attribuentem quodlibet accidens suo subiecto primo sub Deo esse de primo primitate subiecti, cum Deus nullius accidentis sit subiectum, sed causa, sicut patet ex corollario primi, primi. Plurimæ tamen propositiones secundum quid, & in certo genere sunt primæ respectu scilicet causarum seu rerum inferiorum & naturalium; puta tales quæ attribuunt effectum proprium causæ proprie, & primæ in genere omnium causarum naturalium, vel in certo genere limitato; & in aliqua determinata scientia, scilicet naturali, vel alia subalterna; aut quæ attribuunt propriam passionem suo primo subiecto, seu definitioni sui primi subiecti modis predictis. Secundum hanc autem puto Philosophum primo Post. Vbi tractat istam materiam, non irrationabiliter exceptendum.

C A P. X X X I.

D

Objicit & respondet.

- Ac autem turri Davidice ciuitatis usque ad Coelum, imo & super Coelos erecta, propugnaculis robota, clypeis mille testa, omni armatura fortium communia, & in cuius cacumine solus Deus cunctis excelsior, dignissime residet sumimus rector; Pelagi turbantur, niente insaniunt, corpore furunt, pallescunt facie, ignescunt oculis, fremunt & tremunt, freudent & strident, tumultuantur, vociferantur, clamant, latrant, ac tota malignitatis furia debacchantur. Nihil enim magis Pelagianorum pestiferi dogmatis delectuum, nihil magis salutiferi dogmatis defensionum, nihil magis superbiam ipsorum humiliat, nihil magis omnem proterriam ipsorum subpedirat, quam haec turris. Quamobrem hic apertis insultibus, illuc occulsi insidijs; hic arte, illuc fraude; hic audacia, illuc fallacia, ipsam destruere moluntur; nec quicquam se reputant profecisse, nisi aduersariam turrim construxerint, in qua ipsi supremi praefideant, & subpedirent eis Deum: in qua ipsi principient ut Domini, & Deus subiiciatur ut seruus; in qua voluntas ipsorum praecedat ut Domina, & Dei voluntas sicut pedis equa subsequatur; in qua voluntas ipsorum ordinet & imperet ut Regina, & Dei voluntas obtemperet & subseruat ut ancilla. Hierog[in primis] aggrederint hoc modo: Si Deus prius ^{||} natura agat aeternum libertum voluntatis creatæ quam ipsa, ipsa prius natura patitur quam agit, non ergo liberè patitur: & si liberè patitur, cum ipsam sic pati, sit ipsam agere, vel saltem ad ipsam sic pati, sequatur necessariò ipsam agere liberum aeternum suum, ipsa illiberè agit librum ^{||naturaliter}

rum actum suum ; quod contradictionem includit , & arbitrij perimit libertatem . Item causa A præcedit naturaliter suum causatum ; Merita verò nostra bona vel mala sunt causa quare Deus diligit nos , vel odit , quare vult nobis gloriam sive poenam , sicut tenet tota fides catholica , & tota Scriptura Canonica contestatur . Qui & in testimonium suæ falsitatis hæreticæ [veracem] Scripturam , Catholicorumque linguas Doctorum peruertere fatigunt violenter . Scriptum est aiunt ; Præoccupemus faciem eius in confessione Psalmo , 94 . Mane oratio mea præueniet te , Psalmo . 87 . Præueni in maturitate , & clamaui ; præuenerunt oculi mei ad te diluculò , Psalmo 118 . Conuertimini ad me , dicit Dominus Deus exercituum , & ego conuertere vos ; Zach. 1 . Dominus vobiscum quia fuisti cum eo . 2 . Paralip. 15 . Quibus & multa similia se offerunt multis locis . Item Marci ultimo scribitur ; Illi autem profecti prædicauerunt ubique Domino cooperante ; Discipulis ergo operantibus prius , Dominus cooperatur posteriorus . Vnde Damascenus in sententia suis 43 . Oportet , inquit , scire quod Deus antecedenter

vult omnes salvari , & regno eius fortunati : Non enim in puniendo placuit nos , sed ad per- B cipendum bonitatem cuius ut bonus , peccantes autem vult puniri ut iusti . Dicitur ergo prima quidem antecedens voluntas & acceptatio ex ipso existens ; secunda autem sequens voluntas & concessio ex nostra causa , & ipsa duplex ; hæc quidem dispensativa & eruditiva ad salutem ; hæc autem desperativa ad finalem punitionem : hæc autem in his quæ non in nobis ; eorum autem quæ in nobis , quæ quidem bona antecedenter vult & acceptat ; quæ perniciofa autem & verè mala , nec antecedenter nec consequenter vult . Robertus quoque Lincolniensis in quadam questione de scientia Dei querente , Quomodo Deus scit ea quæ contingunt à casu , vel à libera voluntate ; respondens distinguendo de causa antecedente & coniuncta , dicit quod primo modo Deus non est causa contingentium , sed secundo , quia cum summa facit ea esse : nil enim sit , quod eo agente non fiat . Qui & in quadam questione de voluntate Dei querente de voluntate ligni , dicit , quod beneplacitum Dei est causa antecedens boni vniuersitatis & boni singulorum ; mali autem singulorum non est Dei beneplacitum antecedens , sed con- C junctum , quia cum malum fit bene ordinatur in vniuerso . Cum & concorditer Damascenus vbi prius ; Oportet autem scire , quoniam electio quidem operationum in nobis est , finis autem bonarum quidem Dei operationis in te cooperantis præcipientibus bonum iusta conscientia secundum præognitionem eius ; malarum autem derelictionis Dei , rursus secundum præognitionem eius instintus derelinquentis . Augustinus quoque 13 . de Civit . Dei 15 . dicit , quod ad malum hominis prior est voluntas eius ; ad bonum verò eius prior est voluntas Creatoris eius , sive ut tam faceret , quæ nulla erat , sine ut reficiat , qua lapla perierat . Quibus etiam nonnulla similia possunt allegari à Chrysostomo in scriptis suis diuersis . Vnde super epistolam ad Hebreos homilia 12 . scribit ita . Oportet vndique cautelam exhibere nos , ne forte obdormiscamus : Ecce enim , inquit , non obdormiet nec obdormiscat qui custodit Israelem ; & ne des commotionem pedibus tuis . Non dixit , non commouearis , sed tu ne des . In nostro arbitrio est dare , & in nullo alio : Si enim voluerimus stare firmi & immobiles , D non commouebimur . Quid ergo , nihil Dei ? omnia quidem Dei sunt , sed non ita ut liberum arbitrium ledatur . Si ergo Dei sunt , inquit , omnia , quid nos culpat ? propterea dixi , ut liberum arbitrium nostrum non ledatur . Ex nostro itaque arbitrio est , oportet quippe nos eligere primùm quæ bona sunt , & tunc ipse , quæ ab ipso sunt introducere : Non antecedit nostras voluntates ; ne ledatur nostrum arbitrium ; Cùm autem nos elegemus , multam tunc introduceat auxiliationem . Et quomodo ergo Paulus inquit , Nec volentis , nec currentis , sed miseren̄tis est Dei ? Primum , quod non secundum propriam sententiam introduxit , sed veluti ex his quæ præposita erant , hoc collegit ex his quæ ante premiserat : Dixit enim , scriptum est , miserebor cui "miserebor : & igitur nec volentis , nec currentis , sed miseren̄tis est Dei . Dicis ergo mihi , quid adhuc queritur ? Secundò autem illud est dicendum , quod cuius est amplius , rotum eius esse dixit : Nostrum enim eligere rotum est & velle , Detrauimus efficere & ad perfectionem perducere . Quia ergo illius est amplius , eius esse dixit vniuersum E secundum consuetudinem hominum : sic quippe facimus , verbi gratia ; Videmus domum bene edificatam , & dicimus , quia rotum artificis est , & tamen non omne opus eius est , sed etiam operationum , & qui materiam tribuunt domui , & aliorum plurimorum ; veruntamen quoniam amplius contulit ille , illius vniuersum opus dicimus : sic etiam & hic . Iterum in multitudine , vbi plurimi sunt , omnes esse dicimus , vbi autem pauci , nullum sic & Paulus dixit , Neque volentis , neque currentis , sed miseren̄tis est Dei . Astrarunt autem hic duo quædam magna : unum quidem , ne in superbiam erigantur ; si festines , inquit , non potest tuus esse effectus , nisi enim deluper adueniat adiumentum , omnia "in vanum erunt ; Veruntamen quicquid

|| fit . Damascenus C vnde obdormiscamus : Ecce enim , inquit , non obdormiet nec obdormiscat qui custodit Israelem ; & ne des commotionem pedibus tuis . Non dixit , non commouearis , sed tu ne des . In nostro arbitrio est dare , & in nullo alio : Si enim voluerimus stare firmi & immobiles , non commouebimur . Quid ergo , nihil Dei ? omnia quidem Dei sunt , sed non ita ut liberum arbitrium ledatur . Si ergo Dei sunt , inquit , omnia , quid nos culpat ? propterea dixi , ut liberum arbitrium nostrum non ledatur . Ex nostro itaque arbitrio est , oportet quippe nos eligere primùm quæ bona sunt , & tunc ipse , quæ ab ipso sunt introducere : Non antecedit nostras voluntates ; ne ledatur nostrum arbitrium ; Cùm autem nos elegemus , multam tunc introduceat auxiliationem . Et quomodo ergo Paulus inquit , Nec volentis , nec currentis , sed miseren̄tis est Dei ? Primum , quod non secundum propriam sententiam introduxit , sed veluti ex his quæ præposita erant , hoc collegit ex his quæ ante premiserat : Dixit enim , scriptum est , miserebor cui "miserebor : & igitur nec volentis , nec currentis , sed miseren̄tis est Dei . Dicis ergo mihi , quid adhuc queritur ? Secundò autem illud est dicendum , quod cuius est amplius , rotum eius esse dixit : Nostrum enim eligere rotum est & velle , Detrauimus efficere & ad perfectionem perducere . Quia ergo illius est amplius , eius esse dixit vniuersum

E secundum consuetudinem hominum : sic quippe facimus , verbi gratia ; Videmus domum bene edificatam , & dicimus , quia rotum artificis est , & tamen non omne opus eius est , sed etiam operationum , & qui materiam tribuunt domui , & aliorum plurimorum ; veruntamen quoniam amplius contulit ille , illius vniuersum opus dicimus : sic etiam & hic . Iterum in multitudine , vbi plurimi sunt , omnes esse dicimus , vbi autem pauci , nullum sic & Paulus dixit , Neque volentis , neque currentis , sed miseren̄tis est Dei . Astrarunt autem hic duo quædam magna : unum quidem , ne in superbiam erigantur ; si festines , inquit , non potest tuus esse effectus , nisi enim deluper adueniat adiumentum , omnia "in vanum erunt ; Veruntamen quicquid

D meis . || misereor . Non dixit , non commouearis , sed tu ne des . In nostro arbitrio est dare , & in nullo alio : Si enim voluerimus stare firmi & immobiles , non commouebimur . Quid ergo , nihil Dei ? omnia quidem Dei sunt , sed non ita ut liberum arbitrium ledatur . Si ergo Dei sunt , inquit , omnia , quid nos culpat ? propterea dixi , ut liberum arbitrium nostrum non ledatur . Ex nostro itaque arbitrio est , oportet quippe nos eligere primùm quæ bona sunt , & tunc ipse , quæ ab ipso sunt introducere : Non antecedit nostras voluntates ; ne ledatur nostrum arbitrium ; Cùm autem nos elegemus , multam tunc introduceat auxiliationem . Et quomodo ergo Paulus inquit , Nec volentis , nec currentis , sed miseren̄tis est Dei ? Primum , quod non secundum propriam sententiam introduxit , sed veluti ex his quæ præposita erant , hoc collegit ex his quæ ante premiserat : Dixit enim , scriptum est , miserebor cui "miserebor : & igitur nec volentis , nec currentis , sed miseren̄tis est Dei . Dicis ergo mihi , quid adhuc queritur ? Secundò autem illud est dicendum , quod cuius est amplius , rotum eius esse dixit : Nostrum enim eligere rotum est & velle , Detrauimus efficere & ad perfectionem perducere . Quia ergo illius est amplius , eius esse dixit vniuersum

E secundum consuetudinem hominum : sic quippe facimus , verbi gratia ; Videmus domum bene edificatam , & dicimus , quia rotum artificis est , & tamen non omne opus eius est , sed etiam operationum , & qui materiam tribuunt domui , & aliorum plurimorum ; veruntamen quoniam amplius contulit ille , illius vniuersum opus dicimus : sic etiam & hic . Iterum in multitudine , vbi plurimi sunt , omnes esse dicimus , vbi autem pauci , nullum sic & Paulus dixit , Neque volentis , neque currentis , sed miseren̄tis est Dei . Astrarunt autem hic duo quædam magna : unum quidem , ne in superbiam erigantur ; si festines , inquit , non potest tuus esse effectus , nisi enim deluper adueniat adiumentum , omnia "in vanum erunt ; Veruntamen quicquid

F in vano , alias , in va- Non eu .

Non eu .

A Non ergo hoc dixit, quoniam in vanum currimus, sed quid? quoniam in vanum currimus, si nostrum esse vniuersum putauerimus, si non plurimam partem Deo tribuerimus: Neque enim Deus totum suum esse voluit, ne videatur sine causa nos coronare; nec iterum nostrum, ne in superbiā incidiamus; si enim minimam partem habentes alta sapimus, quid si totius nos operis nostri Domini essemus? Et infra, Propheta dicebat, Lava a malitia cor tuum Ierusalem, intueris quia & nostrum est bonum. Huius autem munitionis altitudinem aduersus Dei scientiam se superbissime extollentis, miles Christi spiritualibus armis potentibus Deo accinctus, faciliter deltruet, in captivitatem rediget, & in obsequium Iesu Christi, omnemque procaci cervicis inobedientiam vlciscetur, vniuersa arina eius carnalia auferet, conteret, & confingeret. Prima siquidem horum sagitta flata Dei repulsa vulnerat sagittam, prima namque illorum arguna redarguitur per sciplam; si inquam, ut conaris arguere, voluntas creata prius naturā agit, liberum actum suum quam Deus voluntas creata prius

B naturaliter agit, quam Deus hoc velit, per corollarium decimi, primi libri, quoniam, sicut dicit, quia illa agit, idēc Deus vult eam agere, non ē contra, ipsam ergo agere est causa quare Deus vult eam agere, & causa prior secundum naturam: voluntas ergo creata, & voluntas divina concursant illum actum voluntatis diuinū, & voluntas creata prius naturā: quare secundum deductionem tuam præmissam, Deus causat illibet liberum actum suum. Similiter quoque posses arguere de filio Dei Patris: Nam secundum omnes Doctores Catholicos, filius quicquid haberet, habet à Patre, & hoc secundum quandam causalitatem & prioritatem, sicut præmissa tricesimo huius docent. Similiter etiam posses arguere de Sole, & aetate ipsius; quod Sol prius naturā patitur, quā agat: & si concedas, quero quam passionem. Si dixeris creationem vel conseruationem, sic & voluntas creata; nec istud te iuuat. Si dixeris præparationem ad agendum: sic & voluntas creata. Ponatur quoque Sol creatus præparatisimus ad agendum, & voluntas creata ad volendum; nec istud te iuuat, quia voluntas præparatisima ad agendum potest non agere, sicut ex primo & secundo huius evidenter apparet. Si dixeris motionem ad agendum: illa motio sub qua specie motus continetur? si sit alteratio, cuiusmodi alteratio, & in cuiusmodi qualitate? Illa quoque motio, & illuminatio solis exterior sunt diuersae realiter, potestque prior per omnipotentiam Dei esse sine posteriori: Non ergo ex illa necessariō sequitur alia, ut supponis; quare & in voluntate creata similiter sentiendum. Talis quoque motio facta in voluntate creata est quadam dispositio seu præparatio ad volendum; sed per priora, voluntate sufficiensim præparata non necessariō sequitur ipsam velle, & sicut secundum huius ostendit, nulla res creata, nec illa causa secunda potest necessitate voluntatem creata ad liberum actum suum. Si dixeris, quod Sol prius patitur suum agere, quā agat; prius ergo natura recipit suum agere quā ipsum agat; quare agere Solis prius naturā est, quam Sol agat ipsum: Sed quomodo, cū omnis causa efficiens præcedat saltem naturā omnem suum effectum? Si dixeris, quod illa

C paliō prima Solis non est suum illuminare, sed vnum aliud agere prius illo, istud videtur superius reprobarum. Præterea de illo agere reuertitur argumentum præmissum: Nam illud agere, est agere Solis, ut concedis: quare prius naturā Sol recipit illud suum agere, quā id agat, &c. sicut prius. Et si adhuc non erubueris fingere, quod Sol recipit illud agere per vnum aliud agere, quod recipiendo patitur prius illo, corripieris ut prius. Præterea, vel facies processum infinitum hoc modo, quod natura abhorret, & secunda suppositione prohibet; vel tandem finitum, & tunc dabis aliquod agere Solis primum, contra quod reuertitur argumentum. Si vero dixeris, quod illa paliō prima Solis est quādam eius coniunctio, seu adjunctio cum suo agere, illa adjunctio vel est aliqua motio, vel sola relatio: Si motio, remouebitur per præmissa: Si sola relatio, oportet quod sit relatio realis ex quo iuuat realiter ad agendum, oportet quod fundetur in extremis adjunctis, sicut æqualitas in quantitatibus æqualibus, & similitudo in qualitatibus similibus: fundamentum autem est

E prius natura fundato, sicut causa causato; quare tam Sol, quam eius agere naturaliter hanc præcedit, cuius oppositum ponebatur. Cum ergo arguis, Deus agit actum voluntatis creatæ prius naturā quā ipsa; ergo ipsa prius naturaliter patitur quā agit: falleris, non conclusis. Non enim patitur ibi voluntas nisi recipiendo suum actum seu agere, & prius natura est actum seu agere eius esse, quam recipi, & adhuc prius natura est voluntatem producere suum actum seu agere, quam ipsum esse, quia per producere capit esse: prius ergo natura est voluntatem agere suum actum, quam ipsam recipere & sic pati. Et si adhuc replices, quod voluntatem agere agitur, quia non æternaliter sed nouiter habet esse; & si agitur, agitur per aliquod agi ipsum præcedens: quare adhuc voluntas prius naturaliter patitur quam agit, falleris, sicut prius. Sic enim posses arguere, omne agens seu actuum, etiam ipsum Deum esse paliōnum,

uum, & hoc prius naturaliter quam actuum, & semper prius pati quam agere. Detur enim A A, agere Dei ad extra, in quo Deus non patitur, vel non prius patitur, quam agit; tunc ut prius, Deum agere A agitur, quia non eternaliter, sed nouiter habet esse: agitur ergo per aliquod agi ipsum præcedens; quare & Deus prius ibi naturaliter patitur quam agit. Similiter quoque posset arguere, nullum esse primum agere Dei ad extra: Detur enim A primum; Tunc ut prius A agitur, quia non eternaliter, sed nouiter habet esse; agitur ergo per aliquod agi præcedens, & omne agi fit per aliquod agere prius illo. Illud ergo agi, & A primum agere, aliud agere causaliter & naturaliter antecedit. Ex his igitur eidem appareret non esse necessarium de quolibet nouo agere, quod ipsum agatur per aliquod agi naturaliter prius illo, immo nec per aliquod agere prius illo, sed per aliquod agens causaliter, & ideo naturaliter prius illo. Cum igitur arguis, voluntatem agere agitur; ergo per aliquod agi prius naturaliter non oportet.

B Primum enim suū agere agitur per Dcū & per ipsam, non per aliquod suū agi, aut agere temporaliter aut naturaliter antecedens. Si quis tamen voluerit dicere, quodlibet agens creatū prius naturaliter pati quam agere, quia in agendo subiicitur, & posterioratur Deo agenti, probabiliter multum potest, & concorditer dicitis multorum, & sic loquendo de pati, ratio non procedit. Quod autem arguitur de causalitate meriti respectu dilectionis odiisque in Deo, redarguitur per tricessimum nonum primi. Illud autem Psalmi, Præoccupemus faciem eius in confessione, non mouet: Non enim dicit Propheta, Præoccupemus cooperationem diuinam nobiscum, sed faciem eius in confessione; in confessione, inquam, laudis Deum laudando: unde subiicitur, & in Psalmis iubilemus ei; & in confessione fraudis teipsum accusando; ideo sequitur; Venite, adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus ^{ll} etiam Domino; quod ut faciamus, nos preuenit operando: Confessio namque & magnificientia opus eius. Nec illud Psalmi, Mane oratio mea præueniet te, debet mouere: quia non dicit oratio mea preueniet cooperationem tuam, sed te; quasi diceret; Mane orabo coram te, coram facio Dcū: neque quod ut faciam, Spiritus Sanctus facit; ipso namque filii Dei aguntur. Illa vero de Psalmo 118. similiter postulant intelligi & exponi, reliqua autem de Zacharia, & Paralip. erant exposita tricesimo quinto primi. Illud autem Marti, Domino cooperante &c. nec apparentiam quidem habet; dictum verò Damasceni non obuiat: Non enim affirmat quod eleccio operationum est nostri & Dei, & prius nostri quam Dei, sed quod prius bene elegimus operando, quam finale præmium consequamur. Dictum etiam Lincolniensis, si bene intelligatur, non obuiat: Causa namque antecedens, ut ibi loquitur, necessitatem naturalem includit. Unde sic ait; Ante edentia, de qua fit hic sermo, est euentus futuri secundum cursum naturæ necessarij præordinatio. Quod autem idem Lincolniensis, Damascenus, & Augustinus videntur assertere, quod in bonis voluntas diuina sit prior humana, & in malis posterior, quomodo factum pro vobis? Actus enim bonus voluntatis & malus secundum substantiam actuum sunt boni naturaliter, sicut patet per vicecum quintum secundi, & vicecum sextum primi; sunt etiam quantum ad naturalem substantiam actuum limulis rationis: si ergo unus secundum substantiam actus sit antecedenter à Deo, & alius. Si etiam (sicut supponitis) non deceat Deum velle aut facere malum antecedenter; quomodo deceat euin trahi à Diabolo, à qualibet peccatore, & à qualibet meretrice ad contentientium eorum maleficis quibuscumque, & ad voluntum & factum ea omnia consequenter? Quomodo namque deceat, quod voluntas diuina cuilibet pessimo, velut adultera, supponatur, & opprimatur à qualibet violenter? Qualiter etiam habet Deus voluntatem nouellam sequentem malam voluntatem creatam? Aut quomodo voluntas diuina, causatur & sequitur ex humana contra vicecum, & vicecum tertium primi libri. Veruntamen pro intellectu Patrum, sciendum quod sicut 34. & 39. primi premissa testantur, Deus vult scilicet primo, secundo quodammodo vult bona alia extra ipsum, tertio vero mala, quatenus videlicet ex malis prouenient quædam bona, ipsius prouidentia omnia suauiter disponente; siveque vult Deus bonum prius quodammodo & antecedenter, malum verò posterius & consequenter, quia finaliter propter bonum. Sciendum insuper, quod Deus vult & facit bona merita voluntatis per gratiam naturaliter præcedentem, sicut 40. & 41. primi docebant; mala verò non sic: Quare potest dici Deum velle bona antecedenter, mala autem nequam. Augustinus verò cum dicit, quod ad malum hominis prior est voluntas eius delinqiens, quam Deipunens: Ait enim, Si in eo quod dictum est, Morte mortemini, quoniam non est dictum, Mortibus, eam solam intelligamus, quæ sit cum anima deferritur sua vita, quod illi Deus est: Nō enim deserit est ut deseretur, sed ut desereatur deseruit: Ad malum quippe eius prior est voluntas eius; ad bonum verò eius prior voluntas Creatoris eius, sive ut eam faciat, sive nulla erat, sive ut reficiat, quæ lapsa perierat: ^{ll} etiam ergo hanc intelligamus

¶ eorum qui
fecit nos;

C Illud autem idem Lincolniensis, Damascenus, & Augustinus videntur assertere, quod in bonis voluntas diuina sit prior humana, & in malis posterior, quomodo factum pro vobis? Actus enim bonus voluntatis & malus secundum substantiam actuum sunt boni naturaliter, sicut patet per vicecum quintum secundi, & vicecum sextum primi; sunt etiam quantum ad naturalem substantiam actuum limulis rationis: si ergo unus secundum substantiam actus sit antecedenter à Deo, & alius. Si etiam (sicut supponitis) non deceat Deum velle aut facere malum antecedenter; quomodo deceat euin trahi à Diabolo, à qualibet peccatore, & à qualibet meretrice ad contentientium eorum maleficis quibuscumque, & ad voluntum & factum ea omnia consequenter? Quomodo namque deceat, quod voluntas diuina cuilibet pessimo, velut adultera, supponatur, & opprimatur à qualibet violenter? Qualiter etiam habet Deus voluntatem nouellam sequentem malam voluntatem creatam? Aut quomodo voluntas diuina, causatur & sequitur ex humana contra vicecum, & vicecum tertium primi libri. Veruntamen pro intellectu Patrum, sciendum quod sicut 34. & 39. primi premissa testantur, Deus vult scilicet primo, secundo quodammodo vult bona alia extra ipsum, tertio vero mala, quatenus videlicet ex malis prouenient quædam bona, ipsius prouidentia omnia suauiter disponente; siveque vult Deus bonum prius quodammodo & antecedenter, malum verò posterius & consequenter, quia finaliter propter bonum. Sciendum insuper, quod Deus vult & facit bona merita voluntatis per gratiam naturaliter præcedentem, sicut 40. & 41. primi docebant; mala verò non sic: Quare potest dici Deum velle bona antecedenter, mala autem nequam. Augustinus verò cum dicit, quod ad malum hominis prior est voluntas eius delinqiens, quam Deipunens: Ait enim, Si in eo quod dictum est, Morte mortemini, quoniam non est dictum, Mortibus, eam solam intelligamus, quæ sit cum anima deferritur sua vita, quod illi Deus est: Nō enim deserit est ut deseretur, sed ut desereatur deseruit: Ad malum quippe eius prior est voluntas eius; ad bonum verò eius prior voluntas Creatoris eius, sive ut eam faciat, sive nulla erat, sive ut reficiat, quæ lapsa perierat: ^{ll} etiam ergo hanc intelligamus

A intelligamus Deum denuntiasse mortem, in eo quod ait, Qua die ederis ex illo morte morieris, tanquam dicteret; Qua die me deferueritis per inobedientiam, deferam vos per iustitiam, profecto in ea morte etiam ceterae due denuntiatæ sunt, que proculdubio fuerant secutæ. Quod autem dicit Damascenus, Deum non velle malam nec antecedenter, nec con sequenter secundum superficiem literæ, potest refelli, per tricelimum quartum primi, potest quoque per ibi ostenta intelligi & exponi. Et quid mirum, si Damascenus negaret præficieniam Dei, in actu libeti arbitrii, cum coëficieniam eius neget, sicut tricelimo octauo huius apparat. Dicatum quoque Chrysostomi, si intelligatur ad literam, videatur corrigendum in multis, sicut octauum hujus, vicelimum & eius corollarium, & tricelimum huius probant.

C O R O L L A R I V M .

B

Corollarium notabile, quod sacra Theologia pium & prudentem Leđcre. n requirit.

E X his autem alijsque præmissis evidenter cognoscitur, quod sacra Theologia Lectorem pium regiunt pariter & prudentem, ne fortitan cum Manicheis in sacra Scriptura falsum quippiam suspicetur, aut dum omnia esse vera veraciter confitetur, Pelagianorum consentia faliuit, ne vel defendendo Doctores Catholicos, hereticis faciat, vel persequendo hæreticos autores, Catholicos criminetur, ne quia rectè dictum alicuius amplectitur, etiam errorem eius sequatur, aut quia errorem cuiuspiam reprobatur, etiam rectè dictum eius contemnat. Quis enim lectis capitulis isto secundo & primo præmissis, imò lectis libris Scripturæ canonice & Doctorum, non facilè videat quot & quanta loca horum & illorum superficialiter visentur Pelagianæ hæreti consentire? Loca autem huiusmodi sacra Scriptura sepe se offerunt copioce, quorum & quedam præmissis capitulis recitantur, quibus & Pelagius se munidit, cui & Augustinus aliquando in parte consensit, sicut patet ex tricelimo quinto & quadragesimo quinto primi; aliquando vero apertuit consente in tantum, quod Pelagius & Pelagiani quandoque ex dictis propriis Augustini contra ipsum pugnabant, sicut patet i. Rerac. 9. & 15. de natura & gratia 67. & 2. sentent. Lombardi dist. 28. nimisque sedulò experuntur multos asserre dicta Augustini & aliorum Doctorum ad Pelagianam nequitiam roboram, quod & patet ex capitulis memoratis. Huic quoque Pelagio videtur & Chrysostomus consenserit. Homilia nonaque quadragesima septima super Iohannem exponsit illud Iohann. 6. Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo, sic ait. Cum autem audieris, Quoniam dedit, non destinationem simpliciter aestima, sed illud crede, quoniam qui tribuit scriptum dignum ut accipiat, ille suscepit. Qui & super illud Matth. 7. Petere & dabitur vobis &c. homilia decima octaua in imperfecto, Pepte, inquit, &c. Querite &c. Pulsate, & aperietur vobis, gratia vos prosequente; nec gratiam acquirimus nisi id ictimus & laborauerimus ne donum Dei negligentibus detur. Gratia enim adiutorium est infirmatus humanae; adiutorium autem dormientibus non datur, sed festinantis & præualentibus. Et infra homilia vicefima tertia super illud Matth. 19. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est, sic ait; Non dixit, Non omnes possunt, sed non omnes capiunt, id est, omnes quidem capere possunt, non tamen omnes capere volunt, sed quibus datum est: non hoc significat, quoniam quibusdam datur, quibusdam non datur, sed illud ostendit, quia nisi auxiliūm gratiae acceperimus, nihil ex nobis valeremus: Quoniam autem voluntūm gratia non denegatur, in Euangeliō Dominus dicit, Petete, & dabitur vobis; Querite, & inueniētis; Pulsate, & aperietur vobis: Omnis enim qui petet, accipit, & qui querit, inuenit, & pulsanti aperietur. Debet autem voluntas præcedere, & sic sequitur gratia; nam nec gratia sine voluntate aliiquid operatur, nec voluntas sine gratia potest. Super illud quoque Matth. 13. Vobis datum est noscere &c. Illis autem non est datum, recitante glossa Thomæ, sic ait; Hoc autem dixit, non necessitatem inducens, nec fatuim, sed demonstrans quod illi, quibus non est datum, causa sibi sunt vniuersorum malorum, ostendere volens quoniam cognoscere diuinæ mysteria donum est Dei & gratia desuper data, non tamen propter hoc libertum arbitrium destruitur. Et hoc, ex his quæ sequuntur, manifestum est. Ut enim neque illi desperent, neque illi pigritentur audientes E. e. quoniam

quoniam eis est datum , demonstrat à nobis pincipium horum esse , cum subdii ; Qui A enim habet , dabitur ei & abundabit , qui autem non habet , & quod habet auferetur ab eo : Ac si dicat , cum aliquis desiderium habuerit & studium , dabuntur ei & vniuersa quæ à Deo sunt ; cum autem his vacuus fuerit , & que ad se pertinent non inferat , nec quæ à Deo sunt , ei dantur . Qui & in expositione sua perfecta super Matth . & super epistles ad Hebreos variis locis & in alijs multis opibusculis videntur candem sententiam profite-

Dawn

Damascenus etiam tricelimo nono sententiatum videtur Pelagio consentire, conans ostendere liberum arbitrium sine Deo posse producere actum suum, sicut vicecelimo octavo huius appetet; Quia & infra quadragesimo quarto, Oportet, inquit, leite quoniam electio quidem operationum in nobis est; finis autem bonarum quidem Dei operationis iuste cooperantis praeligentibus bonum iusta conscientia secundum praeganitionem eius; malatum autem derelictionis Dei tursus secundum praecognitionem eius iuste derelinquentis. Et infra codem, Oportet scire quod Deus antecedenter vult omnes saluari: Non enim in puniendo plasmavit nos, sed ad percipiendum bonitatem eius ut bonus, peccantes autem vult puniri ut iustus. Robertus quoque Lincolniensis Episcopus in De libero arbitrio, in questionibus suis de voluntate Dei, & alijs suis operibus videtur limiliter Pelagianis fawere, dicendo Deum non facere, vel non antecedenter facere actum liberum voluntatis, iplamque ex se posse conteneri.

卷之三

sentire vel diligenter Deo gratiam offrenti, vel ad bonum quodlibet excitanti. Magnus ita
liter Cassianus in libro suo, De protectione Dei, sicut decimam tertiam collationum Patrum,
seu tertiam, septem collationum trium Patrum ad Honotatum & Eucherium scriptarum
eundam Chremonti a scriptam legentibus evidenter appetat, cum Pelagio delirant, sicut &
luculentius ostendit sanctus Prosper in libro suo intitulato pro predicatoribus gratiae Dei
contra librum Cassiani Presbyteri De protectione Dei, sicut & tricelimo septimo primi, &
post aliquatiter recitat. Porro de autoritate huius sancti Prosperti viris scholasticis satis con-

Pco₂fer

stat. De quo & in canone dist. i 5, cap. vlt. vbi recitantur scripta Doctorum authentica, scribi-
tur isto modo; Item Opuscula beati Prosperi viti religiosi. De quo & Martinus in Chro-
nicis, agens de Leone primo Imperatore, dicit quod Prosper Aquitanicus natione his tem-
poribus floruit, qui apud regnum Italie factus Episcopus, doctrina & miraculis claruit. De
quo & Cassiodorus in quodam opere ad Monasterij sui fratres sic scribit; Cassianum Pres-
byterum, qui conscripsit de institutione fidelium Monachorum, sedulò legit, libenter audi-

150

te, qui inter ipsa initia ¹¹ sibi propositi, octo principalia virtutis dicit esse fugienda: & paulo post; Qui tamen de libero arbitrio a beato Prospero iure culpatus est: Vnde monemus, ut in rebus talibus excedentem sub cautela legere debeatis. Cuius dicta Virgili Maritanus Episcopus ita Domino iuvante purgavit, & que minus erant addidit, ut ei returnum istatum palma merito conferatur. Quibus Gennadius Massiliensis dissentiens, & Pelagianis, ut videtur,

Gennadij

consentientis, de viris illustribus 84. agens de Prospero, Legi, inquit, librum sub persona eius aduersus opuscula Cassiani, quæ Ecclesia Dei salutaria probat, ille infamat nocua; Re enim vera Cassiani & Proptei de gratia Dei & libero arbitrio sententia in aliquibus sibi inuenientur contrarie. Abbas etiam loachim, licet vir in diuinis Scripturis preclarus, hac peste Pelagi est infectus, sicut ex vlt. primi patre: Multi infuper alii & magni Doctores videuntur frequenter in multis Pelagi consentire: Imo & totus pene mundus, ut timeo,

123-177

hac peste Pelagi est infectus, sicut ex vlt. primi patet; Multi insuper alij & magni Doctores videntur frequenter in multis Pelagio consentire: Imo & rotus pñc mundus, vt timeo, & doleo, post hunc abit, & eroribus eius fuet, dum fere omnes communiter & stolidi solius ambi, per arbitrium viribus se posse declinare a malo, facere bonum, seruare mandata, mereri gratiam, per arbitrium finaliter, facere se prædestinatum & de numero saluandorum; vel si pauci auxilio Dei & eius coefficientia speciali se reputent indigere, & suum liberum arbitrium

nisi, sed posse quandoque ab hominibus emendari? Quod cudenter demonstrat reals contradic̄tio inter ipsos: Qui enim post scriptores canonicos maiores Origine, Hieronymo, Cypriano, & clarissimo Augustino? Quorum posteriores primum merito reprehendunt. Erravit *enim grauisime, sicut Theologus nullus nescit, beatusque Hieronymus aliqua eius opera emendauit. Idem quoque Hieronymus seipsum quandoq; super translatis-
nis

- A** nis vitio reprehendit. Vnde super Esaiam libro quinto exponens illud cap. 19. Non erit Aegyptio opus quod faciat caput & caudam incurvantem & refrenantem scilicet ait; In eo quod transtulimus incurvantem & refrenantem, possumus dicere incurvum & lascivium, ut intelligamus senem & puerum: nos autem verbum Hebraicum, Acmon, dum celeriter quæ scripta sunt veritatis, ambiguitate decepti refrenantem diximus. Et infra eodem libro, & capitulo super illud; Erit terra inde Aegyptio in festinatem, si dicit; Melius reor propter errorem reprehendere, quam dum erubefco, imperitiam confiteri, persistere, pro eo quod transtulit. Et crit terra inde Aegyptio in festinatem. Pro festinitate in Hebreo legitur Agga, quod interpretari || solet festinatus; vnde & Aggeus, in festinum vertitur, & timor: quod h[ab]et significans Aquila transtulit in verbum græcum, significans cum aliquis pauidus & timidus circumfert oculos, & aduenientem fortitudinem inimicum. Quare arbitror, quod in timorem pro festinitate vertitur, quod & magis concordat processu Prophetarum. Qui & super materia **B** bigamia, eo quod scribens ad i Oceanum; & super epistolam Pauli ad Timotheum, sicut recitat in canone dist. 26. vnius, & infra 28. questione ultima, oportet; assertum est, quia ante baptismum habuit unam uxorem, & post baptismum aliam, non sicut bigamum, cum profus innovato per baptismum omnia vetera sunt dimissa; quem super hoc errore Ambrosius, Augustinus, & Innocentius reprehendunt, sicut eidem locis in canone continetur, quos & Ecclesia imitatur. Quis etiam Theologorum ignoret contradictionem & concertationem maximam inter Hieronymum & Augustinum, quam eorum epistola clare monstrant; In quatum vna, scilicet vicesima epistolam Hieronymi, dicit Hieronymus se quædam in quadam epistola Augustino ad ipsius directa heretica indicare. Qui & translationibus Bibliae, in titulis Psalmorum, in autoribus ipsorum, in Melchizedech & in multis alijs contradicunt. Beatus etiam Cyprianus, Doctor Catholicus & Martyr egregius, docens baptismum collatum ab hereticis non valere, à beato Augustino de unico baptismo, sicut & recitat 4. sent. *Cyprianus.*
- C** Petri, dist. 6. corripitur. Idem quoque Augustinus Doctor præcipius scriptum sibi prius reprehendit, quare & librum retractationum scriptorum suorum compositum. Qui & post illum in libro suo de prædestinatione sanctorum, quædam dicta sua retractat, sicut patet extricissimo quinto & quadragessimo quinto primi. Sic & venerabilis Beda liberum retractationum con- *Augustinus.* scriptus; si & beatus Hilarius dicitur liberum retractationum scriptisse, in quo refertur merito *Hilarius.* retractasse id quod Petrus 3. sentent. dist. 15. recitat de libro eius de Trinitate, Christum scilicet non sensisse dolorem aliquem passionis, immo nec habuisse naturam sensituum doloris. Beatus quoque Hieronymus aliqua facta sua corrigit, & retractat, sicut præhabita mani- *Hieronymus.* stant. Si ergo tot & tanti Doctores & Scribe delirant aliquoties in scribendo, cur non licet quandoque de alijs similiter suspicari, præsentum cum quandoque illos magnis Doctoribus, quandoque vero sibi in vicem contradicant? Cut ergo non licet & dicta ipsorum in locis dubijs & suspectis, & præsertim ubi ad inicium contradicunt, discutere, & cum omni humilitate, reuerentia & sobrietate, si oporteat emendare, seu potius à melioribus Patribus emenda humiliter declarare? Quare & sanctissimus ac doctissimus Augustinus, de natura & gratia 61. recitat quod aduersarij contra quem scribit, adduxit pro se multa testimonia non de Scripturis Canoniceis, sed de quibusdam catholicorum tractatiorum opusculis, sic subiungit; Prima quæ posuit, quia nomen eius qui ea dixit, ibi non legit, sive quia ille non scripsit, sive quia codex, quem misit, si id aliqua forte mendositate non habuit, pertractare quid opus est? Maxime quoniam noui me in huiusmodi quorumlibet hominum scriptis liberum, quia solis canoniceis debeo sine ultra recitatione consensum. Qui & ad Paulinam de vi- *Augustinus.* dendo Deo. 4. Si quid, ait, diuinaturum Scripturarum, carum scilicet quæ canonice in Ecclesia nominantur, perspicua firmatur autoritate, sine ultra dubitatione credendum est; Alijs vero testibus vel testimonij, quibus aliquid credendum esse suadetur, tibi credere, vel non credere licet, quantum ea momenti a faciendo fidem vel habere vel non habere perpendens. Et infra 29. His, inquit, quæ vides diligenter fidenterque perspectis, attende quæ credis, & in eis ipsis, quibus non vides accommodas fidem, ipsa testimonia pondera discernendo perpende: Neque enim mihi sic credis, quemadmodum Ambrosio, de cuius libris tanta illa testimonija posui: aut si nobis æqua lance putas credendum, nunquid ullo modo Euangeli comparabis? aut scripta nostra Scripturis Canoniceis coequabis? Profecto si recte in dijudicando sapis, longè nos infra vides ab illa autoritate distare, & me quam longius; sed utriq[ue] nostrum quantumlibet credas, utrumq[ue] illi excellenter nequaquam comparas. Qui & epistola 7. ad Marcellinum. Literæ tuæ, inquit, habent questionem, non ex diuinis || literis, sed meis. In talibus autem questionibus non multum labore; quia eti[am] defendi || literis, *Augustinus.*

sententia mea liquida ratione non potest, mea est, non eius autoris, cuius sensum improbare A
 fas non est, & cum eo non intellego hoc iude sentitur quod improbandum est. Ego proin-
 de fateor me ex eorum numero esse conari, qui proficiendo scribunt, & scribendo proficiunt.
 Vnde si aliquid vel incautius vel indoctius à me positum est, quod non solum ab alijs qui vi-
 dere id poslunt, merito reprehendatur; verum etiam à meipso, quia & ego saltet poslea vi-
 dere debeo, si proficio, nec mirandum est, nec dolendum, sed potius ignorandum arque gra-
 tulandum, non quia erratum est, sed quia improbatum est: Nam nimis peruerse seipsum a-
 mat, qui & alios vult errare ut error suis lateat. Quanto enim melius & utilius ipse vbi er-
 rauit, alij non erent, quorum admonitus errore caret? Quod si volueret, saltet comites
 erroris non habeat: Si enim nulli Deus quod vole praestiterit, ut omnium librorum meorum
 quæcumque mihi rectissimè displicant, opere aliquo ad hoc ipsum instituto colligam atque B
 demonstrem, tunc videbunt homines quām non sim acceptor personæ meæ; vos autem
 qui me multum diligitis, si talem assertis aduersus eos, quorum malitia, vel imperitia,
 vel intelligentia reprehendor, vt me nusquam scriptorum meorum errasse dicatis, frustra
 laboratis, non bonam causam suscepitis: facile in ea meipso iudice superarmini, quoniam non
 mihi placet, cum à carissimis meis taliis esse existimor, qualis non sum. Et infra loquens qui-
 busdam amicis virginibus, vt libros de Genesi, & de Trinitate festinanter completeret, quatenus ipsem
 superstes ipsos iam scriptos posset defendere contra omnes, sic ait; Quod vtique
 properea dicitis, quia non putatis esse in eis aliquid, quod vera possit ratione culpati, alio-
 quin non me ad eorum editionem, sed ad diligentiorum emendationem potius horaretimi-
 ni. Ego autem Iudices vetos, & veritate severos magis intueor, inter quos & meipsum pri-
 mitius constitutus volo, vt ad illos ea tantum reprehendenda perueniant, quæ a me quamvis
 sedulò perscrutante minime videri poterunt. Et infra; Si ratio contra diuinarum Scriptu-
 rum autoritatem redditur, quantumlibet acuta sit, fallit veri similitudine; nam vera esse C
 non potest. Rursus, si manifestissimæ certæque rationi velut Scripturarum sanctarum ob-
 iicitur autoritas, non intelligit qui hoc facit, & non Scripturarum illarum sensum ad quem
 penetrare non potuit, sed suum potius obiicit veritati, nec quod in eis, sed quod in seipso, ve-
 lut pro eis inuenit, opponi. Cuius autoritatē eo ipso tutius prosequor, deuotius venotor,
 fitiusque amplector; Scio enim quod Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam & par-
 uulis intellectum. Idem ad Hieronymum epist. 9 in epistolarī Augustini; Fato, inquit, char-
 itati tua, solis eis Scripturarum libris qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem
 honoremque defetre, vt nullum eorum autorem scribendo errasse aliquid firmissimè cre-
 dam; ac si in eis aliquid offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud
 quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel
 me minime intellexisse non ambigam: alias autem ita lego, vt quantilibet sanctitate doctrina-
 que præpolitant, non idea verum puen quia ipsi ita sentierunt, sed quia mihi vel per illos D
 autores canonicos, vel probabili ratione quod à vero non abhorreat persuadere poterant:
 nec te, mi frater, sentire aliud existimo. Profsus, inquam, non te arbitror sic legi tuos li-
 bros velle, tanquam Prophetarum vel Apostolorum, de quorum scriptis quod omni errore
 careant, dubitare nefarium est; absit hoc a pia humilitate & veraci. Hæc idcirco dixerim,
 ne videat alium sapere, perpetram agere, & Pattes reprehendere minus iustè: Quisquis enim
 fuerit Pater, vel frater, etiam Angelus de Cœlo, qui Pelagianam heresin dixerit, scripe-
 rit, tenuerit, sive docuerit, ipsum intrepidus reprehendam. Certissimus enim sum, nec in mi-
 nimo hæsito, vetus Testamentum & nouum, Christum, Paulum, Augustinum, Gregori-
 um, ceterosque Doctores, Ecclesiam sanctam Dei in tot Synodis & Concilijs, tot Papas
 & sanctos, ac tot & tam validas rationes in destructione huius hæsis non errasse, non
 cæcos fuisse, nec cæcos in soueam adduxisse. Porro de sacra Scriptura audacter pro-
 nuntio, quod nulla pars eius realiter alteri contradicit, aut hæri Pelagianæ consentit, & si
 quæ sic facere superficialiter videatur, profecto hoc accidit ex defectu oculi minus sanis; quare E
 purgandus est oculus, vt possit sincere videre veram mentem Scripturæ secundum expositiones
 Sanctorum, vel aliam sibi diuinitùs inspitandam. Quod autem Augustinus Pelagianis a-
 liquando consensit, in parte insificari non potest; quare & seipsum redarguens pœnitiebat. Si
 quæ autem sint alta loca librorum suorum quam retractata expressæ, quibus nedum appar-
 enter, sed verè consensit Pelagio, illa in generali & in suo simili retractauit, sicut potest haberi
 ex 45° primi. Si igitur Augustinus Doctorissimus, subtilissimus penetrator, acutissi-
 mus disputationis, & Pelagianū strenuissimus expugnator fuit, quādoque errore ipsorum de-
 ceptus, quidmitum, si Chrysostomus, alijq; minores? Et reuera videtur mihi Chrysostomus
 quasi

A quasi contradicere Augustino, & ab eo parumper recedere, ac Pelagianis nimium propinquare, nec in expositionibus suis per omnia recte ambulare ad Euangelij veritatem. Saluator namque gratitam gratis Dei commendans, Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum, & nisi fuerit ei datum à Patre meo: Si autem, ut dicit Chrysostomus, qui tribuit scipsum dignum ut suscipiat, ille suscipit, potius ille, qui facit se dignum, per hoc trahit ad se Patrem & Christum, quam e contra; Potius quoque talis per dignitatem suam, tanquam per meritum dignum, præmiumque condignum emit à Patre ut veniat ad Christum, quam Pater hoc dedit ei; quare & melius diceretur; Nemo potest venire ad me, nisi per meritum suum præcedens traxerit Deum Patrem, & nisi prius mercatur ut hoc ei à Patre vendatur sive reddatur. Qui & in hac expositione videtur contradicere Augustino 1. part, super Ioban homilia vigesima sexta, qui exponendo illud verissimum verbum verbi, sic ait; Magna gratia commendatio, nemo venit nisi traxit. Quem trahat, & quem non tra-

B hat, quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare si non vis errare: tamen secundum Chrysostomum, aliqua estet causa, differentia scilicet meritorum. Quod etiam dicit Chrysostomus, quod aliquis tribuit te dignum veniendo ad Christum, posset forsitan corrigi per præmissa trigesimo nono primi: Non enim est ibi dignitas antecedens voluntati diuinitatis. Augustinus quoque de Prædestinatione functionum duodecimo, tractans illud quod dixit in libello suo contra Porphyrium; Salutem scilicet religionis Christiane nulli vnguam defuisse qui dignus fuit, si discutitur, inquit, & queratur unde quis sit dignus, non desunt qui dicunt voluntate humana: Nos autem dicimus gratia vel prædestinatione diuina. Quod ^{autem} ^{etiam} dicit Chrysostomus voluntatem debere præcedere gratiam, videtur nimis suspicendum & Chrysostomus.

Pelagiano errori propinquum, immo non propinquum, sed idem, sicut capitula primi de gratia manifestant. Nonne & super epistolam ad Hebreos superioris recitatus, videtur a truere, quod non dare commonitionem pedibus, superare temptationes qualunque, stare firmiter &

C perseverare finaliter sit in libero arbitrio hominis tantum, & in nullo alio contra quartum, octauum, & alia capitula huius secundi, & contra Autores satius maiores illis capitulis recentiores? Quod etiam dicit Deum nostras voluntates nequam antecedere, sed è contra, etiam in actibus suis bonis, trigesimum huius damnat autoribus maioriibus, & rationibus validis corroboratum. Ratio ^{verò}, quam pro se abducit, satis irrationabilis esse constat; ut liberum, inquit, arbitrium nostrum non lèderatur: Qualis enim latro liberi arbitrij creati seruire, subiici & subsequi Creatorem Regem Regum, & Dominum Dominorum? Absit enim ut aliquis cum ^{etiam} Nemphrot. sis graue putet seruitum obsequi Deo summo; Imo ipsi seruire proculdu-

^{|| Nempho-} bio est regnare, libertas optima, & salus perfecta; A cuius etiam subiectione velle discedere seruitus pessima comprobatur. O Pauper Catholice, vel ponis quod voluntas humana sufficit sola producere suos actus, vel quod diuina coefficientia necessariè requiritur. Si primum, à doctrina catholica veritate cum Nemphrot & Pelagiote separas & aberras, vice simo huius teste. Si secundum, cur docto r sobrie, si in actu voluntatis humanæ & diuinitatis communi alterum liberum arbitrium te iudice necessarium debet lèdi, cur, inquam, non manus lèderetur diuinum liberum arbitrium quam humanum, dum humanum præponis & diuinum postponis? Dum voluntatem humanam efficit dominam præcedentem, & voluntatem diuinam pedisse quam subsequentem? Dum voluntatem humanam constituit liberam, & eam à Dei etiam exprimit seruitute, & voluntatem diuinam facis ancillam & seruam, & eam etiam hominis subiectis seruituti? Hic etiam Pater videris consentire Pelagio, trigesimo huius teste. Quonodo etiam dicas Apostolum non sicut propriam sententiam induxisse, nec volentis, nec currentis, &c, cum ex Scriptura canonica veraciter, non fallaciter hoc concludat? Quod & totus ille processus, & aliae epistole eius multe indicant evidenter; multi quoque & magni Doctores Catholici illud verbum Apostolicum exponentes & scriptus allegantes. Secunda quoque tua responsio, & expostio illius ^{|| Apostolis} verbi prætaeti videtur eidem Apostolo, Christo, &

E aliis discipulis multis Christi, docto ribus verò nostris planissime contraria, & Pelagio consentire, sicut vice simum huius & eius corollarium cum capitulis sequentibus clare docent. In illa simili ter ratione, quam innuis consequenter, Prophetæ dicebat; Laua a malitia corpum, ergo nostrum est bonum. Si intelligas nostri tantum, Ita videlicet quod peccator solus se posset à peccato lauare sine Deo specialiter eum lauante, sicut videris sentire, falleris turpiter, sicut & Damascenus in argutia similiter turpiter fallebatur, sicut vice simum octauum huius ostendit. Nonne & Prophetæ alibi dicit Deo, Amplius laua me Deus ab iniustitia mea? Ista quoque sententia videtur sententia infensa Pelagi consentire, sicut 43 primi pandit. Scio tamen quod possem fingere ei glossas; sed reuera non habeo scientiam, nec conscientiam ipsum

ipsum glossandi in istis: Ideo sicut dixi superius, Theologica studia lectorum pium & prudenter requirunt: qui autem magis pius & prudens ipsum in huiusmodi glossare veraciter sciuerit non reconciliando Pelagium, placet mihi, congaudeo, acquiesco. Absit, quin lubentius semper addiscam à quolibet cuiuslibet doctoſis irreprehensibilis veram mentem, quam ipsum non intelligendo ex ignorantia reprehendam. Sed caueant, quæſo, dictorum ipsius huiusmodi glossatores, ne Pelagianis à Christi Ecclesia relegatis viam aperiant redeundi, & dictis ipsorum hæreticis catholicam glossam parent. Si nempe inueniatur talis glossator magis pius & prudens Augustino, Gregorio, Beda, Proſpero, quampluribus sanctis Papis, & inferioribus Episcopis, Synodis atque Concilijs, & tota Ecclesia sancta Dei, similia dicta Pelagi & Pelagianorum non glossatibus, sed absolute damnantibus, sicut docent multa capitula primi & secundi, & quamplures libri authenticæ, & historiæ contestantur, mirabiliter admirandum quis se similem ac tantum audeat proficer. Si namque hi sancti Patres scieruerunt talia dicta catholicè glossasse, & noluerunt, sed tanquam hæretica condemnarunt, impie-
tas pessima: si voluerunt, & necierunt, ignorantia maxima, cum tu solus & faciliter istud scias. Idem videtur dicendum de Damasco, & alijs Patribus superius memoratis, quamquam & quidam eorum in quibusdam dictis suis coloratiū possent glossari. Robertus autem Lincolniensis Episcopus multa scriptis de Scientia & voluntate diuina, & de libero arbitrio. Delibero siquidem arbitrio bis scripsit. Primo, vnum libellum qui sic incipit; Quia circa esse rei potest esse dubitatio: in quo magis disputatiū, & inquisitiū, quam determinatiū aut definitiū procedit. Vnde & in fine; Vtrum, inquit, mox liberis arbitriis sit libi à se, an non, non determino, sed perspicue videntibus investigandum relinquon. Et infra, Quæſito & disputato, Vtrum motio liberis arbitriis qua mouetur ad malum, sit à Deo, subiungit, Istud iterum non determino. Et infra; Quæſito & disputato, Numquid liberum arbitrium possit velle bonum gratuitum, & contentire appositione prima gratia ex ipso, vel non, sed ex Deo illud prius volente & agente, & quomodo tunc non efficiat necessitas, non determinat, sicut dicit: C quas quæſtiones, cum multis alijs tactis, dicit se posteris determinandas relinquere. Secundò scripsit alium libellum de libero arbitrio, qui incipit isto modo; Cum per arbitrii libertatem dignior sit homo ceteris animantibus: In quo magis determinatiū procedit; Quapropter primum islorum nunquam, sed secundum quandoque soleo allegare. Et si quis obiecerebat indignum videri tantum reprehendere tantos Patres, respondendum constanter, indignus esse pro certo, tantus fauendo erroribus hæreticis consenserit, & reptæhendi permettere irreprehensibilem Patrem nostrum fidei nostræ autorem, irreprehensibilem spontem Christi, non habentem maculam neque rugam, irreprehensibilem matrem nostram & Doctores nostros maiores: Quis enim Christianus ignorat doctrinam Christi Catholicam omnino doctrinæ contrariae præferendum? Et quis neciat, si Doctores dissentiant, magis authenticum in tali materia præferendum? Et quis in ista materia post Autores sacrae Scripturae authentior Augustino? Etsi ego pusillus non debebam reprehendere tantos Patres, magna est veritas, qua omnem reprehensibilem sine acceptatione personarum reprehendere non vereatur. Nec ipsis simpliciter reprehendo, sed si scitentur errorem Pelagi, repreheno à maioribus Patribus manifesto. Sed nec adhuc ipsos simpliciter reprehendo, nec reprehensos ostendo, sed dico me adhuc non habere scientiam, neque conscientiam ipsorum dicta per omnia sustinendi: Si enim admisero superficiem literæ, Pelagianis video consenire: si lucram glossare tentauero, timeo ne, si ad mentem dicendum, adhuc Pelagio faciem: si autem contra vel præter mentem dicendum, contra mentem propriam mendax ero. Neticio etiam veraciter coram Deo talia dicta glossare, nisi meo iudicio per similem glossam Pelagianos reconciliari consenserit, & Patres, qui ipsos damnauerant, condemnari, vel falem ipsorum Patrum sententiam irritari; quod ideo maiorum prudentiæ derelinquo, & si talia dicta catholicè sustinenda docuerint, deuotissimus acquiescam. Veruntamen probabiliter dici posset, Chryſostomum nolle afferere quenquam posse inchoare, continuare, consummare, vel universaliter facere quicquam boni sine auxilio gratiæ; quare & videtur velle consequenter afferere, nullum posse primam gratiam promereri. Vnde super illud Matth. 7. Petrie, & dabitur vobis &c. In opusculo imperfetto homilia 18. vbi erat superius allegatus, sic ait, Sciens Dominus quoniā quæcumque mandauerat supra hominibus, impossibilia erant, & quantum ad naturam humanam supra naturam, & quoniā maiora erant mandata, quā virtus humana est, transmituit eos ad Deum, cuius gratia impossibili nihil est, dicens; Petrie & dabitur vobis; vt quod ex hominibus consummati non potest, per gratiam Dei adimplatur. Omnenm creaturam sensibilem Deus armatam & munitam creauit: Alios enim munivit veloci pedum cursu,

- A cursu, alios armavit vnguis, alios velocibus pennis, alios dentibus, alios cornibus; hominem autem solum sic dispoluit, ut virtus illius sit ipse; & in eo quod infirmorem eum fecit omnibus in ipso, fortiorum eum voluit esse in se. Nam sciens Deus, quia cognoscere & colere Deum vita eterna est, ignorare autem & contemnere perditio sempiterna, nec ita infirmum eum creauit, ut omnino nihil boni facere posset, ne quem super omnia & propter quem omnia fecerat, omnibus inueniretur esse deterior: nec ita potentem eum creauit, ut etiam sine Dei auxilio ex seipso facere posset quid vult, ut infirmatus sit necesse coactus, semper necessarium habeat Dominum suum. Et vere iustissima res est, ut factura necessariò habeat factorem suum: Si enim omnis virtus hominis in Deo est, & tamen contemnit omnium bonorum suorum Autorem; quanto magis negligeret Deum, si potentia eius esset in ipso? Quia & infra tractans illud Matth. 21. De aina alligata, & solutione ipsius sic ait; Propterea quodam autem similitudines affinis & assimilati sunt homines, Dei filium non cognoscentes. Est enim Crysostom. B Animal hoc immundum, & præ ceteris pœnæ iumentis magis irrationalē, & stultum, & infirmum, & ignobile, & oneriferum: Sic fuerint homines ante Christi adventum. Ligata autem erat alina, id est, Diabolici erroris vinculo impedita, ut non haberet libertatem ire quo vellet. Nam aniquam peccamus, liberum habemus arbitrium sequi voluntarem Diaboli, aut non: quod si semel peccantes obligauerimus nos operibus eius, iam nostra virtute evadere non possumus, sed sicut nauis, fracto gubernaculo, illuc duci ut ubi tempestas voluerit; sic & homo diuinæ gratiae auxilio perditio per peccatum, non quid vult agit, sed quid Diabolus vult; & nisi Deus valida manu misericordie sua soluerit eum, usque ad mortem in peccatorum suorum vinculis permanebit. Quid igitur videtur dicere, aliquando hominem mereri gratiam, & voluntatem humanam præcedere gratiam, potest fortassis exponi de augmento gratiae, siue de gratia secunda, non prima, seu etiam de quoconque Dei dono, quod homo per gratiam promeretur. Infra namque eadem homilia sic ait, Scriptum est, Concupiscentia sapientiam, anima- Crysostom. C serua iustitiam, & Deus præberet eam tibi. Sed quid dicas? Hoc ipsum peto ut sciām, & faciam; & quomodo possum facere priusquam accipiam? Etiam quod potes fac, ut amplius possis, & quod scis serua, ut amplius sciās: Iustitia enim ipsa se operatur, & ipsa te manifestat? Quomodo? Dum tu iustitiam operaris in te, iustitia te operatur in se: nam omne artificium septimum operatur. Ut puta, operaris vineam, colligis fructus eius, & delectatus in eis inclius operaris. Vides quia ipsa se colit fructificando tibi dum colitur: sic ex diuerso, qui opus peccati exequitur, ipsum peccatum, cum sit spiritus immundus, operatur in eo delectationem peccandi, ut dum delectatur circa peccatum amplius pescet. Sic & qui iustitiam operatur, cum sit ipsa iustitia spiritus sanctus, operatur in ea delectationem iustitiae faciendo, ut delectatus circa iustitiam amplius faciat. Tale est quod dicit sapientia, Cogitatum habe in preceptis Dei, & in mandatis eius meditare semper, & ipse confirmabit cor tuum, & concupiscentiam sapientiae tibi dabit. Vides quia iustitia ipsa se operatur, te tantummodo inchoante & laborante; sed D ipsa se adaperit dum colitur: Sic enim qui peccat, dum peccat, magis atque magis tenebret in mens eius, & a luce veritatis recedat, ita ut nulla scientia salutis remaneat in eo, nisi sola malignitas, de qua dicit Solomon, Sapientia impiorum nequit: Sic & qui iustitiam operatur, dum operatur, magis atque magis clarescit mens ipsius, & ad nouitiam sapientiae maioris ascendit, & ipsa se iustitia quasi speculum offert ante oculos cordis ipsius. Per gratiam etiam quandoque intelligi aliquid donum Dei gratum & acceptum, quod laborando meremur, puta scientiam, sapientiam: vnde & immediate ante illud dictum de eadem homilia supra obiectum, exponendo illud verbum, Petrite, & dabitur vobis, sic ait, Deus ita nos dispoluit esse, vñ nec studentes & laborantes circa Scripturas, acquiramus salutem scientia sine gratia Dei, vt ne nobis imputemus, quod scimus: nec tamen gratiam acquiramus, nisi studierimus & laborauerimus circa Scripturas, ne donum Dei negligenter detur. Per hoc quoque quod innuit laborem & voluntatem hominis præcedere gratiam, fortasse intelligit præparationem, intu- E sionem gratiae aliquoties præcedentem, sicut tricessimum septimum & quadragesimum tertium primi faciunt mentionem; quam tamen præparationem non dicit nullum hominem face-re sine Deo, nec antecedenter Deo, neque ipsam esse meritorum quomodolibet gratiae gratis dat. Et licet super epistolam ad Hebreos videatur velle negare Deum propriè agere actum voluntatis humanæ, appetat tamen alibi hoc sentire: Vnde super illud Matth. 27. Si quis vo-bis aliiquid dixerit, dicide quia Dominus his opus habet, & confessum dimittet eos, sic ait, Nec paruum esse existimes quod factum est: Quis enim fuisit dominis iumentorum non velle con-tradicere, vel nolentes silere & concedere? Et in hoc discipulos erudit, quoniam & Iudeos poterat prohibere, sed noluit. Aut forsitan intelligit, quod Deus non sic agit aut præagit actum voluntatis humanæ, quod eam iuvit compellat, aut violenter necessest ad agendum. Vnde Crysostom. super

super illud Matth. 16. Si quis vult post me venire &c. scribit ita ; Vide quod non coactuum A facit sermonem : Non enim dixit, si volueritis, & si nolueritis, oportet hoc vos pati ; si quis vult &c. Hoc autem dicens, plus attrahebat : Qui enim libertati auditorem dimittit, magis attrahit ; qui verò violentiam infert multoies impedit. Qui & super idem verbum Christi, Luc. 9. sic ait ; Cum autem Saluator sit pius & benignus nullum iniurium aut coactum habere vult famulum, sed spontaneos, & gratias agentes ei pro famulatu ; & ideo neminem cogendo, aut necessitate in imponendo, sed persuadendo & benefaciendo vniuersos volentes atrahit, dicens, Si quis vult. Ex isto autem apparet quod ipse ponit Deum præageret actum voluntatis humanae ; cur alias dicet, quod Saluator vult habere spontaneos famulos, & pro famulatu gratias ei agentes : Cur enim agent gratias Saluatoris, nisi pro famulatus beneficio priùs dato, & priùs accepto ab eo ? Alioquin videretur, quod Saluator potius teneretur reddere gratias famulis, eo quod ipsum sui famulatus obsequio gratitè præuenirent. Nonne & si quis aliter saperet, peruerteret verba Christi, nec posset esse Christi discipulus sed magister, sicut B Euangeliorum series manifestat ? Dicit enim Christus ; Si quis vult post me venire : Non dicit, Si quis vult ante me ire, aut me præire ; dicitque, & sequatur me ; non dicit, & præcedat me. Et iterum, qui non bauiat crucem suam & venit post me, non potest meus esse discipulus. Licet igitur Chrysostomus aliquoies foritan aberrauit, videretur se postea correxisse, & quod erroneè dixerat retractasse. Vnde Beatus Cyrillus Alexandrinus Episcopus in quadam epistola ad Joannem Antiochenum Episcopum, & recitat in canone dist. 50. Iohannes, sic scribit, Iohannes Chrysostomus duabus Synodis orthodoxorum Episcoporum fuit dijudicatus, sed iterum fuit restitutus : Non tamen expresse ibi habeatur, quod ipse fuit dijudicatus ex causa hereticis aut erroris in sua doctrina, in scriptis suis aut dictis ; veruntamen immediatè ante præmititur isto modo ; Petrus negauit Christum, & tamen postea princeps Apostolorum factus est ; Paulus Stephanum lapidavit, & tamen à Domino in Apostolum est electus ; multique ab heresi ab uniatem Catholicæ fidei reuertentes, in suis ordinibus sunt recepti, alij C verò ad Episcopalem gradum sunt promoti, utpote Augustinus & alij quamplures. Item ex epistola Cyrilli ad Joannem Antiochenum, Iohannes Chrysostomus &c. licet supra. Isidorus tamen Hispanensis Episcopus de viris illustribus 6. post magnam commendationem huius Iohannis, subiungit ; Hic autem decimo tertio Episcopatus sui anno discordia Theophili Alexandrini Episcopi est oppressus. Nam fauentes Episcopi Arcadio Imperatori damnauerunt eum innocentem, atque ab Episcopatu deiectum, Ponto in exilium recluserunt. Nescio tamen an ista damnatio fuit aliqua dijudicatio prædictarum, an alia separata : multum tamen presumendum videtur pro multorum orthodoxorum Episcoporum bino iudicio synodali. Theophilus quoque Alexandrina ciuitatis Episcopus, teste Gennadio Massiliensi Presbitero, de viris illustribus 33. erat Doctor Catholicus, hereticorum strenuus expugnator, eratque vita sanctitate laudabilis & insignis. Iohannes etiam Damascenus videtur errasse non parum in vita ; Cur ergo non potuit errasse similiter in doctrina ? In libello namque de Philocosmis & Philanteis, refutat deo, quod in Damasco inter Agarenos, qui dicuntur communiter Saraceni, ipsorum literas didicit opportunè, & quod propter eam, quæ ad omnes mansuetam & dulcem colloquitionem manifestus Regi effectus est, & honore maximo ab ipso dignificatus est, & cum ipso adibat, ut dilectus ad ipsius Mahumeti foveam seu sepulchrum ; coactus est autem illuc à Rege adorare, & ipse ipsius corpus venerari, & lapidi inclinari, & ipsum Mahumet prædicare, & prædicans Mahumetum, dixit obscurè. Iti dicunt, & magna voce, quod Mahumet Dei Apollolus est : Reuerentibus autem ipsi in Damasculo honoratus est à Rege, & magnatibus ipsius magnificè velut prædicans omnino inquinatum. Si quid tamen hæc faciens prophana pollutionis contraxit, videtur abolitum & purgatum in accusatione sui mendozae sequente super crimine pessimo erga Regem, & absclisione pollicis dextræ manus, quem secum deferens flexis genibus coram imagine misericordissimæ virginis, quam penes se habuit, & orans deuotè cum lacrymis & profundissimo gemitu per tres dies, E ipsum perfectè restitui impetravit ; mortuo quoque Rege prædicto, factus Monachus, in libro suo, qui P.nax, siue de centum hereticibus nuncupatur, loco centesimo hereticis Agarenorum, eorumdem & Ismaelitarum tedarguit & reuicit : Veruntamen similibus forte modis, quibus Chrysostomus, & etiam per viceclimo octauo huius præmissi potest fortassis & Damascenus exponi, & similes Doctores Catholicæ, q. l. similia protulerunt. Rationabiliter namque debemus || catholicorum dicta in benigniore partem quam possumus interpretari ; hereticorum verò in odium eorum perfectè iuxta ipsum hereticis estimare. Intelligentia namque dicit ex intentione & causa pensatur dicendi. Nec debo rationabiliter argui accusare Chrysostomum, Damascenum, & alios sanos & criminis pessimo, hereticæ scilicet prauitatis, quo-

Cyrillus.

Iсидорius.

Damascenus

|| catholice

- A niam eti dixerint hæresin, non statim hæretici haberentur: Qui enim ex simplicitate & ignorantia dixerit hæresin, non intendens illam pertinaciter defensare, sed paratus stare iudicio Ecclesie & maiorum, non statim pro hæretico habendus est. Absit; tunc enim nimis multi & magni Doctores Catholici essent hæretici; Absit, absit; sed potius de numero talium qui simulationem Dei habent, sed non secundum scientiam: quollbet dici potest. Si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus reuelabit; corripiens est ergo & leniter instruendas. Dicit enim *Papies.* Papies, Hæretici dicuntur, qui de Domino vel creatura, sive de Christo vel Ecclesia prauè sentiunt, ac dehinc conceptam noui erroris perfidiam pertinaci prauitate defendunt. Augustinus quoque 18. de Cuiitate Dei 52. Qui, inquit, in Ecclesia Christi morbidum aliquid prauumque sapiunt, si correpti ut sanum rectumque sapient, relistunt contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare perlitunt, hæretici sunt, & fortas exentes habentur in exercentibus inimicis. Hoc idem evidenter probatur per Innocentius.
- B tum tertium, qui, sicut pater. Extra. de summa trinit. & fide Catholicæ, Damnamus, damnavit & reprobavit quandam libellum Abbatis Iosachimi de Trinitate, tanquam hereticum; ipsum tamen Iosachim, quia omnia scripta sua submisit iudicio Romanae Ecclesie, nequam sicut hereticum condemnavit. Vnde sic ait; Si quis sententiam vel doctrinam praefati Iosachim in hac parte defendere vel approbare presumperit, tanquam hereticus ab omnibus confitetur; In nullo tamen propter hos florenti Monasterio, cuiusipse Iosachim extitit institutor, volumus derogari; quoniam & ibi regularis est institutio & obseruancia salutaris; maxime cum idem Iosachim omnia scripta sua nobis a signari mandauerit Apostolicæ sedis iudicio approbanda, sive etiam corrigenda; dictans etiam epitolam, cui propria manu subscripta, in qua firmiter continetur te illam sicut tenere, quam Romana tener Ecclesia, quæ, disponente Domino, cur etorum fidelium materest, & magistra. Et si quis adhuc obijerat, quod secundum meam sententiam sicutem scripta Chrysolomini, Damasceni, Cassiani, Iosachimi, & ceterorum Doctorum scribentium quandoque hæretica non esse legenda, nec etiam alleganda propter suspitionem & timorem veneni inclusi; Imo si non legenda, non tamen sicut sanctum Euangeliū, sed cum prudentia & cautela, sicut Cassiodorus monit legere Cassianum, sicut superiori recitat; sicut etiam alii Doctores monent legere Origenem, quem constat, sicut ijdem Doctores affirmit, in pluribus pessime delitasse. Vnde Cassiodorus de institutione diuinarum literarum 1. Origenem, inquit, multorum Patrum sententia designat hæreticum. Hunc licet totum Patrum impugnet autoritas, praesenti tamen tempore & a Vigilio beatissimo Papa denuo constat esse damnum; sed quemadmodum legi debeat, in epistola, quam scripsit ad Tranquillum sanctum Hieronymum, probabiliter indicavit, vt nec studiosos ab eius lectione necessaria remoueat, nec iterum incautos precipitet ad ruinam: quem quidem non immorior more Aenei habendum esse dixerunt, qui dum sacrarum condit plementiarum literatum, ipse tamen decotus exiccatusque proiecitur; de quo conclusu dictum est; Vbi bene, nemo melius; vbi male, nemo peius; & id o caute sapienterque legendus est, vt sic inde succos saluberrimos assuumamus, ne pariter eius venena perfidie vita nostrâ contraria forbeamus. Cui & illud conuenienter aptari potest quod Virgilius, dum Ennium legit, à quodam, quid faceret, inquisitus respondit; Autem in stercore querro. Quapropter in operibus eiusdem Origenis, quantum transiens incertus præualui, loca que contra regulas Patrum dicta sunt, hæ hereseon repudiatione signauit, vt decipere non præualeat, qui tali signo in prauis sensibus cauendus esse monstratur: Posterioris autem in toto dicunt eum esse fugiendum, propriea quia subtiliter decipit innocentes. Sed si adiutorio Domini adhibetur cautela, nequeunt eius nocere venenosa. In concilio quoque Carthaginensi 4. sicut recitat Gratianus, dist. 37. legitur isto modo; Episcopos librios Gentilium non legat, hæretico rum autem perleget, aut pro necessitate, aut pro tempore. Itam quoque sententiam claret probat autoritas septimi Ecclæsiasticae historiæ septimo, & quedam aliæ tertio huius scriptæ.
- C Quomodo autem scriptores, aut scripta huiusmodi debent allegari, cognoscitur ex premissis: Quomodo Non enim debent nec possunt sicut sanctum Euangeliū allegari, sed sicut testes probabiles scribentes erant & famosi in locis vbi non probabantur errasse. Verantamen autoritas talium quantum est ex rauies de partie dicentis non efficit plenam fidem: Quem enim constat semel errasse, & falsum dixisse, quomodo ratione solius dicentis, in alijs credimus? Scio quod Iura ciuilia, & canonica de testibus idem tenent. Quare & Augustinus ad Hieronymum epist. 19. in epistolari Hieronymi, ostendit, Nullum omnino esse mendacium in tota sacra Scriptura; quia admisso semel in sacra Scriptura officio aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quæ non, vt cuique videbitur, eadem regula ad mentis usus autoris officium referatur, siveque nullam certa erit in factis literis castæ veritatis autoritas. Imo nedum autoritas talium qui errantur

tarunt, verum etiam illorum qui non errarunt, sed errare potuerunt, si qui sunt tales, quantum est de autoritate solius dicentis, nequaquam fidem plenissimam administrat, sed solum illius, qui nec ertat, nec potuit, potest, aut poterit unquam errare. Authenticissima igitur est allegatio Prophetarum, cum dicunt, haec dicit Dominus; non autem haec dicit Priscianus, Aristoteles, Tullius, Iustinianus, Pythagoras, Boetius, Euclides, Proloemæus, aut quilibet aliorum errabilium. Quare constat sacram Scripturam, quam Pater sanctificauit, & misit in mundum, ratione sui Autoris inertabilis, in firmitate & certitudine authenticis omnibus alijs incomparabiliter preferendam, & ipsi soli ratione solius Autoris fidem plenissimam adhibendam: Licet enim homines Scripturam canonica videantur scripisse, Et omnis homo mendax; non tamen ipsi eam scripserunt, sed per ipsos velut per calatum suum Spiritus veritatis, Digitus dexter Dei, sicut eadem scriptura multis locis testatur, & Doctores Catholicæ contestantur, & catholica fides tenet: De alijs autem scriptoribus errabili bus quibuscumque, per quos non constat Spiritum Sanctum fuisse locutum, aliter sentiendum, sicut probat & docet doctissimus Augustinus locis superius memoratis.

C A P. XXXII.

Quod in omni non actione Deo & creaturæ communi, prius naturaliter est Deum ibi non agere quam ipsam, & est, quia Deus certam actionem per creaturam non agit. ideo creatura illam non agit, & non è contra.

Stenso siquidem, quod in omni aⁿctione Deo & creaturæ communi, Deus prius naturaliter agit quam ipsa; restat consequenter ostendere, quod in omni non actione Deo, & creaturæ communi, prius naturaliter est Deum ibi non agere, quam creaturam: Videlicet quia Deus certam actionem per creaturam non agit, ideo creatura illam non agit, & non è contra. Hoc namque consequitur ex trigesimo huius planæ: Sicut enim duorum momentum secundum prius & posterius ordinatum, ita quod primum potest ex se solo non impeditibiliter mouere secundum, & secundum mouere non potest, nisi sicut instrumentum motum antecedenter per primum, prius natura est primum mouere quam secundum; & quia primum mouet, ideo mouet secundum, & non è contra: sic & in non mouere similiter, sicut evidenter apparet in brachio, baculo, & pila, & motore cœlesti Cœlo, & aëte: quod & ratio manifestat. Privatio namque non propriæ est effectus, sed defectus; quare non propriæ habet causam efficientem, sed deficientem. Hac autem esse non potest, nisi causa superior deficiens ab agendo, quia si ageret, causaret habitum quo priuatio tolleretur. Sicut igitur positio causa prioris est causa positionis sui effectus posterioris: sic & remotio causæ est causa remotionis effectus: Sicut enim presentia solis est causa dei, sic & eius absentia est causa noctis: sicut & presentia gubernatoris est causa salutis in nau, & eius absentia perditionis, sicut Philosophus 2. Phyl. 30.5. Metaphys. 2. & Anselmus de conceptu virginali 5. testantur. Quare Philosophus 5. Metaphys. 16. distinguens priora & posteriora; Alia, inquit, secundum postamentum: Excedens enim potentiam prius & quod potenter: tale verò est cuius secundum prævoluntatem sequi est necesse, alterum est posterior; vt non mouente illo non moueat, & mouente mouatur; & est prævoluntas principium; vbi & textus quem Auerto habet, Et dicitur ante secundum potentiam vel virtutem, sicut dicimus ante dominatum: Dominus enim quia est superior in potentia dicitur; dicitur ante etiam illud quod est fortis, dicitur ante & tale est illud quod cogit alterum sequi suam voluntatem: ita quod si illud quod est ante non mouetur, non mouebitur aliud quod est post; & si mouetur, mouebitur, & voluntas est principium hic. Super quod Auerto, Dignius, inquit, est illud quod cogit illud quod est post, vt voluntas eius consequatur voluntatem suam; adeo quod si illud quod est prius, non mouerit, non mouebitur illud quod est posterior; & initium secundum quod hic dicitur ante, & post est voluntas scilicet quoniam voluntas debilioris sequitur voluntatem fortioris. Et hoc intendebat,

- A debat, cùm dixit, Et voluntas est initium; vbi & in eadem sententia Albertus, Thomas, Fordanus, & omnes expositores concordant. Vnde & Augustinus super illud Psalmi 148. *Augustinus.* Confessio eius super cœlum & terram; Attende, inquit, Cœlum & terram ipse fecit, ipse regit, ipsius natus gubernantur, ipse traxit tempora, momenta, ipse inflaturat, per ipsum omnia; ergo ita laudent illum sive in statu, sive in motu, sive de terra deorsum, sive de Cœlo sursum, sive vetustate, sive renouatione: Cùm vides hæc & gaudes, & atollis in artificem, & inuisibilia eius per ea, qua taeta sunt, intellecta contueris, confessio eius in Cœlo & in terra. Hoc idem similiter confirmatur per Philosophum i. Prosper 12. vbi *Philosophus.* inquirit medium negatiuum, propinquum demonstratiuum conclusionis negatiue; ut quare paries non respirat, ostendens non posse dici quia non est animal, quia tunc esse Animal, est esset causa propinquæ respirandi, & sic omne animal respiraret: Si enim negatio est causa ipsius non esse, affirmatio est causa ipsius esse: Sicut esse sine mensura calidi & frigidi non sanandi cauæ est; sic esse cum mensura eorundem est causa sanandi: & similiter, si affirmatio est causa esse, & negatio est causa non esse. Quod & Robertus Lincolniensis illum locum exponens similiter plane teneri; Thomas quoque ac alij exponentes. Item si creaturam non agere esset causa quare Deus non agit, & creaturam agere esset causa quare Deus agit; quare & prius natura esset creaturam agere quam primum agens, & prius natura esset causam secundam mouere quam primam contra tricelitum huius plane. Item proportionalia indicantur actuum prius non agere in passuum posterius, & passuum posterius non pati ab actiuo priori, atque actuum prius non agere per actuum posterius, & actuum posterius, non agere per actuum prius; Sed duorum primotum primum est causa secundi & naturaliter prius illo, quare & reliquorum duorum similiter. Quis enim vel leviter dubiter, quod quia actuum non agit in passuum, ideo passuum non patitur, non est cor-
- C tra; sicut quia actuum agit, ideo passum patitur, non est contra; sicut & agere est causa pati, & ipsum naturaliter antecedens? Quis enim negat, quod quia Deus non fecit unum Angelum possibiliter fieri quem non fecit, ideo ille Angelus non est factus, & non est contra? Et quia non fecit stellam in celo, ideo non est falsa, non est contra? Et quia non fecit Angelum perfectiorem in naturalibus, ideo non est perfectior, non est contra? Et quia non fecit Cœlū maius, ideo non est maius, & non est contra? Item cuiuslibet negationis veræ prima causa est in Deo, sicut decima pars, & vindictima decimi tertij primi monstrant; Negationis autem, quæ non est necessaria, sed contingens causa, in Deo videtur esse, non velle lic esse, vel non facere ita esse, sicut similium affirmationum causa in Deo est Deum velle & facere ita esse, sicut nonum primi demonstrat. Ita quicquid non sit à causa secunda Deus vult non fieri, & non vult positivè, scilicet habet nolle illud fieri ab ea; sicut vigesimum secundum primi & corollaria eius docent; & hoc non causaliter, nec antecedenter à causa secunda, sicut vigesimum primi monstrat:
- D prius ergo naturaliter & causaliter est Deum nolle positivè, quare & non velle atque non facere causam secundum agere, quam ipsam non agere. Item per idem vigesimum; Nulla res positiva posterior voluntate diuina est causa voluntatis ipsius; & multum videretur indignius, quod aliqua priuatio est: causa voluntatis diuine; Causam ergo secundam non agere, non est causa quare Deus vult illam non agere, & non vult positivè agere, nec quare non agit, sed est contra. Item per secundum primi, si Deus subtraheret manum suam qua cuiuslibet sustentat, ipsa in nihilum verterentur; & hoc causaliter propter subtrahitionem conseruationis diuinae; quia namque Deus non seruaret entia, ideo non essent; non autem quia non essent, ideo Deus non ea seruaret; sicut ante productionem rerum, quia Deus non produxit res, ideo non tuerunt, & non est contra; sicut & adhuc fuisse, si adhuc nihil produxisset; & sicut nunc est de multis non entibus non produxit, quæ potuit produxisse. Vnde & Anicenna i. Metap. 9. Intentio essendi est ex causa, quæ est causa essendi, & intentio non essendi est ex causa, quæ est priuatio intentionis causa essendi. Cui & concorditer August. 12. de Cœitate Dei 17. Deus, inquit, una eademque sempiterna, & incommutabili voluntate res quas condidit, & vt prius non essent, egit, quando non fuerunt, & vt posterius essent, quando esse ceperere. Dicitque Apostolus, qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, ad Rom. 4º. quanquam & hoc alter exponatur: Dicit quoque Prophetæ, vocavit famam super terram. Psalmi 144º. Super quod Augustinus una expositione præmissa subiungit, An quod est credibilius, vocavit famam, id intelligendum est, dixi vt famæ esset? vt hoc sit vocare quod appellare, hoc appellare quod dicere, hoc dicere quod iubere: Nam ille vocavit famam, qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Vnde & Anselmus de Cœlo Diaboli 1. Deus dicitur facere non esse, quod non est, quoniam cum poscit, non facit esse; ac si consideras ea quæ sunt cum transeunt ad non esse, non ipse facit ea non esse? quoniam nani- que
- E Augicenna. Augicenna. Augicenna. Augicenna.
- Apostolus. Propheta. Augicenna. Anselmus.

que non solum non est alia aliqua essentia nisi illo faciente, sed nec aliquatenus manere potest, quod factum est, nisi codem ipso seruante. Cum ipse delinit seruare quod fecit, ideo quod erat, reddit in non esse, quod non ab illo haber scilicet non esse, sed quia cessat facere esse. Ecce quam planetetur, non esse, non habere causam efficientem propriæ, sed potius deficientem; causam scilicet factum, & seruariam deficientem facere & seruare, id est non facientem rem possibilem fieri, aut factam non seruantem, sicut superius tangebatur.

C O R O L L A R I V M.

Huius Capituli Coroll. in Catalogo non reperitur.

EX his autem non improbabiliter videtur inferri, quod Deum non dare scientiam, gratiam, aut perseverantiam, seu quodlibet munus suum creature capaci, est causa quare ipsa non accipit, & non habet, & quia Deus non dat, ideo creatura non accipit, & non est contra. Hoc autem corollarium non negat Deum quandoque non dare gratiam aut alia munera propter culpam non recipientium, sed affirmat quod propria & per le causa non conceptionis, est non datus, non est contra. Videtur autem hoc corollarium ad præhabita consequi manifeste: Apparet quoque posse ostendit, sicut & conclusio principialis. Quis etiam nesciat omnem scientiam dati à Deo, sicut ex sexto primi, tertio & vigesimo huius secundi patet, & specialiter scientiam Prophetalem, & reuelationes multiplices arcanorum, ad quæ nullus potest attingere per viam: ingenii naturalis, sed tantum per reuelationem diuinam? Cur ergo non omnes habent omnes istas scientias, nisi quia ille non dat, per quem datur sermo sapientia & scientia, diuidens singulis prout vult? Quare & Elizæus, Dominus, inquit, cœlavit a me, & non indicavit mihi 4. Regum 4. per hoc reddens ignorante sicut causam? quis etiam legens, & non negligens libros Propheticos, non facile videat Prophetas non semper habuisse reuelationes diuinas, nec spiritum Prophetice, quare nec semper habuisse Propheticas visiones, sed quando placuit reuelantur? quæ ergo causa huius non conceptionis, nisi non datus, sicut & videtur Gregorius super Ezech. homilia prima testatur. Et si dixeris quod desidia, aut peccatum aliquid sit causa quare Deus non dat ei huiusmodi scientiam Prophetalem, certè peccato & desidia non obstante posset Deus, si vellet, huiusmodi scientiam ei dare. Malis etiam quandoque ostendit Deus reuelationes Propheticas, & viris sanctissimis non ostendit? Eisdem quoque Prophetis sanctissimis quandoque ostendit huiusmodi visiones, & quandoque abscondit; Angelis quoque malis & primis parentibus ante Peccatum, & sanctis Angelis confirmatis, quia nunquam peccauerunt, nec vñquam peccabunt, non dedit Deus omnimodam Prophetiam, sicut ex 16. huius pater; quæ ergo causa huius non conceptionis, nisi non datus reputanda? Præterea si Angeli, & primi parentes secundum opinionem quorundam erant creati **D** extra gratiam, & tales sine culpa per aliquam morulam permanerunt, causa quare tunc non accepserunt nec habuerunt gratiam fuit, quia Deus non dedit, non est contra, sicut nullus ignorat, quare & nunc similiter. Item proportionalia iudicantur non dare gratiam, & non accipere gratiam, atque non dare tantam gratiam, & non accipere tantam; sed certum est quod Deum non dare Angelo in principio, vel parvulo baptizato tantam gratiam, vnam scilicet maximam, cuius tuis capax, quam ei non credit, causa fuit quare non receperit, & non est contra. Item de parvulis hoc videtur perspicuum: Quia namque rationis imagine dici potest, quod parvulus non accipit gratiam, ideo Deus non dat eam, & non potius est contra? Item de adultis ponatur iuxta præmissa de gratia & penitentia primo huius, quod duorum peccatorum omnino æqualium ante hoc instans, qui & quantum in eis fuisset, fuissent æquales in hoc instanti, Deus vni conferat gratiam suam gratis, alteri verò nequaquam; tunc causa quare iste non recipit est, quia Deus non dat: Si enim daret aut dare vellet isti, ita recipieret iste sicut & ille. Et si dixeris quod vñus prius meruit, vel falem disponuit se, vel nunc facit, & alter nequaquam, & ideo iste accipit gratiam, ille nequaquam, non seruas positionem præmissam, quæ posuit in omnibus paritatem. Secundum etiam præmissa de gratia primo libro, nullus gratiam primam meretur per dispositionem præiuviam, nec per aliam quamlibet actionem. Cùm etiam isti sint pares in omnibus, excepta illa dispositione seu merito, & per trigesimum huius nullus potest elicere meritum, dispositionem, vel actionem quamcumque, nisi Deus prævolenter & prægente; & per decimum primi, si Deus prævoluit quemcumque quidlibet facere, hoc necessariò faciet; Causa ergo quare iste ita meretur, & se disponit ad gratiam, est quia Deus antecedenter hoc vult & facit; et si Deus ita vellet de altero, ille similiiter faceret, aliterque non potest: Causa ergo quare iste noui ita meretur, & se disponit, est quia Deus non vult hoc

- A hoc, nec efficit hoc in eo, quare & ista similiter erit causa quare iste non recipit gratiam, præfertum cum secundum te Deus non conferat gratiam sine merito aut dispositione huiusmodi præcedente. Et si iterum dixeris, quod Deus offert cuilibet gratiam, & vult quod eam recipiat, non tamen absolute, sed sub ista conditione, si sponte consentias per corollarium 3*c*i** huius *Reffonsio 2.* ierum corrigeris. Præterea videris supponere hominem posse ex se solo vel faltem ex se antecedenter cum Deo oblatione gratis consentire contra 38um primi, 20um & 30um huius secundi. Item iuxta præmissa contrare sponsionem priorem ponantur duo peccatores pates in omnibus, quibus Deus offerat æqualiter gratiam, & cum secundum te non sit necessaria quælibet recipere gratiam sibi oblatam, ponatur unum *illam* recipere, alterum vero nequaquam: || illorum qui ergo recipit gratiam consentit, & causa huius est, quia Deus volendo & prævolendo operatur & præoperatur in eo consensum, nec potest aliter consentire, sicut 30um huius monstrat:
- B & qui non recipit gratiam non consentit, nec hoc potest, nisi Deus prævolendo hoc præoperetur in eo, nec ipse potest facere Deum præuelle & præoperari hoc in ipso, nec Deo prævolenti & præoperari volenti resistere per 10um primi libri: causa ergo quare non consentit, est quia Deus ipsum non vult præuenire, nec præuenit operando; Si enim Deus hoc vellet, ita consentiret iste sicut ille. Altere forte dices, quod Deus offert gratis cuilibet gratiam, dum tamen aperiat manū suā, dum aperiat sinū suū, dum aperiat cordis arcā, gratia receptricē; quare qui accipit, ideo accipit, quia Deus dat; qui vero non accipit, ideo non accipit, quia non aperit, sive Deus non dat, quia iste non accipit gratiam quae offertur: sicut si porrigit tibi munus & tu accipis, non ideo do quia accipis, sed et contra; & si alteri porrigit quippiā & ille non accipit, non ideo non accipit, quia non do, sed ideo non do, quia non accipit. Hec autem responsum castigabitur ut præcedens, & per 3um cap. primi libri. Præterea quando Deus offert cuipiam gratiam, quid intendit de receptione gratiae finaliter circa ipsum? Vel enim intendit & vult quod eam recipiat,
- C vel nequaquam: si intendit & vult quod eā recipiat, per 10um primi semper fit ita, nec potest dicere, quod Deus conditionaliter hoc intendit, sicut præmissa contra responsionem proximam manifestant. Si Deus hoc non intendat, nec velit cum bene sciat, quod nisi hoc intendat & velit, & hoc antecedenter & independenter respectu actionis seu passionis humanae, inaniter & delusoriè eam offert; quis enim rationabiliter offert quicquam alicui indigenti, non concessis alijs necessarijs, sine quibus bene scit offertens indigentem non posse illud recipere, nec illa alia posse habere a se solo aut antecedenter a se, nec ab aliquo alio, præterquam ab ipsomet offertente omnia gratis dante, & gratuitè inchoante? Mirabilis misericordia esset illa que in nullo reuerante miseriam miseri, sed potius aggrauaret, dum ei delusoriè porrigeret talia & non daret. Imo per 22um primi & eius corollarium, Si Deus non intendit, nec vult hoc, intendit & vult eius oppositum, ubi maior & delusio & duplicitas videretur. Vel arguitur hoc modo, Deus cum offert alicui gratiam, vel vult eam dare ei, vel non vult eam dare ei &c. sicut
- D supra. Item in exemplo proposito, si tu offeras mihi quicquam, & bene scires quod non posses per me solum, nec per adiutorium cuiuscumque alterius aperire manum meam contractam ad recipiendum, nec inciperes aperi:re, aut aliquid facere, nisi per te omnia inchoantur & continuo prosequentur, scireq; non esse in potestate mea quid tu circa me velles, & quod quicquid velles statim fieret, & non velles, immo nolles quicquam agere vel iuvare ad aperiendum manum meam, nonne tu es in causa quare non aperireni manum & recipere munus tuum? Quare & te non dare, esset causa quare ego non recipiem. Hoc etiam confirmatur. Date, vt dicūt Iuriste, est *accipere* facere; date ergo non solum importat offerte, sed & accipere: quo modo ergo dictis acceptionem non esse causam dationis? Imo non est causa oblationis, sed dationis est causa, sicut & oblatio. Sicut enim oblatio, sic & acceptio præcedit naturaliter & causaliter dationem, & ipsam efficit & consummat: nisi enim accipero, non fit meum. Præterea si date importat haec duo, offerte & accipere, defectus dationis seu non date potest continere vel ex defectu oblationis, vel ex defectu receptionis: qui ergo cum potest, non facit utrumq; necessario requisitus ad dare, & sine quo neutrū potest fieri, est causa quare non datur. Si ergo offeras mihi quicquam, & potes facere me recipere, nec ego aliter possum recipere, causa quare non accipio, est quia non facit me accipere. Quod vt adhuc clarius elucescat, ponatur te esse sapientē Doctore, me autem insipientē discipulū, qui ex præcepto Patris mei Domini nostri cōmuniū tenet, præbere mihi doctrinā, simq; talis sub potestate tua; quod si efficaciter offeras mihi doctrinā, ego illā accipia, si autem minus, nequaquam. Si igitur tu non offeras nec das mihi doctrinā, nec ego cā accipio, nonne Dominus reputabit te in causa quare ego non accipio disciplinā? Extimo quod iusto iudicio reputabit, Adhuc forsitan non desines respondere dico, quod Deus offert cuilibet gratiam, & quidā non ponunt obicē gratia, sed potius eū tollūt, & ideo ipsi recipiunt gratiam eis oblatā; alij autē ponunt obicē gratia, poltūtne non tollunt; quare ipsi nequaquam eum accipiunt: sicut est de illuminatione & non illuminatione dominus à *Reffonsio 4.*

sole per fenestrā apertā & clausā. Pro ista autē responsione videtur quārendū rationabiliter A quid sit obex : & videtur quod sit aliquod obiectum, seu obsistens gratiæ, scilicet peccatum mortale repugnans gratiæ salutari, huc non consensus, seu dissensus, non apertio seu clausio cordis humani cūm gratia Dei offertur. Et quicquid obex dicatur, potest ista responsio corripī, sicut aliae præcedentes, cūm nullus posset hunc obicem tollere nisi Deus, vel per Deum ipsum prætollentem, & si ipse eum voluerit tollere, irresistibiliter tollitur, sicut decimum primi docet. Hoc idem & præstolentem de gratia & pœnitentia cum eodem decimo primi monstrant; vnde & ipsam Dominus, Misericordia cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit, Exod. 33. Et iterum, Auferam cor lapideum, &c. Ezech. 36. glossa ; id est, omnem duritiem, & cor incredulum. Et Apostolus, Cuius vult miseretur, & quem vult induiat, ad Rom. 9. Et Augustinus de prædestinatione sanctorum 9. tractans illud Iohan. 6. Omnis qui auditur à Patre, & didicis, venit ad me ; Valde, inquit, remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua Deus auditur, & docet. Multos venire ad filium videmus, quia multos cre- B dente videimus in Christum ; sed ubi & quomodo hæc à Patre audierint & didicent, non videmus. Nimirum gratia ista secreta est : gratiam verò esse quis ambigat ? Hæc itaque gratia quæ occulè humanis cordibus digna largitate tribuitur, à nullo duro corde respuitur : Ideo quippe tribuitur, ut cordis duritas primitus auferatur. Quoniam ergo Pater in cœlū auditur, & docet ut veniat ad Filium, auferat cor lapideum, & dat cor carneum, sicut Propheta prædicente promisit ; sic quippe facit filios promissionis, & vafa misericordia quæ præparauit in gloriam. Et sequitur decimo : Cur autem non omnes docet ut veniant ad Christum, nisi quia omnes quos docet, misericordia docet ; quos autem non docet, ideo non docet, quoniam cuius vult miseretur, & quem vult obdurat. Et si dixeris obicem esse actum aliquem positum gratia repugnarem, puta actualem contradictionem, rebellionem huc contemptum, & ipsum tolli non posse, nisi per non actionem seu priuationem actus huiusmodi, quæ non est à Deo, seu non antecedenter à Deo, sed ab homine, adhuc poteris coripi sicut prius. Præ- C terea tunc omnis non habens huiusmodi actum contrarium reciperet gratiam, quod falsum est de patruulis, de morionibus, de adultis, sanis, dormientibus, seu vigiliantibus, habentibus actus bonos morales, vel indifferentes, vel venialiter tantum malos, quales potest habere in gratia constitutus. Item quomodo dicas actum talem tolli non posse, nisi per non actionem, aut solam priuationem agendi ? Potest enim per actum contrarium positum, sicut contempnus per obedienciam, odium per dilectionem, & ita de alijs : Quām facile ergo posset Deus, si vellet, tollere huiusmodi obicem, huc actum ? Huiusmodi quoque obex per 30. huius fit, & ponitur antecedenter à Deo : quomodo ergo vult Deus conferre huic gratiam, in quo parat obicem gratiam repellentem ? vel si Deus non dat gratiam propter obicem resistentem, & ipse Deus scienter & præcedenter causat hunc obicem, quomodo non ipse Deus est causa non acceptationis gratiæ salutaris ? Huic etiam Corollario attestari videatur virtusq; series testamenti, D & Doctorum autoritas copiosa : Quis enim, qui vel corticem sacræ scripturæ aut Doctorum respexit, nesciat Deum omnia suls mensuris, numeris & ponderibus originaliter statuisse, sicut & breuiter tangit 46. primi ? Cut ergo non sicut antecedenter & originaliter statuit & prouidit numerum electorum, sicut 46. primi & 5. huius testantur, si & numerum creditorum & perseveraturorum finaliter similiter statuebat, ita quod sit tantus, & non maior, neque minor ? Quis ergo causa primaria negationis istius ? Nonne ille, qui numerat multitudinem stellarum, multitudinem scilicet saluandorum, sicut est causa quare non sunt plures stellæ materiales in cœlo, sicut etiam est causa quare cœlum non est maius ? quæ etiam causa quare istæ sunt vnitates numeri electorum, & non pro istis aliæ totidem, nisi ille qui omnibus eis nominavocat, sicut est causa quare hæc stellæ materiales non sunt alia creatæ, & iste mundus non alius cum istis non alijs creaturis ? Quis etiam dubitet, sicut Deus prouidit & statuit numerum certum stellarum, sic & arenæ maris quia reprobi figurantur, sicut 27. primi & sequentia manifestant, cūm & post finale iudicium volet numerum damnatorum esse tantum præcisè, & E non volitione nouella, nec à posterioribus rebus causata, sicut 23. & 20. primi docent ? Quis etiam Theologus, si non Pelagij socius, nesciat primam causam reprobationis, & voluntatis diuinæ qua quoddam & eternaliter reprobatur, esse ex parte Dei reprobantis, non ex parte Angeli vel hominis reprobati, sicut patet ex 45. primi ? Si tamen non accipere gratiam & perseuerantiam esset causa non dandi, esset è contra. Quare & Augustinus, Gregorius, alijq; Doctores innuunt frequentius, & dicunt non esse quārendam, neq; aliquid causam non tractio- nis à Deo, non auditionis, non obedientie, non perseverantie, & similiū, ex parte non trahi & similiū ; sicut multa premissi de gratia, de pœnitentia, & de perseuerantia manifestant. Augustinus siquidem 1. part. super Iohan. homil. 26. Quem, inquit, trahat, & quem non tra- hat, quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare. Si tamen idem

Exodus.
Ezechiel.
Apostolus.
Augustinus.

Augustinus.

Pater

- A Pater quenquā non traheret, quia ipse non trahitur, posset rationabiliter queri quare, quia & veraciter reddi quare. Item Exod. 4. legitur Dominum dixisse ad Moysen, Quis fecit os hominis, aut quis fabricauit mutū & surdū, videntē & cœcū? Nonne ego? Glosa super verbum, Exodus. mutum, In ore, inquit, vel in spiritu; quare & reliqua sunt similiter exponenda. Vbi & alia glosa, scilicet Augustini, Sunt, inquit, qui de Deo calumniantur, vel potius scripturæ verteris testamenti, quia dixit Deus quod fecit mutum. Quid ergo dicunt de Christo aperte dicente, Ego veni, vt qui non vident, videant; & qui vident, cœctiantur? Quis autem nili inciens crederiderit, aliquid homini secundum virtutem corporaliam postea accidere quod Deus nolit? Sed eum iustè totum velle nemo ambigit. Cui & concorditer Moses Deut. 29. Vos, inquit, vidistis universem quæ fecit Dominus coram vobis in terra Aegypti, Pharaoni & omnibus fetiis eius universæ; terra illius temptationes magnas quas viserunt oculi tui, signa illa portentaque; igitur gentia, & non dedit vobis cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ possint audire usq; in præsentे diem. Glosa, cor intelligens, i. voluntatem operandi quæ intelligit, & oculos scilicet cordis videntes, audire, i. obediunt. Quibus & non dis ordinat Esaïas, Excoecauit oculi populi huius, & aures eius aggredit, & oculos eius claudit, ne forte videat oculis, & auribus suis audit, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum, Esa. 6. Similem quoque sententiam docet Christus, sicut Matt. 13. Marc. 4. & Luc. 8. euidenter apparuit. Vnde & Ioh. 12. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, vt fermo Esaïæ Prophetæ impleretur, quem dixit Dominus, Quis creditur auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaïas, Excoecauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculus & intelligent corde, & conuertantur, & sanem eos. Quod tractans Augustinus 1. part. luper lohan. homil. 53. ita scribit, Quod vero addidit, & conuertantur, & sanem eos; vtrum subaudiendū sit, non, i. non conuertantur, connexa desuper sententia, vbi dictū est, vt non videant oculos, & intelligent corde, quia & hic utique dictum est, vt non intelligent; & ipsa enim conuersio de ilius gratia est, cui dicitur, Deus virtutum conuerte nos; An forte & hoc de superna medicina misericordia factū intelligentum est, vt quoniam peruersæ & superbæ voluntatis erant, & suam iustitiam constituere volebant, ad hoc deferruntur vt excoecarentur; ad hoc excoecantur; vt offendenter in lapidem offensionis, & impletur facies eorum ignominia, atq; ita humiliati quererent nomen Domini, & non suam quam inflatur superbis, sed iustitiam Dei qua iustificatur impius? hoc enim multis eorum prosluit in bonum, qui de suo scelere compuncti in Christum postea crediderunt, pro quibus & ipse oraverat dicens, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Qui & in questionibus Euangeli, Augustinus sicut recitat glosa Thomæ super Mart. 13. vbi allegatur eadem autoritas Esaïæ, sic ait, Oculos suos clauerunt, ne quando oculus videant; i. ipsi causa fuerunt, vt Deus eis oculos clauderet. Alius enim Euangelista dicit, Excoecauit oculos eorum, sed utrum nunquam videant,
- B an vero ne vel sic aliquando videant exercitate sua sibi displicescentes & se doleares, & ex hoc humiliari atque commoti ad confitendum peccata sua, & pie querendum Deum. Sic enim Marcus hoc dicit, Ne quando conuertantur & dimittantur eis peccata: vbi intelliguntur peccatis suis meruisse vt non intelligenter; & tamen hoc ipsum misericorditer eis factum, vt peccata sua cognoscerent, & conuersi veniam mercerentur. Quod autem lohanus hunc locum dicit, Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaïas, Excoecauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculus & intelligent corde, & conuertantur, & sanem eos, aduersari videtur huic sententia, & omnino cogere, vt quod hic dictum est, ne quando oculus videant, non accipiatur, ne vel sic aliquando oculus videant, sed prosluit vt non videant; quandoquidem aperte dicit, Ita vt oculus non videant. Et quod ait, Propterea non poterant credere, latus ostendit non ideo factam excoecationem, vt ea commoti & dolentes se non intelligent, conuerterentur aliquando per præsentiam. Non enim possent hoc facere nisi prius credarent, vt credendo conuerterentur, conuersione lansentur, sanitate intelligerent, sed ideo potius excoecatos vt non credarent: Dicit enim apertissime, Propterea non poterant credere. Quod si ita est, quis non exurgat in defensionem Iudeorum, vt eos extra culpam fuisse proclameret, quod non crediderunt? Propterea enim non poterant credere, quia excoecauit oculos eorum. Sed quoniam potius Deus extra culpam debet intelligi, cogimur fateri alijs quibusdam peccatis ita eos excoecari meruisse, qua tum excoecatione non poterant credere: Verba enim Iohannis ista sunt, Non poterant credere, quia iterum dixit Esaïas, Excoecauit oculos eorum. Frustra itaque conanunt intelligere ideo fuisse excoecatos, vt conuerterentur cum conuerti non poterant, quia non credebant; & ideo credere non poterant, quia excoecati erant. An forte non absurdè dicimus quoddam Iudeorum fuisse sanables, sed tanto cum tumoris superbiz periclitatos, vt eis expediret primò non credere, & ad hoc
- C
- D
- E

fuisse cœcatos ut non inteligerent Dominum loquentem parabolas, quibus non intellectis non A in eum crederent, non credentes autem cum ceteris desperatis crucifigerent eum, atque ita post eius resurrectionem conuertentur, quando iam de reatu mortis Domini humiliati amplius diligenter, à quo sibi tantum seclusus dimissum esse gaudent, quoniam tanta corum superbia tali humiliatione esset deicienda? Quod incongruè dictum esse quilibet arbitretur, si non ita contigisse in actibus Apostolorum manifeste legitur. Non ergo abhorret quod ait Iohannes, Propterea non poterant credere, quia exœcauit oculos eorum ut non videant, ab ea sententia, qua intelligimus ideo exœcatores ut || conuerterentur, hoc est, ideo eis per obscuritatem parabolatum occultata sententias Domini, ut post eius resurrectionem salubriore poenitentia resipiscerent; quia per obscuritatem sermonis exœcati, dicta Domini non intellexerunt, & ea non intelligendo, non in eum crederunt, non in eum credendo crucifixi sunt, atque ita post resurrectionem miraculis quæ in eius nomine fiebant exterriti, maioris criminis reatu compuncti sunt, & prostrati ad poenitentiam; deinde accepta indulgentia ad B poenitentiam flagrantissima dilectione conuerteri: quibuldam autem non profuit illa cœcitas ad conuersionem. Qui & de bono perseuerant 41. dicit, In perditionis massa relicti sunt Tyrii & Sidonii, qui credere potuerunt, si mira Christi signa vidissent; sed quoniam ut crederent non eis erat datum, etiam unde crederent est negatum: Ex quo apparet habere quosdam in ipso ingenio diuinum naturaliter munus intelligentia quo moueantur ad fidem, si congrua suis mentibus vel audiant verba, vel signa conficiant, & tamen si Dei altiore iudicio a perditionis massa non sunt gratia prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta diuina vel facta, per quæ possent credere si audirent virtutem talia, vel viderent. In eadem perditionis massa relicti sunt etiam Iudei, qui non potuerunt credere factis in conspectu suo tam magnis clarisque virtutibus: Cur enim non poterant credere? Non tacuit Euangeliū dicens; Cùm autem tanta signa fecisset eoram eis, non crediderunt in eum, ut sermo Esaie Propheta impleretur, quem dixit; Domine, quis credit auditui nostro? Et brachium Domini cui reuelatum est? Et ideo non poterant credere, quia iterum dixit Esaie; Exœcauit oculos eorum, & indutauit cor illorum, ut non videant oculis, nec intelligent corde, & conuerrant & sanem illos. Non erant sic ergo exœcati oculi, nec sic induratum cor Tyrionum & Sidoniorum, quoniam creditissent, si qualia viderunt isti signa vidissent: sed nec illis profuit quod poterant credere, quia prædestinati non erant ab eo, cuius infirmitates sunt iudicia, & inestigables viæ: nec illis obfuscer, quod non poterant credere, si ita prædestinati essent ut eos cœcos Deus illuminaret, & induratis cor lapideum veller auferre. Scio quod multi præmissa verba Domini, Mosis & Esaie, atque similia multum alteri intelligunt & exponunt; nec obstat. Sacra namque Scriptura ex sua secunditate multiplici multiplicem parturit intellectum: nullus tamen Catholicus, sicut puro, ita alias aut alienas expositiones admittet, quod expositionem Euangelistæ precipui de ipso prædicatore veritatis in D structi, imò ipsius sanctissimi Euangeli, & doctissimi Augustini repudiet. Propterea Dominus ipse dixit, Ego indurabo cor Pharaonis, & non dimitter populum; Exod. 4. Et infra 9. Indutavitque Dominus cor Pharaonis, & non audiuit eos, sicut locutus est Dominus. Quid autem significat quod dicitur, Dominum cor hominis indurare, nisi autoritatem, superioritatem, & causalitatem indurationis cordis humani esse apud eum, non apud hominem, licet fiat propter peccatum hominis antecedens? Et quid est Dominum cor hominis indurare, nisi non emollire cum posset, non dare oleum pietatis, non misereri misero peccatori, seu nolle aut non velle hæc facere, sicut expositiones Doctorum quamplurimæ contestantur? Vnde Gregorius 11. Moral. 5. super illud Job. 6. Si inelucrabit hominem, nullus est qui aperiat. Obdurare Deus per iustitiam dicitur, quando cor reprobum per gratiam non mollitur. Cui & concorditer Augustinus de prædestinatione & gratia Dei, qui est quintus inter eius sermones 7. Quid est, inquit, indurabo, nisi non emolliam? Dicitque Petrus 1. sentent. dist. 41. 1. quod reprobatio Dei est nolle misereri, & obduratio Dei non E misereri; ut non ab illo irrogetur aliiquid quo sit homo deterior, sed tantum quo sit melior non erogetur: Quis igitur Deus non emollit cor hominis, ipsum non emollietur, & non ē contra. Quartus & Apostolus ad Roman. 9. tractans hunc locum Scripturæ, & ostendens prædestinationem seu electionem & reprobationem non esse ex operibus hominum, sed ex voluntate diuina, disputatione præmissa concludit; ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat; & consequenter valida disputatione compescit homines, ne de huiusmodi querere vel disputare præsumant. Si || tamen Deus ideo quempiam induraret quia ipse induraretur, id est, non emolliaret hominem quia ipse non emollieretur, esset causa quærenda rationabiliter & reddenda: Cur etiam diceret Apostolus, quem vult indurat? Alias enim potius

|| confite-
rentur,

Augustinus.

Exodus.

Gregorius.

Augustinus.

|| enim

- A tuis diceret, qui vult obdurari, vel qui non vult molliri, vel qui non mollitur obduratur. Quapropter beatus Augustinus de prædestinatione & gratia Dei 17. Nonne, inquit, Nabuchodonosor post innumeratas impiorates flagellatus penituit, & regnum quod perdidit rursus accepit? Pharaon autem ipsius flagellis est durior esse^{Augustinus.} & perire. Hic mihi rationem reddat, qui diuinum consilium nostrum alta sapienti corde disjudicat, cur medicamentum unius Medicis confessam alij ad interitum, alijs valuerit ad salutem, risi quia Christi bonus odor, alijs est odor vita in vitam, alijs odor mortis in mortem? Quantum ad naturam ambo homines erant, quantum ad dignitatem ambo Reges, quantum ad causam ambo captiuorum populum Dei possidentes, quantum ad penitentiam ambo flagellis clementer admoniti? Quid ergo fines eorum fecit esse diversos, nisi quod vnu manu Dei lentiens in recordatione proprie iniquitatis ingemuit, alter liberò contra Dei misericordissimam veritatem pugnauit arbitrio? Hic qui-
- B cinq̄e responderet, illi ut mutatur affusse diuum, huic ut induratur defusile praesidium, & hoc contendit iniustum; propter quod rerum ipsarum fines in Dei voluntate constituens dixit Apostolus, Cui vult misericordia, & quem vult indurare, dicente etiam Domino, Sine me nihil potest facere: Intelligat ita omnia vel adiuuante Domino perfici, vel deferente permitti, ut noxerit tamen nolite eo nihil prorsus admitti. Et sequitur 18. Sed reditur ad parvulos, reditur ad geminos. Parum est, quod dixi, reditur ad nec dum natos, qui & in eodem concubitu feminati, & in eodem momento fuerant in lucem proferendi: eis discrepans diversumque iudicium diuinam voluntatis apparens, sensus hominum de voluntate Dei superbum omnium disputantes magnitudo questionis obtinbat. Exalta iam viribus vocem tuam, O inuesti accusator iusti, & dic mihi quid bonum meruit? Quid mali ille commisit? Et respondeo tibi; non ego, sed Paulus Apostolus; Nihil quidem ambo meruerunt, & habet potestatem filius Iusti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in
- C contumeliam. Dicitur es, quare? Quia est iudicium huius tam confusa diversitas? Rursus ad hanc presumptionem ille te confutet, & dicat, O homo, tu quis es, qui responderes Deo? Maxime quia ad illam humanorum auctum comparationem rursus intentio conuersa responderet, iniustus non posse argui creditorem, qui duobus debitoribus tale voluerit habere iudicium, ut unu doner, ab alio exigat quod ab utrilibus debetur. Quod si ita est, quia tandem impudentia homo deo, lurtum de figulo iudicabit, non solum dicens, quid me fecisti sic? Sed etiam de alijs damnabili curiositate perscrutans, & dicens, quare de eadem massa fecisti aliud quidem sic, aliud verò sic? Si humanum genus, quod ex eatum primitus constitutus ex nihil, non cum debito mortis & peccati origine nascetur, & tamen ex eis Creator omnipotens in æternum nonnullos damnare vellet interitum, quis omnipotenti Creatori diceret, Quare fecisti sic? Qui enim cum non essent esse donauerat, quo fine essent habuit potestatem, nec dicentes certi, Cur paribus omnium meritis diuum discreparet arbitrium? Quia
- D potestatem habet filius Iusti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam. Nunc autem cum damnatis poena iusta reddatur, saluatis autem gratia donetur indebita, quis usque adeo humanæ conditionis oblitus diuini sensus arcana discutat, ut cum ipse penam merito fuerit consecutus, queratur cur alijs gratiam, quia ei non debet batur accepit? Pro his tamen sciendum quod oportet dupliciter potest sumi: uno modo pro reprobatione, scilicet pro obdurate actione, id est, pro voluntate diuina nolente seu non volente mollire, aut volente non mollire; & sic non habet causam superiorē & priorem ex parte hominum assignandam, sicut apparet ex vicésimo, & quadragésimo quinto primi, & sic puto loqui Apostolum ad Romanos, ubi fuerat allegatus, sicut processus eius indicat evidenter: alio modo accipitur obdurate pro reprobatione pastiue, id est, pro effectu reprobationis, effectu scilicet voluntatis diuinae predictæ, hoc est, pro defectu collationis, sive pro ipsa non collatione gratiae mollientis: & sic dicitur, sicut impropriè, habet causam ex parte hominis obdurate, culpam videlicet præcedenter, que tamen culpa non est ipsa non receptio gratiae, sed alia prior ea, ut patet de Pharaone & alijs, quando actualiter obduranter: prius namque est quis peccator, quam Deus fit ultor. Et sic loquuntur plerisque Doctores, dicentes Deum ex misericordia liberare, sed secundum iudicium obdurate; iudicium autem videtur esse secundum operaiudicati. Vnde & Petrus 1. sent. dist. 42. Sicut, inquit, prædestinationis effectus est gratia appositio; ita reprobationis effectus obdurate. Qui & supra dist. 41. 1. dicit, aliquod esse meritum obdurate, misericordia verò nullum: & subdit, Miseretur itaque secundum gratiam que gratis datur, obdurate autem secundum iudicium quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, quod sicut reprobatio Dei est nolle misericordi, ita obdurate Dei sit non misericordi, ut non ab illo interrogetur aliquid, quo sit homo de-
- E causam ex parte hominis obdurate, culpam videlicet præcedenter, que tamen culpa non est ipsa non receptio gratiae, sed alia prior ea, ut patet de Pharaone & alijs, quando actualiter obduranter: prius namque est quis peccator, quam Deus fit ultor. Et sic loquuntur plerisque Doctores, dicentes Deum ex misericordia liberare, sed secundum iudicium obdurate; iudicium autem videtur esse secundum operaiudicati. Vnde & Petrus 1. sent. dist. 42. Sicut, inquit, prædestinationis effectus est gratia appositio; ita reprobationis effectus obdurate. Qui & supra dist. 41. 1. dicit, aliquod esse meritum obdurate, misericordia verò nullum: & subdit, Miseretur itaque secundum gratiam que gratis datur, obdurate autem secundum iudicium quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, quod sicut reprobatio Dei est nolle misericordi, ita obdurate Dei sit non misericordi, ut non ab illo interrogetur aliquid, quo sit homo de-

terior, sed tantum quo sit melior, non erogetur. Vltius aduertendum quod quandoque A legitur *|| Dominum* cor hominis indurare, quod debet intelligi modo prædicto, seu modis prædictis: quandoque vero ipsum hominem cor suum, cœrueum suum & huiusmodi indurare; quod dupliciter potest intelligi; vel quia hoc sit propter culpam eius priorem, sicut premissa testatur; vel quia sponte *Non inuité*, nec coacte est durus: quandoque autem simpliciter legitur cor eius esse induratum, quod utroque modo potest exponi. Amplius autem de Roboam legitur, Non acquieuit Rex populo, quoniam aduersatus fuerat eum Dominus, ut suscitatere verbum suum quod loquutus fuerat in manu Ahia Silonite ad Ierooboam 3. Reg. 12. & de Amasiah, Noluit audire Amasias, eo quod esset voluntas Domini ut tradetur in manibus hostium propter Deos Edom. Quare & Augustinus de gratia & libero arbitrio 46. quis non diuina iudicia contremiscat, quibus agi Deus in cordibus etiam malorum hominum quicquid vult, reddent stamen eis secundum merita eorum? Roboam filius Solomonis reputat consilium salubre seniorum quod ei dederant, ne cum populo dure ageret, & verbis seruorum suorum potius acqueuit, respondendo minaciter quibus leniter debuit. Vnde hoc, nisi propria voluntate? Sed hinc ab eo recesserunt decem tribus Israël, & alium Regem sibi constituerunt Ierooboam, ut irati Dei voluntas fieret, quod etiam futurum esse prædixerat: quid Scriptura dicit? Et non audiuit Rex plebem, quoniam erat conuersio à Domino, ut statueret verbum suum quod loquutus est in manu Ahia Silonite de Ierooboam filio Naboth; Nempe sic factum est, & id per hominis voluntatem, ut tamen conuersio esset à Domino. Qui & infra 47. Quid est quod homo Dei dixit ad Amasiam Regem, Non veniet tecum exercitus Israël; Non enim est Dominus cum Israël, omnibus filiis Ephraim; quoniam si putaueris obtinere te in illis, in fugam conuertere te Deus ante inimicos? deinde Scriptura subiungit, Et non audiuit Amasias, quoniam à Deo erat ut tradetur in malum, quoniam querierunt Deos Edom. Ecce Deus idolatriæ peccatum volens vindicare, hoc operabatur in C eius corde, cui vtique iustè irasciebatur, ut admonitionem salubrem non audiret, sed ea contempta iret in bellum, ubi cum suo exercitu caderet. Item quid aliud significat, Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est, qui potest capere, capiat? Marth. 19. & illud, Oculi autem illorum tenebantur, ne cum agnoscerent: Luc. v. t. & illud, Vos non creditis, quia non estis ex oibus meis Ioh. t. o. Imo & hanc regulam Philosophicam prælibatam, Si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis, videtur ipsa veritas canonizare, cum dicit, qui est ex Deo, verba Dei audit; propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis: Ioh. 8. Quare & Chrysostomus, sicut allegatur in glossa Thomæ, super illud Io. 10. præmissum, sic ait, Quare non credant, ostendit subdens, Sed vos non creditis, quia non estis ex oibus meis. Super quod verbum Augustinus i. part. super Ioan. homilia 48. Oues, inquit, sunt credendo, pastorem sequendo, per ostium intrando. Quomodo ergo istis dixit, Non estis ex oibus meis? quia videbat eos ad semipernulum interitum prædestinatos, non ad vitam æternam sui sanguinis pretio comparatos. Qui & supra homilia 42. exponens illud Ioan. 8. præmissum, Quoniam, inquit, præcliverat qui fuerant credituri, ipsos dixit ex Deo, quoniam regenerationis adoptione resusciterentur ex Deo: ad hos pertinet, Qui est ex Deo verba Dei audit: Quod vero sequitur, Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis, eis dictum est, qui non solum peccato vitiis erant, (Nam hoc malum commune erat omnibus) sed etiam præcogniti quod non fuerant credituri ea fide, qua sola poscent a peccatorum obligatione liberari. Quapropter præsciebat illos quibus talia dicebat, in eo permanuros, quod ex diabolo erant, id est, in suis peccatis atque impietatis mortuoros, in qua et similes erant, nec venturos ad generationem, in qua essent filii Dei, hoc est ex Deo nati, à quo erant homines creati. Secundum hanc prædestinationem loquutus est Dominus: Istud tamen potest & alterius intelligi & exponi, de quolibet existente in gratia, vel sic existente ex Deo, quamdiu est talis, & de quolibet carente gratia, & sic non existente ex Deo, quamdiu est talis iuxta præmissa 38. & sequentibus primi libri. Vnde Salvator, Quare loquelam meam non cognoscitis? quia non potestis audire sermonem meum, Ioan. 8. quamdiu scilicet mali estis. Quare & Chrysostomus sicut ibi recitat glossa Thomæ, sic ait; Primo igitur captanda est virtus quæ verbum dominum exaudiat, ut deinceps validi sistamus ad percipiendam totam loquitionem Iesu; quoniam quamdiu quis curatus non est in auditu proprio à Verbo, quod dicit surdo, Apertariis; auditu percipere nequit. Veruntamen unum verbum Dei est, quod & omnes, & singuli prædestinati audiunt, vel audient aliquando, & nullus reprobatus inquam audiet illum verbum. Hoc autem verbum, sicut Augustinus, homilia 45. super Ioannem per longam disputationem ostendit, est; Qui perseveraverit usque in finem hic saluus erit. Patet ergo secundum sententiam veritatis, Augustino testante, quod sicut esse ex oibus Christi, & ex

A ex Deo secundum prædestinationem, scilicet esse prædestinatum, est causa credendi, & audiendi salubriter vocem Christi: ita & non sic esse, non sic faciendi: Non autem esse prædestinatum originaliter est ex Deo, quia non ex operibus reprobati, teste 45°. primi. Eadem quoque sententiam contestantur autoritates eiusdem de prædestinatione sanctorum 10. de bono perseuerantie 41. superius allegatae; qui & de correptione & gratia quasi per totum ostendit, quod omnes homines debent charitatiè corripi & moueri; quod tamen correptione prædestinatum prodest, non prædestinatus non prodest: vbi & 68. longa disputatione premissa ita concludit; Patiantur ergo se homines corripi quando peccant, nec de ipsa correptione argumententur contra gratiam, nec de gratia contra correptionem, quia & peccatis iusta pena deberunt; ad ipsam pertinet iusta correptione, quæ medicinaliter exhibetur, etiam si falsus ægrotantis incerta est; ut si is, qui corripitur, ad prædestinatorum numerum pertinet, sit ei correptionis salubre medicamentum; si autem non pertinet, sit ei correptionis penale tormentum: sub isto ergo incerto ex charitate adhibenda est, cuius exitus ignoratur. Itam quoque sententiam videtur Salvator docuisse capaces, quando murmurantibus Iudeis contra sermonem suum de pane vita, respondit, Nolite murmurare inuidem; Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum. Scriptum est in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei: Omnis qui audierit à Patre & didicit, venit ad me, Ioh. 6. vbi videtur minuire, quod quia illi non fuerint tracti nec docti, quia non audierunt, nec didicent, ideo non venerunt ad eum credendo. Quare & infra, Sunt, inquit, quidam ex vobis, qui non credunt; sciebat enim ab initio Iesus, qui essent credentes, & quis traditurus cum esset: & dicebat, Propterea dixi vobis, quod nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Si mihi exponenti non credis, credi Augustino homilia 26. super Ioannem dicenti, Murmuringibus respondit Iesus, Nolite murmurare ad inuidem, tanquam dicens; Scio quare non

Augustinus.

B tunet, sit ei correptionis salubre medicamentum; si autem non pertinet, sit ei correptionis penale tormentum: sub isto ergo incerto ex charitate adhibenda est, cuius exitus ignoratur. Itam quoque sententiam videtur Salvator docuisse capaces, quando murmurantibus Iudeis contra sermonem suum de pane vita, respondit, Nolite murmurare inuidem; Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum. Scriptum est in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei: Omnis qui audierit à Patre & didicit, venit ad me, Ioh. 6. vbi videtur minuire, quod quia illi non fuerint tracti nec docti, quia non audierunt, nec didicent, ideo non venerunt ad eum credendo. Quare & infra, Sunt, inquit, quidam ex vobis, qui non credunt; sciebat enim ab initio Iesus, qui essent credentes, & quis traditurus cum esset: & dicebat, Propterea dixi vobis, quod nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Si mihi exponenti non credis, credi Augustino homilia 26. super Ioannem dicenti, Murmuringibus respondit Iesus, Nolite murmurare ad inuidem, tanquam dicens; Scio quare non

Iohannes.

C esuratis, & istum panem non intelligatis, nec queratis. Nolite murmurare ad inuidem, Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum. Nota quare & causam. Et sequitur magna gratia commendatio, Nemo venit nisi trahat: quem trahat, & quem non trahat, quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare. Noli, inquam, velle iudicare per causam sumptum ex parte tracti, vel non tracti, antecedenter trahentem seu mouentem voluntatem diuinam, iuxta præmissa 20. & 35. & sequentibus primi libri. Si tamen quenquam non trahi à Deo, esset causa quare Deus illum non trahet, rationabiliter posset queri, quare Deus illum trahit, & rationabiliter, quia causas taliter responderi, quia ipse non trahitur. Similiter quoque de similibus posset queri, & similiter responderi. Et infra, Scriptum est enim in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei: Quare hoc dixi, ô Iudei; Pater vos non docuit; quomodo me potestis agnoscere? Et infra homilia 27. exponens illud, Sciebat enim ab initio Iesus, &c. sic ait, Posteaquam distinxit credentes à non credentibus, expressit causam quare non credant: Propterea dixi vobis, quod nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Qui & de prædestinatione Sanctorum 9. & 10. istam expositionem confirmat, sicut superius recitatitur; vbi & 10. loquens de doctrina Patris, sic querit & solvit; Cur ergo non omnes docet ut veniant ad Christum, nisi quia omnes quos docet, misericordia docet; quos autem non docet, in Deo non docet; quoniam cuius vult miseretur, & quem vult induratur? Et infra, Quare, inquit, non omnes docet? si dixerimus, quia nolunt discere quos non docet; respondebitur nobis, & vbi est quod ei dicitur, Deus conuertens tu vivificabis nos? aut si non facit volentes ex nolentibus Deus, ut quid orat Ecclesia secundum præceptum Domini pro persecutoribus suis? Ecce quod Augustinus reprobavit positionem dicentem, Patrem ideo quempiam non docere, quia non vult discere: & nonne posset similiter, immo & evidenter reprobare opinionem dicentem, Patrem ideo quempiam non docere, quia non docetur?

Augustinus.

D Augustinus. sequitur, cùm ergo Euangelium prædicatur, quidam credunt, quidam non credunt: sed qui credunt prædicatori fofinsecus insonanti, intus à Patre audiunt arque discunt; qui autem non credunt, foris audiunt, intus non audiunt neque discunt: hoc est, illis datur ut credant, illis non datur; quia Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum; quod apertius postea dicitur. Nam post aliquantum cùm de carne sua manducanda, & bibendo sanguine suo loqueretur, & dicentes quidam etiam discipulorum eius, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens Iesus apud semetipsum, quod murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis; Hoc vos scandalizat? & paulo post, Verba, inquit, quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt; Et mox Euangelista; Sciebat enim, inquit, ab initio Iesus qui essent credentes; & quis esset traditorum eorum, & dicebat; Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi ei datum fuerit à Patre

E sequitur, cùm ergo Euangelium prædicatur, quidam credunt, quidam non credunt: sed qui credunt prædicatori fofinsecus insonanti, intus à Patre audiunt arque discunt; qui autem non credunt, foris audiunt, intus non audiunt neque discunt: hoc est, illis datur ut credant, illis non datur; quia Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum; quod apertius postea dicitur. Nam post aliquantum cùm de carne sua manducanda, & bibendo sanguine suo loqueretur, & dicentes quidam etiam discipulorum eius, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens Iesus apud semetipsum, quod murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis; Hoc vos scandalizat? & paulo post, Verba, inquit, quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt; Et mox Euangelista; Sciebat enim, inquit, ab initio Iesus qui essent credentes; & quis esset traditorum eorum, & dicebat; Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi ei datum fuerit à Patre

Patre

Patre meo ; ergo trahi ad Christum à Patre, & audire, & discere à Patre ut veniat ad Christum, nihil est aliud quām donum accipere à Patre, quo credat in Christum. Neque enim audientes Evangelium à non audientibus, sed credentes à non credentibus discernebat, qui dicebat; Nemo veniat ad me, nisi surreti ei datum à Patre meo. Fides igitur inchoata & perfecta donum in Dei est, & hoc donum quibusdam dati, quibusdam non dari omnino non dubitat, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem mouere non debet, qui credit ex uno omnes iste in condemnationem sine dubitatione iustissimam, ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur : unde constat magnam esse gratiam, quod quamplurimi liberantur ; & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscant, ut qui glorietur, non in suis meritis, quia pars vi let est de domina, sed in Domino gloriatur. Cur autem istum potius quam illum liberet? Inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Melius enim & hic audimus & dicimus, O homo tu quis es, qui respondebas Deo? Quam dicere audeamus, quasi nouerimus, quod occultum esse voluit, qui tam aliquid in iustum velle non potuit.

Augustinus

Non ergo quia quisquam non trahitur, non docetur, non liberatur, non recipit istud donum, ideo Dei ipsum non trahit, non docet, non liberat & non donat, sed potius est contra. Unde & Augustinus de bono perseverantie, 64. dicit, Qui in peccatorum damnablem delectionem remorantur, si prædestinati sunt, ideo nondum surrexunt, quia nondum eos adjutorium misericordia erexit: quamquam coram ipsis nolit istam sententiam isto modo, sed alio prædicari. Hoc idem plane testari videretur

Ambrosius.

beatus Ambrosius, libro 9 super Lucam, sic dicens; Quos Iesus respicit, plorant: negavit primo Petrus, & non fleuit, quia non respicerat Dominus: negavit secundo, non fleuit, quia adhuc non respicerat Dominus; negavit & tertio, respexit Iesus, & ille amarissime fleuit. Nec potest dici, quod corporalibus oculis Dominus eum visibiliter admonendo respicerit, & ideo quod scriptum est, Respxit eum Dominus, inuis actum est, in mente, in voluntate, sicut C quadragesimo tertio primi plenius recitat. Adhuc autem & Augustinus 4. contra Julianum 16. sic alloquitur Julianum, Ab eo dicas pallantibus apertis, qui omnes homines vult falso fieri, & in agnitionem veritatis venire, ut videlicet intelligamus, docentibus nobis, id est non omnes falsos fieri, & non in agnitionem veritatis venire, quia ipsi nolunt petere, cum Deus vult dare; nolunt querere, cum Deus vult ostendere; nolunt pulsare, cum Deus vult aperire. Iste ergo secundum sententiam Augustini fuit error Juliani Pelagiani, quem & ibi redarguit consequenter. Et infra tractans illud Iohannis premissum, Nemo potest venire ad me, nisi Pater &c. sic ait, Qui iam vtuntur voluntatis arbitrio, nisi co volente atque subveniente à quo preparatur voluntas, velle non possunt. Et sequitur 17. vbi si dixeris mihi, Cur ergo non conuerit omnium nolentium voluntates? respondebo, Cur non omnes morituros adoptat lauacro regenerationis infantes, quorum adhuc nullas, & ideo nec contrarias inuenit voluntates? Si hoc profundi est per spicis, quām ut abs te valeat inueniri, utrumque virtus que nostrum profundum sit; Cur & in maioribus, & in minoribus Deus vult alteri, & nolit alteri subvenire. Ecce secundum sententiam Augustini, quod sicut Deum velle subvenire, est causa subventionis, sic & ipsum nolle seu non velle subvenire, est causa non subventionis: non quia cuiquam non subveniret à Deo, ideo Deus non vult ei subvenire, aut ei non subvenit, sed è contra: alias enim eslet planissimum, non profundum. Et infra codem loquens de duabus similibus, quorum unus secundum iudicium dominatur, alter secundum misericordiam liberatur; Cur, inquit, istum potius quām illum damnat aut liberet? Nos quid sumus qui respondemus Deo? Nunquid dicit figuramentum ei qui se finxit, Quare me sic fecisti? Ann non habet potestatem filius luti ex caderi mala originis vitiate atque damnatae facere aliud vas in honorem secundum misericordiam, & aliud in contumeliam secundum iudicium? Idem 11. super Gen. ad literam 14. opponendo & respondendo, sic ait, Posset, inquit, etiam ipsorum voluntatem in bonum conuerttere, quoniam omnipotens est, posset planè. Cur ergo E non fecit? quia noluit: cur noluerit penes ipsum est; debemus non plus sapere, quām oportet sapere. Qui & in pluribus libris suis locis quamplurimis eandem sententiam proficitur. Hoc idem videretur similiter de perseverantia sentendum, quod videlicet ideo quisquam non accipiat, siue non habeat perseverantiam, quia Deus illam non dat ei, sicut fortassis in peccati sui prioris, & non è contra: Hoc enim sequitur ex premissis, & potest ostendi similiter per premissa. Hanc quoque sententiam claram testari videretur Propheta, Non veniat, inquietus, mihi pes superbia, &c. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem; expulsi sunt, nec poterunt stare; Psalmus 35. Quod Augustinus expponens, Prior, inquit, ille qui in veritate non stetit, deinde parentes illi quos dimisit Deus de paradiso: unde ille humilis qui dicit se non dignum soluere corrugiam calcamenti non est expulsus, sed stat & audit eum, & gaudio gaudet

Augustinus.

Prophet.

E

- A gaudet propter vocem sponsi, non propter suam, ne veniat ei pes superbiae & expellatur, nec possit stare. Hinc & quidam prædeltinatus & perseverans discipulus atque Doctor. Ex nobis, inquit, prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permanissent utique nobiscum; sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis, i Joh. 2. volens ostendere quod sicut esse ex numero electorum secundum prædestinationem diuinam est causa permanendi & perseverandi finaliter, & non sic esse, est causa non sic manendi, i. sicut voluntio & electio Dei æternaliter præparans & temporaliter conferens gratiam & perseverantiam cuiquam est causa perseverandi finaliter: Ita & non voluntio, & non electio, seu reprobatio Dei opposita est causa non perseverandi finaliter: alias etenim non electio seu reprobatio Dei non esset originaliter & causuliter ex vocante, sed ex operibus & meritis reprobati, quod fuerat reprobatum quadragesimo quinto primi. Vnde & Augustinus de bono perseverantiae 17. disputando, sic ait, Cur quibusdam, qui eum bona fide coluerunt, perseverare utique in finibus 17. disputationis. Iohannes Augustinus.
- B nem non dedit? Cur putas, nūi quia non mentitur qui dicit, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis? Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Hominibus autem videtur, omnes qui boni apparent, fideles, perseverantiam utique in finem accipere debuisse; Deus autem melius esse iudicavit, misericorditer quosdam non perseveraturos certo numero sanctorum suorum, ut quibus non expedit in huius vita temptatione securitas, non possint esse securi: Multos enim à perniciose elatione reprimit, quod ait Apostolus, Quapropter qui videatur stare, videat ne cedat. Et infra 19. Ex duabus autem pijs, cur huic donetur perseverantia utique in finem, illi non donetur? Insecuritatem sunt iudicia Dei: illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum non esse: nam si fuissent ex nobis, ait unus prædestinatorum, qui de pectore biberat Domini hoc secretum, mansissent utique nobiscum. Quid est quæsto, non erant ex nobis; nam etiam si fuissent, mansissent utique nobiscum? Nonne utique à Deo creati, utique ex Adam nati, utique de terra facti erant, & ab eo qui dixit, Omnum flatum ego feci, vniuersi cūdemque naturæ animas acceperant? Nonne postremò utique vocati fuerant, & vocantem secuti? utrique ex impijs iustificati, & per laudem regenerationis utrique renouati? Sed si hoc audiret ille qui scriebat, procul dubio quod dicebat, respondere posset & dicere, vera sunt hæc; secundum hæc omnia ex nobis erant, veruntamen secundum aliam quandam discretionem ex nobis non erant: nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Quæ est tamen ista discretio? Patent libri Dei, non auerteramus aspectum; clamat scriptura diuina, adhibeamus auditum. Non erant ex nobis, quia non erant secundum propositionem vocati; non erant in Christo electi ante mundi constitutionem, non erant in eorum sortem sequiti, non erant prædestinati secundum propositionem eius qui vniuersa operatur. Et infra, 45. recitat quosdam obijcentes hoc modo, Sed aiunt, ut scribitis, neminem posse correptionis stimulis excitari, si dicatur in conuentu Ecclesiæ auditibus multis; Ita se habet in prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alij ex D vobis de infidelitate, accepta obedienti voluntate veneratis ad fidem, vel accepta perseverantia maneat in fide: ceteri vero, qui in peccatorum delestatione temor amini, ideo nondum surrexisisti, quia nec dum vos adiutorium gratie miserantis erexit: Veruntamen si qui eis nondum vocati, quos gratia sua prædestinaverit eligendos, accipietis gratiam qua velitis & ius electi, & si qui obeditis, si prædestinati estis, reiciendi, subtrahentur obedienti vires, ut obedere cesseatis; vel secundum aliam literam, si qui obeditis, si imprædestinati estis recipiendi, &c. sicut supra, quod oportet intelligi in poenam culpæ prioris. Qui capitulis sequentibus respondendo, nihil horum de prædestinatione intermit, sed assertit omnia esse vera: Vnde caput. 46. sic ait; Ista, cum dicuntur, nra nos ad confitendum veram Dei gratiam, id est, quæ non secundum merita nostra datur, & ad confitendum secundum eam prædestinationem sanctorum deterrente non debent, sicut non deterremur à confitenda præscientia Dei, si quis de illa populo sic loquatur, ut dicat; Sicut nunc recte vivitis, sicut non recte, tales eritis postea E quales vos Deus futuros esse præsiciuit, vel boni si bonos, vel mali si malos. Nunquid enim si hoc auditio, nonnulli in torpore segniterque vertantur, & à labore || proclives, & ad libidinem post concupiscentias suas eant, propterea de præscientia Dei fallum putandum est esse quod dictum est? Et 47. Dicatur ergo verum, maximè ubi alia quæstio, ut dicatur, impellit. Et 64. Docet præmissa de prædestinatione, & specialiter illud verbum, si qui obeditis, si imprædestinati recipiendi estis, vel si prædestinati estis reiciendi, subtrahentur obedienti vires ut obedere cesseatis, quamvis sit verum, neminem prædicare debere multitudini infirmorum sub ista forma verborum loquendo in secunda persona & dirigendo eis sermonem; sed sub alia in tertia persona loquendo, ut tamen nihil sententiae detrahatur. Idem de correptione & gratia, 24. Qui inquit perseverantibus non sunt, ac sic à fide Christiana &

& conuersione lapsuri sunt, & tales eos vita huius finis inueniat, proculdubio nec A illo tempore quo bene pieque viuunt, in istorum numero computandi sunt: Non enim sunt à massa illa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione discreti, & ideo nec secundum propositum vocati sunt, ac per hoc nec electi. Vbi & 25. subiungit. Hic si à me queratur, cur eis Deus perseuerantiam non dederit, quibus eam qua Christianè viuerent, dilectionem dedit? Me ignorare respondeo; Non enim arroganter, sed agnoscens modulum meum, audio Apostolum dicentem, O homo quis tu es, qui respondeas Dco, &c. & ò altitudo diuinitutum sapientie & scientie Dei, quām inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Qui & in De confutatione 16. capitulorum falso ciimputatorum, responsione 14. Cur, inquit, illum retineat ne recedat, illum non retineat, nec possibile est comprehendere, nec licitum vestigare. Hanc quoque sententiam ultimam quamplures autoritates Augustini, & Gregorij 14. huius præmissæ lucide contestantur, quæ omnes possunt intelligi secundum expositiones præmissas; quod videlicet ex parte non perseuerantis, non est causa sufficiens sua non perseuerantia assignanda, quia non culpa sua: Duorum namque charorum Deo, & piorum æqualium, & æqualiter tentatorum, Deus stantem preseruat per quintum huius; cadentem non preseruat à lapsu. Sed cur hunc magis quām illum? Quid hic nunc primo peccans, illi prius peccauit, vt in hoc primum suum peccatum cadere mereatur? Duorum quoque charorum æqualium æqualiter tentatorum, & æque peccantium Deus unum resuscitat & alsumit, & facit perseuerare finaliter, alterumque relinquit; imò & sine iniuria cuiuscunq; eum qui plus peccauit, potest suscitare & facere perseuerare finaliter, & eum, qui minus peccauit, relinquare incoustum; quomodo ergo est culpa causa sufficiens non perseuerantie? patet etiam ex trigesimo nono primi, quod meritum bonum vel malum non est propriæ causa præmij, nec poenæ actualis, licet propter merita hæc reddantur, sicut ibi fuit ostensum. Non ergo non accipere perseuerantiam est causa, vel causa sufficiens & præcedens non dationis eius à Deo: Si namque est ea causa, est sufficiens & præcedens; videtur igitur, quod sit è contra. Ulterius autem pro intellectu pleniori Doctorum dicentium, Nullam esse causam, quare ducrum piorum æqualium Deus vni dat perseuerantiam, & alteri minimè aduentendum, quod hoc habet duplicum intellectum: vnum, quod nulla est causa sufficiens ex parte ipsorum hominum, quod verum est, sicut nulla causa prædestinationis & reprobationis ex parte hominum est ponenda, sicut præcedentia docuerunt: alterum quod nulla est causa sufficiens ex parte Dei, quod & duplicitate potest intelligi, vno modo omnino generaliter, & sic est falsum: Voluntas enim diuina est causa sufficiens utriusque; alio modo specialiter, quod videlicet in Deo non est causa nec ratio antecedens voluntatem suam, quæ ipsam prius & præponderanter determinet ad dandum huic perseuerantiam, & illi non dandum; & hunc intellectum arbitror esse verum, sicut vigesimum, & vigesimum primum primilucide manifestant.

B

C

D

C A P. X X X I I I .

Obijcit & respondet.

Iob.

Ic autem obijcit à quibusdam, Deus omnia rationabiliter operatur, & ex aliqua iusta causa; alias enim temerariè agete videretur: Dicitque Iob 5. Nihil in terra sine causa fit: Est ergo aliqua ratio & aliqua iusta causa, quare Deus huic dat gratiam aut perseuerantiam, & illi non dat; & non ex parte Dei, quare ex parte istorum. Item tunc nullus peccaret simpliciter omitendo: Non enim ipse est in causa E qui omittit, sed Deus. Item Deus neminem deserit, nisi prius deseretur ab eo: Qui enim querit aueros, quomodo deserit iam concurrit?

*Ioannæ.
Iudith.
Apostoli.
Prophetæ.
Augustinus.*

Non enim qui attrahit inimicum, quomodo repellit amicum? Vnde Ioh. 6. Eum qui venit ad me, non ejiciam foras: & Iudith. 13. Non deserui sperantes in se: qui & Apostolo teste dixit, Non te deseram, nec derelinquam, ad Hebr. 13. qui & per Prophetam sic ait, Quia tu scientiam repulisti, repellam & ego te, Holez 4. Dicitque Augustinus 13. de Civit. Dei 15. quod anima peccatrix non est deserta vita sua, quæ est Deus, vt deseretur; sed vt deserere-|| imposito- tur, deseruit; qui & de confutatione 16. Capitulorum falso ei || imputatorum responsione septima dicit, quod Deus priusquam deseratur neminem deserit, & multos deserentes & per- conuertit; Et infra responsione 14^a. Deus recessurum non deserit, antequam deseratur, & facit

- A facit plerumque ne deserat, & etiam si discesserit, ut redeat: quod & plurimæ autoritates canonicae, & alia contestantur. Item Sapiens admonet quemlibet sapientem sic dicens, Non dixeris per Deum abest, scilicet sapientia Dei. Item Anselmus de casu Diaboli 1. dicit, quod solus Deus à se haber quicquid habet, & omnia alia non nisi ab illo habent; & sicut à se non nisi nihil habent, ita ab illo non nisi aliquid habent: vbi & consequenter ostendit, nihil & non esse, non esse à Deo, sed insuffise cultibet alij ex seipso; qui & infra 2. mouet quæstionem; An sicut bonus Angelus ideo accepit perseverantiam, quia Deus eam dedit; nunquid ita malus Angelus ideo non accepit perseverantiam, quia Deus eam non dedit? Et infra 3. respondendo dicit, quod in bono Angelo dare fuit causa accipendi; in malo tamen Angelo non dare, non fuit causa non accipendi perseverantiam, sed è contra. Primum autem obiectum istorum solvitur per præmissa hic proximo & vigesimo primo primi; Necobietum de omissione boni procedit; Similiter enim potes arguere, nullum mereri omittendo
- B malum, seu declinando à malo; Similiter etiam potes arguere de commissione, nullum scilicet peccare vel mereri aliquid faciendo, cùm Deus ibi preueniat operando. Quare & Augustinus in glossa, super illud Deuter 29. Non dedit vobis eorū intelligens, &c. proximo allegata, sic ait, Quomodo ait superius, vos vidistis tentationes, &c. si non dedit Dominus oculos videre? sed corpore videtur, non corde: Vnde præmisit, Non dedit Dominus * vobis scire; Ad hoc pertinent duo quæ sequuntur, oculos videre, & aures audire, id est, * cor intelligere, & obedire; Quod verò dicit, Non dedit vobis Dominus, increpans & arguens, non dicit, nisi ad eorum culpam petineret, ne quisquam se ex hoc excusabilem putet; Simul enim ostendit sine adiutorio eos intelligere & obedire non posse oculis & auribus cordis; & tamen si adiutorium Dei desit, non ideo esse excusabile hominis vitium, quoniam iudicia Dei, quamvis occulta, iusta sunt. Quod verò arguitur, Deum neminem deserere priusquam defreratur: quid verius? Non enim interrogat Deus prænam, nisi prius offendatur per culpam;
- C Nullum ergo deserit gratiam auferendo, nisi qui cum prius deserteret delinquendo: Sed hoc quid obstat? Non enim quia cuiquam non dat Deus gratiam & perseverantiam, ideo deseritur à Deo, nec quia quisquam non accipit gratiam perseverantiam à Deo, ideo deserteret ab eo, sicut pater de Angelis, & primis parentibus, qui secundum sententiam aliorum per aliquam morulam gratia caruerunt, & postquam gratiam acceperunt Apostolus Angeli & primi parentes per aliam morulam perseverantiam caruerunt, sicut sequens casus ostendit; nec tamen in hac morula vel in illa deserventur à Deo, quia nullam culpam penitus habuerunt. Si autem non sic fuit de facto, potius sic fuisse; & quæ quæso fuit tunc causa non accipendi gratiam? Nonne non dare? & cur de non accipiendo perseverantiam non similiter iudicandum? Quod autem dicit Sapiens, sapientiam Dei non abesse per Deum; per quem ergo abest à multis sanctis viris prophetalis sine suo demerito præcedenti: & adest multis malis hominibus multiplici suo demerito non obstante, sicut & malis Angelis, & prius parentibus ante peccatum; Et sanctis Angelis confirmatis abhui sapientia multiformis, sicut ex decimo sexto huius patet; & per quem nisi per Deum non dantem? Verum est tamen sapientiam Dei necessariam ad salutem semel datam, alii non abesse per Deum illam omnino voluntati subtrahentem sine aliqua culpa præcedente, quia neminem deserit, nisi prius deseratur ab eo, sicut superius est ostensum. Illud verò dictum Anselmi, quod non entia non habent non esse à Deo, indiger scrutinio alterius: Oppositum enim videtur ex secunda parte, quinta, nona, & sequentibus 13. & capitulo 14. primi libri. Item Antichristum non esse est verum, iustum, & rationabile, & non prius naturaliter voluntate diuina, quia tunc esset necessarium, vt pater ex decimo octauo & vigesimo primo primi; quare posterius & causatum, & dependens ab illa, vt pater ibidem 3. & ex ostensione duodecimæ partis decimalis tertij primi libri. Item Antichristum non esse, non est prius naturaliter voluntate diuina, quia tunc esset necessarium per præmissa, & quia runc non "subiaceret voluntati diuinæ; est || subiucere
- E ergo posterius & dependens ab illa. Item per corollarium vigesimi secundi primi, Deus vult Antichristum non esse; & per vigesimum primi, non quia Antichristus non est, ideo Deus vult eum non esse, cùm ipsum non esse sit posterius voluntate diuina, & ei subiectum; cùm & per idem vigesimum entia contingentia non sint causa voluntaris diuinæ; multò ergo indignius non entia contingentia; est ergo è contra: quia scilicet Deus vult Antichristum non esse, ideo non est. Item Deus scit Antichristum non esse, & non quia Antichristus non est, sicut ex decimo quinto primi patet, sed per decimum octauum primi, quia vult eum non esse: Hæc ergo scientia & volutio est causa non entitatis ipsius. Item Antichristus habet non esse & est non ens, vel ergo per se, vel per aliud; si per se, sicut Anselmus videtur ibi assertere, & Augustinus de immortalitate Animæ 3. sicut secundum primi allegat; ergo || secundum

simpliciter ^A semper & necessariò, sicut patet ex secundo & vigesimo sexto primi. Quomodo etiam per se habet non esse, cum uerum se habeat nec quicquam sui, quia nec materiam nec formam? Si etiam Antichristus de se aut per se habet non esse, vel ergo non esse necessarium, ita quod impossibile sit ipsum esse; vel non esse possibile & contingens; Non primum constat, nec secundum, sicut ex decimo quarto primi etiam per Anselmum appetit. Si per aliud, vel per aliud ens, vel non ens: si per aliud non ens, similiter inquirendum de illo, & cum non sit progressus infinitus in talibus, detur status in aliquo, &c. sicut supra: si per aliud ens, illud vel est Deus, vel dependens ab eo; & ita tandem tota processio reducetur ad eum; Multa quoque sunt non entia, quorum esse vel non esse non dependet nisi tantum à Deo, illa scilicet quæ sunt immediate, & solum ab eo. Item Antichristus non per se habet esse, neque non esse; quia tunc per præmissa, alterum semper de necessitate habet; sed de se est indifferens, id est, nullam differentiam de se habet ad esse, vel ad non esse; si ergo nunc habet unum horum, nunc alterum, necesse est hoc esse per aliquid aliud ipsum determinans, nunc ad hoc, nunc ad illud. Item secundum istam positionem videtur, quod non esse entium, siue non entium sit esse eorum, immo & necesse esse eorum, & quod habent illud à se, non à Deo; quod etiam Deus non posset destruere illud esse, & quod esse, quod à Deo recipiunt, sit eiis accidentale, & ipsi esentialiter manentibus adueniat & tecedit, sicut vestis homini permanenti: Dicit enim Anselmus ibidem, quod omnia alia à Deo, à se non nisi nihil habent. Et infra, cum Deus quasi iratus destruendo aliquid austert esse, non est ab illo non esse; sed illo tollente velur esse suum quod præstiterat, quod ab eo factum seruabatur ut esset, reddit in non esse, quod non ab illo, sed à se, antequam fieret habebat; sicut si ab aliquo repeatas tunicam, quam illi nudo sponte ad tempus præstiteras, non habet à te nuditatem, sed te, quod tuum erat, tollente, reddit in illud quod erat antequam à te induceretur. Sed nulli dubium hanc non esse mentem Anselmi, quia alia subtilia eius opera videntur: Deus enim de nihilo verè creat totum esse rei nouiter ei præstans, immo forte non propriè præstans ei: prius enim videtur esse, cui præstatur quam ei præstetur, sed totam rem nouiter faciens & producens. Nec debet mouere quod secundum Doctores omnia aeternaliter fuerunt in Deo: Non enim fuerunt ibi realiter, & veraciter diuersa ab eo, sicut ex prima suppositione potest ostendi, & per multiplices rationes, & autoritates quamplures: Sed quia hoc reputo tam Philosophis quam Theologis quasi notum, breuiissime hoc confirmo. Dicit siquidem Augustinus de gaudijs iustorum, & penitentium malorum, quod Mundus erat in Deo antequam in semetipso erat, non mundus, sed Deus. Wilhelmus quoque Parisiensis Episcopus damnauit articulum afferentem, quod multæ veritates fuerunt ab aeterno, quæ non sunt ipse Deus. Potest tamen Anselmus exponi, quod non esse non est à Deo efficienter, propriè, sed deficienter; nec sicut effectus, sed sicut defectus, sicut proximum huius dixit; quod & verba ibi præmissa, & alia testari videntur. Dicit enim cum Deus iratus destruendo aliquid austert esse, non est ab illo non esse, sed illo tollente velut esse suum quod præstiterat, quod ab eo factum seruabatur ut esset, reddit in non esse. Et infra, Nempe sicut à summo bono non est nisi bonum, ita à summa essentia non est nisi essentia; Vnde quoniam summum bonum est summa essentia, consequens est ut omne bonum sit essentia, & omnis essentia bonum: Nihil ergo & non esse, sicut non est essentia, ita non est bonum: Nihil namque & non esse non est ab illo, à quo non est nisi bonum & essentia. Quod autem tam Anselmus quam Augustinus videntur afferre res per se vel de se non esse, seu habere non esse, potest exponi præponendo negationem; scilicet, quod res non per se sunt, nec habent esse, seu nullæ res per se, &c. sed per Deum. Et si quis obijicat, quod etsi Deus non esset, adhuc non entia, puta Chimera & Antichristus non essent, ultima pars 13ⁱ. & coroll. 14ⁱ. primi cum suis ostensionibus respondebunt. Secundum quoque dictum Anselmi, scilicet non accipere perseverantiam fuisse causam non dandi, similiter indigere persecutacione maiori: Hoc enim repugnare videtur dicto eius priori. Si enim nullum ens, quia nec Deus, est causa non esse, seu non entis, sed quodlibet non esse, seu non ens per se est tale; quomodo vnum non esse siue non ens erit causa alterius? Quomodo ergo potest non accipere, esse causa non dandi? Si ergo non accipere sit causa non dandi, vel ergo causa positiva, vel priuativa. Non positiva constat; nec priuativa: Hoc enim esset quia priuaret causam dandi, & cum non priueret per se nisi accipere esset causa dandi, contra positionem Anselmi. Si etiam non accipere sit causa non dandi, in quo generi causa? non materialis, nec formalis, constat, nec finalis; quia tunc non dare esset causa efficiens non acceptio[nis], & non in finaliter non acceptio[nis] intendenter, & causaret contra Anselmum ibidem. Nec potest dici, quod non accipere sit causa efficiens non dandi, quia non causa efficiens positiva, constat; Nec causa efficiens priuatiu[m]: hoc enim esset, quia priuaret causam efficiens, seu effecti-

|| ergo

- A effectiuam positiuè ; quapropter accipere esset causa efficiens positiuè dandi contra positionem Anselmi. Venerabilis autem Pater Anselmus intendit, sicut puto, quod omnes Angeli acceperunt bonam voluntatem a Deo, in qua si ad certum terminum præstitutum à Deo ite-tissent, merito stationis illius fuissent beatificè confirmati, sicut & perstantes fuerunt, sicut infra de casu diaboli: 6. pater; & in hac bona voluntate etiam Apostata Angelus stetit ad tempus, sed non perficit, non perueluit, non perseverauit finaliter sic volendo, & hanc voluntatem perseverantem non habuit, non quia Deus omnino voluntariè & mero motu sine demerito præcedenti illam abstulit, seu non dedit ; ac si nunc de sua omnipotencia absoluta auferret à Gabriele suam beatificam voluntatem purè voluntariè sine culpa aliqua præcedente ; sed qui malus Angelus prius voluit culpabiliter aliud per illam culpabilem voluntatem, priorem iustum amisit. Intelligit ergo breuiter, quod Deus non sine culpa mali Angeli præcedente abstulit ab eo iustum voluntatem, seu dare aut seruare cessauit ; sed B hoc fecit propter peccatum eius præcedens, sicut illo tertio planè pater : vbi post longam disputationem, in fine sic ait, Dico, quanon ideo non voluit cùm debuit, & quod debuit, quia voluntas defecit non dare deficientem, sed quia ipse volendo quod non debuit, bonam voluntatem expulit, mala semper veniente. Quapropter non ideo non habuit bonam voluntatem perseverantem, aut non accepit, quia Deus non dedit, sed ideo Deus non dedit, quia ille volendo quod non debuit, & eam deseruit, & deserendo non tenuit : Quod & 4. & 6. consequenter offendit, quod & consonat multis dictis proximo huius scriptis. Quare & Augustinus de correptione & gratia, 48. Tunc, inquit, scilicet in statu innocentia ante peccatum derat Deus homini bonam voluntatem ; in illa quippe cum fecerat qui fecerat eum rectum, dederat adiutorium, sine quo in ea non posset permanere si vellet, ut autem vellet in eius reliquit libero arbitrio. Posset ergo permanere si vellet, quia non derat adiutorium, per quod posset perseveranter bonum tenere quod vellet : sed quia noluit permanere, profectò eius est C culpa, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset, sicut fecerunt Angeli sancti, qui, cadentibus alijs per liberum arbitrium, peridem liberum arbitrium steterunt ipsis, & huius mansionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certissimum sit semper se in illa esse permansuros.

C O R O L L A R I V M .

*Corollarium, nedum videlicet entia ad suum esse verum, & non entia ad suum non esse
Deo necessariò indigere, Deum quoque non solum super entia, sed & super non entia
tenere dignissimè Principatum.*

- D **E**X his autem reputo manifestum, nedum entia ad suum esse, verum & non entia ad suum non esse Deo necessariò indigere, Deum quoque non solum super entia, sed etiam super non entia tenere dignissimè principatum. Hoc autem corollarium ex hīc præmissis, & corollatio 14. primi libri consequitur euiderter. Quare & tres pueri Danielis, quasi ex uno ore inuitant noctes & dies, lucem & tenebras, vt Domino benedicant, laudent, & superexaltent eum in secula, Daniel. 3. Beatus quoque Dionysius, 4. de diuinis nominibus, Omnis, inquit, virtus, omnis operatio, omnis habitus, omnis sensus, omne verbum, omne factum, Dionysius omnis tactus, omnis scientia, omnis vnitio, & simpliciter omne existens, & ex pulchro & bono, & in pulchro & bono est, & ad pulchrum & bonum conuerterit, & omnia quæcumque sunt, & sunt, & ad ipsum omnia respiciunt, & ab ipso mouentur & continentur, & in ipsius gratia, & propter ipsum & in ipso exemplate principium omne, scilicet materiale, efficiens, formale, elementarium, & simpliciter omne principium, omnis continentia, omnis finis, aut, ut comprehendens dicam, omnia existentia ex pulchro & bono, & omnia non existentia fu-
E persubstantialiter & in pulchro & bono, & est omnium principium & finis super principale & super perfectum ; quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum, & ad ipsum omnia, sicut dicit sanctus sermo. Et infra, 5. Omnia quæcumque sunt & sunt, per bonum & optimum sunt & sunt ; & ad hoc omnia videntur, & ab ipso mouentur & continentur, & propter ipsum & per ipsum & in ipso omne principium exemplatum, consummativum, intellectuale speciale, formale, & simpliciter omne principium, omnis continentia, omne summum, aut, ut comprehendens dicam, omnia quæ sunt ex bono & optimo, & omnia quæ non sunt superessentialiter in bono & optimo ; & est omnium principium, & finis super principale, & superficiale, quia ex ipso, & per ipsum, & in ipsum sunt omnia, vt ait sacer sermo.

C A P . X X X I I I I .

Per præmissa allicit homines ad timorem & amorem, ad confidenciam, ad patientiam & humilitatem, ad orationem, & ad gratias referendas.

Magne & mirabilis Deus noster, lux vñica oculorum, aperi quæ so oculos cordis mei, & oculos aliorum, vt magnalia & mirabilia tua præmissa veraciter contemplemur, & contemplata deuotius veneremur. Præmissis namque discreta consideratione pensatis, quis non timore concutitur? Quis non amore succeditur? Quis confidentia non firmiter? Quis patientia non armatur? Quis non ad humiliationem infimam, ad orationem sedulam, & ad gratiarum actionem continuam prouocatur? Quis, inquam, consideratis discreta præmissis, non concutiat timore videndo tuam omnipotensissimam voluntatem in omnibus efficacem, secundum quim omnia celestia, terrestria & infera moderaris? Qua quem vis, & quando vis, exaltas; quem vis, & quando vis, humilias, sanas, infirmas, viuificas, mortificas, quem vis prædestinas atque salvas, & quem vis reprobas atque damnas. Etiam si innocentem damnaret, quis eum argueret, cum voluntas eius in talibus sit domina rationis, auxtrix iustitie, & regula æquitatis, sicut patet ex 20° & 21° & 39° primi? Quod & in parte Nabuchodonosor ille Magnus expertus testatur, de quo Dan. 4. scribitur isto modo: Sermo complectus est super Nabuchodonosor & ex omnibus abieetus est, & f. enun. vt bos comedit, & rōte c. ali corpus eius infestum est, donec capilli eius in similitudinem Aquilarum crescent, & vngues eius quasi vngues auium. Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad celum leuaui, & sensus meus redditus est mihi, & alitissimo benedixi, & viuentem in sempiterni laudaui & glorificau, quia potestas eius semper terna, & regnum eius in generatione & generationem, & omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt. Iuxta enim voluntatem suam facit tam in virtutibus coeli, quam in habitatoribus terræ, & non est qui resistat manui eius, & dicat ei, Quare fecisti? Quare & Iob, licet sanctissimus, dicit ita, Vestigia eius secutus est pes meus; Viam eius custodiui, & non declinaui ex ea; à mandatis labiotum eius non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris eius: Ipse enim solus est, & nemo aduertiri potest cogitationem eius; & Anima eius quodcumque voluit, hoc fecit, & cum expleuerit in me voluntatem suam, & alia multa similia præsto sunt ei; & idcirco à facie eius turbatus sum, & considerans cum timore sollicitor: Iob. 23. super quod beatus Gregorius 16. Moral. 15. ita scribit; Ac si à parte dicat, iam perpendo quæ patior, sed adhuc formido quæ pati possum: Explor enim in me voluntatem suam, quia multis me percussionibus affigit, sed multa similia præsto sunt ei, quia si serite cogitat, adhuc inuenitur ubi plaga crescat. Hinc itaque pensandum est quam pauidus ante flagellum fuit, qui etiam percutitus adhuc metuit ne ferriatur. Incomprehensibilem quippe vitam ei inesse considerans & potestans & examinis, esse vir iustus noluit nec de flagello securus; vnde adhuc metuens adiungit. Et idcirco à facie eius turbatus sum, & considerans eum, timore sollicitor. Bene à facie Domini turbatur, qui terrorem maiestatis illius cordis sui obtutibus proponit, & eius restitudini paurore concutitur, dum se reddendis rationibus conspicit idoneum non esse, si distredit iudicetur. Reste autem dicitur, & considerans eum, timore sollicitor, quia diuinæ animaduersiōnis vim cum minime quisque considerat, minime formidat, & tanto magis in hac vita quasi securus est, quanto à consideratione interne distinctionis alienus: semper etenim iusti viri ad cordis secretarium rediunt, vim occultæ distinctionis intuentur, maiestatis intimæ iudicio afflunt, vt eo magis quandoque securi sint, quo hic quādiu viuerent, securi esse voluerunt. Sed ecce, de beato Iob nouimus quod omnibus sanctitatis operibus deditus fuit, & tamen tot flagella suscipit, nec etiam securus inter flagella existit, sed adhuc metuit, adhuc diuinæ distinctionis vim considerans contremiscit. Quid nos itaque miseris, quid peccatores dicimus, si sic *Augustinus*, met, qui sic egit? Vnde & Augustinus super Psalmum 70um tractatu primo; Multum, inquit,

Daniel.

Iob.

Gregorius.

II sancto

B

C

D

E

- A quid, mouet Dei amor & timor : timor, quia iustus est : amor, quia misericors est. Quis enim ei diceret, quid fecisti, si damnare iustum? Quanta ergo misericordia eius || ut iustificet iniustum? Quis talem ac tantum Dominum non timebit? Et quis non tan-|| si to timore compunctus, oftenstam eius vitare, & ipsius placare curabit, & sic mala omnia fugiendo, ac bona omnia persequendo, ipsius tamen super omnia totis viribus non amabit? Amor namque ad bonum extenditur, & quanto fuerit maius bonum, tanto magis amandum. Tu autem Domine Deus mens es omnis boni bonum, super omnia bona bonus, bonum infinitissimum infinitum, sicut super positio prima monstrat: quantum ergo rationabiliter debo te amare? Nunquid proportionabiliter infinitum? Vtnam ita possem. Sed quomodo ego tam parvulus & finitus possum te diligere infinitum? Et quomodo aliter seruabitur proportio debita amabilium & amorum? Tu enim superamabilis
- B Deus meus excedis amabilia cetera infinitum. Quomodo etiam si te infinitum bonum finitum diligenter, non possem diligere congrue ait quod bonum finitum aequaliter, aliquod verò magis? Aut forsitan Domine debo te diligere infinitum quantum ad modum, & si fortassis quantum ad actum. Quantum enim ad modum pertinet diligendi, debo diligere te finaliter propter te, & nullum aliud bonum finaliter propter te, sed propter te Domine summuin bonum, qui cunctorum bonorum principes es & finis. Aut forte te diligam quodammodo infinitum, quantum ad actum tam intensum quam extensum. Intensum quodammodo, quia quantocunque bono finito intensius, firmius & fortius si te & illud congrue diligam, cum illud non nisi propter te diligam: semper enim propter quod unum quoque illud magis est, ut propter quod amamus, illud amicum magis est. Extensum quodammodo, comparando videlicet te Domine, summum bonum, ad alias bona quaecunque quantumlibet multa & magna, & te Domine prae omnibus & su-
- C per omnia diligendo, dum vellenti potius omnia illa etiam & me ipsum non esse, quam te solum; sive dum mallem omnia illa in super & me ipsum non esse, quam te semel offendere bone Deus. Sed adhuc, amansissime Domine, quandam aliam proportionalitatem amorum & amicitarum considerans, valde sollicitor, & conturbator. Si enim verum est quod quidam ait, Analogum in omnibus secundum superabundantiam existentibus amicitiis & amationem fieri oportet, puta meliorem magis amari, quam amare, & utiliorum, & aliorum unumquodque similiter: cum enim secundum dignitatem amatio fiat, tunc si aliqualiter aequalitas, quod utique amicitia esse videatur: quanto tu es melior me, & utilior mihi quam ego tibi, tanto magis debo amare te quam tu amas me. Sed nunquid hoc possum? Quantum queso amas me Domine? Nunquid exiliter & remisse, sicut exiliter & remisse sum bonus? Absit hoc à te Domine summe bone. Non enim esses summe bonus, nisi in qualibet bonitate quam habes esses sum-
- D mus summe bonus, & summe perfectus, sicut & me superius docuisti. Non est ergo amor tuus, quo amatorem & amicum tuum, licet indignum, amas, exilis aut tenuis, frigidus aut remissus, sed perfectissimus atque summus: Alias quoque bonitate amati & amici tui crescente posses amorem tuum intendere, in amore proficere & mutari, cuius oppositum in praecedentibus ostendisti quinto & vice primo tertio primi. Quomodo ergo tantum amabo te, quantum tu amas me? Imo quonued tantum plus amabo te, quam tu amas me, quantum tu es melior me? An forte, quia debo amare te infinitum quodammodo quantum ad modum amandi, & quantum ad actum amoris tam intensum quam extensum modis praeditis, tu vero non sic amas me, quia non sum sic amandus? Debo namque amare te finaliter propter te, & omnia alia propter te, tu autem non amas me propter me, nec cetera propter me, sed me & alia propter te, sicut nec aliter sunt unus unus amanda. Debo etiam amare te infinite quodammodo intensius, supra videlicet quod-
- E cunque bonum finitum, tu autem non sic amas me. Debo quoque amare te, Domine, summum bonum, infinitum quodammodo extensius, volendo scilicet potius quotcunque & quantacunque bona alia, etiam & meipsum non esse quam te, vel quam te semel offendere, tu vero non sic amas me, quia non debo sic amari. Scio tamen quod modo quodam ineffabiliter mihi ignoto. muto incomparabiliter magis amas tuos amicos, quam ameris ab eis, sicut & incomparabiliter meliores & major: Sic enim tuus amor omnis creature amorem, sicut & tua quelibet bonitas omnis creature quilibet bonitatem transcendit incomparabiliter infinitum. O magne Domine, magnum bonum, qui imples coelum & terram, imo quem coelum, & caeli celorum non capiunt, sicut 2. & 5. primi mihi pugno ostendere dignabar! Cur parvulam animam meam non repleas? O anima, quam pusilla, tam misera,

|| tantæ bo- quæ || tanti boni amore plenissimè non repleris; cur non omnia ostiola aperis? cur non omnes sinus expandis? cur non omnem capacitem extendis, vt tanti amoris dulcore tantilla totaliter occuperis, totaliter satieris, & totaliter debrieris? præsertim cum tu quantum libet paruula, minoris boni amore non valeas satiari, quod videtur mirabile; Sed adhuc mirabilior Deus meus; Dic ergo quæsto supliciter, vt sic fiat amabilissime Deus meus, & proculdubio ita fieri. Quid etiam efficacius ad amorem, quam præuenire amando? Tu autem amantislimè, vtinam, amatissime Domine, me miserum non amantem, sed inimicantem præuenisti amando, reconciliando, præclara charitatis iocalia magnificè largiendo, sicut ex multis p̄t̄mislorum ostendis. Quid insuper amabilius multipliciter misero, quām multiplex misericordia, aut multiplicior misericordia, sine fine, numero, pondere, vel mensura? Tu autem Domine, sicut ex primo primi ostendis, quia infinitè & summè bonus, ideo consequenter & infinitè & summè misericors, ita quod nihil misericordius posset esse, aut etiam cogitari. Tu misericordissime Domine, me ingratissimum leruum tuum, nedum debitum tibi leruum subtrahentem, sed multipliciter rebellantem, nequaque à protectione tua piissima seclusisti; sed à leonibus rugientibus, à dæmonibus frenidentibus, ne me deonoratum ad inferna detraherent, misericorditer defendisti; sicut ex 22°. primi; & 32°. alijs piè doces; & quod non computo pro minori à tot peccatis maioribus & minoribus misericorditer præseruasti, quot alias potui incurrisse, sicut ex quarto huius ostendis. Quinimo & quod videtur misericordia incomparabiliter amplioris, me nedum nihil boni merentem, sed scelera sceleribus cumulando, te tante Domine tam multipliciter continuè offendentem, tua gratuita gratia misericorditer præuenisti, omnes infirmitates meas sanasti, & sanum iam factum, ad omnia fana & sancta quæ feci, de virtute in virtutem prouehens sublimasti, sanum & saluum ab omnibus inimicis, & infirmitatibus animæ, donec te superbè deserterem, custodiisti, sicut ex trigesimo quinto primi cum sequentibus, & ex quinto huius cum trigesimo eius, & proximo reuelasti. Quin etiam & si post gratia tantæ munus, post amicitiæ tantæ fœdis, te contumaciter deserens, quantumcumque ingratus efficiar & indignus, quantumcumque te Domine irrideam & contemnam, ab inimicis defendis, à peccatis præservas, sicut superius docuisti, & quando misericordia tua placet, me nedum immeritum, verum & malis meritis deditum, gratia tua gratuita præuenis & reducis, nec de ignominij retroactis improperas, neque ad amicitiæ tuae gradum inferiorem, sed ad æqualem vel excellentiorem restituis misericordissime Deus meus; siveque me diligenter custodis, fous, & nutritis, protegis, & prouehis continuè ad maiora, donec fortassis iterato superbiens, te relinquam, sicut per prehabita cum quadragesimo tertio primi doces, piissime Deus meus. Sicque roties quoties à te recessero quantumcumque in regionem longinquam, etiam ad extremum deserti, profundumue matis; Imò etiā ad portas inferi abiero, presto est tua misericordia miserum redactura: Alias enim esses misericordiae numerabilis & finitima, cuius contrarium superius demonstrasti. Et super bona hæc omnia memorata, bonum consummatuum, & coronatiuum cunctorum, sine quo nec cætera proderunt, non propter exigentiam meritorum, sed ex gratia tua gratuita, scilicet finalē perseverantiam mibi donas, sicut per decimum quartum huius monstros; Et sic tandem vitam sempiternam, gloriam, & tricplum. Misericordia enim miserationibusque coronas, & gratia tua vita æterna. Tu meritorum nostrorum tibi placentium operator, remunerator, & merces; qui tamen si velles computare distilitè nobiscum, nihil boni penitus mereremur, sicut à te didici trigesimo nono primi: Non es ergo volentis, nec currentis, sed tui, Domine, superabundantisimè miseriens. Vt autem non solum bona maiora, sed & minora considerem, puta bona naturæ & fortunæ, sicut vulgariter nuncupantur, bona interiora & exteriora: interiora, mentis & corporis; mentis ingeniositatem, virtutes morales & intellectuales; corporis sanitatem, fortitudinem, pulchritudinem, virtutesque exterioras corporales: exteriora; nobilitatem, diutinas, victorias, famam, gloriam, & honorem, & quæcumque sunt alia, infallibiliter video omnia bona ista esse gratuita dona tua; sicut per vigesimum septimum primi, & sequentia tua gratuita gratia me docebas. Sunt autem & alia bona multa & magna, quæ pauci considerant, vel aduentunt; priuationes videlicet cunctorum malorum, quæ quis non habet? quod scilicet non es amens nec satius, non es leprosus nec cæcus, non es infamis in populo, nec opprobrium hominum, nec plebis abiectio & derisionis, non es in factis tuis clericus vel laicus deficiente confusus, non es ignominiosè deuictus, nec vili seruitu addictus, non es inedia maceratus, non es à latronibus spoliatus nec maestatus, non es à bestia deonoratus, non es in mari submersus, non in patibulo es suspensus, nec aliqua turpiori & acerbiori morte consumptus: Et à quo quæsto, Domine, hæc bona

- A bona quamplurima, quia multitudine infinita; & maxima, quia & magnitudine infinita, vel quasi inutili seruo tuo, nisi à te multiplicisimè summe, & infinitissimè bone Deus, sicut ex 13. & 22. primi, ac 32. huius benignus ostendere voluisti? Vnde & quadā quæstūcula animi meū pulsas; Nunquid viz. magis ubi, bone Domine, teneat ad amorem pro bonis positius creatus, quæ te donāte accepi, an pro bonis priuatius prædictis, sc. excludiuis malorū, quæ ciā nisi te donāte, non valebā accipere, nec habere, cū illa, sicut videtur, tā multitudine quā magnitudine tantū finita, hac autē tā multitudine quā magnitudine infinita, vel saltē plura atq; maiora? Sed quæ me redarget, si quæstūcula istā bonā transiliens, te, Domine, summū bonū quæram, inueniam, ac teneam, nec dimittam? Scio enim, & istā vice sufficiat mihi fore, quod tam propter hæc bona tua quā illa, amori tuo tenet multum valde, sed propter te ipsum summum bonum incomparabiliter amplius supra modum. Alia quoque quæstione me moives; nunquid videlicet præseruatis misericorditer à peccato, magis teneatur tuo amori, quam lapsus & resuscitatus misericorditer à peccato? Sed istam quæstionem ad præsens mihi limiter restringenti, da ut faciem tuam quæram, inueniam, & videam iugiter atque fruar. His ergo & huicmodi quæstionibus nunc relictis, quis tam bonum Dominum, & tanta beneficia eius considerans, non totus dilectione succendorit, non totus deuotione suspenditur, non totus concurrit in amorem? Sed video, Domine, quod facile est hæc dicere, & depingere in membrana, difficile fortitan facete & perficie in effectu. Tu ergo, optime, & ideo potentissime Domine, cui nihil difficile, da quæsto ut facilis ista faciam corde meo, quām profaram ore meo: Aperi, || *Apphee*, munificentissimam manum tuam, & præsta, ut nihil mihi facilius, nihil dulcius, nihil delectabilius, quam ista effe*tuosissimè & affectuosissimè adimplere*. Tu autem amantisime Domine, qui diligentes te diligis, & præuenis diligendo, atque incomparabiliter magis nos amas, quam reamatis à nobis, quem tanti amoris charismate, tantæ amicitie fædere non erigis ad sperandum in te? ad confidendum dete? imò ad superperficiandum & fiducialiter præsumendum? Tu siquidem Domine tam infinite bonus & misericors es, quod nihil melius aut misericordius posse esse, aut etiam cogitari, sicut superioris misericorditer ostendisti; & quantum es bonus & misericors, tantum pius & clemens, diuines & potens, magnificus, liberalis, & virtutibus omnibus gratiosus; sicut ex illa prima prætiosissima & verissima suppositione tua verisimile manifestas. Quid ergo negare poteris amico tuo egeniti, auxilium tuum suppliciter mendicanti? Permitte me, quæsto, iam super speratione concepta paulisper præsumere, & cum tua bonitate magnifica disputare, ut sic altius adhuc sperem, ampliusque confidam. Non est, inquam, humanæ amicitiae, amicum egenitem, mendicantem, & erubescensem repellere, & confundere faciem eius magis, præsertim si facultas astuerit copiosa; quanto magis tam horribile vitium à tua amicitia longe abest? Ostendisti quoque mihi superioris, me non posse quicquam boni cogitare vel petere, nisi te operante, & antecedenter operante hoc in me: qui ergo plantas initium, da medium, dona finem: qui facis me perte, fac consequi, & tenere: qui das non potentibus multa bona, quomodo potentibus nihil dabis? Qui inimicos tuos, etiam dæmones impie potentes exaudis, quomodo amicos tuos & filios pie potentes repellis? Nec potes qualemcumque inopiam allegare, sicut prædicta suppositione clare docet. Obijcis forsan mihi, quod non mereor adiuuari. O liberalissime Domine, si nullum adiuuari, nisi adiuuari meruerit, non das adiutorium tuum gratis, sed vendis: quæ ergo laus tua? Vbi est liberalitas tua magna? Adhuc forsan replicas, quod non solum non mereor, sed demereor abundantier. O misericors Domine, abundantior est misericordia tua magna. Totum namque meum peccatum, etiam omnium hominum est finitus; posset enim augeri: tua autem misericordia infinita, quæ augeri non potest. Nonne etiam misericordius atque liberalius est benefacere inimico egeniti, & alias perituro, inimicantem continuo, quām amico bene merenti? Quid misericordius aut liberalius, quām nullo modo prævenitus inimicantem continue ad amicitiam gratis conuertere, omnem inimicitiam & iniuriam gratis remittere, & gratis ei conferre beneficia copiosa? Tua autem misericordia & liberalitas est tam magna, quod maior esse non posset, nec etiam cogitari. Et quid proportionalius & congruentius tantæ misericordiae, liberalitatique tantæ, quā tantæ militera gratuito felicitare, & tantæ egestati gratis ditare; vel siquid misericordius & liberalius inuenitur, quis alius autor eius putabitur, quam tu misericordissime & liberalissime Deus meus? Qui ergo das manus, quomodo minus negabis? Si autem adhuc mihi opponas quantācunq; mēa misericordiam; fateor, & ideo confidēter accedo ad tuam misericordiā sine cōparatione maiorē. Vbi namq; monstratur tua misericordia, nisi in reuelata miseria? Et vbi tua magna misericordia, nisi in magna miseria reuelata? Nonne etiam, Domine, ostendisti mihi superioris, vbi ad amore tuū me paululū excitasti, quod gratia tua gratuita peccatores, ingratos gratis gratificas,

tificas, & gratificatos gratis conservas? Quis ergo peccator in te, Domine, non sperabit? A Scio tamen, Domine, scio, & non sine dolore scio, aut refero, quod istis nequaquam obstantibus, sunt quidam, puta Pelagiani superbi, qui malent sperare in hominibus, scilicet in seip- sis: Dicunt enim, Si Deus nos & opera nostra gratis prædestinat, & sicut voluerit admini- strat; ita quod nihil sine eo operante & || preparante possimus; potest & nos similiter reprobare, opera bona non dare, vel data aucteris; in mala opera præcipitate, & præcipitos ligare: Quis ergo potest esse securus? quis certè sperabit, & non potius desperabit? Sed si prædesti- natio & reprobatio ex nostro penderet arbitrio, & nos soli essemus liberi Domini nostrorum actuum sine Deo, possemus esse securi, bene esset nobis, tunc tutè possemus confidere & spe-

|| præopa-
rante

*Ratio sumpta-
ta ex bona-
itate Dei.*

*|| nobis
Ratio sumpta-
ta ex sapien-
tia Dei.*

*Ratio sumpta-
ta ex poten-
tia Dei.*

Jeremias.

Augustinus

*Ratio sumpta-
ta ex bona-
itate Dei.*

*Ratio sumpta-
ta ex sapien-
tia Dei.*

*Ratio sumpta-
ta ex poten-
tia Dei.*

Jeremias.

Augustinus

- A ^{mum} tractatu primo, Tota, inquit, spes nostra in Deo sit, nihilque de bonis tanquam de nostris viribus presumamus, ne nostrum facientes quod ab illo est, & quod accepimus amittamus: quibus & tota Scriptura sacra concordat, cum omnibus tractatoribus eius sacris, sicut & tricelimum secundum primi, de umore, amore atque spe licet breuiter suadebat. Et quis perfecte confidens in tali tantoque Domino, sine cuius voluntate semper optima, sapientissima, infelixissima, & misericordissima, nec unquam errante, nihil aduersi potest accidere, non ad perfectam patientiam in aduersis omniis confortetur, sicut tricesimo secundo primi breuiter tangebatur? Quis etiam diligens plenè Deum, & proximum, adiutens quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & quod Deus omnia ordinat propter electos & propter seipsum, sicut ex 39. & 32. & alijs primi pater, aduersa quæcumque non æquanimiter tolerabit, imò & gaudenter atque hilaret sustinebit, ac vehementer sicut aduersariam passionem, sicut de Apostolis legitur, & alijs sanctis multis? Quis insuper peccator, vel alius, si quis tamen alium se presumat confidens in Deo iustissimo & piissimo, quod omnis aduersitas immixtus ab eo, vel ad punitionem peccati, vt si sufficiat, statim post vitam presentem immixta ad æternam, vel si minus sufficiat, saltem proportionaliter minus, vel forsitan incomparabiliter qualiterminus in Purgatorio puniatur, praesertim si consideret, quod secundum præmissa tricesimo nono primi, quæcumque adueritas sive pena immissa ei à Deo sit minor quodammodo infinitè, quam peccatum eius requirat, si cum eo remota misericordia ageretur, vel ad materiam, & cumulum meriti dum sustinet patientem? Quis enim coronabitur gloria, nisi gloriose certaverit? Et quis gloriose certabit, vbi defuerit concertator? Affer ergo Deus homini aduersarium certatorem, vt habeat cum quo certare legitum, siveque victoriosi certaminis merito coronetur, sicut ex tricesimo primo & tricesimo secundo primi appetit, praesertim si secundum præmissa tricesimo nono primi aduerterat, quod Pafiones huius temporis & merita patientia quantacunque non sunt condigna, imò quasi nihil & inane ad futuram mercedem & gloriam pro istis liberaliter compensandam, vel tam ad punitionem peccati, quam etiam ad augmentum meriti sui non minus, sicut ex tricesimo nono, & quadragesimo tertio primi pater? Quis, inquam, sic confidens in Deo, non patientissime, libentissime, & gaudentissime aduersa omnia sustinebit? Amplius autem quis ista debite ponderans, inimicos & iniurias exercentes non solum non odiet, sed diligit? Non solum non maledicit, sed è contrario benedicet? Non solum non respuit, sed amplexando suscipiet, sicut Dei ministros & suos beneficos adutores? Praestat enim Deus per ipsos, ipsique præstant materiam, quæ defuit, exercendæ virtutis glorioissimi meriti & præmij consequendi. Quare & Senacherib vastator Istræticorum populi, vocatur virga, & baculus, securis, & ferrea in manu Dei: & Nabuchodonosor depopulator eiusdem stœvissimus, seruus Dei, sicut ex tricesimo secundo primi appetit. Quapropter & Abilhai volenti occidisse Shimæi maledicentem Davidi, & mittentem lapides contra eum, sanctus David respondit, Dimittit eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini: Dominus enim præcepit ei vt malediceret Davidi; & quis est qui audet dicere, quare sic fecerit? Dimittit eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini, si forte respiciat Dominus afflictionem, & reddit mihi bonum pro maledictione hac hodie in a. Reg. 16. Beatus quoque Gregorius homilia 35. super Euangelia, tractans illud Luce 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras, refert quod quidam Stephanus Pater cuiusdam monasterij, valde sanctus, patientia virtute singulariter, in quo virtus patientia ita vehementer excreuerat, ut eum libi amicum crederet, qui sibi molestie aliquid interrogasset, reddat contumelij gratias, & si quid in ipsa sua inopia ei damnum fuisset illatum, hoc maximum lucrum putabat. Et quis tanta patientia præditus humilitate carabit? Quis etiam discretè considerans, quod nihil boni penitus per se potest sine Deo illud specialiter operante, nec adhuc cum Deo antecedenter sed subteruentre, velut in manu artificis instrumentum, & hoc tam in consensu liberò ut sub & cum tali artifice operetur, quam in alijs eius motibus & quietibus vniuersis, vt 20. 30. E & 32. huius ostendunt, non ad humilitatem infirmam faciliter inclinetur, sicut vicesimo tertio & tricesimo huius pater? Quare duorum vasorum æqualium aut inæqualium quantum voles in nobilitate materia sua & forme, si in unum liquor pretiosissimus infundatur, altero vacuo remanente, siud superbiat, & super aliud inaniter se extollat? Eadem & non irrationali ratione etiam vas nobilioris quamcumque liquorem talem recipiens, simili modo posset? nobilior autem vas, si liquor huiusmodi in ipsum specialiter infundatur, posset fortiter superbiere credendo ipsum propter sui nobilitatem ad tale officium præsumi. Sed nonne in vas vilius posset iste liquor infundiri? Cur etiam de nobilitate tua, tu vas nobile inaniter gloriaris? Vnde tibi tua nobilitas? Non à te constat. Nonne poruit Plastes tuus ad vsum vilissimum te plasmasse? Duatum quoq; tubatum æqualium vel inæqualium modo disto, si nobilis tubicen

bicen vnâ canat solenniter, altera muta manente, cur ista superbiat & super aliam se extollat, A
 pensatis causis præmissis? Duorum insuper calamorum, seu duarum pennatum æqualium vel
 inæqualium quantumlibet modis prædictis, si scriptor subtilis vno vel vna scribat subtiliter,
 altero seu altera quietcente, quæ superbiendi materia, & inaniter gloriandi, omnibus ut
 præmiti: ut debite ponderatus? Veraciter sic videtur mihi adhuc mistero peccatori. Si De-
 us dignetur infundere aliquem habitum seu actum mihi ignobili vali suo præ quibusdam
 alijs mihi æqualibus aut interioribus, si qui sunt tales, vel superioribus (frequenter enim
 contingit quod valis inferioribus, & simplicioribus plus infunditur de liquore) Similiter e-
 tiam sentio, si cor meum eruerit aliquid verbum bonum, imò non cor meum, sed si spi-
 ritus Patris nostri per me organum suum loquatur aliquid verbum bonum; aut si sumimus
 scriba digito dextra luce per me calatum suum aliquid verum scribat. Quis etiam non hu-
 milimè & abiectissimè sentiat de se ipso, si prudenter aduertat, quām pauper & miserabilis
 fuerit ex seipso, & quod præcipua bona, quæ habet, non ex præcedentibus suis meritis, habet, B
 sed ex gratuito dono Dei, quod etiam nec bona sua iam habita, imò nec minimū bonum suum
 sufficit conseruare, sed Deus continuè ea seruat; quod etiam nullum malum animæ vel corpo-
 ris intrinsecum vel extrinsecum paret per se vitare, sed per Dei auxilium speciale? Quam ergo
 miserabilis, fatidus & abieetus fuisset omnibus miserijs & fortitoribus mentis & corporis, inter-
 ius & exteriori totus plenus, nisi Deus eum misericorditer prescruerasset, sicut præmissa testan-
 tur, que allicunt ad amorem! Quare & quidam multum [¶] humilis [¶] humiliter multum scribit;
 Felix est cui ostendit Deus misericordiam suam; ipse est qui superbire non potest, cui Deus o-
 stendit misericordiam suam; Ostendendo enim illi misericordiam suam, persuadet illi, quia
 quicquid boni habet ipse homo, non habet nisi ab illo, qui omne bonu nostru est; & cum vide-
 rit quicquid boni habet non se habere à se, sed à Deo suo, videt quia totum, quod in illo lauda-
 tur, de misericordia Dei est, non de meritis ipsius, & videntis ista non superbit, non super-
 biendo non extollitur, non se extollendo non cadit, non cadendo stat, stando inhæret, in- C
 hærendo manet, manendo perfruuntur, & letatur in Domino Deo suo: erunt illi deliciæ ipsæ,
 qui fecit eum, & delicias ipsas nemo corruptit, nemo interpolat, nemo auferit. Quis e-
 tiam ista humilitate infima radicatus, verè perpendens sensu boni à se habere, aut per se
 posse [¶] perquirere, vel acquisitum seruare, nec ullum malum vitare, nequaquam deuota &
 continua orationis instantia ad illum se semper conuerit, qui supra mensuram est diues &
 potens, & liberalis & clemens, sicut testantur præmissa ad amorem & confidentiam induc-
 tua, instantiùm deprecando ut noxia cuncta submoveat, & omnia profutura concedat?
 Quis non vijs & modis omnibus eius promerabitur voluntatem? Sed licet Pater infinitè mag-
 nificus, & super effluentissimè liberalis, nolit vendere, sed dare liberalissimè suis filiis da-
 tabona; non vult tamen eos torpere ignauia, acediæ marcere, verum per preces &
 alia merita probitatis pertingere strenue ad coronam, sicut pater ex vigesimo tertio, & D
 trigesimo nono primi. Dominum autem dare coronam militibus sus significatis per præ-
 ces, & alia merita probitatis est multum liberalius, quām ipsos indignos sine meritis
 coronare; Nonne liberalius est dare multiplicia dona quām simpla? quibusdam autem
 filiis suis dat quasi vnicum, simplex munus, parvulis scilicet baptizatis gloriam sem-
 piternam: Quibusdam vero, quos voluit spectabiliori dare honori & glorioſiori coro-
 na, alia munera prævia liberaliter destinavit; accinxit eos liberaliter cingulo militari,
 dedit eis liberaliter certamina fortia, glorioſas victorias, & quām multiplicia opera pro-
 bitatis, quibus nec minus liberaliter adhuc dedit ut ipsummet insuper in bello patronum
 haberent, à quo omnia alia habuerunt, cuiusque nomen, quod est omnipotens, con-
 tinuè acclamarent, saltu in corde & opportuni temporibus ore fiducialiter resonarent:
 Turris enim fortissima nomen Domini, ad ipsam currit instus deuotus inuocando, & exal-
 tabitur triumphando: Et quis ignorat omnes preces & merita vniuersi esse specialia dona Dei,
 sicut quamplura loca primi & secundi lucide manifestant? Quare & Dominus ipse dicit, Ef- E
 fundam super domum David, & super habitatores Ierusalem spiritu gratiæ, & præcū Zach. 12.
 hæc autem omnia Deus dat suis, non propter sui vtilitatem aliquam, sed ipsorum. Nonne
 ergo maior liberalitas hic quam ibi, præsertim cum Dominus non det coronam vita suis mi-
 litibus propter meritam eorum priora, tanquam propter aliquam vtilitatem sibi allata, aut
 propter aliquam causam antecedenter mouentem voluntatem ipsius, sed merita propter
 coronam, & tam merita quam coronam secundum suam liberalissimam & gratuitam vo-
 luntatem, sicut pater ex 35. & 39. primi? Et quis tot & tanta, ac tam grata beneficia posi-
 tiva & priuativa grata considerans, non facile pronocatur, imò non quadam grata & spon-
 tanea violentia, gratis trahitur & vrgetur ad gratias omnimodas rependendas, & gratianum
 gratissimas

Parabol. 18.

Zacharias.

- A gratissimas actiones ad semper Deo gratias decantandum? Quicquid enim boni habemus aut possumus, quicquid mali non habemus, nec facimus, tamen est gratuitum donum tuum, gratissima gratia, & Autor gratiae Deus meus. Quinimo & quia tibi magno haec parua videntur, insuper & teipsum das nobis: Deditis enim te nobis nondum existentibus prouisorē, praedestinatorem, electorem, & tandem factorem: Das quoque te nobis iam per te existentibus continuissimum seruatorem, magnificissimum promotorem, promptissimum adiutorem, & piissimum in omnibus protectorē. Quid ergo retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi gratis? quas gratias referam tot & tantarum gratiarum gratuito largitor? Retributio namque grata aliud proportionale requirit, sicut tam per rationem naturalem, quam per morales Philosophos tu Domine gratias doces; quid ergo bonis tuis de bonis meis tibi retribuā, cū nihil boni habeam, habere ualeam, nisi de gratuito dono tuo? nec etiam sic das mihi aliqua dona tua, vt ita sint mea, quod designant esse tua; Ego namque totus magis sum tuus, quam meus; imò sum tuus, non meus, & omnia mea magis sunt tua quam mea, imò sunt tua non mea. Quid ergo tibi retribuam, Deus meus? imò Domine, pro bonis tuis, tibi retribuam bona tua, & ideni bonum quodammodo pro seipso. Quare & quidem filius tuus gratus gratia tua munieribus sublimatus gratias referens grata dicit, Benedictus es Dominus Deus Israhel Patri nostri ab æterno in æternum; Tua est Domine magnificentia & potestas, & gloria, atq; victoria, & tibi laus: Cuncta enim que in celo sunt, & in terra, tua sunt. Tuum Domine regnum, & tu es super omnes Principes: Tu exaltatus, & tua est gloria; tu dominaris omnium; in manu tua virtus & potentia; in manu tua magnitudo & imperium omnium. Nunc igitur Deus noster confiterim tibi, & laudamus nomen tuum inclitum. Quis ego, & quis populus meus, vt possimus tibi haec vniuersa promittere? tua sunt oinnia, & quæ de manu tua accepimus, deditus tibi. Tu enim, Domine Deus meus, qui bonorum nostrorum non eges, nequam sic retributionem requiris ut ditor inde fias, sed vi per candem retributionem nos efficias ditiones, & te & tua amplius nobis dones. Sed adhuc, Domine, proportionalitatem præmissum beneficij & retributionis considerans, ⁱⁱ multipliciter distractor & conturbor: Si enim retribuere tibi ad ⁱⁱ multum æqualitatem, vel ultra, sicut forsitan deberem si possem, voluero, quid æquale vel maius tibi retribuam pro meipso, pro omnibus bonis meis positius & similiter priuatis; quid insuper pro teipso gratuito mihi dabo? Si verò retribuere tibi nolueris, vel non secundum proportionabilitatem debitam, quomodo ingratius tibi non ero? quomodo ab ingratitudine excusabor? Imò fortassis remittes mihi obligationem, qua me tibi retribuere astrinxii. Cur enim, summe liberalis, in tantum quod liberalior esse non posses, etiam obligationem huiusmodi non remitteres, nec donares; cū multo maiora, quia peccata contra te grauissima remittis & donas; cū etiam obligationem fortissimam ex præcepto tuo proprio & expresso, ex proprio iuramento & voto solenni, sive virginitate mentis vel corporis, sive continentiæ à peccato mortali contractam laplo resurgentem remittis? & quomodo es omnipotens, si hoc non potes? & quomodo es tu deterioris, illiberoris, & illiberalioris conditionis misero homine, qui sic potest remittere, scilicet obligationem etiam fortissimam, vt videtur, qua quisquis ei fuerit obligatus? Quare & unus de amatoribus sapientie tuz, si sapiens, nescio, tu scis; loquens de obligatione filij ad patrem & retributione, sic ait; debentem, scilicet filium reddendum patri: Nihil autem faciens dignum eorum quæ subfuerunt operatus est; quare semper debet, quibus autem debetur, potestas dimittere, & Patri vtiue. Sed aliter, Domine, me ingratum, & insipientem trigeminum non primi gratiū docuisti. Si namque me non retribuentem ab obligatione quia tibi astringor, absoluere, libertorem me faceres, libertatem maiorem conferres, & nouum beneficium mihi dares: quomodo ergo nisi ingratius efficiar pro beneficio tanto novo una cum prioribus non subtractis, non tibi arctius sum affrictus, & amorosius obligatus? Nonne si quisquam accommodet mihi pecuniam sub obligatoria cautione, & mihi non solventi dimittat gratis pecuniam, & obligationem gratis retradat, multiplicioris obligationis vinculo me sibi alligat & astingit, non obligatione, quæ in foro contentioso violentam pariat actionem, sed quæ in foro gratitudinis amoroso animum gratum requirit, & retributionem concordem, præsertim si opportunitas hoc permitat, necessitatem requirat? cuius quæso animus nisi ingratia forsitan, intrinsecus non sic sentit? Quare & quidam aliud amator moralis sapientie, studiosus ⁱⁱ beneficiorum liberator & quisissimus & gratissimus retributor saltet doctrina & veritatem; vt innam Domine sic cotam te operatione & factō! sic ait, Diligentius quærendus beneficij quam pecuniae creditor. Hinc enim reddendum est quantum accepi, & si reddidi solutus sum ac liber: at illi, & plus solendum est, & nihilominus etiam gratia relata debemus: debeo enim cū reddidi, rursus incipere. Verum Domine, vt cum priore sapiente sive cum sapientie amatore, de promissione tua, pro te & lege gratitudinis, quam sanxisti, paululum diff.
- B
- C
- D
- E
- Aristoteles
8. Ethic. ultimo,
- Seneca, 2. de
beneficiis 32
benefacto-
rum

dispuem. Si, inquam, pater potest remittere filio obligationem naturalem qua ei tenetur; A remittat; & tunc per tuam ingratam hypothesin, in quantamcunque calamitatem pater inciderit, quancumcunque filius sit dues & potens, in nullo penitus ei tenetur, vel saltē non plus patri quām extraneo; imo quemcunque extraneum, à quo minimum beneficium nondum remuneratum recepiterit, potius teneretur liberare à morte quām patrem proprium moriturum: quod quis, nisi ingratissimus filius vel gratis audiet, vel etiam cogitabit? Ut autem ad obligationes minores descendam, & tandem ab eis ad maiores ascendam: videtur quodd nulla obligatio quantumlibet parvula inter benefactorem & beneficiatum contracta, etiam ex beneficio minimo posse ipsi manentibus plenè solvi, ita quod beneficiatus ratione beneficij præcepti benefactori in nullo penitus tenetur: non enim plenariè solvi potest, benefactore omne debitum & obligationem omnimodam dimittente; sic enim amplius beneficians amplius obligat receptorem; nec beneficiato retribuere æquale vel maius etiam centies millesies, vel amplius quantumcunque. Ponatur enim secundum suppositionem ingratam, beneficiatum retribuisse plenariè benefactori, & se penitus exuisse ab omni obligatione contractaratione beneficij præcepti; tuncque benefactor & extraneus indigentes, existente in cæteris paritate, occurrant beneficiato potenti vñico subuenire, eius auxilium suppli citer deprecantes; & quis, nisi ingratus, imò secundum quendam gratum ingratissimus omnium, oblitus scilicet beneficij præcepti, ambigit benefactorem extraneo præponendum ratione beneficiari præceptæ? Quis igitur patti sufficieret retribuet? aut quis tibi sufficieret retribuet, summe Pater?

*Seneca 3. de
beneficijs 1.*

B

C O R O L L A R I V M.

Corollarium multiplex est, & omnibus gratis gratum.

C

EX his autem gratissimis gratitudinis regulis gratias omnibus porisma gratissimum determinatur, obligationem videlicet gratitudinis naturalem, qua beneficiatus benefactori ratione cuiuscunque beneficij præcepti etiam minimi non posse plenè dissolui; nec beneficiatum posse benefactori retribuere ad condignum sufficienter seu plenè, ita videlicet quod tota obligatio totaliter extinguitur, imò forsitan quanto beneficiatus abundantius benefactori retribuit, tanto ei amplius obligatur, & amplius ei debet: multo magis nec obligationem gratitudinis naturalem, qua patri filius obligatur, posse plenè dissolui, nec filium posse patri retribuere ad condignum, sed fortassis quo amplius ei retribuit, tanto ei amplius obligari. Quate supra modum magis & magis nec obligationem creaturae rationalis beneficiare à Deo, qua ei lege gratitudinis obligatus posse dissolui, etiam per Dei omnipotentiam infinitam, nec aliquem posse Deo pro aliquo beneficio etiam minimo retribuere ad condignum, ita videlicet quod tota obligatio totaliter annulletur; imo quod videat mirabilissimum, & tamen verissimum atque gratissimum, quanto quis amplius retribuerit Domino, & amplius soluerit gratitudinis debitum, tanto amplius ei debet & amplius obligatur. O admirabile gratitudinis vinculum, & gratae obligationis ligamen, quod nec creatura nec creator soluere plenè potest! imo quanto dator beneficij vel acceptor illud multiplicius fateretur soluere, omne debitum & obligationem omnimodam dimittendo, retributions retributionibus cumulando, tanto multiplicius illud strigit, firmius efficit, & insolubilius illud necbit. O ergo ingratitudinis vitium quamplurimum detestandum, quod tam insolubile gratitudinis vinculum solvere, imò rumpere nititur, & penitus dissipare, quod nec aliqua creatura, nec etiam Deus potest. Quis cum tanto vitio valeat dispensare? Certe nec homo, nec Angelus, nec Deus; cum alijs autem possunt. Nullus ergo beneficiatus ab homine vel a Deo, retribuere sic intendat, vt se ab omni obligatione & vltiori retributione liberare festinet. Hoc enim animi est ingrati: *vetum retributiones || retributionibus, munera munieribus, & gratias gratijs semper accumulet, vt sic semper gratissimi gratitudinis vinculis multiplicius alligetur, & gratori ac gratori semper fiat, sive tandem totus in gratiam gratissimè transformetur.* Prima pars huius porismatis euidenter consequitur ex præmissis; secunda sequitur ex hac prima & similiter ex præmissis. Sed quæ ratio aut quæ causa, quare ex tam pusilla radice, ex tam exili beneficio & finito, procedit & oritur tam fortis obligatio, tam magna & quodammodo infinita, quia nec à potentia finita nec forsitan infinita, nec per aliquam retributionem finitam, aliqualvè finitas potest extingui? Puto, quia manentibus benefactore & beneficiato, beneficiatum affici quodammodo & teneti benefactori

|| retibuen-
tibus,

D

E

- A factori cstrationabile & iustum mixtum ex rationabili & iusto antecedente quodammodo voluntatem diuinam, & sequente, sicut potest haberi ex 21. primi. Sicut enim est rationabile & iustum sic mixtum hominem affici & inclinari ad bonum ; ita & ad boni datorem : ipse enim est ei bonus. Et sicut hoc est rationabile & iustum, ita & necessarium, sicut patet ex eodem 21. primi. Sicut ergo existentibus creatura & creatore, rationabile est & iustum atque necessarium, creaturam teneri & subiici creatori : sic & creaturam rationalem esse bonam, ac naturaliter affici & inclinari ad bonum, & ad boni datorem, eique similiter obligari. Non ergo ex beneficio patuo vel magno taurum oritur tanta obligatio, nec ex aliqua natura creata, nec ex aliquo statuto humano vel diuino, sed ex diu inesse essentiae immutabili vernatae, sicut potest aliqualiter apparere ex 21. primi. Tertia pars apparet, quoniam quilibet, ut videtur, rationabiliter amplius diligit, & amplius tenetur diligere illum per quem habet bonum, quam alium : quare & illum per quem, & in quem exercet operationem laudabilem, & meritioriam actionem ; quamobrem & beneficiatus retribuens, benefactorem, circa quem laudabiliter & meritorie operatur, & quanto magis hoc lecerit, tanto magis. Hanc autem rationem fecit Philemon, 9. Ethic. 7, attruit benefactores magis amare beneficiatos, quam è contra, quod & quibusdam alijs rationibus manifestat. Sed quis dubitat retributionem grācē tactam, beneficiato gratam esse ? Benefactor quoque retributione recepta magis diligit beneficium retribuentem quam prius, & est parior facere ei bonum : quare & beneficiatus potest tunc in benefactori confidere plusquam prius, & quanto magis retribuerit, tanto magis. Nonne ergo beneficiatus retribuens magis tenetur benefactori recipienti quam prius, & quanto magis retribuerit, tanto magis ? Tres autem partes sequentes de parte & filio sequuntur secundum ordinem ex his tribus, quae & possunt probari ut istae, & per locum similiter à minori. Aliat verò tres partes sequentes simili ordine consequuntur ex tribus primis partibus, & ex ipsis, similiterque probantur. Vlrimam autem harum, quae mirabilissima videbatur, intellectus præhabitus, verisimiliter constat, quae & alter melius demonstratur : nam secundum præmissa, quicquid terribilium Deo, accipimus prius ab eo ; quare & pro retributione quacunque amplius ei temet. Cùm enim augentur dona, augentur & rationes donorum, reliqua partes patent. O liberalissime Domine, qui gratis dedisti me mihi, & omnia alia bona mea ! Insuper ad te ipsum quanta obligatione ad retribuendum me ligas ? quam in solibili vinculo me astringis ; quae & quod, superius sicut docuisti, nec à me, nec à te, omnipotens Domine, solui potest ? Et quid dignum tibi retribuam ? quid proportionale reperiatur ? quid æquale vel maius inueniam ? An forte condigne quoquomodo tibi retribuam, fatendo humiliiter & veraciter profundo, me nunquam posle tibi retribuere ad condignum ? aut forte sufficienter tibi retribuam, si omnibus viribus mentis & corporis semper tibi retribuam quantum possum ? Non enim permittit tua iustitia, nec pietas tua sinit me supra potentiam ad impossibile obligari. Nonne verum est quod quidam in materia ita
- B dicit, Possibile amicitia requirit, non quod secundum dignitatem ? Neque enim in omnibus est, quemadmodum & his, quae ad Deos, honoribus, & parentes. Nullus enim secundum dignitatem aliquando viri retribuet : impotentiam autem famulans ~~enam~~ esse videretur. Nonne sufficit quod quidam alius nos hortatur, Glorificantes Dominum quantumcunque Eccl. sa. 43. potuerit, supervalebit adhuc admirabilis magnificientia eius ? benedictentes Dominum exaltate illum quantum potestis ; maior est enim omni laude ? Aut forsitan oculum tibi retribuere quoquomodo æquale aliquid mihi ipsi, bonis mihi collatis, vel aliquid maius ipsis, aliquidve æquale tibi ipsi mihi collato ? quia maius non possum, si me torum & omnia quae habeo, & quae possum, & plura ac maiora si possem, & etiam temetipsum quodammodo tibi retribuam ; me torum videlicet tota virtute mentis & corporis, & quicquid quomodo liber habeo, aut valeo quoquomodo, ad tuam laudem, gloriam, & honorem ; imo ad te, Domine, & proprie- te tantummodo referendo, malens hæc omnia & plura ac maiora supra omnem numerum
- C & mensuram, etiam memetipsum irrecuperabiliter perdere, quam semel vel levissime tuam offendere maiestatem, te ipsum quoque propter temetipsum tantummodo super omnia alia ioris præcordijs diligendo. Sic enim doces me debere te diligere, bone Deus : alias etiam data mihi optione, aut quod bona alia quantacunque, etiam memetipsum, omnibus redactis in nihilum sine recuperatione amittam. ramen sine meo peccato ; aut quod te semel levissimeque offendam & percem, deberem secundum rectissimam rationem, etiam te Domine iudicante, peccare ; quare si sic facerem, non peccarem. Omne namque peccatum est quædam obliquitas à rectitudine rationis. O potens & bone Domine Deus. quæso ut sicut vocaliter proloquor, sic efficaciter faciam. & faciens finaliter perseuerem ; quod munus tuum à te mihi collatum, & per te ac per me ad te relatum, dignare quæso suppliciter pro retribu-

butione qualicunque misericorditer acceptare. Non enim habeo, habere vè potero quicquam maius, nisi forsitan illud est efficiaciter velle, scire, & facere, & quod in me circa me, & de me in quibuscumque prosperis vel aduersis, lètis vel tristibus, & quibuslibet alijs semper solummodo fierer, quod tibi gratissimum fuerit, & tuæ placitissimum voluntati. Quod etiam munus tribue, precor humiliiter, mihi miliro mendicanti, quod & per te, ac per me tibi retribuas tribuenti, & pro qualicunque retributione acceptes. Et si adhuc fortassis fuerit quicquam maius, quod tamen aspiciens quaquaererum non video, illud etiam humiliiter supplico & deuotè requireo, vt mihi obnoxè mendicanti ostendas & tribuas, vt per te retribuam illud tibi ; vt sic pro tuis beneficiis maximis gratissimè mihi collatis, maximam & gratissimam retributionem mihi possibilem gratissimè tibi retribuam, gratissimas gratiarum actiones rependam, & gratissimas gratias referam incessanter. Sed adhuc mens tremula, & velut apes argumenta ritiubant, & inquirunt, Quomodo postum illi reddere gratiam, cui pro gratiosis operibus, pro beneficiis suis gratuitis, quicquid possum est debitum, etiam ego ipse ? B

Rom. 11.

Anselmus 2.
Cur Deus
homo. 5.

II suscipit

II magna

Augustinus
ad Aureli-
um, epist. 10.

Nonne si gratia, non ex operibus ? alioquin gratia iam non est gratia. Nunquid debitor reddendo debitum facit gratiam creditoris ? Nonne gratia & debitum videntur mutuò repugnare ? Vnde videtur confici res miranda, nullum videlicet posse quomodolibet obligari ad gratiam faciendam nec ad gratiam rependendam. An forte ab isto ingrato nimis inuolucro me euolum, faciendo gratis & liberè, ad quod ex debito & necessitate astringor, sicut opera Professorum tuorum, Domine, aut alter obligatorum spontaneè ad aliqua facienda, non minus sunt coram oculis tuis grata, dum tamen non inuiti fiant, sed gratis ac spontanea voluntate ? C

Nonne verum est, quod vnum de gratiis filiis tuis, & Patribus nostris dicit ; Est necessitas quam beneficiari gratiam auferit aut minuit, & est necessitas, qua maior beneficio gratia debetur ? Cum enim aliquis ea necessitate, cui subiacet, inuitus benefacit, aut nulla, aut minor ei gratia debetur : cum verò ipse sponte se necessitatibus beneficiendi subdit, nec inuitus eam sufficeret, tunc vtique maiorem beneficij gratiam mereatur. Non enim hæc est dicenda necessitas, sed gratia, quia nullo cogente illam, suscepit aut seruat, sed gratis. Tale est cum quis sanctæ conuersationis sponte vouet propositum : quamvis enim seruare illud ex necessitate post votum debeat, ne Apóstolus damnationem incurat, & licet cogi posset seruare, si nolit. Si tamen non inuitus seruat quod vouet, non minus sed magis gratius est Deo, quam si non vouisset, nec sanctæ viuere dicendus est necessitate, sed ea qua vouit, libertate. An forte distinctio quædam de gratia, quam me superiùs docuisti, ab ista, ingratia argutia me defendet ? Dicitur etenim gratia quod gratis rependitur pro gratia gratis data. Quid ergo magis debitum ? & quid magis gratum tibi, Domine Deus noster ? & quid nobis magis congruum, quam vt in omnibus, vbiique & semper toto corde, ore, & opere gratias gratis agamus Domino Deo nostro ?

Nonne vnum de tuis gratiis discipulis, & nostris Doctoribus dicere, & scribere docuisti, Quid melius & animo geramus, & ore premamus, & calamo exprimamus, quam Deo gratias ? hoc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest. Quem & iterum sapere ac lapidè dicere docuisti, quod sapientia est Dei cultus, qui in hoc maxime constitutus est, vt anima ei non sit ingrata : Vnde & in ipso verissimo & singulari sacrificio Domino Deo nostro agere gratias adinonemur. Erit autem ingrata, si quod illi ex Deo est, sibi tribuit, sicut faciunt Pelagiiani pestiferi & ingrati. Non sic autem, non sic nos filii Dei grati, sed agnoscentes humiliter, & non minus veraciter omnia & singula bona nostra positiva, & similiter priuativa, habitus, actus, & opera, carentiasque malorum habituum, actuum, & operum non esse nobis ex nobis, sed à Parte nostro cœlesti, à Patre luminum desursum descendere, & esse dona gratuita Domini Dei nostri, semper & vbiique, in omnibus & singulis, pro omnibus & singulis, toto corde, ore & opere gratias gratis agamus Domino Deo nostro. Sic enim te Autore nos instruit mater nostra virgo prudentissima, & pulcherrima sponsa tua, non habens maculam neq; rugam, Ecclesia sancta tua. Iterum ergo & iterum, imò continuè semper & vbiique incessibili voce cordis, & oris, & operis gratias agamus Domino Deo nostro. D

E

A

B

THOMAE BRADWARDINI LIBER III.

C A P . I.

Quod Deus potest necessitare quodammodo omnem voluntatem creatam ac liberum actum suum, & ad liberam cessationem & vacationem ab actu.

C

D

Elagiani autem, pestiferi & multiplici gratia Dei ingratiti, nuntiatur austerre à Deo debitas gratias, & gratiarum debitas actiones. Negant enim prædestinationem, prouidentiamque diuinam in bono & in malo, Coefficientiam quoque Dei & specialiter eius preeficiatam cum libero arbitrio in libero actu suo, & in meritis vniuersaliter huic motu possimmo innitentes; quia tunc ibi esset necessitas, non libertas neque meritus. Alij vero heretici conantur austerre à Deo limiliter actiones debitas gratiarum, dicentes ipsum agere quicquid agit ex necessitate, & nihil gratis, nec libera voluntate. Quare & quidam heretici moliuntur destruere vniuersaliter liberum arbitrium tam in Deo quam in creatura, & omnem gratiam, ac gratuitam & liberam actionem, dicentes quod omnia quae eveniuntur, de necessitate eveniuntur. De his ergo & iis similibus ammodo inquitendum. Pro quibus diligenter inuestigandum videtur, Nunquid necessitas & libertas, meritumque repugnant. In primis igitur ostendendum, Deum posse necessitare quodammodo omnem voluntatem creatam ad liberum, imo ad libertimum actum suum, similemque cessationem & vacationem ab actu. Deus enim potest velle voluntatem creatam producere liberum actum suum, & hoc antecedenter, & prius naturaliter voluntate creata: quare & per 10. primi, illa de necessitate obedit, & hoc, quamdiu Deus sic voluerit ipsum velle. De cessatione quoque & de vacatione eadem ratio est omnino. Vnde Anselmus de Concordia 2. Sicut, inquit, necesse est esse quicquid Deus vult, ita esse necesse est quod vult homo in his quæ Deus ita subdit humanæ voluntati, ut si vult fiant, si non vult, non fiant.

E Quoniam enim quod Deus vult, non potest non esse, cum vult hominis voluntatem nulla cogi vel prohiberi necessitate ad volendum vel non volendum; & vult effectum sequi voluntatem, tunc necesse est voluntatem esse liberam, & esse quod vult. Item aliter posset homo facere Deum falsum, & peritum: Ponatur enim quod Deus prædicat, & per semetipsum iurando affirmet, quod iste liberè faciat hoc vel illud, & ad hoc faciat quantum potest; tunc si iste non necessiteretur per Deum ad hoc vel illud libere faciendum, potest dimittere libere hoc & illud. Item aliter posset homo frustrare prouidentiam & prædestinationem ac voluntatem diuinam, imo & facere miserum felicissimum Deum nostrum. Nullatenim dubium, quin Deus posset facere, prouidere, prædestinare, ac præuelle liberos actus humanos, & quæ ex eis depedent; imo ab æterno sic fecit, sicut 27. primi, & sequentia cum 45. probant: quod & plane restatur Apostolus ad Eph. 2. Ipsius, inquiens, sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis,

H h

Anselmus.

nus, quæ p̄t̄parauit Deus, vt in illis ambulemus. Et Glossa adhuc expressius dicit idem, si-
cut 31um primi plenius allegavit. Item omnis potentia in proportione debita fortior, potest
necessitare debilitatem naturaliter sibi subiectam in sua qualibet actione, & isto modo le ha-
bent ad inuicem voluntas diuina, Angelica, & humana; sicut prima suppositio, & decimum

Philosophus.

primi, cum 20. & 30. secundi testantur. Vnde Philosophus 5. Metaphys. 16. distinguis
priora sic ait; Alia secundum potestatem scilicet dicuntur priora; Excedens enim potestate
prius, & quod potenteris: tale vero est cuius prævoluntatem sequi necesse est alterum est po-
sterius, vt non mouente illo, non mouatur, & mouente illo mouatur; & est prævoluntas
principium. Vbi translatio, quam exponit Auerroes, sic habet, Etiam illud quod est fortius
dicitur ante, & tale est illud quod cogit alterum sequi suam voluntatem; ita quod si illud quod
est ante non mouetur, non mouebitur aliud quod est post; & si mouetur, mouebitur; & vo-
luntas est principium hic. Super quod Averroes sic dicit; Vniuersaliter dicitur, ante, illud,

Averroes.

quod est fortius & dignius, & est illud quod cogit illud quod est post, vt voluntas eius conse-
quatur voluntatem suam, quoniam voluntas debilioris sequitur voluntatem fortioris. Item
adhuc physice arguendo ponatur quod esset tantum vir unus & mulier unica; tunc ex quo
species humana non potest deficere, nec sine generatione suatuari, necesse est eos voluntariè
generare. Nec potest quis fingere, quod licet necessario voluntariè generabunt, non tam
hac vice, nec illa; ideoque quilibet eorum concubitus erit liber, nec ulli necessitatibus subiectus,

*Philosophus.**Plinius.**Solinus.**|| necessari-
um*

qui ponatur quod vir seu mulier tantum processit in diebus suis generationi aptis (qui se-
cundum Philosophum 9. de Animalibus, in mulieribus sunt 50. anni in viris autem 70. aut
secundum Plinium & Solinum 80. in viris) quod non remaneat sibi tempus, nisi pro unico
tali actu: quare tunc statim || necessario illum actum unicum voluntarie exercebunt: Nam si-
ne voluntate generatio nunquam fiet. Illud autem, quod eos sic arctabit, ponitur à Philoso-
phis esse natura viuens salis, quæ per tertium secundi non potest dici aliqua vis stellarum, aut

quarumcunque causarum secundarum; est igitur necessario prima causa, sicut 27. primi per
authoritates Philosophicas ostendebat. Et similiter potest etiam Theologice argui; Si eset
unus vir tantum & unica mulier ante completum numerum electorum & prædestinatum à

Deo ex propagatione hominum naturali à primis parentibus continue derivata, Nisi [enim] ip[si] necessario voluntarie gignerent, cessaret generatio hominum, & Dei propositum fru-
straretur, contra decimum primi libri. De Adam quoque & Eva priusquam naturaliter con-
uenient, potest fieri || *simile* argumentum. Item aliter Deus non posset necessitare creatu-
ram rationale, vt esset || *impeccabilis* perpetuoq[ue]; beata, contra 17. 15 que secundi. Item Esaiæ
40. Ecce, inquit, gentes, quasi momentum statera reputata sunt ei: Glossa, in comparatione
eius, scilicet Dei; quod scilicet momentum ex nihilo in utramlibet partem inclinatur. Et Pa-
rab. 21. Sit ut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quounque voluerit incli-
nabit illud, sicut vicesimum secundi plenus allegavit. Beatus etiam Augustinus de Gratia, D

*|| similiter**|| impeccabi-
litas**Esaiæ.**Glossa.**Parabolæ.**Augustinus*

& libero arbitrio, hac autoritate Salomonis cum multis alijs recitata, cap. 48. ita concludit; His & talibus testimonijs diuinorum eloquiorum, satis, quantum existimo, manifestatur, ope-
rari Dei in cordibus hominū ad inclinandas eorū voluntates quocunq[ue] voluerit. sive ad bona
pro sua misericordia, sive ad mala pro metiti eorū. Idē Enchir. 77. Quis tam impie despiciat,
vt dicat Deum malas hominū voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & ubi voluerit,
non posse in bonum convertere? Idem de bono perseverantiae 20. quam possibile est Deo a-
uerias & aduersas in fidem conuertere hominū voluntates & in eorum cordibus operari, vt
nullis aduersitatibus cedant, nec ab illo aliquo tentatione superati discendant. Idem quoque
de Correctione & gratia 69. dicit; Deo volenti saluum facete hominem, nullum resistit arbitriu[m]. Sic enim seu velle, seu nolle in volentis aut nolentis est potestate, vt diuinam volunta-
tem implet, nec superet potestatem. Et infra per totum 70. capitulum & in principio 71. pla-
nissime & notabilissime docet idem, sicut 20. secundi plenus allegavit: Item aliter Deus non E

*illud**illud*

est omnipotens: licet enim Deus faceret quantum posset, vt tu simpliciter vel certo tempore
velles, seu diligenter quippiam posset, hoc non obstante omnino, || idem non velle, & per ali-
quam partem aut temporis || illam velle, per aliam vero non velle, imo & nolle, sive posset
reddere Deum & hominem Iesum Christum falsum, mendacem, perjurum & miserum, si-
cuit in principio est argutum. Nec potest quis dicere quod actus liberi voluntatis sub omni-
potentia Dei minime continentur, propter decimum primi, vicesimum, & tricesimum secun-
di, ac propter autoritates Augustini proximo recitatas: tunc quoque sub prouidentia, gu-
bernatione & prædestinatione diuina nullatenus clauderentur, contra vicesimum septimum
cum sequentibus, & 45. primi. Quid etiam dignius ad eius omnipotentiam pertinet, quam
suam veritatem in omnibus, etiam in actibus liberis inuiolabilem conseruare? Quomodo
etiam

B

C

D

- A etiam ad omnipotentiam eius non attinet, posse disponere libere de possibilibus vniuersis naturalibus & liberis quibuscumque? Quare & dicit Augustinus de correptione & gratia 70. quod Deus habet humanorum cordium quod placet inclinandorum omnipotentissimam potestatem: Et 71. quod Deus magis haber in potestate voluntates hominum quam ipsi. Nulli etiam dubium, quin actus liberi voluntatis sit nobilissimum omnium, & aliqui actus sub Dei omnipotenti continentur, & non ignobiliores tantummodo: hoc enim verat eius infinita nobilitas, & suppolitio prima primi, ac felicitas beatorum. Si quis autem voluerit dicere, quod Deus potest necessitatē hominem ad actum voluntatis, sed hoc facto, non erit huiusmodi actus liber, potest sibi faciliter contradicī; quia si Deus hoc faciat, cūm ad omne quod agit exteriorū sufficiat sua sola voluntas, sicut corollarium decimi primi || docet, & per suam || probat omnipotentiam demonstratur; potest Deus hoc facere per voluntatem suam solam, vide-licet sine aliquo habitu, vel aliquo creato quoconque, quod nunc ad volutionem liberam B hominis non concurrit; & non nisi volendo, seu naturaliter praeuelendo hominem velle; & per tricesimum secundi, nunc de facto sic facit de quoconque actu libero voluntatis. Item elicias Iohannes A. actum liberum voluntatis, cum B. C. caulis secundis sufficientibus, & necessariō requisitis; tunc Deus potest necessitatē "Iohannem" ad A. actum, & hoc sine aliqua || hominem alia causa secunda, vt patet per præmissa, scilicet tantum volendo, vel naturaliter præuelendo; & per 32nd, secundi sic prius fecit, quando A. fuit liber; ergo tunc Deus necessitatē || Iohannem ad A. actum liberum voluntatis; & etiam si tunc fuit A. liber, eadem ratione || hominem & nunc est: omnia enim omnino eodem modo se habent nunc & tunc in omnibus causis primis & secundis. Velerum supponatur quod Deus necessitatē Iohannem ad D. actum similem. A. quantum potest, cum B. C. caulis secundis præcisē vel omnino similibus, quod potest, sicut præmissa probatunt; aliterque aliqua causa secunda, illa scilicet alia necessariō requiriā necessitatē voluntatem hominis sicut bruti, contra tertium secundi, & erunt A. & D.
- C actus omnino similis rationis: nam in suis causis primis & secundis nulla potest diuersitas assignari: quare si alter est liber, vel necessarius quoquismodo, erit similiter & vterque. Si autem dicatur, quod ideo D. est necessarius, & A. liber, quia Deus vult facere ipsos tales, contradicetur hoc modo: Si Deus sic volendo necessitatē ad D. actum, hoc non est faciendo D. actum per se necessarium, quia ex se potest non esse, & quia tantum unum est per se necessariē esse, scilicet ipse Deus, vt patet per 17. partem corollati primi primi, nec per alias causas secundas per se necessitantes voluntatem creatam, sicut natura & obiectum per se necessitant bestias, sicut superius est ostensum: hoc ergo est tantum per voluntatem diuinam, volendo scilicet [scilicet] necessitatē ad D. actum, & reddit eum necessarium, sicut hypothesis confiterit. Velerum Deus sic volendo absolute necessitatē ad D. actum, & reddit eum necessarium abfolūte, vel tantum respectu sua volutionis; ita scilicet quod stante illa, impossibile est aliter euenire, seu quia non potest aliqualiter impediti. Primum dici non potest, vt nullus igno-
- D rat, & præhabita docerunt; relinquit ergo secundum, & sic loquendo A. actus liber, quem Deus vult facere liberum, est ita necessarius respectu illius volutionis diuinæ, sicut D. respectu alterius: quia, stante illa, ita impossibile est aliter euenire, & ita impossibile est istam impediri in aliquo, sicut illam, vt 10. primi docet: ergo A. & quilibet actus creature libertatis est ita necessarius sicut est D. Item ponatur imaginari, vel secundum quosdam sicut est verò possibile, quod Deus faciat aliquem actum voluntatis creatæ, volendo simpliciter facere illum actum, non velendo illum facete necessarium, nec liberum; tunc per hypothesin neuter erit. Item si Deus tantum simpliciter volendo faceret actus irrationalium animalium vel inanimatorum, illi non essent necessarij respectu Dei, nec respectu aliarum causarum: nulla enim alia causa necessitatē, nisi per virtutem & cooperationem & conneccsationem primæ cause, quæ est primum necessariē esse, sicut primum & sequentia primi docent. Item si Deus faciat aliquem actum voluntatis create, non volendo necessitatē ad illum, sed E volendo simpliciter illum efficiere, adhuc ille actus est necessarius respectu voluntatis diuinæ, quia illa impediri non potest. Prima ergo & per se ratio quare aliquid dicitur necessarium respectu Dei seu voluntatis diuinæ, non est quia vult necessitatē ad illum, sed quia est causa prima vniuersaliter efficax, omnipotens & impetrari non potest. Quare & Stephanus Parisiensis Episcopus condemnauit quandam errorē, dicentem, quod ad hoc quod effectus omnes sint necessarij respectu causa prima non sufficit, quod ipsa causa prima non sit impedibilis, sed exigitur, quod causa medie non sint impedibilis. Error, inquit Episcopus, quia tunc Deus non posset facere aliquem effectum necessarium sine * caulis posterioribus: omnes et ergo effec- tū etiam liberi possunt esse necessarij respectu cause primæ, quia à voluntate sua proce-dunt, quæ non potest aliqualiter impediti. Adhuc autem sicut necesse est quidlibet fieri, quod aliquibus.

Deus vult fieri, sic & necesse est quidlibet fieri eo modo quo Deus vult illud fieri, sicut præcidentia clare monstrant. Sicut ergo effectus naturales necessarios necesse est necessariò fieri respectu causarum suarum naturalium secundarum propter efficaciam voluntatis diuinæ ; sic & effectus liberos necesse est liberè fieri respectu causarum suarum inferiorum liberè actuarum propter vniuersalem efficaciam voluntatis diuinæ. Omnes ergo effectus actusliberi omniū inferiorum agentium liberorum respectu voluntatis diuinæ sunt necessarii, sicut necessariò liberi, & necessariò liberè producuntur. Amplius autem nulla voluntas creata est liberior voluntate Christi humana, & illam potuit necessitare voluntas eius diuina, imo & necessitauit de facto ad omnes & singulos liberos actus suos, & ad omnes & singulas cessationes & vacationes liberas ab actu & actibus quibuscumque. Si namque voluntas eius humana non necessaria confenserit voluntati eius diuinæ naturaliter precedenti, sicut tricelimum secundi docebat, potuit dissensisse ab ea, & voluisse aliquid aliud, imo & contrarium, ac peccasse, quod pro singulis partibus repugnat præostenis de Christo 30. secundi; vnde & Ioh. 5. Non possum ego à meipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico : quod Christus dicit secundum id quod est homo, ut Augustinus testatur, sicut ibi pleniùs allegatur. Hoc idem de Christo, scilicet quod voluntas eius humana necessariò sequebatur diuinam, docet Anselmus 1. Cur Deus homo, 10. & 2ⁱ. 10. ostendit quod Christus potuit mentiri & voluerit, sed non potuit velle mentiri, sicut 30. secundi pleniùs allegatur, & 2. Cur Deus homo 17. ostendit, quod Deus habuit potestatem seruandi vitam suam vt nunquam moreretur, licet nequerit illud velle : ergo eadem ratione non potuit quicquam velle quod diuina eius voluntas non prædisposuit ipsum velle, vel cuius oppositum dispossuit circa ipsum. Vnde & infra codem capite ita dicit, Si vis omnium quæ fecit & quæ passus est veram scire necessitatem, seito omnia ex necessitate fuisse, quia ipse voluit, voluntatem verò eius nulla præcessit necessitas : voluntatem, inquam, eius diuinam nulla præcessit necessitas, sed humanam, sicut ab codem Anselmo ex 1 c. primi fuerat allegatum. Hæc est ergo sententia Christi, Augustini, Anselmi, Damasceni, atque Lombardi, sicut præmissa in illo capitulo, & 30. secundi declarant, nec vidi quenquam Doctorum contraria lentientem : videtur ergo ista sententia fatis certa.

COROLLARIVM.

Corollarium, quod aliquis necessitas & libertas, ac meritum casusque & fortuna insicem non repugnant : de fato quoque præscientiae, prædestinationis & gratie cum libero arbitrio ac merito concordia generali.

Vnde redditur manifestum, quod necessitas & libertas, necessitas quoque & quodlibet meritum, necessitas in super & casus & fortuna in unicem non repugnant : vnde & concordia generaliter fati, præscientiae, prædestinationis & gratie cum libero arbitrio ac merito cognoscitur euidenter. Nam primam partem istius ostendit clarissimè conclusio principalis, secunda verò ostenditur ex hac prima, potest quoque probari per eadem per quæ principialis conclusio probatur. Item secundum Philosopherum, 1. peri hermenias vlt. Eſſe * quod est, quando est, necesse est ; & aliquis actus liber & meritorius nunc est; ergo illum nunc esse necesse est. Item in Deo & in Angelis confirmatis est necessitas pro multis actibus voluntatis, maximaq; libertas. Item Augustinus Enchir. 86. sic inquit, Prius oportebat hominem fieri, vt & bene velle posset & male : posset vero si erit, vt male velle non posset, nec ideo libero carabit arbitrio; multo quippe liberius erit arbitrium quod omnino non poterit seu iurere peccato. Neq; enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua bene esse sic volumus, vt esse miseri non solum nolumus, sed nequaquam velle proſlus possumus. Idem 5. de ciu. Dei 10. postquam prius disputauit contra Stoicos dicentes voluntates nostras necessitatibus non subdi, eo quod tunc non efflent libere, responder ad motiuū illorū distingueſſ necessebitur, ostendendo vñ esse necessitatē inuitā, quæ auſert seu admitt libertatem ; aliam verò voluntariam, quæ compatitur libertatem : vnde & capit. 9. sic ait, Quoq; modo se habeant tortuosissimæ concertationes & disputations Philosopherum, nos vt confiemur summum & verum Deum, ita voluntatem diuinam, summaq; potestatem ac præscientiam eius confitemur, nec timemus ne ideo non voluntate faciamus, quod voluntate facimus, quia illud nos facturos ille præsciuit, cuius præscientia falli non potest : quod Cicero timuit vt op̄ pugnaret præscientiam ; & Stoici, vt non omnia necessitate fieri dicenter, quamvis omnia fieri contenderent, quos redarguit consequenter. Et cap. 10. sic adiungit ; Nec illa necessitas formidanda est, quam formidando Stoici laborarunt causas rerum ita distinguere, vt quasdam

* omne

Augustinus.

- A quasdam subtrahent necessitatē, quasdam subderent, atq; in his quas est sub necessitate nō luerunt, posuerunt etiam nostras voluntates, ne videlicet non essent libertē si subderentur necessitatē; & distinguendo subiungit. Si enim necessitas nostra illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nollemus, efficit quod potest, sicut est necessitas mortis; manifestum est, voluntates nostras, quibus recte vel perperam vivitur, sub tali necessitate non esse. Multa n. facimus, quæ li nollemus, non utq; faceremus, quo primitū pertinet ipsum velle: nam si volumus, est; si nolumus, non est: non n. vellemus, li nollemus. Et subdit pro membro secundo, Si autem illa definitur esse necessitas secundū quam dicimus necesse esse, vt ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur ea timcamus, ne nobis libertatē auferat voluntatis. Neq; n. & vita Dei & præscientia Dei sub necessitate ponimus, sc. primo modo, si dicamus necesse esse Deum semper vivere & cuncta pretereire, sicut nec potestas eius minuitur, cum dicitur mori, fallique non posse. Vnde & Ioseph. 18. de Antiq. 2 agens de 4. sectis Philosophorū apud Iudeos, qua-
rum una fuit Phatusorū, dicit quod illi fuerunt primi, quia meliores ceteris existimavit, & hi, vt dicit, fato geri omnia credunt; sed neq; liberū arbitriū hominis auferunt, fatū autē necessitatē importat, licet 28. prīmū monstrauit: dicitq; idem Ioseph. 7. de Iudaico bello 8. homines fatū vitare non possunt, etiā li præunderint. Paterigitur quod necessitas & libertas nequaquam repugnant; quare nec necessitas & meritis repugnabunt; quod & alter potest ostendi. Ponatur n. quod Deus aliquę viatorē confiāt mater ad liberē faciendum omnia bona quæ facit hic in via, ipso penitus ignorantē, sicut boni Angeli confirmantur ad bona sua facienda scienter, tunc talis operaretur bona & bene, quia ita voluntatiē & ita liberē quantū in eo est, sicut aliis viator non confirmauit omnino: ergo & ita meritorē, quod & per exemplum evidens confirmatur. Ponatur enim quod euntem deuotè ad Missam aliqua vis occulta ita nescium prosequatur, vt cessate, tardare, vel declinare non posit, tunc talis necessariō ita vadit, & non minus meretur quām faceret si vis illa, prædicta penitus tolleretur. Sed ne exemplū huiusmodi
C extra sacram Scripturam videat mendicare, ponatur quempiam tenentem virgam seu baculū, volente; & ac intentū temerē percutere proximum, sed proprijs tamen viribus non valentē, fiatq; talis percusio per aliquam vim occultam, ipsum tamen validē diligenter vt resistere omnino non poscit, ipse tamen non sic, sed contrarium opinetur, tunc ipse peccat, ac si propria virtute percuteret, & ita de actibus libetis quibuscumque. Quod autem in omnibus actibus libetis, nedit posset sic esse, sed & quod sit ita factō suis ostendit ipse dominus Esa. 10. Vx iniquiens Assur virga fortis mei, & baculus ipse est in manu corum indignatio Esaia. mea; ad gentē fallacē mittit eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiāt prædam, & ponat illum in conculationem quasi lutum plateatum: ipse autem non sic abbitabitur, & cor eius non ita extinguitur, sed ad conterendum erit cor eius, & ad intercessionem gentium non paucarum. Dicer enim, Nunquid non Principes mei simul Reges sunt, & c. Et infra, Quomodo inuenit manus mea regna idoli, sic & simulachra eorum de
D Ierusalem & Samaria. Nunquid non feci Samaria & idolis eius, sic faciam Ierusalem & simulachris eius? Et sequitur comminatio pœnitē cum expressione culpæ: Et erit cūm impleuerit dominus cuncta opera sua in monte Sion & in Ierusalem, vilitabo super fructum cordis magnifici Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius: Dixit enim, in fortitudine manus meæ ego leci, & in sapientia mea intellexi, & abstulit terminos populorum, & Principes eotū depratidus sum. Nunquid gloriabitur securis contra eum qui fecerat in ea aut exaltabitur terra contra eum à quo trahitur? Quomodo, si eleuerit virga contra leuantē se, & exaltebitur baculus, qui utq; lignū est? Propriet hoc mitet dominator Deus exercituū in pinguis eius tenuitatē, & subtus gloria, seu alias gloriā eius, succensa ardebit, quæ si ignis combustio. Super quod glossa sic dicit, Sicut hic inanimata tantū instrumenta sunt, nihil per se facientia, sed per eū qui mouet ea; sic nec Senacherib per se, sed in Dei virtute operatus est: vnde & gloriatio eius itala & vltione digna. Ex hoc ergo clare videtur, quod licet aliquis faciat ali-
E quod bonū vel malū necessariō, ignoranter tamen & liberē, quantū in eo est, mereatur vel peccat. Vnde Theophilus, sicut allegatur in glossa super illud Luc. 22. Filius hominis secundū quod definitum est vadit, sic sit, Non quasi non valentuer scipsum, sed sicut & definirent sibi mortē propter humanā salutem: sed quia Iudas ea quæ sunt scripta prava intentione agebat, ne quis putet eum innoxii tanquam dispensationis ministrum, subdit, Veruntamen vx homini illi per quē tradetur. Cui & cōcordanter Iudorū, sicut allegatur in glossa super illud Luc. 24. Nonne hæc oportuit pati Christū, &c. sed si oportuit Christū pati, tamē qui crucifixerunt eū sunt pœnitē: nō n. fatigebat; perficere quod Deus disponebat, vnde & corsi executio fuit impia. Quibus & plane cōcordat autoritas Aug. 83. q. 27. cū multis similibus 32. 1. plenius allegatis; quod etiā bonū vel malū a sū ab aliquo liberē, quātū in eo est, licet nō penitus liberē, debeat sibi pro libero merito computari, ratio plinē docet, quia sic est in omnibus alijs factis humanis bonis vel

vel malis, iustis vel iniustis: nam dicens verum, volens tamen & credens mentiti, reus est mendacij; & è contra. Vnde Augustinus Enchirid. 12. Nemo sane mentiens iudicandus est, qui dicit falsum, quod putat verum, quoniam quantum in ipso est, non fallit p[ro]le, sed fallitur potius: è contrario quantum in ipso est ille mentitur, qui dicit verum quod putat falsum: quantum enim ad animum eius attinet, quia non quod sentit, hoc dicit, non verum dicit, quamvis verum inueniatur esse quod dicit; nec vlo modo liber est à mendacio, qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem voluntate mentitur. Non consideratis itaque rebus ipsis, de quibus aliquid dicitur, sed sola intentione dicentis, melior est qui nesciens falsum dicit, quoniam id verum putat, quām qui mentiendit animum sciens gerit, nesciens verum esse quod dicit. Item volens querquam occidere, & faciens quantum in eo est vt occidat, verè dicitur homicida. Vnde 1. Ioh. 3. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: secundum quem modum loquuntur Apostolus ad Heb. 6. dicens temeliluminatos deinde prolaplos, rursus crucifigentes libimetip[s]is filium Dei: Sic loquitur beatus Cyprianus Carthaginensis Episcopus, B Doctor & Martyr egregius, epist. 3. intitulata de lapis. Sic & loquitur Augustinus epist. 14. ad Bonifacium, allegans & recitans verba Cypriani in serie ac exponens, Recte, inquiens, dicuntur parentes, vel quicunque maiores, filios seu quoslibet patuulos baptizatos dæmoniorum sacrilegijs obligare conantes, spiritualiter homicidae. Nam in illis quidem qui interfectionem non faciunt, sed quantum in ipsis est interfectores fuerunt, recte illis dicitur quando ab hoc seclere prohibentur. Nolite occidere patuulos vestros. Dicit enim & Apostolus, Spiritum nolite extinguere, non quia ille extingui potest, sed quantum in ipsis est, extintores eius metu dicuntur, qui sic agunt vt extintum velint. Isto sensu recte intelligi potest, quod scripsit beatissimus Cyprianus in epistola de lapis, cùm eos qui tempore persecutionis idolis immolauerant, arguens, Ac ne quid decesset, inquit, ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus impositi vel attriti, amiserunt paruuli quod in primo statim naturatis exordio fuerant consecutus. Amiserunt, dixit, quantum attinuit ad illorum scelus, à quibus C amittere coacti sunt: amiserunt in corum mente ac voluntate, qui in illos tantum facinus commiserunt. Nam si in seipso amiserint, remansissent utiq[ue] diuina sententia sine villa defensione damnandi: quòd si fanitus Cyprianus arbitraretur, non eorum defensionem continuo subiiceret, dicens, Nonne illi cùm iudicij dies venerit, dicent, Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Domini ad profana contagia sponte properauimus? Perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus partidas: illi nobis Eccleiam matrem, illi patrem Deum negaverunt; vt dum parui & improuidi, & tanu facinoris ignari, per alias ad consorciū criminis iungimur, aliena fraude caperemur. Hanc defensionem non subneceteret, nisi iustissimam crederet, & in Dei iudicio paruulis profuturam. Si enim dicitur, Nos nihil fecimus, Anima quæ peccauit, ipsa morietur, nec illi peribunt sub Dei iusto iudicio, quos parentes sui suo scelere quantum ad seip[s]as attiner perdidurerunt. Item volens & faciens, quantum in eo est, vt cognoscat alienam vxorem, cognoscens tamen propriam creditam alienam, reus adulterij condemnatur: vnde Matth. 5. Omnis qui videbit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo; sicut volens cognoscere propriam, & in scius cognoscens alienam, seu sororem propria creditam propriam, à crimine excusatur, sicut canon testatur, n[on] cum de isto, sed de multis similibus, & Lumbardus, sicut primum primi pleniū recitauit. Item per 10. primi, nullus potest facere simpliciter contra voluntatem diuinam, & per idem 10. cum 22. ciuidem primi, necesse est quemlibet semper conformiter agere voluntati diuina; ergo nullus meretur nec peccat, nisi liberè faciendo quantum in eo est conformiter aut disformiter voluntati diuinæ. Vnde Augustinus Enchirid. 8o. Hæc sunt, inquit, magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, & tam sapienter exquisita, vt cùm Angelica & humana creatura peccasset, i. non quod ille, sed quod volui ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum est quod creator noluit, impleret ipse quod voluit, bene vtiens & malis tanquam summè bonis ad eorum damnationem, quos iuste prædestinavit ad paenam; & ad E eorum salutem, quos benignè prædestinavit ad gratiam. Quantum enim ad ipsis attinet, quod Deus noluit, fecerunt; quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id efficiere valuerunt. Idem 22. contra Faustum: Fit autem homo iniquus, cùm propter seip[s]as diligenter res propter aliud assumendas, & propter aliud appetit res propter seip[s]as diligendas: sic enim quantum in ipso est, perturbat in se ordinem naturalem, quem lex æterna conseruari iubet. Cui concep[er]t Anselmus 1. Cut Deus homo, i. ita dicit; Dei honori nequit aliiquid, quantum ad illum pertinet, addi vel minui: idem namque ipse sibi est honor incorruptibilis, nullo modo mutabilis. Verùm quando vnaquaque creatura suum quālibet sibi præceptum ordinem sive naturaliter sive rationabiliter seruat, Deo obedire & eis honorare dicitur, & hoc maximè rationalis

johannes.
Apostolus.

|| facere

Anselmus.

- A rationalis natura, cui datum est intelligere quæ debeat, quæ cum vult quod debet, Deum honoret, non quia illi aliquid conferit, sed quia sponte se eius voluntati & dispositioni subdit, & in rerum vniuersitate ordinem suum, & eiusdem vniuersitatis pulchritudinem, quantum in ipsi est, conseruat. Cum vero non vult quod debet, Deum, quantum ad illam pertinet, inhonoret, quoniam non se sponte subdit illius dispositioni, & vniuersitatis ordinem & pulchritudinem, quantum in se est, perturbat; quod tamen absolute non potest, sicut ostendit eodem cap. consequenter, ad duo impossibilitata deducendo. Primum est, quod si sit esset, fieret in ipsa vniuersitate, quam Deus debet ordinate, quedam ex violentia ordinis in pulchritudine deformitas. Secundum est, quod Deus in sua dispositione videtur deficere; quia duo, inquit, huc sunt inconvenientia, ita sunt impossibilita. Alter autem brevius & forsitan leuitius potest adhuc hoc idem idem sic ostendit. Nulli enim Philosopho, vel Theologo dubium, quin homo ideo meretur vel peccat, quia in statu merendi, & peccandi, scienter, voluntariè, B gratis, & sponte consentit, vult, & faci bonum vel malum; sed hoc & sic potest, licet necessario faciat hoc vel illud, sicut præmissa testantur. Vnde & Wilhelmus de Aluernia Parisiensis Episcopus in suo tripartito, cuius prima pars principalis est de fide & legibus, secunda de virtutibus, tercia de virtutis & peccatis, part. vlt. cap. 10. recitat errore dicentium hominem non posse peccare, quia haber necessitatem vel impossibilitatem faciendi vel non faciendi quodcumque; quare, ut arguunt, non habet libertum arbitrium, nec culpam, nec laudem, ipsique redagutis, respondens ad motuum eorum; Propter hoc, inquit, solebamus distinguere, quod quedam necessitas est violentia, & illata; & quicquid ex ea agitur, non agenti, sed violentiam inferenti imputandum est: imo non agens dicendum est illud cui violentia infertur, sed magis ipsius quod infert violentiam, ut rota molendini est. Et secunda est necessitas stabilitatis & immutabilitatis, qualē dicimus esse necessitatē Dei, qua immutabilitas bonus est, & quicquid est hac necessitate, neceſſe est ipsum bene agere semper, & contrarium impossibile, & ita necessitas C non aufer libertatem sed perficit. Tertia necessitas est extranea sive forinteca, quam nonnulli vocant necessitatem per accidens; & eadē distinctiones facimus de impossibilitatibus, & hoc modo dicuntur quedam de præterito necessaria vel impossibilita, sicut te comedisse & fecisse, quicquid fecisti. Est & quarta necessitas, quam vocat Aristoteles determinatam, ut Socratem sedere dum sedet, & forte referri potest ad necessitatem quā diximus extraneam; quoniam sicut necesse est te fecisse quod fecisti, quia tempus non recipit mutationem redditus sive reuocationis: sic & Socratem sedere dum sedet; quare fluxus temporis utrumque est causa necessitatis & impossibilitatis. Necessitas violentia, cum violentia contra voluntatem fuerit, inculpabilem facit: contra voluntatem autem dicimus necessitatem, aut impossibilitatem, aut etiam violentiam, cum nec affectata est, nec procurata, nec tolerata, aut neglēta. Et infra eiusdem 11. Secundum, inquit, errorem illorum, qui dicunt omnia ex necessitate evenire, non est necesse ut propter hoc nemo peccare possit, aut bene agere: & hoc apparet per ea quae diximus de necessitate & impossibilitate, videlicet, quæ & quando excusat à culpa & obligatione, & quantum. Ostendimus quod necessitas, qua necesse est Deum semper bene agere, & impossibilitas, qua impossibile est ipsum male agere, in nullo prohibent vel impedunt, quo inimis bene & laudabiliter agat utrumque: & hoc est, quoniam nec violenter impellunt ipsum ad bene agendum, nec violenter ipsum impediunt aut auertunt à malo agendo, nec vello modorum resistit illa impossibilitas aut contradicit voluntati eiusdem. Sic necessitas virtutis cœlestis aut fati, quam secundum eos impossibile est auerſi vel impediri, & quæ etiam mouent animas humanas, ut ipsi opinantur, mouent, inquam, ad cogitationes & affectiones, quæ in eis sunt, & per illas ad operationes, & operum declinationes, quoniam non mouent eos violenter, imo voluntariè, non excusat animas humanas à peccatis & culpis: & hoc est, quoniam à quocunque principio sit opus voluntarium, dummodo voluntarium sit, id est, voluntum quocunque trium modorum quos diximus, id est, vel affectatum, vel toleratum, vel neglegatum, semper impunitum est volenti & agenti per voluntatem: nec sequitur; Si non potest aliud agere, vel etiam velle propter hoc excusatus sit, quia nec vult aliud posse vel agere nec aliud velle. Propter hoc dicit Seneca, quia omne peccatum adeo est voluntarium, quia si non est voluntarium, non est peccatum: Quare necessitas vel impossibilitas, quæ non aufer operi, quin sit voluntarium, hoc est, ex necessitate, quam impossibile est non esse liberam, nec culpam aufer nec meritum eidem operi. Reuera autem si totum quod mouet animas nostras extra nos esset, & non haberemus principium motuum operum nostrorum intra nos vel in nobis, totum attribuendum videtur extrinseco motori, vel motoribus, si plures essent: Quare non erit nobis imputandum vel ad laudem vel ad vituperium, similiter nec ad meritum, nec ad culpam: Non enim

enim est secundum hoc alterutrum in potestate nostra. Cum enim à solo motore, qui extra nos est, sint voluntates nostræ, & voluntatum aduersiones vel repressiones, & motor huiusmodi in potestate nostra non sit vlo modo, non erunt illæ in potestate nostra, nec erunt in nobis vt actiones nostræ & opera, sed vt passiones tantum à forinseco agente, & criminis tantum receptores huiusmodi impressionum, & nullo modo actores, quare nec bene nec maleagamus, sed virtus cœlestis vel fatum aget omnia hæc quæ videntur esse actiones nostræ, & erimus tantum organa virtutis cœlestis & fati. Manifestum est autem quod organo non est imputanda operatio, quæ per ipsum agitur, ad laudem vel vituperium, culpam vel meritum, sicut motus rotæ molendini varie, nec quantum ad essentiam suam, nec quantum ad tarditatem vel velocitatem culpabiliter imputari potest ipsi rotæ, sed aquæ soli impellenti & reueluenti illam. Quare manifestum est, quia si virtus cœlestis vel fatum, vel quicunque aliud motor extrinsecus moueret animas humanas ad volendum vel nolendum, non auferet eis dominium & imperium, vel autoritatem suarum voluntatum & actionum, cum nec vim, nec violenciam nec coactionem eis inferte ad hæc possunt: & hoc est propter libertatem atque imperiositatem voluntatis, propter quas nec coactionem sustinet, nec receperibilis est vlo modorum ipsius. Ex his autem evidenter apparet, quod licet quis necessitatus fuerit ad faciendum quicquam boni vel mali, si tamen necessitationem illam ignorat, & faciat hoc voluntariè & liberè, quantum in eo est, meretur. Sed quia ignorantia non est per se causâ merendi, nec necessario consequens meritum, potest quis non ignoranter, sed verè scienter necessitatus ad aliquid faciendum, hoc faciendo mereri. Si namque ignorantia necessitatio præexigeretur ad meritum, ipsa esset causa essentialis illius, vt quarto & decimo tertio primi docetur. Omnis enim effectus ponitur, vel poni potest, positus omnibus & solis essentialibus causis suis: sed ignorantia non est aliqua essentialis causa meriti, vt inducit manifestat: ipsa quoque ignorantia pura priuatio est & nihil, quare nullam veram rem causat. Et per decimum octauum secundi huius, meritum est vera res existens: sublata igitur ignorantia supradicta, &stantibus omnibus causis essentialibus meriti, erit meritum sicut prius; maxime quia habitus oppositus ignorantiae, id est, scientia, non repugnat formaliter merito, nec alicui alij positivo cum tali merito necessario concurrente: Quare & videtur quod essentialis & per se ratio merendi sit ita; meritiuum, vt sic loquar, scilicet habile ad merendum facere quid morale liberè, quantum in eo est, seu simpliciter liberè, scilicet voluntariè sive spontaneè. Posui meritum ad differentiam Dei & sanctorum confirmatorum perfecte, sicut etunt post finale iudicium, qui possunt tale & sic facere non merendo, eo quod non sunt aut erunt habiles ad merendum. Hoc autem videtur multum consonum rationi. Nam si quis licet necessitatus scienter ad faciendum aliquid pro amico, faciat hoc pro eo non inuitus tanquam necessitate coactus, sed quantum in eo est, liberè & omnino spontaneè ac deuote gratissimoque amore, videtur quod ratio exigit, & gratuitudo compellat, quod ille beneficiatus benefactori suo aliquam gratiam referat, D

|| necessaria aut saltem aliquem gratum effectum rependat: Nam vis ipsa gratitudinis **|| intima** non permittit, vt sit sibi, sicut cæteri hominum, sicut Ethnicus & Publicanus, qui unquam cum gratia dilexit, nunquam sibi voluit bonum nec unquam in minimo benefecit. Hoc autem totum demonstratur clarissime in Domino Iesu Christo, qui sicut necessitatus quodammodo ad opera sua meritoria vniuersa, sicut præsens capitulum ostendebat, nec ignoranter, sed distincte scienter, sicut nullus ambigit Christianus: quod & ipsem expresse contestans, Non possum, inquit, ego à me ipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico Ioh. 5, quod dixit de se ipso secundum naturam suam humanam, sicut tricelimum secundi allegat. Vnde Antelius 2. Cui Deus homo 5. necessitatem bipartiendo distinguens iuxta distinctionem Augustini præmissam, ostendit unam esse, quæ prohibitionem aut coactionem importat, & reddit **|| necessitatum** inuitū: & alteram, quæ nihil horū importat, sed tantum immutabilitatem spontaneam voluntatis. Prima, vt dicit, tollit gratiā & meritum **"facienti"**: secunda vero non tollit, sed compatitur & adauget: vbi ad propositum primo querit, Quomodo imputabimus nostram salutem ciui gratis, si nos saluat necessitate? Et statim respondeat, Est necessitas, quæ beneficiant gratiam auferit aut minuit: & est necessitas, quæ maior beneficio gratia deberit. Cum enim aliquis ea necessitate cui subiacet, inuitus benefacit, aut nulla aut minor ei gratia debetur: cum vero ipse sponte se necessitati beneficiandi subdit, nec inuitus eam sufficit, tunc utiq; maiorem beneficij gratia meretur: Non enim hæc est dicenda necessitas, sed gratia, quia nullo cogente illa suscepit, aut seruat, sed gratis. Nam si quod hodie sponte promittis cras te daturum, cadem cras voluntate das, quamvis necesse sit te cras reddere promissum,

|| fe

|| fe

|| necessaria

Ioannes.

Ascelmus.

|| necessari-

uni

|| facti

B

E

F

A misum, si potes, aut mentiri, non tamen minus tibi debet ille pro impenso beneficio cui das, quam si non promisisses, quoniam te debitorem ante tempus dationis illi facere non es necessitatus: tale est cum quis sancte conuerlationis sponte vovet propositum. Quamvis namque seruare illud ex necessitate post votum debeat, ne Apostata damnationem incurrat, & licet cogi posset seruare si nolit, si tamen non iniurias seruat quod vovit, non minus sed magis gratius est Deo, quam si non vovisset, quoniam non solum communem vitam, sed etiam eius licentiam sibi propter Deum abnegavit; nec sancte vivere dicendus est necessitate, sed eadem qua vovit libertate. Et eandem distinctionem decimo & decimo septimo recitat, vbi & ostendit diffuse, quod Christus ista secunda necessitate fecit & passus est quæcumque; vnde & dicit, quod Deus homo nequivit velle seruare vitam suam, ut nunquam moreretur, & quoniam hoc à seipso habuit, vt scilicet velle non posset, non necessitate, sed libera potestate, animam suam posuit; quod & consequenter per impossibile & ostensiū demonstrat. Primo

B per impossibile isto modo; Christus potuit non mori; ergo fides virginis benedicta & antiquorum sanctorum, qua credebat Christum passurum, in qua fide fuerunt à peccato mundati, potuit tunc semper prius fuisse falsa, quæ si falsa fuisset, neminem emundasset; potuit ergo tunc virgo benedicta, & sancti antiqui nunquam prius fuisse mundata, cum tamen tunc erat verum de præterito, ipsos fuisse mundatos. Secundò hoc ostensiū demonstrat, è contrario arguendo hoc modo; Tempore Christi incarnationis non pauci verum fuit de præterito, & necessarium virginem benedictam & sanctos antiquos fuisse mundatos in fide non fuit, sed vera passionis Christi futura; ergo tunc fuit necessarium Christum pati: nam si antecedens est necessarium, & consequens erit similiter, vt supponit, quod ostendit Philosophus i. Prior. Alter enim ex vero sequeretur falsum quandoque. Si enim consequens non esset necessarium, aut esset falsum, aut fieri posse falsum; ergo secundum Anselmum, quam necesse fuit tempore Christi incarnationis non pauci virginem benedictam, & sanctos antiquos fuisse mun-

C datos, tam necesse fuit Christum fore passurum secundo modo necessitatis, non primo: vnde & inter cætera ita dicit; Verè moriturus erat, quoniam si verè non fuisset moriturus, non fuisset vera fides futuræ mortis eius, per quam & illa virgo, de qua natus est, & multi alij mundati sunt à peccato. Nam si vera non fuisset, nihil prodire potuisse: Quapropter si potuit non mori, potuit facere non esse verum quod verum erat. Deinde quærens, quare verum erat nequam moreretur, quod moriturus erat, & discipulo respondente, quoniam hoc ipse sponte voluit & immutabilis voluntate subiungit Anselmus, Si ergo, sicut dicas, idcirco non potuit non mori, quia verè moriturus erat, & ideo verè erat moriturus, quia hoc ipse sponte voluit & immutabiliter, sequitur illum non ob aliud non potuisse non mori, nisi quia immutabili voluntate voluit mori. Et paulo post sic ait; Cum dicimus quod homo ille, qui secundum unitatem personæ, sicut supradictum est, idem ipse est, qui filius Dei Deus, non potuit non mori, aut velle non mori, post-

D quam de virginie natus est; non significatur in illo vila impotenta seruandi aut volendi seruare vitam suam immortalem, sed immutabilitas voluntatis eius, qua se sponte fecit ad hoc hominem, vt in eadem voluntate perseverans moreretur, & quia nulla res potuit illam voluntatem mutare: Plus enim esset impotenta, quam potentia, si posset velle mentiri, aut fallere, aut mutare voluntatem, quam prius immutabile esse voluit. Et si quemadmodum supra dixi, cum aliquis sponte se proponit facturum bonum aliquod, & eadem voluntate postea perficit quod proposuit, quamvis cogi posset, si nolit, promissum soluere; non tamen dicendum est necessitate facere quod facit, sed ea, quæ propositum, libera voluntate. Non enim necessitate aut impotenta fieri, vel non fieri dici debet aliquid, vbi neque necessitas, neque impotenta quicquam operatur, sed voluntas. Si, inquam, ita est in homine, multo magis necessitas aut impotenta nequaquam nominanda sunt in Deo, qui nihil nisi quod vult, facit, & cuius voluntatem nulla vis co-

E gere aut prohibere valet. Denique virgo, quæ per fidem munda facta est, vt de illa posset assumi, nequaquam credidit illum moritum, nisi quia velleret, quemadmodum per Prophetam (qui de illo dixit, Oblatus est quia ipse voluit) didicerat. Quapropter quoniam vera fuit fides eius necessitatem erat ita futurum esse, sicut credidit. Legens igitur ac diligenter hunc librum Anselmi Christiani Philosophi, audeo assertere pro constanti mentis fæce fuisse, quod Christus patiebatur, & fecit quæcumque secunda necessitate prædicta, non prima; nec dubium, quin Christus viroq; modo plurimum meruit: Quare nec dubium secundum eundem, quin scira necessitas & meritū non repugnant. Idem videtur testari Lombardus, qui 2. sen. dist. 5. & 11. dicit sanctos Angelos confirmatos continuè proficere in merito;

Augustinus

Anselmus.

C

qui & q. sentent. dist. 45. dicit, quod Angeli cognoscunt in Dei voluntate esse, volunt & ipsi: adeo enim voluntati addicti sunt supernæ, ut nihil praeter voluntatem eius queant velle, nec est verisimile quod ipsi Angeli illam necessitatem ignorent, cum nos ignari homines hanc sciamus. Item tu scis te nunc mereri, ponatur; & tu scis secundum Philopophilum 1. peri hermenias vlt. quod esse quod est, quando est, necesse est: tu ergo scis, quod tu necessario nunc mereris; quare & scis, quod scis: ita necessitas & metitum non repugnant. Prima igitur demonstrationum istarum, quæ per ignorantiam ostendebat noui repugnauerint necessitatis & meriti, est demonstratio cognitionis tantummodo. Non est enim propter quid, nec quia, quoniam nec à causa ad effectum, nec è contra. Apertius tamen & facilius facit cognoscere veritatem: secunda autem est propter quid, quia procedit à causa: tertia, scilicet in ultimo argumento, est demonstratio tantum quia, eo quod sumitur ab effectu. Has autem tres demonstrationes tangit breuiter Auerto, super 8. Phys. 58, sub alijs tamen verbis. Tertia pars collarij patet ex prima, cum vice imponono primi: quarta vero pars eius, fatum, præscientiam, prædestinationem, & gratiam cum libero arbitrio & meritis satagens concordare ex prima & secunda, consequitur evidenter: Non enim est causa quare discordare videntur, nisi quia hæc necessitatem, illa libertatem importare creduntur; sed hæc non repugnant inuicem, sed stant simul concorditer, testibus partibus supradictis.

C A P I I.

Quod Deus quodammodo necessitat quamlibet voluntatem creatam ad quemlibet liberum actum suum, & ad quamlibet liberam cessationem ac vacationem ab actu, & hoc necessitate naturaliter precedentie.

Icautem consequenter arbitror ostendendum, quod Deus quodammodo necessitat quamlibet voluntatem creatam ad quemlibet liberum actum suum, ad quamlibet etiam liberam cessationem & vacationem ab actu, & hoc necessitate naturaliter præcedente. Est namque, sicut docet Anselmus 1. Cur Deus homo 17 & de Concordia 2. duplex necessitas, scilicet præcedens & sequens, sive concomitans. Præcedens facit rem esse, & hæc est in omnibus agentibus irrationalibus, quoniam cum actuū appropinquaverit passivo cum circumstantijs debitis, necessariò sequetur effectus, sicut docet Philosophus, 9. Met. 10. & eodem modo est de necessitate non effendi, de his quæ per irrationalia prohibentur ab esse: sequens vero sive concomitans est, quæ quodammodo fit à re ente, & ab esse quolibet quasi adoritur & descendit, illudque inseparabiliter sequitur & induxit comitur, similiter & non esse. Et hæc secundum Philosophum, 1. peri hermenias vlt. est vniuersaliter in entibus & non entibus quibuscumque: vnde sic dicit, Est, quod est, quando est, & non est, quod non est, quando non est. necesse est: & idem vult Anselmus locis prædictis. Nec solum ista præcedens necessitas in agentibus irrationalibus & eorum actibus reperitur, verum etiam in agentibus rationalibus ex arbitrii libertate & actibus liberis eotundem. Positis namque in actuū rationali & libero potentia & voluntate quodlibet extrinsecum liberum faciendi, necessariò sequitur quod hoc fiat: nihil enim deficit requisitum. Dicitque Philosophus 9. Metaphys. vbi prius [scilicet 10.] Potens secundum rationem omne necesse quando desiderat, cuius habet potentiam, & vt habet, hoc facere. Eandem quoque intentionem & alibi sepe docet, sicut in præcedentibus recitur. Ex quo videtur perspicue colligi quedam regulæ generalia, quod videlicet vniuersaliter omnis effectus à quocunque agente rationali vel irrationali & libero producatur hoc modo, quod posito suo agente cum omnibus suis dispositionibus sufficientibus naturaliter præuis quibus illum producit, necessariò & indefectibiliter sequitur ipsum produci, & producitur ex necessitate naturaliter præcedente; quod & satis appetet ex significationibus terminorum. Vnde & potest elici talis definitio necessitatis naturaliter præcedentis; quod ipsa est causa actuū, quæ posita cum omnibus suis dispositionibus sufficientibus naturaliter præuis quibus causat suum causatum, necessariò & indefectibiliter sequitur illud causari. Et ex hac clare potest cognosci definitio effectus necessarij necessitate naturaliter præcedente;

Philosophus.

Philosophus.

D

E

- A præcedente ; scilicet, quod est causatum à causa, qua plenè posita, necessariò sequitur illud causari. Sed aliquis tortitan hic instabit negando regulam, & definitiones præmissas, dicendo illas esse veras de causis inferioribus & secundis tantummodo, non autem de causa suprema & prima, & quod omnis causa secunda, quandocunque, quomodoconque sit disposita seu effecta, respectu cuiuscunque causabilis seu causati, necesse eit tunc eam sic alibi seu disponi. Prima autem causa non sic, ut dicit respondens, quia licet Deus nunc velit aliquid esse futurum, puta Antichristum, non est necesse pro nunc ipsum sic velle, sed potest pro nunc non sic velle. Sed secundum istam instantiam responsuam, illa esset omnino necessitas antecedens respectu alicuius effectus, nec aliquis effectus necessarius respectu sue cause necessitate naturaliter precedente : nulla enim causa secunda quecumque potest sine coefficientia & præefficientia primæ causæ, diuine videlicet voluntatis, sicut vicefimū & tricefimū secundum B monstrarunt : si ergo in ista seuilla non sit necessitas antecedens, nec in aliqua alia potest esse. Adhuc autem & illum effectum nunc factum seu creatum immediatè à Deo necesse est nunc esse ; quare & eius causam efficientem seu creantem, puta voluntatem diuinam : vel si ipsa possit pro nunc non esse, potest & iste effectus contra præmissa. Simili quoque modo potest argui de quoconque effectu præterito ; quoniam secundum decimum quartum primi, voluntas Dei est causa cuiuscunque præteriti, quare ipsum est præteritum. Et si dixi quod voluntas diuina respectu præsentium & præteriorum est necessitas antecedens, sed respectu futurorum nequam, facit voluntatem diuinam mutabilem, contra quintum, & vicefimū tertium primi libri : facit enim voluntatem diuinam respectu futurorum liberam secundum contradictionem, in tantum quod pro eodem instanti, in quo est, respectu alicius futuri, potest non esse ; & cum illud futurum sit præsens, in præteritumque discedat, facit eam necessitatem necessitate opposita. Adhuc autem cur non potest omnipotens Dei voluntas esse tam C necessaria & tanta necessitas respectu effectus futuri, sicut præsens & præteriti ? Si enim ex se sola sit necessaria, & necessitas antecedens respectu præsens & præteriti, potest & similius respectu futuri, cum omni eodem modo intrinsecè semper se habeat respectu eiudem rei primo futuri, secundo præsens, & tertio præteriti. Si autem ponatur necessitas antecedens respectu præsens & præteriti non sufficienter nec totaliter ex se sola, sed ex adiutorio alicuius alterius, puta rei præsens vel præteriti, non videtur subi ipsi plene sufficiens, neque plene omnipotens, contra primam suppositionem, tertiam partem, quintam, & septimam collationis primi, primi. Si etiam res præsens aliquo modo iuaret ad necessitatem in voluntate diuina respectu illius rei præsens, videtur quod esset aliqua causa eius, & aliquo modo ipsam cauaret ; quare & prius naturaliter esset rem præsens esse, & necessariò pro nunc esse, quam voluntatem diuinam illam necessitatem suam intinsecam nunc habere, qui od potest conuincit per 20. primi, & 30. secundi : si insuper ita esset illa necessitas in voluntate diuina, D esset necessitas sublequens & necessitas rei præsens necessitas antecedens contra hypothesis. Si etiam aliquod adiutorium extrinsecum potest præbere voluntati diuinae necessitatem intrinsecam respectu omnium præsentium & præteriorum, cur non similiiter respectu omnium futurorum, aut alicius futuri ? Amplius autem & si voluntas diuina, quæ nunc est respectu alicius futuri, potest pro nunc non esse respectu illius, ut dicit respondens ; hoc tamen non est in potestate illius futuri, nec alicius causæ inferioris, nec aliquarum causarum, sed tantum in voluntatis diuinae libera potestate, & ipsa est vniuersaliter efficax & indelectabilis in cauando, quare & necessitas antecedens respectu illius futuri. Ecce quomodo ille modus loquendi de necessitate antecedente naturaliter consonat rationi : consonat quoque modo loquendi, imo & est modus loquendi Philosophorum & Theologorum seniorum, & Patrum nostrorum, sicut præmissa hic & proximo huius docent : vnde & Augustinus 3. de libero arbitrio 3. Voluntas, inquit, illius, scilicet Dei, mihi est necessitas : & quamquam sub E nomine discipuli hoc dicatur, hoc tamen non reprobatur, sed approbat Augustinus, ostendens quod voluntas & necessitas non repugnant : huic & consonant verba & sententia Augustini, 5. de ciuit. Dei 9. & 10. post huius præmissa : qui & 6. super Genesim ad literam 22. ostendit, quod necessitas rerum futurarum est in Deo, in voluntate diuina, ubi & sic ait, hoc necessarium futurum est quod ille vult. Itud etiam consonat verbis & menti Anselmi proximo huius tractis. Vnde & 2. Cur Deus homo, 17. Omnis, inquit, necessitas & impossibilitas eius subiungitur. iacet voluntati ; illius autem voluntas nulli subditur necessitati, aut impossibilitati : nihil enim est necessarium, aut impossibile, nisi quia ipse ita vult. Et infra loquens de Christo, sic ait ; Si vis omnium quæ fecit, & quæ passus est, veram scire necessitatem, scito omnia ex necessitate fuisse, quia ipse voluit. Qui & in quadam meditatione sua de redemptione humana sic dicit ; Omnis necessitas & impossibilitas eius subiacet voluntati, quippe quod vult necesse est

est esse, & quod non vult, impossibile est esse. Idem adhuc de concordia 2. post distinctio- A
nem de necessitate præmissa, & ostensionem eius diffusam sic ait; Opus voluntatis, cui datum
est, ut quod vult sit, & quod non vult non sit, voluntarium sive spontaneum est, quoniam
spontanea voluntate fit: & bisfatiam est necessarium, quia voluntate cogitur fieri, & quod sit
non potest simul non fieri. Opus, inquit, voluntatis, id est operatio, seu operatum extrin-
Aristoteles. secum à voluntate volente procedens cogitur, id est necessitatur, sicut processus eius & ver-
ba lucide manifestant. Vnde & 5. Metaphys. Arist. 16. vbi una translatio dicit, Quod prius
& potentius est illud, cuius secundum prævoluntatem sequi necesse est alterum; alia transla-
tio dicit, quod fortius & ante est illud quod cogit alterum sequi suam voluntatem: quam li-
teram Auctroes exponendo, sic ait; Vniuersaliter dicitur Ante, illud quod est fortius & dig-
nus, & est illud quod cogit illud quod est post, ut voluntas eius consequatur voluntatem lu-
Ezias. am, quoniam voluntas debilitos sequitur voluntatem fortioris, sicut primum huius plenius
recitavit. Eundem quoque modum loquendi videtur diuinissimus Ezias diuinus habuisse,
prædicens de Christo quod veniret quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit; vio-
lentus, inquit, id est, non inuitus, sed vi plenus, vi spiritus Domini, qui super ipsum plenarie
requieuit, & ipsum agebat in omnibus, & ducebat, quem & ipse in omnibus necessariò se-
quebar, sicut 30. secundi, & primum tertii plenus declarabat. Vnde & Marthæ dicit,
quod Iesus ductus est à spiritu in desertum; & Lucas, quod agebatur à spiritu in desertum;
& Marcus, quod expulit, aut, secundum aliam literam, compulit eam spiritus in desertum,
qua omnia de spiritu sancto constat certissimè dicta esse, sicut 30. secundi breviter memora-
bat. Quapropter & Stephanus Episcopus Parisiensis condemnauit quendam errorum di-
centem, quod ad hoc, quod effectus omnes sint necessarij respectu primæ causæ, non sufficit,
quod ipsa causa prima non sit impedibilis, sed exigitur quod cause mediae non sint impedibili-
les. Error, inquit Episcopus, quia tunc Deus non posset facere aliquem effectum necessarium C
sine causis posterioribus: omnes ergo effectus, etiam liberi, sunt necessarij respectu causæ
primæ, quia voluntate sua procedunt, que non potest aliquatenus impediti. Et si quis instan-
dum putauerit, dicendo, quod articulus Parisiensis non dicit vniuersaliter effectus omnes, sed
particulariter seu indefinitè tantum effectus; fateor me nescire quomodo in originali articulo
scribebatut: scio tamen quod inter articulos multum correctos vniuersaliter illam scriptam
inueni: nec refert: ex illa namque particulari seu indefinita cum alijs vetis, vniuersaliter illa
consequitur evidenter. Si enim ad hoc, quod aliqui effectus sint necessarij respectu causæ
primæ, sufficiat, quod ipsa non sit impedibilis respectu illorum, cùm vniuersaliter omnes ef-
fectus sint ab ipsa, & ipsa sit vniuersaliter non impedibilis respectu aliquorum effectuum, aut
etiam alicuius, sicut præhabita demonstrarunt, omnes effectus sunt necessarij respectu illius.
Istis igitur suppositis, principalis conclusio faciliter ostendetur. Nam secundum capitulum D
proximum, Deus potest sic necessitare omnem voluntatem creatam, & hoc necessitate na-
turaliter præcedente, quia secundum talen necessitatem capitulum totum procedit; & hoc
non posset aliquid aliud faciendo, quā tamum volendo, quoniam nullo alio modo agit ad
extra, sicut 9 & 10. primi docent; nec aliter volendo quā prius naturaliter; & per 20. se-
cundi iuncto 30. sic vult temper, sicut & capitulo proximo plenius est argutum Item per
idem 20. Deus per voluntatem suam est causa efficiens propriè omnis actus voluntatis creatæ;
& per idem 30. prior naturaliter voluntate creata; & per 10. primi voluntas diuina frustrati
non potest: ergo per regulam generalē & definitiones præmissas, omnis actus voluntatis
creata producitur ex necessitate naturaliter præcedente; imo & per eadem, omnis voluntas
creata agens quocunque, illud agit ex necessitate naturaliter præcedente. Ad idem non
improbabiliter arguitur isto modo: In voluntate creata nunc volente est quædam necessitas
ad volendum, saltem necessitas subsequens, & in voluntate diuina similiter, quæ vult & facit
voluntatem creata nunc velle, quoniam secundum Philosphum & Anselmum vbi prius, E
Quod est, quando est, necesse est esse: hæ ergo duas necessitates in his duabus voluntatibus,
diuina scilicet & humana, aut sunt coæquæ & disparatae in causalitate, & impertinentes ad
inuicem, aut non sunt ita: si sint tales, ergo iuxta habita 25. secundi, ambe reducuntur ad
tertiam, tanquam ad causam communem priorem ambabus: ergo voluntas diuina necessita-
tur per aliquam causam priorem ad volendum aliquid extra Deum; quod nullus dubitat esse
falsum, quoniam illa causa vel est rationalis & libera, vel irrationalis & necessaria in agendo.
Si detur primum, ergo diuina voluntas non est prima causatum omnium liberatum, nec Deus
primum agentium liberorum; cuius oppositum suppositio prima primi, & capitulum 9. cum
20. & sequentibus, ac 30. secundi huius ostendunt. Si detur secundum, ergo Deus necessi-
tate penitus absoluta vult & facit aliquid extra ipsum; quod destruitur per præmissa. Omnis
quoque

- A quoque necessitas in qualibet creatura, sicut & quodlibet aliud, producitur à voluntate diuina, tanquam à causa efficiente priori, ut nonum primi docebat: Omnis ergo volendi necessitas in voluntate creata efficit à voluntate diuina; quare dici non potest illas duas necessitates prædictas esse disparatas & ad inuicem coæquavas; nec quisquam in tantum despiciat aut insinuat, vt dicat necessitatem in voluntate humana esse causam naturaliter præcedentem, & efficientem respectu necessitatis in voluntate diuina: Hoc enim eius libertati permaxima nimium derogaret; quod & per præmissa conuincitur esse falsum; Illa ergo necessitas in voluntate diuina est prior naturaliter necessitate in voluntate humana, & efficientis causa eius. Item nulla voluntas creata in actibus suis est liberior voluntate Christi humana, & illam necessitatem voluntas eius diuina ad singulos actus tuos, sicut hic supra & capitulo proximo est ostensum. Quare & quamlibet aliani quodammodo necessitat voluntatem. Voluntas quoque diuina antecedenter necessitat beatos confirmatos in Cœlo ad beatificum actum suum,
- B & ad non peccandum, & contrario modo damnatos, sicut 15. secundi 16. & 17. fuerunt: Cut ergo non agentia extera simili ratione?

C O R O L L A R I V M.

Corollarium, quod aliqualis necessitas antecedens & libertas ac meritum non repugnant, & quod nulla causa inferior, sed tantum superior, scilicet Dei voluntas, est necessitas antecedens respectu sui effectus: & quod omnia que sunt, sunt & eveniunt, sunt, sunt & eveniunt de aliqua necessitate ipsam naturaliter præcedente.

- C **V**NDE consequitur evidenter, quod aliqualis necessitas antecedens & libertas ac meritum non repugnant, & quod nulla causa inferior, sed tantum superior, scilicet Dei voluntas, est necessitas antecedens, & quod omnia que sunt, sunt, & eveniunt, sunt, sunt, & eveniunt de aliqua necessitate ipsa naturaliter præcedente. Primam namque partem huius ostendit clarissime coæclusio principalis, que etiam potest ostendi simpliciter sicut illa; & secunda sequitur ex hac prima. Potest quoque istud corollarium demonstrari quantum ad has partes, sicut proximum fuerit demonstratum: Secunda vero pars huius sequitur manifeste, quoniam nulla causa inferior, quantumcumque disposita, quicquam potest, si voluntas diuina resistat, vel etiam si non agat, sicut 10. & 9. primi, cum 20. secundi lucide manifestant: Relinquitur ergo sola voluntas diuina necessitas antecedens; Vnde & cum nono primi sequitur ultima pars istius.

C A P . III.

- D **D**e contingente ad utrumlibet secundum opiniones diuersas, & quod ipsum est.

Vnc vero iuxta regulam generalem de necessitate naturaliter præcedente capitulo proximo prælibatam, viderur de contingentia ad utrumlibet differendum: Porro circa hoc contingens sunt opiniones diuersæ. || diuisæ. Aliqui namque dicunt, quod nihil est sic contingens, sed erit; dicuntque; tale contingens non esse in rebus presentibus, sed in futuris. Alii vero dicunt contingens esse in rebus; & hi multipliciter sunt diuisi. Aliqui namque dicunt ipsum esse in propositionibus aliquibus de futuro, & in alijs rebus nusquam: alii vero in rebus aliis ponunt ipsum; & hotum hi

- E quidem in potentia tantum passus, illi autem tantummodo in activis; & isti causis efficientibus aeterno tantum: Illi vero in earum effectibus, dum actualiter tantum sunt: Alii autem dicunt, quod illud tantum, & ideo est contingens ad utrumlibet, quod & quia Deus vult posse esse, & non esse. Mortuum primæ opinionis est istud: Nullum ens essentialiter se habet ad utramque partem contradictionis, ad esse scilicet & non esse, quia omne ens determinatur ad esse; sed omne contingens ad utrumlibet, sive contingens & equaliter, & equaliter se habet ad ista: Alter enim non esset contingens ad utrumlibet & equaliter. Vnde & Philosophus 1. Prior: capit. de Contingenti, vocans illud contingens infinitum, sic ait; Infinitum autem eo quod non magis sic vel illo modo. Hæc etiam videtur sententia eiusdem Philosophi 1. peri hermenias vlt, vbi in his que sunt, & que facta sunt, ponit necessitatem, quia determinatam veritatem, in his

in his verò quæ erunt, contingentiam ad utrumlibet, quia indeterminatam veritatem in singularibus, scilicet de futuro, quæ nostra subiacent potestati, nec magis nata sunt fieri isto modo quam illo: *Vnde & ante illud cap. ultimum ita dicit;* In his ergo quæ sunt, & quæ facta sunt, neccesse affirmationem vel negationem veram vel falsam esse. Et infra cap. ultimo sic subiungit. Quare in alijs futuris, quæcunque secundum potentiam dicuntur huiusmodi, manifestum est, quoniam non omnia ex necessitate sunt, sed alia quidem utrumlibet, nihil magis e: affirmatio vel negatio vera; alio verò magis quidē in pluribus alterū; sed contingit fieri alterū, alterū verò minime: Igitur esse, quād est, quād est, & non esse, quod non est, quād non est, neccesse est. Et infra, dico autem, neccesse est quidem futurum esse bellum nauale cras, vel non esse, autrum: sed non futurum esse cras nauale bellum neccesse est, vel non futurum esse; futuram autem esse, vel non esse, neccesse est. Quare, quoniam similiter orationes vera sunt, quæmadmodum & res manifestum est, quoniam quæcunque sic se habent, ut utrumlibet sint, & contraria ipsorum contingere queant, neccesse est similiter se habere ad contradictionem.

Boetius.

B Vbi & B. iiii. ita dicit, Contingentia sunt, quæcunque & ad esse & ad non esse æqualiter sese habent: & infra: Hæc quo utrumlibet vocamus, talia sunt, quæ cum nondum sint facta, & fieri possunt & non fieri. Istud autem motuum mouere non debet. Si enim contingens huiusmodi, quia est contingens æqualiter, ideo non est existens; eadem ratione non erit non existens, nec magis futurum quam præsens, nec etiam magis futurum quam non futurum: aliter enim non æqualiter se haberet ad utrumlibet partium, sed esset tantum sub una: quare oportet ipsum nec esse, nec non esse; nec esse futurū, nec non esse futurum: & ita de contradictionib[us] singulis; sed inter omnia contradictionia æqualiter mediaret, quod contradictionia implicat evidenter: Hoc ergo motivum à veritate longius est remotum. Et ipsam opiniō non est vera: contingens enim necessarium; & contingens in pluribus, & contingens in paucioribus opponuntur contingentiæ qualiter; & si unum oppositorum est præsibile aut naturale, & reliquum, ut 1° secundi fuit ostensum. Sed illa sunt possibilia & naturalia æactualiter quæ existunt;

C quæcunque & contingens æqualiter est possibile esse actu, imo & naturaliter est in actu. Secunda vero positio concedit esse tale contingens, propter autoritates plurimas hoc testantes, & non in rebus contra propositiones distinctis, propter motuum præmissum, id eoque tantum in propositionibus aliquibus, ut est dictum. Istud autem suum motuum fuerat iam amatum, ipsa quoque positio est erroris admota: Si enim contingentia sit in propositionibus talibus; vel hoc est propter ipsas in propositiones, quatenus essentialiter existunt res tales, & tunc est in rebus existentibus tam in actu, & etiam eadem ratione, quæ contingentia ponitur in his rebus, posset ponit in alijs rebus præsentibus, quod hi negant: vel contingentia ponitur in propositionibus talibus propter res significatas per eas, & tunc potius est ponenda in rebus illis, quam in propositionibus, dicente Philospho 1. Pct 2. Semper propter quod vnumquodque, illud magis est: & in Prædicamentis cap. de substantia; In eo quod res est, vel non est, in hoc oratio

D vera vel falsa dicitur: & 1. peti hermenias vlt. Similiter orationes veræ sunt, quæmadmodum & res & ratio docet idem. Nam contingentia non ponitur in propositionibus talibus, nisi tanquam in signo, non esse: id est propter ipsas, sed propter res **signatas**; ergo in ipsi rebus

E **signatas** primò & essentialiter est ponenda; & cum illæ res sint tantum futura, ista opinio ponit realiter ut præcedens. Tertia opinio præmissarum est ipsius Averrois, super 2. phys. Arist. comment. 48. est ratio sua talis; Contingentia **æqualiter** est in aliquibus potentijis, & non in actiis; ergo tantummodo in passibus. Et quod non sit in actiis potentis sic ostendit; quoniam natura contingentis æqualiter est natura materia & non forma, & quoniam aliter natura ageret otiose: potentia enim ad esse, & ad non esse essent æquales in eodem per se: sed ratio sua fortissima, quæ potest elici ex dictis suis ibi & super 8. Phys:comment. 8, est ista, quoniam si contingentia æqualis ponatur in aliqua potentia actiua, illa æqualiter se habet ad agendum & non agendum, & ad agendum vnum oppositorum & reliquum; ergo neutrum faciet vel utrumq; cur enim potius faceret hoc quam illud? Et hæc eadem videatur sententia Philosphi, infra eodem 8. 17. Sed hæc cotum ratio irrationalis est omnino; omnem enim destruit libertatem, seu potius à libertate destruitur, sicut 34. pars corollarii 1°, primi clarissimè demonstrant, ostendens quod posito agente rationali & libero cū omnibus dispositionibus naturaliter p[ro]ximi, quibus producit sua liberæ actionē, non necessario sequitur quod producat, nec necessario ieq[ue]ntur, quod si aliquā actionē producat, istā producat, sed stat opositum vtiusque: sic igitur petit simul tam opinio quam ratio opinantis. Quarta autem opinio state non potest. Nam in lapide quiescente est contingentia æqualis, ut moueat ad Orientem vel Occidentem, ad Boream, vel ad Austrum. His autem duabus, scilicet tertia & quarta destrutis, quinta & sexta similiter destruantur. Opinio insuper septima mirabiliter

- A mirabiliter opinatur : ut enim à facilitibus inchoem ; Omne existens, determinate & necessario nunc existit ; & omne non ens, determinate & necessario nunc non existit : neutrum ergo istorum indifferenter æqualiter ad utrumlibet se habet ad esse, vel ad non esse ; quod tamen secundum præmissa videtur de ratione huius contingentis, quod & nomen suum videtur ostendere : nam ideo, ut videatur, contingens æqualiter & ad utrumlibet appellatur, alias etiam tam contingens in pluribus quam in paucioribus, contingens æqualiter & ad utrumlibet rationabiliter dici posset, contra Philologum & omnes Philosophicos sapientes. Et si opinans te corrigit, æqualiter seu ad utrumlibet apponendo, dicendo videlicet illud & ideo eile contingens æqualiter ad utrumlibet, quod & quia Deus vult posse sic esse & non esse, videtur definite idem per seipsum : tale insuper contingens non videtur posse ponat aliqua res existens propter præmissa, nec res præterita, quare tantum futura ; Hæc ergo opinio reddit in primis superius reprobataam. Item si propterea aliquid sit contingens, quia Deus vult illud posse esse & non esse ; simili ratione propterea aliquid est necessarium, quia Deus vult illud sic esse, & non posse non esse : Contrariorum namque debent esse contraria rationes ; quod est contra prius ostensa, viceclimo primo primi. Non enim quia Deus vult se esse, ideo necesse est ipsum esse, sed potius est contrario, & ita de aliis necessariis absolute. Adhuc autem secundum præmissa viceclimo, & viceclimo primo primi videtur, quod Deum esse omnipotentem, & posse facere aliquid esse & non esse, est necessarium absolute, & prius naturaliter quoquomodo voluntate diuina : non ergo, quia Deus vult aliquid posse esse & non esse, ideo causaliter ita potest, sed potius est contrario, iuxta præmissa eodem viceclimo primo primi. Amplius autem illa Dei voluntate seu voluntas, qua ponitur causa contingentiae talis in rebus, vel est simpliciter & absolute necessaria, vel contingens : non necessaria absolute, quoniam cum per decimum primum ipsa sit causa simpliciter efficax, & infrustrabilis omni modo, omnes eius efficiunt prouenire necessario absolute. Quis enim nescit ex antecedente necessario absolute in consequentiæ necessaria absolute nihil consequi, nisi necessarium absolute, sicut & ex vero nihil consequitur nisi verum ? Sicque omnis effectus positus contingens ad utrumlibet præsens vel futurum, esset & forter necessario & necessarius absolute. Si autem voluntas illa sit contingens, qua causa illius contingentiae ? Si alia talis voluntas, illa vel est necessaria vel contingens : non necessaria, propter præmissa : Si contingens, reuertitur questione, qua contingens fuit causa ? Sie que vel procedet in voluntatibus talibus sine fine, vel stabit in aliqua voluntate seu volitione diuina, qua sit contingens ad utrumlibet, non ea solummodo ratione, quia Deus vult illam esse taliter contingentem, sed aliqua alia propria ratione ; sicut nec sola voluntas diuina est quare homo est animal rationale seu homo, sed sunt causæ aliae, materialis scilicet & formalis necessario concurrentes.

D

C A P. IIII.

Quid sit contingens ad utrumlibet.

Abito igitur per præmissa, quod contingens ad utrumlibet est, & quid & quale non est, restat consequenter inquirere quid est & quale. Porro secundum Philosophum 9, Met. 10. Sicut agente irrationali posito cum omnibus dispositionibus sufficientibus & naturaliter præuis ad agendum, sequitur de necessitate quod agat : Sic secundum eundem ibidem, posito agente rationali cum omnibus dispositionibus sufficientibus & naturaliter præuis fuit liberae actioni, non sequitur de necessitate quod agat, nec sequitur quod non agat, sed stat

- E oppositum utriusque, sicut primum primi plenus manifestat : cuius & unam breuem demonstrationem commemorate non piget. Supposito quod A. sit aliquod agens rationale & liberum, acceperio primum liberum actum eius qui sit B. & sit C. collectio omnium dispositionum sufficientium & naturaliter præuiatum : Aut ergo posito C. necessario sequitur B. produci, vel non : si sic, & non est in libera potestate A. C. ponit, nec aliquam eius partem, cum totum C. precedat naturaliter B. & B. sit || ^{II} primus liber actus ipsius A. ergo nec B. est in ipsius A. libera potestate, cuius oppositum dicebatur : si autem posito C. non necessario sequitur B. produci, habetur interea. Nunc enim A. cū C. producit B. & hoc non sequitur necessario ; ergo oppositum potest stare ; quare & possibile quod A. ster cū C. nō producēdo B. & etiā producēdo. Quādā, sicut iuxta prædicta, in isto cap. cū regula generali de necessitate naturaliter præced. 2. huius præmissa

missa, effectus proprius agentis irrationalis dicitur fieri ex necessitate naturaliter praecedente, A naturaliter praedeterminata ad alteram partem tantum : sic actus proprius agentis rationalis & liberti reelegit dicitur fieri seu produci ex libertate naturaliter praecedente, naturaliter impræ-determinata ad alteram partem, sed ad utrumlibet æqualiter se habente : & sicut ille dicitur contingens necessarium respectu sue cause totalis, sic iste dicitur contingens liberum ad utrumlibet & æqualiter respectu sue cause totalis. Quod & pater per Stephanum Parisiensem Episcopum damnantem quandam articulum erroneum sic dicentem ; Voluntate existente in tali dispositione in qua nata est moueri, & mouente sic disposito quod natum est sic mouere, impossibile est voluntatem non velle ; & iterum alium sic ponentem, Scientia contrariorum solum est causa quare anima rationalis potest in opposita, & quod potentia simpliciter una non potest in opposita nisi per accidens, & ratione alterius. Erat hoc idem faciunt alij articuli ab eodem damnati, tertio secundi plenius recitati. Quare videtur mihi, quod contingens B æqualiter per se & primo acceptum potest sic congrue definiiri, quod est actus agentis liberi per se & primus, quo posito cum omnibus dispositionibus naturaliter prævijs cum quibus illum producit, non necessario sequitur ipsum produci, sed utrumlibet partium potest stare æqualiter. Porto contingens æqualiter accipitur multis modis ; sed iuxta præhabita, 26. secundi, per se & primo accipitur uno modo tantum, & ad illum primum omnes alij velut attributales & accessorij reducuntur, & ille est modus eius prædictus ; Nam contingens æqualiter cum sit, per se & primo est causa vel effectus, sed non causa : Omne enim tale contingens contingit esse ab aliquo alio : nam si esset per se & à se solo, non diceretur contingere illo modo. Quis enim dixerit, quod Deus est sic contingens, & sic contingere Deum esse ? Causa autem per se & primo non est sic contingens. Nam causa quæ est ab alio, non est ab alio in quantum causa, sed in quantum causatum. Etiam si causa per se & primo esset sic contingens ab alio, tunc per ostensum secundo primi, omnis causa sic esset, & per consequens prima causa : Contingens ergo æqualiter per se & primo est causatum, effectus seu actus, vt dicit definitio iam præmissa, & agentis liberi, quia non agentis irrationalis, sicut præcedentia docuerunt ; & est effectus seu actus eius per se, scilicet secundum quod est agens liberum : multos enim effectus non liberè, sed necessariò efficit, quorum quilibet est contingens necessarium respectu sue cause totalis, sicut præhabita manifestant ; Erest effectus seu actus eius primus, scilicet actio immans, vt velle vel nolle, non effectus eius extrinsecus & secundus, scilicet operatio transiens, sive exterior. Nam talis effectus secundus, posito primo eius actu, à quo procedit ille secundus, puta velle & nolle, de necessitate naturaliter praecedente producetur, sicut secundum huius docebat : Quare ipse est contingens necessarium respectu sue cause totalis, non autem simpliciter contingens æqualiter. Iste ramen effectus secundus quodammodo denominative & tropice potest dici contingens æqualiter, quia est actio derivata ab agente, seu actione per se & primo agente, seu contingente æqualiter : & sic loquitur Philosophus 1. Prior : frequenter dicendo, Contingit ad utrumlibet hominem currete vel sedere. Quod autem posito agente libero cum omnibus dispositionibus cum quibus producit liberum auctum suum, non necessario lequitur ipsum produci, patet ex præmissis hoc eodem capitulo ; Vnde & consequitur manifeste, quod utrumlibet partium æqualiter potest stare, & hunc arbitror intellectum dicentium contingens ad utrumlibet æqualiter se habere ad esse, & ad non esse, scilicet in consecutione respectu sue cause totalis ; & similiter Philosophi. 1. Prior : dicentis, Infinitum autem eo quod nihil magis sic vel illo modo sicut capitulum proximum allegavit. Posita enim causa tali actua totali, nihil magis necessario sequitur sic vel illo modo, scilicet effectum produci quam non produci, Iuxta transumptionem insuper supradictam, Contingens æqualiter reperitur in potentijs actu agentibus, non quia illæ sunt contingentes æqualiter, sed quia contingit æqualiter illas agere & non agere, cum fuerint disposita modo dicto. Reperitur quoque in potentijs non actu agentibus sed actiuis, propter similem causam hinc ; reperitur similiter E in potentijs actu paucientibus, & passiuis de se æque dispositis ad contrarias passiones, quia contingit æqualiter lapidem moueri ad hanc partem vel ad illam ; reperitur in rebus præsentibus, sicut ex præhabitis satis patet, & similiter in futuris, eo quod à causis huiusmodi producentur ; in rebus etiam possibilibus non futuris, eo quod possunt à causis huiusmodi provenire. Nec solum reperitur in rebus, sed in priuationibus ipsiis rerum ; in priuationibus scilicet huiusmodi effectuum liberorum, eo quod illæ & sui habitus æqualiter possunt contingere, vt est dictum. Reperitur quoque in propositionibus de presenti & de futuro, tanquam in signis. Omnes autem hi modi transumptionum prædicti cum suis causis, & ordine ipsorum ad inuicem possunt plane patere per Philosophica, Grammaticalia, & Rhetorica, 26. secundi plenius allegata.

Definitio
contingentis
ad utrum-
libet.
Contingens.

Philosophus.

|| constat

A

C O R O L L A R I V M.

Corollarium, quid sit libertas contradictionis, & quis sit actus liber libertate contradictionis.

VNDE cognoscitur manifestè quid sit libertas contradictionis, & quid sit actus liber libertate contradictionis. Est n. libertas contradictionis libera potestas activa, qua posita cum omnibus dispositionibus necessarijs ad agendum, libere potest agere & non agere, nec sequitur de necessitate quod agat, sed & hæc & altera pars contradictionis æqualiter potest stare. Istud per præhabita satis patet. Dicique Philosophus 9. Met. 18. hæc verba; Potentia vero alia, ex quibus definitum est, omnes contradictionis sunt. Nam possibile sic mouere potest, & non sic, quicunque secundum rationem: Irrationales vero per adesse & non contradictionis erunt eadem. Vult ergo Philosophus dicere, quod quæcumque potentia secundum rationem agentes, sunt contradictionis per se & primo; ita scilicet quod cum fuerint in dispositione, in qua possunt libere agere, possunt & libere non agere, sicut & supra decimo docebat, ut erat superius allegatum; & quod irrationalis potentia sint contradictionis tantum per accidens & non primo, scilicet per adesse & non adesse activas passiuas; quoniam cum assunt & possunt, necesse est has agere, illas pati, ut ipsemet testatur supra decimo, sicut superius erat tacitum. Unde & translatio, quam Commentator exponit, sic habet; Aliæ vero potentiae, ex quibus aguntur, omnes sunt contradictioniorum. Illud enim quod habet potentiam mouere hoc, habet potentiam non mouere hoc, etiam omnia quæ habent verbum; illa autem quæ non habent verbum, non erunt contradictioniorum, cum sint præsentes primo. Quare & Stephanus Parisiensis Episcopus iuste damnauit quandam articulum erroneum, assertentem quod post conclusionem factam de aliquo faciendo voluntas non manet libera, & quosdam alios similes tertio secundi expressius recitatos. Actus vero liber libertate contradictionis, est actus proprius libertatis contradictionis, libera scilicet potentia activa, qua posita cum omnibus dispositionibus naturaliter præiuia actus, libere potest produci vel non produci, id est, non necessario sequitur actum produci. Sed & hæc, & altera pars contradictionis æqualiter potest stare, quod intellectis præmissis, reputo manifestum.

Definitio
liberitatis.

Stephanus.

C A P. V.

v *Quasi Corollarie ex præmissis 13. partes infert.*

Prima est, quod propositiones de contingentib[us] æqualiter conuertuntur per oppositas qualitates.

1

Secunda, quod aliqua consequentia bona non est necessaria simpliciter, neque ut nunc, sed contingens æqualiter.

2

Tertia, quod aliqua causa indeterminata, scilicet non prædeterminata ad agendum agit.

3

E

Quarta, quod omnis & solus actus liber libertate contradictionis est contingens æqualiter.

4

Quinta, quod omne & solum contingens æqualiter est actus liber libertate contradictionis.

5

Sexta, quod contingentia ad utrumlibet & necessitas non repugnant.

6

Iii 3

Septima,

- 7 Septima, quod contingentia dicitur propriè respectu præsentis.
- 8 Octaua, quod libertas dicitur propriè respectu præsentis.
- 9 Nona, quod nullus actus creature est simpliciter contingens æqualiter, sed tantum in determinato genere, putare respectu causarum inferiorum.
- 10 Decima, quod nullus actus creature est liber simpliciter libertate contradictionis, sed secundum quid tantum, scilicet respectu causarum omnium secundarum.

- 11 Undecima, quod solus actus voluntatis Diuinae ad extra est simpliciter contingens æqualiter.
- 12 Duodecima, quod solus actus voluntatis diuinæ ad extra est liber simpliciter libertate contradictionis.

- 13 Decimatertia, quod prima & summa libertas contradictionis similis quoque contingentia ad utrumlibet est in voluntate diuina ; & quod hæ sunt causæ similis libertatis & contingentie in alijs vniuersis.

Probatio
prima.

Primum huius

Primum sequitur ex præmissis capitulo proximo manifestè. Nam secundum ibi ostensa, Quicquid contingit æqualiter fieri, vel esse ex causa quacunque, stante illa causa totali cum omnibus suis dispositionibus naturaliter præuis, potest & contingere æqualiter non fieri, & non esse, & è contra similiter, & hunc reor intellectum Philosophi 1. Prior: ubi propositionum de contingentib[us] huiusmodi conuersationem hanc docet. Secundum similiter sequitur: Nam secundum superius allegata, in prædicamentis & t. peri hermenias, In eo quod res est, vel non est, in hoc oratio vera vel falsa dicitur ; & similiter orationes veræ sunt quemadmodum & res, & realiter nunc de facto ex ista causa libera cum suis dispositionibus, quas nunc habet, naturaliter antecedentibus istum actum liberum, realiter producitur & consequitur iste actus, non autem necessario consequitur antecedente, nec simpliciter, nec vt nunc, vt patet per definitionem contingentis æqualiter capitulo proximo positam, cum regula generali de necessitate naturaliter præcedente secundo huius ostensa; sed tantum contingenter æqualiter : quare & in oratione similiter consequetur. Ita ergo consequentia, Ita causa sic ponitur ; ergo iste effectus producitur, est nunc bona non tamē necessaria vlo modo necessitate naturaliter præcedente, sed tantum contingens æqualiter. Hanc etiam consequentiam contingentem æqualiter satis ostendunt quotidianæ dicta & facta. Nam apud omnes homines, gentes, & linguis communiter dicitur, Si tu feceris hoc vel illud, & ego faciam hoc vel illud ; & si iste Rex vel populus fecerit istud illi, & iste reficiet istud isti : si dicunt & sic faciunt consequenter. Multas quoque tales consequentias in sacris literis reperimus ; vnde Gen. 13 dixit Abraham ad Lot, Si ad sinistram ieris, ego dextram tenebo, si tu dextram elegeris, ego ad sinistram pergam. Et Matt. 13. Vx tibi Corazin, vx tibi Bethsida ; quia sicut Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in celico & cinere pœnitentiam egissent : alio quoque tales conditionales non pauca ponuntur creberimè in scriptura, quarum tamen nulla est necessaria quoniammodo, sed tantum contingens æqualiter, sicut res ipsa. Item ab vniuersali ad suam singularem est consequentia bona vt nunc, quia vt nunc consequens intelligitur & importatur in antecedente. Posito ergo, quod quilibet homo cras contingenter volitus sedere sit A, & quod iste homo sit cras contingenter volitus sedere, tunc consequentia ista est nunc bona ; Omnis homo cras contingenter volitus sedere est A ; ergo iste est A, & tamen non est necessaria quoniammodo, sed tantum contingens æqualiter, vt est dictum : Contingit enim æqualiter ipsum pro nunc contineri sub subiecto vniuersalis illius. Tertium etiam sequitur manifestè : Omnis enim determinatio cause astutæ ad agendum præcedit naturaliter actionem ad quam determinat : sed per præmissa capitulo proximo possibile est quod

- A quod aliqua causa liberæ actua æ qualiter omnino se habeat quantum ad omnes dispositiones naturaliter præbias actui libero, & æ qualiter contingenti tempore quietis & tempore actionis : & tempore quietis est indeterminata, ergo & tempore actionis. Neque effectus posterior determinat tuum efficiens ad agendum propter causam prædictam. Idem patet per Stephanum Episcopum Parisiensem condemnantem quandam articulum erroneum sic ponentem, quod nullum agens est ad vitrumliber, imo determinatur. Item nisi sic esset, nulla causa ageret, nisi esset prius determinata tali determinatione, qua posita, necessariò sequeretur effectus, & sic nullus esset actus liber, sicut capitulum proximum demonstrauit. Quare & alius quidam articulus fuit condemnatus Parisiis ab eodem Stephano, qui sic dixit, Quod de sui natura non est determinatum ad esse vel non esse, non determinatur nisi per aliquid quod est necessarium respectu sui. Quartum vero ex definitionibus actus liberi libertate contradictionis & contingens æ qualiter concluditur evidenter. Et quintum similiter sequitur ex eisdem.
- B Sextum statim infertur, quoniam per præostensta isto capitulo, & proximo, & tertio, contingens ad vitrumliber est aliqua res existens ; & per Philosophum 1. peri hermenias vlt. Esse quod est, quando est, necesse est. Verum ut istud elucidatiū declaretur, parum altius ordinum. Scendum igitur secundum proximo huius præmissa, quod contingens dupliceret porest sumi : uno modo, per se propriè & in primo gradu contingens, cuiusmodi est actus primus & immans agentis rationalis & liberi contradictionis, puta velle : & talis contingens & sequens necessitas non repugnat, sicut iam erat ostensum. Alio autem modo porest sumi contingens per accidens quodammodo, sive per aliud secundariò denominatiū, & in secundo gradu, qualis est actus transiens & extrinsecus prædicti agentis descendens à primo, puta mouere manum, baculum, & percutere : vbi & secundum propinquitatem & remotionem possent signari vterius plures modi ; qui ideo dicitur contingens æ qualiter, quia à contingente huiusmodi derivatur. Talis autem effectus est necessarius respectu sua causæ tota-
- C lis, sicut proximum huius docet, & contingens similiter modo dicto : vnde & evidenter apparet, quod contingens sic accepta, & antecedens necessitas non repugnant. Ex quo & vterius clarè colligitur, quod unus talis effectus exterior in secundo gradu contingens porest dici respectu unius & eiusdem causæ suæ, puta velle, necessarius necessitate præcedente, & etiam denominatiū, seu tranfumptu quodammodo necessitate sequente, quia videlicet causa sua, scilicet illud velle, est necessaria illo modo. Quapropter & illi idem effectus respectu unius & eiusdem causæ suæ potest dici similiter necessarius & contingens, imo necessarius necessitate naturaliter præcedente, & contingens similiter modo dicto : quæ omnia ex præmissis 26. secundi possunt lucidius apparere. Septimum consequitur isto modo ; Contingens æ qualiter, sicut tertium huius ostendit, est aliqua res existens, & sicut capitulum proximum ostendebat, Contingens æ qualiter, per se primò propriè acceptum est actus causæ actualliter præstantialiterque agentis. Dicit etiam Iohannes Scotus super 1. sententia dist. 39. Non
- D modò est contingens causa, quia præexistebat ante studiū instans in quo causat, & tunc ut præexistens potuit causare vel non causare ; quia sicut hoc ens, quando est, est necessarium vel contingens, ita causa quando causat, tunc causat necessariò vel contingenter : ex quo igitur in isto instanti voluntas causat hoc velle, & non necessariò, ideo contingenter. Qui & super dist. 2. eiusdem sic dicit, Voco contingenter causatum, cuius oppositum posset fieri quando illud fit: quare & Stephanus Parisiensis Episcopus damnauit articulum afferentem quod nullum agens est ad vitrumliber, imo determinatur. Octavum demonstratur ex septimo iuncto quarto : potest etiam demonstrari ex definitionibus libertatis contradictionis & liberi actus sui, quas corollarium proximi ostendebat. Item necessitas & libertas quodammodo opponuntur ; ergo sic habent fieri circa idem subiectum & tempus : sed necessitas dicitur propriè respectu prætentis, vt patet per definitionem illam seu regulam de necessitate naturaliter præcedente secundo huius præmissam. Item secundum allegata secundo huius, Omne quod est,
- E quando est, necesse est esse ; & omne quod non est, quando non est, necesse est non esse, licet prius non fuerit necesse nunc sic esse, vel non esse, nec nunc si necesse post sic fore vel non fore ; ergo necessitas maximè dicitur respectu præsentis. Item nihil propriè dicitur necesse esse, quia prius non potuit, vel nunc non potest, vel in futurum non poterit non esse ; sed propter aliquid posituum, scilicet propter vehementiam essendi, sicut septima pars 3. primi docet. Item ignis in primo instanti sui esse, si totus subito crearetur, de necessitate laceret ; si illuminatio sit subira, sicut ponitur à quibusdam, & non propter aliquid eius quod præcesserit tempore, vel etiam sequeretur, sed propter hoc tantum, quia esset actuum irrationale, quod de necessitate naturæ agit cum potest. Item Deus de necessitate est, gignit filium, atque intelligit, non tamen propter quemcunque respectum ad tempus præteritum vel futurum, sed propriè

4

5

6

7

8

propriè in suo semper prælenti æterno, sicut & fecerat ante tempus: necessitas ergo propriè A dicitur respectu præsentis, quare & libertas. Item actuum liberum in aliquo instanti creatum cum omnibus requisitis necessariò ad volendum potest libere pro tunc velle: nihil enim sibi deficit ut non possit, & quia Christus secundum animam ita fecit, quia in merito non proficit, sicut tertio secundi præmissa suadent, & quia actuum irrationale sic potest, sicut superius est argutum; & propter hanc rationem tenet Iohannes Scotus *Il eandem conclusionem* super 1. sentent. d. l. 3. 9. vbi prius; qui distinguendo multipliciter libertatem sibi ait; Est & alia libertas non ita manifesta absque omni successione: ponendo enim voluntatem creatam tantum habere esse in uno instanti, & quod ipsa in illo instanti habeat volutionem, non necessariò tunc habet eam. Probat: Si enim in illo instanti: haberet eam necessariò, cùm non sit causa nisi in illo instanti quando causat eam simpliciter, voluntas quando cauferet, necessariò cauferet. Item voluntas antiqua, quæ diu vacuit, potest in aliquo instanti primo liberè producere liberum actum suum, sicut videtur quòd beata virgo primò consensit in illo instanti quo B verbum caro factum est, & habitavit in ea: quare si in eodem instanti fuisse etat cum omnibus dispositionibus naturaliter præuis coëffientibus illum actum, in eodem instanti ipsum similiter liberè produxisset. Item aliter voluntas dicerecur nunc liberè velle, quia prius tempore potuit liberè pro nunc velle vel non velle. Sed istud non est verum: ipsam namque prius potuisse nunc velle, vele est aliquid vel nihil: si nihil, nihilum inde venit, nullius est causa, nullius libertatis, nec alieuius penitus veritatis. Si sit aliquid, ergo totalis causa quare actus dicitur, & est liber præficienter est existens. Item si tempus præteritum necessariò requiratur, vel hoc est propter ipsum tempus tantummodo, vel propter aliquid quod deficit vel resistit afferendum in tempore, & etiam auferendum. Non primo modo, quia tempus præteritum nihil est omnino, & etiam quia omne tempus per se non plus facit ad velle quam ad nolle, nec ad libertatem in agentibus liberè, quiam ad necessitatem in actionibus aliorum: nec secundo modo; habeantur etenim in instanti omnia & sola necessariò requiri. Item si C tempus præteritum necessariò præsupponatur ad liberam actionem, ipsum est aliqua causa illius, vt quarto primi est ostensum; quod falsum est, sicut in ducio plenè docet: item tempus præteritum nihil est penitus; ergo penitus nihil causat. Item & si tempus non est, nec unquam fuisse, posse Deus & Angelus liberè velle & nolle. Item aliter Deus non libere creavit cœlum & terram: non enim prius fuit tempus in quo potuit creare vel non creare, nec æternaliter libere voluit sic creare propter defectum temporis præcedentis, temporis inquam veri & possibilis seu imaginabilis. Tempus etenim nullo modo potuit temporaliter præcessisse illam volutionem Dei æternam, quoniam & si tempus fuisse coeterum cum Deo, adhuc nullo modo illam temporaliter præcessisset. Item si non, hoc maxime videatur, quia necessitas, quæ ex præsencia rei descendit, repugnat simpliciter libertati, cuius oppositū corollariū primū huius ostendit. Nonum, quantū ad primā sui partē consequitur eundenter: si enim aliquis actus creaturae esset simpliciter contingens æqualiter, hoc maxime videatur de actu libero rationalis & liberæ creaturae, sicut docent præhabita capitulo præcedenti; sed omnis actus liber illius prouenit ex necessitate naturaliter præcedente, & est necessariò illo modo, sicut secundum huius ostendit: ergo per definitionē contingens æqualiter capitulo proximo declarata, nullus actus liberæ creaturae est simpliciter contingens æqualiter, quin sit necessarius respectu voluntatis diuinæ ipsum naturaliter præuentis. Hoc idem appetet per Stephanum Parisiensem Episcopū condemnant̄ quendam errorem dicentē, quod ad hoc, quod effectus omnes sint necessarii respectu causæ prima, non sufficit quod ipsa causa prima non sit impossibilis, sed exiguit quod cause mediae non sint impossibilis; & ipsa causa prima non est impossibilis, sicut decimus primi docet. Et quod omnis talis actus sit contingens æqualiter in determinato genere, puta, in genere inferiorum causatum, patet per eadem cum tertio secundi. Positis namque omnibus causis inferioribus naturaliter præuis & producentibus tam actum, non necessario sequitur ipsum produci, sed & oppositum a qualiter potest stare. Quare & Philosophi, qui causas ut plurimum considerant naturales, dicunt simpliciter, contingit ad vitrum liber sive æqualiter facere hoc vel illud, & intelligunt hoc sic, contingere respectu harum causarum. Quare & ad communem modum loquendi, contingens ad vitrum liber sive æqualiter, licet proferatur simpliciter, accipitur & significatur isto modo: Vnde & quidam dicunt quod contingentia, libertas, possibilitas, impossibilitas & necessitas dicuntur tantum respectu caularum inferiorum, & non respectu superiorum omnino. Quare & Stephanus Parisiensis damnans articulum affirmant̄, quod illud, quod impossibile est simpliciter à Deo nō potest fieri, vel agente alio sic adiungit, Error, si intelligatur de impossibili scđū naturā. Impossibile igitur secđū naturā, puta, secđū causas inferiores cōsuetus dicitur impossibile

- A impossibile simpliciter; quare & possibile similiter, necessarium & contingens. Sed quia secundum Augustinum 4. super Gen. ad literam 6. dum res conceditur, non est de vocabulis laborandum, quia dicente Salomone, qui tantum verba lectatur, nihil habebit, Parab. 1. 9. quoniam secundum Pythagoram, sicut allegat Boetius 2. Musicae lxx, 1. Sapientia, quam primus Pythagoras. Philosophiam nuncupavit, est eius rei notitia, qua proprie tereque esse dicitur. Notitia, inquit, rei, non verbi. Et secundum eundem Boetium, 1. Arithmetice lxx, 1. Sapientia est ea rum rerum, quae verè sunt, cognitio & integra apprehensio. Non dicitur verborum, sed rerum. Ideo secundum Averroem super t. Phys. comment. 1. Mos erat Aristotelis habere modicam sollicitudinem de nominibus. Quare & Avicenna 6. Metaphysica 2. sic aut. Nos non curamus de nominibus, postquam intentiones eorum habemus discretas. Ideo cum ex prehabitu, quomodo res sit, conteret, litigiosam disputationem & ad nomen relinquat (vt Apostoli verbis utr.) superbis nihil scientibus, languentibus circa questiones & pugnas verborum, hominibus mente corruptis, & veritate priuatis, 1. ad Tim. 6. Quare & eorum cuilibet contra me tantam nominaliter disputant, sicut dicente Philosopho 2. de celo & mundo 80. Omnibus nobis hoc consuetum, non ad rem fieri questionem, sed ad contraria dicentem, dico quod recitante Themistio super 3. de celo & mundo Protagoras dixerat Socrati, Si tua contradictione, seu alias [¶] questione est secundum intellectum meum intentionis, certe concludetur mihi; cum autem tu non intelligis intentionem mei sermonis, non reputo mihi concludi. Nec tamen quisquam in tantum despiciat & insinuat, vt neget nomen contingenter libertatis, possibiliter, impossibilitatis & necessitatis ad causas superiores posse extendi, cum nomina sint ad placitum. Quis etiam negauerit contingere Deum liberè facere hoc vel illud, Deum posse facere aliiquid, cœcum illuminare, vel mortuum suscitare, impossibile esse Deum facere contradictione simul vera, vel non gignere filium, aut neceesse esse Deum esse, Deum intelligere, ac dicere verbum suum? Quare & Stephanus Parisiensis Episcopus damnauit quendam articulum afferentem, quod possibile vel impossibile simpliciter, i. omnibus modis, est possibile vel impossibile secundum Philosophiam: haec enim ut plurimum considerat possibile & impossibile secundum causas naturales secundas. Decimum similiter sequitur satis claram ex quarto voto premisso cum isto nono. Sequitur etiam ex definitione actus liberi libertate contradictionis capitulo proximo praælibata, cum definitione illa seu regula generali de necessitate naturaliter praæcedente secundo huius premissa. Undecimum etiam consequitur manifeste: nam secundum praæhabita capitulo isto & proximo, aliquis actus voluntatis est simpliciter contingens & qualiter, & per corollarium nonum premissum nullus actus voluntatis creare, ergo increat diuinæ; & non ad intra, quia non potest non diligere temetipsum, nec potest non velle essential quodlibet intra eum, quia tunc posset non esse Deus; ergo tantum ad extra. Hoc idem patet per definitionem contingens [¶] similiter ex capitulo proximo [¶] simili. D sepius memoratam. Posita namque in Deo cognitione simplici Antichristi, & potentia voluntua cum omnibus dispositionibus naturaliter praæuijs volutioni, qua vult Antichristum fore, non necessariò sequitur Deum sic velle; sed eius oppositum & qualiter potest stare, sicut de agente rationali capitulo proximo est ostensum. Si enim hoc necessariò sequeretur, cum omnia naturaliter praæcedentia illam volutionem in Deo simpliciter & absolute necessitatem sic ponit, simpliciter & absolute esse Deum sic velle; & sic per decimum primi Antichristum fore esse necessarium absolute, & hoc necessitate naturali aut violenta naturaliter praæcedente; quare nihil esset liberum aut contingens, cuius oppositum praæcedentia docuerunt. Duodecimum clarissime sequitur ex quinto cum undecimo sibi iuncto: sequitur etiam ex definitione actus liberi libertate contradictionis ostensa capitulo proximo cum decimo iam premisso. Decimum tertium quantum ad primam partem patenter consequitur ex premissis, potest ostendit per corollarium, & sicut corollarium [decimi] primi libri. Et prima parte concepsa, quis negabit vel dubitabit secundam? Quis enim nesciat primum in quolibet genere esse causam omnium aliorum, quatenus in illo genere continentur? Quis insuper, consideratis prioribus, nesciat quod si voluntas diuina non esset libera nec contingens, sed necessaria absolute, omnia alia essent similiter necessaria absolute? Et hoc est fortassis quod opinio septima recitata superius somniauit.
- Augustinus.
Parabola.
Pythagoras.
Boetius.
Averroes.
Apostolus.
Philosophus.
Themistius.
Stephanus.
10
11
12
13

CAP. VI.

Obijcit & respondet.

Bijciet forsitan aliquis contra dicta. Contra primum verò capitulo proximo p̄oestentum hoc modo : Ponatur Iohannem contingenter æqualiter non velle. A. ergo conuertendo per oppositas qualitates sequitur Iohannem contingenter æqualiter velle. A. ergo Iohannem velle. A. est contingens æqualiter. Ergo per tertium & quartum huius, Iohannem velle A. est ; ergo Iohannes vult A. ergo Iohannes simul vult A. & non vult A. Item pura negatio nihil ponit ; ergo negativa de contingentia ad vitrumlibet non ponit affirmatiuam : ergo nec verè in illam conuertitur quoismodo. Pro primo istorum dicendum, quod ista, Contingit Iohannem, &c. & quilibet talis dupliceiter potest sumi, scilicet de inesse & modaliter : de inesse significat, quod contingens, seu aliquid contingens sit Iohannem velle, & sic argumentum procedit, sed non obuiat conuerioni p̄adictæ, quia illa sit in propositionibus modaliter tanquam lumpsis, sive non significat quod aliquid contingens est Iohannem velle, sed quod Iohannes potest ad vitrumlibet velle. Et si obijcitur per regulam Grammaticorum, quod omne verbum tertia personæ potest resolvi in participium suum eiusdem temporis, & in hoc verbum est, quare necessariò sequitur, Contingit Iohannem velle, ergo contingens est Iohannem velle; dico quantum ad propositum pertinet illam regulam veram esse, quando verbum fumitur categorematicè & de inesse: tunc enim significat inhaerentiam participij talis verbi alteri extremo propositiois expresso : cum autem verbum modaliter fumitur, non habet regula illa locum : non enim significat contingens inesse aliqui aut aliiquid illi, sed aliiquid contingenter posse inesse alteri, puta, velle Iohanni. Est etiam vterius aduentum, quod hæc est similiter distingua ; Contingens est Iohannem velle, & quilibet similis, eò quod potest sumi de inesse vel modaliter ; si de inesse, patet sensus eius ex p̄adictis ; si modaliter, tunc contingens non sumitur ibi tanquam unum propositum extreum, & est velut copula propriæ connectens propositionis extrema : sed hæc duo, Contingens est, accipiuntur pro contingit, scilicet, p̄o uno modo quo significatur velle, posse inesse Iohanni. Sic & ista, Possibile est Antichristum fore, est similiter distingua, eo quod potest esse de inesse, vel modalis. Si sit de inesse, significat possibile sit Antichristum fore, ac si dicetur possibile est lignum, possibile est animal ; id est, aliquid possibile seu aliquæ possibilis est lignum vel animal. Si autem sit modalis, sensus eius est notus. Secundum faciliter soluitur, quia omnes illæ conuersæ & conuertentes de contingentia æqualiter sunt affirmatiæ : non enim sequitur, Contingit Iohannem velle, ergo non contingit Iohannem velle ; sed, ergo contingit Iohannem non velle, quæ affirmat ut prima. Vnde Philosophus 1. Prior. capitulo de contingentis sic ait ; Accidit autem omnes quæ secundum contagiens sunt, propositiones conuerti libi inueniuntur ; dico autem non affirmatiæ in negatiuas, sed quæcumque affirmatiuam habent figuram in oppositum, ut ea quæ est, Contingit esse, ei quæ est, Contingit non esse. Contra secundum obijcitur isto modo ; In tali consequentia contingentii oppositum consequentis stat, ut nunc cum antecedente ; ergo consequentia ut nunc non tenet. Respondeo statim per intermissionem assumpti : Oppositum enim consequentis non stat ut nunc cum antecedente illius, sed ut nunc potest stare, ideoque ut nunc consequentia non est necessaria, sed pro nunc potest noui valere. Sicut ista consequentia est bona ut nunc, Omne cursurum est A, ergo Iohannes est A. si ipse sit cursus ; quia tamen potest non valere pro nunc, quia Iohannes pro nunc potest esse non cursus, & sic non contineri sub subiecto univerfalsi illius ; quare & oppositum consequentis illius non stat ut nunc cum antecedente, sed potest pro nunc stare : non stat, inquam, nisi illud dicatur quod in consequentia necessaria simpliciter vel ut nunc non repugnat ; sed quia est alia consequentia bona quam talis, bona scilicet contingenter ; sic & alia repugnancia est quam talis, scilicet repugnancia correspondenter contingens. Cum ergo res confliter, non est laborandum inaniter circa verba. Contra tertium sic instratur ; Si aliqua causa actiua sit indeterminata ad agendum, nulla est causa seu ratio ut agat potius quam non agat ; ergo simul agit & non agit, vel nec agit nec non agit. Ad istud autem tertium huius, & 34. pars corollarij primi primi respondent. Contra sextum videtur esse Philosophus 1. Prior. & Philosophus 2. peri hermenias exp̄ressæ. Nam secundum suam doctrinam sequitur evidenter, Contingit esse,

Philosophus.

Contra 2.

Contra 3.

Contra 6. Philosophus

- A esse, ergo contingit non esse, ergo non necesse est esse, & è contra. Necesse est esse, ergo non contingit non esse, ergo non contingit ad vtrumlibet esse; utrumque ergo istorum intert contradictionem alterius eidenter. Pro hoc autem sciendum, quod omnis contingentia ad vtrumlibet aliquā necessitatē excludit, & illi repugnat, & è contra similiiter; quare sicut est duplex necessitas scilicet præcedens & sequens, sicut 2. huius docet; sic & duplex est contingentia ad vtrumlibet, una proptè stricteq; accepta, quæ tantum excludit necessitatem naturaliter præcedentem, & illi soli repugnat, vt patet per definitiones contingentis æqualiter, & necessitatis naturaliter præcedentis 4. & 2. huius præmissas: huc tamen contingentia necessitatem sequentem non excludit, nec illi repugnat. Alia est contingentia ad vtrumlibet impropriè, communiter, largeque vocata, quæ utrumque necessitatem prædicatam à contingenti excludit, & utriusque repugnat; sicut secundum Philosophum, nihil actualiter ens vel non ens dicitur contingere pro præsenti, quia secundum eum 1. peri hermenias vlt. Est quod est, quando est, & non est quod non est, quando non est, necesse est, scilicet de necessitate sequente, sicut 2. huius ostendit: sed secundum cuandem ibidem tantum futurum dicitur sic contingere pro futuro; ipsum enim futurum contingens licet pro nunc necesse sit non esse hac necessitate sequente, quia nunc non est, pro futuro tamen secundum ipsum neutra necessitate est necesse illud non esse seu non fore, aut esse vel fore, sed per oppositum vtriusq; æqualiter potest contingere hoc & illud. Contra septimum vadit directè autoritas Philosophi cum expositione Boëtij, 1. peri hermenias vlt. tertio huius pro prima opinione adducta, innuens eidenter, contingentia tantummodo reperi in propositionibus de futuro. Hic posset responderi, sicut videtur Anselmus 2. Cut Deus homo, 17. respondit, dicendo Aristot. hic errasse, *Anselmus.* quia ponendo omne quod est quando est, de necessitate esse, videtur contingens ad vtrumlibet de traxisse, è quod necesse sit & contingens ad vtrumlibet videntur inuicem repugnare. Vnde Anselmus, dicit in ea tibi necessitate in præcedentem & sequentem, sicut 2. huius præmissarum de sequenti necessitate subiungit. Hec est illa necessitas, quæ, vbi tractat Aristoteles de propositionibus singulatibus & futuris, videtur vtrumlibet destruere, & omnia esse ex necessitate astricte. Veruntamen ne tanto Philosopho, & plurimi viri philosophicis ego tam siusplex simpliciter contradicam, dico quod contingentia ad vtrumlibet ad propositum duplicitate sumitur; propriè atque strictè, & communiter sive largè, sicut responso proxima distinguerebat. Prima dicitur propriè respectu præsens; secunda vero respectu futuri, vt erat in proximo præstansum, & hanc opinor mentem autoritatis Philosophi allegare. Contra octauum faciunt omnia quæ contra septimum sunt adducta, cùm omnis libertas sit contingens, sicut quartum proximi demonstrabat. Item omnis necessitas repugnat libertati, sed per autoritatem Philosophi sepius memoratam, Est quod est, quando est, necesse est; ergo respectu cuiuslibet præsens est necessitas, non libertas. Item liberè operans vel dicitur liberè operari, quia nunc liberè potest operari & non operari, vel quia prius potuit liberè pro Dnuo ambo. Primum dico non potest propter autoritatem præmissam, relinquatur ergo secundum, quod probat libertatem dici tantummodo respectu futuri. Item Averroës super 1. de *Averroës.* Cœlo, comment. penult. supponit & dicit expressè, quod omnis potentia est respectu futuri. Item Hugo de Sacramentis lib. 1. part. 5 cap. 22. dicit & probat, quod libertas non est respectu præsens, sed tantum futuri. Quem & secundo Lombardus 2. sentent. dist. 25. sic agit, Sciendum quod liberus ab arbitrio ad præsens vel ad præteritum non releuit, sed ad futura contingens: quod enim in præsenti est, determinatum est, nec in potestate nostra est, vt tunc sit vel non sit quando est. Ita soluuntur faciliter per similem distinctionem de libertate distinctioni de contingentia prælibata. Libertas enim consuetè loquendo accepta excludit necessitatem & illi repugnat; quæ & duplicitate potest sumi, propriè scilicet atque strictè, & communiter sive largè. Propriè tantum excludit necessitatem naturaliter præcedentem & illi repugnat, vt patet per eius definitionem, quam corollarium 4. huius præmissi; necesse itaque autem sequentem non excludit, nec illi repugnat, sed illam compatitur, amplectitur, & includit, vt patet per corollarium memoratum corollario primi huius adiuncto. Libertas igitur sicut accepta per se primò & propriè dicitur respectu præsens: communiter vero & largè, & secundum transumptionem vulgarem accepta, excludit omnem necessitatem tam præcedentem quam sequentem, & sic si supponendo illud dictum famosum Philosophi, Est quod est, quando est, necesse est, non dicitur respectu præteriti vel præsens, sed tantum futuri. Adducta siquidè contra 7. sunt soluta & primi sequens contra istud 8. Cùm autem queritur cur liberè operari dicatur liberè operari, dico quod ideo propriè, quia operatur ex potentia naturaliter præcedente suam operationem, quia posita cum omnibus dispositionibus naturaliter præuisit operari non necessariò sequitur operari, sed & operari & non operari æqualiter potest stare, sicut corollarium

corollarium quarti huius ostendit per contrarium agentium irrationalium, quæ cùm pos- A
funt agunt necessariò necessitate naturaliter præcedente, sicur idem quartum doce-
bat. Hæc autem prioritas naturalis est illa circa quam multi contendunt, dicentes, quicun-
que liberè operatur, prius potuilibre operari, & non operari ; quod & aliquid habet falsi,
aliquid autem veri. Si enim verbum, potuit, significer potentiam temporaliter præceden-
tem, falso est, sicut probationes partis octauæ capituli proximi ostendebant : si autem signi-
ficet potentiam naturaliter præcedentem, quemcumque lecileter liberè operantem habere po-
tentiam naturaliter præcedentem suam operationem, ex qua non operatur necessariò neces-
itate naturaliter præcedente, sed cum illa stat operari & non, verum est sicut præhabita do-
cuerunt. Vnde & Iohannes Scotorius super 1. sentent. dist. 39. immediate post dictum eius de

Scotorius.

eadem distinctione in ostensione partis septimæ capituli proximi recitatum, subiungit ; Est igitur potentia causa ad oppositum eius quod causat sine successione, & illa potentia realis est potentia prioris naturaliter, ut actus primi, ad opposita, quæ sunt posteriora naturaliter B
vt actus secundi. Actus enim primus consideratus in illo instanti, in quo est, prior naturaliter
actu secundo, ita ponit illum in esse tanquam effectum suum contingenter, qui vt prior natu-
raliter possere non ponere, sed oppositum in esse. Autoritates vero induxerunt procedunt
per secundam partem distinctionis de libertate præmissæ : minor tamen de Auerroë dicente

|| reis futurae quod potest non est, nisi respectu futuri, cum textus translationis, quem exponit, sic dic-
at ; Potentia enim non est in tempore præterito, sed in tempore in quo dicitur modus, & in
tempore futuro : Et translationis nouæ, sic ; Nec enim una virtus eius quod est factum esse,
est, sed eius quod esse aut futurum esse ; vnde videtur quod Philosophus contraria sententia

Contra 9.

magis faver. Contra nonum hoc modo, Aliqua creatura sic agit, quod posita potentia eius
agente cum omnibus necessarijs concurrentibus naturalibus & supernaturalibus naturaliter
prævijs actioni, non necessariò sequitur actio, sed & actio, & non actio æqualiter potest stare; ergo per definitionem contingens & qualiter 4. huius præmissam, illa actio est simpliciter coh- C
tingens & qualiter : aliter enim omnis creatura agens, si non sit determinata naturaliter, ex se-
ipso determinatur per aliquid aliud, pura per velle diuinum, quod est necessarium respectu
huius actionis, quod videatur damnatum per Stephanum Parisiensem Episcopum sub hac for-
ma, Quod de sui natura non est determinatum ad esse vel non esse, non determinatur nisi per
aliquid quod est necessarium respectu lui : & iterum sub his verbis, quod nullum agens est ad

Stephanus.

vitrum libet, immo determinatur. Dicendum quod hæc ratio sumit falso, sicut probatio
istius non ostendit, nec damnatio articuli obviat : articulus etenim vniuersaliter posuit, quod
omne quod de sui natura &c, quare condemnatio negat eum vniuersaliter, nec affirmat op-
positum cuiuslibet singularis, sed particularem sibi oppositam pro aliqua singulari ; quæ &
verificatur per velle Dei ad extra, non tamen essentialiter secundum id quod est, quia sic est
essentialis ipsa Dei, sed tantummodo relatiuè, vt scilicet est velle ad extra. Tale etenim velle D
Dei non est de sui natura determinatum ad esse tale velle vel non esse, nec determinatur per
aliquid quod est necessarium respectu illius, sicut pars vndeclima proximi demonstravit : Et

|| condemnato-
ribus.

per hoc idem etiam alia condemnatio debeat. Aliter autem & bene pro illis condemnatio-
nibus respondendum, quod illi articuli loquebantur de determinatione necessaria per causas
inferiores sive secundas, quod patet per quosdam alios articulos statim in eadem serie con-
demnatios, quorum unus dicit, quod voluntas de se est indeterminata ad opposita, sicut mate-
ria, determinatur autem ab appetibili, sicut materia ab agente : Alter autem, quod voluntas,
manente passione & scientia particulari in actu, non potest agere contra eam : Alius vero,
quod voluntas & intellectus non mouentur in actu per se, sed per causam sempiternam, scilicet,
per corpora coelestia : & iterum alius, quod voluntas hominis necessitatatur per suam
cognitionem, sicut appetitus bruii. Vnde manifestum est quod iste condemnator negat vo-
luntatem humanam determinari necessario per aliquas causas inferiores sive secundas, non
autem per voluntatem diuinam, cùm in eadem serie condemnando quendam alium errorem E

sic dicat, quod omnes motus voluntarij reducentur in motorem primum : error, nisi intelli-
gatur in motorem primum simpliciter non causatum, & intelligendo de motu secundum sub-
stantiam, non secundum deformitatem. Et prius condemnauit quendam alium errorem di-
centem, quod humani actus non reguntur prouidentia diuina. Contra decimum potest simi-
liter obisci, sicut objectum fuerat contra nonum : aliqua enim creatura rationalis & libera
ita agit, quod positis omnibus causis superioribus & inferioribus naturaliter prævijs suo actu
libero, non necessario sequitur agere, sed & agere & non agere æqualiter potest stare, ergo &
cetera per corollarium 4. huius; aliter etenim positis omnibus causis & dispositionibus natu-
raliter prævijs actu libero creaturæ, ipsa necessariò ageret liberum actum suum : quod vide-
tur

Contra 10.

- A tur damnatum per Stephanum Epis. Parif. sub his verbis, quod voluntate existente in tali dispositione in qua nata est moueri, & mouente sic disposito quod natum est mouere, impossibile est voluntatem non velle. Hęc autem soluuntur penitus ut præmissa. Hic enim articulus volebat hoc dicere vniuersaliter de qualibet voluntate, quod falso est pro voluntate Dei ad extensum, sicut duodecima pars proximi manifestat. Verius tamen ad mentem damnantis & damnati, vt æstimo, potest dici, quod articulus dicitur de dispositione per causas inferiores tantummodo & secundas, ita quod voluntate & obiecto sufficienter dispositis secundum causas huiusmodi, impossibile esset eam non velle. Posuit enim articulus, ut videtur, voluntatem tantum passiuam, vel saltem necessariam pati voluntem ab obiecto: Vnde dicit, voluntate existente in tali dispositione, in qua est nata moueri, moueri inquit, non mouere, & mouente sic disposito quod natum est mouere, scilicet sufficienter & necessarij ex seipso, sicut & quidam alius articulus expressius affirmabat, quem idem alia vice damnauit, sic dicens, quod liberum arbitrium est potentia passiva, non activa, & quod de necessitate mouetur ab appetibili. Item quod iste articulus supra dictus loquatur de dispositione per causas inferiores tantummodo, patet per multis alios articulos in eadem serie positos sic loquentes. Iste namq; articulus ponitur inter superiorū proxime recitatos, vbi & quidā alius ita dicit: Appetitus, ceteris inibz impeditimentis, necessarij mouetur ab appetibili: & alter, quod ho-no agens ex passione coacte agit: & alius, quod Post conclusionem laetam de aliquo faciendo vojūtas non manet libera: & iterū alius, quod Voluntas necessarij prosequitur quod principaliter creditur à ratione, & quod non potest absinere ab eo quod ratiō dictat; hęc autem necessitas non est coactio, sed natura voluntatis: & adhuc alius assertit quod voluntas nostra subiacet potestate corporum supracælestium. Is igitur condemnator negat à voluntate humana necessitatē secundum causas inferiores sive secundas, non secundum superiores & primas, sed eam concedit, sicut articulus adductus ad probationem nonne partis
- B proximi manifestat. Contra undecimum sic instauratur; Vbi est maior mutabilitas, maior *contraria*. contingentia repertur: sed in creaturis est major mutabilitas, quam in Deo, seu in voluntate divina, sicut quintum & vigesimum tertium primi docent. Dicendum quod consequentia facta non tenet: Licet enim in creaturis sit mutabilitas varia, & nulla in Deo aut volitione divina; tota tamen mutabilitas creaturæ necessarij subiacet immutabili volitioni divina, sicut trigesimum secundi, & decimum primi docent. Ipsa vero volatio Dei ad extra nulli necessitatē subiacet precedentie, sicut probatio huius undecimi demonstravit; quare in illa aliquippe precedentibus necessitatibus, in hac autem tantummodo *purissima* contingentia repeatitur. Adhuc autem contra istam undecimam, & duodecimam atque decimam tertiam obiectetur graueriter isto modo: Omnis voluntas volutio vè diuina agitur sive producitur, & est acta sive producta; ergo per aliquod agere sive producere ipsum naturaliter antecedens, & posito huiusmodi agere, sive producere voluntatis seu volitionis ilius necessarij sequitur illa agi sive
- D produci: Omnis ergo actus voluntatis diuine producitur ex necessitate *naturaliter precedente* *naturaliter*, & est necessarij illo modo, & nullus simpliciter contingens aequaliter, nec liber contradicitionis, videlicet liberrate secundum præmissa. Omnis quoq; actum voluntatis diuina producit Deus voluntariè, omnem ergo talē actum prius naturaliter vult producere quā ipsum producat, & prius naturaliter potest ipsum producere; omnis ergo actus huiusmodi producitur ex necessitate naturaliter precedente, secundum præmissa, &c. sicut prius. Pro primo istorum scientium, quod aliqui opinantur quod actio & passio sint res relatives, seu ipsa relationes purę tantummodo: sed eruditioribus puto constar, quod relationes huiusmodi actionem & passionem naturaliter consequuntur, & per eas causantur. Quapropter & alij arbitrantur, quod actio & passio sint res absolute secundum suam essentiam, relationibus tamen necessarij copulatae; & horum quidam existimant, quod actio & passio sint res diuerse secundum essentiam absolute quia sunt prædicamenta diuersa: Alij vero putant, quod sint eadem res, & idem rea-
- E liter absolute, sed differant relatives: Aliam enim relationem, & aliam denominationem habet actus & motus, quatenus ab agente procedit, & aliam prout in paciente recipitur, sicut semidiameeter mundi respectu puncti sui superioris dicitur descensus sive deorsum; respectu vero centri dicitur alephus, seu sursum; sicut & habitudo inter primum & secundum, & etiam unum & duo est alia proportio, quatenus est primi ad secundum, aut unius ad duo, & alia quatenus est contra: Et hęc videtur tententia Philosophi 3. Phyl. 18. & consequenter in textu, & Auetoris in comment. 2. de Anima 137. & 138. & Auetoris similiter in commento. Quibus & concordanter Ansel. de veritate; Multis, inquit, modis eadem res luscerunt dieris considerationibus contraria, quod in actione sepe coniungit, ut in percusione. Percus-*sionis* namq; & agentis & patientis est, vnde & actio dici potest & passio, quamevis secundū ipsius nomen

nomen actio vel percussio , & quæ similiter dicta à passiis in actua significatione dicuntur, A magis videantur esse patientes quam agentes ; quippe secundum id quod agit magis proprie videntur dici agentia & percutientia, & secundum id quod patitur, actio & percussio. Nam agentia & percutientia ab agente & percutiente dicuntur, sicut prouidentia a prouidente, & continencia à continente: quæ, scilicet agens & percutiens prouidens & contunens actua sunt; actio vero & passio ab acto & percusso quæ palliua sunt, deriuantur. Sed quoniam, ut in uno dicam, quod in ceteris intelligas, sicut percutiens non est sine percusso, nec percussus sine percutiente; ita percutientia & percussio sine inuicem esse nequeunt, imo una & eadem res est diversis nominibus secundum diversas partes significata : Idcirco & percussio, & percutiens & percussi esse dicitur ; quapropter secundum agens & patientis eidem subiaceat iudicis [indifferenter] vel contrarijs; Ista quoque actio ex virtutis, parte similiter iudicabitur aut contrarie. Sed ista reuera altiora, & subtiliora, & secundiora mihi videntur, quam à me, præterum hic, in brevibus dignè valeant explicari ; verutamen probabilior mihi videtur hæc vice secunda o- B pinio recitata. Ex prima namque perationem prius obiecam, quam & opinio hæc admittit, sequi videretur, quod in actionibus, agere sive agentijs sit processus essentialem ordinatus secundum sub & supra, secundum prius & posterius naturaliter infinitus. Si enim non sequatur, sit A. primum agere, seu prima actio , sive agentia : ergo A. agitur sive productus, & est acta sive producta ; ergo per aliquid agere sive producere ipsum naturaliter antecedens, sicut aduersarius arguebat. A. ergo primum possum non est primum, imo & aliud super A. oportet necessario ascendere infinite per similem rationem. Quod & aliquis fortassis concedere non timebit, sed quomodo tunc sit secunda suppositione primi primi ? Quidammodo etiam omnes Philosophi abhorrent processum infinitum in actu, presentum in essentia aliter ordinatis modo praedito ? Nonne & Philosopher 2. Met. 10. reprobans processum infinitum in causis formalibus, dicit ita ; Cuius autem primum non est, nec habitum est habitum, i. aliquid quod ad aliud se habeat consequenter, quod & Averroës & omnes exponentes vna- C nimiter contestantur. Secundum istam quoque sententiam non esset aliqua prima actio seu productio in diuinis, sed ante quamlibet intellectiō & volitionem, ante quamlibet generationē & spirationē aliae infinitæ, Adhuc autem secundum istam sententiam Deus ei ans aut ages quippiam nouiter mutaretur : recipierit etenim & habetur actionē nouellā, quam non habuit inquam prius. Hæc enim opinio ponit actionem esse in agente, sicut & passionē in passo, sicut & necessario cogitur ad ponendū ; alioquin in omni moto esset necessario duo motus motiones due, quos nec Deus omnipotens posset ab inuicem separare : esset quoq; in creationib⁹ & actionibus talibus nouellis simili tempore creavis & actis processus secundum prius & posterius, sub & supra naturaliter infinitus. Illa enim creatio sive actio crearetur sive ageretur per aliam causaliter & naturaliter non temporaliter praecedentem, & illa per aliam. & ita deinceps infinite superioris ascendendo. A quo erat recipiet Deus hanc nouiter actionem, D Non ab aliquo inferiori agente, propter 7. part. coroll. 1. primi, & quia tunc illa actio creaturæ causaliter & naturaliter praecedet illa actionē Dei, & è contra. Omnis namq; actio creaturæ est a Deo auctore, sicut prædicti docuerunt : aut erit in actionibus talibus esset simili tempore ordinatis multitudine super numerū infinita. Si insuper noua creatio sive actio in sit Deo creati quippiam nouiter seu agéti, inest quoq; & ipsi similiiter noua relatio, quare refutatur suū creatū, sive actū, quare & noua mutatio. Per hanc autē rationē Aug. 5. de Trin. vlt. se reputat demonstrare, quod Deo nō accedit nouiter aliqua noua relatio temporalis. Esset quoq; in relationib⁹ talibus essentialem ordinatis processus super numerū infinitus. Illa namq; relatio est creata seu acta à Deo quare & Deus referetur ad illam ut creans seu agens per aliam relationem, & ad illā per alia simili ratione, & ita deinceps super omnem numerum & mensuram. Amplius autem ponatur Carbunculus luminosus obiectus, nec illuminans quicquam extra, qui nouiter degeneratur, & illuminet aerem ; habet ergo nunc nouam actionem, nouam illuminationem intrinsecam inotra ipsum, sed unde? à quo agente? Non à seipso tantummodo : cur enim potius nunc E quām prius, cum sit agens irrationale, inelectiū & illiberat actionis? Nec ab aere : ac enim ab ipso recipit passionem, nec potest a signati modis quo act causaret illam illuminationem carbunculi, nisi per viam reflexionis aut reactionis, sed prior causaliter & naturaliter est actio Carbunculi, sicut constat. Illæ insuper actiones Carbunculi & aeris se inuicem mutuā agerent & causarent ; quare & causaliter & naturaliter mutuo se præcederent atque succederent ; aut ponetur processus in talibus infinitus, nec recipit actionem hanc nouam ab aliquo alio. A quo enim? Si dixeris, quod à Deo; ergo & Deus ipse similiiter tunc recipit unam act onm nouillam contra præmissa. Si insuper Deus agat istam actionem in Carbunculo illuminante, & istam passionē in illuminato, cum istæ sint res absoluē diversæ, & neutra pars alterius, nec quicquam

- A vnius de essentia alteri⁹, videtur quod Deus omnipotēs posset ista ab iniūcē separare, & facere alterutrū sine reliquo & seruare, pr̄sertim rē priorē sine posteriori, quod contradictionē in cludit. Adhuc autē & Deus facit futura esse futura per 14. 1. lib. ergo per aliquā factiōnē & nō nouā, quia tūc nouiter incipit̄ esse futura, ergo aeternā. Aliquid ergo aliud à Deo & corruptibile est coeternū aut anterī ipsi Deo, qd. & de futuritione iūmili mōdo patet: Deus quoq; facit aliqua tē, et non entia sēper non esse, sicut ex 32. & 33. 2nd apparet; ergo per aliquā factiōnem, & non temporalem, constat, sed Deo simpliciter coeternam. Quā si sit vera, non posset Deus quicquam creare, nisi aliud annihilarer, factiōnem videlicet, qua prius fecit illud non esse, & esse futurum, & futuritionem ipsius. Amplius autem nec Deus omnipotens posset quicquam annihilarē, nisi aliud mox crearet, annihilationem videlicet, & relationem inter annihilantem & annihilatum: Imo nec Deus omnipotens vniuerſe creaturā conditor & seruator posset annihilare vniuerſitatem rerum creatarum: Si enim posset, ponatur; Deus ergo annihilat mundum, & est annihilans & annihilator; ergo per aliquam annihilationem actuum & relationem nunc fāstam. Dicitur fortassis pro iplis, quod creatio & factio rerum in Deo est voluntas seu volutio eius aeterna, & de annihilatione similiter; sed quomodo? Vel enim, Deo creante quippiam nouiter, pura mundum, volutio eius aeterna est creatio aeterna, vel noua. Non aeterna, quia tunc aeternaliter creauntur, & efficiuntur similiter coeterna. Si noua, per quid est illa voluntas tunc creatio, & non prius? Vel per aliquid aeternū, vel nouum. Non aeternū, quia tunc aeternaliter fuisset creatio: nec nouum, quia tunc illud est creatum à Deo, & Deus prius natura illud creat, & est creans, quam illud sit creatum aut sit: Illa quoq; volutio Dei producitur, ergo per aliquid producere antecedens, & illud per aliud simili ratione, &c. sicut supra. Per quid insuper nouum est volutio seu nolitus Dei aeterna, annihilation modo noua? Si etiam sit ita in Deo, cur non simili ratione quodlibet actuum creatum, rationale vel irrationalē, sufficienter dispositum ad agendum, potest agere sine aliqua actione nouella nouiter producta in ipso? Obijcies forsitan, quod agens A. actionem signatam, quae ponatur actio prima in Deo, quare & prima simpliciter omnium actionum, constitutur in esse agentis; ergo per aliquid formale, per aliquam causam formalem, ea formam aliquam quoquomodo, quemadmodum loquitur Sapientia, vbi dicit, Amato factus sum forma illius, Sap. 8. *Sapient.* Et Apostolus ad Phil. 2. Qui cum in forma Dei eset: illud autem formale seu forma non potest ponui A. actio, cum sit posterior naturaliter quam hoc sit agens: Per hoc enim, quod Deus est agens, producitur A. actio & causatur, nec potest ponui aliquid nisi actio; quid enim aliud ponetur? Est ergo aliqua actio alia A. actionem naturaliter antecedens. Forma namq; , quia aliquid est formatum, precedit causaliter, quare & naturaliter, licet non temporaliter tuum formatum. Pro isto sciendum, quod actio, & huiusmodi nomina verbalia dupliciter possunt sumi; actus videlicet & passus; id est quatenus ab actuo sive agente procedit, & sic agentia congrue dici potest; & quatenus in acto seu paciente recipitur, & sic actio seu patiente nuncupatur. Adhuc autem secundum quod potest haberi ex Philosopho, 3. Phys. vbi prius: & s. met. 20. Et Anselmo vbi superius, ulterius aduertendum, quod, quando actuum seu agens producit aliquid agere, seu mouere aliquam actionem, actum seu motū, & duas relationes similiter quodammodo comproducit, unam actionis sive actiuam, quatenus viz. agere, actio, actus seu motus ab actiuo seu agente procedit, & qua sic ad ipsum refertur; aliam passionis sive patitiūam, quatenus scilicet in acto seu paciente recipitur, & sic refertur ad ipsum. Imo & si quis intueatur subtilius, & diligenter perscrutetur res ipsas, & Aristot. & Anselm. vbi superius, apparebit unam esse relationem actiuū sive agentis ad actum, quatenus scilicet agit seu causat, & aliam ē conuerso, viz. actiū ad actiuū seu agens, quatenus scilicet agitur seu causatur; sicut alia est relatio patris ad prolem seu filium, pura paternitas, & alia filii ad patrem, pura filiationis; & similī modo in alijs, quæ & nominibus supradictis, vel alijs similibus possunt congrue nominari, & hā relations quandoq; actionis & passionis nominibus nuncupantur. In Deo autem licet sit agere, actio arq; actus, non tamē pati seu passio proprie poni debet, sed aliquid simile passioni, pura receptione sive conceptione, vel si aliquid simile melius dici possit: quare & secundum sententiam antiquorum, Deus utriusq; lexus nominibus fuerat nominatus, non solummodo genitor, in quantum gignit & agit, sed etiam genitrix, in quantum concepit & confert ut propriam actionem, actum proprium immanentem, sicut primum primi plenius manifestat. Vnde & Ierem. 50. Audire consilium Domini quod mente concepit. Et Parab. 8. Sapientia Dei, dicit Dominus, possebat me in initio viatuum suarum, ab aeterno ordinata sum; nondum erant abyssi, & ego iam concepia eram; Ante colles ego parturiebar. His itaque prælibatis verisimiliter dici potest, quod agens A. primam actionem, constitutur in esse agentis per suum primum agere; Prius enim quoquomodo videtur agere, quam esse agens. Primum enim videtur esse actiuū, secundum agere, tertium esse agens, non tempore, sed natura seu causa. Vel aliter

dici potest, quod agens constituitur in esse agentis per illam relationem sue actiuam prædictam, ita quod primum sit actuum, secundum agere, tertium illa relatio, quartum secundum hunc ordinem esse agens. Tertio dici potest, quod non est omnino clarissimum, quod nihil denominatur formaliter quoquomodo ab aliquo, nisi fuerit prius secundum naturam. Aliiquid enim dicitur formandum à forma futura quam recipiet, & factum refutat ad facendum, & denominatur factorum à factione futura, sicut & ædificans, pullificans & factificans ab eodem pullo & foetu futuris per actiones quas agunt ad ista finaliter terminandas; multa quoq; naturalia & alia à suis effectibus, & à suis accidentibus tēpīus nominantur. Nonne & Deus dicitur Creator seu creans per aliquid posterius secundum naturam? Capiatur enim primum in ordine naturali creatum à Deo: tale namq; est dandum; alioquin ante omne creaturam & creationem esset alia prior illa causaliter & naturaliter sine fine contra priora. Sit ergo B. primum creatum à Deo; Deus igitur denominatur & dicitur Creator seu creans, à qua forma? & per quod formale? Non per aliquod increatum æternum, quia tunc æternaliter fuisset Creator; per aliquod ergo creatum; puta per B. vel per aliquod posterius ipso B. & B. & omne posterius ipso, est posterius causaliter & naturaliter quam Deum creare & esse creantem; hoc enim est causa B. atque sequentium. Si etiam Deus omnia posteriora annihilarer, per quod formale præcedens naturaliter efficeret annihilator, seu annihilans: Non æternum; quia tunc æternaliter fuisset annihilans: neque nouellum; quia illud tunc esset annhilatum, redactum a nihil & non esse. Et per has fortassis & huiusmodi rationes potest ostendti, quod creatio actiuæ sue creantia non est in creatore (nisi forsitan principiatiū, vel potius principiantiū, sicut ad modum loquendi Philosophi 4. Phys. 23. Res regni sunt in Rege, & motū in primo motu; vel secundum alia translationem, in primo motore; & secundum Auerroës, res in auge; quia tunc aliquid nouiter accideret intrinsecus Creatori, recederetq; ab eo, & esset mutabilis) sed tantummodo in creato; & quod relationes non habent existentiam realiter positivam à rebus absolutis, sue relatis omnino diversam, quemadmodum ponitur à quibusdam. Adhuc autem fortassis obijcies arguendo, quod creatiā sit in creante, quia nihil constituitur, informatur, aut denominatur formaliter ab aliqua forma extrinseca extra ipsum; sed creans constituitur, & informatur quodammodo, & denominatur formaliter à creatiā; est ergo creatiā in creante. Sed nonne in moralibus opus exterius dicitur, & est bonum propter bonitatem, quæ est in agente, virtutem videlicet intentionē & cetera moraliter requisita? Nonne & secundum veritatem & secundi Philosophum 5. Met. 20. hoc dicitur & est vistum aut scitum propter visionem aut scientiā in aliquo existentem? Nonne & secundum Philosophū 5. Phys. 10. & secundum Auerroem in com. contingit quandoq; , quod aliquid denominetur aliquo modo nouiter relatiū, non per aliquā nouā formā aut mutationē in ipso, sed in altero relatiū? Quibus & concorditer August. de Trinit. vlt. ostendit, quod Deus dicitur nouiter Dominus huius rei, refugium nostrum & Pater, non per aliquid quod ipsi nouiter accidit relatiū, quia tunc esset mutabilis, sicut superioris arguebam, sed tantummodo illi rei, cui sic nouiter dicitur relatiū. Sed nec sic fortassis desines replicare, sed dices: Non est idem, sed diuersum, generare & generari, agere & pati, percutere & percuti, docere & doceri, sicut & esse generans & generatum, agens & passum, percutiens & percussum, docens & doctum, sicut omnibus clare patet. Pro isto breuiter dici potest, quod generare & generari, & cetera talia, sunt eadem res, & idem realiter absolute, habent tamen relationes prædictas diuersas, & secundum illas nominationes correspondenter diuersas. Verum vt istud patefi lucidius aduertendum, quod homo percusiōs mouet brachio & gladio, seu quodlibet instrumentum applicans ad percussum; percussus vero recipit passionem & patitur vulnus seu iustum; Illud vero mouere in percunente & gladio videatur communi iudicio esse percutere tantum non percuti; illud autem moueri, recipere, sive pati in percusso, tantummodo percuti & non percutere quoquis modo. Rescipiendo tamen subtilius apparabit, quod illud mouere in percunente brachio & gladio, non est sine moueri inseparabilitate ei annexo & eis infixio; nec illud moueri in percusso est sine mouere ei annexo; imo secundum præmissa, illud mouere & moueri sunt idem realiter non diuersa: quod clarius forte patet, si quis in vacuo manu percusat lapidem stabilem & solidum non cedente, nec aliqua specie motus motum: tunc enim illud mouere & moueri, percutere & percuti essent in uno & eodem, & vnum & idem realiter absolute, denominaretur tamen diuersis nominibus propter considerationes, relationes, & respectus diuersos prædictos. Quapropter neq; id est esse generans & generatum respœctu eiusdem, sed generans dicitur & est generans per suum generate, sive per illam relationem actiuā seu causatiā prædictam; generatum vero dicitur & est generatum per suum generati, sive per relationem illam passuum seu causatiā præmissim. His itaq; iam præmissis ad primum principalium obiectorum dicendam, quod videtur supponere vnum falsum. Videtur enim supponere quod omne quod agitur,

Philosophus.
Auerroës.

Philosophus.
Auerroës.

|| concordanter

|| habens

B

C

D

E

A tur, siue producitur, agitur siue producitur per aliquod agere siue producere ipsum naturaliter antecedens: quod falsum videtur, quia tunc in actionibus seu productionibus huiusmodi esset processus infinitus simpliciter ascendendo contra premissa. Tunc etiam nulla esset prima productio in diuinis nec aliquid primum productum, sed ante quamlibet & quodlibet alia infinita, & alia infinita; quomodo ergo, secundum Philosophiam & Theologiam? In principio erat verbum, i.e. primum omnium productorum? Imo nec vna quidem productio, nec vnum productum Verbum & Filium Dei praecedit, sicut puto tractatores catholicos concorditer profiteri; Quinimo & Oxonius est damnatum, quod cum Deus pater sit prior origine filio, in illo priori potuit produxisse aliquid antecum. Adhuc forsitan replicabis, Verbum Dei *Obiectio.*

B genitum, & primum omnium productorum? Nonne & illud producere, per quod moliris verbum Dei produci similiter est productum? Quapropter & (vt gladio tuo te feriam) per aliud producere antecedens &c. sicut supra. Quamobtem & majorum meorum meliore sententia semper salua, videtur non improbabiliter dici posse, quod verbum Dei nendum est primum productum, verum etiam primum producere, & prima productio in diuinis, considerationibus tamen, relationibus, siue respectibus supradictis quoquomodo diversis, sicut est intelligens & intellectum, imo & intelligere & intelligi modis quoquomodo alijs seu diversis, sicut & Averroes licet balburiendo super 12. metaphys. 39. tangit. Nonne verbum Dei est verbum perfectissimum? Quare & actualissimum, & quod actualius verbum quam ipsum dicere actuale, ipsa dictio actualis: quare & secundum Philosophum 12. Met. 51. & secundum Averroem Deus est intelligentia, actio siue agentia intelligentis ad modum loquendi Anselmi premisum; imo & intelligere atque intelligi secundum eundem ibidem. Sed quae persona est dignius ista quam

C verbum? Quibus & concorditer Sapiens; Sol, inquit, intelligentia non est ortus eius, Sapiens. 5. Sol intelligentia, i. Sol qui est intelligentia intransitive loquendo: unde & Job. 12. Apud Deum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam. Super quod Greg. 11. Moral. 4. Hæc, inquit, non incongrue de vnigenito summi Pattis accipimus. Et nonne Sapientia est aeterno siue agentia Sapientis, sicut intelligentia intelligentis, & prouidentia prouidentis? Quare & Sapiens dicit de sapientia increata quod est emanatio quadam claritatis omnipotentis Dei sincera, Sap. 7. Quod etiam verbum Dei sit eius locutio actualis, & non terminus eius tantum videtur per Anselm. Monol. 3. 3. sic dicentes; Nulla ratione negari potest, cum mens rationalis se ipsa cogitando intelligit, imaginem eius nasci in sua cogitatione, imo ipsa cognitione sui esse suam imaginem ad eius similitudinem tanquam ex eius impressione formatam. Habet igitur mens rationalis, cum se cogitando intelligit, secundum imaginem suam ex se natam, i.e. cognitionem sui ad suam similitudinem quasi sua impressione formatam; quæ imago eius verbū eius est. Hoc itaque modo quis

D neget summā sapientiam, cum te, dicendo, intelligit, gigante consubstantiale sibi similitudinem suam, i.e. verbum suum? Qui & infra 48. & post diffuse trinitatem in mente nostra (viz. quod meministis, sicut cogitat seu intelligit se, & amat, & est memor, sicut cogitans seu intelligens se & amans, habetque meminisse sui, cogitare, seu intelligere & amare) comparat summae trinitatis in Deo Patri & Filio & Spiritu Sancto, hæc tria secundum ordinem istis tribus; qui & dicit seipsum filium esse intelligentiam Dei patris; qui & in hac parte sequitur Aug. 10. de trinit. 10. & 11. & vlt. & 12. de trinit. 1. & 2. & 14. de trinit. 3. 6. & 8. vbi trinitatem in mente nostra repertam viz. meminisse, intelligere & velle, memoriam intelligentiam & voluntatem, corpus, visum, visionem actualē, & voluntatem seu voluntatis intentionem hæc ad iniucum copulantem diuinæ assimilat trinitati, & intelligentiam actualē & visionem actualē similiiter assimilat filio verbo Dei. *Anselmus.* Obiectio. Producere Dei quocunque est productum; ergo pet aliquod producens

E sponsum est prius. Primum namque producere Dei productum pet "productum quoquomodo praecedens, & non per aliquod producere antecedens: per quid enim aliud posset produci? Sed re-

E sponsus est prius. Primum namque producere Dei productum pet "productum quoquomodo praecedens, & non per aliquod producere antecedens. Veruntamē, vt videtur, illud producere primū Dei prius est producere quam productū: nam primum omnium videtur productū secundū producere, consequenter relatio productionis actiua, & esse producēs, & relatio productionis passiva, & esse productū. Sed ne si forsitan defines obiectare, dicēdos. Illud producere est productū, ergo per aliquid quid est illud? Si, per, significet causam productū siue actiua, per Dei *Obiectio.* productū & potentiam eius actiua; si causā formalem, non habet causam formalem productum priorem, sed ipsum est prima forma producta, sicut & de *primo actu Angelii hominis* apparet. Quapropter & Augustinus 83. questionum, quæstione 2. 3. dicit, quod similitudo Pattis, scilicet filius est prima species & prima forma, qua specificata & formata sunt omnia. Verum adhuc pro prima principali argutia absolutius dissoluenda, specialiter aduertendum, quod

volutio Dei ad extra productur per intellegere Dei quoquomodo procedens, sed illud intelligere non causat necessario illud velle, sicut praecedentia manifestant. Pro secunda argutia principali sciendum, quod duplex est velle in Deo, ad intra, videlicet, & ad extra. Ad intra, quo vult seipsum & amar: ad extra, quo vult & amat extrinseca, efficit, & conferuat; & utrumque istorum velle producit Deus voluntarie, sed diversimode: Primum producit voluntarie, quia per voluntatem propriam spontaneam non inuitam, nec violenter coactam, non tamen libere libertate contradictionis, sed necessario necessitate opposita, sicut & spiritum sanctorum spirat, qui si cunctum praevisa, & secundum Augustinum 15. de Trinitate. 20. voluntas Dei, sicut & charitas, maximè proprie appellatur. Secundum autem velle producit Deus voluntarie, quia per voluntatem propriam spontaneam, non inuitam, sed liberam secundum contradictionem, sicut praecedentia docuerunt. Nec ex isto consequitur, quod omnem talem actum prius naturaliter velit producere quam producat; sicut nec de homine quid volente; alias etenim esset processus in evolutionibus talibus infinitis contra priora; immo ad B producendum voluntarie talem actum sufficit voluntas, potentia scilicet voluntina sufficienter disposita. Sed hic potest quis non improbabiliter sic instare. Sit A. primum velle Dei ad extra; Deus ergo producit A. ergo per aliquid ipsum naturaliter antecedens; & per quid, nisi per aliud velle respectu illius? Dicique Anselmus de casu Diaboli 12, quicquid se mouet ad volendum, prius vult se ita mouere. Rursus autem Deus vult A. Vult enim & amat omnia bona quæ haber, & magis ut videatur, & charius vult & amat quodlibet bonum suum intrinsecum, quam aliud bonum extrinsecum, quam multam, aut solium, seu festucam; ergo & prius ordine naturali. Adhuc autem & per vice summum secundum primi, quemlibet actum suum volendi vult Deus; vult ergo istum actum suum volendi per alium, & illum per alium, & sic semper deinceps; habet ergo Deus actus volendi simpliciter infinitos, & non inordinatos penitus & confusos, propter premissa primo, & vicecum lecto primi. Quemlibet ergo actum huiusmodi praecedit naturaliter aliis talis actus, & illum alias adhuc talis, & sic infinitè simpliciter ascendendo. Quilibet ergo actus voluntatis diuinae producitur ab actu alio praecedente, quo posito, cum potentia plena Dei necessariò lequitur ipsum produci: Quilibet ergo actus voluntatis diuinae producitur ex necessitate naturaliter praecedente &c. sicut supra. Pro istis autem sciendum, quod quidam non abhorrent concedere processum in evolutionibus Dei talibus taliter infinitum. Sed nonne superius est ostensum, non esse processum infinitum in essentialiter ordinatis in actu secundum sub & supra, aut secundum prius & posterius ordine naturali? Secundum istos quoque in causis efficientibus sine agentibus essentialiter ordinatis modo praedicto est processus simpliciter infinitus, cum quaelibet voluntate Dei sit causa activa, & agens hunc effectum extrinsecum, vel causam esse ipsius. Adhuc autem & cum quaelibet talis volutio sit forma quadam & species, in causis formalibus est processus similiiter infinitus, contra Philosophiam & Philos. phos plurimos multis locis. Cui etiam dubium, quin Deus prius velit seipsum, quan aliquid extra ipsum, cum ipse sit finis omnium, & finis primatio intendatur & cetera propter finem? Quare & dicit Sapiens sapienter; Vniuersa propter seipsum operatus est Dominus, Parab. 16. Sit ergo A. volutio, qua Deus vult seipsum, & B. volutio, qua immediate vult producere hunc effectum; B. ergo volutio producitur per aliam immediate priorem, & illa per aliam, & ita deinceps ascendendo superius in evolutionibus talibus infinite, quæ omnes sunt posteriores A. volutione praedicta. Sed quomodo, positis terminis & extremis, pura A. & B. interponuntur media actualia infinita essentialiter ordinata, & hoc in causis agentibus formalibus atque finalibus, contra Philosophum 2. Metaphys. §? & deinceps, Nonne & vbiunque contingit accipere duo extrema aliquorum in actu essentialiter ordinatorum secundum prius & posterius seriose, contingit accipere & omnia media? Quare & aliqua est tota multitudo extremitatum illorum, & omnium pariter mediorum; & illa est necessario simpliciter infinita, contra premissa parte quadragesima primi; & caput, septimo primi libri. Sit insuper C. illa multitudo totalis; C. igitur multitudine potest esse & est aliqua multitudo maior, aliqua quoque minor, & nihilominus infinita; cur ergo est tantæ quantitatis praecise? Videatur quoque quod minor sufficeret; cur ergo superflue ponitur ista tanta? Amplius autem secundum istos, nullum est primum contingens ad utrumlibet esse æqualiter, nec aliquis primus actus liber contradictionis libertate. Imo & secundum istos nullus actus est contingens æqualiter simpliciter, nec liber secundum contradictionem simpliciter, sed quilibet necessarius quodammodo necessitate naturaliter praecedente. Detur enim A. actus contingens æqualiter simpliciter, & liber simpliciter secundum contradictionem in Deo; sed A. est unum velle Dei, seu una volutio; quare & secundum hypothesis Deus habet aliud velle praecedens || respectu illius, & illo velle praecedente Dei pos-

Obiectio.

Responsio
quædam.

Parabola.

il quod est
causa

C

D

E

A sito cum potencia Dei plena, necessariò sequitur A. produci ; A. ergo secundum præmissa est actus necessarius necessitate naturaliter præcedente, & non simpliciter contungens æqualiter nec liber. Ad hæc autem cùm secundum præmissa sp. sanctus dicatur proprie voluntas, charitas, & amor in Deo, quis audeat dicere ipsum non esse primam voluntatem, charitatem, & amorem in Deo, sed ipsum præcedi ab alijs infinitis, ab unaq[ue] alia voluntate, ab alia charitate, ab alioq[ue] amore producita prius causâliter seu producto ? Sicut enim filius Dei est primum verbum, & primus actus diuini intellectus, sic & spiritus sanctus diuini affectus. Cum ergo spiritus sanctus sit prima Dei voluntas procedens à Deo, qua vult scipsum, aliqua est eius voluntas immediata & proxima ab ipsa procedens ipsamq[ue], sequens, qua vult A. seu aliud quodcunque signatum. Sicut enim hanc voluntatem ultimam, qua Deus vult immediatè hoc signatum, vna alia voluntas diuina immediate præcedit : sic, vt videtur, simili ratione illi primæ voluntati diuinae aliqua alia immediatè succedit ; non sunt ergo infinitæ voluntates huiusmodi.

B di media per præmissa. Si insuper in volutionibus Dei sit processus huiusmodi infinitus, & in intellectibus, intelligentiūvè ipsius similiter, vt videatur, simili ratione. Intellectio namque lapidis in Deo gignitur seu agitur ; ergo per gignitionem seu actionem aliquam præcedentem, & sic semper ascendendo superioris infinitè, sicut isti de diuinis volutionibus argumentant : quæ enim alia actio quam intellectio poneretur, illa actio, per quam intellectio generatur contra præmissa ? Tunc etiam non esset aliquid verbum Dei primum, sed ante quodlibet alia infinita : secundum hoc quoque non essent aliqua prima formæ rerum in Deo, nulla prima species, idæx, exemplaria, uoc. vllæ originales & primariae rationes. Puto igitur alter respondentum. Cùm ergo in statut. Deus producit A. primum velle suum ad extra, ergo Responso propria. per aliquid ipsum naturaliter antecedens : verum est, per intellectiōnem & potentiam voluntuani ipsum quodammodo causaliter præcedentem. Et si replices, Deus producit A. ergo per aliquid antecedens, quo polito, necessariò sequitur A. produci : non est verum, sicut

C præhabita declarabant ; potestque Anselmus exponi, quod quicquid mouet se ad volendum, prius vult se ita mouere ; hoc est, prius haber voluntatem habitualem volutiūam ita mouere. Ad illud verò quod arguitur consequenter, quod Deus prius natura vult A. primum videlicet suum velle ad extra, quam illud extrinsecum velutum, potest multipliciter responderi. Primum dicentes aliqui, quod etiā prius velit A. quam illud volutum quod sit B. non tamen per aliud velle, sed per idem ; dicentes insuper quod eodem amore amat, & vult se & cetera : sicut & eodem verbo dicit se & cetera, sicut Anselmus Monolog. 33. & 34. docet. Adhuc autem, neque si quis magis & charius vult & amat A. quam B. ideo consequens est, vt prius velit & amat A. quam B. ord. ne naturali, sicut de inordinatis ad inuicem in amore & in partibus planè constat : imo & aliquibus forsitan videretur, quod si A. sit velle Dei ad extra respectu B. voluti, & Deus velit alterum horum prius, quod prius quodammodo vult B. quam A., quarens A. est talis volutio : in omnibus namque voluntiū secundum seriem ordinatis, prius

D videatur volutum propter posterius, potius quam è contra : Sit ergo C. volutio Dei qua vult A. & prior A. secundum hypothesin; horum ergo triū secundum seriem posteriorum C. A. B. A. videtur volutum propter B. non è contra. Quis etiam diceret Deum aut hominem velle obiectum propter ipsam volutionem obiecti, qui potius è contra ? Veruntamen mihi videtur, quod Deus primò vult scipsum, & secundò cetera ad & proper scipsum : nez videtur mihi necessarium ponere voluntatem aliquam medium inter istas : non enim audio ceruicem in tantum erigere, vt ab omnipotente Deo negem posse post volutionem, qua primò vult se ipsum, secundò immediate velle extrinseca, vel aliquid extrinsecum ad scipsum : Si quis tamen sit consiliarius Dei in tantum, vt secutus audeat ponere voluntatem medium inter istas, quā videlicet Deus velit se velle extrinseca, viter processum infinitum in voluntatibus talibus essentialiter ordinatis, & superfluitatem ponendi plura, vbi sufficiunt pauciora ; & secundum ipsum videtur consequenter dicendum, quod sola talis volutio media si sit vnica, aut prima

E omnium (si lnt multæ, tamen finite) est simpliciter contingens æqualiter, & simpliciter libera secundum contradictionem ; aliam tamen partem repugo veriorem. Quod autem opponitur vltimò, quod Deus quamlibet voluntatem suam vult, quare & habet infinitam multitudinem voluntatum ordinatarum essentialiter secundum prius & posterius, sub & supra ; potest similiter obiecti de cognitione diuina, quod quia quamlibet cognitionem suam cognoscit, ideo habet cognitiones huiusmodi infinitas : quomodo etiam sequitur, Deus habet voluntates infinitas ordinatas, ergo hoc ordine ordinatas, semper videlicet à voluntate accepta superius ascendendo ? Cur enim sic potius quam inferius descendendo, sicut de cognitionibus cognitionum in eo, vel faltem in creaturis magis videtur ? Aut cur sic potius quam cœvè, coequaliter, seu collateraliter procedendo, sicut videtur esse de infinitis eius volutionibus proprijs

propris respectu infinitorum punctorum in linea circulari, vel respectu unitatum infinitarum secundum nullam causalitatem, dependentiam, aut ordinem essentialis ad inicium coniunctarum? Aliter posset dici, quod Deus eadem voluntate vult seipsum & cetera universa, & suam quamlibet voluntatem, sicut & eodem verbo dicit seipsum, & creata universa sicut superiorius dicebatur. Veruntamen multiplicando & distinguendo quodammodo voluntatem diuinam secundum multitudinem & distinctionem volitorum, secundum respectum, considerationem seu etiam rationem, sicut Plato & antiqui multiplicant & distinguunt cognitionem diuinam per idæas, formas, species, seu etiam rationes in mente diuina, secundum multitudinem & distinctionem multiplicem cognitorum; sicut etiam Augustinus Platonem imitans in hac parte 83, questionum 46. dicit, Restat ut omnia ratione sint condita, nec eadem ratione homo qua equus; hoc enim absurdum est existimare: singula ergo propriis sunt creati rationibus; has autem ubi esse arbitrandum est, nisi in ipsa mente creatoris? Sic inquam, multiplicando & distinguendo voluntatem diuinam, non improbabiliter dici potest Deum velle rem istam per unam voluntatem propriam, & velle illam voluntatem sive voluntatem per aliam, & sic infinitè deinceps; quod tamen haec voluntates non sint essentialiter ordinatae superius ascendendo, secundum posterius & prius, sub & supra, sed sunt collaterales inicium & coenæ, sicut de voluntatibus infinitis punctorum & unitatum superiorius dicebatur; alicui tamen fortassis nequaquam impossibile videretur, quod in voluntatibus & complacentijs talibus esset infinitus processus secundum prius & posterius, inferius quodammodo descendens: talis enim processus non cogit, quin sit aliquis primus actus contingens & liber, & simpliciter contingens æqualiter arque liber, nec ad inconvenientias alias prius tactas. Et has forsan voluntates tam mirabiliter multiplicatis intuens Propheta dicebat, magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius: nunquid tamen aliquæ sint omnes * huiusmodi voluntates in Deo, potest disputatiæ inquire, sicut de eius cognitionibus? primi fuerat inquisitum.

F. fol. 110.
* talis

B

C

CAP. VII.

Mouet questionem, nunquid aliquid sit in potestate voluntatis creatæ: & ponit unam reffpcionem, & corrigit.

Ecce autem præhabita grauem parturiunt questionem; Vtrum, scilicet, aliquid sit in potestate voluntatis creatæ: quomodo namque iudicabitur aliquid in potestate voluntatis creatæ, cum omnis eius actio & non actio dependet à voluntate diuina naturaliter præcedente, sicut 20.30. & 32 secundi docebant? Quomodo enim est in potestate causa secunda, scilicet voluntatis creatæ, quod causa prima, scilicet voluntas diuina, ipsam volendo præueniat, quam etiam voluntatem diuinam oportet voluntatem creatæ necessariò imitari, sicut decimus primi docet? Quomodo tandem est aliquis actus, cessatio, seu vacatio in potestate nostra, cum hæc omnia sicut in nobis ex necessitate naturaliter præcedente, sicut secundum huius premisit? Et si nihil sit in potestate voluntatis creatæ, quomodo liberum arbitrium creatum salvatur? Aliqui hic respondent, quod supposita influentia generali aliquid est in potestate voluntatis creatæ, aliter vero nihil. Sed de illa generali influentia est quærendum, utrum aliquid sit aut nihil; si nihil, nihil inde venit; si aliquid, aut ergo creature aut Creator; non creature, quia Creator, scilicet Deus ipse, necessario requiritur tanquam causa veræ et fieries cuiuslibet actionis voluntatis creatæ, sicut præhabita docuerunt: si ponatur Creator, scilicet Deus ipse; aut ergo absolute quatenus est Deus tantummodo, aut quatenus est actualiter influens ad actum voluntatis creatæ. Non primo modo, quia per 8. & 9.1. sic nihil agit ad extra, quare nec influit nisi volendo; & hoc non universaliter & confuse, sed singulariter & distincte, sicut & cognoscit, vt per 22.27. & sequentia primi faciliter ostendetur; sicutque eius influentia generalis est eius voluntia, sive voluntas specialis, quia vult specialiter facere hoc velillud. Nihil aliud ergo est dicere, supposita influentia generali, aliquis actus est in potestate voluntatis creatæ, quam dicere, supposita Dei volitione, seu voluntas specialis ad aliquem certum auctum voluntatis creatæ, ille actus est in potestate voluntatis creatæ; sicutque ista responsio questionem non solvit, sed magis inuoluit.

Si

D

E

A Si quis autem voluerit fingere, quod influentia generalis est conseruatio generalis retum à Deo, ac eius permisio generalis, qua permittit res secundum potentias sibi inditas operati, & hac supposita potest voluntas creata ex se sola sine Deo aliter & proprie coagente producere aëtum suum, per 21. secundi & sequentia clarissime conuincetur. Sed quia influentia generalis est nomen communiter usitatum, & per omnium ora volans, ne illud inexpositum penitus simplicibus prætermittam, dico quod influentia generalis in sacris literis minime repetitur; sed secundum modum loquendi naturalium Philosophorum, Mathematicorum, & similiter Magicorum est emanatio, seu irradatio potius (vt placet Autoti de radijs) à coelesti corpore in sibi libiecta generaliter derivata. Posset tamen dici catholice influentia generalis Dei voluntaria sive voluntio generalis, qua omnibus generaliter influit quicquid habent, sicut 8. & 9. primi docebant; quæ tamen nequaquam sic est omnibus generalis, quin etiam singulis specie-

B alis, sicut 22. & 27. & sequentia primi docent.

C A P. VIII.

Recitat alias sex responsunculas, & emendat.

C Vnt & alia sex responsunculae similes ad hoc idem, quæ omnes farentur concorditer voluntatem increatam præuenire in omnibus voluntatem creatam, sed veterius variantur. Nam prima dicit ideo aliiquid esse in potestate voluntatis creatae, quia in potestate sua est quod Deus velit, & præuelit liberum aëtum suum. Secunda verò ponit ideo aëtum liberum futurum esse in potestate voluntatis creatae, quia in potestate sua est facere aliiquid, unde sequitur Deum hunc velle, vel non velle. Tertia & estimat ideo aliiquid esse in potestate voluntatis creatae, quia tamen primò sicut increata präcedit creatam ad aliquem liberum aëtum suum, potest creata in oppositum, scilicet ab aëtu illo vacare, & aëtum oppositum exercere. Quarta vero affirmit ideo aliiquid esse in potestate voluntatis creatae, quia licet voluntas increata präuelit creatam aliquem certum aëtum habere pro certa mensura temporali futura, in potestate tamen creata est ita sicut prius disponere, ne Deus hoc tunc velit, & ne tunc habeat illum aëtum. Quinta opinatur, quod Deus non agit proprie aëtum voluntatis creatae, sed tantum improprie, quia viscerat ordinavit & vult, quod ipsa sola proprie & libere faciat aëtum suum. Sexta debilitat ceteris, debiliter arbitratur, quod Deus coagit & präagit propterea omnem aëtum voluntatis creatae, sed tam debiliter influendo, quod nequaquam ipsam necessitat ad agendum. Prima siquidem inter istas videtur mirabilis dictu, & mirabilior intellectu, cum ad communem modum loquendi vulgarium & Doctorum nihil dicatur in potestate cuiusque, nisi quod eius subiaceat voluntati, & eius sequitur voluntatem sicut eius effectus, priuatoe effectus ut motus & quies: vnde Augustinus 1. Retract. 22. In potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem; & loquitur ibi de se, qui sicut effectus, ut pura meritis sequitur effectorem; sed velle diuinum præuenire velle humanum nequaquam humanæ subiaceat voluntari, nec eam sequitur ut effectus, sed e contra, sicut 30. secundi demonstrat. Item nihil est in potestate cuiusque, nisi quod potest facere cum voluerit, dicente Augustino 3. de libero arbitrio 3. *Augustinus*. Non possum aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus, facimus. Et Philo sophus 9. Metaphys. 10. Potens secundum rationem omne, necesse quando desiderat, cuius habet potentiam, & vt habet, hoc facere; Nullus autem potest facere Deum ipsum præuenire volendo, quia quidlibet faciens aliquid, naturaliter præuenit suum factum; quare voluntas humana volendo præuenire diuinam contra hypothesis, & contra 30. secundi; & quia per 23. primi, quodlibet velle Dei est aëternum, non temporaliter factum à quoquam, & quia tunc voluntas diuina esset passibilis ab humana, contra 20. primi libri. Item si Deum præuelle sit in potestate voluntatis creatae, vel hoc est aliiquid faciendo vel nihil: non aliiquid faciendo, vt proximo est argutum. Præterea quilibet volens & faciens, eo ipso necessariò præuenit volitione diuina; sed illud quod prius est aëtum, puta diuina voluntio, quod tunc sit aëtum vel non, non est in potestate posterioris agentis, cum nihil à posteriore actione dependeat, sed è contra: nec tamen nihil faciendo, vt nullus ignorat; omne quoque suum non facere sit à diuino non facere präcedenti, per 32. secundi, & hoc per volitionem diuinam,

Augustinus
Philosophus.

sicut

Lumbardus

sicut 22. primi cum corollario suo probat; per volitionem inquam diuinam illud non facere A naturaliter præcedentem, per vice summum quoque secundi; sive redit argumentum contra aliam partem factum. Item si Deum præuelle sit in potestate voluntatis creatæ, vel ergo dum ipsa actualiter vult, vel prius: non dum ipsa actualiter vult, ut ipsi sicut facientur, quia tunc est necessarium necessitate naturaliter præcedente illud velle creatum; dicitq; Lumbardus i. sentent. dist. 25. quod in præsenti est, determinatum est, nec in potestate nostra est, vt tunc sit vel non sit. Illud enim quod iam prius est actum, puta velle diuinum, quod tunc sit actum vel non actum, non est in potestate posterioris agentis, cùm prius factum à posteriori nullo modo dependeat, sed è contra, sicut superius est argutum. Nec prius, quia tunc si homo faciat quantum potest vsq; ad A. instans futurum, vt Deus præueniat ipsum volendo in A. instanti, & si Deus hoc noluerit, inio & resistat, ac totis viribus agat ad contrarium, ita fiet contra 10.

B

primi libri. Nam secundum Philosophum 9. Metaphys. 10. Potens secundum rationem omne, necesse quando desiderat cuius habet potentiam & vt habet, hoc facere: dicitque Augustinus 3 de libero arbitrio 3. Non possum aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quod

Responso
falsa.

Philosophus.

Aurrores.

cum volumus facimus. Nec potest quis dicere, hoc esse in potestate hominis, nisi fuerit impeditus. Subiungit enim Philosophus vbi prius; Nullo namque exteriorum prohibente, adiungere nihil adhuc oportet: potentiam enim habet vt potentia facienda; est autem non omnino, sed habentum aliquo modo, in quibus excludentur quae exterius prohibent; remouent autē hæc eorū, quæ in determinatione apponuntur, quedā. Vbi & Aurrores sic ait. Non indigemus cum hoc, quod potentia possit agere, hoc addere, nisi aliquid extrinsecus impedit, quoniam luctu in hoc quod dicimus, quod potentia potest agere; quoniam cum illic fuerit impediens, tunc potentia non poterit. Præterea vel eis in potestate hominis tollere impedimentū volitionis & resistentiæ diuinæ, vel non. Si sit, potest tollere illud cum voluerit; quare non oportet addere nisi fuerit impeditus: & si faciat quantum potest usque A instans in casu præmisso, necessariò tolleret illud: si non, & nisi illud impedimentum tollatur, non consequetur intentum; non est ergo in potestate sua vt propositum consequatur: quomodo namq; est in potestate debilioris domini fortioris intrare, ipsum ligare, & vniuersitatem eius diripere? Item secundū istud voluntas in primo instanti sue creationis non posset liberè velle quicquid, nec voluntas antiqua in primo instanti adulacionis à somno, aut curationis à furia, quia tunc non esset in potestate sua quod præuenitur à Deo, nec etiam prius fuit, cuius oppositum docuit octaua veritas s. hiuius. Item si Linus debilior haberet Petrum Dominum fortiorē eius (vt utar verbis Philosophi recitatis 1. hiuius) prævoluntatem necessariò sequeretur, vt non mouente illo non moueretur, & mouente necessariò moueretur, quomodo [etiam] esset in potestate sua facere aliquam motionem, puta trahere hoc vel illud? quomodo namq; esset in potestate sua sui Domini prævoluntas? Sic autem se habet omne agens rationale ad Deum, sicut præhabita perhibent, & ipsa opinio constitutur: sicut si esset securis vel ferrata rationalis, quæ tamen non D possit secare vel ferrare nisi tracta per voluntatem artificis præcedentem, quam etiam necessariò sequeretur, quomodo esset in potestate sua scandere vel terrare? hoc autem modo se habet omnis homo ad Deum, teste Esaia 10. cum glossa cōmuni & expositione Hieron. sicut 32. primi plenius recitauit. Item si sit in potestate mea quod Deus præuelit, & velit hoc aliquid, cur non aliud, aliudq; quocunque? Si etiam sit in potestate mea vt Deus faciat antecedenter me velle hoc aliquid sub hoc gradu & modo, cur non est in mea similiore potestate, vt Deus [st.ūm] faciat antecedenter me velle & nolle, amare & odire quocunq; sub quoq; gradu & modo per Deū mihi possibili, vt summè Deū diligere, beatificeq; amare, cum summo odio vitiorū, cum multis similibus, quæ non possum pro qualibet tempore, vt quilibet experitur? quod & restantur multa allegata 46. primi; vnde & Prophetæ, Concipiunt anima mea desiderare iustificationes tuas, Pcl. 18. Item si aliqua actio sit in alieuius libera potestate, ipse est Dominus illius, sicut per Philosoph. 3. Ethic. 13. & alijs locis multis: & per Ioh. Damascen. 39. E sent. sicut 28. 2. cōmemorat: sed nullus est Dominus volitionis libertæ Domini Dei sui, sicut nullus Christianus ambigit aut prophanus; hoc n. suæ summæ libertati nimis derogaret, quod suppositio 1. vetat. Item tunc voluntas diuina magis esset in potestate hominis, quā voluntas alieuius iusfini serui sui: nemo n. habet seruum tam in simū, qui semper voluntate suā volendo sequatur; imo nec actio alieuius alterius causæ creatæ tantum est in potestate voluntatis creatæ, sicut actio voluntatis diuina: nō n. est in potestate cuiusq; voluntatis creatæ, vt aliqua alia causa creatæ agat ad quodlibet suū velle, nec de aliqua causa creatæ est in potestate voluntatis creatæ, vt ipsa voluntate creatæ præueniat in agēdo, sicut inductio per singulas manifestat; quare actio libera voluntatis diuina magis est in potestate voluntatis creatæ, quā quocunq; actio libera, vel ancilla cuiuscumq; alterius causæ creatæ, quod eius summā destruit libertatē, seu potius ab eius

summa

- A summa destruktur libertate. Item quomodo potest esse causa actua superior atque prior in potestate causae inferioris & posterioris, mouens in potestate moti, trahens in potestate tracti, & actio eius iam naturaliter prius acta, imo iam aeternaliter prius acta in potestate cause post naturaliter temporaliterque agentis? Item quomodo potest esse in hominis potestate quid Deus velit, & quando; imo & per 23. primi, quod voluerit ab aeterno, cum tamen non sit in hominis potestate quid ipsum vel voluerit pridie? Sic namque voluntas diuina magis esset in hominis potestate, quam propria sua voluntas, quod ratio renuit, || Et reprimit Augustinus 3. de libero arbitrio 3. de nostra voluntate sic ad sententiam, Nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas est. Si quoque sit in hominis potestate quid Deus iam in praeterito voluit, cum per 10. primi, Dei velle necessarium sequatur facere cum voluerit, quia ipse dixit & facta sunt, est similiiter in hominis potestate quid Deus iam in praeterito fecerit, puta si Deus fecerit et bi-colum vel internum, vel sedem aliquam hic aut ibi, vel etiam tunicam sicut fecit Ad 2., qua nunc
- B quam fuisti induitus, ad hunc effectum, ut tu solus te illa indueres, in potestate tua est, ut Deus nunc vel in futuro velite illum induere: ergo per 23. primi in potestate tua est ut Deus unquam hoc voluit; ergo & in potestate tua est, ut Deus illum sic fecerit, quia per 10. primi Dei propositum frustrati non potest; ergo in potestate tua est facere sic factum in praeterito, non sic factum, contra multos Autores in obiectib[us] texi huius contra ostendam partem quinti huius plenius allegatos. Hic forte dicetur non sequi, quod sit in hominis potestate quod Deus in praeterito fecerit, sed propter quam causam finalis hoc fecerit. Non enim est in potestate huius viatoris Deum fecisse sedem celestem, vel tunicam, sed Deum fecisse illum finaliter propter eum, sive ad ultum illum; potest enim sic facere quod nunquam habebit finaliter hanc vel illum, & si hoc faciat, Deus non fecerit similiter propter ipsum; sed propter aliquam aliam causam finalis. Sed illud viderit mirabile, quomodo sit in nouella hominis potestate, quod Deus intenderet antequam usus aeterno. Sequitur etiam quod sit vel erit in potestate Antichristi, & cuiuslibet viatoris facere Christum fuisse incarnationem, & passionem ex alia causa finali quam fuit, pro illo feliciter redimendo quem non intendebat redimere, & non pro illo redimendo, quem redimere intendebat, quod non videatur conueniens fidei Christianant. Imo sequitur fuisse & esse in hominum potestate evanescere totum effectum atque totam virtutem finali dominice rationis, resurrectionem scilicet mortuorum, finale iudicium, reparationem ciuitatis celestis, & celestium ciuium numeri complementum. Poterent enim, & poterunt homines maximè, si omnes fuissent & forent adulti, perfeueranter peccare; poteruntque & poterunt adulti non succurrere parvulis non adulis, vt sic omnes homines patriter damnarentur; sive esse in hominum potestate verificare illud impossibile ad quod deducit Apostolus; ergo Christus gratis mortuus est, ad Galat. 2. glossa; id est, frustra sine causa. Porro & de voluntate Christi humana potest similiter argui: Ipsi namque eius voluntati duxit necessarium conformatur, sicut 30. secundi & primi huius ostendunt. Item per de-
- C cimam partem quinti huius, nullus actus creature est liber simpliciter libertate contradictionis; ergo nec simpliciter in eius libera potestate: nullus enim actus dicitur esse in potestate nostra, nisi ille, cuius habemus potestatem seu potentiam contradictionis. Item quomodo potest esse quipiam in hominis libera potestate, cum per secundum huius quilibet eius actio sive non actio proveniat ex necessitate naturaliter praecedente? Item secundum Philosophum 5. Metaphys. 17. potest est duplex, actua scilicet & passiva; & secundum eundem Philosophum 9. Metaphys. 2. potentia est duplex similiter, actua scilicet & passiva: cum ergo dicunt Deum praeuelle esse in potestate voluntatis creatae, vel intelligunt de potestate eius actua vel passiva: si passiva, quid mirum si voluntas creata possit pati quod Deus praevolit, cum nedum possit hoc pati, sed & si Deus voluerit, necessarium patietur? Sive Deum praeuelle melius diceretur in eius necessitate, quam in eius libera potestate. Non enim dicimus quicquam esse in potestate nostra, quod possumus tantum pati; ideo si voluntas esset
- E tantum passiva, non esset libera potestatis, sicut corollarium tertij secundi monstrauit. Si in potestate eius actua, & non aequaliter coactua, nec praecita, sicut 29 & 30. secundi huius ostendunt, & opinio confertur; ergo tantum in potestate subactua, subexecutiva, subservientia & vereque passiva. Sed voluntatem creatam subagere, subsequi, subteruire & pati Deo praeuolente est necessarium necessitate naturaliter praecedente per secundum huius; quomodo ergo est in sua potestate, nisi praecedens necessitas dicitur potestas? Et quomodo ad communem modum loquendi, hoc est in libera eius potestate, libertate scilicet contradictionis? Sed loquatur quilibet sicut placet, dum veritas rei confert. Veruntamen si quis loqui voluerit sicut Patres, quibus creditur sunt eloquia Domini, prophetas vocum nouirates devitans, non poterit dicere, Deum praeuelle, nec alius quipiam esse simpliciter in hominis libera potestate.

Nam

Augustinus.
|| Er
mit Augu
stus.
|| dicens

Nam Tobiae 3. scribitur, Non est in hominis potestate consilium tuum. Et Eccles. 6. Vir A cui dedit Deus diuinias & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo: si tamen homo ex se haberet liberam potestatem, vt ^{et} ^{ut} præuellet eum comedere, haberet ex te similiter liberam potestatem ut ipsem comedeteret, nec indigeret ut Deus sibi tribueret ^{ut} huius potestatem. Item

^{|| huiusmodi} Num. 22. dixit Baalam, Si dederit mihi Balak plenam domum suam auri & argenti, non possum immutare verbum Domini Dei mei, ^{et} illus vel minus loquar: plus scilicet maledicendo populo Domini, vel minus, scilicet benedicendo, qui tamen voluit maledixisse & non benedixisse, vt sequens historia manifestat: & infra 23. dixit Balaam ad Balak, Ad benedicendum adductus sum: Glossa; A Deo, qui verum posuit in ore meo, benedictionem prohibere non valeo: Glossa; Non enim potest etiam velit verbum Dei humana lingua conuertere. Item 1. Esdræ 5. Oculus Dei eorum factus est super senes Iudeorum, & non potuerunt inhibere eos. Item Iob 5. Qui dissipat cogitationes malignorum, neque posunt im-

Glossa.
Glossa.
Esdras.
Gregorius.
|| vitarevis
viam sup.
con filii
neq. potes,
Esiat.
Ieremias.
Glossa.
Parabol.
Glossa.

B

plete manus eorum quæ deperant, qui sapientes in altitia eorum, & consilia præaurorum dissipat, super quod beatus Gregorius 6. Moral. 12. ita dicit, Supernæ voluntati cognita debet actio nostra deuotè famulari, & quasi ducem sui itineris perseguiri, ne ei etiam nolens seruiat, si hanc superbiens declinat. ^{||} Vitare enim vis superni consilij negligiam potest, quod & planè testatur Autoritas eiusdem vigesimi septimi Moralium vigesimo secundo trigesimo secundi præmissa. Item Esaïæ 14. Deus exercituum decrevit, & quis poterit infirmare? Item Ierem. 10. Scio, Domine, quod non est hominis via eius, nec virtus ut ambulet & dirigit gressus suos: super quod Glossa Erubescat, inquit, qui autem vnumquemque suo regi arbitrio: Non est enim hominis via eius: Et Parab. 20. A Domino diriguntur gressus vii: Glossa, Non liberrate arbitrii: Glossam autem falsigraphi trigesimum secundum primi redarguit & convincit. Item Apostolus ad Rom. 9. sicait; Non volentis nec currentis, sed inferentis est Dei. Non volentis (inquit Anselmus de Concord. 9.) est quod vult, nec currentis quod currit: Si ergo propter velle non sit in potestate volentis, & secundum August. 3. de libero arbitrio 3. Nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas est, quomodo erit velle Dei in nostrum cuiuslibet potestate? Item nullus Christianus præsumere dicere: maioris potestatis quam Dominum suum Christum; sed nullus aëtus Christi, nec voluntas Patris fuit impliciter in potestate ipsius, ipsomet testante; non possum, inquit, ego à meipso quicquam facere, sed sicut audio iudico, & iudicium meum verum est, quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, Patris. Ioan. 5. quod secundum Augustinum accipiendum est secundum naturam Christi humanam, sicut trigesimum secundi plenius allegavit: Quis igitur hominum potest aliquid ex seipso? quod & omnibus planissime constatur, Nec, inquiens, quod minimum est potestatis: Luc. 12. Item si quippiam esset simpliciter in hominis potestate, hoc maxime videbatur, vitare peccatum; quod si esset, frustra D pateretur à Patre caelesti dicendo, Ne nos inducas in tentationem, sicut erat ostensum diffusè quadragesimo sexto primi, quod tamen ab omnibus catholicis deuotius est perendum, ut quartum & quintum secundi huius ostendunt. Vnde & Augustinus de gratia & libero arbitrio 29. dicit, Dicimus ne nos inferas in tentationem, ut peccata caveantur, quod à Patre, qui in cœlis est, nulla ratione peteremus, si virtute voluntatis humanæ hoc possemus efficere: quod & dicunt concorditer Autoritates quæ ampliorum dicitur capitulis allegant. Nec potest quis respondere dicendo Augustinum intelligere isto modo; si virtute solius voluntatis humanæ hoc possemus efficere, nulla ratione hoc peteremus. Sed non est ita; Ideo ratio non procedit; quia ratio ^{||} nihilominus procedit. Licer enim hoc non sit in potestate voluntatis humanæ solius per se, sed cum alio, ex quo illud aliud cooperari cum voluntate humana est in eius libera potestate, totum est in eius libera potestate. Non igitur hoc potendum, sicut si habito equo, sit in potestate hominis equitare, & in potestate sua sit habere equum, est in potestate sua equitare, quare non oporet eum rogare quenquam ut equitet. Item E nullum donum Dei est simpliciter in hominis potestate, sicut vigesimo tertio secundi doceatur, sed quilibet aëtus noster est donum Dei, sicut vigesimum, vigesimum tertium, & trigesimum secundi ostendunt. Item si Deum præuelle & liberi aëtus nostri essent simpliciter in nostra libera potestate; quomodo Apostolus per huiusmodi suam doctrinam (Non gloriatur omnis caro in conspectu eius, Ex ipso enim estis vos in Christo Iesu, ut qui gloriantur, in Domino glorietur; & quid habet quod non accepisti? si autem accepisti quid gloriaris quia non accepisti? & Non quod sufficiens simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficiencia nostra ex Deo est; & Cum metu & tremore vestram salutem operamini; Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, & multa similia vigesimo tertio secundi plenius

Iohannes.

Lucas.

Augustinus

|| non mi-
nus

A plenius memorata) homines à superbia revocaret & in humilitate fundaret, sicut principali-
ter intendebat, ut idem vicesimum tertium manifestat: Imò si sic esset, non hoc sed contra-
rium faceret. Magnam enim occasionē superbiendi daret hominibus, si eos tantum extolle-
ret super Deum, vt voluntas eius & actio essent in eorum libera potestate; Ideoque non sic
sanctus Dei Apostolus, non sic Augustinus, non sic ceteri Catholicī tractatores; Quinimmo
& actus liberos hominum negant ab eis, & tribuunt ipsis Deo, dicendo, Non volentis ne-
que currentis, sed miserentis est Dei; Gratia salutis est per fidem, & hoc non ex vobis; Dei
enim donum est: Neque qui plantat, neque qui rigat, aliquid est, sed qui incrementum dat
Deus. Et secundum Augustinum; hoc ipsum quod ille plantat, hic rigat, non ipsis sed Do-
mino tribuit, sicut vicesimum tertium secundi cum multis similibus recitauit, quibus & tri-
celimum secundi similia recitat à Glossa; Non vos operamini, sed Deus operatur in vobis:

- B A Cypriano, In nullo nobis gloriandum est, quoniam nostrum nihil est; ab Anselmo, Non
est volentis quod vult, nec currentis quod currit: à Iohanne de Caipha; Hoc autem à semet-
ipso non dixit, sed prophetauit: & à Domino Iesu Christo; Non vos me elegistis, sed ego e-
legi vos; non vos estis qui loquitini, sed spiritus Patris. Quomodo ergo hæc omnia sunt in
hominum potestate, quæ simpliciter negantur ab eis, & Domino conceduntur? Vnde & Act.
4. Non possumus nos quæ vidimus & audiuimus non loqui. Itemi Augustinus de natura & Aug. 27. Cetera, inquit, virtus tantum in malefactis valent; sola autem superbia eam in recte-
factis cauenda est, vnde admonentur illi ne dona Dei sunt potestati tribuendo, se se extollendo
gravius pereant, quam si nūl operarentur boni; quibus dicitur cum timore & tremore vestram
ipsorum salutem operamini; Deus enim est qui operatur in vobis & velle & operari. Idem de
bono perseverantia 18. Voluntate Dei stat qui stat; potens est enim Deus illum statuere; non
ergo se ipse, sed Deus; verumtamen bonum est non alium sapere, sed timete, sicut Apostol. 18.
C aut, Non sumus idonei cogitare aliquid ex nobismetip̄s, sed sufficiencia nostra ex Deo eit.
Quem securus & beatus Ambrolius audet & dicit; Non enim in potestate nostra cor no-
strum, vel cogitationes nostra, quod omnis qui humiliter & veraciter pius est, esse veracissi-
mum sentit. Hoc autem Ambrolius vt diceret, in libro loquebatur quem de figura sculpi
scripsit, docens hoc sculum non corpore sed corde fugiendum, quod nisi auxilio Dei fieri
nou posse discernit; & allegato Propheta dicente, Inclina cor meum in testimoniu tua, & non
in avariciam, subiungit Ambrolius; Non enim in potestate nostra cor nostrum & cogitationes
nostra; non itaque in honiunum, sed in Dei est potestate, vt habeant homines potesta-
tem filij Dei fieri. Quod videtur fundari super illud, Iohan. 1. Dedit eis potestatem fili-
os Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, quam tamen eis non daret si eam ex se ipsis ha-
berent. Vnde & Augustinus 2. Retraſt. 1 Non dicimus, inquit, esse in potestate nostra, nisi
quod cum voluntus sit, vbi prius, & maxime est ipsum velle, sed hanc quoque ad bene viuen-
D dum desuper accipimus potestatem; quare & idem 3. de libero arbitrio. 25. Non habet, in-
quit, homo in potestate vt sit bonus. siue non vidento qualis esse debeat, siue videndo & non
valendo esse talem, qualiter debere esse se vider; quod & 1. Retraſt. 9. non retractat, sed contra Pelagianos recitat approbando. Idem de corrept. & gratia 70. ita scribit; Non est dubi-
tandum voluntati Dei, qui in coelo & in terra omnia quæcumque voluit fecit, humanas volun-
tates non posse resistere, quo minus faciat ipsa quod vult, quan- loquidem etiam de ipsis ho-
minum voluntatibus quod vult, cum vult, faci; si nisi forte vt ex multis aliqua comminemorem,
quando Deus voluit Sauli Regnum dare, nūc etat in potestate Israelitarum subdere se memora-
to viro siue non subdere, quod virique in eorum [non] erat positum voluntate, vt etiam Deo
valerent resistere; qui tamen hoc non fecit, nisi per ipsorum hominum voluntates, sine dubio
habens humanorum cordium quo placet inclinandorum omnipotentissimam potestatem.
Dicit igitur Augustinus, quod Deus habet potestatem super voluntates humanas, sed quod
E homo habeat potestatem super voluntatem diuinam nūquam affirmat, sed innuit contrari-
um eius crebro: Imò & hic docet expreſſe, quod quando Deus voluit dare regnum Sauli, non
fuit in potestate Israelitarum subdere se ei siue non subdere; quare multo magis non fuit in
potestate eorum quod Deus hoc vellet siue non vellet; ergo eadem ratione nec aliquod velle
Dei est simpliciter in hominis potestate, imò nec aliquis actus hominis aut non actus, cum
hæc ambo prouenant à voluntate diuina naturaliter præcedente, sicut tricesimum & tricel-
lum secundum secundi cum corellatio vicesimi secundi primi lucidi manifestant. Hæc igi-
tur contra responsu[n]calam primam harum. Secunda vero potest per eadem similiter emenda-
ri. Deum namque velle & præuelle actum voluntatis creat, vel est in potestate ipsius vo-
luntatis creat, vel non: si si, ista responsio incidit in priorem: si non, & ad Deum velle & || sic
præuelle quicquam fieri quoquismodo per decimum primi necessariò sequitur illud fieri illo
modo

Cyprianus.
Anselmus.
Iohannes.

Act. Apost.

Augustinus.

Augustinus.

audit
Ambrolius.

Reffonsio 2.

modo; non est ergo in potestate voluntatis creatæ velle vel nolle. In consequentia namque A necessaria, si antecedens non est in cuiusquam libera potestate secundum contradictionem, nec consequens: & si consequens est in cuiusquam libera * potestate, est & similiter antecedens. Si autem potes facere aliquid, vnde sequitur Deum non velle liberum actum tuum? vel potes facere illud solus sine coactione diuina, aut sine præactione diuina, vel non, nisi Deo tecum agente, & etiam præagente: si sine coactione & præactione diuina, cur non similiter cæteros actus tuos, quod etiam viceſimum & triceſimum secundi non finunt? Si autem non potes facere illum actum, nisi Deo tecum agente, & etiam præagente, quomodo est ille actus in tua libera potestate? Si per alium talem actum priorem, similiter querendum de illo, & si nolis, sicut nec potes in infinitum procedere, sed stare in aliquo actu finaliter, de illo queratur, & arguantur ut supra. Adhuc autem quomodo est in potestate tua, quid voles & facies immeſiatè post hoc præſens instans? Non enim potes facere in præſenti aliud quam nunc facis. Amplius autem creatus, adultus, euigilans, seu curatus à furia in præſenti instanti, secundū prius ostenta in eodem instanti liberè potest velle, & nunquam prius potuit liberè facere quippiam, vnde Deum non velle nunc aut prius ipsum sic agere sequeretur. Secundum istam quoque ſententiam, mouere vel non mouere, percutere vel non percutere eſſet in potestate manus & baculi, & ferrare vel non ferrare in potestate ferræ, in potestate videlicet contradictionis: Potest enim facere aliquid vel non facere, aliquid videlicet actionem: vnde sequitur evidenter quod moueat, percutiat, sive ferret, vel non; maxime si manus, baculus, sive ſerra ponatur imaginariè rationalis, & liberè voluntatis hoc modo, quod non poſſint mouere originaliter ex ſcīpīs, ſed homine ſeu artifice præmouente, quorum & præmotionem neceſſario conſequantur, ſicut ſuperius tangebatur. De Lino quoque & Petro ſimiſ modo diſpoſitio potest fieri ſimiſ argumentum, ſicut & contra reſpoſitionem proximam eraſtum. Adhuc autem & potest ſimiſiter argui de Sole & Luna, præfertim ſuppoſito ſecundum opinionem quorundam, quod ſint animati anima rationali, & quod voluntarie moueantur; non tamen ſolummodo nec primo ex ſcīpīs, ſed à ſuperiore motore, puta ab intelligentia vel à Deo ipſos voluntarie præmouente, cuius & prævolutionem & præmotionem neceſſario ſubsequantur; quod ſit in potestate ipſotum moueri ab Oriente in Occidente, vel è contra procedere vel retrogradi, facere ecliptiſ, vel non facere, mouere vel stare, iuxta præcepta, 32. patte corolarij priui primi: Poſſunt enim virtute ſuperioris motoris facere aliquid, vnde sequitur hoc C

Reſpoſio 3. vel illud. Reſpoſio tertia potest corrigi ut ſecunda. Præterea ſi æquè primò, ſicut voluntas increata præcedit creatam ad productionem liberi actus ſui, potest creata non producere illum actum, vel hoc potest aliquid faciendo, vel nihil. Si aliquid, vel potest hoc aliquid facere ex ſe ſola ſine Deo etiam coagente, contra viceſimum ſecundi, vel non potest hoc aliquid facere niſi Deo idem ſpecialiter coagente, & etiam præagente, & tunc tota reuertitur diſcultas, quo modo ſilicet illud facere, illa aetio ſue actus ſit in potestate illius voluntatis creatæ. Si autem dicatur, quod hoc potest nihil penitus faciendo, illum videlicet actum nullatenus producendo, vel illa non productio potest eſſe ſibi ex ſe ſola ſioe Deo illam cauſante & naturaliter præcauſante contra decimum tertium primi, & triceſimum ſecundum ſecundi, vel non, niſi Deo illam ſimiſiter concauſante & naturaliter præcauſante, & tunc reuertitur priſina diſcultas. Adhuc autem, ſi agere ſit in potestate contradictioni voluntatis creatæ, eſt & non agere; & ſi agere ſit in potestate voluntatis creatæ propter cauſam prædictam, eſt & non agere propter cauſam conſimilem, ſequiā videlicet æquè primo ſicut voluntas increata præcedit creatam ad liberè non agendum, potest creata in oppoſitum, ſilicet libere agere; vel hoc potest ex ſe ſola, vel non, niſi Deo propriè coagente, & etiam præagente, &c. ſicut ſupra. Quarta reſpoſio 4. potest ſimiſiter corrigi ut ſecunda. Quinta reſpoſio per viceſimum ſecundi & ſequentia reprobatur, nec etiam diſcultatem evitat. Si enim Deus ordinauit & velit, quod voluntas crea- 5. ta ſola faciat actum, cum per decimum primi ex hoc neceſſario conſequatur ipſam ſic facere, E & antecedens non eſt in eius libera potestate; quare nec consequens, ſicut ſuperius eſt argu- 6. tum. Reſpoſio verò ſexta corrigitur per decimum primi libri.

A

C A P. I X.

Respondet.

Gitur ut huius questionis perplexitas absoluū & breuiū enodetur, scindum quod potestas ad propositum duplicitate potest sumi ; pro potestate actua scilicet & passiva, sicut capitulum proximum distinguebat : illud autem quod nullo modo possumus agere, sed tantum pati, non dicitur esse in potestate nostra, sicut cap. proximum ostendebat, sed ad communem modum loquendi vulgarium, & Autorum, solum illud dicitur esse in potestate nostra, quod est in potestate nostra actua, & hoc non quacunque, sed tantummodo contradictionis, sicut

B

loquitur Philosophus 9. Metaphys. 18. in corollario 4. huius plenius recitatus : quare omne illud & solum illud dicitur esse in potestate nostra, quod est in nostra libera potestate, libera inquam, consimili libertate, scilicet contradictionis, vt idem corollarium definitum. Quamobrem per partem 10. quinti huius, nullus actus noster est simpliciter in nostra libera potestate actua, sicut & capitulum proximum fatis probat, sed secundum quid tantum, scilicet respectu causarum omnium secundarum : Quare tam vulgares quam docti, qui vt plurimum causas naturales & secundas considerant, dicunt simpliciter in potestate nostra constitui hoc vel illud, & intelligunt respectu harum causarum ; quare ad communem modum loquendi, in potestate nostra constitui, licet proferatur simpliciter, accipitur tamen & significat dicto modo, sicut & dictum est de contingenti qualiter quinto huius. Quod tamen, scilicet esse in

C potestate nostra, secundum visitationem modum loquendi potest intelligibilis definiri, dicendo quod illud est in potestate nostra, quod, cum volumus, facimus, & cum nolumus nequam. Vnde & B. Augustinus de Sp. & lit. 26. magna disputatione præmissa, eius definitio nem siue quid nominis exprimendo, sic ait ; Hanc dicimus potestatem, vbi voluntati adiacet facultas faciendi : vnde hoc quisque in potestate habere dicitur, quod si vult, facit ; si non vult, non facit : & 3. de libero arbitrio 3. Non possum aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus, facimus : & 5. de ciuit. Dei 10. ostendens multa esse in potestate nostra, sic ait ; Multa enim facimus, que si nollemus, non viq; facremus, quo primitus pertinet ipsum velle : nam si volumus est, si nolumus non est ; non enim vellemus si nollemus. Nihil ergo est in potestate nostra nisi secundum quid tantummodo, scilicet subactua, subexecutiva, & subserviente necessarij, decessitate scilicet naturaliter præcedente respectu voluntatis diuinæ ; quod ideo in nostra dicitur potestate, quia cum volumus, illud facimus voluntarij, non

D inuiti. Simpliciter autem & penitus absolute, antecedenter & sufficienter, sine indigentia scilicet alicuius, quod nostra potestati seu voluntati non subiciet, nihil omnino in nostra verè dicitur potestate ; sive rationes & autoritates quæ videntur contraria, inuicem concordantur. Nullus ergo homo dignetur, et si nihil habeat absolute simpliciter in propria potestate, sed potestati sublimiori in omnibus sit subiectus, dicente Apost. ad Rom. 13. Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit. Sufficiat enim cuilibet homini habere quæ debet in sua quodammodo potestate, vt scilicet superiori potestati diuinæ in omnibus sit subiectus, & in inferiori præfetus ; vt scilicet habeat potestatē mediā inter potestates extremas, sicut illi Angelici spiritus, qui in quadam ordine medio constituti, Potestates dicuntur, qui tamen potestati diuinæ subduntur ; sicut & summi Reges & Principes, qui potestatem habent in subditos, & ipsi sunt subditi Regi Regum, illi scilicet, qui in vestimento & femore suo habet scriptum, Rex Regū, & Dominus dominantiū, Apoc. 19. Ac sicut alij homines medij, puta Duces, & Comi-

E tes, Barones & Satrapæ, ac præpositi cæteri qui in quibusdā ciuitatibus Potestates vulgariter nuncupantur, qui sic potestatē exercent in subditos, vt ipsi semper tamen potestatis sublimioribus sint subiecti, quod ille Centuriō recte sensit, cum dixit, Ego homo sum sub potestate constitutus, habeo sub me milites, Mat. 8. sicut & 28. 2ⁱ. commemorat. Vnde & Augustinus de correptione & gratia 69. dicit sic, Velle seu nolle in voluntate nolentes est potestate, vt diuinam voluntatem impletat, nec superpotestatē. Et 1. Rer. Afr. 22. sicut ait, Nisi quisquam, inquam, voluntatem mutauerit, bonum operati non potest ; quod in nostra potestate positum esse docet, vbi ait, Aut facite arbotem bonam, & fructum eius bonū, aut facite arborē malam, & fructum eius malum, quod non est contra gratiam Dei quam prædicamus : in potestate est quippe hominis mutare in melius voluntatem ; sed ea potestas nulla est nisi à Deo detur, de

Augustinus,

quo dictum est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cum enim hoc sit in potestate, quod cum volumus facimus, nihil tam in potestate quam ipsa voluntas: sed preparatur voluntas a Domino, eo modo ergo dat potestatem. Et supra 10. Quod verò dixi, Dei præcepta implere omnes homines possint si velint, non existiment noui hæretici Pelagiiani secundum eos esse dictum: verum est enim omnino, omnes homines hoc posse si velint, sed preparatur voluntas a Domino, & tantum augetur munere chaitatis vt velint. Et secundum hanc expositionem debent autoritates Augustini & aliorum intelligi, que dicunt absolútè aliquid in nostra constitui potestate; autoritates verò aliq; aliorum dicentes similiter absolútè nihil in nostra constitui potestate secundum distinctionem præmissam superius exponentur; cuiusmodi sunt,

*Ieremias.**Tobias.**Lucas.**Apostolus.**Cyprianus.**Augustinus.*

|| homo

*Boetius.**Augustinus.**Psalmus.*

|| erit

Apostolus.

* tunc

Non est hominis via eius, nec viti ut ambuleret, Ierem. 10. Non est in hominis potestate consilium tuum, Tobit 3. nec quod minimum est potestis, Luc. 12. Non volentis nec currentis, sed miserentis est Dei, ad Rom. 9. Illud quoque Doctoris Catholici & beatissimi Martyris Cypriani epistola sua 13. prætitulata ad Quirinum de disciplina religionis Christi anæ cap. 4. In nullo nobis glorandum, quando nostrum nihil sit, quod est quasi titulus & continet illius totius capituli, quod & multipliciter ibi probat. Quam autoritatem beatus Augustinus deuotè amplectitur, & allegat de correptione & gratia 19. de prædestinatione sanctorum 3. & alijs locis multis, cuiusmodi plurimas altas capitulum proximum recitat. Ex his autem redditur manifestum qualiter homo est & non est Dominus sui actus, & qualiter est & non est liberi arbitrij consequenter, quoniam correspondent præmissis. Nam sicut actus hominis constitutus & non constitutus in eius potestate, sic est & non est Dominus illius, & sic est & non est liberi arbitrij consequenter, quod pater culibet ex significatiōnibus terminorum. Nullus enim, ut Ipero, tam luperbum dominium sibi vindicare presumet, ut illum superiorum Dominum non agnoscat, qui in vestimento & in femore suo habet scriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium, Apoc. 19. sed dicat, Volumus hunc regnare super nos: quod quicunque præsumiserit, per 30. secundi diuino dominio subi- gerut. Nullus ergo ^{hominum} est Dominus sui actus omnino simpliciter & penitus absolūte, summe, antecedenter, & sufficienter sine indigentia scilicet aliius, quod sue potestati sue domino non sit subiectum, sed tanquam secundum quid, scilicet respectu causarum omnium secundatum subseriens necessariò causit primæ, & hoc necessitate naturaliter præcedente, sicut secundum huius ostendit; sive dicitur Dominus sui actus, quia cum vult, agit, & cum non vult, non agit, & hoc voluntariè, non iniuste nec coacte. Nec hoc ferat indignè: sufficiat enim sibi ut sit Dominus medius, sicut & illi sancti Angelici spiritus in quodam medio ordine constituti qui dominationes dicuntur, sicut summi Reges nostri & Principes, qui ita sunt Domini, ut tamen seruant Dominum Dominorum; sicut & Duxes ac Comites, qui ita sunt Domini subditorum, ut tamen superioribus Dominis seruant & subdantur, sicut & 28. secundi confirmat. Vnde Boetius super 1. peri hermenias vlt. Nostra voluntas domina quodammodo est nostrorum actuum, & totius vita rationis: quodammodo, inquit, non penitus absolūte. D

Et Augustinus 144. sententiarum Prospetri, Rationalis, inquit, anima est domina corporis sui, qua infestiori non bene imperabit, nisi superiori se Deo tuta caritatis subiectione seruiret. Idem de vera religione 25. Tales seruos suos meliores esse Deus iudicavit, si ei seruirent liberaliter. Dicamus igitur deuotè cum Ecclesia tota Dei, Domine, in voluntate tua cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere voluntati tuae: tu enim fecisti cœlum & terram, & vniuersa quæ cœli ambitu continentur, Dominus vniuersorum tu es, ergo ipse est Dominus cuiuslibet actus humani, & non in æquali ordine cum ipso homine, ut iura vetant, & ratio prohibet, sicut per ostensionem corollarij secundi primi, & per 20. secundi appeti; nec homo est superior Dominus per 30. secundi, sed Deus: nec quisquam, quælo, tantum sibi videntur libertatem, ut etiam Dei refugiat seruitutem, dicendo cum impijs, Quis est omnipotens ut seruamus ei? Job 21. Dicit enim Prophetæ, Ordinatione tua perseverat dies, quotiam omnia seruunt tibi, Psalm. 118. & Psalm. 61. Nonne Deo subiecta erit anima mea: Et infra, E Veruntamen Deo subiecta ^{est} anima mea. Et Apostolus ad Rom. 3. Omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo. Vnde & Esaiæ 45. In memetipso iurauit, dicit Dominus, egredietur de ore meo iustitiae verbum, & non reuertetur, quia * mihi curabit omne genu: quare & Ecclesiastici 42. sic scribitur; In omni necessitate omnia obaudient ei. Caevant sibi tales, ne dum liberi iustitia volunt esse, siant servi peccati. Dicit quoq; beatus Augustinus de spiritu & litera 25. Ut quid miseri homines de libero arbitrio audent superbire antequam liberentur, aut de suis viribus si am liberati sunt, nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrij utique libertatem sonare? Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo servi sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis denegat, huic & seruus est additus. Si

autem

- A si autem liberati sunt, quid se iactant velut de opere proprio, & gloriatur quasi non acceperint? Anira sunt liberi, ut nec illum velint habere Dominum, qui eis dicit, Sine me nihil potestis facere? Idem de libertate arbitrij ad Hilar. 3. Desinat, inquit, Pelagiani sic insaniare, & ad hoc se intelligent habere quantu[m] possunt liberum arbitrium, ut non superba voluntate respuant adiutoriu[m], sed ut p[ro]ia voluntate inuocent Dominum. Hec enim voluntas libera tanto erit liberior, quanto diuinæ misericordie graueq[ue] subiectio[n]e; Ipsa quippe fideliter orat & dicit, Itinera mea dirige secundum verbum tuum; & ne dominetur me omnis iniquitas. Itē Prosp. cont. Caſtian. 8. Proſſer. ſic ait; Non est periculum liberi arbitrij gratia Dei, nec voluntas aufertur, cum in ipſa bene velle generatur. Nam ſi ideo non putanda est libera, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur, spoliatur libertate filij Dei qui aguntur spiritu Dei. Et in tra[ns]f. 24. Non concurbat, inquit, nos superbientium inepia querimonia, qua lib. arb. cauſantur auferri, ſi & principia, & protectus, & pericleruanus in bonis v[er]o; in fiuum Dei dona esse dicantur, quoniam o[pt]ipulationes diuinæ gra-
B tie stabilimenta sunt voluntatis humanæ, volentes oramus, & tamen misit spiritum in corda nostra clamantem Abba Pater; volentes loquimur, & tamen ſi p[ro]ium eſt quod loquimur, non sumus nos loquentes, ſed spiritus Patris noſtri qui loquitur in nobis; volentes operamur fal-rem nostram, & tamen idipsum velle ac operari Deus eſt qui operatur in nobis. Et in fine, vbi Proſſer.
13. h[ab]et[ur] Pelag. ſummatiæ recitantur, & totidem ſanctiones catholicæ contra eas, h[ab]et loca-
tor 11^a. Non eſt lib. arb. ſi Dei inducgeret auxilio, quoniam in propria voluntate habet vnuſ-
quiq[ue] facere aliquid aut non facere: & hac 11^a. Sanctio contra illam fateatur eſt liberum arbit-
rium, eti[am] diuinu[m] indiget adiutorio. Idemq[ue] in ſenten. tuis, proposit. 124. dicit, Libera ſemper
eſt feruitus apud Deum, cui non necellitas feruit, fed charitas. Nullus igitur omnium eſt arbitrij
liberti simpliciter, arbitrij simpliciter liberi, ab omni ſcilect superioris feruitate immunit immunit om-
nino & ab omnine certitate naturaliter praecedente penitus alienus, ſicut 10^a pars quinti huius
oſtentat, ſed ſecondū quid tantu[m] ſcilect respectu cauſarū omnijū ſecundarū, ſicut eadē pars 10^a
C & 3^a ſecundi docebant, ſubferuens tamen necessariō cauſe prima, necessariō inquāne certitate
naturaliter praecedente, ſicut ſecondū huius oſtentat: Sicq[ue] dicitur homo liber ad aliquid la-
ciendū, quia cùm vult, facit illud, & cùm non vult, nō facit, voluntariè, non coaſtus aut in uitius. Philoſophus.
Vnde Philos. 6. Polit. 1. Viuere, inquit, ut vult quis, hoc opus libertas eſt aiunt, ſiquid fermentis, ipſum viuere non ut vult. Cui & concorditer Aug. 1. contra Pelag. & Coelſtium 12^a. Auguſtinus.
Oratur, inquit, in Psal. Suavis es Domine, & in tua ſuauitate doce me iustitiam tuam; id eſt,
non formidine poenæ feruitor cogar eſte ſub lege, ſed libera charitate deleſter eſte cum lege;
præceptum quoque liber facit, qui libens facit; & hoc idem videtur eſte, quod dicitur in ſenten. t.
Proſſ. propositio premiſa; Libera ſemper eſt feruitus apud Deum, cui non necellitas fer-
uit, fed charitas; Non necellitas, inquit, cogens ſcilect violenter, ſed charitas, ſcilect amor
ſpontaneus voluntaris, ſic & corol. primi huius oſtentat. Nec quisquam recalciat murmu-
rando; ſuſſicere namque debet cui libet homini talis libertas, qualem habuit, habet, ac ſemper
D habebit Dominus ſuſſus Christus, qui Patri in omnibus eſt ſcilectus, ac necellitate naturaliter
praecedenti, ut 30^a ſecundi, & ſecondū huius oſtentat. Dicit enim Apoſt. 1. ad Cor. 15. Cum Apoſtolus.
autem ſubiecta fuerint illi, ſcilect Christo filio Dei, omnia, tunc ipſe filius ſubiectus erit Patri,
qui ſibi ſubiect omnia. Qui & dicitur ſeruus Patris; Vnde Eſa. 42. Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam
eum, ele[ver]t meus; Complacuit igitur in illo anima mea; Dedi ſpiritum meum ſuper eum, iu-
diciu[m] gentibus protegere. Et in tra[ns]f. 53. Dominus voluit conterere eum in infirmitate, & volun-
tas Domini in manu eius dirigeatur; In ſcientia ſua iuftificabit ipſe iuftus ſeruus meus multos,
& iniuriantes corum ipſe portabit. Sufficiat homini talis libertas, qualis eſt in lancis Angelis,
& in hominibus confirmatis, qui diuinæ voluntati adeo ſunt ſubiecti, ut peccare aut velle pec-
care non poſſint, ſed ipſam in omnibus necessariō imitantur, ſicut omnes ^{II} autoritates concor- || autores
diter profitentur. Quare & Lumbard. 4. ſent. dſt. 4. Adeo, inquit, volūtari addidi ſunt ſuper- Petrus.
næ, ut nihil preter voluntatem eius queant velle. Sufficiat homini, quod ſit liber, ſicut Reges &
E Principes, quia ſunt liberi, ut tamen diuinæ prouidentię ſeruat etiam in omnibus factis suis,
ſicut 27^a. primi & seq. docuerunt. Sufficiat homini ^{II} quod ſit liber respectu omnium cura ^{II} ut
Deum, & tantummodo ſeruus Dei, ſeruus, inquam, ſpontaneus, non coaſtus; cui ſic ſeruire ſi-
cut canit Ecclesia, eſt regnare, cum plurimi homines dicātur, & vere ſint liberi, qui nedum viii,
ſed multis superioribus Dominis ſeruunt & ſubduntur. Vnde Aug. 2. de lib. arb. 22. H[ab]et eſt
libertas noſtra, cùm ipſi ſubdimur veritati, ſcilect vero Deo.

C A P. X.

Distinguit de necessitate & libertate.

Tautem hæc præmissa clariùs patefiant, Sciendum quod necessitas & libertas multis modis dicuntur: Necesitas liquidem per se primò accipitur pro vehementia essendi illius quod per se & primò est necesse esse, quod est Deus, & sic propriè defini non potest, sicut decimum tertium primi docet; Describitur tamen & notificatur vt cunque, & hoc melius * per affirmationem quam negationem, scilicet * per vehementiam & firmitatem essendi, quam per impossibilitatem seu non possibiliter non essendi, sicut septima pars illius decimi terii manifestat. Aliter accipitur necessitas pro necessitate naturali, pro necessitate fatali, pro necessitate violentæ coactionis, & pro necessitate spontaneæ stabilitis permanentiæ, seu etiam firmitatis, que etiam [sicer] non tam propriè necessitas immutabilitatis vocatur. Necesitas etenim, sicut in principio dicebatur, melius per affirmationem quam per negationem describitur: Vnde Esa. 46. Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fieri; & 2. ad Tim. 2. Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Cognovit Dominus qui lunt eius; & Psalmo 116. Veritas Domini manet in æternum; & Psal. 32. Consilium autem Domini manet in æternum, cogitationes cordis eius in generatione & generationem: Glossa; id est, Non sunt mutabiles, sed æternæ: & prædestinatio eius immutabilis est, In qua omnia reposita sunt, cum multis similibus 23. primi pleniùs recitat; sicut & loquuntur Aug. & Ansel. ut probatio corollarij primi huius recitat & allegat. Est & necessitas præcedens & sequens, sicut secundum huius ostendit; & quia quorū modis dicitur unum oppositorum, tot modis dicentur & reliquum, & necessitas & libertas quodammodo opponuntur. Libertas dicitur contrariè ijsdem modis; scilicet libertas à necessitate primo modo dicta, libertas à necessitate naturali, à necessitate fatali, à necessitate violenta, à necessitate præcedente, & à necessitate sequente. Harum autem omnium tres præmissæ, scilicet necessitas naturalis, fatalis, & violentæ coactionis libertati rationali creaturæ meritoque repugnant; Quare & hæc tres possunt ad unum generale adduci, ad necessitatem scilicet aduersariam seu contrariam libertati, que & ideo adimit libertatem ac peccatum excusat: & alia potest dici necessitas spontanea, consentanea, libera & compatiens libertatem & meritum iuxta distinctiones D Augustini & Anselmi de necessitate præmissæ in probatione Corollarij primi huius. Omnes igitur autoritates negantes necessitatem à creatura rationali, negant tantum hanc primam que scilicet est aduersaria & contraria libertati, & admit libertatem; non autem secundam, spontaneam scilicet, consentaneam libertati, que & compatitur libertatem: Vnde & ut plurimum cùm negant necessitatem quasi aduersariam necessitati per hanc coniunctionem (sed) aut aliam similem, que secundum Grammaticos, & secundum veritatem, & secundum communem modum loquendū dicitur aduersariua, eo quod aduersando priori sententiæ ponit eius oppositum, affirmant voluntatem sive libertatem, dicendo quempia fecisse vel facere hoc vel illud non necessitate, sed libertate, seu voluntate aut libera potestate, innuentes se tantum abnuere necessitatem aduersariam voluntati, aut etiam libertati: Vnde Apostolus ad Philemonem. Sine consilio tuo nihil volui facere, vt ne, velut ex necessitate, bonum tuum esset, sed voluntarium. Et 1. ad Cor. 7. Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, protestat autem habens sive voluntatis, & hoc iudicavit in corde suo seruare virginem suam, E bene facit. Item Ambr. 2. de Tert. 3. ita dicit; Paulus ait, quia omnia operatur unus atq; idem spiritus diuidens singulis prout vult, id est, pro libero voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio. Item Aug. de vera relig. 25. tales seruos suos meliores esse Deus iudicauit, si ei scriuerent liberaliter, quod nullo modo fieri posset, si non voluntate sed necessitate seruient. Idem de fide ad Petrum 57. Firmissime tene primos homines esse creatos cù liberu arbitrio, eosque non necessitate, sed propria voluntate peccasse: & id dicit scriptissime in alijs locis multis. Talijs quoq; frequenter dicit Ansel. 2. Cut Deus homo 5. 10. & 17. sicut Corol. primi huius allegauit pro parte; qui & de Concordia 7. ita dicit; Neq; præsit Deus, neque prædestinat quenquam iustum futurum ex necessitate: Non enim habet iustitiam, qui eam non seruat libera voluntate

* tam
* tam

Elias.

Glossa.

Apostolus.

Ambrus.

Augustinus.

- A luntate pariter. Igitur quamvis necessitatem sint quæ praesciuntur & praedestinatur; quedam tamen praescrita & praedestinata non eveniunt ea necessitate quæ praecedit rem & facit, sed ea quæ rem sequitur, sicut supradiximus. Non enim ea Deus, quamvis praedestinet, facit voluntatem cogendo aut voluntati resistendo, sed in sua illam potestate dimittendo, qualia & alibi saepe dicit. Sic loquitur Boetius §. de Consolatione Philosophiae prola vlt. sic loquitur, Decretum 23. quæst. 4. Nabuchodonosor, & infra: sic loquuntur & omnes, Majores scilicet & Minorres, docti pariter & indocti; dicentes quempiam facere quipiam non necessitate, sed libera voluntate. Ulterius autem propter plenior intellectu librotum Doctorum nostrorum scendum, || planiori quod tripliciter vel quadrupliciter ponitur actus humanae supponi necessitatim naturæ. Nam quidam haeretici, puta Manichæi, dixerunt hominem facere omnia mala sua necessitate naturæ animæ suæ malæ. Quidam vero alij posteriores & quasi moderni posuerunt voluntatem humanam esse tantum passiuam; quare & sicut 3um. secundi ostendit, habuerunt ponere conse- B quenter omnes actus voluntatis humanæ, sicut & appetitus bruti ex necessitate naturæ necessariò prouenire. Tertij vero dixerunt voluntatem humanam passiuam & actiuam, sed primum passiuam, & hoc necessitate naturæ, quam sic passiuam dixerunt ex necessitate naturæ ulterius agere secura bruta. Quarta autem necessitas voluntatis, quæ ponitur à quibusdam respectu stellarum, videretur similiter ad necessitatem naturæ non inepte posse reduci, quæ ramen sub necessitate fatali magis propriè forsitan collocatur. Alij autem, vt Stoici, secundum Boetium super 1. peri hermenias vlt. aliquietiam Mathematici, vt scipè recitat Aug. & maximè §. de Ciuit. Dei, & in questionibus suis veteris & noui testamenti; atque Priscillianistæ haeretici, sicut 28um. primi a Gregorio recitauit, posuerunt omnia prouenire ex necessitate fatali stellarum. Alij vero, vt Cicero & Pelagius assertebant, quod supposita præscientia, prædestinatione & reprobatione, & prouidentia futurorum in Deo, omnia prouenire ex necessitate violenter cogene- C ter, sicut sextum & trigesimum quartum primi plenius recitarunt; & hi omnes in peccato quo hber hominis hominem totaliter excusabant, & naturam, fatum, vel Deum, immò necessariò semper Deum Autorem naturæ & fati, præscientia, prædestinationis & reprobationis totaliter accusabant. Hi etenim Manichæi posuerunt duas naturas primas contrarias & æternas, vnâ bonam, alteram verò malam, sicut recitant plenius 1um. & 26um. primi: Qui & consequenter ulterius posuerunt duas animas in quolibet homine ab illis duabus naturis correspondenter im- pressas, vnam bonam omnium bonorum operum hominis effectivam, altetam verò malam omnium malorum effectivem, sicut patet per Aug. de duabus animabus contra Manich. de natura & gratia, de bono perseverantia, de vera religione, & alijs locis multis; dixeruntq; animam illam malam naturaliter facere quicquid facit, scilicet necessitate naturæ; quare & hominem in malo quolibet excusari, & ipsam naturam animæ seu eius autorem tantummodo accusari: Vnde Aug. §. contra Iulianum 9. Christiani, inquit, non sicut tu simulas, cum Manichæi dicunt inesse carni sive mali necessitatem, quod malum illi substantiale & Deo coæternum D esse mensurunt, sed dicunt sicut cum Apostolo, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Idem de natura & gratia 1. Vidi, inquit, hominem zelo ardentissimo accensum aduersus eos, qui cùm in suis peccatis humanam voluntatem debeant accusare, naturam potius accusantes humanam, hominem per illam excusare conantur. Quare & isti ha- H erent dicere consequenter hominem peccatumvitare non posse propter puram necessitatem naturæ. Vnde Hieron. epist. 32^a. ad Damatum Papam; Liberum, inquit, arbitrium sic confitentur, vt dicamus nos semper indigere auxilio Dei, & tam illos errare qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quām illos qui cum Iouiniano assertunt hominem non posse peccare: Vt ergo; enim tollit arbitrij libertatem: Ipsi tamen Manichæi hominem peccatum, eo quod necessitate naturæ peccatum, dixerunt penitus excusandum, & naturam vel eius autorem solūmodo accusandum. Hæc autem opinio, licet rudit nimis sit & grossa, quandoq; deceperat Aug. ipsomet testante §. Confess. i o. lub his verbis; Mihi videbatur non esse nos qui pec- E camus, sed nescio quām aliam in nobis peccate naturam, & delebat superbiam meam extra culpam esse, & cùm aliquid mali fecissem, non confiteri me fecisse, vt sanares animam meam, quoniam peccabat tibi, sed excusare me amabam, & accusare nescio quid aliud, quod mecum esset, & ego non esset; & ideo erat peccatum meum insanabilius, quo me peccatorem non esse arbitrabar: quod & liber fuis de moribus Manichæorum similiter contestatur, quod & patet [similiter] legentibus vitam suam. Alij etiani ponentes qualemcunq; necessitatem naturæ, se peccantes excusare volebant, & accusare naturam: Vnde B. Hier. ep. 36^a. ad Amandum Præfb. Hieronymus de diversis questionibus in solutione secundæ quæst. sic ait; Omnes homines vitijs nostris fauemus, & quod propria facimus voluntate ad naturæ referimus necessitatem. Item Aug. de Auguſtinus, vera & falsa pœnitentia vlt. Non itaq; peccantes, inquit, dicamus, Non aliud potui, nec mirum si

Si deditus sum fornicationi, quia talis creatus sum naturæ & fragilitatis: Fragilitas enim, non A voluntas, me cogit committere criminalia. Errat, qui sic fallitur; Natura enim talis est ut possit quisque resistere malo cui se subiicit ex arbitrio. Secundi similiter supponentes actus humanos necessitati fatali, hominem peccantem excusant, fatum seu Deum potius accusando:

|| Armenius

Vnde Ammonius || Erineus in recordatione in librum perihermenias Aristot. sup.c.vlc. primi recitans opiniones circa euētū futurō, sic ait; Neq; omnino idioticæ dispositionis homines inuenies neghientes meditationem de hoc theorematē, sed hos quidem velut omnibus ex necessitate factis, causis eorum in quibus peccant ad fatum vel prouidentiam diuinam & damnationalem referre tentantes; sicut quidam ineruditè apud Homerum dicit; Ego autem non sum causa, sed Iupiter & fatum. Item Aug. super illud Psal. 31. dixi, Confitebor (seu pronuntiabo secundum translationem quam exponit) aduersum me iniustitiam meam Domino, ita dicit; Multi pronuntiant iniquitatē suam, sed aduersus ipsum Dominum Dcū, quando inueniuntur in peccatis suis, dicunt, Deus hoc voluit. Si enim homo dicat, Non feci, aut hoc factū quod B arguis non est peccatum, non pronuntiat nec aduersum se nec aduersum Deum: si dicat, feci prorsus & peccatum est, sed Deus hoc voluit, quid ergo feci? hoc est pronuntiare aduersus Deum. Fortè dicatis, Nemo dicit, quis est qui dicat, Deus hoc voluit? Multi & hoc dicunt; sed & qui hoc non dicunt, aliud dicunt; quid dicunt? fatum mihi fecit, stellæ meæ fecerunt. Ita iā per circuitum ad Deum volunt peruenire, per circuitum volunt peruenire ad Deum accusandū, qui nolunt de compendio venire ad Deum placandū, & dicunt, Fatum mihi fecit. Quid est fatum? Stellæ meæ fecerunt; quid sunt stellæ? certè iste, quas in cælo cōspicimus; & quis eas fecit? Deus; quis eas ordinavit? Deus; ergo vides quid voluisti dicere; Deus fecit ut peccaret; ita ille iniustus, tu iustus, qui nisi ille fecisset, tu non peccasses. Tolle istas excusationes in peccatis, memento illius Psal. Nec declines cor meū in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis cū hominibus operantibus iniquitatem. At enim maligni sunt, qui defendunt peccata sua; maligni sunt & qui numerant sydera, & qui cōputant stellas & tēpōra, & dicunt, quis, quando || vel/pec- C cet vel bene viuat; & quando Mars faciat homicidā & Venus adulterū; magni docti viri & electi videtur in sacculo, sed quid ait in Psal. Ne declines cor meū in verba mala cum hominibus operantibus iniquitatem, & non cōmunicabo cum electis eorum? Dicant illi || electos & doctos numeratores syderum, dicant illi sapientes [eos] qui quasi digerunt in digitis facta humana, & scribunt de stellis mores humanos; Cū lib. arb. me creauit Deus; si peccavi, ego peccavi, vt non solum pronuntiem iniquitatem meam Domino, sed aduersus me, non aduersus eum; ego dixi, Domine miserere mei: clamat æger ad medicum; ego dixi; quare, ego dixi, sufficeret? dictum est ego, ego, non fatum, non fortuna, non diabolus, quia nec ipse coegit, sed ego persuadenti confensi, ego dixi, Domine miserere mei. His & concordant multi Doct. catholici multis locis 28. primi breuiter memorati. Tertij euā, qui, data præscientia, prædestinatione, reprobatione, prouidētiavē diuina, auctus humanos necessitati violēter cogenti subiicit, hominē à peccato D exculat, & pro ipso Deū accusat, sicut planè testatur autoritates quā plurimè 34° primi plenius allegatae. Multis enim videtur præscientiā Dei &c, huiusmodi libertati arbitrii & merito repugnare: Vnde & Ansel. de Concor. 5. dicit; pro illo autē arbitrio tantū, & pro libertate ista vētilatur questio. Sine quib⁹ homo saluari nequit, postquā potest illis vti. Nā ideo cōqueratur multi; quia putant ad salutē, vel ad dānationem nihil valere lib. arb. sed solam necessitatem propter Dei præscientiam. Item Aug. 3. de lib. arb. 2. proponens hanc questionem sub nomine discipuli, ita dicit; Ineffabiliter me mouet quomodo fieri possit, vt & Deus præscius sit omnium futurorum, & nos nulla necessitate peccemus. Quisquis enim dixit aliter evenire aliquid posse, quām Deus ante præsciuit, præscientiam Dei destruere insanillima impietate molitur. Quapropter si primum hominē peccaturum esse præciverat, neceſſe erat id fieri quod futurum esse præsciebat Deus; quomodo eligitur voluntas libera, vbi tam ineuitabiliis appetit necelitas; vbi Aug. statim respondendo subiungit, Pulsasti vehementer misericordiam Dei; Af- sit, apriacq; pulsantibus; Veruntamen partē maximam hominū ista quest. torquet non ob a- E liud crediderim, nisi quia non piè querunt, velociorelq; sunt ad excusationē quā ad confessiōnē peccatorum suorū. Alij enim nullam diuinam prouidentiā præsse rebus humanis libenter opinantur, dumq; fortius cōmitiunt casibus & animos & corpora sua, tradunt se feriendos & dilaniandos libidinibus, diuinā iudicia negātes, humana fallentes; eos à quibus accusantur, fortune patrocinio propulsare se putant. Aliquando vero quānegare non audeant præsidere humanae vitæ prouidentiam Dei, malunt tamen eam vel infirmar vel iniustiar vel malam nefario errore credere, quām sua peccata pietate supplici confiteri. Et infra 3. Hoc te mouet, & hoc miraris, quomodo non sint contraria & repugnantia, vt & Deus præscius sit omnium futurorum, & nos non necessitate, sed voluntate peccemus. Si enim præscius

Augustinus

|| vult

|| electi & docti

Augustinus.

A scius est Deus, inquis, peccatum esse hominem, necessitatis est ut peccet; si autem necessitatis est, non ergo est in peccando voluntatis arbitrium, sed potius inevitabilis & fixa necessitas; qua ratione in hoc videlicet ne conficiatur, times ut aut Deus futurorum omnium praescientius impie negetur, aut si hoc negare non possumus, fateamur non voluntate sed necessitate peccare. Et inferius adhuc 4. Sub nomine discipuli scribitur & queritur isto modo; Non dum video quomodo sibi non aduersantur haec duo; praescientia Dei de peccatis nostris, & nostrum in peccando liberum arbitrium. Nam & iustum Deum necessitatis est fateamur & praescium; sed scire vellem, qua iustitia puniat peccata quae necessitatis est fieri? aut quomodo non sit necessitatis fieri, que futura esse praesciuntur? aut quomodo creator non deputandum est quicquid in eius creatura fieri necessitatis est? quam questionem, opponendo & respondendo, diffusè prosequitur multis capitulis consequenter. Idem de vera & falsa pœnitentia 8. Sunt, inquit, qui defendant culpam ex Dei prouidentia, reputantes Dei ordinationi & necessitatibus, quod reli-

B etum est voluntati & arbitrij libertati. Idemque in confutatione catholicæ 16. capitulorum sibi per Pelagianos falso imputatorum, recitat obiectiōnē eorum 13. in haec verba, Quod omnes fideles illi & sancti, qui ad æternam mortem praedestinati sunt, quando ad votum suum relabuntur, virtus etiam suo facere videntur, sed ipsius virtutis causa est diuina prædestinationis, quæ illis latenter subtrahit bonas voluntates, quod & multæ aliae obiectiōnes eorum ibi recitatae prætenduntur. Quare & ipsi Pelagiani prædestinationem simpliciter abnegarunt, vel eam tantum & vix in Christi Apostolis concederunt, sicut multi libri Augustini ostendunt, sed specialiter liber de bono perseverantia multis capitulis versus finem; specialissimè vero liber eius de prædestinatione contra Pelagianos, in quo per scripturam canonicam, & per rationem similiter ostendit prædestinationem diuinam generaliter concedendam; qui liber eius immediatè debet sequi opus eius prædictum de confutatione 16. capitulorum per Pelagianos sibi obiectorum; unde & in eius principio ita dicit, Addere eriam haec quam maximè

C huic operi, de his scilicet 16. capitulis nunc præmisso oportet, ut & vestra calumnia, quam obiecere nobis soletis, per illuminationem gratia Saluatoris reuinatur, imò confutetur, & nostræ fidei integritatis comprobetur. Credere nos quippe vel prædicare flagitatis, quia cum lege Dei & Prophetis, cum Evangelio Christi eiusque Apostolis prædestinationem dicimus, quod quosdam homines sic prædestinat ad vitam regni cœlorum, ut si nolint orare, iejunare, aut in omni opere diuino vigiles esse, eos omnino perire non posse, nec pro rorsus debere sui esse sollicitos, quos Deus, quia voluit, semel iam eligendo prædestinavit ad vitam; quosdam vero prædestinavit in gehennæ pœnam, ut etiam si credere velint, si ieunijs & orationibus omnique se voluntari diuina subiecerint, in his Deum non delectari, & vitam illis æternam in toto dari non posse. Et infra eodem vlt. Prædestinationem igitur negare, quam apud Deum esse breuiter probauimus, in maius blasphemiam est, quam non tantum sicut soletis dicere in Apostolis debemus accipere, sed & in Patriarchis, Prophetis, Martyribus, & Confessoribus, in

V omnibus sanctis & Deo dignè servientibus. Porro cum intellectus dictorum ex causa dicendi rationabiliter sit pensandus, considerandum est valde in libris Autorum refellentibus hos eruditores, quis & ubi quem refellat, & iuxta haec oportet elicere dictorum omnium intellectum. || confitemendum

Vbi namque contradicendo primo istorum errorum dicunt absolutè actus humanos non ex necessitate, sed liberè prouenire, intelligendum est de necessitate naturæ, & de libertate sibi opposita, sicut & aduersari intellexit: alii enim non esset verus elenchus, nec vera contradictione contra ipsum. Nam secundum Philosphum 1. elenchorum, ubi de ignorantia elenchi determinat, Elenchus est contradictione eiusdem & viuis, non nominis tantum, sed rei & nominis secundum idem & ad idem: ubi vero redarguendo secundum, tale quid dicunt, intelligendum est de necessitate fatali stellarum, & de contraria libertate: ubi autem tertium reprobo remouent necessitatem simpliciter ponentes liberam potestatem, intelligendum est de necessitate ex parte Dei praescientis, vel quidlibet simile faciens violenter cogente, ex-

E cufante peccatum, meritorumque tollente, & correspondenter est contrario de libera potestate. Quamobrem vltius est sciendum, quod primum istorum errorum destituit Philosophus generaliter 9. Metaphys. i. c. & post, sicut 4. huius plenius allegavit, alij quoque multi Philosophi alijs locis multis. Vnde Ammonius ubi prius, recitat opinionem dicentem omnia ut euenerit ex necessitate, & hoc ipsum ex necessitate euenerit ut dicant, quod omnia sunt necessaria, vel quod omnia sunt in nobis; quam reprobat isto modo: Si quidem secundum verum est, non omnia ex necessitate; si autem primum, quomodo opinabuntur quidam oppositionem, quod multa sint in nobis? A natura enim omnia necessaria producent, ut ponit illorum sermo, moueri nos præter naturam ad sententiandum contra ea quæ sunt ab ipsa, penitus mirabile & consimile: ut si quis medicatiuum artem docens, per hoc ipsum instruxit discipulos

pulos destruere principia artis quæsi didicerunt, quamvis artificem quidem verisimile facere A aliquid eorum quæ præter artem, non secundum quod talis, puta medicum date corrupti-
Boetius. vum aliquid vel venenosum, tanquam habentem animam à seipso mobilem, & arte nihil fa-
ciente ; naturam tamèn contrarium aliquid proprio sui facere impossibile est. Boetius quo-
que super eundem locum dicit Animal esse triplex, scilicet subiectum naturæ, subiectum coe-
lo, subiectum rationi & libero arbitrio voluntatis : & declaratis duabus primis speciebus,
|| quæ subdit de tertia, || quia nos sumus cuncti diuinae providentiae subiecti, ex ipsa quoque diu-
Gratianus. norum voluntate pendemus. Per hoc ergo vult dicere, quod homines non sunt subiecti ne-
cessitati naturæ, sicut animalia cætera sunt subiecta. Idem quoque de consolatione Philo-
sophia prosa ultima, ostendit non omnia prouenire ex necessitate naturæ ; cuius verborum
series recitat in canone 23. quæstione 4. Non ergo, quamvis Gratianus nihil inde Boetio,
sed totum tribuat Augustino, ut sic contra cum meritò valeat conqueri, sicut & fecit Virgi-
lius in simili casu, dicens ; B

*Hoc ego composui versus, tulit alter honores:
Sic vos non vobis mellificatis apes,
Sic vos non vobis pullificatis aues,
Sic vos non vobis vellificatis ones.*

Augustinus. Item Augustinus questionum veteris & noui testamenti prima sic ait, Si homo potestatis suæ non esset, subiectus fuerat necessitatibus, vt neque boni operis haberet gloriam, neque mali pœ-
nam, sed fuisse vnu ex pecoribus. Et quæstione secunda, Si diabolus natura malus esset, pœnam illi promittere aut dementis erat aut iniqui : quis enim arguar eum, quem videt non aliter aliquid facere, quam natura eius admittit ? Aut quicquid potest succenseri quia viri, aut aquæ quia intrigidat, cum non viri quæ voluntate hoc faciat, sed natura ? Et infra, Si hæc na-
turaliter putatur facere, reus constitui non potest, quia hoc facit quod natura suæ est & po-
test, & non facit quod non potest, quia natura suæ non est ; itaque neque laudandus neque condemnandus est, quia non voluntate hæc facit, sed impulsu naturæ. Hæc generaliter con-
tra hunc primum errorem, qui & in alijs locis quampluribus & ab alijs multis Autoribus si-
militer condemnatur, secundum & concorditer tertium secundi condemnat. Sed adhuc vle-
terius aduentum contra istum errorem, quantum Manichæos concernit ; quod contra ipsos Manichæos beatus Augustinus scripsit specialiter & principaliter multis libros ; librum scilicet de libero arbitrio, ut patet 1. Retract. 9. & de bono perseverantia 27. & deinceps li-
brum de Genesi contra Manichæos, sicut tam ipseliber quam t o. primi Retract. ostendit ; librum de vera religione, sicut capit. 13. tam illius libri, quam primi Retract. ostendit ; libros de duabus animabus contra Fortunatum Manichæum, contra Adimantum Manichæi disci-
pulum, contra epistolam Fundamenti, contra Faustum Manichæum, contra Felicem Mani-
chæum, De natura boni, contra Secundinum, sicut 22. primi Retract. cum secundo, septi-
mo, octavo, nono, & decimo secundi clarissime manifestat. Contra quem & quos similiter in multis alijs libris suis, licet non ita principaliter, incidenter tamen & partialiter inuehit multis locis. Hunc quoque errorem quantum ad partem eius secundam, damnavit Stephanus Episcopus Parisiensis sub his verbis quod liberum arbitrium est potentia passiva, non activa, & quod de necessitate mouetur ab appetibili : || iterumque sub istis, quod voluntas de-
se est indeterminata ab opposita sicut materia, determinatur autem ab appetibili sicut materia ab agente ; quam sententiam similiter sapiunt multi alij articuli ab eodem similiter condem-
nati. Hunc etiam eundem errorem, quantum ad tertiam eius partem, damnavit idem Episco-
pus sub his verbis ; quod voluntas hominis necessitatut per suam cognitionem, sicut appeti-
tus bruti : & iterum sub hac forma ; quod voluntas necessariò sequitur quod principaliter creditur à ratione, & non potest abstinere ab eo quod ratio dictat : hæc autem necessitas non est coactio, sed natura voluntatis. Eundem quoque errorem pro quarta & ultima eius parte, quare & secundum [errorem] principalem de necessitate fati stellarum, idem opus in multis articulis condemnauit, sicut tertium secundi plenius recitauit. Hunc & Ammonius, atque Boetius super 1. peri hermenias vlt. iuste damnant. Quem & damnant omnes Philosophi, exceptis paucis Mathematicis, Geometricis, || Necromanticis, cæterisque Diuinis, qui in ea parte nequamam Philosophi, sed fruophilis potius sunt dicendi ; nec omnes Mathematici hoc concedunt, sed quidam directè oppositum confiteor, sicut tertium secundi plenius re-
citauit. Quem & Augustinus 5. de Civitate Dei, & 83. questionum 45. 2. de doctrina Chri-
stiana, & post de quæstionibus veteris & noui Testamenti 115. & multis alijs locis feruentि zelo

Stephanus.
|| itemque

|| Nigro-
manticis

C

D

E

- A zelo condemnat: quem & omnis turba catholicorum Doctorum varijs locis reprobat & condemnat, sicut 28. primi aliquiliter recitauit. Tertium autem errorem reprobant Ammonius & Boetius vbi prius. Quem etiam Pelagianorum errorem, ac ipsos Pelagianos errantes reprobat Augustinus, & alij Doctores Catholici multis locis, sicut aliquiliter recitat tricelimum quartum primi, & alia que sequuntur, & specialiter in libris contra Pelagianos conscriptis: in libro scilicet de Prædestinatione contra Pelagianos superius memorato; in libro de prædestinatione sanctorum ad Prosperum, & Hilarium; in libello de prædestinatione & gratia Dei, qui primo libro sermonum suorum ponit quintus sermo, Hypognosticon, De libertate arbitrio ad Hilarium, De natura & gratia, De correptione & gratia, De gratia & libero arbitrio, De bono perseverantie, De gestis Pelagi, De gratia Christi, & peccato originali contra Pelagium & Coelestium, Contra duas epistolas Pelagianorum in libris quatuor ad Bonifacium, Contra Julianum Pelagi discipulum in sex libris, De perfectione iustitiae hominum ad Paulum & Eutropium, Contra Coelestium Pelagianum, De confutatione 16. capitulorum Augustino per Pelagianos falsè imputatorum; In epistolis suis ad Sextum Romanæ Ecclesiæ Presbyterum, ad Valentimum Monachum, ad Innocentium Papam, & alijs. In quibusdam etiam alijs libris suis, licet aliam materiam principaliter prosequatur, incidentaliter tamen quandoque Pelagianam hæresin redarguit & refellit, vt 3. de libero arbitrio, 1. Rerum. & 2. multis capitulis, De verbis Domini, De verbis Apostoli, Super Iohannem, & Super Psalterium frequentissimè, in alijs quoque libris suis non paucis, nec a me facilè numerandis. Contra istum quoque errorem specialiter scripsit Anselmus librum de concordia præscientie, prædestinationis, & gratiae cum libero arbitrio. Item beatus Prosper, cuius in canone dist. 15. capitulo ultimo, inter ceteros Doctores Catholicos Propter opera velut authenticâ comprobantur; In libro suo intitulato pto prædicatoribus gratiae Dei
- C contra librum Cassiani Presbyteri, qui prænotatur De protectione Dei, Pelagianorum errorum secundum redarguit & elidit. Quod & facit similiter venerabilis Beda in libro suo contra Julianum, qui est primus suorum super Canticum Canticum. Beatus quoque * Gregorius, & alij sancti Patres id ipsum faciunt multis locis. Advertendum igitur diligenter, quod * Ango. - Autores vbi errorem istum redargunt, & negant necessitatem à libero arbitrio, intelligunt necessitate proueniente ex præscientia, prouidentia, seu prædestinatione diuina aduersari libertati, & violenter cogente, excusante homines in peccatis, & Deum de omnibus accusante; necessitatem verò spontaneam nunquam negant, imo concedunt. Vnde Augustinus de prædestinatione * contra Pelagianos 9. dicit se non dicere, vt Pelagiani putabant, Deum non prædestinatos precipitare inuitos ad quodlibet opus mortis, quod & planè testantur autoritates quamplurimæ tricelimo quarto primi, & hoc eodem capitulo superius allegatae. Sunt & præter has alia hoc idem testantes. Gratianus enim vicecima tercia quæstione, 4. Va-
- D sis it, allegat Augustinum dicentem, Vasis itæ Deus nunquam redderet interitum, si non spontaneum inueniretur homo habere peccatum, quia nec Deus peccanti homini iuste infert iram, si homo ex prædestinatione Dei cecidisset in culpm. Et statim subiungit aliam eius autoritatem dicentem, Prædestinationem Dei sive ad bonum sive ad malum in hominibus operari ineptissime dicitur, vt ad utrumque homines quedam necessitas impellere videatur; impellere, inquit, scilicet violentè, vel sic saltē vt non ex se hæc faciant, sed tantum moti ab alio: Impulsio enim & expulsio sunt species pulsionis, quæ, sicut patet 7. Phys. 10. est motus violentus, vel saltē tantum ab alio, non à pullo. Quare & Autoritas vt removat violentiam & motum tantum ab alio statim subiungit, Cùm in bonis voluntas sit intelligenda non sine gratia, in malis autem voluntas intelligenda est sine gratia. Quare & Gratianus inferioris sic concludit, Non ergo necessitatem facit correctionis vel obdurations diuina prædestinatione seu præscientia, cùm boni per gratiam corriganur, libero arbitrio mali pereant. Item Augustinus in sermone de prædestinatione & gratia Dei 17. Si dicitur, inquit, iam Pharaonem non posse mutari, quia cum præficerat Deus non esse murandum; Respondetur, Dei præscientiam non cogere hominem vt talis sit, qualem præciuiit Deus, sed præficere talum futurum qualis futurus est, quamvis eum non sic fecerit Deus; quoniam si cogit esse, hoc vtique cogit quod non est. Porro, si præficerat futurum esse quod non est, præscientia non est, quod de Deo quām impī dicatur; adueretur quilibet qui peccatis suis non inde blanditur, quod Deus eum peccatorem futurum esse præficeret. Idem de gaudiis iustorum & poenis malorum, sive de triplici habitaculo Dei, inquit; Præscientia neminem cogit ad peccandum, vt multi errantes dicunt: Si enim, inquit, præficerat Deus Adam peccatum esse, non peccate non potuit; ex quo errore nascitur Deum causam esse peccati, quod nefas est dicere; & illi tamen etiam suis
- E Augu...
sermone de prædestinatione & gratia Dei 17. Si dicitur, inquit, iam Pharaonem non posse mutari, quia cum præficerat Deus non esse murandum; Respondetur, Dei præscientiam non cogere hominem vt talis sit, qualem præciuiit Deus, sed præficere talum futurum qualis futurus est, quamvis eum non sic fecerit Deus; quoniam si cogit esse, hoc vtique cogit quod non est. Porro, si præficerat futurum esse quod non est, præscientia non est, quod de Deo quām impī dicatur; adueretur quilibet qui peccatis suis non inde blanditur, quod Deus eum peccatorem futurum esse præficeret. Idem de gaudiis iustorum & poenis malorum, sive de triplici habitaculo Dei, inquit; Præscientia neminem cogit ad peccandum, vt multi errantes dicunt: Si enim, inquit, præficerat Deus Adam peccatum esse, non peccate non potuit; ex quo errore nascitur Deum causam esse peccati, quod nefas est dicere; & illi tamen etiam suis

suis verbis alligantur. Si enim quod præscientia Dei habuit, necesse est fieri, ideo voluntate A propria homo peccavit, & non aliqua necessitate, qua in præscientia Dei fuit ut voluntate & libero arbitrio, & non necessitate cogente peccaret. Si ergo præscientia Dei non potest vitari, non potuit homo aliter peccare nisi voluntate, nulla alia vi cogente, quia ita eum præscivit Deus peccatum: Si ergo voluntate, non coactus, duxus est ad peccandum, potuit sine dubio non peccare si vellet; ideo pœnam meruit, quia non in iustus peccauit, alioquin a Deo pœnam mortis non suscepseret. Idemque 3. de libero arbitrio 4. respondendo quæstionis discipuli superioris recitat: sic ait; sicut itaque non sibi aduersantur hæc duo, ut præscientia tua noueris, quod alius sua voluntate factus est; Ita Deus neminem ad peccandum cogens, prænudet tamen eos, qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non iudicet iustus, quæ fieri non cogit præscivit? Sicut enim memoria tua non cogis facta esse quæ præteriere, sic Deus præscientia sua non cogit facienda quæ futura sunt. Vnde & 381. propositio sententiarum Prospere

Augustinus. Et supra 3. ostendit istam consequentiam non valere, Deus præscit hominem peccatum, ergo homo non voluntate, sed necessitate peccabit; quia si voleret, cum Deus præsciat se factum cuncta quæ faciet, ipse non voluntate, sed necessitate faceret iuuentu. Et infra 5. solvit tertiam quæstionem præmissam, ostendens peccatum creature non esse deputandum vituperabiliter creatori. Vult igitur Augustinus in locis istis & similibus negare ab homine necessitatem inuitam violenter cogentem voluntatem, & potestatem libertam admitem; non autem necessitatem spontaneam: vnde & supra eiusdem 3. dicit discipulo; vide quam facile de tam magna quæstione respondeam. Certe enim hoc te mouet, & hoc miraris, quomodo non sunt contraria & repugnantia, ut & Deus præscivit omnium futurorum, & nos non necessitate, sed voluntate peccemus. Si enim præscivit Deus, inquis, peccatum esse hominem, necesse est ut peccet: si autem necesse est, non est ergo in peccando voluntatis arbitrium, sed potius inevitabilis & fixa necessitas. Et respondendo innuit argumentum C peccare in forma dupliciter; primo quia hæc consequentia prima non valet, Deus præscit hominem peccatum, ergo homo necessitate non voluntate peccabit. Secundo, quia hæc consequentia secunda non tenet; necesse est hominem peccare, non est ergo in peccando voluntatis arbitrium, sed potius immutabilis & fixa necessitas: per totum illud capitulum consequenter multis rationibus conatur ostendere istam consequentiam non valere; hoc de necessitate errat vel fiet, ergo non libera voluntate, ostenditque quod oppositum consequens & antecedens, scilicet libera voluntas & necessitas non repugnant; & hæc est continentia totius illius capitulo tertij. Prima autem ratio, qua ostendit necessitatem ex præscientia Dei ortam nequaquam esse inuitam, nec adimere liberam voluntatem, est ista; Deus præscit te factum te beatum sua voluntate, quæ Dei voluntas tibi est necessitas, ergo in iustus eris beatus, dicit Augustinus discipulo, quasi dicetur, Minime sequitur, quod & discipulus confitetur; Si enim, inquiens, mihi esset potestas ut essem beatus, iam profecto essem: volo enim etiam D nunc & non sum. Quam rationem confirmat innuendo distinctionem necessitatis præmissam, cum dicit; Recte possumus dicere, non voluntate senescimus, sed necessitate, aut non voluntate infirmamur, sed necessitate, aut non voluntate morimur, sed necessitate, aut si quid aliud huiusmodi: non voluntate autem volumus, quis vel delitus audeat dicere, per hoc innuens euidenter, quod voluntas humana, quæ secundum eum Enchirid. 86. pro statu præsenti necessario vult beatitudinem, vel saltet pro statu futuro necessario ipsam volet, non vult eam aut volet necessitate naturali aut inuita, cuiusmodi est necessitas tenescendi, infirmandi & moriendo, sed necessitate spontanea: quare & subdit, Quamobrem quamus præscivit Deus nostras voluntates futuras, non ex eo tamen confitetur, ut non voluntate aliquid velimus: nam de beatitudine dico, cum futurus es beatus, non te inuitum, sed volenter futurum. Alia ratio sua est talis, necessitas ex præscientia Dei descendens non tollit, sed firmat potius voluntatem. Si enim quia Deus præscivit me libere volunturum, E necessario sequitur quod libere velim; ergo volam libere non in iustus, neque coactus. Vnde sic ait; Attende, quæso, quanta cætitate dicatur, Si præscivit Deus futuram voluntatem meam, quoniam nihil potest aliter fieri quam præscivit, necesse est ut velim quidem quod ille præscivit: si autem necesse est, non iam voluntate, sed necessitate illud me velle fatendum est. O stultitiam singularem! Quomodo ergo non potest alius fieri quam præscivit Deus, si voluntas non erit, quam voluntatem futuram ille præscivit? Cum enim sit præscivit voluntatis nostra, cuius est præscivit, ipsa erit; voluntas ergo erit, quia voluntatis est præscivit: non ergo per eius præscientiam mihi potestas adimitur, quæ propterea mihi certior aderit, quia ille, cuius præscientia non fallitur, affuturam mihi esse præscivit. Ecce iam non nego ita necesse esse fieri quæcumque præscivit Deus, & ita eum peccata nostra præscivit, ut maneat tamen nobis voluntas

A voluntas libera, atque in nostra posita potestate. Quid clarius, quid planius potest dici? Ecce non negat necessitatem, ut maneat tamen voluntas. Quare & infra 11. sic concludit; Quæ cum ita se habeant, tantum abest à vero quod Creatori deputanda existimantur peccata creature, quamvis necessitate hant, quæ ipsa futura præciuit, ut cum dixeris non te inuenire quomodo non ei deputetur quicquid in eius creatura fieri necesse est, Ego contra non inueniam modum neque ioueniti posse, atque omnino non esse confirmem, quo ei deputetur quicquid in eius creatura ita fieri necesse est, ut voluntate peccantium fiat. Quem secutus Anselmus de Concordia 1. innuens distinctionem de necessitate præmissam ostendit, quod necessitas præscientiam Dei sequens non repugnat libertate voluntati; & hoc duplice ratione. Prima, quasi ex arte obligatoria sumitur, & est talis; Si talis necessitas & libertas repugnant, impossibile est eas simul stare; ergo si ponatur eas simul stare, aliquid impossibile consequetur; sed hoc positio, nullum impossibile sequitur. Secunda ratio sua simili rationi Augustini præmissæ est talis; si prædicta necessario sunt futura, ergo sicut præciuntur esse futura, sic sunt futura; sed multa præciuntur esse futura sine necessitate, scilicet iuventu & cogente, quia libera voluntate; ergo sic erunt. Has autem rationes cum lententia distinctionis præmissæ diffuse prosequitur in hac verba: Videntur quidem præscientia Dei & liberum arbitrium repugnare, quoniam ea, quæ Deus præscit, necesse est esse futura, & quæ per liberum arbitrium fuerint, nulla necessitate prouenient. Sed repugnant; Impossibile est simul & esse præscientiam Dei, quæ omnia præuidet, & aliiquid fieri per libertatem arbitrij; quæ impossibilitas si abesse intelligitur, repugnantia, quæ videatur inesse, pœnè remouetur. Ponamus igitur simul esse & præscientiam Dei, quam sequi necessitas futuraru' reru' videatur, & libertatem arbitrij, per quā multa viva necessitate fieri creduntur; & videamus virū impossibile sit hæc duo simul esse: quod si est impossibile, oritur inde aliud impossibile; Impossibile liquidē est, quo posito, aliud impossibile sequitur. Sed si aliiquid est futuru' sine necessitate, hoc ipsum possit præscrire Deus, qui præscit omnia futura; qd autē præscit Deus necessitate futuru' est sicut præscitur; necesse est igitur aliiquid esse futuru' sine necessitate, vel præsciri sine veritate. Ne quaquā ergo recte intelligēti nomen, repugnare videntur præscientia, quam sequitur hæc necessitas, & libertas arbitrij, à qua remouetur necessitas, quoniam & necesse est, quæ Deus præscit, futura esse, & Deus præscit aliiquid esse futuru' sine omni necessitate. Sed dices mihi, non remoues tamen à me necessitatē peccandi, vel non peccandi, quoniam Deus præscit me peccatum vel non peccatum, & ideo necesse est me peccare si pecco, vel non peccare, si non pecco; ad quod ego; Non debes d.cere, præscit me Deus peccatum tantum, vel non peccatum, sed præscit me Deus peccatum sine omni necessitate vel non peccatum; & ita sequitur quod siue peccaueris, siue non peccaeris, virūque sine necessitate erit, quia præscit Deus futurum esse sine necessitate hoc quod erit: vides ergo impossibile non esse, simul esse præscientiam Dei per quam futura, quæ præscit, dicuntur esse ex necessitate, & libertatem arbitrij, per quam multa sunt sine necessitate. Si enim est impossibile, sequitur aliud impossibile; sed nulla ex hoc nascitur impossibilitas. Forsan dicis; Nondum auster à corde meo vim vim necesisatis cum dicas, quia necesse est me peccatum esse vel non peccatum esse sine omni necessitate, quia hoc Deus præscit: necessitas enim videatur sonare coactionem vel probationem. Quare si necesse est me peccare ex voluntate, intelligo me cogi aliquæ occulta vi ad voluntatem peccandi, & si non pecco, à peccandi voluntate prohiberi: quapropter necessitate video mihi peccare si pecco, vel non peccare si non pecco; & ego; Sciendum est quod sœpe dicimus necesse esse quod nulla videatur esse, & necesse non esse quod nulla prohibitione remouetur. Iam dicimus, necesse est Deum esse immortalem, & necesse est Deum non esse iniustum, non quod aliqua vis cogat ipsum esse immortalem, aut prohibeat esse iniustum, sed quando nulla res potest facere ut non sit immortalis, aut ut sit iniustus; sic vtique; sic dico necesse est peccatum te esse vel non peccatum sola voluntate, sic Deus præscit; Non est intelligendum quod aliiquid prohibeat voluntatem quæ non erit, aut cogat illam esse quæ erit: Hoc ipsum namque præscit Deus qui præuidet aliiquid futurum ex sola voluntate, quæ voluntas non cogitur aut prohibetur villa alia re, & sic ex libertate fit quod sit ex voluntate. Qui & infra eodem 7. habet eundem processum, prædestinationem cum libero arbitrio concordando, vbi & sic dicit; Neque præscit Deus, neque prædestinat quemquam iustum futurum ex necessitate. Non enim habet iustitiam qui eam non seruat libera voluntate; Pariter igitur quamvis necesse sit fieri quæ præciuntur, & quæ prædestinantur; quod tamen præscita & prædestinata non eueniunt cù necessitate quæ præcedit rem & facit, sed eâ, quæ iam sequitur, sicut supra diximus; Non enim ea Deus, quamvis prædestinet, facit voluntatem cogendo, aut voluntati resistendo, sed in sua illam potestate dimittendo; quamvis tamen sua voluntas viratur potestate, nihil tamquam facit quod Deus non

faciat in bonis sua gratia, in malis non sua, sed eiusdem voluntatis culpa: patet ergo quod non A negat à libero arbitrio hominis necessitatem spontaneam, sed inuitam & violenter cogentem, Deum accusantem de culpa, & hominem excusantem; Quod & plane testantur autoritates ipsius præmissæ in ostensione corollarij primi huius. Legenti igitur mihi libros Autorum, & etiam atque etiam relegenti, & nequaquam, ut arbitror, negligenti, constanter apparet, ipsos tantum velle negare à libero voluntatis arbitrio necessitatem aduersariam libertati, seu ademitoriam libertatis, scilicet necessitatem naturalem, fatalem, & violentam, quia tantum circa istas fuit eratum. Multi enim falsigraphi atque hæretici supposuerunt hominis voluntatem alicui necessitatem istarum, alteri autem nullus: necessitatem verè spontaneam & consentaneam libertati non videtur mihi quenquam Autorum velle negare à libero arbitrio voluntatis.

COROLLARIVM.

B

Corollarium, quod necessitas & libertas ac meritum non repugnant ad inuicem, & vel repugnant.

EX his autem reputo manifestum, quæ necessitas & libertas ac meritum non repugnant ad inuicem, vel repugnant. Necessitas enim spontanea nequaquam libertati repugnat, sicut præmissa hic & primo ac secundo huius ostendunt, quia nec merito repugnabit. Hæc autem necessitas spontanea adhuc est duplex, scilicet præcedens & sequens, sicut potest haberi ex secundo huius; sicut & libertas est duplex; una omnino simplex & penitus absoluta, altera vero secundum quid dicta, sicut 5. & 9. huius ostendunt. Harum autem necessitatium neutra repugnat libertati contradictionis secundum quid dictæ, nec sequens repugnat libertati contradictionis simpliciter, sicut ex secundo, & quanto, ac nono huius potest haberi: necessitas autem præcedens repugnat libertati contradictionis simpliciter; necessitas etiam naturalis fatalis & violenta omnimodo libertati contradictionis repugnat, sicut ex præmissis hic & tertio secundi appetat; quare nec cum merito stare possunt.

C A P. X I.

Obijcit & respondet.

II tantum

Ed obijcitur forsitan contra dicta: *Dicitum est enim nono huius, quod licet omnes actus humani prouenant à necessitate naturaliter præcedente; ideo tamen dicitur homo liber, & liberæ voluntatis, quia non inuitè nec coactè, sed spontanè, & cum vult facit, & cum non vult, non facit aliquos actus suos; eodem modo bestie, licet faciant facta sua ex necessitate naturaliter præcedente, non tamen inuitè nec coactè sed purè spontanè, & cum volunt seu appetunt, faciunt, & cum nolunt, seu non appetunt, non faciunt aliqua facta sua ex necessitate naturaliter præcedente; ergo ita liberè, & ita meritorè sicut homo.* Item nulla videatur ratio possibilis assignari, quare in actibus humanis necessitas respectu Dei siue voluntatis divinità præcedens naturaliter tales actus potius comparit meritorum, sicut dicunt corollaria proximi & secundi, quam quæcumque necessitas alia, vel latenter quam necessitas respectu naturæ vel fati, quod eis corollarium proximum: negavit, vel quam necessitas penitus absoluta. Hæc autem soluuntur faciliter, si præstolens memoriter teneantur. Nam sicut capitulum proximum docuit, creatura rationalis est libera tripli libertate, scilicet à necessitate naturali, fatali, & violenta, imò & à necessitate respectu causarum omnium secundarum per tertium secundi: *Itrationale autem non sic, sed subduntur in omnibus necessitatibus naturæ, & ut placet quibusdam, necessitatibus stellarum.* Pro mente vero A. gustini, cum dicit ideo hominem liberè facere aliquid, quia cum vult, facit, & cum non vult, non facit, potest dici, quod loquitur ibi contra Pelagianos, & contra necessitatem violentam & inuitam, quam dixerunt sequi ex præscientia vel prædestinatione diuina, sicut capitulum proximum recitauit, illam ab homine remouendo; non tamen affimat in homine illam tantummodo libertatem. Alter & melius potest dici, quod idè dicitur homo liber libertate contradictionis, quia positis omnibus causis secundis naturaliter præuis suis liberæ volitioni cum omnibus dispositionibus necessariis requisitis, non necessariò sequitur ipsum velle, sed potest & qualiter velle & non velle, sicut

- A sicut ex 4. & sequentibus huius patet : ideoque his omnibus stantibus isto modo, cum vult, vult & efficit suum velle, & cum non vult, non vult, nec efficit suum velle ; quare posito secundum opinionem insipientis Deum non esse & hominem esse, posse agere ; vel secundum opinionem quotundam, puta Pelagianorum, qui dicunt se esse sapientes, hominem posse agere sine Deo aliqualiter coagente, homo in actibus suis liberis esset liber simpliciter libertate contradictionis, bestia autem non sic. Imò & si ponatur ipsa posse agere Deo nullatenus coagente, adhuc posito appetibili & ceteris causis secundis cum dispositionibus requisitis & naturaliter praeijs appetitu, atque scilicet apperendi, necessariò sequitur ipsa appetere, necessitate scilicet naturali. Vnde Philosophus 9. Metaphys. i o. Irrationales, inquit, *Philosophus.* potentias necessariò, quando ut possunt, passuum & actuum appropinquant, hoc quidem facere, illud vero pati : quod & testatur autoritas Damasceni dicenus, *Damascenus* irrationalia non sunt libera arbitrio ; aguntur enim magis à natura quam agant, ideoque non contradicunt naturali
- B appetitu, sed simul appetunt quid, & imperium faciunt ad actum, sicut superius plenius recitatur. Hanc etiam obiectionem Anselmus de libero arbitrio 5. simili modo solvit, ubi primò à discipulo ita queritur : Quomodo non est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subiecta non potest ? Et discipulo requirente, Nonne similitudine possumus dicere voluntatem equi esse libaram, quæ non appetitum carnis seruit nisi volens ? Respondeat, Non hoc est similiter : in equo namque non ipsa voluntas se subiectit, sed naturaliter subiecta semper necessitate appetitum carnis seruit : in homine verò quādū ipsa voluntas recta est, nec seruit nec subiecta est cui non debet, nec ab ipsa restringe villa vi aliena auertitur, nisi ipsa, cui non debet, volens consentiat, quem consensum non naturaliter nec ex necessitate, sicut equus, sed ex se appetere videtur habere. Beatus etiam Augustinus 3. de liberto arbitrio 1. ad similem obiectionem de motu lapidis naturali simili modo responderet. Cum autem obijcens vterius arguebat ; bestia agunt libere, ergo meritorie ; consecutio illa non tener. Nam sicut
- C in morali Philosophia, & in sacra Theologia docetur cerebrimè, ad meritum non sufficit facere tantum naturaliter unum bonum, sed requiritur facere ipsum bene, quod non facit nisi intentio recta finis, ut patet ex 34. primi ; hanc autem dirigit ratio recte præiudicans ; quare bestiae ratione carentes, & merito de necessitate carebunt. Imò & sicut forsitan est absolute possibile, quod Deus faceret aliquam naturam immaterialē omnino liberam ad volendum sine iudicio rationis : ex quo enim nunc facit unam naturam habentem potentias illas ambas, posset, ut videtur, facere aliam, quæ utramlibet tam id habaret : si igitur tales faceret creaturam, ipsa esset æquè libera, sicut homo vel Angelus, quæ tamen omnino mereri vel peccare non posset, è quod careret iudicio rationis, cui se libere conformaret, vel etiam disformaret. Est etiam inexpugnabilis ratio possibilis assignari, quare necessitas in voluntate respectu voluntatis diuinæ compatitur meritum, & alia nulla omnino. Ipsa enim comparatur meritum propter rationem quam ostensio corollarij primi huius assignat ; & ut breuiter rati-
- D orem huius assignem, dico quod natura voluntatis creatæ est talis, ut in suis actionibus liberis oulli cause secundæ de necessitate subdatur, ut terrum secundi ostendit, sed tantum Deo, sicut 30. secundi, &c. tertij docuerunt. Quod & bene in prima institutione hominis monstrabatur, quando fuerat institutus, ut solo Deo subset, ceterisque præset, sicut historia Gen. 1. docet ; quare & in merito simili modo erit : nulli etiam menti rationali dubium debet esse, quin Creator omnipotens super creaturam rationalem, sicut & super uniuersam creaturam, prærogativa aliqua speciali ceteris actionibus agentibus vè creatis aut creabilibus uniuersis sit rationabiliter præferendus. Nec villa necessitas alia compatitur meritum. Nam de necessitate violenta & omnino invita nullus dubitat aut ignorat, omnisque necessitas naturalis est forma materialis & irrationalis, sicut ex tertio secundi potest haberi : quare secundum præstensa isto capitulo meritum habere non potest. Vnde Augustinus in questione veteris & noui testamenti quæstione secunda ; Diabolus si natura malus esset, voluntatem non haberet : nec enim posset discernere, sed uno arque eodem loco omnibus se quasi coecus immergetur. Porro autem iudicio quodam hoc facit ; vnde manifestum est voluntatem eius esse in crimen. Et infra, Si bæc naturaliter putatur facere, rei constituti non posset : quomodo enim reus constituitur posset, qui nescit quid facit ? Ita & diabolus si bonum nescit, quare damnandus censetur, qui non facit quod nescit ? Nos autem iure rei constitutimur, quia aliud facimus quam scimus debere nos facere. Omnis quoque forma, si que sit subiecta necessitatí fatali stellarum, necessariò est materialis & per consequens irrationalis ; quare secundum præmissa non est meriti suscep-tiua : nam nulla forma immaterialis & rationalis subiectit necessitatí cuiuscunque forma materialis & irrationalis per tertium secundi : non enim deceret rerum ordinem naturalem, ut perfectius imperfectiori, rationale irrationali, & sapiens nihil scienti omnino necessariò subderetur,

deretur. Neque necessitas penitus absoluta compatitur meritum, quia si in actibus hominis A esset talis necessitas, nec in ipso, nec in Deo esset villa possibilis aliter faciendi ; quare Deus sic necessariò ageret actus humanos, & eadem ratione quicquid agit ad extra ; quare non esset agens rationale & libertum, ut patet per ostensa 4. huius & 5. sed agens irrationale & de necessitate natura ; & cùm per 30. secundi ipse sit omnium primus motor, omnis motor interior similiter tantum ageret & moueret. Non enim deceret nec esset possibile ut motor secundus rationabilior aut liberius esset primo, sicut iam proximo est ostensum, argutum & 6. primi & 9. quare nec villus motor inferior posset mereri, sicut superius est ostensum.

C O R O L L A R I V M.

Corollarium, qualis sit libertas in irrationalibus creaturis, & quomodo differt & conuenit cum rationalium libertate.

B

EX his autem cognoscitur luculenter qualis libertas est vel non est in irrationalibus creaturis, & quomodo differt rationalis libertas ab irrationalium libertate, & quomodo conuenit cum eadem. Est enim in eis respectu suatum naturalium actionum libertas à violentia & coactione invita. Nam cùm appetunt, faciunt, & cùm non appetunt, minimè ; quod primum & maximè verificatur in eis de appetitu corum, sicut est in hominibus de voluntate eorum, sive 9. huius plenius ostendebat : quare & Philosophus 3. Ethicorum 5. attribuit & pueris & animalibus voluntatem, voluntariò quidem, inquiens, & pueri & animalia communicant. Anselmus etiam de libero arbitrio 5. inquit equum habere voluntatem, ut præsens capitulum superius recitat, qui & infra 13. ita dicit, Scrut naturaliter canis restringendum voluntatis, cùm amat catulos suos, aut Dominum suum sibi beneficentem. Est insuper in bestijs forsitan libertas à necessitate fati stellarum: Videtur enim quod si bestiæ fuissent creatæ perfectæ primo die mundi ante creationem stellarum, quod tunc potuissent exercuisse suas actiones proprias naturales ; cuius tamen certificationem quia non multum videtur ad pietas scientiam pertinere, relinquo Philosophi naturalibus & Astrologis, quos magis exagit studium curiosum. Non est autem in eis libertas simpliciter, quia non respectu causarum superiorum, scilicet causæ primæ, id est, voluntatis diuinæ, sicut nec in rationalibus, sicut quintus & nonum huius ostendunt, nec est in eis libertas à necessitate naturæ, sicut præsens capitulum superius demonstravit ; quare nec potest esse in eis libertas contradictionis simpliciter, nec respectu omnium causarum inferiorum, omnium scilicet secundarum, sicut corollarium quarti huius ostendit. Differentiam autem & conuenientiam istarum libertatum adiuicem ex præcedentibus reproto manifestum.

C

D
CAP. XII.

Incipit disputare illam famosissimam quæstionem, nunquid omnia quæ euénient, de necessitate euénient ; & recitat opinionem Mathematicorum seu Stoicorum dicentem, quod omnia quæ euénient, euénient de necessitate simpliciter absoluta.

IC autem ex præmissis patenter suboritur illa famosissima quæstio, acerimum axioma, difficillimumque problema, Nunquid scilicet omnia quæ euénient, de necessitate euénient ? Restat igitur iam ipsum discutere consequenter. Sunt autem opiniones varie & plurimæ circa illud : quarum prima constanter affirmat, quod omnia quæ euénient, euénient de necessitate penitus absoluta. Et haec est opinio Mathematicorum quorundam, & ponentium factum ; quam & Boetius super 1. peri hermenias afferit Stoicorum. Pro hac autem opinione communissimum motivum est istud: Quæcunq; Deus præscit certitudinaliter euentura, euénient de necessitate penitus absoluta ; aliter enim nequam certè præsciret, eiufq; præscientia falli posset : sed omnia quæ euénient, Deus præscit certitudinaliter euentura. Quod & potest violentius confirmari, si addatur scientiam Dei nullo modo dependere

A dep̄dere à reb⁹ ipsaq; includere voluntate diuinā necessariā & immutabilē respectu omniū futurōū, sicut ex præhabitū potest probabiliiter apparere. Pro ista quoq; opinione, referente Ioanne Sarisburensi, deinde Episcopo || Carnutensi secundi Politicaci 23. quem B. Thomæ || Carno-Cantuarienſi Archiepifcopo, dum Cancellarius Anglie officio fungebatur, conscripsit, vbi tensi & diffusæ materiam istam tractat, quidam Stoicus & motiuum aliud afferebat; quærebatur enim; An posses aliquid facere eorum, quæ minimè facturus es. Quod cām admissiles, mille tibi aureos afferebat dum illud efficeret; quos si forte respueres, eos tibi quantalibet summa multiplicari iubebat, ut quod leniter fieri potest, efficias. Sed hæc opinio tollit omnem libertatem arbitrij, libertatem scilicet contradictionis, & omnem contingentiam ad utrumlibet simul auferet; quod primum secundi & quartum huius cum sequentibus non permittunt. Quare & Robertus Cantuarienſis Archiepifcopus damnauit Oxonię articulum afferentem, quod omnis propositio vera de futuro est necessaria.

B

C A P. XIII.

Tractat opinionem Ciceronis, dicentem Deum nescire futura.

C

Lia est opinio Ciceronis, scilicet quod multa eueniunt liberè, Sed Deus illa non præscit, propter motiuum capitulo proximo recitatum. Nesciuit enim videre quomodo esset certa præscientia omnium futurorum, nisi & esset absoluta necessitas omnivaque, sique libertas omnimoda tolleretur. Credidit enim quod præscientia futurorum & libertas eorum necessariò repugnarent; quare & necessariò oportuit, ut credebat, vnum negare & alterum affirmare; videbaturque sibi utilius pro conuersatione civili negare præscientiam quam arbitrij libertatem: Quare & in libro suo de diuinatione, omnem diuinationem & præscientiam omnem negat. Sed hanc opinionem non minus infidelium quam fidelium auribus execrandam satis reprobata sextum primi.

C A P. XIV.

D

Tractat tertiam opinionem dicentem, quod multa sunt futura in natura sua, sed non apud Deum.

Eertia opinio afferit, quod multa sunt futura in natura propria, sed non Deo. Omnia enim sunt sibi in æternitate præsenta, & ideo non propriè dicitur præs.ire futura, sed potius præsentialiter intueri, & per hoc intendit vitare difficultatem motiuū præmissi. Et est sententia Boetij 5. de Consolatione Philosophiae prola ultima; & Anselmi de casu diabolici 21. & de Concordia 7. quos & Doctores multi sequuntur. Sed hec illud dictum in se non sit clarissimum, (posset enim multipliciter argui contra illud) ipsum tamen admisum difficultatem non vitat. Ceterum est enim quod futura non sunt in Deo materialiter, & inesse existere actualiter creatæ in suis naturis, sicut erunt, quando erunt præsenta; quia eadem ratione semper sic essent; ergo quando essent præterita; imò & omnia præterita nunc materialiter & in esse existere, modo essent in Deo & in naturis proprijs ex parte Deum, sicut vnguia fuerunt; aliquo ergo modo effendi, scilicet in esse existere & materialiter actu creatæ in suis naturis erunt futura, quando erunt præsenta, quæ non sunt modo in Deo, dicente Beda super illud Joan. 1. Quod factum est, in ipso, vita erat; id est, quod factum in tempore, sive viuum sive vita caretis appetitus, omne hoc in spirituali factori ratione quasi semper vixerat, & vivit, non quia coæternum est Creatori quod creavit, sed quia coæterna est illi ratio voluntatis sive, in qua ab æterno habuit & habet quid & quando crearet, qualiter creaturam gubernet, ut maneat, ad quem finem singula quæ creavit perducat. Dicitque Aug. 5. super Gen. ad literam, quod res antequam fierent, & erant, & non erant: erant in Dei scientia, non erant in sua natura, & hoc certitudinaliter præscit Deus;

fiat igitur de tali præscientia argumentum, & reuertitur difficultas. Pro Autoribus tamen & A Doctoribus est sciendum, quod omnia æternaliter sunt in Deo, & præsenta apud Deum, id est, in scientia eius æterna immutabili penitus existente: hoc est, æternaliter & immutabiliter illa nouit, ut patet per Bedam & Augustinum proximo recitatos, siue tales Autoritates exponit Lumbardus 1. sentent. dist. 35. quam expositionem per autoritates confirmat. Nec mirum si Theologi tali transmutatione vtantur, cum Philosophi vtantur simili & maiori. Dicit enim Anicenna 4. de anima 2. quod omnia quæ in mundo sunt præterita, præsenta, & futura, habent esse in sapientia Creatoris. Dicit quoque Aristoteles 3. de anima 37. quod omnia ea quæ sunt, quodammodo est anima: aut enim sensibilia quæ sunt, aut intelligibilia: est autem scientia quidem scibilia, sensu autem sensibilia; super quod Auetros, Contingit, inquit, necessariò ut anima sit omnia entia uno modorum, secundum quos possibile est dicere, Anima est omnia entia. Sicque forsitan posset dici eadem transmutatione sermonis, quod res factæ, antequam fierent, erant Deus, sicut videtur patere ex 17. primi libri; vnde & Iohann. 1. quod factum est in ipso vita erat, quæ vita certè non est in Deo, nisi una vita quæ est unus Deus & tres personæ: quod & beatus Augustinus super Iohannem homilim prima ostendit per exemplum de Fabro: Faber, inquit, facit arcum in opere, & ideo habet arcum in arte; sed arca in opere non est vita, arca in arte est vita, quia viuit anima artificis, vbi sunt hæc omnia antequam proferantur: Sic ergo, fratres charissimi, quia sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, secundum artem continet omnia, antequam fabricet omnia, hic quæ sunt per ipsam artem, non continuò vita sunt, sed quicquid factum est, vita est in illo. Terram vides; est in arte terra. Cœlum vides; est in arte cœlum. Solem & Lunam vides; sunt & ista in arte, sed foris corpora sunt, in arte vel artifice vita sunt. Illa autem vita quæ in illo est, lux hominum est; hoc enim sequitur. Et vita erat lux hominum. Alter autem fortassis clarius & brevius dicit potest, quod omnia sunt in Deo non realiter, sed causâliter, sicut secundum Philosophum 4. Phys. 23. res dicitur esse in sua causa; & hoc secundum Auerroem 4. modis, secundum 4. causâliter. Deus autem est rerum omnium triplex causa, efficiens, formalis, atque finalis: est causa omnis rei præsentis, præteritæ, atque futuræ; quare ipsa est talis, & hoc per voluntatem suam semper eandem immutabilem & æternam, sicut primus liber ostendit. Sic igitur, sicut puto, possunt huiusmodi dicta Patrum non inconuenienter intelligi & exponi. Et si tu obijcas quod ista non soluit difficultatem præmissem; verum est, quod non soluit perfectè & simpliciter apud omnes, quia non apud subtiles quoilibet & acutos; melius tamen quierant animos plurimorum quam faceret solutio ipsa recta. Ideo valde expedit disputando, sicut etiam prædicando, ut quandoque euidentibus & grossis exemplis, ut quem non mouet rationis subtilitas, moueat saltum grossa & palpabilis congruentia exemplaris. Non enim sine causa posuerunt Autores exemplum inter species argumentum; quare & Aristoteles in De mundo 9. & Boetius vbi prius per exempla ab hominibus & corum cognitione transumpta ostendunt Deum leire omnia futura, præsenta, atque præterita.

CAP. XV.

Recitat quartam opinionem Sophistarum dicentium nihil esse futurum.

Pinio quarta contendit nihil esse futurum; & hæc est opinio Sophistarum, circa quam sophistice altercantur dicentes. Futurum non est ens, ergo est non ens, & nihil, ergo nihil est futurum. Rursum sic, Ponatur E Antichristus futurus, tunc Antichristus est futurus; ergo per conuersiōnem futurum est Antichristus, vel ergo futurum quod est Antichristus, vel non Antichristus. Si Antichristus, ergo Antichristus est Antichristus, ergo Antichristus est homo, & animal, ens, & existens: Si non Antichristus, ergo contradictoria verificantur de se uniuicem, & de eodem, quod primum principium non permittit. Hoc idem sic iterum reprobatur: Si aliquid prædicatur de Antichristo, maximè ipse idem prædicabitur de seipso, quia secundum regulam antiquam Boetij, nulla propositioerior est illa in qua idem de se prædicatur. Item tunc Antichristum fore est verum in sensu diciso; illud verum vel est Antichristus, vel aliud; non Antichristus,

- A tchristus, quia ipse non est; ergo non est aliud verum, nec illud verum est aliud: Quicquid enim detur præter Deum, illo destruto, adhuc Antichristum fore esset verum, vele posset, sicut fuit ante quamlibet creaturam: & tunc eadem ratione Deum fore & Deum esse, esset aliud à Deo; ergo Deus est & erit per aliud à seipso; ergo illo destruto non foret. Si autem dicatur, quod illud verum est Deus, ergo Deus est Antichristum esse peccatum, & omnia mala factum. Item illud quod est Antichristum fore eit; Antichristum esse; ergo Deus erit Antichristum esse, ergo nunc est quocunque ens esse. Item Deus est Antichristum fore, & eclipsin fore est Deus eadem ratione; ergo eclipsin fore est Antichristum fore. Præterea dicitur ipsi, si quid esset futurum, aliquid posset illud appetere & operari propter illud; quod non videret, cum omnis operatio sit propter aliquem finem, & propter bonum, ut patet i. Eth. 1. & 2. Metaphys. 8. & 9. sed tale futurum non est; ergo non est finis nec bonum. Hæc ratio confirmatur, quoniam omne appetibile seu volubile appetit bonum, ut secundum te-
- B cundi ostendit, sed futurum non appetere esse ens nec bonum. Amplius autem sic instant; Tunc posset esse spes & confidentia de tali bono futuro; ergo talis scienter confideret in nihil, & incurriter in expectationem prophetiam El. 59. qua incepantur qui confidunt in nihil & loquuntur vanitates. Sed hæc incepit conatur destruere omnem scientiam, & subruere omnem fidem. Grammatica namque & Rhetorica tempora tria ponunt, præsens, præteritum, & futurum, & Dialectica similiter, ut i. peri hermenias appetat; scientia quoque naturalis & moralis ponunt actiones naturales & voluntarias fieri propter finem non habitum sed habendum; Medicina insuper & Astrologia iudicant de futuris; omnis etiam fides ponit spem, præscientiam, & prophetiam sèpsum de futuris. Hi etiam habent dicere consequenter, quod ipso non possunt imaginari aut intelligere ullum futurum, nec aliud non existens, quoniam tunc ipsum esse imaginatum aut intellectum, & per conuersationem è contra; quare & ipsum esse ipsum & esset sunt igitur satis rudes. Quare & consequenter vterius habent
- C concedere, quod ipso non agunt aliud propter felicitatem, aut aliud finem futurum quemcunque; quare semper infelices & miseri remanebunt, quod & protestationi eorum repugnat, quam apparentiam finaliter concupiscunt. Habent etiam eadem ratione concedere, quod nihil est præteritum, & quod nullum præteritum possunt intelligere, nec de aliquo memorari. Quis ergo argueret contra tales, cum de nullo argumento valeant recordari, quare nec aliud recitat? Quis etiam quicquam faceret pro tam ingratiss, ut nunquam de aliquo beneficio memorentur? Eorum vero irrationalibus rationes præmissæ ne apparentiam quidem habent.

C A P. XVI.

D

Refellit quintam opinionem Megaricorum negantium omnem potentiam ad futura.

Et & quinta opinio, quæ non solum negat aliud esse futurum, sed negat omnem potentiam ad quocunque futurum. Dicit enim nullum actuum posse aliud operari, nisi dum actualiter operatur. Et est hæc quotundam, qui ut recitatur 9. Metaphys. 5. Megarici nominantur, & sicut Auertoes dicit ibi, iste sermo, scilicet ista opinio, à quibusdam loquentium estimatur. Quotum tres rationes ponit ibi Albertus.

Albertini.

E Prima est, Causa dicitur actua respectu sui effectus, & causa & causatum sunt simul; ergo causa non est actua antequam actuatur. Secunda est, si aliud motuum possit mouere, & sit in potentia ad mouendum antequam moueat, & nihil venit de potentia ad actum nisi per motum & mouens diuersum ab eo, illud indiger alio mouente priore ad hoc quod moueat, & eadem ratione illud aliud adhuc indiger uno alio mouente priore, & sic in infinitum, quod est impossibile. Tertia est, Nulla natura desstitutur propria operatione, quare forma seu potentia actua semper habet actualem operationem, ergo nunquam eam præcedit, nec præcedere eam potest. Has autem rationes soluit Albertus, sicut & sunt satis solubiles à quocunque. Hanc etiam opinionem Aristoteles & Auertoes satis ibi redargunt & refellunt.

A
C A P. XVII.

Corrigit sextam opinionem quorundam, putantium quod aliquid est futurum ad utrumlibet, vel non futurum in sensu composito, non diuiso.

Pinio sexta fingit quod aliquid est futurum ad utrumlibet, vel non futurum in sensu composito, non autem in sensu diuiso, quam sic astriuere moluntur. Nulla propositio simplex de futuro in materia contingente æqualiter est vera vel falsa, Philosopho 1. peri hermenias vlt. attestante; quare nec aliquid est futurum ad utrumlibet, vel non futurum diuisum. Hanc autem opinionem audiui in Curia Romana à quodam famoso Philosopho Tolosano in quadam disputatione solenni de contingentia futurorum, secundum eam totaliter publicè respondente, quam & Oxonie similiter audiebam. Sed hæc faciliter conuincentur: Nam secundum eam nihil est futurum ad utrumlibet contingenter, sed omnia que eueniunt, eueniunt de necessitate penitus absolute, quod 12. huius damnat. Item sic opinans proprietatem opinionis laqueo irretitur: ducit enim nihil esse contingenter futurum vel non futurum in sensu diuiso; ergo nihil est contingenter futurum, ergo Antichristus non est contingenter futurus, quod opinioni repugnat: sequitur quoq; hanc esse veram, Antichristus non est futurus, & eius oppositam esse falsam, quod rationem positionis iterationabilem manifestat. Item tibi sic opinioni propono, Antichristus erit; si concedis vel negas, habes concedere consequenter oppositum positionis & C rationis tuæ similiter, nec potes eam dubitare, quia bene scis quod nec est vera nec falsa, nec potes eam distinguere propter simplicitatem & vniuationem maximam terminorum ac totius complexi. Si autem dicas te non intelligere, nec intelligere posse illam, redargueris sicut quarta opinio fuerat redarguta, nisi forsitan vanum & fatuum videatur tibi quicquam arguere non potenti in intelligere arguentem, nec te ipsum etiam respondentem; quare non videtur ubi dignius arguendum, quam hominio fatuo, mortuo, bestia, sive ligno. Si autem in primis negaveris mihi istam, Antichristus erit, & hanc similiter, Antichristus non erit, vel non Antichristus erit, adhuc credit oppositum positi, imò & sequitur, Non Antichristus erit, ergo Antichristus erit, sicut nullus ignorat qui limen Logicae est ingressus, quare & iterum oppositum positionis consequitur. Præterea si utramque illarum negaueris, concedes inter contradictionia medium reperi, quod omnes Sophistæ, Logici, Philosophi, & Theologi detestantur; quod & Philosophus 4. Metaphys. 27. multipliciter reprobatur & condemnatur; qui & 29. scilicet vlt. Est, inquit, necesse contradictionis partem alteram esse veram; vbi & immediate subiungit. Amplius si omne aut dicere aut negare est necesse, utraque falsa esse impossibile est. Item Antichristus erit vel non erit; ergo Antichristus erit, vel Antichristus non erit; ergo illa est disiunctiva vera, ergo & altera partium. Item tunc nec Deus, nec Angelus aut Propheta sciret Antichristum, nec quicquam possibilium contingenter esse futurum diuisum vel non futurum, sed tantum esse futurum vel non futurum coniunctum, sicut & se sit quilibet idiota; quare & omnis præscientia penitus tolleretur, siveque hæc opinio coincidit in secundam 13. huius destructionis. Hanc etiam opinionem expressè refellit Boetius 5. de consolatione philosophiæ: profa tercia; vbi & comparat eam ridiculo vaticinio Tiresia dicentis, Quicquid dixerat, aut erit aut non erit: de quo Tiresia Ouidius 3. Muthologæ sue plenius fabulatur. Item iste actus liber & contingenter prodit etus nunc est, & non semper fuit, ergo aliquando fuit futurus, ergo tunc verum fuit ipsum esse futurum. Item si quis heri dixisset me hodie locuturum, versi E dixisset, sicut exitus rei probat; hodie namq; loquor: dixisset enim totaliter sic fuisse futurū, sicut realiter nunc contingit; ergo verū dixisset; & si oppositum eius dixisset, falsum dixisset, eò quod non sic realiter euenerit, iuxta illā propositionē in predicamentis communem; in eo quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa dicitur; & 1. peri hermenias vlt. Similiter orationes veræ sunt, quemadmodum & res. Et Ier. 28. Propheta qui vaticinatus est pacem, cum venerit verbum eius, scietur Propheta quem misericordia Dominus in veritate. Et Ezech. 33. Cum venerit quod prædictum est, tunc sciens quod Propheta fuerit inter eos. Et Deut. 18. Hoc habebis signū, quod Propheta prædixerit, & non euenerit; hoc Dominus non locutus est, sed per tumorem animi sui Propheta confinxit. Item tunc nullus deberet credere, nec sperare aliiquid

|| liberè

Philosophus.

Ieremias.
Ezechiel.
Deuter.

- A quid tale futurum : fatuum namque videtur & fruolum quenquam credere vel sperare quicquam futurum, quod bene scit, aut firmiter opinatur non esse verum quod sit futurum : quare nullus debet credere vel sperare quod ipse vel aliquis hominum morietur, resurget, aut vitam percipiet sempiternam. Item hæc opinio tollit omnem motionem & actionem liberam, & meritioriam successuam. Nam secundum eam in contingentibus talibus nihil est futurum ; ergo nullus terminus ad quem motus, nec aliquid mutatum esse ; quare nec ullus talis motus est, nec etiam esse potest, quod totam scientiam moralem subuerit, immo & totam scientiam naturalem, & omnem scientiam motu vel tempore indigentem, sicut & opinio Sophistarum, vel omnipotentiam aut libertatem diuinam, aut subuertetur per ipsas : omnis namque motus subiacet omnipotenti Dei libera voluntati, sicut 9, primi & 30, secundi ostendunt ; ergo in motu & tempore est aliquid liberè & contingentiter futurum respectu voluntatis diuinæ, quod opinioni repugnat, vel si nihil tale sit liberè & contingentiter futurum respectu voluntatis diuinæ, aut ipsa nequaquam liberè libertate contradictionis de futuris disponit, aut si sic disponit, potest disponere alter, sed non habet potentiam exequendi. Amplius autem secundum istam sententiam, nulla propositio de futuro esset vera, aut esse posset nisi propositio necessaria ; quod Logica, Philosophia, Theologia, & omnis vera scientia reputat esse fallum. Quare & Robertus Cantuariensis Archiepiscopus damnavit Oxonia articulum afferentem, quod omnis propositio vera de futuro est necessaria. Quod autem a Philopho allegatur, Nullam scilicet propositionem de futuro contingentem esse veram vel falsam, verum est secundum communiter exponentes determinatè & de necessitate, sicut est in propositionibus alijs temporum aliorum.
- B

c

C A P. XVIII.

Rectificat septimam opinionem dicentem, quod aliquid potest incipere esse futurum.

- V
-
- Pinio septima confitetur, quod aliquid potest incipere esse futurum, voleans per hoc vitare difficultatem praetactam. Hanc autem opinionem audiui à quadam famoso Doctore, qui & dixit illam fuisse communem in quadam Vniuersitate solennissima, qua studebat. Sed hæc opinio fallitur in duobus : Primo, quia fundatur in falso : Secundo, quia non iuriatur per illud : Si enim aliquid possit incipere esse futurum, ponatur quod A. incipiat in B. instanti futuro, esse futurum ; ergo A. incipiet in B. esse futurum ; ergo A. in B. vel immediate post B. erit futurum ; ergo A. erit post B. ; ergo A. erit ; ergo A. est futurum, cuius oppositum ponebatur. Si autem dicatur, quod ista de futuro A. incipierit in B. esse futurum, non est vera, nec vñquam erit, quia nec ante B. nec post B. nec in B. ; sed hæc de præsenti, A. incipit esse futurum, erit vera in B. contradicetur hoc modo. Si hæc, A. incipit esse futurum, erit vera in B. ergo ipsa est futura vera in B. ; ergo futurum sic est realiter in B. sicut ipsa significat, vel significabit in B. ergo || esse futurum est in B. A. incipere esse futurum, ergo in B. A. incipit esse futurum. Item ponatur B. præsens, tunc hæc est vera de præsenti, A. incipit esse futurum, & ista similiter, hæc incepit est, vel ergo hæc incepit fuit futura vel non : si fuit futura, ergo ante B. verum fuit hanc inceptionem esse futuram, & quod hæc incepit erit ; ergo & tunc verum fuit, quod A. in B. incipiet esse futurum : Si non fuerit futura, ergo aliquid est præsens quod nunquam fuit futurum, quod est contrarium rationi, & capitulo proximo reprobatum. Si enim hæc incepit præsens nunquam fuit futura, nunquam fuit præscita à Deo ; & si quis heri dixisset, quod hæc incepit erit, fallum dixisset ; at si quis dixisset, quod hæc incepit nunquam erit, verum dixisset, cum tamen non sicut secundus, sed sicut primus prædictum, realiter nunc contingat : Imò sequitur, ambo contradictione fuisse simul vera. Nam per hypothesim, hæc semper fuit vera, Hæc incepit non erit, quia nunquam fuit futura ; & hæc fuit vera, Hæc incepit erit, quia si quis eam dixisset, verum dixisset, sicut exitus rei probat, & præscientia Dei monstrat : aliter enim nullam præscientiam huies habebat, vel falsum. Et si vnum aliquid sit præsens sine futuritione præmissa, quare non quodcumque ? Sicque reconciliabitur opinio Sophistarum 15. huies perpetuò condemnata. Præterea hæc responsio propriam hypothesim perimit

perimit vel perimerit ab ea. Si enim hæc non est vera, A. incipiet in B. esse futurum; eadem ratione nulla talis est vera, nec etiam potest esse; quia si posset, ponatur inesse; reuertitur argumentum. Si ergo nulla talis potest esse vera, nihil potest incipere esse futurum in aliquo instanti futuro, quare nec vñquam: aut si quid quod nunc non est futurum potest incipere esse futurum in aliquo instanti futuro, ponatur in esse, & reuertitur difficultas. Si enim aliquid nunc non futurum, in aliquo instanti futuro incipierit esse futurum, ergo post aliiquid instans futurum erit; ergo erit, ergo est futurum, ergo aliiquid non futurum est futurum. Item nulla est causa possibilis assignari, quare aliiquid incipiat potius esse futurum in uno instanti quam in quolibet alio; ergo in quolibet, vel in nullo. Si autem aliqua certa dispositio causa illius futuri alsigetur pro causa diversitatibus praemissæ, illa statim tolletur, supposito quod effectus futurus sit semper futurus contingenter & qualiter donec fiat, sicut est de actu libero voluntatis, quæ longo tempore potest manere in æquali dispositione, in æquali indifferentia, ita & quali indeterminatione per omnia inter duos actus contrarios omnino æquales, circa duo obiecta omnino æqualia, sicut quod comedat vel bibat, vel de duobus cibis & qualibus incompossibilibus quod capiat hunc vel illum, & tandem virumlibet eligere liberè, scilicet hunc vel illum, sicut quartum huius cum sequentibus manifestat. Si autem dicatur quod nihil incipiet esse futurum priusquam determinetur per certam dispositionem in sua causa, quæ sit necessaria respectu illius, sequetur quod omne futurum de necessitate eueniet, quod duodecimum huius damnat. Item si aliiquid incipiat esse futurum per aliquod tempus, puta per annum, antequam fiat, eadem ratione aliiquid potest incipere esse futurum per minus tempus antequam fiat, puta per mensem, & eadem ratione per leptimanam & per diem, & sic tandem eadem ratione potest omne tempus auferri: eadem enim est ratio de toto & de parte: quare erit possibile aliiquid esse præsens quod nunquam fuit futurum, quod est superius reprobatum. Item si unum futurum inciperet esse futurum, ergo eadem ratione & aliud, & quocunque; ergo tempus non est æternum: aliiquid enim est remotissimum instans futurum, illud scilicet quod ^{non} nondum incipit esse futurum; ergo post illud non est aliiquid instans futurum, quia non incipit, nec incipit esse futurum; ergo & post illud non est tempus futurum, ergo post illud instans non erit instans nec tempus. Item de quocunque futuro quæcumque dixisset quis illud esse vel fuisse futurum, verum dixisset, & dicens eius oppositum falsum dixisset; ergo omne futurum semper fuit verè futurum, ut capitulum proximum arguebat. Item si futura non semper fuerunt futura, non semper fuerunt præscita à Deo, nec æternaliter prædestinata ab eo, contra 6. & 45. primi, imò de necessitate sequetur, quod aliquid incipit præscire & prædestinare futura, ergo est mutabilis, quod non paritur 5. primi, nec in principio mundi scitum quid esset futurus in fine vel in medio tempore, quod non decet. Vnde Elaias 46. Redite prævaricatores ad cor, & recordamini prioris facili, quoniam ego sum Dominus annuntians ab exordio nouissimum, & ab initio quæ nondum facta sunt, dicens, Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fieri. Et Psalmus 118. initio, Cognoui detestimonij tuis quod in æternum fundisti ea. Et Psalmus 138. Intellexisti cogitationes meas de longe. Quām longe? Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, nouissima & antiqua. Quare & Augustinus 3. de libero arbitrio 3. ita dicit: Hodie præscit Deus quod post annum facturus est; Et sequitur: Semper hoc præscivit: Diciture Philosophus 1. peri hermenias vlt. quod non differt, si aliquis affirmauerit vel negauerit aliiquid in 1000. annum magis quam in quantolibet tempore. Item si aliiquid potest incipere esse futurum, eadem ratione aliiquid futurum potest definire esse futurum absque positione eius inesse. Si namque A. nunc incipiat esse futurum, hoc est propter aliquam causam seu dispositionem in causa nunc posita, quæ prius non ponebatur, vel non sic ponebatur; ergo si causa vel dispositio illa tollatur, non posito A. in esse, A. definit esse futurum ab illo positione eius in esse: sitergo A. nunc futurum & in B. instanti futuro, definat esse futurum sine positione eius in esse; tunc in B. sicut & semper ista consequentia erit bona, A. fuit futurum, & nunquam fuit, nec est; ergo A. est futurum, & antecedens erit verum in B. ergo & consequens; ergo in B. A. erit futurum post B. Iterum sic ad idem A. est futurum; ergo A. erit, & non ante B. nec in B. ergo post B. ergo in B. A. erit futurum. Amplius ad hoc idem; Sit A. nunc futurum, & sine positione in esse & in B. instanti futuro definat esse futurum, & maneat non futurum per aliquod certum tempus, quod sit C. adhuc post illud tempus Deus potest facere A. esse præsens, ergo & futurum: potest enim restituere omnes causas A. cum omnibus dispositionibus earum, propter quas A. fuit futurum ante B. ponatur ergo quod faciat, & sequetur quod A. incipiet esse futurum in aliquo instanti post C. tempus; ex quo vltius consequetur quod A. erit vel fuit futurum duobus instantibus seu temporibus mediatis, & quolibet instanti seu tempore medio non

|| nunc

Elaias.

Psalmus.

|| 7000.

B

C

D

E

A noa futurum nec præsens, quod est irritationabile penitus & absurdum. Nec istud difficultatem euitat. Postquam enim quicquam incepit esse futurum, & certitudinaliter prædictum à Deo, vel est posibile illud non euenire, & tunc Deus nequaquam certitudinaliter prædictum illud, imò videtur consequenter possibile præsentiū Dei falli, sicut duodecimo huius erat argutum; vel illud de necessitate euenire, & tunc necessario conlsequetur, quod omnia quæ euenient, euenient de necessitate penitus absoluta, quod idem duodecimum condemnauit.

C A P. X I X.

- B *Castigat octauam & nonam opiniones, credentes nulla inferioris mundi sub diuina providentia contineri, & quod nulla voluntaria seu libera per Dei providentiam disponantur.*

C *Vnde & aliae multæ opinio[n]culæ præter istas, quas, quia omnes & singuli per prius ostensa refelluntur plenariè, proposui sub silentio præterisse; sed ne omnino intactas se laetent, & ut appareat qualia errorum phantasmaria multorum phantasmæ parturunt, breuiter illas tangam; vt etiam sic tandem apud peritos, qui me in plurimis prætestitis quia quasi notorij possent velut superfluum condemnare, excusari mereant nota causa. Prima igitur istarum opinionum & octaua cum ceteris recitatis, affirmat quod nulla inferioris mundi sub diuina providentia continentur. Opinio vero nona dicit, quod nulla voluntaria seu libera diuina providentia disponuntur; & hæc est ratio communis ambarum quia diuina providentia imponit necessitatem prouisus, & illa remota, omnis necessitas remouetur, quia nulla, vt dicunt, est causa illi necessitatis si non illa. Has autem ambas coniunctim redarguant vice[s]imum septimum, vice[s]imum octauum, & vice[s]imum nonum primi, secundam vero diuissimum, tricesimum, tricesimum primum, & tricesimum secundum eiusdem. Item specialiter contra istam, Tunc saltem hæc habet concedere, quod omnia naturalia euenient de necessitate penitus absoluta, quia de hac sola loquitur, vt videatur: Concedit enim omnia naturalia sub diuina providentia contineri; ergo Deus quicquid prouider aut agit in hoc mundo inferiori, hoc facit de necessitate penitus absoluta; ergo quilibet homo, etiam seruus & ancilla in omnibus providentia suis & factis est liberior Domino Deo suo in suis, quod prima suppositio primi vetat. Item tunc Deus necessariò & non liberè prouider atque facit quicquid prouidentur & immediate fit ab eo; est ergo ille liberior & seruilius omni seruo, per quod & prior opinio confutatur. Quare Stephanus Parisiensis Episcopus damnavit quandam articulum afferentem, quod Deum necessari est facere quicquid immediate fit ab ipso; Error, ^{|| inquiens} inquit, siue intelligatur de necessitate coactionis, quia tollit libertatem, siue de necessitate immutabilitatis, quia ponit impossibilitatem alter faciendi. Idemque damnavit alium articulum sub hac forma, quod aliqua possunt casualiter euenire respectu primæ cause, & quod falsum est, omnia esse præordinata à prima causa, quia tunc euerint ex necessitate; & iterum alium sub his verbis, quod humani actus non reguntur providentia diuina. Hec etiam ea[em] infensa sententia diu ante quasi hæretica fuerat iudicata Job. 22. An cogitas, inquit, quod Deus excelsior celo sit, & super stellatum verticem subleuetur, & dicas quod non nouit Deus, & quasi per caliginem iudicat? Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & per cardines cœli perambulat. Et Ezech. 9.*

D *E Dixerunt, dereliquit Dominus terram.*

A
C A P . X X .

Corrigit decimam opinionem, quod Deus non habet volitionem respectu alicuius effectus mundi inferioris, & undecimam, quod non vult aliquem effectum voluntarium, seu liberum.

Ecima vero dicit, quod nulla inferioris mundi voluta sunt a Deo; & undecima afferit, quod nulla voluntaria seu libera voluta sunt ab eo. B Et haec est communis ratio utriusque, quia voluntas divina est necessaria, & causa necessitatis in voluntate, nec est aliqua alia causa necessaria, nec necessitatem causatis imponens: quare ista sublatam, nulla erit necessitas, sed libertas. Sed haec ambae faciliter conuincuntur. Nam si ista non sunt a Deo voluta, non sunt ab eo prouisa sicut per vicesimum septimum primi patet: sed hoc erat iam proximo redargutum. Secundam etiam istarum specialiter reprobatur octauum, & nonum, vicesimum secundum, ac quadragesimum quintum primi, vicesimumque secundi, potestque reprobari per easdem rationes, per quas nona opinio reprobatur.

C
C A P . X X I .

Refellit duodecimam opinionem, putantem quod nulla inferiora fiant a Deo; & decimam tertiam estimantem, quod nulla voluntaria seu libera immediate & propriè fiant ab eo.

Estant adhuc aliae due similes his praeditis. Duodecima namque dicit, quod nulla inferiora fiant a Deo, Decima tertia vero fingit, quod nulla voluntaria seu libera sint propriè saltem & immediate ab eo, & hoc per similem rationem; quia sic & non aliter omnia necessario evenient. Sed haec possunt reprobari coniunctim per quae priores harum similes reprobabantur, decimo primi iuncto; quas & coniunctim D tertium primi damnat. Secunda vero ista cum per vicesimum secundum specialiter condemnatur, omnia quoque ipsius diuerticula cauillosa per vicesimum primum eiusdem & sequentia obstruuntur.

C A P . X X I I .

Castigat decimam quartam opinionem, quod Deus non vult aliquid liberè futurum absolute, sed tantum conditionaliter; & decimam quintam, quod nulla mala, sed tantum bona sunt absolute propria, voluta, aut facta a Deo. E

Ecimaquarta vero ponit, quod Deus non vult libera futura absolute, sed tantum conditionaliter, scilicet, si activa libera ipsa velint. Decimaquinta afferit quod nulla mala, sed tantum bona sunt absolute, immediate, & propriè prouisa a Deo, voluta, atque facta. Sed haec ambae peccant dupliciter: primo, quia falsum supponunt; secundò, quia difficultatem problematicis non evadunt. Prima falsum supponit, sicut monstrat corollarium tricesimi in secundo, Nec difficultatem evadit, quia postquam Deus absolute volendo fecerit aliquid liberum presentis vel praeteritum, necessitate

A se est Deum in præsenti & semper in futuro hoc velle, vt per 23. primi claret, & non magis necesse tunc quām ante, sicut per idem 23. potest ostendi, & quia aliter res voluta, præfens, vel præterita necessitatē voluntatem diuinam, & ei adimeret pristinam libertatem; ergo de quoconque futuro Deus nunc vult, & semper voluit necessariō ipsum fore; ergo & per decimum [primi] omnia futura de necessitate euenient. Secunda similiter falsum supponit, sicut probant adducta contra 6. opinioneis capitulis proximis recitatas. Hanc etiam reprimit 26. primi, ostendens quod nihil est per se malum, sed quod omnis actus malus, secundum id quod est, bonus est & à Deo; quod & 20. secundi demonstrat: hanc quoq; eandem conuinxit 33. 34. primi. Quare & Stephanus Parisiensis Episcopus damnavit articulum affirmantem, quod omnes motus voluntarij reducuntur in motorem primum; Error, inquiens, nisi intelligatur in primum motorem simpliciter non causatum, & intelligendo de motu secundum substantiam, non secundum deformitatem. Hæc etiam opinio ita dicit, tantum ut hanc

B vniuersalem exire, Omnia quæ euenient, de necessitate euenient, per hoc, quod non omnia, quia non mala sunt à Deo prouisa, voluta, || neque facta; omnia tamen bona concedit esse à Deo prouisa, voluta, atque facta. Quare & consequenter habet concedere, quod omnia bona quæ euenient, de necessitate euenient, quod etiam satis magnum videtur absurdum, & non multo minus impugnable, quam illa vniuersalior supradicta. || atque

C A P. XXIII.

Arguit 16. opinionem ponentem quod Deus non vult aetum liberum creature voluntate antecedente, sed tantummodo consequente, & quod Deus cum creatura coefficit omnem aetum liberum creature, sed posterius ordine naturali; & 17. arbitrantem quod licet Deus semper de facto agat & peragat aetum quemlibet creature, est tamen absolute possibile aliquam creaturam agere per se sola.

Ecima sexta verò credit, quod Deus non vult aetum liberum creature voluntate antecedente, sed tantummodo consequente, i. non prius, sed posterius naturaliter creature, & quod sic agit omnem aetum liberum creature. Decima septima autem fivgit, quod semper de facto Deus agit immediatae & propriæ, ac prius naturaliter omnē aetum cuiuslibet creature, sed quod est absolute possibile aliquam creaturam agere per se solā, sine Deo taliter coagente. Sed 16. peccat dupliciter: primò, quia falsum supponit,

D sicut 30. secundi demonstrat; secundò, quia hoc dato, non tollitur difficultas. Nam postquam Deus cooperatus est quicquam cum homine, necesse est cum sic cooperacum fuisse, sicut & illam rem fuisse, & cum nihil operetur exterius nisi volendo, sicut corol. 10. primi docet, necesse est cum hoc voluisse; & cum per 23. primi voluntas sua sit immutabilis omniisque, necesse est cum semper in futurum sic velle, & semper in præterito voluisse; & cum voluntas diuina nos sit minus libera, nec magis necessaria in productione rei, vel postquam ante, sicut 5. & 23. primi monstrant, & quia aliter res voluta adimeret libertatem voluntatis diuinæ, & ei necessitatē imponeret ad volendum, quæ tamen hoc non facit in voluntate humana, sicutq; voluntas diuina esset illibetior & seruilior quām humana: cùm, inquam, hæc sint ita, Deus necessariō vult de futuro quodlibet ipsum fore; quare per 10. primi, de futuro quoconq; est necessariō ipsum fore. Decima septima verò peccat in tribus: primò, quia falsum affirmat; secundò,

E quia sibi ipsi repugnat; tertidò, quia difficultatem non vitat. Quod autem falsum affmet, ex 3. & 4. primi, ex 20. & 22. secundi perspicuè demonstratur. Item ut breuiter aliquas breves rationes contra opiniunculam istam tangam; Si hoc esset possibile, esset consequenter possibile creaturam producere aliquid sine Deo propriè coagente, quare & conseruare productū sine Deo propriè conseruant, contra 2. primi, essetque ultra possibile, quod aliquid fieret nunc vel in futuro, quod Deus non vellet, contra 22. primi: corollarium quoque eius, & si hoc esset possibile, teste 18. primi, ulterius esset possibile quod aliquid esset præfens vel futurū quod Deus nesciret, contra 6. primi: quare & esset possibile quod aliquid causaliter eueniret respectu Dei & voluntatis diuinae, contra 29. primi. Quare & Steph. Paris. Episcopus damnavit articulum assertentem, quod aliqua possunt causaliter euenire respectu primæ causæ. Hæc etiam

etiam sibi ipsi repugnat. Sit enim secundum eam A. creatura potens mouere & agere sine Deo A per se solam; aut ergo A. creatura eo ipso est necessario virtualiter infinita, vel cum hoc potest esse finita. Si dicatur quod est necessario infinita, hoc esse non potest, sicut primo primi fuerat demonstratum, cum etiam omnis creatura praesens vel futura sit vel erit tantum finita, nulla talis potest nec poterit quicquam facere per seipsum; haec ergo positio nihil adiuuat opinantes, sed eis repugnat, cum tantum loquantur de creaturis presentibus vel futuris, sicut & tantum de talibus est problema. Si vero dicatur, quod A. creatura possit esse finita; ponatur tunc A. excedit quamlibet aliam creaturam actuum tantum in proportione finita, quare & actio actionem, sicut demonstrat scientia naturalis: si ergo A. potentia per se sola potest in B. mouere vel actum, & qualibet aliapotentia activa potest nunc de facto in proportionalem motum vel actum; unde ergo scit opinans quod non est ita de facto? Cur ergo oppositum huius affirmit? Tertio peccat, quia difficultatem questionis non vitat. Si enim ita est, & semper erit de facto, quod voluntas diuina in omni motione & actione praeueniet, & est efficiax & necessario in causando per 10. primi, nec in aliquo alterius potestate per octauum huius, & omnino immutabilis in seipso per 23. primi, videtur quod de facto omnia, quae cuenunt, de necessitate cuenunt in praesenti, & omnia, quae cuenunt, similiter cuenunt in futuro; quomodo ergo per istud potest difficultas problematis euitari?

C A P . XXIV.

*T*raetat decimam octauam opinionem dicentem quod Deum velle & peruelle est in hominis potestate, & decimam nonam quod est in hominis potestate facere aliquid, unde sequitur Deum non velle, nec unquam voluisse aut fore, quod tamen nunc vult & semper voluit ipsum fore; & vicefimam, quod quamprimo voluntas diuina praeuenit actum liberum voluntatis humanæ, tam primopoteſt humana in oppositum talis actus; & vicefimam primam, quod Deo volente hominem perducere, A. actum futurum in B. mensura, potest homo se prius ita disponere, quod Deus hoc tunc non velit, quare & quod tunc non habeat illum actum; & vicefimam secundam, quod voluntas diuina non est semper necessaria in agendo, sed defectibilis & frustrabilis aliqualiter; & vicefimam tertiam, quod voluntas diuina non est causa efficiens aliquorum, sed tantum consentiens intellectui diuino dictanti, & alia quædam virtus executiva & posterior in Deo, vel in causis secundis efficit res effectas; & vicefimam quartam, quod quanquam voluntas diuina coagat & peragat omnem actum voluntatis creatæ, hoc tamen facit tam debiliter influendo, quod nequaquam ipsam necessitat ad agendum.

Vnt & alia quatuor similes sibi multum, quarum prima & decima octaua affirmat, quod Deum velle atque præuelle est in hominis potestate; decima nona aestimat, quod est in hominis potestate facere aliquid; unde sequitur Deum non velle nec unquam voluisse A. fore, quod tamen nunc vult & semper voluit ipsum fore. Vicefimam opinatur, quod quamprimo voluntas diuina præuenit actum liberum voluntatis humanæ, tam primopoteſt humana in oppositum talis actus. Vicefimam prima putat, quod Deo volente hominem perducere A. actum futurum in certa mensura temporis vel instantis, potest homo se prius disponere, quod Deus tunc hoc non

- A non velit, & quod tunc non habeat illum actum. Sed haec omnes peccant dupliciter : Primo, quia falsum affirmant ; secundo, quia difficultatem problematis non evitant. Quod autem omnes falsum affirment, ostendo huius ostenditur manifeste ; & quod difficultatem non vitant potest ostendi, sicut contra 14. opinionem & 16. est ostendum. Voluntas enim Dei est necessaria respectu omnium praetentium & praeteritorum ; ergo & respectu omnium futurorum ; quare & omnia futura aliquo modo necessario sunt futura, & de aliqualibet necessitate euident viuunt. Sunt autem & tres aliaephantasticæ vanitates ; quarum 1. & 22. existimat, quod voluntas diuina non est semper necessaria in agendo, sed desiderabilis & frustrabilis aliquando. Vicepsima tertia somnia quod voluntas diuina non est causa efficiens aliquorum, sed tantum consentiens intellectui diuino dictanti, & alia quædam virtus executiva posterior in Deo, vel in causis secundis efficit res effectas. Vicepsima quarta putat, quod quanquam voluntas diuina coagat & prægarat omnem actum voluntatis creatæ, hoc tamen facit tam debiliter influendo, quod nequaquam ipsam necessitat ad agendum. Sed prima istarum, & tercia plane convincent per 10. primi libri ; secunda vero istarum peccat in materia & in forma. In materia, quia falsum supponit, sicut 10. primi, & 10. secundi & sequentia docuerunt : peccat in forma, quia difficultatem propositam non euadit. Si namque voluntas diuina contentiat & velit virtutem executivam quamcumque, quicquam exequi faciendo, ipsa necessitatio exequatur per dictum primi libri, & reuerteretur difficultas.
- B do, quod nequaquam ipsam necessitat ad agendum. Sed prima istarum, & tercia plane convincent per 10. primi libri ; secunda vero istarum peccat in materia & in forma. In materia, quia falsum supponit, sicut 10. primi, & 10. secundi & sequentia docuerunt : peccat in forma, quia difficultatem propositam non euadit. Si namque voluntas diuina contentiat & velit virtutem executivam quamcumque, quicquam exequi faciendo, ipsa necessitatio exequatur per dictum primi libri, & reuerteretur difficultas.

C A P . XXIV.

Tangit 25. opinionem fingentem Deum non prouidere, prædestinare, velle, nec facere gradus actuū liberorum, meritorum, aut etiam præ-

- C miorum ; & 26 quod nullus actus est aliquid ; & 27. quod nullum non agere, cessare siue quiescere est à Deo ; & 28. quod res futurae præscitæ sunt præscientiæ Dei causa ; & 29. quod res futurae præscitæ sunt causa sine qua non diuinæ præscientiæ ; & 30. quod Deus scit & præscit res secundum modum illarum ; & 31. Academicorum, quod nullus potest rimari aut scire istud tam obstrusum naturæ miraculum, tam absconditum Dei arcana ; & tricesimam secundam, quod in omnibus rebus futuris, præsentibus atque præteritis respectu scientiæ & voluntatis diuinæ est semper contingētia ad utrumlibet, & libertas, & nulla omnino necessitas.

- Dhuc autem superiunt & tres aliae opinione, breuiter retractandæ quarum 1. & 25. cum præmissis affirmat, Deum non prouidere, prædestinare, velle, nec facere gradus actuū liberorum, nec quotumlibet meritorum, aut etiam præmiorum. Vicepsimasexta putat omnem actum liberum, & viuensaliter actuū quemlibet nihil esse. Vicepsimaseptima existimat quod nullum non agere, cessare, siue quiescere sit à Deo. Sed haec tres peccant communiter in duobus. Primo, quia falsum affirmant, secundo, quia difficultatem non evitant. Quod autem omnes falsum affirmant, sicut ostendunt 46. primi, & 8. secundi cum 32. eiusdem. Nec prima difficultatem evitat. Dicit enim Deum de gradibus nequaquam disponere, vt sic vitet necessitatem in eis, alias, vt credit, necessario concedandam. Omnes tamen actus & res omnes secundum suam essentiam sub dispositione diuina continet non negat ; quare nec potest evadere quin omnes actus & res, que euident, de necessitate euident. Item gradus vel est aliquid, vel nihil. Si aliquid, continetur sub dispositione diuina ; ergo omnes gradus, qui euident, de necessitate euident, & omnia alia eadem ratione, sicut proximo est argutum ; ergo & viuensaliter omnia. Si nihil, non continetur, nec distribuitur sub nomine entis ; quare non falsa hanc viuensalem, Omnia que euident, de necessitate euident ; & hanc viuensalem habet opinans concedere ro omnibus entibus que non sunt, aut erunt gradus, quare & simpliciter pro omnibus entibus. Item vel entia variatur numeraliter & essentialiter ad variationem graduū, vel non. Si sic, ergo sic continentur sub dispositione diuina, & necessario euident, sicut superius est argutum. Si no & omnia secundū suam essentiā continetur sub dispositione diuina, & grad⁹ nihil essentialiter aut numeraliter innovat ; ergo adhuc omnia que eueniēt quātū ad essentiā suas & numerū, de

cessitate euenient; quare & simpliciter omnia quæ euenient, de necessitate euenient. Nec à difficultate problematis se euoluit. Negat enim actum esse aliquid, vt non cogatur concedere ipsum esse prouisum à Deo, volutum, siue factum, vt sic in actibus liberis necessitatem effugiat, quam alias, vt aestimat, effugere non valet. Omnia igitur entia presentia & futura, quæ non sunt nec erunt actus, sicut opinio innuit, & opinans expresse concedit, sunt & erunt prouisa à Deo, voluta, atque facta: quare secundum eum, de necessitate euenient, & nullus actus est aliquid; quare non continetur, nec distribuitur sub nominibus talibus ens vel aliquid, nec fallat hanc vniuersalem, Omnia quæ euenient, de necessitate euenient. Hæc igitur vniuersalis est vera simpliciter, quia pro eius quolibet singulari. Item Deus vult omne agens, vel aeternum agere quicquid agit vel aget, sicut 22. primi, & coroll. eius cum 30. eiusdem alijsq; sequentibus manifestat, & maxime opera meritoria, sicut pater per 42. & 45. ptimi. Ipsa enim cum fiunt, lunt Deo placita & accepta, & non nouiter, sed & aeternè, sicut 23. primi monstrat; quare per rationem positionis praetataam, necesse est omne actum agere quicquid ager, & maxime opera virtuosa. Itē nulla causa secunda potest mouere vel agere sine Deo proprio comouente & similiter coagente, sicut 4. primi & 22. ostendunt, & hoc volendo, sicut 9. primi ostendit; reuertitur igitur difficultas. Quod etiam 27 nequaquam à proposito difficultate se liberat, potest sicut contra proximam, perspicue demonstrari. Restant autem & aliae duas opinioinibus similes: quarum 1. & 28. cum prioribus aestimat, quod res futura praesentia sunt praescientiae Dei causæ: Secunda vero & 29. putat, quod res futurae praesentia sunt causa sine qua non diuinae praescientia. Sed hæc ambae falluntur, nec per hoc difficultatem evadunt. Falluntur supponunt, teste 15. & 16. primi lib. Nec difficultatem excludunt; Voluntas namq; diuina & eius scientia respectu praescientium & præteriorum est necessaria, sicut & necesse est hæc esse & fuisse, & non necessitate nouella ex praetentia aut præteritione rerum, aut alia causa quacunq; temporaliter oriente propter 6. part. & 7. coroll. 1. 1. & 23. cap. 1. lib. Fuit ergo voluntas Dei & eius scientia similiter necessaria ab aeterno respectu omnium futurorum; quare & per 10. 1. lib. omnia futura erant aeternaliter aliquo modo necessario euentura. Est & 30. opinio, que affirmat, quod Deus scit & praescit res secundum modum illarum, necessariae necessario, & contingencia contingenter. Nec ista opinio difficultatem evitat. Si enim Deus sciat res secundum modum illarum, aut Deus sumit modum sciendi à posterioribus rebus scitis, aut ille potius modum essendi à Deo scientie & eius scientia, ac modo ipsius. Primum dici non potest propter primam suppositionem, 3. part. & 5. coroll. 1. 1. & 15. & 16. 1. lib. Potius ergo videtur è contra, quod omnis res futura scita à Deo sumat modum *scientia & scibilitas* à Deo, à voluntate diuina & eius scientia, sicut 14. primi libri & sequentia persuadent. Cum etiam omnis species modus & ordo sit à Deo secundum premissa 26. primi, & cum Deus non imponat rebus modum nisi volendo, & voluntas sua est vniuersaliter efficax, & nullo modo frustrabilis per 10. lib. videtur quod omnes res de necessitate sint illo modo, quo Deus voluerit ipsas esse praesentes, D præteritas, vel futuras, praesertim cum diuina voluntas non sit in porestate aliqui causæ inferioris, nec etiam aliquarum, sicut 8. huius ostendit. Adhuc autem si Deus sciat futura contingencia contingenter, quomodo sciet illa necessario quando fient praescientia, in præteritumne recurrent, sicut & illa necessario erunt tunc talia? Aut si tunc necessario sciet illa, quomodo non necessario praescit illa, dum sunt futura, cum ipse & sua scientia immutabiles sint omnino per 5. & 23. primi libri? Amplius autem, & de voluntate diuina simile est omnino, sicut contra Opinio 31^a. opiniones proximas tangebatur. Adhuc autem & 31. opinio arbitratur, quod nemo potest rimari aut scire istud tam abstrusum naturæ miraculum, & tam absconditum Dei arcuum: & Sarisburicens. hæc videtur Academicorum generalis sententia perantiqua, quam & Iohan. Sarisb. 2. Policratici sui 22. in ista materia proferit videtur; ad quam & Cicer. sicut dicit in calce vita sua, diverit. Sed constat certissime quod decet, expedire, & oportet Philosophos, Theologos, & cuiuscunq; fiduci professores aliquid sufficientius, rationabilius, aut probabilius querentibus, insultantibus, & aduersantibus licer maturè & sobrie respondere. Quare & Logici, Philosophi, E Physiologi, Ethici, & Diuini, Theologi Catholicæ & Ethnici circa elucidationem axiomatis huius tam anxij anxie desudabant: Vnde & Ammonius Armenus in Record. in lib. peri hermenias. Arist. super vlt. 1. tractans istam materiam scribit ita: Hoc theorema ad omnes partes Philosophie est necessarium; secundum moralem Philosophiam omnino necesse est præaccipere, quod Non omnia sunt & fiunt ex necessitate, sed sunt quædam in nobis. Quoniam enim vt Domini operationum quarundam existentes, & in nobis existens eligere, vel non eligere quædam, & operari vel non; has autem vituperabiles electionū & operationū dicimus, has autem laudabiles. Quinimo & ad Physiologiam opportunitū videtur theorema: querer enim Physiologus, Si omnia ex necessitate fiunt quæ fiunt, aut aliqua à fortuna & à casu; & ad Logicam methodum

- A** methodum codem modo. Hoc enim ipsius est quod nunc queritur, si omnis contradictione determinate diuidit verum & falsum. Porreatum autem theorema & ad primam Philosophiam inuenies. Querer enim & Theologus secundum quem modum gubernantur res quae in mundo; & si omnia determinatae & ex necessitate sunt quemadmodum in perpetuis, aut sunt aliqua contingenter euenientia. Et nec omnino idioticae dispositionis homines inuenies negligentes meditationem de hoc theoremate. Amplius autem & 32. opinio, nondum quod sciuetim ab aliquo opinata, sed forsitan opinanda, quae & me, ut verum fatear, aliquando tentauit, ex discordis fortassis probabilitatibus oritura, praesumet astruere, quod in omnibus rebus futuris, praesentibus, atque præteritis, respectu scientie & voluntatis diuinæ, est semper contingētia ad vitrilibet, & libertas, & nulla omnino necessitas. Sed ista opinio difficultati problematis nequam plenariè satisfacit, & etiam falsum supponit. Non plenariè satisfacit: Difficultas namque || omnino
- B** problematis idea maximè videtur multos virgates, quia in suis actibus liberis nulli necessitatibus superiori & priori vellent esse subiecti, sed simpliciter Domini, & liberis penitus absoluere respectu suorum actuum liberorum, habere quoque eos in sua simpliciter libera potestate. Sed ista opinio responsu non tribuit istud eis. Licit enim actus liber humanus futurus posset contingenter & liberè non esse futurus, & è contra per potentiam voluntatis diuinæ, hoc tamen non est simpliciter, sufficienter, & antecedenter in potestate humana; cum voluntas humana in suis actionibus & non actionibus uniuersis diuinam præcedentem necessariò subsequatur, nec voluntas diuina consistat in potestate voluntatis humanae, sicut præhabita manifestant. Adhuc autem & omnia quae sunt, sunt, & euenient, etiam in actibus & non actibus hominum, sunt, sunt, & euenient de aliqua necessitate ipsa naturaliter præcedente, sicut corol. Secundi huius ostendit. Amplius autem & falsum supponit. Cum enim dicit, quod in rebus futuris, præsentibus, atque præteritis respectu scientie & voluntatis diuinæ, nulla est omnino necessitas; vel in-
- C** telligit, quod stante scientia & voluntate diuina respectu alicuius futuri, præsentis, vel præteriti, potest illud non esse tale, id est, quod ista irreprobatur stante simul Deus scit & vult hoc fore, esse, vel fuisse, & hoc non erit, est, aut fuit; aut intelligit quod scientia & voluntas diuina, quae sunt causa futorum, præsentium, & præteriorum, sit semper in se libera, & contingens ad esse pro tunc & non esse, nunquam necessaria viro modo ad essendum pro tunc pro mensura quacunque, & sic consequenter ista * causata ratione harum causarum. Primum dici non potest: constat enim esse impossibile simpliciter & contradictione includere, Deus scit fallū, & voluntas Dei frustratur, per 10.1.lib. Nec secundum veraciter dici potest, quoniam secundum omnes Philosophos, & Theologicos rem nunc præsentialiter existente necessitate est aliquo modo necessitatis nunc esse, & rem præteritam præfuisse, sicut secundo huius aliqualiter tangebatur. Quis enim Theologicus affirmare præsumerit, quod nullo modo est necessarium, mūndū fuisse creatum, Christū fuisse incarnatum de virginē, natū & passū, hominem redemisse, resurrectisse, ascendisse, ad dextram Patris sedisse atque sedere? Præsertim cum etiā de futuris, ipsomet teste, necessitate fuerit & sit, impleri omnia que scripta sunt in lege Mosis, Prophetis, & Psalmis de eo: & cum per 2. & 14.1.lib. Nulla res posterior habeat esse aut fuisse, nisi per volitionem diuinam; Ipsa est aliquo modo necessaria respectu præsentis & præteriorum. Necessitatio namque conlequitur. Hoc nunc est aut fuit, ergo Deo nunc vult illud esse aut fuisse; & antecedens est aliquo modo necessarium, quare & consequens. In omni namque cōsequentiā formaliter simpliciter, & necessaria absolute, si antecedens est necessarium simpliciter aut aliquo certo modo, & consequēs simili necessitate firmabitur; alioquin ex vero posset aliquoties lequi fallū: sicut ergo præterita & præteriti sunt aliquo modo necessaria talia, sic & voluntas volutione diuina respectu illorum; imo & magis necessaria quā sit illa: est enim causa necessitatis in eis. Adhuc autem & ista assertio videtur contraria sententiae Phil.1.peri hermenias vlt. ostenditēs cōtingētiā ad vitrilibet reperiiri tātūmodo in futuris, non autē in præsentib⁹ nec præteritis, sed in necessitate contraria. Dicitur fortassis, quod hoc est verū respectu inferiorū causarū, non autē respectu cause superioris seu summae. Sed proculdubio subtilius invenīdo appetere oppositū eidēter; quod, viz. sicut est cōtingētiā ad vitrilibet in futuris respectu inferiorū causarū; sic & est in præsentib⁹ atque præteritis. Nullā enim causā inferiorē cōtingit quicquā facere vel non facere in futuro, nisi Deo prius illud volēte vel nolēte sicut 30. & 32. 2. ostendunt; & simili modo cōtingit quācunque causā inferiorē actuā facere quippiā vel non facere in præsenti, & scissimē vel non fecisse in præterito quodcumque; possibile fieri, non fieriue ab ea. Si n. Deo velit quamcunque causam actuam facere, vel non facere quodlibet in præsenti, fecisse vel non fecisse in præterito, de necessitate est ita per 10.1.lib. & Deus potest contingenter sic velle & nolle, possibilitate & contingētiā necessitatē omnimodā excludente, sicut opinio || ac || assertit severat. Sicut ergo contingit ad vitrilibet te ras legere vel non legere, sic & fieri legible vel non legible: contingit enim ad vitrilibet Deum sic velle vel nolle: & sicut contingit ad vitrilibet quempiā edificare vel non, generare vel non pro futuro; sic edificasse vel non, generare
- || assertit

vel non pro præterito: contingit enim ad utrumlibet Deum sic velle vel nolle; contingit ergo A ad utrumlibet Solomonem esse virginem in præsenti, & nunquam filium genuisse, nec tempulum fecisse, Iohannem quoque Evangelistam non esse virginem in præsenti, sed filios genuisse, & templum Solomonis fecisse cum alijs similibus infinitis. Quapropter & habet dicere consequenter quod veritas determinata non magis reperitur in propositionibus de præsenti aut de præterito, quam in propositionibus de futuro in materia de contingentib[us] æqualiter, sed similiter hic & ibi, contra Philosophum vbi prius, & contra multos Philosophicos tractatores. Adhuc autem & ista opinio auctor beatis totius beatitudinis beatissimam portionem, certitudinem scilicet eternitatem sic essendi, dicente Augustino 13. de Trinit. 7. vbi de beatitudinis rebus agit; Et quod est omnino beatissimum, ita semper fore certum erit: Imo secundum istam sententiam oec beati sunt certi de beatitudine sua præterita, nec præsenti; nec etiam aliquis hominum haberet certitudinem, certam scientiam, quare nec scientiam de aliquo; quia nec dealiq[u]o futuro, præsenti, nec præterito, & rediret opinio Academicorum olim à Philosophis & Theologis condemnata, nec aliquis esset, aut esse posset certus se esse aut fuisse, aliquid agere aut egisse contra Aristotelem, Augustinum, imo & contra omnes Philosophicos, Theologicos, & vulgares Academicorum hæresi non infectos: quapropter nec aliquis rute posset testificari de aliquo præterito, nec iurare, contra omnia iura mundi diuina pariter & humana. Posset enim Deus contingentissime facere de quocunque futuro, præterito, & præsenti citra seipsum, ipsi nunquam fore, fuisse, aut esse. Secundū illā quoq[ue] sententia expedite orate Deū pro malis culpe & p[ro]x[er]e præteritus, vt faciat illa nunquam fuisse, imo & tantū expedire videatur orare pro malis præteritus, ne fuisse, quantū pro malis possibilibus aut futuris, nisi Deus succurrat, ne fiant. Sed quis sic orat? Qua Ecclesia? Qua persona? Cur Pater noster coelestis? Cur mater nostra Ecclesia? Cur spiritus veritatis, qui omnem docuit veritatem, nusquam docuit filios sic orare? Amplius autem creatura rationalis, angelica & humana, quæ tota est mutabilis secundum naturam in essentia & in actibus, quando habet aliquem actū etiam mutabilissimum, & libertum secundum contradictionem, necessarium est ei pro tunc quod habeat illum actū, & ille actus suus habet pro tunc quandam necessitatē essendi, necessitatem videlicet consequentem; quare & multo magis, vt videatur, quilibet actus Dei, cum ipse sit summe necesse est, immutabilis, stabilis atque firmus, sicut prima suppositio manifestat.

C A P. XXVI.

Tractat opinionem tricesimam tertiam famosiorem ceteris, quæ affirmit quod aliquid semper fuit futurum, & adhuc est futurum; non est tamen necessarium ullo modo illud unquam fuisse, aut nunc esse futurum; & quod aliquid nunquam fuit futurum, nec nunc est futurum, & possibile posibilitate omni necessitati opposita est illud semper fuisse, & nunc esse futurum, & de præscientia Dei correspondenter omnino. De omni tamen præterito vel præsenti dicit, quod necesse est illud fuisse, & quod necesse est Deum semper præsciisse illud fuisse futurum, vel scire illud, esse nunc præsens, quod etiam necesse est Deum scire illud esse præteritum ac fuisse; & corripit eum super insufficientia responsionis, eo quod non sufficienter difficultatem euacuat.

Ræter has autem est & tricesima tercia opinio, quæ affirmat quod aliquid semper fuit futurum, & adhuc est futurum, non est tamen necessarium ullo modo illud unquam fuisse, aut nunc esse futurum; & quod aliquid nunquam fuit futurum, nec nunc est futurum, & possibile posibilitate omni necessitati opposita est illud semper fuisse, & nunc esse futurum; & de præscientia Dei correspondenter omnino. De omni tamen præterito vel præsenti dicit, quod necesse est illud fuisse vel esse, & quod necesse est Deum semper præsciisse illud fuisse futurum, vel sci-

- A re illud esse nunc præsens, quod etiam necesse est Deum scire illud esse præteritum ac fuisse. Et hæc est communior & famosior apud moderniores Philosophos, atque Theologos, & præcipue apud Nostrates, & quasi sola ab eis concorditer approbata. Quorum ante omnia flexis genibus cordis mei imploro humiliter benignam patientiam charitatis (quæ sua non querit in præiudicium veritatis, nec irritatur si quis elucidare studuerit veritatem, sed congauderetur elucidata à quolibet veritati, omnia vera credens, & sustinens vniuersa) quatenus si non ego, sed in me & per me spiritus veritatis aliquam veritatem proferre dignetur huic opinioni fortiter repugnante, nullatenus temulentur, nullatenus irritentur, nullatenus indignentur, ne fortassis non mihi, sed spiritui sancto magis resistere conuincantur. Nam quicquid verum à quoconque dicitur, à sancto spiritu dicitur, sicut viceſimum secundi à beato Ambroſio recitatuit, sed ut veri filijⁱⁱ *charitatis* congaudeant, credant, & sustineant veritatem. || veritatis Non enim est mediocre petriculum in scientia veritatis nolle deferere pristinam licet agnitam falsitatem, sola superbia prohibente. Vnde Apollolus 2. ad Theſſal. 2. Charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, & ideo mitet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, & ut iudicentur omnes qui non cedererint veritati, sed consenserint iniurianti. Nos autem non ita, sed secundum eiusdem Apostoli salubre confilium deponentes secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corruptitur secundum desideria erroris, renouemur spiritu mentis nostræ, & induamus ouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis, propter quod deponentes mendacium, loquamur per omnia veritatem, cantando cum Prophetâ, Aperite portas, & ingrediatur gens iusta custodiens veritatem: vetus error abiit & recessit; credo tamen veraciter me nihil noui penitus asserturum, quod non veterum ratio & autoritas confirmabit. Placeatigitur huius opinionis ratio obabilis charitati non obaudire, sed exaudire benignè alias rationes. Primo autem videtur quod responſio huius opinionis nequaquam sufficiat; secundo, quod eius hypothesis non subsistat: data namque opinionis hypothesis, non sufficierent solvitur difficultas. Difficultas etenim questionis propter hoc maximè mordet omnes & stimulat, quia in suis actibus liberis, nulli necessitari superiori & priori vellent esse subiecti, sed simpliciter Domini, & liberi penitus absolute respectu suorum actuum liberorum, habereque eos in sua simpliciter libera potestate. Sed ista responsio non vitat omnimeam necessitatem, nec salvat omnimeam libertatem: Licet enim illud quod est futurum posset non esse futurum, & è contra, & illud quod est praesitum à Deo, posset esse non praesitum, & è contra; hoc tamen non est antecedenter & sufficieret in potestate nostra, nec omnium causatum inferiorum, sicut septimum, octauum, & nonum huius ostendunt. Causa enim superior, puta Deus, non sequitur questionis modo, sciendo aut volendo causas inferiores aliquas nec omnes, sicut decimum quintum & viceſimum primi cum suis sequentibus, ac tricesimum secundi ostendunt; sed è contra ipsa omnes, & singula in omnibus suis motibus ac cessationibus vniuersis voluntatem ipsius necessariò consequuntur, sicut tricesimum & tricesimum secundum secundi, ac secundum tertij cum decimo primi docent. Cum igitur per corollarium noni primi omnia futura euident à voluntate diuina, qua est causa prima & summa, per tricesimum secundi, & nullo modo frustrabilis, sed efficax omnique per decimum primi, nec antecedenter aut sufficieret in potestate nostra, nec causarum inferiorum aliquarum aut omnium, per octauum & nonum huius, Nullum futurum est simpliciter, scilicet sufficieret & antecedenter in nostra positum potestate, nec habemus respectu alicuius futuri omnimeam simpliciter libertatem, sed in omnibus necessariò subdimur, & seruimus necessitati naturaliter præcedenti, diuinæ scilicet voluntati, sicut quintum & sextum cum sequentibus huius docent.

C A P. XXVII.

*Respondet secundum sententiam Philosophorum & Theologorum,
quod omnia futura euident de quadam necessitate respectu causa-
rum superiorum, non contraria, sed consentanea libertati.*

T autem super isto, prius quam recedam, propriam sententiam proferam, imo non mei propriam, sed Patrum nostrorum communem, supposita distinctione de necessitate antecedente & consequente, scilicet huius præmissa ; Dico quod duplex est necessitas antecedens : una penitus absoluta, & alia quodammodo respectiva ; & haec duplex, scilicet respectu aliquarum vel omnium inferiorum sive secundarum causarum, aut tantum respectu superiorum & primarum causarum, scilicet summae & primaæ causæ omnium, qui Deus est. Itē

Augustinus autem modus loquendi de causis superioribus & inferioribus potest haberi ab Augustino 6. super Genes. ad literam 22. vbi dicit, quod Ezechias secundum causas inferiores finierat vitam suam termino ab Esaiâ prædicto, secundum alias verò causas, scilicet superiores, quæ, ut dicit, sunt in voluntate & præscientia Dei, tunc erat finitus vitam quando eam finivit.

Lumbardus. Lumbardus autem 2. sentent. dist. 17. de superioribus & inferioribus causis loquens, dicit superiores causas esse voluntatem & potentiam Dei : *Glossa* verò super Esaiam 38. vbi agitur de prædictione mortis, & adiectionis annorum vita Ezechia, innuit eandem distinctionem, sub verbis tamen diuersis, dicens, quod Deus duobus modis alias res considerat, scilicet secundum meritum & naturam rei, quæ dicuntur causæ inferiores, & secundum suum consilium. Consilium ergo Dei secundum eam, est causa superior, vel causas superiores complectens ; causæ verò inferiores, meritum & natura. Idem modus etiam loquendi quantum ad alteram eius partem, scilicet de causis primis, seu causa prima & secundis satis ex Philosophia cognoscitur, vbi Deus vocatur creberimè causa prima ; ergo in comparatione ad posteriores & secundas, quod & satis exprimitur in propositione prima de causis. Secundum hanc ergo distinctionem videut mihi dicendum, quod non omnia quæ euident, euident de necessitate penitus absoluta, sicut duodecimum huius probat, nec etiam respectiva, respectu scilicet aliquarum aut omnium inferiorum sive secundarum causarum, sicut 5. & 9. huius ostendunt ; sed omnia quæ euident, euident de necessitate respectiva, respectu scilicet superiorum sive primarum causarum, quæ sunt voluntas & potentia summi Dei. Non est autem intelligendum, quod causæ inferiores omnes vel aliquæ, puta rationales, quantum est de se, possent agere libere hoc velillud ; & quod causa superior Deus ipse purè necessariò agat ad extra, & sic illas necessitatem ad agendum, quoniam contradictionem includeret, quod aliqua causa inferior quicunque ageret sine prima specialiter & propriè coagente, imo & naturaliter præagente, sicut vicecum, vicecum octauum, & tricelimum secundi probarunt ; actus quoque voluntatis diuinæ ad extra nulli necessitatì præcedenti subjicitur, sed est solus simpliciter contingens ad virumlibet, & liber simpliciter libertate contradictionis, sicut docuit quintum huius. Sed intelligendum hoc modo, quod omnia quæ euident, euident de necessitate causarum superiorum, id est, omnia quæ euident, euident causaliter de potentia & voluntate Dei superioribus & prioribus naturaliter in causando alijs quibuscumque, nec est simpliciter & antecedenter in potestate alieius aut aliquarum causarum inferiorum ne omnia illa euident : vel breuius isto modo, Omnia quæ euident, euident de necessitate causæ primaæ, necessitate scilicet agentiæ sive actiuitatis seu efficaciæ in agendo ; id est, omnia illa euident de voluntate diuina, quæ respectu omnium volutorum est non impeditibilis, nec à quouis auerribilis, quia in nullius alterius potestate, & ideo necessaria & ineuitabilis in causando, imo & ipsam necessitas antecedens : hoc enim totum capitulum proximum manifestat, nec piget eius manifestationem breuiter recitare : Voluntas quippe Dei est causa superior & prior naturaliter ; quare quocunque futurum euenerit, per decimum quartum & corollarium noni primi, cum tricelimo secundi, & non frustrabilis, sed necessaria in causando per decimum primi, nec simpliciter in potestate inferioris aut inferiorum causarum per octauum huius. Quomodo namque Deum præuelle quocunque

B
C
D
E

- A quodcumque futurum est possum antecedenter, sufficenter & simpliciter in cuiuscumque alterius potestate? Imò per nonum huius nihil omnino est in nostra simpliciter libera potestate. Porro si aliquod futurum non evenire esset in nostra possum potestate, hoc esset refrendo voluntati divinae, vel eam impediendo aut mutando, vel faciendo eam non sic præuelle, quod est contra capitula proximo allegata: causa enim superior naturaliter arque prior non sequitur in causando inferiorem & posteriorem causam, sicut nec artifex instrumentum. Omnis quoque res inferior in actione & passione sua quacunque necessitatibus quodammodo antecedenter naturaliter à voluntate divina: ipsa enim est omnibus necessitas naturaliter antecedens, sicut secundum huius cum suo corollario manifestat. *Quemadmodum igitur omnia quæ sunt, sunt, & eveniunt in præsenti, sunt, sunt, & eveniunt de quadam necessitate hæc omnia naturaliter præcedente in voluntate divina; sic & quæ erunt, sicut, & evenient in futuro.* Possunt autem hæc omnia in unam syllogisticam rationem breuer sic reduci; Omnia quæ evenient de necessitate naturaliter præcedente, de aliqua necessitate evenient: Omnia quæ evenient, evenient de necessitate naturaliter præcedente, quia à voluntate divina, quæ omnibus suis volutis est necessitas naturaliter antecedens; ergo omnia quæ evenient, de aliqua necessitate evenient. Vel breuius isto modo: Omnia quæ de ista necessitate evenient, de aliqua necessitate evenient, demonstrata voluntate divina: Omnia quæ evenient, de ista necessitate evenient; ergo omnia quæ evenient, de aliqua necessitate evenient. Sed quia nimia breuitas obscuritatis & dubitatis est mater, ecce ad hoc idem paululum diffusor & clarior syllogismus: Omnia quæ evenient à causa, qua posita, necessariò sequitur quod evenient, & cuius positio non est nec erit antecedenter in alterius potestate secundum contradictionem, evenient de necessitate respectu illius causæ, ita quod non est, nec erit antecedenter in alterius potestate secundum contradictionem quia evenient; Omnia quæ evenient, evenient à causa huiusmodi. Adhuc autem expressius illo modo: Omnia quæ evenient à voluntate divina
- C hoc modo, quod illa posita, necessariò sequitur quod evenient, & quod illa ponatur, non est nec erit antecedenter in alterius potestate libera secundum contradictionem, evenient de necessitate respectu voluntatis divinae, ita quod non est, nec erit antecedenter in alterius potestate libera secundum contradictionem quia evenient: Omnia quæ evenient, evenient à voluntate divina hoc modo prædicto. Maior potest ostendi per definitionem necessitatis naturaliter præcedentis, & sui effectus secundo huius præmissam; isto verò notorio coassimto, quod effectus fucus causa quæ est necessaria in causando, & necessitas antecedens ad intellectum definitionis prædictæ non potest aliter esse antecedenter in alterius potestate libera secundum contradictionem, nisi quantum ad positionem vel non positionem cause, sicut illuminatio futura huius diaphani ab hac lucerna, est in mea libera potestate, quia possum liberè amouere, vel non amouere, extinguere vel non extinguere hanc lucernam. Alter enim, scilicet quod stante tali causa sit in alterius potestate secundum contradictionem, effectum evenire vel non, implicat contradictionem manifestè. Implicat etenim, quod aliqua causa sit necessitas naturaliter antecedens ad intellectum definitionis secundo huius præmissæ, & quod eadem ad eundem intellectum non sit necessitas naturaliter antecedens. Nam si huiusmodi causa stante, sit in alterius contradictione potestate, suum effectum nullatenus evenire, ex ipsa plena posita non necessariò nec indefectibiliter sequitur causatum suum causari: ergo per definitionem prædictam illa causa non est necessitas naturaliter antecedens, quia tamen secundum hypothesin ponitur necessitas naturaliter antecedens. Minorem verò demonstrat corollarium non primi, cum decimo, & octauum istius. Amplius autem secundum præmissa 15. & 23. secundi, voluntas divina necessitatibus quodammodo quadam necessitate spontanea Angelos, hominesque beatos, & finaliter confirmatos ad beatificum ætum suum æternaliter conservandum, ad nunquam peccandum, & ad cetera quæ ad beatitudinem pertinent vniuersa: quæ & tam efficax est & firma respectu omnium aliorum, sicut præhabita docuerunt, quia infinitæ
- E virtutis simpliciter omnivaque. Verum ne in re tanta tantillus quicquam videat minus sobriè sapere, perpetram agere, aut temerè affirmare, ecce majorum meorum magna & conuenientia testimonia ad hoc ipsum. Dicit liquidem sapiens Ecclesiastici 42. Cognovit Dominus Ecclesiastem omnem scientiam, & insperxit in signum xvi, annuntians quæ præterierunt & quæ superuenientur sunt, reuelans vestigia occultorum: non præterit illum omnis cogitatus, & non abscondit se ab eo ullus sermo; Magnalia sapientie sue decoravit, quæ est ante seculum & usque in seculum, neque adiectum est, neque iniunetur, & non eget alicuius consilio. Quam desiderabilia sunt omnia operarius, & tanquam scintilla quæ est considerare! Omnia hæc vnuunt, & manent in seculum, & in omni necessitate omnia obaudient ei. Vnde & Augustinus 6. *Augustinus.* per Gen. ad literam 21. loquens de factione primi hominis de limo in ætate virili, sic ait; *Magnificum*

nifestum est sic non factū esse hominem, contra quod erat in illa prima conditione, causarum A
scilicet inferiorum, quia ibi erat etiam sic fieri posse, quamvis ibi non erat ita fieri necesse.
Hoc enim non erat in conditione creaturæ, sed in beneplacito Creatoris, cuius voluntas re-
rum est necessitas. Et cap. 22. Est quippe in natura huius iuuenis ut senectat, sed virtutem hoc
sit etiam in Dei voluntate nescimus; sed nec in natura esset, nisi in Dei voluntate prius fuisset,
& vtique occulta est ratio senectutis in corpore iuuenili: Neque enim oculus cernitur, sed alia
quadam notitia colligitur; occulta ergo est ista ratio, qua fit ut hoc esse possit, sed oculis, menti
autem non est occulta; verum autem hoc necesse sit omni modo nescimus, & illam verò
qua fit ut esse possit, in natura ipsius corporis nouimus; illam verò, qua fit, ut necesse sit, mani-
festum est illuc non esse; sed fortassis in mundo est ut necesse sit istum senescere: si autem nec
in mundo est, in Deo est; hoc enim necessarij futurum est quod ipse vult, & ea verè futura sunt
qua ille prædictiuit. Nam multa secundum inferiores causas futura sunt, sed si ita sunt in præ-
scientia Dei, verè futura sunt; si autem ibi aliter sunt, ita potius futura sunt, sicut ibi sunt, vbi B
qui prædicti, falli non potest. Nam futura dicuntur iuuentutem in senectute; sed tamen futura non
in iuuentute, si ante moriturus est: hoc autem ita erit, sicut se habent alias cause sive in mundo contex-
ta, sive in Dei præscientia reserata; Nam secundum quasdam futurorum causas moriturus
erat Ezechias, cum Deus addidit quindecim annos ad vitam; id vtique faciens, quod ante con-
stitutionem mundi se facturum esse præsiebat, & in sua voluntate seruabat; Nec illi additi re-
stè dicerentur, nisi ad aliquid adderentur, quod se aliter in alijs causis haberetur; secundum
alias igitur causas inferiores iam vitam finierat, secundum illas autem quæ sunt in voluntate
& præscientia Dei, qui ex aeternitate nouerat quid illo tempore facturus erat, & hoc verè
futurum erat, tunc erat finitus vitam quando finiuit vitam; quia etiis oranti concessum est,
etiam sic eum oraturum, ut tali oratione concedi oportet, ille vtique præsiebat, cuius præ-
Lumbardus. scientia falli non poterat: & ideo quod præsiebat, necessarij futurum erat. Lumbardus
etiam 2. sentent. distinct. 18. allegat Augustinum dicentem, ut mulierem fieri de costa viri C
necessare fore, non in rebus conditum, sed in Deo absconditum erat, & potest sententialiter
Amboſius. elici ex 9. super Gen. ad literam 28. Item Ambroſius super illud ad Rom. 9. vi secundum elec-
tionem propositum Dei maneret, &c. In illo, inquit, quem elegit, propositum Dei man-
net, quia aliud non potest euenerit quam scivit & proposuit in illo, ut salutem dignus sit; & in
illo quem spernit, simili modo manet propositum quod proposuit de illo, quia indignus erit.
Idem super illud 1. Cor. 7. Quid enim scis mulier, si virum saluum facias? &c. Hoc inquit,
dicit quia forte possunt credere, sicut vnicuique diuulsi Dominus, diuulsi Dominus vnicuique
quando saluerit, hoc est, scit quando potest credere, & suspirat illum. Item B. Cypr. epist. 3.
intitulata De laplis, sic ait; Cum corona martyrij de Dei dignatione descendat, nec possit
accipi nisi fuerit hora sumendi, quisquis in Christo matens interim cedit, non fidem denegat,
sed tempus expectat. Item 1. Esdr. 5. Oculus Dei eorum factus est super senes Iudeo-D
rum, & non potuerunt inhibere eos. Hanc etiam necessitatem secundum causas superio-
res prædictam tam non faciendo, quam etiam faciendo, beatus Iob diversis locis eviden-
ter ostendit. Quinto namque capitulo loquens de Deo, sic ait, Qui dissipat cogitationes
malignorum, ne possint implore manus eorum quod cooperant. Et infra 14. Breves dies
hominis sunt, Numerus mensium eius apud te est: & vi ostendat quomodo sit apud eum,
quia per modum necessitatis prædictæ, subiungit; Constituisti terminos eius, qui preteriti non
poterunt. Et inferius 23. Nemo auertere potest cogitationes eius; & Anima eius, quodcumque
voluit, hoc fecit. Super primum autem istorum B. Greg. 6. Moral. 1. ita dicit, Supernæ volun-
tati cognitæ debet nostra actio deuotæ famulari, & quasi ducem sui itineris persequi, ne ei etiā
nolens seruari, si hanc superbiens declinat: vitari enim vis superum consilij nequaquam potest.
Cui & satis concordat illud Tob. 3. Non est in hominis potestate consilii tuū: & illud Esa. 14.
Dominus exercituum decteuit, & quis poterit infirmare? & illud Ierem. 47. de mucrone Do-
mini non potente quiesceat, cuī Dominus præcepit ei motū vindictæ, sicut 32. primi pleniū E
allegatur. Et illud supra eiusdem 10. Scio, Domine, quod non est hominis via eius, nec viri est
vt ambulet & dirigat gressus suos: Glosa, Erubescant qui aiunt vnumquemque suo regi
arbitrio: Non est enim hominis via eius: Vnde David, A Domino gressus hominis diri-
getur: & Parab. 20. A Domino ditiguntur gressus viti: Glosa, Non libertate arbitrij. Nec
potest quis exponere ista de *li bonis vgi* seu gressibus bonis tantum, sicut 32um. primi ostendit.
Super secundam verò autoritatem Iobi præmissam B. Gregorius 12. Moral. 1. dicit, quod
in profectu virtutum homo conatur bonum apprehendere, & non valer quia omnipotens
Deus terminos constituit homini qui præteriri non poterunt, sicut 46um. primi pleniū allega-
tur: qui & infra eiusdem 16. super illud Iob 15. Antequam dies eius impleantur, peribit,
sic

A sic ait; Præfixi dies singulis ab interna Dei præscientia, nec augeri possunt nec minui, nisi contingat vt ita præstantur, vt aut cum optimis operibus longiores sint, aut cum pessimis breviiores; sicut Ezechias augmentum dierum meruit impensione lachrymarum. Sed ne quis credat Gregorium affirmare, præordinationem seu præscientiam Dei à futuris operibus dependere, audiat eum supra eiusdem 1. de eodem Ezechia dicentem, per Prophetam Dominus dixit quo tempore mori ipse mercabatur, per largitatem verò misericordie illo eum tempore ad mortem distulit, quod ante sæcula ipse præscenit. Nec Propheta igitur fallax, quia tempus mortis innotuit, quo vit ille mori mercabatur; nec *dominica* statuta convulsa *diuina* sunt, quia vix largitæ Dei anni vita crescerent, hoc quoque ante sæcula præfixum fuit, atque spatium vitæ quod inopinatè foris est additum, sine augmentatione præscientia fuit intus statutum. Idem quoque 16. Moral. 4. super illud Iob 22. Qui sublati sunt ante tempus suum, sic ait; Omnipotens Deus illud tempus vniuersiusque ad mortem præcepit, quo eius vita terminatur, nec in alio tempore quisquam mori potuit nisi ipso quo moritur. Nam si Ezechie anni additi ad viram quindecim memorantur, tempus quidem vitæ crevit ab illo termino quo mori ipse merebatur. Nam diuina dispositio eius tempus tunc præscivit, quo hunc postmodum ex præsenti vita subtrahit. Cum ergo ita sit, quid est quod dicitur, quia iniqui sublati ante tempus suum, nisi quodd omnes qui præsenterunt vitam diligunt longiora libi eiusdem vitæ spacia promittunt? Sed cum eos mors superueniens à præsenti vita subtrahit, eorum vita spatio, quæ sibi longiora quasi in cogitatione tendere consueverant, intercidit. Idem adhuc infra eiusdem 15. super illud Iob 23. superius allegatum, Nemo auertere potest cogitationes eius, sic ait; De cuius mox immutabilitate aptè subiungitur, Et nemo auertere potest cogitationes eius: sicut enim immutabilis naturâ est, ita immutabilis cogitatione; cogitationem quippe eius nullus auertet, quia nemo refutare occultis eius iudicis præualeat. Nam etiæ fuerunt quidam, qui depræcationibus suis eius cogitationem auertisse viderentur, uta fuit eius interna cogitatio, vt sententiam illius auertere depræcando potuissent, ac ab ipso accepterunt quod agerent apud ipsum. Dicat ergo, & nemo auertere potest cogitationem eius, quia lem fixa iudicia mutari nequaquam possunt: vnde scriptum est, Preceptum posuit, & non præteribit; & rursus, Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: & rursus, Non enim cogitationes meæ sicut cogitationes vestre, neque vitæ meæ sicut vitæ vestre. Cum ergo exterius mutari videtur sententia, interior consilium non mutatur, quia de unaquaque re immutabilitate intus constituitur, quicquid foris mutabilitate agitur. Nec debet quenquam mouere quod dicit, Diuinam sententiam depræcationibus posse auerti: hoc enim satis exponitur 25. primi; & quia hic dicit quod Dei cogitatio, iudicia, & consilium mutari non possunt, sicut & supra eiusdem 4. super autoritatem Iob 22. præmissum dicit, Deum plerunque mutare sententiam, consilium autem nunquam. Hanc etiam sententiam planissimè testatur eiusdem autoritas 27. Moral. 22. quam 30. secundi plenus allegauit. Itam quoque

B necessitatem futurorum secundum causas superiores, non secundum causas inferiores ostendit Anselmus De concordia, sub alijs tamen verbis. Ostendit enim futura uno modo euentu ex necessitate, & alio modo ex libertate; quia scilicet respectu voluntatis diuinae necessitatem euentient, respectu verò voluntatis creatæ nequaquam; & quia apud Deum, & in eternitate sunt immutabilitate constituta, sed apud creaturam, & in tempore mutabilitate: vnde capit. 2. Sicut, inquit, necesse est esse quicquid Deus vult, ita esse necesse est quod vult homo in his quæ Deus ita subdit humanæ voluntati, vt si vult, faciat; si non vult, non faciat. Quoniam enim quod Deus vult, non potest non esse, cum vult hominis voluntatem nulla cogi vel prohiberi necessitate ad volendum vel nolendum, & vult effectum sequi voluntatem, tunc necesse est voluntatem esse liberam & esse quod vult. Et infra, Opus voluntatis cui datum est, vt quod vult sit, & quod non vult non sit, voluntarium sive spontaneum est, quoniam spontanea voluntate sit, & bifariam est necessarium quia voluntate cogitari fieri, & quod sit non potest sit.

C E mul non fieri. Qui & infra 3. ita dicit, Nihil prohibet aliquid sciri vel præsciri a Deo in nostris *Anselmus.* *voluntatibus & actionibus fieri aut futurum esse per liberum arbitrium, vt quamvis necesse sit esse quod sit vel præsciri, multa tamen sint nulla necessitate, supple invita, sed libera voluntate; nempe quid mirum si hoc modo aliquid est, ex libertate scilicet respectu nostri, & ex necessitate, scilicet respectu diuinae præscientie sive scientie, cum sint quæ recipiunt opposita diversa ratione, sicut idem ire est adire & abire respectu diuersorum locorum? Et sequitur, Si verò per hoc quod de homine dicit Iob Deo, Constituti terminos eius qui prætegit non poterunt, vult aliquis ostendere, quia nullus potuit accelerare vel differre diem in qua moritur, quamvis aliquando nobis videatur aliquis facere ex libera voluntate vnde moritur, non est quod obiectetur contra hoc quod supra diximus. Nam quoniam Deus non fallitur, nec vi- det*

*Anselmus.**Anselmus.*

det nisi veritatem, sive ex libertate, sive ex necessitate eveniat, dicitur constituisse apud se A immutabilitem, quod apud hominem priusquam fiat, mutari potest. Tale enim est quod Paulus Apost. de his qui secundum propositum vocati sunt Sancti, dicit, Quos praecivit, & praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: Quos autem praedestinavit, hos & vocavit, & quos vocavit, hos & iustificavit, & quos iustificauit, illos & magnificavit. Hoc quippe propositum secundum quod vocati sunt Sancti in eternitate, in qua non est praeteritum vel futurum, sed tantum praesens, immutabile est; sed in ipsis hominibus ex libertate arbitrij aliquando est mutabile. Sicut enim quamvis in eternitate non fuit aliquid, aut erit aliquid, sed tantum est, & ramen in tempore fuit & erit aliquid sine repugnante, ita quod in eternitate mutari nequit, in tempore aliquando per liberam voluntatem antequam sit esse mutabile probatur absque inconvenientia. Ut autem ostenderet idem Apostolus, non illa verbae pro temporali significacione posuisse, illa etiam quae futura sunt praeteriti verbo temporis pronuntiavit: Noodum enim quos praesciuit adhuc nascituros, sic iam temporaliter vocavit, iustificavit, [magnificavit]. Vnde cognosci potest eum propter indigentiam verbi signantis eternam praesentiam sum esse verbo praeterita significacionis; quoniam quae tempore praeterita sunt, ad similitudinem eterni praesentis omnino immutabilia sunt; in hoc siquidem magis similia sunt eterno praesenti temporaliter praeterita quam praesentia, quoniam quae ibi sunt, scilicet in eternitate, nunquam possunt non esse praesentia, sicut temporis praeterita non valent unquam non esse praeterita; praesentia vero tempore, omnia quae transirent, sunt non praesentia. Et capit. 4. subiungit, Hoc ergo modo, quicquid de his quo libero fuit arbitrio velut necessarium sacra Scriptura pronuntiat, secundum eternitatem loquitur, in qua praesens est omne verum, & non nisi verum immutabiliter non secundum tempus, in quo non semper sunt actiones & voluntates nostræ; cum autem testam aliter cognoscatur esse in tempore quam in eternitate, ut aliquando verum sit, quoniam aliquid non est in tempore quod est in eternitate, & quia fuit in tempore quod ibi non fuit, & erit temporaliter quod non ibi erit; Nulla ratione negari videtur posse similiter aliquid esse in tempore mutabile, quod ibi est immutabile; quippe non magis opposita sunt, mutabile in tempore & immutabile in eternitate, quam non esse in aliquo tempore, & esse semper in eternitate, & fuisse, vel futurum esse secundum tempus, atque non fuisse, aut non futurum esse in eternitate; sic utique sine villa repugnante dicitur aliquid esse mutabile in tempore antequam sit quod in eternitate manet immutabiliter non antequam sit vel postquam est, sed inde sinenter, quia nihil est ibi secundum tempus. Annon & istam sententiam multi praelati Prophetæ confirmant, sicut docet clarissimè series veteris testamenti? Annon & Sibylla prophetans de Christo, & de multis cum concernentibus, dicit, O Iudei, necesse est ista fieri, sicut trigesima secunda pars corollatij primi, primi pleniū recitauit? Decem siquidem leguntur Sibylle Gentiles omnes prophetissæ præclaræ: Hæc autem Sibylla Graecæ cognominata fuit Tiburtina, Latinæ D Ebilneæ; quam tamen Augustinus 18. de Ciuit. Dei 23. & 24. Erithream, sive secundum quosdam Cumæam cognominat: cuius & sub isto cognomine meminisse videtur Virgilius in Bucolicis, ecloga quartâ licet dicens, Ultima Cumæa venit iam carminis artas; carminis Cumæa, id est, carminis Sibyllæ Cumana secundum Scrivum in commento: & sequitur consequenter, Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo, Iam redit & Virgo redeunt Saturnia regna, Iam noua progenies cœlo dimittitur alto, &c. quæ omnia ad Christum satius possunt appetari, sicut & facit Hieronymus in epistola proœmiali Biblia prælibata. Hanc dicit Augustinus 18. de Ciuit. Dei 23. & 24. tempore Achas seu Ezechie Regis Iudeæ & Romuli ac Romæ conditæ, sive ut nonnulli scripserunt, tempore belli Troiani fuisse. Cuius etiam alias prophetias de Christo, prout in libro eius scribuntur, Lactantius in libro suo Institutionum diuinatum aduersus Gentes allegat; quod & Augustinus 18. de Ciuit. Dei dignè commemorat. Huius quoque Sibyllæ versuum trigesima tertia parte corollatij primi, primi scriptorum sacroœlæ Ecclesia meminî in quadam sequentia de Natali sic canens, Si non suis vatis credat, vel gentibus Sibyllinis versibus hæc prædicta. Hæc idcirco cumulatiū protuli, ne huius Sibyllæ sapientia autoritas contemnda forsitan putaretur. Dicit ergo hæc Sibylla prophetans multa de Christo, necesse est ista fieri. Annon & istam sententiam ipicet Dominus prophetarum, ac Autor ipse fidelis fidei fideliter autorisat, cum dicit, Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Mosis & Prophetis, & P. salmis de me. Luc. 24. Quare & simili ratione necesse est impleri omnia, quæ in libro vite in mente, & in voluntate diuina sunt scripta, & ibi omnia futura eternaliter & immutabiliter, distinctissimè & certissimè sunt conscripta, sicut præhabita docuerunt. Amplius autem nisi talis necessitas supponatur,

Sibylla.

Lactantius.

Lucas.

- A natura, possibile est totam sanctam Dei Ecclesiam ruere, cadere, deficere, & perire, totam Petri naviculam pati naufragium, & submergi, totam fidem Christi ante consummationem saeculi, etiam eras vel hodie deficere & cessare; quinto & quoad omnes eius articulos de futuro esse & semper huius errornam, falsam, satuan, & fallacem, & Christum huius Pseudo-Prophetram, seductorem, mendacem & falsum, sanctos quoque Christi Apostolos, Martyres, [Confessores] olim in hac fide fideliter transeuntes non esse, nec vnoquam huius salvatores, sed tempestrum damnatos, aut fidem fierat sufficere ad salutem, quod quis Christi discipulus, quin potius Anachristi, quis sanctæ matris Ecclesie filius, quin potius synagogæ Satanæ, quis Catholicus, quin potius hereticus presumserit astutum, cum sit tam absurdum, tam absurdum, tam horribile, tam execrabilis auribus Christianis? Quis insuper Christianus nesciat Christum esse lapidem angularem, & fundamentum Ecclesia militantis? Et quale fundamentum debile, labile, & infirmum, ablit hoc ab animo Christiani vel leviter somniare.
- B Nonne ideo Christus comparat Christianum fidelem ædificanti domum suam supra petram, quam nulla tempestas subruit, aut euerit? Cuius causam assignat, quia ædificata erat supra petram, sicut Matth. 7. recitat: super quod Christostomus, Ecclesia, inquit, ædificata a Christo diruit non potest. Vnde & Augustinus de verb. Dom. serm. 13. Hoc ei nomen ut Petrus appellatur a Domino impositum est, & hoc in ea figura, ut significaret Ecclesiam: quia enim Christus petra, Petrus populus Christianus. Petra enim principale nomen est; ideo Petrus à petra, non petra à Petro; quoniodo non à Christiano Christus, sed à Christo Christianus vocatur. Tu es ergo, inquit, Petrus, & super hanc petram, quain confessus es, ædificabo Ecclesiam meam: Super me ædificabo te, non me super te. Discernamus quid de Deo, quid de nostro; tunc enim non turbabimur, tunc in petra fundabimur, fixi & stabiles erimus aduersus ventos, imbres, & flumina, tentationes videbunt presentes seculi. Illana tamen videat Petram, qui tunc erat figura nostra: modò fudit, modò titubat, modò immortalē confiteretur,
- C modò timet ne moriatur: proinde quia Ecclesia Christi habet firmos, habet & infirmos, nec sine firmis esse potest nec sine infirmis. Quare & Apostolus, Fundamentum, inquit, aliud nemo potest ponere, præter id quod possum est, qui est Christus Iesus, i. ad Cor. 3. & iterum, Firmum fundamentum Dei stat habens signaculum hoc, Novit Deus qui sunt eius; nouit iniquum, Dominus qui sunt eius, cognoscendo & volendo, ædificando & custodiendo, & hoc infallibiliter, insuperabiliter, & immutabiliter, & ideo firmum fundamentum Dei stat. Et quam firmum? firmius proculdubio quocunq; alto fundamento debili, labili, corruptibili, temporali, terrestri vel caelesti, sicut præmissa testantur: quare & glossa; Firmum fundamentum Dei stat, i. illi quos Deus elegit, & immobiliter in fide fundavit. Nonne & hoc est, quod Propheta figurate prædictis, Quis fundabit terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi, Psalmo 103. & iterum, Aedificauit sicut unicoloris sanctificium suum in terra quam fundavit in seculo, Psal. 77. & iterum, Firmavit orbem terræ qui non commouebitur Psal. 92.
- D Huius autem totius causam assignans Psal. 118. sic ait, In æternum, Domine, verbum tuum permanet in celo, in generatione & generationem veritas tua: fundasti terram, & permanet, ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia servient tibi. Beatus! sayides Augustinus || quoque super hæc loca per terram intelligit Ecclesiam, que adhuc peregrinatur in terra; qui & super illud Psal. 103. recitatum serm. 1. Terram, inquit, intelligi Ecclesiam: quæ est firmitas eius, super quam fundata est terra, fundamentum vbi constituta est Ecclesia? Quod est illud fundamentum? Fundamentum, inquit, *nemo potest ponere, præter quam quod possum est, quod est Christus *aliquid Iesus. Ibi ergo firmata sumus merito, quia ibi firmati non inclinamur in seculum seculi. Nihil enim firmius isto fundamento. Infirmus tu es, sed firmum fundamentum te portat: in te firmus esse non poteras; firmus eris semper, si ab illo firmo fundamento non recedas, non inclinabitur in seculum seculi: Ipsa est prædestinata columna & firmamentum veritatis. Et intra serm. 2. Fundavit terram super firmatatem eius, i. firmavit Ecclesiam super fundamentum Christum. Nutabit Ecclesia, si nutauerit fundamentum. Et vnde mutabit Christus? Qui antequam veniret ad nos & carnem susciperet, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, qui omnia continet maiestate, & nos bonitatem. Non nutabit Christo non inclinabitur in seculo seculi; vbi sunt qui dicunt periisse de mundo Ecclesiam, quando nec inclinari potest? Vbi & Casti. Mysticæ, inquit, accipi potest quod Ecclesia super ipsi fundata inclinari non potest? Nonne & hoc est quod ipsem Christus insinuat, ita dicens, Oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternu, & non rapiet eas quisquam de manu mea? Pater meus, qui dedit mihi, maior omnibus est, & nemo potest raper e de manu Patris mei: Ego & Pater vnu sumus, Ioh. 10. Nonne Iohannes.
- C. si dicitur.

& hoc est quod docet Apostolus ad Rom. 8. cùm dicit, Quis separabit nos à charitate Christi? A tribulatio, an angustia, an persecutio &c? Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Propter eum, inquit, non propter nos ipsos. Et sequitur, Certus sum enim quia nec mors neque vita &c. poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Et 2. ad Tim. 2. Fidelis sermo: nam si commortui sumus, & conuiuemus; si sustinemus, & correagnabimus; ille, qui fidelis permanet, regare scriptum non potest. Num etiam Christi promissio potest esse falsa, fallax & mendax, qua dixit; Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi Matth. vlt.? Num & illa oratio Christi magna ad patrem, qua ipsum rogauit pro suis ut ipsos seruaret, & illa qua rogauit pro Petro ne deficeret fides sua, & illa positio qua electi discipulos posuit ut itent & fructus afferent, & fructus eorum maneret Ioh. 17. Luc. 22 & Ioh. 15. recitata, potest eleirrita, vacua, & inanis? Absit hoc vel leviter cogitare, quia tunc Christus si posset esse & fuisse non Christus, videlicet non verus Christus, sed pseudo-Christus & falsus aut nullus. Nonne & verus Christus veraciter dixit ita, Surgent pseudo-Christi, & pseudo-Prophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita v: in errorem ducentur, si fieri potest, etiam electi sicut Matth. 24. claret? Ecce vera consequentia veri Christi: si fieri potest, electi in errorem ducentur: quare & secundum veram Logicæ disciplinam, ex oppolito consequentis oppositum antecedentis vere infertur: Consequitur ergo verè, Nulli electi in errorem ducentur, sicut innuit ibi Christus; ergo hoc fieri nusquam potest, Christo electore ipsorum ipsos insuperabiliter couleruant. Quare & beatus Greg. 1. super Ezech. homilia 9. tractans Christi consequentiam recensitam, Vnum, inquit, ex duabus est, quia si electi sunt, fieri non potest; si autem fieri potest, electi non sunt: qui & 14. Moral. 8. super illud Ioh. 18. In diebus eius stupebunt novis filii, & primos inuidet horror, tractans consequentiam Christi dictam, sic ait, Et si electi sunt ut tormentis vni nequeant, per hoc tamen quod homines sunt, & ipsa metuunt tormenta quæ vident: & 33. Moral. C 31. super illud Ioh. 41. De natibus eius procedit fumus, consequentiam illam tractans, sic ait, Si fieri potest subiungitur, quia proculdubio fieri non potest, ut in errorem plene electi capiantur. Cui & concordat Augustinus, De fide ad Petrum 67. Firmissime tene & nullatenus dubites omnes, quos vala misericordiae eius gratuia bonitate Deus fecit ante constitutionem mundi in adoptionem filiorum Dei prædestinatos à Deo, nec perire posse aliquem eorum quos Deus prædestinavit ad regnum, nec quenquam eorum quos Deus non prædestinavit ad vitam vñla posse ratione saluari. Idem de correptione & gratia 21. Illi, inquit, electi, qui secundum propositionem vocati sunt, qui etiam prædestinati atque præsciti, horum si quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus: horum si quisquam generaliter perit, victio humano vincitur Deus; sed nemo eorum perit, quia à nulla re vincitur Deus. Idem & 26. Quid commolitus es contra verba dicentis, Rogauit pro te, Petre, ne fides tua? An audebis dicere, etiam rogante Christo ne deficeret fides Petri defecuram fuisse, si Petrus D eam deficeret volueret, hoc est, si eam usque in finem persecutare nolueret, quasi aliud Petrus vlo modo velet, quam pro illo Christus rogasset ut veller? Nam quis ignorat tunc fuisse peritiram fidem Petri, si ea qua fidelis erat, voluntas ipsa deficeret, & permanesarum, si eadem voluntas maneret? Sed quia preparatur voluntas à Domino, ideo pro illo Christi non posset esse inanis oratio; quando rogauit ergo ne fides eius deficeret, quid aliud rogauit, nisi ut haberet in fide liberimam, fortissimam, inuictissimam, & perseverantissimam voluntatem? Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei, non contra eam libertas defenditur voluntatis: voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, & ut perseveret delectabilem perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem. Idem 34. quicunque in Dei prouidentissima dispositione præsciti, prædestinati, vocati, iustificati sunt & glorificati, non dico etiam nondum renati, sed etiam nondum nati, iam filii Dei sunt, & ideo omnino petire non possunt. Idem 35. Petrus secundum propositionem vocatus erat, ut nemo eum E posset eripere de manu Christi cui datus erat. Idem 53. Christo discipulos sic ponente ut eant & fructus afferant & fructus eorum maneat, Quis audiet dicere, forsitan non manebit? Sine pœnitentia enim sunt dona Dei & vocatio; sed vocatio eorum, qui secundum propositionem vocati sunt. Adhuc autem & idem de verbis Domini sermone 14. tractans illud Matth. 14. quomodo Christo orante in monte nauicula in mari fluctibus iactabatur, sic ait, Dum ille orat in excelso, nauicula turbatur fluctibus in profundo. Quia insurgunt fluctus, potest ista nauicula turbari; sed quia Christus orat, non potest mergi. Nauiculam quippe istam, fratres, Ecclesiam cogitate; turbulentum mare hoc seculum. Amplius autem per 28. primi, omnia sicut fato à diuino famine nuncupato: fatum autem necessitatem importat, ut patet per omnes de ipso loquentes, & per autoritates ibi adductas. Dicitq; Boetius super 1. peri hermenias vlt.

Omnia

|| potuit

Gregorini.

Augustinus

A Omnia quæ fatalis agit ratio, sine dubio ex necessitate contingunt: quod & vult Ammonius super eundem locum, sicut i o. huius fuerat allegatum. Iosephus etiam 7. de Iudaico bello 8. Homines, inquit, fatum vitare non possunt, eriam si prouiderint. Vnde & Poeta,

Define fata Deum scelit sperare precando.

Poeta.

*Augustinus.
Iosiphus.*

Hoc idem planè testantur autoritates Augustini 5. de Civit. Dei 9. & Isidori 8. Ethic. 45. cx. ponentes illud Psalmi 61. Semel loquutus est Deus, id est, immobiliter, hoc est, incommutabiliter loquutus est, sicut nouit incommutabiliter omnia quæ futura sunt, & quæ facturus est, sicut 28. primi plenius recitauit. Idem de spiritu & litera 29. Scriptum est, inquit, Semel loquutus est Deus, hoc est, incommutabiliter, quanquam & de vno verbo posse intelligi. Boetius quoque 4. de consolatione Philosophiae profa 6. sic ait; Hæc fata series seu prouidentia, actus fortunæque hominum indissolubili causarum connexione constringit; quæ

*Augustinus.
Isidorus.*

B causæ cùm ab immobilis prouidentia proficiuntur exordijs, ipsas causas quoque immutabiles esse necesse est. Ita enim res optimè geruntur, si maens in diuina mente simplicitas indeclinabilem causarum ordinem promat: hic verò res mutabiles propria incommutabilitate coereat. Et infra, Deus malum omne de reipublicæ sua terminis per fatalis seriem necessitatis eliminat. Amplius autem & Hermes pater Philosophorum de verbo æterno 43. Asclepio quærenti de heimarmene ita responderet, O Asclepi, ea est necessitas omnium quæ geruntur semper sibi catenatis nexibus iuncta: hoc itaq; est aut effectrix rerū aut Deus summus, aut sub ipso Deo qui secundus effectus est Deus, aut omnium cœlestium terrenarumque rerum firmata diuinis legibus disciplina. Hoc itaque modo heimarmene, & necessitas ambæ sibi invicem in diuino connexæ sunt glutino; quarum prior, heimarmene, rerum omnium initia patit, necessitas verò cogit ad effectum quæ ex illis primordijs pendent: has ordo consequitur, id est, textus, & dispositio temporis & rerum perficiendarum. Nihil enim est sine ordinis

*Herkes.
temporis*

C compositione, vel in omnibus mundus ordine gestatur, vel totus constat ex ordine. Hæc ergo tria, heimarmene, necessitas, ordo, vel maximè nutu Dei sunt effecta, quæ mundum gubernant sua leges, & ratione diuina: ab his ergo omne velle aut nolle diuinum aduersum est totum. Hæc ita non commouentur, nec flecentur gratia, sed seruunt necessitatē rationis æternæ; quæ æternitas inauersibilis, immobilis, & infabolabilis est. Prima ergo heimarmene est, quæ iacto velut femine futuron omnium sufficit prolem; sequitur necessitas, qua ad effectum incoguntur omnia; tertius ordo textum seruans omnium rerum, quas heimarmene necessitatisque disponunt. Qui & De mundo & cœlo 1. agens de prima causa, ratione, & mente diuina, sic ait; Cuncta regit & componit: illæ iunguntur in specie in individuali singularitate conscripta, quicquid hyle, quicquid mundus, quicquid mundi machina, quicquid tempus, quicquid in temporalibus parturiunt elementa: illæ textus operis fatalis series, faculorum dispositio, temporalium omnium meta summi digho dispositoris exarata, illæ nodus perpetuitatis. Quem & eius filius Aristoteles imitatus in De mundo vlt. ostendens quare Deus, cum sit unus, est multinomius, declaratisque multis eius nominibus cum suis causis, sicut tertium primi allegat, assignat causam horum quatuor nominum diuinorum, Necesitas, Heimarmene, Nemesis, Adrastia. Sciendum namque secundum Damascenum in sententijs suis 39. quod apud Græcos 6. famosa principia ponebantur, scilicet Deus, Necesitas heimarmene, quod secundum eum interpretari fortuna, natura, eventus, & calus. Dicit igitur Philosophus vbi prius, Reor autem & necessitatē nihil aliud dici, nisi hoc, quasi insuperabilem substantiam; heimarmenam verò, eo quod copulat & distingit; Nemesis à distributione vniuersique facta; Adrastiam verò ineuitabilem causam entem. Vbi & consequenter exponens tria statuta fatalia, scilicet Atropos præteriti, Lachesis futuri, & Clotho præsentis, sic ait; Perficit autem fabula non inordinatè; sunt autem hæc omnia nihil aliud nisi Deus, quemadmodum & strenuus ait Plato. Fatum ergo seu famen diuinum, quo omnia fando disponit, secundum Augustinum, Isidorem, Hermetem, Aristorelem, & Platonem, aliquoque

Herkes.

D Autem, immutabilitatem, incommutabilitatem, indissolubilitatem, indeclinabilitatem, necessitatem, & inevitabilitatem importat. Quod & Autoris fiduci fidelis sermo testatur: Cœlum, inquit, & terra transibit verba autem mea non transibunt, seu transient, Matth. 24. Marc. 13. & Luc. 21. quod & Luc. 16. sic exponit: Facilius est cœlum & terram præterire, quam à lege vnum apicem cadere. Et Matth. 5. Amen dico vobis, donec transcat cœlum & terra, iota vnum aut vnu apex non præteribit à lege, donec omnia fiant: Vnde & Ioh. 10. Non potest soli scriptura. Quibus & concordat illud Ierem. 31. Hæc dicit Dominus, qui dat Solēm in lumen dici, ordinem lunæ & stellarum in lumen noctis, qui turbat mare, & sonat fluctus eius; si descerint leges istæ coram me, tunc & semen Israel deficiet, vt non sit coram me cunctis diebus. Glossa, quomodo rerum maximè cœlestium astrorum non potest

Philosophus.

E Autores, immutabilitatem, incommutabilitatem, indissolubilitatem, indeclinabilitatem, necessitatem, & inevitabilitatem importat. Quod & Autoris fiduci fidelis sermo testatur: Cœlum, inquit, & terra transibit verba autem mea non transibunt, seu transient, Matth. 24. Marc. 13. & Luc. 21. quod & Luc. 16. sic exponit: Facilius est cœlum & terram præterire, quam à lege vnum apicem cadere. Et Matth. 5. Amen dico vobis, donec transcat cœlum & terra, iota vnum aut vnu apex non præteribit à lege, donec omnia fiant: Vnde & Ioh. 10. Non potest soli scriptura. Quibus & concordat illud Ierem. 31. Hæc dicit Dominus, qui dat Solēm in lumen dici, ordinem lunæ & stellarum in lumen noctis, qui turbat mare, & sonat fluctus eius; si descerint leges istæ coram me, tunc & semen Israel deficiet, vt non sit coram me cunctis diebus. Glossa, quomodo rerum maximè cœlestium astrorum non potest

ordo mutari, & maris fluctus voluitur ad littora, & fragor gurgitum terribilis auditur, nec A
vitra præceptum progreditur, vnde terminum posuisti quem non transgredientur; sic semen
Israël Domini voluntate perpetuum erit, nec aliquando cessabit. Et sequitur in Prophetæ;
Hæc dicit Dominus, Si mensurati poterint cœli desursum, & inuestigari fundamenta terræ
deorsum, & ego abijcam vniuersum semen Israël proper oratione quæ fecerunt. Glossa;
Sicut hoc impossibile est, ita & illud. Infra quoque 33. Hæc, inquit Prophetæ, dicit Dominus,
Si irritum fieri potest pæctum meum cum die, & pæctum meum cum nocte, vt non sint
dies & nox in tempore suo, & pæctum meum irritum esse poterit cum David fetu meo, vt
non sit ex eo filius qui regnet in throno eius, & Levitæ, & Sacerdotes ministri mei: super
quod glossa supra dixit de creatione Solis, & Luæ, & stellarum, & cursu eorum, quia eorum
leges mutati non possunt; nunc similiter dicit pæctum diei & noctis irritum non posse fieri,
nec pæctum Domini cum David. Finito enim Sacerdotio legali, Christi Regnum & Sacer-
dotium in perpetuum manebit. His etiam concordat illud Elia 54. Montes commouebun-
tur, & colles contremiscunt, misericordia autem mea non receder à te, & fœdus pacis meæ
non mouebitur, dixit misericordia tuus Dominus: Super quod Hieronymus lib. 15. super
Eliam, sic ait, Facilius montes mouebuntur & colles, quæma sententia commutabitur,
iuxta quod in Euangeliō loquitur, Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transi-
ent. Qui & Matth. 24. super illud Euangeliō recitatū sic allegatur in glossa Thomæ, Vt ma-
gis eos ad fidem ^{II} p̄missorum inducat, subdit, Cœlum & terra transibunt, &c. ac si dicar,
Facilius est fixa & immobilia destrui, quæma sermonum meorum aliquid decidere. Vbi &
Hilarius, Cœlum, inquit, & terra ex conditione creationis nihil habent in se necessitatis,
vt non sint; verba autem Christi ex æternitate deducta id in se continent virtutis vt maneban-
t: qui & super illud Ioh. 10. superioris allegatum, dicit 7. de Trinit. vt recitat ibi glossa,
quod sermo Dei est indissolubilis. Theophilus etiam super illud Marc. 13. recitatū se-
cundum glossam, sic ait, Pius elementa immobilia ^{II} deficiunt, quæma verba Christi: quod &
planè testatur Gregorius 16. Moral. 15. superioris allegatus. Beatus quoque Ambrosius su-
per illud Luc. 16. memoratum, Facilius est cœlum & tertiam præterire, quæma de lege vnum
apicem cadere, dicit, quod Christus hoc dixit de lege, vnum apicem non posse cadere.
^{II} definiens Chrysostomus etiam super illud Matth. 5. p̄missum homilia decima in imperfecto sic di-
cit, Quoniam omnia quæ ab initio mundi usque ad finem erant futura, mysticæ erant pro-
phetata in lege, vt ne videatur aliud eorum quæ sunt Deus non antea cognovisse, prop-
terea dicit, Non potest fieri vt transeat cœlum & terra, donec omnia quæ in lege propheta-
ta sunt rebus ipsis tuerint adimpta. Ingenius homo, si vel in vili mendacio inuentus
fuerit, erubescit, & quomodo Deus quod promisit in lege, non faciat, aut aliter faciat?
Vir sapiens quod dixerit, verbum suum non relinquit in vacuum, & quomodo verba diuina
sine exitu vacua poterunt remanere? Deus hominem puniri, si quod docet alium, ipse D
non fecerit; quomodo Christus quod loquutus est in Prophetis, non adimpleuit in opere?
Hoc est ergo quod dicit, Amen, quippe dico vobis, donec transeat cœlum & terra, &c. qui
secundum Remigium iōi in glossa, permanebunt essentialiter, sed transibunt per renova-
tionem. Quibus & concordanter Philosophus in De mundo 13. dicit, quod Deus immobilis
cuncta mouet & circumfert quo vult, velut ciuitatis lex immobilis ens disponit in animabus
vitentium omnia quæ secundum ciuitatem: & hoc ostendo quasi per singula opera ciuitatis,
concludendo subiungit; sic estimandum est utique & de maiori ciuitate, de mundo dico.
Lex enim nobis aquæ declinans, Deus nullam recipiens corruptionem, aut directionem,
secundum aliam translationem, aut transpositionem, maior & certior, in alia translatione
firmior, scripturis quæ sunt in cyrbesibus, secundum aliam translationem in lapidibus.
Hoc idem testatur Balaam Num. 22. Non possum, inquiens, immutare verbum Domini
Dei mei, vt plus vel minus loquer: & 23. Benedictionem prohibere non valeo: vbi glossa; E
Non enim potest, etiam si velit, verbum Dei humana lingua auertere, sicut ostauum huius
pleniùs allegavit. Et ecce maior Balaam ad hoc ipsum, sanctus scilicet Elias, qui ait, Do-
minus exercitum decrevit, & quis poterit infirmare? Elsa. 14. Glossa, hoc mutari non
potest. Fatum ergo seu fumen diuinum, quo omnia satur, ordinat, & disponit, tam secundum literas Theologicas, quæma Philosophicas, necessitatem saltē secundum causas
superiores & primas ingerit & impiorat. Quod & sanctus Thomas de Christiana religi-
one 137. testatur realiter, hæc, vt videtur, verbaliter contradicat: vnde sic ait, Quamvis
ordo diuinæ prouidentiæ rebus adhibitus sit certus (ratione cuius Boetius dicit, quod
Fatum est dispositio immobilis rebus mobilibus inhaerens) non tamen propter hoc sequitur,
omnia de necessitate accidere: nam effectus necessarij vel contingentes dicuntur secundum
conditionem

Ieromiu.

Esaias.

Hieronymus

|| promis-
sorum.

|| definiens

Gregorius.

Ambrosius.

Chrysostom.

Philosophus.

Esaias.

Thomas.

A conditionem proximarum causarum. Manifestum est enim, quod si causa prima fuerit necessaria, & secunda causa fuerit contingens, effectus sequetur contingens, licet ostendit per exemplum de motu cœlesti, & generatione & corruptione inferius: & subiungit, Ostenium est autem quod Deus sive prouidentia ordinem per causas inferiores exequitur; erunt igitur aliqui effectus diuinæ prouidentia contingentes secundum conditionem inferiorum causarum. Qui & super 1. tentent, dist. 38. quæstione 5. quærente, An scientia Dei sit contingentiæ, & arguo quod non, quia causa necessaria, & immutabilis videtur esse effectus necessarij, vnde cum scientia Dei sit causa rerum, & sit immutabilis, non videtur quod possit esse contingentia, sic responderet; Cum sint multæ cause ordinataæ, effectus ultimus non consequitur primam causam in necessitate & contingentiæ, sed causam proximam, ut patet in floritione arboris, cuius causa remota est motus solis, proxima autem virtus generativa plantæ: Floritio autem potest impediri per impedimentum virtutis generatiæ; quamvis

B motus solis invariabilis sit; Similiter & scientia Dei est immutabilis causa omnium, sed effectus producuntur ab ea per operationes causarum secundarum, & ideo medianibus causis secundis necessarijs producunt effectus necessarij, ut motus solis & huiusmodi; sed medianibus causis secundis contingentibus producunt effectus contingentia. Qui etiam consequenter super dist. 39. & 40. quærentio de prouidentia & prædestinatione, facit argumenta similia, similiterque responderet. Idem quoque 1. contra Gentiles 6. & 8. per idem exemplum idem ostendit. Huius igitur Doctoris tententia stat in isto, quod necessitas & contingencia non dicuntur respectu superiorum, sed inferiorum causarum; quare licet superiores causæ sint necessariae respectu omnium causarum, non sequitur tamen omnia necessaria euenire, quia concursus inferiores & proximæ, à quibus denominatur effectus necessarij vel contingens, non omnes sunt necessariae, sed aliquæ contingentia. Sed istud non potest sane intelligi nisi secundum communem modum loquendi Philosophorum & vulgarium, qui

C considerant de rebus naturalibus secundum causas naturales & inferiores tantummodo, & sicut considerant, sic loquuntur, ut quinque huius ostendit. Et huiusmodi necessarium vel contingens non dicuntur tale penitus alio lute, sed secundum quid tantum & in certo genere causarum. scilicet inferiorum. Cum ergo nomina sint ad placitum, possint extendi, ut dicantur absolutissimè, scilicet tam respectu causarum superiorum, quam inferiorum; immo & necessitas loquendi in Theologia maximè hoc requirit, sicut ostenditur quinto huius. Quis enim negare præsumpsit, Necesse esse Deum esse omnipotentem & bonum, & impossibile esse Deum talum non esse, ac possibile esse Deum cæcos illuminare, & mortuos suscitare, facere solem stare, vel regredi cum suis similibus? Vnde & Luc. 18. quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum: & supra 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum: Quare & beatus Ambrosius super illud 1. ad Cor. 3. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum, sic dicit, Dum facit Deus quod mundus fieri posse negat, si plementam illius stultitudinem probat. Quis etiam catholicus vel prophanus negauerit, Deum esse

D omnipotentem, scilicet potentem facere omnia, omniaque fieri posse ab eo? Quis etiam vel insanus abnuerit, omnia, quæ sunt à Deo, fieri posse ab eo, & esse possibilia respectu illius? omnia autem quæ sunt, de necessitate sunt ab eo, sicut tertium primi docet. Sequendo etiam Philosophicam rationem, à quo vel respectu cuius melius denominabitur quicquam in quocunque genere, quam à principio & respectu primi in illo genere? Primum autem potens & prima potentia est summa & prima causa; quare & Philosophus 9. Metaphys. 2. dicit quod Philosophus, in omnibus terminis, id est, definitionibus potentiarum, inest potentia prima ratio, id est, definitio. Vbi & textus quem Averroës exponit expressius ita dicit, Omnes istæ definitiones habent definitionem primæ potentie: Super quod ipse sicut, ista potentia non dicuntur æquivocæ, quia omnes habent definitionem primæ potentie, & intendit quod cum consideratur fuerit de istis potentijs, videntur attribui prima potentia: In definitione enim omnis potentie actiæ accipitur definitio actionis primæ formæ, quæ est absoluta à materia.

E Vnde & Paulus damnatur articulus afferens quod possibile vel impossibile simpliciter, id est, omnibus modis, est possibile vel impossibile secundum Philosophiam, scilicet secundum causas naturales & inferiores, de quibus Philosophia considerat. Præterea, exemplum Doctoris non iuuat. Dicit enim, quod licet motus cœlestis sit necessarius, effectus tamen sui in rebus inferioribus sunt contingentia propter contingentiam inferiorum causarum; & sic intelligentium est, ut dicit, de scientia seu voluntate Dei & suis causatis. Si enim motus cœlestis effectus necessarius, & complectetur perfectè omnes causas inferiores, puta si essent tantum causæ agentes irrationales, & in omni sua actione totaliter cœlo subiectæ, omnia quæ euerint, de necessitate euerint; sed quod non est ita, ideo accidit, quia aliquæ causæ inferio-

res puta rationales, in suis actibus liberis non sunt coelo subiectæ, sicut tertium secundi monstrauit, quæ medianibus talibus actibus possunt iuuare vel impeditre operationem cælestem in alijs, vt patet de cultoribus arborum & agrorum, de generatione & nutriitione animalium & similibus: Voluntas autem diuina perfectè complectitur omnes causas inferiores, ram rationales, quâm irrationales in suis actionibus quibuscumque, sicut 9um. & 22um. primi cum 20°. & 30°. secundi, iuncto 10°. primi docent. Quare si causa prima agat necessariò, omnes causæ secundæ similiter coagent; omnes enim cause secundæ in omni sua causatione immediatis, esentialiùs, & inseparabilius coniunguntur cum prima causa, quâm aliqua illarum cum alia, omniaque earum causata similiter, sicut corollaria 2ⁱ. 3ⁱ. & 4ⁱ. capituli, primi docent.

Stephanus.

Quare & Stephanus Parisiensis Episcopus damnauit articulum afferentem, quod Entia declinabant ordinem primæ causæ in se considerata, sed non in ordine ad reliquas causas agentes in vniuerso; Error, inquiens, quia essentialem & inseparabilem est ordo entium ad primam causam quâm ad causas inferiores. Et rursus alium affirmantem, quod ad hoc, quod effectus omnes sint necessarij respectu causa, prima, non sufficit quod ipsa causa prima non sit impedibilis, sed exigunt quod causa media non sint impedibiles: Error, inquiens, quia tunc

Thomas.

Deus non posset facere aliquem effectum necessarium sine causa posterioribus. Quare & idem Doctor distinctius ista pertractans de potentia Dei, quest. 4^a. querente, Vtrum sit iudicandum aliquid possibile, vel impossibile secundum causas inferiores vel superiores, dicit respondēdo, quod iudicium de possibili & impossibili potest considerari ex parte iudicantium: Si enim sint duas scientias, quarum una considerat causas altiores, & alia minus altas; iudicium in virtute non eodem modo sumeretur, sed secundum causas quas virtute considerat. Est autem duplex sapientia, scilicet mundana, quæ dicitur Philosophia, quæ considerat causas inferiores & secundum eas iudicat, sicut medicina de sanitate; & diuina, quæ dicitur Theologia, quæ considerat causas superiores, id est, diuinæ, secundum quas iudicat quæ sunt diuina attributa, ut sapientia, bonitas, voluntas diuina & huiusmodi: quare secundum considerationem Theologiæ omnia illa quæ nō sunt in se impossibilia, possibilia dicuntur. Cum ergo secundum huius Doctoris sententiam nihil obstat, cur non omnia quæ euident, de necessitate euident, nisi istud, quod necessitas non dicitur secundum causas superiores, & hoc non obstat, sed potius adiuvat, cum sit verum maximè loquendo Theologicè, vt est doctrinæ, sequitur manifestè quod omnia, quæ euident, de necessitate euident respectu superiorum causarum. Præterea multa futura sicut immediate à Deo sine coactione inferiorū causarum; Illa ergo non possunt dici contingenter futura, propter contingentiā inferiorū causarum; quare in illis non habet responsum sua locum; ergo secundū eum ad minus omnia talia de ceccitate euident, quare & simpliciter omnia: Voluntas enim diuina liberius & contingentiū se habet ad omnem suum effectum extrinsecum, quâm aliqua causa secunda ad suum, sicut nona, decima, vndecima, & duodecima partes corol.⁵ huius ostendunt. Ex his ergo omnibus non immanifestè arbitror demonstratum, quod fatum seu famen diuinum necessitatem huiusmodi omnibus ingerit &

Stephanus.

imponit. Quare & Stephanus Parisiensis Episcopus damnauit articulum, qui dicebat quod Fatum, quod est dispolitio vniuersi, procedit ex prouidentia diuina non immediate, sed mediante motu corporiū superioriū & quod illud fatum non imponit necessitatem inferioribus, quia habent contrarium, sed superioribus: omnia ergo quæ euident, de necessitate causarum superiorum euident, quod & planè testantur alij duo articuli proximo recitati. Hanc tandemque sententiam profiteretur expressè autoritates Augustini 5. de Ciuit. Dei 9. & 10. allegatae in probatione corollarij primi huius; Autoritates quoque eiusdem de Correptione & gratia 69. & 70. quas 20um. secundi recitat, volunt idem. Nam 69. dicit quod Deo volenti facere saluum hominem nullum resistit arbitrium cuius causam statim subiungens. Sic enim, inquit, seu velle, seu nolle in volenti aut nolenti est potestate ut diuinam voluntatem implete, nec superet potestate, & 70. Quando Deus voluit Sault regnum dare, non erat in potestate Israelitarum subdere se ei, siue non subdere, quod vtique in corum erat positum voluntate, vt etiam Deo valerent resistere, qui tamen hoc non fecit nisi per ipsorum voluntates, sine dubio habens humanorum cordium quo placet inclinandorum omnipotentiissimam potestatem. Et infra de quadam Semici, qui tamen 1. Paralip. 12. vocatur Abishai, quem induit Spiritus Domini ut promitteret & ferret auxilium David Regi, sic ait, Nunquid posset iste aduersari voluntati Dei, & non potius eius facere voluntatem, qui in eius corde operatus est per spiritum eius, quo induitus est, ut hac veller, diceret & faceret? Hoc idem restatur clarissimè autoritas Auicennæ 10. Met. sua 1. vigesimo nono capitulo primi scripta. Boetius etiam 5. de Consolatione Philosophiæ prosa vlt. post hujus problematis ventilationem plurimam finaliter sic responderet; Fatebor rem quidem solidissimæ veritatis, sed cui vix ali quis

Avicenna.
Boetius.

A quis nisi divini ingenij speculator accesserit. Respondebo namque idem fututum, cum ad diuinam notionem refertur, necessarium, cum verò in sua natura perpenditur, liberum prolsus atque absolutum videri. Et infra, Si quid prouidentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturam habeat necessitatem: at quidem Deus ea futura, quæ ex arbitrij libertate proueniunt, præsenta contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata diuinum necessaria ^{|| sunt} fuit per conditionem seu dispositionem diuinæ notionis, per se verò considerata ab ^{Gratianus,} solutam naturam suæ libertatem non deserunt. Huic autem responsioni innititur Gratianus in canone 23. quæstione quarta vbi præmissa disputatione de eadem materia, definitiè respondens, sic ait: Quamvis conuenienter dicatur, si hæc prædestinata vel præscita sunt necessariò euenient, non tamen ideo absolute verum est quod necessariò euenient, quæ prædestinata sunt vel præscita, quia hic necessitas refertur ad rerum cœnatum, ibi ad intuitum diuinæ præscentiæ: quam responsionem confirmat per autoritatem Boetij allegatam, quam ^{Thomas.} Buis non à Boetio, sed ab Augustino eam alleget; Nec mirum, si inter tot & toties allegatas in vnius nomine semel errer; Veruntamen si Augustinus eandem autoritatem conscripsit, nescio, non recordor, nec credo quod in libris Augustini valeat inueniri, si tamen inueniatur in eis, tanto est magis authentica & accepta. Quem & sequitur sanctus Thomas super 1. sentent. dist. 38. quæst. vlt. quætent, Vtrum scientia Dei sit contingentium, vbi respondendo ad quoddam argumentum, sic ait: Dicendum quod actus diuinæ cognitionis transit supra contingens, et si futurum nobis, sicut transit visus noster supra ipsum dum est, & quia esse quod est, quando est, necesse est, quod tamen absolute non est necessarium; ideo dicitur quod in se consideratum est contingens, sed relatum ad Dei cognitionem est necessarium, quia ad ipsum refertur secundum quod est in esse actuali: & huic responsioni innititur in tota ista materia consequenter. Item nullus homo est liberior Iesu Christo; sed omnia quæ euenerunt circa ipsum, euenerunt de necessitate superiorum causarum, seu voluntatis diuinæ, sicut primo C huius fuerat demonstratum.

C A P. XXVIII.

Recitat ynam glossam autoritatum erroneam.

D Hæc autem & maximè ad autoritates, quæ de necessitate secundum causas superiores faciunt mentionem, communiter respondeatur, quod loquuntur de necessitate consequentiæ, non consequentis, seu de necessitate conditionali non absoluta, sive de necessitate dicti non rei, coniunctum non diuissim: & hoc videtur Boetius innuire vbi fuerat allegatus; & sic notat glossa decreti super autoritatem Boetij allegatam. Item Ansel. de Concor. 2. Cum dico, inquit, si præsit Deus aliquid, necesse est illud esse futurum, idem est ac si dicam, si erit, ex necessitate erit: & cum dico, Si erit, ex necessitate erit, id est valet, si sic pronuntietur, quod erit, ex necessitate erit. Non enim aliud significat hæc necessitas, nisi quia quod erit, non poterit simul non esse: Hæc verò est necessitas conditionalis, consequentiæ sive dicti, atq; coniunctum, non autem consequentis, vel rei, sive diuissim: & hanc solam concedit, aliam omnem negans, quod & infra expensiùs manifestat; quippe, inquisiens, Non est idem rem esse præteritam, & rem præteritam esse præteritam; aut rem esse præsentem, & rem præsentem esse præsentem; aut rem esse futuram, & rem futuram esse futuram; sicut non idem est rem esse albam, & rem albam est: albam. Lignum enim non est semper necessitate album, sed aliquando priusquam fieret album, potuit non fieri album, & postquam est album, potest fieri non album: lignū verò album semper necesse est esse album, quia nec antequam sit, nec postquam est album, fieri potest ut album simul non sit albus. Similiter res non de necessitate est præsens, quoniā antequā est præsens, potuit fieri ut præsens non esset, & postquā est præsens, potest fieri non præsens: Rem autem præsentē necesse est esse præsentem semper, quia nec priusquam sit, nec postquam est præsens potest simul esse non præsens; eodem modo res aliqua, ut quædam actio, non necessitate futura est, quia priusquam sit fieri potest ut non sit futura; Ré verò futurā necesse est esse futuram, quia futurū nequid simul esse nō futurū: de præterito autem similiter est verū, quia res aliqua nō est necessitate præterita, quoniā antequā esset, potuit fieri ut nō esset, & quia præteritū sēper necesse est

est præteritum esse, quoniam non potest simul non esse præteritum, sed in re præterita est quidam quod non est in re præsentि vel futura. Nunquam enim fieri potest, ut res, quæ præterita est, fiat non præterita, sicut res quædam, quæ prætens est, potest fieri non præfens, & aliqua res, quæ non necessitate futura est, potest fieri ut non sit futura. Itaque cùm dicitur futurum de futuro, necesse est esse quod dicitur, quia futurum nunquam est non fututum, sicut quoties idem dicimus de eodem. Cùm enim dicimus, quia omnis homo est homo; aut si est homo, homo est; aut omne album est album, & si est album, album est, necesse est esse quod dicitur, quia non potest aliquid simul esse & non esse; quippe si non est necesse omne futurum esse futurum, quoddam futurum non est futurum, quod est impossibile: Necessest ergo omne futurum, futurum est, & si est futurum, futurum est, cùm futurum dicitur de futuro, sed necessitate sequente quæ nihil esse cogit. Cùm autem futurum dicitur de re, non semper res necessitate est, quamvis sit futura. Nam si dico, Cras seditio futura est in populo; non tamen necessitate erit seditio. Potest enim fieri antequam sit, ut non fiat, etiam si sit futura. B

Anselmus.

Idem quoque secundū Cur Deus homo 27. docet idem, vnde sic ait; Si dicitur, necesse erat ut voluntate sua moreretur, quia vera fuit fides, sive propheta quæ de hoc præcesserant; Non est aliud quām si dicas, necesse tuisse ita futurum esse, quoniam sic futurum erat: huiusmodi autem necessitas non cogit rem esse, sed esse rei facit necessitatē esse. Est namque necessitas præcedens, quæ causa est ut sit res, & est necessitas sequens, quam res facit. Præcedens & efficiens necessitas est, cùm dicitur cœlum volui, quia necesse est ut volvatur; sequens verò, & quæ nihil efficit, sed fit, est cùm dico te ex necessitate loqui quia loqueris. Cùm enim hoc dico, significo nihil facere posse ut dum loqueris non loquaris, non quod aliquid te cogat ad loquendum: Nam violentia naturalis conditionis cogit cœlum volui, te vero nulla necessitas facit loqui. Et infra, Hac sequenti, & nihil efficiens necessitate, quoniam vera fuit fides & propheta de Christo, quia ex voluntate, non ex necessitate moriturus erat, necesse fuit ut lic esset; hac homo factus est, hac fecit, & passus est quæcumque fecit & passus C est, hac voluit quæcumque voluit. Ideo enim necessitate fuerunt quia futura erant, & futura erant quia fuerunt, & fuerunt quia fuerunt. Sanctus quoque Thomas vbi proximo fuit allegatus, statim post autoritatem eius præmissam subiungit, Vnde bona est distinctione, quod est necessarium necessitate consequentia & non consequentia, vel necessitate conditio- nata non absoluta: & infra distinguuntur, Omne scitum à Deo necesse est esse, eo quod potest esse de dicto, & sic vera; velde de re, & sic falsa. Qui & primo contra Gentiles 67.83. & 85. istam distinctionem multo clarius & diffusius recitat & exponit, & secundum illam

Thomas.

Lumbardus. semper responderet in ista materia de futuris. Lumbardus etiam 1. sentent. dist. 38. & 40. secundum istam distinctionem in materia ista respondet, quem & penè omnes posteriores Doctores communiter imitantur. Sed ista responsio multipliciter deficit. Primò quia falsa; secundò, quia inculta; tertiò quia diminuta. Primò, inquam, deficit, quia falsa. Falsò namque exponit autoritates ponentes necessitatem omnium futurorum respectu causarum superiorum, seu causæ primæ, non autem respectu inferiorum, seu etiam secundarum, dicendo eas loqui tantummodo de necessitate consequentia seu conditionali. Non enim iste est intellectus Autorum, sed alius quem non tangit, quem capitulum proximum exponet. Si enim Autores in autoritatibus talibus tantummodo loquerentur de necessitate consequentia seu conditionali, ita haberent concedere quod futura necessariò evenirent respectu causarum inferiorum & secundarum, sicut respectu superiorum & primæ. Consequentia namque seu conditionalis in talibus respectu causarum secundarum ita est necessaria sicut respectu prima. Sicut enim hæc consequentia seu conditionalis est necessaria, Deus præscit hoc esse futurum, seu faciet hoc futurum, vel si Deus præscit seu faciet hoc futurum, hoc erit; ita est ista. Causa secunda prædicta hoc esse futurum, vel faciet hoc futurum, ergo hoc erit; & de conditionali similius. Item omnis doctrina debet esse alicuius dubij aut ignoti; sed ista consequentia seu conditionalis nunquam fuit alicui dubia aut ignota, Deus, vel si Deus præ- E scit hoc esse futurum, ergo hoc est futurum seu erit; quis ergo sapiens hoc scriberet ut doce- ret, cùm non sit docibile, sed per se scibile à quoconque, supposita notitiâ terminorum? Item si Autores intelligerent tantum istud, nullo modo soluerent propositam questionem. Sup- posita namque & concessa necessitate consequentia & conditionalis huiusmodi, quomodo per hanc soluitur perplexitas questionis? Quis enim tantum hac necessitate sibi ostenta, non tantum dubitabit de libero arbitrio, merito, & demerito, certitudine, fallibilitate, aut mutabilitate diuinæ scientiæ, & cæteris problema istud tangentibus, sicut prius maximè, quia nullus unquam sanī capit is de illa necessitate consequentia dubitauit? Cur etiam tam multi Autores, tam multa, tam ambigua & tam difficilia de ista materia & ista necessitate scrip- tunt,

- A** runt, si nihil aliud intelligere voluerunt, cum in uno verbo breuissimo & levissimo se poterant expedire, dicendo, quod in omnibus talibus est necessitas consequentia seu conditionalis tantummodo? Ad eundem quoque intellectum de necessitate haberent concedere, quod Chimæra, & omnia non futura de necessitate euenient: nam ita necessaria est consequentia & conditionalis præmissa de eis, sicut de alijs. Nam necessariò sequitur, Deus præscit, vel si Deus præscit, quod Chimæra, & omnia non futura euenient, ergo illa euenient. Nec potest alius respondere, quod in præteritis & futuris ponitur antecedens inesse, in his autem non, & ideo non est similius necessitas hic & ibi, quia consequentia seu conditionalis ipsa per se in verè præscitis & futuris non ponit antecedens in esse, sicut nec in alia materia, seu alijs terminis quibuscumque, sed necessitatem consecutionis tantummodo, & sic facit alia consequentia seu conditionalis præmissa. Loquendo ergo præcisè de sola necessitate
- B** prædicta, similem oportet concedere de Chimæra, & omnibus non futuris nec præscitis, sicut de futuris & verè præscitis. Consequentia enim & conditionalis huiusmodi simili necessitate firmatur, sicut alia qualiterunque. Preterea in ista consequentia, Deus præscit Chimæram fore, ergo Chimæra necessariò erit, supponitur, & ponitur antecedens, sicut in ista, Deus præscit Antichristum fore, ergo Antichristus necessariò erit, & necessitas consequentia est æqualis, ergo simpliciter æqualis & similis est necessitas in ambabus. Nec sufficit dicere, quod antecedens in secunda est verum, & in prima falso, & ideo non est necessitas similis hic & ibi. Falta enim antecedentis necessitatem consequentia nullatenus minuit, nec veritas ipsam auget, sicut nullus Dialecticorum ignorat. Cum ergo necessitas consequentia nullo modo veritatem antecedentis includat respiciendo ad solam necessitatem consequentia, similis est necessitas in ambabus: & hanc solam in talibus ponit ista responsio; quare habet ponere consequenter, quod sicut necessitas est Antichristum fore, sic & Chimæram. Textus quoque ac processus Autorum de ista necessitate loquentium, istam glossam velut vipereum, peremotoriam feliciter sui textus, non expiatoriam, redargunt & conuincent. Causa namque, quam assignat Boetius ubi prius, quare futura contingentia sunt necessaria respectu cognitionis seu voluntatis diuinæ, & non respectu causarum inferiorum, est ista, quia apud cognitionem diuinam sunt præsentia; & esse quod est, quando est, neccesse est; sed apud causas inferiores non sunt præsentia, sed futura, & ideo apud eas, antequam sint, possunt non esse. Dicit enim Boetius §. de consolatione Philosophie, prosa vlt. Quoniam omne iudicium secundum sui naturam quæ sibi subiecta sunt comprehendit, est autem Deo semper aeternus ac præsentiarius status, scientia quoque eius omnem temporis supergressa motionem, in sua manet simplicitate præsentia, infinitaque præteriti ac futuri spacia complectens, omnia quasi iam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præsentiam pensare velis, ||generali-qua cuncta dignoscit, non esse præficiuntiam quasi futuri, sed scientiam nunquam deficiuntur. enit' instantia rectius astimabis; vnde non præudentia, sed prouidentia potius dicitur. Et inita nulla necessitas cogit incidere voluntate gradientem, quamvis eum, cum graditur, incidere necessarium sit. Eodem igitur modo, si quid prouidentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturam habeat necessitatem, atque Deus ea futura, quæ ex arbitrio libertate proueniunt, præsentia contetur. Hæc ergo ad intuitum relata diuinum necessaria sunt per conditionem seu dispositionem diuinæ "notioris". Et inferius cui-||intuitio- obijcenti, & querenti ab eo, Quid igitur refert non esse necessaria, cum propter diuinæ scientiæ conditionem modis omnibus necessitatis instat eueniant? Quasi diceret, nisi sit ita, inter esse non necessaria vel necessaria nihil refert. Boetius sic respondet; Hoc refert, quod ea quæ paulo ante proposuit, Sol oriens, & gradientis homo, quæ dum sunt non fieri non possunt, eorum tamen unum priusquam fieret, necesse erat existere, alte-
- E** rum verò minimè: ita etiam quæ præsentia Deus habet, proculdubio existent, sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit, illud verò de potestate facientium. Haud igitur iniuriam diximus, hæc si ad diuinam notitiam referantur, necessaria; si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta. Quem in hac assignatione cautele sequitur sanctus Thomas super 1. sentent. dist. 38. quæst. 5. Deus, inquiens, ab aeterno non solum vidit ordinem sui ad rem, ex cuius potestate res erat futura, sed ipsum esse rei intuebatur: quod qualiter sit, evidenter docet Boetius in libro de consolatione. Omnis enim cognitio est secundum modum cognoscendi; cum igitur Deus sit ab aeterno, oportet quod cognitio eius aeternitatis habeat modum, qui est totum esse simul sine successione: vnde sicut quamvis tempus sit successuum, tamen eternitas est præsens omnibus temporibus una & eadem indivisibilis, ut nunc stans: ita cognitio sua intuetur omnia temporalia, quamvis sint succedentia, ut præsentia sibi, nec

nec aliquid eorum est futurum respectu ipsius, sed unum respectu alterius. Vnde secundum A Boetium melius dicitur prouidentia, quam præsidentia, quia non quasi futurum, sed omnia quasi præsentia uno intuitu prouidet, quasi ab æternitatis specula: sed tamen potest dici præsidentia in quantum cognoscit id quod futurum est nobis, non sibi. Et infra, Actus diuinæ cognitionis transit supra contingens, & si futurum si nobis sicut visus noster supra ipsum dum est; & quia esse quod est, quando est, necesse est, quod tamen absolute non est necessarium, ideo dicitur quod in se consideratum est contingens, relatum ad Dei cognitionem est necessarium, quia ad ipsam refertur, secundum quod est in esse actuali, & ideo omnino simile est, si ego viderem Socratem currere præsentialiter, quod quidem in se est contingens, sed relatum ad visum meum est necessarium. Et infra, Scitur à Deo potest sumi secundum conditionem qua subiaceat diuinæ scientiæ, & hoc est, secundum quod habet esse terminatum, B & sic ^l necessitatem habet: vel potest sumi sine illa conditione, vt scilicet est in causis suis, antequam sit in actu, & sic non habet necessitatem. Venerabilis quoque Anselmus De concord.

| necesse
Anselmus.

3. & 4. similem causam similis dicti reddit. Dicit enim quod omnia futura sunt necessaria & immutabilia in æternitate, non necessaria, sed mutabilia in tempore antequam fiant; quia in æternitate, inquit, non est præteritum vel futurum, sed tantum præsens immutabile. Hæc igitur est causa Autorum, quare omnia futura respectu causarum superiorum, scilicet cognitionis & voluntatis diuinæ, sunt necessaria, quia esse quod est, quando est, necesse est; & omnia futura sunt ibi in præsencia & in actu; & quare respectu inferiorum causarum non sunt necessaria, quia ibi non sunt actualiter præsencia, sed futura. Quomodo ergo loquuntur de necessitate, cùm dicunt, quia esse quod est, quando est, necesse est, vel de necessitate consequentia sive dicti vel rei? vel an intelligent totam propositionem in sensu ^l coniunctio, vel diuiso? Si secundo modo intelligent, ergo cùm ex illa causa interiret consequenter,

|| compo-
sito

C quod omnia futura respectu superiorum causarum de necessitate evenient, similem necessitatem intelligent; non ergo solam necessitatem consequentia seu conditionis, vt responsio ista fингит. Si autem intelligent primo modo secundum eundem intellectum, haberent concedere quod fore seu futurum esse quod erit, quando erit, necesse erit. Nam ita necessaria est ista consequentia. Si aliquid erit, ipsum erit; sicut ista. Si aliquid est, ipsum est; & ita necessaria est ista secundum eos de dicto, sive in sensu composito, sicut illa. Nam ita impossibile est quod aliquid simul sit futurum & non sit futurum, sicut quod aliquid simul præsentialiter sit & non sit, quod tamen non concedunt, sed negant, doctrinam Philosophi I. peri heremias vlt. imitantes, dicendo, quod ^l Esse quod est, quando est, necesse est; futura verò antequam veniant, & hoc est, quando & dum sunt futura, non necessariò euentura, sed posse nullatenus euenire. Præterea quando Boetius assignando differentiam inter necessarium & non necessarium in autoritate præmissa, dicit quod Sol otiens, & gradiens homo dum hunc, non fieri non possunt; eorum tamen unum, scilicet primum, priusquam fieret, necesse erat existere, alterum verò minimè, id est, hominem fieri gradientem, innuendo quod priusquam homo gradieretur, possibile fuit ipsum non gradii, quomodo intelligit de necessario & possibili, vel simpliciter omnino, scilicet respectu quarumcumque causarum superiorum, & inferiorum similiter, vel secundum quid, respectu scilicet inferiorum naturaliumque causarum? Non intelligit primo modo, quia secundum suam sententiam ante & post illam differentiam positam, sicut unum eorum priusquam fieret, etat necessarium respectu prima cause, sic reliquum; & quia Deus aquæ liberè operatur ad extra quemcumque effectum, sicut 9. & 20. primi, 30. secundi, ac suppositio prima docent; Non est ergo magis necessarium respectu voluntatis diuinæ volentis & facientis hæc ambo, quod Sol oritur, quænam quod homo gradieratur, sicut & decimum primi probat; & quia dicit similiter, quod alterum illorum priusquam fieret, minime necessarium erat existere, quod non potest intelligi respectu prime cause, scilicet prouidentiæ & cognitionis diuinæ, quia secundum suam sententiam superius recitatam, omnia sunt ibi præsenzia: oportet ergo quod intelligat de necessitate & possibilitate istorum secundo dictorum modorum, scilicet respectu naturalium & inferiorum causarum tantummodo respectu quarum solummodo talia dicuntur futura, quod & verba sua sequentia manifestant: nam immediatè subiungit, Illa etiam, quæ præsenta Deus habet, proculdubio existent, sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit. Quarum rerum, nisi naturalium & inferiorum? Et addit, illud verò de potestate facientium, de potestate, scilicet opposita necessitati præmissæ, id est libera à necessitate inferiorum causatum: differentia namque oppositorum opposite debent esse. Hæc igitur secundum eum est differentia inter necessaria, puta ortum Solis, & non necessaria sed libera, puta gressum hominis, quod illa sunt necessaria respectu inferiorum causatum, hæc verò nequaquam, sed libera; ita quod secundum cum actus

|| omne

D E nia sunt ibi præsenzia: oportet ergo quod intelligat de necessitate & possibilitate istorum secundo dictorum modorum, scilicet respectu naturalium & inferiorum causarum tantummodo respectu quarum solummodo talia dicuntur futura, quod & verba sua sequentia manifestant: nam immediatè subiungit, Illa etiam, quæ præsenta Deus habet, proculdubio existent, sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit. Quarum rerum, nisi naturalium & inferiorum? Et addit, illud verò de potestate facientium, de potestate, scilicet opposita necessitati præmissæ, id est libera à necessitate inferiorum causatum: differentia namque oppositorum opposite debent esse. Hæc igitur secundum eum est differentia inter necessaria, puta ortum Solis, & non necessaria sed libera, puta gressum hominis, quod illa sunt necessaria respectu inferiorum causatum, hæc verò nequaquam, sed libera; ita quod secundum cum actus

- A** actus liberi arbitrii non dicuntur omnia & simpliciter liberi, quia non respectu quarumcumque causarum, quoniam respectu superiorum dicuntur necessarij, sed dicuntur liberi secundum quid tantum, scilicet respectu inferiorum causarum, sicut quintum & nonum huius ostendunt. Quare & post verba sua praeposta statim subdit, haud igitur iniuria diximus, hoc si ad diuinam notitiam referantur, necessaria; si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta. Intelligit ergo Boetius in autoritatibus allegatis, quod omnia futura evenient de necessitate superiorum causarum, sicut capitulum proximum exponebat, non de necessitate consequentiæ seu conditionali tantummodo, sicut ista responso loquinatur: quod & adhuc aliud verbum eius ostendit. Hanc enim necessitatem secundum causas superiores concessurus, & aliam negatus, præmisit, Fatebor, inquiens, rem solidissimam & veritatis, sed cui vix aliquis nisi diuini ingenij speculator accederit. Respondebo namque idem futurum, cum ad diuinam notionem referatur, necessarium; cum vero in sua natura perpenditur, liberum propterea aque abtolatum videri. Si tamen de necessitate consequentiæ seu conditionali tantummodo loqueretur, quis tamquam alium ingenij ut ad illam non facillime accederit speculandam? Quis vnguam istam consequentiæ seu conditionalem notis terminis non sciuit, Deus præcitat hoc fore, vel si Deus præcitat hoc fore, hoc erit? Et quis in literis Philosophicis, seu Theologicis ad limen saltem proiectus, aut etiam idiota omnipotentem Deum credens, istam consequentiæ ignorauit, Deus prouidet & vult hoc esse, ergo hoc erit? Vel quis saltem ad istam consequentiæ speculandam faciliter non accedit? Non ergo loquitur de necessitate consequentiæ seu conditionali tantummodo, sed alio capitulo proximo declarata. Et si quis ad istius necessitatis speculationem nequaquam accederit, non impetrat quæsto mihi, sed sui humani ingenii tarditati, rogans humiliter & atrente, quatenus diuini ingenij aliquid partipium mereatur accipere, quo ipsam valeat speculari: nec estimeret quispiam autoritatem Boetij contemnam, cum sanctus Augustinus, Anselmus, & Thomas, aliquæ quamplures Doctores Catholicæ ipsum in ista materia imitentur. Erat namque magnus Philosophus & Doctor Catholicus, sicut libri sui Philosophici & Theologici manifestant, tandemque felici martyrio coronatus, a scriptoribus Sanctorum catalogo sub nomine Seuerini: habebat namque multa nomina more nobilium Romanorum, quæ vt communiter librorum suorum initijs prescribuntur. Secundo ista responso deficit ut incauta: non enim cauit necessitatem quam voluit & credidit præcauisse, nec tribuit nobis quam voluit & credidit libertam potestatem. Si enim ista consequentia est necessaria, Deus præcitat aut prævult quocunque ergo illud erit, & antecedens non est in potestate nostra, sicut decimum quintum primi & octauum huius ostendunt; ergo nec consequens est in potestate nostra simpliciter libera & exclusoria necessitatis cuiuslibet præcedentis. Tertiò deficit ista responso, quia plurimum diminuta; quia licet aliquibus paucis autoritatibus apparenter vt cunque respondeat, rationibus tamen factis & quamplurimi autoritatibus alijs non responderet nec poterit respondere. Quomodo namque poterit respondere rationibus ibi factis, & specialiter syllogisticæ rationi? Quomodo etiam respondebit Ecclesiastico, Augustino, Sibyllæ, Domino nostro Christo, Chrysostomo, Paulo, Iob, Gregorio, Tobiz, Esaiæ, Ieremiæ, & Glossæ? Vel quomodo poterit respondere ad necessitatem fai diuini, & ad omnes autoritates ac Parisienses articulos illam probantes? Nullus enim pônens necessitatem fatalem, ponit eam esse necessitatem consequentiæ, sed conditionali tantummodo. Quoque colore poterit respondere ad autoritates Augustini §. de civit. Dei, 9. & 10. Nunquam enim fuit aliquis Stoicorum tam stolidus, imo nec aliquis Laicorum tam Laius, vt crederet omnem necessitatem consequentiæ seu conditionalem libertati arbitrij repugnare. Quis enim tam tuidis aut fatuus, qui ignoret necessitatem huius consequentiæ & conditionali. Si tu vis libere, tu vis libere, secum compati arbitrij libertatem? Cur ergo Augustinus redargueret Stoicos hanc ponentes, si ipsemet ibidem hanc candem & aliam nullam ponat? Cur etiam frustra doceat hanc necessitatem non admere libertatem, cum nullus vñquam hominum hoc nesciuit? Quare haud dubie non istam necessitatem ibi volebat intelligi, sed aliam in capitulo proximo patefactam, quod & verba processus illius ostendunt. Loquens enim ibi de necessitate fai diuini, scilicet à fando dicti, exponit illud Psalmi, Semel loquutus est Deus, id est, immobiliter, hoc est, incommutabiliter loquutus est, sicut nouit incommutabiliter omnia quæ futura sunt, & quæ facturus est. Deinde reprehendit Stoicos, quia voluntates nostras necessitati huiusmodi subdere noluerunt, ne liberæ tunc non essent; & distinguendo de necessitate, tollit eorum motuum, ostendens quid vna necessitas, scilicet inuita, quæ contingit nobis nolentibus, puta necessitas moriendi, repugnat arbitrij libertati; & quod alia definitur necessitas, secundum quam dicimus necessitas est ut ita sit aliquid, vel ita fiat, quæ libertati arbitrij non repugnat. Ecce quam patenter istam necessitatem

necessitatem exprimit, & definit per respectum ad causam aetiam, sicut capitulum proximum exponebat: & haec est duplex, conservativa scilicet & factua, sicut in secundo primi docetur. Pro conservativa dicit, necessitas, secundum quam dicimus, necesse est ut ita sit aliquid; & pro factua subiungit, vel ita fiat, de necessitate vero consequentia seu conditionali nullam penitus faciens mentionem. Quare non videtur quod de necessitate consequentiae seu conditionali tantummodo velit loqui, quod & ratio exemplaris, per quam ostendit suum propositum, clare docet. Ostendit enim necessitatem praedictam, secundum quam scilicet dicimus, necesse est ut ita sit aliquid vel ita fiat, non esse timendum ne nobis libertatem auferat voluntatis, quia nec vitam & praeventionem Dei ponimus sub necessitate, scilicet primo modo, quæ auferit vel minuit libertatem, si dicamus necesse esse Deum semper vivere, & cuncta prescire, sicut nec potestas eius minuitur, cum dicunt mori fallique non posse. In hac autem ratione nihil penitus loquitur nec intelligit de necessitate consequentiae, seu conditionali quacunque. Quomodo etiam per hanc necessitatem possunt exponi aliae autoritates ipsius de corruptione & gratia capitulo proximo memoratae? Illa quoque eius autoritas, De fide ad Petrum quomodo per istam gloriam subtilem & logicam, & non nisi talibus agnitus exponeatur? immo potius peruerteretur, maxime cum ipse velut omnia dicta sua in illo libello intelligi ad vulgarem & usitatum modum loquendi simplicium fidelium vel infidelium, rudium, indoctorum, ut nullus sensus possit eis lurrepere hereticae falsitatis: vnde & in capite libri ait, Epistola ad Petrum tunc charitatis accepi, in qua significasti velle te Hierosolymam pergere, & poposcisti te literis nostris instrui, quam debcas in illis partibus veræ fidei regulam tenere, ut nullus tibi possit sensus hereticae lubrere falsitatis. Qui & in calcaneo libri dicit, Hæc inter m. 40. capitula ad regulam veræ fidei firmissimè pertinentia fideliter crede, fortiter tene, veraciter patenterque detende; & si quem contraria his dogmatizare cognoveris, tanquam pestem fuge, & tanquam hereticum abijce. Ita enim ista, quæ possumus, fidei catholicae congruunt, ut si quis non solum omnibus, sed etiam singulis voluerit contraire, in eo quod singulis horum contumaciter repugnat, & his³ qui contraria docere non dubitat, hereticus & fidei Christianæ inimicus, atque ex hoc omnibus catholicis anathematizandus appareat. Quare & plausibiliter affirmando & certissimè asserendo, firmissimè, inquit, tene, & collatenuis dubites ista esse. Item quomodo per hanc responsionem exponetur Anselmus, & specialiter de concordia. vbi dicit, Quæ tempore præterita sunt, ad similitudinem æterni præsentis omnino immutabilia sunt? Hoc enim non potest exponi de immutabilitate consequentiae, conditionalis, seu dicti, sed rei, cum sit categorica via pura. Cum etiam statim post dicit, quod quæ sunt præsentia in extremitate nunquam possunt non esse ibi præsentia, sed præsentia in tempore possunt non esse ibi præsentia, vel intelligit in sensu compositionis & de dicto, vel in sensu divisionis & de re. Non primo modo, quia sic secunda pars est falsa; quoniam sicut ista non est possibilis, præsentia in æterno non sunt præsentia in æternitate, sic nec ista, præsentia in tempore non sunt præsentia in tempore: intelligit ergo secundo modo, sicut capitulum proximum, quod tam verba eius quam processus indicant cuidenter. Pro motu autem huius responsionis sciendum, quod illa distinctione de necessitate consequentiae seu consequentiis, conditionali vel absoluta, de dicto vel de re, est in casibus suis bona, sicut in ista & suis similibus. Si sim cras lecturus, necesse est cras me legere: Veruntamen rationes & autoritates premisse capitulo proximo non possunt exponi rationabiliter, nec ad intellectum tantum per ipsam, sicut superius est ostensum. Primo autem pro dicto Boetij aduertendum quod multum congrue potuit exemplariter hoc dixisse. Videns enim quod esset multum difficile intellectu, quomodo aliquid esse necessarium respectu voluntatis & cognitionis diuinæ, & liberum in sua natura, voluit hoc vtrunque ostendere per manifestum exemplum, vt sic per faciliora & notiora, ad difficiliora & ignotiora deduceret tardiores, sicut in omni disciplina Philosophica & Theologica est creber modus docendi, & vilis per exempla; quare non immixtum exemplum inter species argumenti à Logicis computatur. Volens igitur Boetius ostendere, E quod aliquid futura essent necessaria respectu priuæ causæ, & libera in sua natura, consulte dicebat; Duæ sunt necessitates, simplex una, veluti quod necesse est omnes homines esse mortales; altera conditionalis, vt si aliquem ambulare scias, cum ambulare necesse est, vt sic puram necessitatem à futuris contingentibus deneget, & per secundam, in qua consequens est necessarium respectu antecedentis, & liberum in sua natura, ostendat vtrquinque licet multum disparitet & remotè, quod ita potest esse de libere futuris respectu primæ causæ. Ipsa enim est causa naturaliter antecedens, ex qua cuncta libera necessariæ consequuntur: necessariò inquam respectu illius, non in sua natura, sicut capitulum proximum exponebat: quare & in toto processu sequente negat semper necessitatem naturæ, & coactionis ab actibus liberis, aliam

Iterum

Testimoniis

- A aliam vero, scil. secundum causas superiores nunquam: qd. tamen, vt videtur, aliquando fecisti, si eam nullaten⁹ poluſſerit; Imo & hic & q. proli. 6. semper ipsam probat, expreſſe ſuſtinet, & defendit, ſicut teſtatur totus eius proceſſus, & ſpecialiter auſtoritates cap. proximo reuatae. Secundò dico pro intellectu Boetij & omnium aliorum, qui dicunt expreſſe qd. in talibus eſt neceſſitas conditionalis, confequentia, diſti, ſive coniunctum, non autem confequentia, rei, ſive diuiti⁹; quod hoc eſt verum ad dupliсem intellectum. Primi, quia ſecundum ipſos in omni tali conditionali, confequentia, diſto, & enuntiatione compotita eit neceſſitas abſolutiā confequentia vero, vel re, ſive enuntiatione diuita nequaquam. Secundò, ad communem & viſitatum modū loquendi: ſic enim confequentia eit neceſſaria apud omnes, ſed confequens non eſt ita. Neceſſitas namq; & libertas confequentiū talium lecū ſuſtinent & viſitatiōrem modū loquendi, tantum ſecundum cauſas inferiores attentantur, de quibus tam vulgares quam ſcientiarum ferme omnium professores conſiderant plurimum & loquuntur, ſicut q. & proximum huim⁹ doceant. Terti⁹, pro intellectu Boetij, quia ſolent Philoſophi pauca verba multis ſententijs onerare, diſte Oui 1.3. de veula, pauca loquuntur, Muta ſubſtelle tuis voluerunt pondera verbis, credo quod per neceſſitatem conditionis, præter neceſſitatem conditionalē p̄diciāt, voluit intelligere cum Anſelmō neceſſitatem concomitantē ſive confequentem, quæ conſurgit quodammodo ex poſitione rei p̄lēnus in eſt, & ipſam neceſſariο comitatur, & ſequitur dum eſt p̄ſens; qua ſecundum Philoſophos, & Theologos, & ſecundum omnes communiter diſtut, quod Omne qd eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſt, ſicut 2. huim⁹ plenius docebatur; qui ideo ſi rationabiliter intelligere potuit, quoniam ſicut in conditionali ex antecedenti neceſſario ſequitur confequentia, ſic & in rebus ex quaenq; re poſita pretentia: iam in eſt, velut ex cauſa antecedente ſecundū naturā, vel ſalte includente cauſa anteced. ſecundum naturam, neceſſario rea i.e. ſequitur velut inſperabile, confequentia ſecundū natu- ram, quia posterior naturaliter neceſſitas q. aedam talis. De hoc tamen ſicut de alijs omnibus C poſlunt Sophistice ſophisticè altercar, querendo qua illa ſequens neceſſitas qua omnē rem neceſſario ſequitur, & quod magis videtur mirabile, omnem non rem. Sicut enim eſte qd. eſt, quando eſt, neceſſe eſt; ſic & non eſt, qd. non eſt, quando non eſt *. Hęc autē neceſſitas non * neceſſe eſt potest cauſari nec deſcēdere à non eſt. Ad hęc autē & his ſimiliā t̄ ſpōdebat 13. & 14. 1. lib. Si autem 1. neceſſitatē, ſcil. conditionalē, intelligere voluit, "bene quidem: 2. autē, ſcil. neceſſitatē confequentē ſive confequentia, credo ſirmiter ipſū intelligere voluisse, qd. tam ſententia eius, quā verba indicant euidenter. Cauſa namq; huim⁹ neceſſitas ſecundum ipſum eſt iſta, quia res ſeu uſe apud diuinam notitiam ſeu p̄ diuinitatem ſunt p̄tentes; & omne qd. p̄ ſententia ſe eſt, dum p̄ ſententialiter eſt, neceſſe eſt eſt, ſicut ſuperius eſt oſtentum. Quare & euidenter oſtentans qd. per conditionē nequaquam conditionalē intelligi, ſed diſpoſitionē, ſeu ſtatū vei modū p̄ ſentientiale ſive p̄ ſentientaneū diuina notitiae, ita diſt. Nulla neceſſitas cogit incedere vo- luntate gradientem, quamvis cum, cum gradit, incedere neceſſarium ſit. Lodi. in ignitur modo D ſi quid prouidentia p̄ ſens viderit, id eſt neceſſe eſt, tamen ſi nullam naturę habeat neceſſitatē: illaqui Deus ea futura, qua ex arbitrii libertate prouenit, p̄ ſentientia coniucturabitur, & iſigur ad mi- uitum relata diuinum, neceſſaria ſunt per conditionē diuina notionis. Vnde Rob. Lincoln, uset, delib. arbit. 3. ſuper ſenes intelligens, & materiam ſuam profundissime inueſtigans etiam vſq; ad fundamentum in ea, Duplex, inquit, eſt neceſſitas, ſicut diſtinguit Anſelm. in lib. 2. Cur D⁹ homo cap. 17. vna, quam vocat neceſſitatē p̄ ſecēd, quae eſt cauſa ut ſit re, & cogit rem eſt: Alia, quam vocat neceſſitatē confequentem, quae non eſt cauſa rei, nec cogit rem eſt: & hęc, ut iſo dicit, eſt illa neceſſitas vbi traxat Ariftor. de propoſition. ſingular. & futur. Vnde videtur virū liber deſtuerere, & omnia eſt ex neceſſitate aſtruere, & hac ſequenti & nihil efficiēti neceſſitate, neceſſarium eſt Deum ſcire meam ſentientem eras futuram, & ſimilia. Ex neceſſariis hac ſe- q; ſente neceſſitate nullum inconueniens, imo magis neceſſariū videtur lequi contingens: dū enim ſedeo, neceſſe eſt me ſedere, & poſtquam teſti, neceſſe eſt me ſedile. Sed quam comparationem habent hęc diſta, me ſedere, & me ſedile ad meā ſentientiā dū ſedeo, & poſtquam teſti; eandem comparationē habet ſentientia Dei ad meā ſentientiā futurā antequā ſedē; ipſe enim teſt futura tanquā p̄ ſentientia. Et inſtra haſ duas neceſſitatis, ex quartū altera non ſequitur nisi neceſſariū, ex reliqua vero, ut diſtum eſt, videtur ſequi contingens. Puto Boetii vocaſe neceſſitatē ſimpliçē & neceſſitatē conditionis, licet aliqui neceſſitatē cōditionis intelligat nō illam, quae ſupra diſta eſt neceſſitas confequentia, ſed neceſſitatē cōlequutionis cōsequētiā ad anteced. ut pura eū dicitur. Si homo currit, mouet pedes, hic eſt neceſſitas cōlequutionis cōsequētiā ad anteced. licet virū ſcil. tam cōlequens quā antecedens ſit contingens. & addit. Ex verbis autē ipſū Boetii interi⁹ cōſideratis meli⁹ perpendi potest ipſū vocaſe neceſſitatē cōditionis quā ſupra neceſſitatē confequentia dicebam⁹. Ait namq; idē futurū cū ad diuinā notionē refertur, neceſſariū; cū vero in ſuſ natura perpēditur, liberū protulſus atq; abſolutū videri, & poſt pauca: atqui De⁹ ea fu-

4. *Expositio
Boetii.*

tura, quæ ex arbitrij libertate proueniunt, præsentia conuertur; hæc igitur ad intitutum relata A diuinum necessaria fuit per conditionem diuinæ notionis, per se autem considerata absoluta naturæ lux libertatem non deserunt. Et iterum, hæc si ad diuinam notitiam referantur, necessaria; si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta. Quid autem aliud sapienti hæc verba, nūl, ea quæ in sui natura sunt ad vitrumlibet contingentia flexibilia & mutabila in Dei notitia esse invariabilia, non propter rerum invariabilitatem, sed propter scientię Dei immutabilitatem? Adhuc autem pro intellectu Boetij est sciendum, quod per necessitatem conditionis seu conditionalis potuit rationabiliter intelligere necessitatem consequentiā inter causam non impeditibilem & suum causatum, quia sicut in conditionali verbali ex antecedenti verbali necessario verbali sequitur consequens suum verbale; sic & in conditione seu colligatione reali causæ non impeditibilis & causati, ex causa, quæ naturaliter antecedit, velut ex antecedenti reali, necessario realiter sequitur, quia posterior naturaliter suū causatum, qd. est consequens suum reale, & hæc est necessitas respectiva, respectu scil. superiorum & interiorum causarum, B quatum 1. concedit in astibus liberis, 2. verò negat, sicut superius est ostensum. Hunc autem ideo verisimiliter arbitror esse intellectum Autorum, qui dicunt qd. quicquid, vel si quid Deus vult, præscit, aut prouidet, de necessitate eueniet, quia secundum eos Dei voluntas, præscientia, sive scientia & prouidentia sunt causæ rerum, & causæ non impeditibiles, sed efficaces omnino & necessariae in causando, sicut 9. & 15. 27. & sequentia cum 10. 1. docent. Glosa vero Decreti potuit intelligi iuxta secundum intellectum Boetij supradictum; potuit tamen glossa expouisse propinquum textum suum per necessitatem sequentem, sive per necessitatem consequentiā causarum superiorum, sicut præter superficies literæ, sicut & premilla exponunt. Sed fortassis quia illa exppositio fuisse difficultior nūmī & multū diffusior, ipsam sub silentio transiens, faciliorē & breviorē elegit, non prædicans meliori. Veruntamen si quis huic glossæ pertinaciter innitatur, caueat libi, quælo, ne forte innitatur baculo arundineo, qui intre & perforet manum eius. Ecce namq; quid dicit in fine; Hæc, inquit, est duplex. Necessarium est hoc eueniet qd. Deus prævidit: de dicto est vera, de re est falsa. Istud enim, qd. Deus prævidit, non est necesse euenire. Et nota, qd. hæc argumentatio non valeret, Si Deus prævidit aliquid, necessario illud eueniet; ergo si Deus prævidit aliquid, necessarium est illud euenire, quia modo hæc dictio, necessarium, non potest determinare illam consequentiam, sed tantū consequens. Vult igitur ista glossa negare omnia talia, illud qd. Deus præscit aut præsciuit, prouidet aut prouidit, vult aut voluit aliquid neccesse seu necessarium est illud euenire, quia necessitas secundū ipsam in omnibus talibus refertur non ad consequentiam, sed ad consequēns, non ad dictum, sed ad re tantū. Sed ecce quam diligenter respexit textū Boetij & Decreti, quæ glossando exponit. Si quid, inquit textus amborū, prouidentia pra sens videt, id necessitatis esse, sive id esse necessitatem. Ecce similiter quam diligenter respexit verba Scripturæ canonicae & Doctorū. Nam Luc. vlt. D

Lucas.

Matth.

Augustinus.

|| doctores.

veritas ipsa dicit, Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosis & Prophetis, & Psal- mis de me: & Mat. 1. 8. Necesse est ut veniant scandala; qd. & Luc. 17. & quipollentes expo- nens, Impossibile est, inquit, vt non veniant scandala. Aug. etiam 3. de libero arbitrio 11. Tan- tum, inquit, abest à vero, quod Creatori deputanda existimat peccata creaturæ, quāuis ne- cessitate sunt, quæ ipse futura præsciuit, vt cum dix eris non te inuenire, quomodo non ei deputetur quicquid in eius creatura fieri necesse est; ego contra non inueniā modū, nec inueniri posse, atque omnino nō esse confirmē, quo ei deputetur quicquid in eius creatura ita fieri necesse est, vt voluntate peccantū fiat. Similē quoq; lenteā cum simili modo loquendi proferunt auto- ritates eius quamplurime cap. proximo allegatæ; Dicitq; Anselm. de concord. 2. Quod Deus præscit futurū, necesse est esse futurū; & infra; Si præscit Deus aliquid, necesse est illud esse fu- turū; qui & 2. cur Deus homo. 17. Nihil, inquit, est necessarium aut impossibile, nisi quia ipsa vult: In Meditatione quoq; luna de redēctione humana sic ait, Anima Christiana, anima de gravi morte resuscitata; omnis necessitas & impossibilitas eius subiacet voluntati, quippe qd. vult, necesse est esse, & qd. non vult, impossibile est esse. Similē quoq; sententia similiter proferunt E multi || doctores. Pro intellectu vero Anselmi sciendū, qd. secundū suā sententiā duplex est nec- cessitas, scil. præcedens & sequens, & vtraq; istarū triplices. Præcedens autē necessitas secundū eum est causa actiū indefectibilis in agēdo, quā scil. polū necessariō sequitur suis effectus: & hæc duplex, quia quedā cōpatiens libertatē, quedā vero perimens libertatē: & hæc duplex: quedā enim est talis necessitas naturalis, quedā vero est talis necessitas violenta. Hi autem tres modi ex secundo huius & decimo sunt satis noti; qui & 2. de concord. possunt elici manifestē, vbi & in rebus liberi arbitrij primum istorum concedit, sicut cap. proximum recitauit, & alios duos negat. Necesse quoq; sequēs est duplex; vna dictionalis, sive cōfessionalis & cōplexa; altera vero realis & incomplexa. Necesse autem sequens dictionalis seu consequentialis & complexa est necessitas alicuius dicti & epunctationis compositæ, seu communicti scil. in sensu compositionis

- A compositionis, vel necessitas conditionalis aut consequentiae : & hæc secundum Logicam Anselmi De concord. 2. est tanta necessitas, quod eius oppositum contradictionem formaliter implicat & inuoluit, sicut eius autoritas allegata indicat evidenter : Quare & habet consequenter concedere, qd talis est necessitas penitus absolute ; in re vero & in consequente non est necessitas absolute, sicut in secunda expositione Boetij fuit dictum. Veruntamen secundum probabilem Logicam Modernorum Oxoniorum, non omnes illæ propositiones necessariae reputantur, in quibus idem dicitur de eodem, sicut supponit Anselmus, & antiquiores Doctores. Hæc enim non esset necessaria, nec vera, sed falsa, nullo homine existente. Homo est homo ; sequitur enim, homo est homo, ergo homo est animal rationale ; hoc enim est de per se intellectu illius ; ergo homo est animal ; ergo animal est homo ; cùm tamen nullo homine existente, sed animalibus alijs, sicut ante creationem Adæ tunc, omne animal est.
- B set irrationale & non homo ; et nullum animal est rationale nec homo. Ad hoc autem quod solent obiecere, ergo quidem homo non est homo, dupliciter respondeatur. Quidam enim simpliciter hanc concedunt, & si arguitur vterius, ergo aliquid est homo, & illud non est homo, consequentiam illam negant, quia antecedens est simpliciter negativum, nec quicquam ponit vel implicat, sicut dicunt, sicut nec ista, Chyntera non est animal, vel non est homo. Alij vero negantes hanc, Homo est homo, concedunt contradictionem eius ratione ; Non homo, vel nullus homo est homo, & ita semper præponendo negationem, contradictionem dicunt dandam ; et quipollentes verò Philosophi dicunt semper tenere, nisi aliquid speciale impedit & repugner. Sed quia ista magis ad Logicos, quan ad Theologicos pertinent, sufficiat isto loco hæc breuiter tenuisse. Necessitas verò sequens realis & incomplexa est duplex : quedam est enim præsentialis, quædam autem causalis seu effectualis, ut quam propinquus posero, licet aliquantulum transmutetur, nomina eis imponam : Sequens autem necessitas realis & præsentialis à re præsente sive à præsenti dici potest. Hæc enim omnem rem præsentem necessariò sequitur isto modo, quod omne quod est, quando est, hac necessitate esse est esse, sicut in tercia expositione Boetij dicebatur. Pro hac autem sententia dicit Anselmus 2. de concord. isto modo, quia ponitur res esse, dicitur ex necessitate esse ; aut quia ponitur non esse, affirmatur non esse ex necessitate : Et intra, Quod vult libera voluntas, & potest, & non potest non velle, & necesse est eam velle. Potest namque non velle antequam velit, quia libera est ; & cùm iam vult, non potest non velle, sed eam velle necesse est, quoniam impossibile est illi id ipsum simul & velle & non velle. Et sequitur, Opus verò voluntatis cui datum est, ut quod vult, sit, bifariam est necessarium ; quia voluntate cogitur fieri, & quod sit non potest simul non fieri. Quo & infra 3. dicit futura esse necessaria in æternitate & apud Deum, cuius causam asignat, quia ibi sunt præsenta non futura, sicut superius est ostensum. Idemque 2. Cur Deus homo 17. Est, inquit, rei facit necessitatem esse. Est namque necessitas præcedens, quæ causa est virtutis res, & est necessitas sequens quam res facit. Præcedens & efficiens necessitas est, cùm dicitur Coelum volui, quia necesse est ut voluatur ; sequens verò & quæ nihil efficit, sed fit, est cùm dico te ex necessitate loqui, quia loqueris. Hæc autem sequens necessitas non potest tantum exponi per necessitatem dictionalem seu consequentiam, quoniam sive res sit, sive non sit, sive loquaris, sive non loquaris, secundum eius sententiam 2. de concordanti, superioris recitatam, hoc dictum semper est necessarium de re quacunque ; talis res est talis res, & tu loquens loqueris ; & consequentia illa similiter, Si talis res est, talis res est ; & si tu loqueris, tu loqueris. Hæc ergo non est illa sequens necessitas, quam dicit factam à rebus, sed illa realis necessitas supradicta, quæ necessariò sequitur ex re omni. Hoc etiam verba sua sequentia contestari videntur. Hæc est, inquit, illa necessitas, quæ, ubi tractat Aristoteles de propositionibus singularibus & futuris, videtur virum liber destruere, & omnia esse ex necessitate astruere. Sed 1. peri hermenias vlt. ubi Aristot. ista tractat, non appetit ponit aliqua talis necessitas quæ possit videti virum liber destruere, & omnia esse ex necessitate astruere, nisi necessitas realis & præsentialis prædicta, quæ affirmat, quod omne quod est, quando est, necesse est esse ; & similiter de eo quod non est : vnde sic ait, Est quod est, quando est, & non est quod non est, quando non est, necesse est. Hunc quoq; intellectum Anselmi de necessitate sequente restatur autoritas Roberti Lincoln. superioris recitatam, in qua primò allegat duplē necessitatem ab eo ; præcedenter scil. & sequentem : & infra ostendit, quod necessitas conditionis, quam Boetius assert, non est necessitas confectionis, sed necessitas sequens quam prædictis, necessitas scil. præsentialis, sicut in 3. expos. Boetij est ostensum : necessitas verò sequens, causalis, seu effectualis, potest dici à causa velab effectu ; & videtur esse illa necessitas consecutiua inter causam non impedibilem

& suum effectum, in 4. expositione Boetij supradicta, propter rationem & causam ibi simili- A
ter assignatam; & hunc intellectum satis attestari videntur Autoritates Anselmi cap. proximo
allegate. Et si quis obijciat, quod tunc eadem esset necessitas antecedens & consequens; di-
cendum, hoc esse satis possibile, immo & necessarium diuersis respectibus rationibusque diuer-
sis. Necesitas tamen præcedens propriè & strictè accepta tantum est causa sive in causa in-
defectibili in causando, de qua secundo huius est dictum, & hæc responder antecedenti logi-
cali in consequentia logicali: necesitas vero sequens, realis, causalis, seu effectualis dupli-
citer potest sumi; uno modo, ut sit tantum effectus, seu in effectu huiusmodi causa non impedi-
bilis in causando, & responder necessestati præcedenti prædictæ, sicut effectus efficiendi,
& passum agenti; & hæc assimilatur consequenti logicali in consequentia logicali: alio mo-
do, ut quodammodo complectatur vitramque, ut videlicet sit necesitas consecutiva, sive
consecutio, seu consequentia ipsa realis inter causam huiusmodi & suum causatum, sicut con-
secutio, seu consequentia logicalis non est in solo antecedente vel consequente, sed vitrumli-
ber complectitur, & est quædam habitudo media inter illa; & hæc necesitas sequens realis
correspondet toti consequentiæ necessariæ logicali. Verunam est sciendum, quod neces-
itas antecedens sive præcedens habet duplum intellectum. Nam uno modo accipitur, sicut
hic est dictum, & sicut secundum huius eam definit, alio modo pro necessitate simpliciter &
penitus absoluta; hæc enim omnem aliam necessitatem naturaliter antecedit; vel pro necessi-
tate naturali effectus naturaliter necessitatis præcedente; quod & viderur innuere Robertus
Lincolniensis de libero arbitrio 3. vbi ait. Ex necessario secundum Boetij sententiam sequi
videtur contingens, non tamen ex necessario absoluto sive antecedente, quod cogit rem esse,
sed ex necessario conditionis & sequente, quod permitit re liberum esse. Qui & infra 10. ne-
cessitatem antecedentem & simplicem reputat pro eadem; Qui etiam in quadam questionum
suarum de scientia Dei querente, Qualiter Deus scit ea quæ contingunt à casu, vel ex libera
voluntate, distincta dupli causa, scilicet antecedente & coniuncta, definienda causam ante-
cedentem; Est, inquit, causa antecedens, scilicet præordinans, ut secundum cursum naturæ e-
ueniat aliqua res de necessitate, ut eclipsis Solis & Lunæ; & infra, responsio, quod Deus non
est causa antecedens huiusmodi effectum, sed coniuncta, vnam obiectiōnem possibiliter fie-
ri remouendo, subiungit; Facere Dei & eius scire idem est; & non sequitur, Scientia Dei, quæ
est causa rei, est æterna, ergo est antecedens; antecedentia enim, de qua fit hic sermo, est e-
uentus futuri secundum cursum naturæ necessaria præordinatio. Hoc etiam videtur confona-
re verbis & menti Anselmi de concor. & 2. Cur Deus homo. vbi fuerat allegatus. De con-
cordia namque 2. negans necessitatem antecedentem in actibus liberis, in ortu Solis eam con-
cedit. Et 2. Cur Deus homo. 17. negans similiter necessitatem antecedentem à rebus liberti
arbitrij, concedit eam in volubili motu Cœli. Nam violentia, sicut dicit, naturalis condi-
tio-
nē cogit cœlum ^l volvi. Intellectus etiam sancti Thomæ ex præmissis potest elici manifeste: D
concedit enim necessitatem dicti, non rei, necessitatem consequentiæ, conditionis, & ex sup-
positione aliam vero negat. Necesitas namque conditionis, & ex suppositione ad modum
suum loquendi, & ad communem modum loquendi Doctorum Parisiensium duplicit potest exponi. Quædam namque est dictionalis & complexa; quædam vero realis & incom-
plexa; & hæc duplex, quædam præfentialis, quædam autem consecutiva, causalis, seu effec-
tualis, sicut de necessitate sequente Anselmi superius est distinctum. Consequentia namq;
atque consecutio est duplex, dictionalis seu logicalis, & realis: & hæc duplex, præfentialis &
causalis seu effectualis, propter rationem & causam in expositione Boetij & Anselmi superius
assignatam. Concedit igitur S. Tho. necessitatem dicti & consequentiæ pro necessitate sim-
pliciter absoluta, secundum logicam Anselmi & antiquorum Doctorū superius recitatam. Ne-
cessitatem vero rei & consequentiæ negat ad similem intellectum; quod & verba sua indicant
manifeste; Bona, inquit, est distinctio, quod est necessarium necessitate consequentiæ & non E
necessitate consequentiis; vel necessitate conditionata non absoluta, sicut erat superius alle-
gatum. Qui & 1. contra Gentiles 67, loquens de huiusmodi necessario, Hoc, inquit, non est
necessarium ab solutè, sed sub conditione, & necessitate consequentiæ. Et infra 83. Licet Deus
circa causam nihil necessario veli absolute, vult tamen aliquid necessario ex conditione, vel ex
suppositione. Et infra 85. Necesitas ex suppositione in causa non potest concludere neces-
itatem absolutam in effectu; Deus autem vult aliquid in creature non necessitate absoluta, sed
solum necessitate, quæ est ex suppositione: ex voluntate igitur diuina non potest concludi in
rebus creatis necessitas absoluta; hæc autem sola excludit contingentia. Vult ergo S. Tho. tan-
tum negare necessitatæ ab solutæ contingentiæ excludentem. Necessitatæ autem consequentiæ, conditionis,
& suppositionis realis, præfentialis concedit, sicut in assignatione causalis necessitatis, quæ ponit,
recitatata

A recitata superius clarè patet. Nec sitatem quoq; consequentia, conditionis, & suppositionis realem, causalem, seu effectualem innuit & affirmat, si sententia eius & verba intimè perscrutentur, quod & evidenter ostendit causa in 4^a. expositione Boetij superius assignata. Alterum autem & brevius potest dici, quod necessitas secundum eum non dicitur secundum causas superiores, sed inferiores tantummodo, sicut cap. proximum recitauit. Quando ergo negat necessitatem ab attributis libertis, intelligit de necessitate respectu inferiorum casuum, sicut & cap. proximum allegauit. Secundum has quoque expositiones præmissas, aliquamque illarum intelligi potest Lumbardus ceteriq; Doctores distinctiones huiusmodi facientes.

CAP. XXIX.

B

Obijcit & respondet.

Xclusa igitur responsione fallaci , quæ munitiones necessitatis secundum causas superiores præmissæ moliebatur suffudere , Iam Pelagianorum clamulos insultus inguit quaquaverum : quorum primum & acutissimum telum est istud ; Si homo necessitetur ad quodlibet faciendum , non peccat . Nam secundum Augustinum 3. de libero arbitrio 28. Nullus peccat in eo quod nullo modo caueri potest : Qui & de duabus Animabus 18. Peccati , inquit , reum tenete quemquam , quia non fecit quod facere non potuit , summæ iniquitatis & infamiae vnum in explanatione fidei ad Damasum Papam ep. 32. Execratur Hieronymus , qui dicunt impossibile aliquid homini esse præceptum à Deo , singulis , sed ab omnibus in communione posse seruari : & sequitur , Libenter , vt dicamus nos semper indigere auxilio Dei ; & tam illos etiam dicunt hominem peccatum vitare non posse , quam illos , qui cum omninem non posse peccare . Vnde & Apostolus 1. ad Cor. 10. Fidelis vos tentari super id quod potestis , sed faciet cum tentatione prouenire . Quibus & concordanter Philosophus 3. Ethic. 12. Omnes & Philosophus . as dicit esse in nobis ; in nostra scilicet potestate : & 5. Metaphys. 6. sitas non increpabile aliquid esse rectè . Item præcepta rationabiliter ergo sunt simpliciter in hominum potestate , sicut refutat autoritas allegata . Vnde & Deuter. 30. Mandatum hoc , quod ego præcipio Deuteronomio , non supra te est , nec prædictum positum , nec in celo situm , ut possa valet ad eolum confundendem , vt deferat illud ad nos , & audiamus at-

D sis dicere, quis nostrum valet ad cœlum descendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus atque opere compleamus? Neq; trans mare positum, ut causeris & dicas, quis ē nobis valet transfretare mare, & illud ad nos usque deferre, ut postulamus audiare & facete quod præceptum est: sed iuxta te est sermo valde in ore tuo & in corde tuo ut facias illum. Vnde & Philosopher. 3. Ethic. 11. Quæcumque neque in nobis sunt, nec voluntaria nullus provocat operari, ut nihil autem opus existente suadere, puta non calefieri, vel dolere vel fuisse: Nihil enim minus patiemur hæc. Item tunc periret omne meritum bonum, & malum, omnisque libertas arbitrij, cum nihil sit liberè in hominis potestate. Item tunc omnes incepentes vel laudationes, exhortationes vel dehortationes, orationes, & vniuersaliter omnes operationes bona & mala ⁱⁱ superflue- & videbentur; & etiam hæc in parte est ratio Augustini 3. de li- berio arbitrio 1. & Philosopheri 3. Eth. 11. Quare & idem Philosopher 1. peri hermeneias vlt. probat non omnia esse aut fieri ex necessitate, quia tunc non oportet nec consiliari, neq; ne- gotiari; Quoniam, inquit, si hoc facinus, erit hoc, si vero hoc non, erit: hæc ergo sententia om- nem politiam subvertit, omnes mores corrumpit, & omnem subtruit honestatem. Item ista sen- tientia reddit homines negligentes ad bonum, proclives ad malum, imò & præsumptuosos fi- naliter, aut finaliter desperatos, quare & æternaliter perituros; quoniam secundum ipsam quic- quid fecerint homines, vel non fecerint, non minus nec magis euident, vel non euident vni- versalia. Præter has autem alia quamplures argutie ab alijs opponuntur. Multa, inquit quidam, sunt quæ liberè postulamus impediare: Nam sicut exemplariter arguunt, Ille parvulus baptizatus finaliterque damnandus propter peccatum futurum, quod committeret adulitus po- test statim occidi in gratia & saluari. Iten omnes, inquit, experimur in nobis omnimodam libertatem; ergo omnes habemus in nobis omnimodam libertatem. Vnde Aug. 3. de lib. arb. 1. ⁱⁱ superflue- re Philosopher.

Video, inquit, & quodammodo tango & teneo vera esse quæ dicas, de animi scilicet libertate. A Non enim quicquam tam firmè atque tam intimè sentio quām me habere voluntatem, eaque me moueri ad aliquid faciendum. Item si sic esset voluntas nostra, non esset in nostra libera potestate, quare nec quicquam omnino, dicente Augustino 3. de libero arbitrio 1. quid meum dicam propositus non inuenio, si voluntas, qua volo & nolo, non est mea. Item tuus Deus esset Autor peccati, ergo non iustus accusator nec vltor. Item dicunt, Illum nolo pro Deo meo habere, qui me impellit ad malum. Item tunc difficultas & ignorantia in nullo excusaret peccatum, quia nec impossibilitas evitandi. Item tunc ante lapsum hominis in peccatum, non fuisset maior possiblitas seu libertas vitandi peccatum, quām nunc post lapsum, contra Petrum secunda sententia distinctione vigesima quinta, & contra Bernardum & similiter Hugonem: Tunc enim non potuit vitare peccatum, nisi de absoluta potentia, nec nunc potest. Item necessitas naturalis atque fatalis repugnat merito, ergo & quælibet alia. Item tunc non esset maior libertas in homine quām in bruto: Homo namque non B potest non facere quodlibet faciendum ab eo, nisi de potentia absoluta, & sic & non aliter potest brutum. Item tunc homo non posset peccare, quia necesse est eum in omnibus semper velle, sicut Deus vult eum velle, & hoc est velle iustè & rectè, sicut per Anselmum de libero arbitrio 8. & de Concordia 5. patet. Item tunc non esset maior libertas in viatore quām in comprehensore finaliter confirmato. Non enim potest viator in oppositione alicuius quod faciet, nisi de potentia absoluta, & hoc potest similiter comprehensor; quare nec iste potest magis meriti quām ille, imò & est confirmatus finaliter sicut ille. Item si futura qualicunque necessitate evenient, hoc est propter voluntatem diuinam, quia scilicet Deus vult illa fore; ergo voluntas sive voluntate diuina est causa necessitatis istius, & naturaliter prior ipsa, ergo potest esse sine illa necessitate: ex voluntate igitur diuina respectu futurorum non necessariò sequitur necessitas futurorum. Item voluntas de se est libera secundum contradictionem; ergo Deus potest sibi auctoritate tali modo, quod utratur liberè sua C huiusmodi libertate. Item perfectiùs est, Dcum sicalistere voluntati, quod ipsa liberè, quām quod necessariò operetur; ergo hoc, & non aliud, tribuendum est Deo. Item tunc nullus peccat omittendo quod debet, dicente Aug. de duabus Animabus 18. Peccati reum teneri quenquam quia non fecit, quod facere non potuit, summe iniquitatibus & insanis est. Item tunc Deus nihil permetteret nisi quod propriè ageret, nec permisso & actio Dei different, nec voluntas permissionis à beneplaciti voluntate; Cuius oppositum omnes Doctores cōcorditer atestantur. Item tunc Deus vult & amat peccatum, contra illud Psalmi 5. Non Deus volens iniqüitatem tu es; & contra illud 44. Dilexisti iustitiam, & odisti iniqüitatem. Item multæ autoritates canonicae istud dominabuntur. Vnde Geo. 4. Subte erit appetitus eius, & tu dominaberis illius; & Ecclesiastici 15. Deus ab initio constitutus hominem, & reliquit eum in manu consilij sui, &c. quæ sequuntur; & 1. ad Cor. 7. Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens sive voluntatis, & hoc iudicavit in corde D suo seruare virginem suam, bene faci: Quibus & sunt alii plurimæ similes in litera & in sensu. Item si omnia necessariò evenirent respectu causarum superiorum, hoc esset necessitate præcedente contra Anselmum 2. Cur Deus homo. 17. ostendentem, quod aetius liberos hominum atque Christi non est nec fuit necesse fieri necessitate præcedente, sed tantum sequente: Vnde sic ait; Præcedens & efficiens necessitas est, cum dicitur cœlum volui, quia necesse est ut voluntaria; sequens vero & quæ nihil efficit, sed fit, est cum dico te ex necessitate loqui quia loqueris: Cum hoc dico, significo nihil facere posse ut dum loqueris, non loquaris; non quod aliquid te cogat ad loquendum: Nam violentia naturalis conditionis cogit cœlum volui, te vero nulla necessitas facit loqui. Et infra, hac sequente & nihil efficiente necessitate, quoniam vera fuit fides & propria de Christo, quia ex voluntate, non ex necessitate moriarius erat, necesse fuit, ut sic esset; hac homo factus est, hac fecit & passus est, quæcumque fecit & passus est; hac voluit quæcumque voluit. Ideo enim necesse E fuerunt, quia futura erant, & futura erant, quia fuerunt, & fuerunt quia fuerunt; & si vis omnium quæ fecit, & quæ passus est veram scire necessitatem, scito omnia ex necessitate fuisse, quia ipse voluit; voluntatem vero eius nulla præcessit necessitas: Quare si non fuerunt nisi quia ipse voluit, si non volueret non fuissent; sic itaque nemo tulit animam eius ab illo, sed ipse posuit eam, & iterum sumpsit eam, quia potestatem habuit ponendi animam suam, & iterum assumendi eam, sicut ipse dicit. Idem de Concordia 3. 4. & 2. dicit res liberi arbitrij priusquam fiant apud hominem, & per liberam voluntatem & in tempore posse mutari, sicut vigesimum septimum & vigesimum octauum huius plenius allegant. Boetius etiam 5. de Consolatione Philosophiae prola ultima. Quæ, inquit, de libero proficisciun-

Augustinus

Augustinus

Genes. Eccl. i. 15.

Apostolus.

Anselmus.

Boetius.

A circuntur arbitrio, priusquam fierent, non evenire posuissent. Anselmus quoque de Concordia 2. sic ait, Si queritur de peccato ipsius voluntatis cum peccat volendo, virum sit necessitate; respondendum est, quia sicut non vult necessitate, ita non est peccatum voluntatis necessitate, nec necessitate operatur eadem voluntas. Robertus etiam Lincolniensis Lincolnii. De libero arbitrio 10. dicit, quod Petrum prædictinum salvare, non necessariò, sed contingenter est necessarium sic salvare; & addit, sed necessarium dico necessitate consequem, non antecedente. Item Bernardus de gratia & libero arbitrio 4. & 5. distinguens triplicem libertatem, à peccato, à miseria, & à necessitate, dicit ultimam libero arbitrio conuenire: Vnde & 5. sic ait, Libertas à necessitate & què indifferenter Deo, vniuersaque creatura rationali conuenit tam bone quam mala. Et ut in paucis multa dicam, Autores quamplurimi adducantur, omnes ferè Autores Logici, & Philologophici, & verè omnes Theologici videntur necessitatem ab aliis liberis abnegare. Quare & Robertus Cantuariensis Archiepiscopus Bernardus.

B condemnauit Oxonie quandam errorum dicentem, quod Omnis propositio de futuro vera est necessaria: & Stephanus Parisiensis Episcopus damnauit Parisijs quandam alium errorum Robertus
Cantuar
Stephanus. ponentem, quod nihil sit a casu, sed omnia de necessitate veniunt, & quod omnia futura quæ erunt, de necessitate erunt, & quæ non erunt impossibile est esse, & quod nihil evenit contingenter considerando omnes causas; Error, inquiens, quia concursus causarum est de definitione causalis, libro de Consolatione. Item alium sub hac forma, quod Deum necesse est facere, quicquid immediate fit ab ipso: Error, siue intelligatur de necessitate coactionis, quia tollit libertatem; siue de necessitate immutabilitatis, quia ponit impossibilitatem alter faciendi. Bernardus etiam epistola sua decima ad Papam Innocentium reputat dictum Petri Abelardi hereticum, quod videlicet ea solummodo Deus possit facere vel dimittere, vel eo modotantum, vel eo tempore quo facit non alio: quod & idem Papa ut patet per suum retropictum inter epistolam Bernardi pro decima quarta recitatum tanquam hæc.

C reticum condemnauit Quædam verò rationes ostendentes necessitatem predicam destruere moliuntur vel necessitatem istam per illas; quoniā, si rationes opinionis huius ostendant, quod omnia quæ evenient, eveniēt de necessitate causarū superiorum, potest ostendi similiter, quod omnia quæ evenient, eveniēt de necessitate causarū inferiorum, quia necessariò implebitur voluntas diuina per has, sicut per illas. Iterum aiunt, per rationem huius opinionis potest ostendīr ei⁹ oppositum, vel saltem possiblitas eius oppositi. Deus namq; potest velle aliquam creaturam posse agere liberè sine necessitate quacunque; quod sic arguitur à quibusdam; Deus velle creaturam liberè agere, diversum est à Deum velle creaturam necessariò agere; ergo hoc velle potest ab alio separari, & cùm voluntas Dei sit efficax, possibile est creaturam liberè agere sine necessitate quacunque. Præterea inquit, si secundum rationem opinionis istius, quia Deus vult omnia futura evenire, ideo de necessitate evenient; ergo simili ratione, quia Deus vult aliqua futura posse nullatenus evenire, necesse est talia futura posse nullatenus evenire; ergo possibile est aliqua futura nullatenus evenire, & necesse est omnia futura evenire, quæ plausimè contradicunt. Portò, quicunque Reffosio.

D scito veritatis circundatus ab his & similibus Pelagianorum sagittis atque incuribus, etiam dei demonium meridianum conduxerint, non timebit. Primum siquidem argumentum est proprium argumentum Pelagi & suorum. Hoc etenim argumentum, tanquam Pelagi proprium, recitat Augustinus prima Retractionum 9. & De natura & gratia 67. Augustinus & respondeat: Ille namque liber, sicut patet prima Retractionum 9. & secunda Retractionum 42. contra quandam librum Pelagi erat scriptus. Hoc etiam argumentum quasi sub sua forma recitat Augustinus à Cœlestio Pelagiano de perfectione iustitiae 2. & sub alia forma, eadem tamen peruersitatis sententia, multis locis sequentibus, & respondeat. Venerabilis quoque Béda contra Julianum 12. recitat eandem argutiam ex epistola eius ad Demetriadem, de qua trigesimum quintum primi meminit, & responder. Quos & Petrus sequutus secunda sententia distinctione vigesima octava, recitat à Pelagianis hoc idem, & solvit. Verum quia hoc est corum fortissimum argumentum, illud parumper operiosius pertraçabo: Hoc siquidem argumentum potest similiter fieri de bene mereri, sicut de peccare. Nam si nullus peccat in eo quod vitare non potest, eadem ratione nec ullus meretur in eo quod vitare omittetur è non potest; quod falsum est de Christo & de Angelis confirmatis secundum sententiam aliorum, vt in primo huius & in probatione corol. eius pater, quod & secundum huius ostendit. Omnis etiam qui nunc meretur, necessariò nūc meretur, quia secundum illud vulgatum Philosophi, Esse quod est, quando est, necesse est: quod & patet aperte, si quis meretur in primo adulitionis seu euigilationis instanti, vel si Angelus aut homo creatus cum necessarijs ad merendum meruissest in eodem instanti, sicut & fuit de Christo

E idem, & solvit. Verum quia hoc est corum fortissimum argumentum, illud parumper operiosius pertraçabo: Hoc siquidem argumentum potest similiter fieri de bene mereri, sicut de peccare. Nam si nullus peccat in eo quod vitare non potest, eadem ratione nec ullus meretur in eo quod vitare omittetur è non potest; quod falsum est de Christo & de Angelis confirmatis secundum sententiam aliorum, vt in primo huius & in probatione corol. eius pater, quod & secundum huius ostendit. Omnis etiam qui nunc meretur, necessariò nūc meretur, quia secundum illud vulgatum Philosophi, Esse quod est, quando est, necesse est: quod & patet aperte, si quis meretur in primo adulitionis seu euigilationis instanti, vel si Angelus aut homo creatus cum necessarijs ad merendum meruissest in eodem instanti, sicut & fuit de Christo

Christo secundum naturam humanam : alias enim in merito non proficiet, contra omnes A Doctores Catholicos illud Luc. 2. Iesus proficiebat sapientia, & gratia apud Deum & homines, Catholicè exponentes ; quorum multos ibi recitat glossa Thomæ, solus autem Ambrosius videtur sentire contrarium ; sed Petrus 3. sent. dist. 13. ipsum reducit ad concordiam aliorum. Hoc idem tenet Gregorius super Ezechiel 1. homil. 6. quem & recitat idem Petrus eodem 3. distinctione 18. qui & vtraque distinctione prædicta idem ostendit & tenet. Hoc etiam totum potest haberi ex ostensione octaui corollarij, quinti huius. Item qui istam necessitatem in meritis vult vitare, ponet cum Pelagio hæretico contra veritatem catholicam, merita nostra nequam à Deo, sed tantum à nostro libero arbitrio proficiunt, sicut patet per beatum Augustinum de gratia & libero arbitrio 16. & 17. sicut trigesimum octauum primi plenius allegavit : quod & potest constare ex 45. & 46. primi & alijs locis multis. Item nullus peccat nisi in eo quod vitare non potest, saltem pro presenti, quia nullus peccat nisi peccato præsenti, quod quando est, necesse est esse. Et si quis dixerit, quod prius potuit illud vitare, non instat nec responderet, quia etiæ prius potuit, nunc non potest; non ergo vitare, quin omnis qui peccat, peccat in eo quod vitare non potest. Hoc idem potest evidenter argui de peccante in primo instanti adulonis, curationis à furia, seu euigilationis à summo, vel etiam instanti primario sui esse : Hoc enim videtur possibile de peccare, cum sit possibile de mereri, sicut superius est ostentum. Item qui sic arguit, evidenter innuit & supponit, quod quilibet homo proprijs viribus diuinatus non adiutus posset tentationem quamlibet superare, peccatum quodlibet evitare, perseverare quoque finaliter ex se solo, ac etiam mereri, & gerere, vel falso prægere quidlibet ex sciplo : Hoc autem quot hæreses & errores contineat, quartum secundum quinto sequentibus, trigesimum octauum primi cum quadragesimo quinto & quadragesimo sexto eiusdem, vigesimo secundi cum ciuilem trigesimo, & pluribus alijs lucide manifestant. His autem istis argutoribus, & eorum argumento per viam instantiae redargutis, iam superest ipsum directe soluere argumentum, cuius recta solutio est pecati eius ostensio : Peccat siquidem mortaliter insanabiliterque in forma, sicut corollariorum primi & secundi huius ostendunt. Vernamen decimum huius cum suo corollario multum artificiosus, elucidatius, distinctius arque formalius respondebit. Ad autoritatem vero beati Augustini & ad altos similes potest multipliciter responderi. Primum, quod potest intelligi congruè iste modo, quod nullus peccat in eo, quod non facit liberè libertate contradictionis & contingenter ad vitrum libet, sicut quartum & quintum huius ostendunt; ita quod quantum est de potentia voluntatis per se nudè & absoluè considerata, possit illud non facere : Et simile est similiterque dicendum de quolibet actu libero bono vel malo aut in differenti, si potest natura secundum substantiam ipsum actus. Secundò & concordanter cum expositione priori, & cum processu priori, & cum processu & litera potest dici, quod Augustinus intendit remouere ab homine necessitatem naturalem peccandi, ita quod nullus peccat in eo quod vitare non potest possibilitate naturæ, sed facit illud necessitate naturæ : Vnde supra eiusdem D 3. 26. Si hoc debet quisque quod accepit, & sic homo factus est, ut necessariò peccet, hoc debet ut peccet : quod si scelus est dicere, neminem natura sua cogit ut peccet. Et infra 28. Improba, inquit, voluntas malorum omnium causa est, quod si secundum naturam esset, conservaret utique naturam, & ideo non esset improba ; vnde colligitur radicem omnium malorum non esse naturam. Hunc etiam intellectum 10um. huius probat, docens librum Augustini de libero arbitrio fusile conscriptum contra Manichæos, ponentes in homine duas animas naturales, bonam & malam, malamque animam facere necessitate naturæ omnia mala facta ; quare & post autoritatem ultima recitatam, quæ dicit radicem omnium malorum non esse secundum naturam, immediatè subiungit, quod sufficit aduersum omnes qui volunt accusare naturas. Oportet ergo correspondenter, elenchic intelligere & expondere illum librum, sicut nunc tangeatur, & superius decimo huius plenius docebatur. Adhuc autem tertio non minus concorditer cum processu potest præmissa autoritas sic exponi, quod nullus peccat in eo quod nullo modo caueri potest etiam si velit, sed nolenti & invito contingit, ut sic necessitatem violentam cogentem & inuitan remoueat à peccante. Ita namque est creber modus loquendi vulgarium & Doctorum ; possum si volo, potes si vis, potest si vult facere hoc vel illud. Quid enim facilius, quid liberius quam facere quid, si volo, & non facere si non volo ? Quod autem iste sit intellectus Augustini, videtur ex verbis eius & processu 3. de libero arbitrio 28. vbi fuerat allegatus. Ostendo namque quod voluntas est causa peccatum ; & probato quod non, quia non ei obtemperet voluntas, & non peccabit, obijcit in persona querentis, An forte violenta est, & cogit inuitum ; & responderet, docendo non sic esse

1^a. Expositio
tio Aug.

2^a. Expositio
tio.

3^a. Expositio
tio.

- A** esse usque ad finem capituli memorati. Secundum hanc ergo necessitatem & libertatem ei opositam, oportet rationabiliter accipere & intelligere sua verba; alias enim non facerent ad propositam questionem. Supra quoque 26. ait, Neminem natura sua cogit ut peccet, sed nec aliena: Non enim quisque dum id quod non vult patitur, peccat: Nam non peccat in eo quod patitur iniurias. Qui & infra 29. dicit, Nec mirandum est, quod homo vel ignorando non habet arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quid recte faciat, vel resistente carnali consuetudine, qua violentia mortalis successionis quodammodo naturaliter inolevit, videat quid recte faciendum sit, & velit nec possit implere. Illa enim est peccati pena iustissima, ut amitteret quis quo bene vti noluit, cum sine villa posset difficultate, si velleret; quod & de natura & gratia 68. recitat approbando. Qui adhuc inferius eiusdem 3.31. scribit, Rerum creator ostendit quanta facilitate potuisse homo, si voluisse, retinere quod factus est, cum proles eius potuit etiam superare quod nata est; & subsequenter 36. ait, Autor animae tantum illi praestitit dignitatem, ut in eius etiam potestate ponere, si velleret, ad beatitudinem tendere.
- B** Qui etiam supra 3. ostendens quasi definitiū, quid sit esse in potestate nostra; Non possum, || quam de-
inquit, aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus facimus. Idem de spi-
ritu & litera 26. volens inquirere, An fides in nostra constituta sit potestate, prius ex intenti-
one & multum diligenter inquirit quid sit potestas, & tandem determinando finaliter, &
quasi definitiū nouificando quæstum, sic ait; Hanc dicimus potestatem, ubi voluntati ad-
iacet facultas faciendi: vnde hoc quisque in potestate habere dicuntur, quod si vult, facit, si non
vult, non facit. Hoc idem istis concorditer arteat: ut eiusdem autoritas, §. de Ciuit. Dei 10.
posita nono huic. Cui & concordanter Anselmus 2. Cur Deus homo. 10. Omnis, inquit, po-
testas sequitur voluntatem; cum enim dico, quia possum loqui, vel ambulare, subauditur si
volo: si enim subintelligitur voluntas, non est potestas, sed necessitas. Item Augustinus En-
chir. 75. Nec Deus iniuste noluit quosdam saluos fieri, cum possent salvi esse si vellent. Idem
de fide ad Petrum 57. & allegatur 2. sentent. Lumbardi dist. 39. quamvis male, quia in Eccle-
siasticis dogmatibus; Firmissime, inquit, tene, primos homines bonos & rectos esse creatos
cum libero arbitrio, quo possent, si vellent, propria voluntate || peccare, eisque non necesi-
tate, sed propria voluntate peccasse. Idem Hypognost. 28. tractans illud Ecclesiastici 15.
Deus ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui, &c. In manu, inquit, pos-
sibilitas intelligitur; ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisse, si feruare Domini
mandata voluisse. Idem de gaudiis iustorum & penitentiarum, sive de triplici habitaculo;
Si præscientia Dei non potest vitari, non potuit homo aliter peccare nisi voluntate, nulla alia
vi cogente, quia ita eum præcivit Deus peccatum: Si ergo voluntate, non coactus, ductus
est ad peccandum, potuit sine dubio non peccare si velleret; ideo penam meruit, quia non io-
uritus peccauit. Idem de correptione & gratia 148. Homo potest permanere in bono si velleret:
D qui & infra 49. 59. eandem sententiam repetit & confirmat. Idem de natura & gratia 44.
Deus talem hominem fecit, qui peccati malo catere sufficeret si voluisse. Item Hieronymus
super illud Ezech. 33. Si dicente me ad impium, Impie, morte morieris, non fueris locutus,
vt se custodias, &c. Ex his, inquit, dicimus, posse hominem quamuis impium & iniquum, si
magistri verba audierit, & penituerit à sua impietate, salariari, nec minus magistrum damnari,
si non docerit, & in utroque liberum seruari arbitrium, dum & in magistri || voluntate est vel
libertate tacere vel loqui, & auditoris vel audire, & facere, & salariari, vel contemnere & contem-
petire. Veritas etiam ipsa dicit, Semper pauperes habetis vobis, & cum volueritis potes-
tatis illis benefacere, Marc. 14. Nec sic loquuntur Autores de solis hominibus, quin in d. & de
Deo. Vnde Algazel 3. Metaphys. sententia 8. Primus est potens, quod sic intelligitur ut fa-
ciat cum voluerit, nec faciat cum noluerit, & dicitur posse destruere ens vniuersum, quia hoc
faciet si voluerit; ergo potens est super omne illud quod est possibile, ex hoc sensu, scilicet,
E quod si velleret, faceret. Quem & secutus Anselmus 2. Cur Deus homo. 10. inquirens utrum
Christus peccare potuit & mentiri; & respondens negatiū, ostendit quid sit potestas & posse,
Omnis, inquiens, potestas sequitur voluntatem. Cum enim dico, quia possum loqui, vel
ambulare, subauditur, si volo, &c. sicut superioris recitantur, & sequitur, Possumus itaque di-
cere de Christo, quia potuit mentiri, si subauditur, si velleret, & quoniam non potuit mentiri
volens, nec potuit velle mentiri, non minus dici potest ipsum nequivisse mentiri; sic itaque
potuit & non potuit mentiri. Qui & infra 17. inquirens utrum Christus potuit vitam suam
seruasse, simili modo responderet; & supra primi primo innuit illud idem. Item Augustinus
Hypognost. 61. Summus Deus habet potestatem, si velit, tam per indebitam gratiam malos
saluare, quam iusto iudicio futuro gehennæ supplicio refutare. Quapropter & Sapiens sapi-
enter Sap. 12. dicit Deo, Subest tibi, cum volueris, posse. Hoc idem facti Euangelij veritas
attestatur,

attestatur, Domine, inquiens, si vis, potes me mundare, Matth. 8. Ex istis omnibus, sicut A
Ipero, euidenter apparet, quod Autres & Autoritates dicentes homines posse vitare peccata
quaecunque, possunt conuenienter exponi modo prædicto, videlicet, quod possunt, si velint;
verum tamen sine dubio ex se solis, aut antecedenter ad Deum hoc velle non possunt, sed
cum Deo, & ex Deo antecedenter, sicut vicesimum & tricetum secundi declarant. Vnde

Quarta expositio. & potest elici quarta expositio Autorum & Autoritatum huiusmodi non minus consona veritati. Cum enim dicunt Autores, quod homo potest vitare peccatum, verum est, si Deus voluerit, si Deus voluerit adiuuare, & auxilio Dei iuncto: alijs enim nullus potest vitare peccatum, sicut superius est ostensum. Vnde & Augustinus de perfectione iustitiae 33. Si quis, inquit, scilicet Cœlestius, dixerit, Potes fieri ut homo vel in verbo non peccet; respondendum est, Si vult Deus, potest; vult enim Deus, ergo potest. Item ait, scilicet Cœlestius, B

Angustinus. Si quis dixeris, Fieri potest ut homo non in cogitatione delinquit; respondendum est, Si vult Deus, potest; vult enim Deus, ergo potest. Hunc enim modum loquendi, licet videatur Cœlestij, non reprobatur, sed potius approbat Augustinus: Hanc quoque sententiam, et si videatur Cœlestij, Augustinus non negat totaliter, sed magis affirmat. Quis enim negaret hominem, sicut virginem benedictam, per Dei omnipotentis auxilium posse vitare quodcunque peccatum, ut certo tempore vel nunquam in aliquo deuinaret? Quare & statim subiungit, videte quemadmodum voluerit dicere, si Deus adiuvet, potest, cui dicitur; Adiutor meus esto, ne derelinquas me, non viue ad corporalia bona capessenda, & mala cauenda, sed ad gerendam perficiendumque iustitiam; propriet quod dicimus, Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos a malo. Respicendo igitur processum Augustini ante & post, euidenter apparet ipsum velle negare: aliquem hominem pro statu praefatis misere esse de facto sine peccato, vel etiam posse esse viribus suis tantum, posse tamen hominem per Dei auxilium vitate peccatum concedit. Vnde & supra 2. recitat primum argumentum Cœlestij sub

autem. C hac forma, Interrogandus est qui negat hominem sine peccato esse posse, quid sit peccatum quod vitari potest, aut quod vitari non potest: si quod non potest, peccatum non est; si

else natura: non enim rationabiliter. C si quod vitari potest, potest homo sine peccato esse: nulla enim rationalis iustitia patitur dici peccatum quod vitari nullo modo potest: & respondet Augustinus posse vitari peccatum, si natura vitata sanetur gratia Dei per Iesum Christum. Sanetur, inquit, & suppone, sanatur seruetur; sicut paucet per eum de natura & gratia 26. Et in sententijs Prospcri 131. sicut

etiam. C quinto & octavo secundi plenius allegatur. Et infra recitat decimum quintum argumentum Pelagi, Si est aliquid peccatum quod vitari non possit, quomodo iustus Deus dicitur, si imputare cuiquam creditur, quod vitare non possit? Et responderet, quod peccatum vitari potest, quando voluntas humilius adiuuatur. Idem de correptione & gratia 71. dicit, quod damnum alicuius per Episcopale iudicium potest, si Deus voluerit, in corraptionem salubrissimam edere. Item venerabilis Beata contra Julianum 12. recitat ab eo istud D

Beda. hereticum argumentum, Ascribimus iniquitatem iusto, pio crudelitatem, dum cum primò impossibile aliquid præcepisse conquerimur; deinde pro his damnandum ab eo putamus hominem qua vitare non potuit: & responderet, quod verum dicit, si ad Dei respicit auxilium, cui catholica vox supplicat dicens, Deduc me in semita mandatorum tuorum; Si vero viribus animi sui fidit, refellit veridicam eius sententiam, qua dicit, Sine me nihil potest facere. Amplius autem ut hucus autoritatis authentici Augustini indubitanter recipias veram glossam, audi ipsum Augustinum 1. Retract. 9. eandem autoritatem obiectam sibi à Pelagio exponentem, quis, inquam, peccat in eo quod nullo modo caueri potest? Peccatur autem, caueri ergo potest. Quo testimonio mea in quadam libro suo Pelagius vobis est in his atque huiusmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non est, putant Pelagiani suam nos tenuisse sententiam, sed frustra. Voluntas quippe est qua peccatur, & recte vivitur; sed voluntas ipsa, nisi Dei gratia liberetur à servitute peccati, & ut vita superet adiuuetur, recte pieque viui à mortalibus non potest. Quem & 2. tentent. distinctione vicesima octava, tam in oppositione quam in responsione Petrus sequitur non à longè. Auditas etiam Augustinum de natura & gratia 67. eandem autoritatem à Pelagio pro sua heresi allegatam, exponentem clarissimè & glossantem. Dicit Pelagius; Item, inquit Augustinus Episcopus in libris de libero arbitrio, Quæcumque ista causa est voluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ei ceditur; si autem potest, non ei cedatur, & non peccabitur. An forte fallit incautum? Ergo caueat ne fallatur. An tanta fallacia est ut caueri omnino non possit? Nulla ergo peccata sunt: Quis enim peccat in eo quod caueri nullo modo potest? Peccatur autem, caueri igitur potest. Agnosco, verba mea sunt; sed etiam ipse dignetur agnoscere superius cuncta quæ dicta sunt.

- A Degratia quippe Dei agitur, quæ nobis per Mediatorum medicina opitulatur, non de possibiliitate iustitiae: potest ergo ei cauſit, quæcumque illa est, refuſi; potest planè. Nam in hoc adiutorium postulamus dicentes, Ne nos inferas in tentationem, quod adiutorium non posceremus, si refuſi nullo modo poſteſt crederemus: ^{"Quidlibet ergo peccatum potest caueri, sed} opitulante illo qui non potest falli: nam ideo dicimus, Ne nos inferas in tentationem. Ad aliam verò autoritatem Augustini de duabus animabus, iam immediate p̄misa, & decimum huius respondent, & specialiter expofitio secunda, qua ille liber agit contra Manichæos, sicut decimum huius dixit. Respondeo igitur, sicut secunda expofitio & decimum huius docent; Et isto modo confiderenter respondeo, quia Augustinus 1. Retract. 15. hunc librum de duabus animabus retractans, ad eandem autoritatem suam à Pelagianis libi ^{|| obiectam,} & ad similes eiusdem libri simili modo responderet. Quare & Petrus 2. Ientent. dist. 28. tam, recitata autoritate Augustini p̄dicta, h. s. inquit, auditis, exilij Pelagius dicens, Cur igitur ^{|| Potest peccatum caueri.}
- B parouli & illi qui non habent gratiam, sine qua non posunt facere mandata diuina, rei tenentur? Et subdit sententiam reipofitorum Augustini, Hæc, inquiens, qua occasione dixerit in libro Retract. Pelagio repondens aperit. Id enim contra Manichæos dixit, qui in homine duas naturas esse ^{|| contendunt;} vnam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, ^{|| concreta;} quæ nunquam bona fuit, nec bonum velle potest; quod si esset, non videretur ei imputandum esse ^{||} bonum non faceret. Ad autoritatem verò Hieronymi similiter respondendum: ipſa namque loquitur contra Manichæos exprefſe. Ad autoritatem verò Apolloli respondendum, per tres expofitiones p̄missas. Expofitio namque prima potest elici congrueret ex illo verbo, Non patietur vostentari ſupra id quod potefit. Nam per hoc innuit, quod tentatio non eft, nec erit fortior, quam potentia voluntatis, ſicut tertium ſecundi duebar. Tertia verò expofitio ſupradicta ſatis potest haberi ex illo verbo potestatis, & poſitus, ſciliter, ſi velitis. Expofitio autem quarta innuit evidenter cum dicit, quod Deus non patietur ^{||} tentari ſupra id quod potefit; quiaſi dicaret, ex Deo eft, & ex diuino auxilio, vos non tentari ſupra id quod potefit, quod adhuc verbum ſequens exprefſius manifeſtar, ſed faciet, inquit, cum tentatione prouentum, ut poſitus ſuſtinete, quiaſi dicaret manifeſte. Ex eius factione adiutrice, & prouentu auxiliū tui habetis, quod tentationem ſuſtinere poſitus, ſicut & quartum ac quintum ſecundi declarant. Ad primam autoritatem Philosophi nonum huius responderet; ad secundam verò autoritatem eiusdem responderet distinctio de necessitate, decimo huius ſcripta. Loquitur enim [ibi] de neceſſario violento: aſſignans namque tertium modum neceſſati, Amplius, inquit, vim faciens & vis, hoc autem eft quod p̄ter imperium, & prævoluntatem impediens & prohibens: violentum enim neceſſarium dicitur, quapropter & trile, ſicut & Euenus ait. Omnis enim res neceſſaria tristis eft vt vis, neceſſitas quadam, vt Sophocles dicit, Si vis me hoc facere, cogit; & videtur neceſſitas non esse increpabile aliquid; & recte: contrarium enim motu ſecundum prævoluntatem & ſecundum excogitationem.
- C voſtentari ſupra id quod potefit; quiaſi dicaret, ex Deo eft, & ex diuino auxilio, voſ non tentari ſupra id quod potefit, quod adhuc verbum ſequens exprefſius manifeſtar, ſed faciet, inquit, cum tentatione prouentum, ut poſitus ſuſtinete, quiaſi dicaret manifeſte. Ex eius factione adiutrice, & prouentu auxiliū tui habetis, quod tentationem ſuſtinere poſitus, ſicut & quartum ac quintum ſecundi declarant. Ad primam autoritatem Philosophi nonum huius responderet; ad secundam verò autoritatem eiusdem responderet distinctio de necessitate, decimo huius ſcripta. Loquitur enim [ibi] de neceſſario violento: aſſignans namque tertium modum neceſſati, Amplius, inquit, vim faciens & vis, hoc autem eft quod p̄ter imperium, & prævoluntatem impediens & prohibens: violentum enim neceſſarium dicitur, quapropter & trile, ſicut & Euenus ait. Omnis enim res neceſſaria tristis eft vt vis, neceſſitas quadam, vt Sophocles dicit, Si vis me hoc facere, cogit; & videtur neceſſitas non esse increpabile aliquid; & recte: contrarium enim motu ſecundum prævoluntatem & ſecundum excogitationem.
- D Argumentum de p̄ceptu noui magis obviat huic sententiae, quām dicenti Deum agere liberos auctus nostros, & Dei gratiam ad obſeruantiam mandatorum neceſſariō requisitam. Eſt igitur iſtud argumentum Pelagianum, hereticum, excrandum, ſicut viceſimum octauum ſecundi ostendit, quod & nihilominus plenē ^{|| solvit.} Vnde & Augustinus ſuper illud Psalmi 118. Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum &c. termonē 27. dicit ita. Quid eſt patruſlus, niſi humiliſ & infirmus? Noli ergo superbire, noli deira, quæ nulla eft, virtute p̄fumere ac intelligere, quare ſit de bono Deo bona lex data, qua tamen vivificare non poſſit? Ad hoc enim data eft, vt de magno paruolum faceret, vt te ad faciem dampnū legem vires de tuo non habere monſtret; ac ſi opis indigus & egenus ad gratiam conſugeret, & clamares, Miſericordie mei, Domine, quoniam infirmus sum, Ita Domine, Ita fac misericordis Domine, Impera quod non poſſit impleri, imò impera quod non poſſit niſi per tuam gratiam impleri, vt cum hominēs per vires adimplere nequievint, omnes obſtruatur, & nemo ſibi magnus videatur. Quis enim facit mandata tua ſicut facienda ſunt, id eft, ex fide quæ per dilectionem operatur, niſi in eius corde per ſpiritum sanctum ipsa dilectio diffundatur? Non enim qui ſpiritu agunt, ſed quoquot ſpiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei; non quia nihil ipſi agunt, ſed ne nihil agant boni, à bono aguntur ut agant. Ad autoritatem verò Hieronymi & Deuteronomij respondendum, ſicut ad primam autoritatem Augustini ſuperius eft reponſum; autoritas quoque Hieronymi expofita erat prius. Pro autoritate verò Deuter. eft ſciendum, quod eundem locum ſcripturæ cum multis ſimilibus objicit Cœleſtius Pelagianus contra Augustinum de perfectione iustitiae 32. & Augustinus responderet, ſicut in qua rā expofitione primat autoritatis ſunt reponſum eft prius, prout viceſimum octauum ſecundi plenius recitauit. Autoritas autem Philosophi potest per nonum huius expoſiſi; ipsa tamen ſcīpſam expoſiſi; quæcunque,

cunquic, inquit, nec in nobis sunt, nec voluntaria &c. & verum est, quod ad non voluntaria A nullus rationabiliter prouocatur: nec propter hoc perit aliquod meritum, sicut corollaria primi & secundi huius ostendunt; nec etiam libertas arbitrij, sicut eadem corollaria manifestant. Nam quomodo sequitur, quia Dei voluntas non impedibilis, sed omnipotens simè efficax, vult hominem liberè operari, ideo ipsum non liberè operari? Imò non hoc [sequitur] sed oppositum sequitur manifestè, ipsum videlicet liberè operari, imò & necessario liberè operari, necessario, inquam, necessitate 27. huius dicta; & hæc est finaliter responsio Augustini & Anselmi, sicut euidenter restantur autoritates eorum. 3. de libero arbitrio 2. de gaudijs iustorum & poenis malorum; 3. de concordia 1. & alia multa 10. huius plenius recitatæ. Hec ergo sententia nequam liberum arbitrium perimit, sed iniabolabili stabilitate fundat & firmat, protegit & defendit. Veruntamen summa libertas & maxima est in solo summo Deo, summe & maxime libero, sicut quantum huius & decimum manifestant: in inferioribus autem causis inferior est libertas, sicut eadem capitula docuerunt. Quod autem arguitur, incertationes, laudationes, exhortationes, vel dehortationes, orationes &c. huiusmodi debere superfluas reputari, non magis impugnat 27. tertij, quam 20. secundi aut 23. primi libri: nec argumentum concludit, sicut plane docetur 23. & 25. primi, & 28. secundi. Augustinus vero 3. de libero arbitrio 1. & Philosophus 3. Eth. 1 t. per præmissa hic & 10. huius debent rationabiliter contentari. Prædicto verò eiusdem Philosophi 1. peri hermenias vlt. æquius ponderando secundum consilium sapientis de 4. virtutibus cardinalibus, Non te moueat dicensis autoritas, nec quis, sed quid dicat intendito; famosa seu potius summa autoritas^{ll} *interim* deponatur, vt sic quanto liberius, tanto verius iudices, quid ratio ipsa probat, & videbis aperte, quod non concludat propositum, sed oppositum manifestè. Nam quomodo sequitur, omnia futura tient ex necessitate; ergo non oportet consiliari neque negotiari? imò oppositum sequitur euidenter; omnia futura sicut ex necessitate, ergo oportet, quia ex necessitate oportet consiliari & negotiari. Nam multa opotuna consilia & negotia sunt futura. Ut autem accedam propinquius etiam usque ad fundamentum in ea, quis vñquam ponens necessitatem in cunctis futuris, ponet eam tantum in finibus, & non in medijs ad hos fines? Sapientissimus^{ll} namque Deus, sicut ab eterno præstabilitur certos fines, sic & certa media ordinavit, sicut 27. primi & sequentia manifestant. Nam quæ sunt, à Deo ordinata sunt, ad Rom. 13. sicut & docet 26. primi. Dei namq; sapientia infinitissime infinita, sicut 6. primi docebat, attingit ubique. Sap. 7. Attingit ergo à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. infra 8. Attingit, inquam, à fine primo, à termino à quo, & à principio quolibet per omnia media usque ad finem ultimum, & ad terminum ad quem omnem, & disponit omnia, fines & media suauiter ordinando. Si igitur diuina præordinatio & prævolutio non impedibilis sed efficax omnique imponit necessitatem, finibus aliqualem tales imponet & medijs. Si igitur ex Dei prouidentia qualitercumque necesse sit homines consequiri certos fines, necesse est ipsos similiter consiliari, negotiari, & procedere per debita media, veluti per viam ad terminum, per curam ad salutem, per disciplinam ad doctroratum, per merita ad coronam, sicut tangit 25. primi, & plane testatur autoritas beati Gregorii 1. Dial. 21. allegata in canone, & autoritates Augustini 23. primi scriptæ: Veruntamen pro reuerenti Philosophi potest dici, quod argumentum suum est bonum in logica, quia multum probable & apparet. Vel aliter & melius, Si omnia eueniunt de necessitate contraria libertati & simpliciter absoluta, non oportet consiliari, neque negotiari, quia nihil esset tunc consiliabile, nec consilium aliquod posset esse. Consilium namq; secundum eundem 3. Eth. 7. 8. & 9. non est de necessarijs talibus, sed tantum de his quæ sunt in nobis, in nostra scilicet libera potestate. Quod autem loquatur ibi de necessitate contraria libertati, & simpliciter absoluta, processus suis & verba indicant euidenter. Loquitur enim ibi de necessarij omne ad vitrumlibet excludente: tale autem non est necessarium secundum causas superiores. 27. huius concilium, contingentiam ad vitrumlibet & libertatem compatiens, quod & similiter est in nostra libera potestate, sicut 5. & 10. huius docent: sed tantum necessarium contrarians & perimens libertatem & liberam potestatem, sicut eadem cap. manifestant. Vnde Philosophus ita dicit, quæ contingunt in consequentia hæc sunt, & huiusmodi; si omnes affirmaciones & negationes, necesse est hanc esse veram, illam vero falsam, nihil ad vitrumlibet esse, sed omnia esse vel fieri ex necessitate. Quare non oportebit nec consiliari neq; negotiari, cuius causam subiungit, quoniam si hoc, scilicet quodcumque, facimus, erit hoc, scilicet unum signatum futurum; si vero hoc non, supple facimus, erit, supple idem futurum; quasi diceret, quicquid fecerimus vel non fecerimus, non magis nec minus euenerit hoc futurum, si que nullum futurum esset in hominum potestate, nec ex humanis liberis actibus deponderet. Quare & infra sic ait; Hæc non sunt possibilia: videmur enim esse principium futurorum

|| iterum

|| itaque

C

D

E

A turorum ab eo quod consilium, & agimus aliquid. Respicendo ergo processum Philosophi evidenter apparet ipsum velle reprobare necessarium contrarium & peremtorum contingit ad utrumlibet, libertatis, & libertate potestatis. Vnde & Ammonius exponendo illud capitulum dicit, *Muli abducuntur in opinionem interimentem ipsum contingens, & Philosophum arguere contra eos qui omnia ex necessitate faciunt & contingens auferunt.* Loquuntur etiam ibi de necessitate simpliciter. At enim, *Este quod est, quando est, & non esse, quod non est, quando non est, necesse est; sed non omne, quod est, necesse est esse, nec omne, quod non est, necesse est non esse,* supple simpliciter: quare & statim subiungit; *Non enim idem est, quod est esse necessario quando est, & simpliciter esse ex necessitate; similiter autem & in eo quod non est; & in contradictione eadem ratio est.* Hoc idem verba eius immediate sequentia clare monstrant. Concedit enim tales in sensu complicito, Necesse est hoc fore vel non fore, & negat in sensu diviso. In sensu autem complicito est necessitas simpliciter absoluta, & hanc in illo sensu concedit; quare correspondenter & elenchicē eandem negat in sensu diviso, sicut in secunda expositione Boetij 28. huius plenius docebatur. Vnde sic ait, *Esse quidem vel non esse omne necesse est, & futuram esse vel non esse, non tamen diuidentem dicere aliorum necesse est;* dico autem necesse est quidem futurum esse bellum nauale eras, vel non esse futurum, sed non futurum esse eras nauale bellum necesse est, vel non futurum esse; futurum autem esse vel non esse necesse est. Quare & Ammonius exponendo hoc verbum *textus Futuris, sic ait, significat per hoc, quod ait Futuris, quod in contingentia materia accipitur.* Aliud enī est, ut ipse in his, quae de generatione & corruptione determinat, *mellon, id est, futurum, ab eo quod est cōfomeror, hoc est participium futuri temporis de sum, es;* & *cōfomeno quidem significat quod omnino euenerit, ut cum dicimus erit hyems aut aestas, aut eclipsis; mellon, id est, futurum, quod potest euenerit, & non euenerit, puta futurus sum ambulare, futurus sum nautigare.* In sensu igitur quod secundum alias quidem materias necessarium & impossibile; *hyems autem ætas & eclipsis secundum ipsum, sicut & secundum Philosophos exteriores, euenerit de necessitate simpliciter & de necessitate naturæ.* Hanc ergo necessitatem hic negat, & possibiliter tam seu contingentiam oppositam correspondenter assertat. Voluenti igitur scripta Philosophi diligenter, & diligentius reuolventi perspicue apparebit, ipsum ab actibus liberis necessitatem triplicem removere; nec essitatem scilicet simplicem absolutam, nec essitatem naturæ, & necessitatē violenter cogentem: hic 1. 2. & 3. sicut ex præventione hic & 10. huius patet; secundum 9. met. sicut idem 10. manifestat; tertia 5. met. sicut superior recitat; eandem quoq; 2. & 3. 2. & 3. Eth. Qui & 2. post. 3. ita scribit; Necesis duplex est, hæc secundum naturam & innotum, sicut lapis ex necessitate sursum & deorsum, sed non propter eandem necessitatem, sed in his quæ sunt ab intelligentia: alia quidem nequam sunt ab eo, quod per se truita est, ut dominus ait ethigies, nec ex necessitate sunt, scilicet hoc vel illa predicta. Amplius autem pro omnibus de possibiliitate & necessitate obiectis, & possibilibus obiecti, potest aliter responderi & fortitan melius, quia brevius, & consuetu modo loquendi conformius & cautius, nec ideo minus verè, Constat siquidem possibile atque posse à possibiliitate sive potentia deriuari, sicut & vocaliter nuncupati; possibilis autem realiter & potentia est multiplex, sicut prædictum docuerunt. Cum igitur dupliciter sit Iohann facere vel non facere hoc vel illud, sicut Iohann potest facere hoc vel illud, vel non facere. Considerandum est circumquaque si de aliqua potentia illud potest, puta, si de potentia naturali propria, vel etiā aliena: si de potentia, immo de omnipotentiæ Dei magni & absoluta: & potest concedi simpliciter, quod possibile est sic esse, quia de aliqua possibiliitate sive potentia, sic esse, sicut propositiō particularis aut indefinita habens aliquā singularē etiā vnicā verā, est vera & simpliciter concedenda. Verū de necessitate aliter sentiendū. Non enim si de aliqua necessitate signata est, hoc necesse est vel non esse, simpliciter id est confitendum quod necesse est hoc esse vel non esse, sicut de possibiliitate & possibili dicitur, præsertim ad consuetū modum loquendi vulnus. realiter

contingit est prædictum dicitur
E namque istoru sequitur evidenter, necesse est hoc esse, ergo impossibile est hoc non esse; & non possibile est hoc non esse, vnde & necessario infertur vltius, qd nulla possibiliitate sive potentia possibilis est hoc non esse. Constat igitur clare sic loquendo non sequi de aliqua necessitate, necesse est hoc esse, ergo necesse est hoc esse; quia tunc de nulla possibiliitate sive potentia potest hoc non esse, cū tamē de aliqua necessitate necesse sit aliquid esse, & de aliqua possibiliitate sive potentia potest illud non esse, & possibile est illud non esse. Si tamen fortassis esset fas loqui acutus, licet paululum strictius dici possit, quod si de aliqua necessitate necesse est hoc esse, necesse est hoc esse propter rationem de possibiliitate potentiaq; præmissa; sed non sequi vltius. necesse est hoc esse, ergo impossibile est hoc non esse, & non possibile est non esse tam generaliter proferendo,

proferendo, sed specialiter restringendo; ergo de aliqua possibiliitate sive potentia, opposita A scilicet alicui necessitatí impossibile est hoc non esse, & non possibile est hoc non esse. Loquendo igitur communiter, sicut plures, nusquam simpliciter absolute concedo, concedereue intendo, nisi maior autoritas me compellat, quod necesse est quempiam facere vel non facere hoc vel illud, nec quod non est possibile, aut non potest facere vel non facere hoc vel illud; imo quod possibile est, & potest facere vel non facere hoc vel illud, demonstratis huiusmodi in quibus contingentiā reperitur, & licet modus huiusmodi respondendi simpliciter forsan cautio videatur, alius tamen modus respondendi per definitiones premillas aut alias meliores doctrinaliorē comprobatur. Nec ista sententia sensatē intellecta mores aut virtutes corruptit. Non enim libertati arbitrij aut merito aduersatur, sicut corollaria primi & secundi huius ostendunt; inīd sententia illa mores & virtutes fortissime, quia muto diuinæ potentia & necessitatū prædictarē inexpugnabili protegit, munit, & saluat, sicut tricesimum quartum secundi monstravit. Quod autem arguitur, quod ista sententia reddit homines negligentes, ita procedit contra viceſimum & tricesimum secundi, contra præscientiam, prædestinationem & gratiam, & sic contra sextum, quadragesimum quartum, tricesimum quintum & sequentia primi libri, sicut contra viceſimum septimum tertij. Quare & Augustinus 4. contra Iulianum Pelagianum 16. recitat ab ipso sibi obiectum simile argumentum; Calumnias, inquietas, medicere nihil studij expectari ab humana voluntate debere, contra illud Euangelium. Perite & accipieris. Qui & de bono perseverantia 46. ad similia sibi obiecta contra gratiam & prædestinationem diuinam simili modo respondens sic ait; Ita cum dicuntur, ita nos ad confitendam veram Dei gratiam, id est, qua non secundum merita nostra datur, & ad confitendam secundum eam, prædestinationem sanctorum deterere non debent; sicut non deterremur à confitenda præscientia Dei. Si quis de illa populo sic loquatur, vt dicat, sive nunc recte vivitis sive non recte, tales eritis postea quales nos Deus futuros esse præsciuit; vel boni si bonos, vel mali si malos. Nunquid enim si hoc auditio nonnulli in torporem segnitimque C vertantur, & à labore proclives, & ad libidinem, post concupiscentias suas eunt? Propterea de præscientia Dei falsum purandum est esse quod dictum est. Nonne si Deus illos bonos esse futuros præsciuit, boni erunt, in quantalibet nunc malignitate versentur? Si autē malos, mali erunt in quantalibet nunc bonitate seruentur? Fuit quidam in nostro Monasterio, qui corripiens fratribus, cut quadam non facienda faceret, & facienda non faceret? respondebat; qualiscumque nunc sim, talis ero, qualem me Deus futurum esse præsciuit: quod protectio verum dicebat, & hoc vero non proficiebat in bonum, sed vsque adeo proficit in malum, vt deferta Monasterij societate fieret canis ad suum reuersus vomitum, & tamen adhuc qualis futurus sit, incertum est. Vtrum tamen ista sententia, occasione accepta, redder aliquem negligentem & malum ac finaliter peritum, nescio, timeo, & doleo si sic erit: scio tamen quod nullum nisi forsan filium perditionis, vt Scriptura æterna libri Dei æterni impleatur, sicut dicebat ipse feter Saluator, Ioh. 17. || *Et quid possum?* Non enim possum prædilectare, nec etiam D reprobare. Verutamen proculdubio non sum melior prædicator, aut Doctor magistro meo Christo, aut doctore gentium sancto Paulo, & etiam ceteris A postolis eius sanctis: horum autem prædicatio & doctrina non semper omnibus profuit ad salutem, immo aliquibus obfuit, saltem occasione assumta non data. Vnde Christo prædicante & docente de sui benedicti corporis & sanguinis Sacramento & materia ista, dicendo, Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit illum; & Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum, à Patre meo, nulli audientes ex discipulis eius dixerunt, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Qui & ex hoc abiérunt retro, Ioh. 6. Abierunt retro, scilicet, à fide, secundum Chrysostomum, & à vita secundum Augustinum, sicut recitat glossa Thomæ. Phatisai quoque audientes prædicationem illius scandalizati fuerunt, Matth. 15. & Marc. 6. habetur quod multi audientes cum scandalizabantur: & Luc. 4. Repleri sunt in Synagoga, ira, bæc scilicet verba Christi prædiantis audientes. Et insta 6. Ipsi scilicet audientes Christum Dei sapientiam prædicantem, E repletis sunt insipientia, & colloquebantur adiuicem, quidnam facerent de Iesu. Et Ioh. 8. dixerunt Christo docenti, Dæmonium habes. Apostolo quoque cum Atheniensibus disputante, quidam dicebant, quid vult feminator verborum hic dicere? Alij vero dicebant, "neworum Dæorum videtur annuntiator esse; & quidam quidem irridebant, Act. 17. Ipsi etiam veritatis & sobrietatis verba loquenti dixit quidam insanus, Insanis Paule, multæ te literæ ad insaniam conuertunt, Act. 26. Quidam etiam in Christum & eius discipulos propter prædicationem & doctrinam eorum tam crudeliter exarserunt, vt ipsos morte durissima consummarent. Sed nunquid propter causas seu occasiones huiusmodi suspendenda sint organa veritatis? Verè etsi coram aliquibus, pro loco & tempore, non tamen coram omnibus

|| facio quod
polium.

|| Dæmoni-
orum

- A omnibus vbiq[ue] & semper, sicut Christus, Paulus, & Apostoli ceteri lucidis suis exemplis nos lucide docuerunt, sicut superius tangebatur. Quare & Chrysostomus super illud verbum Ioh. 6. superius recitatum, Ex hoc multi discipulorum eius abiecti sunt retro, Hoc, inquit, forte factum est ad consolationem nostram, quando aliquando contingit ut homo dicat verum, & quod dicit non capiat, atque illi qui audiunt, scandalizantur & discedant: Poenitentia autem hominem dixisse quod verum est. Dicit enim apud se homo, non debui sic dicere, Ecce Dominus contingit: dixit, & perdidit multos, & non turbatur ipse quia ab initio nouerat, qui non essent credentes. Nos si nobis contingat perturbamur, sed solitum in Domino inueniamus, & tamen caute verba dicamus. Cui & concordanter Augustinus, De bono perseuerantiae vbi prius, scilicet 46. recitatis periculis memoratis, subiungit, Nunquid propter huiusmodi animas ea, quae de praesentia Dei vera dicuntur, vel neganda sunt, vel tacenda sunt? Etiam qui propterea vel non orant, vel strigide orant, quoniam Domino dicente, discedunt. Augustinus
- B scire Deum quid nobis necessarium sit priusquam peramus ab eo, num propter tales huius sententiae veritas deterenda, aut ex Evangelio delenda parabitur? His igitur & huiusmodi periculis nequaquam obstantibus, veritas est docenda: & hoc diaboli de causis; prima ut errores circa alia necessaria salubriter caueantur, secunda ut capaces & habiles utiliter instruantur. Pro prima dicit Augustinus de bono perseuerantiae 46. Nunquid propter huiusmodi animas ea, quae de praesentia Dei vera dicuntur, vel neganda sunt vel tacenda? Tunc scilicet quando si non dicantur, in aliis iuris errores: in quos autem & quantos eatur errores negata: necessitate vice simo septimo huius ostensa, facile est videre. Cum enim illa necessitas evidenter sequatur ex multis antecedentibus prelibatis, quicunque illam negauerit, oportet similiter Logica compellente negare quodlibet antecedens; Oportet ergo negare Dei præactionem, coactionem, auxilium, gratiam, prædestinationem, praesentiam, efficientiam, conferuantiam, & cetera huiusmodi, imo & tandem Deum esse, & cum insipienti insipientissimum dicere, Non est Deus. Pro hac etiam prima causa & secunda coniunctum Augustinus de bono perseuerantiae 47. Dicatur, inquit, verum maximè vbi alia questione ut dicatur impellit, & capiant qui possunt; ne forte cum tacetur propter eos qui non capere possunt, non solum veritate fraudentur, verum etiam falsitate capiantur, qui verum capere, quo caueatur falsitas, possunt. Facile est enim, imo & vtile, ut tacetur aliquando verum propter incapaces. Sed alia est ratio verum tacendi, alia verum dicendi necessitas. Causas vero tacendi longum est omnes querere vel inferre: quarum tamen est & haec vna, ne peiores faciamus eos qui non intelligunt, dum volumus eos qui intelligent facere doctiores, qui nobis aliquid tale tacentibus doctores quidem non sunt, sed nec peiores sunt. Cum autem res vera ita se habeat ut fiat peior, nobis eam dicentibus, ille qui capere non potest, nobis autem tacentibus ille qui potest, quid putamus esse faciendum? Nonne dicendum est potius verum, ut qui potest capere capiat, quam tacendum, ut non solum id ambo non capiant, verum etiam qui est intelligentior, ipse sit peior, qui, si audiret, caparet? Per illum etiam plures discent: quo enim est capacior ut dicat, eò magis est idoneus ut alios doceat. Timemus ne loquentibus nobis offendatur qui veritatem non potest capere, & non timemus ne tacentibus nobis qui veritatem potest capere, falsitate capiat? Et si quis adhuc virginem & opponat, propter doctrinam paucorum multos non debere turbari, & paucos si aliquos recipere hanc doctrinam, multo vero plures illam respuerit conturbatos, multum quoque bene sterile Ecclesiam retroactis temporibus sine ista nouella doctrina tot hominum turbativa; Aduerat, quælo, Philosophum 3. Polit. 5. dicentem, Vnum quidem distinxit secundum virtutem, vel paucos contingit; plures autem ad summum omnis virtus peruenisse difficile. Attendant insuper, supplico, quid simile potuit obici magistro, & Domino nostro Christo, Paulo, & ceteris eius Discipulis, Doctoribus nostris sanctis. Christo namque docente de Sacramento Eucharistia benedictæ, & de necessitate & impossibilitate, quam habemus in manibus, scilicet in artibus hominum respectu causarum superiorum, dicendo, Panis verus est qui descendit de celo, &c. & omne quod dat mihi Pater ad me veniet, & nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit illum, &c. Turbati sunt multi insipientes corde, in tantum quod murmurarent & ad iniuciem litigarent & dicerent, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Et tandem recte abirent: Pauci vero, scilicet duodecim eius Discipuli, remanserunt, Ioh. 6. Vnde abierunt & ipsorum testante, Multi sunt vocati, pauci vero electi, Matth. 22. Quare & monet intrate per angustam portam, quia lata est porta & spaciola via qua dicit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam, quum angusta sit porta & arcta via qua dicit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam, Matth. 7. Similiter & Paulo Atheniensibus

ensibus prædicante, multi erant turbati deridentes eius nouam doctrinam; pauci verò, A scilicet Dionysius Areopagita & Damaris cum paucis alijs crediderunt, A&t. 17. In ciuitate quoque Ephesiotorum, vt habetur A&t. 18, propter sanam eius doctrinam fiebat magna turbatio, in tantum vt impleretur cuitas confusione, & impetum facerent uno animo in theatrum, & cùm postularetur silentium vt ratio redderetur, facta est vna vox omnium quasi per horas duas clamantium, Magna Diana Ephesiotorum. Similis quoque turbatio, commotio, concursio populi, acclamatio, & vociferatio facta est in ciuitate Ierusalem propter doctrinam eiusdem, vt patet A&t. 21. & capitulus alijs consequenter, in tantum quod ferè periclitabatur; accusabatur coram Iudicibus, & appellata Cæfarem cogebatur. De alijs quoque Apostolis & ceteris sanctis Dei nimis frequenter inuenies, quod ad eorum prædicationem & doctrinam multi fuerunt scandalizati & grauter conturbati, pauci verò salubriter informati: hoc ratiem eos ab evangelizando communiter omnibus nullatenus retrahebat propter rationem alsignatam tricesimo nono primi. Nec eorum meritum minuebat; vnde ille excellētissimus Prædictor & Doctor in persona omnium Prædicatorum & Doctorum, Christi, inquit, bonus odor fumus Deo in his qui salu hūnt, & in his qui pereunt; alijs quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor vitæ in vitam, 2. ad Corinth. 2. Quomodo etiam bene stabit Ecclesia & Catholica veritas sine distinctione huius problematis, cùm fideles & infideles, Grammatici, Logici, Mathematici, Naturales, Morales, Diuini, Theologi, senes & iuvenes, mares & foeminae, literati & idiota, ac vniuersaliter omnes & singuli, docti pariter & indocti ipsum quotidie lacerent, masticent, ruminent & corrordan? Maximè cùm ex defectu notitia solutionis huius problematis in plurimos & maximos eatur ertores, sicut superius monstrabatur, sicut & evidenter demonstrant opiniones erroneæ circa istud problema supra isto tertio multis capitulis recitatæ. Vnde Ammonius super vlt. primi peri hermenias, Hoc, inquit, theorema ad omnes partes Philosophie est necessarium, ad moralem Philosophiam omnino, quinimò & ad Physiologiam, & ad Logicam methodum: porrectum autem theorem & ad primam Philosophiam inuenies. Quaret enim & Theologus secundum quem modum gubernantur res, quæ in mundo ante omnia ex necessitate & determinate fiunt, quemadmodum in perpetuis, An sine aliqua contingente evenientia; & nec omnino idiotaæ dispositionis homines inuenies negligentes meditationem de hoc theoremate. Et infra, Istud theorema magnam habet vittutem ad totam vitam nostram. Beatus etiam Augustinus de bono perseverantie 59. recitat simile ex simili causa sibi obiectum, Dicunt, inquiens, non opus fuisse huiusmodi disputationis incerto, minus intelligentum tot corda turbati, quoniam non minus utiliter sine hac definitione prædestinationis per tot annos defensa est catholica fides. Opinor quoque verisimiliter multos recipere, & paucos respuerre hanc doctrinam; & vt utr verbis Avicenne 10. Metaphys. 1. recitat 29. primi, Plus appropinquat vulgus & tenet, & dicit, verum est, nec refugiant hoc, nisi qui volunt videri Philosophi. Hæc etiam doctrina non est nouella secundum substantiam, sed antiqua, sicut vicelimum septimum huius per antiquos Autores ostendit: & si aliquid nouitatis haberet quantum ad modum elucidatorem, & pleniorum dicendi, non esset rationabiliter incipienda. Non enim rationabiliter incepatur Christus, sed laudatur, quia post verus testamentum nouum induxit, licet multum bene viventem homines sub veteri testamento; nec incepatur, sed laudatur à Domino Scriba doctus, qui profert de thesauro suo noua & vetera, Matth. 13. Quare Hieronymus in epistola ad Sophronium, quæ vice prologi psalterio Hieronymi est prescripta, de obtestantibus translationem suam nouam post veterem ita scribit, Peruerſiſimi homines; nam nouas voluntates cùm ſemper experiant, & gula eorum vicina maria non ſufficiunt: cur in ſolo Scripturatum studio, veteri ſapote ſunt contenti? Vnde & Philofophus 1. Metaphys. vlt. poſtquam correxit opiniones antiquorum de cauſis, ſic ait, Tenuit hæc, ſcilicet cauſa, & modo quodam omnem prius dictæ ſunt, modo verò quodam E nullatenus. Balbutiens enim vifa est prima Philosophia de omnibus velut noua existens circa principium; qui & i. Eth. 1. videbitur, inquit, omnifelle, perducere, & particulatim disponere quæ bene habent circumſpectionem, & tempus talium inuenitor, vel cooperator bonus est; vnde & artuum facta ſunt additamenta: Omnis enim est apponere quod deficit. Auerroes quoque ſuper 4. de cœlo comment. 11. Sermo, inquit, posterioris debet etiæ acutior & rectior. Quare & Boetius primo de disciplina Scholiarum, agens de excellentia Magistratus, Miseritatem, inquit, ingenij est, ſemper inueniſ vi, & nunquam inueniendis ſtultius quam Magistratus orationibus omnino confidere. Quapropter & Philofophus 1. polit. 9. oſtentat, quod magis expediri ciuitati ab optimo viro regi, quam ab optimis legibus; vbi & ait, In quaconque arte principari ſecundum literas miserum: manifestum igitur quod non est

|| discussione.

Anmori: 111.

Augustinus

Hieronymus

Philofophus.

Auerroes.
Boetius.

B

C

D

E

est

Aest secundum literas & leges optima politia: quibus & Varto concorditer in sententijs suis sit, Illam eruditorem elige, qui magis didicerit in suis quam in alienis; Nil magnificum docebit, qui a se nihil didicet, falsoque Magistri nuncupantur auditorum narratores, ac si audiendi sunt ut qui recenserentrum rumores. Vnde & Vitruvius de Architecutra libro septimo notabiliter multum refert, quod Rex Ptolomeus Bibliothecam egregiam Alexandriæ congregauit, ludos Musis & Apollini dedicans; & sicut athletis, sic Scripturarum & Poetarum certa præmia statuebat, a signans sex iudices, quibus & septimum, scilicet Aristophanem, adiunxit; qui ex ordine legeret cunctos libros; factoque una dierum conuentu ad certamen publicum Poetarum, populus iuri uebat, quem maximè approbaret: & sententiā iudicium imploratā, tex iudices illi, qui populo placuit, victoriā decreuerunt; Solus autem Aristophanes illum viciſſe dijudicat qui populo minimè complacēbat, commotusque est Rex ac populus vniuersus; & impetrato tandem Aristophanē silētio, illum solum afferunt eile Poetam, quia quod dixit, proprio studio aduenit, ceteros vero aliena carmina rapsūdū, & scrutatis armarijs regis, libris inspectis, collatione que facta, eos tutes esse conuicit, ius sitque Rex agi furi cum illis. Quapropter & Iesus filius Sirach laudatur quia post legem & Prophetas, & sapientiam maximam Solomoni, de corde suo sapientiam renouauit Eccles. 50. Vnde & supra 24. Sapientia ipsa dicit, Qui edunt me, adhuc elurient, & qui bibunt me, adhuc sient, & qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Quare & Danieli viro desideriorum, qui posuit cor suum ad intelligentium in tantum ut se affigeret, Angelus hoc dicebat: Qui docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamentorum, & qui ad iustitiam erudiant multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates: Tu autem Daniel, clade sermones & signa lumen usque tempus statutum; Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia. Et intra, Ego, inquit Daniel, audii, & non intellexi, & dixi, Domine mihi, quid erit post h.c? & ait, scilicet Angelus, Vade Daniel

C quia clavis sunt signatae sermones usque ad tempus praefinitum; Eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi, & impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent. Vnde Gregorius 2. super Ezech. homilia quarta. Scindunt est, inquit, quia per incrementa temporum crevit scientia spiritualium Patrum. Plus namque Moses, quam Abraham, plus propheta quam Moses, plus Apostoli quam Prophetarum in omnipotentis Dei scientia eruditū sunt. Fallor, si haec ipsa scriptura non loquitur, Petrus transibunt, inquit, plurimi, & multiplex erit scientia. Quod & probat dilucidè consequenter, sic tandem concludens; Mensura ergo calami, que est sex cubitorum, & palmi, ducatur ad cubitos decem, & mensura decem cubitorum ad extrellum surget in tredecim, quia quantum mundus ad extremitatem ducitur, tantum nobis æternæ scientie aditus largius aperiatur. Porro sicut eidem homini in tenebris tratecebūs & doctrina facilior & infirmior, quam solidior congrue ministratur, sic & roti Ecclesiæ. Nam in sua nativitas origine, lacte facilis, lucida, & suavis doctrinæ fuerat imbuenda; nunc autem postquam per processum temporis est adulta & firmiter roborata, cibaris solidus est fouenda, maximè hi, qui habent gustum sanum, dentes potentes, & stomachum cordis fortis. Vnde Apostolus primo ad Corinthios tertio. Ego, fratres, non ponui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo; lac vobis potum dedi, non escam: Non dum enim poteratis, sed ne nunc quidem poteritis. Et ad Hebreos quinto. Etsi quibus lacte opus sit, non solido cibo. Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiae; parvulus enim est; perfectior autem est solidus cibus, qui pro consuptione exercitatus habent sensus ad discretionem. Et primo ad Corinthios secundo, Sapientiam loquimur inter perfectos. Veruntamen propter istam sententiam non debent homines esse negligentes ad bonum, quia sicut Deus præscivit homini suum, scilicet vitam æternam, sic & viam & medium ad hunc finem, sicut supra respondendo ad rationem Philosophi 1. peri hermenias vlt. est ostensum. Quare & Daniel spiritu Dei plenus, certè intelligens imminere terminum septuaginta annorum desolationis, & initium consolationis Israëlitici populi captiuati prædictæ & promissæ per Ieremiam 29. à Deo qui mentiti non potest, non ideo minus diligenter posuit faciem suam ad Dominum Deum suum, rogare & deprecari in ieiunio & facio & cinereo, ut faceret quod promisit, sicut Dan. 9. historia manifestat. Super quam Hieron. Prædixerat Ierem. 70. annos desolationis templi, post quos rursus veniret populus in Iudeam, & ædificaretur ibi templum, & Ierusalem; quæ res Daniel non facit negligenter, sed magis prouocat ad rogandum, ut quod Deus per suum promisit elemeniam, per huius impletat preces. Cui & concorditer Greg. hom. 32, super Euang. ita scribit; Matrona quædam fuit valde religiosa, quæ ad horum martyrum, scilicet Proceri &

Gregorius.

Apostolus.
E intelligens imminere terminum septuaginta annorum desolationis, & initium consolationis Israëlitici populi captiuati prædictæ & promissæ per Ieremiam 29. à Deo qui mentiti non potest, non ideo minus diligenter posuit faciem suam ad Dominum Deum suum, rogare & deprecari in ieiunio & facio & cinereo, ut faceret quod promisit, sicut Dan. 9. historia manifestat. Super quam Hieron. Prædixerat Ierem. 70. annos desolationis templi, post quos rursus veniret populus in Iudeam, & ædificaretur ibi templum, & Ierusalem; quæ res Daniel non facit negligenter, sed magis prouocat ad rogandum, ut quod Deus per suum promisit elemeniam, per huius impletat preces. Cui & concorditer Greg. hom. 32, super Euang. ita scribit; Matrona quædam fuit valde religiosa, quæ ad horum martyrum, scilicet Proceri &

Hieronymus.

Gregorius.

Martiniani Ecclesiam crebro veniebat; & quadam die dum ex more ad orandum venisset, egrediens duos stanxes sub peregrino habitu monachos inuenit, peregrinos credidit, daret eis aliquid elemosynæ præcipit, sed priusquam eius erogatur eis ad largendum elemosynam propinquasset, astiterunt illi vicinius, & dixerunt; Tu nos modo visitas, nos te in die iudicij requiri temus, & quicquid possumus, præstatibimus tibi; quo dicto, ab oculis eius ablati sunt; terra illa ad orandum rediit, scilicet in lacrymas prolixius effudit, & facta est post hoc tanto instantior in prece quanto certior de promulgatione. Nec illud est verum, quod quicquid fecerint homines vel non fecerint, non minus nec magis euuenient vniuersa: Primum, pro ipisis factionibus seu operibus; Secundum, pro finibus operum, Non enim soli fines seu terrains, pura mansiones in celo, prædestinantur à Deo, sed & via, & media ordinata, sicut superius respondendo ad simile argumentum Philolophs¹. peri heremias vlt, fuerat demonstratum, sicut etiam clare docet 45um, primi. Verum est tamē quod nullus vñquam faciet aliquid vel omittet, unde aliquid futurum non euueniet, aut alio & non omnimodo modo euueniet quo euueniet, nec vnde aliquid non futurum euueniet: hoc enim contradictionē includit, quod & i 8^{am}. huius ostendit; quare & omnia quæ euuenient, & quibuscumq; modis euuenient, ita feriore eueniēt, ac si omnino essent necessariō cuuentura. Quod autem quidam arguunt consequenter multa futura se posse liberè impeditre; vel intelligunt quod hoc possint ex se solis sine Dco coagente vel præagente, & tunc sunt Pelagiiani heretici, sicut 20. & 30. secundi demonstrant; aut intelligunt quod Deo coagente & præagente cum ipsis possint; & tunc nedum est possibile, inquit & necessarium necessitate causalium superiorum, sicut 27. huius ostendit. Quare & de *¶ quilibet* impedimento libero futuro & non futuro similē est necessitas, sicut & de quoconque effectu libero futuro, vel non futuro: omne namque rale impedimentorum futurum est aliquis talis effectus futurus. Rursum aut intelligunt quod cum Deo coagente aut præagente possint impeditre aliquod futurum, quod sit A. stante etiam voluntate diuina ad A. fore, sicut 14. primi docet, quod est hereticum & blasphemum, sicut 10. primi monstrat; aut intelligunt, quod possint mutare aut auerrtere voluntatem diuinam ab A. vel facere ipsius non velle A. fore, quod similiiter est errorneum & contra 20. primi, 30. secundi, & 8. istius: aut quod Deo agente & præagente, & ex se solo, non ex actu humano quoconque non volente, sed nolente A. fore, possint impeditre A. fore, & sic non instant: sic enim nedum est possibile, sed necesse modo prædicto. Sic etiam quod dicunt se posse, magis est dicere Deum posse per eos, sicut omnipotentem artificem, per sua sibi subseruientia necessariō instrumenta; quanquam & quomodo causa secunda, ut homo, possit impeditre effectum voluntatis diuinæ posse plenius disputati. Et quod arguunt de paruulo, verè videntur loqui ut paruuli, & ut paruuli cogitare. Quomodo namque intelligunt se posse occidere paruulum, vel per se, vel cum Domino, &c. sicut prius? Similis enim necessitas vel impossibilitas in occisione paruuli est ponenda, sicut in alijs effectibus liberis quibuscumque. Argumentum quoque de paruulo potest similiiter fieri de adulto. Isti cum videntur supponere saluationem vel damnationem hominis dignissimam creaturæ fortuitis motibus hominum, dæmonum, vel serarum, & quasi casuali casui taxillorum; quare & prædestinationem & reprobationem, personas & numerum cœlestium ciuium consequenter, quod vice summum septimum primi cum sequentibus 45. & 46. non sinunt, quod & damnant autoritates Augustini de bencō perseverantia 35. De correptione & gratia 27. recitatā tricesimo primo primi, De gratia & libero arbitrio 50. cum multis alijs recitatis tricesimo nono primi. Quod autem arguitur de experientia libertatis, non certificat omniquaque, Hippocrates. quoniam sicut dicit Hippocrates primo primi Aphorismorum, Experimentum fallax iudicium difficile. Similem namque libertatem videntur bestiæ, furiosi, moriones, & pueri experiri, qui tamē non habent omnimodam libertatem, quia non libertatem contradictionis, nec à necessitate respectu causalium superiorum, nec etiam inferiorum, sicut ex undecimo huius patet. Nec Augustinus, nec aliquis alius experitur se habere libertatem à subiectione Dei exemplum, sed voluntatem liberam à coactione inuita. Porro quod obijciunt consequenter est argumentum Mani. hætorum, contra illud magistri nostri Christi, Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum, Ioh. 6. dicente ibi Chrysostomo, Hic insitunt Manichæi dicentes, Ergo in nobis nihil est positum; quod & potest similiiter obijci 20. & 30. secundi; veruntamen 9. huius plenē responder. Quod etiam opponunt, quod Deus sit Autor mali, 20. & 30. secundi similiiter potest opponi, veruntamen hic respondet 34. primi. Quod etiā dicunt. Illū nolo pro Deo me habere, qui me impellit ad malū, contra l. 26 & 30. secundi similiiter potest dici, quibus & è contrario ego dico, Illū nolo pro Deo nostro habere, qui non sit omnipotens in agendo, qui non habeat omnipotentissimum dominatum super meā debilitem voluntatē, qui non posset omnipotentissime facere me velle, & facere quicquid vellet, qui non habeat

Hippocrates.

Iohannet.
Chrysostom.
¶ placē.
¶ 20.

manuscripta

Quod etiā dicunt. Illū nolo pro Deo me habere, qui me impellit ad malū, contra l. 26 & 30. secundi similiiter potest dici, quibus & è contrario ego dico, Illū nolo pro Deo nostro habere, qui non sit omnipotens in agendo, qui non habeat omnipotentissimum dominatum super meā debilitem voluntatē, qui non posset omnipotentissime facere me velle, & facere quicquid vellet, qui non habeat

- A** habeat voluntatem vniuersaliter efficacem, instruibilem, indefectibilem, & necessariam in causando, imò cuius voluntas non sit mihi necessitas secundum sententiam sententiā 27. huius scriptam. Quinimò cōstanter & libera voce dico, Illum nolo pro Deo meo habere, cuius beatissimam voluntatem ego miser peccator possum facilimè à lamma arce tuæ dignissimè libertatis detrudere, & oppositæ feruitus necessario iugo submittere, & submissam intolubiliter derinere, cuius sanctissimam voluntatem ego peccator velut mulierculam debiliem facilimè possum opprimere, & necessitare ad horribilem actum peccati, imò & quam plusquam mulierculam qualem cunque possum necessitare ad consentiendum in actum turpisimum vilissimumque peccatum. Cui & adhuc fiducialiter agens, dico illum nolo pro Deo meo habere, quem peccator impeilo ad malum necessariò volendum, aut etiam permittendum, quem ego miser peccator necessito vici situinaliter, sicut malitia placuerit, ad volendum, permittendumque malum, qui scrivit tam milius peccatoris tam miserabiliter sit subiectus. Aduersarius etenim confitetur, quòd quādiu actus meus malus est futurus, tamdiu Deus est liberinus hberante contradictionis plenissima ad volendum & permittendum illum, vel non : sed cùm temporaliter p̄äsentat̄ a me fieri, neccesse est tunc primò necessitate opposita priori libertati eterno Dominum velle & permittere illum actum : cui similiter adhuc dico, Illum nolo pro Deo meo habere, qui in tota vniuersitate creaturæ aliquam rem malam simpliciter & non bonam facit, conseruat, voluntarie permittit. Quare & 26. primi ostendit nullam rem esse malam simpliciter, sed quamlibet esse bonam : Quamobrem adhuc dico, Illum nolo pro Deo meo, scilicet summo bono, habere, a quo secundum tentationem Iacobi, non omne aliud bonum defudit. Cur, iterum inquit, vis tu illum pro Deo tuo habere, qui te ad omne bonum fatem necessariò debitum non impellit, & ab omni malo non repellit, cùm hoc possit facilimè, & ita faciliter sicut permittit oppositum, & sine omni suo incommodo vel labore, & ad tuum maximum commodum & valorem ? Cur, insuper ato, vis tu illum pro Deo tuo habere, qui tot mala secundum te in vniuersitate regimini tuo subiecta permittit, qui & tot parva & minora bona meliora non facit, imò & totum vniuersum non efficit melius, cùm & que facilius ita posset ? Quem & adhuc tequiro, Vis tunc illum pro Deo tuo habere, qui te ad bonum impellit ? Si non, Pelagianam hærelin profiteris, sicut 21. 23. & 30. secundi ostendunt : si lic, ergo secundum te omnia bona quæ euident, de necessitate euident, &c. sicut contra 1. 5. opinionē 2. huius repressam. Veritatem proculdubio Deus nullū in uitum violenter impellit, sed omnes voluntarios spontaneè impellit & trahit ad quoslibet liberos actus suos. Amplius autem pro isto & omnibus similibus de peccato & necessitate peccandi, seu ad peccandum, aliter fortasse subtilius & probabilius dici potest, quod Deus neccesitat quodammodo ad actum peccati secundum substantiam ipsius actus; non ideo tamen videtur consequens, quòd ipse neccesitat ad peccatum, vel ad deformitatem peccati, quatenus est peccatum deformitatē peccati. Possit enim Deus omnipotens, vt apparer, separare substantiam ipsam actus, & rem quamlibet positivam à deformitate peccati, posseque producere & seruare talem suum effectum realiter positivum & bonum absque tali defectu & malitia priuativa, præseruit cùm peccatum, deformitas, malitia, aut defectus non sit essentia libit ipse actus*, neque necessariò consequens substantiam ipsam actus, sicut apparet ex 26. primi. * nequed Deo igitur bono recte agente, præagente, & neccesstante quodammodo ad actum talem bona voluntati ipsa num secundum substantiam & naturam, nequaquam de necessitate consequitur malitia aut actus.
- D** peccatum, cōd quòd liberum arbitrium tollunt, vel minuunt quoquomodo, qui vel cognitio obnubilant, vel executionē debilitant; hæc autem impossibilitas evitandi, seu neccesitas faciendi neutrū minuit vel offendit, sicut corol. 1. & 2. ac 10. huius docet. Quod autem arguitur, non fuisse maiorē possibilitatem vitandi peccatum ante lapsum quam post, potest similiter argui de via ratione meriti, vel de factione meriti possibilis, non ramen futuri. Nec ratio causalis procedit. Nam quomodo sequitur, homo non potest A. nisi de potentia absoluta, nec potest B. nisi de potentia absoluta; et ego non magis potest A. quam B. nec è contra? Non enim sequitur sim ille arguendo, Nulla creatura potest aliquid nisi de potentia Dei, sicut 2. primi & sequentia probauerunt; ergo nulla creatura magis potest vnum quam aliud, facilius quam difficilius, nec una creatura magis potest quicquid quam alia, fortior & poterior quam debilior & impotentior quam cunque. Nec etiā sequitur de potentia ordinaria. Nulla creatura potest quicquam

quicquam futurum nisi de Dei potentia ordinata , sicut corollarium noni , primi monstrauit; A ergo nulla creatura magis potest vnum futurum quam aliud facilius quam difficilis , nec vna creatura , pura potentior , magis quam alia impotentior quantumcunque . Tertiò adhuc non sequitur de potentia naturali . Non enim quia nulla res naturalis potest aliquid naturaliter operari , nisi per potentiam naturalem , ideo nulla res naturalis magis potest naturaliter operari vnum quam aliud . Hocigitur ante lapsum , quando erat in naturalibus totus fanus , & in gratiis multum potens , magis poterit quam postquam incidit in latrones , & in latrinam peccati , vbi in naturalibus vulneratur , & gratuitis spoliatur , vnde efficiunt impotens & infirmus : Habet & nunc fortissimum inimicum , quem tunc non habebat , corpus scilicet corruptum , quod aggrauat animam , & catnis concupiscentiam , quæ spiritui aduersatur ; cui & astunt duo pestiferi comites , ignorantia nimia discernendi , & difficultas plurima exequendi : Et haec est ratio & causa Doctorum , qui fuerant in oppositum allegati , Petri 2. sent. dist. 25. B Hugonis de Sacramentis libri primi parte 6^a. cap. 16. Bernardi de gratia & libero arbitrio 12. B siue scripta eorum lucide contestantur . Quomodo autem & quare necessitas naturalis & fatalis repugnat merito , & non ista , vndecimum huius docet . Quod autem arguitur non esse maiorem libertatem in homine quam in bruto , vndecimum huius soluit . In homine siquidem est necessitas respectu Dei solius , in brutis vero respectu ipsius , & respectu caularum inferiorum , naturaliumque caularum . Nec ratio sua causaliter procedit . Non enim si homo non posset in oppositum faciendi , nisi de potentia absoluta , nec brutum ; ideo non magis homo quam brutum , sicut superioris est ostensum . Nec ista sententia redit hominem impeccabilem , sicut ostendit 34um. primi . Quod autem infertur , non esse maiorem libertatem in viatore quam in comprehensore , quis negare presumpsit , cum maior libertas sit in Deo , in sanctis Angelis confirmatis , & in comprehensore quoconque quam in aliquo viatore , sicut catholicorum non ignorant , quod & testatur Autoritas Augustini Enchirid . 86. primo huius praemissa , quod & ostendunt Hugo , & Petrus vbi erant proximo allegati ? Nec ratio causaliter est efficax , sicut superioris est ostensum . Viator namque habet infirmitatem multiplicem , ignorantiam , difficultatem , carnem , mundum & diabolum tentatores , nec abundantiam gratiae confirmantis . Angelus vero nullum istorum malorum , sed opposita bona plene , cum abundantissima gratia beatificè confirmante ; & haec estratio confirmationis in bono , sicut decimum quintum secundi ostendit : Verum tamen uno modo habet viator libertatem arbitrii , quo Deus & comprehensor non habet , videlicet ad obedientium diuinis mandatis vel non , ad peccandum vel non . Quod autem ex isto consequenter infertur , quod viator non potest plus mereri quam Angelus confirmatus , videtur secundum sententiam Petri 2. sentent. dist. 5. & 11. recitatam primo huius posse concedi . Verum quia idem potest argui de Angelis post finale iudicium beatificandis plenarie & perfecte , altera respondentem , quod nullus potest mereri a Deo quicquam boni de condigno , scilicet de necessitate iuris , inflexibili que rigore , sed quicquid boni meremur ab eo , totum procedit & pendet ab eius gloriosa gratia & gratuita voluntate , sicut 39um. primi clarius demonstrauit . Potest ergo Deus absque iuris iniuria , & sine præiudicio cuiuscunq[ue] , præstiterit Angelo & hominicerum terminum ad merendum , & illuc usque sua opera velut meritaria acceptate , ultra vero tanquam præmatoria & consummatoria præcedentium meritorum : Necessest tamen sola in Angelis plenarie consummatis non videtur merito repugnare , sicut cotollaria primi , secundi , & decimi huius docent , sed sola perfectio consummata . Merentes enim sunt in via & motu ad terminum , comprehendentes vero & consummati plenarie in termino ultimato . Nec sequitur hominem viatorem esse finaliter confirmatum : Non enim ideo dicitur quispiam finaliter confirmatus , quia necessario sequitur voluntatem diuinam , sed propter aliam rationem superioris || signatum . Arguia vero , que consequenter obgariit in Logica , in Philosophia & in Theologia est haeretica & damnata , sicut ex 43°. primi constat . Kursum secundum istam insensitatem sententiam Deus posset velle aliquid esse seu fore , & illud non esset nec foret ; posset velle aliquid esse seu fore tale vel tale , scilicet , prædestinatum & bonum , & illud non esset tale , nec foret ; posset quoque velle aliquid non esse seu fore simpliciter siue tale , & ipso inuito illud esset aut foret simpliciter siue tale ; siveque Deus superbeatus & omnipotens , miser & impotens redderetur , sicut decimum primi docet . Amplius * secundum istam vanam & falsam insaniam , posset Deus cognoscere se non amando se : Prius namque quodammodo videtur cognoscere quam amare : posseque Pater celestis sine filio suo esse , cum sit quodammodo prior eo , sicut trigesimo secundi erat ostensum . Duo vero argumenta sequentia videntur prætendere vnam exemptionem blasphemam à subiectione & seruitute Domini Dei nostri , quibus tamen per quintum & nonum huius pleniū

|| allegatum

autem

|| respon-

- A *Respondetur*; Videntur quoque eadem argumenta cum Pelagianis supponere voluntatem || responde-
creatam posse agere sine Deo proprie coagente, vel faltem sine eo naturaliter præcedente,
quod viceſum ſecundi cum tricelimo reprobauit. Nec dubium quin sit longe, mō infinitè
perfektus, quid Deo volente quippiam facere per aliquam creaturam, ipſi curuetur necessa-
riò omne genu, quām quid ei ab aliquo poſſet refiti; tunc enim & non aliter ell omni potens &
infinitè perfectus, ſicut patet completiuſ primo huic. Quod autem de omissione arguitur
non plus obuiat viceſum septimum huius, quām viceſum vel tricelimo, ſeu tricelimo ſecundo
ſecundi, nec magis de omissione quām de commiſſione procedit; autoritas quoque Auguſtini ſuperius eſt gloſlata, nec intendit iſta autoritas Auguſtini aliam eius autoritatē ſuper
Deut. 20. & textum ibi ſacrum deſtruere, qui tricelimo tertio ſecundi fuerant allegati. Argu-
menta verò de permissione & volitione, & amatione peccati ita procedunt contra viceſum
B ſum ſecundi, ſicut contra viceſum ſeptimum tertij, queſ & ſoluuntur plenariè per tricelimo
tertium & tricelimo quartum primi. Autoritatis Genef. & Ecclesiastici ita vadunt,
contra viceſum & tricelimo ſecundi, ſicut contra viceſum ſeptimum tertij, que &
viceſimo octauo ſecundi clarius exponuntur. Autoritas verò Apoſtoli negat neceſſitatem
aduerſariam liberae potestati, ſicut verba eius ostendunt, quod & decimo huius patet; vide-
tur etiam loqui ibi de neceſſitate legis ſeu iuris, qua ortum habet ex voto alioue contractu,
& de oppoſitâ potestate. Ad illud verò quod arguitur de neceſſitate antecedente, reſpon-
deſum per diſtincſionem de neceſſitate antecedente, viceſimo octauo huius pteſimilam;
vel aliter Anſelmus negans neceſſitatem præcedentem ab effeſibus liberè & contingentem fu-
turis, intendit illam negare à prima cauſa illorum, ſcilicet à voluntate diuina, ſecundum un-
decimam & duodecimam veritatem quinti huius; & hoc verba ſua indicant euidenter. Ait
enim, Scio omnia ex neceſſitate fuſile, quia ipſe voluit, voluntatem verò eius nulla præ-
C cefit neceſſitas, qui & in talibus effeſibus affirmat neceſſitatem lequmentem, quia ſecundum
eum fiunt à cauſa, ſcilicet à voluntate diuina neceſſaria, neceſſitate ſequente, vt patet capi-
tulo proximo: ratio autem huius tranſiuitæ denomi nationis à cauſa ad effectus potest hi-
beri ex præmiſiſ viceſimo ſexto ſecundi, nec repugnat uillam includit, eundem effectum
reſpectu eiusdem cauſe ſic eſſe neceſſarium neceſſitate ſequente, & etiam præcedente, ſicut
per ſe patet, ſicut & oſtenſio ſextæ partis quinti huius docuit euidenter. Autoritatis verò
Anſelmi & Boetij, dientes res liberi arbitrij priuquam fiunt apud hominem, & per liberam
voluntatem, & in tempore, poſſe mutari & nullatenus evenire, intelligunt manifeſtè reſpe-
ctu cauſarum inferiorum, quia ſecundum ipſoſ reſpectu cauſarum ſuperiorum ſunt neceſſariò
euentur. Hoc enim ſententia eorum & verba indicant euidenter, ſicut viceſum octauum
huius oſtentit. Voluntigur dicere quid quantum eſt de ratione & cauſalitate cauſarum
D inferiorum, ſcilicet liberi arbitrij, ſeu totius hominis, ſive quatumlibet temporalium aliarum,
nulla eſt neceſſitas reſpectu contingentium fututorum, fed contingentia & poſſibilitas ad
vitrumque; ſed in Deo aeterno ſuper tempora & temporalia vnuersa habente determinatam,
præſentanam, immutabilem, & inſtructabilem voluntatem reſpectu omnium fututorum, eſt
neceſſitas omnium fututorum, ſicut capitulum proximum plenius oſtendebat. Autoritas
verò Anſelmi de concord. 2. loquitur de neceſſitate libertati contraria & inuita, ſicut verbum
ſubsequens indicat euidenter: immediate namque ſubiungit, quid si non velle ſpoile, non
operaretur. Robertus Lincolniensis negat Petrum prædestinatum ſaluari neceſſariò neceſſitate
contingentie repugnante; aliam verò neceſſitatem, ſcilicet amicam contingentie, nuſ-
quam negat, ſed planè concedit. Concedit enim neceſſarium eſſe Petrum ſaluari, non neceſſariò,
fed contingentem; quare & habet conſequenter concedere, neceſſarium eſſe Petrum
contingenter ſaluari. Quomodo autem neget neceſſitatem antecedentem, patet capitulo
præcedente. Bernardus negat a libero arbitrio neceſſitatem inuitam, & ei contraria, non
E concordem; vnde cap. 3. Eſt, inquit, conſensus voluntarius habitus liber ſui, ſiquidem
non cogitur, non extorquetur; ea quippe voluntatis, non neceſſitatis; nec negat ſe, nec præ-
bet cuiquam niſi ex voluntate, alioquin ſi compelli valet, iniurias, violentias eſt, non voluntari-
us. Niſi enim voluntas non eſt, nec conſensus: non enim eſt conſensus niſi voluntarius.
Vbi ergo conſensus, ibi voluntas; potro vbi voluntas, ibi libertas, & hoc eſt quod dici puto
liberum arbitrium. Et infra 4. Vnuersa que hominis ſunt, præter ſolam voluntatem ſui,
libera non ſunt; vita, ſenſus, appetitus, memoria, ingenium, & ſi qua talia ſunt, eo ipſo ſub-
iacent neceſſitati, quo non planè ſubdita ſunt voluntati; ipſum verò, quia imposſibile eſt de
ſeipſa ſibi non obedire (nemo quippe aut non vult quod vult, aut vult quod non vult) euam
imposſibile eſt ſua priuati libertate: potest quidem mutari voluntas, ſed non niſi in aliam vo-
luntatem, vt nunquam amittat libertatem; tam ergo non potest priuati illa quām nec ſeipſa.

Si poterit homo aliquando aut nihil eminio velle, aut velle aliquid, & non voluntate, potest A
tit & carere libertate voluntas : sola ergo voluntas, quoniam pro sui ingenita libertate, aut
dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire, nulla vi, nulla cogitur necessitate ; non in
merito iustum vel iniustum, beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturam constituit,
prout iustitia iniustitiae consenserit. Qui & 5. reddens causam dicti superius allegari, sic
ait ; Quomodo namque ad bonum conuersus per gratiam humanae voluntatis consensus eo
liberè bonum, & in bono liberum hominem fecit, quo voluntarius efficitur, non invitus per-
trahitur ? Sic sponte deuolutus in malum, in malo nihilominus tam liberum quam sponta-
neum constituit, sua vtique voluntate ductum, non aliunde coactum ut malus sit. Et sicut
celestis Angelus, aut etiam ipse Deus permanet liberè bonus, quia scilicet voluntate, non
aliqua extrinseca necessitate : sic profectò diabolus a quo liberè in malum & corruit & persi-
stit suo vtique voluntario nutu, non alieno impulsu ; manet ergo voluntas libertatis, vbi eti-
am sit captivitas mentis, tam plena quidem in malis, quam in bonis. Vnde & 6. vnam defi-
nitionem liberi arbitrii sic concludit : Ex hac ergo tantum libertate, qua libertum est voluntati
seipsum indicare vel bonam si bono, vel malam si malo consenserit ; quippe quæ in neu-
tral nisi certè volendo consentire se sensit liberum arbitrium credimus nominari. Qui & de-
cimo octauo negat necessitatem non peccandi à Deo, similemque necessitatem, scilicet inuita-
tam, Angelis & hominibus abnegans, tribuit eis oppositam libertatem ; aliam verò necessi-
tatem secundum causas superiores vicefimo septimo huius predictam nulquam negat, sed
magis affirmat : vnde sic ait, Carterum nec Deus caret libero arbitrio, nec Diabolus ; quoni-
am quod ille non potest esse malus, non infirma necessitas, sed firma in bono voluntas, & vo-
luntaria firmitas ; quodque "hie non valeat in bonum respirare, non aliena facit violenta op-
pressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas ac voluntaria obstinatio ; & nuncigatur ex
eo potius liberum dicitur arbitrium, quod siue in bono, siue in malo quælibet liberam facit vo-
luntatem, cum nec bonus quisquam, nec item malus dici debeat, aut esse valeat nisi volens, C
Tali iam ratione non incongrue dictetur ad bonum se & ad malum habere aequaliter, quod
vtrobiisque videlicet par sit ei, non quidem in electione facilitas, sed in voluntate libertas : hac
sane dignitas diuinæ, ut dictum est, prærogativa rationalis singulariter creaturam condic-
tor insigniuit ; quod quemadmodum ipse sui iuris erat, siveque ipsius voluntatis, non necessi-
tatis erat, quod bonus erat ; ita & illa quoque sui quodammodo iuris in hac parte existenter,
quatenus non nisi sua voluntate aut mala fieret, & iuste damnaretur ; aut bona maneret, &
merito saluaretur ; non quod ei propria sufficie posset voluntas ad salutem, sed quod eam
nullatenus sine sua voluntate consequeretur. Nemo quippe saluatur inuitus : nam quod le-
gitur in Euangeliō, Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum, item in alio loco, Com-
pelle intrate, nihil impeditis quia profectò quanto cunque trahere vel compellere videatur ad
salutem benignus Pater, qui omnes vult saluos fieri, nullum tamen iudicat salute dignum, D
quem non probauerit voluntarium. Hoc quippe intendit, cum terret aut percudit ut faciat
voluntarios, non saluet inuitos, quoniam dum de malo mutat, in bonum voluntatem transfe-
rat, non auferat libertatem. Calumniabile tamen secundum superficiem literæ videtur, quod
dicit libertatem à necessitate Deo & creaturæ aequaliter conuenire, cum omnis virtus & per-
fectio virisque competens infinitè plus Deo competere videatur, cum omnis creatura sit om-
niquaque finita, ipse verò infinitissimus omniquaque, sicut suppositio prima probat. Quod
autem obiectur, omnes Autores necessitatem ab actibus liberis abnegare per vicefimo nono
& vicefimo octauo, & decimo huius præmissa, sufficienter, ut arbitror, potest solui. Articu-
lus Oxoniensis per Robertum Cantuariensem damnatus non obuiat necessitatim prædictæ.
Ex hac enim non sequitur, omnem propositionem de futuro veram esse necessariam, sed eius
oppositum manifeste. Nam si hoc sit vera & necessaria necessitate huiusmodi, Antichristus
nasceretur, necessariò sequitur quod aliquando nasceretur, & quod post in perpetuum erit falsa.
Pro hoc autem articulo pleniū intelligendo, sciendum quod ab aliquibus opinabatur Oxo- E
niæ, quod nulla præpositio de futuro in materia contingentia est vera vel falsa, sicut ex decimo
septimo huius potest haberi, ex qua necessariò sequitur, quod omnis præpositio vera de fu-
turo est necessaria, ut scilicet necessariò impleatur, veluti, Sol orietur, eclipsis erit, & similes ;
quare & iuste debuit condemnari. Præterea potest dici, quod articulus loquitur de neces-
itate absoluta, & contraria, non consentanea libertati, sicut decimum huius distinguit : articu-
lus verò Parisiensis loquitur de necessitate non respectu causarum superiorum, sed tanquam
inferiorum, scilicet corporum celestium, & causarum naturalium, videlicet de necessitate
naturæ seu fati stellaris. Opinabatur namque à nonnullis Parisijs quod voluntas humana
subiaceat necessitati stellarum, & quod sit tantum pœnia, & quod necessariò velit, positus
omnibus

|| is

|| alioque-
reetur.

A omnibus causis inferioribus requisitis, sicut ex 30. secundi, sexto & decimo huius patet. Hoc idem evidenter ostendat verba articuli debite ponderata. In articulo namque damnatur, quod nihil sit à casu, quare & cius oppositum affirmatur: sed respectu Dei & superiorum cauſarum nihil penitus sit à casu, led tantum respectu inferiorum per vicesimum nonum primi. Quare & idem Stephanus Parisiensis damnavit articulum afferentem, quod Aliqua possunt causaliter evenire respectu prime cause, & quod falsum est omnia esse præordinata à prima causa; articulus autem negat necessitatem respectu illarum cauſarum, respectu quarum casū affirmat, sed hoc est tantum respectu inferiorum cauſarum. Quod etiam locus Scripturæ, quem pro se allegat articulus, indicat evidenter, quia concursus, inquit, cauſarum est de definitione causalis, libro de consolatione & est §. proſa. 1. Vbi Boetius, Liquet, inquit, definire causum esse inopinatum ex confluentibus causis, in his quæ ob aliud geruntur, evenitum; quod de causis inferioribus, non superioribus intellexit, sicut veſta eius præcedentia & sequentia manifestat, sicut ostendit plenus vicesimo nono primi, quæ & necessitatem prædictam muniant & confirmant. Nam post definitionem casus præmissam immediate subiungit, Concurrit autem atque confluere causas facit ordo ille ineuitabili connexione procedens, qui de prouidentia foote descendens, cuncta suis temporibus atque locis disponit. Quod etiam articulus loquatur de necessitate respectu cauſatum inferiorum, scilicet de necessitate naturæ seu fati stellaris, videtur per alios articulos sibi in damnatione coniunctos. Damnatur namque cum illo alius articulus afferens, quod ex diuersitate locorum acquiruntur necessitates eveniuntur; & rursum alius astrenus, quod ex diuersis signis celi signantur diuersa conditiones in hominibus tam bonorum spiritualium, quam rerum temporalium; & iterum alius, qui dicebat, quod in hora generationis hominis in corpore suo, & per consequens in anima, quia sequitur corpus ex ordine cauſarum superiorum, scilicet corporum coelestium & inferiorum, inest homini dispositio inclinans in tales actiones & eventus. Error, nisi intelligatur de

C euentibus naturalibus & per viam dispositionis. Amplius, alijs, qui ponebat quod fatum, quod est dispositio vniuersi, procedit ex prouidentia diuina, non immediatè, sed mediante motu corporum superiorum, & quod illud fatum non imponit necessitatem inferioribus, quia habent contrarietatem, sed superioribus, vbi & multi alijs similes condemnantur. Porro damnatio huius articuli vtrimi salut necesse est prædictam. Hic namque damnatur quod fatum procedens ex prouidentia diuina non imponit necessitatem inferioribus; ergo suum oppositum affirmatur, scilicet, quod imponit necessitatem inferioribus sub diuina prouidentia gubernatis. Huiusmodi autem sunt omnes liberi actus nostri, sicut ostendit tricesimum primi, quare & idem Stephanus Parisiensis damnavit articulum afferentem, quod humani actus non reguntur prouidentia diuina. Nec verisimile est quod iste Stephanus damnans articulum supradictum, reconciliavit alium, quem ipse prius damnavit, ponente quod ad hoc quod effectus sint necessarij respectu cause primæ, non sufficit quod ipsa causa prima non sit impeditibilis, sicut vicesimum septimum huius plenius recitat. Damnatio vero alterius * Parisiensis articuli & Petri Abelardi non obuiat necessitatem vicesimo septimo huius dictæ; quoniam vicesimum septimum huius tantum affirms necesse est in futuris respectu voluntatis diuinæ, nunquid tamen Deus posuit vel non posuit alter velle & facere non affirms. Quod autem arguitur iuxta rationē necessitatis prædictæ, quod omnia, quæ evenient, evenient de necessitate respectu cauſarum inferiorum, incurabiliter claudicat in materia & in forma. In materia, quia supponit, quod omnia, quæ evenient, per causas inferiores evenient, cum tamen solus Deus multa faciet per seipsum; solus enim creabit futura creanda. De his etiam, quæ per causas inferiores evenient, puta de rebus liberi arbitrij, peccat in formâ; quia eti⁹ respectu voluntatis diuinæ in frustabilis ac immutabilis, determinataque & distincte volentis, quæque evenient per causas inferiores, evenient per illas necesse sit, sicut vicesimum septimum huius docet; respectu tamen cauſarum, inferiorum, puta hominiſ & liberi arbitrij, non est necesse evenient per eas, evenient per illas, quia quantum est de ratione & causalitate ipsarum, nulla est

E necessitas respectu suorum liberorum effectuum futurorum, sed indeterminatio, indifferentia, contingentia, & possiblitas ad utrumque. Quod vero arguitur consequenter, oppositum huius positionis esse possibile, non obuiat nec impugnat: multa namque sunt vera, quæ non sunt necessaria, & quorum opposita possibilia dignoscuntur. Veruntamen argumentum non probat oppositum esse possibile, nec est verum. Non est verum, quia per tertium & quartum primi, non est possibile creaturam agere sine Deo proprio coagente, & hoc per voluntatem suam, non frustrabilem, prius natura agentem quacunque cauſa secunda, nec existentem in potestate alicuius causæ secundæ, cauſarumque aliquarum aut omnium secundarum, sicut nonum & decimum primi, tricesimum secundi; septimum & octauum tertij manifestant. Ratio vero

*Stephanus.**Boetius.*** Parisiensis*

vero non procedit. Cum enim arguitur Deum velle creaturam liberè agere, diuersum est à A Deum velle creaturam necessario agere; ergo hoc velle potest ab alio separari. Quomodo loquitur de libertate? Si de libertate opposita necessitatibus septimum huius ostensit, falsum assunit. Non enim vult Deus, nec velle potest creaturam sic liberè agere, sicut hic supra & ibi fuit ostensum, sicut nec vult nec velle potest creaturam esse sic liberam, quod non Deo de necessitate subiecta, aut quod possit agere sine eo; hoc enim contradictionem includit, sicut vicecum secundum secundi, & vicecum tertium tertij contra opinionem decimam septimam ostendebat; sicut etiam non potest velle se non esse, aut Deum non esse, non gignere, aut spirare, nec creaturam esse sibi æqualem omnipotentem simpliciter, & creature tria esse æqualia aut pauciora duobus, punctum vel animam esse corpus, & similitudinem infinitam. Si autem loquatur de illa libertate, opposita scilicet necessitatibus naturæ, fati, seu violentie & consentanea necessitatibus prædictis, non obuiat elenchicè, nec impugnat, sicut in decimo huius patet. Præterea cum dicit diuersum, si loquatur de diuersitate essentiali & reali falsum assunit; B qua: non est, nec esse potest in Deo talis diuersitas voluntatum: omnes enim voluntates eius sunt essentialia eius una: si autem loquatur de diuersitate secundum rationem & modum intelligentiæ humanum, non concludit. Similiter etenim posset inferri, quod Deus possit intelligere, & non diligere semetipsum, quod possit gignere, & non spirare, quod possit facere tria non esse plura duobus. Nam velle tria esse, diuersum est à velle tria esse plura duobus. Ergo hoc velle potest ab alio separari &c. sicut aduersarius superius arguebat. Similiter quoque possit ostendti, quod possibile est Deum non esse, & præterita non tuisse, præsentiaque non esse, quod negat: quoniam Deum velle se libere esse, diuersum est à Deum velle se necessario esse; ergo &c. sicut falsigraphus arguit: de præteritis etiam & de præsentibus patet idem. Similiterque probabo, quod possibile est punctum seu animam esse corpus, & simplicem unitatem numerum quemcumque, quoniam Deum velle punctum, animam, vel simplicem unitatem esse corpus, aut numerum, diuersum est à Deum velle hoc, illa non esse, ergo &c. sicut arguit C contradictor. Ultima vero argutia ex ignorantia elenchit, velut cæcæ delinquit, deniat & aberrat. Non enim secundum idem arguit, nec ad idem, vel si sic arguit, sumit falsum, sicut ex superioribus claret patet.

C A P. XXX.

Arguit eam super falsitate hypothesis per viam sumptam à necessitate & libertate voluntatis diuinæ, quæ semper necessariò uniforis permanet & æqualis.

D

Estatuto siquidem primo errore, scilicet de insufficiencia responsionis 26. huius præmissæ, nunc restat similiter facere de secundo, qui est ex non subsistencia hypothesis quam supponit. Supponit enim hypothesis ista septem. Primum, quod illud quod nunc est futurum, potest possibilitate necessitatem omnimodam excludente nunc & prænunc non esse futurum. Secundum, quod illud quod semper fuit futurum, simili modo potest nunquam fuisse futurum. Tertium, quod illud quod nunc non est futurum, potest similiter nunc & pro nunc esse futurum. Quartu, quod illud quod nunquam fuit futurum, potest similiter semper fuisse futurum. Quintum, quod his nequaquam obstantibus, Omne quod nunc est, necesse est nunc esse. Sextum, quod omne quod fuit, necesse est fuisse. Septimum, quod omne quod est aut fuit, necesse est semper ante fuisse futurum. Et de præscitis & scitis à Deo, ciosque præficiencia atque scientia cotrespondenter omnino, similia septem ponit. Huic autem errori est dupliciter obuiandum. Primo, per viam sumptam ab actione Dei intrinseca; secundo, per viam sumptam ab actione eius extrinseca. Prima autem via methodum binam habet, unam ex voluntate seu volitione diuina, & alteram ex intellectu seu cognitione ipsius: & harum utraque habet adhuc duas semitas veritatis; unam per necessitatem seu contingentiam & libertatem ducentem, alteram vero per immutabilitatem, seu mutabilitatem tendentem. Per hanc igitur semitam veritatis, quæ ducit per necessitatem seu libertatem voluntatis diuinæ, proceditur isto modo; si septem præmissa de præscitis, præteritis, & futuris, præ-

scitis

- A** sentis & sentis, præscientia & scientia Dei sunt vera, & alia septem similia de præolutis & voluntate à Deo ac voluntate seu volitione ipsius necessario erunt vera, sicut locus a simili satis probat: Quod & 18° primi evidenter ostendit, cum Deus nihil horum sciat aut præsciat, nisi prævia voluntate. Quod & potest per singula demonstrari. Primū namq; scil. qd. Deus nunc vult aliquid, puta A. fore, & potest potentia libera, i.e. contradictionis necessitatem omnifaciam excludente, nunc & pro nunc non velle A. fore, potest duplicitate demonstrari, per impossibile sc. & simpliciter ostensio. Deut enim oppositum, scil. qd. Deus pro nunc non potest non velle A. fore, ergo necesse est pro nunc Deum velle A. fore, & per 10. secundi necessario sequitur, Deus vult A. fore, ergo A. erit; & antecedens est necessarium pro nunc, ergo & consequens, sicut docet vulgata regula Logicorum, qd. & potest similiter per impossibile demonstrari: nam alias esset possibile, quod falsum lequeretur ex vero. Necesitatem autem consequentis illata hypothesis ista negat. Ad idem ostensio hoc modo sequitur A. non erit, ergo per 10. 1.
- B** Deus non vult A. fore, & antecedens est pro nunc possibile, sicut dicit hypothesis, ergo & consequēs, sicut logicus nullus nescit: qd. & potest per impossibile faciliter demonstrari: Alias enim ex vero esset possibile sequi falso. Secundum, scil. qd. Deus tempore || noluit aliiquid futurum, puta A. fore, & potest potentia supradicta nunquam voluisse A. fore, potest demonstrari ut primum, potest etiam demonstrari per primum. Si enim per primum ponatur Deum nunc non velle A. fore, sequitur per 10 primi ipsum nunquam voluisse A. fore, cum A. nunquam futurum, quia nunquam fuit, est, aut erit. Tertium, scil. quod Deus nunc non vult A. fore, & potest possibiliter praedita pro nunc velle A. fore probatur ut primum. Ad idem, si Deus potest pro nunc non velle illud quod nunc vult, similiter potest pro nunc velle illud quod nunc non vult. Quartum, scilicet, quod Deus nunquam voluit A. fore, & potest potentia iam præfata tempore voluisse A. fore, probatur ut proximum, probatur quoque per ipsum, sicut secundum per primum. Quintum, scilicet, quod simul cum illis quocunque existens, quod Deus vult nunc esse, necesse est eum velle nunc esse, & quod omne quod nunc est, necesse est pro nunc Deum velle nunc esse, quantum ad primam partem duplicitate demonstratur. Primiō, ostensio hoc modo: Sit A. aliiquid nunc existens, tunc per nonum primi necessariō sequitur, A. est, ergo A. est conseruatū in eis per voluntatem diuinam, & Deus vult hoc esse, & antecedens est necessarium pro nunc, vi ponit hypothesis, ergo & consequens, sicut probatio primi docet. Per impossibile isto modo detur. Oppositum, scilicet quod aliiquid, puta A. quod Deus nūc vult esse, potest nō velle pro nunc esse; ergo per 9. primi A. potest pro nunc nō esse, quod hypothesis hæc negavit. Secunda verò pars huius sequitur ex priori cum hoc adiuncto, quod omne quod nunc est, Deus vult nunc esse, sicut docuit nonum primi. Sextum est, quod omne || præteritum quod Deus voluit fuisse, necesse est eum voluisse fuisse, & quod omne || prædictum præteritum necesse est Deum voluisse fuisse, hoc probatur ut quintum. Septimum est, quod omne quod est aut fuit, necesse est Deum semper ante voluisse fuisse futurum. Nam per 18.
- D** huius necessariō sequitur, hoc est aut fuit, ergo semper fuit futurum, ergo omne quod est aut fuit, semper ante fuit futurum; ergo per 14. primi Deus hoc semper volebat; & per hypothesis antecedens est necessarium, scilicet de omni existente, atque præterito, hoc est, hoc fuit, ergo & consequens, sicut probatio primi docet. Ex his autem tribus ultimis, id est, quinto, sexto, & septimo, de necessitate circa voluntatem diuinam hæci potest ostendū de impossibilitate circa eandem, scilicet, quod nullum existens potest Deus nunc nolle actiue, id est, per actum nolitionis volitioni positivae contrarium nunc esse; nec aliquod existens potest nunc velle pro nunc non esse, & quod de nullo præterito potest nolle actiue ipsum fuisse, nec velle ipsum non fuisse, & quod de nullo præsenti vel præterito potest nolle actiue ipsum fuisse futurum, nec velle ipsum non fuisse futurum. Istud clarissime sequitur ex prædictis, & confessione hypothesis, decimo primi iuncto. His autem quatuor de necessitate & impossibilitate voluntatis diuinae circa præsentia & præterita ultimum demonstatis, possunt alia quatuor similia de impossibilitate & necessitate voluntatis diuinae circa non præsentia & non præterita similiter demonstrari. Primum est, quod quocunque non existens, quod Deus non vult nunc esse, impossibile est eum velle nunc esse, & quod de omni quod nunc non est, impossibile est Deum velle illud nunc esse. Secundum est, quodquocunque non præteritum, quod Deus non voluit fuisse, impossibile est eum voluisse fuisse, & quod de omni non præterito, impossibile est eum voluisse illud fuisse. Terzum est, de omni quod non est nec fuit, impossibile est Deum nunquam voluisse illud fuisse futurum. Quartum est, de omni quod nunc non est, nec fuit, necesse est Deum nolle actiue illud esse & fuisse, & fuisse futurum ut foret nunc vel prius. Hæc omnia per locum à simili monstrabuntur: Possunt etiam, ut præcedentia

precedentia, demonstrari supponendo cum Philosopho t. peri hermenias vlt. quod non esse, A quod non est, quando non est, necesse est, qd. & ista responso non poterit distiteri. Quartum autem istorum probatur per eadē 22. primi, & eius corol. succurrente. His igitur quasi longin-
 * est quæ distantibus prælibaris propinquius * accendum. Potro respectu cuiuscunq; obiecti ex-
 tuinseci diuina voluntas est æquè libera vel necessaria, & respectu cuiuscunq; obiecti futuri
 est penitus libera, sicut dicit hypothesis; ergo respectu cuiuscunq; obiecti præteriti vel præsen-
 tis contra hypothesis. Vel sic cum eadem maiore sumatur & respectu cuiuscunq; obiecti
 præteriti vel præsenitis est diuina voluntas necessaria secundum hypothesis, ergo & respectu
 cuiuscunq; obiecti futuri, contra hypothesis sepe dictam. Item qualiscunque intrinsecè re-
 spectu aliquid obiecti est voluntas Dei aliquando, talisq; fuit semper ante, & semper post
 erit; sed respectu A. futuri nunc est voluntas Dei penitus libera secundum contradictionem,
 secundum hypothesis, ergo semper sic erit, ergo cum A. fuerit præsens vel præteritum contra
 hypothesis. Vel sic cum eadem maiore, & respectu A. præsens vel præteritum est voluntas Dei B
 necessaria secundum hypothesis, ergo semper ante sic fuit, ergo quando A. fuit futurum, qd.
 hypothesis ista negat. Item non sub alia sententia, sub alia tamen forma, qualitercumq; intrin-
 secè Deus vult aut non vult actiue, amat aut odit aliquando aliquid obiectum, talitercumq; si
 liceat dicere, & ita omnino intrinsecè semper ante fecit, & semper post faciet, sed secundum
 hypothesis penitus libere & contradictione Deus vult & amat nunc A. futurum, ergo penitus
 similiter libere volet & amabit illud cum fuerit præsens vel præteritum, contra hypothesis,
 quia tunc faciet hoc necessario, sicut hypothesis fatebatur. Vel cum eadem maiore, & secun-
 dum hypothesis necessaria intrinsecè Deus vult aut amat nunc A. præsens vel præteritum, er-
 go semper ante sic fecit, ergo quando A. fuit futurum, contra hypothesis sapienter memoratam. Hoc autem totum consistit virtualiter in hoc vno, quod voluntas diuina respectu cuiuscunq;
 obiecti extrinseci semper est æqualiter, libera, vel necessaria intrinsecè ad volendum & respe-
 ctu cuiuscunq; obiecti, quando est præsens vel præteritum, est necessaria; ergo semper ante C
 dum fuit futurum, sic fuit, ergo & eadem ratione nunc est necessaria respectu cuiuscunq; futuri,
 ergo de quoq; futuro necesse est ipsum fore. Nam per decimum primi necessario sequitur
 Deus vult hoc fore, ergo hoc erit, & antecedens est necessarium, ergo consequens, sicut
 superius monstrabatur; vel si respectu obiecti futuri quando est futurum sit contradictione
 libera, erit & æqualiter libera respectu illius, quando erit præsens atq; præteritum. Hic
 autem omnes huius viæ virti respondent concorditer negando maiorem. Dicunt enim quod
 quando res est futura, voluntas diuina non est necessaria, sed libera secundum contradictionem
 ad illam volendum; cum autem fuerit præsens, vel præterita, tunc è contra. Sed isti non ad-
 vertunt quod tunc Deus aliter intrinsecè vult præfentia & præterita, quā voluit ea futura; qua-
 re Deus & eius voluntas necessario intrinsecè commutatur contra 5. & 23. primi: mutatur eni-
 mī intrinsecè de vno oppositorum in reliquum, de libero arbitrio in non liberum, de non ne-
 cessario in necessarium, de libero secundum contradictionem, in necessarium secundum alte-
 ram partem tantum. Item tunc Deus est minus liber intrinsecè nunc quam prius, ergo non in-
 finitè libertatis, sed certis limitibus definitæ, nouellæ quoque subiectur seruituti. Item tunc
 Deus est minus potens quam fuit, quare nec omnipotens. Illud enim qd. heri potuit velle &
 nolle, hodie non potest, & actum voluntatis intrinsecum, quem heri potuit producere, seu ha-
 bere, hodie non potest, & quod heri potuit facere, nunc non potest. Heri enim potuit velle,
 quod A. nunc non sit vel prius, hodie tamen factum nunquam esset aut fuisset, nec vñquam
 fuisset futurum, & hodie non sic potest; heri potuit nolle posuisse A. vñquam esse, fuisse, vel
 fuisse futurum, hodie non sic potest; heri potuit producere seu habere talem actum, volo quod
 A. nunquam fuit futurum, præsens, vel præteritum, hodie non sic potest, nec tantum domina-
 tur propriæ voluntati. Et idem est de actu nolendi A. vñquam fuisse futurum, præsens, vel pre-
 teritum. Heri potuit velle & facere de A. qd. non fuit heri, & qd. nunquam fuit futurum, aut
 esset heri qd. ipsum esset aut fuisset heri, & qd. semper ante fuisset futurum ad essendū heri; ho-
 die neutrum potest facere nec fecisse, qd. non est dubium Dei omnipotentiae derogare. Quare &
 Lumbardus. Lumbat i sent. dist. 44. reprobat opinionem dicente Deū non semper posse qd. potuit aliquando,
 || semper dicitq; Fataamur igitur Deū semper posse quicquid semel potuit, i. habere omnē illā potētiā
 quā / / mel habuit, & omnis illius rei potētiā cuius lemel habuit, sed nō sēper posse facere omne
 illud quod aliquando potuit facere; potest quidem facere aut fecisse quod aliquando potuit.
 Nec quenquam moueat quod dicit, Deum non semper posse facere omne illud qd. aliquando
 potuit facere. Hoc enim dicit, vt docet eius processus, non propter aliquā diversificationem
 potentiarū diuinarū intrinsecā, sed tantū propter diversificationē significationis huius verbi infi-
 niti

A niti, facete, cum hoc verbo præsentis temporis, posse, & iterum cum hoc verbo præteriti temporis, potuit. Nam secundum logicam suam ibi cum 1. significat cum tempore præsenti factiōnem præsentem, & cum 2. cum tempore præterito, præteritam : ideoq; negat Deū posse modo resurgere, & concedit qd. potuit olim resurgere, quia hoc non est idem posse cū illo sed diversum, sicut 24. 1. in suo simili plenius ostendebat. Et si obijcas, Deus potuit olim resurgere, & nunc non potest resurgere, ergo aliquid potuit olim quod nūc non potest ; dicendū secundū logicam Lombardi præmissam, qd. in 1. cum verbo præteriti temporis iste infinitus, resurgere, supponit seu apponit pro relutreōne præsenti, & sic accipitur pro diuersis; quare nec recte concludunt pro eodem, sc. qd. aliquid idem qd olim potuit, nunc non potest; sed sicut in præmissis accipit, resurgere, pro diuersis, sic bene potest concludere pro diuersis hoc modo ; ergo Deus aliquid olim potuit, & aliud nunc non potest, veruntamen idem, resurgere, præteritum qd olim potuit adhuc potest ;

B potest enim modo olim relutreōse, qd. posse est idem omnino cum posse olim resurgere. Vel alite; forte potest distingui in prima, eo quod resurgere potest sumi pro resurgere nunc vel prius, in secunda vero non potest sumi nisi pro resurgere in præsenti; ergo sumendo resurgere vni formiter in præmissis quantum ad formam concludit, sed in materia deficit, quia prima est falsa; sumendo vero disformiter non concludit. Hæc autem distinctione plenius potest cognosci ex 24. 1. Negat igitur Lombard, propter causam diuersa significationis verborū præmissam, Deū s. mper posse facere, quicquid aliquando potuit facere, affirmat tamen Deum semper posse qd. potuit aliquando, & posse modo fecisse quicquid aliquando potuit facere aut fecisse. Item Deū heri potuit deponere seu non habere illam volutionem æternam, qua æternaliter voluit A. nūc esse, & habuisse volutionem æternam contrariam, & hodie non sic potest. Nunc enim necesse est ipsum æternaliter habuisse illam volutionem æternam, quare & æternaliter habiturum, cū sit immutabilis intrinsecè omniaq; sicut 5. & 23. 1. docent. Non ergo habet Deū tantam li-

C berratem, tantum dominium propriæ voluntatis, nec tantam potestate in ad intra nec ad extra hodie sicut heri, sed sicut senectit, sic in istis minuitur & decrescit, qd. omnipotentem Dei manus & eius potentiam infinitam horribilitat et multilat & decurrit; seu potius hæc frustra inititur facere & non valer, dicente Dom. per Proph. Nonquid abbreviata & parvula facta est manus mea El. 50⁸ & infra 49. Ecce non est abbreviata manus Domini. Sed caueant sic dicentes, quia adhuc manus eius extenta, supra 5. Item tunc Deū non est semper summe perfectus contra 1. Suppositionem & 3. part. coroll. 1. 1. Perfectius enim videtur habere voluntatem liberam ad extra, sicut olim habuit, quam necessitatem nouiter, sicut respectu præsumit & præteriorum nunc habet; vel si hoc sit perfectius, prius non fuit summe perfectus; si autem fuit & quod perfectus, frustra mutatur intrinsecè de uno in aliud, cum secundum sententiam Philosophorum vulgarium, frustra quidlibet sit per plura, si sufficiunt pauciora, maxime ita bene; cum tamen secundum Philos. Eth. 1. Omnis actus & elecio bonum appetere videatur : & sicut Philos.

D tam natural, quam metaphysical ostendunt, Omnis actio est propter finem, omnis autem taliis finis est bonum, sicut 26. 1. allegat. Sed secundum Philosoph. i. de celo & mundo 32. Deus & *Philosophus.* natura nihil frustra faciunt. Vnde & Ezech. 6. Ego Dominus non frustra locutus sum. Et si quis dixerit Deum sic mutari non propter bonum suum, sed propter bonum creaturæ, quonodo maneret bonum creaturæ, si Deus vniuersam creaturam destrueret, nunquam aliquam creaturæ, cum tamen tunc fieret & maneret in ipso necessitas volendi creaturas præcessisse, & annihilatas fuissent; nec etiam talis noua Dei necessitas *Ezechiel.* libet melior creaturæ, quam eius antiqua libertas. Item in voluntate diuina est contingētia ad utrumlibet simpliciter respectu omnium præsentium & præteriorum. Positis namq; omnibus naturaliter præuis illi actui volutionis diuinæ, non sequitur necessario ipsum produci, sed star æqualiter hoc & illud. Nam ita fuit dum res erant futuræ, nec modo alter intrinsecè causatur ille actus volutionis diuinæ quam prius propter 5. & 23. 1. nec aliter extrinsecè ab aliquo, scil. extrinseco, concansante propter eadem, & propter 20. 1. iunctum. Volutio ergo diuina respectu præsent. & præterit. est simpliciter contingens ad utrumlibet, vt patet per 4. huius, & cōfirmatur per 1. veritatē 5. huius : quare & simpliciter libera secundū contradictionem, sicut patet per 5. veritatē 5. huius. Item voluntas diuina libere secundum contradictionem producit actum volendi præsenta & præterita, sicut & fecit quoniam erant futura, vt patet per corol. 4. huius cum deductione præmissa ; quare & similiter contingenter, vt dicit quarta veritas quinti huius. Item contingētia & libertas dicuntur propriæ respectu præsenti, sicut septima veritas & octava quinti huius ostendunt ; ergo Deus contingenter & libere præsenta vult & facit ; Item si Deus possit non velle & nolle positivè fore, quod voluit fore, veliq; aliter & aliter intrinsecè, qualibet & necessario per successus & differentias temporum possibile esset quod heri voluit positiuē Petrum esse sal-

E uandum, || foret contingens ad utrumlibet, vt patet per 4. huius, & cōfirmatur per 1. veritatē 5. huius : quare & simpliciter libera secundū contradictionem, sicut patet per 5. veritatē 5. huius. Item voluntas diuina libere secundum contradictionem producit actum volendi præsenta & præterita, sicut & fecit quoniam erant futura, vt patet per corol. 4. huius cum deductione præmissa ; quare & similiter contingenter, vt dicit quarta veritas quinti huius. Item contingētia & libertas dicuntur propriæ respectu præsenti, sicut septima veritas & octava quinti huius ostendunt ; ergo Deus contingenter & libere præsenta vult & facit ; Item si Deus possit non velle & nolle positivè fore, quod voluit fore, veliq; aliter & aliter intrinsecè, qualibet & necessario per successus & differentias temporum possibile esset quod heri voluit positiuē Petrum esse sal-

nandum, & voluit ipsum non esse saluandum, sed esse damnandum, & hodie velit ipsum esse A saluandum non damnandum; & idem est de Deum nolle heri A. fore, & hodie velle esse: ergo per 10. primi, heri Petrus fuit non saluandus, & A. non futurum, & hodie Petrus est saluandus, & A. futurum, contra 18. huius, & contra cuiuslibet hominis rationem. Item tunc Deus aliter vellet & aliter secundum successus & differentias temporales, & vellet temporaliter successus, & non in æternitate, seu in instanti æternitatis, immutabiliter, indivisibiliter, & instantaneè semper simul, vel in ipsa æternitate etsel successio, & diuilibilitas aliqualis; quare necessario etsel mutabilis, nec sibi summè sufficiens: indigeret namque tempore ad volendum: & hoc similiter est contra omnes autores loquentes de æternitate, & actionib⁹ Dei in illa, sicut 1. 1ma aliqualiter allegauit. Item tunc à voluntate antiqua tantum non posset noua actio provenire sine mutatione intrinseca præcedere. Oportet enim qd. aliter intrinsecè velit, quando producit re quā ante, sicut homo vult aliter hoc fore, & aliter vult hoc esse. Nam quando producit rem, vult necessario & prius volunt libere; si tamen omnino similiter intrinsecè vellet, tunc & prius & quā liberè, & quā necessario vellent tunc & prius, cum res extrinseca nō necessitatē Deum intrinsecè ad volendum. Ita autem videtur error Aristot. & Auer. 8. phys. sicut 34. pars coroll. 1. 1ma plenius ostendebat. Quare & Steph. Paris. Episc. iuste damnavit articulum in iste dicentem, quod à voluntate antiqua non potest aliquid nouum procedere absq; transmutatione aliqua præcedente. Nec potest quis dicere quod illa mutatio & illa necessitas in voluntate diuina sequitur naturaliter productionem rei in esse, & non præcedit, quia hoc est magis "inconveniens". Si enim illa necessitas sequatur necessario & naturaliter potentiam rei in esse, potentia rei in esse est naturaliter prior illa, & causa illius, sicut 13. 1ma est ostensum: ergo obiectum extrinsecum necessitas voluntatem diuinam ad volendum, quod est horibile & absurdum. Obiectum quoque extrinsecū non est causa mouens voluntatem diuinam, sicut 20. 1ma docet, quare nec necessitas. Harū autem durarū necessitatū, quarū vna est in re producta, & altera in voluntate diuina, illa in voluntate diuina est causa alterius; hac enim producit nouit & causatur ab illa; ergo est prior illa in omnibus, enam in quibus Deus & creatura conueniunt, dignior & prior natura est Deus, sicut suppositio prima probat, qd. & docet Philosoph. 2. Met. 4. & 7. eiusdem. 3. & Auer. eisdem comment., sicut 2. 1ma plenius allegauit. Hæc etiam necessitas in voluntate diuina, vel est necessitas prima simpliciter, vel illi propinquior, vt nullus dubitat; ergo prior, dicente Philos. 5. Met. 16. Priora & postteriora dicuntur, quædam quidem tamquam existente aliquo primo & principio in unoquoq; genere, quod propinquius principio. Vbi & textus, quem Auer. exponit, sic habet, dicuntur quidē ante & post tamquam primum ens & principium in unoquoq; genere, & qd. est propinquius alicui principio terminato: super qd. dicit Auer. Vniuersaliter dicitur ante de omni principio terminato, & de omni qd. est propinquius alicui principio terminato. Prius quoq; natura est Deum vel præsentia & per modum præsens item esse, quam ipsam esse. Hoc enim est causa illius, ergo D est prius natura, dicente Philosopho in predicationis cap. de priori, eorum quæ conuertuntur secundum essentia consequentiam: qd. alterius quomodo liber causa est, digne prius natura dicitur, & hoc velle præsentia & per modum præsens in Deo, postquam voluit per modum futuri, est mutatio quædam in eo, sicut ex hypothesi sequitur, ergo mutatio in Deo præcedit necessario rem productam. Item si Deus re futura velle liberè, & ipsa præsente in præteritum delapsa necessario, aliqua etsel causa quare tunc necessario & non prius, & non nisi præsenta vel præteritio rei factæ, ergo res facta a necessitate voluntatem Dei ad volendum, qd. Deo videtur indecens, & indignum. Ad hanc autem ultimam rationem multipliciter respondetur. Aliqui namq; assignant causam ex parte rei, alij ex parte Dei, alij vero mixtum; & quidam alij dicunt naturam esse causam illius. Assignant vero causam ex parte rei, quidam assignant eam ex parte rei absolute, quidam ex parte rei relatiæ, sive relationis. Primi dicunt, quod res ipsa absoluta præsens vel præterita est causa quesita. Sed istud non est verum, E quia per vicesimum primi res posterior non est causa voluntatis diuinae, nec aliquid ibi causat, igitur non eam necessitat. Item res præterita nihil est, ergo nihil causat, ergo nec diuinam necessitat voluntatem. Item futurum tantum esse habet, sicut præteritum, vel maius, quia esse potest & præteritum non sic habet, ergo tantum vel magis necessitat. Item si sic etsel, hoc etsel, quia rem præsentem vel præteritam necessite est esse vel fuisse; ideo neesse est Deum ipsam velle esse vel fuisse; ergo hanc durarū necessitatem, quarum vna est in re, qua necesse est eam esse, vel fuisse, & altera in Deo, qua necesse est cum sic velle, prior naturaliter etsel necessitas in refacta, quia causa alterius quod erat superioris reprobatum. Item Deus potest necessario velle & non futura, quia illa semper possunt non fore, sed præsenta & præterita, quia illa non possunt nō esse nec fuisse; ergo Deus potest vel

Steph. 1. 1ma.

|| inconsequens

Auctores.

B

C

E

D

quia per vicesimum primi res posterior non est causa voluntatis diuinae, nec aliquid ibi causat, igitur non eam necessitat. Item res præterita nihil est, ergo nihil causat, ergo nec diuinam necessitat voluntatem. Item futurum tantum esse habet, sicut præteritum, vel maius, quia esse potest & præteritum non sic habet, ergo tantum vel magis necessitat. Item si sic etsel, hoc etsel, quia rem præsentem vel præteritam necessite est esse vel fuisse; ideo neesse est Deum ipsam velle esse vel fuisse; ergo hanc durarū necessitatem, quarum vna est in re, qua necesse est eam esse, vel fuisse, & altera in Deo, qua necesse est cum sic velle, prior naturaliter etsel necessitas in refacta, quia causa alterius quod erat superioris reprobatum. Item Deus potest necessario velle & non futura, quia illa semper possunt non fore, sed præsenta & præterita, quia illa non possunt nō esse nec fuisse; ergo Deus potest vel

le

A lealiquo modo intrinsecè, puta necessariè, & non nisi presupposito auxilio rei extra, scil. temporis temporalis rei, quate videtur miserabiliter indigens, & non summè sufficiens sibi ipsi, contra ostensa i. primi. Vnde & Augustinus 6. super Gen. ad literam 19. Nunquid adiutorio *Augustinus* temporis eguit conditor temporis? quasi diceret, nullo modo. Et idem vult expresse 11. de ciuitate Dei 30. quod maxime videatur verum de operationibus intrinsecis propriæ voluntatis. Itē ordinatus decentiusque videtur, ut posterius & effectus contrahat necessitatem à suo priori & causa quamè contra: & per 30. 2da voluntas diuina est omnium posteriorū effectuum prima causa. Item supposito secundum istam responcionem, quod obiectum volutum moueat voluntatem diuinam, adhuc hoc non facit immediatè per se secundum esse suum reale extrinsecum, sed secundū suum esse cognoscibile intrinsecū, scil. per suam æternam similitudinem seu ideā, sicut mouet voluntatem creatam tantum per similitudinē suā, seu speciem in cognitione causatam. Sed illa similitudo seu idea in mente diuina semper est æque clara, & quæ actualis, & in B omnibus æqualis per omnia; ergo semper æqualiter mouet voluntatem diuinā; ergo si semel ipsam necessitatē ita semper; & si semel ipsam nequam necessitatē, neq; vnquam. Item tunc aranea cum debilissimo filo suo posset Deum insolubiliter vinculare, & sic quasi in carcere & in compedibus per secula detinere. Nam si fileret & vinculet quippiam, necesse est Deum tum sive esse, & post per secula sempiterna. Item tunis qualibet creatura videatur fortior Creatore. Item per 3. 2da obiectum voluble non potest necessitate voluntatem creatam, quæ est infinitè debilior quam diuina, ergo nec ipsam: vel si obiectum potest necessitate voluntatem diuinam & creatam non potest; ipsa est debilior quam creatam. Item si A. unum non existens nunc in B. instanti, nec prius, qd. tamen Deus potuit fecisse nunc & prius; nunc ergo secundum prius ostensa necesse est Deum nolle actiū A. esse in B. & fuisse ante B. & fuisse futurum ad effundendum in B. vel ante, & ita æternaliter ante & post noluisse, & noliturum esse. Vel ut facilius pro tardioribus procedatur: ponatur Deum nolle actiū A. esse in B. præterenti instanti, quod C tamē potuit fecisse in B. tunc necesse est eum sic nolle. Causa huius necessitatis non potest assignari ex parte rei noluta, cum ipsa non sit, quare nec causat. Item codem casu terento impossibile est Deum sive A. esse in B. aut fuisse ante B. aut futurum fuisse, vt esset in B. velante, & semper prius poruit ista sive. Quæ ergo est causa ita impossibilitans nouiter voluntatem diuinam? Non res illa, non ens, cum penitus nihil causat, nec potest impossibilitare voluntatem creatam. Item absurdum videatur, & cunctorum auribus excrandum, quod aliqua res debilis, & quod videtur indignus, aliqua priuatio pura rei omnipotentem ad impotentiam tantā necessitatē, vt non possit nunc nec vnquam in futurum producere seu habere actum voluntatis intrinsecum, quem potuit semper ante; nec nunc aut vnquam sive, quod prius potuit semper sive. Nunc enim nec in futuro potest producere, nec habere intrinsecè taliter actum. Volo quod hæc dies nunquam fuit futura, præfens, neque præterita; nunc etiam nec vallis futuris temporibus potest producere nec habere taliter actum intrinsecum voluntatis. D Volo quod A. fuit futurum ad effundendum in B. velante; volo quod A. sit in B. volo quod A. fuit ante B. & semper ante potuit tales actus non temporaliter, sed æternaliter producere & habere, & æternaliter non temporaliter ita sive: quid ergo ab omnipotente tantam potentiam irreparabiliter abstulit? Quid ita insuperabilem indissolubiliter alligavit? Quid tantum dominium eius intrinsecum super suam propriam voluntatem insanibiliter mutilavit? Quid summanū libertatem necessitatis & impossibilitatis huiusmodi infimæ feruunt inalleuabilitatem subiugavit? Absit quod aliquis vel leviter cogiteret, quod aliqua creatura hoc faciat, vel aliqua priuatio creaturæ. Assignantium vero causam necessitatis prædictæ, ex parte relationis, aliqui ponunt eam positivam, & aliqui priuatiam. Primi dicunt, quod ex præsentia seu præteritione rei consurgit una relatio realis vel rationis, quæ est causa istius necessitatis in voluntate diuina. Sed contra istam responcionem possunt reduci argumenta quæ contra priorem. Illa quoque relatio vel est aliquid, vel nihil. Si nihil, nihil causat, nihil necessitat; si aliquid, illud consurgit ex re ab soluta præsenti vel præterita; ergo ipsa originaliter necessitat ita Deum. E Quicquid enim est causa causæ, est causa causati; sic igitur responsio prima redit. Item illam relationem, si sit aliquid, potest Deus destruere: alias enim Deus & creatura similiter esset potenter ad aliquid faciendum, quam ipse Deus ad idem defluendum, quod non videtur, cum sit omnipotens ad quocunque, qua deflustra & ista responsio destruetur. Item præteriti ad voluntatem diuinam non est aliqua relatio realis, quia non est extrellum reale in quo possit fundari, quia præteritum iam transiit in non esse, nec potest fundari in voluntate diuina, quia tunc potius diceretur relatio voluntatis diuinæ ad præteritum, quam è contra; & quia tunc Deo adfert, accideret, & inhæreret relatio nova realis, quare & esset mutabilis, contra quintum & vicesimum tertium primi. Quare & Augustinus 5. de

Trinit. 4. & 5. ostendit quod non omne, quod dicitur de Deo, dicitur de eo secundum substantiam, quia quædam dicuntur de eo secundum relationem, ut pater in personis diuinis: nihil tamen dicitur de eo secundum accidentem, quia non mutabiliter. Vnde cap. 4. sic dicit, Nihil itaque accidentis in Deo, quia nihil mutabile aut amissibile, nihil in eo secundum accidentem dicitur, quia nihil ei accedit; nec tamen omne quod dicitur, secundum substantiam dicitur; in rebus autem creatis atque mirabilibus quod non secundum substantiam dicitur, restat ut secundum accidentem dicatur. Omnia enim accidentia eis quæ vel amitti possunt vel minui. Et sequitur capit. 5. In Deo autem nihil quidem secundum accidentem dicitur, quia in eo nihil mutabile est aut amissibile; nec tamen omne quod Deus dicitur, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non est accidentem; quia & ille semper pater, & ille semper filius, & ita semper, quia semper natus est filius, nec capit unquam esse filius, quod si aliquando esse cœpisset, aut aliquando esse delinqueret filius, secundum accidentem diceretur; & qui pater non dicitur pater nisi ex eo quod est ei filius, & filius non dicitur filius nisi ex eo quod habet patrem, non secundum substantiam hæc dicuntur, sed adiuuicem ista dicuntur, neque tantum secundum accidentem, quia & quod dicitur pater, & quod dicitur filius æternum atque incommutabile est eis. Et infra eiusdem vlt. mouet questionem de relationibus temporalibus in Deum & creaturam, secundum quas temporaliter ad invicem referuntur, quomodo illæ non sunt accidentia, quoniam nihil accedit Deo temporaliter quia non est mutabilis. Et respondet quod hoc est, non quia ipsi substantia Dei aliquid temporaliter accidat, sed illi creature ad quam dicitur relatiæ; quare finaliter sic concludit, quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relatiæ dici non secundum accidentem Dei, quod ei aliquid acciderit, sed plane secundum accidentem eius, ad quod dici aliquid Deus incipit, ipse mutatur, Deus autem ablit ut aliquem temporaliter diligat, quasi noua dilectione quæ in ipso ante non erat, apud quem nec præterita transferunt, & futura iam facta sunt. Et per hoc totum innuit tertium modum eorum quæ dicuntur ad aliquid, sicut mensurabile ad mensuram, scibile seu scitum ad scientiam, & "sensibile seu sensatum ad sensum, ut docet Philolopbus 5. metaphys. 20. quæ ideo relatiæ dicuntur, ut utræ verbis Auerrois, non quia relatio est in substantia virtusque relatiæ, sed in substantia alterius tantum, & in altero propter aliud, id est alterum, puta scitum seu sensatum referunt ad scientiam seu sensualem tantum propter relationem alius relatiæ ad ipsum. Nam quum quicquid scitur nouiter aut sentitur, nihil nouum causatur in eo, sed in sentiente tantummodo vel scientie, & per illud solum referunt ad ipsos: non est ergo aliqua noua relatio realis inter Deum & præteritum, quæ ipsum necessitat ad volendum, nec etiam aliqua noua relatio rationis, quia non in Deo, cum omnino || similiter intrinsecè semper se habeat, quia aliter esset mutabilis, ut præcedentia docuerunt, nec in rebus præsentibus: ponatur enim quod Deus totum annibiles uniuersum: nec in rebus præteritis, cum nihil sint omnino, nec quicquam omnino D sit in eis aliqua illarum. Item tanta est relatio futuri ad voluntatem diuinam sicut præteriti, ergo tantum necessitat. Item relatio, ut dicit Averroes super 12. metaphys. comment. 20. est debilioris esse alijs prædicamentis, sed alia prædicamenta absoluta non necessitant voluntatem diuinam, ut patet contra responsonem priorem. Item tunc Deus necessitat ad volendum illam relationem, aut ergo per seipsum, aut per aliam; si per seipsum, eadem ratione sic posset necessitari per absolutum ad ipsum volendum, maxime cum absolutum sit melius & magis volubile, magisque motuum voluntatis: si per aliam, erit processus necessario sine fine. Ponentes vero causam priuatiam ex parte relationis, dicunt Deum non posse velle de quoquam præsenti ipsum non esse, nec de quoquam præterito ipsum non fuisse, quia hoc non est volubile. Sed isti non rectè tangunt causam questionem; quæ sita namque primo fuit causa, quare necessitatem est Deum velle hoc esse, vel hoc fuisse, non quare non potest velle contrarium. Licit enim Deus non posset velle contrarium, posset tamen, ut videatur, secundum istam responsonem non habere hoc velle, sicut homo potest non velle hoc esse, lict non velit hoc non esse. Item nulla relatio creata, seu extrinseca necessitat Deum ad volendum, sicut contra responsonem proximam est ostensum; ergo nec alicuius talis relationis primaria necessitat eum ad non volendum, cum priuatio talis non sit potentior super voluntatem diuinam, quæ habitus. Itē causa quare hoc non est pro nunc volubile, est quia hoc nunc est; quare & pro nunc necessitate est hoc else: hæc enim affirmativa est prior ista negativa & causa illius: aliqua enim necessitatem debet else, ut 13. primi docet: existens ergo huius rei est causa originalis impossibilitatis Deū volendi hoc nunc non esse, & necessitatis non sic volendi. Quare res extra est causa impossibilitatis & necessitatis in voluntate diuina, sicut responso 1° dixit. Itē eadē ratione necessitate est Deū nunc velle hoc else, quia hoc non est, non potest nunc non esse volubile, & hoc est quia necesse

Augustinus.
|| talibus
alias taliter.

|| sensibile

|| simili-
citer

Averroes.

C

E

- A *necesse est nunc hoc esse volubile, & hoc quia necesse est hoc esse, & hoc quia hoc est. Hoc enim est, est originale & primariū antecedens, ex quo à priori & causaliter ha.c omnia cōsequuntur, sicut in simili, proximo est deducitū, quare &c. sicut ibi. Itē vt clarissimum arguitur, ista respōsio habet necessariò dicere consequēter, quod ideo Deus necessariò vult hoc esse, quia necessariò est volubile istud esse, & causa originalis istius est hoc nūc esse, quare hoc nunc esse necesse sit Deū velle, quia quicquid est causa causati est causa causati ; & sic responsio prima tedit. Item tunc quālibet res existens necessitatē Deum velle, & quālibet res actiua, qua aliam potest producere, potest necessitatē, & impossibilitate voluntatem diuinam, sicut responsio prima dixit. Item pura & sola priuatio nunquam est causa alicuius positivi, quare nullius actus necessitatē in voluntate diuina. Item hoc nunc non esse est volubile ab homine, & aliquando fuit volubile à Deo, quia non est simpliciter & per se non volubile, seu inuolubile ab eo, & nunc non est volubile à Deo, sed non volubile seu inuolubile ; ergo aliqua est causa istius mutationis,*
- B *& huius negationis & priuationis est aliqua affirmatio & potentia prior & causa, vt 13. primi docet, & illa non potest ponи, nisi ista res absoluta nunc existens, vel aliquid respectuum in ea, & sic credit prima responsio vel secunda. A signantes verò causam necessitatē præmissæ ex parte Dei tantum, & intrinsecam ipsi Deo quadrupliciter variantur. Nam primi dicunt hoc esse ex natura diuina : Deus enim, vt dicunt, est talis naturæ, quod presenti re vel præterita necessariò vult ipsam esse vel fuisse. Sed si hoc sit purè naturaliter & intrinsecè tantum Deo, cùm agens purè naturaliter dispostum semper similiter, paſſo quoque disposito semper similiter, semper sit similis actio, cùm nulla causa dissimilitudinis possit dari, sicut & docet Philosophus 9. Metaphys. i o. sed omnia purè naturalia Deo intrinseca semper similiter disponuntur, cùm per quantum primi sit immutabilis in natura, semper necessitatur equaliter ad volendum. Hęc autem ratio confirmatur, quod secundum Philosophum 2. de generatione & corruptione cap. penult. Idem & similiter habens, semper idem innatum est facere.*
- C *& 5. Metaphys. 2. ostendit, quod idem e' causa contrariorum, sed per dispositiones diuersas; natura verò diuina disponit semper similiter. Nec potest quis dicere quod natura Dei alter intrinsecè dispossit præsente re vel præterita, quām ipsa futura, quia tunc esset mutabilis, & quia tunc hoc esset ex præsentiā vel præteritione ; ergo ipsa esset causa necessitatis in voluntate diuina, quod prius est destrūtum. Secundi verò ponunt hoc esse ex parte veritatis diuinæ, quæ sicut res præsens & præterita, ita necessariò se habet, ita necessariò exigit vt Deus conformiter semper velit. Hęc autem responsio potest redargui sicut prior, quia veritas diuina naturaliter purè sumpta semper intrinsecè similiter omnino se habet. Item secundum istam responsionem causa istius est veritas necessaria ex parte rei præsentiā vel præteritione, & causa originalis istius est existentia talis rei ; ergo & ipsa est originalis causa necessitatis in voluntate diuina, quod erat superius reprobatum. Item veritas Dei intrinseca respectu futuri tanta est, & intrinsecè similiter omnino se habens sicut respectu præteriti vel præsentiā ; quare*
- D *tam necessaria & tam firma. Non enim potest intrinsecè aliter se habere nisi propter existentiam vel præteritionem rei extrinsecæ, quod non potest, cùm nullo modo ab illa dependeat nec causetur, cùm hęc sit inferior veritas, illa superior ; hęc causata, illa incausa ; hęc posterior, illa prior, sicut vndeclīnum & duodecīnum primi docent. Tertii autem credunt, quod hoc sit ex parte voluntatis diuina, scilicet, quia vult se necessitari ad volendum præsens esse, præteritumque fuisse. Sed si quando res venit & præterit velit se necessitari ad sic volendum, vel hoc vult necessariò, vel liberè secundum contradictionem. Si necessario, vnde sibi illa necessitas ? Et reddit pristina difficultas, quia processus infinitus in talibus voluntatibus non est dandus. Si liberè secundum contradictionem, potest non sic velle ; quod si ponatur, non necessitatur, sicut hypothesis ista dicit. Item sit A. voluntas qua Deus vult nunc hoc esse liberè secundum contradictionem, & B. voluntas qua vult se necessitari ad A. vel ergo B. est voluntas nunc noua vel antiqua, & æterna ; non est nunc noua, vt 23. primi monstrat. Si est æterna, vel ergo illa æterna æternaliter ante fuit libera secundum contradictionem, vel necessaria ; si libera, vnde ergo nunc est necessaria ? Et reuertitur difficultas. Si fuit æternaliter necessaria, & ex illa semper necessariò sequebarur A. nunc fore, & ex A. hoc fore ; quare sicut prius erat ostensum, æternaliter fuit necessarium A. nunc fore, & hanc rem nunc fore, & ita de quoconque futuro, cuius oppositum hypothesis supponebat. Item posito quod harum duarum volutionum Dei, quarum vna vult rem esse vel fuisse, & altera se necessitari ad sic volendum, si haberet tantum primam, adhuc necessariò vellet rem esse vel fuisse, sicut res necessariò esset aut fuisse. Posito namque, quod haberet volutionem hanc solim, volo hoc esse aut fuisse, necessariò ita vellet. Item sola Dei voluntas, qua vult rem fore in A. instanti futuro, sufficit ad producendum illam in esse in A. sicut decimum primi & corollarium eius*

eius docent, & quia aliàs non esset omnipotens, quod si ponatur, responsio destruetur. Item A eadem ratione posset necessitare se similiter ad volendum omnia futura, & ad omnia producendum. Quis ergo nouit sensum Domini, vel quis consiliarius eius fuit in tantum ut audeat dicere non sic fecit? Item eadem ratione posset se necessitate similiter ad non faciendum, & impossibilitate ad faciendum quodecumque quod non est facturus, & ita posset reddere omnipotentem tam importentem, ut non possit leuare festucam, volendo scilicet se ne. etsiari ad volendum nunquam leuare festucam, vel impossibilitati ad volendum se leuare festucam. Item cum Deus non possit necessitari ad volendum futura, & potest ad praesentia, & nulla causa ex parte Dei intrinseca potest dari, propter immutabilitatem eius omnimodam, aliqua causa extrinseca erit danda, & nulla nisi res extra, sicut responsio prima dixit. Item res praesens vel præterita necessariò presupponitur ad istam necessitatem in voluntate diuina; ergo est aliqua causa illius, sicut ostensum fuerat quanto primi, & sic responsio prima redit. Quarti vero affirmant hoc esse ex parte modi volendi in Deo. Dicunt enim quod vult futurum quasi B futurè, scilicet per talen actum volo hoc fore; praesens vero & præteritum quasi praesentialiter & præterite, id est, per tales actus volo hoc esse, volo hoc fuisse; quorum modorum primus, vt dicunt, facit libertatem secundum contradictionem, alii vero necessitatem secundum alteram partem tantum. Sed istud non est verum, quia omnino similiter, & non aliter intrinsecè vult primò hoc fore, secundò hoc esse, & tertio hoc fuisse: alias enim intrinsecè mutaretur, contra quintum, vice limini tertiū, & vice limini quintum primi. Item si Deus alter intrinsecè velle præterit, praesentia, & futura, aliter intrinsecè ea || sciret, contra prius ostensa vice limni tertio & vice limni quarto primi. Item etsi illi modi volendi essent diuersi, nulla posset causa extrinseca assignari, quare vnuus esset liber & non aliud, cognitio, potentia, voluntua, & omnia intrinseca requisita sint æquè potentia, æquè efficacia, & per omnia æquè firma respectu vnius, sicut & respectu alterius, nec potest assignari causa extrinseca, quia tunc rediret prima responsio vel secunda. Item Deus vult praesentialiter hunc viatorum esse prædestinatum, & præterite hunc fuisse prædestinatum, ergo vult necessariò istsi modis, ergo iste viator necessario est prædestinatus, quare & necessario est saluandus, cum hæc ambo ex antecedente necessario necessariò consequantur. Et similiter potest argui de quoconque futuro, quod ipsum necessariò veniet, qui de quoconque tali Deus & vult praesentialiter & præterite voluit tales propositiones esse veras fuisseque veras, hoc crit, est verum; hoc crit, suis verum; quare necessariò vult & voluit istsi modis, unde necessariò sequitur quod hoc erit. Et idem est si A. ponatur voluntu, qua Deus vult hoc fore, & B. voluntu qua vult A. esse vel fuisse, quod B. est necessaria &c, sicut prius. Quare alij perpendentes causam necessitatis premisse non posse sufficienter assignari ex parte rei solius, nec Dei solius, assignant eam mixtum inde. Sed præcedentibus statibus istud stare non potest, quoniam omnis effectus causatus à duabus causis, aut causatur partim ab una & partim ab alia, aut ab utraque secundum se rotum, sicut actus voluntatis creatæ totus efficitur à voluntate creata & totus ab increata similiter, sicut corollarium 20. secundi monstrauit, sed necessitas supra dicta non causatur partibiliter ab his causis, quia nulla potest ibi partibilitas assignari. Nec potest quis fingere quod partibilitas similitudinaria & imaginaria secundum intentionem & remissionem est ibi ponenda; quia sit A. illa necessitas, & B. pars eius primaria causata à Deo, & C. reliqua pars eius causata à causa secunda; aut ergo A. est infinitæ intentionis, aut tantum finitæ. Si infinitæ, ergo & tam B. quam C. quia statuerum non sit infinitum, sed tantum finitum, sit illud C. sicut magis videtur, tunc B. est simpliciter infinitum: alias enim ex ipso & C. non componetur simpliciter infinitum, quia finitum adiunctum finito facit tantum finitum, sicut potest Mathematicè demonstrari. Ostensum est etiam primo primi, nullam formam posse esse infinitum simpliciter intenciuè: nec potest concedi, quod B. pars A. necessitatis prædictæ est simpliciter infinitum, quia necessario finitur in copulatione C. cum ipso. Ibi enim de necessitate est aliquis gradus, qui est finis communis & terminus utriusque, sicut & aliquis punctus esset in continuo ducatur linearum talium. Et quia B. est pars A. quare & minus illo; sed nullum infinitum simpliciter est minus aut maius alio simpliciter infinito, sicut testatur Philosophus multis locis. Si vero dicatur in primis, quod A. non est simpliciter infinitum, sed secundum quid tantum, potest refelli per idem, quoniam si tam B. quam C. sit omniquaque finitum, ergo & A. constitutum ex illis, sicut superius est argumentum. Quare forsitan dabitur, quod A. est simpliciter & omniquaque finitum; sed tunc A. posset augeri, & esse maius & melius, cum A. sit bonum in Deo, quia per tertiam partem corollarij primi, primi nihil aliud est in eo; non ergo omne bonum in Deo est in eo optimum possibile, nec summum, contra quartam partem corollarij supradicti; quare nec Deus temper necessario optimus permaneret, contra sextam partem

|| forent

- A** partem corollarij memorati. Anselmus quoque Monolog. 16. Palam est, inquit, quod quodlibet bonum summa natura sit, summè illud est; illa est ergo summa essentia, summa vita, summa ratio, summa salus, summa iustitia, summa sapientia, summa veritas, summa honestas, summa magnitudo, summa pulchritudo, summa extensis, summa immutabilitas, quare & summa necessitas supradicta. Item si Deus nouiter hic est tantum partibiliter, causaret in voluntate sua necessitatem huiusmodi, ipse esset mutabilis, sicut superius est ostensum. Item volunta posteriora non sunt causa totalis, nec etiam partialis voluntatis diuinitat, sicut vicelimum primi docet, nec quicquam agunt in illam, quare nec eam necessitatem villo modo. Ostensum est etiam contra responsiones priores, quod res extra non sunt causa necessitatis istius, quare nec causa etiam partialiter effectiva. Nec potest quis dicere quod tam Deus quam resextra causant istam necessitatem secundum se totam, quia utrumque est reprobatum superius contra responsiones praemissas. Item Deus disponitur omnino similiter, & penitus non aliter, quantum est ex parte sui intrinsecè, nunc existente hac re, quam prius, sicut ostensum est supra; ergo illa noua necessitas in voluntate diuina causatur totaliter à re extra. Item remota omni noua causatione ex parte Dei intrinsecè, & tantum posita re praesenti, ponetur illa necessitas, sicut precedentia manifestat; ergo positio sola re est causa sufficiens necessitatis istius. Item quod Deus mixtum cum re extra praesenti necessitatem hanc causeret, vel est liberè secundum contradictionem, vel necessariò. Si liberè, potest non sic causata stante re praesenti, & tunc vel non erit talis noua necessitas, quod est contra primam hypothesis, vel si erit, causabitur à re sola, quod responsio ista negat. Si necessariò, vnde sibi illa necessitas? &c. sicut contra responsionem sextam præmissam. Item quod Deus mixtum cum re praesenti causeret necessitatem huiusmodi, vel hoc est purè naturaliter vel voluntariè. Si naturaliter, hoc reprobabitur, sicut responsio quarta prius. Si voluntariè, sicut ergo quod per A. voluntem seu actum intrinsecum voluntatis: Aut ergo A. est noua voluntio vel extera, &c. sicut contra responsionem sextam in simili argumento. Item si sic esset, hoc maximè videtur contingere, quia Deus causeret rem praesentem, & illa ulterius causeret istam necessitatem in voluntate diuina; ergo res praesens, tanquam causa instrumentalis, media & secunda, totam hanc necessitatem causaret, quod superius est destrutum: Item res praeterita nihil est, quare nihil causeret, neque necessitat separatum nec mixtum. Res etiam, quae nunc non est nec unquam fuit, potuit tamen nunc esse & prius fuisse, nihil est nec fuit, ergo nihil causeret separatum nec mixtum, quare nec sic diuinam necessitat aut impossibilitat voluntatem, &c. quae contra primam responsionem similiter sunt arguta. Alij vero videntes nullam causam necessitatis huiusmodiationabiler posse dari, dicunt nullam esse causam illius, quare nec aliquam causam illius conquarendam, nec aliquam aassignandam, quod & per exempla confirmant: Deus, inquit, aliquando creavit mundum, sed quare tunc? Deus etiam est nouiter creator & Dominus huius rei, sed quare? Quid efficit eum talen? Quasi diceret, nulla causa. Sed istud neque Philosophie, neque Logice, neque Theologie potest dici: omnis enim mutatione causa habet, sicut tota Philosophia testatur. Nam alijs leuitate consimili posset dici, quod nullus motus, nulla actio, vel passio, & vniuersaliter quod nulla mutatione aliquam causam habet: hic autem est mutatione; nam transitus de uno contradictoriorum in reliquum sine mutatione esse non potest; sed Deus prius fuit libere & non necessariò volens istud, nunc autem est non libere, sed necessariò volens istud. Quod autem transitus de uno contradictoriorum in reliquum necessariò mutationem requirat, Logica clare docet. Sit enim A. ista, Deus non est necessario volens istud, & B. ista, Deus est necessario volens istud, & C. hoc instantis, & secundum illud vulgarissimum Logicum, Eo quod res est, vel non est, est oratio vera vel falsa; quare si totaliter & omni modo similiter ita sit ex parte rei signata per A. & B. in C. sicut sicut & è contra; & A. fuit verum ante C. & B. falsum, ergo & in C. vel si A. est falsum in C. & B. verum, ergo & similiter modo ante, ergo hæc responsio facit contradictionia simul vera, & etiam simul falsa, & tandem propositionem simul veram & falsam. Item B. prius fuit falsum, & nunc est verum, ergo aliqua est causa huius, & hæc necessario est, quia prius non fuit ita realiter, & modo est ita; ergo aliter est ex parte rei nunc quam prius, ergo per aliquam mutationem, ergo per aliquid mutans, ergo & per causam. Ad idem potest similiter argui || Illud iuxta processum Philosophi 4. Metaphys. contra negantes prima principia disputantes supponendo nomina habere significaciones determinatas & certas. Quamdiu ergo significatio, seures significata cuiuscunque nominis integre permanet, nomen similiter permanet, & è contra; simul ergo accedunt, & simul recedunt, quapropter nunquam sit acquisitione vel perditio nominis alicuius sine acquisitione vel deperditione alicuius significacionis seu significati illius, quare nec sine mutatione aliqua qualicunque. Item exempla eorum neque Philosophiam,

cam, neque Theologicam sapiunt veritatem. Philosophicè namque loquendo, Agens rationabile certo tempore agit ad extra, quia tunc vult; unde Philosophus 9. Metaphys. 10. dicit, quod potentiae factiæ cum ratione sunt contrariorum, & obijicit, quare simul facient contraria; hoc autem impossibile; & responderet innuendo consequentiam non valere, quia aliquid aliud requiritur quod determinet potentiam ad unam partem, scilicet voluntas, & quando per illam determinatur, tunc facit alterum, non utrumque; illa ergo voluntas determinans est causa quare tunc hoc facit, unde respondendo sic ait; Necesse ergo alterum aliquid esse quod proprium est, dico hoc autem appetitum aut prohæresin: quod enim desiderauerit principaliter, hoc faciet, quando vt possit extiterit: quare potens secundum rationem omne necesse quando desiderat, cuius haber potentiam, & vt haber, hoc facere; Deus autem cum ratione & rationabiliter fecit mundum, quando aeternalter voluit se facturum, igitur quia tunc voluit, tunc & fecit, quod & patet completius nono primi. Vnde & Apocalyp. 4. Tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt. Et Augustinus 1. de Gen. contra Manichæos; Voluntas Dei omnium, quæ sunt, ipsa est causa. Qui ergo dicit, quare Deus fecit cœlum & terram? respondendum est, quia voluit: voluntas enim Dei causa est cœli & terræ. Item eadem ratione habent dicere consequenter de quoconque quandocunque creato seu facto à Deo, quod nulla est causa quare tunc fit vel creatur, & hoc videtur destruere causam efficientem & finaliem in Deo, vel ponere ipsum agere casualiter & fortuitò omni tempore & instanti: sed causam efficientem in Deo ostendunt præmissa, & illud Ioh. 1. Omnia per ipsum facta sunt, cum tertio, quarto, & nono primi: Et causam finaliæ in Deo probant multæ autoritates Philosophicæ & Theologicæ vicesimo quinto primi conscriptæ.

Parabola. Vnde Parab. 16. Omnia properetem ipsum operatus est Dominus. Et Apoc. 1. Ego sum Alpha & Omega, principium & finis. Quod verò Deus non agat casualiter vel fortuitò, quous tempore vel instanti, octauum & nonum primi cum vicesimo septimo, vicesimo octauo, & vicesimo nono docent. Vnde & Ecclesiast. 3. Omnia tempus habent: sed à quo, nisi C ab illo qui in mensura, & numero, & pondere cuncta disponit? Quare & Augustinus 22. de Ciuit. Dei 2. sic dicit, Antequam veniat tempus quo voluit vt fieret, quod ante tempora vniuersa praecivit atque disposuit, dicimus fieri, quando Deus voluerit. Et si adhuc obijcant, quod illius voluntatis nulla est causa, quare nec necessariò prædictæ, hoc nullum debet mouere, quia illa Dei voluntio est æterna, sed illa necessitas est nouella, quare & aliquam causam habet. Quod etiam Deus nouiter est Creator & Dominus, causam habet, causam, inquam, formalem & efficientem similiter. Deus enim dicitur nouiter relatiuè Dominus huius rei, & non per relationem nouam accidentem nouiter ipsi Deo, sed tantummodo creature, sicut contra secundam responsonem superius est ostensus. Ipsa ergo relatio consurgens ex creature, quæ necessariò subiicitur diuino dominio, est causa formalis extrinseca atque impropria, quæ Deus formaliter dicitur Dominus huius rei. Hæc quoque relatio habet causam efficientem, effetricem scilicet huius rei, ex qua ista relatio necessariò pullular & emanat. Cùm D ergo querunt, quis fecit Deum Dominum huius rei: dico, quod ille, qui fecit hanc rem. Fecit enim quod àmmodo istam relationem, quæ Deus dicitur Dominus huius rei; sicut qui dat Iohannem hanc rem, facit eum Dominum huius rei; qui videt Iohannem vel intelligit, facit Iohannem visum & nouiter intellectum: Deus ergo facit ipse seipsum Dominum huius rei faciendo hanc rem, ex qua necessariò oritur relatio supradicta, sicut & Iohannes ipse facit seipsum Dominum huius rei faciendo hanc rem suam. Cuius exempla satis authentica scriptura canonica sepe profert. Vnde Psalmo 9. Factus est Dominus refugium pauperi: 17. Factus est Dominus protector meus: 29. Dominus factus est adiutor meus: 89. Domine, refugium factus es nobis: Et 117. Factus est mihi in salutem, cum multis similibus multis locis. Quod ergo Deus nouiter dicitur * relatiuè ad creaturem, est propter nouam causam & nouam mutationem ex parte creature, sicut & in quoconque quod dicitur nouiter relatiuè. Hoc enim est vel propter nouam mutationem in eo quod sic nouiter dicitur, vel in illo ad E quod nouiter sic dicitur, sicut apparet de relatiuis tertij modi, vt potest haberi à Philofopho 5. Metaphys. 20. & ab Auerroë ibi, sicut erat superius allegatum, & 5. Phys. 10. vult, quod vbi est noua relatio, sit mutatio & motus, saltus in altero relatorum, sicut exemplificat ibi Averroë de columna, quæ primò est in dextro Socratis, & post vertitur ad sinistram, per hoc quod Socrates transfertur in loco. Eandem quoque sententiam Boetus de Trin. vlt. planè docet. Quare & Augustinus 5. de Trinit. vlt. ostendit quod quando Deus incipit temporaliter relatiuè dici ad creaturem, hoc est per mutationem in creatura, non in Deo: vnde sic ait, De illa communibili Dei substantia debemus accipere, vt dicatur relatiuè aliquid ad creaturem, vt quamvis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur,

* Deus

- A intelligatur, sed illi creature ad quam dicitur, Domine, inquit, refugium factus es nobis : Refugium ergo nostrum Deus relativè dicitur. Ad nos enim referuntur, & tunc refugium nostrum sit, cum ad eum refugimus ; nunquid tunc sit aliquid in eius natura quod antequam ad eum refugerimus non erat ? In nobis ergo sit aliqua mutatio : sic & Pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regenerarum : substantia itaque nostra mutatur in melius, cum huius efficiuntur ; simul & ille Pater noster esse incipit, sed nulla sive commutatione substantiae. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod ante non dicebatur, manifestum est relativè dici, non tamen secundum accidentem dici, quod ei aliquid acciderit, sed planè secundum accidentem eius, ad quod dicitur aliquid Deus incipit, ipse mutatur. Exempla ergo istorum non continent veritatem, nec etiam conueniunt exemplatu. Ita enim exempla sunt de relationibus ex creature nascentibus, & extrinsecis ipsi Deo. Necessestas vero prædicta in voluntate diuina ex nulla creatura causatur, sicut superius est ostentum, quod & ista responsio confitetur. & est
- B intrinsecā ipsi Deo. Hæc igitur per methodum libertatis & necessitatis voluntatis diuinae contra hypothesis principalem.

C A P. XXXI.

Reuocat eandem per viam necessitatis & contingentiae intellectus scientiaeque diuinae.

C Ontra eandem quoque hypothesis potest similiter argui per viam necessitatis & contingentiae intellectus scientiaeque diuinae. Nam ante præsentiam seu præteritionem rei Deus contingenter sciuit eam semper tuisse futuram & fore; sed in eius præfencia seu præteritione necessariò scit eam tempore tuisse futuram, & esse vel fuisse; ergo tunc aliter intrinsecè scit quam prius, quod est contrarationes præmissas, & contraria auctoritates superius memoratas. Nec aliqua rationalis causa huius necessitatis nouella in diuina scientia poterit alsiqui arti prohibere: nubus rationibus de necessitate nouella in evolutione seu voluntate diuina, si ad diuinam scientiam congruè transferantur, decimo quinto primi, atque decimo sexto succurrente. Nec sine causa rationabili potest necessitas talis ponи, sicut contra responsonem ultimam est ostentum. Item si diuina scientia respectu futurorum sit contingens ad utrumlibet. & respectu præsentium & præteriorum necessaria, Deus certius intrinsecè scit præsentia & præterita quam futura: hæc enim scira certiora sunt illis. Illa namque, quæ necessariò sunt aliquia, sunt certiū talia quā illa quæ contingenter ad utrumlibet tantum sunt talia : nam hæc non possunt non esse talia, illa possunt; Deus ergo perfectius scit præsentia & præterita, quām futura. Nam scire quid certè est perfectius, quām incertè; quare Deus intrinsecè mutatur & melioratur de novo; nec etiam scit futura summè certè, nec summè perfectè. Huius

|| autem

Ecclesiastici
scit.

D || 15. ac 20. primi docent. Quapropter & Sapiens Ecclesiastici 23. Domino, inquit, Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita, sic & post perfectum respicit omnia; sic inquit, & non aliter. Vnde & Augustinus 15. de Trinit. 13. Nec, inquit, aliter sciuit creata quām creanda: non enim eius sapientia aliquid accedit ex eis, ita ut scriptum est in libro Ecclesiastico, Antequam crearentur, omnia nota sunt ei, sic & postquam consummata sunt; sic inquit, non aliter. Qui & quanto super Gen. ad literam 18. Ipsi, inquit, Deo non audeo dicere alio modo

E innomis cùm ea fecisset, quām illo quo ea nouerat, vt laceret, apud quem non est commutatio nec momenti obumbratio. Quare & Petrus 1 sentent. dist. 35. Sciuit, inquit, Deus ab æternō æternū, & omne quod futurum erat, & sciuit immutabiliter; scit quoque non minus præterita vel futura, quām præsentia, & sua æterna sapientia & immutabilitas scit ipsa omnia quæ sciuntur.

C A P. XXXII.

Reducit eandem per viam immutabilitatis voluntatis diuinæ.

Et viam etiam immutabilitatis voluntatis diuinæ potest eadem hypothesis impugnari. Nam si Deus posset nolle priuatuer, seu etiam posse pro nunc præsentia ista esse, quæ nunc vult esse, & præterita illa fuisse quæ vult fuisse, & ammōdō semper nolle illa præsentia atque præterita fuisse futura, quæ semper ante volui fuisse futura, esset mutabilis, sicut & omnes Autores huius hypothesis consententur. Sed similiter omnino intrinsecè se habet voluntas diuina ad futura, sicut ad B præsentia vel præterita, ut potest haberi per prius ostensa tricelimo huius ; alia etiam te futura facta præsente vel præterita intrinsecè mutaretur contra vice-simum tertium primi libri ; ergo si futura quæ vult, & semper prius fore voluit, potest pro nunc & semper post nolle fore, non positis illis in esse, est mutabilis : vel è contra, si Deus sine sui mutatione, futura, quæ nunc vult, & semper prius voluit fore atque fuisse futura, potest pro nunc & semper post nolle fore ipsiis non positis, & nolle illa fuisse futura ; potest similiter sine sui mutatione nolle pro nunc præsentia ista esse, præteritaque fuisse, & semper post nolle hæc fuisse futura. Nam nulla causa vel ratio dissimilitudinis potest dari. Et si fortassis quis dicat hanc esse causam dissimilitudinis inter ista, quod nunc necesse est Deum velle & semper voluntate hoc præsens præteritumque fuisse futurum, & ideo, si post hoc nollet, necessariò mutaretur ; non sic ante de futuris ; ergo Deus aliter intrinsecè vult præsentia & præterita quam futura, & aliter intrinsecè eandem rem primò futuram, deinde præsentem, ergo est mutabilis. C Voluntas quoque diuina non est magis necessaria respectu præteriorum vel præsentium, quam futurorum, sicut tricesimum huius docet. Et si quis adhuc aliter dixerit, quod si Deus posset post hoc nolle de hac re præsenti vel præterita ipsam fuisse futuram, quam semper voluit fuisse futuram, & hoc faceret, ipsa res esset mutabilis, & necessariò mutaretur de fuisse futurum in non fuisse futurum, non sic autem de re futura ; quare & voluntas diuina hic necessariò commutaretur similiter & non ibi. Sed quare magis in hoc casu res præsens vel præterita mutaretur, quam res futura ? Nulla enim causa nec ratio potest reddi, nisi quia rem præsentem vel præteritam necesse est semper fuisse futuram, & Deum semper conformiter voluntate, & non sic de re futura, & sic ista responsio similis est priori. Rursum ad idem, Mutatio in effectu non est causa mutationis in agente, sed magis è contra, vbi fit mutatio in agente, & maximè in effectu voluntatis diuinæ : alia enim ad mutationem tuorum effectuum continuè mutaretur ; ipsa quoque est impossibilis, inalterabilis, immutabilisque omnino à suis effectibus variaveris, sicut vice-simum primi docet. Item istud videretur quasi una communis animi conceptio apud omnes ; omne quod est unius dispositionis, & potest esse oppositæ, hoc potest per aliquam mutationem, loquendo de potentia actuabili, & non penitus absoluta. Hoc videretur in omni alia materia tam absoluta, quam etiam relativa. Nam si hoc non est ens, vel homo, vel calidum, & potest esse, per aliquam mutationem hoc esse potest. Et idem appareret in omni specie relativa : nam si hoc non est duplex huius, vel pater, vel cognitum, & potest esse, per aliquam mutationem hoc potest, sicut tricesimum huius monstratur. Hoc idem non improbabiliter confirmatur, quoniam, ut videtur, si hoc non est tale, & potest esse, potest fieri tale, communiter loquendo de fieri, sicut Dominus refugium factus est nobis, ut idem tricesimum manifestat : omnis autem huiusmodi factio, mutatio videtur aliqualis, quia de uno oppositorum in reliquum transitus sive motus. Et causa huius totius quasi maxima inserta naturaliter omnibus hæc videtur, quia esse quod est, quando est, & non esse quod non est, quando non est, necesse est ; & similiter fuisse quando fuit, & non fuisse quod non fuit. In hoc enim consentiunt Logici, Philosophi, Theologi, & communiter totum vulgus ; & si necesse sit hoc esse aut fuisse dispositionis unius, & potest esse oppositæ, potest mutari, quia hoc non potest nisi per recessum à dispositione priori, tanquam à termino à quo, & accessum ad posteriorem, velut ad terminum ad quem motus. Et si quis dixerit illam maximam esse veram de prætentibus & præteritis duntaxat non dependentibus à futuro ; aduertat, quæso, hanc glossam nulla communis animi conceptione, nec vlla autoritate maiorum, sed tantum quibusdam sophistarum arguivis sustentati. Dei quoque voluntas nequaquam à futuris dependet, sicut vice-simum primi, & tricesimum secundi docebant, sed futura ab illa, sicut decimum quartum primi

- A** primi monstrat: nec aliter intrinsecè quoquis modo se habet diuina voluntas ad futura, quam ad præscientia vel præterita, nec è contra, sicut 30. huius claret. Præmissis igitur suppositis videatur, quod si Deus nunc est & semper fuit volens hoc fore, vel hoc fuisse futurum, & potest esse dispositionis oppositum, non posita re in esse, quod hoc possit per aliquam mutationem, & non ex parte voluntatis ante positionem eius in esse. Nam contradictionem includit quod aliquid mutetur de futuro in noo futurum, nisi per positionem eius in esse, sicut 18. huius erat ostensum; ergo per mutationem voluntatis diuinae. Poteritque similiter argui supponendo A. esse unum non futurum, possibile tamen fore, quod Deus sit semper nolens A. fore, & potest esse volens A. fore; ergo per aliquam mutationem hoc potest, & non per mutationem ex parte rei, quia illa ester de non futuro in futurum, contra 18. huius, ergo per mutationem voluntatis diuinae. Porro istas ratiunculas logicas transundo, idem ostendo per vnam Theologicam rationem, nempe si secundum hypothesin Deus semper voluit aliquid fore, & potest nunquam
- B** hoc voluisse, sed semper voluisse oppositum, sine mutatione quacunque; similiter ratione, postquam Deus dixit, promisit, & iurauit se facturum A. seu A. fore, potest non facere A. & possibilis est non fore sine mutatione, mendacio, vel periurio qualicunque. Potest enim nunquam sic dixisse, promisisse, neq; iurasse, sine mutatione quacunque: quod si ponatur, potest non facere A. sine mutatione, mendacio, & periurio qualicunque; quod videtur mendacium, & contrarium Theologicæ veritati. Nam Numer. 23. Balak volenti placasse Dominum, ut Balaam de suo cōsensu vel permissione maledixisset populo Israel, cui parum ante, Dominus bona, & benedictionem promisit, respondit Balaam, imo Dominus per Balaam. Non est Deus quasi homo vt mentitur, nec vt filius hominis vt permutteret. Dixit ergo, & non faciet? Locutus est, & non implebit? Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo; ergo si Deus quicquam promiserit, puta A. futurum, nisi illud impleret, esset mutabilis atque mendax. Secundum tamen prædictam hypothesin potuit Balak veraciter responde, et si Deus dixit & locutus est A. fore, potest esse quod nunquam hoc dixit, nec locutus est, & hoc sine mutatione quacunque: quod si ponatur in esse, licet non faciat A. sed eius oppositum, non sequitur quod mutetur aut etiam mentitur. Nec quisquam hoc dictum Balaam, quia malus fuit, tanquam non authenticum patui pendat, quia est dictum Domini summum auctoris, sicut & Caiphæ dictum fuit: nam Scriptura ibi præmisit; Cui, scilicet Balaam, cum Dominus occurrisset, posuissetq; verbum in ore eius, ait, Reuertere ad Balak, & haec loqueris ei; omnesque catholici tractatores dicta Balaam ibi pro Prophetijs ac dictis diuinis, & authenticis amplectuntur, quod & Ecclesia sancta facit, que in die Epiphaniæ sic canit, Balaam de quo vaticinans, Exibit || ex Iacob utilans, inquit, stella. Item Psalm. 88. Neque profanabo testamentum meum, & quæ procedent de lab. suis non faciam irrita: Semel iurauit in sancto meo, si Davidi mentiar; semen eius in æternum manebit. Vbi Dominus innuit per Prophetam, quod si semen Davidis non in æternum manerer, sicut ipse promisit atque iurauit, qd. ipse profanaret
- C** testamentum suum, & quæ processerunt de labijs suis faceret irrita, ac etiam mentiretur. Sed profanatio, irritatio, & mendacium mutationem important. Si tamen Dominus postquam promisit & iurauit hoc Davidi, posset hoc nunquam promisisse, neq; iurasse, posset hoc non facere absque profanatione testamenti, irritatione, vel mendacio qualicunque. Item Malach. 3. Ecce, inquit Dominus populo Israel, Ego mittam angelum meū & præparabit viam ante faciem tuā: & promittit alia bona multa, & ad confirmationem promissionis adiungit; Ego || enim Dominus, & non mutor, quasi dicceret, Ego non sum mutabilis, ergo faciam vobis ista, ergo è contra, non faciam vobis ista, ergo sum mutabilis, quod tamen secundum hypothesin nullatenus sequeretur. Licet enim Dominus ista promisit, potest esse sine mutatione quacunque; quod nunquam ista promisit; quod si ponatur, & si Deus ista non faciat, non mutatur. Item ad Hebr. 6. Abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deus, fortissimum iuratium habeamus: vbi supponit Apostolus, quod pollicitatio & iusurandum Dei, quibus promisit hæredibus certa bona, quæ sint A. sunt res immobiles, quas si non impleret exhibendo eis A. bona, mentiretur, quare & similiter mutaretur, quod tamen secundum hypothesin nullatenus sequeretur. Simus enim in medio tempore inter promissionem & exhibitionem A. bonorum, tunc secundum hypothesin, potest esse quod Deus nunquam promisit nec iurauit hæredibus A. bona futura; quod si ponatur, potest Deus illa nunquam exhibere hæredibus sine mutatione vel mendacio qualicunque. Ad hæc omnia || qui p[ro]sum fortasse quisnam breuiter respondebit, dicendo hæc omnia debere intelligi in sensu compositionis semper coniunctim, non in sensu divisionis sive diuisim, quia si Deus promissu[n]o impleret, ita quod ista duo concurrent, qd. Deus hoc promisit, & quod Deus hoc non impletat, mutatur atq; metitur: S[ic] diuisim

duisim tamen hoc, puta A. quod Deus præmisit, potest non implere siue non facere sine mutatione & sine mendacio, quia potest esse quod nunquam A. promisit. Sed autoritates præmissæ, si respiciantur interius, non loquuntur coniunctim, sed tantummodo duisim. Apollonus namque per præmissa voluit erigere hæredes ad fortissimum solatium, & firmissimam spem in Christo; Vt, inquit, per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habecamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incidentem usque ad interiora velaminis, vbi præcursor pro nobis introiit Iesus secundum ordinem Melchisedech, Pontifex factus in æternum: quomodo tamen haberemus fortissimum solatium, aut spem tutam ac firmam tantum in una oratione composita, in una cōditione, in una congerie dictionū, puta. Deus nō potest sine mutatione & mendacio [non] implere promissum existens promissū: .i. talis propulsio non est possibilis, Deus sine mutatione & mendacio non implebit promissū, vel si Dei quicquam promisit, & non implebit, mentietur aque mutabitur, Maxime cum illud, cui talis propositio seu conditionalis consolatoria, & speratoria, velut fundamento consolationis & spei totius inititur, scil. Dei promittere sit infirmius & instabilius re quacunque. Nam omnis res præsens sine præterita necessario est aut fuit: sed secundum hypothesin Dei promittere quod nunc est, & quod semper fuit, potest pro nunc non esse & nunquam fuisse. Imo videtur quod in hac parte minus solatium rationabiliter haberemus de promissis diuinis quam humanis. Nam si homo quicquam promiserit, saltem cum stipulatione solenni, aut iuramento, aliauc huicmodi cautione, si non satisficerit, potest redargui & conuinci tanquam falsus, mendax, & periuersus; Deus autem non sic, quia potest nunquam aliud promisisse. Quis enim catholicus præsumet assumere hanc spem, ad quam Apostolus nos inducit, esse in solis huiusmodi proportionibus, seu consequentijs, non in rebus? Nec sic sentit Apostolus, sed quod tute ac firmiter speremus rem ipsam promissam à Deo, sicut & Ecclesia tota sperat, & sic solatium fortissimum habeamus. Quare & Apostolus ostendens se non loqui de immutabilitate consequiæ conditionalis, siue huiusmodi propositionis compotata, sed de immutabilitate voluntatis, consilij, præmissionis, seu iuramenti diuini; Voleas, inquit, Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilij, interposuit iusserendum, ut per duas res immobiles, scil. pollicitationem & iuramentum, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus. Videtur igitur quod Apostolus intelligat, & loquatur diuinitus potius quam coniunctim, ad communem scil. hominum intellectum, qui est iste, quod quodcumq; promissum à Deo necesse est impleri, aut Deum mentiri, atq; mutari; verbi gratia, Deus promisit heri se facturum hominibus cras A. bonum, tunc hodie dicent & ita intelligent, Deus faciet nobis cras A. bonum, aut mentientur aque mutabitur; Malachias quoq; David, & Balaam, imo spiritus sanctus qui locutus est per istos Prophetas, videtur intelligere, & loqui similiter in autoritatibus recitatis: hæc eadem etiam possunt reduci contra eandem hypothesisin per viam immutabilitatis diuinæ scientiæ translatis nominibus competenter.

CAP. XXXII.

Mouet eandem per viam revelationis in verbo, & ponit sex responsiones concedentium revelationē in verbo, & arguit graviter contra.

Isigitur per viam actionis Dei intrinsecæ contra hypothesisin istam obiectis, restat per viam actionis eius extrinsecæ contra eandem objictere consequenter, per viam scilicet revelationis diuinæ & eius effectus. Hæc autem secundum doctrinam Patrum est duplex. Nam quædam est in verbo Dei, in ipsa scil. summa luce, summa veritate increata, in effectu sentia ipsa Dei; quædam vero in proprio genere creaturæ, in luce scil. inferiori creata. Primo ergo per viam revelationis in verbis; Ponatur siquidem Deum revelare vel revelasse in verbo Paulo A. fore cras, tunc Paulus aut videt aut vidit, scit aut sciuit A. fore cras, ergo necesse est eum sic videre aut vidisse, scire aut sciuisse, quoniam omnem actum humanum, quando est, necesse est pro tunc esse, & omnem actum humanum præteritū necesse est fuisse: alias enim qd. homo nunc vult & facit posset nunc non velle nec facere, & quod voluit & fecit, potest nunquam voluisse nec fecisse; quare & illud quod nunc est aut fuit, potest pro nunc non esse nunc, nec unquam fuisse, contra omnes Logicos, Philosophos, Theologos, & vulgares, quod & hypothesisis ista negat. Et si necesse

- A** necesse est Paulum scire aut sciuisse A. fore cras, necesse est A. fore cras: nam necessario sequitur, Paulus scit aut sciuit A. fore cras; ergo verum est aut fuit A. fore cras, ergo A. citaut fuit futurum cras, ergo erit cras, sicut patet per ostensi 18. huius. Tota igitur haec consecutio est necessaria, & primum antecedens limititer, quare & ultimum consequens, sicut 30. huius patet; ergo necesse est A. cras fore, quare & similiter ratione de quoconque futuro nunc est necessarium, & semper fuit necessarium ipsum fore, & de quoconque non futuro, ipsum non fore, cuius oppositum hypothesis supponebat. Ad ictud autem dupliciter responderetur. Nam quidam huiusmodi revelationem concedunt; alii vero negant. Concedentes autem revelationem huiusmodi respondent iuxta praedictam hypothesin consequenter, dicendo qd. sicut Deus per lucam ellenium nunc scit, & semper sciuit quodcumque futurum fore, & potest nunc pro nunc illud non scire nec vnuquam sciuisse, sed nunc & pro nunc scire & semper sciuisse eius oppositus; sic & homo vel Angelus, qui per eundem essentiam scit & sciuit quodcumque futurum fore, potest
- B** conformiter nunc & pro nunc illud non scire, nec vnuquam sciuisse, sed nunc & pro nunc scire eius oppositum priusq; sciuisse. Sed ista responsio videtur absurdia. Nam si sic esset, possibile esset Christum, Mosem, Paulum, & quemcunq; Prophetam, qui vidit secreta Dei in verbo, nquam quicquam ibi vidisse, nec scisse Prophetam, sed pleudophteram, & Antichristum, cui fuerit praeterius pessimus, Mahometem & quemlibet maledictum, qui nunquam aliquid ibi vidit, omnia Dei secreta ibi viaisse, satisq; exsum Propteratum. Haec etiam responsio non curat, quoniam si Paulus scit & sciuit in verbo A. fore, & potest non scire nec sciuisse A. fore, aut potest velle & voluisse, non velle & non voluisse, non velle conformiter, vel non potest. Si potest, ponatur qd. reuelabatur in verbo Paulo A. adhuc futurum fore, & pricipiebat similiiter qd. veller, praedicaret, & faceret conformiter revelationi ostendere, sicut Deus praecepérat Ieremias, Prædicabis, inquietens, verba qua ego loquar ad te, Ier. 1.9 & Ezech. Vade & loqueris verba mea, Ezech. 3 & Iona, Præuica, inquit, prædicationem quam ego loquor ad te, Iona. 2. si
- C** cur & verisimilitud creditur qd. Archangel Gabriel recepit per reuelationem & iussionem in verbo negotiorum incarnationis dominice beatissimam virginem nuntiandum. Dominus etiam Iesus Christus de seipso testatur. Ego, inquietens, ex meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar Ioh. 1.2. Et infra 14. Sicut mandatum dedid mihi pater, sic facio; & si quis homo vel Angelus habuit reuelationem & mandatum in verbo, quis vnuquam dignus Dom. Iesu Christi vno Dei verbo, vniuersissimo Dei verbo? Vnde Aug. super Ioh. part. 1. hom. vlt. scil. 54. primâ autoritatē expponens, sic ait; Ideo de dicit non locutum ex seipso, quia nō est ex seipso. Filius est verbum Patris, & sapientia Patris; In illo sunt omnia mandata Patris: neq; enim Patris mandatum Filius aliquando nesciebat, ut cum necesse esset ex tempore habere qd. antea non habebat. Ita enim à Patre, qd habet, accepit, ut nascendo accepit, dederitq; illi gignendo. Nam & vita est, & accepit vitam, vtiq; nascendo, non prius si ne vita existenda, quia & Pater habet vitam, & qd. habet est, nec accepit tamen, quia non ex a-
- D** liquo est; filius autem accepit vitam dante Pare, a quo est, & ipse qd. habet, est: habet n. vitam, & vita est: ipsum audi loquentem; Sic habet, inquit Pater vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso. Nunquid existenti & non habenti dedit? Sed eo dedit, quo genuit, qui vitam genuit, & quia æterna est ipsa naturitas, nunquam non habet filius qui est vita, nunquam fuit filius sine vita. Et licet est naturitas æterna, sic est qui natus est, vita æterna: ita & mandatum, non quod filius non habebat, pater dedit, sed, sicut dixi, In sapientia Patris, quod est verbum Patris, omnia mandata sunt Patris. Dicitur autem mandatum datum, quia non est à seipso cui dicitur datum; & hoc est dare filio, sine quo nunquam filius fuit, quod est gignere filium qui nunquam non fuit. Faecit igitur Paulo reuelatione & mandato præmissis, ponatur quod voluit, prædictavit, & fecit ex iunctus operando conformiter reuelationi ostensa. Et secundum istam responsionem A. adhuc existente futuro, possibile est ipsum non fore, & verbum nunquam sciuisse nec reuelasse, ac Paulum nunquam vidisse in verbo A. fore; qua-
- E** re & sicut dicit responsio, est correspondenter possibile, Paulum nunquam voluisse & conformiter reuelationi prædictæ, est ergo nunc possibile Paulum non prædicare, non fecisse ex iunctis que iam fecit: non enim potuit talia facere nisi prima voluntate, quare & illa præterita, est possibile non fuisse. Et ut istud manifestius deducatur in lucem, ponatur iuxta autoritates de orando & modo orandi præmissas 23. & 25. primi: quod Paulo detur mandatum sub pena damnationis æternæ, quod omnem & solum ostentum sibi in verbo saluandum velit absolute saluari, inueniq; in orationibus & beneficiis alijs solum talenti ostendaturq; sibi in verbo Petrum viatorem else saluandum, quæ velit absolute saluari, oret pro eo, & edificet sibi domum, & alia beneficia administret, moriatur, & migrat ad celum adhuc Petru superlitis viatore; tunc, sicut dicit hypothesis, possibile est Petrum non saluari, quare &, sicut dicit

Ieremias.
Ezechiel.
Iona.

Iobannes.

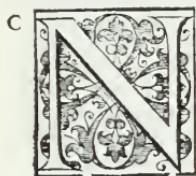
Augustinus

ista responsio, possibile est consequenter hoc nunquam fuisse ostensum in verbo, Paulum A nunquam hoc vidisse, nunquam hoc voluisse, nunquam pro eo orasse, nunquam ei domum ædificasse, nec alia beneficia ministrasse, nec ad cœlum sed ad infernum migrasse, vel retentis mandato & reuelatione præmissis, ponatur Paulum in nullo parvissime mandato, & sic mortuum ad inferos descendisse, tunc possibile est Petrum adhuc viatorem non esse saluandum, nec hoc unquam fuisse reuelatum, quare & Paulum non fecisse seu omisisse contra mandatum, nec peccasse, nec descendisse ad inferos, sed ad superos ascendisse; vel forsitan, sicut multis magis videbitur *opportunum*, ponatur Paulum recipissime mandatum, quod nullum ostensum sibi in verbo damnandum velit saluari, nec oret pro aliecius talis salute, & quod quemcunque ostensem sibi in verbo saluandum velit saluari, & oret pro eo, ostendaturque sibi in verbo Anti-christum esse damnandum, quem nec velit saluari, nec oret pro eo, & sic decedens saluetur, vel contraria faciens, & sic decedens datatur, adhuc Antichristo superstitie viatore &c. sicut prius. Gabriel etiam medio tempore postquam venit ad virginem gloriosam nuntians quod B conceperit filium benedictum, autem qui concepit, potuit non venire ad eam, nec illud nuntium protulisse, ut patet per deductionem priorem. Dominus etiam Iesus Christus medio tempore postquam fuit incarnatus pro humano genere redimendo, priusquam redemit, potuit non fuisse incarnatus, & postquam prædictis discipulis illud, Matth. 20. Ecce, ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illumendum & flagellandum & crucifigendum, & terro die refugent; ascendiitque Hierosolymam ad illum finem; priusquam patetur, potuit ista non dixisse, nec Hierosolymam ascendisse: postquam similiiter iam propinquior passioni, tristabatur usque ad mortem, & sudauit sudorem sanguineum, priusquam patetur, possibile fuit non sic fuisse tristatum neque sudas, que omnia patent per deductionem priorem. Vt autem haec multa virtualiter in uno verbo recolligam, suppono nos esse in medio tempore inter tales effectus præteritos & reuelata futura; & sicut dicit^{*} responsio, Possibile est illa reuelata futura non fore, & nunquam fuisse reuelata, visa nec voluta, ergo possibile est illos effectus præteritos non fuisse: nam necessario sequitur negative, Causa non fuit, ergo effectus non fuit, & antecedens est possibile, ergo & consequens, sicut tricesimo huius patet. Vel è contrario affirmatiuè, Necesse est illos effectus fuisse, ergo & illas volitiones, visiones, & reuelationes: nam necessario sequitur affirmatiuè, Effectus fuit, ergo causa eius fuit, & antecedens est necessarium, ergo & consequens, sicut idem tricesimum demonstrauit. Et si necesse est illas visiones & reuelationes fuisse, ergo & illa reuelata fore sicut superius est ostensum: nec potest quisquam ad aliam partem huius rationalitatem declinare, dicendo Paulum non posse, non velle quod vult, nec posse non voluisse quod voluit, sicut potest non scire quod scit, & non sciuisse quod sciuit facta huius reuelatione in verbo, quoniam per locum à simili & à proportionalitate videtur, quod sicut Paulus scit aliquid in verbo, sicut in Dei essentia, sic potest velle seu diligere aliquid in spiritu sancto sicut in Dei essentia. Nam sicut filius & Dei essentia se habet ad nostrum scire, sic spiritus sanctus in eadem essentia ad nostrum diligere: alias enim nequam nostra caritas nec dilectio veraciter diceretur, quod tamen 42. primi erat ostensum. Quare si propter hoc, quod verbum sciens & ostendens aliquid futurum, potest nunc pro nunc illud non scire neque ostendere; potest Paulus hoc videns, nunc & pro nunc illud non videte, cum similiiter sit de spiritu sancto volente aliquid futurum, erit & similiter de Paulo volente in ipso. Hoc etiam responsio non iuuat, sed magis illa queat respondentes, quia si facta reuelatione huiusmodi, & Paulo volente conformiter, necesse sit Paulo, sic velle, aut in præterito voluisse, necesse est cum sic videtur, & in præterito sic videtur: nam h. ec sua volutio ab illa sua visione cauatur, quare necesse est sic esse reuelatum in verbo aut fuisse, quare & necesse est sic fore, sicut superius est deductum. Item aliqui sunt effectus causati à sola visione, sive volitione, aut nolitione coniuncta. Sola visio namque certa dealiquo prospero vel aduerso propinquo cauatur in corde & corpore sic videntis dilectionem aut tristitiam, dulationem vel constriictionem, spem vel timorem, & multas passiones alias corporales, sicut ex 18. secundi potest haberi; veluti in Christo sudorem sanguineum, & in quibusdam motu, sicut videtur in Nabal. 1. Reg. 25. sicut & referitur de quodam magno de Anglia post deportationem reconciliato, quod nimio gaudio incurabiliter resolutus vitam cum gaudio terminavit: quamobrem arguatur de talibus sicut prius. Igitur contra omnes admittentes reuelationem in verbo procedit hæc ratio una breuis, Necesse est hunc effectum esse vel fuisse, ergo & illam reuelationem in verbo, quare & illud reuelatum necesse est fore. Sed hic à multis multipliciter responderetur; omnes tamen in hoc uno conuenient, quod consequitio ita non tenet. Et si contra omnes cōmuniter arguatur, necessario sequitur, hæc effectus fuit, ergo causa eius fuit, antecedens

A Antecedens est necessarium, ergo & consequens: concedunt; sed si arguatur ulterius, causa eius, tuit, ergo reuelatio illa in verbo; dicunt concorditer hoc non sequi, sed esse fallaciam consequentis, quia iste effectus potest non habuisse hanc causam, sed alias causas multas; In assignatione tamen harum causarum multipliciter variantur. Nam quidam dicunt, possibile est illam reuelationem in verbo non fuisse reuelationem, quia nec fuisse veram, sed apparentiam vnam falsam, & illam, possibile est fuisse causam huius effectus. Alij vero dicunt opinionem, estimationem, seu apparentiam creatam in proprio genere posse fuisse causam huius effectus. Tertij visionem oppositi illius reuelationis in verbo. Quarti complexam & simplicem visionem simplicis obiecti in verbo. Quinti libertatem voluntatis creatam. Sexti autem Deum per se formam. Sed contra omnes istas responsiones simul est primò generaliter arguendum, deinde contra singulas singulatim. Omnes enim conueniunt in hoc uno, quod effectus ab una causa productus, potest non fuisse productus ab illa, sed ab alia. Ex isto autem videtur lequi per locum à simili, sicutem de omnipotenti Dei, quod quæcumque causa aliquem effectum produxit, potest illum nullatenus produxisse, & quæcumq; effectum à quacumque causa productum potest non illa sed alia produxisse: Paulus ergo, qui edificauit domum, & genuit filium, potest non sic fecisse, & Petrus potest illum domum ædificasse, & illum filium genuisse, cum absurditatibus alijs multis nimis.

C A P. XXXIII.

Arguit specialiter contra primam.

C Vnde autem specialiter contra primam: Postò si esset, ut dicit, essentia Dei falsè ostenderet & errore præsentaret, sicque speculum sine macula maiestatis diuinæ fieret turpiter maculatum, summa quoque veritas esset falsa, summa lux tenebrata, iustitia summa fallax, & fidelitas summa mendax. Tunc etiam Christus & Beati possunt facilimè decipi tota die, quare & fieri miseri tota die, imò & nunquam fuisse beati: omnis enim fallacia, sicut & omne malum, beatitudini & felicitati repugnant. Felicitas namque secundum Philosophum 1. Eth. 9. est bonum per se sufficiens & perfectum: quare & Boetius 3. de consolatione profa 2. Liquet, inq: i:, eff: beatitudinem statum bonorum omnium congregatione perfectum. Et beatus Augustinus super illud Psalmi 2. Beati omnes qui confidunt in eo; Beati, inquit, dixit, ubi est bonorum omnium summa & cumulus. Qui et 13. de Trinit. 5. Continuo miseri sunt, qui vel non habent D quod volunt, vel id habent, quod non restat volunt; beatus igitur non est, nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult male. Et infra 7. Non voler quis male vivere in illa felicitate, aut voler aliquid quod deerit, aut decerit quod voluerit, quicquid amabitur aderit, nec desiderabit quod non aderit; Omne quod ibi erit bonum erit. Sed quis est qui non naturaliter & per se odiat & fugiat fallitatem, amet & appetat veritatem? Vnde Philosophus 4. Eth. 1.4. Secundum seipsum mendacium prauum & fugiendum, verum autem bonum & laudabile. Et in secreto secretorum partis prima 4. Veritas est radix omnium laudabilium, & materia omnium bonorum, quia est contrarium mendacio. Tullius etiam 2. veteris sue Rhetorice dicit veritatem esse de illis, quæ totaliter & cum ex parte sunt propter se petenda, & eius contrarium de simili modo vitandis. Quare beatus Augustinus 11. de civit. Dei 11. ostendens malos Angelos ante ruinam non fuisse beatos; Vita, inquit, istorum non fuit beata, quia quandoque desistunt, sive id scirent, sive nescientes aliud putarent, quia scientes timor, nescientes error E beatos esse vtiique non sinebat. Et infra 11. post magnam perscrutacionem huius materie sic concludit; Quocirca cuius iam non diffcilliter occurrit, vtroque coniunctio effici beatitudinem, quam recto proposito intellectualis natura desiderat; hoc est, vt & bono incomunicabili, quod Deus est, sine vlla molestia perfruatur, & in eo se in eternum esse manaturum nec vlla dubitatione curaretur, nec vlo errore fallatur. Idem Enchirid. 9. ad illam felicitatem tendendum est, ubi nulla quaquam errorum, nullo errore fallamur: error quanta possumus cura cauendum est, non solum in majoribus, sed etiam in minoribus rebus. Et infra 10. Si diligenter considerata veritate, cum aliud nihil sit errare, quām verum putare quod falsum est, falsumq; quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertumque pro certo, sine falso sit siue verum, idque tam sit in animo deformis atque indecens, quam pulchrum ac decorum esse senti-

*Philosophus.**Tullius.**Augustinus.*

|| 12

mus vel in loquendo, vel in assentiendo, est, est, non, non ; profecto & ob ipsum est ista misera vita qua vivimus, quod ei non nquam, ut non amittatur, error est necessarius : absit ut talis sit illa vita, vbi est anima nostra, ipsa veritas, vita, vbi nemo fallit, fallatur nemo ; hic autem homines fallunt, atque falluntur, misteriora que sunt cum mentiendo fallunt, quam cum mentientibus credeendo falluntur ; vñque adeo tamen rationalis natura refutat fallitatem, & quantum potest deuictat errorum, ut fallit nolint etiam quicunque amant fallere. Item error atque deceptio circa futura, & maximè pertinencia ad deceptum magis videatur beatitudini repugnare, quam si ex ignorancia futurum. Sed hanc sequuntur. Quare & Augustinus ut super-

Australiens.

Lumbardus. Lumbardus etiam secundi sentent. dist. 4. loquens de Angelis, Beati, inquit, nunquam fine-
sui cventus futuri praescios nec certios: quod cap. 25. de primo homine simile modo probat

Lombardus.

Lumbardus. *Lum bardus etiam secundi sentent. dist. 4. loquens de Angelis, Beati, inquit, nunquam snerunt, qui ceciderunt, quia sui eventus ignari fuerunt, quam caulem confirmat per beatum Augustinum super Gen. vbi prius. Et si quis dixerit Augustinum ibi loqui de praescientia futurorum pertinientium tantum non impertinentium ad Angelum vel hominem praescientem, de illis tantummodo arguantur. Ad Christum namque & ad beatam virginem beatificatos in celo pertinet, quod propinquui sui secundum carnem & gratiam tunc peregrinantes à Domino, quos tantum amabant & desiderabant saluari, & ad hoc instanter orabant, pro quibus & Christus specialiter fudit suum languinem benedictum, quorum salus erat eis concessa & revelata diuinitas ut saluarentur: quis igitur spiritus miendax presumet in istis Christum decipere & virginem iam beatos, vel etiam in pertinientibus quibuscumque? Ad quem etiam Beatorum non pertinet? Numquid sit detur patius tenebroſa falsitatis erroribus, aut lucide veritatis fulgoribus decoratus? quid etiam magis pertinet ad beatum quam sui beatitudo perpetua? & circa illam posibile est eum falli: nam non obstante, quod Deus ostendit sibi in verbo sua beatitudinem perpetuam duraturam, & ipse hoc videtur, potest non beatificare cum pro futuro, scil. beatitudinem subtrahendo, vel ipsum annihiliando, vel ad statum via remittendo, in qua pccet finaliter & damnatur. Item omne ad nocet beatitudini est repugnans; sed ignorantia omnis no-*

Anselmus.

tameo nocet, quia scientiae bonum ausert. Item omnis poena est quædam miseria; omnis autem error vel falso inuitus, & in rebus pertinentibus ad ertantem est poena, dicente August. 3. de

Augustinus,

na damnati : quare Christus, Maria, & beati, toto tempore quo fuerunt beati, possunt tuis decepti, puniti, & miseri, nec beati. Imo & istud videtur facere Deum iniustum, quia punientem finitum Angelum sine culpa. Quare & August. II. super Gen. ad litter. 20. quibus occurrit :

Augustinus.

Augustinus. Maxima fringit omnia cupa. Quare & Regum. 11. super Celum hinc. 30. vobis occurrat.
Et uestrum est aq[ui]d manifestum iustitia ipsi esse contrarium vi nullo praed. merito, hoc ipsum
in quoquam Deus damnet, q.d. in eo ipse creaverit. Et supra 24. Numquid Deus prius est vltor,
quam Diabolus peccator? Abiit; & 3. de lib. arb. 29. Omnis poena, si iusta est, peccati poena D
est: & 2. contra Julian. 20. Deus iustus, si tanta patiuimus mala nihil peccati trahentibus itroga-
ret, magis apparet iustius: qui & infra 2. 4. & multis cap. conseq[ue]nter, quarti ultimo, & pri-

Aeselius. Ansel 2. Cur Deus homo 2. Quod autem, inquit, talis factus sit, scilicet primus homo, ut non necessitate moreretur, hinc facile probatur, quod ut iam diximus, Sapientia & iustitia Dei repugnat ut cogerer mortem pati sine culpa, quem iustum ad eternam fecit beatitudinem; scilicet ergo, quia si nunquam peccasset, nunquam moreretur; qui & Monolog. 69. dulcissime probat idem: Quod & concorditer sentiunt omnes Doctores Catholicos, istam materiam pertractantes. Item si ista responsio esset vera, non esset possibile Deum beatificare quenquam perfecte: ad beatitudinem namque perfectam requiritur certitudo, quod ipsa eternitatem sit permanens. Beatitudo namque, ut prius erat ostensum, scilicet iusta, illa est, sed ut & 2. capitulo. Propter hoc enim in libro

Hocellari.

Proprieta. to, hinc vicius dederare queat. Et Anselmus de cau Diaboli o. diei quod Angeli, qui sicuterunt, adeo sunt prouecti, ut sint adepti quicquid velle potuerunt, nec iam videant quid plus velle possint: *Vnde et Propheta, Satiabor cum apparuerit gloria tua,* Psalmo 16. *Et Angelus tuus — Non sis rursus nos scirens emulorū. Salutis dubitauerit*

Apocalypſ.

*majorem certitudinem de bono pro tempore esse in magno bonum, quod omnes videntur & in ne quo nequeunt latiri, etiam si omnibus alijs bonis affluant quantumcumque? Quanto enim plura & maiora bona habuerint, tanto * certitudinem de illis semper habendis

*congrue bere, ne forte amitterent illa bona; nictus autem non potest perfecte beatitudini * sociari. Vnde Augustinus 11. super Gen. 23. & post consequenter ostendit Diabolum & primum hominem

- A hominem non fuisse plenè beatos ante suam tuinam, quia de ipsa certitudinem non habebant, qui illo 23. ita dicit, Neque sancti Angeli æternæ sunt vita ac beatitudinis incerti sunt. Nam quomodo beati, si incerti? Et infra 24. Si Deus non renelauit Diabolo, cum adhuc esset Angelus bonus, quid taliter vel passurus esset, non iam plenè beatus fuit, quandoquidem plenè beati de sua beatitudine certi sunt, ut eam nullus perturberet meus. Et 25. Quoniam modo beati possent esse non video, quibus incerta est ipsa sua beatitudo. Qui & 11. de Civitate Dei 1. similem tener processum; Itaque beata, inquit, vita proculdubio non nisi æterna est, æternitatisque sua certa atque secura: quod & eius autoritates ex eodem 1. & 12. allegat superius attestantur. Idem 13. de Trinitate loquens de beatitudine finali sic ait; Quicquid amabitur aderit, nec desiderabitur quod non aderit, omne quod ibi erit, bonum erit, & summum bonum Deus ipse erit, & se amanibus præsto ibi erit, & quod est omnino beatissimum,
- B ita semper fore certum erit. Ad beatitudinem ergo perfectam requiritur huius certitudo: sed Deus illam dare non potest, quia per nullam teuelationem, quia non per illam in verbo, quæ est omnium lucidissima atque summa. Illa namque, ut dicit responsio, potest esse deceptio atque error; quare per illam nullus potest de ipsa aut eius reuelato certificari perfecte; nec per aliam, quia illa alia aut esset certa aut incerta: si incerta, non certificaret; si certa, aut potest scipsum aut per aliam: si per scipsum, eadem ratione fuisse standum in prima, & tunc similiter revertitur difficultas: si per aliam, sic vel erit infinitus processus, vel aliqua erit certa per scipsum, quare simili ratione & prima; & etiam posita una certa, quotacunque sit illa, reveratur argumentum; immo quod magis videtur absurdum, Deus nullum potest certificare de beatitudine sua præterita vel presenti, sicut præcedentia manifestant, quia quilibet talis teuelatio potest esse delusoria atque falsa. Omnis quoque beatus credit & sperat futura, & continuo prius fecit, & omnis talis credulitas atque spes potest nunc esse, & semper prius fuisse certiora atque falsa; nullus ergo talis nunc est, nec viximus fuit certè beatus; quare nec hoc potest certitudinaliter reuelari. Si quis autem respondeat bonos esse certos de sua beatitudine æternitatis duratura, certitudine firmissimæ credulitatis omnem habitationem actualiem & metum de eius opposito excludente, eadem ratione haber concedete, quod Deus de omnipotencia sua non potest certificare quenquam de futuris perfectè, nec aliter quam est dictum, quod non videtur, quia de præsentibus & præteritis bene potest, quare & de futuris, cum præsencia & præterita nihil penitus ibi causent, ut potest haberi ex trigesimo & trigesimo primo huius, & maximè præterita, cum ipsa nihil sint, quare nec causant. Si etiam præsencia vel præterita essent certitudinis huius causa, essent & causa beatitudinis beatorum, quare & beauficierent beatos; Diabolus ergo & eius peccatum & poena, ac æterna miseria beauficeret Christum ceterosque beatos, quod est per se satis absurdum, est etiam falsum; quia cum sint finitæ virtutis in agendo, haberent terminum maximum & remotissimum actionis ultra quem non possunt, || quod sicut videatur quasi per se notum: quod & ostendit Philosopher 1. de Cœlo 1. 16. & Averroes in comment. Deus autem potest beatificare, & certificare beatos de præsentibus & præteritis talibus ultra omnem terminum assignatum; immo non videatur quod & actio huiusmodi infmorum ad summum cœlum ascendat. Veli si ista præsencia vel præterita in beatorum certitudine quicquam essent, Deus potest supplere causationem illorum, & causare totum per scipsum; nam alias non esset omnipotens: Quare & Stephanus Parisiensis Episcopus damnauit articulum afferentem, quod Deus non potest in effectum causare secundarie sine ipsa. Quapropter & Petrus 3. sentent, distinctione vicesima sexta, dicit quod Christus in quo fuerint bona patrictie credit, & speravit resurrectionem tercia die futuram, sed non perfectius eam cognovit præteritam, quam intellexit futuram. Item tunc tali certitudine potuerunt boni Angeli fuisse certi de beatitudine sua futura ante confirmationem illorum, & Sancti nunc in via, immo videatur quod aliqui viatores habuerunt aliquam tam certitudinem de diversis. Vnde ad Romanos capite octavo, Certus sum, inquit Apol-
- Apolophilus.*
- E stolus, quod nequemors, neque vita, neque Angeli, nec principatus, nec virtutes, nec instantia, nec futura, nec fortitudo, nec profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei. Et Act. 16. Visio per noctem Paulo ostensa est: vir autem Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens, Transiens in Macedoniam adiuuнос: ut autem visum vidi, statim quæsiuimus proficiere in Macedoniam, certi facti, quod vocasset nos Deus Euangelizare eis: quare & Sapient. 7. dicitur, quod spiritus sapientiae est unicus, multiplex, subtilis, modestus, discretus, mobilis, incoquinatus, certus. Quis etiam Catholicus non est sic certus de articulis fidei de futuro, scilicet quod erit finale iudicium, & generalis resurrectio mortuorum, & quod Deus unicuique secundum opera sua reddet? Sancti ergo in via similem certitudinem modò habent, qualem habent & habebunt perfecte
- Acta.*
Sapient.

perfectè beati. Item hæc certitudo est certitudo spei tantum ; hæc enim in viatoribus reperitur, vt proximo est ostensum. Quare & Lumbardus 3. sentent. dist. 26. Spes, inquit, est certa expectatio futuræ beatitudinis; ergo in Christo & in alijs beatis est spes & certitudo tantummodo sperativa ; quod falsum est, quia illa est imperfecta, beatitudo vero perfecta, sicut superioris est ostensum. Vnde Apostolus 1. ad Cor. 13. Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, cùm autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est : videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem ; nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum ; nunc autem manent fides, spes, charitas. Quare Lumbardus, & Petrus 3. sentent. dist. 26. proposita questio, Vtrum fides & spes in Christo fuerint, sic responderet : Quibuldam non indocte videtur, fidem, virtutem, & spem in eo non fuisse, sicut & in sanctis iam beatificatis, vel in Angelis non sunt, & cùm sancti credunt & sperant resurrectionem futuram, & Angeli eandem credunt, nec tamen in eis fides vel spes virtus est, quia & Deo per speciem contemplando stuantur, & in Dei verbo resurrectionem futuram sive iudicium, non per speculum in ænigmate, sed præclarissime infipciunt. Si enim quia credunt resurrectionem futuram, ideo verum est eos fidem habere, ergo ea consummata, post iudicium similiter & fidem habere dicentur, quia credunt eam præteritam ; sed sicut tunc credunt, nec tamen fidem, quæ fideles facit, habebunt, quia non credunt absque scientia, quæ non erit ænigmatica, sed per speciem, ita & modo credunt & sperant resurrectionem, nec tamen fidem habent, quia credendo cognoscunt. Venit enim eis quod perfectum est, & euacuatum est quod ex parte est. Venit enim cognitione, & euacuata est fides ; venit species, & desilit spes. Ita & Christus, in quo fuerunt bona pars, credit quidem & sperauit resurrectionem tertia die futuram, pro qua & orauit patrem, nec tamen fidem, virtutem, vel spem habuit, quia non ænigmaticam vel specularem, sed clarissimam habuit de ea cognitionem, quia non perfectius eam cognovit præteritam, quam intellexit futuram : Sperauit tamen Christus, sicut in Psalmo ait, In te, Domine, sperauit ; non tamen fidem vel spem virtutem habuit, quia per speciem Hugo. videbat ea, quæ credebat. Hugo quoque 2. de sacrament. part. 13. sentit idem ; quod & concorditer sentiunt omnes Catholicæ Tractatores. Item si Deus nullum potest certificare perfectè, nullum potest beatificare perfectè, quia certitudo est beatissima pars totius beatitudinis, sicut ab Augustino erat superioris allegatum. Cuius etiam animus habentis certitudinem tantum prædictam, non appeteret firmorem ? Quare non plenè quietaretur, satiareretur, nec beatificaretur per illam, nec per totam beatitudinem quam haberet ; quare non esset beatus perfectè, qualis tamen beatitudo in partia à fidelibus omnibus expectatur. Si enim aliqua beatitudine sive felicitas est perfecta, vt docebatur superioris, quæ, si non illa ? Quare dicit Apostolus 1. ad Corinth. 13. cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Hæc ergo responsio lumen beatorum eclipsat, visum eorum præstigijs, certitudine spoliat, totius scilicet beatitudinis beatissima portione, ad miseriam miserabiliter detrahit, & quod videatur mirabilius atque miserabilius omnium, Christum, Mariam, Sanctosque ceteros, qui ab olim beati fuerunt, facit nunquam fuisse beatos, sed miserios semper ante, locumque beatitudinis summum cœlum in infernum miseriaz locum transfert. Præterea, quod omnium videatur hereticissimum, ista responsio habet consequenter asserere ipsum Deum posse decipi & errare. Si enim homo vel Angelus in Dei essentia potest decipi & errare, potest & Deus, cùm nihil intelligat, nisi quod & sicut in ipsa ostenditur & reluet. Hæc etiam responsio incertat Deum similiter de futuris. Nam si per cognitionem suam de futuris possit decipi circa illa, per illam non potest esse certus de illis, nec Pater de omnipotencia sua possit certificare Filium de illo futuro : ipse enim non est certus, quomodo ergo alterum certificare valebit ? Imò & si esset certus, sicut nullus dubitat quin sit certus, adhuc filium certificare non posset : non enim posset ipsum certificare, nisi per revelationem in verbo in essentia clara Dei ; sed illa non certificat, quia cum ipsa stat error ; quare nec filius nec spiritus sanctus possunt certè cognoscere quodcumque futurum. Ipsi enim nihil, nec illo modo possunt cognoscere, nisi quo l, & vt à Patre recipiunt cognoscendum. Nam sicut totum esse suum habent à Patre, sic & totum suum cognoscere, & cetera vniuersa, sicut tricesimo secundi plenus est ostensum.

C A P. XXXV.

Arguit contra secundam.

Ec secunda responsio potest stare, quæ dicit causam talis effectus præteriti posse fuisse non reuelationem in verbo, sed apparentiam, estimationem, seu opinionem creatam in proprio genere, quia illa est vel fuit falsa si reuelatum non erit; quare possibile est Christum Mariam, sanctosque beatos esse deceptos & miseros, nec de beatitudine sua certos, cum absurditatibus alijs contra responsum priorem induxis. Item Paulus in proprio genere * & in actu credebat A. re-
velatum fore, & illud non fuit futurum; ponatur, quia est possibile,
& huic compositibile; quare verbum non ostendit ei A. fore, sed A.
non fore; igitur simul particulariter & actualiter credebat contradictionis sub propria sua forma, vnum in proprio genere, alterumque in verbo, quod est impossibile manifestum, & contra Philosophum 7. Priorum. Item illa credulitas in proprio genere fuit unus effectus, ergo habuit causam, & non nisi illam reuelationem & visionem in verbo; illa enim sublata, nulla causa sic credendi fuiserit in Paulo potius quam in Petro, & neccesse est illum effectum fuisse, quia effectum illius, scilicet opus extrinsecum prius factum necessere est fuisse; ergo neccesse est causam illius fuisse, scilicet illam visionem in verbo; vel è contra, si possibile est illam causam non fuisse, ergo & effectum, sicut tricesimum tertium huius plenius arguebat. Nec

C potest quis dicere quod Paulus opinabatur A. fore tantum gratis & liberè sine causa; quia tunc nulla est ratio, quare Paulus opinaretur potius sic quam Petrus, nec quare Paulus potius opinatur A. fore quam A. non fore, cum nulla evidenter, nulla causa penitus sit potior pro hoc quam contra, immò forsitan apparentius & opinabilius ac favorabilius est in casu A. non fore, quam fore. Nec potest Paulus gratis & liberè quidlibet opinari, sicut nullus ignorat, quia nullus potest aliquid opinari, nisi apparent sibi verum, & hoc non est in cuiuslibet libera potestate. Quare & Philosophus 2. de Anima 151. ostendit quod phantasia non est opinio, quia phantasia est in nobis cum volumus, id est, voluntaria secundum Averroem, opinio autem non, quia neccesse est quod opinatum est, esse verum vel falsum, apparere verum vel falsum. Opinari, inquit Philosophus, non in nobis est: neccesse enim verum aut falsum dicere. Vbi textus, quem Averroes exponit, sic habet: Estimare autem non est in nobis; neccesse enim est aut fallari aut verari. Ponatur etiam quod Paulus sit homo gravis & stabilis,

D nec quicquam velit aut credat ex sola voluntaria leuitate, sed ex causa rationabili precedente; & reueritur argumentum. Veli etiam supponatur, quod hoc à Deo receperit in mandato, velique ac credit in proprio genere, & operetur extrinsecus tantum conformiter reuelationi & mandato diuini; & reueritur difficultas. Ponatur etiam quod tantum sic faciens olim sit mortuus, & in celo, & secundum istam responsum, nunc est possibile ipsum fecisse diffiniter, immò contrariè reuelationi & mandato prædictis, & semper post mortem fuisse in inferno, sicut tricesimum tertium huius plenius arguebat. Hoc etiam argumentum vadit immediate contra istam responsum, retento calu tricesimo tertio huius praemissio. Sequitur enim quod Paulus, postquam huius reuelationem & mandatum accepit, & paruit bene merendo, & in charitate viuens ac moriens beatificè coronatur, post hoc omisissè, contrariumnullè fecisse, & semper post fuisse sine charitate in peccato mortaliter miser & damnatus, sicut premissa deducit tricesimi tertii huius probat. Et si quis dicat non sequi nunc esse possibile Paulum fuisse sine charitate & non salvatum, quia Deus de sua potentia absoluta potest servare charitatem in peccante mortaliter, ipsiunque talem salvare; saltem necessariò sequitur nunc esse possibile, quod Paulus, qui per A. actum meruit vitam æternam, per eundem peccauit mortaliter, & meruit mortem æternam, faciendo scilicet illum actum contra reuelationem & mandatum Dei in verbo, & quod Paulus, qui toto tempore post A. fuit bonus, Deo que chatus, toto illo tempore fuit malus mortaliter odiosusque Deo; & quod Paulus, qui toto tempore post mortem suam fuit beatus, toto illo tempore fuit miser: nam nullam maior miseria quam peccatum: vnde Parab. 14. Miseros facit populos peccatum. Sequitur etiam per ratiocinationem præmissam, quod erit in potestate Antichristi, & cumlibet viatoris, leges Dei peruertere, & fidem Ecclesie commutare. Factis namque Paulo reuelatione & iussione

in verbo circa Antichristum, seu quemlibet aliū viatorem, sicut 33. huius tangit, ipsoq; bono A & bene in charitate parente, & sic mortuo ac beatificato in ecclis, possibile est Antichristum vel alium viatorem sic facere, quod Paulus habens charitatem non fuit bonus nec charus pet illam, nec meruit, sed peccauit, & quod beatus in celo fuit miser in celo, cum abusionebus alijs itis similibus, vertentibus, imò peruertentibus legem Dei & fidem Ecclesiat generalē, sicut nulli Catholico scienti legem & fidem non constat: quod tamen nullus pr̄sumet concedere, nisi discipulus Antichrīti, qui sermones contra excelsum loqueretur, & sanctos altissimi contereret, & putabat quod posset numerare tempora & leges contra Deum, Dan. 7.

Daniel.

Hæc autem principali falligraphia non diffugit argumentum. Est enim possibile quod Deus reueleret Paulo in verbo A. fore, absque hoc quod Paulus habeat talēm volutionem, aut credulitatem creatam in proprio genere, sicut nullus ignorat; quod si ponatur, reponitur argumentum. Omnia namque duo omnino distincta realiter, ita quod neutrum habeat alterius vllam partem, nec sit aliqua causa eius, poslunt ab iniucem separari. Omnis enim res suffici- B enter est habitus omnibus & solis causis & essentialibus rebus suis: si enim non esset, hoc esset propter defectum aliquius ad suum esse necessarium requisiti: Deus autem non potest à rebus existentibus separari, eo quod sit forma necessaria, & esse quodammodo omnium, & corum in esse necessariis conservator, sicut secundum primi ostendit; omnes autem res creatae omnino, id est, secundum omnes partes distinctoriter realiter, etiam si una sit causa alterius, poslunt ab iniucem separari, propter rationem pr̄missam, & quia Deus de plenitudine potestatis potest supplere causalitatem causa secunda. Hoc autem argumento fidelissimo comprobatur: in sacramento namque altaris existunt accidentia sine subiecto; multo magis ergo potest

|| accidente quolibet accidens existere sine quolibet alio || existente, & quilibet substantia sine quolibet accidente, quilibet quoque substantia sine substantia alia creata quacunque omnino distingue- C ta. Nec idem Philosophi, licet obscurè, testari videatur. Aristoteles namque 7. Met. 55. reprobans volentes definire singularia, puta Solem, Peccant, inquit, additione talium, quibus ablatis, adhuc erit Sol, puta terram girans aut nocte absconditum: si enim steret aut appa- reuerit, non adhuc erit Sol? Sed absurdum, si non: Sol enim substantiam quandam significat. Plato quoque similiter in Timo ponit duas virtutes ignis, scilicet calorem & lucem, & quod diuinæ potestates coniunctæ sunt doméstico & familiari corpori oculorum, ignem perlucidum, scerum ac defecatum sine calore perennatio & edaci; ignis ergo secundum eum potest esse sine calore, & eadem ratione omnis substantia sine proprio accidente, & sine accidente non proprio multo magis, quilibet quoque substantia sine qualibet alia modo dicitur. Quibus & concorditer Augustinus 11. de Ciuit. Dei 10. Propter hoc, inquit, natura diuina dicitur simplex, cui non sit aliud quid habere, quod vel possit amittere, vel aliud sit habens

|| aliquem

illud quod haberet, sicut vas || aliquod liquorē, aut corpus colorē, aut aer lucem sive feruorem, aut anima sapientiam: nihil enim horum est id quod haberet: nam nec vas liquor est, nec D corpus color, nec aer lux, sive feruor, nec anima sapientia est. Hinc est quod priuati etiam poslunt rebus quas habent, & in aliis habitus vel qualitates verti atque mutari, vt & vas eu- cuetur humore quo plenum est, & corpus decoloretur, & aer tenebrelcat sive frigescat, & ani- ma desipiat. Et 15. de Trinit. 13. Longe, inquit, huic scientiæ scientia nostra dissimilis; quod autem scientia Dei est, ipsa est sapientia, & qua sapientia ipsa essentia sive substantia, quia in illius natura simplicitate mirabiliter non est aliud sapere, aliud esse, sed quod est sapere hoc est esse; nostra vero scientia in rebus plurimis præterea & admisibilis est & receptibilis; quia non hoc est nobis esse quod sciēre vel sapere, quoniam esse possumus, etiam si nec sciamus nec sapiamus. Qui & supra Iohann. partis secunde homilia 45. seu 99. totius, Mutabilis, in- quiri, est mens nostra, quæ percipit discendo quod nesciebat, & amittit discendo quod sci- ebatur, & ideo non est ista substantia versimile simplex, cui non hoc est esse, quod nosse: po- test enim esse nec nosse; arilla diuina non potest, quia id quod haberet, ac per hoc non sic habet scientiam, vt aliud illi sit scientia, quia scit, aliud essentia quia est, sed virtusque unum. E

Prosp. Gregorii,

Vnde & 368. propositione sententiarum Prospere est translata. Beatus quoque Gregorius 18. Moral. super illud Job 28. Sapientia vero ubi inuenitur, &c. sentit idem. Item verbum caro factum est ante naturaliter omnem reuelationem in proprio genere sibi factam pro nobis capi- tium & misericordi redimendis propter solam reuelationem æternam à Parre æternaliter sibi ostensum in essentia Dei sola, secundum capitulō proximo p̄tostenfa; ergo medio tempore, in quo sumus inter incarnationem & redēptionem, possibile est cum non fuisset incarnatum, quia non habuisset illam reuelationem, quia nec humanum genus fuisset ostensum redimen- dum per eum, quia nunc est possibile quod non redimatur per eum, vt dicit hypothesis prin- cipalis. Et si quis dicat, non sequi verbum nunc posse non fuisse incarnatum, sed non luisse incarnatum

A incarnatum ex illa causa, scilicet pro homine redimendo, sed ex alia; ergo & post redemtionem hominis consummatam per eum, & post finale iudicium similiter poterit; vel si tunc non poterit, neque ante: voluntas enim divina semper est & equaliter libera aut necessaria respectu illos, sicut ex tricelmo huius patet. Tunc eum simili ratione poterit Deus nunc nunquam voluisse Sacraenta Ecclesiae tuisse instituta ad illum finem, ad quem fuerunt instituta, nec habuisse illum effectum quem semper habuerunt; quare & nunc est possibile illa Sacraenta semper tuisse delusionia, falsa, vacua, & figura, & homines iustificatos & ^{saluatus} sanatos per ipsa semper tuisse peccatores atque damnatos. Item eadem ratione nunc est possibile, quod Deus contulit alijs operationibus, rebus, aut signis quibus vlti sunt mali, omnem sacramentalem virtutem; quare & est consequenter possibile, quod mali semper usque nunc & in inferno damnati semper usque nunc sint nunc boni & in celestibus premiati. Sequitur etiam, sicut patet per deductionem præmissam, quod sit in potestate Antichristi & eius vel viatorum facere verbum tuisse incarnationem & passum ex alia causa finali quam fuit, pro illo lecile redimendo quem non intendebat redimere, & non pro illo redimendo quem redimere intendebat, quod non videatur tanx fidei conuenire. Sequitur quoque tuisse & esse in hominum potestate evacuare totum effectum atque virtutem dominice passionis, sicut oœtauo huic plenius est argutum.

C A P. XXXVI.

Arguit contra tertiam.

C **E**tia vero responsio ponens causum effectus præteriti visionis in verbo præterito posse non tuisse visionem A. futuri ostensi, sed eius oppositi, multipliciter deinceps & aberrat. Primum, quia cum Deus voluntariè tantum reuelat, licet possit esse quod non reuelauit, A. quod prius reuelauit, & si illud ponatur in esse, non oportet quod reuelauit eius oppositus; immo bene stat cum hoc quod nihil penitus reuelauit; ponatur ergo hoc cum alio, & responso non responderet. Secundum, quia habet dicere consequenter, quod sicut vlti aliquo in verbo, possibile est illud nunquam fuisse vltum, sed eius oppositum, ita voluto aliquo in verbo, possibile est illud nunquam fuisse volutum, sed eius oppositum; quare & per talem volutionem factò aliquo intra videntem & volentem vel extra, possibile est id nunquam tuisse factum, sed eius oppositum, sicut 33. huius probat. Si autem protervius non esse simile de visione & volutione, quia prius visione potest nunquam fuisse vltum, & eius oppositum, quod nunquam tuis vltum potest fuisse vltum; de voluto autem non sic, quia quod temel fuit volutum, necesse est semper fuisse volutum, & non volutum pari modo non volutum per 33. hucus terij continetur. Dato etiam hoc quod dicit, fiat reuelatio talis Paulo cum mandato volendi & agendi conformiter, qui & in omnibus pareat, tunc necesse est Paulum nunc sic velle, vel in præterito voluisse; ergo necesse est cum nunc sic videre, vel in præterito sic vidisse: haec enim sua volutio ab hac sua visione nunc causatur, vel in præterito causabatur. Præterea vel Paulus per eundem actum, quo vidit distinctè A. fore, potest vidisse distinctè oppositum, vel per alium: si per eundem, ergo simili ratione per eundem actum, per quem voluit distinctè A. fore tui quodlibet aliud, potest voluisse distinctè oppositum, quare & non fecisse quæ fecit: si per alium, ergo unum alium actum, qui nunquam fuit, possibile est fuisse, & qui fuit, non tuisse, contra hypothesis principalem. Item vltio oppositi causulet effectum oppositum, & non illam. Si enim Gabriel vidisset in verbo Filium Dei non fuisse incarnationem de Virgine, nunquam illa visione causaret in eo voluntatem adeundi Virginem benedictam, & nuntiasse quæ fecit, sed ^{potius} nullam, vel oppositam voluntatem. Christus eum si non vidisset in verbo passionem suam futuram, sed eius oppositum, non habuisset causam tantæ tristitiae sanguineique sudoris. Paulus similiter si vidisset in verbo se saluandum, magnam delectationem creatam in proprio genere habuisset; si vero vidisset oppositum, magnam tristitiam habuisset. Item haec responsio difficultatem non vitat. Detur enim reuelatio talis Paulo cum mandato volendi concorditer & agendi, qui plenè obediat, & mortuus sic saluetur; & secundum illam responsionem nunc est possibile, quod nunquam vidit illam visionem seu iunctionem in verbo, sed oppositum

tum virtusque; & nunc necesse est ipsum sic fuisse operatum exterius; quare nunc est possi- A
bile ipsum fecisse contra revelationem & visionem in verbo, peccasse mortaliter, fuisseque
miserum & damnatum. De Gabriele similiter medio tempore inter annuntiationem & incar-
nationem fuit possibile quod mentiebatur: nam quando dixit Virgini gratiosa, Ecce conci-
pies, possibile fuit quod pro tunc non vidisset illud in verbo, sed oppositum eius planè; quare
fuit similiter possibile, quod ille beatissimus Archangelus Domini fuit miserrimus Angelus
Sathan, quia mentiens contra tantam & tam lucidam veritatem, mortaliterque peccauit. Af-
firmet hoc qui audet: ego autem propter reuerentiam veritatis hæc omnia ostendentes, propter
reuerentiam mentis & illius ad quam fuit missus, ac propter reuerentiam missi & ipsius
propter quem fuit missus, non audeo talia affirmare. Ex hoc autem sequitur, quod beati finaliter
confirmati possunt peccare; & quare nec sunt finaliter confirmati, contra decimum quintum
secundi. Et ex isto infertur vterius, quod beati non sunt, nec esse possunt de beatitudine
sua certi. Quomodo namque creatura peccabilis in statu peccabili, quia non confirmata fina- B
liter, de nunquam peccando, & de beatitudine perpetua erit certa? Nec aliud statum firmi-
orem aut certiorem potest Deus beatis conferre. Si etiam Deus posset certificare beatum de
beatitudine sua futura, hoc maximè esset per aliquam revelationem in verbo; sed nulla talis
certificat, quia quæcunque talis, et si nunc sit vius oppositorum, potest nunc & pro nunc
non esse illius, sed eius oppositi; immo quod magis videtur errorneum, nec Deus potest certifi-
care beatum de beatitudine sua præterita nec præsenti. In hoc enim instanti præsenti ponan-
tur, in quo beatus Gabriel nuntiat Virgini gratiosa quod est filium conceptum, possibile est
eum nunc mentiendo peccare, in præteritoque peccasse à tempore quo voluit hoc scienter:
possibile enim est, quod nunc videat, & continuè prius vidit oppositum huius in verbo; nul-
lus ergo ^{||} beatus est certus, nec esse potest de beatitudine sua futura, præterita, vel præsenti,
contra prius ostensa trigesimo quarto huius.

|| homo

C

C A P. XXXVII.

Arguit contra quartam.

Varta autem responsio dicens incomplexam & simplicem visionem
simplicis obiecti in verbo posse fuisse causam talis effectus præteriti,
simpliciter multum dicit. Sola namque cognitio incomplexa obiecti
non mouet sufficenter quempiam ad agendum, puta ad loquendum, D
currendum, edificandum, & similia faciendum, sed ultra illam requiri-
ritur de necessitate voluntas, sicut octauum primi docebat. Item qui-
dam effectus non voluntarij, puta, deleatio, tristitia, confidentia,
timor, dilatatio, constringatio, & ceteræ passiones huiusmodi corpora-
les non causantur, vel non in tanto gradu, & tam vehementer causantur à sola incomplexa
cognitione obiecti, sive estimatione aut opinione quod illud eueniet cognoscenti, & hoc de
proprioquo. Omnes enim scimus, quod moriemur, sed non multum dolemus aut timemus,
Philosophus. quia non opinamur quod statim: hæc enim singuli possumus experiri. Quare & *Philosophus*
2. de *Anima* 1. 2. probat phantasmam, seu imaginationem non esse opinionem, per hoc, quia
cum opinamur terrible aliquid nobis accidere, statim compatimur; cum autem imaginamur
tantum, nequamque; sicut si consideremus terribilia in pictura. De talibus ergo effectibus
ista responsio non responderet. Item ponatur obiectum visum in verbo, unus effectus contingenter
futurus, puta salutatio vel damnatio sic videntis, vel alterius cari sui, tunc illud obiec- E
tum potest non esse & nunquam fuisse visum, quia nec ostensum in verbo; ergo quilibet cius
effectus præsens vel præteritus potest pro nunc non esse præsens nec fuisse præteritus conse-
quenter. Velerum ponatur illud obiectum visum in verbo, una reuelatio in verbo de aliquo
contingenter futuro; reueletur siquidem Danieli in verbo, Ieremiam videre vel vidisse in ver-
bo A. crastina die fore, &c. sicut prius.

C A P.

A

C A P. XXXVIII.

Arguit contra quintam.

B Esponso vero quinta, quæ ponit libertatem voluntatis creatæ posse, fuisse, vel esse causam effectus huiusmodi præteriti vel præsentis, videatur multum liberè dicere sine actione aliqua rationis; nec enim difficultatem evacuat, nec est vera. Non evacuat difficultatem præmissam: ponatur namque quod præcipiat videnti in verbo velle & operari tantum conformiter visioni &c. sicut tricesimum tertium, & tricesimum quintum huius plenius arguebant, & revertitur difficultas. Nec est responsio ista vera; quoniam aliqui sunt effectus causati à sola visione aliquorum obiectorum in verbo sine quacunque operatione libera voluntatis, sicut tricesimo tertio huius pater.

B

C A P. XXXIX.

Arguit contra sextam.

C Exta quoque responsio astutus Deum per se solum posse esse aut fuisse causam totalem effectus sèpius memorati, præsentis aut præteriti, non est vera; quia secundum ipsam esset possibile hominem, qui ex visione & mandato in verbo oravit, eucurrit, prædicavit, domos construxit, & filios procreavit, nihil horum fecisse, sed Deum fecisse singulariter per se solum. Quare & erit consequenter possibile devirginatos reuirginali per suam actionem vel quietiōnem liberè & contingenter futuram; etitque secundum istud tanta contingentia respectu præsentiū & præteriorū, sicut respectu futurorum. Facta namque homini viatori reuelatione in verbo de aliquo effectu, qui sit A. per eum libere & contingenter futuro, ipsoque ex illa reuelatione faciente alium effectum ante A. puta B. medio tempore post B. & ante A. vel dum B. fit, sicut contingit ipsum facere vel non facere A. futurum; sic & contingit ipsum fecisse vel non fecisse, B. præteritum, vel facere & non facere, B. nunc præsens, sicut ex tricesimo tertio huius pater. Item secundum istud possibile est hominem qui ex tali reuelatione meruit, vel contra eam peccauit, & fuit iustus vel iniustus, saluatus vel damnatus, præmiatus vel punitus, beatus vel miser, in cœlo futurum vel in inferno deorsum, nunquam sic fecisse, nec talia recepisse. Item eadem ratione, qua est possibile Deum solum fecisse quod fecit cum causa rationali secunda, erit & similiter possibile ipsum solum fecisse quicquid fecit cum causa irrationali secunda; ergo quicquid Deus fecit cum quacunque causa secunda, possibile est ipsum solum fecisse, & nullam causam secundam unquam fecisse aliquid vel mouisse. Item si ea, quæ Deus non fecit solus, potest fecisse solus, simili ratione ea, quæ non fecit cum alio nec solus, potest fecisse, quoniam alterius iuvamento non eger, quare & quæ fecit potest similiter non fecisse; quæ omnia repugnant planissimè hypothesi principali.

E

C A P. X L.

Corripit negantes reuelationem in verbo.

Is igitur contra concedentes reuelationem in verbo haec tenus disputatis, superest contra ipsos, qui in verbi iniuriam & nostri miseriam eam negant, eandem verbis aliquibus, prout ipsum verbum dederit, affirmare. Sunt enim quidam huius hypothesis defensores, qui rationes praemissas de reuelatione in verbo soluere non valentes, & hypothesis reliquere non volentes, ad aliam partem, sinistram scilicet biuj huius tendunt, dicendo nullum complexum de futuro contingentia posse reuelari in verbo. Quomodo namque non redundat in verbi iniuriam ipsum omnipotentia spoliare, ipsumque non posse amatoribus suis charissimis seipsum ostendere per seipsum? Quomodo etiam non redundat in nostri miseriam finali beatitudine nos priuare? Hæc enim consistit in huiusmodi visione, sicut nedum Theologi, verum & Philosophi locis quampluribus contestantur. Sed hi forsitan respondebunt felicitatem & beatitudinem nostram finalem considerare in visione Dei incompleta, non autem complexa, id est, Beatus videbit incompleta in Dei essentia, & in verbo ipsum Dei essentiam, & quamlibet personatum, & incompleta quæ in ea reluent; complexionem tamen seu compositionem aut propositionem imaginariam, sive affirmationem vel negationem de futuris contingentibus, scilicet Deum affirmare intrinsecus, sicut Pater affirmat Filio, quicquam forte vel non forte, in verbo seu essentia reuelari non posse; in proprio autem genere, bene posse: quare & dicunt omnia talia reuelari per propositiones, habitus, & usq; creatos in proprio scilicet genere, nec posse alter reuelari. Sed si futurum contingens non possit reuelari creatura in Dei essentia seu in verbo, vel hoc est propter impotentiam in Deo, vel propter impotentiam in futuro, vel propter impotentiam in creatura. Non propter impotentiam in Deo, cùm sit omnipotens, cùm etiam Pater reuelet talia Filio in essentia sua clara, sicut patet 34. huius. Poteat quoq; Deus sic reuelare incompleta, quare & complexa simili ratione: non enim est mensurata potentia aut restricta: Nec propter impotentiam in illo futuro; illud enim potest in Dei essentia reuelari; in ipsa namq; Filio reuelatur. Illud quoq; verum de futuro verissime, certissime, ac clarissime scribitur in libro diuinae præscientie; cur ergo non potest ibi similiter reuelari? Cùm etiam illud verum sit ibi certius & verius, quām in aliqua propositione creatura, potest & ibi certius & verius reuelari. Neq; propter impotentiam creature, quia si sit ita, augeat Deus omnipotens, quantum oportet, potentiam creaturæ: potest quoq; creatura videre in verbo rem incomparabiliter altiore, subtiliorem & difficiliorem quodammodo infinitè, trinitatem videlicet personarum in essentia unitate. Quod enim nunc credimus, tunc videbimus clara luce, sicut Patres Catholici concorditer attestantur, potestq; creatura videre in verbo quilibet incompleta; quare ergo non simili ratione complexa? Si autem dicatur creaturam non posse videre futura in verbo propter nimiam eius improportionem, distantiam, & elongationem à verbo, potest ei contradicти prius. Deus namq; omnipotens potest eleuare creaturam in naturalibus vel supernaturalibus quantum oportet; quare & multi Doctores non indubitate ponunt quoddam lumen supernaturale creatum, quod vocant lumen gloriae eleuans intellectum creatum ad beatificam visionem beatifici luminis increati; quod & Prophetæ videtur patenter docere, cùm dicit, Apud te est fons vite, in lumine tuo videbimus lumen, Psalmi 35. Hac etiam improportione & distantia non obstante, potest creatura videre in verbo quilibet incompleta; cur ergo non ista complexa? Item creatura potest videre in verbo rem contingenter futuram esse quando est, & fuisse cùm p̄terierit; cur ergo non fore quando est futura, p̄fertim cùm verum huiusmodi semper omni modo intrinsecè sit verum. & scriptum ac lucens in verbo, sive res sit futura, sive præfens in p̄teritum transmissa? Aliás enim Deus intrinsecè mutaretur, contra quintum & vicequintum tertium primi libri, quod etiam ex 30. 31. & 32. huius ostenditur evidenter. Item complexa necessaria de futuro, & quæcunque alia complexa necessaria posunt reuelari in verbo; cur ergo nullum futurum conungens, cùm omnia vera ibi similiter conscribantur? Dicitur fortassis quod omnia vera necessaria, & omnia vera de præsenti & de p̄terito habent causam determinatam, & certam, & simili modo sunt vera; quare & posunt determinatè & certè reuelari in verbo;

|| huius.

|| in crea-
ture.

Responso.

Contra.

Propheta.

ib⁹ sint
similiter
vera.

Reponso.

- A verbo ; futura autem contingentia non sicut habent, nec sicut sunt vera , quare nec sic possunt regnari in verbo . Hoc autem non est verum : voluntas enim divina immutabilis est causa determinata & certa omnium contingentium futurorum , per quam & ita determinata & certe scientur à Deo , & ita determinata & certa sunt in eo quando sunt futura , sicut quando sunt praesentia in praetitum defluxa , sicut per 14. 18. ac 23. primi , & per 30. ac 32. huius apparat . Potestque Deus ostendere creaturam in verbo se velle tale futurum fore , quare & facere eum praescire in verbo illud fore , immo & tunc verissime ex demonstratiue quodammodo , quia per causam verissimam & instruibilem , diuinam scilicet voluntatem . Item diuina essentia est similius propinquior , & proportionaliter noster quam qualitates , propositiones , habitus & creati ; ambae namque sunt substantiae , & substantiae immateriale pleniusque cognatae . Quare & Philosophus 10. Eth. 13. Si , inquit , quædam cura humanorum à diis sit , quemadmodum videtur , erit utique bene rationabile & gaudere ipsos optimo & cognatisimo ; hoc autem est intellectus : homo quoque , Genesi ante ultante , ad imaginem & similitudinem Dei est factus , & hoc potissimum in anima rationali , sicut quamplures Patres Catholici contestantur , quare & est finis naturalissimus & desideratissimus mentis nostræ . Si ergo haec sint ita , in ipsa quoque diuina essentia clarius , verius , & certius conteribuntur & lucent omnia vera complexa , sicut & in complexa , quam in aliqua propositione creata , quam in aliquo habitu , quam in aliqua creatura ; cur ergo mens nostra nequaquam clarius , verius , & certius ibi videbitur , poteritque videre quæcumque vera complexa , sicut incompleta , quam in aliqua creatura , præteritum cum mens nostra ab omni mole corporis aggrauatus , ab omnibus phantasmatibus obnubilantibus , ab omni rubigine & caligine , ab omni scorbutaque mitteria plenisime fuerit expurgata , & supra solis splendorem deinde transformata ? Quod & de Angelis omnibus , aliquo-
eorum , de quo Ezechiel . 28. Tu signaculum , similitudinis &c. similiter vel fortius argui forte potest , cum videatur propinquior ad similitudinem Dei factus , dicite Gregorio 32. Mo-
- B cal. 23. super illud Iob . 40. Ipse est principium viarum Dei ; licet homo ad similitudinem Dei creatus sit , Angelo tamen quasi manus aliquid tribuens , non eum ad similitudinem Dei conditum , sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit , ut quo subtilior est natura , eo in illum similitudo Dei plenus creditur expressa . Dicte Iudiciorum 1. de summo bono 10. Distat conditio Angeli à conditione hominis : Homo enim ad similitudinem Dei conditus est , Archangelus vero , qui lapsus signaculum Dei similitudinis appellatus est , testante Deo per Ezechiel . Tu signaculum similitudinis , pleonus sapientia , perfectus decoro . In deliciis paradisi fuisti ; quanto enim subtilior est eius natura , tanto plenus exituit ad similitudinem diuinae veritatis expressa . Cum etiam Deus sit suis naturalissimus mentis nostræ , nec posset perfici nisi in coniunctione eius perfecta cum eo , quomodo secundum vnam eius "potentiam , que est apprehensio simplicium , perficietur coniuncta perfecte cum Deo ? perfecte , quia per Dei essentiam incompleta & simplicia contemplando : secundum alteram vero eius potentiam etiam nobis
- C D loarem , quæ componit & dividit simplicita in complexa , manebit aeternaliter imperfecta ? Imo nec potest perfici in aeternum , vel saltem non in tantum perficietur , nec potest licet alia potentia sator sua ignobilior quoque illa , cum nullum verum complexum possit videre in Deo ? Imo haec duæ potentiae intellectus creati proportionales videntur potentia intellectus diuini apprehendenti simplicia , & potentia componenti simplicia apprehensa , loquendo multum impropterè de potentia componente in Deo , sicut balbutiendo vix possumus Dei magnalia vel tenuiter resonare , sicut 18 primi plenus tangebatur ; quare & sicut haec , ita ista perficietur finaliter contemplando in ipsa incompleta quodammodo incompleta , sic & altera in illa contemplando complexè quodammodo complexa . Ita namque una pars imaginis est perfectibilis finaliter licet altera , & ita finem oaralem & proprium consequetur : Item aliter Deus omnipotens nullum beatum potest certificare de sua beatitudine aeternaliter duratura , nec de futuro aliquo contingente . Si enim posset , ponatur ; vel ergo illud certe reuelatum necessario
- E euenerit , vel nequaquam . Non necessario euenerit , sicut positio ista ponit ; potest ergo nullatenus euenerit , quare & iste beatus potest decipi & errare , & nunc non esse beatus , nec unquam prius fuisse , sed nunc esse miser & semper prius fuisse , cum absurditatibus alijs multis & magnis , sicut potest patere ex 34. huius . Cuius etiam animus non desiderat certitudinem infallibilem de sua beatitudine aeternaliter duratura ? Dicte ergo nullum certitudinem talem posse habere , est omnem creaturam rationalem beatitudine sua priuare , sicut ex codem 34. patet . Secundum hoc quoque beati nunc in celo non sunt certi de finali iudicio , resurrectione mortuorum , & beatitudine sua futura , nisi certitudine fidei seu spei , contra prius ostensa 34. huius . Ita quoque nituntur decipere veritatem , Dominum scilicet Iesum Christum , saltem secundum naturam suam humanam . Si enim tantum in proprio genere vi-

Gregorius.

Iudiciorum.

II potentia
apprehensionis
in appre-
hen-
sionem
simplificium

dear res contingenter futuras, cum illæ possint non fore, potest & Christus decipi & errare; A quod quis Christianus, nisi forte deceptus & errans, præsumperit affirmare? Nec potest quis vitare deceptionem dicendo huiusmodi visionem in Christo alijsque beatis vnius oppositorum posse fuisse alterius, non illius, sicut patet tricesimo sexto huius. Iti similiter priuant beatos nedum certitudine scientia, verum & multitudine: ad beatitudinem namque perfectam scientia perfecta requiritur, non solum quantum ad claritatem scientia, sed etiam quantum ad multitudinem scientiæ; beatus ergo perfectè seit omnia. Quomodo namq; aliter decipi non valeret, & quomodo aliter non haberet malum & tenebras ignorantia, & quomodo aliter non posset semper studere, proficere, & veterius laborare? Hoc autem non est de ratione finis, sed *vite*. Quare & Augustinus 15. de Trinit. 16. Cum, inquit, ranta sit nunc in isto enigmate dissimilitudo Dei, in qua tamen nonnulla similitudo competit est, illud quoque satendum est, quod etiam cum similes erimus, quando eum videbimus sicut est, quod vtique qui dixit, hanc proculdubio quæ nunc est dissimilitudinem attendit, nec tunc naturâ illi erimus æquales (semper enim natura minor est faciente quæ facta est) & tunc quidem verbum nostrum non erit falsum, quia neque menteatur, neque fallatur; fortassis etiam non erunt volubiles nostræ cogitationes ab alijs in alia eunes atq; redeutes, sed omnē scientiâ nostrâ uno simul conspectu videbimus. Et quomodo aliter latiaretur appetitus beati, quo quamcunq; propositam vellit cognoscere, saltem maller cognoscere quam non cognoscere veritatem? Et quomodo aliter erit beatissimum bonum omnianque perfectum, sicut hæc omnia magis patent ex trigesimo quarto huius? Quomodo namque beatus omnia scire potest actualiter aut habitu-aliter in proprio genere? Hoc enim non posset nisi per propositiones & actus & habitus infinitos; sed sic non potest; non ergo potest omnia clare scire, nisi per diuinam essentiam omnia clarissimè demonstrantem, sibi per librum diuinæ scientiæ omnia clarissimè continentem, nisi per diuinæ maiestatis speculum, in quo omnia clare lacent, nisi per diuinæ virtutis oculum, cui omnia clare patent. Quare & Philosophus 1. de Anima 65. Si, inquit, accipiat senior oculum iuuenem, videbit vtique sicut & iuuenis: Vbi & textus, quem Aueroes expōnit, Senex, inquit, si recuperat oculum iuuenis, videret sicut iuuenis; quare & si homo vel Angelus accipiat oculum Dei, videbit quodammodo sicut Deus. Annon sic potest intelligi illud propheticum, Oculo ad oculum videbunt? Es. 52. & illud, Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te, infra 64? Dominus illuminatio mea, Psal. 26. & multa similia multis locis? Quamobrè & Philosophi assuerunt hominē debere tandem scire omnia per substantiam intellectus agentis, per substantiam ipsam Dei, & hanc esse scilicetatem eius vltimam & perfecam. Aueroes enim super 3. de Anima comment. 36. loquens de copulatione & continuatione intellectus agentis nobiscum, dicit quod quandoque dicimus moueri ad continuationem huins, & addit; & manifestum est, quod cum ipse motus complebitur, quod statim ille intellectus copulabitur nobiscum omnibus modis; & tunc manifestum est, quod proportio eius ad nos in illa dispositione est sicut dispositio intellectus quæ est in habitu ad nos; & cum ita sit, necesse est ut homo intelligat per intellectum sibi proprium omnia entia, & ut agat actionem sibi propriam omnibus entibus, sicut intelligit per intellectum qui est in habitu, quando tuerit continuatus cum formis imaginabilibus, omnia entia intellectione propria: Homo ergo secundum hunc modum, ut dicit Themistius, assimilatur Deo, scilicet in eo quod est omnia entia quoque modo, & sciens ea quoquo modo. Entia enim nihil aliud sunt quam scientia eius, nec causa entium aliud est nisi scientia eius; & quam mirabilis est iste ordo, & quam extraneus est iste modus essendi? Quibus & concorditer Augustinus De gaudijs iustorum, & pñnis malorum, sive de triplici habitaculo, dicit, quod in vita futura, in urbe regia fulgebunt iusti sicut Sol, sicut ait Dominus, vbi summa pax erit, summa quiete, nullus labor, nullus dolor, nulla paupertas, nec senectus, nec villa, nec villa mors, nec vltum cibi desiderium, nullum sicut incendium, sed cibus & potus E omnium erit visio Christi & sanctæ Trinitatis, & contemplatio puri cordis oculo ipsius divinitatis, & assida lectio, ut ita dicam, libri vita, id est, æternæ veritatis, & summæ sapientiæ, & verbi Dei, quod est Iesu Christi visio; vbi quicquid nos latet nunc, manifestum erit tunc, vbi ratio manifesta erit; cur hic electus est, & ille reprobatus, cur hic in regnum assumptus est, cur ille in seruitutem redactus, cur aliis in vtero moritur, aliis in infante, aliis in iuventute, aliis in senectute, cur aliis pauper est, aliis duces, cur filius adulterg baptizatur, & aliquando filius legitimus coniugis ante baptismum moritur, cur qui bene incipit vivere aliquando male finitur, & qui male incipit sibi bene finitur; hæc omnia & huiusmodi multa in libro vite plana & aperta erunt. Et infra, in visione Dei tria scientia noſcuntur, id est, homo qui cernit, Deus qui cernitur, & ceteri omnes, omnia videbuntur &

*Augustinus.**Philosophus.**Ezra.**Aueroes.**Themistius.**Augustinus.**Augustinus.*

- A** & intelligentur. Sicut enim per speculum vitreum trina nobis visio administratur, quia nos ipsos, & ipsum speculum, & quicquid praesens adest videmus: sic per speculum diuinæ claritatis & ipsum Deum, ut est, videbimus quantumcumque possibile est creaturæ, & nos ipsos & ceteros vera & certa scientia cognoscemus. Qui & vlt. de ciuitate Dei 28. Si, inquit, Propheta Ezechiel: puerum suum Giesli ablens corpore vidit accipientem munera, quanto magis in illo corpore spirituali videbunt sancti omnia? An hoc est quod Mosi desideranti videre faciem & gloriam Domini, Dominus promittebat, Ego ostendam omne bonum tibi, Exod. 33. Glossa, Requiem æternam, in qua eil omne bonum in visione Dei, sicut Psalmista ait, Satabor cum apparuerit gloria tua. Beatus quoque Gregorius 4: Dial. 22. loquens de Sanctis in celo, quid est, inquit, quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Respondebitur tortisanus, sicut videtur, Petrus respondere 2. sent. dist. 11. vlt. quod Gregorius loquitur ibi de Angelis, & cum innuit, quod sciunt omnia, intelligit solum de his omnibus quorum cognitio facit cognitorem beatum, de his videlicet, quorum cognitio est de substantia beatitudinis, cuiusmodi est mysterium trinitatis. Sed resipientibus processum Gregorius plane costrat ipsum ibi loqui de hominibus & de cognitione hominum, mutuo etiam hominum extraneorum & ignororum tempore ad inuicem in hac vita. Quærit namque Petrus, si vel boni bonos in regno, vel mali malos in supplicio agnoscent, & loquitur de hominibus manifestè. Vbi & Gregorius respondendo ostendit quod sic tam de bonis quam de malis, & hoc tantum de hominibus, & subiungit; fit autem in electis quoddam mirabilem, quia non solum eos agnoscunt quos in hoc mundo nouerunt; sed velut vicinos suos ac cognitos recognoscunt bonos, quos nunquam viderant. Nam cum antiquis Patres in illa hereditate æterna viderint, eis incogniti per visionem non erunt, quos in opere semper nouerunt. Quia enim illuc omnes communis clatitatem Deum conspicunt, quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Anselmus insuper de similitudinibus 57. dicit quod octaua pars beatitudinis est sapientia, & addit; Bonus enim perfecta, quia Deus est, sapientia replebitur, eamque facie ad faciem intuebatur, quam cum ita prospexerit, creaturæ totius naturam videbit, quia in Deo melius quam in scripta consilist. Tunc etenim iusti cuncta scientia que Deus fecit scienda, tam ea quæ præterita, quam quæ postmodum sunt futura: ibi à singulis omnibus, ibi ab omnibus singuli cognoscunt, nec quenquam omnino latebit qua patria, stirpe, quis editus fuerit, vel quid in vita sua fecerit. Item quis Theologus negare presumserit Christum secundum naturam assumptam omnia verè scire, cum hoc tam ratio, quam multiplex Patrum autoritas contestetur? Ipsi namque datus est spiritus non ad mensuram, Ioh. 3. & hoc secundum omnia dona sua; in ipso quoque, teste Apostolo, complacuit omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare corporaliter, ad Col. 1. In quo etiam secundum eundem sunt omnes thesauri sapientia & scientia absconditi, infra 2. Hoc idem & Hugo de sancto Victore in quodam libello responsu Magistro Gualtero de Mauritania multipliciter nescitur approbat, & pertinaciter affirmit. Quæsiuit liquidem Gualterus, verum anima Christi tantam habeat penitus scientiam & sapientiam, quantam habet diuinitas? Qui opinabatur & argueret quod non, quia beatitudo consistit in notitia, dicente Domino, Hæc est vita æterna, ut cognoscant, &c. Si ergo anima Christi haberet & aqualem notitiam cum diuinitate, haberet & aqualem beatitudinem, & aqualem charitatem, & cetera bona in quibus beatitudo consistit. Item alijs falso esset Deum in omni bono maiorem habere sufficientiam, quam eius creaturam. Quibus nequaquam obstantibus, tenet plane quod sic; quia anima Christi sic nouit omnia non per habitus, actus, aut actum aliquem, sed per ipsum Deum, per essentiam ipsam Dei; quod & de beatitudine nostra sentit; vnde sic ait, Hæc est, inquit, vita, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: cognitio itaque Dei vita æterna est. Et quid est cognitione Dei? Nunquid accidentis est? Ergo amor Dei accidentis est, & beatitudo accidentis est, & in accidentibus est beatitudo nostra; quare non magis Deus sit beatitudo nostra, ipse sapientia qua cognoscimus, ipse amor quo diligimus, ipse gaudium quo exultamus, ergo una sapientia est qua omnes sapiunt: nec tamen uno modo sapiunt, quia participando sapiunt; quod si omnes hac sapientia sapiunt quicunque sapiunt, multò magis hac sapientia sapient illa anima qua ipsi sapientiæ unita fuit. Et intra Apostolum testatur plenitudinem ibi esse, & nos dicimus, quia tota sapientia non est in domo sua, ergo dimidia inutus habitat, & dimidia foris. Et ubi queritur, si domi non inuenitur, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter? Vbi plenitudo est, nihil deficit; vbi nihil deficit, totum adest; si forte plenitudo diuinitatis ibi est, & plenitudo sapientiæ ibi non est? Dicit iterum, In quo sunt omnes thesauri sapientia & scientia absconditi. Sed dicitis bene, Omnes sapientia thesauri & scientia ibi sunt, sed absconditi sunt, portat, & non videt. Absit autem ab intellectu nostro, ut sic sentiamus; sed absconditi sunt, non ut ab eo abscondatur, sed ne ab impijs in eo videantur,

Hugo.

videantur, absconditi sunt & reconditi sunt ; reconditi sunt ut tempore opportuno proferantur. Et infra, vidit Christus in diuinitate, vidit & in humanitate, tamen ex diuinitate : erat enim plenitudo diuinitatis in anima Christi, & ex plenitudine sapientie plene sapiens erat anima Christi, ergo inquit, tantam sapientiam habet anima Christi quantam Deus habet. Quid facit comparatio ? Vnus solus est, vna est sapientia Dei, qua sapiens est anima Christi, nec participando sapiens, ut hoc vel illud in illa & per illam sapiat, sed plenitudinem habendo, ut totum possideat. Non ergo tanta dicamus aut quanta, sed dicamus tota sapientia Dei in anima Christi, & ex tota sapientia Dei anima Christi sapiens est, nec tamen aequalis Deo anima Christi est, quia sapientia Dei non est ; illic gratia, hic natura ; & idem illic gratia quod hic natura.

Et infra respondendo ad primum argumentum Gualteri dicit, Et si anima Christi habeat aequalem scientiam cum diuinitate, non propriece oportere ipsam habere aequalem beatitudinem, quia beatus est habere bonum per naturam, & ex se, & esse illud, quam habere illud per gratiam & ab alio, & non esse illud. Et infra respondendo ad secundum, sicut, Postea ad ecclisis, si anima Christi aequaliter cum Deo habeat scientiam, fallum erit Deum in omni bono maiorem habere sufficiemtiam quam eius creaturam, & deinceps, sicut non potest et creatura aequali Creatori, ita nec bonum vniuersi bono alterius, sed hoc bene & veraciter ibi dicitur, vbi creatura bonum aliud arq; duersum à bono Creatoris inuenit, vbi vero vnu & idem ipsi est, maius aut minus esse qui potest : Quod est enim verū bonū creaturæ præcipue rationalis aliud præter Deum? aut qd. est bonum Dei aliud præter ipsum? Si ergo verum & vnicum bonum creaturæ Deus est, & bonum Dei aliud præter ipsum esse non potest, nunquid idcirco Deus minor aut maior seipso est, quia creatura sua pariter & suum bonum ipse est? Cesset ergo tandem tam crebra repetitio comparationis, vbi singularitas est vniuersitatis. Et infra in fine, quid necesse est singula prosequi? Breuerit vobis quid mibi in hac re sentendum esse viderit, ostendam ; Plebam ac perfectam, & totam Dei sapientiam in anima Christi fuisse credimus, & ex ipsa sapientia animam eandem plenè ac perfectè sapientem, non ex ipsa participando, sed totam posse dendo, quia secundum plenitudinem accepit : Iohannes autem, qui erat lucerna ardens & lucens, ex parte comprehendens ; anima ergo Iohannis de plenitudine accepit ; anima Christi plenitudinem comprehendit. Quicunque autem in eo persistunt, ut hoc assenserent, contendant, quod alia fuerit sapientia illa, quia anima Christi sapiens existit, alia qua anima Christi vniata fuit, ego præiudicium nemini facere volo ; videant ipsi quo sensu hoc assertant, ne foris carnalis sit magis sua quam vera pronuntiatio. Hoc vnum ego indubitanter affirmo, quod aut alia sapientia præter diuinam in anima Christi non fuit, aut si alia fuit, aequalis illi non fuit ; hoc credenti qui non credit, non bene credit ; ad carcer ego non cogo, sed suadeo.

Hoc idem et Petrus 3. sentent. dist. 13. & 14. per rationes & autoritates Doctorum ostendit, vbi & dist. 14. quibusdam obiectibus sic responderet, Respondentes dicimus animam Christi per sapientiam gratis datum in verbo Dei cui vniata est, quod etiam perfectè intelligit, omnia scire qua Deus scit. Angeli quoque beati omnes vel aliqui omnia sciunt in verbo, vel saltem scient finali beatitudine consummata : aliter enim possent Angeli hominesque beati semper proficere addiscendo tam per studium proprium, quam per reuelationem diuinam, quare nunquam essent perfectè beati. Nec aliquis hoc concedit ; dicitque Robertus Lincolniensis super 1. Poster. 14. quod intelligentie recipientes irradionem à lumine primo vident in eo omnes res scibiles vniuersales & particulares. Dicitque Gregorius super illud Luc. 15. Quæ mulier habens drachmas decem? &c. homilia 34. Cherubin plenitudo scientie dicitur, & sublimiora illa agmina merito Cherubin vocata sunt, quia tanto perfectiore scientia plena sunt, quanto clairerat Dei vicinius contemplatur, ut secundum creaturæ modum eo plenius omnia sciunt, quo visioni conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. Et infra ostendendo, quod munera ordinum sunt ita speciales singulis, quod tamen communia omnibus, Cherubin, inquit, plenitudinem scientie diximus, & tamen quis ibi aliquid nesciat, vbi ipsum omnes simul fontem scientie Deum vident? Isidorus etiam 1. De summo bono 10. Angeli, inquit, Dei cognoscunt omnia antequam in se hiant, & quæ apud homines adhuc futura sunt, Angeli iam, reuelante Deo, nouerunt. Beatus similiter Augustinus 8. super Genesim ad literam 48. dicit quod Deus ipse loquitur cum Angelis, incommutabili veritate illustrans mentes eorum, vbi est intellectus nosse simul quæcumque etiam per tempora non sunt simul. Iti ergo priuant beatos Angelos & homines vniuersos ; imo & ipsum beatissimum Dominum beatorum, Dominum Iesum Christum certitudine ac multitudine scientie ad beatitudinem requisitæ, sicut precedentia manifestant ; & nedum hoc, verum etiam & omni scientia seu praescientia priuant eos, omnium, inquam, scientia seu praescientia contingentium futurorum, & quorumcunque scibilium aliorum,

Petrus.

Lincolniensis

Idcirco

Isidorus.

Augustinus.

A aliorum, nisi fortassis per se notorum, aut quorum habent demonstrationem aut sensum; quare multò magis Chritum & omnes Prophetas in via. Nam vbi non est perspicua certitudo, nec scientia proprie, sed fides, opinio, aut estimatio potius esse potest, sicut ex 18. pri-
mi apparet. Quare & Apostolus, Fides est substantia rerum sperandatum, argumentum non apparentium, ad Heb. 11. Vnde & Augustinus prima pars super Iohann. homilia 40. Cre-
dimus, inquit, ut cognoscamus. Quid est enim fides nisi credere quod non vides? Fides ergo est quod non vides credere; veritas quod credidisti videre: Qui & ad Paulinum de viden-
to Deo 3. & post diffusè ostendit, quod videre & credere in hoc distant, quod videre est ali-
quid certè & evidenter cognoscere sive scire, aliquo scilicet sensu corporis vel animi, q. ic-
quam certè sensu, recere & credere vero alijs non sic cognitis assentiri. Vbi 4.
Iic ait, Hanc distinctionem tene, vt si quid te admonuero differendo quod ita videoas oculis
catnis vel villo aho sensu eius sentias, seu te sensisse recolas, vt sentiuntur sonores, colores,
B fragores, odores, sapores, ferores, & si quid aliud per corpus cernendo, audiendo, olficien-
do, guttando, tangendo, sentimus, aut ita non videoas, mentis intuitu vero videoas, vitam, vo-
luntatem, cogitationem, memoriam, intelligentiam, scientiam, fidem tuam; & que quid
aliud mente conspicis, atque ita esse non tantum credendo, sed planè videndo non dubitas,
huc me iudices ostendit; quod autem non sic ostendero, ut aut corporis aut animi sensu,
visu, perceptuque teneatur, & cum dixerim aliud quod nullo illorum duorum genere vide-
atur, restat ut tantum creditur. Et infra 5. Nonnulli putant ipsum quod dicimus credere, cum
res vera creditur, hoc tolum esse mente contueri: quod si ita est, fallitur ista nostra prolocu-
tio, in qua distinximus aliud esse aliiquid senti: corporis sensu, sicut in c. x. Solem, & in ter-
ra montem, arborem, corpusque quodlibet, & aliud mentis intuitu rem nihilominus eviden-
tem, sicut nostra voluntas à nobismet ipsis intusaspicitur cum aliiquid volumus, vel cogitatio
cum aliiquid cogitamus, vel memoria cum recordamur, vel tale aliiquid in animo sive corpore,
C vel aliud ante credere quod in corporis mentisque conspectu nec adeat nec attulisse recolitur,
sicut sine parentibus creatum Adam & natum ex Virgine pastumque resurrexisse Christum.
Et infra 6. Num fatus est ut inter videre & credere hoc distare credamus, quia praesentia vi-
dentur, creduntur absentia? Planè fortissim fatus est, si praesentia illa hoc loco intelligamus
dicta quæ præsto sunt sensibus sive animi sive corporis, vnde & iam praesentia scilicet à præsto
duo vocabulo non innuantur. Sicut enim hanc lucem corporis sensu, sic & meam voluntatem
planè video, quia præsto est animi mei sensibus, atque intus mihi præsens est; si quis vero
mihi indicet voluntatem suam, cuius os & vox mihi præsens est, tamen quia ipsa voluntas,
quam mihi indicat, later sensus corporis & animi mei, credo, non video, & si forte ut dicit
ita sit, creduntur ergo illa quæ absunt à sensibus nostris, si videtur idoneum quod eis testimoni-
gium perhibetur; videntur autem quæ præsto sunt, inde & praesentia nominantur, vel animi
vel corporis sensibus. Nam cum sint quinque corporis sensus, cernendi, audiendi, olfaciens-
di, guttandi, tangendi; visus quidem præcipue oculis attributus est; verintamen hoc verbo
vñim & in ceteris. Neque enim tantum dicimus, Vide quid luccat, sed etiam, Vide quid
sonet, vide quid oleat, vide quid lapiat, vide quid calet; nec quia dixi ea credi quæ a sensi-
bus nostris absunt, sic accipiantur, ut inter illa deputentur quæ aliquando vidimus, & nos vi-
disse retinemus, certique sumus, quamvis ea tunc non præsto sint cum recoluntur a nobis;
neque enim inter credita, sed inter vita deputantur, & ideo nota sunt, non quia fidem habui-
mus alijs testibus, sed quia nos vidisse sine dubio recordamur & scimus. Respondebit quis-
nam fortassis dicendo ista non sequi, quia Deus potest sic illustrare mentem alicuius, & pro-
positiones seu habitus in mente ipsius, & ita ei vera huiusmodi reuelabit, quod sciet & inue-
bitur illa certè. Sed si illustratio illa sit per aliquod lumen creatum quanumcunque clarissi-
mum, aut per aliquam creaturam, tal & reuelatio de futuro potest esse erronea, delirior, arque
falsa: potest enim oppositum evenire: Eodem quoque modo & reuelatio quælibet de præ-
sentia aut de præterito non per se nota aut demonstrata, nec sensato, non obstante illustratione
huiusmodi, potest esse delusoria atque falsa. Cur enim non de praesentibus & præteritis tali-
bus sicut de futuris? imò si cuipiam existent Londini talis reuelatio fieret, quod erat hora
prima A. futurum contingens fieri Roma, & ipse credat continuè, nonne, sicut ex ista reue-
latione potest decipi & errare ante horam primam diei etatis credendo A. tunc fore, quia
non obstante reuelatione huiusmodi, possibile est A. non fore, sic & ex eadem reuelatione se-
cundum substantiam potest decipi de præsenti, credendo erat hora prima A. esse, & lapla ho-
ra prima similiiter decipi de præterito, credendo conformiter A. fuisse? Cuius causa est, quia
qualicunque & quantocunque lumine creato illustretur quæcunque propositionis, cuius veritas
non est per se nota, nec per lumen habitus evidenter demonstrata per aliqua per se nota, & in
conse que n*on*

*Apostolus.**Augustinus**Responso.**Contra.*

consequentia per se nota, nec indubitanter sensata, illa non est certa, quia illustratione huius- A modi non obstante res posset aliter se habere. Sicut enim illustratur propositio talis vera, sic posset & falsa. Ita clare namque lucet Sol & Lupa ac alia lumina supra scripturam fallam, sicut super veram, super mentientem sicut super vera dicunt; vbi ergo possunt haec discerni? Certè in nullo lumine creato fallibili sive lumine infallibili increato; nulla ergo huiusmodi veritas potest certè infallibiliterque videri, nisi in intinisco lumine infallibilis veritatis, in candore lucis æternæ, & speculo sine macula maiestatis diuinae, in libro vita, in verbo Dei, qui & quod mentiri non potest, in essentia clara Dei vbi omnia sicuti sunt æternaliter, immutabiliter, & infallibiliter confunduntur, vbi nullus est error, nec etiam esse potest, sicut nec in Deo, quod & ibi videbit, leger, & scier certissimè, quicunque perfectè interius videntur, legerit & scuerit librum illum, sicut apparet ex trigesimo quarto huius. Nonne hoc voluit dicere tota illa turba Philosophorum, quedam obscurè proferos, quedam clare de intellectu agente? Et quomodo Deus est lumen ad omnia cognoscenda, sicut sextum primi, & vice-

Esaïas.

B sumum secundi plenius recitat? An non sic tensit clarissimus Elaias, quando congregatiōni fidelium promittebat, Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Luna illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem semper eternam? El. 60. Annon hoc sen-

*Petrus Apo-
stolus.*

fir princeps Apostolorum Petrus, quando fidelibus ita scripsit, Habemus firmorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentis, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies ilucescat, & lucifer oriarut in cordibus velitr? 2. Pet. 1. Annon ita sensit vas electio-

Paulus.

nis Paulus ad Corinthios ita scribens, Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus; cùm autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est; videmus nunc per speculum in ænigmata, tunc autem facie ad faciem; nunc cognoscimus ex parte, tunc autem cognos-

*Johannes.*cam sicut & cognitus sum? Annon hoc sensit inter Discipulos magis dilectus, qui & de pē-
tore Domini totum hauisit quod scientibus seruit effudit, cùm dixit, Deus lux est, & tene- C

brae in eo non sunt vlla? 1. Ioh. 1. Et infra 3. Charissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus; scimus autem quoniam cùm apparetur, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est? Et quomodo? Audi, Deum nemo vidit vñquam, vñgenitus, qui

Beda.

est in finu Patris, ipse eparauit, Ioh. 1. quod teste Beda in glossa, potest referri ad præteritum & similiter ad futurum. Annon hoc veritas ipsa tenet, cùm ait, Ego sum radix & genus

Apocalypsi.

Dauid, stella splendida & matutina? Apoc. vlt. Et iterum, Qui diligit me, diligitur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum? Ioh. 14. Annon sic intelligenda sunt haec & alia quamplura loca similia tam veteris testamenti quām noui? Si aliquis dubitet, recipiat expositiones & glossas catholicas, & procudiblio certius fieri. Scio tamen quod est

quædam scientia & etiam certitudo alio modo dicta, probabilis scilicet & firma, credulitas vehemens, & indubitate adhæsio, & spes firma. Sic enim scimus qui fuerunt & sunt nostri parentes, fratres & sorores; sic scimus quæ testimonio fide dignorum didicimus hominum D

*|| Carolo-
mannum*

vel librorum, librorum inquam, historiorum factorum & etiam aliorum, puta Troiam fuisse nobilem ciuitatem, & à Græcis destruam, Alexandrum, Edwardum, & alios Principes multa magna perpetrasse, Platonem, Aristotelem, Ptolomæum, & Philosophos alios plurima docuisse. Quare & Ieber in prologo 1. dicit, quod scientia melior

Ieber.

post scientiam fidei est, cuius principia sunt certa & firma: & Philosophus in De memoria & reminiscencia, Neque inquit, contingit futura memorari, sed est opinabile & sperabile; erit

Philosophus.

vriue & scientia quædam sperativa, quemadmodum quidam divinatuam dicunt: Et 7. Eth. 3. Quidam, inquit, opinantium non dubitant, sed existimant certè scire; si ergo propter quietem credere opinantes magis scientibus præter opinionem agent, nihil differt scientia ab opinione: quidam enim credunt nihil minus quibus opinantur, quām alteri quibus scilicet;

Augustinus.

manifestat autem Heraclitus; qui & 4. Topicorum, dicit quod fides est opinio vehemens; vbi & recitat à quibusdam quod fides est vehementia opinionis. Quare & Augustinus ad

Paulinam de videndo Deo 4. Si, inquit, ea quæ non vidimus, id est, in præsencia non sensimus vel mente vel corpore, neque de Scripturis sanctis vel legendo, vel audiendo didicimus, nulla omnino credidissemus, vnde sciremus esse ciuitates vbi nunquam fuimus, vel à Romulo editiam Romanam, vel, vt de proprioribus loquar, Constantinopolim à Constantino? Vnde postrem sciremus quinam parentes nos procreauissent, quibus patribus, auis, maioribus ge- E

niti essemus? Taliū quippe cùm plurima sciamus, non tamen ea vel vlo sensu præsencia, sicut Solem, sicut nostri animi voluntatem, sicut canonicorum eloquiorum autoritatem, sicut Adam fuisse primum hominem, aut Christum incarnatum, passum, ac resurrexisse didici- mus, sed alijs referentibus, de quorum testimonio in hoc duntaxat rerum genere minimè du-

bitauimus. Et infra 6. præstatam distinctionem de scientia innuens; Constat, inquit, nostra scientia

scientia

- A scientia ex visis, rebus, & creditis ; sed in his quæ vidimus vel videmus nos ipsi testes sumus ; in his autem quæ credimus, alijs testibus mouemur : ad fidem tamen eorum rerum, quas nec vidisse nos recolimus nec videmus, dantur signa vel in vocibus, vel in literis, vel in quibus-
cunque documentis, quibus visis non visi credantur. Non autem immeritâ scire nos dici-
mus non solum ea quæ vidimus aut videntur, verum & illa quæ idoneis ad quamque rem
commodi testimonij vel testibus credimus. Porro si liceat non incongruenter dicimus etiam
illud quod certissimum credimus, hinc factum est ut & iam recte credita, et si non adiungit no-
stris sensibus, videre mente dicamus : scientia quippe menti tribuitur sive per corporis ten-
sus, sive per ipsius animum aliquid perceptum cogitatimque retineat, & fides ipsa mente
utique videtur, quamvis hoc fide credatur, quod non videtur. Vnde Apostolus Petrus dicit,
in quem modum non videntes creditis ; & ipse Dominus, Beatus qui non viderunt, & credi-
runt. Sed absit quod perfecte beati sint tantummodo habituri talem scientiam, cognitionem
aut certitudinem inopiam, fallibilem, imperfectam, sicut patet ex hic præmissis, & 34.
huius ; non sic ergo, non sic, sed habebunt visionem certissimam in clarissimo Dei verbo,
sicut & Christus habebuit hic in via ; & Petrus evidenter restatur 3 sentent. dist. 26. sicut 34. Petrus.
huius plenius recitat. Quare & Prophetæ, Credo, inquit, videre bona Domini in terra vi-
uentium, Psalmo 26. Non dixit opinari, estimare, aut credere, sed videre. Ostendebatur
autem superioris quantum distat inter credere & videre ; qui ergo tollunt à beatis huiusmodi
visionem, & mercedem fidei à fidibus simul tollunt : confitit enim hanc esse fidei nostræ
mercedem. Quare & dicebat Iesus ad eos qui crederunt ei Iudeos : Si vos manseritis in me,
vele discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, Ioh. 8. quasi diceret manifestè, Vos qui
nunc ænigmatice creditis, si credendo manteritis, tandem cognoscetis certissimè veritatem.
Quod Augustinus exponens homilia 40. primæ partis, || sic ait ; Quid enim quod dixisti non Augustinus
C est veritas ? Veritas est, sed adhuc creditur, nondum videtur ; si mancatur in eo quod credi- || certissimè
tur, || peruenient ad id quod videatur. Inde Iohannes ipse sanctus Euangelista in epistola sua,
Dilectissimi, inquit, filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Iam sumus, & adhuc || peruenie-
erimus : quid plus erimus quam sumus ? Audi, nondum apparuit quid erimus ; scimus, qua- tur
cum apparuerit, similes ei erimus. Vnde ? Quoniam videbimus cum sicuti est. Magna pro-
missio, sed menses est fidei. Qui & vlt. de Cœlit. Dei 28. Considerandum est, inquit, quantus
vir dicebat ; Ex parte scimus, & ex parte prophetamus, donec veniat quod perfectum est ;
& videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem ; licet iam vident sancti
Angeli, & sicut ibi vident, ita & nos videntur sumus præmium, atque fidei nobis visio ista fer-
tatur. Beati quoque qui hic humiliter crederunt Deum esse unum & trinum ; si hoc in
cœlo non clare & certè videbunt, quomodo dignè & plenè remunerabitur ista fides ? Aut si
hoc clare & certè videbunt, sicut subiecte desiderant, in quo ? Certè non sufficienter in ali-
D qua creatura ; nulla enim creatura potest istud clare & certè ostendere, sicuti est propter eius
diffimilitudinem infinitam : si autem hoc clare & certè videbunt, & legent, & scient in verbo
Dei, in libro virtutum, in essentia clara Dei ; cur non & alia vera complexa similiter, cum istud ve-
rum complexum videatur sumimum excellentissimum & difficillimum omnium ibi scripto-
rum ? Quomodo etiam non potest beatus in illo libro Dei clarissimo & certissimo videre &
legere clarissimè & certissimè quodcumque verum complexum clarissimè & certissimè ibi
scriptum ? Cur, inquam, hoc non potest, præsertim cum oculi cordis eius fuerint plenè mun-
dati & omniisque perfecti, cum etiam nunc cum oculis suis debilibus & infirmis posset vi-
dere & legere talia in alijs libris obscuris minus visibilibus & legibilibus minus valde ? Si dix-
eis, propter nimiam excellēti illius libri super oculum mentis Angelicæ & humanae, hoc
est superioris reprobatum : quomodo etiam potest beatus ibi videre & legere optimè, Deum
esse unum & trinum, quod videat excellentissimum ibi scriptum, & alia inferiora non potest ?
E Quomodo etiam, sicut & tu ipse concedis, ista excellēta maxima non obstante potest bea-
tus ibi videre & legere qualibet incompleta, & tamen complexa non potest ? In hoc siquidem
videris beatum similem facere pueru scienti simplices literas, ex eis tamen syllabas aut
syllabam facere nescienti, scientiue syllabas, sed eas in dictiones aut dictiones coniungere
nescienti ; scientiue legere dictiones, sed orationes, aut orationem intelligere nescienti ; imo
& quod durius multum videatur, nec vñquam valenti addiscere quicquam horum. Quomodo
tamen quisquam summo ingenio præditus, videns, legens, & intelligens in aliquo libro sin-
gulas dictiones, singula incompleta, non potest videre, legere, & intelligere in eodem quam-
libet propositionem & orationem quamcumque, imo nec aliquam etiam facilissimam intelle-
ctu ? Quomodo ergo beatus non ita videbit, leget, atque intelliget in libro diuinæ scientiæ
quæcumque complexa, sicuti incompleta ? Non sic ergo, non sic : non enim sic sentit beatus

Augustinus

Augustinus. Augustinus superius allegatus, dicens quòd Beatis erit assida lectio libri vita. Qui & de A verbis Apostoli sermone 20. loquens de tempore via & patriæ. Nunc, inquit, per fidem ambulamus, tunc per speciem. Quid est per speciem? Speciosus forma præ filii hominum, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Qui diligit me, inquit, mandata mea custodit, & qui diligit me diligetur à Patre meo; & ego diligam eum: & quid illi dabis? Et ostendam meipsum illi; hæc erit species quando faciet, quod dixit, & ostendam meipsum illi; ibi exequitatem Dei videbis, ibi sine codice in verbo leges; ergo cùm viderimus eum sicuti est, iam transierit peregrinatio nostra. Sine codice, inquit, leges, sine codice, inquam, creato, in codice increato, in libro æterno scientiæ Dei æternæ. Et sequitur, Via est credere, hanc viam teneamus, & ad speciem perueniemus; cùm venerimus ad speciem, exequitatem Dei videbimus, & iam non erit ibi dicere, quare huic subuenit, & huic non? Quare iste adductus est à gubernatione Dei ut baptizetur, ille autem cùm bene catechumenus vixerit, subita ruina mortuus est, & ad baptismum non peruenit, ille autem cùm sceleratè B vixerit, cùm luxuriosus, cùm nœcetus, cùm scénicus, cùm venator ægrotauit, baptizatus est, discelsit, peccatum in eo coniunctum est, peccatum in eo deletum est? Quare merita non inuenies, nisi poenam? Quare gratiam? O altitudo diuinitarum! Petrus negat, latro credit. O altitudo diuinitarum sapientiæ & scientiæ Dei! Simili quoque modo, sicut argutum est de libro, argui potest de verbo: quomodo namque non potest beatus audire & cognoscere vera complexa in verbo, & per verbum Dei, in quo & per quod omnia vera verisimile, distinguisimè, & certissimè exprimuntur, verorumque omnium verisimilis & certissimæ rationes? Et quis præsumperit dicere tam facundissimum verbum mutum? Quis hoc præsumperit, nisi surdus? Et quis audeat dicere verbum Domini nequaquam exprimere nec posse exprimere aliqua vera complexa, sed tantummodo incompleta? Veli si exprimat vera complexa, creaturem tamen non posse audiire nec intelligere in illo verbo vera complexa, sed tantummodo incompleta, nec verbum illud omnipotens posse per scipsum exprimere creaturæ vera complexa sicuti incompleta, orationes sicuti dictiones? Quis, inquam, hoc affirmare prælumpserit, nisi spiritualiter fortè surdus, qui aures habet, & non audierit verbum Dei? Non sic Propheta, non sic; sed ait, Audiam quid loquatur in me Deus, Psalmo 84. super quod Augustinus, Loquebatur, inquit, in illo Deus intus, & mundus faciebat illi strepitum fortis; colibens ergo aliquanto à strepitu mundi, & auertens se ad se, & à se in illum cuius vocem audiebat interior, quam obturans aurem contra tumultuantem vitam huius inquietudinem, & contra animam corpore quod corrumpit aggrauatam, & sensu terrena habitatione deprimente multa cogitamenta air, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus; & audituit. Quid? Quoniam loqueretur pacem in plebem suam; ostensaque quòd pax illa non erit perfecta in præsenti, sed in futuro, concludendo sic ait, Erit ergo pax purgata in filiis Dei, omnibus amantibus te, videntibus se plenos Deo, cùm erit Deus omnia in omnibus: commune spectaculum habebimus Deum, communem possessionem, communem pacem habebimus Deum. Quicquid enim est quod nobis modo dari ipse, nobis erit pro omnibus qui dat, ipsa erit perfecta & plena pax: hanc loqueritur in plebem suam, hanc volebat audire ille, qui ait, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loqueretur pacem in plebem suam. Qui & vlt. de C. secretum. uit. Dei 29. Quanta, inquit, erit ista felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit * bonum? Vacabitur Deilaudibus qui erit omnia in omnibus. Admoneretur iam sancto Cantico, vbi lego vel audio, Beati qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te omnes illi, qui nunc latent harmoniæ corporalis nerui, non latebunt intinsecus & extrinsecus per corporis cuncta dispositi, & cum cæteris rebus, qua ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificiis laudem rationabilis pulchritudinis delectatione succendent; vera ibi gloria, verus honor, vera pax, vbi nihil aduersi nec à seipso nec ab aliquo quisquam patietur, præmium virtutis ipse erit, qui virtutem dedit, eique leipsum, quo melius & maius nihil possit esse, promisisti; quid est enim aliud quod per Prophetam E dixit, Ego illorum Deus, & ipsi mihi erunt plebs, nisi ego ero vnde satientur, ego ero quæcumque ab omnibus honestè desiderantur, & vita, & salus, & viætus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Si enim & illud reæ intelligitur quod ait Apostolus, vt sit Deus omnia in omnibus, ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigacione laudabitur; hoc munus, hic affectus, hic actus profectus erit omnibus, sicut ipsa vita æterna communis. Nec putandum quòd audire, mente videre, & legere in beatitudine consummata realiter sint diuersa, sicut videtur ex autoritate præmissa, immo fortassis nec beatitudo perfecta habet partes realiter differentes. Aut enim aliqua illa cum partium esset perfecta, & ad beatificandum sufficiens, & tunc illa sola sufficeret; aut quælibet imperfecta,

imperfecta,

* secretum. uit. Dei 29. Quanta, inquit, erit ista felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit * bonum? Vacabitur Deilaudibus qui erit omnia in omnibus. Admoneretur iam sancto Cantico, vbi lego vel audio, Beati qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te omnes illi, qui nunc latent harmoniæ corporalis nerui, non latebunt intinsecus & extrinsecus per corporis cuncta dispositi, & cum cæteris rebus, qua ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificiis laudem rationabilis pulchritudinis delectatione succendent; vera ibi gloria, verus honor, vera pax, vbi nihil aduersi nec à seipso nec ab aliquo quisquam patietur, præmium virtutis ipse erit, qui virtutem dedit, eique leipsum, quo melius & maius nihil possit esse, promisisti; quid est enim aliud quod per Prophetam E dixit, Ego illorum Deus, & ipsi mihi erunt plebs, nisi ego ero vnde satientur, ego ero quæcumque ab omnibus honestè desiderantur, & vita, & salus, & viætus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Si enim & illud reæ intelligitur quod ait Apostolus, vt sit Deus omnia in omnibus, ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigacione laudabitur; hoc munus, hic affectus, hic actus profectus erit omnibus, sicut ipsa vita æterna communis. Nec putandum quòd audire, mente videre, & legere in beatitudine consummata realiter sint diuersa, sicut videtur ex autoritate præmissa, immo fortassis nec beatitudo perfecta habet partes realiter differentes. Aut enim aliqua illa cum partium esset perfecta, & ad beatificandum sufficiens, & tunc illa sola sufficeret; aut quælibet

A imperfēcta, & quomodo tunc ex talibus partibus imperfectis resultaret beatitudo perfecta, p̄t̄l̄t̄ cūm omnes illæ partes sint finitæ numero & virtute? Quæ etiam posset esse beatitudo perfecta Angelivel hominis citra D̄cum, cūm iam ille quām illa sit finis amborum? Quare & Boetius 3. de consolatione Philosophia, prosa 10. per modum dialogi inter Phibolophiam & ipsum probat diffusè, & tenet exp̄sle quod beatitudo humana est summum bonum, quare & Deus, imò & ipsa diuinitas. Cui & Anselmus concordanter Monolog. 70. Si, inquit, creatura rationalis, quæ sibi inutile est, sine perleuerante Dei amore sic eminet in omnibus creaturis, vtique nihil potest esse pr̄emium huiusamoris, nisi quod superemerint in omnibus naturis; etenim idem ipsum bonum quod sic amari exigit, non minus ab amante se desiderari cogit; nam quis sic amet iustitiam, veritatem, beatitudinem, incorruptionem, vt his frui non appetat? Quid ergo summa bonitas retribuet amanti & desideranti se nisi ipsis? Nam quicquid aliud retribuat, non retribuit, quia nec compensatur amori, nec consolatur amantem, nec satiat desiderantem; aut si se vult amari & desiderari vt aliud retribuat, non se vult amari & desiderari propter se, sed propter aliud, & sic se non vult amari, sed aliud; quod cogitare nefas est; nihil ergo verius quām quod omnis anima rationalis, si quemadmodum debeat, studeat amando desiderare summam beatitudinem, aliquando illam ad frumentum percipiat, vt quod nunc videt qualis per speculum & in ænigmate, tunc videat facie ad faciem: vtrum ea sine fine fruatur, dubitate stultissimum est, quoniam illa fruens nec timore torqueri poterit, nec fallaci securitate decipi. Huic & concorditer Augustinus in sententijs *Augustinus* Prosperti 20. Hoc, inquit, affectu colendus est Deus, vt sui cultus ipse sit merces. Nam qui Deum colit ideo, vt alium magis quām ipsum promereatur, non Deum colit, sed id quod assequi concupiscit. Boetius etiam vbi prius, Quoniam, inquit, beatitudinis adceptione fiunt homines beati, beatitudo verò est ipsa diuinitas, diuinatatis adceptione beatos fieri manifestum est: sed vt iustitia adceptione iusti, sapientia sapientes fiunt; ita diuinitatem adeptos Deos fieri simili. *ratione* necessere est; omnis igitur beatus Deus, sed natura quidem unus, participa- || modo

C ratione necessere est; omnis igitur beatus Deus, sed natura quidem unus, participa- || modo
tione verò nihil prohibet quampli imos esse. Et infra ostendit, quod illa diuersa videntur in beatitudine contineri, puta sufficientia, potentia, reuerentia, claritas, voluptas, & cætera talia sunt unum & idem; & hæc bona omnia sita esse in substantia summi boni, in substantia ipsa Dei. Cui & concorditer Augustinus super illud Psalmi 84. Salutare tuum da nobis, per salutare Christum intelligens: Iam, inquit, dedit nobis Christum suum; adhuc illi tamen dicamus, Da nobis Christum tuum, quia dicimus illi, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et quis est panis noster, nisi ipse qui dixit, Ego sum panis viuus qui de Cœlo descendit? Dicamus illi, Da nobis Christum tuum. Dedit enim nobis Christum, sed hominem, quem novimus; quem nobis dedit hominem, cum ipsum nobis daturus est Deum. Hominibus enim hominem dedit, quia talem dedit illum hominibus, qualis capi posset ab hominibus; Deum enim Christum nullus hominum capere poterat. Factus est hominibus homo, seruauit se Deum Dij. An forte arroganter dixi? Reuera arroganter, nisi ipse dixisset, Ego dixi. Dij estis, & filii excelsi omnes. Qui & super illud Psalmi 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tua; Cūm, inquit, accepta fuerit illa ineffabilis letitia, perit quodammodo humana mens, & fit diuina, & mebitur ab vbertate domus Dei. Ex infra super illud, quoniam apud te est fons vita, &c. Hic, inquit, aliud est tons, aliud lumen; ibi non ita: quod enim est fons, hoc est lumen, & quicquid vis illud vocas, quia non est quod vocas, quia non potes congruere nomen inuenire. Non remanet in uno nomine, si dices, quia lumen est solum, diceretur tibi sine causa ergo mihi dictum est vt etiama & sicutiam: quis enim est qui manducet lumen illud? Planè rectè mihi dictum est, Beati *mundo* corde, quoniam ipsi Deum videbunt. || mundi

Si lumen est, oculos meos patem; para & fauces, quia illud quod lumen est, & fons est; fons qui statim sicut, lumen quod illuminat cœcos. Qui & super Iohann. parte 2. homil. 45. seu 99. totius, tractans illud Iohan. 16. quod Dominus de Spiritu Sancto dixit; Non enim loqueretur à semper ipso, sed quæcumque audierit loqueretur; in illa, inquit, incorpoream immutabilitatem natura audire & videre id ipsum est. Cūm enim dicitur scire, ibi sunt omnia, & videre, & audire, & olfactare, & gustare, & tangere. Nec miteris quod ineffabilis Dei scientia, qua nō uit omnia, per varios humana locutionis modos omnium istorum corporalium sensuum nominibus nuncupatur, cūm & ipsa mens nostra, hoc est, homo interior, cui uniformiter scienti per hos quinque veluti nuntios corporis diuersi nuntiantur, quando immutabilem veritatem intelligit, eligit, diligit, & lumen vider, de quo dicitur, Erat lumen verum, & veitum audit, de quo dicitur, In principio erat Verbum, & odorem capitur, de quo dicitur, Post odorem vnguentorum tuorum currimus, & fontem bibit, de quo dicitur, Apud te fons vitae, & tactu fruitur, de quo dicitur, Mibi autem adhærere Deo bonum est, nec aliud atque aliud, sed una intelligentia

intelligentia tot sensuum nominibus nuncupatur. Quod & restantur verba Hugonis superius A recitata. Qui igitur contrarium huius astuere satagunt, nituntur priuare beatos nedum perfectione viitus, & auditus, verùm & omnium sensuum, omniumque potentiarum spiritualium mentis eorum, maxima quoque suauitate, summisque delicijs illius magnæ cœœ, illius coelestis conuiij beatis omnibus præparati: Conantur insuper, sicut dispensatores tenaces, contraherc manum Domini liberalem, & eius infinitam potentiam decurtare, ac magnificientia eius abundantiam infinitam sub modo ponere, & sub mensura parvula coarctare. Quis etiam, ne limen Theologicæ disciplinæ vel parum ingressus, illam communem distinctionem de cognitione matutina & vespertina, sive diurna & nocturna ignoret? Et quod cognitione matutina est cognitione rerum in verbo, cognitione vespertina cognitione rerum in proprio genere? Hæc enim distinctio apud Doctores atque discipulos tam communis habetur,

Augustinus. quod fundatione vix eget; veruntamen ex abundanti ecce beatus Augustinus, qui 4. super Gen. ad literam 27. & post, diffusè atque perspicue ipsum tradit, dicitque Angelos cognoscunt nos faciendas in verbo, & factas in proprio genere, & primam cognitionem vocat mane & diem; secundam vesperam atque noctem propter excellentiam claritudinis huius super illam: vbi & 29. sic ait, Multum quippe interest inter cognitionem rei alicuius in verbo Dei, & cognitionem eius in natura eius, ut illud merito ad diem pertineat, hoc ad vespertam. In comparatione enim lucis illius, quæ in verbo Dei conspicitur, omnis cognitionis, qua creaturam quamlibet in semetipsa nouimus, non immensior non potest dici, quod rursus tantum differt ab errore vel ignorantia eorum, qui nec ipsum creaturam sciunt, vt in eius comparatione non incongruè dicatur dies; qui tamen dies, nisi rursus in comparatione illius dici potest, quo coæquales Angelis facti Deum videbimus sicuti est, ipse quoque nox esset, non hic prophetæ lucerne indigeremus. Vnde Apostolus Petrus dicit, Habemus certiorem prophecticum sermonem, cui bene faciatis attendentes sicut lucerne in obscuro loco, donec dies luceat & lucifer oriatur in cordibus vestris. Quapropter cum sancti Angeli, quibus post resurrectionem C coæquabimur, si viam quæ nobis Christus factus est vsque in finem tenerimus, semper videntiam faciem Dei, verboque eius vngenito filio, sicut Patri æqualis est, perfruantur, in quibus prima omnium creata est sapientia, proculdubio vniuersam creaturam, in qua ipsi sunt principaliter conditi, in ipso verbo Dei prius nouerunt, in quo sunt omnium etiam quæ temporaliter facta sunt æternæ rationes tanquam in eo per quod facta sunt omnia; ac deinde in ipsa creatura, quam sic nouerunt, tanquam infra despicientes, eamque referentes ad illius laudem, in cuius incommutabili veritate rationes secundum quæ facta est principaliter, videntur. Et intra 32. sic scribit, Nec quisquam arbitratur illud, quod dixi de luce spirituali, & de condito die in spirituali & Angelica creatura, & de contemplatione quam habet in verbo Dei, & de cognitione, quæ in se ipsa creatura cognoscitur eiusque relatione ad laudem incommutabilis veritatis, vbi prius ratio videbatur rei facienda quæ cognita est facta, non iam propriè, sed D quasi figuratè atque allegoricè conuenire ad intelligentium diem & vespertam & mane, sed aliter quidem quam in hac consuetudine quotidiane lucis huius corporalis, non tamen tanquam hic propriè, ibi figuratè: vbi enim melior & certior, ibi superior etiam dies: cur ergo non etiam superior vespere, & verius mane? Et infra 35. Mens Angelica, pura charitate in habens verbo Dei, posteaquam illo ordine creata est, vt præcederet cetera, prius ea vidit in Dei verbo facienda quam facta sunt, ac sic prius in eius siebant cognitione, cum Deus dicebat vt fierent, quam in sua propria natura; quæ itidem facta in eis ipsis etiam cognovit minore vtrique notitia, quæ vespere dicta est. Predicam quoque sententiam autoritates quamplutim contestantur. Nonne hoc videtur sentire ille Averroës super 12. Metaphys. comment. 18. cum sic dicit, Nos iam perseruati sumus de istis duabus opinionibus in libro de Anima, & diximus quod intelligentia agens est quasi forma in intellectu materiali, & quod ipsa agit intellecta, & recipit ea secundum intellectum materiali, & quod intellectus materialis non est generabilis & corruptibilis, & declarauimus illuc quod hæc est sententia Aristotelis, & quod intellectus in habitu habet partem generabilem & partem corruptibilem; illud autem quod corruptitur est actio eius, in se autem non corruptitur, & quod ab intrinseco intrat nos; & si actio illius intellectus secundum quod copulatur cum intellectu materiali esset non generabilis, tunc actio eius esset substantia eius, & non haberet necessitatem in hac actione vt copularetur cum intellectu materiali, sed cum fuerit copulatus cum intellectu materiali per actionem, erit actio eius secundum quod copulatur cum eo actio alia à substantia eius, & sicut illud quod agit, substantia, & est alij non sibi; & ideo posibile est vt aliquid æternum intelligatur.

Angustinus. *Averroës.* *Metaphys. comment. 18.* cum sic dicit, Nos iam perseruati sumus de istis duabus opinionibus in libro de Anima, & diximus quod intelligentia agens est quasi forma in intellectu materiali, & quod ipsa agit intellecta, & recipit ea secundum intellectum materiali, & quod intellectus materialis non est generabilis & corruptibilis, & declarauimus illuc quod hæc est sententia Aristotelis, & quod intellectus in habitu habet partem generabilem & partem corruptibilem; illud autem quod corruptitur est actio eius, in se autem non corruptitur, & quod ab intrinseco intrat nos; & si actio illius intellectus secundum quod copulatur cum intellectu materiali esset non generabilis, tunc actio eius esset substantia eius, & non haberet necessitatem in hac actione vt copularetur cum intellectu materiali, sed cum fuerit copulatus cum intellectu materiali per actionem, erit actio eius secundum quod copulatur cum eo actio alia à substantia eius, & sicut illud quod agit, substantia, & est alij non sibi; & ideo posibile est vt aliquid æternum intelligatur.

- A intelligemus omnino per hunc intellectum , aut intelligemus secundum qd.actio eius est substantia eius, & impossibile est vt in aliqua hora non intelligamus per ipsum ; relinquetur ergo, cum iste intellectus fuerit denudatus à potentia, vt intelligamus per ipsum secundum quod actio est substantia eius, & est ultima prosperitas. Philosopher quoque 12. Met. 38. descripto aliquantulum primo rerum principio, sic concludit ; ex tali ergo principio dependet cœlum & natura. Deductio enim qualis optima parvo tempore nobis; sic enim semper illud est, super quod Auer. Ex hoc, inquit, appetat bene qd. Arit. opinatur qd. fortuna hominū eo qd. sunt homines non est nisi per continuationē eotū cum intellectu, quē declaratum est in lib. de Anima esse principiū agens & mouens nos. Intelligentia enim abstracta debent esse principia eorum quorū sunt principia duob⁹ modis, secundū qd. sunt mouentes, & secundū quod finis. Intelligentia enim agens in quantum est abstracta & principium nobis, necesse est vt moueat nos secundum quod amatum amans, & si omnis motus necesse est vt continuetur cum eo à B quo sit secundum finem , necesse est vt in postremo continuetur cum hoc intellectu abstracto, ita quod erimus dependentes à tali principio à quo Cœlum dependet, quamvis hoc sit in nobis modico tempore, sicut dixi Aristoteles : Aristoteles enim & Averroes ponunt telicitatem esse possibilem homini in vita præsenti, & hoc parvo tempore prope finein. Nonne hoc Dominus ipse docet, cum dicit, Si quis tuerit inter vos Prophetā Domini, in visione apparet illi, vel per somnum loquar ad illum ? At non talis seruus meus Moses, qui in omni domo mea fidelis est : Ore enim ad os loquar ei, & palam, non per ænigmata & figuratas Deum videt, Numer. 12. & alibi Angeli eorum semper vident faciem Patris mei , Matth. 18. Nonne Euangelista eius Marcus hoc docet cum dicit, Q[uo]d statim cognito, Iesu in Spiritu Sancto qui sic cogitarent intra se, dicit illis & reliqua Marc. 2. Si ergo Iesu in Spiritu Sancto ille cognovit, cur non & alia ? Nonne Apostolus eius Paulus hoc docet curu dicit, Veniam ad visiones & reuelationes Domini ? Scio hominem in Christo ante annos 14. sive in corpore, C sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum huiusmodi usque ad Cœlum tertium : & infra, quoniam raptus est in paradiso, & audiuit arcana verba 2. Cor. 12. Nonne ita & multa similia insinuant sententiam prælibatam ? Audi beatum Augustinum 12. super Gen. ad literam disputantem de raptu Pauli, & de teclo Cœlo, intelligentemque per tres Cœlos tria genera visionum, visionem scilicet corporalem, spiritualem, & intellectualem, ^{Augustinus.} ponendōq; differentiam inter istas, quod in visione corporali & spirituali potest esse fallacia, in intellectuali nequaquam ; vbi & postquam 49. ostendit modum fallaciaz tam in visione corporali quām spirituali 50. consequenter subiungit. At vero in illis intellectuibus visis non fallitur anima: Aut enim intelligit, & verum est ; aut si verum non est , non intelligit. Et infra 52. innuenis duplēcē modum raptus, vnum à sensibus corporis ad similitudines corporum & visionem spiritualem, alterum à similitudinibus talibus & à visione spirituali ad visionem intellectualem, sic ait : Porto si quemadmodum aliquis raptus est à sensibus corporis , ut esset in illis similitudinibus corporum, quæ [sine] locu[m] videntur ; ita & ab illis rapiatur , ut in illam quasi regionem intellectuallum vel intelligibilium subeatur, vbi sine villa corporis similitudine perspicua veritas cernitur, nullis opinionum falsatum nebula obfuscatur, vbi virtutes animæ non sunt operose à laborio, vna ibi & tota virtus est amare quod video, & summa felicitas habere quod amas : Ibi enim beata vita in fonte suo bibitur ; Proprie hoc quippe adipiscendum vbi secura quies citat, & ineffabilis visio veritatis ; labor suscipitur à temptationibus seculi contineendi, ibi videtur claritas Domini, non per visionem significantem sive corporalem, sicut vila est in monte Sinai, sive spiritualem, sicut vidit Elaias vel Iohannes in Apocalypsi, sed per speciem non per ænigmata, quantum eani capere mens humana potest, secundum assumentiam Dei gratiam, vt os ad os loquatur Deus ei quem dignum tali colloquio fecerit, non os corporis, sed mentis. Vbi & 53. sic adiungit. Sic intelligendum arbitror quod de Mose scriptum est, Concupuerat enim, sicut in Exodus legimus, videre Deum, non ut; si E cut viderat in monte , neque sicut videbat in tabernaculo, sed in ea substantia qua Deus est, nulla assumpta corporali creatura , quæ mortalis carnis sensibus presentetur, nec in spiritu figuratis similitudinibus corporum, sed per speciem suam , quantum eam capere creatura rationalis & intellectuialis potest reuocata ab omni corporis sensu, ab omni significatiuo ænigmata spiritus : Sic enim scriptum est, Si ergo inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temeripsum manifeste vt videam te , cum paulo superius legatur, Et locutus est Dominus ad Mosem facie ad faciem, sicut loquitur amicus ad amicum suum. Senticebat ergo quid videbat, & quod non videbat desiderabat. Nam & paulo post cum dixisset ei Deus, Inuenisti enim gratiam in conspectu meo, & scio te p[ro]p[ter]e omnibus ; respondit ei, ^{Augustinus.} Ostende

Ostende mihi claritatem tuam ; & tunc quidem responsum accepit à Domino figuratum, de A quo longum est disputatione, quando ei dixit, Non poteris videre faciem meam & vivere : non enim videbit homo faciem meam, & viuet. Nisi tamen concupiscaet & desiderat Dei claritatem Moses videare meruerit, non in libro Numerorum diceret Deus ad Aaron & Miriam fratres eius. Audite verba mea, si fuerit Propheta inter vos, in visione illi Dominus cognoscatur, & in somno loquar illi ; non ita quoquomodo famulus meus Moses in tota domo mea fidelis est ; os ad os loquar ad illum, in specie, & non per ænigmata, & claritatem Domini video. Neque enim hoc secundum substantiam corporis, qua carnis sensibus præsentatur, intelligendum est. Et sequitur 54. Illo ergo modo in illa specie qua Deus est, longe ineffabiliter secretus & præsentis loquitur locutione ineffabilis, vbi cum nemo videns viuet vita ista, quia mortaliter viuit in istis sensibus corporis, sed nisi ab hac vita quisque quodammodo moriatur, sive omnino exiens de corpore, sive ita auersus & abalienatus à carnalibus sensibus, ut merito nesciat, sicut Apostolus ait, vtrum in corpore an extra corpus sit, cum in illam rapitur & subeatur visionem. Et sequitur 55. Quapropter si hoc tertium visionis genus, quod superius est in omni visione corporali & spirituali, tertium coelum appellavit Apostolus, In hoc videretur claritas Dei, cui videantur corda mundantur: unde dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, non per aliquam corporaliter vel spiritualiter figuratam significationem, tanquam per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem, quod de Mose dictum est, os ad os, per speciem scilicet qua Deus est quicquid est, quantumcunque eum mens, quæ non est quod ipse, eriam ab omni terrena labe mundata, ab omni corpore & similitudine corporis alienata & artepta capere potest : à quo, id est, Deo, peregrinatur mortali & corruptibili onere grauata, quamdiu per hanc ambulamus, non per speciem. Cur autem non credamus, quod tanto Apostolo Doctori gentium rapto vise ad istam excelsissimam visionem voluerit Deus demonstrare vitam, in qua post hanc vitam videndum est in æternum ? Et cur non dicatur iste Paradisus, excepto illo, in quo corporaliter vixit Adam ? Qui & 8. super Gen. C ad literam 34. Certissime, inquit, tenere debemus Deum aut per suam substantiam loqui, aut per sibi subditam creaturam : sed per substantiam suam non loqui, nisi ad creandas omnes naturas ; ad spirituales vero & intellectuales non solum creaendas, sed etiam illuminandas, cum iam possint capere locutionem eius, qualis est in verbo eius, quod, In principio erat apud Deum, & Deus erat Verbum per quod facta sunt omnia ; Illis autem, qui eam capere non possunt, cum loquitur Deus, non nisi per creaturam loquitur, aut tantummodo spiritualem, sive in somnis, sive in extasi, in similitudine rerum corporalium, aut etiam per ipsam corporalem, dum sensibus corporis vel aliqua species appareret, vel infonant voces. Et 10. de Civit. Dei 14. sic inquit, Diuinæ prouidentia placuit ordinare temporum cursum, ut lex in edictis Angelorum daretur de vniuersi Dei cultu ; in quibus & persona ipsius Dei non quidem per suam substantiam, quæ semper corruptibilibus oculis inuisibilis permanet, sed certis indicijs per subiectam Creatori creaturam visibiliter appareret, & syllabatim pertransitorias temporum motulas humanæ lingue verbis loqueretur, quæ in sua natura non corporaliter, sed spiritualiter, non sensibiliter, sed intelligibiliter, non temporaliter, sed ut ita dicam, æternaliter nec incipit loqui nec desinit, quod apud illum sincerius audiunt non corporis aures, sed mentis ministri eius & nuntiij, qui eius veritate incommutabili fruuntur immortaliiter beatii. Gregorius etiam 28. Moral. 2. Scendum, inquit, quod duobus modis locutio diuina distinguitur : Aut enim per seipsum Dominus loquitur ; aut per creaturam Angelicam eius ad nos verba formantur. Et infra 3. Quia, inquit, auditus ea, quæ ad se fiunt, non simul omnia, quæ ad se dicta, comprehendit ; quippe qui & cœnas per verba, & particulatim verba per syllabas percipit ; visus autem noster in eo quod se dirigit totum subito, & simul apprehendit : Dei locutio ad nos intrinsecus facta videtur potius quam auditur, quia dum semetipsum sine mora sermonis insinuat, repentina luce nostræ ignorantiae tenebras illustrat : Vnde & Baruc Neriz filius cum requisitus exponeret, quemadmodum E verba Ieremia prophetantis audisset, ait ; Ex ore suo loquebatur quasi legens, & ego scribebam. Qui enim legens loquitur, alio intendit, sed alio verbum facit, quia quod videt dicit ; Prophetæ ergo Dei, quia eius || verba vident potius in corde, quam audiunt ; quasi legenes loquuntur : cum verò per Angelum voluntatem suam Dominus indicat, aliquando eam verbis, aliquando rebus demonstrat, aliquando simul verbis & rebus, aliquando imaginibus cordis oculis ostensis, aliquando imaginibus & ante corporeos oculos ad tempus ex aere sumptis, aliquando cœlestibus substantijs, aliquando terreois, aliquando simul terrenis & cœlestibus, nonnunquam verò etiam per Angelum humanis cordibus ita

Gregorius.

|| verbum

- A ita loquitur Deus, ut ipse quoque Angelus mentis obtutibus præsentetur. Qui & 18. Moral. *Gregorius.*
 33. super illud Iob, 28. Vnde ergo sapientia venit, & quis est locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium viuentium. Quamdiu, inquit, hic mortaliter viuit, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ luce speciem non potest, ut anima gratia spiritus afflata per figuram quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim eius essentia non pertingat. Hinc est enim quod Iacob, qui Deum se vidisse testatur, non nisi Angelum vidit; Hinc est quod Moses, qui cum Deo facie ad faciem loquitur, sicut loqui solet homo cum amico suo, ei in ipsis verbis sua locutionis dicit; Si inueni gratuum in conspectu tuo, ostende mihi temeripsum manifeste ut videam te. Certè enim si Deus non erat cum quo loquebatur, ostende mihi Deum dicerer, & non ostende temeripsum; Si autem Deus erat cum quo facie ad faciem loquebatur, cui se perebat videre quem videbat? Sed ex hac eius petitione colligitur quia eum sitiebat per incircumscripsit naturæ sue claritatem cernere, quem iam cæperat per quasdam imagines videre, ut sic superna essentia mentis eius oculis adesse, quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter intercesseret. Et infra 34. Scendum, inquit, est quod fuere nonnulli qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis in claritate quidem sua conspicere, sed in natura minime videri; quos nimis minor inquisitionis subtilitas telicit: neque enim illi simplici & incommutabili essentiæ aliud est claritas, aliud natura, sed ipsa ei natura sua claritas, ipsa claritas natura est: quia ea in suis dilectoribus hæc Dei sapientia se quandoque ostenderet, ipse pollicetur dicens, Qui diligit me, diligeretur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo me ipsum illi, ac si patenter dicat; qui in vestra me cernitis, respiciat vi in mea me natura videatis. Hinc rursus ait, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: || unde Paulus dicit, nunc videamus per speculum in ænigmate, tunc autem facie d || hinc faciem; nunc cognoscimus ex parte, tunc cognoscamus, sicut & cognitus sum. Et supra eodem, *Gregorius.* Viderunt, inquit, Partes testamenti veteris Dominum, & tamen, iuxta Iohannis vocem,
- B Deum nemo vidit unquam, & iuxta beati Iob sententiam, Sapientia quæ Deus est, abscondita est ab oculis omnium viuentium, quia in hac mortali carni consistentibus, & videri potuit per quasdam circumscriptas imagines, & videri non potuit per incircumscripsum lumen æternitatis. Sin vero a quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne viuentibus, sed tamen inseparabilis virtute crescentibus quodam contemplationis acuminæ æterna Dei claritas videri, hoc quoque à beati Iob sententia non abhorret, qui ait, Abscondita est ab oculis omnium viuentium; quoniam quisquis sapientiam, quæ Deus est, viderit, huic vita funditus moritur, ne iam eius amore renoatur; nullus quippe eam viderit qui adhuc carnaliter viuit, quia nemo potest amplecti Deum simul & sæculum. Qui enim videt Deum, eo ipso moritur, quo vel intentione cordis vel effectu operis ab huius vita delectationibus tota mente separatur: Vnde ad eundem quoque Mosem dicitur; Non enim videbit me homo, & viuet. Eadem quoque sententiam videntur & omnes Doctores Catholicæ concorditer attestati, & fides Ecclesiæ generalis.

C A P. X L I.

Recitat diuersos modos secundum diuersos videndi in verbo, obiectaque & soluit.

E

Stenso siquidem quod vera complexa possunt reuelari creaturæ rationali in verbo, & in essentiâ ipsâ Dei, testar consequenter inquirere de modo reuelacionis istius; quomodo feliciter talia ibi valeant reuelati. Pro quo facilius cognoscendo primitus inquerendum videtur quomodo incomplexa reuelentur in verbo & Dei essentia creaturæ, & sic ad complexa procedendum ultius ordinatè: In his nempe & in illis diuersis modis diuersis diuersimodè assignantur. Aliqui namq; putant quod in omnibus modis huiusmodi reuelatio & visus verbum Dei supplet vicem tam habitus quam actus creaturi, & sit tam habitus quam actus creature videntis. Alij estimant quod verbum in omnibus huiusmodi suppleat vicem speciei sive habitus, & non actus, imo quod creature per actum videndi creatum videat,

2ⁱ. Modus primus. videat, quod verbum velut species, habitus, seu idea ei præsentat; & hi vltius tripliciter A sunt diuersi. Hi namque ponunt quod creatura videt distinctè singula sive incompleta siue complexa quæ videt in verbo, per unum actum creatum beatificum supernaturalem singula distincte, & immediate supernaturaliter præsentantem. Illi vero, quod per unum actum creatum videt omnia incompleta in verbo, & per alium actum creatum omnia completa quæ videt. Iti autem, quod videt singula incompleta atque complexa quæ videt in verbo per actus creatos singulos & distinctos, visis singulis respondentes. Huius autem sectæ tripartitæ qualibet via in duas semitas bipartitur, quantum ad numerum visibilium seu visorum; Hi namque ponunt creaturam posse simul videre in verbo infinita distinctes illi vero tantum finita. Adhuc autem superiorem diuisiōnem vltius prosequendo, Alij opinantur quod verbum non supplet vicem speciei habitus, neque actus, sed quod quicquid incomplexum sive complexum creatura videt in verbo, videt per speciem, habitum atque actum creatum seu creatum; per speciem, inquam, seu habitum mediante inter verbum & actum vindendi; & tamen quod hæc dicuntur videri in verbo, sicut via materialia dicuntur videri in Sole seu luce materiali; quia videlicet verbum velut quidam Sol & lux spiritualis ista illuminat, & disponit, ut valeant sic videri: & hi triplicem sectam habent ex parte huiusmodi habitus, sicut & priores ex parte actus habebant. Quidam enim affirmant, quod per unum habitum omnia incompleta & complexa ibi visa videntur: Alij quod incompleta per unum & complexa per alium: Aliqui quod singula via incompleta atque complexa per habitus singulos proprios & distinctos. Vltius autem hi omnes bifariam particiuntur per infinitam & finitam quantum ad multitudinem visibilium seu visorum, sicut & priores, qui & omnes de actibus correspondenter habitibus opinantur. Amplius autem sunt & alijs mediante qui dicunt, quod omnia incompleta quæ videntur in verbo, videntur per ipsum verbum, nulla creatura, nulla specie, habitu, seu actu mediante, sicut opinio prima dicit, sed quicunque complexa per creataram aliquam mediante; & hi vt priores multipliciter separantur. Adhuc autem præter istos mediatores, sunt & alijs qui inter posteriores sectas fatigunt medire, dicentes quod omnia incompleta, quæ videntur in verbo, videntur per actum creatum medium inter creaturam videntem & verbum, non tamen per aliquem habitum aut speciem mediante, sed ipsum verbum omnis huiusmodi speciei & habitus vicem supplet; complexa autem, quæ ibi videntur, dicunt videri mediante tam habitu quam actu creato: habitu, inquam, creato mediante inter verbum & actum vindendi, & actu creato mediante inter huiusmodi habitum & videntem, & vtroque mediante inter videntem & verbum. Qui in super omnes, sicut priores, possunt dupliciter dividit quantum ad numerum visorum in verbo, per infinita videlicet & finita. Quis autem horum modorum sit verior, & Philosophica ac Theologica disciplinae concinnior, studiosorum diligentia inquirendum relinquo: hoc enim fortassis isto loco impertinens, vel operosis proposito aliquibus videretur, & quia ad alia pro D pero via ceperit. Primo tamen tangam hic breuiter aduersantur rationes: inter omnes autem rationes eorum dux sunt quibus potissimum innituntur; vna per distinctionem, alia per necessitatem procedens. Prima est talis: Si creatura distincta videret in verbo Antichristum fore, aut quod Antichristus contrarius erit Christo, sive quicunque tale verum complexum distincte videret extrema talis propositionis seu veri complexi, & non per eundem actum, quia per eundem actum præcisæ nequaquam distingueret aut discerneret inter illa, ille quoque actus esset purè & quiocunque, & eadem propositione vera & falsa, cum inconvenientijs alij quas consequenter ex istis facile est videre. Secunda ratio eorum est talis: Si quicquam futurum contingens revelaretur creatura in verbo illud necessitatem eveniret, quod arguunt per huiusmodi rationes, cuiusmodi contra responses priores superiora capitula adducabant. Prima autem ratio non procedit. Sic enim possent arguere, quod Pater non posset in verbo aut in effusione sua talia vera complexa videret, neque Filio aut Sancto Spiritui reuelare, contra sextum E & septimum, decimum octauum, & decimum nonum primi, ac tricesimum quartum huius: Deus etiam ex unissima & simplicissima sed infinitissima sua virtute distinctissime cuncta videt, sicut ex septimo primi patet; Cur ergo secundum proximo huius praemissa, si velit misericorditer, omnipotenter, licet ineffabiliter accommodare oculum sue virtutis creaturæ dispositæ, non potest & ipsa videret similiter quoquomodo, non virtute propria sed diuina? Nonne etiam creatura sciens aut credens in proprio genere quocunque, veri complexum, quicunque propositionem extrema quanticunque, diuersa habente, per unum simplicem actum sciendi aut credendi hoc facit? Cur ergo non potest similiter per unum actum simplicem videre in verbo quocunque verum complexum, præsertim cum verbum incomparabiliter simplius exprimat quocunque, verum complexum quam aliqua propositio, quam aliquis habitus, quam

- A quam aliqua creatura? Secunda similiter ratio non concludit. Si enim quia futurum continens reueleretur creaturæ in verbo, ideo de necessitate cueniet, cur non similiter quia Filio, & Spiritui Sancto in verbo & Dei esentia reuelatur, sicut pater ex tricesimo quarto huius? Dicent fortassis, quia reuelatio facta filio potest non esse & non fuisse effecta, creaturæ autem nequam. Sed si reuelatio de futuro contingenti facta filio, re existente futura, potest non esse nec unquam fuisse ei facta; potest similiter & re existente presente, in praeteritumque transmissa; aut si tunc non potest aut poterit, nec unquam hoc potuit, aut nunc potest, sicut potest patre ex tricesimo & tricesimo primo huius. Si etiam ex reuelatione creaturæ in verbo sequatur necessitas reuelati, cur non ex reuelatione in proprio genere similiiter consequetur? Modos autem videndi in verbo præmissos quanquam tanta levitate transcurserim, non nocet ipsos saltem breueret recigisse. Et licet quisquam modum videndi in verbo nequam statim posset videre ad plenum, non ideo statim resiliat tanquam incidelus visioni: multa namque mirabilia videmus & scimus certissima, multa quoque certissima fide tenemus, quorun modum in exercitare presenti perfectè comprehendere non valamus: comprehendemus autem perfectè tam rem quam modum cum evacuato quod ex parte est, venerit quod perfectum est, cum cognovimus, sicut & cogniti sumus, cum viderimus facie ad faciem, sicut est verillime ipsum verbum, candorem lucis æternæ, speculum sine macula maiestatis diuinæ, & imaginem bonitatis illius, in qua omnes res & modi perfectissime demonstrantur.
- B

c

C A P . X L I I .

Reducit adhuc opinionem tricesimam tertiam & eius hypothesin per viam reuelationis in proprio genere; & primo de Domino Iesu Christo, & recitat rationem refutationem dicentem, quod Christus potuit decipi, & refell.t.

- D Efecta siquidem infinitate principalis hypothesis per viam reuelationis in verbo, restat eam detegere per viam reuelationis in proprio genere consequenter; & primo in Domino Iesu Christo, scilicet in puris creaturis, Angelis & hominibus seruis suis. Ponatur igitur fuisse distinctè reuelatum Christo in proprio genere, A. futurum, outa saluacio Pauli adhuc superstis viatoris, & quod ipse eam timiliter creditit, & secundum hypothesis, possibile est Paulum non saluari; ergo & possibile est hoc non fuisse reuelatum Christo, nec ipsum hoc creditisse: nam necessario sequitur, Paulus non salubitur, ergo hoc nunquam fuit reuelatum nec creditum à Christo; & antecedens est possibile secundum hypothesis, ergo & consequens, quod hypothesis tamen negat. Vel arguitur contra, Necesse est hoc fuisse reuelatum Christo, creditumque ab eo; ergo necesse est Paulum saluari: nam necessario sequitur, hoc fuit reuelatum, Christo & creditum ab eo, ergo erit; si non sit, nec fuit; & antecedens est necessarium, ergo & consequens. Hic autem multipliciter respondet. Nam quidam dicunt quod ⁱⁱ necesse est Christum talen propositionem in proprio genere receperisse, Paulus salubrabit; sed non est necesse ipsam fuisse reuelationem, seu reuelata:n, quia non est necesse ipsum fuisse verum, immo possibile est ipsam ⁱⁱ fuisse falsam. Et si arguitur vterius, & necesse est Christum hoc credidisse, ergo possibile est Christum credidisse falso: & fuisse deceptum; Certe & hoc consequenter respondendo concedere non verentur. Mirum est tamen quia fronte aliquis Christianus hoc presumet concedere de Deo, & Domino suo Christo, cum nullus Iudeus, Agarenus, vel Gentilis quiscumq; tantum irreverentiam seu blasphemiam potius audeat facere Deo suo. Quis enim veller talē Deū habere, quem quilibet stultus & miser facilime posset decipere tota die? Sietiam Christus posset decipi & errare, esset possibile quod summa veritas esset falsa,

falsa, & summa sapientia falleretur. Et si quis adhuc respondere præsumat, quod in Christo sunt duas nature, diuina scilicet & humana, & quod secundum diuinam non potest decipi vel errare, sed secundum humanam; ponatur ergo eum sic decipi, false credendo A. esse B. tunc Christus credit in particulari & in actu A. esse B. & firmiter credit & scit verum A. esse B. quia Christus est Deus, quia omnia vera verè sciri in particulari & in actu, ut sextum & septimum primi docent; ergo Christus in particulari & in actu sub propriissima forma sua ambo contradictionis simul credit, quod est impossibile manifestum: Quomodo namque potest quis certissime credere in particulari & in actu sub propriissima forma sua aliquid esse verum, quod eisdem modis scit certissime esse falso? Quare & Philosophus 2. Prior. (illo capitulo, Accidit autem quandoque) determinans de falso opinionis, de possibili & impossibili, ostendit quod aliquis potest opinari simul opposita, unum scilicet in universalis, & aliud in particulari; unum in actu, aliud non in actu; unum in propria forma, aliud verò extra; In particulari autem & in actu, & in forma propria nullo modo. Item si sic posset quis, B ut Christus scire aliquam consequentiam esse bonam, & credere antecedens in particulari, & in actu sub forma propria sua, & non tamen credere consequens, imo scire certissime modis dictis consequens esse falso, quod logicam totam infatuat & infirmat: & est contra Philosophum vbi pr. us. Ponatur namque Christum secundum intellectum eius humanum falso credere A. esse verum, & per sextum primi ipse credi & scit certissime A. esse non verum, & scit istam consequentiam esse bonam, A. est verum, & A. est non verum; ergo non verum est verum, vel ergo idem est verum & non verum, & credit rotum antecedens quia vitramque patrem eius, & non credit istud consequens vello modo; imo secundum vitramque eius naturaliter certissime illud consequens esse falso. Imo & necessario sequitur Christum secundum eandem naturam, humanam videlicet, posse credere simul contradictionis, & consequentiam, acantecedens cum opposito consequentis. Nam si secundum animam credit falso in proprio genere, simul secundum eandem credit seu scit verum oppositum in vebo, maxime de recipsum speculator concernente; vel saltem de omnipotenti Dei hoc potest, sicut prehabita quadragesimo huius docent. Hoc etiam nedum sequitur esse verum in Christo Deo, & homine, verum etiam in simplici homine, credendo videlicet in proprio genere unum falso, & videndo in verbo verum oppositum sicut Christus. Secundum istud similiter posset homo per demonstrationem mathematicam scire unum, & per apparentiam sensituum, seu per aliquod argumentum probabile credere simul oppositum, puta solem vel stellam esse maiorem terrae minorem. Item si Christus potuit decipi & errare, potuit false & erroneè prædictas, & similiter docuisse, fuisse pseudo-Propheta, & pseudo-Christus, etiam Antichristus, quod qui concederit, rotam fidem Catholicam habitatione ac suspitione nimia fermentabit, qui & pro pseudo-Christiano merito conniunctetur, & pro discipulo Antichristi. Item si hoc esset possibile, esset possibile consequenter Christum instituisse fallaciter omnia Ecclesiastica Sacra menta, ipsaque semper fuisse delusoria, nec efficaciam habuisse; quare & D homines per illa nunquam fuisse salvatores, sed semper damnatos, sicut tricelimum quintum humis plerius arguebant. Item qui hoc presumunt concedere, velant cum Iudeis faciem Christi, saltem interiorum scilicet intellectum, velo ignorantiae, & percutiunt caput eius, eundem scilicet intellectum seu etiam verbum Dei, naturam eius diuinam lingua blasphemie dicentes ipsum posse decipi & errare, & per consequens, approbantes illud experimentum illusorum Iudeorum, Christum iam velatum percutientium, atque dicentium, Propheta: zia nobis Christe, quis est qui te percusset? Nam si potuit credere falso aliquod esse verum, cur non potuit credidisse ipsum qui percusset nullatenus percussisse, & etiam è contra, oculis eius iam perfectè velatis? Quod si falso, erroneè diuinando, dixisset, Iste me percusset, & iste non percusset; quanto Iudeorum ridiculo merito patuerit? Quam certam experientiam habuissent ipsum non fuisse Messiam? Item ponatur Christum iam velatum atque percussum erroneè credidisse, quod A. cum percusset; vel potuit Christus hoc assertive dixisse, vel non: E si potuit, ponatur, vel ergo mentiebatur proprie, cundo scilicet contra mentem sic dicendo, vel non: Si mentiebatur proprie, hoc est contra prius ostensa, tricelimo secundi, & etiam tantum dixit conformiter menti suæ; Si non; contra assertum falso scienter, ut pater per sextum primi; Si non potuit hoc assertendo dixisse, tunc non potuit assertere quod credidit esse verum, etiam si iuxta illam credulitatem illud assertere voluisset: etiam, si non potuit illud assertere, potuit assertere eius oppositum, quod si fecisset, asseruisset contra mentem, & mentitus tuisset. Item secundum Philosophum 1. & 7. Met. actus & operaciones sunt singularium, & suppositorum: Christus autem fuit suppositatus tantum suppositione diuina, scilicet verbū Dei, sicut ostendit Petrus 3. sent. dist. 5. per testimonia satis firma. Si ergo Christus

- A** Christus secundum naturam suam humanam errasset, totum illud suppositum Filius Dei Deus errasset, sicut summa lux obtenebratur, summa sapientia infatuaretur, & summa veritas falsificatur; & h[oc] est virtualiter ratio Damasceni per quam ostendit in anima Christi non fuisse consilium, electionem, neque ignorantiam alicurus, sicut tricesimum secundi plenius allegavit. Anselmus 2. Cur Deus homo i. 3. ostendit, Christum secundum naturam suam humanam non habere ignorantiam alicuius multiplici ratione, tum quia ignorantia ad nihil est utilis, tum quia non posset tanta opera facere sine immitate sapientia, tum quia homines non credent sibi, scirent eum necrum, tum quia omne bonum amat, quare & cognoscit, & quia bonum nemo perfectè nouerit, nisi qui illud à malo sci discernere, & hanc discretionem nullus scit facere qui malum ignorat, sicut omne bonum perfectè scierit, ita nullum malum ignorabit. Si igitur secundum istos, ignorantia non fuit possibilis in Christo secundum naturam suam humanam, multo magis neque deceptio, neque fallacia, neque error.
- B** Petrus etiam 3. sentent. dist. i. 3. & i. 4. ostendit Christum secundum animam cunctā scire, Petrus. ad quod similiter ostendendum dicit Fulgentius in quodam sermone pluma indutus. Ibi ergo qui se velut aliquid contrarium fidei Christianae omnem ignorantiam circa animam Christi vitant, nonne multo magis omnem fallaciam & errorum tanquam venenorum mortiferum circa animam eius denudent? Inspiciatur siquidem ratio quam adducunt. Nihil scit aliquis quod anima eius ignoreat; sed Christus secundum omnem opinionem omnia scit; ergo anima eius omnia scit. Si ergo Christus, quis Deus, de necessitate scit omnia, quomodo anima eius nescit scire aliquid ignorabit, verum etiam eius oppositum assumebit? De Christo etiam dicit Apostolus, In quo sunt omnes thethauri sapientiae & scientiae absconditi, ad Col. 2. sed stultus thesaurarius esset ille, qui thesaurum sapientiae & scientie in insipientiam & fallaciam permutebat. Item Augustinus super Psal. 21. tractatu secundo tractans illud verbum Christi Matt. 26. Vbiunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur Apostolus.
- C** &c. Quare autem calumniatoribus, scilicet Donatistis, accommodatis? Aut mentitus est Dominus, aut sefelli illum; elegant, quid dicant; aut mentitam dicant veritatem, aut deceptam dicant veritatem. Item si Christus posset nunc decipi, & semper fuisse deceptus, potest nunc esse miser & semper fuisse miser; quare nec nunc, nec vñquam prius beatus, sicut erat ostensum 34. huius, quod nullus præsumet concedere nisi miser. Item si Christus posset decipi, non esset de beatitudine sua certus, quare neque plenè beatus, sicut idem 34. docet. Item si Christus potest fuisse deceptus in proprio genere, credendo Paulum saluandum qui non fuit saluandus, potuit similiter secundum animam in proprio genere illud velle & orare Patrem pro eius salute; potuit ergo secundum voluntatem suam humanam velle interius, & opetari exterius contrarii suæ voluntati diuinæ; & hoc scilicet, quia ita homo Christus Deus noster scivit voluntatem diuinam hoc nolle, & oppositum eius velle: Potuit ergo Christus peccasse, quia contra mandatum Patri scilicet fecisse. Nam qui misit me Pater, inquit Augustinus.
- D** Christus, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar, Ioh. 12. quod præostenso tricesimo secundi nullatenus patientur.

C A P. XLIII.

Tractat aliam responsonem.

E

Orrè sunt alij tantum horrorem vitare volentes, qui dicunt quod nunc est possibile Christum nunquam credidisse in proprio genere, Paulum fuisse saluandum. Sed ista responsio incidit in Scyllam volens vitare Charybdis. Si namque quod Christus credidit in proprio genere potest nullatenus credidisse, potest & quod similiter voluit nullatenus voluisse, quare & quod fecit exterius non fecisse; potest ergo non orasse, non locutus fuisse, non ambulasse, non passus fuisse, nec homines redemisse; potest & nunquam instituisse Ecclesiastica Sacra-
menta, nec iustificasse quempiam aut saluasse, sicut series rationum 33. & 35. huius plenius manifestat; quæ omnia planè interimunt hypothesin principalem. Rursum tunc actus credendi seu volendi Christi creatus in proprio genere præsens vel præteritus potest nunc non esse, nec vñquam fuisse, contra hypothesis manfestè. Piæterea si Christus secundum hominem

nem ita potest, potest & alius purus homo vt Paulus, maximè dum sint eiusdem naturæ, saltem per omnipotentiam magni Dei, & eius cooperationem, seu assilientiam specialem; potest ergo Paulus viator, qui credidit quicquam & voluit atque fecit, meruit, vel peccauit, nihil horum fecisse, nec operationes huiusmodi habuisse, contra hypothesin principalem. Amplius si sit ita, possibile est Christum mentiri, periurare, atque peccare. Afferat namque nunc Christus cum iuramento firmissimo, sine aliqua conditione expressa vel tacita, quantum potest simpliciter absolutè, quod Paulus viator portabit nomen suum coram hominibus, seu liberè faciet hoc vel illud, vel quod hoc futurum, vel illud cuenieret contingenter: adhuc secundum hypothesin possibile est illud nullatenus cuenire; quare & est consequenter possibile Christum illud nec nescire nec credere, cum per praestola capitulo proximo non possit decipitur errare; imò cum semper omnia vera sciat, possibile est ipsum nunc scire distinctè oppositum eius quod nunc iuratoriè assert; est ergo possibile quod Christus homo nunc iuratoriè assert contra mentem, sicut est in potestate libera viatoris reddere Dominum Deum suum mendacem, periurum, nimirum & infamem, quod licet per se sit fatus absonum & absurdum, est etiam per prius ostensa 30. secundi veraci et reprobatum.

C A P. X L I V.

Recitat tertiam responsonem.

Dhæc autem, sicut ad alia, non pauci, sed super capillos capitis mei multi, erroris veteris clamoris & tumidi defensores, cō quod contumacem ceterum recusant supponere iugum, licet suauissimo, veritatis, responsiones & objectiones innumeras sibi ipsis, & veritati contrarias formant & configunt, quasdam falsigraphicas, quasdam litigiosas, quasdam peccantes in materia, quasdam in forma, quasdam in vtraque; multas vero nec difficultatis inuolucrum euoluentes, verum multiplicitate rei inuolentes; plurimas autem quas quilibet veritatis amicus ad modicum quid prouectus facile reprimet & conuincit. Peruersi namque, vt dicit Ecclesiastes, difficile corrigitur, & stultorum infinitus est numerus. Nec mihi: erroris nam semper est comes tortuosa pluralitas; simplex vero unitas veritatis. Quare & Philosophus 14. Met. 3. Omnia, inquit, irrationabilia & repugnant ipsa sibi ipsis, & rationabilibus, & videtur in ipsis esse Simonidicus longus sermo: fit enim longus sermo, quemadmodum qui seruorum, cum nihil lanum dant: vnde & Parab. 14. Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egitas. Hæc autem responsiones non omnes, sed probabiliores videntur rationabiliter pertinet; inanioties vero sub silentio transfundere, ne tempus & studium, prætermis tuis utilibus, circa inaniam inaniter consumatur. Dicit enim Philosophus 1. Phys. 11. Neque solucere omnia conuenit, sed quæcumque ex principijs aliquis demonstrans mentitur; quæcumque vero non, minimè: & 1. Topic. Quilibet contraria opinionibus proferente sollicitum esse stultum est, aut de quibus rationem habemus contrariam opinionib; Quare non oportet omne problema, nec omnem positionem considerare, sed quam dubitabit aliquis rationis indigentium, & non qui pœna vel lensus. Qui & 3. Metaphy. 15. De fabuloso, inquit, sophistis non est dignum cum studio intendere; quare & Sapiens prohibet sapienti studio secundum stultitiam suam respondere. Vna igitur responsonum istatum, quæ sibi videtur probabilis, assert; quod quædam obiectum creditum à Christo, aut voluntum est futurum, potest Christus illud non credere neque velle, nec credidisse, nec etiam voluisse; cum autem E fuerit præsens vel præteritum, non sic potest. Sed ista per rationes tricesimi huius faciliter conuincetur, cum nullam huius necessitatis nouellæ causam poterit assignare, nec ipsam ponere sine causa. Rursum ponatur Christum specialiter orasse pro Paulo adhuc superficie viatore, & similiter in fidei vt conuerteretur ad fidem, aliosque conuerteret prædicando, ac beatificaretur in cœlo; ponaturque Christum fecisse alia opera ad eundem effectum, puta venisse ad eum, circumfusisse eum lumine, prostrasse, exceccasse, & similia, sicut historia Act. 9. doceat; nunc ergo medio tempore, in quo simus, possibile est Christum nihil horum fecisse, quia possibile Christum nunquam credidisse aut voluisse futura huiusmodi circa Paulum, cum sit possibile haec non fore, aut est possibile Christum irrationabiliter, erroneè, & culpari biliter

*Parabolæ.**Philosophus.**Sapiens.*

- A bilit̄ h̄c fecisse, quia non conformiter, imo disformiter, & contrariè visioni in proprio genere, & in verbo ac mandato paterno. Ponatur namque ipsum recepisse mandatum à Patre, quod nihil oraret aut faceret, nisi secundum quod esset sibi in proprio genere diuinitus reuelatum. Nec potest quis fingere, quod licet non sit possibile effectus Christi præteritos non fuisse, possibile tamen esse ipsos non fuisse factos ad finem prædictum circa Paulum, sed ad alium finem omnino propter rationes præmissas 8. & 35. huius. Præterea medio tempore, in quo sumus, inter pudorem Christi languecum & eius terribilem punctionem, secundum istos possibile est Christum nullatenus sic fudasse, sicut 33. huius plenius arguebat. Alij astruunt, quod idem actus credendi in Christo, qui est aut fuit distinctissimus unius obiecti potest esse & fuisse distinctissimus objecti oppositi, non illius; sed tunc hoc posset sine mutatione quicunque; quare esset pure indiferens ad ostendendum menti Christi hoc obiectum vel il-
- B lud; quamobrem sine determinatione aliqua per se ipsum neutrū distinctè ostenderet, vel vitrumque, sicut septimum primi plenius arguebat. Rursum omnis talis actus creatus in proprio genere, est res inanimata pure naturalis, non libera; ergo secundum ostendit contra quartam responsionem 30. huius semper sic agit & secundum ultimum sua potentia, arque significat; quare si idem actus eodem modo dispositus posset repræsentare & ostendere vitrumque oppositorum, semper sic facit, quoniam nulla penitus ratio potest redi, quare iste actus eodem modo omnino dispositus, heri ostendit anima Christi unum oppositorum, & hodie alterum. Item si sit ita, cum actus propriissime, distinctissime, immediatisime per se & primò repræsenter, significet, & ostendat obiectum, posset & eadem similitudo seu species esse similiter propria oppositorum, & eadem ratione qua una & alia, & sic quelibet pars definitionis & tota, sique unum oppositorum esset veraciter aliud: eadem quoque propulsio numero esset vera & falsa, & contradictoria simul vera. Propositio namque affirmans
- C per talem actum & speciem vitrique oppositorum communem unum oppositorum de se, esset vera; propositio vero affirmans per actum & speciem eosdem numero, unum oppositorum de altero esset falsa; & hæc propositio esset illa, quia per nihil penitus differet hæc ab illa; & quelibet pars huius esset pars illius similiter, & è contra. Secundum hoc & similitudines rerum in anima non significant enim naturaliter semper unum, sed ad placitum hoc vel illud, cuius oppositum anima sapiens facilissime experitur. Quare & Philosophus 1. peri hermenias 1. Quidam inquit, nec literè omnibus eadem sunt, sic nec eadem voces; quorum autem haec primorum nota sunt, & eadem omnibus passiones sunt anima, & quorum haec similitudines, res etiam eadem; quod & omnes Logici & Philosophi sentiunt concordanter; beatus etiam Augustinus 15. de Trinitate 10. his consentit. Item tunc talis species seu actus in anima esset pure & equivoca seu & equivocus; significaret enim plura, scilicet ambo contraria: quod prius, quotum ratio substantiae est diuersa, & eadem ratione, qua una species huc actus, &
- D omnes: quare nullus posset aliquid certè, distinctè, & propriè intelligere, componere vel dividere, diligere, nec odire. Talis etiam & equivoatio nondum fuit ab aliquo Logico aut Philosopho adiumenta; imo secundum eorum sententiam nec est possibilis inueniri: omnes enim concorditer sentiunt, quod omnis species in anima naturaliter & uniuocè maxime significat semper unum. Est insuper talis species in anima sive actus uniuocale seu uniuocos maximum, sicut præmissa testantur; quod & definitio uniuocorum in prædicamentis ostendit. Quis etiam terminus esset uniuocos, si non ille? Est igitur uniuocos & equivochos pure simul. Præterea si sit ita de specie & actu in anima, eadem ratione sic erit in memoria, & in omni sensu interiori & exteriori similiter, imo & in medio sensitu, & etiam in obiecto: hic enim stat sicut & fundatur tota huiusmodi resolutio naturalis. Quamobrem è contrario accidit. Nam sicut unum obiectum est tantum unum, sic & causat naturaliter tantum unam speciem similem sibi tantum in medio sensitu, sic etiam illa ultra in sensu exteriori, sique vterius per sensus interioris, donec similiter ultimè ad animam pertingatur. Præterea visio seu cognitionis unius oppositorum causat unum effectum in anima vel in corpore cognoscens, puta delectationem, dilatationem & huiusmodi; cognitionis autem & credulitas alterius effectum oppositum; potest ergo aliquis effectus præteritus non fuisse, oppositusque fuisse sicut tricesimo sexto huius fuit ostensum: rationes etiam illa tricesimo sexto facta contra istam responsum - || illo culam plenè vadunt. Præterea quicunque hoc dixerit, habet similiter dicere de actibus voluntatis, quare & habet dicere consequenter quod istud, quod Christus vel alius purus homo mediante tali volitione fecit exteriorius, potest nunquam fecisse, sed eius oppositum, quod non || unquam fecit. Item tunc actus in Christo, vel in alio, qui est aut prius fuit amor & meritum, potest nunc esse, & prius fuisse odium & peccatum: potest quoque amicus alicuius fieri seu esse iniamicus eiusdem sine mutatione quacunq; in alio vel in ipso, contra præostenla 30. & 22. istius,
- E &

Augustinus. & contra Augustinum 5. de Trinit. vlt. vbi dicit, Amicus relatiuè dicitur : neque enim esse A incipit, nisi cum amare cooperit : sit ergo aliqua mutatio voluntatis, ut amicus dicatur. Di-
Anselmus. cique Anselmus de libero arbitrio 7. quod illa voluntas, quæ est opus, scilicet actus voluntatis, quæ est instrumentum naturale volendi, tam multiplex est quam multa, & quam spe
Philosophus. volumus. Quare & Philosophus 8. Eth. 7. distinguit species amationis & amicinæ secun- dum species amatorum ; unde sic ait, Altera, propter quæ amant ; altera ergo & amationes & amicitia. Alij verò ponunt esse possibile effectus præteritos factos à Christo mediante cognitione seu volutione humana fuisse factos ab eo, mediante tantummodo sua cognitione & volutione diuina. Sed isti refellentur per tricelimum nonum huius. Rursus secundum istud, nunc est possibile Christum secundum naturam humanam nunquam aliquid voluisse, nunquam aliquid meruisse, nunquam homines redemisse : hæc enim non fecit, nisi secundum naturam suam humanam ; quare & est nunc consequenter possibile nullum hominem fuisse salutatum. Præterea tunc actus Christi volendi creatus in proprio genere præteritus potest non fuisse, vel Christus inuitus quicquam tecuisse, voluisse que disformiter & contrariè voluntate diuine, & mandato paterno, atque peccasse & miser fuisse. Alij adhuc in oculis suis subtilem, vt eis videatur, subtiliter respondendo affirmant Christum non intellexisse, aut credidisse in proprio genere per actus naturales similes actibus cognitiuis hominum ceterorum, sed per unum actum supernaturalem supernaturaliter sibi datum, qui & sicut ipsum verbum & diuina essentia potest repræsentasse & ostendisse æqualiter quocunque futurum fore vel non fore, sic & potest, vt assertunt, ille actus. Sed ista ratione Christum secundum natu- ram suam humanam & diuinam similiter molitur crudeliter mutilat. Nam secundum ipsam, Christus non potuit, neque potest habere propriam & perfectam operationem hominis na- turalem, distinctam scilicet cognitionem obiecti per actum singulariter proprium & distinctum, sicut ceteri homines puri habent ; nec Deus de tota sua potentia potest Christo talem cognitionem conferre. Si namque Christus potuit aut posset quomodolibet talcm cognitionem & scientiam seu credulitatem de futuris habere, ponatur ; & evacuatuer responsio, & re- vertitur difficultas. Aut si Christus non sit in aliqua potentia hominis mutabilitatis, potest, sicut & ceteri hominum in illam operationem hominis naturalem ; & etiam si Deus non sit in sua omnipotentia defalcatus, potest saltem de plenitudine potestatis dare Christo actum huiusmodi cognitionium. Nam si non potest, aut hoc est propriæ impotentiam actiuam in Deo, quod nullus concedet, aut propriæ impotentiam suscepit in Christo, quod dici non potest, cum quilibet alijs homo eiusdem naturæ sit actus huiusmodi susceptivus. Rursus Christus & ceteri homines sunt eiusdem naturæ, & isti naturaliter sunt capaces actionum hu- iusmodi, ergo & ipse, sicut per se patet : quod etiam testatur Philosophus 2. de coelo 48. ar- guens quod si unum astrum mouetur motu circumgirationis, omnia sic moueri ; & 49. in- nuit simile argumentum de motu volutationis astrorum ; qui & 59. similiter atq[ue] de sphæ- D ricitate astrorum. Super quod Averroes, Demonstratio, inquit, fundatur super hoc, quod omnia corpora cœlestia sunt eiusdem naturæ specie, & quod corpora cœlestia sunt plura in- dividua in specie ; & cum ita sit, & necesse est ut illud quod existit in aliquo individuorum specie ex rebus essentialibus, existat in omnibus individuis illius speciei ; & quod figura est ex rebus essentialibus in corporibus cœlestibus, quia sunt animata ; secundum has igitur pro- positiones verificatur iste sermo, & non est per exemplum. Item forme ei. Idem naturæ natæ sunt habere operationes proprias eiusdem naturæ, & anima Christi, ac : imia cuiuslibet ho- minis alterius sunt eiusdem naturæ. Item natura humana in Christo si esset dimissa à verbo, posset in se producere talem actum, nec verbum ipsum debilitat, sed fortificat prius nunc vniuersit. Item simili ratione habent necessariò dicere consequenter Christum habuisse & habere similem actum volendi ; qui licet nunc effetaur prius huius distinctissimum respectu vnius obiecti, posset nunc non esse & prius non fuisse illius, sed alterius ; quare & opus quod in præsenti à tali volutione procederet, vel in præterito processisset, posset nunc non esse, & E in præterito non fuisse ; opus quoque, quod nunc non est, nec prius fuit, posset nunc esse, & prius fuisse. Item Christus potest habere actus cognoscendi & volendi similes actibus homi- num ceterorum circa præsentia & præterita ; quare & circa necessaria, & circa futura omnia ; quare & circa contingentia vniuersa. Præterea non videtur quod idem actus creatus cognitiuus aut volutiuuus posset immideat & per se solum semper eodem modo penitus se haben- tem esse distinctissimus omnium diuersorum, sicut superius contra responsonem similem est argutum : alia etiam argumenta contra illam pugnantia militant contra istam. Item cum Christus secundum hominem, & alijs putus homo sint eiusdem naturæ, & Christus secun- dum hominem est capax actus huiusmodi cognitiui, & similiter volutiui ; est & alijs purus homo ;

A homo ; cùm ergo purus homo sit capax, & Deus omnipotens potest ei dare tales aëtus cognoscendi atque volendi, quibus receptis, et si nunc credat & velit, aut prius credidit & voluit aliquid futurum contingens merendo, peccando, aut opus extrinsecum faciendo, potest nunc & prius non ita, sed eorum opposita facere & fecisse. Contra istam responsonem similiter vadit processus 33. hucus planè. Aliae vero responsionculæ possibles hic configi, per hæc & huiusmodi, iuuante gratia Iesu Christi, faciliter constringentur.

C A P. X L V.

B Ventilat quartam responsonem.

Vidam autem volentes Christum defendere à mendacio, periurio, & peccato, dicunt, quod illa, quæ Christus afferuit, & iurauit ad unum intellectum, potest afferuisse & iurasse non ad illum, sed ad alium intellectum. Istud autem videatur assertum ex mirabili intellectu. Sint namque verba Christi tam plana & tam simpla, quod non possint rationabiliter accipi ad duplum intellectum, nec ad alium quam primò prætendit superficies literalis, dicatque Christus & iuret se tantum intelligere illo modo : & si quis dixerit adhuc Christum posse alio modo intelligere illud dictum, haber dicere consequenter, Christum nullum posse certificare de aliquo dicto suo, ad quem intellectum hoc dixit ; & hoc est sacra Euangelia habitatione & C suspicione nimia fermentare. Quis enim propter verba Christi incerta certè crederet aut faceret magnum aliquid & incertum ? Nec poile cum Christo fieri civilis aut securus contritus, quantumcumque aliquid planissimè diceret, promitteret, vel iuraret : semper enim posset latere anguis in herba, & fallacia sub abscondito intellectu, essetque Christus magis mutabilis & varius in sermone, quam Chamæleon in colore : colorem namque quem Chamæleon nunc habet vel in præterio habuit, necesse est eum nunc habere & in præterio habuisse ; de intellectu vero sermonis Christi oppolito modo se habet. Eset quoque assertio Christi dubitabilior & incertior, quam assertio alterius hominis cuiusunque, vt de ipso veraciter possit dici illud oprobriofum ridiculum Horatij 1. Epistolarum 1.

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?

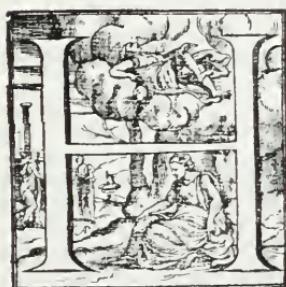
Cùm tamen secundum Isidorum 2. de summo bono 31. Quacunque arte verborum quis *Isidorus.* iuret, Deus, qui conscientia testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit : & allegatur 3. sentent. Petri dist. 39. & in Canone 22. Causa questione 5. Quacunque. Quare & de ipsomē Domino nostro Iesu Christo scribitur, Marc. 4. Loquebatur eis verbum prout *Marcus.* poterant audire; dicisque Apostolus 1. ad Cor. 14. Si nolciro virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus, & qui loquitur mihi barbarus. Mirabilis insuper, imò & miserabilis magister ac inutilis videretur, qui nullum discipulum posset docere ad quam intelligentiam loquenter: qualis namque esset communicatio inter illos ? Hoc aurem non deceat Magistrum & Dominum nostrum Christum; quare & Luc. 24. scribitur sic de ipso, Aperiuit eis sensum ut intelligerent scripturas; qui & Discipulis suis dixit, Vobis datum est nosse mysterium regni coelorum, Matth. 13. Et Luc. 8. Qui habet aures audiendi audiat. Interrogabant autem eum Discipuli eius, quæ esset hæc parabola ? Quibus ipse dixit, Vobis datum est nosse mysterium regni coelorum Dei, ceteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Vnde videtur, quod licet parabolæ Euangelice & amphibologice Iesu Christi possint accipi ad multiplicem & dubium intellectum, quod tamen potest certificare de eis; quanto magis de alijs dictis suis; imò videtur quod alia dicta sua non possint rationabiliter accipi ad intellectum tam dubium, sed ad certum quem verba prætendunt, secundum communem hominum intellectum. Vnde Iohann. 16. Haec in prouerbij locutus sum vobis; venit hora, cùm iam non in prouerbij loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis, quod debet intelligi pro statu vita præsentis, sicut indicat verbum sequens: nam immediate subiungit, Illo die in nomine meo petetis. Quod & propter eandem rationem tenet Augustinus, pars secunda super Iohann. homilia 48. Ieu 102. tonus. Præterea assertat Christus aliquid de futuro in anima humana, sive in Angelō per actus suū species naturales, significantes naturaliter tantum unum, sicut capitulo proximo est ostensum; & responso non vitabit. *Johannes.* *Augustinus.* Dixit

Dixit enim Propheta, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, Psalmo 84. Super quod A Augustinus, Propheta dixit, Loquebatur in illo Deus intus, & mundus faciebat illi strepitum foris ; cohibens ergo aliquanto ab strepitu mundi, & auertens se ad se, & à se in illum cuius vocem audiebat interiorius, quasi obturans aurem contra tumultuantem vitæ huius inquietudinem, & contra animam corpore quod corruptitur aggrauatam, & sensu terrena habitatione deprimente multa mala cogitantem, ait, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Psalmus quoque 88. Locutus est, inquit, Deo Propheta, in visione Sanctis tuis ; ubi litera Augustini habet, aspectu ; quam sic exponit, Locutus est eis in aspectu, id est, in revelatione ; vnde Prophetae videntes dicebantur. Viderunt quidam intus, quod dicentes foris, in occulto audierunt, quod palam prædicauerunt. Secundum istos etiam nec Spiritus Sanctus posset certè docere intellectum sacræ scripturæ contra illud Iohann. 14. Spiritus Sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggesterit vobis omnia quæcunque dixerim vobis : & contra illud eiusdem 16. Cùm veneri ille spiritus veritatis, docebit vos omnia veritatem. B Præterea si illud quod Christus dixit ad vnum intellectum, potest non dixisse ad intellectum illum sed alium, cùm talis intellectus in Christo sit aliquis actus cognitus proprius & distinctus, sicut potest haberi ex capitulo proximo, potest non habuisse actum quem habuit, & quem non habuit habuisse, quod hypothesis contradicit. Item Christus potest certificare hominem de intellectu suo in propositionibus de præsenti atque præterito ; quare & in propositionibus de futuro, & illa quæ in ipsis ad vnum protulit intellectum, non potest ad alium protulisse, quare nec in alijs de futuro. Item eadem ratione habent dicere consequenter, quod id quod Christus voluit atque fecit vna intentione & ad vnum finem, potest non voluisse aut fecisse illa intentione, sed alia, ad alium quoque finem, & cùm intentionis finalis sit aliquis actus voluntatis proprius & distinctus, directus in aliquem finem proprium & distinctum, sicut patet ex capitulo proximo, potest Christus non habuisse actum voluntatis quem habuit, & quem non habuit, habuisse : potestque non fuisse passus, nec inservuisse Ecclesiastica Sacra menta pro iustificatione hominum vel salute ; quare & iustificari & saluati per illa possunt nunc esse non tales, & in præterito non fuisse : potest quoque Christus similiter non fecisse quæ fecit, & quæ non fecit, fecisse. Item si hæc sint possibilia de Christo secundum naturam humanam, erunt & similia possibilia de puro homine, sicut ex præhabitibus capitulo proximo potest ostendi ; quæ ergo purus homo assertur, voluit, atque fecit ad vnum intellectum & ad vnum finem proprium & distinctum, potest non ad illum, sed ad alium haec fecisse ; quare purus homo, qui taliter faciendo meretur, aut peccat, meruit, aut peccauit, & iustum mercedem recipit aut recepit, potest non sic, sed oppositè singulatim. Hæc etiam possunt de puro homine per eadem reprobari, per quæ similia de Christo Deo & homine fuerant reprobata. Alij magis specificantes istam responsiunculam, estimant possit assertuisse sub conditione tacita quod assertur absolute. Sed hi possunt redargui, sicut priimi : omnis enim conditio tacitè intellecta est aliquis actus intellectus ; est ergo possibile præteritum non fuisse. Eadem etiam ratione quod Christus voluit absolute, potest non sic voluisse, sed sub conditione tantummodo adhuc futura ; & cùm ex voluntate conditionali non sequatur effectus, nisi demum fortassis conditione extante, possunt Ecclesiastica Sacra menta non fuisse, vel utilia non fuisse, facta que eius præterita non fuisse. Ponatur etiam Christum hanc assertuisse & voluisse aliquid etas futurum sub conditione hodie adimplenta, & revertitur difficultas. Hæc etiam omnia simili ratione sunt de puro homine concedenda, quare & inconuenientia ad quæ superiorius est deducetur. Præterea si Christus scit futura contingentia, sic potest illa assertere ; scit autem illa simpliciter absolute, sic enim sunt vera ; & sicut sunt vera, sic scit illa. Rursum si Christus nesciret futura nisi sub conditione, vel scit quod conditio extabit, vel non. Si scit, aut ergo sub alia conditione, vel simpliciter absolute : si sub alia conditione, erit processus huiusmodi in conditionibus infinitus, nec vila talis scientia de finita : si simpliciter & absolute, & simili modo scit futura, assertat etiam absolute impletionem conditionis illius, & E responsio vacuatur ; si non scit quod extabit conditio, non scit certè : nec scit tunc alter quæcum alius purus homo. Amplius autem assertat Christus A. fore sub B. conditione, & assertat simpliciter B. fore, & revertitur difficultas. Et si quis adhuc dixerit quod illa assertio potest esse sub alia conditione, puta C. tunc potest esse processus in conditionibus talibus infinitus, & nulla penitus nisi de sola incertitudine certitudo, sicut superius est argutum. Item assertat Christus quicquam futurum, & assertat se assertere illud simpliciter absolute sine quacunque conditione tacita vel expressa. Alij vero dicunt, quod non omnis qui dicit falsum mentitur, sed quia dicit falsum animo assertandi ; & quod Christus, licet aliquid dixerit animo assertandi, potest illud huiusmodi animo non dixisse. Sed istud per iam præhabita refelletur, quoniam annimus

- A** animus afferendi proprius & distinctus est finalis intentio sive propositum, & aliquis aetus voluntatis vel intellectus proprius & distinctus. Alij opinantur quod mentiri est contra mentem ire cum intentione fallendi; Sed Christus non habuit intentionem fallendi; quare & si quis dixerit contra mentem, non est tamen mendacij redarguendus. Sed hi servi nequam blasphemant nequiter Dominum nostrum Christum: concedunt namque ipsum posse falso afferere contra mentem scienter & pesterare; quare & consequenter habent concedere ipsum posse peccare contra prius ostensa tricesimo secundi. Nam omnino factum contra conscientiam est peccatum, dicente Apollito, Omne quod non est ex fide peccatum est, ad Rom. 14. Glossa, Omne etiam, si bonum sit in se, quod non est ex fide, id est, quod fit contra fidem, id est, contra conscientiam, peccatum est: quod & simil modo intelligi consilium generale, sicut pater extra de prescriptionibus capitulo ultimo; & Papa Innocentius tertius, supra de restitutione spolariorum capitulo, Literas; vbi & adiungit illud
- B** vulgatum, Quicquid fit contra conscientiam edificat ad gehennam. Quomodo etiam excusabitur quis ab intentione fallendi, si afferit falso scienter intendens ut tanquam verum sincerum ab auditoribus crederetur? Alij adhuc ponunt non oportere hoc fuisse mentem, & si afferint unum falso, quia non oportet hoc fuisse contra mentem ipsius. Sed hi mirabilem mentem habent: non enim aduentum Christum esse Deum & hominem, ideoque saltē secundum naturam suam diuinam omnia verissime cognoscentem. Item secundum naturam suam humanam scit omnia saltē ad ipsum spectantia de propinquō, ut quadragesimo secundo huius erat ostensum; vel saltē secundum illam naturam creditit esse verum quod per illam afferuit: Non enim oblitus fuerat regulæ, quam docebat; Sit sermo vester, Est, Est, Non, Non. Matth. 5. Est in corde, est in ore: & similiter negariue; maximè autem quicquid iuravit, creditit esse verum; alias etenim nimis perperam iurasset, & potest esse quod falso afferuit & iuravit; ergo & quod credit falso esse verum, quare & quod fuit deceperūt, quod quadragesimo secundo huius fuerat reprobatum: vnde etiam sequitur esse possibile ipsum peccasse, cuius oppositum tricesimo secundi fuerat demonstratum. Item afferat iurando se scire vel credere in proprio genere sic esse futurum, sicut assertat arque iurat, & responsio non responderet.
- C**

C A P . X L V I .

- D** *Contra eandem opinionem & hypothesin per viam reuelationis in proprio genere de puris creaturis, scilicet, primo Angelis.*

E phus, Vno inconuenienti dato alia contingunt, ex isto vltius sequitur euidenter

Is ergo duce Christo secundum primam semitam huius binialis reuelationis in proprio genere, de Domino scilicet Iesu Christo, contra hypothesin principalem oppositis, consequens videtur per alteram eius methodum, de puris scilicet creaturis, Angelis, hominibus, seruis suis procedere contra eam. Fiat siquidem reuelatio in proprio genere Michaeli de bonis meritis futuris, & de saluatione Pauli adhuc in seculo peregrini, qua non obstante potest Paulus nec mereri, nec saluari; quare & Michael decipi & prius fuisse deceptus; quamobrem & tunc non esse nec prius fuisse beatus, sicut docent præhabita trigesimo quarto huius. Rursum, quia sicut dicit Philoso-

Michaem non esse nunc certum de beatitudine sua futura ; imo quod videtur absurdus , nec præterita , nec presenti : Hac enim dependet ex uno incerto , quia contingenter futuro ; quare nec nunc est , nec unquam fuit beatus , ut patet ex prius ostensis tricesimo quarto huius. Consequitur etiam ex eodem , quod sit in potestate Pauli miseri peregrini in terra detracte Michalem felicissimum ciuem in celo à beatitudine sua summa ad imam miseriam , quia ipsum præstigiando decipere turpiter tota die : Imo quod grauius est & peius sequitur nunc esse possibile , & ex voluntate Pauli pendere Michalem nunc peccare , & prius peccasse. Ponatur enim iuxta autoritates de orando & modo orandi præmissas vicessimo tertio & vicessimo quinto primi , Michaelm recepisse mandatum in proprio genere , quod omnem , & solum ostensem sibi & visum saluandum in proprio genere & in verbo velit saluari , iuuetque obsequijs & beneficijs solum talem ; ostendaturque sibi in proprio genere & in verbo Paulum adhuc regatum saluandum , velutque volutione in proprio genere ipsum saluari , obsequia quoque ac beneficia ei præster : quibus omnibus ita factis adhuc est posibile Paulum non saluari ; quare & Michaelm peccasse volendo ipsum saluari , & beneficia sibi præstanto contra mandatum divinum ; cum sit possibile ipsum non vidisse Paulum saluandum in proprio genere & in verbo , imo vidisse oppositum huius in verbo , & hoc in proprio genere non vidisse , cum falsum nullatenus videatur , sicut nec scitur. Ponatur etiam consequentia ad istud , quod Michael confortando Paulum appareat ei , & dicat , Gaudium tibi semper sit , quia tu es de numero saluandorum ; adhuc autem est possibile Paulum pro nunc non esse saluandum , sed damnandum ; & Michaelm hoc nunc videre in verbo , quare & contra mentem istud asserere & mentiri ; esse quoque Angelum Satanæ , à veritate Apostolam , ac in præterito sic fuisse. Præterea sequitur Michaelm posse credere duo contradictoria plane simul , contra præottenham quadragesimo secundo istius. Nunc enim credit in proprio genere Paulum esse saluandum , & necesse est eum credere pro nunc ita , & possibile est eum pro nunc videre oppositum eius in verbo , quia possibile est pro nunc oppositum esse verum , & ostensem sibi in verbo. Amplius autem si possibile sit Paulum non saluari , possibile est Michaelm non sciuisse certitudinaliter in proprio genere ipsum fuisse saluandum ; quare nec voluisse in proprio genere ipsum esse saluandum , nec ei beneficia præstitisse , quia haec certa vicio fuit causa quare voluit haec & fecit sicut & de visione in verbo tricesimo tertio huius & sequentibus capitulis plenius est ^{II} argutum . Secundum istud similiter potest quilibet miser inferre facilime tota die sanctissimis & beatusimis Angelis documentum & poemam sine culpa aliqua precedente , quod videtur in eorum miseriam & in Dei iniuriam redundare , sicut tricesimo tertio huius diffusius monstrabatur.

|| ostensem

C

D

C A P. XLVII.

Contra eandem opinionem & hypothesin per eandem viam de puris hominibus.

E

Vnde autem post Angelos ad homines veniendum. De hominibus siquidem pro statu innocentie , & pro statu glorie potest similiter argui , sicut de Angelis proximo est argutum. Rursum omnes sancti etiam virgo beata , ante passionem salutiferam. Iesu Christi erant mundati , & saluati in fide & virtute illius passionis futuri , ipsis quodammodo in proprio genere reuelata : Ipse namque lapis angularis effectus , tensione multipli

A tripli passionis vtrumque parietem compaginavit in vnum, examento tenacissimo sui sanguinis benedicti. Ipse est etiam, cui & tubæ quæ præcedebant, & quæ sequabantur, clamabant dientes, Hosanna filio David: Quare & Apostolus, Vna, inquit, fides non multæ. Vnde & beatus Gregorius^{2.} super Ezechiel, homilia quinta siue decima septima torus, Præcelsit, inquit, Iudaicus populus, secutus est Genitilis, & quia omnes eleeti, siue qui in Iudea esse potuerunt, ille qui nunc in Ecclesia existunt, in Mediatorem Dei & hominum crediderunt & credunt; qui præeunt, & qui sequuntur, Hosanna clamant. Hosanna autem in Latina lingua, Salu nos, dicitur: Ab ipso autem salutem & priores querierunt, & præsentes querunt, & benedictum qui venit in nomine Domini confitentur; quoniam vna spes, vna est fides præcedentium atque sequentium populorum. Nam sicut illi expectata passione ac resurrectione Domini ^{saluati} sunt; ita nos ^{fanati} præterita passione illius ac permanentis in secula resurrectione saluani. Beatus simili-

B ter Augustinus Hypoëst. 63. Omnes, inquit, sancti Dei, qui ante aduentum fucrunt Domini nostri Iesu Christi, fide non alia, nisi quæ nunc est, salvi facti sum; qui & de libertate arbitrij 7. De perfectione iustitiae 32. de natura & gratia 44. In epistola nonagesima tercia ad Optatum. 2. de Nuptijs & concupiscentia docet idem. Anselmus etiam 2. Cut Deus homo 17. vult hoc idem, quod & volunt concorditer omnes Catholici tractatores: hoc ergo pro constanti supposito arguitur pro tempore medio in quo sumus inter istos effectus præteritorum & passionem illam futuram, necesse est istos effectus fuissent, ergo necesse est passionem hanc fore, vel si non necesse est passionem hanc fore, nec est necesse effectus istos fuissent: non enim potuerunt mundari & saluari in fide eronea fallaci & fallax: si namque potuerint tunc, possente nunc & semper, quod videtur fidem catholicam inspicione nimia maculare, seu potius diffamare, ac reddere homines tepidos, & nimium dubios ad credendum. Quomodo etiam posset talitas tantum valere quantum veritas

C ipsa valet? Quid hoc concesserit nisi filius? Insuper si fides sufficeret, superflueret fides vera, maxime cum idem effectus contingaret, & brevius multum & leuius ex fide facta quam vera. Ad veram namque fidem requirebat incarnationis, nativitatis, prædicatio, passio & mors Christi, cum multis alijs factis suis; ad salutem vero sufficeret ipsa sola. Sufficisset igitur plenissime ad salutem perstuisse in fide facta de Christo futuro usque ad complectionem numeri electorum, & sic secula conclusisse; quare sicut arguit Apostolus ad impossibile, ut reputat, deducendo, Christus gratis mortuus est; Si, inquit, ex lege iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, ad Galat. 2. Glossa, gratis, id est, tristitia, sine causa: nam secundum Philosophorum sententiam, quam semper supponunt tanquam unam maximam per se notam, frustra ponuntur plura, ubi sufficiunt pauciora: tautum etiam valutisset Pseudo Christus, quantum valut verax, & veritas ipsa Christus, quod nullus, ut spero, prælumen concedere, nisi forte Pseudo-Christianus, & discipulus pseudo-Christi, veri latice Antichristi. Quare &

D Anselmus 2. Cur Deus homo 17. utram etiam mortuam, Vete, inquit, moriturus erat, quoniam si vere non fuisset mortuus, non fuisset vera fides futura mortis eius, per quam & illa virgo de qua natus est, & multi alij mundani sunt a peccato; & si vera non fuisset, nihil profecte potuerit. Quare & fidelis Christi Ecclesia fidliter tota canit, Vera fides generi purgavit: crimina mundi. Præterea Christus assertus, & urauit futura aliqua eventuaria, sicut siam passionem, resurrectionem, ascensionem, generalem relutre & onem, Iudeæ traditionem, Petrinagationem, & multa similia; Medio ergo tempore in quo sumus, si ista possunt nullatenus evenire, potest Christus fuisse mentitus, perirrus, atque peccator contra præstolens trigesimo secundi; vel si Christus non potest haec fuisse, necesse est que iurando assertuit, evenire. Item Deus multa futura predixit hominibus in proprio genere, assertuit, promisit, atque iurauit; ergo necesse est illi omnia evenire, vel Deum mentiri: sed Deum impossibile est mentiri. Hoc etiam totum cardenter apparet ex autoritatibus circa frum seu

E famen diuinum vigesimo septimo huius, & ex tarionibus ac autoritatibus trigesimo secundo humis præmissis. Quare & Dominus per Prophetam, Neque prophanabo testamentum meum, & quæ procedent de labijs meis non faciam irrita, Ieu non reprobabo, sicut habet Psalterium Romanum: quod Augustinus exponit, femei iurauit in sancto meo, si Dauidi mentiar Psalmu 88. Testamentum autem secundum Papiam, & secundum Isidorum 5. Ethic. 8. in Scripturis sanctis non hoc solum dicitur, quod non valer nisi restatoribus mortuis, sed omne pactum & placitum dicitur testamentum; quare & translatio Hieronymi habet. Neque violabo pactum meum, & quod egressum est de labijs meis non mutabo: Vbi Aug. Non quia filii peccant, ideo ego mendax inveniar; promisi, facio: Pone quia volunt

voluntilli etiam cum desperatione peccare, & sic ire omnino in peccata, ut offendant oculos A Patis, & exhaeretari mereantur; nonne ipse est Deus, de quo dictum est, De lapidibus istis suscitabit Deus filios Abrahæ? Nouit Dominus qui sunt eius: Securus enim promisit, qui nos antequam essemus, prædestinavit. Peccent quantum volunt desperati, respondeant membra Christi; Si Deus pro nobis, quis contra nos; non ergo nocebit Deus in veritate sua, non erit fallax, non prophanabit testamentum suum: manet immobile testamentum eius, quia ipse præfatus prædestinavit hæredes, & quæ procedunt de labijs eius non reprobabit. Audi iam confirmationem tuam, audi iam securitatem tuam; si te in membris Christi esse cognoscis, Semel iurauit in sancto meo, si Daudi mentiar; Exspectas ut iterum iuret Deus? Quoties*iuratur* us est, si semel iurando mentiar? Casiiodorus, Semel, id est, immutabiliter;

Casiiodorus. quomodo Augustinus & Isidorus exponunt illud Psalmi 61. Semel locutus est Deus, sicut vicecum lepimum huius plenus recitauit. Et infra supra illud, Tu vero repulisti &c. B

Augustinus. Averisti testamentum &c. Quid est hoc, inquit Augustinus, Illa omnia promisisti, tu vero ista contraria fecisti? Vbi sunt promissiones ad quas paulo ante gaudebamus, de quibus tam alacriter plaudebamus, de quibus securi gratulabamur? Quasi alius promiserit, alias evenerit; quod mirandum est; non alius, sed tu vero, tu qui promisiebas, tu qui confirmabas, tu qui propter dubitationem humanam etiam iurabas, Illa promisisti & ista fecisti. Vbi tenebo iuriandum tuum? Vbi inueniam promissum tuum? Quid est hoc? Ita vero falsum promitteret Deus, aut falsum irraret? Quare ergo illa promisit, & ista fecit? Ego dico, quia ista fecit, ut promissa firmaret. David enim positus erat, cui promitterentur haec omnia in *semine eius*, quod est Christus, implenda; Propter promissa ergo, quæ dicta sunt ad Davidem, exspectabant homines ea impleri in Davide. Proinde ne quisquam Christianus cum diceret, De Christo dixit; alius diceret, Non, sed de illo Davide dixit, & erraret cum videret impleta esse in Christo omnia; destruxit ea in Davide, ut cum videas cainillo non impleta, quæ necesse est impleri, quæ alterum in quo offendantur impleri. Ita etiam de Esau & de Iacob inuenimus maiorem adoratum a minori, cum scriptum sit, Maior sequitur minori; ut cum in illis duobus præcedentibus video non impletum, exspecte duos populos in quibus impletatur, quod non mendax Deus pollicetur dignatur: Ecce ex semine tuo, dixi Davidi, ponam super fedem tuam. Promisit ex semine eius in æternum aliquid, & natus est Solomon; factus est tantæ sapientia, tantæque prudenter, ut promissio Dei de semine Davidis in illo putaretur impleta. Sed cecidit Solomon, & dedit locum sperando Christo, ut quoniam Deus nec falli posset nec falliere, quem sciebat caurum, non in eo poneret promissum suum, sed post calum eius respiceres tu Deum, & flagitares promissum tuum; ergo Domine mentitus es? Non imples quod promisisti? nec exhibes quod iurasti? Fortè hic dicturus tibi erat Deus, Iurauit quidem, & promisi, sed iste noluit perseverare. Quid ergo? Tu Domine Deus non præsciebas istum noui perseveratum? Vtique sciebas; Quare ergo in non perseverato mihi quod in æternum esset promisiebas? Nonne tu dixisti, Si dereliquerint legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint, & mandata mea non custodierint, & testimoniuni meum prophanauerint, manebit tamen promissio mea, implebitur iuratio mea, Semel iurauit in sancto meo, si Daudi mentiar? Exhibe ergo quod iurasti, reddere quod promisisti. Sublatum est de isto Davide, ne expectaretur in illo Davide; Exspecta ergo quod promisi, Nouit illud & ipse David; vide ergo quid dicat, Tu vero repulisti, & ad nihilum deduxisti, ergo vbi est quod promisisti? Distulisti Christum tuum. Quantis tristia quædam enumerat, in hoc tamen verbo reficit nos, mater omnino Deus quod promisisti; nam Christum tuum non abstulisti, sed distulisti. Vbi & Casiiodorus, superioris cum de Christo promitteret Pater, locutus est de Davide, de quo nunc contraria ponit, ut, quæ necesse erat fieri, quia Deus iuraverat, non in eo potius, sed E

Apostolus. in alio quererentur implenda: dicitque Apostolus 2. ad Timoth 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Glossa, Si nos non credimus quod puniat malos, stulte confisi sumus de misericordia eius; ille tamen, feliciter Christus, permanet fidelis in dictis suis, & in eo etiam quod dixerit, Qui non credidet, condemnabitur, & vere fidelis est, quia non potest negare seipsum, qui est veritas, quod faceret si dicta sua non impleret. Hoc autem, quod seipsum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ, sicut, quod quidam non possunt credere, culpa est voluntatis humanae; hec autem ultima pars huius glossæ est Augustini super Iohan. homilia 53. qui & decimo quinto de Trinitate 14. Fallum, inquit, habere aliquid hoc verbum nunquam potest, quia immutabiliter

A mutabiliter sic se habet, vt se habet de quo est. Non enim potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem; Potenter hoc non potest, nec est infirmitas ista, sed firmitas, quia falsa esse non potest veritas: Et infra decimo quinto; Magna illus verbi potentia est non posse mentiri. Item si Deus non redderet quod promisit, non esset fidelis, nec iustus; vnde ad Hebreos 6. Non iniustus est Deus vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostenditis in nomine ipsius. Et 2. ad Timotheum 4. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruau, de reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus index. Quod tractans Augustinus super illud Psalmi 100. Misericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine, sic ait; Quomodo dicit, videte, Bonum certamen certavi, &c. hoc tempore misericordie, audi de iudicio, De cetero reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non dixit, donabat, sed reddet; quando donabat, misericors erat, quando reddet, iudex erit, quia misericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine; Sed donando delicta fecit te corona debitorem; Ibi misericordiam consecutus sum; misericors ergo Dominus primus; hic autem redder mihi coronam iustitiae. Vnde reddet: quia iustus iudex est. Quare iustus iudex? quia bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruau; Ideo iustus non potest nisi coronare ista. Dicitque Propheta, Rectum est Domini verbum, & omnia opera eius in fide, Psalmi 32. Prophetæ. super quod Augustinus tractatu secundo, Inuenimus Deum fidem, Audi Apostolum, Si non credimus, ipse fidelis permanet, negare semetipsum non potest. Habemus ergo & fidem Deum; distinguamus potius fidem Deum à fideli homine: Fidelis homo est, credens promittenti Deo; fidelis Deus est, exhibens quod promisit hominai. Teneamus fidelissimum debitorem, quia tenemus misericordissimum promissorem. Vnde debitorem? quia promissorem: Non dicimus Deo, Domine, redde quod accepisti, sed, redde quod promisisti, Augustinus. C quoniam rectus est sermo Domini. Quid est, rectus est sermo Domini? Non te fallit, tu eum noli fallere, imò tute noli fallere. Item Deus iuravit multa futura fore, & omne Dei iuramentum est necessariò adimplendum: A ta, enim Deus postea peiurare, & esse peritus. Hoc idem patet per allegata superius ex Psalmi 88. & Augustino ibidem; quod & videatur testati illud Psalmi 109°. Iuravit Dominus, & non poenitebit eum: & illud Psalmi 131. Iuravit Dominus Davidi veritatem, & non frustrabit eum; ubi litera Augustini, Er non poenitebit eum; Super quam sic ait, Quid est, iuravit? promissum per le ipsum firmavit. Quid est, non poenitebit eum? non mutabit. Cū ergo mutar opera sua per incommutabile consilium suum, propter ipsam non consilijs, sed operis mutationem poenitere dicitur; hoc autem sic promisit, vt non mutaret, quomodo dicitur & illud; Iuravit Dominus, & non poenitebit eum, Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: sic & hoc, quia ita promissum est vt non mutaretur, quia necessariò futurum erat & permanetur, Dixit, Iuravit Dominus Davidi veritatem, & non poenitebit eum, Ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Item Esaⁱ 14. Iuravit Dominus exercitum dicens, Si non vt putau, ita erit: Glossa Iuravit, id est, immobilitet statut; si non, &c. quasi diceret, aliter non potest fieri. Item Genes. 22. Dominus loquens Abrahæ, Per memetipsum, inquit, iurau, quia fecisti rem hanc, &c. Benedic tibi, & multiplicabo semen tuum, &c. Glossa super Iurau, quia immutabilitate Deo constitutum est, quod verbum in sacra Scriptura eodem modo expositum & episitum reperitur. Quare & Basilius concordanter super illud Luc. 1. Iurandum quod iuravit ad Abraham Patrem nostrum; Nemo, inquit, audiens quod iurasset Dominus Abrahæ, ad iurandum sit promptus. Sic enim iuror de Deo dictus non significat passionem sed punitionem; sic neque Deus iurat vt homo, sed verbum eius loco iuramenti nobis ad veritatem exprimitur, immutabili sententia quod promissum est approbans. Quam expositionem satis canonizare videtur Apostolus ad Hebr. 6. cum dicit, Aphrodites. Abrahæ promittens Deus, quoniam neminem habuit maiorem per quem iuravit, iuravit per se ipsum dicens, Nisi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te: Et sic longanimitate ferens, adeptus est r^e promissionem. Homines enī per maiorem sui iurant, & omnis controvenerit eorum finis ad confirmationem est iuramentum; In quo abundans voluntas Deus ostendere pollicitationis hæreditibus immobilitatem consilij lui interposuit iurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, firmissimum solarium habemus, qui confugimus ad tenetandam propositam spem quam habemus, sicut anchoram animæ tutam ac firmam. Glossa, per duas res immobiles, id est, per promissio- Glosa. nem & iuramentum. Quare & Hieronymus triglimotetio super Esaiam tractans illud Esaia⁴⁵, In memetipso iuravi, egredietur de ore meo iustitiae verbum, & non reverteretur, quia Hieronym. mihi

mihi curuabitur omne genu; Iurat, inquit, secundum Apostolum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, firmissimam consolationem habeamus: veruntame nullus propter hæc & huiusmodi suspicetur, quod Deus aliter intrinsecè iuret, quam dicat simpliciter; aut quod iuramentum Dei intrinsecum sit firmius aut certius simplici verbo eius: Non enim est facilius Deum falsum simpliciter dicere, quam iurare; quicquid etiam ibi est, bonum est; & quicquid etiam boni ibi est, infinite & summe ibi est, sicut præcedentia docuerunt. Huic autem attestatur Glossa super illud Amos. 6. Iuravit Dominus Deus in anima sua; Omnis, inquiens, sermo Dei pro iuramento debet accipi; & nostro more loquitur, non quod animam habeat sicut nos, sed nomine animæ affectus d'vn' voluntatis ostenditur: Iurauit ergo in sua voluntate. Cur ergo iurat Deus hominibus? Ut tarditati & incredulitatib[us] eorum misericorditer condescendens, ipsos more humano certificet & quietet. Item futura per Deum reuelata Prophetis antiquis, & prophetata per eos de necessitate evenerint; Alias enim nunc esset possibile ipsos vidisse tantum falla & vana, & solum talia prophetaſe, quare & nunquam fuisse Prophetas: nam secundum omnes cuiuslibet factar[um] viros, illi soli Prophetæ dicuntur, qui vera procul fiantur, siue præfiantur: estque nunc possibile antiquos videntes nunquam fuisse videntes sed cœcos; Qui enim Propheta dicitur hodie, olim vocabatur videntis 1. Reg. 9. Antiquos Doctores veraces nunquam tales fuisse, sed seductores fallaces, qui habuerunt dignitatem præclaram & gradum eximium bonitatis, nunquam ista sed semper opposita habuisse. Quis enim ignorat dignorem & meliorem esse veracem fallaci, credientem verum quam falsum? Quis enim non eligeret hoc præ illo? Ipsa namque veritas est dignior & melior falsitate, sicut & ostendit triceſimo quartuſo huius. Imo & quod videtur absurdum, esset nunc possibile antiquos Prophetas atque Apostolos, amicos Dei Sap. 7. & Iohan. 15. organa spiritus sancti; Ipse enim, ut dicit Symbolum Nicenum, locutus est per Prophetas, nec Apostoli loquuntur, sed spiritus Patri, eorum loquebatur in eis; qui habuerunt dona eius præclaræ, scilicet Prophetiam & discretionem spirituum 1. ad Cor. 12. nunquam tales fuisse, nunquam talia receperisse, sed fuisse organa illius spiritus mendacis in ore omnium mendacium Prophetarum, 3. Reg. 22. Spiritum quoque Sanctum non fuisse locutum quod fuit locutus, & non fecisse quod fecit. Item secundum istud esset nunc possibile Eſaiam in hoc, quod vidit verisimile sine deceptione quacunque, fuisse deceptum; & consequenter in hoc, quod bene meruit, mortaliter peccasse; & in hoc quod veraciter afferuit mentitum fuisse, sicut capitulum præcedens de Angelis plenius arguebat. Amplius si nunc sit possibile, veteres qui fuerunt Prophetæ videntes, & tales ac tales, taliaque & talia munera habuerunt, taliaque ac talia opera perficerunt, tales non fuisse, nec talia habuisse, talia fecisse; est & correspōndenter possibile, veteres qui non fuerunt tales, nec talia habuerunt, nec fecerunt, tales fuisse, talia habuisse atque fecisse; imo & qui oppositione modo fuerunt, habuerunt, atque fecerunt, non sic fuisse, habuisse, siue fecisse, tuncque habuisse atque fecisse sicut veri Prophetæ; quod D proculdubio permutatim conuerit, imo peruerit veros Prophetas, & eorum vera munera & opera in pseudoprophetas, & eorum falla munera & opera, & è contra sicut triceſimo tertio huius plenius est argutum. Præterea tunc Prophetæ & Apostoli possunt fuisse decepti credendo falsum de futuro, & hoc per Christum, & spiritum sanctum Dei. Dicit enim Apostolus ad Gal. 1. se accipisse & didicisse Euangelium euangelizatum ab eo per reuelationem Iesu Christi, qui & t. ad Cor. 12. connumerat prophetiam inter spiritus sanctidona: Vnde 2. Petri 1. Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attēndentes, hoc primum intelligentes quod omnis Prophetæ Scriptura propria interpretatione non sit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines, quod & tota Ecclesia Catholica in Symbolo Niceno catholicè profiteatur, dicens; Qui, scilicet Spiritus Sanctus, locutus est per Prophetas; Quomodo ergo Christus vocat se tantummodo veritatem Ioh. 14. & non etiam fallitatem? Quomodo etiam Deus & E Christus scienter afferens falsum de futuro in anima Eſaiæ vel Pauli, ipsumque decipiens, permanet veritas, & a fallacia & mendacio excusat, dicente Iohanne discipulo veritatis, Omne mendacium ex veritate non est 1. Ioh. 2. Quare & Augustinus 83. questionum 14. Si, inquit, phantasma fuit corpus Christi, feſellit Christus; & si feſellerit, veritas non est; Est autem veritas Christus, non igitur phantasma fuit corpus eius. Qui & de Agone Christiano, Nec eos, inquit, audiamus qui negant tale corpus Domini relurrexisse, quale possumus est in monumento: Si enim tale non fuisset, non ipse dixisset post resurrectionem discipulis, Palpate & videte, quoniam spiritus ossa & nervos non habet, sicut me videtis habere; Sacrilegium est enim credere Dominum Deum nostrum, cum ipse sit veritas, in aliquo fuisse mentitum. Si etiam potest afferere falsum de futuro, cur non de præterito & præſenti

Amos.
Glossa.

Apostolus.

Petrus.

Augustinus

- A & præsenti, & quæcumque ac falsa notoria, sic mentiti notoriæ & peccare, contra præhabita
30. secundi istius? Quomodo etiam, si sit ita, Spiritus Sanctus tantummodo dicitur spiritus
veritatis, Ioh. 14. & non etiam spiritus falsitatis, spiritus mendax in ore omnium Prophetarum,
3. Reg. 22. ac spiritus verryginis & erroris, Esaia 19? Quomodo etiam decet Deum iu-
stum & verum decipere homines, maximè deuotissimos, & familiarissimos seruos suos, ama-
tissimos, amantissimosque amicos, & hoc sine culpa vel cœla? Non sic sentit Augustinus *Augustinus.*
super Psalm. 32. 88. & 83. questionum, 14. superius allegatus; qui & 11. de Ciuit. Dei 12.
Quis, inquit, hominum leinactione profectuque iusticie perseveraturum usque in finem sci-
at, nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latenterque iudicio non omnes
infiltruit, sed neminem fallit? Quare & Papa Innocentius tertius, Iudicium, inquit, Dei veri-
tati, qui non fallit nec fallitur, temperavit. Sapientissima quoque Sibylla sicut ait, Exur-
tati, *Innocentius.* *Sibylla.*
- B ger de stirpe Hebræorum nomine Maria, habens sponsum nomine Ioseph, & procreabitur ex
ea sine commixtione viri, de Spiritu Sancto Filius Dei, nomine Iesus; & ipsa erit virgo ante
partum & post partum; qui vero ex ea nascetur, erit verus Deus, & verus homo, sicut omnes
homines Prophetae prædicauerunt, & adimplerent legem Hebræorum, & adiungerent sua pro-
pria in simile, & permanebit regnum eius in secula seculorum: indignatusque ac obijcienti-
bus Sacerdotibus Hebræorum, respondit, O Iudei, necesse est ista fieri, sed vos non crede-
tis in eum. Item Celsiodorus in prologo super Psalterium definit prophetiam hoc modo; *Celsiodorus.*
Propheta est inspiratio diuina, quæ rerum eventus immobili veritate pronuntiat. Cum &
concordia gloria Petri super Psalterium in prologo, sicut 25. primi plenius allegatur. Idem
patet per autoritatem Augustini super Iohann. part. 2. homilia 62. seu 116. totius, 27. huius
tertii allegatum. Et ecce maior Augustinus, ille dilectissimus discipulus veritatis, qui de ipso
fonte, de præstore scilicet veritatis Euangelium suum haustrit, qui dicit, cum tanta signa fecisset
C coram eis, non credebant in eum, ut termo Esaia Prophetæ impleteur, quem dixit, Domi-
nus, quis credit audiri nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Propriea non poterant
credere, quia iterum dixit Esaia, Excoecauit oculos eorum, & indurauit corda eorum,
ut non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos, Ioh. 12. Quod
tractans Augustinus de bono pœnitenientiae 41. intelligit secundum superficiem literalem; *Augustinus.*
vnde sic ait, In damnacionis massa reliqui sunt Iudei, qui non potuerunt credere facti in con-
specu suo, tam magnis clarisque virtutibus. Cur enim non poterant credere? Non rauit
Euangelium dicens, Cum autem tanta &c. superius recitata. Qui & super Iohann. patt. 1. ho-
milia 53. idem exponus. Sic, inquit, dictum est non poterant, quemadmodum dictum est
de Domino Deo nostro; Si non credimus, illi fidelis permanet, negare seipsum non potest:
de omnipotente dictum est, non potest: sicut ergo quod Dominus negare seipsum non po-
test, laus est voluntatis diuinæ; ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis hu-
manæ. Et si quis obijcias, quod Augustinus eadem homilia, codem loco sic exponit, non
poterant, id est, noblebant; & supra eadem; quare non poterant? quia noblebant, non obijciant
intellectu preæcedenti. Sacra namque Scriptura ex sua *secunditate* mitabili habet multipli- || profundi-
cem intellectum, sicut fatis ostendunt omnes eius Catholici Tractatores. Verutamen vide-
tur exposito multum extranea, & à modo loquendi Scripturæ, Doctorum, & vulgarium
valde remota, exponere non posse per nolle; nec Augustinus expressè ita exponit, sed dicit,
Dictum est non poterant, ubi intelligendum est quod noblebant, & verum est quod noblebant:
non tamen evidenter consequitur hanc esse expositionem illius; sed ideo dicit quod intelligendum
est, quod noblebant, ut ostendat ipsos non credere voluntarie, non inuite, ideoque
ipsos non credendo esse culpabiles, & peccare iuxta præmissa primo & decimo huius. Quare
& immediate subiungit, Quemadmodum dictum est de Domino Deo nostro, Si non credi-
mus, illi fidelis permanet, negare seipsum non potest: quia de omnipotente dictum est, non
potest; sicut ergo quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis diuinæ; ita
quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanae. Vbi & innuit evidenter non
posse accipi propriè & ad intellectum communem. Ait enim, si dictum est non poterant,
quemadmodum de Domino, negare seipsum non potest; quod accipitur propriè & ad in-
tellectum communem; sic enim non potest negare seipsum, sicut nec mentiri. Cum autem
dicit non poterant, quia noblebant, intelligit quod ex eorum voluntarijs meritis fuerant ex-
coecati; vnde opponendo & respondendo subiungit, Sed aliam causam, inquit, dicit Pro-
pheta, non voluntatis eorum. Quam causam dicit Propheta? Quia dedit illis Deus spiritum
compunctionis, oculos ut non videant, & aures ut non audiant, & excœcati oculos eorum,
& indurauit eorum cor; etiam hoc eorum voluntatem meruisse respondeo: sicut enim excœ-
cat, sic obduratur Deus. Expositio tamen ista non videtur menti Euangelistæ congruere: ipso
namque

namque nullo modo explicitè, vel implicitè illam causam assignat, sed istam, quia dixit Esaias, A Exceccavit oculos eorum &c. manifestè supponens quod prophetæ non posunt non impleri. Quamobrem aduertendum quod Augustinus nequam ibi definitiù, sed inquisitiuè procedit. Vnde sic ait, Cum questiones huiusmodi in medium venerunt; quare alius sic, alius autem sic; quare ille Deo deferente exceccatur, ille Deo adiuuante illuminetur, non nobis iudicium de iudicio tanti Iudicis usurpemus, sed contempnentes exaltemus eum Apostolo; O altitudo diuinitatum sapientie & scientie Dei! Quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles via eius! Vnde dictum est in Psalmo, Iudicia tua sicut multa abyssus; non ergo me fratres ad hanc penetrandam altitudinem, ad hanc abyssum discutiendam, ad inscrutabilia perscrutanda expectatio vestra charitus impingat; agnosco modulum meum, sentire mihi video: etiam modulum vestrum: altus est hoc incrementis meis, & fortius virtus meus, puto quia & vestris; simus ergo audiamus admonentem scripturam atque dicentem, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris; non quia ista negata sunt nobis, cùm Deus Magister dicat, Nihil est occultum quod non reuelabitur; sed si in quid pervenimus in eo ambulemus, sicut dicit Apostolus, Non solum quod nescimus & scire debeamus, sed etiam si quid alter sapimus, id quoque Deus nobis reuelabit: pervenimus autem in viam fidei, hanc perseverantissimè teneamus; ipsa perducet ad cubiculum Regis in quo sunt omnes thesauri sapientie & scientie absconditi. Ambulandum est, proficiendum est, crescendum est, ut sint corda nostra capacia earum rerum quas capere modo non possumus: quod si nos vltius dies proficienes inuenierit, ibi discemus quod hic non potuimus. Si quis autem istam questionem liquidus & melius nouit se posse & confidit exponere, absit ut non sim parvior discere quam docere; unde & appetet huius inartæ maxima difficultas. Huic autem Apostolo concordat & coapostolus eius Petrus, letum, inquiens, Nazarenum intermitis, quem Deus suscitauit, solitus doloribus Inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo: David enim dicit in eum, Protidebam Dominum coram me semper, quoniam C à dextris meis est ne commouear; propter hoc latum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescat in Ipc, quoniam non derelinques animam meam in Inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem: Notas mihi fecisti vias vitæ, replebis me iucunditate cum facie tua, A&t. 2. Et ecce maior ambobus qui ait, Non potest solui Scriptura, Ioh. 10. à quo & multa similia 27. huius plenius allegantur; qui & Luc. 24. ait, Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosis, & Prophetæ, & Psalmis de me. Quod enam prophetæ nec statim implebuntur, testari videntur loca Scripturaræ dicentia, Hoc & illud factum est ut impleretur Scriptura, propheta, seu sermo Prophetæ: si oportet seu oportuit impletum Scripturam, necesse est impletum Scripturam & similia; unde Matth. 1. Hoc autem totum factum est, scilicet incarnatione Iesu Christi, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem, Ecce virgo in vtero habebit &c. Glossa, Prophetia alia est ex prædestinatione Dei, quam necesse est eueni et omnibus modis, vt sine nostro implete arbitrio, D ut haec de qua hic agitur: alia est ex præscientia Dei, cui nostrum admiscetur arbitrium: alia est quæ comminatio dicitur, quæ fit ob signum diuinæ animaduersiōnis, vt fugiant à facie arcus electi, & iuste percant incauti; & non est ex præscientia, quia longè altera præsevit quam futurum comminetur; quam & pñè sub eisdem verbis recitat glossa Thomæ. Et infra 21. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem, Dicite filii Sion, Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subiugalis; & adhuc inferius 26. Petro volenti Dominum capiendum defendere, ait, Conuerte gladium tuum, &c. An putas quod non possum rogare Patrem meum, & exhibebit modò mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturæ Prophetarum, quia sic oportet fieri? Marci quoque 14. scribitur, Tanquam ad latronem existis cum gladijs, &c. Quotidie eram apud vos in Templo docens, & non me tenuistis, sed ut adimplerentur Scripturæ. Item Ioh. 19. dixerunt ad iniicem, Non scandamus E eam, sed sortiamur de ea cuius sit, vt Scriptura impleretur dicens, Partiti sunt vestimenta mea, & in vestem meam miserunt sortem. Et inferius, Ut consummaretur Scriptura, dicit, Sitio. Amplius Luc. 24. O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuntur Prophetæ! Nonne haec oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et Ioh. 20. Nondum enim sciebant Scripturam quia oportebat eum à morte resurgere. Beatus quoque Petrus A&t. 1. dicit; Fratres, oportet impletum Scripturam quam prædictum Spiritus Sanctus per os Davidi de Iuda. Hoc autem verbum, oportet, necessitatem importat; unde Iudorū super illud Luc. 24. Nonne haec oportuit pati Christum, sicut allegatur in glossa Thomæ, sic ait, Sed si oportebat Christum pati, tamen qui crucifixeruntrei sunt: non enim fatigabant perficere

Petrus.

Matt. 1. Hoc autem totum factum est, scilicet incarnatione Iesu Christi, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem, Ecce virgo in vtero habebit &c. Glossa, Prophetia alia est ex prædestinatione Dei, quam necesse est eueni et omnibus modis, vt sine nostro implete arbitrio, D ut haec de qua hic agitur: alia est ex præscientia Dei, cui nostrum admiscetur arbitrium: alia est quæ comminatio dicitur, quæ fit ob signum diuinæ animaduersiōnis, vt fugiant à facie arcus electi, & iuste percant incauti; & non est ex præscientia, quia longè altera præsevit quam futurum comminetur; quam & pñè sub eisdem verbis recitat glossa Thomæ. Et infra 21. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem, Dicite filii Sion, Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subiugalis; & adhuc inferius 26. Petro volenti Dominum capiendum defendere, ait, Conuerte gladium tuum, &c. An putas quod non possum rogare Patrem meum, & exhibebit modò mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturæ Prophetarum, quia sic oportet fieri? Marci quoque 14. scribitur, Tanquam ad latronem existis cum gladijs, &c. Quotidie eram apud vos in Templo docens, & non me tenuistis, sed ut adimplerentur Scripturæ. Item Ioh. 19. dixerunt ad iniicem, Non scandamus E eam, sed sortiamur de ea cuius sit, vt Scriptura impleretur dicens, Partiti sunt vestimenta mea, & in vestem meam miserunt sortem. Et inferius, Ut consummaretur Scriptura, dicit, Sitio. Amplius Luc. 24. O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuntur Prophetæ!

Iohannes.

Johannes. Nonne haec oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et Ioh. 20. Nondum enim sciebant Scripturam quia oportebat eum à morte resurgere. Beatus quoque Petrus A&t. 1. dicit; Fratres, oportet impletum Scripturam quam prædictum Spiritus Sanctus per os Davidi de Iuda. Hoc autem verbum, oportet, necessitatem importat; unde Iudorū super illud Luc. 24. Nonne haec oportuit pati Christum, sicut allegatur in glossa Thomæ, sic ait, Sed si oportebat Christum pati, tamen qui crucifixeruntrei sunt: non enim fatigabant perficere

Lucas.

Johannes.

Petrus.

Iudorū.

- A** perficere quod Deus disponebat; vnde & eorum executio fuit impia. Et ecce maior Isidorus Christus exponens, oportet, per necessitatem est; Hoc, inquietus, sunt verba, quæ loquuntur suum ad vos, cum adhuc essem vobis, scilicet in carne mortali, secundum Vedam, quoniam necesse est impleti omnia quæ scripta sunt in lege Mosis, & Prophetis, & Psalmis de me, Luc. 24. Quando autem fuit cum eis in carne mortali dixi eis, oportere filium hominis multa pati atque resurgere, sicut pater Matth. 16. Marc. 8. & Luc. 9. & verisimile est quod non tantum simile hoc eis prædictum, sed & per Scripturas ostendit, sicut Lucas innuit manifestè: quare & Matthæus ubi prius, Cœpit, inquit, Iesus ostendere discipulis suis, quia oportet eum ire Hierosolymam & multa pati; & Marcii 8. Cœpit, inquit, docere eos, quoniam oportet filium multa pati, &c. & infra 9. ait illis, quomodo scriptum est in filium hominis ut multa patiarunt; & Luc. 18. Aflumis Iesus duodecim, & ait illis, Ecce alcedimus Hierosolymam, & consummabunt omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis; Tradetur enim in gentibus, &c. Quare secundum expositionem verissimam veritatis idem est oportere & necessitatem est, quod etiam ex verbis suis Luc. 24. pater; O stulti, inquit, & tardi, &c. nonne hoc oportuit pati Christum, &c. & incipiens a Moysi & omnibus Prophetis, &c. Et infra eodem, Necesse est impleti omnia, quæ scripta sunt in lege Mosis & Prophetis, &c. Et adiuvat inferius; Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, & dixit eis, quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, &c. Apparet ergo evidenter quod ad alternatum & indifferenter pro eodem sensu vultur illis verbis, & quod *verus sensus veraque intelligitur* tam verus genitus Scripturarum est, quod dominus propheticas Scripturas de Christo oportuit ne cessaret sensus adimpleri. Hoc idem evidenter apparet per modum loquendi communem quasi omnium quoniam intellegentia Prophetarum: prædictum namque frequenter futura per modum praeteriti, & sub verbis praeteriti temporis, sicut ostendunt plurimæ prophetæ; quod ideo faciunt secundum explanationem Doctorum, quia ita certa sunt laitem apud Deum, & apud Prophetam, ac si essent praeterita & iam facta: vnde Propheta Psalmi 3. in persona Christi, Ego, inquit, dormiui & soporatus sum, & exirexi*. Super quod Augustinus 17. de Civitate Dei 18. * Quid: Domini minus suscepit me. Agustinus. An forte, inquit, quisquam ita desipit, ut credat velut aliquid magnum nobis induisse voluisse Prophetam, quod dormierit, & exurrexit, nisi somnus ita mors esset, & euangelio resurrexio, quam de Christo sic potuit prophetari? Nam & in quadragesimo multo manfestius id ostenditur, vbi ex persona eiusdem Mediatoris nōtio latuam praeterita narrantur quæ futura prænotabantur; quoniam quæ ventura erant, iam in prædestinatione & præscientia Dei velut facta erant, Inimici, inquit, mei dixerunt mala mihi, &c. Id. in super illud Psalmi 43. Saluos enim facti, li nos ex afflictib⁹ nos, &c. Hoc inquit figura præteriti de futuro dicitur, sed ideo tanquam præteritum dicitur, quia tam certum est quasi factum sit. Intendite quare pleraque Prophetæ ita dicunt tanquam præterita sint, cum prænuntientur futura non facta. Nam & de ipso Domino futura passio prænuntiabatur, & tamen foderunt, inquit, manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia offlā mea: non dixit, sedit & dinumerabant: Ipsi vero considerauerunt & conspicerunt me: non dixit, consideraverunt, & aspiciunt: Diuiserunt sibi vestimenta mea: non dixit, diuident: Omnia ista tanquam præterita dicuntur, cum futura sint, quia Deo & futura tam certa fuit tanquam præterita sint; nobis enim ea quæ præterita sunt, certa sunt, & quæ futura, incerta sunt: nouimus enim aliquid accidisse, & non potest fieri, ut non acciderit, quod accidit. Da Prophetam, cui non tam certum sit futurum, quam tibi præteritum. & quam tibi quod meministi factum non potest fieri ut non sit factum; tam illi quod non sit futurum, non potest fieri ut non sit. Vbi & Cassiodorus, Tu solus, inquit, saluabis nos, & ndientes nos confundes, ita videtur debere dicere; sed quoniam futurum ita certum est, sicut præteritum, quod non sive non potest, dicit, saluasti, & confundisti. Item Augustinus exponendo titulum Psalmi 84. Cantat, inquit, Propheta in futurum, & vitetur verbis quasi iam præteriti temporis; tanquam facta dicit, quæ futura erant, quia apud Deum, & quod futurum est iam factum est; ibi ergo Propheta videbat futura nobis, iani vero facta in illius prouidencia & prædestinatione certissima. Idem de Agone Christiano, Sic loquuntur Scripturæ ut præteritum tempus pro futuro insinuent; sicut quod dixit Apostolus, quod simul nos federe fecit in cœlestibus, nondum factum est, sed quia certissimum est futurum, ita dictum est quasi iam factum sit. Ideo de correctione & gratia 33. tractans illam autoritatem Apostoli ad Romanos cap. 8. Quos prædestinavit, hos & vocavit, &c. Non in omnibus, inquit, hæc facta sunt: adhuc enim usque in finem seculi multi vocandi & iustificandi sunt, & tamen verba præteriti temporis posuit etiam de futuris rebus, tanquam fecerit Deus, quæ iam fierent, ex aeternitate dispositus. Ideo de illo dicit & Propheta Elias, Qui fecit quæ ventura sunt; futura ergo prophetica sunt apud

apud Deum in æteritate quasi præterita, quare & simili necessitate firmata. Quamobrem A & statim tricelimo quarto existis immediate concludit; Quicunque ergo in Dei prouidentissima dispositione præsciti, prædestinati, vocati, iustificati sunt & glorificati, non dico etiam nondum renati, sed etiam nondum nati, iam filii Dei sunt, & ideo omnino perire non possunt. Cui & concordanter Anselmus de Concord. 3, eandem autoritatem pertractans sic ait; Ut autem ostenderet idem Apostolus, non illa verba se pro temporali significacione posuisse, illa etiam quæ futura sunt, præteriti verbo temporis prouantiauit: nondum enim quos præscivit adhuc nascituros, sic iam temporaliter vocauit, iustificauit, magnificauit; vnde cognosci potest eum propter indigentiam verbi significantis æternam prætentiam vñus esse verbis præterita significacionis; quoniam quæ tempore præterita sunt ad similitudinem æterni præsens omnino immutabilia sunt. In hoc siquidem magis simila sunt æterno præsenti temporaliter præterita quam præsentia; quoniam quæ ibi, scilicet in æternitate sunt, nunquam possunt non esse præsentia, sicut temporis præterita non valent vñquam non esse præterita; præsentia vero tempore omnia quæ transiunt, sunt non præsentia; futura igitur huiusmodi prophetata apud Deum in æternitate, & præterita in tempore simili necessitate firmantur. Amplius autem si prophetæ possint falsari, & nunc non esse vera, nec vñquam fuisse vera, nullus deberet illas firmissime asservare, nec cum simplici iuramento; non enim sunt veræ firmissime; exponeturque se periculo periut & peccati. Sed quis Catholicus pro conversione vñus infidelis nolentis conuersti ad fidem Catholicam, nñ per assertionem firmissimam, & cum abolutio & simplici iuramento de resurrectione & beatificatione finali hac facere dubitaret, sicut & Dominus sæpe fecit, dicendo, Amen, Amen dico vobis, quia sic & licet, sicut & frequenter dicunt Prophetæ, Iurauit Dominus hoc & illud? Quanta etiam securitas dicit Apostolus, Licet nos, aut Angelus de Cœlo Euangelizauerit vobis, præterquam quod Euangeli zuimus vobis, anathema sit? Cuius cauam post pauca subiungit; Notum enim vñbis C facio, Fratres, Euangeliū quod Euangeliū est a me, quia non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Iesu Christi, ad Galath. 1. Glossa, Nota quod non ideo ait nos, vel Angelus qui bonus potest intelligi, quod vñquam contingat hoc, sed à Deo certus est de veritate Euangeli sui; quod etiam si Angelus aliud nuntiaret, non crederet, sed anathematizaret. Amplius si Propheta possunt falsari, potest & sacra Scriptura; est ergo sacra Theologia incertior, infirmior, inferior, & indignior facultatibus alijs quæ non possunt. Rursus si sacra Scriptura potest falsari, quæ nobis securitas in hac vita? Hæc enim est totius vitæ humana doctrix & ductrix, speculum & registrum. Quæ securitas possibilis homini in promissis diuinis, si Deus omnem librum, omne pactum, quodlibet chirographum, quodlibet instrumentum quantumlibet solennizatum testibus, signis, etiam iuramento, quodlibet testamentum etiam morte D testatoris firmatum, possit ablige mendacio, culpa, vel causa recidere, violare, abrader, cancellare, infringere, & falsare? Qamodo ergo posset esse contractus tutus cum eo? Imò incomparabiliter minùs tutus contractus esset homini cum Deo qui mentiri & peccare non potest, quanum cum alio homine qui hæc potest. Nam Deus si secundum hypothesis potest in oppositum curuscunque quoconque pacto promisisti, hoc potest sine duplicate aut mutatione, sine mendacio, peririo, aut peccato, potestque nunquam taliter contraxisse; sed nullus homo sic potest; quare quilibet homo contra quilibet hominem taliter contrahentem, nec contractum impletum potest habere remedium, & recursum agendo contra eum de peririo, de violatione fiduci & contractus. Hoc ergo videtur colorem uniformem sacrae Scripturæ pulcherrimum turpibus maculis variare, odorem eius gratissimum fumis putridis permuttere, saporcm eius dulcisimum venenosis poculis fermentare. De huius ergo vitæ viris non tacuit Apostolus; Commutauerunt, inquit, veritatem Dei in mendacium, ad Romanos 1. & 2. ad Cor: nth. 2. Non sumus sicut pluri mis adulteros E fallacem verbum Dei: hæc enim faciunt qui Scripturam vetacem in mendacem commutant, & Scripturam, virginem incorruptam, in adulteram meretricem. Non sic Autor eius & testis. Non potest, inquit Christus, solui Scriptura quam Pater sanctificauit & misit in mundum, Iohann. 10. Nec vñl dubium Christiano, quin testimonium Domini fidele. Ipse enim testis in cœlo fidelis; testimonia ipsius sua credibilia facta sunt omnis. Hoc etiam planè probabant que de Psalmo 88. erant superius allegata. Quare & Augustinus super illud Psalmi 144. 1. delis Dominus in verbis suis, sic ait; Quis enim promisit, & non dedit? Adhuc quādā pronūisti, & non dedit; sed credatur illi ex his quæ dedit. Possemus illi credere tantummodo dicenti; Noluit sibi credi dicenti, sed voluit teneri Scripturam suam; quomodo

A modo si dices alicui homini, cùm aliquid promitteres, Non mihi credis? ecce scribo tibi. Etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & sic transcurrunt ista saecula, cedentibus succedentibusque mortalibus, Scriptura Dei manere debuit, & quoddam chirographum Dei, quod omnes transeuntes legerent, & viam promissionis eius tenerent, & quanta sunt quæ reddidit ex illo chirographo. Dubitant homines credere illi de resurrectione mortuorum, & de futuro saeculo, quod solum iam reddendum restat; per omnes generationes reddidit quæ scripta sunt, & quod restat non ei creditur, his omnibus redditus? Ecce tecum rationem; tanta reddidit, nunquid proprie paucarum residuum infidelis est factus? Absit; quare? Quia fidelis Dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Ecce quod Augustinus expressè supponit, quod si Deus non reddat in chirographo factæ Scripturæ promissa, ipsum fieri infidelem; sed hoc est impossibile manifestum; quare necesse est eum fiduciter reddere quæcunque per Scripturam suam canoniam reprobavit.

C A P. XLVIII.

Recitat quatuor responsones, & corrigit.

C le autem occurunt multæ proteruite responsiæ: quidam namque volentes Deum ab omni mendacio excusari, dicunt quod licet Deus prædixerit quicquam hominibus in proprio genere, promiserit, arque iuraverit, posibile tamen est cum nunquam tale quid fecisse. Istud autem, eti secundum aliquamphantasiæ videatur posse dici de Deo, de Christo tamen secundum naturam humana dicì non potest, sicut erat ostensum quadragesimo quarto & quadragesimo quinto huius. Licet enim videretur hoc posse de Deo dici reuelante in verbo, de ipso tamen reuelante in proprio genere dici non potest: talis namque reuelatio est aliqua res creata, significans natu: aliter vno modo, sicut quadragesimum quartum huius docet; quare necesse est omnem talem reuelationem præteritam iam fuisse, & significasse naturaliter illo modo. Fiat igitur talis reuelatio, quod A. erit, tunc si sit posibile A. non fore; est consequenter posibile, quod quando Deus illud asseruit & iurauit, hoc fecisse contramentem, cùm omnia semper sciat; quare & fuisse mentitum, atque perjurium, decepisse quoque suos charissimos sine culpa, contra D proximo praestensa. Potestque similiter argui & probabilius forsitan de præteriti. Item tunc nulla fides aut minima est in divinis promissionibus etiam iuratorij adhibenda, & minor quam humanis, sicut quadragesimo quinto & proximo est argutum. Item hoc est exprimit contra autoritates ex Psalmo 88. & expositionibus eius, atque alias similes capitulo proximo recitatis, est etiam contra prius ostensum tricelimo secundo istius. Item tunc quod Deus reuelauit ad unum intellectum in proprio genere, posset non ad illum, sed ad alium reuelasse, contra præhabita quadragesimo quinto huius. Item eadem ratione quod Deus nunquam reuelauit in proprio genere Esaiæ, potest sibi reuelasse, & nedium sibi, sed & alteri cuiuscunq; quare qui nunquam fuit Prophetæ, nunc potest fuisse Prophetæ. Potestque Deus simili ratione nunquam instituisse illa, quæ verè fuerunt & sunt Ecclesiastica Sacra menta ad effectum salutis, sed alia statuisse; quare fideles præteriti possunt non fuisse in via salutis neque saluati, & infideles præteriti sic fuisse. Pati etiam ratione potest nunc Deus non præcepisse quod olim præcepit; quare & qui solum contra illud faciendo peccauit, & damnationem suscepit, E nunquam peccasse nec damnatus fuisse; altius enim impotens homo peccando necessitaret omnipotentem Deum ad olim aliquid præcepisse. Amplius si Deus potest non prædictisse aut promisisse futurum, potest & præteritum, puta incarnationem, passionem, & similia, quod non videtur: potest quoque simili ratione non prævoluisse nec præciuisse præterita; quare & consequenter præterita non fuisse, sicut totum apparet ex tricelimo, & tricelimo primo huius. Alij verò dicunt quod illud, quod Deus reuelauit in proprio genere ad unum intellectum, potest non ad illum, sed ad alium reuelasse. Hæc autem responsio reprobatur, sicut prior, quæ etiam potest refelli per præhabita quadragesimo quinto huius; quam & similiter destruunt autoritates ex Psalmo 88. & eius expositionibus, & aliæ similes capitulo proximo allegatae. Alij autem ponunt, quod Deus nunquam reuelat in proprio genere

genere futurum contingens, nisi sub aliqua conditione tacita vel expressa. Sed isti difficultatem non vitant. Licet enim Deus de facto non reuelasset aliquid absolutè sine conditione, scilicet qualicunque, posset tamen aliquid sic reuelare; sic enim scit multa futura, & sic Pater filio, & amborum spiritui reuelatur, & homini Christo Iesu, sicut ex trigesimo quarto & quadragesimo secundo huius potest habeti: qui & possunt ad veritatem reduci per praehabita in correptione similis responsionis quadragesimo quinto huius. Et si quis adhuc non erubuerit proteruire dicendo Deum posse reuelasse, & assentisse homini in proprio genere sub conditione saltem tacite intellecta illud quod reuelavit & assertavit absolutè, corrigetur, ut spero, per eadem, per qua quadragesimo quinto huius responsio similis est correpta; potest etiam reduci per eadem, per qua prima responsio huius capituli reducebarur ab iniuio & errore: omnes etiam responsiones præmissæ sunt insufficiences, & multipliciter diminutæ. Licet enim ad aliquam unam rationem seu autoritatem, vel ad paucas respondere forsitan videantur, ad alias tamen plures nullam habent apparentiam respondendi, sicut pater consideranter dilucidè has & illas.

C A P. X L I X.

Recitat duplarem opinionem dicentem, quod in futuris reuelatis est ordinata vel absoluta necessitas; in alijs vero nulla.

Vidam autem rationes & autoritates præmissas diligentius ponderantes, videntelque se non posse diffugere necessitatem omnimodam in futuris, ab ipsa veritate necessitati quodammodo & attracti accedunt propinquius, & farentur quod in futuris aliquibus est necessitas aliqualis, in futuris videlicet diuinitus reuelatis, diuinitus prophetatis, diuinitusque promissi: & hi ulterius in sectam duplarem diuiduntur. Isti namque ponunt in futuris huiusmodi necessitatem tantummodo ordinatam, & quod non possunt non evenire de potentia ordinata, sed quod possunt deficere de potentia ab soluta: illi vero necessitatem indefectibilem absolutam, que de nulla potentia potest deficere ab eventu: & quia dicta huiusmodi, Necesse est Antichristum fore, necessitate ordinata, & impossibile est Antichristum non fore, de potentia ordinata, habent intellectum ambiguum & obscurum; aliqui prima secta ea sic clarificant & exponunt, Ordinatum est quod Antichristus erit. Sed hi tripliciter deviant, & delirant: primò, quia male exponunt; quomodo namque sufficienter exponitur una de necessario per unam talern simplicem de inesse, cum necesse esse includat simpliciter esse, & addat sicut Antecedens [super] suum consequens non convertibile, vel si necesse est, nihil ibi addit super esse simpliciter, amittit suam significationem haec tenus consueram, atque ponit ibi frustra, nec talis propositio est modalis, quod non videtur de veteri Logica, nec de noua, sed de nostra potius aut de nulla? Secundò, quia difficultatem non vitant: accipiatur enim necesse & possibile & eorum opposita, sicut tam apud Logicos quam apud Theologos communiter solent sumi, sicut & in præmissis accepi, & reverterit difficultas. Tertiò, quia sibi ipsis repugnant. Nam si propterea necesse sit Antichristum fore, quia ordinatum est ipsum fore, cum de omnibus futuris ordinatum sit per voluntatem diuinam ipsa fore, sicut corollarii noni, decimum quartum, & viceversum tertium primi docent; de omnibus futuris necesse est ipsa fore ad similem intellectum, cum tamen de aliquibus hoc concedant, de alijs vero negent. Alij vero eiusdem lectione aliter haec exponunt, dicentes necesse est Antichristum fore necessitate ordinata, id est, si lex & Scriptura diuinitus ordinata debet stare fixa, necesse est Antichristum fore, & ita de alijs in lege prædictis. Hi autem peccant similiter multis modis. Nam secundum istos necesse est Deum facere quod se facturum promisit in lege necessitate huiusmodi ordinata; lex ergo seu promissio Dei scripta in lege, & sic aliquid extrinsecum necesse sit Deum, & voluntatem diuinam ad aliquid faciendum. Sed quomodo posset res partu parvae potentiae ligare & necessitate omnipotentem potentiam infinitam? Et quomodo non esset sic minoris potentiae & ferulioris conditionis quam homo, qui sic necessari non potest? Quomodo etiam, si sic esset, non esset mutabilis? De libero namque non

- A** non liberum, & de non necessario in necessarium mutaretur. *Huic quoque repugnat prius ostensio viceclimo primi & triceclimo tertij manifestè. Eadem etiam ratione, qua lex necisitaret Deum ad velle quicquam & facere, & impossibilitaret eum ad similia. Simili insuper ratione Deus posset aliquid velle & facere de potentia ordinata, & aliquid sic non posset. Sed quomodo caput Creator omnipotens potentiam vel impotentiam à debili creatura? Præterea cum dicunt, Necesse est hoc fore, si lex debeat stare fixa, vel intelligunt & supponunt quod necesse est legem stare fixam, vel non, sed quod est possibile eam solui: Si sit necessarium eam stare, ipsa est necessaria, & ex ipsa necessaria sequitur Antichristum fore; quare per præhabita triceclimo huius, nunc est necessarium & non contingens ad vtrumlibet ripsum fore. Si autem dicatur, quod necesse est legem stare necessitate ordinata, non aboluta, aut ergo illam necessitatem ordinata necesse est stare, vel non; si sic, & ex illa sequitur lex Scripturæ, & ex hac, Antichristum fore, quare adhuc necesse est Antichristum fore, sicut superior est argutum. Si dicatur quod illam necessitatem ordinata necesse est stare necessitate ordinata, non aboluta, ut prius, vel erit processus infinitus in necessitatibus huiusmodi ordinatis, quod natura abhorret, ratio refutat, & secunda suppositio planè vetat, vel tantum finitus, & aliqua erit prima huiusmodi necessitas ordinata; & si illam necesse est stare, & ex illa sequitur tota series & Antichristum fore; quare necesse est Antichristum fore: Si autem illam necessitatem ordinata vel aliam qua necesse est legem stare, non necesse sit stare, nec legem necesse est stare, cum nullam necessitatem habeat aliunde: Si autem non sit necesse legem stare fixam & veram, sed sit possibile eam solui & falsari, est similiter possibile reuelationes falsari, siue revertuntur inconvenientia à quadragesimo secundo huius hucusque deduxerit. Item si lex sit tolubilis, contingit ad vtrumlibet ipsum stare; quomodo ergo ex una contingentie de inesse potest inferri una de necessario? Quid est ergo quod dicunt, si lex statit, necesse est Antichristum fore? Si autem dixerint quod ibi est necessitas consequentia seu conditionalis tantummodo, quam ergo difficultatem euacuant aut evitant? Imò & inueniuntur contrarii sibi ipsis: Sic enim habent dicere co^lsequenter de quibuscumque futuris, quod ipsa necessariò sunt futura: nam omnia illa fore necessariò sequitur ex una contingentie de inesse, ex una tali videlicet, ista erunt. Amplius autem & à capite arguendo, isti sibi ipsis repugnant. Si enim omnia predicta in lege sacra Scripturæ euident de necessitate huiusmodi ordinata, multò magis omnia predicta, & prescripta, atque præordinata in lege æterna, in libro æterno, in voluntate & mente diuina euident de necessitate huiusmodi ordinata, cum omnipotens Dei voluntas nullo modo possit deficere vel frustrari, sicut decimum primi docet: omnia autem futura sunt æternaliter præordinata, & prescripta atque predicta in voluntate & mente diuina, sicut cotillarium non, decimum quartum, ac viceclimum tertium primi, cum triceclimo quarto huius lucide manifestant: Omnia ergo futura euident de necessitate huiusmodi ordinata; cum tamen de aliquibus hoc concedant, de predictis videlicet in sacra Scriptura, de alijs vero negent. Quiverò secundam alteram profertur, ponentes in omnibus & solis tenetatis, prophetatis, atque promissis diuinitatis necessitatem indefectibilem, & postquam talia fierint, absolutam; ita quod de nulla potentia possint deficere ab euento, exorbitant in duobus. Primo, quia falsum affirmant; secundo, quia hoc dato, difficultatem non evitant. Primo, inquam, falsum affirmant, Deum videlicet necessarii nouiter & ligati, sicut potest haberi ex inductis contra responsione proximo recitataam. *Quis etiam audeat dicere omnipotentem, & omnianque infinite perfectum, minus potentem, minus perfectum, minusque liberum nunc quam prius, vna vice quam alia, postquam videlicet aliquid reuelavit sive predixit, quam ante, cum teste Iacobo, Apud eum non sit transmutation, nec viceversitudinis obumbratio, Iac. 1.?* Quod & quinto primi ostendit. *Quis etiam audeat dicere omnipotentem posse ad tantam impotentiam deuenire, vt non possit semel levare vnam festucam, si tamen nunquam levabit aliquam festucam, & hoc teuelet aut dicat, alicui hoc non potest?* *Quis etiam Christianus audeat dicere Christum, imò & totam Trinitatem cum toto exercitu Angelorum non potuisse prefervuisse ipsum à morte, Christianumque non potuisse adhuc Patrem rogasse, nec Patrem filium exaudisse?* *Quis negaverit Euangelium & vocem verissimam veritatis dicentis, An putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit modò mihi plus quam duodecim legiones Angelorum?* Matth. cap. 26. *Quis tandem audeat ponere os in celum, & tam impie blasphemare, vt dicat Deum non esse omnipotentem, contra omnia symbola, & contra totam sacram Scripturam, ac contra primam suppositionem primi?* *Quicunque etiam hoc presumperit dicere,**

dicere, habet vterius cum insipiente dicere, Non est Deus : nam si non est omnipotens, A non est Deus, sicut præmio suppositio primi docet. Amplius autem si revelatio in proprio genere, si verbum in aere, si unus flatus debilissimi esse in æthere imponat necessitatem Deo & futuris, multò magis incomparabiliter verbum intrinsecum Dei æternum, quo omnia futura aeternaliter dixit & dicit, & revelatio sua intinseca & æterna, qua Pater omnia futura Filio ac Spiritui Sancto revelanit aeternaliter ac reuelat, sicut tricesimo quarto huius plenius est ostensum. Præterea co-rumpatur talis revelatio vel prædictio de futuro, & corruptitur omnis talis necessitas, ac tota reuertitur difficultas. Item tunc causa necessitatis istius esset revelatio seu prædictio prophetalis. Sed quoniam prophetans Londini de astibus liberis futuris hominis qui est Romæ, puta Papæ vel Imperatoris, cum necessitat ad liberos auctos suos, cum nihil penitus faciat circa ipsum ? Quidam etiam si Propheta moriatur priusquam de quo prophetauit nascatur, ipsum necessitat ? Et si quis recurrat ad Deum, & ad actionem atque necessitatem diuinam, suppono quod Deus post prophetam nihil aliud faciat circa illum de quo fuerat prophetatum, quam alia fuisse factus : seu enim ipse quæ alia fuisse factus. Quod etiam propheta, vel quæcunque prædictio necessitatem imponat, est contra Philosophum i. peri hermenias vt. sic dicentem ; Nec hoc differt, si aliquis dixerit negationem, vel non dixerit ; manifestum est enim quod sic se habet res ; vel si hic quid affirmauerit, ille vero negauerit ; non enim propter affirmare vel negare erit vel non erit. Cui & concordanter Glossa super illud Match. i. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem, Ecce virgo in vtero habebit, &c. recitante Glossa Thome sic ait, Posset dici quod, Vt, non ponatur causaliter : non enim ideo impletum est, quia prædictum fuit, sed potius ideo prædictum fuit, quia implendum erat. Ponatur autem consecutuè, sicut & in Genesi, Suspendit alterum in partibulo, vt conjectoris veritas probaretur, quia uno suspenso, conjectoris veritas est probata ; Sic & in hoc loco intelligendum est, quod hoc facto quod prædictum est, propheta impleta est ; quod tamen secundum hanc seriem in glossa veteri non inueni, sed sic inueni in ea, Propheta signum est præscientia Dei, Quia quod dixi, certum à Deo præsciri, & ideo ab homine debet teneri, nullum autem signum quod designat, efficit, sed tantum significat quod ostendit, sicut propheta non necessitatem facit eorum quæ prædicti, sed signum est præscientia Dei : Et infra, Non est necessitas rerum ex eloquio prophetarum, sed sola exhibito veritatis ; propheta non facit necessitatem eorum quæ dicit, sed signum est præscientia Dei. Amplius autem, et si esset verum quod dicunt, nequaquam perplexitatem huius involuti euolueret, sed magis in volueret, ac multiplicius implicaret : Reueler namque Deus Christo vel Michaeli de futuris omnibus, quod hæc erunt ; tunc secundum hypothesis de necessitate omnia ista erunt. Rursum reuelat Deus D cuiquam, vel prædicat quod iste Paulus viator liberè & contingenter ad vitrilibet faciet hunc Auctum, & hoc sine aliqua conditione tacita vel expressa ; Hoc enim potest Deus ; sic enim scit quæcumque futura, quod & potest ostendi per præmissa, quadragesimo octavo & quadragesimo quinto huius ; Paulus ergo faciet A liberè, & contingenter æqualiter, quia sic fuit prædictum ; & etiam necessariò, quia secundum hypothesis omnia reuelata diuinitus, & prædicta de necessitate euenient. Prædicat quoque Deus alicui merita & peccata, saluationem & damnationem huius & illius ; tunc ista de necessitate euenient ; Quare & huius hypothesis positores habent concedere, quod necessitas, libertas contradictionis & contingentia ad vitrilibet meritum & peccatum & similia non repugnat, sed amicabiliter ad inuicem faciunt, quod tamen omnino satagunt evitare. Adhuc autem errores erroribus cumulando respondent vterius affirmantes Deum non posse singularia reuelare, maxime in materia contingentii. Verum sic dicendo, omni E potentiam Dei latissimam nimis angustant, mutilant & detruncant ; aut si hoc vellet, & non valent, quid prohibet Deum omnipotentem dicere & afferre aliquod singulare contingens, & hoc singulatiter, quod & vt scit certissime, esse verum ? quid prohibet Deum reuelare in proprio genere Christo, Matr, vel Michaeli aliquod singulare contingens, sicut & in verbo reuelat ? Quis audeat dicere Christum non nouisse, nec Deum sibi reuelare in proprio genere potuisse, quos aut quem venit redimere, ac redemit, pro quibus aut quo oravit, & alia multa fecit ? Quis audeat dicere Christum nunquam nouisse, nec unum quidem viatorum saluandum vel dammandum, cum ipse met dicat, Ego scio quos elegi, Iohannis decimo tertio ? qui & specialiter oravit pro Petro, ne deficeret fides sua, Luc 22. Quis etiam præsumperit affirmare Christum non nouisse quod

Philosophus.

Glossa.

Iohannes.

B

C

D

E

A quod Iudas eum traderet, & finaliter damnaretur: quis in tantum Euangelij contradicat? aut quis præsumperit affirmare Christum non potuisse dicere, Ita hoc faciet & hic illud, cùm de Iuda prædixerit, quòd eum traderet, & vñ damnationis incurreret? & de Petro, quod eum negaret, sicut *Euangelistæ* contestantur? & de Paulo, quod portaret nomen suum coram gentibus, & regibus & filijs Israël Act. 9? Cut etiam non poslit singulare huiusmodi reuelari atque prædicti, cùm hoc non sit ex defectu potentia actiua in Deo qui reuelare debet, sicut nullus ignorat, nec ex defectu potentia passiva & receptiva in Angelo vel homine, qui reuelationem suscepit, nec ex defectu potentia singularis huiusmodi reuelandi, cùm Deus posset hos defectus supplere de plenitudine potestatis? potestque homo per se vel per alium hominem propositioni singulari huiusmodi adhaerere, potest quoque homo talem propositionem, sicut est possibile homini alteri reuelare: est ergo hic & ibi potentia requisita. Etiam si homo per se vel per alium ista potest, multo magis per B Deum, & Deus per eum. Quia intupet ratio diversitatibus, vel diuersitas rationis, quare Deus potest reuelare, & dicere singularia de pretterito & praesenti, & non de futuro, cùm omnia sciat intrinsecè, atque certè, sicut ostendit trigesimum primum huius? Iti quoque *videntur utrumque testamentum neglexisse*. Vt autem de plurimis paucarē censcam, Ecce in Genesi scribitur manifestè quo & qualia Deus Abraham prædictis atque promulgit in ipso, & in semine eius implenda, Genesij duodecimo, decimo quinto, & decimo septimo; vbi singulariter specificat, quod in filio, nomine Isaak, quem parceret sibi Sara isti tempore, in anno altero, proximo scilicet tunc sequente, nec quacunque Sarā, sed Sara vñica vxor eius, cui & promisit, quod ex Isaak nationes & Reges & populi oriuntur; Vbi etiam de Ismaele prædictus, & promisit isto modo, Multiplicabo eum valde, Duodecim Dices generabit, de qua similiter supra i. 6. Hic erit ferus, &c. hanc etiam promissionem de Isaak in holocaustum singulariter iam peracto iuramento C firmissimo, quia per semetipsum Dominus confirmauit, infra 22. Quid etiam posset singularius reuelati, siue prædicti, quam quod Dominus per Ioseph de Pincerna, & Piltore Regis Pharaonis Genesis quadragesimo reuelauit? Quid singularius illa benedictione prophethica, qua Iacob Ephraim & Manassem comunitatis manibus benedixit, Genesij quadragesimo octauo? Quid singularius prædictiis multis de Mose & Aaron, ac Pharaone & eorum operibus, quas principium Exodi planè scribit? Quid singularius prædictione repulsionis Mosis à Ducatu populi in terram promissionis, & mortis ipsius, ac substitutionis Iosuæ, ac introductionis per eum, sicut Historia Numerorum & Deuteronomij manifestat? Quid singularius reuelatione de Saulo, primo Regum nono & decimo, ac reuelatione de Dauid primo Regum decimo sexto, & post frequentem? Quid singularius reuelatione facta Ierooboamo per Ahiam, quod regnaret super decem tribus Israëlis tertio Regum undecimo? & infra decimo tertio; De Iosia & altari in D Bethel? & infestius 22 ac 2. Paralip. 18. de Zedechia & Achab non reuersuro de prælio per Michiam? quid singularius prædictione prophetica hac Elizæi, In tempore hoc, cras modius simile vno statere erit, & duo modij hordei statere vno in porta Saniori, & duci cui-dam non credent. Videbis oculis tuis, & inde non comedes, quarto Regum septimo? Aut quid specialius properatione Elizæi de Hasæle regnatur & mala facturo, infra eiusdem octauo? Quid etiam singularius prophetis de Babylone, de Ierusalem, Zedechia, Nabuchodonosore, Belthazzar, Cyro, & de pluribus alijs per Esaiam, Ieremiam, Ezechielem, Danieliem, ceterosque Prophetas? Hæc pauca de veteri testamento: Nunc autem de nouo, sunt aliqua brevia breuiter proferenda. Quis ignorat promissiones, prædictiones & prophetias singularissimas de Iohanne præcursori, & de Domino Saluatori, atque de virgine gloriofa? quis non audiuit aut legit illud Grabrieli Luci primo, Vxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Iohannem, &c. eut magnus coram Domino, & vinum & ciceram E non bibet, &c. & illud Zachariæ, Tu puer Propheta altissimi vocaberis, &c? & illud iterum Gabrieli, Ecce concipies in utero, & parties filium, & vocabis nomen eius Iesum, hic erit magnus, & reliqua gloriofa? & illud Elizabethæ, Beata quæ credidisti, quoniam perficienter ea quæ dicta sunt tibi? & illud virginis gloriofa, Beatum me dicent omnes generationes? & illud Simeonis, Ecce positus est hic in rufoam & in signum cui contradicetur, & tuam ipsius animam pertransibit gladius, Luc. 2. Aut quis ignorat quæ & qualia Christus se facturum prædixerat, & passurum? aut quonodo prædicti, quod Iudas eum traderet, quod Petrus eum negaret, atque per martyrium sequeretur, & quod Iohannes, quem diligebat, sic maneret donec iose veniret, sicut *Euangelistæ* contestantur? quod etiam Paulus portaret nomen suum coram Gentibus, & Regibus, & filiis Israëlis, & quantum *Euangelia*

ta cum oportuit pro nomine Christi pati , sicut historia Act. 9. docet: de quo & infra 21. A Agabus fatus singulariter prophetauit. Amplius autem non dubie, sed certissime affirmandum omnem veram prophetiam, licet generaliter prolatam, fuisse intellectam, & predictam salutem eo Spiritu Sancto, qui locutus est per Propheras specialiter & distincte, in singulariter & discrete de illo vel de illis, de quo vel de quibus fuit, est, vel erit impleta; Nam alias ignorantier, incertè, in vanum, & fatuè loqueretur, quod uno breui exemplo sufficiens reputo confirmare: Beatus siquidem Petrus, Fratres, inquit, oportet impleri Scripturam, quam prædictis Spiritus Sanctus per os Davidis de Iuda, &c. Scriptum est enim in lib. Psalmorum, Hoc commemoratio , aut secundum literam veriorem, hoc commemoratione eius deferita, & non sit qui inhabet in ea, & Episcopatum eius accipiat alius. Act. 1. Hæc autem in libro Psalmorum, Psalmo scilicet 108. erant generaliter prophetata; tantum ergo necessitant prophetæ generaliter, sicut & singulariter prophetæ; & quicquid Spiritus Sanctus generaliter propriauit, potuit & singulariter prophetasse. Hæc ergo contra opinionem trigesimam tertiam, & contra eius hypothesin prælibatam; Quapropter multum mirabile & quam admirabiliter admirandum videatur, quomodo viri gnari audent in tanta materia tantam suppositionem, tam dubiam, tam incertam, in modo que tam probabiliter appetat falsa, & opposita eius vera, tam plane supponere, velut primum principiū per se notum. Dignum namque videtur quod esset conclusio violentis rationibus demonstrata, non suppositio gratis sumpta; Et si quis eam probare voluerit, ponderet quæso fideliter proprias rationes, & contrarias rationes.

C A P. L.

C
*Respondet secundum sententiam Philosophorum & Theologorum,
 quod Deus vult & scit necessariò, quicquid vult & scit neces-
 sitate sequente imminutabilitatis, immobilitatis, stabilitatis, &
 ordinata, non præcedente & simpliciter absoluta, non naturali,
 volenta, aut inuita, non contraria, sed consentanea summae &
 maxima libertati.*

Agister bone, Magister vnicè, Magister & Domine, qui me à iuventute mea, quæ te aspirante aggrediebar hoc opus, hæc tenus docuisti Domina vera qua didici, & qua calamus tuus scripsi; etiam nunc emitte p[ro]ptissime lucem tuam, vt qui me duxisti in profundissimam hanc abyssum, ipse me deducas in montem huius inaccessibilis veritatis; qui me duxisti in istud latissimum pelagus, dux ad portum; & qui me duxisti in istud longissimum desertum & invium, dux, via, finisque patriter duc ad finem. O Domine scientiam, qui habes clavem portu abyssi, qui habes clavem scientiæ, qui habes clavem Davidis, qui aperis & nemo claudit, claudis & nemo aperit, qui solus es dignus accipere librum, & soluere eius signacula, ostende quæso Doctorum doctissime, solutionem verbi tam perplexè ligati pueru tuo patruolo extitum ignorantia. Nunc autem gratias ago tibi, serenissime Domine, qui petenti tribuisti, quærenti ostendisti, pulsanti aperuisti ostium pietatis, ostium claritatis, ostium veritatis. Iam enim te illuminante faciem tuam super seruum tuum velut in quadam candore lucis æternæ, & speculo sine macula maiestatis diuinae, videor mihi videre illam esse solutionem rectissimam huius verbi, quam olim filii atque discipulis tuis chauissimis, nostris vero Patribus ac Magistris dignissimis, ostendere dignaberis: In ipsis namque amphor spiritu tuus erat, prudenter atque intelligentia, interpretatio somniorum, & ostensione secretorum, ac solutio ligatorum. Hi autem necessitatem duplicitem posuerunt præcedentem, scilicet, & sequentem, dixeruntque necesse esse Deum velle & scire, quicquid vult & scit necessitate sequente, sed nullatenus præcedente, sicut vigesimo octavo huius plenius recitat. Porro vt istud quædam breuius & clarius Deus me docuerit, manifestem; Sciendum quod in voluntate diuina ad extra, respectu scilicet volutorum posteriorum, non est necesse

[ante-

A [antecedens ,] sed summa contingentia ad vitrumlibet , & summa libertas contradictionis , qua maior cogitari non potest , sicut ex quarto huius , & ex undecima , & duodecima , ac decima tercia parte quinti huius apparet ; Quædam tamen concomitans siue sequens necessitas est in ea . Nam sicut actum præsentem voluntatis mutabilissimi hominis respectu cuiuscunque obiecti præsentis , præteriti , vel futuri , licet sit contingens & liber , etiam si secundum quorundam sententiam esset ira contingens & liber , sicut actus voluntatis diuinæ , nec efficeretur à Deo , sed à sola hominis libertima voluntate , quando est , necesse est esse hac necessitate sequente , sic & actum voluntatis diuinæ , que immutabilis est omnino , sicut vigesimum tertium primi docet , necessitate , inquam , sequente præstentiali , sicut ex secunda suppositione necessitatis sequentis Anselmi vigesimo octavo huius plenius est ostensum . Hoc idem ostendunt trigesimo huius tertij prelibata : Actus namque voluntatis diuinæ respectu rei præsentis atque præ-

B teræ est necessarius , quare & respectu tuuora ; Non enim efficitur nouiter necessarius ex præstentia vel præteritione rei , nec ex aliquo extrinseco , vel intrinseco , sicut ibi fuit ostensum ; est ergo aeternaliter & semper necessarius ex sua propria & intrinseca firmitate , qua sicut generaliter omne quod est quando est necesse est esse ; & specialiter ; sicut actum præsentem voluntatis angelicæ vel humanæ respectu obiecti cuiuscunque differentiæ temporis , quando est necesse est esse ; sic & actum præsentem voluntatis diuinæ respectu cuiuscunque differentiæ temporalis dum est , necesse est esse . Hæc autem omnia possunt ad formam sylligisticam brevius sic reduci ; Omnis voluntas immutabilis omnino intrinsecè semel libera vel necessaria respectu cuiuscunque obiecti , semper est libera vel necessaria respectu illius ; voluntas diuina est huiusmodi ; vel sic . Omnis voluntas non necessitabilis nouiter ab extra nec ab intra , semel necessaria respectu aliius voluti , semper est necessaria respectu illius ; voluntas diuina est huiusmodi . Portò , ne in tam latebrola & pericu-

C losa , iam superexcellenti & inuestigabili , tam clausa & signata materia egi tantillus ex vmbra tica phantasia proprii capituli que quam videat [singulariter] somniare . Ecce famili- sima capita , clarissima ingenta , Autores famulosimi , Doctores Catholici istam senten- tiam quidam explicite , quidam implicite concorditer proferentes . Hermes quidem tri- plex Trismegistus , & Pater Philosophorum de verbo æterno 9. Placitum , inquit , Deincepsit sequitur , voluntatem comitatut effectus ; & sequitur ratio ¹¹ prius dicti ; Neque e- nem credibile est Deo displacitum esse quod placuit , cum & futurum idemque placitum multo ante scierit ; huic quoque sententiæ consonant alia eius dicta vigesimo septimo huius scripta . Annon & de ipsa necessitate sequente possunt exponi illa verba Platonis obscura 2. Tim. 17. sic dicentis , Nunc quoniam cuncta , exceptis admodum paucis , executi sumus , quæ proinde mentis intellectus instituit , oportet de his etiam , quæ necessitas inuicit , dicer : mixta liquidem mundi sensibilis ex necessitatibus intelligere quæ ceteru constitut generatio , do-

D minante intellectu & salubri persuasione rigorem necessitatis assidue trahente ad optimos actus ; Itaque vista & parente prouidis autoritatibus necessitate , prima rerum mundique exordia constituerunt . Verum est tamen quod vitrumque horum dictorum posset intelligi de necessitate efficaci in voluntate diuina 27° & 28° huius prædicta ; sicut & multa ibi dicta pos- sunt conuenienter intelligi de ista necessitate sequente . Necessitas enim secundum 27° huius præmissa , & sicut præmissa dicta Platonis contestari videntur , ponebatur apud Græcos Phi- losophos unum famosum principium entium , & in Deo , quod aliqui exposuerunt hoc modo , alij autem illo , quidam vero utroque & omnes non male : Poteat enim utroq; modo conuenienter intelligi & exponi . Quos & imitatus magnus Christi Philosopher Anselmus Cantuar. Archiepif. 2. Cur Deus homo 17. & de concord. 2. & 3. explicitè & in terminis negat in Deo necessitatem præcedentem , istam vero necessitatem sequentem astruit & ostendit , sicut in se-

E cundo membro distinctionis de necessitate sequente vigesimo octavo huius præmissæ brevi- ter est ostensum : verò ut tantū testimonium tanti viri pleniū publicetur , Ecce sic ait deni- que Virgo , quæ per fidem munda facta est , ut de illa posset assumi , nequaquam creditit il- lum moriturum nisi quia veller , quemadmodum per Prophetam , qui de illo dixit , Oblatus est quia ipse voluit , didicerat ; Quapropter quoniam vera fuit fides eius , necesse erat ita fu- rum esse sicut credidit ; quod si te iterum perturbat , quia dico necesse erat , memento , quia veritas fidei virginis non fuit causa ut ille moreretur , sed quia hoc futurum erat , vera fi- des fuit ; Quamobrem si dicitur , necesse erat ut voluntate tua moreretur , quia vera fuit fides siue prophetia quæ de hac præcesserant , non est aliud quām si dicas necesse fuisse ita fu- rum esse , quoniam sic futurum erat ; huiusmodi autem necessitas non cogit rem esse , sed esse tei facit necessitatem esse : Est namque necessitas præcedens , quia causa est

vt sit res, & est necessitas sequens, quam res facit; Præcedens & efficiens necessitas est, A cum dicitur cœlum volui, quia necesse est ut voluatur; sequens vero & quæ nihil est fit, sed fit, est cum dico te ex necessitate loqui, quia loquens. Cum enim hoc dico, significo nihil posse facere ut dum loqueris non loquaris, non quod aliquid te cogat ad loquendum; Nam violencia naturalis conditionis cogit cœlum volui, te vero nulla necessitas facit loqui; sed ubique est præcedens necessitas, est & sequens, Non autem ubi sequens, ibi statim & præcedens. Postulamus namque dicere necesse est cœlum volui quia voluit, sed non iūnit est verum, idcirco te loqui quia necesse est ut loquaris. Illa sequens necessitas currit per omnia tempora hoc modo, Quicquid fuit, necesse est fuisse; quicquid est, necesse est esse, & necesse est futurum fuisse; & quicquid futurum est, necesse est futurum esse. Hæc est illa necessitas, quæ, ubi tractat Aristoteles de propositionibus singulibus & futuris, videtur vtrumlibet destruere, & omnia ex necessitate esse astruere haec sequenti & nihil efficienti necessitate, quoniam vera fuit fides & prophetia de Christo, quia ex voluntate, non ex necessitate moriturus erat, necesse fuit ut sic esset, hac homo factus est, hac fecit & passus est quæcumque fecit & passus est, hac voluit quæcumque voluit. Ideo enim necessitate fuerunt, quia futura erant, & futura erant quia fuerunt, & fuerunt quia fuerunt; & si vis omnium quæ fecit & passus est scire veram necessitatem, scito omnia ex necessitate fuisse, quia ipse voluit; voluntatem vero eius nulla præcessit necessitas; quare si non fuerunt nisi quia ipse voluit, si non voluisset non fuisset: sic itaque nemo tulit animam eius ab illo, sed ipse posuit eam, & iterum sumpliit eam, quia potestatem habuit ponendi animam suam, & iterum sumendi eam, sicut ipse dicit. Ecce quod iuxta præmissa ponit similem necessitatem sequentem in actibus Dei intrinsecis respetu futurorum, sicut & in huminis intrinsecis & extrinsecis, puta in fide & mundatione virginis, in prophetia & locutione hominis dum prætentialiter loquitur, qualem & ponit Aristoteles 1. peri hermenias vlt. inseparabiliter consequi omnia, quæ scilicet omne quod est, quando est, necesse est esse, sicut C vicelimo octauo huius plenius dicebatur. Hanc candem necessitatem cum eadem causa ac similitudine ad actus humanos ostendunt planissime autoritates eiusdem De concord. 2. & 3. sicut vicelimo leptimo & vicelimo octauo huius plenius est ostensum. Hunc autem Archiepiscopum humiliter sequitur suus devotus Suffraganus, subtilissimus Philosopher & profundissimus Thologus, Robertus Lincolniensis Episcopus, de libero arbitrio 3. necessitatem præcedentem explicitè negans in Deo, istam vero sequentem concedens, sicut in tertia expositione Boetij vicelimo octauo huius præmissa sub brevibus tangebatur: Veruntamen quia tantum tertiomonium non est sub brevibus angustandum, ecce diffusus verba sua. Volemus quippe contingentiam simul cum necessitate salvare, imò & ostendere ex necessarijs sequi contingens, sic ait; Duplex est necessitas, sicut distinguit Anselmus in libro secundo, Cur Deus homo, cap. 17. Vna, quam vocat necessitatem præcedentem, quæ causa est ut res sit, & cogit rem esse; altera, quam vocat necessitatem sequentem, quæ non est causa rei nec cogit V rem esse, & hæc, ut ipse dicit, est illa necessitas, quæ, ubi tractat Aristoteles de propositionibus singulibus & futuris, videtur vtrumlibet destruere, & omnia ex necessitate astuere; hac sequente & nil efficiente necessitate, necessarium est Deum scire meam fessionem eas futuram, & similia: non est enim in Deo necessitas, cùm omnia sint in ipso voluntaria, nec est aliud in ipso necessitas, quām suæ voluntatis voluntariè perseverans inflexibilitas; ex necessarijs hac sequente necessitate nullum inconveniens, imò magis necessarium videtur sequi contingens. Dum enim sedeo, necesse est me sedere, & postquam sedi, necesse est me sedisse; sed quām comparationem habent hæc dicta me sedere, & me sedisse ad meam fessionem dum sedeo & postquam sedi, eandem comparationem habet scientia Dei ad meam fessionem futuram antequam fedeam; ipse enim scit futura tanquam præterita, nec aliter scit ea cùm sunt futura, & cùm sunt præsens, vel præterita; ergo omni simili modo quo necesse est Deum scire res cùm sint, vel præterita sint, necesse est eum scire easdem antequam sint; sed cùm E res sint, vel præterita sint, habet eius scientia necessitatem consequentem, ergo & eandem habet antequam res eveniantur; & sicut posito per impossibile, quod hoc dictum, me sedisse, eandem quam habet necessitatem postquam sedi, haberet ante meam fessionem, illa necessitas non cogitat meam fessionem esse, sed tamen ex illa necessitate sequeretur mea fessio contingens; sic ex necessitate scientie Dei sequitur futurum contingens: Per hoc idem videbuntur posse soli oppositiones quæ ex veritate dicti de futuro videntur destruere vtrumlibet, & liberum arbitrium. Si enim sum fessurus eas, me esse vel fuisse fessurum sine principio fuit verum, nec potest non fuisse verum, quia veritas quæ sine principio dicto huic infuit,

Aristoteles.

Lincolniensis.

A infuit, non potest non infuisse; necesse est ergo fuisse & esse verum; & ex hoc necessariò sequitur mea sessio adhuc contingens. Has duas necessitates, ex quarum altera non sequitur, nisi necessarium, ex reliqua vero, ut dictum est, viderit sequi contingens, puta Boetium vocasse necessitatem simplicem, & necessitatem conditionis, licet aliqui necessitatem conditionis intelligant, non illam, quæ supra dicta est necessitas sequens, sed necessitatem consecutionis, consequentis ad antecedens; ut puta cum dicitur, Si homo currit, mouet pedes', hic est necessitas consecutionis consequentis ad antecedens, licet virtutem, scilicet tam consequens quam antecedens, sit contingens: Ex verbis autem ipsius Boetij interius consideratis melius perpendi potest, ipsum vocasse necessitatem conditionis, quam supranecessitatem sequentem dicebamus. Ait namque idem futurum, cum ad diuinam notionem referatur, necessarium; cum vero in sua natura perpenditur, liberum proflus atque abolutum videri: & post pauca, Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrio liberritate proueniunt, praesentia contuerit; Hæc igitur ad intitulū relata diuinum, necessaria sunt per conditionem diuinæ notionis, per se autem considerata absolute naturæ libertatem non deserunt: & iterum, Hæc si ad diuinam notionem referantur, necessaria, si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absolute. Quid autem aliud sapientia hæc verba, nisi ea, quæ in sua natura sunt ad vitrum libet contingencia, flexibilia, & mutabilia, in Dei notione esse invariabilia? non propter rerum invariabilitatem, sed propter scientiæ immutabilitatem; & Deum scire hoc esse est inflexible & immutabile ab ea quam habet veritatem; & ita cum ex hoc invariabili, Deum scire, hoc contingens sequatur, esse hoc contingens ex necessario; secundum Boetij sententiam sequi videatur contingens, non tamen ex necessario absolute, sive antecedente quod cogit rem esse, sed ex necessario conditionis & sequente, quod permittit ei liberum esse. Ecce quomodo attestatur sextam veritatem quinto huius præmissam; ecce & qualiter profitetur trigesimo & trigesimo primo huius ostensi, Deum videlicet non aliter intrinsecè scire quicquam quando est futurum, quām quando est præsens sive preteritus, sed omnimodo similiter, temperatice necessariò hac necessitate sequente; quare & de Deum velle quocunque primò futurum, deinde præsens, & tandem preteritus, idem haud dubie vult dicere consequenter. Idem rursus infra eodem quinto, Deus, inquit, omnia scit, vno invenitibili, similiisque conspectu æternaliiter temperatice, similiter, immutabiliter; Quapropter quod scit non potest in posterum nescire, quod etiam plurimis modis probari potest. Patet enim ex iam dictis, quidam quam comparationem habent hæc dicta, Me sedere & Me sedisse, ad meam sessionem dum sedebo, postquam sedi, eandem comparationem habet scientia Dei ad meam sessionem eras futuram antequam sedeam: Ipse enim scit futura tanquam præsentia, nec aliter scit ea cum sunt futura, & cum sunt præsentia vel preterita; ergo omni modo, quo necesse est Deum scire res cum sunt, vel cum præterita sunt, necesse est eum scire easdem antequam sint: Sed cum res sunt vel præterita sunt, habet eius scientia necessitatem consequentem; ergo & eisdem necessitatem habet antequam res eveniant. Item posito per impossibile, quod eurus Socratis futurus eras esset nunc præsentia in visu meo corporali omnimodo, quo eris illius eurus præsens in visu meo, sic cum eris necessarium me videre vel vidisse Socratem currentem; sic modò esset necessarium antequam Socrates cuperet. Sed multo magis sunt omnia futura præsentia in conspectu Dei, quām posset aliqua res præsens esse præsentia in conspectu meo; nullus ergo fortius Deus necessariò videt & scit omnia futura. Ecce & quomodo hæc & supra iuxta præmissa supponitum Anselmo actum cognitionis diuinæ respectu cuiuscunq; futuri esse ita necessarium, immo magis necessarium hac necessitate sequente, sicut actum cognitionis humanæ respectu præsentis, sicut etiam actum eius extinsecum, veluti sessionem præsentem. Aduertas etiam supplico, causam Doctoris hæc & supra: Ipse enim inquit, scit futura tanquam præsentia; Quid namque prætendit hec causa, nisi quod causa Aristotelis, & Anselmi, scilicet quod Esse quod est, quando est, necesse est hac necessitate sequente, ideoque Deus sic necessariò scit futura? Eandem quoque necesse est sequentem licet non ita explicitè, eandem quoque causam necessitatis ipsius cum eadem assimilatione auctus diuini ad humanum, puta ad gressum præsentem, ita explicitè ostendit Boetius humanus Philosophus & diuinus s. de consolatione Philosophi, prosa vlt. sicut 28^a. huius, & prima authoritas Lincolniensis præmissa plenius manifestat. Huius & digna vestigia tam in hac necessitate, quām in causa eius ac assimilatione præmissa plane sequitur sanctus Thomas super 1. sentent. dist. 38. quæstione quinta querenti, Vtrum

Lincolniensis.

D

E

Ipse enim inquit, scit futura tanquam præsentia; Quid namque prætendit hec causa, nisi quod causa Aristotelis, & Anselmi, scilicet quod Esse quod est, quando est, necesse est hac necessitate sequente, ideoque Deus sic necessariò scit futura? Eandem quoque necesse est sequentem licet non ita explicitè, eandem quoque causam necessitatis ipsius cum eadem assimilatione auctus diuini ad humanum, puta ad gressum præsentem, ita explicitè ostendit Boetius humanus Philosophus & diuinus s. de consolatione Philosophi, prosa vlt. sicut 28^a. huius, & prima authoritas Lincolniensis præmissa plenius manifestat. Huius & digna vestigia tam in hac necessitate, quām in causa eius ac assimilatione præmissa plane sequitur sanctus Thomas super 1. sentent. dist. 38. quæstione quinta querenti, Vtrum

te, Vtrum scientia Dei sit contingentium; vbi & quarto loco ad partem negatiuam facit huiusmodi argumentum, Deus scit vel praescit Socratem cursorum; ergo Socrates curret, & Antecedens est necessarium, ergo consequens: ad quod & recitat duas responsiones, quarum utraque concordat principali hypothesi superius pertractatae: quarum prima dicit hanc non esse necessariam, Deus praescit vel praescriuit Socratem currere, vel hoc esse praescitum a Deo, quamvis sit verum de præterito, quia dependet a futuro: Alia vero ponit Deum prouincie posse non facere quod nunc facit, & haec, ut dicit, videtur esse magistri in litera; & reprobatur hanc & illam, unde sic ait, Ad quantum dicendum, quod ad hoc argumentum multipliciter responderetur. Quidam enim dicunt, quod hoc antecedens, scilicet hoc est praescitum a Deo, non est necessarium; & si objeccatur, quod dictum est de præterito, ergo est necessarium; Respondent quod habet instantiam in præteritis quæ dicunt respectum ad futurum; Vnde cum dicitur hoc fuisse futurum; quamvis sit dictum de præterito, tamen quia dependet a futuro, non est accessarium; quia quod fuit quandoque futurum, potest non esse futurum, quia futurus quidem inceder non inceder, vt dicunt in 2. de generatione. Sed instantia ista nulla est, quia quamvis quod fuit futurum possit non esse futurum, impeditis causis, que erant determinatae ad effectum, vt in maiori parte non tamen potest non fuisse futurum: Semper enim erit verum dicere, Hoc quandoque fuit futurum; similius non est ad propositum, quia cum dicitur, praescitum, non importatur tantum ordo ad futurum, sed etiam actus quidam qui significatur ut præteritus; Et ideo alij dicunt, sicut videtur Magister dicere in litera, quod hoc antecedens non est necessarium, quia praescitum; quamvis secundum vocem significat tempus præteritum, tamen significat actum diuinum cui non accidit præteritio; Et ideo licet Deus potest non scire, ita potest non praescire. Sed illud etiam non solvit, quia quamvis actus diuinus non habet necessitatem coactionis, habet tamen necessitatem immobilitatis loquendo de actibus intrinsecis, vt velle intelligere, & huiusmodi; Vnde non est contingens ^{II} non esse, si ponatur esse; & quia consequens * non potest ponit non esse, quia etiam antecedens ponatur non esse; [consequens etiam non potest ponit non esse] Sed hoc certum est quod antecedens potest ponit esse; verum est enim determinatio Deum aliquid futuri nunc scire, & ita sequitur quod consequens non possit ponit non esse etiam absolutè sumptum, & multi minus quod possit contingere non esse. Videas supplico quam expresse ponit hanc necessitatem sequentem in actibus Dei intrinsecis, vocans eam necessitatem immobilitatis, qua non est contingens actum non esse; Videas abduc expressis, cum propriam responsum subiungit, Et ideo, iuvenis, alter dicendum, quod antecedens est necessarium absolute, tum ex immobilitate actus, tum etiam ex ordine secutum; quia ista res non ponit subiacere diuinæ scientiæ, ainsi dum est in actu secundum quod determinationem habet, & certitudinem: Ipsum enim necesse est esse dum est, & ideo similis necessitas inferenda est in consequence, vt scilicet accipiat ipsum, quod est, Socratem currere secundum quod est in actu, & sic determinationem & necessitatem habet. Vnde patet, quod si sumatur Socratem currere secundum hoc quod ex antecedente sequitur, necessitatem habet; Non enim sequitur ex antecedente, nisi secundum quod substat diuinæ scientiæ cui subiicitur, prout consideratur præfatorialiter in suo esse actuali. Vnde sic etiam sumendum est consequens, quomodo patet quod consequens necessarium est: necesse est enim Socratem currere dum currit; Ecce clarissime predicta necessitas cum causa superiori alsignata, & istam sententiam tener expresse per multas distinctiones & questiones de scientia, prouidentia, ac prædestinatione Dei sequentes. Qui & prima parte summa, questione decima quarta, articulo 13. quo queritur, Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium, & arguto secundo quod non, quia omnis conditionalis cuius antecedens est necessarium absolute, consequens est necessarium absolute; Sed huius conditionalis, Si Deus scivit hoc esse futurum, hoc erit, Antecedens est necessarium absolute, tum quia est aeternum, tum quia significatur ut praesitum; ponit primam duarum responsorum priorum, & ipsam reprobatur in haec verba. Ad secundum dicendum quod quidam dicunt quod hoc antecedens, Deus scivit, non est necessarium, sed contingens, quia licet sit præteritum, tamen quia est contingens importat respectum ad contingens futurum. Sed hoc non tollit ei necessitatem, quia id qd. habuit respectum ad futurum, necesse est habuisse, licet etiam futurum [animal] non sequatur quod; . Vbi & intra secundum sententiam propriam sic responderet; Vnde dicendum est quod hoc antecedens est necessarium absolute, & tacta ambiguitate, Nunquid etiam consequens sit necessarium absolute subiungit, Dicendum est quod quando in antecedente ponitur aliquid ad alium animal pertinens, consequens accipendum est, non solum secundum quod in le est, sed

- A sed secundum quod est in anima; Aliud enim est esse rei in seipso, & esse rei in anima; vt puta si dicam, Si anima intelligit aliquid, illud est immateriale secundum quod est in intellectu, non secundum quod est in seipso; Et similiter si dicam, si Deus sciuit aliquid, illud erit; consequens intelligendum est, prout est in sua praesentialitate, & sic necessarium est, sicut & antecedens, quia Esse quod est, quando est, necesse est, vt dicitur in primo peri hermenias. Nec debet quenquam mouere quod dicit, Deum hoc futurum praescire esse necessarium absolutum; Porro enim ad propositum rationabiliter accipi necessitas absoluta, prout necessitatim conditionali opponitur, que^{ll} 48°. huius fuerat reprobata, scilicet pro necessitate sequente praedita^{ll} 28°. Ata, qua fine conditione quacunque, Omne quod nunc est pro nunc necesse est esse. Alter autem accipitur necessitas absoluta pro necessitate simpliciter, cuius oppositum formaliter contradictionem includit; & sic loquitur infra eiusdem particula 19°. quæstione 3°. quærente, Vtrum, quicquid Deus vult, ex necessitate velit; vbi & respondendo, necessitatem sequentem confirmat sic dicens, Dicendum quod aliquid dicitur necessarium dupliciter, scilicet ab solutè & ex suppositione. Necessarium absolute iudicatur aliquid ex habitudine terminorum, utpote quia praedicatum est in definitione subiecti, sicut necessarium est hominem esse animal: vel quia subiectum est de ratione praedicati, sicut hoc est necessarium numerum esse parem vel imparem; sic autem non est necessarium Socratem federe; unde non est necessarium absolute, sed potest dici necessarium ex suppositione; Supposito enim quod fedeat, necesse est cum federe dum federet; Sic & Deus ex necessitate aboluta vult se, & bonitatem suam, alia verò à se non est necessarium abolutè eum velle, et tamen necessarium ex suppositione; Supposito enim quod vult non potest non velle, quia non potest voluntas eius mutari. Idem in questionibus de vereitate part. I°, quæst. 4°. quærente, Vtrum Deus de necessitate velit quicquid vult, Respondet, quod finem scilicet seipsum vult necessariò, alia vero nequaquam; vbi & respondendo ad primum argumentum sic ait, Ad primum dicendum, quod aliquid dicitur necessarium dupliciter; uno modo absolute, alio modo ex suppositione. Absolutè quidem dicitur aliquid necessarium propter habitudinem necessarium ad invicem terminorum, qui in aliqua propositione ponuntur, sicut Hominem esse animal, vel Omne totum esse maius sua pars, aut aliqua huiusmodi; Necessarium vero ex suppositione est quod non est necessarium ex se, sed solummodo posito alio, sicut Socratem cūcurrisse; Socrates enim, quantum est de se, non se habet ad hoc magis quam ad eius oppositum; sed facta suppositione quod cūcurrerit, impossibile est eum non cūcurrere: Sic ergo dico quod Deum velle aliquid in creaturis, utpote Petrum saluari, non est necessarium abolutè, eò quod voluntas diuina non habet ad hoc necessarium ordinem, vt ex dictis patet; sed facta suppositione, quod Deus illud vult vel voluerit, impossibile est non voluisse, vel non velle, eò quod voluntas eius est immutabilis; Vnde huiusmodi necessitas apud Theologos vocatur necessitas immutabilitatis. Vbi & infra respondens ad quartum, Dicendum, inquit, quod
- D Deum velle aliquid vel voluisse postquam vult vel voluit, est necesse ex suppositione, non autem absolute, sicut & Socratem cūcurrisse postquam cūcurreret; & similiter de creatione & de quolibet actu diuinæ voluntatis, qui terminatur ad aliquid exterius. Ex his aquare fatus apparuit quod ad modum loquendi Doctorum Parisiensium, illa dicitur necessitas ex suppositione, quod ad modum loquendi Boetij & Anselmi dicitur necessitas conditionis & sequens in sensu præmisso, sicut 28°. breuiter erat tacitum; Verum vt istud parumper diffinatur & clarifiatur, sciendum quod iste modus loquendi, Necessarium ex suppositione seu ex hypothesi, bonum, melius, optimum, eligibile, eligibilissimum ex suppositione seu ex hypothesi, & ita de alijs, originaliter est Græcorum secundum quem modum loquitur Aristoteles Graecus Philosophus 4. Eth. vlt. 7. Polit. 1. 2. & 4. Polt. 3. & Theophilus parabolam defilio dissipatore seu prodigo Luc. 15. exponendo; Neque putandum Græcos Philoso-
- E phos qui sapientiam amauerunt & sapientiam querierunt, & tantam sapientiam inuenierunt, tam in lipide sapuisse aut locutos fuisse, cum dicentes hoc est necessarium, bonum, melius, vel optimum, eligibile, eligibilissimum ex suppositione sive ex hypothesi, vt tantum intelligentis isto modo; Hæc conditionalis est necessaria, bona, melior, vel optima, eligibilis, eligibilior, aut eligibilissima, Si A est, B erit; Si quis turpia operetur, bonum est vt verecundia confundatur: Si ciues talis conditionis existant, talis politia melior & eligibilior erit eis; si alterius, altera. Quid enim hoc magnum ad ethicam aut politicam disciplinam? Imò secundum logicam methodum subtilius intuendo clatè videbitur hæc diffire: Conditionalis enim nihil ponit, quare & nihil supponit: quid est enim supponere, nisi sub alio ponere? Constat enim quod conditionalis huiusmodi, Si homo currit, homo mouetur, non ponit nec supponit hominem currere, sed sive currat, sine non currat, conditionalis est sem-

semper bona & vera; Nec moueat quod inter puerilia rudimenta cōditionalis hypothetica, id A est, suppositiuā seu suppositoriuā propositio nuncupatur; Satis enim pueriliter & ruditer sic vocatur, nū fortalsis hypothesis habeat altam significationem in grāco; Veritatem apud Grācos autores nō memini conditionalem propositionem hypotheticam nec hypothesis appellari; Omnis autē suppositio aliquid supponit, quare & ponit, quapropter & hypothesis; Quid enim hypothesis tonat grācē, nū suppositionē latine? Quapropter & Philo. 7. Polit. 12. ostēdens optimam politiam esse secundum quam ciuitas optime politibat, & maximē lēgitimā contingit. & fālicitatem esse operationem & vultū virtutis perfectū, & hanc non ex suppositione, sed simpliciter, definitiusque Ex suppositione, sic ait, Dico autem ex suppositione, quā necessaria; Simpliciter autem quod bene, puta qua quidem circa iustas actiones sententiae, supplicia, puniones à virtute quidem sunt; necessaria autem, & quod bene necessario habent; eligibilis quidem nullo talium indigere, nec vitum, nec ciuitatem: qua autem ad honores & abundantias simpliciter sunt optimae electiones. Alterum quidem enim mali B cuiusdam electio est, tales autem electiones ē contrario; Preparationes enim bonorum sunt & generationes. Vtter autem, vtique studiosos vir, & paupertate & eruditio, & alijs * fortunis bene, sed quod^u beatum in contrariis est: hoc enim determinatum est secundum morales sermones, || quod talis est studiosus, cui per virtutem bona sunt simpliciter bona. Simili quoque modo loquitur. 4. polit. 3. de politia non simpliciter, sed ad hypothesis meliore. Vnde & Theophilus vbi prius, Phariseorum, inquit, intentionem corrigit Dominus per præfertēntē parabolam, quos ex hypothesis nominat iustos, quasi dicere, Esto vos verē iusti s̄ esse, nec transgressos aliquod mandatorū; Nunquid igitur propter hoc non oportet admittere à flagitijs redeuntes? Respiciendo igitur verba & mentem Grācorum, & Doctorum Parteniorum qui in hac parte Grācas glossas optimas arbitrantur, & proprieatā forsan imitantur, cūm dicunt Deum velle quicquam ad extra vel scire esse necessarium ex suppositione. Non puto ipsos intelligere tantum necessitatem conditionalis huiusmodi aut consequentia talis, C Si Deus vult aut scit hoc ēste aut fore, hoc est aut erit, sicut ex hic præmissis, & 28. h. ius appetat, sed necessitatem ex conditione & sequentem prædictam. Posito namque inle, & quasi pro fundamento seu radice supposito quoconque scit se fore in Deo, statim ex ipso quodammodo pululat & confligit necessitas ista sequens, sicut & ad aliam rem prædictam quamcumque positam suppositam ē in esse, apponitur & quodammodo supponitur ista sequens necessitas consequenter, qua quicquid est dum est, necesse est esse; Et huic sententiae consonant præcedentia verba Thomæ, qui & 1. contra Gentiles 8.3. ita dicit; Ex his autem haberi potest, quod licet Deus circa causata nihil necessarium velt absolue, vult tamen aliiquid necessariū ex conditione vel suppositione: Ostensum est autem diuinam voluntatem immutabilem esse; in quolibet autem immutabilī si semel est aliquid, non potest postmodum non esse: hoc enim moneri dicimus quod aliter se habet nunc & prius; Si igitur diuina voluntas est immutabilis, posito quod aliquid velt, necesse est ex suppositione cum hoc velle. D Item omne æternū est necessarium, Deum autem velle aliquid causatum ēste, est æternū; sicut enim ēste suum, ita & velle æternitate mensuratur; Est ergo necessarium, sed non absolute consideratum, quia voluntas Dei non habet necessarium habitudinem ad hoc volutum; est ergo necessarium ex suppositione. Præterea quicquid Deus potuit, potest; Virtus enī eius non minuitur, sicut nec essentia; sed non potest nunc non velle quod ponitur voluisse, quia non potest mutari sua voluntas; ergo nunquam potuit non velle quicquid voluit; ergo est necessarium ex suppositione eum voluisse quicquid voluit, sicut & velle; neutrum autem necessarium absolute, sed possibile modo prædicto; Ecce quomodo per rationes 30. huius licet bieuter multum tactas ostendit hanc necessitatem sequentem in voluntate diuina; quia videlicet quicquid Deus vñquam prius potuit velle aut nolle, nunc potest, & quicquid nunc non potest, nec potuit vñquam prius. Qui etiam super 1. sentent. distinctione & quasi ione prædictis, innitens similiter rationibus 31. huius, hanc necessitatem in scientia Dei ostendit; E Vnde sic ait, Dico ergo quod intellectus diuinus intuetur ab æterno vnumquodque contingentium, non solum prout est in causis suis, sed prout est in esse suo determinato; Nisi enim hoc esset, cūm re existente ipsum rem videt prout in esse suo determinatio est, aliter cognoscet rem quando est, quam antequam fiat, & sic eventibus terum aliquid accrescere et eius cognitioni; Vnde & infert subsequenter necessitatem sequentem in Dei scientia, sicut superius recitat. Qui & 1. contra Gentiles 67. similem necessitatem in scientia Dei ponens, sic ait: Ex his autem iam aliqualiter patere potest, quod coningentium singulatum ab æterno Deus ineffabilem scientiam habuit, nec tamen contingentia esse desistunt; Contingens enim certitudini cognitionis non repugnat, nisi secundum quod futurum est, non autem secundum quod

* prauis.

** bonum.

|| quod talis est, qui studiosis cui propter virtutem bona sunt quā simpliciter bona.
Theophilus.

Thom. a.

Thomas.

Thomas.

- A** quod præsens est ; contingens enim cum futurum est, potest non esse, & sic cognitio & sti-
mantis ipsum futurum esse nulli potest ; falletur enim si non erit quod futurum esse assimilauit :
ex quo autem præsens est, pro illo tempore non potest non esse, potest autem in futurum non
esse. Sed hoc noui iam pertinet ad contingens, prout est præsens, sed prout futurum est, vnde
nihil certitudini sensus deperit, cum video curire hominem, quamvis hoc dictum sit contin-
gens ; omnis igitur cognitio, quæ supra contingens fertur, prout præsens est, certa esse potest :
diuini autem intellectus intuitus ab æterno fertur in unumquodque ; eorum que temporis cursu
peraguntur, prout præsens est, ut supra ostensum est ; relinquitur igitur quod de contingentibus
nihil prohibet Deum ab æterno scientiam infallibilem habere. Ecce quod contingens
apud nos futurum, sic semper præsens est Deo, sicut, quando præstitaliter venier, erit nobis,
sicut & alia contingentia nunc sunt nobis, & sic quod apud eum non potest non esse, sicut
B contingens apud nos præsentia nunc non possumus. Vbi & immediatè subiungit. Item contingens à necessitate differt secundum quod unumquodque in sua causa est ; contingens enim sic in
sua causa est, ut non esse ex ea possit & esse ; necessarium autem non potest ex sua causa nisi esse ;
secundum id verò quod vitrumq; horū in se est non differt quantu ad esse supra quod funda-
tur, quia in contingenti secundum quod in se est non est esse & non esse, sed soluim esse, licet ut
futurū contingens posset non esse : Divinus autem intellectus ab æterno cognoscit res, non lo-
lum secundū esse quod habent in causis suis, sed secundū etiam esse quod habent in scipis : ni-
hil igitur prohibet ipsum habere æternā cognitionē de contingentibus & infallibilem. Ecce
quod sicut contingens & necessarium apud nos nunc entia, non differunt in essendo, & in neces-
itate sequente essendi, sic & æternaliter apud Deum. Et inita Effectum excedere causam suam
non contingit, interdum tamen ab ea deficit ; vnde cum in nobis cognitio causatur ex rebus,
contingit interdum, quæ necessitas sunt, non per modum necessitatis cognoscimus, sed pro-
C babilitatis ; sicut autem apud nos res sunt causa cognitionis, ita diuina cognitionis est causa re-
rum cognitarum ; non igitur prohibet ea in se contingentes esse, de quibus Deus necessariam
scientiam habet. Qui & infra supponens quod effectus dicitur necessarius vel contingens à
causa proxima, non remota, subiungit : Scientia autem Dei, eti si causa rerum scientiarum per
ipsam, est tamen causa remota ; eius igitur necessitatem scitorum contingentia non repugnat,
cum contingat causas intermedias contingentes esse. Et infra præterea, si unumquodque à
Deo cognoscitur sicut præsentis alterius visum, sic necessarium erit esse quod Deus cognoscit,
sicut necessarium est Socratem sedere ex hoc quod sedere videtur ; hoc autem non necessarium
est absoluē ; concedit igitur Docttor in talibus necessitatem sequentem prædictam, &
negat necessitatem tantummodo absolutam, sicut & 28. huius plenus monstrabatur. Hanc
etiam necessitatem sequentem videtur concedere Williamus de Alueria in suo Tripartito
parte vltima capit. 10. afferens sicut Thomas in Deo necessitatem stabilitatis & immutabili-
D tatis, qua necessitas eum esse quicquid est, & agere bene semper, sicut in ostensione corollarij
primi huius plenius recitat. Istam quoque necessitatem stabilitatis, immutabilitatis, & im-
mobilitatis horum Doctorum, quare & necessitatem sequentem prædictam maiores Docto-
res & Autores insinuant & affirmant. Dicit enim Esaias, imò Dominus per os eius, Consi-
lium meum stabit, & omnis voluntas meas fieri, Es. 46. Sed quomodo stabit ? Firmetur, an in-
firmiter ? Proculdubio quicunque dixerit quod infirmiter, est infirmus. Cuius namque con-
silium stabit firmum, si omnium fundamentum firmissimi non sit firmum ? Non licet sentit Apo-
stolus, inquit, Firmum fundamentum Dei sit, habens signaculum hoc, Nnuit Dominus
qui sunt eius, 2. ad Tim. 2. Cur, quæsto, dixit Apostolus, Firmum fundamentum Dei sit, si
infirmissime sit, imò incomparabiliter : infirmus infirmissima & mutabilissima re creata ?
Nam quamlibet rem creatam nunc stantem necesse est nunc stare hac necessitate sequente ;
quare si consilium & præscientia, ac prædestinationis fundamentalis diuina quæ nunc sit, po-
sset pro nunc non stare, staret infirmius instabilissima creatura. Hoc etiam verbum, stare,
dictum de Deo firmitatem & immutabilitatem designat ; vnde & Augustinus 1. Con-
sess. 6. Apud te Deus, inquit, rerum omnium instabilium stant cause, & rerum omnium
mutabilium immutabiles manent origines, & omnium irrationalium & temporalium
sempiternæ vivunt rationes. Qui & 5. super Genesim ad literam 18. Ipsi, inquit, Deo
non alio modo innotuisse creata cum ea fecisset, quam illo modo quo ea nouerat ut
faceret, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio, sed simplici ac mi-
rabil modo nouit omnia stabiliter atque incommutabiliter. Cur etiam præscientiam &
prædestinationem Dei seu ipsos prædestinatos fundamento, imò & firmo fundamento
comparauit Apostolus, si nulla sit ibi necessitatis firmitas, sed infirmitas maxima, &
maior quam in aliqua re labente continuè & fluente, cum in quaunque re tali sit
necessitas

*Apostoli.**Augustinus.*

necessitas lequens firma? Eſſet enim infirmum & debile fundamen‐
tum, vt nunc & pro nunc poſſit deficere & non eſſe, eſſeque incomparabiliter infirmius &
debilis fundamento debiliſſimo naturali, quod non ſic poteſt. Magis autem videtur quod
per hanc locutionem transumptam, quā p̄ſcientiam Dei, ſeu p̄deſtinatos nominat fun‐
damentum, quod eſt firmiſſimum & immobiliſſimum omnium, firmitatem & immobilita‐
Philofophus. tem ſimilem intellexit. Nam ſicut dicit Philofophus 6. Top. Translatio facit nouum quo‐
dammodo quod significatum eſt per ſimilitudinem; omnes enim tranferentes, ſecundum
aliquam ſimilitudinem tranſerunt: Quamobrem Gloīla dicit, Firmum fundamen‐
tum Dei ſtat, id eſt, Illi, quos Deus elegit, & immobiliſter in fide fundauit, ſicut & viceſimum ſep‐
Augustinus. tum huīus plenus oſtendebat. Vnde & Augustinus ſuper illud Pſalmi ſecundi, Firmavit
orbem terrae, qui non commouebitur, Eſt, inquit, orbis terrarum immobiſis, qui eſt, boni
qui ſtabiles ſunt in fide. Firmum enīm fundamen‐tum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc No‐
Pſalmiſta. uit Dominus qui ſunt eius; iſte eſt orbis terrarum qui non commouebitur; eſt & orbis terra‐
rum mobilis, qui eſt mali. Hanc etiam firmitatem innuit frequenter Pſalmista ſub meta‐
phora fundamen‐tum, vnde Pſalmo 8. Videbo ccelos tuos opera digitorum tuorum, lumina &
ſtellas quæ tu fundaſti. Super quod Damascenus in ſententijs ſuis 21. agens de Planetis, ſic
aut; Currunt ſuum curſum inceſſibilem, quem conditor ſtatuit eis, & quemadmodum fun‐
dauit eos, vt ait Domino David, Lunam & ſtellas quæ tu fundaſti. Quia enim dixit, fundaſti,
ſignificauit ſtabilitatem & immutabilitatem à Deo dati eis ordinis & conſtructionis. Et in tra‐
Pſalmo 23. Ipſe ſuper maria fundauit eum, ſcilicet orbem terrarum, id eſt, Eccleſiam ſecun‐
dum Augustinum, qui exponendo quomodo ipſe ſuper maria eam fundauit, ſubiungit, Ipſe
firmiſſime ſtabilitate eam ſuper omnes fluctus ſeculi huīus, vt ab ea ſuperarentur. Et inferius
Pſalmo 118. In generatione, & generatione veritas tua, fundauit terram & permanet. Super
quod Augustinus per generationem & generationem omnes generationes intelligens, ſic
ſubiungit; Cut autem nunquam etiam illis generationibus veritas defit, velut aperiens cau‐
ſam, Fundaſti, inquit, terram & per maner, eos qui in terra ſint, terram nuncupans; funda‐
mentum autem aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Christus Ie‐
sus. Hanc etiam firmiſſimam firmitatem ſub eadem metaphorā innuit Eſaias 28. Imò Do‐
minus per Eſiam ſic dicens, Ecce ego imitam in fundamen‐tis Sion lapidem angularēm
probarum, pretiosum, in fundamento fundatum: quato & lapis iſte olim ad nos miſſus con‐
firmans, Omnis, inquit, qui audit verba mea haec, & facit ea, alſimilabitur vita ſapienti. qui
edificauit domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluia, & venerunt fulmina, & flauerunt
veni, & irruerunt in domum illam, & non cecidit; fundata enim erat ſupra petram, Matr. 7.
Super quod Chryſotomus, Sicut, inquit, Eccleſia edificata a Christo dirui non poteſt, ſic
talem Christianum, qui ſe edificauit ſuper Christum, nulla aduersitas deicere poteſt. Nec
fundauit. est contrarium quod quidam de Eccleſia cadunt; non enim omnes qui Christiani dicuntur,
D Christi ſunt, ſed nouit Dominus qui ſunt eius. Hanc igitur neceſſitatem ſtabilitatis, immo‐
bilis, & immutabilitatis, atque ſequentem reor intellexiſſe Apoſtolum, cum dicebat, Fir‐
mum fundamen‐tum Dei ſtat, nouit Dominus qui ſunt eius, & Dominum per Eſiam dicen‐
tem, Conſilium meum ſtabit: huiusmodi etiam ſtabilitatem immobilem diuini conſilii in‐
nuit David dicens, Conſilium autem Domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in
generatione & generationem, Pſalmo 32. Glosſa, id eſt, non mutabiles ſed æternæ, ſicut &
p̄deſtinatio eius immutabilis eſt, in qua omnia reponita ſunt: vbi & Augustinus traſtau‐
Augustinus. primo, Cogitationes ſapien‐tiae eius non ſunt mutabiles, ſed manentes in ſeculum ſeculi.
Apoſtolus. Quod & planiſſime docens Apoſtolus ad Heb. 6. Volens, inquit, Deus oſtendere pollicitati‐
onis haeredibus immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iurandum, vt per duas res immo‐
biles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, firmiſſimum ſolarium habeamus, qui coſuſgi‐
muſ ad tenendam propositam ſpen, quam habemus ſicut anchoram anime tutam ac firmam. Ei
Glosſa, Per duas res immobiles, id eſt, per promiſſionem & iuramentum; vult ergo Apo‐
ſtolus, quod conſilium, pollicitatio, & iurandum Dei tanta immobilitate firmentur, quod
Deus non poeſt opoſitum, ſicut non poteſt mentiri. Cui & concordat illud Numer. 23.
Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur; dixit ergo & non
faciet? Locutus eſt, & non inplebit? Et illud Pſalmi 88. Semel iuravi in ſancto meo, ſi
Daudi mentiar, Caſtiodorus, Semel, id eſt, immutabiliter; quomodo & Augustinus 5. de
Ciuit. Dei 9. & De ſpiritu & litera 29. & Iſidorus 8. Eth. 45. exponit illud Pſalmi 61. Semel
locutus eſt Deus, id eſt, immutabiliter, hoc eſt, incommutabiliter locutus eſt, ſicut nouit in‐
commutabiliter omnia quæ futura ſunt, & quæ fakturus eſt, ſicut viceſimum ſeptrum hu‐
ius plenius allegauit. Hoc idem teſtantur multæ autoritates Scripturæ canonice & Doctorum
de

A de iuramento Dei loquentis 47°. huius scripte; Similes quoque quamplurimæ 23°. primi dicunt similiter Deum nosse immutabiliter & incommutabiliter omnia atque velle. Ad hæc fortassis quisdam defensor opinionis contraria respondere debet dicendo, quod verum est Deum omnia immutabiliter velle & nosse, quia non potest in voluntate aut cognitione mutari; potest tamen sine mutatione quacunque futurum quod semper voluit & præscivit, vult nunc & præscit, nonquam voluisse nec præscivisse, & nunc non velle nec præscire, sed eius oppositum nunc & prius; quare non infert Deum velle & nolle futura necessitatè necessitate sequente prædicta. Hæc autem responsio per prius ostensa 30. & 31. & specialiter 32°. huius tertii corrigetur. Innuunt enim quædam autoritates ratiæ his & ibi, Deum esse mendacem si non eveniat quod prædictum; si tamen sine mutatione quacunque possit non prædictum esse quod prædictum, nullatenus sequeretur sicut illo 32°. plenius est ostensum; nec est maior necessitas in prædictis à Deo, quæ in simpliciter prævolvitis & præscivitis, sicut 49um. huius

B ostendit; Deus ergo non potest non scire, nec non velle futura quæ seit & vult nisi mutetur, sicut idem 32um. ostendit; quare pro nunc non potest non scire, aut non velle quod nunc seit & vult. Huius autem 32°. rationibus per viam mutabilitatis & immutabilitatis præmisis innititur Robertus Lincolniensis de libero arbitrio 4. vbi recitata opinione dicente quod hæc Lincolnensis non est necessaria, Deus scit A. fore, si sit A. vnuu contingens futurum, quia potest non scire A. antequam A. sit; vnde sicut est vel non est A. sic sit sciens & non sciens A. scilicet necessario: & hæc est opinio contraria, & hypothesis principialis subiungit, Sed hac ratione dicere dictam propositionem non esse necessariam, aperte impium est, quia hoc dicere est dicere Deum esse mutabilem secundum scientiam. Primo ergo obviandum est autoritatibus huic impietati, quibus patet ipsum immutabiliter & semper & eterniter scire omnia, & adducit multas autoritates dicentes Deum scire & velle immutabiliter vnuuerfa, sicut superius erat tacitum. Qui & infra quinto reprobata opinione prædicta per autoritates, & per alias rationes subiungit; Item Deus scit A. aut ergo potest nescire A. aut non potest; Si non potest nescire A. ergo necessario scit A. Si autem potest nescire A. ergo potest fieri de scientie A. nesciens A. ergo potest mutari & alterari, quod est impossibile. Idem infra 9. vbi finaliter determinando responderet, dicit Dux consideratum quatenus præcedit causaliter suos actus voluntari, & sciendi, posse non agere illos actus; Consideratum vero quatenus actualiter agit illos non posse cum sit immutabilis; vnde sic ait, Potest hæc predication, Deus potest non velle aut non scire A. redite super ipsum consideratum in ratione agentis vnum oppositorum, & sic est impossibile ipsum non velle quod vult, vel non scire quod seit: Est enim in Dei natura posse ad vitrumque, quia causaliter præcedit vitrumque; sed luper ipsum agens alterum cum sit immutabilis, non est posse ad oppositum eius quod in actu est. Similibus argumentis de ^{II} immutabilitate innititur sanctus Thomas 1. part. summa. quest. 19. Attic. 3. & 1. contra Gent. 83. || immutabilitate

D in Dei scientia firmitas, & fundamentalis stabilitas præostensa? Quomodo etiam, si sic esset, per pollicitationem & iuslurandum Dei de quoquam futuro secundum Apostolum fortissimum solatum haberemus, sicut 32. huius ostendit? Quomodo namque haberemus fortissimum solatum de re tam debili, quæ pro tempore vel instanti quo est aut fuit, potest non esse & non fuisse, immo & de re debiliotri incompatibiliter in essendo debilitissima creatura? Nam qualibet creatura est fortior & constantior in effendo: Ipsam namque, dum est, necesse est esse, & tuissi si fuit. Quomodo etiam si sic esset, dixisset Apostolus spem nostram de promissis huiusmodi esse sicut anchoram animæ tutam ac firmam? Qualis namque securitas aut firmitas in huiusmodi anchora, quæ, eti nunc firmius quo posset habereret, in præteritoque habuisse debito fundamento, posset nunc & pro nunc solui & omnino decipere, & in præterito semper fuisse soluta, & totalliter decepsisse? Huiusmodi igitur anchora, si ponatur, est infelicitior, infirmior & instabilitior omni vento & mari, ac re fluxibili qualicunque. Quis igitur anchora tali confusus tempestuofissimo pelago se exponet? Quis igitur in mari magno & periculisissimo hoc mundi per huiusmodi anchoram tutus erit? Quamobrem videtur mihi Apostolum per istam locutionem transumptionem ab anchora, que est firmissima rerum nautis, rotanteque in uero stabiliens atque firmans, dum tamen in heret alicui firmiori, figuraliter ianuisse securitatem & firmitatem stabilissimam spei nostræ, que est sicut anchora nautis petri iactantibus & vento contrario huius mundi; & quod hæc anchora spei nostræ non est tutâ & firma de se ipsa, sed ex adhesione & alligatione ad aliquid magis firmum, puta ad immobilitatem diuini consilij, & ad duas res immobiles supra dictas, quas impossibile est deficere aut non esse, sicut Deum impossibile est mentiri. Hæc autem ratio huius transumptionis similiter potest ostendi, sicut responsio transumptionis de fundamento superius est ostensa. Præ-

E curior, infirmior & instabilitior omni vento & mari, ac re fluxibili qualicunque. Quis igitur anchora tali confusus tempestuofissimo pelago se exponet? Quis igitur in mari magno & periculisissimo hoc mundi per huiusmodi anchoram tutus erit? Quamobrem videtur mihi Apostolum per istam locutionem transumptionem ab anchora, que est firmissima rerum nautis, rotanteque in uero stabiliens atque firmans, dum tamen in heret alicui firmiori, figuraliter ianuisse securitatem & firmitatem stabilissimam spei nostræ, que est sicut anchora nautis petri iactantibus & vento contrario huius mundi; & quod hæc anchora spei nostræ non est tutâ & firma de se ipsa, sed ex adhesione & alligatione ad aliquid magis firmum, puta ad immobilitatem diuini consilij, & ad duas res immobiles supra dictas, quas impossibile est deficere aut non esse, sicut Deum impossibile est mentiri. Hæc autem ratio huius transumptionis similiter potest ostendi, sicut responsio transumptionis de fundamento superius est ostensa. Præ-

terea verba sacrae Scripturæ & Doctorum accipienda sunt ad modum intelligendi & loquendi solitum & communem, sicut erat ostensum quadragesimo quinto primi: non est autem modus intelligendi aut loquendi solitus & communis, sed valde insolitus & multum extra-neus, & vix inter fallaces Sophistas admisimus, dicere Deum statuere seu statuisse, voluisse seu velle immutabiliter quicquam fore, quod sine mutatione quacunque potest nunquam hoc statuisse aut voluisse, nec nunc statuere hoc aut velle; Imo & consuetus & communis modus intelligendi & loquendi videtur in talibus pro eodem habere immutabiliter, & non posse aliter & necessario, & ea conuertibili reputare; quare & Doctores Parisienses necessitatem sequentem prædictam, necessitatem immutabilitatis & immobilitatis appellant. Vnde & An-

Anselmus.

selmus. Cur Deus homo 17. quasi per totum, habet pro eodem & promiscuè accipit immutabiliter esse vel fore, & non posse, non esse, vel fore, & necessario esse vel fore; vbi & hanc necessitatem sequentem spontaneam afferens per modum dialogi inter Anselmum & Bosonem de Christo sic scribit; Quoniam eidem subiacet rationi, scilicet mori & velle B mori, vitrumque videtur in illo necessitate fuisse. A. Quis se sponte volunt hominem facere, vt eadem immutabili voluntate moreretur, & per huius fidem certitudinis virgo munera fieret, de qua homo ille assumereatur? B. Deus, filius Dei. A. Nonne supra monstratum est, quod Dei voluntas nulla cogitur necessitate, sed ipsa se spontanea tua seruat immutabilitate, quando aliquid dicitur necessitate facere? B. verè monstratum est; sed vide-mus è contra; quia quod Deus immutabiliter vult, non potest non esse, sed necesse est esse: Quapropter si Deus voluit vt homo ille moretetur, non potuit non mori. A. ex eo quia filius Dei assumpsit hominem ea voluntate et moretetur, probans eundem hominem non potuisse non mori. B. ita intelligo. A. Annon similiter apparuit ex his quæ dicta sunt, filium Dei & assumptum hominem vnam esse perlonam, vt idem sit Deus & homo filius Dei, & filius virginis? B. sic est. A. Idem igitur homo sua voluntate non potuit non mori, & mortuus est. B. negare nequeo. Qui & infra eodem vult plane, quod si Deus propo-nit aliquid immutabiliter se facturum, illud necessario faciet, non tamen necessitate violenta aut contraria, sed consentanea libertati; quod & adhuc inferius in eodem per distinctionem de necessitate superius recitaram elucidat & serenat. Qui & de Concord. 3. Quia tempore, inquit, præterita sunt ad similitudinem æterni præsentis, omnino immutabilia sunt; in hoc si-quidem magis similia sunt æterno præsenti temporaliter præterita quam præsentia, quoniam quæ ibi, scilicet in æternitate sunt, nunquam possunt non esse præsentia, sicut temporis præterita non valent inquantu non esse præterita; Præsentia vero tempore omnia quæ transiuntur sunt non præsentia: & infra 4 immediate subiungit: Hoc ergo modo quicquid de his quæ libero sunt arbitrio, velut necessarium Sacra Scriptura pronuntiat, secun-dum æternitatem loquitur in qua præsens est omne verum, & non nisi verum immutabiliter. Ecce quomodo indifferenter accipit & habet pro eodem, esse immutabile, D seu immutabiliter non posse non esse, & necessarium, seu necessario quicquam esse, necessitate scilicet, quam eisdem locis sequentem appellat, sicut superius erat tactum. Quare & Robertus Lincolniensis, De libero arbitrio. 4. recitatis Autoritatis Augustini 5. super Genes. 19. ac alijs hic supra; & vicelimo tertio primi premitis, qui dicunt Deum immutabiliter cuncta scire, quinto capit. sic concludit, Ex his autoritatis evidenter patet, quod omnia scit Deus vox induisibili simplicique conspicuæ æternali-ter, semper, [similiter,] immutabiliter: Quapropter quod scit non potest in post-erum nescire. Et sequitur, Ergo omni eodem modo quo necesse est Deum scire res cum sunt, vel cum præterita sunt, necesse est eum scire eisdem antequam sint; Sed cum res sunt, vel præterita sunt, habet eius scientia necessitatem consequentem; ergo & eandem necessitatem habet antequam res eueniant. Qui & infra 6. allegat Augustinum dicentem Ideas in Deo, quas & exemplaria nominat, esse immortales, immutabiles, invariabiles, æternas & infatigabiles: Vnde & concludit, Ex his patenter habetur ex Eemplaria esse necessaria; Sacra igitur Scriptura, Glossæ, & Doctores dicentes Deum immutabiliter, incommutabiliter, & immobiliter scire, velle, statuere, & cetera talia, intellegunt quod non est possibile aliter, & quod necessario ita facit, necessario, inquam, necessitate sequente prædicta. Neque pro minimo computandum quod Robertus Lincolniensis, Sanctus Thomas, & alii Doctores Parisienses, opinionem huic necessestati contrariam, & hypothesis principalem sub propria forma sua concorditer re-citant, reprobat, & condemnant, sicut præhabita aliquantulum recitatunt; Quare haud dubie responsionem istam secundum hanc necessitatem sequentem appro-bant & affirmant, cum non sit possibile assignare rationabile medium inter istas, sicut

Anselmus.

C qui & infra 4. immediate subiungit: Hoc ergo modo quicquid de his quæ libero sunt arbitrio, velut necessarium Sacra Scriptura pronuntiat, secun-dum æternitatem loquitur in qua præsens est omne verum, & non nisi verum immutabiliter. Ecce quomodo indifferenter accipit & habet pro eodem, esse immutabile, D seu immutabiliter non posse non esse, & necessarium, seu necessario quicquam esse, necessitate scilicet, quam eisdem locis sequentem appellat, sicut superius erat tactum. Quare & Robertus Lincolniensis, De libero arbitrio. 4. recitatis Autoritatis Augustini 5. super Genes. 19. ac alijs hic supra; & vicelimo tertio primi premitis, qui dicunt Deum immutabiliter cuncta scire, quinto capit. sic concludit, Ex his autoritatis evidenter patet, quod omnia scit Deus vox induisibili simplicique conspicuæ æternali-ter, semper, [similiter,] immutabiliter: Quapropter quod scit non potest in post-erum nescire. Et sequitur, Ergo omni eodem modo quo necesse est Deum scire res cum sunt, vel cum præterita sunt, necesse est eum scire eisdem antequam sint; Sed cum res sunt, vel præterita sunt, habet eius scientia necessitatem consequentem; ergo & eandem necessitatem habet antequam res eueniant. Qui & infra 6. allegat Augustinum dicentem Ideas in Deo, quas & exemplaria nominat, esse immortales, immutabiles, invariabiles, æternas & infatigabiles: Vnde & concludit, Ex his patenter habetur ex Eemplaria esse necessaria; Sacra igitur Scriptura, Glossæ, & Doctores dicentes Deum immutabiliter, incommutabiliter, & immobiliter scire, velle, statuere, & cetera talia, intellegunt quod non est possibile aliter, & quod necessario ita facit, necessario, inquam, necessitate sequente prædicta. Neque pro minimo computandum quod Robertus Lincolniensis, Sanctus Thomas, & alii Doctores Parisienses, opinionem huic necessestati contrariam, & hypothesis principalem sub propria forma sua concorditer re-citant, reprobat, & condemnant, sicut præhabita aliquantulum recitatunt; Quare haud dubie responsionem istam secundum hanc necessitatem sequentem appro-bant & affirmant, cum non sit possibile assignare rationabile medium inter istas, sicut

Lincolniensis.

E qui & infra 6. allegat Augustinum dicentem Ideas in Deo, quas & exemplaria nominat, esse immortales, immutabiles, invariabiles, æternas & infatigabiles: Vnde & concludit, Ex his patenter habetur ex Eemplaria esse necessaria; Sacra igitur Scriptura, Glossæ, & Doctores dicentes Deum immutabiliter, incommutabiliter, & immobiliter scire, velle, statuere, & cetera talia, intellegunt quod non est possibile aliter, & quod necessario ita facit, necessario, inquam, necessitate sequente prædicta. Neque pro minimo computandum quod Robertus Lincolniensis, Sanctus Thomas, & alii Doctores Parisienses, opinionem huic necessestati contrariam, & hypothesis principalem sub propria forma sua concorditer re-citant, reprobat, & condemnant, sicut præhabita aliquantulum recitatunt; Quare haud dubie responsionem istam secundum hanc necessitatem sequentem appro-bant & affirmant, cum non sit possibile assignare rationabile medium inter istas, sicut

Lincolniensis.

[capitulo]

A [capitulo] precedentia manifestant. Doctores similiter Oxonienses negant necessitatem absolutam in talibus, aliam verò quandam concedunt, quam vocant similiter ordinatam, seu necessitatem de lege ordinata sive statuta; quæ secundum præstensa quadragesimo nono huius, non potest rectè intelligi alia quam necessitas ista sequens. Voluntas namque diuina quoad extrinseca voluta rectè dicitur ordinata, & lex similiter ordinata sive statuta; quia sicut Legislator vel alius quilibet ordinator, primò saltem natura cogitat hæc & illa, deinde liberè ordinat seu statuit vnum certum; sic & Deus Rex & Legifer vniuersi; cognitato posse fieri hæc & illa, libertimè statuens ordinavit hæc fieri, & non illa; & hæc est lex vniuersalis, statuta, posita, ordinata, ordinans, regulans, & moderans vniuersum, sicut pater vicesimo primo primi. Dicitur quoque necessitas, quia sicut lex merè positiva liberrimè, & sine quacunque necessitate impellente statuta ab homine, ex tunc est necessaria necessitate sequente, & necessitate huiusmodi ordinata, in tantum quod secundum Iutistas illud dicitur possibile vel impossibile, quod est possibile impossibile ut sit & voluntas diuina, quanquam sine quacunque necessitate praecedente, contingensimè, & libertimè ordinata, posita, & statuta simili necessitate firmatur. Istam autem sententiam toboret videtur præmissa de fato, vicesimo octavo primo, & vicesimo septimo tertio. Innuunt namque concorditer omnes Autores ponentes fatum à famine Dei dictum, & taleni necessitatem fatalem, Deum sicut & hominem liberè secundum contradictionem fari ad extra, ipsum tamen fari dum fatur, sicut & hominem loqui dum loquitur esse necesse, necessitate scilicet ordinata sive sequente prædicta, quæ esse quocunque necessariò sequitur comitatio, quâ omne quod est, quando est, necesse est esse. Fatum enim, recitante Isidoro 8. Eth. 45. & 46. Antiqui dixerunt quicquid Dij fatur, appositumque singulis & statutum: quare & Philosophus in De mundo vlt. dicit, quod tria sunt statuta fatorum secundum tandem tempora, quæ in alia translatione dicuntur tres Parcae; quæ secundum Papiam in elementario suo, & Isidorum 8. Eth. 45. & Grammaticos C alios, cōd quid nemini patcent, seu minimè parcant, & vniuersum sic dicuntur, Atropos in præterito, Lachesis seu Lichesis in futuro, & Cloro in præsenti, perficiens ut dicit Philosophus vbi prius & torquens vnicuique propria; & addit. Perficit autem & fabula non inordinatæ: sunt autem hæc omnia nihil aliud nisi Deus, quemadmodum & strenuus ait Plato. Qui & supra 13. dicit quod in maiori ciuitate, in mundo videlicet, Deus est lex & quæ declinans, in alia translatione æqualis, nullam recipiens corruptionem, aut transpositionem, in alia translatione directionem aut transpositionem, maior autem & cettior eis Scripturæ quæ sunt in cibis, secundum aliam translationem, melius autem & firmius lapidibus scriptis. Scripturæ namque in lapidibus primò liberè & contingenter scribuntur, sed postquam sunt scriptæ, necessariò manent scriptæ, vel saltem necessariò tunc sunt scriptæ necessitate sequente prædicta, sic & scriptura firmior libri Dei; vbi & subditur consequenter, quo gubernante semper immobiliter & diligenter regitur totus decor cœli & terræ, & omnia generantur, crescunt, & corruptiuntur diuinis parentia decretis. Istam quoque sententiam firmat Hermes De verbo æternō 43. & de mundo & celo 1. ostendens quod terum necessitas est à lege diuina; dicit enim quod hæc tria, *Hermarmene*, necessitas, & ordo, nutu Dei maximè sunt effecta, que mundum gubernant sua lege, & ratione diuina, dicitque texum operis, fatalem seriem, seculorum dispositionem, metam temporalium omnium, & vniuersaliter omnia esse illuc, puta in Deo, summi dispositoris dígito exarata, sicut vicelimum septimum huius plenius recitauit. Vnde & Propheta, In æternū, Domine, verbum tuum permanet in celo; in generatione veritastua; fundasti terram & permanet; ordinatione tua perseverat dies quoniam omnia seruant tibi, nisi quod lex tua meditatio mea est, &c. Psalmus 118. Ecce ordinatio legitima Domini coelestia, terrestria, & vniuersaliter omnia comprehendens: Ecce lex Domini completa;

E simè ordinata firma necessitate, & necessaria firmitate æternaliter perseverans: hæc enim verba Prophetæ immutabilitatem & necessitatem important. Dicit enim Augustinus decimo quinto de Trinitate 20. Neque enim ob aliud scriptum est, Multæ cogitationes in corde viti, consilium autem Domini manet in æternū, nisi vt intelligamus sive credamus sicut in æternū Deum, ita æternū eius esse consilium, ac per hoc immutabile sicut ipse est: Quod autem de cogitationibus, hoc etiam de voluntaribus verissime dici potest, Multæ voluntates in corde viti, voluntas autem Domini manet in æternū. Psalmus quoque tricelimus secundus, Consilium, inquit, Domini in æternū manet, *Psalmus*. cogitationes cordis eius in generatione & generationem: Super quod Augustinus tractat primo, Cogitationes sapientiæ eius non sunt mutabiles, sed manentes in seculum seculi; vbi & Glossa, id est, non sunt mutabiles, sed æternæ, & prædestinatio eius immutabilis

mutabilis est in qua omnia deposita sunt. Dicitque Cassiodorus super illud Psalmi 118. A superius allegatum, O Domine, permanet verbum tuum in celo, quia ad literam, solenios ordo coelestium permanet statutorum. Annus enim per dies & menses labitur, & eisdem vicissitudinibus redit conuersio Solis & Luna, & omnium lex semel constituta immutabilis manet. Et infra, in generatione & generationem veritas tua, id est, in omni generatione, Fundasti terram, id est, Ecclesiam fide, & permanet. Non enim ad literam de terra, quæ mouenda est, hoc dici potest: Christus autem est fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere, in quo hi, qui non sunt ancilla filii, permanent. Nam sequitur, Ordinatione tua persuerat dies. Hæc enim supra dicta, quod verbum in celo, quod veritas in generatione, quod terra fundata est, sunt dies quem fecit Dominus, cui Christus

^{||} percipiet Sol iustitiae quicquid vrgeat nunquam occidit, & eum in futuro ^{||} perficiet nullo fine claudendum. Et bene dico Verbum in celo veritas, & in generatione terra fundata, quoniam omnia quæ pertinent ad hunc diem seruunt tibi; ad literam, Omnia temporalia & æterna B suo nru disponit. Fundasti, inquit, terram & permanet; fundatio autem & fundamen- tum immutabilem stabilitatem & necessitatem important, sicut superius est ostensum.

Vnde & infra eodem, Initio cognoui de testimonij tuis quod in æternum fundasti ea. Similem etiam sententiam innuunt verba huiusmodi, Confirmata est super nos misericordia eius, & veritas Domini manet in æternum, Psalmo 116. Firmavit orbem terræ qui non commouebitur, Psalmo 92. vbi dicit Augustinus quod est immobilitas, sicut erat superius alle- galatum. Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion, non commouebitur in æternum, &c.

Psalmo 124. vbi Cassiodorus ostendit confidentes in Domino non posse moueri, non incli- nabitur in faculum saeculi, scilicet terra, Psalmo 103. vbi Cassiodorus, Non potest dici de terra quæ legitur transitura; mysticè verò rectè accipi potest Ecclesia super Christum fun- data, quæ inclinati non potest. Montes commouebuntur, & colles contremiscerent, miseri- cordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis mea non mouebitur, dixit Misericordia tuus C

Augustinus. Dominus, Esaias 54. Coelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, seu transi- ent, Matth. 24. & multa similia cum expositionibus suis & glossis 27, huius scripta. His si- militer consonat illud Ierem. 5. Posui arenam terminum maris, præceptum sempiternum quod non præteribit, & commouebuntur, & non poterunt, & intumescunt fluctus eius, & non pertransibunt illud; terminum tribulationum insinuans & laborum, ut pater per exposi- tiones præmissas 46. primi. Et rursum illud Psalmi 148. Statuitea in æternum & in saeculum saeculi, præceptum posuit, & non præteribit. Vnde beatus Gregorius 16. Moral. 1. 5. super il- lud Iob 23. Nemo auertere potest cogitationes eius, scilicet Dei, sic ait, De cuius immutabi- litate aptè subiungitur, Nemo auertere potest cogitationes eius: sicut enim immutabilis est natura, ita immutabilis est cogitatione. Dicat ergo, & nemo auertere potest cogitationes eius, quia semel fixa iudicia mutati nequaquam possunt; vnde scriptum est, præceptum po- suit, & non præteribit: & rursum, Coelum & terra transibunt, verba autem mea non transi- D

ent: Et rursum, Non enim cogitationes meæ sicut cogitationes vestræ, neque viæ meæ sicut viæ vestræ. Cùm ergo exterius mutari videtur tentientia, interius consilium non mutatur, quia de vnaquaque re immutabiliter intus constituitur, quicquid foris mutabiliter agitur. Cui & concorditer Augustinus in sententia Prospere, propositione 169. Cogitatio, in- quirit, & recognitio Dei mutandum rerum est incommutabilis ratio. Neque enim, sicut hominem, ita Deum cuiusquam facti sui penitet, cuius de omnibus omnino rebus tam fixa est sententia quam certa præscientia: quibus nec discorditer Esaias, Dominus exerci- tum, inquit, decreuit, & quis poterit infirmare? Es. 14. Glossa, hoc est, mutari non potest. Hanc eandem necessitatem secundum legem, ut præmititur, ordinatam euidenter insinuant Autoritates de necessitate stabilitatis, immobilitatis, & immutabilitatis præmissæ: nec minus euidenter eam ostendunt Autoritates de iuramento diuino, quadragesimo septimo hu- ius præmissæ propter immutabilitatem & necessitatem in eo contentam, maximè cùm secun- E dum ibi ostensa, omnis sermo Dei intrusus respectu exteriorum equali necessitate firme- tur, & æquipollat iuramento. Eandem similiter innuunt Autoritates illo quadragesimo septimo allegaræ, dicentes præditiones & promissiones diuinæ necessariæ adimplendas, maximè cùm non necessitas sit maior in talibus, quam in quibuslibet locis Dei ad extra, sicut proximum huius docet: sed tota necessitas, quæ est ibi, est ex firma præsentia, & præsen- tanea similitate actus, cognitionis, & volitionis diuinæ, qua eum, sicut & præsentia cetera, & actus ceteros qualeuscunque dum est, necessæ est esse necessitate sequente & ordinata prædicta. Amplius autem & hanc eandem necessitatem ordinatam, ut præmittitur, &

Cassiodorus. Angustinus. Esaias. ^D consequenti concorditer innuunt omnes Autores, ponentes satum à famine Dei dictum,

- A & talem necessitatem fatalem, sicut superius monstrabatur; Quot autem & quanti Autores & Doctores Philosophici & Theologici ponunt explicitè & implicitè istam necessitatem fatalem, sicut vigesimum octauum primi, & vigesimum septimum huius docent? Quid enim aliud significat intransibilitas, immutabilitas, stabilitas, firmitas verborum Christi, legum, pacti, fæderis quoque Dei ex Euangelijs & Prophetijs cum glossis & exppositiōibus Doctorum, quas vigesimum septimum huius plenius recitauit? Quomodo etiam conuenientius potest exponi Philosophus in De mundo 13. vbi dicit quod Deus immobili cuncta mouet & circumfert quo vult, velut || lux mundi nullam recipiens alteratio-|| lux nem, certior & firmior Scripturis quæ in lapidibus, sicut eodem vigesimo septimo & hic supra plenius allegatur? Scripturæ namque in lapidibus primò liberè & contingenter scribuntur, sed postquam sunt scriptæ, necessariò manent scriptæ, vel saltem necessariò tunc sunt scriptæ necessitatem sequente prædicta: Sic quinimo & incomparabiliter firmius scriptura firmior libri Dei. Cur etiam potius comparauit legem diuinam omnia gubernantem scripturæ in lapidibus, quam scripturæ in cera, membrana, pictura, puluere, vel in terra, in aliquo metallo, nisi ut quoquomodo exemplatiter & figuraliter designaret eius maximam firmitatem, sicut talis scriptura est alij magis firma; quemadmodum & Job dicit, *Quis mihi hoc tribuat ut scribanitur sermones mei?* Quis mihi det ut exarentur in libro stilo ferreo, aut plumbi lamina vel || celte scribanitur in silice, Job decimo nono || certe Quare & filij Seth scientiarum inuenta in duabus columnis, vna quidem de lateribus, altera vero de lapidibus conscriperunt, sicut superius fuerat recitatum. Quām ergo firma necessitas, & necessaria firmitas, Scripturæ diuinae in firmissima scientia Dei scriptæ, in firmissima mente sua, in firmissimæ vite libro! Hunc autem Philosophum in hac parte autorizans summus Philosophus, Non potest, inquit, solui Scriptura quanij Pater sancti-
C faciuit & misit in mundum, Ioannis decimo. Cui similiter consonant non pauca similia quadragesimo septimo huius prehabita, quæ restantur Scripturas propheticas promissorias, & iuratorias Prophetarum & Dei necessariò adimplendas. Quod enim scriptura naturalis, fragli calamo, fluido atramento, putribili pellicula vel papyro constructa solui non potest, ex nulla firmitate aut stabilitate huius scripturæ infirmæ & labilis potest esse, sed tantum ex scripturæ libti vita immortalis, indelebilis, irrasibilis, incancellabilis, ac indefessibilis insolubili & necessaria brmitate; à qua omnis vera scriptura materialis originaliter & figuraliter defluit & emanat. Huic autem causæ necessitatis huiusmodi in scripturis attestatur glossa super primum Mathei, qui primò dicit prophetias necessariò adimplendas, sicut quadragesimum septimum huius allegat: Postea vero dicit quod Propheta nullam necessitatem ingerit prophetatis, sed ei præscientia Dei signum, sicut quadragesimum nonum huius plenius recitauit. Hæc ergo necessitas in Dei præscientia est fundata: Non enim potest fundari in rebus prophetatis, quæ sunt quasi effectus & exitus prophetarum, que erant sibi ipsiis nullam necessitatem imponunt, cum nullam habent ex seipso, nec in prophetia, quæ non efficit prophetata, sed est diuine præscientie tantum signum; necessitas ergo scripturæ libti vita immortalis præscientie firmæ Dei est necessitas scripturæ Propheticae supradictæ. Vnde & Augustinus de correptione & gratia 29. dicit, quod filii Dei secundum præscientiam, antequam essent facti, iam filii Dei erant, in memoriali patris sui inconcussa stabilitate conscripti. Qui & infra 34. hanc stabilitatem inconcussam plenus exprimens ita scribit; Quicunque ergo in Dei prouidentissima dispositione præsciri, prædestinati, vocati, iustificati sunt & glorificati, Non dico etiam nondum tenaci, sed etiam nondum nati, iam filii Dei sunt, & ideo omnino perire non possunt. Aduerte, quæsto, causalem; Iam, inquit, filii Dei sunt, & ideo omnino perire non possunt. Quid aliud innuit, imò potius exprimit hæc causalis, quām quod illa quæcumque in prouidentia, D dispositione, præscientia & prædestinatione Dei sunt, non possunt ibi non esse, saltem pro nunc, iuxta illud || Philosophiam saepius memoratum, Este quod est quando est, necesse est: || philosophicum Quantus igitur numerus, quanta turba, quantum exercitus autoritatum scripturæ canonicae & Doctorum istam necessitatis sententiam explicitè vel implicitè profiteatur, proculdubio non facile numerare. Ut autem in brevibus maximam copiam proferam, Ecce istam necessitatem sequentiis sententiam innunt & confirmant rationes, & auctoritates à trigesimo huius usque ad hunc locum multifariam prælibatae, quas non videatur possibile plane, solidè & veraciter soluere istam sententiam non tenent, sed vix per quæcumque sophistications insipidas, per cauillationes obliquas, per falsigraphias profanas, & proteruias violentas, per ambages distortas, per expositiones schismaticas & per glossas vipreas tex- tum proprium petentes: Huic autem sententiae videntur omnes rationes &

Autoritates tam secundum superficiem literæ , quām secundum profundum & solidum intellectum planè & plenè , solidè & sincerè ac spontaneè consentire , & concorditer attestari . Conferat , quæsto , simpliciter quicunque Iudex indiferens , & amicus veritatis folius probationes , responsiones & autoritates cuiuscunq; alterius sententia & istius ; depo-
Philosophus. nat , supplico , interim odium & amorem , dicente Philosopho 1. Rhetoricæ sua primo , quod ad præfectum & Iudicem amare & odire , & proprium commodum annexa sunt se-
 pe ut non possint videre sufficienter verum , sed attendere in iudicio proprium delectabile aut triste ; Et secundi Rhetor . 1. Non eadem , inquit , videntur amantibus & odientibus , neque iratis & manuete se habentibus , sed aut omnino altera , aut secundum magnitudinem altera ; Cui & concorditer Ptolomæus verbo 12. Centilogij sui , ait , Amor & odium remouent homines à rectitudine , aut secundum aliam translationem , Amor & odium per-
Pioloramus vertunt iudicij veritatem : vel si noluerit illa deponere , tunc permuteat dando isti senten-
 tia gravis odio habitæ amorem & fauorem alterius , & è contra , & sic æquo libramine ponderet , quæ firmius sit fundata , copiosius attestata , & rationabilius defensata , & illam interim , donec Deus aliud ei reuelauerit sobrie eligat , tenet & defendat . Nam , sicut dicit Philosophus 1. Ethic. 11. Vero quidem omnia consonant existentia ; falso autem citò dissonat verum . Hæc autem est planè doctrina eiusdem Philosophi 2. de Cœlo 1. ac Averrois Commentatoris ipsius , qui & ibi recitat illum famosum Alexandrum dicentem , Nos non sumus sustentati super sententiam huius hominis inter omnes alias , nisi quia videmus ipsam minoris ambiguitatis , & remotoriem à contradictione . Porro autoritates de necessitate fati , famini & diuini , & similes , ponentes necessitatem in Deo & in rebus , & causam illius reddentes , quia Esse quod est , quando est , necesse est , aut quod res omnes sunt semper apud Deum præsentes pro necessitate rerum secundum causas superiores vige-
 simo septimo & vigesimo octauo huius adductæ , multum immediatus & evidenter faciunt pro ista necessitate sequente huius capituli quām pro illa ; verum quia ex ista necessitate sequitur alia , faciunt & pro illa ; & quia illi necessitati contradicebatur , à multis fuit multorum testimoniis veridicorum omni exceptione maiorum testimonij validis comprobanda , vt sic illa concessa , ista facilius admittatur . Potuit etiam processus & ordo fuisse contrarie permutatus , vt primo hæc lequens , deinde illa secundum causas superiores fuisse ostendat : Hæc enim est prior illa secundum naturam , Veruntamen non ita commodè pro doctrina . Non enim semper priora & notiora naturæ sunt priora & notiora in cognitione humana ; Imo , vt plurimum est , è contra , sicut testatur Philosophus 1. Physic. 2. & post. & 2. Metaphysic. 1. quod etiam testatur Apostolus , Invisibilia , inquiens , ipsius scilicet Dci , à creatura mundi , id est , ab homine , per ea quæ facta sunt intellecta conspicuntur , sempiterna quoque virtus eius & diuinitas , ad Romanos primo . Hinc igitur videbatur commodius præmissum ordinem obseruare , sicut & in principio seruabatur . Prior namque secundum naturam videtur Deum facere quippiam , quām factum seruare , & tamen prius fuit ostensum Deum esse conservatorem necessarium entium quām factorem , quia hoc fuit utilius pro doctrina : Ex hoc enim apud cognitionem humanam facilius ostenditur aliud quām è contra .

B

C

D

E

A

C O R O L L A R I V M .

Corollarium, quod omnem actum volutionis & cognitionis diuine presentem necessitate est, necessitate sequente praedicta, semper fuisse, & similiter semper fore; quare & quod omnia, que praesentialiter sunt, fiunt aut eveniunt, simili necessitate sunt, fiunt & eveniunt in praesenti; & quod omnia que evenient, simili necessitate evenient in futuro; imo & quod omnia que nunc fiunt, de aliqua necessitate praecedente nunc fiunt; & quod omnia, que eveniunt de aliqua necessitate praecedente, evenient in futuro.

B *X*his autem, velut porismatice, clarè lucet, quod Omnem actum volutionis & cognitionis diuine praesentem necesse est necessitate sequente praedicta nunc esse, semper fuisse, & similiter semper fore; quare & qd. omnia, que praesentialiter sunt, fiunt, aut eveniunt, simili necessitate sunt, fiunt, & eveniunt in praesenti; & qd. omnia, que evenient, simili necessitate evenient in futuro; imo & qd. omnia, que nunc fiunt, de aliqua necessitate praecedente nunc fiunt; & qd. omnia que evenient, de aliqua necessitate praecedente evenient in futuro. Prima autem pars, secunda & tertia huius porismatis lucide consequuntur. Nam secundum prius ostensum, omnem actum huiusmodi nunc praesentem necesse est nunc esse, quare & semper fuisse, & similiter semper fore, cum Deus sit immutabilis omniaque, sicut quintum & vicequinto tertium primi docent. Vnde & cognoscitur evidenter conuenientia & differentia voluntatis diuinæ, & angelicæ, vel humanæ: In duobus namque conueniant, & disconuenient in duobus. Nam

C *l*icit voluntatem cretam necesse est pro nunc velle quod vult, & voluisse quod voluit, sic diuinam; sed hanc, scilicet humanam, possibile est in futuro non sic velle, & in praeterito noluisse, diuinam vero minime post vel ante: cuius causa non latet; hoc enim est mutabilis, illa vero immutabilis est omnino. Tres vero partes sequentes ex istis tribus cum quibusdam prius ostensis faciliter concludentur. Docet namque syllogistica ratio manifeste, quod omnia que praesentialiter sunt, fiunt, & eveniunt à cœla necessitate sequente necessaria in essendo, & in frustribili in causando, simili necessitate sunt, fiunt & eveniunt in praesenti; Omnia, que in praesentialiter sunt, fiunt, aut eveniunt praesentialiter, sunt, fiunt, & eveniunt à cœla huiusmodi: *C*ur ergo non sequitur de futuris? Simili namque modo quo *sylogismus aptabatur* *præsentibus, aptabitur & futuris; Omnia siquidem que evenient à cœla necessitate sequente* *aptatur semper necessaria in essendo, & in frustribili in causando, simili necessitate evenient; Omnia que evenient, evenient à cœla huiusmodi.* Non enim videtur causa possibilis absignari quare non omnia, que à cœla quacunque evenient, de aliqua necessitate evenient, nisi vel quia causa potest deficere in essendo, vel quia, eti maneat potest impeditri, frustrari, & deficere in causando; sicut homo volens facere quid futurum, potest voluntatem illam dimittere, & etiam si eam continuè tenet, impeditri, multipliciterque frustrari: Certum est quoque quod omnia, que evenient, à cœla tali * evenient: Evenient enim à voluntate diuinæ, per corollarium non primi, & ipsa est necessitate sequente necessaria in essendo per partes corollariorum praecedentes, est etiam in frustribili in causando, per 10. primi libri. Hic respondet debitur forsitan à quibusdam, quod omnia futura sunt necessaria, quatenus sunt apud Deum praesentialiter, & in eo, non autem quatenus extra evenient in esse materiali sive reali in suis naturis. Hæc autem responsio si intelligit, quod futura contingentia quantum est de se, & causis suis inferioribus absolutè considerant, non necessariò evenient, verè intelligit sed non vitat: Si autem intelligit quod futura contingentia relata ad prævolutionem & præcognitionem diuinam necessariam in essendo, & in frustribili in causando, non necessariò evenient extra in esse materiali, reali, seu naturali temporibus præordinatis a Deo, non verè intelligit, sicut praecedentia clarè monstrabant; quod & potest brevius sic monstrariri: Necessariò sequitur, quicquid Deus vult & præscit fore in esse reali extrinseco naturali, sic erit; Hoc Deus vult & præscit sic fore: ergo hoc sic erit: vel enthymematicè si quis velit, Deus vult hoc fore realiter, ergo hoc sic erit, & antecedens est necessarium, sicut superius est ostensum, sicut & *isti responsores* *fiantur; quare & consequens sicut trigesimo huius patet.* Hoc autem totum clarè testatur *istae responsiones.*

E *R*obertus Lincolniensis de libero arbitrio 10. vbi agens de concordia prædestinationis & liberi arbitrij, primò facit realiter argumentum præmissum, & recitat virtualiter responsionem opinionis contrarie, & hypothesis principalis, distinguenter propositiones huiusmodi, *Lincolniensis.*

di, (Quicquid Deus prædestinat seu vult fore necesse est fore) secundum compositionem A & diuisionem, & concedentem sensum compositum ac negantem diuisum ; & deinde ipsa formaliter approbata, ac materialiter reprobata, secundum sententiam propriam respondendo, dicit prævolutionem, puta prædestinationem diuinam, esse causam necessariam in effendo necessitate sequente, & in fructuabilem in causando, quare & quemlibet totalem eius effectum simili necessitate futurum : Vnde sic ait, Dei prædestinatio specialiter liberum arbitrium videtur annihilare ; Ipsi namque causa est bonorum prædestinatorum ; & talis causa quæ non potest non esse, nec potest ab effectu frustrari : Omnis autem causa, quæ non potest non esse, nec ab effectu frustrari, omnis effectus non potest non esse ; prædestinationis igitur effectus non potest non esse ; ergo omnem prædestinationis effectum necessarium est esse ; Necessarium ergo saluabitur omnis saluandus ; ergo non ex libero arbitrio est salus aut opus bonum vita æternæ meritiorum. Fortè aliquis responso ad evadendum sic distinguit, dicens, Prædestinatum est necessarium ; id tamen quod prædestinatum est, non est necessarium, sed contingens ; sed hæc distinctione licet sit vera, nihil tamen ad veritatem videatur esse solutionis. Dicatur enim A effectus aliquis prædestinationis in se consideratus nudus ab hoc accidente, Prædestinatum, syllogizeturque hoc modo, Omnis effectus cause necessitatis nec potensitatem à suo effectu fructuari est necessarius & non potens non esse ; A est effectus talis causa ; ergo A non potest non esse, sed est necessarium, & ita quoad eius esse nihil est liberum arbitrium, cùm habeo esse ex libero creatura rationalis arbitrio sit contingens, non necessarium. Et ecce responsio propria; An fortè prædeterminationis effectus simpliciter erit magis A contingenter esse, quam A esse? verbi gratia, Aliquis nunc existens viator nominetur Petrus, non hoc, Petrus scilicet fore saluandum, sed Petrum fore saluandum esse contingens, id est, Petrum fore saluandum non ex necessitate, sed cum possibiliate existendi eius oppositum, scilicet Petrum non saluari, est simpliciter effectus prædestinationis. Scit enim Deus non solum Petrum saluandum, sed Petrum non ex necessitate, sed contingenter saluandum, & sic ab æterno præordinat, scilicet Petrum saluandum, & non ex necessitate, sed cum possibiliate contrarij ; & hoc totum infallsibiliter à Deo præcognitum & præordinatum, scilicet Petrum saluari non ex necessitate, sed cum possibiliitate existendi oppositum, scilicet Petrum non saluari est necessarium || simpliciter ; Itaque effectus prædestinationis, quæ est causa invariabilis, nec potest à suo frustrari effectu, non est Petrum saluari, sed Petrum saluari non necessarij sed contingenter ; & hoc totum, scilicet Petrum saluari non necessarij, sed contingenter, est necessarium, sicut argui supra positus syllogismus, debere esse prædestinationis effectum ; sed necessarium dico necessitate consequente non antecedente, necessitate conditionis secundum Boetium non simpliciter, ac per hoc Petrum saluari non est necessarium, sed contingens. Hæc itaque maior suprapositi syllogismi propositionis, scilicet, Omnis causa, quæ non potest non esse, nec ab effectu frustrari, effectus non potest non esse, D sed est necessarius, sic videatur esse intelligenda, vt intelligamus effectum simpliciter & totaliter, & non secundum partem, hoc est, totum effectum comproportionatum cause, nullis omissionibus conditionibus, ut poterit respectu huius causæ, quæ est prædestinationis, non erit, Petrum saluari simpliciter & totaliter effectus, sed hoc totum, Petrum saluari non ex necessitate, sed contingenter, ergo secundum quod verè intelligitur maior propositionis, si sub prædestinationis effectu assumatur Petrum saluati vel aliquid tale, non adiecta hac conditione, non ex necessitate, sed contingenter, non correspondet assumptio maiori propositioni, nec sequitur conclusio : Si autem sumatur simpliciter & totaliter effectus cadens sub prædestinatione, ut poterit Petrum saluari non ex necessitate, sed contingenter, correspondenter maiori assumuntur, & conclusio sequitur. Qui & infra 11. monstrans concordiam gratia cum libero arbitrio, similem sententiam clare proferit. Nec moueat quempiam quod dicit non esse necessarium Petrum saluari, sed Petrum non necessarij, sed contingenter saluari, cùm tamen necessarij consequatur, Petrus non necessarij, sed contingenter saluabitur, ergo Petrus saluabitur ; & Antecedens secundum eum est necessarium, quare & consequens, quia cùm dicit Petrum non necessarij, sed contingenter saluari, esse necessarium, intelligit de necessitate sequente prædicta consentanea contingenti & arbitrii libertati, sicut & extimis evidenter : Cùm verò negat Petrum saluari esse necessarium, intelligit de necessitate contraria contingenti & arbitrii libertati, quod iuxta decimum p̄missa de hac coniunctione aduersariatio, Sed, evidenter insinuat, ita dicens, Petrum saluari non est necessarium, sed contingens. Pro quo & infra 11. Cùm inquit, gratia non sit, nisi Dei voluntas, qua gratis saluat, vult autem verbi gratia non solum Petrum saluari, sed ipsum saluari ex libertate arbitrii sui, & non

A & non necessariò, sed contingentiter, sicut præscit & prædestinat non solum ipsum salvati, sed salvari cum adiectione praedita; gratia sive voluntas diuina non cogit Petrum salvati, vel ali- quod consimile esse necessarium, sed, sicut dictum est, ipsum salvati ex libero arbitrio & con- tingenter esse necessarium. Nec etiam moueat quod dicit, sorte & quasi dubitando, non de- finiendo respondere videtur: hæc enim est telponio sua finalis; & quia hoc potest rationabi- liter facere, est ipsemet non dubitet, ad aliorum præsumptuofam audaciam reprimendum, & ut sobrie capiant instruendum. Aduerbia etiam dubitandi & verba similia non semper du- bitationem loquens important, sed quandoque per figuram Ironizæ certitudinem & certam affirmacionem, quandoque vero dubitationem in membris auditorum, & in creptionem eo- rum: Quare Prophetæ, Apostoli, & Deus, ac Dominus Iesus Christus scientes certissime, quandoque aduercibia & verba huiusmodi proulerunt. Vnde Psalmo 80. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassent. Casiadorus, Fositan, id est, vere, siironice dicit. Et infra

Casiadorus.

B Psalmo 118. Nisi quod lex tua medietio mea est, tunc fortè perijsem in humilitate mea. Et Apostolus ad Rom. 8. Existimo quod non sunt dignæ passiones huius temporis ad furu- riam gloriam: Glossa, Existimo, id est, scio. Et i. ad Corinth 7. Puto quod ego spiritum Dei habeam: Glossa, Nota quod dicens puto, non dubitat Apostolus, sed contemptores increpat. Et Job 14. Putasne mortuus homo tutum vivat? Super quod Gregorius 12. Moral. 5. So- leni iusti virtutis in eo quod ipsi certum ac solidum sentiunt, quasi ex dubietate aliquid profettere, Gregorius. vi infirmorum in se verba transferant, sed rursum per force sententiam infirmitati dubietari omni modo contradicunt, quatenus per hoc, quod dubie profettere cernuntur, infirmis aliquatenus condescendant; & per hoc, quod certam sententiam proferunt, infirmorum mentes dubias ad soliditatem trahant. Ipse etiam in quo sum ornes thefasti lapientia & scientia absconditi Iesus Christus similiter loquitur, Nunquid, inquiens, gratiam habet teruo illi quia fecit quæ sibi imperauerat? Non puto, Luc. 17. Et Matth. 11. Si in Sodomis &c. foris man- Lucas.

Apostolus.

C fessi visque in hunc diem; & Job. 4. Tu forsitan peccas ab eo, &c. Et infra 5. Si crederetis Mosis, crederetis forsitan & mihi: Et adhuc inferius 8. Si me sciretis, forsitan & Parrem me- Matthew. um sciretis. Super quod Augustinus part. i. homil. 37. Ille, inquit, qui omnia scit, quando dicit forsitan, non dubitet, sed increpat. Attende enim quomodo increpatiè dicatur ipsum forsitan, quod videtur esse verbum dubitationis; sed dubitationis verbum est, quando dicitur ab homine ideo dubitanus quia nesciente; cum vero dicitur a Deo verbum dubitationis, cum Deum utique nihil lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur diuinitas. Homines enim de rebus his, quas certas habent, aliquando increpatiè dubitant, id est, verbum dubitationis ponunt, cum corde non dubient, velut in indignis seruo tuo, & dicas. Con- temnis me? Considera, forsitan Dominus tuus sum. Hinc & Apostolus ad quoddam con- temptores suos loquens, ait; Puto autem quod & ego spiritum Dei habeam. Qui dicit, puto, dubitare videtur, sed ille increpat, non dubitet. Matthæi quoque 24. ipsa lapientia Dei di- Matthæus.

*Jobannes.**Augustinus.*

D cit, Dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem ducantur, si fieri potest, etiam electi. Super quod Gregorius 1. super Ezech. 9. Cur, inquit, hoc sub dubitatione dicatur, cum quid futurum sit à Domino præsticatur? Et responder, Ita dominici sermonis dubitatio ex electo- rum cordibus designatio temptationis fuit. Per hoc igitur exprimitur, quod electi in corde temprabuntur; nutant enim, si non cadunt; dicitur ergo, si fieri potest, quia trepidabunt, & tamen dicuntur electi, quia non cadent. Pro duabus autem rebus partibus aduertendum quod in voluntate diuina respectu suorum effectuum extrinsecorum præsentium vel futu- rum est plenissima contingencia ad vitrum liber, & summa libertas contradictionis, sicut illæ- pius dicebatur, ipsa tamen respectu eorum est necessitas antecedens, sicut respectu præsen- tum, sicut ultimæ pars corollarij secundi huius ostendit: quare & per similem rationem re- spectu futurorum similiter. Nam omnia quæ eueniunt à causa necessaria in effendo & instru- stribili in causando, eueniunt de necessitate naturaliter precedentे, sicut definitiones necessi- tatis naturaliter præcedentis, & sui effectus secundo huius ostendunt; & omnia, quæ eueni- ent, à causa tali eueniunt, pura à voluntate diuina, sicut superiorius est ostensum: nec istam ali- quam repugnantiam implicant, sicut 29. & 5. huius plenius declaratur.

*Apostolus.**Gregorius.**Matthæus.**Augustinus.*

C A P. L I.

De Æternitate.

* æternam.

|| illa

|| mensura-

|| successi-

Hermes.

* illa.

Dhuc autem spiritu intelligentiæ parum altius subleuantे, potest hæc eadem veritas per aliam viam ostendi, per viam videlicet *æternitatis tricesimo huius tractam. Hac etenim cognita, potest Deus & eius cognitio atque volutio quoquomodo cognosci ; hæc vero ignorat, & ita necessariò ignoratur : prius ergo de *ipfa æternitate* paululum disserendum. Constat siquidem secundum Philosophorum sententiam, quod mentura debet esse vniuersitatem & simili mensurato: homo autem mutabilis est, & actiones eius mutabiles, quare & mensurantur mensura mutabili, scilicet temporali, ipso videlicet tempore vel instanti : Deus vero, & quilibet actio eius intrinseca, puta cognitio & voluntio, immutabilis est omnino, sicut quintum & viciesimum tertium primi docent ; quare nec Deus, nec aliqua actio eius intrinseca per se immediatè & propriè mensuratur mensura mutabili, scilicet tempore vel instanti, sed *mensura* immutabili, invariabili, stabili, & æterna, seu portius ipsa æternitate immutabiliter penitus, insuperabili, vniuniformiter atque stabiliter permanente. In ipsa namque nulla diuisibilitas, nulla maioritas, nulla minoritas, nulla prioritas, nulla posterioritas, nulla mutabilitas, nulla accessio, nulla recessio, nulla successio, nihil præteritum, nihil futurum, nec vila penitus differentia successiva, sed indivisiibilis, simplex, vnicæ, eadem, insuperabili, ac instantanea præsentialitas & simultas, sicut ostenditur primo primi, immo superindivisiibilis, supersimplex, superunicæ, supercadem, superinsuperabili, ac superinstantanea præsentialitas & simultas temporalis instantis. Hoc enim est finis præteriti, initiumque suuri ; ibi autem nihil præteritum aut futurum, hoc est mutabile & successibile quodammodo, ed quod aduenit, & recedit, incipit & desinit ; non sic ibi, hoc instat nunc tantummodo, illud semper ; hoc, sicut & tempus est posterius æternitate & instanti æterno, & ipsam & ipsum imitatur, vt potest : quare & Deus cognoscit & vult indivisiibiliter, simpliciter, vnicè, prætentaneè, atque simul, immo supersimplex, superunicè, superinstantaneè, superpræsentaneè, superlimul temporalis instantis. Quis enim præsumperit dicere Deum alter & alterius intrinsecè cognoscere aut velle secundum alias & alias differentias temporis successivas ? Quis præsumperit dicere omnipotentem & omniqualique sibi sufficiem temporis creatorem indigere tempore, & *successibus* fluxibilis temporis, sicut miserabilem hominem ad cognoscendum quicquam & volendum, aut ad cognoscendum quicquam quocunq; modo intrinsecè, contingenter, liberè, necessariò, vel alio quocunqmodo : prima namq; suppositio, quintum & 23. primi, ac 30. huius præmissa prohibent ita dici. Eandem quoq; sententiam, licet obscurè, antiqui Philosophi contulissent ; quorum Pater Hermes de mundo & coelo 1. sic scripsit : *Quicquid extenditur spacijs, vel annosum, vel sæculare, vel perpetuum, vel æternum constitit ; annosum dissoluit senio, & sæculare ætate, perpetuum durabilitate, æternum infinitate ; ab æternitate tempus initians, in æternitatibus resolutur gremiū longiori circuitu fatigatū, scilicet de vnitate ad numerum, de stabilitate digreditur ad motū ; momentū suū temporis est quod mouetur, æternitatis quod ex qua tempus nascitur, in eam resoluti habet quod in vniuersum portigitur.* Qui & de verbo æterno 43. *Æternitas, inquit, inadversabilis, immobilis & insolubilis ; hæc est ergo æternitas, quæ nec cœpit esse nec definit, quæ fixa immutabilis lege currendi sempiterna commotione versatur, omittit, & occidit alterius sepe per membra, ita ut variatis temporibus, his, de quibus occiderat, membris oriatur.* Pro isto autem dicto pleniū exponendo, & melius cognoscendo, aduertendum quod scribit super eiusdem 34. dicens, quod solus Deus est immobilis, nisi aliquis audeat dicere ipsius commotionem esse in æternitate ; sed magis & ipsa immobilitas æternitas, in qua omnium temporum agitatio remaneat, & ex qua omnium temporum agitatio sumit exordium ; Deus ergo stabilis fuit, semperque similiter cum eo æternitas ; itaque quamus sit æternitas stabilis, immobilis, atque fixa, tamen quoniam temporis, quod mobile est, in æternitatem semper vocatur agitatio, itaque mobilitas ratione temporis vertitur, efficitur ut ipsa æternitas immobilis quidem sola, per tempus in quo ipsi est, & est in eo omnis agitatio, videatur agitari, sic efficitur ut æternitatis stabilitas moneatur, & temporis mobilitas stabilitas fixa sita lege * currendi ; sic & Deum agitari credibile est in se ipsum eadem immobilitate : stabilitas enim ipsius in magnitudine est immobilis agitatio : ipsius enim magnitudinis immobilis lex est ; hoc ergo quod est tale quod non subiicitur sensibus, in definitum,

definitum, incomprehensibile, inestimabile est; nec sustineri etenim nec fieri, nec indagari potest. Vbi enim & quomodo, & vnde aut quando, aut quale sit incertum est. Fetur enim in summa stabilitate, & in ipsis stabilitas sua, sive Deus, sive æternitas, sive vterque sine alter in altero, sive vterque in utroque lunt: Propter quod æternitas sine definitio est temporis. Stabilitas enim utpote defixa quod sustinere quæ agitabili sunt, potius beneficio firmitatis, merito obtinet principatum; Omnia ergo quæ sunt primordia Deus est & æternitas: Mundus autem quod sit mobilis non habet principatum; Præuenit enim mobilitas eius stabilitatem suam in lege agitationis sempiternæ habendo immobilem firmitatem. Post quem Plato, & quidam Platonicæ de æternitate, tuo, & tempore discerent: Vnde Plato.

I. Timei 9. viens æuo pro æternitate sic ait, Dies & noctes & menses & annos, qui ante cœlestem exornationem non erant, tunc nascente mundo iussit existere, quæ omnia partes sunt temporis, nosque hæc cum æuo assignamus eidem solitarie naturæ, non rectè partes indui-

B duæ rei fingimus. Dicimus enim fuit, est, erit; At illi solum esse competit iuxta veram sui certamq; rationem, sicut velò deinceps & fore non competit; hæc quippe genituræ temporis propria. Motus enim sunt, viuis praetensis, alter imminentis non æui sed temporis; qui quippe malio per perpetua immutabilis; ergo neq; iunior, nec senior, nec fuit, nec erit, nec patuerit aliquid horum quæ sensib; natura patiuntur, sed hæc omnia vices sunt temporis imaginantis æuin. Apud quem insuper eadem æternitas aliquoties sæculum nuncupatur: Vnde Averroes super 1. de Cœlo & Mundo 100. vbi translatio quam exponi habet sæculum, dicit ita, Plato nominabat illud quod fuit antequam tempus fuisset, sæculum, quia tempus est nouum apud ipsum, & intendit per seculum, esse terminans omnia entia, quod fuit ante tempus. Quos & Aristot subsecutus 1. de Cœlo 100 æternitatem bisariam diuidit & distinguit, ponens unam

*Averroes.**Aristot.*

vitæ ciuiusbet periodum naturalem, alteram verò à semper esse, scilicet vaformiter & immutabiliter, nominatam immortalis diuini, scilicet Dei secundum suam substantiam, & omnem dispositionem intrinsecam intransiutabilis & penitus immortalis: nam quodlibet intransiutatum latenter intrinsecè secundum aliquam dispositionem necessario moritur secundum illam, scilicet quam amicit; Vnde sic ait, Hoc nomen diuine enuntiatum est antiquis. Finis enim continens id, qd. vniuersiūsq; vitæ tempus, cuius nihil est extra secundum naturam, æternum vniuersiūsq; vocatum est; secundum eandem autem rationem, & torius cœli finis, & omne tempus, & infinitatem continens perfectioni, æternum est, à semper esse sumens denominationem immortalis & divinus; vnde & alijs communicatum est, his quidem clariss., his autem obscurius esse & viuere: Etenim quemadmodum in enkidijs phisicis circa diuina multoties declaratum est rationibus qd. diuimum intransiutabile necessarium esse primum & summum, qd. sic habens testificatur dicitis. Neq; n. aliud est quod mouebit; illud enim vixque erit diuinus; neque habet prauum nihil neq; indigen; eorum quod ipsius bonorum nullo est; hæc autem tres cause Philosophi sunt notande. Notandum similiter quod vbi translatio noua

D dicit, quod æternum sumit denominationem à semper esse, translatio, quam Averroes expavit, sic dicit, hoc nomen deriuatur à suo aëtu, quoniam semper est. Vnde potest elici, quod esse est quoddam agere, seu actio quedam entis, sicut viuere, & vita viventis, sicut 18. secundi fuerat declaratum: vnde & vterius aduertendum, quod sicut secundum Phil. sophum & phys. Tempus fluxibile sequitur fluxibilem actionem, scil. motum cœli; sic æternitas stabilis sequitur stabilem actionem, scil. esse Dei, & ab ipso quodammodo deriuatur, defluit & emanat. Sicut enim punctus fluens lineam, & instantis tempus; sic & Deus instantis stabilitatem per aëtum suum velut quandam fluxum videtur æternitatem causare, & hoc maxime apud cognitionem humanam, quæ secundum Philosophum in de memoria & reminiscencia, non sit linea continuo, nec sine ratione temporis atque motus. licet in Deo nullus sit fluxus murabiliter, aut temporaliter successivus. Ex his autem videtur æternitatem posse sic breviter definiti;

Æternitas est mensura imparabiliter & immutabiliter permanens actus similiter permanentis.

E tis. Ratio generis & differentiarum non later. Vnde & patet æternitatem precedere tempus secundum naturam; Est enim passio prioris secundum naturam; Esse namq; Dei & aëris ipsius prior est naturaliter motu Cœli, sicut & Deus est naturaliter prior Cœlo, & quia hoc & ille causatur à Deo, sicut secundum & quartum primi monstrant: Vnde Philosophus 5. Metaphys. 16. Priora, inquit, dicuntur priorum passiones, vt rectitudo leuitate; hæc enim linea secundum se passio est, illud vero superficiem. Per eadem etiam videtur posse exponi illud Exod. 15. Dominus regnabit in æternum, & ultra. Si enim æternum primo modo sumatur, verum est plane; si secundo, sic adhuc est Dominus quoquomodo æternitate superior, & ipsam transcendit, sicut causa, originans & principians suum causatum, originatum & principiatum: ab ipso namq; vtcunq; causa diter, originaliter,

*Philosophus.**Exodus.**&c*

& principaliter deriuatur ; quare & propositio secunda de Causis sic ait , Omne esse superius aut est esse superioris æternitate & ante ipsam , aut cum æternitate , aut post æternitatem & supra tempus . Nec reputo negligendum pro intellectu Scripturæ frequentet , quod vbi translatio noua habet æternum , translatio , quam Commentator exponit , habet quandoque saeculum saeculorum , quandoque saeculum , quandoque saeculum saeculi , quandoque secula : Plato vero quandoque æternitatem æcum appellat ; unde videtur ista realiter esse idem . Quibus & concorditer Augustinus super illud Psalmi 105¹. A 135². Confitemini Domino quoniam bonus , quoniam in saeculum misericordia eius , dicit quod hoc verbum Græcum , *εἰς τὸν αἰώνα* , interpretari potest in saeculum , & similiter in æternum . Qui & super illud Psalmi 101³. in generatione & generationem , vel sicut ipse habet , In generatione generationum anni tui , dicit quod per hoc verbum , in saecula saeculorum , solet in Scripturis sanctis æternitas designari . Qui & super illud Psalmi 130⁴. Speret Israel in Domino ex hoc nunc & usque in saeculum , vitramque traslationem & distinctionem Philosophi sententialiter approbans , ita dicit ; B
Quod scribitur Græcè , *εἰς τὸν αἰώνα οὐδὲν* , hoc exppositum est , ex hoc nunc & usque in saeculum . Sed non semper saeculi nomen significat hoc saeculum , sed aliquando æternitatem , quia æternum duobus modis intelligitur ; usque in æternum , hoc est autem semper sine fine , aut quoisque veniamus ad æternitatem ; hoc ergo quomodo intelligendum est , quoisque percutiamus ad æternitatem speremus in Dominum Deum , quia cum venerimus ad æternitatem iam spes non erit , sed res ipsa erit . Amplius autem 24. Philosophorum , 24. definitionum de Deo nona sicut etiam Boetus , cui soli præsens est , quicquid eius temporis est , tempus Dei æternitatem eius appellans . Inter omnes autem Philosophos , quos memini me vidisse , Boetus familiaris Philosophia alumnus 5. de consolatione , prosa ultima uilitatem cognitionis æternitatis , & proprietatem eius prædictas clarius exprimendo sic ait ; Deum æternum esse cunctorum ratione degentium commune iudicium est . Quid igitur sit æternitas consideremus ; haec enim nobis naturam pariter diuinamque scientiam patefecit ; æternitas est igitur interminabilis vita tota simili & perfecta possessione , quod ex collatione temporalium clarius liquet . Nam quicquid vivit in tempore , id præsens à præteritis in futura procedit ; nihilque est in tempore constitutum , quod totum vitam suam spacium pariter possit amplecti , sed crastinum quidem nondum apprehendit , hesternum vero iam perdidit , in hodierna quoque vita non amplius viuitis , quam in illo mobili transitorioque momento . Quod ergo temporis patitur conditionem , licet illud , sicuti de mundo censuit Aristoteles , nec cœperit inquam esse nec desinat , vita eius cum tempore infinitate protendatur , nondum tamen tale est , ut æternum esse iure credatur . Non enim totum simul infinitum licet vita spacium comprehendit atque complectitur , sed futura nondum habet , transacta iam non habet ; quicquid igitur interminabilis vita plenitudinem totam pariter comprehendit ac possidet , cui neque futuri quicquam possidet absit , nec præteriti fluxerit , id æternum esse iure prohibetur , idque necesse est & sui compos præsens sibi semper assistere , & infinitatem mobilis temporis habere præsentem . Hunc enim vita immutabilis presentarium statum infinitus ille temporalium rerum motus imitatur , cumque eum effingere atque æquare non posset , ex immobilitate deficit in motum , ex simplicitate præsentiae decrescit in infinitam futuri & præteriti quantitatem ; & cum totam patiter vita sua plenitudinem nequeat possidere , hoc ipsis quod quoquomodo nunquam esse desinit , illud quod implere atque exprimere non potest , aliquatenus videtur æmulari , alligans se ad qualitercumque præsentiam huius exigui voluctis que momenti , quæ quoniam manentis illius præsentia quandam gestat imaginem , quibuscumque contingit id præstat ut esse videatur ; quoniam vero manere non potuit , infinitum temporis iter arripuit , eoque modo factum est , ut continuaret eundo vitam , cuius plenitudinem complecti non valuit permanendo . Itaque si dignaribus nomina velutum imponere , Platonem sequentes , Deum quidem æternum , mundum vero dicamus esse perpetuum . Cui & concordanter Anselmus Monolog . 24. ait , Summam substantiam constat sine principio , E & sine fine esse , nec habere præteritum aut futurum , nec temporale , hoc est , labile præsens , quo || nunc vivitur , quoniam ætas sive æternitas ciuius , quæ nihil aliud est quam ipsa , immutabilis & sine partibus est . Nonne ergo semper , quod videtur designare totum tempus , multò verius , si de illa dicitur , intelligitur significare æternitatem , quæ sibi ipsi nunquam est dissimilis , quam temporum varietatem , quæ sibi semper in aliquo est non similis ? Quare si dicitur semper esse , quoniam idem est illi , esse & vivere , nihil melius intelligitur quam æternè esse vel vivere , id est , interminabilem vitam perfectè simili totam obtinere : videtur enim ciuius æternitas esse interminabilis vita simili perfectè tota existens . Istam similiter præsentiam & uniformem semper instantiam æternitatis prædictam ostendit Propheta Psalmi 83 . Melhor ,

24. Philosophie.

Boetus .

|| collectio-
ne

|| nos

Anselmus .

- A** Melior, inquietus, est dies vna in atris tuis super millia, quasi dicat, in atris tuis est tantummodo dies vna, non multe vno tantum modo, & ideo indissimiliter semper inflans. Hæc etiam vna dies potest dici similiter dies multi, & etiam anni multi: Vnde Job. 10. Nunquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora? Et infra 36. Numerus annorum eius inestimabilis: Et Psalm. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Potest & similiter ratione dici singulariter & pluraliter omne tempus, & omoia tempora; singulariter omne tempus, quia singulariter & indissimiliter omni tempori coexistit, & æquivaler existendo; & pluraliter omnia tempora, quia omnibus temporibus stabiliter coexistit & æquivaler existendo: Potest etiam dici major quolibet tempore etiam infinito, si secundum Aristotelem supponatur quod quilibet tempore superior est & prior, sicut superior est ostensum, nec quicquam ibi sicut in Atribili tempore defluit, vel austerit, sed stabiliter permanet totum simul. Verum hinc æternitas possit metaphorice omne tempus & omnia tempora nuncupari, potest tamen & instans figuratiter nominari, secundum illud Ecclesiastici quadragesimo secundo, Cognovit Dominus omnem scientiam, & insperavit in signum æui: Imo & verius instans quam tempus vel tempora, quia infusibiliter, impetrabiliter, immutabiliter eadem numero semper instat. Ut autem intellectum predictum Sacrae Scripturae per sacros testes confirmem, Ecce Augustinus super illud Psalmi octogesimi terij allegatum, *Augustinum.* Contemnam, inquit, homines millia dierum, desiderent vnum diem, qui non habet ortum & occasum, vnum diem, diem sempiternum, cui non cedit hesterus, quem non yrget crastinus. Qui & 3. De libero arbitrio, vlt. eandem autoritatem exponens, Millia, inquit, dierum in temporis mutabilitate intelligantur, vnuus autem diei nomine incommutabilitas æternitas vocetur. Qui etiam 1. Confess. 6. Non mutantur, neque **C** peragitur in te hodiernus dies, quoniam anni tui non deficient; Annii tui hodiernus dies. Quam multi nostri iam dies & patrum nostrorum per hodiernum tuum transcurrunt? Et ex illo accepimus modos vicinque existentes, & transibunt adhuc alii & accipient, & vicinque existent; tu autem idem ipse es, & omnia crastina atque ultima, omniaque hesterna & retro hodie facies, hodie fecisti. Quid ad me, si quis non intelligat? Gaudeat & ipse, dicens, quid hoc est gaudeat? Et sic & amet non inueniendo inuenire potius, quam inueniendo non inuenire te. Idem etiam super illud Psalmi. 101. In generatione & generationem anni tui; Qui, inquit, anni tui? Qui, nisi qui non veniunt & transiunt? Qui, nisi qui non ideo veniunt ut non sint? Omnes enim dies in hoc tempore ideo veniunt ut non sint, omnis hora, omnis mensis, omnis annus; Nihil horum stat, Antequam veniat, erit, cum venerit, non erit; Illi ergo anni tui æterni, Annii tui, qui non mutantur, in generatione generationum erunt. Non animaliud anni Dei, & aliud ipse, sed anni Dei æternitas Dei est; æternitas Dei ipsa eius substantia est, quæ nihil habet mutable ubi nihil est præteritum, quasi iam non sit, nihil est futurum, quasi nondum sit; Non est ibi nisi est, Non est fui & erit, quia & quod fuit iam non est, & quod erit nondum est, sed quicquid ibi est, non nisi est. Et infra super illud, Annii tui non deficient, Speramus, inquit, venturos nos ad hos annos stantes, in quibus non circuitu Solis peraguntur dies, sed manet quod est sicut est, quia hoc solam verè est. Beatus quoque Gregorius 16. Moral. 16. super illud Job. vicesimo quarto. Qui autem nouerunt eum ignorant dies eius; Quid, inquit, dies Domini nisi ipsa æternitas appellatur? Quæ nonnunquam vnius diei permutatione exprimitur, sicut scriptum est, Melior est dies vna in atris tuis super millia; Nonnunquam vero pro sua multitudine dierum multorum appellatione significatur, de quibus scriptum est, In seculum seculi anni tui. Nos itaque intra tempora volvimus per hoc quod creatura sumus; Deus autem, **E** quia Creator est, omnia æternitate sua tempora nostra comprehendit. Qui & supra 9. Moral. 26. super illud Job. decimo, Nunquid sicut dies hominis, dies tui &c. Dies, inquit, & anni hominis à diebus & annis discrepant æternitas, quia vitam nostram, quæ in tempore incipit, dum intra finus sui latitudinem format, æternitas deuorat, cuius nimis imminensitas, quia ultra citaque super nos tenditur, sine inchoatione & termino eius æternum esse dilatatur, eique nec transacta prætereunt, nec adhuc ventura, quasi quæ non apparent, defunct, quia is, qui semper esse haber, cuncta sibi præsentia conficit, cumque aspicio poit & ante non tenditur, nulla intuitus mutatione variatur. Eandem quoque proprietatem æternitatis insinuat Anselmus de Concor. 3. & 4. sicut vicesimum septimum huius allegat. De qua & Robertus Lincolniensis de libero arbitrio 8. dicit, *Lincolniensis.*

quod æternitas est in fine simplicitatis omni instanti simplicior: Hæc etiam de æternitate præ- Amissa omnes Doctores veteres & moderni vnamiter profitentur.

C O R O L L A R I V M .

Corollarium, quod unicum & idem est instantis & immutabile penitus in tota æternitate; & quod tota æternitas non est multiplicior neque maior suo instanti, nec instantis æternitatis ipsa simplicius, neque minus; quare & quod idem est realiter æternitas & suum instantis. Amplius autem & quod his nequaquam obstantibus dicitur æternitas tota, magna, longa, etiam infinita, fuisse quoque, esse, & fore; Aliiquid insuper in ipsa fuisse, esse, & fore: quamobrem & quod de Deo & actu eius intrinseco dicitur, transumptive fuit, est, & erit; de actionibus tamen eius extrinsecis propriè temporaliter dicitur fecit, facit, & faciet.

EX his autem evidenter inferatur quod unicum & idem est instantis immutabile penitus in tota æternitate, & quod tota æternitas non est multiplicior neque maior suo instanti, nec instantis æternitatis ipsa simplicius neque minus, quare & quod idem est realiter æternitas & suum instantis: amplius autem & quod his nequaquam obstantibus dicitur æternitas tota, magna, longa, etiam infinita; fuisse quoque, esse, & fore; Aliiquid insuper in ipsa fuisse, esse, & fore: quamobrem & quod de Deo & actu eius intrinseco dicitur transumptive fuit, est, & erit; de actionibus tamen eius extrinsecis propriè temporaliter dicitur fecit, facit, & faciet. Prima pars huius corollatis sequitur evidenter, cum secundum prius ostensa in æternitate C semper instanti stabiliter nulla sit mutabilitas, nec diuersitas aliqualis; Secunda sequitur ex eisdem, & ex prima; Tertia sequitur ex secunda; Quarta inferatur ex secunda & tercia. Si enim æternitas & suum instantis non essent idem realiter, different sicut tempus & suum instantis; quare & hæc esset multiplicior atque maior, illud vero simplicius atque minus. Quinta similiter sequitur ex præmissis, æternitas namque coexistit toti temporis, magno, longo, etiam secundum Aristotelem, infinito; quare & ab ipso huiusmodi denominaciones transumptivæ admittit. Sexta quoque sequitur ex hac quinta, & probatur similiter sicut illa. Septima || etiam inferatur ex sexta & per ostensionem illius. Octaua vero pars eius potest inferri ex sexta. Huius autem transumptionis causa est, quia non habemus verbum significans proprie æternitatis stabilem mansionem, quare necessario cogimur transferre secundum similitudinem qualemcumque verba nostra temporalia secundum differentias quasi:bet temporales ad D æternitatem & Deum æternum, acti que suos intrinsecos coeteros, quia omni tempori co-existent, nec vili tempori defuerunt aut defunti, vel deerunt in futuro. Huic autem testimoniūm perhibet Anselmus de Concord. 3. Propositum, inquiens, secundum quod vocati sunt Sancti in æternitate, in qua non est præteritum vel futurum, sed tantum praesens, immutabile est in æternitate: non enim sicut aliquid, aut erit aliquid, sed tantum est. Quamvis autem ibi nihil sit nisi praesens, non est tamen illud praesens temporale, sicut nostrum, sed æternum, in quo tempore cuncta continentur. Siquidem quemadmodum praesens tempus continet omnem locum, & quæ in qualibet loco sunt; ita æterno præsenti simul clauditur omne tempus, & quæ sunt in qualibet tempore. Cum ergo ait Apostolus, quia Deus Sanctos suos præsiciuit, prædestinavit, vocavit, iustificauit, magnificauit; nihil horum prius aut posteriorius apud Deum est, sed omnia simul æterno præsenti sunt intelligenda: Habet enim æternitas suum simul in quo sunt omnia, quæ simul sunt loco & tempore, & quæ sunt in locis diuersis vel temporibus. Ut autem ostenderet idem Apostolus non illa ver- E base pro temporali significatione posuisse, illa etiam, quæ futura sunt, præteriti verbo temporis proununtiavit: Nondum enim quos præsiciuit adhuc nascituros, sic iam temporaliter vocavit, iustificauit, magnificauit; Vnde cognosci potest eum propter indigentiam verbi significantis æternam præsentiam vsum esse verbis præteritæ significationis, quoniam quæ tempore præterita sunt, ad similitudinem æterni præsensis omnino immutabilia sunt. Nonne & de spiritu sancto voce veritatis veraciter dicitur, Quæcumque audierit, loquetur, Ioh. 16? Super quod Augustinus part. 2. super Iohan. homilia 45. seu nonogesima nona totius sic ait; Nec moveat, quod verbum futuri temporis positum est; Non enim datum est quæcumque audierit, sed quæcumque audierit loquetur; Illa quippe audientia semperna

|| similiter

Anselmus.

A piterna est, quia sempiterna scientia; in eo autem quod sempiternum est, sine initio & sine fine, cuiuslibet temporis verbum ponatur sine praeteriti, sive presentis, sive futuri, non mendaciter ponitur. Quamuis enim natura illa immutabilis & ineffabilis non recipiat fuit & erit, sed tantum est; ipsa enim veraciter est, quia mutari non potest, & ideo illi tantum convenerat dicere, Ego sum qui sum, & dices filii Israhel, qui est misericordia ad vos; tamen propter mutabilitatem temporum in quibus versatur nostra mortalitas, & nostra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit, & erit, & est; Fuit in praeteritis saeculis, Est in presentibus, Erit in futuris: Fuit, quia nunquam defuit; Erit, quia nunquam deerit, & quia semper est; neque enim velut qui iam non sit cum praeteritis, occidit, aut cum praesentibus, velut qui non maneat habitus, aut cum futuris velut qui non fuerat oritur; proinde cum secundum volumina temporum locutio humana variatur, qui per nulla deesse potuit, aut potest, aut poterit tempora, vera de illo dicuntur cuiuslibet temporis verba; B semper itaque audit Spiritus Sanctus quia semper fecit, ergo & scivit, & fecit, ac per hoc & audiuit, & audit, & audier. Cui & concordanter Gregorius 23. Moral, super illud Iob 33. Semel loquetur Deus, sic dicit; Quid autem non ait, locutus est, sed loquetur, non videlicet tempus praeteritum, sed futurum ponens, liquet omnibus, quia Deo tempus nec praeteritum congruit, nec futurum: tanto ergo in eo quodlibet tempus ponitur liberè, quanto nullum verè; neque enim quodlibet liberè dici poterit, si saltem unum propriè dicereatur; inde itaque dici in Deo tempus audacter quodlibet licet, unde in eo dici propriè nullum licet. Ultima autem pars huius sequitur manifestè: Nam sicut actus Dei intrinsecus æternus mensuratur æternitate seu eius instanti, sic actio eius extrinseca temporalis rebus temporalibus, tempore, temporis instanti, sicut & actio creaturarum.

C

C A P. L I I.

Per viam æternitatis ostendit sententiam 50°. prælibatam.

D

Æc autem de æternitate idcirco parumper diffusus prælibauit, quia reputo multum difficile, & quasi difficillimum homini temporali & semper temporaliter assueto ad agendum & intelligendum quæcunque cum differentijs & respectibus temporis ditfluentis per modum praesentis, praeteriti & futuri nunquam statuum, sed semper currentium, erigere intellectum istisphantasmatibus temporalibus, istoq; carcere nubilo tanto tempore compeditum supra tempus, supra instantis, & supra omnes differentias temporales ad serenè & libere speculum æternitatem semper sine mutabilitate eodem modo manentem, nihil fluxus aut successione habentem, nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, Deumque semper in illa tantummodo supra tempus & instantis correspondenter æternum, ac æternaliter simpliciter, vnicè, instantaneè atq; simul, imò supersimpliciter, superunice, superinstantaneè ac supersimul temporalis instantis, semper cognoscere, volentem, atq; omnia intrinsecus facientem: hoc autem et si sit difficillimum, tamen est necessarii cuiuslibet volenti sine gravi errore in ista materia cognoscere veritatem. Ego autem quando iunior fui, ignorans Scripturas & virtutem Dei, huius ignorantia excepatus, seu potius coeclus natus, & falsa imaginatione deceptus, putavi cognitionem & evolutionem diuinam, sicut & humanam, per vicissitudines temporum alternari, ac aliter aliterque disponi, sicut & superlicet aliter legentibus videtur tota Scriptura sacra testari: videtur enim scripturam dicere Deum aliter & aliter affici hominibus secundum quod ipsi aliter & aliter in bonis vel malis meritis altervantur. Sed quomodo haec & similia intelligi debant, exponunt vicecum quartum & vicecum quintum primi. Hanc etiam ignorantiam reor causam, quare forsitan aliqui similes mei credant quodd Deus aliter & aliter intrinsecè, quia non necessariò, & necessariò, liberè, & non liberè vult & scit futura, præsencia, atque praeterita, & eandem tem futuram, præsentem, in praeteritumque transmissam; quare & negant necessitatem omnimodam à futuris. Sed huic ignorantia æternitatis virtute mederi videtur scientifica ratio, scientiarum Autores, scientes Doctores, sapientes Prophetæ, sapientiores Apostoli, sapientissimus

Iesu Christus, ac virtusque series testamenti. Omois namque essentia eternitatis, scilicet A simplicitatem, voluntatem, immutabilitatemque existens, similiter penitus vult & nouit voluta sua & cognita vniuersa. Si enim sua voluntio, sive cognitio mutaretur, & ipsa necessariò mutaretur, sicut nullus ignorat, & vicesimum tertium primi monstrat: Deus autem est talis essentia, sicut idem vicesimum tertium & quintum primi docebant, Omnis similiter actio propriè mensurata mensura immurabili est immutabilis; hoc statim patet ex compunctione & correspondencia mutua mensuræ ad mensurabile & è contra, & potest ex decimo metaphysicè confirmari; omnis verò actio Dei intrinseca est mensurata mensura immutabili, quia eternitate, sicut præcedentia proximo manifestant; omnis ergo Dei voluntio atque cognitio est immutabilis, immutabilis, inquam, secundum prius & posterius; in eternitate namque nihil prius aut posterius, sicut ex proximo præstensis apparet; nulla igitur Dei actio intrinseca alter intrinsecè prius se habet seu habuit, puta liberè secundum contradictionem ante præsentiam seu præteritionem rei, & aliter post, B pura necessariò; & quia tunc non propriè mensuratur eternitate, sed potius tempore, saltem quantum ad esse liberum vel necessarium, illo scilicet tempore, quo præcisè fuit libera vel necessaria; quare & tota illa actio mensuratur toto tempore, sicut partes per partes, sicut & partes motus coelestis, præterita & futura mensurantur similibus partibus temporis, & ideo torus toto: immutabilis etiam ita quod postquam est aut fuit, non potest non esse propter causas prædictas; immutabilis tertio ita quod quandocunque est, non potest non esse pro tunc, sed necesse est eam esse pro tunc, sicut & suam mensuram. Sicut enim quamlibet rem murabilissimam mensuratum fluxibilissimo tempore vel instanti, quando est, necesse est esse, & quando mensuratur, pro tunc necessariò mensuratur necessitate sequente; sic & quamlibet actionem immutabilissimam Dei immutabilissimi mensuratum eternitate immutabilissima, quando est, necesse est esse, & quando mensuratur, necessariò mensuratur. Quomodo namque rationabiliter affirmandum mensuram fluxibilissimam nunc plenam quodammodo fluxibilissimo mensurato necessariò pro nunc illo repleri, & mensuratum firmissimam nunc plenam quodammodo mensurato firmissimo posse pro nunc ab illo totaliter vacuari? Eternitas igitur necessitatem præsentialemp importat, qua sicut ipsam, sic & omne, quod est in ea, quia semper [præsentialiter] est in ea, necesse est esse. Ut autem hæc prædicta de Deo eterno, cuiusque actionibus intrinsecis coeternis, ipsisque actionibus futuris semper in eternitate præsentibus, & ideo necessarijs, ut sunt ibi, maiorum testimonij magis confirmem, Ecce Hermes De verbo eterno 43. qui sic ait; Hæc tria, *Heimarmene*, necessiras, ordo, vel maximè nutu Dei sunt effecta, quæ mundum gubernant sua lege & ratione diuina; ab his ergo omne velle aut nolle diuinitus aduersum est totum, hæc irâ non commouentur, nec flectuntur gratia, sed seruiunt necessitate rationis eternæ, quæ eternitas inauctabilis, immobilis, & insolubilis est. Ecce & Ecclesiasticus 42. qui dicit, Cognovit Dominus omnem scientiam, & inspixit in signum æui, id est, signum seu instans eternitatis; & sequitur, Annuntians quæ præterierunt, & quæ super ventura sunt reuelans vestigia ¹¹ seculorum. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abscondit le ab eo vllus sermo: Magnalia sapientia sua decoravit, quæ est ante sæculum & usque in sæculum, nec adiecum est nec minutetur, & non eget alicuius consilio, quoniam desiderabilia sunt omnia opera eius, & tanquam scintilla quæ est considerare. Omnia hæc viuant & manent in sæculum, & in omni necessitate obaudient ei. Ecce & magis expresse Boetius, qui j. de consolatione Philosophiae, prosa vlt. post verba sua de eternitate capit. proximo recitata immediate subiungit; Quoniam igitur omne iudicium secundum sui naturam quæ sibi subiecta sunt comprehendit; est autem Deo semper eternus ac prætentarius status, scientia quoque eius omnem temporis supergressa motionem in sua manet simplicitate præsentis, infinitaque præteriti ac futuri spacia complectens, omnia quasi iam gerantur in sua simplici cognitione considerat: Itaque si præsentiam pensate velis, qua cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam nunquam deficiens instantis rectius estimabis; Vnde non prævidentia, sed prouidentia potius dicitur, quia porro à rebus infinitis constituta quasi ab excelsis retum cacumine cuncta prospiciat; Ita igitur cuncta despiciens, id est, deorsum speciens, id est, videns diuinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat apud se quidem præsentium, ad conditionem vero temporis futurarum. Vbi & infra ex hac præsentia futurorum in eternitate apud cognitionem diuinam similem necessitatē concludit; Nulla, inquietus, nec essitas cogit incedere voluntate gradientem, quamuis cum tum cum graditur, incedere necessariū sit; eodē igitur modo, si quid prouidentia præsens videt

Hermes.
nuptiis.

Ecclesiasti-
cus.

|| occulto-
rum.

Boetius.

A videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturam habeat necessitatem; Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrij libertate proueniant, præsentia contuetur; hæc igitur ad intuitum relata diuinum necessaria sunt: hoc autem rotum vigesimo octauo huius erat plenus declaratum. Hanc autem doctrinam sequitur sanctus Thomas super primam sententiam dist. 38. quæstione quinta, sicut vigesimum octauum huius plenus recitauit; & ne dum ibi, sed quasi ubique, vbi materiam istam tractat. Eadem quoque doctrinam planissimè imitat Anselmus de Concord 3. & 4. sicut clare indicant eius verba vigesimo septimo huius scripta. Horum etiam, scilicet Boetij & Anselmi, Robertus Lincolniensis de libero arbitrio reuerenter amplectitur hanc doctrinam; Vnde capitulo septimo, Licer, inquit, locutus sumus de scientia Dei per modum protensionis temporalis, notissimum est tamen nihil in æternitate esse secundum talen modum protensionis temporalis, sed non est facile de simplici statu æternitatis aliter loqui intellectui infirmo, & adhuc versanti in phantasmatibus temporalium. Quare & supra § dicit, quod Deus scit omnia vno in dividibili simplici conpectu, æternaliter, semper, similicer, immutabiliter; Quapropter quod scit, non potest in posterum nescire; quia quam comparationem habent hæc dicta, me sedere, & me sedisse ad meam sessionem dum sedeo, & postquam sedi, candem comparationem habet scientia Dei ad meam sessionem etas futuram antequam sedeam. Ipse enim scit futura tanquam præsentia, nec aliter scit ea cum sunt futura, & cum sunt præsentia vel præterita; ergo omni eodem modo, quo necesse est Deum scire res cum sunt, vel cum præterita sunt, necesse est eum scire easdem antequam sint; sed cum res sunt, vel præterita sunt, habet eius scientia necessitatem consequentem; ergo & eandem necessitatem habet antequam res euident. Nec obliuiscenda causa Doctorum; Dicunt omnia esse necessaria in æternitate, quia sunt ibi præsentia, quæ æquivalerent causa Philosophi, scilicet, Esse quod est, quando est, necesse est, quam &

Lincolniens.

C clarissimè exprimit sanctus Thomas vbi fuerat allegatus. Hæc igitur æternitatis necessitas æquipolet necessitati sequenti quinquagesimo huius ostensiæ; quedam tamen autoritates hanc necessitatem in æternitate ponentes, erant adductæ ad probandum necessitatem secundum causas superiores vigesimo septimo huius præmissam, licet multum immediatius & eidem deinde aliud hanc quam illam, propter causam in simili quinquagesimo huius dictam. Hanc etiam necessitatem æternitatis prædictam latius insinuant talia verba scriptura, Consilium Domini in æternum manet, Veritas Domini manet in æternum, In sæculum misericordia eius, statuit ea in æternum, & in sæculum sicut quinquagesimo huius patet. Quanta autem turba autoritatum veteris testamenti & noui, & authenticorum scriptorum talia verba profert, talem vel qualcumque necessitatem insinuat, quis ignorat? Harum etiam vigesimum septimum huius commemoratas quasdam paucas, quarum omnes vel serè secundum æternitatem & necessitatem in eam intelligi sanè possunt; Vnde Anselmus de Concord. 4. dicit, Quicquid de his, quæ libero sunt arbitrio, velut necessarium, sacra Scriptura pronuntiat, secundum æternitatem loquitur, in qua præfens est omne verum, & non nisi verum immutabiliter.

C O R O L L A R I V M.

Corollarium 30. partium est notandarum, obiectaque & soluit.

E X his autem spiritu Dei bono benignius reuelante, possunt, ut spero, facilius effodi & erui quidam diuini thesauri, pretiosissimè margarite in agro scripture diutius mibi absconditæ & ignotæ, quedam videlicet præclarissimæ ac profundissimæ veritates tumultuosorum turbinibus sedataæ, aduersariorum insultuum paciuæ, ac obiectorum quamplorium responsiæ; Harum autem post tam diuturnam losuram præfulgidas imagines quibuscda subtilibus ratis respondit, licet per medium tetur & teturum se prodentes, videor mihi percipere & videre. Videatur ergo ex præmissis consequi manifestè, quod Deus non prius tempore neque æternitate potuit noluisse priuatiè vel positivè quod nunc vult, sed tantum quidam prioritate naturæ seu cause, prioritate videlicet potentie volutiæ ad actum; Imò & quod Deus ac etiam voluntas creata potuit similiter prius in hoc præsenti instanti noluisse quod nunc vult, Potuisseque seu posset vterque possibilitate, videlicet siue potentia præcedente, seu quantum est de ratione sua potentie nudè & absolutè considerata, siue de potentia absoluta aut non repugnante nolle nunc & pro nunc, quod vult nunc, maxime si secundum oplionem quorundam creature poneretur velle & nolle solummodo ex seipsa, potest quoq; similiter illud nolle Possibilitate vero tequente & determinata, actuata seu ordinata non potest. De scientia quoque Dei complexa posteriorum scitorum similiter iudicandum: Ex quibus insuper cla-

re pater quomodo significant, different & conueniant in ista materia, potuit, potuisse, A posset & potest, posse, possibilis, potentia & potestas. Quomodo insuper potentia in Deo & in homine ad aliquem actum pro nunc, quem non habet nunc, potest educi seu exire in illum, & quomodo hoc nou potest: Quod etiam Deus & creatura est aliqualis vel non est, puta volens hoc vel nolens, sciens vel non sciens, & posset ac potest possibilitate praecedente absoluta seu non repugnabit non esse talis vel esse sine mutatione quacunque; Possibilitate vero ordinata seu actuabili non sic potest. Amplius autem & quod diuina voluntio est semper & quae libera & contingens intrinsecè, quare & & quae libera & contingens intrinsecè respectu praesentium & præteriorum, sicut respectu futurorum, & semper & quae necessaria, quare & & quae necessaria respectu futurorum, sicut respectu praesentium & præteriorum. Item quod Deus possibilitate praecedente, seu quantum est de ratione diuinæ potentiae nudè & absolute consideratæ, siue de potentia absoluta, aut non repugnantia posset & potest nunc & semper in futurum non velle, & nonquam in præterito voluisse voluntum quocunque posterius futurum, præsens atque præteritum: Potentia autem sequente & determinata, aëtuata seu ordinata non potest. Et idem est de Deum posse velle, & voluisse, quod nunquam voler, vult, aut volunt, & non posse; De posse quoque non facere, & non fecisse, quod faciet, facit, aut fecit, similiter & non posse; ac posse facere aut fecisse quod non faciet, facit, nec fecit, similiter & non posse; Quare & correspondenter quod res qualibet nunc futura posset & potest pro nunc non fore; & qualibet res creata nunc præsens posset seu potest nunc & pro nunc non esse, qualibet etiam res præterita similiter non fuisse, correspondenter quoque non possunt: Quod etiam res, quæ non est futura, potest esse futura, & quæ non est nunc, potest nunc & pro nunc esse, & quæ nunc non est præterita, potest nunc esse præterita, atque quod correspondenter non possunt. Præterea quod de futuris contingentibus apud Deum est veritas determinata, apud creaturam verò nequaquam, nisi Deo fortilian reuelarie; in dñ & quod apud Deum est intrinsecè & quæ determinata veritas de futuris, sicut de praesentibus atque præteritis; quare & quod apud Deum intrinsecè est æqualis contingentia & libertas respectu præsentium & præteriorum, sicut respectu futurorum, & æqualis necessitas respectu futurorum, sicut respectu præsentium & præteriorum; apud causas verò inferiores non est sic & æqualis contingentia aut libertas, neque necessitas sic & æqualis.

Vt autem hæ veritates præclare secundum Philosophorum sententiam oppositis suis iuxta positis magis effulgeant, Ecce quæ communiter opponuntur; Obijcunt siquidem aliqui contra necessitatem sequentem, siue secundum aeternitatem in voluntate diuina prædictam faltem respectu effectuum futurorum, dicentes, Deus prius potuit noluisse quod vult, & voluisse quod non vult, non præsciuisse quoque quod præsit, ac præciuisse quod non præsit; Non enim est impotentior quam sit homo; Vnde & Petrus 1. sentent. dist. 40. dicit, quod D Deus ab aeterno potuit istum non predestinare: & supra dist. 38. dicit Deum potuisse non prescire quod sit; & super istam sententiam multis ibi distinctionibus & capitulis sustentatur, quem & plurimi imitantur. Rursum, vt dicunt, Deus potuit non facere quod facit aut fecit, facere quoque quod non facit aut fecit, aliter insuper & alia facere ac fecisse; Potest quoque Deus non facere quæ faciet, & quæ non faciet facere: Alias etenim non esset omnipotens, sed ligaretur. Hoc idem multe vulgatae autoritates Scriptura canonica, & canonicorum Doctorum planissime contestantur. Quare & "opinio Petri Abelardi affirmans, vt recitat Bernardus epistola decima, quod ea solummodo Deus possit facere vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore quo facit, non alio, à Papa Innocentio tanquam heretica damnabatur, testante rescripto eius bullato inter epistolam Bernardi decimo quarto loco transcripto. Stephanus quoque Parisiensis Episcopus damnavit articulum assertorem, quod Deum necesse est facere quicquid immediate sit ab ipso; Error, iniquius; siue intelligatur de necessitate coactionis, quia tollit libertatem; siue de necessitate immutabilitatis, quia ponit impossibilitatem alicet faciendi. Item non est necessarium absolutè futura contingentia evenire; quare & reuelationes, promissiones, iurationes, & *præditiones*, Dei, Christi, & Prophetarum, possunt simili possibilitate fallari; quare & contra istam sententiam, sicut contra oppositam redeunt omnes absurditates capitulorum quamplurium præmissorum. Item secundum hic & quinquagesimo huius præmissa, non est necesse necessitate praecedente Deum velle quod vult, quare & oppositè potest illud non velle, & simili ratione quod non vult velle. Cdm ergo illa potentia non sit otiosa in Deo, potest exire in actum; quare & simpliciter potest velle quod non vult. Quamobrem & rationes per viam immutabilitatis trigesimo secundo huius induxit nequaquam procedunt, vel si procedant, cùm ex sententia ista sequatur,

Petrus

|| error
Bernardus

Stephanus.

|| prædications

Deum

- A** Deum posse nolle quod vult, & velle quod non vult, & Deum esse mirabilem similiter consequitur. Item etsi voluntio & cognitio Dei esset necessaria quoquomodo, no[n] tamen ita necessaria respectu futurorum, sicut respectu præsentium & præteriorum; quare fieri magis necessaria re præsenti sine mutatione quacunque, quod trigesimum huius infirmat, vel per mutationem in ipso, quod trigesimum secundum huius enervat. Nisi enim divina voluntio atque cognitio esset magis necessaria respectu præsentium & præteriorum quam futurorum, posset Deus æqualiter non velle & non scire præsentia & præterita, sicut futura; quare & illa nedium possent solùmodo, immo & æqualiter possent non esse, & non fuisse, sicut ista non fore. Esset quoque in eis nedum contingentia ad utrumlibet & libertas, verum & tanta sicut in futuris, & tanta necessitas in futuris licet in illis: Veritas insuper determinata, immo & determinata æqualiter hic & ibi; que omnia tam ratio quam autoritas
- B** multiplex prohibet manifestè. Si namque res præsens posset pro nunc non esse, & præterita non fuisse, per aliquam mutationem, de tali videlicet in non tale hoc posset, quod contradictionem implicat evidenter: Expedire quoque hominibus ita consiliari de præteritis, sicut de futuris; immo non expedire consiliari de illis, sicut nec de illis; Posset quoque secundum istam sententiam de virginata reuirginari, sicut è contra Philosophus etiam i. peri heremias vlt. Este, inquit, quod est, quando est, & non esse, quod non est, quando non est, neesse est; quod etiam contestari videntur autoritates Auctrois, Hugonis, & Petri sexto huius præscriptæ, alizque non pauæ. Idem quoque Philosophus vbi prius astruit evidenter, quod in præteritis est necessitas determinataque veritas, in futuris vero nequaquam, sed contingentia ad utrumlibet, & libertas, ac indeterminatio veritatis, & quod si omnia futura necessariò fierent, consiliari vel negotiari nullatenus oportere. Qui etiam 3. Ethic. 7. ostendit consilium non esse de necessarijs quibuscumque, sed tantum de his quæ sunt in nobis, in
- C** nostra scilicet potestate: Qui & infra sexti secundo, Non est, inquit, eligibile nisi factum, puta nullus eligit ilion captum fuisse; Nec enim consiliatur de facto, sed de futuro & contingenti: factum autem non contigerit non fieri; propriet quod rectè Agatho, Solo enim ipso & Deus priuat, Ingenita facere quæ vtique sunt facta. Qui & in de Mundo vlt. dicit, Ita est autem statutum in facto quidem vnum fatorum Atropos dictum, id est, imperdurabile, eo quod omnia qua facta sunt, immutabilia sunt. Quibus & concorditer Plinius 2. Naturalis historiæ, dicit, Deum non posse facere, vt qui vixit, non vixerit, qui honores gessit, non gesserit, nullumque habere in præterita ius nisi obliuionis. Hæc eadem sentiunt multi Doctores Catholicæ multis locis, specialiter autem reuirginationi corruptæ videtur contradicere Amos 5. Virgo, inquisi, Israël projecta est in terram suam, non est qui suscitetur; super quod glossa; Ita fit vt virgo Israël quæ errauerit, non habeat suscitatem, quia qui semel ab unione discesserit, & virginitatem, quam cum vno viro habebat, perdiderit, pristinum statutum & virginitatem & unione beatitudinem recipere non valebit. Vnde & Hieronymus Hieronymus, ad Eustochiam virginem, epistola 82. sic scribit; Cave, quæso, ne quando dicat de te Deus, Virgo Israël cecidit, & non est qui suscitet eam, audenter, audenter loquar, cum omnia possit Deus, suscitat virginem non potest post ruinam; Valer quippe liberare de peccata, sed non vult coronare corruptam: & allegatur in canone tricelima secunda, quæstione quinta, Si Paulus.
- Vt autem istis insultibus tutius occurratur, probanda sunt veritates præmissæ, vt sic scuto veritatis solidæ circundante, non timeatur à timore quocunque.
- Pro prima liquidam veritate sciendum, quod nolle priuatiuè dicitur nolle propter priuationem actus volendi, id est, non velle; Nolle vero positiuè dicitur nolle per actum voluntatis positivum actui volendi contrarium, quasi respire, vel odire: hoc autem manifestè consequitur ex præmisso: Nam secundum prius ostensa, Deus nequaquam aliter & aliter intrinsecè aut temporaliter seu volubiliter secundum volumina temporum successiva, sed eternalter, immutabiliter & stabiliter est quicquid est intrinsecè quovismodo.
- Secunda similiter veritas sequitur evidenter. Nam secundum præmissa, in eternitate nulla est prioritas aut posterioritas duratiua, nec vla succelsio hinc in illud.
- Tertia vero videtur patere virtute diuatum priorum. Si enim est ibi aliqualis prioritas, sicut omnes fatentur, & nella secundum tempus, nec secundum æternitatem, relinquitur quod tantum secundum naturam, cum alijs prioritas modi non habeant ibi locum. Pro hac tamen veritate plenius ostendenda sciendum, qd. potentia voluntia in Deo, sicut & in creatura, præcedit naturaliter quodammodo suum actum, sicut causa causatum, gignens genitum, & producens productum, qui modus prioritatis in diuinis 30. 2^{di} huius plenius est ostensus:

Philosophus.

Plinius.

Hieronymus.

hæc

hęc autem potentia volutiuia secundum prius ostensa , quarto huius & quinto , etiam comple- A
tissimę p̄parata sive disposita , quatenus praeedit naturaliter liberum actum suum ad ext-
ra , quem nunc p̄fessionaliter & aeternaliter elicit , posset illum non elicere , quia non
est ibi necessitas antecedens , imò equaliter , contingenter , indifferenter ac liberè secun-
dum contradictionem se habet ad producendum illum & non . Hęc autem naturalis seu cau-
salis prioritas apud Deum aeternum similis est quodammodo prioritati temporali apud ho-
minem temporalem , quā prius tempore potuit noluisse quod nunc vult ; quare & secun-
dum similitudinem protensionis , prioritatis temporalis dicitur , quōd prius Deus potuit
noluisse quod nunc vult ; vbi tamen non propriè significatur prioritas temporalis , sed so-
lum prioritas naturalis seu causalis , potentia libera secundum contradictionem ad libertum
actum suum . Veruntamen apud hominem temporalem p̄ter istam prioritatem tempo-
ralem , est & illa prioritas naturalis atque causalis , potentia scilicet volutiuia & actiuia ad B
actum . Potentia namque volutiuia humana , quantum est de se etiam sufficientissimè p̄-
parata , quatenus praeedit naturaliter liberum actum suum , quem p̄fessionaliter nunc
producit , posset illum non producere , quia non est ibi necessitas antecedens , sed & equaliter ,
contingenter , indifferenter , ac liberè secundum contradictionem se habet ad produ-
cendum illum , & non , sicut patet ex quarto huius , & quinto . Verū ut istud clarius clu-
cescat , ponatur secundum p̄habita in probatione ōctauia veritatis quinti huius , creatu-
ram rationalem Angelum vel hominem fuisse creatam A instanti p̄teritio cum dispo-
sitione & sufficientissima ad volendum , & voluisse in illo benē vel malē , puta Angelum be-
nē , hominem vero malē , nec ultra A fuisse ; eterque igitur secundum Corollarium quarti C
huius , liberè secundum contradictionem voluit in A , iste benē , ille malē ; quare & ve-
terque potuit , & consequenter prius potuit non taliter voluisse : Verbum namque p̄te-
riti temporis prius importat , quod recte nequit intelligi de prioritate temporali , nec alia
qualibet successiuia , sed tantum de prioritate naturali & causalī p̄dicta . Maxima quo-
que causa , quare videtur dicendum , quod Deus & homo prius potuit noluisse quod vult ,
est ut solvetur in eis contingentia & libertas , quae videntur possibilitatem ad oppositum secun-
dum prioritatem temporalē necessariō importare , Verū non necessariō hanc im-
portant , sed tantum illam prioritatem causalē p̄dictam , sicut ex festima & oſtaua veri-
tabus quinidi huius , & ex earum defensionibus sexto huius , & equaliter ex dictis Iohan-
nis Scotti positis ibi patet . Potuit ergo Deus similiter prius causaliter noluisse priuatiū
quod nunc vult , quare & similiter positiū . Hunc autem arbitror intellectum Doctorum quo-
rundam dicentium potentias actias in quodam priori ad actus suos posse non producere illos D
actus , sed contrarias aliquando . Huius autem prioritatis causalis in Deo aeterno igno-
rantiam puto causalē , quare aliqui forsitan opinantur Deum aeternum , sicut hominem
temporale , secundum prius & posterius in tempore , aliter & aliter successiuia intrinse-
cè posse & agere , affici & disponi . Propter similitudinem namque harum duarum simili-
tudinum , & consuetudinem maximam hominum temporalium mensurandi potentias &
actiones temporales secundum prius & posterius in tempore , nequaquam dijudicat interillas ,
sed illam causalē estimantem temporale : Non sic autem non sic secundum Patrum senten-
tiā , sed longe aliter sentiendum . Imaginandum itaque , veritatis imaginem imitando , Deum
eternum non temporaliter nec instantiē temporali instanti , sed supertemporaliter & super-
instantiē instantiē temporalis , in instanti aeternitatis unico & simplicissimo aliquid poste-
rius liberè voluisse ; & quomodo prius potuit illud volutum noluisse , quia non prioritate in E
tempore neque in aeternitate , sed tantum prioritate causalī p̄dicta : quod ut homines tempo-
rales temporaliter cogitantes per instantis temporis esse notissimum , ad instantis aeternitatis igno-
tius utcumque confurgant ; iuxta imaginem de creaturis premissam imaginandum , quod
Deus in instanti creationis mundi , quod sit A aliquid infestius liberè voluisse , & nunquam
posttemporaliter habuisset potentiam liberè volutiua , sicut nec propriè temporaliter ha-
buit . Imaginetur enim per impossibile forsitan vel per possibile , ut videtur , quod ipsi A
nullum tempus successit , vel per impossibile quod ipsi Deo immediate post A fuisset ademp-
tu . potentia liberè volutiua , & quomodo prius potuit illud volutum noluisse , quia non priori-
tate temporis nec aeternitatis , sed tantum natura seu cause : Nec potest quis ponere du-
rationem aliquam successiuia , & longam ante A , sicut ostensum fuerat primo primi :
vel forte contra proteruum saltēt imaginetur Deum non praecessisse A per durationem
aliquam partibiliter successiuia . Hoc idem videatur posse ostendi , nulla imaginatione huius-
modi suffragante , sed ipsa sola & solida catholica veritate ; Deus enim creavit mundum in A ,
tuncque voluit liberè mundum esse ; quare secundum quod obiectebatur in primis , prius potuit
noluise

A noluisse mundum tunc esse. Sed qua prioritate? Non temporis, non aeternitatis, non durationis successivae, sed tandem naturae & causa, sicut superior est ostensum. De potentia autem naturalibus & irrationalibus, licet praecedant naturaliter & causaliter suos actus, aliter sentiendum. Ibi namque non est libertas contradictionis ad agendum & nou agendum, sed necessitas antecedens, sicut constat ex prius ostensis secundo huius & quarto. Licet etiam potesta volutia in Deo ad || intra praecedat quoquomodo causaliter suum actum, quo videlicet necessaria vult se esse, vult & amat sua essentialia unitaria; nou tamen potest aut prius causaliter potuit non sic velle, quia per modum naturae & necessitatis praecedentis, non libertatis contradictionis ita facit, sicut & generat atque spirat: Obiectiones autem contrarias possibilis fieri quadragesimum tertium primi soluit.

Quarta veritas fatis claret ex tercia & probatione ipsius; secundum siquidem quartae sententiam, forsitan exponentium illud Psalmi secundi, Filius meus es tu, ego hodie genui te; B non enim videatur accipendum propriè ibi diem, pro die fluxibilis temporis, sed pro die seu instanti aeternitatis, ubi nihil prius aut posterius successuerit, sicut præmissa isto capitulo & proximo manifestant: quare & Augustinus illud exponendo sic ait; Hodie quia prætentiam significat, aquæ in aeternitate nec præteritum quicquam est quasi esse desierit, nec futurum quasi nondum sit, sed præsens tantum, quia quicquid aeternum est, semper est, duinuitus accipitur secundum illud dictum, Ego hodie genui te, quo tempiteruan generationem virtutis & sapientiae Dei, qui est virginitus Filii, fides sincerissima & catholica prædicat. Hodie ergo instantaneam aeternitatem designat, & tamen non dicit hodie gigno te, quod tamen verissime diceretur, sed, Hodie genui te, ut significet nullam esse prioritatem temporalis seu Augustinus. duratio- nem. || *darassum* Patris ad Filium, sicut quidam hexaëdri fabricantur, sed tantum quandam prioritatem originis sive causæ, de qua tricesimo secundi plenus tractabatur: secundum quem modum & Angelus nunc primò creatus, C cognoscens & volens posset dicere actui suo, Ego nunc in hoc præsenti instanti genui te sive produxi.

Pro quinta vero sciendum quod duplex est necessitas, scilicet praecedens, & sequens, sicut secundo huius & post tamen dicebatur; ideo correspondenter duplex est potentia, possibilitas, seu potestas, scilicet praecedens & sequens. Praecedens est quasi contraria necessitati praecedenti, qua scilicet, polita potentia seu causa activa sufficiensim præparata, quatenus ipsa præcedit naturaliter & causaliter suum actum, possibile est secundum contradictionem actum produci, & non produci, quia non est ibi necessitas antecedens, sed contingens ad virtutem, & libertas contradictionis, sicut in ostensione tercia dicebatur. Potentia autem sequens simili modo opponitur necessitatibus sequenti. Potentia etiam nudè & absolute considerata est potentia activa, quatenus praecedit actum, nec limitatur aut determinatur per aliquid. Potentia vero absoluta seu non repugnantia dici potest, qua possibile dicitur quicquid contradictionem & repugnantiam formaliter non includit in consequentia bona simpliciter & formaliter, de qua primo primi in ostensione prima suppositionis plenius dicebatur, & correspontet necessarij simpliciter & penitus absolute, quod scilicet non esse, repugnantiam contradictionis formaliter implicat & involuit: vnde Philosophus 1. Prior. definit contingens oppositum necessario isto modo; dico autem contingere vel contingens, quo non existente necessario, scilicet absolute, positio tamen in esse, nihil erit propter hoc impossibile; quo posito, inquit, in esse, scilicet per illam speciem obligationis, qua positio nominatur, nihil erit, id est, accidet in consequentia formaliter simpliciter impossibile, scilicet simpliciter & penitus absolute, quod contradictionem formaliter implicet & includat. Ab hac autem potentia absoluta & non repugnantia, puto Deum dici omnipotentem veraciter atque esse. His igitur expositionibus nominum prælibatis, hac quinta veritas de posterioribus Dei voluntis intellecta, per quartam & probationem illius ostenditur manifestè.

E Quis etenim dubitat ad volutionem Dei ad extra non esse necessitatem praecedentem, sed libertatem contradictionis purissimam, quare & potentia praecedente secundum expostionem potentia praecedens præmissam, ipsum posse nolle quod sic vult? Quis etiam dixerit Deum omnipootentem, quantum est de ratione sive potentia nudè & absolute considerata, seu etiam de potentia absoluta, aut non repugnantia secundum expostiones priores, non posse nolle, quod sic vult? Vnde & Iohannes Scotus super 1. sentent. dist. 40. proposita quæstione, Vtrum praedestinatus possit damnari, respondendo primò dicit, quod praedestinatio propriè summa dicit actum voluntatis diuinæ, scilicet electionem alicuius creaturæ intellectualis seu rationalis ad gratiam & gloriam: Secundò distinguit quæstionem propositam secundum compositionem & divisionem; & negato sensu composito, dicit quod in

in sensu diuiso hæc duo, scilicet esse prædestinatum & posse damnari, diuisim in duabus categoriis dicuntur de eodem, nec idèo opposita sunt simul vera, nec etiam potest vnum succedere alteri ; *quia in eternitate non potest esse successio* ; sed ista sunt vera simul, in quantum voluntu diuina consideratur, vt prior, naturaliter transitu ipsius super istud obiectum, quod est gloria isti, in illo priori naturaliter, non repugnat sibi esse oppositi obiecti, imò posset essentialiter esse oppositi, sed non simul amborum. Quis insuper concesserit creaturam rationalem, maximè si voluerit & noluerit tantummodo ex sciplina, ex necessitate præcedente, & non ex libertate contradictionis producere liberum velle suum, vel etiam sicut de facto nunc vult, Deo scilicet præagente, & ex necessitate præcedente respectu inferiorum causarum, & non ex libertate contradictionis respectu illarum producere liberum velle suum, quare & correspondenter posse potentia præcedente illud nequam producere ? Nec aliquis estimabit creaturam rationalem, quantum est de ratione sua potentia nudè & absolutè considerat, & de potentia absoluta, & non repugnantia non posse nolle hoc quod nunc vult. Quomodo namque, isto nunc volente cras legere, ista simplex categorica, Iste non vult nunc cras legere, per se simpliciter & formaliter absolute repugnantiam implicat, aut contradictionem includit ? Quis enim tam nescius in positione obligatoria, vt hac admissa tanquam possibili, non se faciliter à contradictione defendat, & ab omni impossibili absolutè, omne sequens formaliter concedendo, repugnans negando, impertinens rei sciendi, sicut Iuristæ ? Alias etenim quocunque vno posito, posset de quolibet disputari, vel secundum suam qualitatem, si voluerit, respondendo, sicut & de isto ; In A. hoc præsenti instanti existens Londini, si ponatur tanquam absolutè possibile, & similiter admittatur, Iste non est Londini, sed Romæ in A. nulla contradictione formaliter sequitur, nec aliquid impossibile absolutè, licet vt nunc & per accidens contradictione impossibile absolutè consequi videatur, quod iste videlicet, qui est Londini in A. non sit Londini, sed sit Romæ in A. ; istud tamen per se simpliciter & absolutè constat non sequi : C quod enim iste sit Londini in A. non est nesciis absolutè, nec esse Londini in A. per se & essentialiter inesse huic in A. Imò quatenus est de natura rei, & de rerum potentia absoluta, non repugnaret hoc non inesse huic in A. Potuit enim iste arripuisse iter à diu, & in A. vel prius Romam finaliter peruenisse. Simili quoque modo iste homo qui in A. est albus & sedens, potest in A. non esse in A. albus nec sedens, sed niger & stans aut iacens. Et si quis obijciat quod simili modo posset seu potest Deus non esse ; falsissimum est, sicut corollarium decimiquartii primi docet. Hanc autem sententiam plane testatur Iohannes Scotus super t. sententi. distinctione secunda, Voco, inquiens, contingenter causatum, cuius oppositum posset fieri quando illud fit : & infra super dist. 39. Non modo, inquit, Est causa contingens, quia præexistebat ante illud instans in quo causat, & tunc vt præexistens potuit causare vel non causare ; quia sicut hoc ens quando est, est necessarium vel contingens, ita causa quando causat, tunc causat necessariò vel contingenter. Ex D quo igitur in isto instanti voluntas causat hoc velle, & non necessariò, ideo contingenter ; est igitur potentia causæ ad oppositum eius quod causat sine successione, & illa potentia realis est potentia prioris naturaliter, vt actus primi, omnia quæ sunt posteriora naturaliter vt actus secundi : actus primus consideratus in illo instanti, in quo est prior naturaliter actu secundo, ita ponit illum in esse tanquam effectum suum contingenter ; qui vt prior naturaliter posse cum non ponere, sed oppositum in esse. Qui & ibidem distinguendo multiarium libertatem, sic ait, Est & alia libertas non ita manifesta absque omni successione ; ponendo enim voluntatem creatam tanquam habere esse in vno instanti, & quod ipsa in illo instanti habeat volitionem, non necessariò tunc habet eam ; quod & consequenter ostendit per artem obligatoriam, ponendo tanquam possibile illam volitionem in illo instanti non esse, sicut superius faciebam. Hanc eandem sententiam profiteatur Henricus de Gandavo s. de quolibet, quæstione quarta, dicens quod ista in sensu diuiso, E Quod Deus vult, non potest non velle, habet duplē causam veritatis, de quarum secundâ sic ait ; Alia autem causa veritatis est, Deus non habet in se potentiam, qua posset ipsi inesse voluntas eius quod vult, quod falso est, quia potestas in voluntate Dei circa esse actuale creaturarum, vt dictum est, nulla est necessitate determinata, imò quantum est dese, est ad vitrum libet de volendo illud, & non volendo, nihil cognoscendo de possibilitate vel non possibilitate succedendi circa voluntatem Dei actum nolendi post actum volendi, sed præcisam dicit possibilitatem ad vitrumque, quantum est de natura diuinæ voluntatis, & in isto sensu similiter illa est falsa in sensu diuiso. Non sedentem non est possibile non sedere ; ergo secundum eum, illum qui nunc non sedet, nunc & pro nunc possibile est federe. Hoc

A Hoc idem confirmat dictum sancti Thomae 1. part. sum. particula 19. quæst. 3. quinquagesimo huius scriptum.

Veritas autem sexta ostenditur per hanc quintam, & per ostensionem illius.

Pro septima veritate sciendum quod eadem est actuata & etiam ordinata possibilitas sequens superius definita, & possibilitas determinata, actuata, seu ordinata. Sicut enim necessitas, qua omne quod est, quando est, necesse est esse, dicitur sequens, determinata, actuata & ordinata; sic & possiblitas opposita, qua secundum quosdam, aliquid quod est, dum est, oppositè potest non esse, cognominatur eidem nominibus propter defectum nominis seu *cognoscinum* propriorum, differentiarum scilicet proprietatum. Hæc autem seprima veritas || cognitione intellexit manifestè consequtitur ex prius ostensis hic & quinquagesimo huius supra. nem

B Ostenso namque fuerat hic & ibi, quod actum voluntatis diuinæ sicuti & humana, quando est, necesse est esse necessitate sequente; quare possibiliate opposita, non est possibile ipsum non esse.

Pro octaua sciendum, quod scientia Dei est duplex, incompleta scilicet & complexa, quomodo homini ignorantis & *balbus* illam cognoscere & exprimere est concessum, sicut 18. || balbo primi plenius ostendebat. Scientia autem Dei complexa scitorum posteriorum voluntate diuina per idem 18. est per voluntatem diuinam, quare & illam negariè & affirmariè consequitur secundum veritates de ipsa præmissas. Scientia autem Dei incompleta, & simplicis apprehensionis nequaquam diuinam consequitur voluntatem. Deus enim sic cognoscit necessariò simpliciter cognoscibila vniuersa, & licet potentia cognitiva in Deo præcedat quodammodo naturaliter seu causaliter istum actum, non est tamen quovis modo possibile quin semper producat & habeat illum actum, sicut in ostensione tertiae veritatis de similibus dicebatur: de scientia quoque Dei complexa scitorum priorum voluntate diuina similiter sentiendum, sicut de eius scientia incompleta.

C Pro nona reputo sentiendum quod, Potuit, dictum de Deo nequaquam propriè significat prioritatem temporalem, nec aliquam successuum, sicut ex præmisso apparet, sed prioritatem naturalem, seu causalem potentiam liberæ secundum contradictionem ad liberum actum suum, secundum quam prioritatem scilicet quatenus causa præcessit, sic actum potuit illum nullatenus produxisse, sicut in ostensione tertiae veritatis superius dicebatur: Si tamen de creatura dicatur, potest vtraque prioritas congrue designari, quoniā apud ipsam vtraque prioritas repetitur, sicut ostensio tertiae patet. Conuenientius autem & consuetius dicitur verbum, Potuit, præteriti temporis, pro præterito, quam pro præsenti; sicut quod Deus potuit noluisse creare mundum in A. instanti præterito quo creauit; & de creaturis similiter, scilicet de Angelo & homine in A. instanti præterito creatis & volentibus, sicut in ostensione tertiae dicebatur; quanquam & de præsenti, licet minus consone posset dici, sicut quarta veritas exprimebat. Potuisset autem, sicut cuiuslibet animus ac quietescit, eandem prioritatem signifi-

D cat, & hoc propinquius quam potuit huic prioritati causaliter secundum intellectuē humānam, & remotius à prioritate temporali, quod & dicitur conuenientius de præterito quan præsenti; conuenientius tamen quam Potuit dicitur de præsenti. Potest etiam congue designare potentiam nudè & absolute consideratam, sive potentiam absolutam, aut non repugnantiam, sicut quinta veritas loquebatur, vt sic dicatur, quod iste potuisset hoc vel illud, hoc est, quatenus fuit de ratione potentia absolute, ita quod nulla repugnatio formaliter fecerit fulficeret. Posset, vt cuiuslibet concipit animus, eandem prioritatem naturalem & causalem significat, propinquius tamen secundum conceptionem humanam huic prioritati causaliter, & remotius à prioritate temporali, quam Potuit, vel etiam Potuisset, quod etiam satis apparenter significat potentiam absolutam & non repugnantiam, sicut de Potuisset est dictum: dicitur autem conuenientius de præsenti, quam Potuit, vel Potuisset; est enim præsentis temporis, de præterito vero non dicitur, sicut illa; sed de futuro, sicut illa non dicuntur. Est enim secundum

E Logicos verbum ampliatum, quare sub voce præsensis temporis potest extendi ulterius ad futurum, vt sic dicatur, Deus posset etas nolle quod etas volet, & facere quod non faciet; vbi tamen nequaquam propriè prioritas temporis, sed prioritas naturalis seu causalitatis, vel etiam potentia absoluta aut non repugnantiam designatur. Potest, similiter pro dubiis temporibus dicitur, de præsenti scilicet & futuro, quia est verbum extensivum, seu ampliatum, vt superius dicebatur. Si autem dicatur de futuro, vt Deus potest etas nolle quod etas volet, & non facere quod faciet, non significat propriè prioritatem temporalem, sed causalitatem seu absolutam, & non repugnantiam, sicut dictum est de Posset: Si autem de creatura, puta de homine diceretur, posset vtraque prioritas designari, sicut de Potuit dicebatur, quod etiam verum est, de Potuisset, quando de præterito dicitur, & de Posset, quando dicitur de futuro. Siverodicitur

tut de præsenti, & pro præsenti, vt Deus nunc potest, & pro nunc nolle quod nunc vult, non A ita plane significat prioritatem naturalem seu causalēm prædictam; quare nec ita admittit i- stud dictum animus audiens, sicut si diceretur, Potuit, Potuisset, seu Posset, sed renuit quo- dammodo & refutat, sicut si diceretur de homine, Homo volens nunc quicquam, potest nunc & pro nunc illud nolle, aut Homo nunc albus vel sedens, potest nunc & pro nunc non esse albus vel sedens. Animus etenim accipit rem subiectam cum qualitate seu dispositione quam nunc habet, quam & prima facie indicat necessariò pro nunc esse, sicut & omnis animus quasi pro quadam principio sibi naturaliter induit atque notorio accipit, quod. Omne quod est, quando est, necesse est esse; quare & possibiliter contraria tenuit, nec admittit. I- tem cum quod dicitur, Deus vel Homo potest nunc & pro nunc nolle quod nunc vult, intelligatur de potentia nudè & absoluè considerata, quatenus est de ratione potentiarum, sive de potentia absoluta aut non repugnantiarum, verum est & veraciter concedendum, sicut po- test haberi ex ostensione quintæ veritatis præmissæ: Multum tamen libenter recipit ani- mustale dictum, cum Posset, quam cum Potest, eo quod significatio huius facilis inno- tescit in Posset, quam in Potest. Secundum similem quoque modum potest differentia in B ter Volui, Voluisse, Volo, Vellem; Feci, Fecisse, Facio, Facerem; & similia for- sita assignari. Posse vero, possibilitas, potentia & potestas videntur significare potentiam præcedentem naturaliter seu causaliter sicut aëtum, potentem libere secundum contra- dictionem agere illum & non; secundum quam sententiam dicit Philosopher 9. Meta- phys. 10. quod Potentiae rationales seu cum ratione sunt contrariorum: & infra 18. quod potest secundum rationem sunt contradictionis, quia possibile sic mouere, potest & non sic, sicut quartum huius, & vicelimum quintum primi plenus ostendebant: Posunt etiam significare potentiam nudam & absolutam, seu non repugnantia supradictam, le- cundum sententiam eiusdem Philosophi 1. Prior. in ostensione quintæ superius recitatam. Sic enim dicitur, quod in Deo fuit, est, aut erit, posse, possibilitas, potentia & potestas nolen- di quod voluit, vult, aut volet, quod & de creatura similiter dici potest. Hæc autem ideo dif- fultus paululum tractanda putau, eo quod horum cognitio intellectum Sacrae Scripturae, C Doctorum, ac omnium communiter loquentium multum distinguit, elucidat & sereuat, & eius ignorantia ipsum multum confundit, obnubilat & obsecrat. Hanc autem profundita- tem, ac alias præcedentes ille subtilissimus percursor Robertus Lincolniensis Episcopus profundissime fodens, etiam usque ad fundamentum in eis, inueniens etiam ac ostendens clarissimè quomodo Deus prius potuit & non potuit non sciuisse aut noluisse quod seit aut sciuit, vult aut voluit, & quomodo posset & non posset, potest & non potest non facere & nolle quod seit & vult, postquam de libero arbitrio 7. dixit, quod in Deo est posse ut non scierit quod seit; & capit. octavo sic arguit contra illud; Quidlibet dum est, necesse est es- se, & non est possibile ut non sit tunc quando est, sicut Socratem esse album, si est verum in A instanti, non haber posse ut sit falsum in A. Si itaque quod est verum in A. instan- ti, non potest esse falsum in eodem A. Aeternitas autem cum sit in termino simplicitatis omni instanti simplicior, non potest verum in aeternitate esse falsum in eadem aeternitate: Atqui Deum scire A. in aeternitate verum est, ergo non est posse ad ipsum non scire A. Ca- pitulo nono finaliter determinando respondens sic ait; Quemadmodum lux non est tem- pore, sed natura & causa prior splendore, & si esset lux aeterna & sine initio, nihilominus tamen lux gignens splendorem naturaliter & causaliter prior esset splendore genito. Et si- cut secundum Chrysostomum, Pater etiam non aeternitate, non natura est prior filio, sed causa; Ipse enim sic dicit super, In principio erat verbum; Præredit Pater verbum non na- tura, sed causa; Præcedit Pater verbum causaliter, præcedit filius omnia, qua per ipsum facta sunt, naturaliter; sic posse ibi aliquo modo præcedit actum, non aeternitate nec forè natura, cum sint unum in natura, & una natura, sed forte præcedit ibi posse actum causa, & etiam prioritate à qua non conuertitur consequentia: sicut animal præcedit ho- minem, cum tamen non sint aliud & aliud posse & actus in substantia; sic Pater prior est Filio causa, cum tamen Pater & Filius unum sint in substantia. Hæc prioritas causalis insinuatur ex configuratione præteriti per hoc verbum, Potuit. Cum dico, Deus po- tuuit non sciuisse A. & cum dicitur, Deus posset non sciuisse A. insinuatur libertas arbitrij, & potestas rationalis una ad hoc naturaliter que est in actu ad suum oppositum; Potest itaque hæc prædicatio, cum dico Deus potest, redite super ipsam naturam potenter, & sic verum est, quod potest vitrumque oppositorum; Sic verum est quod dicit Anselmus, Deus potest non velle quod vult; & constat quod potest velle quod vult, & ita potest opposita: & sic enim de vi sermonis propter prioritatem insinuatum per hoc verbum, Potuit,

- A Potuit, redit eiusdem verbi prædicatio; similiter huius verbi, Posset, vel potest hoc prædictio redire super ipsum consideratum in ratione agentis unum oppositorum; & sic est: impossibile ipsum non velle quod vult, vel non scire quod se: Est enim in Dei natura posse ad utrumque, quod causaliter præcedit virumque; sed super ipsum agens alterum, cum sit immutabilis, non est posse ad oppositum eius quod in actu est. Sicut enim secundum distinctionem Anselmi libera voluntas hominis, ubi posse præcedit temporaliter actum, potest non velle, & non potest non velle, sed necesse est eam velle; Potest namque non velle antequam velit, quia libera est, & cum iam vult, non potest non velle, sed eam velle necesse est, quoniam impossibile est illi ad ipsum simul & velle & non velle; Sic forte in Deo, ubi non est aliqua temporalis præcessio sed causaliter, si respiciatur ipsa Dei natura non in ratione agendi, & comparetur libera voluntati hominis nudus ab actu antequam velit, verum erit dicere, Deus potest non velle quod vult: Si vero respiciatur ipsa diuina natura in ratione agendi, & B comparetur libera voluntati hominis cum iam actu vult, verum erit dicere, Deum necesse est velle quod vult, & non velle quod non vult: Impossibile est enim cum non velle quod vult, vel velle quod non vult. Quam distinctionem facit in nostro posse & actu prioritas temporalis hanc ibidem facit prioritas causaliter & subiecti super quod redit prædictio diversa, diversa consideratione, sed manifestior est distinctio ubi comitatur prioritas temporalis: Per talem quoque distinctionem considerationis subiecti, cum prædicatur Posse de Deo, dicimus Deum posse creare plures mundos, vel infinitos mundos, & tamen ipsum non posse hoc. Si enim respiciatur ipsa Dei natura, in infinitum potens potest quidecum hoc de potentia; si vero ipsa eadem respiciatur in agendis ordinatisima, impossibile est eam plures mundos creare, & impossibile est eam mundum unum non creare, tamen de eius potentia est hoc possibile. Similiter potuit Deus, quantum est de potentia, aliter liberasse hominem quam per filium sui mortem; sed si consideretur omnia agens conuentissime, non potuit aliter hominem liberasse: Vnde Augustinus dicit quod aliter potuit liberasse; Anselmus vero, quod non potuit aliter liberasse, & similiter multi alii Autores. Et ad iam dictorum evidentiam ponamus liberum arbitrium creatum non prius esse quam actu velit aliquid recte, vel non recte, sicut forte fuit liberum arbitrium Angelorum & primi hominis: Nonne secundum hoc Angelus, cum fuit simul cum primo actu existendi, voluit actu volendi aliquid bene vel male, utpote Gabriel aliquid bene, Lucifer aliquid male, & in virtusque libera potestate fuit quod voluit, & veterque potuit ille noluisse oppositum eius quod voluit? Alioquin nec iste laudabilis, nec ille virtus perabilis, nec libertatem arbitrii habuissent. Intelligatur etiam eorum status fusile simplex, feliciter instantem vel eternum; Nonne simul cum actu unius oppositorum habuissent in eodem indivisiibili veterque posse ad actu oppositum, & vera esset talis prædictio de utroque, iste potest velle oppositum eius quod vult vel non velle quod vult, si redeat prædictio super naturam libera voluntatis nudam consideratam sine actu tuo? Et quia de vi sermonis sic redit C prædictio cum hoc verbo Potuit, vel Posset, omnis animus statim concipit hanc esse veram, Primus Angelus statim simul cum primo fuit, & hoc voluit, potuit vel posset hoc idem non voluisse; & quia verbum praesens magis de visu sermonis redit super subiectum secundum dispositionem quam actu haberet, animus statim magis concipit hanc esse falsam, Potest non velle quod vult, si indivisiibili vult, sicut possum est. Qui & infra soluendum argumentum re. Lincolnensis. citatum superius, ita scribit; Pater itaque quod illud quod est, necesse est esse dum est, & tamen non inconveniens, sed alicui est necessarium in eodem indivisiibili esse posse ad oppositum eius quod est, sicut in dicto exemplo de Angelo, & quod non redit prædictio necessitatis & possibiliter oppositi super simpliciter idem & eodem modo consideratum. Secundum hunc igitur intellectum puto rationabiliter posse exponi dicta Lombardi in contrarium allegata, siveque ipsum in similibus intelligit Robertus Lincolniensis de libero arbitrio. Est, inquiens, in Deo eternum posse, ut sine initio non scierit illud quod se: vnde Magister in sententiis, Deus potuit nulla creasse, & ita nulla crearet fr. sciuisse: habet ergo potentiam ut nunquam creasset, & nunquam sciuisset multa quae creavit & fecerit; Ex hoc vtique posse quod est ad virumque oppositorum, scilicet scisse, & non scisse sine initio sequitur rerum contingentia. Hunc etiam intellectum verba ipsius exprimitur evidenter. Primum namque sententiarum dist. trigesima nona sic ait, Sicut non potest augeri vel minui divina essentia, ita nec diuina scientia, & tamen conceditur posse scire quod non se: Ita nec divina scientia quod non est, & posse non scire quod se: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiae quod non est, & posset non esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiae. Posse, inquit, & posset; quæ secundum expositiones præmissas significant potentiam contradicitione liberam, quatenus præredit naturaliter seu causaliter liberum actu suum, sive potentiam nude & absolute Lumbardus. consideratam,

consideratam, quantum scilicet est de ratione potentiarum; quare & infra eadem distinctione, A Si, inquit, dicas Deum non posse scire vel praescire, quod ab aeterno non sciuit vel praescivit, id est, habere potentiam sciendi & praesciendi ab aeterno, & modo aliquid, nec tamen illud praescitum est, vel futurum est, verum est: & dist. quadragesima. Cum de praescientia vel de praedestinatione Dei agitur, possibilis & impossibilis ad potentiam Dei referatur, quæ Philosophus semper eadem fuit & est, quia praedestinatio, praescientia, potentia unum in Deo est. Simili quoque modo videtur loqui Philosophus i. peri hermentas vlt. negans necessitatem in futuris contingentibus, & affirmans quod in eis est possibile esse & non esse, & quod in eis contingit esse & non esse. Hac autem verba significant potentiam quatenus praecedit naturaliter suum actum, ut ex premisis appareat, imo, ut magis videatur, quatenus praecedit temporaliter suum actum, per quam præcognitionem potest etiam rationabiliter innui præcisio naturalis, ut superius dicebatur. Quod autem de prioritate temporali loquatur, exemplum bene ostendit; Multa, inquit, nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quoniam hanc vestem possibile est incidi & non inciditur, sed prius exterri; similiter autem & non incidi possibile est; non enim esset possibile prius exteri, nisi esset possibile non incidi. Videtur etiam non inconsone textui, quod, cum dicit possibile est hoc esse & non esse, Intellegit de potentia absoluta, sicut patuit vice primo nono huius, seu quantum est de ratione potentiae nude & absolute considerat; Vnde & post verba eius ultima recitata immediate concludendo subiungit; Quare in alijs futuris, scilicet ab incisione vel non incisione vestis, quæcumque secundum potentiam dicuntur huiusmodi, manifestum est, quoniam non omnia ex necessitate fiunt, ex necessitate videlicet huic potentiae repugnante. Hanc eandem sententiam innuunt dicta Scoti super i. sentent. dist. 2. 39. & specialiter quadragesima, in ostensione quinta huius præscripta. Alter potest dici, quod Lumbardus non loquitur ibi definitiæ & secundum sententiam propriam, sed potius inquisitiæ & secundum sententiam aliorum. Nam dist. quadragesima, vbi fuerat allegatus, mota questione de praedestinatione, Nunquid Praedestinatus possit damnari, sic ait; In huius questionis solutione mallem alios audire quam docere: Et infra, Conceditur à quibusdam, quod & modo potest C cum Deus non praedestinasse ab aeterno: Ita & de praesciatis & de praescientia dicunt, quod in actionibus vel operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt; ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non concedunt quod possit non esse vel non fuisse. Tertia potest esse responsio, quæ mihi non placet; Ipsum videlicet in ista materia planè negate, sicut videatur Sanctus Thomas super i. sentent. dist. trigesima octaua quæstione quinta, vbi responditionem, quæ videtur illius, reprobat manifeste, sicut quinquagesimo huius plenius re-citatitur.

Decima veritas, quantum ad vitramque eius partem, plane sequitur ex premisis. Nam quantum ad partem affirmatiuam, ex quinta & sexta, quantum vero ad negatiuam ex septima sequitur evidenter. Et si quis obijciat, quod si esset potentia, quæ nullo modo posset exire in actum, illa esset penitus otiosa; quare si sit aliqua potentia, quæ aliquo modo non possit exire in actum, illa saltem illo modo est otiosa; ergo aliqua est potentia aliquo modo otiosa in Deo. Huic autem rationi potest quis instare magis forsitan sophisticè quād demonstratiū, similiter arguendo; In Deo est potentia ad infinitam diuisiōnem continui in partes æquales, ad infinitam creationem quantitatum pedalium finitarum, ad inscribendum vel circumscribendum infinitorum angulorum rectilineorum figuram æquilateram & æquangulam circulo assignato, ad quantumcunque finitum continuum vel discretum potest create creandum, quæ tamen ad aetum educi non potest; Nam contradictionem includeret ita esse. Sed verius potest dici quod potentia qua Deus potest pro nunc nolle positivè quod vult nunc, quia est potentia rationalis, est eadem contrariorum, & ideo nunc est in actu, non tamen nolendi, sed volendi: Vnde & Robertus Lincolniensis de libero arbitrio 8. contra istam possibilitatem arguit isto modo, Si haec possibilis est sine actu & cassa, non est deducibilis in actum. Qui infat 9. respondens, Verum est, inquit, quod possibilis impossibilis ad actum deduci, nulla est possibilis aut cassa est; & tamen possibilis, qua Deus potest non scire, vel potuit non scire quod seit, aliqua est & cassa non est, quia est possibilis rationalis & E eadem oppositorum, & vitrum oppositorum sit, in actuuum educitur, cum ad vitrumque sit vna & eadem. Veruntamen, vt videtur, istud non plane sedat animum opposentis; Intendit enim opponens, quod omnis potentia activa nedum possit in aliquem actum exire, verum in quemlibet actu cuius dicitur esse potentia, & quando seu pro quando dicitur esse potentia. Quare & quod potentia voluntua Dei vel hominis, quæ dicitur potentia nunc & pro nunc ad actu quem non habet nunc, possit pro nunc in illum; ideo propinquius accedendo

A dendo videtur dicendum, quod potentia respectu alicuius actus, quando & quomodo est respectu illius, potest in illum exire, modo autem quo non est illius, nequaquam : potentia autem voluntaria in Deo & in homine non est pro nunc potentia ad actum oppositum illius quem nunc habet, nisi possibiliter precedente, & quantum est de ratione potentiae nude & absolute considerata, seu de potentia absoluta aut non repugnantia, & sic potest, siue, ut acceptius animo dicatur, posset pro nunc in illum, sicut ex sexta veritate & quinta & eorum ostensione apparet ; possibilitate vero sequente & determinata, actuata, seu ordinata per actum quem nunc habet, nequaquam ; immo sic necesse est potentiam illam pro nunc habere hunc actum, contrarioque catere. Adhuc forsitan opponendo queritur, Nunquid potentia humiustodi voluntaria sit ante actum, vel cum actu. Hæc enim diuisio est per opposita, sicut Philosophi & omnes communiter attestantur. Non ante actum, quia in hoc instanti non est nec esse potest ante & post ; nec cum actu, quia actus non est. Hic autem potest, ut superius, B responderi, quod illa potentia est cum actu, cum actu scilicet quem nunc habet : sed si loquatur de actu, respectu cuius dicitur potentia quem non habet, potest dici quod non est ante illum temporaliter nec cum illo, quia actus ille non est, sicut potentia voluntaria hominis respectu A. actus, quem potest cras habere, sed non habebit : quare & illa diuisio memorata intelligenda videtur nequaquam de actibus possibilibus tantum, sed solùm de actibus realiter praesentibus vel futuris : vel potest dici quod est ibi quædam prioritas non actualis, sed habitualis, non temporalis, sed naturalis seu causalis, quia illa potentia posset praecedenter producere illum actum, & talis prioritas & posterioritas irrepugnante est simul simultate temporalis instantis.

Vndeclima veritas sequitur ex quinta, sexta atque octava. Si namque Deus aut creatura vult aut fecit aliquid nunc, & nunc & pro nunc potest illud non velle, nec scire, & hoc non potest per mutationem inter terminos oppositos, de tali scilicet in non tale, quia non per mutationem in volente aut scientie, nec in voluto aut scito, nec in aliquo tertio ; non per mutationem in volente aut scientie, sicut de Deo omnes concedunt, quod & quintum & vice-simum tertium primi docent. Rursum nec hoc est possibile fieri in Creatore, neque in creatura, per mutationem in ipso vel in ipsa præterita vel futura, sicut nullus ignorat, neque in praesenti instanti : illa enim necessariò esset inter terminos oppositos, de tali scilicet in non tale, seu de non tali in tale, sicut est necessariò omnis mutatio successiva vel subita. Nulla autem talis mutatio potest fieri in hoc praesenti instanti ; nam contradictionem evidenter includit, quod de volente A. in B. praesenti instanti, fiat in B. non volens A. in B. ; includit enim quod idem in eodem B. praesenti instanti velit idem A. & non velit. Nec hoc est possibile, fieri permutationem in voluto vel in scito, quia non in voluto aut scito futuro, quod pro nunc potest non esse futurum, de quo maximè videtur : nam contradictionem formaliter implicat, quod aliquid mutetur de non futuro in futurum, vel de futuro in non D futurum, nisi per positionem eius in esse, sicut decimum octauum huius ostendit. Nec hoc potest fieri per mutationem in voluio aut scito praesenti, hoc enim contradictionem includit, sicut superius in simili est ostensum ; nec in voluto aut scito præterito, sicut nullus ignorat, quod & potest ostendi, sicut ostendebatur superioris de futuro : Nec etiam hoc est possibile fieri per mutationem in aliquo tertio, sicut quilibet animus concipit, cum illud impertinens videatur. Item iste homo, qui in A. praesenti instanti est Londini albus & sedens, potest hac possibiliitate in A. non esse Londini albus, nec sedens, immo & in A. esse Romæ niger & stans, sicut ostensio quintæ monstrat, & non per mutationem aliquam, sicut nullus ignorat. Itam sententiam planè testatur Iohannes Scotus, sicut in ostensione quintæ veritatis apparet : Quam & tener concorditer Henricus de Gandaio 5. de quolibet. quæsthione quarta, opponens & respondens hoc

E modo ; Quod Deus vult, non potest non velle, quia altera sua voluntas esset mutabilis. Dicendum quod illa propositio, scilicet quod Deus vult non potest non velle, potest esse de re, & de dicto, diuisa vel composita ; si sit de dicto & composita, sic est vera ; si de re & diuisa, sic est sensus, quod Deus vult, &c. id est, Deus non habet potestatem de non volendo quod vult, quia de virtute locutionis duplificem potest habere causam veritatis ; quarum una est, Deus non habet potestatem qua alia nolit quod modo vult, quod verum est, quia talis potestas ponetur in Deo possibiliter in succedendo, circa Dei voluntatem, actum nolendi post actum voledi : sic enim esset mutabilis, ut procedit obiectio. Sed secundum istum sensum ista est falsa in sensu diuiso, Sedentem non sedere non est possibile, quia homo sedens nunc, postea potest actu non sedere : alia autem causa veritatis est. Deus non habet in se potentiam qua posset ipsi inesse noluntas eius

quod vult, quod falsum est, quia potestas in voluntate Dei circa esse actuale creatura-
rum, ut dictum est, nulla est necessitate determinata, imò quantum est de se, est ad
utrumlibet de volendo illud, & non volendo, nihil connotando de possibilite vel non
possibilitate succedendi, circa voluntatem Dei, actum nolendi post actum volendi, sed præ-
cisam dicit possibilitem ad utrumque, quantum est de natura diuinæ voluntatis ; & in
isto sensu, illa similiter est falsa in sensu diuino, Non sedentem non est possibile non fe-
dere ; nec ponit talis potentia aliquam mutabiliterem. Sicut enim ad actualem mutatio-
nem duo requiruntur, scilicet potentia simpliciter ad contrarium eius quod nunc inest, &
actualis successio viiis eorum post alterum ; sic ad mutabilitatem duo requiruntur, scilicet
potentia dicta, & potentia ad actualem successionem, ut scilicet ea potentia, qua aliquid
est ad utrumlibet, sit potentia ad successionem viiis post alterum, quod circa voluntatem
Dei nullo modo potest contingere, quare neque mutabilitas, licet in aliquo sensu pos-
sit non velle quod vult, & ideo illud nullo modo de necessitate velet. Vnde de eo quod B
semper voluit ab eterno & vult, & voler, simul ab eterno habuit, & haber, & ha-
bebit potestatē de non volendo, & potuit ab eterno non voluisse vel noluisse ab
eterno, & potest nunc non velle, & poterit in eternum non velle, vel non velle in
eternum, & hoc absque omni sui mutabilitate.

Pro duodecima veritate sciendum quod potentia actuabilis dici potest non illa penitus ab-
soluta, & non repugnans supradicta, sed illa, quæ ad communem modum intelligendi &
loquendi dicitur posse exire in actum, quâ dicitur de sedente, quod potest stare, de existente
Londini, quod potest esse Romæ, & similia. Hæc autem duodecima taliter intellecta ex tri-
cesimo secundo huius cognoscitur euidenter.

Tertia decima veritas ex prius ostensis isto capitulo consequitur manifestè. Ostensum est
enim superius, quod omnis actio Dei intrinsecā mensuratur aeternitate, in qua nihil prius C
aut posterius, nec aliqua mutabilitas est omnino, & quod omnis actio eius intrinsecā
est immutabilis intrinsecè omnivaque, & quod nulla eius actio aliter & aliter intrinsecè,
puta liberè & non liberè secundum prius & posterius sese habet ; quare nec aliqua
eius volutio prius, puta ante præsentiam seu præteritionem rei est magis libera quam
post, facta scilicet re præsente in præteritum delapsa, nec minus libera post quam
ante, nec minus libera ante, & magis post propter candem rationem, quod & nullus
ignorat ; quare semper æqualiter libera, immutabiliter, intrinsecè perseverat. Item
licet in volutio diuina sit necessitas sequens, est tamen in ea contingentia, & libe-
tas contradictionis à necessitate præcedente, sicut quartu huius & quinto erat ostendu-
sum, quæ semper manet æqualis te voluta, primò futuræ, deinde præsenti, & tandem
præterita : nam cognitio incompleta seu simplex rei in Deo & eius potentia volutio,
& omnia causaliter prævia acti voluntatis aeternaliter permanent æquæ potentia, æquæ
causantia, æquæ agentia illum actum. Hoc etiam rationes tricesimi huius ostendunt ; aliás D
etenim Deus aeternus intrinsecè mutaretur, imò & insanibiliter vulneraretur, incurabili-
liter mortaretur, ac irresuscitabiliter mactaretur, sicut rationes & autoritates eiusdem
tricesimi manifesta. Quare & bene dicit Philosophus, quod voluntas diuina seu Deus
volens est lex immobilis cuncta mouens, & nobis æquè declinans, æquè igitur libera
semper manet : Quare & subiungit, Nullam recipiens corruptionem, directionem,
aut transpositionem, sicut idem tricesimum plenus allegauit ; Cui & concordat Auci-
cenna ibi similiter allegatus. Porro quis libertatis diuinæ furetur aut rapiat vel minimam
portionem ? Quis insuper præsumet efficere nouiter Deum suum non summè, sed remis-
sè liberum ; non summè, sed remisè perfectum ; non summè, sed remisè poten-
tem, quare non omnipotentem ? Quis, inquam, sic præsumet omnem rationem infatuare,
omnem fidem falsare, & omnia symbola irritare ? Aliás etiam res posterior volu-
tua diuinam minueret libertatem, & ipsam nouellæ subiiceret servituti ; quare & illa E
libertas posset totaliter adimi & auferri, quæ omnia nulli est dubium esse falsa, sicut
ex eodem tricesimo plenus potest sciri. Item libertas diuina non est magis ancilla vel
serua, quam libertas humana, sed ipsa est æqualis respectu futuri, præsentis, atque
præteriti.

Quarta decima veritas, decima tertia foro simillima, per ipsam & ostensionem ipsius
cognosci poterit manifestè. Sicut enim in voluntate seu volutio humana est æqualis
necessitas respectu volui futuri, præsentis, vel præteriti, sic & in diuina, quoniam nul-
lo modo augetur extrinsecè ab extra, ex præsencia scilicet seu præteritione rei, nec
ab intra, cum Deus aeternus sit immutabilis intrinsecè omnivaque. Denique non est
ibi

- A ibi necessitas nili sequens ex firmitate & stabilitate actus voluntatis diuinæ, sicut ex quinquefimo huius patet; sed actus ille semper intrinsecè permanet æqualiter stabilis, & quæ firmus, sicut potentia voluntaria, & cætera intrinseca ipsi Deo. Hæc etiam per huius trigesimam ostenditur manifestè. Portò eaulam erroris contrarij puto esse ignorantiam æternitatis, & imaginationem, qua fortan aliqui homines temporales imaginantur & æstiment evolutionem & cognitionem Dei intrinsecam secundum volumina temporum, & rerum temporalium intrinsecè variati, sicut actiones & res alias temporales. Oportet enim res esse quandoque futuras, quandoque præteritas intrinsecè apud Deum, quare & quod alias & alias sint aliter & aliter apud eum, quod tamen æternitatis individualissima, immutabilissima, stabilitatemque instanti repugnat, sicut patet ex isto, & quinquagesimo primo huius. Igitur iuxta præmissa de æternitate istis capitulois, vt de instanti temporis notiori ad instanti æternitatis ignorius ascendamus, videut imaginandum verisimiliter isto modo, quasi Deus in instanti creationis mundi in quo supponamus nos esse, quod nulla successio præcedebat, nec aliqua sequeretur existens in centro linea circularis, ab oriente per meridiem & occidentem ad orientem reflexæ per suam efficacissimam voluntatem exuentem quodammodo per singulas semidiametros ad singula puncta circumferentiae, omnia secundum veritatem præsentia, præterita, & futura secundum prius & posterius in tempore nunc simul crearet secundum prius & posterius in linea correspondenter priori & posteriori in tempore, initium lineæ in oriente ponendo; Sicut igitur, si sic esset, res istæ crearet secundum prius & posterius in linea haberent similem ordinem inter se & apud Deum nequaquam, sed omnes ad eum, ac ipse ad omnes & qualiter se haberent: Sic & modo resistit temporales secundum prius & posterius in tempore similem ordinem sortiuntur ad inuicem comparatae; apud Deum vero in simplicissimo, & vnicisimo instanti æternitatis nequaquam, sed ibi omnia temporaliter præterita, præsentia, & futura;
- C ra, nedum præsentia, verum & quæ præsentia semper manent; Nihil ibi oritur, nihil moritur, nihil ibi futurum, nihil præteritum, sed instantissimè tantum præsens, sicut istud capitulum & proximum manifestant. Vnde & Hermes de Mondo & Cælo 2°. sic aut. Sicut ad centrum circulus, sic ad æternitatem constitutus mundus temporatus. Quare & si esset realiter, sicut imaginatio ista supponit, sicut voluntas diuina esset contingens & libera, ino & quæ contingens & & quæ libera libertate contradictionis & à necessitate præcedente, & necessaria, ac & quæ necessaria necessitate respectu voluti cuiuscunque prioris vel posterioris finaliter ad inuicem, sed apud Deum nequaquam: sic est & modo respectu voluti cuiuscunque prioris vel posterioris temporaliter ad inuicem; apud Deum autem in instanti æternitatis præsens & & quæ præsens. Quomodo autem res omnes dicantur præsentes æternaliter apud Deum, & esse in eo, viueretque in eo, licet decimorum quartum huius exponat, adhuc propter tardiusculos fortisan planius exponentum: Hoc siquidem repeto dici causaliter secundum illam tropi figuram vigesimo sexto secundi expeditam, quâ effectus denominatur quandoque nomine cause sua, secundum quam & Philoloponus 4. Phyl. 23. dicit, quod ali quid dicitur esse in aliquo, sicut causatum in causa, puta quæ subditorum in Rege, & omnino motum in primo motu, quod & secundum eum ibidem est verum de causulis cause formalis similiter & finalis; & quia secundum cundem 12. Metaphys. & Auert. ibi comment. 6. Deus te habet in hoc triplici genere causa ad res omnes, possunt res omnes duci esse in Deo tanquam in causa efficiente, quia omnia facit & creat, tanquam in causa formalis, quia omnia format & in esse conseruat; & tanquam in causa finali, quia omnia disponit, perficit & consummat. Quapropter & Hermes de verbo æterni 38. Omnia, inquit, ab ipso, & in ipso, & per ipsum: quod &, ut puto, sensit Apostolus ad Rom. 11. quando dixit, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Vnde & Heser 13. Domine in ditione tua cuncta sunt polita. Dicuntur igitur res omnes esse præsentes æternaliter apud Deum, quia causa rerum,
- E scilicet cognitio & voluntas Dei sunt præsentes æternaliter apud eum. Secundum hanc etiam figuram dicit Apostolus ad Hebr. 7. quod Leui erat in lumbis partis sui, scilicet Abraham, quando obuiavit ei Melchisedech, qui tamen ipsum generatione tertia sequebatur. Istam autem sententiam videatur sentire Moses, imo Dominus per Mosem, Deut. 32. cum dicit; Nonne haec condita sunt apud me, & signata in thesauris meis? Dicique Prophetæ, imo Dominus per Prophetam, Pulchritudo agri mecum est, Psalmo 49. Super quod Augustinus, Pulchritudo agri, vberitas omnium dignitatem in terra mecum est. Quomodo cum illo? cum illo erant omnia futura, & cum illo sunt omnia futura, & non ei detrahuntur omnia præterita, cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabilis sapientie Dei in verbo constituta. Melius autem secundum istam figuram dicuntur res non fuisse, nec fore, sed esse præsentes causaliter secundum evolutionem & cognitionem diuinam æternaliter apud Deum, quia istis causis

nihil penitus accedit, vel recedit quasi futurum vel præteritum, accedentibus vel receden- A
tibus ipsis rebus causatis, sed omnino similiter & nullo modo aliter iotrinsecè cognoscit Deus & vult rem primò futuram, deinde præsentem, & tandem præteritam; quare & res omnes nedum præsentes, sed æquè præsentes apud Deum aeternaliter dici possunt.

Apostolus.
Glossa.

Ecclesiasticus.

Augustinus.

Johannes.

Augustinus.

Ammonius.

Dij vero

Ecclesiast.

Vnde Apostolus ad Romanos quarto, Vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, id est, omnino similiter, nec dissimiliter intrinsecè quoismodo. Glossa; sic ea, quæ futura sunt, iam apud Deum sunt, Apud Deum iam quippe factum est, quod eius dispositione, vel prædestinatione futurum est; Vnde alibi, Qui fecit quæ futura sunt. Quare & Ecclesiasticus vigesimo tertio, Deo, inquit, antequam ercentur, omnia sunt agnita, sic & post perfectum respicit omnia: quod secundum expositionem præmissam intelligens Augustinus 15. de Trinitate 13. dicit, quod Deus non aliter scivit creatuæ quam creanda: Non enim eius sapientia aliquid accedit ex eis, sed illis existentibus ille manit ut erat. Ita enim scriptum est in Ecclesiastico, Antequam crearentur, omnia nota sunt ei, sic & postquam consummata sunt, sic, inquit, non aliter: Qui & s. tuper Genesim ad literam 18. loquens de factis à Deo, sic ait, Antequam fierent, & erant; & erant, & non erant; Erant in Dei scientia, non erant in sua natura. Ipsa autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quam illo modo, quo ea nquerat ut faceret, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio. Similiteriam ratione æstimo rectè dici, præterita, præsenzia, & futura sunt, seu esse vitam in Deo, quia quatenus sunt ibi, nullo modo penitus moriuntur; Nullus enim modus intrinsecus cognitionis aut evolutionis diuinæ moritur mortinè potest; Quare & secundum Apostolum, Solus Deus habet immortaliatem, id est, immutabilitatem intrinsecus omninoque, sicut trigesimum huius plenius exponebat. Vnde Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat, seu est, secundum translationem, quam Augustinus exponit: Super quod homilia 1. sicut, Quid est hoc, Facta est terra, sed ipsa non est vita? est autem in ipsa sapientia spiritualiter ratio quedam qua terra facta est, hæc vita est: quo ostendo per exemplum de fabro & arca, concludendo subiungit; Sic ergo, quia sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, secundum artem continent omnia antequam fabricet, omnia hic quæ sunt per ipsam artem non continuo vita sunt, quia non in sua natura, sed quicquid factum est, vita est in illo. Qui & s. super Gen. ad lit. 15. Hæc, inquit, omnia postquam fuerint, erant in notitia facientis, & viisque ibi meliora vbi veriora, vbi æterna & incommutabilia. Potrò, si nouerat ea priusquam faceret ea, profectò priusquam fuerint, apud illum erat eo modo nota, quo sempiterne atq; incommutabilitatem viuent & vita sunt, facta autem eo modo quo unaquaque creatura in suo genere est:

¶ Confess. 6. Tu Domine semper viuis, & nihil moritur in te; Apud te rerum omnium instabilium stant causa, & rerum omnium mutabilium immutabiles manent origines, & omnium irrationalium & temporalium sempiterne viuent rationes. Hanc autem sententiam Parmenides, Plato, Aristoteles, & Ammonius contestantur. Scribit enim Ammonius super 1. peri D hermenias vlt. isto modo, ut Timus nos docuit, & ut Aristoteles Theologizans pronuntiat, & ante hos Parmenides tam apud Platonem quam in propriis carminibus, nihil est apud Deos neque præteritum, neque futurum, quoniam virumque horum est non ens; hoc quidem non amplius, hoc autem nondum; & hoc quidem transmutatum, hoc autem natum transmutari;

¶ Dij autem verè existunt, & transmutationem, neque secundum intellectum sustinere est possibile; præcedere quidem necesse penitus quod impermutabile est, illud quod qualitercumque transmutatur, & ut maneat quod transmutatur; Quare in Dij habentibus rationem principij ad entia præteritum & futurum considerari impossibile est, sed omnia apud ipsum sunt in uno nunc eterno fixo, temporalibus mensuris simul cum substantia ipsius totius emergentibus & mensurantibus illa sola, quæ secundum tempus habent aut substantiam, aut operationem. Er infra, Non viaque sustinebimus quod dicatur simul cum fluxu rerum Deorum cognitionem decurtere, neque esse aliquid apud ipsum aut præteritum aut futurum, neque dici de ipsis, E Erat, vel erit, ut in Timæo aslumpsum; cum sint significativa cuiusdam transmutationis; Solum autem ipsum est, & hoc non ipsum quod connumeratur cum ipso erat, & cum erit, & condiditur cum ipsis; sed quod intelligitur ante omnem temporalem insinuationem, & quod significat ipsum inerabilitatem & indecidentiam; quod quidem & magnus Parmenides cum intellectuali in esse denuntiat; Non enim erat, neque erit, est autem solum. Hanc autem imaginationem præmissam, quasi Deus simul crearet omnia in instanti, & quasi omnia futura & præterita essent instantiæ præsenta apud ipsum, & quod eius volutio atque cognitione similem & æqualem necessitatem nunc habent, sicut tunc haberent, ostensa nunc proximo confirmare videntur; quam & licet obscurè videtur Ecclesiasticum protulisse; qui quadragesimo secundo sic ait, Cognovit Dominus omnem scientiam, & inspexit in lignum

xvi,

A *et* qui, annuntians quæ præterierunt, & quæ superuentura sunt, revelans vestigia sæculorum. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abscondit se ab eo ullus sermo; Magnalia sapientie suæ decorauit, quæ est ante sæculum & usque in sæculum; neque adiectum est, neque minuerit, & non eger alicuius consilio. Quam desiderabilia sunt omnia opera eius, & tanquam scintilla quæ est considerare; omnia hec viuunt & manent in sæculum, & in omni necessitate omnia obaudient ei. Quam & Augustinus 4. de Trinitat. I. clarius exponendo, sic ait; Vnum est Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, quod est incomparabilis veritas; Ibi principaliter atque incommutabiliter sunt omnia sicut non solum quæ nunc sunt in hac vniuersa creatura, verum & quæ fuerunt, & quæ futura sunt: ibi autem nec fuerunt, nec futura sunt, sed tantummodo sunt, & omnia vita sunt, & omnia vnum sunt, & quod magis mirum est, & una est vita: Sic enim omnia per ipsum facta sunt, ut quicquid factum

B est in his, in illo vita sit, & facta non sit. Qui &c. ad Simplicianum decimo septimo agens de pœnitentia & præscientia Dei ait, Cùm aliquis liuidiore consideratione ista pertractans quæsicerit quemadmodum vel ipsa præscientia Deo congruat, & inuenierit etiam verbi huius notionem illius ineffabili diuinitate longè latè superiori, non mirabitur utrumque de illo propter homines dici posuisse, de quo utrumque propter ipsum incongrue dicceretur. Quid enim est præscientia, nisi scientia futurorum? quid autem futurum est Deo, qui omnia tempora supergreditur? Si enim scientia Dei res ipsas habet, non sunt ei futura sed præsentes, ac per hoc iam non præscientia, sed tantum scientia dici potest: Si autem, sicut in ordine temporalium creaturarum, ita & apud eum nondum sunt quæ futura sunt, sed ea prævenit faciendo; ergo ea sentit, vno quidem modo secundum futurorum præscientiam, altero vero secundum præsentium scientiam; Aliiquid ergo temporaliter accedit scientia Dei, quod absurdissimum atque fallissimum est: Reditur igitur ad id, ut fiat iam

C prætentibus scientia, quæ iisdem rebus futuris erat præscientia, & cum ea quæ præscientia erat prius, postea scientia fuit in Deo, admittat mutabilitatem & temporalis sit, cum Dei, qui verè summeque est, nec vila ex parte sit mutabilis, nec villo motu notio temporalis. Et sequitur decimo octavo, Sitra est in Deo, vt possit propriè dici, Intelligit & intellexit, sentit & sensi, admittit tempus, & surrepit nihilominus illa mutabilitas, quæ longe à Dei substantia remouenda est; & tamen & scit Deus, & præfici Deus ineffabili modo sicut enim & pœnitit ineffabili modo. Et sequitur 19. Cùm dempfero de humana scientia mutabilitatem, & quicquid imperfectum est, & reliquo solam vivacitatem certæ atque inconclusæ veritatis vna atque externa contemplatione cuncta lustrantis; Imò non reliquero (Non enim habet humana scientia) sed pro viribus cogitare, insinuatur mihi vtcunque scientia Dei. Quam & confirmat Anselmus de Concord. 7. Scendum est, inquiens, quia sicut præscientia non in Deo dicitur propriè, Ita nec prædestinatio, quia illi nec ante nec post aliiquid est, sed

D omnia sunt illi simul præsentia. Qui & de catu diaboli 21. dicit, quod defector Angelus non potuit scientia certæ rationis præscire se casurum, quia potuit non fuisse casurus; & obiecto per discipulum de præscientia Dei & rebus liberi arbitrij, Breuiter, inquit, respondeo, Præscientia Dei non propriè dicitur præscientia: Cuienim semper sunt omnia præsentia, non habet futurorum præscientiam, sed præsentium scientiam; ergo cùm alia sit ratio de præscientia futuræ, quam de præsentis rei scientia, non est necesse diuinam præscientiam, & illam de qua quærimus candem habere consequentiam. Quam & Boetius 5. de Boetiu.

Consolatione Philosophiae profi vltim. clarissimè || exprimendo, Scientia, inquit, eius omnem temporis supergressa motionem in sua manet simplicitate præscientie, infinitaque præteriit ac futuri spacia complectens, omnia quasi iam gerantur in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præsentiam pensare velis, qua cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam nunquam deficiens instantie rectius estimabis: Qui ex isto inferat consequenter in Deo necessitatem sequentem, sicut præfens capitulum & quinquagellum huius plenius recitauit. Quem & Iohannes Scotus sequendo, super 1. sent. dist 40^a. Sic querit, arguit, & responderet; Quarto virum prædestinatus posset damnari, Quod non; Omne præteritum est simpliciter necessarium; sed prædestinatio huius prædestinati transit in præteritum, quia Deus prædestinavit illum ab eterno. Et infra, Ad 1um argumentum dico, quod argumentum procedit ex falsa imaginatione, cuius imaginatio in intellectus iuvat ad intelligentiæ veritatè propositione questionis. Si enim per impossibile intelligeremus Deum adhuc non determinasse voluntatem suam ad alteram partem, sed quod deliberaret virum vellet istū prædestinare vel non, bene posset intellectus noster capere quod contingenter ipsum prædestinareret vel non prædestinareret, sicut apparet in actu voluntatis nostræ; sed quia semper recurrimus ad actum voluntatis diuinæ quasi præteritum, ideo quasi comparamus libertatem in volun-

ta

E tate

Scotus.

Augustinus.

tate illa ad actum, quasi iam sit positus à voluntate; sed illa imaginatio falsa est: Illud enim A nunc æternitatis, in quo est iste actus, semper præsens est, & ita intelligendum est de voluntate diuina sue evolutione eius ut est eius obiectum, sicut si per impossibile nunc inciperet Deus habere velle in isto nunc, & ita liberè potest Deus in nunc æternitatis velle quod vult, sicut si ad nihil esset voluntas sua determinata; Tunc dico ad formam argumenti, quod prædestinationis huius non transiit in præteritum: Licet enim ipsa coexistenterit præteritis quæ transferunt, non tamen ipsa præteriti, sed alia præterierunt, qua coexistenterunt sibi. Vnde sicut dictum fuit dist. 9^a. Verba diuersorum temporum dicta de Deo, prout verissimè competitur sibi, non significant partes temporis mensurantis illum actum, sed consignant nunc æternitatis, quasi mensurans istum actum in quantum coexistens illis pluribus partibus temporis, & ideo idem est Deum prædestinare, prædestinare, & prædestinatur esse, & ita contingens unum sicut aliud, quia nihil est ibi nisi nunc æternitatis mensurans illum actum, quod nec est præsens, nec præteritum, nec futurum, sed coexistens omnibus istis. Quem etiam Sanctus Thomas super 1. sent. dist. 38^a. questione 5^a. planissime sequitur & allegat, Deus, inquietus, ab æterno ipsum esse rei intuebatur; quod qualiter sit evidenter docet Boetius in libro de Consolatione. Omnis enim cognitionis est secundum modum cognoscendi ut dictum est; Cùm igitur Deus sit ab æterno, oportet quod cognitionis eius æternitatis habeat modum, qui est totum esse simul sine successione; Vnde sicut quamvis tempus sit successivum, tamen æternitas est præsens omnibus temporibus, una & eadem indiuisibilis ut nunc stans, ita cognitionis sua intuetur omnia temporalia, quamvis sint succedentia, ut præsencia sibi, nec aliquid eorum est futurum respectu ipsius, sed unum respectu alterius. Et infra super dist. 40^a. Illud quod mensuratur æternitate, est simul cum omni tempore, ita tamen quod nullo illorum mensuratur; & ideo actus diuina præsentialiter non potest poniri esse nunc, ut quasi mensuratus per præsens tempus, ut ordinem præsentis temporis ad futurum ad suum scitum habeat, sed ad omne C tempus & omne scitum habeat ordinem præsentis ad præsens, ut cùm dicitur, Deus præscit hoc, non intelligitur quod hoc sit futurum respectu diuinæ scientiæ, sed respectu huius temporis in quo refertur; & ideo oportet huiusmodi verba & participia, dicta de Deo, à determinatione temporis absoluere, ut consignent nunc æternitatis & non temporis; alias ineuitabiliter sequeretur error. Quod primi contra Gentiles 66. declarat per exemplum cordans imaginationi præmissa, Cuilibet, inquietus, tempori vel instanti temporis præsentialiter adest æternitas, cuius exemplum vt cunque in circulo est videre. Punctum enim in circumferentia signatum, et si indiuisibile sit, non tamen cuilibet puncto alij secundum situm coexistit simul; Ordo enim sius continuitatem circumferentia facit; Centrum vero, quod est extra circumferentiam, ad quodlibet punctum in circumferentia signatum directè oppositionem habet: Quicquid igitur in quacunque parte temporis est, coexistit æterno quasi præsens eidem, et si respectu alterius partis temporis sit præteritum vel futurum, æterno autem non potest aliquid præsentialiter coexistere nisi toti, quia successionis durationem non habet; quicquid igitur per totum discursum temporis agitur, diuinus intellectus in tota sua æternitate invenitur quasi præsens. Qui & infra 67. ita scribit, Cùm dicimus Deus scit, aut sciuit hoc futurum, medium quoddam actuari inter diuinam scientiam & rem scitam, scilicet tempus, in quo est locutio, respectu cuius id quod à Deo scitum dicitur, est futurum, non respectu diuinæ scientiæ est futurum, quæ in momento æternitatis existens ad omnia præsentialiter se habet, respectu cuius si tempus locutionis de medio subtrahatur, non est dicere, hoc esse cognitionem quasi non existens, ut locum habeat quæstio qua quæritur, An possit non esse, sed sic cognitionem diceretur à Deo ut iam in sua essentia visum, quo posito, non remanet prædicta questioni locus, quia quod iam est, non potest, quantum ad illud instans, non esse: Deceptione igitur accedit ex hoc, quod tempus, in quo loquimur, coexistit æternitati, vel etiam tempus præteritum, quod designatur, cùm dicitur, Deus sciuit; Vnde habito temporis præteriti vel præsentialiter ad futurum æternitati attribuitur, quod omnino ei non competit, & ex hoc accedit secundum accidens falli. Quem insuper Robertus Lincolnensis secutus, de libero arbitrio 3. ita scribit, Dum sedeo, necesse est me sedere, & postquam sedi, necesse est me sedisse; sed quam comparationem habent hæc dicta, me sedere, & me sedisse ad meam sessionem dum sedeo & postquam sedi, tandem comparationem habet scientia Dei ad meam sessionem futuram, antequam sedeam: Ipse enim scit futura tanquam præsentia, nec aliter scit ea cùm sint futura, & cùm sint præsentia vel præterita; ergo omnes simili modo, quo necesse est Deum scire res cùm sint, vel præteritæ sunt, necesse est eum scire easdem antequam sint; sed cùm res sunt, vel præteritæ sunt, habet eius scientia necessitatem consequentem; ergo & eandem habet antequam res eueniant. Et infra 5. Deus

Thomas.

C

scit

Thomas.

D

E

Lincolnensis.

Lincolnien-

scit

A scit omnia vno indivisiibili simplici conspectu & teraliter, semper, similiter, immuta- *Lincolnensis*
biliter. Patet enim ex iam dictis, quod quam comparationem habent hæc dicta, me sedere
& me sedisse ad meam sessionem dum sedeo & postquam sedi, eandem comparationem
habet scientia Dei ad meam sessionem cras futuram antequam sedeam : ipse enim scit fu-
tura tanquam prætentia, nec aliter scit ea cum sunt futura, & cum sunt prætentia vel præ-
terita ; ergo omni modo, quo necesse est Deum scire res cum sunt, vel cum præ-
terita sunt, necesse est eum scire easdem antequam sint ; sed cum res sunt, vel præterita
sunt, habet eius scientia necessitatem consequentem ; ergo & eandem necessitatem habet
antequam res euentant. Hanc etiam prætentiam semper instantiam æternitatis præ-
dictam in Deo, omnimodatim stabilitatem ac immutabilitatem in eo, secundum quemlibet
modum suum intrinsecum, ipsem Deum innuit & testatur, Ego, inquiens, sum qui sum,
sic dices filii Israel, Qui est, misit me ad vos, Exod. 3. qui & Iohannes 8. Antequam, inquit,

B Abraham fieret, ego sum : & concordanter Propheta, Priusquam montes fierent, aut for-
maretur terra & orbis, à seculo & usque in seculum tu es Deus, Psalmo 89. & infra 92.
A seculo tu es ; & inferius 101. Sicut opertiorum mutabis eos & mutabuntur, tu autem
idem ipse es, & anni tui non deficient. Et Apostolus 1. ad Timotheum 6. Solus habet
immortalitatem. Huiusmodi siquidem Autoritatum huiusmodi intellectum || euidenter te-
stantur expositiones authenticæ, primo & quinto primi præmissæ, quibus & paucas alias
hic adiungam. Beatus igitur Augustinus super illud Psalmi 89. præmissum, sic ait ; Optime
autem non ait, A seculo tu fuisti, aut usque in seculum tu eris, sed præsentis significationis
verbum posuit, insinuans Dei substantiam omni modo incommutabilem, vbi non est fuit,
nec erit, sed tantum est ; unde dictum est, Ego sum qui sum, &, Qui est, misit me ad vos ;
&, Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ecce que
æternitas facta est nobis refugium, ut in ea manfuri, ad eam de hac temporis mutabilitate

C fugiamus ; Qui & super illud Psalmi 101. adductum, Speremus, inquit, venturos nos ad hos
annos stantes in quibus non circuitu Solis peraguntur dies, sed manet quod est sicuti est, quia
hoc solum verè est. Et supra eodem super illud, In generatione & generationem, seu, sicut
habet Augustinus, in generatione generationum anni tui, Non aliud, inquit, anni Dei, & ali-
ud ipse ; sed annus Dei æternitas Dei est, æternitas Dei ipsa eius substantia est, quæ nihil habet
mutabile, vbi nihil est præteritum quasi iam non sit, nihil est futurum quasi nondum sit : non
est ibi nisi est, non est ibi fuit, & erit ; quia & quod fuit iam non est, & quod erit nondum est,
sed quicquid ibi est non nisi est. Merito sic misit Deus famulum suum Mosen, qui sciuit
nomen mittentis se, & ille indicans se immortalem mortali, æternum temporali, Ego, inquit,
sum qui sum. Qui & s. super Genesim ad literam 16. Illa æterna incommutabilisque natura,
qua Deus est, habet in se sit, sicut Mosi dictum est, Ego sum qui sum, longè auter quam
sunt ista qua facta sunt ; quando illud verè ac primitus est, quod eodem modo semper est,

D nec solum non commutatur, sed commutari omnino non potest. Cui & concordanter Gre- *Gregorius*
gorius 18. Moral 31. super illud Job 28. Nec commemorabuntur in comparatione eius,
Propheta, inquit, eius incommutabilitatem essentia contemplatus, ait, Omnia sicut vesti-
mentum vetera sunt, & sicut opertiorum mutabiles eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es,
& anni tui non deficient : Hinc ad Mosem dicitur, Ego sum qui sum, & dices filii Israel,
Qui est misit me ad vos, solus quippe veraciter est, qui solus incommutabiliter permaneat.
Nam omne quod modò sic est, modò aliter est, iuxta non esse est : permanere enim in statu
suo non potest, atque aliquo modo ad non esse iter, dum ab eo quod fuerat semper ad aliud
per momenta temporum ducitur.

E Quinta decima patenter cognoscitur per quintam & sextam & ostensiones eorum, quæ &
per decimam tertiam concluditur manifestè. Si namque secundum decimam tertiam volun-
tas diuina sit æquæ libera & contingens intrinsecè respectu præsentium & præteriorum, sicut
respectu futurorum, & futura posset & potest possibilitate de qua decima quinta loquitur,
nunc & semper in futurum non velle & nunquam in præterito voluisse : alias enim per deci-
mum primi omnia futura necessariè simpliciter euenirent, quod duodecimum huius damnat ;
posset & potest similiter prætentia & præterita vniuersa. Hæc etiam per decimam quartam
demonstratur ; si namque, vt decima quarta asserit, voluntas diuina sit æquæ necessaria res-
pectu futurorum, sicut respectu præsentium & præteriorum, & futura posset & potest (possi-
bilitate huius decima quintæ) nunc & semper in futurum non velle, & nunquam in præterito
voluisse ; posset & potest similiter prætentia & præterita vniuersa. Hanc etiam attestatur di-
ctum Gandavensis ostensione yndicatrix veritatis, superius recitatum.

Sexta decima infertur ex septima manifestè, quam & decima tertia ac decima quarta &
ostensiones

ostensiones earum ostendunt, hoc adiuncto, quod Deus non potest tali potentia non velle A præsentia, neque non voluisse præterita; quia necessitate est necessitate opposita, id est, sequente Deum velle prætentia, & præterita voluisse, sicut ex isto capitulo & quinquagimo huius pater.

Septima decima quantum ad vitramque partem affirmatiuam & negatiuam correspondenter cognoscitur per decimam quintam & decimam sextam loco à simili adiuuante.

Decima octava, quantum ad duas partes primas ex 15. & 16. quantum ad duas residuas ex duabus partibus decimæ septimiæ correspondentiæ inferiur, cùm nihil faciat vel non faciat, nūl quod vult aut non vult, testanibus nono & decimo primi libri. Per hanc autem, ut spero, possum solu obiecta de possibiliitate Dei non faciendi quæ faciet, facit, aut fecit, alterque & alia faciendi: Per hanc etiam potest vitari error Abelardi, & articulus Parisiensis damnatus, pro quorum intelligentia pleniori parùm altius ordiendum. Porro Patrum scripturas diligenter intendo, evidenter appetere, quod triplex fuit necessitas erronee posita circa Deum, B & circa actiones Dei ad extra, quæ omnes ad necessitatem naturæ patiter reducuntur. Qui-dam namque dixerunt quod quicquid Deus agit ad extra, agit ex necessitate suæ essentia, sicut agentia irrationalia, ut lux splendorē & ignis calorem. Alij posuerunt quod quicquid Deus agit ad extra, agit ex necessitate suæ scientiæ, eò quod per suam scientiam comprehen-dit ordinem meliorem possibilem in rebus, cui necessariò se conformat secundum suam scientiam operando. Tertij crediderunt, quod quicquid Deus agit ad extra, agit ex necessitate suæ voluntatis, || quia per suam scientiam comprehendit ordinem meliorem possibilem in entibus uniuersis, & voluntas perfectissima & optima simili scientiæ necessariò se conformat secundum eius dictamen interius, exterius operando. Hos autem tres errores de ista necessitate recitat Henricus de Gandaio 5. de quodlib. questione quarta, quos & Aucenna imponit.

Similes quoque errores imponit Sanctus Thomas quibusdam Philosophis & etiam Theologis, puta Petro Abelardo, in questionibus de potentia Dei, questione 5. quærente, Vtrum C Deus possit facere quæ non facit, & dimittere quæ facit, vbi respondendo sic ait; Dicendum quod hic error, scilicet ponere Deum non posse facere nisi quæ facit, duorum fuit: Primo, quorundam Philosphorum dicentium Deum agere ex necessitate naturæ; quod si esset, cùm natura sit determinata ad unum, diuina potentia ad alia agenda se extendere non posset quam ad ea quæ facit. Secundò fuit quorundam Theologorum considerantium ordinem diuinæ iustitiae & sapientiae, secundum quem fuit à Deo res, quem Deum præterire non posse dicebant, & ideo incidebant in hoc, ut dicentes, Deum non posse facere nisi quæ facit: & imponitur hic error Magistro Petro Abelardo. Patet igitur quod iste Petrus intelligit ea solummodo Deum posse facere vel dimittere quæ facit, quantum est de ratione suæ potentie naturalis, & de sua potentia nudè & absolute accepta, ita quod illa non se posset extendere ad alia facienda, seu alia dimittenda, quia eius potentia voluntaria non se posset efferre in aliud ullo modo; quare & quod facit & dimittit quæcunque necessitate naturæ & simpliciter absoluta, quod D

Bernardus.

& alia verba sua indicant manifestè. Recitat enim Bernardus, vbi fuerat allegatus, dicta eius similia in hac verba; Hac ratione, qua conuinicitur quod Deus Pater tam bonum genuit Filium quantum potuit, cùm videlicet alius reus esset inuidia, clarum est & omnia quæ facit, quantum potest egregia facere, nec ullum commodum quod conferre posset, subtrahere velle. Et post pauca, In tantum in omnibus quæ Deus facit quod bonum est attendit, ut ipso boni pretio potius quam voluntatis suæ libito ad singula facienda inclinari dicatur. Item, ex his itaque tam de ratione quam de scripto collatis constat, id solum Deum facere posse quod aliquando facit. Et post pauca; Qui si mala, quæ sunt, disturbare posset, nec id etiam nisi opportunè faceret, qui nihil importunè faceret potest, profectò non video quomodo peccatis consentiens non esset; Quis enim consentire malo dicendus est, nisi is, per quem illud opportunè disturbari posset? Item, Prædictis itaque rationibus vel obiectorum solutionibus, lique omnis reor, ea solummodo Deum posse facere vel dimittere, vel eo modo tanquam, veleo E tempore quo facit, non alio. Et infra cap. 7. errorum eiusdem recitat eum dicentem, In primis videndum est, quid sit consentire malo, & quid non; ille equidem consentire malo dicitur, qui cùm debeat illud prohibere & posset, non prohibet; si autem debeat & non posset, & è contra, si posset & non debeat, non esse reus; si vero nec debeat nec potest, multo minus reus censendus est; & ideo Deus à consensu malorum alienus est, qui nec debet nec potest mala impediare; ideo non debet, quia cùm res per benignitatem illius cueniant, quomodo melius pos-sunt, nullo modo contra hoc velle debeat; ideo autem non potest, quia bonitas illius, electio minori bono illi quod maius est, impedimentum minimè parate potest. Volut igitur dicere, quod Deus nullo modo haberet potentiam alia vel aliter faciendi, nec dimittendi quæ facit, sicut tam argumenta

|| &

- A** argumenta cius quām verba, maximē secundum nonam veritatem exposita manifestant. Vehicū; ^{etiam} sicut Abelardus, quod sicut Deus necessario absolūtē vult finem ultimum, suam scilicet propriam bonitatem; sic & necessario absolūtē vult ea quā sunt ad finem, omnes scilicet creaturas; Itaque quod omnia ista eadem numero, omnibus suis modis ex necessario ordine bonitatis emanant ab illo; quare & quod nullum istorum posset villo modo dimitti, nec aliiquid aliud fieri quoquāmodo, eo quod tunc turbaret ordo necessarius bonitatis, nec diuina bonitas manifestare se posset. Quis ergo arguit me de isto errore? Dico enim quod Deus, quantum est de ratione sua potentia voluntia, contingentissimē & liberissimē secundum contradictionem potest non velle quod vult, & velle quod non vult, correspondenter non facere & facere, sicut restatur decima quinta veritas, & sequentes; qui tamen irrepugnanter quadam necessitate sequente actum voluntatis diuinæ positum iam in esse, immutabilemque omnino necessario vult & facit quae vult & quae facit, sicut Angelus vel homo, et si contingissimē & libertissimē, etiam ex se solummodo sicut Deus, quid veller, hac necessitate sequente necessario illud vellet. Quare & Sanctus Thomas vbi prius, recitato errore Philosophorum & Abelardi, & primo redarguto, subiungit, Nunc autem restat inuestigare de secunda positione; Circa quod sciendum est quod dupliciter dicitur Aliquem non posse aliquid, Vno modo absolūtē, quando scilicet aliqua principiorum, quae sunt necessaria actioni, ad actionem illam se non extendunt, vt si pes sit contractus, homo non potest ambulare; Alio modo, ex suppositione; Posito enim opposito aliquius actionis, illa actio fieri non potest; Non enim possum ambulare dum sedeo; Cum autem Deus sit agens per voluntatem & intellectum, sicut probatum est, oportet in ipso tria actionis principia considerare, scilicet primū intellectum, secundo voluntatem, tertio potentiam naturæ. Intellectus igitur voluntatem dirigit, voluntas vero potentia imperat, quae exequitur; sed intellectus non mouet nisi in quantum proponit voluntati suum appetibile, vnde totum mouere intellectus est in voluntate. Dupliciter igitur dicitur Deum absolūtē non posse aliquid; Vno modo, quando potentia Dei non se extendit in illud, sicut dicimus, quod Deus non potest facere vt affirmatio & negatio sint simul vera, vt ex supradictis patet: Sic autem non potest dici, quod Deus non potest facere nisi quae facit: Constat enim quod potentia Dei ad multa alia potest se extendere: Alio modo, quando voluntas Dei ad illud se extendere non potest; oportet enim quod quelibet voluntas habeat aliquem finem quem naturaliter velit, & cuius contrarium velle non possit, sicut homo naturaliter & de necessitate vult beatitudinem, & miseriam velle non potest. Cum hoc autem quod voluntas vult necessario finem suum naturalem, vult eam ea sine quibus non potest habere finem, si hæc cognoscet, & hæc sunt quae sunt commensurata fini; sicut si volo vitam, volo cibum; ea enim sine quibus finis haberit potest, quae non sunt fini commensurata, non de necessitate vult; Finis igitur, qui est naturalis diuinæ voluntatis, est eius bonitas, quam non velle non potest; sed huic fini non commenturantur creature, ita quod sine his diuina bonitas manifestari non possit, sicut quidem Deus intendit ex creaturis; Sicut enim manifestatur diuina bonitas per has res quae nunc sunt, & per hunc rerum ordinem; ita potest manifestari per alias creaturas alio modo ordinatas; & ideo diuina voluntas absque præiudicio voluntatis, iustitiae, sapientiae potest se extendere in alia quām quae facit: & in hoc fuerunt decepti p̄dicii errantes: Etiamauerunt enim ordinem creaturarum esse quasi commensuratum diuinæ bonitatis, quasi absque eo esse non posset; Patet igitur quod absolute Deus potest facere alia quām quae facit; sed quia ipse non potest facere quod contradictoria sint simul vera, ex suppositione potest dici, quod Deus non potest alia facere quam quae facit. Hunc etiam errorum tangit Thomas I. part. summ. particul. 25. quæstione quinta, & 1. contra Gentiles 81. & ipsius refellit. Quem & Hugo I. de Sacrament. partic. secunda, cap. 22. simili modo intelligit & refellit, quasi videlicet detractum & diminutum diuinæ potentia infinita, vnde sic ait; Eant nunc, & de sensu gloriantur, quia opera diuina ratione se putant discutere & eius potentiam sub mensura coarctare. Cum enim dicunt, huiusque potest & non amplius; quid hoc est aliud quam eius potentiam, quae infinita est, concludere & restringere ad mensuram? Aint enim, Non potest Deus aliud facere quam facit, nec melius facere quam facit; Et infra eiusmodi causis atque rationibus quidam inducunt, vt dicant, Deum suorum operum mensura ac lege ita astricatum atque alligatum, vt præterquam facit quequam, nec aliud facere potest nec melius: Ac per hoc plane infinitum illam atque immensem diuinitatis potentiam sub termino ac mensura alligare coniunctur, qui ad aliquid, quod vere finem ipsum habet, eam extendunt, & ultra negant procedere. Certum est enim, quod omne, quod factum est in numero & pondere & mensura, legitimū terminum & finem suum habet, & idcirco, si ad operis mensuram Creatoris potentia modumq; componitur, ipsa proculdubio & fine & mensura

surâ terminari declaratur. Hic illi nostri scrutatores, qui defecerunt scrutantes scrutationes, A nouum aliquid & verè nouum, nec tam verum quām nouum afferre se dicunt ; & dicunt singulas quidem creaturas per se consideratas à perfecto minus habere ; vniuersitatem autem rerum omnium in tanta consummatione boni expressam, vt non posst esse melior quam est. Eundem quoque errorem recitat idem Hugo libro sententiarum suarum, capit. 12. & reuincit, vbi & ait, Cum Augustinus dicit, Multa potest Deus facere quæ non vult, ad effectum respexit quem non vult id est, quæ non operatur, potest operari ; non enim ex impotentiâ dimisit ; & secundum hoc potest dici, potest Deus velle quod non vult. Cuius sententiam & pñè verba fecutus Petrus 1. l. 43. cuñdem errorem ad eundem intellectum recitat & retundit,

Petrus.

Quidam, inquiens, de suo sensu gloriaentes, Dei potentia coarctare sub mensura conata sunt : Cum enim dicunt, hue vsq; potest Deus, & nō amplius, quid hoc est aliud, quām eius potentia, quā infinita est, includere & restringere ad mensurā ? Aliud enim, Non potest Deus aliud facere quā facit, nec melius facere id qd. facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Qui & infra recitans & solvens quandā argutiā Abelard, Quod, inquit, propositum fuit, Non potest Deus facere nisi quod iustitia sua exigit, & nō potest id facere, qd. iustitia sua exigit vt non fiat, B Dicimus quia in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligitis, non potest non facere nisi qd. sua iustitia exigit, i.e. nisi quod iusta voluntas sua vult, falsū dicitis; Iustitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur, qualiter accipit August. illa verba Domini in Genesi loquentis ad Lot, non possum quicquam facere donec illic introreas, exponens, Non posse, inquit, se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam. Ecce quam euidenter hic patet sententia supradicta, quod videlicet Deus, quantum est ex parte potentie, potest velle quod non vult, & facere quod non facit, sed quantum est ex parte voluntatis sue volentis iam quicquam æqualiter & immutabiliter, vel nolentis : non potest. Quare & in fine distinctionis ostendens Deum posse velle quod noui vult nec vñquam voluit, sic ait ; Habet enim potentiam volendi & nunc & ab æternō, quod tamen nec modo vult, nec ab æternō voluit : A quo & alia similia magis expressa in ostensione notarē veritatis fuerant allegata. Hunc etiam Petrum Abelardum Magistrum Parisensem omnes pñè Doctores Patificenses redarguerunt in hac parte, quem & vna cum suis discipulis indisciplinatis, vmbra quorundam Philosophorum sequentibus aque dicentibus Deum facere, quicquid facit, necessitate naturæ, puto dedisse causam damnationis articuli Parisiensis obiecti : quare & secundum suam sententiam iam præmissam contra eum debetur intelligi & exponi, Ita videlicet, quod Articulus ille damnet, quod Deum necessitate est facere quicquid immediate fit ab ipso necessitate coactionis vel necessitate immutabilitatis, necessitate scilicet naturali & voluntariis diuinæ, quæ naturaliter determinatur ad hæc & non alia facienda, necessitate videlicet absolute, quæ vt articulus, ponit in Deo impossibilitatem aliter faciendi, impossibilitatem videlicet naturalem ex defectu potentie naturalis, impossibilitatem scilicet absolutam. Hunc etiam intellectum huius articuli contestant multi alii simul cum isto ab eodem Episcopo condemnati, quorum vñus affirmit, quod Deus est æternus in agendo & in mouendo, sicut & in essendo, aliter alio determinaretur, quod eset prius illo : & Alius, quod illud quod de se determinatur, vt Deus vel semper agit, vel nunquam, & quod sunt plura æterna : & Alius, quod

genera-
bilis

Henricus.

D primum principium non potest immediate producere **ingenerabilitia** quæ sunt noui effectus ; effectus autem noui exigit causam immediatam quæ potest aliter se habere : & Alius, quod Deus est causa necessaria primæ intelligentiæ, qua polita, ponitur effectus, & sunt simul duratione : & Alius, quod Deus est causa necessaria motus corporum coelestium, & coniunctionis contingentis in stellis, cui & quibus multi alii similes, ante & post prædictum articulum in eadem serie condemnantur. Henricus etiam Ganduenensis occasione huius articuli 5. de quodlib. quæst. quarta quærit, Vtrum Deus necessario producit quicquid exterius immediate producit, & arguit primo quod sic, quia necessario sequitur, Deus vult hoc facere, ergo hoc facit, & Antecedens est necessarium, quia aliter voluntas Dei eset mutabilis : deinde quod non, per articulum recitatum ; & respondendo dicit, quod secundum Philosophorum sententiam in omni factione diuina ponebatur triplex necessitas superius recitata ; & reprobatis duabus prioribus, scilicet necessitate essentie & scientie, reprobando tertiam necessitatem, scilicet E voluntatis, sicut ; Quod similiter Deus nullo modo agit ex necessitate sua voluntatis sua concomitantis materiam, sive absolute consideratæ, secundum quod aliqui possent dicere, quod licet non agit necessitate sua naturæ, neque sua scientie, agit tamen necessitate sua voluntatis, eo quod scientia sua comprehendit meliorem ordinem in rebus, & voluntas perfecta necessario ei adhæret, sicut patet, quoniam cum voluntas non sit per se nisi finis sui, & quod est per se alicuius, licet necessarium ordinem habet ad illud, & ad ea quæ essentiale ha- bant

A bent habitudinem ad illud, non tamen ad ea quæ habent habitudinem ad illud || *accidentalem*; || actualem quo per exemplum ostendo, subiungit. Quare cum voluntas Dei per se sit flos boni quod ipse est, et si necessario vult illud, & quæ necessariam ad ipsum habent habitudinem, ut sunt, quæcunque sunt in divina essentia, non tamen necessario vult illa quæ habent habitudinem || *accidentalem* ad illud; talia autem sunt omnia alia ab eo, quia nihil ex eis bonitati sua accedit; Nulla ergo necessitate vult aliquid illorum, sed nihil facit nisi quod vult; Nihil ergo aliorum a se quæ facit de necessitate facit. Et infra, Deus non vult de necessitate quæ sunt extra ipsum, propero quod facit ea inesse existente de quo est quæstio, non de necessitate voluntatis sua facit ea, ut secundum hunc modum bonitas sua essentia non sit ei ratio videnti omnia, quia posset || *alias* velle quæ nec vult, nec volet, sicut neque veritas suæ essentia est ei ratio sciendi omnia quæ scire posset, scilicet ea quæ possent esse vel fore, nec tamen erunt; ut sicut non de necessitate sciendi facere quæ ipse facit, sicut non de necessitate vult facere quæ facit, ut iam dicitur: similiter neque de necessitate scit aut vult esse quæ sunt de necessitate absoluta; Dicendum est ergo simpliciter & absolute quod quæcunque Deus facit extra se, nullum eorum de necessitate facit, neque eorum quæ facit immediatè, quod secundum Philosophum erat unicum tantum, quod de necessitate, ut dictum est, ponebant ipsum facere; neque quæ facit medianibus alijs, in quo Philosophi nobiscum concordant, neq; etiam illorum quicquam facit necessitate coactionis, quæ voluntatem contra propriam inclinationem vel naturalem vel voluntariam impellit in actionem, eo quod impensisibilis est & omnipotens; neque necessitate immutabilitatis, quæ virtutem simpliciter & absolute in actu ligat & tenet, ut bene dicit articulus damnatus, sicut dictum est opponendo. Qui & infra respondendo ad primum argumentum, sic ait; Ad argumentum oppositum, quod de necessitate illud fit quod Deus vult facere, Dicendum quod verum est necessitate || *consequens*, non *consequitur*; quia Antecedens non est necessarium simpliciter, scilicet quod Deus vult illud facere quod

B cere quæ facit, ut iam dicitur: similiter neque de necessitate scit aut vult esse quæ sunt de necessitate absoluta; Dicendum est ergo simpliciter & absolute quod quæcunque Deus facit extra se, nullum eorum de necessitate facit, neque eorum quæ facit immediatè, quod secundum Philosophum erat unicum tantum, quod de necessitate, ut dictum est, ponebant ipsum facere; neque quæ facit medianibus alijs, in quo Philosophi nobiscum concordant, neq; etiam illorum quicquam facit necessitate coactionis, quæ voluntatem contra propriam inclinationem vel naturalem vel voluntariam impellit in actionem, eo quod impensisibilis est & omnipotens; neque necessitate immutabilitatis, quæ virtutem simpliciter & absolute in actu ligat & tenet, ut bene dicit articulus damnatus, sicut dictum est opponendo. Qui & infra respondendo ad primum argumentum, sic ait; Ad argumentum oppositum, quod de necessitate illud fit quod Deus vult facere, Dicendum quod verum est necessitate || *consequens*, non *consequitur*; quia Antecedens non est necessarium simpliciter, scilicet quod Deus vult illud facere quod

C facit, nisi considerando actuum voluntatis vi est in Deo ipsa diuina essentia, qualiter non consideratur in proposita questione, sed solum secundum quod transit actualiter in volutum exteriorum: Et quod arguitur, quod Antecedens est necessarium simpliciter, quia quod Deus vult non potest non velle, quia aliter sua voluntas esset mutabilis, Dicendum &c. in ostensione veritatis undecima allegata. Daminatur ergo in articulo recitato necessitas naturalis, simplex, absoluta, & praecedens respectu volutionis & factio[n]is diuinæ ad extra, non autem necessitas sequens prædicta. Quis enim negaverit necesse esse hac necessitate sequente, Deum facere quicquid immediate fit ab ipso, sicut & hac necessitate, Omne quod est, quando est, necesse est esse, & quod fit & factum est, fieri & factum esse, & Deum velle sic esse. Ex his autem potest elici & haberi quod necessitas immutabilitatis ad intellectum Doctorum est duplex vel triplex. Una, qua, si esset in vsu, quicquid est aliquale, & non potest non esse tale per mutationem, posset dici, quod necesse est necessitate immutabilitatis ipsum esse tale, quia ab hoc mutari non potest; sicut quicquid est præteritum, necesse est esse præteritum, & quicquid fuit futurum, necesse est fuisse futurum, & quicquid est non futurum, necesse est esse non futurum, & similia, & sic non loquitur articulus supradictus. Altera, qua est necessitas stabilitatis & sequens, sicut quinquefimo huius patet, de qua non intelligit articulus memoratus. Tertia, qua est necessitas immutabilitatis naturalis, qua scilicet res aliqua determinatur naturaliter, & necessitate naturæ ad unum aliquid faciendum, nec habet potentiam naturalem ad oppositum, sicut potentia irrationalis actiū, ut patet 9. Metaphys. 10. & talem necessitatem immutabilitatis posuit Petrus Abelardus in Deo ad extra, qualis & in articulo condemnatur. Vnde & Thomas De potentia Dei, vbi prius, Illi, inquit, qui dicebant Deum Thomas. agere ex necessitate naturæ, ponebant potentiam de qua agitur, non solum ratione immutabilitatis naturæ, sed ratione determinationis naturæ ad unum. Quare & Henti-

D

E nius Gandauensis dicit quod Deus facit ad extra necessitate immutabilitatis, quæ virtutem simpliciter & absolute in actu ligat & tenet, vnde bene dicit articulus damnatus. Irrationabiles vero rationes Petri Abelardi, & quorumlibet aliorum, sive Philosophorum, sive fruulophilorum necessitatem naturalem in Deo respectu factorum suorum astruere gessentes, nullum animal rationale debent mouere. Si enim ageret ad extra necessitate naturæ, cum effectus eius quilibet sit finitus, & ipse esset finitus contra primam suppositionem; vel si secundum eam ipse sit infinitus, quilibet etiam eius effectus esset similiter infinitus, sicut nono primi plenius est argutum. Nec Deus per suam scientiam comprehendit, immo nec comprehendere potest melius ens possibile fieri, quo melius fieri nihil posset. Ponatur enim quod comprehendat & faciat, & sit A. illud; vel ergo A. est infinitum simpliciter

omniquaque & tunc est Deus, quare non factum, vt suppositio prima probat ; vel finitum, A & tunc esset possibile fieri aliiquid maius eo : Quocunq; igitur bono possibili fieri, potest fieri maius semper & maius , quare & similiter comprehendti ; quare nec voluntas perfecta & optima potest facere maximum bonum, & optimum possibile fieri ; sufficit ergo ei quod faciat bonum quantum sponte voluerit sine malo, præterim cum nulla sit ratio ipsa prior, aut ipsam regulans in agendis, sed ipsa principium & regula rationis, sicut 21. primi plenius est ostensum. Obiectum quoque fuit superius, quod si necelstis ista sequens ponetur in Deo, omnipotens ligaretur. Sed inior qua mente, qua fronte hæc audeant mihi obijcere contrarium affic- mantes, cum ipsi necessario concedere habeant Deum æternaliter prius solutum & liberum, nunc temporaliter nouiter vinculo extrinseco debilissimo , puta filo araneæ etiam insolubili- ter alligari, & illiberabiliter captiuiari, sicut 30. huius plenius est arguum. Ego autem non dico ipsum nouiter necessitate necessitate sequente prædicta, nec per aliquid extra ipsum, sed æternaliter, uniformiter tantum per actum suum æternum libertum propriæ & libertimæ voluntatis. Si quis autem hunc actum voluntatis diuinæ necessarium, seu itam necessitatem sequentem iuxta Poetarum, Grammaticorum, & Rhetoricorum metaphoras, sicuti & amo- rem, ligamen, nodum, seu vinculum voluerit appellare, non reputo multum contendendum de nomine, dum res sane fuerit intellecta; tunc autem potest metaphorice dicere Deum ligari, hoc scilicet amoris ligamine & vinculo charitatis : scio tamen quod nonnulli pietate catholica hoc abhorrent, non quia quod metaphorice dicitur, non catholicæ dicitur, sed quia quod catholicæ dicitur, non catholicæ intelligitur. Nonnulli enim, quia ligamen & vinculum consuetum aliqualem violentiam importare videtur, simili modo intelligunt, si quid tale dicitur de Deo ; Sed hi errant, quoniam in ligamine & vinculo consueto sunt duo, scilicet violentia, & firmitas ; & quia secundum Philosophum 6. Topic. omnes transientes secundum aliquam similitudinem transferunt, non autem secundum omnes, sicut in Poetria sua ostendit, sufficit quod translatio ista fiat pro secunda proprietate, licet non pro prima. Nec etiam verum est, quod omne vinculum violentiam implicat ; Multi enim multarum obligationum vinculis erga Deum & homines se gratis supponunt, & susti- C

Ecclesiastici.

Apostolus.
Hosea.
Hugo Vall.II suscipien-
daII comitan-
tibusII creature
artifici de-
fuerit

gent ea gratis: Vnde Ecclesiastici 6. Mrite pedem tuum in compedes illius, scilicet sapientiæ, & in torqueis eius collum tuum ; subiace humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris in vinculis eius, & erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis & balsæ virtutis, & torque illius in stolam gloriae, & vincula illius nexura salutaris. Quae & Apostolus ad Colossi 3. Charitatem vinculum perfectionis appellat ; Vnde & Hof. 11. In funiculis Adam traham eos in vinculis charitatis. Quare & Hugo de Sancto Victore, De laude charitatis ad Petrum, alloquens charitatem, sic ait ; O charitas, quantum potes, quæ Deum supereras ! Illum tibi obedientem de sede paternæ maiestatis, usque ad inferna nostræ mortalitatis sustinenda, descendere coegisti, adduxisti illum vinculis tuis alligatum : vnde amplius pudeat hominem tibi resistere, cum te videat in Deum triumphare ; vulnerasti impossibilem, ligasti insuperabilem, traxisti incommutabilem. Qui & infra laudat hanc charitatem, quia ipsa est Deus ; quid autem est hæc charitas nisi chara Dei voluntas, & volutio chara Dei, iuxta præmissa vice simo quinto primi ? Verum quia Henricus Gandavensis imponit Auicennæ triplicem necessitatem erroneam superiorius recitatam, & ego ipsum aliquoties allegauim. Difcundendum paululum si ipsum iuste acculerit : videtur enim quod possit probabiliter rationabiliterque defendi. Obicit autem ei, quod pro prima necessitate sic dicit, Ve- ritatis prima non est sua prima actio nisi per essentiam ; & quis hoc negaverit ? Nam actio sua prima non est ad extra, sed ad intra, quâ cognoscit & amat seipsum, & hoc non liberè secundum contradictionem, sed pure necessariò de necessitate suæ essentiae. Rursum opponit sibi, quod pro secunda necessitate sic dicit, Sua scientia est sciens, quod sua perfectio & sua excel- lentiæ est ut fiat ab eo bonitas, & hoc est de II communicantibus suam gloriam ; & ex hoc quod intelligit se, tequitur ordinatio bonitatis in esse, & intelligit qualiter est possibile & elegantius proueniare esse totius ; Vnde, vt dicit, ex hoc quod intelligit ordinacionem & bonitatem qua- mælor esse potest, secundum quod intelligit eam, fluxi ipsa tali fluxu , quo perfectius pertu- entur ad ordinem secundum possibilitatem. Sed si propter hoc dictum mercarur damnati, Cur E non similiter Aug. qui 3. de lib. arbit. 7. ita dicit, Quicquid tibi vera ratione melius occurrerit, scias fecisse Deum tanq; bonoru omnium conditoris ? Potest ergo esse aliquid in reru natura, qd. tua ratione non cogitas; non esse autem, quod vera ratione cogitas, non potest. Neq; n. tu potes in creatura aliiquid melius cogitare, qd. II creature artifici fugerit. Humana quippe anima naturaliter diuinis, ex quibus pender, connexa rationibus, cum dicit, Melius hoc fieret quam illud, si verū dicit, & videt qd. dicit, in illis quib; connexa est rationib; videt; credat ergo Deum fecisse,

A fecisse, quod vera ratione ab eo faciendum fuisse cognovit : etiam si hoc in rebus factis non videt, quia etiam si cœlum oculis videre non posset, & tamen ratione vera tale aliquid faciendum fuisse colligeret, credere debuit factum esse, quamvis id oculis non videret; non enim cogitatione videret faciendum nisi in his rationibus, quibus facta sunt omnia. Et 4. super Gen ad literam 18. Bona facere si Deus non posset, nulla esset potentia ; si autem posset, nec ficeret, magna esset inuidentia ; quia ergo omnipotens & bonus, omnia valde bona fecerit. Qui & de quantitate Animæ 18. Iustitia, inquit, Dei hæc vniuersitas sustentatur & regitur, quā etiam factum est ut non modo sint omnia, sed ita sint ut omnino melius esse non possint. Et infra 20. Id Deus iudicavit pulcherimum, ut esset quicquid est, quo modo est : Et infra, Quis est qui iustè stonachetur, quòd agendo acque administrando corpori anima dæta sit, cùm tantus & tam diuinus rerum ordo connecti melius non posset ? Ecce Augustinum Doctorem Catholicum similem sententiam profirentem ; Sicut ergo vulnus exponere B Augustinum, sic & Auicennam exponat ; multis autem modis potest utrumque bene intelligi & exponi ; vno modo ex parte Dei, & ex parte modi faciendi relati ad Deum, quantum sci-
licet est ex parte facientis. Omnia enim facit per sapientiam, bonitatem, & potentiam infi-
nitam ; & sic responderet Petrus 1. sentent. dist. 44. & Thomas 1. part. sum. partic. 25. quæ-
stione vlt. querente, Vtrum Deus possit, quæ facit, facere meliora. Alio modo ex parte re-
rum factarum, & hoc multifariam ; vno modo quod Deus non posset facere res factas easdem
numero essentialiter meliores, quia tunc essent aliae & non eædem, accidentaliter autem pos-
set ; & sic responderet Thomas vbi fuerat allegatus. Terribilis potest dici, quòd Deus nihil potuit
fecisse melius, id est, purius bonum, scilicet impermixtius malo seu malitia naturali. Dicit
enim Philosophus 3. Topic. quòd quæ contrarijs impermixtijs sunt magis talia, ut albius
est quod nigro impermixtius ; quare & minus malum quandoque vocatur bonum, & melius
aliando. Vnde Philosophus 5. Eth. 5. In boni ratione fit minus malum ad maius malum :

C est enim minus malum magis eligibile maiori ; eligibile autem bonum, & magis maius. Et Thren. 4. Melius fuit oculis gladio quām interfictis fame, & est modus loquendi creberri-
mus apud omnes. Iuxta quæ etiam modum loquendi aliquando dicitur aliiquid melius alio,
eo quòd illud est bonum, aliud verò malum, vel non bonum. Vnde Philosophus 2. de gene-
rat. penult. Melius est esse quām non esse ; & Prophetæ. Melius est modicum iusto super di-
uisias peccatorum multas, Psalm 36. Et Salomon Parab. 16. Melius est parum cum iustitia,
quām multi fructus cum iniquitate ; & melius est humiliati cum mitibus, quām diui-
dere spolia cum superbis. Dicunt igitur Autores Deum non posse facere quicquam me-
lius quām facit, forsitan contra eos qui posuerunt in entibus aliiquid per se malum, de
quibus tangit primo & vicesimo sexto primi : Quibus Auicenna cum multis Philolo-
phis alijs contradicit, sicut idem vicesimum sextum pandit ; quibus etiam quasi omnes
Doctores Catholicci contradicunt, sed specialiter Augustinus in libris suis de libero arbitrio.

D trio, sicut ibi & 1. Retract. 9. evidenter apparet : quorum & primus ideo dicitur, Vnde
malum, & alijs libris multis. Quare & 3. de libero arbitrio 6. monet ne quis dicat de pec-
catricibus animabus, melius fuisse si non essent, innuendo quòd tunc vniuersum suislet
purius & impermixtius malo, quate & quòd illæ non sunt de perfectione vniuersi, nec
villam habeant bonitatem, sed malitiam puram tantum iuxta considerationem Philo-
sophi 3. Topic. prætractam ; qui & ideo eodem 6. dicit, quòd animæ peccatrices non vi-
perantur, nisi in sui comparatione, dum cogitatur quales essent, si peccate noluerint.
Et infra 7. ostendit nullam rem esse reprehensibilem nisi in comparatione melioris. Nec
etiam debet aliquis dicere totum vniuersum aliquidem ipsius posse esse melius quām sit,
ita quòd possit esse bonum & nunc sit malum, vel non sit bonum. Quare & eodem sex-
to tertio, sicut & tangit 1. Retract. non ostendit quòd Deus pro faciente creaturarum est

E laudandus in omnibus, non culpandus : qui & supra 5. innuit Deum potuisse homines
condisse in aliquo inferiori gradu creature ; non ergo secundum ipsum necessariò fa-
cit Deus semper melius quod posset. Adhuc autem quarto forsensis quantum ad rerum
ordinem naturalem, quòd videlicet partes animalium & plantarum, & totius mundi,
puta elementa & cœlum, sunt modò melius naturaliter ordinatae, quām essent si secun-
dum ordinem contrarium ponerentur, ita quòd nihil est ibi inutile, neque turpe ; &
hoc innuit Philosophus 13. de Animalibus, & per tres libros sequentes, vbi agit de par-
ibus animalium, & de formatione, conuenientia & utilitate eorum, & alibi in eodem
libro frequenter, quem & in hac parte sequitur Auicenna, sicut & de vtroque vicesi-
num septimum primi allegat : Quos & sequitur Algazel, sicut idem vicesimum septimum
allegauit. Quod & quantum ad dispositionem elementorum & cœli, innuit Augustinus 3.

Augustinus.

Petrus.
Thomas.

Threni.

Philosophus.
Prophetæ.
Parabolæ.

Augustinus.

de libero arbitrio 7. vbi fuerat allegatus, qui & de quantitate animæ 20. sic ait, Deus A in nullo actu animam deterit sine poena, sine præmio. Id enim iudicavit pulchritum, vt esset quicquid est, quomodo est, & ita naturæ gradibus ordinaretur, vt confide-rantes vniuersitatem nulla offendiceret ex villa parte deformitas, omnisque animæ poena, & omne præmium conserret semper aliquid portioni iustæ pulchritudinis dispositio-nique rerum omnium. Datum est enim animæ libertum arbitrium, nec tamen ita libe-rum arbitrium animæ datum est, vt quodlibet eo moliens, illam partem diuinæ ordinis legisque pervertet: Datum est enim a sapientissimo atque invictissimo totius creaturæ Domino Deo. Sed ista, vt videnda sunt, vide paucorum est, neque ad hoc quicquam nisi vera religione fit idoneus. Quæ cùm ita sint, quis est qui iuste stomachetur, quod agendo atque administrando corpori anima data sit, cùm tantus & tam diuinus rerum ordo connecti melius non possit? Istam quoque sententiam 3. de libero arbitrio 24. docet. Si autem aliquo modo dicto, aliquè non dicto, possit Avicenna, sicut & Au-gustinus, sanè intelligi, bene quidem; si autem, etiam bene quidem, quoniam Avicenna non est mihi testis omnino necessarius in hac causa, præcipue vbi errat; verum etiæ in uno vel paucis errauerit, sicut & Philosophi alii, imò & Doctores Catholicæ, potest in multis alijs dicere veritatem. Si autem possit sanè intelligi, vterius potest dici quod Gandaevensis redarguit superficiem literæ, seu potius male intelligentes literam Avicennæ; sicut & teste Eustathio, Aristoteles quandoque redarguerunt, vt videtur, Platonem, no-luit arguere contra eum, sed contra eos qui male intelligentes eius dicta, sicut secundum primi plenius allegavit. Tertiò obiectit Gandaevensis contra Avicennam, quod pro ter-tia necessitate sic dicit, Omnis scientia, qua se fit quod prouenit ex ea, nec miscetur ei impedimentum, placet ei quod prouenit ab ea; ergo || primò placuit, vt ex sua essen-tia fluenter omne quod est: Istud autem dictum per se solum non videatur explicitè nec implicitè continere necessitatem voluntatis diuinæ prædictam, sed innuere potius li- C beritatem.

Decima nona, vicesima, & vicesima prima ex correspondentibus partibus decimæ quintæ correspondenter loquendo de poste, & similiter ex tribus primis partibus proximæ veritatis lucide consequuntur, cum hoc adiuncto, quod voluntas diuina est causa necessaria, id est, ne-cessariò requisita ad hoc quod aliquid sit futurum, præsens, vel præteritum faciendum, vel factum, seu etiam conservatum, sicut decimum quartum & nonum primi docebant. Decima nona specialiter quasi nulli est dubia: alius enim omnia quæ euenirent, euenirent de necessi-tate simpliciter absoluta, quod duodecimum huius damnat.

Vicissim eriam specialiter constat ex quinta veritate huius & ostensione illius, quam & planè confirmant testimonia Henrici de Ganda ibi, & in ostensione vñdecimæ ac decimæ octauæ Sancti Thomæ 1. part. sum. partic. 19. quæstione 3. quinto huius; Scoti super 1. sen-tent. dist. 29 in ostensione 5. & 18. & Roberti Lincolnensis in ostensione nonæ veritatis ista- D rum plenius recitatis. Si namque, secundum quod asserunt, potestas in voluntate Dei circa esse actuale creaturerum nulla necessitate determinatur, sed quantum est de se, est ad vitrum libet de volendo illud & non volendo, possunt & creature nunc actualiter existentes, nunc & pro nunc non existere. Si etiam secundum eos, non sedentem nunc, possibile est nunc & pro nunc sedere, & è contra; cur non similiter de qualibet creature nunc ente? Si insuper, sicut Scotus & Lincolnensis affirment, voluntate creature nunc existens, potest nunc & pto nunc non existere, cur non similiter de similibus fentiendum?

Circa vicesimam primam acrius instat certainam propter plurimos repugnantes; hanc ta-men opinor sufficienter ostensam ex ultima parte decimæ quintæ veritatis: quan & satis ostendit ostensio quintæ huius. Sit enim A. nomen singulatæ propriæ alicuius rei præteriæ, pura diluïj generalis non connotando tam præteritionem, nec aliquam conditionem eius accidentalem, sed quatenus est possibile ipsam rem essentialiter, simpliciter, & penitus ab-solutè; cur ergo non possit, aut non potest A. non fuisse? quam repugnauit formaliter im-plicat? quam contradictionem evidenter includit? Nullam haud dubio, sicut ibi fuit ostensi-um. Aliquando namque, puta quando A. fuit, vel ante, ex ista annuntiatione, A. nunquam fuit, nullū per se impossibile, nulla contradictione formaliter, simpliciter sequebatur; quare nec modo, sicut ex probatione prima suppositionis apparuit. Ex propositione etiā, quæ aliquando fuit vera, nunquam formaliter simpliciter sequitur vñlū falsum, quia tunc ex vero falso formaliter sequeretur. Item eiusdem rationis est rem posse non fuisse, quando fuit, & rem posse fuisse, quando non fuit, scil. antequam fuit; sed res quæ non semper fuit, puta mundus vel An-gelus, potest possibilitate huiusmodi absolute semper fuisse, nullā etiā repugnantiā formaliter implicat,

- A implicat , necessariò importat. Potest etiam tali potentia fuisse per vnum diem antequam fuit, aut per vnum annum & per duos simili ratione ; cur ergo non per tres & quatuor , & ita infinitè detocps? Hoc idem videtur & multorum Doctorum sententia confirmare. Item per 2^{am}. veritatem, & per nunc præmissa, res nunc prælens potest irrepugnante nunc & pro nunc non esse, & illam est ita necessarium pro nunc esse, sicut A fuisse, ergo & A potest non fuisse; Imò videtur quod rem , quæ est nunc prælens, sit aliquo modo magis necessarium, saltem multiplicius necessarium pro nunc esse, quam A fuisse : Rem enim præsentem ultra necessitatem ex sola " voluntate divina virtute communem & æqualem intrinsecè necesse est || voluntate esse per causas proprias naturales, per materiam & formam, & etiam per causas naturales communes, ipsam in esse naturaliter conseruantes , A verò necesse est fuisse ex sola voluntate diuina , vel saltem non ex tot causis, quia non ex proprijs, cum iam non sint nec causent; vel
- B ponatur, quod Deus omnem causam naturalem A propriam & communem penitus destruat, conseruando lapidem existentem ; & tunc magis apparebit esse magis necessarium lapidem pro nunc esse, quam A fuisse : Si ergo lapis nunc ens, potest nunc & pro nunc non esse, videtur quod A tantum vel magis potest non fuisse. Respondebitur forsitan, quod ex præteritione rei præterite oritur quædam relatio , qua necesse est simpliciter illam fuisse , quare impossibile est simpliciter illam non fuisse. Sed hoc reprobatur est prius, quando monstrabatur A non fuisse, nullam contradictionem formaliter implicare. Illam etiam relationem, non est necesse simpliciter esse vel fuisse; Aliquando enim non finit; quare nec repugnat et formulariter eam nunc non esse; ergo nihil facit necessarium simpliciter. Illa quoque relatio vel est ad Deum, seu ad voluntatem diuinam , vel rem aliquam naturalem seu res aliquas naturales. Primum erat destruktum per 30um. huius; Secundum stare non potest : Ponatur enim quod Deus destrueret omnes causas alias naturales: Tanta insuper & tam potens relatio, imò rationabiliter potior , siue ad Deum siue ad causas naturales oritur ex præfectoria rei præsentis, sicut ex præteritione præteritæ ; & illa non obstante , possibile est rem quæ nunc est, nunc & pro nunc non esse, quare & præteritam non fuisse. Nulla enim res absoluta , puta forma potentissima , seu efficiens naturalis facit suum formatum seu effectum esse necessariò sim- || efficacissi- pliciter , quare nec relatio . cùm debilioris esse, sicut 20um. huius tangit, facit necessariò ma simPLICITER quicquā fuisse. Tanta similiter & tam potens relatio viderit oritur ex futuritione futuri, sicut ex præteritione præteriti, quare & tam necessariò reddere illud futu:ū dum est futurum, sicut & illa illud præteritum. Tunc etiam illa relatio necessitatet simpliciter voluntatem Dei ad volendum illam esse , & secundum illam rem fuisse , sicut ex 18. & 19°. primi potest ostendi, quod eius non conuenit dignissimè libertati, sicut trigeminum huius, & decima tercia ac decima quarta veritas manifestant. Adhuc forsitan alij aliter respondebunt, dicentes A non posse non fuisse proper defectum relationis necessariò requisita, propter defectum D videlicet voluntabilitatis, seu factibilitatis illius à Deo. Sed ista responsio non virat ratios pro hac vigesima prima facta, Nec reddit causam dicti sui. Licet enim Deus non posset vellet contrarium, scilicet A non fuisse ; posset tamen , vt videtur , & sicut decima quinta veritas asserit, non velle A fuisse, sicut & potuit priusquam A fuit; quo posito, A non fuisse præteritum per decimum quartum primi, sicut & contra similem responsonem trigeminum huius vadit. Eadem etiam ratione, res quæ nunc est prælens, proper defectum relationis consumilis non posset nunc & pro nunc non esse, contra vigilimam veritatem. Talis quoque priuatio relationis necessitatet simpliciter voluntatem diuinam ad eam & secundum eam volendum, impossibilitaret quoque ipsam ad volendum oppositè, sicut potuit || slim velle, quod || a'ias reprobatum est prius , contra similem responsonem trigeminum huius scriptum , & est contra decimam tertiam ac decimam quartam veritatem. Talem etiam defectum relationis non simpliciter necesse est esse , aut fuisse, quia nec relationem illam si esset aut fuisse, sicut nec res absolutas, sicut superius est ostendum, quod & simili modo potest ostendi. Imò voluntatem Dei oppositam, scilicet A non fuisse, est possibilis simpliciter nunc esse, sicut fuit ante præteritionem A , sicut ex præmissis potest ostendi , & ex decima tercia & decima quarta veritate. Tertiò dicitur à quibusdam, quod præteritum non potest non fuisse , nec Deus potest hoc facere , quia virumque contradictionem includit, ad quod probandum testimonia Doctorum adducunt. Dicit nempe Augustinus 26. contra Faustum 2. Quisquis itaque dicit, Si omnipotens est Deus, faciat ut quæ facta sunt, facta non fuerint , non videt hoc se dicere, Si omnipotens est, faciat ut ea, quæ vera sunt, eo ipso, quo vera sunt, falsa sint. Hoc idem videatur sentire Hieronymus ad Eustochium, Aristoteles, & Agatho superius allegatos & Sanctus Thomas secutus 1. part. summ. partic. 25. questione 4^a. qua queritur, Vtrum Deus posse sit facere, quod ea quæ sunt præterita non fuerint *, respondendo sic ait; Dicendum quod sub * facta
- Augustinus.
Hieronym.
- ccc 3 om-

omnipotentia Dei non cadit aliquid quod contradictionem implicat; præterita autem non A fuisse, contradictionem implicat; Sicut enim contradictionem implicat dicere quod Socrates sedet & non sedet; ita, quod sedet, & non sedet; Dicere autem quod sedet, est dicere quod fuerit eius oppositum; ad quod probandum allegat dicta Augustio & Philosophi memoria. Sed isti vel intelligunt in sensu compósito, vel in sensu diuiso quod præteritum non potest non fuisse. Si in sensu compósito, ita habent dicere consequenter, quod praesens non potest non esse præsens, & quod futurum non potest non esse futurum, propter similem contradictionem inclusam. Si in sensu diuiso, sumendo scilicet aliquam rem præteritam, puta diluvium, non conuoluendo præteriuonem, aut aliquam conditionem accidentalem, sed tantummodo ipsam rem nudè, essentialiter, simpliciter & absolutè omnino, quæ sic lūmpa nominetur A; sic est absolutè & per se, ac simpliciter irreponanter posibile A non fuisse, sicut superius est ostensum. Pro causa quoque eorum vltierius inquirendum, nunquid intelligent, quod præteritum non fuisse in sensu diuiso, modo prædicto includat contradictionem per se & omnino formaliter, aut per accidens, & vt nunc tantum. Non primo modo, sicut iam constat: Si secundo modo, causa non iuuat, loquendo de potentia absoluta, sicut loquitur veritas ostendenda. Sic enim & ista, Tucures, contradictionem includit, si non cursus; Includit enim per accidens & vt nunc, quod non cursus sit cursus: Tu enim actualiter, & vt nunc non cursus; Imò & sic omnis propostio falsa de futuro, & vniuersaliter omnis propositio falsa contradictionem includit; quis tamen negaverit hanc esse possibilem abolutè & Deum sic posse verificare istam, Tu cures, & enuntiationes alias multas falsas? Sic ergo æstimo rem quæ est præterita, puta A, posse non fuisse, & Deum posse facere A non fuisse, per quod intelligo quod Deus, quantum est de eius potentia absoluta, & de ratione suæ potentiae voluntate liberæ secundum contradictionem, quatenus præcedit causaliter suum actum, quo nunc vult A fuisse, posset illum non elicere, nec habere, sed eius oppositum, sicut potuit, quando A fuit futurum, sicut & posset homo respectu voluntati sui præteriti, quia apud Deum nihil intrinsecè præteritum aut futurum, sed æternaliter & instantaneè tantum praesens, sicut ostensio decima quartæ declaravit; necessitate tamen sequente non ex præteritione rei, quia ipsa nihil peccatum causat in voluntate diuina, sed tantum ex stabilitate & firmitate & præsentanca actus intrinseci voluntatis diuinæ necessitatem Deum velle A fuisse, & similiter A fuisse. Verum licet ista ex præmissis evidenter videantur, ecce adhuc quedam maiorum meorum testimonia ad eidem pleniora. Anselmus siquidem 2. Cut Deus homo 17. Deus, inquit, impropriè dicitur aliquid non posse, aut necessitate facere; Omnis quippe necessitas & impossibilitas cius subiact voluntati; illius autem voluntas nulli subditur necessitati aut impossibilitati: nihil enim est necessarium aut impossibile, nisi quia ipse ita vult; ipsum vero aut velle D aut nolle aliquid propter necessitatem, aliquid est à veritate; quare quoniam omnia quæ vult, & non nisi quod vult, facit, sicut nulla necessitas aut impossibilitas præcedit eius velle aut nolle; ita nec eius facere aut non facere, quamvis multa vel immutabiliter & faciat; & sicut cum Deus facit aliquid, postquam factum est, iam non potest non esse factum, sed semper verum est factum esse, nec tamen rectè dicitur, impossibile Deo esse vt faciat quod præteritum est non esse præteritum; nihil enim ibi operatur necessitas non faciendi, aut impossibilitas faciendi, sed Dei sola voluntas, qui veritatem semper, quoniam ipse veritas est, immutabilem, sicut est, vult esse: ita si proponit se aliquid immutabiliter factum, non tamen illa est in eo faciendo necessitas, aut non faciendo impossibilitas, quoniam sola in eo operatur voluntas. Idem de Concord. 2. Res, inquit, aliqua, vt quedam actio non necessaria futura est, quia postquam sit, fieri potest vt non sit; & de præterito similiter est verum, quia res aliqua non est necessitate præterita, quoniam antequam esset, fieri potuit vt non esset, quod non incepit E tè potest intelligi de prioritate potentiae libere secundum contradictionem ad suum actum, sicut in similibus superius est ostensum. Vnde & Iohannes Scotus super 2. sentent. dist. 2. questione 7. dicit, quod creatio Angelii, & Angelus non potest non esse in instanti, in quo est in sensu compositionis, in sensu tamen divisionis bene potest, sicut tacitum est in materia de prædestinatione & præscientia Dei; vbi & dicit, quod conferuatum possit non esse quando conferuatur, & quando producitur in sensu divisionis. Et infra respondendo; Cum, inquit, dicitur in arguento, Deus non potest facere Angelum non fuisse, negatur ista utrius significare per fuisse; & si dicatur, præteritum non potest non fuisse, negatur, quia hoc non est præteritum in se, i. per se & essentialiter, quia præteritum seu esse præteritum non est de sua essentia, neq; sibi essentiali, sed accidentale, quare & est absolutè possibile separari. Hęc autē quæst. 7. super

Anselmus.

Sectus.

- A super distinctionem secundam quibusdam libris est prima super eandem dist. Ipse enim bis scripsit super sententias, & hoc est causa discordie in hoc loco, sicut in alijs locis multis. Hoc idem testatur Gilbertus super librum Boetij de Trinit, affirmans quod Deus potest facere Petrum nunquam fuisse, & quod ista mulier corrupta nunquam fuerit corrupta. Hunc etiam sequitur Wilhelmus Alensisiodorensis Episcopus, qui super i. sentent. quest. 49. querit, Vtrum Deus possit damnare Petrum & salvare Iudam: & arguo, quod sic, quia hoc potest de potentia; & quod non, quia hoc non potest de iustitia, sic respondebit Dicimus, quod Deus de potentia purè considerata potest damnare Petrum, habito respectu ad potentiam Dei, & potentiam Petri naturalem qua potuit peccare & non peccare; sed non sequitur, ergo potest damnare Petrum, quia hoc verbum potest, in conclusione respicit merita. Vnde si verum est, quod dicit Magister Gilbertus super librum Boetij de Trinit. Dicit enim quod Deus potest facere, quod Petrus nunquam fuisset, potest dici secundum hoc quod Deus potest damnare Petrum, quia potest facere quod Petrus incipiat modo esse, & possit peccare & peccet, & sic damnatur. Qui & iusta quest. 50. quærit Vtrum Deus possit facere de corrupta || virginem: & arguo, quod non, per autoritatem Hier. superius allegatas; & quod sic, quia potest reparare cæcos & mortuos, quare & corruptam recitataraq; vna responsione dicente, quod Deus non potest facere de corrupta virginem, quantum ad omnem dignitatem virginitatis, quia non potest facere ipsum non fuiss: corruptam, quod est quædam dignitas in virgine, secundum quam mereatur aureolam; obiectio contra eam, Det Deus huic corruptæ omnimodam dignitatem virginitatis si potest, ergo potest de corrupta facere virginem; si non potest dare modo, & prius dedit, ergo aliquid impedit, & non nisi præteritio, quia scilicet quod factum est non potest non fieri; ergo aliquid impedit potentiam Dei; ergo Deus non est omnipotens. Quare & aliter respondendo ad questionem subiungit, Propter hoc oportet dicere, sicut dicit Magister Gilbertus, quod C Deus potest facere, quod ista nunquam fuerit corrupta, quia quantum in se, non se haber aliter ad res quam se habuit ab æterni; vnde præteritum, præfens & futurum ex parte rerum sunt, no ex parte Dei. Sed nos consuevimus in huiusmodi loqui cum suppositione præteriti; cùm dicatur, Deus non potest de corrupta facere virginem: hoc enim non potest facere cum suppositione præteriti, potest tamen secundum se, cùm si omnipotens, & in omnipotencia eius in intelliguntur quatuor, scilicet ampliatio potentie, que non est determinata ad aliquæ effectum, sicut potestas calefaciendi ad calefacere; & quod ex se, & per se possit, id est, sine || indigentia auxilij extrinseci, || indigentia sine coactione, & sine impedimento. Ex hoc autem apparet vna solutio obiectori. Nam secundum istum Doctorem, autoritates dicentes, præteritum non posse non fuisse præteritum, nec Deum posse facere de præteritum non præteritum, seu virginem de corrupta, intelliguntur in sensu composito, scilicet componendo, & consignificando cum re præteritionem, non in sensu diuisio, diuidendo scilicet à re præteritione, & sumendo eam nudè, essentialiter, & simpliciter absolutè, sicut superius dicebatur; vnde etiam secundū communem modū assignandi sensum cōpositum & diuisum, qui non differt realiter à priori: Dicit enim, Nos consuevimus in huiusmodi loqui cum suppositione præteriti, cùm dicitur, Deus non potest de corrupta facere virginem, hoc est, non potest hoc facere cum suppositione præteriti, potest tamen secundum se. Hec eadem Logica videtur Ansel. de Concor. 2. vbi faciendo istam distinctionem in enuntiationibus de necessario, de futuro, præsenti, atq; præterito coaccedit sensum compositum, & negat diuisum; vnde sic ait, Quippe non est idem, rem esse præteritam, & rem præteritam esse præteriti; aut rem esse præsente, & rem præsente esse prætentem; aut rem esse futuram, & rem futuram esse futurā, sicut non id est, rem esse album, & rem albā esse album: Lignum enim non est semper necessitate album, sed aliquando, priusquam fieri album, potuit non fieri album, & postquam est album, potest fieri non album; lignum vero album semper necessitè est esse album, quia nec antequam sit, nec postquam est album, fieri potest ut album simul non sit album: Similiter res non necessitate est præsens, quoniam antequam esset præsens, potuit fieri ut præsens non esset, & postquam est præsens, potest fieri non præsens; rem autem præsentem, necesse est esse præsentem semper, quia nec priusquam sit, nec postquam est præsens, potest simul esse non præsens. Eodem modo res aliqua, ut quedam actio, non necessitate futura est, quia priusquam sit, fieri potest ut non sit futura; rem vero futuram necesse est esse futuram, quia futurum nequit simul esse non futurum: De præterito autem similiter est verum, quia res aliqua non est necessitate præterita, quoniam antequam esset, potuit fieri ut non esset, & quia præteritum semper necesse est præteritum esse, quoniam non potest simul non esse præteritum. Secundū eandē quoq; Logicā Iō. Scotus || incedens sup. i. sent. dist. 39. simili modo distinguit, Scotus concedit & negat illud vulgā Philo. i. peri hermenias vlt. Esse qd. est, quando est, necesse est. || incedendo Dicit enim quod res aliqua, puta A quæ nunc est, nūc & pro nunc potest non esse, sicut in ostensione

sione quinta veritatis fuerat allegatum. Eandem etiam Logicam innuens Sanctus Thomas A 1. part. sum. vbi fuerat allegatus, respondendo sic ait; Dicendum, quod licet præterita non fuisse sit impossibile per accidens, si consideretur id quod est præteritum, scilicet cursus Socratis; si tamen consideretur præteritum sub ratione præteriti, ipsum non fuisse est impossibile per se, & absolutè contradictionem implicans. Videtur igitur, quod quando dicit præterita non posse non fuisse, nec Deum hoc posse facere, intelligat in sensu composito, non diviso. Huic etiam attestatur aliud dictum eius in De aeternitate mundi, & distinctio eius de necessario, & alia distinctio similis prima parte summae partis. 19^a. quæstionē 3^a. 50°. huius præmissa. Hoc idem potest & aliter confirmari; Ipse namque non audet concedere diminutionem potentiarum Dei int̄ inscūs qualecumque, quare nec audebit concedere, quod Deus olim potuit quicquam velle vel nolle, quod modo non potest. Arguit siquidem, vbi prius, præterita posse non fuisse, hoc modo; Quicquid Deus facere potuit, potest, cùm eius potentia non minuatur; sed Deus potuit facere antequam Socrates curreret, quod non cureret; ergo &c & responder hoc modo; Dicendum, quod sicut Deus, quantum est ad perfectionem diuinæ potentiarum, omnia potest, sed quædam non subiacent eius potentia, quia deficient à ratione possibilium; ita, si attendatur immutabilitas diuinæ potentiarum, quicquid Deus potuit, potest; & potuit olim velle diluvium nunquam fuisse futurum, præsens, nec præteritum, potest ergo & medit. Verum contra istam responsionem horum Doctorum potest non improbabiliter replicari. Si enim Philosophi & Theologi afferentes præterita non posse non fuisse, nec Deum hoc posse facere, intelligent in sensu composito, habent afferre consequenter ad similem intellectum, futura non posse non fore, præsentia non posse non esse, nec Deum posse facere hoc vel illud, nec aliquid quod non facit; cùm tamen hæc afferant, illa negant. Quamobrem pro intellectu Philosophorum & Doctorum elucidatius forsitan cognoscendo, sciendum quod Philosophi considerantes de causis naturalibus, & cursu entium naturali, dicentes quicquam posse fieri vel non posse, intelligent ut frequenter de potentia causarum naturalium & inferiorum, & secundum cursum & ordinem naturalem rebus naturalibus naturaliter institutum; sicut verum est præterita non posse fieri non præterita, sicut futura possunt fieri non futura, & præsentia non præsentia, cùm illa aduenient, hæc recedunt. Adhuc autem, vt reor, est aliud profundior & sincerior intellectus; volvendo siquidem diligenter libros Philosophorum, & diligentius reuelando, apparet eos ponere divisionem generalem bimembrem, in terminos, scilicet, & in vias: Termina autem sunt duo, esse scilicet & non esse; viæ quoque correspondentes sunt duas generatio & corruptione ad hos terminos deducentes. Videntes igitur Philosophi rem quamcumque in alterius termino existentem, ad hoc quod sit in altero, transire per viam ad illum, vel quod terminus ad illam quoniammodo accedit, dicunt oportere hoc fieri per generationem vel corruptionem, mutationem seu motum in ipsa vel in alia; quare & cùm dicunt rem existentem in aliquo termino, hoc est, in vel sub qualicunque esse vel non esse, posse esse in vel sub termino opposito, intelligent de potentia mutabilis, actuabilis, & terminabilis terminis oppositis succedentibus in unicum, quæ non potest exire in actum nisi per qualecumque mutationem in illa re vel in alia, per accessum scilicet ad unum oppositorum, & recessum ab altero. Ut autem quām breuius sciuerō, hoc exponam, dico, quod duplex est potentia; una scilicet penitus absolute, seu non repugnantia, & sic aliquid quod est aliquale, potest esse non tale sine mutatione quacunque, sicut undecima veritas ostendebat; alia est potentia naturalis, & secundum contradictionem & ordinem naturalem mutabilis, actuabilis, & terminabilis terminis oppositis successivæ; & secundum istam, quicquid, qualecumque est, non potest esse non tale, nisi per aliquam mutationem inter terminos oppositos in ipso vel in aliquo alio, sicut duodecima veritas suadebat: & de potentia ista communiter loquuntur Philosophi, quando dicunt aliquid seu aliquale posse, vel non posse esse tale vel tale propter causam præmissam. Sic ergo loquendo de potentia verissimum est, præteritum non posse non esse præteritum: Non enim hoc potest per mutationem, seu factiōnem inter terminos oppositos, scilicet inter præteritum & non præteritum; Nam contradictionem evidenter includit, quod A prius fuit præteritum, & nunc non sit præteritum; de futuris autem & præsentibus non est ita. Futurum enim potest mutari, & mutabitur de futuro in non futurum, quando fieri præsens, & præsens de præsenti in non præsens, quando in præteritum dilabetur. Hæc ergo secundum Philosophos & Theologos est differentia rerum secundum triplicem differentiam temporis divisarum, quod futurum potest mutari, & fieri de futuro non futurum, & præsens de præsenti non præsens, præteritum autem de præterito mutari in non præteritum, est impossibile absolutè. adhuc autem iuxta præmissa vterius aduentendum, quod duplex est factio, una mutabilis seu ipsa mutatione, in-

A tiabilis & terminabilis terminis oppositis, quæ correspondet simili potentia, scilicet naturali, mutabili, actuabili, & terminabili supradicta. De qua potentia quasi semper intelligunt, & loquuntur Philosophi, Theologi, & vniuersaliter omnes docti pariter & indocti, cùm dicant quicquam posse fieri, vel non posse, cuius causa est, quia quicquid vident fieri naturaliter, artificialiter, voluntariè, violentè, casualiter vel fortuitò, vident fieri per huiusmodi factiōnem. Huius autem causæ videtur alia causa prior; factio namque præcedit saltem naturaliter & causaliter suum factum, quare nec temporaliter potest ab eo præcedi, faciens quoque similiter factiōnem, nec potest temporaliter ab eo præcedi: quamobrem & faciens suum factum, nec potest temporaliter ab eo antecedi. Quare & sicut omne faciens tempore habet principium temporale, sic & quælibet eius factio, & quodlibet factum eius. Prima igitur factiōne, scilicet mutabili & terminabili terminis oppositus, non potest Deus facere de præterito non præteritum, ita videlicet quod aliquid primò sit præteritum, & deinde recedat ab illo tanquam à termino à quo factiōnis & motus, & accedat ad non præteritum tanquam ad terminum ad quem eiudem factiōnis & motus: sic enim aliquid primò est præteritum, & potea non præteritum, quod contradicitia implicat evidenter. Philosophi ergo & Theologi diuidentes generaliter vniuersa secundum differentiam triplicem temporalem, secundum futurum, videlicet, præsens, & præteritum, intendunt assignare ultius istam differentiam inter membra, quod Deus hac factiōne initiali & terminabili terminis oppositus potest facere de futuro non futurum per productionem eius in esse, & de præsenti non præsens per subductionem eius ab esse; de præterito autem non præteritum nullo modo. Is autem intellectus evidenter appetit ex verbis Doctorum & Philosophorum ad oppositum proximo adductorum. Vnde beatus Augustinus 26. contra Faustum negans Deum *Augustinus.* possit facere ut quæ facta sunt non fuerint, sicut plenius allegabatur superius, ostendendo se loqui de huiusmodi factiōne terminabili, & mutabili de aliquo termino in eius oppositum, immediate subiungit; Potest facere ut aliquid non sit quod erat; tunc enim facit ut non sit, quando aliquid esse inuenient de quo fiat, velut cùm aliquid, qui cœpit esse nascendo, faciat non esse mortiendo; hoc enim factum inuenit de quo ficeret. Quis autem dicat, vt id quod iam non est, faciat non esse? Quicquid enim præteritum est, iam non est; quod si de ipso fieri aliquid potest, adhuc est de quo fiat; & si est, quomodo præteritum est? Autoritates verò dicentes creaturam non posse semper fuisse, intelligunt ut creatura immortal factiōnem ex nihilo præcedenti, initabilem scilicet atque mutabilem factiōnem, supponentes Catholicam veritatem: aliae autem, quæ dicunt nihil aliud à Deo posse esse coeterum, cum eo intelligent forsitan, supposita Catholica veritate, videlicet quod omne aliud à Deo sit factum, post non esse ab eo. Vel forte subtilius, quod nihil aliud à Deo potest esse coeterum propriè, ita quod habeat totum esse suum simul, sine aliqua successione mutabili, & sine possibilitate ad mutationem, sicut Boetius, Anselmus, & capitulum proximum loquebatur. Vnde licet mundus non haberet principium durationis seu temporis, neque finem, nequaque coeterus propriè diceretur propter defectum causæ prædictæ. Quare & Boetius 5. de consolatione Philosophi prosl. ultima ita scribit, Quod temporis *Boetius.* patitur conditionem, licet illud, sicut de mundo censuit Aristoteles, nec cœperit vñquam esse, nec definari, vita eius cum temporis infinitate protendatur, nondum tamen tale est ut coeterum esse iure credatur: non enim totum simul, infinitæ licet vita, spaciū comprehendit atque complebitur, sed futura nondum habet, transacta iam non habet; quod igitur interminabilis vita plenitudinem totam pariter comprehendit ac possideret, cui neque futuri quicquam absit, nec præteriti fluxerit, illud coeterum esse iure perhibetur, idque necesse est & sui compos prælens sibi semper adsistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem; vnde non rectè quidam, qui cùm audiunt vñsum Platoni mundum hunc non habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coeterum putant. Aliud enim est per interminabilem duci vitam, quod Mundo Plato tribuit, aliud interminabilis vita totam pariter complexum esse præsentiam, quod diuine mentis proprium esse manifestum est: neque enim Deus conditus rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Pro his tamen & alijs quædam distinctione coeteritate seu coetero non inutilis est notanda. Vno namque modo sumunt Autores coeterum, sicut nunc est dictum; alio autem modo vi importat tantum carentiam principij atque finis; vnde & Grammatici, sequentes Euerardum Bithynensem, seu secundum quoddam, Bathonensem in suo Grecismo, vbi assignat differentias nominum, ita dicunt; Coeterum verè sine principio, sine fine, perpetuum cui principiū, sed fine carebit: & quia iste secundus modus est facilitor intellectu quam primus, omnes pœnè, neglecto primo,

|| adhærent mo, "adhærent secundo. Aliæ adhuc Autoritates, quæ assertunt creaturam non posse esse A coæternam Creatori, possunt intelligi & exponi ut alia prius taet. Eudem etiam intellectum innuit Hieronymus manifeste, cum dicit Deum non posse suscitare virginem post ruinam: suscitatio namque evidenter importat aliquem transiit de uno oppositorum in aliud, puta de morte ad vitam, de malitia ad bonitatem, & vniuersaliter de qualicunque non esse ad esse oppositum. Similimodo potest & glossa intelligi super Amos, quæ dicit quod virgo quæ virginitatem perdidit, virginitatem recipere non valebit: recipere namque item capere, & alia vice capere, & ita mutationem & terminum initiantem designat. Vel forsitan intelligit secundum legem statutam; immediatè namque subiungit, Vix conceditur ei, vt de mille redeat ad centum, & de centum ad decem; quod fortassis debet intelligi secundum dignitatem & ordinem in Ecclesia militante, non secundum gratiam & meritum. Secundum namque iura Ecclesiæ in Decretis & Decretalibus suis vulgata, in ordinibus & dignitatibus constituti sic possunt peccare, quod debent deiici aut suspendi, nec in perpetuum B reparari, sed in statu inferiori perpetuo remanere: omne autem peccatum est quodam de virginatio, defloratio, atque corruptio peccatoris. Et iste similiter intellectus consonat verbis glossæ; ait enim, Ita fit ut virgo Israel, quæ errauerit, non habeat suscitantem, quia qui semel ab vincione discesserit, & virginitatem, quam cum uno viro habebat, perdidit, pristinum statum, & virginitatem, & vniōnis beatitudinem recipere non valebit; & vix conceditur ei, vt de mille redeat ad centum, & de centum ad decem. Concordat etiam tex- C tui qui pro eodem habet, domum Israel cecidisse, & virginem Israel esse projectam in terram; quæ etiam non negat potentiam resurgendi ad statum æqualem, sed aetum, gradum inferiori ei assignans: vnde sic ait, domus Israel cecidit, non adjicit ut resurgat; virgo Israel projecta est in terram suam, non est qui susciteret eam, quia haec dicit Dominus Deus; Vrbs de qua egrediebantur milles, relinquuntur in ea centum; & de qua egrediebantur centum, relinquuntur in ea decem. Super quod Glossa, Non negat posse resurgere, sed non resurget virgo Israel, quia semel aberrans; & si reportatur humeris pastoris, non habet eandem gloriam cum illo, qui nunquam à Deo aberrauit: vnde per Prophetam, Malo penitentiam peccatoris quam mortem; poenitentiam non sanctitati Ecclesiæ comparat, sed quod comparata morbi & inferis, melior sit. Ad literam etiam, nulla foemina vivata etiam ante baptismum potest inter Dei virgines consecrari, teste Augustino super epistolam ad Titum, & allegatur in Canone dist. 26. Acutius, cui & concordant alia iura multa. Per praedicta similiter patet intellectus Philosophi 6. Eth. dicentes, quod factum non contingit non fieri: loquitur enim ibi de consiliariis & eligibili per causas inferiores, puta per homines; dicitque quod nullus eligit factum, scilicet præteritum, puta Ilion captam fuisse, nec consiliatur de facto, sed de futuro & contingenti, quia factum non contingit non fieri: quod totum vniiformiter & conformiter processu intelligent manifeste de potentia causarum secundarum, scilicet hominum, & verum est quod per potentiam, consiliationem, aut ele- D ctionem humanam quod factum est, non contingit non fieri, sed futurum contingens contingit fieri, vel non fieri per has causas. Intelligit etiam consequenter, quod præteritum non potest non esse, seu fieri non præteritum potentia & factio[n]e mutabili, initiabili & terminabili terminis oppositis, sicut sunt omnes veri propriique effectus causæ veræ & propriæ facientis; vnde & ipsomet 2. Phys. 31. Medicus, inquit, & consilians, & omnino faciens, omnes sunt principium mutationis aut status. Distum autem ipsius Agathonis videtur calumniam iustum pati: non enim hoc solo Deus priuat, ingenita facere quæ sunt facta. Priuatur namque & isto, de præsenti nunc facere mutabiliter nunc & pro nunc non præsens; de futuro autem exhibitionem rei facere mutabiliter non futuram; de numero quatuor contradictiorum contingentium facere omnia simul vera quæ possunt esse simul vera, & quæ potest facere simul vera; facere maximam lineam circularem, aut rectam finitam possibilem fieri, seu quam potest, facere, inscribere, vel circumscribere circulo maximam E vel minimam figuram rectilineam; facere alium Deum, & deos infinitos, & vniuersaliter nihil quod contradictionem necessariò implicat, potest Deus. Dicit quisnam fortassis pro Agathone, quod nihil horum est aliud; & ego contra vtrumque; ergo nec ingenita facere quæ sunt facta. Verum ne Agathonem non recte dixisse, quem Aristoteles recte dixisse testatur, videar dicere minus recte; dico quod ad literam recte dixit: dicit enim Deum priuari huiusmodi facere, sed non potentia faciendi; & verum est, & necessarium est, Deum nequaquam ingenita facere quæ sunt facta, quod tamen hoc non possit, non dicit. Potest etiam intelligi & exponi quod Deus hoc non potest per potentiam & actionem causarum naturalium & inferiortum, sicut potest facere effectus futuros, nec etiam

|| compa-
rants.

Philosophus

|| soluta

A utam potentia & factio mutabili & terminabili terminis oppositis, sicut dictum Philosophi exppositum erat prius. Fortassis autem & aliter potest, exponi propinquius menti luce, vt supponat generaliter omnia esse diuisa in tria, futurum, praesens, & praeteritum, sive factum; & per hoc, quod dicit exclusum est, solo ipso Deus priuat, Iogenita facere, &c. intendat includere ultimum trium membrorum divisionis praemissa, & excludere duo priora: intelligat etiam de factio mutabili & terminabili terminis oppositis, & sic verum est, quod de numero horum trium, hoc solo Deus priuat facere, id est, posse facere huiusmodi factio de praeterito tanquam de termino a quo factio & mutationis, non praeteritum: Hoc enim contradictionem evidenter includit, quod scilicet aliquid prius sit aut fuit praeteritum, & posse non praeteritum; de futuro autem tanquam de termino a quo potest facere factio huiusmodi non futurum; & de praesenti non praesens; quod & facit continuo, cum illud aduenit, hoc recedit. Dictum vero Aristotelis in De mundo similiter potest intelligi & exponi secundum praemissa, & similiter dictum Plinij recitatum; veruntamen Plinius pessimè delirare videtur, dicendo Deum nullum ius habere in praeterita, nisi obliuionis, sicut 14um. 6um. & 23um. primi docent. Negantes ergo Deum posse facere de praeterito non praeteritum, intelligent de potentia & factio secundum cursum & ordinem naturalem rebus naturalibus naturaliter institutum, de potentia & factio mutabili, actuabili, & terminabili terminis oppositis supradicta. Verum, sicut superius breviter tangebatur, est quædā alia factio huic oppolita, scilicet stabilis, non mutabilis, non actuabili nouiter, non initiable nec terminabili terminis oppositis, & hec correspondet potentia absoluta & irrerepugnante supradicta, secundum quam etiam illud quod est aliquale in hoc praesenti instanti, potest fieri a Deo in hoc praesenti instanti non tale, immo & conditionis oppositus sine mutatione quacunque, iuxta 11um. veritatē; Deus enim sic facere, esset ipsum sic velle: sic enim fortassis posset Deus facere mundum, qui est initiatus & temporalis, non esse huiusmodi, sed æternum. Nullam enim contradictionem includit

B formaliter simpliciter, vt videtur, mundum non habere initium durationis vel temporis, sed semper fuisse, sicut nonnullis videtur, vel saltē sic posset facere mundum antiquorem, & fuisse priorem temporaliter quantumcumque: Hoc enim nullam repugnantiam formaliter implicat aut importat. Huiusmodi autem factio similis est generationi, cognitioni, & evolutioni diuinæ, immo verius scientiae & evolutioni Dei ad extra; qua secundum quintam, sextam, & octauam veritatem, quod vult nunc & scit, posset & potest nunc & pro nunc non sciare nec velle sine mutatione quacunque; similis etiam est doctrina, qua Pater æternaliter Filium & Spiritum Sanctum docet, de qua^u 34. huius. Huiusmodi autem modus loquendi de factio habetur Ioh. 11. vbi queritur sic de Christo, Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere vt & hic non moretetur? Sic etiam loquitur Augustinus 26. contra Faustum 2. Si audiam, inquiens, quod aliquid futurum erat, si Deus fecit ne fieret, fidissime respondebo. Illud potius futurum erat quod Deus fecit, non illud, quod si futurum esset, hoc fecisset; Nam Deus quid facturus erat vixie sciebat, & ideo simul sciebat illud futurum non fuisse, quod ne fieret facturus erat. Sic insuper loquitur Petrus 1. sentent. dist. 38. dicens, quod De- Petrus.

D us potuit facere, vt quod fit non fieret, & ita non esset praescitum. De potentia igitur absoluta & non repugnante supradicta & huiusmodi factio potest Deus facere rem quæ est praeterita, pura A. nudè & absolute consideratam non esse praeteritam. Deum namque sic facere, non esset aliud quam nolle ipsam esse praeteritam, seu velle oppositum nolurione seu voluntate non mutabili, non initiable aut terminabili, sed stabili & æterna, quod est absolute & irrerepugnante possibile, & quantum est de ratione sua potentia absoluta, & quantum est de ratione sua potentia voluntate libera secundum contradictionem, quatenus praedit causaliter suum actum, quo omni codem modo intrinsecè vult nunc A. fuisse, sicut voluit prius nunc A. fore, vt praecedentia docuerunt; cuius causa est, quia apud Deum intrinsecè nihil est praeteritum nec futurum, sed immutabilit, stabilit, æternit, & instantaneè tantum praesens, sicut superius monstrabatur. Porro quia videtur fortassis aliquibus difficile intellectu, quomodo praeteritum potest fieri non praeteritum factio non mutabili, non initiable, nec terminabili terminis oppositis supra dicta, ecce ad hoc exemplum patulum facile intellectu: futurum siquidem potest fieri non futurum antequam euenerit, seu, vt verius dicam, ipso nunquam euente ipso nunquam posito in esse, ipso nunquam praesentificato, seu facto praesenti. Sic enim A. cuiusloannis eras contingenter futurus; & quis hominum dubitat Deum de sua potentia, immo omnipotencia absoluta posse facere, quod Iohannes non currit, quare & quod A. non erit; quamobrem & consequenter aliquod futurum facere non futurum, ipsum nunquam facto praesenti? Et proculdubio hoc non potest factio mutabili, initiable, & terminabili supradicta: nam contradictionem evidenter includit, quod aliquid de futuro, tan-

^u 24
Iohannis.
Augustinus.

E E, utam potentia & factio mutabili & terminabili terminis oppositis supra dicta, ecce ad hoc exemplum patulum facile intellectu: futurum siquidem potest fieri non futurum antequam euenerit, seu, vt verius dicam, ipso nunquam euente ipso nunquam posito in esse, ipso nunquam praesentificato, seu facto praesenti. Sic enim A. cuiusloannis eras contingenter futurus; & quis hominum dubitat Deum de sua potentia, immo omnipotencia absoluta posse facere, quod Iohannes non currit, quare & quod A. non erit; quamobrem & consequenter aliquod futurum facere non futurum, ipsum nunquam facto praesenti? Et proculdubio hoc non potest factio mutabili, initiable, & terminabili supradicta: nam contradictionem evidenter includit, quod aliquid de futuro, tan-

quam

quam de termino à quo factio[n]is & mutationis fiat non futurum, nisi per positionem eius in A[eternitate]. Ecce adhuc exemplum evidenter fortior ad hoc idem; Aliquid, nempe non futurum, potest fieri futurum: Sit enim A. effectus possibilis fieri, qui non fiet; & sicut quilibet consideratur, Deus de sua potentia absoluta potest facere quod A. erit; quare & quod non est futurum, esse futurum, sed non factio[n]e mutabili, initiabili, aut terminabili sepe dicta: nam contradictionem implicat evidenter, quod aliquid aliquando sit futurum, & semper vel aliquando prius fuit non futurum, sicut decimum octauum huius ostendit. Sic igitur non futurum potest fieri futurum, & futurum non futurum absque positione eius in esse factio[n]e non mutabili sed stabili, sic & præteritum non præteritum similiter modo potest. Non ergo sequitur, sicut obiectebatur superius, si præterita possunt ista potentia non fuisse, quod per mutationem hoc possunt: nec etiam sequitur, si præterita possunt esse aut fieri non præterita, expedire hominibus consiliari de ipsis; non enim oinne quod potest esse aut fieri, hoc potest per consilium hominum potentiam humana[m].

Vicesima secunda veritas dicit, quod res futura non potest non fore, nec præsens nunc & pro nunc non esse, nec præterita non fuisse, accipiendo correspondenter potentiam 16. veritatis, quæ sic intellecta ex eadem 16. sequitur evidenter, hoc vno adiuncto, quod voluntas diuina est causa necessaria, scilicet instrutabilis & indefectibilis in causando, sicut decimum primi docet; Potest etiam hæc ostendit ex prima parte negativa 18. veritatis.

Vicesima tertia veritas ex tribus primis partibus 17. clare patet, hoc addito, quod voluntas diuina sit instrutabilis & indefectibilis in causando: sequitur etiam ex correspondentibus partibus 18. veritatis.

Vicesima quarta ex ultima parte 17. sequitur manifestè, hoc vno coassumpto, quod voluntas diuina est causa necessaria, id est, necessario requisita ad hoc quod aliquid sit futurum, præsens, vel præteritum, sicut decimum quartum & nonum primi demonstrant: Hæc etiam ex ultima parte negativa 18. ostenditur manifeste. Secundum hæc autem potest conuenienter intelligi & exponi illud vulgatum Philosophi, Et se quod est, quando est, & non esse quod non est, quando non est, necesse est, & similia. Dicit tamen Averrois, Hugonis, & Pettii hic obiecta erant exposta sexto huius. Illud quoque Philosophi, si omnia ex necessitate essent aut fierent, non oportere consiliari, neque negotiari, fuit exppositum vicesimo nono huius: potest etiam conuenienter exponi, quod intelligi ibi de necessitate contraria & repugnante possibilitati & contingentia precedentium, sicut in ostensione nona veritatis apparet. Similibus quoque modis potest exponi dictum eiusdem Philosophi ex 3. Eth. obiectum. Alia etiam similia plurima repeto similiter exponenda. Per præmissa similius possunt Deus, Christus, & Prophetæ, qui prædixerunt aliqua adhuc futura, à fallacia, mendacio, & ab omni inconvenienti defendi; qui sicut illæ futura possunt nullatenus euenire, sic & illæ reuelationes, promissiones, iurationes, & prædictiones præteritæ non fuisse.

Vicesima quinta ex præmissis de æternitate consequitur evidenter. De futuris namque contingentibus, quando sicut præsentia atque præterita, erit determinata veritas apud Deum, & non tunc primo & nouiter, quia apud Deum intrinsecè, & in æternitate nihil prius aut posterius succesiue, nihil mutabile, nihil nouum, sicut præmissa capitulo isto & proximo documentum. Item voluntas Dei est causa omnium fututorum per decimum quartum primi, & instrutabilis ac immutabilis per decimum & vicesimum tertium primi; & hæc est determinata apud Deum, sicut nullus ignorat: & quia de præsentibus & præteritis est determinata, quare & de futuris similiter, sicut potest ostendit per decimam tertiam & decimam quartam veritates. Item apud Deum est determinata scientia omnium fututorum, quia per causam determinatam, per suam scilicet voluntatem, per quam scit ea, vt decimo octavo primi fuit ostensum, & quia alias Deus certius sciret præsentia & præterita quam futura, sive aliquid accederet eius scientiae ex rebus scitis, contra vicesimum tertium primi, & tricesimum primum huius. Item omnia sunt semper præsentia in æternitate & intrinsecè apud Deum, scilicet causaliter, sicut ostensio decimæ quartæ veritatis ostendit; quare & de omnibus sicut de temporaliter præsentibus, determinata scientia, certitudo & veritas apud eum. Vnde Ammonius super 1. peri hermenias vlt. Nec Deos, inquit, est possibile neque indeterminatam cognitionem de futuris habere, tanquam coniectantes de ipsis; primo quidem vt Timæus nos docuit, & vt Aristoteles Theologizans pronuntiat, & ante hos Parmenides, tam apud Platonem, quam in proprijs carminibus, Nihil est apud Deos neque præteritum, neque futurum, quoniam utrumque horum est non ens; hoc quidem non amplius, hoc autem non dum, & hoc quidem transmutatum, hoc autem natum transmittri; quare & coniectiuam cognitionem à dijs, & in ultimo rationalis vite abiici necessariam; Deinde quomodo nisi modicum participabimus

A mus lobraterat, nisi amplius attribuamus cognitioni Deorum, quam vestra? Sed audientes & dubiam ipsam & indeterminatam confiteri; emuldem enim cirationis. Qui & infra multipliciter hoc ostendo concludit palam, quia & contingenti ordinari à Diis dicendum est, & determinate cognosci ipsorum eventum quod ut evidenter doceat, allegat Adulam blichii, quod cognitio est med. a inter cognoscens & cognitum; est enim operatio cognoscientis circa cognitum, quod eriam cognitum quandoque cognoscitur altiori modo quam sit natura eius, quandoque depresso, quandoque æqualiter. Cum enim intellectus nostræ politicas actiones disponit, cognoscere singulare negotia, referendo ea ad vniuersalia; Hæc autem cognitio altior est cognito singulari; paribile & transmutabile singulare. Ratio autem, per quam intellectus practicus cognoscit, indubibilis, & intransmutabilis est; Quandò autem intellectus ad se converteret & operans secundum purificativas virtutes, secundum substantiam considerat, cognitio est eiusdem ordinis cum eo quod cognoscitur; cum autem

B ascends ad summum sui perfectionis, & secundum contemplativas virtutes meditans, considerat ea quæ de diuisis ordinibus, & qualiter ex uno omnium principio hi producuntur, & quæ vniuersitatisque proprietates est, cognitio deterior eo quod cognoscitur. His igitur sic shabentibus, dicendum, Deos quidem cognoscere omnia facta, entia & futura modo Diis conuenienter; hoc autem est vna & determinata & infallibili cognitione: Propter quod quidem & contingentium scientiam, dicendum ipsos comprehendere velut omnia, quæ in mundo, producentes, & perpetuarum quidem substantiarum, ipsos causas existentes, generabilium autem concausas, secundum suas proprias operationes, & velut videntes non ipsas solum substantias, sed virtutes ipsatum, & operationes, eas quæ secundum naturam, & eas quæ præter naturam. Quod quidem præter naturam simul intravit cum necessario ordine subiecto decurrentie entium, in his quæ nata sunt hoc participare, non principaliter, sed secundum modum qui dicitur parvostatoe, scilicet secus existentes; Cognoscere tamen

C contingentia ipsorum natura est; propter quod, hac quidem indeterminatam habentia naturam posse quidem evenerit & non evenerit; illos autem velut modo nobiliores quam sit ipsorum natura, cognitionem eorum præaccipientes determinatè, & hæc seire. Et enim res partibus imparabiliter, & indistincte cognoscere ipsos est necessarium, & plurimæ vniuersitatis & temporalia externaliter, & generabilia ingenerabiliter. Non enim utique sustinebimus quod dicatur simul cum fluxu rerum, Deorum cognitionem decurrere, neque esse aliquid apud ipsos aut præteritum aut futurum, neque dici de ipsis. Erat vel Erit, vt in Timo assumpsum, cum hinc significaret cuiusdam transmutationis; Solum autem ipsum est. Igitur quoque sententiam plane refellantur autoritates Augustini & Casiodori super Psalmum 43. 47. huius scriptæ.

Pro vicefima sexta sciendurn, quod res sunt determinatae, & determinatae stabilitatis apud creaturam tripliciter; In se, In suis causis, Vtroque modo. In se, sicut res D contingens præsens, puta Iohannem currere vel sedere, quod ex prætentia sua habet quandam necessitatem sequentem essendi pro nomine, & sic illi est determinatum & certum, || esse & similem scriabilitatem ab homine, & res præterita similiter: In suis causis, sicut res naturales naturali necessitate futura, puta ecclipsis futura luminarum, transmutatio elementorum, & mors mortalium: Vtroque modo, sicut effectus huiusmodi naturales præsentes in præteritum transmissi; Futura autem contingentia nullo istorum modorum sunt determinata. Non in se, constat; Non in suis causis, quia tunc non essent contingentia ad vitrumlibet, sed contingentia nata vel necessaria; Quare nec utroque horum modorum; Hæc autem est sententia Philosophi, peri hermenias: vlt. sicut ab eo communiter allegatur, & in objectionibus erat tacitum, licet verbum, Determinatum, Ammonius, nusquam ibi ponatur in tota serie sui textus. Vnde & Ammonius illum locum expoenens, sic ait; Est idem sua quidem natura contingens, cognitioni autem Deorum non

E adhuc indeterminatum sed determinatum: Palam autem quod & nostræ cognitioni impossibile est determinatè cognoscit, aliquando contingens, sed ex necessitate consequetur, præcedentibus causis sua generationis. Nec huius resiliunt nisi forte Mathematici & divini dicentes omnes actus humanos supponi necessitatem astrorum: Sed hos terium secundi refellit. Verum per reuelationem diuinam pote&creatura rationalis habere cognitionem determinatam & certam de futuris contingentibus, imo & quasi demonstrationem propter quid & à causa. Potest enim Deus certitudinaliter reuelare creaturæ rationali voluntatem suam de aliquo tali futuro in proprio genere vel in verbo, sicut quadragesimum huius & sequentia docuerunt: Voluntas autem diuina est causa futurorum necessaria in essendo, necessitate sequente, & instrutabilis in cau-

Philosophus. in causando, sicut decimum quartum primi, quinquagesimum secundum, & quinquagesimum huius, ac decimum primi docent; quæ omnia potest similiter reuelare. Potest ergo creatura cognoscere contingens fore per causam, & quoniam illius est causa, & quoniam impossibile est aliter se habere; potest etiam cognoscere illud fore ex veris, & p̄mis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis, vel potius & eminentius forsitan quam per propositiones creatas, per speculum scilicet veritatis æternæ; quare & demonstratiuè, ut pater 1. Post. 2. vel perfectius & excellentius quam per demonstrationem syllogistica discursiuam. Hoc idem confirmat autoritas Augustini super Psalmum quadragesimum terium, quadragesimo septimo huius scripta.

Vicesima septima potest ostendi per vicesimam quintam & ostensionem illius: Potest quoque ostendi per decimum quartum & ostensionem illius, cum voluntas divina sit causa omnium futuorum, per quam & Deus omnia illa præcepit, sicut decimum quartum & decimum octauum primi docent. Quod & clare testantur dicta Augustini & Celsiodori super Psal. 43. 47. huius scripta.

Vicesima octaua potest ostendi per proximam, & decimam tertiam & ostensiones earum. B

Augustinus. Vicesima nona potest ostendi per proximam, & decimam quartam, & ostensiones illarum. Hanc etiam plane testari videntur Autoritates Augustini & Celsiodori super Psalmum quadragesimum tertium quadragesimo septimo huius præmissæ. Augustinus etiam vicesimo sexto contra Faustum 2. sic ait; I am non possum futura non fieri, quām non fuisse facta præterita. Nec potest quis dicere Augustinum intelligere in sensu composito, vel de dicto, & non in sensu diuisio, seu de re; quia sic nullum obsecrum vel dubium serenaret, nec quicquam doceret. Processus quoque, finis, & causa, quam dicit, ostendit ipsum loqui in sensu diuisio, & de re; Causa autem sua videtur esse voluntas Dei efficax, nec frustabilis aut mutabilis, & veritas irrefragabilis, & immutabilis omniquaque: Vnde & immediate ante de quodam possibili fieri ita dicit, Concedo fieri posse, sed utrum futurum sit, nescio, & ideo nescio, quia quid habeat de hac re Dei voluntas me latet; Illud tamen me non latet sine dubio futurum, si hoc Dei voluntas habet. Porro, si audiam quod aliquid futurum erat, sed Deus fecit ne fieret; si dissiuste respondebo, Illud potius futurum erat quod Deus fecit, non illud, quod si futurum esset, hoc fecisset. Nam Deus quod facturus erat, utique sciebat, & ideo simul sciebat illud futurum non fuisse, quod ne fieret facturus erat; & proculdubio potius verum est, quod Deus scit, quam quod opinatur homo: ex quibus immediate concludit, Vnde iam non possumt futura non fieri, quam non fuisse facta præterita. Sed quomodo istud ex prioribus sequeretur, si tantum in sensu composito loqueretur? Ecce similiter causa, quam immediate subiungit, quoniam non est in Dei voluntate ut eo sit aliquid falsum, quo verum est: Quapropter omnia, quæ verè futura sunt, sine dubio fieri; si autem facta non fuerint, futura non erant: Ita omnia quæ verè præterita sunt, sine dubio præterierunt. Manifeste quoque apparet per illas duas vniuersales affirmativas, vnam de futuro, & alteram de præterito, ipsum loqui de rebus ipsis futuris arque præteritis, non de propositionibus ipsis tantum. Qui & infra, Sententia, inquit, quia dicimus aliquid fuisse, ideo vera est, quia illud de quo dicimus iam non est: Hanc sententiam Deus falsam facere non potest, quia non est contrarius veritati. Quod si quereras, vbi si hac vera sententia, prius inuenitur in animo nostro, cum id verum scimus & dicimus: Sed si & de animo nostro ablata fuerit, cum id quod scimus oblitus fuerimus, manebit ipsa veritate; Semper enim verum erit, fuisse illud quod erat, & non est, & ibi verum erit iam fuisse quod erat, vbi verum erat antequam fieret, futurum esse quod non erat. Huic veritati Deus non potest aduersari, in quo est ipsa summa & incommutabilis veritas, qua illustratur ut verum sit quicquid in quorūcunque animis & mentibus verum est. Hanc quoque æqualitatem necessitatibus apud Deum respectu futurorum, sicut respectu præteriorum, quatenus hæc omnia sunt apud eum in æternitate præsentia, imo & qua præterita, quia simili certitudine, stabilitate & necessitate firmata, & quia sic coexistebant omni tempore præterito, imo & præcedebant omnia tempora secularia, communiter innuentur omnes Prophetæ, imo verius spiritus sanctus qui locutus est per Prophetas, futura quasi iam præterita propheticando, sicut quadragesimo septimo huius præhabita manifestant. Quibus & Philosophi conlonare videntur: E

Aristot. Dicit enim Aristoteles in De Mondo 11. quod omnia sunt verè opera Dei; ex quo, secundum naturalem Empedoclem, omnia, quæcunque sunt, & postmodum erunt, processi sunt. *Empedocles.* Vnde & Augustinus de correptione & gratia 33. tractans illud Apostoli ad Rom. 8. Quos præfuerit & prædestinavit &c. ita scribit; Illa omnia iam facta sunt, Praefuerit, prædestinavit, vocavit, iustificavit, quoniam & iam omnes præsciti ac prædestinati sunt; Adhuc autem usque in finem sæculi multi vocandi & iustificandi sunt, & tamen verba præteriti temporis posuit,

Augustinus.

A sicut, & de rebus futuris, tanquam fecerit Deus, quæ iam vt fierent ex æternitate dispositi sunt.

Ideo de illo dicit & Propheta Esaias ; Qui fecit quæ ventura sunt. Hoc tamen in Esaiā secundum hanc seriem non memini me legisse, fortassis ^{E/ai.} autem translationem allegat aliam, quam non vidi : ista tamen sententia de Esaiā occurrit. Nam quadragesimo primo secundum translationem Hieronymi, Esaias, inquit Dominus per Esaiam sic dicit, Quis fulcituit ab Oriente iustum, scilicet Iesum Christum, & vocavit eum ut sequetur se ? Ecce propheta de præterito, & additum mixtum de futuro, Dabit in conspectu eius gentes, &c. & subdit, Quis haec operatus in futurū est & fecit, vocans generationes ab exordio ? Ego Dominus primus & nouissimus, ego sum : & intra 48. Priora ex tunc annuntiaui, & ex ore meo exierunt, & audita feci ea, repente operatus sum, & venerunt. Pro hac autem necessitate lequenie ex præsentiā seu præteritione apud Deum in æternitate, Augustinus infra 34. concludendo subiungit ; Quicunque ergo in Dei prouidentissima dispositione præscit, prædestinat, vocat, iustificat sunt & glorificati, non

B dico etiam nondum renati, sed etiam nondum nati, iam filii Dei sunt, & ideo omnino pertine non possunt. Quod & Anselmus de Concord. 3. tractans, eandem autoritatem Apostoli multo clarius manifestat, sicut quadragesimum septimum & vice septimum etipimum huius prodit. Qui insuper Augustinus par. secunda super Iohann. homilia 14. seu 68. tonus, tractans illud Iohannis 14. In domo Patris mei mansiones multæ sunt, & infra, Si abiecto & præparauerero vobis locum, &c. Quomodo, inquit, mansiones in domo Patris non aliae sed ipse, & sine dubio iam sunt sicut parandæ non sunt, & nondum sunt sicut parandæ sunt ? Quomodo putavimus, nisi quomodo etiam Propheta prædicat Deum, quia fecit quæ futura sunt ? Non enim ait, quia facturus est quæ futura sunt, ergo & fecit ea, & facturus est ea : nam neque facta sunt, si ipse non fecit, neque futura sunt, si ipse non fecerit ; fecit ergo ea prædestinando, facturus est operando. Vbi & illud Apostoli ad Ephes. 1. Elegit nos ante constitutionem mundi ; & illud ad Romanos prædictum, Quos prædestinavit, illos & vocavit, si-

C mil modo intelligit & exponit. Hæc autem autoritas Augustini, licet non secundum seriem, allegatur in Canone de pœnitentia distinctione 4. In domo. Idem præterea Augustinus 5. de Trinitate vlt. Apud Deum, inquit, nec præterita transiunt, & futura iam facta sunt. Amplius autem 10. de Ciuitate Dei 12. Vbi, inquit, & quando Deus faciat incommutabile consilium, penes ipsum est, in cuius dispositione iam tempora facta sunt quæcumque futura sunt. Nam temporalia mouens temporaliter non mouetur, nec aliter nouit facienda quæ facta, nec aliter invocantes exaudit quæm invocarunt videt, eis que temporaliter sunt iussa æterna cius legē ^{Angustinus} *confcripta*. Qui & 1. Confessionum 6. Anni, inquit conspecta Deo, tu non deficit ; Anni tu hodiernus dies, & quæcum multi ; & quæ multi nostri iam dies & patrum nostrorum per hodiernum tuum tranierunt, & ex illo accepérunt modos, & vtecum extiterint, & transibunt adhuc ali & accipient, & vtecum existent ; tu autem idem ipse es, & omnia crastina atque ultima, omniaque hec eterna & retro hodie facies, hodie

D fecisti. Quid ad me, si quis non intelligat : Gaudete & ipse, Domine, dicens quid hoc est ? Gaudete etiam sic & ipse, & averti noui inueniendo inuenire potius quam inueniendo non inuenire te.

Tricesima videtur tam certa, quod probatio vix egerit. Causæ namque inferiores sunt temporales, actiæ & passiæ cum motu & tempore, cum initio & cum fine. Quod enim præteritum est, iam transiit potestatem harum causarum, nec eis ultra subiacet : non enim potest ab eis initiari per operationem & motum, sicut in ostensione vice prima patet : Quod autem præsens est, pro nunc necesse est esse necessitate sequente ; quod vero futurum est, est initiabile per actionem & motum à causa secunda libera secundum contradictionem ad agendum & non, nec habet ex se aliquam necessitatem essendi. Nulla etiam causa secunda habet voluntatem efficacem in omnibus, sicut Deus, inquit secundum Philosophum 3. Ethic. 5. Voluntas est impossibilium, quare eti possit velle præterita non fuisse, præsentiaque non esse, res tamen non sequitur eius velle, sicut sequitur velle Dei. Contra primum tamen istorum potest probabiliter obici isto modo ; Causa secunda potest facere de præterito præsens : Sol namque eodem modo obiectus eidem illuminabili corruptibili vel æterno nunc & prius, idem lumen generat nunc quod prius. Nam secundum Philosophum 8. Metaphys. 11. diuersitas effectuum est propter diversitatem efficientis, vel propter diversitatem materie ; & secundum eundem 12. Metaphys. 11. Si agens sit unum & materia una, factum est unum ; quod & planè dicit Averroes ^{Averroes.} utroque commento : Dicit quoque Philosophus 2. de generatione per nult. quod idem & similiter habens temporis innatum est facere, supposita scilicet identitate materie. Sicut autem argutum est, lumen corruptum idem numero ire.

E Philosophum 8. Metaphys. 11. diuersitas effectuum est propter diversitatem efficientis, vel propter diversitatem materie ; & secundum eundem 12. Metaphys. 11. Si agens sit unum & materia una, factum est unum ; quod & planè dicit Averroes ^{Averroes.} utroque commento : Dicit quoque Philosophus 2. de generatione per nult. quod idem & similiter habens temporis innatum est facere, supposita scilicet identitate materie. Sicut autem argutum est, lumen corruptum idem numero ire.

rum posse generari, sic & potest argui de ceteris formis generabilibus & corruptibili- A
bus, accidentalibus, & substantialibus, quare & de ipsis compositis eisdem numerali-
ter reuersuris. Aqua quoque per discontinuationem corrupta, per recontinuationem ea-
dem numero generatur. Quidam autem, ut Platonici, hoc concedunt. Sed hos tricesi-
ma nona pars corollarij primi primi, & Philosophi, & Theologi redargunt & deri-
dent. Alij autem tantum ertorem vitare volentes, dicunt quod non tantum Sol, sed
* ad & omnes aliae stellæ erraticæ atque fixæ coagunt * omnem effectum à quoque pro-
ductum ; & quia situs & aspectus carum adinuicem & ad Solem continuè variatur, &
effectus producunt continuè variantur. Sed hi non euadunt Autoritates Philosophi alle-
gatas : non enim quilibet partua diversitas accidentalis in agente, facit diversitatem
numeralem in effectu, & maximè in substantijs simplicibus atque complicitis. Possunt
quoque stellæ cœli applicari ad aliquem locum terra secundum æquæ fortè aspectum
nunc ut prius, licet fortè non secundum similem omni modo, quare & regenerare ef-
fectum corruptum. Aliquando etiam, ut videtur, redibunt omnes planetæ & stellæ
ad similem aspectum omnino quem nunc habent, & quem in quoque instanti prius
habebant, puta secundum Platonicos in fine magis anni mundi, qui secundum ip-
pos est redditio omnium cœlestium ad primarium statum suum, de quo primum primi
pleniùs differebat ; tunc ergo res corruptæ ex eadem numero reuertentur. Quidam au-
tem hanc rationem soluere cupientes, affirmant motus cœlestes non esse proportiona-
biles adiuuicem aliqua proportione rationali, sed tantum irrationali, qualis est pro-
portio diametri quadrati ad latus, & coni ad medietatem suam, de quibus alibi ple-
nius est tractatum ; quare nec mota cœlestia vñquam plenariè reuersura ad primarium
statum suum, nec ad alium quemcunque sequentem. Sed ista hypothesis responsuia mul-
tū voluntati & faciliter ponitur sine evidentiâ rationis, quare & æquè faciliter repro-
batur. Nunquid etiam, admissa hypothesi, ostendunt suum propositum ? Non est evidens C
vsquequa, quod evidenter ratione disertetur per theorematâ mathematicali à sacris liter-
is multū extranea, magis curiosum fortassis quam fructuosum Theologis videretur,
maximè cum aliter posuit axioma propositum plenè solui. Alij verò dicunt, quod diversitas
temporis numeralis est causa diversitatis effectuum numetalis. Sed quomodo, cum
tempus non sit causa efficiens materialis neque formalis effectuum productorum ? que
etiam causa diversitatis temporis numeralis ? Si dixerint, quod diversitas motuum cœ-
lestium : & qua causa diversitatis numeralis istorum ? Et sic continuè ascendendum do-
nec perueniat ad primum huiusmodi diversatum. Alij adhuc dicunt, quod causa huius-
modi diversitatis effectuum est diversitas ordinis naturalis in subiecto ad diuersos effectus :
sed quod diversitas in relatione sit causa diversitatis in accidentibus absolutis, vel in sub-
stantijs, non videtur ; imò rationaliter est è contra. Vniuersitas etiam ordinis de neces-
itate consurgit ex diversis ordinatis tanquam ex fundamento & causa priori ; quare illa di-
uersa ordinata potius essent causa huiusmodi diversitatis effectuum, quam diversitas ordi-
nis. Quæ etiam, qualia, & quot sint ista ordinata diversa, non exprimit, & vix si expri-
mre clare posuit. Philosophus etiam 12. Metaphys. vbi fuerat allegatus, tangit vnum per
quod videtur soluere obiectionem præmissam, & expoare dicta sua, Illud, inquiens, factum
est actu, cuius materia erat potentia, seu in potentia, innuens quod est agens si idem
& materia eadem, ex diversitate tamen potentiarum in materia ad diuersos effectus pos-
sunt prouenire diversi effectus ; quare ad hoc quod effectus sit idem numero requiritur
identitas potentia numetalis. Quamobrem & Auctroes illo commento vndecimo, Si,
inquit, materia fuerit vna, & generans vnum, & potentia vna, tunc illud quod fit erit
vnum ; subiectum enim cum fuerit vnum, & potentia existens in eo fuerit vna, & agens
vnum, tunc nulla erit causa multitudinis. Verum contra illos Philosophos potest prin-
cipialis obiectio sic reduci, Si A. actuum agat cras in B. passuum, habens C. potentiam E
ad D. effectum, cras producet D. ; ponaturque quod Deus de omnipotentiâ sua hodie
creet D. nihil mutando circa A. B. nec C. ; vel si necessariò sequatur mutatio, corrupto
etiam D. hodie reducat Deus omnipotens A. B. & C. ad statum priorem omnino ; tunc
A. cras ex B. & C. faciet D. præteritum & corruptum. Simili quoque modo potest os-
tendi, quod hominem naturaliter generandum modo præmisso, olim factum à Deo,
de virginatum, mortuum & sepultum potest vit nouiter generare, & mulier parere, &
parere eum virginem ; omnis enim partus necessariò exit virgo ; potest igitur causa
secunda facere præteritum & corruptum præsentialiter existere, quare & non esse præ-
teritum. Inter omnes autem sententias recitatas videtur mihi sententia Philosophi magis

Responso 3.

C
multum voluntati & faciliter reprobaatur. Nunquid etiam, admissa hypothesi, ostendunt suum propositum ? Non est evidens C
vsquequa, quod evidenter ratione disertetur per theorematâ mathematicali à sacris liter-
is multū extranea, magis curiosum fortassis quam fructuosum Theologis videretur,
maximè cum aliter posuit axioma propositum plenè solui. Alij verò dicunt, quod diversitas
temporis numeralis est causa diversitatis effectuum numetalis. Sed quomodo, cum
tempus non sit causa efficiens materialis neque formalis effectuum productorum ? que
etiam causa diversitatis temporis numeralis ? Si dixerint, quod diversitas motuum cœ-
lestium : & qua causa diversitatis numeralis istorum ? Et sic continuè ascendendum do-

Responso 4.

nec perueniat ad primum huiusmodi diversatum. Alij adhuc dicunt, quod causa huius-
modi diversitatis effectuum est diversitas ordinis naturalis in subiecto ad diuersos effectus :
sed quod diversitas in relatione sit causa diversitatis in accidentibus absolutis, vel in sub-
stantijs, non videtur ; imò rationaliter est è contra. Vniuersitas etiam ordinis de neces-
itate consurgit ex diversis ordinatis tanquam ex fundamento & causa priori ; quare illa di-
uersa ordinata potius essent causa huiusmodi diversitatis effectuum, quam diversitas ordi-
nis. Quæ etiam, qualia, & quot sint ista ordinata diversa, non exprimit, & vix si expri-
mre clare posuit. Philosophus etiam 12. Metaphys. vbi fuerat allegatus, tangit vnum per
quod videtur soluere obiectionem præmissam, & expoare dicta sua, Illud, inquiens, factum
est actu, cuius materia erat potentia, seu in potentia, innuens quod est agens si idem
& materia eadem, ex diversitate tamen potentiarum in materia ad diuersos effectus pos-
sunt prouenire diversi effectus ; quare ad hoc quod effectus sit idem numero requiritur
identitas potentia numetalis. Quamobrem & Auctroes illo commento vndecimo, Si,
inquit, materia fuerit vna, & generans vnum, & potentia vna, tunc illud quod fit erit
vnum ; subiectum enim cum fuerit vnum, & potentia existens in eo fuerit vna, & agens
vnum, tunc nulla erit causa multitudinis. Verum contra illos Philosophos potest prin-
cipialis obiectio sic reduci, Si A. actuum agat cras in B. passuum, habens C. potentiam E
ad D. effectum, cras producet D. ; ponaturque quod Deus de omnipotentiâ sua hodie
creet D. nihil mutando circa A. B. nec C. ; vel si necessariò sequatur mutatio, corrupto
etiam D. hodie reducat Deus omnipotens A. B. & C. ad statum priorem omnino ; tunc
A. cras ex B. & C. faciet D. præteritum & corruptum. Simili quoque modo potest os-
tendi, quod hominem naturaliter generandum modo præmisso, olim factum à Deo,

Responso 5.

de virginatum, mortuum & sepultum potest vit nouiter generare, & mulier parere, &
parere eum virginem ; omnis enim partus necessariò exit virgo ; potest igitur causa
secunda facere præteritum & corruptum præsentialiter existere, quare & non esse præ-
teritum. Inter omnes autem sententias recitatas videtur mihi sententia Philosophi magis
confusa

- A** consonationi, quod videlicet diversitas effectuum numeralis succendentium sibi in eadem materia seu subiecto, existentibus eisdem agente & materia seu subiecto, sit ex diversitate potentie seu potentiarum in eas in eo; quanquam circa plenam expositionem huiusmodi potentie longe maior discussio requiratur. Verum quicquid sentiant Philosophi Ethnici, *Reffersio propria.* Theologi Catholici indubitanter agnoscant primam, summam, & verissimam causam huiusmodi effectuum diversorum esse voluntatem diuinam, non mutabilem aut diversam, sed stabilem & candem, quia sine successione actuum voluntatis & mutatione sui quacunque, vult & facit diversos effectus sibi succedere quando vult, & vbi, sicut 9um, & 23um, atque 47um. primi docent. Vnde & Iudih. 9. Hoc factum est, quod ipse voluisti. Beatus etiam Augustinus 3. *Judith.* de Trinit. 2. loquens de omnibus que sunt virtute vel inusitate, sc̄epe vel raro, Horum, in- *Augustinus.* quit, nihil sit nisi Dei voluntas, sed plerisque non appetit: Itaque placuit vanitati Philoso-
B phorum etiam causis alijs et tribuere, vel veris, ted proximis, cum omnino videat non possint superiore ceteris omnibus causis causam, id est, voluntatem Dei; vel fallit, & ne abipta quidem perueligatione corporalium rerum atq; mutationem, sed a sua suspitione & errore prolatit. Quare & Eochirid. 6. dicit, Cum quis sit quid credendum sit quod ad religionem pertinet, non rerum natura ita rimanda est, quemadmodum ab eis quos Physicos Graeci vocant, nec metuendum est quemadmodum ab eisdem, ne aliquid de vi & numero elementorum, de motu, arque ordine, & defectibus sydetur & figura celi, de generibus & naturis animalium, fluctuum, lapidum, fontium, fluminum, montium, de spaciis locorum & temporum, de signis imminentium tempestatum & alijs sequentibus, de his rebus quas illi inuenierunt, vel inuenisse existimant, Christianus ignoret; quia nec ipsi omnia repererunt tanto excellentes ingenio, flagrantibus studio, abundantes otio, & quædam humana coniectura inuestigantes, quædam vero historica experientia perscrutantes, & in eis que se inuenisse gloriantur, plura opini-
C nantes potius quam scientes; Satis est Christiano rerum creatarum causam, siue celestium, siue terrestrium, siue visibilium, siue invisibilium, non nisi bonitatem credere, Creatoris bonam scilicet voluntatem. Porro, siue causa secunda possit facere eundem effectum numero qui praecessit, sicut verisimiliter apparet quod possit, supposito miraculo praecedenti, sicut proximo fuit obiectum; & in recontinuatione forsitan liquidi per discontinuationem corrupti; siue non possit, sicut extra hos casus videtur non posse, obiectio non procedit. Si enim non possit, non obstat; si autem liberè posset facere de præterito & corruptio præsens existens, non tamen propter hoc potest facere de præterito non præteritum, & de corrupto aut corrupta virginem, sicut Deus. Licet enim Deus per suam omnipotenciam reduceret Abraham & Saram ad eundem statum in omnibus quem habebant, quando generabatur Iсаak; & hic generareret, & illa pareret Iсаak, parceret eum corruptum, & præteritum patrem Iacob; verum est tamen secundum cursum naturæ & sine miraculo, quod omnis partus necessariò exit virgo. Adhuc au-
D tem fortassis sophista sophisticè sic instabit; Vocetur illud præteritum quod fuit & non est; si ergo causa secunda potest facere de præterito ipsum esse, potest & facere quod non sit præteritum. Sed istud non probat quod causa secunda possit facere de præterito non præteritum quantum ad hanc conditionem, si scilicet quod careat fuisse; quare nec obstat. Sed adhuc forsan replicabit, Causa secunda libera, puta Petrus, aliquem suum effectum liberum præteritum, qui dicatur A, potuit prius scilicet non præteritum, simpliciter scilicet omitendo, sicut loquitur lex de Facere Digest de regulis Iuris. Qui, inquiens, non facit que facere debet, videtur facere aduersus ea, quia non fecit; & est facilius creber modus loquendi; vel effectum contrarium & incompossibilem A qui nominetur B faciendo, & Deus omnipotens potest restituere Petro omnem potentiam quam prius habuit, & maiorem; quo facto potest Petrus facere A non præteritum. Vel sic, Petrus prius potuit facere quod A non fuisset; quare & si per omnipotentiam Dei factus sit nunc æquè potens, sicut tunc erat, vel potentior adhuc potest. Vel adhuc fortassis fortius isto modo; Quicquid quoenammodo Deus olim potuit, adhuc eodem modo potest; Alias namque fieret minus potens, & cessaret esse omnipotens; sed Deus olim potuit facere per causam secundam, puta per Petrum, A non esse præteritum, seu quod A non fuisset. Hęc autem, et si videantur acuta, de facili retundentur. Nam et si Petrus haberet nunc omnem potentiam vel maiorem quam prius, non propter hoc posset nunc omnem effectum eundem numero quem prius, sed forte eundem & æqualem specie, vel maiorem; cuiuscausam est, quia ad identitatem numerali effectus non sufficit sola identitas numeralis agentis, potentie autem agentis, immo requiri ut idenitus numeralis materię seu obiecti potentiae illius, sicut præmissa testantur. Et si ponatur quod Deus omnipotens haec omnia eadem numero plenè restauret, esto quod Petrus nunc possit facere eundem effectum numero vel defectum numero quem prius; non tamen propter hoc potest nunc facere A non esse præteritum, quia nunquam prius hoc potuit.

potuit facere, quia non antequam A fuit; Tunc enim non fuit factibile à Petro A non esse præteritum; Sic enim æternaliter ante fuit, sicut modo non est factibile ab aliqua causa secunda, quod Antichristus, qui est futurus, non sit præteritus nunc vel ante. Nam quomodo ficeret quod æternaliter ante fuit, & quod non potest habere initium & terminum factio[n]is, cùm tamen quodlibet facere causæ lecunda necessariò hoc requirat, sicut in ostensione vigesimæ primæ partis corollarij huius pater? Nec quando A fuit potuit Petrus facere A non esse præteritum, propter similes rationes. Tunc enim, sicut & semper ante fuit A non præteritum, nec hoc tunc vel ante à factio[n]e vel defectione Petri quovismodo dependit; quare nec postquam A fuit potuit Petrus facere A non esse præteritum; Si enim hoc fecisset, A & tunc & temp[er]ante fuisset non præteritum; Non enim potest quicquam incipere esse non præteritum; & quia non potest hoc facere, aut fecisse postquam A fuit, nisi per factio[n]em inutibilis, & mutabilem de præterito in non præteritum, quod contradictionem includit. Secunda instantia soluitur sicut prima. Non enim ex æquali potentia nunc & prius vel maiori in Petro contingit ipsum posse omnem cundem effectum numero quem prius, sicut iam patuit. Et si quis obiectando supponat, quod Deus omnipotens restauraret in Petro actuō, in subiecto passhuo, & in omnibus requisitis omnia eadem numero quæ prius, licet Petrus nunc possit facere eundem effectum numero vel defectum quem prius, non tamen propriè hoc potest nunc facere, quod A non prius fuisset, sed quod A non sit modo deficiendo, videlicet tantummodo priuatiu[m] à factio[n]e A, seu faciendo effectum contrarium incompositibilem, & exclusorium ipsius A; ita quod alias A nunc esset, & idem esset ipsum fecisse prius seu facere quod A prius non fuisset, & facere nunc quod A nunc non esset, non autem facere nunc quod A prius non fuisset, secundum Logicam 24°. primi præmissam; sicut idem fuit realiter dicere tempore passionis Christi, Christus nunc patitur, & nunc, Christus tunc patiebatur, sicut & de præteritis alijs vniuersis. Ultima instantia soluitur ut priores; Non potest Deus per causam C secundam facere A non præteritum, sicut nec potuit vñquam prius: Nihil enim potest facere per causam secundam, nisi quod illa potest aliquo modo facere; sed nulla causa secunda potest hoc facere quovismodo, sicut superius est ostensum; Omnis namque factio causa lecunda est temporalis cum mutatione & initio; sed A non esse præteritum initiari non potest, quare nec fieri per causam secundam, per factio[n]em aliquam temporalem, sed à solo Deo factio[n]e æternæ, scilicet nolitione sua seu volitione sua æterna initiu[m] non habente, qua non vult A esse præteritum, seu vult A esse non præteritum, sicut ostensio 21°. partis plenius manifestat. Adhuc autem fortassis non desines obiectare istum hominem, puta Ioannem, qui fecit hoc vel illud, contingit no[n] fecisse hoc neq[ue] illud, & Ioannem, qui non fecit hoc nec illud, contingit fecisse hoc & illud; Contingit enim Deum "hoc nolle aut velle, Sed istud non obstat. Licet enim hoc sit possibile & contingens respectu voluntatis diuinæ, non tamen respectu voluntatis humanae, puta Ioannis; Nihil enim est in potestate Ioannis nisi quod cùm vult, facit sicut priora D testantur, sed licet Ioannes hoc vellet, non ideo sequitur ita esse, licet insuper Ioannes possit non fecisse quod fecit; non potest tamen facere se non fecisse quod fecit: Quicquid enim faciat in præsenti aut etiam in futuro, non ideo sequitur ipsum non fecisse quod fecit. Contra 23° particulam huius trigesimalis sic instatur; Contingentia & libertas propriæ dicitur respectu præsentis, respectu verò futuri impropriæ vel minus propriæ cōmuniter seu extensis, sicut 5um. & 6um. huius affirmant: Est ergo apud causas inferiores maior contingentia & libertas respectu præsentis, quam respectu futuri. Sed quis ignoret non sequi ex magis propriæ esse tale magis simplificiter esse tale? Quis enim ignoret perfectum magis propriæ dici de creatura plenè facta, quam de Deo nullo modo factibili neq[ue] facto? & quis cōceperit creaturam esse magis perfectam à quam Deum? Quis || etiam nesciat magnum magis propriæ dici de corpore quam de Deo, & de potentij secundum dimensiones corporales extensis, quam de potentia indiuisibili non extensa? quis tamen concescerit corpus finitum esse maius Deo, cuius magnitudinis non est finis? vel E potentia cuiuslibet elementi finitam, cuiuslibet gleba terræ, seu cuiuslibet gutta aquæ esse maiore Dei potentia infinita? Quamobrē illa consecutio non est tenax. Vltetius autem contra 3^{am} particulam huius trigesimalis quisquam fortassis opponet, quod voluntas diuina est causa iustificabilis & indefectibilis; quare quæcumq[ue] causa inferior producit quemcumq[ue] effectum suum finitum, sicut quare producit & produxit omnem effectum suum præsentem & præteritum; & per decimam quartam & 29^{am}. partes coroll. prælibari in ipsa est æqualis necessitas respectu futurorum, sicut respectu præsentium & præteriorum; quare & æquæ necessarium est causas inferiores producere effectus suos futuros, sicut producere præsentes, & præteritos produxisse. Sed istud nec concludit nec obstat. Non concludit, quia etsi in voluntate diuina sit æqualis necessitas respectu futurorum, sicut respectu præsentium, alia tamen est necessitas in cau-

|| aut

|| enim

B

D

E

F

A causis inferioribus respectu effectuum suorum praesentium; respectu autem effectuum contin-
genter ad vitrum liber futurorum nequaquam: Quare multiplicior est necessitas respectu effec-
tuum praesentium causarum inferiorum, quam respectu suorum effectuum futurorum. Istud
etiam et si concluderet, non obstaret. Licer enim esset necessarium & quem necessarium, causas
inferiores producere effectus suos futuros, sicut producere praesentes, vel praeteritos produx-
isse, quantum est ex parte voluntatis diuinae; non tamen quantum est ex parte causarum infer-
iorum: Causa namque inferior ad vitrum liber quid actura nudè & absolutè considerata, quantu-
m est de se, nulla necessitate astringitur ad illud agendum, sed indifferenter, indeterminata
& contingenter ad vitrum liber se habet ad agendum illud & non, sicut 29°. huius ad simile ar-
gumentum similiter est responsum. Amplius autem & praeter obiectiones praemissas, potest &
aliter obisci contra dicta: Ex predictis namque sequi videtur contradictionia esse simul vera, fal-

B tem in aeternitate, quia omnia succedentia sibi in tempore sunt insuperabilitate ibi simul, sicut
praemissa testantur. Rursum si esset talis necessitas sequens & immutabilitatis in Deo, ipse non
esset liberi arbitrij, quia nequam flexibilis hinc & inde. Praeterea si talis necessitas sit in
Deo, preces sibi inaniter offeruntur, cum per eas nullatenus inclinari, nullatenus fleci possit.
Primum autem istorum erat solutum 24°. primi: Secundum autem solueretur per primum &
quintum huius; Hæc enim ostendunt quod libertas, contingencia & necessitas non repugnant.
Quis etiam dubitet libertatem arbitrij compati necessitatem sequentem? Mutabilissimus
namque homo, licet secundum opinionem quorundam posset velle ex se solo sine Deo ali-
quid coagente, si nunc quicquam veller, necessariò pro nunc illud velle: necessitate sequente.
Nunquid etiam habet Deus libertatem arbitrij circa praesentia & praeterita, sicut circa futura,
vel minorem respectu horum, quam respectu futurorum, & sic respectu eiusdem obiecti mi-
norum nunc quam prius, vel portius totam libertatem circa aliqua voluta irrecuperabiliter

C iam amisit, nouellam seruitur novellos compedes nouellæ necessitatis incurrens, contra
prius ostensa 30°. 50° & 52°. istius, & specialiter contra 13^{am} & 14^{am}. corollarij huius partes?
Nec quia Deus est liberi arbitrij, consequens est eum esse mutabiliter flexibilem, sicut muta-
bilem hominem hinc & inde: sed ideo dicitur Deus liber libertate contradictionis, quia non
est in eo necessitas antecedens ad actum voluntatis ad extra, sed quartenus precedit causaliter
illum actum, posset ad vitrum liber producere illum & non, sicut ostensio tertie veritatis corol-
larij huius & non plenius manifestat. Vnde & sanctus Thomas super 1. sentent. dist. 39. que-
stione 1. querente, Vtrum Deus posset non scire illud quod scit; & arguto tertio quod non,
quia omne quod est, necesse est esse dum est, sed scire Dei est ens actu; & quarto quia omne
aeternum est necessarium, sed quodlibet scire Dei est aeternum, responder hoc modo; Ad ter-
tium dicendum, quod Illud, quod est, necesse est esse, dum est; absoluē ramen loquendo non
necessitatem est esse, & ita Deum scire necesse est dum scit, nec tamen necesse est eum scire nisi ne-
cessitate immobilitatis, quæ voluntatis libertatem non excludit; & hæc libertas significatur

cum dicitur, quod Deus potest non scire & non velle. Ad quartum dicendum, quod omne
aeternum est necessarium necesseitate immobilitatis, quæ voluntatis libertatem non excludit,
vit dictum est. Quomodo autem scire ad voluntatis libertatem pertineat statim ^{II} prodit, Licer, || subdit
inquiens, esse & scire in Deo sunt idem secundum rem, tamen scire sequitur voluntatem ut im-
peratur ab ipsa aut non; & ideo esse suum subiacet libertati voluntatis, sicut scire operationi
creaturæ. Qui & 1. contra Gentiles 85°. tenet eandem sententiam, sicut vigescimum octauum
huius breuiter recitauit. Tertium obiectum supponit cum Ægyptijs Deum esse mutabilem,
& alterabilis voluntatis per merita & per preces, contra quintum & vigescimum tertium primi
libri: Soluitur autem per praemissa, circa dictum Philosophi 1. petri hermenias vlt. & instantia
de negligentia 29°. huius. Deus enim sicut praedictio ait aliquibus, puta electis finem, sicut viam
ad illum; sicut extremum, sicut media; sicut coronam, sicut militiam, merita, & labores, sicut autoriti-
tas B. Gregorij 1. Dial. 21. & aliae 23°. primi scriptarum lucide manifestant.

C A P. L III.

*Contra promptulos accusatores, faciles iudices & præcipites
damnatores; & ponit 36. capitula, quæ sibi videntur erro-
nea, implorans humiliter autoritatem Ecclesiæ quatenus de-
terminet veritatem.*

B

Is autem Dei gratia consummatis, respicio & respecto magnitudinem perhorrendam huius periculissimi pelagi, Pelagio pestilentem cum suis Pelagianis pestiferis à voraginibus eius absorptis, Duce Domino in tutissimam Petri nauiculam iam translati, pro grata multiformi gratias referens multiformes: Reuertor ad animum, reuoluo præmisso, rumino & mastico, considerans quoque mecum materiæ, imò materiarum difficultatem quam maximam, opinionum varietatem quam plurimam, & opinantim non minimam vanitatem: Credo firmiter, & indubitanter existimo quod multi promptuli detractores me multipliciter accusabunt, leuiter iudicabunt, & præcipitanter forsitan condemnabunt. Sed nonne Parres nostri, tam veteres, quam recentes, ante legem, sub lege, atque sub gratia, imò & Magister noster & Dominus Iesus Christus a similibus similia sunt perpessi, sicut non paucæ testantur historiæ, & exordium huius tangit? Et quis ego tantillus, pурedo & vermis, vnde tantis & talibus reputor comparandus? cur ergo cum eis timeam perpeti, aut refugiam tribulari, vt sic saltem, licet multum dissimiliter & distanter, ipsis mercari comparari? Veruntamen qui me errare putauerit, horante, quæso, Timao, & Apostolo suadente, consideret, & etiam atque etiam considerando considereret & aduerterat seipsum esse hominem similem mei, infirmitate circumdatum, vanitatib[us] subiectum, multipliciter errabundum, & caueat, ne forsitan ipse erret. Vnum scio, quod si ero, probabiliter multum ero, quia non solus, sed cum multis & magnis Autoribus approbatis, cum multis quoque & magnis rationibus probabilibus, nec facile reprehoban dis. Vnum quoque peto humiliiter & requiro, vt qui me errare concedeat, appendat rationes & autoritates nostras contrarias, sententias nostras contrarias munientes indifferenti & iusta statera, non fauorabili aut dolosa, & probatiorem sententiam amplexetur. Puto siquidem confidenter, imò videor me scire, quod si pro sententia partis contraria essent D tot & tam validæ rationes, & tot autoritates tam medullatæ, tam consonæ, sicut pro sententia partis huius, & tam marcide rationes & autoritates tam macræ, tam absuræ pro ista, sicut pro illa, illa fusset ab olim canonizata solenniter, & ista solenniter lapidata. Harum quoq[ue] sententia qualitates contrarias videtur perspicue demonstrare, quod quanto nuper ambæ sententia in cōfiliatorio scholastico diutino, & frequenti vehementius tentabatur, & diligentius probabantur, ista semper velut aurum præclarior, illa velut aurichalcum seu scoria obscurior videbatur. Veruntamen quia nequam tantæ autoritatis me repuso, nec tam ebrie sapio, vt vel leuiter & stinem, quod tanta causa per me tantillum finaliter decidatur, & os iniqa loquentium obstruatur, flexis genibus cordis mei imploro Ecclesiam, præcipitè autem Romanam, quæ summa autoritate vigore dignoscitur, & spiritu sapientiæ gubernari, quatenus ipsa determinare dignetur quid circa præmissa catholicæ sit tenendum: Non enim sine periculo in talibus aberratur. Simon, dormis; exurge, quæso, exime gladium, ampura quæque sinistra hereticæ præ uitatis, defende & protege catholicam veritatem. Portò, et si Dominus ipse in Petri nauicula dormiat nimicite tempesfat & compulsus, ipsum quoque fiducialiter excitabo, quatenus spiritus ori sui tempesfat sedata tranquillum faciat & serenum. Absit autem, vt qui in prorâ huius nauicule perugil laborabar, iam in puppi super cervical dormiat vel dormiter, nisi ea occasione fortalsis, vt sic supra vires grauati imbecillitatem propriam agnoscentes, ad ipsum clament feruentius, pulsent attentiū, diligenteriū quærant auxilium, inuentumque amantiū teneant & chariū amplexentur. Verum licet magno desiderio affectarem ut omnia & singula prelbar examen Ecclesiæ merentur, hoc tamen præcipitè in 36. articulis infra scriptis, qui mihi videntur erronei, exoro suppliciter roto corde, vt sic, quicunq[ue] errauerit, siue ego quod timeo, siue alius, sicut puto, reducatur perspicue ad semitam veritatis, & in ipsa indeclinabilitate confirmetur.

E
Quod

A	Quod Deus non est tam perfectus & bonus, quia aliquid perfectius & melius esse posset. Quod aliqua res existit, Deo ipsam nullatenus conseruante. Quod aliqua res existit, Deo nequaquam ipsam immediatè & per se & propriè conseruante, sed tantum mediante cœlo vel aliquo alio & per illud; vel quia prohibet corruptiua, vel quia permittit rem esse, aut non destruit rem cum posse.	1 2 3
	Quod aliqua res creat vel creabilis sine conseruatione diuina omnino, vel saltem sine conseruatione diuina immediata, per se & propriè posse esse.	4
	Quod aliquas secundū essentiam suam sive substantiam fiat, Deo ipsam minimè faciente.	5
	Quod aliqua res secundum essentiam suam sive substantiam fiat sine Deo ipsam immediatè per se & propriè faciente, sed tantum mediante cœlo vel aliquo alio, & per illud, vel Deo tantum impeditiua contraria prohibente, vel ea tantummodo ratione quia causa eius efficiens est facta, conseruata, permissa, vel non impedita à Deo.	6
B	Quod aliqua res secundum essentiam suam sive substantiam posset fieri Deo ipsam minimè faciente, vel saltem Deo immediatè per se & propriè ipsam nullatenus faciente.	7
	Quod Deus est aliquo modo mutabilis.	8
	Quod scientia Dei, aut eius voluntas est aliquo modo mutabilis.	9
	Quod Deus sciendo, volendo, seu quicquam agendo intrinsecus non est semper intrinsecus, et quæ, summè & plenissimè aequalis.	10
	Quod scientia Dei causatur à posterioribus rebus scitis.	11
	Quod voluntas Dei, sive volutio, à posterioribus voluntis suis causatur.	12
	Quod actus voluntatis diuinæ, Angelicæ, vel humanæ, nihil est.	13
	Quod actus voluntatis creatæ secundum essentiam sive substantiam actus fiat ab ipsa, Deo eundem nullatenus coagente.	14
C	Quod actus voluntatis creatæ secundum essentiam sive substantiam actus fiat ab ipsa, sine Deo eundem immediatè, per se & propriè faciente, sed tantum mediante cœlo, influentia generali, obiecto, vel aliquo alio simili, & per illud; vel tali tantummodo impropria ratione, quia Deus voluntatem creatam, quæ efficit actum illum, fecit autem, non destruit, vel non fecerat impedit, sed effice & operari permittit, aut quia prohibet ipsam ab alijs impediti.	15
	Quod quando Deus & creatura rationalis coecliunt liberum actum suum, creatura prius naturaliter agit illum quam Deus; & quod voluntas creatæ præcedit naturaliter in agendo ut Domina, & diuina ipsam sublequitur naturaliter ut ancilla.	16
	Quod Deum præuelle hoc, id est, prius naturaliter velle, seu prius aeternaliter voluisse hoc vel illud præsentis vel futurum, sit vel fuit in libera contradictionis hominis potestate.	17
	Quod causa prima, seu voluntas diuina sit in cause posterioris seu voluntatis creatæ libera potestate.	18
D	Quod gratia, qua saluamur, non datur à Deo gratis simpliciter, sed aliquo merito præuenio magno vel paruo, condigno vel congruo comparatur.	19
	Quod voluntas diuina est impedibilis, & non vniuersaliter efficax in causando.	20
	Quod ad hoc quod voluntas diuina sit infrustrabilis & necessaria in causando respectu suorum effectuum quorumcunque, & quarumcunque posteriorū causarū, omnesque sui effectus sint necessarii respectu illius, non sufficit quod ipsa sit causa prima naturaliter, & in nullius alterius, nullarumque aliarum potestate non impedibilis & vniuersaliter efficax in causando.	21
	Quod non est necessarium, Deum creasse mundum, incarnatum fuisse, vel hominem redimisse, nec Deum hoc velle, aut etiam voluisse.	22
	Quod voluntas diuina respectu futurorum contingentium, quamdiu sunt futura, est libera libertate contradictionis, & non necessaria; sed cum sunt præsentia in praeteritum labuntur, desinit esse libera huiusmodi libertate, & incipit esse necessaria necessitate opposita respectu eorum.	23
E	Quod voluntas diuina non semper est et quælibet libera vel et quælibet necessaria respectu cuiuscunq; sui obiecti, & cuiuslibet intrinseci actus sui.	24
	Quod non est necessarium Deum scire aut sciuisse de qualibet re præsenti vel præterita ipsam esse aut fuisse.	25
	Quod scientia Dei respectu futurorum contingentium, quamdiu sunt futura contingentia, est contingens, non necessaria; sed quando sunt præsentia vel in praeteritum transeunt, desinit esse contingens, & incipit esse necessaria necessitate opposita respectu eorum.	26
	Quod scientia Dei non semper est et quælibet libera, vel et quælibet necessaria respectu cuiuscunq; sui obiecti, & quod intellectus divinus seu Deus nequaquam aeternaliter permanet intrinsecus plenissimè uniformis, semper viz, et quælibet liber, aut et quælibet necessarium respectu cuiuslibet intrinseci actus sui.	27
	Quod	

- 28 Quod licet Christus secundum intellectum, voluntatem & linguam suos humanos in proprio genere per actus naturales humanos distinet scivit, seu creditit, & similiter voluit, sua voce assertuit & iuravit, quod Sacraenta Ecclesiae usque ad finem saeculi perdurarent, quod foret generalis resurrectio mortuorum, & quod haberent peccatum vel gloriam sempiternam, non est tamen necessarium quod illud scivit, credidit, voluit, assertuit, vel iuravit. Vel sicut quidam sophisticaliter auctor, quod licet Christus secundum intellectum, voluntatem & linguam suos humanos quicquam horum sic scivit, credidit, voluit, assertuit, & iuravit, & hoc ad intellectum generalis, planum, simplicem, absolutum; non est tamen necessarium quod hoc scivit, credidit, voluit, assertuit, aut iuravit ad illum intellectum, sed est contingenter possibile quod hoc fecit, non ad illum, sed ad aliquem parabolicum, mysticum, conditionale, vel alium huiusmodi intellectum.
- 29 Quod enim Christus secundum naturam suam humanam per actus naturales humanos distincte scivit, credidit, voluit, assertuit, & iuravit de aliquo futuro contingenti quod hoc erit, quamdiu illud manet futurum contingens, contingens est & liberum secundum contradicitionem, non necessarium Christum hoc sic scivisse, credidisse, voluisse, assertuisse, atque iurasse; sed quando illud fit praesens, aut in praeteritum habitur, non est contingens aut liberum Christum sic fecisse, sed necessarium necessitate opposita.
- 30 Quod fuit & est in hominis potestate decipere Christum secundum naturam humanam assumptam, unionem manente, facere ipsum credere falsum, mentiri, velle inaniter, & repugnante voluntati diuinæ; siue, ut quidam subtiliores in oculis suis astutæ non verentur, quod fuit & est in hominis potestate facere aliquid; unde cum quibusdam veris alijs sequitur Christum secundum naturam suam humanam unitam, fuisse aut esse deceptum, falsum credendo, mentiri fuisse, praesentialiterè mentiti voluisse, seu velle inaniter & repugnante voluntate lunari diuinæ.
- 31 Quod impossibile fuit Christum secundum naturam suam humanam unitam, & in proprio genere habere actus cognoscendi aut volendi naturales, proprios, & distinctos, respectu aliquorum in potestate hominis positionum, aut aliquorum contingenter seu non ab soluto necessario furorum; aut quod possibile fuit Christum secundum naturam suam humanam unitam & in proprio genere decipi in credendo, & errare volendo, velle videlicet fieri quod nunquam fieret, & repugnante siue difformiter voluntati diuinæ, velle, inquit, voluntate rationali, non appetitu sensuali siue carnali.
- 32 Quod prophetæ de Christo ante adimplectionem carum non erant necessariæ adimplendæ; & quod medio tempore inter mundationem seu sanctificationem B. Mariæ & sanctorum Parentum veteris Testamenti in fide Christi Redemptoris futuri, transitu quoque; & salvationem eorumdem Patrum, & passionem Christi, non fuit necessarium ipsos fuisse mundatos, sanctificatos, aut saluatos per fidem Christi Redemptoris futuri; aut quod fuit possibile ipsos fuisse mundatos, sanctificatos & saluatos per fidem fictam, falsam, erroneam & mendacem.
- 33 Quod prophetæ & promissiones Christi ante adimplectionem ipsarum non erant nec sunt necessariæ adimplendæ.
- 34 Quod omnes prophetæ predictæ de Christo, & omnes prophetæ ac promissiones Christi de turris, licet videbantur verbaliter absolutæ, erant tamen mentaliter tacite conditionales, & nulle simpliciter absolutæ.
- 35 Quod non est necessarium, quod Ecclesia Christi usque in finem mundi perseveret fidelis.
- 36 Quod possibile est Ecclesiam Christi ex doctrina Christi semper directe fuisse deceptam in substantialibus articulis fidei Christi, & errorib[us] credidisse resurrectionem mortuorum, diem iudicij, & vitam æternam suuras; & quod non est necessarium quod erit generalis resurrectio mortuorum, neque quod reprobri habebunt supplicium vel gaudiū sempiternū.
- Illiis autem articulis velut erroneous condemnatis, quid consequentius quam ut haec totidem veritates oppositæ fanciantur?
- 1 Quod Deus est tam perfectus & bonus, quod nihil perfectius aut melius esse posset. E
- 2 Quod nulla res existit, nisi Deo ipsam conservante in esse.
- 3 Quod nulla res existit, nisi Deo ipsam immediatè, per se & propriè conservante in esse, non tantum mediante celo vel aliquo alio, & per illum, vel quia prohibet corruptiua, vel quia permitit rem esse, aut non destruit rem cum posset.
- 4 Quod nulla res creata vel creabilis sine conseruatione diuina omnino, neque sine coconservatione diuina immediatè, per se & propria posset esse.
- 5 Quod omnis res facta, secundum essentiam suam, siue substantiam, fit à Deo ipsa immediatè, per se & propriè faciente, non tantum mediante celo, vel aliquo & alio, & per illum, nec tantum ideo quia Deus

A	Deus impeditia contraria prohibet, aut causam efficientem rei fecit aut seruat, permittit, vel non impedit operari.	7
	Quod nulla res secundum essentiam suam sive substantiam posset fieri nisi à Deo, neq; nisi à Deo ipsam immediate, per se & propriè faciente.	
	Quod Deus non est aliquo modo mutabilis.	8
	Quod neque scientia Dei, neque eius voluntas est mutabilis vullo modo.	9
	Quod Deus sciendo, volendo, & quodcunque agendo intrinsecus est semper intrinsecè & quæ summè & plenissimè actualis.	10
	Quod nulla scientia Dei causatur à posterioribus rebus scitis.	11
	Quod nulla voluntas Dei, sive voluntate à posterioribus voluntatis suis causatur.	12
	Quod omnis actus voluntatis diuinæ, Angelicæ, & humanæ est aliquid.	13
	Quod omnis actio voluntatis creatæ, secundum essentiam sive substantiam ipsam actus, fit ab ipsa, & à Deo eundem pariter coagente.	14
B	Quod omnis actus voluntatis creatæ, secundum essentiam sive substantiam ipsam actus, fit ab ipsa & à Deo eundem pariter immediate, per se & propriè coagente, non tantum mediante cœlo, influentia generali, obiecto, vel aliquo alio simili, & per illud; neque tali tantummodo impropria ratione, qua Deus voluntatem creatam, quæ efficit actum illum, fecit aut seruat, non destruit, vel non impedit, sed esse & operari permittit, aut quia prohibet ipsam ab alijs impediri.	15
	Quod quandocumq; Deus & creatura rationalis coefficiunt liberum actum suum, Deus prius naturaliter agit illum quam ipsa, & quod voluntas diuina præcedit naturaliter in agendo, vt Domina, & creatæ ipsam subsequitur naturali ordine, vt ancilla.	16
	Quod Deum præuelle, id est, prius naturaliter velle, seu prius & eternaliter voluisse hoc vel illud præsens vel futurum, nec est nec fuit in libera contradictionis hominis potestate.	17
C	Quod causa prima, seu voluntas diuina non est in causa posterioris seu voluntatis creatæ libera potestate.	18
	Quod gratia, qua saluamur, datur à Deo gratis simpliciter, nec aliquo merito prævio magno vel parvo, condigno vel congruo comparatur.	19
	Quod voluntas diuina non est impeditibilis, sed vniuersaliter efficax in causando.	20
	Quod ad hoc, quod voluntas diuina sit infrastrabilis & necessaria in causando respectu suorum effectuum quorūcumque, & quarūcumque posteriorum causarum, omnesque sui effectus sunt necessarij respectu illius, sufficit quod ipsa sit causa prima naturaliter, & in nullius alterius, nullarumque alteriarum potestate, non impeditibilis, & vniuersaliter efficax in causando.	21
	Quod necessarium est Deum mundum creare, incarnatum fuisse, hominem redemisse, & Deum hoc velle, ac etiam voluisse.	22
D	Quod cum futura contingencia ^{II} sunt præsentia, aut in præteritum dilabuntur, voluntas diuina respectu illorum non definit esse libera aliqua libertate, seu aliquo modo libertatis in- sunt trinsecus, qua vel quo prius fuerat libera, nec incipit esse necessaria aliqua necessitate opposita respectu ipsorum.	23
	Quod voluntas diuina semper est & quælibet libera, seu & quælibet necessaria respectu cuiuscunque sui obiecti, & cuiuslibet intrinseci actus sui.	24
	Quod necessarium est Deum scire de qualibet re præsenti, ipsam esse, scire quoque atq; sciuisse de qualibet re præterita ipsam fuisse.	25
	Quod cum futura contingencia hunc præsentia, in præteritum transcurrunt, scientia Dei respectu illorum non definit esse contingens aliqua contingentia, seu aliquo modo contingens intrinsecus, qua seu quo prius fuit contingens, nec incipit esse necessaria aliqua necessitate opposita respectu ipsorum.	26
E	Quod scientia Dei semper est & quælibet libera, seu & quælibet necessaria intrinsecè respectu cuiuscunque sui obiecti, & quod intellectus diuinus seu Deus & eternaliter permanet intrinsecus plenissime univertus, semper videlicet & quælibet liber, aut & quælibet necessarium respectu cuiuslibet intrinseci actus sui.	27
	Quod quicquid Christus secundum intellectum, voluntatem, & linguam suos humanos in proprio genere, per actus naturales humanos distingue fecit, credidit, voluit, via voce asseruit & iurauit, necessere est eum ita fecisse; & quicquid ad quemcumque intellectum sciuimus, credidit, voluit, asseruit, aut iurauit, necessere est eum ad eundem intellectum ita fecisse.	28
	Quod si Christus secundum naturam suam humanam per actus naturales humanos distingue sciuimus, credidit, voluit, & asseruit, & iurauit de aliquo futuro contingenti quod hoc erit, illo adhuc manente futuro contingenti, necessarium est Christum ita fecisse, & ita necessarium	29

rium tunc sicut erit quando illud erit præsens in præteritumue transmissum.

A

30 Quod nunquam fuit nec est in hominis potestate decipere Christum secundum naturam humanam assumptam, vñione manente, facere ipsum credere falso, mentiri velle inaniter, aut repugnante voluntati diuinæ, neque vñquam fuit aut est in hominis potestate facere aliquid: vnde cum quibuldam veris alijs sequitur Christum secundum naturam suam humanam vnitam fuisse aut esse deceprum falso credendo, menitus fuisse, præfatorialiter mentiri, voluisse, seu velle inaniter, aut repugnante voluntati diuinæ.

31 Quod possibile fuit Christum secundum naturam suam humanam vnitam & in proprio genere habere actus cognoscendi, & volendi naturales proprios & distinctos respectu aliquorum in potestate hominis positorum, & aliorum contingentier, & non absolute necessario futurorum; & quod impossibile fuit Christum secundum naturam suam humanam vnitam, & in proprio genere decipi in credendo, aut errare volendo, velle videlicet fieri quod nunquam fieret, aut repugnante siue disformiter voluntati diuinæ, velle, inquam, voluntate rationali, non appetitu sensuali siue carnali.

32 Quod Prophetæ de Christo ante adimplectionem eatum erant necessario adimplenda, & B quod medio tempore inter mundationem seu sanctificationem beatae Mariæ & sanctorum Patrum veteris testamenti in fide Christi redemptoris futuri, transitum quoque & salvationem eorumdem Patrum & passionem Christi fuit necessarium, ipsos fuisse mundatos, sanctificatos, & saluatos per fidem Christi redemptoris futuri, & quod non fuit possibile ipsos fuisse mundatos, sanctificatos, & saluatos per fidem fictam, fallam, erroriam, & mendacem.

33 Quod prophetæ & promissiones Christi ante adimplectionem ipsarum erant & sunt necessario adimplenda.

34 Quod non omnes prophetæ prædictæ de Christo, nec omnes prophetæ aut promissiones Christi de futuris etiam mentaliter, tacite, conditionales, sed multæ mentaliter simpliciter absolute.

35 Quod necesse est Ecclesiam sanctam Christi usque in finem mundi perseverare fidelem. C
36 Quod non est possibile Ecclesiam sanctam Christi ex doctrina Christi semper aut vñquam direcere fuisse deceptam in substantialibus articulis fidei Christianæ, aut erroneè credidisse resurrectionem mortuorum, diem Iudicij, aut vitam æternam, & quod necesse est hæc fore, Reprobos quoque habere supplicium, & electos gaudium sempiternum.

*Explicit istud opus, De causa Dei contra Pelagium, & de virtute causarum, & virtute
Dei causæ causarum; prescriptum London, anno millesimo trecentesimo
quadragesimo quarto Dom. Iesu Chriſli.*

Ad suos Mertonenses Epistola posterior.

Dilectissimis Fratribus & Amicis, Custodi & Sociis Aule de Merton, in Oxon. Thomas de B. salutem & gratianam in omnibus salutiter prosperandi. Petitioni vestre mox obtemperare velui sed intercurrentibus impedimentis, haltem non valui; quod volui, Deus nonit. Longis siquidem ac diutinis occupationibus detentus, vix tandem aliquando modicum suratus otium, solum arripiui, & que interim pro tempore occurrere posserunt, in eam questionem, quam De causa Dei contra Pelagium, peccatum propulsans, tractandam, in his scriptis transmisji. Primum quidem existimauit per celum esse, aut temerarium, quod conabar; Tandem vero ad charitatem vestram respiciens, & humilitatem attendens, tam religioso desiderio vestro, nequaquam obniti oportere iudicavi. Accipe itaque, & benignè suscipere munificulum hoc, parvum quidem, sed non parvum denotione oblatum, in doctrina discipuli, in charitate amici, in Christo conservari. Ob certe autem ineptas & importunas questiones insufficienitum in verbo Dei familiares habere nolite, qui praus ac perkeria quadam confusione ac curiositate, non tam amore veritatis, quam cupidine non uitatis circumcurrentes, magis volunt noua audire, quam vera dicere: Hi vero non suam possibilitem mecentes, nec dominis mysteriis reverentiam exhibentes de omnibus presumunt, paratis semper praus doctrinis fidem adhibere, quam bonis luorem. Ad vorigitar Collegiator in agro scholastico cotidie laborantes pertinet heusmodi hominum temeritatem castigare, ac a formam suam & viam reducere discipline, et quilibet usursum non solum scriba doctus in regno calorum, qui profert de thesauro suo noua & vetera, sed & seruus fidelis, quem constituit Dominus super summum suum, ut det illi tristici mensuram in tempore suo. Valete in Domino.

Robarts Library

DUE DATE:

Jan. 7, 1995

For telephone renewals
call

978-8450

Hours:

Mon. to Thurs. — 9 am to 9 pm
Fri. to Sat. — 9 am to 5 pm
Sun. — 1 pm to 5 pm

Please have your library
card ready.

OR

you may try
the UTLink
touch tone
renewal service

971-2400

UN

BT
1450
B73
1618a

Bradwardine
Canterbury
De cav
Pelagium
causaru

